

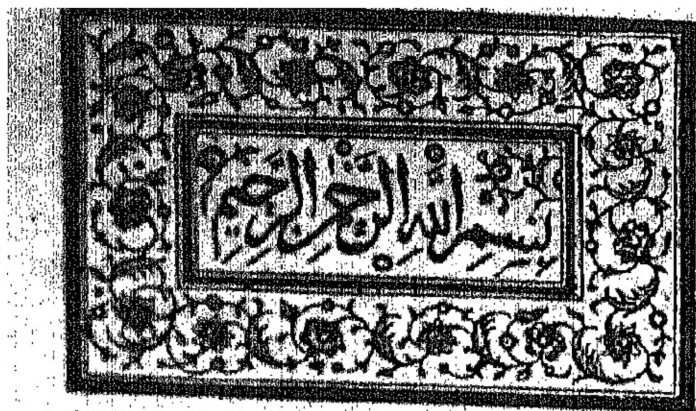
۲۱	تد بیر براد آمن رفو لاد	۲۱	تد بیر براد آمن رفو لاد
۲۱	قتل ذمب	۲۱	قتل ذمب
۲۱	تکلیس ذمب	۲۱	تکلیس ذمب
۲۲	دستور جلاد ادن ورکیں نمودن اشراف و طرف ملا	۲۲	دستور جلاد ادن ورکیں نمودن اشراف و طرف ملا
۲۲	احراق فضا	۲۲	احراق فضا
۲۲	احراق ائمه	۲۲	احراق ائمه
۲۲	تکلیس فضا	۲۲	تکلیس فضا
۲۳	احراق قطران	۲۳	احراق قطران
۲۳	احراق بشم رموی مرآد می و امثال آن	۲۳	احراق بشم رموی مرآد می و امثال آن
۲۳	احراق اسفنج	۲۳	احراق اسفنج
۲۳	احراق پوخت کد و وحشایش و زرد	۲۳	احراق پوخت کد و وحشایش و زرد
۲۳	احراق عود هندی و امثال آن از اهلش اب	۲۳	احراق عود هندی و امثال آن از اهلش اب
۲۳	احراق عقرب	۲۳	احراق عقرب
۲۳	احراق اهلچ	۲۳	احراق اهلچ
۲۳	احراق قشربض	۲۳	احراق قشربض
۲۳	تکلیس طاق	۲۳	تکلیس طاق
۲۳	احراق طاق	۲۳	احراق طاق
۲۴	حلب طاق	۲۴	حلب طاق
۲۴	حل طاق	۲۴	حل طاق
۲۴	حل ذمب	۲۴	حل ذمب
۲۴	حل ذمب با مروارید	۲۴	حل ذمب با مروارید
۲۴	منعت حمام ماریه	۲۴	منعت حمام ماریه
۲۴	منعت دهن طرطر	۲۴	منعت دهن طرطر
۲۴	تشویه و تحمیس و تقلیه	۲۴	تشویه و تحمیس و تقلیه
۲۴	تشویه نو تیا	۲۴	تشویه نو تیا
۲۴	دستور بویان نمودن افیون	۲۴	دستور بویان نمودن افیون
۲۴	قد بیر که اصلاح نیز نامک	۲۴	قد بیر که اصلاح نیز نامک
۲۶	قد بیر که ون	۲۶	قد بیر که ون
۲۶	قد بیر که بیرست	۲۶	قد بیر که بیرست
۲۶	قد بیر پیش وهری	۲۶	قد بیر پیش وهری
۲۶	قد بیر ذرا ریح	۲۶	قد بیر ذرا ریح
۲۶	تد بیر سلاحه	۲۶	تد بیر سلاحه
۲۶	تد بیر تو تیا با آب غوره	۲۶	تد بیر تو تیا با آب غوره
۲۶	تد بیر خمب الحاد	۲۶	تد بیر خمب الحاد

۵۹	تحويل مادون مثقال به درهم	۴۵	دستور آغا میدان ماه العجوة و عرقه
۶۰	تحويل اوزان دیگر با اوزان مثقال	۴۵	دستور اخلاص دهان و گردن عرقها و عطرها
۶۱	تحويل اوزان درهم در میان بعض امور ساقه بنجوم	۴۵	اتخاذ دندان کشیدن
۶۲	و طبیعها	۴۵	اتخاذ دهان حصی لسان
۶۳	فصل چهارم در بیان اسناد طب حال مایه مرلف	۴۵	اتخاذ عمل بلاد
۸۰	روانک مایه مرلف	۴۵	دستور اتخاذ اسفیل اج
۸۱	باب اول در بیان ادویه که حرف اول آنها الف است	۴۶	دستور اخلاق درونی و توتیا
۸۲	فصل الف مع الالف	۴۶	اتخاذ توتیا
۹۲	فصل الالف مع الباء	۴۶	اتخاذ راجه
۱۰۰	فصل الالف مع التاء المتعاقبة	۴۶	اتخاذ در سگ و نه
۱۰۳	فصل الالف مع التاء المتتالية	۴۷	اتخاذ در عرق ان الدال
۱۰۶	فصل الالف مع الجیم	۴۷	اتخاذ در نیکو که شریف نامند بدون اخراق
۱۰۷	فصل الالف مع الخاء	۴۸	اتخاذ و جعفر بطریق اخراق بنار
۱۰۷	فصل الالف مع القاء	۴۸	اتخاذ اسراف
۱۰۸	فصل الالف مع الدال	۴۸	اتخاذ مله باقی
۱۰۹	فصل الالف مع الذال	۴۸	اتخاذ مردان
۱۱۱	فصل الالف مع الزاء	۴۸	دستور سجد
۱۱۹	فصل الالف مع السین	۴۸	اتخاذ زنجار
۱۲۳	فصل الالف مع الشین	۴۹	اتخاذ سرکه
۱۳۸	فصل الالف مع الصاد	۴۹	اتخاذ عود
۱۳۹	فصل الالف مع الضاد	۴۹	اتخاذ ذیل
۱۴۱	فصل الالف مع الظاء	۴۹	اتخاذ طس
۱۴۲	فصل الالف مع القاء	۴۹	اتخاذ ماه
۱۵۷			توتیا
۱۶۱			فصل دوم در بیان
۱۶۲			آداب تربیت حروف الفبای
۱۶۵			فصل یازدهم در بیان اسناد طب
۱۷۱	فصل الف مع التاء	۵۲	به تربیت حروف الفبای
۱۸۴	فصل الف مع الواو	۵۸	فصل دوازدهم در بیان اوزان طایفه و هندی و راهل اوزان
۱۸۶	فصل الف مع الهاء	۵۸	در نای
۱۸۸	فصل الف مع الباء	۵۸	اوزان مندی
۱۹۳	باب دوم در بیان ادویه که حرف اول آنها با است	۵۹	اوزان متعارفه
۱۹۳	فصل الباء مع الالف	۵۹	تحويل درهم
۲۰۶	فصل الباء مع الباء	۵۹	تحويل مثقال به درهم
۲۰۸	فصل الباء مع التاء	۵۹	تحويل مادون به مادون مثقال

[illegible]

باب في ترتيبهم در بيان ادوية كه حرف اول آنها صاد است	٥٠٣	فصل العين مع القاف	
٥٠٥	فصل الصاد مع الالف	فصل السين مع الكاف	
٥٠٦	فصل الصاد مع الباء	فصل السين مع اللام	
٥٠٧	فصل الصاد مع الجيم	فصل السين مع الميم	
ايضا	فصل الصاد مع الراء	فصل السين مع النون	
٥٠٨	فصل الصاد مع العين	فصل السين مع الواو	
ايضا	فصل الصاد مع الفاء	فصل العين مع الهاء	
٥٠٩	فصل الصاد مع الميم	فصل السين مع الباء	
باب في ترتيبهم در بيان ادوية كه حرف اول آنها ط است	٥١٠	باب في ترتيبهم در بيان ادوية كه حرف اول آنها شين است	
٥١١	فصل الطاء مع الالف	فصل الشين مع الالف	
٥١٢	فصل الطاء مع الباء	فصل الشين مع الباء	
٥١٣	فصل الطاء مع الجيم	فصل الشين مع الفاء	
ايضا	فصل الطاء مع الراء	فصل الشين مع الشين	
٥١٤	فصل الطاء مع الفاء	فصل الشين مع الطاء	
٥١٥	فصل الطاء مع اللام	فصل الشين مع العين	
٥١٦	فصل الطاء مع الميم	فصل الشين مع الفاء	
٥١٧	فصل الطاء مع النون	فصل الشين مع القاف	
٥١٨	فصل الطاء مع الواو	فصل الشين مع الكاف	
٥١٩	فصل الطاء مع الهاء	فصل الشين مع اللام	
٥٢٠	فصل الطاء مع الياء	فصل الشين مع الميم	
باب في ترتيبهم در بيان ادوية كه حرف اول آنها ظ است	٥٢١	فصل الشين مع النون	
٥٢٢	فصل الظاء مع الالف	فصل الشين مع الواو	
٥٢٣	فصل الظاء مع الباء	فصل الشين مع الباء	
٥٢٤	فصل الظاء مع الجيم	فصل الشين مع الفاء	
ايضا	فصل الظاء مع الراء	فصل الشين مع الشين	
٥٢٥	فصل الظاء مع الفاء	فصل الشين مع الطاء	
٥٢٦	فصل الظاء مع اللام	فصل الشين مع العين	
٥٢٧	فصل الظاء مع الميم	فصل الشين مع الفاء	
٥٢٨	فصل الظاء مع النون	فصل الشين مع القاف	
٥٢٩	فصل الظاء مع الواو	فصل الشين مع الكاف	
٥٣٠	فصل الظاء مع الهاء	فصل الشين مع اللام	
٥٣١	فصل الظاء مع الياء	فصل الشين مع الميم	
باب في ترتيبهم در بيان ادوية كه حرف اول آنها ذ است	٥٣٢	فصل الشين مع النون	
٥٣٣	فصل الذال مع الالف	فصل الشين مع الواو	
٥٣٤	فصل الذال مع الباء	فصل الشين مع الباء	
٥٣٥	فصل الذال مع الجيم	فصل الشين مع الفاء	
ايضا	فصل الذال مع الراء	فصل الشين مع الشين	
٥٣٦	فصل الذال مع الفاء	فصل الشين مع الطاء	
٥٣٧	فصل الذال مع اللام	فصل الشين مع العين	
٥٣٨	فصل الذال مع الميم	فصل الشين مع الفاء	
٥٣٩	فصل الذال مع النون	فصل الشين مع القاف	
٥٤٠	فصل الذال مع الواو	فصل الشين مع الكاف	
٥٤١	فصل الذال مع الهاء	فصل الشين مع اللام	
٥٤٢	فصل الذال مع الياء	فصل الشين مع الميم	
باب في ترتيبهم در بيان ادوية كه حرف اول آنها ض است	٥٤٣	فصل الضاد مع الالف	
٥٤٤	فصل الضاد مع الباء	فصل الضاد مع الباء	
٥٤٥	فصل الضاد مع الجيم	فصل الضاد مع الجيم	
ايضا	فصل الضاد مع الراء	فصل الضاد مع الراء	
٥٤٦	فصل الضاد مع الفاء	فصل الضاد مع الفاء	
٥٤٧	فصل الضاد مع اللام	فصل الضاد مع اللام	
٥٤٨	فصل الضاد مع الميم	فصل الضاد مع الميم	
٥٤٩	فصل الضاد مع النون	فصل الضاد مع النون	
٥٥٠	فصل الضاد مع الواو	فصل الضاد مع الواو	
٥٥١	فصل الضاد مع الهاء	فصل الضاد مع الهاء	
٥٥٢	فصل الضاد مع الياء	فصل الضاد مع الياء	
باب في ترتيبهم در بيان ادوية كه حرف اول آنها ظه است	٥٥٣	فصل الظه مع الالف	
٥٥٤	فصل الظه مع الباء	فصل الظه مع الباء	
٥٥٥	فصل الظه مع الجيم	فصل الظه مع الجيم	
ايضا	فصل الظه مع الراء	فصل الظه مع الراء	
٥٥٦	فصل الظه مع الفاء	فصل الظه مع الفاء	
٥٥٧	فصل الظه مع اللام	فصل الظه مع اللام	
٥٥٨	فصل الظه مع الميم	فصل الظه مع الميم	
٥٥٩	فصل الظه مع النون	فصل الظه مع النون	
٥٦٠	فصل الظه مع الواو	فصل الظه مع الواو	
٥٦١	فصل الظه مع الهاء	فصل الظه مع الهاء	
٥٦٢	فصل الظه مع الياء	فصل الظه مع الياء	
باب في ترتيبهم در بيان ادوية كه حرف اول آنها طه است	٥٦٣	فصل الطه مع الالف	
٥٦٤	فصل الطه مع الباء	فصل الطه مع الباء	
٥٦٥	فصل الطه مع الجيم	فصل الطه مع الجيم	
ايضا	فصل الطه مع الراء	فصل الطه مع الراء	
٥٦٦	فصل الطه مع الفاء	فصل الطه مع الفاء	
٥٦٧	فصل الطه مع اللام	فصل الطه مع اللام	
٥٦٨	فصل الطه مع الميم	فصل الطه مع الميم	
٥٦٩	فصل الطه مع النون	فصل الطه مع النون	
٥٧٠	فصل الطه مع الواو	فصل الطه مع الواو	
٥٧١	فصل الطه مع الهاء	فصل الطه مع الهاء	
٥٧٢	فصل الطه مع الياء	فصل الطه مع الياء	

٦٩٥	فصل القاف مع العين	٦٩٨	فصل العين مع النون
٦٩٦	فصل القاف مع الصاد	٦٩٨	فصل العين مع الواو
٦٩٩	فصل القاف مع الضاد	٦٩٨	فصل العين مع الباء
ايضا	فصل القاف مع الطاء	٦٩٩	باب لزوم در بيان ادوية كه حرف اول آنها عين است
٧٠٢	فصل القاف مع الغين	٦٩٩	فصل العين مع الالف
٧٠٣	فصل القاف مع الهاء	٦٩٩	فصل العين مع الباء
٧٠٤	فصل القاف مع اللام	ايضا	فصل العين مع التاء
٧٠٩	فصل القاف مع الميم	٦٣٥	فصل العين مع الزاء
٧١٠	فصل القاف مع النون	٦٣٧	فصل العين مع الزاء
٧١٨	فصل القاف مع الواو	ايضا	فصل العين مع الصاد
٧١٩	فصل القاف مع الهاء	٦٣٨	فصل العين مع اللام
ايضا	فصل القاف مع الياء	ايضا	فصل العين مع النون
٧٢٠	باب بيست و دوم در بيان ادوية كه حرف اول آنها كاف است	ايضا	فصل العين مع الواو
٧٢١	فصل الكاف مع الالف	٦٣٩	باب بيست و دوم در بيان ادوية كه حرف اول آنها ذال است
٧٢٧	فصل الكاف مع الباء	٦٣٩	فصل الكاف مع الالف
٧٣٢	فصل الكاف مع التاء	٦٤٦	فصل الكاف مع الجيم
٧٣٤	فصل الكاف مع الثاء	٦٤٧	فصل الكاف مع الدال
٧٣٥	فصل الكاف مع الهميم	٦٤٩	فصل الكاف مع الزا
ايضا	فصل الكاف مع الراء	٦٤٣	فصل الكاف مع الراء
٧٤٥	فصل الكاف مع الزاء	٦٤٤	فصل الكاف مع الشا
٧٤٧	فصل الكاف مع السين	ايضا	فصل الكاف مع الصاد
٧٤٨	فصل الكاف مع الشين	٦٥٥	فصل الكاف مع السين
٧٤٩	فصل الكاف مع العين	٦٥٦	فصل الكاف مع الشين
ايضا	مع لفاء	٦٥٧	فصل الكاف مع اللام
٧٥٠	مع الكاف	٦٦١	فصل الكاف مع النون
٧٥١	مع اللام	ايضا	فصل الكاف مع الواو
٧٥٧	مع الميم	٦٦٥	فصل الكاف مع الياء
٧٦٤	مع النون	ايضا	فصل الكاف مع الياء
٧٦٧	مع الواو	٦٦٧	باب بيست و نهم در بيان ادوية كه حرف اول آنها قاف است
٧٦٨	فصل القاف مع الباء	٦٦٧	قاف است
٧٧٠	فصل القاف مع الياء	ايضا	فصل القاف مع الالف
٧٧١	باب بيست و نهم در بيان ادوية كه حرف اول آنها لام است	٦٧٢	فصل القاف مع الباء
٧٧١	فصل اللام مع الالف	٦٧٢	فصل القاف مع التاء
٧٧٤	فصل اللام مع الباء	٦٧٣	فصل القاف مع الثاء
٧٨٢	فصل اللام مع التاء	٦٧٧	فصل القاف مع التاء
ايضا	فصل اللام مع الهميم	٦٧٨	فصل القاف مع الزا
٧٨٣	فصل اللام مع الشاء	٦٧٢	فصل القاف مع الزاء
٧٨٦	فصل اللام مع الضاء	ايضا	فصل القاف مع السين

[illegible]

استدلالی در این کتاب را بر اجاب و حصول و بعد از تمام آن بعد از الله و حسن نویسنده است. این کتاب شامل کلیه فقه الهی
منوجه جمع و تالیف کتابی و از ادویه مفرد ذکر کرد و این کتاب نیز در باب حروف تہجی از الف تا یاء در ضمن اجاب و حصول منقطع از
کتاب معتبره مثل اوله مانند قانون جمع الرئيس و ادویه قلبه او و جامع لما یقی مشهور یا بن بطار و قلہ کثره جمع یوم بعد بعد از
موسوم بمالایسع للطیب جملة معروف بها مع بعد ادویه و قلہ کثره شیخ داود انطاکی موسوم بتذکرۃ اولی الالباب و از شا
شیخ اسمعیل بن حمید الله و ترجمه مذکورہ اجور بحان بیرونی مشهور و معروف و اختصار امجدی حاجی زین الدین عطار و ترجمه
المؤمنین حکیم میر محمد مؤمن تکلفی و قلہ ری از معروف است و اب حکیم معتدل الملوک سید مارغیان قدس سره و غیره
از کتاب یرنانیہ و عربیہ و فارسیہ و اردو سنور الاطباء موسوم باختیارات فاضلی حکیم محمد قاسم ملقب بہند و شا مشہور
بفرشته و مجربات اخلاص حکیم میر محمد افضل و چند کتاب دیگر از ادویه منطوقہ و حواشی کہ حکیم میر عبد الحمید بر تحفه
نوشته در ادویه منطوقہ و آنچه از زبان معجز بیان جناب ارشاد مآی مد ظلہ العالی و از فقه معتدل شیعہ و مؤلف خود دیده و ملاحظت
و خواص آنرا در ریاضت و تبحر بیان نموده و این نحو کہ اولاً احمد و ارا بقید اعراب و بعضی لغات و از در آن ذکر بسیار پس
ماہیت و طبیعت و افعال و منافع و خواص آن یا عموم و الاجمال پس یا الخصوص و التفصیل زد و اکثر مراعات بتوزیع امراض
مختصه از فرق تا قلم نموده پس غیر مختصه و خواص متعلقہ بد آن پس بیان مضار و اصلاح زد و بعد آن پس مفاد ارض و است و بدل
آنرا و نیز اشارہ بہ کتابی کہ آن در اصل و عسر است در آن و در قراباد بین مجموع الجوامع ذکر کیا فتمه و نیز ادائی بادریہ مجهولہ
الماہیہ کردہ شود و این کتاب در مورد احوال حیوان کتابی و اشخاص کہ آن در اختصاص ببلاد او شان بوده یعنی در بلاد او شان
بہر سبب و یا بنابر احتیاج و یا خود دید و مشاهده ماہیت و کیفیت و افعال و خواص آنرا بتجربہ و ملاحظہ و نوشته اند و آنچه
در آن در اگر کتابی است و استماع بی تحقیق نوشته اند و برای آن کتاب معقب مد و غایب قرار داد و اساسی
مستندہ و در این کتاب مذکورہ در این جا نیز ذکر نموده اند کہ مذکور دیگر دیگر در آخر کتاب در خاتمه در ضمن
ابواب و فصول اشخاص و آنکہ در احتیاج یاد و بد مکتوب و جوع کتاب ذکر بسیار برای آن قرا یا دینی و تربیت
حروف تہجی ذکر نمود و کتاب را بر دو مقاله متقسم ساخت * مقالہ اول * در ادویه مفردہ کہ مذکورہ نامند * مقالہ دوم *
در ادویه مرکبہ کہ در این خواص مذکور معنی استخراج الادویه و تذکرۃ اولی الشہی کرد و انبیا توقع از ناظران مصنف آنکہ ہر جاسم
و خطائی مشاہدہ نمایند و بعد تا مل و تعمق بالغ بقلم اصلاح مزین سازند و در مقام خردہ گیری در این باب و ناقص و غایت نکار و ن
جز اسم الله عنی غیر اجزاء الاحول و لا قوۃ الا بالله منہ المبدأ و التمام * در بیان اموزی چند کہ اطلاق بر آنها
پیش از شروع در مطلوب و درست در ضمن چهار مدہ فصل * فصل اول * در بیان دوا رغذ اوذ و الخاصیہ
و مرکب القوی و خادزہ و رعم و درای مہل و غلیظ و اقسام مرکب بالاجمال * فصل دوم * در بیان مرکب القوی
و ذو الشامس و تالیف مرکب از آنها از غا ذہری و سبی * فصل سوم * در بیان مزاج و اقسام امزجہ و معرفت درجات
آنها * فصل چهارم * در بیان طرق معرفت امزجہ ادویه و رغذ و ریاس * فصل پنجم * در بیان سبب اختلاف اقوال اطباء در ماہیت و خواص ادویه و اساسی کسانیکہ متوجه تحقیق و جمع و تالیف ادویه
شد و ان بالاختصار * فصل ششم * در بیان طریقہ اخل ادویه و حفظ و حصار آنها * فصل ہفتم * در بیان اعمار بعض ادویه مفردہ و زمان بقای قوت آنها * فصل ہشتم * در بیان اداب طعام خوردن و آب

مورد غالب بر همین نسبت در غذای درائی و غذای ذرات خاصه و غیره و بعضی آثار بدن معنی آنرا ممکن است که نسبت به
غذای درائی و غذای غذائی و غذای فادز هری و غذای ... و امثال اینها متماثل و ذرات خاصه یا موافق و مقبول و حاکم
مزاج اصلی و حرارت هریزی و قوت است و با مخالفت و معکوس و فانی کتب و آنها را اول را فادز هریزی و فانی را اسم نامند و توله
غذا از ماده است و چون این مقدمات یا اجمال معلوم کردید پس باید دانست که آنچه وارد بدن میگردد خالی از این نیست
که تاثیر آن با ماده نقطه است و آنرا غذای مطلق نامند و با کیفیت نقطه را آنرا غذای مطلق گویند و با ماده و کیفیت هری و آنرا
غذای درائی و با کیفیت ماده هری و آنرا غذای درائی و با صورت نقطه و آنرا ذرات خاصه گویند و این یا موافق و فانی و فانی
است و با مخالفت و احداث کنند؟ مضرت و فساد در هری که از آنها منقسم چند قسم میگردد اما آنچه تاثیر آن موافقت است چهار نوع
برد با صورت نقطه است و آنرا فادز هری و با ماده و صورت و آنرا غذای فادز هری و با کیفیت و صورت هری و آنرا غذای فادز هری
و با بهره از ماده و کیفیت و صورت و آنرا غذای فادز هری و با کیفیت و صورت هری و آنرا غذای فادز هری و با کیفیت و صورت هری
چند نوع است یا بصورت نقطه است و آنرا اسم مطلق نامند و با کیفیت و صورت هری و آنرا اسم مطلق نامند و با کیفیت و صورت هری
است آنرا غذای مطلق گویند و اگر در کمال قوت نیست آن نیز برد و نوع است یا با آن قوت مسهل است و آن نیز بهره نوع است
یا قوی است یا متوسط یا ضعیف اما قوی را تاثیر بصورت و کیفیت است با هم و آنرا غذای مسهل ذرات خاصه نامند و اما متوسط
را تاثیر کیفیت و صورت است و این را در قوت مسهل گویند و اما ضعیف را اکثر تاثیر کیفیت و ماده و صورت بهره است و
لیکن همه ضعیف و متوسط و قوی در صورت است و این را غذای مطلق نامند و با کیفیت و صورت هری و آنرا غذای مطلق نامند و با کیفیت و صورت هری
آنست که تاثیر آن با ماده فقط با غلظت و کیفیت و صورت بدن قسم که چون وارد بدن گردد و تاثیر در آن نماید
بترتیب کیفیت و این از آن متاثر و متغیر نشود و از مزاج اصلی خود نگردد بلکه در آن تصرف نموده یا با قوه
آنرا بفعل آورد و با تصرف آن در صورت غذای بصورت خلطی گردد و مستعمل اینست که بگرد جز و عضو و برا قطار نشسته آن
بیهوده و فانی و آن صورت هری از میان اقیانوس جل شانه با استعداد قریب مانند آب کوشتهای لطیف و زرد و تقیم
مرغ نیم برشت و با بعد مانند کرم و سایر حیوانات و بقول و غیره و کیفیت حاصله از آن خلط منافی و غالب بر کیفیت اصلی بدن
و اعضا باشد و **غذای مطلق** آنست که تاثیر آن در بدن بر کیفیت نقطه باشد و ماده آن قابلیت غذائیت و جزو بدن
شدن نداشته باشد و بدن قسم که چون وارد بدن گردد و حرارت هریزی در آن تصرف نماید متاثر و متغیر نگردد بلکه تانیا
و تصرف در بدن نماید و آنرا متاثر و متغیر بر کیفیت خود سازد از حرارت و برودت و رطوبت و بیروست مفرد یا مرکبا مانند
نمل و زنجبیل و زعفران و زرد زرافانه و امثال اینها و **غذای درائی** آنست که تاثیر آن در بدن با ماده و کیفیت
هر دو باشد بهمان نحو با غلبه ماده که بعد از تاثیر آن از آن خلطی حاصل گردد که جزو بدن تواند شد و با آن اندک کیفیت و مزاج
باشد غالب بر کیفیت و مزاج اصلی بدن و تغییر مائی در بدن نماید بر کیفیت خود از کیفیت اربعه مانند خض و ماء الشعیر و خیار
بادرنک و کدو و منند و **غذای درائی** و آنرا کور و غلظت الحساء و اسفناخ و یا بونه و شبت و شلغم و زردک و چغندر و کرم و ماش و عدس و
نخود و لوبیا و غیره و **غذای درائی** آنست که تاثیر آن در بدن بر کیفیت و ماده هری و با غلبه کیفیت و بدن را متغیر
سازد به تغییر مائی و تانیا بدن در آن تصرف نماید و از آن خلط بسیار کمی حاصل گردد که قابلیت غذائیت و جزو بدن شدن در
میزان صورت هری شدن داشته باشد با کیفیت غالب بر بدن مانند کدو و نعناع و برک کاهنی و حبیب النعلب و غیره و پیاز و

[illegible]

* ذواخصیة * آنست که تاثیر آن در بدن کیفیت و امری در ای کیفیات و امور ظاهر است و در هر یک با تدبیر و تمایزی و امری بحیاط لطیفه تحقیق خفیه مانند جلد با مقناطیس و الکتریک آهن و کاه و را و تاثیر فاد و هر دو هم در بدن که نوعی

و مگر هر چه و نور هندی و آسمانی و اشیای اینها و دیگران حال از قوت جانند باشد و از اینها بعضی محتاج به کمک است
تا آنکه مانند دوزخ و جوار غیری که با او در زمین با دام با زمین کل هر چه بود و خود را در رفع کثرت و چسبیدن آن سطح
۱۲ مقدار است و هر چه در زمین و با دستند محتاج به آن مانند ترنجبین و غیره است و سایر نباتات مذکوره
نظر **در بیان مرکبات القوی و ذوات الخاصة و تاثیر مرکبات آنها** بدانکه مراتب قوی از درجه منحصراً
است بر سه مرتبه و قوت عبارت از مبدأ و سبب موجب افعال و ظهور آنها است در مراتب **لا اله الا الله** **مرتبه اول** **افعال محسوسه**
ادویه است بسبب که سبب متشابهه حاصله از مبدأ فیاض جل احمد بر ایشان از ترکیب عناصر و امتزاج اشیای با یکدیگر
این را مزاج اولی نامند **مرتبه دوم** **افعال محسوسه** حاصله از مزجه ثانویه اشیاء صاحب مزجه ثانویه است
در ملاتی خود ما و آن الزام مرتبه اول است چه اشیای صاحب مزاج ثانوی مرکب افعال از اجزای که هر یک را یکدوش
و مزاجی اولی مختلفه الاثر است باشد مانند تسخین بعضی و تبرید بعضی را از اجزاء و تفاوت کلیات از آن کلیات ثانوی
نحاصل میشود و اثر این غیر از آن اجزاء است مانند ردع و قبض و تسخین و تبرید و غیره و مزاج ثانوی طبیعی
باشد مرکب القوی نامند و آنچه صناعی باشد اگر مزاج ثانوی را اثر مزاجی آثار اجزای مانند ذرات است آن مرکب را
متشابهه القوه گویند و اگر مخالف آنها است مناسه تسخین و تبرید و غیره و مزاج ثانوی را از اجزای که هر یک را یکدوش
هر یک را در مکان لایق استعمال مینماید اگر ارا عاقلی و حاکمی نباشد **مرتبه سوم** **افعال عقلیه** و از این بر تالی است
بواسطه افعال صورت نوعیه و بالخاصه عبارت از آن است مانند چیزی نبود در تعلیم حلقه که **مرتبه اول** **افعال محسوسه** و سبب
و تقاطع اغلاط را لازم دارد مانند اختصاص اسطر خود و سبب مزاج **مرتبه دوم** **افعال محسوسه** و سبب مزاج
و مزاجی می کند بصورت نوعیه خود مانند نباتی که دفع هم مینماید و از مزاج ثانوی را از اجزای که هر یک را یکدوش
و بدانکه **مرتبه اول** **افعال محسوسه** و سبب مزاج **مرتبه دوم** **افعال محسوسه** و سبب مزاج **مرتبه سوم** **افعال عقلیه** و از این بر تالی است
باشد چه تصریح شود بدانکه که مرکب را مزاج اولی حاصل از کلیات اجزای متشابهه است و از این بر تالی است
است از مراتب و همچنین مزاج ثانوی را اثر است غیر آن مانند این که مرکب است از اجزای متشابهه و سبب مزاج
آن بمرتبه ثانوی مرتبه دیگر است از مراتب و برین قیاس صورت نوعی ترکیبی را اثر است و از این بر تالی است
متشابهه مرکبات را مرتبه از مراتب نامیده اند و قیاس مقیاسی آنست که قوتها و افعال و افعال مزاج و افعال مزاج و افعال مزاج
اجزای غیر متشابهه غیر متشابهه در تحت مرتبه اول صورت نوعیه ترکیبی ظاهر است **مرتبه اول** **افعال محسوسه** و سبب مزاج
صورت نوعیه اند مانند خاک و محلول و آب و آبی که مرکب است از آب و هوا و اشیاء دیگر که در آب و آبی است **مرتبه دوم** **افعال محسوسه** و سبب مزاج
هر چه با صورت نوعیه است یا محکم ترکیب است یا غیر محکم ترکیب و تفصیل این بعد از این در مواضع آتی خواهد آمد
تفصیل باینکه بالا جمال این است **اما مرکب القوی** پس آن در ذاتی را مانند که مرکب است از اجزای که هر یک را یکدوش
هر یک را بر سر خود مزاجی خاص باشد متباین دیگری و بعد ترکیب در شین و احوال و پوشیدن **مرتبه اول** **افعال محسوسه** و سبب مزاج
می نیافته باشند که بعد از در این و تاثیر و تاثیر از آن از هم متمایز نتوانند گشت و تاثیر و تاثیر از آن از هم متمایز نتوانند گشت
و بدین اجزای آن از هم جدا گشته هر یک را تاثیر و احوال که پیش خاص می نمایند و متشابهی آثار و متشابهی آثار و متشابهی آثار
ضمیمه از روی بعضی بدیوی بخصب ترکیب را امتزاج و لطافت و کثافت مواد اجزای خود چنانچه در تفصیل این خواهد آمد

بعد از این خواهد آمد مانند حجر التیس و جد را از جوب چینی و زرد را محروم و زرد را اکثر ادویه نادان هر چه در کتابه و کل
 ادویه با میده نیز مثل عقال و بیهوش و بوزید آن و جود بر او را و یک مد جرج و طویل و زنجبیل و زرد باد و مانند اینها در این
 چنین درای نباتی اکثر رطوبت فصلیه غالب بر رطوبت اصلیه آن می باشد لهذا بر روی آن را گرم مستورد و نباته میگردانند
 و بدانکه رطوبت فصلیه عبارت از رطوبتی است که در تمام اجزای آن چیز کبابینی میترنج گذشته باشد و مانند کرب و نباتی
 بعضی از آن بتخلیل رود و جرم آنرا منسحق سازد و بعضی بتعمین صورت گرم می یافند جرم آنرا بخورد و در همه رفته تمام آنرا فانی
 گردانند * و اما در الخاصیه پس بدانکه خاصیت باصلاح افعال و آثار را نمی توان نامند و را می کیدیات اولین اثر
 حرارت و برودت و رطوبت و یبوست که از شیء ظاهر گردد مانند لطافت و سرعت نفوذ و تفتیح و ترقیق و اذابة و تحلیل و امتثال
 اینها را افعال و آثار ثوابه را نیز نامند مانند تغذیه حصاة و تقوی و ترویج و دفع سبب و این اگر بسوا نقت و مناسبت
 مزاج و ابراج و حیوة باشد آنرا نادان و تریاق نامند و اگر بمضادت و عدم مناسبت باشد آنرا سم گویند که ضد افعال و
 آثار تریاقی از آن ظاهر گردد * و بی بیان دیگر * آنکه ذوا الخاصیه چیز بر آن نامند که تاثیر آن نه بکیفیت باشد بلکه بصورتی بود که
 آن چیز بآن صورت امتیاز را بر سایر اشیا یافته نو می خاص گشته باشد و از این جهت این صورت را صورت نوعیه نامند که
 بآن نوع نوع از هم جدا گشته اند و هر یک تاثیر و رای تاثیر دیگری می نمایند و اما اشخاص هر نوع نوع در آن تاثیر متجمل
 اند مانند جذب مقناطیس آهن را و کبر * و اینجا آنچه ذکر یافتم و مانند تاثیر حجر التیس و حجر الحیه و جد را و
 حب الغار و تریاق و مشرود بطور مثال اینها از ادویه نادان و مزیه تریاقیه مفرد و مرکبه که در رسوم خاره و
 بارده و امر الخاصیه موثر اند خواسته سو انقت و مناسبت مانند نادان و زهر و خواسته بمنافرت و ضدیت مانند سم و زهر که
 ذوا الخاصیه آنچه ذکر یافتم و فی الحقیقه مرجع ما باینکه هیة و مرکب القوی و ذوا الخاصیه و ما باطبع منته
 التحقیق و اما الخاصیه بلکه يك امر است و آن نیست مگر اثر طبیعت که آن اثر ظهور نفس است در اجسام بی مراتب
 الا آنکه تاثیر الخاصیه که ضعیف و جزئیست و تاثیر مرکب القوی از آن زیاد و متکثر و تاثیر ذوا الخاصیه از آن بیشتر و
 بالاجمال و تاثیر ما باطبع از آن زیاد و تاثیر نفس کلی و شامل از همه اقوی و ارفع و اعلی است * و بدانکه * تاثیر بعضی ادویه
 که بطریق تعلیم و اخلاص از آن درونی خاص و شرطی مقرر و همچنین از برای محبت و باعداوت مثلا در زیر سر و یاد و خانه یکی
 از آنها انداختن و یاد فن کردن و فرش کردن و یا سوختن و یا بخورد داشتن و غیر اینها هر چند قوا علیه طبیعه و تاثیرات طبیعت
 را چند آن در آنها دخلی نیست ولیکن از تاثیرات نفس و قوه همت آن بیرون نیست خصوص ضعیفاء انفعول را و بحکم کل اهل
 و آنکه کتاب نیز خالی از آنها نباشد چنانچه بعضی از این قبیل خواص مذکور میگردند * و اما تاثیر نادان و تریاقی پس بدانکه
 تاثیر نادان و تریاقی از جهت مرکب القوی بودن آنست هم از جهت مناسبت و جذب نمودن آن سم را بصورت خود و میل
 هم بصورت آن و هم از جهت مضادت و دفع و ابطال و افشای آن اثر سم را از خود و از مناسبت و مضاد خود که حرارت غریزه
 و قوی و ارواح باشد * و جهت اسودن کوره در فاد زهر از تفتیح مجاری و سرعت نفوذ و غوص در اعصاب بدن و جذب
 سم از آنها بهمان جهت * و بدانکه چون اجزای رطوبات و قوی و ارواح بدن همه با هم متصل و متحد اند اتصال و اتحاد
 و حمل انی و طبیعت مدبر بدن و نفس حیوانی قایض و خافار مجتمع کل اند قبض و حفظ و اجتماع و جد انی و لهذا بسجود
 و ورود آن در بدن تاثیر آن در تمام بدن می رسد چنانچه مشاهده میگردد که در حین ضعف و کرمی بسیار بسجود و ورود

در این مضمون در این اشیاء صانع خفیه و لطیف است که تعریفی از او در این جا حاصل می‌گردد و آنکه از این اشیاء که در این دنیا
پیدا می‌شود از جهت اجزای آن و در این معنی که آنکه اجزای لطیف آن می‌باشد و این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این
در اوج و انصاف و اتحاد اینها با هم و در این معنی که اینها در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این معنی که اینها در این
مدرسه فیضیه بدن آنچه از علم آمده و در این معنی که اینها در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این معنی که اینها در این
آن و چون علم از این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این معنی که اینها در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این
تقریب بدن شود و الله اعلم * و اما در تریاق الافرادی * و آنچه در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این
امری که دیگر نیز باشد و آن جذب لیم افعی است که در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این معنی که اینها در این
شده و آنکه در هنگام گرفتن افعی و حین قطع سر و تنب این باید که از این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این
قوت آنرا بغضب در آورند تا تمام از آن سر و تنب آن آید و سر و تنب آن را در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این
که دفعه منقل کرد و در این معنی که اینها در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این معنی که اینها در این
بدن این سبب می‌شود و در این معنی که اینها در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این معنی که اینها در این
بهم مانند جذب اجرام عناصر و طریقات و لطائف معصومات و از این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این
محسوس و اینها از آنکه در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این معنی که اینها در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این
از کثافت و اجرام آنها جدا کنند و الا با زانها را بخود می‌کشند و نیز بجهت از این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این
تخصیر اجزای تریاقات خصوص تریاق الافرادی و اینها در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این معنی که اینها در این
شعیت را جدا می‌کنند و اینها از این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این معنی که اینها در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این
که بول و در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این معنی که اینها در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این
مغز و در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این معنی که اینها در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این
برادر و در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این معنی که اینها در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این
غیرها که مزاج ثانوی ترکیبی یافته اند و اینها در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این معنی که اینها در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این
مستعمل است و الله اعلم * و اما در تریاق الافرادی * و آنچه در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این
و از این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این معنی که اینها در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این
با نقیاض مجاری را فضا و اینها در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این معنی که اینها در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این
می‌گردد و صاحب الاصل نوشته که معصوم در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این معنی که اینها در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این
اذا به و طریقات و فانی نمودن آنها است و در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این معنی که اینها در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این
می‌گرداند و متغیر می‌سازد و اما معصوم در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این معنی که اینها در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این
اعضا است که قوام حیوة و صحت مزاج بدن است و در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این معنی که اینها در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این
و بسته می‌سازد در اندک زمانی و فعل و تاثير فاد و هرات و تریاقات برعکس آن است و در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این
است بر آن زعفران و معصوم که بزودی آن را ناسک می‌سازد و باطل می‌گردد این فعل آن را * و اما در تریاق الافرادی * و آنچه در این اشیاء که در این دنیا پیدا می‌شود و در این

[illegible]

این است مثلا اگر کسی گوید که این مرکب فلان عنصر پس اگر غالب بر شی مرکب مستخرج عنصر را است باید که در آن شی
حرارت و یمن و غلبه غالب باشد و اگر عنصر هوا است باید که حرارت و طریقت غالب باشد و همچنین پس چگونه است که
مکونین فلان چیز از عناصر است و یا اگر در هوا و یا در آب و یا در خاک است و یا در زمین و یا در آتش و یا در ترکیب
می نماید جز آب آن است که آنچه مرکب است یعنی اجزای پس و یا اجزای طبع و یا اجزای اهر و یا پس است
در هر یک از اینها یک عنصر غالب است و کیفیت آن مختص که یکی فایده دیگری متعلق باشد از آن برز و ظهور میباشد
مثلا اگر در آن مستخرج عنصر را غالب است پس آن اجزای پس و یا اجزای طبع و یا اجزای اهر و یا پس است و اگر در آن
از آن خواست بود و همچنین آنچه در آن یک کیفیت غالب است که مفرد باشد و عنصر غالب است مثلا در اجزای پس
در عنصر غالب است که نار و هوا باشند و کیفیت متعلق آن مورد و اگر طریقت و برست باشند با هم فعل و انفعال نمودار
به هم انداختارها تسا قطان فعل و اثر هر دو مرتفع میگردد پس باقی نماند مگر دو جزو را از آن مرد و پس آن شی مستخرج
اخر ما یبقی خواست بود و هر چند حرارت بسیار با عرض میباشد بسبب شدت تحلیل و تفتیح خود و این آن پس
در جنب حرارت کمتر است زیرا که بالعرض استخاره بالذات و بر همین تپاس نمایند اهر و در آب و پس ما یبقی را که لا یتعد
* و بدانکه * کیفیت عبارت از هیئت مستقره مجموعه الاجزاء و جسم است که تصور در آن یک آن موجب تصور و در آن
امور خارج از آن نباشد و نیز انتضای قسمت و یا نسبت در اجزاء حاصل در آن نمود نمایند پس قسمت یک بود و است
اعلم * و اما کیفیت معرفت درجات ادویه و مراتب آنها پس بدانکه آنچه در بدن است از اجزای و با غریب
با اعتدال جوان ذکی الحس با ادراک کرد در حرارت غریزی او در آن تاثیر نماید و کیفیت و مقدار
کیفیت حاصله اگر مسائل کیفیت بدن آنست و بتکرار استعمال و تکرار مقدار اثر بر بدن و با حال
اهدای آن نکند و راجع و در بدن را متغیر نماید و کیفیت از کیفیت است و بعد و ناقص و مختل نماید و بدن را
و الاغراض از اعتدال و خروج آن اگر بر تپه است که مقل از کم آن در بدن احداث کیدتی غالب و در بدن او بسیار
و تکرار استعمال آن تغییر کسی نماید اما ناقص و مختل نماید از اعتدال و آنرا درجه اول گویند و اگر مغن او کم آن احداث
کیفیتی غالب و زائد نماید اما زائدتی مقل از اکثر استعمال آن بر بدن ضرر و فساد در بدن آنرا درجه دوم گویند و اگر بدن را
بسرحد ضرر و فساد نقصان و اختلال در بدن مملک نباشد آنرا درجه ثالث گویند و اگر در بدن بسیار و عظیم و در بدن بسیار
بسرحد هلاکت رساند و مملک باشد آنرا درجه رابع نامند و بر مراتب اربعه و تاثیر کیفیت غالبه آنرا بدین شیوه بیان نمودیم که
چون بدن مشتمل است بر اعضاء مانند معد و بر چاری مانند عروق و بر اخلاط مخصوصه در بدن و بر طریقت نازله مخصوصه
در عروق شعریه و فوفاقی و بر اعضاء رواج که در جمیع اعضاء مل گور و سار و الی پس هر چه در بدن خلل و نقصان
و تفریط وارد بدن گردد بیرون از آن نیست که بعد از متغیر شدن از کیفیت بدنی تاثیر در هوای متاعل انفسیه گردد و ماحدود
الاثری میگردد و یا اثری از آن باقی میماند اول معتدل است و ثانی اگر تاثیر آن منحصر در بدن است و ثالث اگر تاثیر آن
از آن نصیر اند نمود درجه اولی است و اگر تاثیر در روح و اخلاط نیز میباشد درجه دوم و اگر در روح و اخلاط و طریقت
ثانیه تاثیر مینماید درجه سوم و اگر تاثیر آن در هر سه باشد و کلی اعضاء شامل گردد درجه چهارم و نامش که نهایت تاثیر است
بدانکه * هر یک از درجات راجعه مرتبه قرار داده اند و عرض اول در وسط و آخر کیفیت غالبه در هر یک از اول آن در وسط

بالنسبه بوسطن آن کمتر محسوس میگردد و در وسط آن زیاد و در آخر آن بسیار زیاد و درجه اول از کیهانیت
را در طول عمده اند و آن شیء را سنی مکرر آنکه بحسب صورت نوعی توانی باشد و آنچه از سنی است آن در اول انبساط
آن درجه باطن قایل اصلاح است و آنچه در آخر آن اصلاح بدین جهت و این تقسیم و مراتب و درجات کیفیات چند این اصلی
ندارد و کلی نیست بلکه اکثری و استقرارش است نه تحقیقی **فائدہ** بدانکه مقرر است نزد حکما که شیء خارج طبعی و طبیعی
حرارت آن از درجه اولی جهت آنکه اگر حرارت آن زیاد شود بر آن مقلد ارفائی میسازد در طریقت آنرا پس بر احوال این است
که نسبی باشد و این گرم در درجه دوم رسوم در اکثر مکرر باشد و هر چیز که خارج در درجه سوم و چهارم باشد البته بایست است در این
درجه و تا بر سیمات اکثر صورت نوعی خود است که خاصیت میماند و بهمان معنی که ملک کور شد نه کیفیت محض چنانچه ذکر
یافت را اکثر اجزای خود بر قریه گرم و خشک است و با سرد و خشک میماند و همچنین رسوم حیوانات پس از آنکه تاثیر هر یک از
فنا غلبه که حرارت و برودت باشد باید و است بر این قوی میباشد و بر این طریقت اندک و ضعیف **بر میند** مزاج و اقل است اولی و دو
نوع قرار داده اند اول اصلی طبیعی حاصل از امتزاج عناصر اربعه و غلبه بعضی بر بعضی و مغلوبت دیگری و دوم ثانوی
صناعی حادث از ترکیب اجزای مفرد یا مرکب در مرکبات مصنوعه و این ترکیب شامل کیفیت و صورت هر دو است یعنی همچنانکه
کیفیت اول اصلی میباشد ثانوی صناعی نیز میباشد چنانچه ذکر یافت همچنین تعدیل صورت نیز بود و نوع است یکی اولی
اصلی و دوم قوی صناعی و نیز هر یک بر در نوع اند تام ترکیب قوی مستحکم و غیر تام ترکیب ناقص ضعیف و رخو غیر مستحکم
اما تام ترکیب اجزای بسیار لطیف و متغیر صافی باشد و با هم فعل و انفعال تام نبوده
کیفیت و صورت **فائدہ** بدانکه حرارت غریزی یکی بلکه حرارت خارجی ناری نیز اجزای لطیفه آنرا از
کثرت جدا و متماثل از حرارت ثوری و کیهانی و خاصیتی خاص ظاهر گردد بلکه کیفیت و خاصیت را حد و اعم
ارائه معنی که از این مواد و عناصر و ترکیبات و با یک شوازی توانی قدرت نسبی و مادی ساکن و اثرات
مستقرات اما ترکیب ناقص ضعیف و رخو غیر مستحکم نیز بر مراتب میباشند معنی اثران را تفریق اجزاء از هم بسیار
سهل میباشد مانند گوشت و استخوان و بعضی را یک شوازی و دیگر آنکه ناقص ترکیب یا بسیار ضعیف است که تاب عمل و
شستن ندارد مانند کاسنی و آنکه بقول که طاقت طبع بسیار اندارد مانند آفتاب و عدس و امثال اینها که بمجرد شستن و طبع
بسیار اجزای حاره و خفیه لطیفه نافله مفتحه آنها مفارقت نموده و تحلیل یافته اجرام بارده غلبه اکثری و مسلطه تقیئه
کثیفه آبیایی میمانند و عمل اندکی وارد شد است از جناب حضرت شارع نبی صلی الله علیه و آله و از اطراف و قریب شستن کاسنی
و امثال آن از جهت جدا شدن آن اجرام از هم و باطل شدن افعال منضمه بآنها مانند کوشش مرغ و عدس و قوی و نیز که
بجوهر لطیف جالی بود و قوتش در آب حل از مادی او نمیگرفت و آبش از طبع در آب می آید و باقی میماند
مادی از حبه تا به آفتاب و اول آفتاب منبسط میگردد آنها را طبع است بخلاف جرم آنها که محلول و قابض است و نیز استعمال
بعضی آنها مانند کلم و زعفران منبسط و محلول و منضج است بخلاف از داخل و از آنها اقوی و نیاز و سیر است که استعمال
آن مورد از خارج منضج و متفوح است خصوصاً بعد از پختن و سیر خام و رجه فاقه سر و بسیار در خارج از قروح و انصاف و غیره
بخلاف داخل شاید آن باشد که چون در خارج بیک جاساکن و مستقر میباشد و در طریقت بر قریه حاره و جالبه و حرارت آن تاثیر
در جمل بلن کانی برقی میماند و اول اباحت و تفوح میگردند و داخل بدین علم استقرار در سکون که طبیعت مدبره

امراض مختلفه متصادفه و اوقات و در زمان وصول و انسان متجانسه نماید تا در صفت آید و آنچه ظاهر در که از حرارت و
برودت در طریقت و بهر جهت حکم بر آن کنند که آن در او یا آن فعل اعتکاف است یا آن کیفیت که از آن ظاهر گشته **سوم**
آنکه باید که قوت آن مقاومت با قوت علت آنرا اندام بود یعنی مقدار آن در کیفیت و کیفیت و شدت و ضعف مبارک مرض باشد
نه کمترین و نه زیاد از آن زیرا که بعضی از ادویه که است که عاجز می آید از مقاومت باشد اندام خود و در آن تاثیر نام نمیتواند
نمود پس اولین آن است که مجرب اگر خواسته که کار را مشکل نشود باید که اولاً بر علت ضعیفی مقدار کمی تجربه نمایند و در هیچ
قوت قوی و مقدار زیاد و ترقی نموده قوت آنرا معلوم نمایند هم به تنهایی هم با معین و معین رقی **چهارم** آنکه مراعات
زمانی نماید که فعل را وارد و با عمل در آن ظاهر میگردد مثلاً اگر در اول استعمال از آن فعلی را اثری ظاهر نکرد در آخر اثر
قوی ظاهر میشود آن در او قوی اند و مرکب انقباضی چنین است مانند چوب چینی و اگر ادویه قویه و اگر در اول استعمال
از آن فعلی را اثری خاص ظاهر کرده و در آخر فعلی را اثری دیگر مانند انقباض و ادویه منحل در دهان بکر که اولاً بحسب نقد بر
رسد **سام** احداث حرارت میسازد و در آخر احداث برودت و اما تعقیب قوت و از راجع با هماد حار غریزی و تعقیب و تعقیب
و طریقات اصلی پس باید که فعل اول را با عرض دانند و ثانی را با ثبات و نیز در بعضی ادویه را بخندید ممکن است که آنچه
اولاً اثر آن ظاهر شود بالذات باشد و آنچه در آخر با عرض مانند اکثر ادویه که قوه حراره حاده مختصره که اولاً اخلاط
را گرم میسازد و با عمل آن گرمی میسازد و **سبب سوختن و سردی** را مادیست و نمایند آنجا احداث برودت یا عرض
میسازد **نکته** آنکه استمرا در فعل و عمل آنرا مرعی دارد یعنی باید که ملا حظة نمایند فعل آنرا اگر اشیای دیگر را
است آنرا از این **نکته** آنکه در احوال عارضی را بعرض **ششم** آنکه باید که حکم کند بر در باقیاس باید آن نوعی که آن
دوار در این **نکته** آنکه انواع دیگر مثلاً اگر در بدن انسان تسخیر نمایند حکم کنند که آن دو گرم احتیاج در بدن
انسان در پس **نکته** آنکه باید حکم بکرمی آن نماید زیرا که بسیار است دوائی که در بدن انسان خاصیتی دارد و در
این ان مایه **نکته** آنکه دیگر مانند آنکه اگر بفرس یک الله باد ام و با خبر ما تصور اند احداث گرمی بسیار نماید و هرق
بسیار میکند و همچنین اکثر حیوانات و ادویه **نکته** آنکه حار و شدید **نکته** آنکه حراره را ببرود که غلای اکثر حیوانات است چون
شوکران که غلای **نکته** آنکه است که آنرا از زرد کوبند و لوبق که غلای جانور است که آن را سمانی خراشند و بیش که غلای
جانور است که آنرا موش برش نمایند و مار که غلای اکثر حیوانات است مانند بز کرمی که در جری آن نادره و نادر
میباشد و طاروس نیز و همچنین **نکته** آنکه بسیار است که بدن انسان مضر و قاتل و مهلک اند **نکته** آنکه چون در تجربه ملاحظه
بسیار است چنانچه حکم **نکته** آنکه بقراط اشاره بدین آن نموده زیرا که بما است که بدن مراعات شرایط و غفلت موجب
هلاکت میگردد **نکته** آنکه میشود بود که آن در از **سوم** ثلثه مطلقه باشد که بهر دو استعمال اندک آن هلاک گرداند
و این اطباء مانند و صحت نمود و آنکه که دوائی که اراده تجربه آن داشته باشند باید که پیش از تناول اولاً ملاحظه
رائحه و طعم آن نمایند **نکته** آنکه بسیار ناخوشی و با طعم گرمی داشته باشد بدین اندک که آن در احوالی از مضرتی نخواهد بود
و با احتیاط تمام آنرا استعمال نمایند و نیز اگر نفرت بسیار از آن در طبیعت یا بدین البته آنرا استعمال نمایند بدین تجربه
و باید که علت تجربه اولاً بصورت آن **نکته** آنکه مزجه آنرا قریب بمزاج انسان باشد مانند پزینه و غیر آن که موزاک آنها
ادویه **نکته** آنکه بسیار است و حیوانات همی باشد تصور اند و تا سه روز نزد خود نگاه دارند و طعام و شراب لائق بار بدن

بر می آید که گاه از این راه را میجوید و در چشم خود میباید چشم او بلند شود و در این میان میگوید که با وجود
 در جوف خود دردی باید ظاهر شود و اگر بیرونایی دیگر میباید حیل کرد و اگر آنرا میجوید * چنانکه است * که چون
 میجوید را مارا زید و از مشرب در ملاکت بود میسوزانند * برک خروج را آورد * خائید * در دهن آن میگردان و آن
 مثل آنرا می انداخت تا آنکه شفا یافت و ازین دریافته که آب برک خروج تریاق عموم است و همچنین اکثر چیزها از
 اکثر حیوانات نقل کرده اند و از آنها حکما و اطبا انتقال نموده با نسان رکن را استعمال کفیات و خواص و منافع چند
 دریافته نموده در کتب خود مابین کرده اند و الله اعلم * و اما طریق معرفت امزجه ادویه و اغذیه بقیاس پس بد آنکه تپاس
 از امری با امری دیگر می بیند و علت و سبب امری را حمل بر امر دیگر نمودن و حکم کردن است که اولی چنین است و آن چنین
 وجه است از آن جمله سرعت امتحان و بطور آن سرعت نمود و بطور آن رطوبت و انچه و این است اما دریافته سرعت امتحان
 و بطور آن بدین نحو است که آنچه را در آتش کردد مثلا یعنی چون در آتش اندازند اگر زود گرم یا مستحیل بد آن گردد
 گرم خواهد بود نسبت با آنچه دیگر ترکرم و مستحیل بدان کردد بشرط آنکه جرم آن سرد و مساوی باشد در تحلیل و تکلیف
 و رخاوت و ملاکت و رقت و غلظت و غیرها که اگر مختلف باشند حکم نتوان کرد بر این زیرا که آنچه مستحیل و با در خور و یارقیق است
 زود مستحیل میگردد بخلاف اشیاء اینها و همین قیاس سرعت جمود و بطور آن است یعنی باید که در امور مذکور با هم
 متساوی باشند و در تمام آنچه زود است در متساوی شود و در نتیجه شرب بار است و آنچه دیگر تیره و تار است و آن کمتر
 زیرا که فاعل است و اجزای حرارت است و فاعل انعقاد و انجماد و قبض و جمع و تکلیف برودت و در آن تاثیر هر یک
 که تیره و تار است و اجزای حرارت است و فاعل انعقاد و انجماد و قبض و جمع و تکلیف برودت و در آن تاثیر هر یک
 و با بطور است و اجزای حرارت است و فاعل انعقاد و انجماد و قبض و جمع و تکلیف برودت و در آن تاثیر هر یک
 و آنچه بر خلاف است و الله اعلم بحقایق الامور * اما طعم * که اقوی کل ادله و جمع آن طعم است پس کلیات
 آن بحسب استخوان است و حرارت و ملوحت و حسی و غریز و قیوض و در حرارت و غلظت که مسیح نیز
 نامند بفتح می و کسب پس مسئله و سکون یا می متشابه است و خالی معین و بعضی قفاست را شامل طعم نگردانند و امیر طعم را
 هست گفته و اما این هم اینها مرکب از اینها از خواص ظاهرین محسوس با غلظت و یا خفای غیر محسوس و مرکبات واحد و حسی نیست
 و اختلاف طعم با اعتبار اختلاف مواد و قوی و امزجه و فاعل آنها است زیرا که گفته اند خالی از آن نیست که جوهرها مل شی
 ذی طعم با لطیف است و با کثیف ارضی و با متوسط میان آن سرد و قوت مزاج آن یا خاواست و یا بار و یا معتدل در میان
 آن سرد و در جوهرها مل شیخا است حریف میگردد و اگر بار است حامض و اگر متوسط در حرارت و برودت است دسم
 و جوهر کثیف ارضی اگر خاواست سرد و اگر بار است عقیص و اگر متوسط در حرارت و برودت است حل و جوهر متوسط
 در لطافت و کثافت اگر خاواست مایع و اگر بار است قابض و اگر معتدل است نفه و مسموم * و بیابان * دیگر آنکه خالی از آن
 نیست که مواد که عیال و ابل و محال اند یا لطیف اند یا کثیف یا متوسط بینهما و فاعل با حرارت اند یا برودت با کثیف
 معتدل بینهما و حاصل انقباض سه در سه است مثلا حرارت قویه هرگاه تاثیر در ماده لطیف نماید احدی انحرافت مینماید را را
 حریف میگرداند و ماده کثیف احدی انحرافت و آنرا مریمینا زود در ماده معتدل احدی انحرافت مینماید و آنرا مایع
 میسازد و برودت قویه هرگاه تاثیر نماید در ماده لطیف احدی انحرافت مینماید و آنرا حامض میگرداند و در ماده کثیف

عقودست و اکثر اعمدین میسارند و در ماده متحرک و غیر متحرک و آنرا با این میگردانند و در اجزای آن معین که چون تا خوردن ماده لطیف
 این اجزای معین است و در سبب معین و در این قسم میگردانند و در ماده لطیف اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است
 اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است
 و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است
 اشیا معین است و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است

نوع	نوع	نوع	نوع
نوع	نوع	نوع	نوع
نوع	نوع	نوع	نوع
نوع	نوع	نوع	نوع
نوع	نوع	نوع	نوع
نوع	نوع	نوع	نوع
نوع	نوع	نوع	نوع
نوع	نوع	نوع	نوع

و اکثر این امرانند در اکثر اشیا مخصوص خلوه آنها بین
 و ظاهر میگردند مثلاً اگر ماده آنها را طوبست و لطافت غالب
 باشد مانند لک و زردی و امثال این هر دو که در این نوع پس
 قابض میباشد با عصاره که در آنهاست و در ملامت حرارت
 در آنها کاینقی و بعد از آن که آنرا که لطافتی باشد و حرارت
 در آنها آنرا که زیاد و تاثیر نمودن بعضی مائل خصوصیت
 میگردند و در فتنه خصوصیت می افزاید و عقودست که در
 و چون قریب با اعتدال رسیدند مایل به خلوت و در آنها
 آهسته آهسته خلوت می افزاید و خصوصیت ماکمل تا آنکه

شیرین میگردند و اگر در طوبست در آنها بسیار درو فریادند بعد از آنکه تمام اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است
 غریبه در آنها تاثیر نباید بازجا میگردند و اگر ماده آنها چنانکه این لطافت می باشد و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است
 آنها را حریف و یا مرود و در انبیه این براتیب و اگر طعم معین باشد و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است
 که در ریافت شده و هم برین قیاس اشارت بکریا اختلاف مواد و فواید و آنرا که در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است
 چنانچه ذکر کردیم * بلکه آنکه بعضی طعم با هم مشارک اند و لیکن در طوبست و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است
 حرارت که مشارک است الا آنکه در حرارت بسبب لطافت ماده طوبست و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است
 مایل با هم مشارک اند الا آنکه تاثیر مایل در هر دو ماده است و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است
 و لطافت و طوبست آن را فانی سازد و ماده آن را کیفیت گردانند آن را میگردانند و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است
 قابض با بعضی و بعضی با حاض و حاض با فتنه مشارک اند و ظهور آنرا و فتنه در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است
 * و اما حریف * بکسر حاء و رای میباشند و در ملامت هر دو میشود و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است
 آن است که در حریف چنان زبان را بگذرد و اجزای آن در زبان نفوذ کند * و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است
 در آن و تفنیق و تقطیع و تحلیل و تقیه و تعین و تقشیر و اخراج است و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است
 جوهر آن است مانند لعل و خردل و هر چه تیز بود را آن تیزی باشد براتیب مایل و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است
 که بمعنی تلخ است آن است که بسطی ظاهر زبان نفوذ کند و غرض در این است که در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است
 اگر است و فتنه بود و طوبست را بر مایل * و از انفعال آن جلا و تقاطع و ترقیق و تقشیر و در اجزای آن معین است و در اجزای آن معین است

برودت بحسب غلبه جوهر نارد مانند آفتون که تلخی آن از جوهر حار و ثانی برودت آن از جوهر بارد آن است و این چنین
شیء را مرکب القوی مینامند و امثال آن بطریق مناعت آن است که چون اندکی منور را در یخ یا در آرد زغ تریس حل
نمایند البته طعم آن را قلع میپزند و اما مزاج آنرا گرم نمی نمایند پس هرگاه بطریق مناعت ممکن باشد که چیزی را طعم جوی
را منجر کرد اند و مزاج آن را متغیر سازد پس بطریق امتزاج و ترکیب طبیعت بطریق اولی جائز است مزاج در حال
من کور سخن است پس استدلال بطعم کایه نباشد زیرا که در بعضی جاها مخالفت با مظهر است میساید و کما استجمع
میگردند و طعم در جرم شیء واحد مانند مرارت و قویست مجتمع در حدیث و این را اشیع و شاعت مینامند و مانند
مرارت و ملوحت در اراضی سیخه و آب دریای شور را این را از مرقت و زغاق میگردند و مانند مرارت و جویست و مرارت
در عمل مطبوخ از حد در گذشت و گفته بچرخ آمد و بعضی اشیاء شیرین از حد در گذشت و مانند جویست و مرارت
و قویست در بعضی میوه ها مانند مرارت و حرارت و قویست در باد بجان و مانند مرارت و شاعت و در اشیاء و امثال این
مرکبات و غیر اینها نیز بسیار است از ترکیب ثانی و ثانی و بیانی در حقایق و در علم با حقایق اینها را میگویند
که جمع آن و زایع است که استدلال کرده میشود بدین فن نیز در اکثر امور و گفته است و چون از حد در گذشت و بعضی
بدون چشمیدن و در ریاضت طعم آن در می یابند مزاج آن را در اکثر اشیاء در حد در گذشت و در حد در گذشت و در حد در گذشت
ضعیف بر برودت و بری خلاصه بر اعتدال و همچنین ولیکن این نسبت در بعضی اشیاء در حد در گذشت و در حد در گذشت
واقع میشود که را آنچه چیزی را با طعم آن مخالفت دارد مانند بعضی فلزات و غیره که طعم آن را در حد در گذشت
و کیفیت شان و رای آن باشد و این در کیمیا است و در حد در گذشت و در حد در گذشت و در حد در گذشت
مختلط بهر گفته است شامه میروند و بعضی گفته اند اختراعات آنها است که در حد در گذشت و در حد در گذشت
ولی الحقیقت شاید بعضی اشیاء بی اثر باشد و بعضی چنان باشد و بعضی در حد در گذشت و در حد در گذشت
باشد بهر و نحو بود که هم اجزای صغیر و هم اجزای کبیر از آنها جدا شود و در حد در گذشت و در حد در گذشت
حل و گزید اما اکثر اشیاء کثیفه و صلبه در نهایت کثافت و ملاطفت که طعم آن را در حد در گذشت و در حد در گذشت
لطیفه از آنها جدا میگردد و در حد در گذشت و در حد در گذشت و در حد در گذشت و در حد در گذشت
و حجر یا قوت و الحاس و زمرود و غیره را بعد از طریق استدلال بر آنچه در آنها است و در حد در گذشت و در حد در گذشت
میشوند بهر قسم اولی با اعتبار چیزی که معارن آنها است از طعم و در اکثر امور و در حد در گذشت و در حد در گذشت
بسیب شدت معارن آنها یا یک یا دو مانند آنکه میگردان بوی دو شامه و شکر و عسل و غیره و در حد در گذشت و در حد در گذشت
بوی شیرین دارند و فلان میوه و فلان چیز بوی خوش و بعضی را در حد در گذشت و در حد در گذشت و در حد در گذشت
دترم استدلال بملاطفت و منافات آنها است چنانچه گفته میشود که این را آنچه ملاطمت و مرارت و در حد در گذشت و در حد در گذشت
است مانند را آنچه غلبه و کلاب و کلای خوشبوی از در حد در گذشت و در حد در گذشت و در حد در گذشت
میشود بر اعتدال جوهر حرارت و لطافت ماده آنها در اکثر و اما آنکه فلان را آنچه در حد در گذشت و در حد در گذشت
است مانند حلیت متن و ثوم و جمل و مانند اینها و استدلال کرده میشود و اینها را در حد در گذشت و در حد در گذشت
ماده آنها را غالباً اجزای سوم با اعتبار فعل و تاثیر آن است در حقایق و در حد در گذشت و در حد در گذشت

[illegible]

ماهیت و قدرت و خاصیت اکثر ادویه این امور مذکور است و الله اعلم **بدانکه** آنچه از کتب متقدمین ظاهر میگردد اول
 کسیکه مترجم تحقیق و جمیع تألیفات ادویه کرده و به حقوق و بدو بیروانی بود که بعضی مردم از اهل همان حکیم میدانند و از
 کتابی مسمی بصفات سه در بیان حقایق تألیف کرده پس فرانس حکیم است و او را در جمیع نسخه پس اند و در بعضی اصغر
 را و توفیق اکثر اصغر و ترکیب نموده پس جانتوس منسوب بر اس الذیل که منابع ادویه مذکور را ذکر نموده لیکن متعریض بدان و مصلح
 و سایر احوال آنها نگاشته اول آنکه مترجم ترجمه و نقل از عربی بیروانی در این دروس فارسی بایلی است و او زیاده از
 ترجمه دیگر پیروی بیان نکرده پس اسحق بن حنین فیضا پیروی از عربی بیروانی نقل کرده و از زیاده های افادات و ترجمه او
 مسمی بصفات اسحق کشته و حنین را که او را غل به را از ادویه جدا کرده پس فیضا شده در آن باب تألیفات بسیار کرده
 اند و اول کسیکه از اهل اسلام مترجم تألیف آن شده محمد بن احمد بن زکریا است که کتاب که عمل الادویه و کتاب شامل فخر بن
 نمود پس شیخ الرئیس ابوعلی ابن سینا پس ابن اشعری پس ابو حنیفه دینوری پس شریف پس عیسی بن جریر صاحب منهاج
 پس جرجیس بن یوحنا پس حاتم بن امین الذیوله پس ابن قیس صاحب معنی پس ابو ریحان بیروانی صاحب تلک کوفه عربی
 پس مترجم آن پس شیخ ابن بطار پس حاجی رین الذی بن عطار صاحب اخذیا رات بن یحیی پس شیخ یوسف بن یوسف
 مؤلف مالا سمع للطلاب جزیله مشهور و جامع بغدادی پس شیخ داور دافق کیم مصری مؤلف تلک کوفه نوی الا لیاب پس حکیم
 علی کیمانی شارح کتابی در ادویه دان **بدانکه** حکیم میر محمد مؤمن تکابنی صاحب تحفه السوئس را و نیز بسطی داده
 پس نواب معتمد **بدانکه** سید علوان خان تلک من هره و لیکن از مؤلفات او شان آنچه معرر دین و اکثر مشهور و تمام
 است و دیگر کسی در این مترجم نشده و این جزئی را خطا کی هر دو معررات و مرکبات را در هم ذکر نموده اند
 و در ادویه مذکور **بدانکه** الاطباء موسوم باختیار است تا حدی حکیم میر محمد تا علم مقلید و بنک و شاه مشهور و بدو شده
 و معررات انصاری حکیم میر محمد افضل نسبت و لیکن این هر دو و دیگران نیز از اطباء هندی میباشند مترجمه بیان ماهیت نشده
 اند و ماهیت و افعال و خواص را هم خوب بیان نموده اند و بعضی ادویه نقل کرده اند که حکیم میر محمد السید و حاشیه
 تحفه نوشته همین قزوینی است و الله اعلم **بدانکه** فیض در بیان طریقه اخذ ادویه و حفظ و حتمات آنها اما بالا جماع
 پس بدانکه اولی و اصلی است که ادویه قویه و مشهور و هر یک و مکان که در اینجا قویتر و بهتر می شوند از بلد آن را اما کن
 دیگر از مانتیاد و زمان و فصل و لایق و نهایت ادراک نشو و نما و کمال نفع و رسیدگی آن اخذ و انقاط نمایند ما نقل آنکه
 اطلان را در یازدهم تشرین اول از مالدروسی و معمر نیارا از جیل انطاکیه و باقیمه اگر بقول استاد بقراط که ما لجوا
 کل مرض بقا قیرا خد و بلد **بدانکه** عمل نموده و معالجه امراض هر یک و مملکت را با دو به مختصه بصران ملک و مملکت نمایند
 بهتر است چیت آنکه به شایست انفع اند در جلب فائده و صحت از برای اهل آن ملک و مملکت از ادویه ملک و مملکت دیگر
 و با التفصیل بدان آنکه آنچه معدنی و از قبیل اختیار و اطمینان است بهتر است که از معدن معرویه و مشهور آن را و اول
 زمستان اخذ نمایند یعنی در هر یک و مملکت و هر مکان که بهتر میشود اند از غیر آن مانند نخل پس از قریب در اوج اثر
 کرمان و لاجور و داز کاغور و قزوین و از اینها پیروی و عمل از این خشان و با قوت از یک کوزه و لو از درای اجرم و هر موز
 و مانند اینها و هر چند رنگین و روحانی و نبات و آبدار و حیوانی و بزرگ و بیفش تر باشند و در هر مملکت و آینه پیروی
 دیگر از خاک و غیره نباشند بهتر است و نیز بدین که رنگ و طعم و رائحه مختصه به یک مانتیاد از مالدروسی و اطمینان برقرار بماند

[illegible]

اراذل روز طعام خورد و در مستان آراسا آن طعام گرم و در بهار و پاییز طعام معتدل و در شبانه روزی دو موقه یا
 یکمرتبه را که هر دو روز سه مرتبه خورده شود بهتر است بدین ترتیب که روز اول اول روز و آخر روز و اول شب و
 روز دوم وسط روز و همچنین و باید که بسیار طول نکند از زمان اکل را و سرعت تمام نیز بخورد بلکه خوب بخورد و
 بخلاصت فرزند و در وقت اکل نکند یعنی طعام جدید بر طعام غیر منضم سابق نخورد و مادام که ثقل در معده رسیده و چشاه
 یعنی آرد و طعام آید طعام تناول نکند و بالجمله هر وقت که خوب گرسنه شود و تشنه گردد باید که طعام بخورد و آب بیاشامد
 و تعیین وقت بصراحت آن اکثری و برای متوسطین است و الا اطفال و جوانان مجرور المزاج قوی الهضم و پیران و ضعیفان و
 بارد المزاجان را هر يك بنوعی خاص میباشد حکم و اعتدال بر سه جاری نمیتوان نمود و نیز باید که چون طعام تناول نماید
 منو زکری میل و رغبت بظعام و کرسنکی نایب باشد که دست از طعام بکشد و بعد از طعام معتدلی بیاشامد و از طعام و کرسوع
 از طعام و باید و نوع نماید از این جهت قدم زدن و در زیر آ که با این نحو است آب بر بدن اکثری و در زمان و حواس دیگر و صافی
 میباشد و از در هم زهر خوری بدن ثقیل و سواس کلد و ریلک و انواع امراض و علائط ظاهر میگردد و از اجتناب نماید از
 خوردن نان گرم و آشامیدن آب سرد بلا فاصله بالای آن جهت آنکه احداث عروق و اخراج غذا و از اجتناب طعام نامتجانس
 و شیرین و یا شیرینی بالای طعام کثیف مانند خرزهره بالای گوشت لطیف و کثیف و همچنین سرخ و یا هم ضایع است و سر یا لای
 بطنی الهضم ردیف الکیموس و یا شیرینی و امثال اینها زیرا که طبیعت غشای لطیف شیرین سرخ و یا هم ضایع است و سر یا لای
 آمید مل و مضاعف متضاد و نایب میباشد مخالف آنها و باعث کرائی و مرض میگردد و همچنین سرخ و یا هم ضایع است و سر یا لای
 گرم و یا سرد و مرد بالفل و یا بالقوة و یا مرد و لزج و یا مرد و رقیق و یا مرد و غلیظ و یا مرد و خشک و یا مرد و تر و یا مرد و
 و از خوردن هر که بعد از برنج و از مناسبت با قریب و ماضی و یا بعد از قریب و ماضی و از خوردن هر که بعد از قریب و ماضی و یا بعد از قریب و ماضی
 از شیر با گوشت مرغ و از شیر با ماضی و از نان با ماضی و از نان با ماضی و از نان با ماضی و از نان با ماضی و از نان با ماضی و از نان با ماضی
 با عمل و مویز با غسل و خرزهره با انبه و امثال اینها و از آب گرم بعد از طعام شود و از آب سرد بعد از طعام سرد و از آب سرد بعد از طعام سرد
 و حلو و طعام گرم و شیرین و بعد از خواب و جماع و حمام و هر حرکت مضطرب و مضطرب و یا بعد از خواب و جماع و حمام و هر حرکت مضطرب و مضطرب
 معده یعنی ناشتارد و مضطرب است جمع میان اطعمه و میوه و اینکه بعضی آنها اصلاح بعضی دیگر نماید مانند طعام شیرین
 با طعام ترش و چرب با شور و قوی و بعضی را که آن است که جایز است جمع میان هر نوع غذا که باشد جهت آنکه از تشنه آن مرد و
 یا متشابه اند یا متضاد اگر متشابه اند پس گویا که یک نوع از طعام خورده شده اند که بیشتر را اگر متضاد اند هر وقت در معده
 دیگری میباشد و تعدیل حاصل میشود و گاهی بودن این امر نیز خود هم و خطا است چه میتوان بود که آن خورد و غذا را متعادل
 یکدیگر باشند و هیچ يك مصلح دیگری نباشد و نماید که سرایت یکدیگر نماید و آنرا نیز با عمل سازد و از جمع ایشان مهربان
 حادث گردد نه تعدیل مانند آنکه مصلح شخصی از آتش سوخته باشد بر آن براف و هیچ کس از آن آتش را نمیدارد و مصلح
 خواص شد و میتواند بود که دوشی متشابه باشند و هر يك از آن مرد و مصلح دیگری باشد و مثلا کوی قطیف و طعم و در یکدیگر
 شایط و یکی تقویت دیگری نماید و همچنین و نیز میتواند بود که دوشی متشابه هم باشند و هر يك از آن مرد و مصلح دیگری باشد و مثلا کوی قطیف و طعم و در یکدیگر
 مرد و باشد و خاصیتی که لازم اجتماع و ترکیب است و بالجمله این اصلی و فاعل کلمی را در بیان بعد از آنکه در وقت و صفت
 و لطافت و کثافت مزاج بر میگردد و از آن اعلم **فصل** در بیان احراق ادویه و فساد بعضی و نشو و نهی

[illegible]

تا آنکه سوخته و سفید گردد و مواد آن که سفید نگشته کامل نیست مگر در آن عمل باید نمود **احراق حیه** و انبی را سود
 صالح که ما را باشد آنست که بگیرند مار خاکی و یا انبی و یا نمود صالح هر کدام را که خواهند درخت و زنده در کوزه کرده
 بر آنرا بسته و بطین حکمت کوزه را گرفته در تنور بسیار گرم یک شب بگذارند پس بر آورند که خشک شد و خواهد بود محقق
 نمود **بازیت خمیر** کرد **بر خنار** در فماد نماید **احراق خطا طیف** که خدا نیش است و بدار سی پرستوک نامند آنست
 که بگورند بجه خطا طیف را ذبح نموده بر آنرا کنگ و شکم آنرا چاک کرده آنچه در حریف آن است بر آورند و در سائیل و پاکه
 بسته و نمک بر آن باشد و در کوزه کرده بر آن را بگل حکمت بسته و زنجیر یا در اجالغ بر آواز خاکرنگد از نند تا محرق گردد
احراق آرنب مانند احراق خطا طیف است **احراق زجاج** که بدار سی آنکته و نند نامند آن است که بگیرند
 زجاج خان سفید شفاف خالص پاکیزه را که سنگ ریزه و خاک و غبار نباشد نرم سائید و در کوزه عطس و یا باده کرده و سوخته
 میکم بسته در تنور حمام یا تنور بسیار گرم بگذارند تا آنکه سرخ گردد **در همان زجاج** یعنی خاکستر آن بهتر آن است
 در کفچه آهنی خوب گرم نمایند و در آب قلعی اندازند و آنچه از آن عطس شد باشد جدا نمایند و باقی شده را گرم نموده
 در آب قلعی اندازند و همچنین تا آنکه تمام عطس گردد پس بکار محقق نمایند که عادت به بار و بار گردد شود بعد از آن مفعول
 مفعولی باد و از ده مثقال آب گرم برای تقویت حصاة قوی الودع است **احراق زرد نیل** آنست که قندیل را در آب
 خالص صافی را ریزه همانند نخود و یا نل نموده و در کوزه عطس حکمت کرده و بر آن را خطا طیف و بر و سائیل و پاکه
 سوداخی برای بر آمدن بخار بگذارند و بر خاکرنگ از نند و مواد نام که از آن تمام سائید و پاکه **احراق** بر آن
 سفید بر آید سوخته سفید گردد کامل خواهد بود **احراق سائیل** آن است که سائیل حکمت کرده و بر آن را خطا طیف و بر و سائیل و پاکه
 احشای آن را افکند و پاک بسته و در کوزه عطس کرده بر آن را خطا طیف و بر و سائیل و پاکه **احراق** بر آن
 و سفید گردد **احراق سرطان** آنست که بگیرند سرطان لبری بخت آنکه سائیل و پاکه **احراق** بر آن
 و باهای آن را بیدارند و شکم آن را بشکافند و مالی الجوف آن را بیدارند و باهای آن را بشکافند و مالی الجوف آن را بیدارند
 مثال آب لادیده کرده بر آن را میکم سائیل و پاکه **احراق** بر آن **احراق** بر آن **احراق** بر آن
 گرفته خشک نموده در میان تنور که آن را خوب گرم نموده باشد بگذارند و بر آن را خطا طیف و بر و سائیل و پاکه
 صبح بر آورند و اگر صبح گذاشته باشد شام پس از کوزه بر آورده سائید و پاکه **احراق سرطان** **احراق** بر آن
 قسم است **احراق شنیع و صدف** آن است که بگیرند شنیع سفید ملس و در بطین حریف عطس و یا باده کرده و سوخته
 کد از نند تا سوخته گردد و علامت سوختگی آن است که سفید گردد و اگر بیک نفع سوخته نگردد و چون در آب باده کرده و سوخته
 در تنور بگذارند تا آنکه سوخته گردد و صدف و امثال آن را نیز بپس طویق احراق سائیل **احراق شنیع** و صدف
 و با قوت و امثال اینها آن است که در آتش سرخ نموده در آب سرد اندازند و مکرر بخت کنند تا آنکه تمام آن سوخته و
 خشک و مفتت و قابل محقق گردد **احراق بسند و صرجهان** آن است که هر یک را که سائیل و پاکه **احراق** بر آن
 آنکه آن را ریزه نموده باشد و کوزه را بگل گرفته در تنور بگذارند و بر آن را خطا طیف و بر و سائیل و پاکه
 بیک دفعه سوخته نگردد مگر سائیل و این از برای حصول حدث و عوفیت آن است پس بر آورند و نرم سائید و پاکه
احراق اولو آن است که مر را از نند تا سائیل و باقی در تنور بگذارند و بر آن را خطا طیف و بر و سائیل و پاکه

کنند از یک دین مندرج از زمانی بر آورند که سرخته شده باشد * احراق مملع * آن است که مملع را بگوشت و عسل خیس کنند
و در غرغره کتابی که از دل و با پا رچه نازکی بسته بکلی حکمت گرفته و تشریف بیاورد بر روی خشتی بگذارند پس از سرد شدن
تور بر آورند و گل را از آن دور کنند و نرم ساخته و استعمال نمایند * طریق دیگر آن است که مملع را شسته خشک نمایند
و جوش سروده در دین سفالی کنند و اطراف سر آن را بکلی حکمت بگیرند و بر آتش کنند و اطراف دیگر را از
اخراج نمایند و آن مقدار بگذارند که مملع از جوش و حرکت باز ماند که آن زمان بلوغ احراق است پس بر آورند
و بکار برند * احراق کهربا * آنست که کهربا را از زهر ریزه کرده در کوزه مطهر بکلی حکمت کرده سر آن را محکم بسته
شب در شور گرم بگذارند و صبح بر آورده مورد بکار برند * احراق افلیمیایا * نیز بر همین نحو است * احراق اسرب *
که آبار نامند آن است که بگیرند و درم امرب را ورزیده و بزرگ کنند و تنک سازند و در تابه آهنی بر روی هم بچینند و
تدریجاً سفید آب معجوق بود و قبضه جوهران و بزرگ و باقی بر هم زنند تا تمام سوخته گردد و در آگوشی بماند باز
جوهری بر آن بپاشند و بر هم زنند و همچنین تا تمام سوخته شود * نوع دیگر آنست که امرب را صلیحهای نازک
سازند و بر آن قندی کوبیده و با شکر و سریش سفالی که در آن سرورانی باشد بپوشند و اطراف آن
را بکلی حکمت بگیرند و در کوزه گل از یک دین مندرج تا تمام سوخته گردد پس بر آورند و بسایند و بشویند و بکار برند
و از دین آن در مورد عمل معتبر باشد و باید که مغز از کوبیت با راسی هر صند مثقال از پنج دانگ زیاده نباشد * نوع دیگر *
آنست که امرب را بپاشند و بزرگ کنند و بر روی آن قندی آهنی کرده در کوزه حل و آن بگذارند و چند آن
بل منق که خوب است * نوع دیگر * احراق خبث الجدی * آنست که درام آهن را آتش تا هفت مرتبه
در سر که تپیده از آتش و فولان * آنست که هر یک را که خواسته براده شود و سه شبانه روز در بول کاه
نخساند پس بر آورند و در دین سفالی که با اجزای منقوع بسایند پس قرضها ساخته خشک نمایند و مجموع قرضها را در یک
سفالی بگذارند و بالای آن سریش سفالی بگذارند و اطراف بکلی حکمت بگیرند و تا بپزد در میان هر کس که بخواهد
بگذارند پس بر آورده تا در مرتبه آب و غرغره و باقی باقی بپزد و باقی خشک نموده و در ظرف سفالی بگذارند
و سر آنرا محکم نمایند تا هفت روز در میان آتش هر کس که بخواهد بگذارند پس بر آورده و معجوق نموده و بکار برند و بعضی
مردم در مرتبه آخر آهن را با صلیحه نموده یک شبانه روز در میان ماست تریش میگذارند پس بر آورده و با قندی نوشتاد و خاص
معجوق بلیغ نموده هفت روز و کوه در میان آتش هر کس که بخواهد بگذارند پس بر آورده و نرم نموده و بکار میبرند و علامت جودت قتل ناز است
آن است که بعد خوردن بالای آب ایستاده نشین نشود بزودی * قتل ذهاب * بدستور و معجودین عهد شیرازی آنست که بکبک
ذهاب را در نرم براده نمایند که مانند غبار گردد و در کفچه آهنی کرده و اندکی امرب سروده بر آن بپاشند و در آن آب نمک
داخل نمایند و بجوشانند تا آب برود و ذهاب بسایند پس علامت نموده و شسته بکار برند * نکات * در ذهاب که بهترین طریق
است آنست که بکبک ذهاب را براده و با آب نوره و آب قلی و آب مملع طعام را بجوشانند و صافی نمایند و آبها را از آن جدا
جدا بجوشانند تا معجوق گردد پس در و جز از معجوق آنک و نیم جز از معجوق مملع و نیم جز از معجوق قلی و یک جز از براده
ذهاب و هر چهار جز را با هم بیکو بسایند و بعد از آنکه در ظرف شیشه بآتش هر خ کرده و با شکر پس سه شبانه روز در جای
گرم ناک بگذارند تا نیم برده شود پس با شکر و باقی مملع و در دین سفالی بگذارند و در دین سفالی تا چهار مرتبه پس

در بوته کرده بعد از آتش یک منگ که بوته شرح گردد پس بوته را بر آرد و بکند از آن تا سرد گردد و پس باید با آب گرم مکرر
 بجوشانند و بشویند تا طلا از سایر اجزا خالص گردد پس خشک نموده محقق کرده استعمال نمایند و گفته که اگر در بعضی تشویه
 و محقق بکبریت را آبهای قند تسفیه نمایند سریع الاثر است پس پاک شسته مرده استعمال نمایند و گفته اند که خوردن این
 نوع طلا باعث طول عمر و رفع جميع امراض شود و به حفظ صحت است و درین امر رعایت کند از خوردن و شربت آن
 یک نیرام است **نوشه دیگر** که طلا قابل محقق گردد و مانند رما شود و اگر دینار باشد صورت دیناری آن بحال مانده است
 که بگیرد دینار را و در بوته کف از آن که باطن بوته را بر داند است و با حر که سود که آلوده باشد و با آتش گرم نمایند بعد که
 منگ آخته گردد پس بوته را بر آرد و بکند از آن تا سرد گردد و مکرر این عمل نمایند و هر مرتبه باطن بوته را با مرده است و با حر که
 مرده تازه بیاورند پس مرده شسته استعمال نمایند و سرب و سوره و سرب و سوره و سرب و سوره و سرب و سوره و سرب و سوره و سرب و سوره
 حکمای هند است آنست که سرب را چندان مرتبه کف آخته در آب نوشه در بریزند پس طلای خالص را کف آخته در آن آب چند
 مرتبه سرد نمایند پس صلیبهای نازک ساخته مزاج سیاه و سوره آلوده و آتش کف از آن در آنست که آب بشویند و با سرب و سوره
 کرده در بوته که باطن آن سرد است و آلوده باشد کف آخته با آتش آن ذریقه در ظرف چینی یا زجاجی یا در ظرف مسی یا در ظرف
 آتش کف از آن در هر روز یک تا زیق از آن مقدار وقت نمایند پس شسته بر سنگ سیاق دیگر محقق نمایند و این کار را
 ریزند اگر بر روی آب ایستند نیکو است استعمال نمایند **دستور جلا دادن** در رنگین نمودن اشیای و فلزات طلا و نیرام
 و خالص نباشند رنگین مانند خالص گردد آنست که بگیرند ترشای **دستور جلا دادن** در رنگین نمودن اشیای و فلزات طلا و نیرام
 مرشته بر آن نمایند و بر آتش کف از آن تا خشک گردد پس از آتش بردارند و بکند از آن تا سرد گردد و با آب گرم
 شواهد بود **نوشه دیگر** آنست که بگیرند مزاج مانند دوزن شور و نمک طعام از مرده و با آب گرم بشویند
 نماید و با طرف طلا را با آتش سوره سوده بکند از آن تا سرد گردد و در آن با آنست که با آب گرم بشویند و با آب
 پس بر آتش کف از آن تا خشک گردد و با آتش گرم شود پس از آتش بردارند و بکند از آن تا سرد گردد و در آن با آنست که با آب گرم بشویند
 و خاکستر زغال را با آب نم کرده بالا می آن بکند از آن و با آنست که با آب گرم بشویند و با آب گرم بشویند و با آب گرم بشویند
 الا نکرار عمل نمایند تا رنگین گردد **احراق قندهار** آنست که بکند از آن تا خالص و با آنست که با آب گرم بشویند و با آب گرم بشویند
 باشد یعنی بوته را بسفید آب قلعی آلوده باشد و مکرر بکند از آن تا آب آن مرشته قابل محقق گردد **نوشه دیگر** آنست
 که نقره را براده نموده و با آب و نمک در ظرف آهنی با آتش قند بسوزانند و اگر خوب بسوزاند مقدورند و اگر نه بپزد و این را با آنست
 و بسوزانند تا جوخته گردد **احراق آهن** آنست که بر آرد و زرد کرده در قند کوهن و با آنست که با آب گرم بشویند و با آب گرم بشویند
 کوهنند و در ظرف آهنی بر روی آتش کف از آن تا مشعل گردد و در قند کوهن و با آنست که با آب گرم بشویند و با آب گرم بشویند
 یا برف مدتی پرورده نرم ساقین و بکند بر آن و اگر برف نباشد مدتی در ظرف آهنی با آتش قند بسوزانند و اگر نه بپزد و این را با آنست
 بطریق حکمای هند آنست که چند مرتبه آن را صلیب رقیقه نموده بکند و سوره آلوده و با آتش قند بسوزانند و با آب گرم بشویند و با آب گرم بشویند
 بسفید آب قلعی آلوده بکند از آن پس بر همان کرده در ظرف آهنی با آب و نمک بسیار و بسوزانند تا آب مشعل شود و این
 کو کرد بر آن بپاشند و بر هم زنند تا مکس گردد **احراق قطران** جهت شوناوت آنست که بگیرند از آن چوبی و با آنست که با آب گرم بشویند و با آب گرم بشویند
 حکمت گرفته و در آن قطران کوه بر آتش کف از آن تا آنکه بکند از آن و بهتف و مد پس بگیرند چوبی و با آنست که با آب گرم بشویند و با آب گرم بشویند

فرو برد که بد آن آهسته کرد پس بر آ ورتند و در بر آید از آن اگر منعقد و بسته گردد و سوخته شده اجتناب از آن
 آتش کز آنند تا بر آن چوب و یا بآن سیخ منعقد گردد پس فرو برد و رند و کار بر رند * احراق پشم * و موی سر آدمی و
 امثال آن آن است که هر یک را که خواهند پاک داشته از صابون و یا غیر آن شانه کرده و بمقراض و بزدریود نموده در ظرف
 سفالی و یا آتشی کرده بر روی آتش کز او اند و چندان بر هم زنند که قابل محق گردد * احراق اسفنج * آن است که
 اسفنج را مقراض نموده به همان دستور پشم و موی احراق نمایند * احراق پوست * کد و وحشایش و بز و ریز مانند ابریشم
 ریشم است و اگر خاکستر آن را خواهند زیاد احراق نمایند * احراق صود هندی * و امثال آن از خشک آن است
 که بر آ و دیار بزدریود نموده و کوزه گلی کرده و در شور و یا اجاغ آن مقداری صود اند که زغال کرده و در محال و مادیت
 نرسد و اما خشک گرم که برای تقویت حصه است باید آن مقداری صود را اند که زغال کرده * احراق مغرب * که زغال
 از مغرب نیز مانند آن است که مغرب زغال در ظرف مس یا آهن یا سفالی انداخته سر آن را بپوشانند و در تنوری که
 از همدیگر خوب ریزد و مانند آن که آتش آن حدت داده باشد گرم نموده آتش از تنور بر آورده و یا شعله شب بکند از تنور
 تنور را به جوش صحر بر آورند و مسایند و کار بوند و یا بکند که تنور بسیار گرم نباشد که مغرب تمام سوخته ها که تنور شود و مغرب صالحه
 برای این امر مغرب را است و علامت نوری ضعیفی و لا عری آن است * نوع دیگر * آن است که مغرب زغال را در شیشه که بکل
 حکمت گرفته باشند * نوع دیگر * در تنور که بسیار گرم نباشد مقداری شمع یا عت لیجومی بر روی شمع در آتش
 کفی برود اگر تا ببالد * نوع دیگر * و الا در سه ساعت دیگر بکند از آن پس سائید و به تنور بپوشانند استعمال نمایند * احراق اهلایام *
 از برای ذرات * نوع دیگر * قطع خون بواسیر و زرق الدم و نفوریت دندان و لاله و اندامی کبابی درین امر به تنور و یا با جوش
 است آنست که با * نوع دیگر * و به تنور و یا با جوش * نوع دیگر * از تنور بر آورده و به تنور و یا با جوش *
 مانند مغرب را سودا استعمال نمایند * احراق خضر بیض * که نفس البیض نامند آنست که پوست تخم مرغ را و اگر پوست
 چوبه بر آورده باشد بهر است در آب نمک مکرر بپاشند و بشویند تا بود تا آن روز آن که غرق تا منحل بالانجام بدن اکود و مطلق
 نمایند پس نرم گویند و در کوزه مطهر کرده و بسوزانند و بر آورده و شسته و کار بوند و پوست شتر مرغ ازلی است * تکلیف مطلق
 بطور اهل منحل آنست که مطلق را مقراض نموده و در کوزه گرمی که باقی محکم در آلی کرد و چندان که در استخر ماد و میان آن کیمه اند از تن
 در زمان غشی با آب گرم یک ساعت بمالند تا از کیمه بیرون آید پس آب آن را بجز معلقه از آن بگیرند و آنرا خشک کرده باشند
 و عقاب مساری الیون * نوع دیگر * بلخ نموده و در کوزه مطهر محکم کرده و سر آنرا منحل و آتش شد یک سه شانه روزی منحل و
 انگاه بر آورده و سودا نمود در وزن نمایند اگر عقاب بالانجام رفته باشد نه با و الا باز آتش دهند تا بالانجام برود پس با مساری آن
 شور و قلی ملایم بلخ نموده و به تنور و یا با جوش * نوع دیگر * مطلق نموده آتش دهند بسیار و بسیار و مناس خواص شد بجهت نالیم و بواسیر
 دیگر بر منحل و مجرب است * احراق طایق * بطور اهل منحل آن است که بکوزان طلق نوع اعالی را که سفید و صافی است
 پاک شسته خشک کرده و بمطهره نرم نمایند و به روز و یا به حرکت آنگوین که نه بسیار و نه اندک باشد و بعد از آن با همان سر که چند چوبی
 یک منحل و از سر که بر آورند و نرم بگویند و در کوزه مطهری که باقی محکم بپاشند و در ظرفی که بر از سر که شد باشد بکند از تنور
 یک ساعت بمالند تا منحل می طلق منحل شود پس آنرا کیمه بر آورند و بر روی سنگ نرم بپاشند و در صندل یا صندل و طرف سفالی کف داشته
 ظرف دیگر بر سر آن کف از تنور و تمام طرف را بکل حکمت بکند از آن و به تنور و یا با جوش * نوع دیگر * تا یک هفته بکند از تنور

که خاکستر گردد پس بر آورد و با آب بپزند که گویا غلیظ است و آب بر کثافت آن را آب نفع عاقله و بلبه و آمله هر يك جدا جدا
مکرون نمایند و فرمها نموده خشک ساخته در ظرف سفالی همان طور احراق نمایند و گفته اند که تا سید واریشک و باد و آتش
باید داد و علامت کمال احراق آن آن است که چون خاکستر آن را در آتش بپزند از آن مطلق ظاهر نشود اما مگر مستور
حلب و حل بعضی اشیاء خلط طلق آن است که بکیردن طلق را هرقند و که غرض آنست که آتش سرخ نمایند و تا سه مرتبه در آب سرد
آن از آن و بکوبند تا ریزه گردد پس در کيسه کوبیاس مستحکم نسوده و سکر نموده و بپزند و در آن آب بنهند کيسه را عقوبت تمام
بمالند و در آب گرم و یا در طریح یا قلی فشار دهند تا مثل شیره از کيسه تراوش کند پس بکند از آن تا نه نشین کرد و نه نشین را خشک
نموده استعمال نمایند **نومدن دیگر** که از آن اسهل است آن است که ما برون خلطی را بر صحنهای طلق نازک کرد و استعمال
نموده بر آتش کند از آن در بر و فروزند پس از آتش بر گرفته بطریق جوهر بر روی سنگ ساقی بمالند تا بپزد و در آن
هر روز **حل طلق** آن است که طلق را شکافته و رقیق و رقیق نماید و در آن بر آتش بنهند و در آن آب بنهند که در آن آب
انسانی بالا آن کنند آن مقدار که طرف مملو شود و مدت چهل روز در میان بپزد و در آن آب بنهند و در آن
بپزند پس از بپزد بر آتش در ده خشک نمایند و در زمانه و اگر در ده خشک نمایند و در آن آب بنهند و در آن
بپزند که از سر که گفته بسیار وقت مملو باشد معاق بسیار وقت که در آن آب بنهند و در آن آب بنهند و در آن
بر آرزند و بعد از آن الهی که آخته حل شده باشد **نومدن دیگر** آن است که در آب بنهند و در آن آب بنهند و در آن
طلق مملو را در آن بپزند و سر آن را بپازند و در آن آب بنهند و در آن آب بنهند و در آن آب بنهند و در آن
آب سفیدی که آخته خوراک بود **حل زهوب** جهت که تا مدت و بپزد و در آن آب بنهند و در آن آب بنهند و در آن
طلا را در زمان طلا باد سته طلا با کلاب و بید مشک و قدری نبات حقیقی و باغ سبزی و در آن آب بنهند و در آن
خالص خورده شود و بنوشند با کلاب و بید مشک **حل زهوب** با صبر و آرد و جهت که تا مدت و بپزد و در آن
دوازده روز و سوس سوسای و تقویت با و از د با دمنی و جعفری و در آن آب بنهند و در آن آب بنهند و در آن
را نیکو نموده که چون بر آب ریزند زمانی معتدل بر روی آب بنهند پس هر روز در آن آب بنهند و در آن آب بنهند و در آن
بسیار تند یا عرق کبریت یا عرق نمل بر آن ریزند آن مقدار که چهار یا گشت بر روی آن بنهند و در آن آب بنهند و در آن
دهند و آنچه مملو کرد صافی نموده بر آتش بپزند و با آب بنهند و در آن آب بنهند و در آن آب بنهند و در آن
چیزی غیر منحل نمایند پس از حر بریزند و از آن وقت در آن آب بنهند و در آن آب بنهند و در آن آب بنهند و در آن
و شسته بکار ببرند **صنعت** حمام مار به بکیردن دگی که اطراف آن بپزد و در آن آب بنهند و در آن آب بنهند و در آن
کند از آن و نصف آن آب کرده چوبی بر سر آن گذاشته آنچه خواهد در شسته کردن و در آن آب بنهند و در آن آب بنهند و در آن
بآن مظلوم بپزند چنانچه شیشه با آب نرمند و در زیر آن دیک آتش بر آرزند و در آن آب بنهند و در آن آب بنهند و در آن
آتش تنور خاموش گردد باز آتش کند تا مدتی که آن چیزی در حمام مار به باشد پس بر آرزند **صنعت** و در آن
که طریح سفید مملو را مقدار بپزده درم حقیقی نموده غسل نمایند و در شیشه کردن کیمیا طریح است و در آن آب بنهند و در آن
بکیرند و محفوظ دارند و طریح عبارت از دردی خورا است **و اما** ما نشوید و بپزند و بپزند و بپزند و بپزند و بپزند و بپزند
و الا جمال بمعنی بریان نمودن است و با آنکه بل بل آنکه نشوید آنست که آنچه را بر آن بپزند و بپزند و بپزند و بپزند و بپزند و بپزند

خنجر و باطل و با عیب و یابده و امثال اینها گنشته در قیور کد ابرق و باد و زبر آتش و یا خا که شکر کرم دانی نمایند که بخار بخت
 تشنه باید مانند اسفند و سقمونیا و امثال اینها را با آنکه کرم بود و با عمل هر شته در لایه بسته یکی گرفته در قیور معتدل و کشت
 بکند ارنک پس بر آورد و بکار برند مانند انیسون و شیره الطرنا و امثال اینها جهت شبنوبات و غیره و تخمیں آنست که طری را بر
 آتش بکند ارنک که خوب کرم شود پس آنچه را خواستند در آن بریزند و حرکت دهند بصورت تمام که همه آن مساوی ریخت و حاجت بریان
 گردد و نسوزد مانند تخم بارنگ و ریحان و مورو و خشخاش و کشمش خشک و زبر و زبر و نظارت را با لجمه مرغی و از بزر را که خواستند
 و بهترین طریق از برای این امر سنگی و یا سفالی است و حد وسط تخمیں آنست که از آن چیزی بر روی بر آید و اندک مرغ و پر شته
 گردد و **و تأملیه** آنست که در روغن کاه و یا غیر آن بریان نمایند بحدی که بر بردارد و مرغ گردد مانند بزر و با بقدر آنکه بشکند
 و در آن مانند فلیله و عقیق و یا بحدی که تخمیں در یابند که بریان شد است مانند غبت الخمد و امثال اینها **تشریح** و **تواریخ**
 آنست که آنرا مرده با آب قوی نموده در آتش نرم بر روی سفال بکند ارنک و بگرداند تا خشک گردد و مرغی آن لطیفتر و مرغی
 چشم و حافظا صحت آن است و مغسول آن محقق بیانی **و دستور بریان** نمودن آنست که آنرا در قیور را بقدری بالا و مغز
 زیاد ام و زبر و زبر نموده در ظرف سفالی اندک بریان نمایند **و اعانت** بیکر که اصلاح نیز نمایند پس آن بعضی تربیت و پرورش
 مدادین بعضی اند و به است که در آنها حدت و بار داعت و غایب باشد تا آنکه کرم و زائل گردد مانند سقمونیا و انیزروت و حب الملوک
 و دند و قریب و ما ذریه و شمشیر و مانند اینها آن است که سقمونیا را در جوف سب یا به خالی نموده کد ارنک و نظارت آنرا
 بقتله از سب یا به بسته در پارچه کتانی بچیند و در خنجر کرم کند و در میان قیور بکند کرمی آن معتدل
 باشد کد ارنک پس بر آورد و خنجر را در و گرد و سقمونیا را از میان آن بر آورد و در سایه خشک ساخته
 و بکار ببرد و آنکه در سوسنة مرغ را سوراخ کرده آنچه در جوف آن است بر آورد و پاک شسته سقمونیا را در آن
 کرده آب سب و یا به سوراخ بر آن ریخته و الا بلون آن در قیور و قیور نماید **و حکم** از برای گفته اگر سب و به نباشد
 سقمونیا را با باده مرده استعمال نمایند حکم تشنه و اصلاح دارد و مؤلف گوید اگر اولاد بیخته من بر نمایند پس با باده بمانند
 و استعمال نمایند بهتر است و انیزروت را با این گوید و بشیر الاغ سرشت و محبوب کز آلوده مانند کیاب بریان نموده بکرم و اگر
 زیاد و بهتر خواهد بود مرغی و حب الملوک را در روغن بادام و یا شیر بکشیانه و زباید خیسانید و دانی که حب السلاطین است
 در سرکین کاه یا بل بر نموده بطریق که بکرم کند مغز دانی نازا نو که کینه و زرد رسا و فاسد نشد و باشد معشر کرده و زیاد و میان
 مغز آنرا بر آورده دو کاه کوباس صغیری و باد و لای کنند و کشت در آب خالص بچیند مانند پس بر آورده در سرکین کاه نازا گرفته
 و بخوبی که از هر طرف آن مقل از حجم سه چهار انگشت سرکین باشد و در زمین مقل از حجم آن کوی بکنند و بالای آن خاک کرم کنند
 و بالای آن خاک سرکین کاه و چکالی بر اندازند تا آنکه مقل از یک انگشت و آن سرکین نازا سوخته گردد و حب السلاطین نسوزد
 پس بر آورده بطرف دیگر بگرداند و به دستور بعمل آورند تا هر چه از طرف آن مقل از مقل کور سوخته گردد پس بر آورد و پاک
 شسته و بعد در دانه حب السلاطین بکند و فلیله و زکی که فلیله مر بزرگ مانند ارم کوبیده و نوزن هر دو و آرد و پنج با آب بصورت
 با آب غوره سرشته محقق بلیغ نموده خوب بکند که مرغی بکشد از روغن و سب تا هفت حب و صاحب انقلاب عمل
 نماید و آنکه مضرت است او را **نوهان** بگوید آن است که آن کینه را در سرکین کاه نازا در آب حل کرده در دانی یکی مقل از او و دانی
 که به آن د کرم و در آن سرکین اب فلیله غرق باشد مقل از چهار پنج ساعت کامل بکند زیاد و چوبی دهند پس بر آورد

باک شسته بد شست و من کور یا هله و آورد برنج با آب لیمو زهر خسته چرب سازند و یا حب از آب که مزاج است و در آب انیسون و
 غار بقون و عین و مصطکی و حبه شش هفت و انیسون و می و صبر و سق و طوی اجزای مساوی کوفته و پیخته با آب کوس سرشته و
 دست را بر روغن بلسان چرب کرده چرب بند نه شربت از یک گرم تا دو گرم و غل از برنج باشد و این حب بر روغن غل و روغن سرشته
 و ارجاع ظاهر و امثال اینها نافع است و بعضی حب اصلاح پس من بر آب زنجبیل تازه که بپزند و ادویه نامند در شبانه روز
 مائیل و پس حبوب بسته هر حبی بقدر انشود کوچک و در سایه خشک نموده و عمل الحاح است که آب ناد و حب استعمال نمایند و در وقت
 را خراشید و بر روغن بادام چرب باید کرد و جربش گویند و از زنجبیل سرده یا استعمال آورد و در وقت مزاج را در آب بسته و در کوس
 الاغ با آب جوش باید داد تا پوست آن نرم گردد پس مقرر نموده و در آنکه بر روغن و مائیل بر روغن و شبانه روز در سرکه باید
 که انیسون و در بین دو سه بار هر که را تبدیل کنند پس شسته خشک کنند و نیم کوفته بر روغن بادام چرب کرد و بهر نحو که خواست
 استعمال نمایند و در هر یک به تفصیل و چند نوع دیگر در قرابادین ذکر یافت شد که در کوس آنست که بهر نوعی بود که مائیل بود
 که کینه و بوسید و نباشد و باک و با کوزه نموده و در ظرف چینی یا سفالی لعاب آرد و سرکه انگور و مائیل را در آن با آب و روغن
 آنمقل از که چهار انگشت بالای زیره آب پس یک روز و یک شب بگذارد و در روغن زیتون یا روغن بادام یا روغن سرشته و در
 اندک بزیان کنند و اگر زود خواهند که خشک گردد پس بارچه کرمان یا گیزه پس کنند و در آب و روغن زیتون یا روغن سرشته و در
 کبر بستند آنست که ظریف را از شیر که و قانیمه کنند بر سر آن بارچه کرمان یا گیزه پس کنند و در آب و روغن زیتون یا روغن سرشته و در
 یمن کنند و طبیب از سفال بالای کوکود بگذارد و در آنکه بگویند که در نیمه و در میان طبیب سفالی سرکه و روغن زیتون یا روغن سرشته و در
 و با آنکه پوزان خاک کنند و در من تا از کرمان آن کوکود آب شود و از بارچه کرمان یا گیزه پس کنند و در آب و روغن زیتون یا روغن سرشته و در
 شیر بردارند و در آنکه بگویند که در نیمه و در میان طبیب سفالی سرکه و روغن زیتون یا روغن سرشته و در
 و در زهر نموده و در که سه کف و در یک که شیر که و از زهر و در شیل و مقل از زهر و در آنکه بگویند که در نیمه و در میان طبیب سفالی سرکه و روغن زیتون یا روغن سرشته و در
 شیر بپزند و در آب و در که سه کف و در یک که شیر که و از زهر و در شیل و مقل از زهر و در آنکه بگویند که در نیمه و در میان طبیب سفالی سرکه و روغن زیتون یا روغن سرشته و در
 خشک نموده و مقل از رجه جهت ناله و نفوذ و استرطاف است و سفال و جل ام را مائیل اند و بپزند و در آب و روغن زیتون یا روغن سرشته و در
 الا که ناله از من و قنیه از سفال است و مقل از رجه جهت ناله و نفوذ و استرطاف است و سفال و جل ام را مائیل اند و بپزند و در آب و روغن زیتون یا روغن سرشته و در
 بسته معکوس بر بالای بخار سرکه که با قش بخورند و در آنکه بگویند که در نیمه و در میان طبیب سفالی سرکه و روغن زیتون یا روغن سرشته و در
 ملاحظه که عمارت از بول بز گوهی است که در مسکن او جمع میشود آن است که مائیل اند و بپزند و در آب و روغن زیتون یا روغن سرشته و در
 و بول کاوانه و از بول که انوار و شاک و در آنکه بگویند که در نیمه و در میان طبیب سفالی سرکه و روغن زیتون یا روغن سرشته و در
 در افتاد بکلی از من تا مائیل ممل غلظت آرد و در نیمه و در میان طبیب سفالی سرکه و روغن زیتون یا روغن سرشته و در
 چینی یا شیشه کرده آب غوره صاف کرده بر آن روزن و بگذارد و در نیمه و در میان طبیب سفالی سرکه و روغن زیتون یا روغن سرشته و در
 شک مساقی با آب غوره که صاف کرده و بپزد و باغ سرد کرد و با شاک یا سفال یا گیزه پس کنند و در آب و روغن زیتون یا روغن سرشته و در
 و بول و با بول تا آنکه بغایت نرم شود و شود پس خشک نموده و در نیمه و در میان طبیب سفالی سرکه و روغن زیتون یا روغن سرشته و در
 الیحدل پس آنست که خشک الحبل و را کوفته پیخته و مقل از رجه جهت ناله و نفوذ و استرطاف است و سفال و جل ام را مائیل اند و بپزند و در آب و روغن زیتون یا روغن سرشته و در
 بر مائیل و در مائیل چنانچه بالا ای آب یا سفال و بز و در نیمه و در میان طبیب سفالی سرکه و روغن زیتون یا روغن سرشته و در

حیوان و گیاهان هر یکی را که خواستند بریان نمایند و بعد بریان با آب بشویند و خشک کرده آن نمایند و با استعمال آوردند
* فصل سوم * آن است که بگویند موم را رنگ آخته در آب سرد و بزرگ و بیک ارنگ قاصد کرد و با اینچه در دست و در بران
مختص میگردد و در نمایند و با آنکه در آب گرم طبع نمایند تا رنگ آخته گردد و خوب بر سر اند و بیک ارنگ قاصد کرد و از روی آن
بردارند و همچنین مکرر نمایند با صاف و خالص گردد * و عمل زفت خردن نیز این نحو است * دستور سفید کردن شمع در ظرف
الشین در شمع مذکور میگردد انشاء الله تعالی * اما دستور آنست * دستور اشامید چوب چینی را با اینچه است بهترین * و
بطریق تریقی است جهت امراض مزمنه خصوصاً معده و دایره مانند بیک ام و قروح خنده و خوب است که در وقت خواب و بیداری و در وقت
و مواد غلیظه و نفوذ است بدن و امثال اینها اما باید که جوانان و مجنونان را از این بپاشند و در وقت آن کار دارند و خوردند
در دل فینا دارند و آنرا در امراض بارداری و غلبه چنان آن منفعتی نیست و همچنین پیش از آنکه می خوردن بدن منقلب از آنکه شادمان
و در آن بر میوز تا خوردن از اشامید میسر میآید و منافعه که در آن در خصوص است و این است که از آن شمع و موم و در وقت
صعبه است و طرق استعمال آن با احتیاط بسیار است * از آن جمله آن است که چون چوب چینی را با اینچه است و در وقت
نمایند بحد غلبه و چون نقای تمام حاصل گشت بکند و در وقت خوردن در آن شمع و موم و در وقت خوردن در آن شمع
احتیاج بخیر روز هر روز پنج مثقال عرق کلابی و یک مثقاله الا جزاء در خشکی و شام و در وقت خوردن در آن شمع و موم و در وقت
دیاد رنگه پر ریشه و نه بسیار و خوب است که خام سفید که اجزای آن در هنگام خوردن در آن شمع و موم و در وقت خوردن در آن شمع
غیر منشی غیر که راجع باشد که چوب چینی اعلی نامند بگویند و در وقت خوردن در آن شمع و موم و در وقت خوردن در آن شمع
نمایند و آنچه ریزه و آورد شده باشد و در وقت خوردن در آن شمع و موم و در وقت خوردن در آن شمع
صبح نخیسارند و شام آنرا با آن مقل از آب که در خانه روزی مصرف میگویند و در وقت خوردن در آن شمع و موم و در وقت خوردن در آن شمع
و صفائی لعاب از کتب اما باید که آنطرف مدار از آب نگیرد و در وقت خوردن در آن شمع و موم و در وقت خوردن در آن شمع
اطراف آنرا بخیر آورد و شام مستحکم نمایند که اصلاً بخیر خوردن در وقت خوردن در آن شمع و موم و در وقت خوردن در آن شمع
دارند و هر آنرا با آن مقل از آب که در خانه روزی مصرف میگویند و در وقت خوردن در آن شمع و موم و در وقت خوردن در آن شمع
و در پس جوش سنگی کران بران کنند و رنگ که بخار سرد و در وقت خوردن در آن شمع و موم و در وقت خوردن در آن شمع
قرود آورند و بیک ارنگ همان قسم هر چه شده و صبح گرم کرده و در وقت خوردن در آن شمع و موم و در وقت خوردن در آن شمع
نمایند تا بخار آن تمام میروند و عرق شود و چون بخار آن گرم گردد و در وقت خوردن در آن شمع و موم و در وقت خوردن در آن شمع
که هوا نرسد و مطبوخ چوب چینی را صاف نمایند مقل از اینچه و مقل از آنرا در وقت خوردن در آن شمع و موم و در وقت خوردن در آن شمع
همین مقل از وقت شام بخورند و در وقت خوردن در آن شمع و موم و در وقت خوردن در آن شمع
زود رجا چوب چینی که در وقت خوردن در آن شمع و موم و در وقت خوردن در آن شمع
طبع در مثل و صاف کرده و در وقت خوردن در آن شمع و موم و در وقت خوردن در آن شمع
از لا قدر مراد و رنگ و در وقت خوردن در آن شمع و موم و در وقت خوردن در آن شمع
مثقال چوب چینی با صاف مذکور را با اینچه و موم و در وقت خوردن در آن شمع و موم و در وقت خوردن در آن شمع
عشق مثقال و بخیر روز و در وقت خوردن در آن شمع و موم و در وقت خوردن در آن شمع

ببهر اینند و اگر تر عیب زیاده مطلوب باشد یا اراده اند را باشد تا بری آب خالص تاریخ و با نصب آن اندر اینک وجهت و نوع
حمیات عتیقه زدقیه از همانند اول شروع نمایند و روزی سه متقال ببهر اینک تا بحدی که مواقت نماید و اگر آن تکند و هنوز در نوع
روزن آن آب خالص و یکدوم و روزان خبه که بقاوسی خاکشی و شغورک فاشند و نیم درم شربت بنفشه اگر گرمی نکند داخل نمایند
روزی شربت نیم خبه و قلیلی شربت بنفشه ببهر اینک چنانچه شرب را می افزایند تا به پنجدرم خبه و در درم شربت بنفشه برسد
در صورتی که شربت بنفشه گرمی نکند و الا شربت را نیز اینک و با آنکه مطلق داخل نکند و اگر شربت نیم درم مواقت نکند ترک
نمایند * دستور آشامیدن مشهور الاغ * جهت مل و دق و تر طبیعت بدن و دفعه زایل حادث از حرارت و احتیال اندکها آنست
که الاغ تازه از اینک جوان را بجو خسانید از علفها و گیاهای باور و از طبعه حیوانیه تعالیف نمایند و در وقت سحر و شب و در وقت
طلوع بد و وقت و کرم و روز اول درم و بیست و پنج و متقال نسبی متقال باقری که در بزرگها شیر و لوز و غیره باشد از آن و در وقت
بیا شامان جهت مل و تقویت قلب و روزی سه متقال فاشند و در آن روز اگر بعد از آن سیاه و زرد و کفای نماید و در وقت که
بهر اینک و چون در اینک که نقل می نمایند و با دقت در آن و اگر گرمی نکند و اگر سردی نکند و اگر خشکی نکند و اگر تر نکند
لبن و اسهال جهت امراض مل کور و مانند شیر الاغ آنست * و این آنکه باید که علفهای شیرین از آن روزها که در وقت سحر و شب و در وقت
خفیه باشد و احتیاب نمایند از علفهای ثقیله و در آنکه که سوره و عصم و احصه و هبسه و غیره اگر در وقت سحر و شب و در وقت
و امراض نفسانی و بیاض و امثال اینها * دستور آشامیدن در روز و شب و در وقت سحر و شب و در وقت
و حق و به آنست که چون اراده نمایند باید که در این فصل چهارم از اینک که در وقت سحر و شب و در وقت
فایل دارند به سبب غلات و مصلحت بقصد اگر دم غالب باشد و در وقت که در آنکه در وقت سحر و شب و در وقت
داد زهر حیوانی بری را با مری و اول و هبسا شیر و در وقت که در آنکه در وقت سحر و شب و در وقت
یک آنک و عصاره سب و مشک از هر یک نیم در آنکه در وقت سحر و شب و در وقت
علا به کرد و در وقت سحر و شب و در وقت که در آنکه در وقت سحر و شب و در وقت
ماری و سه حبه و با اینچ حبه با هفت حبه و در وقت که در آنکه در وقت سحر و شب و در وقت
بدون شیرینی بنوشند و در سال قبل بری و اینک تا یک متقال و نیم در وقت که در آنکه در وقت سحر و شب و در وقت
مستور در امواج هر سال نیم در آنکه در وقت سحر و شب و در وقت که در آنکه در وقت سحر و شب و در وقت
المرج باشد مرکب است و در آنکه در وقت سحر و شب و در وقت که در آنکه در وقت سحر و شب و در وقت
یکهفته قبل و یکهفته بعد از آن از علفهای غلیظه و در وقت که در آنکه در وقت سحر و شب و در وقت
و اولی آن است که در آنکه در وقت سحر و شب و در وقت که در آنکه در وقت سحر و شب و در وقت
دفعه خوردن باعث گرمی و قوت در آن مواد و در وقت که در آنکه در وقت سحر و شب و در وقت
سحر و شب و در وقت که در آنکه در وقت سحر و شب و در وقت که در آنکه در وقت سحر و شب و در وقت
بهر اینک که این با تمام بدن اگر در یکدوم و در آنکه در وقت سحر و شب و در وقت
فایل که در آنکه در وقت سحر و شب و در وقت که در آنکه در وقت سحر و شب و در وقت
امواج باید و تا اول نمایند و اگر در وقت سحر و شب و در وقت که در آنکه در وقت سحر و شب و در وقت

درم پنجاه و دو دروغ بیفزایند و یکم از نان کم نمایند و همچنین هر روز آنکه دروغ صرف نمایند و عادت بد آن حاصل گردد و چون خواهند بگفتند برعکس عمل نمایند تا بمقتل از روز اول برسند و ترک نمایند و بعضی احتیاط را زیاده می دانسته گفته اند از دو دروغ و یکم از نان یا آن که شروع نمایند و روزی سه دروغ و یکم از نان بیفزایند تا سی درم یا زیاده هر وقت از آن که خواهند برسند و چون خواهند کم نمایند بدستور یک افزوده اند کم نمایند و گمانیکه عادی بخوردن دروغ باشند احتیاج باین کار نیستند بلکه همین مراعات قوت مضمر و آنکه با او حسنی عقی نباشد کافی است زیرا که با حسن عفتی استعمال آن جایز نیست مگر آنکه وقت اقتضا کند از گرمی هوا در وقت وحدت ماده در غب خالص و امثال آن رجائیکه تعفنی در اخلاط باشد یا قرص طباشیر و شکامی که طبیعت ملین باشد و تلخین آن موجب ضعف گردد یا حبوب را قرامن نابضه و یا با طباشیر و یا طرائث و امثال اینها از ادویه قافیه مناسبه استعمال نمایند و یا آنکه سنگتاب و یا آهن تاب نمایند و صاحب خلاصه التجارب نوشته که کامی نادر و مؤثر حیوانی باد و غنفع **جوشن عقی** پس **و اما در ستور** آشامیدن ماء الشعیر و ماء القرع و ماء الشیار و ماء انگشوت و ماء الشاهترج و ماء عنب الثعلب و ماء هند یا و ماء ورق الخلف و ماء البهول و ماء جلد احد ادرقر یا بدین کثیر ذکر یافت و در قرآنی از این کتاب نیز انشاء الله تعالی در حروف المیم مع الالف مذکور خواهد شد **و اما در ستور** اخذ ادمان و گرفتن عرقها و طریقهها و در قرآنی در حروف الالف مع الهاء و العین مع الراء مع الطاء انشاء الله تعالی ذکر خواهد یافت و در قرآنی بدین کثیر ذکر شد **اما انشاز بعضی ادویه و صنایع آنها** **انتخازن خان** کندر **جهت** رو باندن مو آنست که پارچه های آن را بر روی هم بچینند و در زیر آن نشیله مانند چرخ راغ برافروزند و طرفی دیگر مانند قلع یا طشت بالای آن معکوس کنند و هر دو دنگه در آن جمع گردد و در آنکه در طرف سفالی قطعه های آنرا بر هم بچینند و در نشیله مشعل سازند و رو بالای آن طرف سفالی دیگر که صافی داشته باشد نصب نمایند بخوبی که قلع که هوای بدن برسد که خاموش نگردد و با آنکه کاغذ بر این شکل کلاه بند بچینند و بالای آن کلاه اند و آنچه در آن مجتمع گردد در آن که در خان و جواهر آن همان است و عند الحاجة کاه براند **انتخازن خان حصی لبان** که حصی لبه و بندی لبان نامند جهت تقریب بعد دوباره و دفع غلویات و غیر آن از خواصی که برای آن در ادویه مفرد و در حروف الحاء مع الصاد مذکور است مانند **انتخازن خان** کندر و جواهر آن است و این در خان مشهور بخوبی حصی لبان است و بندی لبان نامند **انتخازن غسل** بلادی آنست که حرهای بلا در را جلد انسان را بر قند که خواهند و در شیشه مطین پر کنند و هر شیشه را با بلیغ بشنایند و بطریق تکبیر که طرف سفالی بزرگی را بر سه پایه که باندی آن بمقتل از یکشیر باشد نصب کنند که وسط آن طرف را سوراخ کرده باشند و شیشه را معکوس بر آن کلاه اند که گردن شیشه از آن سوراخ از زیر بر آید و شیشه باندی درون طرف باشد و بر بوسه شیشه طرفی کلاه اند که در آن آب باشد و بالای ششم شیشه و اندرون طرف که در آن است سر کین کاو خشک صغرائی پر کنند و برافروزند تا غسل آن تمام و کمال از گردن شیشه در آن طرف آب آید و چون دیگر غسل از آن شیشه بچک و تمام هر چند که در عمل را از روی آب بردارند و اصلاح نموده یعنی قد بر نموده بکار برند و در انواع غسل آن در بیان تلخ بیلاد در همین فصل مذکور شد **در ستور انتخازن سفیداج** و آن بطریق احراق و بتعلین نیز میباشد اما احراق آن است که صاحبین یعنی قلعی و سرب هریک را که خواهند صفحهای بسیار نازک ساخته در ظرفی بر هم بچینند و بر هر صفحه قلعی کبریت صوره بپاشند و باید که مقدار کبریت با نرعی در حد امثال باشد و آنکه زیاده نباشد پس بر آتش کلاه اند و برافروزند و بهیچ آذنی

راونگ اورد که بعضی بریند و بعضی از تپول آنها با زدن و مانند غلبه در برابر و در دعوای مقابل جلد است * ج * ما صبر *
 یعنی فشارند و آن درائی را نامند که بسبب شدت قوت قبض و جمیع خود اجزاء عضوریه فشارند تا آنکه آنچه از رطوبات در قیله بر حال
 برترج آن است منضبط و جلد اگر دلد را از هر منفذی که بیاید بر آید مانند فساد است و نمیرند و در دمل * غ * فاسال * یعنی
 شست و شود مثل و آن درائی را نامند که بقوت جالبه متغلبه خود که رطوبت باشد نه بقوت فاعله که حرارت باشد حرکت
 و سیلان در آورد و خلط را و زائل گرداند آنها را از سطح عضو مانند ماء الشعیر را آب خمر و آب نیل * ق * قاتل * یعنی
 کشتن و آن درائی را نامند که بسبب شدت خود روح حیوانی و قوی را فاسد و فانی گرداند و هلاک سازد مانند انرا و بون
 و فیرن و بیش و این مراد است که بعضی گفته اند که در هر حیوانی مخصوص با سم است و غیر حیوانی مخصوص بقاتل * فاشر *
 یعنی خراشند و پرست و جل آکنند و آن و آن درائی را نامند که بسبب شدت قوت جلای خود جلاد دل و ریه و پوست فاسد عضورا
 مانند قسطور را و دلد و هر چه نفع و دلد و خشک و صق و کاف و مانند این هر دورا * لک * کاوی * یعنی داغ کنند در سوزند و
 و مراد از آن درائی است که جالب را بسبب شدت احراق و تجذیف خود بدم در آورد و مجاری خلط آنرا فاسد و سازد و مسام
 را بند کند و عضو را بکارد مانند عضو کرم بریان داغ کرده شد و مانند زجاج و قسطور * کاسرا لریاح * یعنی شکند و دنع
 کند و ریح و آن درائی را نامند که تمام غلیظه معتدله اعضاء بقوت حرارت و تجذیف خود در قیله ساخته دنع نماید و با
 فتنه دل برد مانند فتنه و آب * ل * داغ یعنی کزند و آن درائی را نامند که بقوت حرارت و شدت نفوذ خود در عضو فرو رود و
 تفرق اتصال در این است که در این است که اجزاء آن با نفوذ در آنها محسوس نگردد و مانند استعمال خوردن با سرکه و یا
 سوزانند و آن درائی را نامند که با نفوذ و یا با نفوذ در حین تا شد حرارت مزاجی در آن قابل امتداد
 کنند و چیزی آن را نیز منقطع نگردد مانند مجاری * م * عسبر * و آن درائی را نامند که بقوت مورد که دارد احداث برودت
 نماید مانند باغ و عسبر * عسبر * حرکت آفریند و قوت را در زدن و کشتن و مانند آن که منی و ریح غلیظه معتدله است و آن درائی
 را نامند که قوت منی و ریح معتدله را با بسبب حرارت معتدل که رطوبت قیله خود در مجاری اعصاب و عضلات و اعصاب
 قنابل و محرک باشد شود مثل و بر زدن آن و نزدیک و مانند اینها * عسبر * یعنی خشک کنند و آن درائی را نامند
 که بقوت معتدله خود احداث تجذیف و خشکی در عضو نماید و رطوبات آن را قاطیف نماید و اختلال بود مانند دندان روس
 * عسبر * یعنی بسته کنند و آن ضد محال است و وائی را گویند که بسبب قوت برودت و قبض خود منجمد گرداند خلط را و
 رطوبات را مانند بزرالیم و خشک * عسبر * یعنی سوزند و آن درائی را نامند که بسبب قوت حرارت و نفوذ خود
 اجزای لطیفه و رطوبات عضورا اختلال برد و احداث احراق و تاول نماید مانند فیرن و قریح * عسبر * یعنی خارش
 آورد و آن درائی را نامند که بقوت حرارت و نفوذ خود جلد را با خلط طالع اعتدله را فاسد و مسامات جلد را
 در جلد تفرج نوسان نماید که یکم و انحراف * مختل * یعنی اختلال بود و آن درائی را نامند که بقوت حرارت خود جلد را
 فاسد و خارش گرداند خلط را از موضعی که چسبیده و فاسد در آن و جلد آنگرداند اجزاء آنرا از هم و بختار
 دنع کند جزء فی جزء تا آنکه باقی نماند از آن چیزی مانند جلد بی شعر * عسبر * یعنی سوز کند و آن درائی را نامند
 که بقوت کرمی و جلد خود کرم گرداند عضورا و آنچه سوزانی و فتنه است و آن از خون جلد کلد و سوی آن عضو جلد بی
 قوی و بون آن سبب سرخ گردانند و آن را فتنه است و فعل کرمی و داغ مانند خردل را نیز و فود دنع * مختل *
 مختل * مختل *

[illegible]

[illegible]

است * فسخ از مخرج شدن است * **حرف القاف** * قابض گیرنده را نامند که اجزای زبان را بهم آورد و درشت سازد
و بدل آن تیریدن و تجمیف و تغایط و تقویت است و در غیر طعم مراد از آن شیء خابس است که بسبب بهم آوردن اجزای
عضو خابس و استساک نماید * **قصبه** آن شاخهای کیمای ماتی است و قصب واحد آن است * **قطور** آنچه در گوش و غیر آن
از اعضا نپزند * **قد** بعد بضم اول و ثالث و سکون ثانی و بای خوشه گشت است * **حرف الکاف** * **سکین** را انداز آنچه
اکثر مقل از اجزای بدن شود * **سکینی** اختلاف لطیف و آن چیزی است که اجزای او بد شواری قبول انفصال از کیفیت
بدنی کند و نفوذ در اجزای بدن بصورت نماید * **سگمان** آنچه گرم کرده بر عضو بندند مثل تکبیل بسبب منگندم * **کیموس**
اغلاط متروک * **کیموس** کشایی است که از مضم معدی بهم رخت و شبیه بکشک محلول بآب باشد * **حرف اللام**
* **لغظه** آنچه با مائعات در طریقی گردد بر مسدود بگویند * **لجج** عنبرهای باریک نبات است * **لراق** * **ولزوق** آنچه بر عضو
نچسباند و با چسبندگی باشد * **لظوح** معنی اندودن چیزی است بر عضو که از طلا غلیظتر و از فساد در قیاس باشد * **لطیف**
آنچه در شان آن باشد که بعد از ورود در بدن منقسم گردد با اجزای بسیار رفیع و نفوذ در جمیع اجزای بدن بصورت کند مثل
برادران * **لغابی** آنچه از غده سینه آن در آب اجزای آن مشروط بر طوبیت شد چیزی از ج به هم وصل و چون درشته کنند
انزای آن ریح شود مانند پودانه و بر قطور نازد خطیب و مانند آنها * **لغوق** بمعنی انگشت پیچ است که از معجون رقیق
نرواشد * **لغی** آنچه از اصول و لجای نباتات در بدن و باریک نرا و لجا باشد * **حرف المیم** * **مالی** عمل است * **مالی** قراطین
* **وعاء** آن قراطین * **العسل** اند * **مائع** آنچه ضامن جامد باشد و سیلان کند و رقیق القوام باشد * **میسرون** آنچه بمیسرمان
میرد کرد و باشد * **موسمی** تلح و موجوده سطح ظاهر زبان نفوذ کند و در شست سازد و با کرامت بود و طبع را بر هم زند و خل
آن تفتین و جلا و منع نفوذ است * **مروخ** مایل در چیزی بر اعضا است * **مزدات** پراکنده است * **مسجت** آنچه
خواب آورد و یا نوم موافق است * **مسکرم** هر چه مستی آورد اعم از آنکه با تقوای باشد یا نباشد * **مسوح** * **آنچه** در
مایلین آن بر بدن مبالغه در دنگ عضو کنند * **مسیح** بی مزه و با طعم مراد است * **مصول** آنچه در سرخسین است و مادیت
نرسد * **مضغ** خائیدن چیزی است * **مضمض** در مائعی را نامند که در بدن حرکت دهند * **معق** خفیل و کج شد *
است * **مفسول** آنچه در شستن آن مبالغه کرده باشد * **مفروق** بدیع اول و کثر ثالث تارک سر و در شمار دگرها هر چه سر آن
مروارید و زواید داشته باشد مفروق گویند * **منقش** بد بر * **مفسول** آنچه پخته باشد * **حرف النون** * **ناشی** *
آنچه جل بر علوبات میانه کند اعم از آنکه منافذ او مرئی نباشد مثل آمک آب ند بد و یا مرئی باشد چون اسفنج و ناشد را
فعل نیز نامند * **نبطی** در لغات مراد از لغت قرمی است و در ادویه مراد کبابه خوردن است که آن را نکشته باشند * **نجم**
لغات بی ماتی است که بر زمین پس شوند که بفارسی بسیار گویند * **نشاره** آنچه بمیسرمان و دم از ریزه شده باشد * **نشویق**
آنچه بیونی کشند * **نطول** امر به را جوشانیدن و آب آرای بر اعضا برزاند و با شویه عمومی از آن است * **نفاخ** هر چه در بدن رطوبت
غریبه باشد و از اجزای بدن بی تمایل نماید و مستحیل بر باخ شود بخور و در معدی و اعضاء مثل میوه ها و خوراکی در عروق مازدن
مغز و او اکثر تشبه و تقسم ثانی را فعلی تقویت و است * **نقو** خن آنچه از انوفه یا بده ساقین و بی مائی در بینی دمنال * **نقوع** و **نقوع**
آنچه خیسای بدن و در جوش مافات نموده استعمال نمایند * **حرف الراء** * **وایب** جستن از جای * **وئی** کزنده * **وهر**
یعنی هر چه در بدن منبت * **و خود** بر افروختن آتش * **وهرن** سست * **حرف الهاء** * **هاضم** آنچه اعانت طبیعت بر طبع و

[illegible]

[illegible]

[illegible]

و آن وقت که در خلط از بدن و مسرود یا عصاره دویه متاسعه بعضی امراض نیز در جد اول ذکر شد اهل یاقوت بن آنکه ادویه که در جد اول باطل است و رام و بشور و صاع را نافع دانند مانند بخور و مرهم و اسطراطیوس و خلک و لیای صغیر و لوب الخیه و اشواش و سکنج و شایر یقون و ثوم و بصل و آنچه در عروق آنها نقب ها باشد جراحات را نافع است مانند اسطیلس و پترنکر و ملمسار اسطراطیوس و خرا و یای و عی الصمام و شافط و آنچه در آدنایا بیت و لز و جنت و صغیت باشد قروح و جروح را مانند اسطیلس که در و خطمی را کلیل و مس و انزروت و دبق و صبر و سر و کندر و دم الاخوین و صغ البظم و مصطکی و قوما لیمی و آنچه در برگ آنها نقبها و خشونت باشد حکه و جرب و قویا و مثال اینها را نافع است و آنچه آنها را مشابهتی با حیوان باشد نافع نهش آن حیوان را از آنچه ذکر یافت دانسته میشود عناصیت و طبیعت آن ادویه و کاه است لال نموده میشود از بعضی احوال ظاهره یا طئه آنها خصوصا بچیز می که در انست از ملجیت و زیبقت و کبریتیت زیرا که اشیاء حالی از این امور فیه است و طعم و مکی از ملجیت است و روای تمیای از کبریتیت و روای تمیای از زیبقت آنها است و هر کس را حلاقی در صناعیت باشد میتواند که است لال نماید از امور ظاهره و برای طئه میتواند حکم نمود همان نسبت صورت ظاهره و یا طئه خصوصا که تجربه را بدان ملا حظله نموده باشد و انجیل بن مقل از دوریک هر یک از مطالب و مفصل متفرقه آنچه میوه و طریقه مطالعه مسائل ضروریه طیه اشارت نموده شد برای تفکرات صاحبان بصیرت و علم و معرفت

[illegible]

[illegible]

زحل	مشتری	مریخ	شمس	زهره	عطارد	قمر
اعضاء بسیطه	جلد ریش و غلغله و ریش و عروق و عظام و قرن	اوردنه و مریخ	لحم و اعصاب و جاذب ابن از دندان	شحم و عین و عین و عین	اعصاب قوت اندر کف اسرار از لای	جلد و ریش و غلغله و عروق اسرار از لای
اعضاء مترکبه	طحال و انتیاق و استخوان و اسافل اعضاء از دین و مصارین و بول و براز	کبد و معده و اعصاب و اعضای غذا و حلق و فم و بینی	ساقان و مریخ و کف و عظام و آلات بول	سرمه و عین و عین و عین و عین	ریان و پیش و کف و عین	عین و دست و عین
الات حسن	صمغ و گوش و است و این گفته اند	حسن لب و گوش چپ و گفته اند	شعر و منقش و این و این گفته اند	لب و استخوان و منقش و استخوان گفته اند	دور و استخوان و استخوان گفته اند	دور و استخوان و استخوان گفته اند
امراض	انفوس و طبعی و این و سوز	صفت و اعصاب مزاج	امراض صفت و سوز	امراض صفت و سوز	امراض صفت و سوز	امراض صفت و سوز

ادريه منسوبه يزحل

الف	آيه اعراب	آيهوس	يهل اذن الغار	ايونان	ايون نوع من الحياض	اقل
اجاس المشر	اراك	اسعد العدم	افنس	اناقيا	امريضا	امروخ
اميلان	اجر يارس	ايل الرافا	الباء	بردي	بريد ارشان	بوما يقي
استباح و سباح	بفس	بغم	بغلة خامشة	بغلة يوردي	بغم	بلوط
بلابج	بم	بنوكة كه ورق انظر زورق انظر فاعل	بنظ فاني	بولامون	بم	بهم
الباء	تس هندی	التاء	تمام	تلال	الجم	جار النمر
چنار	جلان	جوزاندهو جوزمانل	جوزيما	جولار	البحار	حسك
حشيشة الزجاج	حصرم	حامض	حافا	حلق	حلاب	حماض
حمضيه كه بقاء حاميه است	حمام	كتاء	حي العالم	الحاء	خائق التوسيه خريق است	خائق الذائب
خائق الزب	خرنوب خلان	خه مان كه انماي است	خستم	خائق رلي	خندروس	خيزران
الذال	دوق	دخين	دريار	درويون	دلب	دم الاخوين
الذال	ذره	ذنب الحيل	ذنب الصبح	الراء	رياس	الزاي

زيب الجبل	زعرور	زيتون	زيتون الحاء	زيت	زيتان	السين
ساد اوران	سادان كياه حصين	مدد	مرو ورس	مدد	مفرجل	مقو او شلار نور
مك سلق	مماق	مماق الدي باغين	مندا ورس منا مكي	موجين	الشمون	منا مكي
شامسقرم	منا بلوط	شوكران	الضار	مندان	الضار	مسيره جودر نور
الطاء	قالير	طباشير	طرداء	طرايات	طبع	زادير منا مكي
الطاء	ظفر القاط	العين	عديس	عديس	عديس	عديس
عليق عنب الشعب	عنب الدب	الغبين	غبيراء	غرب	غوشه	الغاء
فاغره	فطر	فقم فينا مكي	فوقل	الشاف	فريقا كريس	فوقل
فوقدان	نصب لطف	نطلب	نطلي	فنا	ناب	الشاف
كانور كور	ككرم	ككوار	ككث اركشت	ككثون	ككث	ككث
اللام	للاب	لجيد الاريس	لجان النعل	لجيد	لجيد	لجيد
لجيد	لجود	لجود	لجود	لجود	لجود	لجود
مشتا الغول	معا مكي	النون	نورس	نور	نور	نور

مرطبان	هفت پهلوان درجه اخلاص	ملیج	الباء	بحر ج	بنه	
	وهرجه یازده بیست است منسوب به رجل است			ادریه منسوبه به شتری		
الالف	اس	ابزار	اذان الارتب	ارجوان	اسطرطیدوس	اسطینطس
اعلم	امرار	انتمون	افزون	اکلیل الملك	ارمالی	اندرومان
انتلیس	انفرا	انف العجل	اندرومارون	ایسار ایرطاء	الباء	بایونج
بادر نهجیویه	باد آورد بتونکا	بر نیجاف	برطانیقی	برسیانا	بسفایج	بحر
بشمن	بظم	بطمح	بقشورقین	بقلة الارجاع	بلسان	بلوطی
بلسکی	بک سوسرا	بولامونیون	بهار	الباء	تانبول	ترمس
تورنجین	تفاح	تسر	توت	تین	الجمیم	جزر
خنجیل	جوزجندم	الحاء	حب السمند	حربک	حزویل	حلبه که نارنقا و امیر نارنقا منل
حلقا	حصص	حناطه	حوز که حوز السر و کویف	الحاء	خصی الثعلب	خفا که برونق نوز کویف
خوار شمشیر	الذال	دار شمشیر	دست پیویه	دوسر	دیناقوس	الذال
ذنب الخط	ذنب الخروف	الراء	راوند	رمل	رجل الغراب ریاس	الزای

زبيب	زفت	العين	جستان	مكر	سكر العطر	ماني
زرشك	مسم	مومين	مولان	الخبين	شاهنود	شجرة ابي مالك
سله اليون	شعيرت	شقاقل	شليم	شل	شليم و شيرك نور من ابرقل احت	الضاد
صاصلي صعتر	صح	الضاد	ضفايس	الطاء	خولا نون	العين
عشب	عشب العلب	عقاب	عورد العبد	عبيون العبد	العجين	دار
الفام	فستق	فده نوة الصمغ	الفان	فاطافيلي	فاقلي	فازال
قرصنه	قصب السكر نور نعل بدستاني رد من آن	قطن	نرط	قائل	دواء	قال
تسط تطورمون	توطوليدون	توطوما	الكاف	تاكيج	كادي	كاجا
كوتب	كران	كروند	كردان	كسوف	كنوت	كنوش
كف الصمغ كف الصمغ لامل	كف آدم	كف العبد	كفوي	كافور كافور ووس	الكام	كفون
لسان النور	لوز	لوزيا	الليم	محاب	مخاض	مخاض
موميا حنظل	موميا لراعي	مقام	مسين	الون	مسين	مسين
نسرين	نعل نيل	نواريس	الزاد	زرد	الزاد	مسين

ملون	الياء	ياهمين	***	***	***
ادوية منسوبه بسريح					
الالف	أطربلال	ابوقانس	اذربون	ارمالك	ازيدريد
آزاددرخت	اسلج	اشق	اشترغار	اشتيص	احود
اقبسون	افنوس	اقحوان	اكيل الجبل	انجدان	الجر
انعامانس	انزروت	انوماكه نوس الرخس النمار است	الباء	باد آورد بارمان	ديخوراكراد
بشيه	بسل	بقنوقوشن	بقنقه الترابي	بالحيه	بلاددين
بوفون	بش	بش موش امشا	الباء	تريد	الثاني
توم	الجهيم	جاوشمر	جد وار	جياپنگ	جهيم
جوزاوا	جوزاكون	النجاء	حاشا	حاشيش	حب النيل
حرميل	حرف	حورسند	حاشيت	حاشاما	حاشل
الحان الحيات	خامد حرقه	موريل	موريلان	خشي الخشب	خوشان
خيرين	الذال	دارفدلي	ديرن اويما	درواج	درويطرس
					دولي

دند	دوقس	دیزدار	الذال	ذاتی ونداس	ذلب العقرب	الرای
رازبانج	رعی الادل	رتم	رعی الحمر	رجان الکافور	الزای	زیب الجبل
زمران	زنجیل	زنجیل الکاب	زرفای یاس	زرفین	زوان	السمین
ساذج	مداب	مردس	مطرونیون	مطاحینس	مد	معوط
مقمریا	مکینج	ساخته	مکسوریه	مولان	میعین	الشمین
شیرم	شورین	شعاق	شل	کوانور	شعراج	شیده
الضار	صوبه	صنتر	الضار	فیناج	الطاء	طانی
طرافین	طوعدن	طریقولینون	الطاء	طهرا	العبین	عاقولینا
عشقی	عوطینا علق	عسل	عوسج	عقارون	الغبین	عاز
عالمین	الغناء	عشر	عاشر عین	عجل	عزین	عزجک
قشع	قعل	قعل موبه	قعل الساء	قعل موداس	قو	قودم
القاف	قیرطال	قورین العادل	قسط	قسطون	قعد	قذ
قلندر	قلی	قنور راون	قنوم	القاف	قنوم راسب	قنور

کیمک	کنم	کراته	کرویا	کف الصبح	کف الہر	کمون
کدش	کندریں	اللام	لاغید	لامی	لبن مردان	لخنس
لسان الایل	المیم	مادودانہ	ماہی زہرہ	مادریمون	مثنان	موزنجوش
مرام	مرماحوز	مرتج	میعہ	النون	نانخراہ	نہام
الوار	رج	رخشیزک	ولیا	الہاء	ملکہ	ھیوفا زلفون
الیاء	تودات	***	***	***	***	***
مسموبات فیراء عظم و کوکب معظم شمس صاحب ضیائی عالم						
الالف	ایراز	ارج اذخر	ارتطون	ارماک	اسارون	اسطوخودوس
اصابع الاصور	اقیقاس	اکمل اجمل	البح	النجرہ	انتاہ	ایرما
الباء	بادرنجیوہ	بادروج	بان	برنجاسف	برلوف	بسفایچ
بظم	بقاق الارجاع	بلروس	بلوط الارض	بل	بنچرکشت	بہمن
النہام	نودریں	الجیم	ججات	جہنہ	جفت اوریل	جل ندرین
جوزہوا	جوزہالقہ	جوزہ الشمس	جوزہ الشریک	جوزہ الارقم	جوشیمہ	الحاء

حب الكلي	حب السمند	حب النعم	حرفك	حرا	حل	حطه
حليب	حليوب	الحاء	خروع	خصي الكيك	خلج	الادال
دارچيني	داروشمان	داذي	دعادم	درايا هريا	الذال	دب الخورده
الراء	راحن	راوند	الزام	زرنباد	زروب	زورون
زعفران	زهرا يعني مرارة	السيمين	عذاب بستاني	عقد كس	عذاب ليزون	عذاب
عندل	عندل رومي	عندل جبلي	ميهستان	ميساوردن	السيمين	مست
شتيليد	الضاد	هامريوانا	صير	الضاد	نسر	ضراع
الطا	طرخون	العجين	عبدان	عروق النعير	عود	العجين
غاروخايقون	الحاء	ناريل الرهمان	فواسيق	نسقي	انثاق	دند
ثناء البحار	قوا العين	توطم	نصيب القديرا	قندرقندس	الطاب	كسابه
كاذريوس	كندر	اللام	لسان الدعائم	الحجيم	محاب ميراث	مستعمله
النون	نارنج	نعم	الراو	للس	الهاء	ميراث
نرمه	نعمت دمان	نعمت نون	الحاء	باسمين	*****	*****

منسوبات بزهره

انجیر	بید انجیر بصل الزیز	خصیة الثعلب	مومن مفلد	نرکس	فیلوفر	رود ابيض
-------	------------------------	----------------	-----------	------	--------	----------

منسوبات بعطاره

اظمی	بابونه	جوز	حشيشة الزجاج	حنظل قرقی	دبق	عرعر
------	--------	-----	-----------------	-----------	-----	------

منسوبات بنیر اصغر قمر

الالی	احلامود	احساناخ	اقیدون	الباء	باقلی	بزر قطونا
بصل	بغلة (بسمه)	بطمغ زرقی	بشمج	بوش دریندی	الباء	تفاح
الخاء	خبازی	خس	خشخاش	خلاف	خلال	خوخ
الراء	رمان	الطاء	مطلب	العين	عوس الماء	الفاء
نارانيا	نظرکرات	انفان	قناء	قوع	الميم	مشمش
التون	فیلوفر	الهاء	دندباء	****	****	****

وهرچه سرد و تر بود آب روید منسوب بقره است

[illegible]

[illegible]

بدستور که میانی بند آنرا از قنداره و سه مقدار یا کبروس را جلیل ناز که بهشت می اندر یک یا مثل جهت تقویت با و معین میل اندک
و قسم دیگر که بر کنار آیه صمد و اله بر یک آن اندک یا در یک یا نانو و در روی جمله شعبه بکوش موش را این غیر ما کول است و طبیعت

[illegible]

برخیزان می کنند و بعضی شجره الحوا و ایضا حرطه بتشدید را و مومله و بلغم تنگانی و بلی داروان و لیزوان و لیزوان و لیزوان و لیزوان
 جرجان و مرزمن و اهل مارندوان و مسلمان و اهل مندگان و ناعند و بعضی مردم را طین آن است که درخت آنرا بهندی نهند
 گویند و این محض توهم است زیرا که نهند که نیم نیز گویند در غیر نهند و دیده نشد و از آن درخت در جمیع ممالک ایران و
 روم و هند و سیاحت و غیر از این آنرا توس نامند و کل آن مرغ بنفش کمرنگ بنهایت خوشبو است و نیز گفته اند که غیر بگاین
 است * طبیعت کل آن * دراز و صوم کرم است و در آن خراول خشک و بعضی درد و خشک و برک آنرا قریب بدان گفته اند
 * انفعال و خواص و منافع آن * مفتوح و محل و مد و بر با تریاقیت * اعضا * الرأس و الاذن * کل آن مفتوح است
 فای دماغی صالح است از برای مشایخ و میز و دین و ویدن آن مسکن صداع و اوجاع و جراحت و بد و حتر و صداد آن بر پیشانی و صد غین
 و چون آب برک آنرا با شوق نهند صداع و بار و طبع و کونک و بینی را مدید بود و بطول و برک و شاخ آن و با برک آن بتهائی
 مسکن صداع و بار و دهن و برک آن منقبی و روح متعجبه و قهقرا و آب برک تازه آن در گوش دافع رطوبات و رافع وجع و در
 وطنین حادث از ریاح بارد است * اعضا * الغذاء و النقص * صداد برک آن بر غنم و مد * مسکن غشیان و بر معد و
 زهرات قاتل و بدان و شرب عصاره آن نیز مانع غشیان و مفتوح مد * است و آشامیدن عصاره برک آن ملتصق حصاة و مد و بول
 و جنس و فضلات روده و عرق النساء و استرخای انشبین و مفتوح مد و رافع قولنج و محلل خورن منجمد و در مثانه و دافع صوم
 بارد است و بتهائی و با با عمل و با با عمل و با این مرد و بهتر از آن که مقوم فعل آفتد و آشامیدن آب برک تازه آن با قدری
 آب زنجبیل تازه که بهندی ادراک نامند دافع وجع و رحم و چپس طبع و عقر عارضی و باعث حمل است * الچند آن *
 البرص و الخنازیر و الاورام و القروح و الجروح و الاوجاع * گفته اند که جرم آن جذام و برص و قروح خبیثه
 و امید و صداد برک و شاخ آن محلل خنازیر و بر اوجاع و اورام بارد * مسکن و محلل آنست و صاحب دستور را لطبا گفته
 که چون ثمر و برک رسید و زرد شد و بگاین را مقلد از نیم من بوزن هند بایک من آب بهمان وزن یعنی هندی و من هندی و دوازده
 من تیرازی است درختی کرده و هر آنرا بسته سه هفته در زمین دفن کنند پس تا شش ماه هر روز یککاسه آب خوری از آن
 به آشامیدن بهترین دوائیست از برای جذام و بستی و بخت و آن بتهائی و با با برک نیم و فحشکشت که بهندی و عذبه لونا منب که در
 آب طبع نموده بخار آنرا بید ستور مقور بکمرند دافع اوجاع و محلل اورام بارد است الزینه ضما د کل آن بر مرکبند و همیشه
 است و در مخور و بول با آب برک مطبوخ آن کشند و حبش و دراز کنند موی است و صداد ثمر آن با قدری مورد در سبک ساهون
 و زرعن کل چند روزی هم بر سر که هر روز یکبار و بید نماید و هر سه روز یکبار و زرعن و بعد از حمام نیز یک ستور
 بماند و سر را با سبب غشایی بهوشد قروح آنرا زائل سازد و موی بر و باند و مرغمان آن کپلی و سبب و قروح و رافع و در و باند
 موی است و صنعت مردم آن در قرا و این ذکر بافت المصار و ثمر آن مضر و رومد * واکثرا آن باعث غشی و قوی صفراوی
 و کرب و تنگی نفس و غشا و بصر و دوار و اهلاک است و مصلح آن تیغ نمودن و آشامیدن شیر تازه و در شید و خوردن سبب
 انار است و برک آن هم در و بافت و مصلح آن خوردن بیدن شیر و برک ثوب بود و الله اعلم

* اس * بیدن و سکون مین و مومله اسم فارسی است و بگاین نیز نامند و نیز بگاینی که لنگه یا یعنی خصوصیت
 کنند با قن خود و بیرونانی اس بستانی را هر سال یا حار و قیطس و بر روی مرستین و بگیشی از و را و بهندی اذ بیره گویند
 و حب الاس را بگیش و قیطس و عصاره و بگاین اس را مصلح طای و مومله خوانند و گویند قیطس نیز بگاین اس است * مصلحت آن *

[illegible]

میباشد بخلاف ایاز که خشک میباشد و سبب انداختن تو ابل را باز بود و طعامها در کجا یکی از پنج امر است یا لغایت طعام
 است تا آنکه بگرداند آنرا صاحب طبعی که قبول کند طبیعت آن را و میل کند بسوی آن و مضم نماید آنرا زیرا که بلا و مرکب
 است از گوشت و برنج و روغن و این مزه میباشد کف و بی رانجه پس چون ایاز بود ران اندازند و طعام را آنچه به سر مانند
 قبول میکند آنرا طبیعت در و می آورد بسوی آن و مضم میکند آنرا و سبب انداختن آن در طعام و هر وقت که رانجه
 طعام است تا آنکه بگرداند رانجه آنرا طیب و بگرداند آنرا اجابتی که دوست دارد طبیعت آنرا و یا برودت مزاج طعام است و
 داخل گردد و میشود ران ایاز بر حاره از برای تعدیل مزاج و اصلاح آن و میل دادن آنرا بسوی اعتدال و یا غلظت بود شوارب
 و هم آنست تا آنکه بگرداند آنرا الطیف و آسان گردد مضم آن و یا آنکه بگرداند طعام را الطیف و ملطف و مدتی مجاوس و جالی
 معد و مجاری و صالح است از برای کسیکه جمع آمده باشد در بدن او و قبول بلغمی غلیظ لزج خام پس باین اسباب خمسه
 مزاج را راحت استعمال ایاز بود و طعمه اما باید که افکار در آنها نمایند بجهت آنکه هرگاه بسیار گردد و شود میگردان آلات غذا
 را آن آلاتی که مرد و میکند غذا را و نیز بسیار غذا را از اجزاء میگذرد و کیفیت حاد و حریفه و بسیار باشد که
 بگرداند سبب قروح و اورام و امراض صعبه و ازین سبب میباشد مضار کیفیت خون به سبب گردیدن از کیفیت طبیعی طبیعت
 بسبب آن شخص زیاده از مقدار آن زیادتی کمیت پس اصلح آن است که در غذا داخل گردد و نشود مگر مقداری که حاصل
 گردید بآن اغراض ضد کوره و غرض آخر از غرضهای خفیه و شبه بعلاج است زیرا که کسیکه موافق باشد از را اغذیه ملطفه
 هر قدر و شبه است بسیار و یا صاحب پس ازین جهت استعمال ایاز بر حاره درین غرض میباشد که زیاده از غرضهای دیگر باشد
 و اما ایاز بر معروفه نزد اطباء و طبایعین نمک است و سرکه و آبکامه و نفل و دار نفل و دار چینی و فاقله و خولنجان و زرد کرمانی
 و کشمش خشک و کوربا و صندل و انجلیان و کاشمش و انغوره و بادیان و شبت و زعفران و اشتر غار و زنجبیل و فلفل و شیرین و سادج
 مندی و امثال اینها و مافیت و مزاج و انفعال و خواص و مضار هر یک در موضع خود ذکر کرده میشود ان شاء الله تعالی
 و اما ایاز بر و افاربه که بجهت امربا و را غذیه داخل گردد و میشود پس آن جر جیر و تخم شلغم و تخم کتان و حرف یا بلی
 و حب الرشاد و زعفران و زنجبیل و دار چینی و سر زردان و لسان العصفور و تودری و مرغ و تودری و زرد و بهمن مرغ و بهمن
 سفید و خولنجان و لب حب انقرط و مغز حب القطن است و میباشد محتاج بخلط این ادویه در اغذیه باقیه از برای ادرار منی
 * ابراهیمیه * ماهیت آن آشی است مرکب مانند زیرباج که حوائج آن ادویه حاره و قندری عود باشد که در کرباسی بدنند
 و در دیک اندازند و قند و بادام با کلاب حل کنند و در آن ریزند و بجای سرکه درین آب غوره داخل نمایند یا سرکه مصعد مقطر و قند
 زیاد باشد * طبیعت آن معتدل * خاصیت آن مفرح و مقوی و موافق معد و رگها را است و در قوا بادین نیز ذکر یافت
 * ابریشم * یکسر اول و سکون بای موحله و کسر ای موحله و سکون بای مثلاً آنختانیه و تخم عین مهمله و بضم نیز آمد و بهمن
 در آخر بونانی برنی و بهمنی قزو و سوانی شازیه و بترکی ایلیک و بداری ایلیک و بهمن معجمه و بهمنی و بضم بحد ف همز و مانند
 * ماهیت آن * پیله های گرمی است خاص و بتربیت و خوراندن برک قوت و زود کرد و نتاج از آن میکنند و آنرا از لعاب بدن
 خود بر خود پیله میکنند و آنچه بر سر خود بد و ن و برورش بر درخت قوت یا کنار یا غیر آن مرد و پیله تنک آنرا ابریشم نمینامند
 و بهترین آن پیله های بزرگ بالید زرد رنگ و باریش مشکلی رطب کوچک و بهمنی است که گرمی درون آنها آوارا و سوراخ
 نکرده باشند و رنگه لای و سازند و آن غنیمت است که پیله آن بزرگ و بالید و در کین تر از اینها میگرد و دیگر میشود و مختار و مستعمل

بدیه یا نه لباس سازند و بد آنکه ابریشم محرق ضعیفتر از مقرن آست در اغریه ولیکن برای امراض همین نافع است چنانکه ذکر یافت عقل ایشو است آن از یک درهم قاعه درهم بدل آن مرزاید محرق مغسول است و دستور تقریض و اخراق و تراکب آن از خمر و سفوف و شراب و غیره در قرابادین ذکر یافت

ابرین **بفتح هـ** رسکون بای موحده و هم زای مصله رسکون و ارون لغت یونانی بمعنی دائم الحیوة است و آنرا خزان نامند و در بعضی حی العالم و قاری همیشه بهار نامند **ما** **هیت** آن از جمله ریاحین است ولیکن همیشه بهار سبز تر و از همیشه و کبیر و صغیر و یستانی و درمی مثبت کبیر آن بیشتر کوهها و ساق آن بقدر ذریعی و زیاد و از آن نیز بسطری انگشتی مسمی و بار غوثی لزج که بدست میچسبد و برک آن شبیه بزبان و بار یکتر از آن و بار طوبت و کل آن مابین زردی و عقید و یستانی آن بهتراز کوهی آنست و صغیر آنرا مثبت سنگ لاخهار و محوطها و بای دیوارها و مواضع سایه باشد و شاخهای آن ریزه و از یک جا برآمده و بر برک و ریزه و بر آب و بلندی آن بقدر شهری و کل آن کوچک و زرد و مانند سرخس و تنم آن مانند قشم خیار می و در اکثر بلاد ایران بسیار است و در یسقورین و س گفته که نوعی دیگر از حی العالم میباشد که آنرا طیلانیون نامند و در آن در یک شبیه بخرفه و زغب دارد و عیار آلود **طبیعت** آن در آخر درم گرم و در اول خشک و با قوت قابضه و در یسقورین و س نوع صغیر آنرا گرم و کبیر آنرا سرد گفته و صاحب اختیار است سرد در درم و خشک در اول و این بطا را از جانینوس نقل مینماید که در سابقه نوشته که نوع اول و درم آن با قوت تجفیف و برودت بسیار است و درم و آنچه در یسقورین و س گفته در ریاضت گرمی است **افعال و خواص و منافع** آن مغفله کبد و طحال و رادع جهت درد سر و درم و او را مچشم و درد کوش و سرفه و تقویت معد و واسطه ای صفراوی و قتل دین آن معد و را معارضه نرف اندم و سحیح و قطع رطوبات سائلة رحم و رفع باد سرج و نفوس و سوزن و رواج مفاسل و ترویح و جروح و رختاز و در قیله نافع **امراض** **الراس** آشامیدن آب آن مفید است و در طبل و عصاره آن با روغن تل مرخ و یستانی و باخل و غیره جهت درد سر و در نافع **امراض** **العیین** ضاد آن با آوردن جهت ورم چشم و انگخال عصاره آن و در ریاضت **الاذن** چون عصاره برک آن را با روغن زیتون بموشانند و در گوش بچکانند و جمع خارا آن نافع باشد **الصد** **راشامیدن** عصاره آن سرفه دهنه و ریاضت و ضاد آن بر صد ریاضت مسکن التهاب آنست **الغذا** **و نفث** **الدم** آشامیدن بیست درهم از آب آن صد و چار و هزاره را نکشاید و مسهل بود و میرد یک اوقیه از آب تازه آن مقوی معد و خارا و نافع نرف اندم و جهت اسهال و سحیح و شراب جهت اخراج کرم معد و نافع و شرب برک سائید آن جهت رفع اسهال مریض مجرب دانسته اند و ضاد آن بر کبد و معد و خار مسکن گرمی و التهاب صفرا است **الاورام** و **البثور** و **القروح** و **المفاصل** و **حرق النار** و غیرها ضاد آن با آوردن جهت جروح خیمه و ریاضت و کشته را در ارم خاره و فروج و ساعیه و رجوع مفاسل و سله و نفوس و سوزن و آتش و جهت باد سرج که ترغ زدن و نفون ایران موضع در آورده ایران ضاد سائیدن مجرب و ریاضت جهت خارش بدن نافع و طبل و عصاره آن گزیدن و زدن و سچین شرب است و درم از آب آن و حصول آن جهت قطع رطوبات سائلة رحم و سوزن و زخمه برک آن جهت سیلان و رحم مغفله **صفت** **اشر** است از عصاره آن صد مفاسل و هم و نه هفت مفاسل و از برک آن تا پنج مفاسل بدل آن کاهو است و گوشت مشوم و زود و مصلح آن کل از می است و قویس گوشت و بیل و هم از آب آن با سکه بچین خدات دم و صغیر از آن و نشان و تقویت بدن ضاد و ضاد نوع سرد که در یسقورین و س گفته و یا ششم همان میباید و از او است

این عرس * بکرم و سكون باي موجد و نون و کرمين مهمله و سکون را و مین مهمله بفار می و اسود و موش خرم
 و بوندی نیول و بفرنگی تکوین نامند * ماهیت آن حیوانی است معروف شبیه بموش و سر و پای آن دراز تر از موش و از آن
 بزرگتر و موی دم آن افشان و در مصر در خانه بسیار الفها میگردان و آن را عرسه نامند * طبیعت آن در سوز کرم و خشک
افعال و خواص و مذاق آن صرع را استعاره سوزم بار دارد و نفوس و خنازیر و در د کرده و مفاصل را نافع و مسمی و مضر
 جگر و محلل راح و خاز و بیکان را جذب نماید گویند چون آن را ذبح نمایند و بجای شک گشیز بر آن باشند خشک نمایند
 و تناول کنند جهت صرع و کزیدن موم بهترین دوائی است و همچنین خوردن مغز سر آن و گوشت آن را با سرکه ریاضون
 آن را با آب و عسل و در دستور چشم خشک کرده آن و طلای خون آن جهت صرع و خنازیر مفید و چون گوشت آن را با شیت
 و روغن کنجد یا روغن زیتون نارس با بخار آب بپخته بخورند محلل راح و غلیظه و مفری جگر و مرفاق اصحاب استسقاء و بارد
 المزاج و فاد زهر سوزم است و چون پوست آن را کنند و جوش و پاک کرده اندک اندوده در مایه خشک کنند و در مفاصل
 آن را با شراب بخورند جهت سوزم موم و دفع زهر طبعی و چون با کشیز و نمک آنها شسته تناول نمایند جهت امراض
 مذکور و با باد سوزم نافع و گوشت مسمی شهورت باد و در کنند و خوردن است و ضعیف کند و نافع و ضعیف گوشت آن کرم ما کرم
 جهت در د کسر و مفاصل و جذب سم و خاز و بیکان از بدن موز و حکیم می بخند موش نوشته که گویند چون کعب آن را در
 زنگی آن بیرون آورند و بر آن زن آبستن انبلیق نمایند و دفع حمل کند و صاحب اختیار است نوشته که چون بر زن زنند
 حامله نشود و در مایه و قتل کرده انطاکی و جامع این بیطار نیز چنین است که اذا علق علی المراهقه لم یجعل و گویند چون
 ممانه آن را اندک سروده سه درهم آنرا با شربت یا شراب ریختن بخورند عسر البول را مجرب است و چون این عرس را ذبح
 کرده و آتش حکم آنرا در و رکود و بار روغن زیت یا کنجد طبع نمایند چنانچه سرشته کرده پس صاف نموده آن روغن را نگهدارند
 و عند الحاجة را و جاع مفاصل و نفوس و او جاع ساکرا و عصاره راح و بوسا سیر سالند بیعید و مجرب است و نیز گویند چون
 این عرس طعم زهره آن را بپزد و موی بدن آن را ستاده کرده و مایه را چون به بیدل بکشد و بخورد و از این جهت گوشت او جذب هم
 و کوبانی سوزم است مضر مضر و درین مصالح آن سرکه و کاسنی و انار و قش و مفسر یا خشار و مصالح آن در روغن زیتون و کنجد بخورند آنست
این خلسا * بفتح هیمه و ضم یاء موجد و سکون را و در فتح خای معجمه و سکون لام و فتح سین مهمله و انفس اسم یونانی است
 و عبری حاد و انبول بر نفس الحار و آرومه و رجل السامه و شنجار و شین و نون و جیم و انف و رای مهمله که معرب شکار و کاف
 باشد و شکار و یونانی عاقر شکار و حاد و کلا و کجلا هر یک بعضی اسم نوعی از این خلسا است و در قتل و هر قتلوی و عیون
 این گوشت و عاقر سی و عاقره و بیدل و درین جوت * ماهیت آن گویند چهار صنف میباشد اول صنف گیاهی است و بزرگ
 آن شبیه بزرگ کوه و باریک تر از آن و با خشونت و سیاه رنگ و ساق آن مزغب و شاخها بسیار و در اول ده از حوالی بسج آن در
 ملاصق زمین و در اول و در آنه آن سیاه و در بعضی آن بقد را کششی و بسیار سرخ و این قسم را عوام بغلاد عرق فالودج و بعضی
 لغات فحیون بد و نون و جیم و رای عیون و کجلا و در او و نون و عبری حاد و راسبب بعد از سرخ بودن آن نامند و قوت آن
 ناچهار سال باقی میباشد مایه کفنه رنگ آن در تابستان سرخ میگردد مانند رنگ خون و چون بدست برسد رنگ میگرداند
 آن را و منیت آن زین هائی است که خاک آن طیب باشد * طبیعت آن کرم و خشک است و در اول درجه درم * افعال
 و خواص و مذاق آن محلل اخلاط مراضی و ماله و ابيض اسهال و در حوض و ابع مغل و مچقف و آشامیدن عصاره

قدری از آن با خیار بکند اوند که باقی شاخها و سر شاخها برین باشد یعنی بخور باند و به لای آن مقداری بکشد و باقی باده
 خاک و زرد و آب میزداده باشند تا پنج شش ماه کسب و ریشه بند و مستحکم شود پس محل اتصال آنرا از درخت ببرد و
 هر جا که خواست غرس نماید ببرد و می شود و مخصوصا که آن شاخ مشرب باشد و قلم آن نیز میگیرند چون قلم نمایند و هر جا
 که خواست بنشانند و تخم آنرا که بکارند در بزمی آید و ثمر آن مدت ها در درخت میماند تا بزم موسمی دیگر و درینگاه
 در موسم گل و ثمر میل می یکی او اسطر مستان و دیگر در ایام کر ما که اول ایام بارش است که برسات نامند و آن هنگام
 بودن آفتاب است و او را بخور و رقا و ایل جو را با اختلاف زمین * طبیعت پوست زرد آن کرم در اول خشک و در دوم
 و بعضی کرم در دوم گفته اند و تخم آن یعنی لحم آن که در زیر پوست زرد آنست آنچه مغز آن شیرین است سرد و تر در
 دوم و ممکن برودت آن زیاد است از طوبیت آن و آنچه ترش است سرد و خشک در سوم و کوبند در اول سرد و
 تر و کوبند در نومی و خشکی معتدل است و حماض آن یعنی مغز ترش آن در آخر دوم سرد و خشک و بعضی در سوم
 گفته اند و شیرین آن سرد و تر و تخم آن در اول سوم کرم و در دوم خشک و بر که و شکوفه آن در آخر دوم کرم و خشک
 است افعال و خواص و منافع آن مطاب و قابض و صاف کننده ذر و روح طبیعی و خون از صفرا و مسکن قبی صفراوی
 و مقطع و صفرا و مسکن حلات آن و مانع از تخن صفرا و بعد و اما معار و جهت خلق آن خار و تقویت جگر و معد و جهت تسکین
 حرارت احشا و تشنگی و اسهال صفراوی و کلهی و کزیدن عقرب پرنده و مار شاخه و رفع برون و کلف و توبه و تلخ
 رنگ سیاهی و مرکب از جامه و اخراج زرد و خلق مانند مفید و تریاق سموم است و در حلیت وارد است که داخل نمیشود
 ششمان در بخار که در آن اترج باشد اما پوست زرد آن جهت تقویت قلب و دماغ و کبد سرد و معد و احشا و دفع غم و
 خور و بوی و هان و تلایق و تحلیل و راج و اعانت بر هضم دفع خصوص مرئی آن با عسل مادم که اکثرا در خوردن آن نشود و
 الا که نمیشکند و مخصوص شیر مرئی آن و نیز از صفرا و حلات تریاقه است و حرارت آن معین بر خاصیت آنست و طبیعت خشک آن
 مسکن قبی صفراوی و دفع آن خور و کندن که گشت و شرب خشک کوبیده آن با عسل دفع مضرت همه زهرها است و آشامیدن
 عصاره آن که یا ششم گرفته باشند جهت کزیدن انعی و غلای متوق خا کسیر آن جهت برص مفید و چون خشک غیر محرق
 آنرا در صندوق و جامه گذاشت مایع کرم زدن آن است و چون پوست بکند و اترج را در شراب اندازند در ساعت آنرا
 ترش کند و سر که سازد مضر جگر و دماغ متور و المزاج و معدع مصالح آن عسل و بنفشه و یا ششم رحه افس آن خوردن مقداری شربت
 از خشک آن تا بخیل و هر از مرئی آن تا بخیل اقل است و روغن آن که پوست زرد خالص شش عدد آنرا در روغن زیتون و
 روغن خیری از هر یک یک رطل و اگر باشد درد و رطل و روغن کنجد اندازند و در آفتاب گذاشت و هر سه شبانه روز یکم و تبه
 قیلند کنند تا سه مرتبه یا بیشتر پس استعمال نمایند * طبیعت آن کرم و خشک در دوم * افعال و خواص و منافع
 آن معتدل و لطیف و با قوت تریاقه معوط آن جهت در سردی و در عسل سوداوی و زرد شقیقه و تل همین بآن جهت استرخای
 ذلیج و لغوه و ریشه و اختلاج و در دماغ و عرق المسار و امراض بارد و عصبانی و درد کوبه و در مثانه و خور و بوی عرق و رو باندن
 سر و رفع از تب ربع و تحلیل او را و بر اسفل قدم جهت رفع برودت هوا در اسفل و بوییدن آن در ایام و باران و هوا
 مصالح آن است و بنفشه بآن جهت در دندان نافع و روغن شکوفه آن نیز همین اثر دارد ولیکن روغن برک آن تریاقه است
 و یا ششم آن که مشهور در پوست بالک است و را است نامند در هضم و قلیط است بسبب برودت و صلابتی که دارد و بهر از

اینهمه بخت همزه و کسریای منتهای فوقانیه و سکون بای تحتانیه و همین جمله لغت هند است * ما هیت آن به کما هی است مندی بطول يك انگشت و کوتاه تر از آن و اندک باریک ظاهر آن اغیر و باطن آن مفید فی الجملة شبیه بزراوند طریال باریک کوچکی و طبعی در آنجا لب لباب دارد و بعضی آنرا سه قسم گفته اند یکقسم همین آتیس است و قسم دوم به پرت به کما قسم سوم به سیام کن و بعضی دو قسم گفته اند سفید و سیاه طبیعت آن گرم در دوزم خشک در اول و باز طریقت فضلی * افعال و خواص این مقوی باه و ماضی طعام و حایس اسهال و دفع بلغم و صفای ناس و مانع نسا د آن و بواسیر و استسقای زرقی حادث از آن مرد و خا و انا نع

فصل * الالف مع التاء المثناة

* اثل * بخت همزه و سکون بای مثله و لام بلغت عربی اسم نوع بزرگ درخت گز است و بهندی چهار و نامند * ما هیت آن نباتیست مابین شیر و کبک و درک آن ریزه و خشن جالینوس گفته که نوعی از طرنا است و صاحب نهاییه گفته درختی است شبیه بطرنا و از آن بزرگتر و اسحق بن عمران گفته درختی است عظیم باشاخهای بسیار و سبز ملع بحسرت و برگهای آن ریزه سبز شبیه بپیرک طرنا و طعم آن عقیق بی گل و ثمر آن پر کره های شاخهای آن میروید بمقدار نخود و رنگ آن اغیر مائل بزرده و در آن درون آن دانه های ریزه بهم چسبیده میباشد و آن ثمر را عل به نامند و در تابستان میرسد و آنرا بهندی نهایی مائین و چهوئی مائین گویند * طبیعت آن در اول سرد و در دوم خشک و با قوت تابغه و اندک مایه صحت و مرارت و ثمر آن در دوزم سرد و در سوم خشک و در هم کرده کسیکه آنرا گرم در دوزم دانسته * افعال و خواص و منافع آن اما برک و شاخ آن جالی و مفتوح مد و طحال و مقوی جگر و ملان ورم آن وجهت جذام و منع سفید شدن موی و در دندان نافع چون مضغه بآن نمایند و گرفتن در درختش آن لغو در نافع و آشامیدن مطبوخ با سب و شاخ و برگ آن جهت دفع سده سیرز و ورم آن و جذام و سفیدی موی نافع و طبع آن در سر که و شراب جهت تقویت جگر و تلبین ورم آن و نماد آن جهت تحلیل ورم جگر و تلخین آن نافع جهت لغو و غوطه دانه های جد ری که آبله نامند و بواسیر و جوشهای ریزه که آب از آن تراش نمایند و خا کستر و آب طبع آن جهت غرض معده و تقویت موانع و در قطع خون همه اعضاء و در خا کستر آن مجرب مقلد ارشیت از طبع آن تا چهل رنج مثقال و از عصاره آن تاسی مثقال مضاعف معده و مصحح آن صمغ عربی بدل آن جوز السرو است و اما ثمر آن را دغ مواد و مقوی چشم و لثه و معده و جگر و سیر و موانع نفث الدم و هیلان خون و انصباب نزلات و اسهال صفراوی و رطوبی و رافع برنان و رطوبت رحم و چون در کلاب بخیسانند و صاف نموده در چشم بچکانند جهت دفع مواد و تقویت اجقان و حدت بصر مفید و مضغه بطبع آن وید ستور خا کیدن آن جهت تقویت لثه و تامل اسنان و حرکت آنها و آشامیدن آن جهت نفث الدم و ریزه و در رخص و بواسیر و هیلان خون از هر عضو که باشد و منع انصباب نزلات و اسهال صفراوی و رطوبی و قطع آنها نافع و طبع آن ارقیه آن و نفوع آن در آب گرم با شکر جهت رفع یرقان و کزین و قهلا و جوب و طب و رطوبات رحم و در مزاج اطفال جهت رفع رطوبات غلیظه متعده و نیکوئی رنگ رخسار و فرو بهی بدن نافع و اگر کندن بدون تقیع آنرا سه روز یا هفت روز متوالی بیاشامند و از عقب آن اقراض میرد * مرطبه مستعمله در زیادت کوشش و فربهی مساوین بخورند پس هفت روز یا زیاده دغ با کثیر اسائیل بیاشامند پس با کثک معمول از آرد سمیل محکم الصنعة بخورند بسیار فربه میگرداند و رنگ روی را صاف و نیکو و بارونق و فشارت میگرداند * و در لیل منافع آن آنست که چون بیاشامد کسی که در بدن او رطوبات فاسده باشد دم میگرداند و با کثک میسازد و تقویت میدهد و کک که مایه و ناس و با کثک و تقویت فاسد است و منفسه

و مرهم آن با کوبیده مسکه ناز و برک ناک جهت دفع صلابت انجبین و تخور آن باعث گریختن موم و تحلیل ابرام و برکن کردن
برک آن و بران نشستن کاسه قوت باه و کوبیدن موم است و بستن برک کرم کرده آن بر ورم بارد و نزول آب در بیضه و کوبیدن تکیه
کردن بر چوب آن که از آن مسکه ساخته بران تکیه نمایند مانع تعب و اطع شهرت جماعت است و در ورنش خواب کد اشتن مانع
احتیاج و دفع غوطه و تخم آن لطیف تر از برک آن مضر کرده و مصلح آن صمغ عربی مقل و شربت آن یک مثقال و در شراب آن
اندک که آنرا بدین مصلح آن که صمغ عربی است استعمال نه نمایند و زیاده از یک مثقال نیز بدین آن کوبند و در وزن آن شاعله اند است
* **انهد** * بکسر هاء و سکون نای مشتبه و کسر میم رد ال مهمله لغت عربی است و آنرا کحل و کحل سلیمانی و اصفهانی و کحل جلا
نیز و به نای طمس و سوس و نای طینی و به نای صلیدا و بر رمی کوخان و بفارسی سرمه و به نای انجین نامند * **صاهیت** آن
سنگی است صغانتی براق و اصفاف الزان میباشند صنفی سیاه تیره صنفی اندک از آن کمتر و صنفی میاه اندک مائل به بنفشه
و صنفی سفید موم و صنفی سفید نیز در دند و معادن آن بسیاری از بلاد است مانند اصفهان که بهترین همه جاها است
خمس از اینجه از انواع به آنجا آورند و بعد از آن مغرب و مصر و غیره را و چنانچه آن مخلوط با سرب میباشد لوله املع
براقی است و چون با نقره و نیک از نقره در شکنند سازد و بهترین آن آنست که خوب میا و براق و خالص از آهشگی پیروی
غریب رسی و آب و رنگ و ریت باشد و بسیار صلب باشد و زرد شکسته و معتد گردد و عقید آن قله های اندک طولانی و با صافی و براق
در دنی الحمله شبیه و در ریح و در نای و طلق باشد و لوله بعضی آنرا از ریح سفید دانسته اند و بهترین طریق استعمال ایند آن است که
روزی در آن خود ده مثقال از بخور دریا و قلندر دانه کو سفند و اگر نباشد در پرد و چربی که بالای شکنند و بزرگو سفند میباشد و در
ظرف آهنی با سقای بر آتش بسوزانند که مشتعل گردد پس بر آورده پاک شسته مدتی در ریح و ابوق با آب سرد پرورد نمایند
پس با آب و ابوق و از آن با آب برک تازه آن با آب برک کشنیز تازه با آب برک کل شقایق یا آب خالص و با الحمله و با انچه
لایق و مناسب باشد بر ساق صمغ یا اندکها و غبار هر دو خالص و با با انچه مناسب دانند از اجزاء و روایه و با نای و
مروارید و غیره استعمال نمایند * **طبیعت** آن سرد و در موم و خشک در موم و شمع الرئیس سرد و زایل و خشک در موم کفته و
محت این حسن سرد و خشک در چهارم دانسته * **افعال** و خواص و منافع آن قایض و مجفف بن لذع و محرق مغسول آن
لغایت تر از غیر محرق مغسول آن است و حافظ صحت چشم و مقوی اعصاب آن و مقوی باصره و پیران و دفع حرارت و رطوبت
و چرک و اندک مال قروح آنست و بهیت مصلح و نوزد ال م از موم و مضعی که باشد و تبقیه چرک از خیمه و بریدن گوشت زائد و چوبان
حیض و اندک مال قروح معده و التماق جراحت و سوختگی آتش و قتل سبب مقید * **العین** اکنتال آن با اندک مشک جهت
تقویت باصره و احصاب آن و ریح و ریح آن و با مروارید و سرکین خوردن و نبات سفید جهت فشاره و بیاض چشم و با خض
و ساق جهت د معده و جرب چشم و چین با اقامه بوزن آن نرم سوده و با غسل که گرفته رقیق صمغ و روغن آن اکنتال نمایند
صداع را زایل سازد اگر صداع در هر دو جانب باشد بهر دو چشم را اگر یک جانب چشم آنجا نب و اکنتال آن با آب کشنیز تازه
خصوص که باندک کافور باشد در ابتدا ای احداث جدی و حصه باعث عدم بروز دانه آنها است در چشم و مسکن اغتارات
و گرمی و رطوبت و اندک مال قروح آن وید ستور با آب انار ترش معصور یا شیم و همچنین با آب ساق و آب برک ناز و امغیلان
یا آب تقوع ماز و جهت امراض مذکوره و همچنین قطار آن در گوش و بینی و طلای آن با میاه مذکوره بر پشت چشم و زوآن
و پره نای بینی و آب و گوش و حلقوم و سینه مانع بروز آبله و حبه است در آن اعطای شرط تکرار عمل و بعد بروز و ظهور آن

با آب بزرگ کشیز تاز و اندک کافور و قلیل کلاب محلی و دافع آن و با آب ساق نیزه مشهور و مستند آن بر پستان و جنب
 سرجه متقطع و جانب حادثه از حجب دماغ خصوص با آب بزرگ تازه رسته امپیلان و بر او رام محلی آنها است و در وران
 جهت تجذیب و اندمال قروح طبعه نریه چشم و قروح ذکوره و خصیه و سایر اعضا مفید. ولیکن بعد اندمال دماغ آن در عضو میماند
 و همچنین جهت حبس خورن و مالیدن آن با روغنهای بریدن جهت قتل موش مدین و با پیله تاز و سفید آب جهت مریختگی
 آتش و منع نفخ و اندمال آن و فرزجه و حمل آن جهت تلخین صلابت رحم و قطع جریان خون حیض و قروح مقعد
 و یک مشور بار وین آن مضر با عظام صدور و ریه و مفاصل و صورت و خوردن آن باعث گرفتگی آواز است و گوشت خورن بسیار
 آن قاتل است بمسبب سستی که دارد مصلح آن کثیرا و قارور و روغن دانه بدل آن در امراض چشم آبار است و دستور احراق
 و تشویه و غسل و خوردن و چاهر و سحر و شفا و قرا و سحر و کمال آن در قرا با دین ذکر یافت **فصل الالف مع الهم**
اجاص بکسر همزه و فتح جیم مشدده و الف و صاد مهمله **ما** هیت آن **ثمر** است مشهور و معروف بیریانی جاما اما و
 سنک باد کزک فیلون و بلخ و رمی و صفینون و اهل مغرب و اندلس ترش آنرا عین البقر و بنارسی آلونا نمید و آن اصناف
 و الزوان و پستانی و کرمی میباشد و پستانی آن اصناف و الزوان میباشد یعنی سیاه بسیار بزرگ و از مطلق آن مراد آن است
 و صندی زرد را این بزرگ و کوچک نیز میباشد و پستانی این را ادوک و بنارسی آنچه نامند که مضر آلر باشد و این نازکتر
 است و مرد تر و لطیفتر اصناف آن است و سفید آلر در عروق شامخ خوراند یعنی شاه آلر و آنچه سلطانی و صندی سرخ
 و صندی از سرخ آن بسیار ترش میباشد و مراد است قائم مقام ترشندی در تطهیر و تریق مراد آنرا کشیده نامند و چون خشک
 گردد سیاه و از رقیق شود و صنف کرمی آن کوچک و بسیار ترش میباشد و شیرین نمیکرد و با قوت قابضه و درخت آن کوچکتر
 از پستانی است و اجاص چون مطلق مذکور شود مراد از آن آلومی زرد بخارانی است که تازه آن زرد کهربائی شداف مخصوص
 فیکو طعم میباشد و بهترین اصناف اماکن دیگر است و در خراسان میشود و پس آنچه جامای دیگر میشود مانند آن نیست
 و بعد از آن آلومی سیاه قارمی است که بعرابی مشهور و بقرب المدح یعنی دل ماکان است و نوعی از آن طوری است که
 آنرا بیشتر گویند و مرد مشق نوعی آلومی میشود که بر روی آنرا انفرمیلا من نامند و این نوع قابض بود **طبیعت** سیاه و کمال
 و بعد از آن صادق الحلا و آن مرد در اول و تر در دوم و مز یعنی زرد مبخوش آن مرد در وسطاد رم و تر در آخر آن و آنچه لیس
 و بوحت آن نازک و طعم آن اندک مائل بطنی باشد با اندک قوت قابضه است و با لیسله برودت ترش آن زیاده از شیرین
 آن است و نارسی ترش آن مرد در وسطاد رم و تر در آخر آن بزرگ آن مرد در اول و خشک و با قوت قابضه **افعال**
و خواص و منافع آن تلخیل الغذاء و ملین و مزلق خصوص تازه آن بسبب لزجیت و رطوبتی که دارد و چون قبل از طعام
 بخورند صداع حار و قهه های صفراوی و امیل و مطلق حدت صفراوی و تشنگی و حرارت دل و حدت و التهاب آن
 و خارش بدن و مصلح صفراوی و رقیق و دافع غشیان صفراوی است خصوص مبخوش و ترش آن درین امور و شیرین آن در
 تلخین و ارخار و طلاق بطن بیشتر بسیار باشد که ترش آن اطلاق بطن نماید بسبب قوت تقطیع و تلطیف زیرا که اشیا را حامیه
 قسطه ملطفه هرگاه در معده و اما نفوس یا بند آنرا تلطیف و تقطیع نمود **دفع** میباشد و الا موجب قهش و حبس میگردند
 و آنکه معده و اما پاک از نفوس نادر است پس آلومی میانه از آن جهت و بسبب از وجت و رطوبتی که دارد تلخین بطن میباشد
 و مصلح است و آنچه کوچک و ملین و قابض باشد بد است خوردن آن بجهت آنکه غیر لذیذ و ملین و مطابق نیست و ماء المعده

معمول است بر اخلاص آن در دفع سرو آن از معدة سرد و سرازار آن است که مطحول تناول نماید آنرا پیش از طعام و با طعام
 نکردد میبایست بخوردن طعام ننماید و آلودگی خشک را چون بپزند با آب و صافی نموده با ترنجبین و بلغم و یا شکر یا عسل
 ابلغ است در تلپین طبیعت و آلودگی سفید بطریق الهضم است و مسهل نیست مانند ترش و معشوش و بخوردن آن بعنوان تکه انداختن
 نه بطریق دروازه علاج و آلودگی کرمی که رنگ بعضی از آن مرغ بود و ترش و آردا میبزند و بدست مایه میکند از نازمانی که
 غلیظ و بزرگ اند و بعد از مدتی از آن قرمها ساخته بشکل کرده آن تنک و بشهرها نقل مینمایند جهت اصلاح اعصاب و مزوررات
 و بهاران بکار آید و اجناس بری مضراست بعد از موجب حبس و عقل بطن است چون بالکلاب یا ملاجوش دهند و شکر فله آنرا
 چون بخایند قطع مواد نازله نماید و تصاد آن بر هر جهت صداع حار و نافع و ضرر فزونی و مضمة بطبیع برک و بیخ آن جهت
 منع نزلات دماغی و ورم لوزین و لها و تقویت لثة آشامیدن آن جهت دفع کرم معده و رضا دبرک آن با سرکه بزیتراف
 جهت کشتن کرم امعا مجرب مضراست بدماغ مصلح آن عذاب و بعد از مصلح آن کلقت و در میرودین مصطکی و کندر و ماء العسل
 مقدار شربت آن تا نیم رطل بدل آن تمر هندی و صغ آن را که صغ فارسی نامند کرم ترا از صغ عربی و پیوستن کمتر از آن
 و هر قدر انافع و معنی حسا و ملحم قروح را که کمال آن جهت حدت و بصر و تصاد آن با سرکه جهت قویا و جوشش بدن اطفال
 مفید است و اجاصیه را آتش اجاص و رب و مکنجین و شراب و طبع و مر با و مزور و مطبوخ و معجون و نقوعات آن در
 قرا بادین ذکر یافت **فصل الالف مع الحاء المعجمة**

*** احریض *** بکمر اول و سکون حای مهمله و کمرای مهمله و سکون یای مثناة تحتانیة و نهاد معجبه بفرامی کل کا نشد و کل
 خنق و رنگ عقوان و بلغت دیلمی کا جبر و رهندی کسم کا بهول نامند *** ماهیت آن معروف و در اکثر بلدان کثیر الوجود**
 بری و بستانی میباشد طبیعت بری آن در سوم کرم در درم خشک و بستانی آن در دوم کرم و در اول خشک و قوت آن تا حد
 سال باقی میباشد *** افعال و خواص آن منفع و محال و با قوت فایده و منوم و مقوی کبد و کد از نده خون منجمد مطلقا و تصاد**
 آن با حنا بر کف دست و با جهت نلت بر در آبله قبل از بروز و چلف مزارش آن و با عسل جهت قویا و با ماست بر مثانه جهت
 احتباس بول مجرب و ملائی آن با عسل جهت بقی و بری و قلاع اطفال و با سرکه جهت خارش بدن را در ام حاره و باد مرغ
 و ورم جگر مفید المضار منقرض مصلح و مضر سیرز و مفسد معده مصلح آن عسل مقدار شربت آن یک مثقال الخواص چون با
 گوشت طبع نماید باعث زود میراشدن و لذت اطعمه است

*** اخیون *** بفتح هزه و سکون حای مهمله و بخای معجبه نیز آمده و ضم یای مثناة تحتانیة و سکون و ارونون در آخر لغت
 یونانی است بمعنی سرافنی *** ماهیت آن شرکیامی است ثمنشی شیهه سرافنی و بی ماق و نبات آن خشن و شاخهای آن**
 کوچک و باریک و مزغب و خاردار مائل به سفیدی و از هر دو طرف آن برکهای ریزه باریک راست شبیه ببرک ابو خاسار
 که در ریزه ترازان باریک و بی لزج که بدست پیچید و نزد یک برکهای کل بنفشی و ثمر آن شبیه سرافنی و بیخ آن بقدر ارا نگشتی
 مائل به سیاهی و دراز *** طبیعت آن کرم در اول و تر در دوم * افعال و خواص آن مدر بول و حیض و شیر و عرق و**
 بیخ آن مقارم جمیع هضم حیوانی خصوص افنی چون با شراب بنوشند و اگر با شراب و چیزهای مناسب بیا شامند گویند جهت
 درد کمر مجرب است مورت خارش و جوشش بدن مصلح آن شیر است **فصل الالف مع الحاء المعجمة ***
*** اخیاء البقر *** بفتح هزه و سکون حای معجبه و فتح یای مثناة و انا و هزه فارسی سرکین کا در هندی قرون از آنرا کوهر

۱- دست * طبیعت آن نزول سرد در رسیدن آن در درم قریب افعال و خواص آن مسکن حیات و معزز در رسیدن آن ملین طبع و نارس آن سهل بعضی و قاطع قی و آب در رسیدن آن جهت سرفه حار و صاحب دق بغایت مفید و آب هر که آن کشند در کرم معده و نفخ و عسل معده مصلح آن کل قدر است

*** اذراقی *** بهنج میوه ذال معجمه و الف و فتح رای میوه و الف و کسراف و بالغت سر یانی است و عربی قاتل الکلب و
 حسب الغراب و خانق الکلب و بفارسی کپله و کچوله نامند و بهندی نیز بدین نام مشهور است * ما هیت آن تخم ثمر
 درختی است مندی بسفل از نارنجی بزرگ و پوست آن سرخ رنگداری بر و لحمی چندان ندارد و دانه های پهن مدور بسیار
 صاب و تلخ در میان آن میباشد مانند تخم برهل که نیز ثمری است هندی در جوف برهل و هردانه در غلافی عاقله و تخم برهل
 کوچک است و لحم آن ماکول بخلاف تخم اذراقی که بزرگ و پهن و مدور و رسمی غیر ماکول است و درخت آن بزرگتر از
 درخت نارنج و بسفل از درخت بیل هندی و برک آن نیز اندک شبیه بآن و کوچکتر و عریضتر از برک نارنج و مستعمل تخم آن است
 بدین نحو که در آب منقعه کنند و پوست آنرا جدا کنند و بسو مان براده نموده بکار میبرند و آنچه صاحب تحفه نوشته که آن بعضی
 است و در تنکابن و مازندران علاج دارد و مانند و برک آن از برک بنفشه میتر و کل آن مثل بنفشه و در غایت سرخی و ساق
 آن از ساق بنفشه مطبوخ و سرخ است و بعضی خواهی بود و شاید بعضی دیگر شبیه بآن باشد نه آن * طبیعت آن در آخر سوم
 گرم و خشک در سوم * **افعال و خواص و منافع آن** هم حیوانات مدد اراست و بالخاصه تبدیل مزاج بسیار سردی
 فاسد بسوی مزاج خارج صالح و یکن باید که جرأت بر خوردن آن ندارند مگر نزد حاجت قوی شد بد با مصلحت
 آن و جهت قاع و استرخاش و امراض عصبانی در دگر و جمع مفاصل مجرب دانسته اند و اما آن جهت کاف و جرب
 و قریب از عرق النساء و امراض مفاصل و امراض بارده و جرب متفوح و بشیر لبنیه نافع المضار مسکرمشوش ذهن و یکمقال آن
 کشند و مصلح آن شکر و ادویه خشک و دمی فرمودن بشیر تازه و در شیره و آشامیدن امراق و اعطیل با جانت همه بر و غن بادام
 و نباتات بار و غن بادام شیرین مفاد ارشادت آن از یک انک تا دود انک و حب و معاجون آن در قریب بادین ذکر یافت
 و اطباء هندی برای آن خواص بسیاری بدان مینمایند

* اذا راغبتون به شغل اول و دال معجمه و الف و کسر فارض یای مشتاقه تحتانیه و سکون و ادنون * ما هیئت آن با اعتقاد
 جالبیوس نوع چهارم زین البحر است که بفارسی کف دریا نامند و آن چیزی است پر سوراخ و بسیار سبک و از فرنگ آوردند
 شبیه زمره اسموس * افعال و خواص و منافع آن در جمیع افعال از زبد البحر اقوی و از سموم قویه و مقدار و ذودانک
 آن کشند و را کشتال آن جهت رفع ناخنه و بیاض چشم در آب بسیار موثر و طلای آن با آب جهت عرق النسا و ورم پستان
 و عرب و کلاب و بتور و نافع و احتیاج آن چیزی را که بپزند و میانه اند این و با قریب بدین بوده باشد و در حرف الزام
 در زین البحر انشاء الله تعالی من کفر و جهل شد

از خبر * بکسر عمز و سکون ذال معجمه و کسر زای معجمه و رای مبهله * ما شیت آن دو قسم بود یکی مکی و آنرا عبری
تین مکه و خلال مامونی و طیب الغرب و بلغیت رومی و شمس و شمس نامند و بعضی اطمینان گفته اند که شمس یونانی است و بهند
گند شمس و کند بیل و کشتول و سواد هی و روس و سور یا و فارسی کو و کبا و کبا و مکه و کز نه د شتی بفتح کاف و سکون زای معجمه
و فتح نون و عداد و آخر تصحیف کرد و کسیکه آنرا کز نه د شتی بفتح کاف فارسی و سکون و رای مبهله و فتح های موحده خواند و

بلبل بطول يك انگشت تا يك شبر بعضی اندك كرمی و بعضی باریك و نه آن كوه دار مانند پستان كه در آن كرمهای بسیار
متمم بهم باشند بر سر آن دوشاخ باریك و دم آن اندك باریك و زیاده و از هر جانبی از نزدیک سر تا دم آن به سه و دو
پایه یزیه باریك و گاه را میبرد و گاه بر میگرد و در آن من می کزد و بهر عضو که رسید با های خود را در عضو فرو میبرد که بلبل شوازی
از آن جدا تون نمود و با های آن خالی از جمعی نیست و هر عضو بر آن که از بدن اندك سوزش میکند پس تسکین مییابد و از
کزدن آن انواع بسیار معنی ردی آن وجع شدیدی و تکیه عارض میگرد و تریاقی آن کویدن هزار بار که کزدن است بر موضع
کزدن کبی خود بختن و خوردن این زرا و نل طویل و جنبه نادر پوست بیخ کبر و آرد کرسنه اجزای متساوی با ماء العسل و با
با شرا مبد و زهره الخشی است طلا و نیک با هر که فیروز و روغن کا و رو با کوسفتن کرم کرده و مالیدن علی مولدین و مالیدن و هر يك
بشماهی کالی است را کور کوش رود زیرا که نوع باریك آن اکثر در کوش می رود و روغن را کرم نمود و در کوش بویزد
را اگر نیاید سر که و نمک را و بعد مردن اگر بنظر آید بنفشه کرفته بیرون آورده و الا سورا کچ بطرفی که در آن کوش رفته
است نمود و دست و اندر کوش کرفته کوش و سر را حرکت دهند تا بر آید و اگر در آب افتد و بعد در آن آب استعمال نمایند
از استعمال آن ورم بخارش و اندك حوشتی در عضو به سرحد نند میر آن نیز مالیدن اشکای مذکور است و چون روغن کرم کرده
بر آن ریخته میسوزد و کوههای اعضای آن از هم جدا میگرد و میماند حکایت شخصی را بعضی از بزرگان انگشتان پا به سر میمالد
در روز و روز و در قزاق بود از اتفاقات شب سرم یا چهارم در این خواب زانوی آنرا میزد و باریک کزدن و آن شخص اندك و جمعی
احساس کرد صبح آن وضع مطلق نبود مگر اندك رخی در موضع کزدن آن آنها مالیدن روغن کرم زانوی کشت و صحت یافت
* آرتگان * بکسر هاء و سکون راء موهله و سکون تاء مشتاقه نون تاء و فتح کاف و نون و آنرا از کنگ میزن تا عفت لغت فارسی است
برونانی اجرا کوید * ماهیت * این سنگ در آنجا است سبک زرد رنگ و سرخ رنگ که چوبین بسوزانند سرخ گردد و در بهترین
آن سبک زرد رنگ بی شک ریز و مستعمل محرق منقول آن است زیرا که محرق آن لطیفتر از غیر محرق آن است * طبیعت
آن سرد و تر است * افعال و خواص و منافع آن ملای آن با آب کشته و مالیدن آن می داورام سار و جراحات و با
معالجات جهت بردن کوش زانوی مالیدن و با قیرو طی جهت بردن کوشت هاله و بر کردن و غصبا و مالیدن و با جهت
بر زانوی حفاة نافع و اجتناب از خوردن آن اولی است

* آرجوان * بضم هاء و سکون راء موهله و ضم جیم و فیه و در الف و نون مغرب از آرجوان فارسی است و آنرا از عید افروند
* ماهیت * آن درختی است که مذبت آن بلاد فارس است تل آن بسیار سرخ و مائل بعضی و اندوه و نیکو منظور و بوی چمن آن
ندارد و طعم آن اندك شیرین و مخورند آنرا و فارسیان آن کل را تفل و مزه شراب میسازد و با علفاد ایشان آن است که
تغریج می آورد و خلق و آفرانکو و صاف میگرد اندر جوف آن و خوردن سبک و قسری ندادن مگر نخس که از آن مملی آن بر روی
و حافظ نوع آن باشد * طبیعت آن گرم مائل با اعتدال است * افعال و خواص و منافع آن مخرج اسهال و زحدر
رافع بودت معده و زنده و معنی آلات تنفس و مملت حفاة و جهت تصفیه لئون نافع و آشامیدن طبع تل آن مفید و معنی آلات
تنفس و معده و آشامیدن طبع بودت ریشهای این آن مقدار در و درم مفید قوی است و در و در سوزش آن حاکم و زف اندام
و اجزاء نیکو است و از آن خطا طمسان و نل بسبب سبایی و رنگ آن و چون بر آب و بر مالیدن میزدن و بر آب و بر مالیدن
آن و رنگ خناب و زاهام است تل آن مملد و از آن آن که سرخ و نل آن در و در نل معنی و با هم معام و در آن است که در نل

نیز مانند شراب از مرار جوان بمرای آن در ذرا بادین ذکر حالت

*** آردق نانی *** بکرم همزه و مکون راء مهمله و فتح دال مهمله و مکون تاء و فتح نون و تاء و کسر تاء و یاء تاء یونانی است
*** ماهیت آن *** نباتی است شبیه بکبریا و تنه را تنه و لا ذع در غایت تنه و حرارت و اجتناب از ان اولی است مگر
 در اطراف و صاحب اختیارات که تنه تنه است الحار است بلغت اندلس و صاحب مغنی گفته که ثمر آن در غلاف میباشد
*** آرز *** بکم همزه و راء مهمله و زای معجمه معرب از زاء و ریز یونانی است و بر یونانی روزی و عربی ثمن و فارسی برنج
 و تورانی گرنج و هندی چاول نامند *** ماهیت آن *** گیاه آن مانند چو و کندم و برگها و ساق آن مانند ترنم تر و منبت
 آن یعنی محل زراعت آن زمینهای نساک و جایهای نیکه در آن آب باشد و یا آنکه آب بسیار و آن برمد مانند آب چشمه و رود
 خانه و ایران و قنات و بلندی که آن در اکثر بلاد قاره یقنات و در بنکاله تا بدو قنات میرسد و در فصل آنرا زراعت
 میباشد کی پیش از موسم باران که برسات نامند و آن منکام بودن آفتاب در ثورتا و آخر چو زراعت است که با آب باران آنچه در
 زمینهای بلند است نشور و نایاب و آنچه بر زمینهای پست است مانند غل و برما که بهندی و جهیل نامند و کناره های دریای و طغیانهای
 آنها و سیلابها و مقدار که آب بلند میشود آن نیز بلند میشود و مادام که مرکبها و خوشهای آن بیرون از آب است آن را
 خرف و ضروری نیست هر مدت که باشد و اگر احمیا ناد فعه آب طغیانی نماید و یا میلاد عظیمی آید که تمام آنرا بهر شد
 و غرق نماید و بزودی از زیر آب بر نیاید فاسد و بوسید و میگرد و در بهترین برنجها و اماکنی که در آنها خوب میشود بلاد
 هند است خصوصاً پشاور و کمون و در سورت و بانس و برایی که مابین شاهجهان آباد و لکنو است و عظیم آباد و خصوصاً مکه که
 دیهیم است از دیهیمهای آن و بعد از هند و ایران است خصوصاً جمال بار و کرمان و از آن بهتر و در مراغه زیرا که برنج
 باران مدید مندی و سندی سبک میباشد و بسیار لطیف و بی لزوجت خصوصاً انواع مذکوره آن که خوشبو و خوش ذائقه
 میباشد و اما برنج سرخ دانه درشت مندی و سندی خالی از ثقل و لزوجت نیست و بدستور برنج ایران و اما برنج بلدان
 دیگر بسیار ثقیل و لزج و خالص آنچه در جزائر و سواحل دریای شور میشود و در اکثر این اماکن بسیار کم و در بعضی جاها
 مطلقاً نمیشود و وجه مذمت الحماهای یونان و روم برنج را ازین جهت است که در آن بلاد برنج و نورند و در خوب نمیشود و
 اکثر ثقیل و لزج و نفاخ و بطبعی الهضم میباشد و الا برنج اماکن مذکوره قبل و زای این اماکن لطیف و سریع الهضم و از جهت
 دیگر است خصوصاً در امزجه حاره *** در طبیعت آن *** اختلاف کرده اند در حرارت و برودت آن بعضی حار و راول
 و بعضی بار و بعضی معتدل دانسته اند و بایس سرد و درین اتفاق دارند و بعضی مرکب القوی دانسته و این اقوال
 و قریب بصواب است و اقوال اول نیز درست است زیرا که چون در آب بچروشانند و آب آنرا بگیرند و آن برنج را دم دهند که
 بهار می چلا کش نامند میباشد جرم آن برنج سرد و راول و آن آب گرم و راول و اما چون آب آنرا بگیرند و دم دهند که
 آب بر نامند و اکثر بلاد و این نوع طبع میدهند میباشد مائل بگرمی و بکن باید که قبل از طبع زمانی آنرا با آب بچروشانند
 و خوب مالند و بچند آب شسته طبع نمایند و اما برنجهای لزج را چون چند مرتبه چروشند و آب غلیظ از آنرا بزنند
 استعمال آن جائز نیست و بالخاصه در محروم و ازاج احداث حرارت و در میرود و المزاج برودت میکند و ازین جهت
 شاید که ما و اکثر متاخرین مرضی را مزوره از برنج نغمه نموده اند و مخصوص با صحت دانسته اند که در مرضی احداث کیفیت
 متضاده و در اصحاب کیفیت متوافقه شرط است و احتمال که این مخصوص با روز غیر هندی و چین باشد زیرا که بعضی موصوفین

مفيد گردد من آنها اندك ملب و نه آنها نرم و پراز رطوبت لزجی چوب و د رخت و لا غل و گلاب و لباس و فرش و
از بن قیل آنچه را بپایند میخورند و هر چه را که بخورند اطراف آن کل آلود میباشد و چون خشک شود اندك ملب
میکرد و شاید تمام تعاب دهن آنها آنچه را میخورند همه کل میکند و باندك زمانی فاسد و فانی میگردد اندك خطر من
کتاب و فرش و لباس را آماده تگون آنها بخورند محتفظة محتفظة در جوف بیوت و صند و قبا و فرش و با تحت آنها است
و محل تگون آنها آن مواضع و زمینهای نمناک باز طریقی است که خاک آنها نرم و سخیف باشد و در آن اماکن آنچه
میروند همه را میخورند و فاسد میسازند و در ماک بنکاله در او را خور بسات بزرگ و بالیده بلند بمقدار استه خرما
میکردند و پر بر آورده پرواز میکنند و باندك زمانی نانی میکردند و اهل منند میگویند که باد شاهی دارند و جسته آن بسیار
بزرگ و بالیده میباشد بحجم انگشتی و بطول در بند آن و بزعم ایشان آن بسیار گرم و مقوی باد است و در زمستان از
اماکنی که محل تگون آنها است مانند صحرا ها و دامنه های کوه بر آورده میخورند بدین نحو که سر آنها را دور نموده و نه آنرا
بر و غن کا و جرب نموده می بلعند و میگویند اگر بزودی نبلعند و یک روز بگذرانند تمام آن کداخته آب لزجی از آن بر می آید
و پوست خالی میماند و علامت شناخت آنکه باد شاه آنها در کدام جا است آنست که در صحرا ها در مواضعی که دهقانان علاوه
زراعت را کنند جا بجای جمع می نمایند و رطوبات بارش و شبنم و حرارت تابش آفتاب متبخر گشته و تعدیل یافته از آن ارضه
تگون میباید پس اشخاصی که معرفت آنها دارند آن مواضع را کند و بر می آورند در بعضی از آنها يك باد و عدل میباشد و
و گریزند چون آنرا در روغن سنام بقر حل کنند و بر بوسیر بمانند نافع است و یا شیدن آب مطبوخ خور و دره کشند آن است و
دخان بر مل و کرکی و کشیز خنک و فو تینج کر بزانند آنست

* ارسطون شریقی است غلیظ که از خمر و ادویه حار و تر تیب دهند قوی تر از خمر و مقوی احشای بار د است و در قریب بدین ذکر یافت
* ارضامونی * بر وزن اطلاقونی بفتح مزه سکون راء مهمله و فتح غین معجده و الف و ضم میم و مکون و او و کسرون
و باد و آخر بغار سی ما میثا سرخ نامند و بپند می بین پوسته * ماهیت آن نباتی است شبیه بخششش بری و برک آن مشرف
و شبیه ببرک شقایق انعمان رکل آن سرخ و سر آن شبیه بسرخششش و طولانی تر از آن و سر آن بهین و بیخ آن مستند بر و رنگ
د معه یعنی لبس آن زرد زعفرانی * افعال و خواص آن حار حاد و محلل و منقی قروح عین که آنرا ارغاسن و قروحی
که آنرا تا قلیا نامند و چون ضامد نه ایند تسکین دهد او را و چون د و نیم برک آن را با بیست و یکدانه فلفل سیاه سائید و رو
با آب حل کرده سه روز متوالی بخورند جهت قلاع دهان و سیلان رطوبات از آن نافع

* ارقیطون * بفتح اول سکون رای مهمله و کسراف و سکون رای منة تحتانیه و ضم طای مهمله و سکون و او و نون معرب
ار بسون یونانی است و تر و سوتیون نیز نامند * ماهیت آن در سقورین و من کوید نباتی است برک آن شبیه ببرک کد و از آن
بزرگتر و صلب تر و مزغب و بی ساق و رنگ آن مائل به سیاهی و بیخ آن بزرگ و سفید انطاکی گفته نباتی است و شب و ساق آن
مربع کمتر از یکد ربع و آنرا الکلی سرخ رنگ و تیشمی بمقدار زرد سیاه است و بهترین آن تازه حریف آن است و صاحب تحفه
گفته بیخ آن نرم و سفید و شیرین است * طبیعت آن گرم و خشک در د و م و در م و نیز گفته اند * افعال و خواص
و منافع آن جالبی و عجیب و محلل و با قوت قایضه جهت امراض دهان و دندان و سینه و نفث المده و مفاصل و عرق النساء
و شقاق و قرحه و انگشتان حادث از بر دت رطوبت البول و حرق النار و قروح و بیخ ناخنهای نافع منضمه بطایع بیخ آن و نکاحه شتلی

آن درد مان مسکن اوجاع دلک آن و ریختن طبع آن بر شقاق عارض از سردی و سوختگی آتش و آشامیدن یکدوم آن
 با حب الصبر بر جهت اوجاع صدر و دلک آن و چون کاش در سینه و نیم و طل از طبع آن جهت عسر البول و عرق النساء و درد
 مفاصل و سجاد تازه آن جهت شقاق و قرحه سراسر انگشتان و اوجاع مفاصل و سوختگی آتش و در در برک آن جهت قروح خبیثه
 که نه نافع مصر کرده منجم آن و در غنما مقدار شربت آن ناشن درم بدل برک آن بیخ آن است

۱۰۰۰ ارطیبون ۱۰۰۰ بهنج ازل و سکون راه مهمله و فتح قاف و سکون طای مهمله و هم یان مشتاقه تختانید و جکون و ارونون و آنرا
 ارقطون نیز نامند ۱۰۰۰ ما هیت آن گیاه است برک آن شبیه برک تلوس و زفس این لزان زیاد و بسیار مستند بر ریخ آن
 سفید و شیرین و ساق آن و خوطولانی و تخم آن شبیه بزره کوچک ۱۰۰۰ افعال و خواص و منافع آن بهار لطیف و مجذوب
 و جالی طبع بیخ آن و تخم آن با شراب جهت تسکین اوجاع اسنان مضمضه کردن و نگاه داشتن آن در دهان و آشامیدن آن
 جهت عسر البول و عرق النساء و ریختن آن بر سوختگی آتش و قروح بین ناخنها و شقاق عارض از سردی و مرانافع

۱۰۰۰ ارمال و ارمالک ۱۰۰۰ بهنج مسز و سکون راه مهمله و فتح میم و الف و لام بهنج دیگر کاف بعد لام آمده بسرنانی ارمالی
 نامند ۱۰۰۰ ما هیت آن پوست درختی است خشبی شبیه بقرنه با عطریست و رنگ آن مائل بزرده و منتهی از قرحه است نبات
 آن مناجت قرنه و بهترین آن تازه زرد رنگ خشبی آن است و در آب سید علویان مخاطب به متسل الملوک قلس سر نوشته
 اند که پوست درخت کادی است ۱۰۰۰ طبیعت آن در آخر درم گرم و خشک ۱۰۰۰ افعال و خواص و منافع آن ثابت
 حناب قر نفل و در ارچینی و قرحه دانسته اند و مقوی دل و احشای معین بر هضم و جمیع قرحه و جهت استحکام کله و امراض
 دند ان و بوی دهان و در منع انتشار زخمها و آکله و تسکین اوجاع و در افضلات نافع و بر تیدن آن جهت تقریب دماغ
 و آشامیدن آن جهت قطع بخارات کرمه هرجا که باشد و بوی دهان و درمد یار دراد و افضلات و لیس طبع و مضمضه آن جهت
 استحکام کله و امراض دند ان و سنون آن جهت درد دند ان و استحکام کله و غصه د آن به جهت بشو و در ارام و اند مال قروح و منع
 تعدی اعشار و طای آن جهت اصلاح زناخن و چون آنرا کوبید دریا مثل آن آرد کدم و شکر خمر کرد و در روغن برمال بود
 کرم کرم بر عضو موجه و در دهشم دارد کله بد تسکین و جمع آن به مال مصلع و سرور مصالح آن کشتن مقدار شربت
 آن به تمانی نادره و مال بدل آن در نکست کیمه و در غیر آن سلخته و حکیم میر عبد الحمید در حاشیه تفسیر نوشته که آنرا بهندی بوده
 بهیم لام و سکون و در دال مهمله و ما در آخر نامند و شاید شبیه باشد ارمال غیر اورد و است و استعمل که آن نوع زیور داری چینی
 و این قرحه و سلخته باشد و لود پوست درختی دیگر قریب است به آن و اهل هند در امراض مذکور و امراض ارجام برای
 دفع و طریبات و در رر حیض و غیره برای د رازی سوی دراد و بدان مستعمل دارند و این با عطریست و خوشبو نیست

۱۰۰۰ ارمنین ۱۰۰۰ بهنج مسز و سکون راه مهمله و فتح میم و کسرتون و سکون طای مشتاقه تختانید و نون است بر نانی است ۱۰۰۰ ما هیت آن
 نباتی است بری و ستانی و هر سال میر وید بری آن غیر مستعمل و ستانی آن برکاهای آن شبیه برک اهل و ساق آن مربع
 بقدر نصف ذراع و غلاف ثمر آن شبیه بغلاف لوبیا مائل بطرف اسفل و تخم آن میا و در از تخم بری آن مستعمل بر واکمیر و کرم
 ارمنین درخت قلقلان است و این بیطار نوشته که غیر آن است چنانچه مشهور است در زمان ماضی آن غیر صحت فلفلان
 است و در حرف الفاف آمده آمد ۱۰۰۰ طبیعت آن در موم گرم و خشک ۱۰۰۰ افعال و خواص و منافع آن محال و حادب
 آشامیدن آن و کال و زمین با شراب بغایت محرک و اخلاص مطبوخ آن محال و در ام بلغمی از همچنین فساد آن با صبر و صفا کاه آن نیز

و بطور آن با عمل جدیت از آن فرج چشم معصی یا رعا من ریاض آن نافع و غیر استانی آن درین افعال تربیت از آن فرج چشم
 * از نیت بیری * بفتح همزه و سکون رای مصلحه و بفتح لون و بای موحله معرب از آن بای سریانی است و بیری بسمو بترین
 برای مصلحه و بیری بترین و اعروص و عروص و س و لیز سریانی لا عوصی و بفارسی خرگوش و بترکی دوشان و بهندی
 ساروسه و کهرمه نامند * ماهیت آن حیوانی معروفاست بچند کربه یا مویهای بسیار نرم و صورت آن فی الجمله شبیه
 بصورت موش و گوشهای آن بسیار بلند و اندک آنرا خرگوش نامند و دشتهای آن کوتاه تر از بایهای آن و مانند زنان حیض بیند و
 گوشت منقلب میگردد در آن پماده و بالعکس واصل اند ارد بلکه یک سال نیز آن بسیار مست و قوی میگردد و در یک سال ماد آن
 و لهند اشبه نموده آنرا گفته اند و مالت حمل آن هفتاد روز است و زیاده هم گفته اند و گوشت آنرا بسیار پرمایه و ذبیح
 نمایند خون از من به آن برفی آید و سفید یکنک و سیاه اغبر و ابلی می باشد * طبیعت آن گرم در صوم و تر در دوم و
 بزعم بعضی سیاه آن خشک و سفید ترکی آن بسیار گرم و خشکی آن کمتر و مشهور آن است که مزاج آن سرد است و باین قول ایراد
 نمودند که پس از چه جهت نافع است مفلوجین و صاحبان بارد المزاج و امراض بارده را و جواب گفته اند که مزاج آن
 هر چند سرد است ولیکن گوشت آن گرم است از گوشته غزال و حق جواب آن است که آنچه مشهور است غلط است و سبب آن
 شهرت افعال آن است از چین و خوف و سبب این مرد نیست مگر برودت مزاج آن بلکه مزاج آن بسیار گرم است و از لوازم
 حرارت جراثیم و جلادت و اقدام بر حرب است و آن جانوری سرد است اگر این لوازم حرارت با او نباشد بزرگی از جنگ و
 غزاهلاک میشود بجناب باری تعالی بحسن تدبیر و حکمت بالغه قلب آنرا بنسبت با بدن آن بسیار بزرگ خلق کرده
 پس حرارت غریزی و روح حیوانی در فضای قلب آن متفرق شده ضعیف میگردد و موجب جبن و خوف او میشود و نیز
 حرارت اصلی مزاجی و حرارت عارضی حادث از غضب یا خوف مجتمع گشته باعث انقباض و ضعف آن میگردد و ازین جهت
 با نرسیدن آنرا و از آنرا در دو صید چنانچه ماده آن میکند نمیتواند نمود و نیز شیر نر آن جلدی و جلادت بی که شیر ماده دارد
 ندارد * افعال و خواص و منافع آن صرع و فالج و استرخا و اقاره و اختلاج و ارتعاش اغنیه متخلف از گوشت آن خصوصاً کباب
 و مشروبات هیزه با بزرگوار و مغویه و مقویه مانند دارچینی و فلفل و صندل و خردل و تخم شبت که ترش کرده باشند اینها را
 بصری نافع اند از برای فالج و لقوه و استمرط و خلد و ارتعاش و امراض بارده و علل اعصاب و ارجاع مفاصل و ساس البول
 و بول در فراش و همچنین قلابی آن و مولد خون غلیظ و غلیظ آنرا گوشت کافور و کامیش و اگر مرقه باشد بی ترشی و چون
 قد رقابلی از انفعاله آن بطفل غرر اند این میگردد از جد و صرع که آنرا ام الصبیان نامند و فزع در خواب ولیکن باید
 که شیر در معدّه او نباشد زیرا که موجب الجماد آن میگردد و همچنین خوراندن آن با مسکه و بارغن کا و با حرکه انگوری
 یا با عمل مدغنی محلول بخل خرمافان است از برای صرع و چون بکدرم انفعاله آنرا با بکدرم شب بمانی سرخته با آب طبیع
 یا بونه و سد آب چند روز بپاشد مانند خون بسته را کشاید و آشامیدن و حمل آن بپنهانی بعد طهر سه روز هر روز نیم مثقال
 مانع حمل زنان است و آشامیدن دو مثقال آن جهت رفع میلان و طو بات رحم و شکم نافع و سه قیراع آن با شراب جهت رفع
 تب و رفع مجرب شمرده اند و آشامیدن بکدرم آن با آب نخود از برای احتباس بول بسبب انجماد خون در مثانه و از یک قیراع
 تا نیم مثقال با سرکه انگوری جهت صرع و تعلیل شیر منجمد در معده و از یک مثقال و در نیم مثقال و با حمله فاذر جمیع سموم
 است و زهره آنرا تا بحدی که بر عکس یا بر مایه آنست چون دانه است خلط کرده شود و بلع نمودن آن کو ما گرم و کلام ذبیح بعد صید

به جهت نفس الانقباض و کشیدگی در خون ز قنار مزاج و با رطوبت نفس به میان زدن و با نفس از باری گند نافع گفته اند و
 خوراندن آب مطبوخ جگر آن نیم گرم جهت موشی که در بهلولی اطفال در ملک هندی و شکال عارض میگرد و آنرا به نفعند
 هرگز چون زهره آنرا بنوشند خواب بجز قبه بر شارب آن غلبه کند که تا سر که نخورند و آنرا را اشتیاق نفرمایند بهوش نیاید
 و چون با کندر و سداب سرشته حب ما زدن و بیا شامند و مت آشامیدن شارب خواب آورد و چون اراده اشیا و خلاصی
 از آن نمایند سرکه کهنه بیا شامند و چون خصیة آنرا با شک تلخ و درین شک سرده نموده و در آنک آنرا سوطه نمائند بقود و نافع بود
 و خوردن آن با روغن سداب جهت اخراج مشیمه از موده و کوبیده چون زن قرص آنرا بپخته بخورد در حال آمیزش گردد و
 همچنین حمل مرکب آنرا درین باب بسیار مؤثر است و آنکه اندک و مغز سر آنرا چون بریان نمایند و بخورند و عشفه مرضی را مدینه
 و ما بین مغز سر آن بر لخته و دندان آن ناعجه اعانت بر و فایده دندان اطفال میگرد و چون با سرکه و روغن زیت بخورند
 و در بدن ببالند خطر است از آن شخص بگریزد و نزد یک او نیاید و چون هفت روز هر روز و زده و حبه مغز سر آنرا با سر
 تازه بنوشند منع سفیدی موی میکند و خاکستر و ماغ آن با پیله خوس و ماء اندلس و آب پیاز بمحل جهت رفع داء العصاب مفید
 و جالوس و طبیح آن جهت تقریر و مفاد نافع و ضد خاکستر استخوان آن مطالی خزان و سرکین آن از بمل ورم تا کنگرم
 شربا جهت سلس البول و بول در تراش و تطویر بول آن در چشم جهت خال نشاء و رطوبت خون تازه گرم آن جهت رفع
 کلف و بیهوشی و بهوریکه آب سچیل از آن قرص کند که در سر باشد و مسکن درد های کهنه و خوردن خون در سگ آن جهت قوی
 امعاء و هیال در دفع موم و کوبیدن که چون بچند تازه زانند آنرا نافع نمایند و خون آنرا در ارچه بکوبند و خشک نموده بکاهند و آنرا
 و عند الحاجة تدوی آنرا با سر مرصعه مطلقه که آنرا ام الصبیان حادث شد و باشد حل نموده و آن غفل بخورد و نافع است و رفع
 مرض آن میگرد و طلای به آن مانع اشتیاق موروختن آنست و پوشیدن به جهت آن ممشیدن بدن و مدخل اخلاط وارد در
 اده آن قاطع بواسیر و مانع قنیر بر و رفتن در بدن و موی محرق آن حایس خون همه اعضا المشایر بخورد و آنرا با سر مرصعه
 آن کاهنی و سرکه و اما و عفش و ما است و بختن آن بخار آب گرم و شربت و خوردن آن با روغن زیت که نافع است و بختن نافع
 نیست اصحاب رجوع مدخل را مکرر لکم از لب و آهوی زبر که ایشان را غلغل غلغل یا این و بختن آن در لعل العنبر و این مودر
 از آن جمله اند و چون مشعوع آنرا در ظرفی مسوزانند و ده مقال آن را در اشامند جهت تقویت سنگ گوده و مفید و بختن
 نجوف آن را پاک نموده و در سوز و بختن آنرا در با روغن تلخ سوج طلا نمایند جهت و بختن موی موثر است و کوبیدن
 و کاهل اشک کعب آن جهت رفع چشم و موی و کوبیدن تعلقی فرد و چشم آن باعث هبیت در نظارهاست و در سوز و بختن آن
 و در موی و تغل به آن در قناریا دین ذکر یافت

 * ارنب بصوری * بیرو فانی عشر و ش و نر و موی و بختن آن کاهنی است * طبیب آن حیوانی است طل فی شمل مانی
 و سرخی مایس از آن چیزی سبز شبیه برک ایشان و در راز و شک می باشد و گفته اند حیوانی است سوز و مایس از لب و بختن آن
 مانند مای * طبیب است آن بسیار گرم و حاد است * افعال و خواص و منافع آن تا کثر آن حیوانی بصورت آن و
 فساد کوبیدن آن بختن آن را با بختن انیر و سوز موی و همچنین طلای روغن مطبوخ آن و طلای خون آن جهت کلف و بیهوشی
 و خاکستر موی آن با پیله خوس جهت داء العصاب بغایت مفید و همچنین بختن آن را این طلای آنرا حوت کوبیدن و خوردن
 آنرا در سر و لعل العنبر و مای قناریا دین و زمان قناریا دین و جمع بطای و عسل البول و عسل و سر و قناریا دین

نقد آنک هم رقیق صفراوی و یرقان هاض شود و اگر بول نکند اندک شبیه بارغوان باشد و بوی کوبیده متعفن از بدن آن
برای دفع صفراوی مخطوطات اندک خون نماید اصلاح آن خوردن شیر الاغ و لا و خوردن ملاقه برک بخاری و آشامیدن شراب
صاف و رقیق معصور که مبالغه در عصر آن نگذرد باشد پس خوردن آب مطبوخ برک خبازی و ابیح آن و بیخ مریم کوبیده مقدور
و اگر طحال و خوردن سرطان فوری و آشامیدن ماء الشعیر سرد کرده و خربق سیاه و لبن شعمو تبا یا قطران یا ماء الغسل مقدور و اگر طحال و اگر
احتیاج بقصد شود فصل نماید و نظیف بطن نماید بقیه و اسهال بعد از سکون اعراض بحسب لائق و علامت بر صاحب آن آنست
که مکرر و نباتات او را شنیدن نام ماهی اول پس دیدن آن پس خوردن آنرا و خواب آمدن و خواب دیدن و خواب رفتن آن
* ابروسه * بفتح اول و ضم رای هندی چهار نقطه و سکون و از و تنج سین مهمله و هاد را آخر لغت هندی است و آنرا بانسه
بفتح بای موحد و و رانسه بفتح و و و الف و سکون نون و فتح سین مهمله و هاد را آخر نیز نامند * ماهیت آن نباتی است
که درخت و تنگه بسیار میشود و ما بین شجر و گیاه و ببلندی د و ذرع و زیاده بران و بر که آن شبیه برک بید و اندک مرصع بران
و شاخهای آن بر کوه و چوب آن مفید را کثیر از آن خلال میسازند و کلی آن بیشتر سفید و بعضی سرخ و بنفش نیز میباشد و
آتش چوب آن تنگ میباشد و از زغال آن با زرد میسازند * طبیعت آن گرم و خشک است در اول و کوبیده هرد است و
کلی آنرا سرد نوشته اند * افعال و خواص و منافع آن کلی آن جهت دفع صفرا و تسکین جلد و خون رسوزش بول
و تدریج آن مفید و کوبیده بسم آن جهت سرفه و ضیق النفس و ریوی و تپهای بلغمی و صفراوی و غشیان و قی و یرقان و حرقة البول
و قروح میجاری بول که بدن را سوزانک و بفارسی سوزنک نامند و گفته اند تب دق را نیز مفید است و ثمر آن بمقدار چیز صحرایی
که بدن را کوار چنگلی نامند میشود و سوزنک و تخم های آن و بزرگ کوبیده تعلیق آن بویگری اطفال جهت سرفه ایشان نافع است
* آرید برید * بدل همزه و کسر رای مهمله و سکون بای متناه تحتانیه و دال و فتح بای موحد و کسر و او سکون بای متناه
تحتانیه و دال همزه بی نقطه * ماهیت آن درائی است فارسی مانند یار شکافه که از سیستان بخیزد غافقی و در هفت بغدادی
گفته اند شایان که آن بیخ دلبوس باشد که موس احمد بریست و انطاکی گفته که بیخ موس سفید است که بفارسی موس
آراد نامند که زینتی عبارت از آن است * طبیعت آن بسیار گرم و حاد * افعال و خواص و منافع آن جذاب و
جانی است طلای آن جهت قطع خون بواسیر و آشامیدن آن بغایت مد و حیض بمقدار شربت آن نایک گرم است

* فصل سبک * الالف مع السین المهملة

* اسارون * بفتح همزه و سین مهمله و الف و تخم رای مهمله و سکون و از و نون لغت سریانی است بیروانی سرابیون و بیدندی
و اگر نامند * ماهیت آن بیخ گیاهی است پر کوه و اندک طولانی و کمی زرد رنگ از زرد چوبه بار یکتر و قوی تر نیز دیده
شده بار شهاب و عطرب و ثقیل از راسه و لذاع و بعضی اغیر مائل بزردی و منبت آن چنگها و گیاه آن منبسط بر روی زمین و
برک آن شبیه برک نیل و ابلاب و از آن کوچکتر و مائل با سبزه و کل آن بنفش و در زیر برک شبیه بکل بنک و تخم آن
شبیه بقورطم که کا و چره نیز نامند و نوعی از آنرا ساق بقدر و رمی و مد و و برک آن مانند قنطور و بون دتقی و بالای ساق
آن بر شعبه بعضی بالای بعضی و در اطراف شعبه ها چیزی مانند اندکهای کدوم و در جوف آن چیزی زغبی و بیخ آن بسطری
خفص و گرم کوه و خوشبوی و خوش طعم و نوعی دیگر برک آن مانند برک نوع اول را غیر و صلب و شاخهای آن پراکنده و
باریک و برانجا و میچند و کل آن بزرگ و بنفش و شراب آن مانند شراب کمر و در جوف آن تخمی مانند تخم خطمی و بیخ آن ساری

جامه با سوزد و از آن ما بکاه طعم را از شیر باز گویند از مرغی که بهنگامی پرسود تا مثل محلول مانند و چون نزع آنرا خشک
 نموده اند الحاحه با آب گرم نموده این استعمال نماید نزع آنرا تنگ کند و گرم کرد اند و چون یک گرم از کین آنرا در شراب
 حل نمایند و بستاندین شرب خمر و بهنگامی بهنگامی و بعد از شرب ایشان کرد و و گویند چون صدای غرور من حقیق تا جلدان
 را بشنود نوزد بر اندام آن افتد و مزاج نماید و بعضی کسان برده اند که تمساح چون صدای شیر را بشنود میپزد و گویند خوردن
 مری میل آن از جمله سموم است و اکثر از راه امد اوت آنرا مراض نموده در میان رک بوبک تا بمول کند داشته و بخورد و اندک بکسیکه
 با او عد اوت دارند با لجه بهر نحو کسیکه آنرا خورده باشد علامت آن آنست که در وقت نشستن شکم او درد کند و چون بر یک
 بیل انجم برول کند آن برک باره دار کرد و در بدش آنست که بیاد و رنگ جگر بپزد و کرمند یا بزغاله و قطعه قطعه نموده خام ببلعند و
 چون سه ساعت کامل از آن بگذرد و درم خربق اسود که بهندی که ای نامند خوب نرم نموده با آب نیم گرم بقل و یک کاهه بخورند و
 رقی کنند و اگر زودتی نیاید شاخه و رخت بیل انجم در حلق کنند تا قی آید و موی شیر با قطعه ای جگر بیرون خواهند آمد و با آنکه
 ماهی و دیوان که بهندی جبهه نکانا مثل با تار و ریشانی بسته خام ببلعند و در سه ساعت صبر نموده تا از چه ماهی را بکشند و ماهیان
 چه بکین بیرون خواهند آمد پس بپز که با سفید مرز که بهندی چولا فی نامند با آب شسته بونج مورد و با شامند و اگر شیر کسی را
 بکزد خورده بکند آن و یا بناخن برای آنکه دند آن و فاختن از سباع هود و موی میباشند از دست میرواند باید که زراوند را بوسا و عمل
 درم سرشته بران ضیاد نمایند پس با هر که بشویند در آن موهم متخلل از تشور و نحاس و زنجار و خیمه و المصه و موم و زیت کد ارنک
 * اسد العدس * * * ماهیت آن شبیه بکاه عدس و قوی از طرائف د انسته اند برک آن مزاج ربان و رجت و ساق
 آن یارنگ مانند ریمان اغیر مائل بر خبی و کل آن سفید و زرد شبیه بکل ایلاب و بسیار از آن کوچکتر و بیع آن مانند کزور
 بسیار کوچک و بر کاهیکه در حوالی آن بوم میرسد میپزد و آنرا فاسد می سازد و ایند آنرا مالوک نامند * طبیعت آن
 درد و کم گرم و با قوت بارده و در سوم خشک * افعال و خواص و منافع آن متخلل باغم و مود ای غیر مستحق و مد و بول
 و مفتت حصاة و آشامیدن آن با سنگسین جهت یرقان و با آب کرفس جهت حصاة و چون با سرکه مک اومت بخورند آن نهانند
 بسته یا خام آن با عسل لا غری بدن فربه میشود و اصله مضرتی نمیرساند و چون با گوشت طبع نمایند گوشت را زود مهربا میسازد
 و طلای آن با سرکه جهت نمله و منع زیاده شدن آن مفید گویند مگر ب و مغنی است مصلح آن بنفشه مقد ار شربت آن تا پنجم روم
 بدل آن از جمون و در امراض هزال مانند آن معتبر و ریخ آن سند روس

* اسراز * بکسر و ز سکون سین مهمله و فتح و ای مهمله و الف و ای مهمله لغت مغربی است * ماهیت آن شجریست
 منبت آن آبهای اسناد و مواحل در ای حیاز و در ایند ای روئیدن یکشاخ بقدر ذریع شبیه ببحی العالم میباشد و چون
 معاذی روی آب شود از آن برک و شکوفه شبیه بمورد ظاهر میگردد و شمر آن بمقدار نندقی محند و مزاج با اندک بشاعت
 و خلالت و عموست و طعم برک آن اندک تلخ * طبیعت آن مرکب القوی و مسخن * افعال و خواص و منافع آن
 دلوک و بخور آن جهت درد دند آن و آشامیدن آن یا شیر تازه در مجرور و یا شراب در میرود بغایت محرک باد و نازد آن
 محال صلابات و مفتت هلد و منعش حرارت غریزی و حابس بخارات مقد ار شربت آن از نیم منقال تا یک گرم صغ آن لزوج
 و بول از خشک شدن شبیه بکد و صیباشد و قوت و بار طوبت فضله جهت امراض بارده و دفع رطوبات از مفاصل نافع
 * اسرار * بضم حاء و سکون سین و فتح و ای مهمله و ز سکون نون و جیم و مزاج بل و ن همد و نیز آمده و بهندی سیل و گویند

ما هیئت آن چیزی است که از قلعی و سفید آب هر چند غریبه بطریق اندک هر دو و کبرنگ ترازان بعضی مرع
شکفته اند که مائل بر زردی و صنعت آنرا طریقی بسیار است از جمله آن است که بکبرنگ سفید آب قلعی یا قلعی و سرب را در
تابه سفالی کرده بر روی کوره آتش می و خاشاک کک اولک و کدو می شک در آن می باشند و با کفچه آهنی بر می زنند تا سرخ گردد
و هر چند آتش بیشتر دهند سرختر گردد پس دردی یکی کرده بود روی کوره کک را در آتش بر اطراف آن بر آفر و زرد تا سرخ
و بقایت رنگین گردد * طبیعت این سردی آن کمتر از اسفنداج که سفید آب نامند و خشکی آن زیاد از آن * **افعال**
و خواص و منافع آن محل و جالی و منقی زخمها و منیت لحم طلاهی آن بار و عن کل سرخ یا روغن زیتون جهت سردی بایند
گوشت و دفع ورم زخمها و تنقیه چرک و بریدن گوشت زائد و مرد و قطع بد بوئی آن وجهت میلان خون و سرخگی آتش
و حقیقت آن بایبیه و آب برک با و تنک جهت قرحه اعما و ذ و در نرم سوخته آن بر تو بایعد باییدن آب برک سیم مفوح و تکرار
آن باعث زوال آفت و اسهال از معده و تالعات مداوای کمی که آنرا خورده باشد قریب بیدار و ای اسفنداج و آن شاء الله
تعالی در اسفنداج خواص آمد و مرهم آن در قرا باد این ذکر یافت

*** اسروزع *** بفتح هـ و سكون سـين و ضم راء و هـ و سكون و سكون و اوز و فتح نـاي * هـجـه يـكون هـن مـسلـه * مـا هـيـت آن كـريـس
 است كـدر مـز و زار مـا زار مـا بهـم مـرسـد * افعـال و خواص و مـنافع آن مـاء آن مـصلـه و مـفـارح و ادريـا مـت الشـام مـعد
*** اسطراغاليس *** بكسر ميم و سكون حـين و فتح طـا و زاي مـسلـه و الف و فـتح هـين مـعـجـه و الف و كـد و لـم و سـكون يـا مـ مـتـلـه
 تـجـانـيـه و حـين مـسلـه لـفت يوناني است و عـربي مـعـر و فـه است مـتـلـه العـقاب الـابـيض * مـا هـيـت آن بـيـح اـنـدشـيـا است
 كـوچـك اـنـد كـه مـفـر و شـ بـر و سـي و مـين بـرك و شاخـها يـ آن شـبـه بـرك و شاخـ نـشـود و كلـ آن رـز و ريشـ و مـع آن مـسلـه بـر شـبـه
 و نـزب شـامـي مـشـعـب بـشـعـبـهـا يـ سـيا مـا M
 نـشـين و مـواضع سـايـه اـين بـيـطار نـوشـته كـه در مـا و سـ از اـنـلـس كـثير الـوجـود است و مـتـلـه بـيـح آن * افعـال و خواص و
 مـنافع آن بـيـح آن قـاـيـض و مـيـقـف قـور و حـايس بـطن و مـدر و بـولـه جـون بـا شـراب مـعـر و شـانـس و مـا مـا مـا مـا مـا مـا مـا مـا مـا M
 و بـر و ر و ح كـنـه بـيـا شـنـل بـا مـعـلـاج آوـر در نـطـع نـزف الـدم نـما يـن و مـكـن بـسـبب مـلا مـت بـل شـواري كـو بـل مـشـود

[illegible]

میباشد و آنچه در لزجهای صفت مانند بعضی مواضع بلاد هند و عظیم آباد و جها نگیر نگارال بنکاله میروید خشک و بی میاه تیره
و بعضی سفید مانند ک بتهشی و بی زغس و بعضی بی تخم و با تخم روزه سفید مانند بزرگی است و نوعی از اسطوخودوس
میشود که دانه های خروشه آن با شان بار یک ک بلند و بی زغس و اغبر و در بوشیه با نیچه ذکر یافت بلکه تند تر و لیکن
خروشه آن دیک نشود که چه اندر می باشد * طبیعت آن گرم و خشک در درجه اول و در دوم نیز گفته اند و این اصح است
مصر ما چیز از تازه قوی الی و آنچه رتد طعم آن و شیع الرئیس را بی تلخ گرم و رازق و خشک در دوم گفته اند و مرکب
از جوهر ارضی بارد و ناری لطیف و شیع در گرم در آخر درم و خشک در اول موم و بعضی سرد در اول و بعضی مرکب القوی
و اجزای بارد و آن کمتر از حاره و تخم آن بقول ابن تیمیث گرم در اول و خشک در دوم نیز و مرکب از جوهر ارضی بارد
و ناری حار لطیف * افعال و خواص و منافع آن محلل و مطلق و جالی و مفتوح سد های قوت جزو حار لطیف خود
و با قوت طبعه بجز و ارضی بارد و مقوی بدن و دل و دماغ و احتیاج و جمع قوای ظاهری و باطنی و قوت عمل کوه و مفکره و مصفی
روح و فروع و جهت امراض سینه و معال و نزلات و سایر امراض عینه و علل عصبانی بسبب افعال مذکوره و قوت مسهل و
دافع خود اخلاط فاسد و بلغمیه و طبعه و سوداویه و اختصاص آن بدماغ و تقویت آن دماغ را نافع و همچنین جهت امراض کبدی
و طحال و معاری جول * امراض الکرامی و غیره آشامیدن یک رهم آن بتهائی جهت و هشتم دماغی و در و ارس و حادث
از ضربه و سقطه و نزاع دماغ حادث از ضربه و سقطه و تنگیه ذهن خصوص با ماء العسل و همچنین آشامیدن شراب تازه آن
بتهائی و یا با شراب لیموی تازه جهت آنکه با وجود آنکه مقطع و مطفی است جابیس الخره و مقوی معد است و عمل آشامیدن
طبیعی آن با ماء العسل و همچنین اسهال با آن نافع است جهت مریع و ما لیخول و اجنون و نسیان و جمود و شش و ریه و سواس
سوداوی و استرخا و تشنج و طب امتلاقی در عشه و خن و اختلاج و زوال غم و اندوه نافع جهت آنکه استقراغ سودا و تنقیه مین
نماید فصول دماغی و رطوبات مزخیه را و مانع عفونات را و تصاب نوازل است یا عصاب و مقوی و مستش آنها است و تقویت
میشود دماغ را و تلطیف مینماید روح دماغی را و همچنین سائیک جرم آن با ماء العسل و بدستور گنگنه یعنی مریای کل
آن با شکر یا عسل چون هر شب آن مقلداری یا شامند که مقداری که انتقال کل اسطوخودوس در آن باشند و عمل او متدرج در آنند
امراض مذکوره خصوص سواس سوداوی و غم را با کل زائل سازد و آشامیدن آن با عاقر قرحا و سکبب جهت مریع و همچنین
با تخم حنظل مریع نموده استقراغ بدن آن نمودن در سالی چند مرتبه و بعد از تنقیه متعین معده بودن مریع بلغمی و
سوداوی و نافع و یک گرم اسطوخودوس سوداوی یا یک گرم ایا راج فیه بتهائی و عشه و اختلاج را نافع است و او متدرج آن ناسی
و بشیر و زرد و ستور آشامیدن طبع آن با ماء العسل و معطر آن بتهائی با ماء العسل جهت مریع سوداوی و بلغمی نافع جهت
تنقیه و تقویت آن دماغ را و بخور آن برای استرخا و ضما د آن در هر جهت نسیان و جمود و شش و ریه و چون بپزند از آن در شش
تواریس آب انگور لیکن اسطوخودوس را در زخمی و سر آنرا محکم بسته شمشاد بکن و آنکه تا برسد پس بیاشامد مریع
از آن با عاقر قرحا و سکبب نفع میبخشد آنرا نفعی بین و گاهی بعرض آب انگور و سر که میکنند و درین هنگام چون یکباره در سر که
محلل نمایند استعمال می توان نمود و اگر ازین سر که سکبب شکر و یا عسل یا سارن را زان سکبب بکنند و تنقیه یا در وقت
با عاقر قرحا و سکبب استعمال نمایند بهتر است و یا لیمو اسطوخودوس جارب دماغ است یعنی منقی آنست از کل فصول
ردیه بلغمیه با و مفتوح سد و مقوی مریع قوی و محال کل الخره و ریا و سد و مطلق از راج آن و کوبند که چون آنرا با نکه

آن کشنده خشک در ربع آن از موزنجوش و سدس آن از هر یک از مصطکی و فلیک و کبلی و کنک در معجون سازند و یا بجوشانند
و نزد خواب بیاشامند و مل او مت بران نه بند جهت دفع نزلات و رمل و قرمل و رمود کراتی جامعه و صنعت با صبر و محنت
و آتش آمدن طبع آن جهت امراض سینه و سعال و نزله از رونی و تیر و مفرح و معهل بلغم و مود از عفوی آلات بزل و بافت
تر یا قه است آهن آرا کبد و الطحال و غیر ما آشامیدن و دوزخ را از اسطوخودوس و کنک و ربع کبر با عمل سرشته جهت
بروردت معده و بواسیر و بیهوشی مغنیک و نفوع و مطبوخ آن جهت روم بارد بگرداخته و تقه الطحال و کرده و امراض مغنیکه
و یا شراب جهت نفخ و درد اعصاب و درد اسهال و مسوم و مشروب و نافع و یا مکنجبین و نیک و مل و مسهل قوی است و شفا آن
و مکنجبین تکمیل بطبیع آن جهت تسکین اوجاع مفاصل نافع و چون با صفت و تخم کرفس بجوشانند و باد را می مسهل بیاشامند
نافع نفس آنست مضر صفراوی مزاج و معطش و مغنی و مکرر و مجرور و این مصلح آن مکنجبین کبر و مضر است بشش مصلح آن
کثیرا و وضع عربی است مقل از شربت آن از دود روم تا پنجید روم بدل آن در آلات تنفس فواسیر و در تقه مود اضمحسون
شیخ و روم بفلادی گفته خامه اسطوخودوس اسهال سود از دماغ است و شربتی از آن بکرم تا پنجید روم و مسهل و ضرر آن
برنه کثیرا است و چون با مکنجبین خورده شود احتیاج به مصلح دیگر ندارد و بعضی اطباء گفته اند مصلح شراب آن شوا بامبر
است و مغنی مل دماغی و مسهل مود او بلغم از دماغ است و بعضی گفته اند مسهل صفراوی است و ضرر او اسطوخودوس
و دهن و مکنجبین را شربه و عرق و مطبوخ و معجون آن در قرابادین ذکر یافت

[illegible]

و چون قطره بر ما یا حادث از سود ای مدراوی و با پاچه بر و یا پاچه بر ما له جهت در آوردن حار و خوار و امراض
مدروانه و سل و معال و یا کشف الشیر و ماش مقشر جهت ذات الحجب و حبس البول و حرارت آن و حیات حار و تسکین
بطش نافع و تفصیل الغلیظه اسفنا خیه و الوان آن در قرابا دین ذکر یافت

اسفلیناس * بکسر همزه و سکون سین مهمله و فتح فاء و کسولام و سکون یای مثناة تحتانیة و فتح نون و الف و سین مهمله * ماهیت آن
از ادویه مجهوله است جالینوس آنرا قناری دانسته و مالیقی غیر آن و گفته قناری مشهور است نزد اهل شام و همه مردم
ماهیت آن را همچنین منفعت آن غیر ماهیت و منفعت اسفلیناس است و در یسقوریدرس در ثلثه نوشته که آن کیهامی است
شاخهای آن طولانی و در شاخهای آن برگهای طولانی شبیه بزرک تسوس که لبلاب کبیر است باشد و ریشه های آن باریک و بسیار
و طیب و کم بود و کل آن ثقیل الراضه و تخم آن ریزه شبیه بتخم فالافیس و منبت آن کرمستانها و رنگ لایحها * افعال و خواص
و منافع آن اشامیدن بیه آن با شراب جهت زحیر و بیچش و رفع حموم جانوران زهر دوار و ضاد برک آن جهت قروح
خبیثه عارضه در بستان و رحم نافع و جالینوس در سابعه نوشته که هنوز این دوار امن بتجربه نیارزده ام را اختیار نکرده

اسفنج * بکسر اول و سکون سین مهمله و فتح فاء و سکون نون و جیم بیرونانی صیدونار بر بی زید الطری و سحاب البحر و غمامه
و غیم و نشافه و صوف التیامین و هرشفه و بفارسی ابر مرده را بر کهن و نشکر دکان و ران و بھندی موا با دل و بترکی با و طامند
ماهیت آن چیزی است که بر روی سنگهای کنار دریای شور متکون میگردد و چون در آب اندازند آب را نشف می نمایند
و چون بفشارند آب از آن بر می آید و آن در قلع می باشد قسمی از آن که متخلخل و سوراخهای آن کشاده و نرم و شبیه بندر
پرسوراخ است ماده گوشت و قسمی که با صلابت و سوراخهای آن منغیر و تنگ است نر نامند * طبیعت آن گرم دراز
و خشک در دم * افعال و خواص و منافع آن متسل و مجفف قروح و جروح عمیق تازه و کهنه و اورام بلغمیه و ریشهای
کهنه و قاطع نرف اندام و التیام زخه های کهنه و مفتوح افواه عروق چون تازه آنرا با سرکه خالص یا سرکه مزوج با آب یا
شراب تر کرده بر جراحت تازه بکند و التیام دهد و یا لخاصه قطع نرف الدم کند از موضع و یک باشد ضاد مطبوخ آن با
عسل یا با آب خالص جهت التیام زخه ها و زور خشک آن مجفف فروع عمیق و همچنین گذاشتن درست خشک آن بر ظاهر
جراحت اگر چه عمیق آن نرم جهت آنکه با وجود قوت مجففه قوت جاذبه آنرا نیز هست و سوخته آن جهت منع نرف الدم
و التیام زخه های تازه و بر ترو زور تازه آن بتنهائی یا با پنجه یا با ریشه کتان سوخته جهت نرمی یا بس و جلای بصیر و تفتیح افواه
عروق مضمومه و جراحات جاسیه و محرق مغسول آن در ادویه عین نافع و چون قطعه خشک آنرا که در آن مطلق تری نباشد
بقدر البهره و بایزیت آلوده کرده یکسر آنرا با تش برافروزند و سرد بکر بر موضع قطع یا بطن که خون از آن بند نشود بکند و آنرا
که حرارت آن بد آن موضع برسد و داغ کنند آنرا که ساکستر آن بد آن ریخته شود در ساعت خون را بند نماید بسبب پیچیدن
و گرفتن آن افواه عروق را و همچنین خاکستر سوخته چرب نموده آن بر روغن زیت که چرب نموده بصورت اند و خاکستر
آنرا در روغن زیت و شرب آن جهت نرف الدم خارجی و داخلی مفید و چون قطعه از آن را بغلریکه توان فرو برد بخیاطه ابریشمی
و یا ریشمانی مضبوط بسته بطن و سرخیاطه را بدست بگیرند و لخته صبر کنند که جناب رطوبات گردد باید کرد بد
از آن خیاطه را بکشند که از کلویرون آید قسمی که کفر نموده را خراج زلو و خار که در حلق چسبیده باشد بکشد و بکشد
و چون ریزه ریزه نموده بمقراض بر روغن زیت بچرب نموده بکند از آن تا عرش بشورد میکشد آنرا و در مصر کاگران آنرا در

در ازمانه با عمل و طبع الجبر و روع ذرم سقمونیا با ماء العمل و بعد از آن عصاره السنبلین است و مل را بعد از آن با ماء العمل
 * اسفید با ج * بکسر مزه و سکون سین مهمله و کسر فاء و سکون یاء منزهة تحتانیه و کسر دال مهمله و فتح یای موحده
 و الف و جیم و با رسی شور با نایل از جمله اغذیه است * ماهیت آن * مرئی است که از گوشت بچه مرغ و بزغاله و
 حلان و غیر اینها از گوشتهای خفیفه لطیفه و بقول و حبوب و غیر آن مانند اسفناخ و کدو و ماش مقشور و جو مقشور
 اعمال اینها که طبعی غالب نداشته باشند و ادویه حار و مناسبه تر قیبت دهند * طبیعت آن * در دروم گرم تر
 * افعال و خواص و منافع آن لطیف و مرطب صالح الکیه و منافع از برای اکثر امراض سرمائی سردی و سردی و حرار
 مالمخول و جنون و سوداوی و سعال و سوزن و سیمان و سکنه و فالج و لقوه و احتراق و اختلاط ذهن و رعوفت و حرق و
 بلا دت و بلاءت و امراض صمد و مانند سعال و ضیق النفس و گرفتگی آزار و امراض سوداوی مانند جلا م و سوداوی
 مزاجان را نافع صنعت آن بکندن گوشت بزغاله و مرغ بچه یا طیور خفیفه از هر کدام که مناسب باشد و میسر آید و پارچه
 پارچه کرده در آب جوش دهند و کف آنرا بگیرند و طبع دهند پس در آن از حبوب و بقول آنچه مناسب باشد ریخته و ریزه کرده
 و مقشور نموده داخل کرده بپزند تا بخته گردد پس چیزی از قوایل حار و مناسبه و کشنیز و مصطکی در آن ریخته سرش را بپند کنند
 تا نفع یابن پس فرود آورده بکشند و بشویند و بنهائی و با بقلری چلا و کرفسری قلیل برنج در وقت طبع داخل نمایند نیست
 بلکه بهتر است و کوما گرم با تاشی خوردن آن و نحو که بخار آن بسوزد و برسد از برای اصحاب زکام و سعال بسیار نافع است
 و تصحیل خواص و صنعت آن در قوایل این ذکر یافت

* اسفند و * بکسر اول و سکون سین مهمله و فتح قاف و سکون نون و ضم قاف و سکون و او و وای مهمله و آنرا سقنقر و بدون الف
 و سقنقر نیز و عربی بعضی گویند که و رل مائی است و تحقیق آن است که غیر و رل است و و رل مائی را بپندی وانی کی کوی
 و سقنقر را سه و و رل مائی بن و و نیز نامند * ماهیت آن * حیوانی است از بز بچه بز و کتر و بادست و با شیخ الرئیس
 نوشته که آن و رل مائی است که از نایل مصر صیل مینمایند و نوشته که گویند که از نسل تصاح است که در بیرون آب بر خشکی
 بپزد و مل و نشو و نما در خشکی یابد و صاحب شفاء الاسقام نوشته حیوانی است بسیار شبیه بوزل باخته میشود در راههای
 اطراف نایل مصر و می شکند و مل را و داخل آب نایل میشود و نوشته که بعضی گفته اند که از نسل تصاح است و فرق میان
 او و میان و رل آن است که و رل در مصر اها می باشد و اسفند و در شطوط نایل و مائی و قریب بدان و پوست و رل صلب تر و

خشن تر از پوست مفتقر است و مثل ای وریل انعامی بری است و مفتقر هم حیوانات برین مانند عصاب است و هم ماهی دریا مفتقر
 و گویند از نسل تمساح است که نهنگ باشد بزرگ و در نیل پیاده میکند ارد و بچه می آورد آنچه در آب میرود نهنگ می خورد و آنچه در ریگ
 میماند مفتقر و آن غیر وریل است زیرا که مفتقر و چنانچه ذکر یافت در نیل و نزد یک آن میباشد و وریل دریا با نهان و حرم مفتقر
 با وریل کشتی و وریل آن ابلق از سبزی و زردی و سیاهی و سفیدی پوست آن املس و بعضی گوشت فلس دارد است و وریل
 پهن وریل آن ابلق از زردی و سبزی و پوست آن خشن و درشت ریش فلس را بین جمیع گفته که مشاهد کردیم من در وریل
 آن بعد صید و شکارتن آن عصابات متغیر نشد و هم نهان و توارید آن مثل تولید حیوانات دیگر از نر و ماده است و نر آنرا
 در خصیه مانند خصیه خروس در خلقت و مقدار در جوف کمرگاه آن و ماده آنرا در فرج است و تخم میکند از زیاده از بیست
 عدد و در فن میکند آنرا در رمل و تکمیل نام حیوان بحر است و زهر کرم شده از تابش آفتاب و صاحب جامع گفته مفتقر و تحقیقت
 آن چیزی است که این جمیع ذکر کرده در بعضی مایات نمیشود در دیار مصر مکر در بلاد نیوم و از اینجا ظاهر میگردند و اکثر
 میدان در ایام زمستان در چله میشود که از شدت سردی از آب کرختگی خشکی می آید پس بر آن طغری می یابند و مکرر آنرا
 و بعضی گفته اند که نهان یا نه میشود مفتقر و در مواضع چند از بلاد هند و حبش و دریای فارس و ابوالقاسم هبل الرخمن تفسیر
 گفته که مشاهد کردیم در بلاد مشرق حیوان بحری مسمی بمفتقر و در آن حیوانی طولانی بود سرای دنیا را به قدر در و در
 و عرض او کمتر از نیم ذراع وریل از زرد مستعمل گوشت حوالی شکم و ناف و دم ترا نیست که قوی و تخم است و گوشت غیر معام
 آن مدتی میباشد و من گوشت آنرا مدتی با خود داشتم از معدن آن نابا صفتان و متغیر نشد بود و اصل آن بلاد گوشت آنرا
 با حشرات مانند مکره و امثال آن بسبب شدت حرارت آن استعمال نمیشد و آن بسیار مفری باد است بحدی که ساکن نمیکرد
 مگر بخوردن کاه و در عسل و در وقت صید آن نمل ربیع که هنگام تهیه و سفاد آن است و باید که قبل از جدا شدن نمایتد و باید
 که نر باشد زیرا که ماده آنرا قوت کم است و همان روز که صید نمودند ذبح نمایند و الا بیه آن کداخته و گوشت آن لاغر و ضعیف
 میگردد قوت آن پس سر در دست و پای آنرا اینند از نر و دم آن و از ربیع نرند که قوت بسیار در دم آن است و در
 ذکر آن پس شکم آنرا بطول بشکافتند و آنچه در جوف آن است سرای کرده و خصیه و بیضه آن بر آورند و پاک کرده و پاک کنند
 مواضع شق را در رشته منگوس در مواضع معتدل الهوا بسیار بزند تا بیکو خشک گردد و از نساد محفوظ بماند و باید که در
 سله بید یا نعل مستعمل کند آشته با و بزنند بر آن که موش را محبت بسیار با تخم آن است اگر آنرا از زبان نکلند بعضی که موش
 خود و او آن نتواند رسانید و اگر در غبار هم محفوظ بماند و الا موش خود را رسانیده تمام تخم آنرا میخورد و بهیچانکه
 قویترین کوشتهای اعضای آن در قوت باده کمرگاه و ناف و منبت دنیا و کرده و خصیه آن است و همچنین نهنگ آن مواضع
 قویترین نهنگ مواضع دیگر است مولف نیز در موش اباد در خانه بکه زار و بکاشک و اینجا و ریگ در میان نواب شیخ ^۱ آن رنه صوبه دار
 بنگاله در خلعت عمه ای بیک رخنه میل حکیم علی نقی خان مختا طب بطور انجان نانی قدس سره مشاهده نمود که از نر و صید
 کرده آورده بود فل طول آن نیمیناد ذراع عرض آن نیم ذراع و دم و منتهای آن کورتا و ناخنها آن بلند و رنگ آن افسر
 و نر پوست آن مانند فلس چیزی نبود از این آنکه از آن فلسی جل اگر در و قبل از این نر شیده شده که آورده بودند و بعد
 از این نیز در سلام آباد نیز شیده شده که میشود و هم میرسد ولیکن از کسانیکه تخم و نهک آنرا استعمال نمودند میگویند چنانچه
 مسعود ذکر کرد ^۲ طبیعت تازه و بزرگ بود آن کرم و آورد در دم و بعضی قریب از دل گفته اند وریل بود آن کرم در سوز و خشک

در اول گفته اند آن در دوم **افعال و خواص و منافع آن خوردن گوشت آن جهت تالمج و لغو و رطوبت و کثرت آن**
و نفوس و ارجاع مفاصل و امراض بارده اعصاب و تخمین بدن و تقویت باه و ملین و در امرباه و آوردن لغو و اودار و رطوبت
بدن می باشد و نموده اند که شاید بهلاکت رساند خصوص که با عمل و با باطبیخ بدن و شراب و لبن و زیت و زرد قشقرق مرغ
بیشتر است و یا جلاب که معین فعل آنست تناول نمایند و بتخصیص گوشت مواضع مذکور و ریه و ذکر آن و شاید در بلد آن
خارده یا بیه و بعضی امزجه چنین باشد و در بلاد دیگر هوا و آن حار و رطوبت است اثر آن ضعیف بود خصوص آنچه در بلاد
هند و بنکانه تگون یا بد بسبب کثرت رطوبت و مصلح آن را چون بگویند و بزرد قشقرق مرغ و نیمبرشت یا تخم جرجیر سائید
پاشید بخورند و همچنین نمک آنرا مخصوص نمک پیه و سره آن بادار چینی سوده و بزرد قشقرق مرغ پاشید جهت تقویت
باه عظیم الفحل زیاد از گوشت و بیه آن مهر بارش گوید طلای خون آن با هلیج و آملج تغییر رنگ و برص میکند
و گفته اند که سقنقر را انسان را معکوز و طلب آب میکند اگر یافند در آب می رود و اگر نیافت برل میکند و در برل خود می غلطد
و چون چنین گردد و ساعت انسان می میرد و اگر انسان هبقت کرد و در آب فرو رفت قبل از رفتن آن و یا در برل خود غلطید
سقنقر بر پشت افتاده می میرد و انسان صحت می یابد و این خاصیتی است عجیب بر تقلید بر صحت آن مقلد از شربت آن از
یک مثقال تا سه مثقال بحسب مزاج و سن و فصل و بلد و موافق امزجه بارده رطوبه مضر امزجه حاره یا بیه خصوصاً که بی
مصلح استعمال نمایند و استحقاق گفته مضر است بمصلح آن عمل و بدل آن ممکنه صید او تضییع خشکسالی و کوهی و جمعی
گفته اند خصیة الحلب است و اصل آن در ارد و جوارش اسقنقر و معجون آن در قرابادین ذکر یافت

* اسقنقر یون * بضم هزه و سکون سین مهمله و ضم قاف و سکون و او را می مهمله و کسر دال مهمله و ضم یای مثناة تحتانیه
و سکون و او را یون و آنرا اسقنقر یون بحال ف هزه نیز گویند لغت یونانی است بمعنی ثوم الحبه و معروف بشوم الکلب و هیر
صحرائی است که بقا رومی می نامند * ماهیت آن دو صنف می باشد صنف اول کوچک و بی دانه و پوست آن از آن
جد انبشود و طعم آن تلخ و قابض و لذاع و آن را اسقنقر دیون حبلی و مصری و کوات بری نامند و برگ آن ریه و غیر
و کم عرض تر از سیربستانی و گل آن مائل بسرخ و ساق آن دراز و منبت آن صحرا ها و بالای کوه ها و صنف دوم مانند سیربستانی
بحسب شکل و برگ و یک دانه و طعم آن تلخ و تر و لطیف تر و با عطری و حکیم میر محمد مو من گفته که صنف دوم آن مرکب از دو
دانه و بزرگ ساق و گل آن سفید است * طبیعت آن در آخر سوم کرم و خشک و با قوت و باقیه * **افعال و خواص و منافع**
آن محال و جالی رمد ریول و حیض و تریاق زهرها و در جمیع افعال قوی تر از سیربستانی و انشاء الله تعالی در حرف الفادز
ثوم مشروحاً مذکور خواهد شد مقلد از شربت آن تاد و در هم بدل آن ثوم الد کور گویند غصص و مصلح آن در افعال مذکور
بهتر و ضمق و انفس و امراض طحال و استسقا را نافع و تخم آن بغایت مبهی می رود اما مزاج است

* اسقنقر یون * بضم هزه و سکون سین مهمله و ضم قاف و سکون و او را می مهمله و کسر دال مهمله و ضم یای مثناة تحتانیه
و سکون و او را یون و آنرا اسقنقر دیون حبلی و مصری و کوات بری نامند و برگ آن ریه و غیر
و کم عرض تر از سیربستانی و گل آن مائل بسرخ و ساق آن دراز و منبت آن صحرا ها و بالای کوه ها و صنف دوم مانند سیربستانی
بحسب شکل و برگ و یک دانه و طعم آن تلخ و تر و لطیف تر و با عطری و حکیم میر محمد مو من گفته که صنف دوم آن مرکب از دو
دانه و بزرگ ساق و گل آن سفید است * طبیعت آن در آخر سوم کرم و خشک و با قوت و باقیه * **افعال و خواص و منافع**
آن محال و جالی رمد ریول و حیض و تریاق زهرها و در جمیع افعال قوی تر از سیربستانی و انشاء الله تعالی در حرف الفادز
ثوم مشروحاً مذکور خواهد شد مقلد از شربت آن تاد و در هم بدل آن ثوم الد کور گویند غصص و مصلح آن در افعال مذکور
بهتر و ضمق و انفس و امراض طحال و استسقا را نافع و تخم آن بغایت مبهی می رود اما مزاج است

و افاقه و تنبیه او و مسامحه سائید با تشن کرم کرده آن اسفند را که لذت و حلاوت آن کم گردد بتهائی و یا باند کی خطمی و قدر قلیلی افستین و صبر و مرمکی و مصطکی اجزای متساوی یا غیر متساوی بقدر حاجت و لیکن باید که اسفند بوزن مجموع باشد بر هر صاحب نسیم و بر حاقین و قل مین و یا فخلین و یا رکبتین او بعد از تیغ زدن بر ساقین او و کذاشتن متعده و بر ساقین و قل مین در کتین او بتهائی یا با صغیر فارسی و میوزج از میکه درم و بر ک خردل یک سته کوچکی همه را یک جا نرم سائید و بار روغن یا روغن غار در هاون بدسته بسایند تا چون مرهم شود و بر اعضای مذکوره بمالند و همچنین چون بر ثوایل رشاق عارض از مردی هوا بمالند اصراط الصلوا المعده و الکبد و غیرها چون باد و چند ان غسل کف گرفته بپزند و بخورند جهت ربو و ضیق النفس و کرفتنکی آواز مغیبل و چون تشویه نمایند دو بیضه مرغ را در جوف یک اسفند و یک انند تا نضج یابد و بخورند آن بیضتین را اسهال آورد و زائیل سازد زمن را یعنی زمین گیر شدن مرضی را و چون نه تیر اط آنرا در غسل پخته بخورند جهت درد معد و سوء هضم و تقویت معد و دیرقان و سرفه کهنه و ربو و نفاس الدم و نفه مد و رنه و مغص را احتباس بول نافع و نه تیر اط مشوی آن با ماء العسل جهت جذام و آشامیدن آب برک آن که باد و چند ان غسل بقوام آورده یا شند جهت ربو و ضیق النفس مفید و چون اسفند را کوبیده نشوده و با آب آن گرمند را خمیر نموده و بنوشند جهت استسقاء مفید گفته اند چون اسفند را بخمیر و کل گرفته در زیر آتش طبع نمایند و قدری از پخته آنرا با پیاز و میر کمی و نمک سرشته بخورند مقلد از مه شقان با چلا و کرمهای شکم را هر نوع که باشد دفع نماید و یک تیر اط ازان و از ریتهای آن که با هم بگویند و بنوشند معقی قویست و چون مغز آنرا با سرکه کوبیده در حمام بر بهی که بهیج دو زائیل نشود بمالند زائیل سازد و مجرب و چون ریزه ریزه کرده در روغن زیتق بخورشانند تا خشک و نیم سوخته گردد مایلین روغن مزبور جهت جمود اطراف از سرمازدگی و درد مفاصل و نفرس و درد کوش و سده آن موثر و با مرم و قلیلی کبریت جهت قروح شعله یه و جرب متقرح و با بس و حله و حزاز و بازفت و حنا جهت بشور یا بسته سر اطفال و ضاد پخته آن با سرکه جهت کزیدن افعی نافع و چون غیر مشوی آنرا با نظرون بقدر ربع آن کوبیده در پارچه بسته موضع داء الثعلب را با آن چند ان بمالند که خون آورد کرد زائیل کرد اند و موی بر ویاند اگر محتاج بتکرار عمل باشند بعد رفع جواحت باز بمالند و گویند بوی آن کشنده مکسهای کزنده است و با الخاصیه قاتل موش در ساعت چون آنرا بشور در داشتن آن با خود یا در مکان مرچوب سباع و هوام و مار و قمل و مورچه و مکس و مالیدن متصل غیر مشوی بر بدن باعث قرحه و اذیت آن و مصلح آن مرد استک سائید با آب و گویند چون غنصل را نزد یک تاک غرس نمایند انگور را با صلاح آورد و غرس آن در پای درخت انار و سفرجل مانع ریختن شکوفه آن و تخم آن هاین طبع و جهت معص و درد مقعد و درد چشم نافع و چون کوبیده و با سرکه خمیر کرده حبها سازند و یک عد آنرا در میان انجیر کذاشته بگر و زرد میان غسل رقیق بنجیسانند پس بیرون آورند و انجیر را بکنند و بعد ازان آب کرم و یا آبی که در ان بوره جوشانیده باشند بپاشا مندد دفع قولنج صعب نماید مضر محررین و مکرب و مضر عصب صعب مصلح آن حما مار و معد و مورث غشیان و مقروح و مقطع و مصلح آن قند و نبات و بعضی گفته اند مصلح آن سنگچین و بعضی گفته شیر تازه و شیل و بعضی گفته شرابی که بسنگ تفته داغ نموده باشند و ربوب فرا که و اسفند که تدهار رانیده باشد در زمین ردی شد بد الحرارة حاد و قاتل است رمل اوای آن قی فرمودن و آشامیدن اشیای مذکوره و زرد و تخم مرغ و سرکه پخته و سماق و بنور و لعابات و مملکه و سفوف مقلد تا عقل از شریت آن تاده و در هم و زیاده بران مضر و مهلك خصوص غیر مشوی آن مصلح آن

تذوین بدن بقی و آشامیدن اشیای پاره و لعابهای مغزی و آب میوه های سرد را برای چوب بدن آن گویند بوزن آن
استفرد بپوش که میر جراحی باشد و قرومانا نیز بوزن آن و مثل و ثلث آن و ج و ثلث آن حصار بپوش که بواسطه طریق خاصی
نمودن و تشویه و خل و مکنجینات و دواها و دمان و اشربه و غرغره و اقراض مستعمل در تریاق فاروق و لغزات و معاجین
آن با خواص و منافع آنها در قریب این بتفصیل ذکر یابست

* اسکنده تنکابین معد است کرمهای ریشه گیاهی را نیز نامند و عربی حسب الزام را گویند و آن بعضی مد و در سیرالند
و شیرین و بقدر نخودی و برک آن باز یکتر از برک کراس است و زیادتر بر سه عد دنیما شد و بی شریکی کل و در
ریکزارهای قریب با آنها مبر وید

* اسکنده * بکسر همزه و مکرر سین مبهله و فتح کاف عجمی و خفای نون و دال و هاء نام دوائی مندی است * ماهیت آن
بسی است اندک تلخ و بطول یک انگشت و کمتر از آن و اندک باریک ظاهر و باطن آن سفید مائل بزرده و بهترین آن
فاکوری آنست که بزرگ کرم ناخورده باشد * طبیعت آن گرم و خشک باریک و لطیف و نسی * افعال و خواص و
منافع آن سرکه و ضیق النفس و درم اعضا و برص و اناقع و جهت دفع امراض قدیسه و تقویت بدن و تریبی و تعویض با در
رحم و کمر و دفع قسا و بلغم و سردا و فیل و اهل هند از جمله رساین و قائم مقام بهمن سفید و اهل اندک و اکت و دراد و به
بامید و دوائی زنان بعد از وضع حمل استعمال مینمایند

* اسل * بفتح همزه و مکرر سین مبهله و لام لغت عربی است و بهندی کسوانی نامند * ماهیت آن نه تن است که از آن
حصیر مینامند و در آیهها و زمینهای آید و قریب آن میروید و نورماده میباشد و آنرا کولان نامند تخم آن سیاه مائل با سنگ اری
و زرد کثیر از تخم ماده و گیاه آن خشخاش و مطهر نور ماده آن و شامهای آن باریک و بی شعبه و در عراق و روم و ایران و غیره
از آن میسازند و در سقوریل و من گفته که آن در صنف میباشد صنفی آن اطراف آن قسرو آنرا سقوریل و این صنف است و در
قسم بود یکی بی شری و درم با شری سیاه مستطیل بود و صنف این صنف علی قشور و بزرگ است و در آن صنف درم و صنف سرم آن علی قشور و
شامهای آن بزرگ و کثیر و در صنف اول و این را منجوریل نامند و در این صنف اطراف آن میروید و شامهای آن درم از
اول طبیعت سرد و صنف آن مرکب از جوهر ارضی بارد غالب و جوهر مائی خارا و نیک * افعال و خواص و منافع
آن ضما د آن جهت تحلیل ادرام و تحکیم ارجاع و سیر و مالتی و تیار است و آشامیدن شرمه و صنف آن بقدر رسد در هم
با شراب موز و در جهت قطع احتیال و ترف الدم رحم و اند و در اول و آشامیدن شرمه صنف سرم آن بغایت منوم و تا پنج در هم
آن مورد سبب و ضما د بزرگای تازه متصل به آن جهت کزیدن هوام و در ابتلا و خفا که شریب آن جهت قطع ترف الدم و
جمع اعضا و تحلیل خنازیر و در رفع مکه نافع معتدل و مستعمل آن کفکسین عالی و غلابی و در شرمه و در صنف و تریق آن که
ماده است جهت ابدان قریه و مستسقی و غلابی آن جهت ابدان با بامید

* اسکنده * بکسر همزه و مکرر سین مبهله و فتح لام و مکرر نون و جیم صاحب بخور الحیات میروند که گفته اند شمس است و اصل
ند و در آن و از آن تحلیل نیز نامند * ماهیت آن بیستانی و در می میباشد بیستانی آن گیاهی است صفت آن و از آن و در
شاخ آن در زرد رنگ و بزرگ آن سیر و بزرگ که تر و بزرگ است و مشتمل بر باغمان مغرب است و آنرا بپوش گویند و با شامهای
آن باریک و زرد رنگ و شبیه بی با شری و بزرگ آن باریک و غم و بزرگ بری آن گویند که از بیستانی و مائل و سخی و سانی آن

یا شعبهای بسیار پس در زمینی و در اطراف شاخهای آن غلافهای بسیار متراکم بعضی بالائی بعضی خفیه بغلافهای پنج و یکین
از آنها نرم تر و کوتا تر و اندرون آنها تنه های بسیار باریک سیاه و ریشه های آن بسطوری انگشتی و رنگ آن مایل سرخی
و زردی و بسیار تند طعم و منبت آن ریزکارها و کوه های بی ابرو این را با لطیفه الرنیا نامند طبیعت قسم بستانی آن گرم
در صوم و خشک در دود و دودی آن در مرد و کیفیت از آن زیاد * افعال و خواص و منافع آن بستانی آن جهت تحلیل
و انضاج اخلاط غلیظه و رفع اورام و سوز و مغص و ریح و بی عمل و ضد برک مطبوخ آن جهت رفع اورام بلغمی و دودن
آن مجرب دانسته اند و طلائی مطبوخ مزج آن با آرد جو جهت جمره نافع و عمل درم از بیم و تخم بری آن جهت درد احشا
و ریح غلیظ و گرم معده و قولنج ریحی و یک گرم آن جهت کزیدن عقرب و صوم قتاله مجرب و کوبیدن خوردن و ضد
نمردن آن انجیان را کوبیده و در جع مفاصل را مفید و چون با شیخ بالسویه و چند و کدش از صریک مثل نصف آن
حب سازند و هر روز در دود درم آن را بنفشند ریح الشیم و از ابل کدن و مل او مت بآن بیشتن را با نکل دفع نماید مفروقه
مصلح آن صمغ عربی مقله ارغوبت آن از نیم مثقال تا دود درم بدل آن مثل آن بخورنجان و نصف آن اسارون و سلس
آن قروماناورد و صمغی بدل آن عصاره و مستعمل در طب بیم و تخم آنست

* اسود سالیخ * نام مار سیاه است و بهندی کالاناک نامند * طبیعت آن در آخر صوم گرم و خشک و در غایت
تجفیف * افعال و خواص و منافع آن کف از آن آنچه در هنگام بودن آفتاب در برج حمل خصوص از دهم تا آخر صید
نموده باشند نشاید استعمال آن جهت شدت قوت سمیت آن زیرا که حمل از بروج ناریه است و بسبب شدت گرمی آنرا
برج ملتهب مینامند پس اعمالی که در آن کرده شود نیز حرارت را در آنها تاثیر بسیار است قطار در پوست مطبوخ آن در
شراب جهت درد کوش و مضغه بدان جهت در دندان و دروغنی که در آن دندان مار و سر و زهره آن جوشانیده
باشند جهت جدام و تایلل سر یع الاثر است و تعلیق دندان آن که در حالت حیات آن کندن و با شدن و بدستور تعلیق
دل آن جهت رفع تب ربع افع و طهور و زدی مقرطین گفته اند که چون شکم آن را از سرتانیه شکافته احشای آن را
بیرون آورند و از شامسفرم خشک که با آب غیسانیده نرم کرده باشند ملوساخته محل شقی را در وخته در آتش بیاویزند
تا بخته شود پس آن شاهسفرم را بر آورده بر برص تازه ضاد نمایند و یکشنبه روز یکبار آن پس باز کنند مجرب و آمین
الدوله از محمد بن احمد نقل میکند که استعمال زهره مار در هیچ امر نشاید که از سوزم قتاله است و تعلیق شاخ مار شاخدار جهت
تب غت مؤثر و تعلیق سلخ الحیه که عبارت از پوستی است که هر ساله مار می اندازد بر ورک زنان موجب سرعت
ولادت و بخور آن مسقط جنین و مجفف دانند بوا میر و تخم مار را چون با سرکه و بوره از منی سائل اطلاق کنند جهت
رفع برص تازه مجرب دانسته اند و اکتحال بیه آن مانع نزول آب و دمن و رماد طبع آن در قرابادین ذکر یافت

فصل * الف مع الشیم العجیبه *

* اشتر غار * بضم شمره و سکون شین معجمه و ضم قای منماة نو تانیه و سکون رای موهله و فتح غین معجمه و الف رای
موهله و صاحب بومان قاطع برای هوزد را خرقه نموده معرب اشتر خارا است و تاویل آن بفارسی شوک الجمال
است و عربان زنجیل العجم و زنجیل الفارس خوانند و محروث نیز و بیونانی فرانیون و آناریون بنای مثلثه نیز
و اهل مصر لحاح و بهندی اوست کتاره نامند * ماهیت آن نباتی است شبیه پیاد آورده و کل آن زرد و سفید و خارهای

[illegible]

میباشد و از آن روز آن عروق و کاردان زبان و مستعمل بیخ آن است و از خواص آن است که هر کجا میکه در جوار آن در بدن آنرا
 باطل سازد و منبت آن سنگ لاجها و قلها و حواجل دریا * طبیعت سدید آن در درم کرم و خشک و با قوت تر یا قیه و سیاه آن
 در آخر درم تا چهارم کرم و خشک گفته اند * افعال و خواص و منافع عقیق آن آشامیدن یک مثقال آن جهت رفع جنون
 و صرع و توحش و هتک و قیراغان آن با شراب قابض طبع و با طبیعت فودنج جبلی جهت اخراج حب القرح و طبیعت آن جهت عمر
 البول و کزیدن موام و اسهال زرد آب و استسقا مبدل و صغ آن با شیر مقوی احشای و محال و درم باطنی و طلای آن با سرکه جهت
 تحلیل اورام بارده طامری نافع مقدار شربت از آن تا پنج درهم و مصلح آن شکر و اما سیاه آن جهت آنکه بسیار محرق
 و قند است و مثقال آن قتل و در مشروبات غیر مستعمل و طلای آن بتنهائی یا با کبریت جهت جرب و قویا و بیق و باروغنها
 جهت تحلیل مراد بارده و ضاد آن بر جراحات متکله منقی آن و لطورخ مطبوخ آن با سرکه و کوکرد و قرا الیهود جهت قطع
 نایل موثر و مضمضه و طبیعت آن مسکن و جمع اسنان و چون مخلوط سازند با معاری آن فلفل و مثل آن موم و برودند آن بچشمه اند
 و جمع آنرا ساکن گرداند و ضاد مطبوخ آن با سرکه جهت تسکین و جمع دندان و با مرهم متاکله جهت قروح خبیثه و متاکله و چون
 آنرا با سویق خمیر نمایند و با آب و زیت بخورند و شک و خنجر و رموش دهند میگذرد آنهار از صغ آن جهت قوی دندان
 کرم شورده و خاکستر بیخ هر در نوع آن جهت قلاع مجرب دانسته اند

* اشاراس * بفتح همزه و یکسر نیز آمده و هر کون شین معجمه و فتح رای همزه و الف و عین همزه لغت مغربی است و بفارسی
 هریش نامند * صاهیت آن یعنی امت غیر بیخ خنثی زیرا که هاق خنثی کوتاه و کو چک و کل آن سفید و هاق اشاراس
 بلند تر و صریحتر و برک بیخ آن قویتر و کل آن سفید مائل بسرخ و شمر آن مستند بر و تند طعم و با عفو صفت است ولیکن شیخ
 الرئيس در قانون در مبحث قویا تصریح نموده بدین عبارت که اصل الخنثی هو الاشاراس * طبیعت آن * در اول
 کرم و خشک و محرق آن در درم کرم و درم کرم * افعال و خواص و منافع آن آشامیدن آن جهت درد
 پهلو و سرفه و برقان حادث از مفرای سوخته و عجز و خشونت خلق و چون خورد کرده بیا شامند بول و حیض براند و محرق
 آن مدد بول و حیض و محال ورم بلغمی و با سرکه دافع داء الثعلب و بیق سفید و ضاد آن جهت جبر و کسر و فتق و قیله
 و دمل و قروح خبیثه و درم خصیه و کوفتگی عضل و عصب و با سرکه و روغن کنجد جهت جرب و حکه و تلبین صلابات و بآرد
 جو جهت سعه و طلای آن بر ورمهای بلغمی نافع و تخم آن جالی و قاطع اخلاط غلیظه و کرم تر از اصل آن و جهت نفک
 اندام و با ماء العسل جهت تنقیه جگر نافع مورت من در مصلح آن سکنجبین و مرخی معد و مصلح آن کلقتل محقق ارشربت
 آن تا پنج درم و از محرق آن تا یک مثقال و از تخم آن تا درم بدل آن در اکثر افعال غری السمک است که بپند منافع
 دیگر سینه و بیخ آنرا میاید و با آب مزوج نموده مستعمل صفایان و مر اجان و صندوق حازان و کفش کران و غیرها است
 زیرا که بسیار لزج و چسبنده و وصل آن مستحکم میباشد

* اسق * بضم همزه و فتح شین معجمه و قاف معرب اشق فارسی است و بفارسی او شق و کلبانی نیز و بعربی اشق و رشق
 بتشدیل جیم و رشق و لزان اند هب و بیولانی انا نقون بغای مثله بدل از همزه را موندن نیز بعضی گفته و بر نقش نیز
 بلغت مصر قنار شق و کلج و بهندی کاند و نامند * صاهیت آن * شیخ الرئيس گفته که هو صغ الطرثوث و ربمایسمی
 لزان الاله هب لان انکوا غل و انکرار یس تل هب به و گفته اند نرم میگرداند و هب را مانند تکرار و بدلادی گفته

و آثار جلد و هماد آن با غسل جاذب خار و بیگان بظاهر جلد بعین قوت جاذبی که دارد الموم غلیج الریش گفته خوردن آن با طلا که نوعی از شراب است و مرکبی فاد زهر سموم است خصوص موی که آن را طبعی قوت نامند و حمل آن جهت اخراج جنین و ادرار حمض و احتیاق رحم و تنه مین آن جهت طرد هوا و چون مخلوط بسعد و زیت نموده نزدیک هوا برند میکشد آنها را و هر هم آن جهت تحلیل او را و دفع آنها و خوردن گوشت فاسد زانند و در یاقین گوشت صالح جلد مفید و با جمله منافع بسیاری دارد هم مفرد او هم مرکبا با دویه مناسبه مقدار شراب آن از نیم مثقال تا یک مثقال مضر معد و اکثرا آن مورت بول الدم و ادرار خون مصلح آن انیسون مضر کرده مصلح آن زوفا و کم استعمال نمودن آن بدل آن سکینج است یا جاوشیر یا بر موم و نسج مرا هم آن در قرابادین ذکر یافت

* **اشنان** * بضم حمره و سکون شین معجمه و فتح نون و الف و نون در آخر اغت عربی است و آن را حرص بضم حاء و سکون راء مهملتین و ضاء معجمه و غا سول نیز نامند برای آنکه ثیاب را بدان میسوزند * ماهیت آن انواع است یکی رطب و آن گیاهی است بی برگ و شاخهای آن باریک بجای برگ رسته و در آنها چیزها شبیه بگریه میباشد و همیشه تری تازه و پیر آب و گیاه آن بزرگ و چوب آن سطیر و میسوزانند آنرا و آتش آن بسیار گرم و تند و را نفع دارد آن گریه و طعم آن مائل بشوری و تندی معدی از آنرا جمع نموده و زمین را مقدار کمی حفر نموده در آنها آتش میاندازند بانی و خار و هیله سوخته از آن آبی جلد اکشته در آن جمع شده منجمد میگردد مانند قرصی و با قطعه های بزرگ و یا کوچک و آن عبارت از قلی است و منبت آن شوره زارها و غارها و زمینهای خشک و دواب آنرا بسبب شوری نمیشوزند بلکه بزرگده از آن در میگردند و نیز نوع دیگر از رطب آن میشود که گیاه آن تاب و ذرع و شاخهای آن باریک و پوست درخت آن مائل به سرخی و برگ آن ریزه و ضخیم و رنگ یک طرف آن سبز مائل به بنفشه و طرف دیگر آن سبز تیره و باریک و پوست بسیار در رنگ آن سیاه و بر هر چه بمانند آنرا سیاه میگرداند و طعم آن با شوری و حدت و زبرد رخت آن همیشه تر میباشد و منبت این نیز شوره زارها و در سندان کثیر الوجود و از گیاه تری و زدن این بتما مه بدستور مزید و نیز قلی بعمل میآورند و سفال گران در سندان بعد از طبع ظروف سفالی که رنگ آنها سرخ میباشد برگ آنرا اما لید و بر آنها میمالند سیاه میگرداند و نوعی از آن سفید میباشد و آنرا خرو العصار نیز نامند جهت مشابهاست آن بآن و نوعی سبز این را غا سول فارسی ریاس کوبند و با آب آن لک را حل میکنند و بجای ملاد در کتابت بکار میبرند و آن غیر ابرقانس است و بهترین آن سفید آنست که مسمی بخرو العصار است * **طبیعت آن** گرم در سموم و خشک در آخردوم * **افعال و خواص و منافع آن** جالی و محرق و منقی و مفتح و مدر قوی و محلل فصول غلیظ و مدر بول و حیض و سه درم سبز آن مسهل زرد آب و جهت استسقا نافع و یکدر هم آن مدر و حیض و نیم در هم آن مدر بول و نیم در هم آن مسقط جنین زنک و مرده در دم آن کشنده و طلای آن جهت بردن گوشت زانک زخمها و سنون آن جهت طلای دندان نافع و ممت و اومت آن مفسد دندان مصلح آن مغز تخم کدو و روغن بنفشه و مضر مثانه و مصلح آن عسل است

* **اشنه** * بضم حمره و سکون شین معجمه و فتح نون و ما یونانی ابرویون و عربی شیه العجوز و مسک الفرو و بقاری دواله و دوالک و دوالی و بهندک چوبیله و جریره و اکسیر و وسیع نیز نامند * **ماهیت آن** چیزی است شبیه بریسانهای باریک و بهن با هم پیچیده و در هم بافته و بر شاخهای درخت بارط و صوف و بر سائرد ریخته نمیکرد و بهترین آن آنست که

خود اوری و بلغمی و تقویت منابت اعصاب و روح مفصل و رفع قولنج و صداد آن جهت تحلیل صلابت و تخور آن جهت
کریزائیدن موش و سام ابرص نافع و قسم درم آن مسقط جنین و مضر آلات بول مصلح آن تخم مورد و بلوط و مضر مورین
و مصلح آن سنگجبین و مضر قلب و مصلح آن صمغ عربی مقل ارشیت آن قاذ و مثقال بدل آن در جئون و امراض هود اوری
بک وزن و نیم آن مزار جشان و د و ثلث آن سعد

* اصابع فرعون * ما هیت آن سنگائی است بمقل ارانگشتی شبیه به نی مجوف و کره دار با اندک پهنی در خاروت
چون بر مخر و تلصل ای سنگ از آنها آید از اطراف یس و حوالی شجر و عمان خیزد و صندی از آن بار طوبت صیاهی
میشد و این را در انعال قائم مقام مومیائی دانسته اند و بهترین آن مخططه سبک زرد شکن نرم آنست و اهل مصر بدل قصب
الندریه بنا و اقطان و د و نا شناسان میفرورشد و فرق میان هر دو ظاهر است بر خبر ایران * طبیعت آن گرم و خشک
در آخر درم * افعال و خواص و منافع آن قاطع نرف الدم و اضمج جراحات و محلل اورام بارده و چون با خون
جراحات سرشته استعمال نمایند جهت التیام جراحات عدیلند و در دوا نطاکتی نوشته که نوعی از آن را در مصر دیدم که
پیشتر ندیک بودم سبک نشد مجوف و شاید که این بهتر باشد از آنچه ذکر یافت

* اصابع الاصوص * ما هیت آن مترجم صیدیه ابو ریحان وصف نبات آن کرده و گفته آن دوائی است هندی
تخم آن مستعمل بلادها و شبیه به شترک چون ساعتی در دهان نگاهدارند پوست آن شق شد و مغزی از آن ظاهر گردد مانند
پنبه و در تجربک یا به بسیار مؤثر حکیم میر عبد الحکیم در حاشیه تحفة المؤمنین نوشته باغت خاند یس نمایان نامند و آن نباتی
است ما بین شجر و گیاه و باندی آن بقدر یک ربع و زیاد و برک آن شبیه به برک کل عباسی و آنرا خوشه میباشد مانند خوشه
گندم و جو و بر سر هر خوشه کبی مثل کبی خرمی و رنگ آن سرخ کم رنگ و بعضی کل آن کبود و تخم آن شبیه به انده جو چون در
دهان نگاهدارند یا در آب بریزند پوست آن شق شد و صداد آن و مغز آن بیرون آید

* اصططک بکرم حمزه و سکون ماد و فتح طاهر سه بی نقطه و کاف * ما هیت آن دیسقوری و من گفته که آن نوعی از
میده است و بعضی گفته اند صمغ زیتون است و دخان آن قائم مقام و بدل دخان کند در جمیع امور و بعضی گفته صمغ شجر
زرمی است و دیسقوری و من گفته بهترین آن اشقر چوب شبیه براتینج و سفید رنگ و شمیری آنست که چون بمالند مانند
عمل نرم گردد و وسیله آن بدل است و خالص آن کباب و مغشوش پنبه و موم کد اخته با قندی خالص آن نموده میفرورشد
* طبیعت آن گرم در موم و خشک در اول * افعال و خواص و منافع آن مسخن و منضج و ملین و جهت زکام
و نزاله و سرفه و بصوحت صوت و انقطاع آن که از سردی باشد نافع و چون با قندی و علك البطم فرورند طبیعت را نرم گرداند
و روغن آن جهت صلابت رحم و تقویت سبب آن را در ارحیض نافع مصلح و مسیت و ثقل و اس آورد و اسقاط جنین زن
نمایند مصلح آن تخم را زبانه مقل ارشیت آن نیم درم تا یک درم و نیم بدل آن میده سائک است

الالفی ضع الطاء المهمله

* اطرا طیقوس * بفتح مزه و سکون ط و فتح را و الف و کسری طای میملات و سکون یای مثناة تحتانیه و ضم ثاف و سکون واو
و همین مهملة لغت یونانی است بمعنی شبیه انکرا کب و بری معریف بحال بی است جهت آنکه تعلیق آن بالخصایع او رام
حادث در حالب و نافع است * ما هیت آن گیاهی است ساق آن که ترا از درمی و صلب و خشن و بر اطراف آن کبی شبیه

در آن بک حلقه یا اسفناخ یا روغن بادام بخفته باشند جهت اجرائی ملک کور آموافقی و موافق بطن و آنچه از آن در جرم دارند
مرد و بار طریقت بسیار از همه بطی الهضم و الانحدار و قلیل الغنات و روکامی در بد و قسم اول از برای صفراوی مزاجان و یا
بجهت زیادتی لذت بعضی جمومات مناسبه مانند کشک یا ماست یا سرکه و یا آب لیمو و یا غوره و یا آنار و یا آلو و یا زرشک و
یا امثال اینها یا اندک شیرینی چاشنی گرفته و ترتیب مینهند و این قسم را بتزکی آتش با ناطق نامند و بطی الهضم تر و مسهل و
مولد بلغم غلیظ است و مصالح آن ثوم و ادویه حاره و بعضی جهت رفع اسهال و حبس طبیعت با ادویه قویه مثل آب صابون
و به ترش و کشک بریان و امثال اینها و ترتیب مینهند و گفته اند که اطریه متخذ از خمیر آرد کدو مصالح است از برای حار
المزاج و کسیکه محتاج بغذای متین باشد و نافع است از برای سعال هرگاه نبوده باشد مسبب آن اخلاط حاره و آنچه با کوشش
باشد کثیر الغنات و مرطب و مسمن بدن و همچنین با شیر و شیرینی آن مولد خلط غلیظ و آنچه از آرد برنج سازند سبک و نرم و
الهضم و قابض است و نوع دیگر که آنرا بفارسی رشته قطایف و رشته خطائی نامند و آنرا از آرد برنج یا نشاسته و یا پودر و در هم
سازند و بن نوعی که آرد برنج یا نشاسته مخلوط با آب کرده و صاف نموده در قعیه که سوراخهای باریک داشته باشد کرد و ریخته
مسی یا سینی مسی را بر آتش گذاشته که خوب گرم گردد پس آن قمع را بیک سمت گرفته بموضع تمام بران بفاصله یکشیر و یا
کثیرتر کرد و اندک تا مانند رشته های باریک از آن بر آید و در یک بسته شود و از دست دیگر آنچند بسته شده است بردارند
اگر یک شخص باشد و اگر دو کس باشد و یا ظرف بزرگ باشد یکی بریزد و دیگری بردارد تا مادام و هر مقل را که خواهند
پس آنرا در ظرفی کرده مغز کودکان بریان و مغز بادام بریان و مغز بسته بریان گرفته و جلاب شکری رقیق با دانه هیل
همود و بر روی وی ریخته بشورند و بعضی بجای جلاب شکری پالوده شکری رقیق که آنرا بفارسی ماقوتی رقیق
گویند بر روی وی کرده و مخمور آن آنچه از آرد برنج ترتیب دهند سبک و سریع الهضم و قابض و آنچه از آرد میده
یا نشاسته سازند کثیر الغنات و بطی الهضم و روان نشاسته ساخته آن سبک تر و قابض تر و این و اثبت اقرب و اطریه یعنی آتش
آرد نافع است از برای صدام خصوص صدام صفراوی و یا بس ماذج حادث از هم و غم و مالتخاریای حار یا بس و نسیمان
خصوص مطیب بدن و از قلیل و خولنجیان و یا بامریای زنجبیل و امثال اینها جهت زکام و نزله و با عمل جهت
نفت الیدم خصوص که در آن علس بخفته باشند جهت سل و بول الدم بسبب آنکه متولد میگردد از آن خون باغمی
که مقاومت مینماید با سودای احتراقیه و تیرید و ترطیب بدن مینماید و متخیر نمیکرد از آن انخوره و از برای ابدان و مزجه
با رده و رطبه و معدی های رطب با امثال ادویه حاره که ذکر یافت مناسب و کامی جهت اصحاب و زیادتى لذت بخورد و دوست
و چندان در بزه کرد و یا کوشش قیسه و یا کوفته چاشنی بسبب و به و آب لیمو و آب غوره و یا ماست یا کشک داخل اطریه مینمایند

و در قرابادین بتفصیل ذکر یافت * فصل الالف مع الطای المعجمه

* اظفار الطایب * بدنه همزه و سکون طای معجمه و فتح فارالف و واء مهمله و کسر طاء مهمله و سکون یای مثناة تحتانیه و یای
موجده تحت عربی است بفارسی ناخن بریان و ناخن خرس و ناخن بویار و بوندی نکه بدنه نون و کاف و ها و بغرنکی افکن
اورطس نامند * ماهیت آن جسم صلبی است صدفی که از ساحل دریای هند آورند شبیه باخن و مائل بتند و در خوشبو
چند نوع میباشد بعضی سفید مائل بسرخ و این را مندی میخوانند و بعضی از آن سرخ و یا تغییر و این را قرشی نامند
و بعضی سفید و بزرگ و باد هومت و بعضی گرد و نیمه بزرگ ترا از اول و کوچکتر از ثانی و سیاه را این را بغارشی ناخن دهر

است بوی معتوازان آید و در عمل از اقربطشی ضعیف تر باشد و منرجیم مثل به ابوریحان گفته که این را معتوی نامند چون نسبت بوی آن کنند و چون نسبت بمعین آن کنند جرمانی گویند و این زبان ترین انواع است و اقربطشی را انطاکي نیز نامند زیرا که بیشتر از انجا با نطاکيه برند و از انجا با طراف و اقلیطشی نیز لام بجای را گویند

طبیعت آن جالینوس کرم و خشک در معوم دانسته و حنین و دیگر اطبا کرم در معوم و خشک در آخر اول و بعضی نیز خشک در دوم گفته اند **افعال و خواص و منافع آن** محلل و ملطف و مفتوح سدد و مسهل هودا و بلغم بنهائی و بیا با بنفشه مسهل صفرا و نیز جهت امراض دماغی و عصبانی از قبیل صداع و تشنج اعتلائی و صرع و مالمخولیا و مانیا و جنون و کابوس و ورسواس سوداوی و فالج و لغوه و خل و راجاع و مفاصل و سرطان متقرح و تغریغ قلب بسبب تنقیه سودا و کرم معد و و راجع را دفع نماید و موافق امزجه پیران و مشائخ و با لخاصه جهت امراض سوداوی و تنقیه سودا و بیعید و دفع رازاقل کرد اند صاحب شفاء الاسقام گفته مفتوح سد است و در اسهال بطی العمل و چون ضم نمایند بآن فلفل و ادویه لطیفه اسهال بسرعت مینماید جهت آنکه آنها معین بر عمل و تحلیل آیدند **امراض الکرام** و چون یک هفته مرور زده در هم آنرا در نیم رطل شیر تازه درشید و تخمستاند و با پانزده مقال سنگجبین بنوشند جهت دفع صداع سوداوی و مالمخولیا و تشنج اعتلائی و درخش و خفقان مجرب دانسته اند و همچنین چون شش درم آنرا در قلری شیر کوفته تازه درشید و داخل کرده بپاشانند از برای صداع سوداوی و تنقیه سودا و بعد از نفع به منجنجات مناسبه و آشامیدن شش درم آن با ماء الجبن جهت صداع حادث بمشاکت قلب بسبب سوء مزاج هوداوی آن و با مثل آن انستین برای مالمخولیا و چون شش درم آنرا با ده درم مویز منقی از حب چند جوش خفیفی داده مافی نمود و بپاشانند نافع است مالمخولیا و حادث از آشامیدن خمیر بسیار وادمان بران و خبیثت ورسواس سوداوی و اخراج دین آن طوالی اگر اضافه نمایند بران طبع سر بنفشه میباشد نافع و چون اضافه نمایند بر دمه مفرحی مانند بادرنجبویه و کافور زبان میباشد ابلغ و همچنین با ماء الجبن از برای مالمخولیا و هشت درم آن با شیر تازه درشید و و شکر سفید جهت مالمخولیا و مانیا و جنون و کابوس و اکثر امراض سوداوی و استفراغ ماده مالمخولیا و سوداوی با انتمون و شحم حنظل و اندکی سقوفیا بعد از نفع و نفع ماده موجب رستگاری از ان است و چون انتمون را کوبید و در مو بزمنقی سرشته حب بسته فرو برند از ان پیچیدرم تاده در هم نافع است مالمخولیا و مراقی را و چون مفت درم انتمون را کوبید در بادفت درم سنگجبین سادده سرشته بپاشانند اسهال هودا و بقوت نماید و تنقیه طحال کند و نافع است از برای مالمخولیا و طحانی و مانیا و چون سرشته یکمرتبه ازین ترکیب خورد میشود میباشد نافع از برای مانیا و مالمخولیا و جنون و جمیع امراض سوداوی مخترق از سودای بارد و همچنین آشامیدن آن با ماء الجبن متجین بشیره قرطم که مقلد شیر در رطل باشد و حب القرطم کوبید و بیست درم از برای مالمخولیا و مانیا و جنون و ورسواس سوداوی و بدین دستور که حب القرطم را کوبید و شیر را قلری جوش داده درود آورد و چون نیم کرم کرد آنرا در پارچه کرده دران بمالند که تمام شیر آن دران بر آید و یک ارند تا خوب بسته شود پس آنرا بدستور مقرر بچکانند و تمام آب آنرا از پرویزن بکمرند و با شش درم انتمون بدوشند طلا طای در مجرب است خود آورده که دیدم خلق کثیری از اصحاب مالمخولیا و مانیا و جنون و ورسواس هوداوی که انتمون مخلوط با نستین و برک حنظل بآنها دادند شفا یافتند و نیست درائی نافع تر از برای مالمخولیا و امراض سوداوی از ان و چون انتمون را در آب یک و جوشی داده مالید صاف نمود و در آب صافی آن کافور حل نموده باز صاف

که بری آن مقام شان بر عمل بیک لقمه شیر بسیار از آن فرورفته در خشک جمع میگردد آنرا خشک کرده با طراز میبرند و بعضی صمغ درخت مار ریون دالسته اند و اصل آن در بهترین آن صاف تازه یا گستره رنگ مائل بزرده و رنگی بوی با حلاوت طعم آن است که چون بزبان بگذرانند زبان را بکزد و مثل تلخ آن باقی میماند و هر چند تلخ بوتر و تیز تر باشد بهتر و تازه تر است و زود در آب و روغن زیت که اخته شود و سبک وزن و متخلخل باشد و کهنه آن سرخرنگ اشقر بود و زود که اخته نشود و در وقت آن که تر باشد و منشور آن که از انزروت و صمغ عربی میسازند باوصاف مذکور نیست و گویند اگر بخار آن در وقت گرفتن دامنه بدن آن برسد میرزاند آنرا پس باید که در آن حین دهان را بپوشانند و اول کمی که بی برده با این صمغ یوناس ملک یونیه بوده خورد با آنکه اطباء در عصاره یافته اند * طبیعت آن گرم و خشک در اول چهارم و بعضی خشک در سوم گفته اند و قوت آن ناپائمال قوی میباشد و بعد از آن ضعیف و تازه سال باطل میگردد * افعال و خواص و منافع آن * جالی و ملطف و محرق و حاد خصوص تازه آن بحدی که زیاده است از خلطیت که حادث ترین صغهاست مسهل بلغم از ج و زرد آب و منقی نضول بلغمیه از اعصاب و جهت لقوه و فالج و استرخا و تشنج امتلائی و رعشه و خلل و زرد و اروس و صرع و سکنه و کابوس و جمود و تشنجه و استسقا و سوز و قولنج و سردی کرده و هرق النساء و مفاصل و رجوع طهر و ورک که از یاقه باشد و دفع سموم بارد و تسکین اقسام ضربان مفید لقوه معوط مقداره سی از آن مخلول در شیر در جهت لقوه و متلول آن در روغن حبّه القضا و مائیدن آن بر روی ما حب لقوه نافع و در ستور و بردن حب معتوج از ربع در می از آن و از سکنج و مقل الیهود و اشق از هر یک نیم درم جهت لقوه مفید زائل کرد آنرا الفالجه و الاسترخا و کثرت بولیدن آن نافع است فالج را بجهت آنکه تشنجه دماغ میکند و میل میل ملل مواد را از جانب نخاع بسوی بینی و معوط متلول مقل از یک شعبره آن با آب مرزنجوش یا آب افشرد و چندین با آب انشرد و سیر تر نیز نافع است فالج را بپایان جهت و آشامیدن آن با دویه مناسبه نیز نافع است آنرا و استرخا را در روغن اعتصامی مسترخیه بروغن زیت که در یکرطل آن مقل ارسه درهم انریون حل کرده باشد مدت روز یا شش روز از آن سه روز نافع است آنرا و فالج را و اکثری از اعراض عصانیه را و اگر مخلوط نمایند آنرا بقیه و طبعه شکسته باشند حدت انریون را بروغن و سرخ نمایند بآن نافع است آن هر دو را بهایت نفع و سزاوار نیست اکثر مزوج این زیاده از هفت روز و مقل از انریون ارسه درم و چون حل نمایند بروغن قسطا یا روغن عار کرم نموده تدفین بآن نمایند نافع است از برای فالج و استرخا بجهت آنکه سخن عصا است و ملایف و مختل بلغم و چون بگیرند وزن یک اوقیه آنرا و نرم سوده در یکرطل زیت که در آن دواوقیه موم که اخته باشند داخل کرده در هاون بدسته بمانند تا چون مرهم شود و تمرین نمایند بقلیلی از آن نافع است فالج و استرخا و نفعی بین و چون بگیرند از آن ربع درمی و از سکنج و اشق نصف درمی و حب ساخته فرو برند نافع است از برای استرخا و چون بگیرند مقل او بیک انگ از آن و سائیده بزرده و نیم مرغ نیمه و شست با شید و بیا شامند نافع است استرخای اعصاب را نفعی بلغم و چون مخلوط نمایند انریون را ببعثی از دهان حاره مانند روغن قسطا و روغن سد اب و تمرین نمایند بآن نافع است تشنج بلغمی را و اگر زیاده نمایند بوزن آن چند پیل ستر و عاقر قرحا میباشد نافع و همچنین تمرین بقیه و طی معمول از انریون تازه یک اوقیه و زیت کهنه یکرطل و موم سرخ دواوقیه که موم را در زیت که اخته انریون را نرم سوده بآن مخلوط کرده در هاون بدسته نیکو سائیده استعمال نمایند الوعشه و التملد آشامیدن آن با دویه مناسبه نافع است رعشه بلغمی را و تمرین بیک درم انریون مخلول در دویه در هم زیت کهنه

[illegible]

السموم و غیر ما و ازین آغامیدن طبع آن جهت های معین و مرکب و کهنه و با ناردین جهت داء الثعلب و داء البهیر
اصلاح فساد مزاج و رتبهائی جهت نیکوئی رنگ رخساره و بدستور ضاد آن و آشامیدن ده درم مطبوخ آن جهت کزیدن
عقرب و با شرب جهت سم شوکران و نهش تنین بحری و بری نیز و با سرکه جهت خنای عارض از شرب قطر و ضاد آن با آب
جهت شرا و تحلیل صلابات و داء الثعلب و داء البهیر و کد داشتن آن در صندوق و میان متاع مانع کرم زدن ثياب و
آمیختن آب مطبوخ آن با مرکب مانع تغییر آن و خوردن ارضه و کرم رسوس و موش کتابی را که با آن مرکب کتابت کرده
باشند و طلائی آن با زیت بریدن مانع مقارنت پشه است با آن کهن و ذرور آن جهت کزیدن انیدن هوام و با شیدن آب طبع
آن کشنده کیک و دزد هین آن با عسل طرد هوام الضار گفته اند افسنتین مضعف فم معد و است سواى نبطی آن ولیکن ضرر
عصاره آن زیاده از حشیش آن است و مصلح آن در مبرودین انیسون و مصطکی و در محرورین شربت انار
و امثال آن و شیخ لرئیس صاحب شفاء الا سقام و دیگران گفته اند که حشیش افسنتین موافق ترین ادویه است از برای
معد و تقویت آن و عصاره آن مضعف آن است بجهت آنکه در عصاره آن قوت قبضی که محتبس است در حشیش آن نیست
ولیز صاحب شفاء الا سقام گفته جایز نیست استعمال آن قبل از نضج اخلاط بجهت آنکه ضرر آن در آن چون بیشتر از نفع
آن است بسبب قوت قبضی که دارد و با الجملة در آن دو قوت است قوت اسهال و قوت قبض و در جوهر نیز یکی جوهر لطیف
هرای ناری که باعث اسهال و تفتیح است و دیگری جوهر کثیف ارضی که موجب قبض و حبس است مقدار شربت از جرم
آن از یک مثقال تا دو مثقال و در مطبوخ تا دو درم است اما باید که چون جرم آنرا بطریق سفوف و غیر آن اگر استعمال
نمایند بجهت رفع قبض آن پروغن یا دام چرب نمایند بدل آن در اسهال غائث و شیخ ارمنی است و جهت تقویت معد
بوزن آن اسارون و نصف آن هلیله زرد و بجهت جگر عصاره غائث و جعله و تیموم و عصاره آن که آنرا کربید و آب
آنرا گرفته در آفتاب خشک کنند در جمیع افعال مذکوره اتون است و نیز محال و مفتوح سد و جگر و مجاری مابین معد و جگر و
مجاری امعاء جهت تهائی کهنه و مرکبه قلیمه و تقویت معد و تنقیه آن از اخلاط مراریه و آوردن اشتهای طعام و ابتلای طوره
القنیه و استمقاریرقان و نیکو کردن رنگ رخساره و اصلاح فساد مزاج شربا مقبل و جهت تهیح وجه و ورم اطراف و ورم طحال
و داء الثعلب و داء البهیر شربا و ضاد آن نافع و مورت کرب و مداع و مصلح آن ربوند مقدار شربت آن تا یک درم و بدل آن سه
وزن آن افسنتین با غافق باشکامی است و این ضعیف است شیخ الرئیس گفته عصاره آن مصلح است و طن من آنست که
همین سبب مصرت آنست بمعد مصلح آن در مبرودین انیسون و در محرورین آب انار است و حب افسنتین و دهان و اشربه
و اضمه و عرق و غره و اقراص و مطبوخات و معجون آن در قرابادین ذکر یافت با خواص و منافع و طرق
استعمال و صنعت هر یک

* افسنج * مفتوح اول در سکون فاضل شین معجمه و فتح راء مملعه و جیم مغرب از افشوره فارسی است که بعربی عصیر نامند
و اصل آن افشوده بوده که بکثرت استعمال افشوده شد و آن مخصوص با آب میوه های آبله است که مالیده و با کوبیده نشود
آب آنرا با کبیریک خواهر آتش بقوام آورند که رب نامند و یا در آفتاب کنند تا غلیظ شود که عصاره گویند و با لعل
عبارت از آب افشوده میوه های آبله از وسیله ترش یا میخوش مانند انار و آلو یا لورثوت و زرشک و یا آب لیمو و یا اترج و
یا سرکه انگوری و یا عرق نعناع و یا تمر هندی مخلوط با آب و یا آب انبه خام و فاسه و جامون که میوه های هند است یا سماق

مخلول در آب و امثال اینها است که صاف کرده و بقل راجحت قند یا نبات داخل کرده و آب بر آن مقداری که خوش طعم
 گردد و با طعام ریابد و آن بشوشتند یا هورب و شربت ترشی و یا میخوشی که در آب حل کنند و بنوشند و عرق اطمانی که از
 جملة الخرجا صیر فیقه است و در قرابادین ذکر یافت ^{طبیعت و انعال} و خواص هر يك را جع با تجویزی است که از آن ساری
 * ^{افعی} بفتح ميم و سکون فاء فتح عین ميمله ریاد در آخر بلغت عبرانی نام نوعی از حبه است و حبه اهم جنس آن و انقی
 را بیونانی احد یا را حاد یا نامند و آنرا امامی بسیار است ^{ماهیت} آن مار بست بقدر و در ذرع دست و باد ثبات باران
 و کونا آن اندک که با برید شد که بفارسی گندم نامند و سر آن پهن و بزرگ و مثلث شکل که قاعده آن بطرف کردن
 آن میباشد و کردن آن باریک و در وقت رفتار از آن آوازی آید گویند که آواز از پوست آنست اختلاف حیات دیگر که آنها
 را این هیئت و خواص نیست و بسیار قوی و زرد در درملون بالوان بسیار و در کوچکی و بزرگی مختلف بعضی سیاه مائل
 بزرده و بعضی مائل بسرخ و بعضی به تیرگی و بعضی ابلق و غیر اینها از الزوان و نیز بعضی شاد رنگ السیمه و بعضی مائل با عدل آن
 و بعضی قابل السیمه و نر و ماده میباشد ماده آنرا چهار دارند آن و نر آنرا در دندان و در این و بهترین آن مستعمل در تریاق فاروق
 ماده اشقر مائل بسرخي جوان در راز آب و عسارت و جمل و دیش و شیر و زرد می کشار و عرقین سر و طب جسد مائل به اوزکی
 است که چشمش مائل بسرخي باشد و در آخر بهار یا اوائل صیف صید گردد و در وقت صید عرقین و زخمی یا بر نرسید و در
 زرد سر و دم آنرا قطع نموده باشد که ضعیف و لا غرضه باشد و طریقی قطع سر و دم آن است که آنرا خشم آلود نموده
 بزرده و سر و دم تمام سر و دم آن را یکجا جمع نموده پخته و دانه چغری عربی و با عسل طریقی و با نباتی دیگر که بسیار
 قند باشد و دم آن جای بخار داشته باشد مثل ارچا و انکشت از هر طریقی به ضرب یا بکلی جدا نمائید که در آن اصل از مملی
 دندان و الا بکار تصویر اند آمد و کوهه مخاضی سر و دم آن دندان که در آن اند و یکس نرسد و در دانه جدا کردن
 را گنداند اند که بجهت کرب سمیت آن است چنانچه مشهور است بآنکه برای آن است که در آن کربانی پوست پس پوست
 آنرا جدا کنند و شکم آنرا جدا کرده و در دانه و معا و احشای آنرا بر آورند و احشای آنرا باند که زردی آن شکافه مگردد و در
 بطن آن فروزد که گوشت آنرا فاسد و زهر قاتل خواهد نمود و بخار نخواهد آمد زیرا که سمیت بسیار در آن است پس با آب
 و نیک پاک شسته و با آب و قند و شکر و اندکی مایه در دیک سنگی و اگر باشد عسل یا زهره نعلی گردد و این بقره با آن ملایم
 بدست طبع نماید و اگر آتش اشک باشد و بشوشتند و با آب که سر آن پخته آب آنست که در آن باشد که با آب آن آید و بکوبند
 شود و بسیار باقی نماید و بعد صبر اندین یک از آن زهره کرد پس سر آنرا با آب کرده و کوششهای آنرا تمام از صفت و این جدا
 نمایند و بهر نحو که خواهند استعمال نماید اقراض سازند و باغیر آن را اگر اقراض سازند در هارون سنگی نرم بکوبند و با
 آرد نان خشک و ربع وزن آن سرشته دست را بر روی بالغان بپوش گردانند اقراض از یک سازند و بر روی عرق مال خشک نمایند
 و در شیشه نگاه دارند و عسل الحاجة بکار برای و علامت جوایبی آن هر صفت حور کت و همیشه سر را بشارت داسنی است و هر چه
 بعد قطع سر و دانه مملی کمی از آن آب و نیک حرکت باشد استعمال نماید و در راز صاف و در با آن بکلی معومه است بعضی
 مانند از که از بدن آن بخون از معام و منافق ملسوع آن جاری میگردد و گفته اند که بخون بزرگ و بکوبند و بکوبند
 است که نر و سر و در دمل و شش مائل در آن مائل ماهی در آب و دیگر ملکه مملی از اس است که طول آن نهایت مد شیر
 خوراک و حر آن باریک و نر که اندک است که سمیت این اندک است که بغض و صبر خود میکشد و هر اگر نظری بر آن اندک معین در

هر که نزدیک آن مردار رود او نیز میبرد و این قول شاید مبالغه باشد و یکرانمی که کمر آن کنگه را گردن آن باریک و سر آن پهن را غیر انتطهای سیاه باشد و دیگر بلوطیه که در بلوط میجاند و بدو میباید و کمی را که بگذرد پوست او جدا می گردد و دیگر معطشه که عطش با فراط و حرقت و التهاب بسیار عارض میگردد و ملهوع آن را بحدی که دانه آب مینوشد و شراب نمیکردد تا بمیرد و دیگر بزاقه که میکشد با آب دهان خود و بوی آن نیز مهلك است و دیگر سیاه مسمی با سود سالیق و ارقم یعنی ابلق و مرشش یعنی دورنگ و آنچه صاحب خالها باشد و انواع و دینه دیگر نیز میباشد و سمیت مار ماده اکثر تویر از آن است و تاثیر آن در نهش اعضای طرف چپ خصوص قریب بقلب و دماغ و اعصاب و کبد اضرع است از اعضای بعید و سمیت مار در دندان آن است یعنی بواسطه دندان آن سمیت را بعضی میریزد دندان آن سنگین و کویچک بمقتل اردانه برنجی و در آن سوراخی در طول و سر آن محترف مانند قلم تراشیده است و چون ماری که دندان آنرا بر آورده باشد کسی را بگذرد از موضع نهش آن قوری خون بر می آید و لیکن اذیت بسیار نمی رساند و مسموع کشته ماری که دندان سمی آنرا بر آورده باشد اگر محبوس دارند بعد از د وصال و اگر سر در تن بعد از شش ماه باز دندان سمی مثل اول بر می آورد و کسی را که بگذرد بدستور هلاک میگرداند * طبیعت آن بهایت گرمی و خشکی و زجیف و تحلیل است و آن که قریب با آب و حار است نباید در دوزخ و متوسط آن در سوم و آنکه در دوزخ و کوهستان میباشد خشک در چهارم * افعال و خواص و منافع آن چون با آب و اندک نمک رشت بر درغن زیتون بر آتش اخگر بسلا میخته طبع نمایند تا مهربا شود و گوشت آنرا با کند نا تناول نماید مواد غلیظه را بطرف جلد دفع میکند و تحلیل می دهد و گفته اند در مبتل و م این معنی تجربه رسید که بعد از خوردن بدن از متعش شدن و از آن مانند نفس ماهی جلد آکشت و از آن مرض شقایق و نیز از خوردن بسیار آن بدن متفرج شد؛ مثل ماهی پوست از آن میریزد و مقتل از کم آن اخلاط متعده لطیفه را مستحیل بشیون و کثیفه را بتفشر جلد دفع میکند و نفع می بخشد و ایضا گوشت پخته آن بنحویکه برای تریاق فاروق میوزند جهت دفع سموم مشروب و مل و غه و ضعف بص و درد عصب را از آن برص و منع زیاده خناری و حفظ جوانی و تقویت قوتی حیوانی و نفسانی و نیکویی ذهن و فکر و جهت لغوه و رعشه و اسراض بارد و عصبانی و طول عمر و مؤثر هر که سال یکموتیه تناول نمایند و لیکن اکثر در آن نمایند و بعد تقویت بدن و شروع بر ویدن گوشت و جلد حفظ نمایند و اعذار از اخراج بهالبدن مراهم و موم و روغنهای مناسب و مسکه تازه و از داخل با شامیدن شراب و ماء اللحم و اکل لحوم لطیفه مشویه و امثال اینها و آشامیدن مرقه آن جهت ضمیت النفس بارد و طب و بایک که مرقه آن را بدم بپزند زیرا که گوشت آن دیر پخته و مهربا میگردد و ضماد گوشت کوبیده خام آن جهت دفع سمیت افعی کزیه و اقسام مارها بهایت نافع و بجهت داء العلب و داء الحیه و خناری و اوجاع مزمنه بارد و نافع و چون شکم آنرا چاک کنند و کرمها کرم بزرگ و آن کذا رنگ و جمع آنرا ساکن کرد اند و سمیت آنرا دفع نماید و اکثر اکل آن متروک و مصلع و مصلح آن شیر تازه و دوشیده و آب فواکه است و نخودیکه در حین جوانی بدن گوشت در آن پخته باشند در افعال قریب است بقرص افعی و نسکی که در رجوف آن بر کرده باشند در افعال ضعیف و از گوشت آن است و گفته اند که چون هفت عدل افعی را بر پستان پشم سرخ از غوانی خفه کرد و بازاری افعی گرمی در آن بپزند بستان آن را بر کردن صاحب خنای جهت رفع آن علت بالخاصیه مجرب و بدستور و پستان کنایه افعی را بدان خفه کرده باشند جهت خنای و اورام لوزتین دفع و خون آنرا گنجا لا جهت روشنی چشم و منع نزول آب در چشم مفید

سائر اجزای آن جهت رجوع کین و درم بارد غلیظه آن و فتیح مد آن و سده لحال و تحلیل او را م و اخلاط غلیظه و ریاخ
 و نذیه لحال و احشا و صلابات سائر امضا و در دها و دفع جمیع سموم قناله شر بارضا و اناغ و باید که سه روز با شراب خلط
 یعنی شیرین استعمال نمایند و معارفه هیچ آن در جمیع امراض مذکور نافع و قویتر و باید که در فصل بهار و معارفه آنرا بگیرند
 زیرا که بعد از آن دوران و طریقی نمیشاند مقلد از شربت آن قاذ و متقال و از تخم آن نیم متقال و در دهان آن در آثار فاسد آن
 است و آنرا زیت الطحیم نامند

۱۰ **اقیمیدون** * بدنه سوز و کمر ناز و سکون یای مثانه و تپاننده و کسومیم و سکون یای مثانه و تپاننده و ضم دال و سکون و از
 ارون لغت یونانی است و آنرا فانیوس نامند * ماهیت آن نباتی است مابین شیر و گیاه و منجمد در یک شاخ و برک آن
 زیاد از دانه مد و بسیار غلیظ و کثیف و در دهنهای آن باریک و بسیار و در دهن و بی طعم * طبیعت آن سرد و
 تر * **افعال** و خواص آن ضد آن مانع از رک شدن پستان است مخصوص ماری و عن زیتون نارس و آشامیدن آن
 مانع از تولید زین و مرد مقلد از شربت آنرا و یک دریم آن جهت قطع نواله سده متقال است که با شراب بنوشند

۱۱ **اقیموس** * بدنه اول و سکون فاضل و ضم یای مثانه و تپاننده و سکون و از زیتون نارس و آشامیدن آن
 نامند و جهت آنکه شبیه بخله است و بعضی مردم آنرا خاما لانس و فیل بری آنرا گویند * ماهیت آن نباتی است مابین شیر و
 گیاه و بسیار بلند و ساقی آن در یک و از سه عد در زیاد و بسیار و در دهن و بی طعم * طبیعت آن سرد و تر *
 و بسیار سبز و شیر آن مانند خیار کوچک و صوری شکلی و بسیار و کثیف و در دهن و بی طعم * طبیعت آن سرد و تر *
 و خشکی و سوز و از زیتون نارس و در دهن و بی طعم * طبیعت آن سرد و تر *
 لناع و جالب فیوس بارد و درم و مجفف در اول و شیر آنرا حار و فاضل در اول و مجفف در دوم گفته * **افعال** و
 خواص آن آگاهی آن معنی و افعال آن مسهل و مفرغ آن مقوی و مسهل و نفهم و صغیر و مانع از تولید زین و مرد
 و عاده صبیان نامند و چون بران امانت و شیر آن برافان را عسل و در دهان آن مقوی و مسهل و مقلد از شربت آنرا و یک دریم آن
 و از زیتون نارس و در دهن و بی طعم * طبیعت آن سرد و تر *
 جز میل دل به آن چشم را زرقین و مسهل است و که جهت استخراج دهنه آن است که آنرا بگیرند و بسیار و در دهن و بی طعم *
 که بر دل و زیتون نارس و در دهن و بی طعم * طبیعت آن سرد و تر *

۱۲ **اقیمون** * بدنه سوز و سکون فاضل و ضم یای مثانه و تپاننده و سکون و از زیتون نارس و آشامیدن آن
 یعنی خواب غرق آوراند و در موی این الحاح و من و مقلد از شربت آنرا و یک دریم آن جهت قطع نواله سده متقال است که با شراب بنوشند
 اعضا و ماری آنرا ک و گویند که آنرا که در ستم از کلا و من طایف که به سدر است و نورانی و در دهن و بی طعم *
 در از اجاع دال و سکون و جانی میان مراض و مقلد از شربت آنرا و یک دریم آن جهت قطع نواله سده متقال است که با شراب بنوشند
 القابله است و اطباء اعتبار چنان نامی محتاج بوده اند با سده لحال و تحلیل او را م و اخلاط غلیظه و ریاخ
 آنرا با مصلحات آن مانند زعفران و جندل و سدر و عسل * ماهیت آن نباتی است مابین شیر و گیاه و منجمد در یک شاخ و برک آن
 بسیار و کثیف و در دهن و بی طعم * طبیعت آن سرد و تر *
 و خشکی و سوز و از زیتون نارس و در دهن و بی طعم * طبیعت آن سرد و تر *

لین میگردند اند و ستانی آن بسیار کم بود و مکرر در مصرتها خاصه در موضعی از آن معروق یا بطور ازانجا یا طرأیا میبردند آنکه
سوم بر عصاره خشخاش سیاه که با قتاب خشک نمائند چنانچه در دستورند و من و شیخ الرأیس فرموده اند و از کاهو محض را
نیز انیون میسازند و این نیز منافع را است اما ضعف العمل و از شقایق النعمان نیز بدستور خشخاش لین میگردند و این بسیار
کم بعمل می آید ولیکن بسیار قوی است طریقه اخذ آن آنست که چون بر کاهای کل خشخاش ریخت و کوزه آن بزرگ شد
و دانه آن بسته کرد بد و قویب یا آن رسد که رطوبت و طراوت آن کم شود و خشک کرد و اطرائی ظاهر آنرا آخر روز سه
چهار تیغ طولانی غیر آنکه غایب باشد و با آن درون آن بر مل و خور را خفا کند زده شب میگذاردند تا شیر و رطوبتیکه درون
آنست از آن موضع بیرون آید و بسبب سردی هوای الجمله بمرودی و انعقاد بیمرمان پس صبح زود که آفتاب خوب
طلوع نکرده و هوا گرم نشده باشد آنهارا با انگشت میگردند و بر کنار صدف یا بباله چینی یا شیشه جمع مینمایند و زمانی صبر
میکند تا آنچه باز تراوش نماید و از آنجا بر آید نیز میگردند و همچنین روز دیگر و کاه مرتبه دیگر نیز تیغ میزنند و پس آنرا بدستور
بر میزنند و بعضی مردم لین آنرا از صدف یا از پشت کاردی جمع مینمایند و با انگشت بهتر است زیرا که در آن جوهرات البته
قلری از بوحت رقیق و اجزای کثیفه خشخاش خراشیده داخل آن میگردند پس بعد از اتمام اخذ تمامی لین آنرا بر روی
سنگ نیکو لایه میکنند و بدست میمانند تا بعضی از رطوبات آن بتخلیل رود و غلیظ گردد و قاصدا و با قشله و با قلمهای پهن سازند
اما طریق اخذ عصاره آن آنست که سر خشخاش و پوست و ادراق آنرا میگردند و آب آنرا افزوده میگردند و در آفتاب میگذارند
تا غلیظ گردد و بدستور بر سنگ صلایه میسازند و بدست میمانند و اقرا من میسازند و این را انیون سفونین میگویند
و بهترین آن انیون متخل از خشخاش سیاه است و بعد از آن از خشخاش سفید و از شقایق النعمان از همه با اعتباری
بهتر و قوی و زبرد آن ماکوذا از عصاره آن است و از آن زیورتر ماکوذا از کاهو محض را می بردند و علامت جودت آن تند و
و تلخی طعم و قویست و ملاحت حرم و جوهر و در آب کل اخته شدن و اجزای محلول آن متشابه و متساوی بودن که دردی
در آن نباشد و چون صاف نمایند ثقلی از آن نمائند و بوییدن آن خواب آورد و چون قطعه آنرا بشکنند رنگ آن سفید مائل
بسرخی و سبکی باشد و چون در آفتاب کل آنرا نرم و کد اخته گردد و چون در آتش اندازند و با بشرد یک چراغ بدارند
زود مشتعل و فروخته گردد و از آن جرم بسیاری نمائند و شعله آن صافی باشد و کد روتیر نباشد و چون آنرا خاموش کنند
بوی آن تند و قوی باشد و مغشوش آن بخلاف اوصاف مذکوره است و آنرا غش با میتا یا عصاره خس بوی میکنند و غش
و صبر و مر نیز داخل آن مینمایند و علامت هر یک از طعم و رائحه و حل نبودن در آب معلوم میگردند * طبیعت آن آنست که
در مزاج آن اختلاف بسیار شده است چه هوای طبای یونان آنرا سرد و خشک و برودت آنرا در نهایت مراتب میدانند که چهارم
است و در آن نیز اختلاف است بعضی در اول چهارم و بعضی در اوسط و همچنین است قول در بیوست آن بعضی گفته اند که بابس
است در سوم و بعضی گفته اند بیوست آن قوی است و جمله اطباء هند آنرا گرم و خشک و متاخرین اطباء فارس گفته اند
اطباء یونان آنرا گرمی آنرا سرد میدانند و بعضی گرم و آنچه بالفعل مشهور میان اطباء است متخل از خشخاش سیاه و بوی
بارد یا بس است در چهارم و متخل از خشخاش سیاه بستانی بارد یا بس در آخر سوم و از خشخاش سفید بستانی بارد یا بس
در اول سوم و متخل از کوزه شقایق النعمان اکثری آنرا گرم میدانند و بعضی سرد و مؤلف را عقیده آن است که انیون با وجود
برودت در کباب القوی است یعنی در آن در جزا است و جزو لطیف هوا می و جزو بارد کثیف ارضی اما این غالب است

و انچه طبع و حواس را از جهت اعتدال بخار و حرارت در آن دوران و فعل و انفعال با هم
 باعث جزو حار آنست و لکن چون بخار لطیف و قلیل است و در تحلیل می رود و زایل می گردد و انفعال می رود تا آن
 جزو کثیف از غنی آنست و چون بخار را است باقی می ماند و ازین است که در اوائل منکام استعمال می رود آن در بدن باطن
 و ظاهر را و عساده از طلاء بسبب تنگ شدن منکام را اجتماع حرارت در باطن قوی را بر می انگیزاند و ظاهر بدن را گرم می سازد
 و انچه از آن زیاد می گردد و رفته رفته با انعکس بدن را ضعیف و لاغر و رنگ رو را زرد و بی رونق می سازد بسبب ضلالت
 و انحراف اوقات حرارت غیر ازین قوی و از رواج **افعال و خواص و منافع آن** بخار و قابض و منقبض و منقبض
 در مسکن اوجاع و مانع تعفن اخلاط و فساد آنها را حفظ ادویه و تراکیب و جهت اکثر امراض راس و اعصاب و زلال و امراض
 چشم و گوش و حلقه زرد و وضعین النفس که از حرارتی باشند و تنهایی مؤمنه قدیمه و نایب نافع و در تسکین اوجاع و منع تعفن اخلاط
 و تحلیل زوایح حیوانی در رفع احوال و تسخیر و قرحه امعاء مانند آن دوائی نیست و چون در سفرها و هنگام تعب و غم و اندوه
 وضع قلب و کمر سنگین و نفاس طعام در ایام تعطیل و غلامی شدن و ایام روز و در وقت قطع احباب و حواشی بول و سوزش
 آن و حلقه سیمی و سرعت انزال و شدت قوت باد و روج قوتی اندکی ازین بخار در معده و سودا است و جهت افعال است که در
 و غاصب **این امراض** الراس غلات فلیلی ازین با مصالح آن تنهایی و با باد و رفته مناسبت دیگر در پاشانی و شعله جهت منافع حار
 بخار و ازین معده ارفق در می بیند و ریح قوی در می با معده و شعیب و صاحب قریطس نافع و موجب و منافع او و در مناسبت
 سرسام صفراوی و صمغ و قطرب و جنون اگر چه با لیدن ازین باشد بر شقیه و پیشانی و بینی اگر قوت او قوی باشد و الا تسکین
 در هیز نباشد از استعمال آن و همچنین استعمال آن با شعله از معده آن حل گردد و در تحلیل منقبض و بخار را بکشد و در آن
 و که ازین بصاحب صفرا و قطرب جهت قوی آن معده و منقبض و اوجاع است در هر عضو که باشد و همچنین در اول آن و صاحب
 آن بر جهت و با باد و شعیب و بخار و در این فاعله آن در بدن این و معده و در منکام آن در بدن و صاحب قطرب است که در حال
 ملان و فلیلی ازین با باد و شعیب و بخار و در این فاعله آن در بدن این و معده و در منکام آن در بدن و صاحب قطرب است که در حال
 در هر معده ارفق در می بیند و ریح قوی در می با معده و شعیب و صاحب قریطس نافع و موجب و منافع او و در مناسبت
 فلیلی ازین فاعله آن در بدن این و معده و در منکام آن در بدن و صاحب قطرب است که در حال
 و غاصب **این امراض** الراس غلات فلیلی ازین با مصالح آن تنهایی و با باد و رفته مناسبت دیگر در پاشانی و شعله جهت منافع حار
 بخار و ازین معده ارفق در می بیند و ریح قوی در می با معده و شعیب و صاحب قریطس نافع و موجب و منافع او و در مناسبت
 سرسام صفراوی و صمغ و قطرب و جنون اگر چه با لیدن ازین باشد بر شقیه و پیشانی و بینی اگر قوت او قوی باشد و الا تسکین
 در هیز نباشد از استعمال آن و همچنین استعمال آن با شعله از معده آن حل گردد و در تحلیل منقبض و بخار را بکشد و در آن
 و که ازین بصاحب صفرا و قطرب جهت قوی آن معده و منقبض و اوجاع است در هر عضو که باشد و همچنین در اول آن و صاحب
 آن بر جهت و با باد و شعیب و بخار و در این فاعله آن در بدن این و معده و در منکام آن در بدن و صاحب قطرب است که در حال
 ملان و فلیلی ازین با باد و شعیب و بخار و در این فاعله آن در بدن این و معده و در منکام آن در بدن و صاحب قطرب است که در حال
 در هر معده ارفق در می بیند و ریح قوی در می با معده و شعیب و صاحب قریطس نافع و موجب و منافع او و در مناسبت
 فلیلی ازین فاعله آن در بدن این و معده و در منکام آن در بدن و صاحب قطرب است که در حال
 و غاصب **این امراض** الراس غلات فلیلی ازین با مصالح آن تنهایی و با باد و رفته مناسبت دیگر در پاشانی و شعله جهت منافع حار
 بخار و ازین معده ارفق در می بیند و ریح قوی در می با معده و شعیب و صاحب قریطس نافع و موجب و منافع او و در مناسبت
 سرسام صفراوی و صمغ و قطرب و جنون اگر چه با لیدن ازین باشد بر شقیه و پیشانی و بینی اگر قوت او قوی باشد و الا تسکین
 در هیز نباشد از استعمال آن و همچنین استعمال آن با شعله از معده آن حل گردد و در تحلیل منقبض و بخار را بکشد و در آن
 و که ازین بصاحب صفرا و قطرب جهت قوی آن معده و منقبض و اوجاع است در هر عضو که باشد و همچنین در اول آن و صاحب
 آن بر جهت و با باد و شعیب و بخار و در این فاعله آن در بدن این و معده و در منکام آن در بدن و صاحب قطرب است که در حال
 ملان و فلیلی ازین با باد و شعیب و بخار و در این فاعله آن در بدن این و معده و در منکام آن در بدن و صاحب قطرب است که در حال
 در هر معده ارفق در می بیند و ریح قوی در می با معده و شعیب و صاحب قریطس نافع و موجب و منافع او و در مناسبت
 فلیلی ازین فاعله آن در بدن این و معده و در منکام آن در بدن و صاحب قطرب است که در حال

نامند و خراجات بطن طایف معجمه و با شیرد خنتران و زعفران جهت نفوس حار و قتیله آن با مرکب و زعفران با طوبه جهت
 زحیر مجرب و با موم و روغن جهت حکه و مجرب نافع و در معاجین و ادویه مرکبه جاننا قوت آنها است مضر قوام با طوبه و
 ظاهر به رحمت و اندراک و ارواح و محدث کزاز و دق و شیخوخت و لا غریب بدن و زردی رخسار و تغلیل ذیهم و فکر و کج
 خلقی و اکثر اوقات مغموم و مجنون بودن و باندک چیزی مضائق و مراسان شدن و ضعف قوت با صره و سامعه و شامه و ذائقه
 و قلب و کبد و معد و روده و مثانه و با در احداث نفخ و قولنج و عسر البول و غیر اینها است بسبب مضر آن باین اعضا مصلح
 آن جناب یک ستر و زعفران و در ارچینی و فریبون و زنجبیل و جدار و قفل و قفل و شربت آن از یکصد تا چهار صد قطره
 زیاده از یک آنک آن مینوع و دود و هم آن کشند و بدل آن سه مثل آن بزرالنج و بوزن آن تخم لجاج با پوست نیم آن یا
 عصاره آن و در حبس الم م طباشیر و طین مختوم و کافور و کهر یا است و بعضی بدل آن بوزن آن بود و سیف گفته اند
 و مدت عصر و بنای قوت آنرا مانند مغموم یا پنجاه سال گفته اند و باید که آنرا محفوظ دارند از رسیدن کیفیات غالبه اربعه
 یعنی حرارت و برودت و رطوبت و یبوست و از کرد و نمودار و آمیزش اشیاء غریبه و غیرها که آنرا از صورت نوعیه خود
 نکرده اند و صغیر و فاسد نسازد و هر که زیاده از مقدار شربت آن بخورد در را خنجر و انسرد کی اخلاط را و روح و فواق
 و فاسد بصر و بر اکند کی خواس و تنگی نفس و تنگی زبان و سیاحت مفرط بخارش بدن و نور و تن چشمها و کزاز و عرق سرد
 آمدن را آنچه افیمون از دهان و نفس و بدن مخصوص که در وقت غاریدن و کمودت ناخنها عارض گردد پس اهلاک مد آوی
 آن و آنچه بدن آن مانند قی کردن بماء الشبث و فجل و غسل و نمک هندوی و تحقیق بحقیق حاره و آشامیدن شراب که در آن
 دارچینی سرده و عاقر قرحا و جناب بیل ستر و اخلاط کرده باشند و گرم کردن سر بکمید و عطسه فرمودن و در میان آب گرم نشاندن
 و خوردن تر باقی فاروق و منچر یا و تر باقی اربعه و تر باقی لطین و منور و بطوس و فاد و هر خایق و مقول و این که چند بیل ستر
 و مشک و فلفل و حاتیت و جدار و مجرب و در ارچینی و بیل سائید و با غسل سرشته و اگر قلیلی فریبون و زعفران نیز اضافه
 نمایند بدن نیست و خوردن این روغن با آب گرم و بزرگ و با شیر تازه و و شیک و با نازجیل دریا فی و مکرر قی کردن
 و بعد از آن غسل و چرب و می و چرب و می و چرب و می و خوردن و خوردن و خوردن و خوردن و خوردن و خوردن و خوردن و خوردن
 اینها با هم و غل اغا و طما میهای چرب شیرین و شیرین و شیرین و شیرین و شیرین و شیرین و شیرین و شیرین و شیرین
 که این خوردن و آشامیدن سنگین با افسنتین و کک اشکن که بخور و بارود نیز مؤثر است و اگر از عقب آن روغن کنجد
 و یا سرش بخورد گفته اند که معالجه پذیر نیست و ترشها و سرکه و ما است بالای آن مضر و باعث قولنج صعب است و اگر احتیاج
 به حقه شود تحقیق فرمودن بحقه های مناسبه و بعد از فراغ از حقه شراب افسنتین ساعت بساعت دادن و در بزرالنج
 و شرکان احتیاج به تحقیق زیاده است از افیمون و بمان افیمون و طریقه اخلاط و مضر و دفع مضر و ترکیب افیمون و باندک

فصل الالف مع القاف

تفصیل و دستلی در قرا بادین ذکر یافت

اقاقیا * بفتح میمه و قاف و کسر قاف و فتح های مشاء تحانیه و الف بلغت یونانی اسم عصاره قرطاس است و قرطاس سبط
 است که از آن صمغ عربی بعمل می آید و بهندی کی کور و شر آن را که کور کورس و غیره کی اکا کیا نامند * ماهیت آن با صمغ اقوال عصاره
 نوعی از مغبلان است که قرطاس نامند آنچه قبل از رسیدن آن کو بیل ذکر شده باشد قبل از جفاف سرخ با قوتی رنگ و بعد از خشکی
 همز مائل بسرخ و سیاهی و آنچه بعد از رسیدن اخلاط سرد و یا شاد سیاه می باشد و مستعمل نوع اول است که طیب

مثلاً در نزول آب در کستین نافع و با سنگین و با بانگ مهمل بود و بلغم و بثور با تیسون اعضا و الراس و اوردن تازه
 آن خواب آورد و اکثر و مدامت آن میات نظیر آن جهت سهریران نافع بدین قسم که هر شب اقحوان و جوهر مقطر
 و با بونه از مرکب تلوی در آب شیرین بجوشانند و روغن این ساد داخل کرده بر سر بطول نمایند خواب آورد ایشان را و در
 نسخه دیگر بجای شعیر صحرآمده و یک جزو تمام نیز داخل دارد و چون اقحوان استقراغ سرد او بلغم و میماید لهذا استقراغ
 بد آن بنحوی که گویا نافع است برای مال بخور و با فروغ و صرع و همچنین آشامیدن هر روز یک مثقال از صیغ آن و بعضی دو مثقال
 گفته اند با طبع نارانیاتاسی و وزمتری جهت از الیه صرع و همچنین آشامیدن کل آن هر روز و درم با شراب و اخانی
 زایست و نیز وزمتری جهت صرع و در زرخا کستریل آن برای غوب و اکشال خشک سرده آن جهت تقویت طبقات چشم
 و رفع ظلمت بصر و جلای آن و رفع آثار قروح و دفع نزول آب در زان و بعضی این خاصیت را بنوع صغیر آن مختص
 داشته اند * اعضاء النفس و الصدر و الغل و العروق آن جهت زبور سرفه و نفک اندک و آشامیدن سه درم در یک
 خشک آن با سنگین و یک جهت زبور و سعال مرده سردا و تحلیل و تجفیف رطوبات متجلیه بسوی معد و تحلیل خون منجمد
 در زان و آشامیدن یک مثقال خشک سرده آن با سنگین جهت زبور و انگیختن اشتها و خوشبوئی معد و آشامیدن پنج درم
 آن جهت ادرار و عرق و دفع قورنج نافع * اعضاء الكلى و المثانة آشامیدن مطبوخ آن با ماء العسل مد رقیق است و تحلیل خون
 منجمد در معده و مثانه و مسکن ریح آن و چون با کل آن بیاض منقشیت خصا و تقطیع قورنج نماید و نقاح آن با شراب جهت
 ادرار و بول و طمات و اسقاط جنین و نزول آب در کستین و بثور و حمل آن ادرار حیض بقوت تمام نماید و تحلیل صلابت
 رحم و مفتوح سده آن و افوا و اسهال است و فرجه آن مد و حیض و متقی رحم و جلوس در طبیع آن جهت صلابت رحم
 و علای آب تازه آن بر انجمن و قضیب و کتج ران جهت تقویت باه و جماع و غایت موثر و ضاد آن بدین قسم که با آب مطبوخ
 آن با رجه ترکیب و بر آن کن ازل جهت اتوای عصب و دفع زهر جانوران سمی کزنده و با موم و روغن جهت ورم صلب
 ساقین و غیر آن و ضاد جویع آن جهت باد سرخ و اورام خار و بارده در افتها و جهت بوا میر و تشنج خشک و شها و قروح
 خبیثه و جراحت قضیب و ضاد کل آن جهت تحلیل اورام غلیظه و تقطیع سده مفید المضار اکثر آن مصدع و منقل راس
 مصلح آن کل نیلوفور و سنگین و مرکب معد و مضرف آن و مصلح آن بشقه و انیسون و سنگین مقدار شربت آن تاد و مثقال
 بد آن اکل الی الی و با بونه است و در زن آن نوع صغیر آن درم و م کرم و در اول خشک و در انحال ضعیف تر از اول
 ضاد آن با شراب جهت نیکوئی رنگ رخسار و تحلیل ورم صلب نافع و روغن آن که چهل روز کل اقحوان را که در عریک رطل
 از آن چها و رطل روغن ویت و روغن کچیل تازه را ریخته در آفتاب کشته باشند و قطور آن در کوش جهت دفع او جاع آن
 و زن همین با آن جهت تقویت و اتوای عصب و ورم اسافل بدن و مقعده و صلابت رحم و تقویت مسامات رادرار و عرق و تصحیح
 اورام و اصلاح جراحت اعضای عصبانی شر با وند میماید نافع و قطور آن در کوش جهت تسکین ریح آن را استشق آن
 و سحر طایبان بعد استقراغ بحسب آیارج از برای سهرجات از رطوبات بوقی و سهر مشایخ و خواب آوردن ایشان و همچنین
 تعریق سریان و تمریح آن جهت تقویت مفید و کاه و ترکیب میماید روغن آن را با بعضی ادویه حار و عطریه مطلقه مفتوحه
 بنسب اغراض برای زیادتى تسکین و منافع آن

* اقسوس * بفتح همزه و سکون قاف و ضم سین و واو و زنون و انیسون بفتح همزه و سکون فاء و کسیر و نون و سکون یای مثلاً و کتانیه

زهم نامی مثلثه و سکون و اوردن در آخر نه بدیل شده * ماهیت آن نباتی است در کل و بزرگ غلبه بناد آرد و ساق
آن کوتاه تر و غلیظتر از آن در هنگام تری مقرر میشود و آنرا * بخورند و چون برسد طعم آن تلخ مانع از حرکت نمیکرد و کل
آن پر خار و خارهای جوانب بزرگ آن مانند موزنها و تخم آن زرد و از تخم معطر که قرطم نامند ریزه تر و بیخ آنرا چون بخارند
از آن حرارت بسیار ظاهر میگردد و در او خردنایستان میرسد و در اکثر مواضع * میشود * طبیعت آن دره و گرم و در اول
خشک * افعال و خواص آن بسیار لطیف و مفید از همه در هم از بزرگ آن جهت که از تخم اختلافی را در ام کردن و در
مصل شراب و بناد امجرب گفته اند و منبر ما با شراب و تخم آن با شراب جهت دفع شوم مضر کرده و مصلح آن شراب معطر از
شراب آن مه در هم ناید و زخم آن نادر و در هم بدل آن شکامی است

۱۵ **افط** * بفتح اول ز کسر فای و طاء مهمله بطاری کفک پیرو اهل و و حلق و اموات با باد به خطا در مد و این قروما
ماهیت آن روغنی است که بطبع و جد کردن مانع از حرکت و باطنش سرد و خشک است و با شکر و نبات
آن در قرا با بدن مذکور شد * طبیعت آن سرد و خشک در در هم * افعال و خواص آن فاسد و معسر و ممکن است
در او تخم و در آن کوفه آن جهت دفع اهل مزمن بدست و در او با شکر و نبات آن جهت دفع اهل مزمن و در او با شکر و نبات
در او تخم و در آن کوفه آن جهت دفع اهل مزمن بدست و در او با شکر و نبات آن جهت دفع اهل مزمن و در او با شکر و نبات
افطارد و در هم و موافق ریح و با تخم و خام و مد و در هم از امر حذایر و در طبع آن جو از نبات و کل در است این
ایمان که در هفت صرع و سبب بدل آن بود و خوردن شود در به قائل در این در او با شکر و نبات آن جهت دفع اهل مزمن و در او با شکر و نبات
در این روز و ماه الا قطعا با تخم و در او با شکر و نبات آن جهت دفع اهل مزمن و در او با شکر و نبات آن جهت دفع اهل مزمن و در او با شکر و نبات
از جهت و این را در بزرگ و در او با شکر و نبات آن جهت دفع اهل مزمن و در او با شکر و نبات آن جهت دفع اهل مزمن و در او با شکر و نبات

۱۶ **افط** * بفتح اول ز کسر فای و طاء مهمله بطاری کفک پیرو اهل و و حلق و اموات با باد به خطا در مد و این قروما
ماهیت آن روغنی است که بطبع و جد کردن مانع از حرکت و باطنش سرد و خشک است و با شکر و نبات
آن در قرا با بدن مذکور شد * طبیعت آن سرد و خشک در در هم * افعال و خواص آن فاسد و معسر و ممکن است
در او تخم و در آن کوفه آن جهت دفع اهل مزمن بدست و در او با شکر و نبات آن جهت دفع اهل مزمن و در او با شکر و نبات
در او تخم و در آن کوفه آن جهت دفع اهل مزمن بدست و در او با شکر و نبات آن جهت دفع اهل مزمن و در او با شکر و نبات
افطارد و در هم و موافق ریح و با تخم و خام و مد و در هم از امر حذایر و در طبع آن جو از نبات و کل در است این
ایمان که در هفت صرع و سبب بدل آن بود و خوردن شود در به قائل در این در او با شکر و نبات آن جهت دفع اهل مزمن و در او با شکر و نبات
در این روز و ماه الا قطعا با تخم و در او با شکر و نبات آن جهت دفع اهل مزمن و در او با شکر و نبات آن جهت دفع اهل مزمن و در او با شکر و نبات
از جهت و این را در بزرگ و در او با شکر و نبات آن جهت دفع اهل مزمن و در او با شکر و نبات آن جهت دفع اهل مزمن و در او با شکر و نبات

جهت حفظان و تدوین دل نافع بدل آن مرد امک محرق مغسول است

*** آکارع *** بفتح همزه و کاف و الف و کسر را سکون همین مهملتین جمع کراع بضم کاف است و آنرا بقاری باجه نامند بهترین آن باجه کوسند و بزیکه ساله است *** افعال و خواص و منافع آن** از جود برهضم و بعد از انهضام مولد خون صالح رقیق و معتدل الغذاء جهت ناقهین و صاحب بواسیر و سودای معتدله و سحج و خشونت خلق و شقاق لب و زبان و کوفتگی آواز و سرفه یا بس و سل و دق و لغت الدم و عسر البول و هزال مفرط و التیام زخمهای باطنی و التیام شکستگی استخوان و باصمغ عربی جهت پیش و اسهال مراری و منع لدغ مواد حار و دنع مشورت دوائی حار مشروب و آب باجه جهت سوزنه حار و تلبین طبع یا بس المزاج و حقیقه بآن جهت مغص و زحیوسه دی مجرب و تطول آن جهت بیروفت دماغ و تحلیل خنازیر و اورام صلبه و غلای روغن اندرون باجه با فزونی و روغن کل جهت تسکین درد سر و ضربان مغاقل حار مجرب مولد قولنج مصلح آن شواب که نه و سرکه و عسل و یخشن آن با کرفس و دارچینی و مانند اینها را استخوان سوخته آن جهت رفع نرف الدم جراحات و با صبر جهت احقاق دانه بواسیر موثر است

*** اکتهمکت *** بفتح همزه و کسر کاف و سکون نای مثلاً فوقانیة و فتح میم و کسر کاف و ناعوام فارس خایه ابلیس نامند و درخت آنرا در کنار بعضی باغات و مزارعها میباشند جهت آنکه بسبب خار بسیار آن کسی و جانوری داخل آنها نمیتواند شد و بهندی آنرا اگر نجوه و گرنج بفتح کاف و رای مهمله و سکون نون و جیم در آخر و بغت سانس کورت ساگر کهوله نامند *** ما هیمت آن** ثمر درختی است پرخار فی الجمله شبیه بد درخت انار و شاخهای آن پراکنده و برکهای آن ریزه از برگ انار در طول کمتر و در عرض زیاد و بی تشریف و نوک اند و بر هر شاخه برکهای آن بسیار و از هر دو طرف محاذی هم رشته و تمام شاخها و ساق آن پر خار و غلاف ثمر آن شبیه بغلاف استه افیه و پر خار و در جوف بعضی از آن دودانه و بعضی مه دانه مثلث شکل و بتولی و فاد زهری رنگ صلب و بوسه آن اندک نشان نقطه برآمده و در جوف آن مغزی سفید فی الجمله شبیه بهغنندق و دوبارچه و بی دهنیت و بسیار تلخ و برک و شکوفه آن نیز تلخ و صغیر و کبیر میباشند صغیر آن بزرگ و کبیر آن اندک سفید رنگ و هر دو در خواص قریب بهم اند و ثمر آن چون خشک شود و حرکت دهند ملز آن در آن حرکت میکند و چون صلب میباشند پوست آن صلا میکند و لهذا اکثری شبه نموده آنرا سنگ دانسته و گفته اند مو حجری حجر *** طبیعت آن** در سوم سرد و خشک و کرم و خشک نیز گفته اند و شاید این قول اقوی باشد *** افعال و خواص آن** محلل اورام و حابس نرف الدم و خوردن آن مانع تاثیر هوای و یابی و نصف دانه آن با چند دانه قرنفل ملایم جهت تسکین وجع قولنج ریحی مجرب و بادار فلفل و عسل سرشته بمقل از بزرگی ثمر آن جهت حمیات مزمنه عتیقه نافع و حمل آن با شیر دخترا ن سائید جهت حمله شدن زنان عقیمه موثر و تعلیق آن با ربسان سرخ بسته جهت حفظ جنین و بر د وخت مشرب جهت منع ریختن ثمر آن موثر گفته اند و اکثر اطباء متفق اند بر آنکه مسهل و لا دت است و چون تا یک هفته و زیاد بهران روزی سه دانه ثمر آنرا در زیر خا کستر کرم نمایند تا پخته گردد پس بر آورده معشر کرده نرم بگویند و با آب بخورند جهت نزول آب در کبستین مفید است و حکمای هند آنرا دو قسم نیز گفته اند یکی کبیر و یکی صغیر و کبیر آنرا سفید و هر دو در خواص و منافع قریب بهم و کرم و خشک دانسته میگردند جهت قوت با صره و دفع ریا ح و روغن تخم آنرا چون بریدن بهما لک نورانی کرد اند و رونق دهد آنرا و دانه های مجرب را خشک کرد اند و بالتامیه دافع امراض فرج زنان و جذام و ریا ح غلیظه و محتبسه در معدنه و اما است و جهت دفع کرم

و مفعول در هم را تفتین و در شورش و ضد بخت آن با میختم جهت اورام حاره و صلبه بتنهائی و با مخلوط با سفید و بیضه مرغ
و آرد خلبه و بزرکنان و تخم کاسنی و خشخاش بحسب حاجت و مرض و مزاج و اراده تحلیل را نصاج و قبض و تبرید و غیره
و ظهور مصارف تازه آن بار و عن کل سرخ جهت درد کوش و ضد اع بارد و آشامیدن منه در هم عصاره آن با تخم آن با میختم
جهت ورم احشای و تخم آن جهت تسکین اوجاع و همچنین باز عفوان جهت تسکین ضربان همه اعضا و آشامیدن طبیعت آن
جهت ربو و تفتیت حصاة و حقه آن جهت تقویت اعمار و تنقیه و تسکین درد آن و آشامیدن آب طبیعت برک و شاخه های آن جهت
ادرا و برول و طبع را خراج جنبین و استحمام با آب طبیعت آن و سر و بدن را بادن شستن جهت ترویح و تسکین خارش
بیمستین نافع و آشامیدن آن مضربا و تفتین مصلح آن عسل و انجیر و مویز مقل و شربت آن تا دو مثقال و از عصاره آن تا بیست درم بدل
آن بوزن آن با بونه است و فراموشی و زبان ذکر و نیم وزن آن برک انجیر در اصل و نیز گفته اند و در مطبوخ آن در قرابا دین ذکر یافت
* اکلیل الجبل * یونانی او قلا و قانا مند * ماهیت آن نباتی است بقدر ذریعی منبت آن بیشتر جنال و مواضع
شماریه و خشنه و ازین جهت آنرا اکلیل الجبل نامند و در اسکندریه بسیار میخورد و اکثر دریا و اسطاطا بستان می رسد و در بعضی
بلاد بیشتر در بعضی دیگر و برک آن در از و بار یک انبوه و مائل بسیار می و شاخ آن صلب و گل آن در میان برکها بسته و
مائل بسفید می و بر آن صلب مائل با سئل اریه و تخم آن در از و برک و شکوفه آن با ازین که تلخی و تند می و خوش و در غیر قرد مانا
است * طبیعت آن در سرد کرم و خشک * افعال و خواص و منافع آن آشامیدن آن جهت سرفه و رطوبی مزمن و
ربو و خفقان بارد و استسقای زرقی که با حرارت و عطش شد بد مفراط نباشد و تنگی سد و جگر و مجوز و تنگی ریه و تحلیل ریا ج
و تسکین درد جگر و دفع یرقان سوداوی و تفتیت حصاة کرده و مثانه و ادرا و برول و حیض ضد آن جهت تحلیل اورام
مزمنه نافع و برک آن در افعال مذکوره اتوی از سایر اجزای آن و آنرا چون بر درد چشم بارد بسیار اندک تسکین دهنده و جمع
آنرا در رسامه و اصلاح آورد و در معر و المزاج مصلح آن سکنجبین مقل و شربت آن تا سه درم بدل آن افستین و نصف
آن مر و گفته اند چون شکر صندل را از احشای کمال کرد و ازین گیاه پر کنند منع تعفن آن میکند و در منع تعفن لثوم بهتر از
نمک است

* الب * بکسر اول و سکون لام و ای موحده لغت عربی است * ماهیت آن درخت خاردار است شبیه یک رخت اترج
الا آنکه برک آن ریزه و تر و شبیه برک زیتون و خار آن بیشتر و نصارت و سبزی آن زیاده * افعال و خواص آن سم
همه حیوانات و از دلفی قویتر چون داخل اغلیه کنند هر حیوانی که از آن بخورد در سمیت بمیرد و اگر بر کند و بخورد در
سمیت کور و کوشد و زبون ترین گیاههای بلاد تهامه و جبال شراه و نواح تهامه است و علاج آن علاج شخصی است که خافق
النسر و دلفی خورده باشد و ایکن درین باید که بلافاصله از عقب آن ادویه دفعه آن را بیاشامند و الا فائده نخواهد بخشید
* النیم * بفتح همزه و سکون لام و فتح نون و جیم لغت یونانی است بمعنی اهل * ماهیت آن سم نباتی است شبیه بزرک
و ساق آن سطر و بقدر شهری و کل آن سفید مانند گل زردک و تخم آن سفید و طولانی و خالدار و طول آن که ترا و بزرگ و شبیه
بسر من و بر سر شاخه های آن قبه مستطیل بر مانند جوز و بزرگترین آن مندی آنست * طبیعت آن گرم و خشک و قریب با خردوم
* افعال و خواص آن گفته اند جهت شری مجرب است بدین نحو که روز اول نیم درم آنرا با سه اوقیه سکنجبین ساده
وین ستور و زردوم نیم مثقال آن روز سوم بکرم آن را بروشند و جهت اسقاط مشیمه مجرب است و ازین با شراب مسمی

الومالی که شراعیه معالی است و گفته اند بقدرت تمام آنرا اطراح می نمایند و آشامیدن هیچ آن مقدار یک درهم جهت تقطیر

البول و طریقی مفید

• الوسون و الوسون • یعنی مسز و هم لام و سکون و او و هم همین مهمله و نون و بافتاد و هم مسز و لام و سکون و او و هم همین و او و نون در آخر یعنی بدست بالکلب است جهت آنکه زائل می گردد اندک اذیت سک دیوانه کزیده را • ماهیت آن گیاه است شبیه بکباب و با خشونت و برکهای اسفل آن مستلیم و مایهین برکها تخمیه شبیه بترمس در میان دو پرده و برگ آن مائل بصیاهی و مسیخی و گویند نوعی از عکرش و ثیل است • طبیعت آن گرم و خشک و در اول نیز گفته اند • افعال و خواص آن جالی آثار و محال ادرام در مختلف باعتبار وجهت کلف و تحلیل کل آثار و نافع باعتبار ال و باشوکران جهت ورم خصیه • حسب النفع و به الخاصه جهت کزیدن سک دیوانه مجرب دانسته اند و متصل و متابع آن مرزنجوش مفید از غریبه آن تا یک مثقال است

• الومالی • هم مسز و لام و سکون و او و نون و هم و الف و کسر لام و یا و او مالی بعد از لام اول نیز درین شد و آنرا عمل دارد نیز گویند برای آنکه اول کسیکه آنرا یافت و بر دم شناسانید او بود در تمام خود خواند • ماهیت آن در طریقی و طبیعت آن شبیه به عسل است که از ساق درخت در تر مذ حاصل میشود و بهترین آن بسیار و غلیظ القوام مایل بر ارق شود و آن است • طبیعت آن گرم و در سوم و خشک در اول و گویند در دوم نیز • افعال و خواص آن آشامیدن سه و اوقیه آن بانه اوقیه آب مهمل مقبول خام و مره صفوا را خلط دارد و به جهت جوب و قروح زد و در مایل نافع و شارب الومالی را چون کسالت و هبات و بمرسد که لازمه آنست باین که فخر و ابل و حرکت بسیار کند تا فعل آن باطل گردد و متعلق آن مکجبین و میوه درین رد ه آن که شاخهای درخت آن را در و روغن کنجد یا زیت یا هر روغن مناسبی که خواهند استعمل نمایند و صافه نبود و استعمال نمایند اکثرا آن جهت ظلمت بصورت و تنه و بآن جهت در درد عصب و حرکت متفرج مفید

• الوسون • یعنی اول و هم لام و سکون و او و نون و هم و الف و کسر لام و یا و او مالی بعد از لام اول نیز درین شد و آنرا عمل دارد نیز گویند برای آنکه اول کسیکه آنرا یافت و بر دم شناسانید او بود در تمام خود خواند • ماهیت آن در طریقی و طبیعت آن شبیه به عسل است که از ساق درخت در تر مذ حاصل میشود و بهترین آن بسیار و غلیظ القوام مایل بر ارق شود و آن است • طبیعت آن گرم و در سوم و خشک در اول و گویند در دوم نیز • افعال و خواص آن آشامیدن سه و اوقیه آن بانه اوقیه آب مهمل مقبول خام و مره صفوا را خلط دارد و به جهت جوب و قروح زد و در مایل نافع و شارب الومالی را چون کسالت و هبات و بمرسد که لازمه آنست باین که فخر و ابل و حرکت بسیار کند تا فعل آن باطل گردد و متعلق آن مکجبین و میوه درین رد ه آن که شاخهای درخت آن را در و روغن کنجد یا زیت یا هر روغن مناسبی که خواهند استعمل نمایند و صافه نبود و استعمال نمایند اکثرا آن جهت ظلمت بصورت و تنه و بآن جهت در درد عصب و حرکت متفرج مفید

در آن نادر و در هم

• الوسون • یعنی اول و هم لام و سکون و او و نون و هم و الف و کسر لام و یا و او مالی بعد از لام اول نیز درین شد و آنرا عمل دارد نیز گویند برای آنکه اول کسیکه آنرا یافت و بر دم شناسانید او بود در تمام خود خواند • ماهیت آن در طریقی و طبیعت آن شبیه به عسل است که از ساق درخت در تر مذ حاصل میشود و بهترین آن بسیار و غلیظ القوام مایل بر ارق شود و آن است • طبیعت آن گرم و در سوم و خشک در اول و گویند در دوم نیز • افعال و خواص آن آشامیدن سه و اوقیه آن بانه اوقیه آب مهمل مقبول خام و مره صفوا را خلط دارد و به جهت جوب و قروح زد و در مایل نافع و شارب الومالی را چون کسالت و هبات و بمرسد که لازمه آنست باین که فخر و ابل و حرکت بسیار کند تا فعل آن باطل گردد و متعلق آن مکجبین و میوه درین رد ه آن که شاخهای درخت آن را در و روغن کنجد یا زیت یا هر روغن مناسبی که خواهند استعمل نمایند و صافه نبود و استعمال نمایند اکثرا آن جهت ظلمت بصورت و تنه و بآن جهت در درد عصب و حرکت متفرج مفید

ماده و این اعصاب بدن را نشانه مصلح کرده و چون یکدیگر دانه کوسندل سیاه را سه حصه کرده و هر روز یک حصه را با عاقرقراط و زنجبیل و تربل بنوشند جهت رفع عرق النساء مجرب دانسته اند و چون دانه را ورق کرده بر عضوبندند تا متعفن شود جهت تشنج بدی و گزاز و تحلیل مواد متعجّره و اعصاب بلند شده از جای خود و نفخ اوارام مجرب المفاصل بطبی الهضم و مرکب و مغزی و مضغ قوت فاضله را نطاکی گفته که بسا باشد که در مبرود موجب موت فجأة گردد مصلح آن بریان نمودن آن با باز بر حارة مانند زنجبیل و قلیل و در چینی و خوردن جوارشات ماضیه مانند جوارش مصطکی و عود و کمون بالای آن و بدستور خوردن آن با سرکه و آب گامه است.

* فصل الف مع المیم

* اماریطین * بفتح همزه و میم و الف و کسر راء مهمله و سکون یای مثناة تحتانیه و ضم طاء مهمله و نون لغت یونانی است. این بیطار نوشته که جماعتی از انواع اقحوان دانسته اند و نیست چنین و نزدیک از انواع قیصوم است و من آن را چنین شناخته ام بعینه * ماهیت آن نهی است بقدر ذریعی و برک آن باریک و پراکنده و قبه آن مستند و سفید و بعضی سرخ و بقدر رفتن قی و بر کوبه آن دایره زردی و تخم آن باریک و منبت آن کوههای خالی از اشجار و در تنگ بین لبار و نامند و در بلاد روم و فرنگ جهت صنایع تاج از آن ترتیب میدهند * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن ماطف و مقطع و مانع ریختن مواد دیمه و منشفه رطوبات آن و مدد بول و حیض و جهت نهش هوام و عرق النساء و شدخ عضل و شرب اطراف آن یا ماء العمل محلل خون منجمد در معد و مثانه و آنچه در آنها انجماد یافته باشد و نیز جلب رطوبات معد و تیغیف آن مینماید و با شراب ایس مزوج یا آب جهت قطع نزله و امراض مذکوره نافع و آشامیدن قبه آن با شراب جهت عسر البول و نهش هوام و عرق النساء و شدخ ارساط مضل مؤثر وادر اطمین آورد و چون با شراب که معین بالموالی است بیهاشامند اذابه خون منجمد در شکم و مثانه نماید و چون گیاه آن را در ثیاب نگاهدارند حفظ مینماید آنهارا از خوردن گرم مضر موعده مصلح آن آشامیدن آب مقطر آن نه قیراط است.

* امبرباریس * بفتح همزه و سکون میم و فتح یای موحده و الف و کسر راء مهمله و سکون یای مثناة تحتانیه و سیم مهمله و انبرباریس بنون بجای میم نیز آمده است بلغت بر بوی ابراز و باریسی زرشک و زارج و زریک نیز نامند * ماهیت آن درختی است خاردار و خارهای آن مثله یعنی هر جا که خار رسته سه خار یک جا باهم رسته منبت آن اکثر کوهها و دامنه های کوه نزدیک آب و در غراغان و شیردان و اطراف شیراز شام و روم و غیره میباشد اما در خوانان و شیروان اکثری داندها و شاخه ها و در نواح شیراز و غیر آن اکثر دانه از در هر چند هوای بلك سرد تر باشد بهتر میشود و برک آن شبیه ببرک یا سمیم و بزرگتر و باریکتر از آن و کل آن زرد مائل به سفیدی و سرهای آن مجتمع و ثمر آن خوشه دار و طولانی و درخامی سبز و بعد رسیدن سرخ مائل به بنفش و بنفش سیاه میگردد و هنگام رسیدن آن تابستان است و بزرگی درخت آن بقدر دوسه قامت و قریب بدریخت سبب صحرایی نیز میباشد و ثمر این مدور و سرخ رنگ و بهترین و مستعمل در اکثر تراکمب منقی از دانه و یابی دانه کرمی آنست و در افشرد و رب و شراب دانه در آن نیز که آنرا افشرد و آب آنرا گرفته و یا خشک آنرا در آب خیسانیده مالیده صاف کرده با قند و نبات چاشنی گرفته استعمال نمایند * طبیعت آن سرد و خشک در سوم و با قوت قابضه و تر یا قیه رود و درم نیز گفته اند * افعال و خواص و منافع آن طاع صفرار مسکن تشنگی و حرارت معد و جگر و غلیان خون و سیلان آن از اسهال و بواسیر و مری دل و جگر و معد و حار و مانع ریختن مواد با عضوا جهت

و خواص آن مسکن حدت صغرا و خون و با قوت تابنده

* **امره** * بفتح همزه و سکون میم و فتح راء مندی چهار نقطه و ما * ماهیت آن ثمر درختی است مندی بزرگی درخت
کردگان و شبیه بدان در هیئت و برگ و خزان نمودن الا آنکه برگ امره کوچکتر و نرمتر و باریکتر از برگ آن است و اول
شکوفه و ثمر میآورد و بعد از آن برگ و ثمر آن در خامی سبز و نازک و بزرگ و ترش با نازک عفو صفت و در قلیه و در بیاض و
قرمزه و دال که عبارت از ماش مقشر و با عدس مقشر و با نخود و مانند اینها است از حبوب بار و عن و بسیار بریان کرده با
آب خالص و با آب یخنی بخند با شدن داخل مینماید و ترش و لذیذ میگرداند و عفو صفت آن بعد از طبع بسیار کم میگرد و چون
ثمر آن بزرگ شد ریشه ریشه بهیم میرساند و سخت میگرد و بعد رسیدن زرد و اندک چاشنی دارد و بزرگی ثمر آن بمقدار
گردگان پوست جدا کرده میباشد و برگ آن نیز اندک ترش و با عفو صفت بسیار و کل آن ترش تر از آن و لطیف و نیز آنرا
مانند ثمر آن و برگهای نازک آنرا نیز بخته و بخورند و با ماهی میپزند بسیار لذیذ میشود و منبت آن در ننگاله بسیار است
و در بلاد دیگر مندا نمیشود و چون ابتدای موسم بوسات شاخ درخت آنرا می نشانند در یکسال بیخ آن قائم میشود و ثمر میزند
* **طبیعت آن** سرد و دردم و خشک در اول * **افعال و خواص و منافع آن** جهت محرر المزاج و امراض صغرا و
وید ستر اسهال صغرا و نافع و پوست درخت آنرا اهل ننگاله جهت دفع غایله مرضی که مخصوص بدان است و میگویند
که در بینی مردم میشود و اموره مینامند مقدار پنج شش مثقال آنرا در پنجاه شصت مثقال شکر بزرگ تاز و در شیل خام سائیده
صاف نموده می آشامند و دوسه روز صبح ناشتا تسکین میدهد و حدت عوارض آنرا و نیز بر سر و کف دست و پای او میمالند و می
گویند که اگر شیرین بیا به یک رنگ باشد بهتر است

* **اسم سوخ** * بفتح همزه و سکون میم و ششم سین مبهمله و سکون و او و خای معجده لغت بربری است یعنی انا بیب * **ماهیت آن**
نباتی است که بر وجه غیر و کبر آن مابین شجر و کاه و مانند آنی مجوف و گره دار و منبت آن اکثر ننگ لاینها و کنار آبها و صغیر
آن بقدر یک شبر و زیاد از آن و ساق آن خشبی صلب بسطری انگشتی و از ساق آن شاخهای بسیار باریک صلب گره دار
روئیده که چون بگشودن مواضع بدنهای آنرا شاخها از هم جدا گردند و برگ آن مانند برگ زیتون و شکوفه نازک دارد و ثمر
آن سرخ بقدر یک نخود و بعد خشک شدن سیاه میگرد و در طعم نبات آن قیو صفت با مرارت کمی است و بیخ آن خشبی
صلب منبت آن نیز ننگ لاینها است * **طبیعت آن** مرکب القوی در اول سرد و دردم خشک * **افعال و خواص و**
صنافع آن قابض و مقوی اعضای باطنی و مانع نزلات و چون بیا شامند از آن مقدار پنج درم با شراب قابض جهت قطع
اسهال و طبیعت آن جهت فتح و قبله و منع علت های کرده و مثانه و تقویت اعضای باطنی و شدخ عضل و با شراب و انجیر جهت
مرفه و عسر النفس و چون خشک آنرا بجوشانند در آب تا بنصفه رسد صاف نموده بیا شامند مقدار نیم رطل جهت ضعف دل
و جگر و احشای معده و صغیر و چون مدت بد آن نمایند و زنان مغرب تازه آنرا با آب انکور طبع نموده صاف کرده می آشامند
هر روز مقدار یک رطل جهت نیکوئی رنگ رخسار و فریبی بدن و تقویت رحم و اندک اسهال مینماید و نفع میبخشد ایشان
را و در وران جهت قطع نزف الدم جراحت و رو یا نیدن گوشت تازه و مرش و صفا د آن بر قبله باعث ضرر و کوچک و
لاغری آن و اطلاق نوشته که آنرا از آن پس می آورند و گمان میبرم که در غیر انجا یافت نمیشود

* **امره** * بفتح همزه و سکون میم و فتح راء مندی چهار نقطه و ما * ماهیت آن ثمر درختی است مندی بزرگی درخت

و اصل مراد از آن رود حیوانا است که از جمله اعضای عصبانی است طبیعت آن در رسوم مرد و خشک **اعمال و خواص** و منافع آن خوردن مطبوخ آن با گوشت و هر که و زعفران و ادویه حاره که مصلح آنست جهت معده که صفرا و رقیق مائی در آن متولد شد و باشد مفید قلیل الغذاء در هضم و مولد خلط بارد و قولنج مصلح آن جوارش عود کمونی و زلالی است که آنرا خورد خواب نمایند و بعد از خواب یکی ازین قرا کیمیا را بخورند

امغیگن * بغم مزاج و تشنگی و کمبود آب و کسر عین معجمه و مکرر بامی متناه تحتانیه و تنج لام و الف و نون و عوام آنرا طبع را مل واد به سر و شوکه مصریه و شوکه اهرابه نیز و بدار می مغیلا و بهندی که کروی بیول نیز نامند **ماهیت آن** درختی است خاردار و میوه آن اکثر صغرها و دانههای کوه در تنم میباشد یکی بزرگ و دیگری کوچک و هر دو در شکل و برک قریب بهم و قسم اول درخت آن کوچکتر از درخت سیب و پرخار و خارهای آن کج و ماق آن مطبوخ و در اول میوه مثل بخیل و چون کهنه شود مانند آنوس میوه مائل به رخ میگرد و شمار این مانند باقی و خربوب و علاف طولانی و کوه در

این و خشک فانه مدد و زیاد و نیز در هر گرمی دانه پس بقدر رسمی و به ترازان و سرخ و شمار این را با علاف قوطر صفا نیز و غرب و عاف و عصف و عمتا نیز و عصاره این را اناتار صمغ این را که سرخ رنگ و زرد رنگ عصاره های است صمغ عربی نامند و گفته اند در میان پوست و چوب طبع چیزی شبیه به صمغ جمع میشود و صمغ نیست و چون این را از درخت قطع نمایند در میان آن چیزی شبیه بخون باشد حیال و چون آنرا از آن جدا نمایند و باقی را بشویند در آب است میشکند و باشد و مانند عسلک آنرا بخانند از آن آب شیرین خوشتر جدا کرد و در دهان را خوشتر کند و قسم دوم درخت آن کم خار و میوه پرخار و شاخهای آن انبوه و این را بر این علم نامند و ماق آن میوه رنگ تو از اول و شمار این را نیز قوطر کوه و در علاف مائل باقی است اما مل و در این کرا و پودت آن بنفش مائل به سبزه و در آن دانههای کوچک اند که بهین میزنند مائی و در هر علاف از آن بازده دانه ناسی و یکدانه با اختلاف بزرگی و کوچکی و در بین مردم آنند برده و سفید رنگ و مسطریه الایه آن دانههای و در میان آن برده سفید و پوست بنفش مائل به سبزه و در طوقش لوز چسبند و زرد رنگ و مل هر دو نیم زرد مل و در مائل تکه و خوشتر و بزرگ هر دو شبیه بهم و طولانی و بسیار زده است و در شاخهای باران معاذی هم در پوست زرد و طعم آن عصف و مستعمل بیشتر از جای قسم کثیر آن است و نیز کسی دیگر میگوید در بعضی از در شاخهای آن کوه در

طبیعت جمیع اجزای آن دردم هر در خشک **اعمال و خواص** آن حابس قطرات و رابع آنست بدن عرق کل آن جهت خلطان حار و بول دل و خوش و تقویت اعضای باطنی و تنهائی و با باد در دهان و اشرد و مناسه مدد و برک آن جهت قطع استغنی و تقویت مدد و طول آن جهت تقویت اعضای مسترخیه و نفوق آب برک تازه و نورانی آن که در آب خیساید و شب تحت السماء گذاشته و صبح آب صافی آنرا گرفته بیا شامند جهت قروح مجاری بول و حرقت آن مفید و معاون برک و پوست و دل خشک و صمغ آن هر چهار مساوی صمغ ناشتا با آب سرد چند روز متوالی هر روز نیمد و هم تا یک درهم جهت رفع وقت و بی و سرعت انزال و کثرت اختلام و جربان منی و هیلان رحم نافع و خوراندن قند و سی از برک نورانی آن با اندکی زرد سفید و زرد و مدد شیشه کل انار ناشسته با آب سائید و صاف کرد و مانند قند نموده که بهین با دست صکر زده و با بار چندی خورف و اندک آنش سرخ کرده در آن خاموش نمائید سه مرتبه یا پنج مرتبه جهت حبس اسهال و اطفال خصوصاً در نظام بدن آنرا آوردن در اواخر که بسیار زیاد می کنند و ضعف آورده در اوائل و غیره اطفال را نیز نافع است اما باید که احتساب سن و قوت و علقه از او را

ادویه بزرگ و بزرگ تازان آن جهت التهام جراحت و رفع ادرام و جلوس در طبع آن جهت برور مقل و ریش
 رطوبات رحم مفید و عصاره و برک تازان آن قاطع نزف الدم و نفث الدم و فرزجه شمر آن که آنرا در آب جوش داده
 پارچه کریاس را بدان مکرر زو کرده خشک نموده زن بخورد و در ریش رطوبات و قشقی قبل بعدی است که بر تبه بکارت
 میسازند و چون شمر خاتم آنرا گرفته شکافته نخه های آنرا دور کرده طرفه اندازد آنرا بر پارچه کریاس نوی بماند تا رطوبات
 و مغز آن بدن آن خوب آلوده که بعد از خشک شدن مانند موم چامه گردد و از آن پارچه هینه بدن زنایکه پستان آنها آویخته
 باشد سازند و بر هینه بدن نماند تا منقش رفع آن علت کرد در پوست ساق و شاخ آن جهت قطع خون جراحت تازان بسیار نافع
 و عمل و اجزای روغن شیخ صنعان است و چون پوست درخت آنرا هر مقدار که خواهد نیم کوفته در ده چند این آب بخیسانند
 تا در روز پس بخورشانند تا بنصفه رسد و بماند و صاف کنند و در ظرف چینی ریاشه نکاهند از آن و در ایام حیض بعد از بول
 هر مرتبه بدن آن امتحان نمایند و بدستور در ایام حیض دائم فرج آن مانند فرج بکر باشد و شمر و برک و پوست آن جهت دباغت
 پوست حیوانات قائم مقام ماز و است و نیز پوست و کل آن جز و اعظم و اصل عرق بدن و شراب آنست و در فند رنگه بسیار
 مستعمل خصوص پوست آن و بیخ آن جالی و سنون آن جهت استحکام لثه و مسواک آن مقوی دندان و از چوب آن جهت
 صلابت و استحکام پایه گردون و رسته و کاد و غیره و آلت سلیم زمین نیز میسازند و قسم دیگر نیز میباشند شیره یقسم دوم در برک
 و شمر در رنگ و پوست و لیکن بدین و پیرز ترازان هر دو قسم و لیکن این غیر مستعمل است و این قسم اکثر مخصوص بنگاله است
 و ریشه آنرا چون نزد ما بر نرسد و از آنرا کسبست کرد و آنچه اکثر اطباء و کتب ادویه مفوده ذکر کرده اند
 با اسم قز و اغیلان و طلح شاید هر یک اسم قسمی باشد که بطریق اشتباه بیان فرموده اند و بعد تا مل رقع شبه میگردد

* املج * بفتح همزه و سکون میم و فتح لام و سکون جیم مشهور با ملج است بدن الف و کسر میم بغت و هم سنایز و بفارسی امله
 و بدن آنرا ناله مانند و شیر پرورده آنرا شیر املج گویند * ماهیت آن شمر درخت هندی است طعم آن ترش و با عفو صفت
 بسیار و در تازی شبهه یا نوکچه و تا بزرگی گردگانی نیز میشود و بهترین آن بزرگ بیریشه سنگین زرد رنگ تازه و یا خشک فاسل
 و منکوج نشسته آنست که بیریشه بالیده باشد و درخت آن بقدر درخت گردگان و برک آن سبز بسیار بزرگ و انبوه از هر دو
 طرف شاخهای باریک طولانی بقدر شمری رسته در بعضی جاد و شاخ و در بعضی جاسه شاخ و چوب آن جوهر دارد مانند چوبه
 چنار که بعبوی دلب نامند و از آن صلب تر و مستعمل در معاجین و غیره آمله بالیده بیریشه منقی از دانه شیر پرورده است که
 جهت کسرتوت و بوض و اصلاح آن دوسه مرتبه در غیر میخسانند و شسته خشک میسازند و غیر شیر پرورده نیز * طبیعت آن
 در دوم سرد و در اول سوم خشک و شیر پرورده آن در اول سرد و در دوم خشک و بعضی کرم دانسته اند و فی الحقیقت بارد است
 و در پوست آن سه متفق اند * افعال و خواص و منافع آن قابض و مانع رختن مواد و معده و اعما و انحاط از تعفن
 و مخرج سودا از بدن و مانع مخاطات سودا را بشود و آیه و صفرا و بیه متصرفه روح و باین اسباب موجب ذکا و جدت ذهن
 و تقویت قلب است بالخاصه و افعال آن که قبض است معین بوخاصیت آنست زیرا که ادویه قابضه میباشد مقویه
 و سزاوار است که هرگاه استعمال کند آنرا باریک المراج از برای تقویت عمل بل کند آنرا بمسل یا در چینی یا مصطکی و یا مانند اینها
 و شیخ الرئیس در ادویه قلبیه گفته که منفعت آن در تقویت قلوب زیاد از منفعت آنست از برای توحش و از جمله ادویه
 بلید المنفعت است از برای تقویت ذهن و حفظ سائر اعضا و بالخاصه معبرک باه و قاطع قی و تشنگی و آب رفتن از دهان و

مهرائی خارا ناک و ترک آن شبیه برک تمر هندی و از آن کوچکتر * طبیعت آن سرد و تره افعال و خواص آن
 آشامیدن آب برک آن بقدر چهار پنج توله که ظرفی آهنی را بر آتش گذاشتند تا خوب گرم کرد و آب برک آنرا صاف
 کرده در آن ریزند و مقدار یک و مائه نمک طبرزد که نمک لاهوری نامند نرم سوده در آن ریزند و در ظرف دیگر ریخته
 دیگر گرم بپاشند تا پنجم روز بپاشند تا هفت روز بپاشند این دستور جهت حمیات حاده و انتشار هوا و عروق مری که در
 بنگاله میشود بسبب آن حلات و التهاب و راعها و عطش مفرط و اختلاط عقل و هذیان و حرارت و حسی صاحب آنرا عارض
 کردند مفید است و درین ایام اجتناب از لبنیات و حموضات و اغذیه نفاخته واجب و لازم دانند و اهل بنگاله برک خشک
 آنرا نیز در آب حوضانیده آب آنرا میاشامند و بخار آنرا میگیرند برای امراض مذکوره و حمیات حاده

امراض
 بنگاله

* ام و جمع الکبد * ماهیت آن کیامی است باریک و از بغله کل آن اغبرر برک آن ریزه و اغبرر کوسه آن را دوست
 میدارند و می چرد آنرا در بیعی است و تا اوائل زمستان میماند * افعال و خواص آن جهت ارجاع کبد
 صفراوی است

الف مع النون

* انا غا لس بفتح همزة و نون و الف و فتح غین معجمه و الف و ضم لام و غین مهمله لغت یونانی است و نا غلس نیز آمده
 و لغت یونانی انا کیر و یونانی انگلیس نامند * ماهیت آن کیامی است نرم و ماده میباشد برک آن شبیه برک مرزنجوش
 و مائل با سندان و شاخهای آن منبسط بر روی زمین و مربع و ثمر آن مانند غلافی و دانه های آن بقدر دانه خشخاش و بسیار
 اند و بوی گل ماده آن لا جور دی رنگ وکل آن سرخ * طبیعت آن در آخر دوم گرم و خشک * افعال و خواص آن
 جالی و حاد و صفت بی لذت و مفتوح سده غرغره آب برک و ثمر آن جهت تنقیه سرازینم و تسکین رجع اسنان و سقوط آن
 از بک سنور و چون مخلوط با عسل نماید و در چشم کشند جهت ضعف بصر و قروح چشم و جلای آن و جرب و کمنه و سبیل نافع
 و آشامیدن آن با شراب جهت کزیدن انگی و رجوع کبد و جنین و کرد و نافع و ضماد آن جهت بیرون آوردن خار و بیگان
 از اعصاب و منع زیاد شدن قروح خیمه و باد سرخ و اصلاح جراحت مفید و بعضی کسان پودره که ماده آن که کل آن لا جور دی
 است چون بر مقعده برآمده ضماد نمایند و در مینا آنرا و آنرا که کل آن سرخ است چون ضماد نمایند با انعکس بر می
 آورد و شرب آن مورق و صحت و مصالح آن صمغ عربی است مقدار شربت آن از زهر منقار تا تک منقار و بلبل
 آن از مینا است

انغور

* انا غور * بفتح همزة و نون و الف و ضم غین معجمه و سکون و او و کسر راء مهمله و سین مهمله در آخر لغت رومی است
 و در معر معروف به نوب الخنزیر است و ثمر آن را حبس انگلی نامند برای مشابیه آن بکرده * ماهیت آن کیامی
 است شبیه در برک و شاخ بهنجی کلفت و بزرگ میشود نا آنگه بغرب شیخ مرسد و کل آن شبیه بکل کلم و بوی آن نجیل و ثمر آن
 مختلف المون و هنگام رسیدن ثمر آن تابستان و وقت رسیدن انگور است * طبیعت تمامی اجزای آن گرم و خشک و مینا آن
 به شتر شام و طاکیه * افعال و خواص آن نماد برک تازه آن که حلات آن کمتر از سایر اجزای آنست جهت تحلل
 و رمای رخ و نافع و چون خشک گردد قوت آن قوی تر و تعطیع تشبیه آن زیاد و مکرر در و سپین ریشهای بوی آن و اما نغم
 آن ملین و معفی و چون آب برک آنرا مقدار یک و نیم تا یک سال با شراب یا شامه صناعه نافع و اخراج مشبه و جنین
 و دار طوطی نماید و گوشت تعلین آن میزان آبش منظم و لذت جهت تسهیل و سرعت آن مینا اما باید که بعد از ولادت

هلیقه القوام تر باشد و در اینست آن زیاده **افعال و خواص و منافع** آن مقوی قوی دار و راح و اعطای و ایستادگی و آلات
 تنفس و عری و معده و اعضاء کرده بجانمیت شکل و مقوی مثانه و با و نیکو کنند و رنگ رخسار و بوی دهان و دفع خفقان و سوزش
 و ضیق النفس و درد و باری و بواسیر و اسهال بواسیری و ضرب و تورم و عطش و اعیان و ضعف و کسالت و سستی بدن و بدن
 و افزیه کرد آند و در اینبول آورد و طبیعت را قبض نکند بلکه ملین دارد مضر محرورین خصوص در خلای معده و مصلح آن
 آشامیدن سنگین و خوردن جامون رسیده شاد آب یا شربت آن که میوه هندی است و آب دوغ و آب سرد و قسم لیمو کم
 آب آن ثقیل و در بعضی و فحاح و ریشه دار آن از آن بدتر و قابض و مورث امراض سوداوی و حاکه و جرب و دامیل و غیرها
 و مصلح نفع آن اهل هند زنجبیل گفته اند و نمک که بالای آن قدری بخورند از موده و زنجبیل در رنگ پرورده بهتر و مضاعف
 جگر و مصلح آن مویز و شاید درین امر شربت زرشک یا سنگین یا شربت جامون بهتر باشد و مضر نه و عذور و دندان و مرقق
 منی است و گفته اند جهت فربهی و تقویت باه شیر تازه و دوشید و خام و یا قدری جوش داده معین فعل آنست و خام ترش
 آن مسکن صفرا و متبیه اشتیای طعام و بلغمی و سوداوی مزاجا نرا مضر و مولد سودا و انواع آن خار و مفرخ اعضاء و راننده آن شده
 براننده حبه الخضرای خام نارس که بخارسی نباشد و رسیده آن را این نامند و مصلح آن مالیدن روغن است بعضو بکه بدن آن
 رسیده باشد و دل آن و مغز همه آن بسیار بار در ریاس اسهال و مضعف و مسک منی خصوص که اندک بریان نبوده
 یاد و به مناسبه بقل و حاجت بیاشامند و چون نارس بسیار و کوچک آنرا که از شکوفه تازه بهم رسیده باشد خشک نموده هر روز
 یکبار هم آنرا با چهار درهم شکر بخورند در روغن و سرعت انزال را دفع نماید و کوبیدن حافظ سیاهی میوه است و مضعف با آب بکه
 برک دل آنرا در آن ساقین و باشند مقوی و دل آن را فله و مستحکم کنند و آنها است و استیاک بپوب آن رافع بوی دمان و ذرور
 خاکستر خوب آن جهت نوزاد اندم و بدستور و در برک آن در خان برک خشک آن جهت دفع ریح کرده و بدستور دستان
 پوست انبه خشک کرده و نافع یا تکرار غسل که بعد از آن بران عذوم و امی سردن و سرد و نیز گرفتن درد آن در حلق جهت زخم
 آن و اگر برک درخت آنرا که خود از دخت و بخت باشد ما این در سرغایان ما نند تنباکو بکشتن زخم حلقوم را که منع آن
 و بینی و تارک سر هر سه یک شده باشد در مدت چهل یوم با صلاح می آورد و چون برک تر و تازه آنرا از دخت چیده و به
 ساقه آنرا قشرده و طوطیکه از آن بر آید بردانه که در بیک چشم بر می آید بمالند و زائل شود و چون نه عمل د
 ما فیه به برک آنرا بانه عمل د فلفل سیاه با آب نرم رسیده خوب بسته فرورند اسهال و قی عارض می شود و اگر بیک بند نکرد و بند نماید
 و طلای آب بر کهای نازک آن و همچنین زن همین عوی سوزن بر روغن که در آن پوست انبه خام بپاشی و با با بعضی ادویه
 مناسبه دیگر انداخته در آب پرورده باشد جهت دراز و سیاهی مو و منع اسقاط آن نافع و آب انشرد و شرخام آن که
 امرس نامند و چینی را مجبور و موت و حلقه و شو شاپ و شراب و فشرج و عرق آب آن و قرص هسته آن و قلیه خام و موی
 آن در قریادین ذکر یافت و اصل هند و نکاله انبه خام را در زیر آتش کرده بخت پس بر آورده پوست آنرا عمل آکرده نرم
 میمالند و صاف کرده و در روی قند سیاه که پختی کز نامند داخل کرده در ظرفی کرده نگاه میدارند تا میکه با دستموم و یا موی
 سمی و یا موی ری و با و بائی یکسری رنگ بزدی قدری از آن با و بخور و اندک و بر تمام بدن او میمالند و بوی الهی شفا میابد
انقله به چشم همزه و سکون فون و هم تایی متناقضه و قلیه و قلیه لام و ما لغت عجمی اند لسی است و آنرا جلد و ارن لسی و
 بهندی نرسی نامند و صفت است که در آن کمال العروق و در برک بدقت از به کولان فرو

تایک متقال آنرا در آب بجوشانند و با قند و یا میخنج بیاشامند و بل ستر و یا ادویه منافع دیگر در آن جهت
روانیدن گوشت و قطع ذرف الدم زخمها بغایت نافع مقدار شربت از عرق آن یک متقال و از عصاره آن یک درم و از برک آن
پنج درم مصر مرودین مصلح آن زنجبیل بل آن مانند آن زرشک و ربع آن گل ارمنی و عصاره آن در اکثر افعال قویتر
از پوست پیچ و ربع آن است طریق گرفتن عصاره آن آنست که بکیرند پوست پیچ تازه آنرا بکوبند و آب آنرا بگیرند و در
طبق سفالی کنند و در آفتاب کدازند و شبها در زیر سقف که شبنم آنرا فاسد نسازد و چون بعد العقاد رسد قرصها ساخته
در آفتاب خشک نمایند و از کرد و غبار محافظت نمایند و عند الحاجة بکار برند و رنگ این سرخ یا قوی میباشد حب انجیر
و سفوف و شراب و ترص و لعوق و مغلی آن در قرابا دین ذکر یافت

* انجدان * بفتح صمز و سکون نون و ضم جیم و فتح دال مفصله و الف و نون معرب آنک ان فارسی است و بسیارند را نی
انجدان طیب را کوله پرونا مند و بیخ آنرا بعرسی محروث و ساق آنرا بترکی بالدرغان کوبند و چون انجدان مطلق مذکور شود
مراد تخم آن است * صا هیت آن دودسم میباشد یکی طیب و دیگر منتن و ساق نبات آن میجوش و سطر و بلبل آنرا از قوتی
و برک آن شبیه برک کلم و از آن کوچکتر و کل آن چتری مانند شبت و سفید و ثمر آن بعد از رسیدن سفید و مل و درین
شبیه بل ورم و بسیار خوشبو میباشد و صمغ این را خلطیت طیب مینامند و قسم درم برک آن مانند صمغ سوخته و در سوراخ
و ساق آن صمغتر از قسم اول و ثمر آن سیاه و بسیار بد بو و بیخ آنرا اشتراغ و کایه آنرا کاه و صمغ آنرا که بسیار بد بو است
خلطیت منتن و خراسانی و بفارسی انگزد جهت آنکه صمغ را بفارسی رد بفتح زای عجمی کوبند و عوام آنرا انگشت کنند
و بیک هیک بکاف عجمی نامند و در بلاد فارس کوسفند آنرا بکاه آن میچرخانند بسیار درید می شوند و لیکن گوشت آنها بد بو
میکرد * طبیعت سفید طیب آن در درم کرم و خشک و سیاه منتن آن در سوم و قوی مطلق انجدان را کرم و خشک در درم
گفته اند * افعال و خواص و منافع آن مفتوح و جالی و محال و ملطاف و مقارم و مسوم * امراض الراس عما دانجدان
اسود با خطی و آرد کرسنه بر سر جهت سد رجات از اخلاط بارده مجتمعه در دماغ و آشامیدن آن ذهن را نیکو و حفظ را
زیاده و نسیان و بلاد و حلق را از آن میگردانند و فالج و لقوه و استرخا را ملطاف و از توایل مستعمله در اغذیه صاحبان
این امراض است امراض الصد و المله و غیرها چون غلیظا لجرم ردیر میماند در معده مخشن معده و میخفف و طو بات
و ملطاف طعام و مغیر را حقه دهان و مقوی معده و مقطع بلغم و محال ریا و آنکه زانند اشتهاى طعام و مقوی ما ضمه و دافع
ضررا غذیه غلیظه و ادیه سمیه و مقارم مسوم و سپرز و یوفان و استسقا و فواق بلغمی و عسر البول بلغمی و مل و بول و حیض
و شیر و مخشن کرده و رود و محرک باه و رافع درد مفاصل حادث از برودت است آشامیدن آن خصوصاً محال آن که
سرکه آنرا استعمال نمایند زیرا که استعمال جرم آن جائز نیست در جمیع مواضع و سکنجبین آن که با میخنج پیخته باشند
جهت تسکین ربع و نیمه بلغمی و مرکبه و در دینه و استسقا و برقان و رفع فواق بلغمی و عرق النسا میجوش و با شراب در اخراج
چنین قوی الاثر و صمغ آن جهت جذب مواد بظاهر جلد بقوت و با موم و روغن جهت خنثی و جراحات و عرق النسا
و امثال اینها و باروغن زیتون بجهت کندن تحت عین و ملای مطبوخ آن با سرکه و پوست انار جهت بواسیر و ذر و برک آن جهت
آنکه و بولیدن آن جهت فواق نافع مضر مثانه مصلح آن تخم خربزه و مضر امعاء مصلح آن صمغ عربی و مضر متوررین و مصلح
آن شربت آنرا و سکنجبین و مقدار شربت آن تاد و مثقال بل آن محروث که اشتراغ را باشد بوزن آن و خلطیت و داندک و کوبند

و هر گاه زمه کوسند ان را بپند آن حیوان متابعت آنها نموده و در پی آنها رود و شیر از بهشتان آنها بکشد و هر که گوشت این حیوان را بخورد در ساعت دیوانه شود و این حیوان را عادت آنست که در زیر درختی خشک که آنرا انجیر آدم گویند همیشه درخت آنرا چنان نشان داده اند که شاخهای آن بدرخت بید مشابیهت دارد و چون شاخ از آن را با میزم امیزند و برافروزند هر که بآن آتش کرم شود از آغشی افتد و بی خبر شود

* اندر و صا ر و ن * بفتح همزه و سکون نون و فتح دال و ضم راء موهله و سکون واو و نون لغت یونانی است و بعضی عطاران آنرا افیاس و فاس یعنی تیر نامند بجهت مشابیهت برک آن بشیر * ماهیت آن نباتی است ثمنی مثبت آن زراعتهای کدوم و جو و برک آن ریزه مانند برک نخود و تخم آن سرخ رنگ و قوسی شکل در میان آن نقطه سفیدی تلخ طعم با عذوقست که آنرا ارعان نامند در غلای شبیه بغلاف خربوب شامی رد و تابستان میرسد * طبیعت آن کرم و خشک در اوائل سوم با قوت قابضه کمی * افعال و خواص و منافع آن مفتوح و ملطف و قابض و نیکو است از برای معده چون بپاشند از آن مقدار در درهم تقطیع شده احشا نماید و همچنین سائیده برک آن و چون باز است طعم نمایند و بپاشند جهت طحال و عسر البول و اسهال و دیوانه نافع و حمل آن با غسل بعد از طهر قبل از وعظی مانع آیدستی است و حکیم میرحیدر مؤمن نوشته که مؤلف جامع تسمی آن را لسان العصار فیرمید اند

* اندر ا ه م ا ن * بفتح همزه و سکون نون و فتح دال و ضم راء و ضم و الف و نون * ماهیت آن درانی است گرمایی معروف * افعال و خواص آن بالخاصه جهت استطلاق بطن نافع و گاهی استعمال مینمایند از آن يك مثقال تا دو مثقال و نیم مفرد و یا با کلاب و یا با آب کرم مقوصه فعل آن است بدل آن بوزن آن کل ارمنی یا پوست انار و نصف وزن آن صندل سفید است

* اندر و ط ل ی س * بفتح همزه و سکون نون و فتح دال و ضم راء موهله و سکون واو و فتح طاء موهله و الف و کسولام و سکون یای مثانه ثنیه و سیم موهله لغت یونانی است و در مغرب کلنج و ملاج نامند * ماهیت آن نوعی از نخود برمی است و حکیم میرحیدر مؤمن نوشته که ظاهر آن نوعی از غلای باشد مثبت آن بیشتر سواحل دریای روم است گیاه آن سفید رنگ و بی بوک و شاخ آن با رنگ و تلخ طعم و تلخ و در آخر میل بسرخ می نماید و تخم آن در غلای مانند غلاف نخود در انتهای ساق آن روئیده * طبیعت آن در سوم کرم و خشک * افعال و خواص آن محلل و مفتوح و مجفف و ملد و بول و آسائیدن تخم آن و طبع حشیش آن و جالوس در آن و غلای آن مجرب با طب است جهت استسقا و تقرس و عسر البول و سنگ مثانه و احتباس حبیض خصوصاً با شراب مد ارشیرت از تخم آن که فعال با شراب و امثال آن و از طبیعت آن با شکر یا هر که تا بع رال

* اندر و ط و ن * بفتح همزه و سکون نون و فتح دال و ضم راء موهله و سکون واو و ضم طاء موهله و سکون واو و نون * ماهیت آن برکی است شبیه بپوک بید خشک شده از آن عریض تر * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن مفتوح و ملد و نافع

* آنزروت * بفتح همزه و سکون نون و فتح زای معجمه و ضم راء موهله و سکون واو و تائی مثانه ثنیه و سیم نیز آمده با صفهائی کجیل و اگر و فک و بشیر از می کد و رو و عریض کدل فارسی و کلیل گرمایی و پهنای لائی نامند * ماهیت آن صغیر

و آثار قروح و طره و بیاضی عین و کف و ما را است مخصوص آب دهان ناشتا صغری و مزاج و با سر کون کف و کف جهت قطع آثار اول
و ثوبا و پنبه های جهت قطع لزف الدم و اند مال جراحات و با غسل جهت کف و جلای آثار قرحه نافع و چون کند م را بر دهان
مضع نماید خصوص ناشتا و بر آ و رام و د مامیل کل از آن تحلیل و نصف دهند و چو که بن دندان آن ناشتا جهت رفع قوبای تازه
و ثوبای اطفال و کف و آثار جلد مفید و زهره و مسمن بدن و خون حجامت و فصل را چون بر نقرس و مفاصل و عرق النساء طلا
نماید جهت تسکین و جمع آنها نافع و آشامیدن آن مورت و بلاد و طلا و خون حیض جهت تسکین درد های صعب و التیام ناصور
مفید و خوردن آن سم قاتل و حمل و نضرت حیض جهت رفع تب لرزه و مجرب است نهاده اند و بول آن مخصوص
بول اطفال و از آن شخص خود نه از غیر آشامیدن آن ناشتا جهت سرفه کهنه و عسر النفس و سپروز و استسقا و یقان و عسر
البول و جرب متقروح و حکه و قروح خبیثه و ثوبا و با آب نخود و با ماء العسل جهت رفع یرقان و قنطاری آن جهت درد چشم
و بیاض آن به تشخیص که با غسل در ظرف مس بسیار جو شافیه باشد و به چیت طرفه نیز و راغتن کره اکرم آن بر زخم جهت
حیض خون و شستن چو که جروح و قروح بآن و جالی جرب متقروح و حکه و ثوبا و نمک بول آن که آنرا در ظرف مس
جو شافیه و نمک از آن بگیرند جهت رفع بیاض چشم و کف مجرب و در افعال مانند شیر زرق است در جلد است که از حضرت
صادق علیه الصلوٰه و السلام سوال نمودند از آشامیدن بول انسان از برای مرض فرمودند نیا شامند آنرا سائل عرض
نمود که مریض محتاج است به آشامیدن آن فرمودند اگر چنین است که دوائی دیگر نمی یابد پس باید که نیا شامند بول خود را نه
غیر خود را و از آن حضرت علیه السلام سوال نمودند از آشامیدن بول شتر و گاو و کوسه و فرمودند نعم لا بأس یعنی
آری باکی نیست و غصه طفل که غل ای لطیف با آن خوراندند و باشند نفوخ خشک آن در خلق عا حب خنق و درم کل و بدستور
فساد آن با غسل جهت تحلیل آن و طلا و آن جهت تحلیل حمزه و انتخام جراحات و رفع عفونت اعضا مفید و آشامیدن
یک مثقال آن جهت رفع یقان و سمیت جرح حبه زهره و در وقت و حکه و قطع اسهال و یعل و با غسل و شرب جهت
رفع گزیدن عوام واد و به قناله و پنبه های دانه و آشامیدن یک مثقال آن یا مثل آن نوشا و مصلح جهت رفع اذیت سموم
مصوله مانند دارا شکنه و زیت مصلحه مجرب نهاده اند و مسنون معرق آن جهت ازاله تعفن بن دندان مجرب و تازه آن
خصوص با نمک جهت آ کله و فساد آن بر بین و بر ص و تشخیص که آن شخص تر مس خورده باشد و روز متوالی مائیده
در آفتاب نشیند و طلا و آن بر ساقین جهت قروح آن و بزیر ناف با خیر در آب حل کرده جهت رفع مغص و بن ستور آشامیدن
آن مفید و موی سوخته آن جهت رفع ریه و بهر و استسقا و سموم قناله و بزیر ناف بن سنگ کرده و مثانه و منع سفیدی موی
شربا و آفتاب آن برای رفع بیاض عین و قنطاری آن با روغن گل سرخ جهت درد دندان و کوش و در و آن جهت آ کله و زلف الدم
و تبخیر جراحات و منع زیادتی زخمها و قروح خبیثه و ساعیه مجرب و رماد آن را در آنند و بهر و با شیر جهت آرام
ساعیه و روغن آن به های و با ادویه مناسبه دیگر جهت تقویت با مجرب و آشامیدن آن که خصیة انسان را بد آن
شسته باشد جهت ازاله تب و درم جگر و جمع نواذ نفع عظیم دارد و موی آن جالی و بهر و کف طلا و مشبه آن
مورت جدام است خوردن آن و چون طفلی را با سموم مات بتدریج تغذیه نمایند جمیع اجزا و انقباس او قابل بود و هیچ
حموانی دیگر قابل این نوع تغذیه و سمیت آن باین حد نیست و گویند چون انگشت خنجر مستطرا بر بول وزن تعلیق
نماید مادام که با پوست است و بخت نکرد دشمن شد که جراحان را طوبای اهل قریه دندان آن چو که و زرد شد و سیاه را

را انفعاله بسی نامند و آن خواص و منافع بران مترتب نمیکردند با الجملة طبیعت مجموع آن کرم و خشک در درجه دوم و گفته اند تا درجه سوم است * افعال و خواص آن آشامیدن آن جهت صرع و با هر که و یا با مسکه و یا با عسل جهت صرع بلغمی خصوصاً الفحله از تب که درین باب افوی است که نچند روم آنرا در سر که انگوری حل نموده بنوشند و چون صبیان را قدری از آن بخوراند ایمن میگردند از صرع و انفعاله بیهوده است و انفعاله حیوان بخوری که قوی نامند و در دیای و دم بهم میرسد قوت و خاصیت آن مانند جنبل بیل متر است بدستور آشامیدن هر یک از آن هر دو آشامیدن تمامی اناج میباشد مانع از برای تب و وکز از بلغمی و اختناق رحم جهت آنکه ملطف و محلل و کدازند کل اخلاط منجمده و مجده و مغلاط اخلاط رقیقه کل اخلاط شده است و این محلل آن با سر که محلل خون منجمد در معدیه و بندهای و یا با ادویه مناسبه محلل خون و شیر که در معدیه و مثانه و سایر اعضا منجمد شده باشد و مانع رعاف و حمل و خابس اسهال و با الخاصیه مقوی قلب و مفرح است اما چون بسیار کرم است مهیج غضب زیاده از فراح است و حمل آن بعد از ظهر معین بر حمل و آشامیدن مقداری نیمه روم آن با شراب بسبب قوت تر یا فیه که دارد جهت دفع غرر و هوش هوام و مسموم قتاله و منع اسهال مزمن و وجع بطن و ترخه امعاء و سیلان رطوبات از رحم که مزمن شده باشد مفید و چون سه در امتوالی بعد از ظهر بیا شامند جهت دفع صرع و گفته اند چون زن انفعاله از تب و یا خصیه آنرا با شراب مزوج بیا شامد آبستن گردد و پسر زاید و از ماده دختر آورد و چون مقلد او یک با قلا از آن با شراب بیا شامد جهت تب ریع و چون با خطمی و زیت سرشته بر بدن بکند از تب بیکان و بی و خار از آن بر آورد و علاها آن بر منخرین جهت قطع رعاف و تعاقب آن بر ابهام صاحب تب جهت از آله آن مؤثر و انفعاله کور و خرو و زکوهی و آه و واستر و کوسفند و غیل بقدری بخورد و یا بنایت میباید اند و امتحان خالص آن آنست که بیندازند بران انفعاله حیوان دیگر که باشد اگر کد اخلاط شود خالص است و الا غیر خالص و حب انفعاله و در واسفوف و معجون آن در قرابادین کبیر ذکر یافت

* اخگول و اسکول ماهیت آن حکیم میرعلی الحمید نوشته درختی است فندی برک آن شبیه برک شفا لور میوه آن شیرین و مغز تخم آن بسیار چرب و اعم آن تلخ و با عفو است * طبیعت آن کرم رتر در دوم * افعال و خواص آن ضد آن جهت استسقا و آرام و دفع زهر جانوران زهر دار نافع و شر آن ملین طبع و دفع نساخ خون و بلغم شور و جهت سوزش اعضا و دق شمشوخت و سرعت انزال و تقلیل مبی نافع و در ایام طاعون چون یک عدد از شر آن را با آب سائیده بر بستر آن پلان نمایند به خیریت کنند و شفا یابد و کویند مجرب است و اگر تخم آن را کوفته و در آب آمله مقشر هفت مرتبه تصفیه کنند پس خشک نموده از آن تخم رید ستور روغن کنجد روغن بر آورند و از آن روغن تا چهل روز سهو ط نمایند موی سفید راسیه کرد اند و اگر از چوب درخت آن سر بر سازند و شب بران بخوابند از شر حشرات زهر دار را مان باشند و آن چوب را چون سائیده بمسوع و ملایع و صاحب هیضه ردیه را بخوراند شفا یابد

* انگیزه بفتح مزه و سکون نون و کسراف فارسی و سکون یاء مثناة تحتانیه و زای معجمه بلغث صفائیه خاوانی نامند * ماهیت آن نرم ماده میباشد حکیم میرمحمد مؤمن نوشته که امین الله کوبد گیاهی است منبت آن حریم جبال کیلان چون بر روی آن نشسته بر روی زمین بخوابند روز دیگر انچه قسم نر آن است باز است مشامه کرد ووا نیچه ماده آنست بمان

طبیعت آن کرم رطوبت است **افعال** و خواص آن ضایع بر کثرت آن با آب کوکود در کورن
 بهی را زائل کند و تخم آن نبات منظر تخم ماده آن موجب شدت شوق زنا و لذت کن ازان با شراب مستم ثمری است که
 تاسه شبانه روز شراب آن بیدار شود در آنجا میدان روی زمین با آب مرغ خواب آن میکند مقدار شربت آن نادر و دریم
انسان بدیع میزد و درون اول ساکن درم مثل دوائف و حین مهله لغت معنی است **عاهیت** آن شریست
 هنر معروف در رنگاله بسیار میشود و خوشبو و خوش طعم نبات آن بی الجمله شیشه نبات میروکادی و بزرگ آن از بزرگ
 میروکادی کوتاه تر و نازک تر و نبات این ازان کوچکتر و نازک تر و بخار در او از وسط آن ساقی میروید و ثمر آن بی بالای آن
 ساقی بهم میروند و بر سر آن نیز برگهای کوتاه انبوه و شیشه شده که در یک ساقی دو انسان یکی بر بالای دیگر نیز بلند است
 بهم میروند و چون قوری از سر آن را با آن برگهای بلند و شیشه ای باز میگرد و از آن انسان بهم میروند و از اطراف سر
 شریست نبات آن نیز مانند دخت لعل و موزیچه ها میروید و چون آنها را جدا نموده و نشانند بجا های دیگر نیز میروند و
 از هر نباتی سالی بکنم بعمل میآید و هنگام رسیدن آن بودن آب در جوار زمین آن است که موهم نازش است و اینجا
 در وقوع می باشد یکی را انسان کوتاه می باشد و این کوچک بقدر نازجی می باشد و مغز آن شیرین خوش طعم و رانجه و زرد
 رنگ طلاقی و دیگر بزرگ و مغز خوب و رسیدن آن چنانکه از آن نازش و پوست هر دو نوع در هنگام نازش
 میروند و خانه خانه را طراف خانه اندک پوست نازک برآمده و بعد رسیدن زرد مائل به سرخی میگرد و دوائف که
 برای صفا و در هر خانه قریب به پوست نفعهای و زرد و تیره و هر دو نوع آن با طریقت پورنی جانی بسیار و مخصوص نوع
 بزرگ آن در طریقت شوریدن آن این است که نوع کوتاه آن را یک ورق از پوست جدا نموده و با آنکه شک و آب میشود
 تا به ریخت آن کم کرد پس الکوری دیگر از بالای آن بود داشته که نفعها و خشیت خانه های پوست آن که در جرم آن نفوذ
 گردد و زائل کرد پس مغز آن را و و نه های نازک برید و در ظرف چینی یا شیشه بر هم میچینند و بعضی بر آن قند و نباتات کوید و
 یا شیره و قند و قند و کلاب نیز می باشد و بعضی بسمب شیرینی ذاتی خود احتیاج بشرقی از خارج ندارد
 یا در بعضی طعم آنرا منجرب میگرداند و نوع بزرگ آن را در پوست خشک ها و آنرا جدا نموده و در شک بر آن
 عسل و دوائف که بر آن میگذارد و نبات آن قند می کم کرد پس شیشه الکوری دیگر از روی آن جدا نمود و برای
 از آن تخم رطوبت آن پس مغز آنرا از یک ورق کوبد و نباتات بر آن یا شیره و قند و قند و بعضی که از آن که قوی
 غالب می باشد یا شک شوریدن نیز از آن می باشد **طبیعت** آن سرد و تر و در **افعال** و خواص آن مسکن حدت
 صاف و مغزی معده و کباب خا و در طبع الهام منور و درین روز طریقت مستقیم آن خوردن آن با شک و زنجبیل پیور و با شک
 و با شک بالای آن خوردن است و در آنجا شریست آن در شریست آن
انفوس بدیع میزد و درون اول ساکن درم مثل دوائف و حین مهله لغت معنی است **عاهیت** آن شریست
 هنر معروف در رنگاله بسیار میشود و خوشبو و خوش طعم نبات آن بی الجمله شیشه نبات میروکادی و بزرگ آن از بزرگ
 میروکادی کوتاه تر و نازک تر و نبات این ازان کوچکتر و نازک تر و بخار در او از وسط آن ساقی میروید و ثمر آن بی بالای آن
 ساقی بهم میروند و بر سر آن نیز برگهای کوتاه انبوه و شیشه شده که در یک ساقی دو انسان یکی بر بالای دیگر نیز بلند است
 بهم میروند و چون قوری از سر آن را با آن برگهای بلند و شیشه ای باز میگرد و از آن انسان بهم میروند و از اطراف سر
 شریست نبات آن نیز مانند دخت لعل و موزیچه ها میروید و چون آنها را جدا نموده و نشانند بجا های دیگر نیز میروند و
 از هر نباتی سالی بکنم بعمل میآید و هنگام رسیدن آن بودن آب در جوار زمین آن است که موهم نازش است و اینجا
 در وقوع می باشد یکی را انسان کوتاه می باشد و این کوچک بقدر نازجی می باشد و مغز آن شیرین خوش طعم و رانجه و زرد
 رنگ طلاقی و دیگر بزرگ و مغز خوب و رسیدن آن چنانکه از آن نازش و پوست هر دو نوع در هنگام نازش
 میروند و خانه خانه را طراف خانه اندک پوست نازک برآمده و بعد رسیدن زرد مائل به سرخی میگرد و دوائف که
 برای صفا و در هر خانه قریب به پوست نفعهای و زرد و تیره و هر دو نوع آن با طریقت پورنی جانی بسیار و مخصوص نوع
 بزرگ آن در طریقت شوریدن آن این است که نوع کوتاه آن را یک ورق از پوست جدا نموده و با آنکه شک و آب میشود
 تا به ریخت آن کم کرد پس الکوری دیگر از بالای آن بود داشته که نفعها و خشیت خانه های پوست آن که در جرم آن نفوذ
 گردد و زائل کرد پس مغز آن را و و نه های نازک برید و در ظرف چینی یا شیشه بر هم میچینند و بعضی بر آن قند و نباتات کوید و
 یا شیره و قند و قند و کلاب نیز می باشد و بعضی بسمب شیرینی ذاتی خود احتیاج بشرقی از خارج ندارد
 یا در بعضی طعم آنرا منجرب میگرداند و نوع بزرگ آن را در پوست خشک ها و آنرا جدا نموده و در شک بر آن
 عسل و دوائف که بر آن میگذارد و نبات آن قند می کم کرد پس شیشه الکوری دیگر از روی آن جدا نمود و برای
 از آن تخم رطوبت آن پس مغز آنرا از یک ورق کوبد و نباتات بر آن یا شیره و قند و قند و بعضی که از آن که قوی
 غالب می باشد یا شک شوریدن نیز از آن می باشد **طبیعت** آن سرد و تر و در **افعال** و خواص آن مسکن حدت
 صاف و مغزی معده و کباب خا و در طبع الهام منور و درین روز طریقت مستقیم آن خوردن آن با شک و زنجبیل پیور و با شک
 و با شک بالای آن خوردن است و در آنجا شریست آن در شریست آن

3
 3

3
 3

ماهیت آن نمائی است بلند تر از ذره‌ی رماتی آن مربع و باریک و برک آن باریک و بلند و کل آن مائل
 بسفیدی و تخم آن در غلاف لطیف طولانی و از رازانه کوچکتر و سببتر مائل بسفیدی و زردی و آنک مملکت شکل و مستعمل
 تخم آن است و بهترین آن سفیدی تازه بالید و آن است که پوست آن از آن جلد انشده زیرا که خاصیت بسیار اکثر در
 پوست بزور است و طعم آن تیز و تلخ باشد و مندی و رنگالی آن ریزه‌تروضعیف العمل میباشد * طبیعت آن گرم و خشک
 در آنخورد و در آنسوم نیز گفته اند و گرم و در آن خشک در سوم نیز گفته اند و این اصح است * **افعال و خواص آن**
 ملطف و محلل ریح و جالی و مسکن اوجاع و با قوت تربا قیت و قابضه و مکرر یول و حیض و شیر و عرق و نیکو کنند و رنگ رخسار
 * **امراض** که بواسطه غیرها از توایل مستعمله در اغلیه اصحاب خالچ و اقوه و استرخا و صوع است و بخور و معوط آن جهت
 در سردی و در شقیقه و در واروس و در نزلات بارده و در دگرش ناف و چون بسرکه انگوری تر کرده و خشک نموده بوداده
 در پارچه کتان نیلی بسته دائم به بیند جهت زکام و نزلات بارده و خوردن نیم درم انیسون و یک انگ مصطکی کوفته در
 ده درم کلندر سرشته چند روز پیهم بعد از استعراغ بلغم جهت لیثرمس و سیات بلغمی نافع برای آنکه میدان مزاج دماغ
 و مقوی معد است پس تولید نمیکند بلغمی که سبب لیثرمس است و چون در درم آنرا در آب بجوشانند و صافی نموده
 در درم چلچبین عسلی در آن حل کرده باز صافی نموده بپاشانند جهت سیات حادث از برد خارجی و از آشامیدن
 ادویه مخدره مانند افیون مفید و باید که بوده باشد غلای آنرا بخورد آب و گوشت خروس جوان متوایل بایاز بر حاره
 یا حلتیت و مغز حب القرطم و چون آنرا کوبید و سفوف نمایند و یا کوبید و با کل قند سرشته بخورند و با جوشانید و بتنهائی
 بپاشانند و یا کل قند در آن حل کرده صافی نموده بنوشند جهت ما بخور یا خصوصاً مراقی آن و آشامیدن آب مطبوخ آن
 با ماء العمل جهت کابوس ناف و سزاوار است که در وائل فالج یا چهار روز یا هفت روز یا بی که در آن انیسون جوشانیده
 باشد بتنهائی یا بایک اوقه چلچبین عسلی در آن حل کرده صافی نموده باشد اقتصار نمایند و ضماد آن جهت استرخا
 نافع برای آنکه در آن حرارت هاندک قبضی می باشد و لهذا تقویت می بخشد اعضا را و اکتعال آن جهت سبل کهنه
 مجرب دانسته اند و سنون آن جهت جلای دندان و دفع بد بوی دهان و خائیدن آن جهت مداع بارد و شقیقه و جلای
 مجاری تنفس و در دینه و سرفه و ضیق النفس و غفقان بارد و تقویت فم معد و دفع رطوبات آن و رفع اعیار آشامیدن آب
 مطبوخ آن خصوصاً با اصل الموس جهت امراض صدر و بهر و امراض مذکوره و تفتیح سده جگر و سپرز کرده و مثانه
 و رحم و استسقا و سوء القیه و تغذیت حصاة و قب بلغمی کهنه و قطع سیلان رحم و ازاله فضول و تحلیل و قراقریخ در معد
 و سایر اعضا و در شیر و عرق و یول و حیض و تقویت یاه و کرده و ازاله سموم قتاله و تهیج وجه و اطراف و اسهال رطوبی
 خصوصاً بریان کرده آن در این امر و چون آنرا بسیار نرم بکوبند و یا باب سائید استعمار نمایند جهت بواسیر ناف
 خصوصاً ریحی آن و بخور آن جهت تسکین مداع بارد و نزلات بارده و اخراج جنین و مشیمه و قطور نرم سائید و آن با روغن
 کل در گوش جهت تسکین درد گوش و کرمی و ثقل سامعه حادث از ضربه و سقطه و بدستور مطبوخ آن در روغن کل و آشامیدن
 طبع آن با شکر جهت رفع زردی رخسار زن زائید و طلای مطبوخ آن در سرکه جهت تحلیل ادرام و کشتن شیش ناف
 مضرا معالجه آن و از رازانه و مدع مختل و در مصلح آن سکچین مقدار شربت آن از در درم تا پنج درم بدل آن
 نیم شیمه و از رازانه و کربا و در تقویت باه مثل آن انجیر است و دستور تشویه و بریان نمودن آن جهت امراض عین و غیرها

* اوسبید * بضم همزه و سکون و او و فتح همزه مهمله و کسر باء و موحده و سکون یای مثناة تحتانیة و دالی مهمله لغت فارسی است * ماهیت آن بیلوفرمند است * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن محلل ریح و مواد بارورده مقلد از شربت آن یکدرم ربیع آن سرد و خشک و در فعل و طبع مانند لفاع جهت تصداع و بواسطه نافع مضر مثانه مصلح آن عسل مقلد از شربت آن نیم درم بدل آن بیخ لفاع است

* اوتومویدناس * بضم همزه و سکون و او و کسرها و سکون یای مثناة تحتانیة و ضم میم و سکون و او و فتح باء و موحده و ذال معجمه و الف و سین مهمله لغت یونانی است بمعنی شبیه بیاد روح و در مغرب معروف بلسیعه و بعضی اخمون نیز و کاه فیلاطاریون نامند * ماهیت آن نباتی است شبیه بیاد روح و شاخه های آن بقدر شیری و مرغوب و مثل بتیرکی و تخم آن شبیه بشوینز و سیاه و در غلاتی مانند غلات بزرالبنج مستعمل بیخ آن است * طبیعت آن در درم گرم و خشک * افعال و خواص آن ملطف و مجفف بیلع یکدرم ناد و درم آن با شراب جهت نهش انعی و موام و یکدرم آن با مرصاف و فلفل جهت عرق النسا مجرب دانسته اند

* اوتومو * بضم همزه و سکون و او و ضم نون و سکون و او و فتح میم و الف لغت یونانی است بمعنی مسقط الاجنة * ماهیت آن نوعی از ابوخلسا است که هو جویه نامند برک آن در ازو بار یک و نیم تراز برک هو جویه ربی کل ربی ساق ربی ثمر و مانل بسیامی و در اکثر بلاد میروید در هنگام ربیع در مواضع خشک و بیخ آن باریک و ضعیف طولانی اندک سرخ برونک خون * طبیعت آن بغایت گرم * افعال و خواص آن بسیار تند و تلخ و با سمیت و خوردن آن خطرناک و ملای آن محلل مواد غلیظه و کوبیدن ثمن درم از برک آن جهت عسر و لادنه و ربیع درم آن جهت اخراج اجنة زننده و مرده مفید و تعلق آن بدستور

* اوتومالی * بضم اول و نون در میان و و او و ماکن و نجای نون لام نیز آمده و فتح میم و الف و کسرا لام و یای مثناة تحتانیة بلغث یونانی شراب عسلی را نامند * ماهیت آن آن است که بکینند شراب و چند و عسل یک چند و بجوشانند تا بقوام آید و با عسل را با آب انگور بجوشانند تا بقوام آید و نوع اخیر در جلا و تحلیل و تقطیع و انضاج قویتر و هر چند گفته شود قویتر فلین آن که تر میگرد * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن مفتح و محلل و ملین طبع و مدر و بعد از طعام نباید استعمال نمود که قاطع اشتها و مورد انقلاب معد است

* اوتوپا * بضم همزه و سکون و او و فتح نون و یای مثناة تحتانیة و الف لغت یونانی است * ماهیت آن عصاره نباتی است منبت آن بوادی عرب قریب بمصر برک آن شبیه بمرک قوه تیزک و یوسوراخ که کویا گرم زده است و کم آب و ریزنده از هم و برک کل آن زرد و بزرگ و عصاره آن شبیه بعصاره ما میثا * طبیعت آن گرم و تند * افعال و خواص آن جهت ظلمت بصرو نفقه آن و در معده و سلاق بغایت نافع دانسته اند و اختلاف در عامیت آن ندوده اند بعضی گفته اند و طوطی است که از نباتات مذکور می چکد و عصاره آن نیست و عصاره بودن آن اصح است و بعضی گفته اند عصاره ما میثا است و بعضی عصاره خالکدوس اسود است و بعضی عصاره خشخاش اسود و بعضی عصاره انگالس انشی یا عصاره بیخ و گیاه خشخاش اسود گفته اند و بعضی گفته اند سنگریزها است که در صعیل مصر بهم میرسد شبیه برک مس و میگرد زردان و چون پیشتر و این قول بعید است و بالجملة از ادویه مجهولة الماهیه است

و نسیان و منع صعود بخار است باغ و اطلاق ناثره سود آگاه از احتراق صفر ایا شد و تصفیه رنگ رخسار را آشفته نماید و این
 ریحی و خوی و حمیات مرکبه در واسطه و او انفع و مسهل رقیق بلغم و صفر ابصر و بعضی در حمیات مطلقاً منع کرده اند استعمال
 هلیجات را از این قول مسلم و گاهی نیست در همه حال بلکه در این اقبل از نضج و ترقیق ماده و بجز آن مجوز نیست جهت آنکه
 لطیف و رقیق ماده را به عصر دفع میکند و باقی را غلیظ متخیر میکند اندرین ستور در حقیقه هلیجات و این نیز یمنید و یکی نیست
 و صلت منع عصر آنست و انضمام و تسلید مسام و عروق اعصاب و باقی مواد غلیظه در آنها و در حقیقه اثر دارد و از فسیه است
 نه مسام که باعث انضمام و انسلاد آنها گردد و معمول است که آنرا با ادویه ملینه و مفتحه و جاذبه ترکیب میکنند و صرف
 هلیله و استعمال نمینمایند در حقیقه دارد و شرح اسباب در معالجه سرخام صفراری در حقیقه هلیله داخل است و در متن آن
 در درار و گفته اند که چون با بنفشه و خیار و شنبیره و همچنین ملینات دیگر ترکیب نمایند باید که ملاحظه نمایند که قوت یکی
 مضاد و مضعف و مبطل قوت دیگری نیاید و مانع تاثیر آن نگردد و لیکن اولی عدم استعمال آن است در حقیقه ها خصوصاً جرم
 و مطبوخ آن که در حقیقه ها اصلاح آنرا نباید جوش نمود بلکه نقوع آنرا استعمال نمایند نزد شدت حاجت و نیز باید که هلیجات را
 بسیار نرم نگویند بلکه در بعضی و جربش باشد یعنی نیکو کوفته پس بروغن بادام شیرین چرب کرده استعمال نمایند تا آنکه باطل
 نکرد و فعل آنها و مقصود آنها کم گردد و بسبب روغن و سنون و آنکه آن جهت تقویت لته و خون رفتن ازین دندان و در زبانین
 گوشت آن مفید و عمل نقوع هلیجات خصوصاً کابلی در اسهال زیاد و از مطبوخ و سفوف آنست جهت آنکه صفت آن
 که حامل قوت اسهال آن است در آب می آید و جرم حابس آن میماند بخلاف مطبوخ که در آن نیز قوتی از جرم آن
 میماند و در سفوف تمامی آن و همچنین ریوند و نیز منقوع و مطبوخ آنها بهتر از خوردن جرم آنها است زیرا که محدث
 قوتی اند بسبب دفع نمودن رقیق اخلاط و باقی ماندن غلیظ آنها مضر ثقل و حابس مصالح آن عذاب و پستان و مصالح قبض
 که لازم عصر آنها است روغن بادام و باک و قاز و قند و ترنجبین و با شکوفه ارشرب از جرم آنها تا پنج رهم و در مطبوخات
 و نقوعات از هفت درم ناده درم بدل آنها در غیر اسهال پوسته نار و کوبند عصاره خشک هلیله کابلی و زرد

قوی الفعل و اندک آن عمل بسیار میباشد و در قرابادین در هلیله ذکر یافت

* هلیله کابلی * بهترین آن زرد مائل بسرخ یا لیل و پر مغز که ریشه خسته کوچک آن است که کهنه ناسل نباشد و اقوی
 انواع هلیجات است * طبیعت آن بعضی در برودت معتدل و در ارل خشک و بعضی گرم باعتدال میل افتد
 افعال و خواص آن مسهل بلغم و سودا و صفر اخلاط و مدربول و جهت صداع و نسیان و تقویت جمیع حواس
 خصوصاً حفظ ارد و اسفراری با شکوفه و دوا و روغن بلغمی تنقیه بآن نمودن و مالش و لیا و صلاح حال دماغ و صرع
 و لقوه بتنهائی و با سه وزن آن عمل با شکوفه رشته هر روز مقدار یک جوی و از برای صرع سوداوی یا ادویه دیگر مانند
 سفایح و اسطوخودوس و حجار منی و حجار لا جو رد و انیسون مطبوخ و یا معجون با سه وزن آن عمل و کوبند چون
 صاحب لقوه یکدل هلیله کابلی است بیرون کرده را در دهان کبیرد و بخاید تا تمام شود و آب آنرا فرو برد و همچنین چون
 در جانب مائل کد ارن یکدل هلیله کابلی را نفع بخش آنرا کوبند چون یک سال هر روز یک عدد آنرا تناول نمایند موی
 سفید نشود مخصوص پرورده آن و بعضی این خاصیت را مخصوص بهلیله هندی دانسته اند و با لئاصمه جهت دفع ضرر آنها
 و بسیار خوردن آب نافع و قند و شربت از جرم آن تا سه مثقال و در مطبوخ تا هشت مثقال و بدل آن هلیله زرد است و بعضی

و برک آن با شراب و بدستور و معاد آن جهت شراب و شراب و آشامیدن برک آن مقدار یک مثقال ناشناخته با نیم مثقال کنگر و پنجاه
ود و مثقال و نیم شراب کهنه گرم کرده چهار روز متوالی جهت برقان و ضااحت آن با بوره جهت تسکین اورام بلغمیه را و اورام
خار و رتبه قروح و سخته و خوردن کوه سوم از شاخ نبات آن با برکهای حوالی آن همچنان پیوسته بر زمین جهت حمی غیب
و بدستور کرده چهارم آن با برک های حوالی آن جهت حمی ربع نافع گفته اند

* ایشولیس * بکسر همزه و سکون یای مثناة تحتانیة و هم ذای مثله و سکون را و برکسر لام و سکون یای مثناة تحتانیة و همین
مهمله لغت یونانی است * ماهیت آن مالیه فی نوشته که در دستوریک و س در رابعه گفته نباتی است برک آن شبیه برک قلوبوس
با زغب بسیار و از اطراف بیخ آن برآمده و ساق آن مربع خشن و غلیظ و شبیه ساق نباتی که آنرا مالیطا نامند یا ساق نباتی
که آنرا ارتیقون گویند و با آن گیاه بسیاری میروند و شر آن بقدر کرسنه در هر غلافی دو دانه میباشد و عروق بسیار از یک
بیخ آن میروند طول بل و سطح و چون خشک شود میاه و صلب میگردد مانند شاخ و منبت آن بلاد اسیاس و در کوهیکه آنرا
ایلی نامند * افعال و خواص آن آشامیدن طبع عروق آن جهت لغت الدم صلب و خشونت حلق و سینه و شوره و عروق
انسان نافع و بدستور و عروق آن با عسل که قریب نمایند

* ایدما عیس * بکسر همزه و سکون یای مثناة تحتانیة و ذال مهمله و فتح میم وائف و کسر میم و سکون یای مثناة تحتانیة و راء
مهمله لغت یونانی است * ماهیت آن چیزی است شبیه پیشم و ماژل بسوزی و بر شاخ و بر شاخهای درخت جنگلی متکون
میکردد و در تنگابن داخلی نامند * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن جهت اسهال محرب و ذرور
محرق و غیر محرق آن جهت نرف الدم جراحت کهنه و غیر کهنه و محرقی آن جهت قروح بغایت مؤثر مقدار شربت آن
از دو مثقال تا سه مثقال

* ایدما یغون * بکسر همزه و سکون یای مثناة تحتانیة و کسر ذال مهمله و سکون یای مثناة تحتانیة و همین معجمه و سکون را و
و تون لغت یونانی است * ماهیت آن چیزی است شبیه بصرغ که بر صافهای بنفش جمع میگردد و در خشک میشود و صباغان
آنرا جمع مینمایند و استعمال میکنند و سمره رنگ میباشد * طبیعت آن سرد * افعال و خواص آن متخلل و غلای آن
جهت اورام خار و رتبه قروح خفیه چشم نافع

* ایدما اریذ * بفتح اول و سکون یای مثناة تحتانیة و فتح ذال معجمه و الف و فتح همزه و کسر راء مهمله و سکون یای مثناة
تحتانیة و فتح ذال معجمه و الف لغت یونانی است * ماهیت آن نباتی است برک آن شبیه برک آس بری و از بیخ و برک
آن چیزی طولانی شبیه بجموط تاک انکور رسته و شکفته آن بر سر آن خیط میباید و طعم آن بسیار قابض * طبیعت آن
در دم سرد و در سوم خشک * افعال و خواص آن قاطع نرف الدم و اسهال و قروح امعاء و حابس حیض و آشامیدن
دو مثقال آن وضاحت برک تازه و با خشک آن و بیخ آن سرد تر و قابض تر و قاطع نرف الدم و معده و معده و وقت مقدار شربت
آن تا دو مثقال است

* ایرینارون * بکسر همزه و سکون یای مثناة تحتانیة و کسر راء مهمله و سکون یای مثناة تحتانیة و فتح ذال و الف و همین معجمه
و سکون را و و تون و در بعضی نسخ بیل و او و بر و ذای معجمه ذال و الف لغت یونانی است به معنی الشیخ فی البریع و اهل
الدلس آنرا شریب یا مینا مینا برای اجتماع دل آن و بسیاری و اندوهی * ماهیت آن نباتی است ساق آن در زمین و ماژل

در

در

در

در

در

و با سر که جهت هموزن را مستحق گردانند هر ام و تحلیل او را برام و قطع رطوبات ما لله از قروح لبد و تحلیل آنها در رفع کلسه و
 امش و بهی و مفید و بد ستور باد و چند ان خربق سبک جهت کلب و نمش و بهی و با عمل جهت زخمهای غائره و در دوران
 جهت رویانیدن گوشت بر استخوان و التیام زخمهای غائره و بد یونی زخمی که نا ضرر شده باشد و جلوس در طبیعت آن جهت
 صلاحیت رحم و مفید و در امراض بارده و حقیقه بدن جهت عرق النساء و بد بوی بواسیر و قروح غائره با طبع و بردن لحم را بدن
 نواصیر و نوزجه آن با عمل جهت اخراج جنین و حمل آن جهت دیدن آن و تدفین بر و غن آن جهت تشنج امتلائی و کشودن
 انوار عروق بواسیر و رفع اعیاء و آشامیدن آن با سر که با شراب جهت تشنج امتلائی و متک عضل و رفع سمیت فطر و بنج و کشیدن
 جبلی مجنون و بردن ناقص حمیات و یک اوقیه آن مسهل قوی و غیر غره آن با ماء العمل جهت خشونت قصبه ریه و قظور آن
 در گوش با سر که جهت رفع درمی و منع نزلات مزمنه و بتهائی در بینی جهت رفع بد بوی منخرین و چون در زیت بپوشانند
 تانسج یا بدود رکوش بپکند کرمی که نه رازا ائل گردانند و حقیقه بدن جهت عرق النساء و امراض رحم مفید بدل دهن
 آن دهن الفار و صاحب اختیارات گفته که تخم آن از مرمات مجرب است و اگر بیخ آنرا قدری بردند آنکه در د کتب
 یکن از آنرا پند از دما باید که بدن آن دیگر نرسد که آنرا ناسد کند مقلد از شربت ایرسانا و مثقال بدن آن در اسهال
 ماء اصفر ثلث آن ماذیون بایست مثقال شمر شتر و گوشت مضرش است مصلح آن عسل و جوارش و حب و دیل و دهن و

قرص و عروق آن در قزاقا دین ذکر یافت

* ایما را نوطالی * بکسر همزه و سکون یا و فتح میم و الف و فتح راء و همزه و الف و ضم نون و سکون و ا و فتح طاء و همزه و
 الف و کسر لام و با لغت یونانی است بمعنی عشب مکرر و در مصر زیتونه نامند جهت مشابهت برک آن با برک زیتون در
 ضخامت و صاحب تحفه نوشته که ظاهر از زمین گیاه باشد و نه چنین است و در حرف الزان شاء الله تعالی ماهیت زرین گیاه
 مل کو و خواهد شد * ماهیت آن نباتی است زیاده بد رعی و شاخهای آن بر کره راساق آن با یک و برک آن از هم
 متفرق و از برک با و طیار بکتر و کوچکتر و شرفه دار و طعم آن شیرین و بیخ آن با یک و دراز و کل آن زرد و چون بر صحنه
 عس این گیاه را طرح کنند ظاهر آنرا برنگ نقره گردانند بغیر غوص در جرم آن * طبیعت آن در آخر درم کرم و خشک و
 معتدل نیز گفته اند * افعال و خواص آن مجفف و مفتح آشامیدن دو مثقال از بیخ و برک آن با شراب جهت نهش
 هر ام و بد ستور ضاد آن و آشامیدن دو مثقال آن بانه قیراط کند و رنه اوقیه شراب که نه چهار روز متوالی جهت یرقان
 و طحال و استسقا و تغذیت حصاة و غیر غره بطبع آن با شراب جهت قروح و بشور زبان و منع انبساط قروح دهن و تسکین
 اوجاع آلتها و ایهة و ضاد برک آن جهت نسکین او را م حاره و خراجات و قروح و بخور آن مسقط جنین و گفته اند
 آشامیدن کره اسفل آن از جهت تب یومی و کره و م آن جهت تب نوبه بلغمی و کره سوم آن جهت تب غب و چهارم
 جهت ربع و تجرب و تعلیق نبات آنرا اهل روم و فرنگه موجب اکرام و اعزاز دانسته اند مقد ار شربت آن از یک مثقال تا
 دو مثقال مضر و اقل مصلح آن کثیر است

* ایل * بکسر همزه و فتح یای مثناة تبتانیة مشدده و لام و ضم همزه نیز آمده لغت عربی است آنرا ایل جهت آن گویند
 که پناه داده خود را در مغارهای کوه سازد و فارسی کوزن و کاکومی و بهندی باره سینکها بفتح یای موحده و الف و فتح را
 و ها و کسر سین و همزه و سکون بای مثناة تبتانیة و خفای نون و فتح کاف فارسی و ها و الف و باره بلغت ایشان در زده سینکه بمعنی

در چند آن رطوبت را به آن بیاورد و همچنین طلا میبوسد و گوشت را بشوید آن با شراب بریزد و گرم آن را با
 جهت تبریک باه در معده و همچنین چون بر هر حیوانی دیگر مالند و در معده یعنی چرکی که در ریه و کوفه چشم آن جمع
 میشود در عوام آنرا تبریک کار گویند و در دفع موم حیوانی تویر از تریاق فاروق است و چون بطفل بعد از ولادت
 قبل از آنکه شیر با و دهند مقدار یک حبه از آن چرک در غیر محل نموده در کامش بچکانند مادام الحیره آن طفل از کزیدن
 موم ایمن باشد و چون مادر آن طفل را ببیند هست شود و از حرکت باز ماند مجرب است و بعد از آن گفته که این اصلی ندارد
 و قضیب مجفف مستحق آن با شراب و امثال آن در معاجین و حبوب در تهج باه و انعاظا ثب مناسب سفوف و استهاتک
 و یک مثقال آن تریاق کزیدن افعی و مدقت حصاة و تعلیق قضیب و خصیه و پوست و شاخ آن هر یک بتنهائی جهت منع کزیدن
 مادر و عقرب و زنبور و عاثر موم مجرب و چون قضیب آنرا بر بازو بندند نزدیک حامل آن مار نباید و بنیر مایه آن مقوی
 باه و حمل آن سه روز بعد از ظهور مانع آبستنی است و هم آنرا چون بخور نمایند زلورا بکشد نفع و مجرب و گفته اند سردم
 آن قاتل است لهذا باید در وقت ذبح بلافاصله دم آنرا ببرند و از خاک صیت آن آنست که بینی خود را بر مورخ مار میهد و بوقت
 نفس خورد مار را بشود میکشد و بتعجیل بیرون میآورد مانند آهن ربا آهن را و شروع بخوردن آن مینماید از دنباله آن و چون
 تمام آنرا بشورد حدی و سوزشی در چشم آن پیدا میکند و آبی از آن جاری میشود و در کودالی که در گوشه چشم آنست
 مجتمع میکرد و بصورتی که منجمد ریخته میشود و آن در معده آن تریاق است که ذکر یافت و نیز چون مار را بخورد و گرمی و
 سمیت در خود باید سر طانرا گرفته بخورد بجهت دفع آن و ماده آن بعد از وضع حمل بچه در آن خود را بخورد لهذا
 پوست آن علت نفاس و اعیل است و چون کوزن کسی را بشاخ خود بخورج سازد زخم آن کم معالجه پذیر است و از خوردن
 ذنب الایل عارغ میکرد و کرب شدید و غشی و هم رسم قاتل است علاج آن آشامیدن کثیرا باروغن کار و عمل نیم گرم و
 قبی کردن پس آشامیدن نیل زمره و در آنک تا نیم درم با شراب خوردن مغز بسته و فندق *

* باب دوم در بیان ادویه که حرف اول آنها باء موحده است *

* فصل اول الباء مع الالف *

* بایونج * بفتح باء موحده و الالف و هم باء موحده و سکون و ا و فتنه نون و جیم بغارسی بایونه و در مغرب بایونق نامند
 * ماهیت آن کیمایی است شاخهای آن سبز و نازک و باریک متشعب و بقد رذری و زیاد و بران و برگ آن ریزه و باریک
 اندک طولانی و وسط کل آن زرد و اطراف آن برکهای ریزه سفید و از کل اقحوان ریزه تر و بهترین آن کل ریزه بسیار
 خوشبوی آنست و عند الاطلاق مراد کل آنست * طبیعت آن در دوزم گرم و در اول خشک * افعال و خواص کل آن
 ملطف و محلل بی جنب و مفتوح و مقوی دماغ و اعصاب و ریه و باقوت تریاقیه و مد و عرق و شیر و بول و حیض و جهت امراض
 دماغی و درد سر و نزلات و تحلیل بقایای رمد و تحلیل ریاح کوش و ربور و رقان و تسکین اعیا و درد سینه و جگر و احشای
 معده و ریم و تحلیل و تبیین اورام آنها و بیضه و سایر اعضاء و تقویت حصاة مثانه و اخراج مشچه و دفع عفونت سودا و باغم و
 محصیات عفونی و قولنج و ایلاوس و عسر البول و عسر ولادت و جرب و طبع و احتباس حیض شرابا و ضامد او خلاه نافع و بدن را
 از اخلاط ریه پاک گرداند و بدن را متورم جلوس در طبع آن و طول آن در اکثر علل مل کوره و بخور بخته آن با سر که جهت
 رفع نزلات در اندام و در چشم یا مد اومت آن مفید اما باید که بعد از تنقیه ماده باشد و خا نهدن آن جهت قلاع دهان

و از آب آن سه منقال

بباد رنجسویه * بفتح با را الف و سکون دال و فتح راء مهمله و سکون نون و ضم باء موحد و سکون و ا و فتح
 ای مثلاً تحتانیها معرب با در تکبیریه فارسی است و عربی مفرح القلب نامند * ماهیت آن نباتی است بقدر ذریع و انواع
 میباشد نوع اول صغیر و برگ آن لطیف و طولانی و اطراف برگ آن مشرف مانند ارده و ساق آن پر شعبه شبیه برآخان و گل
 آن بنفس مائل بمرخی و بجای سبزی با طعام میخورند و این نوع صغیر و بیعی میباشد و هر سال تخم آن سبز میشود و ریشه
 آن و تخم آن شبیه تخم کتان و کوچکتر از آن و اغبر و این را بقوله اترجیه و ترلجان نیز نامند و نوع دوم نیز در پوشیده با آن
 و از آن تند تر و برگ آن مائل بتد و بر و این صحرائی و بیستانی نیز میباشد بی ساق و شاخهای آن بسیار از یک بیج میروید
 و برگ آن با خشونت و عود و از برگ نعنای بزرگتر و گل آن سفید و کم تخم حکیم میر محمد مؤمن نوشته که این را در هزار
 امر زیاد رنجسویه نامند و ریشه آن مثل نعنای هر سال سبز میشود و کر به این نوع را در دست میدارد و جمعی مرد و نوع را یکی
 ممل اند و پنجمین است و با نگو نیز نیست زیرا که تخم با نگو باریکتر و بلند تر و سیاه تری و تخم این اندک بالید و در کوتاه تر
 از آن و اغبر و کر با نگو مانند ریحان است و نوشته که حقیر تخم با نگو را کشته که آنرا از جمله ریحان مشاهده نمود و آن
 ریحان سبز بزرگ برگ است و در بر ما نند شامسفرم * طبیعت آن گرم و خشک در را اسطدوم و منسوب به شتری و بعضی
 در اول معتدل در گرمی و خشک در دوم گفته اند و این قول ضعیف است و قول اول اقوی و اصح * افعال و خواص آن
 مقوی دل و دماغ و حواس و حفظ و ذکا و معده و جگر و مفرح و مفتح سد و دماغی و ملطف و دافع کابوس و عوارا کلا و جبهت
 و حشمت سوداوی و خفقان و غشی و خرق رنجی و تحلیل سودا و امراض بلغمی و مغص و امراض زکین و کرده و دفع سموم
 مطلقا شراب و فساد اناج و خائیدن برگ آن جهت از اناج بوی شراب و اغبر یعنی بد بوی دهان بسیار مؤثر و آشامیدن سه
 در هم آن با نیم در هم نظرون جهت تر حله امعا و مغص و سه منقال آن با یک منقال نظرون جهت دفع سم نظرون و ماروغ مفید
 جهت آنکه از اناج اشتیاق عارض از شراب نظرون مینماید و مضغه بطبیعت آن جهت فساد دندان و لعوق آن با عمل جهت عود
 النفس و نفس انتصابی و سائل و آن از پنچ در هم تاده در هم با شراب جهت کزیدن سک دیوانه ورنیلا شراب و ضماد آن
 جهت امراض من کوره و تقویت قلب و تسکین از جاع مفصل بسبب قوتی که در آنست و خاصیتی که دارد و بالعرض نیز بران
 آنکه متال و دافع سودا است و با سرکه محلل خنازیر و منقی قروح و خوردن آن ناشتا جهت ازاله خفقان سوداوی و غیر
 سوداوی و تقویت معد و بار در طب و لطیف طعام قلیظ و آوردن جشا و خواب بانعروض و ملای آب برگ آن جهت جرب
 سوداوی و زامه و زار نارسی و آله و بانک جهت غذا زرد و قشعیریه و نافض حمی در حمام معتدل و بوییدن برگ آن جهت
 تفتیح سد و دماغی و جلوس در طبع آن جهت احتباس حیض نافع ضروری که گفته اند مصالح آن صمغ عربی و کند رطلیل
 آن دو وزن آن ابریشم و د و ثلث آن پوست اترج مقد ار شربت از خشک آن تاده در هم و از تازه آن نایست
 در هم و تخم آن در افعال جعفترا از برگ آن و یک منقال آن جهت دفع لز و قشعیریه و مغص نافع مقد ار شربت آن نا
 دو منقال است و شراب و عوق آن در قرابادین کبیر ذکر یافته

* باد روج * بفتح با را الف و سکون دال و ضم راء مهمله و سکون و ا و و جیم لغت نبطی است و عربی جوک و بنارسی

و بستان کوهی و تر و نارسائی و بیداری و باغی و باغی چمنی نامند * ماهیت آن نوعی از ریحان است برگ آن ریزه و

والچه در اماکن دیگر غیر شبانکاره و لاج آن بهم میرسد بسیار ضعیف و کم خالص است مانند کوهستان مند و کهن و غیره
جهت آنکه در کوهستان شبانکاره گیاه مخلصه بسیار میباشد که با قوت تریاقیت است و خوراک آن حیوان اکثر آن است
و در جاهای دیگر نیست و مقل از باد زهر در بزرگی و کوچکی مختلف میباشد و تا چهار مثقال دیده شد و رنگ آن بیشتر
سبز زیتونی تیره و یا صاف براق و جرم آن تریوتیومی بوده یا لای پودمانند پیاز میباشد و گویند که در حین گرمی که از جوف
آن حیوان بر می آید گرم میباشد و برسدن هوای خارجی صلب میگردد و بجز در آ و ردن در دهان می اندازند و
بقلب زبان انرا بهر شکلی که میخواهند میسازند و لهذا بعد بر آوردن از دهان را اعتقاد براق را ملس میباشد و شاید وجه
براقیت را ملسیت آن محض همین نباشد زیرا که پردای زیرین آن نیز ملس و براق است و بدانکه انرا جعل نیر میکنند
از صبر و کند و چند دای دیگودهم کرده بشکل باد زهر میسازند و فرق آن است که چون سوزنی را گرم کنند و در آن
فرورزند اگر سوزن زرد شود و دزدی از آن مشاهده کرد اصلي است و اگر سیاه جلی است و گویند امتحان
خوبی آن آنست که چون با خاکستر سفید خشک بر کف دست بمالند خاکستر سبق بسته گردد و چون قندی سائیده در شیر
اندازند شیر را منجمد گردد و سائید آن مرغ مائل بسیار می باشد و سوز آن متوسط است و اصل آن است
که گسائیکه مکرر آنرا دیده اند از بدن جوهر و قشاش و رنگ آن در میباید که اصلي است یا مجعول و مصنوع و علامت
حیوانی که در جوف آن تگون یافته آنست که اکثر لاغر و با قوت و خوشحال میباشد و از میان امثال خود دور و تنهها میگرد
طبیعت آن در آخر دوم کرم و در اول سوم خشک و افعال و خواص و منافع آن موافق جمیع اعزجه و دافع
اکثر سموم بخاره و بارده حیوانیه و نباتیه و معدنیه است جهت آنکه اثر آن چنانچه ذکر نموده اند نه بطبیعت و مزاج فقط
است بلکه بخاصیت و صورت نوعیه است و مقوی جمیع قوت و ارواح و عمواس و اعضای رئیس و حرارت غریزیه و باه و مفرح
و منشط و مزید غم است شراب و طلائی آن با آب کشمش تازه جهت اورام خار و با کلاب جهت طاعون و اورام بارده و با
شراب جهت کزیدن مارا فعی و عقرب و جانوران سمی و هوام و تسکین وجع آنها در ساعت و باید که قدری نیز بخورند
با کلاب و آب رازبانه نیز در ستور و پخته های جهت کزیدن هوام و زرد آن بر موضع جراحت هوام و غیر آن جذب سم
میشاید و بترشح دفع میکند و باعث انتیام آن میگردد و گویند چون شخص را زهر خورانیل باشد و همان لحظه فاد زهر
آرموده را در دهان نگه دارد فاد فاد تمام بخشد و اگر چندین فاد زهر موصوف را در کاسه چینی بگذارند و با لای آن شیر کاهید و شند
و بعد از زمانیکه شیر قوی قوت و کیفیت با زهر را کسب نموده باشد بنوشند نفع عظیم بخشد مقل ارشیت آن از یک قیراط تا دو قیراط
و در بعضی امزده بارده و یا با بعضی مصالحات تا سه قیراط تجویز نموده اند و زیاده از آن کشتن مضر و درین و مورت التهاب و
اسهال و موی و احتراق خون و صلیح آن اشیاء مبرده بدل آن بوزن آن حجر الایل و اگر نباشد با زهر معدنی نوع اعلی و یا زهر صافی
شفاف کهنه و یا زبرجد است و کیفیت ظهور را اطلاع بر آن در ولایت فارس وجود دارد و در ستور خوردن آن در اول
فصل بهار و غیر آن و محبوب و مفرح باد زهری در رتق با دین کبیر بتفصیل ذکر یافت و میگویند در ولایت کول کند و تلکانه
که از حد و د ملک کهن است از روده گاو کوهی و گاومیش جنگلی نیز بر می آید و بسیار و سبز زرد رنگ و کوچک و
بزرگ نابست مثقال و ممکن بی رونق و بی جلا میباشد و جسم را ضعیف العمل و کم قوت و نیز گفته اند که در جزائر بحرین و چین
نوعی از فاد زهر چونی بهم میرسد که از روده میون بر می آید و رنگ و رنگ آن نیز زردی مائل است و همگی شکل و باریک دراز

بعضی بسیار صلب مانند قند ماری و شاه مقام و دی و بعضی متوسط مانند خطائی و خلیجی و بعضی رخسار مانند دکویی و اجدری
 * طبیعت آن بعضی گرم میدانند و بعضی سرد و بعضی معتدل مانند لاجوردی و اول با اعتدال اقرب و جواب
 باشد و ریاس در دوزخ بالاتفاق * افعال و خواص و منافع آن موافق جمیع امزجه و دافع سموم و سم پیش و مقوی همه
 قوه و ارواح و حافظ آن جهت آنکه فعل آن بخالصیت است نه بطبیعت فقط و مانع ضرر هوای ربانی و اختلاف میاه و امویه
 و مانع تعفن اخلاط و از آله سمیت آنها و مهبی و مقوی اعصاب و مفاصل و محلل و رادع از ارام حاره و بارده و جهت
 مایه و لیا و ریه و ضیق النفس و از آله هم و غم و توحش و خفقان و ضعف قلب و معدن و اسهال و قی و میضه و طاعون و وبا نافع
 شرابا کلاب یا با عرق بیل مشک و یا عرقهای مناسبه دیگر و با آب خالص و چون آنرا با آب بسایند و حب ساخته هر روز یک قیراط
 نور و برند تا چهل روز جهت حفظ صحت و منع ضرر هوای ربانی و اختلاف میاه و امویه و منع تعفن اخلاط و از آله سمیت آنها
 و تقویت اعصاب و باده نافع را زی گفته که آنرا در دفع سمیت بیش بهتر از ادویه تریاقیه مغرده و مرکبه دیگر یافتیم و آن
 باد زهر زرد مانند سفیدی و خوم و ج در ابراق مانند شب بمانی بود و حکیم هاشم طهرانی در رساله فاد ز مویه خود نوشته
 که از غراب آن را آن است که شخصی از روی جهل در حالت تخمه فصد کرد و در شدیدی در جانب جگر و اضلاع او
 عارض گردید و ده دانه ازین فاد زهر سائید و بسه دفعه هر دفعه یک دانه با خرورانی دم هر دفعه آزار را و تشفی می یافت
 تا آخر روز صحت یافت و گویند آشامیدن نیمه آنک از عرق آن که از تابش آفتاب بهر سید جهت از آله خفقان فی الفور و درین
 چشم و اشتغال حمی مجرب است اگر اصل داشته باشد و از آن اینه قند از عرق بر آید و افلاطون در کتاب جامع الخواص
 آورده که آن سم را چوب مینماید و شریانات و سائر عروق بدن را از آن پاک میسازد و خون را از سمیت خالص میگرداند
 و هر سم فانی که باشد در وقت در خوردن آن نموده شود پیش از انتشار و پراکندن شدن در بدن خواه آن سم مشروب باشد
 یا ملک و غ و یا مسوع و اگر آنرا بسایند بر موضع لسع هوا مار ضربه بپاشند سم را بترشح دفع نمایند و اگر مسطوک گفته که اگر
 از باد زهر معدنی نوع اعلی آن انگشتری سازند و در دست کنند و همیشه با خود نگاه دارند سموم با دارند آن چند ان
 اثری نکند که در غو آن و دستی که در آن این انگشتری باشد اگر داخل طعامی مسموم کنند حدت و قوت آنرا بشکند
 و ضعیف گرداند و چون آن انگشتری را در دهن مسموم کنند و بکند آنرا نافع است او را گفته اند که اگر برین سنگ
 در وقتیکه قمر در برج عقرب باشد صورت عقربی نقش کنند و بر نگین د آن انگشتری طلا نصب نمایند عقرب بد دارند آن
 مضرت نرساند و نزدیک اگر نکورد و با خود داشتن این انگشتری نیز این اثر دارد و چون در دهن مسموم کنند و بکند
 و با بر موضع لدع عقرب و درام و علیا و ت ذوات السموم مانند شرابی به مانند نافع و مؤثر است و گفته اند که چون نوع سفید
 آنرا سائید و جهت سموم بخورند زهر را بطریق عرق دفع نمایند و چون بر موضع الم ضربه و سقظه طلا نمایند زوال الم و منع
 تورم آن نمایند و بن ستر و انواع دیگر آن سفید از شراب آن در دفع سموم از یک دانه تا دود آنک و در سائر امور از یک
 قیراط تا دود آنک بدل آن زبرجد اعلی است بوزن آن و زمررد نیم وزن آن و این دوا غستانی بکوزن و نیم و حبوب و سفوف
 آن در قوز بادین کبیر ذکر یافت

* باد لیجان * بنفشه یا رالف و کسر دال مهمله و سکن نون و قلع جیم و الف و ذنون و عرب باد نکان فارسی است بعبری مغنی
 در غن و بیهوشی بکن با قیضات نامند * ما هیئت آن معروف است بری و بستانی میباشد و نزد اطلاق مراد ثمر بستانی

[illegible]

با نور و روشن بر شقای میان انگشتان و پا شسته با مالند در حال زائل گردد و چون چوب آمد قیاس در دهن خالی کنند
 و در دهن کند و برگرداند در تون تنور نیم گرم مقدار یک کو زبکند ارند پس در دهن را بر آورده در گوش بچکانند جهت از آله
 رد آن مجرب و چون اقصای و گلش را اضافه نمایند جهت بواسیر بعد بل المفاصل سفید طولانی و یا پنبش پرتخم با حله
 آن روی و مضر و از آن در داء ت زیاد نوعی است که در دهن و رنگا له باره مسیانامند یعنی د و از ده ماهه شرمید مد و شر
 آن همیشه بافت میشود و آن با رنگ طولانی است تا یک شهر و زیاد و غیر طولانی نیز و پرتخم و تنه میشود مگر نوعی که نیز دوازده
 ماه یا نشت میشود سفید و مد و در کم تخم میباشد بل نیست چند ان ضرر دارد و از خاصیت باد نجان است که چون آنرا
 بر خلاف جهت د و سوراخ نمایند یکی در عرض که از طرف دیگر یک رد و سوراخ دیگر که نکل رد و در آب نمک اندک جوشی
 دهند و در آب آن بکند ارند متغیر و با سل نمیکرد

* با در بجان بری * که بدهی به است کتانی و بزرگ آنرا بهر تار و پیونانید کفیشون نامند * ماهیت آن نبات آن بقدر
 ذری و زاده بران و در شعبه و خارد ا و مزرع و خود در و استاده و مغر و ش و ر و ع و مین و صغیر و کبیر میباشد منبت آن
 کنار رود خانهها و صحرانها و مواضع سیلها و شر آن بقدر زیتر و ز کرد کان و در خار و در رخا می میز و بعد رسیدن زرد میگردد
 و طعم آن بسیار تیز و مائل به تلخی و با بود قیت * طبیعت آن گرم و خشک تر از بسانی و منسوب به مشتری است * افعال و
 خواص آن ضاد ثمر آن جهت ا و رام بلغمی و سببه کردن مود و خوردن آن جهت سرفه و ضیق النفس و اصلاح نساد
 بلغم و صفرا و تب و درد پهلو و عسر البول و بطلان حسی شامه و قتل دیدان و دفع بیماریهای زنان عقیقه نافع و کفنه اندک
 چون کلاه و پتکته را قدری معتدل جمع نموده کردی بکنند و در دهن آن کوبد و در آن ظرفی سر نکل بکند ارند و در
 کرد بزرگ گیاه به سکه را بر نموده بالای آن خار و خشاک و یا سر کین کار خشک چیده بر افروزند تا قدری سوخته آب
 از آن جدا کنند در آن ظرف جمع کرد پس آن ظرف را بردارند و آب را در شیشه محفوظ دارند و هر صبح ناشتا قلیلی
 یا شامند جهت سرفه بارد و طریبی کهنه و منین انفس بارد و طب کهنه مفید است

* با در یان خطائی * بفتح با و ال و کسر دال مهمله و فتح باء مثناة تجزیه و الف و نون و فتح خاء معجمه و فتح طاء
 مهمله و الف و همزه و با ازاد و به جلد است * ماهیت آن بصری است جوزی رنگ هشت پره و بعضی هفت پره و هر پره
 د و بارچه پیوسته بهم بالای آنها منشق و در اندرون آن تخم کوچک نه جوزی رنگ و طعم آن فی الجمله شبیه بر از یانه و
 لهن آنرا باد بان خطائی نامند نه از جهت آنکه شکل آن مانند از یانه است و از جمال لیال و چین و زبر باد است هندی
 آورید بهر و مستعمل باز و دهن طعم و رائحه آن است و کهنه آنکه سببه رنگ و طعم و رائحه آن بر طرف شد باشد غیر مستعمل
 * طبیعت آن سرد و گرم کرم و خشک و منسوب به مشتری * افعال و خواص آن محلل و مفتح و مغوی معد و هاضمه و
 دفع ریاخ و نقل طعام و در داء احشا و تحلل بلغم و ریاخ و م و بول و غباری جهت امور مذکور با چای خطائی طبع نموده
 بد سرفه کور و چای منوشد مضر عضل و عصب سلیم و مصدع و مورق و تسکین معالج آن بران نمودن آن است

* با در زرد * بفتح با و ال و سکون راء مهمله و فتح زای معجمه و دال مهمله لغت فارسی است بصری ننه و بهر انبی خلطانی
 و در کب قاسی و هندی بر پا و بلغتی کند بهر و زه نامند و با این نام معروف است * ماهیت آن صغ نباتی
 است برک آن معده درک چنان مشاهده بکاف سبب و سیاقی آن در یک نرازان و سفید زائل بزرگی و شبیه بکند و بهر نرازان

۶
ج
ا
ل
ی
۶

۶
ج
ا
ل
ی
۶

۶
ج
ا
ل
ی
۶

[illegible]

مانند معطر و قلیل و دار چینی و قونقل و قودلیج و انجدان و امثال اینها خوردن و محدث خوراکیهای آشفته و خارش
بدن و با قلاهی که نه نفع آن کمتر از تازة آن و همچنین نفع مقشر آن کمتر از بایوست آنست و خاکستر که با قلا جهت رفع
آثار جرب سیاه نافع

* با قلاهی قبطی و با قلاهی قبطی * نوعی ریخته با قلاهی معروف است و بقدر تومس و سیاه رنگ منبت آن آبهای ایستاده
و بیه آن مطهر مانده بیه نی و برک آن بزرگتر از برک با قلاهی بستانی و کل آن سرخ بقدر کل سرخ * طبیعت آن سرد و
خشک با رطوبت فضلیه * افعال و خواص آن بسیار قابض و موافق معده و بهترین ادویه است جهت قرحه امعاء و سهال
مزمن و در افعال بلیغ تر از با قلاهی معروف است با قلاهی مصری و با قلاهی شامی تومس اند

* پا کز * بفتح باء عجمی و الف و فتح کاف و راء مهمله * ماهیت آن درختی است مندی عظیم برک آن اندک عریض
طولانی بی تشریف بقدر برک تزیج و بزرگتر از آن و شیرداری عجمی چون برک آنرا از درخت جد نمایند اندک شیر و رقیق
بر آید و چون تنه درخت آنرا بنظر اشک نیز شیر بر آید اما کمتر از شیر درخت پیهر و رقیق تر از آن و برک های نورسته در
شاخهای بارک آن که در ابتدا به پیچ و بشکل عنقه بزرگی میباشد اهل هند آنرا بخته منخووند با گوشت و چای بدن گوشت لذیذ
و چاشنی دار میباشد * طبیعت آن سرد تر باشد و شیر آن با قوت قابضه در آمده * افعال و خواص و منافع
آن میگویند جهت دفع دما میل و یثور و جوشها و اورام اعضا و فساد بلغم و صفرا نافع و لبن آن در درد ع و تحلیل اورام
و دما میل در ابتدا اقامت مقام لبن بر است نهادن

* پا لسه * بفتح باء عجمی و الف و سکون لام و فتح سین مهمله و واو و هاله بخفای هائیز آمده * ماهیت آن شری است
مندی فی الجمله شبیه با لوبانود رشک و رنگتهها و پیچ بسیار و بر یک کوتاهی بشاخها چسبیده و درخت آن قریب بد درخت
امرود و برک آن عریض و خشن و مشرف و در نوع میباشد نوعی اندک شاد آب و چاشنی در و اثر اشریتی نمیند و درخت
آن بقدر تانکغات و زیاده بر آنست و نوع دوم آن کم آب و این را شکوی نامند و درخت آن از آن بسیار بزرگ تر و این
و نور دارد نسبت به نوع اول * طبیعت آن سرد و در سوم سرد و در اول خشک * افعال و خواص آن مقوی دل و
معده و کبد حار و رافع اسهال صغراوی و قه و نفراق و تشنگی و سوزش اعضا و حمی دق و خام آن را نباید خورد و غیره
آب آن جهت خنای حار و افشردن نوع شربتی آن بسیار لذیذ و محور المزاج را موافق تر و نفیع پوشت بیه آن جهت حبس
البول و بول الدم و حرقت آن مفید و یک ستور پوشت تنه درخت آن قریب پوشت بیه آنجا راست است چون پوشت درخت
آنرا گرفته پوشت سیاه رنگ بالای آنرا خراشیده و مقد ار چهار پنج قوطی جو کوب نموده در یک پیاله آب شب بخیسانند صبح
مالین و صاف کرده در سه ماشه نازل سفید داخل کرده و بنوشند و یا بپس و ام و چند کوبه شده باشد در سه چهار روز که بیاضا مندی
بغون الله تعالی زائل میگرداند مضر میزدین مصلح آن انیسون و کلنگ و فلاسفه و گومنی است

* بالک جو هلی * بفتح باء عجمی و الف و فتح لام و سکون کاف و ضم جیم و سکون واو و کسر ها و یا * ماهیت آن نهائی
است مندی تا بقدر بقاقت و برک آن نازک نرم و اندک طولانی و فی الجمله کوبه الراضه * طبیعت آن گرم
و تر و منسوب به شتری است * افعال و خواص آن طلای آب برک تازة آن جهت بهق و کف و احیاناً بازخم مینماید
بسیب تنه یک دارد و خماد و پوشت بیه آن با صندل و زاج محرق و قلیل و کلات مندی سفید که با کلاب و آب لیون نیکو

نارنجی

سبک

سبک

سبک

بهندی طوطی نامند * ما هیت آن مرغی است سبز رنگ و چند نوع میباشد سه از آن بزرگ و دو کوچک یکی از بزرگ
آل را در رنگا له مد نه نامند منقار آن سرخ و بنا گوش و زیر حلق آن سرخ و سائردن آن سبز و بر کردن آن طوقی سیاه و بسیار
خوش منظر و تعلیم سخن گوید و چندی نه گویند منقار آن سرخ و بنا گوش آن برنگ کلی کاسنی و در کردن این نیز طوقی
سپاهی و پره های آن بسیار سبز و در نباله آن زرد پستی رنگ و از همه دراز تر و این نیز سخن گوید و در دیگر را کچله نامند
و منقار و سر این سیاه و تعلیم نیز سخن گوید و چندی این بنسبت مد نه اندک بار یکتر و یک صنف از کوچک آنرا از بزرگی
مینامند و نوع میباشد یکی کله آن بنفش و منقار زرد و سائردن پستی و دیگر منقار زرد و همه پستی هر دو رقم بسیار خوش
رنگ و کوچک و خوش منظر و ترکیب و بعضی از نوع اول از تعلیم سخن گوید میشوند و لیکن کمتر از نوع بزرگ و تکلم این با صغیر
امت را این شهادت و تجربه خود را معلق او زبان میکند و یکی دیگر از آن کوچکتر و آنرا توتیه گویند کله این نیز بنفش و منقار
و سائردن آن سبز پستی را این نیز سخن گوید و هم بصغیر و هم بغير آن و مقلد اصوات اکثر حیوانات است مانند کلاغ
و شروس و غیره و لیکن کمتر از طوطی و انواع دیگر نیز میباشد و منقار همه مقوس و چنگل گیر از برای تصغیر صوت ایشان
ادل بنکانه بیخ بان یعنی بیخ تانچول که خوشنجان است و قوت نقل و ساقه برک بان بنکله و فلفل سرخ و بهنگره که گیاهی
امت فندی می خوراند و خوراک اکثر آنها شلتوک و شیر با چلا و رومو ز است که بهندی کبله نامند و حبوب دیگر نیز
مخورند و آنچه حکیم میر سید مؤمن در تحفه ابومنین نوشته که از خوردن پسته و لاجورد و قرطم زرد تر سخن گوید
میکرد این سخن در رنگا له شنیله نشده و معمول نیست شاید در جاهای دیگر زیاد را بران چنین باشد
طبیعت آن در دوزخ کرم و در اول خشک و منسوب به شتری است * افعال و خواص آن بسیار بطبیعی الاضم و مفرح
دل و جهت التیام قروح مزمنه و ضماد آن جهت رفع تألیل مثید و خوردن دل و زبان آن مورت فصاحت و سرعت تکلم
اطفال و رافع لکنت زبان و سرگین آن جهت دفع کلب و آثار و نیکو کردن رنگ و خسار و خوردن آن جهت زایل
بیاض عین نافع است

* بوم شیری است که در بلاد هند بهم میرسد و گویند در جمیع خواص قوی تر از اسل است

* پیپتد * بل و باء عجمی اول مفتوح و دوم مکسور و سکون باء مثناة تحتانیة و فتح تاء مثناة فوقانیة و ما * ما هیت آن
تشم ثمری است که از ارض چندی می آید و رنگ و ثمر آن بمثل انار نجی و اناری و پوست آن جوزی رنگ تیره مائل بسپاهی
و در جوف آن تشمه بسیار سیاه رنگ صلبه مثلثه شکل و آنچه به تحقیق پیوسته ثمر آن بقدر زرد الم و بشکل آن و در جوف
هر ثمری سه دانه مثلث شکل بسیار تلخ میباشد بلکه جمیع اجزای آن از پوست و تشم و تشم همه تلخ امت مغز دانه آن بتازکی
سبیل و چون کهنه کرد بدست ریح مندی رنگ و سیاه میگردد * طبیعت آن آن خار و یابس در آخر سوم یا اول چهارم
افعال و خواص آن با قوت تر با قوت و آشامیدن آن جهت میضه بارد بلغمی که باقی و اسهال باشد و بش نشود و نیز قوی
مفرط بدن میضه که بهیچ چیز بدل نشود مقلد اریک حبه باد و حبه از آن بتهاپی و یا بااد و به مناسبه و یا بااد و سه دانه فلفل
با کلاب و یا آب و جهت خفق النفس و استسقای بارد بلغمی و اوجاع ریا حه و ریه و اسیر بلغمی و ارجاع مفاصل و غیره
و الجمله اکثر امراض بارد و بلغمی را مفید و مضر امراض هاره و مضر و را از اجان مقدار شربت آن از یک حبه تا دوحه
بدل آن نار حیل در یائی کهنه و فاد زهر افندی است و آب در پوست آن خوردن نیز جهت امراض مذکوره نافع بشرط

بسیار میباشد و در بعضی که بسیار خوب است تخم کمتری در بعضی زیاد و شکل تخمهای بعضی طولانی و بعضی گرد و بعضی
 اندک متغای و مغز تخم آن سفید و ترش **طبیعت آن سرد و تر و بعضی گرم و تر گفته اند** * افعال و خواص آن تغیر و تلاح
 و موانع بلغم و دفع صفرا و اکتاف خوردن مغز آن محلست حمیات بلغمیه خصوص در بلغمی مزاجان و مقل منی و مضغ باد
 را شبهای طعام و تخم آن ملین طبع اطفال بتنهائی بدن قسم که یک آنه یاد و دانه آنرا سائیل با شیر مرصعه با و بخوراند
 و با باد و دانه دیگر یک دانه آنرا کوپیل و از اجزای مسهلات ایشان است و مستعمل اهل بتکاله و بدستور مقل ارقیولی از
 شیر آن با مطبوخات مناسبه مسهل اطفال و مجرب است **نقص** **مل الباء مع الزاء المهملة** *

بر * بفتح با و راءها نقطه مندی است * **ماهیت آن درختی است عظیم شاخهای آن پراکنده و از شاخهای آن**
 مریشهای بدن آویزان بعضی قریب بزمین و بعضی بزمین رسیده و برگ آن اندک عریض طولانی از کف دست بزرگ تر و
 اندک ضخیم و بی شریف و بی شعبه و درصا لك مثل و نكاله و دانه کهن کفیر الوجود و در گرم سیرات و بعضی بنادر فارس نیز میشود
 و بزبان مردم آنجا آنرا اول مینامند و درخت آن بسیار بزرگ میشود خصوص بعضی درخت کهنه شد که هزار سوار و رزیر
 سایه آن درخت ایستاده شوند و از بیج برگ آن چون بشکنند لبنی برمی آید چسبنده **طبیعت آن گرم و تر** * افعال و
 خواص آن آشامیدن لبن آن مختل ریح و رادع ادرم و محرک باه و دافع بواسیر و چون لبن آن را هر روز صبح قبل
 از طلوع آفتاب تازه بتازه بکیرند و با هم وزن آن شکر سفید مزوج نموده ناشتا بخورند تا بیست و یکروز یا زیاد و یا که تریق در
 احتیاج که از یک درم شروع نمایند و هر روز ده ری بیفزایند تا سه درم و باز بدستور گرم نمایند جهت بواسیر هر نوع که باشد
 و جریان و رقت منی و سرعت انزال و کثرت احتلام و بقویت اعضای رئیس دافع و محرب و ضا د شیر تازه آن بر ادرام در
 ابتدای ظهور و خصوص بیورم کش ران رادع و محرب و درد مایل ابتدا اءا اگر مواد کم است تحلیل میدهد و اگر مواد بسیار
 باشد منقرض نموده زود با ایام می آرد و بهتر از سرم است و چون برگ آنرا اندک گرم نموده و در تخم تازه که محتاج به تخمیه
 باشد دهن آن را بهم آورده بران کد ارید و حکم بندند و ناسه روزی از نکتند ملصق و ملتئم سازد و آشامیدن ریشهای آریخته
 آن مقل ارنیم در هم با یک درم شکر سفید مزوج نموده با قدری آب جهت امساک منی و رفع جریان و سیلان آن دافع
بردی * بفتح با و سکون را و کسر دال مهمالتین و سکون یاغت عربی است بفارسی پیروز و بهندی کوندل و بهتته و نیز از
 باغات اهل مصر قنبر و بلغتی خوش جهت مشابیه برگ آن ببرک نخل و سر یانی با نارس نامند و قسمی دیگر از آن است
 که برگ و ساق آن طولانی و غلیظ تر و من و تر میباشد و در مصر از بنه آن کاغذ میسازند **ماهیت آن نباتی است ساق آن**
 غایب و زیاد و بر درعی و مد و درونم آنرا ریزه کرده از آن ریسمان ترتیب میدهند و کل آن مستعمل در و ضخیم و سفید و دهی
 و خوش منظر و برگ آن مانند برگ خرما در از و تخم آن ریزه نواز حلیه و تلخ و بیج آن با خلوت و از میان نباتات آن ماتی
 میروین و از یک و بر سر آن مانند شع قتیله بنقل از شمیری و بالای آن زغبی مانند کردی شکوه و رنگ میباشد و آنرا از آن
 بدل امین نمایند و از آن قرصها ساخته میخورند و شیرین و خوش طعم میباشد و در زیر آن زغب چدری مانند پنجه نرم
 و از آن کاغذ میسازند و بنایان داخل صا روج مینمایند برای استحکام و باصفهائی آنرا لونی مینامند و آن کرد مخصوص
 به بردی و کد است و منبت آن زمینهای که در آن آبها استاده میباشد **طبیعت آن سرد و سرد و در اول خشک**
افعال و خواص آن آب آن جانی دهنان و دفع زرق الدم مطلقا و با سر که جهت سپردن و بدستور بیج آن رخائیدن

*** برطانیقی *** بدنه با و سکون راء مهمله و فتح طاء مهمله و الف و کسر نون و سکون یاء مثلاً لاجتانی و کهرنای و سکون بافت
یونانی است و هندی سر والی نامند *** ماهیت آن *** نباتی است ربیعی و غیر بستان افرور است بر کیم آن شبیه برک
حمامی بوی از آن ریزه تر و سیاه تر و مزاج و ساق آن باریک و کل آن مائل بسرخ و قسمی از آن شبیه بخیری است *** طبیعت ***
آن مرکب القوی یا قوت قابضه و بعضی در اول درم گرم و خشک گفته اند و منسوب بمشتری *** افعال و خواص آن ***
ضماد آن محال ادرام و منقی آثار برک و عصاره آن جهت التیام جراحات و مصممه بطبیع خشک آن جهت قروح دهن
و زخمهای متعفن در درم دین دهان و آشامید آن جهت تهی نافع و بهترین ادویه قابضه محتمله است از برای دین
مفونات مورث غثیان مصلح آن عتاب بدل آن آب چغندر است
*** برک *** بدنه با و سکون راء مهمله و الف و کسر نون و سکون یاء مثلاً لاجتانی و کهرنای و سکون بافت
یونانی است و هندی سر والی نامند *** ماهیت آن *** نباتی است ربیعی و غیر بستان افرور است بر کیم آن شبیه برک
حمامی بوی از آن ریزه تر و سیاه تر و مزاج و ساق آن باریک و کل آن مائل بسرخ و قسمی از آن شبیه بخیری است *** طبیعت ***
آن مرکب القوی یا قوت قابضه و بعضی در اول درم گرم و خشک گفته اند و منسوب بمشتری *** افعال و خواص آن ***
ضماد آن محال ادرام و منقی آثار برک و عصاره آن جهت التیام جراحات و مصممه بطبیع خشک آن جهت قروح دهن
و زخمهای متعفن در درم دین دهان و آشامید آن جهت تهی نافع و بهترین ادویه قابضه محتمله است از برای دین
مفونات مورث غثیان مصلح آن عتاب بدل آن آب چغندر است
*** برک *** بدنه با و سکون راء مهمله و الف و کسر نون و سکون یاء مثلاً لاجتانی و کهرنای و سکون بافت
یونانی است و هندی سر والی نامند *** ماهیت آن *** نباتی است ربیعی و غیر بستان افرور است بر کیم آن شبیه برک
حمامی بوی از آن ریزه تر و سیاه تر و مزاج و ساق آن باریک و کل آن مائل بسرخ و قسمی از آن شبیه بخیری است *** طبیعت ***
آن مرکب القوی یا قوت قابضه و بعضی در اول درم گرم و خشک گفته اند و منسوب بمشتری *** افعال و خواص آن ***
ضماد آن محال ادرام و منقی آثار برک و عصاره آن جهت التیام جراحات و مصممه بطبیع خشک آن جهت قروح دهن
و زخمهای متعفن در درم دین دهان و آشامید آن جهت تهی نافع و بهترین ادویه قابضه محتمله است از برای دین
مفونات مورث غثیان مصلح آن عتاب بدل آن آب چغندر است

*** برک *** بدنه با و سکون راء مهمله و الف و کسر نون و سکون یاء مثلاً لاجتانی و کهرنای و سکون بافت
یونانی است و هندی سر والی نامند *** ماهیت آن *** نباتی است ربیعی و غیر بستان افرور است بر کیم آن شبیه برک
حمامی بوی از آن ریزه تر و سیاه تر و مزاج و ساق آن باریک و کل آن مائل بسرخ و قسمی از آن شبیه بخیری است *** طبیعت ***
آن مرکب القوی یا قوت قابضه و بعضی در اول درم گرم و خشک گفته اند و منسوب بمشتری *** افعال و خواص آن ***
ضماد آن محال ادرام و منقی آثار برک و عصاره آن جهت التیام جراحات و مصممه بطبیع خشک آن جهت قروح دهن
و زخمهای متعفن در درم دین دهان و آشامید آن جهت تهی نافع و بهترین ادویه قابضه محتمله است از برای دین
مفونات مورث غثیان مصلح آن عتاب بدل آن آب چغندر است
*** برک *** بدنه با و سکون راء مهمله و الف و کسر نون و سکون یاء مثلاً لاجتانی و کهرنای و سکون بافت
یونانی است و هندی سر والی نامند *** ماهیت آن *** نباتی است ربیعی و غیر بستان افرور است بر کیم آن شبیه برک
حمامی بوی از آن ریزه تر و سیاه تر و مزاج و ساق آن باریک و کل آن مائل بسرخ و قسمی از آن شبیه بخیری است *** طبیعت ***
آن مرکب القوی یا قوت قابضه و بعضی در اول درم گرم و خشک گفته اند و منسوب بمشتری *** افعال و خواص آن ***
ضماد آن محال ادرام و منقی آثار برک و عصاره آن جهت التیام جراحات و مصممه بطبیع خشک آن جهت قروح دهن
و زخمهای متعفن در درم دین دهان و آشامید آن جهت تهی نافع و بهترین ادویه قابضه محتمله است از برای دین
مفونات مورث غثیان مصلح آن عتاب بدل آن آب چغندر است

و اخلاط از جدا از مفاصل نفوذ و محقق رطوبات و ترشح و مخرج اتساع گرم معد و اوامعا خصوصاً حشا الفرج خنی
آنکه استیصال و اخراج کیمه آن میکند و رنگ بول شارب آن مانند بقم میگردد مقدار شربت آن تا سه درهم که کوبیده
و پیخته با شیر تازه و شیده آمیخته بیا شامند مضر امعاء مصلح آن کثیر ایدل آن بزوزن آن ترمس و نیم وزن آن شنبلیله
است و بزوزن آن نیز گفته اند

* **برنوف** * بفتح با و سکون راء مهمله و فتح و سکون و او و غا بفارسی شایانک نامند که مغرب آن شایانج است
* **ماهیت آن** درختی است قریب بانار و بر شاخ و برگ آن شبیه بپوک زعفران و زان تبر و ترمس و راجعه آن تن
و بد و شکوفه آن مانند خوشه بازویی و وسط شکوفه آن زغب دار * **طبیعت آن** در دوزم گرم و خشک * **افعال و خواص**
آن مبتل و محقق رطوبات و شکنند باد های غلیظ بارد و عصاره برگ آن جهت صرع اطفال و سیلان رطوبات از دهان
و تحلیل راح و تقویت معد و تسکین در داحشای ایشان شربا و نیل سائیل با آب آن بر مفاصل و اصداع و پیرهای بینی
و کردن و شکم و کفهای دست و پای ایشان مالیدن و بد ستور خورانیل آن مقدار یک درهم عصاره برگ آن محلول بالبن
مرضه ایشان بپزند دفعه جهت امراض مذکوره و ام الصبیان نافع و آشامیدن سه درهم از عصاره آن با یک دالک جاوشیر
مسهل قوی بلغم مخترق بسوی سو داود اخراج و جاع حادث از آن است و یک مثقال آن با یک حبه جار شیر مسکن و جمع
قوی مردان و زنان و مغص کل حیوانات که از سردی باشد و سوط عصاره آن با عصاره سیب اج و چند پود منور و روغن بادام تلخ
جهت جمود و نسیانی که بیرونانی ابلیمیس نامند و تنقیه دماغ و روز متوالی و بوییدن برگ آن جهت تفتیح سده منخرین
و اغشیه و دماغ و زکام و ذر و برگ خشک آن جهت التیام قروح و ضحاد آن بازفت جهت حوز از نافع مضر امعاء مصلح آن
صمغ عربی بدل آن مرزنجوش مقدار شربت از عصاره آن تا سه مثقال و از برگ خشک آن تا دو درهم و نیم است

* **برواق** * بفتح با و سکون راء مهمله و فتح و او و الف و تاف * **ماهیت آن** بلغت اصل مغرب اسم خشبی است و بعضی
اسم سنگ سبک زردی است که چون بسایند مائل سفیدی باشد و در عراق متکون گردد و مانند کاه را با وسند روس کاه را
بر بایل * **طبیعت آن** در دوزم گرم و خشک * **افعال و خواص** آن مانع سیلان خون است مطلقاً و جهت خفقان و سبزل
شربا و ضحاد انازع و ذر و آن جهت التیام جراحت مؤثر و پوشیدن انگشتری آن باعث ایمنی از غرق شدن و بپچیدن
آن در پارچه با سنگ چقماق در زیر سر گذاشتن و خوابیدن باعث دیدن در خواب است و چون در این روز مانجه گردند
و کوبند مجرب است و بوقی بحد ف الف غیر آن است ولیکن مشابه آن

* **بروانی** * بفتح با و سکون راء مهمله و فتح و او و الف و کسر نون و بالفت عجمی است بسریانی عبر و مر و بیرونانی اسقوانس
نامند * **ماهیت آن** نباتی است بر شاخ و شاخ های آن مانند کمان کج و خمیده و کل آن سفید و شمر آن مانند زیتون و طعم
آن تند و بیخ آن سفید و پوست بیخ آن بازردی * **طبیعت آن** در دوزم گرم و تر * **افعال و خواص** آن مفرح
و موافق سینه و دماغ و عمل روماتیسم و حصاة و جهت استسفا و بر اسیر و ضحاد آن جهت بهق و داء الثعلب و تحلیل اوام سوخته
آن با عمل جهت تقویت جگر و عصاره آن جهت سفیدی و دمنه چشم نافع مضر مثانه مصلح آن انیسون بدل آن رباس است
* **برهشا** * بکسر با و فتح راء مهمله و سکون و او و تاء چهار نقطه نو قانیة هندی و الف بلغت هندی نام کنائی بزرگ است
* **طبیعت آن** گرم و خشک * **افعال و خواص** آن مقوی دل و مشوی و کله ازنده اخلاط و دافع ضیق النفس

و مژده و آب گندم و در دهنم و ریاح و قرا تر و فساد بطنم و گرم معد و مفلح و رجل ام و ریاح بطن است

• **بریا مصری** • یعنی با و سکون را و مهله و فتح باء متناه و تخانیه و الف بالفتح مصری یعنی بقله است یعنی بقله که در مصر
میرود • **ماهیت آن** • بقله است شیهه بکره و خوشبو و بوی آن مانند بوی راز با نه یا اندک تند و تلخ آن سبز و
باریک و صفت آن اولاد مصر بوده و از اشیای نجاتی دیگر نقل نموده اند و در بعضی است و تا از ازل صید میماند • **طبیعت آن**
گرم و خشک در دوم • **افعال و خواص** • این مقوم بند و چکر را حشا و محلل ریاح و مانع نزلات و ممتنع سده جگر و سوز
و مدد بول و مضمین بدن و کرده و محرک باء و منقبی مجاری بول و جهت براسیر بسیار نافع مقوم دماغ مصلح آن نیلوفر
مقلد از شرب آن نادر و مثقال بدل آن بسامه و مداد و است خوردن نبات آن جهت رفع زردی و خساره آزموده و در حائض
انعال و دفع بمار ضعیف تر از تخم آن است

• **بویاله** • یعنی با و سکون را و فتح باء متناه و تخانیه و الف و فتح لام و رها و برای مهله بجای لام نیز آمده • **ماهیت آن**
کیاهی است مندی شیهه نباتات غلبه الف و نوع میباشد بک کل آن سفید و ریزه و بزرگ آن کوچک و مدور و تارک
و مشرب بشرهای و نیزه و ساق آن صلب تر از ساق غلبه الف و ریاح آن سفید و باریک و بلند و دروم نیز شیهه بدن و کل
آن زرد • **طبیعت آن** • گرم و تر و بعضی سرد دانسته اند • **افعال و خواص** • سفید آن آشامیدن آب بزرگ نازک
آن که لعاب میباشد بدن قسم که بزرگ آنوا شیب در آب تخم میسازند و صمغ میسازند جهت منع جریان منی و
تغیث حصاة و بواسیر و مصار آن یعنی آب بزرگ گویند آن بدن شکر جهت دفع زهرها و گزید و شراب و سوسومار و مدد سوز
معد و بزرگ خشک آن واکو مارگزید و بیوش باشد به بینی او یک حد که با قصی افتد و دماغ او برسد و غصه و غلاطی نوع
زرد آن جهت تحلیل ادرام و ارجاع و دفع و مامیل مدین

• **بزر قطونا** • یعنی با و سکون زای معجمه و کسرواء مهله و فتح قاف و غم طاء مهله و سکون و او و فتح نون و الف لغت عربی
اعتبار بر نانی لطیف و معنی برهوتی یعنی شیهه برهوت و بقاری اسفیوس و اسفیول و اسفیول و او و فتح ف و او و فتح و در
هندی نیز بدین نام مشهور است و در اصفهان مشهور و یا میرزا در شیراز میگویند و شکم در آن نیز و بزرگی از بزرگ
نامند • **ماهیت آن** • کیاهی است کوچک نهایت تابیکند و بزرگ آن باریک و بلند و شیهه بکره و بزرگ و رازان
باز یک نوک و چکر در میان آن ها نهایی با و فتح بوی آن و بر عراشها خوشه مانند خوشهای گندم و بالای آن غلاطی و در خوف
آن تخمهای آن و در زانسان صبر مد و صفت میباشد بک کل حایک را این بهترین اصناف است خصوصاً آن که در آب
قه نشین گردد و در دوم سرخ رنگ و این ضعیف تر از آن است و در بعضی این را به شیهه بکره و سوسوم حیات که بل تر است
و اطبا کی نوشته که حقیقت آن در مصر بسیار است و صرح آنرا از بولیس که نام موضعی است معروف از مصر میآورند و این را
آنرا بر شیهه بکره و سوسوم و این را به شیهه بکره و سوسوم و این را به شیهه بکره و سوسوم و این را به شیهه بکره و سوسوم
آن است • **طبیعت** • سفید آن در سوم سرد و در دوم و در سوم آن قرد و اول و سواد آن با بر صفت و اشتیاق از استعمال سواد
آن آری است • **افعال و خواص** • آن آشامیدن سفید آن مسکن تشنگی و حرارت و با غلبه و طبع و جهت
تجربان حار و غلبان خونی و خشونت حبه و حلق و زبان و سرد و حال صفراوی و ذات الحصب و امراض دمو و اصلاح غلاطی
سوخده و مفصل و غرضه اعمار و جود و مع پیوست امحاضات از صفرا و شرب اد و نه خا و درین صورت لعاب آن و نهائی و با

عرب از اول الطون یونانی است و پرومی قولور یونان و بلغتی قوالن و عربی ناشد مانند **ما هیت آن**
الچه مشهور است که بیخ مرجان است اصلی لد ارد بلکه سنگی است هرچ بر سوراخ مانند خانه زنبور و لیکن سوراخ های
این ازان در یکنر و صلب و در سواحل دریای عمان و یمن و فارس و مالک یب و غیره در زیر آب تگون میاید و
صاحب شفاء الاسقام نوشته که گفته اند که آن نبات بحری است و در جوف دریا میروید و چون از دریا بر آورند
و هوای آن برسد سخت و صلب میگردد و نوشته که مستعمل در دواء المسکین است زیرا که خوب نرم ساختن میشود و نه نشین
طرف نمیکرد و بخلاف مرجان و آن سفید و سیاه نیز میباشد سیاه آن صلب تر و سفید آن رخوتر از سرخ آن است و بهترین
آن سرخ صلب شفاف بی رمل است **طبیعت آن** در اول مرد و در دم خشک **افعال و خواص آن** مفرج و قابض
و میبافد و دفع رسواس و جنون و صرع و خفقان و ضعف معد و فساد اشتها و سنگ مثانه و کرده و سپرز و بواسیر و قاطع نزف
الدم و نفث الدم و اسهال دموی و ذوسنطاریا کبوی و قروح امعاء و عسرا لیل و نیم مثقال آن که با نصف آن صمغ عربی با سفیدی
تخم مرغ سرشته با آب سرد بنوشند جهت قطع نزف الدم باطنی و نفث الدم مجرب خصوصاً سرخته آن و محال خونیکه در دل
منجمد شده باشد خصوصاً محرق آن و در ور آن جهت خوردن گوشت زائده زخمها و رفع آثار آن و محرق آن جهت نزف اندم
ظاهر و تقویت دلد آن و زایل کردن زردی آن و اکتیال محرق و مغسول آن جهت دفع بشورات و تقویت باصره و د معده
و جرب و صلاح را مال آن و قطور آن بار و غن بلسان در گوش جهت ثقل سامعه و کوی و امین الدوله گفته که چون سه روز
هر روز چهارد انگه آنرا با سکنجبین بنوشند جهت رفع ورم سپرز و سد آن مغیل و سد استور با آب محرق آن درین امر توین
و همچنین در جمیع افعال دل کوره و محلول آنرا در دفع جل ام مجرب دانسته اند مضر کرده و هورث و هوع معالج آن کثیرا
بدل آن جهت حدس خون و وزن آن دم الا خونین مقدار شربت آن تایک مثقال و تعلیق آن بر معده جهت رفع جمیع علل
آن نافع و از خواص آنست که چون طلا و نقره را از هر يك بقول رسول در هم کداخته اند کشتی یا کفن دانی از آن تریب دهند
و بسل را در آن نصب کنند در حینیکه قمر و شمس در حد اتحاد خود قرار نیت باز مرده باشد و صاحب صرع آنرا یا خود
نکافه دارد در حال صرع و بر طرف شود و در آن آن را هرگز نسی نرسد و از چشم بی این مائل و محرق مغسول نوع سیاه آن
بغایت مقوی دل و صحت احراق آن آنست که ریزه ریزه کرده در کوزه خزی معاین کرده در تنور کد ارنند یک شب پس
بر آورده ساختن استعمال نمایند و باید که بسردی رمادیت نرسیده باشد و اتراس بسد و معجون آن در قرا بادین کمی مذکر یافت
بسر **بضم با و سکون سین و راء مملتین** **ما هیت آن** غوره خرما است که زرد و مائل بشیرینی شده باشد و مراتب
هفت گانه خرما و حریف الناء در قمران شاء الله تعالی مذکور خواهد شد و بسر مرتبه چهارم آنست و در هر مرتبه خوار و آن
میافراید **طبیعت آن** در اول گرم و در دم خشک **افعال و خواص آن** مقوی معد و حرارت غریبی و قابض و جهت
امساک بطن و نفث الدم و بواسیر و خائیدن آن جهت تقویت لده و استحکام آن و منع آن از قبول آفات نافع و در برهضم و
مسدود و مولد خلط اخام و نفخ و براح خضومه آنچه بسبب سردی هوای بال غام مانده باشد و همچنین صعیل آن و قمر
بسر زبده از قسب است و چون بسر را با عتیق آورد مانی که شراب مصنوع از آب باران و عمل است بیما شامند التیاب را
ساکن و حرارت غریبی را قوی گرداند و در بدن بسر بسیار خوشبو و سکر و مقوی معد و راعا و شدیل القبط و مسک بطن
است و بهترین بسر رسیده است آن است بکمال و عیال کی رسیده شروع بافتادن از خود شده نماید و مصالح نفع و شعله و زانف

آن مکیدن آب انار بخوش و انار شیرین و سکنجبین است و قشور و رسته و مصلح آن خشخاش زرد است در مزاج مانند سوسن

است رحمت قی و اسهال و ضعیف معده و نافع

بستقاییج * بفتح با و سکون سین مهماله و فتح فا و الف و کسر یاء و مثناة قشاة و جیم یحیی اخرا من الکلب و ثاقب انحرور و تخمین و بیرونایی اولو دیون یعنی کثیر الا رجل و در مضر معروف با شتران و یهندی کهنکالی نامند * ماهیست آن یعنی است انحرور مائل بسماهی و باریک و شبیه به زار با و کره دار و از هر گرمی ریشهای باریک برآمده و بهترین آن آنست که ترغابی طعم و سطر با اندک خللا و مت و قبض باشد و چون بشکنند رنگ اندرون آن سبز مانند مغز پسته باشد و سیاه آن بیرون دانه رنگ تازه آن پستی میباشد و هر چند کهنه شود رو سرخی و سیاهی میآورد و نبات آن بی ساق و یک شاخ برک دارد شبیه ببال طبر و مانند کیه و سرخس بقدر یک شمر و برکهای آن روزه انحرور و زغب و بران نقطهای زرد میباشد و از میان شاخهای د و پستان و از بیخ اشجار خصوصه بلوط میر و بند و زبیدی است و در وادیستان میوسد صاحب شفاء الاسقام نوشته که شاخهای آن با و یک و سرخ شبیه به میا و شان و از آن غایضه و برک آن نیز شبیه به آن است و حکم میر میا مؤمن در نقطه نوشته که در رنگ این آنرا در چماز نامند * طبیعت آن گرم در آخورد و رخسک در اول آن و بعضی گرم در سرم نیز گفته اند و بعضی خشک در سرم و گرم در و بعضی در اول گرم و در پوست معتدل نیز گفته اند و قول اول اصح است * افعال و خواص آن مسهل مزه سودا و باغم غلیظ و بهر خطای که ملاقات کند و محال نفع و شیر منجید در معده و قولنج و منجید کسب و شیر غلیظ و بهر جهت دفع سرد ارجل ام و علال سوداوی و مفاصل و تنقیه امعاء و آشامیدن آن با شکر و فانیل و با اطعمه جهت دفع کراست آن برای کسی که مکرر دارد آشامیدن او و بهر اخصوص بخشن آن در مہمختج و با ماء العسل موجب اسهال مواد سوداوی و خلط غایطه از جهه و مخاطیه از معده و مفاصل ربی ضرراست و آشامیدن مطبوخ آن با اصل السوس و انیسون جهت سرفه و خشن النفس و ریور و امت آشامیدن مطبوخ آن با عناب جهت سقوط دانه بواسیر و فایده موثر آشامیدن سه مثقال مطبوخ آن با نلوس خیال و شیر یا ترنجبین جهت دفع ریاخ بر اسهال و درد معده مزمن و مریح مجرب و چون اصحاب ما اعتدال و جل ام هر روز یک رهم و نیم آنرا با چهار اوقیه مغز نلوس خیال و شیر و هفت روز یا شامند آن هر دو و عدت را از اول کرد و قدر آشامیدن آب مطبوخ آن با ماء الشیر یا ماء العسل محلل قولنج و نفع و صالح العمل و بهر خطای که برسد و موجود باشد آنرا دفع نماید و جمیع علال سوداوی و با دفع و مفرح بالعرض جهت آنکه استغراغ جوده شود از قلب و دماغ و سائل و چون طبع نسیبند آنرا با خورس پیر سال خورده که خورس را بد و اندک تا خسته گردد پس ذبح نماید و شکم آنرا چاک کرده پاک نموده بسقاییج نیم کوفته انجا شته طبع نماید تا هر دو خوب میور گردد و مطیب برنج پیل را اندکی و از ترانه نماید و با شامند اسهال نیکو نماید چون طبع نسیبند آنرا مفر و با با قو که خشک و حشایش تراصلاح یابد و فعل آن نیکو گردد و فساد آن جهت استوائی عصب و شقاق مابین انگشتان نافع و گفته اند مضر صحنه مصلح آن بر سیاه شان و بلنج نمودن مریخ و سوس آنرا با ماء الشیر و جعفری و زعفران کوبید و در آن با شیر و یا شامند مضر گردد و مصلح آن فایده زود معده و شربت از جرم آن از یک رهم نازک دوم و در مطبوخ از دو رهم تا شش رهم و هفت رهم نیز گفته اند بحدس مزاج و قوت و سن بدل آن جهت عوارض سردی و خفای آن انیسون در ربع آن لعل محلی است و صاحب شفاء الاسقام نوشته که اسناد من گفته ببال پوست آنرا را شلیل و اوم کوبید و استعمال نمود تا آنکه مستخرج گردد و حسب مصلح و سفوف و شراب و مطبوخ آن در قرا و بادین ذکر داشت

فصل فی الباء مع الشین المعجمة *

*** بشام *** بفتح بارشون معجمة والفاء ریمه * ما هیست آن درختی است حجازی یعنی منبت آن در اهل اندلس
 حجاز بوده و از آنجا به بیت المقدس و عراق و مصر نقل نموده اند و در جبال حوالی مکه مشرفه بسیار است و بالفعل
 بجای بلسمان حب و عود و لبن آن مستعمل است و در انواع است کبیر و صغیر درخت کبیر آن اولاً بقدر درخت انکور
 میباشد پس بلند و عظیم میگردد و تا بقدر درخت نوت وید و شاخهای آن راست نمی باشد بلکه کج و اج و گره دارد و برگ
 آن ریزه شبیه بصفت و بزرگتر از آن و بارطوبتی چسبند و شیرینی کمی و کل آن زرد و تخم آن سرخ شبیه بکبابه و بی مزه
 و چرب و نه آن خوشه دارد و در آن دانه های مائل بزرده و بعضی سرخ و بعضی طولانی مانند حب الصنوبر و نرم
 و بی طعم مائل به بی مزگی و اندک شیرینی و قبضی و اعراب بادیه این را میخورند و چوب آن سبز با عطریست و منعی از آنرا
 حب مد و مانند فلفل و چوب آن خشن و سنگین مائل بسیاری و چون قطع نمایند آنرا در آب برگ مرده و صند آنرا آب سفیدی
 از آن بر می آید که در معده و لبن آن است و چون خشک شود مائل بزرده و شیرینی میگردد و این بهترین اجزای آن است
 و منعی بدین بلسان است و ان شاء الله تعالی در حرف الدال مع الهاء تفصیل آن خواهد آمد و نوع صغیر آن کوبند بی
 نمر است * طبیعت تمامی اجزای آن گرم و دردم و خشک در اول و برگ آن بارطوبت فضلیه * افعال و خواص آن
 در معده آن جهت بیاض عین و تنقیه زخمها و تجذیف آنها و قطع نزف الدم و عرق و در دندان بارده و در آن نمودن بول
 و حیض و حمل آن باز عقران جهت اعانت بر حمل و تنقیه رحم و تعدیل ریح آن نافع و حب آن مقوی معده و اعضای باطنیه
 و بطبیع الخروج از معده و جهت کزیدن عقرب شرابا و مضغ و ضماد انا نفع و روغن حب آن منهل بلغم و مره سردا و مورت
 منص و برگ آن بتنهائی و با بار و غنه های مناسبه خضاب نیکو است چون طبع نمایند و با بکوبند و بر موی بمالند و یک شب
 بگذارند و با برگ تازه آنرا بکوبند و در روغن جوش دهند تا سیاه گردد و چوب آنرا با خود داشتن و عصا از آن ساخته
 بدست گرفته تن موجب نضای حاجت است و از این سبب آنرا خشب الیسر و عصای موسی نامند و مسواک نمودن بچوب آن جهت
 خوشبوئی دهان و تقویت استحکام لثه نافع و چون حب آن مورت کرب و امراض و دینه است اجتناب از آن اولین است
*** بشنین *** بفتح بارشون شین معجمة و کسرونون و سکون یاء مثناة تحتانیة و نون اهل مصر آنرا عوایس النیل نامند از جهت
 آنکه در هنگام برگشتن آب نیل و ماندن آن جانبا در آن میریزند * ما هیست آن گیاهی است شبیه بنیلوفر و ساق آن
 باریک و بلند و کوبند چون آفتاب طلوع میکند منبسط و بلند میگردد و سر آن از آب بر می آید و چون غروب مینماید منقبض
 و کوتاه و سر آن در آب فرو میرود و سر آن مانند کوزه خشخاش و بزرگتر از آن و در آن دانه های شبیه بجوارس و اهل مصر آنرا خشک
 نموده و آنرا در کوزه نان میسازند و بپخت آن مانند شلغم و سیب و آنرا پیاپی روت نامند و خام و پخته آنرا میخورند و پخته
 آن زرد رنگ شبیه بزرده تخم مرغ در رنگ و طعم و در صند میباشد خنثی و اعرابی و اعرابی آن به شروبع آن با عطریست
*** طبیعت آن** دردم سرد و در اول سوم تر * افعال و خواص آن در جمیع افعال مانند نیلوفر است بیع اعرابی
 آن با اندک حرارتی چون با کبرشت طبع دهند و تا اول نمایند مقوی معده و باه و جهت زحیر و اسهال صغیرای و با شیر
 جهت سرفه نافع و ردی الغلانیست و کل آن با قوت محله و روغن معمول از کل آن مانند روغن کل جهت رفع جنون و
 درد سر حار و شقیقه و ذات الجنب سهو غلا و طلاء مفید و شربت آن در افعال مانند شربت نیلوفر است و دانه آن محال

و در همه اوجیهات بواسطه نافع و کوبش مضوم شده و مصلح آن عمل مقلد از غویب آن تا محصله متعال بدل آن نیلوفر است و در
 مثل رنگاله چیزی شبیه باین می شود در مثل بر ها و چیز ها که غالباً در جهیل مینامند را و اهل هنگام طغیانی آب و آنرا
 کنول می نامند و نیز آن کفول کته و بیخ آنرا اسلکی و کل آن شبیه کل نیلوفر و جو شبو تر و بزرگتر از آن و طرف زیرین
 بر کهای آن حیدر و بالای آن کلابی و سر خرناس و بسیار خوش منظر و شنبه آن صنوبری شکل بهیچ تعدیل و ساق آن
 محرف و بسیار طولانی و برگ آن بهن و بر روی آب مفروش و شر آن بهیچ کوزه خشخاش بسیار بزرگی و سرفوریه
 در راندرون آن دانهها بمقلد از لمر طوس و فندق و کوب چکنر از آن که بهندی نیم نامند مدور اندک طولانی با پوست سبز
 اندک صلبی و در زاندر آن پوست سفید نازکی و مغز آن مانند مغز فندق و بادام و بسته و با قلاب و بارچه در آن
 زیاده سبز نازک تلخ طعمی آنرا دور کرده و مغز آن در هنگام خامی شیرین و لذیذ و نازک و آنرا مشغورند و بعد رسیدن
 و خشک شدن صلب می گردد و آنرا در طوطی کلی بالای آتش بریان کرده نیز مشغورند و نیز آنرا اس نموده و نان پخته و
 بطریق سوختن نیز مشغورند و بیخ آنرا نیز در خام می خام و بعد رسیدن پخته مشغورند و مسک و موی باه میدانند **افعال**
 و خواص جمیع آن در سبب نیلوفر است

بصاق * بضم با و فتح صاد مهمله و الف و قاف و ساق سین مهمله و بزاقی زای منجمه نیر آمه مراد آب دهان
 است مادام که در دهان است * طبیعت آن گرم و بارطوبت با فعل و یابس در آخر امر و در حین کوبشکی حرارت و
 بیش آن زیاد و در ریحات غضب و ارتیاض در کمال حرارت است **افعال** و خواص این جالی آثار مانند بقی و کاف و
 قوی و سیاهی و کمون و طلا و قاتل کرم کوش قطور و خائنه کندم ناشنا جهت تصحیح او را م و تحلیل آنرا صاد اناغ و در حال
 کمال حرارت با دهن سموم و کشند و مار را نفعی است چون در دهن آن از آن و در انسان نیز خواص آن بالا حدیال ذکر یافت
بصل * بفتح با و صاد مهمله و لام مهمله فارسی پیاز نامند و بهندی نیز باین نام مشهور است * ماهیت آن گرم و سستانی
 میباشد برمی آن دو چشم سار و کوه با کثیر الوجود و طعم ترک و بوی آن مانند پیاز را و آنرا کرم مران نامند و قوی
 از سببی است و سستانی آن سفید و سرخ و بزرگ بالیده و کوب چک میباشد بهترین **افعال** و خواص آن در دهن است
طبیعت * مجموع آن در آخر گرم گرم و در اول سرد خشک و بارطوبت **افعال** و خواص آن در معده و مفری
 شش و تین طعام و با غصه و نفخه آن را کوبش چرب و دافع مضرت موی و بانی و طاعون و اختلاف آب با غصه و صاف را سار
 و اول ورود در دهن آن خوردن خام آن با نان و ممل و بول و حمض و غلظت حصار و مطبوخ مفرای آن کثیر الفل و ملین
 طبع و مسکن جشای حار و نشسته آن با چربی دانه جهت تقویت سینه و شش از اختلاط مزاج و نشسته آن با سرکه و با بروردن
 آن با سرکه جهت بر فغان و سوز و زردی و کفایت اشها و تقویت معده و منع ضایع مفرای و بلغمی و سستانی جامع اند و در کوبیده
 و دفع سموم و آب آن جهت دفع خمر و سگ دروازه کرب و نافع غصه و صاف و یک چهارک از آن در دهن خا و در عوص سینه
 روز خوردن و شود بغایت مجرب و قطور آن در چشم بعد تقویت بدن جهت دفعه و حکمه و جرب و ابدل ای فزول آب و با عمل جهت
 بیاض و قرصه عین و ضعف و روغامت حادث از رطوبات و مواد غلیظه و عموماً آن مذهب دماغ و مؤیدن آن جهت دفع ضرر
 عواض و بانی و قفس موی و اوله دماغی و تحلیل بشار و چنانکه آن آب آن در کوش جهت دفع نعل ساعد و طبع و پاک
 کردن چرک و تحلیل و باج آن و خشک بآن جهت خنای بلغمی و آشامیدن آب کوبیده آن معصوم آن مقلد اورد و مقلد نا

بیمت منقال بحسب ضعف و شدت آن جهت دفع هیمت عقرب کزیدن و ضماد کزیدن آن در موضع نهش مجرب النفع و
 نیز ضماد آن جاذب خون بظاهر جلک و نمکونی رنگ رخسار و با غسل و بارود و نسک جهت دفع برص و تالک و کلف
 و قروح شعله کزیدن مجرب است و باموی آدمی جهت زخم سک دیوانه کزیدن و بدستور بانگ و سد احب و غسل جهت
 تالک بر آمدن و با آفتیمر جهت کزیدن عقرب و زهر و ضماد پخته آن بتهائی و با باد ویده مناسبه جهت اضحی و ارام بارده
 و با زرد قشقم مرغ یا روغن تازه یا بیه جهت دفع ارجاع مقعد و حکه و تحلیل ورم آن و با روغن کوهان شتر جهت دفع
 تشنج و شقاق مقعد و با واسیر و زحیر و بازیت جهت رفع کبجی ناخن مجرب و حصول معشور و در وید آن در روغن زیت جهت
 کشودن دشمن رگهای بواسیر و در خون موثر و قیر رطبی آن با بیه مرغ جهت ریش پاها از کفش و موزة مفی و طلای پوست
 سوخته آن باموی سوخته جهت آگله مجرب و در جمیع افعال سفید بزرک آن قویتر از غیر آن مضر و محرورین و اکثر آن
 مورث نسیان و لیث و غس و ریاح غلیظه و مولد کرم معدله و غلط غلیظه و جرم معدله و تشنگی و مصدع محرورین خصوصاً تازان
 آن و با کوا میخ و متعلج آن شستن آنست با آب و نمک و با سرکه خوردن و بعد ازان آب انار و کاسنی قنار کردن و رافع بد بوئی
 آن با قلا و مغز گرد کان مشوی و نان سوخته است و چون گوشت و بقول و حبوب زهره با سمیت و با پیاز طبع نمایند و با پیاز
 ورق کرده در روغن بریان کنند دفع آن می نمایند و لذت میگرد و تخم آن در آخرد رم کرم و خشک و با رطوبت فضلیه و
 مبهی و ضماد آن جهت داء الثعلب و بهن نافع مقدار شربت آن یک منقال است و حسوی بصل و زرا و قیر و طی و لعرق و
 مراهم و منخال آن در قرا بادین کبیر ذکریافت

* فصل الثانی * بفتح قاف و سکون یا و همزه * ماهیت آن پیازی است ریزه و پوست آن عیار و برک آن شبیه ببرک بلبلوس
 و در طول ازان در از تر * طبیعت آن بسیار گرم * افعال و خواص آن چون در آب جوش دهند و آب آنرا بیا شامند
 قی را به چنان آورد و چون قدری زیاد ازان بخورند و با جرم آنرا بیا شامند از غایت شدت قبی قنله بقی دفع گردد و
 یسا باشد که منجر بخناق و سقوط قوت گردد و اولین ترک استعمال آنست خصوصاً صبیغ آن مکرر در هنگام شدت حاجت
 در شش قوی المزاج مهتلی البدن با مقویات معدله مانند حب الاثل و مانند آن نه بتهائی

* فصل * لالباء مع الطاء المهملة *

* بظ * بفتح با و سکون طاء مهمله در آخر بغاری اردک بضم همزه و سکون و ارفق دال و سلتین و کاف و بهندی چینا بدک
 و بفتح نیز نامند * ماهیت آن اسم صغی از طيور آبی است ابلق مختلف الانوان کوچکتر از اوز که بغاری قاز و بهندی
 راج فنس نامند و پایهای آن کوتاه و اعلی و وحشی و جنگلی میباشد * طبیعت آن در د رم کرم و در رارل خشک مرطب
 و رطوبت فضلیه و اعلی آن گرم ترین طيور اهلی است و بعضی گفته اند در میرود المزاج گرمی میکند و در میرور مورث تب
 * افعال و خواص آن کثیر الغذ او دافع ریاح حار و در بضم و نفاق مکر با زوهای آن مسمن بدن و کرده و مبهی و مولد
 خون غلیظه و سرع التعفن و مصدع و چون هضم شود بهترین گوشتها است در تقویت باه و زیاد کردن ماده منی و سایر
 قوی و خوردن جگر آن خصوصاً با زوهای آن مولد خون صالح و خفقان را مثیل و تصفیة صوت میباشد و ضماد کوشش آن بانگ
 جهت تالک و بیه آن بهترین بیهها است کرم لطیف و ملین و محال و با قوت ناذنه و مغز آن جوی ارام مقعد مفید و ضماد
 آن با آرد یا قلا جهت خفقان و درم پستان و تسکین اوجاع بارده و آشامیدن آن جهت امراض مل کوره دفع و سرفه و خشکی

هفتاد و شش صوف و زایع امین را در جاع آن را حسانی بدن و همچنین آن که من بلعان و همچنین بکد اخته آن با ادمان و با
 ادویه مناده و مفید و تخم آن غلیظه رود و در معده و هضم و تغذیه و در رفع هزال و سردی و در دانه و با کهر و جهت طبع سیلان
 خون و زحیر و برشته آن با سداب و در روغن زیتون جهت سوخت تکام اطفال و سائید و پوست آن با مر و اریک و شکر و نوشاد و جهت
 رفع بیاختن قوی الاثر و سنگ آن آن در هضم و از تعفن دور و چون هضم شود معوی معده را حشا است و خاکستر بر و بال آن جهت
 تحلیل دانه و بر مفید و زایل آن بسیار کرم و جهت زوال کلف و نشش و خنار و بر نافع مورق بطوی هضم و صنداج مصلح آن سرکه
 و زنجبیل و سکنجبین و ادویه حاره مانند سداب و کرفس و فو تنج و اگر بریان نمایند باید که پیاز و غیره از ادویه مذکوره در
 جوی آن کند و بار و روغن زیت یا غیر آن بریان کنند و اگر اسفید باج سازند و در جوف آن کشیز و کرفس و سداب و پیاز
 و یک ردانه و سرخشک کند و از آن با بخوبی و کند تا و در چینی طبع نمایند و بهر حال باید که خوب ممبراخته شود و زهومت
 و سوخت آن زایل گردد و در من آن جهت اوجاع مفاصل نافع و در قرابادین فکر یافت و چون از کمر الزهومت است
 باید برای رفع زهومت آن بعد از دهیم دوسه ساعت در زمین دفن نمایند پس بر آورده پاک کرده طبع نمایند در آن بدن
 قسم که دوسه دانه با آب خالص جوش دهند و آن آب را بریزند پس با اندک پیاز و روغن کرده و افادیه و بقول حاره و سیور
 طبع نمایند و بهر نحو که خواهند تناول کنند و بطبری و صحرایی زهومت آن بسیار است اولی اجساد از آن است

* بطارخ * بفتح با و طار الف و ضم راء مهمله و خاء معجمه اسم ماده تخم ماهی است که منور و تخم شده باشد و جامد او
 بقول و انکه شنی و سائل او نیز می باشد مانند ریک و بهترین آن تازه مائل بزریدی سائل آنست * طبیعت تلک سود آن در درم
 گرم و خشک * افعال و خواص آن قاطع بلغم و جالی قصبه ریه و جهت کرده و بهر زور و راج نافع و غیر محرور و در
 التمن مصلح آن زنجبیل و بالخاصیه قاطع تشنگی آن سکنجبین و ترشها است مطلقا و آنچه در گیلان تخم ماهی را اخیل می سازند
 قریب الفعل است بدن

* بطم * بضم با و سکون طاء مهمله و میم درخت حبه الخضر است و بهار و بهی و ترکی درخت سقر نامند * میاهیت آن
 درخت آن عظیم میشود و در یخزان می کند و برک آن طو لانی و نور آن معطر و تخم آن شبیه بساقی و عدس و از آن بزرگتر
 و با خوشه و مغز آن سبز و شیرین و باد منبت شبیه بصفز بسته و از آن نازکتر و شیرین تر و بالای مغز آن پوست خشبی و زردیوست
 مغز آن پوست صدفی شبیه به پوست بسته و از آن نازکتر و نوعی از آن اسوار نازک می باشد و بهار و سکنجبین و بهر نوعی
 اندک مصلح و پوست آن سبز مائل بسایه و طعم آن ترش و بهار و بهی و دامن و خام آن با عفو صفت و خوش را نشد و طعم و در
 شیر از بشته نامند و در ماسینه داخل می نمایند جهت خوبی و آنچه و طعم آن در رجه الخضر انشاء الله تعالی و در فصل
 مذکور خواهد شد منبت آن سنگستانها و دانه های کوه و زهدهای خشک صلب * طبیعت درخت و برک و شاخ باره آن گرم
 در آخردرم و خشک در خزان و خشک آن در گرم گرم و خشک * افعال و خواص آن مصلح رطوبت و باطل و در خزان
 و منبت آن محال از زام و برک خشک گویند و بهر حال و آب حاره آن خنابی نیکو است و با سرکه و روغن جهت زهومت
 در آن گردن و انگشت و روغن خشونت موی و خاکستر چوب آن با روغن و باغیر آن جهت داء العطب مفید و صغ آری

* بطم * بضم با و سکون طاء مهمله و میم درخت حبه الخضر است و بهار و بهی و ترکی درخت سقر نامند * میاهیت آن
 درخت آن عظیم میشود و در یخزان می کند و برک آن طو لانی و نور آن معطر و تخم آن شبیه بساقی و عدس و از آن بزرگتر

ما هیئت آن معلوم و معروف است و انواع می باشد بخارائی و سحر قندی و دارائی و غیر اینها از اصناف جلد و کرک که
 که هلیون نامند و پاکیزه از اصناف پست و متوسط آن و غیر اینها از اصناف بسیار که تفصیل آن طویلی دارد و با آنکه هر چند
 شیرین تر و لطیف تر و نازک تر باشد جوهر آن بهتر است و هر چند تنه تر و غلیظ تر باشد زبردتر * طبیعت آن در حرارت معتدل
 و در درم و در شیرین آن در اواسط درجه دوم کرم و کرک آن در گرمی و تری معتدل و تنه آن در اول سرد و در درم در
 افعال و خواص آن جایی و مقطع و ملطف و سریع النفوذ و مرطوب دماغ و بدن و معده آن و مفتوح سد و جهت استسقا
 و یرقان نافع خصوصاً کرک آن و ملد شیر و عرق و بول و مخرج حصاة و سریع الاستحالة بخلط غالب و در درم و صفراوی
 مورت رمد خصوصاً در بدن و مزاجه حاره و اکثر تناول آن مسهل آنچه با ورسد از اخلاط موجوده در معده و مصلح حال
 کرده و قروح باطنی و جلای آن و مرخی احشاء و مصدع ناشتا خوردن آن مورت تپهای صفراوی و بر بالای طعام موجب تخمه
 و باغذیه کشیده مانند پنیر باعث سده و بهترین اوقات تناول آن مابین دو طعام است که طعام اول از معده منحل شده باشد
 مصلح آن سرکه و آب انار ترش ضماد لیم آن جهت تسکین ورم و درد چشم و اورام صلبه و با بوره جهت رفع کلف و آثار جلد و ضماد
 مجروح آن جالی جلد و جهت کلف و بهق و ضماد پوست آن جهت منع نزلات و ورم دماغی خصوصاً جهت اطفال و آتش میدان
 در درم پوست خشک آن جهت زبانه انداختن آن در دیک باعث زود بخت شدن گوشت است و آزموده شده
 و رسته آن از یک مثقال نادر و مثقال مقفی قوی و ضماد آن با عسل جهت قروح شهیدیه نافع و تخم آن در اول کرم و در درم
 تر مفتوح سد کبد و مد ربول و منقی کرده و منانه را معا و ملین طبع و مبهی و با قوت محرکه مواد ساکنه و جهت سرفه خار و رد
 سینه و خشونت زبان و حلق و تپهای حاره و مرکبه و تشنگی و حرقة البول و تسکین قرحه و خشونت قصب که از جهت حصاة بهم
 رسیده باشد و جهت بدن رفته شدن قوت ادویه بجز کرم و مجاری بول بغایت موثر و ضماد کوبیده غیر مقشور آن بر رخساره و بدن
 بنا بهت جالی بشره و جهت دفع کلف مجرب کوبیدن مضر سپرز و معالج آن عسل و بنفشه مقل از شربت آن از د و در هم تا پنج در هم
 و بخور پوست و تخم آن با هم جهت ورمی که از سرمازدگی و برف در چشم بهم رسیده باشد بغایت نافع همچنین چون بسبب
 شدت سردی هوا بول در مجرای احلیل بچ بسته باشد خصوصاً که تخم آنرا ناشسته با ریشهای آن در پوست آن گذاشته خشک
 نموده باشد چنانچه رسم بعض اهل ایران است

* بطیخ هندی * بطیخ رقی و بطیخ هندی بطیخ انضرمیز نامند و بحر بی الاغ و دابوقه نیز و بفارسی خوبوز نامند و معروف
 بهند و آنه است و بهندی خوبوز نامند * ما هیئت آن معروف است و انواع می باشد بهترین آن رسیده شیرین شاداب
 شکند و بی ریشه آن است خواه رنگ آن زرد و عسلی و یا نیامی باشد و خواه سرخ و تخم آن خواه سیاه باشد و خواه سرخ و
 و خواه ابلق و رقی بطیخ راع مومله و کسرتاف و باء نسبت منسوب برقه است که اسم موضعی است از شام و گفته اند رقه اسم قریه
 است از بغداد و در اینجا خوب و جرم آن نرم و نازک می باشد بدست جاهای دیگر و زقی بکسوزای معینه غلط و تصحیف است
 * طبیعت آن در اول درم سرد و در آخر آن تر * افعال و خواص آن مسکن حلات صفرا و خون و تشنگی و ملد ربول
 و مراد خون رقیق و بلغم شیرین و مرطوب بدن و جهت حبسات و حترقه و غلبه خالص و شخصی که در معده و کبد و صفرا متولد
 گردد خصوصاً که در کیفیت ردی و در رکامیت بسیار باشد و بدن اولاً غر و خشک میتررد از اج باشد تعدیل مزاج او باین در
 بهتر است از استعمال ترشیهها و مقطعات دیگر و آنچه در آن قوت قبض باشد و آتش میدان آن با سکنجبین جهت یرقان و مراد

مقدار و به محترقه و مایه بر مندم و از زار بول و تفتند سنگ کرده و با شکر توریک زیاد نمایند و با شیو جهت امراض مود و بیهوش
با کمر مندم جهت مراد صفرا و به و جرب و حکه و با شیر خشک را مثال آن جهت تبهای حار و دفع خلط ردهای الکیمیة که
مقدار آن کم باشد معین بهترین اوقات تناول آن مابین در طعام است که طعام اول الحین آری باشد باشد و بالایی طعام مفید
مضم و ناله عده خوردن مضر خصوصاً که همراه کرم و هاشم بسیار غالب باشد و چون سر مندم و اندر اسوراخ نمایند و قدری عمل
در آن ریخته هر آنرا مستحکم بسته یک هفته در زیر سر کمرین اسب دفن نمایند مانند شراب مسکر میکرد اما ماضی و مفید معد
است و مندم و اندر مزاج که صفرا بسیار غالب باشد از جهت لطافت مستحیل به همراه میگردد مانند آب کدو و مضر و پرز
بارد المزاج و معد سرد و مصلح آن عمل و کلفت و در میرود المزاج بدن مصلح مضطرب باد و مورت درد مفاصل را مثال آن
است و تخم آن در درم سرد و تر و در جمیع افعال مانند تخم کدو است و با قوت مسکنه مراد متحرکه مانند آن مقلد از شربت
آن تا بچند روز و جهت اخراج حصاة و انحلال غلغله از معدة گویند مجرب است و مر برای پوست مندم و اندر با غسل و شکر جهت
برمام و وسواس و بهریمس و سرد سینه و ضعف معد که از خلط کرائی باشد و تقویت هاضمه نافع و صنعت آن در قرار دادن کبیر

فصل الباء مع العین المهملة

ذکر یافت و شراب آن نیز

* بنظر اسم حرکین حیوانات است که خشک و از هم منفرد باشد مثل سرکین کوسند و شتر * بعرض بق صغیر است که بفارسی

فصل الباء مع العین المشجدة

پشت خاکی نامند و بعیر اسم جمل است

* بفار * بضم باء موحده و سکون عین معجمه و فتح راء مهملة و الف * ماهیت آن از جمله اغذیه اهل خراسان است
که از آرد کدو مضمیر کرده و بر نخته پهن کرده و بر بقد در هم هاریده ترتیب میدهند بدین نحو که در آب تخم و با قلیه میریزند
تا خوب بپخته گردد پس چاشنی مرکب از آب و شاد یا آب لیمو یا نند و با آب غوره و با کشک و با امثال اینها داخل
گردد و یکد و جوشی دیگر داده فرود آورده تارل می نمایند * طبیعت آن گرم مائل با اعتدال است * افعال و
خواص آن مشبه و مسکن قی صدرای و التهاب و تشکی و مقوی بدن و مفتوح معد و مصلح حال گردد و صاحبان ریاضت
و مولد خون صالح و بطبع الهضم و مولد ریح است و مصلح آن در ارجینی است و آتش ماهیچه که آتش بزرگ نامند در جمیع
افعال و خواص مانند آنست و آتش رشته که خیر آنرا باریک و طولانی می برند و به سوز و طبع می کنند نیز مثل آنست

* بغل * بفتح باء سکون عین معجمه و لام در آخر لغت عربی است بفارسی استر و بهندی خیر نامند * ماهیت آن حیوانی
است که از نزد یکی اسب و الاغ تولید میابد آنچه که پدر آن الاغ و مادر آن مادریان باشد بهتر است و نادر بعمل می آید
آنچه مادر آن الاغ و پدر آن اسب باشد از آن پست تر و کثرت الوجود و این حیوان تاب مشقت و بار برداری و سواری و
اسفار زیاد از اسب و الاغ دارد و خوشتر نما میابد خصوصاً خوب آن * طبیعت آن در سوم گرم و خشک * افعال
و خواص آن گوشت آن جهت درد مفاصل و به آن مسکن فقر و عرق النساء چون بار و عن زیتون دل آبر اعطی و مندم
و سه روز هر روز چهار عقاب یا آب عصبی آرامی بر شد و در راعقم میگرداند و چون زن بعد از مصلح فاصله سه روز و هر روز
سه عقاب چکر آنرا بخورد منع حمل او نماید و بد ضرورت آن و بد ضرورتی آنرا چون میاشند نیز مسقط آنست و موی آن
و فرجه و چرک گوش آن نیز همین خاصیت دارد و بخور سم آن مسقط مشقه و کرین اند و هوام است و همین بخور زیل
و موی آن کرین اند و هوام است و بخیل و هم سم آنرا با روغن مورد مزج کرده بهر جا که مور بختد باشد بماند و بماند

و باداعا لعلب را از آن کرد اند و با خود داشتن بودنت آن مضطرب چون است و اگر حامله نماید مایع حمل است و خوردن آن جهت تسکین قولنج نافع و چون ذکر آن را با ما زو بگویند در ریاض طبع نمایند و هر موبه اند مورامیه و دراز کردن آن و مجرب دانسته اند و ذکر الاغ نیز همین اثر دارد ولیکن ضعیف تر است از آن

*** بق *** بفتح باء موحده و سکون قاف بحریمی ناموس و بفارمی پشه و بهندی میچهره نامند و اهل مصر و یمن و حجاز کتان بهضم کاف و تشدید ثاء مثناة فوق الیه و اهل عمان یمامه و بحرین و الحسا و قطیف ضم بفتح ضاد معجمه و سکون میم و جیم گویند *** ماهیت ***

آن بد آنکه درین اختلاف است از کلام صاحب ناموس که البقرة البعوضة و هی در یمة مغر طحة حمراء منثنة و البعوضة بالضم و یمة کالخنفساء و هی در یمة سوداء و از کلام شیخ داود انطاکی که البقی له اهم يقع عند نالی البعوضة اعني الناموس و هو غلط و الصحيح انه الناموس و يعرف بالشام و المصر بالقی و هو حیوان احمر و راسه اسود و له ارجل اربع صغار سریع الحركة يتحرك فی الامكنة الحارة زمن الصيف بالخشب و الحصى و الاراضي العفنة معلوم میگرد که غیر پشه است بلکه حیوانی است که بفارمی شب کز و سرخک و بهندی که همانند از کلام صاحب مجمع البحرین که البعوضة بالفتح واحدة البعوض الذی هو صغار البقی و اشتقاقها من البعض لانها كبعض البقرة و هی طی خلفة الفیل الا انها اکثر اعضاء فان للفیل اربعة ارجل و خرطومها و ذنبها و لها مع هذه الاغضاء رجلاں زائدان و اربعة اجنحة و خرطوم مصمت و خرطومها مجوف فاذا طعنت به جسد الانسان اشتقى الدم و قلقت به الی جوفها فتلوها کالبعوض و الحلقوم و از کلام صاحب تحفه نیز پشه معلوم میشود و این درست است و آن اشتباه است و منشأ اشتباه اطلاق بقی است بر فساد رفسد و بعضی لغات و آن د و نوع است بزرگ و کوچک بزرگ آن بهیأتی است که صاحب مجمع البحرین نوشته و این را بقی و ناموس نامند و کوچک آن را بعوض و درنی زار و ایشهای پر آب و گیاه نوع بزرگ آن بسیار میباشد و کزنده و با سمیت و کوچک آن در جاهای تاریک و پای دیوارهای نمناک و سمیت این از آن که تر و لیکن صاحب تحفه بتبعیت شیخ داود اکثر خواص فساد رفسد را در بقی ذکر نموده بد آنکه خرطوم فیل مصمت نیست بلکه مجوف و بجای بینی آنست آب و مایعات را بد م در آن میکشد و آنرا پیچیده در دهان خود ریخته میخورد *** طبیعت *** آن گرم و خشک و درم *** افعال *** و خواص آن بلع نمودن زند و آن با احتیاجت رفع عسر البول و قطع حمی و بلع هفت عدد آن در جوف باقلى سور اخلا ارجل از نوبه تب ربع مجرب گفته اند و نفوخ سائیده آن در اجلل جهت اندر اربول و تفتیت حصاة نافع و چون بکزد بسبب سمیتی که دارد در عضو خارش و اندک ورمی حادث گردد و مایع آن را بدن روغن و آب لیمو است و چون زرنیج سائیده و نوشا در آب پیچیده و هر شنبه چند روز در مکانی که در آن بسیار باشد بخور کنند منع تولد آن نماید و مجرب دانسته اند و از د و د کاه و سرکین کا و روزاج و شولیز و چوب صنوبر بکریزد و چرب نمودن صورت نیز باعث قات ضرر و الم نیش آنست

*** بقشوفرون *** بفتح باء موحده و سکون قاف و ضم ثای مثلثه و سکون راء موحده و ضم ثای مثلثه و نون لغت یونانی است *** ماهیت *** آن نباتی است برک آن شبیه برک تره تیزک و از آن منخیم تر و تیز طعم و ساق آن مربع و کل آن شبیه کل بادروج و تخم آن مانند تخم کندنا و بیج آن سیاه مدور مائل بزرندی و کوچکتر از سیب و بوی آن شبیه بوی شراب منبت آن سگ لاخها *** طبیعت *** آن گرم و خشک *** افعال *** و خواص آن محلل و ملطف و مقطع ضما د برک آن جهت خراجات عظیم و ثر الیل منکوسه و جل ب خا رویگان از بدن و تخم آن قویتر از برک آن و ضما د آن با آرد جو محال قوی

و جاذب خا و رنگان از عرق بدن بصورتی ظاهر و بزرگ آردند و آن را چون بپاشانند از تخم آن بکشتقال خرابهای ردی
مفروش بینند و بپختن آن در جمیع افعال از آن ضعیف تر و چون بپاشانند مقلد آرد و مثقال آن را با ماء القراطین که ماء الحسل
است امصال بطعم و مراد نماید مقلد از شربت آن تاد و مثقال است

بقر * بفتح با و قاف و سکون راء مهمله بفارسی کا و ماد و رهندی کای نامند * ماهیت آن معرک است و نر آن که ثور باشد
بهندی بیل نامند طبیعت گوشت آن زیاد از یکساله عمر آن کرم و خشک است و از جمل کمتر و از بزرگشتر * افعال و خواص
آن گوشت آن بطبیعی از ضم و غلیظ رخون متوال از آن غلیظ سوداوی و محلات امراض سوداوی مانند سرطان و جلد ام و زرم
سوزن و داغ لعیل و درالی و بهی و جرب و قوبا و عوایی و تب و یخ و مانند اینها از امراض و من از مت آن مد و اصحاب مفاصل
و عرق النساء و قاطع حیض و زلالت پیش از زکات و مورق جرب و حکه و موت فجاء و بسبب سرد و صعود اختار غلیظ و بد بوئی
بصورتی قلب و دماغ و نصاری چون بالای آن خمر میآشامند بیل بسیار استعمال مینمایند جهت آنکه خمر آنرا هضم مینماید
و قوت آنرا باقی میدارد و کسی که خمر نمیآشامد نباید که استعمال نماید و باید که سیکه گوشت آنرا تناول مینماید که در دهی
تفتیه سرد با آب شامیدن مسهل سودا مینماید و باشد و متعرض ادرار بول نشود و اجتناب نماید از آشامیدن شرابها و آبهای غلیظ
فی زارها و ایستاده و چون باید در بدن عرق الهیایی و سوزشی سرکه بپاشانند و با در طبع آن سرکه داخل نماید و لیکن سرکه
با آن معین بر زیادتی تواند سودا است و لیم آن در طعم نل میباشند و از برای صاحبان کبد و صفات و قوتی نیکو است و در بدن و
مقوی بدن و قاطع مزاج و رفیق و اما باعث تعفن خون است و بهترین آن گوشت کوسانله فربه و صحت المزاج است و بعضی آنرا در پخته
از گوشت چهار ساله میل اند و زرد آن بهتر از سبز آن و آن در پخته و در وقت خوردن آن با نم و زنجبیل است و بدترین آن پسته و لادن
و علیل است و چون از گوشت آن سبکباج بزرگ منع سیلان ماده از معد و و گویان نماید و آشامیدن آن مرنده آن که در طبیعت آنرا تمام
گرفته باشند با سرکه جهت منع انقباض مزاج و صفراوی بصورتی معد و زکک و معار و منع انقباض آن در بدن و دفع بول و ادرار و صفرا
و قطع امصال صفراوی و دفع و چون میبرد المزاج و صاحب معد و ضعیف ازاده تناول آن نباید که آنرا از طب معبر اطیب ندانند
و با کاشم و سداب و سرکه و عمل و شیرینها و عوای خرماتناول نمایند و در بدن تو در تو و ک و خوردن بعد از آن نیکو است و باید
که آب بالای آن بپزند و با شامیدن تا آنکه شکم خشک گردد پس بپاشانند بالای آن شراب لعیل المزاج رفیق زرد با سرخ و چون
گوشتی چربی آنرا بر آن نمایند و چون آب آنرا گرفته در گوشت بپاشانند کرم آنرا بکشد و بپزند بر سر خشکی آتش بمالند منع
آبله آن نماید و مصلح گوشت آن در چربی و زلال و زنجبیل و صبر و شش آست و بیرون در هنگام طبع قدوی پوست خورده و در آن
دک اند از آن بهر و نل کرد اند و مصلح گوشت کوسانله احتیاج و ناضات بود و هر آن قی را از آن گرداند و قوت یاده و بزرگ
و چون با سرکه پیش از طلوع آفتاب بر سر بدن مالند و زایل گرداند و شخ آن سرد و در ورم و خشک در سوم است و چون شخ کا و در
را خشک نمود و براد و شامیدن خصوصاً از کافورهای آن و عند ارنگ و مثال آنرا با آب سرد بپاشانند جهت خفگی و عاف و ادرار
عفی جهت خفگی امصال و دفع چربی شخ سوزنده و استخوان بینی آن و سم سوزنده آن جهت تسکین و جمع و بدای و انداختن و بپزند
و چون در مثال آنرا با غسل بپاشانند اخراج حب القروح نماید و چون هر روز نیم گرم آنرا با سکنجبین و شامیدن و در وقت
بر آن نمایند و درم افعال عظیم را تقابل دهد و با در و ابر و انگیزان و در روز آن مانع زیادتی آن است و مشهور آن جهت گرم کردن بدن
در ام و چون از شخ چرب آن انگشتری سازند و بپوشند در آن کشت دست چرب جهت خروج و ام صاحبان قاطع و اعلی سوزان

بسیار مستعمل دارند و زهره آن کرم رخسار نرسیده چهارم بلکه در ارائل آن آن جهت جلای لب چشم و لعون
آن با غسل جهت خنای و خک و نار فاری که آتشک نامند و اهل مصر این را در آن مرض مستعمل دارند و در آنست ولیکن
بی غسل استعمال آن جائز نیست و همچنین مالیدن آن از بیرون بر حلق جهت خنای و چکانیدن آن در گوش جهت تسکین
رجع آن و قطع چرک و ریم از آن خصوصاً با غسل و با آب سداب و زیت و طلائی آن جهت سائیدن روح و با نظرون جهت زوال
آثار جلد و کلف و پندیهائی بر مقعد و جهت قروح آن و همچنین قطور آن با شیر بز یا شیر زنان در گوش جهت قطع میلان چرک از آن
در حلق نمودن خراج که در آن بهم رسیده باشد و یا انحرافیکه در آن عارض شده باشد و با آب کند فلج جهت طنین رسد اما نیکه در گوش
بهم رسیده باشد و غرغره آن با غسل و با مرهم جهت جرم و بجم و مانع تفتیح آنست و چون بر نهش جانوران سمی بمالند درد
آنها تسکین دهد و سمیت آنها را زایل کرد اند و بعضی برای دفع سموم و مقدار یک انگ آنرا با مصلح آن که کثیر و عمل است
جهت دفع سموم میاشامند و طلائی آن با غسل جهت قروح خبیثه و تسکین و جمع آن در قروح و ذکری و غلاف انشیم
و معین بر تحلیل او را می آنها است و ضماد آن با نظرون و طین قیمرایا جهت جرب متقرح و برص و سوسه سر و کلف و آثار جلد
نافع و با معاجین جهت صاف کردن منی و فرزجه آن با دویه مناسبه جهت احتیاس حیض و تنقیه رحم و مالیدن آن بر تنه
در رخت مانع کرم افتادن در ثمر آن است و خرزه آن که چیزی است که در زهره بعضی کاروان میکرد و نرم میباید و بعد بر
آوردن و رسیدن هوا بدین اندک صلب میکرد و آنرا حقیق البقر و بھندی کار و رهن نامند در حرف الحاد را حجاران شاء
الله تعالی ذکر آن خواهد آمد و احشاء البقر در حرف الالف مع الحاد کربافت و خون ثور یعنی کار و آن بسیار کرم و خشک
و غلیظ ضماد آن با آرد جو جهت تلین و تحلیل او را می صلبه و طلائی مخلوط آن بخون حیض و کرم کرده آن جهت تسکین و جمع
نقرس و مفاصل مجرب و خوردن آن در ساعت ذبیح مقدار ربع اوقیه کشنده بخنای بسبب سد منافذ روح و حدوث ورم
خنجره رلوزین و سرخی زبان و کرب و غشی شدن و عارض میکردد شارب آنرا غشیان شدید و اضطراب و انصجار پس سرخی
زبان و ظاهر شدن قطعه خون جامد بر آستان و جمع نواحی حلق پس ورم و تشنج و اختناق و کزاز و علاج آن آنست که قبی
او را نغز ما بیند بلکه پنیر مایه یا سرکه حل نموده و تخم کرنب و خاکستر سر و جوب انجیر و شیر انجیر و برک طباق که بیرونایی
قوشر را منند و حلیمیت و بوره با و بخور آنند و یا جوشانیده آنرا با فلفل و عصاره عوسج و تخمین فرمایند بحقیقه حاده و مکرر بحلق
او را دعوات و میرد است برینند و تقویت فرمایند دماغ و حلق او را بشمومات و لطو خات و بر شکم او آرد جو و ماء العسل ضماد
نمایند و علامت برء او آنست که از مخرج اسفل او چیزی شبیه بزعفران دفع کرد و گفته اند از خواص گوشت آنست که
چون بخند و در خون آن فرو برده در شیشه کنند و سر آنرا محکم بندند و تا چهل روز بگذارند تا متعفن گردد و کرم افتد و آن
کرمها را در شیشه دیگر کنند و بگذارند تا یک یک بگورند و یک کرم بماند آن کرم سم قاتل است و نیم درهم آن در ساعت
کشنده و چون با زرا اینج قدری آنرا سائید در بینی دمنده بیهوش کرد اند و بول آن جهت جلای کلف و با سرکه جهت درد
دندان و چون با حرمل بخورشانند و بشویند با آن عضو مخدور را خدرا آن زائل کرد و و مجرب است و چون ناخواه را در
بول کوسا له یکشنبه روز بخیسند پس بر آورده خشک نموده نرم بگویند و سر روز بمقدار برداشت مزاج تناول نمایند جهت
استسقامت و اغتسال دست و پای صاحب تب ربع بول آن با بول آدمی مزوج کرده زائل کنند آنست و تقصیب خشک کرده
کوسا له مثنوی با و نهوظ و با ستر و خصیه خشک کرده بر آرد نموده آن و بیه آن جهت سرده و ضعف و قروح قصبه ریه و معدنه

و حرکت البرق شراب در جمیع افعال بهتر از بیه حرکت است و طلای آن برخاسته بر در خروج و او امیر مفید و خاصیت
یول آن در احوال و بدن آن در البان من کور خواهد شد ان شاء الله تعالی و چون روده های آنرا گرفته پاک شسته پرباد نمایند
و سر آنها را بسته پس این پاک نمایند و آن روده های پرباد را در حوض و یا غلیر و یا نه ری که در آنهاروزها بسیار باشند و
پرباد کنند شب سرد منگ و حرکت دهند همه و زغله خیال ما نموده از ترس خاموش کردند و بگریزند

بقر الوحش * صاحب نخه نوشته که نوعی از ایل است و من کور شد و شایسته اشتباهی باشد زیرا که بقر الوحش
غیر ایل است و بغاری نیله کا و و بهندی روجه بضم راء مهمله و را مجهول و فتح جیم و ها نامند و فی الجمله شبیه بگاواست و
شاخهای آن مانند شاخ آبی نرود و بی شبهه و مشابهت بایل که بغاری کوزن نامند و اردود رخواص قریب بدانست
نفس * بفتح باء موحد و قاف و سکون حین مهمله معرب از یقین و یا یقینون و روانی است و اهل شام شمشاد و بغاری
شد و نامند * ماهیت آن درختی است عظیم برک آن مانند برک انار و مورو و از آن کوچکتر و سبز تر و ساق آن سفید
و صلب و چون خشک شود مائل بزردی کرد و از آن قاشق و عصا و سکی و شانه و غیره سازند و سبب نرمی و صافی آن و در قای
نازک مانند کاغذ نیز میسازند و بر آن قرآن و کتاب می نویسند و شاخهای آن پریشان و خزان نمیکند و لی آن سفید با عطریست
بسیار و تخم آن سیاه مانند حب الالبین و فلفل * طبیعت آن در درم گرم و خشک تر سرد نیز گفته اند * افعال و
خواص آن برک آن سم حیوانات خصوصاً شتر و غماد و شاره آن با حنا بر سر جهت تقویت موی و دفع صدام و تفرق
شور و آن و با خفیل و تخم مرغ و آرد کندم جهت استحکام مفاصل و در ثی و زمین و نظول طبیعت برک آن جهت خروج مقوله
موجب و تخم آن قابض و محفوف و طویات معد و و معارفه قاطع سیلان لعاب از دهان و فساد مطبوخ آن با شراب که بعد تمام
رسل جهت جمر و فساد حامیه و موده و با عدل و حنا جهت دفع آثار حاد نافع مقل و شربت از تخم ناز آن که دانه آنرا
ببرون کرد و باشد قایک اوقیه و از خشک آن سه مثقال و عرق شکوفه آن در تقویت دل و دماغ قوت تراز عرق و با و در آنج
است و چون از جوب آن شانه سازند موی را تقویت بخش و فساد آنرا دفع گرداند

بقلة الحمقاء * بفتح باء سکون قاف و فتح لام و ضم تاء مشتق از تانبه و سکون لام و ضم حاء مهمله و سکون میم و فتح قاف و الف است
عربی است و از عربی نرود و رجه و حسین و بقلة المینه و بقلة مبارک و بقلة ناطقه و بقلة انهر و بغاری و تروک و بغوانی
از عظیم و فلفل و مال و و بهندی و خلقه و قسم کوچک آنرا از این نامند و روجه تسمیه آن الحمقاء آن است که در معده و روده ها
ورود خایه و یا نای امناک اینجا میر وید و اختصا صیحلی اند که آنرا بسیار نرم تر و خفیف میباشد * ماهیت آن
در نوع است بزرگ و کوچک که بزرگ آن که تراز در می و ساق آن اکثر مفر و ش بر زمین و سطوی انگشتی و سبب نازک و شکنک
و مائل بسوختی و برک آن مائل بند و پروانک ضخیم و لی آن سفید و تخم آن حیا و زرد و در برک آن از و سستی و در خاسته اند
آن قوت قبضی میباشد و لی و مطبوخ آن در بعضی اعراضه اطلاق و در بعضی امعاک بطن میباشد و در بعضی بلاد
جاریه یا باده خام آنرا نیز خشورند مانند سبزیهای دیگر از نعناع و بونه و ترخانی و کرفس و برک کاسنی و توج کوچک آن مفروش
بر روی زمین و برک و تخم آن از آن بسیار در نزد و و با بر وقت بسیار و آنرا ک ترشی و این اکثر خورد و میباشد خصوصاً در بنگانه
این نوع گوناگون وجود است بخلاف نوع کبیر آن و بهترین آن نوع بزرگ برک و ساق مرغ است و جزو نوع دیگر میشود
بزرگ آن که بزرگ آن اندک مولانی و خود رواست * طبیعت آن در درم سرد و دانه نرم تر و دیموم نیز گفته اند

با اندک قوت قبضی * اعمال و خواص آن برک و ساقی آن جالی و مسکن صفرا و قاع آن و مسکن خون و حرارت
جگر و معده و حلت نههای حاره و صفراویه و عطش و ذیابیطس و صداع حار و قاطع نفث الدم و لزج الدم و چرکی که از حنجره
آید و مانع نزلات حاره و مبرد دماغ و قی باز دارد و نفثیت حصاره و از بول نماید رجعت سرته و قرحه و حرقت مجاری
بول و مثانه و امعاء و صیر و بواسیر و امیه و تسکین حرارت رحم و حرقت و رجوع آن و حابس هیض بقوت قبض و برودت خود
رجعت حب القرع و باد سرخ چون آب آنرا گرفته مقدار ده و ده هم با نبات مقدار ده و ده هم ربا شکر یا شامند و خوردن
پخته آن با اندک روغن ربا زبرشته کرده جهت قطع اسهال مراری و تقویت امعاء و حمیات حاره و داخل مزورات صا حب
تب و امراض حاره نمودن بغایت نافع مخصوص در بلد آن و فصول حاره و چون محرور المزاجان لا غرر خشک تناول نمایند ایدان
ایشانرا ترو تریه کردند و با سرکه خوردن آن قلیل الغداء و جهت اوجاع کرده نافع و خائیدن آن جهت رفع ضرس
و اکثر آن محدث ضرس و عصاره آنرا داخل اکتحال و برودت نمودن نافع و ضماد آن با روغن کل جهت تسکین صداع
حار ضربانی و سوختگی آتش و اورام حاره و با شراب جهت بشور سرد و با آرد جو جهت تسکین صداع حار و زرمهای کرم چشم
و مقدار سقا نوس و اورام دماغی و جرب و حکه و ورم انشبین و شری و جمره و به تنهایی جهت تسکین حرارت اعضا
و سوختگی آتش و بر معده و کبد جهت تسکین حرارت آن و با حنظل بر کف دست و پای جهت تسکین حرارت آن و بهق بشرط تکرار
عمل نافع و بدستور خلای آن جهت امراض مذکوره و ریختن آب آن با روغن کل بر سر جهت صداع حار ضربانی و حنظل بآب
آن جهت وجع انشبین حار و میلان فصول از امعاء و رحم مفید و ضماد بیخ آن جهت تألیل قویتر از نبات آن و برک و ساقی آن
مقوی باه محرورین و مضغ مبرودین و ضعیف الحرارة و بالخاصیه مسقطا اشتها و اکثر آن مرورث تاریکی چشم مصلح آن
مصطکی و کرنس و نغاع مقلد از شربت از آب آن تابیبست مثقال و فرش نمودن نبات آن مانع احتلام و نشیم آن در جمیع افعال مانند
آب آنست و از آن ضعیف تر و با قوت مسکنه مواد و در تسکین عطش قویتر از برک آن در زرد آن جهت نلاع و بشوردها ن اطفال
و غیر آن نافع و گویند مضر سرد و معده با آرد است و صاحب شفاء الاسقام جهت سوز مفید نوشته و چون پنجه و هم آنرا نرم
کوبید و پخته با شکر یا جلاب جهت حمیات حار و سرفه حار و التهاب کبد و نزع معده و امعاء و نشین نافع و تلین بطن نماید و
مصلح آن قند مقلد از شربت آن تا پنجه و هم بدل آن در اکثر امور بزر و نظونا و بریان یعنی بوداده آن قلیض و غیر بوداده آن
ملین طبع و حریره و حلوائی بزر بقلة الحماق در قرا با دین ذکر بابت

* بقلة یما نیده * آنرا بقلة عن بیه و بقلة مائیه و بر بوز و جر بوز و اصل اندلس و بلطس و یقارسی سفید و بر زو اهل بلغ منج و اهل بخارا
و جرجان بود منی و بسندی و فانتیاری و یمنی و چو نلائی نامند * ما هیست * آن مالیقی و یغلادی نوشته اند که گیاه است شبیه
بکاسنی و از آن ریزه تر مائل بسرخ و بی طعم و در کنار آبها میروید و حکیم میر محمد مؤمن در تحفه نوشته که در تنکابن و طبرستان
اشکنی نامند و این تلیم کوبید که تخم آن شبیه است اشتم بستان افروز و قسم ماده آن سرخ مرزاست و مترجم صیدیه ابو ریحان
نوشته برک آن شبیه برک زرد آلو و مناسبت میان آن و بستان افروز بآن است که نبات بستان افروز سرخ میباشد و نبات
منه سبز و در تخم هر دو با هم مشابهت تمام دارند و نوع سرخ آن را که برک و شاخ آن سرخ و دراز تر است و آنرا پنجه نیز گویند
و نوع درم را ماده و این قول اصح و چون نلائی چنین است و سفید آن در تنکابن بسیار بلند نمی شود بلکه اکثر یمن بر روی زمین
میباشد * طبیعت آن در درم سرد و تر * افعال و خواص آن ملین طبع و مرطاب بدن و قلیل الغل و عطشی حرارت

دریبه و مولد خلط صالح و مسکن تشنگی و مرطوب کننده چاه چون آب انار در روغن بادام طبع نمایند و ملاطی عصاره آن با روغن کن
جهت مداع شمس احتراقی و فساد آن جهت جرب و حكه و اورام حاره و غرارج و تروح در درم چشم و ثا لیل در قروح
باطنی و شهدیه و غلایان خون نافع و بطی الهضم و مضر مبرودین و قاطع باه و مصلح آن جوارشات حاره و جهت مبرودین
نافع و مسکن سرنه و عطش ماری از حرارت و مره صغرا صغرا جرش داده و بخته آن با روغن بادام شیرین و آب انار شیرین
و گشیز تر نازه یا خشک و ملاطی آب آن جهت مداع عارض از احتراق شمس نافع و تخم آن سرد و خشک و در ادع و جهت
امراض حاره و اورام گرم شرابا و صفا و امفیل و صاحب دستور الاطباء نوشته که بیخ آنرا چون با آب بسایند و بر عرق مدلی
که بفارسی رفته و پودریندی نارونا مند بماند نافع است مضر کرده و مصلح آن شکر مقدار شربت آن ناسه منقال است
* بقلة الجارية * بفارسی ترقه خرا حانی و حاتی ترقک و بهندی ماک چو که نامند * ماهیت آن تمامی از حاض بزوک
درق بی ساق است و از برک کونب کوچکنر و در جاهای نمناک میرود و طعم آن ترش * طبیعت آن سرد و سرد و خشک
و کوبند را دل * افعال و خواص آن شکم بیند در مره صغرا را سود مند بود و اشتهاى طعام آورد و مرکه نقصان از حرارت
باشد و محرور المزاج را نافع و مبرود را مضر و عصب را بدستور مصلح آن عمل است

* بقلة البرارى * آن را بقلة الرمل نیز نامند جهت آنکه منبت آن اکثر صحرایى و ملی است * ماهیت آن نمایی
است از کاسنی بری کوچکنر و بیخ آن پهن بر روی زمین و کل آن زرد بختلاف قناری که بیخ آن بر زمین فرورفته است و طعم
آن با اندک شوروی و تلخی در آخر زمستان میرود و در آخر بهمان ماه زرد می شود و در تخم آن شبیه به پنبه دانه است
* طبیعت آن * آن را دل سرد و در رطوبت معتدل و کوبند گرم و خشک است * افعال و خواص آن مصلح امراض و سرد
الهضم و جهت خفقان قلب و خشوئی دمان و استخام لثه و تقویت عمود یعنی کوشش بین دندانها و تقویت قوت هاضمه
و معد و کبد و احشای نافع و صغرا را دفع نماید و بخور عرق آن جهت حمی ربع و حمی بلغمیه نافع و از خاصیت آنست که
چون زیر جامه خواب کند از آن بخوابهای خوب بینند

* بقلة الرماد * در رم راء موهله و فتح میم و الف و ط * ماهیت آن نباتی است برک آن شبیه برک بار و شک و از آن ریزه
ترومانیل بغیرت و بیخ آن بار و شک و در شعبه و بیرون آن سیاه و اندرون آن سفید و منابت آن اکثر بلاد مغرب و در میند و جزائر
و جزایست و در سال دو بار میرود و تا او اسطفاستان می ماند * افعال و خواص آن برست بیخ آنرا چون بکوبند و
بفشارند و عصاره آنرا گرفته طبع نمایند تا غلظت و سیاه مانند زفت گردد و بر هر پیکان تیری و حربه که بماشد و بهر حیوانی که
بزند و بخون آن برسد آنرا در ساعت میکشد و اهل اندلس بیخ مقشر آن را بجای کند ش استعمال میکنند و در نهایت
گرمی و خشکی سه درهم آن کشند و است بقی

* بقلة الاوجاع * یونانی آنرا قالیار اهل مغرب توجره نامند * ماهیت آن نباتی است مغربی و در آن برادی
افریقیه در طعم شبیه بانیسون و با اندک تلخی * طبیعت آن در رائل درم گرم و خشک و جهت درد شکم هر شخصی
در هر زمانی مفید است

* بقلة الباقع * بفتح باء موحده و نون و میم * ماهیت آن درختی است عظیم منبت آن سواحل هند و جزایر و در کهن و زنگار و برک
آن مانند برک بادام و کل آن در آرزو و در آن مل و در مانیل و سرخی و در آخر سرخ میگرد و بعد رسیدن سیاه و زرد و در

بقلة الجارية

بقلة البرارى

بقلة الرماد

بقلة الاوجاع

بقلة الباقع

در خون درجه بسیار است و در غایت خورش رنگ در صورت کوبند عن الله یک تخم سرانند طبیعت آن در سرد
 کرم در چهارم خشک افعال و خواص آن در رور آن جهت التهام قروح کهنه و جراحت تازه و قطع نوبت الدم
 و تصفیه قروح سائله و مسهل بآب آن جهت لیکوئی رنگر خساره و تقویت مفاصل نافع و بنجد رهم آن کشند به بیس و سکون
 و بعضی را بخناق مقلق علاج آن مقیثات و مرطبات و حقیقها و حملولات معتدله و نصب در صورت احتیاج است و کوبند علاج
 پل بر نیست و صباغان چوب آرا جو مانند در رنگ کرباس و غوره مستعمل دارند نصف الباء مع الکاف
بکا بفتح با و کاف مشدده و الف ماهیت آن درختی است معروف در مکه معظمه را دها الله تعالی شرفا شبیه به بشام و برک
 آن از آن ریزه تر و بزرگ تر از آن و در مکه سفید یک از آن میچکد از ماندن مانند دمه بشام سرخ نمیکرد
طبیعت آن در سرد کرم و خشک افعال و خواص آن صماد ثمر آن جهت لضم دما میل صلبه و اورام بلغمیه و
 مرکبه و سایر صلابات و مسواک بچوب آن جهت تقویت لثه و منع افات از دندان و دمه آن جهت وجع اسنان و تخم آن
 مقوی معده و جهت سرفه و اورام بلغمیه و سودا و به نافع

بذیچی بضم باء موحد و سکون کاف و کسر جیم فارسی و سکون یا لغت هندی است و با بچی نیز کوبند ماهیت آن
 تخمی است مدور اندک طولانی و بهن و ظاهر آن سیاه و اندرون آن سفید و در غلافی مدور سه چهار عدد قریب بهم
 در خوشه مانند عنب الثعلب و برک آن مانند برک بقله خراسانی و کل آن کلابی رنگ طبیعت آن کرم و خشک و سرد
 و خشک نیز گفته اند افعال و خواص آن ملین و نفاخ و مشهی و مفرح و جهت برص و بهق و جرب و فساد خون و جفام
 شراب و فساد ابتهائی و با بادویه مناسبه دیگر جهت فساد صفرا و حمیات بلغمیه و دیدان و حب القرع و قروح مجاری بول
 نافع و تخم آن در افعال مذکوره قویتر و اهل هند تخم آنرا از جمله رساین میدانند

بگون بضم باء موحد و فتح کاف مشدده و سکون نون و عوام بکم بهم نیز کوبند ماهیت آن گیاهی است هندی
 مغروش بر روی زمین برک آن ریزه اندک بهن طولانی و با شرفه کمی و سر آن اندک مدور و بیج برکها باریک طبیعت آن
کرم و خشک افعال و خواص آن آشامیدن آب برک آن جهت رفع حمیات بلغمیه و عفته و سرفه بارد و حبس
 البول و حرقت آن و حماة مثانه نافع و صماد آن منضج دما میل و کوبند چون روی تو تیارا کد اخته و در چین کد از یکن را
 ما تید و قدری معتدی بر آن ریزند آنرا سوخته سفید آب میکردند در غایت خوبی

بکمون بضم باء موحد و سکون کاف و ضم میم و سکون و از نون لغت فارسی است و بعربی هر لجه نامند ماهیت آن
 از جمله يتوعات است و گیاه آن در کنار آبها میروید شبیه بد رخت سماق و شاخهای آن زیاده بر پنج عدد نمیشد و مائل
 بسرخي و شیردار و از بیجیت آنرا د و خمسة الاغصان نامند برک آن شبیه ببرک کاج و پیچیده و کل آن سفید و در هم و تخم
 آن شبیه بشاه دانه و آنرا حب القلقه می دانند طبیعت آن کرم و خشک افعال و خواص آن مفتح سد احشا
 و جهت سیر ز بغایت نافع و گفته اند که اگر زن در سالی یک عدد از تخم آنرا تناول نماید در آن سال آبستن نگردد و اگر هفت
 سال بد آن ملأ و مت نماید هیچ وقت حامله نشود

بکهریذ بفتح باء موحد و سکون کاف فارسی و خفای ما و کسر راء مهمله و سکون یاء مثناة تحتانیه و نون و دال چهار
 نقطه هندی و ما لغت هندی است ماهیت آن ظاهر آنرا نوعی از خر و ع است که در بنکاله میشود و فرق میان این و خر و ع

اندک که شاخهای درختها که درین زمان از زمین جدا شده و بر کف آن مانند برگ نیک الحیر و غیر این می افتند و
 مد و راندن ک طولانی و بهر جهت آن میزد و صاف و منور نم آید و بعد از آن انفعال و خواص آن بتوج مائه
 برک آن ملین و ملحم جزا حیات قار و طالع از آن دم آن بهر جهت و مجرب نفس سلسله الیاء الموحدة مع الیلام
بلا در بفتح باء موحده و لام و هم دال و سکون راه مهملین و بند ال میجه نیز آمد و لغت فارسی اجبت ما خود از بهلاوة
 اندک و بحرین حب الفهم و حب القلب بجهت منابهت آن بقلب حیوان و بر روی القرد یا نامند بنا هیت آن شری
 است مددی درخت آن شبیه بد درخت بهایسا و شاخهای آن از بیج رسته مانند لوزمین و بر زمین افتاده و هر جا شاخه که آن
 بر زمین می افتد و بهر جهت آن شکله و در نوع می افتد یکی مغز و ثمر آن شبیه بنارنجی و بهی و در خلاص میزد و بعد
 و بعد از آن زرد مکر در درخت و در آن لخمی اندک شیرین با چاشنی کمی و عفو صفت بسیار و بعضی مردم آنرا میخورند و بر سر
 آن مانند انگلیز دانه متورن شکل مانند دل حیوان و بر هر آن گل آن می باشد و بعد از مدتی حیا میگرد و کل آن میزد
 و در آن درون ثمر آن تخمها می باشد و گوشت آن اندک شیرین چاشنی دار و با عفو صفت بسیار بعضی اطفال و مردم آنرا میخورند
 و انگلیز بالای آن که بلاد است مغزی شیرین دارد مانند مغز بادام و بر بالای آن مغز و زیر پوست و طوبی غلیظ از ج و آن
 عمل آنست که در من بلاد و نیز نامند و طریقه اخل عمل آن آنست که هر آن که مانند تمی است بریده و نیز را گرم
 کرده بد آن بگیرند و بشا رند بقوت تمام و آنچه عمل از آن بر آید در صلبی و یاد در طوبی شبیه دریا چینی جمع نمایند
 و همچنین دانه دیگر تا بعد و مطلوب بر آید و با آنکه بر روی سنگی و با نایه آفتی بک آید و دانه ها و آن آفتی را گرم کرده بر این
 و بشا رند تا عمل آن بر آید و بد ستور من کور جمع نمایند و با آنکه با کچل نرم بگویند و اندک نمک آبی بر آن باشد
 در پارچه کریاس قوی انداخته در شکنجه بکشند تا آنچه در من در آن است بخوبی را آسانید بر آید پس جمع نمایند و بکار
 برند و باید که در جمع احوال دسیت و دمن و بینی را محافظت نمایند که با عفت نروم آنها نکرد و زیر آنکه در بعضی امزجه
 بسبب عدم موافقت بخار و راحه آن با عفت نروم ابدان ایشان میگرد و چه جا می رسیدن عمل آن پس اگر اولاً احتیاج
 نموده پس متوجه اخل آن گردد بد بهتر است و چون خواهد که مغز آنرا تناول نمایند باید که بلاد در دست را در آتش
 اند از ن تا پوست و عمل آن موخته گردد و مغز آن نیز زد پس پوست عمل موخته آنرا در ز کرده مغز آنرا تناول نمایند
 و طریقه استعمال عمل آن آنست که بر روغن مغز گردان و یا کچل تازه یا روغن کارنازه چرب و خلط کنند و با بهر گردان
 و یا کچل معشرو یا نارجیل سائید و سر شده تناول نمایند و با د اخل معاجین و غیرها کنند و پنهانی بدون دمن و یا شای
 د منی چنانچه ذکر یافت استعمال آن جائز نیست و د و م کبر که در رنگاه و هند مشهورید بادام فرنگی است درخت و شیر
 این نیز شبیه بدان است الا آنکه انگلیز این که بادام فرنگی نامند بهشت کرد و بزرگ و کی آن می باشد و عمل این کمتر و مغز
 این شیرین تر و ماکول و عمل این غیر مستعمل است و دستور خوردن مغز این نیز بدستور نوع اول است و در نوع اول
 بعضی د آنها کم عمل و خشک می باشد و این را بلاد در ذکر می نامند طبیعت عمل آن در چهارم گرم و خشک و بر صفت
 آن در سوم و مغز آن در دوم گرم و در اول خشک انفعال و خواص آن مسخین و محال و ملهف و مقروح جلد و جهت
 قروح و امراض بارد و د مافیه و رطوبه مانند فالج و نفور و ریشه و خدر و نسیمان و اختلاج و قطع تالیل و دفع رطوبات و ریاح
 و سلس البول و رشم و سایر آثار جلد و تقویت حفظ و دمن و اعصاب و دندان و با نافع مضر و درین و محرق خون

بنا هیت

و چون در وقت دماغ و جنون رخسار مدام و مالغور لیا وجوش دمان و نهیم بدن مصلح آن زردی که در زمان رموز تازان
و رموز تازان را کجند منشور است طاق روغن بنفشه و خورا نیدن ماء الشعیر و اشیاء بارده و مصلح همه عارض از ان
که بوند روغن ماهی ریزه است که بهندی تنگوار مانند که در روغن کنجد طبع نموده بر بدن بمالند مقدر آبرفت آن از بیم
در هم تانیم و هم و در هم آن کشند بدل آن پنج وزن آن فنی در ربع آن روغن بلسان و سدس آن نقط است و اکمال
آن در چهار بیان مورث بیاض و رافع آن خربق و مسکاد آن باد ریة مناجیه غیر مقرحه جهت جمیع امراض بارده نافع
و مغز آن لذیذ و بی مضرت و میسر و مهیج باد و پوست آن مهیج باد و جهت سیاهی موی بغایت موثر خصوصاً که بار روغن
بطم مد بر نمود باشد و دسترا خل عمل آن و خوردن بلاد و مرکباتیکه اصل و مورد در آنها غسل آن است مانند انقریبا
و جوارش بلاد در و حلو او دلهره و دهن و عرق و لبانه طولوبه و مزید العمر و معجون آن در قرابادین ذکر یافت
* پند آنکه شخصی که بلاد رخورد باشد و او را امراض حاده و سوزش باطن و چر احاث و التهاب و جوشش زبان و خلق و
وسواس عارض شده باشد علاج از آن است که او را مسکه تازه و روغن کا و ربا کوسفند و باروغن کنجد تازه بخوراند و بر بدن
او مکرر بمالند و نافه زهر وجد او را محجب باد و غ کا و تازه هائیده بخوراند تا آنکه حدت و لدع آن اندک تسکین یابد پس
ماء الشعیر و دوغ کا و ترش و شور پای چوب زیرنج چوب مخصوص بروغن کنجد تازه بخوراند و بدین روغن بنفشه
و بادام بچکانند و بر سر او چیزهای خشک نیز بمالند مانند روغن گل یا شیر زنان و امثال آن و بطول نمایند بر سر آن آنچه بنفشه
خشک و پوست خشخاش و جو و مشکرو تخم کامور نیم افاح از هر یک يك مشمت در آن بجوشانند تا آنکه آب سرخ گردد و صاف نموده
مکرر بر سر او بریزند و لعاب بز و قطونا با جلاب و آب انار و اشیاء بارده و ربه و آب کوشتهها بخوراند و مصلح قروح حادث
از بلاد در موم روغن مصنوع از موم سفید و روغن کل است خواص قروح غلامری باشد یا باطبی

و از بلاد هند آورند و بعضی بیل را بوسند آن را در کوزه در ماهیت آن وارد است و با الحله از او میجو
است و کچری معروف است و چنان است که ذکر ماست و بعضی که بیل خشک قطعه قطعه نموده باشد چنانچه معمول است از این
اهل هند است که قطعه قطعه نموده خشک کرده و میخورند

پلا س * بفتح باء فارسی و لام رالف و سین مهمله لغت هندی است و آنرا دماک و تیسو نیز نامند * ماهیت آن درختی
است هندی مشهور و در دست می باشد یکی بزرگ و دیگری کوچک درخت بزرگ آن عظیم و کوچک آن بمقدار یک قاسمه
بی ساق و برگ دارد و شبیه بهم و مانند برگ جوز و سر برگ آن ملک در درخت آن باریک و پنجه کل آن سیاه رنگ و مزغب
و بعد شکستن زرد نارنجی میگردد و خوش منظر و بسیار پر گل و منبت آن اکثر بلاد هند و نکاله و مستعمل کل آن است و صمغ
آن نیز * طبیعت بزرگ آن گرم و تر و با غرضت بسیار است بعضی خشک گفته اند * افعال و خواص آن مشهی طعام
و معده و جهت تحال و مایه و بغیر و در یاج شکم و ریاح غلیظه محتبسه در بطن و قولنج و جهت قوی و خلطه و دیند آن و بواسیر
و در رجه کسر عظام کریند تا هم مقام مومبائی است رکل آن سرد و خشک و قابض شکم و دافع اسهال و صفرا و خون و مدبول
و کل مفید آن بسیار مقوی با و صفا و مطبوخ آن محال در ام و نزول آب در کیمس و بر عانه جهت دفع احتیاس بول و حیض
و تحال ورم مثانه و رحم و ثمر آن گرم و تر و دافع امراض کرده و مثانه و بواسیر و کرم شکم و صفا و سودا و بلغم

پلا س یا پیر * بفتح باء فارسی و لام رالف و سکون سین مهمله و فتح باء فارسی و الف و باء فارسی و راء مهمله و * ماهیت
آن ثمر درختی است هندی پوست آن زرد و مغز آن سفید مائل بزرده و اندک نعی این بی طعم غالی و بعد خشک شدن بهین
الذک عریض و طولانی مانند برگ کوچک ضخیم گرمی شکل میگردد و چهار نوع میباشد سرخ و گود و زرد و سفید و همه در
خواص برابر اند * طبیعت آن گرم و تر * افعال و خواص آن آشامیدن آن جهت بواسیر و دیدن و حبس انقوع
دافع و تطویر آن با ملح اندرانی و پوست مله با نسویه در کلاب خیما نیک و جهت دفع بیاض عین مجرب

پلا سنطور * بفتح باء محمی و لام رالف و فتح عین مهمله و سکون نون ضم طاء مؤنثه مهمله و سکون و او راء مهمله لغت
فرنگی است و معنی شجرة النبی و آنرا در منظر و لینیو منظر نیز نامند و معنی لفظ اول شجرة النبی و ثانی شجرة مبارک است
* ماهیت آن ازاد و به جدید است که طائفة نرنگ در سده هشتصد هجری که ارض جدید را یافتند و در قسوف آوردند
معرفت بدین را بهم رسانیدند و با طرافه بردند و آن درختی است شبیه بد درخت لسان العصفور بهیأت مجسمی و باد و
پوست یکی خارجی غله شبیه به پوست باطرد و م نازک متصل به چوب یعنی مغز آن را این جزو زرد مائل به سفیدی مائل
صندل زرد و چوب داخل آن که بمنزل لب آنست سیاه و سبکین متین مانند آنوس و باد هیت که مانند چوب صنوبر با تش
مشتمل میگردد و پلا سنطور را از نرنگان بومرا کب حمل نموده بقسط طنبیه میآورند و از آن در ایجا فیض کار و در شجر
و ششیر بسیار زرد و بهترین آن سبکین بسیار دمنیت تازه آنست که گفته و بوسید و نشل باشد و مستعمل و شد و الفح مغز
سیاه رنگ شبیه با آنوس آنست و بعد از آن پوست داخلی شبیه بصندل زرد پس پوست خارجی آن * طبیعت آن گرم
و خشک در آخر درجه گرم و بعضی یابس در سوم گفته اند * افعال و خواص آن دفع و مرق و منطع و محال
و مجفف و با قوت قریه و با لخصیت مقاوم سموم و دافع آهواز جهت صرع و نسیان و جمع نوازل و نزول آب در چشم و ضیق
اشدس و نیکوئی بومر و آن نزول اخرو و تعویذ معده را معارفه معده را مایه و تحال و دیند و در دیند و ریش

و نفوس و مفاصل و انماج اوارام بارده و خنایز و آتشک که عجز نامند و سرطانات و انواع جرب و حكة كهته و الحسلة اکثر
امراض بلغمیه و سوداریه رديه را مذهب و مزال مدوطه و بیس آنرا را ائل گردانند و انماش حرارت غریزی و تقویت
روح و تعدیل مزاج نماید و این بسبب حد و آثار متضاده و کیفیات متخالفه بلسان و طوبت اصلیه و بلسان طبیعیه
نامیده اند و از ضرورت نوعیه آن دانسته اند نه از کیفیت فقط و آنرا مانند چوب چینی طبع نموده مفردایا مرکبایا مانند
چوب چینی استعمال مینمایند و طریقه طبع و استعمال آن در خاتمه قرا با دین کبیر بتفصیل ذکر یافت و در مقدمه این کتاب نیز
* بلبل هزار دستان * بضم د و باء موحد و سکون د و لام * ماهیت آن طائری است معروف بقدر کنجشکی کوچک
خوش شکل و سبزرنگ و نزدیک سر آن سیاه و سفید و نیکو لحن و ملیح الصوت و لهذا آنرا در خانه ها نگاه میدارند و تربیت
مینمایند * طبیعت آن گرم و خشک در رسوم و خشک در رسوم * افعال و خواص آن بغایت محرک باه خصوصاً مغز من
و بیضه آن و سرکین آن بسیار جالی و با قوت قابضه ضما د آن جهت نیکوئی رنگ رخسار و از الکلف و شعر زانند اجفان
و حمل آن جهت اسقاط جنین مؤثر و خاکستر بر آن جهت التیام جراحات و آشامیدن خون گرم آن جهت تصفیه
نفسه و نه صورت مفید و مبرودین را نافع و محرورین را مضر است

* بلبلوس * بفتح باء موحد و سکون لام و ضم باء موحد و سکون و در سین مهمله لغت یونانی است و معروف نزد عرب
به بصل الذئب و بصل الزیور و بفارسی زیر و تلخه پیا زو ترکی داغ سوغالی و در لرستان طرم نامند * ماهیت آن مانند
پیا زو چکی است الا آنکه تو بر تو نیست بلکه مانند سیریکه است و پوست آن سیاه و متشنج و برک آن مانند پیا زو از ان
عریض تر و در طعم و بوی شبیه به پیا زو بیخ آن از باران بزرگ میشود و اندک تلخ و مانند بشیرینی و از ماکولات است و این
تلمیذ گوید که مثل پیا زو است و کوچک و طولانی و رنگ آن ارغوانی و زمانی رازان گلگونه سازند و چون تخم مرغ را با آن
پیشوشانند مثل روناس رنگ میکند و به پیا زو کس شبیه و برک آن مثل کراث و کل آن شبیه به بنفشه و طعم آن با حلاوت
و گفته اند بعضی از آن شیرین طعم و بعضی تلخ و بعضی بی مزه میباشد * طبیعت آن در اول سوم گرم و خشک و بعضی
در آخر اول خشک گفته اند * افعال و خواص آن موهج باه و جالی و جاذب خون بظاهر جلد و مسکن بدن و ضما د آن
بر کمر و حواله قضیب جهت تقویت باه مفید و مخرج بیکان تیروخار است از بدن و ضما د آن پتتهائی و یا با غسل جهت
التروای عصب و کوفتگی استخوان و همچنین با غسل جهت تقویت بدن که سست شده باشد و گزیدن سک دیوانه و با قفل
جهت درد معده و باز زدن تخم مرغ جهت کینه الدم زیر چشم و با اودیه مناسبه جهت قلع نایل مسماریه و حبس عرق
و با نظارن مشوی جهت تنقیه نخاله سر و قروح و رابطه آن و با سکنجبین جهت بشور لبثیه آن و با آرد جو جهت شکاف عضل
و ناخن و با خانیق النسر جهت کلف و بهق و آثار قروح و سیاهیه باقی ماند در بدن بعد از آنکه مال جراحات را سرکه جهت
غرب و طلای پخته آن در زیر خاکستر با بوره از منی جهت نخاله سر و زخمهای تازه و بدستور ضما د مشوی آن در زیر خاکستر
گرم باروس سمک صغاریکه در مضر صبر مینامند بعد از سوختن آنها جهت قروح صفراویه ذقن که بعضی از آن دانه سرائین
به بعضی دیگر نماید و اکثر جوانان را پیش از برآمدن ریش عارض میکرد و در دیر می ماند و با سرکه جهت غرب که زرم
مآقی عظیم چشم است و چون با آب بپزند و با سرکه بخورند جهت و من عضل و حمل آن جهت اخراج جنین و مشیمه
نافع المضار بطبی الهضم و مولد خلط غلیظ از ج حاد و مضر عصب و مورت منص مصلح آن کاسنی و شیر تازه با غسل و دافع نفخ

آن انبساط و محل آن بطنی بر در آن در حرکت محسوس است

بلغم * بفتح باء موحد و لام و مکون خاء معمله بلام و فوراً خاء ماقامند * ما هیت آن ثمر درخت خرما است که منور از منور بر لبان و در محل بشیرینی نه نموده باشند * طبیعت آن در اول درم سرد و در آخر آن خشک و قابض * افعال و خواص آن با عطریات و مقوی لثه و معده و جگر و عصب مسترخ و قاطع فی صغری و اسهال مزمن وادرار بول و سیلان ورم رخون بواسیر شریارضا د آن ماضی جراحات تازه و خوراک نمکند و مرقی و قابض آن و خاندن آن مقوی لثه و بک ستور مدهمه بطبیعت آن و در امت اکل آن قاطع جل ام و در شش و مینه و مولک خفا غلیظ و ریاح و سد و مالح آن مسل و بنفشه مر با و شربتی خشکاش مقل از شربت آن دو در هم و جز و اعظم مک ورامک و اکثر خوشه ها است و چون آب آن را با آب قهوه بجوشانند تا غلیظ گردد و در چشم کشند جهت قطع دمعه و جرب و سلاق مجرب

بلخته * بکسر باء موحد و لام و مکون خاء معمله و فتح تاء مثابه فو قانیه و هاء و حاء معمله نیز آمده لغت مغربی است * ما هیت آن کیا نیست منبسط بر روی زمین و شاخه های آن با رنگ و سرخ بهم پیچیده مانند پیچیدن کره ها بر روی زمین بشکل دایره مستند بر زل آن سرخ رسیده * طبیعت آن گرم در اول و مائل بخشکی * افعال و خواص آن محل و ملطف و معطر و قوی و عصاره و طبیعت آن جهت اخراج زلوی در خلق مانند و وضاد برک آن مصلل قوی و معطر و طول برک و مطبوخ آن جهت تحلیل الزام نافع و خوردن آن در طب مستعمل نیست

بلغیه * بفتح باء موحد و سکون لام و کسر خاء معمله و فتح یاء مشدی و هاء و آنرا خلاف بلخی نامند بسبب آنکه در بلخ که از منکلت تر است بسیار بهم میرسد و در امج نیز میماند و بغاری بید و شک گویند و در حرف الخاء در خلاف مذکور خواهد شد انشاء الله تعالی و بعضی آنرا گرم در اول و مائل به یوست دانسته اند منسوب به شتری است

بلسان * بفتح باء موحد و لام و شین معمله و الف و نون * ما هیت آن نوشته اند درختی است عظیم تا به بل از شجره البطم میرسد به تربیت و مانند انسان متاد میگردد از سردی و گرمی و عطش و جریابی پس سزاوار آنست که آنرا قندیر نمایند و بحسب هر زمان و فصل تا به کمال لایق خوردن برسد و برک آن شبیه برک سداب و بسیار مفید تر از آن و منبت آن از بل چون الشمس بوده که در یوی است از دهان مهر و انطاکی نوشته که در کتب فارسی مرقوم است که حضرت مریم با حضرت مسیح علیهما السلام چون گریخت بطاریه آمد و آنجا اقامت نمود نزد یک آن چاه ریشت ثواب خود را در ریخت آب آنرا درخت بلسان از آن روایت و لهذا انصاری تعظیم بسیار مینماید و روغن آنرا با صغاف وزن ملا میخورند و ذخیره میکند از آن بطارقه و روغانیان و از ادویه مفیده نفسیه بی مثل است و بهترین چوب آن که عود بلسان نامند تازه خوشبوی منکمن و مرغ رنگ آن است که پوست آن زرد باشد بهترین روغن آن آنست که در سرطان نزد طلوع شعری بماند گرفته باشند و آنچنان خورای آن آنست که چون در آب اندازند فرورود و چون بنده یا بضمی را بدن یا لایق و بشویند تا تمام منحل شوند گردد و از آن جهت آن در آن چه میماند و چون آنکشت را بدن یا لایق و بجوی و یا با لایق ثوبی بماند و بعد از آنکه ازیت بچوب و ثوب نرساند و در بین امر مشارکت خمر و مدد یعنی عرق آن و مشابه فقط است و از مد تیمست که بلسان از مصر بر عاری شده و عشا بن و عطاران اجزای درخت بشام را از عود و صلب و لیس بجای آن میفرورشد و مردم استعمال مینمایند و این در افعال بسیار ضعیف و بدل آن نمیتواند شد * طبیعت حب و دهن و عود آن و بد ستور خواص هر یک بجای خود ان شاء الله تعالی مذکور خواهد شد

شد اما هرک آن پس آنها میدان طبع آن جهت تحلیل دفع و ریاخ غلیظ و اخراج رطوبی در حلق مانند در قطور مطبوخ آن در
کوش جهت تسکین و جمع آن رنگه بد آن جهت تسکین صداع رطوبی و همچنین ضداد آن جهت دفع صداع بارد رطوبی و
کوبیدن عقرب و ضداد پوست بیخ آن با سرکه جهت نفع ثایل و ضداد بیخ و ریشهای سوخته آن با سرکه جهت رفع ثایل و
موبای پوست تازه آن با عسل جهت تقویت معده و رفع رطوبات آن مفید و چون شاخ و برگ آنرا در آب بپزند و آب آنرا
باروغن کنند تازه بجوشانند تا روغن بماند آن روغن را قائم مقام روغن بلسان دانسته اند و گفته اند بسبب حرارت
مزاج آن منسوب به مشتری است

* **بلسکي** * بضم باء موحد و فتح لام و سکون سین مهمله و کسر کاف و باء مثناة تحتانی لغت عربی است و نرد اهل مغرب
معروف به صفی الرعاة و میدان لایه آنرا قوت البریه نامند * ماهیت آن نباتی است پر شاخ و خشن و مربع و ساق و شاخهای
آن دراز و برگ آن متفرق و شبیه برگ روناس و مائل با ستداره و کل آن سفید و تخم آن صلب و مدور و میان آن
مائل یکجی و چون چوبان شیر را با آن از موی صاف میکنند این امضی الرعاة نامند * طبیعت آن مرکب القوی حرارت
و یسوت بران غالب و بیس آن زیاده از حرارت * افعال و خواص آن ملطف و جالی و آشامیدن نیم اوقیه از عصاره
آن با شراب ابیض مزوج و یا با آب و جرب النفع جهت رتیل و انعی و بنجد رهم از حشیش آن نیز در ستور و قطور عصاره و
یا مطبوخ آن با روغن کل یا بنفشه جهت تسکین درد کوش و ضداد آن با پیه خوک جهت ایندای خنازیر مفید و بسبب حرارت
خود منسوب به مشتری است

* **بلهنا** * بضم باء و سکون لام و فتح غین معجمه و الف و راء مهمله در آخر و تلاتین نیز و یندی بود ارنامند * ماهیت آن
چرمی است مرغ رنگ خوشونک ضخیم دانه دار خوشبو که از مشت رخان می آورند و بسبب بوی آن گویند آنست که دباغت آنرا
از پوست درختی مینمایند که آن درخت خوشبو است و در سوای آن بله جای دیگر نمیشود * طبیعت آن سرد و خشک
* افعال و خواص آن مانند افعال و خواص آن جلود است و در حرف الجیم مذکور خواهد شد و آب خوردن در ارنای
مصنوع از آن مقوی قلب و رافع خفقان و ضعف باه و ذرور تر اش آن حا بس دم خصوصا سوخته آن که در جراحات تازه پرنمایند
* **بلور** * بکسر باء و فتح لام مشدده و سکون و او و راء مهمله بفارسی بلور بضم اول و ثانی و تخفیف و ارگویند * ماهیت آن
منکی است سفید شفاف سست ترا از زمر و صلب تر از شیشه و در بعضی اماکن مانند کشمیر صاب تر و شفاف تر و در بعضی بلاد
مانند عظیم آباد نرم تر و شفافیت آن کمتر میباشد * افعال و خواص آن اکحال نرم سائیده آن جهت رفع ریاض و سبل
و جرب و تعلیق آن جهت ارتعاش اطفال و از خواب جستن ایشان مؤثر است

* **بلوط** * بفتح باء موحد و ضم لام مشدده و سکون و او و طاء مهمله بلغت طبرستان دارمازی و بفارسی بالوط و بلغت انطاکیه
در ام و بلغت عراق عصبیه و بلغت مصر ثمرانفو اد نامند * ماهیت آن درختی است عظیم منبت آن کوهستانها و
سنگ لاخها و ثمر آن معروف و بقولی دو قسم میباشد قسمی مستطیل و قسمی مستند بر و این را بهش و شاه بلوط و بلوط السک
گویند و این از قسم مستطیل اند و در ماکول اهل بلاد درخت آن شبیه بندق است و موافق ما لایسع سه قسم ذکر کرده
و گفته که این قول اصوب است یک قسم مستند بر که شاه بلوط باشد و دو قسم مستطیل و ازین دو قسم یکی با حلاوت و ماکول
و دیگری با مرار و غیر ماکول چنانچه در دیلم و طبرستان هر دو قسم میباشد و امین الله و له از محمد بن احمد و از جالینوس

فعل کرده که در بعضی بلاد درخت بلوط یکسال بار می‌آورد و در یکسال ماز و در یکسال میوه آن درختان گفته که ممکن است
درختی در یک سال نیمی از میوه بار آورد و حال دیگر نوعی دیگر چنانچه درخت پسته یکسال پسته بار می‌آورد و مال دیگر
بزمی چنانچه در هر پنج سال یکبار بار می‌آورد و در بعضی آن متعلی میوه است و در بعضی نازک
چون میوه نازک می‌باشد که آنرا جفت بلوط می‌نامند و در نازک آنرا در آتش انداخته بریان کرده که ما کرم یا نمک یا بی نمک
می‌خورند نازک و لذیذ می‌باشد و مغز خشک آنرا آورد نموده و در میان و در میان نان پخته می‌خورند و تحقیق آنست که
یکسال ثمر آن خوب و یا لید می‌گردد و یکسال چیزی شبیه به ما زرد کرم مغز و غیر ما زراحت چنانچه در بعضی آن شا الله تعالی
من کور خواهد شد * طبیعت آن شیرین ماکول آن در اول سرد و در دوم خشک و تلخ آن در اول سوم خشک و نایب
مناب بعضی و قریض است * افعال و خواص آن مغلف و بطی الهضم و کثیر انفعال چون انهمام یا بد مسدود و حابس اسهال
مزمین و لزج الدم و نهض الدم و جهت خفقان و غشیان که حادث از کم معدا باشد و سحی و قرحه اما و سلس البول و تقطیر آن
و متحرک آن مدبول و حابس اسهال و ضاد آن با بیه خوک نمک سرد جهت ورم حالب یعنی کتچ را آن و ادرام بلغمه
و صلبه و ضاد سوخته آن و بد ستور و در سوخته آن جهت رفع قلاع و قروح ساعیه و حبول آن جهت قطع سیلان رحم و امثال
آن نافع و چون بلوط را با نیم وزن آن کند و بار و روغن زیتون سرشته مدت بخوردن آن نماید جهت قطع سلس البول
و بول در فراس راد و ادرامی و منی و تبخیر نار فاری می‌جرب دانسته اند و نان این ثقیل و مصلح و مولد سودا و سرد
مصلح آن سکنجبین و قند مقدس از شربت آن از یک مثقال تا پانزده مثقال بدل آن خرفوب نبطی است و جمیع اجزای
درخت آن بار دیاس و بیس ریشه‌های باریک آن زیاد و در قطع سیلان رحم و امثال آن نافع و برک آن جهت استیام
جراحت تازه و سا کستر چرب آن جالی دندان و جهت اکله مغی و آبیکه در حین سوختن چوب بلوط ظاهر می‌گردد جهت
خواب ابر و بهتر از خطاط است و جهت آن مجفف قوی و رادع و جهت جراحت و حین سیلان خون و طوایف شرابا و ضادا
و جهت فتق ضادا نیز نافع و بدل آن کلنا و گویند پوست آن را و در مورد بالعمریه بدل آن است مقدس از شربت آن از حرم آن
یک مثقال و در مطبوخات تا سه مثقال و چون پوست درخت آنرا همراه باخته یک شب بر موی کاف و یا ضادا نماید که قبل
از آن با لبن نیمه لیاخته یا شند بغایت سیاه کند و با بلوط با آن که حرارت و قیض می‌باشد و بیس آن کمتر از بلوط و غلبه است
آن غالب و با نوبت حالیه و معین بدن و مولد پینه گردد و در مشوی آن با شربه مبهی و مهیج با در مقوی بدن و جهت
رفع هموم و نایت مؤثر و در بماند خواص ضعیف قوا از بلوط و نافع و اقسام بلوط مضر حلق و منانه مصلح آن بزر و در قوا و شکر
و سکنجبین رجعت شاه بلوط در معیت مانند پوست شاتوک است

* بلوط الارض * ماهیت آن اصی است مشترک میان کما در بوس و بیج نباتی که برک آن مانند برک کاهنی عریض
و سوز و منیت آن رنگ ازها و زرد و کولان که نوعی از ترا حیل است که جلد و ارسید اندلس باشد و طعم آن شیرین با اندک
تلخی مانند طعم بلوط و در شکل نیز با آن مانند و بیج آن شبیه به بلوط و در زمین می‌باشد و برک آن از زمین می‌روید
* طبیعت آن در گرم کرم و در اول خشک * افعال و خواص آن قاطع فضول و مهتج مد اعضاء باطنی و مدبول
و حین و ضاد آن با عمل جهت رفع علل مبر و تفتت قروح مزمنه متعدده و خوردن گوشت زائده و منع زیاده قروح نافع
و بعضی جهت حصا و منانه نافع مقدس از شربت آن از یک درهم تا سه درهم

* پادویی * بهندی کهن و کهنه نامند * ماهیت آن نباتی است برک آن شبیه برک سیر و عصاره رنگ و طعمهای آن ادویه و مربع رسیده و از یک نوع روغن * مزاج و برک آن شبیه برک فرامیون و عصاره تر از آن و مزاج سرد و تر و رنگ آن مدور و ثقیل الرائحة و زرد اغبر * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن محلل و مضاد برک آن باندک جهت افزیدن سک دیوانه و مضاد بخت آن در از رخا کستر گرم جهت بوا میر و جرب دانسته اند و مضاد کوبیدن آن با عمل جهت تنقیه روح و سینه نافع و در افعال قائم مقام فرامیون و در وزن این بجای فرامیون است و منسوب به مشروب است به سبب حرارت خود * پلؤل * بفتح باء فارسی و سکولام و فتح را و سکون لام * ماهیت آن ثمر کما می است هند و از قبیل خیار بسیار کوچک و بقل از خیار کبر و در طرف آن اندک باریک و پوست آن سبز ستر و نیم سیر مخطط و خطوط لالی و تخم آن سفید و اندک مدور و صلب اکثر آنرا بر آورده و لیم آنرا بخت و بر وزن و بیا ز بریان نموده بی گوشت یا با گوشت بانان یا برنج تناول مینمایند بسیار لذیذ و دلیه آن نیز لذیذ و چاشنی دار آن اند میباشد و برک آن مانند خیار ولیکن املس بی خشونت * طبیعت آن گرم در اول و سرد در دوم * افعال و خواص آن مقوی دل و رمهی و رمهی طعم دافع مریه و فساد خون و بلغم و صفرا و سودا و جهت تب و دما میل و بهر و گرم شکم و مقه و نافع و برک آن مرد و تر و دافع فساد صفرا و بیاره آن دافع فساد بلغم و آب نفوع بیاره آن جهت حمیات و تبقیه نافع چون چند روز متوالی بنوشند و بیشتر معمول اهل هند و بنگاله آنست که که یک توله بیاره آنرا که پلؤل لئی نامند با یک توله کشنیز خشک جو کوب نموده شب در آب می خیسانند و صبح اندک مالیده عاف کرده باد و ماشه عمل خالص می آشامند نصف آنرا صبحی و نصف آنرا شام چند روز متوالی جهت حمیات عتیقه ولیکن محرر و المزاج را چند ان مفید نیست و آنچه مشاهده شد بلکه اندک مضر و بیخ آن تلخ و تند و ملین و کل آن دافع فساد و اخلاط ثلاثه گفته اند

* بلیاسج * بفتح باء موحد و کسر لام و سکون یاء مثناة تحتانیة و فتح لام و سکون جیم بهندی بهیر و نامند * ماهیت آن ثمر درختی است هندی مانل با سندراره و سر آن اندک باریک و بزرگتر از غص و پوست آن زرد و اغبر از کثر از پوست هلیله و مستعمل پوست آنست و درخت آن عظیم و برک آن عریض تر از برک انبه و کوفه تر از آن شبیه برک امره و گردگان * طبیعت آن در اول سرد و در آخر گرم خشک * افعال و خواص آن ملطف و تابض و مقوی معده و اشتها و بالخاصیت سهل سودا و بطبع سهل صفرا و قاطع رطوبات بخارات و جهت رفع صداع و بوا میر بوداد و آن جهت افعال مزمن نافع و استحصال آن جهت دفعه مفید مغز ثقل مصالح آن غسل و شکو مقل از شربت آن ناسه درهم بدل آن آمله مقشر بقل و ثلث آن و شکوفه خنامل آن و ثلث آن و در رسد آن مایله سیاه است و چون روزی نیم درهم آنرا باقیم درهم شکر با آب گرم بنوشند و در امت بران نمایند جهت تقویت قوت باصره و قطع رطوبات سائله از دهان مفید است

* فصل الباء الموحدة مع النون *

* بنات وردان * بفتح باء و نون و الف و تاء مثناة فوقانیة و فتح را و سکون را و فتح دال مهملین و الف و نون بفارسی سوسک و عوام تن و و خور و ک حمام نیز و بهندی را اهل بنگاله تیل چوره و سونکر و نامند * ماهیت آن حیوانی است اکثر سرخ رنگ و بعضی سفید و بعضی سرخ تیره و بر آن براق و زیر شکم آن سفید و سبیل و شش پادارد و سر آن زرد و تخم آن سرخ رنگ شبیه بلوبیا و در حمامات و قریب آبها و جایهای نمناک متعفن تکرر می یابد و بدو است و اهل چین

و بعضی رنگ آنرا در مری با حلقه مخفوزند * طبیعت آن در درم کرم و خشک * افعال و خواص آن محل و مصلح
 آشامیدن موخته آن با یک مثقال و نیم عمل جهت عمر النفس و دفع احتیاس بول و حرقت آن و اسقاط نمودن جنین و
 تسکین درد رحم و دفع موم و وام و نافع حیات و تقاریر مطبوخ اجزای سائید آن در درون زیت جهت تسکین درد
 کوش و عباد آن با موم و زرد قهقهه مرغ بوزن آن جهت درد رحم و زکریه را احتیاس بول و چون آنرا با قرد و مایه و اندکی
 از سانس که بفارسی ساس گویند بار و عن زیتون بپوشانند نامهر را کرده اند پس بدن آن جهت بواسیر و امراض مقعد و
 گویند مجرب است ربا آنجیر جهت قروح عاق نافع و بیضه آن در دفع قروح مذکور و بیضه یل و خوردن خون آن با مایه کولات
 مروت برص و بخور زرنج و نوشادر باعث کوبیدن آبله است

* **بند اول** * بفتح باء موخده و سکون نون و فتح دال و الف لغت هند ما احتیاج به عربی خزنظان نامند و انشاء الله تعالی در حرف
 الحاء خزانند آمد * ماهیت آن درختی است که بر درخت دیگر روید و بچند بران خواص قهقهه آنجیر بران افتاده باشد
 ریانه * طبیعت آن کرم و خشک و سرد و خشک نیز گفته اند * افعال و خواص آن دفع سودا و بلغم و خون فاسد و جهت
 د مایل و بشور و موم نافع و بر هر درختی که روید و بچند خاصیت آن بدن امیکند و در کتب اهل هند بتفصیل مذکور است
 * **بند اول** * بفتح باء موخده و سکون نون و فتح دال و الف و لام و سیکره ذکر گویند * ماهیت آن گیاهی است
 هندی که بر اشجار می پیچد برگ آن شبیه به برگ قانبول منبت آن که از آب ها و حامای سایه و ثمر آن در طولانی و نافع
 و بر ریشه و در خامی میز و بعد رسیدن زرد میگرد و رنگ آن بسیار در زیر زمین میرود و در قسم عینا شد سفید و زرد و سفید آن بسیار
 * طبیعت آن کرم و خشک در موم * افعال و خواص آن چون بپخت آنرا از زمین بر آورند و پوست آن را جدا
 کرده در سایه خشک کنند و نیم مثقال آنرا سائید با ماء العسل مخفوزند جهت اسقاط جنین مرده نافع و اسهال و ادرار عظیم
 آوردن و بانگ تی آورد و اهل هند جهت برتان را ساقا مخفوزانند و جهت قوت تقویت و ادرار قوی که دارد دفع منبتش
 و جهت تب و مروت و نفس و سرفه بلغمی معین و تخم آن جهت برتان نافع و معوط آن بسیار آب از بیضی جاری میشود
 و برتان را رفع میکند و چون کرده نمیشک آنرا با زهره کاز و سرشت و بر بواسیر و سائید دانند آنرا خشک کنند و روغن آنرا
 تسکین دهد و چون با خمر مخفوزند ادرار طبع نماید و مجرب و زیاد * از این گفتند * است بقی و اشغال

* **بند ق** * بضم باء سکون نون و ضم دال و همزه و تان عرب از نخل قی فارسی است و عربی جاور نامند * ماهیت آن
 شوره درختی است حلی و در محضر اربابان نیز از نخل است میرود و مخصوص به بلاد بسیار مرده است و ثمر آن سه بیلو مائل
 بنی و در موزنا زنی آن سفید و گند آن مائل بزردی و باد و جهت بسیار زمانه مغز یا دام در بار چهره و بالای آن پوست نازکی
 هر رخ مائل به سبکی و بالای آن پوست صلب صافی حوزی رنگ و بعد که آل رسیدن شکسته مغز آنرا اول سیمان * طبیعت
 آن کرم در آنرا اول و خشک در آنرا آل آن جمیع اجزای درخت آن را غصان و برگ با قوت قانند و دفع صفت و تقویت
 خصوصاً پوست برون آن و جهت مابین مغز و پوست صافی آن در غلات بیس * افعال و خواص آن عربی و مقوی
 اما مخصوص معای صائم و زیاد کننده جوهر دماغ را آشامیدن آن با آنجیر و سداب و بعد طعام جهت موم دارد نافع و جهت
 کزیدن عرق و یک اوقیه آن با ماء العسل جهت سرفه مزمن و با عسل و با عسل جهت سردی و عادت بر اخراج نخل صند و زهر
 و توت با در بود آن با آنکه نخل منجم نخله دارد و عرق سبزه و با آنجیر و جهت شفا آن و عزال کرد در حرقه

المول و پوست باد و معده بارد و زهر مقرب نافع و ضماد سوخته پوست آن با بیه خرم و یا بیه حرک جهت تساهل القلب و
ما قبله و آن بار و غن زیت بر یا فروغ اطفال غیر خوار جهت رفع از رفتی چشم و سیا هی حلقه و موی پلك ایشان نافع و کوبیدن
کنداشتن چهار عدل آن در چهار رکن خانه و همچنین با خوردن کاه داشتن آن مانع از کزیدن عقرب است و چون بخایند و
در چشم جهت طرفه بچکانند نافع و مغز آن اغلظ مغزها است و اکثرا بخوردن آن مولد ریا و تمایل معده و مضر معده و همچنین
قوی و مصالح آن در مبرود المزاج ماء العسل و فانی و در محرور سکنجبین و جلاب و مقشر آن مربع الا لیل و در غیر مقشر آن
حابس بطن و مصلح و مصالح آن فانی و جوارشات مسهله بدل آن حب الصنوبر و مغز گردان مقل او شر است آن تا بیست در هم
در و غن آن گرم و خشک و در دم جهت سرفه بارد و در سینه و جگر که از برودت باشد و تنگ همین آن جهت کزیدن عقرب و
رتبه نافع و مضر معده و مصالح آن میبه و پوست سبز آن در غایت قبض و دانهک آن حابس اسهال کهنه و جهت آن بدستور
* بند ق هند ی * بهندی ریته و به نهطی رته و بر بری اطوطو اطاط نامند * ماهیت آن سرد درخت عظیم هند ی
است از فندق بزرگتر و پوست آن تیره مائل بر سخی و چین دار مانند سپستان و در زیر آن رطوبتی ازج تیره رنگ اندک
شورین بسیار تلخ و چون خشک و کهنه گردد کمتر میگردد تا آنکه زائل می شود و در زیر آن نیز پوست اندک صابی صلب تر
از پوست بالای آن و در جوف آن تخم سیاه رنگ صلب ضخیم و مغز آن سفید شیرین و مستعمل پوست نمر آن است * طبیعت
آن در آخر دم گرم و خشک * افعال و خواص آن مقوی معده و هاضمه و اعصاب و اعضای مسترخیه و رفع سوز و
هر د تیر اط آن با شراف و سکنجبین رافع قولنج و یک منقال آن جهت کزیدن مار و عقرب و رتبه و تب ربع را اسهال و هضمه
شرباکه در آب بماند تا ف آورد و صاف کرده بخوراند و جهت صداع و شقیقه و سبل و غشاه و لقوه و فالج و صرع و سدر
و ریج الخشم که عبادت از بطلان شم است معروفا بقدر فاعلی و بخور آن جهت جنون و ام الصبیان و ضماد آن جهت کزیدن
مار و عقرب و رتبه و با سر که جهت خنار بر و ریا کبر و پشت و صرع اطفال را کنگال طبع آن با سر مه جهت رفع احول و
نزدول آب در چشم و چون در آب بماند و بر هم زند تا کف کند و کف آنرا با کزید و بخوراند نافع و دود هم از ریج
درشت آن جهت ذات الجنب بارد و بر بوسرفه و نفث الدم و فر زجه مغز آن جهت اخراج جنین و احتباس حیض و
یک در هم آن جهت درد رحم نافع مقل او شربت آن از نیم منقال تا یک در هم و چون در هر یک منقال آن نیم دانهک محموده
مخلوط کنند در اسهال بغایت سریع الاثر گردد و چون در هم آنرا کوبیده در سکنجبین یا جلاب مدتی بخیسانند پس
آن سکنجبین را با عدس یا جو مقشر باغ بلیغ داده مرق آن را با باند ری سقمونیابنوشند یا عت اخراج اخلاط مخترقه گردد
و آشامیدن سبزی که میان مغز آن میباشد صورت ثقل سامعه است

* بنج * بفتح باء مو حله و سکون نون و جیم معرب بنک فارسی است و عبری سکران و یونانی انیقون و سریانی
از مالوس و بربری اقطمیت و استیراس نیز و بهندی اجوائن خراسانی و لغت دیلمی کیرچک گویند چه خلاف آن شبیه است
بقهیر * ماهیت آن نباتی است برک آن شبیه به برک باد و انجیر و به بسیار غلظت و در عرض و طول از آن بزرگ تر
و بسیار سبز مائل به سیاهی مزغب و طعم آن تلخ و اندک تیز شبیه بطعم زنیان و بوی آن نیز شبیه بدان و ساقی آن
فله ظ و بران زغی مانند پشم نمر آن در غلغلی شبیه بگل انار دارد و شکل و متراکم در طول و شانه های آن یکی زیر دیگری
بود در تحت اوراق و ملو از تنه شبیه به تیر و بسیار ریزه ترازان و غیره و در آن سه نوع میباشد

سیاه و سرخ و سفید و زل میانه آن بندش و تخم آن شبیه تخم ریحان و اندک میاه و از تخم ریحان که تر و گل سرخ آن مائل
از زردی و تخم آن شبیه بتودی و گل سفید آن سفید و میاه و گنات برک آن که تر و در زرع اول با سمیت و غیر مستعمل بسبب
همبستی که دارد و سوم که سفید باشد مستعمل است و نسبت به درد و کمیاب تر بعضی بجای آن سرخ آنرا استعمال مینمایند
و بعضی اطباء ناز آن را با جمیع اجزاء کویده عصاره آنرا گرفته در آفتاب خشک مینمایند و عند الحاجة جهت بکار می برند و بعضی
آنرا کویده آرد کنند مداخل کرده اقراض ساخته خشک مینمایند و قوت آن تا یک سال باقی میماند و بعد از آن ضعیف میگردد
* و طبیعت سیاه آن سرد و خشک و آخر سوم بلکه در اول چهارم و سرخ آن از آن که تر و سفید آن از همه کمتر یعنی
دوا و اند سوم * افعال و خواص آن تمامی آنها مانع نزلات و میلان و طو بات اند بسوی چشم و مسکن اوجاع گوش و
مخد و رموم و قاطع نرف اندام از مضر و میلان رحم و مغزی اعضا و رادع و مجفف و مسکن صداع مزمن و ضربان مفاصل
و عرق النسا و نفوس و عصاره آن با آرد جو جهت ادرام حاره و درد گوش و چشم و تخم آن با شراب جهت نفوس و
وزم بستان و خصیه و طلائی آن بعد از کندن موی مانع در آمدن آن بشرط تکرار عمل و مطبوخ آن با سرکه و یا ثلث آن انیون
مجدف تروح و طلائی و ماد آن باد ارچینی و زنجبیل و عمل جهت درد معد و رقیبه آن با انیسون جهت بواسیر و امراض مقده
و چون برک و شاخ ناز آنرا در عصاره طبع دهند بغایت مسکن اما با عصاره اختلال عقل است تا سه روز و خوردن سه چهار
عدد برک آن با شراب جهت رفع تب که با حرارت ریز و درد و باشد و تسکین وجع عظام و تخم آن جهت جرب دست
و گرم دندان و قطع نرف اندام و آشامیدن شش قیراط از تخم آن باد و چند آن تخم خشک و ماء العسل جهت سرفه و قطع
نفه اندام و نرف اندام و عصاره آن با عسل مسکن وجع نفوس و عصاره برک آن و شرب آن با طلا که نوعی
از شراب است جهت اکل استخوان و طلائی بخت آن با زرد ق تخم مرغ و یا پیله جهت درد کبچ را و و خصیه و با آرد با طلا جهت
منع بز و ک شدن بستان و خصیه و با عسل جهت درد خصیه و ضماد برک مشوی آن با پیله با زرد ق تخم مرغ جهت تسکین
وجع عقل و چون از بز و لبن و و مساری حب ساخته بقدر یک با طلا یا تخم دی فرو برند خواب غوال آورد و چون
بز را تخم را با عسل یا قطران سرشته و سوراخ دندان گرم خورده و بر نماید درد و وجع آنرا تسکین دهد و فراخ آن جهت
رفع قرص رحم و تجلief و طو بات آن و ضماد آن جهت درد جگر مزمن و مضمضه بطبع آن و طبع آن جهت درد دندان
نازع و بدل آن انیون و مورث مد و در و در و خنای و چون خصوصاً سیاه آن چنانچه جالینوس گفته و سرخ آن قریب بدان
است معالج آن عمل و انیسون مقل از شربت از سفید آن از عسل قیراط تا نیم مقال از سرخ آن تا شش قیراط و سیاه آن تا
چهار قیراط و ضماد قرص معمول از برک آن قوی التاثير و تسکین اوجاع از صمغ آن و قطره عصاره آن با عسل مسکن وجع
گوش و بار و غش کل مسکن وجع دندان و عصاره برک و شاخ و تخم ناز آن و همچنین عصاره تخم ناز آن بندهائی که آنرا کویده
آب گرم بر آن با شیل و فشرده بگیرند با شبافات مسکنه اوجاع عین جهت تسکین وجع آن و میلان و طو بات حاد و سائله از آن
نازع و چون بز و لبن را کوخته و بشیر ما دیان سرشته و در بر وقت کوزن بخته زن تعلیق نماید ماد نام که با او باشد آب است و کردد
و مقل از چنانچه رهم از سیاه آن کشنده است بسبب غلظت عین و حرارت آن و سردی بدن بعد گرمی پس ضیق النفس و زردی
رنگ بدن و جنون و غشاوه عین و ورم لسان و سخن ناکستن رنگ بدن آن آمدن و خنای و بعد و در و زدن و کشتن علاج آن
مکرر قی فرمودن با ماء العسل یا شیر بز یا الاغ یا گاو و آشامیدن طبع انیسون و بشیر و طبع حب الصندل و تخم ما میانه و پوست

چون بر او شلغم و سر و میاز و تره تیزک را الجهر با پیله خنیز بر کهنه و طلا که نوعی از شراب است گرم کرده بسیار نافع است و روغن آن که بزرالینج سفید را کوبیده با آب گرم خمر کرده در آفتاب گذاشته تا آنکه خشک شود پس انشوده بگیرند و تک مین بدن آن جهت قروح صفراوی سر و جرب و حکه و سوز آن جهت رفع درد سر حار و بیخوابی و قطور آن جهت درد گوش و حمل آن جهت صلابت رحم نافع و چون با نصف آن تخم کاه و وثلث آن تخم خشخاش کوبیده روغن ازان بگیرند تریاق سموم است و جهت سرسام و مالتخولیا و سواس و قندی تنفس شراب و سعو طار و تدمینا نافع

* بنظرا فلان * بکسرباء موحده و سکون نون و فتح طاء موهله و الهب و فتح فارضم لام و نون لغت یونانی است بمعنی ذر
خمسة اوراق و آن غیر اثلث است که بغارسی پنجگشت و یونانی بنطافیلان بمعنی ذر و خمسة اوراق و بعضی بنطاطوس بمعنی ذر
خمسة اقسام و بعضی بنطافا طی بمعنی ذر و خمسة اجنحه نامند و بلغات دیگر نیز آمده و معنی آنها قریب بدینها است * ماهیت
آن نباتی است شبیه به پنجگشت و شاخهای آن باریک و بقد رشیری و برگ آن شبیه ببرک نعناع و در هر شاخه پنج عدد در بند
در بعضی زیاد و در طرف و برگ آن مشرف مانند آره و کل آن مابین سفیدی و زردی بخلاف اثلث که کل آن مائل
بسرخ و زردی است و برگ این شبیه ببرک زیتون و ازان ریزه تر و چون بدن است بمالند بوی آن در عطاریت شبیه به
بسیاسه و نبات آن قریب بدین رخصه ناز و شاخهای آن صلب و ثمر آن که بزر آن باشد بقد و ثقل است بخلاف بنطافیلان که نبات
این با آنقدر بلند نمی شود و شاخهای این چند ان صلابت ندارد و بی ثمر است و منبت مرد و نزدیک آبها است و بیخ
بنطافیلان مائل بسرخ و طویل و غلیظ و کثیر المنفعت و بحدت و حرارت * طبیعت جمیع اجزای آن در حرارت قریب باعتدال
و در سوم خشک و بعضی درد و مگرم دانسته اند و با قوت مجفیه * افعال و خواص آن محل و تریاق سموم ادویه
قتاله آشامیدن در مثقال از برگ آن با ذر و نمایی که شراب معمول از عسل و آب باران است با ماء العسل با هم وزن آن فلفل
برای حمی غلبه غیر خالص و نائیبه بلغمیه مزمنه نافع و از خواص آن است که چون بپاشا منند برای حمی ربع چهار برگ از
چهار شاخ و برای حمی غلبه سه برگ از سه شاخ و برای حمی نائیبه دو برگ و برای حمی یوم یک برگ از یک و چون یک
ماه هر روز برگ یک شاخ آنرا بخورند صرع مزمن را رفع کند و مدت و مدت آشامیدن نه قیراط عصاره برگ آن جهت یرقان مجرب
و بجهت قطع نزف الدم با طنی و ضماد آن جهت ظاهر و ضماد برگ آن بانک و عسل جهت التیام جراحات و بواسیر و
داخل و همچنین ضماد آن بر قبل و یا معانیز جهت امراض مذکوره و نزف الدم و ذر و آن بر جراحات تازه مفید و فروش
نمودن برگ آن بر جامه خواب باعث تقلیل احتلام و سعو ط آب برگ آن جهت جد ریاسپ نافع بشرط آنکه بعد از سعو ط فرمودن
آن مقلاری آنرا بگرداند که عرق کند و عصاره بیخ آن جهت رفع اسهال و درد جگر و شش و قرحه امعاء و مفاصل و عرق النساء
و صرع و سه مثقال آن جهت سموم ادویه قناله نافع و ضماد بیخ کوبیده مطبوخ آن در سرکه جهت منع انتشار زمله و تحلیل خنازیر
و ادرام ماله و بلغمیه و بلند شدن و آماس کردن شریان مغصود و دیلات و حمره و داخل و بواسیر که دانند آن ظاهر باشد
و جرب و غرغره بطبیخ بیخ آن در آب که ثلاث آب برود جهت خشونت خلق و مضه و نکاه شدن آن در دندان جهت
سکین و جمع اسنان و منع قروح خیمه آن از انتشار و شرب آن جهت رفع اسهال بطن و قرحه امعاء و رجوع مفاصل و عرق النساء نافع
نصر معد مصاح آن عکسچین مقل از شربت آن از یک مثقال تا سه مثقال بدن آن در تریاق اسقوله و یون و در صرع زمر و کوبیدن
بنطافیلان را بهندی مایل نامند و آن سه قسم میباشد قسمی کل آن زرد و این بسیار عزیز و زایل صناعت است و قسمی کلی آن

هلیله ترکیب کنند باید که مراعات آن نمایند که قوت یکی مصادم و مبطل قوت دیگری نگردد و نیز بسیار باید که جوش
ندهند زیرا که جوش بسیار مبطل فعل آن است و استعمال آن با شکر مقوی فعل آن است در اسهال و با عدس مصعب آن
و استعمال مطبوخ آن سبکتر است بر معده و سریع الانحلال از تر از جرم آن و با آلور و عناب و تمر مندی و شافتره و هلیج
قوی الاسهال خصوصاً که هفت نمایند بر روی ترنجبین و شیر خشک و مغز فلو س خیارشور و مالین و باز صاف نموده و روغن
بادام در آن چکانند و بیا شامند و خوراندن آب برک آن مقلد از یکدیگر هم با ثلث آن شکر جهت خروج مقعده الحقال بغایت
مؤثر و ضاد آن جهت اورام حاره و التهاب معده و حرارت چشم و برآمدگی مقعده و جرب صفراوی و حکه بیعدیل
است و آشامیدن شراب و یا مربای آن یعنی کلغندر کل آن جهت ذات الجنب و ذات الرئه و تسکین التهاب معده و روغن
آن سرد و تر و منوم و جهت جرب و جراحت جسد و خشکی سینه و سرفه و ریختن موی و نرم کردن اعضا و مفصل و حفظ صحت
ناخن و مکرراً شامیدن دودرم آن بعد از تعریق در حمام جهت ضیق النفس و ضاد آن با مرهم بر سینه اطفال جهت سعال
بغایت نافع و مؤثر و طور آن در احلیل جهت حرقة البول و حرارت مثانه و سقوط آن جهت درد سحرار و بخوابی مفید
و تنهین ناف بدان جهت سعال مزمن مجرب و چون اسفنج را و یا پنبه را با روغن بنفشه آلوده بر مقعد ضامند نمایند در تنهیم
عدیل ندارد و عدیل آن روغن فیلوفرو و طریق گرفتن روغن آن بچند نوع است یکی آنکه با کنجد مقشر یا بادام مقشردر کیسه
کریاسی کرده مکرراً بمالند و خشک کنند و کل را تبدیل کنند تا آنکه مغز بادام یا کنجد رنگین شود برنگ آن پس هر وقت که
خواهند کوبیده روغن آن را بگیرند نو عن یکر آنکه کل بنفشه تازه را در روغن کنجد در هر روز علی سبی منقل اندازند و در آفتاب
کندارند و بعد از هر چند روز صاف نموده بنفشه را تازه کنند تا رنگ و بوی بنفشه را بر دارد و شراب معمول آن با شکر نافع
است از برای سرفه و همچنین مربای آن جهت ذات الجنب و رئه و شوصه و رجوع کرده وادرار بول مفید

*** بنفشه *** بفتح با و سکون نون و فتح قاف و ها * ماهیت آن دانه ایست شبیه عدس و از آن بالیده قر و بشیرازی
مشو کوپند قسمی از خلراست ولیکن بسفیدی رنگ ویر آن نیست * طبیعت آن سرد و خشک مائل با اعتدال و قابض
*** افعال و خواص آن جهت فتن و اسهال و ذرور آن جهت قروح ساعیه نافع و در خواص مانند عدس و اکثر**
آن موافق سودا و صلح آن روغن است

*** بنک *** بفتح با و نون و کاف * ماهیت آن انطاکی گفته پوست درختی است یعنی سبک و زرد و با قبض و خوشبونی
و گفته اند که پوست ام غیلان یعنی است و بعضی گفته اند که آن بنک الاس است و آن کرههایی است که در بیج آن بهم
میرسد و این انسب و اصح اقوال است و بهترین آن سبک و شیرین و قابض و خشبوی آن است * طبیعت آن گرم و خشک
و قریب با غر در جهت اول *** افعال و خواص آن از عطریات است و مقوی معده و جگر و دماغ و جهت تقویت باه وادرار بول**
و قطع اسهال صفراوی و غلبه آن حادث از برودت و تشنگی و طویات شراب و ضامند آن جهت تحلیل طحال و تقهیف طویات و طویات آن
مانع عرق و خشبو کنند و آن و قاطع را ائمه نوده و منقی جلد و طویات تحت آن مقلد از شربت آن تا بچند هم بدل آن آس است
*** بن *** بضم باء موحده و نون مشدده در اصل اسم خمر غلیظ است بلغمت بن که مشهور و معروف بقوه بود است بانفعل
اطلاق مینمایند بر نوری خاص و برای حرمت آن را ترک کرده این را بجای آن می آشامند * ماهیت آن سرد و رختی
است کوهستانی که در جهل یمن و نواح آن و ملک حبشه و دریا و به که جزیره ایست از جزایر زرباد است نیز بهم میرسد

و نه آنرا در آن میکارند و در آب که سرد و اسهال می رسد و فصلی و غیر فصلی میباشد یعنی هم خود رو چنگلی
 محترمی و هم مزروع استانی و بهتر است بسیار خوب بعمل می آید که شاخه های باریک بسیار آنرا می برند و کلاه های ضعیف
 ناکار را آنرا در می کنند و آنرا آبیاری و غیر آن بعد لایق می نمایند بهترین استانی آنست که در بیت الفقه از بن می شود و آن
 دانه های سبز متوسط در کوچکی و بزرگی خوشبو و بوداد و کوبیده آن چرب میباشد و خوش طعم و رایحه و درخت آن
 یک مایه دارد بسطری انکشاف بهام و بلند آن بن و درخ تاسه در ع دست می رسد شبیه بدست زمرو و کل آن سفید رنگ
 و ثمر آن در غلای سیاه و رنگ شبیه بحسب الغار بزرگی رفتی کوچکی و پوست آن نازک تر از پوست آن سرد و در اندرون
 آن دو مغز در وسط هر مغزی شکلی مانند شکاف دانه کدوم و هسته خرما ولیکن از آن بهن تر و از کدوم بزرگتر و از هسته
 خرما کوچکتر و سبز رنگ و در جوانی آن پرده نازک بچپید و پاندک تلخی و بهترین آن تازه سنگین سبز رنگ یعنی آنست
 که در ته آب رود پس حبشی و سیاه آن بسیار بد و تلخ و بد طعم و بناوی آن سفید و بزرگ تر و سبکتر از بنی و حبشی و پوست
 تازه آن باندک را و بت و چسبندگی و خلالت و عفو منی و چون خشک کرد و خلالت آن کم و رفته رفته زایل میگردد و زویند
 بسبب اطلاع بر آن آنست که شیخ ابو الحسن شاذلی رحمه الله تعالی که در کوهستان بن صومعه داشت و مریدان او بسبب
 کثرت شب بیداری و زیاده های کسل و مانند میشدند اتفاقاً وقتی بعضی ثمر آنرا یافته خوردند رفح کسل و مانند کی ایشان شد و
 این را بد بکران گفتند ایشان نیز خوردند و رفح یافتند به پیرو خود گفتند او حکم نمود که در آب جوش داده آب آنرا
 بیاض مانند پس چون این میوه را در آب جوش داده آب آنرا می آشامیدند با عصاره کلال و ملال ایشان میشد پس رفته
 رفته شهرت تمام یافت و تجار در کلی بلاد بردند و منتشر ساختند و اکثری معذورند ولیکن اهل عرب و بلخی و جانی بخوی خاص
 اهل بن و خراج آن پوست بیرون آن که شرفا منند خصوصاً تازه آنرا در آب بسیاری جوش داده صاف کرده و گرمی گرم
 و نیم گرم پیاله های بزرگ پیش از طعام و اکثری بعد از آن می آشامند و ولوع بسیاری بر آن دارند و طعم آن نیز هائل و شیرینی
 و عفو منت میباشد خصوصاً تازه آن و اهل مکه معظمه و مدینه طیبه زاد میا الله تعالی شرفاً و تکریماً و بلذت و بکرانی و خوب و عجم
 و ایران و توران و هندوستان و فونک و غیره مغز آنرا بعضی خام و بعضی نیم پزیده آن که جوئی رنگ کوبده و بعضی پزیده آن که
 قریب با حراق و بعضی نیم کوفته و بعضی نرم کوفته در آب طبع داده بعضی اندک غلیظ و بعضی بسیار رقیق و بعضی متوسط
 و بعضی صاف کرده و بعضی صاف ناکرده می آشامند و فواید بسیار و نبات می آشامند چنانچه به تفصیل در قرآن یاد بن
 مل کور شد و در طبع و مزاج آن اختلاف است حکیم میر عباد الله بن محمود شیرازی در آخر رساله اش نوشته خود در بیان
 قهوه نوشته اند که سرد و خشک در درجه دوم است جهت آنکه در آن کمی بنی غالب بود طعم و رائحه و این نیست که قهوه
 دلالت بر حرارت آن نماید و تجربه یافته اند که سردی آن بسرحل اضرار نمیرسد و در تساهلی و غلبه هوائی آن درود است
 و بیحسب برد بکری موقوف و تا مل است و میرزا فاضل در رساله خود نوشته اند که بنی و طعم و رائحه که سردی آن در درجه
 اول و خشکی آن در درجه دوم است و حکیم سالک اند بن نزدی نوشته اند که بعضی از وقتان خواص اند و بهر آن رفته
 اند که برودت آن در اول درجه ثانیه و بیحسب است و ثالثاً است بواسطه آنکه در افراط آن بیحسب و مانع از اخواب و خشکی
 مزاج بهم میرسد شایان آنرا و شیخ د اود انطاکی که که گرم در اول و خشک در دوم و آنچه شیوخ گفته اند که سرد و خشک است
 بهر بنی است جهت آنکه پوست آن تلخ است و هر تلخی گرم است و لیکن که پوست آن گرم باشد و بهر آن معتدل و با سرد

در اول راجحه دلالت بر برودت آن میکند عموماً آنست و نیز به زحمت که جهت تحریک طریقات و غریز بلغمی و نزلات و تفتیح سد ما را در اول نافع است و این مانع از دلیل حرارت و بیوسته آن است و حکیم میرمحمد مؤمن در تفسیر نوشته که بقیاس ظاهر میگردد که در گرمی معتدل و خشکی بران غالب و قشر آن کرم و خشکتر از آن باشد مؤلف گوید غایت که مرکب الغرغره باشد خصوص تازه آن جهت آنکه در آن دو جزو است یکی لطیف هوایی جار رطب و دیگری کثیف ارضی باردیاس که اجزای اول افعال و آثار حرارت از تفریح و تلطیف و تفتیح و دفع وادار و تلبین و غیرها از آن صادر میگردد و اجزای ثانی افعال و آثار برودت و بیوسته از تسکین حرارت تشنگی و ثوران و غلیان دم و حیات مهرا و لدغ آن و منع نرم و بیوسته دماغ و غیر اینها از آن ظاهر میشود و هر چند تازه تر باشد آن جزو اول در آن زیاده میباشد و چون کهنه گردد بتدریج کم و زائل میشود خصوص قشر آن و چون بریان نمایند آن نیز کمتر و زائل میگردد بمقدار بریان نمودن آن و بالجمله تازه تر و آن خصوص قشر خام آن مائل بحرار است و کهنه آن خصوص بریان آن باردیاس و هر چند کهنه تر گردد و زیاده بریان نمایند بر برودت و بیوسته آن می افزاید * **افعال و خواص** این آنچه اطباء مذکور به بیان فرموده اند آنست که شرب آب مطبوخ آن مفتوح سد است و بفا د زهری که دارد مسکن ارجاع و ثوران و غلیان خون و حیات و لدغ صفرا و سودا و احتراق آن و مرقتی و مصفی اخلاط و غلظت آنها است و لهذا در حمیات دمویه و صفراوی و سوداوی و خصوصاً در اوائل و بعد بروز حصیه و جدری و ریغ مفید است و شرای دموی و برقان را هر دو مند و ملین طبع و مدبر و مل و مجفف رطوبت و جهت سرفه بلغمی و نزلات و رفع اعیا و تقریت معده و اکثر انواع صداع و رمم و الماخولیا خصوصاً احتراقی آن و آنچه بسبب غلظت اخلاط و انجماد آنها باشد بجهت تصفیه و ترقیق این اخلاط را از منع صعود البخار و گفته اند بواسیر را نافع است و ضماد آن با غسل جهت جبر عضو بد رفته و لغوق آن با غسل جهت سرفه جابر رطب حکیم میرعماد الدین محمود فرموده پندارم که مجذوم را نیز نافع باشد بجهت همین علت و نیز سرفه بلغمی و نزلات و رخاوت معده را بجهت رطوبات و صعود بخارات آن بد دماغ و اسهال را خصوصاً لیم بریان آن و کثرت نوم و تشنگی و صبر بران هردو و اکتفا نمودن بطعام و شراب اندک بی آنکه مؤدی بضعف و انحراف مزاج گردد مفید و نیز رنج اعیا و ماندگی و کلاله و ملال اسفار و حرکات و مشقتها می نماید و بعضی راغبان و حریرسان بشراب آن این رباعی را در مدح آن گفته اند

* رباعی * **راحیه** است قهوه روح فزا و کسل کسل * آرام جان و قوت اعضا و قوت دل * تقریب اجتماع جوانان بازسا * تفریح اندیش خاطر پیران مصحح * و دیگری این فرد را گفته * قهوه حمام سفر آش خمار تریاک * بر طاروس نظرافشردت آکواست *

از مضار آن آنست که گفته اند صداع میآورد و باعث بیداری و لا غری بدن و صفرت لون و قطع شهوت باه و تقلیل منی و خفقان و دفع و قولنج و ما لئخولیا و کابوس و خشک نمودن آلات تنفس و درشتی آن و مولد بواسیر است و بالجمله بارد مزاج و مرطوبین را صاحب غلبه اخلاط فاسده را بسیار مضر و بعضی شرفاد و مل مت آن گفته اند * بیست * آن سیه رو که نام او قهوه است * مانع النوم و قاطع الشهوه است * اغلب آنکه این مضار را کمتر در کهنه بسیار بریان کرده سیاه شده آن باشد نه خام آن خصوصاً قشر آن کفتر و بعضی امزجه شاید محرک یا به و ماضم طعام باشد و ممکن که وجه ولوع اهل یمن با شامیدن آن بالامه طعام همین در وجه باشد و در جواب این گفته اند که وجه ولوع ایشان بد آن کثرت حرارت مزاج و خوردن خرم و میوه های گرم است و محرک گوشت حقی آنست که مبالغه بسیار از طرفین در منافع و مضار آن بیجا است اکثر بعدادت و قوت و حرارت و

و در وقت مزاج گشت و کثرت آشنایان آن بر میگرد و در هیچ یک کلی نیستند و بدان رجوع هر یک از مضافات آن طولی دارد
و مقام کنجایشان متصل آنها ندارد و در زمانه اوج جمعی که مزاج ایشان گرم باشد این دوا بسبب آنکه حرارت
را کم میگرداند و به سبب کمی حرارت را طریقت گرم تحلیل میبرد و لهذا اگر کسی که ایشان را خواب میآورد و از آن جمله
شخصی را دیدم که مزاج او کمال حرارت داشت و بدان سبب شبها خواب نمیگرفت و مانند کسی که سرمام داشته باشد
اضطراب میگرد چون در رجه شب بقمه آمد و دست نمود و او را خواب آمد و آن حالت را نل گشت چون قهوه مضرب
است اگر با مروارید استعمال نمایند اولی است و خمر و ماد رخصیه و جله روی بعد از بروز جهت آنکه مروارید را در حصه
و جلد روی نفعی تمام است و نیز استعمال آن جهت تقویت قلب با زعفران که چند ملاقه در حین طبع در آن اندازند نیکو
است و چون مسافرت در وقت سرد آمدن و همچنین بعد تعب و مشقت بسیار و بعد خوردن اغذیه رافع تب و کلال و ملال
و باعث شکستگی طبع است آشنایان چند نشان آن را گفته اند ناشناخته در وقت اعتدال از غذا امکرو نباید آشامید بلکه صبح
از یک غذا بطریق ناشناخته با عمل در عرف عوام مشهور به تحت القهوه است خورده بالای آن چند پانه بیاشامند و
اگر خوابند معتادین باغیون و اغیون نبات و شب نشینان آخر روز و یا بعد از نماز عشاء عصری قریب نصف شب چند پانه
بیاشامند دفع آنها نمایند و گفته اند مصالح آن زنجبیل و دواء الملک و نبات و کلاب و اعتدال است و شمع و آرد و ملاکی
پخته شخصی که اراده شرب آن برای نشاط و رفع کسالت و آنچه ذکر کردیم نماید باید که شیرینی و زعفران بسته و زعفران بسیار
بد آن بخورد و قوی باشد و معهودند و این خطا است و خوف احد اثاب است و معتد به کوف که بهترین مصالحت که طاهر
را بعد از آنرا طبع و لذت میگرداند و کوبه و بد ذایقه نمیسازد عنبر اشهب است پس زعفران

پنجهنگی به فتح باء ناری و سکون نون و کسر سین مهمله و سکون تاء چما و نقطه غندی و کسر کاف و سکون با و این چیهنگی
نیز نامند یعنی درخت جداگلی پریشان زیرا که این به فتح باء موحد و بزبان هندی بمعنی جنگل و چیهنگ بمعنی پاشان است
ماهیست آن نبات است هندی مابین شجر و گیاه با شاخهای بسیار باریک بسطی و انگشتی و انبوه و شاخهای مشتعل و پاشانهای
بسیار باریک و بر آنها برگهای کوچک بی الجمله شبیه برگ حنا بعضی کوچک و بعضی اندک بزرگ و درخت و گوناگون
از آن و در آن بی الجمله شبیه بجنب اشعلب و اندک از آن بون تر و درختی میگردند و در آن بون غامی
و در جوان آن تخمهای ریزه سبز رنگ است آن کرا آنها طبعیست این ظاهر اگر گرم و خشک باشد و افعال و خواص
آن چون بزرگ و در آنرا گرم باشد و در حکم مستسبی تا هر جا که گرم باشد گرم کرد و ضایع نماید و بالای آن بزرگ
بدان بجز و این گرم کرد و بکل آرند و با بار و جاده دندان و تمام شب بکند آرند و همچنین تا حد چهار شب اندر آن نومی آورند
آشنایان بزرگ و ثمر و شاخهای ناریک آن با آب ساوین جهت دفع رطوبت و حر و حمل آن را با طعمودین جسن مفید
پنجهنگی به فتح باء ناری و سکون نون و فتح باء مداه و ثنائیه و الف و لام و هاء و ماهیست آن شرس است هندی بقدر
آلویی و طعم آن بعضی چاشنی و در بعضی مائل تر و در بعضی بزرگ و در بعضی کوچک و در بعضی زیاد و در بعضی
آنکه در آن یک تخم میباشد و درخت آن بعضی خاردار و بعضی بی خار و نیز در بعضی رخت آلود و بزرگ و شاخ نوعی
از آنرا باشد که در ملک بنکانه بسبب غلظت هوا و آب چنین میشود و باشد و چون شرب نشود آنرا شرب نماید باید که
آنرا خوب بمالند تا نرم شود و تخمها از تخم آن جدا کرد پس بکند آنرا را لا ترش و بعضی میباشد و افعال و خواص آن

ممکن صفر و مذهب بلغم صفر از میزاجان و اناج و بلغمی مزاجان را مشهور و مرید همین خصوص از آنجه در آخر موصوفه در مسئله

و حوالی میزان میرسد و جنگلی آنرا اثر کوچکتر و شیرین تر است

بورق * بضم با و سکون و اور فتح را و موهله سکون قاب معرب از بور و فارسی است و بهندی یا پیری او نامند * ماهیت

آن نمکی است که در زمین شور را از متولد میگرد از آب و نمک و انواع میباشد معدنی و مصنوعی بهترین آن معدنی است

که از معدن آن آورده باشند و این اصناف و الوان میباشد بعضی سفید سبک پر سوراخ که طعم آن شور باشد و این را

ارمنی نامند جهت آنکه از ارمنیه آورند و اعلی و اجود اصناف است و بعضی هر خرنک و این را نظرون نامند و بهترین

این مصری و نرم با موهبت و اندک ترشی و تلخی است و بعضی اغبر صفا یعنی و این معروف به بورق الخبازین است

جهت آنکه خبازان در آب حل نموده بر فرس نان پینش از طبع میمالند و بر تنور می چسبانند تا باعث سفیدی و رونق نان

گردد و بعضی را بورق الصانع نامند و آن سفید سنجی سنگین است و زرگران در تصفیه و جلای نقره مستعمل دارند جهت

آنکه آنرا بسیار صفا و جلای میدهد و بعضی زردی است و این در نهایت خفیت و نرمی میباشد و آنرا از افریقیه می آورند و این

حد ترین اصناف است و بهترین این صنف سبک صفا یعنی رقیق سریع التفتیت بنفش رنگ لایع است که در صورت ماندن کف

منجیل باشد و این نیز اگر خفیف صاب است و افریقی است و الارومی اما زرد بورق سبک غیر آنست جهت آنکه زردی بورق

سبک کبیرا بچشم شبیه با رنگدندم خالص و بورق زردی منجمد با ترابیت و حور است و فرق میان زهره اسیموس و زرد بورق

آنست که زرد بورق بسیار سفید و سنگین تر و با اندک زردی میباشد بخلاف آن و اما صمغ آن پس آنچه را از برادر

شیشه و سرب مساری الوزن سوده تسفیه با آب محلول قلی نموده و با آب محلول قلی بسیار بران ریخته با تش طبع میدهند

تا آنکه بسوزد و بارزانت میباش و تنکا را ازین قسم بعمل می آید و آنچه از درخت عرب بعمل می آید و درند که آب برک آنرا

میچوشانند تا غلیظ گردد و قرصها میسازند و این بسیار سبک و سفید مائل بسفاهی و ملوحت میباشد و این بسیار کم یاب است

و بورق الغرب نامند بهترین همه اصناف ارمنی یا رصاف مذکوره است و تند ترین همه زردی است * طبیعت آن گرم

تا واسطه سوم و خشک تا اواخر آن و نظرون و بورق زردی افریقی تا واسطه چهارم * افعال و خواص آن محلل و جانی

و جاذب خون بظاهر جلد و آشامیدن ارمنی آن قاطع اخلاط غلیظه و مسکن مغص و رافع قولنج و مذهب باه و مقارن سموم

و دهنهائی و با با دویه مناسبه جهت سرنگ بلغمی و با هموزن آن زیره کرمانی و ماء العسل و با طبع زردی یا خاشا یا سد آب یا

شربت و امثال اینها جهت تحلیل و راح و تسکین مغص مفرط و اینجانبان جهت رفع مضرت خون گرم کار و تحلیل خون

منجمد در معد و با آب و شراب جهت ذرا ریح و با دویه قاتله دلدان باعث اخراج و قوت فعل آنها است و چون پنجه رهم

آنرا در نیم رطل آب بپزند از دل و بر آتش ملایم جوش دهند تا آنکه آب گردد و در ربع رطل زیت عدس در آن ریزند و بنوشند

جهت قولنج یا بس خصر من قولنجی که عارض گردد از دندان نقره و سرب را و با بنفشه و صمغ عربی مسهل بلغم غلیظ و

مفرج کرم معد و زیره کرمانی و مذهب جهت رفع خنق عارض از شرب نظر و قطور محلول آن با آب و شراب زردی در گوش

جهت رفع ارجاع و تفتیح سد و ددی و قطع رطوبت جاری از این و با سرکه جهت تنقیه چرک آن و غرغره آن با خل خمر

جهت اسقاط زلوی در حلق مانند و آنکه حال آن با عسل جهت حلل بصر و ضماد آن با پید الاغ و سرکه و با پید خنزیر جهت

رفع سدیست کزید و سگ دیوانه و با صمغ المبطم برد ماهیل جهت انفتاح آنها و با الجیر جهت استسقا و ضماد آن با تیر و طیات

جهت دفع مزاج و حرار و حركه و بالهي كه در آن كردن ميل بسوي خلف نموده باشد نزد انحطاط علت و اثرات
 مهبطه نيز نافع و طلاي آن بزرگين بايوله جهت دفع عرق و رطوبتهائي جهت دفع عرق نيز رطوبتهائي جهت دفع عرق نيز رطوبتهائي
 و ستر من مومي از عرق كه خواهد آمد و مله و مست استعمال آن مجامه كنند با بدن و در هم آن با سده در هم روغن زيتوني بر ذكر
 و اطراف آن جهت تهيج اعصاب بهترين دوائى است و همچنين با غسل و ماليدن آن با روغن بر شكم و ناف و زنده آتش
 نشستن كسى كه در شكم او كرم باشد با عسل قند و اخراج آن و با آدامان مسخه يا محلوله ماليدن آن بر بدن صاحب حيات
 دوزخه منكام بود و تشعيريره و نشستن نزد يك آتش بين النفع و با مراهيم جهت چوب و حكه و برص و شستن سر با آب محلول آن
 جهت حرازه و نوزاد آن جهت دفع و طوبات رجم و احتباس چيش مفيد مفيد معد و محرك قى مصلح آن مصطكى و مسخ
 هر يي مقارنه است آن از يك گرم تا دو گرم را در قسم هرج آن از نيم مثقال تا يك مثقال بدل آن يك وزن و نيم آن لك و
 بعضى نصف وزن آن نظران و بعضى بوزن آن ملح اندراني گفته اند و با شستن آن بر مويه با صفت رقت آن و جهت داء
 انقلب و داء الحية نافع و چون خواهد اند آنرا بسوزانند طريقه احراق آن آنست كه در كوزه كرده سر آنرا محكم بسته را حذر
 كند از ايند و يك از ايند تا سرخ گردد پس از آنش بود آشته بگذارند تا سرد گردد و سائيد استعمال نمايند و محرق آن لطيف
 تر و حلت آن زياد و قوت بقرت بروق قوتى است

* بوريد آن * بضم با و سكون و اور كسر زاء معجمه و سكون ياء مثنا قنطاريه و فتح دال مهمله و الف و نون يعربى مستعجلاه
 نامند * ما هيت آن * بعضى است مفيد و همچون طول انگشتى و زياد دبران و مصمت و صلب و در ظاهر آن خطوط كشيد و وبا
 خشونت و بعضى گفته كه نوعى از مستعجلاه است و بعضى گفته كه آن از نروع مستعجلاه است و بعضى لعبت بر برده دانسته اند و
 بعضى غش ميكند آنرا بهر دري ني بدل آن بعضى مستعجلاه و بعضى لعبت بر برده را حذر و غند و نرق ميان ايشان بعلوم خطوط
 مستعجلاه است و علايت بوزيد آن اختلاف لعبت بر بوى كه بى حلاوت است و آنكه لعبت بر بوى كرده را است اختلاف بوزيد آن
 و كويها زنده مياورند و با نيمه نبات آن مجهول اليا هيت است و بهترين آن مطير با و صاب مذكوره است و اختلاف آنها
 ربون و بسيار هيت * طبيعت آن * كرم و خشك در آخر د رم و در اول صوم نيز گفته اند با طوبت نصايه * افعال
 و خواص آن با قوت تروايت و مبهى و محرك جماع و مسكن اوجاع مفاصل و نفوس و مفتح سد اجكرو و مبرز و منقى مدد
 و عصب و مفاصل و مسقط جبين و جهت استعمال و دفع كرم معد و اوراقه اخلاط غليظه بارده با ذاب و ترقيق و رافع سوزم بارده
 و بالخاصيت مدهل زرد آب را قرد ما با جهت هوا سوزاننده مضر ايشان مصلح آن عسل و خردل و قند از شر بستان آن تا يك مثقال
 و نيم بدل آن بوسه مفيد و كويها بوزن آن و ج و در تروايت نيم وزن آن زرد ما دوز را و نيل طويل است

* بوريد آن * بضم با و سكون و اور كسر زاء معجمه و سكون ياء مثنا قنطاريه و فتح دال مهمله و الف و نون يعربى مستعجلاه
 * ما هيت آن * بعضى است مفيد و همچون طول انگشتى و زياد دبران و مصمت و صلب و در ظاهر آن خطوط كشيد و وبا
 خشونت و بعضى گفته كه نوعى از مستعجلاه است و بعضى گفته كه آن از نروع مستعجلاه است و بعضى لعبت بر برده دانسته اند و
 بعضى غش ميكند آنرا بهر دري ني بدل آن بعضى مستعجلاه و بعضى لعبت بر برده را حذر و غند و نرق ميان ايشان بعلوم خطوط
 مستعجلاه است و علايت بوزيد آن اختلاف لعبت بر بوى كه بى حلاوت است و آنكه لعبت بر بوى كرده را است اختلاف بوزيد آن
 و كويها زنده مياورند و با نيمه نبات آن مجهول اليا هيت است و بهترين آن مطير با و صاب مذكوره است و اختلاف آنها
 ربون و بسيار هيت * طبيعت آن * كرم و خشك در آخر د رم و در اول صوم نيز گفته اند با طوبت نصايه * افعال
 و خواص آن با قوت تروايت و مبهى و محرك جماع و مسكن اوجاع مفاصل و نفوس و مفتح سد اجكرو و مبرز و منقى مدد
 و عصب و مفاصل و مسقط جبين و جهت استعمال و دفع كرم معد و اوراقه اخلاط غليظه بارده با ذاب و ترقيق و رافع سوزم بارده
 و بالخاصيت مدهل زرد آب را قرد ما با جهت هوا سوزاننده مضر ايشان مصلح آن عسل و خردل و قند از شر بستان آن تا يك مثقال
 و نيم بدل آن بوسه مفيد و كويها بوزن آن و ج و در تروايت نيم وزن آن زرد ما دوز را و نيل طويل است

* بول * یعنی با رسکون و از لایم بفارسی کمیل و شاش و بیهل بی موت و مظهر و به پیشانی است * ما هو * آن معلوم است
 و آن ما هی مشروب و معلوم حیوان و انسان است که طبعیت از راه کرده و مثانه را حلیل و یا قبل دفع میکند * طبیعت
 آن کرم و خشک * افعال و خواص آن بسیار جالی و ماطف و مقطع و بول هر یک از حیوانات بحسب ازجهت آنها مختلف
 میباشد و بول انسان اعدل از سایر احوال و بعد از آن بول شتر و گاو است و هر بولی را که بجوشانند تا غلیظ و منعقد گردد
 جهت قروح خمیده و نواصیر و آن مال و تبخیر آنها بیعدیل است و بول انسان جهت قروح عمیق و رطبه و ساقیه و جرب
 و حکه و حزاز و سعه و آبله و منع زیادتی قروح خمیده و بشور آب که در سر بهم میرسد و با بورد سرخ جهت کزیدن سنگ
 دیوانه که موضع لدغ را بدان بشویند و جهت داء الثعلب و برص و تشر جاک و سوختگی آتش و غملا و طلاء و آشامیدن
 آن جهت فساد هوا و کزیدن جانوران سمی و سهوم ما کوله و مد ارمیت بول خود در بول طفل بقدر دو کف جهت مار کزیدن و
 سائر موام و مد ارمیت بول خود در صبح ناشتا بقدر دو کف جهت دفع سوز و بعدیل و بدستور یانیم وزن آن آب برک خیار
 باد رنگ بشرط آنکه اگر توانند قبل از آن مقداری راه روند که خسته گردند پس بنوشند و شستن مقعد و بول کرم جهت
 ورم آن و در مرض آتشک شستن موی بآن مانع ریختن آن و حقیقت بآن جهت مغص و قطور آن جهت کرم کوش خصوص
 که در پوست انا کرکرم کرده باشند و ثقل بول بار و غن حنا حمل لا جهت ورم رحم و بار و غنهای کرم چکانیدن در آن و اکتحال
 آن جهت غرب و رمد و ظلمت بصر و طلای بول مطبوخ در ظرف مس با عسل جهت قلع بیاض که از قرحه بهم رسیده باشد
 و غماد خاکستر ز که با بول خمیر شده باشد جهت قطع نرف الدم اعضا و آشامیدن بول طفل تا بالغ جهت عسر نفس و نفیس
 انتصاب و طلای کف آن جهت تألیل مؤثر و بول گاو ماده بغایت جالی و جهت قروح اطفال و نواصیر و از کاف جهت درد
 معد و بارد و بواسیر و با مرصاف جهت درد کوش و با سرکه جهت درد دندان و شستن عضو بآن با خردل جهت خدر
 میجرب دانسته اند و بول خوک جهت قلع بیاض و بریزانیدن سنگ کرده و مثانه بیعدیل و بول خر جهت درد کرده و بول
 بز با سنبیل الطیب که هر روز مقدار چهل مثقال بول آنرا با یک مثقال سنبیل الطیب بپاشند جهت استسقای لجمی و قطور
 آن جهت درد کوش و بول شتر جهت ورم جگر و سده آن و استسقا و صلابت سپرز و تقویت باه و امراض بارد و احشا و قطور
 آن جهت جراحت کوش نافع و بول گاو میش با مرصاف جهت درد کوش و بول سگ جهت تألیل مفید و خواص
 احوال حیوانات هر یک بجای خود ان شاء الله تعالی خواهد آمد

* بول الابل * اقراضی است که از بدن میآوردند و در موسم حج در مکه معظمه از آنها الله تعالی شرفا و کرامه میفرشد
 * ما هی آن زمرای حکایت کرده که اهل یمن شترهای خود را در فصلی از سال بپیرای گیاهی که در آنجا میشود و
 مخصوص بدان آنجا است میبرند و بول آنها را جمع نمود * محافظت مینمایند و از آن قرصها میسازند و مالیقی گفته که نپین
 است که زمرای حکایت کرده بلکه چیزی است که یافته میشود در مغارهای کوستان مکه معظمه و غیر آن و آن قطعههای
 سیاه رنگ متعجب است معروف بصن الوبر و تجار از اعراب آنها را گرفته اقراض میسازند و بعضی گفته اند که بول و طوطا
 است که بعضی بر بعضی متر اکم میشود در مغارها و بعضی گفته که گیاهی است مخصوص بپال حجاز که آنرا کوبیده
 با بول شتر سرشته اقراض میسازند و با لجمه از ادویه مجر و نه الما هیست است * طبیعت آن کرم و خشک و در دم
 * افعال و خواص آن جهت اند مال جروح و قروح حیوانات و قطع نرف الدم رحم و بول آن جهت قطع حمل و بواسیر

و با عمل جهت تحلیل اورام طلا نافع و بسیار ماندن آن بر بدن با عصاره قرح آن اسفند و صلیح آن روغن گل
 * بول موئیون * بضم باء موحد و سکون واو و فتح لام و ضم میم و سکون واو و کسرتون و ضم باء مثناة تحتانیة و سکون
 و او و تون لغت یونانی است * ماهیت آن قسمی از مخلعه است و گیاه آن مابین شجر وحشیش و شاخ آن بار یک و پر شبیه
 و برگ آن از برگ سداب طولانی تر و بزرگتر و بر اطراف شاخهای آن چیزی مستند پر شبیه بستر و کوچک میباشد و
 در آن تخمهای سیاه و بیخ آن شبیه بد روغن و سفید و در آن رو با صلابت منبت آن جنال و زمین های صلب خشن مرکب لایح
 و مستعمل برگ و بیخ آن است * طبیعت آن در آخردوم گرم و خشک * افعال و خواص آن ملطف و مجفف و
 جالی و مفتوح و آشامیدن بیخ و یا برگ آن مقلد آن یک درم جهت ادراک بول و طبع و اخراج مشیمه و درد و برگ و ترحه
 اعمار و با سرکه جهت صلابت سوز و با شراب جهت گرم کردن مرام و با آب جهت عسر البول و عرق النسا و با شیر نازد و شید و
 جهت نفیض حصاة نافع و گوشت هر که سه قیراط آنرا افشانند بر کوفه او را عسر البول نکزد مگر آنکه عقری و را بکشد و چون
 چنین کند باید که ثانیاً آنرا تبارل نماید و مفتوح آن جهت تسکین وجع امتنان از سردی و تعلیق آن مانع کزین ن
 طرب و ضماد آن بر افتخار محل و راح آن مقلد آرش بر دست آن تا یک متغال مضر معد و صلیح آن عذاب بول آن باید و هراست
 * بولسری * بضم باء موحد و سکون واو و لام و فتح سین و کسرتون و سکون واو و تون لغت یونانی است و با سرکه
 و در آنکه بول و مول سوری نیم نیز نامند * ماهیت آن درختی است مندی عظیم و موزون کلی آن کوچک مد و و مشرف
 و شبیه و بعد از خشک شدن خورشیو تر میگرد و خشک آنرا بعضی در بالاش و گاه بر میندایند جهت آنکه میگردند در جا که آن باشد
 هزار بار در اینجا نمیند و نه بر و در آن در شکل فی الجملة شریه بعباب و کنار میند و در ریاضی و در ریاضی و در ریاضی و در ریاضی
 و سرخ نارنجی میگرد و در طبیعت کمی با اندک شیرینی و عذروت بسیار و بعضی اطفال و مردم آنرا میخورند و تخم آن در
 غلافی شده بخلق رازان و زانو و اندکی مایل و از آن تلح و از آنک که در طبیعت کلی آن سرد و خشک و سرد آن
 از آن زیاده و با قوت دافع * افعال و خواص آن محل و جهت تسکین درد دندان و دفع فساد و عوارض و عوارض
 و خالین قشر آن خصوص نار و با نیم رس جهت تسکین وجع دندان و استحکام آن و نه و خور و در آن قاض شکم و نافع
 و تمکین می و در نار و آن ازاد و در میسکه منی است و عصاره تازه آن عطر ساز و بخور و در بینی برای امور و در ابرو و در ماغی
 نافع و آب سردی از دماغ بر میآورد و عرق کلی آن مقوی ارواح و مفرج و جهت اعراض مذکور و ازاد و نافع و عطر آن که
 و با راد و صندل و زعفران و نمیند بسیار خوشبو و مقوی است و آشامیدن مطبوخ بوجع درخت آن جهت تسکین وجع اعراض و مریض
 که در دندان که میشود و در دندان و با سرکه و نمیند و در دندان که در دندان میخورد و مغشاة آن جهت تسکین وجع دندان و استحکام آن
 و نه و عصاره درخت و در نیم رس آنرا بر بشم و با این جهت استحکام رنگ ابرو بشم و از برای آن می ماند و رنگ آن
 میماند با شد و با قوت و درخت و در نیم خام آنرا از کوفته و در آب سبزه یا در آب طبع میماند جهت رنگ ابرو و در آب و در آب
 * بولسری * بضم باء و سکون واو و کسرتون و سکون واو و تون لغت یونانی است * ماهیت آن قسمی از نبات است
 ساقی آن بعد از آنکه در یک آن شبیه بد و ک کزین و نه و با سرکه و در آن آن شبیه بگل است و تخم آن ریزه و خور و در آب و در آب و در آب و در آب
 نیم و عصاره آن است * طبیعت آن در دوم گرم و خشک * افعال و خواص آن ملطف و مجفف و در آن راح و در آن راح و در آن راح و در آن راح
 برگ آن مد و بول و نقطه مشیمه و در گرم شکم و جهت گرد و در مثانه و در نافع و در با عصاره و در با عصاره و در با عصاره و در با عصاره

در پایه بدنند در قطع آن مجرب دانسته اند *

* بهنگام وصول بهضم باد فاسی و سکون ما و فتح کاف و سکون راء مهمله و ضم می و سکون وا و ولام * ماهیت آن

است مندی بارشهای بسیار قلیح و تیز و سیاه رنگ * طبیعت آن گرم و خشک در درم * افعال و خواص آن

و میوهی وجهت امراض ریاحی و بلغمی و حیات مرکه و تحلیل اورام و غریق النفس و دردها و شرابا و ضمه اذافع

* بهنگام مکره بهفتح با و خفای هار سکون نون و کاف فارسی و فتح راء مهمله و ما * ماهیت آن کیامی است مندی لباب آن

نایمقل از دوی و برک آن شبیه برک انار و از آن عریض تر و برک و ساقی آن شاداب و طعم آن از ک تلخ و تیز و سه نوع

میباشد سفید و زرد و سیاه کل سفیدی آن سفید و سبزی برک و ساقی آن کمتر و کل سیاه آن سیاه و برک و شاق آن سبز و قیره سائل

بسیاهی و کل زرد آن زرد و برک و ساقی آن سبز مائل بزردهی و این هر دو نوع بسیار کمیاب اند * طبیعت آن مرده در درم

گرم و خشک * افعال و خواص آن آشامیدن آب برک و ساقه گیاه آن جهت تقویت بهر رقیوت باد و دفع و رفع رطوبات و

ضعف آن هر دو و بلاغم و درم و صلابت طحال و جلد ام و مضمحه آن جهت امراض دهان و دردها و این و قطور آن در

چشم جهت رمد باد و طلای آن بر سر جهت صداع و در داء العلب و بهی و بصر و جل ام و قویا و اگر امراض جلد به دستهای

بشرط مدد ارمت و شاربین موضع هر مرتبه ربا به ادویه مناسبه دیگر مانند آنکه از برای داء العلب با اصل السوس و

برای جل ام و بهی و بصر با خربق ایض و برای جرب رطب با قویای مندی اخضر معرق و همچنین و با تخم صفت صدای بدن

را امراض جلد به است و گفته اند آشامیدن آن سیاه کنند موی ریش است خف و صانوع سیاه آن و گوشت که بیرون گوشت آنرا

با نمک با السوده از هویک سه درم به شامند و جمع قویای راد و ساعت تسکین دهند و اگر قویای مزمن باشد و مدت یک فرسخین

بهنگام خشک و کل تیسو و تخم بنوار که سنگسوده است و با مله و بلبله و آمله با السوده کوفته بخت با مسوزین آن دانه گفته سر شده هر

روز یک قریه تناول نمایند دفع گردد مجرب و چون بکنوله برک آنرا با سه ماشه نمک با هم حلقه ساقی و در و نون

در د شکم هر چند گفته بکسانه باشد زائل گردد و کونیک اگر تخم آنرا در زخم من عصاره بلاد و تخم ساقی و در و نون

بکارند و بجای آب آب بلاد و آن دهنند تا سبز گردد و یکدیگر مرغ سفید و ریای گیاه آن قویا و نون هر که آن در سبزه آرد

آن گیاه را از ریشه بر آرد و در سبزه خشک کنند و تا هفت مرتبه در شیر بهنگام تازه سبزه بسیار پس خشک نموده

ساقی و یک کف دست مور و زتا بکشته بخورند جل ام و بصر و زائل گردد و اگر تخم آنرا با گندم و ساقی و در و نون

قویا و بخورند با مسوز و ساقی قویا و نون و قویا کرد اند و اگر با مله و بلبله و آمله هر چهار مساوی و ریخ و نون یکی

دار فلفل بخورند قویای و زائل گردد اند

* بهوایی انوله بهضم با و خفای هار سکون را و کاسر و زده و الفات مندی است به معنی گیاه آمله و ساقی به جهت آنکه گیاه آن

بقل و شیرینی تا یک ذره و بر کهای آن زرد شبیه برک آمله میباشد در زرد و برک آن دانه ای کوچک و ساقی آن و برک

* طبیعت آن سرد و طعم آن تلخ و زحمه * افعال و خواص آن قطور آب لباب از آن و ساقه آن که مصلحه آب

از خارج داخل نمایند در نا صورت و قروح خفته چند روز بسیار با جهت آن مال آن موثر و ضمه اذافع و آن با ساقی

جرب مندی و دستهای جهت ضربه و سقطه نافع

* بسیار اکا بهضم باد فاسی و سکون نون و کاف فارسی و الف * ماهیت

آن بعضی است طولانی به ضخامت انگشتی و زیاده بر آن و طول آن تا یک و شش روز یا ده روز و بعضی کرده آن و رنگ پوست آن
زرد مائل به سرخی و ظاهر آن اندک کرده و در و چون گفته کرد دمانل بسیاری میشود و طعم آن بسیار تلخ و مغز آن ریشه
در و صلب و از ملک که رخک نیز مانند میآوردند بسا و اسلام آباد را از آنجا با طراف میبرند و بسیار زرد و زرد
طبیعت آن در سوم کرم و خشک و بار طوبت فضلیه و منسوب به مشتری است * افعال و خواص آن اهل آن
دیاری برای آن منافع و خواص بسیار نقل مینمایند و در هر مرضی باد وائی خاص مستعمل دارند امراض اعضاء الراس
جهت درد سر و وی از آنرا اکلاب سائید و بر پیشانی طلا مینمایند و میگویند که فی الفور در ذماکن میکرد و برای ام الصبیان
مقل از یک سرخ پیارا نکا بایک آنه قر نفل و یک آنه فلفل با شیر مرصع طفل سائید و میخورانند و برای شکر و پیارا نکا
وزرد چوبه از هر یک یکماشه با شیر زنان سائیده پارچه را بر آن تر کرده و موخته و ده آنرا گرفته در چشم میکشند و برای درد چشم
و رفع سرخی و جلای بیاض پیارا نکا چهار رقی زرد چوبه کرده و در حوض هندی افیون از هر یک یکماشه زاج سفید و رقی با آب
تاسه ساعت نجومی کامل سائید و حل نموده شیر کرم کرده برای درد چشم و سرخی آن بر حوالی چشم طلا مینمایند و برای
جلای بیاض و قطع آن با میل در چشم میکشند و ایضا بر احد در چشم قدری از آنرا با قدری زرد چوبه و قلیلی افیون و یا هر سه
و ساوی سائید و بر در چشم طلا مینمایند و در و سرخی چشم را زائل مینمایند و برای درد کوش که چرک آن جاری باشد
دو عدد باد نیجان را درست بر آتش کرم میکنند و میفشانند و آب آنرا گرفته و پیارا نکا در آن میسایند و صاف کرده
شیر کرم نموده و دوه نظره از آن در کوش میچکانند و میگویند فوراً درد را ساکن میکند و آنرا زائل میکند و برای
درد دندان پیارا نکا نک اند رانی تنباکو و حلتیت بریان کرده خاکستر پوست درخت و پوست درخت باد نیجان
دستی که بهندی بهتکیه گویند از هر یک قدری قوم گرفته و ریخته بودند آن میمالند و دهن باز کرد و سر را بر میارند
و آب و رو بافت دغ کرد و برای پیمس که مرضی است که در ملک هندی در بینی بهم میرسد میگیرند پیارا نکا و تریاچه
هندی از هر یک یکماشه و در روغن کا و خوب حل کرده اندک اندک سعو مینمایند اعضاء الصدر برای زیادتی شیر زنان
پیارا نکا یکماشه سیاه دانه زیر سفید شقاق با آب نرم سود و صاف نموده میآشامند تا سه روز و برای ضیق النفس و سرفه
گفته یکماشه پیارا نکا با پوست بیخ بریاره و پوست بیخ کنکویه از هر یک یکماشه درهم نموده در سرغلیان مانند تنباکو
میکشند ایضا برای ضیق النفس و سرفه گفته با آب مطبوخ پوست رنگی بکسور که آنرا بهندی بهتکیه نیز نامند و شاید
باد نیجان دستی باشد بدین نحو که نیم با و پوست آنرا در نیم آثار آب خالص جوش میدهند تا آنکه نیم با و آب بماند پس
قدری نمک داخل آن کرده از آتش فرود میآورند و صاف نموده یکماشه پیارا نکا و همان آب سائید و در شبانه روز با صله چها
چهار رکهری که تخمیناً یک و نیم ساعت نجومی میشود مقل از یک توله از آن آب را شیر کرم نموده میخورند و همچنین تا آنکه آرد
آب تمام صرف شود و اگر مرض گفته باشد و از این مقل از آب زائل نکرد و مرتبه دیگر تریاچه داده میآشامند و از برای دبه اطفال
که آنرا بهندی میآزایسل و بکھی نیز می نامند که در پهلوی چپ اطفال صغیر تا د و نیم ساله و تا سه ساله دفعه بهم میخورند
و علامت آن تب و جستن پهلوی و کود افتادن خصوص پهلوی چپ و نفس بیلا کشیدن و تواتر نفس و نگرتن پستان و گریه بسیار
و بیقراری و بی آرام بودن است چنانچه در ساله علیحد و میملا ذکر یافته مقل از یک رقی پیارا نکا بایک آنه قر نفل و یا فلفل
سیاه مرکب ام که باشد و آنرا در زهره خورک تر کرده و خنک نموده باشند و بعضی عوارض هندی چون آنرا مستعمل دارند نیز

از همان میانه با بود ایه آن شاید معجزه را نیکویند که فی الدور آرام میابد آنچه بالغه و برای تقویت معد و زیادتی
اشتها و بارانکاهه ماشه ناخواه و نجیب باد یا ن بیج شطرح مند میفلل میانه نمک ترب نمک سیاه نمک یا نکا از هر یک بکنوله
یکه صغیر و ج ترکی زاج بریان از هر یک یکماشه گرفته بخته با آب لیمو تا نه ساعت کامل محقق مینماید و خوب می بیند
و هر صبح بقدر نفوذ و با قلائی یک حب شام با آب نیم گرم بر روی برن و از برای تقویت معد و زیادتی اشتها و سرعت
مضم یکماشه آنرا با ناخواه و از زبانه و یا برنک و نمک سیاه از هر یک بکنوله با آب لیمو کاغذ می یعنی لیمو آب عقد ارد
در از د معد محقق بلیغ مینماید آنقدر که آب آنها تمام خشک گردد پس خوب بسته نکاهه میدارند شربتی از یکماشه
قاد و ماشه بعد از فراغ طعام روز و شب معجزه را نیکویند و از برای تقویت معد و رفع انواع اسهالها و بواسیر و ضیق
النفس و طوبی و سرفه یا رد و ریاح و قراقرشکم و با لجمه اکثر امراض بارد و رطبه یک وزن آنرا با دوزن فلل سیاه
نرم گرفته بخته خوب بقدر نفوذ می مایخته یک صبح و یک حب شام میفلل و این تجربه رسیده و از برای دفع انواع
هضمه خوراکیست باشد و خواجاری بخوان این قی و یا اسهال و یا هرد و مقل از نیم ماشه آنرا با کلاب و یا با آب
میائید و معجزه را نیکویند و از برای هضمه و طوبی و یا نمی عقد ارد و رتی یا را نکا و سه دانه قریل و بیست و یکانه فلل سیاه
نرم سوده معجزه را اگر قدری قابل پختن نیز داخل نماید بهتر است از برای هضمه رسوه الهضم بکنوله و از زبانه را جو کوب
نموده و در آب جوشن میفلل و صاف نموده عقد ارد و رتی یا را نکا و سه دانه قریل و بیست و یکانه فلل سیاه
و برای بواسیر و رفع اسهال و طوبی یک وزن آنرا با نیم وزن فلل سیاه نرم گویند با آب کنکبه سرشته خوب سازند و هر صبح
بقدر نفوذ شربتی دو حب صبح ناشتا و دو حب وقت شام فرود برن و بواسیر را طوبی و طوبی حاد است از ضعف معد و اسهال است
اعضاء النفس از برای استسقاء یا را نکا ناخواه تخم حلیه زبره سفید فلل سیاه پوست بیج بریارد پوست بیج کنار حنظل
از هر یک سه ماشه نرم گرفته بخته هفت حصه نموده هر روز یک حصه و نصف صبح و نصف شام با عرق بادیان می نوشند و بجای
آب ناخواه و از زبانه و بیج بریارد و پوست بیج آثار از هر یک چهار تواء در آب معجزه شافند و صاف نموده بجای آب
معجزه را نیکویند و از برای استسقاء هفت روز ناشتا با ادویه که ذکر مییاید سفوف ساخته با آب سرد معجزه را نیکویند و در این است
باز آنکا چهار رتی یکما صغیر و ماشه ناخواه تخم حلیه زبره سفید از هر یک چهار ماشه نرم سرد سفوف میسازند
و هفت حصه نموده هفت روز ناشتا میا شام میا و میگویند باید که بزردی بالای آن دال با خشکه
معجزه را نیکویند انشاء الله تعالی در آن حالت زائل میگرد در از برای طحال بیمار آنکار هر روز شربتی سیاه و زهره صافی
زرد چوبه سوخته زاج سفید سوخته قوتای مند می سوخته تمکای سوخته از هر یک یکماشه با آب برگ صبر که بهند می گویند و از
نامند خوب حل نموده بمقل اردانه ماش و خردل حب می بیند هر روز یک حب صبح و یک حب شام و کبر و اسب
بقدر ماش و صغیر را حب بقدر خردل عین مند و از ترشی و بادی بر روز می فرمایند و قیامی روغن در طعام آن داخل
مینمایند و قدری پیارا نکا را با سرکه مانده بر روزم خصال طلا می نمایند و از برای دفع پرست که از برای است که بعضی
مور است را بعد از زائیدن عارض میگرد و آن زن روز بروز زرد و ضعیف و لا غرمیگرد و اکثر طبیعت او عین می باشد
در رتی پیارا نکا را با بیست و یکانه فلل سیاه و باد و ماشه کوشند هفت که چنانوری است هندی رد و ماشه کوشند
هر که در حیل ماد و شربتی را بیج نموده و از شکش بر آورد خشک کرده باشند نرم سوده و چوبه میسازند و هفت روز ناشتا

مختور اند و از عمل آنها تا مناسبت بر میسر میماند ایضا برای بر سوخت یک سرخ پیارا نکار با عنبر اشهب و مشک خالص و زعفران
از هر یک در ماشه ذلعل سیاه بیست و یک آنه گوشت دهنیس گوشت بچه اهو که خام از شکم مادرش بر آورده باشد از هر یک
سه ماشه نرم سوده حبوب می بندد هر حبوبی بقدر یکماشه هر روز یک حب آب را میخورانند و از ترشی و بادی و از اغذیه های
بازده پر هیز میماند و برای دفع سلس البول پیارا نکاد و رتی نا نخواست یکه ماشه پوست پیچ بر یار پوست پیچ کنار تخم کنکویه
از هر یک یکماشه نرم کوفته پیخته صبح ناشتا میاشامند و برای نزول آب پیارا نکار با زرجبیل سفید سائیده بر موضع ورم
طلا میماند و بل ستر و ذلعل سیاه و برای نزول آب در خصیه شش ماشه آذر با پوست شیطان هندی و پوست پیچ تاتاره و
پوست پیچ بر یار از هر یک شش ماشه خشک نموده با عصا رطوبت درخت بکاین خوب حل کرده کرم نموده ضماد می نمایند
بعون الله تعالی در سه چهار مرتبه زائل میگردد انسموم برای مارگزیدگی الغورند ری پیارا نکا با شیر درخت عسکه بهندی
آکه نامند و شیر درخت زقوم که بهندی قهوسج نامند نرم سوده بر آن موضع طلا می نمایند و در پیارا نکار با جدار
محبوب سائیده مختورانند و با ذلعل نیز الا رجاع سه ماشه پیارا نکار در پا و آثار روغن سرشت یا کنکبیل خوب میسوزانند
و مانده شب کرم نموده بر موضع رجع میمالند و از هوای مرد محفوظ میدارند ایضا جهت ارجاع یکتوله پیارا نکار با کل
دما و دمه زرد از هر یک یکتوله کوفته در یک آثار روغن سرشت انداخته در شیشه کرد و چهل روز در آفتاب میگذرانند
و تا که بر هم میزنند پس عند الحاجة کرم نموده بر موضع رجع میمالند و برای تحلیل اورام و غده و تسکین ارجاع باد و وزن
آن ذلعل سیاه با آب نیم کرم سوده کرم کرده ضماد میماند * حب پیارا نکا * نافع از برای اکثر امراض مانند ضیق النفس
و سوزش فم معده و جذام و آنشک و جروح و قروح خبیثه و غیرها صنعت آن پیارا نکا چهار رتی زعفران و مشک
خالص از هر یک یک رتی کاغذ خالص و موم بای از هر یک یکماشه اجزا را کوفته پیخته سه حب میسازند هر روز یک حب
آنها را میخورند و غل ادرت ظاهر نخود آب و شب قلیه یا خشکه و اگر مزاج قوی باشد و هضم تواند نمود وقت ظهر کیله
مغزی مختورند و از حموضات و اینیات پر هیز می نمایند

پیهل * بکسر باء عجمیه و سکون یاء مثناة تختانیة و فتح باء عجمیه و لام لغت هندی است * صاهیت آن درخت هندی
است در جمیع ملک هند بهم میرسد و بسیار عظیم و چتر دار میباشد و نمود آنرا تعظیم میماند و برگ آن عریض اندک طولانی
و ناکره کمی و نوک آن بلند و تیز * طبیعت برگ پوست و درخت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن ضماد
پوست درخت آن که ضخیم باشد جهت تحلیل اورام و زخم نابور و برگ آنرا که بر دمل کرم کرده بندد و تحلیل برد و با
پیخته نمایان و برگ خشک آن که خود بخود از درختان سوخته کرم ماکوم در آب سردانند از آن تاهفت برگ و آن آبرایشند
تبع و قی را باز دارد و نیز پیهل بهندی دار ذلعل و انامند *

پیش زوین کیا * بکسر باء سکون یا و خاء عجمیه و فتح زای معجمه و کسر راء مهمله و سکون یاء مثناة تختانیة و نون زکیر
کاف فارسی و فتح باء مثناة تختانیة و الف و هاء بقرنکی جیسو نامند * صاهیت آن بخشی است شبیه به بهمن سفید و از آن
طولانی تر و سنگین تر و صلب تر و بعضی مائل بزردی و سنگین و بسیار صلب و اندک یراق طلائی فی الجمله شبیه با سخوان
زرد شده و این بهترین آن است و از چین و زیر بادات می آورند و کران بهما است خصوصاً نوع صلب سنگین مائل بزردی
آن * افعال و خواص آن مغرغ و مقوی قوی و ارواح و باه چون مقدار قلیل از آن را با کلاب بسایند و با شامند و با کوفته

بجهت بر آب کوشش باشد و بنوشند مقداری شربت آن یکد آنک تا نیم درم -

*** بیسم *** بکسر بارمکون یا مشتای تختانیه و کسر من مهمله و سکون میم * ما هیست آن شری است شبیه به یک کوچکی و صلب
و با زغب بسیار زیاد از به و انطالی گفته که درخت آنرا میوند از سبب و امرو و یا با نهال بلوط یا بید و یا قسطل که شاه بلوط
است می نمایند و کثیر الوجود و بسیار میوند از تفاح و صدف که بید است می نمایند و هنگام رسیدن شریان هنگام رسیدن شریان
دیگر است و تا از اسطوخودس می ماند * طبیعت آن در درم سرد خشک * افعال و خواص آن حاس اسهال و قوی
و قاطع خون و مانع خفقان و مقوی معد و دماغ و با عمل محلل ادرام و طبیعت آن فاذ زهر موم حاره و مضاعفه طبیعت آن
جهت تقویت دندان و جلوس در طبیعت آن جهت قطع نفث الدم و نزف الدم و زخم و بواسیر و برک آن جهت التیام
و انصاف جراحت تازه بغایت مفید و اکثرا آن مولد مد در عسر الجول مصلح آن روغن بادام بدل آن بلوط و عصاره
مقدار شربت آن از ده درم تا پانزده درم

*** بیش *** بکسر بارمکون یا مشتای تختانیه و شین معجمه * ما هیست آن بیخی است هندی بسیار می قتال که در اکثر جبال
هند و نواح آن میروید و انواع می باشد و در هیچ یک از انواع آن تلخی و تیزی و حدت نیست و لیکن همه مثل واندی القور
و بعضی از راج و اخلاط بر آب خود در قوت و ضعف و هلاک اندک اندک این سبب و بعضی گفته اند در بعضی اقسام آن تلخی و
تلخی است یک نوع آنرا سیتکه یا نامند بجهت مشابهت آن بشاخ آهو بره زیرا که بلیغ هندی سیتکه شاخ را کوبند و این را
چند ال نیز خوراند بجهت کال ردا و رخیائت صمیت زیرا که چند ال قوم بسیار در ذیل خبیث را نامند و این اکثر در کوه
دایریت که میان هند و خط واقع است و در کوهستان کیدار و که در سرحد تبت کوچک واقع است و در کوهستان مورنگا
و رنگور و رانگامانی و نیپال نیز بهم میرسد و بهترین و قوی ترین آن آنست که بوزن منکین و صلب و اندرون آن هیاه
نصف بر اق باشد و بعد از آن آنچه اندرون آن سرخ تیره پس زرد پس سفید تیره و بر ظاهر آن قطبهای میاه و بر روی آن چیزی
مانند طاق و یا کافور رسوده نشسته باشد پس آنچه اندرون و بیرون آن سرد و معتدل باشد بر هندی نامند و رنگ بدو آب کدند اند
قوت میانه آن بر تبه است که چون کسی آنرا بدست و با دیدن عرق آلود و یا بوزیان برساند در ساعت هلاک میکند بسمب
خمریت تا اثر خود و میگوید حکمای هند امتحان قوت آنرا بدین مینمایند که با تیل و بر شاخ کا و میش شیرداز میاند اگر
خون از رستان بر آمد و بعضی گفته اند خون از دماغ و شکم آن جاری شد و مرد بسیار قوی است و الاضعف و بعضی میانه
باین حد نموده اند که چون دانند درست آنرا بر شاخ کا و تعلیق نمایند اگر بجای شیر خون از رستان آید بسیار قوی است
و الاضعف و وجه تسمیه سیتکه یا را این نیز نوشته اند و گویند اگر کسی بر آن کا و میش و یا کا و هو ار شود در روز نیز تاثیر میکند
و نیز اگر بر کاب بماند از بیرون موزه و کفش بر آکبر پوشند آن مرایت میکند و بوی آن نیز کشنده است و اصل آنست که
خوردن مقداری خردله از آن کشنده است فی القور و اکثر امور مذکور را میانه بسیار است و میگویند اینچنین بیش کباب
و هلاطین و حکام در خزائن در زیر نگین خود محفوظ میدارند و نوع دوم بجهت آن است و این بیخی است که در ریاضات
و ناهمواری ظاهر شبیه بید و از بیرون آن هیاه و اندرون آن شکری رنگ صفت این نیز مشابهت سیتکه یا و صفت این از آن
ضعیفتر و قابل تدبیر و اصلاح است بخلاف آن و اهل اطباء هند بعد از تدبیر و اصلاح بجهت آن را استعمال می نمایند خصوص
ذیلهای آن را که بر نک روغن چراغ زرد و تیره حائل بسپاهی می باشد و سطر و حر آن بار یک مانند شاخ کوزن را زخمه

اقسام بجهناک بهتر است و گفته اند بجهناک را اقسام دیگر نیز هست ولیکن همه ضعیف و زایل است و شکل و رنگ اکثری شبیه بهم اند مانند زرد منشا با چلک و کجایین و این هر سه از اقسام بجهناک ضعیف اند و از دود آنک تا نیم درم آنها کشند و است و بعضی را فساد از روح و اخلاط و قسمی دیگر صنوبری شکل و کوچک بیرون آن مائل بزردی شبیه پسته و این را بهندی نیزک نامند در غایت تندی و تلخی است و این شبیه بجل و راست و بعضی با مقید آن در شیر جوش داده سمیت آنرا کم نموده رنگ کرده بجای جد و ارمید و رشد و قسمی دیگر شبیه با کلیل الملك است و این را قرون الاستیبل نامند و احیاناً در سنبل نیز یافت میشود و قسمی دیگر را بهرا که صورت گردند و این سفید مائل بزردی غیر مخروطی شکل شبیه به بیج نی کره دار و بقدر انکشتی میباشد و این را برهمنی نیز نامند و در اعالی کوستان حوالی کشمیر و غیر آن از مواضع دیگر بهم میرسد و بعضی آنرا مهوده نیز نامند و در طعم این نیز تلخی و تندی میباشد یک دانگ این گشتند هاست بکیفیت غالبه خود بهعوض آن درون و غلبه حرارت و افراط قی و اسهال و تشنج و تعفین از روح و تحلیل آن و قسمی دیگر را ملک یه نامند یعنی شبیه بزرد چوبله جهت آنکه بندرت در میان زرد چوبه بهم میرسد و گمانیکه آنرا میشتا سندان و لا از میان زرد چوبله جد الموده بعد از آن آنرا جوش نموده خشک کرده حمل و نقل بمیان مینمایند و رنگ این همزوا غیر با آنک زردی و منقط بسیاری میباشد و این را کالاکوت نیز می نامند و قوی السمیت است و گردند از خاصیت گیاه آن آنست که در هنگام وزیدن باد هاکن و در هنگام سگون باد متحرک میباشد و قسمی را اشتوا مینامند یعنی شبیه بزنجبیل جهت آنکه در میان زنجبیل احیاناً یافت میشود و این در قوت ضعیف تر از هر چهار قسم است و گفته اند شاید فی الحقیقه این پنج قسم از اقسام بیش نباشد بلکه بیج سمی دیگر باشد که بهجای بیش خوانده اند و یا آنکه بیش را اسم جنس بیج کبرند تا آنکه همه را شامل باشد و اقسام دیگر نیز گفته اند تا هجده قسم از آن جمله ده قسم زیون غیر مستعمل و هشت قسم مستعمل و بهترین این هشت قسم قیلا است چنانچه ذکر یافت و بنا بر تطویل ذکر نموده گیاه آن بقدر و شهری و بایک ساق و برگ آن شبیه برگ کاه و کاسنی و گل بعضی سرخ و بعضی زرد و بعضی بنفش گویند طریقی اخذ بیش رسائر بعضی سمی آنست که کما نیکه میشتا سندان و عادات باستعمال سمیات کرده اند در وقتیکه آن بعضی رسایل دل شب ها رفته در علفهای آن مواضع سیر میکنند هر جا که بیج سمی قوی بود از آن موضع شعاعی ظاهر میگردد قدری خاکستر از برای نشان و علامت بر آن موضع میریزند و روز رفته آن موضع را شکافته آن بیج را با احتیاط بر میآورند و رساله خشک مینمایند و اگر بند در زمینیکه اقسام بیج اعلائی آن میرویند مانند سبزهها و بجهناک و کالاکوت هیچ گیاه دیگر نمیروید مگر جل و از آن نیز بچند ذراع دورتر و بر اطراف آن و آن جل و از قریب آن بیش است و شاید بوحا بضم یا ه مو حده و سکون و او و فتح حاء موهله و الف قام این جد و از باشد نفی غیر آن خاک آن موضع مائل بسیاری میباشد و چنان مینماید که گویا چرب است و در موسم گل آن هیچ حیوانی کرد آن نمیکرد و زیرا که اگر بوی آن برایشان برسد هلاک میکردند الا حیوانی که آنرا مرش بیشتا نامند و مقر آن میان آنها و خوراک آن نیز از آن بعضی است و آن حیوان نیز سمیت بسیار دارد * طبیعت آن بدانکه حکمای هند و یونان را در آن اختلاف بسیار است جمیع حکمای هند آنرا سرد در درجه چهارم میدانند جهت آنکه آثار و فساد آنرا تابع خواص و جوهر آنرا منافی جوهر روح حیوانی میدانند و حکمای یونان گرم و خشک در مرتبه چهارم جهت دریافت بعضی از آثار آن * افعال و خواص آن اصلاح نموده آن جهت جد ام و برص و امراض سودا ریه و بلغمیه مزمنه مانند سرفه رضیق

انفس و قروح طبعه معتدله آن با مصلحات شهر باطلاء نافع و دستورات بیرون خوردن و مرکبات مصدوعه آن مانند ترناب تنک
و جویب بیش و معجون بیش و زرش و مفرح و لکشای بیش و تدبیر که بیش خورده باشد در قرا با دین کبیر ذکر یافت
و مصلحت اینجا ذکر میاید آنکه از جمله احوالی که ظاری میکرد شخصی را که بیش خورده باشد بخند از دست و بیخسی
اعضا و درم اعضای باطنی و لبها و زبان و خیر کی چشم و بر آمدن آن از حد که در عاف و در صرع و غش است گویند آن
استعظام رائحه کل آن نیز صرع عارض میکرد و هر که از آن اعراض نجات یابد قایم است که بسل منجر نکند و علاج آن
خورانیدن جدار مجرب زرش و د و اء المسک خصوصاً مر آن و خاد زهر حیوانی و معدنی و مشک ذالعی و بیست
بیم کبر است و آب برک بید الحبر که در ذوق فرمودن بطایع از دلجم و روغن کهنه پس آشامیدن چهارا و تبه طایع جفت
بلوط باد و اء المسک و تریاق فاروق و پوست بیه کبر مفید است اگر بیدار قوی نباشد و مهلت تدبیر بدهد و گویند تریاق
فاروق را چندین درین تاثیر نیست مگر جد و ارفاق را و نیز خورانیدن مشک و قنقل و باد زهره مدنی و شیر و سیر
و زنجبیل و طبع منقوش و جد و ارفاق و پوست بیه کبر و تخم زعفران و تخم سرور و حلیت و زرد و اولد و قنقل و سیر و کوشک
نور دشتی تدبیر کرده و مرش بیش تریاق اربعه و تریاق کامل و تریاق الطین جلد

بیش مویش بیش ماهیت این گوشت حیوانی است شید و درش منافع آن هر چه است است که منافع بیش است
و گوشت آن و باقی بیش و سایر مویشات حیوانی و نباتی است رجعت به حق و بر سر و جدام نافع و بعضی گفته اند که آن
نیازی است و در حوالی بیش میروین و فاد زهر او است و آنرا باید بخانا مندر آن حیوان و کما در دود و در بیش ذکر یافتند

بیش * بفتح باء موحده و سكون باء مثانه اعتدالیه و حاده منبججه مراد از و طلق آن انجم مرغ خاکبکمی است که بهار سی قشیر و خامه
ماکیه آن ربهتهای مرغی که اند اندامند * ماهیت آن معلوم است بهترین آن بزرگ معدن او آنست که در همان روز از مرغ
تولد کرده باشد زیرا که حرارت هوا مفسد آن است و حفاظ آن از فساد هوا در خاک نکند انجم * طبیعت زرد آن مرکب
القوی مائل بکرمی تا آن خود رجعت اول و سفیدی آن سر در نور در دم و پوست بیرون آن در اول درم سر در خشک و پوست
مفین اندرون آن که غرق نامی سر در خشک در اول * افعال و خواص آن زرد نیست و رشت آن مبالغه کند و من آنرا بقدر
تأمل القوی در دل و داغ و بدن و بعضی وجهت منج نزلات خار از سینه و صلاح حال سینه و خشونت آن و لغت الدم
و خشونت معدن و وروده و حنانه و تر حده کرده و مثاله و مقوی شخصی که خون زیاد از ریه دفع شده و یا بعضی از فصل بهم رسانیده
باشد و موافق مزاج سوداوی و چون زرد آن را در ظرف چینی یا شیر آن بر هم زنند و با آن ک فلفل یا سرخ در ظرفی مس و
شیر آن که در آن آب باشد بک اول و جوش دهند تا نیم بخته گردد و در این برهم میزد و باشت و این بهترین انواع طبع آن است
و سریع الجذال است و جهت حلق و موزد و لغت الدم و تقویت باه و خوردن زرد خام آن جهت دفع اذیت گردن
ما و تصفیه صوت بر حرکت مثانه مفید مضر معدن را کنار و مد امت آن عروا حضا کرده و بهی و تلف و نیم بخته آن در مزاج
اطفال نایب مناجب شیر و بسیار بخته آن در برهم خصوصاً در مزاجیکه بسیار رطوبت غالب باشد و مورت قوامی عجاج آن
اذویه خار و آب بزمه و یا کن و جهت سرفه و یا نیم کمان جهت ضیق النفس و یا آن ک ناک و کن و انز و جهت تسهیل
بلغم بفعل دل و یا دم الاغویین جهت زهر و یا کنه و یا رطوبت شیر جهت قطع سیلان خون و تسهیل نفوسات عروق و تسهیل
و بازورده اند عویض را کن و یا مثال اینها جهت اسهال و یا مصلحی و مانند آن جهت درد شکم و یا نیم تراش و بزرگ و ناک

مستقر و نشانه تصبیا و کرمی و دار چینی جهت تقویت باه و بغایت نافع و بخت آن در سر که قابض طبع و مانع رختن مواد معدیه
و صفا دآن با روغن گل و بایرونه جهت ورم چشم و انشین و مقعد و باموم در رغن جهت تکلیف اروام و اعصاب و طلاق بخت
آن باز عذر آن و روغن گل و آرد جوهر پیشانی جهت منع نوازل و ضربان چشم و جهت ورم بواخیری و مقعد و ضربان
آن و با عمل جهت کلف و آثار سیاهی و بامروز عذر آن جهت ورمیکه از خون غلیظ بهم رسیده باشد و بتهائی جهت شقاق
سفلی نافع و چون زردی آنرا بقدری مطلوب چهار پنج عدد و یا زیاد با زیر کرمانی و کل یا بونه نرم کوبیده درهم هرسشته بر
پارچه کرباس آب نازیده مالیده کرم کرده بر کمر بپسپانند در دو وجع آنرا تسکین دهد و تقویت بخشند و بتهائی چون پارچه
کرباسی را مدور چیده وسط آنرا سوراخ کوچکی نموده بر آن بمالند و بر دمل و یا ورمیکه خواهند منفجر گردد کرم نموده
بپسپانند در یک و روز منفجر میسازد خوردن زردی یا سفیدی آن موافق محرور المزاج و تدفین روغن زردی آن جهت
بر آمدن موی ریش و غیر آن و برای تقویت باه و جهت تمدد و تشنج امتلائی حادث از برودت و رطوبت مجرب و سفیدی
آن مغزی و خوردن آن مولد خلط خام و لزج و دیر هضم و با آرد جوهر قاطع نرف الدم و نعت الدم از فوقی و تحت وضاد
آن جهت درد چشم و حرارت مقعد و قروح حار و خیمه و سوختگی آتش و آب کرم و منع آبله کردن آن و بر بصره جهت رفع
اثر حرارت آفتاب و آتش و باادویه قابضه بی اندک جهت قطع خون رعاف که از پرد های دماغ آید و با کد و بر جبهه جهت
منع رختن نوزله چشم و طلاق آن به تنهائی رافع و مسد و مسام و جهت اروام حاره نافع و با کافور و بزرالنج جهت
تبرید چشم در رفع حادث از کرمی آفتاب و با آتش و حقه آن با اکلیل الملک و امثال آن جهت تسکین و جمع
امعاء و سنج و اسهال مراری و حصول آن با روغن گل جهت ضربان مقعد و ورم مقید و پوست صلب و بزر آن جالی و متعفن
قروح و قاطع رعاف و جهت جرب و حکه و ذر و زور آن با صدف جهت بیاض چشم و نظور و مکس آن یعنی سوخته مانند آهک
مغیله شده آن با عمل جهت قطع بیاض چشم بغایت سریع الاثر و نفوخ سوخته آن بقدریکه سیاه شود و خاکستر نکرده جهت
قطع رعاف مهلک و جرب و خوردن تازه مستحق غیر محرق آن بقدری که در دود رهم مهیج باه و طلاق آن با عمل و سرکه جهت
تحلیل اروام و ذر و زور آن قاطع خون و جهت التیام جراحات کهنه و الصاق جراحات تازه مغیله و پرده ملاصق پوست آن
یعنی غرق با خون بچه کمتر تر محمول مغیله بکارت است و از اسرار شمرده اند و پوست تخم مکس در جمیع افعال مانند آهک
است جالبینوس حلی ایجهت نیم بخت نمودن آن قرار داده که هرگاه در آب گرم جوشان بکن ارقند تا حدی که شمار
کنند و چون در آب سرد بر آتش گذارند تا سه صد عدد که شمار نمایند نیم بخت میشود و مقول از شربت آن از پنج عدد تا
پانزده عدد در تخم سائو طپور در اماکن خود ذکر خواهند یافت ان شاء الله تعالی و با لجمه بیض سلحفاه بری جهت صرع
و بیض رخمه جهت دفع سدوم و تخم تد و روغن تد و روح و دراج و کبک شبیه اند تخم مرغ خانگی و طریق نکایس تشر آن و
خلوای زردی آن و رشته و شش رنجه که بفارسی شش رنجه و نسخ عجمه با قسام و کوکو و نیم رو نیم بست در قرا با دین ذکر بابت
بیل * بکسربا و سکون یا عمتناة تحتانیه و لام لغت هندی است * ما هیست آن ثمره رختی است هندی بقدر آنرا بزرگی
و بهی متوسن و پوست آن در خامی سبز و نرم و بعد از آن بسیار صلب و بعد رسیدن مائل بزردی و بعضی زرد کم رنگ و پوست
آن اندک نازک که زود شکسته میگردد و بر سیدن ضربه و صدمه و مغز آن اندک شیرین خوش طعم طیب الرائحه مائل
بزردی و نرم و تخم آن در غلافهای طولانی و در مغزانی پنج و شش ریاز داده بحسب خوبی و بدی نوع ثمر آن بالای آن تخم ها

یعنی در جوف غلاف آن رطوبتی لزج اندک تلخ با حلاوت و عذوق و بالای آن غلایها در بین آنها در پوست صلب
مغز آن در ریشه های باریک نیز دارد که از پوست و ریشه در جوف مغز آن نفوذ کرده در بهترین آن آنست که بزرگ و رسید
و پوست آن نازک و بسیار خورشیور و مغز آن بسیار شیرین و خوش طعم و رانجه و بی عذوق و تشنه های آن کم باشد یعنی آن
غلایهای مذکوره کوچک و از هم دور و سهولت و بند و آنکه شکافته گردد و رطوبت از جوف آن به مغز آن سرایت نماید و بند
طعم گردد اندک و در ریشه های آن نیز کم باشد که با مائمی توان از آن چند نمود و چون در آب حل نمایند و از صافی
بگذرانند تمامی مغز آن از صافی بگذرد و ریشه کمی در آن بماند و شربت آن محتاج به شیرینی از خارج برای نیکوئی طعم
و شیرینی نباشد و اگر باشد بقدر قلیلی شیرین گردد و آنچه بخلاف اوصاف مذکوره باشد زبون است و درخت آن بزرگ
تا بقدر درخت گردگان و سیب و بزرگتر از آن نیز میشود و هر یک آن بزرگ تر از بزرگ سیب میشود و فی الحقیقه شبیه
بآن و چوب آن صلب و سنگین و کم ریشه **طبیعت** بخته رسید شیرین آن گرم و راول و خشک و در دم و نارس بسیار
خام آن سرد و در دم و نیم رس آن سرد و راول و خشک و در دم و با قوت قابضه **افعال و خواص آن**
مقوی دماغ و قلب و کبد و معده و قابض اسهال مزمن و قاطع لزوجات و حیض خواجه مغز آن و این شیرینی و با
شیرینی بخورند و یا شربت نموده یعنی در آب حل کرده یا شیرینی و این شیرینی بی کلاب و با کلاب بنوشند اما اگر کلاب
ندار آن مولد بواسیر و سد و خصر صافیم رس آن و صلیح آن شکر نیم وزن آن تا بوزن آن و نیم رس آن را چون بکل بگیرند
و در زیر آتش طبع دهند و از مغز بخته آن مقل ارسه چهار مثقال تا هشت مثقال و زیاده هم بحسب حاجت با موزن آن
شکر و یا نبات و یا نیم وزن آن نیز بحسب حاجت تا شش بخورند جهت حبس اسهال مزمن نافع و مجرب و زرع نیم آن صاحب
دستور الاطبا گفته که در کتب فارسی که در هند و میان تالیف شده خواص بسیار برای آن نوشته اند اگر بخوبی مقرون
آید از عجایب و فوائد خواهد بود طریق اخذ آن آنست که بگیرند تخم آنرا و بطریق پتال جنین و روغن آنرا بگیرند و عدس
که ماه بخورند هر روز مقل از یک ام آنرا با آب مطبوخ حلیله و بلیله و آمله منقی از مریک سه عد که دوسه پیله آب جوش
دهند تا یک پیله یا اندک بنوشند عجایب و منافع بی شمار مشاهده نمایند و نیز نوشته که بگیرند از حلیله و بلیله و آمله و یک پیله
و در آب بجوشانند و صاف نمایند و یک تا یک ازین روغن و با آن مزوج نمایند و تا چهار روز یا شش **باب سوم در**
بیان ادویه که حرف اول آنها تا هشتاد و نه است **فصل الثانی مع الالف**
تا قبول **بفتح** تا و الف و نون و هم باء موحد و سکون و او و لام لغت هندی است و قبول و بان نیز نامند **ماهیت**
ان برگ نبات نجفی است یعنی نباتی است بیاض و در مانند کور و حاق و شاخ آن باریکتر از آن و برای آن نیز در است
میکنند و برگ آن سبز بهن و نصف بالای آن منور و بر سر آن تمز و پائین آن عریض و مجلس بی تدریف و رعب رسانده
برگ آن اندک باند و چند نوع میباشد بگونه آنست که برگهای آن نازک و کوچک و سفید میگردند و عمل و صفت آن مکه
که دمی است از مشقات صوبه بهار عظیم آباد و لعل آنرا مکھی نامند و این خوشبو و نیکو طعم و لطیف و گرم حدیث است
طبیعت آن معتدل و حرارت و برودت و نوع دیگر انگیر است که در شاه جهان آباد و اگر آباد و نواح آن و در کهن
میشود برگ آن بزرگتر از برگ مکھی و در جمیع افعال و خواص و مزاج قریب بآن و نوع دیگر آنست که برگهای آن بزرگ
و در میان خایف و نازک و در سنار کانون که قریه است از قریه منافات چهار انگیر نگر از آنکه میشود به قوری مینامند و در

حدت طعم و رنگی را آنچه شبیه بقدریول میباشد * طبیعت این کرم در آخر رم و خشک در اواسط آن و نوع دیگر که برکهای
 آن بزرگ و متوسط و نازک و بتدریج سفید میگردد و در اکثر بلاد هند و بنکاله میشود و این را سانچی مینامند و این نیز
 لطیف و خوشبو است ولیکن بطاقت را آنچه آن سه نوع نیست * طبیعت این جاربیس قریب باوانل درجه ثابته است
 و نوع دیگر آن است که برکهای آن سبز و بزرگتر از آنها و با حدت طعم و رنگه مینامند جهت آنکه مخصوص بنکاله است
 * طبیعت این جارد را و آخر درجه دوم و یابس در اواسط آن و هر یک از سانچی و بنکاله اصناف میباشد در هر بلدی
 و جانی بقسمی در بعضی جاها و رقعه آن بزرگتر و در بعضی جاها کوچکتر و از اصناف بنکاله آنچه برکهای آن نازک و کوچک
 و اندک عریض میباشد ملکوری مینامند منسوب بملک ورنامد بهی است از دیهات مرشد آباد که در اینجا بهم میرسد و این
 بهترین اصناف بنکاله است و با لجمه آنرا انواع و اصناف بسیار میباشد در هر بلدی و جانی بنوعی خاص و بنامی مشهور و
 برک تمام آنها تا در درخت است سبز میباشد و بعد از چیدن بعضی را بتعمیل سفید و بدیندین لحوکه برکهای بسیار از آن را
 در زمینی و یابسندی دیا کیره که بهندی توکری مینامند کرده و آنرا به پیشال یعنی کاه برنج یا کندم که بهندی پیران نامند پوشیده
 و در زمین کودی بمقدار آن کند و در آن کود ال آتش می افروزند تا قند ری کرم کرد و پس آتش را از آن کود بر آورده
 و نمیل تا ببول را یکسبانه روز در میان آن میکند و در بالای آن سنگی و یا چیزی ثقیلی برای آنکه برکهای نرم شده برهن
 به نشینند میکند و پس در تابستان شهادر شبنم و در زمستان جاف کرم لگه میدارند برکهای آن سفید و نازک میگردد
 و بیخ آن آنچه بتحقیق پیوسته خولنجان است که بهندی کولین نامند و در خولنجان بیان آن خواهد آمد انشاء الله تعالی
 و بهترین آن مطلقا برک متوسط سفید نازک کهنه آن است و برک خام نوری و سبز تازه اخلاص نموده و یا بسیار کهنه بد رخت
 مازده و رطوبات آن بتخلیل رفته همه زبون زیرا که این نازک و لذیذ و این زمخت و با غوصت میباشد * افعال و خواص
 آن مطلق مفرح و مشهیی و مقوی معده و جگر و دماغ و دل و حافظه و فهم و نشاط آورنده و مفتوح و مد ر فضلات و دفع آن بجهت
 رفع رطوبات دهان و لثه و استحکام و تقویت دندان و لثه و خوشبوی دهان و تسکین عطش کاذب بلغمی و کوسکی و تصفیه صورت
 و ضیق النفس و سرفه با و در طبوبی بلغمی و تقویت معده و هاضمه خصوصاً با فوغل و دانه میل با فاع و قاطع زنفالک م لها و بتخلیل
 و ارام آنها و مضاد آنها ملحم جراحات تازه و بستن برک پان بنکاله کرم کرده برنز و آب که در ریخته باشد و سه برک بالای
 هم یعنی سه که بسیار سفید در ابل و در دوسه روز بتخلیل متمرک و اگر بسیار کرمی کند و قاق نهان و زرد و برک بالای هم و یا یک
 برک بندد و یا آنکه متوالی نه بندد بلکه بتفاریق یک روز ازاد و روز در میان تا بتخلیل رود و چون برک تا ببول را با مصالح
 آن که قلندر فوغل رقی کرده و قلیلی کات هندی و اندک آفک مغسول است و اهل هند قاطبه باینها میخورند بخایند و آب
 آنرا بر زخم تازه عموماً و بر زخم گچلی سر بعد سورتراشی و خون آلود بودن بمانند و همچنین بعد ختنه اطفال بران بچکانند
 و یا بپاشند خون آنرا بند میکند و موجب خشکی و سرعت اندام میگردد و دستور خوردن آن آنست که با مصالح مذکوره
 خوب مضغ نموده آب آنرا میخورند و ثقل آنرا می اندازند زیرا که ثقل آن مسدد و مورت قوایج است و گاهی برای لذت
 و برای تقویت معده و تقطیع اخلاط بلغمیه چند دانه قاقه عصار و یا کبار و یا یک و دانه قرقفل مزید مصالح مذکوره مینمایند
 و ناشتا خوردن آن مضر خصوص مضر و المزاج را و در بعضی امزجه ناشتا اسهال میآورد خصوص بنکاله آن و چون بی مصالح
 مذکوره یا نمک جهت هضم تاده برک آنرا از بادیه بحسب برداشت طبیعت بخورند اسهال بلغم مینماید و سرفه و ضیق النفس

را اهل اهل صله هرگاه تا اول گوشت مرادشان مرکب سگزی است که از بزرگ تا بزرگ و جزو بزرگ و شریعت نبات و غیرها که تهنیت
میل عدل رد و برآید بی نسخه آن ذکر یافت و هر یک آن نیز

* تا و به پنج تا و الف و راء مهمله و عا طبعیت آن احم درختی است هندی تنه آن بسیه رنگد و قوی و بر سر آن برگها و هر یک
با ساقی بلند و چتر دار و هر یک مشتمل بر برگهای بسیار بهم پیوسته شبیه به پنجه آدمی و بلند و اندک ضخیم تر از برگ خرما
و قارچ و از چتر آن اهل هند به دزن میسازند و از برگهای آن بوریامینا کنند و نویسنده کان اهل تنگ که اندیشه نیز نامند بجان
کاغذ با قلم آهني د فاقه خود را بر آن می نویسند و مدتها میمانند و آن نروماده میباشد و آن خوشه بر می آید و حرامی بندد
خاندن نخل نروماده آن نمر می بندد و نمر آن فی الجمله در شکل شبیه بنار چیل خام با پوست و جوف آن پر ریشه و در آن
دانهای ابلک که بعضی در بعضی نمرها چهار دانده و در بعضی سه و در بعضی یک دانده میباشد و آنرا بهندی
قارک می نامند و در رخامی شکفته بر می آورند و میخورند و شاداب رنارک و اندک شیرین مانند فانوده منجمد و منزه
نار چیل تازه بسته میباشد و هر چند رسیده تر شود صلب میگردد تا آنکه مانند مغز نار چیل درختی بسیار صلب میشود و
درین هنگام در میان درختهای بالای دانده آن که مادل انبه ریشده را است و طوبیت از ج و ک که درین مائل تلخی وید بر می
هر یک از آن هم میسوزند و بعضی مردم آنرا قدری میبلانند و اندک شیرینی داخل کرده در روغن مثل کلونه بریان کرده
میخورند اهل بنکانه و عظیم آباد اهل هند سر خوشه نمر آنرا خورده و خواص ماده و از ماده بسیار درین و بهر بخامی آورده
ظرفی کلبی را بدین می بندند و رانچه آب و ران جمع میگردد بر میان آرد و می آشامند و آنرا تازی می نامند و طعم آن اندک
بشیرینی مائل و فی الجمله کوبیده را صحت و رنارکی که در کرمی مواید آن تر سیده و بپوش با ماده میسوزند که عذیب و سکر است
و چون بپوش آمد مسکرمی گردد و باندک کرمی و حرارت آفتابی که بد و رسد و یا آنکه ظرب آن آورده و بپوش قدیم باشد
بسیب کمال لطافت بپوش میاید و مسکرمی گردد و لطف ظریف نوی و بدین می بندند و قبل از طبع آفتاب که میگردد
آنرا میخورند و حرامش بخوردن آن و رنوع بدین دارند نزدیک درخت آن رفته به چتر فرو آورند و درین مجبورند و هر وقت غریب
را بچیل بد می نمایند و رانچه در ریه اند و با ماده سحجه را ساعت دررد میآورند و باین بسیب گرمی هوا اندک مسکرمی باشد
و از آن سر که نیز میسوزند و آن سر که بسیب رنارک و لطیف میباشد * طبعیت آن اندک حرام آن سرد و تر و رازی آن مرکب
القوی با حرارت ضعیفی و رطوبت بسیاری و دانده نمر پنجه آن سرد و خشک و سر که آن سرد و تر و رازی قوت فایده
* افعال و خواص آن دانده نمر خام آن تلیل و بطبی الهضم و نفاح و رفع تشنگی و مقوی با و رانح اسهال و خون
و در ریه و سقظه و مد و بول و ناری آن نفاح و مقوی با و منعظ و مسمن و مقوی از رانح و منشاء و رفع تشنگی و مد و بول و جبهه
حرارت بول و قورح میجاری آن نافع و اندک مصلح و آنرا آن مورت و در خصوص مسکرمی آن *

* تا و چهار * به پنج تا و الف و لام و فتم و کاف و حقای تا و الف و زنج و راء مهمله و الف طبعیت هندی است
و عوام تال مکهها مایه نون و بزبان بگله تال مکهها و نامند که طبعیت آن آفتابی است و کاف طبعیت آن آفتابی و رانک
براق و نعلاب مانند بود و گیاه آن بقدر رنارک و شادابی بسیار از یک می روید و رنگ آن شبیه به رنگ کاسنی رانح
و در شب در و نعل آن سفید و در روزا تر از نعل کاسنی و عدل طبع این نروماده اندک طبع کاسنی و در آن در آن در آن
های این نروماده اندک حرام بخوردن میباشد لکن کاف و فتم و کاف و حقای تا و الف و زنج و راء طبعیت آن گرم

و خشک بار طوبت فلهیه * افعال و خواص آن تخم آن مفرج و مسکن و مبهی و زیاد کننده قاعی و مسک آن در دایع
 فساد سود از خون و چون نرم گویند و مقلد از یکدوم ناسه چهار در هم آنرا با میوزن آن قند یا شکر و یا شیرک و تاز و در عسل
 و یا شامند منی را زیاد میکند و امساک منی میآورد و سرشت آنرا از جریان منی را بر طرف مینماید و گویند که آنرا این
 شربت یا عسل نیز میآشامند و داخل معاجین مبهیه نیز مینمایند و بسبب صلابت در گویند که میگرد و آشامیدن آب مطبوع
 برک رساق آن و ملاقه آن جهت استسقا بسبب قوت ادرار آن مفید و ضامد سائید که گرم کرده برک رساق و بیخ آن بشامی
 بر کمر جهت رجع طهر در مفاصل جهت تسخ عضل و رجع آنهار بخور آب مطبوع آن نیز جهت امراض مذکوره نافع
 * فصل فی التاء المثناة الفوقانیة مع الباء الموحدة *

* تبین * بکسر تاء سکون با رنون بفارسی که نامند و اسم جنس آن است * ماهیت مطلق آن معروف است و هیأت که
 هرگاه می بنویسد علتی است * طبیعت کثر آن در اول سرد و در دم خشک و بعضی را بحسب آن چیز مختلف * افعال
 و خواص آن جلوس در طبع که کند م و تعریق به بخار آن جهت تحلیل ادرام و رفع امراضی که از برودت هوا
 و برافیه رسیدن باشد و ماییدن آن در قدامین جهت رنجی که از مشی بر برف و یخ حاصل شده باشد و شستن بدن بدان
 جهت رفع احمیا و سستی نافع است بکسر بشاره را شبیه بشرد و مریض میسازد و جوش دادن ترنج و بانگ و لیسوی درست در آن
 و تبیدیل نمودن آن دوسه مرتبه باعث شیرینی در زوال قلحی پوست آن است و ضامد خالستر آن بانیم وزن آن تنک و قدیمی
 سرکه سرشته جهت قروح ساقین نافع که جو میرد و افشاش آن جهت محرورین مفید و غسل که با قلا جهت قلع آثار جرب
 و کلف خصوصا سیاه آن و چشم و برک خرا را از آن رنگ مینمایند و سیاه میگرد و از خاصیت که با قلا آن است که چون در
 زرد رخت میوه داره کام ظهور شکوفه آن بخور نمایند آنرا و شمر آنرا محفوظ میدارند از افتادن و مجموع که خصوصاً که
 خار که جلبان نامند مضر و سب و خوا بیدن بران بغایت محروم و عرق که کل مقوی دل و دماغ و جهت رفع غشی و سستی و
 ضعف دل محرورین بغایت نافع و طریقه اخل آن آنست که کل دیوار خشک را با قلاب در یک عرق کشی کرده و مقدار
 نمایند و بقدر حاجت بیاشامند و بگویند که کل خصوصاً که کل دیوار مطبخ در د خورد که بران آب و با قلاب پاشیده باشند
 نیز مقوی قلب و دماغ است
 * فصل فی التاء المثناة الفوقانیة مع الدال المهملة *

* ندرج * بدفع تاء مثناة فوقانیة ردال و سکون راء مهملتین و جیم معرب از تاء در فارسی است و بترکی قر قار و در
 قنکان و ما زند و آن توریک و هندی لوه نامند * ماهیت آن زائری است خوش رنگ نیکو منظر ملون منقش شبیه بدراج
 و از آن به تر و کو چکر و حلال گوشت * طبیعت آن در دم گرم و در اول خشک و خشکی آن از دراج کمتر * افعال
 و خواص آن گوشت آن بغایت لطیف و سریع انضمام و مولد خون صالح مقوی دماغ و نیم و رافع نسیم و دوسواس خصوصاً
 که ناسه و دوسواسی آجابه در افتاد نمایند و اکحال زهره و خون و بدستور و قطور آن جهت بیاض و نزول آب در چشم
 و سوسوزن آن مدفع سرد دماغی و جهت رفع نسیم و دوسواس و خیالات فاسده مفید و علائی سرکین آن جهت بهق و برض
 و کلف و اصلاح بشر زنان حامله نافع و خالستر بر آن سیاه کننده و مواضع و یکن زرد سبیل میگرد و زرد را استخوان آن
 بسیار نرم سائید که آن مانند چهار جهت التیام قروح مجرب را کنار خوردن لحم آن مصدع و مواضع صغیر و در خوردن
 * فصل فی التاء المثناة الفوقانیة مع الراء المهملة *

تراپ * بسم تار و نغم را در محله را آن را به مرحله بهار می خاک و در آن می نماند * ماهیت آن معدن و از طایفه
آن مراد خاک است که سبب تابش آفتاب و منبسط شدن و در طایفه گرم شدن باشد * طبیعت آن سرد و با اعتدال و خشک
* افعال و خواص آن محیف و رادع و خاک اجاع بسیار محیف و قوت رادع آن زیاد و با آنکه تحلیل غماذ آن
رادع و محال اورام و محیف و طویات و خاک که در میان نمک باشد و با غلبه سفالی که در آن نمک کنه اریله بسیار محیف و
محال است غماذ آن جهت تحلیل و طویات و اورام بارد و رطبه انقب *
تراپ المربعات * ماهیت آن خاک چهار راه است * طبیعت آن الطف و اعتدال است بسبب کثرت صدقات
مختلفه و تردد و آمد و رفت بسیار * افعال و خواص آن محیف و منقبی جراحات چرک دار و با عصف التیام آنها و جهت
استحکام اعصاب معتدله و متوله و استمقا غماذ آورد کفایع و جزو بعضی از معاجین قدیمه است و گفته اند از خواص آن
است که چون قبل از طلوع آفتاب روز شنبه بدست چپ آنرا بردارند و در خرقه کبودی بسته تعلیق نمایند محررا باطل
مینماید و منع شر آن میکند و چون زنان مرخود را بدان بشویند در حمام از نظار که عین زانند محظوظ میمانند و چون در
ماهت سوم روز چهارشنبه بردارند جهت عداوت و تقریق مؤثر است

تراپ الاصداد * ماهیت آن خاک مغارة جبل صید است از بلاد شام * افعال و خواص آن جهت جبر و کسر
شربار و صداد انافع است نزد اهل آن بلد حتی آنکه طنشان آنست که چون مصدوع آنرا بیاشامد آن خاک باذن خالق
جبل و ملا بر روی آن مودع و رفته جبر مصدوع و فصل شکافکی آن حضور مینماید با ندرک زمانی

تراپ الکشار * ماهیت آن خاک جزیره است از جزائر بحر روم در افاضی شرقی بحر اندلس و آن جزیره
متصل بآن را جزیره یا بسمه نامند * افعال و خواص آن کوبند خاک آن جزیره را با ضیعی است عجیب و ریب که چون
مقال از نیم مقال آنرا در آب حل نمایند و در بینی انسانی و یا حیوانی که در خلق از زلوچسید و یا شل و پیکانند در ساعت زلو
از خلق از بر می آید و جور کند و روئید و در آن جزیره نیز خاصیت دارد و تعلیق آن بر سر دانه معلوفه سقط علق
و همچنین چون آنرا بخورد و تعلیق بد آن نماید و در آن در جزیره هیچ مرامی و حیوان و حشی مودی نمی ماند *

تربید * بسم تار و نغم را در محله و سکون را در محله و هم باء موخه و سکون دال محله بهندی نسبت نافع و ناک پتروید را
و در نیکانه پتوهری کوبند * ماهیت آن یخی است ظاهر آن مائل بسایه و باطن آن سفید سبک و پیوف انبوهی و در طرف
آن مصغ و صفت آن حوالی خراسان و هند و سند و کیهان ساق دار و برک آن شبیه ببرک لوبیا و بلبل کبیر و اطراف
آن باریک و نیز کل آن آسمان جری بر سر مائی روئید و اثر آن مانند لسان العنبر و آنچه اندرون آن ساد و غیر
مجبوف باشد هم است مانند خربق سیاه زرد آن نیز بد است و بهترین آن باوصافی است که مذکور شد که نازد کرم
نخورد و سفید مجوف مصغ و متوسط میان غلظت و رقت صاف جوهر امس سریع التفتت سهل السحق بی ریشه و با کمر ریشه
با اندک حدت طعم و قوت نافله و جلا باشد و آنچه بخلاف اوصاف مذکور بود و در غیر معاجیل است * طبیعت آن
در اول حوم گرم و در آخر آن خشک و صاف شفاء الاسقام گرم و خشک در آخر دوم گفته * افعال و خواص آن مسهل
و لغم و طویات رقیقه و قلبی از صفرا و اخلاط و سوخته و باز لجمیل که مقوی فعل آنست ذایع بلغم غلیظ و از ج بتوقیق رادع از
عرق بدن و منقبی دماغ و معد و در هم از بلاغم و مفتوح سد آن و جهت نالیج و امراض عضبانی و سردی جاد و مشارکت و طویات

عرق النساء و عرق بادام و تخم کنان جهت سرفه مزمن و در دهانه و با پوست قلیله کاپلی و امثال آن جهت مالیدن
و جنون و صرع نافع و گفته اند چون جرم سائین خام آنرا بپاشانند اخراج بلغم زیاده از صفرا می نماید و مطبوخ آن بالعکس
یعنی اخراج صفرا زیاده از بلغم میکند ولیکن هزار آن است که چون در مطبوخ و با سفوف استعمال نمایند مبالغه در
کوبیدن و نرم پختن آن نمایند تا بحمل معدنه و امثالچسپد و در معالجه مبالغه نمایند و چون بطریق سفوف باز نجیب
و شکر بخورند باید که با آب کرم باشد و اگر با نمک بخورند با آب سرد و آشامیدن قلیلی از آن باز نجیب و نبات که بطور قهوه
و نجیب پخته کرم کرم اندک اندک بپاشانند جهت سرفه رطوبی و ضیق النفس با در رطب نافع مضر اما و مجفف اعضا
و معنی و مرکب محرر المزاج و صاحب قلب حار را مضر مصلح آن خراشیدن پوست سیاه آن و بر روغن بادام و یا پسته چرب
کردن و با کثیر استعمال نمودن اما باید که بحال اعتدال چرب نمایند زیرا که بسیار چرب نمودن آن باعث ضعف عمل آن
است و وجه خراشیدن پوست آنرا گفته اند آن است که ذرا ریح با کینه آن میباشند مقداری شربت از جرم آن تا سه درهم
و در مطبوخ تا پنج درهم بدل آن بوزن آن پوست ریشه توت و در بعضی امزجه غار یقون است و طریقه تدبیر جوارش
و حبوب و در راء التریب و رب التریب و سفوفات و اشریه و معالجه آن در قرابادین ذکر یافت

* ترمس * بضم تا و سکون راء مهمله و کسر میم و سکون سین مهمله بفارمی باقلای مصری نامند * ماهیت آن تخمی است
از باقلا که چکنر سفید مائل بزردی و قد ویز و مفرط و وسط آن اندک تر و رفته و طعم آن بالخی و بستانی و در می میباشند
بستانی آن بزرگ تر و بری آن ریزه تر و زرد تر و تلخ تر و ثقیل الراحه و بهترین آن دیر تغذیه سفید بالید و بستانی آنست
و درند اوی بوی بسیار تلخ آن * طبیعت بستانی آن در آخر اول کرم و در دوم خشک و بری آن درد و کرم و در آخر
آن خشک * افعال و خواص آن مفتوح سد کبد و طحال و محلل صلابات و جالی و مکربول و حیض و مسقط جنبین و زائل
کننده کلف و برص و بهق آشامیدن طبع آن ولعوق پخته سرشته آن با ماء العسل و با سرکه موزج با آب جهت اخراج دیدان
و حسب القرع واد را ربول و حیض و با سداب و ذلق جهت اد زار حیض را اخراج جنبین و تحلیل اورام طحال و تفتیح
سد کبد و ضماد آن با ماء العسل بزیاده جهت اخراج دیدان و بر برص و بهق و برش و جمیع آثار جلدیه و سعه و بثور
و جرب و قروح خبیثه و غنازیر و اورام صلبه جکرو غیر آن و جذب سم هوام و اگله و نار فارسی و بدستور با سرکه و با عسل
و سرکه با هم جهت تسکین و جمع عرق النساء و تحلیل خنازیر و تلخ نار فارسی و درم سبز و با مزین جهت جرب مواشی و نه میند
پخته آن با سرکه و عسل جهت عرق النساء و جمع و رک و آثار ضربه و سقطه و مطبوخ آن در سرکه جهت اورام بارده
و بهیچ بلغمی و ارجاع مفاصل بارده خصوصاً که با آب دریا و با ماء انر ماد سرشته باشند و با سرکه تنها جهت ارجاع مفاصل
خار و ضماد آرد آن با آرد جو آب و سرکه مخلوط با هم جهت تسکین اوجاع حار و بتهائی بزرگ جهت عرق
النسا و بر شربت جهت تنقیه آن و نیکوتری رنگ رخسار و حرمت آن و بردن آثار ضربه خصوصاً با آب باران و چون آرد آنرا
با بزرکنان و اندکی زلف و نیا سرشته بر باره کافعی مالیده ضماد نمایند جهت رفع تآلیل و بروز مفعول و شقاق آن و بر اسیر و با مو
جهت عرق النساء و ضماد طبع آن بر غا غرایب و آن در می است که اولاً حس از عضو بر طرف میشود پس متورم میگردد
و آشامیدن آن نیز جهت آن علت و تنقیه احشا و آشامیدن مقداری رطل از آن جهت برص و شستن چارپایان با آن
جهت کشش کینه آنها و یا شیدن آب مطبوخ آن که تلخی آن در آب رفته باشد بر دیوارهای خانه و حجره باعث قتل پشه و مانع

تواند آنست در یخستن آن بر روی وسعه یعنی بقدر طبع سر در جرب و انکه و قروح خبیثه و همچنین شستن آنها با آن نافع و خوردن
تلیخ آن ناشناخته روزی در هم جهت تقویت روح با صواب منع معودا بخورده و صداع مزمن و امان از لزول آب در چشم
و با غسل جهت ضیق النفس و جرقه مزمن و امتحان تقویت سموز و معافه و رفع حصاة نافع و چون بایست که آنرا خاما لا و ن
امور تانند طبع نماید با آب آن جرب حیوانات را بشویند خصوصاً غنم زائل گرداند و آغامیدن آب طبع آن جهت
ادرار بول مفید و گفته اند که اگر خاصیت مجرب ترمس آن است که چون مقدار از یک مشت از الجرانیم گرفته پوست آنرا در روز
کرده در ظرف مس پی تلیخ یا شیر تازه در شیشه آن مقدار که از روی آن بگذرد با تش ملائم طبع دهند تا تمام شیر را جذب
نمایند پس بوزن آن روغن کاروبان ریخته و طبع نمایند تا آنکه غلیظ و سیرجک انعقاد رسد و کرما کریم بریار چه کر باسی
نمایند اگر بر کج زبان ضحاک یا بیک اجهال صفرانما یا بدوبر بالایی نافع اسهال سردا و برور کین و تهیکه اجهال بلغم خام
و چون اراده قطع آن نمایند آن با رچه را از آن موضع بر دارند و با آب سرد بشویند و این اثر او را طلب مکتومه است و جهت
اطفال و بزرگان که نتوانند در ایام سهل بیاغشامند نیکو است و حمل آورد سرشته آن با غسل و هر یکی جهت ادرار طبع
و اخراج جنین و تحلیل ریاخ و هم نافع و در جمیع افعال تلخ آن قویتر است از شیرین آن و بر شیرین آن غلبه غالب و
تقلیل و بطیقه الهضم و اگر آن با صفت زردی و خسار و معین بر هضم و تغذیه مطبوخ آن باد فایده سرکه و سرکه و خوردن آن با یک
روغن و شیرینی و آشامیدن نمیدانند که با لای آن مقدار شیرین آن باد و بده از شد در هم تا پنج و هم و هر فردا تا هفت مقدار
و دل آن در جلائی آنرا در وزن آن با قلا و تخم خربزه و در دفع کرم بوزن آن در هفت ترکی و در سایر افعال افستین است *
* ترنجبین * بهنج تا و راء مهمله و سکون نون و تلیخ جسم و کسر باء موحده و سکون باء مثناة تحتانیة و نیزین * ماهیت آن
شیمی است که بر خار یک آنرا خاج و خار شتر نامند در خار احسان و فاراء الهور و فلا در گرجستان و همدان و قواح آن می
نشیند و معتقد میکردند و اندک ریوهای نبات و طعم آن شیرین و جالی و بهترین آن مدین تازه یا کیزه غیر مخلوط با برک و
نقا و بسیار آنست زیرا که شاخهای آنرا برید و در جاد و هار ریخته میگذارند تا آنچه ترنجبین را آنها انعقاد یافته جدا گردد پس
از برک و خار و خاک پاک کرده با طراف میبرند و آنچه چسبیده و آلوده بدست در آب شسته صاف نموده و میجو شاند
تا غلبه و منعقد گردد * طبیعت آن در اول کرم و ترور جالی تر از شکر افعال و خواص آن طبع و مسهل صفرا
یرنق و محرک اخلاط و لطیف تر از شیر خشک جهت سرفه و در سینه و غشایان و تپهای خار و در تسکین عطاش و با ماء البین
جهت اخراج اخلاط مخترقه و بلغم و ریاء الشعیر و دفع اخلاط حار و حاده و بار در غن کره که در کوفی جهت عصر اول
و مل او مت آن با شیر تازه در شیشه جهت تحریک با که یک او قیده آنرا با نیم رطل شیر که و میش بیاغشامند و معجن بدن
و آشامیدن ترنجبین با آب زرد جهت رفع نفرا و شکم که با حسی خفیف باشد و در حیات حاد و جدوی و حصیه و استعمال الکم
و بواسیر و بول الکم استعمال آن جائز نیست چنانچه شیخ الرئيس در بحث حیات جدوی گفته که افضل آنست که
تأیین فایده صاحب جدوی را به تدریج نماید و اگر اجابت نکند زیاد نماید بران قدری شیر خشک و اخراج
نمایند از ترنجبین و صاحب خیره در غلبه خالص نوشته که ترنجبین را در توبهای کرم زده اند زیرا که مستحیل بصفا میگرد
و اگر ضرورت باشد با حموضات بدل نموده و با آب جدوی و حصیه گفته که مضرت آن مر صاحب جدوی و حصیه را مانند مضرت
عمل است محرر را مزاج را زیرا که محرک اخلاط و باعث زیادتی و بقاری و هلاکت است و ما آب شفاء الاسقام در بحث

جلد می و حصبه نوشته که آن مرد در امراض است جهت تحریک آن اخلاط را زید را و رسیدن کیفیت آنها بقلب و کفش غلیظ
و سپیدین شیر خشک و در تحت اسهال الدم نوشته که اگر در طبع قبضی باشد مزاجات مد و شیر خشک مناسب است و لیکن
از ترنجبین احتراز نماید زیرا که در آن قوت ادرار دم است مؤلف گوید صاحب بواسیر و بول الدم را نیز یک ستور مضر
است و مضر هرگز و مضر و المزاج مصلح آن تمر مندی و عناب و ماء الشیر و بطی النزل و مصلح آن آب آلود عناب مقدار
شریت آن از هفت مثقال تا سه مثقال بدل آن شیر خشک است و در ستور آب جو با شکر سرخ و دواء الترنجبین و شراب آن
و معجون آن در قرابادین ذکر یافت * ترخوانه * و ترینه * مردود در قرابادین مذکور شد

فصل الثانی مع الشین المعجمه *

* تسمیز ج * بفتح تاء مثناة فوقانیة و سکون شین معجمه و کسر میم و سکون یاء مثناة تحتانیة و فتح زای معجمه و سکون جیم
معرب چشمه زج فارسی است و نیز بلفارسی چشمک و چشم و عبری حبة السود او اهل حجاز بشمار میدهند چاکرنا مند
ما هیئت آن دانه است بقل ربهل دانه و مثالث شکل و سیاه اندک املس براق بهترین آن بزرک سیاه براق آنست و این
میشمارند نوشته که آنچه از بلاد سودان و نواح آن آورند اندک بزرکتر است از حجازی آن و بکمان مردم آنجا آن افضل است
از حجازی * طبیعت آن در دوزخ کرم و خشک و بعضی در سرم گفته اند * افعال و خواص آن جالی و باندک
محدث و نهایت قبض و تحلیل و مقوی باصره و جهت دماغه و غشاء و اخراج قذی نافع و مد بر آن بازغفران و ما میران چینی
و شکر که مقوی تحلیل و زیاد کننده جلای آنند جهت امراض مذکوره انفع که با کلاب سائیده بطریق کمال ترتیب نموده
استعمال نمایند و ضماد آن جهت جراحت قضیب و اعضای عصبانی و جذام نافع و دستورت بپیر آن آنست که در جوف پیاز
یا خمر کک اشته در زیر آتش بخشد پس برآورده و مقرر کرده استعمال نمایند و سه نوع دیگر نسخ در و رات تسمیز جی و قطور
و کل آن در قرابادین ذکر یافت

فصل الثالث المثناة الفوقانیة مع الغاء *

* لغاء * بضم تاء مثناة فوقانیة و فتح تاء مثناة و الف و خاء مهملة بلفارسی سبب نامند * ماهیت آن معروف است و
شیرین و ترش و مزه یعنی مخوش چاشنی از میما شد بهترین آن شامی پس اصفهانی بد رخت رسید شاداب بزرک لطیف
آنست * طبیعت شیرین آن گرم و تر و در دوزخ سرد و خشک و مز آن در حرارت و برودت
معتدل و در اول خشک و جمیع اجزای دخت آن سرد و خشک و برک و شمر آن با قوت ترهائیت * افعال و خواص مجموع
آن مفرح و دافع عارضات و مطلوبت لطیفه و مقوی دل و دماغ و جگر و کلا و شفا و جهت خفقان و عسر النفس و تقویت فم معده
و منع انصباب نضول بعل و تنبیه اشتها نافع و شیرین آن مفرح و لطیف روح حیوانی و سریع الاستیالة بصرفه ای که در
معده باشد و بخند آن جهت سرفه جسمی و آب آن با شراب و آب گوشت جهت رفع غشی مجرب و آب آن در معاجین مفرحه
مقوی فعل آنها و رب و شراب آن در جمیع افعال تویتر از جرم آن و جهت تقویت قلب و تقویت معده و کبد و دفع و سواس
سوداوی و دفع سهرم و خوص و عقب و دفع و با بسیار مؤثر و مسکن حرارت و مرطوبی آن نیز قریب بدان و بهتر است از جرم
غیر مرطوب آن مشوی عطر در خمر کرته آن جهت ذوب و سطا ریا که اسهال دموی است و جهت صاحب سل و ذبول یعنی لاغری
و ضماد آن بر چشم جهت تسکین درد و وجع آن نافع و اکثر خوردن خصوص خام نارس و بعضی آن موشه های مرکبه و نمیان
و مران ریا و تمهید سایر بدن و ارجاع غرض و اختلاج و مصلح آن در ارجینی و اغلیه لطیفه و ترش آن قابض و مسکن قی

و هضمش و موافق معده صفراوی و تخلیه آن در خبر جهت اسهال دموی و مصالح اذریه منبیه رخسار گردد و در وقت آن با آب انار و ادویه مناسب جهت تقویت معده و اسهال صفراوی و تسکین تیغ نافع و آنگار آن مضر سینه و مورت ذات الرئه و ریاخ عروق و مصالح آن کفکند و در ارچینی و بعضی نمردن عمل رمز آن مولد خلط صالح و مسکن تشنگی و تیغ صفراوی و اسهال و در سایر افعال مانند ترش آن است و گویند همه اسام آن هرگاه بخلط حار در معده باشد برسد آنرا دفع میکند و خام نارس می موزه آن مولد خلط خام و حمی و ضماد آن در ابتدا ای اورام حار و نافع و رب سبب ترش که آب آنرا بدون شیرینی بقوام آورده باشند در آخر اول سرد و در و طوبت و بیوسست معتدل و جهت غلبه صفرا و غلبان غرون و اسهال صفراوی و تیغ آن و رافع غم و االم و داری نافع مضر اسهال دموی و خش و مد آرمی خوردن آن مضر عصب و شراب و مرابی آن قریب النفع است بد آن و با حرارت کمی و جهت و حواس سوداوی نافع از شیرین آن و سبب تلخ قابض تر از همه و آشامیدن عصارة سبب رحیده و عصارة برک آن نیز بقدریک ارقیه تاده درم و طلای آن نیز جهت دفع سم عقرب و سایر سموم و ضحاک برک آن جهت دفع اورام حار و در ابتدا مفید و شکوفه آن با ادویه مناسب جهت دفع اخلاط متعفن و با ادویه مفرجه جهت تفریح مؤثر و مرابی آن یعنی کافور تل سبب جهت ضعف دل و دماغ و برانگیختن شهوت با نافع که کل آن را باد و وزن آن شیره کافور تل سرخ هرشته مانند کل سرخ مرتب نمایند و معده از شربت تفاح هفت مثقال است و اولی آنست که محصور در المزاج خام و من آنرا تناول نمایند و مبرر در المزاج حلوا آنرا هر چند خلوا آن مضر محروورین نیست و بلغمی مزاج شیرین غصص آن را چون از خوردن آن در خود ثقلی یابند باید که بالای آن آب سرد ننوشند و طعام قریش نخورند و همچنین بالای هر میوه تر و تازه بلکه امراق اسفید با جات و مستحبات بنوشند و تا از معده منحل و نگردد طعام نخورند و تغذیه آن هیچ یک را مناسب نیست و دردی است و جوارش و حلوا از خمیر کُل آن و رب و اشربه و عرق و مرابی آن در قریب بادین ذکر باد

فصل في التواء المشفاة لفوقانية مع الهميم

تیسر * یعنی توارس کردن میم و راه مهمله بفارسی حرما و بیهندی که چو و ر و چهار نامند * ما هیئت ان معروف است و نور ماده میباشد تر آن طلع و خوشه بر می آورد و ثمر نمی بندد بخلاف ماده آن و در خوشه های طلع هر دو نوع گردی میباشد که آنرا کشن مینامند و در ابتدا ای ظهور خامی کرد نیز را بر ماده میزنند و آن را بنید و شیرین و شاد اند و نفع آن که کوچک میگردد و الا خوب نمیشود و از ابتدا ای تگورن تا انتها و کل بلوغ و رسیدن هفت مرتبه مقرر کرده اند و هر مرتبه را بنام می موسوم اول را طلع و لیغ نیز گویند و دوم را بلع و سوم را خلل و چهارم را بر و پنجم را تسب و ششم را رطب و هفتم را قهر و هر یک آن افشاء الله تعالی در اماکن خود مل کور و خواهد شد و بحسب اماکن و بلدان مختلف میباشد و بهترین اماکن که خرما در آن خوب میشود چهارم از توابع فارس است پس عمان پس جامای دیگر و بهترین اصناف خرما چهارمی آن آزاد پس سنگرم پس خستاری است که پوست آن نازک و مغز آن بسیار و نفع آن که کوچک و شیرین و رسیدن آن در نیمه باشد * طبیعت آن در دم گرم و در اول خشک و بعضی در اول ترد دانسته اند * افعال و خواص آن که بر الغل و موند خون متشنج و جهت قانع و تقویه و احیاء تقویت کرده لاغر شده و تسهیل بدن و باه مبرورین را مراض دارد و بلغمیه و در کسور و تلبین مفصل و موافق سینه و شش و در آشامیدن طبع آن با حلیه جهت تسب بلغمی و نفیبت حصاة مجرب و با برنج جهت تسهیل مهر و لیس و خستاری آن در شیر تازه و در شیرین و خصر ص با آنکه در ارچینی و از عقب آن نیز آشامیدن شیر تازه و در شیرین و در تقویت باد

بباید دانسته اند و لیکن بطریق الهضم و مسدود مضر و زین و صاحبان بلد آن حار را و ذلک الیکه حرما در آن
حاصل نمیشود اهل آن بلد آن را کنار خوردن آن جا نژدی و مولد سودا و سکه جگر و سهرز و محرق خون و معین اخلاط
و مصلح و مورت قلاع دهان و درد دندان و مصلح آن آب انار و سنگببین و روغنهای و خشخاش و بادام مقشر خوردن
و شستن دهان بعد خوردن آن با آب نمیکند مخصوص که ساق در آن خیساییده باشد و بدستور غرغره با الابل و ساق
با سرکه و خائیدن طر خون که زمانی طویل در دهان باشد مانع ضعف دندان و قلاع دهان و خنای است و مصلح سده آن
در مبرورین جوارشات مهله بعصر و با لجمه در محرومین موجب امراض بسیار و در مبرورین باعث زوال امراض بارده
و رطوبات بلبله و خام آن نفاخ و بطریق الهضم و نفیل و مسدود و قنیم آن گرم و خشک و صحیح آن است که مرکب القوی است
بایر و دت بسیار و حرارت کمی و شدید القبض و آشامیدن آب طبع آن جهت تفتیت حصاة و مائید آن جهت رفع اجهال
و بستن شکم بقوت و ذر و سوخته آن جهت قروح غبیه و مغسول آن جهت التصاق جراحات تازه و ریختن احد اب عین
و سبل و قروح آن و حلت بصرو سیاهی چشم نافع

* نمره زنی * بکسر ها و سکون یاء مثلاً تحتانیه و ضم راه مهله و سکون و او و کسرون و بانوع تمر کو چک با رنگ سرخ
رنگ با هسته با رنگ کو چک است

* تمر هندی * بمر بنی صیارا و حمار و حوش و حور و او بهندی انبلی نامند * ماهیت آن نمره زنی است هندی در
هلائی مانند با قلا الا آنکه از آن بهن تر و پوست آن بعد رسیدن اندک صلب صد فی میگردد بخلاف با قلا و مغز آن پوست
دیگر سوای آن نکارد طول آن بقدر شیری و دو نوع میباشد یکی سرخ تیره اندک چاشنیدار و در هنگام خامی نیز سرخ رنگ
میباشد و در کجرات و نواح آن و اکبر آباد بسیار خوب میشود و را ما کن دیگر بلدان خوبی نمیشود و این نوع و نور رنگ دارد
و دوم سرخ که رنگ مائل بتیرگی و این در خامی سفید میباشد و این نوع بسیار است و قنیم سرد و مائل بتند و پروانندک و بهن و مغز
آن سفید و پوست آن سرخ تیره از ترمس بزرگتر و قنیم نوع سرخ آن از سفید آن کوچکتر در رخت آن عظیم و برک آن ریزه
طولانی آنجه و بهترین آن رسیدن بی عذو صت اندک گهنة آنست یعنی شش هفت ماه تا یکسال از اخل ثمر آن گذشته باشد
نه گهنة فاسد شده آن و دستور است که ثمر رسیدن آن را مقشر نموده قدری از ایغهای آن را بر آورده حبههای بزرگ ساخته
اندک چرب نموده نگاه میدارند و الا آن را گرم میزنند و رطوبت آن خشک و ترشی آن کم میگردد * طبیعت ثمر سرد و
نوع آن در اول سرد و در گرم خشک و در سوم نیز گفته اند و خشکی سرخ آن زیاده * افعالی و خواص آن لطیف تر
از اجاص و رطوبت آن زان کمتر و مقوی قلب و معدة مسترخیه و قابض شکم خصوص سرخ آن و مسکن غشیان و قوی
صفراوی و ملین طبع و مسهل صفرا و اخلاط مختلعه و در حریمضات مسهل سوای آن نیست و مطلق همچنان خون رجعت
خفقان حار و رتمهای حاره و غبیه و کرب و غشی و رفع عطش و تفریح و حکه و جرب و هیضه صفرا و در غرغره آن جهت خنای
و مضغه آن جهت قلاع دهان نافع و گفته اند که تمر هندی را نباید در آب بسیار مالید زیرا که موجب سده و تنفر طبیعت
و غشیان و قوی میگردد بلکه باید که در آب بنجسایند چون خوب خیسید و قوت آن تمام در آب باز داده شد صاف نموده با
اندک نبات و یا شکر و یا آنچه خواهند از اشر به و غیره یا با شامند و اهل هند آشامیدن نفوع آنرا برای جدام نافع می
دانند المصارا کنار آن مورت سنج و سعال و مضر صد و رسره و طحال و مولد سده و ناشسته خوردن آن مضر و بدستور خام و

تا آن که در میان آن زبیر که مصلحت در میان ارتفاع و بطول المصم والا لهذا راحت و مصالح آن کمتر از خشکاش و پنبه در جانب و
 لعاب بهد آنه و با اندک غرض بی خوردن مثلا آن غرض آن از جهت منقار ناصی منقار بداند آن آلوده سیاه و در غرض
 اسهال زرشک و دانه آن در سرم سرد و خشک و قابض و خوردن مغز آن جهت امثالک منی مجرب و صداد آن جهت
 خلط غشور و رطوبت سستی عقل و با پیه و امثال آن جهت نظف و کشودن دمل و چون نرم کوفته بچخته در فرج باند
 تک گرداند و مطبوخ کو بید آن و تخم زلفان کو بید و باغیر زبان و با شیر از جهت لطیف و حامیل عصاره و انجیرا آنها با تکرار
 عمل مجرب و چون برک نازک آن را بسایند در آب بمانند و صاف کنند و با شامند جهت زحیر جاری و آزار یک در غل
 و بنگانه اموره مینا مند و در بینی مردم می خورد و جهت صلی صغری و رقرحه مجاری بول و تحلیل که بفارسی سوزنک و بوندی
 سوزاک نامند نافع و صداد آن جهت تسکین لهیب اورام حار و حاده و رجوع و تحلیل آنها و با اندک دار تفل جهت رفع اذیت
 لعاب جنکوت که بر عضو مالیده شده باشد و تحلیل او را حار و بارده نیز و صداد کل آن جهت تسکین رمل حار و رجوع و حرارت
 چشم و آشفیدن آن جهت بواسیر خونی و ذر و ریوست درخت آن جهت اتمام جروح و قروح و زخم گستر ریوست درخت
 آن جهت آوردن اشتها و طعام نافع و جوارش و دوا و سنگین و شراب و مرین و معیون آن در غل با دین کیم ذکر است
 * تسامح * بکسر اول و سکون میم و فتح سین مهمله و الف و سکون جاء مهمله و فارسی ذینک و صند و بکر مجله نامند * ۵۰ * است
 این حیوانی است بزرگ در انهار کبار مانند رود نیل و بعضی مواضع گنگا در هند و بنگاله نیز می بینیم می رسد و چهار دست و
 پا و در بنگاله ارد بوستان آن خشن و ششم و بسیار قوی بحدیکه در آب شیر و نیل را بخود می کشد و دلاک میگرداند و در خشکی
 از دست و پای مردم و حیوانات دیگر تنگ می افتد از دود و وقت مضغ فک بالای آن حرکت میخاند اختلاف حیوانات دیگر
 و دهن آن وسیع و گویند نودند آن دارد پنجاه درنگ بالای و چهل درنگ پایین و میان دندانانی نودند آن دیگر دندان
 کوچک مربع و در وقت غذا کردن دهن یکدند آن دویس دندان آن دیگر می آید و منطقی میشود و زبان آن طویل و طویل
 جهت بزرگ آن نود و ذرع و عرض آن در ذرع و زیاد بهر آن و تخم بر خشکی میگرداند و بچهای آن آنچه در آب تعیش
 مینماید تسامح میشود و آنچه در خشکی میفتد و در بیرون آب نیز تعیش میکند و نوع کوچک آن که در دریا تعیش میکند
 سوزن نامند و گویند همین مقنور است * طبیعت آن در دود گرم و در سرم خشک * اختلاف و خصوص آن
 بخر و بکر آن جهت رفع جنون را احتمال سرکین آن جهت رفع بیهوشی قار و معز و زهره آن در بین آب قوی الاثر
 و قوی و در آن بار و غش کل جهت رفع صداع و شقیقه و درد کوش و کوب و درد کمر و کوفه و تقویت باه و صداد آن دافع آزار
 کزیدن آن در سماعت و کوفت آن محرک با دوا سبیل باج آن مسکن دندان و بجز و لیس و زرافه و نوح و لیکن و نوح و نکوس و نوح
 خون آن با بلیله و قلمه جهت تغییر لون و ضم و بقیه و بر دیشانی و صلح عین جهت دفع شقیقه و صداع و دل غصه آن بریدن
 صاحب آب و جهت رفع آن موثر و سوزانیدن بید آن در چراغ در نهر که در آن وزغ باشد گویند مایع صدای آن است و آن دستور
 فقر و عین و قلمه سرشته آن با سرم مادام که آن روش باشد و چون بید آنرا بر موضع گردانند که آن با اندک تسکین داند رجوع آنرا
 در بین بر دیشانی گوشتک تطایع یعنی شاخ زین یا اندک جویع کوفتند آن از آن بکریزاد و قلعین چشم آن که در زردی که از آن کد باشد
 جهت دفع قزاح و جلد ام و تسکین درد چشم که چشم جانب راست آنرا جانب راست و چشم جانب چپ آنرا بر جانب چپ
 دندان بزرگ دندان آن بر پای راست جهت دفع بیهوشی و جمع و تعلیق دندان آن راست آن بر پای راست در قشر دندان و تقویت

مجامعت انون نام دار در چون پوست تمساح را بر دور قریه بگرداند و بر سفت دهلیز آن بپاشد و در آن قریه نگرک بپاشد

فصل الثاني مع النون

* کن * بضم تاء مفتوحة فوقه و کشید بکون * ما هیت آن ماهی است بزرگ قریه چرب که در دریای مطلق و دریای

شام بهم میرسد و آنرا بشکله طویل و منبسط و شکم عود میکنند * طبیعت آن حار و باس * افعال و خواص آن خوردن

شکم سرد آن جهت سم ها را بخندارد و ضد آن جهت کزیدن شکم دیوانه نافع و خوردن آن وقتی کردن بعد از آن

منقحی معدی و مخرج بلغم ضعیفاست

* تنباکو * هتم تا و سکون نون و فتح باء موحدة و الف و ضم کاف و سکون و از ترکی تن و بهندی بجز بهنگ نامند

* ما هیت آن حکیم میرسد مرء من در تنقه او منین نوشته ظاهر اقسیمی از ماهی زهرج جملی باشد که قلم و حسن نامند

چه در ماهیت بقسم سوم آن شبیه و در سمیت نسبت به ماهی مشابه آن است و قسم سوم قلموس را تعریف کرده اند که برک آن

مانند برک گرنب و از آن در از تر و باندک رطوبت چسبنده و شاق آن زیاد و بر ذریع و باندک زخمت و تخم آن ریزد

سرخ مائل بسیاری و در غلافی و موئی دیگر آنکه در زمان بقراط جهت رفع و پاکیزه و مقرر کرد که آورده در خندقی اطراف

شهر رود کنند و دود آن باعث گردید که احدی را با اثر فکر د آن گیاه قسبی از قلموس بود و این اثر را تنباکو میباشند و در

هر بلد یک تنباکو شیوع یافته و بابت ریج کم شده و بالفعل نایاب است و الله اعلم بحقیقه الحال بد آنکه آن از ادویه جدیدی

و در سبب بسط سال است که بهم رسید و در وصل و کسری است که شیوع تمام یافته و باعث شهرت و رفور آن در ایران و

توران و هندوستان گوانند پر نکیش که گروهی از نصاریع است بود که از ارض جدید بدست آورده و تخم و برک آن را

بست ایران و هندوستان برده و از آنجا بجا های دیگر منتشر گشته و بنحویکه شاید بالفعل هیچ مملکتی و بلد و قریه نداشته که

آن را استعمال نه نماید بخوابه بعنوان کشیدن بغلیان و خواص بخوردن جرم آن و خواص بسقوط نمودن سعوف جرم آن

وین ماغ خواص در آن بلد و قریه بهم رسد و یا از جا های دیگر آورند و بقیصمت اعلی بخرند و گویند بدو شیوع آن در ایران

وستان سلطنت شاه عباس ثانی و در هندوستان از اخیار کبریا و شاه و ائمه جهان گیر بادشاه بوده و آن انواع و اقسام

می باشد و بهترین آن برگهای بزرگ ضخیم چسبند و تن بوی زرد مائل بسرخ است که خالهای سرخ مائل بتیرگی بر آن

افتاده باشد که چون نرم نموده با آب بسزدن شیر و در چسبند و یا شد خواص کار مونی و خواص کار زرینی و یا طوئی و یا طبعی

و یا بلخی و یا ملتانی باشد و سفرا از غیر آن اماکن هر جا که خوب شود مانند امانت خوانی بنار سی و قسم اعلی سورتی برای

کشیدن خالص آن در سر غلیان و برای تشمیر آن با قند سیاه که بهندی کرده بضم کاف فارسی و سکون راء هندی چهار نقطه

و مانند آنکه اهل هند و کهن و بنکانه مستعمل دارند که برک تنباکو را با هم وزن آن و با قندی زیاده از آن شکر با هم خوب

گویند و سرشته در ظرفی کوزه چند روز میگذارد تا تخمیر یابد و آن را اگر آکومی نامند و بعضی برای سرعت و زیادتی

تخمین و تشمیر چند روز در زمین و یا سر کین اسید دهن می نمایند پس بر آورده و در سر غلیان کرده آتش بر آن کدشته

میکنند با صالاح هند این طریق را علقه می نامند و صاحبان امتیاز تا به که تا به کوچکی از نقره یا سفالی ساخته و بیکروی آن

بقدر یک توله از آن که کراکونا مثل چسبانیل و در سر غلیان میگذارد آنکه روی خالی آن بالا باشد و بر آن اخگر کدشته

هم میکشند و بعضی برای خوشبوی قلیل سنبل الطیب گویند و بعضی صاحبان طبع و خوش سابقه پوست سیب اگر بهم نرسد

مردای غلبه و باید در گوشت بدن داخل گردد و در طرف کلی کند اشته و سر طرف را از کل بدن نهاده در زمین دفن میکنند تا
 تخمیر یا بد بدن از آن بر آورده بد صورت پخته چسبانیده میکنند و بعد از خوردن بومیه شود و بهترین تخمیر که ما از آن می کزیم اکوتیا کوم
 بهمانه که در کهن است و همان خون و و کوان قیمت است و بر کهای آن کو چک و زعفرانی رنگ و شیر و در چسبیده و
 بعد از آن تخمیر کو چنان کز که در آب بنار من است و در نیکاله به بهاکله و در رفتن قسم کال میشود و بیمار تند و تلخ و طبعیت
 آن در آخر سرم گرم و خشک * افعال و خواص آن معطش و مجفف و سم اقسام ما می رود و در آن مصلح فساد هوائ
 و بائی و معفن آن و منقبی و طوبیات و مغ و محرک آن و جهت در بدن آن و طوبی و ربو بلغمی و سرفه و طوبی و طریق النفس
 بلغمی کشیدن و خائیدن و غروریدن آن نافع و بد صورت خوردن کز اگر بوقل اردانه نخوردی ناشتا حسب بسته و سعه و سائیده
 برک آن مانند عبا و جهت دفع نزلات و ما غی با و در طیب مزمن و تعطیس فرمودن آن مقید و در خوردن و در آنرا رافع
 قرض بطن دانسته اند خصوصا ناشتا و در روز گستر آن جهت زخم هواب و ضما آن بار و غن کل سرخ جهت جرب متقرح و
 خرا از رشح نرف الدم جراحات تازه و تجفیف قروح مزمنه و نزول آب آزموده و آشامیدن آب غلیان که زرد شده باشد
 از کثرت کشیدن جهت استسقا و مار کزیده نافع دانسته اند با در بار بول و هرق مغرط و هر کیکه در آب لی غلیان خصوصا
 نزدیک بسر غلیان جمع میگردد چون از آن قلیله سازند و با قلیله را بد آن آلوده کرده در با سور مزمن گذارند چهار مرتبه
 بهایت شش هفت مرتبه الثیام میباید و چون در چشم کشند شکوری را زایل میگرداند خواه آن چرک تازه باشد خواه خشک
 بطریق اکتحال و کشیدن تخمیر کو بسر غلیان با برک لنگر کشند که بهندی سنبهالونا ملک جهت دفع ضیق النفس و سرفه مزمن و
 ظلمت بصیر عارض از رطوبت و برودت نافع و تخمیر کو مضردل و دماغ حار یا بس و مجرور المزاج و سودا و فومورث سد و
 خفقان و تکد و حواس و مغلف خون و مصلح آن شیر تازه و دوشیده است و گویند معیار صحت مزاج بدن است زیرا که مریض
 را خصوص صاحب حمی را خوش نمی آید کشیدن آن و حسب تخمیر کو و هرق و مزهم و همچون آن در قرابا دین ذکر یانت
 بد آنکه اعیان را اشراف را عذره را طبع او بعضی از نضار عا در نیکاله دهند بطریقیکه صاحبان علیقه مثل تابه چسبانیده مقبول
 دارند میکنند و لیکن در ولایت آنها تخمیر کو را بطریق سر غلیان نمیکشند و اما بعنوان سعه و طوطوس اکثری مستعمل دارند
 و قلیلی برک آنرا معشورند و بعدواند می میکنند

* تنزی و خطائی * بفتح اول سکون ثانی رضم زای معجمه سکون و اول آنرا شاه عینی نیز گویند * ما هیت آن قرصی
 است مصنوع و بعضی سرخ مائل بتیرکی و بعضی مائل بسبزی که از خطامیآ و رنگ و نیز اقراصی میا رنگ از کا شغرمیآ و رنگ
 موهوم باسم تنزی و تحقیق آن است که تخمیر آن از مصاره بزرگ حنای خطائی است و ماده آن کلی است که از بعض معادن
 باد زهر معدنی بر میآوردند و اقراص و غیر آن ساخته به هر پاه شاه آن مملکت رسانید و جهت اعتبار اطراف میرند و چون
 باد زهر معدنی مختلف الالوان است لهذا تنزی و نیز مختلف الالوان میباشد و نیز مجهول از کل ارمی و طعن مغر و نیز ریح
 با آب گیاهای محالیه میسازند و بجای تنزی و میگردانند و علامت آن آنست که از آن بوی زرنج میآید بخلاف خطائی اسبی
 * طبیعت آن مرکب القوی مائل بحرارت * افعال و خواص آن رادع و محلل و ابض و جهت اوزام حاره و بارده
 و کزیدن هوائ و تسکین درد سر و سایر اعضا و تحلیل خنازیر و اوزام صلبه و قطع نرف الدم و جراحات و آشامیدن یک
 دانگ آن تا نیم مثقال جهت اسهال د موی و بواسیر و قی اندام و ندرت اندام و ذرور آن جهت قرحه چشم و مقعد و قصبه

خطا

و نیز جلا آن جهت میلان خدش و رطوبت رحم و جمیع ملل آن که از رطوبت باطنی باطنی مضرش منجمد آن کثیر است و وسیع
تزویر و جلا در برابر دین ذکر یافت *

* **تنگار** * بفتح تاء مثناة فوقانیة و لون و کثافت و الف و راء مصله بهندی میا که نامند * **ماهیت** آن گفته اند در قسم
میباشد معدنی و آن نوعی از برق است و این دو قسم میباشد یکی شبیه به یخ و آنرا یخورده زیدی و بشیر از یخک نامند و
قسمی شبیه به برف و آن زید البورق است و بشیر از ی برنگ کوبند و قسم دوم مصنوع و آن نوعی از لحام الذهب مصنوع
است و آنچه بالفعل مشهور و متعارف است مرکب از تنک و قلی یا صریه و سه برابر فرد و بوره ارمنی است که مجموع را در
شیرکاو و یا کلمه میشش بقدر آنکه بیوشاند آنرا میجو شاند تا منعقد گردد و در آفتاب خشک میکنند و لحام الذهب مصنوع از
بول غلمان نزدیک ببلوغ است که در ظرف مس جمع میکنند و از دسته مس در آفتاب و جای نمناک مدت ها میسازند
تا منعقد و صلب گردد و آنچه به تحقیق پیوسته معدنی است و در رنگه از کوهستان شمالی آن مانند نیما و بهر اید و نواح
آنها بسیار میآورند و باطراف میبرند و مصنوع اگر با شک چیزی کمی خواهد بود * **طبیعت** اقسام آن در آخر سوم کرم و خشک
و از سوم است * **افعال و خواص** آن داخل کردن آن در طلا در حین کد از با صفت نرمی و زرد کد اختن آنست و لطیف
و محلل و جالی و مسقط بر امیر و جهت بردن کوشش فاسد جزا حیات و در دندان و تالک آن و قتل کرم آن مفید گفته اند
و لیکن به تجربه و تکرار عمل معلوم و مشاهده شد که متاع کل دندان است و دندان را بزودی می اندازد چون چندی روز
مقوایی ساقیه بر دندان بمالند و از خاصیت معدنی آنست که تنقیه قلعی و تلین آهن میکند و آهن را چون یکبار در آب
تنگار معدنی تطفیه کنند و باز در یکسرخ کرده در روغن کنجد تطفیه نمایند آهن مذکور مثل مقناطیس جذب آهن مینماید و برق
میان تنکار معدنی و مصنوعی آن است که تنکار مصنوعی را چون در آتش اندازند از آن رطوبتی ظاهر میگردد بخلاف معدنی *

* **تلین** * بکسر تاء و نون مثناة و سکون یاء مثناة تحتانیة و نون بغازی از دها نامند * **ماهیت** آن حیوانی است بری
و بحری میباشد بری آن از دهن میگذرد مانند مار و بحری آن از دنباله مانند عقرب و هر دو نوع آن دست و پا چنگال
میدارد و کوبند چهار ناخن به ترتیب دارد و یکی در کف دست و بر شتر آن دسته موی چون کاکل و چون کسی را بکزد میکشد
آن را بنزف الدم * **طبیعت** آن در چهارم کرم و خشک و سم قتل * **افعال و خواص** آن ضاد خاکستر سوخته آن
با عسل جهت قطع بواسیر و بهق و برص نافع و چون کوشش تازه آنرا بر موضع کزیده آن به بندند جذب سمیت و رفع اذیت
آن میکند و معالجه کزیده آن معالجه قروح خبیثه است.

* **توابل** * بفتح اول و راء و کسر باء موحده و لام * **ماهیت** آن هم اصطلاحی ادویه یا بیه است که در اطعمه
داخل میکنند مانند کشنیز و زیره و ساج منک و فلفل و فلفل و دارچینی و امثال اینها *

* **توبال** * بضم اول و سکون ثانی و فتح باء موحده و الف و لام معروف از تبال فارسی است پیونانی اما طیاطس نامند
* **ماهیت** آن ریزهای است که از مس و آهن تخته در حین کوبیدن جلا میگردد در بهندی آهنی و الوه چون مسی را دیک
چون نامند و از مطلق آن مراد توبال مس است و بهترین آن مائل به سیاهی و سخی و براق رقیق است که قبری نامند که
چون سر که بران بیاشند رنگ بکیرد و رنگ را از آن بهم میرسد و بعمل میآورند و سفید رقیق آن ضعیف القوه * **طبیعت**
آن کرم و خشک در سوم * **افعال و خواص** آن ملطف و جالی و از احساس محرق لطیف تر و معفن اخلاط و جهت منع

ترویح طبیعت از انتفاخ و التیام قرحه چشم و خشونت اجفان و جمل و بیاض و بزدن گوشت زائده صلب جراحت چون
از آن مرهم سازند و جهت جرب و خشک نافع و آشامیدن نیم مثقال مغسول آن با یک مثقال ملک البطم و یا آرد کلبه و یا
صمغ عربی که حسب بسته جهت رفع اشاعت آن فرو برند و بالای آن سرکه بیاشامند برای آن که معق و مسهل قوی بلغم است
و جهت استسقا و ماء اصغر مفید و آشامیدن نیم مثقال آن که معق از شربت آن است با ماء القراطین که ماء العسل است جهت
اسهال کیموس مائی و جبن بجز یک که عبارت از آرز شکم و درم و بزرب آنست مفید و زیاده آن باعث حجج و قرحه امعا
است و ناشناختن باید احتیاط نمود و همچنین غیر مغسول آن را در امراض عین جهت آنکه بسیار رطوبت است و آب مغسول آن
بناهی لطافت و خلقت میباشد و در زور رایت و شیافات و مزاج مستعمل است و اهل هند توایل را در غنولات که مسی
فامند استعمال میکنند چنانچه در قرابادین در حرف للمیم در می ذکر یافت * طبیعت آن در چهارم خشک * افعال
و خواص آن قابض اسهال خون و مانع خفقان و قرب و ضعف معده و باده و در ملایم نفع و خواص قریب بتوایل نجاس است و
چون در لته بسته در جای نمناک غصه و حانت خدما یک هفته بگذارد و زعفران میشود و آن بجهت بردن جرب عین و جلا
بحمره آن و باربع آن نوشادر جهت رفع بیاض و سبل آلوده و با سرکه و عسل جهت تجلیل از زام نافع و در زعفران الحیدله
صاخر خواص آن انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد و دستور غسل توایل الناس دره قد مہ کتاب ذکر یافت

* ثبوت * بضم تار سکون و او تاء مثناة فوق ثانیة و بدشء مثله نیز آمده * ضا هیئت آن نمر درختی است معروف شیرین و
ترش میباشد شیرین آنرا طبی و ترش آنرا شامی نامند بهترین هر دو نوع آن بالید و شاذاب آنست * طبیعت شیرین
آن گرم در آخر اول و در آخر دوم و بسیار شیرین آن تادوم گرم با قوت قابضه و بارده * افعال و خواص آن مولد
مغون صالح و مرطب دماغ و مفتح سد و مصلح جگر و فساد سیر و مسمن بدن و مبهف و مقوی بجهت کرده و مد و پول و ملین طبع
و جهت آبله و حصه نافع و در انضاج شیمیه بالنجیر و سریع الاحتماله لخلط خا ضرر و شمع الرئيس و صاحب شفاء الاسقام مفید
خون گفته اند و مصلح و مناطق بعه جهت آنکه مفید حال معده است مصلح آن سکنجبین خامض در معده و درین و کسی که
آنرا بزردی حمی عارض میگردد جوارش کمونی و ترش آن در دوم هر دو در اول خشک و قابض خصوصا خشک آن که
فائم مقام ساق است * افعال و خواص آن ملطف و مفتح و مسکن حلات خون و قاع صفرا و رادع و مختل اورام گرم
حلق و خنجره و مانع ریختن مواد متاره لخلق و زبان و سائر اعضا بسبب قوت قبضی که دارد و مسکن عذاب و منه اشتها و غرغره
و آب آن و یک ستور بارب آن جهت ترویح خبیثه دهان و قلاع و دیگر و در دغ و تحلیل اورام حلق و کام و زبان و تقویت آن
آنزموه خصوصا با معینات آن مانند آب برک کشیز تازه و آب برک کاسنی و شب یمانی و ماز و سک و مرو و زعفران و
ثمره الطرنا و ایوسا و کنک و هر یک بقدر حاجت از دغ و تحلیل و جلا و آشامیدن آن جهت قرحه امعا و اسهال حار و
دو منطرا و با وسایط مواد متجلیه بمری معده خصوصا خشک آن با معینات و مقویات آن مفید مضر سینه و شش و عصب
مصلح آن عسل و آب انار خصوصا جوارشات و اطریفل صغیر و رب آن در جمیع افعال فائم مقام آنست و صنعت رب و شراب
آن با خواص و منافع در قرابادین ذکر یافت و آب مطبوخ بیخ توت که بقدر هشت مثقال آن در آب طبع یافته باشد جهت
اشراج حسب القرع خصوصا که برک شفتا لواضاخه کرده باشند و یک ستور طبع نیم گرفته آن در یک ریال آب که برع
و عینده باشد یا شکر و عسل و یا آنکه لاجورد و ان پخته باشند جهت خالق النور و سائر سموم و بواسم و جنون و درد کمر و پشت

که از خلط خام باشد بغایت نافع و طبع برک آن نیز همین اثر دارد و هر قدر آن جهت از خلط و رطوبت و صمغ آن
و صمغ و مشت در هم ریخته‌های آن باشد اوقیه انجیر که در بود مثقال آب طبع یافته و بنصف رسید باشد معهل قوی سودا است
شراب و مضغه و صمغ او بطول آن جهت درد دندان و تحلیل و رمهای بزرگ نافع و از صمغ توت نیز همین اثر می آید و
چون آب ریخته توت را که از شکستن آن گرفته باشند مفت اوقیه با برک تاک و انجیر میانه بقدر یک اوقیه با قدری آب
پایان در دیکه کرده و اطراف هر گوش آنرا انجیر گرفته بچربانند تا بسدس رمد و موی را بدل آن بشویند خضاب قوی و مجرب
است و همچنین طبع برک خامض آن با برک تاک و انجیر میانه الغم مضغه برب خامض آن جهت ورم و نفور و غرغره
یا آن جهت ورم خلق و خنای و ذیحه و بدستور بطبع برک آن و بطبع پودمت درخت و برک آن جهت درد دندان نافع
و خائیدن صمغ آن نیز همین اثر دارد و طبع برک آن و برک آن جهت درد دندان و الاورام و القروح و صمغ آن با سرکه در حمام جهت
شری مزمن و قروح خبیثه میخشد و بدستور عصاره آن و طلا با برک آن با روغن زیتون جهت قروح و هر ختکی آتش و صمغ آن
برک آن به تنهایی سائیده جهت نفور و قروح اکثر اعضا و جرب رطب و یابس نافع و توت نارس بسیار قابض و صمغ آن
با سرکه جهت رفع شقاق و شری و به تنهایی نیز جهت شقاق کعبین و مابین انگشتان هر یک الاثر و آزموده است السموم آسانیدن
صمغ برک آن بقدر یک اوقیه و نیم جهت کز یلس رتلا و هوام و پوست درخت توت شامی تریاق شوکران است چون
در آب جوش داده بیناشانند و باید که بالای توت طعام ترش تنار ل نماید خصوصاً بر شامی آن *

توتیا * بضم تاء سکون و او و کسر ثاء مثناة فوقا نیه و فتح یاء مثناة تحتا نیه و الف معرب از د و یای فارسی است بیونایی
توتولس نامند * ماهیت آن صاحب تحفه المؤمنین حکیم میر محمد مؤمن رحمة الله علیه و دیگران نوشته اند که معدنی
و مصنوعی میباشد و معدنی را سه قسم گفته اند یکی سفید شبیه بپوست پیغمبر شتر مرغ که بر وجهی مثل امک ظاهر باشد و بهترین
اقسام است رد یگری زرد رد یگری که در شفاف و این غلیظتر از همه و مشهور ریتوئی نامند و توتیای دیکه در غایت
جود است و چند قسم دیگر نیز نوشته اند چنانچه در تحفه و سایر تذکره ها مذکور است و امین الدوله نوشته که توتیای بحرف
فیز میباشند و آن سنگهای سفید مستطیل بر شبیه بستک ریزه است اما در قسم اول که سفید و زرد باشد ظاهر آن است که مصنوع از
دود قلعی و اسرب و شیم که بفارغی شبه و روی توتیا و بهمتی جست نامند باشد و سیوم را از مس بعمل میآورند و رتف
گویند آنچه بتحقیق پیوسته آن است که غیر مصنوع نمیشد اما گمانی که انابی و سفالک و میزایی یعنی شبیه بناود آن که
بهتدی که چرب و سنگ بصری نیز نامند و دودی است که در کرمان که معدن سرب است در وقت کک اختن آن بعمل میآورند
بدین طریق که کوره آن را دوطبقه میسازند بلند و در زیر آن جای آتش کردن مانند اجاغ میکند و از خاک چسبند که در
عراق آنرا خاک رست مینامند قلمها و شمشهای بلند بمقدار شبری که دوسر آن اندک باریک باشد میسازند و خشک نموده در آب
کام غوطه میدهند و باز خشک نموده در طبقات آن کوره چپ و راست و چلیپا خور ابائیله می چینند تا اینکه در حین کک از
سرب دود آن بر آنها به پیچ و منعقد گردد و ضایع نگردد و چون زمانی منتهی کک شت و یا فتنل که دود بسیاری بر آید پیچید
و منعقد شد است آنها را بر میآورند و میشکنند و دودهای منعقد مانند انبویه و سفالک و از آنها جل امینا میدهند و آن توتیا
کرمانی است و باز بدستور قلمها و شمشهای تازه در آن کوره میچینند و همچنین نوع دیگر آنکه شنید شد که کوره را مانند
قنور در تنک و بلند میسازند و در زیر آن جای آتش میکند و از پایین تا بالای دیوار آن تنور را سوراخهای ای نصب

کردن آن قلمه را و قلمه ها میکل از آن پس قلمه ها و قلمه ها بلعور مل کور ساخته در آن ها نصب میکنند و بعد مدتی که در دین سماره
بر آنها منعقد گردید آنها را بر می آورند و بجای آنها قلمه های دیگر نصب مینمایند و همچون از قلمی شمع بیاه و وحده یعنی
روی توکیا شمشک شک و که بدستور بعمل می آورند و بهترین آن بارچها و انبوه های صلب بی خاک آمیخته آنست و مستعمل
فرم سائیل و مفسول آن است زیرا که استعمال غیر مفسول آن جائز نیست و توتیای اخضر که توتیای هند است از مس
بازاج سفید بطریق احراق بعمل می آورند و این مستعمل در امراض عین نادر است و اکثر مستعمل نوع گرمائی است که
ذکر یافت و آنچه مشهور بصری است نه از آن جهت است که در بصره بعمل می آورند بلکه از آن جهت است که از کرمان
ببصره میبردند و از اینجا بجای می دیگر در ممالک هند * طبیعت آن * جالینوس در اول سرد و در دوم خشک دانسته و چنین
سرد و خشک در دوم گفته و مفسول آن بارد و صغیف بی لذع و با قوت تخریه و اما اخضر هندی آن خار حاد یا بس در چهارم اکال
صغیف است در غایت لطیف * افعال و خواص گرمائی آن از اکبر ادویه عین است و مقوی روح با صره و حافظ صحت
چشم و مانع از خوردن مواد بسوی آن و جهت قرحه چشم و بینی و قضیب و عانه و مقعد و سرطان متفرج و سایر اعضا از آن مانع
قروح و جروح واکله و رفع بد بوئی زیر بغل و اکتحال و ذرورت و طلاء و مرصا و بار و عن کل جهت التیام جراحات عصب و
اشف و طریقات رقاطع نفث الدم و نزف الدم و مقوی معده مسترخیه و جهت قروح غامری و باطنی شرابا رضما و اوشاف آن
جهت حرقة البول و قروح مجاری آن و حصول آن جهت سیلان رحم نافع و مولد سد مصلح آن غسل مقدس است آن تا نیم
مقال بد آن بوزن آن شادنج و نصف آن توبال النحاس مفسول و گوشت مر قشیش را قلیه میا است و طریق تشویه آن آنست
که آنرا با آب سائیل و قرص میسازند و بر آتش نرم بر روی سفالی بکندارند و بگردانند تا خشک شود و بکار برند و توتیای
اخضر هندی با قوت سمیت و اسهال قوی و قاتل است و مشهور با استعمال آن جائز نیست محرق و غیر محرق آن در بعض امراض
همین در اکتحال و ذرورت و بعض جروح و قروح در مرام و اطیبه و اصله مستعمل و اهل هند گویند چون زهر خورده و قدری
از آن بیاغند قوی شد بد آورد و از عا یله آن نجات یابد و مقدس از قلیل محرق آن با آب بهنکه که گیاه هندی است و در حرف
الباد ذکر یافت طلاء جهت تجفیف جرب و طب و قو با تحلیل او را م خبیثه مانند جل ام و قروح آن رجعت نامرور و غیره با قو را
نافع رجون مقدس از عا یله مقال آنرا با سه مقال سزمه نرم نموده با پنج آثار آب مزوج نموده در زراقه بر کرده در تحلیل
تزیق نمایند در شبان روزی سه چهار دفع جهت قرحه مجاری بول که بهند سوزاک نامند نافع و این آب تا پنج شش روز
میماند و فاسد نمیکرد و میتوان استعمال نمود و بدستور یک درهم آن با دود و هم مردار سنگ با هم فرم نموده با نیم آثار
صاحت مزوج کرده در پارچه کرباسی انداخته آب صاف آنرا که از آن بچکد در زراقه نموده استعمال نمایند جهت مرض
مل کور نافع و دستور غسل و پروردن گرمائی آن با آب غوره و شیائات آن و حبوب و مرهم توتیای هندی در قو یا دین
ذکر یافت و طریق احراق توتیای هندی آن ذرورت توتیای گرمائی است که ریزه ریزه کرده در ظرف سفالی بر آتش
کندارند و بر هم زنند تا محرق گردد و یا آنکه قطعه آنرا بر آتش کندارند و بکندارند تا بجوش آید و از جوش به نشیند مانند
زاج پس برداشته سائیل استعمال نمایند و چون کسی توتیای اخضر را خورده باشد و را غشیان و قوی و التهاب و وجع
معده و معارضه و سوزش بول و بر از رتبه و اعضا و غیره معارض شده باشد تدبیر آن آنست که او را قوی فرمایند و بخورانیدن
امراق دسمه و شیر تازه و شیره مکرر پس بالعینه و روغن بادام و آب گوشت چرب تغذیه فرمودن *

* **تورگی** * بهم تارگون و او و فتح دانی و کفر و اعمه ملتون و سکون با اسم فارقی است و بانی ارد و من درین بر و انجم
و بزر الهی و قضیه و با صفا الی قل و مکرمانی مار درخت و بنبریزی درین نامند * **ماهیت** آن تخم نباتی است برک
آن در ازوبی معانی و شاخهای آن سرخ و صلب و با اندک خاری و ثمر آن در غلافی باریک لطیف و تخم آن از دل س کوچکتر
و اندک بهن و سه قسم میباشد سرخ و زرد و سفید و سرخ آن را در اصفهان قل و مکرمان نامند و سفید آن از سرخ و زرد
اندک بزرگ و بهن تر و غیر خبه است و خبه را با صفا الی خا کشی گویند * **طبیعت** آن در درم کرم و در اول تر و بعضی
خشک گفته اند * **افعال** و خواص آن هر سه قسم در افعال قریب بهم اند مشبهی و مبهی و منعظ و مسمن بدن و جهت برودت
احشا و سرخ کردن رنگ رخساره و صاف نمودن بشوه و دفع مواد سودا زیه و تصفیه صوت و سعال دمای و بیسمی و مطبوخ
آن در سر که جهت تسهیل اعضاء رنگ رخساره و صفا الی گویند و آن با جهت تحلیل هر طایفه باطنی را برده و رورهای صلب
و آکنحال آن با عمل جهت رفع زخم چشم و پاک کردن چرک آن و لغو آن با عمل جهت تقطیع خلطهای لزج سینه و شش
و آشامیدن مطبوخ آن با شراب جهت دفع سموم و گفته اند که چون با قوت ملتهبه است هرگاه ازاده اکل آن نمایند باید که
در آب بنشینانند و پس بجوشانند و در صوف بسته در خمیر بیکرند و مشوی نمایند پس آن هنگام نافع است جهت نفث اخلاط
غلیظه لریجه در سینه و شش و تحلیل اوزام صلیقه عقب کوش و پستان و انقباض و دفع اذیت ادریه و قتاله و مقدر و شربت آن
در دفع سموم از سه درم تا پنج درم و در سایر افعال از درم تا سه درم و بدل آن بهن سرخ است و گیاه آن تابش
و در غایت دفع احم و در راه التودرین در قرابادین ذکر بایست

* **تورگی** * بهم تاء مثلاً فوقانیه و سکون و او و فتح راء ممله و کسر هزه و سکون یا * **ماهیت** آن ثمر گیاه مندی است
بیاره دار مانند خیار و خیارزه و ثمر آن را پوست کندن و بختنه در دیواره و قورمه و یا بدون کوشش ساده باروغن و بیان
بریان کرده با نان یا با چلو و بخورند لذت میشود و آن سه قسم می شود یکی که را و دیگری که با رسوم یا لید بزرگ و قسم
اول جنکلی خاردار و بعضی تلخ و بعضی شیرین هم میباشد و در قسم دیگر بستانی و بخار و اکثر شیرین و سرد و قسم مستعمل اند
* **طبیعت** تلخ آن کرم و تر و شیرین آن سرد و تر و با لزج است * **افعال** و خواص آن اهل هند برک و شاخ قسم اول آن
و امنضج ماده بلغم خام و دافع آن و دافع اماس اعضاء و زردی بدن و استسقا و سپهر و زج نام و بواسیر و فساد بلغم و صغیر
و شر آن را سرد و خشک و ملین طبع و دافع فساد اخلاط ثلاثه و جهت قرحه مجاری بول و بول الدم نافع دانسته اند و ثمر قسم
دوم آن تب لریزه و بلغم لزج در بدن احدی است نماید و قسم سوم را ملین و دافع فساد صفر گفته اند
* **فصل** التاء مع الهاء *

* **تلهکار** * بفتح تاء و خفاء هاء و کاف و الف و راء ممله اسم درای مندی است و در بنکاله کثیر الوجود * **ماهیت** آن درختی
است تا بیک قامت و زیاده بران و شاخهای آن پراکنده و برانها گرهها و بر هر گره یک شاخ باریک و برانها برکهای کوچک
بهن و بی تشریف از بوک معتبر و بعضی الورق بزرگتر و طعم آن تلخ با اندک غلوصتی و کل آن کوچک با ساقی باریک بلند
سفید رنگ و بعد خشک شدن ساقی باریک از آن ظاهر میگردد و بر سر آن برکهای ریزه زرد و در وسط آن تارهای باریک
سفید رنگ * **طبیعت** آن تا آخر دوم کرم و خشک و گرمی آن زیاده بر خشکی * **افعال** و خواص آن خوردن دوسه
درم از بزرگ آن با اندک زنجبیل تازه که بهن الی ادراک نامند درم ساکنه حبه بسته جهت دفع تب بلغمی و اوجاع

اعضا خصوصاً دست و پا که بعد از خوردن بنشینند تا عرق آید و عرق خشک گردد و تصور آن که آنرا در ظرف مرسته بخت
 بکنند جهت اوجاع اعضا را مسترخاش آنها نافع

* فصل فی التاء مع الیاء المثناة التحتانیة *

۱۳۳ * تیسرین * یکس تا و سکون یا مثناة تحتانیة و لون بقاری الجیر نامند * ماهیت آن بری وستانی و کوهی میباشد و هر یک
 نروماند و سفید و سفید و بری آن غیر جمیز است و جمیز را بھندی کواری نامند و در حرف الجیم بیان جمیز انشاء الله تعالی
 بقوام آید و درخت انجیر متوسط در بزرگی و کوچکی و برگ آن مریض و شاخهای آن شیرداز و برگ آنرا چون بشکنند
 از ریح آن نیز شیر بر می آید و درخت آن کل کرده سر می بندد بخلاف درختهای دیگر و ثمر آن پیرشته بشاخهای آن و برگ
 بستانی از برگ بری آن مریض و شاخهای کوهی آن بر روی سنگها منبسط میباشد و ثمر آن انبوه و کوچکتر از بستانی و انجیر
 شاهی سیاه و بستان بزرگ میشود و بهترین انجیر شیرین شاداب آنها است خواص سفید باشد و خواص سیاه و سفید آن جهت
 اکل و سیاه آن جهت دوا بهتر و انسیب است و انجیری که پیش از برگ و با برگ برآمده باشد نشاید خوردن و این کتاب
 از خوردن آن اولی تر است و گویند که چون شاخ انجیر را در آب و نسک ساخته بکنند پس بر آورده بنشینند انجیر
 از آن شیرین میگردد * طبیعت آن در اول کرم و در دوم تر و بعضی در دوم نیز کرم گفته اند و بری آن کرم ترا بستانی
 و در طوبت کمتر * افعال و خواص تازه آن ملطف و محلل و جالی قوی و صرع و قالج و دافع و کاهنده العن و ترا از مایه میرزا
 و سریع الانفل و در مسکن حرارت و تشنگی و معرق و ملین طبع و مسهل و رقیق و کاهنده سر قوت و تقویت و مریض و مسموم بدن
 خصوصاً چون چهل صباح با قدری انیسون تناول نمایند و جهت حفظان و رطوبت و سردی و در سینه و خشونت قصه ریه و تقویت
 کبد و رفع مله و ورم و طحال و بواسیر و فزال کرده و عسر البول و تقطیر آن واضح و آرام و دما میل و با بادام و پیسته جهت
 اصلاح بدن قوی ضعیف و زیاده کردن عقل و جوهر دماغ و با مغز کردن کان جهت امان از مسموم قتل و با عد آب نایب متاب
 تریاق و با مغز قرطم و یک ایک و نیم پودر ارمنی مصلح اخلاط غلیظه و چون ناشتا بخورند مجاری غل از اکشاده نماید و بدن
 را تریبه سازد و خوردن آن بیش از طعام قلیل بطن نماید و با مری منقی خلط بلغمی است از معد و چون بر طبع مکرر و آید
 مکنجیم یا لای آن بنوشند و انجیر خشک در دوم کرم و در اول تر و ملطف و در جمیع افعال ضعیف ترا تازه آن و معطش
 و تقویت و ملین طبع و دافع مواد عفنه بطرف جلد و لای اکثر آن مواد شیش است و جهت قالج و اعراض و مریض و در جمیع
 ظهور و تقطیر البول نافع و منعط است و سبب کرم کردن آن کرده را امراض الراس و آشامیدن آن تر و خشک آن نیز جهت صرع
 و تقویت دماغ و در در خشک آن مجفف قروح سره الاذن و قطور آب مطبوخ آن با کف سر در جهت طبعین و خارش گوش
 العین و اکتهال و قطور لب آن با عسل جهت غشای رطب و ایندای نزول آب و غلظ طبعات و آب برگ آن جهت جرب
 و خشونت اجنان انهم و الصد و غرغره با آب طبع آن جهت رفع اورام عضله لسان و تقصیر ریه و آشامیدن آب مطبوخ آن با
 حلیمه و عمل که طبع نمایند تا مانند لعوق گردد جهت تصفیه سینه و ریه و با تر و قوی خشک جهت تصفیه قنول سینه و سردی کینه
 و اوجاع مزمنه ریه اعضاء الغل و با عد آب و انیسون جهت رفع ریح و سد و افعال و با مغز کردن کان جهت معتادین بقولنج
 و صاحبان بیوست طبع و با قرطم مقلد او یک ایک و نیم قطرون جهت اطلاق نمودن بطن و در ستر و شراب آن و حقه با آب
 مطبوخ آن جهت معض و چون انجیر را در سرکه انگری تند نه روز بنشینانند و هر روز بنیم علی د آنرا با قدری سرکه آن
 بنوشند و بعضی را گویند و بنهایی و با با اسق و سکنجبین و بیج کبر صفا نمایند جهت تعلیل ورم طحال و مجرب و متعال

خام آن نیز همین آرد و چون الجیر را با مایه آن مغز گردکان کوبیده و در زیر بیهوشه بمالند آنرا الجوریلد یا الحامیه
محرک باه و منعظ است و اطلاق بطن نماید و جهت کزیدن عقرب و سایر سموم مجرب دانسته اند و شراب آن جهت
سرفه مزمن و تهتیب سدد و تنقیه کرده و مثاله و انجیر بری در جمیع افعال قویتر و ضما د بخته کوبیده آن بتهائی و با آرد
کنند و با جو و یا ایرسا و نظرون یا بوره جهت تحلیل اورام بنا کوش و سایر اورام صلبه و تحلیل خنازیر و ثایل و تعد
عصب و آثار سیاه جلد که خیالان نامند و بهی و تحلیل اورام غلیظه و اوجاع مفصل و نقرس و یا خمیر یا بخته و یا خمیر
مایه جهت انضاج د مایل و با زاج جهت قروح ساقی و با بوره ارمیه جهت بهق و امثال آن و با پوست انا جهت
داخل و مطبوخ آن با شراب که افستین و آرد جو کوبیده داخل کرده باشند جهت حین که عظم معده و اورام و ریح
آذست نافع و تکمیل بخته آن با آرد جو جهت تسکین اوجاع و سوخته آن با زیت در سفید کردن دندان بیهل و مقوی
لثه و نافع نرف الدم و منقی قروح و آثار جلد و سیاه کننده موی و جهت ذوب و نظار یا راهال خون و یا موم و روغن زیت
جهت شفاقی که از سر مایه رسیده باشد و با سرکه و زردی تخم مرغ کرم کرده جهت امراض مقبله و حقه آن با آب
مطبوخ سد اب جهت مقص و حمل سرشته آن با غسل یا پارچه پشمی جهت تنقیه قروح و جروح و رحم و رطوبات قاسیه
و قطع نرف الدم آن و الجیر نارس بسودی مائل و لبن آن زیاده و با حلاط خصوصاً بری و کوهی آن محال و جاذب و با
قر با قیت و ضما د بخته آن جهت خنازیر و تعقد عصب و با سرکه و نمک جهت قروح رطبه و با غسل جهت کزیدن سگ دیوانه و
با کرمه جهت کزیدن این عرس و ملای آن با برک خشخاش جهت اخراج استخوان شکسته و یزد شده و چون یکدانه
الجیر خام را با کوشنی که بسیار سخت باشد مانند گوشت کاه و امثال آن پیزند بزودی مهر آرد اند چون در دیک هر سه
اند از آن نیز کوشتهای آنرا بزودی مهر آرد اند و شاخهای تازه آنرا نیز همین اثر است و شیر آن بسیار گرم و تند و جان
و مقرر و مسهل قوی و خطرناک خصوصاً شیر بری آن و مانند انقحه منجیل کنند و هر ذائب و رقیق کنند و هر منجمد است و اکتال
آن جهت نزول آب و ستون آن بدستور و چون به پنبه آوده در زیر دندان مومج و یا در سو راخ دندان کرم خورده
کند از آن باعث تسکین درد آن است و آشامیدن آن با مغز بادام سائیده ملین بطن و زائل کننده صلابت رحم یا خطر و
ضما د آن با پنبه جهت قلع ثایل و با حبابه جهت نقرس و با آرد جو جالی جرب متقروح و غیر متقروح و قویا و کلف و بهق
و طلاهی آن جهت کزیدن زنبور و سایر هوام و سگ دیوانه و تنقیه آثار جلد و بردن گوشت زائد و حمل آن با زردی
تخم مرغ و کثیرا جهت منع قروح آن و برای تنقیه رحم و اذار طشت و اخراج جنین نافع و عصاره شاخهای بری آن در
هنگام رستن برک قائم مقام لبن آنست و در افعال قریب بدن و حرکت دادن ماء الجنین را یجوب الجیر که پوست آنرا
تازه جلد کرده سر آنرا کوبیده باشند معین بر اطلاق آنست و ضما د برک تازه آن جهت التیام جراحات و با هر که جهت
تقشر جلد و طبع آن جهت تقویت استخوان کوفت یافته و طلاهی آن با آب جهت منع ریختن موی و چون بر موضع کزیده
سک آرد کند مپاشند و برک الجیر تازه را کرم کرده بپزند و رجع آنرا تسکین دهد و بتکرار استعمال زخم آن التیام یابد
و عصاره برک تازه آن بسیار گرم و مقروح جلد و مفتح افواه عروق مقبله و جهت قلع ثایل و خیالان و بهمال نمودن شکم
واقع و خالی از غایله نیست و سایر اجزای آنرا فی الجمله نفی در صرع و جنون و رسواس است و ثمر آن قویتر و الجیر و مضر جگر
و معدله ضعیف است خصوصاً تر آن و مضر اسنان خصوصاً کثرتناول آن و مصلح خشک آن گردکان و معتبر و انیسون و مصلح

نور آن سنگ چون در بر آید و در آن در آید و شش مغر جلوده مقدر از شربت آن ناهی مثقال دان
ناره آن تا یک رطل است و خرب و لغوق و ماء التین و محلول و مطبوخ تین در قرابادین ذکر یافت

* نیواج * بکمر اول و سکون یا مثقاله تختانیه و فتح و اورالف و جیم * صاهیت آن کویند پوست درختی است شبیه به پوست
درخت چنار و کویند پوست درخت لسان العضا فی بلاد خطا است و ظاهر اطالیسفر باشد و آنچه به تحقیق پیوسته غیر طالیسفر
است بلکه پوست درخت لسان العضا فی است که بهندی درخت آنرا کریمه بسم کاف و سکون را همصلا و فتح یا مثقاله تختانیه و نما
نماند و پوست آنرا کریمه کاچها و چها بلغم مندی بمعنی پوست درخت است و بلغمی دیگر کالاکوره کویند به طبیعت آن
در آخر دوم سرد و خشک و بعضی در آخر دوم گرم و خشک گفته اند و قابض و بسیار تلخ * افعال و خواص آن جهت
درد مرود درد آن رتق و یسه و نزله و طوبی و عاف و بخور آن جهت بواسیر خونی و اسهال مزمن و تحلیل اورام رخوه
و شقاق مقعده و نزف الدم جراحات و میلان رحم و حیض و عمواد آن با سرکه جهت درد سر و تحلیل اورام رخوه و سنون
آن جهت درد دندان و تقویت لثه و نزله و طوبی و بخور آن جهت بواسیر و شقاق مقعده و درد آن و درد رحم و رفع و با و طاعون
حسبب الاثر نیم مثقال آن بایک مثقال نیلوفر جهت حبس اسهال بواسیری و غیر آن و اسهال الدم مجرب و سفوف آن بادوغ
مست چکله و ربوب قابضه مانند رب حبس الاسهال مزمن یارد بواسیری و قطع خون بواسیر نافع و کویند جهت
بواسیر خونی استعمال آن نافع است بدین طریق که هفت مثقال آن را نرم صلایه نموده با روغن بادام شیرین چرب
کرده حساب سازند و پنج روز متوالی آن حبها را میل نمایند و ز اول یک مثقال روز دوم یک مثقال و یکد آنک روز سوم
یک مثقال و در آنک و همچنین هر روز یکد آنک بپذیرند که تا پنجم روز تمام خورده شود و غدا روزی یک مرتبه بوقت ظهر
چلا و باز روزه تخم مرغ نیمبرشت و روز پنجم مسکه نازله کا و با چلا و بخورند و جهت عاف اندکی سوده در بینی نفوخ نمایند
و قدری سوده بالاب و صندل و کافور بر پیشانی ضامان نمایند و جهت نفث اندک یک مثقال آنرا با مثل آن لویه التیس میل
نمایند و جهت منع سیلان خون جراحات نرم سوده بر آن بپاشند و جهت حبس اسهال د موی نیم مثقال آنرا با شیر تخم
خرقه مقشر بریان کرده بپاشانند و فرز جله آن جهت قطع سیلان رحم و حیض مدید و مضر و غل و معطش و موری
التهاب احشا بنا بر آنکه گرم دانسته اند مطبخ آن کثیر اورب فواکه و زرد طونا و روغن بادام شیرین مقدر از شربت آن
تا یک مثقال است و جوارش و حب و سفوف و مرهم آن در قرابادین ذکر یافت *

* باب چهارم در بیان ادویه که حروف اول آنها ثاء مثلثه است * فصل الثاء المثلثه مع الالف *

* ثا فسیا * بفتح ثا و الف و کمر و سکون سیم همصلا و فتح یا مثقاله تختانیه و الف مشتق است از اسم جزیره که اول در آن
یافته و از اینجا خل نموده اند و آن جزیره را ثا فسیس نامند و بعضی الف را حذف مینمایند و لغت مغربی اسم و بیرونی مراسن
و بیرونی اوراس کویند * صاهیت آن صمغ نباتی است صاحب سفید رنگ شبیه بانزروفت و تلخ و بسیار تند و کیه آن شبیه
پراز فانه و کل آن سفید و تخم آن مانند انجیر و اندک عریض و در اطراف شعبهای آن اکلهای و چتری مانند اکلیل و چتر
خیمت و بیخ آن غلیظ و بسیار تند و منبت آن کومهای سخت و در کتابین اوست چون بدیامی نامی نامند و بیخ آنرا خراشید
نامی که از آن برمی آید بعد از انجماد میگیرند و این صلب حاد میباشد و بعضی بیخ آنرا فشرده عصاره آنرا میگیرند و این
اندک نرم حاد میباشد و بعضی مجموع بیخ و برگ و ساق آنرا فشرده عصاره آنرا میگیرند و در ظرف سفالی خشک

مبناید و این منخل را بر مائل به مایه می باشد و ضعف القوه و باید کسی که اخراج دمه آن مایل به مایه و بیش
 به روش صورت بدن خود را محاذی نماید و باید بدن خود موم روغن بارد قابض مایل را استنشاق روغن بنفشه نماید
 و آن روز کرم نباشد و هوای زرد زردی که چون بصورت رسد بسبب خدای که دارد متورم و متنفط میگردد و کاه و غلظت
 می آورد و بدن آن سبب میکشد گویند صمغ سد اب بری است و غیر آن است جهت آنکه سد اب بری را صفات غیر آن است
 * طبیعت آن در موم کرم و خشک و دمه آن کرم تر تا چهارم و قوی ترین سایر اجزای آنست و بار طبیعت فصلیه گفته اند
 که زمین آن کمتر از حرارت آن است * افعال و خواص آن محلل و منضج و جاذب قوی از معی بدن بظا هر جلد و معی
 و مسهل بلغم غلیظ رجهت استرخای مفاصل بارد و درد پهلو و بطلان اشتها و تحلیل ریح و تفتیح سدد و داء الثعلب و امقراط دانه
 بواسیر و قلع آثار و انصاج و انفجار دمل نافع و آشامیدن آن با ماء العمل تا پنج قیراط مسهل بلغم غلیظ و صغرا است رجهت
 درد پهلو و بطلان شهوت طعام و استسقا و طلا آن جهت رفع آثار جلال و کاف و بهق نافع ضمد آن جهت داء الثعلب
 و رویانیدن موی درد پهلو و زال و ورم و نفوس و مفاصل و امثال آن و با هم وزن آن موم و کند رجهت کمنه الدم
 و اسقاط دانه بواسیر و قلع آثار سیاهی و بنفشه و کبودی جلد بشرط آنکه زیاده از دساعت نکند از بدن پس برداشته با آب
 دریا و یا ماء الر ماد کرم کرده بشویند و با عمل جهت جرب متقرخ و با کور د جهت انجبار و ورم صلب نافع مقل ارشیت
 از عصاره بیخ آن تا پنج قیراط و از لبن آن تا نیم مثقال مضر حلق و معده و مقروح مصلح آن کثیر از بیخ و بیخ آن در افعال
 مانند صمغ آن است رجهت ریزه کرده در روغن زیتون یا روغن کاج و بجز شانه جهت تقویت عصب و درد مفاصل و آشامیدن
 آن با احسا و غیره جهت مبرودین و مفلوجین بغایت نافع و در رویانیدن موی مانند آن در وانی نیست و کفین بدن آن
 جهت عرق النساء و ضمد سائیده آن با آرد جو جهت لحم مقطوع و اوجاع صدر و بعد شش ماه قوت بیخ آن ضعیف میکرد
 و مقل ارشیت از بیخ و جرم آن قانه قیراط بل آن در انبساط شعور حرف با بلی و مضر مثانه و آلات بول و مصلح
 آن حسب الاس و بلوط و اکثر آن مورت ورم زبان و حلق و معده و ضیق النفس و هشی و احتباس بول و گرمی بسیار و شوری
 لذت بپیر آن قوی کردن و شیر تازه و لعاب بز و عذونا و مسکه کار و ماء الشعیر سرد کرده آشامیدن و غرغره بر روغن کل و نشستن
 در آب سرد اگر تشنج بهم نرسد به باشد و گفته اند تخم سد اب مصلح آن است بالخامیه و گویند چون گیاه و ساق آنرا
 داخل اغذیه کنند بهر تبه احداث حرارت کند که در زمستان محتاج به پوشش نباشد و رنگر خسار را سرخ کرد اند و جهت
 * فصل الثناء مع الجیم *

اکثر امراض بارد رحم نافع است
 * ثجیر * بفتح ثا و کسر جیم و سکون یاء مثناة تحتانیة وراء مهمله * ماهیت آن جرم چیزهای افشوده است و قوت آن متوسط
 مابین آب لطیف و جرم کثیف آن چیزی است و از مطلق ثجیر مراد لای آب انکور است و لای هر چیز را نیز ثجیر گویند * طبیعت
 آن قابض * افعال و خواص آن غمد آن بانهک جهت ورم حار و ورم پستان و حقه بطبیعت آن جهت قرحه امعا
 و اسهال مزمن و منع سهلان رطوبات مزمنه و حمیه و همچنین جلوس در آن و دانه انکور یک در ثجیر مانده باشد قابض و نیکو
 است از برای معده چون بریان کرده مانند سوبین سائیده باشد مانند جهت قرحه امعا و اسهال مزمن و تقویت معده مسترخیه
 نافع و ضمد ثجیر عصاره سرشته با سرکه جهت تحلیل جمره و ورم کبد مغیله *

* شرب * نان خورد کرده است که در آب گوشت ریخته تناول نمایند و شامل است نیز نان خورد کرده و آنچه را که در روغن

و شیرینها و غیر آن کشد و بخوردند

* فصل الثانی المثلثة مع العین المهملة

* **اعلیب** * بفتح اول و سکون عین مهملة و فتح لام و سکون باء منوحد و بغارسی رو باه و بهندی لونه زنی و لو کرمی نیز نامند
 * ماهیت آن حیوانی است بری معروف و بهترین آن **اعلیب سفید** است * طبیعت آن گرم و خشک است و پوست آن
 در گرمی قریب بسمور و با شهرکت بسیار * **افعال** و خواص آن خوردن گوشت آن جهت مبرودین و مرطوبین و تحریک
 باه و صاحبان استسقا مفید و تطول طبع زنده آن که دست و پای آنرا بسته در آب جوشان اندازند و طبع دهند تا مهربا
 گردد جهت دردمناصل و بدستور نشستن در آن تعقل و ملائمت مفاصل و وجع آن خصوصاً که در آن روغن زیتون داخل کرده
 یا در آن جوشانید و باشند اما بعد از تنقیه مفید و همچنین تمرین بد آن جهت امراض مذکوره و سرعت راه رفتن اطفال و
 رفع اعباء و بخور آب مطبوخ آن جهت نالجه و استرخاوت نمودن و تشنج بیسی را مثلاً و آشامیدن یک مثقال از شش خشک
 کرده سائید و آن با آب و غسل جهت ریه و سرفه و مانعیدن مخلوط آن با پوست تخم محرق برده **اعلیب** باعث روئیدن موی
 آن و قطور بیه کد اخته آن در زیت و یا روغن مناسبی دیگر در گوش جهت تسکین وجع آن و ادمان آن باعث رفع کرمی و تشنج
 آن با روغن زیتون که نه و امثال آن جهت ارجاع مفاصل و نفوس و دردهای بارد و تنگی دست و پا به پیه آن در سردی
 هوا در سفرها مانع تضرر آنها است و نگاه داشتن آن در دهان در دندان درد و چشم را نافع و سحر طهر آن به اشق و آب کرفس
 هوسه مساری در زنده روز یک مرتبه جهت ابتدای جدام و زبانه شدن آن بغایت مؤثر و خاگستر پوست آن جهت سوختگی
 آتش و بنواصیر و قروح حاره مفید و از خواص آنست که چون دندان آنرا با خود دارند و یا در دست بگیرند جهت منع
 خراش کردن سگ مجرب دانسته اند و چون در برج کبوتر بیا و بزنند باقی نمیمانند در آن مگر یک کبوتر و چون به آنرا پیروی
 بمانند و بر کتفه خانه بگذارند که در آن کبک باشد کیکاهمه بر آن مجتمع گردند و پوشیدن پوستین آن باعث گرمی بدن
 و مبرودین و مرطوبین بلفی مزاج و پیران و کسی را که همراه و غالب باشد مفید و هر چند موی آن زیاد و یا شد گرم تر
 و محروم المزاج را مضر و آزن و بخور و غلب و طبع آن در قرابا دین ذکر یافت و چون **اعلیب** را زنده در زیت طبع دهند
 در جمیع افعال اقوی است استعمال آن

* **ثعلب** * اسم جرم چرمی است که آب آنرا فشرده باشند از جیر غلیظ تر و در افعال مشابه آن

* فصل الثانی مع اللام

* **تلج** * بفتح ثا و سکون لام و جیم بغارسی برف نامند * طبیعت آن در سوم سرد و درد ریم خشک * **افعال** و خواص آن
 مخرج در معطش و ممکن درد دندان حار و اخراج کنند زبری که در حلق مانده و گرم معده و جهت تقویت معده و حار
 و تپه های حاره و جرب و حکه و ضامن آن بر پشهائی جهت قطع رعان و آتاما میدان آن باعث اجتماع حرارت در معده و تقویت
 آن و مروت سعال و مضرا حشای ضعیف و مبرودین و مرطوبین و صاحبان اورام باطنی و مستلیم آن در نعل و غسل و آب پرورده
 بآن بهتر از جرم آن است و چون قدری نمک و شوره به آن معزوج نموده در ظرف نازکی از سفالی و یا نقره و یا مس فلهی دار
 و یا چست شیر که از قند یا نبات شیرین کرده و قدری گلاب داخل کرده و یا شربت و یا افشره و یا آب هر موی که خواهند
 کنند و گلاب و یا بیه مشک و یا عرق بهار و یا عرق کبوره هر چه مرغوب باشد قدری انداخته در ظرف پر نموده و سر آنرا
 در سریشی بپوشند و اطراف آنرا بشیر سفتی محکم بندند که آب مطلق در آن نفوذ نکند پس آن ظرف را در آن نهان نمایند

بنحویکه تلج همزوج بنمک رشوده از هر طرفی مقدار نیم شرب و یا زیاده باشد و سه چهار ساعت کامل در آن نگذارد اولی در جانش که
هوای آن نرسد تا منجمد گردد پس بر آورده سر طرف را کاشوده از آن بر آورده تناول نمایند *

* تلج صینی * معرب از تلج چینی است * ماهیت آن رطوبتی است منجمد مانند برف شبیه بنمک دریائی که
از هند آورند بر این بيطار گفته که زهر حیراسیوس است و در اسیرس ذکر یافت * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و
خواص آن جهت جلای بیاض عین و ظلمت بصر و ضما آن بر بدن جهت تب دق نافع و این اسم را بر یار و دنی را استعمال میکنند
* ثلثان * غلب الثعلب است
* فصل * لئال مع المیم *

* انما * بفتح ثاء مثله و میم و الف و میم لغت عربی است میر محمد مؤمن نوشته که در کتابن زراواش و در مازندران
باز میل نامند * ماهیت آن نباتی است شبیه بکنند و کوتاه تر از آن و ساقی آن باریک و بی کره و غیر مجوف و خوشه آن
شبیه با رزن و طعم آن شیرین * طبیعت آن در دوزم کرم و در اول خشک * افعال و خواص آن آشامیدن
آن محلل ریاح و مفتوح سد و ضما دتا زه آن جهت اورام چشم و منع و بخش مواد بسوی آن را کتال محرق مغسول
آن جهت جلای باصیر و تقویت اشعار عین و روینانیدن آن و از الیه بیاض چشم نافع مضر کرده مصلح آن کثیرا مقدار
شربت آن تا پنج مثقال بدل آن تو دری است

* ثمره الاثل * بنارسی با رکز و کزبار و بهندی چهره آبی مائین نامند * ماهیت آن با رنوع کوچک کز است که عذبه
تا منند بقدر نخودی و از آن بزرگتر و غیر مثلث * طبیعت آن در دوزم سرد و در رسوم خشک * افعال و خواص آن
تاقض و قاطع نزف الدم و نفث الدم و مقوی احشا و آب طبع آن که یک اوقیه آن را در رطل آب بجوشانند تا بنصف رسد
منقی رطوبات عقد اطفال و جهت کزیدن و تملد و رفع جرب و طب و با شکر جهت ربو و سعال و ضعف جگر و احشای زردی رخساره
و رطوبات رحم و انکه و شک و امراض مقعد و قروح و طبعه شربا و طلاء نافع و مضغه آن جهت تامل دندان و استحکام لثه مفید
و چون یک شیا نر و زرد آب بخمسانند در افعال ما نند مطبوخ آنست و نظور آن مقوی اجفان و رادع مواد مانع قبول آفات و
مقوی بصر و جهت دمه و سلاق و جرب بسیار مفید خصوصا که در کلاب خیسانید و با شند و جرم آن جهت نفث الدم و
جراحت شش و اسهال کینه و سیلان مواد و نزف الدم و اعضا و برشته آن در جوف کل سرشوی گرفته جهت اسهال مجرب
در در آن جهت بردن گوشت زائد و قطع خون جراحت و طلائی آن جهت نیکوئی رنگ رخسار و صاف نمودن بشره و حصول
آن جهت تجفیف رطوبات رحم و ضما د بخت آن با آب و سرکه جهت سوز و چون آنرا با صندل و افسنتین بجوشانند و آب
آنرا با شکر بفرام آورند آشامیدن آن جهت تحلیل سیر زبیدیل است و جهت تقویت اشتها و اعصاب و رفع اعیار
مغص و تنقیه رطوبات فاسده و مقوی آن بغایت مؤثر مضر مصلح آن در قوبدل آن ماز و یا شحم انا و بوزن آن مقدار
شربت از جرم آن تا در و مثقال و گویند تا چهار درم است

* ثمره اطراف * بنارسی کز با رومعرب آن کزمازج است و بهندی بری مائین نامند * ماهیت آن نر درخت کز است
مثلا شکل بزرگتر از عذبه که ثمر اثل است که ذکر یافت در افعال ما نند آن و خالی از حرارت لطیفه و جلا و تقطیع نیست
* ثمنش * بضم ثاء مثله و سکون میم و ضم نون و سکون شین معجمه بیونانی نباتی است که مابین شجر و حشیش باشد *

* فصل * لئال المله مع الواو *

بیم

بیم

بیم

بیم

* **ثوم** * به هم نارسگون و از و هم بفارسی **فهر و** و **لهسن** کوبند * ما هیست آن بزی و بستانی و جلی می باشد برده
 آنرا بیونانی اسفورد بون و بجزئی **ثوم** **الجهله** نامند و هر حرف الالف مذکور شد و بستانی آن دو قسم میباشد یکی بسیار دانه
 یعنی چند دانه به هم حاصل و یکی منحصر بر یک دانه و بعد ریاز کوچکی و این نسبت بآن که تراست و جلی آنرا بفارسی **موسیر**
 آمدن و بزرگ آن غرض مایند بر کس و کل آن بنفش و بیخ آن یک دانه بعد ریاز کوچکی و بسیار در رکترازی و بستانی و در بی
 بی **الجهله** غلبه بد آن و بهتر از همه بستانی مشهور بزرگ دانه آنست و جلی آن از جهت مصلی نمودن بهتر و بد درن مصلی
 این قسم کم مستعمل و تازه **عده** **الاسام** بهتر از گفته و نوعی دیگر مرکب میان **ثوم** و **کراث** است که آنرا **کراثی** نامند * **طبیعت**
 آن در **سرم** گرم و خشک و بار **طوبت** فضله و حرارت او شبیه بحر است و عریض است و بر می آن در چهارم گرم و خشک
 * **الفعال و خواص** آن محل حال و حالی و مفتوح و محفوف و طوبات معدله و مفاصل و رقیق کنند و خون و مد و بول و حیض
 و عرق و با قوت تریا قیت و مقروح جان و خوردن آن با مراعات زمان و مزاج و هذا اعتدال حافظ صحت مزاج و دافع مضرت
 آبهای مختلف و هوای ربائی و تمدن خصوصا با سرکه آن و جهت تصفیه خلق و صورت و ریو و ضیق النفس و نسیان و نالی
 و اقوه در مشه و اکثر امراض عصبانی و اوجاع مفاصل و عرق النساء و قیرس و رجوع و ریک و امثال اینها و قطع اخلاط غلیظه
 و بهر زود نفع و بایح تهیه گاه و قولنج و ریحی و زلوی در حلق ماند و اتمام کرم معدله و حسب القرع و در مرطوبین محرک باشد و
 مریه منی و در محررین مجفف آن و معطش و جهت تهیه کهنه و قروح شش و درد معدله و رفع تشنگی که از بطن و سد
 ماسار یقا باشد و تقطیر ابول و لیکوئی رکت رخسار و تلطیف غشاهای غلیظه و تحلیل اورام و حصاة کرده و کزیدن مار و
 سائر مزام و یک دیوانه کزیده و رتیل و شراب جهت هم انعی و مد او مت اکل آن باعث سقوط موی سفید و روئیدن
 موی سیاه و با انجیر و مد آب و یا منکر کردن کان قویتر از نادر و هر مطبوخ آن بازیره و برکت صنوبر جهت تقویت دندان و
 با شیر کوفته و یا روغن کافور و بریان کرده و یا عمل شیرین نموده و حلوا ساخته در تحریک باشد و با ناعا طبعه مدیل و با طبعه
 فودنج جلی جهت قتل هبش و صلبان که بفارسی **رشک** نامند مفید المظار اکثر آن و عدم مراعات مزاج و سن و فصل مصلح
 و محرق خون و هضم چشم و شش و بواسیر و زنان حامله و صاحبان زحیر و خنایر و مولد صغیرای بسیار شد و ضعیف باشد و
 مهبج امراض نائیه مصلح آن بختن آن است در آب با قلیلی نمک و اضافه نمودن روغن بادام و یا روغن گره و استعمال آن
 با کشیز و کشچین و آب انار ترش شیرین و امثال اینها و اکثر آن با آب آن جهت کفنه الدم و غرغره با سرکه مصلح آن یعنی
 پرورده و در آن جهت اخراج زلوی در حلق ماند و در لجه و مضغه بطبع آن با کندن جهت در دانه آن بارد و تائل آن و
 ثقه و بختنه و بد ستور نگاه داشتن آب مطبوخ آن با چوب صنوبر و کندر در دهان جهت وجع اسنان حادث از برودت و احتقان
 بدان جهت مرق النساء و مالیدن موی آن بردن آن جهت تشکین وجع ریحی و رطوبی آن مفید و طلای آن با عمل
 جهت بشور و قویا و قروح رطوبه سرور سبوسه آن و ریه و جرب و لیکن قروح کنند و جلد است و بزرگ انجیر و ساد و زیره جهت
 کزیدن ابن عرس و با چند و روغن زیتون جهت جلد بسم عقرب و مار و سگ و یوانه و کل موم و رفع اذیت آنها و بستر
 با عمل و یا هر که جهت تحلیل رطوبات غلیظه و نرم اعصاب و ضمه بختنه آن با شیر جهت کشودن دانه و مد مل و تصفیه مخرج
 آن با عمل جهت از آن خون منجمد در تحت پلک چشم و بار روغن بان جهت داء النعلب و بار روغن کاه جهت سنج و نفع و خوردن
 آن در روغن بریان کرده و طلا کردن جرم آن و بار روغن آن و با آن هر دو جهت تبخیر قروح رطوبه سرور و در روغنیکه

مگر در بدن جوشانید باشد جهت جهود خون در اطراف بدن و ششانی که از دور و دور بهم رسد باشد جهت رجوع
مفاصل و قولنج بلغمی و سیمج حادث از خلط المزاج شراب و علاء از خارج و طلائی رماذ آن با عمل جهت بهی و برص و داء الثعلب
و کینه الدم و جرب و جلوس در طبیع برک و ساق آن جهت ادوار بول و رفع احتباس حیض و اخراج مشیمه و بدستور
تد بین بدن و لیکن این ضعیف است نسبت بآن و طلائی آن بانوشادر جهت برص و بهی و بازفت جهت داء خس و خشونت
ناخن و کجی آن و طبیع آن کشند و شمش و خائیدن برک آن و بعد از آن مضمضه بنیم و بجانف زائل کنند و را نخت آن است
و گفته اند اگر جهت نالیج تا چهل روز هر روز در دست خام آفرایند نمایند بدین طریق که روز اول یکدانه و روز دوم دودانه
در روز سوم سه دانه و همچنین تا چهار روز که روز چهارم چهل دانه شود و باز بدستور روزی یکدانه کم نمایند تا بر روز هشتادم
باز یکدانه رسد در بین انشاء الله تعالی زائل گردد و محتاج بدوائی دیگر نکند و چون بلاد را در زمین بدن نمایند تا
پوسید و گردد و در الجاسیر را غرس نمایند تا قوت گیرد پس بر آورده آنرا معجون سازند تقویت عظیم بخشد و موی ریش سفید
شد و سیاه روید و تریاق الثوم و منافع آن و دهن و مختل و معجون آن در قرابادین ذکر یافت *

* تومون * بضم تاء مثلثه و سکون و اوردضم میم و سکون و اوردنون بفارسی تخم زرد آب و بترکی صغرا ادوی نامند
* ماهیت آن تخمی است شبیه پنجه منبت آن جا های سایه کیه آن شبیه بملد آب و برک آن دراز تر از آن و کل آن سفید
و تخم آن تلخ و تند و ریزه و گویند ترید زرد بیخ آن است و در افعال مشابه خریق * طبیعت آن سرد و رسوم کوم و خشک
* افعال و خواص آن مقوی و مصلح اخلاط غلیظه و اسهال کرم معده و مخرج جنین و مد ربول و حیض و محلل اورام
بارد و مقل آر شربت آن نیمد رمم مصلح آن کثیرا و کشیز است *

* قصه لئاء مع الیاء المثلثه التحتانیة *

* تیل * بکسر تاء و سکون با و لام لغت عربی تخم و نیمه و خومه و بترکی پیلان افردی و در تنکا بن کوک جوداش و بفارسی
پید کیه نامند و گویند که آن نوعی از حرش است * ماهیت آن اصناف است صنفی کیه می است که در کنار آبها و راه
و زمینهای نمناک میروید و مغروش بر روی زمین و مخصوص بزمانی نیست و شاخهای آن دراز و باریک و با کره های و بند های
بسیار و برک آن بسیار و ریوه و سرهای آن تند و اندک و صلب مانند صفت و بر روی هر کرمی و بند ی رسته و کل آن مابین سرخی
و سفیدی و طعم کیه آن بی مزه و بیخ آن مادام که تر و تازه است آنرا میخورند و طعم آن شیرین بی مزه و باریک حرافت
و قبض و دواب آنرا میخورند و طعم کره های آن شیرین تر و صنف دیگر برک های آن عریض و نرم و چون دواب آنرا میخورند
میمیرند و منبت آن گفته اند در بابل بسیار است و در راهها میروید و صنف دیگر برک آن مانند لبلاب و کل آن خوشبو و ثمر
آن کوچک و عروق آن پیچ یا شش بسطوری انکشتی و نازک و در بوب * طبیعت صنف اول آن در اول سرد و خشک و با قوت
قبض و گویند معتدل است و بیخ آن لذع و لطیف * افعال و خواص آن آشامیدن طبیع آن جهت مقص و قروح مثانه و
سر البول و طبیع بیخ آن جهت تغذیت سنگ کرده و قروح مثانه و آب کیه آن از نیم و طل تا یکرطل جهت رفع سموم اسهال
مارها و سک دیوانه کزید و حرقت البول و احتباس آن و تغذیت حصاة و تپهای حار و سل بغایت مجرب و ضماد بیخ آن جهت
التیام جراحتهای تازه و مادام که خون آلود باشد و کزیدن موام و ضماد حشیش آن جهت اورام حاره و منع نزلات
و ضماد خاکستر آن جهت قطع خون بواسیر و تحلیل اورام و تنجیف قروح بغایت نافع و مد ربول و صنف دوم عصاره آن

یا ادویه متاسبه مانند شراب یا عسل هر دو مساوی و نصف آن مزه آن فلفل و بوزن مرد و کندر چون طبع آنها یک جهت عسل چشم و تحلیل مواد آن و تخم آن بغایت مدربول و جهت قطع فی و اسهال و ریختن مواد بعد از احتیاط نفیست حصه کرده و مثاله و قروح آن مفید و قسم نرم آن را چون در ظرف زجاجی بر آتش ملایم بسوزانند و در ظرف مس بمایند و اما آنرا جهت قطع خون بواسیر مجرب شمرده اند و گویند زیاد به سرکه مرتبه احتیاج نمیشود که هر مرتبه نیم درم آبرو بمالند و ضماد تازه آن با روغن گل بغایت ملین و منضج و محلل است *

* **باب پنجم در بیان ادویه که حرف اول آنها جیم است** * **فصل الجیم مع الالف ***
 * **جاء الیه** * بفتح جیم و الف و ضم راء مهمله و الف و لام و فتح نون و سکون ها و راء مهمله بمعنی مسایه تهر است جهت آنکه نبات آن غارت از انهار و آب نمیکند و در جافای خشک نمیریزد * ماهیت آن نباتی است شبیه به نیلوفر و برگ آن بر بالای آب میباشد شبیه به برگ چغندر و مزاج و بیح آن با اندک تلخی و بی کل و ثمر * طبیعت * طبیعت آن سرد و خشک در درم * انفعال و خواص آن جهت حبس اسهال و خون و قطع عطش شراب و جهت تحلیل ادرام و التهام قروح تازه و خشک و ادرام حاره و قروح خبیثه غفله ساعیه و حکه طلاء و فماد ادر و در تافع و مانع سعی آنها است و بطریق مزه نیز استعمال آن سودمند و مضر عصب مصلح آن شکر مقدار شربت آن نادر و مثال

* **جاء یهل** * بفتح جیم و الف و سکون میم و باء عجمی و خفاء ها و لام مهم شمرند و است و در بنگاله مشهور و بسیاری انبه * **ماهیت آن** * سرد و رختی است فی الجمله شبیه با مرود و در صنف میباشد صنفی مغز آن سفید و صنفی سرخ رنگ و بعد رسیدن هر دو شیرین و مانند مرود کوهی جنگلی جرم آن دانه دارد و در جوف آن تخمهای ریزه بسیار بقدر تخم مرور از سفید سفید و از سرخ سرخ رنگ و اندک صلب و شکل صنف سفید آن صراحی مانند نوع امرود کوچکی که گلایی نامند و هر خ آن اکثر مد و رود و فصل گرم که موسم بارش شد و بنگاله است ثمر بسیار می آرد و در فصل زمستان نیز بعضی اشجار ولیکن بوقور آن موسم نیست و در هند و کهن بهتر از بنگاله میشود و لاکن بوقور بنگاله نیست و بهترین آن رسیدن باید * شاداب شیرین که تخم آنست خصوصاً نوع سفید آن و درخت آن بزرگی درخت عیب ریزه و غیره و وزن و برگ آن از برگ سبب اندک بلند تر و یا خشونت روی تشویف رجوب آن در ریشه شکند و میباشد و قابل عسارت نیست و اصل دند ازین نسل میباشد و بسوزانند و درخت آن زرد بزمی آید و گهنة سال خورده آن کم ثمر میباشد و چون تنه آنرا ببرند از اطراف آن شاخها برآمده و رنگ و سالی باز ثمر میدهد * **طبیعت آن** * گرم و تر و با رطوبت از جهت قوت نایفه ها و فعال و خواص آن مفرح و مقوی قلب و معده و ملین طبع در ابتدا پس قابض و مدربول و خافس اسهال خصوصاً که با پوست رنجم آنرا بخورند و نیز سر آن قابض تر و چون پوست درخت نوبال آنرا که هنوز زنده باشد یا شد مقدارد و سه مثال آنرا شب در قلری آب بخسارند و صبح مایده صافی کرده اندکی شکر داخل کرده تا سه چهار روز هر روز تازه بخسارند و بنوشند در حبس اسهال و طوبی مجرب است المفاصل و در بدن و مرطوب و صافمان و تلخ و متصدع و محرک نرزه و اخلاط ساکنه و هیچ آنها و نفخ و ریا و قرا و تر با عت حیات در بدن آن مستعد و خصوصاً آثار آن و مضمده با آب برگ مطبوخ آن جهت تقویت لثه و استحکام دندان متحرک نافع و مسکن درد آن *

* **جاء کلاس** * بفتح جیم و الف و سکون میم و فتح کاف عجمی و خفای ها و الف و سین مهمله و نبات بنگاله است

ماهیت آن گیاهی است که در مکه و کاه بسیار در جاهای نم ناک در مرقم برسات میروند و با ساقهای بلند بقدر
 ذرع و زیاده و کمتر از آن در مکه و کاه زیاد و بر هر ساقی سه برک پیوسته بهم با یور قیمت و حدت و بیع آن سید بقدر
 بازار کوچکی با حدت و یور قیمت و کل آن شبیه برکی عریض طوی پائین آن پیچیده و از جانب پیچیدگی میلی مخروطی
 شکل روئیده و زیر کل آن گرمی صراحی شکل و انحنای باریک سید و کل آن نهایت بد بو میشود * طبیعت آن گرم و
 خشک * افعال و خواص آن خوردن ساق برک بخته آن جهت استسقا و بیع آن با فلفل که مائید و محبوب بندند
 هر حبیب بقدر فلفلی و نخودی سه چهار خب آن جهت حبس قوی و در مضمه که بند بشود و گذاشتن مقداری نخودی و با قلائی
 از آن بهیچ در جوف قدی از مویز بخته که بهندی کیله نامند آن مقداری که بلغ توان نمود جهت تحلیل طحال چند روز متوالی
 که بعد از یلح یکد و لقمه برنج نرم بخته بی روغن و بی نمک بخورند مجرب دانسته اند و چون مقداری بخت و چهار توله که یکتیم
 پا و آثار مندی باشد بهیچ آنرا نرم سوده در ظرف چینی کنند و بوزن آن روغن کاودا خل آن نمایند و خوب بر هم زنند
 پس آب لیموی که بهندی کاغذی ناصند شانه شده عددا خل کرده خوب بر هم زنند و اگر آب لیمو کم شود که مانند مرهم
 و ضماد رقیق نباشد آب چهار عدد لیموی دیگر د خل نمایند و در شیشه و یا ظرف چینی کرده در جای نمناک نگهدارند
 جهت التیام قروح خبیثه و ساعیه که بهندی که هر که زده نامند که روزی و مرتبه آنرا در جوف زخمها پر کنند و بر بالای آن
 بطریق مرهم استعمال نمایند و اگر بعد التیام و چاق شدن خارش را در موضع باقی بماند از تند فین بد آن روغن مزبور را خل
 گردد و این روغن زیاده از یک هفته نمیداند و هفته دوم باز اگر احتیاج باقی باشد باید که تجدید نمایند *
 * جاموس * بفتح جیم و الف و ضم میم و سکون و اووسین مؤمله بغار سی و میش و بهندی بهینس نامند * ماهیت آن
 نوعی از کاه و صحرایی است سیاه رنگ و بسیار زرد آ و رنسبت بکار اهلی و شاخهای آن بلند تر و قوی تر و در مکه و کاه و در
 صنف میباشد یکی صحرایی و این را بهینس نامند و دیگر جنگلی و این بسیار قوی و بزرگ و شاخهای آن بلند تر و قوی تر از
 اهلی میباشد و این را ارنه نامند و زرد و قوت این بهر تیره ایست که شیر و فیل را میکشد و شیر و روغن آن نسبت بشیر و کاجرب
 تر و غلیظ تر و خواص شیر جنگلی آن که ارنه گفته شده * طبیعت آن گرم و خشک و جنگلی آن گرم تر و خشک تر * افعال
 و خواص آن گوشت آن بسیار غلیظ و جهت اصحاب ریاضات و هزال کرده نافع و گوشت بچه شیر خوار که در سه ماهه
 باشد تورمه و کباب آن بسیار لذیذ و در روغن و غلظت کم تر و در کردن موی آن و شاخ آن با غث طردا نافع و خاکستر هم
 آن بحقیق قروح و حکه گفته اند آشامیدن خاکستر که با آن مخرج است و مولد سودا و مضر دردها و ماضل و امثال آن و عرق
 النساء و نقرس مصلح آن آب کامه و در چینی و ادویه ملطفه و مہرا بختن آن و بعد از آن سکجنین آشامیدن و در ساهت از
 پوست جنگلی آن سپر میسازند بسیار خوب میشود *

* جامون * بفتح اول و الف و ضم میم و سکون و اوونون و بعضی بد و ن و او و فتح میم می نامند * ماهیت آن میوه هندوست
 درخت آن بسیار بزرگ بقدر کردکان و از آن بزرگتر و برک آن اندک باریک و بلند تا یک شیر و سبز تیره و شکوفه آن سفید و
 بسیار ریزه و میوه آن شبیه بانگور سیاه و اندک طولانی و بعضی بزرگ تر از آن و رنگ ظاهر و باطن آن بنفش و باغی و صحرایی
 میباشد صحرایی آنرا کوچک و تنیم آن بزرگ و کم آب و ترش و با عفو صفت بسیار و باغی نیز در صنف است یکی شهر آن
 بزرگ بانیله بسیار شاداب چاشنیدار و تنیم آن کوچک و با عفو صفت کمی و این را ای جامون نامند و نصف دوم در اوصاف

ملک و رزق بین مرتبه لطیفه * طبیعت آن مرد را خورد و در خشک در موم * افعال و خواص آن حایس
اهمال صفراوی و مقوی معد و کبد حایس و مطبی حدت دم و صفرا و غیره و مضغه آن جهت خفای و فلاح حار و استحکام
لثه و خوردن آن جهت حبس اقسام اسهالات و تسکین حرارت معد و کبد حدت صفرا و تشنگی و تحریک اشتها و یاه
محرورین رجعت یا بیطاس مفید و طلای نمر رسیده آن جهت داء الثعلب نافع و رو باند موی آنست در جهت مرتبه
نقرع ریشهای باریک بدخ آن ریشهای باریک نازک آن بمقدار و ثوله نیمه کونته شب در آب خیسانید صبح مالید صاب
کبود و بیاشامند نامت است روزی چهار روز مغز تخم کهنه آن با مغز تخم کهنه انبه و عسله بریان کرده جهت اسهال مزمن
مجر و در زردی که خشک آن جهت استحکام لثه مفید و ناشنا خوردن آن مضر بسبب ثوران آن صفرا و مضر معد و دیر
مضم مصلح آن نیک که آنرا شسته و لیسیده و زمانی بکند از بد پس تناول نمایند آغا میدان افشود آن که آب آنرا
کوفته هالت شود و در آب رنما بمقدار آنکه طعم آنرا نیکو گرداند داخل کرده بیاشامند و شراب آن نیز که آب آنرا
صاف نموده با قوی قبا بمقدار که طعم آنرا چاشنیدار کرد اند با قش ملائم طبیعت نمایند تا انگشت پیچ گردد در افعال مذکوره
بهتر از اکل ثمر پخته آن است و آهن و یا فولاد را چون براده نموده در آب برک آن بریزند و در آفتاب بکند از بد کشته نرم
و سبک کرده بعد بکه جوش خورد و بالای آن آید و اگر مکرر در آب برک آن تربیت نمایند پس شسته استعمال کنند بهتر
است و خوردن این آهن و یا فولاد کشته جهت تقویت اشتها و رفع اهمال مزمن و استسقا و در اسیر و امثال اینها نافع و بکه
نوع آنرا کلاب جامون مینامند مخصوص بنگاله است تمام در هند و کهن جای دیگر نمیشود و آن اندک مد و رو شیرین
و بعضی اندک آید از خوشبو شبیه بر الحبه کلاب کوبیا که در کلاب پرورده شده و در جوف بعضی یکدانه و بعضی دودانه
و بعضی سه دانه بهم پیوسته و مغز آن سبز رنگ و درخت این بزرگی درخت نوع اول نمی شود و اکثر بر آکنه میباشد و بر که
های این نیز در طول و عرض از آن کمتر و اندک مرصع و نازک تر و جز روشن * طبیعت آن معتدل مائل به سردی و بیخوش
* افعال و خواص آن مدح قلب و دماغ و ملووی معد و کبد حار و نفاخ است و تخم آن با عفو صفت و قابض و رادع *
* جوارس * بدخ جیم و الف و فتح و ادو سکون را و سین مهلتین معرب از کاردس فارسی است و آن نوع ریزه دخن
است که بقاری ارژن و بهندی با جرانامند و کنگی نوعی از ان است * ماهیت آن حبی است رنگ آن اغمبر از ارژن
ریزه تر و صافا اختیار اند نوشته که سه نوع است یک نوع راد دخن و بقاری ارژن و بشیرازی الم بدخ الق و ضم لام و مهم
و دیگری راد دخن ال معجمه و بقاری زیت بزا معجمه کوبند و نوع سوم را جوارس که معرب کاردس است و بشیرازی
کال نامند و اول متوسط بزرگی و کوچکی و آنرا بهندی با جرانامند و نوع دوم را بهندی جوارس نوع سوم که از سه کوچکی
است بهندی کنگی کوبند و نیز در هند و بنگاله یک نوع دیگری شود که از کنگی بزرگتر و زرد رنگ است و آنرا چینه نامند
و دخن و در دجای خود مذکور خواهد شد انشاء الله تعالی و برک آن مانند جوارس که مرصع و راد تر از ان و
خوشه آن نیز مانند خوشه جوارس اند و آن از ان ریزه نرم تر و متراکم تر و بهترین آن زرد متکین آن است * طبیعت
آن در اول سرد و در آخر گرم و خشک و بعضی سرد و خشک و در م گفته اند * افعال و خواص آن لطیف تر از دخن و
قابض و محف و بی لذع و ردی الکی موس لیل الغذاء یعنی خون صالح از ان کم متوال میباشد و دیر هضم و چون هضم کرده
بدن را قوی کرده اند و بار و رغن در جری غلث است آن بیشتر و خوردن مهر پخته آن جهت التزای حجاب و انشاق آن

و لزلات نافع و خوردن نان مطبوخ آن حائز ابراهیم مراری و من و بول و مسقط جانین و اکثرا آن مولک خون موه از روی
مورث شده و مصلح آن روغن ها و شکر و حلوا های چرب و یا با شیر و یا با نخاله بختن و با روغن خوردن و احکام رفتن و مالیدن
روغن ها بر بدن و کماد کرم کرده آن محل نفع معده و تهیگاه و مقص و درد بواسیر و بختن آن با شیر تازه و شیره جهت
صاحبان خون زائد و رطوبات ناسده و جلوس بر مائید آن با نمک که د و خرقة بسته باشند جهت برورن مقعد و رویش و
نفل محتبس در اما نافع و بدل آن در اضمحله شونیز و استعمال کهنه آن که یکسال بر آن کشیده باشد جائز نیست

* جگر و شیر * بفتح جیم و الف و ضم را و و کسر شین معجه و سکون یا مثنای تحتانیه بهر سی جوا شیر و کوشش و شیر
شیرازی جا حوشی نامند * مائید آن صمغی است بد بو ظاهر آن سرخ تیره و باطن آن سفید و نبات آنرا ساق
غلیظ و بلند ترا ز درعی و نرم و بورچیزی سفید شبیه بهشم و برک آن شبیه برک انجیر مائل باستاده و مشرف بهنج
تشریف و خشن و بسیار سبز و قه آن شبیه بقمه شبت و کل آن زرد و خشک و تخم آن سیاه و قریب بانیسرون و خورشید و تند و ساق
آن کوتاه و غلیظ و نرم و مزاج بزرغ سفید مانند خیار زرد و بیرون آن سیاه و اندرون آن سفید و بهترین صمغ آن تهر و بوی
و عطرانی رنگ و طریق اخلاص آن است که بیخ آنرا می شکافند در هنگام ظهور ساق آن و حوالی آنرا خالی نموده برگی در زیر
آن فرش مینمایند که صمغ آن در آن جمع گردد و چون خشک گردد از آن بر می دارند و نیز از ساق بیخ آن در هنگام ظهور کل آن
که بودن شمس در جوار است بطریق مذکور صمغ اخلاص مینمایند و نیز از علامت خوبی آن آنست که در هنگام ریخته شدن در خوردن
و بزهای آن سفید باشد و زبان را بکزد و بین دست پیچید و چون در سرکه و یا آب حل نمایند زرد منحل گردد و بوی آن تند باشد و
الچه از ساق آن گیرند رنگ سفید گردد آن زرد و محلول آن در آب بر نکد شیر باشد و این ضعیف العمل و غیر مستعمل
است و مغشوش آن سیاه رنگ و غش باشد و موم میکنند * طریقت آن کرم و خشک در رسوم و بعضی خشک در د و م گفته
اند * افعال و خواص آن محلل ریاخ و مفتوح سد و مقوی اعصاب ضعیفه و مضعف اعصاب قویه و مایین صلابات
و جالی از وجات و اساخ و با قوت تریاقیه و جهت امراض بارد و بلغمیه خصوما عصبانیه و دماغیه مانند صداع و فالج و لقوه
و صرع و ام الصبغان و رعمه حادثه از کثرت جماع و نزلات و کوفته و تعقد عضل و درد مفاصل و درد یک از صد مات بهم
رسیده باشد و جبر و کسراستخوان و درد پهلوی و زرف ان م و سرفه بلغمیه نافع که نیم درهم آفراد آب موز نجوش و یا شامند
و بر آن مواضع نیز عصاره نمایند و یکم ثقال آن جهت لزج و حیدت دانه و استسقا و یرقان و تقطیر البول و جرب مثانه و نفخ و رحم
و در ارطمت و قولنج و یحی و بلغمی و تفتیت حصاة و رفع سموم امراض الراس آشامیدن آن جهت صداع و صرع و ام الصبغان
و لقوه و رعمه و نزلات الصربه و الصلحه آشامیدن نیم مثقال آن با ماء القراطن یا شراب جهت ضربه و صدحه العین و اکتحال
آن جهت نزول آب و تقویت حدت بصر الاذن نظیر آن در کوش جهت رفع کرم الاسنان مالیدن آن بر دندان و
پز کردن در حروف دندان کرم خورده جهت تسکین وجع و منع تالک آن الصلحه آشامیدن آن جهت سرفه و درد پهلوی خاکن
از برودت و سردی و صماد برک آن جهت درد پهلوی و اعضا الغل و آشامیدن عصاره آن با سرکه و طلا نمودن بدن آن جهت
تحلیل سپرز و چون ده مثقال آنرا در و جره عصیر عنبی اندازند و بعد از بیست روز صاف نمایند و یا شامند جهت طحان
و استسقا چیل النفع است اعضاء النفض آشامیدن یک بند قه آن با آب کرم جهت ادوار بول و حیض و اصلاح رحم بارد
و تحلیل صلابت آن و رفع تقطیر البول و ثمر آن نیز در ارطمت آورد خصوصاً با انستین و اختناق رحم را مفید و اسقاط

چنین نماید و ریاح رحم را پراکنده سازد و تحلیل دهد و صلابت آنرا از ازل کند شربا و رحم را و قوتی و حکمتی مقابله را نافع و اسهال
 خلط خام نماید و حمل و محلول آن با غسل جهت ادرار طبع و قتل جنین و اخراج آن هر چند بعد سه روز یا بعد از آن خصوصا
 احتمال فتنه آن را احتقان آن در رحم باعث تجویف آن القروح والجروح والوجاع طلای آن با غسل جهت قروح
 مزمنه و تازناری و بازیت جهت ارجاع مفاصل و عرق النسا و نفوس و باز روغنها جهت رفع اعیان و استور آشامیدن
 همه بر آن جهت عرق النسا و السموم طبع آن بازیت بعد بیکه موهوم گردد جهت کزیدن شک د یوانه و باز راوند آشامیدن
 آن جهت تسخیر مرام و غیره و استور و ضمیر آن داخل کردن آن در مرام جهت التیام قروح مضران ثیاب مصلح آن
 هر ماحوز رخیست بدن اورد و مطبوخ عنبی و بعضی مضروب صحیح دانسته اند مقدار شربت آن یک مثقال بدل آن یوزن آن قه
 یا شیر انجیر و در اسهال اشق آشامیدن تخم آن با شربا جهت اختراق رحم و اصلاح عصب رطب و خدر و قوتی و بلغمی و
 و بعضی دانه مثقال آن با نسیم مثقال زراوند طویل جهت کزیدن هوام و با نسیم مثقال انستین جهت احتباس حوض بسیار
 نافع و ضماد و ذرور بر آن جهت قروح مزمنه و استخوان هاری از کوشش شد و حمل آن جهت کشودن حیض و اخراج
 جنین مرده بغایت قوی الفعل و کل آن نیز جهت جراحت و بیثوری و با لجمه جمیع اجزای آن جهت قروح خیمه نافع است *
 * چاول منکری * بفتح جیم فارسی و الف و ضم و و سکون لام و ضم میم و سکون نون و کاف فارسی و کسوراء مهمله
 و سکون یا * ماهیت آن سرد و خشک است که در اسلام آباد مشهور به چاکام مضاف صوبه بنکالداست میشود در غلانی
 اندک نازک صلب اغبر و ظاهر مغز آن سیاه رنگ و باطن تازه آن سفید مائل بزرودی و باد فتنه ری طعم در آنده غالب
 و هر چند گفته کرد در مین بزرودی و سیاهی چینه میاید و بهتر و مستعمل تازه آن است * طبیعت آن گرم و خشک در رسوم
 و با تریاقیت * افعال و خواص این مفتوح و جالی و مضطرب خون فاسد و جهت خدام و حروب متقروح و قریبا و اکثر امراض
 د مویه و سرد اریه نافع شربا و ضماد مضرب حر درین دروغن آن نیز برای حروب و قوت باصفید

* چای خطائی * بفتح جیم عجمی و الف و با و فتح خاء معجمه و فتح هاء مهمله و الف و کسوراء و با و صمیم بناء متناهة و تانیه
 است نه طای موافقه * ماهیت و سبب اطلاع بر آن حکیم میرزا نافی در رساله خود نوشته که سبب معرفت و شناخت چای
 چنان بود که پادشاهی از پادشاهان چین بر یکی از خواص خود خشم گرفته آنرا از ملک خود اخراج نمود آن شخص در جنگها
 و به شهر کوچهها میکشت و زرد و عمیل و ضعیف کشته بود و روزی از غایت گرسنگی مرا طرف کرهی میکشت گیاهی دید آنرا خدای خود
 ساخت در اندک مدتی آثار صحت و حسن صورت در خود مشاهده نمود و کمال قوت در خود یافت و در شهر آمده با یکی از قریبان
 پادشاه احوال خود را نقل کرد و آن شخص بحضور پادشاه عرض نمود پادشاه با حضار او را مژدم و زردین صورت او
 متعجب شد بعد سرال از احوال آن اطبایا امر نمود تا آن کباب را حاضر سازند و تجربه نمود خواص آنرا ثبت نمود و نیز چنین در
 اختیارات خود نوشته که نبات چای شبیه نبات شبت است و بار دیگر از آن و خوشه و با اندک تلخی است و چون آنرا بجوشانند
 تلخی آن زایل گردد و آشامیدن آب مطبوخ آن حرارت باطن را تسکین دهد و خون را صاف نماید و آن خود در روز مریض
 میباشند و گفته که طایفه که در بلاد چین نبات آنرا مشاهده کرده اند چنین میکنند که در میان شهر چین را دئی است و کاف
 این برک از اطراف آن میروید و بخمار مردمان بخوردن آن اعتماد دارند و بیع و شرای آن بی رخصت پادشاه آنجا
 نمیتوانند نمود و خراج آن بخزانة پادشاه میسازند و مترجم میدانند ابو ریحان میگوید که چای نوعی است از انواع

ثبات مثبت آن زمین چین است و آنرا می برند و در سایه خشک میکنند و در وقت حاجت با آب گرم شربت میکنند و معجورند
 شربت آن قائم مقام ادویه مرکبه است و مضرت ادویه مرکبه ندارد ازین جهت اهل تبت دفع مضرت شراب با آن میکنند
 زیرا که ایشان افزا طدر خوردن شراب میکنند و دفع مضرت او هیچ در وی با آن تعمیر شد و نافع ترین ادویه است و طایفه
 که بر زمین تبت میبرند در قیمت آن جز مشک نمیگیرند و فرق بسیار است در میان قیمت اعلای آن نادنی و همچنین در
 رائحه و منافع آن و نیز نقل است که در ولایت خطا جمعی مردم بطریق سیر بخجرا رفته بودند طعامی بخته و زعفرانی کرده بالای
 آنرا بشاخه پر برکی از اشجار آن صحرا پوشیده بکاری مشغول شدند که بعد از انقراض تبارک نمایند و بعد از آنکه از آن کزمانی
 که فارغ شدند و خواستند که تناول نمایند دیدند که تمام آن طعام مضحک شده است این امر را نزد اطباء اظهار نمودند
 ایشان بعد از تفحص بحال من و قیاس در یافتند که برکهای آن شاخه را در فظم طعام و غل اکثر تمام است و در صد تجربه
 آن در آمدند و محرز کتاب میگوید که آنچه مشاهد شده برک آن شبیه ببرک انار و جثا و ریختن است و از آن بزرگتر و
 در مضرت و تخفیم تر و شعبهای آن بلند تر و برک بعضی نوع آن ریزه تر از بعضی درخت آن شنیده شده که بقدر یکقامت ثابت و بسته
 قامت و شبیه بد درخت حنا و انار و بر ساق آن قریب بانتها شاخهای بارنگ رسته و بر آنها کلهای کوچک و برک آن مل و در
 در بعضی جاها سه عدد و در بعضی جاها چهار عدد بهم پیوسته شبیه بگل سه برکه و چهار برکه و در سر شاخها نیز گلی پنج برک
 و مثبت آن ملک چین و خطا و نیبال رآن انواع و الوان میباشد سفید و سبز و بنفش و تیره و سیاه اما سفید ریزه برک خوشبوی
 آن که برکهای آن بسیار در هم پیچیده باشد از همه اقوی است و بعد از آن سبز و اما بیس این از آن زیاده و بعد از آن
 بنفش و بعد از آن سیاه و این از همه ضعیفتر و زبون تر و نوع اول یعنی خوب و اعلای آن عزیز الوجود و کران بها است
 و برای تجارت نمی آورند و سلاطین و حکام آن دیار برای امثال و اقربان خود بطریق تحفه و هدیه بدیاری دیگر میفرستند
 و اما انواع دیگر آن بسیار است خصوصاً سه تیره و سیاه آن که وافر از آن است و از بعضی شنیده شده که بعضی نامقیدان
 مستعمل آنرا با غیر مستعمل مغشوش و تبیل پل نموده میفر و شند بدین طریق که چون ضابطه نصاری است که مطبوع
 یعنی جوشانیده آنرا معجورند و مضروب ذائقه میدانند جرم آنرا و لهن آب را خوب جوش نموده بلکه آذمق از که ربع آن یا
 خمس آن کم گردد پس قدری قلیل چای را در ظرفی که چای آن چینی یا نقره است ریخته آب گرم را بر روی آن میریزند
 مثلاً در یکمن طبعی آب که تخمیناً سه مثقال یک آذمق است با یک آذمق در آن میاشد یکد رم نهایت یک مثقال از نوع متوسط آن و از نوع اعلای آن
 کمتر و از زبون آن بیشتر تا در مثقال ریخته تا نیم ساعت مل و یک اندازند تا قوت و رائحه آن در آب باز داده شود و آب
 اندک رنگین گردد پس آب صاف آنرا که مطلق دردی و برک در آن نباشد در پیاله ریخته چون طعم آن با اندک عفو صفت
 و تلخی است برای اصلاح آن با نبات اندک شیرین نموده میاشد مانند و اکثر قریب شیرین و یا شیرین تازه و دوشیده اندک
 جوشانیده برای اصلاح بیوست آن نیز در آن ریخته نیم گرم میاشد پس خن مل آنها آن برکهای مستعمل را خشک نموده
 و بعد ربع جمع نموده در قوطیها و غیر آن بدستور اول پر کرده سر آنها را بسته میفر و شند و فرق میان مستعمل و غیر آن
 بزمومت رائحه و سیاهی رنگ و کم رنگ شدن آب و اندک باز بودن برکها است از هم بخلاف غیر مستعمل آن * طبیعت
 آن گرم تا آخر درم و خشک در واسط آن و نوع اعلای آن گرم در سوم و بعضی سرد میدانند بجهت تسکین آن عطش و
 حرارت و التهاب باطن و دفع آن ضرر شراب را و این توهمی است بلکه من و رافعان مذکوره از آن بسبب تلطیف و تقطیع

* ماهیت آن گیاهی است ربیعی و مرسل تازه سیر وید منبت آن بلاد مغرب و بر تلها و بلندیها بسیار میروید و بلند آن
مقدار سه انگشت تا چهار انگشت و بوی آن مانند بوی شراب و برک آن شبیه برک سیب و قابض و بیخ آن سفید و مانند
بوی باریک و گیاه آن بی کل و ثمر و نهایت بقای آن تا سرطان است و زیاده از سه ماه نمی ماند مگر آنکه در غسل نگاه دارند
* طبیعت آن در اول دوم گرم و تر * افعال و خواص آن مقوی دل و فکر و عواس و مغز و جهت صاف
کردن خون و التیام جراحت شربا و طلاء و با شراب در درم آن جهت و من عضل و تنغ آن نافع و کوبند چون بیخ آن را
با گوشت پارچه پارچه نموده و طبخ نمایند با رجهای گوشت را بهم ملحق سازد و آشامیدن مرقه آن جهت یرقان مجرب دانسته
اند و چون بر جراحت تازه بچکانند آنرا ملئزق و ملتئم سازد و مصلح معرورین مصلح آن مغز بادام تلخ مقدار شربت آن
تا چهار درم بدن آن در التهام قنطاریون و در تفریح مثل و ربع آن زعفران است *

* جیسین * بیخ اول و سکون باء مرحد و کسر بین مصلح و سکون یا مشتله تحتانی و نون بفارسی سنک کج نامند
* ماهیت آن سنگی است رخسار سریع التفتیت و طبع آن که با سالی از روی هم چکاند سه قسم میرشد یکی مغیره
براق صفا یعنی انطاکی گفته که این فی الحقیقه طلقی است که نفع کملیا فتنه و بعضی گفته اند که زیهقی است که غالب آنرا
بر آن اجزای ترابیه و متحجر کشته و این را اسپیداج جسماسمین نامند و درم سرخ و کج حجری و سیوم غیر صفا یعنی و غیر
براق و این حجر کج است که بخته کوبیده کج از آن میسازند بدترین آن سرخ آن است و با الجملة طبیعت اقسام آن در
هیوم سرد و خشک و بعضی در اول چهارم خشک گفته اند * افعال و خواص آن قابض و مغزی و صفا د آن با سرکه ملحق
و ملزق جراحت و مغزی و حابس خون جاری از اعضا و محال ورم و قره و استسقا امراض الراس طلای آن مرقه
و با سفیدی تخم مرغ و غبار آسیا جهت قطع سیلان خون و با سرکه بر پیشانی جهت حبس رطوبت و با کمال ارمی و عدس و
لحمه التیس و آب مورد و سرکه جهت حبس رطوبت طلای آن با سفیدی تخم مرغ جهت رمد و موی و منع ریشخ
مواد بچشم و با آب کشتیز جهت رفع باد سرخ و اورام ملتبه مجرب و از خواص آن آنست که چون با روغن زیتون و اندک
پوره و شب پانی بسایند و بر کتابت و نوشتجات بمالند زایل گرداند و بر جامه ها و فرشها باعث قلع چرک و چربی آن است
و طلای آن بر بوسه جهت رفع آن موثر المضاف آشامیدن آن کشته است بخناق و خشکی دهان و قولنج و تریاق آن آشامیدن
ماء العسل و اشپای لغابی و عصا خطمی تر و تازه و ماوکیه پس آشامیدن ربع درهم سق و نیاید در جلاب و حبس النیل و قوی فرمودن
اگر سحج عارض گردد بمعالجه آن پردازند و در اکثر امراض و قد اوی نیز مانند اسپیداج و قویتر از آن است و سفید آید
جسماسمین در جمیع افعال قویتر از همه اقسام و بغایت قابض و رادع و جامع و مجفف است *

* جیسین * بضم جیم و باء مرحد و نون مشدده بهارسی پنیر نامند * ماهیت آن معروف است و آن شیر بسته است بفعل
بزدن پنیر مایه و غیره بر آن بهترین آن تازه چرب آن است که مایه تر و صلبی و خوشبو را بدین مائل بخلاوت باشد که از شیر
معتدل از حیوان صحیح البدن که خوراک آن گیاههای نیکو باشد بعمل آورده باشند و مصنوع از ما است بهتر و سریع الهضم
تر است و دستور صنعت آن آنست که شیر را جوشانید و پنیر مایه بر آن زده و منجمد ساخته نمک بر آن میباشند تا ما نیت آن
از جنبیت جد گردد و بعد از جد شدن جنبیت آنرا نمک زده در سببها و یا کیمه صفیقی کرده نمک بر آن پاشید و سنگی
منگون بر آن میگذارند تا ما نیت آن تمام بر آید و بعضی در خاکستر دهن میکنند برای جذب ما نیت آن پس استعمال مینمایند

و اگر نمکین نخواهد ثانیاً بر آن نمک نماند چنانکه در بهترین نمک سود آن آنست که تازه نمک زده چرب باشد و بسیار کهنه و طعم
در رائحه آن نگشته باشد و چون ثانیاً در این رائحه آن در جفا نامدتی از دهان نیاید * طبیعت تازه آن در دوم سرد
و تر * **افعال و خواص آن** مغزی معده در روده و کبد و مملین طبع و مولد خلط صالح و دیر هضم و بعد از هضم سریع السلوک
در امضا و لا مغز گردگان و معتز بقایات مسمن بدن و باعث نرمی جلد و دفع مضرت کسی که مرد است که خوردن با شد اعضا الغذاء
اکل برشته آن بعد از جامع و نشودن آب آن خابس اسهال خصوصاً اسهال مراری صفراوی العین فساد آن جهت رمد و طریقه الصدر
چون پیور را در آب جوش دهند و مرصعه آب آن را با شام شیر آن زیاده کرد و منع تورم جراحت و قروح امعا خصوصاً
یا برک چنانکه در کتب نامند و با حماض بریاضه مضرمبر و دین و دفع اشتهاى طعام و غیر مضوم آن باعث سده و قوای
را و لا یوس و ظاهره بصر مصلح آن غسل و نجاع و مختور و پیور نمک سود کهنه در دوم گرم و خشک و قاطع بلغم و مقوی اشتها و معده و جفاف
و طبوبات و فساد آن با غسل جهت انفجار دمل و رفع داحس و بازیت جهت تخیر مفاصل و قروح و دیرین ستور یا ماء الكحل
و گردن از مفاصل چیزی مانند کچ بر میاوردی اذین و بانو شاد در جهت کلف و جرب نافع السموم با فودنج چلی جهت
السم جانوران سمی نافع و مولد اخلاط مراری و معطش و مولد حكة و جرب و مضرمبر و دین و صا حمان خلد و احشا و لا مغز گردگان
بدن و مولد حصاة رمد کچ آن مغز گردگان و بسیار کهنه متعفن آن اقرب بسمیت مصلح آن مغز گردگان و در دوم گرم و تر و در
و ترشیه و پیور غیر چکیده که بفارسی دلمه نامند در غایت و دایمت است و مضوم و جهت تب دق و سل و التهاب معده و
دفع پیوسته خالک و طبع و رسواس و امراض صفراوی و التهاب بخون نافع مضوم و دین و مریضه امراض بارده و رطبه و مولد حصاة
* **جبله نمک** * لغت فارسی است و جمیع مغرب آنست * **صا هیت** آن تخم خاری است زرد رنگ شبیه بشیران ترکی
صد و اوردی کریند و آن ثوم نیست و ذکر یانت * **افعال و خواص آن** مسهل و مقوی و آشامیدن تا یک و هم آن جهت
بالج نقد ارشیت آن نانیم درهم و یک درهم آن کشند و زیرا که با قوت سمیت است و کسی که آن را خورده باشد خنای آنرا
بعارض کرد و در تن بیکسکه آنرا خورده باشد آنست که قی فرماید بدن ایستادن که مثل کور شد و خور و نیدن و در غن و زرا
و انیسون و جنبل بیل مترا بیل و خوردن غلای چوب و شیر تازه با غسل و فساد نمک گرم کرده و در شکم آن و هر که شکم آن محتسب
باشد او را تحقیق فرماید تحقیقهای مناسب * **فصل الحیم مع الداء الحامیة**

* **جمنجات** * بفتح جیم و سکون ثاء مثله و فتح جیم و الف و ثاء مثله لغت عربی است و یونانی بود و یونانست * **صا هیت**
آن گیاهی است شبیه بکیا در منه ترکی و از آن کوچکتر و خشبوتر و شاخهای آن باریک و بسیار و تل آن شبیه با قنوجان رنگ
آن سفید مائل بزرده و تخم آن با اندک پهنی و تلخی و کوچکتر از عدس * **طبیعت آن** در دوم گرم و خشک * **افعال**
و خواص آن مفتح صد در حال ریا و قاطع عرق و مد و حیض و مزل مغص و گرم کنند و احشا و آشامیدن طبع آن در دوم سرد
و در هم از جرم آن جهت کمرب ریا و دفع مغص و ریحی بعد از خوردن جهت اسهال مثله نافع و مدد و مصلح آن
هاله کابلی مغز ارشیت آن ناسه درهم بدل آن بر نیامد است * **فصل الحیم مع الداء الحامیة**

* **جند وار** * بفتح جیم و سکون دال مهمله و فتح و اد و الف و راء مهمله مغرب زرد و از اجزای عجمی است و عربی اندک و یونانی
ساطر یوس و مغربی ما و فرین و ما و فرین و یونانی نامند زیرا که ترکیب نوز و سکون راء مهمله بلغت ارشان پهنی
دافع و الف کنند و ریس بکس و باء مزجده و سکون یونین مهمله پهنی زهر است پهن معنی آن خالص کنند بدن از غایله

و

و

و

سمیت و هراست * ماهیت آن بعضی است شنبه بسند اکثر صنوبری شکل و عقربی گره در بعضی از انگشتی و از آن بزرگتر و کوچکتر نیز ثقیل الوزن اندک صلب تلخ طعم و ظاهر آن سیاه رنگ و باطن آن بنفش و بهترین آن آنست که با رصان مل گزیده باشد و چون بسایند رنگ آن بنفش و طعم آن تلخ باشد و آنچه نچین باشد ضعیف العمل یا مغشوش آن است و گفته اند که جلد و از پنج قسم میباشد یکی آن است که ظاهر آن تیره سیاه رنگ و باطن آن بنفش مائل به سرخی و عقربی شکل تلخ طعم باشد بدین قسم که چون مذاق نمایند اولاً اندک از آن شیرینی مد رک کرد و بعد از آن تلخی بسیار و این قسم را خطائی گویند جهت آنکه منبت آن بیشتر جبال مخطا است و این بهترین اقسام آنست و درم آنست که ظاهر و باطن آن هر دو تیره رنگ مائل به زردی و تلخ طعم و عقربی شکل باشد و این در خوبی بعد از خطائی است و درم آنست که ظاهر و باطن آن هر دو سیاه و سائید و آن نمایی رنگ و تلخ باشد و این در خوبی بعد از قسم درم است و منبت این هر دو قسم جبال تبت و نیمه جبال و مورنگ و رنگ پور و نواح اینها است چهارم آنست که مائل به سیاهی و تلخ و بعد از رزیتونی باشد و منبت این قسم اکثر جبال بلاد کهن است پنجم اندلسی است و آنرا اقله گویند و نقل رشم است و سیاه و نرم و بسیار تلخ و منبت این اکثر با بیش یکجا میباشد و گویند که بسبب مجاورت این سمیت بیش کم میگردد و بعد از آن اهل آن بلد مقدار نیم دانگ از آن بیش را بخورند و زیان نمیبیند بخلاف بیشهای دیگر که عسل و د و دراز جلد و از رزید و باشد که مقدار بسیار کم آن مهلک است حکیم هاشم طهرانی در رساله قاد زهریه خود نوشته که جلد و از در اکثر محال و مواضع میروید با بیش و بدون بیش حتی محال خراسان خصوص بعد و یک به سمت مشرق نزد یک تر باشد و از جمعی شنیده شد که در کوههای قوستان که میان مشهد و قزوین واقع است گیاه جلد و از بسیار میروید اما کوچک و کم رنگ بسفیدی مائل و در تنه است ضعیفتر و آنچه در جبال تبت میروید از آن بزرگتر و رنگین تر و تر و در تنه است قریب به خطائی و اثر بسیار بر آن مترتب میگردد و بهتر است از آنچه در جبال هند میروید و همچنین آنچه که بعد و دقت نزد یک تر است قویتر از آن بعد آنست و بهتر از هند است و هندی بهتر از جایی دیگر و خراسانی و غیر آن بسیار زیون و بغایت ضعیف الاثر محسوس گویند در هر یابی از جبال قریب بدانکه جلد و از در آنها میروید میآورند مثلاً در خراسان و قندهار و کابل و شاه جهان آباد و از جبال تبت و نواح آن و قیامی از خطا نیز در شاه جهان آباد تا عظیم آباد از جبال نیمه جبال و نواح آن و در مرشد آباد اکثر از جبال مورنگ و رنگ ماتی و رنگ پور و در هر یک از اماکن مذکوره اقسام و انواع میباشد هر چند در قوت ضعیفتر از اقسام خطائی و تهی اند بسبب نقایص آب و هوای حوالی آن و بدانکه در بعضی بلاد چون جلد و از اصلی عزیز الوجود و گیاه است بعضی نامقید آن بی باک بعضی بیشهای دیگر شبیه جلد و از رنگ نموده بجای جلد و از میفرورهند و نیز گاهی بعضی انواع ضعیف بیش را در شیر جوش میدهند تا سمیت آن کم گردد و چون بیش سفید و شکری رنگ میباشد برنگ جلد و از رنگ نموده بعرض آن میفرورشد و فرق میان جلد و از اصلی و جعلی رنگ کرده و پختن و چه است یکی آنکه چون رنگ کرده آنرا آب تر نمایند و بدست و یا با رچه کرباسی بمالند رنگ آن بدان هراست نماید و چون در فنجان آب گرم اند از آن آب را رنگین سازد برنگ آنچه آنرا بدان رنگ نموده اند و دیگر آنکه ظاهر آن خشن و ناعصوار و باشکته میباشد بسبب آنکه در رنگ خیسانید و جوشانید و خشک نموده اند بخلاف اصلی که با نرمی و صفا و هواری میباشد و دیگر آنکه چون آنرا بشکنند رنگ جمیع اجزای باطن آن مساوی نمیشد بلکه قریب به هشت و ظاهر آن رنگین تر از مغز آنست و فرق میان جلد و از و بیش نیز پختن و چه است یکی آنکه اکثر بیش کوچکتر و باریک تر از

چون وارمی باشد و رنگ آن سرخ تر درم آنکه چون بیش را بدر اشتد و بر زبان رسانند احساس خرق و خند اریب نماید و اگر
 قوی باشد باعث تورم و آبله شود بخلاف جد و از و نیز چون جد و از را بعد از اخذ اثاث از منزل کوره بخوابند و یا بجایند و
 بر زبان بجالتد رفع نماید آن نماید و طعم آن تلخ باشد چنانچه ذکر یافت بخلاف بیش و همچنین امتحان جد و از را در زمهرای
 دیگر نمایند و گفته اند تاثیر تر با نیت جد و از در سمیت بیش به شتر از تریاق فارق است * طبیعت آن گرم و خشک در
 اول موسم و حرارت آن لذاع و موفی نیست بسبب مناسبت آن با حرارت غریزی و ارواح و تقویع و از یاد آن مر آن مرد و
 را و احتمال که آنچه شیخ الرئیس رح تع در رساله ادویه قلبیه نوشته اند که حرارت آن مفراط نیست بنا بر همین جهت باشد
 که اثر رفع آن بکیفیت فقط نیست بلکه بصورت نوعیه و خاصیت نیز است و لهذا تریاق انواع موم حاره و بارده مشهور به
 و مک و عه است هر بار وضاد * افعال و خواص آن مفرح و مقوی قوی و اعضای رئیسه از دل و دماغ رکت و تقویع احداث
 نماید و نادره موم حاره و بارده و مفتوح و ملطف و محلل و منضج و مسکن اوجاع و معده بدن و مقوی باصره و دندان و مشیمی
 و مبهی و منعظ و مل راحت و جهت امراض دماغیه و عضبانیه مانند صرع و فالج و لقوه و رعشه و استرخا و خن و راسته و
 بوقان و ضعف معده و قدیمیت حضاة و قولنج و عسر البول و رانج عقون و الخلاط و تبهریم و اکثر امراض بارد و شرب با مطالعه
 نافع و آشامیدن نیم مثقال سائیده آن با شراب جهت دفع سمیت مارهای قتال و عقرب حتی عقرب جزاره و در ملازمه
 حیوانات همی و بیش نافع و در ستور جهت ارجاع و اورام باطنیه و رفع میضه و مقلد ارنیم درم آن با جلاب یا شراب یا یکی
 از اهریه مناجیه مانند شربت کاوزبان و ابریشم و باد و نجبویه و امثال اینها و یا عرقهای مناجیه مانند عرق کاوزبان و کلاب
 و باد و نجبویه و بید مشک و نیلوفر جهت تفریج قلب و رفع ضعف آن و خفقان و طپش و فشار آن خصوصاً که از برودت باشد
 مفید چون چند روز متوالی تناول نمایند و نیز جهت دفع و باد و ارام و یا مد ارمیت بران و یا کلاب جهت رجع مفصل و با جلاب
 گرم جهت ارجاع مقلد اریک دانک از ان و یا سکنجبین جهت سده جگر و یا سکنجبین بزوری و یا سانه و یا شربت دینار
 و شیرة عنب الثعلب و شیرة تخم کاسنی جهت تفتیح سده و یا حار و یا استعفا چند روز متوالی مداومت بران و جهت سنگ
 کرد و مثانه یا شیرة عنب الثعلب و یا خارشک و جهت حبس البول یا شیرة تخم خیارین و خردیزه و یا خارشک و جهت قولنج
 رنجی یا بعضی بطبوخات مناجیه مانند قطب و سداب و برونه و یا زیت و عنب الثعلب و جهت رفع حمیات باغیه مزمنه
 و ریح بعد تقیه با جلاب گرم و یا شرابهای مناسبه مد اومت دودانک آن الا تا هفت روز در وی دشواری وضع حمل مقدر
 دودانک آنرا سائید و با آب عنب الثعلب یا حلبه یا شیرة خارشک یا جلاب بخورانند بزودی وضع حمل شود و اگر بچه در
 شکم آن مرده باشد و سمیت آن در بدن سرایت کرده و یا ضعف بسیار در وقت ولادت با طاری گشته و یا دم نفاس بسیار
 جاری شدن و مقلد اریکها رحبه آنرا با کلاب سائید و بخورانند و اول تا هفت روز در آن مداومت نمایند صبح تا شب و اگر موافقت
 نماید و گرمی نکند آخر روز نیز و جهت ام الصبیان و اکثر امراض دماغیه اطفال و مقلد اریکس یا شیر مر ضعه آن مائید
 بخورانند و جوان کبیر العن و یا ادویه مناجیه آن علت از نعل رنم نانیم مثقال و حکمای هند مد اومت آنرا مسمن بدن
 دانسته اند و جهت تقویت انعطافه تنهائی و یا با ادویه مناجیه با کلاب سائید و یا بخوب و همچنین ساخته تناول نمایند مفید
 و طای آن با سرکه و کلاب جهت نفی اورام بارده و تحایل آنها خصوصاً اورام مغاین که پس کوش و زیر بغل و بن ران است
 و جهت خنای و خنای زیر و سایر اورام کلوز و غیر آن و رفع طاعون و وبا و برص و بهق و جلای کلف و آثار جلد و ارجاع مفاصل

و در ستور یا چند دانه فلقل میانه جهت اوزام حارّه یازده آنها با بزرگ که در بالا و طلای آن بهای و یا با آب کشین
و یا سرکه بر پشت چشم جهت تحلیل اوزام با گهای آن و در دکان جهت تسکین درد بارد آن و بر پیرامین جهت تسکین وجع
و تحلیل ورم آن و طلای آن بر پشت و بازو جهت قرحه مثانه و خمس البول و نظیر آن در چشم جهت رمد بارد و در تحلیل
جهت رفع خمس بول و بند شدن چرک در آن و در ران آن بر جراحات جهت التیام و نفث الدم آنها مفید و تمرین آن
با دمان ها به جهت اعراض دماغیه و عصبانیته مانند صرع و سکت و فالج و لقوه و استرخا و رعشه و خن رو مانند اینها نافع
مقوی دماغ و قوای آن و اعصاب است و بالجملة این در ائیسست عظیم النفع کثیر الخاصیت جهت اکثر امراض خصوصاً بارده
رطبه بنتهای و یا با اندریه مناسبه هر طاعت مفید شراباً و ضماداً و طلا و رتد مینا مقدّر شربت آن از نیمدانک تا چهار دانک
بجسب مزاجه و اشخاص و امراض و فصول و بلدان و در حمی ربع و سایر امراض تا دودانک و در تقویت باهه تا نیم مثقال و در
استسقا تا چهار دانک بل آن در تعریج و تریاقیت سه وزن آن زرباد و بوزن آن تریاق فاروق و یا فادز هو حیوانی است
مضر محرور و ریاس المزاج و مصدع رمورت جراحت و قرحه امعای ایشان مصلح آن سکنجبین ساده و شیر تازه دوشیده آن
قافنه و یا ماء الشعیر و آش جور جهت قرحه کثیر آوردن قرابادین بتفصیل ماهیت و اقسام و افعال و خواص و منافع و طرق
استعمال و قانون ترک افیون بعد وارد افیون و دستور خوردن جد و ارجحوب آن با اندک افیون و بی افیون و دهن
و مرهم و معالجه و مفرحات آن در جلد و اذکریانت

* فصل در الجیم مع الراء المهملة *

* جران البحر * بفتح جیم و راء مهملة و الف و دال مهملة لغت عربی است بغار سی ملح و بهندی تپدی یکمتر تا چهار نقطه
هندی و سکون باء مثناة تختانیة و کسردال چهار نقطه هندی و یا نامند * ماهیت آن حیوانی است معروف مختلف الالوان
و یا پامای بسیار بلند و به کمترا ز یک هفته بجهه بر میآورد و بر نیا تا نوا شجار میباشد و بیشتر از یک سال نمی ماند و درختی را
که بخورد فاسد سازد و نوع بزرگ آن در بعضی سالها نگون آن بسیار میشود بر هر مزرعه که بنشیند آن مزرعه را مخور و
و فاسد میسازد و بهترین آن بزرگ فربه آنست * طبیعت آن گرم و خشک در درم * افعال و خواص آن مبهی رجالی
اخلاط غلیظه و جهت امراض قصبه رنه و تقطیر البول و خوردن درازد و دکان آن که سروا طوف آنها را انداخته با یکد رهم
مورد خشک سائیده باشند جهت استسقا مجرب گفته اند و جهت جدام با الخاصیة مفید و نظیر آن جهت بواسیر و عسر البول
و طلای کوبیده یا های آن جهت تالیل و کلف و جرب مفید خصوصاً سوخته آن با سرکه و طلای جوف تخم آن جهت دفع کلف
نافع و خوردن قسم فربه بی بال آنرا پریان کرده جهت کزیدن عقرب مفید و تعلیق نوع سبز کردن آن که در مزارع بهم
میرسد جهت رفع تب ربع بالخاصیة مفید و نمک سود آن تللیل الغل و مولد خلط غیر صالح و رمورت جرب و حکه و محرق
اخلاط و مجفف و مصلح آن سکنجبین و انار چاشنید اریا انارین است و شیر و تخم خرگه و تخم خیار نیز گفته اند و این مولف
گفته که چون ملح را به سوزاندن ملخهای دیگر از آن بکریزند و اگر نکر بزنند بهیروند *

* جران البحر * بفتح جیم و راء مهملة و الف و لام و قفح باء موحدة و سکون حار و راء مهملتین بغار سی
ملح دریائی نامند * ماهیت آن گفته اند حیوانی است سر آن مربع و از حوالی سر تا نصف تن آن صد فی راز هر طرف ده
دست و پاشیه پاهای عنکبوت و بر سر آن دوشاخ و دوشاخ دیگر در زیر چشم آن رسته بار یکتر از آن و چشمهای آن برآمده مؤلف
گویند شاید آنچه بیان نموده اند از ماهیت آن ماهیت رویان باشد زیرا که رویان در اکثر بلاد مانند بنگاله و سواحل دریای

نارین زاجزین و غیره ابدین میباشند و جز آنکه المجره نمیداشند و فی الجمله شبیه بکنجشک بزرگ است و برادرانند که برادر
 کرده از آب بر منجیر در باز در آب غرق میگردند * طبیعت آن کرم و قوی و خشک تر از بری است * افعال و خواص
 آن خوردن آن هر روز سه عدد مشروب و یا مطبوخ آن جهت منع زیادتی جناب امهید بر آشامیدن در انتقال از سرخانه
 تمام آن با آب شورید میآید و تا هفت روز متوالی جهت تفتیت و اخراج سنگ کرده و مثانه مجرب

* جرجیر * بکمر اول و سکون ثانی و کسر جیم و سکون یاء مثناة تحتانیه و راء مهمله بفارسی ترة تیزک و بهندی ترمه را و تخم
 آنرا فالون و حوام هالم و چند سور و چند سرنیز نامند * ماهیت آن بری و بستانی میباشد بری آنرا بهقان و بستانی آنرا
 کف مایه و بفارسی کیکیر و بشیرازی کهزک گویند و بری آن در نوع میباشد یکی با ساق و برک آن از برک ترب ریوه ترمه مشروب
 و کل آن نرم و بسیار زنده و این را غر دل بری گویند و دیگری با ساق و برک آن نرم و کم حدت و کل آن سرخ و بستانی مدقسم
 میباشد یکی شبیه به ترب و سلق دار و برک آن با خشونت و درمازندان شاهزاده و کورنوه و در تکابن خاص ترمه نامند و تخم
 آن مدید و حرف با بلی عبارت از آن است و قسمی را ارشاد و بفارسی ترة تیزک شاهی نامند و برک آن بزرگ و کل آن سرخ
 ارغوانی رنگ و تخم آن مائل بسرخ و طولانی و قسمی دیگر بیدرک و تخم آن ریزه تر از حب الرشاد و مراد از مطلق آن
 این است و بهندی آن بستانی است * طبیعت بری آن در سوزم کرم و در آخر دوم خشک و بستانی آن در نرم کرم
 و در اول خشک * افعال و خواص بری آن مفتوح سده جگر و سوز و جالی و مد ریول و مفتوح عضلات و مویک منی و محرک
 جماع و محلل ریا ح و ماضی طعام و ضماد آن بازهره و از جهت از المة آثار قروح وید ستور طلای آب آن بازهره کار میشد
 کاف را مدید و خوردن آن ناشتا جهت دفع بد بری زیر بغل و خوردن شراب و عساجی بالای آن جهت کزیدن این عروس و
 غیر آن نافع و گویند از خواص آنست که چون آب آنرا بگیرند و در رخت اندازند ترش را با آن تسقیه نمایند شیرین گردد و چون
 تخم خشک را با آن پرورده نمایند و با شامند تواند منی نماید و بیعدیل است و گویند چون بگیرند برک و شایخ و تخم آن
 را در مارون نرم بگویند و در ظرفی بهمن کنند تا خشک گردد و ثانیاً در مارون اندازند و بگویند و شیر تازه و دوشون و بران ریوند
 و تخم آنرا نرم بگویند و بران بپاشند بد فعات و مخلوط نمایند تا آنکه مانند خمیر گردد و قرحها ساخته در مایه خشک
 نمایند و با کاه ارنک و عند الحاجة استعمال نمایند بسیار طبیب و نیکو است المصارحه و موزن سد و مختصر و مظالم بصر
 و در حلیست آمده که هر که در شب جرجیر بخورد و در ک جناب ام از دماغ او بر حرکت در می آید و نوزد این م او را عارض
 میگردد بعد از خواب و در حلیست دیگر وارد است که احدی از عروس میماند شب خوردن آن مصلح آن کاسف و خرفه و سرکه
 است و بری آن در راد را ریول و تحریک باه و انعاظ قویتر از بستانی است خصوصاً تخم آن و تخم آن که حب الرشاد است در
 خواص مذکوره قویتر از برک آن قوی الجلا است و آشامیدن آن با آب کرم معقی باغم و بازهره تخم نیم درشت محرک باه
 و منعظ و مسمن بدن و ضماد آن جهت کف و با عمل جهت بهی و نمش و بازهره و از جهت شقاق ناخن مدید و انگار آن مویج
 دم و ثوران آن و انصباب مواد با عضای ضعیفه مصلح آن شیر تازه و دوشون و مقل ارشاد است از بستانی آن تا بهید و هم راز
 بری آن تا سه درهم بدل آن میوزن آن تودری یا تخم زردک بری یا تخم بیدار است *

* جرجیر * لواء * ترة العین است و در حرف الفاء انشاء الله تعالی خواص آمد

* جرجیر * بفتی جیم و سکون راء مهمله و کسر جیم و سکون یاء مثناة تحتانیه و فتح لام و سکون کاف بلغت کوهستان

ولرستان و جاتلی اسم ده واتی است که توکان آجانبات از اریا مند * ماهیت آن بخشی است بمطهر الکشی و طول آن زیاد بر شیر و رنگ ظاهر آن مائل بسیاهی و باطن آن سفید و با صلابت و طعم آن شیرین و ساق آن قریب بذرعی و برک آن طولانی بقدر شیر و شبیه بزبان در سوز قیوه و لطیف و بر کهای ماتی اطراف اعلا ی آن بقدر برک بید و کل آن کبود نرا زکل لیل و در مندی بسیار کوچکتر و مستعمل بدخ آن است * **افعال و خواص آن** چون بکوبند و بر بیج دهند آن بیافند بهیچ می چسبد که از اکل و شرب زائل نسکزد و رستون آن بیکد و دبعه جهت رفع تعفن دند آن و رو یا نیدن گوشت بن دندان چرب و آشامیدن آن جهت رفع زخم های باطنی و اورام احشاء و قمار آن جهت جبر کسر و رفع جمیع زخمها و تشنج آن مفید **چرونجی** * بکسر جیم فارسی و فتح راء مهمله و سکون و او رخفای نون و کسر جیم و یا * **ماهیت آن** مغز مرد رختی است مندی در اکثر کوه های هند می شود و درخت آن بمقدار نارنج متوسطی و برک آن بزرگی برک انجیر و بی تشریف و ثمر آن شبیه بثمر قهوه و آلبو بالو و خالسه و از این بز رکترو آنرا بدهند پیاره نامند و پوست خارجی آن نازک و در خامی میزد و بعد رسیدن ببلغم و لیم آن در خامی سخت و بعد رسیدن قرم و بعد پستی رنگ و چاشنی دار می باشد و آنرا میخورند و در آب حل کرده افشرد و میسازند و بر آب نیز میزنند و مغز آن که در زیر لیم آن است در عملانی خشبی اندک صلب از پوست پسته نازکتر و ضخیم تر از پوست حبّه الخضراء و مغز آن بمقدار نصف نخود کوچکی و نیم آلبو بالو و چرب و شیرین و لذیذ و بعضی این را حبّه السمّنه اند و شاید غیر آن باشد زیرا که میأت درخت و ثمر این بهیأت درخت چرونجی نیست چنانچه انشاء الله تعالی خواهد آمد * **طبیعت آن** گرم در درم و سرد در اول * **افعال و خواص آن** جالی و منعظ و مسمن بدن و کثیر الغل و در اکثر افعال قریب بحبّه السمّنه و چون نرم بمانند و بتهائی و یا با ادویه مناسبه بر بشرد بمانند بشرد را صاف گردانند بسبب جلائی که دارد و تخم آن سرد و تر و دافع مضرت صفرا و غلیان خون و تشنگی است **چری** * بکسر جیم و راء مشدده و بالغت عربی است بفارسی مار ماهی و بصری تیلور و برسانی سلورس و بیوتانی سلورس و بدهند کیچیا میله نامند * **ماهیت آن** ماهی است عظیم الجثه قریه که در دریای مصر بهم میرسد سیاه رنگ و بی فلس و با استخوان کمی و شارب آن نمائد مار بار یکی و در از دسر آن طویل و دمن آن مستطیل مانند خرطوم رکوش آن رخوبالنز و جت و با سهوکت بسیار و بهودان آنرا نمخورند و حکیم میر محمد مؤمن نوشته که در تنگ بن آبرا اسپلی و درمازندران گلپس نامند * **طبیعت** غیر نمک سرد آن گرم و تر و نمک سود آن گرم و خشک * **افعال و خواص آن** جالی و با قوت جاذبه قویه خور دین گوشت نازک آن کثیر الغل و مولد خون بلغمی و منقی و مضغی قصه رنه و صورت و ملین بطن و جهت سل و نفع الدم نافع و گفته اند مصلح آن جهت امراض مذکوره و سوی سل نفع الدم نافع و جهت قوت جلا ی آن و آشامیدن خون آن نیم اوقیه با هم وزن آن هر که قاطع خونی است که از حلق آید و جلوس در طبیعت مصلح آن جهت قرحه و معاد را بتد او جذب مواد بسوی ظاهر بدن و باز ستور دخیه آن بمفعله و احتقان آن جهت عرق النسای عذبل و ضماد نمک سود آن جهت جذب بخار و پیکان و جذب مواد بسوی ظاهر جلک المضار گفته اند مولد باغم لزج و بطای الهضم و مضر کرده و میثاق برص است مصلح آن نمک سود نمودن و با سرکه و رنناع و صغتر و آبکامه و سکنجبین خوردن است

* فصل الالجیم مع الزاء المعجمه *

* **جزر** * بهیچ اول و ثانی و راء مهمله معرب کز فارسی است و نیز بفارسی زرد کما ز بدهند کاجر نامند * **ماهیت آن**

دری و بستانی میباشد بری آنرا حیوانی اسطفا لیس را غریب من نامند و بعضی شفا قل دانسته اند و سهواست و بستانی آن
در قوع میباشد بیج بک طویل و یکی مستطیل و مرغ و زرد و برک آن شبیه بشامتره و از آن غریب تر و طعم آن اندک تلخ
و ساق آن پراکنده و خشن و کل آن چند از مانند شبت و سفید و در میان آن چیزی ریزه مانند پنبه و بیش و بهترین
آن مرغ و درین شاداب کم ریشه بستانی آنست **طبیعت آن** دردم گرم و تر و بعضی در اول نیز گفته و بار طریقت
نما **افعال و خواص** بستانی آن ملطف و مفتوح سد و جگر و مغزی معده و ملین و مبهی و زیاد کننده جوهر منی
و معطر و جهت قطع بلغم و مرغه و درد سینه و معده و جگر و اخراج سنگ کرده و مثانه را در نر نمودن بول مفید اعضاء الصغار
جهت ذات الجنب و هر فم مزمن اعضاء الغل اعضاء الهضم و مرئی آن مرغ الهضم و جهت استسقا مفید اعضاء النفس مسکن
منص و ملین بول خصوصاً بری آن و بن خور و بری آن کلاه و تر باشد و همچنین برک آن و مهبی با است خصوصاً بر بستانی
آن که نفع آن زیاد است و حمل آن و شرب نغم آن جهت عمر و جمل نافع و چون بیج و برک آنرا در آب جوش دهند
و تناول نمایند یا بشویند یا آن اطراف صبیان را یعنی دست و پای ایشان را جهت تحلیل خون منجمد شده در آنها
بسیب سردی نافع و مرئی آن با غسل بغایت مبهی و مغزی احشای رحم و ما ضمه و با افادیه مناسب جهت تقویت کبد یا ردا
و تحلیف و طریبات معده و زیاده دتی تقویت با را غایت بر جماع النعم و حلوائی آن نیز بستنایی و یا با ادویه مناسبه قریب
است بری آن و آن یک ترازان و مختل یعنی پرورده آن در هر که جهت اذابه و تحلیل چیز زبیل و مغزی
معده و جگر یا ردا و دوشاب آن قریب بری آنست و الطیف و اقوی از آن و نبیل آن که آب افشرد آنرا با ربع آن عمل
بجو شاند و در رحم کشد و بگذارد تا بجوش آید و مسکو کرده بغایت مست کنند و بطبی الا نحل و از مصلع و عرق آن کده
با ادویه مناسبه کرده شود در جمیع آثار نایب مناسب است و اندک مسکو و ضمه برک آن جهت اکل نافع جرم آن بطبی
الهضم و لغاخ و مفر و محرورین و مصلح آن ادویه حاره و آهکمه ریخته آن با گوشت بز غاله مولد خلط صالح مفید از شربت از
جرم آن تا صد رشتت مثقال و از مر یا حلوائی آن از ده مثقال تا بیست مثقال و از نبیل آن تا پنجاه مثقال و از عرق آن تا صد مثقال
مثقال و نغم آن محرک با و درین باب از اهل آن قریتر و عمر و جمل را نافع و مانع منص و در سایر افعال مانند آن و چون
بگیرند آنرا با هم وزن آن نغم شلغم و تری را محجوف نموده در آن پر کنند و سر آنرا بسته در زیر آتش طبع دهند و بر آورده
بیا شامند جهت اخراج سنگ کرده و مثانه و عمر البول مجرب گفته اند و آشامیدن یک درهم آن با هم وزن آن شکر جهت
وجع ساق پا و ضمه و نغم و برک آن با هم جهت قروح متاکله نافع و مقدار شربت آن نادر و درهم بدل آن انیسون و در قواست
و جزو بری راد و بلاد از وین کز را نامند و بیج آن بعد از انکشتن و کل آن زرد و نغم آن در غلانی خارناک و درد و قوف کور
خواهد شد **طبیعت نغم آن** در اول سوم گرم و در آخر اول خشک **افعال و خواص** آن با حدت و لذع و در
جمیع افعال موافق با قریتر از بستانی است و گفته اند بلکه در تقویت با نیز اقوی است و ملین و قوی و حمل آن جهت اخراج
جذین وادر اطمینان و آشامیدن آن جهت وجع همد و شوره و ظهور استسقا و عمر البول و انتفاخ بطن و نهش و تسع هوام
را مفید و معین بر حمل و گفته اند که چون آنرا آشامید با شند هوام غارب آنرا بگزارد و است نیاید و خوردن خام آن
جهت رفع سموم و ضمه و نغم برک و بیج آن جهت الجماد خون که از سردی هوا باشد نافع و حصول بیج آن منقش و رحم
و بر حمل و آردختن آن در منازل با خاصیت با عسل کر اخش هوام است از انجا مضر معده و حلق و عصب مصلح آن

الهیون و حلوائی جرم و هراپ و عرق آن در قرابادین ذکر یافت *

* جزم * بفتح جیم و سکون زای معجنه و عین مهمله * ماهیت آن سنگی است که در معدن عقیق که بعضی را حبشه و کنایه است که از توابع کجرات است خیزد بعضی شبیه بچشم باطبقات و خطوط مستدیر سفید و زرد و سرخ و سیاه و بعضی صاف است و در طبقات رنگارنگ بر روی هم الحاصل سنگ آن در طبقات ملون بالوان میباشند بهر قسم که آنرا ببرد و تراشد بالوان و طبقات آن ظاهر میشود و بطبع دادن بنوعی خاص بالوان آن خوب ظاهر و براق و بارونق میگرداند مانند عقیق که بطبع رنگین میگرداند و صفا بحدی بشکل نگیرد و غیر آنرا جزم و مد و روا شکل دیگر ملون بالوان و با با غوری و سیاه و سفید را سلیمانی و شفاف براق ملون بالوان زرد و سبز را عین النهر و بھندی و لھسنیه نامند و این یعنی عین النهر بیشتر در معدن یا قوت بهم میرسد نه در معدن عقیق چنانچه صاحب تحفه نبشته و در حرف العین انشاء الله تعالی بیان آن خواهد آمد خواه از معدن یا قوت صلب باشد یا نرم و عین النهر صلب بسیار اعتبار دارد خصوص که اندرون جرم آن در نیم خط مثل رشته باشد بسیار اعتبار دارد و نیز هنرود میمنت میداند و بقیمت کران میکینند * طبیعت آن در موم گرم و خشک * افعال و خواص آن جالی و با حلدت و جهت براقان و منع خواب شرابا و جهت عمر و ولادت بچیدن آن در موم سر زنان مؤثر و تعلیق آن بر اطفال مؤثر سیلان رطوبات از دهان ایشان و رفع ام الضمیان و نگاهداشتن آن با خود مؤثر هموم و غصوم و خصوصت مردمان با او و دیدن خواب های هولناک و رافع لقوه و اکتحال آن جهت نزول آب و رفع بیاض و سنون آن جهت تنقیه و جلای دندان و ذر در آن قاطع خون و جهت رویانیدن گوشت تازه و بردن لحم فاسد آن را نافع

* قصه من الجیم مع العین المهملة *

* جمده * بضم جیم و سکون عین و فتح دال مهملتین و هاء بلغت یونانی فولیون نامند * ماهیت آن در نوع میباشد یکی صغیر جلی و گیاه آن سفید رنگ بقدر شمری و برک آن باریک و مقووش و روی بالای آن مزغب و اطراف آن محیط بخارهای ریزه و بر اطراف شاخهای آن مانند قبه و بر آن خنوط باریک سفید شبیه بمری و پراز تخم و کل آن سفید مانند بزرده و ثقیل الرائحة و با عطریست و اندک تلخ و بشیرازی کل اربه و بستانی آنرا جعلت کبیر و بغاریسی اعتبار بیل گویند برک آن هرگز ترک بر ترکم بر ترک جلی و منیت آن کنار آبها و جاهای نمناک و در فصل بهار زرد و تاز مستان مانند و بعد از هشت ماه از اخذ آن قوت آن ضعیف گردد و مستعمل جلی آن * طبیعت آن کرم و خشک در آخر دوم و بعضی در موم خشک گفته اند * افعال و خواص آن با قوت تریاقیت و مسهل و مفتحه سد و جمیع اعضاء و مطلقه اخلاط و مد و بول و طمک و آشامیدن طبیع آن دوا و قبه و لبیم جهت تذکیم دهن و رفع نسیان و نهش هوام و عقرب و استسقای بارد و برقان اسودادی و تبهای بلغمی و سوداوی و اخراج دیدان و حب القرع و تحلیل ریح و ارجاع جنین و عسر البول و رجوع مغاقل و تنفیت حصاة و ادراک حیض و تنقیه رحم و با برک که جهت تحلیل مور و زوضاد تازه آن جهت رطوبات صناع و تنقیه قروح مزمنه و ارجاع آن و التزاق و اند مال آنها خصوصاً نوع کبیر آن و ذر و صغیر آن جهت اند مال قروح رذیه و لشف رطوبات آنها و افتراش آن و در کردن آن و یا شیدن آب منقوع آن نیز جهت گریزانیدن هوام نافع مصلح و مضر معده مصلح آن خدا ما معتقد است شربت از جرم آن قاسه در هم راز طبیع آن تا بیست مثقال بدل آن پودنه کوهی و در تحلیل ریح شیع و در اخراج کرم معدنه یک وزن و در و ثلث وزن آن پوست بپزد و در آنرا سلیخته است و اکتحال عصاره آن با عمل جهت حلدت

فصل الجیم مع الغین المعجمة *

بدر النافع

* جفت * بضم جیم و سکون غین معجمة ز دال مهمله اسم فارسی نوم است * ماهیت آن مرغی است که در ریز توها
یا صرغ آن بسیار ضعیف میگردد بسبب نور آفتاب بحال یک نمیتواند از آشیانه و جای خود بر آید و بر رانها و اقسام می باشد
یکی بزرگ جفت و آنرا بفارسی برقی و شاه بوم و بترکی سار و توس و بهندی البر نامند و قسم از سگ و ارغوان
و در رنگهای کور و بوم و بهندی چینه و قسم صغیر آنرا بترکی بیلاق و قسم کوچکتر از همه که تن آن بقدر قمری و سر آن
بمقدار نارنج کوچکی است آنرا مرغ حق و بهندی بیچه نامند * افعال و خواص آن خوردن گوشت آن مورت ایمنی
و ببردنی در جمیع امور و آشامیدن خون و زهره آن با خاکستر چوب کز و عسل آمیخته جهت سلس البول و بول در فراس و اکتال
خون و زهره آن جهت شکری و لطوخ دل آن عین تدبیر کرم بومی صاحب لقوه و گردن او نافع و تطویر مغز آن بار و غن
بنفشه در مروج بیتی طرف موافق صاحب شقیقه از مجربات و طلاوی خون آن بار و غن فاجهت کشتن سببش را گفته اند از
خواص آنست که چون آنرا بکشند یک چشم آن مفتوح و یک چشم آن مطموس می باشد و تعلیق مفتوح آن باعث بیداری

فصل الجیم مع الفاء

و مطموس آن مورت خواب است

* جفت آخرید * بضم جیم و سکون فاء و تاء مثلاً فوقانیه و فاء الف و فتح فاء و کسر واء مهمله و یا و دال مهمله انطاکی گفته اند
یونانی بمعنی مزدوج و نزد ما مشهور بخصیة الغلب است و بهندی ادی گفته اسم فارسی است و معنی آن العنقاوی و جاست
و این اظهار مینماید از یونانی بودن آن و غیر خصیة الغلب است ولیکن در تقویت با ازان اقوی است * ماهیت آن
گیاهی است بقدر ششیر با شاخهای بسیار و باریک و برگ آن ریزه تر از برگ نخود و آنرا به ملاصق بهم و نزدیک ساق آن
شلاخها شبیه به نیله و بادام سه تا چهار عدد اطراف آنها خاردار و در اندرون مرغلانی سه پرده در طول و در عرض پنج
تخم شبیه بعلیه و مشربری شکل و منابت آن بلاد شام و روم * طبیعت آن در درم کرم و در اول خشک و با طریقت فایده
و انطاکی در آفرودم خشک گفته * افعال و خواص آن در تقویت با تقویت از خصیة الغلب و منحل ریح و مسکن مفس
و از رجاج مفاصل و چون هفت مثقال تخم آن را با گوشت بره یکسازد بخوراند و صاحب استسقام قلبی و کفایت بکافه بان
مدامت نماید و آب آنرا به آشامیدن زائل گردد و مرغی آن باعث بغایت محرک با و لطوخ آن بر اندیس جهت استسایل
ورم و ریح آن نافع مضر کرده مصلح آن کثیر اقل از شربت آن دود و هم بدل آن شونیز است جفت پوست ملاصق ابوب
است و بر طلع نیز اطلاق مینمایند و جفت الملوغ در باطمد کور شد و از مطلق این اسم مراد آنست

فصل الجیم مع الالف

* چکمی * بفتح جیم فارسی و کسر کاف مشدد و یا * ماهیت آن سرد و خشی است مندی که بهندی و نکالی که بیل نامند
و در رنگا له نسبت به بلاد دیگر زرد دارد و خوب میشود در رخت آن عظیم و بزرگتر از رخت گردان و از درخت چنار
کو چکتر و برگ آن بزرگتر از برگ فارنج و ترنج و در شکل شبیه بآن و اندک ضخیم تر از آن و چوب آن زرد رنگ و کثیف
مال خورده آن زرد تیره مائل به سرخی و شر آن از تنه درخت و شاخهای آن بر می آید و آنچه نزدیکتر به جیم آن باشد بهتر
و شیرین تر میباشد و میگویند در ریز زمین از جیم آن نیز بر می آید و آن بسیار شیرین و لذیذ و شاداب میباشد و شر آن در
بزرگی و کوچکی مختلف میباشد کوچک آن نایک آنرا بهندی و کمتر ازین نیز دیدن شده و در آن دوسه دانده که بهندی کوره

نامند میباشد و بزرگ آن نایک من مکنی که درازده من نیز بوی است میشود و در آن من یک دوزخ داده هم کوزه میباشد
و پوست آن در بخامی سبز و بعد رسیدن زرد و بعضی زرد و تیره مائل به سبزی و با هموار رود اندک از بر دانه اکریا اندک
خار بر آمد و هر چند دانه های آن درخت نرویز بزرگتر باشد اغلب آنست که دانه های آن درون آن نیز بزرگ تر و شیرین
میباشد و میات کتله در دست مائیل شکلیه خیره ای است که بر مرکب دانه ها حمل آنرا بنا لا کرده جنوف آنرا عملوا از چیزی
کرده باشند و آن اصناف میباشد بعضی دانه های آن کوچک و نرم و بوی و این تر بوی ترین قسم آنست و بعضی دانه های
آن متوسط و بعضی شمیرین ربی ریشه و شاداب و شکنند و خشک و این واکها چه نامند و بعضی دانه های بسیار لطیف و بی ریشه
و شاداب که در دهن آب میشود و اگر از جنوف آن بر آورند و زمانی بکنارند خود بخود کد اخته آب میکرد و در این بهترین
اصناف است و زرد هضم میکردند و کم نفع و کته لیکه دانه های آن نرم و لزج باشد نفخ و بطبی الهضم است و بین دانه های آن
چیزهای اندک نازک طولانی متصل بدانه آن میباشد چهارقاشش که در رنگا له آنرا چانه می نامند بعد بر آوردن آنها را
جدان نمود و میخورند زیرا که آنها اندک صاب و قهقه و نفخ اند و مردم کم مایه آنها را نیز میخورند و نیز در جوف آن
برده ها و ریشه ها میباشد که از پوست آن دروئیده و در اصطلاح شده میان دانه های آن و تخم آن که در جوف دانه آنست اندک
صاب و بالای آن پوست نازکی و خام آن غیر مستعمل بلکه تخم آنرا با تش بریان کرده با نمک میخورند لذیذ میباشد و گوشت
مصلح و ماضی شمر آنست و نیز مردم بشکله تخم آنرا در ماهی بطور د و پیاز و قورمه گوشت نیز میخورند خوب و لذیذ میباشد
و چوبی که در آن بد آن بد رخت پیوسته و تابو سطح شمر آن رسید و بسطیری انگشتی و قابضه دمی است و بطول یک شبر
تا یکدفع بحسب کوچکی و بزرگی شمر آن و آنچه از آن در جوف شمر است اندک نرم میباشد مخصوص طرف اعلا ی آن و آن
چوب را بپزند و بشکله حوصله کتول نامند و در اطراف آن و قریب به پوست آن خصوص محل اتصال آن بد رخت بتو ع بسیار
میچسبند و لزجی میباشد که آنرا بپزند و لاسه کتول نامند و بهر جا که برسد بد شمری از آن جدا میگردد و قاعه است را بر روغن
چرب بنمایند خوب جل آن نمیشود چنانچه شنبه ه شد که اهل هند و بنکاله نزد یک سر کتول را در هنگام غامی که در آن وقت
لاسه آن بسیار چسبند و میباشند بوی و یا غرضشین و تیغ زود و تیغ آنرا گرفته بکاه آلوده خصوص بکاه برنج که بغارسی پهبال
برنج و بهندی نرو و گوشت از آن آلوده آن کاه را در صخره متصل کام که شیر می آید و آدم و کاروبز و کوسهند را ضایع میکند
پس نموده طعم مثل بز و نامیش آنجا بسته در کهین بالای درخت می نشینند چون شیر بطمع طعمه داخل آن گردد بکاه لاسه
آلوده در دست و برای آن میچسبند برای جد کردن آن از غصه دست فارا بر سر و صورت میمالند و بر سر و صورت میچسبند و
چشم مابند میشود بعد از آن از غصه می غلطد که در تمام بدن آن میچسبند که بدن آن بنظر کسی آید گویا توده کاه میشود
پس مردمان از درخت پائین آمده بچوب های متکین اینک رعیز نکه که بدو لست فسه استخوان آن شکسته می میرد و نیز
بهمین طور آه و کوزن و دیگره و نایک را زنده میکنند و حیادان طهور بر سر نایک ها نیز آلوده با هستکی پیوسته که بر اشجار
نخسته باشند میسازند بر آنها میچسبند پس آنها را میگردانند و طبیعت شمر آن در آخورد و مکرر در اول آن خشک و با
و طوبت فعلیه و افعال و خواص آن مبهی و منعظ و مسک و نفخ و بطبی الهضم و ثقیل و مفصل خون و مولد غون غلیظ سوداوی
و امراض حادث از آن و مصالح آن نمک و موز آب سرد بالای آن خوردن و در بعضی امزجه با کوه تازه خوردن و مر بار حلوای آن فیه
و سایر آن بد میکند و لیکن باید که اندک نیمه رس و بی ریشه باشد که آنرا مر با بپزند و با حلو سازند و دردی مشک و زعفران با کلاب سوده

در آخر داخل نماید و بعد خوب ممان آن یعنی موشه آنرا چون بسوزانند و بتنهائی و یا با صله کبوتر و اذن ک آهک منقحر کنند؟ دامیل و اوزام و مغروح جله است و کوبیده که از خواص آنست در خانه که باشد مارد را بخانه داخل نمیشود و چندان اصلی ندارد و چون بزرگ از ک آن روغن کافور باز بخالند و در زخم کهر که که از قروح ماعیه است مکرر کنند انشاء الله تعالی ملتئم گردد

چگونه؟ * بفتح جیم فارسی و کاف و سکون و او فتنج تاء مثناة فوقانیة وراء مهمله و هالخت هندی است و بتاری نیز نامند

ماهیت این نوعی از امواست درخت آن از درخت نارنج عظیم تر و بزرگتر و کل آن نیز از بزرگ درخت نارنج بزرگتر و ثمر آن بزرگ تا بقل رهند و آنه متوسطی و پوست آن ضخیم تر از پوست نارنج و مغز آن سرخ رنگ چاشنی دارد میخوش و کم آب تر از نارنج و در بلاد کرم سیراب کنیز الوجود و در بنگاله از همه بلاد هند خصوصاً در هوکلی بهتر میشود شاداب و شیرین و ترشی کمی که بدون تندی منخورند * طبیعت آن سرد و تر و در دم * افعال و خواص آن قریب بتارنج است *

چگونه؟ * بفتح جیم فارسی و کاف و سکون و او و خفای نون ردال چهار نقطه هندی لغت هندی است و آنرا پنواز نیز نامند * ماهیت آن کبابی است هندی بقدر دوزخ و در کهای آن ریزه منقرو طی شکل معکوس یعنی طرف عرض آن بالا و باریک آن پایین متصل بشاخ در وقت غروب آفتاب بر کهای آن زراید * بهم پیوسته میباشد و تمام شب چنان میماند و در وقت طلوع آفتاب بازمیکرد و تمام روز بازمیماند و بدو تلخ و تخم آن در غلافی شبیه به ماش و تخم آوب و دانه آن نیز شبیه بدان الا آنکه غیر مدور و اندک طولانی و لوزی شکل و بسیار صلب که تا چند روز در آب گرم نخیسانند نرم نمیکرد و سائیده نمیشود و بعضی گفته که سنگ سبزه همین است و بعضی غیر آن دانسته اند * طبیعت آن گرم و خشک و در دم * افعال و خواص آن محال و جاذب الوبار القوی با جهت رفع اذیت و بار اکثر اسراض جلدیه مانند توبه و بهق و جرب نافع و خوردن برک بخند آن و آشامیدن آب نفوع تخم آن و ضماد سائیده جرم آن بتنهائی و یا با اندک کوبیده زرد خالص که بهندی امله سار نامند و یا با اندک قهقه که بهندی رال کوبیدن نافع در شکر ارمیل و مل و مت بدن آن چند روز چون آنرا در ظرفی کرده در جای گرم مانند پشت اجاغ تا یک هفته بگذارند تا خوب بپزد و بپوش آید پس بسایند و بتنهائی و یا با ادویه مناسبه بر تو با ضماد نمایند انفع است و ضماد سائیده آن با آب لیمو جهت برص یا تکرار استعمال نافع و کوبیده پخته آن که با ماست مزوج کرده در آفتاب بگذارند تا بپزد و آب جهت داء العلب که موشخورد نامند و قویا را نیز نافع با تکرار دمل که اولاً موضع علت را خوب بشویند که هرج و قرب بخون آلود گردد پس بسایند و خوردن برک پخته آن بطریق مسلق از برای دفع و بار اسراض مذکوره مجرب چنانچه نقل است که در رسالی در بنگاله فحطی افتاده و در قریه از قرای آن و با بهم رسید مردم آن قریه بگو فستان حوالی آن رفتند کسانی که این گیاه را خوردند از وبا نجات یافتند و کسانی که نخوردند اکثر ملاق شد و ضماد پوست بپز آن باغن وزن آن زاج سفید با آب لیمو که خوب نرم بسایند و اندک رقیق باشد جهت رفع توبه با مجرب با تکرار عمل و خوردن آن نیز که حسب بسته مقدار بیکتوله آنرا شتابان نمایند تا سه روز و بعضی را یکدست اجابت مینماید اما باین که آنچه برای خوردن است زاج آنرا بریان نموده باشد و وزن آن کم باشد که در بیکتوله پوست و بپز آن یک ماشه زاج باشد بلکه ازین هم کمتر در بعضی امزجه و آن بسیار تلخ میباشد و العلم

فصل الجیم مع اللام *

ب

ب

ب

من الله تعالی

چالاب * بضم جیم و فتح لام مشدده و الف و باء موحده * ماهیت آن از جمله اشربا است که جهت تقویت قلبه

در این خلقان رتو خش و مالخو را و امثال اینها تر تبس میدهند و با عرقهای مناسبه من آشامند و دستور را بخشن آن است که
بکبر لک نبات معذب و یا شکر معذب مقل از یک من و با سه من کلاب یا تش ملایم بجوشانند و کف آنرا بگیرند و صاف نمایند تا
بصفت رسد پس یک و هم زعفران بکلاب سوزد داخل نمایند و در ظرفی نکندارند و عند الحاجة با آب سرد و یا با آنکه از
عرقهای مناسبه حل کرده تخم یا نکر و یا فرنجشک و یا ریحان و یا امثال اینها بر آن پاشند و بنوشند و اگر حرارت در مزاج
غالب باشد بزرقاونا بر آن بپاشند و اگر برودت غالب باشد عنبر و مشک از هر یک در دانه یک داخل جلاب نمایند در
آخر طبع جلاب طبی عبارت از همین است

جلا یا بفتح جیم عجمی و لام و النون و فتح بای فارسی و الف از ادویه جلد است که در عرض جلد و در بلاد معصی
بجلا یا یا نت میشود و اطبای آن بلد خواص آنرا یافته ببلک آن دیکر برد و یا ناکمشی جلب نامند * ماهیت آن بیخ کاهمی
است اخیر و کهنه آن مانند سیاهی در شکل فی الجملة شبیه بشلغم و چغندر کوچک و متوسطی بین طعم و رائحه غلیبی که مستکوه
طبیعت باشد و آنرا بر یک و یا چهار رشتن نمود خشک کرده از انجامی آورند * طبیعت آن گرم و خشک در دروم
افعال و خواص آن با قوت مسهله بیغایله و اندک قابضه و غیر مستکوه طبیعت چنانچه در اولد راست و خطری که ماز رویون
و غیر آن دارند از دوا حادث گری نمی نماید و جهت اکثر امراض مانند صداع کهنه و صرع و نوازل قدیمه و سرفه
کهنه و حمیات مزمنه و رجوع کرد و ظهور و عرق النساء و مغا صل و قولنج و استمقار و یرقان و امثال اینها نافع و طریق استعمال
آن جهت امهال آنست که مقل از یک و هم تا یک مثقال آنرا نرم گویند و پیخته با پنج مثقال کلقتل مرشته بخورند و بالای آن
عرق رازیانه و یا انیسون بپاشانند که معین بر عمل آنست و از برای رفع امراض معجون آن با ادویه مناسبه و نیز نقوع آن
در آب که یک شبانه روز آنرا نیم گرفته در آب بنحیسانند و صاف نمود و با شکر و یا با شربت و در دوا با شربت بنفشه و یا امثال
اینها بحسب حاجت بپاشانند مقل از شربت آن از نیم درم تا درم بدل آن میخوران است که آن نیز از ادویه
جلد است و در حرفه الهم انشاء الله تع خواهد آمد *

جلد بکسر جیم و سکون لام و دال مهمله بغارسی پوست و پهنی چرمه و کمال نیز نامند * ماهیت آن معلوم نیست
و بهترین آن جهت اکل پوست بره و بزغال و یکساله فربه است و لذمه پوست مرغ فربه پیخته است طبیعت آن بنحیسان
هر حیوانی مختلف میباشد و نسبت به گوشت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن آشامیدن پوست اندرون سنگدان
و چینه دان طبور خصوصا سنگدان خروس خشک کرده سائید با طلا و با ماء العسل جهت رجوع معده و الصاق پوست مرزغاله
تازه ذبح نموده بر سر صاحب سرسام مفید و مجرب و پیچیدن عضو افعی کزید و در پوست تازه نیز جهت جلد سمیت آن
و پوست کوسدن جهت قروح خبیثه و حكه و جرب و تراشه پوست از جهت قطع خون جراحت تازه و پیچیدن عضو ضربه و
مدامه رسید و در پوست بز یا کوسدن و یا امثال آن که تازه و گرم کرم خیم ذبح باشد مسکن و جمع و درم آنست و بدستور
جهت تحلیل ادرام بارده مفید و در روغن پوست کرکدن جهت التیام جروح و قروح مفید که قطعه پوست کرکدن را در
روغن کشید اندازند و در آفتاب ملتی بکنند و چون آن روغن بخرج آید روغن تازه دیکر بپوشان و بزند و خاکستر جمیع
پوستها جهت نواصیر و سوختگی آتش و سحج جلد و ضما دسوخته پوست اسب آبی با آرد کر سینه سه روز متوالی جهت رفع سرطان
مجرب و سوخته پوست قنغز بری یا روغن زیتون جهت داء الثعلب و محرق پوست افعی جهت داء الحية مفید و آشامیدن

پوست سوخته اندکی که کسی را آلوده باشد زائل کنند و سبب خود است چون پوست آنرا کله سوخته بزدنی با و بخورند و
سوخته پوست ته کشیده جهت هیچ عارض از مری و کفش مادام که تورم نکند و باشد و جهت هیچ عارض میان را نه
از حرکت و جهت سوختگی آتش نیز و تعالی پوست نعل جهت تسکین حمیات بارده و پوست شغال جهت گزیدن مگ دیوانه
و منع ترمیدن از آب و تعلیق پوست آن بر که جهت دفع بواسیر و پوست بوزینه بر درخت مانع سرمازدگی آن و کندن شدن
پوست مارد در میان لباسها و اقمشه مانع کرم زدن آنست و پوست حیوانات ما کول دیر هضم و مولد خلط صالح متین قلیل
الد هریبه و مصالح آن مهر ابلختن و با سر که مری و با باز را زایه خوردن و همچنین باد هان حار و سردن و با با نجیر و عمل خوردن
و غیر قدسی از خواص جلوه حیوانات در ذکر آنها بیان شد و انشاء الله تعالی میشود

جمله نوزدهم * بضم جیم و سکون لام و فتح نون و الف و زوای میله معرب کلنار فارسی است و این بر اکل انار صل برک و هزاره
نیز نامند جهت آنکه کل آن بسیار بزرگ و بر برک میباشد و نیز کل انار نومی نامند جهت آنکه نومی بنند و مکر بند و
و شر آنرا منجوس میدانند و در هر خانه و باغی که شر آنرا در دیوار کوبند زود آنرا خراب و ویران میگردد و اقل * صاهیت آن
برای و بستنی و سوغ و سفید زرد رخت آن مشابه بد رخت انار الا آنکه اندک آن به تر میباشد و بسیار بلند نمی شود
و بهترین آن فارسی است یا مصری * طبیعت آن در اول درم سرد و خشک * افعال و خواص آن قاضی و حاس
سیلانات و رادع و مقوی اعضا و جهت استحکام دندان و لثه و اسهال دموی و صفراوی و ریه و بی زرق امعاء و سیم و قریه
آن و زلف الدم هر عضو را در از طم و اسیر و جرب و حکه و منع و بختن مواد معدنه و قتی شر بار ضما دا و غلاء و جرون با سر که
بجو شانند و بدان مضمضه کنند جهت بد بوئی دهان و قلاع آن و استحکام لثه و دندان و ضما آن جهت التیام جراحت و
بد بوئی زینفل و منع تری از اورام و انصباب بسوی آن اعضا و زور آن جهت زلف الدم قروح و سیم و طوخ آن با سر که رطوبتی
مغره بر حوالی رحم مالم انصباب مواد بسوی آن المفاصل و مصلع و مسدود مصلع آن کثیرا مقل از شربت آن لایک و هم نادر و دریم
بدل آن بوزن آن افعاع رمان و یا پوست تازه ریشه انار و یا جهت بلوط و عصاره آن که تازه آنرا کوبید و فشرده آب آنرا
کرته خشک نمایند مانند مصار و لجه التیس و آنکه خشک آنرا در آب جوش دهند تا ثوبت آن در آب باز آید و شود پس
بمانند و صاف کرده باز بجوشانند تا منعقل گردد در جمیع افعال قوی و لطیف و تر از جرم آنست و گفته اند از خواص آنست
که چون در رجهای رشنه وقت طوع آفتاب یک عدد غنچه نا شکسته آنرا صاحب رمل و معنادین با آن از درخت بدین بچینند و
قر و برد تا یک سال رمل نکشد و مجرب دانسته اند و سفوف و اقراص آن در قرابادین ذکر وقت *

جمله بیستم * بضم جیم و فتح لام و سکون نون و فتح جیم و کسریاء و حاء و سکون یاء مثله تحتانی و نون معرب کلنکس
فارسی است یعنی بوک کل سرشته با هم وزن آن عمل که حقیقت و اصل آنست و مجازا بر معنای از شکر و کل و هم وزن
را بغاری کلقت و کمتر را که کل کمتر و شکر سفید زیاده باشد کل شکری نامند و بهترین آن آنست که نیک و سیم سرشته و
کل آن خشم و تازه و عمل و یا شکر آن خالص سفید جید باشد و با باشد که باز در بین محتاج بد اخل کردن عمل و یا شکر
شونک زیرا که آنمقل از عمل و شکر کم نیم و نیکو نمیباید و حافظ آن نمیتواند بود از فساد و در قرابادین در و حروف الواو
در و رد اقسام آن ذکر یافت * طبیعت مساوی آن گرم و خشک در درم و شکری آن گرم و در درم و تر و درم * افعال
و خواص هر دو نوع آن مقوی دماغ و معده و مقوی و طرب و غریبه و مانع صعود بخارات بد مالم خصوصاً خوردن

آن بعد از طعام و عسلی آن جهت عبور و دین و عشاخ و کسائیکه در دماغ ایشان در طریقت غالب باشد و جهت فالج و وجع
مفاصل و نفوس و ثقیفات حضاة و هوس البول و باریع آن معجون کمونی جهت تحلیل ریاخ غلیظه و قولنج و اوجاع ظهور
التهام طعام و مد اومت آن در زمستان باعث حفظ صحت و شکر آن جهت محروم کردن جوانان و رفع مبادی و هوس
و خون و عروق آن با موزن آن معجون اسطوخودوس و نصف آن معجون بنفشه که خوب است شسته باشند مد اومت
استعمال بدن جهت زدن کهنه و رفع بخارات و ضعف بصر و دایع و شقیقه و رفع سدد و دفع اخلاط مجریه مجرب و آشامیدن
مطبوخ عسلی آن با تربید و تخم کرفس که مکرر صاف نمود با شند جهت لقوه و فالج و استرخای دهان و زبان و مبادی مفاصل
و مطبوخ شکر آن با تمر هندی و عناب جهت دوار و سردی و کفکند را چون در آب طبع دهند و مالید صاف نمایند نایب
مناب شربت آنست شیخ الرئیس در معالجات سل قانون نوشته که ضعیفه سل داشت و من او را بخورالیدین کفکند معالجه
نمودم که نامک تی کفکند منخورد و مقدار معتدل بمصرف رسانید که مرا از میان مقدار آن خجالت می آید و صحت یافت
المضار معطش و مضر کبد و مصلح آن غشخاش مقدار شربت از جرم آن تا چهار مثقال و مطبوخ آن تا شش وزن آن آب
که تا نصف رسد تا چهارده مثقال و قوت عسلی آن تا چهار سال و شکر آن تا دو سال باقی می ماند

* **جملوز** * بضم جیم و فتح لام مثل ده و سکون و او زای معجمه و یکسر جیم نیز آمده اسم عربی فدیق است و بعضی بر بادام
کوهی نیز استعمال مینمایند و خب الصوبه کبار را نیز مینامند و این جهت اشتباه جیم بحاست چه بجاء مهمله خب الصوبه
است و صاحب اختیاران بدیع نوشته که آنچه مصفی است جملوز لزبرعه است و روغن و براریت الهرجان و السودان
نیز گویند و اهل مغرب الاقصی ارجان و ارقان خوانند و آن بادام کوهی است که بشیرازی بخبرک گویند تا هم مقام
چلغوزه بود در منفعت * **طبیعت** آن گرم در اول و کوبند در دوم و خشک در اول و با اندک رطوبت فصلیه
* **افعال** و خواص آن مبهی و زیاد کنند منی و جهت درد پشت و عصب و استرخا و عرق النساء و کوبند کی عرق
و رتبه نافع در یضم و در بر از معدله میکند مصلح آن شکر بدل آن چایغوزه است

* **جایید** * بفتح جیم و کسر لام و سکون یا ع مشاة تحتانیه و دال مهمله بفارسی تکرک و بهندی اوله نامند و در طبع و جمیع
آثار و افعال مانند تلج است و از آن که یف تر و گفته اند چون تکرک را بر بارچه کرپاسی پهن نمایند و بر کردن صاحب
سلعه که در پیکانه مرضی میشود که بهندی که بیکه نامند بند با عت تحلیل آنست و لیکن وجع و سوزش بسیار مینماید و چون
بر عروق که سوخته باشد بمالند وجع و التهاب آنرا تسکین دهد و چون تکرک را بر زمین اندازند که آب شود و کل آنرا
برد ملی که سوزش و التهاب بسیار داشته باشد بمالند تسکین دهد و چون آن کل را کواه نموده خشک نمایند و عند الحاجة
با آب تر نموده ضمد نمایند نیز همین اثر دارد

* **فصل** الجیم مع المیم *

* **جمار** * بضم جیم و فتح میم مشدده و الف و راء مهمله و بزی معجمه نیز آمده و آنرا قلب النخل و لب النخل و شحم النخل
نیز و بفارسی بنیر نخل نامند * **ماهیت** آن چیزی است سفید رنگ شیرین قریب بطعم شیر که در سردی رخت نخل و موضع
طلع میباشد که چون آنرا ببرند و یا بر آوند آن درخت از ثمر می افتد و دیگر ثمر می افتد و بهترین آن سفید تازه شیرین
آنست * **طبیعت** آن در آخر اول سرد و در وسط آن خشک * **افعال** و خواص آن مقوی معدله و احشا و قاطع اسهال
خون و غیر آن و جهت نفخ الدم و در سینه و رفع خشونت آن و خلق و پاکوئی آواز و تصفیه آن و جهت سرفه و غلبه صفرا

و غلیان خون و منع تحلیل از رواج خصوصاً رواج طبعی و جذب حرارت غریبه از بدن و دفع قوی صفراوی و خمار و سوزش و
ولا غری کرده آشامیدن طبعی آن نافع خصوصاً با شکر و نماد آن جهت کزیدن زهر و از اضرار مضر ریه و موله رواج و خلط
مانی و بطی الذرول از معد و مصلح آن محل و مکنجهین و خرمای و زنجبیل پرورده بدل آن حناغی است

جمله * بکسود و جیم و سکون و میم * ماهیت آن بخشی است شبیه بزرگ بری باریک و دراز و اندرون آن
سفید و بیرون آن مابین سفیدی و زردی و خویشی و با اندک تلخی و تند و شیرینی و از بلاد چین خیزد و از انجا به بخارا
و حمرقند و سایر بلاد برسد گویند آنرا با سوزن زرین از زمین بر می آورند و در لرستان آن را کزرموشان نامند و حاق و
برک آن شبیه بزرگ است * طبیعت آن در سوم کرم و خشک * افعال و خواص آن جهت خنای و برور و سرده و
فیق النفس و لزق الدم و ذات الرئة و ذات الجنب و نیم مثقال آن جهت خفقان شربانای و بیشتر استعمال آن با بهمن
مرخ و سفید و شکر است جهت تحریک باه و مرای آن در جمیع افعال و برتر و در قرا با دین ذکر بافت مضر و هرز مصلح آن
دوغ عربی مقدار شربت آن نیم درهم بدل آن سه وزن آن مکنجهین آمین الدوله گفته که از یک مثقال تا یک مثقال و نیم آن
با جلاب رافع خفقان در حال و از مجربات است

جمله * بفتح جیم و میم و سکون دال مهمله بغار می بی نامند و در طبیعت و افعال مانند تلخ است و از ان لطیفتر و خوبتر
و بدی آن بآبی که از ان منجمد میگردد و بر میگردد و جهت فیضه و تهیای صفراوی و محرکه بغایت نافع و نماد آن بر پیشانی
جهت منع رعاف مجرب و چون چشم کمی از سردی برف و یخ و هوای بسیار سرد درم کرده در نماید میل بخشی که در میان
تنه یا شاخته اشجار منجمد شده باشد باندرون چشم بکشد مفید است ورم و درد آن را نل میگردد مضر و آرام باطنی و اعضا است
جمله * بفتح جیم و فتح میم مشدده و سکون سین مهمله و تاء مثناة ثانیة * ماهیت آن سنگی است که در صفر که بادیه
است در سه منزلی منزله طبعیه بهم میرسد بعضی از ان سفید و بعضی سرخ و بعضی آسمان جوئی و تا مقدار یک رطل میشود و در
معدنی که در انجا است نگون می یابد و گفته اند ماده نگون آن زینق قلیل ردی و کبریت کثیر است و ضعیف التفسخ و طبع
تام که نیانته با عتبار نقصان حرارت و الایات و میکشت و بهترین آن سرخ ارغوانی شفاف است * طبیعت آن کرم و خشک در
مرم * افعال و خواص آن آشامیدن آن محلل اورام و رافع خفقان و غلیان و غشی و مستی و خلای آن جهت ورم
چشم و خراج و پوشیدن انگشتی مصنوع از ان جهت نفوس و قضای حاجات و محبوبی نزد خلایق و در زیر سر تا نیم کد داشتن
باعث بدین خوابهای مشوش مقدار شربت آن تا نیم درهم و در ظرف مصنوع از ان اکل و شرب دوا نماید آشامیدن جرم آنست
جمله * بفتح جیم و میم و لام بعربی ابل نیز و بغار می شتر و بهندی ارنه بضم الف و خای نون و سکون را و تاء چهار
نقطه مند و بجه آنرا بعربی جزور و عجل نامند * ماهیت آن معروف است و آن حیوانی زیور کتر است از حیوانات دیگر
چون رنجور شود برک بلوط خورد و چون آنرا بکزد و خرچکه خورد و بهترین آن یک سانه نر به اعرابی و اعب سرخ
و تک و اشقواست * طبیعت آن در دوم کرم و در اول سوم خشک * افعال و خواص آن خوردن گوشت آن مقوی
باه و اعضا و منع تقوی و جهت تب ربع و عرق النساء و وجع و رک مزمن و برقان اسود و حرقة البول و نافع و خلای گوشت
سوخته آن جهت تریا و خلای رنه تازه آن که متورم کرم باشد جهت کف مجرب و جگر آن رافع نزول مای عین و مقوی باصره
و خلای پیه آن بر اسیر را مفید و نگاه داشتن آن در هوجا که خواهند کز آنند ما را است از انجا و من اومت اکل رنه آن

مورث کوری و حیوان مغز ساق آن با دهنم آید از طهر سه روز متوالی معین بر حمل و لغو عسر کین غلظت آن نافع و مایه
 آشامیدن آن با ادویه مناسبه جهت صرع و ضما د ناز و آن جهت خنا زیر و زور و بخور و طلای آن جهت ثایل موثر و خوردن
 کوهان آن جهت تنقیه رحم و بواسیر و قطع خون و شقاق و الفحه یعنی بنیر مایه بجهت کاه نخورده آن بغایت مفوی باه و منبسط
 و منجمد کنند و جامد و کد از بند و منجمد از اخلاط و منی و مسمن بدن و آشامیدن کف دهن آن در حین مستی مورث جنون
 و چکانیدن آب پودنه در جماع جمل باعث زوال مستی آن و آشامیدن شیر آن جهت استسقا خصوص یا بول آن مجرب
 و در قرار دین و در مقلد مایه این کتاب نیز دستور آشامیدن آن ذکر یافت و بول آن به تنهایی نیز موثر و در رفع و مسهل زرد آب
 و جهت سرفه و زکام و ورم جگر و استسقا و یرقان و سده جگر و تقویت باه و رفع مستی بسرعت و بونیدن آن جهت تفتیح
 مده مصفاة و رفع چشم و قطر کرم کرده آن در گوش مسکن و جمع آن و جهت رفع ثقل سامعه موثر و تطول جوشانید آن
 یا حرمل جهت نفوس و فالج و خن و زارام مجرب و در ورم موی نازک آن جهت تنقیه و اندک مال قروح و سوخته آن جهت
 قطع سیلان خون جراحت و سقوط آن جهت حبس رعاف و بستن موی آن بر دران چپ را رفع سلس البول و بستن کتفه شتر
 بر آستین عاشق باعث زوال عشق آن و چون کد م را بوق آن تو کرده بخورد طبعور دهند بیهوش شوند و کف دهان آن نیز
 همین اثر دارد و گوشت آن غلیظ و رقیق الکیموس و ثقیل و مولد خون سوداوی مصلح آن با نمک و شربت مهر یا بختن و با زیسته
 رکابی جوشانیدن و فلفل و کروی و زبده کرمانی داخل کردن و با کفی خردل خوردن و بعد از آن سرکه خالص و آب کامه یا سرکه
 کبرم مخلل یا با اشتور غار آشامیدن محرور المزاج را و برای غم و اجاع مفصل و مبرود المزاج را و برای زنجبیل خوردن است
 * جمه هوری * بفتح جیم و سکون میم و ضم ها و سکون و او و کسر را و مهمله و سکون یا * ما هیئت آن شرابی است که مثلک
 را با آب بجوشانند تا آب بسوزد و موی بکد از بند پس استعمال نمایند و بعضی شراب انگوری سه ساله را جمه هوری نامند و دیگری
 گفته که آب انگوری است که جوشانیده تا بنصف رسیده باشد پس در خم کرده آنرا شراب سازند طبیعت آن گرم و خشک * افعال
 و خواص آن منضج و محلل و مشهوی و مبهی و معین بر جماع و هریع الا نخل از و مولد خون صالح غلیظ و مسخن احشا است *
 * جمه یز * بفتح جیم و فتح میم مشد و سکون یا می مثله تختا نیه و زای معجمه و بیروانی اسفر مغزی یعنی تین الا حمق و
 بهندی کور و چون در جوف ثور آن بشه میباشند لهن اثر اثر بشه میگویند * ما هیئت آن ثمر درختی است شبیه بانجیر و
 شیر آن بسیار غلیظ و برک آن شبیه بهرک قوت و در سالی سه مرتبه و چهار مرتبه نیز ثمر میدهد و ثمر آن بی کل از ساق آن برمی آید
 بمقلد آن آنچه سبز و سفید رنگ و بعد رسیدن بعضی سرخ میگردد و تخم آن بزرگی تخم انجیر و در بعضی بلاد خود پخته نمیکرد
 تا آنکه آنرا تیغ زنند و منبت آن بلاد شام و حوالی آن و در هند و بنکاله بسیار است بلکه درین هر دو بلد انواع میباشد
 و شیر آنرا بدین نحو میگیرند که شاخ آنرا خراشید و بقسمی که باصل درخت نرسد و در ایام بهار بیش از آنکه بشیر آید و
 آنچه از آن برآید بصدفی جمع مینمایند یا در ظرف سفالی لعابدار و یا چینی و یا شیشه و آن غیر انجیر بر بست چه انجیر
 بری از سمومات و ماکول نیست و آنرا در دلم دیوانجیر و جمیز را شلکا انجیر گویند و ماکول است * طبیعت آن سرد و دم
 گرم و در اول تر * افعال و خواص آن جهت وسواس و سرفه بیسی و در دیمنه و نفث الدم و سپرز زکام و دناغ و لعوق
 آن که برک و ثمر و شاخ آنرا جوشانیده صاف کرده با شکر بقوام آورده باشند جهت ربو و ضیق النفس و سرفه مزمن و کوفتگی
 آواز مجرب و مطبوخ نیموس آن جهت نفث الدم از سینه و بواسیر و یک مثقال از برک سائید آن با آب جهت قطع

اسهال مجرب و با هم وزن آن شکر جهت سر نه آر موده و صند عصاره برک آن جهت تحلیل و مایل و صغیر آنها را شامیدن
 آن با اشق جهت تروح هر روز یک کی جانوران سمی و جلای آن نیز سود مند و گوشت خوردن نیز بخت آن با باشد جوف
 آن مانع رمد است بقد اومت در آن سال دشمن آن کرم و با خدات و لیکن ضعیف تر از شیر الحیر و با قوت ملیحه و سحله او رام
 صلبه و مسهل اخلاط غلیظه و ملصق جراحات و جذاب را شامیدن نیمه رهم آن جهت تحلیل و رتبه های بارده و با لرز
 و مردی رخا کستر چوب آن جهت تروح شاهیه و الکه و نارغاری مجرب و ثمر آن ردی الغد از نفاخ و مضمر معد و مورث
 همیات و مصالح آن انیسون و سکنجبین و الکنکبین و آشامیدن آب سرد بالای آن و نوعی از آن کوچکتر از آلوچه است دشمن
 و بعد رسیدن سرخ میگرد و بر بالای آن از شیرنه آن چیزی نشر کرد همانند دانه نبات منجمد میگرد و آن را قومی حمام
 میمانند و در فلسطین و دینکاله بسیار است و در فلسطین مشهور و معروف بسلامی و در هند و بنگاله بگوشت و گوشت آن
 بزرگ تر از انواع دیگر آن و ثمر این محتاج به تیغ زدن نیست و لعوق شتر آن با اندک کبر و صمغ عربی که نرم سود و در
 آخر طبع بر آن پاشند تا آنکه بقوام انگشت بیج آید جهت سر نه و امر ارض صند ریه و تحلیل مواد و رفع اعیان نافع *

فصل الجیم مع النون *

* چنپا * بفتح جیم فارسی و سکون نون و فتح باء فارسی و الف * ماهیت آن درختی است هندی و سه صنف می باشد یکی
 کل آن زرد و دیگری سرخ کلابی و درخت این میزد و صنف کوچکتر از درخت گردن و برک این اندک بار بکتر از
 برک آن و صنف سوم درخت آن مر بستر و برک آن کوفته تر و عر و ضر و کل آن طولانی و رنگ آن سفید و این را ناک چنپا
 نامند و مستعمل در آذوقه کل صنف اخیر آنست و کل هر سه فی الجملة شبیه بلاله و بر کهای آن پنج عدد و زیاده و کمتر و بلند تر تا
 بعد و طول و بلند افکشت و ضخیم و خرش و بر و تند بعد بکه در میز و رین احداث بر غاف می نماید و در میان کل آن چند دانه
 ریزه مانند آنکه در اکثر کلهها است میباشد * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن است شمام آن مقوی
 قلب بارد و خوردن آن دافع بطن و ریاح و قاطع اشتهای طعام و گوشت چون هر درخت آن را بر وید و رتبه آن را بعد رسد چهار
 درج کلد است و بر آن فته بسیار میباشد و روغن چراغ بر آن ریخته مانند مشعل مشتعل میزند تا تمام آنچه از زمین بیرون است
 بسوزد پس بجم آنرا بر آ و رنگ فاد زهر اکثر سموم است شراب و صداد او طلاء و گوشت که چوب حیوة مشهور و رساک هندی عبارت
 ازین است لیکن این اصل ندارد و درخت چوب حیات دیگر است و بنواح طعمه و هواس که در صوبه عظیم آباد است میشود
 شاید در خواص قریب بدان باشد *

* چند بان ستر * بضم جیم و سکون نون و دال موهله و فتح باء موهله و الف و فتح دال و سکون حین و موهله و فتح نای
 متناه فوقانیه و سکون راء موهله و بیک ستر و باجای الف نیز آمد و بیروانی اکسیا نوش و بنارسی آتش بچکان و برک اعظم
 آشی نامند * ماهیت آن خفیه حیوانیست آبی مزاج یعنی در معد و متصل بهم بهیات کبیر و بیهات و آن حیوان
 بهیات شک بسیار کوچک است و غیر شک آبی است و موها آن سرخ مائل بسیاهی و غلیظه و در خارج آب نیز تبش میکند و در دلم
 آنرا شک نامند و حکیم میر محمد مؤمن در تحفه نوشته که قیاس تقاضا نمیکند که خصیه آن بعظم چند باشد و خفیه تر از آن را
 ملا حفظه نموده که صیاد غلط کرده بود اصلا بر و رنگ داشت و بعد از جوشانیدن آن در آب رخا که تر و پرورده کردن
 آن بد و کاه بعد از ملتی صاحب بو و رنگ شد و اینکه در آن نوعی از استخوان است شکمی نیست و برک آن زرد و سرخ

وسیه میباشد و بهترین آن زمستان عمل روز پس هر یک ششوی تند و مربع التفتیت است که زیاد از سه سال بران
تکلیف باشد و آنچه مخالف این اوصاف باشد زیورست و صاحب ترویج الارواح نوشته که قوت آن تا پانزده سال
میمانند و بعد از آن ضعیف میگردد و آنکس که نوشته که شکی نیست در آن بلکه زیاد هم میماند و سیه آن با سمیت و قتال
و محرر گوید آنچه حکیم نوشته است امت تازه آن نرم و بد بو و بعد مدتی تا یک سال زیاده که بران بگذرد سخت و خوشبو
و رنگ آن خوب ظاهر میگردد * طبیعت آن در آخر سوم گرم و دردوم خشک و لطف و اقوی جمیع ادویه حار یا سیه
است و چیز صغی شعی که داخل آنست لاذع شد بدالتسخین است استعمال آن جایز نیست * افعال و خواص آن
مفتوح سد و محتال اورام و تریاق ادویه بارده و قتاله و اکثر هوام و مخنوق از خربق و مهبج حرارت غریزی امراض
الراس و العصب و القلب و المعدته جهت امراض بارده و رطبه و ماغی و ریخی و عصانی مانند صرع و ام الصبغیان و ناله و
وعشه و تشنج رطب امتلائی و لیش و غس که سرسام بلغمی است و نسیان و درد سر بارد ریخی مزمن و بلغمی و شقیقه و سمات و
خلد و رگزار امتلائی رطب و زکام و اوجاع اعصاب و اذن و غیرها و الماخولیا و مراقی و خفقان بارد و فواق و نفخ معده و
توانج بلغمی و ریخی شراب و سوطا بنهائی یا یا ادویه مناسبه هر علت و خورانی بدن یکجهت آن با شیر مرصعه جهت ام الصبغیان
و بر ناخذهای طفل مالیدن موثر السموم طلائی آن با سرکه و تمرین آن زنده بین آن بار و غن کل یا ادهان مناسبه دیگر جهت
دفع سموم و خوردن آن بعد از فیون بقل ریکه افیون خورده باشند دافع سمیت آنست خصوصاً با سرکه و چون با مساری آن
افیون بسایند سمیت افیون را از آن ببرد اند خصوصاً با سرکه اعضا و النفض چون بعد از فصل صافن مقل ارد و در هم آنرا
با آب فودنج یا غسل بخورند ادرار رطبت نماید بدون ضرر و اخراج جنین و همیشه کند و برودت رحم را از آن سازد و
اگر بآن تب نیز باشد با غسل و فلفل و فلفل اریک ملحقه لعق نمایند هیچ مضرت نرساند و با سرکه جهت فواق الصل اع بخور آن
جهت اصناف صداع بارد و ریخی العین اکتحال آن جهت ظلمت بصر و دمعه و سبل و طلائی آن جهت قنارح قتاله و اکثر
امراض دماغیه و عصانی و اوجاع مزمنه و ضما د آن بنهائی و یا بار و غنهای مناسبه جهت تحلیل اورام مزمنه حاره
و بارده و اوجاع بارده و مفاصل و غیر آن و بدستور زنده بین بروغن آن الاذن گذاشتن آن در گوش جهت ریح و ثقل سامعه
که از برودت باشد و وجع یارد آن و همچنین تطویر آن و باروغن ناردین در گوش جهت امراض مزمنه و استشام آن
جهت اورام رتبه و غلغلهای آن و تقویت دماغ نافع و حمل آن مصالح حال رحم و مسقط جنین و مد رجیض و بول مضر
محرورین مصالح آن شربت بنفشه مقل ار شربت آن تا یک دانگ بدل آن مثل آن و ج و یا نصف آن فلفل و در بعضی مواد
بوزن آن مشک و در امراض جگر فیون و جهت تحلیل رطوبات از جهه سه وزن آن فلفل و ثلث آن در فلفل و ثلث آن
زرنباد است و جنگ سیه بقل ریکه هم کشنده است و بسیار است که در مدت یکروز میکشد و الا منجر برسام میشود و
تریاق آن حمان اترج و سرکه خمر و شیر الاغ است و دوائی چند باد ستر و جوارش و حب رده و مرهم و معجون و نسج
سنجر نیا باعتبار آنکه اصل و عمود در آنها چند باد ستر است در قرابادین در حرف الجیم ذکر یافت

* جنطیانا * بکسر جیم و مکون نون و کسر طاء مهمله و فتح باء مثناة تحتانیة و الف و فتح نون و الف لغت یونانی است و
برومی اسپایسکان و یفاریسی کوشا و بجمعی اندلسیش کشکه و بعضی یش کشکه را غیر آن دانسته اند و بندی بکهان
بیل بفتح باء فارسی و کاف و خفای ما و الف و نون و کسر باء موحده و سکون باء مثناة تحتانیة و دال مهمله کویند اسم آن

مشتق از اسم بادشاهی است که اول اطلاق بر آن یافته و یا بعد از آن د و یافته و اسم آن باد شاه جنطین بوده * ماهیت
 این در صفت میباشد روحی و غیر روحی درومی آن که بهترین اصناف است و بفارسی نیز نامند مستعمل و اولی اطلاق مراد
 این صنف است بعضی است در ازا تا بشوی و غلیظ مائل بسرخ و تیرکی و تلخ و ساق و عروق آن بسطبری انگشتی و مجرب
 و ابلس و قدر و ذرع و کوره در و برک آن شبیه ببرک کردکان و یا لسان الحبل و ازان کوچکتر و از هم در و سرج و
 اطراف و وسط برک آن مشرف و کل آن سرج مائل بکودی و ثمر آن در غلای عریض نازک سبک شبیه بکنجد و منبت آن
 جبال و مواضع سایه و برف نشین و نمناک و صنف دوم آنرا جر حنایی نامند ببرک آن شبیه ببرک حماض و این غیر مستعمل
 و در رنگاله جنطینا شیرین طعم نیز دیده شده * طبیعت آن در اول سوزم کرم و خشک بعضی در دوم خشک گفته اند و قوت
 آن تا سه سال باقی میماند * **افعال و خواص آن** تابض و بغایت ملطف و جالی و محلل و منقبی و مفتوح سد و در مسکن اوجاع
 بارده و حمایت کنند و قلب از اذیت سوزم بسبب قوت قابضه و تر یا قبه که دارد و مدربول و منخرج چنین و آشامیدن آن جهت
 امراض مذکوره و گزیدن شک دیوانه و عقرب و هوام و سوزم مشرب و درم جگر و سیر زعفران البول و احتباس حیض و در
 درهم آن با شراب جهت التواء عصب و رجوع کبد و طحال و بوردت و اورام آنها و یکمقال آن با فلفل و سداب و شراب جهت نهش هوام
 و شک دیوانه و غیر آن و در تر یا قوت اقوی و آشامیدن عصا و آن مقلد از یک مقال با آب جهت در دیوار و معده و کبد
 یارد و سقطه و همن عمل را طرف آن و التواء عصب نافع و ضد آن با شراب جهت گزیدن جانوران سمی و جراحات
 و قروح خیمه درم یارد احشا و سربه و سقطه و کسر اعصاب و رجوع معد و ریاس که جهت از آن بهی و طای آن با حذر بر کف
 دست قاطع خون حیض و لطمه آن جهت ررم حار چشم و داخل کردن آن در شیا فاف حاد و بجای عصا و خشخاش سیاه
 مفید و حمل آن جهت اخراج چنین و اسقاط آن مؤثر و در استور آشامیدن نیم مقال کوبید و آن با غسل و آب نیم کرم
 و رازی گفته که جنطینا از کبار ادویه است که داخل تر یا قات و معاجیس کبار گردد و میشود از برای دفع سوزم و تقویت ادویه
 مخصوصا برای دفع سمیت گزیدن شک دیوانه و افنی و مار و عقرب و سمایع گزند و ذرات السموم و مقاومت با سوزم و تال
 مشرب و المضار مغریسته و در وین مطهر آن است و لو قند ریون هقل و شربت آن تا یک مقال بدل آن در رتق و تحلیل یک
 وزن و نیم آن با سارون و نیم وزن آن پوست بچ کبر و در مائل مواضع قسط و زراوند بوزن آن و کوبند جنطینا با جر معانی
 و عصا و آن کلا بچ آنرا بکوبند و بنجر و زرد آب بنجر ساند پس بنجر شاند تا غلیظ گردد و صاف نمایند و با ز طبع و عند تا منعقد
 گردد در جمیع افعال مذکوره شربا و خماد اقوی تر از جزم بچ آنست و ریاسد آب در تر یا قوت اقوی و قوت آن تا هفت ساله
 باقی میماند و راء الجنطینا و در سفوف و شراب و خماد و معجون آن در قرا بادین کبر ذکر یافت

* فیه ملک الجیم مع الواو *

* **چوب چینی** * بضم جیم فارسی و سکون د و و باء مر حده و کسر جیم فارسی و سکون باء متناهیه و کسر نون و باء
 آنرا خشب الصینی و بچ چینی نیز نامند و از ادویه جلدیده است * ماهیت آن بعضی است سرخ و گلابی و یک راند که
 شیرین صاب و تر و تازه آن رقیق و شیری و کونا و نور و بلند تر از آن نیز و قوی بسطبری بکعبه و بعضی باریک تر از آن و بعضی
 کم کوره و بعضی پر کوره و بعضی راست و بعضی کج و بعضی متشعب و بعضی املس و بعضی خشن و بعضی سنگین و بعضی سبک و بعضی
 صلب و بعضی رخور و بعضی سفید و بعضی سیاه و براق میباشد و بهترین و معتبر و مستعمل آن سرخ و گلابی و رنگ و شیرین طعم

آنست که قطعات آن بزرگ و راست و قوی و بی گره و پاک کرده و با مناسبتی ریشه و در ملاء بهشت درختان و در ملاء و غیر متشعب و متشقق و تازه و سنگین و مرغی غیر بسیار کهنه کرم خورده باشد و آنچه سفید و سبک و رخو باشد خام است و آنچه سیاه و بران صلب پر ریشه بهیشتیکه گوید را آن رزن آن صمغ جا کرده که مصمغ نامند و همچنین بر کرده که پر ریشه و متشعب و متشقق آن همه زبون و غیر مستعمل بجایهاتیکه در قرا بادین کبیر ذکر یافت و نبات آن از قبیل نعیم و بیاره فی الجمله مفروش بر روی زمین و شاخ آن باریک و صلب و غیر مجوف فی الجمله شبیه بشاخهای نورسته باندس که در هند و بنکاله میشود الا آنکه برک آن باریک و بلند اند که شبیه ببرک ساج هندی و از آن کوچکتر منبت آن اکثر کوهستان بلاد چین و گنار آبهار چشمهها و در کوهستان ساهت که در شمال و مشرقی بنکاله واقع است نیز میشود ولیکن بسیار ضعیف و کم قوت و پر ریشه و پر گره و سبک وزن و رخو و از چین کاهی بیخ تازه آنرا در میان خاک سرخ رنگی اندک لزج و آموخته بریکهای بسیار کوچک میآورند چنانچه در سینه یکبار و یکصد و هشتاد و هشت مجری در کلکته آورده بود ند محرز کتاب در مرش آباد قاری بدست آورده خاکی شبیه بلدان بهم رسانیده در باغچه کاشته نیز کشت بیا رفته آن شبیه بالچه ذکر یافت بود و طول آن بمقدار سه چهار ذرع و درکهای آن کوچک اندک طولانی و در درخت هر ساقی سه چهار پنج برک زیاده نبود و از پنج آن بیخهای دیگر پیوسته بدان بهم رسید و بعد یک سال بر آورده شد در خوبی مانند چوب چینی نبود و لیکن شیرین طعم و چون باز کاشته شد بسبب اختلاف آب و هوا و یا تصور تربیت سبز نگردید و پیوسته شد * طبیعت آن حکیم میرزا دالندین محمود شیرازی کرم و ترد و مرتبه اول دانسته بالیقین در حرارت و تامل در رطوبت آن و حکام مرزا قاضی یودی و حکیم میرزا محمد هاشم طهرانی هر دو را ول و خشک در دوم دانسته اند و حکیم میرزا محمد مؤمن مرکب القوی مائل بحرارت و حکیم محمد اکبر معروف بحکیم اررانی در قرا بادین خود موسوم بقادر می نیز مرکب القوی نوشته و لیکن همه قائل اند بر طوبت فضلیه آن و ثواب معامله الملوک سید حکیم علوی خان قدس سره نیز مرکب القوی و اجزای ترکیبی آن را مائل بحرارت و پیوسته با رطوبت فضلیه غریبه بسیار فرموده اند و از آن هر یک بتفصیل در قرا بادین کبیر ذکر یافت و این اقرب بصواب است محرز گردید اصل آنست که ترو تاز آن خار و طب است با بیس بسیار رنگی و هر چند کهنه مکرر در بیس آن می افزاید و از رطوبت آن میگاهند و تاثیر حرارت یا بیس آن نیز غالب می باشد * افعال و خواص آن ماطف و مفتوح سدد و محلل فحول و معرق و مرق و مصفی خون و ارواح و منوم و سرخ اند و ذی اعصاب و قاصی بدن و عروق و شقیه شعریه و میل حرارت غریزه و مقوی اعضای رئیس و معده و باه و مدربول و حیض و حیضات و لوبات عربیه باعتبار قوت قابضه که دارد و جهت قانع و ریشه و تشنج امثالی و صداع مزمن سوداوی و شقیه و مواد نازله مزمنه و اختلاط ذهن و سبات و اقسام جنون و مالیخولیا و مانیا و قطرب و امراض سوداویه و دمویه محترقه مانند جنام و آنشک و جمیع قروح خبیثه و ساعیه و جوشها رقوبها و جرب و حکه واکله و قروح کرده و مثانه و امراض معده و ربا و سیر و نوا صیر و اسهال و بواسیر و سلس البول و امراض ورم و عقرو و بوز و لیون و حصیه و سوء القنیه و استسقای لحمی و یرقان اسود و رسل و عقل های صلبه و آرام صلبه سوداویه متخیره و حمیاس سوداویه عتیقه و دق شمشوخه و حین ربع و سر و کلاه و یرقان و برص اسودین و کلف و ازجاع مفاصل و وجع و رک و عرق النساء و قمر و داء الثعلب و داء الحیه و داء الفیل و ترک عادات افیون و دفع سمیت اخلاط فاسده محترقه و ایما ده کنند باه مایوسین و نصارت و حمریت و صفار و ررنق و رنگا بشوره و تسممین بدن و غیر اینها از امراض سوداویه و بلغمیه مزمنه بتفصیلی که در قرا بادین کبیر ذکر یافت نافع باشرائط

و طریق استعمال آن بعنوان مطبوخ بطریق تعریق در ظرف سر بسته را بطور قهوه و یا تقوع و یا سفوف و یا شربت و حلوا و یا
 خربزه و یا مربا و یا دهن و یا مرهم و یا معجون و یا غیر اینها بتنهائی و یا با باد و به معینه و مناسبه و مختلفه و به رعایت و مرض و یا بحاله
 اکثر امراض مزمنه خود اویزه و مزیه مخترقه را ملبل و مجرب است و در امراض بلغمیه مخصوصا تازه آن چند آن تعقیب اندازد
 و در تصفیه خون و خاترا خلط و تفرقه مرکب از هم بهتر از آن چیزی نیست چنانچه شخصی را بنا بر بعضی بجهت چوب چینی
 بطریق مطبوخ با شرا نطخ و انیل و شل و در آخر آن غلبه خون رمود و بلغم نیز معلوم کردید و غارش در دست و پاها و اکثر
 اعضا و اندامهای کوچک و انفعال طبع و خفگی قلب از او اولانند اکمل نموده شد پس بفاصله در سه روز فصل صاف و درین در فصل
 تمیز و جلد المی خون از سودا بین و ظاهر بود که در چین اخراج خون چون رگ را وسیع گشته شده بود شعبه بسیار سیاه و رنگی
 مانند مرکب و شعبه قویتر از آن سرخ غلیظ مایل بنیرکی فردی پیوسته بهم بر می آمدند و آنچه سیاه بود در ته لکن آب مانند جگر سیاه
 قطره قطره منجمد گشت و خون مختلط با آب و بلغم مانند تارهای طحلب معلق و مضر محرومین و اطفال و جوانان و بلدان و حصول
 حاره در هنگام استعمال آن و بعد از آن تلچنگ ملت و شور و ترشی و نمک و آب سرد و میوه های تر و اشیای منغحه مانند
 بقول و بصوب را عراض نقصانی و بدانی و جماع و غسل نمودن و آب سرد نوشیدن و هوای سرد بدین رسوخ نموده بسیار مضر و چون
 مقلد از شربت آن بحسب مزجه و امراض و اوقات و غیره مختلف میباشد و فی الحقیقت مقلد آن معینی ندارد و همچنین
 طرق استعمال آن لهذا اینجا ذکر نموده بلیل آن ماصدق است و در بعضی مواد شجره انبی که بنیرکی است و لا سطر و نا منک و در بعضی
 مواد شجره مغریه است و چون در همه یک آن را با گوشت طبع و فصل گوشت را از او مبر اولی بد کرد اند مانند گوشت آهو و گوزن *
چوب چینی خطائی * ماهیت آن چیزی است مانند غده و کره بزرگی شبیه بک و کتهل و پوست آن اندک
 خشن جوئی رنگ تیره و مغز آن کلابی و بادامی رنگ بی رسته مانند خمر خشک شده و از کوهستان خطا و نیوال می آورند
 و بر حقیقت آن چند آن اطلاعی نیست شاید از تنه درخت بر می آید مانند کتهل و بعضی میوه های دیگر و از برای آن خواص
 بسیاری نقل میکنند از قبیل خواص چوب چینی و بعضی بهتر از آن و از آن میل اند و دستور استعمال این نیز مانند
 چوب چینی چین است و نیز و زری در ماشه آن را با در سه ماشه نباتات سفوف ماخته با قدری آب نیم گرم می آشفند
 تا مدت بیست و یک روز تا چهل روز و از نمک و حموضات و بقول و غیره باید ستور چوب چینی است و از آن خفیف تر
چوب حیوة * بفتح حای مؤمله و یای منة تحتانی و و او و تائی * ماهیت آن چوب درخت مندی است که در اوج
 بنارس و کورک پور و روماس بهم میرسد و بسیار عظیم می باشد و از آن سر بر و پایهای بلیک و غیره و مسازنی و رنگ آن
 اغبر و خالک از اجری سیاه تیره و کمرنگ و گه نه سال خورده آن رنگین تر و صلب تر و بهتر و در تازی که قطع نماید بر می
 خوشی اند که شبیه بپوی عود مندی از آن ظاهر میگردد و برک آن شبیه برک بید النجیر و متشعب است و شبیه و دندان تر
 و ضخیم تر از برک بید النجیر * طبعیت آن در درم گرم و خشک * افعال و خواص آن با اثر با قوت و قوت تا بقدر جهت
 دفع هیضه که قبی و اسهال بند نکردد و اسهال را طوی و تقوع را باز دارد و ریح باطنی و سموم مشروبه و ضعیفه را دفع نماید
 و مضاد آن جهت دفع سموم منبوشه و ملک و غده و تحلیل اورام و تسکین ارجاع نافع و کوبند ما و کوبند و هر از آن بزرگ
 شود ابتدا بر مرز آن نکود در اندیت نرساند *

چوب زیتون * در کون و او و زاعده * مجمه بفارسی گردان و چهار مغز و دندان سفوف نامند * ماهیت آن سرد و خشک

است عظیم و بزرگ آن بدن و اندک ملولانی و فی الجمله ضخیم و آن ثمر را سه پوست میباشند یکی سبزه ضخیم با خصوصیت بمیان
 و خصوصیت را اندک تلخی و در غامی اندک نرم و بعد خشک شدن خشبی میگردد و درم که در زیر آنست صلب و در بالا رچه
 بهم پیوسته و سر آن اندک برآمده و در زیر آن مغز و بر آن پوست رقیقی محتوی بر مغز آن و مغز آن سفید باد هتیت بسیار مانند
 مغز بسته و چلغوزه و چینه از حصه است و حصه از هم بسیار جدا و اندک اتصالی بهم دارند و حصه دیگر با هم متصل و
 اندک اتصال و بین آنها پردۀ نازک اندک صلب خشبی است * طبیعت آن در د و م گرم و در اول خشک و با رطوبت
 فنیله و تازه آنرا گرمی و بهر جهت کمتر و در رطوبت فضله زیاد و هر چند خشک گردد پیوست و حرارت آن می افزاید و
 رطوبت آن کم میگردد * اغفال و مغز آن بسیار لطیف و ملین طبع و محلل و مبهی و مانع تخمه و مقوی اعضای رئیسه
 خصوصا دماغ و مقوی حواس باطنیه خصوصا با مویر منقی و انجیر سفید و پیران را بسیار موافق و خوردن ده مثقال آن
 که با انجیر کوبیده باشد در تلین طبع مجرب و پنهانی ناشتا جهت سهولت قی و بریان کردن آن با پوست جهت سرفه
 که از موی سرد بهم رسیده باشد و خوردن آن با انزروت مانع ضرر انزروت و مخرج گرم معده و بیعدیل و بدستور
 با بلاد در مانع ضرر آن و خوردن آن با انجیر و سداب جهت رلع مضرت سموم خواسته قبل حصول سم خواسته بعد از آن
 و آشامیدن سوخته آن که با پوست سوخته باشند بمقدار یک مثقال یا رب مورد و امثال آن جهت قطع خون بواسیر
 مجرب و با لخصیت خوردن مغز آن مسکن مغص و مضاعف قروح و بدستور مضاد آن و اکتنال آن جهت جرب و سبل
 و دمه مفید و حصول سوخته مغز آن با شراب جهت منع ادراخیم و مضاد آن با غسل و بیاز و نمک جهت کزیدن
 که دیوانه و چون باز بر آگرمانی نرم سوخته با غسل سرشته بر سر و بدن مفلوج و مفلو و یا صا حیان از جاع مفاصل بارده
 و حمیات بارده بلغیه مزمنه بمالند و در حمام و یا در آفتاب و یا خانه گرمی و بر فرش گرمی بر طرف مخالف علت در آن
 مرد و علت و بر پشت در غیر آن بخوابند و بر خود لختان پر پنبه بیندازند و بکند ازند تا خوب عرق شود پس بدن را پاک
 کرده از زیر آن بر آینه و بدن خود را از موی سرد محفوظ دارند و آب سرد ننوشند در یک و دفعه زائل گردد و اگر در
 حمام است در پشت حار آن روئد و برهنه شوند و آنرا گرم کرده بر سر و تمام بدن بمالند و در فالج و لقوه اگر خواهند بطرف
 مخالف بخوابند و آن مقلد اصرار کنند که خوب عرق کنند پس بدن خود را پاک کنند و استعمال آب مطلقا نمایند
 و بر آید و از هوا خود را محفوظ دارند و مضاد تازه تر آن جهت رفع آثار ضربه و دلوک آن جهت ازاله کلف و تشنج وجه
 و طلای خائیه آن ناشتا جهت قوی اطفال و وزم خوداری که زخم شده باشد و بدستور طلای خائیه مغز کهنه آن ناشتا
 جهت غرب و غاغر یا با جمره و قربای اطفال و التواء عصب و آملد و تشنج و تارقل مین حادث از برد و بینش و داء الثعلب و
 وزم پستان و طلای مغز کهنه سوخته آن با زیت جهت قروح سر و مغز آن بسبب لطافت و دمهتیت سریع الفساد و استحاله بخلط
 مراری خصوصا کهنه آن و اکثار خوردن آن باعث اخراج حب القروح و موجب وزم لوزتین و بشوردهای خصوصاً در مجروحین
 که مضرایشان است و برای این باید که بعد خوردن آن دهن را خوب بشویند و انار چاشنید از یکنه و سکنجبین بخورند و
 با اندک خشخاش خوردن نیز مصلح آنست و چون متغیر و متکرج گردد ردی و زیرون را سمیت میباشند نباید استعمال نمود
 و مل اوای آن قی کردن و ترشی ها خوردن است و مرای آن با غسل جهت تسهین کرده و تحریک یاه بسیار مؤثر و ملین بطن و
 مقوی معده و عور و سر که پرورده آن قریاق صاحبان ضعف معده و وضع آن جهت قروح همیشه در روز و اگر آفتان آن بردند

* جوزا به * بفتح جیم و سکون و او و فتح زای معجمه و الف و یای موحد و ه و هاترکی ابرواج نامند * ما هیت آن طعمی
است که از آرد کد م و سبزه ها ترتیب دهند * طبیعت آن گرم و مرطوب و بحسب سبزه ها مختلف میگردد * افعال و خواص
آن ملین و موافق سینه و شش و قلیل الغذا و نفاخ و مضر صاحبان ریا و رطوبت معد است .

* جوزا رقم * بفتح جیم و سکون و او و زای معجمه و فتح الف و سکون و ا و ه و فتح قاف و سکون میم و هیت بربری اکثر نامند
* ما هیت آن بیخ گیاهی است مستند بر بقا رکزدگان و سفید و مصمت و زرد شکن و در طعم شبیه بشاه بلوط و با قلا و با انک
قلبی و چون خشک شود پوست سیاه رقیقی بر آن ظاهر میگردد و زود از آن جدا میشود و ساق گیاه آن باریک و مستند بر روزیاد
بر ذریعی و خشن و اغبر و مخوف و کل آن سفید و شبیه بقمه شبت و تخم آن بسیار باریک و تنگ طعم و بزرگ آن شبیه ببنوک زردک
و در مزارع و جبال میرود و در وسط تاستان بهم میرسد و تا سه سال بقوت آن باقی میماند و بعد از آن ضعیف
میکردد و بهترین آن سنگین پر مغز تازه آن است * طبیعت آن در درم گرم و خشک و در آخر سوم نیز گفته اند * افعال و
خواص آن مخدر و مسکر و مفتت حصاة و مخرج کرم معد و بختیص چون با آب مطبوخ خشک بپاشند و نانیکه
از و ترتیب دهند بغایت منوم و ضما به آن جهت تحلیل ادرام بلغمی و ساق و غیر آن مجرب دانسته اند بعد بکه دین
یک شب گفته اند ب تحلیل می برد مقدار و شربت آن تا شانزد و قیرا ط و مصلح نخل و آن شیر تازه و شیرین و اکثر آن تاد و درم
هم و با عصفی شک یک و اسهال و استرخای اعضا و کشک و مصلح آن و بختن آب سرد بر اطراف و بوییدن خشوئی های سرد
و تر و مالیدن آن ها بر قلب و شاه مصلح آب سرد و عود و صندل و سدر .

* جوزا بوا * بفتح جیم و سکون و او و زای معجمه و فتح با و موحد و و و و مشند و الف و معرب جوزا بوی فارسی است و بهندی
جای پهل نامند * ما هیت آن در ثمر درختی است که در جزیره ارجز از زیر باد مسمی بجاره که بزبان فرنگی ایا و و بندر
آنرا بتاوی نامند بهم میرسد و آن بندر در تصرف و لنکس است که عوام و لنک یزنا من و قوم از نصاریست خود بر چهار
بله طرف می برد و می فروشد و نیز ششید و شد و در کهن سوله و نور جائی هست بسیار میشود و جنگل و اشجار و صندل هم هست
و درین اوقات انگلس نیز که قومی دیگر از نصاریست نوعی از جوزا بوا یافته و آن طولانی فی الجمله در شکل شبیه ببلوط و در
غلافی نیز مانند و لاف آن و از آن صلب تر و مغزان از مغز جوزا بوا معروف اند که در خور و لطیف تر و در دهانیت و بوا از آن کمتر
و در قوت ضعیف تر و درخت جوزا بوا بقدر درخت گردکان و از آن کوچکتر و بزرگ آن فی الجمله شبیه ببرک آن و کوچکتر و
باریک تر از آن و ثمر آن بقدر و ثمر گردکان کوچکتر با پوست سبز و خام و آنرا در پوست می باشد یکی خارج رآن درخامی سبز و
نرم و بی ریشه لحمی و ضخیم قریب بمطبوخی انگشتی چنانچه در پوست آنرا مر با ساخته از اجامیا و رنگ و در زیر آن پوست لحمی
پوست دیگر صلب اندک صافی و بر بالای آن بسیار سیاه و پیه و در جوزا بوا آن پوست صلب صافی جوزا بوا می باشد بمقدار
فندق و اندک طولانی و از فندق بزرگ تر و بهترین آن تازه کرم نا خورد و سنگین تن طعم و رائحه و آن سرخ رنگ است
و قوت آن تا سه سال باقی می ماند * طبیعت آن در آخر دوم گرم و در سوم خشک و با قوت قایضه و رطوبت فضلیه و لهذا
بزرگی آن را گرم می خورد * افعال و خواص آن مخرج و ملطف و مسکر و حافظ حرارت غریزی و هاضم طعام و مقوی
معد و نف آن و مری و جگر و باه میرود و در جهت صلابت جگر و سپرز و ادرام بارده آن و برقان و خوشبوئی دهان و عرق
و بول و تحلیل ریا و رفع کلف و نهش و غشیان و قوی و رطوبت معد و رزق الا معا و اسهال معدی با در رطوبت و ازله رطوبت

مشتمله بر عسل و راستنمای لحمی و عمر البون شر با مصل و بریان کرده آن حابس اسهال رطوبی و ضماد آن جهت درد سر بارید
 و فالج و لقوه را مثرخا را درام بارده جگر را و جاع بارده رطبه و اوجاع و ضعف اعضا حادث از خوردن چوب چینی و با
 انستین و عسل جهت ازاله کلف و شش و آثا و ضربیه و بار و غنها جهت کوی کوش و اوجاع بارده آن قطور را و قد مینا
 و اکثمال آن جهت تقویت با صره و سبل و جرب نافع مضر محرورین و مصلح آن کشنیز رهضر جگر و شش و مصلح آن
 بنفشه و عسل مقدار شربت آن تادر مثقال و اکثر آن مورت سرع خلق و حلق بدل آن بوزن آن بسا سه و در رسالات یک
 وزن و نیم آن منبل الطیب و روغن و عطر آن در افعال مذکوره بسیار نفوی تر و مریای آن ازان ضعیف تر و مغلل آن نیز
 ازان ضعیف تر و جوارش و حب و دهن و معروف آن در قرا بادین ذکر یافت و جهت منع کرم خوردن آن را در آنک نگاه میدارند
 * جوز زنجبیل * بفتح جیم و سکون واو و زای معجمه و فتح جیم و سکون نون و خم دال مهمله و سکون میم معرب از کوز
 کند م فارسی است و کل کند م نیز نامند و نزد عرب مشهور و بنعیم الحیمشه و شحم الارض و نیز داهل رقه معروف بخور السمام
 و نزد اهل اندلس بتریه العسل است * ماهیت آن چیز است شبیه به مغز گردان که بر روی سنگها مکنون میگردد سفید مائل
 بزرردی و بقلادی و انطاکی و ما لقی نوشته اند که بقل و دانه آن خود سفید مائل بزرردی است که در صخره ادا بر روی سنگها مکنون
 میگردد و انطاکی گفته بکمان من آن رطوبتی است که مختلط گشته با آن خاک لطیف و چون در عسل اند از اند بزرردی مختل
 شود و مقدار قلیل آن حیم بسیار هم رسانند و عسل را غلیظ کرد اند و حیم آنرا بپزاید بعد یک یک اوقه آن حیم یک رطل
 نماید * طبیعت آن در اول سوم کرم و خشک و بار طوبیت فضلیه و بعضی در اول کرم گفته اند و بعضی در سوم سرد و
 خشک * افعال و خواص آن بغایت مبین و عنقا و مسمن و مانع شهوات رذیله کل خوردن و امتثال آن و مغنت حصاة
 و رافع عسر البول و با آب سبب جهت قطع نزف الدم و ضا د آن جهت نزف الدم و قوبا و سفة نافع و مغنی و مقلی و مصلح
 آن ریاس و انار مقد و شربت آن تادر هم و چون بکمر طل و ربع آنرا در ده رطل عسل و حی رطل آب گرم اند از اند
 و بسیار بر هم زنند و سر آنرا بپوشند بزرردی مسکو و شراب گردد بعد یک که قوتش از خود باشد و اهل عراق آنرا تضیات میدانند
 بر غصه و بعد ادی نوشته که صغی از جوز زنجبیل و زنا حیه بر بومی آورند و آن کو چکنر و بسیار زرد و قوی و با سمیت است
 استعمال آن بیه وجه جائز نیست و مصلح با و و مختلف و با وجود آن مطلق قوت با دامت بسبب شدت قبیضی که دارد و
 بدین سبب نیز قاطع نزف الدم است چون از خارج بران بیاشند و با مقل ارد و در هم با آب بدر سبب بیاشانند
 * جوز زنجبیل * بفتح جیم و سکون واو و زای معجمه و الف لام و فتح خاء معجمه و میم و سین مهمله * ماهیت آن نیز
 درختیست هندی بقل و خالقی مد و در سیاه خالک از ریوس آن نامجو ارد در جوف آن دانهها بقل و رطوبی و زیاد از این عدد
 نمیشد و ایند آنرا جوز زنجبیل نامند * طبیعت آن در دم کرم و خشک و در سوم کرم نیز گفته اند * افعال و خواص
 آن مسهل بالغ و نزوجات و اخلاط سودا و به معتزله و محلل راج و مفتح سد و مقدار شربت آن تادر هم با آب گرم و مصطکی
 * جوز زنجبیل * بفتح زای معجمه و سکون نون و جیم * ماهیت آن نیز است بقل و تقاضی و طولانی و جاشنی دارد و در
 اندرون آن دانه است شبیه بفاکه صغیر تیره رنگ و نیز زاعم مانند خولنجان و خواص و سمیت آن صغری بلاد بربر * طبیعت آن
 مدد دل * افعال و خواص آن چون بسایند و مقل اربک داند آنرا با شامند با آب گرم قوی و نافع و مقلای معده
 است و در جوارشات خار و دانه خن کرده میشود

*** جوز السرو *** بفتح سین و سکون راء هملین و وار * ماهیت آن بارد است و خواص آن قاع نزف الدم و مقوی اعصاب و ناشف رطوبات از عروق و مقوی مغله و کبد و سیر و راعا و ذهن را تیز گرداند و بوی دهان خوش کند و مده بکشد و ملای آن با عسل و کلاب جهت شقیقه و در سردی بارد و با قوت قابضه و مسک منی و حابس بطن و جهت نسیان و سرفه مزمن و عمر البول و آشامیدن آن با شراب نافع و فساد آن با سریشم را سر اش جهت فتق و چون بگویند با انجیر و فندک سازند و در بینی کاندانند کوشش زائد را بخورند و بخور در طبیعت آن جهت بروز مقعد و دفع رطوبات رحم نافع مقدار شربت آن نیم درهم با عسل زردی و خساره و سده و مصالح آن عسل و روغن بادام بدل آن بوزن آن بیخ انار و نیم وزن آن انزروت سرخ و گویند یکوزن و نیم آن ابل و بوزن آن کزما زج است و در حرف السین در هر روز بعضی خواص آن مذکور خواهد شد انشاء الله تعالی

*** جوز الشکر *** بکسر شین معجمه و سکون راء ممله و کاف و آنرا تین القهل و جوز الحبه نیز نامند * ماهیت آن درختی است عظیم قریب بجوز شامی و ثمر آن بمقدار گردان راندک طولانی و مستدک و پوست آن از آن نازکتر و سرخ و در سبزه میرسد و بعد خشکی تیره رنگ و چین دار میشود و خود بخود از آن جدا نمیکردند و در زیر آن پوست صلبی و در جوف آن دانه‌های بزرگ و در خشکوبها اندک تندی و اهل مصر آنرا فلفل السودان نامند و گویند در حدیث زیاده از فلفل است و رنگ آن مائل به تیرگی و بنفشگی و سرخی * طبیعت آن در رسوم کرم و خشک * افعالی و خواص آن معال راج و مغص شکم و رفع دل در افع و رک و عرق النساء و بی خوابی حادث از بر ردت و مهیج باه و اشتها را با آب کرم مدبر بول و مسقط جنین و در دانه و آشامیدن آن آب طبیعت آن جهت تقویت حصه و روغن آن که سائیده با صد مثل آن آب جوش دهند تا بریم رسد صاف نموده و روشن زیتون بوزن آن در آن درین رمضان و یا با تش بسیار ملائم طبع دهند تا آب برود و روغن بماند جهت فالج و لقوه و در دگر و قولنج و اورام رخ و اوراجاع سائر اعضا مفید مقدار هر بیت آن تا یک مثقال ضرر نه و مصلح آن کثیر ابدل آن نصف آن فلفل و در تیرک باه النجده است و گویند چون آنرا با ربع آن فلفل بسایند و در آب کرم راجوش دهند تا آب خشک گردد مخلوط بفلفل نمایند و فرقی چند آن نمیکند از فلفل چنانچه بعضی نامفید آن فلفل را چنین مغشوش مینمایند *

*** جوز البهر *** بفتح عین و سکون باء موحده و فتنه و سکون راء ممله * ماهیت آن دانه ایست شبیه بآمله و در جوف آن مغزی شبیه بدانه آلوالو و سرخ رنگ و با اندک شیرینی و قسوی * طبیعت آن مائل بکرمی و خشکی

*** افعال و خواص آن قاع اسهال ما یوسین و بارب مورد جودت او را م باطنی نافع است**

*** جوز القطاة *** بفتح قاف و طاء ممله و الف و تاء مثناة فوقانیة و جوز البری نیز گویند و آنرا جوز القطاة ازین جهت نامند که قطاة که بفارسی سنگ خور نامند بسیار حریص است بخوردن آن و بعضی گفته اند که جوز الاهار است و بعضی جواز الاهار را غیر آن دانسته اند * ماهیت آن دانه ایست شبیه بکاکج و در غلافی و در هر غلافی دو دانه کوچک میباشند گیاه آن پر شاخ که از بیخ آن روئیده و متمسک بر روی زمین و پر کره و نرم و برک آن شبیه ببرک خرمنه و از آن مریم و نرم تر و مرغوب و غبار آلود و ممتد آن کنار آبهار جاهای نرناک * طبیعت آن مائل بکرمی و خشکی * افعال و خواص آن آشامیدن برک آن با شراب جهت تقطیر البول و جرب مثانه خصوص با آب طبع بیخ دلیون و عصارة آن جهت

توانی و بعضی و خلطی و مرکب کوبند نافع است

*** جوز القی *** بهند من بهل و غیر نکی نور مطبیه نامند * ماهیت آن ثمر درختی است مخصوص بمبادیمن و هند و نکاله
بمکان از انجیر کوهی و فندق بسیار بزرگ و پوست آن اندک ضخیم و زرد تیره و اندک و خور و ریشه دارد و جوف آن
دور دارد و در هر پرتو تخمهای ریزه بسیار بهم پیوسته فی الجمله شبیه ببهل و لغابی و مستعمل بوقت آنست و بهترین آن
تازه کرم ناخورد آن * طبیعت آن در درم کرم خشک * افعال و خواص آن معی بلغم و مسهل و جهت امراض
بارد و دماغی و عصبانی مانند فالج و لقوه و سرفه و ضیق النفس بارد و طب مزمن و اورام اعصاب و تحلیل ریا و نفخ شکم و جدام
و دما میل و نفور نافع و چون بیست درم شیت را در یکدرطل آب بجوشانند تا بنصف رسد و صاف نموده قدری عسل در آن
ریزند و جوز القی را با معی دیگری از معیثات که خواهند با قدری نسک سائیده با عسل بسروشند و با مطبوخ مذکور
بیا شامند و صوما بعد از آن که شله و یا شورید آشفامیل باشند با صله یکد ساعت بغایت قوی آورد و بیغائله است و بدستور
چون یکدرم آنرا با یک مثقال رازیانه و آب کرم رقیق و عسل و همچنین با رازیانه و انیسون و باقلا و کفایت از آن با عسل
سرشته با آب کرم بخورند قوی آورد و فضول بلغمی و صمغ را در دماغ نماید و اسهال نیز آورد و قدری و فصل و طبیعت و
همچنین سرشته آن با نمک طعام و صمغ آن جهت تحلیل اورام و نفع آنها در مامیل و انشیجا و آنها نافع مقلد آرشوبت آن یکدرم
بدل آن پوره و خردل هر دو مساوی الوزن است

*** جوز الکونل *** بفتح کاف و سکون و او فتح ثاء مثلثه و یسین مهمله نیز و سکون لام و آنرا افراس الملك و بعضی جوز القی
نیز نامند * ماهیت آن ثمر گیاهی است هندی شبیه بشتر و یوب در شکل و رنگ مستطیل و بزرگ بهن پوست آن نازک و در
جوف آن غلافی شبیه بغلاف شاه بلوط و طعم آن مانند باقلی و برگ آن شبیه به لبلاب کل آن سفید و مستعمل ثمر آنست
و بهترین آن تازه آن * طبیعت آن در آخر موسم کرم خشک * افعال و خواص آن بغایت معی و مسهل
و منقح بدن از اخلاط رذیه و جهت رفع سد و صلابات و اوجاع بارد و رتبهات حصاة نافع المصار و موی اعضا و رتبه
که نایک مدهه بحال اصلی نیاید بعد از خوردن آن مصلح آن فو که و یوب مقلد آرشوبت آن تانک دانک و یکدرم
آن کشند و بقی و اسهال و تلارک آن را بختن آب سرد مترا و پیریدن و آشامیدن مبردا و نافع عطارد است *

*** جوز المائل *** بفتح میم و الف و کسر ثاء مثلثه و سکون لام و جوز المائل و جوز مات نیز و درخت آنرا
درخت مرقه نامند و بغاری تاتوله و هندی و متور و بلغتی است و موی کوبنده و معروف از کوز المائل فارسی است * ماهیت
آن ثمر درختی است بقدر درخت باد نیان و برگ آن اندک از آن کوچکتر و خرد و در و مزروع و سفید و بنفش میباشد اما
بنفش آن کمتر و بهتواز سفید آن مخصوص بنفش مائل بسیاری آن که ساق و برگ و ثمر و گل آن همه بنفش باشد و گل آن بشکل
بوق نای و سونای و لبلاب و از آن دراز تر و گل نوع بنفش آن مضاعف و توبر و آواز سله تا پنج گفته اند و سه بسمه است و ثمر آن
بقدر و گردان و خاردار مانند ثمر بید انجیر و در جوف آن دانههای بسیار و کوچک اندک شبیه بنانه ساق و اندک خوش
طعم و مستعمل تخم آنست و بهترین آن تخم تازه بالید آن * طبیعت آن در اول چهارم سرد و خشک و کوبند در خشکی
قریب با عسل است و اول اصح * افعال و خواص آن مخدر قوی و مسکرحش و پوست ثمر و شتم جوف زل آن و مسکن
صداع صفراوی و سرد موی مزمن و حرارت ملتفه مفرطه و بغایت منوم و رادع اورام حار و صمغ جرم آن و باقلا همین

بروغن دانه آن جهت برآوردن و اجاع جاره مفید و طبع آن با سرکه جهت تحلیل اورام را مستعد و ضریان و قطع
 عرق و منع تشعشع و وضاد مجموع نباتات آن جهت تقویت اعصابی مسترخیه و منع و بختن مواد باطنیه و تجفیف و طریبات
 فربه نالغ و بستن برک کرم کرده آن بر چشم صاحب رمد موجب تسکین است. اما آن و در سرجهت در سردی و سردی و سردی و سردی
 و در آنجهت جهت نزول آب و برآوردن و مامیل جهت تحلیل و وضی آنها مفید و مقدار شربت آن تا یکدانه بدل آن لفاح و تروزی آن
 موثرست جنون و فساد فکر مصالح آن فلفل و رازیانه و چون کسی مقدار زیاد از یکدانه بخورد و همچنین کل آنرا و عادی به بدن را به
 و مسکرات نباید شد و سکر و تخمد بر آورد و جمیع اشیا بنظر او کنیز نماید و خیالات فاسده در خیال او آید و بعد بکه گویا در خارج
 می بیند و عقل او زایل گردد و سخنان پراکنده گوید و چون خواهد که راه رود نتواند و نتواند که در دست نشیند و موش
 و مورچه در نظر او آید و چون خواهد که بگیرد آنرا خنده بسیار کند و چشمهای او سرخ گردد و قارچک و بسیار در دست بجای
 و فرش و دیوار میبرد که گویا میخواهد چیزی بگیرد و با جمله حالتی مانند دیوانگان بهم میرساند و در اکثر عوارض مانند
 انیون است و لیکن روغن کنجد و ترشی با این منافات ندارد و تریاقی لسع حیوانات سمی بود چون بخورند و عصاره برک
 آنرا اطال نمایند اما اوای آن ملایم و بیروح خورده است و خوردن زیاده و روشن کرم کرده و قوی کردن و کف داشتن دست
 و یاد آب کرم و کرم کردن بدن بمالیدن ادهان و ریاحیه و تغذیه با غلبه چرب و آشامیدن شراب مغویه و معجون جوز
 مائل مسمی بحفاظت الصحة و حسب الشفا و حسب جوز مائل و حسب بدن انیون جوز مائل و حسب بدن جوز مائل و حسب بدن جوز مائل
 مائل و دهن آن در قرابادین ذکر یافت *

* جوشیضا * بفتح و ضم جیم و سکون و او و کسر شین معجمه و سکون باء مثناة تحتانیة و فتح صاد مهملة و الف لغت نبطی است
 و اهل جزیره جوسانی و در تنگابن پلاخوار نامند * ماهیت آن بار درختی است بقدر نخودی شکل زعفرور و خشکاش
 و بسیار کرچک و بعد رسیدن سرخ و شیرین میگردد و با قیوضت و در ایلول ماه رومی میرسد و هر چند در درخت زیاده
 میماند سرخ تر و شیرین تر میگردد و لیکن قیوضت آن کم نمی گردد و درخت آن بسیار بلند نمیشود و بهمن و بمقدار درخت
 البر بالو میباشند و برک آن شبیه ببرک سیم و کل آن سفید و در بعضی بلاد خزان نمی کند * طبیعت آن در درم
 گرم و خشک * افعال و خواص آن مشه و آرد و آرد و فی الجملة مسمی بدن و خوردن آن قبل از طعام و
 بعد از آن مسکن درد معده و سایر اجاع بدن خصوصاً در کمزور و تهیگاه و ماضم طعام در همه حال و مانع تعفن اطعمه در
 معده مضر و درین مصالح آن انار بن مقدار شربت آن ناسه درهم است.

* چونلائی * بفتح جیم فارسی و سکون و او و خفای نون و فتح لام و الف و کسر همزه و سکون یا لغت هند است بعضی
 گویند بقله یمانیه است و ظاهر آن باشد * ماهیت آن باقی است در هند اکثر مزارع و ما کول برک آن اندک
 شبیه ببرک ریحان و بیمزه و با اندک حدت و ساق آن بسیار بلند نمیشود و بیگل و تخم آن ریزه مانند تخم بستان افروز و چون
 بزکام و سر شاخهای نازک آنرا ببرند باز شاخها و برگهای تازه میروید و باز میبرند و همچنین چند مرتبه و آن برگها را
 با گوشت و بانی گوشت پخته و بار و عن و بیاز بریان نموده بخته و بخورند و بدن میشود و بوزانی آن نیز لایق میباشد حکیم میو
 عمل الحمید در حاشیه نوشته که در شانکار و فارس در دیه موسوم بتیوریز دین شده و آنرا سلیمانی مینامند و اهل آنجا آنرا
 بورانی میزنند * طبیعت آن در اول گرم مائل به بیوضت و اهل هند آنرا سرد میدانند * افعال و خواص آن در

الله هم و واقع صغرا چون آب بهیج آنرا گرفته یکمشتاقی خدش مندی و یکمشتاقان نار نیز صرا آن به نید و حب بندد و هر چه بقدر
 دانه نندی و هر روز یک حب آنرا یک بهای آب آن بهیج مندی جهت جو امیو سائله نافع و مجرب و لیکن در ایام خوردن آن
 اجتناب نمایند از خوردن ادویه مضرا و بواسطه خوردن بهیج آنرا بهیجند و بر عرق مندی ضا دند و این دفعه میبخشد آنرا
 فصل الجیم مع الباء اثباته التحناتیه

چینت * بدست جیم و سکون بقاء مثناة تحتانیة و خفای نون و تاع مثناة فوقانیة * ماهیت آن درختی است مندی
 و بسیار بزرگ نمیشود و برگ آن شبیه برگ ترمندی و کل آن بنفش رنگم آن در غلای مانند باغلا و از آن بزرگ تر * طبیعت آن
 در اول گرم و خشک * افعال و خواص آن آب برگ آن مسهل بلم و قاتل اقسام دند آن چون صبح ناشتا اول
 اندک شیرینی بخورند و بالای آن ملا و معتد هشت مثقال آب برگ آنرا خالص بدون آنکه آب داخل نمایند بهیج مندی
 اقسام گرم شکم را دفع نماید و مجرب دانسته اند و ضماد برگ تازه گرم کرده آن جهت تحلیل اورام و نفخ و مایل نافع و از
 کل آن کاغذ رنگ میخوان نمود رنگ آن از غوانی میباشد ولیکن ثبات ندارد و بستن برگ درست گرم کرده آن جهت
 تحلیل نزول آب در هر عضو که باشد که کوبیده برگ آنرا بخته مانند کرده آن بگر بخته جهت تحلیل نزول آب در بیضه
 و گرم کرده بدون بخته آن جهت تحلیل اورام بارده و نفخ و مایل مفید و تخم آنرا چون سائیده در ناصور و زخمها
 کهنه بماند و بقیة آلوده در جوف آن کد آنرا نافع

چیدار * بکسر جیم و سکون بقاء مثناة تحتانیة و فتح دال مهمه رالف و راء مهمه لغت فارسی است * ماهیت آن
 قیاتی شجری است برگ آن مانند برگ بلوط و باغلات میزی ما دل بزرگی و بر و شبنمی می نشیند و از آن دانه
 سرخی بقدر رعده می منقلد میگرد و سرخی آن زیاده میگرد و در آن آخر با زما الهی میماند و آنرا حب القرمز میگویند و در جوف
 القای انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد و شر آن بقدر مازونی و مائل بدور * طبیعت نبات آن سرد و خشک و در گرم
 افعال و خواص آن چون برگ خشک آنرا سائید و یکمشتاق با آب سرد بخورند اسهال بماند و چون با عمل دروغ
 کل بر شند و در مثقال آنرا بخورند زحیر را دفع نماید و در زرد آن جهت التیام جراحات و طلای آن جهت تقویت
 اعضاء مسترخیه و ضماد برگ تازه آن جهت تحلیل اورام حاره و تسکین ارجاع و زیادتیه آن و منک فضل و جارس در طبیع
 آن جهت نجف و بلویات و جیم و قدر شربت آن یک مثقال

جیکلک * بکسر جیم و سکون بقاء مثناة تحتانیة و کاف و فتح لام و سکون کاف لغت ترکی است * ماهیت آن نری است شبیه
 بدل کنجشک و در جوف آن دانه های ریزه شبیه بدنه های که در توت میباشد و رسیده آن مرغ تیر و چاشنید او در و شبیه
 بخورند که کرمک و دند و کپا آن بقدر شیری و زیاد از آن و برگ آن شبیه به برگ کل مرغ و مانند کل خار و کل آن مانند
 باغچال و کل بنفشه و کپا آن همیشه سبز و در تنگابین لیدانه و در دلم چمیل و در کیلان و مازندران و خربزه کاد و مانند رابن تلدین
 میخوانند و مانند است و کپا دیگر را که دائم سز است و دانه آن سرخ شفاف بقدر نخود و از وسط برگ آن چیزی مانند
 سوزیاریک متصل و برگ آن بقدر در همی و با تغییر و دانه های آن مثل سر سوزن و از جملہ خارها است و آنرا کچور من نامند
 و در و قسم آن در طبرستان بهم میرسد و آخیر را در تنگابین خیر نامند و آن دانه آمیزی است * طبیعت آن سرد و تر
 افعال و خواص آن متوقد و مله و مله و غرا و مرطب بدن و جهت امزجه سرداریه و خفایان و فعال بیسی و جرب و حکه

و بواسطه تصفیه خون و جگر وی و حصه نافع و ذر جمع افعال گیاه آن مثل ملیق است. **باب ششم در بیان**
ان ویده که حرف اول انها حاء مهمله است * **فصل الحاء المهمله مع الالف ***

حاء اقلی * بفتح حاء مهمله و الف و کسر همزه و مکنون فاء و کسر طاء و مهمله و مکنون یا بعد ادی گفته لغت یونانی است
 و یوس اقلی نیز نامند و آن سبوقه است. **ما هیئت آن** در وصف میباشد کبیر و صغیر کبیر آن بزرگی شجر میشود و شاخهای
 باریک و از چهار عدل در پاره نمی شود و برگ آن مشرف و بقدر برگ گردگان صغیر آن و بمقدار شیری و شاخهای آن
 باریک و برگ آن مشرف و بقدر برگ بادام و گل مرد و سفید و ثمر مرد و بمقدار بطم و در جزا میرسد و قوت آن ثلث و سال
 باقی میماند. **طبیعت آن** گرم و خشک در دروم. **افعال و خواص آن** مخرج اخلاط لزجه و رطوبات غلیظه و مفتوح
 همد در مزید استسقا و اجاع مفاصل شربا و طلاء مجرب و حصول آن جهت اجاع و رحم و امراض مقعده و لواء صیر مفتوحه و حب
 آنرا چون در اوقات حیض یلع نمایند منع آستنی نماید و مجرب و مضطرب آب آن جهت اسقاط کرم دندان و طلاء آن بر موی
 باعث سیاهی و عدم اسقاط آن و سعوط آن سه روز یا هفت روز و ال حموت عین مضر و نه مصلح آن عسل مقادیر شربت آن تا یک گرم *
حاء * بفتح حاء مهمله و الف و جیم بغاریسی خارشتر و بتوکی دو تیکانی و بیهندی بجوانا نامند. **ما هیئت آن** گیاهی است
 که ترنجبین بر آن در خراسان منعقد میگردد و دیگدادی نوشته که اسم خارها قول است و غلط کرده کسی که آنرا خلج دانسته
طبیعت آن گرم و بسیار خشک و مرد نیز گفته اند. **افعال و خواص آن** رادع و مفتوح و ترپاقی و ترپاقی معوم و شرب
 و ضماد و بخور آن رافع بواسطه و اکتحال عصیر آن جهت بیاض خفیف چشم و تطویر سه قطره آب خالص آن در بینی ناشتا و
 بعد یک ساعت استنشاق و روغن بنفشه نبودن جهت رفع صداع مزمن مجرب دانسته اند و روغن آن که از آب برگ تازه
 آن ترتیب دهند جهت وجع مفاصل و جمیع علل یارده بغایت مؤثر و شکوفه آن جهت بواسطه نافع است.

حاء شام * بفتح اول و الف و فتح شین معجمه و الف یونانی تومس و در مغرب معروف بصعتر الحیمراست و در بیت المقدس
 و حوالی آن در مواضع سنکلاخ بسیار میرود. **ما هیئت آن** نوعی از بود نه کوهی است شبیه بصعتر و بقدر یک شبنم
 و شاخهای آن باریک و برگ در ریزه و بران زغبی مانند بنه و گل آن ریزه و مد و روسفید مانند به بنفش و سرخی
 و تخم آن کوچکتر از خردل و منبت آن سنگ لاجه. **طبیعت آن** در دروم سرد و خشک و شیخ رئیس و بعد ادی و
 صاحب شفاء و الاسقام و دیگران گرم و خشک در رسوم و انطاکی در دروم دانسته اند. **افعال و خواص آن** مسخن
 قوی و مدربول و حیض و عرق و شیر و مخرج جنین و مشیمه و مفتوح مد و انحشا و منقنی سینه و شش و جهت ضیق النفس و سرفه
 و تقویت معد و کبد و طحال و کرده و تحلیق خون منجمد و ترپاقی سموم یارده حیوانیه و نباتیه و حابس نفث الادم و مقطع
 و مسهل بلغم و مخرج اقسام کرم معد و شکوفه خالص آن مهمل بود و قاتم مقام انقیص و نباتیه و حابس نفث الادم و مسهل
 زیادتی تلطیف و تقطیع آنست و چون در دروم حاشا را با نمک و سرکه بپاشانند اسهال کیموس بلغمی نماید و چون در
 هتقال آنرا با عمل برشند و با آب گرم بپاشانند جهت فالج و لقوه و نسیان و کزاز و صرع و تقویت کرد و ریاء و رفع درد
 دهن و حلق و نفث بلاغم و تقطیع قواصی نافع و چون قد رقیلی در طام داخل کنند مانند سبزیها و بخورند و ضعف چشم را
 دافع بود و قوت باصره را نکه دارد و ضعف معد و جگر حادث از اخلاط فاسده را زائل کند و اعانت بر هضم غذا نماید
 و آشامیدن طبیع آن با عسل جهت عسر النفس و نفس انقباضی و اخراج حیات را در ار حیض و بول و اخراج جنین و مشیمه

و لحنی آن با عمل جهت امهال نهت بلغم و تصور مجتمعه در سینه و سرفه و ضیق النفس و ضاد آن با هر که جهت تحلیل
 اوریام با غمیة تازه و تحلیل خون متجدد را مضار و تلخ لمش و ثانی لیل بر آمده و یا بسه که بیرون آید از خود پس نامند و یا سوبق
 و شراب جهت حرقی النساء و امثال آن نافع و مخرب آن جهت مصر و عین نافع و با عتافاته آنها است و کوفت چون نزد
 مصروع در حین صرع حاشا را بسوزانند که در آن بمشام اوریام اگر با فاته آید علامت بره آنست مضرانه مصلح آن نفع
 مقل آر شربت آن از د و مثقال تا پنجاه رهم بد آن در تنقیه نیم وزن آن افتیمون و در غیر تنقیه یک وزن و نیم آن معتبر
 و چون یک وزن آنرا باد و وزن آن آب انکور بمجو شانند تا ثلث بماند در جمیع افعال قویتر از جرم آنست و شراب آن که
 صد مثقال آنرا کوفته بچخته در لته بسته در شصت و طل آب انکور در نیم کوچکی انداخته بر آنرا بسته بکن اوند تا خون
 گردد پس استعمال نماید جهت تقریحات هاضمه و رفع سوءالهضم و سقوط اشتها و رجوع عضانی و برودت و سایر اوجاع
 خاد که مادیون و بیگانه و قشری و تپهای باز و دفع ضرر سردی هوا و بر ف و سموم بارده حیوانیه و نباتیه بنایت موثر و
 حاشا در جمیع افعال قویتر از صغیر است *

* حاشا شیش * بفتح حاء مهمله و الف و کسر شین معجمه و سکون یا و مثناة تختانیه و سکون شین معجمه بغارسی حسن و صفت
 نامند * ماهیت آن چیز است مانند موم که در آبها منجمد میگردد و در آن مائل سفیدی درین مژه مائل شمرنی و قندی
 و آنچه بتحقیق پیوسته د آنها ایست بسیار ریزه و سفید از خشخاش ریزه تر و صلب و بپندی تخم کرمی نامند * طبیعت آن
 آن کرم و خشک در چهارم * افعال و خواص آن یعیارند و قویتر از افریون و مقبی قوی چون بیا شامد شخصی که
 رجم شد بد داشته باشد مقدار نیم درم آنرا با آب کرم قوی شد بد آورد و چیزی شبیه بخون قوی نماید و نجات یابد از آن
 وضاد آن جانی و سرخ کنند و خسار و مستعمل زناست و جهت امراض بارد استعمال آن از خارج بدن مجوز و خوردن
 یک رهم آن کشنده بقی مغرط و احتراق و لهیب و احتناق و اخلاط ذهن و مداری آن آشا میدان شمر و تازه دوشید و در

ماء الشعیر و روغن بادام و سوبق آرد جوهر د کرده و یوف و یخ و جلاب سرد کرده در روغن کافور است
 * حاشا سوبق * بفتح حاء مهمله و الف و فتح میم و الف و ضم عین مهمله و سکون را و و کسر قاف و سکون یا * ماهیت آن
 نباتیه است منبسط بر روی زمین بقدر شمری و شاخهای آن پنج شعبه بسطبری انگشتی رسته با برگهای ریزه و کل آن سفید
 و از شاخهای آن شمری بقدر فاعلی میرود و چون قطع نمایند از آن لبن جاری میگردد * طبیعت آن کرم و خشک و رطوبت

* افعال و خواص آن جهت لرع عقرب شراب وضاد امجرب و فرجه آن جهت اصلاح رجم مفید است *

* فصل الحاء المهملة مع الباء الموحدة *

* حباب * بضم حاء مهمله و فتح باء موحدة و الف و باء موحدة * ماهیت آن حیوانی است بسیار کوچک و سبزه
 شمیره بقرب و از جمل باریکتر و در غیر ایند انجیر هم نامیرد و چون کسی را بکزد آنرا میکشد در آن روزها است و سه روز
 و صاحب آن را سرخی چشم و کرب و گرمی و اضطراب قلب مارض میگردد و علاج آن خوراندن عسل و آب قوی
 مانند کافور و امثال آنست *

* حباب * بفتح اول و ثانی و الف و کسر حاء مهمله و باء موحدة بغارسی کرم شب تاب و بپندی چکنی و بیک چکنی نیز
 نامند * ماهیت آن حیوانی است از مکس کوچکتر و اندک باریک و زرد و متعلش و رعایت مری و در

زیرا آن مستور و چون بر او زکد مکشوف گردد و در رشت ما نند اخگره بد رخشد * طبیعت آن گرم و خشک و ماد
 و از ریح قویتر * افعال و خواص آن سه مدد آن قتال و یک مدد معطوع المراس آن که خشک شد باشد یا
 درازده مثقال نفیع حلیست چون سه روز بنوشند جهت اخراج سنگ کرده و مثانه مجرب دانسته اند و قطور یک مدد
 خشک سائیل و آن بار و غن کل جهت اخراج چوک کوش و زوال کرمی آن و با صبر و سفید آب جهت استقا ط دانه بواسیر
 و کوبند چون آنرا در روغن کنجد اندازند و آن روغن را بر صورت بمالند باعث دوستی با مردم و قضای حاجات است
 * عبازا * بضم حاء مهمله و فتح باء موحد و الف و فتح راء مهمله و الف بغار سی هو بره و بترکی تو غل رقا و بهندی جزر
 نامند * ماهیت آن مرغی است بری و منقار آن بلند و پاهای آن دراز و سه نوع میباشد یکی بزرگ ابلق اند که بزرگ
 تر از خروس خانگی و دیگری خاکستری رنگ منقش بمیاه می و از آن نوع اندک کوچکتر و دیگری بسیار کوچک که بهندی
 لك نامند بکسر لام * طبیعت آن در آخر دعوم گرم و خشک * افعال و خواص آن موافق می رود بین گوشت و پیه آن
 جهت ربو و شیت النفس و بهر و برد و سنگدان آن جهت خفقان و اکثر امراض سینه و اکتنال آن با مثل آن نمک جهت
 ابتدی ای نزل آب بغایت نافع و چون پیه آنرا با اندک نمک و سنبل سرشته بقل را بخوردی حب ساخته خشک کنند و پنج مدد
 آنرا فر و برند در قطع اسهال دوری که ذرب نامند بیعدیل است و خون آن تا سه مثقال با آب و شراب جهت ربو و عسر
 النفس و خا کستر آن جهت تألیل فساد انا فاع و گوشت آن دیر مضم و مضر و درین و مصالح آن سرکه و در چینی است و
 کوبند چون ناخن آنرا با هم وزن آن بحب المنسم سائیل و با غسل بکسی بخوراند باعث محبت مفرط میشود و تعایق آن موجب قبول
 و تعلیق چشم راست آن را فاع چشم زخم و تعلیق سنگی که در سنگدان آن بهم میرسد قاطع رمان و بیضه آن خضاب خوبی است
 * حبیبو * بفتح اول و سکون ثانی و فتح حاء مهمله و ضم باء موحد و سکون و او * ماهیت آن ثمر درختی است در سحر
 و عمان بمرزکی درخت نارچیل ولیکن لیف ندارد و مستعمل ثمر آنست که بزرگتر از ثمر نارچیل است و پوست آن نازکتر
 و چون بشکنند از جوف آن دانه بقل را بخوردی و بزرگتر از آن و چیز فرمی شبیه بآرد اغیراند اع تئش باقبوضت بسیار
 بر می آید و مادام که در پوست است قوت آن تا هفت سال باقی میماند و چون برون آورند نایک سال * طبیعت آن
 درد و سرد و در سوم خشک * افعال و خواص آن قاطع اسهال مزمن و نزف الدم و تشنگی و التهاب صفراوی و قی
 و غشیان و چون یک هفته بد آن مل اومت نمایند جهت رفع صداع حار و متع تصاعد بخارین ماغ و سرد و دور را و با غسل
 جهت زحیر نافع مضر سینه و صوت و مورث سعال مصلح آن کثیرا مقلد از شربت آن یکد رهم بدل آن سماق است و در هند
 و بنکاله ثمری شبیه بد آنچه مذکور شد بهم میرسد و ایکن درخت آن شبیه بد رخت نارچیل نیست بلکه شبیه بد رخت بیل
 است و دره بئات و ثمر آن ک کوچکتر و برک آن نیز کوچکتر از برک آن و تخم آن کوچکتر از تخم و مغز آن ترش و باقبوضت
 و بعضی نوع آن اندک چاشنید ارو آنرا بهندی و در بنکاله کویت و کته بدل نامند و انشاء الله تعالی در حرف الکاف مذکور خواهد شد
 * حبرج * بفتح حاء مهمله و باء موحد و راء مهمله و سکون جیم * ماهیت آن مرغی است معزوف شبیه بختار و از
 از آن کوچکتر و در کنار آبها میباشد * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن غلیظ مولد خون سوداوی
 مصلح آن مهر اچتن و با مصطکی و در اچینی و سرکه و مری و اشتراغار و بی روغن خوردن است و اگر اندک روغن ازان
 مالید بریان نمایند بد نیست و مجوز است

و بل ارق داخل می نمایند برای نیکوئی طعم و رائحه و تقویت معده درخت شاه بن را خضر و مصدق آنرا صمغ الفرو و کوبند
 و در حرف الصاد خواهند آمد انشاء الله تعالی * طبیعت تازه آن در اول کرم و در دوم خشک و خشک آن در سوم کرم و خشک
 * افعال و خواص آن مفروح و مقوی حواس و جگر و سپرز و مبهی و مبهیج با و مسمن بدن و کرده و مسکن او جاع باطنی
 و مفتوح شده کرده و مخرج رطوبات سینه و شش و منقبی بدن از فضلات بلغمی و مقنت حصاره و ملین صلابتی که از صدمه و ضربه
 بهم رسیده باشد و مخرج اقسام کرم معده و منقبی و حوض و خونی بواسیر که منقطع شده باشد و مسخن کرده و معده و محلل نفخ
 و ریاح شربار با ثروت قابضه جهت فالج و لقوه و سرنه و خفقان و در در کمر و پشت و قولنج و غشی را مستغنا میدن و با بادام و شکر جهت
 تسهیل بدن و تقطیر البول و بلسر که آشامیدن جهت درد سر و تنگیه جگر و کزیدن افعی و زایل نافع و داخل نال کردن باعث سرعت
 انهضام و رفع ضرر آنست و مضر و محرر و رین و بطبی الهضم و ردی الکیموس و مصدع و مضر دماغ و احشای حار و اکثرا آن باعث جوشش
 دمان و ابطال شهوت طعام مصلح آن کلاب و رب ریاس و ربوب فواکه حامضه و سنگچین و کوبند کثیرا و کوبند خمیره بنفشه
 مقل ارشیت آن از سه درهم تا پنجدرهم بدل آن مغز بادام تلخ یا پسته یا گردن و کوبند بوزن آن حبیب البطح است
 و ضماد آن منفع جراحات صلبه و طلای آن منقبی وجه جهت کف و شقاق لب سفید و طلای سوخته آن بر ماء الشعرب باعث
 روئیدن موی آنست خصوصاً موی سر و در کد آنرا چون خشک نموده بکوبند و بر موی غلاف سازند موی را بر ویاند و در راز
 کردند و مدها و متاعتمال با آن در حمام مانع نوزلات و بغایت مجرب و خوب و بر ک آن در اول کرم و خشک و مقوی
 بدن و جهت دفع رائحه کزیده بدن و کزیدن موام و نگاه داشتن چوب آن با خود جهت قضای حاجات و بخور پوست
 آن جهت کزیدن موام و پشه مجرب دانسته اند و چون با مصطکی و قسط و روغن بجزوشانند جهت فالج و لقوه و کزاز
 و رعشه و مفاصل را و در ام و جبر و کسر و ضرب و سقطه بغایت مفید است شربا و طلای آن مر و خا و صمغ آن جهت تحلیل رطوبات
 اذن و جهت قروح رانده و سرفه مزمن و تلبین بطن و تهیج با و کزیدن افعی مفید

* حبب الراسن * بفتح اول و ضم ثانی مشدده و الف و لام و فتح راء مهمله و الف و فتح سین مهمله و سکون نون و آنرا
 زیب الجمیل و زیب بوی و اسطادند ما غریبا نمند و این بیطار گفته که معنی آن زیب الجمیل است و بغلادی گفته که نیست
 چنین * ماهیت آن ندانه ایست شبیه بصیرت و امس و در غلافی شبیه بقراط و بهن و با اندک تدی و تلخی و عطریست و مدور
 نیز گفته اند و از کومستان فارس آورند و از کوه سنان و همدان نیز و کل آن شبیه بسموش و راسن و در حروف ارامند کور
 خواهد شد و گفته اند برک آن شبیه بزرگ کرم بوی و مشرف و بخیهای آن بر کشته و شاخهای آن ایستاده و سیاه رنگ است
 * طبیعت آن * در دوم کرم و خشک * افعال و خواص آن مبهی و مقوی موی و مانع ریختن آن و جهت امراض
 بارده نافع شربا و طلای آن مقل ارشیت آن تاد و در هم بدل آن را سن بغل و نیم وزن آن و صاحب تحفه نوشته که
 مولف ما لایسع و غیره مویزج را حبب الراسن دانسته اند و اشتباه ایشان بجهت مشابهت این با آنست

* حبب الریاس * بکسر راء مهمله و سکون یا مثناة تحتانیه و فتح بای موحد و الف و سین مهمله بقاری نیم ریاس
 نامند بهترین آن تازه آنست * طبیعت آن سود و خشک * افعال خواص آن قابض و جهت قرحه صفراوی و جرب
 و حکه شربا و ضماد انا نفع بدل آن قضم حماض بسته نیست

* حبب الزلم * بضم زاء معجمه و فتح لام و سکون میم * ماهیت آن غیر تخم کنکرا است چنانچه بعضی توهم نموده

اندرابین بطار نوشته که این را اند گفته که آن حی است چرب مفرط اندک بزرگتر از نخود ظاهر آن زرد و باطن آن سفید
 خوش طعم و لذیذ و از بلاد بربر میا و رنک و نزد ما آنرا لعل السودان نامند و لعل السودان غیر آنست و بعد از دی نوشته
 که آن در وصف می باشد یکی بزرگتر از نخود و مفرط و خشک و خوش مزه و شیرین و پوست آن مانند سیاهی و در شهر زرد
 و مهربان و درم اندک طولانی و کوچک و زرد رنگ و از مصر و بربر میا و رنک کیه آن کمتر از درمی و برک آن مستند بر
 مانند درم * طبیعت آن در درم کرم و قریباً طوبیت فضیله * افعال و خواص این محرک با در معین بدن و کرده و مقوی
 جگر و ضعیف و دافع خشونت سینه و سعال و امراض سردی و حراره البول شرباً چون بخایند و برکلف مالند آنرا زائل گردانند
 مقلد از شربت آن جهت تحرک باه تا هفت مثقال بدل آن حبه الخضره مضر حلق و مولد صد * مصالح آن سنگبین است
 * حب السمنه * بکبر سمن مملو و سکون میم و فتح نون و ما و آنرا اشامند آنکه بره نیز نامند و بفارسی نقل خواجه کوفت
 * ماهیت این دانه ایست بقل زلفلی مستند بر و سیاه رنگ و املس و مغز آن سفید و شیرین و باد هنیئ و نبات آن بقدر ذریعی
 و شیر در و برک آن سفید اغیر و نبات آن میزها را بیابانها * طبیعت این کرم و خشک و بار طوبیت فضیله * افعال و خواص
 آن آشامیدن شیراً مغز آن یا ماء العسل مسهل بلغم برفق و چون شیره آنرا بکوبند در آب و آرد در شکر و روغن بادام شیرین
 یا روغن کنجد تازه در آن ریخته و طبخ نمایند تا مانند حریره و فالوده و ترهله را گردد و تناول نمایند جهت تسکین این
 مهر و این و صاحبان برد رییس و آشامیدن آب برک درخت آن مقلد از ربع و عالی جهت اسهال بلغم و صفرا با هم نافع
 مقلد از شربت از مغز آن تاده در هم بدل آن بسته و کنجد با المناضه و ثقیل و بطبی انزول مصالح آن سنگبین و مصل است
 * حب العزیز * بفتح عین مملو و کسر زای معجمه و سکون باه مثناة تحتانیه و زای معجمه ماهیت آن را انطاک می مانند
 ماهیت حب الزام نوشته و بعد از دی دو نوع گفته نوعی را اهل مصر در اسکندریه زراعت می نمایند در تابستان هنگام بودن
 آفتاب در برج اسد میرسد * طبیعت آن کرم در اول و تر در دوم * افعال و خواص این معین بدن و کرده و لاغر
 و مولد خون صالح و جهت تقریت باه و کبد ضعیف و حراره البول و خشونت سینه و سردی امراض سردیه مانند جنین
 و اکدار آن مضر حلق و ثقیل و مولد صد * مصالح آن سنگبین مقلد از شربت آن تاده و از ده مثقال بدل آن حبه الخضره و بهترین
 طری استعمال آن از برای تسکین بدن آنست که آنرا بکوبند و در آب نیمه ساندل یکشب پس بمالند و صاف نمایند و با شکر بیاشامند
 * حب الثقلت * بضم ثاف و سکون لام و ثای مثناة فوقانیه و مغز آن سفید و کلفت فندی است حکیم علی در شرح قانون نوشته که
 آنرا بهندی کلتی نامند بضم کاف و سکون لام و کسر ثاء مثناة فوقانیه و خفای ها و سکون با و کلته نیز و تسمی را چکرک و تسمی
 را را به بیافارسی و جیم عربی را این قسم را عبری کاسرا الحیرو نامند * ماهیت آن نوشته اند که دانه ایست عیاء مائل
 با زرقی و براق شبیه به تخم کتان و از آن بزرگ تر و مائل بتد و بر و شیرین و در حین خاندن احدی اثر حرارتی میکند
 و آنچه در بنگاله دین شده نچنان است بلکه دانه ایست اکثر سفید مائل بزردی بعضی مائل بسرخ و بعضی تیره مفرط
 اندک طولانی بقدر دانه عدس و حلیه و مغز آن در بارچه و سفید و نك * طبیعت آن کرم در سوم و خشک در دوم
 و کوفت کرم در درم و مائل بر طوبیت است * افعال و خواص این بغایت مفتت حصاة کرده و مشهی باعام و رافع فواق
 و امراض چشم و مل دیول و حیض و ملین طبع و مجفف منی و بواسیر و مفتوح صد * افعال و خواص و بلغم آشامیدن طبع آن بتسبائی
 و یا با دوده مناسبه دیگر و چون شش مثقال آنرا باشش مثقال تخم شلغم و روغن دو پنج مثقال آب جوش دهد بر آنش اخرا تا بیست

و پنج مثقال آب بماند پس صاف نمود و دوازده در نیم مثقال آنرا صبح ناشتا نیم گرم و دوازده و نیم مثقال را شام نیم گرم
نموده بنوشند جهت تفتیت و اخراج سنگ کرده و مثانه مجرب است و ضماد آن جهت نیکوئی رنگ رخسار و رفع بواسیر
نافع و مضور و مصلح آن غسل مقدر شربت آن یک درهم با آب برک ترب برای تفتیت حصاة چنانچه در سند سنگ تراشان آنرا
گویند و در آب جوش داده بر سنگ میریزند نرم میشود و با سانی بریده میکردد و اهل هند راعقیه آنست که چون بگویند
بر سنگ بماند سنگ را قابل قطع میکرداند *

حب الکلی * بغم کا ف و فتح لام و یا * ماهیت آن حب اناغورس است و در حرف الالف ذکر یافت و آن تخم
است شبیه بکرده کوچکی از باقلا بزرگتر و مائل بطول و در وسط آن خطوطی و رنگ آن ممزوج بالوان مختلفه و قوت آن
ناسه سال باقی میماند بهترین آن ماخوذ در سنبله و حکیم میر عبد الحمید در حاشیه تحفه نوشته که بهندی کوچ نامند بخفای
و او درخت آن شبیه بد درخت نسرین و برک آن زرد و ریزه و پر شاخ شبیه بکل (سان) الحبل که برو تخم می بندد و در
گلهای زرد و ریزه رسته و تخم آن در غلافی مانند غلافی باقلای بسیار بزرگی و پر خارهای ریزه که چون بدست برسد
سوزش کند و خارش بسیار نماید * طبیعت آن در آخر درم گرم و در اول خشک * افعال و خواص آن مخدر و مسکر
و جالی آثار و مغنی بلغم بقوت با آب گرم و آشامیدن یک مثقال آن با شراب مسمی بفلوئر که آب انگور و روغن است جهت
ربو و اخراج مشیمه و جنین و احراق رطوبت و نیم مثقال آن با شراب جهت صداع بارد و خوردن هفت عدد آن و بخور هفت
هفت عدد آن وید ستور تعلیق آن جهت اخراج مشیمه و جنین و عسر و لادت مجرب دانسته اند مقدار شربت آن از نیم
مثقال تا یک درهم و زیاده آن مکرر و مغنی و تا دود در هم کشند و مصلح آن روغنهای صمغ عربی و مصطکی است *

حب الحلب * بفتح میم و کسر یزآمده و فتح اصح است و سکون حاء مهمله و فتح لام و باء موحد و بقاری پیوند میریم
و بهندی که یونانی نامند * ماهیت آن حب درختی است شبیه بد درخت بطم و پراکنده و تا یکقامت انسان و زیاده بران
و برک آن دراز و شبیه ببرک بید و از برک زرد آلو کوچکتر و خوشبو و چوب آن نیز خوشبو و ایند اقصاران اهل نهادند
چوبد سستی جهت کوبیدن ثیاب از آن میسازند تا بوی آن بمشام رسد و درست بماند و کل آن سفید و حب آن بسیار خوشبو
و با تلخی و بر سر شاخهای آن میریزد و مد و ریزد و رجا بماند که غلظت نماید و بهندی متراکمی و پوست آن سرخ و مائل بسیاهی
و مغز آن سفید با تنه ای طعم و چرب و داخل اکثر خوشبوئیها می نمایند و روغن آن را نیز میکوبند و بهترین آن تازه بایلی سنگین
خوشبوی بسیار چرب آنست که مغز آن در سفیدی مانند مروارید باشد و بدترین آن سیاه آن منبت آن قلهای کوه و
بلاد سرد سیر و در میزان میرسد و اکثر از آذربایجان و نهاوند میآورند و روغن آنرا نیز از انجا و انطاکی نوشته که پوست
آن میعدیایسه است و صاحب تحفه نوشته که در گرم سیر یافت میشود و در لرستان بسیار است و آنرا مهلب گویند * طبیعت
حب آن دردم گرم و خشک و خشکی آن کمتر از گرمی و با قوت محال و مغریه و قابضه * افعال و خواص آن اعضاء
الراس و الصدر و القلب و الغشاء و النفض مفرح و مقوی حواس و جهت اخراج رطوبات غلیظه از جفین و شش و خفایان
و بیروغش و غشی و مقوی جگر و سیر و مسکن اوجاع باطنی مانند کبد و طحال و کرده و ظهر و قولنج و درد پهلو
و امثال اینها خصوصاً با ماء العسل جهت آنکه محال ریاح غلیظه است و مد ربول و حیض و مفتح سد کرده و مخرج اقسام
گرم معدیه و رافع تقطیر البول و مبهی و در حین اسهال د موی بهتر از کل مختوم است و چون داخل زنان کنند باعث سرعت

انهمام آن گردد و محل او منقح الغتسلان البهتان در حمام مانع نزلات الزينة والارجاع و غیرها علاوه آن جهت کف
 و جرب و صاف کنند که بشرط و طبع آن جهت نفوس و تحلیل ملاقات جاذب از صد مه و ضربه هر چند کهنه شده باشد
 و تقویت اعضا ضعیفه خصوصا با آن و ضماد آن نیز جهت نفوس و ارجاع بازده نافع مقلد ارشیت آن از سه دره تا پنج
 درم بدل آن مغز گردکان و بادام تلخ المصاومضود مانع و اخشای حار مصالح آن کلاب و روغن بنفشه و رب ریاس الخواص
 تکامل اشش آن در بارچه کبود و بدستور بخور آن مبطل سحر و ولد اومت بخور آن موجب الفت متعاندین و جوب
 و برک آن در اول کرم و خشک و مغوی بدن و رافع رائحه کویه آن و کریر اندک هوام و هوام نزدیک جوب آن نکرد بد
 و تکامل اشش جوب آن با خود جهت تضاد حاجات و بخور پوست آن جهت کریر از آمدن هوام و ریشه مجرب گفته اند
 و چون با سداب و مصطکی و قسطدر روغن بخورشانند آشامیدن و نه همین بدن نیز جهت نانچ و لقوه و رعشه و کزاز و ارجاع
 مفاصل و نفوس و اورام جیم و کسر ضویه و نقطه بغایت مفید است *

حب المنسم * بکسر میم و سکون نون و فتح سین مهمله و بشین معجمه نیز گفته اند و میم لغت عربی است * ماهیت آن
 دانه ایست خوشبو و خوش طعم شبیه حب البطم و کوچکتر از آن بقدر مغز آن و بقدر رطوبتی و بسیار امس و زردشکن
 و مغز آن سفید و از برای یمن و حجاز خیزد و کریرند فلنچه است و رنگ آن هابین سرخی و زردی و درخت آن شبیه
 بشمشاد * طبیعت آن در درم کرم و خشک * افعال و خواص آن مفرج و مفتح و مسخن و مبهی و مقوی معده
 مسترخیه و فاضله و محقق و ناشف و طوب با غریبه معده و اخشای بدن و مفتت حصاة و صد و بول و رادع بشارت زردیه
 شربا و ملاء و اکثار آن مضر و مصدع مصالح آن شیو مقلد ارشیت آن یکمقال بدل آن کبابه است و اکثر اهل یمن
 و حجاز از خصوص زنان در من آنرا که عطر منشم مینامند برای حبس و یا علل اوت استعمال مینمایند و خوشبو است و میگویند بهر قصد
 و اراده که آنرا استعمال نمایند همان اثر می بخشد خصوص در علل اوت و بغض و تفرقه میان متحابین و مشهور است میان عرب
 و چون خواهند که در میان دو کس و یا جماعت علل اوت و تفرقه افتد میگویند حق سبحانه و تعالی در میان شان عطر منشم بپاشد

حب النیل * بکسر نون و سکون یاء مشتقة تجانیة و لام بغار سی تخم نیل و فریج و بهندی مرغابی و زردی و بهندی
 جوار مرجه و یک نوع دیگر نیز میشود و آنرا اپرا چنانامند و قوت اسهال این نوع را زیاد گفته اند * ماهیت آن
 دانه گیاهی است شبیه بلبلاب و بر میجا و در خود میچسبند و شاخهای آن باریک و سبز و برگ آن همزود و هر دو کی کل کبود می
 شبیه بکل بلبلاب و در آفتاب بهر میآید و تخم آن در غلافی و در هر غلافی سه دانه مثل شکل که حب النیل نامند * طبیعت
 آن در درم کرم و خشک * افعال و خواص آن جالی بهی و برص و مفتح سد و جگر و سبوز و مسهل قوی بلغم غلیظ و
 خصوص با تربک و منقی بدن و دافع ارجاع مفاصل و سائر اسراض بارده و مخرج دیلان و حب القز و مشیل یمن و برص
 و نفوس و جوب و قروح خبیثه و با سقمونیا مسهل سفر را خلا و غلظه و با علیلک مسهل سودا و معده سد و جگر و سبوز و مسهل
 قوی و صاحب معالجات بقراطی نوشته که سه درم آن با شش درم شکر سفید چون سه روز یا شامش جهت از آله انواع
 جوب مجرب مقلد ارشیت آن از یک آنک تا نیم مقال و یک درم و زیاد آن کشند و است بعضی و اسهال مفرط و اسهال
 بما سار و یقار و معام مصالح آن هلیله و سحقی و بیغ و جوب نمودن بروغن بادام است و چون بگویند و کشند و بروغن بادام
 بخورسانند و صبح به نهایی یا با مطبوخات مناسبه یا شامش رافع هائله مغص و سیمج آن میگرد و بدل آن بوزن آن تخم

نظن من آن حجر ارمني است و مفرد آن بعد از یکشنبه روز عمل میکند با معاجین و منکر کی رود عمل مهمل و قوت
آن تا سه سال باقی میماند

* **حجر** * بفتح حاء و باوقاف عبری اسم جنس فل نباتات ما بین شجر و گیاه خوشبو است و از مطلق آن مراد فردنج است
* **فصل** * **الحاء الممهله مع الجیم** *

* **حجر** * بفتح اول و دوم و سکون راء مهمله بفارسی سنگ و برد و بهندی پتھر نامند * ماهیت آن اسم جنس مرجه
از اجزای زمین صلب گردد بطول زمان و توالی اتصال اجزای لطیفه رقیقه از غلبه و رطوبت ازجه و رسیدن حرارت
و یس و جفاف بر آن مره بعدا خرمی تا آنکه رفع مزاج ارضی آن گردد و اختلاف رنگ و صفا و شفا فی و غیرها همه بحسب
اختلاف اجزا و محل و غلبه رطوبت و حرارت و امثال اینها است مثلاً اگر رطوبت و برودت غالب باشند سفید و اگر
برودت و قلیل باشند متکرج و متکدر و اگر حرارت و یس غالب باشند سرخ و اگر کمتر باشند زرد و اگر حرارت مفرط و
رطوبت کم باشد سیاه و صلب و اگر ضعیف باشد رخور و اگر تله حرارت و رطوبت در آن معارض باشد متساوی الاجزا
و اگر مختلف باشند غیر متساوی در رنگ و صلایت و رخاوت و غیرها و تفصیل اقسام و مراتب آن طول دارد و محل کنجایش
آن ندارد و بدینکه شنبه باشد که اطباء فرنگ میگویند که حجر را بنابر اینکه هیچ ذایقه و بوندا رند چند آن تاثیر و منفعت
و خاصیتی در بدن انسان نیست هر نحو که استعمال نمایند و همچنین طلا و نقره را و این سخن نا تمام میباشد العلم عند الله
* **حجر** * **الابیض** * بفتح حاء مهمله و جیم و ضم راء مهمله و الف و سکون باء موحده و ففتح باء مثناة تحتانیه و سکون صاد معجمه در آخر
* ماهیت آن سنگی است سفید سائید آن مانند شیر و گوشت که آن حجر لبنی است * طبیعت آن معتدل و مائل به حرارت
و یسوست * **افعال** و **خواص** آن جهت عسر البول و دفع و در سایر افعال مانند فله و جیوانی است و مراد اکسیریان از حجر
ابیض زجاج آئینه است

* **حجر** * **الاحمر** * بفتح الف و سکون حاء مهمله و فتح میم و سکون راء مهمله * ماهیت آن نوعی از لباس است برنگ
بیم مرجان و یکد آن سم قاتل است

* **حجر** * **الارمني** * بفتح همزه و سکون راء مهمله و فتح میم و کسرون و سکون یا و نسبت * ماهیت آن سنگی است
لاجوردی اغبر و آنک ازرق بار صلیت و ماس آن نرم و ملایم و نوعی از آن سرخ و تیره و از ارمیه خیزد و این حجر
ارمني نامند و بهترین آن سنگین هشن با آنک ملوحت و انطاکی نوشته که شاید لاچورد فیه غیر کامل باشد * طبیعت آن
گرم و خشک در درم و انطاکی در درم سرد و خشک نوشته و صاحب اختیارات در اول گرم و خشک دانسته * **افعال** و
خواص آن مفرح قلب و بالخاصیت و بالعرض بسبب ثقیله سودا و مهمل قوی سودا را از لاچوردانقع و از خربتی سیاه اسلام
و جالی کرده و مثانه و بالخاصیت جهت جل ام مفید و مستعمل مغسول آن است و غسل آن باعث زیادت و تقویت عمل
آنست و غیر مغسول آن مضر معده و مغنی و مصالح آن کثیرا و غسل و سائیده و انیسون مقدر آرد شربت آن تا نیم مثقال بدل
آن لاچورد مغسول است یک وزن و نیم آن و بوزن آن خربتی

* **حجر** * **الاساگف** * بفتح الف و شین مهمله و الف و کسوف و فتح ناوا * ماهیت آن سنگی است ملون بشرخی و زرد و سیاهی
در هم بیات سنگین و خشک آن مائل به تیرگی و کبودی * طبیعت آن سرد و خشک * **افعال** و خواص آن در در آن جهت

الاجزاء

الاجزاء

الاجزاء

الاجزاء

الاجزاء

الاجزاء

الاجزاء

الاجزاء

درم افعال و جراحات و قطع نرف الدم نافع و مستعمل كفش كراست و لهذا آنرا حجر الاسافه نامند و اسكاف كفش دوز است
 * حجر الاسفنج * بكسر همزة و سکون سین و فتح نون و فتح ميمله و فتح نون و سکون نون و جمع سنگی است که در اسفنج یافت میشود و ماهیت
 اسفنج مذکور شد و بهترین آن سفید صلب است * طبیعت آن در اول کرم و در درم خشک * افعال و خواص
 آن مجفف بی نفع و قاطع نرف الدم و در وران جهت التیام جراحات و طلای آن جهت تحلیل اورام و آشامیدن
 دود آنک آن با شراب و امثال آن جهت تقویت حصاة کرده و یرقان نافع

* حجر الابرایی * بكسر الف و سکون عین و فتح راء و ميمله و سکون واو و جمع سنگی است که در اسفنج یافت میشود و ماهیت آن سنگی
 زخم نامند * ماهیت آن سنگی است شبیه بجاج و از باد به عرب خیزد * افعال و خواص آن جالی و قاطع نرف الدم
 و جراحات و غیره و سکون محرق آن جهت جلای دندان و استحکام لثه نافع *

* حجر الافروج * بفتح الف و سکون فاء و ضم راء و ميمله و سکون واو و جمع حجر افروزی نیز نامند * ماهیت آن سنگی
 است مانند قشور و سبک که بر روی آب می ایستد و از اسلام بول روم خیزد * افعال و خواص آن مجفف و قابض
 آشامیدن بک آنک مشکوک آن در حال و بر روی رافع سم کردن عقراب مینماید

* حجر الافریقی * بكسر همزة و سکون فاء و کسر راء و ميمله و سکون یاء مثناة تحتانیة و کسر فاء و یاء نسبت * ماهیت آن
 سنگیست ما بین خفت و ثقل و صلابت و لین و با خطوط سفید مانند اقباس و از افریق خیزد و در آن نود رنگ متوسط است
 خفت و ثقل و در صلابت و لین آنست * طبیعت آن مجفف با آنک قبضی و لذیذ * افعال و خواص آن محرق آن که
 سه موقه کرم کرده در سراسر اند از دل پس عاقل و بشوئند جهت قروح خبیثه و ممانده و مغرور با شراب و غسل نافع و اموم
 روغن جهت سوختن آتش و امراض چشم و بعد از اخراق آن سبب زبانی قوی آنست استعمال محرق غیر منقول آن جایز است
 * حجر الالاسا طلس * بفتح همزة و نون و فتح عین و جمع و الف و کسر و سکون سین و ميمله و سکون یاء * ماهیت آن سنگی است که
 چون بسایند در رنگ مانند خون گردد * افعال و خواص آن ظهور آن با شریان در چشم جهت درم و دمه و نافه مفید *
 * حجر الایل * بكسر همزة و فتح یاء مثناة تحتانیة مثله و لام * ماهیت آن سنگی است که در سیرد آن ک و کوهی نگران
 میاید و آنرا با دزموکاری نامند و در باد زهره مذکور شد

* حجر البارقی * بفتح یاء موخدة و الف و کسر راء و ميمله و فاء و سکون یاء نسبت * ماهیت آن سنگی است شبیه
 به حجر خونی بقل و کف دست و سبک ما خود از بارقه که موضعی است قریب بکوفه منسوب بد آن و اندک زبان آب بسیاری
 بخود جذب مینماید و بر روی آب می ایستد و بعد جذب آب به آب می رود و چون در آفتاب گذارد آن آب را پس می دهند
 * افعال و خواص آن کوبیدن از خواص آنست که چون جهت استعمالی نرفی حوالی ناف را اندک جراحیست کرده بران
 بدن دل جذب و رطوبات کف و بعد جذب در آفتاب گذارد آن رطوبات را پس دهند و بعد پس دادن رطوبات باز از چوب اندک
 تا آنکه جمیع رطوبات را جذب نمایند و صحت یابد و وزن آن فاعله با بل سده و با رطوبات که منقل است و قطعات نیم منقل
 آن در و امثال آب را جذب مینماید *

* حجر البصری * بفتح یاء موخدة و سکون حاء و کسر راء و ميمله و سکون یاء نسبت * ماهیت آن جسمی است سفید
 و در و امثال آن در آن است که با علی و اسفل حرکت میکند و از اسفل در را خیزد و قوی آن است که در رطوبات

آنکه گشت در حرفی الالف ذکر بابت و گفته اند چیزی است شبیه بیک مهر که در یا با ساحل می آید از آن جهت است که از
 اعمی با ساحل حرکت می نمایند و گفته اند که آن فلکی بحر است که بعد مردن در سختن ها در یا با ساحل می آید از دو بالجه
 از ادویه مجهولة الماهیه است * افعال و خواص آن آشامیدن بکد آنک تا در اندک آن در تغذیت حصاة هر موضع که
 باشد بابت مؤثر است و مجرب گفته اند

* حجر البهره * بضم باء موحد و فتح حاء مهمله و سکون باء مثناة تحتانیة و فتح راء مهمله و هاء * ماهیت آن سنگی است رقیق
 و سیاه و چون در آتش اندازند اندکی ملتهب گردد و از نواح شام خیزد * افعال و خواص آن با محلات مختل و با
 مجففات مجفف و جهت تحلیل ریا و رکیب و التیام جراحت نافع

* حجر البهرم * بفتح باء موحد و راء مهمله و الف و میم * ماهیت آن سنگی است میاه که از آن دیک و ظروف میسازند
 و در خراسان بسیار است * افعال و خواص آن جهت تقویت لثه دندان و نرمی الم مؤثر است

* حجر البسر * بضم باء موحد و سکون سین و راء مهملین * ماهیت آن سنگی است سفید مد و صاف در بحر
 حجاز یافت میشود * افعال و خواص آن چون اندکی از آن را بسیار نماید و تقویت قلب و تغذیت حصاة
 کند بالخاصیة و تعلیق آن بر بالای مثانه از خارج جهت اداریول مفید و آنچه در ساحل جد و در صدف بزرگ مستند بری
 بهیأت سم یافت میشود بسیار کثیف و مستعمل در طب نیست

* حجر البشق * بفتح باء موحد و سکون شین معجمه و غا و یشب بیاء مثناة تحتانیة و راول و باء موحد و در آخر نیز آمده
 و بقاری یشم گویند بهیم در آخر * ماهیت آن سنگی است بسیار صلب و باوان بسیار میباشد بهترین آن زیتونی پس
 سبز مائل بزرده پس سبز مائل بسفید پس سفید است که آنرا کافوری نامند بلکه آنچه صاف تر و صلب تر و شفاف
 تر باشد بهتر و مستعمل است * طبیعت آن در آخر درم سرد و خشک * افعال و خواص آن آشامیدن آن جهت تقویت

قلب و معده و خفقان عجیب الفعل حتی تعلیق آن بجهت نرمی الدم و قروح باطنی و زخم و حرقة البول و با شراب سفید
 جهت حصاة مقل از شربت آن یکد آنک و تعلیق آن بر کردن جهت خنای بر روی دل جهت خفقان و طپش آن و بر روی
 و معده جهت تقویت آن و بر آن جهت عسرو لاد و در دست جهت رفع سحر و چشم بند و ضرر صاعقه مؤثر و گویند که
 چون قمر در برج انشی باشد و بر آن صورت انسانی نقش کنند تعلیق آن جهت آلام باطنی نافع و بعضی در تاثیرات دیگر که
 مذکور شد نقش صورت انسان شرطند آشته اند و بعضی مغل را یکمغال را شرط میداند برای این عمل

* حجر البقر * بفتح باء موحد و قاف و راء مهمله و آنرا خرزة البقر نیز نامند و بهندی کای رومن * ماهیت آن
 مهره ایست که در زهره کا و متکون میگردد بمقدار زرده بیضه مرغ و زرد تر از آن و تلخ و زرد بر آوردن و تکرکی اندک نرم
 میباشد و بعد از سرد شدن و خشک کشتن اندک صلب و تیره و بعضی منقطه بهیامی میگردد و جرم آن اندک سخیف و مست
 و ظاهر آن صلب تر و در رنگ مساوی و بعضی مد و ر و بعضی مثلث و بعضی پهن و بعضی طولانی و بهر شکلی که میخواهند در چین
 نرمی و نازکی میسازند و از یکمغال تا چهارمغال میباشد و آنچه در شیردان آن تکران میباشد فاذ زهر است و در
 فاذ زهر ذکر بابت و گویند علامت تکران آن در زهره کا و آنست که روزی و زان کار زرد و ضعیف و لا غر میگردد
 و چشم آن مائل بزرده و سفیدی و حدقه آن مستند بر و اکثر اوقات زیاد میکند و مختص بکار و ریاماده نیست و در ماده

بهترین آن بزرگ سنگ ناز آست * طبیعت آن سرد و گرم خشک و رطوبت گرم و سرد کثیف
 * افعال و خواص آن از حجر التیس بغایت ضعیف و نرم و محال و مسن و من و بول و حش و حالی و مفتت و صاف و جهت
 بر آن در مرضی که در هند و شکال در بهایوی چپ اطغال بهم میرسد و آنرا د به بفتح دال چهار نقطه و باء موحده و
 ها و یکی بفتح باء موحده و کسر کاف و خفای ها و اینها نامند نافع و اکتحال آن جهت رفع بیاض و تقویت بصیرت نهائی و با
 اکتحال مناسبه و طلای آن جهت بهق و برص و رفع آثار جلد و بواسیر و التیام جراحات و با آب کشیز خشک جهت جمره و نمل
 ساعیه و امثال آن و با شراب جهت روپایان موی سیاه در موضع برص و داء الثعلب بعد از کندن موی مفید از مجربات
 است و سوط کعبه من آن با آب چغندر جهت نزول آب در چشم و خوردن آن هر روز یکدر و حبه یا جلاب بعد از حمام بلا
 فاصله و با در حمام و از غلبه آن آب گوشت مرغ قویه آشامیدن تا چند روز باعث تسهیل بدن و تولید بیه و نرمی آن و از
 مجربات دانسته اند و همچنین با مغز بادام و با نارچیل و با حبه الخضراء و با حب الصوب و خوردن و مستعمل زنان مصر و عراق
 است و حمل آن با عسل جهت با تور و مضر و زهرین و مصدع مصلح آن کثیرا مقدار شربت آن تا در فراطر یکمقال آن قاتل
 و آنچه در کرد و کا و متکون میکرد و بزرگتر و سبکتر و در اندال ضعیف تر از آنست *

* حجر البثور * بکسر باء موحده و فتح لام مشدده و سکون و او را مهمله * ماهیت آن سنگی است معروف بقد و شفاف
 از شیشه صلب تر و شفافتر و از آن نکیس و تسبیح و ظروف آنخوردن و درونی و قلیان و عینک و غیره تراشیده میسازند
 * افعال و خواص آن نکامد اشتن آن با خود مانع خوابهای مشوش و ترسیدن در آن نگاه کردن در آن مانع سبیل
 و مالیدن آن بر پستان زن شیردار باعث زیادتی شیر آن و چون خواهند که جلای آن زیاد کرد باید که در خون بزتر
 بکند از آن چون از آن عینک بزرگی که وسط آن ضمیمه میباشد بسازند و در برابر قرص آفتاب بدارند و در مقابل آن بنشیند و با شیمی
 کند از آن زرد مشتمل گردد و از عینک شیشه نیز این اثر ظاهر میگردد *

* حجر ابولس * بهم باء موحده و سکون و او را مهمله و سکون و سکون همین مهمله و چون بولس اول کسی است که واقف شده
 بر افعال و خواص آن بنام او منعی گفته * ماهیت آن سنگی است شبیه بپودر ارغوانی و از آن ضعیف تر و سکن و جامع و با
 نقطه های زرد و سفید * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن مدلل قوی چون آنرا در روغن زیتون بچوشانند
 و آن روغن را بر بدن صاحبان اعصاب است و زردی رفع اعیان و مانع کی آنها گردد *

* حجر الحبشی * بفتح حاء مهمله و باء موحده و کسر حین * ماهیت آن سنگی است و آنرا حجر فضل نیز نامند * ماهیت
 آن سنگی است شبیه بزرجد و تیرد و کوبیدن نوعی از زبرجد است و چون بسایند سفید یک گردد * طبیعت آن گرم
 و خشک و بسیار تند و کوبیده * افعال و خواص آن منقب و حالی و جهت از آلتان قریبه العهد و بیاض و انتشار بدن
 و درم و زهره ناز غیر صابنه نافع است *

* حجر الحما * بفتح حاء مهمله و میم مشدده و الف و میم * ماهیت آن جرمی است که در دیک و باقیل حمام متعجب
 میگردد و تیرد رنگ و هست میباشد * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن از ادویه قویه است از برای
 سرطان و صباد آن جهت رفع سرطان غیر مزمن مؤثر است *

حجر الخوت * بهم کاء مهمله و سکون و اوزر ثاء مثناة و فاعله و بفار می سنگها هر قاعی نامند و ماهیت آن جسمی است سفید و مغرطی الجمله مثلث شکل صلب شبهه سنگ که بد و طرف سر نوعی ماهی که بهنگامی بهتر چنگه نامند و سکون میگردند در هر طرفی یک عدد در آن ماهی بدن رنگ شیر بهایت و و شیر میباشد و در ینکاله بسیار است و فلس دار و حلال و اکثر میخورند و از ماهی کو چکنر که یکشیر باشد سنگ کو چکنر و از ماهی کلان بزرگ تر برمی آید * طبیعت آن گرم و خشک و با قوت معتدله * افعال و خواص آن در تغذیه حصاة کرده قوی تاثیر است *

حجر الحید * بفتح حاء مهمله و باء مثناة تحتانیة و هاء بفارسی مهره مار کوبند * ماهیت آن اقسام میباشد قسمی معدنی و آنرا مار مهره نامند و بعضی گویند که در معدن زیر جلد بهم میرسد و آن زبر جلدی رنگ مائل بسیاهی و خاکستری میباشد و به شکل نکین مربعی از یک متقال تا دومتقال و دوم حیوانی که در عقب سر بعضی افاعی میباشد و در همه افاعی یافت نمیشود بلکه بندرت در بعضی و چون از گوشت جلد اکند نرم میباشد و بعد رسیدن هوا متحجر میگردد و بقل و نصف صد فی مائل بد را زی و خاکستری رنگ در بعضی سها و صلب و مخططه خط سفید و بعضی سفید و هست و مجعول نیز میباشد از امتحان اصلی از جعلی و خوبی آن گویند آنست که چون بر موضع کز بد * مار یک از بد پیچید و چون شیر بر آن بریزند شیر منجمد و متغیر گردد و گفته اند که چون بعد از آن در شیر اند از بد شیر را منجمد کنند و چون جلد تمام سم کرده باشد دیگر پیچید و شیر را منجمد نسازد و در حین جلد ب سم لون آن متغیر گردد و چون در شیر اند از بد بحال اصلی آید و امتحان دیگر آنکه چون بر جامه پشمی سیاه یا کبود بمالند سفید گرداند و چون مبالغه نمایند سیاه شود و سفیدی در آن نمائند و امتحان دیگر آنکه چون در آب لیمود در صحن چینی اند از بد بحرکت و دوران آید و این امتحان مختص بدین نیست بلکه اکثر اصداف و حلزونات نیز چنین میباشد * افعال و خواص آن جهت سم مار قوی الاثر و برای عقرب کزیده و هوام دیگر ضعیف الفعل و لیکن شیخ الرئيس در مفردات قانون نوشته که جالینوس متکراین فعل است و آشامیدن آن جهت تغذیه حصاة و سنگ مثانه بغایت نافع مقلد ارشربت آن قاسه قیر اطو و تعلیق مخطط آن جهت صداع و لیشر غس نافع است *

حجر الخزامی * بفتح خا و زای معجمتین و الف و کسر میم و باء نسبت * ماهیت آن سنگی است سیاه رنگ و مدور و بد بوی و از صقلیه خیزد و از آتش مشتعل گردد و چون آب کمی بر آن ریزند شعله ور گردد و چون در روغن اند از بد منطقی شود * افعال و خواص آن بخور آن جهت کزیدن هوام و باخود داشتن آن جهت مزج و غر زان عاقرو و جمع رحم و لذیت حیوانات مودعی مؤثر است *

حجر الخزفی * بفتح خا و زای معجمتین و کسر فاء سکون و باء نسبت * ماهیت آن سنگی است مصری شبیه بخزف و صفا بعضی وزود منشق شود و از هم بپاشد و ریزه گردد * طبیعت آن در کرمی کمتر از قوت و بنسب و خشک و با قوت قابضه و جاده * افعال و خواص آن قائم مقام حجر قیثور است در سردن موی و دودرهم آن با شراب قاطع خون حیض و خوردن یک مثقال آن چهار روز بعد از ظهر باعث قطع حمل دائمی و صماد آن با غسل جهت ورم پستان و قروح خبیثه نافع و مانع از دیاد و انتشار آن هر دو است *

حجر الخطا طیف * بفتح خاء معجمه و طاء مهمله و الف و کسر طاء مهمله و سکون و باء مثناة تحتانیة و فاء * ماهیت آن دیسقورین و س گفته ایچ اولین پرستوک را چون دوا فزونی نور ماه بگیرند و شکم آنرا بشکافتند و دود سنگ در شکم آن

باید که گنگ و دیگر ملون یا لوان و چون گنگ آنرا در پوست شهر با گوشت ساله بکشد و بشوید آنرا که از زمین برود تعلیق
آن بر بازوی مصر و رو بیا گردن آن جهت زوال سرع و چون الله تعالی مقبله و مجرب است و الطاقن نوشته سکنی است بقدر
هر انگشتی مائل بر روی دست و آنرا حجر الزمان نامند و در معالجه سبب بهم میرسد و چون بچه خطا طبع و ابروان مارش
میشود مادر روی آن رفته آن سنگ را بر او زرد آن میزدند و نزد ما یافت نمیشود مگر در آشیان خطا طیف و مرد می که
میشناسند آنرا بحوله بدست می آورند باینکه بچه های آنها را بر ابروان زرد مینمایند بشوینکه مادر روی آن نهاند آنند و بعد
دیدن آنها بچه ها را زرد بکشان بر قان رفته آن سنگ ریزه ها را می آورند و مردم از آشیان آنها بر می آورند * طبیعت آن
گرم و خشک در درم * افعال و خواص آن جهت بر قان و خفقان و تغتیت حصاة و تفتیح سد و شربا و طلاء و تعلیق نافع
و گفته اند ملون آنرا چون در حوریر بچند نگاهدارند با خود باعث جاه و قبول و قضا می گردد و در آمین الدوله
گفته تعلیق سنگ ملون سرخ آن موجب رفع نزع است

* حجر الخمار بضم خاء معجمه و فتح میم و الف راء مهمله و آنرا حجر الخمار جهت آن نامند که رافع خمار است و خورقة
الخمار نیز نامند * ماهیت آن سنگی است سنگین و ماس آن نرم و سرخ مائل به سیاهی و بسیار صاب نیست و آن قسم
ماده خماران است که حد بدست نمیشود بهترین آن آنست که چون بر مس بسایند سائید و آن سرخ رنگ باشد
* افعال و خواص آن چون مقدار یک مثقال و نیم سائید و آنرا مخمور و بیا شامد در ساعت خمار و زائل گردد
و مرق نماید و سردی و مرور و در حیا بد

* حجر الیونک * بکسر دال مهمله و سکون یاء مثناة تحتانیة و کاف * ماهیت آن سنگی است سفید مائل به سبزه و بکری بقدر
بائلی و از آن کوچکتر و در شکم خورس متکون میگردد * طبیعت آن در درم گرم و در اول خشک * افعال و خواص آن
جهت دفع احزان و محوم و وسواس و تغتیت حصاة شربا و تعلیق نافع و آشامیدن آنرا در آن شسته باشند جهت تسکین
تشنگی مفرط و بعد از آن در دهان

* حجر الکریخی * بفتح راء و همزة و الف آنرا توف نامند * ماهیت آن سنگی است میاه و بر سر و رخ و متاخر
مانند اسفنج و با صلابت و از جنات شرفی حلب خیزد * طبیعت آن در آخر سرد گرم و خشک * افعال و خواص آن
مجال و جابس خون حیض و چون گرم گردد حرکت بر آن ریزد و عسورا بخار آن بداند باعث ازاله ورم و رافع نزف الدم
و رعان و خون حیض است و شستن مقعد به سرکه که در آن آنرا نهند انداخته باشند جهت بروز مقعد و نظار آن جهت
استحکام اعضاء قطع عرق و رفع اعیا و حمل جرم آن جهت بوا میر و قطع حیض و علای آن جهت استسقا نافع

* حجر الرخام * بفتح راء مهمله راء معجمه و الف و میم * ماهیت آن سنگ سستی است که در بعضی بلاد در قبرها
نصب میکنند و انعام میباشد مراد از مطلق آن قسم سفید آنست * طبیعت آن در آخر درم سرد و خشک * افعال و خواص
آن رافع رطایع نزف الدم و جهت جراحت و با سرکه جهت تحلیل اورام و رفع استسقا و با صمغ و زرشاد جهت بهق
و رفع آثار زردی آن جهت رفع بوا میر و آشامیدن مسحوق آن با عسل هر روز یک مثقال جهت رفع دملهای دموی
مؤثر گردند آشامیدن سنگ مقابله که منقرض نمیشود باشد باعث نیسان است و همچنین بسیار خواندن نقشهای آن و آشامیدن
آن در زنبه پیش از طلوع آفتاب یا سه معشوق و قصد رفع عشق و دفع تعشق است

* حجر الزیتر * کسور امی معجمه و سکون یاء مثناة تحتانیة وفتح راء مهملة و ما * ماهیت آن سنگی است یا در صورت
و ثقیل و زرد شک * افعال و خواص آن * ذرور آن جهت اند مال جراحات بسیار نافع *

* حجر السلوان * بفتح سین مهملة و سکون لام و فتح وا و و الف و نون * ماهیت آن سنگی است سفید و شفاف شبیه
بلور و درق میان آن و بلور نرم شدن آنست در آب و آنکه محلول آن در آب مانند شیر باشد بخلاف بلور * افعال و خواص
آن آشامیدن آب محلول آن جهت خفقان و نفز الکیم و حرارت معدنه و رفع مرض عشق مقدما و شربت آن یک درهم
و نوعی از آن که مانند نل یزردی و بسیار براق نیست از جمله سموم است *

* حجر السطریط * بفتح سین و سکون ط و کسور راء مهملتین و سکون یاء مثناة تحتانیة و طاء مهملة در آخر بفارسی سنگ
مرمر نامند * ماهیت آن در نوع است یکی معدنی و دیگری آبی است که آنرا بهر شکلی که میخواهند منجمد میکرد اند
بدین قسم که زمینی را که در آن آب میباشد بهر شکلی که میخواهند حفر میکنند و یک شب میگذارند از خلل و فرج آن آب
در آن مکان محفور جمع میکرد در روز دیگر رفته آن خاک را که از آن بر آورده اند در آن میریزند و مدتی میگذاردند
و بعد از آنکه خوب منجمد و صلب گشت بر می آورند و تراشیدند و جلا میدهند و معدنی آن تخته سنگها است که از معدن
آن بر می آورند و این صلب تر و شفافتر از آبی آنست معدن آن کوه مان و در شهر بابک و قلعه اقاد در انجمن و تبریز
و اجمیر نیز است و کرم ما نیز بهتر و صلب تر و رنگ آن سبز و سفید و نخود مد و ملون بالوان زرد و سفید و سرخ کمرنگ و یک
د از شبیه بیشم و تبریزی اندک زرد رنگ و درخشان است و اجمیری سفید و صلب بهترین همه آنست که از معدن مرغ آورند
* افعال و خواص آن * سوزن محرق آن جهت تقویت قلبه و ضامه آن باریتین و زفت جهت تحلیل ادرام صلبه و با
موم روغن جهت درد فم معدنه و ذرور خام آن جهت سوختگی آتش مفید است *

* حجر السملک * بفتح سین و میم و کاف بفارسی سنگ سرمایی نامند * ماهیت آن سنگی است که از سر نوعی از ماهی
بر می آید و ماهی آن بقدر شهری نادر و شیر و فلس دار حلال و در ماهی دو سنگ در دو جانب آن و سفید براق و صلب از ماهی
کوچک کوچک و از بزرگ بزرگ میباشد * طبیعت آن در اول کرم و در درم خشک با قوت مفتته * افعال و خواص
آن آشامیدن سائیده آن جهت تقویت حصاة کرده مجرب *

* حجر العسلی * بفتح سین و سین مهملتین و کسور لام و یاء نسبت * ماهیت آن سنگی است سفید و سائیده آن غلیظ
و مانند یزردی و شیرین * طبیعت آن مانند بخرات * افعال و خواص آن معقی قروح و در افعال ضعیف تر از حجر لینی است
* حجر الانفاطیس * بفتح و غین معجمتین و د و الف و کسور طاء مهملة و سکون یاء مثناة تحتانیة و سین مهملة * ماهیت
آن سنگی است سنگین سیاه رنگ مانند زرق و نیز گفته اند سنگ بسیار سیاه یخی است که از رود مدغاما که بین فلسطین
و طبریه از ارض مقدس است خیزد و آن وادی مشهور و بجهنم است و آن سنگ را چون در آتش اندازند مانند چوب
سوخته کرده و از یک طول آن یک اوقیه بماند و سفید و صلب گردد و بوی آن در حین سوختن مانند بوی شاخ حیوانات
و نفط و قیر باشد * طبیعت آن در درم کرم و خشک * افعال و خواص آن محلول و ملین و آشامیدن آن قاطع جمل
و حیض و مفتت حصاة و مقلد شربت آن تا نیم درهم و بخور آن جهت غشی که از اختناق رحم باشد و گریز اندن هوام و دفع
کرم اشجار و ضرر نه مصالح آن زعفران و مهیج صرع مصر و عین بخور آن وضاع آن جهت نقوس و دروایدن کورشت مفید است

جهر القنبله

جهر القفل

جهر القبطي

جهر القمر

جهر القيشور

جهر القنبله * بفتح قاف وكون باء منناة تحتانية وفتح لام وها * ماهيت آن سنگي است اليك
 زر در تك شبهه بغار بقرون وريشه دار از آن قنبله توان ساخت و در كرامان كثير الوجود و آن سنگ را كه بگويند هانك پنبه
 نرم ميكردند و بر كف دست ماليدند قنبله ها خسته در چراغ ميكنند و در ديوار و در غن ريخته مشعل مينمايند و مادام كه ديوار روشن
 بر ميزند مشعل مينمايد و يك قنبله كوچكي تا در ده ماه كفايت ميكند و ميگويند كه پاره چه نيز از آن ترتيب ميدهند
 * **افعال و خواص** من آن كويند افزاى القيام جراحت حيوانات بيمعديل است

جهر القفل * بضم دال وكون در لام * ماهيت آن نزد مولف ما لا يسهل جهر حيشي است و من كور غلبه و نوز
 اين تامين سنگ يز ما شبهه بفل فل است كه در حين خشك كردن طفل بآن مخلوط شده كفايت آنرا حاصل كرده باشد
 * **افعال و خواص** من آن در اطلبه كلف و امثال آن مستعمل است

جهر القبطي * بكسر قاف وكون باء موحده و كسر طاء مهملة و باء نسبت بلمت اهل مصر معروف باشند تصارين است
 جهت آنكه كازران جامع را بد آن ميشويند * ماهيت آن سنگي است مائل بسبز و سست و بفايت زود شك و از جبال
 صعيد مصر ميروند و كازران در شستن كتان استعمال دارند بهترين آن سبز بسيار و خوسر يع التفيت و الجلال آنست در

آب * طبيعت آن سرد خشك در اول * **افعال و خواص** من آن مغري و جلف بي لكع و قابض و مانع سيلان مواد بسوي عضو
 و قاع سيلان خون ظاهر را طين هر نوع كه استعمال نمايند و طلاي آن محلل اورام و جلف قوي و در روت آن جهت سيلان خون
 جراحت و از آن مال جراحت اعصاب رخو و آنحال آن بتهائي و با با ادريند مناسبه مغريه جهت دمه و جوب و سلاق و قروح
 خين و آشاميدن آن با آب جهت اسهال مزمن و درد ممانه و از آن م و طلاي آن محلل اورام و جلف قوي و با موم و روغن
 جهت منع زياد شدن قروح خبيثه و التيام جراحت و فر زجه آن جهت قطع سيلان حوض و رفع بل بوني رخم نافع

جهر القمر * بفتح قاف وكون راء مهملة و آنرا بزاق القمر و زيل القمر و بهندى چند زكات كويند * ماهيت آن سنگي
 است سفيده مائل بغيره و سبك و شفاف كه نظره را جذب ميكند و در حين زيادتي نور قمر اغيريت آن مبدل بسفيدي ميكردد
 و در مغرب و بلاد عرب بافت ميشود و رگوتله شينى است كه بر سنگ هامي افتد و متعجب ميكردد و در هنگام از دياد نور
 قمر بسيار سفيده ميشود و بهترين آن آنست كه در او صاف مل كوزه بهر زول ياد باشد * طبيعت آن سرد و معتدل
 نيز گفته اند و در اول خشك * **افعال و خواص** من آن آشاميدن يك عدله و معوط آن جهت صرع مجرب و جهت وسواس
 و جنون و خفقان و زرف الدم مفيد است و تعليق آن در يارچه كمود باعث قبول و جاده و رفع خوف و فزع و آراغتن آن
 بر درخت خرما حافظ ثمر آن ربايت توليد ثمر مضر كرده مصلح آن كثير است *

جهر القيشور * بفتح قاف وكون باء منناة تحتانية و ضم شين معجمه وكون و او و راء مهملة و صاحب منهاج بقين
 مهله گفته * ماهيت آن سنگي است متخلخل سفيده شبهه باسنگ و بر روي آب مي ايستد و كويند نوعي از زرد الجبر است
 و سياه نيز مينمايد و از جبال اسكندريه را عمال مصر خيزد و عيني بن مجوهي گفته كه آن معتدل اهل صنايع است در حل
 ذهب و اخيه بهترين آن سبك كثيره التجاريف مش آنست * طبيعت آن در اول گرم و در موم خشك * **افعال و خواص**
 آن محلل و حابس زرف الدم و آشاميدن مر كه كه آنرا گرم كرده در آن انداخته باشند جهت فتيق النفس و طلاي آن
 جهت شتردن موي و تحليل رطوبات در استسقا و چون بر نو شتهات بمالند حاك شود بيش از يك اصل معلوم نكرده و هنوز مذكور

مسحوق آن جهت جلائی دندان و استحکام لثه و بردن کوشش از اندوهر کردن قروح غائر و اکتحال آن جهت شکم و
رفع آثار و مالیدن آن بر کف پا مانند سنگ جهت رفع صداع و تقویت بصر مؤثر است و ستر آحراق آن است که در آنش
سرخ کرده در شراب تا سه مرتبه اندازند تا سرد گردد پس سائید استعمال نمایند *

* **حجر الکبرک** * بفتح کاف و زاء مهمله و کاف و زاء معجمه نیز آمده * ماهیت آن سنگی است بسیار سفید از هند و ساحل
دریای آلبا خیزد که دریا بکنا را اندازد و قبل از حکاکی با کدورت و بعد از آن شفاف و سفید میگردد و شبیه به حجر سلوان و بلور
طبیعت آن در آغردوم سرد و خشک و در اول سرد و در یوست معتدل نیز گفته اند * **افعال و خواص آن رادع**
و جالی و جهت خفقان و غثیان و عطش و التهاب و غرور آن جهت رفع نرف الدم و اکتحال آن جهت رفع بیاض مزمن و تازه
و از آله آثار قروح چشم و اعضا و شئون آن جهت جلائی دندان و بردن قروح غائر و اکتحال آن جهت شکم و
رفع آثار و مالیدن آن بر کف پا مانند سنگ جهت رفع صداع و تقویت بصر مؤثر است و ستر آحراق آن است که در آنش
سرخ کرده در شراب تا سه مرتبه اندازند تا سرد گردد پس سائید استعمال نمایند *

* **حجر الکلی** * بضم کاف و فتح لام و یا * ماهیت آن سنگی است که در کوه آد می تگون میباشد سرخ رنگ با کوه دت
میباشد * **طبیعت آن کرم و خشک** * **افعال و خواص آن** گفته اند جهت تفتیت سنگ مثانه مؤثر و جهت تفتیت سنگ
کرده بی منفعت و اکتحال آن جهت بیاض چشم مجرب است

* **حجر البینی** * بفتح لام و یا مهمله و کسر نون و یا نسبت * ماهیت آن سنگی است اغبر با اندک شفاف و چون بسایند
شیرین و سائید آن مانند شیر کرد و او را آنرا حجر بینی نامند و از آزار منیه خیزد * **طبیعت آن در دوم سرد و در اول خشک**
* **افعال و خواص آن** قاطع نرف الدم و نفث الدم و حیض و مقیت حصاة و جهت قرحة معدة شرابا نافع و اکتحال آن
جهت منع نوازل و قرحة و سلاق و خشونت اجفان و صمد آن رادع مواد و مورث براقان و مصلح آن غسل مقدر شربت آن
نیمد رم بدل آن شادنج است و باید که آنرا در آب سائیده و حل نموده در حقه قلعی کرده هر وقت که خواهند استعمال نمایند
* **حجر البوقوا عرافس** * بضم لام و سکون و او و فتح قاف و واو و الف و فتح عین و راء مهملین و الف و ضم فار سکون
همین مهمله * **ماهیت آن سنگی است که از زان بران رخت میشوند** * **طبیعت آن مجفف بی لذع** * **افعال و خواص**
آن جهت قطع سیلان مواد و اسهال و درد مثانه و نفث الدم و تجفیف جراحات شرابا و زور نافع است

* **حجر المئانه** * بفتح میم و ثاء مثلثه و الف و فتح نون و ما در آخر * **ماهیت آن سنگی است که در مثانه انسان تگون**
می یابد * **طبیعت آن کرم و خشک** * **افعال و خواص آن** آشامیدن آن جهت تفتیت سنگ کرده مؤثر و جهت
تفتیت سنگ مثانه بی اثر و اکتحال آن جهت بیاض چشم مفید است

* **حجر المحلک** * بکسر میم و فتح هاء مهمله و سکون کاف بهندی که رقی نامند * **ماهیت آن سنگی است شبیه ثقیل الوزن**

و بعضی از غیر این چون بظا و دمان متواتر با آن برسد طعم زعفران از آن ظاهر گردد و چون آنرا بر اعضا همانند چرک را اثر اندک
گردد اندک و بعضی مردم از آن سنگ یا تر تیب میباشند و چون طلا را در آن بمالند و بنحویکه خطی از آن بر آن ظاهر گردد و لیکن
و بدی و خالص و مغشوش آن از لون آن ظاهر گردد * طبیعت آن در درم سود و خشک * افعال و خواص آن آشامیدن
آن جهت عمر النفس و در درم کرده و احتیاج آن با شیر مرصعه پسر جهت رفع بیاض و اصلاح طبقات عین و قروح آن
بدایت نافع مقدار شربت آن یک انگ است

حجر المسن * بکسر میم و فتح سین موهله و نون مشدده * ما هیئت آن سنگی است که با آن کار در و شمشیر نیز کنند
و بفارسی نسان و سنگ کار در نامند و بالوان مختلف میباشد معین و سرخ و سیاه و غیره و سبز و زیتونی و سیاه و طبقة
میباشد و بهترین آن سرخ و سیاه و جراتی و سباده چ قسم زبون آنست * طبیعت آن گرم و خشک و باقی اقسام
آن همه سرد و خشک * افعال و خواص آن جهت سلاق و بیاض چشم و حكة و جرب و داء الكلب و منع بزرگ شدن
پستان و خصية كحلا و طلاء و سائیده آن با آهن جهت رو باندن موی و آشامیدن یک گرم آن با سرکه جهت صرع و درم روز
نافع مضر کرده مصالح آن کثیر از قسم غیر آن چون بسایند بر روی مس طلا نمایند بر قروح و حكة دفعه بهم میروند مفید و محرق قسم
سبز زیتونی آن جهت سوختگی آتش و بیاض عین و با سرکه و نظار و جهت قوبار و خنثاری و جرب و حكة و با قیر و طی جهت
سرطان و کله و شقاق و خروج مقعد و از ارام حار و اعضاء عصبانی و التیام جراحت عصب و درد آن نافع و سائیدن ادویه
چشم بر روی آن باعث زیادتى تقویت و جلای آن و در درم سرخ آن جهت بیاض چشم و قروح و سوختگی آتش مفید است
حجر المشقق * بهم میم و فتح شین معجمة و قاف مشدده و سکون قاف ثانی * ما هیئت آن سنگی است زعفرانی رنگ
یعنی برنگ تارهای آن برنگ سائیده آن و تو بر تو زرد شکن و از نواح مغرب خیزد و در شکل مانند سرنج و در قوت قریب
باشد که از آن ضعیفتر * افعال و خواص آن قطور آن با شیر د ختر آن جهت قروح حقیقه چشم و التیام طبقة
قرنية و برآمدگی حلقه و خشونت الجفان بهت از حجر لبنی است *

حجر المقتناطیس * بکسر میم و سکون قاف و فتح نون و الف و کسر طاء موهله و سکون یاء مثناة تحتانیة و عین موهله و مغناطیس
یعنی معجمة نیز آمده و بیارسی سنگ آهن و بار دهند و چون مک پتھر نامند * ما هیئت آن سنگی است سیاه مائل بسرخ و قیر
که از انتهای عمان و حوالی بحر مند خیزد و بهترین آن لا جو ردی رنگ صاف آنست که آهن را خوب جذب نماید و بعد
جذب آهن با آن خوب بچسب و زیون ترین آن سیاه آنست که قوت جاذبه آن آهن را ضعیف باشد و چون با آهن مدتی
یکدل دارند قوت جاذبه آن کم گردد و از مالیدن سیور و عیدن عرق و رطوبت بدان نیز رفع قوت آن میشود و چون در خون
کا و گرم الد از فدا اعدا قوت آن میشود و همچنین چون در خون بزانند از کد و هر روز تغییر دهند و تازه کنند و حکمای اهل
فرنگ مشاهده نموده اند که حجر مقتناطیس را هر چند مدتی غیر معین مختلف میل بجانبی است از یسین و یسار قطب
شمالی و وجه آنرا تا حال نیافته اند * طبیعت آن در اول گرم و در عوم خشک * افعال و خواص آن آشامیدن
آن جهت فالج و اوجاع مفاصل و عرق النساء و قروح و تقویت جگر و سمر زواله حصاة و عسر ولادت و باماء العسل جهت
اسهال اخلاط غلیظه و با قواض فاطع اسهال و در درم آن جهت رفع مضررت جراحات آلات آهنی زهر دار عجیب الاثر
و حصص قطع نف الالم و التیام جراحات و محرق مغسول آن در جمیع افعال مانند شاد نیم است مقدار شربت آن تانه

تبراط و لکامه اند و چون بجهت آن در حریر مقلد با خود باعث قبول و جاه و هیبت و تضای حاجات و تکامل اشیا آن در دست
 رافع قرار دارد دست رها و تعلیق آن بطرف جب جهت عسر و ولادت و در زائیدن و بخور آن که نرم بوده اند کمال اندک
 بر اکثر می افتند و با نموده بر ساهند جهت رفع سبلان آن مرچند مزین باشد بغایت مفید و مجرب و گویند چون حائض
 میس آن کند این اثر از آن زائل گردد و گویند چون زحل در سنبله باشد آنرا با کلاب شسته هر سه ترتیب داده و بکرم از آن
 اکتحال نماید و شخص مکحول بمقتضای مدت مدید نظر بشخص مکحول بآهن کند بمرتب با عفت محبت ثانی با ول کرد
 که مافوق آن متصور نباشد و از مجرب است شمرده اند *

*** حجر المنفی *** بنون ساکن بعد از میم مفتوح و قبل از فاء مکسور و بیاء نسبت * ما هیئت آن سنگریزه ایست ابلق
 بمقدار زیتونی بالوان مختلفه که از منف از اعمال میره خیزد * افعال و خواص آن طلای سائید * آن باعث بعضی
 عضو است بعد بیکه ادراک بقطع آن نشود *

*** حجر النار *** بفتح نون و الف و راء مهمله در آخر و آنرا حجر الاضم و حجر الزناد و بفارسی سنگ آتش زنده و سنگ چقماق
 نیز نامند * ما هیئت آن انواع است سفید نیل و سیاه و مرغ و اغبر و ملمع و ثقیل و لوز و حاد و چون آهن را بآب آن
 رند آتش از آن بجهد و بوی دخانیت از آن آید * طبیعت آن در اول سرد و در سوم خشک و بعضی کرم گفته اند
 * افعال و خواص آن در و سائیده آن مانند غبار جهت خنایر و تنقیه التحام افواه آن و در و عسره الاند مال جمیع
 اعضا و تعلیق آن بزلته بسته در حین ولادت بر ران زنان باعث سهولت ولادت ایشان و بعد از ولادت باید که بزودی باز نماید
 * حجر النمر * بفتح نون و کسر میم و راء مهمله * ما هیئت آن سنگی است ابلق شبیه بپوست پلنگ بقدر مغز بادام و از آن
 گوچکتر و در جوف پلنگ ماده حاصل میشود و چون در شیر اندازند شیر بریده گردد * افعال و خواص آن طلای
 آن جهت التیام جراحتات و تعلیق آن جهت منع آبستنی مؤثر

*** حجر الهندی *** بکسر هاء و سکون نون و کسودال مهمله و بیاء نسبت * ما هیئت آن سنگی است مائل بسیمایی و سرخی
 و سائیده آن مائل بسرخ و زردی و آنرا شادنج می نامند و از سواحل دیوای هند خیزد * افعال و خواص آن در و آن جهت
 قطع خون بواسیر و جراحتات بیعدیل و آشامیدن آن یکنه آنک و کستر از آن جهت قطع اعضای باطن و بواسیر و سوسه عقرب مفید
 * حجر الیهود * بفتح یاء مثناة تحتانیة و ضم ها و سکون و اروم ال مهمله و آنرا زیتون بنی اسرائیل و بفارسی سنگ
 جهودان نامند * ما هیئت آن سنگی است فی الجمله بلوطی شکل و زیتونی و مائل بسفیدی با خطوط متوازیه در طول و در
 آب زود سائیده شود و طعمی غالب ندارد و در فلسطین از ارض شام در کوه مسمی بیروت و در دیار قدس نیز بسیار بهم میرسد
 و نرو ماده میباشد و آن باوصاف مسطوره و ماده آن بی خطوط و مائل بسرخ و تیرکی و بعضی اندک پهن غیر مستدیر و
 نر آن مخصوص بحصاة مردان و ماده آن بزنان و ماده تکران آن شاید اجزای لطیفه ارضیه لزجه مختلطه بر طوبات و اجزای
 هواییه محتتمه تحت اختیار باشد که بسبب تابش اشعه کواکب از خلل و فرج احجار بر آید و بعد بر آمدن بدن همانها
 متحجر گردد * طبیعت آن در اول کرم و در دوم خشک و معتدل نیز دانسته اند با قوت مغنیه * افعال و خواص آن
 مد قبول و مقننه حصاة و مانع توای آن و اذابت دهند خون منجمد در مثانه و چون نیم مثقال آنرا سائیده با پنجاه
 مثقال آب کرم و یک مثقال روغن بادام تلخ بپاشند جهت تقویت حصاة و اذابت ران و در رفع عسر آن و اذابت خون

منجمد در ممانه مجرب و بدستور با آب گرم خاص را که آن با خون خداش جهت رویانیدن موی مرده که ریخته باشد و طلای آن برای بر وجه رویانیدن موی آن خصوصا با خون خفاش و پشه‌های جهت التیام جراحت و با عمل جهت کالین صلابت مصر جگر و صمغ آن صمغ و سفوفات و معاجین آن در قرابادین کبیر ذکر یافت

*** فصل الحاء مع الدال المهملتین ***

*** حد ا *** بکسر حاء و فتحه دال مهملتین و الف و تاء مثلاً فوقانیه بفارسی غلیوچ ویشیرازی کور کوره ویشیرکی چلقان و بهندی چیل نامند و کنیت آن بعربی ابوالقطاب و ابوالصلت و جمع آن حد ا و حد ا آن آمده * ماهیت آن طاری است معروف فی الجملة شبیه بیاز و در شهرها و عمارات و اشجار می باشد و گوشت حیوانات کوچک را می باید و در هند یک نوع دیگر نیز می شود که سر و سینه آن سفید و باقی تنه آن همه سرخ تیره و در رجه از نوع اریل کوچکتر و مردم مردار خوار که صنفی از هند و شکال اند که آنها را دوم رکچر و چندال می نامند گوشت نوع ثانی را میخورند و گوشت نوع اول را میخورند زیرا که مورث جنون است بسبب فساد آن اخلاط و گوشت را * طبیعت آن در درم گرم و خشک *** افعال و خواص آن** خوردن مطبوخ آن با کند نارمل و رمت بران قاطع بواسیر و آشامیدن قدری از محرق آن که تمام آنرا سوخته باشد با کلاب و قلیلی مشک جهت ربو و ضیق النفس و سعال مزمن و بدستور خون آن با ادویه مذکوره جهت امراض مزبوره ناشتا و مغز سر آنرا چون در آب کند نا جوش دهند و بیا شامند جهت زحیر و بواسیر و آشامیدن خاکستر سوخته بر آن بغیر هر آن به عمل آید یک انگشتاد و د انگ با آب جهت نفرس و غل و بلغمی و ساعه بعد یل و تل هین بر و غنی که بیضه آنرا در آن جوشانیده باشند تا مهربا شده باشد جهت برص مجرب دانسته اند و جهت فالج و نفرس و تقریب اعصاب نافع و چون زهره آنرا در سایه خشک نموده عند الحاجة با آب سائیده و ملسوع و بلع هوام سهیل آنرا در چشم طرف مخالف عضو ملسوع کشد مثلاً اگر در جانب چپ باشد بچشم راست و اگر در جانب راست باشد بچشم چپ شفا یابد بعون الله تع. خصوصا که در آب رازیانه سه هفته در آفتاب کداشته باشند چون چشم آنرا در زیر بالش کسی کد آرند بشحوی که آن کس نداند مانع خواب آمدن آن شود و چون زنده آنرا در خانه بیاورند مار و عقرب در آن خانه داخل نشوند و صفا و فضله تازه بچته نوع سرخ آنرا چون از آشیان آن آورند جهت تحلیل ورم بیضه مجرب اما باید که زیاده از یک ساعت نکد آرند و سائیده خشک آن با آب یا عرق رازیانه نیز همین اثر دارد و لیکن از تازه آن ضعیفتر و گویند چون دولشکر با هم مقابل کردند و بخدا سرخ بر سر هر لشکری که پرواز نماید طغرا جانم آنست و بدین سبب آنرا فتح اللغات نامند *** حد ید *** بفتح حاء کسر دال مهملتین و سکون باء مثلاً تحتانیه و دال مهمله بفارسی آهن و بهندی لومنه نامند * ماهیت آن از جمله فلزات معروئه است و اجناس کلیه آن دو نوع میباشد و ماده نر آن که صلب است فولاد و ماده آن که نرم است آهن و فولاد کانی طبیعی را شایر خان و شایر خان نیز و مصنوع از آهن نرم را اسطام گویند و چون شاخ سوخته بز و حیر البرخام را با السوبه بر آهن بمالند و بر آتش سرخ کنند بسیار نرم شود و فیر و قتر عبارت از آن است و چون بار صام یا موشه یا سم الفار یا زرنج کد از آن به مرتبه رصاص زود کد از کرد و بدستور چون با نیکاس بکد از آن و بعد از آن با شوره نیکاس را از ویسوز آنک بغایت زود کد از کرد و فولاد مصنوع متعارف بسیار است و طریق ساختن آن آنست که آهن متعارف را در کوره مخصوص با آتش بسیار شد یک هفته می تابند و حفظ و صیور و هر چه در تلخی قوی باشد یا زهرهای حیوانات

معالجین در روزی که آب لیمو از میانند که در رحم آن داخل شود و گوشت چون آهن را تا فته بکند و در رغن کچال طعمه کند و بار دیگر در آب اطعمه نمایند اقسام آهن را مثل آهن رباجذب میکند * طبیعت آن درد و کرم و در سوم خشک و ریحان آن در آخر سوم تا چهارم * افعال و خواص آن آب آهن تا فته بغایت مقوی باد و قابض و جهت جراحت امعاء و امهال مزمن بواسیر و ورم سیر و زرقویت معده و سلس البول و در دمقعه و کزیدن شک دیوانه و رفع زردی و خسار و میضه نافع و آبیکه آهن کران آهن تفته را مکرر در آن سرد مینمایند و آنرا در وس و ماء الحیدین نیز نمایند و شراب با آهن تا فته نیز در رفع خفقان و استسقاء و طحال و سلس البول و ضعف جگر و معده و باه و حبس اسهال معده و ذر و سنطاریا و قویتر از آب تفته آهن است در آن و دودغ با آهن تا فته در اسهال دموی و نزف حیض و استرخای مقعده قویتر است و چون براده آهن را در شرابیکه زهر آلوده باشد بیندازند تمام زهرها را بخود جذب نماید و رفع سمیت آن شود و شرب آن زبان نرساند و خیمت الحیدین و زعفران الحیدین انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد و قطور سرکه که آهن در آن جو شده باشد جهت قطع نمودن چرک جاری از گوش که کهنه شده باشد المصا بر براده آهن را چون بخورند در شکم شدیل و خشکی دهن و در دسر آوردن آوای آن آشامیدن شیر تازه و شیده با بعضی ادویه قویه است و بعد از آن مسکه در روغن بنفشه و روغن کل و سرکه بر سر مالیدن و مقدار یک درهم مقناطیس خوردن و امزاق دسمه و روغن کارد و خواص آورده اند که براده آهن اگر بر کسی بندد که در خراب دندان بخاید دیگر نخاید و طلای چرک آهن با شراب جهت داخس و نفوس و حمل چرک آن حایس نزف الدم رحم و مجفف بواسیر است

* حدیق * بفتح حا و د ال مهملتین و سکون قاف کویند اسم باد نجان است و کویند باد نجان دشتی است و اهل قدس آنرا باد نجان بری و اهل حجاز شوکه العقرب و بهندی بهتکیمه و کنیکن نامند * ماهیست آن گیاه آن در بعض بلاد بزرگتر از باد نجان و در بعضی برابر و شبیه بد آن و ثمر آن بقل رجوز مائل و بی خار و در بعضی بلاد مانند بنکاله پرتخم و در خامی سبز و بعد رسیدن زرد و در تابستان میوه و زود فاسد میگردد و در رهند سه نوع میباش یکی کوچک و گیاه آن مغروش بر زمین و بر خار و ثمر آن بقل رفوف و کل آن بر نك کل باد نجان و قسم دیگر گیاه آن از آن بزرگتر و کل آن سفید و گیاه آن بقل ریاد نجان و قسم سوم گیاه آن بزرگتر از باد نجان و کل آن مثل کل باد نجان و ثمر آن بقل رجوز مائل و بعضی از آن بزرگتر * طبیعت آن درد و کرم و خشک * افعال و خواص آن بسیار جالی قائم مقام صابون در بردن اوساخ لثه اهل شام جامه بآن میشود و بخور نوع بزرگ آن که مقل سی نامند جهت بواسیر و بعدیل و طلای نوع کوچک آن که حجازی نامند جهت کزیدن هوا و عقرب و بدستور خوردن برک یا ثمر یا بیخ آن در ساعت نافع و امکان با خطر و مورت کرب مصلح آن سنگچین و قطور روغن زیت و یا غیر آن که ثمر آنرا در آن جوشانیده باشند جهت تسکین و جمع گوش در ساعت و تد هین بدان جهت رفع اعیا مفید و حمل آن با عسل جهت اسقاط کرم معده و آشامیدن زبوره کل آن جهت سرفه مزمن و نوع کوچک آن جهت ضیق النفس و سرفه و حرقة البول و تب بلغمی و جن ام و دفع بلغم و سرفه و ضیق النفس و فساد خون و جن ام و تب بلغمی جهت حمل و برانگیختن حرارت معده و انهضام طعام و دفع بلغم و سرفه و ضیق النفس و فساد خون و جن ام و تب بلغمی و حکمای هند کویند روز یکشنبه چون بکوهی یا مولی نچتر بود در زیر گیاه آن جو و کچال و بونج بریزند و شخصی بطرف شمال بنحریکه سایه او بر آن نیفتد بایستد و بیخ آنرا بکند و بزین عقیقه بعد از پاک شدن از حیض سه روز یا شیرک و یا کرنا که

گویند و نیز معرک آن باشد بخوراند و مرد بار مقاربت کند با زکیر و انشاء الله تعالی و چون آن بیخ را بار و عن کار
و زرد چوبه سائید بر سر بماند جهت صداع و شقیقه و بخور آن جهت تب و تعلیق آن بر کردن جهت جنازیر و سلعه و معوط آن
با شیر زنان جهت صرع مفید و چون با دار فلفل و بول کاه و میش بسایند و زنی که بچه در شکم او نماند و بزرگ نشود و سقط شود
بخورد طفل در شکم او بماند و بزرگ شود و نیکوئی تولد یابد و چون در حال مقاربت آن بیخ را بر کمر بندند انزال نشود
و چون با صندل سرخ سوده بریدن بمانند هر که بوی آنرا بشنود محب و مسخرار گردد و نوع صغیر آن جهت سلس البول
و تب و بواسیر خونی و اسهال خون و امثال اینها نافع * فصل الحاء مع الراء المهملتین *

* حریت * بضم حاء و سکون راء مهملتین و ضم باء موحد و سکون تاء مثلاً فوقانیه و بناء مثله نیز آمده * ماهیت آن
گیاهی است بر زمین مفروش و برگ آن باریک و دراز و مابین برگهای طویل آن برگهای کوچک و خوشبو و طعم آن با حدت
و بسیار خوشبو کند دهان * طبیعت آن در سوز گرم و خشک * افعال و خواص آن مفتاح سد و جهت سوء هضم
و دفع بد بوی دهان و قرائح نافع و چون کوسه اندازان بخورد شیر و گوشت از خوشبو و لذت ببرد و مصدع مصلح آن کشش
مقدار شربت آن ناسه در هم بدل آن بر نجاست است *

* حر با * بکسر حاء و سکون راء مهملتین و فتح باء موحد و الف آنرا حاملا و ن نیز گویند و کیفیت آن ابو حجاز ذاب و ابو الزینق
و ابو الشقیق و ابو قادم و بفارسی افتاب پرست و بهندی کرکت بکسر د کاف فارسی و سکون راء مهمله و تاء چهار نقطه
هندی در آخر نامند * ماهیت آن حیوانی است بی الجمله شبیه بچلپا سه و از آن بسیار بزرگتر و موی آن نشان و همیشه
نظر با افتاب دارد و در ایام گرمی که با شل به بیند و چون صید او که مکس و امثال آنست نزدیک او آید به سرعت زبان خود را
بر میآورد و آنرا میرباید و از دور که می بیند رفته آنرا صید میکند و حشرات سمی مانند هزار بار و عقرب را نیز صید
میکند و میخورد گویند کسی را نمیگزدد و چون بگزد کشنده است و معالجه ندارد * طبیعت آن در چهارم گرم و خشک
* افعال و خواص آن گویند چون مریض را بکنند و خون آنرا بران بمانند دیگر موی نر وید و زهره آنرا چون اکتحال
نمایند غشای بصر را ببرد و بیه آنرا چون بر آهني بر روی آتش بسوزانند و مختلط با خون و اندکی آب نموده بر قرص سر
بمانند در یک مرتبه آنرا زائل کرد و چون آب مطبوخ آنرا با آب حمام مخلوط کرده بدن را بآن بشویند رنگ بدن را تا
چند روز سبز می ماند و گوشت آن هم قتال است و عارض میگردد از خوردن آن قی و رجوع نواد و مد اوای آن قی فرمودن
و سائیدن امرو را ریح را بعمل آوردن و تخم آن نیز سم قتال است و در یک ساعت کشنده و مد اوای آن خوردن فضله باز باطلا
که نوعی از شراب است و قی فرمودن و پاکیزه کردن معدی و مالیدن روغن کارد بر تمام بدن و تکمیل سر با ماء اللحم و خوردن
انجیر خشک با مسکه و جنطیانا است

* حر و ن * بکسر حاء مهمله و سکون راء و ضم دال مهملتین و سکون را و دون و در طبرستان ماچه کول و در اصفهان مال
مالی و بهندی با هندی نامند * ماهیت آن حیوانی است شبیه بوزغ و درول بری و از آن بسیار کوچک تر و بادست و پا
و سر باریک و طولانی و در عرض روز چند مرتبه متلون با لوان مختلفه میگردد و در خانه ها و غرابها و کوهستانها یافت میشود
* طبیعت آن در سوز گرم و خشک * افعال خواص آن تعلیق دل آن در لته سیاه بسته جهت تبور و طایب پوست

محررق آن با غسل جهت اضمحلال آن اعضا بعدیکه از ضرب و قطع متالم نکرد و آنکحال خون آن جهت تقریب با صبر و سرکین آن جهت بیاض و حکم چشم و ضماد آن جهت تنقیه بشره و رفع جمیع آثار مفید و بهترین سرکین آن آنست که سفید و سبک و زرد شکن باشد و چون بسایند بوی آن توش شبیه بوی خمیر بود و امین الدوله گفته تدفین پیه گوشت آن موی را برباند و تعلیق آن بر بازوی راست مهیج باده و شهرت جماع است و بدستور تعلیق مهره پشت آن که تریب بگردان آن میباشد بر کمر و خوردن یک قیراط از چشم راست خشک کرده آن با آب سداب البته قاطع منی و یک قیراط از چشم چپ آن با آب نخود سیاه مطبوخ و دو استار روغن کاردیغایت محرک باده و مسخن کوده و کوبیدن چون حدودون را با سم صاحب مرقق النساء میل کنند و رک باطن را آن اثر آید اگر ده آن موضع را بشکافند و آن رک را با سم آن شخص قطع کنند و بعد از آن بدست بدون آلتی آنرا ریزه ریزه نمایند با لجامیه رفع آن علف شود و میرب د آنسته اند و خوردن گوشت حدودون و مرق آن مورث جفا ام است

*** حرشف *** بفتح حاء و سکون راء مهملتین و فتح شین معجمه و سکون خالفت نبطي است و عبری عکوب و سلیمین و خربع و بفارسی کنکر نامند * ماهیت آن اصناف میباشد بستانی و بری و بری دو صنف کبیر و صغیر اما بستانی آن با اضلاع و طبقات مانند کاموری تشریف را اما صنف کبیر بری آنرا ساق بقدر انکشتی و طول تاد و ذرع و پر برک و باخارهای تند و کوبند برک این کوچک تر از برک بستانی است و مائل بسیاهی و بر ساق آن چیزی شبیه بسیب و انار مجتمع گردد از اجزای زرد رنگ و تنیم آن طولانی از جو بزرگتر و بیج آن مائل بسرخ و بالزرجت و از مطلق حرشف مراد این است و اما صنف صغیر بری آن بیساق و کوچک رخارد از آنرا خویه نامند و همه آنها بار طوبت چسبند و برک صنف نوع بستانی ماکول آنرا پخته با ماستند و کاشک و غیر آن و با گوشت و یا بدون گوشت میخورند لذت میباشد * طبیعت بستانی آن درد و کرم و در اول خشک و کوبند در اول تراست و بار طوبت فضلیه * افعال و خواص آن مبهی و مد ربول و حابس طبع و مسخن کرده و مثانه و محرک جماع و محلل ریح و هاضم غذا و جهت قرحه شش و انقباض اعواف عضل و جراحات و ضماد آن جهت داء الثعلب و خشبو کردن عروق و موم روغن آنرا که با سه مثل آن آب کنکر مزوج نموده باشند جهت تحلیل اورام صلبه سریع الاثر و جهت برص نافع و بطول آن جهت خارش بدن و ضماد بیج آن جهت سوختگی آتش و التواء عصب مفید و مضرد ماغ و مولد سودا و نفاخ و مصلح آن ادویه حاره و روغن و سرکه است و طبیعت صنف بری کبیر آن در آخر د و کرم و در اول آن خشک و در جمیع افعال تویترا بستانی و مصلح اخلاط متعفن و مخروج مواد غلیظه سینه مضر محررین مصلح آن سرکه و ترشیه و طلای اجزای لطیفه کل آن با سرکه جهت جرب و بطول طبیع جمیع اجزای آن جهت حزاز و رفع قمل نافع و صنف بری صغیر آن محلل و مقی و صمغ حرشف را بفارسی کنکر زرد نامند و در حرف الکاف ان شاء الله تعالی مذکور خواهد شد

*** حرف *** بضم حاء و سکون راء مهملتین و فاء اسم نبطي حسب الرشاد و سریانی مغلیه ثا و عبری ثفا و یویری بلاسقین و بفارسی تنیم سهند ان و اسفند سفید و تنیم تره تیزک و شب خیزک و یونانی قرد امومن و حرف ابیض و یهندی هالم نامند و کوبند چون آنرا بریان نمایند آن زمان مغلیه ثا نامند * ماهیت آن از جنس تره تیزک است و بری و بستانی میباشد و رشاد قسم بستانی آنست و ماکول و برک آن نرم و ریزه و در جرجیر مذکور شد و تنیم آن اشقر و طولانی و برک بری آن مائل بد و و با تشریف و بهترین آن با بای است و مستعمل بستانی آنست هم کیاه و هم تنیم آن و گفته اند آنچه تنیم آن کو چاه

است آنرا حرف نامند و در خوردنیهای کرم بیشتر استعمال مینمایند و آنچه سفید و مل و راست آنرا خردل گویند و این را
 بیشتر در طلاها بکار دارند و آنچه طولانی شبیه بتخم شاهسرم است آن را حب الرشاد گویند * طبیعت نبات آن
 در درم کرم و خشک * افعال و خواص آن ملطاف و کشنده کرم معده و حب القرع و محال ریاخ و مقطع بلغم و نبات
 خشک آن در افعال قریب بتخم آن و صفا در تناول آب مطبوخ آن جهت منع ریختن موی مضر معده و مثانه و مورت تقطیر
 الیول مصلح آن کاستی و سرکه و بری آن شدیدن الحرافه و شبیه به بستانی و از آن در افعال قویتر و بدستور تخم آن از تخم
 بستانی * طبیعت تخم بستانی آن که حب الرشاد مراد است در درم کرم و خشک * افعال و خواص آن بغایت
 محرک باه و مد ربول و محال ا و رام و هرز و منضج ا و رام بلغمیه و محال آنهار و قائل چنین و اقسام کرم معده و ا معار مقوی
 ذهن و تریاق ورام و مخرج فضول سینه و ریه و مواد فاسده از بدن را استیصال سودا و رطوبات علیظه از آن و منحذر
 کنند و بلغم خام بطرف مثانه و رفع استرخای کل بدن و مفتاح سد دود افع سیلان چرک معده و ا معار مقوی اشتها و آشامیدن
 مقول ارسه در هم آن با آب کرم جهت رفع تاول و تحلیل ریاخ و تنقیه سینه و ریه و جهت ربو و در ارحیض و نهش موام و تسخین
 معده و کبد و برانگیختن شهوت طعام و باه و اخراج دینان و حب القرع و اخراج مشیمه و کشنده چنین در شکم و اخراج
 آن و بدستور و پنجه در هم آن با آب کرم و فانیل و سنجری و روغن کنجد جهت رفع تاول و سیریم الاثر و لعوق آن با عسل جهت
 سرفه و ربو و در دهان که از خلط غلیظ عارض شد و باشد و بازرد و تخم مرغ نیمبرشت و عسل جهت درد سینه و شکاف عضل
 و تنقیه مواد بیکه بسبب صدمه سینه ریخته باشد و با تخم نیمبرشت بتنهائی بغایت مبهی و مصلح سینه و جابر شکستگی اعضا و با
 شیر بز بقل و دود در هم ناده یوم جهت ازاله برص و موثر بر شرط نهایت امساک از اطعمه و بوداده آن بسیار قابض جهت سحج
 و اسهال بلغمی نافع مضر کرده مصلح آن شکر و نبات و خیار بدل آن خردل و تخم تیره تیمزک مقول ا و شربت آن تا چهار در هم
 و صفا د آن با عسل جهت تحلیل ورم سپرز سیریم الاثر و جهت تنقیه قروح شهنیه سرد و قویا و جرب متفرح که نار فاری نامند
 و کزیدن ورام و منع ریختن موی و درد سر و روج و رک و صفا د آن با آرد جو و سرکه جهت مرق النساء و رام حاره و
 سوختگی آتش و با آب و نمک جهت انشاج و مامیل و بدستور برک آن الا آنکه ضعیف العمل است و نیز تناول و شرب آن
 جهت منع ریختن موی و شستن سر با آب آن جهت دفع چرک در علوبات از جهه و منع اسقاط موی و لطوخ آن جهت بهق
 ابیض و برص و طلای آن با خون خطا غلیظ جهت رفع وضع و غیر آن و با عسل جهت نش و با صابون جهت نمش مستحکم
 و بازفت جهت درد سر که نه و با غار جهت درد اسافل و کمر که و در انفجار د ببله موثر در تحقیر بدن جهت قرحه امعا
 و وجع و رک و حبس اسهال و استرخای مقول و دود آن جهت بواسیر و کزیدن ورام مفید

* حرف ابیض * بضم حاء و سکون راء مهملتین و فاء و فتح الف و سکون باء موحد و فتح یاء مثناة تحتانیة و ضاده معجمه در
 آخر بغاری اسفل آن سفید و بهنای سر سون گویند * ماهیت آن گویند قسمی از حرف بستانی است برک آن
 پهن و بیخ آن بزرگ و کل آن سفید و حدت آن کمتر از رشاد و خردل فارمی است * طبیعت آن قریب بدان
 * افعال و خواص آن منشف رطوبات و آروغ آورنده و در سائر افعال مانند رشاد است

* حرف البابی * بضم حاء و سکون راء مهملتین و فاء و فتح باء موحد و الف و کسریا و لام و یاء نسبت * ماهیت آن
 کاه آرد و در هم می و برک آن شبیه بهرک قرب و با خشونت و کل آن زرد و تخم آن سفید و مل و درود و تنکابن خاصه

و در مارند آن کلمه تره و شاه تره نامند * طبیعت آن گرم تر و تند تر از حرف لبطی است که حبس را بر باد باشد
 * افعال و خواص آن مقوی قوی و مسهل خون بسبب شدت تفتیح و جذب و من رخیض و مفسد جنین و مخرج آن وجه
 امراض بارده و عرق انسانا نافع و ضما د آن منفجر کنند د ببله و در سا نرا افعال قویتر از حرف بستانی و شالزده و قیر
 از کل آن مسهل قوی و مقوی اخلاط مریه و قند ارشربت آن یکد رهم است

* حرف السطوح * بضم سین و طاء مهمله و سکون و او حاء مره مهمله بیونانی تلسفی و عا متنا و در اندلس معرو
 با شیرون و اکثر اطبا آنرا حرف بابلی نامند * ماهیت آن بقول دیسقوریس و سدر ثانیه گیاهی است منبسط بر روی
 زمین برک آن باریک طولانی بقدر یک انگشت و مشرف و بار طوبت ازجه و از وسط آن شاخی باریک بقدر ششبر متشعب
 بد و شعبه برآمده و بر اطراف آنها کلی سفید و ثمری که گویا چیزی است که فشرده اند منبت آن سقف خانه ها و دیوار
 است و صاحب تحفه آنرا حرف مشرقی دانسته * طبیعت آن گرم و با حلت قویتر از انواع مذکوره است * افعال و خواص
 آن منفجر کنند د ببلات اندرونی و مد رطمت و مفسد جنین و مخرج آن شرابا و حمو لا جهت لقوه و عرق انسانا مفید مس
 خون و مقوی قوی و مخرج بلاغم و خراجات و اخلاط مراریه و نهایت مقدر شربت آن تا یکد انگ و نیم و چون هیز
 قیرا طاز کل آن پیا شامند اخراج مره صغریه و اسهال نماید و تقهین بدن آن جهت عرق انسانا نافع و بسبب قوت تفتیح
 و جذب بیکه دارد اسهال خون مینماید و د ببلات اندرونی را منفجر میسازد

* حرف الماء * بضم حاء و سکون راء مهملتین و فارا الف و لام و فتح میم و الف بعضی شیسبیریون و بعضی مردم آنرا ق
 موم نامند * ماهیت آن نباتی است که برکنار آبها میروید و برک آن شبیه بمرک تره تیزک و د راول مستند برود و
 با تشریف می باشد و آن غیر جرجیر الماء است چه جرجیر الماء در میان آبها ایستاده میروید و برک آن بی تشریف است
 * طبیعت تازه آن در دوم گرم و خشک و خشک آن در سوم * افعال و خواص آن مسخن و مد ربول رخیض و ج
 علت های بارده باطنی و ضما د آن جهت قروح و بشور لیمیه و کلف نافع بشرط آنکه شب بمالند و صبح بشویند

* حرف المشرقی * بضم حاء و سکون راء مهملتین و فا و فتح میم و سکون شین معجمه و کسر راء مهمله و قاف و یا * ماهیت
 صنغی از حرف بستانی است بقدر یکد ربع با شاخ های باریک و برک آن درد و جانب شاخها مانند نبات خرنوب و
 شبیه بمرک شی طرج و از آن نرم تر و سفید و کل آن سفید و بر اطراف شعبها شاخ های آن و ثمر آن مانند فلک و تخم آن
 و قریب بخردل و د رحلت قائم مقام فلفل و در اطعمه بدل آن داخل میکنند و د رجمیع افعال قویتر از حرف بستانی
 است مطبوخ گیاه آن با گیاه جوجه ت نزلات بارده و رفع اخلاط صدریه و تحلیل ریا ح موثر

* حرمیل * بضم حاء و سکون راء مهملتین و فتح میم و سکون لام و بفتح و کسر حاء نیز آمده لغت سریانی است و بقا
 اسپند نامند * ماهیت آن نوعی از سد اب کوهی است و د قسم میباشد قسمی را نبات بقدر ذریعی و از یک تنه
 شاخ میروید و برک آن مائل بتد ویر و غلاف دانه های آن مد در و مثلث الا ضلاع و منقسط بسه خط و بانند ک
 و تخم آن سیاه بقدر خردل و ثقیل الرائحه و از مطلق حرمیل مراد این قسم است و قسمی را بوک مانند بمرک
 و از آن کو چکتر و مائل بسفیدی و کل آن مانند یا سمین سفید و خوشبو و غلاف دانه آن طولانی و سفید رنگ و
 حرمیل ابيض با اعتبار رنگ غلاف آن نامند و تا چهار سال قوت آن باقی میماند * طبیعت آن در سوم گرم و در

خشك * افعال و خواص آن لطيف و جالى سينه و شش از رطوبات لزجه و محلل رباح امعا و مواد غليظه و مبهي و مضمين و مدر شير و بول و حيض و منهل حود او بلفم غليظ و حب القرع اعضاء الراس و الغذاء و غيرها آشاميدن جرم آن جهت صرع و فالج و جنون و نسيان و سائر امراض بارده دماغه و عصبانيه و تخمين اعصاب دماغ و عاثر بدن و رفع استسقا و برقان و سد و قولنج و عرق النساء و آشاميدن نفوع آن جهت تحليل مواد سوداويه و تصفيه اخون و نرم داشتن طبع اعضاء الصل و چون يك اوقيه آنرا بگويند و با چهار اوقيه آب بچوشانند پس صاف نموده با سه اوقيه عسل و دو اوقيه روغن كنجد بنوشند قوت بقوت آورد و تنقيه سينه را عالي بدن از رطوبات لزجه نمايد و ضيق النفس و سعال رطوبى را مفيد امراض الراس و غيره چون آنرا بقدر بيكر مل در شراب و يا آب انكور كه بقدر نهي رطل باشد بچوشانند تا بربع رسد و تا مي روز روزي تا در اوقيه آنرا بنوشند جهت رفع صداع مزمن و صرع مجرب دانسته اند و چون سه روز متوالي زنيكه حامله ميشد؛ باشد و بعد از آن نشود از آن مطبوخ بپاشا مدايعه حمل اوشود و چون پانزده شب صاحب عرق النساء مقدار يك مثقال تا يك مثقال و نيم ناكوفته آنرا تناول نمايد رفع آن علت كرد و دو مجرب دانسته اند و چون با تخم كتان و عسل سرشته بد آن مداومت نمايند جهت رفع ضيق النفس ببعيد و چون با زجاج محرق اضافه نمايند جهت تفتيت حصاة نافع و اكتحال آن باز عفوان و زهره مرغ خاكي و عسل و شراب و آب را زيانة تازه سبز جهت ضعف بصر امثلاثي و نظول آب مطبوخ آن جهت تقويت اعضا و سياه كردن موى و از ازاله خدر و مد اومت خوردن مطبوخ آن باروغن كنجد و آب جهت رفع امراض رنه و جگر و طلاي آن باروغن شبت بر نافع و تهيكه جهت قولنج مزمن و ضا د سائيد كرم نموده آن بتدائي جهت فالج و استرخا و خدر و او جاع رحي و غيره ماد رهر عضو يكه باشد نافع بشرط من اومت و يك ستور با ثلث از زن آن زنجبيل خشك با آب بر ك غلب انثعلب و اگر در آفتاب توانند اين ضماد را بعمل آورند كه زود خشك كرد و بهتر است و سعو طه صاره آب مطبوخ آن جهت نزاله و سرخي چشم و نظور آن كه در آب ترب و روغن زيرن جوشانيد و باشند جهت ثقل سامعه و كرم و دري و طمين و بخور آن جهت درد دندان و رفع چشم بد و تعليق آن در پارچه كه بود رافع سحر كويند افشانيد آن در خانه باعث فرقت و بخور آن مبطل آن اثر است مضمون مخرورين و مصدع و مفضي مصلح آن ربوب و ميوه اي ترش و سكه چين و مضمون ديكور مثقال شربت آن از يك مثقال تا دو مثقال بد آن قود مانا و كويند تخم سد اب است و روغن آن در سوم كرم و در درم خشك و مفتح سده دماغي و جهت نالغ و اقوة و رعشه را استرخا و صرع و اختلاج و رياح اعصاب و خدر شراب و ضماد او حقه آن جهت درد كه و عرق النساء و بدت كرده ررحم مفيد و محمول ببع آن باروغن ايو سائيد و مفتح انواه عروق و خون بواسيو است *

* حر ملى * بضم حار سكون راء مهمله و ضم ميهم و فتح لام و ها و عرب آنرا اقصانا نامند * ماهيت آن نباتي است حجازي بقدر قافى و در كنار آبها ميرويد و از جمله يتوعات است و بوشير و بر ك آن در از تر از بر ك بيد و كوچك تر از آن و تيره رنگ * طبيعت آن گرم و با حلت * افعال و خواص آن كويند چون شير آنرا با پنبه و يا صوفى بگيرند بحد يكه آن پنبه و صوف خوب تر شود و آنرا بكن او نند تا بد بوشود و چون انسان صاحب جرب در آفتاب ايستد و جرب خود را بخارد پس آن پارچه و صوف را بد آن بمالد بقوت كه احساس و جعي نمايد جرب آن بزودي زائل گردد

* حر * بضم خاك خالص و بكسر و فتح خاك سنگد اراست * فصه لى الحاء المهملة مع الزاي المعجمة *

* حرا * بفتح حاء مهمله و زاي معجمة و الف و بضم حار هم و قصر همد و آمده است كويند بفا رسي آنرا د يار روزيه نامند

و خوشبو و این بهترین اقسام است * طبیعت آن گرم و خشک در آخر موسم * افعال و خواص آن مقوی ماضیه و دفع
 ریاح و ادویه قناله با رده خصوصاً هم عقرب و مدربول و مجفف منی و قلم دوم که بختانی است ساق آن بقدر ذریعی
 و بر کوزه و برک آن شبیه برک سد اب و بازغب و خوشبو و تنگ طعم و تخم آن شبیه با نجد آن و زوفا عبارت از آنست و صاحب
 اختیار اب بد یعنی نوشته که برک آن شبیه برک جزر و طعم آن قریب بطعم رازبانه و تخم آن سبز رنگ و خوشبو و خوش طعم
 نزدیک تخم کز در شکل و بر جامه بچسبد و بشیرازی آنرا غر و دوسک نامند * طبیعت آن در موسم گرم و خشک * افعال و خواص
 آن مقوی معده و احشای جگر و محلل ریاح و ماضی و مفتح سد جگر و سر زرمسخن کرده و مثانه و مسمن آن و مبهی و مقوی
 آن و منقی مثانه و مجاری بول و رافع خمار و آشامیدن و برونیدن آن جهت زکام و رطوبات و ماضی و برودت دماغ
 و ضداد آن جهت تسکین و جمع و دررم بواسیر و بدستور خوردن آن وادهان آن کوبند بواسیر را زائل کرد اند و رنگ
 روی را نیکو سازد و هیچ دوائی بآن نرسد و طلای کل و برک آن با غسل جهت خراجات واکله و ضداد جمیع اجزای آن
 با شراب و بار و هن بنفشه جهت رفع سم هوام و نیم درهم آن با اندک شراب جهت کزیدن هوام شرابا نافع و جالینوس
 با الخاصیت آنرا جهت سعال یابس مفید میداند و تخم آن در افعال قویتر از اکثر اجزای آنست و مضر سر و مجفف منی مصلح آن
 باد و نجویه بدل آن سد اب است هرگاه اقسام دیگر جزایانست نشود مقدار شربت آن ناسه درهم و از تخم آن تا یک مثقال
 * حزاز الکمزور * بفتح حاء مهمله و زای معجمه و الف و ضم زای معجمه و الف و لام و فتح صاد مهمله و سکون خاء معجمه و راء
 مهمله و ضم حاء نیز آمده و در مصر حناء القریش و بفارسی کل سنک و بدیلمی سنک حنا کوبند و این را حزازان جهت
 نامند که مرض حزاز که نوعی از قوبا است زائل میگردد * ماهیت آن چیزی که بر روی سنگهای ذمناک متولد میشود و در رنگ
 آن سبز مائل بسفیدی و چون بدست بمالند بر نک حنا مشابه گردد * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن
 جالینی و جهت اقسام قوبا و قطع زلف الدم و تسکین حرارت اعضا و آرام حاره و ورم زبان و با غسل جهت یرقان ضداد نافع *
 * حزن نبیل * بفتح و ضم حاء مهمله نیز و ضم زای معجمه و سکون نون و ضم باء موحد و سکون لام لغت عربی است و کف الدابة
 و کف التمر و نیز نانی مرغان نامند * ماهیت آن امین الدوله نوعی از بهمن سفید دانسته و مراد از آن بهمنی است
 سفید و سبطی مائل بتیرگی و زردی و طعم آن شیرین مائل تلخی و نبات آن انبوه و برک آن شبیه برک سیب و مریمتر
 از آن و مزغب و ساق مجبوری از وسط آن رسته و رنگ آن مابین سرخی و زردی و مزغب و برکهای ریزه احاطه ساق آن نموده
 و بلند آن نادر و ذرع و منحرف بجهت اسفل متحد یک ملاصق زمین شده و بر سر آن چیزی متخلخل مثل اسفنج و درونش
 با اندک رطوبت و خارهای ریزه در اطراف آن و کل آن مائل بسفیدی و زردی و محیط ساق آن مثل فراسیون و بی شعبه و شاخ
 و منبت آن نزدیک آبها و اکثر بلاد مانند طرسوس و اراضی شام و غور و طبریه و جبال بیت المقدس و هکار موصل و غیر اینها
 از بلاد مناسبه بطبیعت آن و بهترین آن طرسوسی چرب و شیرین باندک تلخی است و تازه آنرا چون از زمین بکنند نرم
 مانند شمع میباشد و چون بخانند مانند خمیر گردد و چون در تابستان نزدیک خشکی گیاه آنرا بکنند صلب و بزرگ میباشد و
 قوت آن تا دو سال باقی میماند * طبیعت آن در اول موسم گرم و در وسط و در خشک * افعال و خواص آن مفتح
 و محلل و ملطف اخلاط و مبهی و مقوی احشای اعشاء الراس و الصدر و الغذاء و اللغز و الزینه و المفاصل و غیره و آشامیدن
 آن جهت رفع صلح کهنه و رفع بخارات و منع تصاعد بخار و تقویت دماغ و قطع نزلات ورم و درد لها قناله و سینیه و سعال

و در بوی و طبع و قوت و زوایا غلیظه و دمل جگر و سپرز و با عسل جهت حصاة و مل اومت یک مدنه تا در مدنه یک آن جهت استمقای لحمی و زنی و با سنگین جهت نیکوئی رنگ و خمار و با مغز تخم خربزه جهت وجع کرده و زنی و با مکرر جهت قطع سیلان خون و با آب کند نا جهت اسقاط دانه بوا سیر و مل اومت خوردن آن با آب کرفس جهت تحلیل آنچه در انثیان بهم رسد و با صبر جهت وجع مفاصل و عرق النساء الراس بخور آن جهت صداع و تحلیل مواد دماغی و ضماد مطبوع مهرای آن با سد اب در روغن زیتون جهت فالج و لقوه و کزاز و خدر و عرق النساء الاذن و طور آن در کوش جهت ثقل سامعه العين و اکتحال آن جهت قطع بیاض و ناخنه و سلاق السوم آشامیدن آن جهت سموم حیوانی و نباتی و تقویت باه اجماعی اطباء است خصوصاً با شراب وید ستور طلا کردن آن الخواص آشامیدن منقوع یکد رهم آن در شیون تازه و شیده بقدر یک سیر صبح ناشتا و تا آخر روز چیزی نخوردن موجب عدم تاثیر سموم است مطلقاً خواه حیوانی باشد و خواه نباتی تا مدت یکسال و گویند تا مدته العمر و با آب و نمک جهت سقطة الجروح ضماد تازه و خشک آن جهت منع جراحت را تمام آنها بغایت مفید و گویند مضرر نه است مصلح آن انیسون مقدار شربت آن یک مثقال تا در مثقال یوسف بغلادی در مریاطین صنفی را بیان نموده که در شام بهم میرسد و آن بهنجی است شبیه بسورنجان صلب و عظیم و چون بخنایند نرم میباشد و در

رفع اثر سموم در عرض سال مخصوص بآن دانسته * فصل ————— ل الجاء مع السمين اللمهله *

* حسك * بفتح حاء و سین مهملتین و سکون کاف و آنرا شکو منج و شکر منج نیز و بشیرازی حار و سحر و ک و با صفهانی مرداد و در مغرب حمص الالمی و بفارسی خار خشک و بهندی کوکهر و دشت چنگهار یعنی در پای قیل چون بتلک فریاد بر آورد * ما شیت آن بی و بستانی میباشد بری آن در خرابها و نرد یک آبها و بهشها میرود شبیه بنبات هند وانه و شاخهای آن خاردار از منسط و بر روی زمین و برک آن که نزدیک خارهای آن ریخته شبیه ببرک زیتون و نفوذ و طعم ظاهر آن و شبنمی که بران می افتد ترش و جرم آن بیمزه و با اندک عفوصت و ثمر آن سه پهلوی اطراف آن نیز مانند خار و مغز آن از نفوذ گوچتر و سفید رنگ و بستانی آن در بهرها میرود و شاخهای آن مرتفع از روی زمین و خارهای آن ریزه و شاخهای آن طولانی و طرف بالای شاخها غلیظ تر از طرف اسفل و بر آنها پییزی ریخته بباریکی موی و مجتمع شبیه بخوشه و ثمر این نیز شبیه بشیر آن بهترین آن بستانی آن است * طبیعت آن مرکب القوی از جوهر رطب اندک و یابس بسیار و حرارت لطیف و گرم و خشک در اول نیز گفته اند * افعال و خواص آن اعضاء الغذاء و البغض و السموم و غیرها جالی و مدبول و مسکن درد مثانه را فزاینده منی و مفتت حصاة کرده و مثانه و منصف رادع و ملین و رافع قولنج حار و مانع انقباض مواد و با شراب جهت دفع ادویه سمیه نباتیه و آشامیدن عصاره برک و بهج و ثمر تازه آن بنماها جهت ترخه مجاری بول را تحلیل که بفارسی سوزنک و بهندی سوزاک نامند و تقویت باه و تغذیت حصاة و عسر البول و قولنج و عصاره آن مستعمل در اکتحال مبرده و میخفه و رادعه و مضغه بعصاره آن با عسل جهت قلاع و عفونت دهان و وجع لثه و اورام عسل خلقوم نافع و ضماد عصاره طایع آن جهت ادع ورم جار و منع حد و ث آن و ریختن مواد با عصاره و در مثقال عصاره خشک بری با شراب جهت سم افعی و با شیدن آب طایع آن جهت بر طرف کردن کیک بغایت مؤثر و چون نخورد راد آب تازه آن مکرر پرورده کنند در تقویت باه ببعیل مقدار شربت آن تا پنجد رهم مضر سر مصلح آن بادام و روغن کنجد و تخم آن در جمیع افعال مانند عصاره گیاه آن و روغن آن که آب گیاه آنرا با روغن کنجد طبع دهند بد ستور مقرر طلائی آن و آشامیدن و تحقیق

بن آن جهت تقویت باه و در دفعه اول و ثانی و سار و در دگر و کرد و در عسر البول و چکانیدن و مالیدن آن در احلیل و عانه و کمر جهت خاصه کرده و متعانه مؤثر مقلد از شربت آن هفت مثقال با میختم یا هسل یا بنید و چون تخم آنرا که حسک اند یا منک یا شیر تاز سه مرتبه طبع نمایند و هر مرتبه خشک کنند در تقویت باه بهیمیل است

محسل * بفتح حا و سین مهملین و سکون لام و کسر خانیز آمه * بیونانی جسمی نامند * ماهیت آن گیاهی است شبیه بصغری و برک آن در راز و بر کتر از آن و تیره رنگ * طبیعت آن درد و کرم و خشک * افعال و خواص آن بخت آن مغزی محل و هاضم و مصالح طعام فاسد شد و جهت خشبوئی دهان و آرزو و با شراب جهت کزیدن رتیل و غریب مغید مقلد از شربت آن تا پنج روز و زیاده بر آن نیز مجوز است

حسوس * بتشید و او و حسوس وزن فعول لیر آمده * ماهیت آن غله ای است که از حبوب و غیر آن ترتیب میدهند رفیق و طریق قهوه تناول مینمایند و بفارسی حریره نامند و در قرابا دین انواع آن ذکر یافت *

*** فصل الالحاء مع الشین المعجمه ***

حشیشة البراغیت * بفتح باه موحد و راء مهمله و الف و کسر تخمین معجمه و سکون باه مثناة تحتانیة و ثاء مثناة بلغة شام گیاه دوقس و نامند و در عراق مراد از آن گیاهی است که یکراذفع مینماید و در طبرستان یک و لرش نامند و قسمی از دوقس را شمرده اند **حشیشة الد اخس** * بفتح دال مهمله و الف و کسر خاء معجمه و سکون سین مهمله لغت عربی است بیونانی فاروقیا نامند * ماهیت آن گیاهی است مثبت آن سنگلاخها و برک آن شبیه برک عدس و از آن بزرگتر * طبیعت آن در

آخردوم کرم و خشک * افعال و خواص آن محلل و ملطف ضما د آن جهت معفه و قروح شهیدیه و د اخس نافع است **حشیشة الزجاج** * بضم زای معجمه و فتح جیم و الف و جیم درومی کسین و اهل اندلس حقیقه و حقا و بفارسی گیاه آکینه نامند * ماهیت آن گیاهی است که در شوره زار و محوطها و غرابها میروید شاخهای آن باریک مانند بسترخی و برگ آن خشن و مزغب و بر شاخهای آن چیزی شبیه بتم بقل و برنج و خشن و بسیار تلخ و بزرگامه می چسبند * طبیعت آن درد و سرد و خشک * افعال و خواص آن محلل اورام و رادع و مفتوح سد و جالی و قابض و چرک زجاج را با نکه زائل میگرداند و ازین جهت آنرا حشیشة الزجاج نامند و تجویبی بد و ارقیه از عصاره آن با شکر جهت سرفه کهنه بسیار مؤثر و ضما د عصاره آن جهت آرام حاره و بواسیر و با سفید آب جهت حمرة و سله و قیر و طی آن با روغن حنا و پیه بز و مالیدن برک آن جهت قوبا و غرغره آن جهت ورم لوز قین و با روغن گل جهت درد گوش مفید مضر سر مصلح آن نبات و خشخاش مقلد از شربت آن تاد و مثقال است

حشیشة العلق * بفتح عین مهمله و لام و سکون فاف امین الد و له گفته که آنرا در کیلان خنفس نامند و از جمله پودنه است و در مازندران اوجی گویند * ماهیت آن نباتی است شبیه بسوسنبر و مائل بسایه و خشبو با لجامیه اخراج زاوی در حلق مانده نماید و در سایر افعال تویترا از اقسام فود نه است

حشیشة اللمون * بفتح میم و سکون عین مهمله و کسر دال مهمله و سکون نون و آنرا ریش سمنند و نامند * ماهیت آن گیاهی است سفید و صلب و قریب بصلابت سنگ و چون شکسته شود اجزای آن ریزه گردد و با روغن چون مشتعل گردد شدت آن و طرف نشود * افعال و خواص آن جالی و مورت صحت و طراوت جلد است و داخل ضمادات ملوکی

فصل الحاء مع الصاد المهملة

من لایند

حضاة * بفتح حاء صاد مهملتین والفاء وباء مثناة غیر قابلية بفارسی سنکریزه و بهندی پتهری و کنکریز نامند * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن رادع و مجفف و ذرور سائید * آن مانند غبار جهت نرف الدم جراحات و دفع ضرر آن مفید و انداختن آن در کوزه آب مصلح غلظت آن و مقوی احشاست

حصرم بکسر حاء و سکون صاد و کسر راء مهملتین و سکون میم بفارسی غوره نامند * ماهیت آن انکور خام فارسی سبز ترش است هر نوع که انکور باشد * طبیعت آن دیرا دل دوم سرد و رآخو آن خشک و عصاره آن سرد تر و خشک تر از آن قاسوم * افعال و خواص آن مطلق حرارت خون و صفراء و قاع صفراء و مقطع بلغم حاصل در معده و حایس طبع و مانع انصباب مواد و مقوی جگر و بدن و رافع تشنگی و سستی اعصاب و ضماد سائید * خشک آن جهت خشبو کردن عروق و حصف و منع تولد آن در آن سال ثلثا و جوش و خارش و سستی بدن نافع و مضعف معده سرد و مضر باه و موال و ریاح و مغص و مورث عطش در بعضی از جده بجهت تکثیف آن اجزای معده را مصلح آن کلقلند و انیمون و الجیر بدل آن ریاس و حماض و اترج و رب آن قاطع تشنگی و مسکن حرارت و التهاب معده و جهت اسهال مزاجی و برا تکمیل اشتها و حفظ جنین و تقویت احشاست و منع غشیان صفراوی و خمار و منع قبول مواد و بار بار انا را میخوش جهت صفراوی مجرب و عصاره آن که در آفتاب خشک کرده باشند جهت خنای و ورم خنجره و لاهه و قلاع دهان و رعان و رفع الدم و با آب کنند نا جهت تجفیف دانه بواسیر و فروزجه آن جهت تنقیه و اصلاح رحم و با سحر که جهت نوا صبر و قطور آن جهت چرک کوش و غرغره آن جهت ورم حلق و اکتحال آن جهت معده و خشونت اجفان و تا کل آن و حقه آن جهت ترحه و معا و سیلان رطوبات رحم مفید و در سائر افعال مانند رب آن و آب آن در افعال مانند عصاره آن و مقوی قوت ماسکه معده و چون توتیا را با آن پرورد کنند و بدستور سائر ادویه عین را بغایت مقوی فعل آنست مضر سینه و مورث سعال مصلح آن کلقلند و شربت خشخاش مقداره شربت از عصاره آن يك منقال بدل آن آب سیمب ترش و سماق و شراب آن که از آب غوره قریب بشیرینی و رسیدگی سه جز و وعسل کف گرفته یکجز و ترتیب دهند بدین طریق که سه چهار روز در آفتاب کنند تا بجوش آید پس صاف کرده در خم نموده در آفتاب کنند از دل تا برسل تا بضع و مقوی معده و مشف رطوبات رحم و جهت بطوع هضم و استرخای معده و قولنج ثقلی و و با و در سائر افعال مانند عصاره آنست و کهنه یکساله و زیاده آن بهر و قوی تر تازه آنست و بدستور چون با آتش بقوام آورند و شربت سازند

حصی لیان الجاری * بفتح حاء و کسر صاد مهملتین و سکون یاء مثناة تحتانیة و ضم لام و فتح باء موحد و الف و ضم نون و لام و فتح جیم و الف و کسروا و سکون یاء و فارسی حسن لیه و بهندی لیان نامند * ماهیت آن صمغ ضرر یمنی است و کام عبارت از آن است و در ضرر و مذکور خواهد شد و انطاکی نوشته که امل این صناعت تحقیق نکرده اند و من بعد از مشقت بسیار تحقیق و تشخیص نمودم که صمغ ضرر است و در اول تکون بقدر دانه کند م میباید و بند ریج بقدر خربزه میشود و بوی آن مرکب از بوی مصطکی و کند روخو شویترین صمغها است چون در آتش اندازند از بخورات طمیه است و بهترین آن آنست که خوشبو و سفید مائل بسرخ و سیاهی باشد و معشوش بمصطکی و کند رو صمغ مینماید و فرق آنست که چون در آتش اندازند اصلی آن خوشبو میباشد بخلاف معشوش * طبیعت آن در دوم گرم و در اول خشاک * افعال و خواص آن القلب مقوی دل و مورث سرور شراب و بخور الفم بخالین آن جهت رفع قلاع دهان

و تقویت دهنه و سرفه را پس طلای آن جهت حبس نزلات الاذن قطور آن بار و غنیهای مناسب جهت در دگوش بارد ابله و والد ماغ و المعده آشامیدن آن جهت امراض هضم و هضمه رطوبی و تقویت دماغ و معد و اذابت رطوبات و تحلیل آنها و رفع منقبض و تقویت آلات تناسل و مقعد و الزینه اعتدال بدن جهت تقویت بدن و حفظ هوای ارا فتاد ن مقدر شربت آن تا دو درهم بدل آن لادن و مصطکی با انصافه و مصدع محرورین مصلح آن روغن بنفشه و خشخاش است

* فصل در الحاء المهملة مع الضاد المعجمة *

* **حفظ** * بضم حاء مهملة و ضاد و سکون صاد و بکر معجمتین * ماهیت آن در نوع است مکی و هندی مکی را بیونانی لوفیون نامند و آنچه مشهور است آنست که عصاره بزرگ و تخم نباتی است خاردار قریب بسه ذرع پوست آن کاهی رنگ برک آن شبیه بنفشه و ثمر آن شبیه بغلغل و سیاه و اماس و طعم آن تلخ و گویند برک آن مدور اندک ضخیم و سر برک آن اندک فرو رفته و منبت آن وادی عرفات است گیاه آنرا بالتمام از بیخ و برک و تخم و ساق گرفته و خرد کرده در محوضی میخسایند پس خوب لک کوب میکنند و صاف کرده میکنند آنرا تا در آن نه نشین کرد پس صافی زلال آن را گرفته طبع میخسایند تا قریب با نفعادر سد پس در خیکچهها پر نموده سر آنرا بسته با طراف میپزند و این را خلوان مینامند و دردی آنرا از بالا یش میکند و اندک تاریشها و اجزای غلیظه آن جد اگر در پس اندک طبعی میدهند که قریب با نفعادر سد کولها میسازند و این را حصص مینامند و از بعضی ثقة شنیده شده و تحقیق همین است که گیاه آن بعینه گیاه غلب است که بد ستور من کور مرتب مینمایند و بعضی مغشوش و بعضی محجول از برک مورد و صبر و سقوطی از هر یک سی مثقال و مر مکی بیست و پنج مثقال و زعفران بیست مثقال و دو شاب یک من تبریزی میسازند و فرق میان آن و اصلی آن آنست که رنگ بیرون اصلی زرد مائل بسیاهی و اندرون آن مائل بسرخسبی و چون در آب حل نمایند کف آن بزرگ خون میباشد و طعم آن با قبضیت و تلخی و چون در آتش بد اندک ملتهب گردد و محجول و مغشوش آن بخلاف آن باشد و با آتش ملتهب نشود * **طبیعت آن** در حرارت و برودت معتدل و در د و م خشک * **افعال** و خواص آن قابض و رافع و محلل و مبرد و تحلیل آن که تر از ردع و آشامیدن آن جهت اورام باطنی و اسهال قطع سیلان رطوبات و عرق و احتباس خون و نفث سینه و سرفه و درد جگر و برقان اسود و زحیر و ادرا حوض و بواسیر و حرارت کرده و قرحه مجاری بول و التهاب و تشنگی و کزیدن سک و بوانه الاذن قطور آن جهت منع سیلان رطوبات و چرک از گوش الغم مضغه آن جهت تقویت لثه مسترخیه و غرغره آن جهت ورم حلق العین اکتحال آن جهت جرب و حکه و سلاق و د معه ورم و ضعف بصر و منع نزله اعیناء الغنای طلای آن جهت شقاق و قرحه مقعد و سحج کل اعضا و حقه آن جهت اسهال مزمن و قرحه امعانا فاع و قرشی در شرح قانون گفته که حصص با وجود آنکه منع نزف الدم میکند اما در ر حیض مینماید مضر سپرز مصلح آن انیسون و حماما مقدر ار شربت آن از نیم مثقال تا یک درهم بدل آن حصص هندی است *

* **حفظ** * هندی * بهندی و سورت نامند * ماهیت آن بعضی گفته اند که عصاره فیل زمرج است و تحقیق آنست که غیر آنست صاحب دستور الاطباء نوشته بهترین آن آنست که در نکر کوت و نواح لا مور از شیر و هلیله تازه سازند و صاف باشد و در کتاب دیگر دیده شده که در نواح لا مور و نکر کوت از شیر و هلیله تازه و شیر میسازند و حکیم عبدالحمید در ماهیه تعریف نوشته که آنچه از حکمای هند و کتب معتبره ایشان تحقیق شده آنست که عصاره دار هلد است که در ر هلد تازه

را نیم گرفته در آب میجو شاند تا تمام قوت آن در آب باز داده شود پیش صاف نموده مساوی آن شیر را و داخل کرده
میجو شاند تا غلیظ و منعقد گردد و با طراف میبرد و بعضی گفته اند معنی رسوب بهندی رس او نه است زیرا که رس بمعنی
عصاره وارته بمعنی جو شاندین است و چون آن عصاره است و بطبع مرتب میماند لهذا اسمی بد آن گشته و آن عصاره
برک چند نباتی است بعضی شبیه ببرک خلبه و خاردار و بعضی شبیه بخرفه خرد و ضخیم تر از آن و بعضی شبیه بهند قوقی
که بهندی که پور نار پس که پره نامند در هار نهایی چوبی بزرگ گویند آب آنرا گرفته صاف کرده طبع میدهند تا بسرحال نهاد
رشد و بر برگهای عریض طولانی سبز بستی رنگ ریخته خشک میماند و با طراف میبرد و آن برک بشکل که برک دار هلد
باشد و رنگ رسوب تازه خالص زرد می باشد * طبیعت آن قریب بطبیعت مکی است و گفته اند سرد و خشک است
* افعال و خواص آن نیز قریب بدانست و جهت امراض چشم و تقویت با صره و تحلیل او رام حاره و بشور
و تسکین حلات خون و صفرا و قی و فواق و اسهال بواسیری و ورم لحال و دفع سحوم نافع و آشامیدن محلول مقدار نیم
درهم آن با آب برک ککرونه که گیاه هندی است مقدار پنج شش مثقال خصوصا که شب در آن بخیسند و صبح مالیده
صاف کرده نیم گرم بیا شام جهت حبس خون بواسیر و اسهال بواسیری و اسهال الدم و سحج امعاء و ملای محلول آن در
آب نیم گرم جهت وجع بین الکتفین و تحلیل او رام حاره و بشور مجرب و اهل هند جهت سحج اطفال درادویه ایشان
داخل میماند و میخورانند و محبوب رسوب در قرابا دین مذکور شد و قتیله آن که یکوزن آنرا با هم وزن آن ثمنیم که
بهندی نمولی گویند باریع وزن آن زرباد گرفته در آب برک ککرونه سفید خوب حل کرده قتیله ها سازند بقدر دند
انکشت خنصر و خشک نموده در شیشه کرده سر آنرا محکم بسته نگاه دارند عند الحاجة یکی بردارند بد جهت تسکین وجع
بواسیر و حبس خون مجرب است

فصل الحاء المهملة مع اللام *

* حلاب * بضم حاء مهملة وفتح لام و الف و باء موحده * ماهیت آن گیاهی است بقدر رشبری برک و شاخهای آن
بسیار باریک و گل آن بسیار ریزه سفید و تخم آن بقدر رخرد لی منبت آن اکثر امکنه خصوصا اطراف عمارات و خرابها
* طبیعت آن در هم سرد و خشک * افعال و خواص آن ضد آب آن با آرد کندم جهت استحکام عضو مکسور و
گرفته و بد رفته و مانده و سست شده و با حنا جهت خارش کف دست اطفال و غیر اطفال و مانع زیاده شدن آن جهت
سیلان زرد آب ازان مفید *

* حایبه * بضم حاء مهملة و سکون لام و فتح باء موحده و ها و فریقہ نیز خوانند و در کیلان خلبه نخای معجمه و با صلهان
شنبایله و در شیراز شملیز و بهندی میتهی نامند * ماهیت آن از محبوب معروفه است و گیاه آن تا بقدر زدرعی و شاخهای
آن باریک و برگهای آن ریزه صنوبری شکل زاویه آن متصل بشاخ و قاعده آن بالا و طعم آن مائل بتلخی و بوی آن تند و
تخم آن لعابی و بوی آن نیز شبیه بوی برک آن و در غلای شبیه بغلاف تخم یرب و اندک پهن و کوچکتر از آن و اندک زرد
رنگ و ریزه مربع اندک پهن و غیرا ملس و غیر مستوی و ماکول و برک آنرا نیز ریخته میخورند و با گوشت لذیذ میباش
و بعضی برای حلات طعم و کم شدن تلخی و رائحه آن اولاً برک آنرا اندکی در آب جوش داده و آن آب را ریخته پس بادر پیاز
گوشت بریان کرده میخورند * طبیعت آن در دوزم گرم و خشک و باره و بخت فضیه * افعال و خواص آن برک
آن منضم و ملین و مدبول و حیض و جهت امراض بارده و سوء القویه و استسقاء و سردی و ورم طحال و درد کبر

و حکم و رحم و برودت و مثانه و تقطیر البول و ضا^ء آن جهت تفریق موی نافع و خوردنی آن با نان مانع تلین آنست و تخم
آن ملین و منضج و محلل و مبہی و مد ریح و مقوی رت^ه الا^فد و المعدة مطبوخ آن با عسل مسهل و جهت مراد محتبسه بمینه
و سرفه و ربو و عوار^ه النفس و بواسیر و ا^ل ورام باطنی و کسر ریاح و دفع بلغم لزج از سینہ و تنقیہ امعاء مطبوخ آن یا تمر منحل^ل
و مویز را نجیر که آب آن را بعد طبع صاف نموده با عسل بقوام آورده باشند جهت ضیق النفس و تصفیہ صوت و فرورج
مینہ و در آن که مزمن شده باشد با آب پرسیاوشان مجرب خوردن آن یا موی پیش از طعام و بعد ستر با عسل شکم
براند و اخلاط را دیده دفع کند اعضاء النفس طبع آن بپتھائی و یا با ادویہ مناسبہ جهت تسهیل ولادت وادرار بول و حیض
و مل ارمیت خوردن آن بآرد کند م و شکر و عسل سرشته جهت تسخین بدن و اصلاح حال کرده موثر و آب طبع آن با پنج درم
فوة جهت نیکوئی را کف بر آرد و تلین طبیعت و رفع سستی و شکستگی اعضا را در ار حیض و لیکن مفسد را کف عرق و بول است
الا^ل ورام و غیره اصما^ء دآن جهت ا^ل ورام صلبه ظاهری و باطنی و سعه و سبوسه کف و سوختگی آتش و شقاق بارد و کچی ناخن
و درم سوز و رحم و رفع اسقاط موی و سائر آثار جلد به وض^{اء} دارد آن با بوره ارمنی جهت تحلیل طحال و یا نجیر جهت کشدن
دمل و با آرد جو و روغن کل سرخ و سرکه جهت ا^ل ورام حاره و با عسل جهت بارده و ملای آن جهت رفع چرک و نیکوئی
رنگ رخسار و با مویز جهت منع تولد ثمل و قطر رقیق آن در آب جهت دفعه و سلاق و حمور و بقایای ورم چشم و تطویل
طبع آن و بعد ستر و جلوس در آن جهت تسهیل ولادت و اسقاط موشیمه و تنقیہ رحم و فرج^ه آن با پیله قاز جهت تلین صلابت
رحم و قفغش^ه نم آن و شستن سر با آب طبع آن جهت جعودت موی و زوال حزاز و زورج و طبعه نافع و اکثرا^ء آن مصلح و مغش
و مضر از میان مصلح آن سکنجبین حامض و انیسون و میکلن ا^ل نار میخوش و منور و الزاج را استعمال بوک آن بدن کاسنی
جائز نیست و طبع بوک آن با برک اسفناخ و یا برک خرفه و یا بازردک نیکو مصلح است آنرا از برای مجر و الزاج و روغن
تخم آن گرم و تند و محلل و ملطف و ملین صلابت و منضج و بیله و جهت زحیر و اسهال و نخاله زدن و موی و قرصه رخسار
و با موم جهت شقاق و یا ادویه کف جهت جلای بشرة موثر است

اورام بارده در ملین طامع و آشامیدن می منتقل از آب مطبوخ آن مصلحت رطوبات مائیه و مرط و صفا آن محلول
قوی و گفته اند حمل بزرگ ماده آن بعد از ظهور و خوردن بیه صلب آن باعث حمل بدختر و آشامیدن بزرگ در آن و حمل
بیه صفت آن باعث حمل به حراست بالخاصیت و گفته اند سست آن مضعد باه و صلب آن مقوی آنست

حالتیست * بکمر خاء مهمله و سکون لام و کمر ثاء مثناة فوقانیة و سکون یاء مثناة تحتانیة و ثاء مثناة فوقانیة و ثاء مثناة تحتانیة و ثاء مثناة فوقانیة و ثاء مثناة تحتانیة
انگزد و انغوزه و با صدهائی انگشت کند و بپند می بیند نامند **ماهیت آن** در نوع میباشد طیب و منتن و طیب آن صمغ
انجلیان سفید است که آنرا کوله پرنامند و منتن آنرا گویند صمغ انجلیان سیاه است که بفارسی کماة نامند و بهترین آن
طیب آنست و بهترین منتن آن صاف شفاف مائل به سرخی تند بوی با شاعت است که چون در آب حل کنند مانند شیر
شود و زبون و منشوش آن رنگ آن سبز و بوی آن مانند بوی کدنا و طعم آن کویه باشد و گویند منتن آن بدین اوصاف است
و منشوش بکمیج و آرد باقی می نمایند منتن آن هوات **طبیعت آن** کرم در اول چهارم و خشک در آخر دوم و منتن آن
خشک در سوم و با قوت تر با قیه و سفیه **فعال و خواص آن** امراض الراس آشامیدن آن جهت امراض بارده
و مالمیه مانند فالج و رعشه و صرع و خدر و تملد و ام الصبیان و امثال اینها و با فلفل و سد اب جهت کزاز و با شراب جهت
امراض اعصاب و با سکنجبین جهت فالج و خدر و بشرط ادمان و بلع نمودن سه قیراط آن مزوج با موم جهت فالج نافع
امراض چشم و گوش و بینی و دهان و حلق و عنبره و صدر و معدة و کبد و طحال و مزاره و اکثماله آن باعث جهت قوت
یا صره و نزول آب و بیاض و غلظه و قطره و جوشانید آن در روغن زیتون جهت درد گوش و کوفه گفته و دوی و طنین
و بازنجار و زاج جهت بردن کرم و شکر زباده که در بینی متکون شود و کد اشتن آن بر دندان کرم خورد و جهت تسکین درد
و ریزانیدن آن و طلای آن از خارج نیز مسکن درد آن و مضمضه بطبیخ آن با نجیر و زرافه جهت درد دندان کرم خورده و
غرغره آن باعث حمل جهت ورم لثه و با سکه جهت اخراج زایوی در حلق مانده و باز در تخم مرغ جهت سرفه خشک و درد پهلو
و تنهائی زیاده و دویه منامیه جهت تحت الصوت و خسرونی حلق و شوصه بلغمی و آشامیدن محلول آن در آب جهت تصفیه
صوت اعضاء الغل آشامیدن آن مذیبه مر جامله و محال و برا کند و کنند و ریاح و با سکنجبین جهت جمود شمر و با قوا بعض
جهت اسهال رطوبی و با دویه مناسب جهت مغض ریحی و با غمی و قولنج و تحلیل ریاح و بوی کد کی آنها و اخراج اقسام کرم
معدة و تغذیه خون و بواسیر و برود فیه معلله و جگر و سوز و استسقا و سستی بدن و خوردن مقداری آن و با کمتراقل
برداشت مزاج که در جوف خمیر نان پیخته گذاشته بلع نماید تا چند روزی هم جهت تحلیل استسقا و بارده مزاج که باشد
خصوص زقی و طبعی نافع و با نجیر جهت برقران سدیم و آب بارنگ جهت رفع چرک و در پهلای امراض ورم و اورام
و قوبا و ثلیل و سوز و غیره و آشامیدن آن با موم و فلفل جهت کشودن بول و حیض و بخور و محلول آن جهت اخراج جنین
میت و کد اشتن آن بر اورام بعد شکافتن آنها جهت اخراج اجزای غلیظه آن و صمد آن با نجیر خشک و سکه جهت قویا
و با قیر و طی جهت ثلیل و غل و مسباریه و صمد آن جهت داء الثعلب و با آب خاکستر و آب دریا جهت شکاف غل و
طلای آن جهت زخم کزید و سکه دیوانه و منع مغاربت هوام و رفع مصرت پیکان زهر دانه و مانند آن و بد سوز و با شیر و جنطیانا
جهت کزیدن سکه دیوانه و با روغن زیتون جهت کزیدن عقرب و رتیلان و کد اشتن آن کی از آن در میرا تحلیل باعث
تقویت و نعوظ تمام و مالمین محلول آن در روغن زیتون بر تحلیل در وقت مقاربت باعث کمال لذت جانین خصوصاً که در

روغن زیتون مدتی بیند از آن رو در شیشه کرده در آفتاب گذارد پس استعمال نماید الحی آشامیدن آن جهت تب ریح
الزیتون آشامیدن آن با ماکولات جهت تب کولی و تبک رخسار نافع مقدر ماع و جگر مصالح آن انارین و انیسون و مضر سهل و
مصلح آن که در اوردی آن مضر محرورین مصالح آن بنفشه و نیلوفر و آب صیب و شربت صندل مقدار شربت آن از یک عدسه
تا نیم مثقال بدل آن جاوشیر و سکنج و کوبیدن مطبوخ محروث که بیع انجیل آن باشد بدل آنست و کوبیدن از خواص آنست
که چون در بارچه بسته در ممر آب گذارد مانع تگون کرم است در آن و همچنین گذاشتن آن در مزرعه باعث کوبیدن هوا
است از آن موضع و بر هر چه بمالد هوا را از آن کریزان شوند و چون قدری از آن را در بیمه درختی که قطع آن متعذر باشد
گذارد آنرا میچوساند و اگر بیک نعه کفایت نشود مکرر نمایند دیگر بر نخوراند آمل مانند سقوف خانه ها و دیوارها مانند
درخت پهل و بر که در بنگاله و هند وستان بر سقوف و دیوار خانه ها بر می آیند و باندک زمانی دیوارها و سقفها و کوبیدن
و مساجد و حمام را خراب میکنند چنانچه اکثر میبندند لیکن اگر اندکی ریشه اصلی آن مانند باز سر می شود

*** حلزون *** بفتح خاء مهمله و لام و ضم زای معجمه و سکون و از وزن اسم جمیع حیوانات صد فی است و نوع کثیر آن را
بفارسی سفید میزنند و بهندی سنگه بفتح سین مهمله و خفاء نون و کاف و هاء هندی و بد آن کاغذ و پارچه را مهره و دقانی
مینمایند و بوق نیز میسازند و خر مهره که بهندی کودی کوبند که در هند و بنگاله وارد شده و غیره انجای زو معاملات و خرید و
فروخت خرد و ریزه اکثر بدل آن است خصوصاً در بنگاله و در هند فلوس بیشتر و این کمتر نیز نوعی از حلزون است *** ماهیت آن بری**
و اجزی و ذری می باشد اجزی آن بزرگ و ذری آن کوچک و هر یک با شکل مختلفه بود و بری آن چیزی است که چسبیده می باشد بکلیاها
و اشجارها و بر آنها تگون میبندد و آنرا از نطاح فروری نامند و صد فاعم از آنها است و آن مخصوص ببدن اجزی آن حیوانست
و شمع و روج و اظفار الطیب و طایس و خف الغراب و فرور و اود لپنس و صد ف و ا و بد و غیره و نیز از نطاح همه از انواع حلزون
اند *** طبیعت** جلد اجزی آن درد ورم سرد و خشک *** افعال و خواص آن** انشاء الله تعالی در صد ف مذکور خواهد شد
و گوشت آن در درم سرد و تر گوشت دینس که در مصر ام النول کوبند از اقسام بری و مستطیل است الطیف و سریع الاستحاله
بخون صالح است جهت جلد ام و جرب و حکه و جنون و سودا نافع و گوشت سائر حلزونات موافق باغم و سرد و رافع تشنگی
و التهاب صفرا امراض همین و اذن و اذنه اکتحال سوخته مجموع آن با غسل جهت رفع آثار قرحه چشم و طلای گوشت
محرق آن با قطران بعد از کندن موی و شعر منقلب مانع روئیدن آن و چکانیدن آب حلزونات کوچک نهی که بهندی
کهونکه نامند در هنگام ظهور جلدی در چشم مانع بروز آن است در آن و بعد از بروز محال و دفع آن و مسکن حدت و سوزش
و گرمی چشم و چون تازه آنرا بگیرند و بسوزن سوراخ نمایند و بر موی روئیده در چشم بچکانند آنرا زایل گردانند و چون
بر پیشانی بمالند منع زبختن مواد چشم نماید و چون بر حوالی گوش بمالند جهت دفع رطوبات زخمهای غائر آن نافع و
سوخته آنرا با سرکه چون بر پیشانی بمالند قطع رعاف نماید امراض مغده و قولنج و درد مثانه و حبس طبع فروردن گوشت
خام آن جهت درد معده و با مریجه قولنج و درد مثانه و خوردن گوشت مجفف و مستحرق آن جهت ادرار حیض نافع
الاورام و الجراحات و انصول و امثال اینها و سوء القیمه و فقرس و سم ضما د گوشت آن جهت ورم فقرس و سوء القیمه و
جذب پیکان و امثال آن و جذب زهرسک دیوانه کزیده از بدن و غلای رطوبت آن که از سوزن سوراخ کرده نزد یک آتش
گرفته باشند با مرصاف و صیر یا سوبه سرشته جهت تحلیل اورام مزمنه و التیام جراحات خبیثه ببعیل و با مروکد و نیز

جهت التیام جراحات مخصوصاً عصبانی و کوبندگی با لیسایت متخارفات صلبه را بر مهبسا زد
 * حلقا * بفتح حاء مهمله و سکون لام و فتح فاء و الف * ماهیت آن نوع از بردی است که بفارسی پیروز نامند که در آبهار وین
 و از آن حصیر و امثال آن ترتیب دهند و در حلیفه که موضعی و منزل است قریب بمکه معظمه بیشتر میشود * طبیعت آن
 در اول کرم و خشک * افعال و خواص آن شستن سر به محرق آن سه روز متوالی جهت رفع خزاز و قروح ابریه و خوردن
 پنجد رهم آن با غسل و سرکه کشند * اقسام کرم معده و معار و مفتوح سد و گفته اند با آب و غسل نیز این اثر دارد و داغ
 کردن بشاخهای آن که از آتش اغروخته باشند جهت نملء ساعیه و تکرار آن سه دفع جهت منع زیاده شدن او و رام رخوه نافع است
 * حلق * بفتح حاء مهمله و لام و سکون قاف * ماهیت آن عصاره برک نباتی است یعنی شبیه بعلیق و ثمر آن مانند خوشه
 انکورودانه آن مانند غنبل الثعلب و بعد رسیدن سرخ میکودد پس سیاه و برک آن شبیه بمر تاک و ترش و با گوشت آنرا طبع
 مینمایند و بخورند و عصاره آنرا بدین قسم میکینند که برک آنرا در تئور میکند و چون نرم گشت رطوبت آنرا افشوده
 منعقد میسازند و آن سیاه رنگ و طعم آن ترش میباشد و بهتر از آب حب الزمان است گفته اند آب آنرا در صفر مهر بزند
 و بعد از انعقاد و خشک شدن بر میدارند و با طراف میبردند * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن
 آشامیدن پنجد رهم محلول آن در سی درهم آب جهت دفع مرة صفرا و تسکین اهیبت و حرارة معده و عطش و ازاله کرب خمار
 بیعدیل مقدار شربت آن تا پنجد رهم

* فصل در الحاء الملهله مع المیم *

* حما حم * بفتح حاء مهمله و میم و الف و کسر حاء مهمله و سکون میم حقیق بستانی است و در شام حقیق نبطی و عربی دیم
 و بفارسی گویند بستان افروز است و نیز گویند غیر آنست و بهندی کلخه نامند * ماهیت آن نباتی است برک آن
 شبیه ببرک بستان افروز و از آن بزرگ تر و مختلف الالوان و خوش منظر و در باغها با بستان افروز غرس مینمایند
 و مشهور بلاله خطائی است و در تمبر بیکل عاشقان * طبیعت آن در آخراول سرد و خشک * افعال و خواص آن
 با قوت محله و رادعه و رافع سده و دماغ و زکام حادث از بلغم و صماد برک آن جهت سوختگی آتش نافع و صاحب تقویم
 گفته که حرارت معده و جگر را ساکن کرد اند و چون طبع آنرا با جلاب یا سنگبینین بپاشا منند معده و جگر را از اخلاط فاسده
 رده پاک سازد و تخم آن مقوی دل و بوشته آن بار و غن کل و آب سرد جهت اسهال مزمن مفید و اکثراً آن مضر منانه مصلح
 آن کند و مقدار شربت آن تا دو درهم بد آن بستان افروز است و روغن آن که آب برک آنرا گرفته با روغن زیتون با مناصفه
 ترتیب دهند محلل با قوت قابضه و خوردن و منقار آن جهت ریح معده و طلائی آن جهت ریح اغشیه دماغ نافع است
 * حمار اهلی * بکسر حاء مهمله و فتح میم و الف و راء مهمله بفارسی خروا لاغ و بهندی کلخه بفتح کاف فارسی و سکون دال
 مهمله و فتح هاء و هاء دیگر در آخر نامند * ماهیت آن حیوانی معروف است * طبیعت آن در اوائل دوم کرم و در
 اوائل سوم خشک و با رطوبت فضلیه * افعال و خواص آن لحم آن غلیظ و طی الهضم تراز کورخ و امراض الراس خوردن
 کباب جگر آن ناشتا جهت صرع تب ربع و آشامیدن سم سوخته آن هر روز نیم مثقال نیز جهت کزاز و صرع و بخورسم آن
 با خمر غلیظ جهت جنون و طلائی سرکین آن با سرکه بریشانی جهت رعاف و بد ستور چکافیدن عصیر آن در بینی بیهائی و
 استنشاق خشک آن که سرکه بر آن پاشیده باشند و نیز قطور آب سرکین تازه الاغ جهت صرع مفید امراض کبد مراره و
 کرده و مثانه و سموم و غیرها آشامیدن بول آن جهت درد کرده و آشامیدن عصیر سرکین آن جهت یرقان و ثقیب خصا و

اخراج چنین و مشیمه ریجوریم آن جهت عسر و آلام و آشامیدن آن جهت رفع هم و جدا هم و ضماد هم سوخته آن جهت شقاق
 مزمن و باروغن زیرین جهت خنای بر مفاصل و ناسور و سوزش و سوخته آن بازیت جهت خنای بر و شراب جهت
 کجی باطن و برص بیاض آن و ضماد پیه آن جهت رفع آثار قروح و التیام جراحت احشائیم گرم و خوردن آن و آشامیدن
 فقیع سرکه که هم از گیاه خوار در شراب جهت کزیدن عقر و ورم و مغز سر آن و باروغن زیت موی را بر ریاند و دراز کند و
 دندان آن را در زیر بالین کند اشتن خوار با آوردن سر زان شیر را زیاد کند و خون آن را نل کند و بواسیر است چون بران
 به اندک و کبودی بخور و خشخو کرد اند و مضمضه بشیر آن در دندان را تسکین دهد و آشامیدن آن سرفه کهنه خار و مل
 و دق را مغی و موی دم آنرا که در شراب اند از دل غریبه آورد و بول آنرا بر کشتی که بمالند ما میان بسیار در آن
 جسع آیند و تعلیق پوست به شالی آن بر اطفال جهت رفع نزاع ایشان و آشامیدن چرک کوش آن مقل ارشمن در رسی طفلی
 که بسیار گریه کند باعث تسکین گریه آنست و جالینوس گفته که طلای نقطه آن سه بار تا چهار بار مسقط دانه بواسیر است و کوبیدن
 چون عقر کزید و بر الاغ معکوس سوار شود و چند قدم برود و یک ستور چون در کوش آن بکوبد که مرا عقر کزید است
 باعث رفع درد آن است و چون قصب آنرا در کوزه آب ندید و کرده بر آتش کند از دل تا قریب به سوختن رسد پس سائید
 و باروغن زیتون طلا کنند جهت رویانیدن موی و دراز کردن آن بغایت مؤثر و کوبیدن چون قصب آنرا در کوزه خار و
 پخته تناول نمایند قصب را بزرگ کرد اند و از مجربات شمرده اند و دل خین قصب خشک آن جهت تب ربع نیز مجرب
 دانسته اند بشرطیکه بعد نوبه دل خین کنند و اندکی بخورند و چون نظرون و عاقر خا بران با شین و خشک کنند نیم مثقال
 آن با ماء الفطر حابس اسهال است و چون ادمان خوردن لحم آن مورت خلط سودا و امراض سوداوی است باید که شخصی
 که ناچار باشد بخوردن آن تعهد نماید بدن خود را با خراج سودا و ترطیب آن با استعمال ادهان و لعابات و چون
 تناول نماید و در بدن خود ثقلی و تمندی در یابد و زود از معدن او نکند باید که مبادرت نماید با خراج آن با استعمال
 لوزجات یا شیافات یا جوارشات مسهله ترندی و سقونیائی

۱
۲
۳
۴
۵
۶
۷
۸
۹
۱۰
۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰
۱۰۱
۱۰۲
۱۰۳
۱۰۴
۱۰۵
۱۰۶
۱۰۷
۱۰۸
۱۰۹
۱۱۰
۱۱۱
۱۱۲
۱۱۳
۱۱۴
۱۱۵
۱۱۶
۱۱۷
۱۱۸
۱۱۹
۱۲۰
۱۲۱
۱۲۲
۱۲۳
۱۲۴
۱۲۵
۱۲۶
۱۲۷
۱۲۸
۱۲۹
۱۳۰
۱۳۱
۱۳۲
۱۳۳
۱۳۴
۱۳۵
۱۳۶
۱۳۷
۱۳۸
۱۳۹
۱۴۰
۱۴۱
۱۴۲
۱۴۳
۱۴۴
۱۴۵
۱۴۶
۱۴۷
۱۴۸
۱۴۹
۱۵۰
۱۵۱
۱۵۲
۱۵۳
۱۵۴
۱۵۵
۱۵۶
۱۵۷
۱۵۸
۱۵۹
۱۶۰
۱۶۱
۱۶۲
۱۶۳
۱۶۴
۱۶۵
۱۶۶
۱۶۷
۱۶۸
۱۶۹
۱۷۰
۱۷۱
۱۷۲
۱۷۳
۱۷۴
۱۷۵
۱۷۶
۱۷۷
۱۷۸
۱۷۹
۱۸۰
۱۸۱
۱۸۲
۱۸۳
۱۸۴
۱۸۵
۱۸۶
۱۸۷
۱۸۸
۱۸۹
۱۹۰
۱۹۱
۱۹۲
۱۹۳
۱۹۴
۱۹۵
۱۹۶
۱۹۷
۱۹۸
۱۹۹
۲۰۰
۲۰۱
۲۰۲
۲۰۳
۲۰۴
۲۰۵
۲۰۶
۲۰۷
۲۰۸
۲۰۹
۲۱۰
۲۱۱
۲۱۲
۲۱۳
۲۱۴
۲۱۵
۲۱۶
۲۱۷
۲۱۸
۲۱۹
۲۲۰
۲۲۱
۲۲۲
۲۲۳
۲۲۴
۲۲۵
۲۲۶
۲۲۷
۲۲۸
۲۲۹
۲۳۰
۲۳۱
۲۳۲
۲۳۳
۲۳۴
۲۳۵
۲۳۶
۲۳۷
۲۳۸
۲۳۹
۲۴۰
۲۴۱
۲۴۲
۲۴۳
۲۴۴
۲۴۵
۲۴۶
۲۴۷
۲۴۸
۲۴۹
۲۵۰
۲۵۱
۲۵۲
۲۵۳
۲۵۴
۲۵۵
۲۵۶
۲۵۷
۲۵۸
۲۵۹
۲۶۰
۲۶۱
۲۶۲
۲۶۳
۲۶۴
۲۶۵
۲۶۶
۲۶۷
۲۶۸
۲۶۹
۲۷۰
۲۷۱
۲۷۲
۲۷۳
۲۷۴
۲۷۵
۲۷۶
۲۷۷
۲۷۸
۲۷۹
۲۸۰
۲۸۱
۲۸۲
۲۸۳
۲۸۴
۲۸۵
۲۸۶
۲۸۷
۲۸۸
۲۸۹
۲۹۰
۲۹۱
۲۹۲
۲۹۳
۲۹۴
۲۹۵
۲۹۶
۲۹۷
۲۹۸
۲۹۹
۳۰۰
۳۰۱
۳۰۲
۳۰۳
۳۰۴
۳۰۵
۳۰۶
۳۰۷
۳۰۸
۳۰۹
۳۱۰
۳۱۱
۳۱۲
۳۱۳
۳۱۴
۳۱۵
۳۱۶
۳۱۷
۳۱۸
۳۱۹
۳۲۰
۳۲۱
۳۲۲
۳۲۳
۳۲۴
۳۲۵
۳۲۶
۳۲۷
۳۲۸
۳۲۹
۳۳۰
۳۳۱
۳۳۲
۳۳۳
۳۳۴
۳۳۵
۳۳۶
۳۳۷
۳۳۸
۳۳۹
۳۴۰
۳۴۱
۳۴۲
۳۴۳
۳۴۴
۳۴۵
۳۴۶
۳۴۷
۳۴۸
۳۴۹
۳۵۰
۳۵۱
۳۵۲
۳۵۳
۳۵۴
۳۵۵
۳۵۶
۳۵۷
۳۵۸
۳۵۹
۳۶۰
۳۶۱
۳۶۲
۳۶۳
۳۶۴
۳۶۵
۳۶۶
۳۶۷
۳۶۸
۳۶۹
۳۷۰
۳۷۱
۳۷۲
۳۷۳
۳۷۴
۳۷۵
۳۷۶
۳۷۷
۳۷۸
۳۷۹
۳۸۰
۳۸۱
۳۸۲
۳۸۳
۳۸۴
۳۸۵
۳۸۶
۳۸۷
۳۸۸
۳۸۹
۳۹۰
۳۹۱
۳۹۲
۳۹۳
۳۹۴
۳۹۵
۳۹۶
۳۹۷
۳۹۸
۳۹۹
۴۰۰
۴۰۱
۴۰۲
۴۰۳
۴۰۴
۴۰۵
۴۰۶
۴۰۷
۴۰۸
۴۰۹
۴۱۰
۴۱۱
۴۱۲
۴۱۳
۴۱۴
۴۱۵
۴۱۶
۴۱۷
۴۱۸
۴۱۹
۴۲۰
۴۲۱
۴۲۲
۴۲۳
۴۲۴
۴۲۵
۴۲۶
۴۲۷
۴۲۸
۴۲۹
۴۳۰
۴۳۱
۴۳۲
۴۳۳
۴۳۴
۴۳۵
۴۳۶
۴۳۷
۴۳۸
۴۳۹
۴۴۰
۴۴۱
۴۴۲
۴۴۳
۴۴۴
۴۴۵
۴۴۶
۴۴۷
۴۴۸
۴۴۹
۴۵۰
۴۵۱
۴۵۲
۴۵۳
۴۵۴
۴۵۵
۴۵۶
۴۵۷
۴۵۸
۴۵۹
۴۶۰
۴۶۱
۴۶۲
۴۶۳
۴۶۴
۴۶۵
۴۶۶
۴۶۷
۴۶۸
۴۶۹
۴۷۰
۴۷۱
۴۷۲
۴۷۳
۴۷۴
۴۷۵
۴۷۶
۴۷۷
۴۷۸
۴۷۹
۴۸۰
۴۸۱
۴۸۲
۴۸۳
۴۸۴
۴۸۵
۴۸۶
۴۸۷
۴۸۸
۴۸۹
۴۹۰
۴۹۱
۴۹۲
۴۹۳
۴۹۴
۴۹۵
۴۹۶
۴۹۷
۴۹۸
۴۹۹
۵۰۰
۵۰۱
۵۰۲
۵۰۳
۵۰۴
۵۰۵
۵۰۶
۵۰۷
۵۰۸
۵۰۹
۵۱۰
۵۱۱
۵۱۲
۵۱۳
۵۱۴
۵۱۵
۵۱۶
۵۱۷
۵۱۸
۵۱۹
۵۲۰
۵۲۱
۵۲۲
۵۲۳
۵۲۴
۵۲۵
۵۲۶
۵۲۷
۵۲۸
۵۲۹
۵۳۰
۵۳۱
۵۳۲
۵۳۳
۵۳۴
۵۳۵
۵۳۶
۵۳۷
۵۳۸
۵۳۹
۵۴۰
۵۴۱
۵۴۲
۵۴۳
۵۴۴
۵۴۵
۵۴۶
۵۴۷
۵۴۸
۵۴۹
۵۵۰
۵۵۱
۵۵۲
۵۵۳
۵۵۴
۵۵۵
۵۵۶
۵۵۷
۵۵۸
۵۵۹
۵۶۰
۵۶۱
۵۶۲
۵۶۳
۵۶۴
۵۶۵
۵۶۶
۵۶۷
۵۶۸
۵۶۹
۵۷۰
۵۷۱
۵۷۲
۵۷۳
۵۷۴
۵۷۵
۵۷۶
۵۷۷
۵۷۸
۵۷۹
۵۸۰
۵۸۱
۵۸۲
۵۸۳
۵۸۴
۵۸۵
۵۸۶
۵۸۷
۵۸۸
۵۸۹
۵۹۰
۵۹۱
۵۹۲
۵۹۳
۵۹۴
۵۹۵
۵۹۶
۵۹۷
۵۹۸
۵۹۹
۶۰۰
۶۰۱
۶۰۲
۶۰۳
۶۰۴
۶۰۵
۶۰۶
۶۰۷
۶۰۸
۶۰۹
۶۱۰
۶۱۱
۶۱۲
۶۱۳
۶۱۴
۶۱۵
۶۱۶
۶۱۷
۶۱۸
۶۱۹
۶۲۰
۶۲۱
۶۲۲
۶۲۳
۶۲۴
۶۲۵
۶۲۶
۶۲۷
۶۲۸
۶۲۹
۶۳۰
۶۳۱
۶۳۲
۶۳۳
۶۳۴
۶۳۵
۶۳۶
۶۳۷
۶۳۸
۶۳۹
۶۴۰
۶۴۱
۶۴۲
۶۴۳
۶۴۴
۶۴۵
۶۴۶
۶۴۷
۶۴۸
۶۴۹
۶۵۰
۶۵۱
۶۵۲
۶۵۳
۶۵۴
۶۵۵
۶۵۶
۶۵۷
۶۵۸
۶۵۹
۶۶۰
۶۶۱
۶۶۲
۶۶۳
۶۶۴
۶۶۵
۶۶۶
۶۶۷
۶۶۸
۶۶۹
۶۷۰
۶۷۱
۶۷۲
۶۷۳
۶۷۴
۶۷۵
۶۷۶
۶۷۷
۶۷۸
۶۷۹
۶۸۰
۶۸۱
۶۸۲
۶۸۳
۶۸۴
۶۸۵
۶۸۶
۶۸۷
۶۸۸
۶۸۹
۶۹۰
۶۹۱
۶۹۲
۶۹۳
۶۹۴
۶۹۵
۶۹۶
۶۹۷
۶۹۸
۶۹۹
۷۰۰
۷۰۱
۷۰۲
۷۰۳
۷۰۴
۷۰۵
۷۰۶
۷۰۷
۷۰۸
۷۰۹
۷۱۰
۷۱۱
۷۱۲
۷۱۳
۷۱۴
۷۱۵
۷۱۶
۷۱۷
۷۱۸
۷۱۹
۷۲۰
۷۲۱
۷۲۲
۷۲۳
۷۲۴
۷۲۵
۷۲۶
۷۲۷
۷۲۸
۷۲۹
۷۳۰
۷۳۱
۷۳۲
۷۳۳
۷۳۴
۷۳۵
۷۳۶
۷۳۷
۷۳۸
۷۳۹
۷۴۰
۷۴۱
۷۴۲
۷۴۳
۷۴۴
۷۴۵
۷۴۶
۷۴۷
۷۴۸
۷۴۹
۷۵۰
۷۵۱
۷۵۲
۷۵۳
۷۵۴
۷۵۵
۷۵۶
۷۵۷
۷۵۸
۷۵۹
۷۶۰
۷۶۱
۷۶۲
۷۶۳
۷۶۴
۷۶۵
۷۶۶
۷۶۷
۷۶۸
۷۶۹
۷۷۰
۷۷۱
۷۷۲
۷۷۳
۷۷۴
۷۷۵
۷۷۶
۷۷۷
۷۷۸
۷۷۹
۷۸۰
۷۸۱
۷۸۲
۷۸۳
۷۸۴
۷۸۵
۷۸۶
۷۸۷
۷۸۸
۷۸۹
۷۹۰
۷۹۱
۷۹۲
۷۹۳
۷۹۴
۷۹۵
۷۹۶
۷۹۷
۷۹۸
۷۹۹
۸۰۰
۸۰۱
۸۰۲
۸۰۳
۸۰۴
۸۰۵
۸۰۶
۸۰۷
۸۰۸
۸۰۹
۸۱۰
۸۱۱
۸۱۲
۸۱۳
۸۱۴
۸۱۵
۸۱۶
۸۱۷
۸۱۸
۸۱۹
۸۲۰
۸۲۱
۸۲۲
۸۲۳
۸۲۴
۸۲۵
۸۲۶
۸۲۷
۸۲۸
۸۲۹
۸۳۰
۸۳۱
۸۳۲
۸۳۳
۸۳۴
۸۳۵
۸۳۶
۸۳۷
۸۳۸
۸۳۹
۸۴۰
۸۴۱
۸۴۲
۸۴۳
۸۴۴
۸۴۵
۸۴۶
۸۴۷
۸۴۸
۸۴۹
۸۵۰
۸۵۱
۸۵۲
۸۵۳
۸۵۴
۸۵۵
۸۵۶
۸۵۷
۸۵۸
۸۵۹
۸۶۰
۸۶۱
۸۶۲
۸۶۳
۸۶۴
۸۶۵
۸۶۶
۸۶۷
۸۶۸
۸۶۹
۸۷۰
۸۷۱
۸۷۲
۸۷۳
۸۷۴
۸۷۵
۸۷۶
۸۷۷
۸۷۸
۸۷۹
۸۸۰
۸۸۱
۸۸۲
۸۸۳
۸۸۴
۸۸۵
۸۸۶
۸۸۷
۸۸۸
۸۸۹
۸۹۰
۸۹۱
۸۹۲
۸۹۳
۸۹۴
۸۹۵
۸۹۶
۸۹۷
۸۹۸
۸۹۹
۹۰۰
۹۰۱
۹۰۲
۹۰۳
۹۰۴
۹۰۵
۹۰۶
۹۰۷
۹۰۸
۹۰۹
۹۱۰
۹۱۱
۹۱۲
۹۱۳
۹۱۴
۹۱۵
۹۱۶
۹۱۷
۹۱۸
۹۱۹
۹۲۰
۹۲۱
۹۲۲
۹۲۳
۹۲۴
۹۲۵
۹۲۶
۹۲۷
۹۲۸
۹۲۹
۹۳۰
۹۳۱
۹۳۲
۹۳۳
۹۳۴
۹۳۵
۹۳۶
۹۳۷
۹۳۸
۹۳۹
۹۴۰
۹۴۱
۹۴۲
۹۴۳
۹۴۴
۹۴۵
۹۴۶
۹۴۷
۹۴۸
۹۴۹
۹۵۰
۹۵۱
۹۵۲
۹۵۳
۹۵۴
۹۵۵
۹۵۶
۹۵۷
۹۵۸
۹۵۹
۹۶۰
۹۶۱
۹۶۲
۹۶۳
۹۶۴
۹۶۵
۹۶۶
۹۶۷
۹۶۸
۹۶۹
۹۷۰
۹۷۱
۹۷۲
۹۷۳
۹۷۴
۹۷۵
۹۷۶
۹۷۷
۹۷۸
۹۷۹
۹۸۰
۹۸۱
۹۸۲
۹۸۳
۹۸۴
۹۸۵
۹۸۶
۹۸۷
۹۸۸
۹۸۹
۹۹۰
۹۹۱
۹۹۲
۹۹۳
۹۹۴
۹۹۵
۹۹۶
۹۹۷
۹۹۸
۹۹۹
۱۰۰۰

۱
۲
۳
۴
۵
۶
۷
۸
۹
۱۰
۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰

۱
۲
۳
۴
۵
۶
۷
۸
۹
۱۰
۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰

۱
۲
۳
۴
۵
۶
۷
۸
۹
۱۰
۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰

۱
۲
۳
۴
۵
۶
۷
۸
۹
۱۰
۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰

۱
۲
۳
۴
۵
۶
۷
۸
۹
۱۰
۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰

۱
۲
۳
۴
۵
۶
۷
۸
۹
۱۰
۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰

۱
۲
۳
۴
۵
۶
۷
۸
۹
۱۰
۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳

*** حماض *** بفتح حاء مهملة وميم مشددة والفتحة وضاد معجمة بيوناني طوطاق الحريون وشرار الزقوشه وبيوناني چوکا نامند وزيان فركي بستاني آنرا اشلپه گيائيم ويري آنرا اشلپه پائيم کويند و قسمي ديگر که کوچک ميشود برک آن شبيهه سه برکه است آنرا اطريقاين يعني حماض سه برکه وبعربي حمضيض وپهندي امزوله کويند * صاهيت آن بوي ومائي و بستاني ميباشد بستاني آن در نوعي است نوع عريض الورق و تفه و آنرا اساق بوي و بتركي قوزي غلافي و پهندي چوکا و بلفت اهل يمن بتعل ونوعي ديگر رقيق الورق قرش و آنرا حماض بستاني نامند و بيح همه مائل بسرخي و ثمر آن خوشه دار و مثر اکم و تخم آن سياه و براق و در غلافي ريزه مثلث شکل و سرخ رنگ و نوعي را تخم بد و ن کلنگون ميباشد و اين هر دو نوع قرش و بهترين انواع اند * طبيعت آن در اول سرد و در دم خشک و در اوائل اودوم نيز سرد و خشک گفته اند و با قوت قابضه

*** افعال و خواص آن امراض الفم** مضمضه بصره آن جهت تسكين درد دندان واکله دهان امواض دماغ و معده و کبد خوردن آن رافع خمار و قي و غثيان صفراوي و خواصش کل خوردن و امتثال آن از خواصش رديقه فاسده است و جهت يرقان و تقويت جگر و التهاب و تشنگي و آوردن اشتهاي طعام و رفع سميت عقرب کزیده و نافع و بخته آن تليين طبع کبد و جهت جراحتها معا و سحق با سماق مفيد و آشاميدن مطبوخ آن با شراب جهت يرقان نافع و چون بيزند و باروغن زيت بزيان نمايند و کشنده و اندکي زياده و آب انداخته بران بريزند و ثمار کنگر حبيس شکم نمايند و ضماد بخته آن با شراب جهت خنازير و درمهاي بنا کوش و جرب و بصر و قوبا و با سرکه جهت سپر زباني نافع و ضماد آن با روغن گل و زعفران جهت قروح شعله به مفيد مضر باده مصلح آن شربت مقدار شربت آن تا همچو ده دهم بدل آن حماض اترج و تخم آن در اول سرد و در دوم خشک و قابض * **افعال و خواص آن امراض قلب و معده و کبد و معا و سموم و غيرهما** جهت خفقان خارا و التهاب معده و يرقان و قرحه اما معا بسبب تغريه آن و کزیدن عقرب بجهت قوت ترياقية آن و بزيان کرده آن جهت اسهال د موي و صفراوي و کبدی و بسيار بزيان کرده آن حابيس بطن و تعليق بوز حماض بريا زوي چوب مانع آبستني و گفته اند جهت سم عقرب بمر تبه مؤثر است چون کسي آنرا آشاميده باشد و عقرب آنرا بکزد متضرر نکند و مضر کرده و سهرز مصلح آن را زيانده و قند مقدار شربت آن تاد و در هم و بيح آن جهت اسهال د موي و سحق و يرقان و سيلان رحم و قطع خون حبيض و ضماد آن جهت جرب متفرج و قوبا و دماخس و شقاق ناخن و با آرد جو جهت خارش بدن و مطبوخ آن با سرکه جهت ورم طحال و تعليق آن بر کردن جهت خنازير و آشاميدن طبع آن جهت يرقان سلمي و تقويت سنگ کوده و مثانه و احتباس حبيض و بوي آن عريض الورق شبيهه ببارنگ در طعم و شبيهه ببر که چغندر در شکل و آنرا اساق جهلي نامند و بيح آن را در اصفهان حلیمو ناخوانند و آشاميدن آب کياه آن و خوردن برک بخته آن جهت سحج صفراوي و يسمي مفيد و بيح آن در افعال قوتيراز بيح بستاني است و خوردن آن با نبات جهت سرفه و آشاميدن یک مثقال آن با آب خربث الحديدي جهت بوا مير مجرب و ضماد آن جهت وجع مفاصل و کوفتکي اعضا و نفرس حار و بخور آن با بيح کبر جهت خشک کردن رانداختن دانه مجرب و بوا سیر غلاهي و فتهله آن با مقل ازرق و موم و روغن و تخم کتان جهت بوا سیر باطني نافع و مائي آن که در کنار آبها ميريد برک آن يا صلابت و شبيهه بکاسني است و نبات آن شبيهه به نيلوفر و بيح آن شبيهه به پختل و تخم آن سياه رنگ اندک مائل بسرخي و طعم آن مانند بستاني و آنرا حماض البقر و ساق مائي نامند جهت آنکه منبت آن کنار آبها است * **طبيعت آن** سرد و خشک و قابض * **افعال و خواص آن** تريب به بستاني است و جهت خفقان و غثيان نافع و با شراب جهت ازاله غم

و توجش و استرخای مفید او غیریم آورد و طبع را خوش دارد و ساد آن جهت جرب و جراحت و قروح خسته و از آرام
حاره و منع از دیار خفا مفید و تخم و برک آنرا چون بخایند درد دندان را ساکن کند وین آن را محکم سازد و آدمیان
اکل آن یونان را از ازل کرده اند بدل آن بطباط است

*** حیمام *** قلع حاء مومله و موم و الف و موم بغار سی کیو تر و بهندی نیز مشهور بد آن است * ماهیت آن مرغی است
معروف صحرائی و خانگی میباشد صحرائی آن اکثر خاکستری رنگ مائل بسبز و خانگی آن ملون بالوان و انواع و خوش رنگتر
و خوش منظر تر میباشد * طبیعت آن در آخر دوم گرم و در اول خشک و صحرائی آن گرم تر و خشک تر و لطیف تر از خانگی و
مرد و بار طوبت نصیه * **افعال و خواص آن** بچه املی آن بهتر خصوصاً تازه پرربال بر آوردن آن امراض سر و چشم و
معد و وکیل و کرده و باه خوردن گوشت آن جهت فالج و نقوه و رعشه و خدر و استرخا و تولید خون صالح و رفع استسقاء
و قی و طبلی و تسهیل بدن و تقویت کرده و باه و تولید منی و چون سبک آن آنرا که تازه بر آوردن باشند و آلاش جوف آنرا
دور کرده سائید و بخورند جهت رفع سمیت کزید کی ما ز نافع و خوردن بچه کیو تر و دروغی کنجد بد و ن آب و نهک طبع
نموده جهت تغذیت حصاة کرده و مثانه و اخراج آن در ساعت مفید و طلای خون آن بر پیشانی جهت قطع رطوبت که از
حجب دماغ باشد و بد ستور آشامیدن قد را ثلثی از خون خشک شده آن و ریختن خون کرما گرم آن بر جراحت سر
که با ستون آن رسیده باشد و آنکحال خون کرما گرم آن خصوصاً که بر نورسته بچه آنرا بکنند که خون از آن بر آید و در چشم
بچکانند جهت جراحت چشم و کسسه و غشا و طرقة و شب کوری نافع و فسله آن در رسوم گرم و خشک و جالی و مقرر
آشامیدن آن از یک درهم تا سه درهم جهت استسقای بارد و سه درهم آن باد و در هم دار چینی جهت تغذیت حصاة مجرب
و طلای سرکین سرخته آن بر اطراف بینی جهت رعاف و بعدیل و چون سرکین آنرا بسوزانند و ملح آنرا بکنند و با آب ترب
بیا شامند تغذیت حصاة آید و دفع کند و ضماد آن با حرف و خردل جهت ضدا ع مزمن و شقیقه و درد پهلو و معال و نفوس
و با آرد جو جهت تحلیل اورام صلبه و بار زدن زیتون جهت سوختگی آتش و با سرکه جهت تحلیل خنازیر و با تخم کتان
جهت کشودن دمل و قلع خشک ریشه زخمها و چون با آرد کنند و آب گرم و قدری قطران مرهم ساخته سه شبانه روز بر برص
ضام نمایند پس بشویند و با زنجبیل بکنند درازا له برص بغایت مؤثر و با سرکه جهت سعه و اتسام استسقا و جلوس در طبع آن
جهت عصر بول و تمر بر بیه آن جهت رفع آثار قروح نافع و مر آنرا که با پر و موی سوخته باشند جهت غشا و وظامت بصور شکوری
اکنشالا مفید و چون شکم بچه کیو تر را بشکافند و کرما گرم بر موضع مقرب کزید بدند جهت جذب سمیت آن مفید
و بیضه آن بسیار گرم آشامیدن خام آن جهت رفع خشونت سینه و نیکوی رنگ رخسار و چون اطفال با عمل تناول نمایند
بزودی بسخن آیند و طلای پنجه د آن با بیه خوک بر تحلیل جهت تحریک باه بغایت مؤثر و زهره آن را چون در چشم
کشند جهت نزول آب و بیاض و غشا و نافع را استخراج آن ساق آن را چون بسوزانند و نر زجه نمایند جهت اعاده بکارت
از اسرار است و مد او مت خوردن بچه کیو تر و مورت برص و مجموع کیو تر صحرائی و ادلی و در مورت برص و مخرج و محرق
خون را کنار خوردن کباب بچه کیو تر با ادویه حاره مورت احتراق دم و حد و ث جد ام است مصلح آن بختن آن با آب
غوره و سرکه و کشنیز و خوردن کاسنی و خیار تازه بعد از آن رسکون صاحب آبله در جائیکه کیو تر آن در آن باشند در
زیر بابا لا بالخاصیت مورت شقای آن و مجاورت آن سبب امن از امراض دماغی و صباهی و عفونی مانند فالج و سکنه

وسبات رام الصبیان و خدر و طاعون و ازاله وحشت و ساد هوا است *

حصا * بفتح حاء مهمله و فتح دویم و د و الف لغت تبطنی است و امامون و امرومن نیز گویند * **ماهیت** آن چند نوع میباشد نوعی نباتی است شجره مشبک از شاخهای سرخ یا قوی رنگ و با صلابت و شبیه بخوشه و کل آن ریزه مانند کل پیروی و سرخ رنگ و در که آن شبیه بمرک فاش را در تنک و خوشبوی و کل آن را بیونانی لوفان و بشیرازی ماهر و نامند و تخم آن بسیار لذاع و منبت آن ارمنیه و طرسوس و این بهترین انواع است و نوع دیگر مائی که در آیها میزند و در شام یافت میشود و مائل بسبزی و نرم و چون بدست بمالند بوی آن شبیه بسد آب باشد و نوعی دیگر تبطنی را آن غیر مشبک و مستطیل و بر تخم و تند بوی و سفید مائل بسرخ و کل آن زرد مائل بسوخی و بعد رسیدن سرخ میکرد و در آب ماه رومی میرسد و اگر پیش از رسیدن بکمال تخم آن را اخذ نمایند بزودی فاسد میگردد و قوت آن تا هفت سال باقی میماند و صاحب تحفه نوشته که بهترین آن مائی است * **طبیعت** آن در هوم گرم و خشک و بعضی در د و م خشک گفته اند * **افعال و خواص** آن امراض الراس و الاورام و السموم و اغشاء الغشاء و النقص و غیرها ضا د آن بر پیشانی جهت صداع و تفتیح و تحلیل اورام حاره و پنهانی و یا با باد روج جهت کزیدن عقرب و بامویز جهت ورم احشا و آشامیدن آن مسکرم و منوم و صورت سرور و منقی معده و جهت تقویت جگر و تفتیح صده آن و سده سپرز و تحلیل صلابت آن و رفع مغص و بر آکنده نمودن ریاچ انگید آشامیدن طبع آن جهت ورم جگر مزمن و ورم رحم و سائر اورام و خیس بول و عاص و نقرس و حمل و فرج آن جهت ورم مقعد و ورم وید ستور جلوس در طبع آن و کذا شتن یا در طبع آن و طلای آن جهت نقرس و طلای آن با باد روج جهت عقرب کزیده مفید و داخل اکتحال میماند مقدار شربت آن تا در دهم بدل آن بوزن آن اسارون یا عود یا قرنفل یا روج و نصف آن زیره سفید مضوم معده مصلح آن تخم کرفس و مصدع و منوم و کسالت آورد مصلح آن صندل و کلاب و دارچینی و چون آنرا با سلس آن در چینی عرق کشند و با عسل بیامیزند و در آفتاب گذارند و تقریب و جمیع افعال قویتر از خمر است و آشامیدن یکدوم آن بانه درم زجاج مکلس جهت ادرار بول و تفتیح حصاة در همان روز مفید *

حصا * بکسر حاء مهمله و فتح میم مشدده و سکون صا د مهمله بفارسی نخود و بهندی چنده بلغنی بوئیست و ضم باء موحده و سکون و او و خفای نون و تا چهار نقطه هندی و بترکی بولچاق نامند * **ماهیت** آن بری و بستانی میباشد گیاه بستانی آن بقدر یکد روع و تایک و نیم ذرع و با شاخهای بسیار باریک و بران برکهای بسیار و ریزه مشرف و ثمر آن در غلافی بقدر بسته کوچکی در هر غلافی یکدانه و در دانه تا چهار دانه و بهترین حبوب ماکوله است مانند باقلا و غیر آن و اجود آن سفید بزرگ دانه تا زه آنست و بری آن نیز شبیه بستانی و تیره رنگ و کز چکش و شر آن اندکی با تلخی و مائل بسوخی و دراز و نیز بستانی اصناف میباشد صنفی سفید بزرگ دانه ملایم و صنفی سرخ صلب ریزه دانه و صنفی سیاه و صنفی سرخ مائل بسیاهی و بری را حص کرسنی نامند * **طبیعت** آن در اول گرم و خشک و بری آن در آخر آن یعنی گرم تر و خشک تر از آن و نود بقراط در د و م گرم و در اول خشک و سبز ناز آن در اول تر و قوت آن تا سه سال باقی میماند و مولد ریاچ و نفاخ * **افعال و خواص** بری آن منقی و مفتوح سد و جگر و سپرز و کرده شراب و جالی جرب متفرج و قویا و ملین اورام بنا کوش و انشیان ضا د او با عسل جهت تنقیه قروح و جراحت سرطان مقبل و بستانی آن ملین طبع و مقوی حرارت غریزی و رنده و ظهور مولد خون صالح و کثیر الغذا و مسمن و منبه اشها اعضاء الصل و الرغذا را اهل

تولید آن جهت ریه زیاده از محبوب دیگر است و با شریک آن جهت کشتن آزار که از خشکی باشد و با آب دریا باشد و چون با آب باشد بجای شیر با آب بنوشند چون یکشب در سر که بخیم ساند و صبح ناشتا تناول نمایند در زبان و در چیزی دیگر نخورند جهت کشتن گرم معده بسیار مجرب و آشامیدن آب طبیع آن با قدری نمک مقطع از وجات و مفتوح شد و بسبب کسب ملوحت و مدد ببول بسبب حرارت و بالخاصه جهت درد سینۀ و قروح شش نافع الیاء چون در آب خیسانید و خام تناول نمایند و آب منقوع آنرا با اندک عسل بالای آن بنوشند جهت اعاده شهوت جماع مایه بین بهمدیل گفته اند و خوردن حمص مابین طعام معین برهضم آن و چون هر روزه از آن ترتیب داده با سرکه بنوشند و در طبیع آن بنشینند جهت اصلاح امراض مقعد و تنقیه رحم و اخراج کرم شکم و معده بهترین ادویه است و خوردن برشته آنکه سرد نشود یا شل جهت بواسیر و موی آزموده و سبز تازه آن مولد نضول آشامیدن نفع آن جهت تحلیل ورم لثه و در حلقه اندک آن نافع و روغن حمص در سوز کرم و خشک شدن و با قوت نافذ و مقوی موی ریه و جهت تسکین درد دندان و لثه و دردهای بارد و جناب ام و امثال اینها بغایت مؤثر و آشامیدن آن جهت امراض ملکوره و نصیبه رنگ رخسار و صوت و طلای آن جهت تقویت باه و رمش و کلف و امثال اینها مفید و طبیع آن خود سیاه مسقط چنین و مفتوح حصاة و مدد رذائل و در جمیع افعال قویتر از سفید آن و با قوت تریاقیه و جهت استسقا و برقران سدی و سده جگر و تحلیل ریا و جناب ام نافع و طلای اقسام آن جهت رفع صداع و زردی رخسار و سعه حجاب و کلف و خارش اعضا و عصبی الیها و امراض مفاصل و تقویت موی نافع و گفته اند که از خواص آنست که چون در ارل هلال ماه بعد از تألیل در بدن یک عدد نشتر دبا لید گرفته و مجموع را در لثه بسته از میان هر دو پای خود و یا از بالای شانه آن لثه را بجانب عقب اندازند در آخر آن ماه آن تألیل بر طرف میشوند و حمص مضر و قرحه مثانه است مصلح آن خشخاش و مولد ریا و نفع و نفیل خصوصا تازه آن مصلح آن جوارش که کونی و زریه و شبمت و کلندر و در مجرورین سکه چین ساده و خشخاش و بطل آن در قوت باه و بیاورد و سایر افعال و ترس و آشامیدن آب بعد از تناول نشتر بغایت

* فصل فی الحاء المهملة مع النون *

مضر است

* حنا * بکسر حاء همزه و فتح نون مشدده و الف بفارسی بتخفیف نون آمده لغت عربی است و بیونانی ارقان و نقولین نیز و یونانی مهملی نامند * ماهیت آن نمائی است معروف ساق آن بقدر رنگداری و زیاده و در رهند و بنگاله تا بقدر یکد و قامت انسان میشود و ساق آن سرخ رنگ و برک آن شبیه برک انار و مورد و نازک تر و کوچکتر و نرم تر از آن و در اکثر بلاد مخصوص بنگاله خزان ندارد مانند مورد الا آنکه در فصل بارش که کرما و بودن آفتاب در برج سرطان تا آخر میزان است سبز تر و رعنا تر میباشد و نشو و نما زیاده مینماید و هر روع و قلم هر دو میباشد و قلم آن بیشتر و کل آن که فایده نامند سرخ مائل بسفیدی و خشک و است و در بعضی بلاد مانند بنگاله در سالی دو بار کل میکند یکی در ایام بارش و دیگری زمستان و ثمر آن بقدر فلفلی و فی الجملة ما نا با اسچند و پوست آن نازک و خوشه دار و در رجوف آن دانه های ریزه و کوبند و رو ماده میباشد برک تر آن عویض و زریه و برک ماده آن کوچکتر و سبز تر و بعد سائیدن رنگین تر و نبات آن رعنا تر میگردد

* طبیعت آن مرکب القوی مائل بسردی و در دوم خشک و در اول گرم نیز گفته اند * افعال و خواص آن امراض سر و چشم و دهان ضمد و طلای آن با برک کردن کان بالانصافه جهت بیضه و خورده و شقیقه و صداع ریشی و بلغمی مجرب و در سوز و با سرکه بر پیشانی جهت رفع صداع و باز رفتن و با روغن کل جهت قروح سر و با قطران و روغن زیتون جهت

روبان بدن موی و برجه و صد غین مخصوصه که با آب کشیده تازه سرشته باشند جهت منع ریختن مواد بچشم و مطبوعه بطبع آن جهت قروح دهان و قلاع اطفال و ضماد آن بر کف پای آبله دار خصوصاً درید و ظهور مانع بروز آبله است در چشم آن بتخصیص چون با اندک عصاره زعفران آمیخته باشند در ریح و باد است که حنا سید ریاحین است تخفیف بد آن شعار اهل اسلام و ایمان است و صداع را زائل میگرداند و نور بصر می افزاید و تقویت باها مینماید امراض معدیه و کبد و طحال و مجاری بول و رحم و جذام و طاعون و وبا و غیره را نافع و بالتخصیص آشفیدن مقدور نیمه مثقال حرم آن و نفوع دهه مثقال آن جهت یرقان و سپرز و سنگ کرده و مثانه و عسر البول و رفع احتباس آن و اسقاط جنین و قاده روز متوالی بدستور جهت ربا و قروح مجاری بول و زرد را و بول و حیض و روئیدن ناخن اصلی بجائی ناخن کج و متاکل و بدستور آشفیدن نفیع آن با هفت مثقال شکر جهت ابتدای جنه ام بغایت نافع و گویند چون یکماه بدن مداومت نمایند و جذام زائل نشود قابل علاج است دیگر نیست و بطول آب مطبوخ آن جهت جمره و سوختگی آتش و طلای آن جهت ادرام حاره که زرد آب از آن آید و در غن کل جهت رفع جرب و با آب بر که بید انجیر جهت شقاق مزمن و درد را نو مجرب و با کل حرم جهت قنق و قبله و زرد آن جهت تخفیف قروح و ضماد برک خشک گویند سرشته آن با پیمه بز جهت التیام قروح خصوصاً قروح گوشه ناخن و آشفیدن تخم آن بقدر یک مثقال با عسل و کثیر جهت تقویت دماغ بغایت نافع و کل آن معتدل و لطیف یک مثقال آن با سه اوقیه آب و عسل جهت رفع انواع صداع و قطع نزلات و تخفیف رطوبات و طلای آن با سرکه جهت صداع و تبتهائی جهت فالج و امراض دماغی و عصبانی و درد اعصاب و رفع خنای و التیام قروح و با موم و روغن کل سرخ جهت درد پهلو و کوفتگی اعضا و با دویه مخصوصه طحال جهت ورم و درد و نفخه آن و کد اشتن آن در لباس موئینه مانع کرم زدن آن و برک آنرا نیز این اثر است و روغن کل حنا که دهن الفاغیه نامند که مانند روغن کل سرخ مکرر در روغنهای پرورده کنند کرم و محل را و مقوی موی و نیکو کنند و رنگ رخسار است بد آن روغن مرزنجوش و روغن برک آن نیز مقوی و محل را نافع و راجع و تعدد اعصاب و مفاصل است و در قرابادین مل کور شد و گویند حنا مضرحلق و ربه مصلح آن کثیرا و لعاب بز ربه و با مقدر شوبت آن تا یک مثقال و زیاده از آن کشنده است

حند قوقی * بفتح حاء مهمله و سکون نون و فتح دال مهمله و ضم قاف و سکون و ا و فتح قاف و الف مقصوره اسم نبطی است
 * ماهیت آن از جنس یونجه است بری و بستانی می باشد بری را بحر بی حبا و بیرونانی لوطوس اغریوس و بغاریسی دیو
 اسپست صحرائی و بشیرازی اند قوق و بلاطینی لوطوس سکار و بهندی بسکه پوره و کده پرنه نیز نامند و بستانی را بحر بی ذرق
 و بیرونانی لوطوس و بلغتی طریفلان و بلاطینی طریفلان و راتم و بکسطلان طریفلان و کده و بهندی این نوع نیز بنام بری مشهور
 است و در اصفهان شبل رود را زنده را ن شرویت گویند و نیز سفید و سرخ می باشد و سفید آن قویتر و اکثر مستعمل و ساق
 آن اندک سطیر و سفید و نرم و تاسه چهار ذرع طولانی و بر زمین مفروش و برک آن اندک پهن و طولانی و بعضی را بر کهاریزه
 و کل آن نیز ریزه و متراکم و بنفش با تارهای سفید و درین شاخه و بر کهارسته و تخم آن ریزه مائل با ستناره و رنگ آن
 مانند ناخواه و طعم برک آن فی الجمله شبیه بخرفه و باحت و حرافت و ساق سرخ آن صلب تر و مائل به بنفشی و بقدر
 سه چهار ذرع و مفروش بر روی زمین و برک آن نیز شبیه برک سفید و در میان برک و شاخهای آن شاخه بسیار یکی
 رسته و بر سر آن کل آن سه عد و زیاده از عنوانی رنگ بار کهای مائل بسفیدی و ریزه و اندک خوشبو و تخم آن ریزه تراز

و مصلح آن هر که کهنه و آیکامه و مضر زنان حامله و بخت آن نفاق و در هضم و مولد رباح و مصلح آن خوردن شیر و بیهار خوردن
 آب بر بالای خام تازه نارس آن مورت و تلخ ریخی و ضما د کند م مضروغ جهت لجم د ما میل مفید برای آنکه مستحق حالت است
 و کند م برشته بطبی الهضم و نفاق و بدستور مطبوخ آن در آب و لیکن چون استمراء یابد متوال میگردد از آن غذای بسیار بیشتر
 از سایر اجزای استعمال آن و ضما د کند م سوخته با موم و روغن جهت جلائی رخسار بعد از آرد کند م عمیل که در آن اندک نخاله
 باشد که خمیره آن بر آمل و نان از آن ترتیب دهند کثیر الغل اعر و مسمن و مبهی و نان فطیر و نانیکه آرد آنرا بسیار نرم سود
 و در آن مطلق سبوس نباشد و شسته مانند نشاسته شده باشد قابض و مسدود و در هضم و مصلح آن فانیذ سنجری و انجیر و
 فواکه مطبوخه و خوردن جوارش کمونی و فلا نلی بعد از آن و آرد مطبوخ با شکر و بادام مانند حریره و اندک اندک
 لیسن جهت سرفه و نفث الدم و در سینه ر کرده و تسهین بدن و تقویت با بغایت مؤثر و بدستور مصنوع از نشاسته آن
 و مطبوخ با آب و نعناع و روغن تازه جهت خشونت سینه و ضما د آرد کند م بخته با آب و روغن زیتون جهت تحلیل اورام
 چاره و با آب پیاز جهت اورام بارده و نضج د ما میل و با آب کشنیز جهت ردع و تحلیل اورام خار و رخنه و روغن د مجرب
 و طلای آن با سکنجبین جهت بشور و لیمبه و با عصاره بجم جهت منع ریختن فصول با عصاب و دفع امعاء با شراب و با سرکه جهت
 هم هرام خصوصاً آرد کند م سرخ و در آن بر موضع کزید و سک دیوانه بغایت مفید خصوصاً که بر بالای آن برک بید انجیر
 بندند و گفته اند چون خمیر کنند م را بر مضع کزید و سک چند ساعت بندند پس باز کرده نزد سک اندازند اگر سک آنرا
 نخورد معلوم میشود که آن سک کزیده دیوانه بوده است و نشاسته آنرا چون بار از بانه طبع نمایند جهت زیاده کردن شیر
 زبان نافع و روغن کند م جهت منع قوبا خصوصاً قوبای اطفال و قوبای تازه و سعه و حزاز و کلف نافع و بدستور اخذ آن
 در ادهان در قرا بادین کبیر ذکریافت *

* حذطل * بفتح حاء معمله سکون نون و فتح طاء معمله سکون لام و آنرا القم نیز خوانند بسبب کمال مرارت و عری کسب و بشورازی
 گوشت و بکرهائی خور و هره و بلغتی د بکر خور و زه و روباه و بلغتی هند و اندک بوجهل و بهندی اند را این کاهل و بلغتی ممال کال نامند *
 ماهیت آن ثمر کبایه است بقدر هند و اندک کوچکی و نارنج متوسطی و در نهایت تلخی و در ماده میباشند بر آن صلب تر و
 کوچکتر و ماده آن بزرگتر و زخوتر و بهتر و مستعمل شحم ماده آنست که بیرون آن زرد و اندرون آن سفید مائل بزردی و متخلخل
 و در نبات آن ثمر بسیاری باشد و تخم آن سیاه بود و اندرون زرد سمز و بون و آنچه در بوته منحصراً یکی باشد از رسوم قتاله است
 و در هند و نکاله بیرون آن سرخ بسیار رنگین و سفید نیز میشود اما بسیار کم و نادر و هیأت آن اندک طولانی و نبات آن شبیه
 بنبات هند وانه و برک آن از آن کوچکتر و زرد رنگ و بیخ آن باریک قوت ثمر آن مادام که در بوست است تا چهار سال باقی میماند
 و چون بر آوند تاد و سال و باید که هند الا احتیاج شحم آنرا بر آورده استعمال نمایند و اگر بیشتر بر آورند فاسد میگردد
 * طبیبعت آن در چهارم کرم و در سوم نیز گفته اند و درد و م خشل * انفعال و خواص آن محل و مقطع و مسهل اقسام
 بلغم و جاذب اخلاط بلغمیه از همتی بدن امراض الراس آشامیدن آن جهت امراض سو بارده مانند صداع و شقیقه و فالج و لغوه
 و صرع و نسیان و منع نزلات مزمنه پیشم و چون در روغن زیتون بجوشانند و در آن معوط نمایند جهت تغنی سد و د ما غی
 و قطور آن جهت درد گوش و مالیدن آن بر دندل آن جهت اسانی کنند آن و معوط آب تازه آن جهت رفع زردی چشم و
 خوردن برک خشک آن بقدرد و در هم با نشاسته و صمغ هر بی جهت اسهال سوداوی و با آفتیه و نانیسون و یارچ لیمقر

جهت مال و خولیا و مصرع و داء الحية و جل ام و سائر امراض سوداويه و مضطبه بطبيع ببع آن در سركه جهت رجع دندان چون
 جوف آن را خالی کرد در آن سركه بریزند و بخوشانند و بد آن مضمضه نمایند جهت درد دندان و تقویت لثه و روغن
 آن که در جوار آب تازه آنرا با یک جز و روغن کنجد و زیتون ترتیب دهند جهت ارجاع و امراض بارده و جوشش سر و
 تطور آن جهت دوی و طنین و کرم گوش و مالیدن آن بر دندان جهت رفع درد آن و آلتحال و مادم آن جهت سیاه کردن چشم
 از رقیق بغایت مفید امراض معدیه و امعاء و کبد و کدره و سمانه و رحم و مفاصل و غیرها آشامیدن آن بتهائی یا باادویه مناسبه
 جهت امراض مذکوره و استسقا و جذام و داء الحية و داء الفیل و سائر امراض سوداويه و بواسیر و چون در ماء انقراغن
 که ماء العسل است طبع نمایند و بیا شامند اسهال کیموس غلیظ نمایند و چون درست آنرا در آب بخوشانند و بدان حفته نمایند
 جهت نال و رفع قولنج بلغمی و ریخی و عرق النساء و جمع و رزک و ظهر و امثال اینها نافع و شفاف آن مسهل قوی و فروزجه
 آن قاتل جنین و آشامیدن یک درهم از روغن آن بدستور مسطور جهت اسهال بلغم و اخراج اقسام کرم معدیه و امعاء و دین
 آن باز مره که در بنات نیز جهت اخراج اقسام کرم و حفته آن جهت رفع قولنج مفید و اگر تازه آن بدست نمایند ربع رطل
 شحم خشک آنرا در آب بخوشانند و با یک رطل روغن طبع نمایند تا آب رفته و روغن بماند و چون سر آنرا برید و داخل در جوف
 آن بر کرده سر آنرا وصل کرده بکلی حکمت بگیرند و نزدیک اجاغ دهن نمایند تا یک هفته بشوید که نسوزد پس بر آورده فلهارا
 سائید و تناول نمایند جهت رفع ریاخ و انهضام طعام و طایفه سیز تازه آن جهت عرق النساء و در دهان بارده و سبز
 مفر دیکه انده ریوست و دانه آنرا چون بگویند و بیا شامند و همچنین مغذی از زیاده از شحم آن اخراج اقسام دین
 نماید و آشامیدن آن وضاد آن چند مرتبه بر کف پا جهت جل ام و توقیف شدت آن مجرب گفته اند و طبع ببع آن
 جهت استسقا و داء الفیل و تحلیل خون منجمد و رفع سمیت کزیدن عقرب حکایت کنند که اعترابی را چند جا از بدن
 او را مارگزید در ساعت دودرم آنرا بیا شامید صحت یافت و گویند چون سر آنرا برید و بچند بار چته عروق که بفارسی
 در ناس نامند در این فرو برده سر آنرا وصل نموده بکلی حکمت بگیرند و نزدیک اجاغ دهن نمایند تا یک هفته بشوید که نسوزد
 پس بر آورده عروق را از میان آن بر آورند و خشک نمایند و وقت حاجت با آب لیمن سائید و در کف دست ضام نمایند
 در سه مرتبه بعون الله تعالی رفع میکرد مجرب است وضاد بر کس آن با آب و نشاسته جهت قطع سیلان خون متعجب
 و تحلیل اورام و پاشیدن آب طبع آن در خانه جهت کشتن کیک و منع تولد آن مؤثر و بخور آن جهت ادرار و حیض
 مفید و تعلیق ببع آن بر کمر جهت نزول آب در بیضه گویند مؤثر است و تخم آن مسهل و مورت دوار و چون مکرر
 بشویند و در آب نمک بخسانند تا تلخی آن زایل گردد پس بگویند و با شیر و خرما بخوشانند و بخورند جهت صحت بدن
 مفید ازین جهت چون حنظل را سوراخ کرده دانههای آنرا بیرون آورند و روغن زیتون در آن پر کنند و سوراخ آنرا بقطعه
 حنظل مسدود کنند و خمیر بگیرند و بر روی آتش بگذارند تا چند جوشی بخورد خضاب نمودن بدن آن و آشامیدن آن در حمام
 جهت سیاه کردن موی و منع سر و ست سفیدی آن مجرب دانسته اند و روغن آن که در امراض راس ذکر یافت جهت منع
 ریختن موی نافع است و گویند چون آنرا از میان دیواره نموده بر بدن فرسی که بر آن کینه بسیار باشد بماند و در سه
 دفعه زایل گردد مقل از شربت شحم آن از نیم درهم تا یک درهم گفته اند که زیاده از نیم درهم نباید استعمال نمود
 و نمایند که استعمال آنرا مکرر در سردی هوا و زمستان و در رکرا و محرور المزاج را استعمال آن جائز نیست جهت آنکه

مکرب و موجب مغص است و بسا است که حمل نمیکند و موجب امراض میگردد خصوصاً امراض معدی و معده و الفتاج
 اخوانی و جریان خون صالح است از برای مبرودین و باغمی مزاجان و مرطوبین قوی المزاج غلیظ الطبع و مستعملین
 میاه و اغلیظه غلیظه و شیر و پنیر و امثال اینها کسیکه اراده استعمال آن دارد باید که بپنجهائی نخورد بلکه با مصلح آن که
 صمغ عربی و یا کثیرا و یا مقل الیهود و یا نشاسته است هر یک مفردا و یا مرکبا با ادویه مناسبه دیگر نیز و صمغ عربی مدعی
 فعل آن و کثیرا معین عمل آنست و باید که بسیار نرم پسایند زیرا که جریش خشن آن مورت مغص و صمغ و تقطیع معا است
 و اصلاح آن با موم مذکوره است بدل آن حب الخروع است و کوبند بوزن آن خردل و چهار دانگ وزن آن قنار الحمار
 و کوبند بوزن آن حرمل است

فصل الحاء مع الواو *

* حواصل * بفتح حاء مهمله و واو الف و کسر صاد مهمله و سکون لام بهندی کن بهیر و به مصر کبی بضم کاف و سکون یا نامند
 * ماهیت آن * از جمله طیور آبی است اندک عظیم الجثه و منقار آن بلند و پهن و سر آن بطرف پائین برگشته و از آن پشت
 خار میسازند و پایهای آن مانند پای مرغابی و پرده دارد و نوع میباشند سفید و سیاه خاکستری رنگ و سیاه آن بد بوی و
 پوست آن مستعمل نیست و سفید آن خوشبو و از پوست آن پوستین میسازند * طبیعت آن * در دوزم گرم و تر و رطوبت
 آن زیاده از حرارت * افعال و خواص آن * گوشت آن غلیظ در هضم و مصلح آن مهرابخش آن بادار چینی و کروی و
 و ادویه حاره تناول نمودن و پوشیدن پوستین آن موافق محزورین و جوانان و صفراوی مزاج را مضروفر و بردن پیه خام
 آن جهت مغص و قولنج مفید و روغن آن محلل و ملین و مقوی اعصاب و جهت ارجاع مفاصل و دردهای بارد نافع

* حور * بضم حاء مهمله و سکون واو و راء مهمله و بزای معجمه نیز آمده است و آنرا کرونس و بفارسی تور نامند * ماهیت آن *
 از جمله اشجار قریب بد رخت خرما است برک آن مانند برک بید و از آن باریکتر و درازتر و پوست آن زرد و کل آن خوشبو
 و دانه آن مانند کندم و باغت اندلس آنرا سرد و له نامند و نبطی و رومی میباشند و منبت رومی آن بلغار و روس و صمغ رومی
 آنرا کوبند کور با است و از اروس می آورند و بدین نحو ترتیب میدهند که پوست و چوبهای آنرا بر هم چیده و در زیر
 آن ظرفی میگذارند و آنها را آتش میافروزند تا پوست و چوبها سوخته دهندیت آن در آن ظرف چکیده مجتمع گردد و در
 درخت رومی آن بزرگتر و برک آن درازتر از نبطی و نبطی آن بی صمغ و در مبله های نشانند و فتری که در حوالی آن
 و در آن مبله روید بیغائله است * طبیعت رومی آن * در سوم گرم و در اول خشک * افعال و خواص آن * آشامیدن
 صمغ آن با سرکه جهت خفقان و صرع و تقطیر البول و در ستور صمغ آن بدن سرکه جهت خفقان و منع سیلان رطوبات
 بمعدیه و معا و عرق النساء و قطع حمل و تقطیع سده نافع و کل آن قاطع نرف الدم جمیع اعضا و برک آن با سرکه جهت فقرس
 و فرجه آن با سرکه بعد طهر معین بر حمل نیز گفته اند و طبیعت چوب آن مجفف قروح و آکله و روغن آن که مذکور شد
 قوی تاثیر و خوشبو و در افعال قریب بروغن بلسان است و نبطی آن در اول گرم و در دوم خشک * افعال و خواص آن *
 العین اکثال ثمر تازه آن با عسل جهت غشاه الاذن قطور آب برک تازه آن جهت درد گوش و آشامیدن يك مثقال
 از پوست آن جهت عرق النساء و تقطیر البول نافع و قاطع حمل زنان است خصوصاً با اندکی حب الکلی و عمل و برک آن
 نیز يك ستور همین اثر دارد چون بعد طهر بیا شامند بدل آن مرزنجوش ثلث وزن آن مقدار شربت آن از نیم درهم
 تا یک درم است

فصل الحاء مع الراء المنة النحتا لیه *

حیدر * بفتح خاء موحده وفتح یاء مثله ده و ما کویند وجه تسمیه آن الحیدر از آنست که طویل العمر میباشد و نیز گویند جهت
 آنست که بعد مردن بدن آن مدتی میماند به شتر از بدن حیوانات دیگر و آنرا بفارسی مار و هندی مانپ نامند * **ماهیت** آن
 اقسام میباشد و بدترین آنها سیاه و دور از آب و کفچه دار یعنی آنکه در وقت هضم سر آن بلند و مانند کفچه میشود و
 در ملک غلظت و بنگانه بسیار بهم میرسد و مار و یوزک نیز که سر آن مانند مویر سیاه و تن آن خاکي رنگ میباشد و اکثر تن خود
 را در خاک پنهان میکند و سر بیرون چون کسی بغفلت بخیال داند و یوزک دست بسوی آن بردارد و میگیرد و همچنین اقسام
 و دیده دیگر نیز میباشد و در افعی نیز ذکر یافت و در ماده میباشد و تر آن را در دندان و ماده آنرا چهار دندان و بعضی
 شاخ از میگویند که میباشد و برای شاخ آن نیز خواص و منافع مینویسند * **طبیعت** آن در آخر صوم کرم و خشک و با قوت
 تجذیف * **افعال** و خواص آن العین اکتحال به آن مانع نزول آب در چشم الاذن قطره پوست مطبوخ آن در شراب جهت
 درد گوش الفم مضغه جوشانیده آن در سرکه جهت درد دندان العین چون مار سیاه ناکه را زنده و در کوزه نوری کرده
 در تون حمام کند و در تاب سو زدن بر آورده با عمل سرشته اکتحال نماید بغایت مقوی با صره الخنازیر و داء الثعلب و داء الحیدر
 با روغن زیتون محل خنازیر و با سرکه مزید داء الثعلب و داء الحیدر النواصیر طلای پوست سوخته آن با روغن تخم کتان که
 چند روز مزوج کرده کف آشته باشد جهت نواصیر کهنه بسیار مؤثر لجن آم و الثآلیل چون سرود نیمه و زهره آنرا در
 روغن اندازند و بجوشانند تا مهر اشود تک عین بدان جهت از آله جذام و ثآلیل سریع الاثر الحمی تعلیق دندان که
 در حال زدن کی از آن کنده باشد و بدستور تعلیق دل آن جهت ربع و تعلیق شاخ مار شاخ جهت تب غیب مؤثر الرحم
 و النواصیر تعلیق پوست آن که هر سال میاندازد که سلح الحیدر مانند و بسیار نازک بواق میباشد بر ورک زنان موجب
 سرعت ولادت و بخور آن مسقط جنین و میخفد دانه بواسیر لبرص تخم مار را چون با سرکه و بنور و بسایند و بر بوس
 طلا نمایند جهت از آله آن مجرب دانسته اند و در مقرر اطیس گفته که چون شکم مار را از سرن جدا نموده بشکافند و احشای آنرا بر
 آورند و بجای آن شاه سقر خشک که بآب خیسانیده نرم کرده باشند بپراکنند و محل شق را بد زدن و دوا تش کنند و آنرا
 تا بسته شود پس شاه سقر را بر آورده بر بوس ضام نمایند و به بدنند و بعد يك شبانرو زبکشیدن با لکل زدن میگردانند
 مجرب است و مد آوای کسی که او را مار کزیده و یا کوشیده و یا زهره آنرا خورده باشد مد آوای افعی کزیده و لجم و
 زهره آن را خورده است و دوا فی ذکر یافت *

حیدر * بکسر حاء و سکون یاء مثله نحرانیه و سین موحده بفارسی چنگال نامند * **ماهیت** آن غلظتی است که از روغن
 و نان کرم میسازند * **افعال** و خواص آن کنیر الغل و مسون و غلیظ و در هضم و مسدود مصلح آن سرکه و عمل است
 * **باب هفتم در بیان ادویه که حرف اول آنها خاء معجده است** * **فصل اول الخاء مع الالف** *

خاء مسوقی * بفتح خاء معجده و الف و فتح میم و الف و ضم سین موحده و سکون و در کسره ف و بالفت یونانی است
 و سما به حی زهرین و سرقی بمعنی انجیر است یعنی انجیر زمینی * **ماهیت** آن نباتی است بی ساق و بی گل و شاخهای آن
 بدلت و چهار انگشت و منبسط بر روی زمین و بر شیر و برک آن در زیر شاخ آن رشته شبیه برک عدس و در زیر برک ثمره
 مستطیل و در نیمه آن باریک و در ابر ماه رومی میرسد **ماهیت** آن سنگستان و مواضع خشک و در مصر و خوصا عین الشمس بسیار
 * **طبیعت** آن کرم و خشک در اراثل سوم * **افعال** و خواص آن بسیار حاد و جالی و حریف العین اکتحال آن

باعسل جهت رفع آثا رقرحه چشم و ظلمت بعد از ابتدای نزل آب المولا سیر خوردن قدری قلیل آن با نان مسقط دانه
بر اسیر السجله آشامیدن مطبوخ آن ملین بطن و دین ستور لبس آن ولیکن با خطر الغالیل و السم و الا ورام و غیره اعضاء
شاخ و بن ستور طای شیو آن بر ثا لیل منکوب که مسمار به نامند و عاثر انواع ثا لیل و خیلا ن و کزیدن عقرب و ا ورام بلغمی و قلع
آثار ضرب سبلی بر جبهه و غیر آن و بن ستور طبع آن و چون اغصان آنرا بکوبند و بر ا ورام بلغمی و ثا لیل هر نوع
که باشد ضامند نمایند تحلیل دهد الرحم حمل سائید و آن با شراب جهت تسکین و جمع رحم نافع مضر سینه مصلح آن کثیرا
مقدار شربت آن تا یکفراط است

* خائق الذئب * که قاتل الذئب نیز نامند * ماهیت آن گیاهی است برک آن شبیه ببرک دلب و قیره تر و کوچکتر
از آن و تشریفات این از آن زیاده و از شاخ آن شاخهای باریک دراز رسته * طبیعت آن در آخر سوم سرد و خشک
* افعال و خواص آن با الخاصیه کشنده کرک است و چون بکوبند و بر گوشت خام بیفشانند و کرک بخورد بزودی
خنان کند و بمیرد و لهذا انرا خائق الذئب نامند و در سائر افعال مانند خائق الثمر است که مذکور میشود و این مایه آثرا
اسقیل دانسته و صاحب اختیارات گفته که بتحقیق خریق سیاه است

* خائق الکلب * آنرا قاتل الکلب نیز نامند و بهندی کلهازی گویند * ماهیت آن گویند اذراقی است که بفارسی
کچوله نامند و مذکور شد و یوسف بغدادی مولف مالایسغ غیر آن دانسته ماهیت آنرا گفته گیاهی است شاخهای آن
باریک طولانی و دیوشکن و برک آن شبیه ببرک لبلاب کبیر و اطواف آن تند و بسیار بد بوی زیار طوبیت ازجه
وزرد رنگ و ثمر آن در غلافی شبیه بباقلی بطول یک انگشت و در خورف آن دانه کوچکی سیاه و صلب * طبیعت آن
در چهارم کرم و خشک * افعال و خواص آن از سوم قتل و کشنده است در سرعت بخناق این اسمی بد آن کشته
و کشنده سائرسباع و حیوانات دم دار و انسان نیز الا ورام ضامند آن جهت تحلیل ا ورام بارده و نفی بالغ النفع و بزودی
موثر و علاج کسیکه آنرا خورده باشد تبوید و ترطیب و فصل است اگر طبیعت متحمل آن باشد و تقویت قلب بمفرحات بارده
* خائق النمر * بفتح نون و کسر میم و سکون راء مهمله و قاتل النمر نیز نامند و یونانی اونیطن * در ماهیت آن
اختلاف بسیار است بعضی مازریون سیاه و بعضی اسقیل و امین الکوله کل سیر صحرایی دانسته و مولف مالایسغ صاحب
تذکره گویند که آن گیاهی است غیر مازریون ساق آن بقدر رشیدی و برک آن شبیه ببرک قشای و از آن کوچکتر و باخشونت
و از سه عدد تا چهار عدد در زیاده نمیشود و بیخ آن شبیه بعقرب و براق و در خشند مایه شیشه * طبیعت آن در
چهارم سرد و خشک * افعال و خواص آن از سوم قتل و در سماع سریع التاثیر و خصوصا کرک لهذا آنرا خائق النمر
نامند الخواص چون عقرب نزدیک آن رود یا انرا نزدیک عقرب آورند هلاک میکند و در اطمینان رادع ا ورام حاره
و مسکن درد چشم و مسقط دانه بوا سیر و نیمه رهم آن کشنده پس رو خناق و تشنج و بسته شدن زبان و سیاهی رنگ بدن و علاج
و تریاق آن کما فیطوس با شراب صغیر و یا سکناب و یا فرا سئون و یا انستین و یا جرجیر و یا قیسوم و یا آشامیدن ماء الرماد
با شراب است و قی و حقه فرموردن

* فصل الباء الموحدة *

* خبازی * بضم اول و فتح باء موحده مشده و الف و کسر زای معجمه و یا بفارسی نان کلاغ و پیزک و خیر و ریزکی
ایم کما جی و در مازندران گیاه آنرا انجلیک و بشیرازی خطمی کوچک نامند * ماهیت آن مولا نا نفیس گفته که سه نوع

میباشد یکی بستانی و آن مخصوص با هم ملوکیه زملوکیه است و دیگر بری و آن در نوع است یکی عظیم و آن مخصوص با هم
خطمی است و درم صغیر و آن مخصوص با هم خبازی است و بغیر اینها و از مطایق آن مراد نوع صغیر بری است
که برک آن مستند بر ویمزه و اندک بخش مخصوص پشت برک آن و کل آن کوچک و سرخ مائل به بنفشه و تخم آن مدور
اندک بهی و در وسط آن تغییر و رنگ تخم بعضی نوع سفید و بعضی مائل به سیاهی و نبات آن کوچکتر از خطمی و لغاب
پوست بیخ و پوست عاق آن بسیار کمتر از خطمی و در تری و تازگی اندک لغابی دارد و چون خشک و کهنه شود با کل
بر طرف میگرد و منبت آن زمینه های نمناک و در خریف و در بعضی بلاد در اول بهار میروید و خود در زمزم و در و می باشد
و خریفی تا بهار و در بعضی تا تابستان میماند و یک نوع دیگر نیز دیده شده که در کهای آن ریزه و نرم و کل آن کوچک که در بهار میروید
و تا تابستان میماند و نبات این بسیار بلند نمیشود بلکه بعضی اندک بر زمین مفروش میباشد و برک کل اینها همه هوای خطمی
بلند و سرخ مائل به بنفشه و کرناهی شکل و بعضی بزرگ و بعضی کوچک و کل خطمی بزرگ و مدور و بهی و بعضی سرخ و بعضی
سفید و زرد نیز میباشد چنانچه انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد * طبیعت آن در اول سرد و تر و گوشت در دزم و بعضی
معتدل در برودت و حرارت و بعضی بری آنرا مائل بحرارت دانسته اند * افعال و خواص آن با برودت و قوت
متضاده و معتدل و ملین و ملین طبع و منج و زادع و مفتوح سد کبد و مدربول و زیاده کنند شیر العین و صماد برک آن
که در دهن مضغ نموده باشند با نمک جهت تنقیه نواصیر چشم و بینک جهت انتیام آن جبر الکسرو الا ورام و السموم و حرق
الذرات و صافیة آن جهت شکستگی اعضا و تحایل اورام حاره و کزیدن زنبور و مکس عمل و باز است و باروغن کل جهت
سرخنگی آتش و باد سرخ و کزیدن کب و مقرب و صماد خشک آن با بول جهت قروح سرور و رفع نخاله الصد و المعدة و انکبد
و آلات البول و السموم آشامیدن نیم رطل طبعی شاخ آن با شکر جهت سرفه و بحة الصوت و رفع خشونت آن که حادث از حرارت
و بیوست باشد و در دهر زویرقان و جرب و قرحه امعاء و خیر و قرحه مثانه و حرقت بول و تفتیح سد و صماد طبعی و پیرو
برک آن جهت ادویه قناله و رتیلار و در کرده نافع الرحم جلوس در طبعی برک آن جهت صلابت رحم و تلین اورام مقعد
و چون برک تازه آنرا سائیده و با کره تازه کماوی بریدن بمالند هیچ کزنده او را نکزد و برک تازه نورسته کوچک نازک
آنرا بخته میخورند و بهترین استعمال آن در ماکول طبعی آن با لحوم مایه و راست و مرغی و مدویه و مغیرا مزجه بارده
و طبعه مصالح آن در محرورین ترشها و در مرور دین فلانی و همچون کمونی مقدار شربت از آب آن تا پنجاه درم و تخم آن سرد
و تر و کثیر اللعاب و مزلق و مغری و ملین بطن و جهت مرفه کرم و خشک و کزنگی آواز و رفع بزله و تقویت امعاء و سطح و قرحه
کرده و مثانه و دفع لدغ ادویه حاره حاده و دفع کزیدن زنبور و رتیلار با تخم چند قوای بری بالسویه جهت درد مثانه و
حقنة آن جهت رفع سوزش امعاء و رحم و مقعد و با عمل جهت در جکرا الا ورام و الارجاع صماد آن بتنهاهی و با باجو مقشر
جهت اورام حاره و ارجاع و اوزام صلبه حاره و صماد تخم و برک آن جهت کزیدن زنبور و نافع مضر معدیه ضعیف مصالح آن
بر بول فواکه مقدار شربت آن تا پنجاه درم بدل آن تخم خطمی و کل آن جهت قرحه کرده و مثانه شرابا و صماد ارشاهای آن
جهت وجع روده و مثانه نافع * و خبازی بستانی را برک دراز و کل زرد و کوچکتر از کل خباز و در پنبه زاره بسیار میروید
و بپاندی کما پنبه میشود تخم آن سیاه و دراز شبیه بشو نیز و بسیار تلخ و غلاف آن شبیه بکرم و مائل به سبزی * طبیعت آن
در برودت و رطوبت زیاد از بستانی و ملین طبع و سینه و رافع خشونت آن و مصفی صوت و موهیج حرارت بسبب لطافت

و جهت بیهای حار نافع مضر مصلح آن ادریه حاره و تخیم آن متدهل قوی اخلاط غلیظه و مفتوح مد و جهت
عرق النسا و آب آن با شکر جهت دفع اخلاط مختزله و ضما د مضر و غ آن جهت تحلیل اورام و تسکین درد کزین عقریب نافع
مقل ارشیت آن تا درد رهم است

*** خبز *** بضم اول رسکون باء موحده رزای معجمه بغارسی نان و بترکی چرک و بهندی روئی و با فکر بزی بریت نامند
*** ماهیت آن *** از اکثر حبوب ترتیب میدهند بدین نحو که هر یک از حبوب را که میخواهند آن سروده پیخته خمیر کرده پیخته
تبارک مینمایند و بهترین همه نان کندم فربه رسیده سفید تازه مغسول است که سائیده سبوس آنرا باقل را عتدل ال جد ا
کرده خمیر نموده خوب سرشته و کاشته باشند تا خمیر آن بر آمد پس در تنور معتدل طبع با عتدل ال نموده باشند و با شیر
و روغن که ترتیب میدهند آنرا شیرمال مینامند و بهترین همه اقسام است و انواع این بسیار است و اگر شیرین خواسته
باشند با شیر شکر و شلاب نیز ترتیب میدهند و بران زرده تخم مرغ میمالند برای رونق آن و ابازیر مانند کنجد مغشور
و رازیانه و نالخواه و زیره بران میباشند و با در خمیر داخل می نمایند ولیکن غیر آبی آن همه بطبی الهضم و غلیظ است
اما مقوی کرده *** طبیعت آن راجع بطبیعت حبوب مصنوعه ازان است * افعال و خواص آن نان کرم مسخن**
و مجفف رطوبات معدیه و خائنین آن جهت رفع کندی دندانان مؤثر در نان سرد مرطب بدن و تازه آن سریع الا نحل از
و مسمن بدن و مقوی آن و خشک آن دیر هضم و مجفف و اقسام آن مورت تشنگی و با ابازیر مذکوره و حانه و سیاه اندام مشهوب
و دیر هضم و مفتوح و محلل ریح و با خشنخاش منوم و قابض و نان فطیر آنچه آرد آن را نرم پیخته و سبوس آن را تمام گرفته
باشند دیر هضم و مسدود و نفاخ خصوصاً که با شیر و با بار و روغن و شیرینی خمیر نموده باشند در اکثر امزجه نه کل بخلات لغاله
دار آن که همه را نافع است و نان جو سوبع الهضم تر از نان برنج و مبرد و قلیل الغذاء جهت اسهال و تپهای حاره که بی
ضعف معدیه باشد نافع و نفاخ و دیر هضم و دین مورت تولنج مصلح آن ماء العسل و مرق گوشت و شکر است و نان برنج سود بسیار
بخشک و معطش و مسدود و مقوی بدن و کثیر الغذاء و جهت اسهال صفراوی و دموی و نیکو کردن رنگ رخسار مؤثر و نان کندم
و برنج و جو که با شکر ترتیب داده باشند بکون روغن شربع الهضم و بهترین اقسام نانها است در بعضی امزجه و نان آرد نخود
باقای و بلوط و ارزن بطبی الهضم و مسدود و قلیل الغذاء و قابض و با ترشی بغایت مضر مصلح آن روغن و شیرینی ها است

*** خبز الحواری *** بفتح حاء مهمله و واو و الف و کسر راء مهمله و سکون باء نهیت *** ماهیت آن نانای است که در گرفتن**
سبوس آن بسیار میالغ کرده باشند و کندم آن سفید بالیده باشد که نان آن سفید گردد و بهترین اقسام نانها است و
حواری بمعنی سفید است و در روم و فرنگ نان را خوب سفید مرتب مینمایند بهتراز جای دیگر

*** خبز الخشکار *** بضم خا و سکون شین معجمتین و فتح کاف و الف و راء مهمله *** ماهیت آن نانای است که کندم آنرا**
ناشته و سبوس آنرا ناکرفته ترتیب میدهند *** افعال و خواص آن سریع الا نحل از روغن مسدود در بعضی امزجه**
و ملین طبع و مولد خون سوداوی و ضعف بدن و مورت بوا سیر و جرب و مصلح آن شیرینها است و روغن و شیر تازه و شیده
*** خبز السید *** بفتح سین مهمله و کسر میم و سکون باء مثناة تحتانیه و دال مهمله که مشهور بنان مید است نانای است که
در گرفتن سبوس آن میالغ کرده باشند سریع الا نحل از و کثیر الغذاء و مورت سد و جگر و سنگ کرده و مصلح آن انیسون
و رازیانه و شکر و سکنجبین بزوری است

* خبز الطابق * بفتح طاء مهملة والفاء وفتح باء موحد و سکون قاف نانی است که خمیر آن فطیر باشد و نازک ساخته
بر روی طابق آهنی که معرب تابه فارسی است که بغار سیماج نیز نامند پخته باشند قابض و سریع الاثر و موافق اسهال
بواسیری است و این را نان حاجی نیز نامند

* خبز الطابون * بفتح طاء مهملة والفاء وضم باء موحد و سکون واو و نون نانی است که در گرفتن سبوس آن مبالغه
کرده باشند و با روغن ترتیب دهند و رقیق باشد مشهور یکسره است کثیر الغل و مولد خلط متین و در هضم و مضر و زردین
* خبز القرنی * بضم قاف و سکون راء مهملة و کسر نون و سکون یا نانی است که در فرن پزند و قسام میباشند از آن جماعه
کساج است و دیگر بکسمات و دیگر نان سنک و این جهت مر تا ضیق و صاحبان اعمال شاقه موافق و فرن آنست که مکانی
مجوف که از سنک و کچ و یا از خشت پخته اند ک وسیع میسازند و بر آن دود کش مانند تون حمام قرار میدهند و در آن
سنک ریزه بسیار بطنخامت چهار انگشت و زیاده میریزند و فروش میکنند و در یک کنار آن آتش میافروزند و در آنرا بند میکنند
تا خوب گرم شود و در آن زائل گردد و خمیر کاچ را با آب نخود خیسانید و خمیر مینمایند تا بجوش آمده با اندک شیرینی
و روغن خمیر میکنند و میکنند آنرا تا بر آید پس در کاچ دانهها کرده سر آنها را بسته بالای ریکهای گرم در آن فرن میچینند
تا پخته و برشته گردد و دیگر کسمات را نیز با آب نخود خیسانید و خمیر مینمایند و بهر شکل که میخواهند میسازند و در ظرفی چید
و با بر روی ریکهای گرم بلا واسطه میکنند آنرا تا پخته گردد پس بر می آورند و اگر خشک و در آتشه خواهند همانرا درست
و با اوزی و باغیر آن بویک در ظرفی چید و بر روی ریکهای گرم میکنند آنرا تا طوبت آنها خشک شود و برشته گردد و خمیر
این مرد و بر آید سبک و زرد هضم میباشند و نان سنک آنست که خمیر آن اندک رقیق و فطیر میباشند آنرا پهن نموده
بزرگ و یا کوچک که اندک نازک باشد و بر آن ریکهای گرم میاندازند و با زیر مظلومه مذکوره در خمیر بر آن میباشند
تا پخته و برشته گردد پس بر می آورند و کرم این نان بسیار لذت و روغن این نان میباشند و پزند نان سنک باید که
بسیار صاف و قوف باشد و در شهرهای ایران خصوص کرمان خوب میپزند و در کرمان بسیار بزرگ تا سه ذرع طول
و عرض یک ذرع است و کسری میسازند

* خبث * بفتح خا و باء یک نقطه و ثاء مثله جرم اجساد است که در حین کال اختن از آنجا جدا شود * طبیعت
مجموع آن خشک است و در حرارت و برودت مختلف

* خبث الخلد * بفتح خا و کسره دال مهملة و سکون یاء مثله تختانی و دال مهملة و آنرا بفارسی نوش و ریم آهن
و شیرازی رمه و هندی لوهه کا کره یعنی فضل آهن و مد بر آن را کبک بکسر کاف و سکون یاء مثله تختانی و ثاء هندی نامند
* ماهیت آن چرکی است که در وقت کال اختن از آهن جدا میشود و بهترین خبثها است و مستعمل مد بر مغسول آنست
یعنی سائید و در سر که خیسانید و خشک نموده شسته آن و هر چند مبالغه در سحق آن زیاده نمایند بهتر است و برای امراض
چشم و گوش بی سرکه باید که باشد * طبیعت آن در درم گرم و در سوم خشک * افعال و خواص آن بغایت مجفف
و مقوی معده و قلب و دماغ و مانع نزف الدم و در راحیض و مانع حامله شدن و جهت بواسیر و طحال رطب و رفع رطوبات
بالطبی و قوای معده و مثانه و استرخای مقلع و سلس البول و تحلیل اورام مجرب العین اکتعال آن جهت خشونت پلک چشم
الاذن تطویر آن جهت پاک کردن چرک گوش الصدر باعسل جهت تصفیة صوت الیه با زرد قشیم مرغ بقدر یک انگ

جهت تحريك با مرطوبين و ما يوسين السوم با سنگين جهت ادويه قتاله البواسير با شرايب كوفه جهت قطع خون
بواسير ارحم تر زجه آن بايشم باره جهت نزف الدم ارحم الا ورام ضا د آن جهت تحليل اورام خاره و شير معقد در
پستان الصدر و الزينه چون آبراهيمست با ربا آب و غسل بسابند و خشك كنند پس در روغن زيتون بقل را نكه سه انگشت
بالای آن آید بجوشانند تا ثلث روغن بسوزد و با حرق با نلي و غسل لعوق سازند و هر روز و انگشت ازان تناول نمایند
جهت تصفيه صوت و ليكوبی رنگ رخسار و اخراج فضلات بدن بيمعطل و بد ستور چون با روغن زيتون بجوشانند و با غسل
معجون سازند و هر روز مقدار قليلي بقل ر حاجت ازان تناول نمایند مضرش مصالح آن كثيرا و غسل مقدار شربت آن
تادود انك زياده ازان مجوز نيست و از خوردن آن عارض ميكرد در حالتی كه از خوردن براده آن بهم ميرسد و علاج
آن نيز همانست و طريقه آن پير آن و مركبات مصنوعه ازان در قرابا دين ذكر يافت

* خبث الذهب * بفتح ذال معجمه و ما و سكون باء مو حله ثقل طلاست * طبيعت آن لطيف تر از همه
* افعال و خواص آن قوي تر از خبث الفضة و نائب اقليمها است و طلاي آن با آب جهت دفع بد بوی و يرغل ركنج و ان مجرب
* خبث الرصاص * بكسر را و فتح صاد مهملة و الف و صاد مهملة ثقل قلعي است * طبيعت آن بغايت سرد و خشك
و قابض * افعال و خواص آن مغسول آن جهت التيام جراحت چشم و تقويت باصره و منع ريختن مواد بچشم مؤثر
و مانند رصاص محرق است بدل آن اسفيداج رصاص

* خبث الفضة * بكسر فا و فتح ضا د معجمه مشدده و ما ثقل نقره است بهترين آن سبز رنگ نازك آن * طبيعت آن
سرد و خشك و بغايت قابض و با قوت جاذبه و مجففه * افعال و خواص آن طلاي آن جهت قروح چشم و سفعه و جرب
و بواسير و نواصير و التيام جراحت و بد ستور در مراهم جهت سه مرض اخير نافع

* خبث النحاس * بضم نون و فتح حاء مهملة و الف و سين مهملة ثقل مس است و در قوت قريب بخبث الحديد و ازان
ضعيفتر و ملطف و جالي و در ادويه چشم و زخمها مستعمل و خوردن آن سم قاتل است

* خبثه * بضم خاء معجمه و فتح باء مو حله مشدده و ما بشير ازی شفتك و با صفهائي خاكشي و نه تير بزی سوزدن و بتريكمي
شيوران و در زمان كياه آنرا شلم بي نامند و در هند مشهور بخوب كلان است * ماهيت آن تخمي است ريزه و اندك
طولاني و در نوع ميباشد يكي ريزه و رنگ آن مائل بسرخي و طعم آن اندك مائل بتلخي و درم ازان بزرگتر و رنگ آن
سرخ مائل بتيركي و هر دو خود روی در صخرها و باغها و دامن كوهها بسيار ميشود و در ايام بهار و كياه نوع صغير آن يك
و نيم ذرع نهايت و در ذرع و برگ آن طولاني شبيه ببرك جوجير بزی و تند طعم و شاخه های آن باريك و متفرق و تخم آن در
غلافی باريك رقيق بر اطراف شاخه ها رسته و كياه كبير آن تا بسه ذرع و شاخه های آن متفرق و غليظتر و برگ آن بزرگتر و ريزتر
و تند تر و غلاف تخم آن نيز بزرگتر و طعم تخم آن نيز تند تر از اول و احتمل كه طبيعت نوع صغير آن در اول دوم كرم
و در اول تر و كبير آن در آخر دوم كرم باشد * افعال و خواص آن مبهی و مشهي و مقوی معدة و هاضمه و جهت كرفتنكي
اواز و ليكوبی رنگ رخسار و تحليل مواد نخاع و جلدی و حصيه و شری و پرودات احشا و يکي رهم و نيم آن جهت نفث اخلاط
سینه و ریه و با شير مسن و نيكو كنند رنگ رخسار و مدرك با خصوصاً باد و وزن آن شكر كه ده روز بنوشند و بد ستور چون
ده روز هر روز و مثقال آنرا با چاه از مثقال شكر سهيد كف نمایند و صا حبان سوداوی مزاج را نيز نافع و سه درهم آن جهت

رفع سمیت ادویه همیه و هیضه خفیه و با کلاب و با آب خالص آن مقدار تجویز نمایند که شکسته گردد و نیم گرم
بیا شامند و چون قی شود باز یک ستور بیا شامند تا قی بند گردد و جهت هیضه صغریه با آب برک کاسنی تازه مکرر تجربه
آمد و ضماد آن جهت قرحه چشم و ورم بنا کوش و پستان و انتمین و قمر و ورم صلب سرطان و مشوی آن در خمیر جفت
مربله مزمن و جهت شش و جگر و فرجه آن جهت اعانت بر حمل و قروح و رحم نافع و مصلح آن کثیرا مقدار شربت از
کبیر آن تاد و مقدار از صغیر آن تا سه مقدار بدل آن در امر باه و تمسین و مانند آن تودری است که بزر را الخضم نامند
و کسانی که خبه را بزر را الخضم دانسته اند اشتباهی است که ایشان را واقع شده و اصل آنست که غیر آنست

* خبیض البیض * بقاری خا کینه نامند و با سبزیها کو کو کوبند کثیرا غذا و دیر هضم و مولد خلط غلیظ و باد ار چینی
و خولجان و ادویه با هیضه مقوی باه است

* خفا * بنای مثلثه سر کین است و از مطلق آن مراد سر کین کاواست و در اخشاء البقومند کور شد

* خثو * بفتح خاء معجمه و ضم ثاء مثلثه و را و و بناء دو نقطه از بالا که مخفف خاتون ترکی و بلغت اهل خطا بمعنی بزرگ
آمد است مانند لفظ خان و مرد و مراد فم اند * ماهیت آن گفته اند نام مرغی است که بقاری رخ نامند بقدر

کو کندی و از آن بزرگتر و طعمه آن اکثر اوقات میگویند که فیل است و در بلاد چین و ترک یافت میشود و از استخوان
پیشانی آن جهت ملوک قدح میسازند و از خاصیت آن آنست که چون بر بالای آن طعام مسموم گذارند عرق کند و همچنین
است ما ثرا استخوان بدن آن و امین الدوله گفته که شاخ آموی مشک دار است و همین اثر برای آن بیان کرده و گویند
جهت اسهال نیز بغایت نافع است و صاحب تحفه نوشته که مؤلف تذکره گویند که در سر اندیب بیانت میشود و خوردن
بعضه آن بقدر در هم جهت حکه و جرب و سل و جگر نافع و بخور استخوان آن باعث افاقه مصر و دوع و زبل آن جهت رفع
آثار و سنگدان آن جهت بر اعیر ضما د امفیل و صاحب حیوة الحیوان نوشته که ارسطاطالیس گفته در نعوت که آن طائر
است عظیم الجثه و در بلاد چین و بابل و ترک بهم میروند و کسی زند و آنرا زندیده مکرر استخوان مرده آن که کوشتهای
آن جل اشده و ریخته استخوان خالی مانده و از خاصیت آن حیوان آنست که چون بوی سم بشنود حد رکند و بگریزد و
عرق کند و حس او بطرف شود و دیگران گفته اند چنانکه بهم میرسد در زمستان و تابستان در راه آن سموم بسیار است
و چون بوی سم را بشنود حد رکند و بسیرد پس استخوان آنرا بگیرند و از آن ظروف و قبضه کار و خنجر و غیره سازند و
چون بدن استخوان بوی سم رسد از آن عرق قرطع نماید و طعام مسموم را چون در آن گذارند و یا بر آن نهند عرق
کند و بدن علامت معلوم گردد که مسموم است و مغز استخوان آن طائر سم کل حیوانات است و ما را از استخوان آن
بگریزد و نزدیک آن فرود مترجم صید اند ابو ریحان گفته که یکی از رسولان ملوک چین گفت که استخوان پیشانی
حیوانی است که در میآت همیشه بکا و نراست و سبب رذمت آدمیان بدن آنست که چون نزدیک زمربند جرم آن عرق
کند ابراهیم سنلی چنین حکایت کند که یکی از ثقات که با طرف بلاد چین گشته بود چنان گفت که با طایفه در سفر چین
رفیق بودم تا روزی از روزها در وقت استوائ آفتاب جرم خورشید از چشم ما غائب شد و عالم تاریک گشت و یکدیگر را
نمی دیدیم چون اهل چین آن حال مشاهده کردند به حیرت افتادند و سر از سینه برداشتند تا آفتاب بدید نشد و چون
روشن نگشت چون سرازیر شدند و پرسیدند از ایشان سوال کردم که سبب تاریک شدن عالم تا کاه و سبب دیده نمودن شما چه بود

گفته اند آنچه بر روی آفتاب پدید آید همان عظمت خدای ایشان است و آن هیچ خدای اولی خود را اگر در این جور معتقد
ایشان معلوم شد از صفت آن سوال کردم چنان تقریر کردند که او مرغی است بغایت بزرگ و با هیبت و مسکن آن بیابانها
میان چین و بلاد درنج است و در آن بیابانها قیلان وحشی میباشند که بهیچ طریق اهل نمی شوند طعام آن مرغ آن قیلان
میباشند و آن حیوان را خنوکویند بطریق تعظیم چنانچه خاقون و خان و چنانست که کوئی خاتون در اصل ختون بوده است
در لغت ایشان که در لغت پارسی مبتدول شده است مؤلف گوید که اکثر این سخنان اصلی ندارند و آنچه دیده و شنیده شده
که از بلاد چین استخوانی شبیه بکله مرغی میاورند سفید و سرخ خنایی رنگ خالک از اوزان زهکیر میسازند و میگویند برای
دفع سموم نافع است

* فصل الخاء مع الراء المهملة *

* خراطین * بفتح خا و راء و کسر طاء مشاله هر سه مهمله و سکون یاء مثناة تحتانیة و نون امعاء الارض و حمر الارض
نیز و بهندی کیچوه بکسوف نامند * ماهیت آن کرمهای سرخ طولانی است که در زمینهای نمناک خصوصا مانند باغچهها
و در سرکینهها در کرمها که بارش شود و در اوائی سرما نیز بهم میرسد * طبیعت آن در اول کرم و قوی و بارطوبت غریبه
* افعال و خواص آن آلات الهول آشامیدن سه درهم سائید آن باد و شاب انکوری جهت ادرار بول و با آب کوشش جهت
قوت باه بسیار مجرب الحلق و الصدر و آلات الغذاء و غیرها جوشانید آن در روغن کنجد جهت خنای رسوخته کهنه بغایت آزموده
و مسوق آن با روغن بادام بالحامیة جهت فتق امعاء و التیام آن مجرب دانسته اند و جهت عسر و لا دنت در رفع سنگ کرده
و مثانه و با شراب مغیر رنگ بدن یرقانی در همان ساعت الاذن قطور و مطبوخ آن با پیله مرغابی جهت تسکین درد کوش و بازیه
در کوش مخالف نیز مسکن و جمع آن و چون بر آن نمک پاشند و آبیکه از آن به وسوسه در کوش بپاشند جهت تسکین درد کوش نافع
الحلق و غیره ضا د آن جهت ورم حلق و لاهة و منع نزلات و طلای تازه آن جهت التیام عصب مقطوع مجرب بشرط آنکه تاسه
شبهانه روز بیندند و نکشایند و بن ستر جهت جراحت اعضاء عصبانی مؤثر و با غبار آسیا جهت استیقام مصلی که از جامه
خود حرکت کرده باشد جهت ضربه و سقوطه و تسکین اورام حار و باروغن دانه زرد آلود جهت بواسیر و مطبوخ آن بازیه
و طلای آن بازیت و بزرگ کند و جهت بزرگ کردن قصبه بغایت مؤثر و مطبوخ آن با قصبه حمار زنده اکلا و ضماد اد رین
با ب مجرب دانسته اند و چون با جعل و بنات و رندان طبع نمایند طلای آن جهت بواسیر و نزف الدم و شقاق مقبله بیعندیل
و در جائی یاد و موسمی که خراطین نباشند و خواهند بهم رسانند باید که برک چیل که شجری است که در هند و بنکله کثیر
الوجود است قل معتدی از آن برک را در کودی کرده خاک و آب بر آن بویزند بزرگی تکرین میباید و از خراطین مسمی بعمل
میاورند و آنچه شبیه با هن و حلید صینی است اندک سرخ رنگ بدینقسم که خراطین بسیار را جمع می نمایند و میسوزانند
تا خاکستر گردد و خاکستر آن را جمع نموده میسوزند و در میان آن دانه که بر می آید یک جا کرده میگذارند و دود آن سائید
آن با آب تر یا ق سم بیش و افیون است و چون در طعام مسموم اند از بند و جوش در هند قوت و سورت آن را میسختند و کم
مینمایند و نگاه داشتن آن در دهان نیز جهت سم مار و اکثر سموم نافع است

* خراطین * بفتح خا و راء مهمله و الف و فتح میم و قاف و الف و نون * ماهیت آن گیاهی است در شکل و بو مانند
سنبل الطیب و رنگ آن سبز و طعم آن مائل بشیرینی * طبیعت آن در اول کرم و خشک * افعال و خواص آن محلل
و مجفف و در افعال مانند سنبل الطیب و از آن ضعیف تر است

*** خربق *** بهنج خا و سکون راه مهمله و فتح باء موحد و سکون قاف *** ماهیت *** آن دو نوع میباشد ایض را خود ایض آن بیج گیاهی است برگ آن شبیه برگ بارنگ زازان عزیزتر و کل آن سرخ و ساقی آن بقدر چهار انگشت معلوم و مجرب چون خشک شود پودست آن معطر گردد و بهنج آن شبیه بهیاز مستطیل و بارشهای باریک و سفید مائل بزرردی و تلخ و از شکستن آن عباری ظاهر میشود در جوف آن مانند دام عنکبوت چیزی میباشد و منبت آن مواضع جبلیه و بهترین آن منبسط السطح معتدل الانبساط سفید سمست آن است که با سانی مفتت گردد و لحیم لعابی و از اراضی مرتفعه خشک باشد و چون بچشند اول زبان را اندک بگز د پس گزند کی آن بیشتر ظاهر گردد و آنچه مدد در اطراف آن نیز شبیه با ذخیره چون بکشند از آن کردی بر آید و کم کوشش باشد و دی و غیر مستعمل زیرا که خنای آورد *** طبیعت *** آن در وسط سوم گرم و خشک *** افعال خواص *** آن مسهل بلغم و صفرا و غلیظ را غلاط لزجه و مخاطیه و مفتت سدد و منقبی سدد و جهت قالج و سرسام و صرع بلغمی و لیسوس و سائر امراض بارده و ماغیه و مغاصل و تقویت حصاة وادرار حیض و قتل جنین را خارج آن نافع الدماغ سعط آن مهیج عطاسه العین اکتنال آن در شیا فاق جهت جلای غشا و وحل بصیر الغم و غیره طلای آن با سرکه جهت قلع دندان متاکل و قو بار جرب و برص و بهنج بتهائی و یا اینسان نیز و فر زجه آن مدد حیض و قاتل جنین چون با سویی و غسل بپوشند و بموش بشور آنک بهیر دوسم ثلاث و غنازی باشد و چون با کوشش طبع دهند کوشش را مهرا سازد و چون اراده استعمال آن نمایند باید که اصلاح آن نمایند به بختن آن در جوف خمیر و یا مخلوط بحسوج و روغن بادام و یا مخلوط با اندک حاشا و مصطکی نمایند و بهتر آنست که با شنانخورند بلکه بر بالای اندک طعامی و زیاده از مقدار شربت آن که از نیم مثقال تا یک مثقال است قیاسی زیرا که زیاده آن کشنده است بقی و خنای و تشنج و کشنده ساد و خنر براست و مد اوای کسی که زیاده از مقدار شربت آن خورده را و زان امراض مذکوره طاری شده تمرین و تقویه را سهال است اگر طبیعت او را محتبس باشد و نشستن در آب گرم و مسکه کا و بریدن مالیدن و آشامیدن امراق د سمه مانند مرق و جاج و بوئیدن بویهای خوش و گفته اند که خوردن جرم مستوی آن محلث تشنج است و معقی و بهتر آن است که پنج مثقال آنرا در نه اوقیه آب باران سه شبانه روز بخیمانند پس صاف کنند و بیاشامند و آنکه معقل ارک رطل آنرا بارچه بارچه نموده در د و قسط آب باران سه روز بخیمانند پس جوش دهند تا دو ثلث آن برود و یک ثلث بمالند پس صاف نموده جرم آنرا دور کرده با دور رطل غسل صافی حید بقوام آورند و کف آنرا بگیرند و یک معلقه آن بتهائی و یا با آب گرم بیاشامند و گفته اند که چون معقی قوی بلغم است باید کسیکه شاق و باد شوازی باشد بروقی کردن و عادی نماید بدان و نیز پیش از عادت بقی استعمال نمایند بلکه عادت بتدریج و بهترین استعمال آن از برای قی آنست که توبی را سوراخ کنند و ریشهای باریک خربق را برین در آن ترب فرو برند و یک شب بکن اول و صبح ریشهای خربق را بر آورد و در آن ساید و عامل غل او رقیقی مانند شاه بخورد و بعد از آن ترب را با سکنجبین بیاشامد و بعد دوسامت بتکلیف قی نماید و گفته اند چون کسی آنرا خورده باشد و بران را مرغ بخورد آن مرغ بهیرد

*** خربق استود *** بهنجی که کئی نامند *** ماهیت *** آن بیج گیاهی است سیاه پر کوه مجرب و بیشتر آن مائل بتل ویر و ریشهای سیاه باریک از آن رشته شبیه برشته و برگ آن شبیه برگ چنار و از آن کوچکتر و زوائد اطراف آن بیشتر و باخشا و ساق آن کوتاه و بنفش و کل آن سفید مائل بسرخ و شکل خورشید و ثمر آن شبیه بدانه قرطم و قشم آن در سهال بی ضرورت نواز

اصل آن را بخوبی بداند آن از خربق سفید کثیر و لیکن در وقت تب ترو بر خطر * طبیعت آن در آخر موسم گرم و خشک
 * افعال و خواص آن مسهل مره سودا و بلغم و صغریای آمیخته با بلغم و جذاب از عمق بدن و جهت امراض بارده و قویتر
 از سفید و در جمیع عللی که سفید موثر است این اسرع التاثير اعضا الراس والصدور والغذاء و غیرها جهت شقیقه و ارجاع
 سر و نزولات مزمنه نازل در چشم و سینده و تنقیه عینه و احشای مثانه و رحم و چون در شیر بنیها چند روز بخیسانند و با باجو
 مقشرو یا عدس جو شانیده و آب آنرا بشویند چند آن مضرت ندارد و با الخاصیت تنقیه بآن کردن باعث تغییر مزاج میشود
 قریب بمزاج جوانی و غیر مرطوب المزاج را بغایت مضر و مضر کرده و مصلح آن کثیرا و معتبر و قوی و فطرانسا لیون و نودایم و مضطکی
 و در مثقال آن کشنده بخناق و اسهال مقلد ارشیت آن از نیم درم تا نیم مثقال بدن آن خربق سفید و گویند ما ذریون
 و چهار دانگ آن غاریقون و یا ماهی زهرج و نیم وزن آن ما ذریون و بوزن آن بیخ کبر و یا کبکج است الفم چون با کر سینه
 بجوشانند و بدان مضغه کنند در دندان را ساکن گرداند و بخور آن نیز همین عمل نماید اعضا الغذاء اشامیدن آن با
 دواهای ملطف دفع کرم معده نماید و بعضی در سنگجبین می خیسانند و یا در شراب شیرین پس طبع نموده صاف کرده ببتنهائی
 و یا با مرق مرغ میاشامند اسهال بلغم و صغریا مینماید و گفته اند دافع سودا است از جمیع بدن و استغراغ صغریای غلیظ زیاده
 از سقمو نیامینماید بی اذیت الزینة و الجروح ضما دآن جهت بهق و برص و رفع ثآلیل و بردن گوشت زائد فاسد زخهها و ناصور
 صلب نافع و قطار و فتنیه و فر زجه آن مانند سفید آنست و با شیدن طبیعت آن در مواضع مانع حشرات و چون گندم و امثال
 آنرا در طبیعت آن بخیسانند قاتل هر طيور و وحوش است که بخورد و چون با موم و کندر و زفت و آب و روغن بیا میزنند
 و در جرب بمالند زائل گرداند و گویند چون نزدیک درخت انکور بر وید و ازان انکور شراب سازند و بیا شامند اسهال نماید
 * خردل * بفتح خا و سکون را و فتح دال مهملتین و لام بهندی را ئی نامند * ماهیت آن گیاهی است برک آن شبیه
 ببرک ترب و کوچکتر ازان و خشن و اندک تند بوی و ساق آن مربع و کل آن زرد و تخم آن مدور و سرخ و تند طعم و بوی
 و بستانی میباشد برف آنرا عربی حرشا و بترکی قیچی نامند و برک آن ریزه تر از برک بستانی و تخم آن مدور و سرخ و برک
 بستانی بزرگتر از بری و نوع سفید آنرا حور ابیض و بفارسی اسپند و سچند آن نامند و نوع غیر تخم مدور و سرخ تند طعم
 را بترکی کلک گویند و از مطلق آن مراد بزرک سرخ رنگ تازه بستانی است که چون بگویند رنگ آن زرد باد هتیم و حدت
 باشد و مستعمل همین نوع است * طبیعت آن در چهارم گرم و خشک * افعال و خواص آن جالی و جاذب اخلاط از عمق
 بدن و محلل رطوبات دماغی و معده و سایر اعضا و ماضم و مفتوح سد و مد و فضلات امراض الراس والمعدة والکبد والطحال
 و غیرها جهت امراض بارده دماغیه و ریجیه مانند لیثرخس و فالج و استرخا و درد سر و بارد و تفتیح سده مصفاة و تسکین نزولات
 بارده و تزکیه حواس و ذکای ذهن و تقویت اشتها و زیادتی آن و تسکین درد جگر و بارد و سپر و زوضما دآن بر سر بعد تراشیدن
 موی آن بآهن جهت لیثرخس و نزله بارد و با غسل بر پیشانی جهت صداع و سد نزلات پی در پی و تسکین وجع جگر و طحال
 و سعط آن موزث عطسه و جهت التهاب مصر و ع و صاحب عشی و اختناق رحم و انقباض آن جهت ته تیج سده کوش و اکتحال
 آن بآب و غسل جهت عشاوه و خشونت پلک چشم و قطور آب مطبوخ آن با غسل در چشم جهت شکوری و در کوش و دندان
 جهت تسکین ضربان و درد آن هر دو نافض و چون تخم تازه آنرا بگویند و عصاره آنرا گرفته خشک نمایند اکتحال آن جهت
 امراض عین و رفع تخيلات نافع و بدن ستور چون داخل ادویه عین نمایند و کذاشتن فتنیه آن با انجیر در کوش جهت

در دهن آن ردوی طنین و عرعره سائید؛ آن با ماء العسل جهت ورم تحت زبان و ثقل را استخراج آن و در دهن آن و خشونت
 قصبه رفته مزمنه و مضغ آن جهت اخراج بلاهم از دهان و لطوخ آن جهت تسکین ضربان و درد دهن آن دائم بی ورم مجرب
 در معات و چون با عسل و یا پنبه و یا موم با تش کد اخته بزیت مخلوط نمایند و بر صورت و چشم بمالند رنگ و زرد اضاف کند
 و کینه الدم را زایل سازد و آشامیدن آن با عسل جهت ربو و سعال و طوبی و تقویت یاه و یا پودنه و شراب جهت اختناق
 رحم و اخراج کرم معده و آشامیدن جریش آن با آب جهت تب باغمی و سرداری و دری حادث از خلط غلیظ لزج و ضاد
 آن با الجیر جهت نقرس و عرق النساء و آء العلب و جذب مواد بظا هر جلد و تسکین وجع بارد ریخی و تحلیل اورام بلغمی
 مزمن از هر مضو که باشد و با سرکه جهت جرب متقرح و قوبای مزمن و بدستور با کبریت و سکنجبین و با سکنجبین و کربن
 جهت تحلیل خنازهر و صیاب النفع و با ادویه مناسبه جهت تحلیل اورام صلبه و سوداویه و برص و باروغن بر تضیب جهت
 نفوذ مجرب و همچنین آشامیدن تخم آن نیم درم ناشتا با شراب مقوی یاه و منشط و خوردن مخلوط آن با نان و یا شراب
 جهت اخراج کرم معده و مخلوط کردن آن با مراهم جاذبه جریه و جریه نافع و چون کباب تازه آنرا و یا تخم آنرا با طعام
 بخورند طعام را مضغ و معده را کرم گرداند و ورم طحال را تحلیل دهد و خوردن مسلول و برک تازه آن و یا تخم آن
 با چغندر ریخه از بی پری پیش از قی با عسل تقطیع باغم و مهیا کردن آنیدن از برای دفع است و بدستور مسلول آن با چغندر
 جهت صرع و سدر عارض از بلغم نافع و کامع معمول از ان حاد حریف و محرق و جالی بلغم بقوت و تسخین معده و کید
 نماید باید که همیشه بیاشامند و بسیار هم و به تنهایی نیز بلکه با اغذیه غلیظ تناول نمایند و دفع ضرر آن کاسنی و بادام و سرکه
 است و صاحب اختیارات گفته که قوبائیکه بهیچ چیز زایل نگردد چون بعد از حمام خردل را سائیده و قوبایا و یا پارچه
 خشنی آن مقلد ارمالند که خون آلوده گردد پس بران بمالند زرد آب بسیاری از ان جاری شود و صحت یابد و بخور آن
 کریز اند و حشرات و هوام و رازی گفته ریختن آن در سوراخ مار باعث هلاک آنست بدل آن در وزن آن حب الرشاد
 و حرمل مضر و رین و مورث تشنگی مصالح آن کاسنی و روغن بادام و سرکه است باید که در دهن اوی با تمک هندی و یا بوره
 ارمی بیاشامند و زیاده از سه درهم کوبیده که مقلد ارشبت آنست و پنج درهم غیر کوبیده آن بحسب امراض و مزجه
 و از منده و امکان استعمال نمایند و چون در آب انکو ریهند از ان منع جوشیدن آن کند و در کیلانات سرکه شیرین از ان
 ترقیب میدهند و روغن آن که کوبیده بدستور روغن بادام استخراج نمایند بغایت ملطف و محال و آشامیدن آن جهت
 تقطیع سده اعصاب و رفع نسیان و فالج و ارجاع بارده مزمنه و تپهای مزمنه و اختناق رحم و بطور آن جهت ثقل سامعه و ورم
 بارد کوش و طلای آن جهت درد دهن آن و اختناق رحم و دردهای کهنه و تحلیل اورام صلبه و سائر اورام بارده نافع
 مقلد ارشبت آن قاسه درهم است

* خرقطان بفتح خاء سکون راء مهمله و فتح قاف و طاء مهمله و الف و نون و هندی بند انا من * ما هیست ان کیهی است که بو
 اکو درختها مانند بادام و زیتون و سدر و غیرها میروید و بر آنها میچسبند و بر زمین میخیزند اردو برک آن شبیه ببرک زیتون
 و مانل با سطل اره و کل آن سرخ رنگ و تخم آن نیز سرخ و بالجملة میأت برک و کیه آن بحسب اشتیاق و متکونه بر آنها مختلف
 میباشد * طبیعت آن نیز اکثری سرد و خشک و با قوت قبض و بعضی گرم و خشک دانسته اند * افعال و خواص
 آن منقذ دماغ و مقوی معده و مفتح سد و محلل و آشامیدن آب مطبوخ آن با الجیر جهت سردی و یک ارقیه آن جهت

شکستگی استخوان و روشی عضل و قطع اعضا الدم و رفع حج و در ورزیزک خشک و محرق آن نیز جهت ثوبانی هر بشرایکه ثوبا را ببول و نمک بحدی بشویند که خون آنرا در کرد پس بمالند و گویند مسهل اخلاط و مجفف بواسیر است را اهل هند برای آن خواص و منافع بسیار مینویسند از انجمله آنچه بر درخت ام غیلان بهم میرسد تعلیق ماق کیا آن بر کمر جهت بواسیر و بد متور آشا میس آن جهت بواسیر و اسهالی که عسر العلاج باشد و بعضی شرط نموده اند که باید روز یکشنبه قبل طلوع آفتاب گرفته در وسط آن ریسمان هفت لا بسته بر کمر بندند و باز نهند بواسیر و اسهال الدم را مجرب است و بد متور آنچه بر درخت سد که کنار نامند و درخت انار نیز را آنچه بر درخت بیل نکون باید چون با شیر کا وزن بعد از حیض سه زده روز بپاشند آ بستن کرد در خصوص که در حین اخذ قمر در منزل شرطین باشد *

خرم * بضم خا و یفتح راء مهمله مشدده و سکون میم لغت فارسی است بمعنی فرح * ماهیت آن از ادویه مجهوله است بعضی گفته اند اسم فارسی مریمه است و آن گیاهی است که در یسائین و مواضع سایه دار میروید و بر کهای آن باریک طولانی و کل آن بنفشه و خوشبو و خوش منظر و لطیف و بر کهای آن متفرق و اهل فرس آنرا تعظیم بسیار مینمایند * طبیعت آن مائل بکرمی * افعال و خواص آن جالی و مقوی دماغ و منوم و زیاده کنش عقل و فهم و نظاره آن مورت سرور و فرح و نگاه داشتن آن در کف دست با عفت محبت و در آستین با عفت محبوبی و روغنی که از کل آن ترتیب دهند جهت درد سر و بخوابی و رفع توحش و چون از آن موم روغن ترتیب دهند و شب بر صورت بمالند ورزیز بشویند موجب بیکوئی و سرخی رنگار خسار و قبول و رافع بغض است و بعضی آنرا سراج القطرب و بعضی دواء الحالبی که بیرونانی اسطرابیروس نامند و بعضی بتخفیف را بمعنی قشر بیض متقی مغسول دانسته اند

خرنوب * بضم ا و ن و سکون راء مهمله و ضم نون و سکون واو و باء موحه و یفتح اول نیز آمده * ماهیت آن بستانی و بری میباشد بستانی آن درختی است عظیم بهز رکی کردکان و برک آن بسیار سبز و املس مائل بثل و بر و ضخیم هرد و طرف شاخهای آن یکی مقابل دیگری و کل آن زرد طلایی و غلاف آن بقل رشیری و کوتاه تر و ضخیم تر و سیاه و دانه های آن شبیه بیاتلا و بقل و تر مس و شیوین طعم و در تنکابن کواث و دو ما رند آن و کیلان لاری نامند و بهترین آن بستانی خشک آنست که مغز آن بسیار شیرین صادق الحلاوة و پوست آن رقیق و از یکسال ثجا و زنگرده باشد و از آن در مصر و شام رب میسازند * طبیعت آن در اول سرد و در دوم خشک و با قوت قابضه و مسهل و بعضی خصوص تازه آن و بسیار رسیده شیرین آن در اول گرم * افعال و خواص آن مد ربول و جهت انوجاع سینه و تقویت معده و تسمین بدن و تولید خلط جزیل اگر هضم یابد زیرا که بطی الهضم و نفاخ است خصوصاً تازه آن که یک سال بر آن نکی شسته باشد و باد و شاب ادر را ببول نمایند و چون داخل شیر کنند شیر را آن بپزند و اشتهای طعام آورد و جهت سرفه مزمن مجرب دانسته اند و خوردن آن باید آنه جهت تسمین بدن و رفع تنق و ضماد بخته آن جهت صدمه و مقله و امثال آن و ثالیق و چون تازه آنرا بر ثالیق بمالند آنرا از ازل سازد و چون یک پارچه از دو پارچه تخم آنرا بر ثالیق بچسبانند آنرا قطع نمایند و تخم آن سود و خشک و بسیار نفاخ و محال و ارام و جهت بروز مقله و نزف اندام نافع و هضم معده و مجفف اعضا مصلح آن بهل آنه و نبات بدل آن بوزن آن هر یک از قرظ و تراشیت و عصف مقادیر شربت آن تا پنجد هم است و درم بری و آن شرخاری است بقل و زعی و شاخهای آن پراکنده و خارهای آن تند و ریزه و کل آن زرد و داغدار و ثمر آن شبیه بگرد که کوچکی و در قزوین گیاه آنرا و ک نامند و خرنوب

بطبی مراد از آن است * طبیعت آن در دردم سرد خشک و بسیار قابض * افعال و خواص آن مقوی معده و قاطع
نزف الدم از هر عضو که باشد و حاجت اسهال و جهت برقان و مقص و منع ادرا را حیض و بواسیر و مضمضه و شستن آن
جهت دردن آن را استحکام آن و پوختن و پختن آن تالغ دلد آن گرم خورده است و محتاج بکندن یا لبت نیست و چون
با حنا خشک کنند مقوی مری و باعث درازی و مانع سہیل و آنست و طلای آن بر بدن جهت رفع اعیاء و تقویت اعضاء و اثر
و چون بگویند و در آب بخیسانند و جامه رنگین را در آب آن تر کنند باعث ثبات رنگ آنست و مجرب دانسته اند *

* خروم * بکسر خا رسکون راء مہملہ رفتح و از رسکون عین مہملہ بفار عین بید انجیر و به شیرازی کنتور و بتورکی کرچک
و بهندی آن رنگ نافت * صافیت آن دونوع میباشد سفید و سرخ مائل به بنفش و دوم قویتر از سفید برک آن شبیه ببرک
انجیر و شرفها از این رنگ نافرین و ذرع و از آن بزرگتر نیز دیده شد و بیخ آن مانند نی میخوف و ثمر آن خاردار
و خوشه دار رند و در تخم آن بقل از دانه تیره و پوست آن منقط و مغز آن سفید و پر روغن و منبت آن بلاد معتدل در سمرات
و طوبیت * طبیعت آن در آخر درم گرم و خشک * افعال و خواص آن محال و ملین عصب و مہول قوی خلط
بارد و منقی مروق و مقوی اعضا و جهت ضد اع و فالج و لقو و در عشاء و امراض بارده و ضیق النفس و عرفه بار و تحلیل تولیم
و ریاح و تلین صلابات و اوجاع ظهور و مثانه و استسقا خصوصا مغز آن که قوت اسهال آن زیاد است و برای ادرا را حیض
را خراج مشیمه نافع و چون دانه مد مغز دانه آنرا سائید و با ماء العسل بپاشا مندا اسهال بلغم و رطوبت مائی نماید و مرخی
و منقطا اشتها امت و موجب کرب و غمیان و قوی مصالح آن کثیر از مضطکی و رعنا عقل از شربت آن از پنج عد دانه عد در مستعمل
مقشرا آنست و بیست عد د آن مسکر قوی و یاد زهر آن ریاس و عصاره زمان و بدل آن عشر آن دلد است و ضا د آن جهت
تألیل و کاف و تحلیل اورام بلغمی و صلابت و تسکین اوجاع اورام و نفرس و مفاصل و با سر که جهت نرم بستان و اواخر
حمه که باد سرخ نامند برک آن ضعیف تر از حب آنست در اسهال و تریاقیت آن زیاده و آشامید عصاره تاز آن مکرر و قوی
نمودن بدن جهت رفع سم بارد بیش و انیون و امثال اینها و ضا د آن با آرد جو جهت اورام خارش چشم و درم زردکلو
و سایر اعضای بعید و مرقی و مسهل و اشامیدن د و مثقال آن یا شیر تاز د و شیکه جهت تسکین وجع الفواد بارد و پوست
بیخ آن جهت رفع مغص و الفتح مجاری و مدد نافع و با ماء العسل جهت تحلیل بلغم از ج از اعضای بعید و خصوصا که تازه
ساخته باشد و طلای آن جهت رفع تشنج و تلین صلابات و در دکوش و انضمام فم رحم و انقلاب آن و جرب متفرج و ترورج
و طبعه سرد درم معده و رفع آثار کبودی جلد و بازید البحر جهت داء الغلب و آب کنک نا جهت بواسیر و بواسیر و ضا د آن و چون
در ظرف مس کنند و بر آتش کند رزد و سر آنرا بخارف مس بپوشند تا خوب گرم شود و در هر یک مثقال از آن یک حبه کافور
خالص اصلی د و عین گرمی سر آنرا باز کرده در آن اندازند و باز سر آنرا بپوشند تا کد اخته گردد و فرود آورند و بکل آرند
تا سرد شود و همان قسم پوشیده باشد و بعد از طهارت از قفای حاجت هر مرتبه موضع بواسیر را خشک نموده این روغن را
فیمکرم کرده بمالند زائل گردد اند و جوشانید آن با سالیج السیه و خردل و تد هین بدن جهت کوز از داء السیه و اقسام
قویا و طاف ببعده دل بدل آن روغن ترب است اما هل هیل انجیر را د افج جز ام دانسته اند *

* خروموش * بهندی کهوس نامند * صافیت آن نوعی از موش است بغایت بزرگ که با کربه چنک میکند و بران غالب
می آید * افعال و خواص آن بخور پوست خشک شده آن جهت بواسیر مجرب و استسقا بطبیع آن نیز عین اثر دارد و در

سائر خواص از هوش انوش است فصل الحاء مع الزای الممهله *

* خزانی * بفتح اول و زای معجمه و الف و فتح میم و الف گویند که بفارسی شب انبوی و شب بوی نیز نامند خصوص بنفید آنرا بعضی کل مریم نیز گفته اند در ماهیت آن اختلاف است و بعضی گویند گیاهی است بسیار خوشبو که بفارسی خیری دشتی و بشیرازی اروانه نامند و انطاکی غیر خیری دانسته و گفته که گیاهی است لطیف و قریب به بنفشه و دوازده ماهه آلهی میروید و در خیزران میروسد و منبت آن کوهستان و میان رودخانهها و کل آن شبیه به بنفشه مائل بکبودی و لا جوردهی و بسیار خوشبو زیاده از فاقیه و قریب بنسربین و تخم آن مائل به سیاهی و اهل فلاحت بیان نموده که چون پیاز آنرا بعکس هیئت اصلی غرس نمایند و یا صلیبی شق نمایند بنفشه میکرد و یوسف بغدادی صاحب اختیار را تذکره آن نیز خیری بری دانسته و گفته اند که گیاهی است شاخ آن دراز و برک آن ریزه و کل آن سرخ مائل به بنفشگی و آسمانچوبی و خوشبو تر از کل حنا که فاقیه نامند و از گلهای حشایش بری دیگر نیز و منبت آن زمینهای رملی و نرم و از صفات و خواص خیری ظاهر میشود که خزانی غیر خیری باشد

* طبیعت آن در اول دوم گرم و خشک و بعضی ترد دانسته اند و کل آن گرمتر از گیاه آن * افعال و خواص آن کل آن ملطف و مسخن و مفتوح شده دماغ و مقوی آن و رافع صداع و جاذب رطوبات از کامی و رحل ریح و مقوی دل و جگر و سپرز و مفتوح شده آنها و مدد فضلات چون سه درم آنرا بیاضامند و غرضه آن جهت تنفیذ رحم رخو شو کردن آن و نشف و طوبات و سیلان مزمن ازان و برودت و احداث گرمی و اعانت بر حمل و تنگی فرج و بدستور آشامیدن آن و علای خشک آن جهت تقویت عصب و خوشبو کردن عرق و ضما د آن با آرد جهت اند مال جراحت و تحلیم ورم آن و بخور آن جهت رفع بدبوئی عقرونات و روغنی که ازان ترتیب دهند قائم مقام نطفه است و مصلح محرورین مصلح آن مورد مقلد اشریت کل آن تاسه در هم بدل آن با بونه است و پیاز و برک و تخم آن در افعال ضعیف تر و غیر مستعمل اند *

* خز * بفتح خا و سکون زای مشده * صاهیت آن با صلاح قدیم اسم ثنایی است که از ابریشم و پشم و کج که بعرابی قز نامند ترتیب میدهند و خزنک اصل لباسی است که از موی بسیار نازک که در زیر مویهای خشن بز و امثال آن میباشند که بفارسی کرک نامند ترتیب دهند و با صلاح جلد بدن پوست حیوانی است از سمور کو چکر * طبیعت آن در د ورم گرم و خشک

* افعال و خواص آن پوشیدن آن جهت حفظ حرارت و دفع ضرر سردی از پشت و کرده و جهت نالجه و نقرس و ضعف باه و رفع جل ام و حکه هر ربع الاثر و آشامیدن آن جهت فتق اعصاب و اعضای عصبانی و ذر و رسوخه آن جهت قطع نزف الدم و خشک کردن جراحت نافع *

* خزف * بفتح خا و زای معجمتین و سکون فا بفارسی سفال نامند * صاهیت آن معروف است * طبیعت آن بسیار خشک و با اندک حرارت * افعال و خواص آن تضاد اقسام آن جهت ورمهای نرم و قروح اعضای یا بسته المزاج مانند غضروف و وتر و جهت انسلاخ جلد و سفال نو با مرهمها جهت التیام جراحت و با سرکه جهت حکه و جوششها و حرازه و سفته و جرب و نقرس و با موم روغن جهت ورمهای مزمن و خنازیر و غل و ذر و رسغال چینی نرم کوفته جهت جلای پاض طبقة قرینه و سنون آن جهت جلای دندان و تقویت لثه و قطع خون آمدن آن مضرا عصاب دماغی و مصلح آن روغن بنفشه و روغن نیلوفر و غلای خزنیکه در آن نمک یا خزف پارهها نیکه در نمک و یا سنکریزها نیکه در نمک پیدا میشود جهت تحلیل او را مبلغمیه بارد و مرعوه و جفان چشم مؤثر

* فصل الحاء مع السین الممهله *

خس * به تنج غاء معجمه و تشدید هین ممله بفار می کا مو و ترکی خاص نامند * ما هیت آن نباتی است معروف
 بهستانی و بری میباشد بهستانی در صنف است تک صنف برگ آن عریض و بلند تا یک ربع و نیم و چوب و شیرین و نازک و در
 ایران و عربستان و روم و غیره در موسم بهار میروید و فوردا رد و در هندوستان و بنگاله در موسم زمستان که باران
 بسیار میروید و لیکن بوفور و خوبی و بزرگی آن بلاد نمیشود و صنف دوم از بهستانی ترکی است و آن نیز در صنف میباشد
 یک صنف برگ آن همزگم رنگ و بسیار نازک و چوب و شیرین و صنف دیگر سر بر کهای آن اندک بدفشی و نازکی و چوب و
 شیرینی این از آن کمتر و برگهای این مردم و صنف در هم پیچیده مانند غنچه و مد و در هر سال تخم آنرا تازه بتازه از فرق
 میآورند و در زمستان می کارند و هر چند هوا سرد تر باشد خوبتر و نازکتر و پیچیده تر میشود و اما خس بری برگهای آن
 یا رنگتر و بلند تر و بی چوبی و اندک سخت تر و سبز تر از بهستانی و تلخ و ساق آن بابتو عیت بسیار و بعضی از آن فیون بعمل
 میآورند و لیکن از فیون خشکاش بسیار ضعیفتر و آنچه تخم آن می باشد برودت و رطوبت آن کمتر از آنچه سفید است
 و تخم صنف برگ بدفشی ترکی اکثر سیاه میباشد و با لجمه بنومی و صلابت وجودت و در اوقات زمین بر میگردد یعنی در زمین
 نرم چید که آب باری آن بعد لائق نمایند برگ و ساق آن نرم و نازک و چوب و شیرین و تخم آن سفید میشود و بخلاف
 اینها بالعکس و مستعمل و ماکول بهستانی آنست * طبیعت بهستانی آن سرد تر و نازک و درم * افعال و خواص آن
 صاف کنند خون است چنانچه صاحب کافی محمد بن یعقوب کلینی رحمه الله تعالی از حضرت ابی عبد الله علیه السلام
 روایت میکند که خطاب به و ابان خود کرده فرمودند که بر شما باد خوردن خس بد رستیکه خون را صاف میکند و اطباء
 گفته اند مول خون صالح رقیق است بهتر از خون متول از بقول دیگر و دفع ضرر آب و هوای ربائی و اختلاف آب و هوا
 و مسکن حدت خون و صفرا و بوسه صفرا و سودا و تشنگی و التهاب و مدتی مدد و دفع خمار و مانع مستی و صعود بخارات
 بدماغ و درد سرد و ناله و سرفه که از گرمی و خشکی باشد و منوم و رادع ارام حاره و ملین و مدبول خصوصاً ناشسته آن زیرا که
 قوت تفتیح این زیاد است از شسته آن و جهت حکم و جذام و جنون و برقان و درد بهستان و قبههای حاره و قرحه مثانه
 و مجاری بول و حرقت آن درد و بواسر که جهت برانگیختن اشتها و رفع یرقان و تسکین درد معدیه و مطبوخ آن کثیرا غذا
 تر از خام آن و جهت درد سینه و زیاد کردن شیر موثر و آکار آن مضربا و صاحب سل و دی و موثر و تسکین و کدورت
 حواس و بلاد و ضعف بصر و ظامت آن و تولید ریح مصلح آن انعام و کرنس و ملبله پرورد و وزیره عقل و شربت از آب
 آن ناسی در هم وضاد آن جهت تسکین التهاب و تحلیل ورم چشم و ورم حار و حصه و روئی و ذر و رسوخه آن جهت
 التیام جراحت و قلاع و تخم آن درد سرد و خشک و منحل و منوم و مسکن مواد متخیر که و اشامیدن در دهم آن جهت
 قطع احتلام و ضعیف نمودن شهوت جماع و سد نزله و زکام و درد سینه و تقطیر البول و سملان منی و طلای آن بر پیشانی جهت
 خواب آوردن و منع صداع و ریختن مواد چشم و بر روی جهت منع ریختن آن و بر کزیدگی عقر ب جهت دفع سمیت آن
 و مضربا و صله آن مصطکی بدل آن خشکاش و یاد مالاخوین و روغن آن جهت تحلیل صلابت و ترطیب دماغ و تنویم
 و علاج خواص و صرع و بسی و منع مستی شراب موثر و آب برگ آن در جمیع افعال مانند تخم آنست و طلای آن با روغن کل جهت
 تسکین صداع حار و دفع و خس بری سرد و تر و در رطوبت کمتر از بهستانی و بعضی گفته اند سردی آن نیز کمتر از بهستانی
 و در افعال قویتر از بهستانی و برگ و تخم آن و این آن در قوت مانند لبن بهستانی بلکه از آن اقوی و مثل این خشکاش

میباشد اما جهت لعل از هم آن مسهل که موسی مائی در من رخصت کردید کی مغرب و در تیلانی نفع غیر با و ملاه را آنجا
آن جهت جلای قروح چشم و رفع غریب و لیل بستانانی قریب النفع است بدین

* خس * یعنی خا و سکون سین بی نقطه لغت هندی است * ما هیت آن ریشه کیا هی است که در هند و بنکاله در موس
کر ما از آن خس خانه میسازند و بر آن آب میپاشند بسیار خوشبو و سرد و خشک میباشد و با بودا در صندل عرق میکشند و عطر
آن را میگیرند بسیار معطر و خوشبو میباشد و آن ریشه های باریک کج و کوهل از مانند ریشه نعل رومی و از آن غایطو
و بلند تر بقدر نیم ذرع و خوشبو است و نبات آن شبیه با سل که کولان نامند و گویند یعنی از خرا آج می است و در اخذ
اشاره بدان شد و گفته اند ریشه والا است * طبیعت آن درد رم کرم و خشک * افعال و خواص آن مفرح و مقوی
قلب و دماغ بارد

* خشخاش * یعنی خا و سکون شین و فتح خاء معجمین و الف بر شین معجمه بهندی پوست نامند * ما هیت آن دو منف
میباشد بستانی که خشخاش سفید و دری که خشخاش سیاه است اما خشخاش بستانی کل آن سفید و تخم آن نیز سفید و ریزه
و مدور و گیاه آن بقدر دو ذرع تا چهار ذرع بحسب اختلاف آب و هوا و زمین بلند و کوتاه میباشد و برگ آن مشرف
و مزغب طولانی و سربقه و کوزه آن مشرف و قبه کوزه آن نیز بحسب بلاد و اختلاف آب و هوا و زمین بزرگ و کوچک میشود
و همچنین لبن آن که افیون است قوی و ضعیف و در افیون ذکر یافت و در ایام بهار میرسد * طبیعت پوس آن در دوز
سرد و در ازل خشک و بعضی در سوم گفته اند و افیون نا گرفته آن قویتر از افیون گرفته * افعال و خواص آن پوست
آن مخدر و رادع و مسدود و نیم درم آن که صبح ناشتا و شام وقت خواب با آب سرد بنوشند جهت اسهال د موی و صفراوی
و التهاب معده و امعاء و حرقت مثانه نافع و ضماد آن بر پیشانی جهت درد سر و با خایه و کلاب که طبع یافته باشد جهت
ابتدای رم و تسکین درد آن و منع ریختن مواد با اعضا و آشامیدن آن جهت معال کرم و سعال تر حاد و ثاب از رطوبت رقیق
بسبب تیرید و تغلیظ و جمع و در خود و با شراب عقیق قاطع اسهال مزمن و عصاره آن که کوکنار نامند سرد و مانع از رطوبت
در آقا قویتر از تخم آن مدامت آن مرخی اعضا و مشوش کنند و حواس و قاطع باه و مفید اشتها رهاضمه و مورت نسبان
و مفید خون و با اعراض مجلل حرارت غریزی و مسکن اوجاع حار و یا بسه و منشط مضر رنه میرود بین مصلح آن شکر و عسل
و مصطکی مقدار شربت آن تا یکم مثقال و نیم و تخم آن در دوزم سرد و در اول تو مخدر و منوم و منضج مواد رقیقه صفراوی
و قایض شکم و مدامت آشامیدن در دوزم آن با شکر جهت خشونت سینه و قصبه رنه و سرفه حار یا بس و نفث الدم و تب دق
و تقویت دماغ و ضعف حکم و کرده و تسکین بدن و حرقت مثانه و امراض حار و آن و با مثل آن مغز بادام مولد خون صالح
و رافع هزال خصوصاً بودا آن با عسل میبوی و مدامت آن قاطع باه و بوئیدن بودا آن جهت رفع بختوایی مؤثر
و در دوزم آن تا پنج درم منوم قوی و روغن آن در افعال از تخم آن ضعیفتر و منوم و مسدود مقدار شربت تخم آن تاده
در دوزم و چرن خشخاش تازه را با پوست و کنکره آن بگویند و اقراص سازند جهت سرفه و درد سینه و حرقة البول و تسکین
تشنگی و حبس اسهال که نه و تحفیف رطوبات شرابا ریز تحفیف رطوبات و تحلیل او را مضماد مقدار شربت آن تا پنج درم
و همچنین چون بعد از رسیدن جمله آنرا در آب طبعیده بنده و لیکن ضعیف تر از قرص آنست و کل آن با آب کشین جهت
رفع وجع و سوزش چشم و فرجه و رنیه اکنتا لا و علای آن جهت رفع آثار قروح و با آب کشین جهت نعلک ما عید و قروح و خیمه

فساد او روغن آن که بد مشهور روغن کل تر نیست مانند خشک و مسکن درد های حار و اورام و جودت نوله و سرخا و شرابا
و تمکین درد کوش و تحلیل درم حار آن بطور امدیک و آب مطبوخ برک آن با غسل که آب خشخاش نامند جهت منع تر لایب و
هرغه و اسهال مزمن لغو قانایع خصوصاً با نایا و عصاره الحیمه النیس و آب مطبوخ آن بطولاً جهت دفع انحراب و سائیک و کنگره
آن با آرد جو جهت حره و اورام حار و فساد او طبع بیخ آن جهت جگر و علیل و ترقیق خلط غلیظ معده شرابا مفید و چون
برک نازک تازه تر و سخته آن را در آب طبع دهند مانند بقول دیگر و بار روغن و پیاز بریان نموده تناول نمایند تهریم و تنویم
آورد و حبس اسهال نماید و بدل خشخاش کافواست

* خشخاش بری * ماهیت آن خشخاش اسود است و برک آن خشن تر و زغب و تشریف آن زیاده از خشخاش
بستانی و گل آن ملون بالوان سرخ و بنفش و سیاه و کبود و غیره و تخم آن سیاه و با اصطلاح اطباء سابق افیون عصاره
آنست و با اصطلاح جدید افیون لبن آن * طبیعت آن در آخر صوم سرد و در درم خشک * افعال و خواص
آن در جمیع افعال برک و تخم از بستانی قوی تر و جهت حرارت جگر و سیلان رحم نافع و طبع بیخ آن در آب که بنصفه
برسد جهت عرق النسا مفید مضر دماغ مصالح آن را زیاده مقدار شربت از جمیع اجزای آن بقدر نصف شرابا با اجزای
بستانی و از تخم آن یک مثقال بدل آن که هو بری است در اکثر مواد *

* خشخاش منشور * بفتح میم و سکون نون و ضم تاء مثله و سکون و او و راء مهمله و منشور از آن جهت نامند که برک کل
آن زرد میریزد و آن قسمی از خشخاش بری است و برک آن شبیه برک تیره تیزک و را زیاده و با خشونت و مانن بسفیدی
و ساق آن خشن و قبه کوزه آن کوچک شبیه بقبه شقایق و در قوت از خشخاش بستانی قویتر و از خشخاش سیاه ضعیف تر
* خشخاش زردی * بفتح زای معجمه و باء موحده و کسر دال مهمله و باء منسبت * ماهیت آن گیاهی است بسیار
سفید و سبک و ساق آن بقدر ذریعی و برک آن بسیار ریزه و دراز و بیخ آن باریک و ثمر آن متصل برک آن و سفید و مستعمل
و چون جمیع اجزای آن سفید و سبک مانند زرد است لهذا از بدی نامیده اند و در وسطا بستان میرسد * طبیعت آن
بغایت گرم و تندی و مانند جیلا فک و از جمله سموم است * افعال و خواص آن معفی و مسهل قوی و جهت تنقیه دماغ
و دفع بلغم و صرع با ماء القراطن بقی و تخم آن تاید درم جهت اسهال بلغم مفید و زیاده از آن مستعمل نیست زیرا که بسبب
سمیت قتال است و معالجه کسیکه آنرا خورد و باشد معالجه جیلا فک است

* خشخاش مقرون * بضم میم و فتح قاف و اء مشدده و سکون نون و آنرا خشخاش بحری نیز نامند جهت آنکه اکثر گنار
دریاها و اماکن خشنه میروید * ماهیت آن گیاهی است سفید و مزغب و بازوای مانند اره و برک آن شبیه برک
قلومس و گل آن زرد و ثمر آن شبیه بشاخ کاور و منحنی و از این جهت مقرون نامیده اند و در جوف آن دانهها مانند حلبه
و کوچک ترازان و غیر جیلا فک است چه دانه آن زرد است و دانه این زرد نیست و بعضی مردم که آن غلط برداشته اند که شیان
ما می نامند مستخرج از نبات آنست و وجه غلط ایشان مشابهت برک اینست با برک آن * طبیعت آن در صوم گرم و خشک
و افعال و خواص آن آشامیدن آن با ماء العسل جالی و مقطع اخلاط بقی و اسهال و آنکحال کل آن بازیت جهت
تنقیه جراحات و خشک ریشه آنها و آشامیدن یک مثقال از تخم آن مسهل قوی اخلاط از جمله و طبع بیخ آن جهت علل یارده
جگر و عرق النسا و ترقیق اخلاط غلیظه از چه نافع

و مغز و سر روی زمین و لرم و سه عدد میباشد و نوع دوم تخم آن هیاه صلب براق و نوع دیگر ساق آن بعد از شوری راز
 وسط آن ساقی روئیده و بر بالای آن در عدد یاسه عدد کل زرد رنگ و در وسط کل تخمی هیاه و ساق این مرغ رنگ و برگ
 این شبیه برگ سرسبی آزاد که زنبقی است و بیخ آن بعد از جرز و بیرون آن مرغ و اندرون آن سفید و بال و جفت و
 شیرینی منبت آن جبال و اما کن صنایع و بیشتر در روم و مصر بهم میرسد اما رومی بهتر و فرقی میان هر دو بدان است
 که مصری را در حین خامی سر راخ کرده بر یسمان کشیده خشک مینمایند بخلاف رومی را این باید و تر و شفاف تر
 از مصری است و در حین بران میرسد و تاد و سال میباشد طبیعت نوع اول آن گرم تر در آخر اول و نوع دوم در روم و نوع
 سوم در سوم و همه با رطوبت فضاییه * افعال و خواص آن مبهی و مقوی عصب و جهت کزاز و تشنج یا بس و تمرد و فالج
 و نقره و مولد دم صالح و منی و مقوی باه و نعوظ و طلای آن با روغن کل مقوی موی و روئانند و مانع سقوط آن مقدار شربت
 آن تاد و متقال مضر نم معد و مصلح آن شکر بد ل آن تخم رطبه و تخم زردک و کوبیدن هر که نوع اخیر را قلع کند دشت او
 بخیس و حرکت گردد و چون آنرا بسوزانند و با موم و روغن زیتون و یا با سرکه تدفین کنند رفع آن گردد و نوع اخیر را
 در امراض سرداری و بلغمی مانند فالج و لقو و تقسیم بدن و ریزانیدن حشا که در تقویت باه و آوردن نعوظ میباشد
 بسیار نوشته اند حتی آنکه چون بیخ مذکور را در دست بگیرند باعث نعوظ گردد و از سقط و ریزش و انقباض و رطوبت
 ند ارد و چون برگ آنرا با زعفران و اذلک مشک سائیده و حمل نمایند و با شومر جفت شوند همان ساعت نطفه منعقد گردد
 و حامله شود و مجرب دانسته اند و تخم آن با شراب بغایت موجب نعوظ و مکدر حواس مضر و درین بقم معد و مصلح آن
 سنگین و عصا بر لسان الحول و شکر مقدار شربت از بیخ آن تا یک عدد و از تخم آن تا یک عدد و در رندل مشهور است که بیخ
 بهوئین چنان خاصیت انقلب است و اصلی ند ارد و شاید نوع اخیر آن باشد و یا شبیه بد آن و این کل مخصوص بنگاله است
 در رندل و جای دیگر نیز در اول از زمین کل برمی آید بعد از آن برگ در رانکه و شکل فی الحمله با سوسن شبیه است بد ل آن
 بوزند آن و نیم وزن آن انجیر و کوبند بوزن آن تخم اسم است *

* خصی الکلب * بکسر دال مهمله و مکون باء مثناة تحتانیه و کاف * ماهیت آن صاحب تحفة المؤمنین نوشته که
 حب البان است و مولف تلک کرده و غیره غیر آن دانسته و گفته اند گیاه آن شبیه بعنب الثعلب و اطول از آن و دانده آن بقدر
 آلو بالری بزرگی و مغید است * طبیعت آن در روم گرم و خشک * افعال و خواص آن مسهل بلغم لزج و متخل
 ریا و جهت عرق النساء و مفاصل و ضاد آن جهت تحلیل حلا با و ارجاع مفاصل و عرق النساء نافع و ممدد و مکرر مصلح
 آن بنفشه مقدار شربت آن تا یک عدد و بد ل آن زرد *

* خصی الکلب * بفتح کاف و ساکون لام و باء موحد یونانی ا رخص نامند * ماهیت آن گفته اند و نوع است نوعی
 شاخهای آن بعد از یک شهر و برگ آن منبسط بر روی زمین و یا قریب بد آن و شبیه برگ زیتون و لرم تر و نازکتر و بلند تر
 از آن و کل آن بنفش و بیخ آن شبیه بیخ بلهوس و بلند تر و باریکتر از آن و سفید و مضاعف و مزدوج مانند دوزخ و بیخ که
 با هم متصل شده باشند یکی بالای دیگر یکی مستطیل از رطوبت لزجی و این را ماده نامند و در مرغ و شمشیر و این را نر
 نامند و که این بیخ را جوش داده مانند بلهوس منتشر رنگ و منبت آن مواضع حیریه و رملیه است حکیم هر صد مومن نوشته
 که سان آن بی برگ و قانیه ذرع و کل آن ریزه با هم متصل و کل سر و بدنش شبیه کل اصابع مدور و نوشته که حایر در ریزش و

گوه مرد در امتداد آن در آمده همه صفات با هم شبیه اند مگر آنکه کل اصابع صغیر بسیار بهم متصل نیستند و در رخ از غوانی است
 * طبیعت آن گرم و خشک قریب بسوم و در بیج بزرگ آن رطوبت فصایه و کوچک آن بی رطوبت رحمت و گرمی این
 زیاده از آنست * افعال و خواص آن مجال اورام بلغمی و مسخن رنه و بزرگ آن محرک جماع بقوت تمام و کوچک
 آن قاطع آن و گفته اند بزرگ ماده آن مادام که نرو تازه است محرک آنست خصوصا جوشانید آن در شیر بز چون
 خشک کرد د این نیز قاطع شهوت جماع میکرد و گویند هر یک را که بعد دیگری بخورند فعل آنرا باطل میگردد و مشهور
 نزد اهل انطاکیه آنست که چون قسم بزرگ آنرا بخورند پسر مهزایند و چون قسم کوچک آنرا دختر و مسخن رنه است
 مصلح آن صمغ و خشخاش و نوع دوم ساق آن بعد یک شهر و بزرگ آن شبیه بزرگ کند ناوازان بلند تر و غریبتر
 و در آن رطوبتی چسبنده و کل آن بنفش و بیج آن مانند ریخته کوچک متصل بهم * طبیعت آن گرم و خشک در سرم
 * افعال و خواص آن آتش میدان آن جهت حبس بطن و قطع شهوت جماع خصوصا اکتار آن وضاد آن جهت تحلیل اورام بلغمیه
 و تنقیه قروح و منع نمه ساعیه از انبساط و قطع عفولت آنها و ازل کنند آثار جال و قلاع دهان و بدستور در و آن بر اورام و قروح خبیثه
 * خصی العجا جیل * خصیه کوساله است چون خشک کنند و با شراب بیا شامند لعوظ تمام آورد و مقوی باد بود
 * خصی الایل * خایه بزرگوهی است چون خشک کنند و با شراب بیا شامند جهت کزیدگی افعی نافع

* فصل الحاء مع الطاء المهملة *

* خطاف بضم خاء معجمه و فتح طاء مشدده مهمله مشاله و الف و فاعربی ابابیل و بقاری برستوک و بترکی قولا نقوج
 و بدیلمی حجل و بهندی سبانی و کنهیا ویت دیوری نامند * ماهیت آن از طیور معروفه است * طبیعت آن گرم و خشک
 در اول سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن کباب کوشش آن مفتوح سد و دافع یرقان و امراض سپرز و سنگ مثانه
 و آتش میدان یک مثقال خشک مسحق آن جهت قوت باصره و دود رهم از نمک سود خشک آن جهت خنای و غرغره
 خاکستر آن بآب جهت خنای و جمیع امراض لوزتین و حلق و بدستور با عسل و طلای سوخته آن بر حنک نیز همین
 اثر دارد و آنکمال محرق بچشم آن با خون مقوی با صره و دماغ آن با عسل و یا با سرکین و بدستور خاکستر آن با عسل جهت
 ابتلای نزول آب و جرب و بیاض و سیل و ظفره نافع و همچنین خون کر ما گرم آن و سرکین آن بغایت جالی و جهت نیکوئی
 رنگ رخسار و رفع بهق و آثار جلد و بازهره کا و جهت سفید کردن موی سیاه مجرب دانسته اند و خوردن آب معصور
 من تونق آن با قدری با درج جهت اخراج جنین میت سریع الاثر و بدستور یک مثقال خاکستر آشیان آن که سو زانیده
 با شند جهت عسر و لادت موثر و سعو طاهره آن جهت سیاه کردن موی سر و ریش و یوسف بغدادی گفته مخصوص
 بسقید قبل از وقت است و باید که در آنوقت شیر در دهان نکند آن رنگ که دندان سیاه نشود و طلای چشمهای آن
 با روغن زنبق بر ناف زنان جهت عسر و لادت مفید و چون در سالی د و یا سه میل مد هرگاه در حین زیادتی
 نور قمر شکم بچشم اول را بشکافند و سنگریزه در آن ظاهر میگردد یکی بیکرنگ و دیگری ملون چون بیکرنگ غیر ملون آنرا
 در پوست گوساله که در حین زائیدن بدن آن کوساله بز میبندند یعنی نکل اند که بر زمین فرود آید بدست معلق گرفته
 ذبح نمایند و پوست آنرا بکینند و در آن بسته در گردن و یا بازوی صاحب صرع بشلند جهت رفع آن مجرب دانسته اند
 و سنگ ملون را چون در حریر سفید بچسباند با خود نکند آن باعث جابه و قضای حوائج گردد و امین الله وله گفته سنگ ملون

هر رخ میباشد و تعلیق آن جهت رفع مؤثر رکوبند چون بجهت آنرا با زعفران و امثال آن زرد کنند لکن در همین رنگ کردن مادر بدن را و نیز بجهت جهت رفع زردی بجهت خورد سنگ برفان و با هیان خورد آن سنگ جهت بران مفید و در جگر الخطا طیف ذکر یافت و چون غر ماد و نرا نرا هر دو با آتش سوخته در شراب تو میکه شراب مخمور و با آنک از لب سکر نیاورد *

*** خطمبی *** بدنه غاء معجمه و سکون طام محله و کسر مهم و یا و بکسر خالیز آمده اسم او یونانی مشتق از اسم کثیر المنافع است * **مما هیئت** آن گیاهی است معروف و از انواع خبازی شده اند و کل آن سفید و سرخ و از آن مختلف و بهترین همه سفید و آنچه بیکل باشد خطمی نیز نامند و نوع ارغوانی که برد آنرا بپندی خیر و نامند * **طبیعت** آن جای نوس و در تر دانسته و شیخ الرئيس کرم با عقل ال گفته و تخم و بجم آنرا در قوت مانند کل آن و از آن بسیار قویتر و تحفیف آن بیشتر و لطیفتر و دیگران معتدل القوی و مائل بسردی و قوی دانسته اند * **افعال و خواص و منافع** آن متخلل و منضج و رادع و مرخی و ملین و کل آن ضعیفتر از تخم و برک و ساق آن و صماد برک آن جهت اورام دماغ و بیخ گوش و تهیج و نفخه اجفان و انتقام قروح و تسکین وجع اورام و تحلیل آنها و خنایر و نضج خراجات و در مل و درم پستان و مقعد و جراحات و حزاز و نکستی اعضا و عروق النساء و مفاصل که همه از گرمی باشد و با درغن زیتون جهت کزیدن و زام و سوختگی آتش و بایه مرغابی جهت درد مفاصل و عروق النساء و رطبه و باد و یه مناسبه و روغنهای جهت ذات الجنب و ذات الرئه و صماد بخته آن با روغن بغایت منضج و اورام حاره سریع الاثر و تطول آن جهت نرم داشتن موی و جلوس در طبیعت آن جهت درم مقعد و وانضمام فم رحم زنان عقیم مفید و تخم کوبیده آن جهت سنگ کرده و لعاب خام آن با شکر نرم کرم نموده جهت سرنه خار و رفع نفث الدم بسبب قوت قابضه که دارد و صماد آن با سرکه بشرط آنکه در آفتاب نه نشینند جهت رفع بهق و با روغن زیتون و سرکه جهت صموم حیوانی و چون بکیرند یک جز را زان باد و جز و خرما و با سرکه بپوشند جهت تحلیل اورام بغایت مجرب و خائیدن آن جهت تسکین عطش و چون تخم آنرا با صمغ عربی مساوی ال وزن طبع نمایند و دست و پا را مکرر آن بشویند جهت رفع شقاق و تقشر جلد کف دست و پا نافع و طلای مطبوخ آن بر هم است جهت زوایان آن ربوست بجم آن بغایت ملین و قوی التحلیل و آشامیدن طبع سه در هم آن جهت رفع زحیر و قوی و سد امعاء و ترحه آن و اسهال صفراوی و حرقة البول و امعاء و درم آن و اسهال ردی و بدستور تخم آن جهت امراض مذکوره و با شراب جهت مسر البول و تقویت حصاة و فضلات خام مثانه و عرق النساء و شقاق عضلات و مضمضة بطبیعت آن با سرکه جهت درد دندان و خار و چون بجم آنرا کوبیده در لته بسته در آب گذارند و در زیر آسمان شمس نگاه دارند چند آنکه آب منجمد گردد طلای آن جهت رفع تپه پلک چشم مؤثر و جهت سرنه خار و نفث الدم مجرب و طبیعت آن نیز همین اثر دارد و جلوس در طبیعت آن جهت تحجیر مفاصل و صلابت اعضا و اغتسال موبد آن مانع تشقق آن و نیز صماد بجم معروق مطبوخ آن با بیه خوک و روغن سوسن و آرد با قلا جهت تعقل مفاصل و تحلیل اورام صلبه نافع و حقیقه بطبیعت آن جهت امراض امعاء مذکوره و غیر آن و طلای طبیعت آن جهت کزیدن کی زنبور عسل و با عسل جهت رفع مضرت کزیدن کی عوام و حمل آن با بیه بطایه مرغابی و صمغ البطم جهت درم رحم و انضمام فم آن مجرب مضر معده مصلح آن عصاره زرشک و عسل و زایانه و کوبیدن مضر رئه مصلح آن عسل است مقل از شربت از جرم آن یک مثقال و از طبیعت آن ناسی مثقال بدل آن خبازی و صمغ خطمی که در منکام گرمی و از دینت آن میگرد و زرد و سرخ رنگ میباشد جهت تسکین عذاب و حبس بطن و قی صفراوی مجرب گفته اند

فصل الحاء مع الفاء *

خفاش * چشم خفاش معجمه رفیع ذاع مشدده و انقباض و شین معجمه و بفتح خانیز آمده و خشاک و طوطا و طوطا سی شب پر
و شیرازی موش کور و یهندی چمکادر و در بنکاله چمک رآی نامند * ما هیئت آن طائری است معروف بخلاف طيور
دیگر و چهار پا دارد و دندانها و چشم و مانند چهار پا یا بچهار پا راه میرود و حیض می بیند و آبستن میشود و میزاید
و شهر میل و درواز میزند مانند طيور و لیکن بال آن مانند بال مرغمان دیگر پرند ارد بلکه پوستی است بالای اخلاص
و غصاریف کشیده که آنها را حرکت میدهند و منقبض و منبسط میمازد و سیاه رنگ و بسیار ضعیف البصر است و لهند از روز
بسمت روشنی و تابش شعاع آفتاب از آشیان خود بر نمی آید و اگر آشیان آنرا خراب کنند و بر آید غلیو اوج و بلاغ آنرا میکشند
و شب خصوصاً شبهای ناقص انور بسبب تاریکی بر می آید و پرواز می نماید و در زاید انور کمتر بر می آید و ازین جهت
مرض روز کور بر خفاش و صاحب آنرا اخفش می نامند * طبیعت آن در رسوم کرم و در چهارم خشک و حرارت کوشش
آن کمتر از حرارت فضلات آن * افعال و خواص آن آشامید موقه پخته آن مسهل فضلات و زرد آب رد افع است و در
زرک و مهران پخته آن در روغن زیتون و زنبق جهت فالج و رعشه و اوجاع مفاصل و ظهور و نقرس و تحمیل او رام بارده
و در روغن کنجد جهت عرق النساء خصوصاً چون مکرر نماید و طلای مطبوخ مهرای نر آن در ظرف آهنی یا مسی با روغن
زنبق که چون روغن خشک گردد باز روغن داخل نماید تا مهران گردد و صاف نماید جهت فالج قدیم و رعشه و ربو و نقرس
و درد اعضا و منع اسقاط موی و منع بزک شدن پستان بغایت نافع و طلای مهران پخته آن در آب بر حلیل جهت رفع حبس البول
و بدستور قلعو رآب مطبوخ آن در سور اخ قشرب و جلوس در طبع آن جهت فالج و استرخا و اکتحال دماغ آن با آب پیاز
جهت نزول آب و با غسل جهت بیاض و چون خون آنرا بر عانه صبیان طلا نماید موی نر و بد و چون بر پستان دختران
بمالند بسیار بزک نکرد و اکتحال آن را نفع عشاوه است و خا کستر آن جهت حلدت بصر و جلای بیاض آن و چون در شراب
اندازند رفع مستی آنست و طلای زهره آن بر فرج زن جهت رفع عسر و ولادت مجرب در حال و مالیدن دماغ آن بر اسفل
قلم جهت تهیج باه و سرکه آن بسیار کرم و خشک تا چهارم و اکتحال آن جهت رفع بیاض و طلای آن جهت رفع قوبا و شیر
آن نیز بسیار کرم و کوبه الراضیه و سیار جالی و با سمیت و بکثرت آن کشنده و ربع درهم آن مخرج حصاة و در سفوف آشیانه
آبها چیزی یافت میشود منجمد سفید رنگ بمقدار بند انگشتی و کوچکتر و بزرگتر از آن و متخلخل شبیه بقلی و سفید تر از آن
و سور اخ در طلای آن جهت قلع ثلیل و ستردن موی از بدن و منع بزک شدن پستان و لیکن معرق جلد است و بول آن
نیز مانند شیر آن و حار و ذاب و دهند مواید و اکتحال آن جهت بیاض عین و لمن آن نیز جلای بیاض و ناخنه است و لیکن
هر دو مضر اند بچشم اجتناب بهتر از استعمال آنست کوبند چون سر آنرا در زیر بالین شخصی بگذارند که آن شخص عالم بدان نباشد
کنارند آن شخص را خواب نماید و بدستور چشم و دل آن همین اثر دارد و در فن نمودن سر آن در برج کهوتران با عیبه
جمعیت کهوتران است در آن و در سور اخ موش باعث کربختن موشانست از آن خانه و تعلیق دل آن معین بر جماع و نیز گفته اند
که چون میان خطاف و خفاش عدالت است و خفاش از یوی کوفس کز آن لهند اخلاف کوفس را در آشیان خود می آورد
جهت محقر بودن بچه های خود از آن و چون کردن نوع کبیر که بهندی باد و نامند از بیخ قطع نمایند و در آن رجوب
تند آن کند ازند قوت باز بخشد و مالیدن مغز سر آن بر دکر موی آنست

*** خل *** به فتح خاء معجمة رسكون لام مشددة تقارن في مركبة نامند * صاهيمت ان از انكدر چيز ما نند انكور و موز و خرما
 و انجیر و شكر و آب نيشكر و تازی و عسل و امثال اينها موز و آب و انكور و موز و خرما و انجیر و موز و خرما و انجیر و موز و خرما
 و انجیر و موز و خرما و انجیر و موز و خرما و انجیر و موز و خرما و انجیر و موز و خرما و انجیر و موز و خرما و انجیر و موز و خرما
 آنرا پیه مالیده باشند ریخته در هر صد رطل از آن ده رطل سرکه چید و زنند و سو آنرا بپوشند و بگل بگردند و در آفتاب و یا جای
 گرم بگذارند تا برسد و یا آنکه اولاد را در آن سرکه نریزند و بگذارند تا خوب بجوش آید و خمر کرد پس در آن سرکه و نمک
 بریزند و بگذارند تا برسد و ترش گردد و خل خمر عبارت ازین است و یا آنکه خمر خود بخود استحاله یافته خل گردد و خل تمر یعنی
 سرکه خرما آنست که بگیند خرما را در هر ده رطل آن چهل رطل آب گرم شیرین صافی ریزند و در خم تازه مقیور یا پیه آلود ریخته
 سر آنرا بسته در آفتاب گذارند یک هفته پس مالیده صاف کرده در ده رطل از آن یک رطل سرکه چید و نیم اوقه نمک ریزند و در خم
 کرده در جای کندی گذارند که آفتاب همیشه بر آن بتابد تا برسد و از آب نیشکر و تازو موزهای آید و بسیار مانند آب انکور است
 و از موز و انجیر و نیشکر خشک کم آب و امثال اینها مانند خرما است و از شکر و عسل چنان است که در آب گرم خل نمایند
 که در هر ده رطل آن چهل رطل آب باشد و صاف نموده در خم کرده در آفتاب گذارند تا بجوش آید پس صاف کرده سرکه
 تین که نه و قدری نمک داخل آن نمایند و باز بگذارند تا برسد * طبیعت آن انکوری آن مرکب انقوی از جوهرها و
 لطیف قلیل و جوهر یارده لطیف کثیر و در دوزخ سرد و خشک و کوبند خشکی آن در سوم است و خرمائی و موزی و انجیری
 و عسلی و بعضی اینها قریب بد آن و عسلی گرم تر و خشکتر از آن و بعضی کمتر از آنست و قوت قابضه آنچه در آن قیامت باشد
 مانند خل متخلل از کثیری و تغاح و سفورجل و امثال اینها زیاده و خل مرکب از سه جز و میباشد جز و حار نارائی که قوت تفتیح
 و نفوذ آن از آنست و جز و بارد ارضی که قوت قابضه آن از آنست و جز و دانی بارد رطاب را بدین غالب بر همه است و ازین
 جهت مرخی و مضعب اعصاب است * افعال و خواص آن قابض و بسیار محقق و سریع النفوذ و رساننده قوی آید و به
 با اعضا و ملطف و قاع اخلاط غلیظه امراض الراس طلا و نطول آن بتنهائی و با باروغن زیت و با روغن کل معزوج باهم
 جهت صداع حار صلا عیله از آفتاب بپوشیده باشد و یا از صفرا و یا بخارات حار و یا جهام گرم و بدستور نهد و در بارجه
 بد آن و یا با سرکه که در کلاب جوشانیده باشند و یا بربیش سرانداختن و بوفیدن آن بتنهائی جهت تفتیح سده مصفاة و نزله
 حار و صداع گرم و تقویت دماغ حار و یاد دویه مناسبه مانند روغن بادام و روغن کل و کلاب و آب خیار و امثال اینها جهت
 تسکین صداع حار و سرسام و هذیان و بدستور بخور آن جهت امراض مذکوره و تفتیح سده خستوم و همچنین چون بر
 آجر گرم و یا سبک گرم کرده ریزند و یا سکر بزه و یا آجر گرم کرده در آن اندازند و بخار آنرا بگیند چون بکوزن سرکه و در
 وزن آن آب و قدری شکر در ظرف خزفی سر بسته که بر سر آن قبعی کانیشته و اطراف آنرا بتخمیر آرد ماش مسدود کرده
 و در آن قمع را بند کرده بجوشد و منقل قد را پس بخار آنرا که سوراخ قمع را بکشایند که اندک اندک و بملائت بر آید
 و بر درم کلور و خلق رسانند و بعد سه ساعت تجلید کنند از سه چهار مرتبه زائل میگردد انشاء الله تعالی العین لطوخ آن
 با عسل جهت کمنه زیر چشم و خون مرده تحت جال الاذن قطار آن جهت قبل گرم گوش و تسکین درد آن مجرب و بخور آن
 جهت دروی و طین و قتل سامعه و تفتیح سده مصفاة و یا عسل جلت سامعه الفم چون يك اوقه پیا از عسل خشک را ورق کرده
 در سرکه بجوشانند تا مبراشود و بکشد و در آفتاب گذارند پس صاف نموده و یا شش هر روز در هم آنرا بشانند جهت

بدن بوی دمان که به مشارکت معده باشد تا دفع و مضمضه بدن یا نمک جهت قطع خون بدن آن که گلبه باشد بازاج
سقیم جهت تصفیه و جلائی دندان جهت قطع خون لثه و هستی آن و با شبت جهت رفع تحرک استخوان و غرغره آن جهت
منع سیلان فضول بخلاق و خنای و سقوط لثه و درد دندان و بازیره و معتبر جهت تسکین درد دندان و و قروح لثه و خوردن
آن اندک اندک جهت رفع زلوی در حلق مانده و سرفه مزمن و نفس انتصاب که از گرمی باشد و خلل جوزه که کردگان هنگامیکه
مقدار بید قی بود در سر که اندازند و بکنند از دندان تا برسد و بدن آن غرغره نمایند جهت خنای و امراض مذکور دمان انفع
اعضاء النفس و الغذاء و النفیض خلل متصل جهت سرفه بارد و ضیق النفس و امراض دماغی و طحال و استسقا و خوردن
سرکه جهت رفع تشنگی و اعانت بر هضم و قطع نزف الدم اعضاء باطنی و تحریک اشتها و کد اخن بلغم و سپروز و قطع صفرا و
تفتیح سده ماساریقا و سپروز و مانند اثراد و به بطحال بناسبت توشی طعم خودا که در طحال است و مد اومت آن ناشنا
جهت قتل کرم معد و طعامی که با سرکه بختنه باشند مانع سیلان فضول است بعد از آسم قی کردن بعد خوردن کرم کرده
آن جهت رفع سمیت ادویه قناله و جمود خون و شیر در معد و بالنسب جهت رفع ضرر فطر و سگ دیوانه که زبل و خصوصاً سرکه
انگوری و آشامیدن سرکه که انجیر یا موز یا پوست پیچ که در آن خیسانیده باشند ناشنا جهت تحلیل سپروز و استسقا و سرکه
که در آن اندک مازریون خیسانیده باشند با عمل جهت امتعا و رفع یروودت رحم القروح و الاورام و الجرب تحقیق
سرکه کرم کرده با نمک بعد حقه لینه جهت قروح امعاء قروح ساعیه و طلای آن جهت منع انتشار قروح خبیثه و حموره و حما
بجیم و نمله و جرب متقروح و بواسیر و داخس و قویار و ورم ظاهر و باطنی و مانع ورم جراحات تازه و خارش بدن و کزیدن حیوانات
سمیه حاره و سوختگی آتش و نیز علای آن مانع قبول ماده است از مجاور خود و بطول آن جهت کزیدن حیوانات سمی
و جهت نزف الدم ظاهر و قطع سیلان آن وضاد انجیریکه در سرکه طبع یافته باشد جهت هوش و خوشونت آن و یا کبریت
جهت نفوس و با بزرقطونا جهت کپه ارمنی که دانه سال نامند مجرب با تکرار عمل و با آرد جو جهت خنای و ورم بستان
وینا گوش و ساثر اورام حاره و با حرمل جهت خدر و کزاز و وجع مفاصل و بارما د کرم جهت غلدد و ورم بارد و بخور آن که
برسنگ کرم ریزند جهت بواسیر و مضر پیران و سوداوی مزاجان و صا حبان امراض و نه مانند هورفه تازه و خشک و غیره و ریاح
هلیطه و درد مفاصل و ضعف احشاء و ربه و رحم مضر اعصاب و امضای عصبانی و با و ناهمین و میرودین و مد اومت آن مورت
استسقا و ضعف بصر و زردی رنگ رخسار و سحج و لاغری بدن مصالح آن شیرینیه و کوش آب چرب و شراب سرخ غلیظ و در رفع
ضرر سرفه شیرینی و روغن بادام و ادویه ضعیفه الحرارة و در ضعف اعصاب غسل و ادویه حاره و در سحج لثا بهامقدار شربت
آن تا هفت مثقال بدن آن در بعضی امور شراب و در بعضی آب لیمونست و کوبیدن سرکه تا رجیل و لاری مضر عصب نیستند
* **خلاف** * بکسر خاء معجمه و فتح لام و الف و ف و بفتح خا نیز آمده * **مناهیت** آن شامل بید مشک و بید ببری و بید
موله است و از مطلق آن مراد بید ببری است که صفای و با فراحی بید ساده نامند درخت آن عظیم و رنگ چوب آن سفید
اندک رخ و برک آن باریک و بلند و تابش مری و کل آن در ایام بهار بعد روئیدن برک از شاخها و بین برکها میروید و زرد رنگ
و اندک خوش بو و باریک و بلند بقدر انکشتی و ثمر آن مانند خوشه که از ساق شاخهای آن میروید و در کتب بید عبارت از آنست
و در اکثر مواضع یافت میشود و قسمی نر آن بیکل و بهترین آن بود که در کنار آبهار روئیده باشد * **طبیعت** کل آن در درم
سرد و در اول تر و برک آن سرد و خشک و ثمر آن در اول سرد تر با اندک تر و بعضی وانی و رنجبیه * **افعال و خواص**

این ملطف و مقوی دماغ و قلب حار و مفتوح است و جگر در رافع صداع و رمد و خفقان و تشنگی و غلبه معدی و زخمهای حار و زهر آید و جمیع امراض حار و عرق شکر آن الطیف از جرم شکوفه آن و در افعال مذکور از قوی از عرق برک آن و جرم برک آن قابض و رادع و عصاره آن معهل بلغم و صفرا و سودا و جهت صرع و منع لرزتها و تنگی سده جگر و برقان و صلابت و برز و در ابرو و اختناق رحم و مفصل و نفوس و کزیدن عقرب و ادریه سمیه و تطویر آن در کوش جهت پاک کردن چرک آن بسیار مفید و جلوس در طبع برک و شاخ آن جهت رفع فساد اعضا بغایت موثر و خوابیدن بر فرش آن جهت رفع حرارت کبد و قلب و ثمر آن جهت ضربه که بر حدقه رسیده باشد ضامدا و جهت نرف الدم و بک ستور ضامد برک تازه آن و آشامیدن آن جهت امهال دموی و عرق آن جهت خفقان حار و دمی جدی و حمیات حار و حاد و دمی دق و صمغ آن که از برک آن بیرون میآید جالی و مقوی با صره و خاکستر چوب آن جهت نرف الدم و با سرکه جهت تآلیل و نملة و ورم پستان و ورم اعضای ظاهر و زخمهای شرمی و آبله و اورام حار و بک ستور ضامد آب برک تازه آن و جرم برک آن قابض و رادع و مضر نهی که مصلح آن کلاب و شکر و مقدار شربت از آب آن از هشت درهم تا بیست درهم که با شکر بنوشند بدل آن و بیاس و ستور آشامیدن آب برک آن در قرا بادین در حرف المیم ذکر یافت و بهتر از آب کاسنی و ماء الشعیر است جهت اکثر امراض و آشامیدن بیست درهم آن جهت رفع سده کبد نافع و عرق آن در حرف العین و روغن کل آن که بد ستور دهن و در ترتیب دهند بارد و مجفف و متشف و مسکن صداع طلاء و مانع صعود بخاره و سورت خون نیز غریب و در سائر افعال قائم مقام روغن کل است

*** خلافت آبلخی *** بفارسی بید منگ نامند و در شام شاه بید و در روم بهرامج * ماهیت آن درخت آن شبیه بد ریخت بید ماده و از آن کوچکتر و برک آن از آن بزرگتر و غریبتر و در طول که در کل این قبل از بر آمدن برک بهیم میرسد بقدر انگشتی و بلوطی و بعضی شبیه بدست کوبه و بر آن زخمهای باند و بر سر آن دانههای ریزه و زرد با اندک سرخی و بعضی مائل با ندک سیاه و سفیدی و بسیار خوشبوی و هر چند زخمهای آن زیاده و زردی آن غالب باشد خوشبوی تر میباشد

*** طبیعت آن جالینوس سرد و تر دانسته و جمعی در اول گرم و مائل بخشکی و قول جالینوس اصح است * افعال و خواص**

آن ملطف و مفتوح سده خفیف دماغی و مقوی دل و دماغ و مسکن صداع که از بخار و مواد حار باشد و ملین طبع و عرق آن در جمیع افعال قویتر از عرق بید و کلاب و مقوی دل و دماغ و ملین طبع و معین قوت باه و محرورین و مقوی احشا و چوب و برک آن در افعال و خواص و مصلح و قدر شربت مانند بید ساده است و بطول آن محل نفع در هر عضو که باشد و بیدین کل آن و با عرق آن مقوی دماغ و محلل با دمای غلیظ و غرغره بمصارف برک آن جهت اخراج زلوی در حلق مانند و بید ستور و غرغره بطبع برک آن و روغن شکوفه آن سرد و تر و مجفف و مسکن درد سر حار و مانع صعود بخارات و خوردن آن مانع غلیان خون بسیار گرم و بدل آن روغن کل و طریق عمل دهن آن مثل روغن بنفشه است و چون با مغز بادام مقشر بر ورده نمایند مانند بنفشه را از آن روغن بگیرند الطیف و بدل عرق آن نیز فراست یا بید ساده

در
ن
ن

*** خلد *** زخم خاز فتح لام و سکون دال و همله و آنرا نداسه و بفارسی موش کور و بشیرازی انگشت برک و با صفهانی و ازه سبائک و بد یامی کا بیش و بهندی چه چونند و نامند * ماهیت آن حیوانی است که به الراسه بی چشم و دم و پاهای آن از موش کوچکتر و خاکستری رنگ و کوبه چشم آن زرد پوست آنست و در زمینهای نمناک میباش و پیوسته زمین را سوراخ میکند و در پشتهای اشجار را میخورد خصوصاً بیه کند تا و پیا و اهله چون کند تا پیا را بر ذر سوراخ آن گذاردن بیهوی آن

بیرون آید * طبیعت آن بغایت گرم و بارطوبت و الموم نهاله * افعال و خواص آن خون مواعده دانه آن جهت رفع بیاض چشم و آثار جلد و خال و خنازیر و طلائی دماغ آن بار و هن کل قاطع رعناب و سیلان خون از هر موضع که باشد و محلل اورام و خناریر و جهت برص و هق و قوبا و کلف و هر چه از بدن بر و زکند بیحدیل و خون آن نیز همین اثر دارد و سر آنرا سوخته با زاج سفید چون در کوش کند ارنده و بادریمنی بد بوی آن هرد و رازائل کرد اند چون بر صاحب تب ربع بندند شفا یابد و طلائی آن جهت درد سر و بخور آن جهت عسر البول و سعال و هرقه آن با آب پیچ رطبه جهت رفع لقوه از مجربات شمرده اند و تعلیق لب بالای آن جهت تب ربع و صرع و باها نی بیرون آمدن دندان اطفال را انداختن دندان آن میان جماعت موزی با عت تفرقه ایشان و همچنین در آتش انداختن پیه آن

* خلد * بضم خاء معجمه و فتح لام مشدده و سکون راء موهله آنرا جلیان خوانند و بهندی مترکابی * ماهیت آن دانه ایست شبیه بکر سنه و گیاه آن بقدر ذری و کمتر از آن و برک آن ریزه و کل آن مابین سفیدی و زردی و غلاف آن شبیه بغلاف باقلا و سفید و پنجه قسم مینا شد آنچه غلاف آن از باقلا کوچکتر و پوست آن غلیظتر و عریض و بسیار سفید و دانه آن بقدر نخود کوچکی آنرا جلیان ایض نامند و آنچه دانه آن کوچک و بهن و اعمر جلیان اسود و بشیرازی مشهور بهندی که ساری و اهل ولایت اروستان و ارواح کرمان کونیا و کرمان خوانند و بسیار آنرا میخورند و در موسم بهار که هنگام رسیدن آنست خام ناپخته آنرا نیز میخورند و آنچه مضاعف الغلاف و خشن و دانه آن در سفیدی و کوچکی و تندرکتر از اول است آنرا نبقه نامند و آنچه در غلافی قریب بنا قلا و سیاه رنگ و دانه آن مستدیر و بزرگ و مائل بزرده و بسیار تلخ است در مصر بسيله نامند و قسم پنجم رقیق الغلاف سفید دانه و آنرا قصاص نامند * طبیعت همه اقسام آن در اول سوم سرد و در آخر گرم خشک * افعال و خواص آن آشامیدن طبیعت آن با عسل جهت سرفه و تصفیه رئه و درد سینه و تلبین آن و تحلیل اخلاط فاسده و دفع فضلات غلیظه از امعاء و از نمودن شیر و بول و حیض و ضاماد آن جهت تقویت اعضا و وثی و کلف و با عسل جهت تحلیل اورام و بخور آن موجب جمعیت مورچه است در آن موضع و چون کار بخورد فربه شود مضرا عصاب و مولد هود او و نفع وادمان خوردن آن با عسل لکمی و خوردن تر و تازه ناپخته آن در و آرد خصوصاً نوع اندک بهن مثلاً شکل آن که بهندی که ساری نامند مصالح آن شراب عسل مقدس و شربت آن تاده درم و نوع بوی آن بغایت غلیظ و مندرشیر است

* خلدنج * بفتح خاء معجمه و لام و سکون نون و جیم * ماهیت آن درختی است شبیه بد رخت کز و در چین و بلاد روس و بهندی بسیار بزرگ میشود و برک آن مانند برک کز و کل آن کوچک و سرخ و زرد و سفید نیز میباشد و شراب آن مانند خردل و بنفش * طبیعت آن در گرم کرم و خشک و شکوفه آن تند تر و قوی تر از سایر اجزای آن * افعال و خواص آن شکوفه و برک آن جهت کزیدن هوام ضاماد و روغن شکوفه آن که بدستور روغن بابونه و روغن گل که در روغن کنجد ریخته سه هفته در آفتاب گذارند جهت رفع اعیان و درد مفاصل و بدستور نشارة چوب آن و یکم مثقال از تخم آن با عسل حافظ دل از ضرر سموم و اکل و شرب در ظروف چوب آن مانع خفقان است

* فص * الخاء مع المیم * خمان * بفتح خاء و نون لغت نمطی است و عربی رقعاً نامند و یونانی اقلی * ماهیت آن در صنف میباشد کبیر و صغیر و کبیر آن شبیه بشیر و شاخهای آن مائل بسفیدی و مانند نی مستدیر و برک آن مانند برک کردکان و از آن کوچکتر و ثقیل الرائحه و در هر شاخه از سه عدد تا پنج عدد دوبر سر هر شاخه قبه و کل آن سفید مائل بسرخ و شراب آن شبیه

بجملة الخصراء وبنفش مائل سیاهی ودر شکل مانند خورشید و در پوشیده بشراب و غلط کرده کسیکه آنرا درخت مندی که ثمر
 آن بل وقل است دانسته * افعال وخواص آن محال و بسیار مجفف وضا د برک تازه آن جهت التیام جراحات
 مفید و صغیر آن شبیه بکیمیا و ساق آن مربع و برک آن شبیه ببرک بادام و شرف الاطراف و از هر گرمی ثمر ظاهر
 و ثقیل المرائحة و زهر آن شبیه بخمدان که در تخم آن مانند خردل و بیخ آن دراز بسطیری انگشتی و تیره و سرخ و از مطلق آن
 مراد خمدان صغیر است و مستعمل بیخ آن * طبیعت آن در د و م سرد و خشک و سردی آن غالب با اندک گرمی * افعال
 و خواص آن رادع و مسهل اخلاط لزجه و بسیار مجفف و با قوت محله آشامیدن آب طبیعت برک و ساق آن جهت
 اسهال بلغم و مره صفرا و آب افشردن آن و طبیعت بیخ آن بدستورد و منقال از سائیدن بیخ آن جهت جبر و کسر و روئی و سقطه
 بدن و بسیار نافع و طبیعت بیخ آن با شراب جهت استسقا و کزیدن افعی و وجع مفاصل و تفتیح سده و مضطه بدن جهت
 هلاکت کرم دندان و معوط آن سه روز جهت رفع سرخی چشم و جالوس در طبیعت آن جهت رفع صلابت رحم و باعث نرمی
 و تفتیح انضمام آن و اصلاح فساد حال آن و بدستور آشامیدن شراب آن و طلای پخته ثمر آن بر موی جهت سیاهی و منع
 اسقاط آن وضاد برک تازه آن با آرد جو جهت تسکین ارام حاره و سوختگی آتش و کزیدن کی سک و نواصیر و بایه بز
 جهت نفوس و حمل بیخ آن جهت درد رحم و امراض مقعد و نواصیر نافع و ضرر نه مصالح آن * در شرب آن نادر و دیرم
 * خداهان * بفتح خای معجمه و میم و الف و نون لغت فارسی است و خا همین نیز نامند و منحل حل یلی نیز * باهیت آن
 صغیری است سیاه رنگ و ماده میباشند و حل یلی صینی جنس نر آنست و حیر الخمار جنس ماده آن و نر آن صلب نر و
 تیره رنگ و میاهی بر آن غالب و رنگ سائیدن آن زرد مانند زرنیخ * طبیعت آن مائل بیرو دت و در د و م خشک
 * افعال و خواص آن پوشیدن انگشتی آن مقوی دل و رافع وحشت تاریکی مکانها و تیریکی شب و نگاه کردن بدن آن
 جهت حفظ صحت چشم موثر و ماده آن که آنرا حیر الخمار نامند نرم تر و رنگ سائیدن آن بسیار سرخ و مائل سیاهی طبیعت آن
 هر دو تر از نر آن * افعال و خواص آن آشامیدن یکسکان و نیم از سائیدن آن جهت رفع خمار و جرب و باعث تبرید و تریق
 مشهور و مرد و جنس آن جهت علل صفراوی و د موی و درد چشم و تقویت عضو بکه از ریختن مواد متاثر شود و جهت خفقان
 و ریاخ غایظه و در د و م سائیدن آن جهت رفع درد شکم حادث از درای مسهل بغایت مفید و طلای آن جهت تحلیل اورام
 خصوصاً ورم چشم و حکه و جرب و حرقت جفن مسدود مصالح آن عسل مقدر شربت آن نایک اندک
 * خمر * بفتح خای و سکون میم و رای مومله مراد از آن در شرع مایختن به العقل است یعنی آنچه که عقل را بهوشاند و در
 عرف مراد از مطلق آن شراب انگوری است و صنعت آن با انواع میباشند از انجمله آنست که آب انگور را گرفته و صاف نموده
 در خمی که اندرون آنرا زفت یا قیر و یا موم مالیده باشند کرده مدتی در آفتاب گذارند تا بجوش آید پس در سایه گذارند
 و باخم را در سر کین اسپ تا نصف د فن کنند تا برسد و بسبب تصفیه و غیر تصفیه و اضافه هر چیزی تا شیر مینماید مثلاً غیر صافی
 باد اندک آن تا بهض و با خردل بدن و چون جوشیدن شیرین و باز عفوان مقوی دل و جگر و سرور آن زیاده و آنچه خم آنرا بعد
 از د و دن بزفت و یا قیر و یا موم بعود و کشته بخور کنند و در آب انگور مرورد و مصطکی و به شیرین و سیب قدری
 داخل کنند و بعد از آفتاب گذارن طرف آن را در زمین دفن کنند ریختنی نامند و آنچه بر و شش ماه نکند شده باشد مسطار
 و بفارسی و لانی نامند و چون آب انگور را بجوشانند تا ربع آن بسوزد و در تخم کنند آنرا جوهوری نامند و بهینه غلیظ

در ماهه و این قاطع باد است و هر آنکه از یکسال زاد و سال کند شته باشد عتیق با عتد و در ماهه قوی است و بهتر و آنچه از
 در سال زیاد و تا چهل سال بروکن هته باشد قدیم گویند و اولی آن است که بعد از جو شدن اقل تا سه ماه بکند و احتمال
 نماید و نیز آنرا اصناف بسیار است از رقیق و غلیظ و حل و حاض و مرمز و قابض و غیره قابض و اخضر و مقرر و ایمن
 و اسود و خشم و بد بو و خوش آینه و کر به بد آینه و رمشمس و مطبوخ و مد فون و صافی و کد و رقیق و ثقیل و حل و عتیق
 و متوسط میان آن هر دو غیر اینها و چون اینها را با هم ترکیب کنند قریب بشصص صنف میشود و بهترین همه متوسط
 العمر یکساله و دو ساله سرخ مائل بزردی و خشموی معتدل القوام بین رقت و غلظت شیرین اندک تلخ آنست که ترش
 و بسیار تلخ و قابض نباشد بحدی که کام را بصر کشد و بدترین آنها بد رنگ کد و غلیظ القوام ترش مزه بسیار قابض بد بوی
 آنست خواه بد بوی آن بسبب احتباس بخیره و یا ترشی باشد و یا نسبت غیر آن امور و قوی ترین همه زرد صافی معتدل
 القوام و بعد از آن سرخ معتدل القوام و ضعیف ترین همه سفید تازه نارس و رقیق آن سریع النفوذ و غلیظ آن بطی النفوذ
 و سبز آن غلیظ و سیاه آن اغلظ و شراب خوشبو موافق همه امزجه و بد بوی آن ردی و غیر موافق همه امزجه و بالجمله هر یک
 را مزاجی و صورتی است صالح موافق مزاجی و شخصی خاص * طبیعت آن نیز بحسب الوان و طعوم و درایع و رقت و غلظت
 و تازگی و کهنگی و توسط اعتدال مختلف میباشد در حرارت و برودت و رطوبت و بیروست و با لاجمال عتیق آن در سوم کرم و در
 درم خشک و قدیم آن در سوم کرم و خشک و مسطرا آن در دوم کرم و تر و سرخ و خوشبوی آن که عبارت از ریحانی است معتدل و ترش
 ماه تا یکساله آن در دوم کرم و مائل بر طوبیت و تغه آن که قهوه نامند اربط * افعال و خواص آن رقیق آن سریع النفوذ
 و مفتوح سد و غلیظ آن دیر هضم و کثیر الغذا و مقوی اعضا و نافذ و سرخ و خوشبوی آن که عبارت از ریحانی است بهتر از سایر
 اقسام و تغه آن یعنی قهوه موافق اکثر امزجه ولیکن مسقط شهوت طعام و باده و مصدع و بهتر از آن زرد عتیق و سفید آن ملین
 و ضعیف و سیاه آن دیر هضم و مولد سودا و مطبوخ آن که جهه هوری باشد غلیظ و مسخن و منضج و مقوی عصب و مصلح و شیرین
 آن ثقیل و غذائیت آن غالب ترش شیرین آن یعنی میخروش آن ردی و مفسد هضم و مضر عصب و مورت و توحش و تلخ آن جالی
 و مفتوح و هاضم و مد فون خم آن در زمین و یا برف و یخ که اصلا در آفتاب نکند آشته باشند و آفتاب با آن نرسیده باشد غلیظ
 و دیر هضم و معفن و مولد تپهای مزمن و شراب کهنه صرف مودی اعضا و مورت و سحج و مرمز و ج با عتدال آن مصلح حال بدن
 و آب بسیار باعث سستی اعضا و استسقا و قض با آن بهتر از همه و حایس طبع و باعث خشونت سینه و باعث معتد و قوی الخمار
 و خوشبوی آن بسیار نیکو ولیکن مصدع و بد بوی آن مودی و مصدع و مورت امراض مهلکه و مشمس آن یعنی شرابی که در
 آفتاب رسیده باشد و بعد از جو شدن بدین سایه نرسیده باشد تند و سریع الانحل و در با تفریح بسیار و مولد تپهای حار و ثقیل
 آن دیر هضم و خفیف آن سریع النفوذ و قدیم کهنه آن حاد و مضر حواس و اعصاب و تازه آن نفاخ و دیر هضم و مورت امراض
 بلغمی و متوسط آن معتدل و صافی آن مفتوح و مد و شراب تازه کد رتیره مولد رمل و سنگ مثانه و سد و کفته اند چون مرعات
 مزاج و سن و فصل و بلد آن و وقت و زمان و مکان و تلخ و بزرگ و نیکوئی ترتیب کرده شود بشرائیکه در طبایع کتب مرقوم و در
 اخلاق ناصری و غیرها مذکور است و قلیلی اینجا ذکر میباشد فوائد بسیار بخشد از انجمله ملا حظة اوقات است که در هنگام
 تشنگی مغرط و کرسکی بسیار و سیری و غصب و تعب و حرکات قویه و هوای بسیار کرم و واسطه روزهای تابستان و معتدل بسیار
 خصوصاً بیک دفعه استعمال نماید بلکه بوقت رانی و در هر ماه یکمرتبه یا دو مرتبه و یا در هر هفته یکمرتبه برای استراحت و راح

وقوی و زیاد و بیشتر ازین تجویز کرده اند که مضر است و ملا حظة مکان که در هیچ در مغرب و خورش آب و هوا معتدل و در آن
 آب جاری و کلهای میوه های خوشه ها باشد و اسباب سرور و فرح و نعمات و مغنیان و محبوبان و نکش خوش الحان و عطاریات
 و بخورات مطیب دل بد و رفیقان عاقل و صالحان هوش و اخلاق حمید در آن جمع باشند و شمع صحر خرام مجمل
 شروط آنوادین رباعی درج کرده * رباعی * کرباد خوری تو با خرد مند ان خور * پس با صنی لاله رخ
 خندان خور * بسیار مخور و در مکن فاش مساز * اندک خور و کله * خور و نهان خور * یا مراعات این شرائط
 خمر حفظ صحت بدن مینماید و بدن را کرم و قوی و فربه و فکر و ذکر و عقل و حواس و اخلاق را جید و ذکی میکند و اندک
 و شجاعت و سخاوت و فرح و نشاط می آورد و بخل و ظنون ناسده و خیالات زدی و امراض دماغیه مانند ما لیمولیا
 و جنون و وسواس را برطرف میکند و رنگ و روئی را نیکو و صافی میسازد و دماغ و دل و جگر و معد و اعضاء اعلیه را همه تقویت
 میبخشد و مضمر را نیکو کند و اشتها می آورد و نفوذ میفرماید با سار بقا و مضمر که بدن را نیز تقویت میبخشد و نفوذ میفرماید
 کیموس را در عروق که با روفصول را تحلیل میبرد و اخراج می نماید غلیظ آنرا بر از لطیف آنرا بیول و لطیف را
 بعرق و بخار و صفرا را بیول و عرق و بلغم و سودا را بر از و تفصیح می دهد و از آله رمل بلغمی و شهوت تکلیف و ضرر و عیون
 و خین یعنی از آله زرد آب شکم و ترهل و پیری و هوای و بائی را مثال اینها مینماید و خوردن آن در وقت رطل با آب
 هب و گوشت آب بی چربی جهت غشی و بهوشی مجرب و در ضحایات و طالبه جهت تحلیل مواد و نفوذ فرمودن و
 دل رفته شدن قوت ادویه مؤثر و بالجملة نفع جزئی بدنی و نیامی آن در اکثر امزجه بین و ثابت است بنص قرآن مجید
 که در باب خمر و میسر وارد شده که و منافع لاس و اما کناه و ضرر اخروی و دنیوی آن از پوشیدن عقل و علم تمیز میان
 حسن و قبح اشیای و اختیار شدن و معاصی و قبا ح بسیاری از صاحب آن بعمل آمدن بزرگتر و بیشتر از این است که بدیهان
 آید و اهله در همان آیه شریفه میفرماید که و اثمهما اکبر من نفعهما و در آیه کریمه دیگر آنرا رجس و عمل شیطان خوانده
 و جناب مقلد س نبوی صلی الله علیه و آله آنرا ام الحیثیث فرموده اند و همین کافی است در علت ضرر آن و در مقلد از
 شریعت آن اختلاف بسیار است تا ششصد درهم تجویز کرده اند و لیکن در و و مثقال و جالینوس و شیخ الرئيس اختلاف
 مقلد از را بحسب امزجه را کذاشته اند در محروم المزاج قدریکه بد رقه طعام شود و رفع تشنگی کند و بحد سرور و نشاط مفرط
 نرسد که بی اختیار سازد و از حنف سفید رقیق زرد و سرخ و همزوج باشد و معتدل المزاج و میبرد و بقل و نهایت سرور
 و غیر مزج و در قوی الابدان و صاحبان خلط غلیظ قدریکه بحد طریس و ثقل و خواب آرد و سبب سکر و مستی آن
 متغیر شدن حواس است بر سین بخارات پی در پی بد مایع پیش از تحلیل آنچه اول معدود نمود و لهذا الضعیف الدماغ
 هر طرب زود مست میگردد و قوی الدماغ بابس بدین سبب تحلیل بخارات درین قدری بیشتر از این رباعی سرور و فرح آن
 کثرت روح حیوانی و انبعاث و انبساط آنست و بیجا از باطن بظاهر و باعث شجاعت و سخاوت و خوبی ادراک صاحب آن
 نیز همین جهت است و بد آنکه در هر مزاج خمر محرک خلط غالب و ظهور آثار آنست مثلا کثیف الخلط را باعث ملال و کزیه
 و لطیف الخلط را سبب خند و سرور و صاحبان اخلاط حاره را موجب غضب و تبور و اخلاط بارده رطبه و یا یا به را علت سکوت
 و نوم و خوف و بیلا حظة شرا ثط مضر آن زیاد از منافع آن زیرا که سبب موت فتنه و خنای و امراض دماغی مانند صرع و سکنه و لغوه
 و خال و زخم و وسواس و جنون و امثال اینها و ضعف قوت های دماغی و حیوانی و طبعی را عصاب و درد چشم و امراض گوش و چشم و

و در میان دندان و دانه آن رطوبت نفس را خفه و آن را ساد و صم و اسهال در موی و زرم جگر و مبرور است و قبال العلاج و بطلان
شهره باه و اورام خطرناک را که در جوشها و زخمهای مرکبه و سحره و هشیبه و تولید سنگ کرده و مغانه و حره و البول و امثال
اینها است و از جمله مضرتی که عاجل و سهل العلاج است و خمار است که با قلب نفس و ضیق آن و بزدا اطراف و حرارت
آن و تشعیر و تهوع و تکبر بدن و سنگینی سر و اضطراب و تشویش خواب و اعراض و ناگه می باشد و مضرتی که عاجل
بل نی را اکثر علاج می باشد و مستعملین آنرا چون بیک دفع ترک نمایند امراض ردیه و سوداویه و ضعف مضم و وزن المعده
و الامعاء و ساد خلق و لون و غیرها بهم می رسد اما تدبیر دفع خمار آن آنست که بخواب طولانی رود و حبله جویند در
تنویم او و ببالیدن دست و پا و حمام بردن و آب نیم گرم بر سر او ریختن و از حمام برآوردن و استراحت فرمودن پس اگر
باین تدبیر تخفیف یافت بهتر و الا با زحمات معاد و تدبیر نماید و خواب فرماید و اگر بعض اعراض قوی باشد مانند صداع
و تهوع و قی مکرر قی فرماید بسکنجین و آب نیم گرم پس شربت انارویه و یا ربماس با یکم مثقال طون نیمشاپوری بخوراند
و هرگاه اراده خوردن طعام نمایند شوربای چوچه مرغ و آب غوره مطبوع بنوعان بخورند و بعد از رفع صداع اگر سر و پیشانی
و صورت کرم باشد اطایه بارده است و احتمال نمایند و از جنس چیزها که عاده خمار را می شکنند جلاب با آب یخ و یخ و فقاخ
و ماء لجم و ربوب فواکه حامضه و قاضه است بد آنکه خمر حار بسیار مضر و مهلک است و نصاری که اکثر شارب خمر اند
متکرر خمر بسیار حاد اند و میگویند اگر مردم باین منوال که خمرهای حاد را می نوشند بنوشند احتیاج هیچ و با و طاعونی
نیست خورد بخورد هلاک میشوند و طویر خوردن خمر نصاری موافق حکمت دارند لهذا با آنها نفع میبخشد

* خمیر * بفتح خاء و کسر میم و سکون باء مثناة تحتانیه و راء مهمله بعربی عجم و بغاربی خمیر ترش و خمیر مایه و دهنده
ما را نامند * ما هیئت آن آرد کنندم است که با روغن کنجد و یا روغن زیتون و یا روغن کارومیش و یا بز و یا
کوسه و شیر و ما است هر یک که باشد سرشته بکنی از لب تا ترش و بد بو کرد و قد ری از انوا داخل خمیر نان موم نماید تا بر آید
و فطیر نماید * طمیهت آن مرکب القوی در دوزخ کرم و خشک * افعال و خواص آن ملطف و جالی و محلل و جاذب
از عتیق بدن و بانگ بسیار و محلل اورام بارده خصوص اورام اسافل و دم و از لبه اوجاع آن و منبج و مفتح و دجامیل و مسکن
خرد دندان و سی مثقال آبی که در آن خمیر مایه کم نمک بقدر چها و مثقال حل نموده باشند با چها و دانه یک طباشیر
شکر و یکدانه صفران جهت رفع خمار و تشنگی و تب و التهاب مجرب و چون در مثقال سرکه نیز اضافه کنند جهت اسهال
صغراوی و احتراقی مفید و چون یکجز و آب نعناع و یکجز و خردال سائیده و در نسخه دیگر نصف جز و خردال است و سه چند آن
مجموع خمیر مایه اضافه نموده در ده مثل همه آب بجرشاند تا بنصف رسد پس صاف نموده با نصف وزن آن عسل بقوام
آورند جهت تقویت هاضمه بر تبه ایست که صیر نتوان کرد و منقی معده از اخلاط مخترقه و دفع باغم و مبهی است و هرگاه
بعد از معاجین یا میه بلا فاصله بنوشند بغایت سریع الاثر و غرغره محلول آن در آب باربع آن روغن بنفشه جهت ورم خلق
و ضاد آن با حنا و روغن و نمک جهت تحلیل ضلالت عظام مایه و سه مجرب و چون خمیر مایه را کوبیده و با آب انار شیرین
و امثال آن بر شند قایم مقام خمر و از اسرار مکتومه است المضار مضر سینه علل مصلح آن کثیر المقدار شرب آن تا هجده

* فصل * ال خاء مع النون *

درهم است
* خنثی * بضم خاء معجمه و سکون نون و فتنه ثاء مثله و الف لغت سریانی است و اهل مغرب آنرا بزواق نامند * ما هیئت

ان گیاهی است شبیه با شراش که بنام سیریش نامند و کوفت نوعی از آنست و سفت بدن آدمی را نوازش دهد و عسل اگر در کف دست
 بیخ آنرا شراش دانسته بلکه غیر آنست بزرگ آن شبیه بکند و از آن لطیفتر و ساقی آن قریب بدین می رسد و نرم و بر سر آن گل
 سفید و شبیه ببلوط و طریح آن مستند بر دامن طولانی مانند بیخ سوسن آزاد و از آن بزرگتر و طعم آن قند و تخم آن در نیمه مانند
 تخم پمار و قوت آن تا چهار سال باقی میماند * طبیعت آن در آخر دوم گرم و خشک * افعال و خواص آن * مغن و تبخیر
 و با قوت مجفیه و محله و ماطله و جابر کسور و محال رباح و اورام انشین و مفتت حصا و ذراع و روح باطنی و یکد هم آن مدر
 بول و حیض و دود هم آن جهت درد پهلوی و سرفه و سستی عضل نافع وکل و ثور آن ملین طبع و با شراب جهت کزیدن عرق
 و هزار بار و خوردن اندک از آن جهت تسهیل قی و سه مثقال آن جهت نهش هوام و باید که بزرگ آنرا بران ضما د نمایند
 و خوردن ساق تازه آن جهت یرقان خصوصاً چون با سرکه و روغن زیتون بخته باشد و آب آن با سفید و تخم مرغ جهت
 سوختگی آتش و با کور جهت قوی باز با آرد تر مس جهت خارش بدن با مد اومت بران و بیخ آن در افعال قویتر از آن العین
 چون بکوبند تازه آنرا و آب آنرا بکینند و با شراب کهنه شیرین و تلخ و زعفران مخلوط کنند و طبع نمایند اکتحال بدن جهت
 از آله و طو باح چشم و سلاق و تسکین حرقت اجفان الاذن قطور آب تازه آن بتهائی و با با کد و و عسل و شراب و مرهم
 گرم نموده در گوشه که از آن چرک آید آلود چون در گوش مخالف جهت تسکین دندان آن مومج رید ستور چون با زیت طبع
 نمایند و در گوش مخالف دندان دردناک نیم گرم بچکانند و چون بیخ آنرا محجوف کنند و در آن زیت کنند و بر آتش کد آنرا در
 تاجوش خور و قطور آن در گوش جهت تسکین و جمع آن و ثقل سامعه و طلای آن جهت شقاق اطراف عارض از سرما و سوختگی
 آتش و ضما د آن بتهائی بردن آن آسیا مسکن و جمع آن و از خواص آنست که چون آنرا با سرکه سائید و بر ابهام جانب
 صرس دردناک ضما د نمایند درد آنرا تسکین دهد و ضما د آن با عسل بر شکم مستقی نافع و ضما د بخته آن با دود
 شراب جهت قروح خبیثه و سخته و اورام پستان و خصیه و خراجات و دما میل و جراحات چرک و مخلوط آن با شراب
 جهت ایتل ای ورم حار عیظ و چون بسوزانند و با بعضی ادهان مخلوط کرده داء الثعلب را با با رچه بشوی خوب بمالند و بدن
 نل همین کنند موی برویاند و لطوخ بر بهق ابيض بعد مالیدن آن به رچه خشنی در آنتاب نافع محض کرده مصلح آن مصطکی
 مقدار شربت آن تا سه دریم بدن آن در باه شقاق و در سموم اسفیل است

حند روس * بفتح حا و سکون نون و فتح دال و هم راء مهملین و سکون را و وسین مهمله و آنرا حالا و نوز و فارسی ذره
 مکه و بر بی خطه رومی و در تنگ بن کند مکه و بھندی جوار نامند * صا غیث آن در نباتی است در خرشه و دانه های آن
 متصل بهم و الوان می باشد زرد و سرخ و سفید اما سفید آن بسیار و بقدرد اند و دخی و بزرگتر از آن و خام آن با عروص
 و رسید آن شیرین طعم و بوشه کرده میخورند و سائید آرد کرده از آن نان قویب میل کنند شیرین و لذت می باشد کرم گرم
 آن و نبات آن شبیه بنی و نه شکو و ذره بزرگ * طبیعت آن مائل به حرارت و درد دوم خشک و کوبند معتدل در حرارت و
 برودت * افعال و خواص آن محال بلغم و خون جامد و قابض طبع و تغیل از ج و نفاخ و غل ائیت آن غالب تغذیه با آن
 جهت رفع سل را سعال نافع و غل ائیت آن از برنج زیاد و از کد م کمتر و ضما د بخته آن با سرکه جهت جرب متقروح و تشقق
 و تشقر ناخن و مضموح آن جهت تقویت نور بصر و کزیدن جانوران سمی و حقه طبع آن جهت فرجه امعا بدن آن ذره است
 * حندی یقون بفتح حا و سکون نون و کسر دال مهمله و سکون یا و مثناة تینا تینیه و هم قاف و سکون و از نون و غل و یقون نیز

آمد و ما هیئت آن شرابی است که از ادویه و غیره ترکیب می کنند و از تر آکیت اطباء فرس است و معنی آن شراب بری است و بیوانیان نیز سیده و این ادویه کتب ایشان ذکر آن نیست و نسخ آن متعدد و مختلف است و با جمله در قرآن با درین تفصیل ذکر نموده شد * طبیعت آن در دوزخ کرم و در آخر آن خشک * افعال و خواص آن مولد خون صالح و مقوی ماضیه و مفتوح سد و جگر و معد و طحال و سرخ کنند و لون بدن و ادهان آن فربه کنند بدن و مزیل امراض مسرعال علاج و قاطع حمی ربع و هرگاه که تر با طبیعت عظیم مطلوب باشد قدری باد زهر حیوانی بعد سرد شدن ترکیب آن در آن داخل نمایند

ج
ع

* خنذریلی * بفتح خا و سکون نون و فتح دال و کسر راء مهملین و سکون یای مثناة تحتانیه و کسر لام و سکون با و آنرا بغیر خزانند * ما هیئت آن فزعی از کاسنی بری است و شبیه بد آن و بسیار رتاج و ساق و بیج آن بار یکتر از آن و کل آن زرد مائل بسرخ و در شاخه آن صغی متکون می گردد مانند مصطکی بقدر با قلا و بسیار چسبند و وقوت نبات آن تا یک سال و وقوت صمغ آن تا هفت سال باقی میماند * طبیعت آن میجف ترا ز کاسنی بری است بسبب تلخی آن * افعال و خواص آن خوردن دو مثقال آن با شراب و بدستور صمد آن جهت کزیدن انعی و آب آن که با شراب طبع دهند جهت قطع اسهال و طلای آب هرک آن جهت قطع بواسیر و چون مجموع کیا آنرا با بیج بر کنند و با عسل قرص سازند و با آب بطرون که بوره ارمی است طلا کنند جهت بهق مؤثر و صمغ آن در رسوم کرم و خشک و مفتوح سد و در مفتوح حصاة و محلل ریح و قطور آن در چشم با آب کاسنی جهت ازاله سهل و طلای آن جهت ازاله شعر منقلب و بر جراحت جهت بردن گوشت زائد آنها و فرزند آن با مرصاف که لته بدن آن آلوده بقدر رزیتونی حمل نمایند جهت کشودن حیض و اسقاط جنین بغایت مؤثر و آشامیدن دود رم از بیج آن با شراب جهت کزیدن عرق نافع و بدستور صمد آن و مورت سچ و قرحه امعاصم آن نشاسته مقداره تربت آن تا یک انگ *
ج
ع

* خنزیر * بکسر خا و سکون نون و کسر زای معجمه و سکون یاء مثناة تحتانیه و راء مهمله بفارسی خوک و کراز و بتوکی ذوق و زهدی بره و سور نیز و غیره کربکول یا مند * ما هیئت آن حیوانی است معروف و بسیار کثیف و نجاست خوار و بد نبات و گوشت آن اعدل و بهترین لحوم حیوانات وحشی است و اصلی ندارد و در طعم شیرین و فزونی از گوشت انسان ندارد و اکثری از فرق غیرا سلامی آنرا میخورند و قبل از ظهور نور اسلام گوشت آنرا در بازارها میفروختند و بعد از آن در مذمب اهل اسلام حرام و بیج آن ممنوع و موقوف گردید * طبیعت آن در اول دوزخ کرم و در رسوم تو * افعال و خواص آن مفتوح سد و مسمن بدن و کوبیدن موافق ترین لحوم است بمزاج انسان و همه آن بعد از انضمام جز و بدن می گردد و کوبیدن مولد خلط غایظ لزج است و مورت حرص شدید و صدام مزمن و داء القیل و ارجاع مفاصل و فساد عقل و معد و زوال مروت و غیرت و حمیت و باعث مخنثی است مصلح آن خمر از قبیل علاج فاسد با فسد است و شکر و فانی و امثال اینها نیز بحسب سن و وقت و مزاج مستعمل آن در قوت و ضعف نیز گفته اند و آشامیدن کتب در خشک سوده آن بقدر و مثقال با شراب جهت کزیدن هوام و طلای آن با عسل جهت برص مجرب دانسته اند و یک مثقال آن که در احراق بخند سفیدی رسیده باشد جهت تحلیل نفخ امعاء و مغص مزمن نافع و بول خوک و وحشی جهت سبک مثانه نافع و در سائر افعال مانند بول کاه است و سرکین خشک آن با آب یا شراب جهت نفک الدم سینه و رفع درد بهار و ضماد آن با سرکه جهت سستی عضل و با موم و روغن جهت التزای عصب و قطور زهره آن جهت قروح اذن و غیره

سبب
نار
کرم

آن رقطع هوا سبر و با عمل رفلل جهت رو یا بدن موی مرقع رخنه پیه آن جهت امعا و صفا در آن جهت در درج
و معتدل در سوختگی آتش سرما و بر طرف زدن پیه کهنه آن که مدتی بر آن گذاشته باشد ملین و مسکن و مغسول آن با شراب
و معزج نمودن با خاک کستر یا آهک جهت اورام حار و وشوه و از جالینوس منقول است که پیه نمک آن با موی میانی
رفع گرمی سامعه میکند اگر چه مادر زاد باشد و تمریح موضع تشنج به پیه آن نافع و بدستور دمل و خنازیر را خون آن در جمیع
افعال مانند خون انسان است و طلای آن جهت کوچک نمودن پستان و شیر منعقد در آن و در ام با لثامیت مفید و در زور
استخوان سوخته آن رافع هوا سیر و آشامیدن سم سوخته آن قاطع سلس البول و موی سوخته آن که بازفت احراق یافته
باشد با روغن کل مجفف قروح مرفوع العلاج است و پوست آن کریزانند پشه است

❖ خنفسا ❖ بضم خای و سکون نون و فتح فای و سین مهمله و الف بغارسی جعل و خورک و بھندی که در له نامند ❖ ماهیت آن
دایه ایست کوچک سیاه و در پای دیوارها و خاک و بهار و سرکینها بهم میرسد و اصناف از پر داری پر و بزرگ و کوچک
و اهلی و بری میباشد بری آن بزرگتر از اهلی داری بردار آن قویتر از اهلی بی بر آن ❖ طبیعت آن در دم گرم خشک
❖ افعال و خواص آن آب منقوع آن بقدر یکشب مسهل اخلاط معدی و معوی و کبدی و جهت استسقا مجرب دانسته اند
و بستن شکافته آن بر موضع مقرب کزیده جهت رفع سمیت آن و اکتحال رطوبتیکه از قطع دنباله و فشار دادن آن ظاهر
میشود جهت تقویت بصیرت و رفع غشاوه نافع بواس گفته اکتحال جرم مسحوق جعلیکه در تنور خبازی بهر سد جهت در چشم
مجرب و گفته چون برده عقب سر آنرا بردارند و رطوبتیکه ظاهر شود مانند انبوه در صدف بکیرند بقدر سه مثقال و فیه
واریکی بقدر سوراخ تحلیل ساخته بآن رطوبت آلوده در تحلیل گذارند و باقی را برعانه و کش را آن و خصیه را طرف
آن طلا نمایند در ساعت حبس بول و سلس آنرا بکشاید و مجرب است و اکتحال آن جالی غشاوه و ظلمت بضرر و در آن
رافع قروح ساق و قطور روغن زیتونیکه در آن جوشانیده باشند مسکن و جمع کوش در ساعت و طلای آن جهت تحلیل
خنازیر و بواسیر از خواص آنست که چون در جوف نی گذارند و بر آن زدن رافع عسر و آلت است و چون در زرد
احمر کنند و در آن دفن نمایند بزمرد که در دو بچورد و چون در سرکین دفن نمایند زنده و بالیده شود و چون سرهای
آنرا در برج کهوتران گذارند باعث جمعیت کهوتران در آن گردد و چون هفت عد آنرا در زیر طاس مس سرخ قلعی ناکرده
حبس کنند موجب باریدن باران و برودت هوا است و بخور شکوفه چنار و آب مطبوع آن کشند آن است

❖ خنکات یزدی ❖ قسیمی از نیند از زن است که بھندی بوزنه نامند و در قرابا دین ذکر یافت

❖ نصه ❖ مل الخا مع الواو

❖ خوخ ❖ بفتح خای معجمه و سکون و ادو خای معجمه بغارسی شفتا لور بھندی آرزو نامند ❖ ماهیت آن ثمری است
معروف و در نوع میباشد آنچه پوست آن نازک و رنگ سبید و سرح و سبز و زرد و مزغب و از کوشش آن جد اگر د
آنرا ملر نامند و غیر آنرا شفتا لور کردی و بهترین آن ملر بزرگ شاداب لطیف است که کوبیا آب منجمد است و ناخی و حموضت
آن غیر محسوس و بی جرم و خشبو باشد بخلاف شفتا لور و شفتا لور نیزد و نوع است لطیف شاداب و غیر لطیف شاداب
و همه اجزای درخت آن تلخ میباشد از برگ و گل و صمغ و تنیم ❖ طبیعت آن در دم سرد و تر و بعضی در اول سرد گفته
اند و گرمی و قریه ها را از شفتا لور زیاده ❖ افعال و خواص آن ملین و مسکن بخارات حار و یابسه و تشنگی و غلیان دم

و صفرا و جهت تبرید دماغ و ترطیب مزاج سود آرد که از اجزای باشد و تپهای صفراوی خالص و در مزاج و رفع بد بوئی دهان و در امتزاجه حاره معین باده و مشبهی طعام و چون آب رسیده آنرا گرفته شب بیکار در آن که نشین و صاف گردد صبح صافی آنرا بقدر نیم رطل یا شکر و یا ترنجبین و یا شیر خشک و یا مثال اینها بیا شامند اسهال صفراوی و جهت رفع اسهال طریقه سوخته حاده نافع مضر مرطوبین و اعصاب و سریع التعمین و مورت تپهای مزمن هر چند بعد از یکماه و یا زیاده باشد مصلح آن عمل و مربای زنجبیل و شفتالو کاردی غلیظتر و دیروهم و باقوت قابضه و نفاخ و مورت قولنج خصوصا خام آن و تلخ آن بدستور و خشک کرده آن قابض و بغایت دیرمضم و چون مضم باید که غیر الغث از مائع سیلان فضول بماند بود و آشامیدن در اوقیه آب بویک آن و در ستور شکوفه آن با شکر جهت کشتن کرم معده و حب القرع بسیار مؤثر و طلای آن در ناف دافع کرم شکم و دریدن بعد از نوره و خشک آن نیز جهت رفع بد بوئی آن و ضماد شکوفه آن با آب کرنب جهت قطع تألیل و این رضوان تصریح نموده که یکد از شکوفه آن اسقاط جنین زنده مینماید و روغن دانه آن جهت درد گوش و کرمی و رفع صده آن و در بواسیر و خائیدن مغز آن جهت رفع کندی دندان و بیکارم از استخوان دانه آن جهت اسهال مجرب و چون دانه آن را در آتش اندازند تا بسوزد پس مغز آنرا برآورده سائید و در بشوری و جری که دریدن اطفال و پس کوش ایشان بر میآید بمالند سریع الاثر و مجرب است

*** خصوص *** بضم خای معجمه و سکون را و و صاده موهله اسم عربی برک درخت خرمای و برک درخت مقل و قارجه و امثال آنرا که دراز و باریک باشد شاعل است

*** خولنجان *** بفتح خا و سکون را و و کسر لام و سکون نون و فتح جیم و الف و نون و آنرا خسردود و ارو و بترکی قرغات و بهندی کلچن و کلچن نیز نامند *** صاهیت *** آن بخبی است سرخ تیره پر کوه تند طعم تند بو و لذیذ و با حلاوت و آنچه به تحقیق رسیده بیخ درخت تا نبول است که بهندی پان نامند و درخت آن کهنه سال خورده باشد و مثبت آن بلاد هند و بنکاله است و غلیظ پر کوه را قصمی و باریک صلب را عقاری نامند و این بهتر از اول است و قوت این تا هفت سال باقی میماند *** طبیعت *** آن در آخردوم کرم و خشک زکون در سیوم *** افعال *** و خواص آن مقوی معده و احشا و هاضمه و باده و اعضای باطنی و کاسر ریا و ماسک بول و جهت صداع و صرع و بلغمی و تصفیه صوت و سرفه و طوبی و رفع بد بوئی دهان و خوشبوئی آن و دردهای بارد بلغمی و در کمر و کسر ریا و آروغ ترش و رفع قولنج و برودت کرده و جمع آن و خنثا زهر و سرطان و عرق النساء فایده و نکاه داشتن اندکی از آن در زهر زبان رافع سستی آن و باعث سرعت تکلم اطفال و موجب شدت نعوظ و یکرم سائید آن بایک اوقیه شیرین تازه و شیل و جهت تحریک باده مجرب و طلای آن با آب و یا روغن زیتون و یا یا سمین زائل کننده کلف است مجرب مضر دل و حجاب سینه و مصلح معده و رین مصلح آن مندل و طباشیر و گوشت آب مرغ و انیسون و حابس بول و مصلح آن کثیر امتداد شربت آن تا یکم شغال و نیم و بدل آن دارچینی و کبابه است و جوارش خولنجان و در نسخه آن در قرابادین مذکور شد و عرق آن بسیار لطیف و محلل ریا و در سائر افعال الطف از اصل آفست و دستور گرفتن آن مانند عرقهای دیگر است

*** فصل *** مل الجاء مع الباء المثناة التختانية *

*** خیار شنبه *** بکسر خا و فتح یا و مثناة تختانیة و الف و راء موهله و فتح شین معجمه و سکون نون و فتح باء موحده و سکون راه موهله معرب از خیار چنبر فارسی است و بهندی املئاس و کرماله و کرواله و سیال لا تهی نامند *** صاهیت *** آن در

در بعضی است در زردی قابل ردیست گردان و برگ آن کوچکتر از آن و اطراف آن تند و چوب آن خالدار و گل آن
 زرد شبیه بگل یا حسین و سر آن دراز تا بقدر زردی و باریک به طبری ابهامی و زیاده بر آن و در بوی آن پودهای خفیفی
 و بر آن رطوبت سیاه چسبیده منجمد که آنرا اصل خیارشیر نامند و پودها را فلوس آن در بین هر پود و تخمی اندک
 بهن منویری شکل سفید مائل بزرده و مستعمل غسل آنست و آن شیرین طعم بد مزه اندک بد براست بهترین آن سیاه
 و راق رقیق الغشور سید و قوی بسیار غسل شیرین کم بوی آنست و باید که در هنگام احتیاج قلم آنرا اندک با تشکر گرم کرده
 شکسته غسل آنرا از آن جدا نمایند و با روغن بادام چرب کرده استعمال کنند بهر نحو که خواهند زیرا که اگر بیشتر اخذ
 نمایند ضعیف میگردد قوت آن * طبیعت آن در ازل گرم و تر و گویند معتدل در گرمی و تری * افعال و خواص آن
 ملین سینه و طبع و مسکن حالت خون و منقبی عصب و محلل اورام حار و دهان و حلق و احشا و غیرها و مسهل برفق و بیغالبه
 حتی زنان حامله و اطفال را مناسب و مجرب و زاست و اسهال آن بجز بول و زوجهی است که دارد و باادویه مناسبه هر خطی
 مسهل آن و لیکن بطبی العمل و با تسهیل مسهل صفراوی سوخته و با تریب مسهل بلغم و با سفایج و آب کاسنی و آب برگ بید
 و آب شاهتره مسهل سودا و با العبه مانند اعاب ریشه خطمی و بهدانه و بزرقطون و روغن بادام جهت تفتیح سده امعاء
 زحیر و مفص و باادویه مناسبه و آب برگ کاسنی و عنب الثعلب و کشوث جهت تفتیح سده جگر و درد آن و یونان و رفع
 تپهای حار و غرغره آن با آب کشنیز تازه و ادع خنای صعب و محلل آن و به ستر و با شیر بزر و آب انجیر و شیر منقحر کنند
 و محلل آن در آنها و طای آن جهت درد مفاصل و نفوس و تلبین اورام و همه صلابات حار و خصوصا با آب برگ عنب الثعلب
 نافع مضر معد و مغنی مصلح آن مصطکی و انیسون و مورث مغص و مسحی بسبب چسبیدن آن با معا و مصلح و مانع چسبیدن
 آن روغن بادام است که بدان چرب گردانند و با بران چکانند و بنوشند مقلد از شربت آن از بهنج مثقال تا بیست مثقال بدل
 آن سه وزن آن و بزریدانه با اندک ترب و نیم وزن آن ترنجبین است و گویند خوشایند غسل آن با عصاره قوت
 آن و شدت التزاق آن برود و میشود استعمال تازه آن که یکسال بران نکند شته باشد مورث بول المدم و گل آن نیز ملین
 طبع چون طبع نمایند و با روغن بخورند و مربای گل آن که بد ستر و گل بنفشه و وردا حمر تو تیب دهند یعنی گل انگبین آن
 نیز ملین و برگ نورسته آن نیز ملین است و همچنین خام نارس آن که ورق کرده بپخته با روغن اندک بریان نموده بمقلد از
 ده مثقال تا بیست مثقال آنرا بخورند و دانند آن از پنج عدد تا هفت عدد که گویند و باشند مقوی قوی و خوردن پوست سیاه
 مسحوق آن باز عفوان و شکر و کلاب جهت عسر و لاد و اخراج مشیمه مجرب دانسته اند و ضماد آن رافع توب و واجب
 خیارشیر و شراب و لعوقات و نقوعات و مطبوخ و معاجین آن در قرابادین ذکر یافت *

* خمیری * بفتح خا و سکون یا و مثناة تحتانیه و کسر راء و هملة و یا آخر حرف لغت یونانی است به رسی شب بوی نامند
 جهت آنکه بوی آن در شب ظاهر می شود و در عراق عرب منشور خوانند * ماهیت آن از جمله کلهای خوشبو است و
 اصناف از بوی ریستانی و سفید و زرد و سرخ و بنفشه میباشد و از مطلق آن مراد زرد آنست و مراد از بوی قسم سرخ
 آنست و غیره و خامی است چنانچه کند شت و شب بونام کالی است که در فند میشود و در حرف الشین انشاء الله تعالی مذکور
 خواهد شد * طبیعت مجموع آن دردم گرم و خشک * افعال و خواص آن محال و ملطف و جالی و مد و روجل اب
 از معق بن و مسکن فواق و آشامیدن سه گرم از آب آن بد ستر و ساکنه آن مد و حیض و مفسد جنین و مخرج مرده آن و همیشه

و تخم و بجم آنرا نیز همین اثر است و انکشاف آن جهت بیاض چشم و بنوئیدن کل آن محلل بلغم از دماغ و ریاح غلیظه و روغن آن که بطریق روغن کل ترتیب دهند بسیار کرم و محال و سقوط آن جهت تفتیح شدۀ دماغی و آشامیدن و حصول آن مد رحیض و مخرج جنین و طلای آن جهت ورم رحم و مفصل و تقویت موی و طلای آن با عاقر قرحا و تخم لجره بر کرم جهت تقویت باه مقدر هر بت آن تا چهار درهم و بجم آن با سرکه جهت صلابت مهر و طلای آن با عاقر قرحا و تخم لجره بر کرم جهت ورم صلب و مفصل و رحم و کشودن حیض و با موم و روغن جهت شقاق انکشتان و مقعد و ولحمه مطبوخ آن جهت درد دندان بارد و جلوس در طبیع خشک آن و همچنین حمل آن جهت ادراک حیض و اخراج جنین میت و مشیمه نافع

* **خیزران** * یکسر خار و سکون یای مثناة تحتانیه و سکون زای معجمه و فتح راء مهمله و الف و نون و فارسی خیزران و بهندی بیت نامند * ماهیت آن نباتی است برگ آن شبیه به برگ نخل و کوه تاه از آن و ثمر آن نیز شبیه به ثمر آن و کوچک و مدور و چاشنیدار با عروق و در خوشه بزرگی و بعضی مردم میخورند آنرا و سه نوع میباشد یکی شاخهای آن راست و قوی و بسطیری ابهامی و زیاده بر آن و بند های بعضی بنیای طولانی و خوشرنگ و خوش جوهر و در زیر باد است و بند خوب میشود و نصاری از آن چوب دستی میسازند و بقیعت اعلی میفرشند و نوع دوم آن بیاره دار و بسطیری انکشتی و طولانی و خاردار و از پوست آن سطح کرمی و بالکی و چهار پایه و دروازه و پنجره و غیرها میباشد و این نوع در هند و بنگاله و زیر باد است بسیار میشود و لیکن در زیر باد است بهتر و پوست آن جوهر دارد و در بعضی دیات بجای ریحان همین را استعمال دارند و در بستن کفیهها و خانههای کاهی و غیرها نوع سوم باریکتر از نوع دوم و بی خار و بی ثمر و بند های آن طولانی و کره های آن از هم دور و این نوع در سلامت که بسمت شمال و شرق مرشد آباد و پانزده شانزده منزل فاصله از آن واقع است بهم میرسد و در کنار آنها میروین و بجای دیگر نمیشود و مردم آنجا پوست این نوع را بطول جدا کرده و تراشیده از آن فرشی میباشد که سیتل پاتی مینامند یعنی فرش سرد خشک زیرا که سیتل بلغت هندی بمعنی سردی و پاتی بمعنی فرش است و بعضی از آن بسیار باریک و تنگ میسازند و بخت یکه میکوبند بسبب باریکی و املسی و مانند تاراند بن آن راه رود و بالجمله بهترین فرشها است از برای ایام گرم و لیکن سوای بلادیکه هوای آن مرطوب باشد مانند سلامت و بنگاله و مانند اینها نه میماند و زود شکسته و بر طرف میکردد مانند بلاد حاره یا بسه و در غیر سلامت دیگر جا فرش آنرا بدین خوبی نه پیافند و نمیشود و مخصوص بدینجا است * **طبیعت آن** در درم کرم و خشک * **افعال و خواص آن** آشامیدن سائیدن آن جهت قطع نزف الدم و طلای آن رادع و محلل اورام

مورچه کزیده و از اخواص آنست که چون در جامه کنند از بند ارضه بآن ضرر نرسانند

* **باب هشتم در بیان ادویه که حرف اول آنها دال است** *

* **فصل الدال مع الالف** *

* **دانی** * بفتح دال و کسر ذال معجمه و یارب الدال مهمله نیز آمد و بلغت فارسی جو جاد و نامند * **ماهیت آن** قسمی از میو فاریقون است و مراد از مطاق آن داذی فارسی است و آن دانه ایست مانند جو و باریکتر و درازتر از آن و طعم آن تلخ و تند و تیره رنگ و بهترین آن سرخ رنگ آنست و نبات آن زیاده بر شمری و سرخ رنگ مثبت آن جبال فارسی است * **طبیعت آن** در ارون کرم و در درم خشک و تا چهار سال قوت آن باقی میماند و کوبند کرم و خشک در درم و بعضی سر داندانسته از آن * **افعال و خواص آن** با قوت تر باقیه و قابضه و مسکرو ملین صلابت و جهت رجع رحم و مقعد

را از طریق آن و بواسطه راههای دفع موم و تفتیح مد در تحلیل ریح و لغوی آن با عمل جهت دفع میلان رطوبات دمان و گرم معد و آشامیدن دود دم مغرب چرب کرده آن بر روغن زیتون جهت براسیر و جالوس در طبع آن جهت تحلیل مغرب و در دم و بروز آن هود و که باز بجای خود برود مضر مثانه مصلح آن انیسون مسدود مد و در محرک بواسیر و موروث در از مصلح آن خیره بنفشه و یا ملیله و یا تند بدل آن در تحلیل صلابات چهار دانگ وزن آن با د ا م رد و ثلث آن ا بهل مکر در آبستنی که ا بهل مناسب نیستی مقدار شربت آن تاد و در دم و زیاده بران کشنده و اصلاح آن بقی و راههای دفع تازه در شعله و چیزهای چرب است *

* **دار صینی** * یعنی دال و الف و راء و کسوف و صاده مهملین و سکون یاء مثناة تحتانیه و کسرون و یا مغرب دار چینی فارسی است و در ارباقاری یعنی درخت و چوب است و بیروانی آنرا اقیمون و بسویانی مرسلون نامند * ماهیت آن پوست شاخهای درختی است که منبت آن جزیره سیلان که مراند یب نیز نامند و شمالی آنست تا کوکن که جزیره ایست از جزائر دکن و زیر باد و آفتاب در اصل سیلان میشود بسیار خوب تند بو تند طعم و مر خرنک و شیرین و قلههای آن با رنگ و نارنگ و بسیار در هم پیچیده و رنگ تاد و سه ذرع و راست خصوص که از شاخهای نور سته آن جدا شده باشد و از سیلان گذشته بند ریج ضخیم و کم طعم و کم بو و قلههای آن کوچک میشود و آنچه ناکلیج و آنچه و بند و کوچی میشود آنرا نیز دار چینی مینامند ولیکن بخوبی میلانی قسمت و از کوچی گذشته تا کوکن بند ریج ضخیم و لغابی میشود و آنچه ضخامت آن کم است قرا و ضخیم آنرا سلاشته و بپند و هرد و رانج نامند و در جزیره کوه ملاخه نیز چیزی ضخیم بد طعم کوبه و الرائحه تند بو و قریب بهوی فسانس میشود و از شخصی ثقه شنیده شده که در جزائر شهر ناز که در مرض می و نگسری از درجات ارض جدید جنوبی خط استوای واقع است نیز دار چینی خوب مانند میلانی بهم میرسد ولیکن بقدری کمی و بکارت و و نور میلانی نیست و در بلاد دیگر هیچ جابه هم نمیرسد و درخت آن بقدر در نیم قامت مانند درختهای گرمی و جنگلی است که جواج و شاخهای آن بهن بعضی از زمین افتاده و برگ آن شبیه برگ ساج هندی بیل و از برگ بیل اندک عریضتر و کوتاهتر و کل و ثمر آن فی الجمله شبیه بلبان و طعم و رائحه آن قریب بطعم و رائحه دار چینی و در ستر اخذ آن آنست که هر سال شاخهای کهنه درخت آنرا میبرند و چون شاخهای تازه روئید و بلند شد نزدیک برسید کی و سخت شدن آنرا از طول شق میکنند و چند روز میگذرانند چون پوست آن بسبب تابش آفتاب جدا و پیچیده شده اخذ مینمایند بهترین آن میلانی با و صاف مذ کوره است و از شخصی ثقه مسموع کشت کف در جرف چوب درخت آن قدری کافور میباشد و اخذ مینمایند و درشهای درخت آنرا نیز در آب جوش داده از آن کافور بعمل می آورند * **طبیعت آن** در آخردوم گرم و خشک و قوت آن تا پانزده سال باقی میماند * **افعال و خواص** آن بغایت ملطف و مفتح و مفرح نفس و منضج عذرت اخلاط و تریاق موم حیوانی و نباتی و معدنی و حافظ قوتها و نفسانی و حیوانی و طبیعی و جالی با صره و محلل ریح و مواد بارده و محقق رطوبات دماغی و نزلات بارده رطبه را مراض بارده دماغیه و مد زبول و حیض و مسقط جنین و مقوی باه و جهت خفقان و وحشت و سواس و جنون و تقویت اعضای راسه و معد و جگر و رفع بدبوی دمان و سرفه و طوبی و در بر تصفیه صوت که از باطن غایط باشد و رفع و طریبات لزجه ناخسه تصفه رنه و خنجره و تنقیه صد راز نه و تفتیح سله جگر و استسفا و عفونت زخمها و سوسوم و ام بارده از عرق و غیره شراب و صفا و اوشاد و حمولا و ذر در استعدا الراس طالی آن در پیشانی و صلب و در آن العین طالی آن بر بنگ چشم جهت

اختلاج آن و آنکحال آن جهت تقویت باصره و رسانیدن آن را دریه بطبقات عین اعضاء العلاء و غیرها آشامیدن مطبوخ آن با سرکه رزمطکی جهت قوای بطوبی و با پوست هلیله کابلی جهت استسقای لحمی و زقی و ضماد آن جهت رعشه و رفع لرزتهای بلغمی و سوداوی و دانه بواسیر و تسکین رجع آن و لسع عقرب و طلای مضموع آن بر حشفه جهت التذات جماع و طووخ آن با عمل جهت بشور لبنیه و کلف و با سرکه نیز مضر محرو و رین و مصلح آن کثیرا و اسارون مقدار شربت آن از دو درم تا پنج درم بدل آن در تحلیل و تلطیف و تقویت اعضا مثل وزن آن ابله و کبابه و در اصلاح ادویه سلیخه و در باده خوانندگان است دهن آن بسیار گرم و خشک تا سرم * افعال و خواص آن جهت رعشه و ثقل سر و صداع بارد و اوجاع ارجاع شربا و طلاء و بندهائی و با بویه و زیت و عوم و زرد قبیضه مرغ و عرق آن سریع الاثر تر از جرم آن قطور آن جهت ثقل سامعه و آشامیدن آن جهت تقویت هاضمه و تحلیل ریا ح معدة و برقان و بواسیر نافع و جوارش از چینی و حب و حشو و خلوا و در اوده و سفوف و عرق و عطر آن در قرا با دین ذکر یافت

د. ا. شمشعنان * بفتح دال و الف و راء مهمله و كسر شين معجمه و سكون باي مثنا لا تحتانیه و فتح شين معجمه و عين مهملة و الف و نون اسم فارسي است و آنرا قند ول وعودا ليرق نامند جهت آنكه چون برق و قوس قزح بآن برسند خوشبو تر از عود هندی ميگردند و بدهندی آنرا كای پهل بفتح كاف و الف و كسريا و فتح بارها و لام در آخر و كانهل بنون نیز نا ممل بهترين آن صلب و سنگين خوشبو و خوش طعم آنست * مثا هيتت آن پوست سطرې است مانند سليخه مائل بسرخي و بعضی سرخ خوشبو با جرافتی و صفرو صفتي و درخت آن خاردار و كونا ه و چوب آن با حرارت و گل آن زرد خوشبو و تند و بهترين آن پوستهای ضخيم ثقیل الوزن خوشبوی سرخ رنگ آنست که در طعم آن تلخی و حدت باشد و نوع املس آن بسیار تلخ و سفید آن بی بو * طبیعت آن کرم در اول و خشک در دوم با قوت بارده و قابضه و کوبند کرم و خشک در دوم و بعضی سرد دانسته اند و قوت آن مدتی میماند * افعال و خواص آن محال و قابض و مانع نزلات و دافع درد سرد و ورم اس سرداری و محال ریاخ و محقق رطوبات غلیظه و مقوی اعصاب و رافع اسهال و آنها را جمیع اعضاء مثانه و مفتوح سرد و مسقط انده بواسیر و معین بر اخراج جنین الصدر آسانند آن با دار چینی جهت سعال رطوبتي کوفته و تب و بواسیر و سیلان مني المعدة آب مطبوخ بیک گرم آن با شکر جهت دفع درد معده بارد مایوس العلاج و تنبيهه آن محبوب الفم مضغه بهایج آن جهت حفظ صحت دند آن و با شراب جهت دفع قلاع و قروح خبیثه و ساعیده دهان و چون کوفته با سرکه سرشته بر دند آن موجب جمع کد آنند جهت تسکین و جمع آن و سوزن آن جهت تعفن لثه بسیار مؤثر الا لاف چون نرم کوبیده بفتیله آلوده در بینی کد آنند جهت رفع بله و بوی بواسیر الا لاف الاذن با روغن خبثی در گوش جهت درد آن نزف الدم و غیره آشامیدن طبع آن قابض و قاطع نزف الدم و نفث آن و رافع سستی اعصاب و تعفن اخلاط و حابس اسهال و جهت عسر البول القروح طلای آن جهت قروح متعنه و ذر و زان جهت قروح رطبه اطفال و غیر آنها الرحم فرجه آن جهت اسقاط جنین و رفع عسر البول و نشف رطوبات غلیظه و اعانت بر حمل زنان عاقر نافع و ذر و زان جهت تجذیف قروح غل اکبر و منع تعبي و تعادل صلابت آنها مقلد ارشوبت آن تاد و نرم است مضر سیروز و جگر معالج آن در قو و مصطکی بدل آن بوزن آن اماروزن و در ثلثه آن زرا و نبد مد حرج و نصف آن در روغ است و بالخاصیه جهت قروح عجان که مایهین خصبه و مقعده است نافع و کوبند از خواص آنست که چون شاخ آنرا با گندم بخورد کنند و در لثه بسته در شب چاردهم ماه قمری در تحت جامه خواب شیخس حاجت مند کد آنند در خواب شیخسی را بپند که

از بخت او جواب گوید و از رغن شکوفه آن که دهن القند ول نامند که بطریق رغن گل بنفشه و بادام کبرند و بجای بادام
کاجیل مقرر باشد بسیار خوشبو را آشامیدن نیم ارقیه آن با شراب زردک یا میوه جهت تقویت فم معد و حقیقه آن با ادویه
جایزه جهت اسهال رطوبی و طلای آن جهت فالج و شقیقه امراض دماغی و عصبانی و تنفیع سده دماغی و تقویت پرد های
آن و تقویت باه و نعوظ و تحلیل ریح ادرام مله نافع

* دار فلفل * بفتح دال مهمله و الف و رای مهمله و کسر و فار سکون و لام بعد از فام اول و درم بغار سی فلفل دراز
و بهای پیل و بیلی نامند * ماهیت آن ثمر نباتی است بیاره دار و مرکب آن شبیه بمرکب تانبرول و از آن اندک کوچکتر
و با حلت رخی و ثمر آن طویلی شبیه بشاه توت و سیاه رنگ و کوچکتر از آن و خشک دانه های آن کوچک و سرخ رنگ و
بیروسته بهم و بالاف آنها غلافی رقیق و پرد های سیاه رنگ در بین دانه ها و طعم آن تند و باندک تلخی و حلت و تلخی حلت
برست آن زیاده از دانه آن و بوی آن کرم دار منشعب و بیوست آن اغبر و مغز آن سفید و در شله دار رنگ طعم و فلفل مریده عبارت
از آنست و در حرول الله انشاء الله تعالی خواهد آمد * طبیعت آن در آخر درم کرم و خشک و بعضی در اول سوم گفته اند
* افعال و خواص آن محلل مراد بارده و ریح و مفتوح سد و جگر و سپرزرها طعم و مغوی معد و زافع قی و دشمن
کننده دمان و رحم و مسخن احشا و محرک باه و زیاده کننده منی و من و بول و حیض و مسقط جنین و جهت فالج و صرع و
مرنه بارد رطوبی و نفوس و مرق النساء و تقویت پشت و کزید کی عقرب و رتیل و تنویر اخلاط بدن و بالجمله امراض بارده
رطبه و اغیال و اکتحال آن که در جگر بزرگداشته و یا کوبیده بران پاشید و کباب کرده باشند جهت شکری و طلای آن با رغن
جهت نهش عقرب و رتیل و افی نافع و در امرباه قائم مقام زنجبیل مقدار شربت آن تا یک مثقال مضر سرد و مصلح آن
صمغ عربی و صندل و کلاب بدل آن بوزن آن فلفل سفید و کوبند بوزن آن زنجبیل و زرد باد است با السویه

* دار هلد * بفتح دال و الف و رای مهمله و فتح هار سکون لام و دال مهمله آنرا در چوبه و بهندی البی های نیز نامند
* ماهیت آن درختی است مندی چوب آن زرد و کوبند و سوت که خفص مندی باشد عصاره آنست چنانچه در حرف
الحاد و بعضی ذکر باند * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن محلل و رادع و زود مضم اعضاء الراس
جهت امراض سر و گوش و دمان نافع و طعم دمان را نیکو کرد اند اعضاء الغذاء و النفیض جهت تقویت حصاة و حبس البول
الحی و الجروح و القروح و غیرها جهت تب بلغمی راند مال جراحات و قروح و جرب و خارش شراباره مادامو آروا
دهن و مرهم آن در در ابادین ذکر یافت در ادهان و مرهم

* دانج ابروج * بفتح دال و الف و فتح نون و سکون جیم و فتح الف و سکون باه و موحد و ضم رای مهمله و سکون و از
رجیم و دانک اندر یک نیز نامند و بشیر از انجک * ماهیت آن تخم امرود جنگلی است بزرگتر از بده انده مائل بمثلش
شکل پرست آن سیاه رنگ و مغز آن سفید و شیرین و لذیذ و آنرا برشته مقرر نموده تنقل می نمایند منبت آن کوه کیارویه است
از تربع ولایت فارس و جای دیگر می شود * طبیعت آن در اول کرم و در رطوبت و بیروست معتدل و برشته آن مائل
بیروست * افعال و خواص آن موافق سینه و خنجره و اعصاب متخذه و میوه و مسمن و من و بول و غذائیت بران
غالب و آشامیدن شیر آن که بکوبند در آب شیره آنرا بر آویند جهت ادرار و حیض سفید و اکثر آن مفلس معد

* دالک * یعنی دال الالب وفتح لوزن وکاف * ما هیئت آن صاحب نجف نوشته که امین الدوله کورن نجفی است شنبه
 بشود در سوره وازان و نزه تروکناه آن بقدر شیری و در کوهستان طبرستان و نواح آن یافت میشود * طبیعت آن گرم
 و تر * افعال و خواص آن جهت علل بلغمی و سوداوی نافع و چون پنجاه درم آنرا تا صد درم باد و چند آن آرد کندم
 نالهها تر تیب داده تنازل نمایند در تسمین بدن ببعیدیل و فرجه آن در اعانت بوجمل مجرب و مخرج جنین است

* فصل الدال المهملة مع الباء الموحدة *

* دباء * بضم دال مهملة و تشدید بای موحدة مفتوحة و الف ممل و ده و خفای همزه نوعی از قرع است که بفارسی کد و در رمی نامند
 * دب * بضم دال مهملة و سکون بای مشدده بفارسی خرس و بترکی ابو و بهندی ریچنه و بهال نیز نامند و ماده آنرا بعربی
 قاره گویند * ما هیئت آن حیوانی است معروف محیل تر و شدیل القوه از حیوانات امثال خود و کثیر الخوف از
 انسان و ذکی و قابل تعلیم و محاکمی انسان وید ویا ایستاده نیز راه میرود و بعضی بدست می گیرد و راه میرود بدین و بدست
 میزند و سنگ می اندازد و خون آن کثیر الازوج است و کوند صورت بچه آن حین الولادت بدین است و معلوم نمی
 گردد و چون مکرر آن را ببلبلد لزوجت آن کم کرد صورت آن ظاهر میشود * طبیعت آن گرم و کثیر الرطوبت و
 گوشت آن لزج و بیرمس آن یا بس المزاج * افعال و خواص آن زهره آن مفتوحی آشامیدن یکدالک آن با غسل
 جهت صرع و با سکنجبین و با غسل و فلفل جهت درد جگر بارد و استسقای لحمی و زرقی و نیم مثقال آن جهت تولد و آب
 بغایت نافع و آنکمال آن با غسل و آب رازیانه جهت قوت بصر و رفع بیاض و رویا نیدن مره و طلای آن بشرط ملایمت تا
 پنج مرتبه با غسل و فلفل جهت قروح اكله و حزاز و رویا نیدن موی مجرب و پنبه نایه آن جهت غریبه کردن بدن مؤثر و
 آشامیدن آن بقدر یک مثقال جهت صرع بلغمی و آنکمال آن بعد از کندن شعر منقلب مانع روئیدن آن و طلای آن بریدن
 مانع روئیدن موی بران و بردن مل با غث سرحت نصیج آن و پیه آن در سوم گرم و خشک و عماد آن جهت درد مفاصل مزمن
 و نرم کردن اعصاب و اعضای متعجربه و بیرون رفتن و شکستن استخوان و کوفتنکی اعضای و بر سینه جهت سرفه بار و بر
 برص و داء الثعلب و طلای آن بریدن اطفال حین الولادة جهت عدم ضرر از مضرتهای خارجی مؤثر و چون جوف انار
 را بنمای خالی کرده با هموزن آن روغن زیتون در آن کذارند و با تش گرم کنند جهت رویا نیدن موی ابروی و داء
 الثعلب و بوا سیر و نوا صیر و سعه نافع و پوست آن بسیار خشک و نشستن بران جهت فالج و تقرص مرطوبین و صاحب قشعره
 و چون خصیه آنرا شکافته باز و رسمانی بران باشد خشک کنند و سائیده بخورند جهت رفع اسهال بغایت نافع و ضماد سرکین
 آن محلل خناق و اورام و خوردن آن جهت رفع مغص و بخور موی آن جهت کوبیدن هوا م مؤثر و تعلیق چشم راست
 آن باعث کویختن و جوش و تعلیق هرد و چشم آن در لته بسته برگردن صاحب تب رافع آنست

* دبس * بکسر دال و سکون باء یکنقطه و سین مهملة بفارسی دوشاب نامند و شامل دوشاب انگوری و خرمائی و قوت سفید
 و امثال اینها است و از مطلق آن مراد انگوری و خرمائی است * ما هیئت انگوری آن آنست که آب انگور شیرین
 و سفید را گرفته صاف نموده طبع نمایند تا سه ربع آن برود پس بران خاک خاصی که خاک دوشاب نامند و گویند که
 خاک رست است میزنند و میگردانند تا دردی آن ته نشین و شیرین گردد و تا خاک بران نزنند خوب شیرین نمیکردد
 بلکه اندک طعم ترشی دارد و این خاک خاص است و خاک نازک آن مرسوم بر بجنب و میخک است و در قرابا دین

در غلبه نسج آن بنفع عمل ذکر یافت و خرمائی آن انواع از مطبوخ و غیر مطبوخ آنست که خرمائی رسیده را گرفته در آب جوش میاندازند تا جلا و برشته شود و آن در آب آید پس صاف نموده طبع می نمایند تا غلیظ و انکسیت بیج گردد و سیلان آنست که خرمائهای بسیار رسیده را با لای هم جمع می نمایند در جلتها کرده را با لایه شیر از ثقل آنها بر هم نشسته ترارش کنند و پراکنده اندک طبع می نمایند تا غلیظ و قریب بالجماد گردد و با آنکه در ظرف سر کشادی کرده و با لای آن با رجه تنگی انداخته بر آفتاب میگذارند تا غلیظ و قریب بالجماد و این بهتر و لطیفتر از مطبوخ آنست و از توت آنست که آب توت حقیق شاداب را گرفته با تش ملایم طبع میاندازند تا غلیظ گردد و بدین دستور در شاداب مزجین را که خرمائی انداخته می نمایند * طبیعت در و شاداب انکور در دروم کرم و در آمل و اول تر * افعال و خواص آن موی خون صالح و محسن بدن و مفتی شده و با حداب جهت صرع و با اقیسوس جهت وحشت و جنون و با مغز قلم جهت رفع شرب و در ماست و زردی الجیر و حلیه جهت سعال مزمن و در سینه و با اندک زعفران جهت رفع هم و غم و غضب شدید و با شیر تازه در شید و واندک با دام جهت خفقان و همزال مفرط و ضعف احشاء عجب الاثر و با اندک سرکه جهت یرقان و میرز و با ماء الشعیر جهت تقویت حیات و راه را بر بول و هماد مطبوخ آن با غطایی جهت تحلیل ادرام و کشودن دمل نافع مقلد شربت آن از دمل و مثقال تا بیست مثقال و اکثرا آن محرق خون و مصدع مصلح آن تنیم و بختان و خشخاش است شیخ الرئیس فرموده که با آب صیقل و قدر برک ریختن و اندک حرمل قائم مقام خمر است الا در اعکار * طبیعت خرمائی آن در دروم کرم و در اول خشک * افعال و خواص آن کثیر القند و ملین طبع مبرود المزاج و بلغمی و جهت فالج و درد مفاصل و سرده بارد و تقویت با بارد المزاج و طلای آن بتنهائی و با با قسط و نیک جهت رفع کلف و با شونیز جهت جمود اعضا از سردی و نافع که بر بدن مالند و در جای کرم مانند حمام و غیر آن نشیند و محرق خون و مولد خلط مکرر سوداوی مصلح آن سرکه و با دام و خشخاش و مکنجبین و ترشه ها است

در بق * بکسر دال و مکنون با صمغ موحد و رنانه و آنرا قسوس نامند و بفارسی مویزک غسلی و کشمش کالیا * ماهیت آن دانه ایست از نشو و کوچکتر و همز رنگ و چرن خشک کرده پوست آن در هم بچیند و مائل بسیاری شود و در جوف آن رطوبتی چسبند و باشد و دانه های آن بقدر خشخاش و کبابه آن از درخت اهر و در و غیر آن مکنون میگرد و چندین شاخ از یک مکان میروید برک آن شبیه ببرک مورد و انار و لطیف باشد و همز رنگ و بهترین آن تازه اعلی مد در آنست که لون آن درون آن کرائی و بیرون آن مائل بسبزی و سیاهی و سرخی میباشد * طبیعت آن گرم در آخر دروم و خشک در اول و بار دویست فصلیه غمور از چه و بعضی در سوم گرم و خشک دانسته اند و قوت آن مرکب از جوهر حار و موئی و بار دمانی و اندک جوهر قابض ارضی و بعد ورود بدن از هر یک فعل مختص بدان ظاهر میگردد * افعال و خواص آن ملطف و محلل و ملین و کد از زنده و ابواب رقیقه و غلیظه و جاذب آنها از عرق بدن و چون در آب کرم بخیمه مانند و پوست و تخم آنرا از عمل آن اندر ده صاف آنرا با منز کردگان یا با مغز دانه پیل الجیر مرشته بشوند که دستور آشامیدن آنست جهت تنقیه مواد و بلغم و تقویت سد و عرق النسا و تروا و امور امراض و بارده نافع و طلای آن منصف و مندرج و جمع کننده مواد ادرام و مسکن دردهای بارد و بارانینج و موم جهت نسج دملها و شرای بلغمی و ادرام بلغمی و تلپین مفاصل و بدستور باز رقیق جهت شرای بلغمی و ادرام بلغمی و تلپین مفاصل و با کد رجهت تر روح خبیثه و باز رقیق و زنیجه جهت قلع ناخن و با آهک و آب انکور و عمل جهت رویانیدن آن و با خنجره

سعد و ابریه و بارورین کل جهت دراز کردن موی و جوشانیدن آن در آب آمک جهت تحلیل آن در آب شور و مؤثر در معزاج آن
با آمک جهت اذابت طحال و جذب و جلب رطوبات غلیظه از عمق بدن نافع مضر در مصلح آن باد رنج و به مقلد از شریعت
آن تا به کمال و زیاده آن مورت مغض و دراز و ثقل اعضا بد آن در تحلیل نصف وزن آن ابل و چهار دانگ آن با دام و
و در سایر افعال نیموزن آن عاقر قرحا و چون دبی را با عمل و دوشاب و بوستان طبع دهند و مانند خیا طه بار یک ساخته بر روی
اشجار اندازند طبعوریکه بر آن نشینند بهای آنها چسبید و صید کردند و چون با قمر مزیم مزید باعث شد رنگ آن گردد
و در سایر رنگها نیز بسیار دخیل است

دج * بکسر دال و کسر بای موحده و سکون بای مثلاً تحتانیه و فتح دال مهمله و الف و کسر بای مهمله و فتح بای مثلاً
تحتانیه و الف لغت نبطی مشتق از فارسی است * ماهیت آن کیهی است هندی ساق آن بقدر زردی و خشبی را ساق
شاخها خاردار و برک آن ریزه و بسیار و شبیه به برک بهار که نوعی از پونه است و ثمر آن بی کل شبیه بشمر کیه و پنبه و مانند ک
تاجی و جهت شبیه بخت ابل و چون داخل اطعمه کنند خوش طعم میگرداند و برک تازه آن طیب الرائحه چون بخایند و
آن ربیعی است * طبیعت آن در دوزخ گرم و در موم خشک * افعال و خواص آن قابض و معطش و مخرق و جهت نفوذ و فاج
و تقریب معد و نفوس و امراض بارده شربا و ضما و وجهه استرخای معد و سنگ مثانه شربا و یا شیر محرک با مضر محرورین
مصلح آن بقول بارده و رائحه آن باعث حرقت چشم وادمان بوئیدن آن مسقط شعرا جهان و خوردن تازه آن با سرکه کاسر
هفت و اندک آن و مقوی معد و مقدار شربت از تخم و برک آن تاسه درهم و مسواک بچوب آن جهت استحکام لثه و تحلیل
و خربات لها مؤثر

دج * بفتح دال مهمله و جیم بفارسی کبک دری و شیرازی طخا و در تنکا بن کوه کوک نامند * ماهیت آن مرغی است
از طاووس بر رکت و خاکستری رنگ مخطط بخطوط سفید بسیار ریزه و در کوههای بسیار سرد میباشند و بهترین طبعورین
است و بعد از آن شحرور پس سمانی پس هجل و دراج و طیهوج و شمنین و جوجه کبوتر و رشان و فاخته است * طبیعت آن
گرم مائل با عتدال و لطیف * افعال و خواص آن در افعال از کبک قویتر و بخور آن با لجامیت جهت رفع طاعون
و با مؤثر و نگاه داشتن پر آن با خورد باعث یمن و برکت گفته اند

دج * بکسر و فتح و ضم دال مهمله و فتح جیم و الف بفارسی مرغ خانگی و هندی ککری و مرغی و عربی در آنرا دیک
و بفارسی خروس و هندی ککر و مرغایز نامند * ماهیت آن حیوانی است اهلی و غیر اهلی خانگی و جنگلی و معروف
* طبیعت آن جوان فربه اهلی خانگی آن در آخر اول گرم و در رطوبت معتدل و مرغ بچه از آن اربط و رطوبت نضیه
و حرارت دیک یعنی نرسیده است پس جاج یعنی ماده کمتر و بیوست بران غالب و خروس بچه اعتدال و مائل بر طوبت و قول
ببرودت خروس بچه خلاف باس و تجربه است چه لحوم همه طبعور غیر اهلی حار اند و میتوان بود که وجهه شبیه کمانیکه
آنرا بارد گفته اند آن باشد که دیده و یا شنیده که اطا خروس بچه را در حیات صغرا و به و امراض حاره تجویز نموده اند
بخلاف مرغ بچه را و شان بدن تامل توهم نموده باشند که چون طریق معالجه بصل است پس بسبب سردی مزاج خروس
بچه است و گرمی مرغ بچه و حال آنکه چنین است بلکه بجهت حرارت مزاج خروس بچه و چربی در آن تکرر نمی
یابد که استحاله بصغر یافته مزید علت شود بخلاف مرغ بچه و مرغ غیر اهلی جنگلی که در بعضی صغراها چنانچه در رنگها

در جنگل و صخرای اطراف مکرری گلی بسیار است بشل و جسته مثل مرغ اهل میباشند و نوع بزرگ آن که بونگ
 بونگ نامند هر دو نوع گرم تر و خشک تر از اهل بیابانی اند * افعال و خواص آن مهرای آن کثیرا غذا و لطیفتر
 از اکثر طیور و موالات خون صالح و زیاده کنند عقل و منی و غیر مهرای بخت آن بخلاف آن و گوشت آب در دس بخت
 هالخورده محلل و ملین طبع و مندرج سودا و جهت قولنج بسیار مفید و بهتر آنکه بکیرند خردس پیر سال خورده را و
 ذبح نموده با آب بسیار طبع نمایند تا مهر را گردد و آب گوشت آن را با قدری بسفایح طبع نمایند تا بقوام آید و نیم گرم بهما مانند
 اخراج مواد سوداویه به نیکوئی نماید و مرغه چوجه جهت ابدان سقیمه و ناقصین و صاحبان التهاب معده و حمیات صفراویه
 شربا و جهت تعدیل قصول و تأمین طبیعت و بدستور تغذیه بدن آن نافع و گفته اند نراریج مهمل اند و دجاج ممسک و
 چون خردس پیر را بسیار بد و اند تا خسته گردد پس ذبح نمایند و شکم آنرا بشکافته و آنچه در جوف آنست برآورند
 و در آن نمک و سناج و شبت برکنند و با آب بسیار بپزدند تا مقل او بکین بماند و شب زیر آسمان گذارند و صبح بهما مانند
 اسهال که در دس غلیظ تازه نمایند و جهت حمیات در دس سزنده و ریشه و ریح و رفع مفاصل و انتفاخ معده و ترهل و قوی و
 دفع سموم مشروب و موافق و بعضی با آن کرنب یا قرطم یا شبت و یا هر سه نیز امانده می نمایند و این اقوی است در افعال
 مذکور و در اسهال بلغم و گوشت خردس جوان زیاده کنند و صاف کنند و منی و صفی رنگ رخسار و صورت است و ضرر پس بچه
 جهت ناقصین را مراض حاره و مرغ بچه و مرغ جوان قویتر و جهت رسه و بدن و رفع هزال و تصفیه رنگ رخسار و صورت و زیاده
 کردن جوهر دماغ و فهم و منی و رفع خیالات فاسده و بخت آن بار و غن تازه جهت سرفه یا پس و مد اومت مرق و گوشت
 و کف طعم آن هر روز تا بکفته بانان میند و جهت رفع زردی رخسار که سبب آن معلوم نباشد مجرب و کباب آن جهت دفع
 خواص کل را مثال آن و موافق معده و رطب و جگر آن کثیرا الخاف و مسموم و بدبر هضم و مغز سر آن با حرارت معتدل در
 رطوبت لزجه و آشامیدن نایخته آن با شراب جهت کزیدن هوام و نفث الیم و رعاف که از حجاب دماغ باشد مجرب
 و بخت آن جهت زیاده دماغ و تقویت قوت مکره و نیکوئی ذمین و تصفیه صورت و ادهان آن باعث بلاد و بیه
 آن جهت تلین صلابات و مراد خود او و بزرگای نیکویم آن بر سر جهت مالین و بار و سینه و شانی و جمیع امراض یا به
 عجیب المنفع خصوصا که منده مرابه پس هر بهما اند و بیه حاج معلوف بقرطم اقل درازد و در جهت ابتدای جدام و پوره
 میان سنگد آن خردس را چون خشک نمایند و ساینده با شراب بنوشند جهت رجوع معده و ضعف آن و ذرب مجرب
 و جوارش و معجون آن در قرابادین ذکر یافت و آشامیدن خصیه خشک آن باز رده تخم مرغ نیمبرشت جهت تقویت
 باه بسیار موثر و بدستور ضساد آن بار و غن زینق بر پشت زمار و کچ را و جهت تقویت نعوظ و چون خصیه خردس را در آفتاب
 خشک نمایند و با وزن آن ملح اند را نی سنجق کنند و در طرف مسی بر آتش گذارند تا منعقد گردد و در هنگام مقاربت
 اندک آنرا در زیر زبان گذارند گویند که تقویت عجیب مشاهده میکرد و نیز گویند که چون بکیرند خردس را در
 هنگام ریح و ذبح نمایند و آنچه در جوف آنست سرای خصیه آن برآورند و نمک در شکم آن بپزند و در سایه خشک کنند
 و بهما می بگویند و در شمشاد کاهل آرد و عدس الیسا جهت قلد ری یا شرک و تازه و شیده بنوشند تقویت باه بسیار بخش و خون
 خردس و مرغ را آشامیدن و خشک کردن آنرا معوط نمودن جهت قطع رعاف و چکاندن خون بال ناز و رسته بر آن جهت
 دفع بیاغی چشم از موشه و زردی و تشویش و بخت آن مرغ سیه باه و وزن آن چوب تاک که با هم سوزانیده باشد و با بره و موم

نرسیده حمل کنند جهت اعاده بکار آن را از سرار شمرده اند و خوردن سنگ متولد در جوف آن جهت که تنگ حصار نافع
و سرکین آن جالی و تنگ و خوردن یکمقال آن با شراب و یا سرکه جهت رفع قولنج و مهمیت نظر و طلای آن جهت بختی و
برص و امثال آن و ضماد آن خصوصا از خروس با سرکه جهت سبک دیوانه کزید و مفید و باید که بگیرند سرکین مرغی را که
مرض با غل به صالحه نموده باشند و از خاصیت آنست که چون شکم آنرا بشکافند و کرما کرم بر موضع کزیده موام و مار بندند
جذب همیت نماید و چون مرد گردد تبیل نماید و بر ما اثر مواد جهت جذب آن بظاهر و بر مرصا حسب سرسام رافع بیهوشی
آن و نیز از خاصیت آنست که چون پرهای متعدده زند آنرا تمام بکنند و بر موضع کزید و مار بکنند جذب همیت
مینماید و میبرد پس مرغ دیگر را بجای آن بکنند و همچنین تا ملسوع محض یا بد و تناول آن با شیر و کشک و ماهیت
و بنیر و سائر لایات مورث قولنج و مد اومت آن باعث نقرس و بواسیر مصالح آن ادویه حاره و شراب و مطبوخ آب انکور
و در محروورین سنگین و گفته اند که خروس با الحاصیت مضعف باه است و چیزیکه در شکم مرغ میباشد که تخمهای آن
بر آن پیوسته میباشد در هنگام ریزگی و خامی و آنرا تخمدان میگویند و چون مرغ پیروش و از تخم افتاد احیاناً از شکم آن
بر میآید در ثانی انجماد شیر مانند بنیر مایه است که قد ری از آن را در شیر جوش داده نیمه کرم بمالند

فصل الدال المهملة مع الخاء المعجمة

* د خان * بضم دال مهملة و فتح خای معجمة و اله و نون بغارسی دود و بهندی دهوان نامند * ماهیت آن اجزای
ارضی لطیف حار و بابس است که از شاید رحین سوختن و کد اختن متصاعد گردد و مختلف میباشد احوال آن باختلاف
چیزی که از آن متصاعد و متولد میگردد یعنی د خان شیخ حاد حاد و شیرین شیرین و معتدل معتدل * طبیعت مسهوع
آن اندک کرم بسبب باقی بودن در آن اثر نارفتی که از آن مفا رقت کرده و خشک بسبب ارضیت ماده و مستعمل در
طبیب د خان القوار برود د خان الکندر را دویه عین و د خان المر و البطم در رطوبات آن و تا کل حادث و رماق و د خان
میهن قویتر از د خان القوار برود و از آن د خان زفت و بعد از آن د خان فطران و فرد خا نیکه حدت آن زیاده است بهتر
است از برای مداوی شفا رحین و غلظت حموت و صلابت و ریختن موی و د خان از نجیل جهت تقریب عین ببعید یل
و طریقه اخذ آن چنانست که آنرا نیم کوفته با پیله کرده بز مخلوط نموده بر پارچه کهنه پهن کرده بپچیل و قتیله سازند و در
زیر ظرفی مقبب مانند طاس و غیر آن بسوزانند تا دود آن در آن جمع گردد پس بردارند و استعمال نمایند و د خان دوکان
محصان در ادهان و مراهم مستعمل و د خان حصی لبان در افعال قویتر از اصل آنست و خوردن قد رقیل آن جهت
تقویت باه نافع و در حصی لبان مذکور شد

* د خان القواریر * بضم دال و فتح خای معجمة و الف و ضم نون و الف و لام و فتح قاف و واد و الف و کسر راء مهملة
و میگویند یای منناه تحتانیه و راء مهملة * ماهیت آن دوده شیشه است که در وقت کد از بر سقف کوره آن مجتمع میگردد
* طبیعت آن کرم خشک * افعال و خواص آن مقوی با صره و جالی و جهت سبیل ناخنه و بردن کوشش زائده زخمها مفید
* د خان الکندر * بضم کاف و سکون نون و ضم دال و سکون راء مهملتین * ماهیت آن دوده کندر است که طاسی را
و با ظرفی قبه دار معکوس کنند و در زیر آن کندر را بسوزانند تا دود آن در آن مجتمع گردد * افعال و خواص آن جهت
ورم و قرحه چشم و ریه و بانین مره و رفع مری زائد و التیام قروح اعضا نافع است و در مقید مهنه طریق اخذ آن ذکر یافت

* در خن * بضم دال و سکون خای معجمه و لون و بقارسی ارزن و بشیرازی الم و بهندی گنگنی نامند * ماهیت آن نوعی از جازرس است و در نیم میباشد یکقسم آنکه لون فشر آن مائل بسفیدی است و نازک که بزودی از آن جدا میگردد و این بهتر است از برای اکل و در دم آنکه پوست آن براق و املس و از آن در جدا میگردد و این را بهندی چینه نامند و لیکن است از برای در * طبیعت آن سرد در آخر اول و خشک در دوم و از جازرس در خشکی کمتر * افعال و خواص آن قلیل الغذاء و مجفف و خاص بطن از جازرس کمتر و مدربول و بطبی النزول از معدة و استعمال مقش و مطبوخ آن با شیر تازه و شیده باروغن تازه صالح الغذاء جهت تلمین صد و تولید منی نافع و مولد سده و منک مثانه مصالح آن شکر و عسل بدل آن برنج است

فصل الدال مع الراء المهملة *

* در اج * بضم دال و فتح رای مشدده مهملة و الف و جیم بهندی تیر نامند * ماهیت آن مرغی است قریب بجهت کبک و خوش منظر و در هند چهار نوع میشود یکی بزرگ خاکستری و رنگ مائل بسیاهی و منقش بسیاهی و این را بهندی کهیر نامند بجهت مشابهت رنگ آن بونگ کهیر که بهندی اسم کات است و دوم از آن کوچکتر و سیاه منقش بسفیدی و خاکستری و این را کالای تیر و یعنی تیر سیاه نامند نسبت همه این نوع خوش منظر میشود و سوم از آن کوچکتر و سفید مائل بنخاکستری و منقش و این را کوریا بضم کاف عجمی یعنی سفید نامند و نوع چهارم از همه کوچکتر و خاکیه رنگ بالای منقار آن خطوط سیاه و سفید و این را بهندی بهت تیر نامند جهت آنکه در زمین های کشت زار بهم میرسد و بلند پرواز میباشد و پای آن سه انگشت دارد و گوشت آن بسیار نفیس و در هر هضم و صلب بخلاف در نوع اول که جنگلی اند و پرواز بسیار نمیتوانند کرد پای آنها چهار انگشت دارد شیخ داود انطاکي اشتباه آنها را همانی نوشته * طبیعت آن مائل بحارارت و در اول یابس و بعضی در دوم گرم و خشک دانسته اند * افعال و خواص آن گوشت آن لطیفتر از کبک و تندر و بهتر از فاخته و زیاده کنند جوهر دماغ و فهم و حفظ و ماده منی و مقوی معدة میرود المزاج و مرطوب مضر محرور و یابس المزاج مصالح آن ترشها و زهره و خون و زبل آن جالی و رافع بیاض عین و آثار جلد و بقول مهریارس پیه آن باروغن رازی جهت درد گوش عجیب الاثر

* در اب * بفتح دال و سکون و ا و فتح دال مهملتین و الف و بای موخه و بقارسی دستنبویه و بهندی کجری بفتح کاف و سکون جیم فارسی و کسر راء مهملة و یاد رنگا که گرمین و سیند فی نیز نامند * ماهیت آن از جنس خرپزه گرمک است که ملبون نامند و کوچکتر از آن و بالوان را شکل مختلف میباشد زرد و سخط زردی و سبزی و زرد مائل بسفیدی و یکرنگ و مد و در شلغمی و اندک طولانی و لحم آن کمتر از خرپزه و مغز آن در خامی تلخ و بعد رسیدن شیرین میگردد با اندک تلخی و نیم آن ریزه و صاحب تحفه نوشته که اکثری آنرا ملیون دانسته اند و غلط است * افعال و خواص آن بونیدن آن مقوی دماغ و مفتح سده آن و خوردن خام و پخته آن مدربول و مفتحت حصاة مخصوص خام آن بشرط آمدن اوست چند یوم و تدری از آن را چون در حین طبع در گوشت اند از اند گوشت را مهرا سازد و تاثیر این درین باب از پوست خرپزه زیاده است

* در اد * بفتح اول و سکون و ا و فتح دال و الف و راء مهملات لغت فارسی است و آنرا دارون و سفید دارود رخت پشته نیز نامند جهت آنکه در جوف ثمر آن پشته متکون میگردد و نوعی از غرب است * طبیعت آن در اول سرد و خشک * افعال و خواص آن قایض و باقوت جالیه اکتسالی مصاره برک آن با غسل جهت طاعت بصورت طور آن نیم گرم در گوش جهت ورم آن و بطور آیه که از سر چوب بیخ تر آن در حین هوختن بر می آید جهت رفع کوفه از امتداد امراض

بهمر میند با شد و برک تازه آن مقوی دلد آن رله و قاطع اسهال و بخته آن ملین طبع و ضماد آن جهت التیام جراحات تازه و جبر کسر عظام و با سرکه جهت جرب رطب و پوست بجم آن در افعال قویتر و یکمقال آن با شراب و یا آب معهل بلغم بصبر و طلائی آن با سرکه جهت تغییر دادن رنگ برص مؤثر و رطوبت شراب جالی جلد بشره و جهت تب دق و سرده مزمن مجرب و آب خمسانید خشک آن قائم مقام رطوبت آن البصار محرق خون و مولد سودا مصلح آن شکر مقلد ارشربت آن تا یک مقال بدل آن و خشیزک است *

* در و بطار من * بفتح دال و ضم را و سکون وا و و فتح یای موحد و فتح طای مهمله و الف و کسر را و سین مهمله بیونانی بمعنی ولد البلوط است چه گیاه آن بر درخت بلوط کهنه میروید و بر آن میچید مانند سرخس و کوچکتر از آن و با اندک جلا و تلخی و تیزی و بیخ آن مشک بهم پیچیده و مزغب و شیرین با عفو صفت و تلخی و تند و صلب براق و رنگ آن سیاه و سرخ و تیره نیز میباشد و نوعی از بسفایج است و برک آن مانند برک نرکس و اندک با حلاوت و تند و تلخی * طبیعت آن در موم کرم و خشک * افعال و خواص آن بغایت قابض و معفن و ضماد آن جهت کنز از و فالح و مفاصل و خنایز و نافع و طلائی آن بر بدن و زرد و پاک کردن اوساخ و تکرار تازه بتازه نمودن آن در سردن موی عجیب الاثر مقلد ارشربت آن تا یک انگ المصار یکد رم آن کشنده بالتهاب و درد شکم و معالجه آن معالجه خربق اهرود است *

* در و فینون * بفتح دال و ضم راء مهملین و سکون وا و کسر فا و سکون یای مثناة تحتانیه و ضم نون و سکون وا و نون و بقاء نیز آمده لغت یونانی است و عبری زیتونیه نامند جهت مشابهاً برک آن برک زیتون * ماهیت آن گیاهی است برک آن شبیه برک زیتون و از آن در از تر و بار یکتر و شاخهای آن کمتر از ذرعی و کل آن نارنجی و تخم آن مستند بر و کوچکتر از کرسنه و لون آن مختلف و در غلافی کشیف درشت شبیه بغلاف نخود و بیخ آن بقدر ذرعی و بسطیری انگشتی و منبت آن زمین های نسیاک و قریب بد را * طبیعت آن در موم کرم و خشک و این بطار و غیره آنرا سرد و خشک و قویتر از لجاج دانسته اند * افعال و خواص آن بغایت مجفف و زور رسائید و آن قاطع خون و التیام دهنده جراحات و بطول آن محلل اورام و چون در روغن زیتون بپوشانند و در گوش بچکانند رافع کوف و بردندان قانع آن و تدوین آن مسقط دانه بواسیر و مسکن درد مفاصل و امثال آن و حمل آن مد ریاض و مجرب مقلد ارشربت آن تا یک انگ مصلح آن قوی کردن با سرکه و شیر تازه است *

* در دمی * بضم دال و سکون را و کسر دال هر سه مهمله و با بغار سی لای نامند * ماهیت آن ته نشین عصاره است و بهترین همه ته نشین شراب است که خشک آنرا طرطیر و بغار سی دار تو نامند * طبیعت آن در موم کرم و خشک * افعال و خواص آن ضاد آن در تحلیل اورام مجرب و جهت رفع حمزه و قر و فلاح و بردن گوشت زائد زخه ها و منع نزف الدم و التیام جراحات و بزر شکم جهت رفع سعالن حیض دائم و بر سائیدن جهت کف و نهش و سائر آثار و نیکو کردن رنگ رخسار و تسکین درد های بارد و مفاصل و درم پستان و محرق آن که خشک آنرا بر روی اخگر و باد در گوزنه گذاشته سوخته باشد بعد یکله سفید شد یا باشد بغایت جالی و در جهمع افعال قویتر و مستعمل تازه محرق آنست و کهنه محرق آن ضعیف و مغسول آن جهت جلائی بصبر و رفع غشایه و ناخنه و بیاض و ضماد آن با برک مورد جهت درم باغی مغلله و سفید بدل آن زرنج سرخ است و چون آنرا با قلی و شب زد بپزینند جهت ازاله سرخی مری بغایت مؤثر و چون

یا زرد یعنی شوره سفید کنند در اصلاح لفره و زرد و دن زنگ مس بیعمل یل دانسته اند

* دردی الحبل * یعنی لای سرکه در جمع افعال ضعیفتر از سرکه است مکرر رمنع اگله که قویتر است

* درونج * یعنی دال و ضم زار سکون و از و فتح نون و حیم لغت فارسی است * ماهیت آن اینجی است عقری بی شکل

یوست آن خاکستری رنگ کردار و عد دکره آن در و با سه و بهترین آن با اندک تلخی و خوشبوئی و با صلابت و اندرون

مغین آنست . درک گیاه آن شبیه بپرک باد ام مائل بزردی و مفروش بزروری زمین و مزاج و ساق آن مجوف بقدر و ذرع

و از میان برک روئیده و برکهای ساق آن متفرق و بار بکثرت و راز ترازی برکهای زیر آن از پنج عدد تا هفت عدد و کل آن

زرد و مجوف و مستعمل در پنج آنست و قوت آن ثلثه سال باقی میماند منبت آن اندلس و کوهستان شام خصوصاً جبل موسوم

به بنروت و در الشام معروف بعقری است و در نوع میباشد فارسی و رومی بهترین آن رومی عقری است یعنی آنچه بشکل

عقرب باشد * طبیعت آن در سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن محلل بلغم و سودا را بر آید و کند و ریح غلیظه

و متوی حواس و دل و معده و سیر و مفرح و با تریاقیت و جهت خفقان و مالتخولیا مراقی و تقویت هاضمه و تسکین رجح

رحم و تطایف ریح غلیظه معده و اما و رحم و رفع ضرر کزیدن عقرب و رتیل و سائر جانوران همی و رفع طاعون شراب

و فساد و خصوصاً با لجم و خوردن آن با شکر جهت صداع بلغمی و درد سینه نافع مضرر اس محرور المزاج و مصلح مصاح

آن را زیاده و در محو و زایانه یارب غوره یارب ربما و بهترین استعمال آن در خفقان و غیر آن برای تسکین حلات

گرمی آن با شراب سیب و قلیلی کافور است مقدار شربت آن یک گرم تا دو گرم بدل آن در دفع مفرط ریح رحم بوزن آن

زربا و در ثلث آن قرندل و کوبند بدل آن عاقر قرحا است و از خواص آنست که چون بیا و بزند قطعه آن را در اندرون

خانه طاعون در آن داخل نکرد و تعلیق سوراخ کرده آن بر بسمانی بزرگمرگاه زن حامله جهت تسکین درد ولادت و حفظ

جنین از آفات اما باید که آن ریسمان را زن خود رشته باشد و تعلیق سوراخ کرده آن بطول جهت رفع فزع در خواب

و دیدن خوابهای مشوش و باعث دیدن خوابهای نیکو است

* دریاس * یعنی دال و سکون راء مهمله و فتح یای مثناة تحتانیة و الف و همین مهمله مغرب از د و رس فارسی است

* ماهیت آن نوعی از زرد منثن است گیاه آن بقدر شجری و زیاده از آن و اساق آن شاخهای بسیار رشته و برک آن

شبیه بپرک کنار و سبز مائل به میاه و در هر شاخ سه یا پنج تا هفت عدد برک میباشد و کل آن زرد و مستند و پهن و کوچک

و بد بو و تخم آن شبیه بملفل کوچک و شیب داود انطاکی دریاس را تفصیر بد و ای دیگر نموده * طبیعت آن در سوم گرم

و خشک و با بزرودت یعنی مرکب القوی * افعال و خواص آن مخرو و مسکونیم درم تازه آن مسکونی و محلل بلغم و سودا

و منبسط کننده جلد و مفتوح سد و رافع یرقان و ریح و زردی بشره و سرخ کننده آن و کوبند چون در روغن طبع داده

بوزن آن آرد کنند ماضیه کرده با عسل بخوام آورند و بعد از طعام تا شش درم آنرا تناول نمایند در تسمیم بدن مجرب

مضرر سینه و مصلح آن کشنی و کثیرا است

* دریان * بضم اول و سکون راء مهمله و فتح یای مثناة تحتانیة و الف و نون * ماهیت آن میوه است مخصوص به بلاد

زیر باد و تحت الریح که عبارت از شهر تناسری و مرکبی و ملاحظه و شهر ناردیل در قریبه با آنها است مانند جزیره آچین و

پلیه میان و مرتبان و بتاری و غیرها و ساق درخت آن بلند و برک آن شبیه بپرک کتهل و میوه آن بزرگ و طولانی بهیأت

خربزه سرده و پازنه کوچک و پوست آن از پوست میوه کتهل درشت تر و بهیاب کتهل و دانه دار تر و بوی مزه دانه آن
خاری چنانچه هنگام نمر آن حیوانات مثل فیل و کرگدن و شیر از خوف خلیلن خار آن بزرگ درخت آن نمیر و لذت و بوی
میوه آن بسیار تند و گریه بحدی که در شامه کسیکه گاهی در سینه و آشنا با آن نباشد موجب نفرت و خوش آیند نیست بلکه
مورث صداست و اندرون آن میوه خانها است در صفوف و عد و صفوف آن از سه تا پنج و مابین فاصله خانها پوست
سفید صلبی و در هر خانه از یک تا پنج دانه میباشد و یک دانه آن بهتر است و شکل آن دانه بشکل ثمر بلوطه و بهار و تخم آن
مثل تخم کتهل و بعضی بزرگتر از آن و ماکون لحم آنست بدون پرده محیطی تخم آن بسیار ملایم ذائقه شیرین و لذت بخش
ممکنه که با قند مزورج کرده باشند بلکه از آن لذت بر و فرقی همین است که در سورتی لذت دارد و شنیده شد که بسبب کمال
لذت آن میوه بسیار مرغوب فیل است و لیکن بسبب خوراک ذیبت خار آن فیل آنرا در علف پیچید و فر و میبرد و بسبب
سختی پوست آن هضم نشده در سینه دفع میگردد و گاهی در میان فضله فیل در سینه آن یافت میشود و مردم آن بلاد دریایی
میشمی را بسیار جویان و خواهان اند و میگویند که آن برای تقویت بدن و قوای دیگر بهیمی بی نظیر است * طبیعت آن
ظاهرا گرم و تر باشد * افعال و خواص آن بطبیع الهضم و مقوی و مبهی است و از مردم مبالغت بسیاری در عقولیت
بوی آن ثمر و لذت خوردن آن شنیده شده چنانکه میگویند و الغنم علیهم که بوی آن شبیه است بوی فضله انسان شب مانده
بشکرار متعفن شده و در باب لذت آن میگویند که تا جرمانه از صاحب جهازی نجا وارد شده اول از بوی آن متعجب بود
و چون عادی و آشنا بوی آن شد و مانوس بآن گردید تمام اموال خود را فروخته صرف دریان نمود و آخر جهاز را نیز
فروخت و بعد از آن مبلغ مکیرون شد و بعد از آن فقره شد در پای درخت دریان ساکن گشته پس کرد دریان مشغول گردید
و آخر العمر وصیت نمود که او را دریای درخت آن دفن کنند و الله تعالی اعلم و عجیب نیست زیرا که سابق برین ابوالحسن
ثقی که یکی از صحابه بوده در باب خبر گفته این شعر عربی را * شعر * اذا مت فادفني الى جنب كرمه *
تروی عظامی بعد موتی بر رفته * و لا تدفني بالقلعة فانی * اخاف اذا ماتت ان لا اذوقها * اگر این مرد نیز در باب
دریان گفته باشد بعید نخواهد بود

فصل الدال مع الغاء *

* دقلي * بکسر دال و سکون فارفتح لام و یا بیرونانی شیر یون و یسریانی رود یون و عربی چون رسم الحمار و بغاری
خربزه و بهندی کنیر نامند * ماهیت آن نباتی است بقدر یکد و ذرع و برگ آن باریک و بلند تا بیک شمر و بی تشریف
والدک ضخیم و صلب و اندک بد بو و تلخ و تند و کل آن خوش منظر و دو نوع میباشد یکی سرخ که بهندی رکت
پهت و دیگری سفید مائل بزرده که بهندی کر بیر نامند و درخت خشک و بران چیزی مانند موی مجتمع و در آن بهن طولانی
قویست بشیری و اصاب و ممال از چیزی مانند یشم و بهن آن دراز و باریک و شور و مائل بسرخ و اکثری سفید رنگ بری
و نهومی میباشد و در تمام سال بهن آن باقی میماند و در خریف کل میکند و بری آن عظیم تر از نهومی و سفید آن در امر با
و امساک منی قویتر از سرخ آن و در هند و بنکاله نبات آن تا بد و قامت میشود و همیشه کل میدهد * طبیعت آن در آخر
سوم گرم و خشک و با قوت سمیت * افعال و خواص آن بغایت محلل و رمهای صلب و مجفف و جالی و استعمال آن
مخصوص از خارج است نه داخل زیرا که کشنده انسان و بهائم و مواشی است و برگ آنرا چون در شراب و آب و غیره پیچیده
و مغلار نیمه اوقه از آب مطبوخ آن با کوه کاویا شامند از ضرر سم هوام ایمن و در بهائم نیز همین اثر دارد و شامند

بخته سائید؛ آن جهت تحلیل اوزام صلبه و از ابه انهار تسکین اوجاع ظهور مزمن و رجوع زانو و عرق النساء و جرب و حکمه
کلف و رفع آثار جلد و طلای آب برک آن جهت جرب و حکمه و ذرور برک خشک آن جهت التیام زخمها و حمل آن جهت
درد رحم و آب برک و کل آن جهت جلا و رخسار و اصلاح موی و پاشیدن آن آب مطبوخ آن کشند؛ کیک و ارضه و سلس
و آب تقیع برک آن کشند؛ بزر میش و حیوانات صغیر را بست و مطبوخ شاخ و برک آن با روغن جهت رفع کچلی و جرب
در آب و با فیون و اشق جهت درد سر و جمیع قروح آن و روغنی که از کل برک تازه آن که مهرا بخته و آب آنرا گرفته با روغن
زیتون بقد نصف آن آب که در هر یک رطل آب آن نیم رطل زیت باشد بچروشانند با تش ملائم تاروغن بمالند جهت فوطه که
مقلد مچکچلی است و جرب متقرخ و حکمه و بصر و امراض بارد و تقویت باه و اعصاب و استرخای و اوجاع ظهور و رکیه که نه
و امثال اینها نافع و چون بگیرند از برک آن و از خشک ماست و از کبریت زرد هر یک یک جز و در هم کوفته با پیله کوسه
هر شته بر جوب متقرخ طلا کنند نهایت تا هفت مرتبه آنرا زایل کرد اند و جرب دانسته و چون بعد از تنقیه تمام دوا زده
مرتبه بر بصر بمالند زایل سازد و چون بیم سفید آنرا مقلد ارکمی در شیرکا و تازه دوشیده جوش دهند و کره آنرا بگیرند
و قلیلی از آن را بخورند تقویت باه و امساک منی بخشد و اهل هند اکثر این را استعمال می نمایند بدل آن در تحلیل اوزام
صلبه بوزن آن اکل الالملک یا با بونه و ثلث آن برک انجیر مضرش مصالح آن عسل مقلد ارشربت آن نیم درهم و یک درم
اربرک و کل آن خوراه بخته و خواص خام سائید؛ آن کشنده بخناق و التهاب و کرب و لهیب و انتفاخ بطن و حفوظ عین
و احمر از آن و مدادای آن بقی و حنقه و آشامیدن آب گوشت مرغ چرب فرب سرد کرده مخیص و لعاب بزر طوطا و روغن
بادام شیرین سرد کرده با کثیرا و خوردن خرما و شهر پر عجب النفع است درین امر و خرما و شهر پر خرما و بزرک
دانه زرد و یا سرخ است و گویند خرما نیست که تخم آنرا در رطب میکافند و بر می آید همان قسم

لهل ابلدین اسم نامیده اند و خوردن انجیر با عسل و قلیلی سد اب و رب غنیمت و یا کره نیز نافع است

فصل ————— مل اندال مع اللام

* رلب * بضم دال و سکون لام و باء موحده بفارسی چنان نامند و بفرنگی باطنس * میا هیبت آن درختی است معروف
و بسیار عظیم و برک آن یمن و منشعب و مشرف و پیوب آن سبک و جوهر در منبت آن بلاد سرد سیر و ثمر آن مل و روخار
دارخیمی سبکوزن غیر ماکول * طبیعت آن سرد و تر با قوت قابضه و ثمر و پوست آن بسیار سرد و خشک و با حوا رتبه قلیله
* افعال و خواص آن جالی و نفوع کل آن که از ثمر آن گرفته باشند و ضماد برک تا؛ بخته آن جهت ورم چشم و منع
و بختن مواد رطبه و آب رفتن از چشم و رفع ورم بلغمی و ورم زانو و هر عضو که باشد و ورمهای گرم را نیز وید ستور ضماد
برک تازه غیر مطبوخ جهت درخانو و اوزام حاده و مضمه بطبیع پوست تازه آن در سرکه جهت درد دندان و ذرور برک
خشک آن جهت تجفیف قروح و جروح و سوختگی آتش و ضماد پوست سوخته آن بغایت جالی و متعفن و جهت بصر و رفع
رطوبت متعفن زخمها و با آب جهت تقش جلد و آشامیدن مطبوخ ثمر تازه آن با شراب جهت رفع سمیت کزیل کی جانوران
سمی و ضماد برک و ثمر آن با پیله جهت سوختگی آتش و بخور برک و ثمر آن در خانه جهت کوبیدن ابله و خنفسا و بستر
پاشیدن آن آب طبیع آن و غما ریکد بر برک آن می نشیند بغایت مضر فصد رنه و صوت و سمع و بصراست چون بد انهار برسد و
مصالح آن شیر تازه در شله *

* د لیموت * بفتح دال و سکون لام و هم باء موحده و سکون واو و ثاء مثلثه اسم عربی بیخ سوسن مرغ صحرایی است
 معروف به شبیه الغراب جهت آنکه برک آن شبیه بسیف است * ماهیت آن * بیخی است شبیه بد و بیاز که ملاصق بهم باشند
 و لیکن بی پرده یعنی مانند بیاز پرده ندارند و دانند بالائی بزرگتر از زیرین و بعد از خشکی بسیار صلب میگردد و خشک آنرا
 در ریغ ادد در بازار میفروشند و آنرا حب النافوخ مینامند جهت آنکه زنان بر رخسار خود برای سرخی و نیکوئی و انتفاخ میسازند
 و کل آن شبیه بسوسن گهواست که ایوسا نامند و سرخ مائل به بنفشه و آنرا صغرا غالیون و بعضی کسبقیون و بعضی ماخاریون
 نامند و برک این بسیار کوچکتر و باریکتر از آن و ساقی آن قریب بد رعی و برک آن از برک سوسن درازتر و تر و آن
 مستند بر منبت آن را ضی معموره و مزارع * طبیعت آن * در آخردوم کرم و خشک و بارطوبت فضلیه * افعال و خواص
 آن جالی و جاذب از عمق بدن و مسه و مبهی و چون در شیر تازه دوشیده و بجوشانند نیکو و لذیذ میگردد و دفع ضرر آن
 میشود و آشامیدن آن جهت تهیج باه موثر و بدستور آشامیدن آن با شراب و گوشت بهیج بزرگ فوقانی آن محرک باه
 و کوچک زیرین آن قاطع باه زنان و آشامیدن بالای آن جهت قیلۀ اطفال نافع و چون سه هلد بهیج آنرا در نیمین بخیمسانند
 هر روز از نیمه طل تا یکم طل از آن نیکو و بدستور جهت خشک کردن دانند و بواسیر و رفع ریح آن محرک دانسته اند و بدستور
 آشامیدن یکم از بهیج آن با ماء العسل تا چند بوم همین اثر دارد و صداد آن با شیلیم و یا ماء العسل جهت تحلیل غریب
 نافع و با گند و شراب جهت جذب خا و رویمان و غلای آن جهت سرخی رخسار و رفع آثار و رفع زجه آن جهت کشودن
 حیض موثر و مضر حلق مصلح آن در شیر بخشن آن مقدار شربت آن تاد و درهم

* د لیل * قنفل بری است و انشاء الله تعالی خواهد آمد

* د لبع * بضم دال و فتح لام و عین مهمله نوع کبیر قنفل است که قنفل جبلی و بفارسی خار پشت و بتوکی کوفی و درمازندران
 شال تشی و در دینلم شا کره و بهندی سینو و نامند * ماهیت آن * حیوانی است قریب بجبهه سک کوچک و در پشت آن
 بجای موخارهای ابلق از سیاهی و سفیدی بقدر شمری و زیاده و از قلمه باریکتر و در طرف آن باریک با تندی و چون بخشم
 آید خود را جمع کند و حرکت دهد خارها مانند تیر از کان جسته از آن جدا گردد با اندک آوازی * افعال و خواص آن *
 در ور سوخته آن جهت جراحت بغایت مفید و در سائر افعال مانند قنفل است و انشاء الله تعالی در حرف القاف خواهد آمد
 * د لقمین * بضم دال و فتح لام و کسره و سکون یاء مثناة تحتانیة و نون اسم یونانی و بعضی گفته اند بلغت رومی اسم نوعی
 از سمک است و خنزیر البحر و بفارسی خوک ماهی و ماهی بینی در از بدین نامی کجه ماهی و بهندی سوسن نامند * ماهیت آن *
 حیوانی است دریائی و سیاه رنگ سر آن شبیه بسرخوک و دندان دارد و بیفلس و بخلاف حیوانات دیگر حرکت از جای خود نکند
 و تنها سیاحت نکند مگر با جماعت یکی پی دیگری * طبیعت آن * سرد و تر قریب با هتدال * افعال و خواص آن * کوشش
 آن مراد خلط علیظ و مقوی اعضا و بسیار چرب و پر پیله و در پیله و ریه آن کرم خوردن و مالیدن آن جهت درد مغا حل مغیل
 و چون در جوف خنظل مغز بیرون آورده گذاشته بر آتش بگذارند تا چند جوش بخورد جهت ثقل سامعه تازه و کهنه مزمن
 مغیل و تعلیق دندان آن بر اطفال جهت رفع فزع ایشان موثر

* د لوق * بحر یک دال و لام و قاف بفارسی دله و با صغهای موسوره نامند * ماهیت آن * حیوانی است کوچکتراز یک
 و بزرگتر از سمور و شبیه بد آن و در روس و بلغاریه هم میرسد و از پوست آن فرو میسازند و دلیق مینامند و کرمی آن کمتر و ثقل

آن بیشتر از سوراخ است ولیکن بد بزم است و لعل امارک آنرا نمی پوشند * طبیعت آن کرم و تر * افعال و خواص آن خوردن گوشت آن زیاده کشنده باشد و کوبیدن تعلیق چشم را است آن در غرقه کتان برضا حب تب ربع رافع آن و چشم چپ آن بران باعث عود آن و جلوس بر پوستین آن جهت بوسه سیر نافع است

د لیک * بفتح دال و کسر لام و سکون باء مثلاً تختانیه و کاف با صفهائی بنکل و در تنگابن کلک و ترکی آیت بزوتی و در شام سر مرالد یک نامند * ماهیت آن اسفنج عربی ثمر کل سرخ صندرائی است مانند ثمر کل سرخ بستانی بقدر زیتونی و چون ریخته شود زرد مایل بسرخ و اندک سرخ و اندک شیرین با غلوصت کزدد و جوف آن مرعب و محتوی برد انهای سفید طولانی و کل آن پوختار تر از بستانی و بی بز و مشتعل بر چهار برگ و کوبیدن چون کل آن ریخته گردد ثمر آن حاصل میشود و این مولف گوید که بزعم شیخ الرئيس آن تخم کل است * طبیعت آن دردم سرد و خشک * افعال و خواص آن قابض و رافع آشفته شدن آن جهت تقویت دل و جگر و رفع اسهال صفراوی و د موی نافع و مضغه و غرغره بطبیعت آن و سون آن جهت خنثی و تقویت لثه مفید بدل آن ثمر کل سرخ بستانی مفید است آن قاعه درم و جزم آن مورب و سعال مصلح آن کافند است

* فصل فی الدال مع المیم *

دیم * بفتح دال و سکون میم بفارسی خون و بهندی لاهوتی نامند * ماهیت آن معلوم است * طبیعت آن کرم و تر * افعال و خواص آن دم فرخنده از طبیعت ذکر آن مذکور میگردد و مجموع آن جالی بیاض و محلول از رام و برشته آن قاطع اسهال و رافع سوزم دم بال کبوتر تازه پر برآورده جهت رفع شکری منجرب است و در حمام مذکور شد و چون خون در شکم منجمد گردد و با در سینه یا در امعاء در مثانه کیفیت سمیت بهم میرساند و از آن اغواض رذیه از صغیر نبض و ضطرب و غشی متواتر و سردی اطراف و خنثی عارض گردد معالجه آن معالجه بسته شدن شیر است در معده و با آشفته شدن بنیر ما بهما خضر صابونهای خراکش فقد ارد و متقال یا یک اوقیه سرکه تند یا مقل ارنگه با قلا حلیت با شیر انجیر خشک و یا آشفته شدن آب فو تنج با سکنجبین حامض و آشفته شدن طبیعت تخم کرفس با ماء الغسل و قی کردن و بن آنکه اطباء فرنگ میگویند که چون خون بدن حیوانی یا انسانی که فاسد شد و یا شد و دانند که اصول آن متعذر است بر می آوردن و خون بدن حیوان و یا انسان شخیص المزاج قوی را بجای آن داخل مینمایند آن حیوان و یا انسان فاسد الدم صحیح و حالش میگردد و قبل ازین بچند سال این را معقول داشتند و چون دیدند که فائده چندان بران مترتب نیست و بالآخر ضرر میرساند ترك نمودند و طریقی ادخال آن آنست که از دست مریض مریض مثلاً از زیر ربط خون میگیرند بعد لائق و مبض او را بند مینمایند و از دست صحیح المزاج از زیر ربط و از دست مریض مریض مفصود از بالای ربط بیکد فعه و سرعت تمام رک میکشایند و انبویه بسیار و یا یکی در هر دو و نضیب مینمایند و خون صحیح المزاج بدین مریض میرود و بعد رفع احتیاج انبویه را برداشته رک هر دو را بیکد مینمایند و بد ستور در بدن شخص ضعیف و یا بیرون خون صحیح المزاج حیوان قوی را داخل مینمایند برای تقویت آن و مدعی آنند که بعینک های بسیار جالبی بین حرکت خون را دوری یافته اند و در هر نفضه یک دوره ملی مینمایند از کبد بجانب قلب و داخل از قلب بجانب کبد و خارج بتجربه یافته اند که از زیر ربط که فصل نمایند خون بر میآید و از بالای ربط بر میآید بلکه خون را جفت بد میکنند و وجه عدم فائده و حصول ضرر محتمل که این باشد که اخراج خون بدن حیوان با تمام بیکد فعه متغیر بلکه موجب هلاکت است پس با اخراج قلبه خواص فایده و خواص کثیر و ادخال خون به بدن آن بی فائده و باعث افساد آن بعد اختلاط بنفوسه بخون

فاسد کمالاً خفیف و دیگر آنکه در تشخیص که من جمیع الوجوه مزاج شان مساوی باشد تا باقی و نیز خون در بدن موافق مزاج
 آنست و همچنین خون هر شیئی پس خون بدن در بدن دیگر و سنی بسنی و مکرر و همچنین قوی بضعیف غیر موافق و اگر ما بیکه
 احتیاله باید بسبب امتزاج بخون فاسد و یا بخون ضعیف المزاج و یا بمر فاسد میکرد طبیعت نیز از هضم و تصحیح غذا
 جدا بد از خارج باز میماند پس بای حال باعث زیادتى علت و ضعف و ملاکت است نه اصلاح باقی العلم عند الله *

نم الاخرین * آنرا دم الشین و دم الثعبان نیز بر بعضی قائلان دم و بقاری خون سیارشان و بدنهای میراد و کاهی
 و رنگ برت نیز نامند * ماهیت آن صفتی است خالص الخمره مائل ببنفشه و قوت آن منتهای قوت میماند و گوشت عصاره
 گیاه سرخی است که از جزیره سقوط کرده و صاحب خلاصه التجارب گفته که عصاره موه جویه است و در ابوخلسا
 مذکور شد و صاحب اختیار انت بل یعنی نوشته که صمغ بقم است و سه نوع میباشد چکیده و خشبی و ترابی و بهترین آن
 چکیده صافی است که قلعاً چوب در آن نهاده و بعضی گفته که صمغ بقم نیست زیرا که از مواضعی که دم الاخوین را می آورند
 مانند حبشه و زنگبار در آن مواضع بقم نمیشود و بالعکس ما بهیت گیاه و درخت آن معلوم نیست و لیکن آنچه نوشته که سه
 نوع است درست است بعضی چکیده مانند صمغ سرخسیر و صافی براق که گویا از درخت جوش خورده بر آمل و چکیده
 و بعضی دیگر از آن قبیل و لیکن آمیخته بریزهای چوب و پوست درخت و پوست نمر آن و بعضی از قبیل عصاره و سرخ تیره
 پس رونق و این را در انواع دیده شد بعضی صافی و بعضی غیر صافی آمیخته بتراب * طبیعت آن در سوم سرد خشک و بعضی
 در دوم گفته اند و با قوت قابضه شدیده و روحنا گرم در اول و خشک در دوم دانسته * افعال و خواص آن آشامیدن آن جهت
 قطع و حیس خون از جمیع اعضای باطنی و التهام قروح و الزاق آنرا و در عیال و تیرید معدله و زوال حرارت کبد
 و معدله و معاوت قوت معدله و زحیر و منع اسهال دهمی و صغراوی و سحج و شقاق مقعد و بستر آشامیدن نیمد رم تا یک
 مثقال آن با زرد و تخم مرغ جهت اکثر امراض بدن کوره و اکثر آن جهت تقویت باصره و قرحه چشم و سنون آن جهت
 تقویت لثه و در زرد آن جهت قطع و حیس خون و الزاق جراحت تازه از جمیع اعضا و التهام جراحت هر نوع که باشد
 مضر کرده مصلح آن کثیرا مقدار شربت آن از نیمد رم تا یک مثقال بدن آن شادنج و عصاره خمس است و گویند چون
 بلور و شیشه را بد آن رنگ کنند صافتر و رنگین تر از عقیق میشود و درین امر مدید ندارد *

د ماد م * بفتح دال و میم و الف و فتح دال موهله و سکون میم * ماهیت آن نوعی از لوبیای هندو است و در وصف
 میباشد صفتی کوچکتر و سرخ تر و شفاف تر از لوبیا و بر سر آن نقطه سیاهی و صنف دوم از صنف اول کوچکتر و سرخ تر و
 شفاف تر بقدر دانده ماشی و بر سر آن نقطه سیاهی * طبیعت آن سرد و گرم و خشک * افعال و خواص آن مقوی
 دماغ رطب اطفال و غیر ایشان و فاعل میلان لعاب از دهان هر دو مقدار شربت آن از برای اطفال نیمد آنک و غیر
 اطفال یک آنک است *

د ماغ * بکسودال و فتح میم و الف و غین معجمه * ماهیت آن مغز و حیوان است * طبیعت آن سرد و تر
 * افعال و خواص آن دیر هضم و با قوت تریا قیه و مقوی دماغ و مواد می و طلال آن جهت رفع خشکی دماغ و سرسام
 و شقاق نافع ضرر معدله مصلح آن نعناع و سرکه و آبکامه و ادویه هاره و افعال و خواص دماغ و حیوان مختلف میباشد
 بالتفصیل در طبی ذکر هر یک حیوانات مذکور میگرد

* در کماله اشجار کوبیدن صمغ لبلاب است * افعال و خواص آن بغایت بجای وجهت ستردن موی آرموده است

* در میا بیونابی نوعی از ماهی است که در مصر و حوالی آن سینه نامند و در حرف السین انشاء الله تعالی مذکور میگردد

* فصل الدال مع النون *

* دال و سکون نون و دال مهمله مشهور بحب السلاطین است و بفارسی تخم بین انجیر خطایی و بهندی جیمال کونته

و جمال کونته نیز نامند * صاهیت آن ثمر درختی است در غلافی را اکثر سه عد در یک غلاف و هر یک با زرد غلافی بقدر

یسته بسیار کوچکی و در طول از آن کمتر و هر د غلاف آن در خامی سبز و غیر منقط و مغز آن در پارچه بزم پیوسته مانند

مغزهای دیگر و سفید رنگ و چون کهنه گردد مائل بزردی و زرد و سیاه و یوسیکه میگردد و بر بالای آن متصل بمغز نیز

بویست رقیقی و در وسط آن هر دو مغز ریانه و برده و آن در تازکی سفید سبز رنگ و بعد خشکی و کهنگی زرد و سیاه و یوسیکه

میگردد و این ریانه و برده بسمیت میباش و طریق استعمال آن آنست که آنرا غلظت الحاحیت نه قبل از آن معطر کرد و ریانه

آنرا برآورده و مکرر در بکار برد و در قرابا دین دستور آن مکرر در مرقم این کتاب نیز و بهترین آن سفید

بالید و آنست و بعد از آن مئل بزردی که پوشیده نشسته باشد زیرا که زرد فاسد و سیاه آن و آنچه معطر کرده مئل قی مانده

فاسد شده باشد خالی از سمیت نمیباشد استعمال آن مجوز نیست و برک آن شبیه برک بادنجان و از آن نازکتر و بلندتری

درخت آن ناپسته ذرع و در هند و بنکاله قاید و قاصت انسان دیده شده و کل آن زرد مائل بسفیدی و سمیت آن خطا و چین

و هند و بنکاله و سنجستان است و در خطایی و چینی آن بالید و در ویتنام و هند و بنکالی و سنجری از همه ضعیف العمل تراست

* طبیعت مغز آن در اول چهارم گرم و خشک و در نهایت حدت و ریانه آن در آخر چهارم و با سمیت * افعال و خواص

آن مقطع و بجالی و مسهل باغم و سودا و اخلاط غلیظه و سوخته و جاذب رطوبات خام و رقیق از دماغ و مقاض و افاضی و اعماق

بدن و مفتوح رجعت استسقا و یرقان و سبک کرده و مثانه و وجع ظهر و ورکین و ساق و نقرس و بالجملة اکثر امراض

بارده و بلغمیه و رطوبه را نافع خوراک بتنهائی و با باد ویه مناسبه و مقویه و معینه عمل آن و چون حلق را میسوزاند اگر

بدن رسد و قاتی سوزش و دغدغه آن محسوس میگردد و اکثر مردم را قی میآورد بهتر آنست جهت رفع آن حب

مشوی آنرا شکسته در جوف دانه کشمش و با مویز دانه برآورده کناشته بلع نمایند خواه بالای آن و ای دیگر بپاشند

و ریانه را هل هل و بنکاله مقدار کمی از آنرا بقدر برداشت و آنکه اسهال کند با طحال شیر خواره اگر در مزاج شان

سردی محسوس گردد با آب زنجبیل تازه که بهندی ادرک نامند و الا با شیر مریضه آن حل کرده در مرض ام المصیان

و عرض دبه بتحریر دال مهمله و بای موحده مشده و ها که دران مرض پهلوهایی اطفال میجهت و کویه و اضطراب

بسیار میکنند بحل یکه شیر نمیکردند و در اکثر اعراض با ام المصیان مشارکت دارد سه چهار دست اجابت نموده

با فاقه میآید مجرب است و نیز در معاجین و غیر آن در اکثر امراض مستعمل دارند و گفته اند اکثر اطفال با آب سائید

آن در چشم مار کوبیده باعث عدم تضرر از زهر آنست اما باید که قلیلی باشد زیرا که دند کمال مضرت چشم دارد

و ضماد آن با مس جهت شقاق و داء الثعلب و برص حیوانات و بدستور با آب لیمو و آب زنجبیل تازه جهت داء الثعلب

و باادویه مناسبه جهت جمع او را م بارده و اوجاع و طلای آن حافظ سهای مری و لیکن مورت تررم و قرچه و تقشر

جلد است و چون بر لب رسد سرخی آنرا زایل کند و تکرار آن موجب برص مضر و مورو را مزاج و با بس و نحیف البدن

و در رنگ و فصل خارا استعمال آن جایز نیست مصلح آن جد کردن قشر و زردۀ میان آن و مد برگردن و یاد کردن آب لیمو
یکشربن بسیار است و با کثیر او نشاسته و دیگر کل سرخ و اندک زعفران استعمال نمودن و معینات فعل آن نوبل سفید محبوب من بود
و مایه سیاه یا کابلی و عصاره عافت و افسنتین و بسفایج و انیسون و بیا ز منصل مشوی و اندک زعفران است و آشامیدن
آب سرد بالای آن و با فیون و فرفیون مضر و استعمال آن مجوز نیست مقدار شربت آن در قوی الابدان یک عدد دانه و
عدد و در غیر آن نائصف دانه با مصلحات و معینات مذکوره و چون کسی غیر مدبر و یابد بر آبرایش روزیاده از مقدار
مقرر بخورد گرمی کند و لایع و اسهال بسیار آورد باید که ماست و دوغ بیا شامل و با شیر تازه دوشیده یا کوزه و روغن بخورد
و سویق تفاح و ربوب و اقراص قابضه حابسه بنوشد و با آنکه کسی پرده جوی آن را بخورد و احوال او متغیر شود باید که
او لا شیر تازه دوشیده با روغن کار بخورد و فی کد پس ادویه حابسه لزجه و مغریه مانند شیرۀ تخم خرفه و لعاب بزقطول
و صمغ عربی و کثیر او نشاسته و فالوده و برنج و جو مقشر با روغن کل و با بادام شیرین و آب سیب و غوره و ربوب حامضه و ماهی
پخته با مغز تخم کد و آب گوشت را اگر مغص و کرب عارض گردد و البته مقوی به مایه نبات مناسبه بنوشند و حقیقتها اینست که
و اشامی مغریه و روغن کل و بعد تلپین شیر تازه دوشیده و اغذیه ملینه جالبه مانند بوک چغندر و قطاف و اجاصیه و خیمه

فصل الدال مع البواو *

تداول نماید

* و ایضا خربا * بفتح دال و واز و الف و یای مثناة تحتانیة و فتح الف و سکون غین و فتح راء مهمله و یای مثناة تحتانیة
و الف لغت یونانی است بمعنی قصب جیلی یا قصب بری * ماهیت آن قصبی است که در سنگ لاج و زمین صلب میروید
ساق آن شبیه بساق ریواس و طول آن زیاده بر شهری و مائل بزردی و زغب آن نیز مائل بزردی و بر سر آن چهار برگ
مربع شکل سبز مائل بسفیدی و بر بالای برگهای آن چیزی میروید بی کل و در آن تخم آن همیشه و خوشبو با الی که تنه
و خام و پخته آن ماکول * طبیعت آن در اول دوم گرم و خشک * افعال و خواص آن مقوی حرارت معدیه و مصلح
فساد آن و مدبول و مخرج رطوبات غلیظه و تا زه غیر مطبوخ آن ملین بطن و محلل و باح شکم و رافع آرد و خوشبو
کنندۀ دهان و مسخن احشاست

* و ب * بضم دال و سکون و او و یای عجمی لغت هندیه است بفارسی مرغ بفتح میم و سکون راء مهمله و غین معجمه نامند
ماهیت آن علفی است خود رو که در هفت و نیکاله بسیار بر زمینهای نمناک و در موسم برسات همه جا تمام صحرا میروید
و بر زمین مغروش میباشد کویا محمل سبزه فرش نموده اند و برای اسب بهترین علفی است تر و خشک هر دو را بر غیت
تمام میخورند و کره اندازهای آن متشعب و برگ آن ریزه باریک و طعم آن تفت * طبیعت آن مائل بسودی
و باعث ال اقرب و با تر با قیت * افعال و خواص آن آشامیدن برگ و ساق نازک آن با برنج سفید شسته که با هم
نرم سائیده باشند با قلی و نبات جهت دفع قی و هیضه و رفع سمیت مارگزیده و با قلیل جهت مارگزیده انفع و بتها بی جهه
تسکین عطش و حلات خون و صفرا و جوشش و سوزش اعضا و ضماد آن با برنج و زرد چوبه و روغن یا سمین جهت جد اشکین
و ریختن خشک بر شکر جد روی و بتها بی جهت تحلیل او را م حاره و حمزه و شری و زول آب در اعضا که در ملک من
و نیکاله بسیار بهم میرسد نافع

* و اند * بفتح دال و واز و الف و دال مهمله و میم و یای مثناة تحتانیة * ماهیت آن چیزی است مانند صمغ

هر بخ ما نل بسیاری که در جوف درختهای کهنه متکون میگردد و در همه افعال فایده مقام مرمیائی است
 * درد البقل * یعنی بانی موجد و سکون ناف و لام بفارسی کرم سبز و نامند * ماهیخت آن کرمی است که در غبوره و زامه
 و سوزن کهای سوزن اشجار کون میباشد بلکه بهر از باران آن کوچکتر و در غایت سبزی * طبیعت آن سرد و خشک و تازه
 آن باطلوبت * افعال و خواص آن خوردن آن جهت رفع سموم مشروب و ضماد آن با روغن زیتون جهت کزیدن
 جانوران سمی نافع است

* درد البقل * یعنی حار و وراء مهله اول مکسور و در میان هنر و رایای مثلاً تختانی ساکنه بفارسی کرم ابریشم
 نامند * ماهیخت آن کرمی است اندک طولانی سر خرنک تیره که در بعضی بلاد در فصل ربیع و در بعضی در اوائل
 خریف نیز در ماده آن با هم جفت شد و تخم میدهند و آن تخمهها را در بلاد سرد سیور و بارچه پاکیزه بسته کسان لطیف
 پاکیزه غیر جنب و حائض در زیر بغل و یا بروی ناف خود میکنند و رنگ و می بدند تا مدت بست یوم که کرمی بد آن رسید
 بچه بر آوند و در بلاد کرم سبز مانند بنگاله احتیاج بد آن نیست و بعد با هم جفت شدن نور از ماده جدا میکنند و نور را
 در می اندازند ماده آن تخم میدهند بزرگی دانه خشخاش کوچکی و سفید رنگ و آنرا نیز در می اندازند و تخمهها را
 بر روی بارچه لطیفی پهن میکنند و بالای آن بارچه پنجه دار باد و سه لایه میانند از نل و محفوظ میدارند تا بچه بر آوند
 و چون بچه بر آوند سفید میباشند پس سرخ رنگ تیره میگردد بزرگ توت را بسمار ریزه کرده بر آنها میپاشند و آنها
 اندک اندک می خورند و بند ربیع بزرگ میشوند و چون بزرگ شدند احتیاج بر ریزه کردن بزرگ توت نیست بلکه
 بر کهای درشت و شاخهای آنرا بر آنها و نزد آنها می اندازند و آنها بخورند زیرا که خوراک آنها همانست و تا سه ماه
 بکمال میرسد و میکوبند و بین هنگام شش روز سه بار اصلاً بزرگ توت نخل خورند باز اول یکروز بار دوم و در روز بار سوم سه
 روز پس شروع در تنیدن پنبه بر خود میکنند و تا سه ماه دیگر پنبه آنها با تمام میرسد و برای نتاج و تخم گیری و بچه
 گشی میکند و اینها بر آورده پنبه را سوراخ کرده بیرون میروند کسانیکه غله و ماهربل اندند و ماده آنها را با هم
 جفت نموده بد ستور من کور تخم گرفته پرورش مینمایند و تخمه پنبه را در آفتاب میدارند از نل تا خشک گردد و کرم در آن
 پنبهها میرود از برای اخذ ابریشم زیرا که ابریشم از پنبه سوراخ شده خوب بر لخی آید و در زمانند در آن و کیلا نل ایران
 شنیدند که پنبه آن بسیار بزرگ بالید و بسطاری شصتی بلکه از آن قوی تر و به بلندی آن و در بعضی جاها شبیه بیضه کبوتر
 و سفید رنگ میشود و در بنگاله سالی دو مرتبه پنبه میتند یکی اوائل بهار تا اوائل برسات و یکی اوائل خریف آنچه در اوائل
 بهار و اوائل برسات یعنی ایام و موسم بارش میتند بهر میباشند * طبیعت آن در اول کرم و در دوم خشک * افعال و
 خواص آن آشامیدن آن جهت خفقان و سه در هم از خشک آن جهت خفقان و سه درم از خشک آن که سوده و با مرق
 کنند چند روز متوالی بخورند جهت تسهیل بدن و لیکوئی رنگ رخسار و تقویت باه مؤثر و ضماد پخته آن در روغن کنجد
 جهت خنای و آرام بارد و تقویت باه و تعلیف مرغ بدن بغایت مسکن آن و خوردن کوشش آن مرغ مسکن و مقوی باه و
 خاکستر سوخته آن جهت التهام زخم و تجفیف رطوبات آن و رفع آثار و تعلیق یکصد درست خشک کرده آن در خرقه

از غوانی بسته جهت رفع تب مؤثر است

* درد البقل * یعنی حار و وراء مهله اول مکسور و در میان هنر و رایای مثلاً تختانی ساکنه بفارسی کرم ابریشم
 نامند * ماهیخت آن کرمی است اندک طولانی سر خرنک تیره که در بعضی بلاد در فصل ربیع و در بعضی در اوائل
 خریف نیز در ماده آن با هم جفت شد و تخم میدهند و آن تخمهها را در بلاد سرد سیور و بارچه پاکیزه بسته کسان لطیف
 پاکیزه غیر جنب و حائض در زیر بغل و یا بروی ناف خود میکنند و رنگ و می بدند تا مدت بست یوم که کرمی بد آن رسید
 بچه بر آوند و در بلاد کرم سبز مانند بنگاله احتیاج بد آن نیست و بعد با هم جفت شدن نور از ماده جدا میکنند و نور را
 در می اندازند ماده آن تخم میدهند بزرگی دانه خشخاش کوچکی و سفید رنگ و آنرا نیز در می اندازند و تخمهها را
 بر روی بارچه لطیفی پهن میکنند و بالای آن بارچه پنجه دار باد و سه لایه میانند از نل و محفوظ میدارند تا بچه بر آوند
 و چون بچه بر آوند سفید میباشند پس سرخ رنگ تیره میگردد بزرگ توت را بسمار ریزه کرده بر آنها میپاشند و آنها
 اندک اندک می خورند و بند ربیع بزرگ میشوند و چون بزرگ شدند احتیاج بر ریزه کردن بزرگ توت نیست بلکه
 بر کهای درشت و شاخهای آنرا بر آنها و نزد آنها می اندازند و آنها بخورند زیرا که خوراک آنها همانست و تا سه ماه
 بکمال میرسد و میکوبند و بین هنگام شش روز سه بار اصلاً بزرگ توت نخل خورند باز اول یکروز بار دوم و در روز بار سوم سه
 روز پس شروع در تنیدن پنبه بر خود میکنند و تا سه ماه دیگر پنبه آنها با تمام میرسد و برای نتاج و تخم گیری و بچه
 گشی میکند و اینها بر آورده پنبه را سوراخ کرده بیرون میروند کسانیکه غله و ماهربل اندند و ماده آنها را با هم
 جفت نموده بد ستور من کور تخم گرفته پرورش مینمایند و تخمه پنبه را در آفتاب میدارند از نل تا خشک گردد و کرم در آن
 پنبهها میرود از برای اخذ ابریشم زیرا که ابریشم از پنبه سوراخ شده خوب بر لخی آید و در زمانند در آن و کیلا نل ایران
 شنیدند که پنبه آن بسیار بزرگ بالید و بسطاری شصتی بلکه از آن قوی تر و به بلندی آن و در بعضی جاها شبیه بیضه کبوتر
 و سفید رنگ میشود و در بنگاله سالی دو مرتبه پنبه میتند یکی اوائل بهار تا اوائل برسات و یکی اوائل خریف آنچه در اوائل
 بهار و اوائل برسات یعنی ایام و موسم بارش میتند بهر میباشند * طبیعت آن در اول کرم و در دوم خشک * افعال و
 خواص آن آشامیدن آن جهت خفقان و سه در هم از خشک آن جهت خفقان و سه درم از خشک آن که سوده و با مرق
 کنند چند روز متوالی بخورند جهت تسهیل بدن و لیکوئی رنگ رخسار و تقویت باه مؤثر و ضماد پخته آن در روغن کنجد
 جهت خنای و آرام بارد و تقویت باه و تعلیف مرغ بدن بغایت مسکن آن و خوردن کوشش آن مرغ مسکن و مقوی باه و
 خاکستر سوخته آن جهت التهام زخم و تجفیف رطوبات آن و رفع آثار و تعلیق یکصد درست خشک کرده آن در خرقه

تكون میاید * طبیعت آن جارحاً دقربین زاریج است لهذا دیسفوریک وصالینوس در درارین ذکر کرده اند
 * افعال و خواص آن ضاد مدقوق آن جهت انفجار دمل و اورامی که حاجت بشکافتن باشد و از آله کف و مجروح
 کردن مرعوض که خواهد آنرا مجروح کنند عجب الاثر و بک منتقال آن کشند انسان و اعراض غوریکه آن مانند اعراض
 غوریکه در زاریج و معالجه این نیز قریب دانست

دود الزبل * بفتح خاء معجمه و تشدید لام بغار می کرم سرکه نامند * ماهیت آن گرمی است زرد رنگ و باریک
 که در سرکه تگون میاید * افعال و خواص آن سحرط آن جهت گرمی که درد ماغ تگون می یابد قوی الاثر و ضاد
 آن رادع و محال و مقوی اعضا است

دود الزبل * بکسر زای معجمه و سکون باء و وحده و لام * ماهیت آن گرمی است زرد رنگ و کوچک که در
 سرکین و مزبله بهم می رسد * طبیعت آن گرم و تر * افعال و خواص آن تکرار ضاد مطبوخ آن در روغن زیتون
 کهنه تا که بپخته و مبراشود جهت فرطه که ریختن موی تمام سر و مقله کچلی است و داء الثعلب مجرب و مالیدن روغن آن
 جهت بوا سیر و امراض مقوله مقبل *

دود و سر * بضم دال و سکون و او و فتنه همین مصطله و بشین معجمه نیز آمده و راء مهمله در آخر * ماهیت آن نباتی است
 مانند کدوم و در مزرع آن میروید و از آن دراز تر و درشت تر و دانه آن باریکتر و خوشه آن متفرق و پوست آن سیاه و
 بعضی سرخ نیز و در هر خوشه دو غلاف و ناسه بشکل فنیله و دانه آن در میان پرد های غلاف آن و خوش طعم مانند بشیرینی
 و بشیرازی تخم آنرا کرکاس نامند * طبیعت آن گرم و دراز و خشک در د و م و بعضی سرد دانسته اند * افعال و خواص
 آن منضج و محلل و مجفف و ملین اورام صلبه و دودرم آن مسهل و مخرج اقسام کرم معده و ضاد آن یا آرد کدوم جهت غرب غیر
 منفجر و ماضوع آن جهت غرب منفجر و اکتحال آن با تشمیز و نبات مصری جهت تحلیل دانه که در چشم برآمده باشد و ضاد
 آن بتهائی جهت جرب و ابتدای اورام صلبه و داء الثعلب نافع مضرا نتمین مصالح آن کثیرا مقلد شربت آن نادر هم است

* د و قس * بضم دال و سکون و او و ضم قاف و سین مهمله لغت یونانی است * ماهیت آن سه قسم است قسمی برک آن شبیه
 برک را زبانه و از آن کوچکتر و باریکتر و بیاندی شهری و کل آن چتر دار مانند کشمیز و سفید و ثمر آن سفید و تند بود و مزغیب
 و منبت آن مواضع سبک لاخ و آفتاب رو و تخم آنرا قهقه و نبات آنرا حشیشه البراغیم و بلغم دیلمی کیک داش نامند و
 قسمی دیگر شبیه بکرفس و خوشبو و تند که زبان را میگذرد و تخم آن شبیه بالجدان و بی بود و قسمی دیگر برک آن شبیه بکشیز و
 کل آن سفید و چتر دار مانند کل زردک و تخم آن شبیه بزیره و باتندی و بیخ آن در طعم شبیه بزرده و بغلظت انگشتی و
 برک آن بیزعب و جالبینوس دو قود و قس را یک دانسته و دیسفوریک و س از اصناف زردک بری شمرده و حکیم میر محمد مؤمن
 نوشته که این بتحقیق اقرب است و من اقسام آنرا مشاهده نموده ام و بهترین اقسام قسم اول است * طبیعت آن در سرم
 کرم و خشک * افعال و خواص آن مسکن هرقه مزمن و مغص و مل و حیض و بول بقوت و مسقط جنین و با شراب جهت
 نهش و تهل و ضاد آن جهت تحلیل اورام بلغمیه و ادرا بول و حیض و بول ستوریک آن اما ضعیف العمل و بیخ قسم اول
 آن جهت رفع سموم مشروبه و تخم آن محلل نفخ و ریاح و معین بر هضم و آشامیدن طبیعت آن جهت تمقیق سینه و اخراج
 خلالت آن بنفث و تبلیل مواد غلیظه از امعا و استسقای ریحي و مقوی فعل آن تخم کر قس و مقلد شربت آن در منقال

دود الزبل

دود الزبل

دود

دود

زین و تخم کرفس جهت زینن عقرب و تنقیه رحم و اعانت بر حمل و قطع شهوت در محرومین و بایسن مزاجان و لطول طبع آن جهت عقرب کزیده و جالوران سمی چون تخم آنرا بکوبند و بر رخت خواب بپاشند رفع اذیت یک یک نماید که یک در اینجا بایست و تخم در قسم دیگر در افعال و خواص مانند د و قواست و از آن ضعیفتر *

د و قو * بضم دال و سکون و او و ضم قاف و سکون و اولغت یونانی است و آنرا د و قوا غریبا و د و قوبری نیز نامند * ماهیت آن تخم جز ریزی است و بیخ آنرا مستسقاقل و گیاه آنرا خریس گیاه نامند جهت آنکه خریس آنرا بسیار دوست میدارد و کوبند بشمرازی آنرا بدین نامند و آن شبیه پنبه خواص است و از آن ریزه تر و با الیک تنیدی و گیاه آن زیاده بر شیری و برک آن مانند برگ را زبانه و از آن ریزه تر و چتر آن مانند چتر کشنیز و کل آن زرد رنگ طعم و زغب دارد و خوشبو و بیخ آن به طوری انکشتی و باریک تر از آن و قریب بشیری و د و طعم مانند جز رود و ریزه کز ریزه نامند و بهترین آن تازه زرد رنگ آنست * طبیعت آن در سوم گرم و در دوم خشک و بعضی در دوم گرم و خشک دانسته اند * افعال و خواص آن در جمیع افعال قویتر از جز ریزه است سوائی تحریک باه در جز ریزه خواص نباتات آن مذکور شد و مراد از مطلق آن تخم آنست آشامیدن آن جهت سرفه کهنه و فضول سینه و تقویت معده و ما ضمه و باه و از دیاد منی و تخلیل نفخ و ریح و مواد غلیظه بلغمیه و تنقیح سد و د و د را بول و تقویت حصه کرده و مثانه را در آن نمودن حیض و تنقیه رحم و اعانت بر حمل و عسر ولادت و استرخای مفاصل و وجع آن و مغص و سحج اطفال و استسقای طبعی و کزیدن عقرب و سایر هوام مجرب دانسته اند و آشامیدن یک گرم تا دو گرم آن با دو وزن آن ترمس جهت قتل حباب القرع و ریزه زینن آن و ضمه آن جهت تحلیل ورم بلغمی مغبی و لطول طبع آن بر موضع عقرب کزیده نافع مضربا به محرومین مصحح آن کثیرا و مضربا مثانه مصحح آن مصطکی بدین آن در وزن آن تخم زردک و کوبند بوزن آن تخم کرفس است

* فصل در الدال مع الهاء *

د هـ * بضم دال و سکون ها و نون بهار سی روغن نامند خواه از محبوب نباتات گیرند و یا از گلهای و یا شکوهای و یا برکها و غیره با بعمل آورند بطریقیکه در مقله این کتاب و در قرا باین کیمبر در حرف دال مذکور یافت و دهن هر چیزی در جای خوردن کور میگردد. د هـ البلسان * بتحریک باء موحی و لام و سین مهمله و الف و نون بهار سی روغن بلسان نامند و آنرا البین البلسان و صمغ البلسان نیز گویند و فی الحقیقه لبین است نه دهن * ماهیت آن سه نوع است خالص و مصنوع و مرکب اما خالص آن چیزی است سیال اندک غلیظ چسبنده خوشبوی قوی الرائحة تدل عام خالی از حوضت که زبان را بکزد و صاف سرخ عقیقی باشد و چون در شیر اندازند شیر را منجمد سازد و چون در آب اندازند ته نشین نگردد و چون در آب حل کنند آب را برنگ شیر گرداند و چون به پشمی آلوده بشویند در پشم از آن اثری نماند و قوت این تا چهار سال باقی میماند و بهترین همه این قسم است و هر چه بدین اوصاف نباشد ردی و مغشوش است و طریق اخذ دهن آنست که در اول طلوع شعری یا نیمه تنه درخت آنرا تیغ زده آنچه از آن تراش نمایند بکوبند و مصنوع آن که معمول این زمان است آنست که میکیند چوب بشام و بسپاسه و میعد سائده و روغن تخم ترب اجزاء متساوی و میجوشانند مجموع را باده وزن آن زیت تا بریم رسد پس صاف مینمایند و این در نفع بعد از اصافی است و نیز شاخ و برگ و چوب و حب بلسمان را در آب جوش میاند و با روغن زیتون بدستور مقرر مرتب مینمایند و این بعد از آنست و نه شورش آن آنست که آنرا بعضی با کبراه همان مانند دهن حبه الخضراء و حنا و مصطکی و سوسن و امثال اینها

مغشوش می نمایند و بعضی بعمل می آورند و روغن می رود و خنای را تینج غش میکنند و این زیون تر از همه است * طبیعت خاص آن در اول سوم گرم و خشک و با قوت تریاقیت * افعال و خواص آن مقوی دماغ و اعصاب و قوت باصره و رحم و حیض امراض بارده دماغیه و عصبانیه مانند فالج و لقوه و کزاز و صرع و صلب اع و در دراز عشته و استرخا و قروح و شر و اوجاع مفاصل و حلق و اسنان و غرق النساء و نفرس و همه اوجاع بارده رطبه و ظلمت بصر و بیاض و سبیل و غشایه و حنث بصر و نزول آب و ثقل سامعه و کرمی گوش خادشا از رودت و رطوبت و ضیق النفس و ریور و حال و انتصاب نفس و قروح رتبه و ضعف معده و رکب و طحال و کرمه و مثانه و تفتیش خاصه و عسر البول و سلس البول و استرخای قصبه و امراض معده و تلبسین صلابت و تحلیل مواد بارده و رفع ارزتها و وضع و امراض معده و رحم و اوجاع آن و اخراج جنین و مشیمه و ادراریض و نشف رطوبات آن و اعانت بر حمل و پاک کردن جراحت از چرک بهر نوع که استعمال نمایند شراب و طلاء و تمر و بخار و کتکالا و قطور را و سیرینا و جمل و فزرجه و مفردا و مرکبا نافع و مانند تریاق است در مرکبات و مقارن سموم بارده مانند عقرب و سائر موام و خاخن النمر و امثال اینها است و آشامیدن نیم مثقال آن با شیر تازه در شیشه جهت رفع سمیت و اذیت خاخن النمر و فطر و بهش موام سببی و یک آنک و نیم آن با سکه مقال در پنج زرفا جهت سعال و اوجاع سینه و چون در روغن زیت حل کرده فتیله بدان آلوده در بینی گذاشتند جهت سکنه و جلود و حمل آن جهت اخراج جنین و مشیمه و بدستور حمل آن با سوم و روغن میزج کرده و ضماد آن با ایرسا جهت اخراج خار و استخوان مقل آر شربت آن تا نیم مثقال بدل آن یک وزن و نیم تاد و وزن آن روغن زیتون کهنه یا روغن زیت تازه یا روغن رازی یا روغن ترب که در آن حب وعود بلسان جوشانیده باشند و گویند روغن کاری که در آن مر مکی جوشانیده باشند و گویند روغن نارچیل است و گفته اند که چون صمغ درخت کاج را در روغنهای مناسبه حل کنند در اکثر آثار مانند دهن بلسان است و بهترین اینها آن می تواند بود.

در هن * الکرچن * بفتح کاف عجمی و سکون راء مهمله و فتح جیم زنون اسم هند است * ماهیت آن روغن است که از تنه درخت بسیرا عظیم بلندی که میست آن اسلام آباد که شهر سبز نیز با صلاح قدیم و بهندی چنگام و جات کام نیز می نامند بسیار است بعمل می آید و رنگ بزدن تیره بر تنه درخت آن و نصب کردن ظرفی بدان موضع و بانکای دیگر نیز در رنگ آن روغن در تازی اندک سرخ رنگ و قیق صاف می باشد و چون کهنه گردد سرخ بسیار تیره مائل بسباهی غلیظ چسبند و چون بسیار کهنه گردد غلیظ و چسبنده کی آن زیاده میگرد و برای رفع کرم خوردن بچوب عمارت و تختیه در وازه و غیر آن در رنگا که اکثر میمانند و نصاری در رنگ آمیزی کشتی و جهازات و عمارات داخل رنگهای می نمایند و چوب اندرخت بسیار زخو و ریشه دار و در تازی چرب که مانند فتیله دهن آلوده مشتعل می گردد و بکار عمارات بجز سوختن نمی آید * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن محلل اورام است.

در هنج * بفتح دال و هارنون و جیم یفاری دهنه فرنک نامند * ماهیت آن سبکی است سبز آید و براق که در معدن طلا و نقره و مس و آهن تگون میماند از انخوره کبر و تیره که صعود می نماید از آن معدن و در خلال و فرج آن محتسب کشته نکات میماند و بطول زمان سرد و متجمد و متحجر می گردد و آنرا از بنجار معدنی می نامند و الوان میماند بعضی سبز تیره که در هنگام صفای هوا صاف و هنگام کدورت کد کد و گویند فیروزه نیز چینی میماند و بعضی طوسی رنگ مائل بسرخ اندک براق و بعضی طوسی رنگ مائل بزرده و بعضی مائل بسباهی و بهترین همه سبز تیره است و آنرا دهنه فرنکی نامند و بعد از آن در بهترین

طاریسی مائل به رخبی است و بدترین همه طاریسی ها تل یسپاهی و معدن آن فرنگ است و از آنجا می آورند و انطاکی گفته که از روس و قبرس می آورند و صاحب اختیاران نوشته که معدن آن فرنگ و کرمان و خراسان و دروایت فارس و شبانکاره و سمرجان و شهر اژه می باشد و آنچه فرنگی است آنرا فرنگی نامند جهت آنکه بران نقشی مانند جوهر شمشیر می باشد و آن جوهر را بتاری فرنگ نامند و شهرین و ترش می باشد شمرین آن آنست که چون بسایند و بر آئینه و یزند آئینه رنگ برنگ دارد و ترش آن بالعکس و فرق میان طلائی و نقرئی و مسی و آهنی بد آنست که با آب لیمو بر آهن صمغی مانند صفحه دارد و با شمشیر بسایند اگر زرد طلائی بر آید طلائی است و اگر برنگ نقره نقرئی و اگر برنگ مس مسی و اگر برنگ آهن آهنی و بهترین همه طلائی سبز نقره فیروزه شیرین آنست و مستعمل در امراض عین همین نوع است پس نقرئی و کفیه شده که ترش آن در صنعت کیمیا مستعمل است * طبیعت آن در اول چهارم کرم و خشک و بعضی سرد دانسته اند * افعال و خواص آن جالی و ملطف و نیم گرم آن فادر سونوم مشروب و مسی آنرا چون با آب لیمو سائید آبیون خورده اگر بیاض آمد و قی کلد سمیت را دفع نماید و در غیر دفع سم نباید خورد زیرا که خود سم قاتل است بجز احتیاج و کوبیدن و کوبیدن معالجه پذیر نیست و نگاه داشتن آن درد های و بر و بر دین آب آن نیز همین اثر دارد و معوط مشکوک آن با آب سد اب چهار دفع صرع و عمل یل و بدستور نفوخ آن با مشک سوده سه دفع همین اثر دارد و اکتحال آن جهت تقویت با صره و قلع بیاض چشم مجرب خصوص با مروارید ناسفته و توتیای هندیه اجزا متساوی که نرم سوده و بحر پر ریخته در چشم کشند و از خواص غریبه آنست که چون سائید در چشم دواب کشند دفع جیس المول آن نماید و طلای آن با سرکه جهت قور با وسعه سوداوی در سر و جمیع اعضا جهت بهی و برص و رفع اذیت عقرب کزید و نافع

* ن ه ما سا * بفتح دال مهمله و خفاء ما و فتح میم و الف و سین مهمله مفتوحة و الف و د ه ما ه بفتح دال و خفای ما و فتح میم و الف و فتح ما و ها ذ را خرنیز آمده و گویند اسم هندی شکای است و فی الحقیقه غیر آن است * ماهیت آن گیاهی است هندی فی الجملة شبهه بکیا شکای * طبیعت آن سرد و خشک گفته اند * افعال و خواص آن جهت دارو جوشش دهان و سر و وضیق النفس و جمیات و تقویت اعضا و تصفیه خون فاسد و صفرا و نسکین عطش و دفع د مامیل و جلد ام نافع

* دیقبر و چس * یکسر دال و سکون باء مینا تختانیه و ضم فا و راء مهمله و سکون را و و کسر جیم و سین مهمله و بضم جیم نیز آمده لغت یونانی است بمعنی مضاعف الا حراق و دیقبر و جاس و دیقبر جاس نیز نامند * ماهیت آن سه نوع است یکی معدنی است که از جزیره قبرس از چاه میرون می آورند و با قتاب خشک نموده میسوزانند و این نوعی از طین است که بعد خشک شدن مانند حجر صلب میگرد و نوعی دیگر دردی و خاک مس است که بعد کد اختن در بونه میماند و آن در طعم و قی مائل مس است و نوعی دیگر مرقششای سوخته است و این را بیونانی لوریطس نامند و در تون حمام تا چند روز آنرا مانند آهک میسوزانند و چون سرخ گشت بر می آورند و رنگ این سفید مانند نقره است و بعضی از سکر برده مس از معدن بر آورده میسازند و بهترین آن صنف اول آنست که در آن طعم زنجار باشد و زبان را بسیار منقبض و خفک کرد اند و بعد از آن در خوبی نوع دوم است و هر دو مستعمل اند * طبیعت آن کرم و خشک و بسیار مجفف و نوعی ثانی مرکب از حرارت ناریه مهمله و ارضیه تا بغه * افعال و خواص آن نفوخ آن در حلق جهت انتهای خناق و ذرور

آن جهت جراحات خمیده و قلاع و جوشش دهان و التهام زخمها و لهاث منقطع و حبس خون آن بشرط کرا رطل و یک سئور
جهت قروح خانه و دبر و خوردن گوشت زائده و نرم و یا ز یک کردن موی غلیظ و با موم روغن جهت تحلیل و برف و خشک
کردن قروح سو و چون با سرکه بسایند و بر بدن بمالند جهت رفع حکله نافع و خوردن آن مہلک است

* ن یک برن یک * بکسر دال و سکون یاء مثناة تحتانیہ و کاف و فتح و باء و جلد و سکون راء و سکون و کسر دال و سکون و سکون
یاء مثناة تحتانیہ و کاف اسم فارسی است و بشیرازی مرکب موش عملی نامند * ما هیئت آن چیزی است مصلوح از زرع
و زنجار و آملک و زیتون است که مجموع را سائیده در دود یک مضاعف یعنی یکی بود دیگری بعمل میآورند و گفته اند از تراکیب
الطیای فارس است و شیخ دارد انطاکی گفته از تراکیب نجاشه است که از برای خلطای عجا سبب ساخته اند * طبیعت آن
بسیار خا ر حاد یا بس اکال است * افعال و خواص آن در وران جهت اکله دهان و هر عضو که باشد بزودی باصلاح
میان آورد و بدستور ناصو و قروح ساعیه فاسده را و لحم زائده را بخورد و قطع خون جراحات و تحفیف رطوبات از هر عضو
مینماید و طلای آن با عسل جهت قلع آثار و دانه بواسیر مؤثر و از خوردن آن حالتی شبیه از خوردن اسفیداج و زرع و
زاج عارض میگردد علاج این نیز مانند علاج آنها است و نسخ آن در قرآن بادین مند کور شد و میشود ان شاء الله تعالی
* ی یئس قوس * بکسر دال و سکون یاء مثناة تحتانیہ و کسر نون و فتح سین و همزه و الف و ضم قاف و سکون و او و وین
و همزه لغت یونانی است بمعنی دائم العطش و آنرا خس الکلب و جرامغه نیز و مشط الراعی و بشیرازی طومک نامند
* ما هیئت آن نوعی از خار است و ساق آن بلند و خارناک و برک آن محیط بر ساق آن و شبیه به برک کاهو و بر سر
هر بندی از ساق آن و برک دراز خاردار و مغرب و در بیرون و درون برک آن برآمدگیها مانند حباب و خاردار
و طرف برک متصل بساق مجوف و عمیق که آب باران در آن جمع میشود و بر هر شعبه که از شاخ آن رشته چیزی شبیه بسو
خارخار پشت و خاردار و بعد از خشکی سفید میگردد و چون بشکافند در جوف آن کرهای ریزه سفید شفاف میباشد و قوت
آن مدتها باقی میماند * طبیعت آن در درم کرم و خشک * افعال و خواص آن مجفف و با قوت تر یا قیہ و جالی
آشامیدن تقیع مجلول آن در آب سه روز متوالی جهت تحلیل سپرز و خلط غلیظ و تفتیح سد و رفع لزجیات و بختنه آن مقوی
قصه رگه و محلل خنثی و مد ربول و مخرج کرم معده و ضما د آن جهت ثلایل و قروح شهیدیه سرو ضما د بختنه آن جهت بحس
کردن عضو بحدیکه احساس الم بر بدن و سوختن نکند مستعمل و طلای مطبوخ بهیچ آن با شراب جهت شقاق مقعد و
ونوا صبر و تصفید سر آن بجای ثمر آن بعد از ریختن بر موضع کزله افعی و غیر آن جهت رفع سمیت آن نافع و چون قدری
از سر آن را در لته بسته در شیر حل کنند تا تمام آن حل گردد و از آن قدری در شیر دیگر برزند با عسل نیکوئی انجامد آن میگردد
و چون کرمهای جوف ثمر آن را در پوست حیوانی بسته برگردان و یا بر بازو بندند جهت رفع تب ربع مؤثر دانسته اند مضر
کرده مصلح آن صمغ عربی مقدار شربت آن ناسه درم است

* ن یود آر * بکسر دال و سکون یاء مثناة تحتانیہ و وا و فتح دال و الف و راء و همزات اسم فارسی است و عبری شجرة
البق و شجرة الجن نامند و شاید اسمی مرکب از هندی و فارسی باشد زیرا که دیوبندی شی بزرگ عظیم زانامند چه درخت
آن بسیار عظیم و بلند میباشد و در افغانی چوب است و آنرا بهندی چیر نامند و در ایران نیز * ما هیئت آن
درختی است بسیار عظیم و بلند و در است تا پنجاه و شصت ذرع و زیاده هم و نصاری و جهازرانان برای دول جهازات و غرابها

وگشتی های بزرگ بقیعت اهل آنرا میخورند و دول چهار تا عبارت از چوب راست بلند است که در وسط کشتی برای
آویختن بادبان نصب میکنند و چوب آن بسیار تند بود و طعم و رائحه روغن آن قریب برائحه بارزد است اغلب که بارزد
روغن ازین باشد و باد ریختنی قریب بدین و بزرگ آن اندک و عریض طولانی نازک بی تشریف بقدر بزرگ ساذج و کوچکتر
از آن و مثبت آن اکثر سواحل دریای و ملک فرنگ و از همه الجادرین کاله آمده با فراطشده و در هند وستان و شاید در کهن
هم باشد * طبیعت آن گرم و خشک در سوم و لبن آن که دهن آنست در چهارم گرم و در سوم خشک * افعال و خواص
آن رادع و محلل قوی و آرام بارده و مسکن اوجاع و الم کزیدن هوام بارده و بهق ضما و آشامیدن سائیده خشک
آن جهت فالج و لقوه و استرخا و سکنه و صرع و اکثر امراض بارده و دماغیه و عضمانیه و ریزانیدن سنگ کرده و مثانه و رفع
اسهال بلغمی و نواق ریجی و تحلیل ریح و نفخ شکم و دفع حمیات بلغمیه و بلغم فاسد و جلوس در طبیعت آن جهت قروح
مفعل و نافع مضرره مصلح آن کثیرا و صمغ عربی و روغن بادام شیرین مقدار شربت آن تا یک گرم است تصاد آن جهت
تحلیل خنا زیرا که اکثر او را آرام بارده نافع است

* باب نهم در بیان ادویه که حرف اول آنها ذال معجمه است *

* فصل اول الذال مع الالف *

* ذائقنی الا * می کنند را ننی * بفتح ذال معجمه و الالف و کسر قاف و نون و یا آخر حروف لغت یونانی است بمعنی غار
الاسکندرانی * ماهیت آن کیهی است بزرگ آن قریب بدین رخت غار جیلی و شبیه بزرگ مورد و از آن بزرگتر و سفید
طولانی و شاخهای آن بقدر شیری و از ساق مابین بزرگ آن ثمر میرود بقدر نخودی و سبز مدور و بیخ آن خوشبو و شبیه
بعود و تند طعم و مثبت آن کوهستانها * طبیعت آن در دوم گرم و خشک * افعال و خواص آن آشامیدن بیخ
آن بقدر رشش درم با علا که نوعی از شراب است جهت ادرار نمودن بول و حیض و اخراج مشیمه و رفع تقطیر البول و حبس
آن نافع مقل او شربت از بیخ و ثمر آن تاد و مثقال است

* ذائقنی ویداس * بکسر زاء و سکون باء مثناة تحتانیه و ذال و الالف و سین مهمله و ذائقنی اس بفتح ذال و الالف و کسر قاف
و ضم نون و سکون و ا و و کسر باء مثناة تحتانیه و فتح دال مهمله و الالف و سین مهمله نیز آمده لغت یونانی است بمعنی شبیه بغار
* ماهیت آن قسمی از مازریون عربی و ورق است و بخرابی مازر و در شام بقله نامند ساق آن بقدر ذری و شاخهای آن
بسیار و باریک و در نصف اعلا آن میرود و پوست شاخهای آن قوی و لزج و چون بچشد زبان را بگزد و کل آن سفید و ثمر آن
بقدر رعیل سیاه میگرد و دانه آن کوچکتر از حب الغار مثبت آن مغرب زمین و ارض شام خصوص کوه لبنان * طبیعت آن
در آخر سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن حاد و مفتح و محلل آشامیدن و مثقال از بزرگ آن مسهل قوی بلغم
و اخلاط غلیظه و مقوی و مد رحیض و مد هتور آشامیدن پنج حبه از دانه آن و خائیدن آن جالب بلغم است از دهان و
حصول آن مد رحیض و مد هتور شربت آن و آشامیدن آن مجوز نیست زیرا که مقطع و محرق خلط و معطش است و مصلح
آن نهشته و کثیرا مقل از شربت از بزرگ آن ناسه قیر اطرا و بیخ و ثمر آن تاد و مثقال است

* فصل اول الذال مع الباء الموحدة *

* ذبا * بضم ذال معجمه و فتح باء موحده و الالف و یا بغار سی مکس و بترکی شین و بهندی مکھی نامند * ماهیت آن

ذائقنی الاسکندرانی

ذائقنی ویداس

ذبا

از جمله مشروبات الارض رنگون از فضلات میباشد و در اول نگون سفید رنگ میباشد و گستر از یک هفته در بر میآورد و بزرگ
 و کوچک میباشد بزرگ را خمر مکس نامند و الوان میباشد سیاه و زرد و بهترین همه سیاه آن را بعد از آن از رقیق
 بدترین همه زرد و آن خالی از سمی نیست * طبیعت آن در اول کرم و تر * افعال و خواص آن محل را جذب
 و متفوع و مفعول و آشامیدن آن با شراب جهت عسر و لاد ت مجرب دانسته اند و چون مکس بزرگ را بکینند و سر آنرا
 انداخته بر شعیر چشم بمالند و بدان مد اومت نمایند زائل گردد اند و مجرب و بد ستور چون بر موضع زبور کز بد * بمالند
 بقوت وجع آنرا تسکین و سمیت آنرا جذب نماید و ضیاع نوع بزرگ و یا کوچک آن باز در بیضه مرغ که نرم نمایند جهت
 تسکین درد چشم و تحلیل کوشش زائل آن مادام که صلب نگشته باشد و مد اومت مالیدن آن بشدت بر داء الثعلب مجرب
 و بیهشایی جهت تحلیل ورم چشم و همان بن * حمل گوید که خوردن بخته و خام آنرا منود جهت تقویت باصره و منع جمیع
 آفات چشم مجرب میدانند و کند آشتن سرمکس سبز در تحلیل با عت نعوظ قوی است و نضله مکس را چون با آب و غسل
 بموشند جهت از آله مغص و قولنج و خناق مجرب یافته اند و بعد از دی نوشته که حکایت کردند جماعه از موام و زنان که
 تجربه نموده اند آنها نضله آنرا که بر بسمان شبها می نشینند جهت از آله بهق و برص چون بنا شامند بعد از برهیز از چیز
 های ناموافق و در آفتاب نشینند و موضع برص را بمکشوف نمایند تا آله کف زائل گردد اند و فعل آن مانند آریلال است و
 چون نضله آنرا با قراقرط و شکر سرخ همزج نموده شبها ستا زنی و بردارند اطلاق طبیعت آورد و روغن آن که مکرر مکس
 را در روغن کنجد اندازند و برورش نمایند در آفتاب و هر مرتبه صاف نمایند جهت رو بانیدن موی مجرب است و بوی
 پیاز عنصل کشنده اقسام مکس بود و بد ستور از بوی کافور و روغن زیتون و زرنیج و چون از زرنیج و کندش صورت مکسی
 سازند و در جانی که مکس بسیار باشد کف ازند مکس از آن موضع بگریزد *

نیل * بفتح ذال و سکون با * موح * و لام بلغت رومی سیل و بان و بقا رسی و بهندی نیز کچکر * نامند * ما * هیئت آن
 پوست سلخه * یعنی سنگ پشت هندی است و گویند استخوان آن نسبت بغایت سیاه و بعضی اجزای آن مایل بزردی و براق
 و صلب و از آن دسته کارد و قلم تراش و پازان و قلند ان و غیرها میسازند و ابلق زرد و سیاه مایل بسرخ میباشد و شتید
 شد * که آنرا بنحو خاص طبع میدهند نرم مانند خمیر میگردانند پس از آن بهر شکل آنچه میخواهند میسازند * طبیعت آن
 مردوخشک * افعال و خواص آن خالی و بغایت قابض آشامیدن محکوک آن مسقطه اند * بر اسیر و با غسل جهت
 التهام قصبه رتبه و نفث المده و تب ربع و ضماد آن جهت اورام و سرطان و خنازیر را سقط دانه بوا میر و طلای سوخته آن
 با سفید ی تخم مرغ جهت شقاق کعب و شقاق رحم که از ولادت بهم رسد و شقاق و خروج آن نافع و فر زجه آن مانع سیلان
 رحم و مسقط جنین و جهت تسهیل ولادت مفید مضر جگر مصلح آن سیب مقدر شراب آن قاذور هم بد آن استخوان
 قشقل و گفته اند چون از آن شانه سازند و موی را بن آن شانه کنند با لخواصیت جهت رفع نخال * بن موی و تولد قمل و ریختن
 موی موثر است و نیز گفته اند چون آنرا با چوب صلیبی که آدمی را در آن از حلق کشیده باشند و قدری از خاک کبر
 مقبول بخور کنند در منع سحر و فتنه مجرب دانسته اند و بد ستور جهت اصلاح متباغضین موثر است

* فصل الدال مع الرا * *

نار ازین * بفتح ذال معجمه رد و راء مبهله و الف در وسط و اول مفتوح و حوم مکس و سکون یاء مثناه تحتانی و حاء

مهرک و لاکنک و بدیلمی دارس و با صدهای قسمی از سن نامند * **ماهیمت** آن حیوانی است و دویو ع میباشند
 بزرگ و کوچک بزرگ آن بقل در اجور و کوچک آن از مکس بزرگتر و بطن و دین و بوزن بافت تازه میباشند و در آنها نگون میباشد
 بهرین آن بزرگ طریقی آنست که در آنم نگون بایند و زرد هائل بسیاری و سرخی و با خطوط زرد که بعرض در آن باشد
 و آنچه سبز و سرخ زرد و منقط بسیاری باشد و چون و سایر اقسام آن غیر مستعمل و چون آدمی را بگزید بی اختیار را زبولی
 جاری شود * **طبیعت** آن در آخر سوم کرم و در دوم خشک و در سوم نیز گفته اند * **افعال** و خواص آن بسیارند
 و متعین و مفرح دلت و از سوم قتاله و مقطع و مفتوح و آشامیدن محرق آن رافع سوز و مفتحت حمله و مدبول و حبص
 و نیز آشامیدن محرق آن با مرق گوشت کا و با روغن زیتون جهت رفع خوف سک و یوانه کزیکه بهترین ادویه است
 و کوبیده قطعههای خون منجمد بایول شارب آن دفع میگرد و دعوام را عقیده آنست که سگهای بسیار که چک در جوف
 صاحب آن میکنند میگرد و این دوا آنهارا باد را دفع میکند و در اخراج سنگ کرده و مثانه نیز مؤثر است و دستور
 اجرای آن در مصلحه ذکر یافت و اگر در یارچه پنچیده بخار سرکه جوشان بدن را نماند تا بمیرد حکم احراق دارد و با عصب
 تلطیف آن میشود و استعمال آن مجوز و استحاله آن جهت ناخن و ضداد آن با سرکه جهت داء الثعلب و بهق و برص ناخن
 و تحلیل اورام بلغمیه و با قیروطی جهت قلع ناخن فایده و رویانیدن ناخن و با سرکه جهت جرب و نقشر جلد و بهق
 و برص و قز و کزیدن عقرب و دفع ثآلیل و قمل و بقایای جد روی و امش و چون دسین و باهای آنرا انداخته در سایه خشک
 نمایند و در روغن بنفشه بسایند پس در روغن زیتون بجوشانند تا غلیظ شود قطور آن جهت ثقل سامعه و درد گوش و طلایه
 آن جهت رویانیدن موی ابرو و داء الثعلب بعد تفریح مفید و باید که چشم را محفوظ دارند که در آن داخل نشود و چون
 نوع سیاه منقط سرخ آنرا گرفته در روغن اندازند و مدت شش ماه در آفتاب کنند جهت قلع فوطه که مقدمه کپایی
 است مؤثر هر چند مزمن شده باشد و طلای محرق آن با خردل جهت انبات شعرو با قیروطی جهت بیاض اطراف مقعر آن
 شربت آن یک عدد سوهان آن و گفته اند سه طسوج و زیاد که کشنده است بدرد و تفریح مشابه و مغص و بول اللکم و احتباس
 آن و غشی و حسی حاد و اختلاط و درم قضیب و نواحي آن و التهاب و حرقت دمان و معالجه آن قی فرمودن بماء
 الشبث مطبوخ و روغن کا و آب کرم مزوج بر روغن کنجد و احتقان بکشک ماء الشعیر مطبوخ با روغن کل و روغن تخم
 کتان و آشامیدن شیر کا و تازه و شیره و آب گوشتهای چرب و آشامیدن آب برک خورده تازه با کوره وادمان بارده
 و فالوده های لبنه و چکانیدن روغن کل و سفید بیضه مرغ در احوال و گفته اند پروپا های آن تریاق آنست و بعضی بالعکس
 گفته اند و همه بی اصل است

* **نر** * بضم ذال معجمه و فتح راء مهمله و تا جا و رس فندی است و بهندی جوار نامند * **ماهیمت** آن حیوانی است
 سفید و شیرین از عسل بزرگتر و در خوشه بزرگی پرازدانه و نباتات آن بقل و کفایت و کمتر و زیاد ه بران و شمشیر و بیشکر
 و نبات خند روس و بهترین آن سفید بزرگ دانه سنگین شیرین آنست * **طبیعت** آن سرد و خشک * **افعال** و خواص آن
 قوی الغل و غلیظ تر از دهن و میخفت و حایس اسهال و در جمیع افعال مانده خند روس است مصلح و ملطف آن روغنهای
 شیرینیه و ضداد آن مبر و در معده و رافع و همچنین جمیع اجزای گیاه آن

* **نرق** * ابوحنبله گوید بلغت تازی نهائی را گویند که شبیه بگل نا ویرس نباتات آن غلافی که تخم آن در آن باشد و در

در دوازده آنرا بخورند و چون خشک گردد بخورند و بیخ آن بشکل بیاز و رنگ آن سیاه و چون پوست سیاه آنرا حل کنند مغز آن سفید مانند بیاز باشد و طعم آن شیرین و بر آب و بعضی آنرا حنظل و قاقا گفته اند

* فصل فی الدال مع النون *

* ذنب الخیل * بفتح ذال معجمه و نون و باء موحد و وال و لام و فتح خا و سکون یا ع مثناة تحتانیة و لام و در شام مشهور
 بذنب الغرس است * ماهیت آن در نوع میباشد بگونه نباتی است که در قرب آبها و خندقها بسما و میروید و شاخهای
 آن مجوف و بسیار و مائل بسرخ و با خشونت و پر کوه و کوههای آن بهم متصل و برک آن باریک شبیه بدم اسب و برک
 آن در و بر اشجار و چار و خود میچید و تا بالای درخت میروید و از آن آویخته میشود شبیه بدم اسب و بیخ آن خشبی صلب و به
 کل و ثمر میباشد و بعضی گویند کل آن مابین سفیدی و کبودی و قوت آن مدتها باقی میماند و نوع دیگر آنکه اطراف آن کوتاه
 تر از اطراف نوع اول و از آن سفید تر و با حنیفه گفته لحيه التیس است و در زمین عرب بسیار و عصاره آن در معدن آن
 منجمد و خشک نشود تا آنرا بر زمین دیگر نقل نکنند و در کتاب حبشایش آورده که آنرا کرفس کومی نامند * طبیعت آن
 در اول درم سرد و در آخر آن خشک * افعال و خواص آن قابض و لی لذع و قاطع نزف الدم و نفث الدم زنان و جهت
 سرفه مزمن و امراض سینه و عسر النفس حار و استسقا و ورم حار جگر و اقسام اسهالات حار و منکمی که تب نباشد و قرحه
 امعاء و جراحات مثانه و کثرت شرب آن جهت التیام فتق و التیام روده مقطوع مؤثر شرابا و حنقه و ضما د آن جهت التیام
 جراحات عظیمه و عصب مقطوع و قلیله امعاء و ورم مقعد و اورام حار و اعضاء و معوط عصاره آن جهت رفع رعاف نافع مقدار
 شربت آن یک زم و مولد سودا مصلح آن شکر و روغن بادام بدل آن الجبار و صاحب اختیار گفته که نوعی از لحيه التیس
 است و بسیار استعمال آن موثری اعصاب و مصلح آن بنفشه و ضما د نوع درم آن با سر که جهت جراحات خبیثه و اورام
 مقعد و کبد و استسقا مفید است

* ذنب الخروف * بفتح خاء معجمه و ضم را و سکون وا و و ف * ماهیت آن گیاهی است بیخ آن باریک و شاخهای آن
 سفید و مجوف و برک آن از هم دور شبیه بمرک راس و کل آن زرد شبیه بکل رشاد بری و تخم آن باریک و طعم جمیع اجزای
 آن مائل بتلخی و تند و با آنکه کثرت و در شام خصوصاً بابت المقدس کثیر الوجود * طبیعت آن در آخر درم گرم
 و در سوم خشک و گفته اند در آخر درم گرم و خشک است و بارطوبت فصلیه * افعال و خواص آن آشامیدن آن مسکن
 مغص و محلل ریاخ و قاطع خون و رافع سهر زود افیع اذیت کزیده کلب و بدستور ضما د آن بر موضع کزیده آن و بطور عصاره
 بر کس آن و بدستور ضما د سائید و آن جهت رفع بهاض چشم مجرب دانسته اند

* ذنب السبع * بفتح سین مضملة و ضم باء موحد و عین مضملة * ماهیت آن گیاهی است ساق آن بقدر و ذرع و اسفل
 آن مثلث و عالی آن مستند بر خارهای نرم از هم دور و برک آن شبیه بمرک کار زبان و مزغب و از آن کوچکتر و مائل
 بسفیدی و اطراف آن خاردار و در سرهای آن چیزی مستند بر مزغب و بنفش رنک و جمعی در وسط آن رشته مانند پشم
 و قوت آن تاسه سال باقی میماند * طبیعت آن در اول گرم و در دوم خشک و بارطوبت ازجه و قوت قابضه و بعضی سرد
 دانسته اند * افعال و خواص آن جهت رفع ارام بیعدیل و جهت التیام جراحات و تسکین درد مداصل و چون
 بیخ تازه آنرا بخراشد و بر طریقه آنرا بر آید بر عضو مولم بمالند تسکین دهد در حال و بیخ آن جهت استخوان

شکسته شرابا بقی ریخته قال و صماد آن نیز نافع و طلای عصاره آن جهت امتر خای اجفان و تعلیق آن جهت نسکین
در د اعضاء مفید اما در مصلح آن حسب الغلبه مقل ارش است

* ذنب العقرب * بدخ عن مہملہ و سکون فاف و فتح راء مہملہ و باء موحده * مہمیت آن نزد جالبین صامریوما
است و بعضی گویند که کما می است شبیه بد لباله عقرب و زرد رنگ و نبات آن کم و برک آن ریزه و منبت آن بلاد سردسیر
* طبیعت آن در دم گرم و خشک * افعال و خواص آن جهت سم عقرب و ماثر موم بارده حیوانی و غیر حیوانی نافع
* ذنب القحط * با ملاح اهل شام کما می است برک آن شبیه ببرک بلوط و کل آن زرد و بیخ آن شبیه بشلفم و طاهر آن
ہیاء و باطن آن بر نک خون و معروف نزد یونانیان بخور و عوالبی است و آن ام حیوانی است * افعال و خواص آن
صماد آن با سر که جهت کزیدن تین بخوری نافع است

* ذنب الفار * لسان الحمل است از جهت مشابہت خوشت آن بد لباله موش
* فصل الذال مع الہاء *

* ذنب * بفتح ذال معجمه و باء موحده و عربی عقیان و عجمی نیز و فارسی زرو و طلا و ترکی التون و قزل و یندی سونا
و کچن نیز نامند * مہمیت آن اشرف فلزاتی است کہ در معدن از زیق و کبریت معتدل صافی بکون می یابد * طبیعت
آن معتدل مائل بکرمی و بارطوبت غریزی * افعال و خواص آن ملطف و مغرغ و مقوی قلب و دماغ و حرارت
غریزی و فکر و فهم و انیز کرد اند و جهت امراض قلب و دماغ و کبد و معد و مزاره و طحان و کبد و مثانه و باء و امراض
مفرای و سوداوی مانند خفقان و وسواس و تروخش و وہم و غم و حزن و جنون و دوار و صرع و ضعف معد و کبد و برقان
و سہر و انواع بواسیر و ضعف کرده و مثانه و باء نافع و بدن را فربه سازد و جهت جنام بتهائی و یا باد و بیه مناسبه مانند
بسفایج و کماذریوس و محلول سخاله آن بامروارید کہ در آب اترج حل کرده باشند جهت اکثر امراض مذکور و زخیر
و اسهال دموی و جنام مجرب دانسته اند و محلول طلا با نوشاد جهت اخراج هم مجرب و ماخون میل سرمه از آن جهت
تقویت بصر و منع رمد و اکحال آن جهت غلظت اجفان و بیاض و غشا و و کمنه و انباشتن آن در ثقبه غرب جهت رفع آن
مجرب و سہر آن جهت درد دندان و امساک آن درد مان جهت رفع اخیری یعنی بد بوئی دهان و ذرور آن جهت رفع
اکله و آشا میدان آب طلا تاب جهت تقویت حرارت غریزی و قلب و معد و رفع اسهال نافع و طلای محلول آن جهت فالج
و تحامیل اورام و داء الثعالب و داء الحية و عرق النساء و بقرص و بد ستور و روغن آن اقوی است جهت تقویت کبد و اکثر
امراض و انکشتی آن جهت داخس و ام الصبیان و مفاصل و تعلیق خالص آن بر کردن اطفال جهت رفع فزع ایشان مجرب
دانسته اند و بشام و این خاصیت را مخصوص بد آنہ حجری آن کہ بقدر دانه خرد لی در نهایت صلابت میباشد و در معدن
طلا نگون میباشد دانسته و لعب بطلا و بدین آن مورث سرور و رفع هموم و تقویت دل و ضحك است و چون کوش را با سوزن طلا
سوزان کنند هیچ وقت التیام پدید نرود و گویند مضر مثانه و آلات بول است مصلح آن غسل و مشک و حب الاس و شاه بلوط
و اکثر را اعتقاد آنکہ اصلا ضرری ندارد و چون طلا را سحق نمایند بنہجی کہ از غیر آن هیچ جسمی داخل آن نکرده خصوصاً
ادویه سبیه و تنارل نمایند باعث حفظ صحت و طول عمر و دفع جمیع امراض سرداوی است و درین امور چیزی برابر آن نیست
مقل ارشیت آن از یک قیرا طناد و تیرا ط و یک کنگ است و چون اطفال را در ظرف طلا شیر و طعام و شراب و دار و دهن زرد

بسیخ ایند و بویه و قوی القلب و دلیر و شجاع و از ام الصمیان اینم کردند و اگر زنگ زرد در پای بازیند در شکا و دلیرتر
کرد و چون از این بشکل هلیله ساختند در خواب و بیداری صاحب تو خوش مزمن خفقان و خیالات مرده ای در دمان
نکاهد اردرف جمع اعلال او میکرد

* فصل الدال مع الباء *

* ذئب * بکسر ذال معجمه سکون همزه و باء موحده بفارسی کرک و بترکی خورد و بیهندی هند آرویه و به بلغتی يك و بلغتی
دیگر بهل آری هر سه نیز نامند * ما هیت این حیوانی است معروف جری النفع دلب انهای آن متخلل یعنی بعضی در بعضی
مینشیند * طبیعت آن در سوم کرم و خشک * افعال و خواص آن کبد آن جهت امراض کبد بغایت نافع چون بسایند
و مقدار یک آنک آذرا با آب اگر حوی باشد و اگر نباشد با شراب بپاشند جهت استسقا و تپهای بارده و با سکنجبین جهت
یرقان و با آب کر فس جهت سر ز نافع و غاف مقوی افعال آنست و مقدار شربت آن یک آنک و زهره آن بمقدار یک آنک
با عمل و با طلا جهت تب ربع کهنه مزمن و قولنج و احتسقا و مقدار یک آنک بخود آن با مطبوخ حمص جهت تقویت باه بی نظیر و
بد ستور طلای آن درین باب و جهت رفع تشنج و صرع و کزاز و تشنج عصب خصوصا که از سردی باشد اکلا و طلا و سحر ط آن
جهت نزلات عظیمه و با آب چغندر جهت رفع حموت چشم در همان ساعت و با سکنجبین جهت صرع و احتیال آن جهت
تیرگی چشم و نزول آب و غشاد و بکروز و ضما د آن با ورس جهت بهق و برص و با دویه مناسبه جهت تقشیر جلد و داء الثعلب
و درد مفاصل و کوبند چون زهره آنرا طویخ کرده مجامعت نمایند بکری بران زن قادر نکرد و حمل آن مانع
آبستنی و نبش خشک کرده آن بمقدار یک آنک با شیر تازه و دوشیده جهت تب ربع و امراض شش بغایت مفید و به آن
جهت داء الثعلب و داء الحیمه و ورم مزمن و دماغ آن بمقدار یک آنک با شیر تازه و دوشیده جهت منع صرع و طلای
کد اخته آن در آب سداب و روغن زیت بریدن جهت همه اعلال ظاهری و باطنی حادث از سردی مفید و بخور و موی
آن سبب کوبختن هوام و طلای محلول آن در نوشادر جهت تحلیل اوزام و کبد آن رنجهای جکورا مدید و ضما د استخوان
هاق محرق آن که با ذکر آن موخته باشد جهت بوا میر و این زهر در خواص آورده که کرک کیمیا خورد مکرر و قتی که رنجور
کردد مانند سگ و گربه و همه حیوانات قضیب شان از عضله و عصب است بغیر روپا و ذکر کرک که استخوان است بالای آن
عروق و رباطات پیچیده در پوست کشیده و چون دم آنرا در چراگاه کاه و بیا و یزدن مدام که آن آویخته باشد هر چند که کار
کر شده باشد اصلا در آن داخل نکرد و بول و خون آن قاطع حمل زنان شربا و حمو لا چون خصیه آنرا بریان کنند و بخورند
قوت باه بیفزاید و چون خصیه را است آنرا بکوبند و با زیت بریان کنند و بصری آلوده زن بخورد بر دارد شهورت اوزائل
کرد دوار سطور فرموده که یکم ثقال از خشک آن با آب تریزک جهت درد سینه و پهلو و با صعتر جهت درد تهیگاه بسیار
نافع و اگر زن ببول آن بول کند مکرر آبتن نکرد و زبل یعنی سرکین آن بسیار کرم و مجلل قوی و بهترین آن آنست که
کرک استخوان خورده باشد و علامت آن بسیاری سفیدی آنست که با خشونت باشد آشا میدان یکم ثقال آن با آب کرم
و با شراب مفید و بد ستور با قلقل و نمک جهت قولنج هر ربع الاثر حتی تعلیق آن بر روان صاحب قولنج خصوصا بر بهمانی که از
پشم کوسندنی که آنرا کرک دریده باشد و اگر بعضی پشم در پوست ایل بندند نیز همین اثر دارد و اگر پوست پسته بجای
مغز آن گذارند و سر آنرا بسته و برای آن کوشه قرار دهند و بر شکم بپاریزند نیز نافع است و اگر دانه بویه از نقره که د و کوشه
داشته باشد مقدار با قلائی از آن کنند و بپاریزند نیز مؤثر است و بد ستور پیچیده آن در پوست بزی که کرک آنرا دریده

باشد بر خا صا حب قولنج و غیره آن با عمل جهت خنای بلغمی و یک هنر در در خشک استخوان خوردن و خوردن
آن با صفت جمعیت موش در آن موضع و تعلیق کعب آن بر زانو جهت رفع وجع رنجی آن و زخمات حرکات و بازماندن
از رفتن بسیار و گوشتی چون سر آنرا در خوابگاه کوسفتن آن دهن کنند کوسفتن آن از خوف هلاک شوند در صورتیکه از تنفر و کرم
از آن محل کزیری نداشته باشند و چون در بروج کموتران گذارند مار و سایر موذیات داخل آن نکردند و چون در ممر سیلاب
دفن کنند دیگر سیل از آن ممر جاری نکردد و چون صدق نامه زان را بر پوست کوسفتن یک کرک گرفته باشد بنویسند
هرگز مابین زن و شوهر اوالفت نماید و چون دند آن پیش آن را در پوست پیچیده در مندرلی دفن کنند با صفت تفرقه
اهل منزل گردد و در پوست آن خوابیدن قولنج را از اهل کند و گوشت تا کرک دیوانه نشود کوشش آدمی نمخورد و چون
بوی خون شود و با آدمی خون آلوده باشد و بوی او را شود نکند او را تا نکرده هر چند آن آدمی قوی و زور آورو سلاح
بسیار پوشیده باشد

باب دهم در بیان ادویه که حرف اول آنها را ص همله است

در بیانج * بفتح را و الف و کسر تاء مثناة فوقا نیه و فتح یاء مثناة تحتا نیه و الف و فتح نون و جیم و را تینج و ریتانج
در خیمه در شیشه نیز نامند * صا هیمت آن صمغ صندوبی است و سه نوع میباشد یکی آنکه شابل باشد و منجمد نگردد و آنرا زیت
و طب و نوع دوم آنکه منجمد باشد یعنی مالیدن صمغ دیگر بعد بر آمدن از تنه درخت خود بخود بدو ن طبع منجمد و منعقد
گردد و سوم آنکه با تش آنرا طبع دهند تا منجمد و منعقد گردد و این را قلعونیا و بشیرازی و یکباری نامند و بهترین را تیانج
آنست که رنگ آن سفید مایل بر زردی باشد و بوی صندوبرازان آید * طبیعت آن در آخر سوزم گرم و خشک و بعضی در
چهارم گفته اند و عیسای در سوزم گرم و در اول خشک گفته و نوع آنش دیدن آن کرم ترا از آنش یادید * افعال
و خواص آن آشامیدن نیم مثقال آن با زرد تخم مرغ که نیم بخته باشد و همچنین با آب طبعی سوس کنند جهت سرفه
مزمین و در بوجرا حشر رطبه شش و موضع آن جهت سرفه و طوی و جنب و فصل دماغی و کشیدن آن مانند آنها کوروزا و
یک نفع روزی در دود نفع در زسوم سه نفع جهت سرفه و زرد و قرصه شش عجیب الاثر و چون خرقه را بد آن آلوده و
بآفتاب خشک کرده صاحب زکام بارد و حمی ربع دود آنرا بگیرد در ساعت تسکین یابد و ضماد آن جهت التیام جراحت
و از آنکه حکم و جرب و خشونت جلد و با کثرت جهت لثق رکها و نوا صیر و با تخم کنان با سویه جهت رفع قایل آوینده در
مقصد که اطباء از علاج آن بازمانده باشند و جهت شقاق قد مین و بواسیر مجرب و جهت کجی ناخن موثر و چون یکجز و از آن
و از هر یک زرینج مرغ و سرکین ارب و بیه بز نصف جز و اجزا سوده و بر آتش که اخته اقراص سازند هر قریبی نیم مثقال
و عند الحاجة یکقرص را بخور کنند یا تش ملایم و دود آنرا با نمویه بکهرن هر روز سه مرتبه عجیب النفع است برای سرفه و قرصه
و نه و چون یک جزو آنرا بر آتش که اخته بوزن آن تخم کنان و نصف وزن آن سهیل آب قلعی در آن انداخته از آتش فرود آورند
و صوفی قوی است برای التیام جراحت تازه و نفعه که نه و اند مال آنها و نوع مطبوخ آن در صلاح موی در در موثر و رانج
و باندن که کوشش است در این صلب و میوه او رام است در این نرم و چون آنرا با نصف آن رهج و فلفل بار و من با دام
طبع دهند و مانند مرهم سازند جهت اسقاط دانه بواسیر مجرب ولیکن با الهم بسیار و لدارک آن بمالیدن سهیل و تخم مرغ و سهیل آب
و بخوردن شربت تازه و شیشه نماید مصلح آن موم و روغن یا آب می العالم دلیل آن علك الهظم و کوبیدن بدل آن زیت کوبیده است

* رازنی * بفتح راء مهمله و الف و کسر زای معجمه و قاف و با کو بین نوعی از سنبل است و کل رای بهل را نیز نامند و این اقرب بصواب است

* رازیانه * بفتح راء مهمله و الف و کسر زای معجمه و فتح یای مشاء تثنیه و الف و فتح نون و جیم معرب رازیانه فارسی است و نیز به فارسی بادیان و درومی شمار و بهندی سونف بفتح سین مهمله و دالان بزرگ نیز نامند * ماهیت آن بزرگ است معروف و در نوع میباشد بستانی و بری بستانی را مارثون و بری را اقوما رثون گویند بهترین آن بستانی آنست طبیعت بستانی آن در اول سوم کرم و در آخر اول خشک و بقراط کرم در دوم و خشک در اول دانسته و تخم آن کرم ترازی درک آن و بر آن قویتر از ماثر اجزای آن * افعال و خواص مجموع آن مفتوح سد و مجاری سینه و کبد و طحال و کرده و مثانه و مسکن اوجاع آنها که از برودت باشد و مقوی با صره و معدة و محلل ریا ح و اخلاط غلیظه و مواد شیر و زیاد کننده آن خصوصاً تازه آن مدد بول و حیض و ثریاق موم حیوانی و محقق قوی و با قوت قابضه و آشامیدن طبع تخم آن جهت خفکان و غشی با کل کا و زبان مجرب و با پرسیا و شان و انجیر جهت سرفه و زهر و عسر نفس و با ادویه مناسبه و بتنهائی نیز جهت تحلیل ریا ح غلیظه و در دیلم و تهیکه و قولنج و رفع رطوبات رقیقه و غلیظه و چسبندگی و معده و غشیان و دفع بلغم حامض و بد رتة قوت ادویه و ایصال آنها با طرف بدن و رفع اسهال مزمن و بدستور بازیره سبز جهت رفع اسهال و تقویت معده و با غسل و یا با سکنجبین جهت تپهای کهنه مفید و با آب سرد در هنگام تپها مسکن غشیان و التهاب معده و طبع آن با شراب یا غیر آن جهت کزیدگی جانوران سمی چون کزدم و زنبور و مانند اینها و آشامیدن یکدم آن بطریق سفوف جهت دفع حرقت معده حادث از بلغم حامض به نشف و تخیر و باخراج آن از مکان خود و باد را در بول و خوردن سفوف آن با کلغلند سرشته جهت تقویت معده و رفع رطوبات و بلاغم آن و با شیر آن بدستور مخصوص اندک کرم نموده و مالیدن سفوف آن بر شکم اطفال جهت رفع نفخ و درد آن مفید و از حضرت آدم علیه الصلوة والسلام منقول است که چون هر سال در اول نزل آفتاب بروج حمل تارقت تحویل بروج سرطان هر روز یکدم تخم رازیانه را با هم وزن آن شکر سفوف نموده و تارقت نمایند در آن سال اصلا مرضی عارض خورنده آن نکردند و عصاره برگ تازه آن جهت جذب بصر و بعضی در هنگام تری و تازگی نزد آتش میدارند چون از آن رطوبتی بر آید آنرا جمع میکنند برای چشم فعل آن ابلاغ است از عصاره آن که آب آنرا گرفته خشک نموده در چشم کشند بتنهائی و با بادویه مناسبه و چون آب تازه آنرا بر آتش گذارند تا دوسه جوشی بخورد کف آنرا با غسل و سکنجبین و یا پی سکنجبین در چشم کشند جهت منع نزول آب و تقویت و شدائی آن نافع و چون عصاره برگ تازه آنرا باز هر روز تلویح در شیشه کرده سه هفته در آفتاب بیاویزند آنکحال بدن مانع نزول آب و رافع ضعف با صره و انتشار است و طلای بیخ آن با غسل جهت کزیدن سک دیوانه نافع و صمغ آن در افعال مانند عصاره آنست و جهت تقویت با صره و نزول آب در چشم نزد فرود آمدن و جهت تثبیت حصاة نافع مضر محرورین مصلح آن صندل و سکنجبین و بطبی الهضم و مرغی معده و مقدر شربت از تخم آن تا یک مثقال و در مثقال نیز و از بیخ آن در مطبوحات و در مثقال تا سه مثقال بدل آن تخم کرفس است

* رازیانه بری * شاخهای آن عریضتر از بستانی و شبیه بریاس و بیخ آن کوچکتر و بسیار خوشبو و تخم آن بزرگتر و سبزتر و طبیعت آن در آخر سوم کرم و در دوم خشک * افعال و خواص آن جهت تقطیر البول و تنقیه رحم و

قروح از جگر و اسهال مزمن و رفع احتیاج حیض و تنفیت حصاة و تپهای مزمن و بزرگ و آشامیدن طبع آن با شراب جهت رفع سیمه کزیدگی حیوانات صبی و ضما د آن جهت کزیدن سگ دیوانه نافع است

* **راسن** * بفتح اول و الف رسین و لون و آنرا از الجبل شامی و یونانی و نیون و باغت اندلس جناح و کلموح نیز نامند **ما هیئت** آن نیم نباتی است خشبی خوشبو و قند طعم یا قوی رنگ مائل بسبزی و ساق آن متشعب برک آن عریض و دراز شیمه برک قلموس و دراز تر و خشن تر از آن و انبوه و از ساق آن روئیده بر روی یکدیگر و کل آن مائل بکبودی و حسب آن شبیه بقراط با اندک بهنی و طعم آن اندک تند و منابت آن کوهستان و مواضع سنگلاخ و در تابستان بیخ آنرا بر میا و رند و بیخ آن مستعمل است و قوت آن تاد و سال باقی میماند و گویند بیخ آن زرد و سطلری انگشت خنصر و بالای آن قوی تر از بقیه آنست و بعضی گویند بیخ موسن کوهی است و صاحب اختیار است یعنی گفته که در نوع میباشی یکی بستانی و آن فیل جوش است و دوم بری و برک آن شبیه برک فیل جوش و بیخ آنرا بترکی اند؛ خوانند و بهترین آن مائل بسبزی تازه کرم ناخورده عصب آنست و بالجمله از ادویه مجهولات **المایه** است * **طبیعت** آن در اول سوم گرم و خشک و بارطوبت فصلیه و در درم نیز گرم و خشک گفته اند * **افعال** و خواص آن مفرح و با قوت تریاقیت و مقوی قلب و فم معده و هاضمه و باه و مثانه و رافع مالمغزیای مراقی و توحش و خوف و حزن حادث از مشارکت معده و مفتح سینه جگر و سپرز و محلل ریح و نفخ و مسکن اوجاع بارده کبد و مفاصل و ظهر و قمر و عرق النساء و غیره از امراض بارده رطبه و جهت تقطیر البول و طوی و بول در فراس و کشودن حیض آشامیدن مطبوخ آن و ضما د آن نافع و تطول مطبوخ آن با شراب جهت شقیقه و امراض بارده رطبه و ماغیبه و تحلیل اوزام آن و لعوق یکدرم آن با عسل جهت سرفه و ربور و عسر النفس و تنقیه سینه از بلغم و رطوبت و آشامیدن مطبوخ آن با شراب جهت سحوم هوام و سائر سحوم بارده و قطور آن در کوش جهت دوی و طین و بخور آن بردن آن جهت انداختن کرم آن و بر رجم جهت کشودن حیض و ضما د مطبوخ آن در شراب جهت شقیقه و صرع و امراض بلغمی و عرق النساء و سائر اوجاع بارده و بدستور مطبوخ برک آن مانند مطبوخ بیخ آنست در منافع و ضما د برک آن جهت شکاف عضل و تحلیل اوزام مفید مضر و زین و مصدع و اکثرا آن مفصل خون و محرق منی و قاطع باه مصلح آن سرکه و ربوب حامضه و مکیدن آنرا ترش و خمیره و بنفشه مقدار شربت آن تاد و درم بدل آن بوزن آن ایرسا و با قسط شیرین و گویند چون یکدل دانه آنرا بلع نمایند رفع سرعت انزال نمایند و بخور آن جهت تقویت دندان و رفع کرم آن و طلای آن جهت نیکوئی رنگ رخسار و با عسل جهت رفع آثار جلد مؤثر و شراب راسن که معروف بشراب ملیکه است با اعتقاد جالینوس در جمیع افعال مذکوره بهتر از اصل آنست و مرای راسن و قمرس و معجون آن در قرابا دین مذکور شد و گویند چون راسن زرد رنگ که شاخه و برک آن منبسط بر روی زمین و برک آن انبوه و بالوانی و بیخ آن کوچک و زرد رنگ و با اندک تلخی و منبت آن جاهای نمناک و سواحل دریا میباشد بیا شامند جهت رفع الم کزیدن هوام و تسکین درد آن در ساعت مؤثر است گفته اند چون بیکان تیر را بعصاره آن آب دهند بهر حیوانیکه برسد بزودی آنرا ملاک میکردند

* **رامک** * بفتح اول و الف و فتح میم و کاف لغت یونانی است * **ما هیئت** آن از ادویه مرکبه و از ترکیب جانینوس است و آن قوی است که در وقت بلع میساخته اند و درین زمان از ما زوود و شاب خرما ترتیب میبند و بهترین آن آنست که بکیرند یکجز و ما زور نیم جز و پوست انار سائیده سه روز در آب بخیسانند و بجوشانند و برهم زنند تا مانند خمیر

شود پس ربع جزو زاج و مانند آن صمغ محلول و یک جزو روغن بادشاد و شاد خرمای با عسل اضافه نموده طبع دهند و اقراض سازند
و اگر بوزن پوست انار بلخ بسیار فایده اضافه کنند بیعتیل است * طبیعت آن در د رم سرد و خشک و بعضی کرم دانسته اند
* افعال و خواص آن ملطف و قابض و جفیف و مقوی معدیه و کبد و امعاء و مسکن حرارت و مانع مواد با اعضا و جهت
حبس اسهال صفراوی و دموی و نزف الدم و ضرب و سرفه و در دینه و ضعف جگر و جفیف قروح شربا خصوصا با ماء الاس
و ضماد آن بر شکم جهت تسکین کرب و طردی آن مقوی جگر مسترخ و دافع ورم خا و ورم مقعد و بر و زان و نفوس
و حابس عرق و دافع عفونت و بخار فاسد و با حنا مسود شعرو قاتل سپیش رسون آن مقوی لثه و قاطع خون مقدر
شریت آن تا در مشقال بدل آن سک مضر مثانه مصلح آن عسل است و در قرابادین نیز نسیج آن مذکور شد

* راوند * بفتح اول و الف و واور سکون نون و دال مهمله و ریوند بیای مثنا تحتانیه بجای الف و کسر را نیز آمده
و بفارسی نیز بدین اسم مشهور است و بیج جگری نیز نامند * ماهیت آن بیج ریاس است که در دامن کوه های خطا و
چین و تبت و ترکستان و خراسان و بعضی از بلاد هند بهم می رسد و اکثر چوپانان و مردم می که بد آن نواح میباشند و آنرا
میشناسند بیج آنرا بر میا ورنند و میگویند که بعد حفر زمین اول بیج باریک سیاه رنگی ظاهر میگردد و از آن ریشه ها با طراف
در زمین رفته چون دوسه ذرع دیگر بکاوند بر سر آن ریشه ها که به شکل شلغم بزرگ و کوچک بر میاید آنها را برون
است بر آورده هر یک را بریده بد و قطعه و یا سه قطعه و یا زیاده که سوراخ کرده برای سهولت بار برداری و آنکه بزودی
خوب خشک گردد و کرم نزنند و فاسد نشود و در کردن حیوانات می آورند و لهذا اکثر قطعه های آن سوراخ دار میباشند
و بهترین همه خطائی و چینی و تبتی آنست که قطعه های آن بزرگ شبیه بسم اسپ و رنگ آن سرخ مائل بتیرکی و زردی
و تند بروسنگین مستوی الا جزا و جوهر آن مابین صلابت و رخاوت باشد و چون بخایند بد شواری نرم گردد و لاج باشد
و چون مضموع آنرا بر انگشت و یا بر عضو دیگر و یا بر بارچه بمالند زرد گردانند و چون بشکنند موضع کسر آن زرد اندک
مائل بتیرکی باشد و این مستعمل اما است و قوت آن تا یکسال باقی میماند پس ضعیف میکرد و اما میران حافظ قوت
آنست که با آن نگه دارند و آنچه برخلاف این اوصاف باشد زایون و غیر مستعمل و گفته اند آنچه مشهور بزنجی آنست از
جهت رنگ آنست که سیاه است نه از جهت آنست که منبت آن زنج است و این مشابه آنست در اکثر افعال و مخالف آنست
در هاششت و خفیت و رنگ و بهترین این آنست که صلب سنگین و موضع قطع آن سیاه و مانند شاخ باشد و در دیو کوبیده و
خائید شود و آنچه معروف بتیرکی و فارسی است نه از آن جهت است که منبت آن آن بلا دانست بلکه از آن جهت است
که بد آن بلا می آورند و از آن بلا دجای دیگر نقل مینمایند و این در میان هر دو صنف است در صفات مذکوره و اندرون
و بیرون آن هر دو بسیار زرد و بهترین این آنست که موضع قطع آن و مضموع آن نیز بسیار زرد و کرم ناخورد باشد و
یکصدف دیگر است که از همان می آورند و راوند شامی نامند و آن عروق خشن طولانی بغلظت انگشتی قویتر از آن نیز
و صلب اغیر کدالون و موضع کسر آن املس و ظاهر آن زرد آ ممخته بزرق میباشند و این مشهور بر او اند و آب است برای
آنکه بیا طره آنرا در امراض کبد دوا ب مستعمل دارند عصاره صنف اول که بطبیعت تر تیب دهند تا غلیظ گردد بهتر است از آنکه
بکوبند و بسیار طبع دهند تا منجمد گردد و تازه آن تا یکسال نیکو است و گفته و سائله آن زردی و مضر * طبیعت آن
مرکب القوی و د راول دوم کرم و خشک و مبرد بالعرض بسبب شدت تحلیل و بارطوبت فضلیه و لیل ازودی آنرا کرم

میخورد * انفعال و خواص آن مجفف و قابض و جالی و منضج و مقطع و بادل و مسموم بارده و مخصوص غلبه رطوبت و مسموم باطله غلیظه و رقیقه و خام و بعضی رطوبت و جوی و مقوی قوت جاذبه کبد و مفتوح سدۀ آن و طحال و معده و مجاری ریه و نفخ کرده و مثانه و رحم و مسکن اوجاع آنها و جهت خفقان بار و در رفع برودت معده و کبد و سردی مزمن و در برودت ریه و ریه و معده و انواع استسقا و برقان سدی و در رفع اسهال سدی و ماسا ریه و در وسط ریه و تنقیه امعاء و احشاء و تحلیل نفخ و ریه آن و در ام بارده احشاء و نخه و مغص و بواسیر و نواسیر و تب ربع و چون از آن حبی سازند که نرم سرد و بالعاب بهدانه سرشته حب سازند و زیر زبان نگاه دارند و آب آنرا فرو برند جهت سرفه کهنه بار در طب و ضیق النفس بار در طب نیز و قلاع دهان بار در و امثال اینها نافع و با هلیله کالی و غار بقون و صبر که حبوب ساخته فرو برند جهت تنقیه دماغ و انواع صداع بار در و صفراوی و شقیقه و فالج و در و از رو خش و جنون و نزلات بارده و دوی و طنین و درم حاد و از نزلات و بار اسن جهت امراض صد ریه مانند سرفه و ضیق النفس و بهر و غیرها و با شراب ریحانی و یا شربت سیب جهت فواق و فسق عسل و عصب و ریش و سستی آن حادث از صدمه و سقوط بدن ستور یا انیسون و با آب کرم جهت فواق و آروغ ترش و تمده و همیگاه و فتق و مغص و با بولنه و غالت و سنبل هندی و یا با ماء الاصول و یا با ماء آلکسوت بحسب شدت و ضعف قوت مرض جهت استسقا و با سکنجبین مخصوص بروری و با اصولی نیز بحسب اقتضای حال جهت نفثیج سد و وصلای طحال و تنقیه حصاة و تحلیل ریه و رفع حبس البول و مقلاری که انتقال تا دودرم آن با شیرۀ تخم خربزه و شیرۀ خارخسک جهت رفع حبس البول که بد را می دیگر کشود و نکردد مجرب و با آد و به مضغه قوت مسهله و منعشه و قوت قابضۀ آن مانند کل سرخ و کلنار و طرا ئیس و صمغ عربی و بریان جهت ذ و سبطا ریه معوی و کبدی و رفع جشار و فساد اطعمه و نخه و بد ستور یا سنبل هندی و با جارشیر و مطبوخ زبیب و سفایج جهت قولنج ثقی و باغمی و با آب پرسیاوشان و قنطاریون جهت عرق النساء و تبهای بلغمی و ضعف مفاصل و اوجاع آن و با زرشک و صندل جهت ورم باطنی و تقویت آن و در دهن ها شستن قطعه آن و آب آنرا فرو بردن جهت نفث الدم و هله و ورم سینه و ربو و بهر و سعط آن جهت امراض دماغیه و نزله نافع و صفا د آن با سرکه جهت رفع کلف و قویا و آثار ضربه و با لعابات جهت ورم جگر مزمن و بد ستور یا آرد چور تخم خیازی و یا خطمی و با قوا بص جهت استحکام امتحان بد در رفته و طلائی آن جهت ضربه و سقطه و تحلیل او را م بارده و تسکین اوجاع غیر حاره و مسموم بارده و خصوصاً عقرب و برین الکتفین جهت رفع خوف قلبی و در و آن جهت تجفیف قروح راجه مغیله و مضر سفلی مصلح آن صمغ عربی و کوبند مضر مزجه اطفال و صغاف است مقلار شربت آن یکم انتقال تا دودرم بد آن در امراض معده و جگر یک رزن و نیم آن کل سرخ و خمس آن سنبل است و مرکبات راوند از حبوب و رب و سفوف و سکنجبین و شراب مسمی و شراب دیناری و قرص و معجون آن در قرا با دین ذکر یافت *

* رای بیل * بفتح راء مهمله و الف و د و یای مثناة تحتانیة در میان هرد و یای موحده مکسوره و لام در آخر ماهیت آن کل نباتی است هندی و سه نوع میباشد رای بیل و موتیه و موکوه و هسه در شکل نباتات شبیه بهم اند و در مالک هندی و بنکال و در کهن بسیار بهم میرسد و خوشهواست و از آن مانند یا سمن روغن تر قییم میدهند که کنجد معشر را در کل آن پرورده بعد پکه کنجد ها سرخ و معطر کردند پس از آن روغن میکیند و عطر از نوع موتیه نیز مرتب از براده صندل مینمایند و گیاه آن تابن و ذرع و زیاده نیز و شاخهای آن انبوه بعضی مفروش بر روی زمین و پرکله و اکثر از بیج آن روئیده و برگ آن

اندک بالارک اما این متوسط در بزرگی و کوچکی و در رنگ و سفید و خورشید و خصوص در شب و برای این که طولانی
و مضاعف و موافق شمس بدان مر و از این بزرگی و تضعیف این زیاد تا سه چهار مرتبه و موافق از مرد و بزرگتر و بزرگ آن
بهین تر و ضخیم تر و تضعیف این زیاد و لیکن لطافت بوی این هر دو زیاد است و کوبیدن هر سه یکدفع اند و بحسب قوت و ضعف
زمین و تربیت و غلظت تربیت مختلف میگردند و تربیت آن آنست که جائیکه خواهند بشانند درخت و با قلم آنرا باید که
خاک آنرا خوب تصفیه نمایند و با آنکه صاف خالص باشد و بعد از غرس همیشه آب میل داده باشند و قبل از موسم گل آن مثلا
در بنکاله که بودن آفتاب در برج ثور است در او و آخر دلو و با وائل حوت شاخهای بلند آنرا قلم نمایند و سرهای شاخهای
آنرا بدستگاه مشتعلی اندک بسوزانند و اطراف بوته آنرا مقداری یکشهر خالی نمایند و ریشهای باریک آنرا خصوص از
موافق دور نمایند و روز دیگر در آن آب بسیار ریزند و خاک بالای آن کنند و هر روز آب میل داده باشند گلهای بزرگ خوشبو
بار آورد و هر سال این عمل را تازه نمایند رای بیل موتیه میگرد و درین تربیت موتیه رای بیل بلکه گلها بسیار کوچک
و کم بو میشود و میگویند که اگر شاخهای رای بیل و یا موتیه را مکرر بخوابانند و اگر مرد و طرف آنرا بعد بستن ریشه قطع نمایند
که شاخهای تازه ازین آن بطرف بالا بروید و سر شاخها از درخت روئید و بیخ کرد در چند دفع موافق میشود و کوبیدن رای
بیل یا سمین مضاعف است و کوبیدن کل را زقی عمارت ازین است * طبیعت آن گرم و تر و سرد نیز گفته اند * افعال و
خواص آن جهت دفع صفرا و تسکین حرارت و قوی و فوای و جنون نافع و بوییدن آن مفرج و مقوی دل و دماغ و روغن
آن قریب النفع بر روغن با سمین است که بپزند و کرم ترازان دانسته اند *

* فصل الکراء مع الباء الموحدة *

* ریثا * بفتح راء و کسر باء موحدة و سکون یاء مثناة تحتانیة و فتح ثاء مثناة و الف * ماهیت آن نوعی ماهی کوچکی است
که از طرف هر موزمی آورند و در کرم سیرازان ماهیا به میسازند و آنرا ماهی دشنه موتونیز نامند و خشک آنرا نیز اهل
آنجا میخورند * طبیعت آن گرم تر از اربیان است * افعال و خواص آن مهیج باء و مصلح حال معد و تشنگی آورد
و مصلح آن تخم کاهواست

* فصل الکراء مع التاء المثناة الفوقانیة *

* رثم * بفتح راء و تاء مثناة فوقانیة و میم لغت عربی است * ماهیت آن نباتی است و در نوع میباشند سیاه و سفید سیاه
آنرا شاخهای زیاد و بر ذریعی و بی برک و صلب مانند ریمان و بر اشجار و بوخته و پیچیده میباشد و کل آن زرد و ثمر آن
مانند لوبیا و آنده آن بشکل عدس و سفید آنرا شر و کل و شاخ نیز مانند سیاه آن الا آنکه رنگ شاخهای آن سفید و کل آن
کوچکتر است * طبیعت آن در سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن جاذب و محلل و با قوت قابضه و تدب و درم
از ثمر آن قوی و آشامیدن آن جهت اسهال کرم و اخراج جنین مرده و قتل زنده آن واد را ز نمودن بول و قوت
و حقنه بعصاره آن جهت اسهال خون و عرق النساء نافع و خوردن هفت عدد آن سه روزی در پی سبب اسهال و منع
بروزد مل مضر معده مصلح آن سکنجبین مقل آر شربت آن تا یکم مثقال است

* رتیل * بضم اول و فتح ثای مثناة فوقانیة و سکون یای مثناة تحتانیة و فتح لام و الف بغار سی انجورک و دله و خایه کبرک
و خایه کزک و بترکی پای و بهندی مکرر و بسیار بزرگ آنرا بد مکرر و آنکه پایهای دراز دارد مکرر انا منند و بزرگ آن را
تا بقدر کتبخشکی دیده اند و آنرا آوازی مانند آواز کتبخک و زرد و زغیب دار * ماهیت آن حیوانی است شبیه

بعینکوت وزرد زنگ و شکم آن بزرگ و مربع الحركت و دست و پای آن کوتاه و اقسام میباشد و از سموم قتاله بارده است کز بدن آن و خوردن عله دی از این قتال است * افعال و خواص آن ضما د کوبند و آن بر موضع کزیده آن جذب با سم آن میکند و اظهار نفس بسین زنده آنرا بر بازوی صاحب تب دوزی جهت رفع آن مجرب دانسته است و زکا در حقیقت آید و آنکه چون ملموع آن در ظرف طلا ملتی نظر کند رفع اذیت آن میشود و از اسعید برین آنها که مصرفی بزرگ شبیه بل با بیست که اطراف چراغ پر از میکند ورم بهم میرسد در موضع آن زکا سرخ میگرد و کاه تیره و سبز و هر یک از انواع آنرا اعراض خاص است مثلاً از سرخ آن اندک و جعی و خارش و زرد تسکین یا بد و از سیاه آن وجع شدید و رعشه و سردی بدن و از سفید آن وجع کمی و خارش و اختلاف بطن و رتیلایک بر پشت آن خطوط براق است خدر و استرخای بدن و از زرد اغیر آنکه چون اراده کزیدن کند اندک رطوبتی از دهن آن بر آید و جمع بسیار و رعشه قوی و عرق و بر آمدن کپ شکم عارض گردد و احیاناً هلاک گرداند و عوارض انواع دیگر آن قریب بد آنها است علاج همه آنها بعد مکیدن موضع اسعید سم بقوت فرو بردن عضود ر آب کرم و نطول با آب و نمک و دفن کردن در زمل و خاک گستر کرم کرده و ضما د نمودن موضع اسعید و نمک و یا بخاک گستر چوب انجیر و آهک و قلی و با آب کرم سرشته و خوردن شونیز و تخم کرفس بطریق

بقوت و خوردن و ماء الحامیت و تر یاق مخصوص بر تیل است

* فصل در افعال و خواص الجیم

* **رجل الغراب** * بکسر و اسکون جهنم و لام و الف و لام و ضم غین معجمه و راء مهمله و الف و پای موحده و آنرا رجل الزاغ نیز گویند و بهلول پای کلاغ و کلاغ پا و ترکی غاز باغی و یفرنگی کر تویس نامند * صاهیت آن کوبند نبات آطریال است و اکثری تصریح نمودند که غیر آنست و در نواح بیت المقدس بسیار و آن گیاهی است بقدر شیری و نیم و نبات آن منبسط بر روی زمین و برگ آن بسیار سبز و ماثل بسیاهی ما نند برگ رشاد بستانی و هر برگی مشقوق بد و شق و بران سه برگ باریک وسطی بلند تر از هر دو طرف شبیه پتنگال غراب و شعبهای آن متفرق و طعم آن با تندی و اندک قبض و شیرینی مانند طعم زردک و ریخ آن نورورفته در زمین و مستند بر شکل و کرده داره مد و ظاهر آن ماثل بزردهی و سائیده آن بسیار سفید مانند سوزنجان * طبیعت آن در آخر اول کرم و در دوم خشک * افعال و خواص آن مفتوح مد ظاهر و مسکن ریا ح و محال و جهت رفع قولنج و مغص و درد کمر و پشت و مفاصل و اسهال مزمن بغایت نافع و آشامیدن مره مطبوخ آن با راس العزه یعنی بچه بزرگه بزغاله مانند جهت وجع صاب و بهلول و وریک و اوجاع سایر اعضا و عیال و سهال مزمن بیعتیل و طلای عصا ره آن که با تش و قوام آورده باشند بدین قسم که مجموعه آنرا از برگ و شاخ و بیخ کند و با آب شسته تا خاک و گل و غبار آن بر طرف کرد و پس در هاون سنگی نرم کوفته باد سنه چوبی ر آب آنرا افشوده باز بکوبند و تمام آب آنرا بگیرند و در پاتیل کرده با تش ملایم طبع دهند تا دو ثلث آن برود و ثلث بماند و در جامهای شیشه و با ظرف هر کشادی کرده در آفتاب گذارند و هر روز با فاشق مسی بر هم زنند تا منجمد گردد و مانند شمع و بدست نجسین چون بدست کبرند پس اقراض ساخته سوراخ کرده بر بسمان کشند و در آفتاب آویزند تا خوب خشک گردد و عند الحیاجت بقدر ضرورت کوفته با آب حل کرده بر مفاصل بمالند و اگر وجع و ضربان شد بد بهیار باشد و درم آنرا در آب حل کنند و باد و درم بیخ و بیروح نرم کوفته پیچخته بیا میزند و بر مفاصل بمالند تسکین درد آن دهد

* فصل در افعال و خواص الخاء المعجمه و زائل سارده

* رخمین * یعنی را و سکون خاف و کسر بای و محل و سکون بای منشاء تحتانیه و نون لغت شورایی است و بای همی اور و بشیر ازی
فرا دروت نامند و لور کشف تازة خشک باشد است * ماهیت آن کویند ماهیت شیر است که بطبیع غلیظ کرد الله و بچکانند
با ماهیت آن جل اگر در از خمینیت آن و غیر مصل است و ماهیت چکید را نیز نامند * طبیعت آن در اول کرم و در آخر آن
خشک * افعال و خواص آن کثیر الغن او مهبی و مسد و بطی الهضم و ثقیل و برداشتن شیان آن مسهل است و مصل
در حرف المیم انشا الله تعالی من کور میشود

* رخمه * یعنی را و خا و میم و هالغت عربی است بفارسی مراد از خوار و بهندی کد و هر کیله نامند * ماهیت آن قسمی
از کرس است و بزرگ جنة سفید مائل بتیرگی با خطوط سیاه و چشم آن بسیار زرد و در کوهستان و بیابانها میباشند و از مردم
بسیار خائف و در اماکن بعید تخم میهند و تخم آن از تخم مرغ خانگی بزرگ تر است و دیده شده که در بنکاله و هند در کنار
دریاها و رودخانهها بسیار میباشند باعتبار آنکه هنود اکثر مرده خود را نیم سوخته در آب دریا می اندازند و بکنار آمده
خوراک آنها و سک و شغال و کلاغ و غیره است همه باهم جمع شده بخورند و جینا بخود اندک جنکی نیز میکنند و بسبب
و فور مردار و سیری و سستی طبیعت باز هم متوجه خوردن میکردند * طبیعت آن درد و کرم و در اول خشک و در سوم
بعضی کرم دانسته اند * افعال و خواص آن کویند تخم آن بهترین اجزای آنست اگر مفتع عد آنرا بدین طریق
بخورند که اولاً تنقیه نمایند و بعد ازان یکعلد آنرا خام تناول نمایند و تا شش ساعت مطلقاً چیزی نخورند پس شور بای چرب
بپاشانند و باز بعد از یک هفته دیگر تکرار عمل نمایند که تا هفت هفته مفتع عد د خورده شود جهت رفع جدام مفید و اگر ناله
نخشل از هیچ درای دیگر منتفع نخواد کشت و مایوس العلاج است و در و ریوست آن قاطع نرف الدم و التیام دهند
جراحت و با سر که جهت قوبا و حزازنا فع و زهره آن قطور باروغن بنفشه در کوش طرف مخالف جهت شقیقه و باروغن زیتون
در طرف موافق جهت تحلیل رباح و رفع کرم و قطور و سعو ط آن اطفال را جهت تحلیل رباح دماغ ایشان و اکتحال آن
با آب مرد جهت رفع بیاض و سرکین آن با سرکه قطور در چشم جهت رفع بیاض و درد کوش و با زیت جهت ازاله کرم
و ثقل سامعه و حصول آن جهت اسقاط جنین را در از حیض و بد ستور بخور و بطوخ آن جهت کزید کی عقر و بار و زیتون
و بد ستور بطوخ زهره آن و تخم آن نیز و با سرکه جهت برص و کویند اکتحال آن در چشم جانب کزیده شده نافع و کوش خشک
خام آن با خردل بخور تا هفت مرتبه جهت حل انعقاد مردی که آنرا زنان پسته باشند و جهت تسهیل ولادت نیز بر آن
بخور جهت کزید این هوا و پردار و پر باری چپ آن جهت تسهیل ولادت و جگر آنرا چون بریان نمایند و با خام آنرا
سائیده در روزی سه دفعه مرد فعه یکد آنک با سرکه بنوشند تا سه روز متوالی جهت رفع جنون مجرب دانسته اند و پوست
آنرا چون خشک کرده سائید و بر جراحت بپاشند قطع خون آن نماید و مند مل سازد و طلا آن با سرکه جهت قوبا و حزاز
و پوست اندرون سکن آن آنرا چون خشک نموده سائید و با شراب بپاشانند جهت رفع جمیع هوم و مغز سر آن در دم
باروغنها جهت درد سر نافع از اسطاطالیمس منقول است که چون رخمه را خفه کرده با چها و قسطار و غن زیتون بخوشانند
تا مهر آتش در تن همین بدن جهت رفع جدام مجرب است و رخمه ردی المزاج و موخه و معطش و محرقی اخلاط است

* فصل الرابع مع الدال المهملة *

* زدن و نسی * بضم را و سکون دال مهملهین و فتح را و سکون نون و کسر تائی منشاء فوقانیه و با و زدن و نسی بد و و اول ساکن

درم مفتوح نیز شنیدند * ما هیئت آن گیاه من است هندی عظیم الفیج حایل القدر شبیه گیاه بخود در شکل و برگ آن
از آن کوچکتر و پشت برگ آن بطرف آسمان و روی آن بطرف زمین و گویا از آن آب همیشه تراوش میکند و در آن بقل و بوته آن
بند و برهمه شده نه پاک و سیاه از آن یک میباشند مانند آنکه بر و هن چراغ چرب کرده باشند و ازین جهت آنرا در ورتنی نامند
و برگ آن خوش طعم و مانند بشوری و در اطراف درخت آن مورچه بسیار میباشند و منبت آن موضع آفتاب در و شوره زار
و قرب دریا و بعضی گویند ازین جهت آنرا در ورتنی یعنی در آفتاب روینده و گریه کنند و عوام آنرا لون کاپوئی گویند
جهت آنکه در نمک زار میروید و در نوع میباشند یکی بزرگ بقدر یکدفع دست و شاخهای آن بقدر ارتفاع چهار پنج انگشت
از زمین از تنه آن رشته و مانند زمین بهن شد و قریب یک انگشت از زمین مرتفع میباشد و کوچک آن بقدر یک شبر تا یک و نیم
شبر و بهمان جهت و بهتر و مستعمل کوچک آنست و در صوبه اله آباد در مرکز کوه دردی به بقدر پور و در ویرا باد سه گروهی
شاه جهان آباد متصل تغار نهک سازان و در دکن نیز بهم میرسد * طبیعت آن گرم و قریب طویبت فضلیه * افعال و خواص
آن گویند که چون هنگام بودن قمر در منزل نشره که برج سرطان است و بهندی آنرا مکه نچتر نامند که در روز یکشنبه اتفاق
افتد آن گیاه را بشوید و سایه آنکس بر آن نیفتد از هیچ و با رو برگ از زمین برکنند و پنج شب در زیر آسمان تمخیم نمایند پس
در سایه خشک کرده نگاهدارند و سوده هر روز یک گرم آنرا با نبات و عسل مجوز آن بشورند و تعویذ عظیم بخشد و بدن
را قریب اشتها طعم آورد و هاضمه را قوت و تبا را زیاد کرد و اندک و هیچ ضرر ندارد و اگر با آب درخت موز که بهندی
گیاه نامند نیمست و یکمزه تسقیه نمایند یا با عرق قندی قند پس با هموزن آن نبات سفید بار و غن کا و دریا بکنند و قدری
دانه هیل بوا و قورنفل و مشک و کافور سوده بر آن بپاشند و معجون سازند و هر روز سه درم آنرا با شکر تازه و دوشیل و بخورند
تقویت باه عظیم بخشد و نیز گویند که اگر آب تازه آنرا بر طاق محلول ریزند که هر دو روزن مساوی باشند و هر روز
قدری از آن بخورند آثار عجیبه مشاهده نمایند چون چهل روز متوالی هر روز و درم سفوف آنرا با هموزن آن نبات
بزی که حمل نکند بخوراند حاصله شود و چون از سفوف برگ آن یک سیر و از تر پهل که عبارت از هلیله و بلبله و آمله
است نیم سیر و لوگنه که دار لفل و لفل و زنجبیل است ربع سیر و بوزن مجموع که یک سیر و سه ربع سیر است شکر سفید درم
نموده هر روز مقداری یک کف دست آنرا بخورند و بالای آن یک پیاله شیر تازه و دوشیل که تخمینا نیم آثار باشد بپاشانند
و از ترشی و باد و پرمیز نمایند جمیع اوجاع اعضا را بر طرف سازد و تقویت بخشد و آشامیدن سفوف برگ آن بتهائی و
فقد ای گرم و چرب خوردن نیز منافع بسیار دارد و اگر بدن شرط مزبور را و قات دیگر گیاه آنرا اخذ نمایند و در سایه
خشک کرده سفوف سازند و بخورند نیز منفعت دارد و گویند چون یکتوله تلمی را که اخته چهار بوته تر و تازه آنرا مالیده

بر آن ریزند آنرا نقره سازد **فصل در ابرام مع السین الملهامه ***

در ساطون * شرابی است که از خمر و عسل و ادویه حاره و تر تیب دهند و قویتر از شراب ارسطو است و در مزجه بارده
نافع و در قرا با دین مذکور شد

در ساج * منگی است شبیه بخرنجک در درم سرد و قریب القوه بر سلطان جهت جلای با صره و دمه نافع است *

در سیملیوم * بیونایی است که آنرا در خان الضر و نامند و بهندی ست لوبان گویند *

در سگهور * بفتح را و سکون سین و فتح کاف و ضم باء و سکون واو و راه مهمله لغت هندی است * ما هیئت آن شجر

سفید و از برای این اطمینان است که از مجاری آبشان * طبیعت آن بسیار گرم و خشک * افعال و خواص آن از برای
جلد زدن و جرب خیمه که آنرا آنکس گویند و جوشش سر که آنرا نارفارسمه نامند و از برای سفتی خیمه که آنرا کپلی
گویند و از برای اقسام قروح کلیه و مثانه و مجاری بول که مزمن گردد و باشد و از برای ریشهای کهنه و ناصورا نف و از برای
خناز بر و سنک کرده و مثانه و از برای سرعت انزال و ضعف یا با غسل تناول نمایند مقل از شربتی از یکسرخ تاد و سرخ صنعت
آن سیما بکل از منی زاج سفید و در نسخه دیگر بجای زاج سفید زاج اخضر هندی که آنرا بهندی نیله تهره گویند داخل
است و نسخه اول بهتر است و نمک سنک از هر یک نه تانک مجموعه را با آب صلا به کرده اقراص سازند و بعد از خشک شدن
در کاسه سفالین لعابدار که در ته آن نمک کرده باشند بکنارند و کاسه دیگر مثل آن که بخاکستر و شیر و جوز مائل که آنرا بهندی
دهتوره گویند اندوده باشند بر بالای آن کدازند و هر دو را بطین حکمت مطین کنند و سه شبانه روز بر بالا و اطراف آن
پا چک دشتی یعنی سرکین کا و صحرانی چله آتش دهند و بعد از آنکه سرد شود بر آورد و آنچه ته ظرف و اطراف آن چسبیده
باشد بر آورند که رسکهور آنست و از برای قوت با نه شبانه روز آتش دهند و یک نسخه دیگر طریقی صنعت آن و حب آن و

* قصه لایزاله مع الصان المهملة *

دستور استعمال آن در قرادین کبیر ذکر یافت

* رصاص * بفتح را و صاد و الف و صاد مهملة شامل قلعي و اسرب است و از مطلق آن مراد رصاص ایض است که قلعي
باشد و بفارسی از زبر و بهندی را نکا بندهای نون و کاف عجمی و از مغیل برصاص اسود اسرب که بفارسی سرب و بهندی
مسیسه نامند مراد است و بعربی رصاص را صرغان نیز نامند * ماهیت آن معروف است و تگون آن از زیق و کبریه
رذی الجوه قابل و پست ترین همه فلزات است و قصیرا للضعف * طبیعت آن در سوم سرد و مجفف با جوهر رطب جامد
از برودت * افعال و خواص آن آشامیدن آن کشنده و اکتحال آن جهت قطع حمیت چشم و سیلان و غلظت اجفان
و طلای سائید و آب با آب کشنیز تازه و آب برک کاسنی تر و آب بارتک و آب غوره و حی العالم و عنب الثعلب و امثال اینها
هر یک بتنهائی و یا جمع در و یا سه و یا همه با روغن کل سرخ جهت حبس نزل و سرطان متقروح و ورم مقعد و جرب و بواسیر
و جراحت پستان و رحم و قضیب و باد مرخ و اورام حاره و منع ریختن مواد با اعضا و با شراب جهت درد عصب و اورام
مرکبه نافع و بستن صفحه آن بر خنازیر و تعقد عصب و التوائی آن و بر کمر جهت تسکین شهوت جماع و چون بر روغن چرب کنند
و بکدازند تا رنگ بر دارد و آن روغن رنگ گرفته را بر هر آهنی که بمالند هرگز رنگ نگیرد و پوشیدن آن لکشتری آن
با الخاصیت موجب لاغری بدن است و بر درخت شمره از چون آنرا طوق نمایند باعث حفظ ثمر آنست از ریختن و میل
آنرا چون در گوش کسیکه در آن زیق ریخته باشد کنند بر آورد *

* رصاص الاسود * بعربی آنک و بفارسی سرب و بهندی مسیسه نامند * ماهیت آن معروف و در فلزات در تگون و

قد از رصاص ایض زبون تر و از سوخته آن آبار و سرخ حاصل میگردد و چون در زمین نمناک دفن نمایند منتفی و برآمد
کرده * طبیعت آن در دوم سرد و تر * افعال و خواص آن قابض و رادع و طلای سائید و آن با روغن کل و عصاره
مل کوره در رصاص ایض در خواص مانند رصاص ایض است و ضاد آن با روغن کل و آب بارتک و آب کشنیز جهت
سرطان متقروح و تحلیل اورام حاره و قروح و وجاع مفاصل نافع و چون آنرا بر کف دست بمالند که سیاهی آن بر کف دست
بماند و آنرا با آب و یا غیر آن از عصاره مناسبه مطلوبه بشویند و بر زدن و جرب و سوزش چشم طلا کنند در حال ساکن گردانند

و مجرب است و چون آنرا بشویند بعد بکافیه میانی آن را نل کرد و آنرا کنجال آن جهت فروج خمیده عین بهشت را با راست
 و در روز آن جهت اند مال حرایط را انجام آنها و خمس خون و بر جوب و در ما میل از طلائی آن نافع و بهشتی مثل از
 هفت مثقال آن بر کوب جهت منع احلام و بستن صفحه آن بر غل در خما زیر التوائی عصب جهت تحلیل او را و در ربع آنها
 موثر و کوبید چون انسان جوان در کمال صحت و اعتدال مزاج و شدت قوت جماع و انعاظ صفحه سر بی بوزن نه درم
 و با پانزده درم و یا هزده درم بسا زود در روز و ساعت زحل بر کوبید و تا چهل و پنجر و زیسته باشد شهوة جماع او با کمال
 زائل گردد به سبب پروت و شدت یبسی که دارد و پنج درم آنرا چون در زیر بالین کسی دفن نمایند و او را نل اند خوابهای
 پریشان بیند و هفت درم آنرا چون صفحه نموده در کوزه آب نل بند کاشته و قنیکه زحل در شرف باشد در میان درختان
 دفن کنند منع جمیع مضار را شجای نماید و آشامیدن آن کشتن است و رکا سائیده باشد و فرو بردن کلوله آن با تخا صیت
 رافع در دمل و مزمن است و مجرب دانسته اند

فصل الرابع مع الطاء المهملة *

و رطب * بضم راء مهملة و با ی موحده * ماهیت آن خرمای تازه است و نسبت آن بخرمای مانده
 نسبت میوه های تازه است بخشک آن * طبیعت آن در واسطه گرم و در اول تر * افعال و خواص آن مداومت
 خوردن آن یا مغز بادام بغایت مسمن بدن و محرک باه و مغوی کرده و کرم و ملین طبع و ساثر خواص آن در ترمز کور شد مضر
 دندان و چشم و حنجره و صوت آگنا خوردن آن مصلح آن کامو با سرکه و خیار و سکنجبین است

* رطبه * بفتح راء و سکون طاء و فتح با ی موحده و با ی فارسی اسپست با غی تازه و ترکیو آنچه نامند خشک آنرا بر بی تست
 کوبند * طبیعت آن در آخر اول گرم و در دوم گرم و خشک نیز گفته اند * افعال و خواص آن ملین و مبهی
 و نفاخ و مداومت خوردن آن با شکر مسمن و مولد خون صالح و ضما د کوبیده آن با عسل محلل ورم بارد و با سرکه محلل ورم
 حار و ضما د بخته آن روز و بار جهت رعشه مفید و تخم آن قویتر از سایر اجزا و قابض و مولد منی و شیر و مسمن بدن و مدد
 حیض خصوصاً چون در حمام و یا بعد از آن تناول نمایند و جهت خشونت سینه و سر و نافع و قوتش تا پنج سال باقی است
 مقدار شربت آن از دو درم تا پنج درم و روغن تخم آن و روغنی که از آب آن و روغن زیتون ترتیب دهند جهت لقوة
 و رعشه شربا و ضما د نافع و خشک آن قابض و کل آن ضعیف تر از تخم آنست و مداومت دکان آن جهت لقوة نافع

فصل الخامس مع العين المهملة *

* رمان * بضم و بفتح را نیز و عین مشدده و الف و دال مهملة * ماهیت آن نوعی از ماهی است عریض و کوتاه و پشت
 آن پهن و مائل بسیار می و شکم آن بسیار سفید که چون در دست گیرند و یا در دام افتد کوبند دست صیاد می لرزد و خدار است
 بهم می رساند و مترجم نه ابو ریحان گفته چون گوشت آنرا بر عضو کنند بی خبر سازد و خمس آنرا کم کنند و لهذا درود
 سر را مفید است و در بحر اخضر و قاز میافت میشود و آنچه بتحقیق پیوسته آنست که چند ان عریض نیست و طول آن تا یک نعل
 و نیم است و چون دست بدان رسانند بی اختیار دفعه در دست لرزه و حالتیکه کویا از بند عاجل امیکرد طاری میشود
 و چون دست از آن بردارند بحالت اصلی رجوع مینمایند و در بحر مغرب و سورس و بعضی ممالک فرنگ حوالی آنکلان
 و در بحر جنوبی عرض جلد یک نیز بهم می رسد ولیکن قلیل الوجود است * طبیعت آن در دوم گرم و خشک * افعال
 و خواص آن بستن زنده آن بر جهت رفع صرع و صداع مفید و مرده آنرا این خاصیت نیست و بل ستور بستن

و در آذوقه میبرد * طبیعت آن ریوم گرم و خشک و در اول گرم نیز گفته اند * افعال و خواص آن مطاف و محبت قوی و محل و بار و درخت و قوت فایده را که آمدن آن جهت لغوه و ادرار و حیض و ضا د برگ آن جهت التیام جراحات تازه و قروح خسته و ساقیه و بار و عن کل و پیه تازه جهت اوجاع رحم و با سر که جهت حمه و با غسل جهت التیام قروح عجمه مفید و کثیر آن کثیرا مقدار شربت آن تا دو درم بدل آن فوة الصیغ است

* قصه ل الراء مع القاف *

* رقع * بفتح راء قاف و فتح عین مهمله و هاء بری شامل جمیع ادویه است که خوردن آن جهت جبر کسر عظم مفید و مصلح آن باشد * ما هیئت آن بخشی است صلب زرد رنگ و سرخ رنگ نیز گفته اند * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن دو مصلح آن بازردن تخم مرغ نیمبرشت جهت ضربه و سقطه و ریزه شدن استخوان نافع چون سه روز متوالی بنوشند * رافعه بنامی بفتح راء و سکون قاف و عین مهمله و فتح یای مثناة تحتانیه و فتح میم و الف و کسرتون و با آن رافعه نیز نامند * ما هیئت آن کوبند درختی است بقدر درخت گردان و برگ آن مانند برگ چنار و در آن شبیه با نیمبر و بقدر انار و دانه ثمر آن مانند انجیر و با شیرینی و ماکول است و انطاکی نوشته که در مصر مشهور با انجیرا فرنیجی است و آنرا انجیر هندی نیز نامند و درخت آن در اطراف صنعاء و شجرو در مصر نیز بهم میبرد و لیکن نجیب و خوب نیست تا بن و ذرع بلند میشود و برگ آن بسیار غلیظ و خشن و مشرب و همین مانند برگ انجیر و حال آن که مثل آن نیست و ثمر آن از شاخه های آن بر می آید و بزرگ میشود تا بقدر خیار کوچکی و در راند رن پوست آن دانه مائل بطعم انجیر و لیکن بسیار کم درین و بدین آن مانند لبن انجیر است و برگ آن را چون در زمین دفن کنند سبز میگردد و حکیم میرحیدر مؤمن در تحقیق نوشته که ازین ظاهر میگردد که انجیر رنگ ادی باشد و دانه را زرد و کرم سیوات و در زمانه را ن موجود است و مترجم میل نه ابو ریحان صاحب اختیار است بدیع نوشته اند انجیر را لقی مانند اما سروی شکافته و مثلث شکل و بر خي مائل و نسبت آن یمن و از انجا با طراف میبرد * طبیعت آن دودرم گرم و خشک * افعال و خواص آن قاطع نرف الدم و نفث الدم و بلغم و جالی تصبیه و نه و صوت و رطوبات غلیظه لزجه معد و بقیع و شیر آن جهت قوبا و آثار و تحلیل ارام بارده و سقوط دانه بواسیر طلاء و سایر اجزای آن جهت و ثی و جبر کسر و شراب و طعم آن مقی بلغم و اخلاط غلیظه بقوت و رضا د برگ آن جهت التیام جراحات مفید مقدار شربت از تخم و ریشه آن سه درم منصر معد و مصلح آن کثیرا است و کوبند طریق استعمال آنست که با مطبوخ تخم

* قصه ل الراء مع الدیم *

سرم و فوتم و شبت حل کنند و بیا شامند و بلیغ آورد

* رما د بفتح راء و میم و الف و دال مهمله و فارسی خاکستر و بهندی را که نامند * ما هیئت آن معروف است که عبارت از سوخته خاک شده اجسام است و از هر جسمی که باشد منسوب بد آنست مانند رما د عقرب و سرطان و کرم و امثال اینها و بیشتر اطلاق بر ما د اخشاب می نمایند * طبیعت آن خشک و مجفف مائل بحرارت و آن مرکب از جز و بار داری کثیف بسیار و جز و د خانی حار ناری لطیف اندک است که از شستن جز و د خانی حار آن زائل میگردد و جز و ارضی بار د آن باقی می ماند و کیفیت رما د هر چیز تابع اصل آنست در حرارت و برودت و جدت و غیرها مانند رما د نر که حاد است و رما د شجرتین که جالی است و رما د بلوط که قابض است و رما د کرم که با قوت محرقه است و مفتته و رما د عقرب از ان افویح است و همچنین خاکستر چوب تانک بعضی سرد و خشک و بعضی گرم دانسته اند بهترین آنست که از چوب درخت سال خورده باشد

و آتش چوب آن نام نئی می مالند و تا چند ماه گفته اند خصوص کهنه کوهی و محرانی آن **افعال و خواص آن ضاد**
 آن با سرکه جهت بیضه و خفود و شقیقه و تحلیل اوزام و کزیدگی جانوران سمی و سگ دیوانه را شامیدن آن مفید است و در
 جهت قروح و جروح کرده و تقویت حصاة مفید و چون با نطرون و سرکه بر کوشش زانگ که بر پوست خصیه پیوسته است
 نماید زانگ سازد و بازیت ریایمه کهنه و غسل جهت شدخ عضل و استرخای مفاصل و تعقل اعصاب نافع مضر رتبه مصلح آن
 کثیرا مفید است و شربت آن تانیم درم و رما د قصب یعنی خاکستری بهترین آن لطیف آنست * طبیعت این مانند کرم
 است مفتوح سد و التیام دهنده قروح و قلع آثار مضر رتبه مصلح آن کثیرا با قند مفید است و شربت آن یک دالک * و رما دیلو طبعی
 خاکستری چوب بلوط قابض و حاسن زف الدم جمیع اعضا و مسکن اوزام و مانع اكله و رافع قرحة قضیب خصوصاً سهله مراره
 و قروح مقعنه و چون بحریز بیزند و سه روز هر صبح ناشتا و درم آنرا با شراب سیب پیا شامند جهت رفع یلث و رطوبت معده
 مفید * و رما د قرع یعنی خاکستری و خاکستری پنجم مخصوص در قطران و زفت جهت قرحة قضیب و مقعنه مجرب است *
 و رما د ما ذریون جالی و معفن و جهت روشنائی چشم مفید * و رما د عس خطا طیف یعنی خاکستری شیانیه پرستوک بهترین
 آن آنست که آشفانه در موضع بسیار هوا دار ساخته باشد * طبیعت آن سرد و خشک **افعال و خواص آن شامیدن**
 آن جهت رفع دشواری زادن نافع و کویند مفرشش مصلح آن سکنجبین است دستور احراق آن آنست که در کوزه کنند
 و بگل حکمت بکینند و در تنور کرم گذارند و بعد از یک ساعت بر آورند و سائید بکار برند * و رما د سرطان و غیره در سرطان
 مذکور شد و رما د تین با قلاب یعنی خاکستری که در قلابهنگام تری ضاد آن و دلوک آن در حمام جهت ازالۀ جرب اسود و جری فافع
 * و رما د بضم را و فتح میم و الف و نون بغار سی انار نامند و بهندی نیز * ماهیت آن انواع میباشد بری و بستانی و
 بهترین آن بستانی شیرین بیلانه است که امسلی نامند لطیفتر از سایر اقسام و بهترین آن رسیده بزرگ دانه شاداب آنست
 * طبیعت آن مطلق آن بارد رطب و برودت آن از د رم نکل شده و رطوبت آن از اول با قوت قابضه که مفارقت از جمیع
 اجزای آن نمیکند تا آنکه آب افشرد * آن نیز همین اثر دارد هر چند قبض آن محسوس نیست و پوست آن بارد یا پس شدید
 القبض دایم و ترش آن سرد و تر از شیرین آن رخالی از بیسی نیست و انار ترش جارد و خراشند اما معاست حتی آنکه
 اگر ناشتا بسیار بخورند سحج امعا بهم رسد و استسقای بارد را مضر و کل انار شدید القبض بارد است و جمیع اجزای درخت
 آن شدید القبض و پوست آن شدید القبض تر * طبیعت شیرین آن سرد با اعتدال و در اول تر و با قوت قابضه
 * **افعال و خواص آن** قلیل الغذا و مولد خلط صالح و نفاخ و لهل و در محروورین باعث نعوظ گردد و جالی و مفتوح و ملین
 بطن و مدربول و مورت تشنگی و خوردن آن بعد از طعام در محروورین باعث انجک آن و گفته اند این فعل کلی است
 و جهت تصفیه روح کبدی و تقویت کبد را ستسقای زقی و سوء الغیظه و برقان و سهر زو و عفان و در دهنه و سرفه حار و تصفیه
 صوت و فربه کردن بدن و نفوذ فرمودن غلبه ارفع جرب رحکه و نیکوئی رفک رخسار نافع و اکثرا آن مفید غل و مرخی
 معده و مضر صاحیان خمی بسبب نفخ و تکلیف آن مسام را و مصلح آن انار ترش و در باره المزاج زنجبیل پرورده و رب انار
 شیرین در افعال قویتر از آب آن و مرخی معده و مصلح آن مصطکی است و شراب آن خصوصاً منع منافع بسیار دارد و چون
 معرا نا شیرین را سوراخ کرده بل فعات بقل ریکه کنجایش داشته باشد با روغن بادام شیرین یا روغن بنفشه در آن ریخته بر روی
 آتش گذارند تا روغن را جذب کند و بحدی رسد که دیگر جذب نکند مکیل آن جهت وجع صدر و معال مزمن یا پس مجرب

وید سوز آتش میدان آب آن باشک و نشاسته و صمغ عربی و روغن بادام که نیم کرم باشد همین اندر آرد و عصر آنرا چون در
شسته کنند و در آفتاب کد آنرا تا غلیظ گردد پس در چشم کشند و روشنائی آنرا به فزاین و هر چند این کهنه تر شود بهتر میگردد
و دانه آن با عمل جهت درد گوش مفید و خوردن آن لغاخ و مولد ریاخ در معده و ذر و رگ سوخته آن جهت التیام جراحت
و خشک نمودن آن مفید و عینه با شکفته آن از سه عدد تا هفت عدد بحسب سن و قوت مزاج اطفال با قدری بر کهای نورسته
ام غیلان و فلفلی زیره سفید سائید و سنگتاب نموده با طفال شیر خوار و یا بزرگتر از آن در حالتیکه ایشانرا اسهال عارض
گردد و کهنه شود خواه بسبب دندانی بر آوردن باشد و یا غیر آن سه روز متوالی و یا تا هفت روز مغین * و **رمان صبر ***
یعنی انار میخوش ترش و شیرین در سردی و تری مائل با عتدال و در سائر افعال قریب با نار شیرین و در تسکین حلات صفرا
و ثوران خون از آن زیاده و صفراوی مزاج را البی از نار شیرین ترش صوف و آشامیدن آب انارین که با شحم فشرده
باشند از نیمرطل تا یکرطل و بیست درم شکر خام جهت اسهال صفرا و تقویت معده و رفع تپهای صفراوی و یرقان و جرب
و حکه ناف و درین افعال مانند هلیله زرد است و چون آب انارین را در ظرف مس کرده به قوام آورند جهت سلاق و جرب
و تقویت با صره و جراحات مزمنه و خبیثه نافع

* **رمان حامض *** یعنی انار ترش در دود سرد و خشک و قابض و مسکن لهیب و حرارت معده و کبد حار و غلیان خون و
صفرا و مانع انقباض و باد معده و مدربول و جهت منع صعود بخار بل ماغ و دفع د خائمت آن و دفع خسار و قی و خفقان حار
و اکثرا آن مورت قرحه امعا و سحج و چون بعد از طعام بخورند مانع صعود بخار است بل ماغ و مضر می رود بین و مضعف
جاذبه جگر و قوت باه مصلح آن انار شیرین و زنجبیل پرورده و اسفید باج با توابل و سیر و آکنال آن جهت ناخن و سبل نافع
و مضغه و نگاه داشتن آن در دهان جهت منع قروح خبیثه آن و بدستور چون در ظرف مس با عسل طبع جید دهند جهت اكله
د مان مجرب و چون عصاره آنرا طبع دهند تا غلیظ گردد و با عسل مزوج کرده جهت قروح انف و وجع اذن و قطره و
جهت قروح خبیثه و بردن لحم زائد ضما دا نافع و ضما د آن که مهرا بخته باشند با پوست و تخم آن جهت جرب و حکه صفراوی
مجبور و علاای مطبوخ آن در رست در شراب جهت تحلیل او رام بیعدیل و سوبق آن قابض و جهت رفع خواش خوردن
کل و امثال آن که زنان حامله و دیگران را بهم رسد مؤثر و رب انار ترش در افعال قویتر از آب سوبق آنست و بدستور
شراب آن و چون جوف انار ترش را خالی کرده در سرکه بجوشانند تا مبراشود و منعقل گردد پس بقدر فلفلی حبوب بندند
پانزده عدد و یا زیاده از آن جهت رفع اسهال مزمن و سحج مخوف و قرحه امعا و مقعده مجرب و رب انارین در دود
هر دو در اول خشک و قابض و جهت رفع التهاب و تسکین تشنگی مفرط و تپهای تند و قی و خسار و رفع خواش ر دینه
حوامل و نساد رنگ رخسار و دفع غم نافع و مضغه با آب طبع آن جهت تقویت لثه و آشامیدن آن جهت تهاه اس البول
و آشامیدن سائیده آن بقدر یک رهم با آب کرم در رفع کرم معده و حب القرع بیعدیل و طبع از بیخ انار درین باب از
مجربات است و جهت لثه خارود رد دندان مضغه آن بیعدیل و انار داندان قابضتر از رب هر یک و در افعال قویتر و کوبیده
ترش آن با مویز با سوبه و خمس آن زیره کرمانی جهت رفع قی و تقویت معده مجرب مضر هیچ و سرفه مصلح آن مو
و جلوس در آب طبع آن جهت رفع هیلان طبع و خروج مقعده اضغال و ضما د آن با عمل جهت رفع آثار ابله و طلاعی
سوخته آن با عسل بر سینه و معده جهت نرف الدم و نفث الدم و حقه با آب آن که با برنج و جرمقش بود اده جوشانید

باشند جهت رفع اسهال و سحر و تسکین مغده. بآن جهت قطع خون بواسیر را مراض مقلع و مقلع و آل انار در افعال
مانند کل انار فارسی است و در آن جهت قطع خون بن دندان و التیام جراحت و علاج وفتق و مضطرب و بطبع آن جهت
اصحکام دندان متحرک و قطع آمدن خون از ریه و رفع قلاع و ضما دکل آن با بزرگ کرم تازه بر هم معده جهت رفع نفی
مفرط و قاطور عصاره کل آن با کلاب در چشم جهت منع انصباب مواد بدن و تحلیل ورم آن و با آب غلب انقلب و با آب
برک لسان الحمل جهت قرحه احلیل و نشف رطوبت و اند مال آن و انصباب مواد بدن و با آب قراح جهت سحر موره
و کفش و ابتدای دایم و با سرکه جهت حمزه که با دسرخ است مغین و با دردی خمر جهت جشای عارض در چشم بشرط
مل او مت بران و عصاره پوست رمان و شحم آن قائم مقام عصاره کل آنست و بدستور عقیل عصاره درخت آن که در آخر
ربیع گرفته باشند و کوبند چون مفت عن د غنچه ناشکفته آنرا بهیجی بلع نمایند که بدست نرسد جهت قطع پرورد ما میل ورم
تا یکسال مجرب است و دانه های زردی که در افعال انار میباشند شبیه بزور در درجه جمع افعال مانند کل آنست و چون انار را
طبع نمایند تا مهرا شود و چهار در هم از آنرا با آبی که در آن طبع یافته است باد و اوقیه آرد خمیر حواری و با آرد دخن
طبع نمایند تا مانند عصاره گردد پس بران زیت خام و یاروغن کل ریخته بخورند جهت رفع اسهال و ربع مایوس العلاج
مجرب چون صاحب تب بعل اندک غلانی آب انار را خواص شیرین باشد و خواص ترش بمکن نافع است و در او لیکن اگر
پیش از غذا باشد بهتر است از بعد از آن مگر آنکه لبنی در طبع باشد و با تهوع و قی معلوم کرد و چون انار درست را
در شراب طبع نمایند تا بخته کرد پس بسایند و برکوش بندند جهت از آله در آن مجرب است و آش رمان و افشرج
و بر و در مانین و جوارش و خقنه و حب و حریره و خوشاب و دواء الرمان و دهن و زمانه و رب و سفوفات و سکنجبین رمانی
و سونق و اشربه و طلا و عصاره و لعوق و ماء الرمانین و همچون آن در قرابا دین کبیر من کور شدند

* رمان بری * که مض نامند بصاد معجمه * ماهیت آن حکیم میر محمد مؤمن در تحفه نوشته که ثمر آن حب القلقل
است و حکیم میر عبدالحمید در حاشیه تحفه نوشته که در حوالی کور که پورا از بلاد هند سرکار صوبه اورد کثیر الوجود
است و چهار برک از زمین برآمده کل میکند و کل آن شبیه بکل انار و برک آن مانند برک کاسنی و اصلا چوب دندان ارد
و ثمر آن شبیه با نار و بزرگی انار متوسطی و طعم آن شیرین در زمین میرسد و خسته آن بزرگ * افعال و خواص آن ضما
بیمه آن با مساوی آن صبر سقوطی و طین ارمنی جهت ضربه و سقطه مجرب در دوسه دفع و جمع آنرا از اقل میگردانند

* رصت * بکسر را و سکون میم و نای مثله * ماهیت آن نباتی است از جنس نخود و شبیه بشمع ببلندی قلمتی و رنگ آن
مانند شمع و غیر نیست و بعد از خشک شدن بسینا زرد میگردد و از آن چیزها رنگ میتوان نمود و کوبند از مجاورت آن
رنگ شخص مجاور زرد میگردد * افعال و خواص آن دخان آن جهت زکام نافع و باعث کربختن هوام است و قلی
که از سوخته آن بهم میرسد کوبند بهتر از قلی اشنان است *

* رمل * بفتح را و سکون میم و لام بفارسی ریک و روان و با صفه های ماسه و بهندی ویت نامند * ماهیت آن معروف است
بهترین آن ریزه خالص از خاک است * طبیعت آن در رسوم خشک و مجفف * افعال و خواص آن کرم کرده آن
جهت نشف رطوبات و استسقا بعنوان بستن و دن در آن کردن مغین و حمل سائیده آن جهت قطع حیض و منع حمل
بغایت مؤثر و با لیا صیت آید بد مزه آن طعم را خوش طعم میگرداند بالعکس آب خوش مزه آید مزه

* **رام** * بفتح راء و سکون همزه راء و الف و میم * صاهیت آن قرطم بری است کوبند قرصه است و برک آن خرد زین و خاکی و خاک و جهت دفع مضر و سم مار و کزدم و انواع هوام نگاه میدارند و طریقی استعمال آن آنست که برک آن را در آب اندازند و بکند از آن فایز آن در آب آید پس آن آب را باور دهند که اورا کزین و وفای که از آن حاصل میشود ضعیف از قلی اشناتس

* فصل الراء مع النون *

* **رند** * بمعربى اهم را من بری است بلغث شام غار نامند و کوبند صندل است

* فصل الراء مع الواو *

* **روس** * بضم راء و همزه و واء و سین * جمله جمع راس است و بفارسی کله نامند * صاهیت آن معروف است مراد از آن کله و مغز آنست از حیوانا و بهترین آن مغز کله کوسفند جوان فربه است * طبیعت آن نسبت بسا نرین حیوان در دوار ملب است و بحسب طبع هر حیوان مختلف میباشد در کیفیات اربع و قوت و ضعف و غیرها * افعال و خواص آن کثیر الغل و بطی الهضم و چون هضم و استمرار یا بد بدن ضعیف را قوی گرداند و منی بیفزاید و جهت اصحاب کد و ریاضت نافع و مضاعف معده و بد بو کنند و جش و بول مصالح آن خوردن با خردل و سرکه آبکامه و صغیر است و کوشش خد بین آن گرم تر و رطوبت آن که تر و غل آن زیاده و مرد و چشم آن چرب تر و سریع النزول و کوشش زبان آن ضعیف تر همه اجزای آنست و مغز آن ابرد و اربط کل اجزای آن و پوست آن اعدل و بطی الهضم تر و غلیظ تر و غضار یف آن رده تر همه اجزای و بطی النزول و مورث قولنج و غضار یف دماغ آن رده تر مصالح چشم آن نمک سیاه و زبان آن نمک باعقل ال و بنا کوش آن سرکه و صغیر و اشتغال و پوست کله و غضار یف آنرا حتی المقل و نباید خورد و اگر مضطرب و ناچار گردند بخوردن آن باید که با کف خردل و مصطکی و دارچینی قلیه بپخته بخورند اما بسیار و شکم سیر نخورند بلکه بر جوع صادق و ریاضت شد بد اندک بخورند و اگر دیر منحل نشود مصطکی و عود هندی بخاریند و اگر ثقل کند باید که مبادرت با خراج آن بقی کنند و اگر قی دوار آید و یا عادی بدان نباشد ایهال بعضی از شات مسهل نمایند و بهتر آنست که در بلد آن رطبه و حاره صاحبان امزجه ضعیفه کله و پاچه نخورند اصلا و انکور بالای کله نخورند که مضر است و بطول سر بچه کوسفند و پاچه آن جهت تسکین اوجاع سر یابش هنگام انتهائى هلت و جهت ترطیب سوء مزاج دماغ یابش و جنون و بخی و امثال اینها نافع و حقیقه بمرق سر بچه کوسفند مرطب امعا و کرده و اعصاب و مهیج باه و ملین اورام صلبه باطنیه و سرهای ماهی کوچک نمک بود خشک کرده سوخته جهت شقاق ملازه و مقعد و رورم لاهه و کرده و سائر اورام صلبه و امثال اینها بادهان مناسبه و با آبهای مناسبه نافع است

* **روا صیر** * بفتح راء و واء و الف و کسر صاد بی نقطه و سکون یای مثناة تحتانیه و راء مهمله * صاهیت آن عبارت از بقول است که در آب بپخته و در روغن بریان نموده در آب میوه های ترش مانند انار و سیب و به و ریاس و آب غوره و سماق و یارب و یا شربت اینها و یا ماست و یا کشک اندازند و تناول نمایند و از جمله اغذیه است و بفارسی بورانی نامند * طبیعت آن بحسب آنچه از آن میسازند مختلف میباشد * افعال و خواص آن مسکن صفرا و حلات خون و مبرد و محرور و مزاج را نافع و مضر مبرودین و ثقیل و بطی الهضم بسبب غلظت آن و نفاخ و قابض شکم و مهیج امراض رحم است

* **روبیان** * بضم راء و سکون ذاء و کسر یای موحده و فتح یای مثناة تحتانیه و الف و نون و اربیان نیز آمده و بفارسی ماهی

روبان و ماهی میک و بپند و چهلک مجلی نامند * ماهیت آن حیوانی است آبی و خلال با صفت و باهای بال و غلاف
 حته آن صد فی و کوچک آن بقدر مایع بزرگی و بزرگ آن تا یک شمر و نیم تاد و شیر و زیاده هم و سرخ رنگ و گوشت آن چون
 سرخ رنگ و صلب و در پخته میشود و غیر جراد البحر است چه آن کوچک بردار است و در جراد البحر مذکور شد و در میان
 کویک را با آب و نمک جوش داده و خشک نموده از سواحل دریای اطراف میبرند و آنرا در فاسی میک میپا منند بریان کرده
 با نمک مشورند و باروغن و پیا زربان کرده با برنج پخته دم داده و با بالای طعام نیز پخته و با قلیه پخته میخورند * طبیعت

تاز آن در دم کرم و در اول ترو نمک سود آن از آن کرم تر و خشک تر * افعال و خواص آن مبهی و مولد خون صالح و مبی
 و مسخن کرده و رحم و معین بر حمل و کثرت اولاد و بطی الهضم و با سکنجبین مسهل و مخرج حب القرع و چون تاروغن
 گردگان و باروغن کاویانار چهل و پیا زورق کرده بریان نمایند و با کندی فاطم نمایند مانند قلیه و با تخم مرغ نیمه پخته
 تناول نمایند بغایت محرک باه و مسخن رحم است و اکتمال خشک سائید آن با غلغل جهش دفع شکری نافع و ضداد کوبید
 آن با نخود سیاه هر شکم مخرج حب القرع و پتنها می مجلل ادرام صلبه و جاذب پیکان و خار از بدن و طلالی پخته مهوای آن
 در روغن زیتون جهش و جمع مقاصد و نفوس نافع و نمک سود آن محرک باه می رود و در مولد منی ایشان و مولد سودا
 و حکم قوی و امراض سوداوی و بپوش آوردن خون صفرا مصلح آن با مری یعنی آبکاه و سرکه و ربوب حامضه و بعد از آن شراب
 انا را منفع و جوارش سفرجل مسهل خوردن مصلح تازه آن مخصوص در مبرودین کرو و یاقرض عود هندی را مثال اینها است
 * روز آریذ * بضم را و سکون وا و و فتح ذال معجمه و الف و فتح همزه و کسر راء مهمله و سکون باء مثناة تحتانیه و فتح ذال
 معجمه و الف تحت یونانی است یعنی اصل الوردی * ماهیت آن پختی است شبیه بفسط و سکنجبین و بعد از سائیدن
 روی کل سرخ از آن ظاهر میگردد * طبیعت آن در اول سوم کرم * افعال و خواص آن ملطف و مجلل و جهش
 ربع صداع بارد مجرب خصوصا چون با ناردین مخلوط گردد و با آب جوش د هند وین آن نطول نمایند بر هر

* روسختیج * بضم را و سکون وا و و فتح ذال معجمه و الف و فتح همزه و کسر راء مهمله و سکون باء مثناة تحتانیه و فتح ذال
 فارسی است و آن را را سخت نیز نامند * ماهیت آن پس سوخته است و در ستور اوراق آن در دستورات مؤلفه
 مذکور شد و بهترین آن سیاه مائل بسوخی آنست و سیاه آن زربون زیرا که بسیار سوخته و فاسد شده است * طبیعت آن
 در سوم کرم و خشک * افعال و خواص آن بسیار قابض و متد و جذاب و منقبی جراحات و مند مل و جالی غشاد
 چشم و مانع زیاده قروح خمینه و جهت بردن گوشت فاسد زان و مؤثر و قتال و مفسول آن ملایم تر و آشامیدن بکرم آن
 با نوم و روغن کنجد که مصلح آنست مسهل قوی مای اصفی بقرت و جهت استسقا نافع و با آب باران و غسل منقبی قوی طریق
 غسل آن مانند اقلسیا است

* روی توکیا * شبه است و مشهور و روح توکیا است چه آن توکیای معدلی غیر مصنوع است اختلاف سا تراقسام روی اهم
 فارسی طالعون است و آنرا مجموع از چهار وزن مس و یک وزن و نیم سرب سازند و اهل هند این را بهنگار پخت باه
 موجد و خفای ما و سکون نون و کاف فارسی و الف و واء مهمله نامند

* فصل در الراء مع الهاء *

* رهشی * بفتح را و سکون هاء و شین معجمه و با فارسی ارده نامند * ماهیت آن کنجد مشور بریان گرم سائید

و در این

و در این

و در این

و در این

است که مافع باشد و روغن از آن جدا کرده باشند * طبیعت آن گرم و تر * افعال و خواص آن مبهی و مسکن و غلیظ و در هضم و مفسد اشتها و بطی الخروج از معده مصالح آن عسل و سرکه و ملین صلابات ظاهری و باطنی و مفتوح جشای احشا و منضج دمامیل و خراجات و مسکن وجع و حداث و خشکی صفویاتش و یاببارود سوخته ضماد او طلاء و آنچه از مغز بسته و زرد آلود و شفتالو و غیر آن تر قیپ دهند در آثار ماندناصل آنست

فصل در الرأع مع الیاء المثناة تحتانیة

* ریپاس * بکسر را رسکون یا ع مثناة تحتانیة و فتح باء موحد و الف و سین مهمله بقا رسی ریواس و ریواج و جکاری اوز نامند * ماهیت آن نباتی است بقدر ریگد رخ و شبیه بسلق و از وسط آن یک و یا دو ساق روئیده اندک پهن قریب بد و انکشت و حجم یک انگشت و در بالای آن پوستی سبز رنگ و مزغب و طرف متصل به بیج آن مائل بسفیدی و اندک بنفشه و طرف بالای آن سبز و مائل پوست بیج که هو بطول از آن جدا میگردد و مغز آن سفید رنگ نازک آبدار ترش با اندک صفویاتی و سراسق آن متشعب و در بین شعبها پودهای سبز خشن و بالجمله ساق آن شبیه بساعد انسان باریکی و سر آن شبیه به پنجه مرغابی و کل آن سرخ رنگ و طعم آن اندک ترش با شیرینی کمی و ماهیت آن مواضع برف نشین و کوهستان بهیچار سرد و بهترین آن فارسی سفید لطیف شاداب و منخوش آنست که ساق آن سطر و بلند باشد و بیج آن را وند است چنانچه ذکر یافت و ریپاس معموری منسوب است بمعمر نیشابوری و آن اول کسی است که ریپاس را یافته مترجم صید نه ا بوریخان گوید که بیج ریپاس تا آب نرسد برک بونهیآ و زرد و در بعضی مواضع سی سال باید تا برک بر آورد درین مدت بیج آن بتدریج دوزمین بزرگ میشود تا بقدر اربیع درخت خرمارسد و زبزرگی و آنرا را وند گویند و چون نبات آن بزرگ شود هر برکی از آن مشابه یک سمت او میباشد و ارد شیر را را وند د سنت بدان سبب گویند که دستهای او بلند بود و هر شاخی از نبات آنرا انجم نمیشد بلکه از میان نبات آن مر سال قضیبی بر آید و بر سر آن تخم آن باشد و بر حوالی آن قضیب ساقهای ریپاس بر آید بشکل دست آدمی * طبیعت آن در دم سرد و خشک * افعال و خواص آن ملان و با قوت قابضه و مقروح و مقوی معده و احشا و جگر حار و تحریک اشتها و قاطع قوی صفراوی و تشنگی و غشمان و مسکن حداث صفراوی و صافی کننده آن هرد و وجهت رفع مستی و خمار و وخفغان و رسواس و بواسیر و طاعون و وبا و جد ری و حصبه و اسهال حار صفراوی و یرقان و تههای حار و صفراوی و مد او مت آن مانع پروزد مل و انکشان عصا ز آن جهت تقویت باصره و رفع بیاض و ضما د آن با آرد جو جهت باد سرخ و نملة نافع مضر مینه و باه و مجفف اعصاب و مورت قولنج در مبر و دین مصلح آن شربت عود و انیسون و عسل مقدر شربت از آب آن ناسی در م بدل آن حماض اترج و آب غوره و رب ریپاس قویتر از آب آنست و شربت آن وحشت و جنون و رفع بخارات و احتراقات را نافع است *

* رگه * بکسر را و فتح یا ع مثناة تحتانیة و ها بقا رسی شش و بهندی بهیچره و برکی ابکمه نامند * ماهیت آن معروف است و بهترین آن رگه بزه و بزغال شش ماهه تا یکساله است خصوص که کوهی باشد * طبیعت آن گرم و تر و بقراط سرد و تر و زوفس خشک دانسته * افعال و خواص آن جهت مرضی و نا تهین که خواش کوشش داشته باشند قلیل آن که اطراف آنرا که نرم باشد بریده بریان نمودن باشد نافع و گویند مد او مت خوردن آن مورت سل و بطی الهضم و قلیل الغذ او مولد مخاط بلغمی است مصلح آن کر و یا و سرکه که در آن بخمسانند پس بریان کنند مضر معده مصلح آن حب الاس و شکر است

وضعا کوما گرم آن جهت تحلیل ورم چشمی که بر سفیدی آن نقطه سرخی بهم رسیده باشد و رتبه بن و خنبر و زکریه و خرس و جمل
جهت سحج و رمی که در پنا از کفش و موزه و امثال آن به سر رسیده باشد مفید و بد ستور وضعا محرق رتبه آنها کوما گرم چون
هی امت آنرا بر آتش بریان کنند و خونایی که از آن آید بر نا لیل و قوبای یا بس طلا نما بد زائل سازد خصوصا که رتبه بن یکساله باشد
و محرق آن جهت رفع سحج مؤثر و رتبه حمار الوحش را چون خشک کنند و بگویند و بیا شامند جهت ضیق النفس نافع است *
رتبه البحر * بکسر را و فتح یا وضع تا را لب و لام و فتح باء موحد و سکون حا را هر دو مهمله * ماهیت آن چیزی است
شبهه بشمشه و قتی که تازه تر باشد در کنار دریاها یافت میشود * افعالی و خواص آن ضما آن جهت نفرس و شفا اینکه از
سرما بهم رسیده باشد نافع است

* ریحان * بفتح را و سکون یا عثناة تحتانیه و فتح خا و الف و نون بفارسی شاهسفرم و یهندی ناز بو رنگد با بری نیز نامند
ماهیت آن اسم جنس است و انواع است و در شاهسفرم مذکور خواهد شد ان شاء الله تعالی *
ریحان السلیمان * آنرا چه سفرم و جما هو سلیمان نیز نامند * ماهیت آن گیاهی است از جنس عشقه شبیه شبیه
تروتازه و برک آن شبیه برک خطمی و کل آن سفید و کوچک و دانه آن سیاه مانند فلذل و گیاه آن بر اشجار میباید و در
کوهستان فارس بهم میرسد و در اصفهان و در ارمزبرد رختها میروید و در تنکابن دیسمر نامند * طبیعت آن گرم
و خشک و ابوریحان تا چهارم گفته * افعالی و خواص آن ملطف و مجفف و مسهل بیخا لکه سودا ر منقی خون از احتراقات
و مسکن نفخ و محال رباح و رطوبت لزج و معده وضما و طبع آن جهت بواسیر و امراض سوداوی و در رحم و طلاهی آن
باعسل جهت ورم بلغمی و با سرکه جهت حمزه و ورام حاره و حمل آن بار و غن کل جهت در در رحم و آشامیدن و طلا
کردن شکوفه آن جهت لقوه و فالج و کزیدن عقرب نافع مقل ارشیت از برک آن ناسه مثقال و از آب آن ناده درم و اکثر
آن مصلح مصلح آن روغن نیلوفر و کافور بدل آن مرزنجوش و کوبند بدل آن نیموزن آن شیخ و نیم وزن آن غناب العناب
است و کوبند بسبب آنکه در چهارم گرم و خشک است سرما بدان ضرر نمی رساند و مدها میباید و اگر مدها آب نیاید محتاج
بآب نیست بلکه اشجار مجاور خود را از ریشه خود میراب میگرداند و حکیم میر محمد مؤمن در تحفه نوشته که در کتب ادویه
مغزده نوشته اند که گیاهی است در اصفهان مشهور و کل عقرب است و جهت عقرب و رتبه و زخم و کزید و شرابا وضعا
مجبور و برک آن از لبلاب کوچکتر و کل آن مانند خوشه بنفش و اندرون آن زرد رنگ و کوچک است اما همیشه
سبز نیست و آن سطار چون است و من کور میشود و کوبند قسم جلی آنرا برک آن مانند شبت و کل آن به رخ با سفیدی میباید
* ریحان الکافور * آنرا ریحان یهودی و شجر الکافور نامند و کوبند بفارسی سوسن نامند * ماهیت آن گیاهی است
گل و شاح آن شبیه شبت و برک آن شبیه برک انار و از آن ریزه تر و کل آن کبوده ماثل بسفیدی و از جمیع اجزای آن
برای کافور آید خواص تر باشد و خواص خشک * طبیعت آن در درم گرم و خشک * افعالی و خواص آن آشامیدن آب
آن جهت تفتیح سده و یزقان و قطع سیلان خون اعضا و بوییدن آن بسیار محلل رطوبات چسبند و باغشیه و ماغ وادمان
آن محلل اخلاط غلیظه و ماغیه و تحلیل او را و در در آن جهت قروح و جزا حایت نافع مضر محرورین مصلح آن سکنجبین
مقل ارشیت آن یکدرهم و از آب آن تا هفت درهم است *

* ریش * بکسر را و سکون یا و شین معجمه بفارسی پرنامند * ماهیت آن معروف است و عبا رت از بر طری و راهت

بیا
آتش

ریحان
السلیمان

ریحان
الکافور

ریش

اعمال و خواص آن در روز شنبه اسام آن جهت التیام زخمها نافع و موی بسیار نرم باز که گزین با من در قطع خون جراحتها قائم مقام موی نرم جز گوش با صفت و چون از بیخ بر طپور آنچه بزرگ و سفید و محوف باشد جدا کرده بسوزانند و بشویند و خشک کنند و در بینی دهند و عافی را که بهیچ جهت نگیرد و فائده بخشد و مجرب است و در جمیع نرف الدم بعمل آید است خصوصا بر طاق و اس

*** باب یازدهم در بیان ادویه که حرف اول آنها زای معجمه است ***

*** فصل اول الزای مع الالف ***

*** زاج *** بفتح زاء و الف و جیم مغرب از زاک فارسی است * ماهیت آن از معدنیات است و اقسام می باشد و غیر شبیه است و سفید و سرخ و زرد و زرد آن منقلب به سبز میگردد و سفید آن را قلند پس و شوقا و زرد را قلطار و سبز را قلند و قلندت موی را مثل و بشیرازی زاج سیاه

*** زاج البیض *** بفتح زاء و بی و نون البیض و بهندی به تگری نامند * ماهیت آن چیزی سفید و اندک مائل بزرد و خفیف الوزن و بهترین آن مصری براق شبیه بزنجبیل خشکی است که چون در دست بمالند رو در بره کرد و واک باشد از آلاش و کوفته نباشد و آنچه را که خواهند رنگ کنند و خوب رنگین صاف یکسان شود و لایه در آب محلول آن تر نموده خشک کرده پس رنگ مینماید و معدن آن اکثر جاما است از انجمله پنجاب از صوبه لاهور در قصبه بصره مشهور بخوش آب و نمک سار ما بین نهر جیها و راهی که معدن نمک است شرقی آن معدن زاج است و در چین بر آوردن مانند نمک اندک نرم می باشد و بر سیدن هوا بد آن صاب میگردد * طبیعت آن در اول سوم گرم و خشک و مائل با اعتدال و لطف همه اقسام است * **اعمال و خواص آن** بسیار قابض و جالبی و در جمیع اعمال قریب بزاج زرد است و آشامیدن تلخ و گرم تا نیمه دزم آن که با دو وزن آن نبات سفید نرم سوده کف کنند و بالاف آن شیر کا و تازه درشیده بقل و نیم آن را مندی که همان مقدار آب داخل کرده باشد نه روزها شامند و اگر آن مقدار شیر و آب را بیکل فعه نینوا نعل اشامیدن بد فعات بیمار شام نیز همین مقدار زاج و نبات با شیر و آب بیمار شامند و از ترشی و باد و کوشش پرمیز نمایند و تا ممت یوم بد ستور بعمل آورند جهت رفع قرحه کرده و مثانه و تحلیل و تحلیل ریا و آنها و تفتیت حصه لایع و اگر برای تفتیت حصه تا پانزده یا بیست و یوم بعمل آورند بهتر است و چون در جزو آن را بایک جزو اقلیم یا سرکه سائیده در ظرف سفالی کرده چهل روز تا بیستاد در آفتاب در زیر سرکین اسپد دفن کنند بغایت تند و جالبی میگردد و از آله بیاض غلیظ و ناخنه مینماید و در از آله گوشت زائده زخمها بیغل پل و اکحال زاج محرق جهت تنقیه چرک گوشها چشم و با عمل جهت سطری پاك آن و نفوخ آن در بینی جهت رها ف و بد ستور طلای آن بر با فوخ با آب کد نا و با فیر و طی جهت اكله دهان و بعضی با خموسا ئیده بد ستور مل کور میسازند و آن نیکو ترین دوائی است برای جرب طلاء و طلای زاج با آب کشنده جهت حمرة و سلع و جرب و حكه و خشک ریشه بهتن زخمها و در و آن جهت قروح و میند و نرف الدم همه اعضاء و رم بدن و لایع و عضلات حلق و فزرجه و حمل آن با آب کد نا جهت نرف الدم و رحم و تنقیه آن با عمل جهت قرحه گوش و رفع چرک آن جهت بواسیر و نوا صیر مفید و قطور قلیل محلول آن در آب باران جهت تنقیه بصر و رفع فشار و رفیق و بیاض و امثال اینها نافع است

*** زاج احمر *** قسمی از زاج سفید مائل بسرخ است و خوب آن سیاه و با نجار و نفقها و باز هومت و غلیظ تر از سائر اقسام در جمیع افعال مانند آنها است و از آن آنچه صیقلی و بنفش است ضعیف تر و شیخ رئیس در قانون نوشته که اطباء قبل ما واطمه در زمان ما تجربه نموده اند که آشامیدن یک گرم زاج سرخ بلخی موی سفید را میریزاند و بجای آن موی سیاه میریزاند ولیکن شخص قوی المزاج مرطوب متحمل آن خواهد شد زیرا که بسیار قوی است

*** زاج اخضر *** یعنی زاج سبز بهندی آنرا هیراکسیس نامند *** طبیعت آن کرم و خشک تر از سائر اقسام و سوخته آن لطیفتر و احراق آن برای ناطیف آنست * افعال و خواص آن محرق و اکال آشامیدن یک گرم سوخته آن جهت رفع سیمیت فطر و با عسل جهت اخراج کرم معده و حب انقرع و با آب مقوی قوی است و چون صاحب بنیه قوی مرطوب از آن بدوش موی سفید آن را بخته بجای آن موی سیاه بر وید و مجرب دانسته اند ولیکن چون بسیار خشک و بغایت مضر است ترطیب بسیار باید نمود و قطور آن در بینی با آب جهت قطع و عاف و نفقه دماغ از رطوبات و در گوش جهت درد گوش بارد آن و چون آنرا سوخته و با سورنجان محرز کرده در زیر زبان کنند جهت ضعیف واکله دهان و قلاع آن و در بینی جهت اکله و قروح آن و بدستور طلای آن پتتهائی جهت اکله دهان و بینی و ضعیف زیر زبان و بواسیر و لاقب و نزف الدم جراحات مضر جراحات عصمانی و زیاده از یک گرم آن کشنده است**

*** زاج اصغر *** یعنی زاج زرد که بهندی کسب نامند *** ماهیت آن بهترین اقسام زاجات را فصل آن ذهبی و درخنده آنست * طبیعت آن در سوم کرم و خشک سوخته آن لطیفتر بخلاف سائر املاح که از احراق قویتر میشوند و معسول آنرا حدت کمتر * افعال و خواص آن آشامیدن آن جهت قتل و اخراج اقسام کرم معده و تحلیل ورم و صلابت طحال مؤثر و غرغره اقسام زاج با سرکه جهت زلومی در خلق مانده مجرب و چون دوزخ و آنرا با یک جز و افلیمیا با سرکه سائید در ظرف سفال کرده چهار روز در تابستان در آفتاب و در زمستان در زیر سرکین اسپ دفن کنند بغایت تند و جالی میکرد و زواله بیاض غلیظ و ناخنه می نماید و در زواله گوشت زائید زخمها بیعیدیل و در رنگ کردن موی مؤثر و مقلد شربت آن که بی خطر باشد تا یک اندک و زیاده بر آن خطرناک مصلح آن قوی کردن بشیر تازه و شیده و روغن تازه و کره و شکر و ترطیب بدن بدل آن زنگار است و مولاد جوهر دار را بعد از تصفیه و تصفیه بدان جوهر میل دهند**

*** زاج الاسافه *** بهارسی زاج که شکران و بهندی کسب نامند و کوپند زاج سیاه است و بیونانی مالیطرنا و ملیطرنا گویند *** ماهیت آن قسمی از زاج ابیض است که بیرون از رطوبت و چون آب با آن برسد سیاه میشود * طبیعت آن مانند سائر اقسام و قابض تر از سائر * افعال و خواص آن قابض و جالی و جهت درد دندان و حرکت آن و سیاه کردن موی و با آب جهت جوششهای رطبه و حنقه آن با خمر جهت هرق النساء و طوخی آن با آب جهت بشور لیمیه نافه و داخل ادویه مسوده موی کرده میشود**

*** زاج المقطر *** و قاطر نیز نامند *** ماهیت آن از جنس زاج اخضر است که ماهیت لطیف آن در زمین معدن منعقل نمیکرد و بهترین اقسام است امکن آن آنست که چون بر فولاد بمالند برنگ مس گردد**

*** زاج البجا صند *** از جنس زاج اخضر است که در ظاهر معدن و طوبت زاجیه منعقل شده باشد *** زاج المطبوخ *** نیز از جنس زاج اخضر است که با خاک مخلوط میباشد آن را با آب میجو شانند تا منعقل گردد و بهیأت

مهره نرد برین استعمال مینمایند و از خوردن اقسام زاجات سرته مودعی بس و قروح اعضای باطنی و امعاء و شحم غارض میکرد. علاج آن آشامیدن شیر تازه و دوشیدن و کوزه تازه با شکر و شربت زعفران مانند آنست

* فصل فی الزای المعجونه مع الباع الموحدة *

* زباد * یفتح زای و بار الف و دال مهمله بهندی میبکسر میم و سکون باء مثناة تحتانیة و دال مهمله ثانیة * ماهیت آن نوعی از عطریات است سیاه رنگ مائل بسرخ و سیال از بلاد حبشه و خاصی هند از حیوانی گیرند مشهور بزباد و آن حیوان را بهارسی گریه زیاد نامند و حشمت آن قریب بجنه سک و گریه بزرگ صحرائی و با خطوط سیاه و سر آن کوچک و چون آنرا حرکت بسمارد هند از مابین دوران آن عضوی شبیه به پستان مائیتی بر شرح بر میآید در غایت خوشبوئی و بیشتر خوراک آن حیوان منیل تازه و علفهای خوشبو است و در بلاد سر دسیرانچیمان و بهترین زیادهای مائل بسرخ و ارق خوشبوئی و بدترین آن سفید آنست و آنرا مغشوش با ظفار الطیب و مصطکی و خوشبویهای دیگر میکنند و امتحان خالص آن آنست که بدست بمالند اگر بچسبد و بعد شستن دست بوی آن در دست بمالند خالص است دیگر آنکه در آن حیوانات کوچک سرخ رنگ مانند مکس کوچک میباشد و آنچه تحقیق شده آنست که آن حیوان شبیه بگریه و در از تران و نیز پوزان یعنی دهن آن باریک تر و در از تران گریه است و در بلاد حبشه و جزا از زبادهای بهم میرسد و اکثر مردم آن حیوان را در تنفس نکاه میارند و بآن بازی میکنند و بعضی رام میشوند و رنگ آن سفید مائل بزردی است و در زیر پیم دم آن برآمدگی شبیه بناخه و بقل رجوز کوچک است و در آن پنج شش سوراخ میباشد و از هفت روز تا پانزده روز یکبار از این نافه زیاد بعمل می آورند و از یک و نیم مثقال تا دو مثقال زیاده بعمل نمی آید و بعضی که رام اند دم آنرا بلند کرده و زیاد از آن میکینند و بعضی که وحشی اند دم آنرا از تنفس بیرون آورده از آن زیاده میکینند بدین طریق که صدفی را با هستکی بر آن نافه میمالند و آن نافه را بلامحت میفشارند از آن زیاده بر میآید و آنچه از آنرا بعمل می آید بهتر است از ماده آن زیرا که منفذ بول ماده بالای آن نافه است و قدری از بول آن بآن زیاده مزوج میکرد و در ایند اکسانیکه از آن آگاه اند آنرا ناسته بکار نمیبرند و طریق غسل آن آنست که در ظرفی کرده و اولاً سه دفعه بآب سرد میشوند و بعد از آن سه بار دیگر بآب گرم و سه بار دیگر بآب سرد که نه بار باشد و باید که بهر بار آب بسیاری بر آن ریزند و بدست خوب بر هم زنند پس زیاده را بکف دست از روی آب بگیرند و بکنار صدفی پاک نمایند تا تمام آن برداشته شود و باز بدست در ظرفی کرده آب بسیار بر آن ریزند و بر هم زنند و از روی آب بگیرند آن هنگام زیاده نرم و صافی در آب گرم نرم و رقیق و در آب سرد منجمد میگردد پس سه بار در آب لیجوبشویند تا بوی بد آن زایل گردد پس سه بار دیگر بآب سرد و از کرباسی بکنار اند و سه بار با کلاب بشویند پس در آنند رونه کاسه چینی مایل به شهبور روی کلهای خشبوی مانند و در داحمه و یا ورد ایض یا ورد اصفر و یا بهار نارنج و یا گل یاسمین و امثال اینها معکوس بکنار اند و روزها یا چغره پاکیزه صغیری بر سر آن بسته و آفتاب کنند تا غر مقلد ار که خواهد پس اندکی از آن را با قدری عطر کلاب و اگر حاضر نباشد با کلاب مزوج نموده بکار برند و این بهترین طریق غسل و استعمال آنست * طبیعت آن در سوم گرم و در بیوست معتدل * افعال و خواص آن منشف و بغایت مفرح و مقوی دل و حواس و آشامیدن یکفیر طآن باد و به مناسبت و یا شراب تفریح آورد و جهت رفع غشی و خفقان و توحش و جنون و درد فم معده و مقعد و نافع و نیم درم آن با قدری زعفران و مرق کوشش مرغ فربه جهت تسهیل ولادت مجرب دانسته اند

و یونین آن جهت زکام و درد سر باز و رقیقه و همچنین تریج بدن و طلای آن با روغن بادام تلخ جهت حفظ صحت سامعه و تقویت آن و پنبهائی جهت نضح دمل و تسکین وجع آن و التیام جرحه زهر قصبه آلودن مائع حمل زبان و ممل ارمیت و یونین آن باعث مداع مجر و روغن خلقي و صیق النفس مصلح آن صندل و کافور را غلیظ کرده بدین آن غالبه است *
* زیت * بضم زای و سکون با و دال مهمله بغار سی و روغن تازه بی نمک و مسکه و روغن و یونین مکه و ناهید * مباحیت آن عبارت از روغن کاد و بنزو و کوسفند و کامیش است و بهترین آنها تازه خوشبوی است که از سر شیر کپرتل و روغن کاولطیفترین همه و کامیش خصوصا جنگلی از همه غلیظتر و چرب تر * طبیعت آن در اول گرم و در آخر آن سرد و کهنه آن گرم تر و تری آن کمتر و زود مستحیل اختلاط غالب میگردد خصوصا با صغرا * افعال و خواص آن ملین و منضج و مسکن و مقهق شد جهت تصفیه صوت و خشونت قصبه ریه و حلق و سرفه خشک و اورام ظاهری و باطنی و ادرار غرمدین فضلات و باعث جهت ذات الجنب و ذات المرئ و نضح موا دسینه و دفع آنها و مالیدن آن بر بدن نیز و خوردن آن با شکر و خشخاش بغایت موثر و تریبی بدن و بادام تلخ جهت رفع فضلات ریه و با قواضی جهت اسهال و سحج که از حدت اختلاط باشد و با شربت کل جهت قطع فعل دوائی مسهل و بازرد؛ تخم مرغ نیم برشت جهت دفع اخلاط و بازرد مثقال آن با هفت مثقال شکر جهت مسر البول مجرب و طلای آن بر بدن با الحاح صیت تغل به بدن می کند و تغل به آن موقوف بر روغن آلات غل آنست و جهت نضح ورمها و ورم بنا گوش و ریه و تن و ریه و ریه که بر سر و بدن اطفال بهم میرسد و جهت گزیندن افعی و هزار با خصوص گرم کرده که گرم آن و تریج آن بر بدن داند آن اطفال باعث سرعت بیرون آمدن آن و نیز تریج آن جهت رفع خصف تازه و کهنه و باد ویت مفتحه جهت تفتیح حجب دماغ و تلپین اعصاب و جراحات مثانه و قو با و سقیم خشک و جرب خصوصا که اول بدن را با آب سرد بشویند و مالند و بعد از مالیدن صاحب آن خود را بنوشانند تا عرق کند در همان روز رفع علت میگردد و ضماد آن با سورنجان نرم کوبیده جهت قطع و استیصال دانه بواسیر مجرب و در بدن امر هر چند کهنه باشد بهتر دانسته اند و مغسول آن بیک صد و یک آب و اقل جهت ریک آب در امور زخم کوره سر و ع الاثر و جهت پاک نمودن زخم از چرک و التیام زخما و رو با نیدن گوشت تازه و جهت بواسیر و حرق النار نیز مفید و مضعف و مرخی فم معده و مسقط اشتها و بسیار خوردن آن مسهل مصلح آن قواضی و نمک و شکر و فانی و غسل بدن آن شهر تازه و رشید که بچو شایندل تا خمس آن سوخته گردد و مقل او شربت آن قاسی در هم است *

زبد البحر * بفتح زای و با وضه دال و الف و لام و فتح باء موحد و سکون خا و راه مهملهین با رسی کف د و با و بهندی سمنند
 یهون نا مند * ما هیت آن گفته اند جسمی است مرکب از اجزای لطیفه ارضیه و اجزای هوائیة مجتمعه با رطوبت دریا
 که بسبب تحریک امواج در سواحل بحر قلزم بر روی سنگها مجتمع و متکون میگردد بصورت جسمی و آن پنج قسم میباشد
 یکی شبهه با سفنج و ساطیر و زرد رنگ باز هم مت و کریده را آنکه مانند بوی ماهی و درم مائل سفیدی بسیار متخلخل و با تجار و بن
 بسیار و رانحه آن مائل بکرا هیت شبهه بطحاب بحری و سررم بشکل کرم و سبک و مائل به برفشی و این را میسرون و دودی و
 بشیرازی کرم ایوب نا مند و چهارم بسیار تجویف شبهه به پشم و چرنگ آلوده و سفید مائل بزرده و با تجار و بن بسیار و آنرا
 قینون گویند و پنجم سفید و سبک ظاهر آن املس و باطن خشن و تند طعم و بی بوی و این از همة اقسام بهتر است و گفته اند
 بهترین این آنست که وردی یعنی برنگ کل سرخ باشد و نیز قسمی دیل باشد که سفید بسیار ضخیم و بک انکشت و زیاده

بر آن و بر آنکه و با اندک شوری و اجزای آن پرده پرده و اندک صلب و درین پرد ها جرمی رخوار از قبیل سفید آب و شی
مکس و منجید و بر پشت آن از قبیل پوست چیری سیاه رنگ و وسط پوست آن در طول کره دار شبیه بخروازات فقرات ظهر
در زیر پوست نمایان و طول آنرا یکشمار و نیم میگفتند و این را بیهندی کستوری نامند و آنچه بتجقیق پیوسته زید البحر که
بفارسی کف دریا نامند اطلاق این اسم بر آن بهیچاز و شبهه است و آن کف نیست بلکه استخوان بالای پشت حیوانی است
بحری که در دریای فارس و قازم و نواح آن بهم میرسد بقدر شوری و در زیر شکم آن پوستی و در آن لحمی رخور و در خوف
آن آبی بسیار لعابی سیاه که بعضی مردم آنرا با قدری صمغ مزوج نموده بجای مداد استعمال مینمایند و آن حیوان
بساحل اندازد و بر روی کوه و پوست آن بتخلیل و زائل گشته بد آن هیأت میگرد و در مردم از ساحل برداشته با طرف
میرند و کف دریا مینمایند و اکثر ماهی کمر آن آنرا صید نموده گوشت آنرا که مرغوب ماهیان است بر سر قلاب نصب کرده
ماهیان را بدان صید مینمایند و استخوان پشت آنرا میاندازند بر روی امیان هیأت میگرد و آن ماهی را سلهای طولانی
شبهه برود حیوان تا پنج شش عدد و بطول یکدفعه میاشد و دم کوچکی از گوشت لزجی و در بالای پشت آن بالای استخوان
پوست نازکی * طبیعت آن در سوم کرم و خشک * افعال و خواص آن از ادویه قتاله است تا طبع قبیح و غشیان و هاضم
طعمه و مضر صوت و قضیه ریه مصلح آن لعابها و صمغ مقدر شربت آن یکدفعه یکدفعه آن شیخ صمدان جهت کف و بهی
سیاه و نمش و با موم و روغن گل سرخ جهت قویا و بشور لبنیه و قروح و جرب متفرج و خنازیر و بهی و کف و سائر امراض جلدیه
و آثاریکه بر وی ظاهر شود و بانک دشرا بجهت ستردن موی و جلای دندان و طلای آن با سرکه بریدن جهت لاغر کردن
بدن و اذابت لحم از مجربات است و طلای آن مخصوص قسم اخیر بانک فلفل با آب سرد جهت تحلیل اوریام بارد و رخوه
در بجهت و استسقا خصوصاً لمبی نافع و آشامیدن یکدفعه آن از قسم سیوم آن با مثل آن کثیر جهت درد سر و عسر البول و تشنیت
منک کرده و اخراج دمل آن و در کمر راستسقا و سهر را در از نمودن حیض و ضداد محرق آن با سرکه و با شراب سرخ رقیق
جهت داء الشعاب و کف مجرب و مغسول آنرا حل با که تر و لطیفتر و جلای آن بیشتر و برای داء الشعاب و کف بهتر و هر یک
از اقسام آن بد لیکل بگردانند مقدر شربت آن یکدفعه یکدفعه آن روغن کدو بد لیکل آن حجر تیشورا سمنه
و نوع سفید آن در سوم کرم و در دوم خشک جهت جلای بصر و با ادویه مناسبه جهت رفع بیاض چشم مؤثر است *

* زید البورق * بفارسی کف بوره نامند * ماهیت آن غیر بورق زیدی است و غیر جامد و بغایت سفید شبیه بآرد
و بورق زیدی جامد مائل بر خبی در جمیع افعال مانند بوره و از آن لطیفتر و تند تر است

* زبردجل * بفتح زای و باء موحده و سکون راء مهمله و فتح جیم و دال مهمله * ماهیت آن ارسطو طالیس زمرد و زبردجل
مزد را از یک معدن میدانند و در معدن طلا تگون میباشد از مقابله زحل با قمر نزد مقابله شمس و الوان میباشد سبز صاف
کم رنگ را مصری و زرد مائل بسبزی را قهرسی و زرد مائل بر خبی را هندی نامند و این زبون ترین همه است * طبیعت آن
در سوم سرد و خشک و انطاکی در چهارم دانسته * افعال و خواص آن در همه افعال مانند زمرد است و جالی و مفرح
و قاطع نزف الدم و رافع عسر البول و مفتت حصاة و جهت تقویت با صره و رفع جنام بهترین ادویه است که هر روز نیم گرم
آنرا بخورند و تعلیق آن جهت صرع و هسر و لادیت نافع مسقط باه مصلح آن غسل مقدر شربت آن تا نیمه مقدر بد لیکل آن
زمرد است و چون صورت مرکبی در چین بودن قهر در حوت بر آن نقش کنند و از آن انکشتی سازند و در بنصر چپ کنند

باعث درج و از آن هم و تسهیل ولادت است و چون در طالع سرطان بران صورت ماهی نقش کنند و در ماه من بجای
 در دایم ماهی نصب کنند ماهیان از تعمر دریا بل ام آید و گویند آشامیدن شراب در بیاض زهر جلد مست نمیکرد آن *
 در برب * بفتح ذی و رای و سکون دریا در میان و در آخر بترکی ابر و سحر و با صفهائی خوک را نامند * ماهیت آن خورانی
 است بقول رسک کوچکی و روی آن ابلی از خطهای سفید و سیاه و بعضی پوست آن نیز ابلی میباشد و مشهور است که هر چند
 آنرا بزنند فربه تر نمیکرد * طبیعت آن در سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن گویند چون آن مردار میخورد
 مایه ام که میته نخورد و باشد گوشت آن صالح الغذاء و جهت ریاح و سردی اخشا و از است بلغم و تحلیل مواد و پوشیدن
 پوست آن جهت نفوس و مفاصل و ریشه و خل رافع است و علامت آنکه گوشت مردار خورد و آنست که از آن بوی بد آید
 * زبیب * بفتح زای و سکون بای مثانه تحتانیه و بای موجه بغاری مویز نامند * ماهیت آن معروف است
 و آن انکور در میل و بد رخت خشک شده آنست و انواع میباشد بحسب انواع انکور بهترین همه پر گوشت شیرین کم دانه فربه
 آنست و بدترین همه خشک کم گوشت پر دانه آن * طبیعت آن بحسب انواع انکور مختلف میباشد آنچه از انکور سفید
 است گرمی آن کمتر از سیاه آن و همچنین بسیار شیرین آنرا گرمی زیاده از کم شیرین و مائل بترشی آن نیز معتدل ترین
 همه سفید و بعد از آن سرخ و بعد از آن سیاه آن و خشک کم گوشت پر دانه مائل بیبوست و قابض و دانه آن سرد در اول
 و خشک در دوم * افعال و خواص آن در حدیث وارد است که باید که شامزبیب را بخورند که اطفال مرده صغیرا
 مینماید و بلغم را ساکن و عصب را محکم و غضب را میخیراند و دل را قوی و نیک میکند و اند و منفی آن کثیر و الغذاء است بهیب
 جوهر غلیظ از صمغ که دارد منضج خلط غلیظ و ملین بطن و محال با متدال و جالی معد و امعاء و معین ادویه مسهل و
 موافق قصبه ریه و مقوی جگر و محرک باه میبرد بین و مسمن بدن و جهت سرفه بلغمی را مراض کرده و مثانه و قرحه امعاء با کل
 کما و زبان و خرمای سبز جهت خفگان مجرب و با حصی لبان جهت رفع نسیان و با سرکه جهت یرقان بدستور مجرب و چون
 بجای دانه در هر هلدی جایگاه بد آن مد اومت نمایند جهت سردی کرده و تقطیر البول و سنگ کرده و مثانه بیعدیل
 و چون با انیسون بزنند تا مهر آرد و صاف نموده با روغن بادام بیاض اند جهت سرفه بارد بلغمی مجرب و آشامیدن
 آب نفیع آن و با آب مطبوخ آن و با بادویه مناسبه ملین طبع و خفسانید و آن در سرکه انکوری بناشت جهت تحلیل ورم
 طحال مجرب که هر روز چند دانه آنرا بخورند و بالای آن قدری از آن هر که بیاض اند و چون با غلغل و آرد جا و رس بریان
 کنند و با عسل بخورند بلغم از دهن بیرون آرد و ضامد آن با بیه حیوانات جهت تحلیل اورام و انفجار دما میل و قلع
 ناخن بیجاشده برآمده و با شراب جهت غا غرایا و قروح شهنیه و جلدی و عفونت مفاصل و جوششها و سرطانها و با آرد
 با قلا و زیره جهت ورم انشیان و با جاوشیر جهت نفوس نافع مضر مخدر و درین مصلح آن سکنجبین و مکیدن آب میوه های ترش
 و خشکاش مضر کرده مصلح آن عذاب مقدار شربت آن تاسی درم بدل آن کشمش است و دانه آن سرد در اول و خشک در دوم
 و قابض و خابس بطن و مقوی معد و رطب را معارض و بیاض لا غر کم گوشت خابس بطن و مقوی آن و محرق خون مصلح آن
 خیارشور و گویند تخم خرفه است و مضر کرده مصلح عذاب و نوع پیدا که کشمش نامند بهترین آن سبز آنست که از انکور
 عمکری سازند و زینون ترین آن سیاه و همه آن لطیف تر از دانه دارو کثیرا لغلل و مبهی و با قوت مسهل و آب نفیع و همچنین
 آب مطبوخ آن که با فانیل بقوام آورده باشند جهت سرفه و تصفیه مواد سینه و تصفیه صوت نافع و ضامد آن باز عقران و

زرد و تخم مرغ و عصاره جهت انفجار دمل و تحلیل مایعات بیضی و چون نگویند آنرا با صبر و در سر سالتن جهت دفع کجایی مجرب و در سالتن افعال مانند مورد الله بیرون کرده است و محرق خون مصلح آن همان مصلح میوه است که مذکور شد و شراب آن در فدا بادین نوشته شد

زینب الجبل * بفتح جیم و باء مرحد و لام و زینب بری نیز نامند و بیولایی قیسمونه اسطافوس اغریا و بفارشی مریزک که مویزج مغرب آنست و بشیرازی نیز مریزک نامند * ماهیت آن نبات آن شبیه بتاک و از آن ضعیفتر و شاخهای آن راست و سیاه و گل آن مائل بسفید و در آن در غلافی مانند غلاف نخود و در آن دانه اندک بیهن غیر مستند بر و با خشونت بعضی سفید و بعضی سیاه مائل بسرخ و مغز آن سفید و طعم آن تند و تیز چون بخابند * طبیعت آن در آخر سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن بسیار جالی و مفرج و مفتح و مسقط حنین و خائیدن و غیره کردن بطبیعت آن جاذب رطوبات دماغی و تنقیه بلغم بسیار از دماغ و با مصطکی و کند رجعت رفع لکنت زبان و درد دند آن که هر دو خادشا از بلغم باشد و جنب رطوبت لثه و با عمل جهت قلاع و با نظار جهت کرم دند آن و چون یکدل دانه آن را در پنبه پاکیزه پیچید و اندک تو کرد و کوفته که دانه آن کوپید و شکسته کرد و کرم کرده بر دند آن مویج گذارند در ساعت تسکین و جمع آن نماید و آشامیدن بعد از باز ده عدد آن با ماء العسل معقی و قوی اخلاط غلیظه و باید که بعد شرب آن بدفعات ماء العسل بنوشند و حرکت کنند زیرا که اگر حرکت نکنند و بنشینند و با خواب کنند خوف خنثی است و با مصطکی و کند رجعت تصفیه صوت و با دویه مناسبه جهت رفع سیر زوگشتن کرم معده و ضماد آن با عسل و با سرکه و با غیر آن جهت داء العیال و تفسر حلق و با روغن زیتون و زرنیخ سرخ و زراوند طویل جهت جرب غیر متقروح و حکه و رفع آثار و منع تولد دمل و کشتن آن خواهر در سر و خواهر دندن باشد و مطبوخ آن در روغن زیتون جهت کشودن دمل و نظاول آن با طبیعت سداب جهت درد کمر و ساق و مضمه به طبیعت آن با سرکه جهت جمع دند آن و تجفیف رطوبت و الله ترخای لثه و چون نرم سائید و با نظار آن سرشته در سوراخ دند آن کرم خورد و پراغاید کرم آنرا بکشد و وجع آنرا تسکین دهد مفسر سر ز مصلح آن کثیرا مقلد شراب آن تا یک گرم و زباده از گمشال آن کشتن است بخنثی و جراحت مثانه و احشای معالجه آن مرکب از علاج ذرا زینب و جلا مقلد آن در وزن آن عاقر قرخا است *

زبل * بکسر زای و سکون با لام بفارسی سرکین نامند * ماهیت آن معروف است و مراد از آن زبل حیوانات است * طبیعت آن زبل مر حیوانی بحسب آن مختلف میباشد و بالجمله همه آنها گرم اند * افعال و خواص آن نیز بحسب هر حیوان مختلف میباشد و در طی ذکر آن حیوان مذکور شد و میشود دان شاء الله تعالی و بالجمله مجموع آنها محلل و مجفف اند

فصل الزای مع الجیم *

زجاج * بضم ز و ارفح جیم و الف و جیم بفارسی آبکینه و شیشه نامند * ماهیت آن در نوع است معدلی و مصنوع معدلی سفید صاف شفاف بخلاف مصنوع آن و معدن آن اکثر جاها است آنچه در تپه و یزار توابع شیراز و غیر آنست سنگی است تیره رنگ ریزه آنرا با قلی نرم سائیده در کوزه ریخته با آتش تند چند شبانه روز میکانند تا خوب کد اخته کرد پس حجر مغنیسا را موده یا رمل بر آن میپاشند تا دردی آن ته نشین کرد پس از آن آنچه میخواهند میسازند و بهر رنگی که میخواهند نوزنک میکنند و بهترین آن سفید صافی بسیار شفاف آنست و مصنوع آنرا از رمل و سنگ ریزه و قلی میسازند و معدن اهل

در رنگ بیشتر این است و شیشه‌های قرمزی اگر از زرم‌کنداخته باقی است و این سفید تر و شفاف تر می‌باشد و در سطوح حجری باور
 و ازل حسن زجاج معدنی دالست که مجتمع گشته و نضج زیاده یافته و رنگ نیکو بهر میانیده * طبیعت آن گرم در اول و خشک
 در دوم و مصنوع آن گرم تر * افعال و خواص آن مقطع و محلل و جالی لذاع و محرق آن مجفف بی نفع و رماذ آن
 با لطیف آشامیدن آن بقدر یک گرم یا شراب ابيض رفیق جهت تخفیف سنگ مثانه بطلد و جهت رفع ضعیف کرده و مثانه و حرمت
 البول و مبرز و استحاله محرق و رماذ بسیار سوده مانند غبار آن جهت رفع بیاض و جرب و سبب و جلا بی بصر نافع و سنون
 آن باعث جلا شدن آن زرد شده و طلای آن جهت حرا از ربا روشن و بترن جهت رویانیدن موی رطبا د آن با حنا جهت
 بختارید و امثال آن بسیار نافع و محلول آن در افغان مذکوره قویتر مضرا حیثا و مقروح امعا مصلح آن کثیرا مقلد ارشیت آن
 تا یک گرم بدل آن زهر جل است زجاج فرعونی آنست که پوست تخم مرغ را یک هفته در شیر تازه بخیسانند و شبانه روز دوبار
 شیر را تبدیل نمایند و بهر جهت مثقال از آن بیست و چهار مثقال شیر در حین کد از بخور د آن دهند

فصل الزای مع الراء المهملة

* زراوند * بفتح زای و زاء الف و فتح و او و سکون نون و دال مهملة لغت فارسی است و بحمی اندلس مسعوده و مغرب
 نزد ایشان بمسقر و مسقران است و نزد اهل مغرب معروف بشجور و ستم و بیرونانی و بطول و خیار و معنی ارسطو الفاضل و معنی
 الزوخیا نغساء است جهت آنکه برای مسر و لاد نافع است و در قسم میباید شد و در ماده قسم نرا آنرا طویل و ماده آنرا
 مد حرج نامند و از مطلق آن مراد زراوند طویل است * ماهیت آن بیخی است بسطوری انکشتی و قویتر و بار بکتر
 فیز و ظاهر آن تیره مائل بسرخ و طعم آن تلخ با اندک زهومتی و برک آن شبیه ببرک لبلا کبیر و از آن دراز تر و هر بستر
 و شاخهای آن بهر رشموری و بار یک و کل آن بنفش شکل شکوفه امروید و بهترین آن طهور و عقرا نی رنگ آنست که کهنه
 گرم خورده پوسیده نباشد و قوت آن تاد و سال باقی می ماند * طبیعت قسم اول آن در سوم گرم و در دوم خشک
 * افعال و خواص آن تریاق سموم نباتی و حیوانی و جالی و جاذب و محلل و مقطع بلغم و مفتوح سد و مفتت حماة
 و مد و بول و حیض و کشتن کرم معده و حبس القرع و قمل بدن و جهت استرخای عصب و تشنج امثالی و تنقیه عینه و کبد
 و تنقیه رنگ رخسار و دفع ریا و آشامیدن در دوم آن با شراب جهت رفع سموم و با غلغل جهت احتیاس حیض و تنقیه رحم
 و اخراج جنین و با سکنجبین جهت مبرز و بیکه مثال آن با شراب عسلی جهت صرع و کزاز و ضعف الحشا و اسهال بلغم و اخلاط
 غلیظه بقوت و با ابرسا و غسل جهت پر نمودن قروح و حقیقه و اصلاح آنها بقوت و رطبا د آن جهت کزیدن عقرب و هوام
 و رویانیدن کوشش در قروح رحم و سایر زخمها و با غسل جهت قروح رطبه مزمنه و با سرکه جهت مبرز بغایت مؤثر و چون
 با روغن بر بدن بمالند شمش بکشد و دفع گرداند و سنون آن جهت تنقیه رطوبات لثه و چرک دندانها و فرج آن جهت
 احتباس حیض مجرب و در اخراج جنین بغایت مؤثر و مقلد ارشیت آن از دودرم تاد و مثقال و کوبند مصر جگر و سپر است
 و مصلح آن غسل بدن آن زراوند مذکور و کوبند بدن آن در تحلیل صلابت سپر و شطارح و در ریا بوزن آن زراوند نصف
 آن انزروت و در تجفیف عسالیج الکرم است

* زراوند مدحرج * بضم میم و فتح دال و سکون حار و فتح واء هر سه مهملة و جیم فارسی زراوند کرد و با حلهای نخود
 البرندی نامند * ماهیت آن بیخی است مدور بقدر رندنی و اندک کوچکتر و بزرگتر از آن نیز داند که پهنی و ظاهر آن

زرد و باطن آن مائل به زردی و بهرین آن تازه گرم ناخوردۀ آنست و قوت آن تا در سال باقی میماند و شاخهای آن
 آن بقدر رنگد روع و زیادۀ بران و برک آن شبیه برک زراوند طویل و از آن کوچکتر و خشکتر و با آنکه کندی و نرم و کل
 آن سفید و خوب آن سرخ و بد بو * طبیعت آن در دوزم گرم و خشک * افعال و خواص آن تحلیل و تطایف آن زیاده
 از طویل آنست مبدن آن با آب گرم و با آب سرد ملطف اخلاط و منقی سینه و قصبه ریه و فادر سرد موم حیوانی و نباتی و منقی
 معده و ریه و ماع و جهت دزد سر و شقیقه بارد و سرخ و جنون و وسواس در بر و ضیق النفس و هرقه مزمن و فواق و یزقان
 صغیراوی و بلغمی و تنقیه چرک زخمهای چرکناک ردند آن و نسج و روهن عقل و درم سپرز و زرد و پهلور و لوزتهای بارد
 و با غسل جهت فالج و اوجاع مزمنه و زردی و عرق النساء و نقرس و در دفع سموم و سایر افعال قویتر از طویل و ضماد آن
 جاذب خار و پیکان و استخوان ریزه شده در اعضا و جهت بهق و قروح خبیثه و با غسل جهت رو با نیکان کوشش زخمهای
 عمیقۀ مؤثر مغل آرثریت آن تاد و درم مضر سپرز و مجفف اعضا مصلح آن غسل و روغن آن و روغن کک و روغن کدو و روغن آن قسم طویل آن
 بوزن آن و نیم وزن آن ریوند چینی و کوبند بوزن آن زرنبا و نصف آن قسطرد و ثلث آن بسما سه است و مترجم صید نه
 ابوریحان بیرونی در صید نه خود آورده که زراوند سه نوع میباشد و در نوع همان است که ذکر یافت نوع سوم زراوند
 خوش خوارند شاخهای آن باریک و دراز و بزرگ آن سبط و موم و رو شکوفۀ آن بسیار مانند شکوفۀ سیلاب و صاحب اختیار است
 بد یعنی نوشته که این نوع شیرین است نه تلخ و این نوع غیر مستعمل اطباء است و در خوشبوئیها داخل می نمایند .

* زرنب * بفتح زای و سکون را و فتح نون و های موحده آنرا رجل الجراد نامند بجهت مشابهت آن بد آن و بهندی برهمنی
 و براندی و سببی نیز و قسمی را منک و پر نی و بر ا همی و درخت آنرا تالیس و برک آنرا که زرنب است تالیس متر نامند
 * ماهیت آن نباتی است از برک معتبر بری عریضتر و مائل بزرده و خوشبو شبیه بهوی ترنج و کل آن زرد و کپا آن
 کمتر از ذریع رساق آن مربع و مجوف و طعم آن با حدت و قوت آن تا چها رسال باقی میماند و منبت آن جبال فارس و آنرا
 سر و ترکستانی نامند و در هند و بنکاله نیز به هم میرسد و بهترین آن آنست که باریک تند بوی تازه باشد * طبیعت آن در
 آخرد و گرم و خشک * افعال و خواص آن ملطف و بغایت مغرغ با قوت قابضه و مقوی معده و جگر ضعیف و گرم کند
 آن فرد و قانم مقام دار چینی است و جهت تقویت اعضاء ریه و امراض عصب و تنقیه صوت و سرفه و ضیق النفس
 و فواق و زائله باغم و تقویت هضم و زیاده های اشتها و طعم و تحلیل ریا و رفع اسهال و عسر البول و برودت منانه
 و سموم فافع و عصارۀ تازه آن در تغریغ مانند خمر است و سعط آن با روغن کل و با آب و روغن بنفشه جهت درد سر بارد نافع
 مضر محرور المزاج و ضعیف مصلح آن کفنه و جلاب نیم گرم مقدار شربت آن تاد و درم بدل آن در وزن آن دار چینی
 و کوبند کبابه و سلخه و کوبند هیل بوا است *

* زرنبا د * بهم زای و سکون نون و فتح با و الف و دال مامله در رکه مشرقه مشهور بعرق الکافور و بهندی کچور نامند
 * ماهیت آن * یعنی است تندی و با عطریت و ظاهر آن اعمرو باطن آن اندک مائل بزرده و طعم آن مائل بتلخی و آنچه شیرین
 است و کم بوی ضعیف است و در نوع میباشد یکی کوچک و آن یعنی است از زنجبیل بزرگتر و در بو تند تر و از آن اندک را حقه
 کافور آید و این را در صفت جوش نموده خشک می نمایند و بهندی کچور نامند و درم یعنی است سطر و اندک بلند و بعد و آوردن
 از زمین جوش داده ورق نمود خشک می نمایند برای آنکه زرد خشک گردد و از فساد و گرم خوردن محفوظ ماند و این

و اد و صفتی بر لپور گویند و برک آن بلند بلند رفته و مریض بعد از چهار انگشت منضم شنبه برک زرد چوبه را برک
 زنجبیل بلند تر و غریبتر و کل آن زرد شنبه بل شنبه کاهی و اورا ساقی از وسط درخت آن بر می آید و بر سر آن گل های زرد و آبی برین
 می آید و گویند سفید و سرخ نیز میباشد و چون بهیچ آن رسیده برک های آن رو خشکی می آید و در خشک میگردد آن زمان
 بر می آید و در صفت آن اکثر بلاد هندو بنکاله و دکن و چین است و قوت آن ناسه سال باقی میباشد * طبیعت
 آن در آخر دهم گرم و خشک و بارطوبت فضیله * افعال و خواص آن مفتوح سدد و مغرغ و مغوی دل و دماغ و معد
 و مرافق روح حیوانی و طبیعی و مبهی و مسکن بدن و تریاق زهر جالوران سمی و جابس قبی و مد و بول و حیض و مسهل
 سودا و جهه سرفه بارد و بلغمی و روخت و مواد سوداوی و خفایان و ریاح رحم و زحیر اطفال و بجهت تحریک باه و تعویظ
 و درد هان نگاه داشتن آن جهت در دند ان و صحت آن موضع آن جهت رفع سرفه بارد و رطاب مزمن و راحه میور و پیاز
 و شراب از دهان و ضاد تازه آن بر اورام و اوجاع بارده محال و مسکن آنها و بر قلم بالخاصیة جهت رفع جمیع علل سرد
 طلائی آن بر ورک جهت داء الغیل و مالیدن سفوف خشک آن جهت تحلیل اورام و تسکین اوجاع بارده و بخور آن
 جهت گریزانیدن هوام و مورچه که با ر د بگر عود نکند مجرب و تعلیق قطعه بزرک مقل آن بر حقوین و کمر باعث
 امداد باه مایوسین و مصدع و زیاده آن مضر دل مصلح آن بنفشه بدل آن در تفریح موزیدان و در رونج و در رفع زهرها مثل
 آن در رونج و نیم وزن آن دانه تریج و چهار دانگ آن طرح شقوق است و ضاد برک تازه آن جهت رفع کلف نافع است *
 * زرافه * بضم زای و فتح راء مهمله مثل ده و الف و فتح ناه و هایداری اشتوکا و پلنگ نامند جهت آنکه در ماهیت آن گفته اند که
 کردن آن بلند مانند کردن شتر و سر آن نیز مانند سر شتر و گویند مانند سرک و کوهی و رنگ آن رنگ آهو منقط بسفیدی و شبیه
 پلنگ و پای آن مثل پای کاه و شاخ آن بدستور و دست آن در از تراز پای آن و زانوند اردود ندان آن کوچک و دندال آن شبیه
 دندال آهو است و آن از جمع شدن شتر ماده با کاه و نرو حشی بهم میرسد و بالجملة شکل عجیب و غریب دارد * طبیعت آن
 خشک در اول و بسیار گرم * افعال و خواص آن مواد غلط سوداوی مضر محرور المزاج و ضعیف مصلح آن مهربان
 آن با پوست خربزه خوردن آن بار و غن و فار به هاضمه مقویه معد و لیکن باید خوردن آن عادت دهل بدن خود
 را با سنفراغ یا پار جانت و رفتن بحمام و عرق بسیار کردن و آنرا خاصیتی دیگر نیست مگر آنکه زهره آن جهت نزول آب معید است
 * زرزور * بضم زای معجمه و سکون راء بضم زای معجمه و سکون را و دراهمه جمله جمع آن زرا زرا آمده از جمله طيور است
 بهاری سار و بترکی سه و چون نامند * ماهیت آن نوعی از عصفور تیز است که در وقت پرواز از آن آواز آید و پایهای
 آن کوتاه و چون پایهای آنرا قطع نمایند نتواند پرواز نماید مانند آنکه چون دستهای انسان را بچونل یا پینل ند نتواند که
 بد و در رنگ آن سیاه منقط بسفیدی است و در خانه آنرا پرورش مینمایند و هر چند کهنه شود سفیدی آن کمتر میگردد
 * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن مبهی و مشهی و مقوی بصر مفرد ماض و محرور المزاج و جابس مصلح آن
 و روغن و با آب چغندر ریختن و محرور المزاج با سرکه و مری خوردن و بعد از آن آب انار منخوش نوشیدن و بهتر آنست که
 صحرایی و تازه صید کرده آنرا بخورند جهت حدت آن بلکه در خانه پرورده آن بهتر است و چون صحرایی آنرا ذبح نمایند
 باید که آنرا شب بکن اری پس صبح طبع نموده بخورند

* زرین * بکسر زای و سکون را و کسرنون و سکون یا مثلاً تحتانیه و خاء معجمه بیوانی در سا طیس و بهندی هرتال و هرتار

نامند * صا هیت آن جسمی است که متکون میگردد در معدن خود مانند تگون کبریت از بخار دخانی که مصادف آن گردد
 و طوبیت در قعر معدن ولیکن ماده ارضی در طوبیت تغیر درین بیشتر است و جزواری و کبریتیت غالب و لهذا این مشتعل
 نمیکردد بخلاف کبریت که بر سیدن اندک آتشی بد آن مشتعل میگردد و آن پنج نوع میباشد زرد و سرخ و سیاه و سفید
 و بهترین آن همه زرد صغایحی مانند طلق و براق برنگ ذهب است و این را زرنیج و رقی و بد خشبی نامند و بهندی و مرئال
 و رقی و بهترین آن سرخ صافی شبیه با سرنج است که زود مفتت گردد و دوی کبریت از آن آید و کاه میسوزاند زرنیج
 را و مصالح در طایع میکنند و آنرا شرار مینامند از جهت مشابهاً بشر از آتش در برای اجزائی که ظاهر میگردد در آن
 و این قائل و بسیار حا دسوزنده است و داخل مر احم مخلطه جالبه میکنند و این هر دو قسم سبز و سیاه آن نیز رقی ترا ز کل
 انواع آن و غیر مستعمل اند بسبب قوت احراق آن و سفید آن را زرنیج النوره و داء الشعر نامند و بد نوعی است
 بعد آن هر دو قسم قائل است و بعضی سفید آنرا قوتیتر و حاد تر میداند از آن هر دو و همت آنرا علاج نیست و زرنیج محرق
 الطیف و قوت سمیت آن بیشتر و قتال مکر آنکه خوب آنرا سوخته و قتل نموده باشند و مقدار کم آنرا با شرایط آن در امراض مقرر
 بخورند و زرنیج سفید احتمال که همان باشد که سرمه سفید نامند و در اشمی مذکور شد * طبیعت زون آن در سوم گرم و
 خشک و سرخ آن در چهارم و سه نوع دیگر از همه اقوی و از سمومات اند و گفته اند سیاه آن در چهارم و راصف در اول چهارم
 و اخضر در وسطه و در رابع و اول آن و قوت آن تا هفت سال باقی میماند * افعال و خواص همه انواع آن
 لداع و معفن و محرق و با قوت قابضه و خورند و کوشش زائد زخمها و جالی آثار خون مرده و رافع سعفه و جوب واکله و کشنده
 اقسام گرم معدنه و سترند و موی و بار را تیج جهت داء الشعلب و با آهک و خاکستر و امثال آن جهت ستردن موی و محرق آن
 گویند درین فعل اقوی است و بازفت جهت برص ناخن و با روغن زیتون و امثال آن جهت رفع قمل و هوام بدن و با پیله
 جهت تحلیل خراجات و باروغن کل سرخ جهت بشور مقعد و بواسیر و جراحات بینی خصوص سرخ آن و با ادویه مناسبه جهت
 بردن گوشت زائد و رویانیدن گوشت بن دندان و خوردن زرد خام آن مقدار کمی برای سرفه و طوبی و ضیق النفس
 بارد بلغمی نافع و بخور آن بار آتینج بنحویکه دود آن بخلق رسد با نمویه جهت سرفه و طوبی که نه وید ستر و بخور آن بواسطه
 انبویه با میعه و مغز چلغوزه و مغز بادام بالسویه و از مجموع مقدار نیم درم جهت ریه و ضیق النفس و سرفه مزمن بغایت مؤثر
 با تکرار عمل و بشرط آنکه بعد عمل حویره آرد کند م با مغز بادام و روغن تازه جهت رفع هالیه آن بنوشند و یکد آنک سرخ
 آن با عمل جهت تصفیه آواز و رفع چرک سینه ولیکن چون قوی است حد رازان اولی است و آشامیدن آنرا با پیله
 و قی کردن جهت تب ربع مؤثر و حتی المقدور آنرا از داخل استعمال نمایند اولی است و طلای زرنیج سرخ بابل
 حمار و بد ستور از هر عضو که خواهند موی در آن نر وید مانند زیر بغل و غیر آن بایک که موی آنرا بکنند و زرنیج سرخ را
 یا آب بنه تازه بد آن موضع بمالند دیگر نر وید و مجرب دانسته اند و طلای آن با زهره کاه و آب حی العالم و شبست جهت منع
 هوزانیدن آتش چون آنرا من نماید مؤثر و سترن سوخته سرشته آن بابل صبیان جهت بردن گوشت فاسد متعفن دندان
 و رویانیدن گوشت صحیح مجرب و با سرکین کنجشک جهت تالیل و با صبر و حبالبان مقشر و آب کند نا جهت سقوط دانه
 بواسیر و التیام جمیع زخمها بیدیل و چون زرنیج و زاج را هم وزن نرم سوده در روغن یا سمین که بهندی چنبیلی نامند
 خوب بچوشانند و هر عضو که جرب رطب داشته باشد با آب گرم خوب بشویند که چرک آن پاک شود و با پرموی بر آن بمالند

در چند مرتبه ازل میگرد و چون زراعت را در شیر حل کنند هر مکس که در آن افتد بخورد و گویند هر مکس که بر آن عبور
 کند هم بخورد مقدار شربت آن تا نیمد رم مصلح تعفین آن اخلاط را پوست هلیله زرد است بدل زراعت زرد نصیب وزن آن
 صرخ است و بدل آن هر دو در اکثر افعال کبریت و اکثرا در صفا و طلای آن با عسل کلف و معنی باه و با عسل طاعت و مصلح
 کلف حادث از آن مالیدن عصاره آورد برنج است و آشامیدن در درم زرنیج مضعد که عرق قیون فامند بسیار بد و محدث
 مکر و معص و قروح رذیه امعاء و وجع مفاصل و متغیر شدن رنگ بدن بسیار می است و اصلاح آن با آشامیدن آب گرم با جلاب
 بسیار و شیطرج و روغن بادام و قی بلوغ نمودن و ماء الارز و ماء الشعیر آشامیدن و تحقیق بدن آن هر دو و نمودن و
 امراق چرب مانند مرق مرغ جوان فربه با روغن بادام و شیر تازه در شید و لعاب بز و قطونا و تخم خطمی و بهل اند
 است و چون یک ماشه تا شش ماشه آنرا نرم سوده با ماش پخته سرشته بجز بخوراند و بدین دستور که تا شش روز یک ماشه
 آنرا هر روز نرم سوده بقدری ماش پخته سرشته بجز بخوراند و بر روز هفتم د و ماشه بر آن اضافه نموده هر روز سه ماشه
 بخوراند و روز هفتم این شش ماشه بدستور نرم سوده با ماش پخته سرشته بخوراند تا چهل روز تمام گردد و در بین د یکر
 بیفزاید و از روز دوم بخوراند آن بجز مقدار چهار توله شیر آن با آشامیدن شروع نمایند روزی یک توله بیفزایند تا آن
 مقل ار که موافقت نماید پس دیگر بیفزایند و تا چهل روز با شامند و درین ایام از حموضات و بقول و ماهی و جماع و آب
 بسیار سرد و رسیدن هوای بسیار سرد بدن احتیاط نمایند جمیع قوای حیوانیه و نفسانیه و طبیعی را تقویت بخشد و
 طریق اجزاق و تشویه آن در مقل مده مذکور شد

زریون * بفتح زای و کسر راء و سکون یای مثناة تحتانیه کل نباتی است که در کوستان جوزجان بهم میرسد و بشیرازی اسفندک
 نامند و بیونانی ارجیقن * صا هیت آن گیاهی است ساق آن بقدر شبری و کل آن زرد شبیه بکل عصاره بوی و مستند بر با
 اندک خارهای نرم برک آن زرد مائل بسفیدی و کوچک و بیخ آن زیاده بر شبری و طعم گیاه آن شبیه بکنکر * طبیعت آن
 سرد و خشک و با اندک حرارتی * افعال و خواص آن جالی و محلل صلابات و رفع آثار و مسکن درد ما و مد ربول
 و خون و مفتوح سد و آشامیدن نیمه رطل از آب مطبوخ آن با مویزه روز متوالی جهت سپرز ویرقان و استسقا مجرب و
 یک اوقیه از عجین آن با عسل همین اثر دارد و صمد آب طبیعت آن بآرد جو جهت اورام حاره بغایت مفید و خا کستر آن
 جهت جرب و جراحت نافع مصدع مصلح آن سکنجبین مقدار شربت آن در مطبوخات تا پنجدرم و صباغان آنرا از برای

رنک زرد استعمال مینمایند *
 زریق * بضم زای و فتح راء و سکون یای مثناة تحتانیه و قاف * صا هیت آن از طایر مائی است و بری نیز میباشد و رنک آن
 سفید و گوشت آن بسیار با سهوکت و زهومت و بد بو و با اعصاب و لیا ف بسیار و بدترین آن پیرو لاغر آنست و بهترین آن جوجه
 آنست که از تخمی که ماده آن نجاست نخورده باشد بهم رسد * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن محرک
 باه و بطی الهضم مصلح آن با آب چغندر ریختن است بعد آنکه اولاد در روغن قندی بریان نموده باشند و سرکین آن بسیار جالی
 جهت جلای کلف و نمش و زهره آن با سمیت و جلای بامض خفیف چشم و طلای آن بر ذکر جهت رفع استرخای آن نافع
 زریون گیاه * بفتح زای و کسر راء مشده و سکون یای مثناة تحتانیه و قاف فارسی و یا و الف و ها از جمله ادویه
 مجبه لاله اهمیت است امین الدوله گفته آنرا در خواص آن کل عاشقان نامند و گیاه آن از یکدفع زیاده و برک آن عریض

و من غلب وکل آن در دماغ و شایعهای آن بر رگها و در راز و چون نزد آن عینا و سرود نماید کل آن میلرزد و صاحب اختیار را بدین یعنی که بداند که در بعضی است که در و لا یصلح کار و چون بسیار میباشد خاصه در رشاد و در ورق آن مانند ورق زیتون بود و کل آن مانند قرص آینه را و این در وقت انگیختن و رقیق آن سبز بود و بعضی درخت اتوج راد البسته اند و بعضی آزاد در بعضی را گفته *** طبعه غلبه آن گرم و خشک * انفعال و خواص آن** آشامیدن عصاره آن با مینجستج جھش عرق النساء و اخراج خون منجمد در مثانه و احتباس کھض نافع مضر مثاله مصلح آن حب الآس و بلوط بدل آن بوزن آن قطور و چون دقیق و کوبند و وزن آن خماره و بوزن آن حب الآس و کوبند بدل آن نیم وزن آن زعفران است *** قصه الازای المعجزة مع المعین المهمة**

* زرد و زرد * بضم زاء و اما و سکون عین و همز راه مصله و سکون و او و راه مصله و ندر می کپل و با سده انی کو بیج و بترکی می پشان و در
 ننگ این که بچل نامند و از جنس کنوس طهری است و در حرف الکاف مع النون الشاء الله تعالی خواهد آمد * صا هیت
 ان دو نوع است بهستانی و آنرا مصله العجم و بهی و از می کپل سرخ نامند بهترین آن بکمال رسیده بزرگ بالید دچا شنید او
 آنست * طهریعت آن در آخذ و دم سرد و در اول خشک و بعضی ترد است اند افتعال و خواص آن باغ و انبت و مسمن
 و قابض و مسکن حد فاصدا و خون و قوی و مقوی سده و کبد حار و اشتها ی طعام و جویست رفع اسهال و تقطیر البول
 و آشامیدن آب آن با شکر جهنت در دق و خوار مجرب و ضداد آن جهنت تحلیل او را م صلیه و حمزه بتهای مصله مدیل مضر کرده
 و مورت قولنج و مرخی معده مصلح آن الیوم و عود و کلشکری مقلد ارشیت از آب آن تابیبست و پنج درم و از جرم آن دوا زده
 مشقال بدل آن صیب ترش است و زرد و زردی که چکنر از بهستانی است و در نوع باشد سرخ رنگ و زرد و بهترین این نیز
 بسیار رسیده آنست * طهریعت سرخ آن از رب بهستانی است و زرد آن سرد و خشک و قابض تر از سنج و در افتعال
 و خواص آن نیز قریب بهستانی الی و خون و قوی با زرد و کوبید پشت را توی کرده اند و داء الفیل را نافع و مضر و مصلح
 و مقلد ارشیت این بل ستر بهستانی است

زعفران * بنفشه زلی و سگون عین و فتح قاور اولف و لون ز آنرا بسویانی کر کم و جاوی بششد یک پار بار می ار که اس و بهندی
 کیس و باد * ما هفت آن تارهای کلی است شبیه بعضی و بعضی از خوشبو و زرد تیره رنگ مائل بسرخ و بی خار و اول کل آن از
 زمین میروید و بعد اتمام آن ساق و برگ آن و طول ساق آن یک ریم شهر و برگ آن شبیه بزرگ یاسمین و اینج آن شبیه بزرگ و رنگ
 مدح و مانند پیاز و کس و در کل آن تارها و در هر کلی سه چهار تار زعفران می باشد و آن تارهای بزرگ و رنگین خوشبو
 است و آنچه باریک کم رنگ کم بو است زعفران نیست و منبت آن اماکن بسیار است و از آن زمان در دیه مسمی بماده کوزه
 که هوام با کونا من و اسطوخودوس و کیلان و شام و مصر و مغرب و کشمیر و غیرها و بهترین همه کشمیر پس اسطوخودوس پس
 ما زنگ رانی و با کونی پس از جای دیگرو با لجه بهترین آنها بهما زرد مائل بسرخ و خوشبو تازه آنست از هر جا که
 باشد * طبیعت آن در درم گرم و در اول خشک و بعضی در سوم گرم و در دوم خشک گفته اند و قول اول اصح است
 * افعال و خواص آن مدرج قوی و مقوی خواص و مغزی و منضج و محلل و مصلح عروق خلط بلغمی و مانع و حافظ آن از تغییر
 و فساد و در بول و با قوت قابضه و محرک باه و مقوی جوهر روح حیوانی و جگر و احشا و آلات تنفس و مورت نشاط و صحت
 و منقبی کرده و مثانه و بشره و زینت و قوت ادویه و قلب و هاضم و معده و جگر و صبر و آشامیدن یک

مغال آن جهت عسور ولادت مجرب و مرور زنده تیرا ط آن جهت از القه مرز و با مسخج جهت رفع خمار و با غسل جهت
 ریزا لیل آن حضا و با ادویه مناسبه جهت درد رحم مقعد و استشمام آن جهت برسام و شوصه نافع و منوم را آنحال آن جهت
 جلای بصر و دفع غشاوه و زرق عارض از امراض و سلاق و جرب و قرحه چشم و بطول آن جهت صداع شدید و بخوابی
 و ضما د آن جهت منع سیلان رطوبات و توازل چشم و تسکین جمره و ورم خار گوش و درد سر بار و رنج بخوابی و طلای
 آن با فرقیون جهت نفرس و مفاصل و ذرور آن جهت نرف الدم و حمل آن جهت درد رحم و مقعد و مضر کرده و مضغ
 اشتها و مغنی و جهت اضرار بحموضت حاصله از انصباب سودا بعد و مقوی معد است بجهت آنکه در آن حرارت
 و قوت دابغه و قابضه است و مضجع و با شراب مسکروم و اومت آن مکد رحواس و مضرا عصاب مصلح آن انیسون و سنگببین
 مقد ار شربت آن تا د و درم و گفته اند سه درم آن کشنده است بتغریح مفرط و اصلی نکارد زیرا که این مقدار آنرا این
 اثر نیست مصلح و دافع ضرر آن اشیا قیاضه روح است و بالخاصیت کد اشتن یکنار آن در تحلیل باعث اد را ربول بند
 شد و گفته اند چون د و درم آنرا با آب سرشته مانند کردگان مد و رساخته در آن سوراج کرده بر شکم حامله تعلیق نمایند
 جهت عسور ولادت و اخراج مشیمه زنان و مادیان بالخاصیت مجرب بد آن بوزن آن قسط و مثل آن دانه اترج و ربع آن
 سنبل و سدس آن سلیمه است و دهن آن که پنجاه مثقال آنواد رسته رطل و نیم روغن کنجد و یاروغن زیتون پنج روز بیند از د
 و هر روز بزمینند پس صاف کرده نکاه دارند افعال و خواص آن ملین عصب و صلابت رحم و متوم و محلل و کد همین
 بینی و سعوط آن جهت ذات الجنب و طلای آن جهت تنقیه قروح رحم و قروح خبیثه ساثر اعضا و حمل آن با موم و مغز
 استخوان جهت قرحه رحم نافع و برک گیاه آن جهت التیام جراحات تازه و منع ریختن مواد با اعضا مقید و ثقل روغن آنرا
 بیونانی قرقومعما نامند و قرقومعما نیز در حرف القاف خواهد آمد و جوارش زعفران و دواء اگر کم و دهن آن و قرقومعما
 و مرهم آن در قرا با دین مذکور شد *

* زعفران الکحلید * ماهیت آن زنگ آهن است که آهن را براده نموده بر روی صفحه پهن کرده تر کنند و در جای
 نضاک کنند تا زرد شود بعد از آن کوبید و اجزای زرد شد آنرا بگیرند و بایزد ستور کنند و تکرار عمل نمایند
 تا همه زعفران گردد و بهترین اقسام آن خصوصا در صناعت آنست که براده حدید را باربع آن نوشاد رسا این در زمین
 دفن کنند تا در روز مجموع زعفران شود * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن قابض و از جمله موم
 است ضما د آن جهت نفرس و بواسیر و داء اخس و خشونت پلك چشم و ناخن و داء الثعلب و باس که جهت باد سرخ و
 جوشهای خار مجرب و فرج آن جهت قطع حیض و ذرور آن جهت قطع خون بن دندان و تقویت آن نافع و یک تیرا ط آن
 مانع آبستنی است و از خوردن آن حالتی قریب بتوبال آهن و براده آن خورده بهم میرسد و مل اوای این مداری آنست
 و در توبال در حرف التام مذکور شد

* فصل فی الزای مع الفاء *

* زفت رومی * بکسر ز و سکون فاء و تاء مثبته فوقایه و ضم را و سکون واو و کسر میم و یا * ماهیت آن سه نوع است زفت
 یا بس و زفت بحری و زفت جبلی و از مطلق آن اکثر مراد زفت بحری است و کوبند اسم قیقهر است و غلط است و بهترین آن
 صافی براق املس آنست

* زفت بحری * بفتح باء موحد و سکون حاء و کسر راء مهملتین و یا * ماهیت آن چیزی است شبیه بقطران سیاه

و سنان از زمین مانند لفظ حاصل میشود سیال آن بر است که بر کشتیها و حمامات و غیره برای استحکام و عدم نفوذ آب در آنها میمالند و داخل مزاج میکنند و بهترین اصناف آن نرم آنست * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن محلل و مقوی معاضل و جهت فالج و عرق النساء و عرق در ریاخ بارده و اوجاع زانو و مقدار یک گرم آن نادر و درم مسهل و ضماد آن با گلاب و عمل جهت حل ام و التیام اعصاب شکسته نافع مقدار شربت آن نادر و درم بدل آن قطران و کوبیدن جالینوس و سقز است با سوبه مضر رطبه مصلح آن کثیرا است و بیان تیر در حرف القاف مع الالف در قاف انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد *

* زفت الرطب * ماهیت آن رطوبتی است که از درخت صنوبری بر که قسم نر آنست سیلان مینماید و آنچه از درخت بارد مثل آن که غیر چلغوزه است و مسمی بتوب سیلان مینماید منجمد آنرا آثیاج نامند و آنچه از درخت شربین که از اصناف مر است و نم آن مانند ثمر سرو و از آن کوچکتر حاصل میشود آنرا قطران نامند * طبیعت آن در سوم گرم و در اول خشک * افعال و خواص آن منضج اخلاط غلیظه و ملین صلابات و آشامیدن آن جهت ورم حلق و مری و ورم عضل باطنی در طرف حلق و ریه و تنقیه چرک سینه و حلق و رفع سمیت ادریه و قنله و با شکر جهت نفک الدم و سینه و سرفه مزمن و ضماد آن جهت جذب خون بظا هر جلد و فربه کردن اعضا و بانمک جهت کزیدن جانوران سمی و با موم جهت برص ناخن و زو با و تحلیل جراحت صامه و صلابات رحم و شقاق مقعده و جراحت فم منانده و با عسل جهت پاک کردن زخه های چرکناک و جیره پنجم و خشک ریشه و با عسل التصاق آنرا بر دست و پا و مراهم معفنه و ضماد آن بر میان سربعد از تراشیدن یا فوخ جهت اخراج زلوی در حلق مانند مجرب دانسته اند و با شکر جهت اقسام حزاز و جهت جرب حیوانات و تمدد اعصاب و عرق النساء و اعلاب و با آرد جو جهت خنای بر باد ویه مناسبه جهت رویانیدن گوشت زخمها و ضرغره آن جهت ورم عضلات حلقوم و مری و قطور آن با روغن بادام جهت رفع رطوبات کوش و حنقه آن جهت ورم حار و صلب معا و رحم و کزیدن عقرب مؤثر مضر و رطبه مصلح آن کثیرا و بنفشه مقدار شربت آن تاسه درم بدل آن بوزن آن قیرا است و کوبیدن ربع آن قطران و روغن زفت که رطوبت بخار آنست که در حین جوشانیدن پشمی را بر روی آن کذارند و آنچه در پشم جمع شود انشوده اخراج نمایند و یا بقرع و انبیه مقطر نمایند ضماد آن با آرد جو جهت خنای بر رویانیدن و درد اعلاب و جرب انسان و حیوان و تمدد اعصاب و برص ناخن و عرق النساء و سوزش آن را مثال اینها انفع از زفت است و قاطع نرف الدم مسهل و تریاق سموم و جالی است و دوده زفت جهت نیکو کردن مرغان و منع ریختن آن و قرحه چشم و رفع سوزش آن و دمعه و تقویت با صره بغایت مؤثر است

* زفت یابس * ماهیت آن زفت رطوب است که بخودی خود خشک شود و یا بطبیع خشک کنند و آنرا ابرسفا نامند * طبیعت آن در سوم گرم و در دوم خشک * افعال و خواص آن بپس و تحفیف این زیاده از رطب آن و در انداج ضعیفتر از آن و جهت التیام قروح فاسده و ضربه و مقط و قوبا و تحلیل و انضاج ورمهای صلبه و تفتیح سدد و آشامیدن آن با زرده تخم مرغ نیمه برشت جهت قطع خون حیض و بواسیر و سستی کمر و تقویت رحم نافع و در سائر افعال ضعیفتر از رطب مقدار شربت آن نادر و مقدار است

* فصل الزای مع القاف *

زقال * بضم زای و فتح قاف و لام اسم فارسی قرانیا است بنون قبل از باء مثناه تختانیه * ماهیت آن در سقز و در س

گفته اند درختی است عظیم بقدر توانی و طولانی و درختانی سبز و بعل رسیده آن با قوتی رنگ و بوی از خشکی جدا میگردد
و طعم آن ترش و اندک عفو صفت و فاضلی و آنرا اندک زیتون مینامند و در ملک هند و بنگاله ثمری می افتد و شنبه بدین
بهم می رسد و آنرا جامون نامند و در حرف الجیم ذکر یافت و گفته اند آنرا اگر وند نامند و در حرف الکاف انشاء الله تعالی
خواهد آمد * طبیعت آن سرد مائل با اعتدال و خشک و با قوت ذابضه * افعال و خواص آن جهت اسهال و قرحه
امعاء و تقویت آن و تسکین عطش و التهاب معده و کبد و غلیان خون و صفرا و منع صعود البخار و دفع مضر سینه مصلح آن
شکر است و شکر خشک نارس آن که سبز باشد جهت ارام و قروح مزمنه بغایت مؤثر و کثیر برک آن جهت دفع اثار فیل
و بیلادی صاحب مالایس نوعی از انبر باریس دانسته چنانچه در انبر باریس ذکر کرد و طبیعت آن را در آخر دم
سرد گفته و غیر قابض و با رطوبت غریبه و بلغمیه و مرخی و قاطع عطش در ساعت و مسکن لهیب هر یغاونافع برای آنچه نافع
است انبر باریس گفته

* زقوم * بفتح زای و ضم قاف مشدد و سکون و او و میم بهندی تهو و رسمینده و سیج نیز نامند * ماهیت آن از جمله
اشجار است و نوع میباشد حجازی و شامی حجازی آن بقدر قاعته و برک آن از برک انار و بستر و با تشریف و کل
آن از اطراف شاخها بهیئت یا همین و زرد پستی رنگ و ضخیم و ثمر آن سیاه رنگ و شبیه بهله و در حرف آن دانه مانند کنجد
و درخت نوع شامی بزرگتر و خاردار و کل آن زرد و ثمر آن از هلیله بزرگتر و رسیدن آن شیرین طعم با تفاهت و عفو صفت
و معنی و این نوع را * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن محلل ریح و جالی و رافع آثار مقدار شربت آن
ناپنج دم و روغن تخم آن باندک تیندیر جهت تحلیل ریح مفاصل و مواد بلغمیه و اخلاط غلیظه و مسهل آنها و رافع سدد
و فالج و نفرس و صمغ و امثال اینها شرب با وضو و امصاع محرر و روسپاه کننده موی مصلح آن شیر تازه و و شیده و مقدار شربت
آن چهار قیراط بدل آن نقطه است و نوع اول با برک و بار و تازه آن جهت التیام جراحت تازه نافع و قوی القبض و تحفیف
ورادع و آنچه در بنگاله دهند و ید و شنیده شد و چهار نوع میباشد یکی شاخهای آن سه پهلوی و این را بهندی تلهارا
نامند و کوزه دار می باشد و بر سوکرها برکهای بسیار کوچک و شیر این را گرفته با آرد نخود بریان سرشته خوب میسازند
و برای رفع آتشک میگویند قوی الاثر است و اسهال قوی مینماید و در چهار پهلوی و این خاردار و بیبرک میباشد و سوم
ساق آن خاردار و شاخها و تنه بالای آن بهخار و برکهای آن اندک باریک و بلند بقدر نیم شهر و این را سیج نامند و آب
برک این را گرفته گرم نموده در گوش جهت درد آن میچکانند و با اندک نمک گرم کرده برای سرفه اطفال میخورانند
و نیز جهت ضیق النفس و استسقا و جد ام و صلابت سبز و ضعف هاضمه و برقان و نفخ شکم و ریح محتبس در امعاء یعنی قولنج
و یحیی و تفتیت سنگ کرده و مثانه و تحلیل او را چون پوست ریشته بیخ بالک جوهری که گیاه هندی است در آب برک آن
با این طریق که برک آنرا از آتش گرم نمایند که نرم شود و در دستها فشار دهند که آب خوب بر می آید سائید و حب یا قرص
بسته خشک کرده بکامل رند و وقت حاجت در آب برک آن سائید و بر قوباطلا نما این روزی دوسه دفعه در چند روز زائل شود
اگر چه کهنه باشد مجرب است و مکرر با متجان رسیده و از آن مر با میسازند و جهت امراض مذکوره قبل نیز نافع و چون
ساق و شاخ آنرا ورقه ریزه کرده یا شلتوک که بهندی شالی و همان نامند در خمی فرش از زقوم ورق کرده و لحاف از شلتوک
کنند طبعه طبعه تا بر کرد و بر آن آنمقدار آب بریزند که از بالای آن يك وجب بر کرد و پس بر آنرا پوشیده و در سوکین

اسب بگهفته یاد و زرد بن کنند پس بر آرد و ملتوک ما را اینم خشک نمود که خشک سازند و روزی تا شش ماه از یک آب
آفر که سه مثقال باشد بخورند جهت استسقا و جرفه و ضیق النفس با رطوبت مقید و نوع چهارم سان و شاخهای آن
کم خار و از آن ناکه های رنگه در زیاده و بقدر انگشت یا یکی آریخته می باشد و این چهار قسم همه سفید و بندرت سرخ
و زرد نیز می باشد سفید آن جهت امراض و سرخ و زرد آن در اثبات عقرب و سماب مؤثر گفته اند و دیگر اقسام هم دارد
چنانچه را هم در باغها انگلیشیه دیده از آنجمله سه بهلواست که بر درختهای بزرگ می باشد و ریشه های آن که بمنزله چوب می توان گفت
بر تنه درختها ریشه دارند و می چسبند و بالای درخت بلکه منتهای شاخهای درخت شاخها کشیده متفرق می گردد و از اینجاست
که در زمین است کله تر میشود و قسم دیگر سه و چهار بهلواست که شاخهای کله بر آرد و ریشه ایستاده و بران خارهای بسیار
طولانی می باشد برخلاف سه دمار و چو دماره مندی که خارهایش کوچک می باشد

فصل الزای مع اللام *

* **ز لایه** * بفتح زای و لام و الف و کسر باء موحده و فتح یاء مثناة تحتانیة و هاء فارسی حلوائی زلیبی نامند * ماهیت آن
از جمله حلوائی معروفه است تازه آن لذیذ * طبیعت آن گرم * افعال و خواص آن مولد خلط صالح و سریع الهضم و
بنایت مسمی بدن تحیف و مقوی کرده و جهت رطوبت رئه و سرفه نافع و مصلح آن سکچین و انار
* **ز لایف الملوک** * نوعی از ابرون است که حی العالم باشد و بهار سی زلف عروسان نامند

فصل الزای مع المیم *

* **ز میج** * بفتح زای و ضم میم و جیم بهار سی چرخ و شرکی او تلکو نامند * ماهیت آن از جمله سباع طیور است که بدن آن
جانوران صید میکنند * طبیعت آن بسیار گرم و خشک * افعال و خواص آن جهت ضعف دل طبیعی و خفقان عارضی
و زهره آنرا چون بتنهائی و یا با اکمال مناسبه در چشم کشند جهت غشایه و ظامت بعمر و شکری مجرب و سرکس آن طلاء
جهت رفع کاف و رمش و آثار جلد مؤثر

* **ز میجانی** * بفتح زای و معجمه و سکون میم و جیم بلف کشیده و همزه مکسوره و باء حطی ساکن در آخر * ماهیت آن
میوه ایست جنگلی بقدر اندازه انگوری که در بلاد زیاده بهم میرسد با پوست خشک خشنی و اندرون پوست آن لخمی شیرین
و لطیف که رطوبت و در سه سال یکبار ثمر می دهد و در آن سال متعارف است که اطفال را آبله بسیار بر می آید * طبیعت آن
گرم مائل بخشکی و بارطوبت فضلی * افعال و خواص آن تا حال معلوم نگشته است *

* **ز مرق** * بضم زای و میم و راء مهمله مشدده و دال و بیل ال معجمه نیز آمده بهندی پنا نامند * ماهیت آن از جمله احجار
نفیسه است و گفته اند که در معدن ذهب بهم میرسد و ماده آن ذمی است که بران پیس و انجماد غالب گشته و بدین سبب
سبزه شده و در مدت بیست و یکسال در معدن نگون میاید و بعضی این را وز بر جدر از یک جنس میدانند که بسبب
اختلاف ماده هر یک بنوعی نگون میاید و صلابت آن از احجار دیگر کمتر است و سوهان در آن اثر میکند و اقسام و ألوان
میباشد قسمی ذبایی است یعنی رنگ آن شبیه بدباب اخضر است نه آنکه برخامل آن ذباب نمی نشیند چنانچه بعضی گمان
کرده اند و این قسم بهترین اقسام و صاف و شفاف و آب آن متموج و روان می باشد و صورت چشم مخفی در آن مرئی می گردد
و این را صعیل نامند که از صعیل مصر آورند و قسمی ریختنی است یعنی رنگ آن شبیه برونک برک ریحان و این را زمرند و

نامند و قسمی است یعنی همزمانی و این را از مرد کهنه نامند و قسمی سلفی یعنی شبیه بزرگ برک سلفی و قسمی زنجاری شبیه بزرگ زنجار و قسمی کراتی شبیه بزرگ کرات و قسمی دیگر صابونی یعنی بزرگ صابون و نیز ما ئل و سلفی و است و این بدترین اقسام است و بهترین همه سبز پر آب شفاف صلب آنست که آمیخته ببنک ریزه و طلقی نباشد یعنی در جرم آن ریزه های سنگ نباشد و نیز بعضی مواضع آن براق مانند طلق قیاسی باشد * طبیعت اقسام آن در دوزخ و در دوزخ هم خشک و قوت آن مدتی مدید میماند * افعال و خواص آن مفرح و مقوی حرارت غریزی و ارواح و دل و دماغ و کبد و معده و رافع صرع و هم و غم و حزن و خفقان و ذات الجنب و ذات الرئة و نفوذ الدم و امهال دمری و معوم قتاله و نهش و هوام و استسقاء و یقان و حبس البول و تفتیت سنگ کرده و مثانه و جذام هر چند که متفرح و اطراف ریخته باشد شرابا و تعلیقاً چون شخصی که زهر خورده و یا جانوری سمی او را کزیده باشد قبل از سرایت بجمیع اعضاء قبل از هشت شعیر آنرا نرم سوده بخورد و زهر بر آن کار نکند و امان یابد از افتادن موجود شدن بوهت بدن و اکتحال آن جهت تقویت بصر و رفع سبل و مداومت نظر کردن بر آن رافع کلال بصر و تعلیق آن و پوشیدن آنکشتی آن جهت منع صرع در مصروع و اهلها ملوک آنرا اطلاق کردن بند اطفال مینمایند از حین ولادت و چون آنکشتی از طلا باشد جهت رفع طاعون مؤثر و طلای آن جهت سعفه و قروح خبیثه مفید و چون یکمقال آنرا در آنکشتی محزوح از طلا و نقره که بالمناصفه دو مقال باشد دو طالع میزان که آفتاب دو برج هوائی باشد نصب کنند و پوشیدن باعث قبول دلها و همیت در نظرها و قضای حوائج مجرب دانسته اند و خواص و منافع بسیار دیگر بدان منسوب میدارند مانند آنکه میگویند چون بطعام زهر دار رسد عرق کند و حامل آن تنگی معیشت نیابد و چون افعی را نظر بر آن افتد کور شود و بعضی گویند آب از چشم افعی جاری گردد و کور نشود و غیر اینها از خواص و منافع و حال آنکه هیچک اینها اصلی ندارد زیرا که در هنگام توکری اکثری مردم بقیعت بسیار املی خویده اند و بعد آنکه فقیر و دست تنگ شده همانرا بقیعت بسیار نازل فروختند و بچربین آنرا بر چشم افعی مالیدند مگر کور نشد مقال و شربت آن در رفع سموم یکد آنک ردز نرف الدم یکدیگر را ط بدل آن در دفع سموم زبرد و در رفع اسهال مرجان است

* زصور * بضم زای و مهم و سکون وا و وراء ممله اسم فارسی زفت یا بس است و در دلت مغسول را زور لاک نامند و مستعمل زرگران است * افعال و خواص آن در احتباس حیض بیعدیل و مقداری یکمقال آن باز رده تخم مرغ نیمه رشت از مجربات است جهت نرف الدم هر عضو نیز

* زنباب * بفتح زای و سکون نون و باء موحده و الف لغت فارسی است * ماهیت آن گیاهی است کثیر الوجود در رواق در تابستان میکارند و در اوائل زمستان میریزند * طبیعت آن بسیار گرم و تند و نیز * افعال و خواص آن موجب حرارت بدن بنحویکه مستعمل آن از سردی هوا متضرر نکردد و جهت درد سرد بار دوحالت بصر و پراکنده کردن ریا و بر طرف کردن آنها بقوت شو بادن طولاً نافع مضرب دماغ و خام آن مغنی بشت بخلاف جوش داد آن و مصالح آن در سرکه پختن و باکاسنی و ساق کاه و مرکب آن انا ر چاشنی و روسفر جل عقب آنست

* زنجار * بفتح زای و سکون نون و فتح جیم و الف و وراء ممله معرب زنگار فارسی بیونانی فینطوس و معنی آن میگرد بود * ماهیت آن زنگ مس است و انواع میباشد معدنی و غیر معدنی مصنوع معدنی آن در معدن مس تگون میباشد و بیونانی این را با رسقا ریتس نامند و عبارت از دهنه مسی است و نوع دیگر آنست که در مغاره قهرس نزد طلوع شعری مظهر میگرد

و مجمل می شود و این خالی از آمیزش بخاک و سنگ ریزه نیست و همچنین کبرانی آن و این هر دوی و استعمال آن مجرب است
 در انسان و مصنوع آن انقسام است یکی آنست که هر پوش مسی را بر طرف هر که تمدن بخوبی کند از آنکه بخار آن از سر
 پوش بیرون نرود و بعد از هر ده روز یا ده روز در آنکه آنچه زنگ بر طرف اندرون آن بهم رسیده باشد بشراشد و باز
 چنان نماید تا هر مقداری که خواصند و دیگری زنجار دوی است و آن چنان است که مس را صفحهای بسیار تنک سازند
 و بهم چیده سرکه تن بر آن ریزند و بکندارند در سردابه های بسیار سرد تا زنگار شود پس زنگ آنرا گرفته در هر پنجمه قال
 آن چهار اوقیه سرکه کهنه داخل کرده در هاون مسی بسیار بسایند تا غلیظ گردد پس شب یمانی و ملح اندر آنی و بوز
 سرخ از هر یک چهار مثقال اضافه نموده فته ها ساخته در آفتاب کد از آن تا خشک گردد و اقسام دیگر نیز میسازند و بهترین
 همه معدنی است پس دوی و آنرا مغشوش و سنگ ریزه هوده مینمایند و امتحان آن آنست که چون ترکند و با نکشت بمالند
 نرم گردد بخلاف زنجار غیر مغشوش و مغشوش بقلغمیت نیز میکنند و امتحان آن آنست که برا خگر کد از آن اگر سرخ گردد مغشوش
 است زیرا که قلغمیت بر آتش سرخ میکرد بخلاف زنجار طبیعت آن در چهارم کرم و خشک افعال و خواص آن
 از موم قتاله است و اکال و لذاع و معفن و مورث قرحه و سترنگ و کوش و قلع آثار و با موم و روغن زیت بملع و مانع
 زیاده شدن قروح خبیثه و ساقیه و ورم جراحت و باعث روانیدن کوش و با صمغ البطم و بوز و سرخ جهت جرب متفرج
 و برص و بخت آن با غسل جهت تنقیه چرک جراحت و سخته و دانه بواسیر جاسیه و ناصور و مقعد و مطبوخ آن با سرکه و غسل
 جهت قروح لثه و جوشها و زخمهای اعضای بارد المزاج مانند دهان و بینی و گوش و استرخای لثه و غلظت اجفان
 و اکتمان آن با غسل جهت غلظت اجفان و طلای محرق آن با فندق سوخته و کثیرا سرخ و سفیدی تخم مرغ جهت کل جراحت
 حادث در سطح بدن مجرب و محلول آن در شیر د ختران و سرکه در هاون مس بحد یک غلیظ و خشک گردد جهت حل
 بصر و قلع بیاض و ناخن و د مع و سمل و سلاق مجرب و محرق آن که در سودن شبیه بتوتیا گردد جهت جرب و استرخای
 پلک چشم و سلاق و رطوبت او را خشک کند و بدستور با ادویه مناسبه جهت امراض چشم و با مرهم جهت خوردن لحم زائد
 و اصلاح قروح خبیثه متعفن و با ادویه مناسبه جهت قروح شهدیه سر و چون با اشقی بمسرتنک و فته ساخته در بواسیر کد از آن
 فائده بخشد و نفوخ آن در بینی جهت بد بوئی و زخم آن نافع ولیکن باید که دهان را پر آب کنند که کد آن بحلق نرسد زیرا که
 کرد آن مضر حلق است و آن شیر تازه و و شیه و مسکه و چون زنجار مضر اعضای عصبانی است استعمال آن بیضر و رت
 جایز نیست و عند الضرورة مقدار کم آن با ادویه مغریه و دهان و لعابات و یکدم آن کشنده بقرحه چکر و بعد از تجاوز
 از معدن و عدم العلاج مصلح آن جلاب و آب کرم و روغن بادام و لعابها و مر قهای چرب و مائوندا بپرس سفیداج و زنجفر
 و زیتق خورده است بدل آن بوزن آن اقلیم و با هم وزن آن زنجفر است

* زنجبیل * بغت زای سکون لون و فتح جیم و کسر باء موحه و سکون یاء مثناة تحتانیه و لام بهندی تر تازه آنرا در کد و
 خشک آنرا و سونبه نامند و سنگ هی نیز گویند * صاهیت * این بیخی است معروف نبات آن شبیه بنبات شقائق و از آن کوچکتر
 و مرکهای آن با رنگ طولانی بغل و یکشبر و زیاده و بی کل و شر و در مازندران نیز بهم می رسد و در بلاد هند و دکن و کجرات
 و بنگاله بسیار میشود و همیشه تازه آن بهم می رسد و کوهی و دشتی نیز می باشد کوهی آن بزرگتر هم در بیخ و هم در کاه و زنجبیل
 پیوسته سفید خشک را بهندی است و ه و نامند و این بهترین دمه است و از چمن که مر بای زنجبیل می آوند و آنها بزرگ و

بالله و بها يتبين ريشه که مانند آن میجایز میشود * طبیعت تر و تازه این در سوم کرم و در اول خشک و خشک آن در دوم خشک و با رطوبت فضاییه * افعال و خواص آن مقوی قوت حافظه و هاضمه و معد و کبد و مغنیه مد و جگر و مغنیه و تحلیل ریاخ غلیظه معد و معالیه مقطع الاغم و رطوبات غلیظه جسمیه بسطح معد و معالیه ریاخها و مجفف آنها و ملین طبع و خرد و خلط غلیظه و رطوبات دماغی و خلق و برودت اعصاب و جهت فالج و کرم معد و ریرقان سدی و تقطیر البول حاد و از برودت وضعف آلات بول و اسهال که از نسا دغذ ا باشد و جهت رفع سموم حیوانی و تسکین تشنگی بلغمی و بابت و کندن رجهت رفع مضرت میوه های تازه و رطوبت معد و باز رده تخم مرغ نیمه رشت جهت از دیاد منی و غلظت آن و با تربید مسهل رطوبات مفاصل و ساقین و معین قوت مسهل تربید و با خولنجان و بسته جهت تقویت باه از اسرار راست و اکتحال آن جهت غشایه و سبل و بیاض و در دهان داشتن آن رافع تشنگی بلغمی و ضمد آن جهت تقویت اعضا و رکز و رفع ریاخ و بواسیر و رجاخ بارده و ورم بارد بلغمی و رمائی و ریجی خصیه و سائر اعضا و باد و وزن آن حرمل اقوی است در تاثیر و بدستور ما لیدن معروف خشک آن و کرم نگار شدن آن موضع که هوای سرد بد آن نرسد و بدستور با نصف وزن آن را زیاده خشک نرم کوبیده بمخته و با زرباد نیز مضر حلق مصلح آن غسل و روغن بادام مقدس شربت آن تا در دم بدل آن در لفل است و جوارش و مربای آن در قرابادین ذکر یافت و ضمد آن تازه نرم سوده آن جهت داء الثعلب و تحلیل اورام ریجیه و بارده مائیه و تسکین ارجاع بارده نافع و نوع کوهی آن قویتر و کوبیدن چون آنرا نرم بکوبند و بپزند و بر آب گوشت بپاشند و بخورند جهت دفع اوجاع مفاصل و امراض بارده رطبه و اورام بارده نافع و بدستور طلای خشک آن و با آب تازه آن و نیز نوع دیگر میشود در هند و بنکاله که آنرا انبه سونتهه مینامند و بوی انبه خام از آن میآید این نیز قریب ببول است در مزاج و خاصیت و تر و تازه این را اکثر ورق کرده بانمک و آب لیمو پرورده بعد از طعام برای تقویت هاضمه و تغییر مزه دهان اندک اندک منخورند و خوشبو و لذیذ میباشد و از نوع اول نیز تازه آنرا ورق کرده بدستور بانمک و آب لیمو پرورده و با خشک آنرا کوبیده و بمخته بانمک و آب لیمو خمیر کرده اقراص میسازند و بدستور ثقیل مینامند

* زنجبیل الکلاب * صاهیت آن گیاهی است برگ آن شبیه بمرک بید و بسیار زرد و شاخهای آن سرخ و طعم آن تند و شبیه بزنجبیل و کشنده سک و لهنه آنرا زنجبیل الکلاب نامند و کوبند نوعی از صعتراست * طبیعت آن در سوم کرم و در اول خشک * افعال و خواص آن ضمد تازه تر آن جهت رفع کلف و آثار بسیار قوی الفعل و ضمد برگ آن محلل اورام صلبه و خوردن آن جائز نیست و مؤلف اختیارات بدیع آنرا فلفل الماء دانسته و از صفات آن ظاهر میکند که غیر آنست * زنجفر * بفتح زای و سکون نون و فتح جیم و سکون فاراء مهمله بغارسی شکرف نامند * صاهیت آن معروف است و در نوع میباشد معدنی و مصنوعی معدنی آنرا بیونانی مینامند و در معدن زریق و طلا و مس تگون میباشد و حجر الزریق مینامند و آن مانند عروقی سرخ اسر فچی و لك با کثافت است و بعضی این را کبریت احمر دانسته اند و مصنوع آن از زریق و کبریت است و بیونانی قیساباری نامند بهترین آن قله های بلند سرخ بسیار تیره آنست که بوی کبریت از آن نیاید * طبیعت آن کرم و خشک در دوم و بعضی خشک در سوم و بعضی در دوم سرد دانسته اند * افعال و خواص آن قابض و مجاذب و بعضی قوت قبض آنرا زیاده از جذب آن و بعضی بالعکس گفته اند و از شادنج قابض تر و در وران جهت قطع نزف الدم و تاكل دندان و اندمال جراحت و خشک نمودن رطوبت آنها و حكه و جرب و حصص و نمش و شمش

و هو خشکی آنش نافع و با موم روغن جهت سوختگی آتش و بشو و شقاق معقه و اندک مال جراحات و رویانیدن
گوشت و همچنین مرهم آن با قند جهت ردع دما میل در ابتدا و تحلیل و انفجار آنها و تحلیل او را م بارد و گرفتن دود آن
باعث خشکی فروغ خبیثه و اندک مال آنها است ولیکن باین که چشم و گوش و دهان را از آن محافظت نمایند و عند الاستعمال
در دهان آب پر نمایند زیرا که آن از سموم قتاله است و در درم و گویند و و مثقال آن کشند و است بخناق و کرب و خفقان
و جمود و سائر احوال زینق خورده اصلاح آن قوی فرمودن بروغن کاه و بطبیخ انجیر و شبت و ماء العسل و بوره و آشامیدن
ادویه نافع سحج مانند شیر تازه و شید و مطبوخ بزور لعابی و لعابات و آشامیدن مرقه های چوب و اگر جو آید بقی بهتر و الا
حقنه نمایند با دهان و بدل آن شادنج است و اهل هند را عقیده آنست که چون آن تنقیه و تصفیه نمایند و با ادویه مناسبه
و بابتنها بی حبوب صغیر سازند جهت تهیه مزمن و مرکب و سرخه یار در طب مزمن و ضیق النفس و یرقان و سختی شکم
حادث از ریاح غلیظه و ارجاع مفاصل و جد ام و رفع سمیت زهرها بسمار نافع و مقوی نور یا صره است و دستور صنعت آن و
مرام آن در قرابا دین مذکور شد *

* زینق * یعنی زای و سکون فون و فتح بای موحده و قاف بغار سی موسن آزاد نامند و گویند که آن غیر موسن ابیض و غیر
یاسمین است و در موسن مذکور خواهد شد و گویند که سانی که موسن ابیض دانسته اند اشتباه کرده اند صاحب اختیار آن بدیع
گفته کل آنرا سه شاخ زرد بود و بلندی شاخ آن که کل دارد یک کز و زیاده و کمتر و بر سر هر شاخی چهار روپنج و شش تاد کل
میباشد و خوشبوی و بر کها که بر شاخ آن میباشد شبیه بیوک مورد و بلند تر از آن و بوک پیچ آن شبیه بمرک کاسنی و ضخیم تر
از آن و گفته که راز قی زینق است * طبیعت آن * در درم کرم و در بیوست معتدل و بعضی در اول کرم دانسته اند
* افعال و خواص آن * ماطف و مقوی دماغ و بیاز آن در افعال مانند پیاز نوکس است و قویتر از آن و روغن آن که
مانند روغن گل مدتی در آفتاب گذاشته و سه مرتبه کل زینق را تجلید کرده باشند در درم کرم و در اول خشک ملطف
و ملین و مقوی اعصاب و پنجد رم آن مسهل خلط مراری و مدبول و طلای آن جهت رفع تشعیر و سردی دماغ و اعصاب و
اعضای تناسل نافع بدل آن در همه افعال روغن ایرسا و در غیر اسهال روغن ترکس است *

* زنبور * بضم زای و سکون فون و ضم بای موحده و سکون و او را اسم مهمله جمع آن زنا بیرآ مدیه بھندی بهر و در بنکاله
بر له نامند * ماهیت آن * از جمله حشرات الارض است و انواع میباشد مراد از آن بزرگ سرخ رنگ آنست و در
اکثر صفات مانند نحل است که مکس عسل باشد و گویند چون ایام زمستان آید داخل خانه خود شود و بیرون نیاید
تا هنگامیکه هوا بابتدال آید و مکس را صید مینماید و چون کسی متعرض خانه او گردد همه زنبوران متعرض اذیت او
گردند و بگزند او را و بی تعرض نیز مردم را میکزند لیکن کمتر از آن عضو ورم و سوزش و خارش میکند و چون روغن بر زنبور
ریزند بی خس گردد مانند مرده و بهمرد و چون بروی سر که پیا شد باز حرکت آید و چون روغن چراغ بر آن ریزند
بمیرد و گویند که آنرا یک نیش قوی زهر دار است و ماده آنرا د و نیش ضعیف کم زهر و در ایام زمستان نیش آن می افتد
و یا بمیت آن کم میکند و ماده خانه آن معلوم نیست که از چه جنس و نوع سرخ آنرا سهیمت از سایر انواع بیشتر
* طبیعت آن * بسیار کرم و خشک * افعال و خواص آن * طلای آن با عسل و نمک جهت رفع برص و او را م رخوه بارده
و کزیدن آن صاحبان امراض بالارده مزمنه و صبا نیه را مانند فالج و امثال آن بغایت نافع و گویند چون بچهای آنرا خشک

نموده مائیل و یک گرم از آب با لود و بخورند موجب فربهی بدن است و زنبور سیاه مائیل در وقت راجون در دروغن زیتون
 طایع لما بعد جهت بوس و بقی و رفیع آثار غائر با نع و چون زنبور کسی را بکزد و در عضو ملسوع درد و موزن رخا ریش و سرخی
 و درم بهم رسد از انواع ضعیفه آن کمتر و قویه زیاده مد او این آن مکملون موضع لسع است از دهان و بقوت و با بحر سوزن
 یا غیر آن اندک شکافته و بقوت مکیدن پس مائیل در خاک یا سرکه و کافور یا طبخ با سرکه و یا کل ارمنی یا سرکه وید ستور
 کل رست با آب غوره و یا جد و اریا سرکه و ضماد سرکین کا و قاره و ضماد خماری و بقله و جله و عنب الثعلب و کد اشتن خرقه
 تر کرده با آب برف و یخ بر آن و تمجید نمودن و کد اشتن در آب بسیار گرم و بلاناصله در آب بسیار سرد مسکن و جمع
 آنست و مائیل در نوره و باد روج و خوردن ربوب قابضه و بزر قطن و سکنجبین حامض و ماء الزمان حامض و جمار رهند با
 و کاه و کشنیز خشک با آب سرد و شکر و فصد نمایند اگر احتیاج به فصل باشد و مائیل در مکس سائید و بر آن و ضماد برک کچو
 که در رند اوری نامند و یا روغن کا و داغ کرده و یا روغن با پیماز داغ کرده و زنبور مسل محل است در حرف النون مع

* فصل فی الزای المعجمه مع الواو *

الحیاء انشاء الله تعالی خواهد آمد

* زوان * به فتح زای و زوالف و نون * ماهیت آن اکثری آنرا شیلیم دانسته اند و یوسف بغدادی گفته که آن غلط
 است بلکه آن غیر آنست و دانده است مائیل بسیاهی و اندک سبزی مائیل ماش و کوچک طولانی و سر آن باریک و در رقلانی
 منحنی مانند غلاف شمشیر و طعم آن تلخ و یا حلت و کراهیت بحد بیکه نفوذ میکند در سطح ذائقه زبان و مسکروشید و موحش
 به و ن تفریح و قسمی دانه آن پهن میباشد و قسمی زرد طولانی و این هر دو دردی تر از اول است * طبیعت آن در
 اوائل سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن با قوت سمیت و جاذبه ضداد آن جهت بیرون آوردن پیکان و امثال
 آن از بدن بهایست موثر و طلاهی آن جهت رویانیدن موی داء الثعلب و تحلیل اورام و کما د آن جهت درد سوزان با نع
 و چون داخل نمیشد قوت آنرا قوی گردانند و سکه بسیار آورد و چون مسکوم و مضر دماغ و عقل و مقعد است و بسیار
 بهیاض می آورد اولی اجتناب از خوردن آنست مصالح آن فی خوردن بر روغن کار و مائیل در اطراف سفلی بدن و روپها
 حامضه خوردن و بنوئیدن کله و خورشید و نهامی بارد مقوی دماغ است

* زوفای یا بس * بهم زای و سکون و از رفیع فالوف * ماهیت آن گیاهی است مغرور و بوی زمین برک آن شبیه
 بصفتراستانی و مر زنجوش و با طریقت و شاخهای آن پر کره و بوی گرمی کلی مائیل بزرده و بی تخم و تلخ مزه و نوشته اند که
 برک آن مانند برک حنا است و بهترین آن آنست که از جانب بیت المقدس آورند و آنرا زوفای مصری نامند
 * طبیعت بستانی آن درد و کرم و در آخر آن خشک و کوهی آن قویتر از بستانی * افعال و خواص آن ملطف و
 مسهل بلغم و مخرج ریح و هلیظه زکرم معده و خون جامد و محال اورام و جهت فالج و سرفه مزمن و ریور و روم شش و نزله
 و عسر نفس و درد سینه و پهلو و زانو و معده و جگر و اولیج و سحج امعاء و کزیدن جانوران سمی و داء الثعلب و داء الحیه
 و بخار آن جهت تحلیل ریح کوش و مضغه بخته آن با سرکه جهت درد دندان و آشامیدن طبعی آن با آب و غسل و سدا به
 جهت ورم شش و کرم و ریور و سرفه مزمن و نزله که از هر بخلان ریور و عسر النفس و کشتن کرم معده و حبس لقرع وید ستور
 لثوق آن با غسل جهت رفع تکون کرم معده و آشامیدن طبعی آن با سکنجبین مسهل خلط غلیظ و با قرد مانا و ایرسا و توسا و سعال
 آن قویتر و جهت نیکوئی رنگ رخسار و با شراب جهت استسقا و کزیدن جانوران سمی و با آب و جهت خنثی امثال

رضاد آن با آب جهت درم جا زرد شراب جهت تحلیل درم باز در خون مرده که در يك چشم مانده باشد و بجهت آن جهت
 نزول آب و با بوره و الجیر جهت تحلیل درم سهول مقدر شربت آن در مطبوخ چهار درم تا پنج درم مضر جگر مصلح آن صمغ عربی
 و نارنج بل آن صمغراست رجوا رغن و اشربه و العوق و مطبوخ و معاجین آن در قرابادین مذکور میشود ان شاء الله تعالی
 * زرقاء الرطب * بفتح زای و سکون طاء مهمله و باء موحده بهاء یی سنگل میش و بترکی شغلد اق نامند * ماهیت آن
 چرکی است که در دلبه و موی زیر شکم و کنج ران و زیر دم کوسفتد ان در بلاد ارمن بسبب چریدن گیاهای شیردار و با حلت
 از منافذ بطریق ترشح بیشتر بر می آید و در آن مواضع جمع و منعقد میگردد و بهترین آن آنست که در آب جوشانیده پشم
 را از آن جدا نموده باشند و با کوبیده پشم را از آن بر آورده و هرگاه منعقد آن بهم نرسد پشم میان ران کوسفتد و بزر را
 بجوشانند و چربی آنرا بگیرند و بکار برند کوبند ابل چون افغی را بخورد پیشانی آن عرق کند و آن عرق منعقد گردد آنرا
 زرقای ترنم نامند و در نهایت قوت است از غیر آن * طبیعت آن دردم کرم و در اول تر و کوبند و راول خشک است
 * افعال و خواص آن منفع و ملین و محلل اورام صلبه و جهت استسقا و مغص و صلابت جگر و سهول و برودت احشای
 کرده شراب و ضماد نافه و طلای آن جهت تشنج و شکستگی اعضاء و جرب چشم در نختن مره و ابرو و تخمیر مغاصل و تعقد عصب
 و آله و درم مقعده و رحم و مثانه و جمیع اورام صلبه حوالی آنها و رفع سردی آنها و با پیله مرغابی و طیور جهت تشنج و فرجه
 کوش و جراحت قضیب و فرج و شقاق مزمن و با اکلیل الملك و روغن تازه جمولا جهت رفع احتباس حیض و عسر ولادت
 نافه مضر محرور المزاج و مکرب مصلح آن سکنجبین و روغن کل و سرکه بدل آن لادن و مغز ساق کاز و کوسفتد مقدر شربت
 آن يك مثقال تا سه مثقال و چرن آنرا از پشم جدا کنند و بسوزانند و زور آن جهت قروح مذکور بهترین ادویه است
 * فصل الزای المعجده مع الهاء *

* زهره الملی * بفتح زای و سکون هاء و فتح را و تا و الف و لام و کسر میم و سکون لام و حاء مهمله * ماهیت آن چیزی
 است شبیه بشوره و شور طعم زعفرانی رنگ و قند بو و کوبیده آنرا نحه شبیه به موی ماهی و لذایع قوی و با اندک رطوبتی کوبند
 در حینیکه آب نیل طغیانی کرده روز مینهای پست میماند و آن آبها از تابش آفتاب خشک گردد زهره الملی حاصل میگردد
 و ماسر جو به گفته که آن شوره است که مانند غبار بر روی نمک معدنی میباش و آنچه زرد مائل به سرخی است با جزای منعقد
 مانند دانه چند بهم جمع آمده آن ردی است و خالص آن هر دو نوع در زیت کد اخته کرد و مغشوش آن در آب
 * طبیعت آن بنهایت گرم و خشک * افعال و خواص آن مجفف و محلل قوی طلای آن با مایع مبردی جهت غشاوه
 همین در طوبیتی که از کوش تراوش کند و قروح خبیثه و آله و تشنج جلد و آثار قروح و منع روئیدن موی بسبب احراق آن و
 با روغن جهت رفع اعیاء و آشامیدن يك يك و اندک با سکنجبین جهت صرع نافع و با شراب ممزوج در اسهال قویتر از نمک
 هندی و مک عرق مضر معده مصلح آن عود هندی مقدر شربت آن نانیم درم و یک درم آن کشنده است و قابل علاج نیست
 * زهره النحاس * بضم نون و فتح حاء و الف و سین * ماهیت آن چیزی است شبیه بکف و نمک دانه دانه که از پاشیدن
 آب بر روی مس تفتته بهم میرسد و در معدن مس نیز یافت میشود و بهترین آن سفید ریزه دانه آنست * طبیعت آن در
 قوت قریب بزرگ است * افعال و خواص آن اکال لذایع و قابض و جالی آشامیدن سه قیراط آن مسهل خلط و ماء صفر
 و اکتحال آن با مصلحی که حدت آن را کم نماید جهت تحلیل غشاوه بصورت قطور سفید آن با روغنهای جهت رفع کرمی مزمن

و غیره آن با عمل جهت گرم دارد و آنها را ملایم و نرمی و با گرمی و مرطوبی و از آن جهت بر دهن گوشت را از آن گوشت زائد در بینی و بواسیر و تحلیل اوزام معده و خشک نمودن دانه بواسیر و زخمها و قروح خبیثه و با شرب جهت باور و دفع بهین سفید و از سموم قتاله است *

* زهره * بفتح زای و سکون ها و فتح راء مضملة و ها و فتح شامی را نامند و در مغرب قرنفل به نامند و مذکور خواهد شد بفارابی اسم مراره است و عربی بر غواة اطلاق میکنند و روح را نیز مینامند

* فصل الزای المعجمة مع الیاء المثناة التحنائية *

* زیبق * بکسر زای معجمه و سکون یا و فتح باء موحدة و قاف بفارسی سیماب و جیوه و بیهندی پاره و بفرنگی سلوا سون نامند * ماهیت آن از جمله فلزات معدنیه است و شبیه بنقره کد اخته متحرک و معدن آن بلاد چین و فرنگ است و اکثر آن بلاد میآوردند در طرف چوبی و نیز مسموع کشته هر چند بر آن چندان اعتمادی نیست که در شهر ناور و جنته بان که از ارض جدید ربع جنوبی است قلیلی بتعمل بعمل میآوردند بدین قسم که حیوانات مرده متعفن شده خصوصاً سگ را در زخمها پرمیکنند و سر آنها را بسته تا مدت معینی معرور در زیر زمین دفن میکنند پس بر میآوردند و آنها سیماب مینامند و اگر از ایام مقرر بگذرد که بر آنها در زخمها را خالی میبند و نیز مسموع شده که در معدن طاق قلیلی تگورن میبند و در طبقات قطعه ضخیم طاق نیز میبند و از خواص آنست که فلزات دیگر را فانی میکردند چون بد آنها رسد و لهذا از چین در ظروف چوبی که آنرا بفرنگی بیپ نامند میآوردند و چون حرارت بد آن رسد خود نیز فانی میگردد و در آب و جاهای پست نمناک مجتمع میشود چنانچه جائیکه مائع کران را میکنند بنزد یکی آن آب میکنند و در آن قدری جمع میکردند * طبیعت آن سرد و در سردی تر کفته اند و بعضی گرم و تر دانسته * افعال و خواص آن حاد و قابض چون مبرود و مرطوب المزاج در هر سالی چند روزی در پی در ایام زمستان هر روز بقدر یکجه ویتد ریج تا یکد آنک از خام آنرا بخورد و بالای آن آب گوشت پیاشامل که مانع مغص و معین زود گذشتن آن از امعاء و برآمدن آن گردد زیرا که سیماب خام در معده نمیماند و بزودی بر میآید جهت حفظ صحت بدن و تقویت اعصاب و ماضیه و باده در مزاجی که موافقت کنند ببعیدیل است و طلائی مقلد ارقابل آن که یکم مثقال تا دو مثقال باشد بر تارک هر در آخر هر ماه در تحت الشعاع بعد از سر تراشی که شش هفت تیغ خفیفی اندک هاثر برزند بحدیکه خون بر نیاید و سیماب را با آب برک تا نبول و یا با آب برک و بجان و یا با آب دهان و یا با کره ماست و یا بعضی ادهان متناسبه آنمقلد اربمالند که سیماب کشته گردد یعنی اجزای آن متلاشی و ناپدید گردد بر آن بمالند تا تمام آن منجذب گردد بعد از آنکه سر را بشویند و بعضی بعد از هر سر تراشی لنگ یا پارچه صفیقی را در کنار خود فرش مینمایند و مقداری سیماب خام را در پارچه بسته بر یا بخ خود میمالند و آنچه از آن ریخته شد از بالای پارچه باز جمع نموده بدستور میمالند تا قریب بیک ساعت و اگر آنرا با آب برک تا نبول و یا با آب برک و بجان و یا آب دهان یا غیر آن کشته بمالند نیز نافع است و اگر در تحت الشعاع اکتفا بمالیدن نمایند نیز خوب است جهت تسخین دماغ ببارد رطب و امراض حاد از آن و منع نزلات و مرضی که در بنکاله مشهور است که درائف بهم میرسد و آنرا هوا مینامند مؤثر و مالیدن اندک آن بر کف هر دو دست باعث خشکی جرب رطیب و دانههای آتشک است و بدستور مالیدن آن بر دانههای آتشک و قروح و جروح خبیثه بار و غن کا و که با یکصد و یک آب شسته یا با موم

و دروغهای مناسبه زد و در آن نیز همین اثر ندارد اما باید که بعد از تنقیه بدن در یک هفته سه بار بعمل آورند و در آن بین غذای لطیف و بی نمک و با کم نمک تناول نمایند و لیکن باید که بهسان اعضا برسد و بدن مان و خلق و در مایه رکوش بوسند زیرا که بسیار مضرب مایه و مریک مایه و بطلان قوت سامعه و فساد قوتهای دماغی و زردی رنگ رخسار است و هوام مانند مار و عقرب و غیره می آید و در آن میگزیزند و اگر نگرینند میمیرند و طلاهای کشته آن با تخم خر بزه و بادام تلخ جهت چرب و حبه زعفران و روغن زیتون و روغن بادام تلخ و روغن برفین بمالند نیز جهت دفع قمل و چون کشته آنرا بر بسالی بمالند و بر کردن و کمر و پامو بندند مانع تکرار قمل گردد و اگر بر کردن حیوانات بدنند منع تکرار قمل کردن این یعنی کشته حیوانات گردد و با کندن روزانه و موم و روغن زیتون طلاهای آن جهت دانه های آتشک و قروح می بیند و اکاله از میوه های است و خاک زیتون که در ظرف آن بهم میرسد در جمیع افعال مانند مقتول آنست و در سمیت نیز مانند آن و چون زیتون را با طعامی بر سر شنب و بخورد موش دهند بمیرد و مقتول از شربت آن از غیر مقتول تا دو روز بعد آن و خاص محلول و مصلح آن بسیار کرم و با حشرات و الیسموم قتاله و محرق اخلاط و محلل قوتها و مقطع اعضا و چون غیر مقتول آنرا با ورق نقره خوب حل نمایند و بر مس یا برنج که صیقلی باشد و با آب لیمو آنرا خوب پاک شسته که چربی در آن مطلقا نباشد بمالند و بر آتش کند آنرا که سیما ب آن صعود نماید پس جلا نمایند و مقصض گردد و اگر با طلا حل نمایند بر مس و یا برنج و یا نقره بدستور نمایند محلا گردد و نیز چون مس و یا برنج و نقره را با یک بشویند با آب خالص و آب لیمو پس سیما ب بران بمالند و ورق نقره و یا ورق طلا بران بچسباند پس چون یک لایه ورق و یا دو لایه هم اگر سنگین و بسیار رنگین خواهند تا سه ورق پس زمانی قلیل بر آتش کند آنرا تا قندری سیما ب آن صعود نماید و مهره نمایند و با زقندری بر آتش کند آنرا و مهره کنند مایه نقره و یا طلائی میگرد و چون زیتون را در رکوش کسی بزند او را اختلاط عقل عارض گردد و منجر بصرع و سکنه و بطلان سامعه شود و در آن ای آن است که کوش را معکوس بطرف زیر دراند و میلی از رصاص و ذهب در کوش کنند تا زیتون بر آن بچسبند و بر آید و اگر یک دفعه تمام آن بر نیاید دو دفعه و سه دفعه تا تمام آن بر آید چون زیتون را بمول اند که مانند رما د گردد و با او و به مناسبه خلط نمایند جهت قتل کوش مخصوصا ایلا و مس مفید است و تنه پیر که زیتون خورده باشد اگر فیهر مقتول است بزودی بر آید بعضی آشامیدن آب کوشتهای چوب مزلق و اگر مقتول است و او را راجع وطن و مغص شایع و ثقل زبان و احتیاج ببول و تورم جسد عارض گردد علاج او آنست که شیرک و تازه و شیره بنوشد و قلی گند و با چیزها فستق و بزرگرفس و یا شراب و یا خود لیج جلی و یا زوای خشک و آشامیدن مرقهای چوب مفید و ساقه قند ابهر که در زنجیر را سفید اچ مذکور شد و چون فیهر مقتول آنرا بر پارچه کوباسی بمالند و بطریق عصا به کسی که بر سر او شمشیر بسیار باشد بپوشد سر بدنش شمشیر بسیار در آن آید و بمیرد و در چند مرتبه با کمال بر طرف گردد و دستور تصفیه و محب رد را در بدن و فساد و قند و قهر و طبع و مرهم و معجون آن در قرابا دین مذکور شد و اچهای فربک سیما ب را مکس مینمایند و بنهایی و یا با د و به مناسبه و مکس کرده آنرا از ملک خود می آدرند مخصوصا در آنست و میگویند جهت آتشک و قروح و خیمه و نظایر است قوی را راجع و حرارت غریزه ضعیف و پیران نافع و طریقه استعمال آن آنست که تا پنج روز با فیهر روز یا نه روز روزی یک سیما ب آن که بمقتول ارفله ای است هیچ ناشته بمالند و از حموضات و لبنیات و بقولات اجتناب نمایند و هرگاه در من جوشش نماید آن زمان ترک نمایند بعد از آن نیز تا مدت بی چهل روز بر همین نمایند

* زیتون * بفتح زای و سکون یا زیتون فای میثاقیه و سکون و زیتون * ما هیئت آن بزمی و میثاقی میثاقی آنرا
 درخت بزرگتر و برک آن آید از تر و سبز تر از بر و درخت آن بعد از چهل سال ثمر میدهد و کوبند تا هزار سال میماند و
 کوبند برک زیتون چندی نیز مانند برک زیتون میثاقی است * طبیعت رسیدن آن گرم در اول و بافتن و تارن
 آن سرد و بغایت خشک و سیاه آن گرم و خشک * افعال و خواص آن مریخ الاستحاله بسود او صغرا و تازه و بافتن رنگ آن
 مریخی معدوم مغنی و بهترین آن سبز رسیدن آن نیست که در آب نمک پرورده باشد و با طعام خورده شود نه قبل و نه بعد از آن
 درین وقت مقوی معده و دایغ آن و مذهب و حایس طبع و مذهب و موریث بخوابی و لاغری است مصلح آن مغز گردکان و بادام
 و روغنهای و سرکه و کوبند مهرشش و مصلح آن عسل و مد اومت آن محرق اخلاط مصلح آن شیرینها است وضاد آن جهمت
 و رفع سبوسه سر وضاد نارس آن جهمت سوختگی آتش و طلاف دانه آن بایه و آرد کند م جهمت برص ناخن و بخور سیاه رسیدن
 آن باداله جهمت ربو و امراض شش نافع و برک آن در دود و گرم و خشک وضاد آن جهمت ضرب چشم و اورام حاره و
 التهاب پوست سر که منقطع شده باشد و جمره و جیم و نمل و منع سخی و زیاده شدن آن و شری و نارس و عسل جهمت
 داخل و آرد جوهر ما جهمت ناف و طلاف آن جهمت اسهال و خائیدن آن جهمت قلاع دهان وضاد بختنه آن با آب غوره
 بعد بکه بقوام عسل رسد جهمت دندان کرم خورده و ریزانیدن آن و مضغه با آب طبع آن جهمت درد دندان کرم خورده
 و آشفته شدن مطبوخ آن در شراب جهمت نفرس و مفاصل و حلقه با آب معجون آن جهمت قروح باطنی و مقعد و رحم و عصاره
 آن با فعال مل کوره مانند برک آنست و حمول آن جهمت قطع میلان رحم و زنبال م آن وضاد خام آن جهمت برآمدگی
 ماله و قطع ریختن مواد و چشم و تالک پلک آن نافع و داخل شفا قاص کل اجفان می نمایند و چون مغز دانه آنرا بایه و آرد
 بیامیزند و بر برص ناخن کندن از دندانهای سازد و بیخ درخت آنرا چون با قندری برک آن بجوشانند و بعد از آن مضغه نمایند
 جهمت تسکین درد سر و نطول آن جهمت زکام و تحلیل رطوبات و بخار آن جهمت اخراج رطوبات دماغی از بینی بغایت مؤثر
 و تعالیق بعم آن با تخم صندل جهمت سم عرق مجرب و چون شاخهای با ریک و برک تازه آنرا در کوزه کنند و در کوزه کوزه
 کرف کندن تا بسوزد پس از کوزه بر آورده شراب بر آن بهاشند و بار دیگر بسوزانند و مانده بآن حل که نماید و بکند
 اخراق کمی با بک کوبند در جمع افعال قویتر از توها است ورماد برص آن با سرکه جهمت عرق النساء بر بالای عرقوب از
 چنانب و حشی بقدر چهار انگشت جهمت قرحه نمودن موضع آن و رفع آن حلت از مجربات گفته اند وضاد مل قرق برک
 شاخ اقسام زیتون را نیز درین امر مجرب دانسته اند و رطوبتیکه از شاخ تازه آن که در و چون سوختن بر می آید جهمت
 جرب و سبوسه سر و قروح آن و نطول طبع همه اجزای آن جهمت مداع و شقیقه و دوار و با شیدن آن در خانه جهمت
 کربز ابدن مزام و نکاه داشتن عصاره چوب آن جهمت قبول هاله و انشای حوائج و برکته مؤثر وضاد ورماد آن با عسل
 و آب ثمر آن جهمت داء الثعلب و داء الحیه و سعفه و جوشها نافع و مضغه با آب و نمکی که زیتون در آن خیسیده اند
 باشد جهمت استحکام دندان و لکه مایل و صمغ آن در ضرورت شیبید و بنفشه و ماثل بسرخ است * طبیعت آن در
 اول گرم و در دوم خشک * افعال و خواص آن در لکه و است دندان قویتر از کند و جهمت مداع مزمن را اخراج بلغم
 و رفع رطوبات و جراحات و با مرصها جهمت رویانیدن گوشت مؤثر و صمغ برص آن قویتر و مل زبول و حیض و حمل آن
 جهمت جوب متقرح رحم و ستون آن جهمت تسکین درد دندان کرم خورده و مفید و عصاره برک زیتون که برک آنرا

کوبند و بر آن شراب و آب بپاشند و بشمارند و بکنند و آن را تا معتدل و خشک گردد جهت میلان و رطوبات و لیسب آید
بهتر از سایر ادویه است *

* زیتون الماء * زیتونی است که نزدیک آبهار و رود در جمیع افعال ضعیف تر از سایر انواع و بعضی گویند زیتونیکه
در آب و نمک پرورده باشد مسمی بزیتون الماء است *

* زیت * بفتح زای و سکون یای مثناة تحتانیة و تاء فوقانیة * ماهیت آن روغن زیتون است و از مطلق آن مراد زیت
مذب است که از زیتون رسیده گیرند و مغشوش و غیر مغشوش میباشد و علامت غیر مغشوش آن آنست که اجزای آن
زرد بر سطح بدن منتشر گردد و از زهم منقطع نگردد بخلاف مغشوش * طبیعت آن سرد و گرم و بایبوست و قبض و قول
برطوبت آن بی اصل و مغشوش آن که در آب گرم ریخته و خوب بزمزند و بکنند تا با لای آن آب آید و سرد گردد و
ببرد آید گرمی آن کمتر و لطف و بیلند * افعال و خواص آن آشامیدن چهارده مثقال آن با یکرطل آب گرم و با
باماء الشعیر مسهل قوی و جهت درد اعضاء و عرق النساء و شراب و آب گرم جهت رفع قولنج و معص و اخراج کرم معده و
تفتیت حصاة وادرار بول و عرق و ارجاع مفاصل و عرق النساء و درک و غیره و قی کردن بآن جهت دفع سمیت ادویه و
خفقه بآن جهت رفع قولنج و رمی و سردی و درد کمر و مفاصل و عرق النساء و تدهین بدن جهت ارجاع بارده و بامرها
جهت التیام و اصلاح زخمها مغیل مقلد ارشیت آن تا هفت مثقال و چون یکسال از سال ختن آن بگذرد و بعضی گویند چون
شش سال بگذرد آنرا زیت العنقیق نامند * طبیعت آن گرم تر از غیر عتیق آنست * افعال و خواص آن محلل و
ملین طبع و بصره و مصلح ادویه و مضعف قوتهای آنها و مانع جمود اعضاء و رفع ضرر سرما و اکتحال آن مقوی بصر و رفع بیاض
رقيق و جرب و سلاق و در نزول آب قائم مقام قرح و چون کرم نمایند و بر موضع عقرب کزین بمالند نسکین الم آن دهد
و چون زیت تازه را بجوشانند تا بنصف رسد بدل عتیق میکرد و آنچه از هفت سال بگذرد بهتر از روغن بلسان یافته اذن
و هر چند که نه تر شود قویتر میگردد و گویند تا چهار هزار سال قوت آن باقی میماند و چون زیت را با هم وزن آن آب
بجوشانند تا آب بسوزد و همچنین تجدید کنند تا شصت مرتبه پس آن روغن را چند آن بجوشانند تا بنصف رسد بمراتب
شش و بهتر از روغن بلسان دانسته اند و از اعراض عجیبه شمرده اند و آنچه از زیتون نارسیده گیرند آنرا زیت الانفاق
نامند و بهترین آن آنست که بی لذع و حدت باشد * طبیعت آن معتدل و با قوت قابضه و کوبند در آخر اول سرد و خشک
* افعال و خواص آن مسکن بدن و مقوی لثه و دندان و اعضاء و موافق معده و صاف کنند و اخلاط و مفتح سد و قاطع
مقوننت و مانع ادرار و عرق و جهت تفتیت حصاة وادرار بول و نافع و مغسول آن موافق درد اعصاب و مواد حاره و نیکو
کردن رنگ رخسار و گویند چون بیست و دو گرم آنرا با مثل آن غسل و ثلث آن کنند و روغن شونیز با لثه صفت در حمام سه
روزی بپاشند و در آن روز آب سرد نیاشامند از جمیع دردهای بارده و خدر و فالج و امثال آنها نجات یابند و پیران چند ساله
را با عک همچنان شهوت باده شود و مجرب دانسته اند و در من زیتون متعفن یعنی ده نیکه از زیتون متعفن گیرند مولد خلط
فاسد و بسیار مضر و مولد حکمه مصلح آن شربت بنفشه * و در من زیتون بری را در سال افعال و خواص قائم مقام روغن
کل سرخ دانسته اند و رادع و مبرد و مانع عرق و حافظ سیاهی موی و انتشار آن و مقوی دندان متحرک و مانع میلان
رطوبات لایه قاطع خون لثه است و جهت مطلق روغن زیتون را در افعال مذکوره نافع میدانند و مخصوص بنوعی دون

روغن بادشاهه ابل و تل همین بدان هر روز مانع پیروی و نیکو کنند موی و مانع امعاء آن و قاطع تعفن اخلاط و تقویت اعصاب
و زیت رگابی زیت عدس و زیت الا بغا قی و اهل عراق آن مرد و زیت رگابی نامند جهت آنکه رگاب بکسر رای مهمله
و کاف و الف و یای موحده که نام ابل است و چون از شام آنرا بر پشت شتر بار کرده با آنجا میبرند لهذا زیت رگابی نامند و آنرا
زیت فلسطینی نیز نامند و غلط کرده کسیکه آنرا زیت مغسول دانسته دستور گرفتن روغن زیتون آنست که زیتون را در آفتاب
اندازند و با در طرف کرده در تنور گرم گذارند تا پز مرد و نرم کرد و پس کوبید و روغن آنرا فشرده بگیرند و با آنکه در
آب بجوشانند تا بپخته کرد و مالید و صاف کرده آنرا باز بجوشانند تا آب بسوزد و روغن بماند اما احتیاط نمایند که روغن
بسوزد و آنچه را بر آن نمک مالند و بکنارند تا نرم کرد و پس مالید و فشرده و من آنرا بگیرند زبونی است

* زیتار * بفتح زاء و سکون یای مثناة تحتانیه و فتح قای مثناة فوقانیه و الف و رای مهمله بعربی عکرا لایب نامند * ماهیت
آن ثقل روغن زیتون است * طبیعت آن با اندک حرارت و چون بسیار طبع دهند خصوص در ظرف مس تا غلیظ کرد و
و بعد از آن بفشارند و نگه دارند طبیعت آن در درم گرم * افعال و خواص آن قویتر از خضص است اطوخ
آن با شراب و ماء العسل جهت درد دندان و بانقیع تر مس جهت جرب مواشی و دواب نافع و کوبند و چون کهنه تر
شود بهتر میگردد و در افعال قویتر و در ابلان موطونین مولد قروح و ضما تازة آن با آب جهت درد مفاصل و عرق النساء
و قرس و استسقا و التیام و التهام زخمهای ابلان لا غر خشك نافع است

* زیت السودان * بضم سین مهمله و سکون و او و فتح دال مهمله و الف و یون * ماهیت آن روغن ثمری است که زیت
الهرجان و اهل مغرب اقصی ارجان و ارقان خوانند درخت آن در نوع است یکی کوچک که بادام کوهی است و شیرازی
بخترک و بعربی لوز البیر نامند و در درم بزرگ خا ردا و ثمر آن نیز مانند بادام کوچک و روغن ازین گیرند و طعم
روغن آن شیرین و خوشبوی است و شیرازی درخت آنرا ارجن خوانند و در عراق تنکس و بادام کوهی و خارا نواد و اب
مخسورند * طبیعت آن در درم گرم و در اول تر و کوبند خشك است * افعال و خواص آن مولد خون صالح و ملطف
اخلاط و مل رفضلات و مفتوح سد و جهت امراض خود اوی بارده مانند جنون و سواس و فالج و خل و زوارام بارده
نافع و صاحب اختیار است بدیع نوشته که زیت الحودان غیر زیت هر جان است و آن زیتی است که از بلاد سودان آورند
* زیت باج * بکسورای و سکون با و راء مهمله و فتح یای موحده و الف و جیم معرب زبیری فارسی است * ماهیت آن
بطریق مذکور در شفاء الاسقام آنست که گوشت را بقدر یکوطل ریزه ریزه کنند و اگر مرغ است از بند بند جد آکرده
و باد ارچینی و نخود مقشور و روغن کنجد تازه و آب بجوشانند تا بپخته کرد و در نیم رطل سرکه و ربع رطل جلاب و با شکر سفید
و یک اوقیه مغز بادام کوبیده در کلاب شیر کرفته و یک گرم کشنیز خشك و بوزن آن عود هندی و سد اب و قلیلی زعفران
داخل کرد و مرتب نمایند و بقول شارح اسباب و علا مات آنست که بگیرند پیا ز را و بکو بند و باو رقی کنند و کشنیز خشك
کوبیده در روغن بادام پریان کنند و آب داخل کرده و جوش دهند تا بپخته کرد و پس قلیلی سرکه و شکر سفید و اندک مری
و کشنیز و زبیره کرمانی در آن داخل نمایند * طبیعت آن معتدل مائل بسردی * افعال و خواص آن لطیف
و موافق امزجة اصفا و صفراوی مزاجان و کبد خا و رومسکن مره و صغرا و حلات اخلاط و مفرج و مقطع بلغم و مفتوح سد و
وجهت تبهای نا گیه و شطر الغب نافع مضرا مزجة بارده است

* باب در آن هم در بیان ادویه که حرف اول آنها سین مهمله است *

نصف اول السین مع الالف *

* ساج * بفتح سین و الف و جیم بفتح حاء مال و ما کون نیز نامند * ماهیت آن در جهت هندی بقدر و جهت چهار
و سرخ رنگ و صلب مائل به سیاهی و کمره لورق و خشک و برک آن بزرگ و عریض و اندک طولانی و در آن بقله و فوفلی و
بیشتر و اندک طولانی و در کوهستان میشود و نمو آن را جوش داده بخورند * طبیعت چوب آن در درم سرد و خشک
و با اندک حرارت * افعال و خواص آن ضمد سائید آن با آب سرد جهت درد سر حار و تحلیل اورام حاره و مویه
و صفراویه خصوصاً با آب اشمای باران و خوردن نشارة آن جهت تسکین تشنگی و التهاب معدة و با ماء العسل جهت
اخراج صغیر و بلغم و کرم معدة قوی الا نور طلای محرق آن که بعد از احرار چوب در آب مایه و امثال آن اندازند پس
صائید و طلا نمایند جهت ورم اجندان و تقویت با صره و حدقه نافع مقدار شربت آن از یک مثقال تا سه مثقال مضر چکر مصلح
آن عناب است و پوست آن با ص و زخم ضمد آن با عفت خشونت جلد بدن و روغن ثمر آن غلیظ و خشک و جهت دراز
کردن موی و رفع خارش بدن مفید و گویند چون نافه مشک را در آن کنند حافظ بوی آنست و وزن آنرا زیاده میسازد *

* سان اوران * بفتح سین و الف و فتح دال و الف و واو و راء مهمله و الف و نون معرب از سیاه داران است یعنی سیاهی
درختان چه در باغست فارسی درخت است و الف و نون برای جمع است و عبری مراده الحکام نامند بجهت آنکه قسمی مداد
از آن ترتیب میدهند و آنرا مواد القضا نیز گویند * ماهیت آن چیزی سیاه مائل به سرخی و براق شویه بشیخ و با اندک
تلخی و در جوف درختان هند و بلاد حوالی آن هم میرسد و گویند آنچه از درخت نارچیل بهم میرسد بهتر است و آنچه
تحقیق شده از صفت خطامی آورند و بھندی کوی خطائی نامند و صاحب منهاج گویند صغی است و صاحب جامع گویند
چیزیست مانند صمغ که در آن روزن بیخ درخت گردکان که میخوف شده باشد یا بند و صاحب اختیار است بدیع گفته چیز زیست
که در میان درخت بطم کهنه یافت میشود و آنرا آب بن نامند و گفته که صاحب جامع از درخت جوز یعنی گردکان نادره یافت
بطم سه و کرده و با لجه از ادویه مجهوله المایه است و بهترین آن آنست که چون آنرا بشکنند اندرون آن براق و چون
در آب گرم زمینی انداختند محلول آن بزرگ اشقر باشد و طعم آن با اندک تلخی بود * طبیعت آن در درم سرد و خشک
و با اندک حرارت محله * افعال و خواص آن راندع اورام حاره و با آب بارنگ قاطع نرف الدم همه اعضا است
شرباً و صمداً و احباس اسهال و موی را التهاب دهند و زخمها و با هر که شراب جهنم درم قضیب و انشیان و با شراب جهت بجلل
اورام بارده و محلول و مثقال آن در آب برگ مورد تازه که روغن مورد دوسه مثقال داخل کرده بر موی باند جهت تقویت
بیخ و منع اسقاط آن ربار و غن مورد جهت منع ریختن موی مؤثر و بغایم مسود آنست و فرزجه آن با سرکه و حنظل آن بی سرکه
جهت قطع خون حیض و تقویت رحم و رفع اسهال نافع و مد او مت خوردن آن مولد سودا مصلح آن شکر مثقال شربت
آن بکنال بدل آن در وزن آن مورد است *

در آن

و آن

* سالیج * بفتح سین و الف و ذال معجمه و جیم بھندی پترو نیز نامند * ماهیت آن برک درخت هند است
و بزرگ طولانی از برک بید عریض و ضخیم و در خوشبو و لذت که تند طعم و زرد رنگ و اندک خشن و بیخ خط طولانی از طول
از بیخ یک آن رسته تا بسر برک رسیده یکی از وسط و در کنار برک و در میان کنار و وسط و خطوط باریک در عرض

برکات جدا آنچه در بر کهای دیگر اشجار میباشد و در رخت آن بزرگ و بزرگ و چوب آن لعل خوشبو و بوی آن شبیه بسانحه
 میباشد و چای حاجه میفرودند و منبت آن اکثر در کوهستان ها است و در کوهستان سلامت که شمالی و شرقی بتکانه واقع
 است و در رخت آنرا از اینجا اخذ نمایند و بر شد آباد و هم آن نیز میآورند و کوبند در غیر بلاد مند نیز بهم میرسد و امکان اصل
 ندارد و قوت آن تا سی سال باقی میماند و بهترین آن تازه شد و بونیل طعم آنست که ناسک نشد و شور و مزه نباشد و بوی آن شبیه
 بوی اسارون و ریح و ایرسا بود * طبیعت آن در سوم کرم و در دوم خشک * افعال و خواص آن جانط ارجح
 و اخلاط و مفرح و مسکن و محلل ریح اما در مصالح خال معده و مقوی احشا را و عضلات و بول و حیض و شیر و عرق و رخت
 و سواس و جئون و و حشمت و تقویت حواس و سیلان آب دهان و بل بونی آن که از شرکته معده باشد و خفقان و روج قوا و
 و درد جگر مزمن و امعاء و ریح و استسقا و یرقان و سوز و زرق و تنبیه حشا و و عروق و لادت و اخراج مشیمه و دفع مره و مواد و منع
 و اخس و جمیع امراض مقعده و ریح و اکثر حال آن بتنهائی ریا با دریه مناسبه جهت بیاض و سلاقی و ظلمت بصر و ناخنه نافع
 و نکات اشتن آن همیشه در زیر زبان جهت لکنت زبان و بد بوی دهان که به شاکت معده باشد مفید و مضاد کوبیده
 مطبوخ آن در شراب جهت تحایل او رام اجفان و طلاص آن با سرکه جهت رفع بد بوی زیر بغل و کبچ را و و بخور
 آن جهت رفع عسر و لادت و مشیمه و کف اشتن آن در میان جامه و اقمشه جهت منع کرم زدن آن موثر و در ساق و ترقوی
 و افعال قریب بسنبل الطیب و از آن ضعیفتر مضرنه مصالح آن مصطکی و مضر مثانه و مصالح آن شربت به مقل از شربت آن در
 مطبوخ و خایت تا یکم مثقال و در معاجین تا نیم مثقال بدل آن در وزن آن سنبل هند میگویند و باطلایسهر است

* ساگون آن * بفتح سین مهمله و الف و هم کاف عجمی و را و رفتح دال و الف و فتح نون و ما * همتان آن در انبساط
 که در جزیره دهنای سری و شهر نادر و جنگ سیلان و مرکب و کده و ملاها که از جزایر زیبا دانند بهد امی شود و رخت آن مانند درخت
 سنبل که در رخت هند است که از ثمر آن نوع بنه بهم میوه و بویشت آن بسیار ضخیم و اهتجوان آن نازک و خورده مان
 اینجا اولاً بویست و بالای آن نراد و رومی کنند و آرد و لایه دارها از چوب ترشید داده و بران در رخت میکشند از آن
 دالها و مانند و فتنه نیز چیزی جدا میشود و آنها را خشک کرده و دالها را میفرودند و فتنه مانند و آکه کم بهاست به صرف خود
 میآورند و بقول دیگر کرد بهست که در چوب در رفتی و ران امکنه میشود بر میآید آبر با آب خمر کرده و خوب بهیار صغار
 مانند بقل خشخاش میسازند و میفرودند * طبیعت آن کرم در دوم و تر در اول * افعال و خواص آن مقل و مقل و مقل
 و منعط و مسکن بدن و ملین طبع است و در صورتی که در میان ران را با شیر تالی و در شید و مانند و شیر برنج طبع
 نموده بپزند یا نبات شیرین کرد و میا شام و کسی را که شیر موانعت نمیکند یا در بیمار و آد آب بپخته و با نبات شیرین کرد
 میخورند مقل از شربت آن از ده مثقال تا بیست مثقال است

* سالا مند را * بفتح سین و الف و لام و الف و فتح هم و سکون نون و فتح دال و الف و هم یونانی بوی
 از عطا به است و بوی بیله اخود برون نامند * همتان آن در حیوان است شبیه بهار و در دست و پا دارد و ستها آن کوتاه
 تر از پاها و کردن آن باریک و دم آن کوتاه و بزرگتر و پهن تر از سام ابرص و لون آن ابلق از زردی و سیاهی و بعل الحکمه
 و اکثر سرور دم آن سیاه میباشد و کوبید آتش در آن تا شیر نمیکند و اگر در زئورال از آتش تنور افسرد کرد و این
 اصلی ندارد و نیز کوبند چون سنگ بروی زئورال کر نشود * طبیعت آن بغایت کرم و خشک * افعال و خواص آن

در رخت

در رخت

بکمقال آن از هموم قتاله است مانند ذرا رنج و مسکن و معفن و مغروح جلک و روغنی که در آن مهر ابلخته باشد منترند
 موی و مغروح عضو و چون دقت و پای آبرو قطع کنند و احشای آنرا اخراج نمایند و در غسل چند روز این مالین
 آن غسل جهت درد مفاصل و المی و آرام بآرد و نافع و علامت کسیکه آبرو خورده باشد کز از و خور و در درد معده شلید و ورم
 شکم شبیه با استفراغ و احتباس بول و ورم زبان و زوال عقل و تبیل رنگ بدن بسپاهی و بنفشه مانند با دنجان و از کزیدن
 آن نیز همان اعراض طاری کرد و معالجه و تریاق آن علاج و تریاق ذرا رنج است و لعوق و راتیج و علك البطم با میعه
 و جنطیانا و غسل یا تله و غسل و آشامیدن طبعی کما فیطوس و خوردن قرصی که در آن کما فیطوس بخته باشد و خوردن برگ
 موسن در روغن زیت بخته و مرق صفادع و مطبوخ با اصل قرصه و تریاق آن تخم سلحفاه بری یا بحری در آب شیرین بخته است
 * سامان * بفتح سین و الف و فتح میم و الف و نون * ماهیت آن نوعی از بردیست که بفارسی پیرز نامند بسیار نرم
 و باریک و مائل بزرده و از آن حصیر ترتیب میدهند * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن جلوس
 بزبان باعث فرج و جهت رفع بواسیر نافع و سوخته آن قاطع نرفالدم است
 * سامان ابرص * بفتح سین و الف و میم و فتح الف و سکون باء موحد و را و صاد مهملتین بشیرازی ما تر نک و با صفهائی
 مالیائی و بهندی و در پنکله تکنیکی نامند * ماهیت آن اسم و زغه اسم و لیکن مصطلح آنست که بری آنرا سامان ابرص
 و بلدی را و زغه مینامند که بفارسی چلباسه و آن کوچکتر از چلباسه و شبیه بخردون و با نقطهها است و جهت آن بحد سمیت
 چلباسه نیست و بهترین آن آنست که در بستانها باشد * طبیعت سرد و نوع آن در سوم کرم و خشک * افعال و خواص
 آن ضما د کوبیده آن براعضا جاذب پمکان و خار و رافع نائل و نملیه و مسما ریه و کناشتن جگر خشک آن بردندان
 کرم خورده مسکن درد آن و طلای خشک آن با روغن زیتون بر سر و غیر آن جهت رویانیدن موی و رفع احتباس بول
 و چون شکافته بر موضع عقرب کزیده گذارند و جمع آنرا تسکین دهد و قطور زبل آن و خون و بول آن باندک مشک در
 اخیل جهت رفع فتنه میان بسیار مؤثر و همچنین جلوس در طبع آن همین اثر دارد و خوردن آن مورت سل و امراض
 ردیه مصالح آن شربت ریاس و امثال آنست
 * سبج * بفتح سین و باء موحد و جیم در آخر معرب شبه فارسی است و آنرا سبج و شوق نیز نامند * ماهیت آن سبکی
 است سیاه و براق و زرد شکن و سبک و از بلاد سودان و هند و جبال شام خیزد بهترین آن بسیار سیاه براق صافی رخو آنست
 * طبیعت آن در دوم سرد و در سوم خشک * افعال و خواص آن خوردن آن جهت خفقان و کشودن هله و تقویت
 معده و تغذیه حصاة و یکد آنک آن با شراب مقوی با صره و دل و اکتحال محرق مغسول آن با غسل جهت جلای بصر و رفع
 غشا و رفیق و تقویت قوت با صره بغایت نافع و بدستور میل آنرا در چشم کشیدن و پیوسته در آن نگاه کردن مانع نزول
 آب و مقوی با صره مشابه و نگاه داشتن آن با خود بطریق انکشتی و غیر آن جهت رفع چشم بد و تعلیق آن بر سر رافع درد
 سر و نگاه داشتن قطعه آن که بقدر یکمقال باشد جهت رفع فزع و وحشت آزموده است و کوبیدن چون سوره ام یکن بر صفحه
 آن بقلم خفی و سطورد پیغ چند نو بسند و صاحب لقوه پیوسته در آن نگاه کنند و در غیر آن نظر نکنند و یکروز لقوه آن زائل
 گردد و از مجربات شمرده اند و از سطوکوبید کما نیکه مسن باشند و در چشم ایشان ضعیفی باشد و یا مانند خیالی و یا حبابی
 و یا مکی و یا ابری در پیش چشم ایشان آید آئینه ازان سا زلد و اکثر در آن نظر کنند زائل گردد و طلای مسجوق آن

با آب بر منگ اکر جهت ادرار بول مجرب مضر من از مصلح آن آب الجبر و صاحب اختیارات بدیعی در نوع نوشته که یکی را از دینک نفعیاتی میآورد و آن آب است که بمرور یا م میخند میگرد و در نوع دیگر را ارجیلان میآورد و این کالی بود بدترین آن نوع اول است و نوشته که آورده اند که آن ناآتش بر آفرورخته میگرد و مانند میزم ربوی آن مانند نقطه است
 * سپستان * بفتح سین و کسریا و سکون سین مهمله و فتح تاء مثناة فوقانیة رالف و نون لغت فارسی است بعربی دبق و بهندی
 لسوزنه نامند و معنی سپستان اطباء الکلیه است بجهت شدت نفع آن از برای کلیه و آنرا مخاطله مخاطیا نیز نامند * ماهیت آن
 شمر درختی است و در نوع میباشد یکی بزرگ بقدر آلو و در اندرون متصل بتخم آن لعابی و تخم آن از لحم آن جدا و درم ازان
 کوچکتر و تخم آن چسبیده بلحم آن و لعاب این کمتر و شیرین تر از نوع بزرگ و هر دو نوع در خوشه میباشد و درختکی
 و رسیدگی زرد و بعد از خشکی سیاه رنگ و بهترین آن بالید رسید و تازه بخرینی آنست و درخت آن بزرگ ثابت و قامت
 و زیاده بران تا پنج شش قامت و رنگ ساقی آن سفید و شاخهای آن سبز و برگ آن مدور و بزرگ و اندک خشن و در
 بلدان حاره بسیار بهم میرسد و در اکثر بلاد فارس و نواح آن که هوای وجود * طبیعت آن در حرارت و برودت معتدل
 و در اول تر * افعال و خواص آن گذاشتن آن در دهان و فروردن آب آن و آشامیدن آب نفع آن و یا مطبوخ آن
 جهت تلخین سینه و حلق و اورام آن و خشونت صوت و هر فیه حار یا بس زکرتکی آواز و تسکین حلت صغرا و عطش و حرقة
 البول حادث از حلت صغرا و اخراج کرم معده و امهال محروم المزاج و مواد سوداوی و بلغم شور و اصلاح ادویه مسهله
 و تبهایی حاره صغراویه و دمویه و بلغم شور و سحج عارض از شرب شراب جاد و از ادویه حاده نافع و قلیل الغلظ و مولد
 رطوبات بلغمیه و مزلق آنچه در امعاء است خصوصا تحقیق با آب مطبوخ آن و ضماد مطبوخ آن در دوشاب جهت کشودن
 دمل مجرب و مقدار شربت آن از هی عدده مثقال مضاعف معده و کوبیدن مضر جگر است مصلح آن در مرودین برگ
 کل سرخ و در غیر آن عذاب بدن آن خطمی است و چون چهار پنج عدد برگ نورسته آنرا ریزه ریزه کرده شب در آب
 بخیمسانند و صبح مالیده صاف کرده بپاشانند جهت جریان منی و قرحة الحلیل و مثانه که بفارسی سوزنک و بهندی سوزاک
 نامند نافع و در ریه و سینه سوخته خشک آن جهت تسکین وجع و زخم یا تش سوخته مفید *

* سپیده * بفتح سین و کسریا فارسی و سکون یا وها بلغت و ترکی نام ماهی است * ماهیت آن ماهی است که در دریاهای
 استخوان آن بسیار صلب و زرگران بران نقش حلی و زیور کند و دران نقره و طلا کند اخته میریزند و اطفال بر لوح آن
 مینویسند و لحم و مغز آن سفید و نرم و پر مغز است مانند اسفنج و در جوف آن نجای خون آب بسیار سیاهی میباشد و هرگاه ماهی
 دیگری شخصی و صیادی قصد آن میکند ازان آب سیاه قدری در آب میریزد آب سیاه میگرد و بحدی که چیزی دران نمی
 نماید و آن ماهی خود میگززد و چون سیاهی جوف آن را در چراغ آفرورزند مانند روغن مشتعل گردد و اگر در الخانه
 چراغی دیگر باشد کوبند آن خانه پرازد و بنظر میآید و کوبند بیضه آن جهت تفتیت سنگ مثانه و کلیه و ادرار بول نافع است

* فصل السین مع الخاء المعجمه *

* سگار * بفتح سین و خا و الف و راء مهمله * ماهیت آن گیاهی است شبیه باذخ و بر شاخ و تلخ و بدبو * طبیعت آن
 در موم کرم و خشک * افعال و خواص آن جهت صرع و سکنه و فالج و تقطیع بلغم لزج و ریاح و تقویت معده و انضمام
 طعام و تفتیم سده جگر مضر محروم مصلح آن ربوب ترش مقدار یک مثقال بدل آن یکوزن آن و نیم آن از خراست

و سنانی * آنچه از فلز است بموهان جدا کنند که بفارسی براده نامند و آنچه در چین کوفتن آن را زرد

* فصل در بیان السنین مع الدال المهملة *

* سداب * بهم سنین و فتح دال و الف و باء مؤنثه و دال ال معجمه بر آمده لغت عربی است و بهونانی بهمن و در تنگاب
و دایم بهم و بهمن می ساتول و ساتری و تلغتی و لوجی و منکا لی تغلی نامند * صا هیئت آن سه نوع است بستانی و بهمن و جلی
درخت بستانی آن تابد و زرع و برغاج و برک آن ریزه و بد بو و بسیار سبز گویا بر آن غماری بشسته و کل آن زرد
و تخم آن در خلایق و سه عد بهم بهمه مثلث شکل و بهترین آن بستانی سبز تازه بند بود که قریب بد رحمت الجهر و ونیده باشد
* طبیعت آن در سوم کرم و خشک و تازه آب و گرمی و خشکی کمتر تادوم * افعال و خواص آن در کافی از حضرت ابوالحسن
هم زار است که سداب زیاده میگرداند عقل را و از آن حضرت هم و حضور سانی جعفر هم نیز زار است که سداب زیاده میگرداند
عقل را و اثر بر میند عد قوت دماغی را و لیکن آب پشش را متعفن نمیکرد اند و نیز زار است که جهت وجع گوش نافع است
و اطباء گفته اند با نریا نیست و مفتاح سد در محال ریا ج و لغج و مقوی معده و مشهی طعام و بدن رحمت و بول و مخرج فضول بسیار
و جعف منی و مسقط جنین و قاطع باه اعضاء الراس و العنق و الفم و اللسان و الغض و غیره جهت امراض دماغی و عصبانی مانند
قالج و رعشه و تشنج مبتلائی و اوجاع مفاصل و عرق النساء و ضربا وضاد او جهت سینه و برفان و طحال و قولنج ریجی و لغت نیست
حصاة و بواسیر و امراض مقعده و رحم شربا و آشامیدن آب برک طبیعت آن با عمل بقدر و در او قیة قاعه اوفیه جهت فواق مجرب
و با هیئت خشک جهت تسکین درد پهلو و سینه و تنگی نفس و سرفه مزمن و تبکین مغص و درم حار ریزه و وجع مفاصل و عرق النساء
و لرزتهای بارده و مطبوخ آن در ربس جهت اخراج کرم معده و مطبوخ آن در شراب که شراب بنصف رسیده باشد جهت
رفع استسقای لحمی و بدن ستور ضاد آن با مطبوخ الجهر و بدن ستور یا الجهر و نمک پرورده آن و یا با نمک جهت حلات بصرو
مفاتیل برک آن را دفع بوی پیاز و سیراز دمان و قدری قلیل آن مقوی ماضیه و مشهی و جفا آورنده و با الجهر و گردان
جهت سموم مشربیه و سموم هوام و بدن او و سداب آن هر روز بقل ریخته و جهت از آله قالج و رعشه و تشنج مجرب و خوردن
تخم آن و بدن ستور و حمل آن بعد از جماع مانع آبستنی و مقارن جمیع سموم بدن ارمیت خوردن برک و تخم آن با عسل مخلوط
چنین و همچنین حمل و خوردن آن بدن ارمیت بوفیدن آن با عسل ضعف بصر و حواس و تار یکی قلب و ضاد برک آن جهت
از آله در گردیدن عروق و زله و سکند و یوانه مغین و مانع حمل و قطور عصاره آن در گوش جهت نرمی و طبعین و ثقل سامعه
و قطور آب مطبوخ آن با سرکه در بینی اطفال جهت رفع ام الصبیان و قطع رعاف و بدن ستور نفوخ برک خشک آن در بینی
قطع رعاف نماید و ضاد آن با روغن کل و حل الجهر جهت تسکین صداع و با ورق الغار جهت ورم انشیان و با موم و
روغن مورد جهت بشور و با شبت و عسل جهت قویا و شستن عضو با آن در نظرون جهت دفع بهق سفید و اقسام تایل نافع
و احتقان آب مطبوخ آن جهت رفع قولنج و چون آنرا در روغن زیت طبع دهند و مثانه را بدن آن تکمیل کنند و در بول
کنند و با خوردن اشتن آن با عسل که بختن جویا ناس مودی صاحب شامه است و عصاره آن در سائر افعال مانند برک آنست
و قطور و اکمال آن با آب رازیانه و عسل در چشم جهت دفع ضعف آن و یا ممت حلات نور با صوره و چون آنرا در بول
التار کرم کنند و در گوش بچکانند جهت تسکین درد آن و طلاء محلول آن در سرکه و سفید آب و روغن کل سرخ جهت جیره
وصله و قروح رطبه سر و با عسل جهت درد مفاصل و با عسل معوط آن جهت ام الصبیان اطفال و گویند خوردن آن جهت

تالچ در غشیه و شنج نافع و هر روز یک روم آن جهت ذوق و آشامیدن و طلا نمودن آن جهت کزاندن کف عرق و مار در زدن است
 دیوانه و رفع زهرها و منع آبستنی نافع و مد آومت برک آن مضعب با صره و مصلح و مورث شقیقه و محرث اخلاط و مصلح
 و مصلح آن سکنجبین را نپسوند مقل از شربت آن کبیر السن را سه درم تا سه مثقال و صغیر را یک قیراط تا چهار قیراط بدل آن
 صغیر است و کوبند نعنای و فودنج و کوبند سیسنبه و تخم آنرا چون بکوبند و یک درم تا دو درم آنرا با اصل و با سکنجبین بپاشانند
 صرع و کابوس و خفتن بصر و فواق رنجی و سردی معده و قولنج رنجی را کثر موم را نافع و بدستور آشامیدن آب طبع
 آن و چون در زیت طبع دهند و مثانه را بد آن نکند نمایند و در ابروی کند و مسرا لول را زائل سازد و چون تخم آنرا
 داخل نمل ها کنند با عسل خوشبوئی و شدت اسکار و دفع ضرر آن میشود و بزودی از بدن برمی آید و لیکن مورث رطوبت
 و ماغ و صراع و درد سوزن آن میگرد و صمغ بستانی و بری آن بغایت کرم و خشک و گرمی آن کمتر از خشکی آن و غیر
 ثانی است و جهت قرجه چشم و تحلیل خنای بر و آرام زیر بغل و کش ران و برص و فرجه آن بقدر یک انگشت جهت اخراج
 جنین و مشیمه و ادرا حیض مجرب و روغن سد اب که بکجز آنرا با چهار جز و آب و ده جز و روغن زیتون بجوشانند
 تا روغن بسازد جهت استرخا و برودت کرده و مثانه و درد پهلو و کمر و رحم عارض از اختناق آن و تحلیل ریا و ولرزها
 و خوردن آن بقدر نصف اوقیه در حمام جهت رخشه و سوط یک انگشت آن جهت رفع ثقل سامعه و حقنه آن جهت مغص
 و قولنج رنجی و خلطی و حمل آن جهت اخراج جنین و مشیمه و ادرا حیض نافع است

*** سد اب بری *** برک آن باریکتر و کم شاخ تر و بد بو تر از بستان نیست و طبیعت آن در چهارم کرم و خشک و
 دوائیست بران غالب *** افعال و خواص آن *** اقرب سموم قتاله است چهار درم آن کشنده تر از دلی است بحار و
 و سوزش اندرون و درنگ و سرخ کرد و چشمها بر آید و بول و غایط بند کرد و دمنده و دلت این نیز مانند من اوان است
 و عصاره آن باعث رفاف قوی و قتال و چون آنرا بر آهن و آبکینه بمالند مافع زنگ گرفته آن و چون در مکان کوفته اند
 و مرغان بریزند حیوانات مودی نزدیک آن موضع نروند و صماد برک آن موجب جذب مواد و احراق و موت و صماد
 پوست نبات آن با شراب جهت داء الثعلب نافع و اگر مزمن شده باشد با عصاره و اندک بخی آن با پیله مزوج نمایند و محروور
 المزاج را استعمال آن اضلاع جائز نیست و میر و دال مزاج چون بخواهد استعمال نماید باید که بقدر ثلث مقل از بستانی
 داخل نمایند زیرا که عمل این اضعاف عمل آنست و کوبند مباشر جمع طبع آنرا تورم در دست و صورت بهم میرساند با غارش
 و لکن مباشر آن اولاً باید که اعضای خود را بادهایان بارده تدبیر نماید پس متوجه کرد و

*** سد اب بکسر و سکون دال و راء و همتین بغارسی کاز و بهندی بیر نامند و ثمر آنرا ابعری نبق کوبند * ها همت آن ***
 بری و بستانی میباشند بری آن پر خار و آنرا صمغ نامند و ثمر آن کوچکتر و خوشبو و چاشنی را به شکل سنجید و بعد از رسیدن
 سرخ و زرد رنگ میگرد و بستانی آن کم خار و ثمر آن بزرگ تر و دلی تر و خوشبو تر و شیرین و در شاهجهان آباد و اکبر آباد بسیار
 خوب رشاداد و با شکل و انواع و بزرگ و بالیده تا بقدر آلوچه و زرد آلو میشود و در فور بسیار دارد و از آن است و در بلاد کوم سیو هم
 میرسد و بهترین آن بزرگ پر کوشش رسیده شاداب زرد رنگ و با سرخ رنگ آنست که دانه آن کوچک باشد و از سر و
 مراد برک ساکنه آنست *** طبیعت ثمر آن *** در اول سرد و در دوم خشک و بستانی تازه آن سرد و تر و خشک آن
 سرد و خشک و سردی و تری ترش آن زیاده از شیرین و میخوش آن معتدل و بعضی شیرین آنرا در اول کرم دانسته اند

افعال و خواص نارس آن قاقص و لزج و رطوبت در رسیدن آن قلیل الغذا و در برض و صالح الکیموس و مسهل بعضی و نهم
 و طبل آن مسهل صفرا از عمل و رطوبتی حرارت غریبه و خوردن ترش و سید آن مانع صعود بخارات بلع و مانع صفرا
 و تشنگی و آب شیرین آن مفتوح بلع و کشنده کرم معد و معار و مضر و مبرور و مصلح آن سکنجبین و خشک آن قوی القویض
 و آرد آن که بویق التبق فامند که کنار رسید و را خشک نمایند و هسته آنرا بر آورد و آس نموده عند الحاجة بقل و مطلوب
 با آب ممزوج کرده اند کی شیرینی و با بایکی از شربتهای مناسبه بپاشانند و بریان آن بسیار فایده جهت اسهال مراری
 و قرحه امعاء و حمیات خاد نافع مضر و مانع مصلح آن در محرور سکنجبین و در مبرور کله در مصطک ^{از حضرت ابو}
 معز دانه آن مطبی حرارت حمیات خاد و مویه و صفرا و ریه و دقه و جدری و حصیه و مسکن عطش ^{باب زیاده میگرد}
 بغایت قاقص و ضامن کوبید آن جهت شکستگی اعضا و تقویت آنها مجرب و طلا و مطبوخ آن بحد و جمع کوش نافع است
 بهشتی اعضا و تقویت آنها و عضلات و سرعت حرکت اطفال مؤثر و ضامن شکوفه آن در حمام جهت رفع ^{از مخرج فضول اند}
 که چون دانه ببق را در کلاب بخیسانند و بکارند از برک و ثمر آن بوی کلاب آید و اگر بعمل آلوده ^{بسیار}
 شود و اصلی ندارد و برک آن که سدر را شد ضامن آن و شستن بدن در حمام بدان جهت زخهها و تنقیه چرک بدن
 و تقویت موی و منع سقوط آن و تقویت اعصاب و طرد هوام و ضامن آن با شراب جهت نضج و رملهای حاره و تحلیل آنها
 و بتنهائی نیز جهت تحلیل او را م حاره و نضج آنها و بدستور طبع تازه و یا خشک آن همین اثر دارد و بتنهائی نیز جهت تحلیل
 او را م حاره و نضج آنها و نشا رة چوب آن در آخراول سرد و در آخر دوم خشک و قاطع نرف الم و رافع قرحه امعاء و سهالی
 که از ضعف معد بههم رسید و باشد و دافع استسقا و سپرزید و ستور حقیقه آن جهت جراحت امعاء و ذرور آن جهت زخههای
 حاره مانند جدری و غیره نافع و مقل از شربت آن تا مفت درم و آسایدن آب مطبوخ ریشه و بیج آن که از زمین بر آورده
 اند ک پوست آنرا خراشیده پاک شسته ریزه ریزه کرده مقل از نیم رطل آنرا در آب بسیار جوش دهند تا قوت آن بر آید
 و غلیظ سرخ رنگ گردد پس صاف نموده بنوشند جهت تقویت و فربهی بدن و نیکوئی رنگ رخسار نافع و غلظت بسیار
 دارد و اکثر فقر را و جوکیان هند این را مستعمل دارند و صمغ آن طلاء جهت حرازا نافع است

* فصل فی السین مع الراء المهملة *

سراج القطرب * بکسر سین و فتح را و الف و جیم و الف و لام و ضم قاف و سکون طواضم را هر دو مهملة و باء موحده
 و نظریل نیز نامند * صاهیت ان که همیشه که ترو تاز و آن در شب مانند چراغ رخشد و این اسم مشتق از دو معنی است
 یکی از معنی سراج که بفارسی چراغ نامند و دوم از قطرب که کرم کوچکی است بعضی پرنگه و بعضی غیر پرنگه که در شب
 میل رخشد بفارسی کرم شب تاب و بهندی بهکه جوکئی نامند و نیز قطرب اسم حیوانیست که کوچک بقل و مکی که بر روی
 آب همیشه حرکت میکند بدن و قصد بجایابی و در شب تاریک بالجملة میل رخشد و آن اسم دوائیست که بیونانی افینوس
 نامند بمعنی حد قی و نیز نباتی دیگر که آنرا بیونانی خیس نامند و بعضی بر خیری جبلی که کل آن آسمان جوانی است و بر
 گیاه دیگر که آنرا بیونانی لوسیمما خوس نامند و بر گیاهی نیز که آنرا بلغت مغربی بخیمله نامند و در میان گیاه کتان بسیار بهم
 میرسد و کل آن سرخ مانند و در اخمر و بیج آن بقل و کردکان و حفران و فلاحان آنرا یافته میخورند و بر بیروج نیز اطلاق
 مینمایند جهت آنکه در شب بیج آن نورانی و روشن میباشد مادام که ترو تاز است و لهذا آنرا در پارچه تر کرده نگاه

میدارند و نیز بر بروج الوان و طلاق می نمایند و یوسف بغدادی آنرا بروج الصنم دانسته و گفته آن را اشجار سلیمان بن داود
 علیهما السلام مینامند جهت آنکه حضرت سلیمان عم بآن استعانت میجسته در همه اعمال خود و همچنین اسکندر رومی و آن
 درختی شریف بزرگ قدر است از قدیم الایام و بیخ آن بروج الصنم است که باد شاهان تعظیم آن میکنند و درخت این
 خود نکه میدارند و درخت آن شبیه بعلیق است و بتفصیل در مالا یسع مذکور است و صاحب تحفه حکیم میر محمد مؤمن
 گفته افینوس است و در حرف الالف مع الفاء مذکور شد * افعال و خواص آن جهت رفع سموم و کزیدن رتیلانافع است
 * سرخس بفتح سین و را و سکون شامین معمله اسم فارسی است و بیونانی بطارس و در تنکابن و دیلم چهار و پهنی کیل
 دارد و بسوره نیز در تنکاله پنکهرج نامند * صا هیت آن بخی است سیاه رنگ مائل بسرخ و پر کره و پراز ریشهای باریک
 و نرماده می باشد بر آن بی ساق و بی ثمر و بی گل بلکه شاخ از بیخ آن میر وید بقدر ذری و کمر از آن و بر اطراف آن
 برکهای مشرف نزدیک بهم شبیه پیرهای بال مرغان و ماده آن بی شاخ و منحصر بر یک برگ مرتفع و تا چهار سال قوت آن باقی
 می ماند و بهترین آن بزرگ سنگین مائل بسیاهی است که مکسوزان فستقی رنگ باشد * طبیعت آن سرد و گرم و در
 اول خشک * افعال و خواص آن جالی و مفتوح و مجلل نفع و مجفف بیلدع و مفرح و دافع قمل و بخار سوداوی و مسهل
 اقسام گرم شکم و معاضد و باخربق سفید با سیاه و با سقمونیا و عسل و بن ستر و عروق آن با عسل مخرج مایه اصد و مانع حمل
 و مسقط جنین و حب القرع است و جهت خفقان عسرا للعلاج و جراحت کرده و مثله و عرق النساء و نفرس و در مفاصل نافع و
 آشامیدن یک مثقال آن با سه عدد زرده تخم مرغ نیم برشت سه روز متوالی جهت رفع گرفتگی اعضاء و سقوطه و ضرر به بغایت
 مفید و چون از نوع آن شش رطل تازه نازک را بقدر باقی ریزه کرده و در دوازده رطل عسل بخوشانند تا مهر اشود و با
 عسل یک سان گردد و دوسه مثقال بماند و هر روز چهارده مثقال آنرا بنوشند جهت رفع درد و رگین مزمن مجرب و در روز
 خشک آن جهت جراحت رطبه عسره العلاج بغایت آزموده و چهار درم آن با شراب جهت اخراج حب القرع و جنین و سه
 درم آن جهت اخراج حیات که گرم دراز معده است و شرط استعمال آن آنست که قبل از آن سپهر خشک بخورند و برک تازه
 نورسته آن ملین طمع و چون چند روز متوالی بیاشامد مواد منتهن چشم را ببالک دفع کند و ضماد آن بر هر عضوی موجب
 اخراج فصول و چون با حنا بر سر طلا نمایند جهت منع نزول آب در چشم نزد ابتداء ای علامات آن مفید و فرس نمودن برک
 آن در خانه مانع کبک مضر و نه مصالح آن شیخ ارمی مقل ارشیت آن ناده مثقال بدل آن قنبیل است

* سرس بکسر سین و را و سین معمله در آخر اسم درخت هندی است و گویند که آنرا سلطان الاشجار و بفارسی درخت زکریا
 نامند * صا هیت آن درخت هندی است موزون و برک آن بادامی شکل و بی تشریف بعرض انگشت کوچکی و بطول یک
 و نیم بند انگشت و از برک ثمر هندی اندک بزرگتر و بشکل آن و در شاخهای باریک محاذی یکدیگر و متراکم و گل آن شبیه گل
 کلاب جامون و خوشبو و رنگ آن زرد و بعضی سفید نیز ندارد و تخم آن بقدر تخم خیارشور و از آن کوچکتر و نازک و در غلافی
 مانند تخم قرغاما از غلاف آن بزرگتر و بسیار پهن تر و تازه آن نرم و خشک آن بسیار صلب و دیر کوبیده میگرد و طعم مغز خام
 آن شبیه بطعم نخود خام اما با اندک عذوق و حدت کمی و پوست درخت آن ضخیم و خشن * طبیعت آن سرد و خشک و
 شاید گرم باشد * افعال و خواص آن خوردن برک پخته آن جهت رفع شکری که آنرا بخورند و عصاره برک آنرا در
 چشم بچکانند و نیز بخورند و مضمضه با آب مطبوخ پوست درخت آن جهت تقویت لثه و دندان مجرب و چون پوست درخت

آنرا مقداری که شعله نرم کوفته بچینه روغن کار تازه مقداری سه چهار توله تا پنج توله را داغ کرده از آتش بر گرفته بان مزوج کرده بخورند و همچنین با پنیر و زبادی و زردین و بعد از آن از نمک و ترشی و بادام و بقول و پیاز و سیر و پنیر و لبنیات و آب سرد و جماع و افراس نفعی رید نیه بر همزن مانند جذام و خدر و فروح خبیثه و صاعیه و جرب متفرح و فالج و لغوه و اسهال و اوجاع مفاصل و قوبا و امثال آنهارا از امراض دماغیه و عصبانیه نافع و عرق آن که بکون آنرا آب کوفته اما پوست نازک اندرون آنرا در کنند و با چهار پنج وزن آن آب حاصل سه چهار شبانه روز نکند از آن پس بدستور مقرر عرق کشند و نایبست و نکروز باز باده بحسب حاجت و در مرض بنوشند جهت امراض مذکوره نافع و اگر با آن نیم وزن تا یکوزن پوست درخت نیم بسیار کهنه نیز اضافه نماید بهتر و قوی است و باید که غذا منحصراً بر گوشت طبع و لطیفه خفیه مانند دراج و طیور و گنجشک و امثال اینها از حموب برنج و کنجد و اره که توریز نامند و روغن کار تازه بسیار باشد و اگر مدت پنج بوم روغن آنرا بخورند بر همز را بعد از آن نایبست و پنج بوم مرمی دارند و اگر در روز تا پنج بوم و در عرق دو چند اندام شرب آن کافی است و باید که عرق آنرا در ظرف روغن نکاهد ایند زیرا که ظرف آبکینه را می شکند و ضما آن جهت پرفان و د مامل و بنور اوریام و حکه و جرب و ربع و هر جا دوران عصب و فساد خون و در پوست درخت خشک کرده آن جهت التام زخمها و خشک نمودن آنها هر چند کهنه شده باشند و استشمام کل آن جهت رفع صداع و شقیقه و چون بجم نوع سفید کل آنرا در دهن کردند امساک منی آورد و تخم آنرا چون مقداری یک گرم کوفته و بمخته و با آب سرد و درم مخلوط نموده با شیر تازه دو شبانه چهل درم بنوشند چند روز متوالی و نرشی بخورند جهت غلبه نمودن منی رقیق شده و رفع سرعت انزال نافع و بینهایی جهت خنار و بر و چون نامک طبرزد با آب بسازند و در چشم صاحب بباش کشند موثر است

در
نوشته
است

* سرطان نهری * بفتح سین و راء و طاء مهمله و الف و نون و فتح نون و سکون ها و کسر راء و ناء آخر حروف بفارسی خرنجنگ و بیهندی کیکرانا میل * صاهیت آن حبرا نیست آبی معروف بهترین آن ماده آنست و علامت آن آنست که چون سرسوزنی بر پشت آن فرو برند آبی سفید ظاهر گردد بخلاف آن و بهترین آن بزرگ نهری آنست که در آبهای شربین باشد * طبیعت آن در دوز سرد و در * افعال و خواص آن که بر غذا و بطبی الهضم و میبوی و با قوت جاذبه و محله و چون در سه عد آنرا اطراف قطع نموده و حوی آنرا با آب و خاکستر پاک شسته و با آب تطهیر داده با جو مقشر طبع دهند و صاف نموده بنوشند جهت مل و دق و سرفه حار با بس و بوسه است و اعضا و مزال مغرط حار و معرور از اجان مهرب و بد سو و محرق آن با صغ عربی را در بیه مناسبه همین اندارد و جهت بواسیر بغایت نافع و سه او قده از آب طبع آن با کرمس و راز نایب جهت بقتت حصاة و ادرا بول حبص و فضلات و معقوف آن با باد روح جهت سم عقرب و کونند خون اند را با باد روح نزد عقرب برین بجم و در با شراب سفید جهت عسر البول و اخراج حصاة و با شیر الاغ جهت کزیدن رتیل و عقرب و جابوران سعی دیگر و با عسل جهت عس کلب و غرغره شیوة کوبیده آن بغل رتیل سکر حه جهت خنای و درد لوزین سریع الاثر و ضما د تازه کوبیده آن جهت جلب سموم و تسکین الم کزیدن عقرب و اخراج بکمان و بخار از اعصاب و تحلیل اوریام حارة نافع و غرغره با آب مطبوع آن با شربت جهت ماسوع و غلظت و محرق آن جهت سرطان پستان آرموده و با عسل جهت بهق و اوریام جاسیه و بجهت فروح نافع و چون چند عد آنرا زنده در دیک مس بی طبع بسوزانند ناخاکستر شود و هر روز یک مایه آنرا باده اوقیه آب بنوشند جهت رفع سم که در باده کزیده مهرب اما باید که

بر موضع رحم کز لب شکم موسی از دروغ زبون و سر که وجا و شیر کد ارنگ و اگر مکئی از کربان مکد بواله کن شده باشد بقدر و ملحقه هر روز بنده و کوبند شرط احراق آن بجهت این امر وقتی است که آفتاب در آسمان باشد و با مقابله قمر نماید و شعراى بمائى طلوع نموده باشد و یک ستور هرگاه با یک جزو محرق مذکور و نیم جزو جنطیانا و عشر جزو کنگر اضافه نموده سه روز یا زیاده بر آن هر روز مع متقال با آب سرد بنوشند جهت دفع اذیت شک و یوافه مؤثر همچنین چون سه متقال خاکستر مذکور را با یک متقال ونیم جنطیانا با شراب بنوشند و همچنین با عسل و ضماد خاکستر آن با عسل که با هم طبع نموده باشند جهت شقاق یا رمقعه و شقاقی که از سرما بهم رسیده باشد و شقاق ماده سرطانى نافع و تخلیق چشم آن بر صاحب تب نفع و کوبند مضر میباشد و مصلح آن کل قیر سی و کل مختوم است مقدار شربت خام آن پنج متقال و از موخته آن سه متقال و دستور احراق آن در دستورات مقدمات و سفوفات و اقراص آن در قرابا دین مذکور شد

*** سرطان بحری *** بقارسی خرچنگ دریائی نامند *** ماهیت آن *** در نوع است یکی آنکه مادام که در دریا است نرم بود چون از دریا بر آورند و هوا بد آن رسد متحجر گردد و جنه آن بقدر سرطان نهی و از آن کوچکتر و ضد فی و نرم بود و از سواحل دریای هند و یمن خیزد و در شبیه سرطان نهی نیست و لیکن بسیار سفید و شبیه بخشک است و صیادان ماهی در بلاد دیلم و تنکابن آنرا بقلب نصب نموده با آن صید ماهی میکنند *** طبیعت آن *** سرد خشک *** افعال و خواص *** آن سوخته آنرا با چلا و تلطیف زیاده و اکتحال آن جهت قمع رطوبتیکه از طبقات چشم ریزد و جهت نفوذ عضلات چشم و روشنایی آن و جرب و زهر و سلاق و دمعه و زردی آن جهت قطع لزج الدم جراحت و سنون آن جهت جلائی دند آن و بالای آن جهت کف و نمش مفید *** طبیعت دوم *** سرد رازا زل و محرق آن در خواص ضعیفتر از اول و خوردن آن کشنده است *** سرنجی بفتح سین و هم را و سکون نون و کسر جیم فارسی و بالغت هند یست *** ماهیت آن نباتیست هندی یا بیکن رع ونیم و ساق آن کره دار و بر سر کره ها شاخها و برکهای سفید و کل ریزه و در بین برکها نخه های ریزه و سفید اندک و پن و برگ نبات آن شبیه بمرک خرفه بزرگ و از آن نازکتر و بی طعمی غالب *** طبیعت آن *** مائل بحرارت و رطوبت *** افعال و خواص آن *** خوردن برک مطبوخ آن جهت وجع ظهر و مفاصل و مائرا عضا و ریخ آن باد ارفاغل نموده جهت حمایت مرکبه نافع و ضماد برک و نبات آن با کات هندی و اندکی زنجبیل تر جهت التیام زخمهای عسره

الاند مال نافع و داخس و انیز مفید

*** مسرو *** بفتح سین و سکون را و او اسم فارسی است و بهندی نیز همین و نبات نامند *** ماهیت آن *** در نوع است بری و بستانی بری آن که جیلی نیز نامند درخت عرعر است و در حرف العین ان شاء الله تعالی خواص است و بستانی آن درختی است بسیار بلند و عظیم و موزون و برکهای آن بسیار ریزه و خزان نمیکند و ثمر آن کوچک صنوبری شکل شبیه بجوز رومی و آنرا جوز السرو نامند و متزی ند ارد و در خامی سبز و صلب و بعد از رسیدن اندک زرد رنگ و خشمی در جمیع اجزای آن اندک حدت و خرافت و مرارت و عقوصت بسیار و تخم آن مفید زرد رنگ شبیه بل آنکه مدس و از آن نازکتر *** طبیعت آن *** در اول گرم و کوبند در حرارت معتدل در رسوم خشک و ثمر آن از سائر اجزا گرم تر و صمغ آن گرم حاد حریف و قریب بصمغ صنوبر و ضعیفتر از آن و رطوبت سائنه از آن ضعیفتر از قطران درخت شریس *** افعال و خواص *** آن برک آن قابض و محلل و قاطع لزج الدم و زائل کنند عفونات و ریهی و آشفاییدن طبع آن جهت اسهال و قولنج

الاعمال و سيلان فضول از مثاله و بول در مثاله و در مثاله از برك سا ائمه و آن باليه مغال و مركي جهت تقويت مثاله و رفع بول در فراش و عسر البول مفيد و غير علة طبع آن جهت درد دلك آن و قروح لثه و استرغاي آن و لغز آن با غسل جهت سرفه كه نه مجرب و مقوي معده و كويك كه برك آن مخدر است و آشاميدن ثمر آن با شراب طيب جهت قطع نزف الدم و رفع لثه الا انتصاب و منع انتصاب فضلات معده و قرحه اعضاء و چون ثمر آنرا بسايند و برفق ضما د كنند جهت منع زيادتي و تحليل آن نافع مضر رتبه مصلح آن كثير و اشاره چوب آن جهت منع سيلان فضول و با مرصاف جهت تقويت مثاله و رفع بول در فراش نافع و محرق مغسول برك آن جهت سوختن آتش و غير مغسول آن جهت قروح و جروح و طبعه ضما د او در روز نافع و ضما د برك بخته آن در سر كه كه با تر مس مخلوط كنند جهت قلع آثار بهق و سميدي ناخن و با ادويه مناسبه و بدهائي جهت تقويت و التيام جراحت و تقويت اعضاء مسترخيه سست شده و قطع نزف الدم و تخفيف زحمات و تحاليل او را و دفع اعياء و با آرد چوب جهت اورام حاره چشم و حمه و نمله و سوختن آتش و سقوط مصلح آن جهت تنقيه رطوبات دماغي و در روز آن جهت بواسير و لاف و عصاره ثمر تازه آن نيز جهت بواسير و لاف و بواسير مفيد و با كلنا جهت قروح رطوبه سرد و سائر قروح بدن و تنقيه قروح و نسخه و خا ئيدن آن جهت رفع سيلان آب دهان نافع و چون ثمر و برك آنرا با آمله در آب و سر كه طبع نمايند تا مهربا شود پس با روغن كنجد بچوشانند و ثقل آن را بر موي ضما د نمايند و روغن را طلا كنند جهت سياه و دراز كودن و حفظ سقوط موي مجرب و بلسر و چون بگويند و با سر كه و حنا كويك و بسر شدن و بر موضعا د نمايند سياه و قوي گردانند و تصفيد آن با موم و روغن زيتون و عذب جهت تقويت معده نافع و بدل آن بوزن آن انزروت سرخ و نصف آن پوست انار و از خواص آنست كه چون ثمر و برك و شاخ آنرا در خانه نگاهدارند پشه داخل نشود و اگر بشود آنرا بگش و بدستور د نمودن آن همين اثر دارد *

سر هنجی * بفتح سين و ضم راء مهملة و خفاء ها و سكون نون و كسر جيم فارسي و يالغف هند يست * ماهيت آن نباتي است هندی برك آن شبیه بهر ك رطبه و كل آن ريزه و سفيد و از ان خرد تر و از زمين بسيار بلند نميشود * طبيعت آن معتدل در حرارت و در اول خشك * افعال و خواص آن سعال يكعد دكل آن باد و عدد فلفل جهت تنقيه سده خشموم و دفع فضول دماغي و رفع ثقل سرد و صراع و رفع جذام مجرب گفته اند و خوردن نبات بخته آن بطريق بوراني بسيار ترشي جهت جبر كسر كه تا چهار روز بخورند و برك بخته آنرا بر موضع مكسور بندند قائم مقام موميهائي گفته اند *

سر بهو لنگه * بفتح سين و سكون را و ضم باء همجي و خفاء ها و سكون واو و نون و فتح كاف و هالغف هند يست * ماهيت آن نباتي است شاخهائي آن باريك و بلند بقل در سه ذرع و بر كهائي آن باريك و بلند في الجمله صنوبري الشكل و مزدوج در دو وصف محاذي يكديگر بر شاخهائي باريك و بر هر شاخه پنج شش تا هفت زوج و يك فرد و بائين بر كهائي از بالاي آنها باريك تر و پشت بر كهائي ك خشن و ركواي آن اندك نمايان و اندك صلب در وقت انفصال از وسط و كهائي كسيخته نميشود و طعم آن اندك تلخ و كل بعضي سرخ و بعضي سفيد و سفيده آن كه با ب و تخم آن در غلا في شبیه بغلاف با تلاء الا آنكه از ان بسيار بركترو كوچكتر در هر غلا في چهار پنج تا شش و تخمهاي آن ريزه شبیه بكره و پوست آن خالدار و مغز آن زرد و تلخ * طبيعت آن كروي و بعضي سرد دانسته اند * افعال و خواص آن مفتح و مدر و آشاميدن آن جهت سرفه و نكي نفس و جديا است سودا ريه و امراض جگر و هور و كرده و مثانه و دما ميل و بشور را و زام و مسكن عطش و مانع افساد خون و سموم و چون

مقدار در آن از برک آن رنگ آن از برک رنگ خشک نموده بسیارند و تا چهار روز هر روز یک کف آنرا بخورند بواسطه بخورنی
را بسیار ممدون و چون به ماشه آنرا با یکماشه فلعل سیاه با آب سائید و صاب نموده بنوشند جهت سرطانات نافع و چون چهار
ماشه با نه ماشه آب برک آنرا با فلعل سیاه سائید و صاب بنند و تا چهار روز بخورند جهت آفتک که باد فرك نامند
محبوب و چون برک و ساق و پنج آنرا خشک نموده با یکماشه فلعل سیاه بسیارند و روزی مقدار سه مثقال آنرا با یکماشه منقذ ادرار بول
نمایند و انضمام طعام کند و تفریح نفس آورد و اکثر امراض سوداوی را نافع است

* سراج القطرب * حباب است

* سراج القطریل * نما نیست که تا خشک نشود است در شب میک و خشک و کوبند پیروج الصم است و کوبند اضمی مشترک

است مثل سراج القطرب * فصل السین مع الطاء المهملة *

* سطر اخینس * بفتح سین و طار و الف و کسر خا و سکون یاء مثناة تحتانیة و ضم نون و سین مهملة و آخر لغت یونانی است

* ما هیئت آن نباتی است ما بین گیاه و شجر و شبیه بفراسیون و بربرک و برک آن ریزه و سفید و اندک مزغب و

خوشبوئی مائل بگرا هیئت و شاخهای بسیار سفید رنگ از یک بیخ رسته و اما نبات آن از نبات فراسیون بلند تر و برک آن ریزه تر

و سفید و شاخهای آن نیز سفید بخلاف فراسیون که زرد رنگ است و کل آن ریزه مائل بزردی و انبوه و طعم آن تند و تلخ

و تهز و مدیت آن کوهستانها و زمینهای صلب خشک * طبیعت آن در سوم کرم و در آخر اول خشک * افعال و خواص آن

جهت ازاله توحش و خوف و وسواس و ما لیخولیا و خفقان بار دو بخورای بی و ارجاع اند و درونی حادث از ریاح غلیظه

بارده و تقویت قلب و نفس و تنقیه مرة صغرا و ادرار بول و حیض و اخراج مشیمه جهت آنکه مفسد آنست شر با و حمو لا

و جهت کزیدن سک دیوانه پیش از آنکه از آب پترسد قی نمودن با آب مطبوخ آن و چون در روغن زیت جوش دهند

و در گوش بچکانند جهت تسکین درد دندان و یک ستر و چون بدان بمالند و بر پشت بخوابند نافع مقدار شربت آن تا یک گرم است

* سطر ایون * بفتح سین و طار و الف و کسر راء مهملة و ضم یاء مثناة تحتانیة و سکون و ا و نون لغت یونانی است

* ما هیئت آن نباتی است ما بین شجر و گیاه شبیه بعشقه و براشجار و چا و خرمدی و پیچ و پتنهایی و جد انیز میروید و کل

آن شبیه بهنفسه و چند عدد متصل بهم مانند خوشه و اندرون کلها زرد و ساق آن سبز مائل به سیاهی و برک آن مانند برک

بنفشه و ضخیم و در اصفهان کل مغرب و بفارسی بران نامند و در باغها بسیار است و آن غیر ناشرستین است

* طبیعت آن مرکب القوی * افعال و خواص آن رادع اورام حاره و بارده و کل و برک آن را چون بکوبند و بر کزین کپی

مغرب و انبوه و رتیل و سائر هوام ضعاد نمایند مجرب است و بدستور آشا میدن آن

* سطر اطا یوطس * بفتح سین و سکون طار و فتح راء مهملة و الف و کسر طار و ضم یاء مثناة تحتانیة و سکون و ا و و ضم طار و سین

مهملتین لغت یونانی است بهندی جل گنهی نامند * ما هیئت آن نباتی است که در روی آب بهم میروند بی بیخ شبیه

به بادرنجبویه و از آن کوچکتر و از لطافت بزرگتر * طبیعت آن سرد و تر * افعال و خواص آن ضعاد آن با سکه

جهت منع جراحت و ردع اورام حاره و حمرة و جهت حرقه البول و ادرار و حبس خون کرده و التهاب اعضا نافع و در

جمیع افعال قریب بطحلب است و در کتب معتبره اعلامی فرك در نوع نرشته اند یکی برک آن را شبیه برک حنی العالم

و از آن بزرگتر و آشا میدن آن جهت نرف الدم کلیه و مثانه و طای آن با سرکه مانع جراحت و بجهت حمرة و نجاء مهملة

طریق

و اورام باغمیه و نوع دوم را ذوالفرد کوبک و آن خرنبل است و آنرا ذوالالب و رقه بیل نامند و بلاطینی اسطرطیس ممل
 قولی یعنی هزار کی نامند و آن نمائی است بلند بقدر شهری و زیاده بر آن و برک آن شبیه بمرک کمون درمی آید و از آن کونا اتر
 از ساق آن شاخهای بخرد رسته و در هر روز یک آنها اکلیلی شبیه با کلیل شبت و با خشونت و کل آن سفید و ریزه و منبت آن زمینهای
 غیر مزرع معطل **طبیعت آن سرد و خشک** * **افعال و خواص** آن جهت حبس الدم بوا میر و زف الدم جراحات تازه
 و کهنه و التیام دهند و آنها و نوا صبر و یک ستور ذر و ر آن مفید است و اعل هند میگویند که چون آنرا بموزانند و نمک آنرا
 بگیرند بدین نحو که آنرا بسوزانند تا خاکستر شود و خاکستر آنرا در آب حل کنند و آب آنرا بجز حلقه بگیرند و طبع نمایند تا
 آب بسوزد و نمک بماند و اندکی از آن را بخورند بجهت سفعه یعنی کپایی و جمیع اورام مانی و قیلة الماء نافع و مجرب است *
طریق و نبون * بفتح سین و سکون و او و کسرون و ضم باء مثلاً تختانیه و سکون را و در نون لغت یونانی است
 * **ماهیت آن** نمائی است مابین گیاه و شجره که اکثر در کندم زارها میروید و با کندم میرسد و ساق آن باریک و پرکرة و بشاخ
 و برک آن بقدر انکشت ابهام مابین استلاره و طول و سر برکهای آن باریک و از یکدیگر متباعد و در رنگ شبیه بمرک کلم و در آخر
 ساق آن شعبهای ریزه و بجای ثمر قبهها بر آن شعب رسته و سفید صغیری شکل و کل آن سفید و زرد و مانند کل یا سچین و تخم
 آن مانند زیره و بیج آن دراز و سفید و با اندک تلخی و تند و خوشبوئی و قویتر از سایر اجزای آن مستعمل و معطر و لهذا
 آن را بجای کندش استعمال می نمایند و غلط کرده کسیکه آن را کندش دانسته بشبهه استعمال این بجای آن و فعل این مانند
 فعل آن و صاحب اختیار است بدیج عربی پیدا دانسته و نیست چنین و نیز غیر از دیواست زیرا که آنها همه با سمیت اند
 بخلاف **طریق و نبون** * **طبیعت آن** در آخر صوم کرم و خشک * **افعال و خواص** آن بغایت جالی رتد و محلل
 قوی و آشامیدن آن با غسل مسهل و طویبت بارده و جهت عسر نفس و امراض جکرویرقان سدی و دراز رخیض و با جار شیر
 و بیج کبر جهت ورم طحال و دراز بول و تغتیت حصاة و سعوط آن جهت تنقیه دماغ از فضلات و قطور آن در بینی جهت
 درد دندان و درادویه چشم جهت جلای بصر و تقویت آن و سعوط ربع درهم آن با بیست عدد زیره کرمانی و زیت
 الانفاق جهت لقوه مجرب دانسته اند و ضماد آن با آرد جو و سرکه جهت جرب متقرح و مطبوخ آن با شراب و ارد جود جهت
 تحلیل اورام حاره و طلای آن جهت رفع بهق و وجه جمع آثار جلد و با کل ارمنی جهت رفع درد دندان و در فرج جات جهت
 تنقیه رحم مغذ از شربت آن تا نیم درم مضر سینه و محرق اخلاط مصلح آن کثیر است *

*** خصصه مل السین مع العین المهملة ***

*** سعد** * بضم سین و سکون عین و دال مهملة بفارسی مشک زمین و در تنکابن است و بترکی تپلاق و قرقر و ن و تو بالاغ نیز
 و بهند می خوانند بضم میم و سکون و او و فتح تا مثلاً قونانیه و خفای ها و مشک نیز نامند * **ماهیت آن** بهشی است بعضی مدور
 طولانی و بعضی طولانی و بعضی مفطح و انواع میباشد یکی بقدر زیتون و بزرگتر از آن و سیاه و اندرون آن سفید و خوشبو
 و بهترین آن بزرگ بالیده با صاف مذکوره کوفی بستانی آنست و آنچه در کنار آبها ریود و یاد را بهاضیف و دوم
 هند است که اندرون آن سفید نیست و کوچکتر است از کوفی و بگونه دیگر هندی شبیه بزنجبیل است و چون آنرا بخایند
 زعفرانی رنگ بود و چون این را بر جلد بمالند در ساعت موی آنرا بسترده و این نوع با سمیت بود و نوع دیگر آنست
 که در شهر از در میان یک و کل زرد میروید و در کنار رودخانه نیز و این اگر چه کوچک است اما بهتر از هند است زیرا که

سعد

اندرون آن بسیار مفید است و خوشبو و برک آن شبیه برک کند نا و ازان بلند تر و باریکتر و با صلابت و اندک خشونت
 طبیعت آن در آخر درم کرم و خشك و بعضی در اول کرم و در درم خشك دانسته اند * **افعال و خواص آن**
 مجفف ببلد و مد ربول و حیض و مغنت حواء و مفتخ افواه و ررق و مخرج غفونات و جهت زیادتى فهم و عقل و صداع بارد و
 بد بوئی بینی و بواسیر و لائف و مقعد و نیکوئی رنگ رخسار و خفقان و یرقان و تقویت معده و هاضمه و اعصاب و تحریک باه
 و اشتهاى طعام و قروح معده و طرد ریاح و سم عقرب کزیده شراباً و ضماداً و امور چون آب سائید و در ظرف سفالی کرده
 بر روی آتش کف آرند تا رطوبت آن منجذب شود پس برداشته هر روز ناشتا قدری ازان را بخورند جهت تقویت معده
 و رفع موزش فم معده و بستن بد هضمی و بد بوئی دهان بمشارکت معده نافع و بارورغن حبه الخضر جهت درد کمر
 و سردی کرده و مثانه و تقطیر البول و تهیهای کهنه و قطع قی و برودت رحم و بهم آوردن فم آن شویا و حمو لا و قطور آن
 جهت کرانی ساجه و سنون آن جهت تقویت دندان و لثه و خوشبوئی دهان و رفع قروح و بد بوئی آن و ذرور آن
 جهت رویانیدن گوشت بر جراحت مؤمنه که بصیپ زیادتى رطوبت باشد و جهت دردهای بارد ریحی و بد متورضاد آن
 جهت امراض مذکوره و طلای آن باز رفت جهت جوشش سر و غسل آن جهت هر چه نمودن کونه و آشامیدن یک اوقیه
 از شرابیکه يك اوقیه ازان در یکوطل شراب جوشانیده باشند جهت رفع اقسام کرم معده و حب القرع مجرب و استعمال
 آن با بیه باعث فساد قوه آن مضر حلق و صوت مصلح آن شکر و مضر ریه و مصلح آن انیسون و مد ارمیت آن و زیاده از مقدار
 شربت خوردن محرق خون و مولد جذام و مصلح آن سه روز در عمل و سرکه خیسانیدن است مقدار شربت آن از
 یک درم تا دو مثقال بدل آن مثل آن سنبل الطیب و لصف آن مرور ربع آن در ارچینی است و چون داخل صابون کنند با عفت
 خوشبوئی آن گردد و زیادتى تنقیه و جلای آن و باعث نیکوئی رنگ رخسار است و صنفی از سعد مندی که شبیه بزنجبیل
 است و مضرغ آن بر نک زعفران طبیعت آن قریب بچهارم کرم و خشك و از جمله سموم و محرق و مفرح جلد و در داند آن
 مورت جنون و زیاده ازان کشنده و طلای آن بساعت موی را بستر د و باعث جراحت جلد است

* **سعد آن** * ماهیت آن اسم عربی کماهی است شبیه بکیا خشك و خار دار و سفید تر ازان و برک آن ازان نرم تر
 و ثمر آن مد و رو پر خار و تخم آن بهن و اعراب معتقد اند که بیخ و ثمر آن مد ربول و قاطع زحیر و اسهال است *
 * **سعو ط** * بفتح سین و ضم عین و سکون و اړو طاء مهمله آنچه در بینی د مند و مانع باشد بدین نام موسوم است و از اختراعات
 جالینوس است و عود العطام را نیز باین نام نامند *
 * **سفان** * بفتح سین و فا و الف و کسر دال و سکون یا و ضم کاف و سکون عین مهمله لغت یونانی است * **ماهیت آن**
 نباتی است که در بیابان و معموره نیز میروید و ساق آن بقدر دوشبر و برک آن مشرف و متفرق و شبیه برک شاهتره و ازان
 بزرگتر و کل آن بزرگتر از اقحوان و وسط آن زرد و بعضی را کل زرد و وسط آن سفید و در طعم مائل بتندی و تلخی و خام و پخته
 آن ماکول و بعضی آنرا پیا زبری دانسته اند * **طبیعت آن** کرم و خشك درد دم * **افعال و خواص آن** مقوی معده و
 مسکن درد کرده و مثانه و منته سد و احشا و مد ربول و حیض و ریاق و سموم و سی مثقال از آب آن با شکر و بیخ درم هلیله زرد
 مسهل اخلاط غلیظه و بد ستور د و در هم کل آن با مثل آن هلیله و غسل مسهل قوی است و مضر جگر و مصلح آن کثیرا است
 * **سفرجل** * بفتح سین و فا و سکون و اړو فتح جیم و لام بفارسی به و آبی و ترکی حیوا و یونانی قود و نیا میلانامند * **ماهیت آن**

فهرست معروفی سه صلب میباشد شیرین که آبراه آزاد نامند و ترش محض و ترش و شیرین که عربی مؤلفیم و تشنگی
رای معجمه و بغار نمی میخورش تا مانند زکریا چون آن را با درخت کویج پیوند کنند ثمر بیشتر و بهتر آید و بهترین آن بزرگ
باشد و نازک شاداب آن است * طبیعت شیرین آن در حرارت و برودت قریب با اعتدال و گویند مائل بحرار است و در آخر
اول ثراست * افعال و خواص آن مفرح و مقوی دل و دماغ و معده و مسریت افزای روح حیوانی و نفسانی و مدبول
و طای آب کرم کرده آن جهت رفع تهیج اطراف و سوء القیئیه محرور المزاج مجرب و مبرود المزاج را مضر و جرم آن قابض و
معد و ترش آن در اول سرد و در دم خشک افعال و خواص آن در تقویت معده حار و قویتر از شیرین آنست و اکثر آن
محمل بعصر خصوصاً بعد از غذا و در خلای معده حابس طبع محرور المزاج و عصارة آن جهت انتصاب نفس و ربو و نفث
الدم و قوی و خمار و تشنگی و تقویت معده و در اول و نزف الدم نافع و مزاج معتدل در حرارت و برودت و در دم
خشک افعال و خواص آن قریب بهر دو است و لیکن ثقل این زیاد از این هر دو قشری گفته اکثر این موجب فواق است
فی الغرور بونیدن اقسام آن مفرح و مقوی قوهای روح حیوانی و نفسانی و قاطع غشیان و خون اعضای باطنی و خوردن
آنها خصوصاً شیرین جهت تغریج و رفع و سواس و در سرد و نزلات و تقویت کبد و معده و فم آن و رفع ضعف آنها و برانگیختن
اشتها و حفظ جنین از اسقاط و بدبوئی دهان و منع بخارات بد دماغ و دل و مستی و غشیان و قوی و کسالت و خفقان و یرقان
و انصباب مواد معده و اسهال و التهاب و در دم معده که از انصباب مواد محترقه باشد و خواش کل خوردن و جرم
آن معد و در مضوتها زیاده از آب آن و مصلح آن مر بانمودن آن است با عسل و مضر احشای ضعیفه و منخس قصبه رنه و
مورث رعشه و سرفه و قولنج خصوصاً جرم غیر مر بای آن و اکثر آن موجب فواق در ساعت و مصلح آن عسل و الیسون و امثال
آن و قطور آب آن در تحلیل و فرج جهت رفع خروشه البول و جراحات مجاری آن بغایت نافع و چون آنرا در زیر آتش کد اوند
تا بریان گردد و بعد بیکه رنگ آن تیره شود و بخورند جهت قطع اسهال مزمن مجرب بتخصیص که در جوف آن بجای به دانه
جوز و بوا ریزه کرده بر کرده باشند مقلد ارشیت از آب آن در تداوی تاسی درم و رب به ترش در آخر اول سرد و خشک
و قابض و قاطع قی و اسهال مراری و مانع صعود بخارات بسرو مسکن تشنگی و حرارت و در دم معده و اما که از خلط موجود
باشد و مسهل بعصر و با آب برگ لغتاع جهت منع غشیان و قی خصوصاً صغری آن مضر رنه و سعال و رب به شیرین قریب
الاعتدال و بیوست دران غالب و قبض آن کمتر از ترش آن و در جمیع افعال مانند آن جهت صاحبان احشای ضعیفه انساب
ازان مقلد ارشیت از رب آن هر دو تا بیست درم و شکوفه تازه آن معتدل با قوت قابضه و مسکن درد سر و غلیان حرارت
و مقوی دماغ و دل و معده و مر بای آن جهت تقویت عینه و دل و احشا و خفقان حار و منع صعود بخاره بد دماغ مؤثر و مضاد
آن و بدستور مضاد جرم ثور و برگ آن جهت اورام حار و چشم و سایر اعضا و حبس نزلات از انصباب با عضاد رفع سمیت
کزید کی هرام و نیز تصمید برگ آن جهت تجفیف زخمها نافع و زغب و حمل آن یعنی پرزی که بر روی به میباشد بسیار
قابض و مضر حلق و صوت و در آن جهت نزف الدم جراحات مفید و روغن به که به را مهرا بخته آب آن را انشوده
گرفته با دو چند آن روغن زیتون جوش نمایند تا روغن خالص بماند طبیعت آن سرد و تر و قابض افعال و خواص آن جهت
سمومه سر و نسله و قروح دهان و در راز و طنین و رفع مانند کی و قرحه رحم و مجاری بول و منع اد راد عرق و آشامیدن آن
جهت صداع حار و نفث الدم و درم جگر و اسهال مزمن و رخی حار و قرحه معار و رفع سم فراز و در شب الصوبه بر مفید و

حققت بدان نیز همین اثر دارد و روغنی که از شکوفه آن یک ستور روغن کل مرغ تر تیب دهنک در قوت ضعیف اثر آنست و ایندانه یعنی تخم آن در درم سرد تروید و اندک توت قابضه لعاب آن جهت خشونت خلطوم و جلق و سرفه حار و یا پس و تسکین حرارت معده و ریه ها و سوزش زبان و دهان و میوه است آن و در شفاء الاسقام مد کورا است که حب سفرجل هاین بغیر قبض است و صاحب ذخیره گفته که به دانه با وجود اعابت مضر معد نیست و این خاصیت را از لحم به حبیا ورت اخلا نموده اند و طلای آن جهت سوختگی آتش و دفع ضرر حرارت آفتاب بغایت نافع و مصلح آن جهت رفع کندی دند اند و معز آن با غرویت رمبهی محرورین و موافق اعصاب تنفس و سرفه و گرفتگی آواز و سل و قرحه امعاء و شربت آن تا دو مثقال و از لعاب آن تاده مثقال و ضعف و مرخی معده مصلح آن در محرورین شکر و در میرودین را زیاده بلل آن بزرقطونا است و طریقه مقشر نمودن تخم آن آنست که لعاب آنرا تمام بکینند و آن تخم لعاب گرفته را در پارچه کوباس خشی بسته بقوت بمالند تا مقشر گردد و در جالبین سفرجل و جوارشات سفرجل و حلوائ آن و سکنجبینات سفرجل و اشر به سفرجل و عرق آن و قرص آن و مرئی آن و مملات و معجون آن و میوه در قرابادین ذکر یافت *

* سفید و لیون * بفتح سین و کسر فاء سکون یا ع مثناة تحتانیة و سفید لیون بفتح فاء و سکون لیون و کسر دال ممله و سکون یا ع مثناة تحتانیة و کسر لام و ضم یا ع مثناة تحتانیة و سکون وا و ونون نیز آمده لغت یونانی است * ما هیئت آن نباتی است برک آن شبیه برک خیار و برک جاشیر و ساقهای آن بقدر ذری و شبیه بساق را زیاده و کل و تخم آن شبیه بنوع چهارم بسیار لیوس و از آن بهن تر و سفید تر و ثقیل الراءحه و بیخ آن شبیه بترب و منبت آن بی زارها و اماکن رطبه * طبیعت آن در درم کرم و در آخر آن خشک * افعال و خواص آن آشامیدن و مثقال از ثمر آن مفتوح و مسهل بلغم و جهت صرع بلغمی و حسرت غس و ربود و در جگر و یرقان سدی و قولنج و بواسیر و اختناق رحم و قطور آب تازه آن جهت تنقیه چرک گوش و بخور آن جهت افاقه سبات و لیتر غس مزمن و سکنه و صداع حادث از مواد غامظه مؤخر و نطول آن با روغن زیتون نیز همین اثر دارد و عماد آن جهت حلا بت بواسیر و نوا صیر و بهتر آنست که بیخ آنرا خراشید و کوفته در سوراخ ناصور بر کنند و ضماد کل آن با شراب جهت منع زیادتی قروح خبیثه و سعی نماله و آشامیدن تخم آن و حلوائ آن و بیخ آن جهت اختناق رحم نافع مضر کرده مصلح آن کثیرا مقدار شربت از ثمر آن تا دو مثقال و از بیخ آن تا دو درم و جهت یرقان بیخ آن

بهرتر از ثمر آنست فصل السین مع القاف

* سقمونیة * بفتح سین و سکون قاف و ضم حیم و سکون وا و و کسر نون و فتح یا ع مثناة تحتانیة و الف بحر بی محمود و نامند * ما هیئت آن شیر نباتی است که در کوهستانها و زمینهای سنگ لایخ میرود و بر شیر شبیه بلبلاب شاخهای بسیار از یک ساق روئیده بقدر سه چهار ذرع بر روی زمین مفروش و در بعضی امکنه کاهست که راست نیز ایستاده میباشد و بر ظاهر آن رطوبتی چسبند که بدست میچسبد و برک آن مانند برک بلبلاب و نرم تر و سبز تر و جاربکتر از آن و کل آن سفید مستند بر میان نهی و ثقیل الراءحه و بیخ آن سفید بقدر زردک عظیم حجم و کوتاه بسطبری ساعدی و مجوف و بند بر و پر از شیر و طریق اخلا شیر آن آنست که هنگام رسیدگی اطراف بیخ آنرا از خاک خالی نموده برکهای جو زهره و رآن فرش میکنند و بیخ آنرا شش مینمایند تا شیر آن در آن برکها جمع شود پس صبر میکنند تا منجمد گردد بر میدارند و یا آنکه بیخ آنرا میسوزانند تا رطوبت آن بر آید و در آن اوراق جمع شود و اگر شاخهای مفروش بر زمین قریب بیخ آنرا شق کنند از آن چیزی

بدست نمی آید و بهترین آن الطاقی و یا جر مغانی آنست که از انطاکیه و یا از جر مغان آورند و صاف و سنگ و زرد و زرد
 هوراح شبیه با سفنج و زرد مفتت کرد در جراحی معده در احوال طایفه بود و اند از صمغ که از انجا نقل بنواج دیار موصل کرده
 و در انجا رطوبت ها خفته و در آن شبیه برونک سریشمی باشد که از پوست کاه و میسازند و مائل بکبودی و زردی و سفیدی و محلول
 آن در آب مائل شیر سفید و چون بر زبان گذارند زبان را بسیار بکزد و گفته اند جر مغانی آن مائل بسیمایی و مستند بر
 الشکل میباشد و سیاه آن قتالی و غیر مستعمل و هر چه بصفات مذکوره نباشد زبون و مصنوع آنرا از شیر بتوهمات دیگر مانند
 شیر عشر مخلوط با رد کر سنه میسازند و قوت مشوی آن تا دو سال و غیر مشوی آن تا سه سال باقی میماند و بعد از آن قوت
 مسهل آن مبدل بدل میگرد و در مد رمیها شده مسهل و بهتر آنست که قرب با استعمال آنرا مشوی نمایند و بکار درند نه
 بیشتر و ستور تشویه آن آنست که با مصطکی سوده در کیسه کرده در جوف سیب و یا به خالی کرده گذارند و سر آنرا با زقطعه
 از آن سیب و یا به بند کنند و تخمیر گرفته در تنور بر روی آجری بگذارند تا مشوی گردد پس بر آورد و در
 سایه خشک کرده با مصالحات و مقویات آن مانند مصطکی و عود و صمغ عربی و زنجبیل و صبر و بزر و جزرو نمک و فلفل و هابله
 و عسل و روغن بادام در مبرودین و با کثیرا و صمغ عربی و مغریات دیگر در محروورین استعمال نمایند و این تلخیص سناحی
 و انیسون را بهترین مصالحات دانسته و در محروورین مصارف کل سرخ و کثیرا و رب به و در مبرودین انیسون و بعضی گفته
 که سائیدن آن با کل پنفسه نیز صلاح آنست و یا آنکه در جوف پیضه مرغ گذارند و بر آن آب به و سیب بریزند تا پر گردد
 و سر آنرا بسته در تخمیر بکینند و در تنور بر روی آجری بگذارند تا جوش بخورد و مشوی گردد پس بر آورده استعمال نمایند
 و اگر آب به و سیب نباشد جلاب بر آن ریزند و گفته اند سائیدن آن با بادام مشرکا سرخ است و با لجمه باید که
 بدون مقویات معده و مغریات و معینات و مخمرات استعمال نمایند یعنی باید که با ادویه مذکوره و با کل سرخ و انیسون
 و نشاسته و امثال اینها سرشته استعمال نمایند و باید که مبالغه در سائیدن آن ننمایند زیرا که نرم آن مانند نرم کوبیده تربد
 انجیل معده میچسبد و عمل آن ضعیف میگرد و نفوذ بسوی محدب کبد مینماید و از جذب جهت عروق و فضول باز
 میماند بلکه باید که اندک جوش باشد و نیز باید که در هوای بسیار گرم و یا بسیار سرد و بداندان حاره و محروور المزاج و ضعیف
 القاب و ضعیف الاحشا اطفال استعمال نمایند * طبیعت آن در سوم گرم و در آخر دوم خشک و بعضی در سوم نیز خشک
 دانسته اند * افعال و خواص آن جالی و محلل و مفتح و مسهل صفرا و لزوجات مخلوط با آن و جاذب از اقصای بدن
 و مقوم نعل هر مسهلی و بغایت سریع العمل و مد ر فضلات و قاتل جنین و مخرج آن وجهت کزیدن عقرب شرابا و ضامدا
 نافع و با هم وزن آن تا دو وزن تربد چون با شیر تازه و شیده ناشتا بنوشند جهت اخراج اقسام گرم معده و اما معجب
 و با لا جورد جهت امراض سوداوی و با زنجبیل و تربد جهت اخراج مواد بلغمی و با کل سرخ جهت تقویت معده و با آب
 گرنس جهت سرعت خروج آن از معده مقدار شربت آن نیمه اندک تا دو دانک و زیاد بر آن مضر دل و معده و کبد
 و امعاء و مورت تشنگی و کرب و غم و رافع اشتها و اگر زن حامله بخورد یا راند از دویچه او را بکشد و زیاد از نیمه رم تا
 یک رم آن کشنده بعد و ثامساک اولاد و کرب و غشیان و عرق سرد و اسهال مفرط پس اهلک و مد اوای آن قبی فرمودن
 و خوردن دوع و سویی سیب و رب ریاس و رب سفرجل و رب سماق و ریختن آب سرد بر سر و نشستن در آن و طلای آن
 با روغن بادام جهت درد سر و با سرکه جهت صداع ضربانی و صداع مزمن و جهت قوبالیز و ضامد غیر مشوی آن و بد ستور

مکمل

طلای آن جهت بهی و برهن و نمش و گلف و با روغن زیتون جهت خراجات و بن ستون مطبوخ آن یا غسل و ریت جهت تحلیل خراجات و عرق النساء و چون در سرکه بپزند و با آرد جو کوبیده سرشته ضماد نمایند جهت وجع مفاصل و ورک و عرق النساء و جرب متفرح و نیز ضماد بخخته آن در سرکه بتنهائی جهت جرب متفرح و باز مره کاه و تر مس چون بپزند و بر حوالی ناف بمالند جهت اطلاق نمودن اطفال و ضعیف الاخصانافع و حمل آن با پشم باره جهت اخراج جنین و برک آن ضماد را در افعال ضعیفتر از بیخ آن و فرزجه آن جهت اخراج جنین و بیخ آن بسیار کرم و محرق و محال و نطول آب آن با سرکه و روغن گل سرخ جهت درد سر و ضماد آن بتنهائی جهت برص و درد مفاصل و تحلیل اورام و فرزجه جمیع اجزای آن قائل جنین و مخرج آن و بدل سقمو نیا یکوزن و نیم آن صبر زرد و نیم وزن آن هلیله زرد و کوبیده لاغیه است و چون سقمو نیارا با کلاب و آب سماق و سفرجل بسایند و قرص ها زنند و عند الحاجة استعمال نمایند من جمیع الیجات بیغایله است و خوردن بهی که در آن محمود را مشوی کرده باشند با قدری بنفشه جهت جمیع امراض صفراوی و رفع تهها مفید و بی مضرت و در ستور مشوی نمودن و جوارشات و معجونات آن در قرابا دین مذکور شد

مقدار و قوت دریا

سقمو نیو قند دریا * بفتح سین و ضم قاف و سکون و اروضه لام و سکون و ا و وفتح قاف و سکون نون و فتح دال و سکون را وفتح یاء مثناة تحتانیة و الف لغت یونانی است * ماهیت آن حیوانی است مانند عنکبوت با پایهای بسیار بزرگ و بحری میباشد و متاخرین آنرا ابو سبع و سبعین و منقل مین اربع و اربعین نامیده اند و اربع اربعین طولانی است با پایهای بسیار از قریب بسر آن تادم در دو صف و اکثر سفید رنگ اغبر و اربع اربعین در حرف الالف مع الراء ذکر یافت * طبیعت آن خارج از سموم قباله است * افعال و خواص آن در طب خواصی برای آن ننوشته اند و چون بر عضوی از بدن مردم برسد حکه آورد مگر آنکه طلای مطبوخ بحری آن در روغن زیتون سترند مواست

* قصه سل السین مع الکاف *

* سلک * بضم سین و تشدید کاف * ماهیت آن بد آنکه آن اصلی و غیر اصلی میباشد اصلی آن متخذ از عصاره آمله و طب است و آنرا سلک چینی نیز نامند و چون در اکثر بلاد غیر هند آمله بهم نمیرسد و تازه آن بدست نمی آید و لهذا از عصاره بلخ که خرما می نارس است میسازند و هرگاه مشک اضافه آن نمایند آنرا سلک المسک نامند و گاه ادویه دیگر نیز بحسب حاجت داخل مینمایند و غیر اصلی آن مرکب از مازو و عصاره بلخ است و این نوع آنرا مک است * طبیعت آن در دو دم سرد و در اول کرم و در دو دم خشک نیز گفته اند * افعال و خواص آن مفتح و محال و قاطع نفث الدم و نزف الدم و حابس قی و بطن حادث از رطوبات و ضعف معده و امعاء و حابس طبع اطفال و مقوی اعصاب و قوت ماسکه و اعضاء باطنیه و قاطع عرق و رائحه نوره و بد بوئی بدن شربا و ضماد و اطلاء مقلد ارشیت آن تا در و مثقال بدل آن را مک است و نسخ آن در قرابا دین ذکر یافت

مقدار و قوت دریا

* سلک المسک * ماهیت آن چون سلک اصلی یا غیر اصلی را با قدری مشک بیا میزنند با این نام خوانند و اگر در نافه مشک کنند آنرا سلک الجلود نامند و چون نافه را در آب خیسانیده سک را با آن آب بسروشند سک الماء کوبند و چون نافه را کوبیده با آن بیا میزنند سک اکراس خوانند * طبیعت آن اسام آن مائل بکرمی * افعال و خواص آن قریب برامک و قسمی از سلک المسک که از جمله طیوب است مولف شفاء الاسقام آنرا مقوی احشاء دانسته و محال و مفتح و مبهی و مفرح

و جهت درد دل و مفاصل و اسهال و زردی حیض با قاع صنعت آن آنست که بگیرند در رطل آب بلع تازه که هور و شیر ما است و یا سه رطل مار و صافیده بجوشانند تا قریب با اعتقاد رسد از آتش بر گرفته از هریک از سنبل الطیب و لسان العاصیر و سیاه و برک جوز و زو و تر بفیل و فاقله صغار و کبار و عود دهند سی از قیه و صندل زرد نیم رطل زعفران پنج رطل روم صمغ عربی یک رطل مجموع را در هم سائید و بر آن آب من کور بر سرشند و اقراص سازند و استعمال نمایند

سکیناج * بکسر سین و سکون کاف و فتح باء موحده و الف و جیم معرب سرکه فارسی است * ماهیت آن نوع غذائی است که از سرکه ترتیب میدهند * طبیعت آن مبرد و مرطب * افعال و خواص آن ملطف و مفتح و قاطع بلغم و صفرا و مسکن غایبان خزن مضر نحیف البدن و صاحبان علل عصائی و سوداوی و سرفه و سحج و قولنج و ضعف معده و مثانه و رحم و درد مفاصل و مضر شارب ادویه مسهله مصالح آن حلویات و یا لوده صنعت آن آنست که بگیرند گوشت را را بحد و سطرین و ریزه کرده و اگر مرغ باشد از بدن هاجد اگر ده نیم بخته و پیا زوزردک و کند نازا چند جوشی داده و زوجه آنرا گرفته با آب سرد بشویند و با گوشت و سرکه و ادویه خوشبو بقدر حاجت مهر بخته با عسل و با شکر چاشنی داده و قدری زعفران در آخر اضافه کرده از یک بر آورند و تناول نمایند *

سکینینج * بفتح سین و سکون کاف و کسری و موحده و سکون یاء مثله تحتانیه و فتح نون و جیم معرب اسکینینج فارسی است و یونانی ساغافون و بهندی کنکال نامند * ماهیت آن صمغ نباتی است در شکل شبیه به شمار و بهترین آن صافی بیرون سرخ و بازرد و اندرون سفید با رطوبت ظاهر است که بی آن مایه بدن حالتیست و قه و حریف باشد و از ماه که اسم موضعی است قریب با صفهان آورده باشند و گوشت قه چون کهنه شود مستعمل بسکینینج میگرد و در فرق میان ایشان رنگ اندرون سکینینج سفید است بخلاف قه و این صمغ را از نزدیک برک آن میکینند بزدن تیغ بر ساق آن و قوت آن قایمست سال باقی میماند و گفته اند در نوع میباشد و هرد و چین اند * طبیعت آن در سوم گرم و خشک و بعضی خشکی آنرا در دوم دانسته اند و این اصح است * افعال و خواص آن مسخن و ملطف و جالی و محلل ریح و قولنج و اورام صلبه و طحال و غیر اینها و مسهل ماء صفر و بلغم غایط و لزج و جاذب آن از عمق بدن و مفاصل که بآنها چسبیده باشند و با قوت تریاقیه و مصالح ادویه مسهل و مانع نکایت آنها و قاطع فضول غلیظه سینه و ریه و مسکن درد آن و درد مفاصل و ظهور و ورکین و طحال و نفرس و مخص و قاتل اقسام کرم معده و جنین و مخرج آن و مدربول و حیض اعضاء الراس آشامیدن آن جهت امراض بارده باغمیه و اعصاب و برودت آنها و صداع بارد و صرع و فالج که حس و حرکت در آن زائل شده باشد و جهت اوجاع مفاصل و سعوط آن جهت صداع و صرع بارد بلغمی اعضاء الصد و النفی و الحیات و غیرها آشامیدن آن جهت تنقیه صد و استسقا و اسهال ماء اصغر و اخراج سنگ کرده و مثانه و حیات باغمیه و سوداویه دانه و قولنج بلغمی و ریحی و بواسیر و ریح آن و برودت کبد و امعاء و مقعد و رحم و تحلیل خنازیر و تقویت باه و بدستور ضما و حمل و حقیقه و بخور آن بحسب مریض از امراض منکره و آشامیدن یکد آن ثانیم درم و تا یکدرم جهت اصلاح ادویه مسهل و منع اذیت آنها از اعضاء و شراب جهت نهش عقرب و هوام قتاله و با عسل جهت تقویت باه و قولنج و اد رطوبت و اخراج جنین العین اکثر آن بهترین ادویه است از برای نزول آب در چشم و علامت حادث از اخلاط غلیظه و یا سرکه جهت شعبیره و استنشاق رائحه آن با سرکه جهت صرع و غشی عارض از اختناق رحم و بدستور بخور آن و فرزه آلوده آن بهشم پاره جهت

رفع احتیاج حیض و احتقان آن جهت بواسیر و دفع ریاخ آن و تقویت باه و رجوع و رک و ظهر و صیاد آن با سرکه جهت
جلد ب خار و پیکان الزام و تعقب عصب و بواسیر و عرق النساء و التیام عضل مقطوع و تحلیل خنازیر و سلعه و از آله آثار جلد و
کرم که در جوف آن کد دارند تا آنکه نرم گردد استعمال آن مبر درین را نافع و در روعن بادام تلخ و با آب کند تا آب سداب و با نان
حار است غریزی و مصر مثانه و کرده و مصالح آن کثیر است مقدار شربت آن تا یک گرم بآب آن قند و کوبیدن در رفع سموم و آتیاچ است
* **سکر** * بضم سین و فتح کاف مشده و راء مهمله بفارسی شکر بشین معجمه و بهندی باغت اشوک سرکارا و شکر سرخ مائل
بسیاهی را بوره و بلغت معروف بنکاله شکر سفید را چینی و بهندی که اندک و شکرتری و بوره و شکر سرخ مائل زعفرانی را
کند و ره و سرخ مائل بسیاهی را کر نامند * **ماهیت** آن عصاره نیشکر است و آن شبیه به نی است و لیکن غیر محجوف و شاد آب
و سفید و سرخ میباشد منبت آن اکثر بلاد هند و مصر و چین و بتاریه و در غوزستان در عمان نیز در شکر سفید آن
و سرخ از سرخ آن بعمل میآوردند بدین نحو که قصب آن را گرفته و مقشر نموده آب آنرا گرفته و بیا کوبیدن و آن آب را
طبع مینمایند تا منعقل گردد و در بعضی اماکن قصب آن خوب و نرم و نازک و بلند و در بعضی اماکن سخت و کم آب میشود
و شکر سفید را چون با آب حل کنند و خوب تصفیه نمایند بطبع و داخل نمودن شیر و یا سفید و بیضه مرغ و منعقل سازند در قالب
شیشه و یا غیر آن و در آن چوبهای باریک تراشیده کد دارند و یا بر یسمان ریزند و بکن دارند تا منعقل گردد و در هر مرتبه آخری
یعنی هر مرتبه آنچه از شیر آن انعقاد نیافته باشد باز بقوام آورده در آن قالب ریزند تا هر مقل آنرا که خواصند تا آنکه
قالب پر گردد آنرا سکوسلیمانی و بفارسی نبات نامند و اگر در تصفیه آن زیاده مبالغه نمایند و کمال تصفیه آنست که عند الطبع
و خوشد بکر چرک و کف بر سر نیاید و در قالب شیشه ریزند آنرا نبات قرار می و سنجری خوانند و اگر بعد از تصفیه
با شیر در حین انعقاد بر آن کف شیر یا سفید و بیضه مرغ زنند و بکچیه بسیار بر هم زنند تا منعقل گردد و بر یسمان کشند آن را
قالب خزانگی و سنجری کوبند و اگر آنرا بکچیه و یا بچربی خوب بر هم زنند که کف بر آرد و آنرا بر روی پارچه کوباس پاکتی
اندکی نم کرده و یا بر روی بوربای تر کرده از کچیه اندکی اندک ک جلد ابریزند که حبابی شکل و جوف آنها متخلخل
باشد آنرا فانیل و بهندی بتاسه نامند و اگر بر آن کف سفید و بیضه مرغ و یا کف شیر زنند و نیز از معجون سازی بر هم زنند
که خوب سفید گردد و از آتش بر گرفته آنرا اقراص و یا قلههای باریک سازند و مقادیر اندک شتی بپزند و بکن دارند تا سرد
و بسته گردد آنرا فانیل و نیز بفارسی شکر بمنز نامند و اگر آنرا بعد از تصفیه بنحوی که در و قرب انعقاد برداشته بدست خوب
بکشند تا ناریکند و مکرر چنین کنند در بین کشیدن هر دفعه بتخته پاکیزه و یا بر تاق چوبی بزنند تا خوب سفید گردد و بعد
اقراص سازند آنرا ناطف نامند و اگر بر آن کچیل مقهور پریان کرده بپاشند آنرا ناطف سسمی و بفارسی حلوی کنند
و بهندی ریوری خوانند و اگر در آن مغز بادام و پسته و یا گردان بریان داخل نمایند آنرا حلوی مغزی کوبند و اگر
آنرا مانند کیسویا قند بفارسی کیسک نامند و بعضی در حلوی مغزی ربع وزن شکر عمل نیز داخل مینمایند برای زیاده
شکنندگی آن و اگر در تصفیه شکر حباله زیاده نمایند و چون بعد انعقاد رسد در قالبهای صنوبری شکل که بطرف باریک
آن سوراخی باشد ریزند و مقلاتی بکن دارند که خوب منعقل و خشک گردد و در طوبیت و چرک آن از آن سوراخ قراوش
نمایند آنرا فانیل و سنجری و بفارسی قند سفید نامند و اگر در قالب مستطیل که در هر دو طرف آن متساوی باشد ریزند آنرا

قلم نامند و اگر آن قند را با صاف نهند و یک ستور باز منعقد سازند در آن قالبهای صنوبری و یا طولانی و یا مدور آنرا
 ایلوج و بفارسی قند مکرر و بهینا اولی یعنی مانند دانته تکرک نامند و بعضی آنرا طبرزد گویند بعضی گفته اند که اگر در طبع
 آن بقدر عسروزی شکر سفید شیرین تر باشد و شکر در آن ریزند و صاف کرده بقوام آورند و در قالب ریزند آنرا طبرزد
 نامند و از شکر سرخ بعد از تصفیه بطریق مزبور نبات و قند و ناطف و غیره را نیز میسازند و لیکن نبات و لطافت شکر سفید نیست
 طبیعت سفید آن در درم کرم و در اول خشک و آب نیشکر تازه در درم کرم و در اول تر و شکر سرخ در آخر درم
 کرم و در آخر اول خشک و سلیمانی در آخر اول کرم و در اول تر و طبرزد و نبات قریب با اعتدال و هر چند زیاده آنرا
 تصفیه نمایند خلاوت و حرارت آن کمتر و معتدل تر میگردد و لطیف ترین همه اقسام قند مکرر پس نبات قرار می یابد
 پس نبات است و همچنین و هر چند شکر کهنه تر گردد بهتر میشود و هر چه است آن می افزاید **افعال و خواص آن**
 ملین طبع و حلق و سیننه ریش و جالی رطوبات آن و سریع النفوذ یعنی بدن و جهت تقویت اراواح و قوی و کبد و تحلیل ریا
 امعا و تقویت باه و تولید خون صالح و استحکام اعصاب و عظام و منع پیری و رفع خلط موادوی و امراض آن و در تغذیه
 مرضی سریع الاثر و آشامیدن یک اوقیه آن با آب کرم در روغن بادام شیرین جهت بکته الصوت و تسکین قولنج و باد و مثل
 آن روغن گاو یعنی ده اوقیه که نیم کرم باشد جهت رفع وجع ناف و سده جوف و تنقیه زنان نفساء و جهت عسر البول مجرب
 و خوردن نبات در روزی بمقدار یک اوقیه که یک حب یک حب بد فعات در دهان گیرند تا آب شود جهت رفع سرفه
 و خشونت صوت و سیننه در آن و ارتعاش و خفقان که حادث از جماع باشد نافع و با آب کرم جهت بکته الصوت عارض
 از زلات رمد و رمت آن جهت از آله سرفه و آشفته جلاب آن با کلاب و آب سرد جهت ابتداء حمیات مشترکه و بدستور
 جلاب آن مطیب کلاب و یا غیر مطیب با آب سرد و یا نیم کرم جهت اغذیه مرضی در ابتداء بکته الصوت هرگاه حاجت باشد
 نافع جهت آنکه جالی است و با کرم تازه جلائی آن زیاده و منقی قروح و سخته و حاك و خراشیدن اجفان و نبات و قلم و مشقی
 و ابواج صلب جهت رفع جرب آن و جلائی بیاض و لجم زائده و با مر و اریدن و سرکین و سوسمار جهت سلاق و جرب مجرب و
 هماد آن با کبریت و قطران و سندر و من و نوشادر جهت رفع قوبا و برص و سایر آثار قریب العهد و ذریر آن جهت حمیس
 خون عضو مقطوع و مجروح و بردن گوشت زائده فاسد جراحت و رو یا نیدن گوش تازه صالح و بخور اقسام آن مخصوص
 نبات جهت رفع زکام و تفتیح سده مصفاة بغایت مؤثر المضار مرضا حبان سل و اسهال و مغص و صفراوی مزاجان و مولد خون
 صفراوی مخصوص که در هنگام کوسنکی مفوط تناول نمایند و محدث صداع در مرطوبین هنگام غلبه بلغم و رطوبات مزاج
 و مولد بلغم و تنخیم که بار روغن و با ترشی استعمال کنند و اقسام کهنه آن مغسل اخلاط و محرق خون مصلح آن بادام و شیر
 تازه و ریشه و ترشیه و آب نارین و سفرجل و طما شیر و کاه و امثال اینها بدل آن در تقویت باه و تلمین و ترطیب بوزن
 آن قریب همین و یا کز انکبین و یا شیر تازه و ریشه و در تسکین قولنج عسل مقلد ارشربت آن تا می درم و نبات و طبرزد از
 برای مسرر را مزاج و قلم سلیمانی و متعصر مطبوخ بدن سفید کردن که اندک سرخ رنگ باشد برای مبرور المزاج
 و کسانیکه در ابتداء ایشان اخلاط غایظه باشد بهتر و آب تازه نی شکر در اول کرم و در آخر آن تر جهت تلمین طبع و حلق
 و سیننه و ریش و جلائی رطوبات آن و جهت سرفه و احتباس بول و قرصه نافع و مولد خون معتدل و مورت نفع و نزول آب در
 اخصیه اگر آن را مکیدن آن ناشناختنی است و بعد از نهضام طعام ملین طبع و اخراج کنند و ثقل با سانی و بالای طعام مولد

بلغم و نفخ و قراقر و نفوع آن در کلاب جلاوی آن زیاد و چون آب معصور آنرا چند جوش خفیفی داده امیکرم بیا شامند
جهت سرفه بارد و تصفیه صوت و صفیکه مانند نمک بر لب شکر ظاهر میکرد جهت جلاوی با صره نافع
* سکر العشر * مشربضم همین مهمله و فتح شین معجمه و راه مهمله بغار سی حرک و بهندی آک نامند * ما هیت آن
شیمی است که برد ریخت مشرب در بلاد خرا مان منعقد میکرد شبیه بقطعه های نمک سفید و آنرا ایمانی نامند و آنچه سیاه
رنگ باشد حجازی گویند و ثمر آن که مسمی بخورق اعت بهترین آن ایمانی است که اولاً ذائقه آن شیرین باقبض باشد پس
احساس پختنی شود و شمه نموده کسیکه آنرا شکر تیغال دانسته و قوت آن تأییدت حال باقی میماند * طبیعت آن
گرم و خشک در اول و این تلخ معتل و الطیف از شکر دالسته و بعضی معتدل مائل بحرار و حجازی آن گرم تر از ایمانی
* افعال و خواص اقسام آن مفتوح و مقوی جگر و ریه و جالی و ملین طبع و آلات تنفس و جهت سرفه بارد و قرحه
شش و درد سینه و جگر و معده و کرد و ممانه نافع و معطش نیست مانند شیرینیهای دیگر جهت آنکه خلوص آن کم است و با شیر
شتر جهت استسقا و باغیر کوسند جهت معال بهتر از دمن فارندی و مد او مت آن هر روز یکد یک ارقیه تا یکماه با آب امیکرم
جهت ریه و ضیق النفس از مچربات شمرده اند و اکمال آن جهت قوت با صره و جلاوی بیاض نافع مصلح حرورین
مهملات آن روغن بادام بدل آن بعضی شکر تیغال گفته اند مقدار شربت آن یک اوقیه و حکیم میرزا مؤمن در تحفه نوشته
که کیسوس بن مایس گویند که سکر العشر یک از درخت نوع عشریکه برک آن شبیه برک کز کل آن سفید و ثمر آن مثل نخود
و مائل به سرخی است میکرته اند با وجود شیرینی قدرت و مثقال از آن در سه روز قاتل بوده و در خزائن ملوک ضبط
اقسام سکر العشر ازین جهت میباشد مؤلف گویند بالفعل سکر العشر وجودند اردو از آن بجز نامی اثر نیست و ماهیت
و مزاج و افعال و خواص درخت آن در حرف العین ان شاء الله تعالی مذکور خواهد شد *

* سکرجه * بهتم همین و فتح کاف و سکون را و فتح جیم وها * ما هیت آن امین الدوله گفته نبات است برک آن شبیه
برک مورد و در وسط آن خاتمی شبیه بهشم و بحی العالم کبیر شاهنشاهی دارد * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و
خواص آن مسهل سودا است و جهت صلابت معجز نافع مؤلف تذکره حب الشوک دانسته *
* سکوة * بهتم همین و ضم کاف و فتح و او وها * ما هیت آن نام درختی است که در بلاد هند و بنگاله بسیار هم میرسد
و بسیار عظیم و بلند میگردد و خوب آنرا در آن بلاد در عمارات بکار میبرند و میگویند که درخت آن چون کهنه شود پوست
آنرا از آن جدا کنند و در زیر پوست آن رال که آنرا قیقه هر و قیقه هر نیز نامند بر می آید چنانچه کافور که میگویند از زیر پوست
درخت کهنه کافور رود و درخت آن نیز در چین بریدن و نخته کردن بر می آید
* فصل السین مع اللام *

* سلاجیت * بهتم سین و لام و کسر جیم و سکون یا و منناه تحتانیه و ناء منناه فوقانیه لغت هند است * ما هیت آن
نوع مومبائی است که در بعض جهال هند و کهنه و صوبه بهار و غیرها از شکافهای کوه مانند مومبائی تراوش کرده بر می آید
و منجمد میگردد و انواع میباشد اکثر آن سیاه کم رنگ نا صاف و خالص و غیر خالص و خالص آن چنان است که مذکور شد
و غیر خالص آن آنست که میگویند نوع میمون که روی آن سیاه و دم دراز که بهندی آنرا انکور و منومان بهونا مند آنرا
میخورد و بمجرد خوردن شکم آن جاری میشود و بر سنگها ایست میکند آنرا انامید آن برداشته بجای سلاجیت خالص

مکرالین

کاف

سکوة

سلاجیت

میسوزشند * طبیعت آن کرم خشک * افعال و خواص آن با تر باقیست و جهت دفع فساد اخلاط مخصوص بخون و بلغم و صیق النفس و دق شیخوخت و بواسیر بادی و خولی و جریان منی و سیلان بول و ضعف باه و تفتت سبک مثانه و استسقا و زردی بدن و خذل ام و اورام و تقویت باه و جمیع اعضا و قوی و ارواح و دفع بعضی سموم ضعیفه نافع دانسته اند

* سلاحه * بضم سین و فتح لام و الف و فتح خا مهمله و ها و یفتح سین نیز گفته اند * ماهیت آن بول بز و کوهی است که در کوه مسی سلاحه در هنگام هجیان مستی بر روی سنگها میکند و منجمد میگردد و آن سیاه مانند تیر میباشد و در ولایت دیلم شوره از آن ترتیب میل منک و بسیار قویتر از بارود است * طبیعت آن در آخر درم کرم و خشک * افعال و خواص آن مسهل اخلاط سوخته و آشامیدن یکد رم آن هر روز با سنگین تا چهل روز باعث شغای چند ام مستحکم دانسته اند اگر چه بعد ریختن اطراف رسیده باشد و طلائی آن جهت کشودن اورام و دمل و رفع آثار جلد موثر و مستعمل صاف کرده سفید آن و طریقه تصفیه آن در مقدمه مذکور شد و غیر صافی آن سیاه شبیه بزفت خاک آلود است

* سالت * بضم سین و سکون لام و قاع مثنایه فوقانیه و یکسر سین نیز آمده بغارسی جو برهنه و بز ابلی جو کند و برهنه می آید جو بمل الف و کسرتاء مثنایه فوقانیه و فتح جیم و و ا و نا منک * ماهیت آن نوعی از جواست و کوچکتر از آن و متوسط میان جو و کندم و مانند کندم مقشر میگردد و سوخ و سفید میباشد و گیاه آن یکساق باریک دارد و مغرد و آب نیست مانند کندم که مضر است * طبیعت آن کرم و در درم تراست * افعال و خواص آن تناول مطبوخ آن با شیر مسکن بدن و مولد پیه کرده و حریر آن باروغن زیتون و یا کره بسیار جهت مالیدن و بویا و دهن و تنقیه سینه و زکریه و مثانه و رفع سرفه شدید و نان کرم آن ملین طبع و معده و مولد خلط صالح و چون یکروز بر آن بکند در برضم و مولد نفخ و ریح میگردد مضر معده مصلح آن رازیانه و چوبهها و شیرینجهها و ضماد آن مسهل اورام و رافع طحال و کف و نهش و جلوس در طبیعت آن مسکن درد بواسیر و شستن بشو با آب طبیعت آن منقی آن است

* سلخ الحینه * بفتح سین و سکون لام و خایفارسی پوست مار و برهنه می ساند کی کپلی نامند * ماهیت آن پوستی است که مار در ایام بهار میاندازد و بهترین آن پوست مار تراست و آن غلیظتر و سینه ماثل بز و دمی و براق میباشد بخلاف از ماده که سفید رنگ نازک است * طبیعت آن کرم و خشک در آخر درم و در رسوم بعضی خشک گفته اند * افعال و خواص آن خوردن یکد رم ریزه کرده آن باد و درم آرد جو که خمیر کرده مانند نان ساخته در زیر سنگ ریزه کرم کرده پخته باشند جهت بواسیر و ظامرق و باطنی مجرب دانسته اند و بدستور یکد رم آن با سه عدد خرما که در سه روز بنوشند جهت منع خروج ثلیل و سقوط آن موثر و باز جاج مکس جهت ریزانیدن سنگ مثانه بغایت سریع الاثر و مضمضه بسر که که در آن جو شانیله باشند جهت رفع درد دندان و لثه و قروح آن و قطور روغن زیتونی که در آن جو شانیله و یا در انتاب مدتی گذاشته باشند در رکوش جهت تسکین درد آن و رفع سیلان مواد آن و جهت جرب و د معده و استرخای اجفان و انتشار احباب و رسلای و تقویت و خذل با صره و شقاق مقعد و بدستور قطور مطبوخ آن با شراب جهت تسکین درد رکوش و مضمضه آن جهت تسکین درد دندان و همچنین مضمضه مطبوخ آن با برک کبر و قیروطی مصنوع از روغن زیتونیکه در آن جو شانیله باشند جهت رجح شقاق لب و مقعد و ضماد سوخته آن با نوشاد جهت بهق و برص و رفع آثار جلد و طلائی سوخته آن باروغن زیتون و یا شراب جهت رویانیدن موی اعضاء و شارب مجرب و بخور آن جهت گریزانیدن هوام و

انخراج جنین میت و مشقه در ساعت و محقق قروح رطابه و بالخاصه بستر آن بزرگ زبان در حین زادن با عسل تسهیل
ولادت و خوردن آن مظالم بصر و باعث نقشر جلد شبیه بهوست مار مصالح آن کشنیر مقلد آرش بریت آن تا یک گرم است
سلیقه * و بخت سین و فتح لام و سکون حاء و همله و فتح فاء و الف و تاء مثلاً قوفاً نیمه بغار سی کشف و سنگ و پشت و بشیرازی
لاک پشت و بزرگی تساهله و بختی کیهوا نامند و بزرگ زهر را در بغل اند و نواج آن رفا گویند * ماهیت آن حیوانی
است معروف بری و بحری و نهی میباش * طبیعت بحری و نهی آن در دروم کرم و در اول ترویجی آن کرم و خشک
* افعال و خواص این مقوی باه و کمر و کباب آن حایس حبض و با جند بید ستر جهت تسهیل ریح غلیظه و التیام فتق
و یب العهل و آشا میدان خون سلیقه بحری بقدر سه مثقال با شراب زبک انک انفعه ارنب و نیم گرم زیره کرمانی سفید
در هر ماه جهت کزیدن هوام خصوص ضلع اجامی که بیونانی قور و نورفس نامند نافع و صمد آن محلل ارام و خون
بری آن شراب جهت صرع و تشنج نافع و چون آنرا با آرد جو و عسل حب سازند بقدر رطلی و صبح و شام یکجای ناشتا فرو برند
جهت صرع ببعید یل و علای آن بردست و با جهت درد مغض و بقدرس با تکرار عمل نافع و اجتناب از آن با جند بید ستر
جهت تشنج مفید و علای زهره آن جهت تحلیل و خواب و قروح خبیثه دهان اطفال و مالیدن آن بر بینی مصروع و
بدستور سوط آن و قطور آن در بینی جهت صرع و الکحل زهره محفف آن با عسل جهت نزول آب در چشم و بیاض و
د. معده نافع و چون بشکافند شکم بری را و آنچه در شکم آنست بر آرد و رند بعد از پنج و بسوزانند تا سفید گردد و باز و عن کار
سائید و بر پارچه کرپاسی مالند و بر سرطان متقروح کذا زدن جهت تنقیه چرک و التیام و منع آن از عود ببعید یل و بخت
زوال زخمهای دیگر و سوختگی آتش نافع و بیضه آن بقدر رطلی با جویره های موافق جهت قطع سرکه مزمن اطفال و علای آن
با عشر وزن آن رازیانه جهت ورم انتیان ببعید یل و با شیر مرصعه جهت دردها و باد خصیه اطفال و بدستور چون در زرغن
بپوشانند و ملا کنند و بیه آن جهت تشنج و کزاز و جلوس در طبیعت سلیقه و بدستور طنج زهره آن جهت فتق اطفال و گوشت
آن نیز جهت تشنج و کزاز و تقویت ظاهر و بدن و باه و انعاظ و زیاده منی و صمغ کاسه سوخته آن بار و عن کل و روغن
تخم مرغ و روغن گند جهت رویانیدن موی سر مجرب و علای سوخته مجموع آن که بحد سفیدی رسید و باشد بار و عن کار
و غیر آن جهت سرطان متقروح بی نظیر و با سفیدی تخم مرغ جهت شقاق مقعد و سائر اعضا خصوص شقاق باها و ذرور آن
جهت زخمهای عسره العلاج و اگر با آن خاکستر بقدر عشر آن فلفل داخل کنند و با عسل بسرشتن و صبح ناشتا و شام بقدر یک
ملعه که چهار مثقال است بپاشا مثل جهت لبت که اگر لبتی نفیس و برآمدن زنان است از شدت تعب و جهت سل و روغن نافع
و الکحل استخوان نرم سائیده خام و یا سوخته آن جهت کور نمودن مور کراخواهند کور نمایند و نالم نافع و خون
نوع بحری آن جهت رفع سموم شراب و بخور استخوانی آن جهت رفع قهها و منع سحر و آب بر سر ریختن از کاسه قوفاً نیمه
آن جهت رفع بسترین ما شربت زنان بغایت موثر نوشته اند و گویند چون کشف را جرمکائی دفن کنند منع باریدن تکرک از آن
مکان میکند و مجرب مضراً معاً مصالح آن عسل مقلد آرش بریت از سوخته آن یک گرم و از تخم آن یک قیراط و از خون آن سه قیراط است
سنگ الیون * بخت سین و سکون لام و فتح فاء و همله و الف و کسر نون و ضم باه مثلاً تحتانیه و سکون و ارونون لغت
تبطی است و در مصوسد یان نامند * ماهیت آن درختی است قریب بد زخمت بید منبت آن بیت املق س در خرابها و
و بانی درخت آن تا سه کز و بزرگ آن شبیه بد زخمت در رب و سرخ رنگ و کل آن سرخ و تخم شبیه بشا بل انه و با شیرینی و بعضی

*** طبیعت آن در درم کرم و خشک * افعال و خواص آن** آشامیدن برک و نشیم آن جهت تنقیه قصبه ریه و تصفیه صوت و رفع خشونت آن و جهت ریح مبروم حیوانی خصوصا فی بهترین ادویه است بطول برک آن محلل اورام *** سلق * بکرمین و سکون لام و فایده های چند نامند * ماهیت آن** در نوع است یکی برک سرخ تیره و شورین و برک آن بهن تر و آنرا سلق اسود نامند و دوم کلابی رنگ مانل بزرده و شیرینی این کمتر و برک آن ریزه بازک زر رنگ و سلق این باریک نی الجملة شبیه با صفتاج و این را حلق ابیض گویند بهترین آن شیرین بیریشه آن است و صفت آن در حد و بهتر از سرخ آن *** طبیعت آن** مرکب القوی با حرارت در اول و یسوت و دور قیوت و قوت قابضه و رطوبت مانیه فضله و سیاه آن با قوت قابضه و صفت آن با جالبه و مجله *** افعال و خواص آن** جالی و محلل و مفتوح و مقطع بلغم و میرد و مطلق و حرم آن خاص طبع و لیل الخ و نفاخ و قاعین و مانیت آن زیاده و بهترین اجزاء آن آب برک آن است و ماههای برک آن بهتر از بیه آن و از طبع بر قیوت آن زائل میگرد و خوردن بخت آن بطریق تلهی جهت رعشه و تحریر کثورت جماع بخصوص آنچه عاق آن سرخ باشد و با حرکه و خردل جهت تفتیح حده طحال و تحلیل ورم آن مؤثر و جهت درد کرده و مثانه و امراض مقبله و آب برک آن با ادویه مسهله معین بر اخراج بلغم و جهت اوجاع مفاصل و تقرص نافع و سقوط آب بیه آن با غسل جهت تنقیه نفول دماغی و بازهره کلک جهت لقوة و صلاح و شقیقه و ریشه و درد دندان و جوره عین حادث از اخلاط لزجه بشرط ادمان بر آن نافع و بدستور آب برک آن و قطورایم کرم آن با روغن بادام و با غسل جهت درد گوش و نفول و تطول طبع برک و بیه آن جهت خراش و نخاله سر و قمل و صمیان که بغار سی و شک نامند و اوجاع مفاصل و تقرص مقبله و ساد آب برک نیم کرم آن با بوره ارمنی جهت رفع بهق و داء الثعلب و تهمیم پشت پا و استسقا و سائر اورام خصوص سفید آن و حقه آب آن و با آب طبع آن جهت اخراج ثمل و صمغ و بزره مقبله و کد اشترن دست و باد را آب مطبوخ برک آن نیم کرم مکرر زیارتن آن آب بر آن جهت رفع شقاق عارض از سرما مجرب و طلای برک بخت آن بعد سرد شدن جهت سوختگی آتش و آب جوش و حمره که باد سرخ نامند و قیروطی معمول از آب برک گویند آن جهت تسکین اوجاع اورام و رفع کلف و عمامه برک خام آن جهت بهق و داء الثعلب و قروح خمیشه و سعه و مفاصل و با غسل جهت توبه و تالیل و با حنای جهت دریا نیدن موی و نکونی آن و با روغن بادام جهت تلبین اورام و خوردن آن با خردل و آبکامه مسکن قولنج و رواج غلیظه مفرمعه و اکثار آن مغپی و محرق خون و مورت قولنج و مغنی و صمغ آن بختن آن با عسل است و استعمال خردل و آبکامه و با آب شور و با شراب اترج و گویند چون آب آنرا در هر که ریزند آنرا خمر کرد الد بعد از چهار ساعت و در رخصه سرکه بعد از دو ساعت

*** سلوی * بفتح مهن و سکون لام و فتح را و ریا آخر حرف بهندم لواء گویند * ماهیت آن** اکثر طبایع آن راسمانی و البته اند و بغل ادمی و هر آن گفته که از طهور آبی است و در کف آنها میباشند رنگ پروبال آن اندک شباهتی بهسمانی دارد و باها آن در از تر از سمایی است و حکیم میر محمد مومن در تحفه المومنین نوشته ظاهر آنکه آنچه را بترکی بلوه و در رنگ آن لسه بال نامند عبارت از آن باشد چه آن از جنس سمایی است که بترکی بهندم و چون گویند و در مکان بی آب نمیباشد و از کثرت باران بسیار و از عدم باران کم میباشد *** طبیعت آن** گرم و خشک گرمی آن زیاده از خشکی *** افعال و خواص آن** بهترین از طهور آبی است و سربع الانحل از امعه و محرک باه و مورت تشنگی و محرک حکه و بشور

اکثر آن مکروب و مصلح آن طبع آن با خصوصیات و ادهان بخیه آن بهتر از کباب آن است زیرا که کباب آن با سهوکت و بطنی
الذبول است از معده و در رند چهار قسم میشود و هر یک بنامی مشهور و یکی را بنعل بفتح باء مجمی و سکون نون و ضم
همین مهمله و لام و دو م را کو رک بفتح کاف و سکون واو و کسر راه مهمله و سکون کاف و سوم را بوند ک بضم باء فارسی و سکون
واو مجهول و خفای نون و فتح دالی مهمله هندی و سکون کاف و چهارم را در بهر بفتح دال و سکون راه مهملتین و فتح باء
موجده و خفای ما و سکون راه مهمله ناهند و بزعم اطباء اهل هند اول کرم و ثراست و دافع شود او مانع فساد آن و دوم
خشک و سوم سرد و قلیل الغل اورد بر مضم ر چهارم سرد و تر و دافع امراض حادث از خون فاسد و در سلومی که بر بنی اسرائیل
نازل میشد اختلاف است و در کتب تفاسیر بتفصیل مذکور است

سلیقه * بفتح سین و کسر لام و سکون باء مثلاً تختانیه و فتح خاء معجمه و ها بیونانی اسلیوس و بهندی لچ نامند
ما هیئت آن گفته اند که پوست شاخهای درختی است مانند لوله های تنک سوراخ و منبت آن فند و همان است و برک
آن شبیه ببرک سوسن کهود و ساق آن غایط و بوست آن سطر و مفت لسم می باشد یکی زرد غلیظ و خوشبود و م سرخ برک
هم مر جان و صفای بی و خوشبود سوم سفید مائل بزردی و بی را بجه چهارم مابین سرخی و سیاهی و رقیق پنجم رقیق کهود
و در خوشبودی شبیه بگل سرخ ششم شبیه بقسط و غیر براتی هفتم رقیق و بسیار سیاه و بد بو و و کر بند از درخت دارچینی
بهم میرسد و آن مستحیل بد ارچینی میشود و آنچه بتحقیق پیوسته قول اخیرا قرب بصواب است و آن پوست درخت
لوهی دارچینی است که در فیه سیلان و نواح قریب بدان بهم میرسد و هر چند دورتر میشود از سیلان زبونتر و کم بو تر
بلکه مائل بد بوئی میشود و در دارچینی نیز اشاره بدان نموده شد و بدترین آن سرخ رنگ ضخیم خوشبودی تنک طعم
املس آن است که با تبوضت باشد و زبان را بگز و تلخ و گریه را بجه نباشد * طبیعت آن در آخرد و م کرم و خشک و در
سوم نیز گفته اند و قوت آن تا هفت سال باقی میماند * افعال و خواص آن ملطف و مسخن و منضج و محلل ریاخ و اورام
بارد و احشا و مقطع اخلاط و مقوم اعضاء معده و کبد و مد ربول و حیض و فضلات و مخرج جنین و حصاة و جهمت حذمت
بصورت تقویت آن اکثلاً و جهمت منع نزلات و زکام و سرفه و ربوود و در حجاب و معده و رحم و تنقیه رحم و ریاخ آن و تبهای
لویه و دفع صمیت ادویه سمیه و زهر افعی و جهمت خوشبودی رحم شر با و فساد اریخور و فرزجه نافع و فساد آن بر پشالی
جهمت منع نزلات و ریاخ بارد و با اصل السوس و ادویه صد ریه سمیه جهمت امراض صد ریه مذکوره و اخراج بلغم
و چرک از آن و بدستور بخور آن با غسل جهمت بشور لبینه و جلوس در مایع آن و بدستور بخور آن جهمت تنقیه و انقسام
فم رحم مؤثر مقدار شربت آن نادر و درم بدل آن دارچینی و قرفة الطیب مضر کرده مصلح آن کثیرا و مضرا معا و مصلح
آن آب سبستان و کثیرا است

سلیمانی * بضم سین و فتح لام و سکون باء مثلاً تختانیه و فتح میم و الف و کسر نون و باء نسبت و هلمانی نیز آمده و
بفارسی را شکند و در مصود واء الشعث و بهندی کسنا که در استینا نیز نامند * ما هیئت آن چیزی است مصنوع از زیق
و سم الفار که زیق یکرطل و سم الفار که رهچ نیز نامند یک ارقیه که بعد از سحق بلیغ تصعیک نموده باشند بهترین آن تازه
سفید سنگین آن است * طبیعت آن در چهارم کرم و خشک و سم قاتل * افعال و خواص آن داخل مرام میماند
و دافع کوشش زائل است و خوردن آن مهلك مد اوی آن خوردن شیر تازه و شیل و امراق دسمه و قی کردن پی در پی

تا صحت یابد و از علائم آنست که آنرا خوردن باشد و در آن سرور و نشاط و بهوشی و غلبه و قیامت و اعراض و مملوای
آن مانند اعراض و مملوای آنرا خوردن و زردی و سیم الف را خورده است

نصرت السین مع المیم *

* سماق * ضم و فتح همین نیز آمده و فتح میم و الف و قاف آنرا سماق و طم و تهم نیز و بهندی و تکرک و تما و تبر و تبرک
نیز و یونانیان و عرب آنرا درد باغت جلود مستعمل دارند و این آنرا سماق الد باغین نامند * ماهیت آن نمر درختی
است بقدر مدس و بعضی بزرگتر و بعضی کوچکتر و بهن تر از آن و در خوشه مانند خوشه حبّه الخضراء و در بالای آن پوششی
طعم آن ترش و با قهوضت و مستعمل پوست آن است که گرد بالای سماق باشد و درخت آن بقدر درخت انار و بزرگتر
از آن و برگ آن بلند و اندک سرخ رنگ و مزاج و اطراف آن مشرف مانند آره و در باغ میباشد بستانی و جبلی و در
بلاد سرد سیر بهم میرسد و بهترین آن سرخ رنگ پر گردد و ترش خوش طعم آن است که قبض آن کمتر باشد و ترشی آن زیاده
و تخم آن کوچک و قوت آن تا سه سال باقی میماند * طبیعت آن سرد و خشک و در دم و جبلی آن در موم خشک و برودت
برک آن کمتر از دانه آن * افعال و خواص آن قابض و رادع و مقوی و مدبغ و معده و احشای مانع انصباب صفرا
و معده و مغاری و غشیان و ضرب و اسهال مراری و مزمن و در و سطور یا و نفث الدم و نزف الدم و کثرت بول و آشامیدن
غذائید و آن یعنی مویق آن با آب سرد قاطع سیلان خون از فوق و تحت و نیم کوفته آن بازیره با آب سرد جهت قی عینف
و کسیکه همیشه قی کند و طعام در معده او نماند و مجرب و همیشه اشتهای طعام مجرور المزاج و باز زرد و تخم مرغ و کشیز خشک
قاطع اسهال و لجمی و باز زرد و تخم مرغیکه در آن پخته شود نیز قابض و مانع اسهال است و مرغ و در راج بهترین و قوی تر است
و با شراب قابض جهت اسهال و نزف الدم و رحم و تقایل کثرت بول و قوت قبض بریان آن زیاده ولیکن قوت کسر عاده
و حدت صفرا و آن ضعیفتر است مضر معده و جگر بارید مصالح آن مصطکی و انیسون و طبع آن بابا دلیجان مقدار شربت آن
پنیر درم بدل آن سرکه و اقا قیامت و سفوف گردیکه بر روی آن است که آنرا تراب سماق نامند بسیار قابض و با اندک تلخی
است جهت قطع اسهال مزمن و سیلان و طو بات سفید از رحم و سنون آن جهت تقویت و استحکام لثه و قلاع خبیثه و در
دندان کرم خورده و بول ستور و مضغه نفوع و سماق در آب و چون گرد آنرا پاک کرده در آب بخیمسانند و در چشم بچکانند
جهت ابتلای رمد و خصوصا با قدری کثیرا و چون یک ارقیه آنرا در نیم رطل آب بجوشانند تا آنکه قوت آن در آب بر آید
پس خرقة زاید آن تر کرده بر چشم اندازند و تکمید بدان کنند جهت جرب اکال و سلاق و تسکین حدت آن و بدستور
تکمید پیشانی بدان جهت قطع رعاف و جرب و جهت جرب بود معده و سلاق و حکم و منع بروز آبله در آن و قطور آن در گوش
جهت منع سیلان چرک از آن و بروز آبله در آن و نظول آب طبعی آن مانع ورم ضربه و صد مه و وشی و صداد آن با آب جهت
منع ورم قحف و سایر اعضا و مواضع ضربه و زوال آثار خن شه و قروح ساعیه و با غسل جهت جلای خشونت اجفان و باز آلال
چوب بلوط جهت بواسیر مفید و چون آنرا با برگ و شاخها در آب بجوشانند تا بقوام عمل رسد در جمیع افعال
مانند حفص و لیجهت امراض جن و تحلیل ورم چشم و سایر اورام و نمله و قروح رطبه و شعله و فساد لثه و کف و د اخس
و نزف رحم نافع و طبعی برگ آن سرد و موی و حقه طبعی آن جهت قرحه امعاء و سطور یا و مخرج مفید و چون برگ آنرا
مهر پخته آب آنرا گرفته منعقد سازند در ردع و قهوی و مخصوص ردع مراد از چشم مانند اقا قیامت و طلای محلول آن

باب بار تنك جهت خروج خبیثه وضما د آن در هر وفقرات ظهر و بطن قضیب جهت هلس البول و استرخای اعضاء وضما در رك
آن بر معنای اطفال رافع اسمال و مغوی احشا و كویند که از خواص آن است که چون در صوفی سرخ رنگ بندند در موضع
نزف الدم بندند قطع آن نماید و صمغ درخت آن شدید الییس و با اجزای حاره و بارده و رادعه و محله است و جهت
حدت بصرو امراض جفن و التصاق جواحات و تسکین درد دندل این کرم خوردن کذا بشن بران مفید و جوارش سماق
و صمغ و سفوف و شیاف آن در قریاد بین من کور شد

* سماق الد با غین * گفته اند مازوی ریزه دانه کرمی است و جمعی برک سماق دانسته اند و دباغان بآن جلود
رقیقه را دباغت مینمایند * طبیعت آن بسیار باره و قابض است * افعال و خواص آن در جمیع اعمال مانند
سماق است و قبض این بیشتر

* سماق نی * بضم سین و فتح میم و الف و کسر نون و یا در زمانند ران و رده و در دیلم و شمش و او شین معجمه و میم و
بهری قلیل الریح نامند جهت آنکه گفته اند که چون آواز رعد بشنود میجود و اصلی اند ارد و کویند غدهای آن اکثر
خریق است و اصلی اند ارد و خائف و جهون ترین طبع و راحت و بهندی آنرا بهتر نامند * صاهیت آن از طبع و عروقه و غیر
ملوی است و چنانچه روع میباشد یکی بزرگ و آنرا بهندی که کاس و کرچه کویند و درم از آن کوچک و آنرا الوه و سوم
از آن کوچکتر و در کردن آن طوقی سیاه متغیظ بنقطه های سفید و این را بهندی چنک و کود و و چهارم از همه کوچکتر و رنگ
آن زرد و سرخ بهم آمیخته و این را بهندی توره نامند * طبیعت آن در آخرد ورم کرم و خشک * افعال و خواص
آن گوشت آن کثیر الغل او مسمن بدن و نرم کنند و بشره و مدربول و مفتت حصاة و جهت وجع مفاصل باره و نافع و بالخاصه
مورث رقت قلب خصوصاً دل آن و میبوی و هیچ با زنانه و بخت آن بهتر از گیاه آن است و اکثر آن مورث صداع و
کز از و تشنج و تمدد و صلاح آن در آب شیرین و روغن کنجد و یا بادام جوها نیدن و یا روغن بادام و یا روغنهای دیگر و
آب انار ترش بمانند شیرین کرده خوردن و خوردن بیضه آن مورث فصاحت تکلم اطفال قبل از وقت وضما د شق کرده
آن جاذب سم موام و لعوق زهره آن بقل رجه با غسل هر روز جهت صرع ببعیدیل و قطور خون آن در گوش جهت تسکین
درد آن و در چشم جهت جلای آثار و روع بیاض و طلای مرکین آن جهت کلف و نمش و بخور بر آن رافع تبها است و امین
الدوله از خواص آن بیان نموده که بکند آنرا ایتمای چون مشوی نمایند که چیزی از آن طرح نشود تناول آن یا غنه
شفا یسک دیوانه کزیده می شود

* سمسم * بفتح سین و سکون میم و کسر سین مهمله و میم و مشهور بکسر هرد و سین است باغت حبشه جلالان و بهاری کنجد
و بهندی تل بکسر تاء منثناه فوقانیه نامند * صاهیت آن معروف است و بهترین آن سفید تازه چرب بالیده آن است
قوت آن تاد و سائل باقی میماند و در اکثر بلاد خبازان مقشر آنرا بر روی تان میباشند و حلوا تیان از آن حلوا میسازند و
روغن آن که در من الحل بماء مهمله نامند معمول و معروف و در اکثر ادهان و مراهم داخل است و در بعضی خلای نیز
داخل میکنند و زود متعیر و متکرج و قاسک نمیکرد و بسبب لزوجت و غلظتیکه دارد و بزر روغن نا گرفته آن خصوص که مقشر
نکرده باشند و نیز تر و مقشر آن زود تر خاسد میگرد * طبیعت آن در آخرد ورم کرم و تر و بارطوبت لزجه و در دوزم گرم و تر
نیز گفته اند * افعال و خواص آن مغری و مفتح و صالح الکجوس قلیل الغل او مسمن بدن و ملین صورت و خشونت خلق

بجانب قرویتی که دارد و مصلح اخلاط سوخته و مواد سودا و به و ملین امعاء و معده و محلل و آرام جاره و آشامیدن آن
 با شراب جهت کزیدن غرقب و انقی و با هموزن آن شکر و خشخاش و صلب آن مغز بادام مقشر و عشتیان بخی ایض که
 هر روز از مجموع آن یک اوقیه تنها و یا نمایند جهت فربه نمودن بدن و تقویت باه مجرب و مولد پیه کرده و شیر
 کوبیده آن با نبات جهت رفع سوزش معده و مرطوب شدن رطوبت معده و سوداوی و حرقت و لذع ادویه مشروب و خلط
 حاد و شرب شراب و جهت تلخین معده و امعاء و دفع سنگ کرده بشرط ملایمت بران مدتی نافع و خوردن و درم
 آن با یکبارم کردن سوخته جهت قطع خون بواسیر مجرب و آشامیدن آب طبع آن با نخود مل و حیض و مسقط جنین و
 چون در اوقیه آب طبع آنرا یا شراب و نفع موزیک اوقیه و نیم روغن کنجد و نیم اوقیه انیسون ناشتا بنوشند جهت رفع
 خارش و موی و بلغمی و درشتی جلد و شقاقی مجرب دانسته اند و با فانیل از نع وید ستور یا نفع صبر و زبیب و لعوق آن جهت
 سرفه و امراض سینه و قروح شش نافع و با زرد باد منی و آشامیدن سائید آن با شراب جهت
 دفع قولنج و قولون و کزیدن مارشاد را المصار بطیقه الهضم و مصلح آن بریان نمودن و با عسل و یا مرغی خوردن
 با عسل سرعت انحلال آن است و بدستور با قشر آن و مورت بد بوئی دهان مخصوص که از آن در بین دندانها اند و مصلح
 و مصلح آن عسل مقدار شربت آن یکبارم بدل آن تخم کتان و صمغ آن محلل و آرام و ملین جلد بدن و رافع آثار سیاهی
 و رشم اخضر و سبیری صمغ و قولنج و قولون و کزیدن مارشاد را و سوختگی آتش و بعد سوختگی بزودی مانع آبله و تسکین
 رجوع و الم آن و بطول آب برک آن با عسل و یا زرد منی و سیاهی آن و رافع جوش سوداوی و صمغ آن با شراب
 جهت تحلیل ورم چشم و ضربان آن نافع و بهیچ آنرا چون در آب بجوشانند و سر و مور را با آن بشویند با عسل دراز و سیاهی
 موی و رافع نموست و انبریده آن است و روغن آنرا اگر از کنجد غیر مقشر بریان بکوبند آنرا دهن الحبل نامند بفتح حامی
 مهمل و تشدید لام و از رجعت این زیاده است و اگر از مقشر بریان اخذ نمایند لزوم آن کمتر و چون آنرا فرم بگویند
 و با آب بدست خوب بزنند تا کرم شود و روغن آن جدا گردد بردارند و روغن آن غالب و آنچه سائید در آب جوش دهند
 تا روغن حاصل گردد آنرا طبع نامند و سائید و یا کوبیده آن را بدن و استخراجه روغن ریشی نامند که بفارسی آمده
 گویند و در حرف الرامد کورشد * طبیعت روغن آن در درم کرم و تر و تافت سالتوس آن باقی میماند * **افعال و خواص**
 روغن آن آشامیدن آن با ادویه مناسبه ملتیج و ملین و مرطوب و مسکن و رافع احتراق است حادث از خلط حاد و ضعیف النفس
 و سعال یا بس و قرحه ریه و تشنج یا بس و پتر از کنجد و حرقة البول مانند کنجد و رموز و رمای مرضی بعد از دهن لوز و
 خستنی نافع در بدن و طو و جوشانید آن با ذلل مهمل و مصطکی جهت کشودن ساد و کوش و خلای آن با سفید تخم
 مرغ جهت تحلیل سلاهای و آرام چشم و غیر آن و بار روغن زیتون و زرده تخم مرغ جهت رفع ورم چشم و با زرد طونا
 جهت خشونت و خارش بدن و سوختگی آتش و جراحتی که از نوره بهم رسیده باشد و مالیدن فیروطی آن بر صورت جهت
 نیکوئی و صفای راقی و نرمی آن مهمل و بدستور از کنجد و جلوس در آن جهت اکثر امراض بمسی مانند تشنج و غیر آن و همچنین
 تنهین بدن مکرر انداختن بارچه تر کرده بدن بر عضو و با اعضا بدستور تنهین آن جهت زخم جلدی و سوختگی آتش
 نافع مضر سوداوی مزاج و بطیقه الهضم و مرخی معده و مفسد دماغ ضعیف و قویب الا شمس له بصیرا مصلح آن جوشانیدن آن
 یا پیاز و با آن ک بخمیر آشامیدن آن با آب لیمو و آبکامه و امثال آن و با بعد از آن مقدر شربت آن نادر درم بدل آن روغن

بادام شیرین است و جوارش سمن و جلوان و سوف آن در قرابادین مذکور شد و عصاره آن جهت از آله ابریه موثر است
سمقو طن * بفتح سین و سکون میم و ضم قاف و سکون واد و رضم طاء مهمله مشاله و وزن * در ماهیت آن اختلاف است
بعضی حی العالم دانسته و نجیبین است و بغلادی و غیر آن نوشته اند که بلخیت یونانی نام گیاهی است و در نوع میباید صغری
و سهلی صغری آن در سنگ لایحه میروید و شاخها و برگهای آن شبیه بشیخ است و صلب خشک و خوشبو و طعم آن با خلد زیت
و برک آن باریک شبیه ببرک رازیانه و سرهای شاخ آن کوچک مانند سر شاخهای حاشا و بیخ آن طولانی بسطوری انکشتی و بنفش
و مستعمل برک و سرهای شاخ آن است * طبیعت آن ظاهر الحار و با قوت قابضه * افعال و خواص آن در رایی است
شربف نافع جهت امراض ظاهره و باطنه و محلل و مغری و جامع و مصلب اعضا و قابض و منقبی ریه زفصول و چرک منجمد در آن
و مضغ آن مسکن عطش حادث از جفاف و این همه افعال با قوت ظاهره آن است و آشامیدن آن با سرکه و عمل و یا سنگجبین
سهلی جهت دفع عضل و عصب و مطبوخ آن با شراب جهت قروح امعاء و نفوذ الدم زنان حائض و غیر آن و جهت وجع
کرده و با شراب جهت نزف الدم و تر حله معا و یا مکتبجبین جهت شد عضل و آب مورد و یا آب سد اب و با شراب عض
جهت قیلة الامعاء و ضماد آن جهت فتق و چون با کوشش طبع نمایند بزودی کوشش بخند و مهره و سریع الانحدار گردد
مقدار شربت آن از یک گرم تا پنج گرم و هرگاه اراده اکنار آن نمایند بهتر آن است که تکرار استعمال آن نمایند
آنکه مقدار وزن آنرا بفرمایند در اکثر مواضع * و اما سمنو طن سهلی نباتی است شاخدار و پراکنده و خشک و زغیدار
و بلند آن تا دوزخ و برک آن باریک طولانی و مزغب و نرزد یک یک بکر شبیه بزبان کارود و ما بین برکها برکهای کوچک
چسبیده ببرک بزرگ آن و کل آن زرد و چون دست ببرک و ساق آن برسانند خارش آورد و رنگ ظاهر ریشه آن سبزه و باطن
آن سفید و بالز و جت ربی شیرینی و بی عطریست بخلاف اول و منبت این غیر سنگ لایحه و مستعمل ریشه آن است * طبیعت
آن قریب بعنصل و از آن در کرمی ضعیف تر و رطوبت فضلیه این زیاده و لهذا بسیار مهیج باشد و منعظ است و در درم آن
با شراب جهت نفوذ الدم از سینه و شد عضل و قطع عضل و ضماد آن جهت التصاق جراحت تازه و درام مقعد نافع و چون
با کوشش طبع نمایند قطعه های آن بعضی با بعضی ملاتصق کردند

* سمنگ * بفتح سین و میم و کاف بفارسی ماهی و بترکی بالغ و بهندی میباید بفتح میم و سکون جیم فارسی و خفای ها و
کسر لام و با و شموطرا بهندی ره و ررضی راموی میباید نامند * ماهیت آن حیوان آبی است که تعیش آن
بدون آب نباشد و گاه بر آنچه بدن آن آب تعیش مینماید مانند سمنقور نیز اطلاق مینمایند و مجازا و آنرا انواع بسیار است
بعضی را نامی مخصوص و اکثر بر آن نیست و تعداد آن غیر خالق انام جل الله تعالی و در حدیث نبوی صلی الله علیه
و آله وارد است که حق سبحانه و تعالی خلق کرد هزار قسم از دانه را نه صد قسم آبی و یکصد قسم برفی و بهترین همه ماهی
و ضراعی است و ماهی زنی و ماهی منجری لطیف و بکوکه در آبهای شیرین سبک خوشگوار که سرچشمه آن بعید و بر روی
سنگ و سنگ ریزه که صخره نامند و بارمل کند و در همیشه جاری و مشکوف باشد و در آن بوزد نکون یا بد و مقدار آن
در بزرگی و کوچکی متوسط و سریع الحركة و فلش آن بسیار و استخوان آن بزرگ و خارا آن کم باشد و سهوکت بسیار
نداشته باشد و پشت آن منقط بسیار با خطوط سیاه مائل بسبزی و شکم آن سفید و در همان روز صید شده باشد و شب ماند
آن زبون زیرا که گوشت آن بسیار لطیف و نازک است و زود فاسد میگردد مگر آنکه آدر آنکس شود نمایند و بعد از رضای

ماهی شبوط و ماهی زنی و امثال اینها است و ماهی دریا ماهی شور که در لجه و با سواحل که زمین آن سنگسنان باشد بهترین و نازکتر و لذت بخش تر از آب شیرین است و از اقسام آن ماهی حلو و ماهی آبنوس که در نواح سیلان بهم میرسد رشاه ماهی که در بحیره طبرستان صید میکنند و در ولا یمن پوان قزل آلا که منقذ بسرخ است و اسلف که پشت آن سبز و شکم آن سفید و در هند ماهی در هند و در بنکاله ماهی و لیکن فلسفه بسیار خوب و گوشت آن نازک و کرم و با سهوکت بسیار است اما لذت و امثال اینها را بجملة در هند و یار و مکان و بلد که در آن چشمه و بانهر و با بر ساحل دریائی واقع است نوع ماهی خوب میشود و بهترین از انواع دیگر در همانجا و همچنین بحسب اهورنه و فصول و اراضی نیز مختلف میباشد در لطافت و کثافت و لذت و عدم آن و بد آنکه بکبر و عظم جثه ماهی که حیوان آبی است هیچ حیوان بری نمیرسد و بدترین ماهیها ماهی تنوات و کودالها و چشمه های کوچک و زمینهای پست و آبهای کثیف متعفن است که جاری نباشد و همیشه استاده باشد و همچنین ماهیهای بسیار بزرگ و با بسیار کوچک و پر خار * طبیعت مطلق آن سرد در اول و تدریجاً گرم و بعضی کرم و تر مانند کوا سچ و تمساح و مار ماهی و جری و اربان که بهندی جهنم نامند و فلسفه که در هند و بنکاله بهم میرسد و ماهی نهری آب شیرین سرد تر از ماهی بحری آب شور و نمک سود هر نوع کرم و مائل بیبو است است خصوص قدیل که نه نمک سود که کرم و خشک است * افعال و خواص آن کباب با تش بریان کرده قازة آن بهتر از در روغن بریان کرده آن و شروع الهضم و مالح الکیوس و مرطب و مسکن و مولد منی و شیر و بیه کرده و در محروم و مبهی و منعظ و مصلح اخلاط حارة و جهت تصفیه و نرمی قصبه ریه و رفحه آن و سل و دق و سعال با بس و ضعف کبد و کرده حار بن و برقان و زحیر و مغص حار و کباب آن با آب غوره و سماق جهت اسهال مراری و دمای مجرب و مطبوخ ماهی ماهی با سر که جهت صاحبان امراض حارة و محروم را از اجان و با بزر بطن جهت ورمی و معنی شدت حرارت و تسکین حدت آن و فساد دم احتراقی و خوردن ماهی ناره بریان با بیاز ناز و سبز و آشامیدن شراب معتدل بعد از آن مولد منی و معوط و آشامیدن مرقه آن جهت زهرهای مشروبه و ملذ و عه و مل و امت بران جهت دفع زهر مار شاخا و روسک دیوانه گردیده و بهترین الکای استعمال آن جهت در طبیب بدن بطریق اسفید باج و بعد از آن مسوی بر طبق و با تش بریان کرده آن سبکتر بر معده از آنچه در روغن بریان کرده آن و آنچه در آرد ملنوت کرده و روغن بریان نموده با شدن نشنگی بسیار آورد و دیر از معده بکند رد و خوردن ماهی بسیار بی نان و بعد از آن قی کردن با آب کرم و غسل و سکنجبین و آب مطبوخ ترب منقی فضول غلبه و اخلاط فاسده است و جهت اوجاع مفاصل و عرق النساء و یقی اسود و ابهض و رفع انار مجرب و سمک مضر میرود بن و مرطوب بن و دماغ رطب و عصب و معده بلغمی و مصلح آن بختن آن با روغن کاه و با روغن بادام و با کنجد و خوردن زنجبیل پرورده و صغتر و عسل و کلقتل سگری کهنه و با عسل و آبکامه و ادویه حارة و زبرد جاست و خوردن را خوردن با سرکه و سکنجبین بعد از آن و با لجا صبت مورت تشنگی و رافع آن سرکه و آبکامه و در بعضی امزجه مصلح آن موافق تر و عطش آن کمتر و در بعضی امزجه غیر مصلح آن و آشامیدن آب بسیار بعد از آن بغایت مضر است یک کویا آنرا زنده و خود را مرده گردانیدن است و باعث امراض مزمنه است و اما شراب بعد از آن بعد از ارباع و قبل از آن باعث سده بسبب لغو اجزای غیر منزهة آن و عروق و جلد و امراض رد به از جرب و حکه و قویا و امثال اینها و جمع آن با شراب و با بیضه مرغ و با گوشت خصوص حیوانات بری بسیار مضر و محدث امراض مزمنه و نمک سود که پا زنده روز و زیاده بران گذشته باشد مائل بکرمی و خشکی و قاطع بلغم و مورت اشنها و موافق میرود بن و مولد بلغم زجاجی و مورت خارش و

جرب و قوبا و تقشر جلد و بیض آری و امثال اینها آنچه مدتی بران گذشته باشد مسکن د و مولد اخلاط ناسه شود و بده سوخته
و مصلح آن سرکه و سکنجبین و آبکامه و قی فرمودن و خوردن مسهل و تنظیف بدن و قد ید نمک سرد آن که سبب آریس نامند
بد نرین اقسام و کثیف ترین همه و محال بلغم غلیظ و مقوی حمل معده و موزون امراض مذکوره و سهو و مد اومت آن باعث
شکوری مصلح آن آنچه ذکر یافت و خیساییدن آن در سرکه گفته اند جهت کزیدن عرق و سگ دیوانه نافع و ماهی شور
که در سرکه برورده باشد سرد و خشک و میخف و دیر هضم و مقوی ماسکه و مانع انصباب صفرا بمعد و موزون حکم و جرب و
بثور سود آری و اغتسال عضو آب ماهی شور نمک سود جهت قروح و غنچه و جرب تازه مغیل و ماهی تازه را که بریان نمایند
و بکنارند تا سرد گردد و مخصوص که بکشد بران بگذارد و باز باده و در جای نمناک مانده باشد و بدی و سبی و مد اومت
هر روز بدن باعث برص و استسقا و محدث اعراض فطر و قد بر آن قی فرمودن و مسهل خوردن و سائر نکات ابرو فطر است
و در مبرودن خوردن جواریفات حاره و اشبای حاره مذکوره و در مبرودن سکنجبین حامض و سرکه و آبکامه و کسی
را که از خوردن ماهی عثمان عارض کردد باید که رب به بلیسد و آشامیدن آب نقوع زبره کرمانی بهتر است و جلوس
در طبع آن جهت ابتداء قرحة اما و جذب مواد بظواهر جلد و تحقیق بدن آن جهت عرق النساء مغیل و تخم آن در رتق و
باده قوی الاثر و مواد منی و منعظ و جهت سرفه و زحیر حار نافع و زهره آن خصوص از شبوط کرم و خشک و اکمال آن جهت
رفع بیاض مؤثر و چون ماهی زنده را شق کنند و همان قسم کرم که حرکت داشته باشد بر عضو بیندند جذب مواد
و زجاج و خا و غیرها بظواهر جلد نماید و در دفع اختلاط ذهن صاحب سرسام و اورام بیعدیل و ضا در سوخته نمک سود
آن جهت ورم مغنچه و شقاق آن و کزیدن عرق و سگ دیوانه کزیده و باروغنها و لعابها جهت ورم صلب لاله و طلای
استخوان سوخته آن جهت برص نافع و شستن ماهی آب کرم و نمک نیکو و با لیدن گاه کل بدن و زمانه کشیدن پس
نمک شستن باعث رفع سهو و کت آن است و خوردن ماهی بدن آرد و نان باعث هضم آن است و با آرد و نان بطبی الهضم
* سکه رعاد * بفتح راء عین مشدده و الف و فتح دال هر سه مهمله و ما ماهیت و خواص آن در رعاد و در حرف
الراء مهمله مع العین مذکور شد و شنبه شله که در در بای مسمی به بحر ابض که در هفتاد درجه عرض شمالی خط استوا
و بطول یکصد و چهل درجه واقع است نوع ماهی بسیار بزرگی بقدر یکصد و کسری تاد و مد ذراع در طول و بیست ذراع
در عرض بهم میبرد و بدن و بینی آن بر پشت و همان هر دو شانه آن است و در هنگام نفس کشیدن مانند نوار بسیار
بزرگی بقدر منار کوچک آبی از بینی آن میجه و مردم آن بلد آنرا صید میخانند چون روغن بسیار دارد و تمام بدن
آن کوبار روغن منجمد است آنرا با رچه یا رچه نموده در دیکهای بزرگ بر آتش روغن آن را کداخته در ظرفهای چوبی
که پیپ منما کند کرده با طراف میبرند و خرج سوخت چراغ و مشعل تمام سال آن بلد از همان است و مغز سر آن سفید پرده
برده نرم لطیف است آنرا کداخته برای سلا عین آن بلد شمع میسازند و روشنی آن سفید مائل بسبزی است و بد آنکه بسبب
سردی هوا سالی سه چهار ماهه زیاده در آن دریا و سواحل آن نمیتواند ماند و نیز شیشه شده که قریب بمیزان دوسه روزی هوای
بسیار سردی میوزد و اگر مردم بزودی خود را از آن در باید بردند بهتر و الا در روز چهارم و پنجم آن از طرف شمال
امواج نخیهای بخ میآید و دست بدست تمام دریای می بندد و بنحویکه مخلص از انجام مشکل و ممنوع و هر که در آن جا ماند
هلاک میکرد * افعال و خواص آن کو بند خوردن مغز سر آن جهت سل و قروح سینه و حجب آن نافع است

سمکة الصید * بفتح صاد مهملة وسكون یاء وفتح دال مهملة وسکنة صید ایه تصغیر نیز آمده و آنرا سمکة برکه و سمکة
 ثول و بیونایی سفید نامند * ماهی است که در قریه تبوک در چشمه ثول بهم میرسد شبیه بوزغ کوچک و
 ساما برص ریادست و با مردم را مصلحت و خفیه کبی پای آن بطرف وحشی را آن است و در آن باریک و دراز و سر آن کوچک
 و دنباله آن دراز و زبر خنک است و آن با خط و خال و نازله است فرق میان نرو ماده آن ظاهر میباشد و بعد مردن مخفی
 میگردد شیخ الرئيس رحمه الله تعالی در مجربات خود سمکة تبوک نوشته و تبوک قریه است از شام قریب بصید آن ماهی
 در آن قریه در چشمه ثول بهم میرسد بعد از ده یوم از ماه شباط که هنگام همچنان آن اجمت ظاهر میشود و نرو ماده آن با هم جمع
 شده و بزمان هیات تانیه از ماه میمانند و سفاد آن مانند انسان است و در آن هنگام که فصل ربیع است کفی از بنا کوش
 آنها بر میآید و داخل آب میگردد مردم آنجا آنرا جمع میکنند و در همان ایام آنرا صید میکنند زیرا که در ایام دیگر بدن آن دست
 نمیباید بسبب سرعت حرکت آن و چون صید نمودند بزودی آنرا اندک نمکسود مینمایند و نگاه میدارند تا ناسد نگردد
 * طبیعت آن گرم و خشک در دم و کف آن در سوم و هر در بار طوبت فضلیه * افعال و خواص آن مقلد از کجیه از کف آن
 بازردن تخم مرغ نمیدرشت و یا با مرق مرغ جوان بغامت مهبج باه و منعظ گفته اند بعد از آنکه بهلاکت میرسانند از شدت انعاظ و
 بهر آنکه قویتر از لیم آن است و نمک سود آن قویتر از غیر نمک سود آن و کوبیدن قوت این صید است که هیچ چیز بد آن
 نمیرسد و شرط خوردن آن آنست که نیمه رم آذر رسیده در خمر ابیض پاشیده بعد از طعام بنوشند و بخوابند قوت باهرا * همچنان
 آورد و بر سرعت انعاظ نماید و کوبند که نر آن در ذکر و ماده آن در انات موثر است و بعضی گفته اند که ماده آنرا خاصیتی
 نیست نه در انات و نه در ذکر و آنچه از دیگر ارمای حوالی چشمهای صید صید کنند غیر آن چشمه مخصوصه سفید و بویا است
 مذکوره نیست و آن خاصیت را دارند ارد و بعضی گویند که آن در رمل مانند آنکه ماهی در آب شنا و غوص مینماید میکند و
 از این جهت آنرا سمکة الرمل مینامند و نیز گفته اند که هر عضوی آن برای فساد عضوی از انسان موافق است مثلاً دست
 آن برای رجع دست و پای آن برای رجع پای و همچنین واصلی ندارد *

سمکة * بفتح سین وسكون میم و لون بنی و سفید و بعضی کاهی بکسر کاف عجمی و بنفشه ای ها و با نماند و تازه آنرا به عربی زبد
 بضم زای معجمه و سکون باه و موحله و دال مهملة و در حرف الزای مذکور شد * ماهیت آن معروف است و دهنبتی است که از
 شیر حیوانات ریاضت بعمل میآورند و بهترین آن روغن کاه و کوسند و بز جوان قریه است و روغن کاه از همه الطیف و
 روغن میش و گاو میش و خصوص جنگلی آن اغلا از همه * طبیعت همه آن در آخراون گرم و تر و هر چند کهنه گردد از
 رطوبت آن میکاهد و بیوست بهم میرساند و در ساله آن در اول خشک * افعال و خواص آن در افعال قویتر از زبد
 و محلل و مغنی و با قوت تریاقیه و مغاوم سموم و مانع رسیدن اثر سم افعی بقلب حتی آنکه بغلادی نوشته که شخصی را افعی
 قاتل کزیده بود و غیر روغن کاه کهنه حاضر نبود همانرا آشامید آفتی با و نرسید و یک اوقیه آن باد و سکر چه که شصت در هم
 است با آب آنرا جهت ذر و سناط را نافع و ملین جلد و منقی بشره و فضول دماغی و سینه و مسمن بدن و رافع بیویبت خیشوم
 و حلق و جهت سرفه یا بس و یرقان و لثان و حصاة نافع و آن که قبض مینماید و کاه لیمت و لعوق آن ناشتا جهت سرفه بایس
 مزمن و تلپین سینه خصوص با شکر و با دام تلخ و یک اوقیه آن با نیم اوقیه آن شکر جهت رفع عسر البول در حال مجرب و با آب
 گرم خوردن و قی کردن بعد از آن جهت سموم مشروبه را برون راند و دریا شیر کاه و نازده و شیر و اکتحال آن با آب عنب

الغالب جهت ضربان عین و رفع اورام آن و طلای آن بتهائی جهت نلین صلابت آن و بازیت جهت جرب اجفان و بر
 اذن جهت اوجاع و سغوط آن جهت غناق و شقاق و واب و حنقه آن با آب خاکستر جهت زحیر و قرحه امعاء و حمل آن
 با پیه مرغ جهت قرحه رحم و تنقیه آن و بر مفعول و رافع شقاق و قاطع بواسیر و نزف الدم آن و تنهین کرم کرده و بار بختن
 و چکاندن آن بر موضع کزب و هزار بار و عقرب جراره و قمل و النسر و اکثر جانوران سمی مفید و بتجر به رسید و قطور نیم
 کرم آن در کوش نیز جهت قتل و الحراج آنچه در کوش رفته باشد و طلای روغن حامض و روغن کاکه و کهنه و با کوسه کهنه
 با سور لیجان جهت بواسیر مجرب و بتهائی جهت جن ام و مالیدن آن شب بر صورت و خوابیدن و هفت شب پی در پی
 چنین کردن جهت تنقیه صورت و بکونی و جلا و تهفیل آن و همچنین زدن این فعل نماید و طلای آن مکررا محلل اورام
 خصوصاً اورام زنان و اطفال و بر جراحت با عت رفع خشک برشته آنها و بردن جراحت با عت منع التجمام آن و کد اشش
 فنیله و با پنبه را آلوده بد آن دودن جراحت با عت و سمیت دهن و تنقیه غرور آن اگر در اندرون آن چرک باشد و چون برک
 حنای خشک را نرم گویند و بختنه بار و روغن کهنه بر شسته بر جرب کهنه و جل ام بمالند زائل گردد و چون روغن را با آب
 سرد بکشد و بکمر تبه بشویند و بر جرب کهنه و بواسیر و اکثر جروح و قروح بمالند زائل گردد و اند و شسته آن تلخ مگردد و
 الحالی از سمیت نیست و خوردن آن غیر مجوز و ترسیخ و تنهین روغن جوشانیدن و در شیر تازه و و شبنم جهت اوجاع آن
 بغایت نافع مضر علیتهای باطنی و رطوبی و مولد صفرا در محرومین و مطحولین جهت آنکه سریع الاستحاله است بخاط غالب
 و مرخی معد و ضعف و بلغمی مزاج و مضعف هاضمه است مصلح آن در محرومین و ترشها و در مبرد جوارشات مقلد ارشیت
 آن در تداوی تاد و اوقیه و قوت جالبه و تحلیل کهنه زاده از تازه آن است و فعل آن در ابدان متوسط زاده از ابدان
 قویه مستحکمه باشد مانند اطفال و زنان و این جهت اورام بنا کوش اطفال نافع است و چون روغن فاسد گردد و بخوانند
 که اصلاح آن نمائند باید که با د و غ ماست خوش دهند تا ماست سوخته گردد اما روغن نسوزد و با آنکه بر آتش کد ارن
 چون بخوش آید اندک اندک آرد کهنه بر آن نباشد با آرد سوخته گردد و روغن نسوزد پس صاف نموده بخروج آردند
 نعل در روغن داخل کردن با عت حفظ و هضم سرعت فساد آن است *

سمندر * بفتح سین و مهم و سکون و نون و فتح دال و راه مصلحین * ماهیت آن مهر بارس کوبل حیوانی است که از
 آتش متضرر نمیکرد مانند ماهی که از آب و نقد و صوری است و آذنی رنگ موی کوبل شایب اصلی ند اشبه باشد * افعال
 و خواص آن خوردن زهره آن مقلد ارنگد انک با آب نخود و مطبوخ با شیر تازه دوشیده جهت دفع سموم مشروب و اکتحال
 دماغ آن با سرمه جهت نزول آب و حفظ بصر و طلای خون آن مایع از د پاد و طبع و مغیر رنگ آن است *

سمور * بفتح اول و ضم میم و سکون و او و راه مصلح * ماهیت آن حیوانی است که در ترکستان بهم مهر سد شبیه
 بدلی و از آن سباده تر * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن در جمیع افعال قوتنرازان و پو شبنم پوستین
 آن گرم تر از سنجاب و حیوانات دیگر و جهت پیران و میرود المزا جان مفید و مسخن سینه و کرده و مغوی باه مرطوبین و
 ضما د پیه آن مسخن کرده و ذر و رموی آن جهت نجف نف روح نافع و پوستین آن زرد تر از پوستین حیوانات دیگر باشد
 مگردد جهت آنکه با عت آن کهنه است *

سمیرا * بضم سین و فتح میم و سکون باء مندا و تحا پیه و فتح راء مصلح و الف * ماهیت آن صاحب تنه برشته که صاحب

الجهه كويد تسمى الزماهي زهرج است ويزد يا رويعه بهم ميرسد وشبهه بكاسني ويقل يك ثا ميت وبرك آن در غايت شدي
را غير وبيع آن بقدر زكزمازج وسم كيو انما است وابن تلمچن گفته در جولا بهم ميرسد وخوشه آن شبهه بغاس وسم حيو ناست
است * طبيعت آن بغايت كرم * افعال وخواص آن در اضمه امراض بارده مستعمل *

* سمين * بفتح سين وكسر مهم وسكون ياء مثناة تحتانية ونون بهارسي چربي و فربي را نير نامند * ماهيت آن چربي
است كه بروي پرده شك و ظاهر كوست وروده و غير آن ميباشد از شحم ا رطب و نرم تر * طبيعت آن بغايت كرم و تر
قوي آن زاده از كرمي * افعال وخواص آن قريب الفعل است بر رغن تازه وسودع الهضم و ملين طبع واعضاد و روع
الاستحاله بصغرا و در صفراوي مزاجان و در اصلاح ادويه سميده مانند روغن تازه است *

* فصل في السمين المهيمة مع النون *

* سنامكي * بفتح سين ونون والف كوند بندي مهار نامند * ماهيت آن بر ك كبا هي است حجازي و رمعي ساني آن
اندك رخو وبرك آن بار بك شبهه بهر ك حنا و مورد و از بر ك حنا بزرگ تر و ضخيم تر و از بر ك مورد نا زكتر و كل آن مائل
يكودي و دانده آن پهن و كوچك صنوبري شكل مائل بدر ازي و اندك خميدگي و در غلاف آن شبهه بغلاف با فلا و دهن و بسيار
نازكتر از آن و نوعي بر ك آن عربضتر از آن و كل آن زرد و آنرا نچازع شرق نامند و در تابستان بهم ميرسد و مستعمل
برك آن است كه سبز باشد و زرد و سياه و كهنه و ناسد باشد و از چوب و تخم و خاشاك با ك كرده باشند و قوت آن
تا هفت سال باقي مي ماند و منبت آن حجازي و در عظيم آباد از هند نيز قلبي بهم ميرسد و شاخه اي آن در هم منچيد
وليكن بر ك آن كوچك و نازك وضعف العمل نرا زمكي حجازي آن * طبيعت آن در آخردوم كرم و در اول خشك
* افعال وخواص آن مسهل بلغم و سودا و صفرا و اخلاط سوخته و مفيدي دماغ و شديدا الغوص بعين بدن و مقوي آن
وجالبي جلد اعشاء الراس والصدر والغشاء وغيرهما جهت صرع و سقميه و جذون و صل اع كهنه و در د بعل و ضمير النفس
وقولنج و عرق النساء و نعرس و قسج عضل و داء العلب و داء الحمة و حكة و جرب و بشورهاي كهنه و سچش كه در بدن بهم
رسيد باشد رجعت قتل ديوان رشاق دست و پا و سا نرا امراض سوداوي و اوجاع مفاصل حاصل از بلغم و صفراي مخلوط
بهم و جهت وسواس سوداوي با عرض نيز و آشا مبدن مطبوخ نم او فئه آن در دوا و قه زبست الانفاق كه بنصف رسد
جهت درد كمر و ركن و اخراج خلط خام از آن هرد و عضو و جهت بوا سمر و آشا مبدن آب مطبوخ آن با دوده مناسبه
وكل سرخ جهت اخراج اخلاط مذكوره و باكل سرخ و شمر تازه و شمره و شكرند سنور كه وزن سنامكي از د و مثقال تا
چهار مثقال تا شش مثقال و كل سرخ از يك درم تا د درم بحسب مزاج و مرض و شمره تازه و شمره از ربع آثار هندی تا
يك آثار باشد و سفوف كويد بهخته آنرا با كل سرخ و شكر با شمر تازه و شمره نيز همان اثر دارد وليكن آب مطبوخ آن
بيغالبه تر است از جرم آن و آشا مبدن نكمثقال ار مسحوق آن با غسل سه روز منوالی تا هفت روز جهت رفع وجع مفاصل
و امثال آن مجرب المضار مورث كرم و غص و هضمان مصالح آن با ك كردن ار چوب و شاخ و تخم و آلودن بروغن بادام
بعد از كويدن و پختن و با هلبه زرد و كل سرخ و انبسون و بنفشه و آب ميوها استعمال نمودن و بالجملة استعمال آن
بدون كل سرخ و روغن بادام جا نيز بهست مقل ار شربت از حرم آن ارد و درم تا سه درم و درم و درم و درم و درم و درم
تا هفت درم بدل آن گفته اند من آن تربد و نصف آن هلبه زرد و ربع آن بنفشه است وليكن اين مندرار بسيار است در

اکثر این جهت و ضما د مطبوخ آن در سرکه بحدیکه توام بهم رساند بریدن جهت جرب و حکه و کلس و بهیق و اند مال و انچه ای
کهنه و بر موی جهت منع ریختن آن و یا حنا بر موی جهت سیاه کردن آن و موثر در با سرکه و شاهره و برک حنا که با آب گرم سائیده
در حمام و با غیر آن بریدن همانند و بعد از سه چهار ساعت بشویند جهت حکه و جرب و قروح خبیثه و اند مال جراحات
با نکرار عمل مجرب بد آنکه شیخ الرئیس رحمه الله تعالی متعرض ذکر سنانشده و محبوب و سفوفات و ضما د مطبوخات و
معاجین و اقوع سنایمکی در قرابادین مذکور شد *

* سنبل ج * بضم سین و سکون نون و فتح باء موحد و الف و فتح دال مهمله و جیم و آنرا حجر المسن نیز نامند و بقا رسی سنگ
سباده و بهندی کردن نامند * ما هیئت آن سنگ است اندک رخوما لند رمل منجم و سه نوع می باشد و در ملک هند بسیار
از کوهستان شمالی اله آباد و تواج آن مباد و رند و چند قسم می باشد یکی سفید رنگ شبیه برنگ شمر و بهندی این را دود و یا
نامند و دوم سیاه رنگ شبیه برنگ روغن چراغ و این را بهندی ی تلبیه نامند و سوم شبیه برنگ عدس و این را بهندی مسوره
نامند و این بهترین همه است و گویند هر چند سرخ تر و صلب تر باشد بهتر است و گویند بهترین آن نوم امس صلب جرم
ثقیل الوزن مائل بسوی آن است و رملی رخو آن زبون * طبیعت آن در د و م سرد و خشک و بعضی در سوم خشک
گفته اند * افعال و خواص آن سنون آن جهت جلائی دندان قوی الاثر و جهت استرخای لثه مقبل و ضما د آن محلل
اورام و تبریل و برآمدگی جلد و مسکن التهاب و با سقید ی قضم مرغ جهت سوختگی آتش و با موم جهت بواسیر و سائیدن
معادن بآن باعث جلائی آنها و موجب زدودن چرک و زنگ آهن و مستعمل صیقل کران است در تصفیل آهن و فولاد و چون
در آب سائند و مرجان را بآن جلا دهند بسیار و در زرق آورد و ذرور سوخته آن جهت قطع نرف الدم و التیام قروح مزمنه
نازع مضر عصب مصلح آن؛ صقران است و از داخل غیر مستعمل است *

* سنبل * بضم سین و سکون نون و ضم باء موحد و لام در لغت بمعنی خروشه است و معروف اطباء شامل سنبل هندی که سنبل
الطیب و سنبل العصار نیز نامند و سنبل رومی و سنبل جبلی را از مطلق آن مراد سنبل هندی است که بیونانی داردین و بهندی
بالچهر و جتاما می و بلا ایتی نارود و قسم دوم را یارد وایتا لرون یعنی نارد نسکه در ایتا لرون بهم میرسد و سنبل رومی را
ناردین کیا کو و یقرنکی ناروس نامند * ما هیئت آن کبابی است بی شروی کل شبیه بل تبا سه و در دله و در طول بقل ر
یک انگشت و اندک زیاده بران و بقطران کستی و یا رنگترازان و خوشه دار و چند عد بهم پیوسته یک بسخ و رنگ آن اشقر
سیاه مائل بزرده و بسیار خوشبو و تند رائحه و نسج آن اندک صلب منبت آن گویند کوهی است که آن طرف سوریا است و در
هند و بنکاله نیز بسیار است و بهترین آن انشر تاز و خوشبوی تند که خوشه آن کوچک بود و بوی زهومت ندا شنه باشد و بعد
از آن طولانی بارنگ که بوی زهومت آن کم باشد؛ زیرا که کمنه آن با زهومت می باشد و قوت آن تا سه سال باقی میماند
* طبیعت آن در آخردوم گرم و غشای و بالسنوس در اول گرم و در د و م خشک و بعضی در سوم خشک گفته اند و اول
اصح است * افعال و خواص آن معالج سده دماغی و کبد و مقوی دماغ و فم معده و جگر دارد و مسخن آنها و سکو کنند
رنگ رخسار و مقوی قوت ماسکه و مل ربول و حبض و محقق رطوبات و فضول د ماضی و زبان و سینه و معده و مافع انصباب
مواد معده و امعا و دفع آبرو و مفتت حصاة و مقوی قوت ماسکه و حابیس طبع و جهت خوشبوئی دهان و سرفه رطوبی
و ضیق الدیس و درد سینه و خفغان و نفی بلغمی و تعلیل نفخ و راج و حلل کول بارد و طب و استسغای لخمی و برقان و در سوز

و اورام باطنی و بواسیر و علیل بارد که کرده و با افسنتین و صندل بغایت مشهوی و مقوی معدّه و با آب سرد جهت غنیان و خفیان و دفع معدّه و اکتحال آن با آب کشمیر جهت حموه چشم و تقویت باصره و رویانیدن مژگان و رسانیدن نوراد و به بطبقات همین و نشیب رطوبات آن و با بعضی جهت مدینه و مجرب و ضیاد آن مقوی فم معدّه و محال اورام آن و بریدن قاطع عرق و باعث خوشبوئی آن و طایفی مطبوخ آن در خمیر جهت سها کردن و درازای موی مؤثر و در آن جهت التیام جراحت و فرجه آن جهت نرف اندام رحم و قطع رطوبات آن و جلوس در طبع آن جهت درد کرده و ورم رحم و تسکین درد و تنقیه آن و کشودن حیض و بند ستور تکیه بمطبوخ آن مضر کرده مصلح آن کثرا مقدار شربت آن تا یکم شقال بد آن از خرما کی بوزن آن و گویند سازج هندی و شراب آن که رطبی را در نا زده رطل آب انکور بجوشانند تا بنصف رسد و سه هفته در آفتاب گذارند در جمیع افعال مذکوره اثرش قوتور است و جوارش و شراب و قرص و معجون آن در قوا بادین مذکور شد

*** سنبل رومی *** آنرا سنبل اقامطی نیز نامند و آن نار دین اقامطی است * ماهیت آن بیخ و ساقی است گل دار و خوشبو و با صلابت و در شکل شباهتی بسنبل الطیب ندارد بلکه برک آن باریک بلند و سوراخها هر یک هزار تا بین و از وسط آن برکها ساقی رسته و بر سر آن شاخهای باریک و بر سر هر یک کلی کوچک و بیخ آن بلند منحنی کرمی از بارشهای باریک بلند و مسطح و بیخ و ساق کل آن است و بهترین آن تازه خوشبوی صلب آن که سبک و میخوب نباشد و بیخ های آن بسیار باشد * طبع آن گرم تر از سنبل الطیب و قبض آن کمتر * افعال و خواص آن ضعیف تر از سنبل و با افسنتین با اثر با قبض و محال دفع معدّه و ورم و جگر و رافع درد کرده و مذاب و مد ربول و در مراهیم حاره داخل میشود و شراب آن که نیم من آنرا در سی رطل آب انکور اندازند و بعد از دو ماه صاف نمایند و روزی بهست مسال آنرا با شصت مسال آب بنوشند جهت جمیع امراض بارده معدّه و جگر و کرده و برفان و هسرا لبول و فساد در تک رخسار و مغید و بعضی از سنبل اقامطی سه او نه و از زوج در جزو در هفتاد رطل عصاره غلب بد ستور خمسانند و صاف کرده استعمال میکنند *

*** سنبل چلبلی *** بغاری ریشه والا نامند * در ماهیت آن اختلاف است انطاکی مودانسته و بند ادمی غیر آن رکنه برک نبات آن شبیه بقر صحنه و شاخهای آن مانند شاخ آن رازان کوچکتر و بی خار و بی ساق و بیخ آن زیاد و بر و عد و در راز و بیرون آن مانع بسیار و وادرون آن سفید و خوشبو و بی ثمر و بی گل و این را بهستار سنبل نامند والا مشابیهتی بدان ندارد و آنچه از کتاب مصور فونکی معلوم گردد بد و بد و شد و آن است که نبات آن دو شاخ دارد و بر سر هر شاخی چتر و و قریب بچتران در هر شاخی سه چهار شاخ باریک و بر آن برکهای باریک کوچک و در میان شاخهای بلند آن نیز برک های کوچک و بزرگ و برک آن بی الجماله شبیه برک اسان الحمل و از آن کوچکتر و بیخ آن شنبه بهمازی و د و عد و بهم بهسته یکی بزرگ و یکی کوچک بارشهای قوی و ضعیف * طبع آن گرم و تر از سنبل الطیب * افعال و خواص آن مملو از اعضا خصوصاً معدّه و جگر و مقوی قوت ماسکه و محال ریح و دفع رافع استسقا و قوی بالغی و شراب آن در منافع مانند شراب سنبل الطیب است که سه رطل آن را در سی رطل آب انکور اندازند و بعد از دو ماه صاف نمایند و روزی بهست مسال آنرا با شصت مسال جهت هسرا لبول و علیل کبد و استسقای لجمی و تقویت فم معدّه و راحش و قوت ماسکه و قطع فی و لغمی و تسکین ریح معدّه و نافع * سنبل فارسی * شامل پرسیا و شان نیز هست * ماهیت آن قوی از با حین است که با برکس میروید و در غایت خوشبو و برک و پرازان ضعیف تر از با زبرکس و کل آن بنفش و بعضی سفید نیز میباشد و شکل با سمن در هر ساقی چند عدد

بر بالا یکدیگر رود را فعال قریب پنرکس بهار آن ضعیفتر از بیازنرکس و سفید آنرا در فصل کل شب بیرون نمند زیرا که در شب بوی آن بسیار میماند و ساق آن بلند و بر سر آن کل آن و بر کهای نبات آن باریک بلند از برگ کند تا کوتاه تر و بهیچ آن مانند بهار زرنکس و در بهار تین میباشند و هر سال و یا یک سال در میان او اول فصل نوروز بر آورده ریشه ها و اندک از ته آنرا بریده چند روز در آفتاب می اندازند پس غرس می نمایند نبات آن بلند و کل آن بسیار و باید و خوشبو میشود و از اطراف بهار آن بهارهای بسیار بر می آید

*** سنبل اقلیطی * سنبل رومی است**

*** سنبلوسه * بفتح سین و سکون نون و ضم باء موحد و سکون و او رفتح سین مهمله و لغت فارسی است بیونانی بر ما ورد و بهندی مثلث را نیز سنبلوسه و مد و را بروری نامند * ماهیت آن از اغذیه معروفه است که از آرد میله و غیر و روغن مخمر کرده بهن نموده و در جوف آن قیوه گوشت با نخود پخته با روغن و بیازنریان کرده و فلغل و ادویه حاره و مصالح گرم و عطریه داخل کرده به شکل مثلث ساخته پس در روغن بریان مینمایند و با درخت و میزند و بی گوشت نخود را پخته و بد ستور مصالح داخل کرده نیز ترتیب میدهند و با بهار زریان کرده در روغن و ادویه حاره بریان مینمایند * طبیعت آن گرم و تر * افعال و خواص آن کثیر الغذ از مغوی اعصاب و مسمن بدن و بهیچ اشتها و لیکن ثقیل و مصل و مولد ریاخ مخصوص در معدد ضعیف و مصالح آن سنگین کشته اند در صفا و مزاج و جوارشات حاره مانند کونی و فلا فلی و فلا سله و مانند اینها در مزاجه بارده و بلغمیه**

*** سنبلاب * بفتح سین و سکون نون و فتح جیم و الب و باء موحد * ماهیت آن حیوانی است از موش صحرایی بزرگتر و در نباله آن کوتاه و پر موی و سیاه و بسیار نرم و زبر شکم آن سفید و با فی خا کستری رنگ و در تنگنا این سبکول نامند و در مار نند و ان اسبک و در درختها مایه می آرد و در صقالیه و ترکستان بسیار بهم مبرسد الحکم: زرد اما میوه گوشت آن حرام است و پوشیدن پوست آن حرام و نجس نیست و نزد اهل سنت و جماعت مختلف فیه است * طبیعت آن در اول گرم و در دوم تر * افعال و خواص آن خوردن گوشت آن مسکن حرارت و جهت در سینه و سرفه و قرحه آن نافع و مولد قولنج و مصالح آن روغن بادام و پوشیدن پوست آن معادل مزاج و رفع اوجاع عصب و ذر و رموی آن جهت النیام جراحات و قطع خون و ضماد آن با عسل جهت ردع ادرام مفید است ***

*** سنبل روس * بفتح سین و سکون نون و فتح دال و ضم را و سکون وا و و سین مر سه مهمله بهندی چند روس نامند و نزد عوام مشهور بکهر با است * ماهیت آن چیزی است شبیه بکهر با و از جنس آن زرد رنگ و بعضی قطعیهای آن سرخ رنگ و از کهر با خوردن تر در آتش و روغن کنبد و روغن سرفه بر آتش کد اخته میگرد و روغن کهر با مشهور که مستعمل نقاشان است و اهل هند با خد بر حریری مالند و از آن موم جامه می سازند از همان است و در قرابا دین در ادهان با سم دمن الصوابی مذکور شد و ظاهرا صمغ درختی باشد و آنچه گفته اند که سبکی است که از سواحل دریا خیزد و بعد بن احمال بن زکریا گفته که در وسط بحر هند چشمه ایست گرم آب آن مثل عسل غلیظ و در میان آن آب سنبل روس میجوشد و نرم میباشد و چون بر روی آب می آید سرد و منعقد میگردد و مخصوص بهندی است و اصلی ندارد و بعضی اهل هند میگویند صمغ درخت است که فور است و اهل فرنگ و ملاخه نیز متفق بر آنند و درخت آنرا در بنیر روس نامند و گفته اند آنچه روز ارد درخت می چکد**

هند رؤس است و آنچه شب کا فور و قطعه های سند روس دیده شده که ذراتها کرمهای کوچک و مورچه های بسیار بود و چنان معلوم می شد که بر بعضی چکیده و بعضی در چین تا زکی و عدم انعقاد بر آن نشسته و فرو رفته اند و در آن مالد و این نیز دلیل آن است که از قبیل صمغ است نه چپرونه آنکه از در بامی جوشد و آن چهار نوع میباشد یکی آنکه ظاهر آن زرد باطن آن سرخ و براق و دوم زرد کمرنگ و بسیار سست و سوم مائل بکبودی و سست و چهارم سیاه و صلب و درل بهترین همه است و خوب آن آن است که مانند کهر با که را بر باید و قوت آن تا بیست سال باقی می ماند و از ادویه جلیله الفل را است و فرق میان این و کهر با بسیار دشوار است زیرا که کهر با مانند کهر با میر باید و لهذا اکثری ازین نیز ساخته و غیره ساخته بجای کهر با میفر و شد و فرق آنست که این از کهر با هست تراست و چون در آتش اندازند ازین بوی کریهی آید و از کهر با بوی آب مصطکی و دیگر آنکه از کهر با بوی آب لیمو آید خصوص چون بمالند که کرم گردد بخلاف سند روس و طعم سند روس اندک تلخ میباشد بخلاف کهر با و در ریودن که بقوت کهر با نمیباشد و در کهر با نیز انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد * طبیعت آن سرد و گرم و در اول سوم خشک و در اول گرم و خشک نیز گفته اند * افعال و خواص آن مجفف رطوبات دماغی و سایر اعضا و خاص نزف الدم و نفث الدم جمیع اعضای ظاهری و باطنی و اسهال دموی و قاطع بلغم معدی و امعاء و قاتل کرم آن هرد و و حباب القرع و مل و بول و حیض و جهت استرخای عصب حاد ث از افراط برودت و رطوبت و متلا و نفث الدم و خفقان و سواس و ربو و ضیق النفس و تبی و نایب و سپر ز و بواسیر و اسهال مزمن و رماد و صحت آن با سکنجبین جهت رفع قریب مجرب و مانع عرق و حافظ قوت است و لهذا اکستی کیران آنرا مستعمل دارند و آشامیدن آن با ماء العسل جهت اد و ارم و بول و با سکنجبین و با سرکه و یا هرد و با هم جهت اسقاط جنبین بقوت العین اکنتال آن با عسل جهت بیاض و قرحه و جلای آنرا و سلاق مجرب و چون سوده بر جگر کوفته و یا آهویا شده بر آنش بریان کنند و آیه که از آن برآید بر چشم کشند جهت رفع شکوری نافع الاذن تطور آن در گوش جهت تسکین و جمع آن و نقل سامعه و با روغن زیت و با کل جهت التیام جراحت آن اعضاء الراس و غیره با بخور و در خان آن با عود هندی جهت رفع صداع و تطع زکام و بدستور بخور آن با شکر جهت قطع زکام و بواسیر و خشک کردن آن بدن نامور و سنون آن جهت درد دندان و سنگ کام دندان و منبرک و قروح لثه و زردی و آن جهت التیام جراحت و جوشانید آن با روغن بادام بحدیکه بقوام آید جهت شفاقی هر عضو که باشد مجرب دانسته اند و بدستور در روغن کل جهت شفاقی که در گوشت دست و پا بهم رسد و با نظران جهت قویا مجرب و فرجه آن جهت اخراج جنبین و در سائر افعال و خواص مانند کهر با است مضر کرده مصلح آن صمغ عربی مقلد ارشربت آن نکریم بدل آن نصف وزن آن کهر با و ربع آن ساذج هندی است

* سند پیر بطس * بفتح سین و سکون نون و کسر دال مهمله و سکون باء منناة تحتانیه و کسر راء مهمله و سکون باء مناة تحتانیه و ضم طاء مهمله مشالیه و سین مهمله در آخر و لغت یونانی است بمعنی شبیه الکل بن و بسرانی سمیه کو بن * ما شیمت آن گیاهی است ربیعی و سه قسم میباشد قسمی برک آن شبیه ببرک بلوط و خشن و شاخهای آن مربع و بعد رشبری و در اطراف آن چهزی کردی و در آن تخمی سبزه و منبت آن سنکلاخها و قسم درم شاخهای آن یغلد ردوز رع و برک آن شبیه ببرک سوسن و کثیرا بعد دواز در جانب شاخ روئیده و در انتهای شاخ آن شعبهای دراز و باریک و در اطراف آن چهزیهای مسند و در آن تخمی شبیه بشخیم چغندر و رازان مل و در تر و صلب و قسم سوم را برک بزرگتر و شبیه ببرک کشنیز و شاخهای آن بقدر

عمری و مائل بسپیید ق و با اندک مرخی و ریزه و تخم آن باریک و تیره و مائل بسرخي و منبت این قریب بتاک انکور
 * طبیعت آن دردم سرد و در سوم خشک و قسم آخر از همه قویتر * افعال و خواص آن ضمد برک تازه و با ذر و خشک
 همه اقسام آن قاطع نرف الدم و قابض و جهت التیام قروح و رفع اورام و خنار و رشد ید الاثر و حقیقه و شراب آن جهت
 قرحه امعاء و اسهال نافع و برک قسم سوم در التیام قروح مؤثرتر از اول و دوم *

سنکسبویه

* سنکسبویه * بفتح سین و سکون نون و کسوکاف و فتح سین مهمله و ضم باء موحد و سکون وا و وفتح باء منثاقه تحتانیه و ما
 لغت فارسی است معرب آن سنکسبویه است و بچیم بجای کاف و سنکسبویه نیز آمده و گویند که یندی آنرا تخم چکوند و تخم
 پنوا رنیز نامند و چکوند در حرف الجیم مذکور شد * ماهیت آن دانه است بسیار صلب شبیه بسنک و امس و بزرگه
 تر از دانه انکور و برنگ ماش و یقنر آن و مربع شکل و گویا دو طرف آن را بریده اند و این بسبب اتصال دانه های آن است
 بهم و در غلافی طولانی مانند غلاف تخم ترب و لوبیا میباشد * طبیعت آن گرم و خشک در سوم * افعال و خواص آن
 طلا و ضمد آن با هر که جهت اورام خبیثه و امراض جلده مانند کلف و نمش و جرب و حكه و جذام و قوبا و برص و هق
 و آنرا جل نافع با فکرار عمل و آشامیدن لقوح آن بتهائی و با برک حنا و شاه تره و گوگرد زرد صافی هر يك بقد مناسب
 جهت امراض مذکوره و ضد القی و امراض سودا و ید و صفرا و ید و موده فاسد و زیرا که آنرا مصلح دم ناس و سائر
 اخلاط دانه اند و نیز آنرا مفرح گفته اند و اقوال دیگر مانند آنکه صاحب دانه کور عباس دانه سبمنان و صاحب شفاء
 الا سقام و غیره اطلاق دانسته اند و همه شایع خلاف واقع باشند و گفته اند که خوردن آن جائز نیست *

سنکسبویه

* سنکسبویه * بکسر سین و اشام نون و سکون کاف فارسی و اشام ها و الف و فتح راء هندی و چهار نقطه از فوق و الف لغت
 هندی است و گویند بکسانی حبلان و جلال نامند و در اینجا نیز هم مرسد * ماهیت آن نمزاجات هندی است و نبات آن در
 آب است و مبروید مانند غل در هادرابام بارش که برسات و برشکال نیز نامند و در ان ایام بسیار میشود و در انام
 د نکو کمتر و خاردار و برک آن کوچک و مد و رخباره دار و نرم آن منلیک و بوست آن خاردار و بر هر گوشه خاری و مغز آن
 هبل و شیرین با نفاست خام و بازک آن لذتی و بخت آن صلب و خشک آن بسیار صلب خام نازک آنرا مغشور نموده این قسم
 میخورند و بخت خشک آن را خیسانیده بریان کرده میخورند و نرم و سبب آنرا در آب جوش نموده میخورند و بعضی
 در اندک روغنی نیز بریان میکنند و صلب خشک آنرا آرد نموده قدری از آن را با شکر یا آب سرد میآسانند بجهت التیام
 منی و رفع سرعت انزال و جربان آن و حبس بطن و نیز از آن حلوبات میسازند و بوست آن در خامی سبز با کمودت و خشک آن
 سیاه و مستعمل مغز آن است * طبیعت نرو تازه نارس آن سرد و تر و خشک آن سرد و خشک و با قوت نربافت
 * افعال و خواص آن مقوی باء محرورین و سرفه و تب حاد و صفراوی و د موی و دق و اسهال الدم و سنک کرده و منانه
 و سوزش دل و بی هوشی و فسکی و خشکی حلق و سکر و خمار را نافع و کوسکی در محرورین و بیغزاید و علنهای دل را دفع کند و نفاست
 و لاغری بدن را نازل کند و ناصور مفعله را نافع و مضر مبر و دس و ثقل و دیوهم و مولد سبب مخصوص تخم صلب و خشک آن
 * سنکسبویه * بکسر سین و سکون نون و کسوکاف و خفای ها و فتح با و الف لغت هندی است * ماهیت آن بختی است صبی
 در لون و بلیات شبیه بساخ آه و بره منبت آن کوهستان کبد در برت که میان هم و خطا واقع است و آن انواع بسیار
 از قوی القوت و ضعف القوت و متوسط القوت است و گفته اند بمرتبه قوت سهیم آن قوی است که اگر اس آن

سنکسبویه

کنند و بدن هرقی آلود رسد و با برزیاں رها کند در ساحت هلاک سازد بسبب هرعت نفوذ و رسیدن اثر سمیت آن بغایت
 و افساد روح قلبی و سایر ارواح بنشاز گشتن یا بفرار و توجه ارواح و قوی تما می بحد و بنوع خود که قلب است و در آن
 مختص و فاسد و فانی شدن و گفته اند حکمای هند امتحان قوت آنرا بدین کنند که بر شاخ و شیر در تعلیق می نمایند و شیر
 آنرا مید و رشند و اگر بجای شیر خون بر آید قوی است و الا ضعیف و از علامت ظاهری قوی آن آنست که سیاه براق صلب
 باشد و یا آنکه اندرون آن مائل بسرخي تیره و با سفید تیره و یا مائل بزردی و بر روی آن نقاط مانند طلای مسجوق و یا کافور
 مسجوق پاشیده باشند و سرخ آبی اقوی از زرد و زرد از سفید و سیاه از همه و این کم باب است و محتمل که درون السنبل
 عبارت ازین باشد و هلهل که هلاهل نیز نامند صمغ آن و بعضی گویند صمغ پچیناگ است که نوعی از بیش و در بیش مذکور شد
 * پیچور * بکسر سین و فتح نون میشود و سکون و او را به مهمله زهره نیز لغت عربی است بخارسی کر به و بترکی پیشک و
 بهندی نر آنرا هلا و ما به آنرا بلی نامند * ما هیست آن حیوانی است اهلی و وحشی و مائی و اهلی آن ها نوس کردن حیوانات
 ظاهر الجسد را او ان مختلف از ترکیب سفید و سیاه و حنائی و غیره را بدن ازینها میباشند و مائی آنرا بهندی می آید و بلور گویند
 و از پوست آن پوستین میسازند و سنور را در مصالح فرنگ و غیره اصناف و اقسام بسیار میباشند و بهیأت مختلف و در کمال نیز
 قسم خوب که بشم آن بسیار بلند میشود و سفید و ابلق و جوزی و ذک میباشند * طبیعت است اهلی آن در دوز کرم و زانو است و ان هالک
 * افعال و خواص * گوشت آن موافق پیران و موافق و اوجاع مفاصل رطوبت و صاحبان نفوس و فتن و مسخن کرده و بواسطه سردی
 پشت را سودمند و پوستین آن کرم و خشک پوشیدن آن مسخن بدن مخصوص از سنور مائی که بشم آن بلند تر و نرم تر میباشد
 و همچنین از اهلی بشم بلند آن و طلای مسجوق آن به تمامه در کوزه در سنور و با در تون حمام که خاکستر شود با سرکه جهت
 شقاق انگشتان و سنت و یای پیچید بل که با هر مرغی به اندک و سر که آن شلید و الحار است طلای آن با روغن گل سرخ در روز
 لوبه تپ هب و مانع آن و حمل و بخور آن مسقط مشبه و صمغ و گوشت تازه آن دافع نفوس و قاتل مسجوق آن جاذب همگان
 و خارا ز بدن و جهت جبر استخوان شکسته نافع و میجارت نفس آن و خوردن گوشت آن موجب هزال و سل و هراس
 گوشت مغز سر آن با آب جرجهر شر با جهت تقطیر لبول و درد کرده و سقوط زهره سنور سیاه با روغن زیتق جهت اقوة و سیاه
 کردن موی موثر و اکتالی آن در حین ولادت گوشت در شب تمیز بین میشوند و نیم درم آن با روغن زیتق جهت لقوة و با
 نمک کونده جراحات کهنه را مفید و طحال کر به سیاه و تعلیق آن بر زن مستحاضه چس خون آن نماید و از سطو سغوط خصیه
 آنرا جهت جنابام بغایت نافع دانسته و وحشی آن در کنگر از اهلی را کنگر جاجی رنگ و کم موثر و در جمیع افعال قویتر از
 اهلی و در دوز کرم و خشک * افعال و خواص * آن بخور مغز سر آن جهت اسقاط نطفه مجرب دانسته اند و جلوس در
 طبیعت آن جهت در کمر و نفوس نایب مناب طبیعت کفنا و خوردن گوشت اهلی آن بسبب رطوبت مزاج و خوردن قاذورات
 و اشپای کثیفه زیون و در غصه و مسهل بدن است و چون سنور کسبی را بگزید خصوص و هشی آن گاه و جمع بسیار و سبزی در
 بدن بهم میرسد و ای آن صمغ دوز و دوز لیج بری است

* سنبل مستر * بشم سین و فتح نون و ما و فتح مهم و تاء مندر و دراء مهمله لغت هندی است بمعنی نخود طلایی رنگ * ما هیست
 ان ازاد و به هندی است و آن دانده ایست مثلث شکل ظاهر آن زرد و تیره طلایی و مزغب بزغب سفید و باطن آن سفید
 و بر از چیزی شبیه بشم و نبات آن از قبیل تخم و بباره و بر مجاور خود پچین و برگ آن ریزه نبات یعنی سه برگ بهم پیوسته

در یکساق و کل آن کوچک زرد رنگ و ثمر آن در غلافی مثلث شکل و در هر غلافی سه دانه شبیه بدانه زعفران و مستعمل
دانه آن * طبیعت آن در درم کرم و خشک و با قوت مسهل * افعال و خواص آن آشامیدن چهار مثقال تا هشت
مثقال تخم نرم کویده آن با آب سرد مسهل بلغم خام و غلیظ محترق و مری را سوداوی و بواسیر را نافع آب سرد معین فعل آنست
* قسم * ل السین المهملة مع الواو *

* سونانی * بضم سین و سکون و اروفته دال مهملة و الف و کسرون و بالفتا عربی است جمع آن سودا فیات آمده گویند
سودا است و بغارسی دار کوردار بر و سارج نیز و بشیرازی دار مک نامند * صاهیت آن طاری است دم آن طولانی
و عریض بقدر یک کف دست و خوراک آن مانع و حشرات و انکورو کوشت آن بد آن عصب بد بود و بهترین آن سبز رنگ منقار
بلند آنست که با شجار منقار خود را بزنگ و کود نماید * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن بسیار مضر
دماغ و صاحبان هزال است *

* سورنجان * بضم سین و سکون و او و کسرون و فته حیم و الف و نون بهندی بربری و قسمی را بسته هار مک
نامند * صاهیت آن بخبی است شبیه بسور صحرانی صنوبری شکل با اندک پهنی و سه نوع میباشد یکی ظاهراً و باطن
آن سرد و سفید و طعم آن شیرین و دوم ظاهراً و باطن آن سرد و زرد مائل بتیرکی و سخی و سوم ظاهراً و باطن آن مائل بسباهی
و ظاهر آن تیره تر و تلخ طعم و بهترین آن نوع اول بالبد و کرم ناخورد و اندک صلب آنست که بد بود نباشد و این مستعمل در
ادویه ماکوله و مشروبه از داخل است و در نوع دیگر با صفت مخصوص سیاه آن و مستعمل از خارج نه داخل است زیرا که
مهلك اند بخناق و برک آن شبیه بمرک کراف و از آن قوت و ساق آن بقدر شیری و کل آن زرد و بهارسی شنبلیله نامند
و شبیه بزنب کوچکی و کل سیاه آن سرخ و منبت آن کوهها و قوت آن تاسی سال باقی میماند * طبیعت آن سرد و کرم و
در درم خشک و با طوبت فضلیه و بزعم بعضی سفید آن در حرارت معتدل * افعال و خواص آن مسهل اقسام بلغم
از اعضای بعیده و اقصای بدن و با قوت قابضه و منقبضه سد و جاذب اخلاط لزجه از عمق بدن خصوصاً از مفاصل و رافع یرقان
و سورنجان و با صبر جهت عرق النساء و قفس مجرب و با زنجبیل و فلفل بغایت مبهی و جهت مفاصل بسیار مفید و خوردن نیمه رهم
آن با زنجبیل و فود نیچ و زیره و همچنین با شیر تازه و دوشیل و فانیله تا سه روز بغایت محرک باشد و تریاق جمیع مفاصل است
خصوصاً در اوفات ریزش بواسل و صماد آن با زعفران و تخم مرغ در تسکین درد استخوان و تحلیل اورام صلبه و با شراب
جهت اوجاع مفاصل و با سرکه و آب حی العالم نیز مجرب و حمل آن بار و غن کهنه کوسفتد و با کاه جهت اسقاط دانه
بواسیر و تسکین درد آن مجرب و در آن مجفف زخمهای کهنه مقدار شربت آن مفرد یا با زعفران نکل روم و مرکب با ادویه
لیمو رمانیم منقال بد آن در اوجاع مفاصل بوزن آن خنار نصف وزن آن مقل مضر معد مضر است بسیار و مورت
مغص و مضعف معد و جگر مصالح آن کنیر و شکر و زعفران و با بد که در اوجاع مفاصل با هم وزن آن زنجبیل و فلفل که معین
و مقوی فعل آنند استعمال کرده شود و بونیدن کل آن مفتوح سد دماغی و محال ریاخ و در سرد سرد و رافع از بخت سمیت
سیاه و سرخ آن اگر کسی خورده باشد قبی فرمودن با شیر کاه و تازه دوشیل و خورانییدن فاد زهرات است و محبوب و دروا
و سفوفات و عطو خات و معاجین سورنجان در قرا باد بدن مذکور شد *

* سورس * بضم سین و سکون و اروسین مهملة بغارسی شجری متک و بهج آنرا بهج متک و با صدهانی مر و و ترکی شیرین

بان و بهندی ملهتی جیتهی مد و مرتی نیز و بر یکی کلیم برده نامند * ما هیئت ان اسم نباتیست که در اکثر بلاد به هم رسد
 و نبات آن بر روی زمین پهن میگردد و هیچکس بر آن و قریب بدست ذراع دست را فرا میگردد و بهنگامی که به هم رسیده
 بد شواری ازان زائل میگردد و غلظت آن از یک انگشت تا بقدر یک قبضة دست و زیاد بر آن میباشد و برک آن شبیه برک
 مصطکی و کل آن ما بین حموت و زرق و وا کثر زرد و بهنج آن بلند و پوست آن سیاه رنگ و مغز آن زرد و دوقسم میباشد شیرین
 و تلخ و مستعمل بهنج شیرین آنست و لهذا آنرا عرق السوس مینامند و مشهور است که باید پوست آنرا مقشر نموده استعمال
 نمایند و در وجه آن گفته اند که ما آنرا بسیار دوست میدارد و خود را بسیار بر آن میمالد جهت انسلخ جلد و تقویت بدن
 و روشنائی چشم خرد مانند رازیانه و نیز گفته اند که نه ازان جهت است بلکه از جهت حدت و زیادتی بهنج آنست و تلخ
 آن غیر مستعمل جهت آنکه گفته اند با سمیت است و شرب آن بعضی با اندک شیرینی و تلخی و قیوضت و بعضی شربینی آن
 غالب و بهترین آن شربین کم ریشه زرد متوسط در غلظت و بار یکی مصری آنست که در صعیق مصر میشود و بعد ازان عرافی پس
 شامی پس هر جا که خوب شود خواه آن بلاد باشد خواه منله و خواه غیر آن که شیرینی آن غالب و تلخی و قیوضت آن
 بسیار کم باشد و قوت آن تازه سال باقی میماند * طبیعت آن گرم در درم و خشک در اول و بعضی گرم در اول و بعضی
 معتدل در رطوبت و بهوست و بعضی سرد و خشک دانسته اند و قول اول اصح است و بار اول غرویه * افعال و خواص
 آن منضج اخلاط غلیظه و مرکبه و مسکن تشنگی و التهاب معدیه خصوص نقوع آن که نمالیده بنوشند و نرم کنند سینه و حلق
 و در تشنگی حادث از رطوبت چند آن نفعی ندارد و مسهل رطوبات و غاسل اعضای باطنی و مقوی اعصاب و محلل ریح
 و مدر بول و حبض و جهت رطوبت سینه و سوزش آن و حلق و نکوئی آواز و ضیق النفس و علل ریه و کبد و مثانه و التهاب معدیه
 و حرقت بول و امراض دماغی و عصبانی و امراض طحال و بواسیر و تههای کهنه و انواع سرفه مکرر و حادث از اخلاط غلیظه زجاجیه
 که ضعیف العمل است در آن و مدت آشامیدن هر روز بعد از اذان باربع درم شکر و زبانه جهت جلائی مجاری بدن
 و نیکوئی رنگ رخسار و طرد ریح و نفخ و حمیات مزمنه و اکثر امراض مانند صداع و شقیقه و ظلمات بصر و باعث جلائی آنست
 خصوص که از اول حمل تا اول سرطان بیا شامند و شیخ الرئيس در معالجات قولنج بارد نوشته که آما میدان چهار درم اصل السوس
 در آب سکینج و فراسیون و با ماء الجبن نافع است آنرا اصل السوس بنهائی نیز و مجرب است و قی نمودن بصطوخ آن مخرج
 رطوبات است و اگر تمام دفع نکرد در چیزی بماند با سهال و یا با دراز دفع مگرداند و داخل کردن آن در مسهلات مطبوخه
 و همچنین در دیره کبدیه سبک میباشد بر طبیعت و دافع ضرر آنهاست بسبب لزوجت و غریبیتی که دارد و اکنحال آن جهت
 جلائی بیاض و تقویت با صره و رفع زردی آن و تضاد آن با عسل و با موم جهت داخس و با آب بهنگره که گیاه دندلیست و در
 حرف البامع النون مذکور شد و یا با آب خالص جهت داء النعلب با نکرار عمل مفید و ضماد برک تازه آن جهت دفع
 بد بوئی زربغل و ممان انگشتان با مجرب و چوب آنرا این ماسوبه و امین الدوله گرم و خشک نرا سازا اجزای آن دانسته
 اند و با قوت جالبه و قابضه و محله و گفته اند که سپسارون عبارت از آن است و آتش آن تندر از اخشاب دیگر و فی الواقع
 چنین است و در ایران شیشه کران سنگ شیشه را کو بیده در کوره با آتش آن میکند از بند و تخم آنرا بحد بن احمد قزین را سازا
 اجزای آن دانسته و بو حنا بن سراج بنون گفته داخل معاجین با بد نمود و در بصره و نواح آن از درخت سوس بعمل میاید
 و در جاهای دیگر به هم نه رسد و مخصوص بد اینجا است و گویند اصل السوس مشرب کرده و بهر زاست و مضایق آن در کرده اند

و در سهرز کل سرخ است مثل آرشیت آن تا بنجد رم بدل بهج آن در او جاع صد روز آن کثیرا معجون با عقید النجور
و رب آن که بیخ آنرا معشر نموده نسیم گرفته و یا شق نموده در طول و در آب جوش دهند تا قوت آن تمام در آب باز داده شود
یس مکرر صاف نموده که دردی در آن نمائند جوش دهند تا غلیظ شود و مانند در شاب منعقد گردد * طبیعت آن گرم
و خشک در دروم * افعال و خواص آن در جمیع افعال بهتر از بیخ آن و دافع ضرر مسهلات و لذع ادویه است *

*** سوسن *** بضم سین و سکون را و فتنه سین مهمله و نون و بفتح هین اول نیز آمده معرب از سوسانی سر بادی است
*** ماهیت آن *** د و نوع میباشد بسنایی و صحرائی و هر یک از آن هر دو سفید و کمبود میباشد و بستانی را بلا طینی ابروی
 د و مبینکا و صحرائی را ابروی سالو مینکا و نوع دیگر صحرائی را و تال ترا ابروی سالو تنکا و بفرنگی بستانی را و ابروی
 د و مبینکا و بزرگ را و ابروی سوسن و سوسن زرد صحرائی را و تکرک بامند و کوبند سفید را سوسن آزاد فامند و زرق
 را سوسن کمبود و صحرائی الوان می باشد زرد و زرق و زرق را آسمان کونی که معرب آن آسمان جنوبی است و زرد را خطائی
 کوبند و شاخ آن بلند میباشد و برگهای آن باریک بلند و بر بالای ساق آن شاخهای باریک سه و یا پنج و بر آنها گل آن و برگهای گل
 آن پنج عدد در حد از شکفتن منحنی میگردد و نوع دیگر از صحرائی دید شده در کتاب ترکی که از بیخ آن دو ساق رسته و بر سر
 آن گل آن و برگهای آن نیز باریک و بلند و از اول و بیخ آن گره دار کج و اج باریش کمی و بیخ اقسام آن گره دار و تال و بر
 و طولانی سفید و خوشبو شبیه بوی بنفشه و لهذا عوام آنرا بیخ بنفشه نامند و مشهور بد آن است و گل سفید آن با عطر است و قوی
 و حکم مریض مؤمن نوشته که غم سوسن آزاد است جهت آنکه سوسن از داسم فارسی زنبق است و کسانیکه آنرا سوسن آزاد
 گفته اند اشتباه است ایشان را جهت عدم فرق میان اقسام آن و در سا بیخ قسمی از سوسن که برد بوی و جلی است که آسمان کونی
 کوبند و گل آن بسیار کوچک تر از سوسن کمبود بستانی است و بیخ آن یک عدد و بهن و دراز و برگه وید آنکه سوسن آزاد سوسن
 اندیش است که زنبق نامند درین زمان سوسن ابیض را اطلاق بر سه قسم کل سوسن میباشد اول بر سوسن بستانی معروف
 و سوسن بستانی دوم سوسن سفید خوشبو و سوم بنفشه و این کمبود تر از آنست و برگهای این نیز بلند و از صحرائی بلند
 تر و اندک عرض و بیخ آن مد و طولانی شبیه بهار با ریشهای بسیار و زنبق در کتب قدما اسم با سمن ابیض است و روغن
 آنرا روغن زنبق میگویند و قسم سوم کل آن کوچکتر از آن و بوی آن کمتر و در روز چند آن بوی ندارد و شب بسیار بوی
 میبرد و لهذا ابن را بفارسی کل شب بوی مینامند و شب انبوی نیز و عربی کوبند خزا ما است بخا و زای معجمین و در
 بلاد هند خصوص بنکله کثیرا وجود است هر چند در اصل این اسم خیری بوی است و لیکن درین زمان بر هر دو اطلاق
 مینمایند و بعضی شب بورا کل مرهم میگویند و در سنبل نیز ذکر یافت *** طبیعت آن *** در اول گرم و در ثری و خشکی معند و
 مرکب از حرار و محال و از ضمه لطیفه و قوت محققه و ناضه و کوبند سفید بستانی گرم و خشک در د و م و بعضی در سوم گفته اند
 و بری آن را بستانی گرم تر و خشک تر *** افعال و خواص آن *** جهت امراض رئه و رجع طحال و کبد و رحم و بواسیر و
 خنار برود را و راجع واد مال زخمها و رفع چرک آنها نافع و در رفع سموم ملک و عده و خصوص عقرب ضعیف تر از سایر
 اقسام و لهذا با بد ناچیزی که قوت حلالی آنرا زیاد کرد اند مانند عسل استعمال نمایند و طلائی آن با عسل جهت بهق و
 برص و جرب متقروح و قروح رطبه و با سرکه و یا با برک بنک و آرد کندی جهت نسکین او را م حار و اندمین و سوختگی آب
 گرم وید سوزان آرد جو و شستن رو با آب آن جهت رفع کلف و نهش نافع و عصاره آن که با خمس وزن آن سرکه و عسل در

طریقت پس طبع در مدی تا بعد از بقا در ریه جالی و مجفف بی لذت و جهت جراحات اطراف عضل نافع و دهن آن مانند دهن
ایرسا است در جمیع افعال و آشامیدن آن بقلای یک اوقیه و از طبع آن نیز بهمان وزن مسهل و جهت ابلا و س صغراوی
و امراض رحم و اجراع جنین از رفع غلصه و اجراع عصب مفید و بدستور تریخ و لذت دهن بد آن و آشامیدن و لذت اوقیه و نیم
آن مسهل و تریاقی بهنج و کزیره و قطر و تریخ و لذت دهن بد آن جهت تلخیص اعصاب و صلاحت و برآمدن کپی رحم و آشامیدن نیم
آن جهت ضرر هوام نافع و مضغه بطبع بهنج آن جهت جمع دند آن مخصوصا بری آن و قطور آن در کوش جهت درد آن
و آشامیدن آن جهت جد شدن ریه و ضیق النفس و نفیس الانتصاب و رجوع حلقوم و غلظت و صلاحت طحال و با ماء العسل
جهت اسهال ماء اصغر و استسقا و جلائی مثانه از رطوبات از جهه و تسکین عطش و خائیدن آن جهت رفع بد بوئی خمر و
همادیرک آن جهت کزیدن هوام و سوختگی آب کرم در حال نافع و بدستور بهنج آن در روغن بهنج آن جهت درد کوش و
عصب و لذت دهن اعضا بد آن خصوصا که بریان نموده و سائید و باروغن کل مخلوط نموده بهالند و در روغن خشک آن جهت
ظفره و گوشت زائید در اجفان و مطبوخ بهنج آن در روغن کل جهت سوختگی آتش و امراض رحم شرابا و لذت هینا و با سرکه
در ظرف مس جهت ترویح مزمنه و جراحات و استشهام کل آن مقوی و معزج قلب و دماغ و محلل ریح و دماغی و ابشره
آن و از زعفران قویتر است درین امور و لهذا جهت غشی بهتر از زعفران است برای آنکه انبساط آن قلب را مساک آن
بسیار است بخلاف زعفران که انبساط آن کثیر و مساک آن قلیل است و شراب آن جهت اسهال جمع هوام سمی نافع
و صنفی از سوسن که در زبرد رختان میروید و کل آن زرد و کوچک و بهنج آن بهطبری انکسنی و خوشبو و با تلخی و قویتر از
سوسن سفید و کبود و ضعیف تر از ایرسا است و کل آن کرم تر از همه و با قوت قابضه خائیدن بهنج آن و مضغه بطبع آن جهت
درد دندان و صماد کل و برک آن جهت جراحات و صماد مطبوخ آن با شراب جهت اورام بلغمیه و اورام فجه که جمع
و بخند نکرد و نافع و جمع و بخند کرد اند و بغلادی گفته که این حدس المراس و ایرسا در حرف الالف ذکر یافت و جوارش
و دهن و شراب آن در قزبادین مذکور شد و سوسن احمد دل بوس است *

سوفال * بفتح سین و سکون و او و فتح نا و لام * ماهیت این ابو جریح گفته شکوفه و پوستهای غلیظ شبهه پیوسته
درخت لسان العصاره است * طبیعت آن کرم و خشک و با حلاوت و جهت درد مفصل بارد نافع
سولان * بفتح سین و سکون و او و فتح نا و لام و الف و نون لغت یونانی است * ماهیت آن ریحی است سرخ رنگ بشکل
کرم از سفالیه و روم خنزد * طبیعت آن در چهارم کرم و خشک * افعال و خواص آن حار و محرق جلد و معوطیک
حبه آن با آب چغندر جهت لغوه و طلائی آن محال اورام بارد و ویرا کند و کند و ریح و بدستور باد هان و اکنتال آن
جهت تحلل ریح غلیظه نافع و داخل اکنتال کرده میشود *

سویق * بفتح سین و سکون و او و فتح نا و لام و الف و نون لغت یونانی است * ماهیت آن ریحی است و ملغان و بنرکی قادیوت و بهندی ستونامند
ماهیت این اسم عربی آرد جمع ماکولات است و يعرف اطبا مراد آرد بوداد و آنها است ولیکن باید که بعد از اعتدال
بریان نماید که به خام باشد نه سوخته و بعد از بریان نمودن یک مرتبه با آب کرم و یکمرتبه با آب سرد بشویند پس خشک
کرده آرد مانند سوسن و حو و برنج و کدوم جهت تسکین التهاب و تشنگی و تپهای حاره و امراض اطفال نافع است
طبیعت این راجع بآن چیز است که از آن سازند و پیوست بران غالب و از چور کنند و برنج و نشود و کنار که نیمی

نامند و منجد که غیر او ضعیف و قرع و حب الرمان و امثال اینها سازند و تبرید مغسول آنها زباده از غیر مغسول و دستور
فصل آن در اینجا در مقدمه نیز مذکور شد * افعال و خواص آن نیز بحسب آنچه از آن سازند مختلف باشد و سویق
شعیر در تبرید و تجفیف و طو بات معده و تقویت آن و تسکین حرارت و قی صغراوی و غنیان و اسهال صغراوی خصوص که
با آب انارین بر سرشند و یا سفوف سازند و جهت صداع صغراوی و صداعی که از ارتفاع بخارات محتوی معده باشد و
تپهای حار و نافع و چون از آن حسوی و یا عسید سازند با قلیلی شیرینی و غذای اطفال از آن نمایند بدن ایشان را فربه کند
مضرا مزجه بارده و مغایع و نفاخ مصلح آن قند و آب سرد و در میرود بن قلیلی از زبانه و کون و با جوارشات نهاره سویق
حنطه کرم مائل با هندال و هریع الهضم و الانحلار و کثیر الغذا و تر و نفخ آن نیز کمتر از حور و مسکن حرارت و باید که با قند
و یا شکر بسیار باشد و سویق از زمین سرد و است و برای امزجه متوسطه نافع که با شیرینی بخورند و سویق نخود قریب به سویق
کند م و مقوی باه و نفاخ و نیز باید که با شیرینی بخورند و سویق نبتی که کنار نامند قریب بجو است و مسکن حرارت و التهاب
معده و کبد و حابس اسهال اما کثیر الغذا و سویق تغایق و عثمان صغراوی و تشنکی را ساکن گردانند و معده را قوت دهد و شکم
به بندد و سویق غیر از این دستور و سویق رمان و سویق خرنوب نیز با قوت قبض این سرد و غالب و سرد و خشک اند و سویق قرع
سرفه و درد مینه را که از گرمی باشد نافع و طبع را نرم دارد و سرد و تر است و همچنین سویق هر چه خواست محبوب باشد و
خواه ائثار قریب است بدن در منافع و خواص و از اشای بارد جهت امراض حاده و حدمات حار و حاده خصوص که از
قبل معده باشد و جهت امهالات برای آنکه اینها خالی از قبض و تغریه و لزوجتی نیستند و چنانکه مطلوب قبض بطن را مساک
نباشد باید که برای رفع آن بروغن حبه الخضرا و یا گردکان و یا زیت کهنه چرب نمایند و گفته اند تا ضرورت به چهار دایمی
نشود احوقه را استعمال نمایند خصوص از اشای قابضه حابسه که معده خالی از غایله و قولنج نیستند و اصلح همه و موافق تر
برای معده عند الضرورت سویق شعیر و حنطه است اما شعیر جهت آنکه سرد تر است برای تسکین التهاب و احداث خشکی
بهتر و سویق حنطه برای تبرید و تر و طلب جهت آنکه این در معده مکث میکند و آن بزودی ممکن رد و مصلح است و آن با شکر
و شیرینها استعمال نمودن و خوردن جوارشات مسهله است *

تف

* سویق کدو * بفتح سین و کسر و یا و همکون باء مناة تحتانیه و کمرغاف و فسیح یاء مشدده و ها * ما هیئت آن شویبتی است
منخن از ارکه آنرا میکوبند و می بزنند و با آب طبع می نمایند تا غلیظ گردد پس در آن آب انار و ماء العسل و شره و میز و شکر
رقیق داخل نموده مکرر بهم می زنند و بعد از چینی و قریفل و سبزه و خوشبو نموده در تابستان در روز و در زمستان سه روز
در آفتاب میگذارد پس استعمال می نمایند و گاه از حوز خندم و از نان خشک کوبیده و ذره نیز می سازند و از آن با عسل
بهتر است * طبیعت آن در سوم کرم و خشک * افعال و خواص آن قاطع بلغم خام از سینه و شش و مفتوح سد و جگر
و سپرز و جهت استسقا و برقان و طحال و عسر البول و انهضام طعام و تقویت باه نافع مصدع و مخروا و آنچه از ذره سازند محرق
اخلاط و از جو مسکن حرارت و تشنکی و هوش معده و از کندی مولد قولنج و مصلح آن سکچین است

* قصه شلیل السین مع الهاء *

تف

* سهجند * بفتح سین و خفای ها و سکون جیم و فتح نون و ها لغت هندی است و آنرا سرکه و می کوه نیز نامند * ما هیئت آن
درخت هندی است که در بنکاه با ذرات عظیم میشود و آنرا شاخه برآمده و زیر هر شاخه شاخهای باریک و بران شاخهها نیز

شاخهای باریک آویزان مانند خوشه و پهر شاخ باریکی برکهای ریزه و ضویری شکل بسیار مزدوج مقابل یکدیگر رسته است
قسم میباشد بحسب کل زرد و سفید و سرخ و کل آن بیشتر و ریزه سفید مائل بزردی و بعد از اتمام کل فتمیلهای باریک بلند
بمقدار و در شیر بر می آید که ثمر آن است و در جوف آنها نخهای سفید سه پهلو و اهل هند کل و فنیله و ثمر آن را در خامی
یا ماهی بروغن سرشفت بخند می خورند در قلیا و غیرها و از تنه درخت آن نیز صمغی بر می آید شبیه بصمغ عربی * طبیعت آن
گرم و خشک * افعال و خواص آن سریع التاثر و دافع بلغم و علتیهای دمان و محلل اورام و رافع کرانی بدن و مقوی
قوت باصره و روشنائی آن و مشهی طعام و زباده کنند و صفرا و کل آن بهتر از بزرک آن و دافع ریاخ و سودا و صفرا و مل و بول
و غایط و سر بیع الهضم و آشامیدن عصاره بیه تاز آن با شیرکا و جهت رفع حمس البول و تغذیه تنک مثانه و اشتیهای طعام
و عصاره عروق آن که در زیر زمین است مقلد ارد و متقال صبه ناشتا جهت ضیق النفس یا در رطب و ربو مجرب گفته اند
اما باید که بالای آن یک در لقمه نان میله با روغن بخورند و صمغ آن جهت تسکین اوجاع بارده و تحلیل اورام
مغیله و لیکن مقرر جلد است و منحلل ثمر خام آن یعنی جوش داده و بخند در سرکه بر ورده آن با خردل لذیذ و مقوی
ها ضمه است و دافع بلاغم و رطوبات معدیه و گرم آن و گرم امعاء و اهل هند در روغن سرشفت مرتب مینمایند

* فصل السین المهملة مع الیاء المثناة التحتانیة *

* سین بیل * بکسر سین و سکون یاء مثناة تحتانیة و خفای نون و فتح یاء موحد و لام * ماهیت آن درختی است هندی
بسیار عظیم و چوب آن شبیه بچوب آنجیر و سفید و سبک و برک آن مانند برک حوز و از آن دراز تر و کل آن سرخ تیره و بزرک
شبیه بلاله بسیار بزرگی و بیخ درخت کوچک آن شبیه بترب و شقه اهل بزرگی و بسیار نازک و مغز آن سفید و پوست آن نیازی رنگ
و ثمر آن مانند جوز و پنبه و در جوف آن پنبه بسیار نرمی و درخت آن در نوع میباید خاردار و بی خار و خار دار آن را بهندی
گانتی سینیل و ساندور گانتی نیز نامند و این در خواص بهتر از بخار آنست و بیشر مستعمل در ادویه بهیج آنست و در وسایل
پنبه آن و در غلاف اسلحه و غیر آن چوب آن * طبیعت آن گرم و تر و بارطوبت فضایه و بعضی خشک گفته اند * افعال و
خواص آن کوبند که چون بیخ درخت بکل بیامد آن را برآورند و بکار در چوبی و زنی کرده در سانه خشک نمایند و مانند
صندل براده نموده با هم وزن آن نبات سفید سقف نمائند و روزی مقلد اریک رم تا در دهم ناچهل روز بخورند و از ترشی
و بادی و جماع و لبنیات پرهیز نمایند در تقویت باه و حواریت و غریزی و تسهیل بدن و عجب الشفع و نیز جهت اسهال صفراوی
و دمود و سوزش اعضا و جریان منی و ودی و منی و د مامیل و بنور و جلد ام و فساد خون و صفرا نافع است و پنبه آن هرگاه
در کوش رود گرمی گرداند

* سیو * بلغت نورکی نام کیا می است خوشبو * طبیعت آن در سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن جهت تقویت

سنگ کرده و مثانه وادر بول و حمض شراب و جهت تحلیل اورام و صلابات ضما دافع است

* سینا رون * بکسر سین و سکون یاء مثناة تحتانیة و فتح سین و الف و ضم راء مهملین و سکون و او و نون لغت بونا نیست

* ماهیت آن در سفوریل و س گفته بیخ نباتی است معروف و آن بیخ را چون جوش دهند خوش طعم باشد و بعضی بیخ سوسن

دانسته اند و این محض توهم است و این بیطار گفته که بعض توهم نموده اند که آن فلغاس است و نیست چنین و رازی

در حار و نوشته که چنین تفسیر بخشپ شونیز نموده و این بعید و اشتباهی است و را بالجملة از ادویه مجهولة الماهیت است

* طبیعت آن کرم و خشک و در دوم * افعال و خواص آن محلل و مقوی آشامیدن طبیعت آن جهت تقویت معد و اشتها و طعام و در در فرمودن بول مفید و مانع ضعف معد و اعضای باطنیه است

سیسبان

* سیسبان * بفتح سین و سکون باء هیناء ثنائیه و باء موحد و مفتوحه و الف و نون لغت عربی است و گویند بهین آل را کل آنول نامند * و در ماهیت آن اختلافست صاحب منهاج و من تبع له آنرا حب الفقد دانسته اند که بزرقنکشت باشد و بعضی گفته اند که نمرانی است و اصلی ند ارد و بعضی نوشته در خنی است بغامت دو ذرع تا چهار ذرع بحسب اماکن و غیره سیسبان بباء موحد بعد از سین اول است که ذکر یافت را بین عرض الورق و بارنگ و بر روی هم پنجمه میباشد و کل آن زرد و بسیار خوش منظر و در خوشه و ثمر آن بقدر حبله و رنگ آن ما بین زردی و سباهی و در باغاب جهت خوش منظری غرس می نمایند و این اقرب بصواب و انول هندی مشابه این است * طبیعت آن مائل بکرمی و در دوم خشک و در دوم کرم و تر نیز گفته اند * افعال و خواص آن مقوی و مد بغ معد و رحابس اسهال مزمن و نفث الدم و دافع سپروز و با شبر نریاق سموم و ضما د آن محلل طحال و پاشیدن آن مانع تولد کیم و گویند پوشیدن آن کشتی آن روز چهارشنبه قبل از طلوع آفتاب در انکشت خنصر را لخاصیه مورث جاده و قبول در نظر ما صدع محرور المزاج مصلح آن کشتی ز معد ار شربت آن باد و در م بدل آن باد آورد است و اهل هند ضما د پرک بری آنرا جهت سرطان مجرب گفته اند

سیسبان

* سیسبان * یکسر سین و سکون با و فتح سین ممله و باء موحد و الف و هبیا یکسر سین و سکون با و کس و باء موحد و فتح باء هیناء ثنائیه و الف نیز آمده و عربی لسان البحر و بر یکی شبیه و اهل سواحل مغرب قنایه و بعضی د مبان نامند با سم هر ماهی صدفی * ماهیت آن نوع ماهی است که در بحر قزاق و بحر طبری بسیار بهم میرسد شبیه به سرطان ظاهر آن صدفی و باطن آن حجری و در جوف آن رطوبتی ساه مانند مداد که از آن کتابت توان نمود و اطفال عرب بآن کتابت و مشق مینمایند و ازین جهت آنرا با فارسی ماهی مرکب نامند * طبیعت آن در آخرد رم کرم و خشک * افعال و خواص آن بطلی الهضم و ملین بطن خصوص حوصله آن در رطوبت آن بسیار کرم و طلالی آن جهت داء النعلب و یهق و نمش و جرب و خاکستری استخوان محرق آن جالی آنرا و جهت امراض پلک چشم و بانک مکلس جهت بیاض چشم حیوانات و سون آن جهت جلای دندان و درور آن جهت تحف زخمها با ف و چون از استخوان آن مبلی سازند و جفنی را که خشونت داشته باشد بن آن حاک نماید زائل سازد و حکیم عبد الحمید در حاشیه نسخه نوشته که آن ماهی در هر ماهی بکمر نبه تخم مبدل و بجه بر ما آورد و زباده از د و سال عصر آن نمباشد آشامیدن بضه آن جهت اخراج سنگ کرده و مسانه بسیار نافع و اگر در چیراخی از سباهی آن را قرو زدن در خانه د نکر که در آن جوع ایستد هر کس که نشسته باشد در اطراف آن خانه کردی مشاهده نماید و نوشته که از کباب مصور فرنگی نقل نمود شد *

سیلان

* سیلان * بفتح سین و لا و لام و الف و نون * ماهیت آن اسم عربی عصاره خرما است که بد و ن طبع در آفتاب غلظ گردانند و دبس اعم از آنست و در دبس نیز مذکور شد * طبیعت آن در دوم کرم و خشک و الف و لطیف از دبس مطبوخ و غلظت این از آن کمتر است * افعال و خواص آن قرب بثمر است منصع و محلل و مرقی طبیعت و جالی مافی المعد و اما عاز بلاغم و مقوی کبد بارد و باه و منعط و زباده کنند و روح کبدی و صالح الغل و سوبع الا سنجاله بصغرا و محرق خون و مفسد لون اکثرا خوردن آن مضر محرور و درین و مسد و بخلاف رطب که مسد نیست مصلح آن میوه های ترش و چاشنی دار

در آفریقا

و بر بالای آن چیزهای چرب خوردن و آنچه بر آتش بپزد آرد با شند بطنی الهضم و قلیل التمدید است

سیسالیوس * بکسر مین و سکون یا وفتح سین مهمله ثانیه و الف و کسر لام و فتح یا و مثناة تحتانیه و سکون را و زمین مهمله در آخر لغت یونانی است بفارسی گاه هم رومی نامند و بغدادی گفته که غیر کاشم است و غلط کرده کسیکه گاهم دانسته و شیخ الرئیس در معجمها گفته که انجدان رومی است و آنرا سالیوس و سیمالی نیز نامند با جمله ازاد و به است که در ماهیت آن اختلاف است اصح اقوال آنست که نباتی است و چهار رقم میباشد یکی شبیه برازیانه و از آن قویتر و قبه آن شبیه بقبه شبت و ثمر آن از انجدان که کوزه پر نامند و راز تر و تند طعم و بیخ آن زیاد بر شبری و با عطریست و در افعال از مائرا جزای آن قویتر و دوم برک آن شبیه ببلاب کبیر و از آن در راز تر و قبه آن مثل قبه شبت و تخم آن سیاه شبیه بکندم و بزرگتر از آن و تند تر و خوشبو تر از قسم اول و در افعال تخم آن قویتر از مائرا جزا و سوم برک آن شبیه ببرک زیتون و در شت نرمای آن در راز تر از قسم اول و قبه این بزرگ تر و ثمر آن عریضتر و بزرگتر و تر و به و خوشبو و قوت این از قسم اول قویتر و از دم ضعیف تر و چهارم نبات آن شبیه بانجدان و ثمر آن سفید تر از آن و معتدل و رود راز تر و قریب با آنکه دو طبقه باشد و با عطریست و تند و چون مقشر کنند از آن تخمی در راز تر از رازیانه و مائل بسبزی و در طعم شبیه بتربج ظاهر گردد و مستعمل بیشتر این قسم است و مغشرا آن * طبیعت همه اقسام آن کرم و خشک و در دم * افعال و خواص این محلل و ملطف و مسکن دردهای باطنی و مفتح مدد و مقوی معده و مدد ببول و حیض و جهت صرع و عسر نفس و تقویت هاضمه و رفع ریاخ و تقویت باه و تقطیر البول و اخراج جنین و در رحم را ذاب و بلغم منجمد و یک متقال آن با بلبل و شراب جهت رفع مضرت هوای مرد و مل او مت نه قیراط آن با میختج تاده و روز جهت در کرده و لعوق بیخ قسم اخیر آن با عسل جهت رفع فصول هینه و مل کهنه و امراض کرده و مثانه نافع مضر محو و رین مصلح آن کثیرا و اکثرا آن مضر جگر و مصلح آن زرشک مقل او شربت آن یک متقال بدل آن انجدان است

سیسنبر * بد و سین مهمله اول مکسور و در دم مفتوح و در میان هر دریاه مثناة تحتانیه ساکنه و سکون نون و فتح با و موحده و راء مهمله در آخر و سوسنبر و ضم سین اول و سکون را و نیز آمد و اسم فارسی تمام است و بفارسی نیز سه سنبل و سی سنبل و بلا طینی و سربلم و عبری تمام الملك نامند و دیسقور بدل و س گفته که بعضی آنرا از فلس کوبند و از فلس تمام است و آن را تمام از جهت سطوع رائحه و تند و بوی آن نامند و بغدادی غیر تمام دانسته * ماهیت آن نباتی است از قبیل ریحان و مابین نعناع و فودنج بری و بستانی میباشد بری آنرا ذباب نامند و برک آن مانند برک سداب و قویتر از بستانی آن شبیه بنعناع و از آن سفید تر و خوشبو تر و برک آن عریضتر و کل آن سفید مائل به رخس و تخم آن ریزه ترا از تخم ریحان و منابت آن اراضی مکشوفه کثیره الشمس است * طبیعت آن کرم و خشک و در دم و خورد و کرم و در اول آن خشک گفته اند * افعال و خواص این مفرح و مفتح و مقوی احشای روح و ماغی و قلبی و با قوت تر یا قیه و رافع عفونات و مدد ببول و حیض و مخرج کرم شکم و جنین مرده و مسهل ریاخ شرابا و جلوسا و با شراب جهت تسکین قی و غشبان و جهت در دهر خصوصاً صابا سرکه و روغن کل ضاد او جهت امراض بلغمی و در د هینه و معده و ورم جگر و عسر زرباعسل جهت کزیدن عقرب و با سکنجبین جهت کزیدن زنبور و مجرب شرابا و رضاد او طبیعت آن جهت فوافی و مغص و تقطیر البول و تفتیت سنگ منانه و در د ورم و رفع قمل و عرق بد و شرابا و رضاد او با سرکه جهت قی الدم شرابا نافع و بدل ستور تخم آن جهت امراض مذکوره

در آفریقا

و چون آن لیکن کنند بوی رحیم و بوییدن آن مبر و محرک مواد دماغی مضر ریه مصلح آن که بر مقدار او شریک از خشک
آن که کمال بدل آن مرز نجوش و باد روح و روغن آن که آب آن را بار و روغن کنجد طبع نمایند تا آب رفته روغن بماند و
با آنکه کل آن را در روغن اندازند و در آفتاب گذارند مانند روغن کل با بونه و تبدیل نمایند مکررا جهت تفتیح صد
دماغی و منخرین و تحلیل مواد و تقویت اعضا و موی سر و خوش بویی آن موثر و بی عمل است

باب سیزدهم در بیان ادویه که حرف اول آنها شین می باشد *

فصل الشین مع الالف *

*** شاد نیم *** بفتح شین و الف و بفتح دال مهمله رنون و رحیم در آخر معرب از شا دنه فارسی است و بسین مهمله نیز آمده
و عربی حجرالدیم نامند جهت آنکه حا بس دم است و با آنکه رنگ آن بعد سودن هر یک خون سرخ میباشد و حجرالطور
نیز نامند جهت آنکه از حیل الطور می آید و حجر هندی نیز جهت آنکه در هندی نیز به هم میرسد * ماهیت آن سنگی
است سریع التفتیح عسی شکل و جا و رسی شکل بزرگ و بالوان مختلفه و با انواع متکثره میباشد سرخ و زرد و سفید و خاکستری
تیره و مائل بسپاهی و خشک شای سرخ و زرد با نقطه های ابلق و بهتر از همه سرخ عسی شکل آن است که مصری نامند و ربع
التفتیح و مکسور آن نیز سرخ باشد و زیون ترین همه خاکستری رنگ تیره آنست که هندی گویند و همه این انواع معدنی
میباشد و حکیم میر محمد مؤمن در تحفه نوشته که فیه همه آنها را مشاهده کرده و تجربه نموده و سفید را در فووز کوه و
سرخ و زرد و ابلق را در حوالی جوارری و هندی را در جهال قزوين و مصنوع نیز می باشد از مقناطیس محرق و این
سپاه زرد و سکن تر از معدنی است و در جمیع افعال مانند معدنی بخلاف مصنوع از حجرالبحار محرق که اغیر ثقیل
الوزن می باشد * طبیعت مغسول آن در آخر اول سرد و در دوم خشک و غیر مغسول آن در اول سرد و در آخر
دوم خشک و بعضی در دوم سرد و در سوم خشک و بعضی در سوم گرم و خشک نیز گفته اند و مستعمل مغسول آن است و قوت
آن تا بیست سال باقی میماند * افعال و خواص آن مجفف و رادع و قابض بی لذت و خاتم و مدمل قروح و مقوی عصب
و مدمل قوت با صره و حا بس سبلان خون اعصاب ظاهری و باطنی و آشامیدن آن با آب ابارین و امثال آن جهت نفی
الدیم و با شراب جهت عسر البول و سبلان حصص دائم واد را ریمی و بااد و به مناسبه جهت اسهال د موی و درجه امعا و
زحمر و سل و آنکحال آن باشد و حذران و سفید و نیم مرغ و امثال آن جهت رمد و دمه و سلاق و سوزش بلك چشم
و قرحه و جرب و حكه حار و با آب حلیمه جهت امراض باعمی غلیظه چشم و با آب خالص جهت خشونت اجفان بی ورم
و چون از آن شامه سازند و با اناقیا یا میزند و در چشم کشند جهت امراض چشم و جرب نافع و ذرور غیر مغسول آن
جهت دفع کوشش را نند جراحت و و با آمدن کوشش صالح مجرب و بدستور قطره آن با آب که غلیظ باشد و با کشش
و مانند آن جهت بنور و قروح حاره و مزمنه و جراحت مزمنه و جراحت معتدل و رحیم و قصبه و اعصاب
بعد بل و طای آن جهت حمه و سوختگی آتش معدن آرزومت آن از یک آنک نافع مثقال مصر مثانه مصلح آن که بر بدل آن
حجر مقناطیس هو حنه و در ادویه عس حاض و یاری سوخته نیم وزن آن و چهار دانگ آن قوتها و در غیر آن دم الاخوين
و طریقه غسل و اقراص و مرهم آن در قرابادین مل کوبید و عسی بسیار صلب سرخ خشک نواز سائر اقسام و جهت قروح خصوص
قروح سفلی و قروح حاد از سوختگی آتش و لیس آن اذغ و شاد نیم مصنوع مضموم و احسانه مصلح آن عصاره زردک است

شماطل * بفتح شین و الف و کسر طاء مهمله مشابه و لام در آخر و هاتل هاء منبذة فوقاً نیه نیز آمده یافارسی در ششک نامند
ماهیت آن درائی است هندی شبیه بقطر خشک و بقدر بنا فلائی و بزرگتر و کوچکتر از آن نیز و با تلخی و بویست آن بسیار
چمن دار ما بین سیاهی و سرخی و املاص و آنچه بعضی گفته اند که عروقی است خشن پر گره مانند با قلا اصلی ندارد و کوبند
که از ترکستان نیز آورند و صاحب اختیار است بعی نوشته که در قره کره که از جامه شیراز است نیز میباشند * **طبیعت** آن
گرم و خشک در رسوم * **افعال** و خواص آن مسهل قوی اخلاط غلیظه متشبث در مفاصل و اعصاب و کیموسات مخترقه و
جهت فالج و لغوه و رعشه و صرع و امراض بارده دماغی حادث از رطوبات غلیظه نافع و از جمله اجزای معجون نجاح است
و مقدار شربت آن نیم مثقال با هم وزن آن نبات که با آب گرم بهاشا مندر مورث در دهر مصالح آن فواکه بارده است *
شارف * بفتح شین و الف و راء مهمله و نا * ماهیت آن کوبند اسم هندی است بخی شبیه بترید و طعم آن بی حدت
و ذی مقراطیس کوبید ماهیت آن در اول گرم و خشک * **افعال** و خواص آن مسهل بلغم مائی و جهت امراض
بارده نافع و کوبند آنرا بهندی بد ها را بکسر باء موحده و فتح دال مهمله و خفای ها را الف و فتح راء مهمله و الف نامند طعم
آن تلخ و ملین طبع و مقوی باه و دافع سودا و بلغم و خون و جهت ادرام اعضا و امراض بارده و سیلان منی مفید *
شما هترة * بفتح شین و الف و کسر ها و نتیج تاء منبذة فوقاً نیه و راء مهمله و هاء لغت فارسی است معرب آن شاه ترح است و معنی
آن سلطان البقول و عربی بقلة الملك و یونانی قیاسوسی بمعنی دخانی و ففقتص نیز و یندی پت یا پره بمعنی بقلة نافع برای مره
صغیرا رکت یا پره نیز نامند و در طب قدیم ملاحان و شام آرا شجرة الدم مینامند جهت آنکه صاف کنند خون است بالخاصیت
ماهیت آن کبای است معروف و دوزخ میباشد یکی را برک ریزه شبیه بکشنیز و اندک خاکستری رنگ و کل آن بنفش
ریزه و دوم برک آن از آن عریضتر و سبز و کل آن سفید و طعم هر دو نوع تلخ با اندک حدت و قبض و هر دو را کزبرة الحمام
نامند و برک آن بهتر از سایر اجزای آن بهترین آن سبز تازه تلخ با اندک تمزی و قبض آن است * **طبیعت** آن مرکب
القوی و در حرارت معتدل و در دوم خشک و کوبند در دوم گرم است و شبح الرئیس در اول سرد گفته * **افعال** و خواص
آن مفتح سد کبد و طحال و مقوی کبد و معدة و مد بغ آن و مسهل اخلاط ثلثه خصوصاً سودا و دافع مره صغیرا سودای مخترقه
ببول و صاف کنند خون و مد ببول و منبه اشتها و خشک آن در تقویت معدة و قویتر جهت تهیهای کهنه و امراض سوداوی
و بلغم شور و تقویت بن دندان آن و با سرکه جهت قی صغیرای و غصمان بلغمی و تنقیه معدة و اعمار از فضول محتسبه دران
و همچنین با ماء العسل و آب برک تازه آن با شکر و با نم هندی جهت تنقیه معدة و اعمار و تنقیه سد کبد و طحال و تقویت
معدة و رفع برقان و حرب و حكة و قوبا و ابره حادث از احتراق خون صغیرای عفن و با بلغم عفن و کسر حدت اخلاط
مخترقه مریه و سوداویه از سر و بدن و دفع آنها ببول و برا زو عرق آن یعنی ماء مقطر شامه بقرع و انبیه مانع اسهال
جهت مغارقت نمودن جوهر حار لطیف مفتح آن و اکتال عصاره آن جهت تقویت با صره و منع ریختن اشک بسیار و با صمغ
عربی جهت منع روئیدن شعور متقلب که کند باشند و مضمة آن جهت جراحات کام و زبان و حرارت آن و تنقیه لثه و
اسنحکام آن و ضماد خشک آن با حنا که در حمام استعمال نمایند جهت جرب و حكة مجرب وید ستور چون با آب تازه آن
بسر شرب و مالند و بستن سروریش با آب منقوع آن جهت رفع قمل و صبا آن که رشک باشد و ابریه نافع وید ستور شستن با آب
مطلوبه آن و این ما سوبه ضما د تازه آنرا جهت کزیدن زنبور بسیار موثر است و صاحب شفاء الا سدام گفته بهترین

آن برکت تازه آن است و نوشته که استاد من گفت ندیدم من که شامتره بشتهایی تلپین طبیعت کند چه جای اسهال و نه تقوییم قلب بل ضعف آن دید شد و تخم آن معتدل الحرارة و در افعال محدودین احمد و جالینوس قویتر از سایر اجزای آن دانسته اند و گویند شامتره مضر ریه است و مصالح آن کاسنی مقلد ارشربت الزجور آن سه درم تا پنج درم و از آب آن از سی منقار تا شصت مثقال با آب نقوع هلیله زرد مطیب بشکرو در مطبوخ پنج درم تاده درم و از تخم آن تا پنج درم بدل آن نصف وزن آن سناود و ثلث آن هلیله زرد و گفته اند که استعمال آن با هلیله زرد اولی است جهت آنکه مضر طحال است و هلیله مصالح آن است و عصاره برک آن را باید صاف ناکرد و استعمال نمایند و قسمی از گیاه میباشند در نبات شبیه بدان و از آن بسیار تره تر برک آن بار بکنر شبیه با فستقین و ساق آن استاد و کل آن مائل بسپاهی و مجتمع و عروق آن لطیف و تلخی و قیضی ندارد بلکه بی مزه و بد بو قاتل کراست چون آنرا بخورد و غیر مستعمل زیرا که غیر شامتره است

ج
شاه

* شاهسفرم * بفتح شین و الف و فتح ها و کسر هانیز آمده و سکون سین مهمله و فتح فاراء مهمله و مهمب معرب شاهسفرم قارسی است بمعنی سلطان الریاحین و نیز بفارسی نازبو معروف بر بحان مطلق است و بر ترکی اسمیم و قسمی که برک آن بزرگ است اسمیم ماکنوم یعنی برک بزرگ و قسمی که برک آن ریزه است اسمیم باروم یعنی برک کوچک و بختندی تاسی نامند و بعضی غیر تاسی دانسته اند * صاهیت آن ریحان همز مائل بزودی ریزه تر برک است و قسمی بزرگ برک سبز تیره صاحب اختیار است بدیع نوشته که جهت گرمایی است و بهترین آن سعتری بود که گرمایی نامند و ریحان بزودی نیز طبیعت آن در اول گرم و در دوم خشک * افعال و خواص آن مفتوح سدۀ دماغی و محلل اورام جمیع اعضاء جهت خفغان و ضعف معده و رباح غلبه و عصاره آن با شکر جهت رفع درد سینۀ و ربو و سرفه و مضغه و خائین آن جهت قلاع دهان و تر کرده آن با آب مبرد و مقوی اعضاء و استنشام آن جهت درد سر و سردی و مسافرتین و رفع وبا و کوبیدن هوا و تخم آن مقاوم سموم و بالخاصیت معتدل جمیع امزجه و بدانکه اغلبا کوبیدن تخم ریحان را در تراکب منع نموده اند و همچنین بر لسان الحمل را در ادویه زحیر جهت آنکه لعابیت آنها که مطلوب است زائل میگرد و ولیکن کوبیده آن ضرر نمیرساند مانند کوبیده بزرقطونا و در تراکب ادویه زحیر کوفته آن مستعمل است چنانچه صاحب کفایه منصوری و غیر آن نوشته اند که در کوفته آنها قوت قابضه زیاده می باشد خصوص تخم ریحان که کوفته آن با صمغ عربی در زحیر عجب النفع است و مجرب و جوشانیده آن نیز مفید

ج
شاه

* شاه صینی * بفتح شین و الف و کسر صا د مهمله و سکون باء مشاء تکنانیه و کسر نون و یا * صاهیت آن عصاره جامد سیاه صفراوی است که بر شبیه بنقش خاتم نقشی باشد و از چین آورند و گویند که از هند و گویند آن عصاره حنای چینی است و گویند عصاره ریوند است و مولانا نفیس گرمایی نوشته که برک حنای چینی مسحوق معجون باخل است و بالجملة از ادویه مجهولة اما همت است و بالوان مختلف میباشد بعضی بر تک صندل سفید و بعضی مائل بسرخ و بعضی مائل بسپاهی و بعضی مائل بزودی و این بهترین همه و مستعمل و غیر تنزی خطائی است * طبیعت آن در سوم سرد و خشک * افعال و خواص آن مجفف و قابض و طلاء آن جهت صداع حار و با کلاب جهت اورام حاره و ابتدای قتن و در ریان جهت نزف الدم جراحات و آشامیدن آن معین بر بیداری و جهت صداع حار و منع صعود بخار بل مایع و جهت ضعف معده نافع * شاهبا نك * و شاهبا نك و غایا نك نیز نامند * در صاهیت آن خلاف است بعضی گویند بنفسج الکلاب است که عربی

ج
شاه

نموده الکلاب نامند و بعضی جعفری و صاحب جامع و نواب مرحوم برنوف دانسته اند و نیز گفته اند که شیخ ابراهیم
کوچک است و نیز از قول عافقی نقل کرده که نوعی از قیصوم است و از قول صاحب جاورى که حبش شهرم برى است و صاحب
اختیارات بدیعی گفته که اینها همه هلال است و محقق آنست که بنفسی الکلاب است که بشیراوى آن را نس سگ کوپند
طبیعت آن کرم و خشک است در درم * افعال و خواص آن جهت صرع و آب رفتن از دهان خصوصاً اطفال
و تحلیل ریا حشک ایشان و زخمها و قائم مقام مرزنجوش است

* شام * بلخ شین و الف و هاد معجمه بزبان هندی اره و تور نیز نامند * ماهیت آن حبی است از حبوب ماکوله
معروفه مشهوره که در اکثر بلاد مخصوصاً مازندران و هند و بنگاله و دکن بهم میرسد بقدر نخود کوچکی و در اندک
پهن و بر سر آن مانند دان با قلا نشانی در دکن کهن و بند رسورت و کجرات و عظیم آباد خوب و بالین میشود * طبیعت آن
سرد و خشک در درم گفته اند و شاید کرم و خشک باشد * افعال و خواص آن نفاخ و بطبی الهضم و قلیل الغذا و قابض
و منخر و جهت اسهال صفراوی و ذرب و فساد بلغم و خون و دفع زهر نافع دانسته اند

* فصل * الشین المعجمه مع الباء الموحده *

* شب * بکسر شین و فتح نیز آمده و باء موحده مشدده فارسی ذمه و زاک سفید و پندلی پهنتری بکسر باء فارسی و خدای ما
و سکون تاء چهار نقطه منثله فوتانیه و کسر کاف و راء موحده و با نامند * ماهیت آن ما ائمتی است که مبیع و منعقد
میکرد و از اجزای هفت ارضیه بسبب برودت انعقاد غیر مستحکم یافته از جمله معادن اربعه غیر کاحله الصورت است که
عبارت از اجات و املاح و لو شاد و رو شوب باشند و آن چیزی است شبیه بزاج و مانند ک نرشی بخلاف زاج که توشی آن زیاده
است و در اکثر افعال مانند زاج است و معادن آن یمن و مصر و بلاد ارمینیه و کرجهستان و اکثر بلاد است و اصناف آنرا هفت
بیان نموده اند و آنچه موجود و مستعمل است این چهار صنف است یکی سفید شفاف مانند بزرده و یابی زردی و این را امانی
نامند و این ای است که از معدن آن که بلاد یمن است میچکد و منجمد میکرد و این بهترین اصناف است و صنف دوم
سفید شفاف که در آن مطلق زردی نیست و این را زاج بلوری نامند و قطعه ای این مربع و مکعب و مشقق میباشد و صنف سوم
مانند با سنگ اریه و این را زاج مد حرج نامند و صنف چهارم ملنس آن نرم و زرد شکن و بازه و من را نکه و این را زاج زفر
نامند و صنف دیگر است که همه غیر مستعمل یکی زرد مستطیل و دوم سرخ رنگ غیر مضبوط الشکل و سوم سبز شبیه بزاج
و شور مزه و د و صنف دیگر است که با سمیت است و غیر مستعمل یکی از رق شفاف و دوم سبزه مانند بتیر کی * طبیعت
مجموع آن در درم کرم و در سوم خشک و در سوم کرم نیز گفته اند و بعضی سرد دانسته و اصلی ندارد * افعال و خواص
آن مجذبات قوی و قاطع لزج الدم زخمها و زائل کنندة گوشت زائد و التهاب دهند و قروح و رافع چرک و زنگ معادن و
در صاف کردن آب و شراب سیرج الاثر و شرب آن مانع قی و غشیان و مقوی ماسکه و معوط آن قاطع رهای و قطور آب محلول
آن جهت بهاض همین و غشایه رقیقین با تکرار عمل ناف و قطور مطبوخ آن در زیت جهت رفع کرمی و شش و طوبات و وجع
آن و وجع انجمن مفید و اکتحال مکلس مستحق با مر و اید و شکر و پوست تخم مرغ و سرکه درون اجزا متساوی جهت
قلاع بهاض همین مجرب و با ما زو و سماق جهت دفعه و قمل و حمزه مزمنه و اورام و سطری بلك چشم و قلع بتور لبینه و سنون
آن با فو فل جهت درد دندان و تفور است لثه را استحکام دهند و ان متحرک و بد ستور مساک آن بر دندان متحرک و با

خاکستر ریختن گریب جهت قلاع و بدستور با مسل جهت قلاع و مضغه بطمیع آن با سرکه و غسل پیز و در آن جهت ورم اند
و لیا نافع و بدستور طلای آن از بیرون وضاد آن با روغن جهت اریام باغمی و با ادویه مناسبه جهت استسقای لحمی
و تهیج و با برک آس جهت رفع بد بوئی زهر بغل و عرق آن و با نمک و ماز و روکل سرخ و سرکه جهت منع قروح سابعیه و خبیثه
و سعی ترا بد آن و با آب کرم و با غسل جهت حکه و جرب منقرح و با غسل جهت رفع آثار و با عصاره عصی الراعی بر بنا کوش
جهت منع سملان مواد از کوش و بهق و با دردی خل و عصف هرسه مساری جهت اكله و طلای محلول آن در آب بر ناخن سفید شده و
خارش انگشتان و داخس و شقاق عارض از سرما و با شدن آب محلول آن جهت سوختگی آتش و منع آبله آن مؤثر
و با موم جهت داخس و با آب هرموی و بریدن جهت رفع فعل و رشک و اذابه لحم و ائد در هر عضو که باشد و در آن جهت
رفع نوب الدم و حمل آن بنهائی در بار چقه صوفی جهت رفع سیلان حبض و نشف رطوبات و اصلاح حال رحم و پیش از
هنگام حما ع مانع حمل و با قطران مسقط چنین با نکرا و عمل و نفوخ آن در دهن افعی و بدستور قطور آن با آب دهن
ادسان کشنده آن و بخور آن در زجر جامة خواب کسکه بترسد و فزع نماید جهت ازاله آن مؤثر و کاند اشین آن در زجر جامة
خواب مانع احتلام و رافع فزع در خواب معدا شربت آن یک قهراط بد آن نو شادر و کوبند از خواص آن آنست که چون
کسی را چشم بد رسد و شب را بخور کند اگر در آن قطعه نغمه بصورت چشم بد اگر دد و آنرا در طرف فبله خانه آن شخص بکند اگر بد
چشم بد با هل آن خانه نرسد المضار آشا مبدن نکرا م آن بسا ر مضرو محدث سرفه شد بد و بیس بسا ر و مصر و نه و کاه مودی
بسل کرد و دود درم آن فی الفور کشیده و مد اوای آن آسا مبدن شهر نازده و شبده و کراهه کار و با روغن کار و و شکرو نازده
و قی کردن و مبهوت تر و نازده خوردن است

۱۰

* شبست * بکسر شین و فتح باء مو حله و ثناء منفاة فوقا نه مشد ده که بقا رشی شوت و شود و بهونا فی والیمتون و بهندی
سوا و سوی و تخم آرا بهندی و الان خورد کوبند * ما هیئت آن گاهی است معروف قائم بر تک ساق و شاخهای آن بسیار
باریک شبیه بر ازبانه و برکهای آن ریزه و کل آن چتری و تخم آن ریزه ترا ز ازبانه و اندک بهش بشکل نصف دانه ازبانه
در طول و کهنه اند که اهل تجربه تصریح نموده اند که هر تک از ازبانه و شبست در بعضی اراضی منقلب بیک بکر میشوند و قوت
آن باد و سال باقی میماند و از ادویه کبار حلیله العدر و بهترین آن بازه خوشموی شکسته آنست * طبیعت آن در آخر
دوم کرم و در اول دوم خشک و کهنه بد تر آن در آخر اول کرم و خشک آن در اول آن * افعال و خواص آن محلل
و منضج و مفتح سدد و هاضم و با تر با ذیت و مسکن مغص و اوجاع بارده و مد ربول و حبض و جهت ربو و فواق امثالی و ضعف
معد و حکر و سپرز و سنگ کرده و منانه و قولنج و منع فساد اطعمه و امراض بلغمه حادثه در سینه و معد و امراض آلات ناسل
و آشامیدن آن با غسل جهت رفع سموم و اعانت برقی و احراج اخلاط علیظه از معد و نیز آشامیدن طبع نازده و خشک برک و
تخم آن جهت برانگنده نمودن ریا ح و تحلل آنها از حوصا اقطار بدن و ورحه ظهور و کرده و منانه و در ربول و تسکن مغص
و قطع غشمان که حادث از اسنادن طعام در معد و و حوشدن آن باشد و فواق باغمی امثالی و طبع کوست با آن با عت
اخراج و سنج و زفارت و زهومت آن و سرعت طبع و نشج و انحصام آنست و چون شبست را با نهد با غسل طبع دهنی نامنفع
کرد در معد و لطوخ نماید با آسانی و خلوس در طبع برک آن و بدستور تخم آن جهت امراض رحم و تحلل
ریاح کرده و منانه و اندام و قطور عصاره آن جهت امراض کوس معدا شربت آن با ماست در هم المصار مضر و درین

مخبر مغنی و مد ارمیت اکل آن و آشامیدن طبع آن مضعف دماغ و بصر و معد و کرده و مثانه و عقل و مجفف منی و اکثر آن قاطع آن مصلح آن آب لیون و سنگین و آب غوره و ترشیه و در مبر و دین قرقل و در ارچینی و عسل گفته اند بدل آن تخم آن و دهن آن که عصاره بزرگ تازه آن را با روغن زیتون با امنا صغه جوشانید و با شند و با بزرگ تازه آن را در روغن پرورده که مکرر تجلید نموده باشند مطاف و مسخن و جهت اعیا و در د مفاصل و اعصاب و تلبین صلابات و تهیج اطراف و رفع تشعیر و رازقه ها بغایت مؤثر و تخم آن کرم و تر و خشک ترد را طعمه و ترشیه ها جهت اصلاح معد و خوردن ترشی آن بعد از طعام مقوی و بدستور مضر و درین و مغنی و اکثر آن مضعف دماغ و با صره و با و مجفف منی و مصلح آن نیز ترشیه است و تخم سوخته آن در موم کرم و خشک و با عسل جهت امراض مقعده و بواسیر و با وضاد او بار ماد زجاج و عسل جهت تغذیه حصاة و عسر بول مجرب دانسته اند و ذرور آن مجفف قروح و رطبه و هرچرک و جهت قرحه قضیب بی عدیل وضاد مسحوق آن با عسل که در طبع بحال انعقاد رسیده باشد بر مقعده باعث تلبین طبع است

* شبرم * بضم اول و سکون باء موحده و ضم راء مهمله و میم و بکسر اول و سوم نیز آمده و بیونایی سطوسا و بشبرازی کاو کشک و کانبطوسک و طافیطوسک نیز نامند جهت آنکه چون کاو بخورد میبرد و کوفتند را بریانند آرد * ماهیت آن نباتی است که در بوستانها و کشتزارها روید و ساق آن راست و بازغ و کوه دار بقدری شنبه به نی و شبر در اردرک آن شبیه بطرخون و بزرگ کاج و کل آن بنفش و دانه آن شبیه بعل س و مائل بسفیدی و زردی و بیخ آن سطر و برشبر و قوثر از ثمر آن و ثمر آن قوثر از بزرگ آن بهترین آن سرخرنگ سبک و زن رقیق شبیه بهوست و پیچید است که از نصیبین و دیار دیگر آورند و بدترین آن تیره رنگ غلبه سخت و آنچه ارفارس آورند زبون و اقوال دیگر نیز در میان ماهیت آن وارد است و آنچه بعد از شکستن در جوف آن مانند خاها باشد بسیار زبون و نال و غیر مستعمل بلکه استعمال مطلق آن بی احتیاج قوی مجوز نیست * طبیعت آن در رسوم کرم و در آخردوم خشک و در دوم کرم و در سوم خشک نیز گفته اند و شیر آن تا چهارم کرم و خشک * افعال و خواص آن از سموم فئاله و مسهل قوی و بلغم و سودا و زرد آب و با قوت قابضه و مفتوح دهن رکهارسل و مد را خلط از عمق بدن و موافق معد و بارد رطب و جهت استسغای زقی و قولنج و در د مفاصل نافع و ضما د آن جهت قویا بعد بل مضر و در رین و ضعف البنیه و معد و جگر و با و مورت حمیات حاده و ضعف اشتها و محرق منی و مقل آر شربت آن تا یکل اند و بدل آن ما زربون و یک منقار آن فائل بقی و کرب و غشی و خنای مد اوای آن خوردن مسکه و روغن کا و و مرقه چرب است و نیم منقار شیر آن کشنده و غیر مستعمل مصلح آن نا کوفته آنرا در شبر خیسایین و سه مرتبه قبل بل نمودن که در هر مرتبه یکشما نه روز و شیر باشد پس در سایه خشک نموده با انیسون و مقل و کمون کرمانی و هلبله زرد و صبر و تربل و امثال اینها از ادویه مسهل معتدل است استعمال نمودن است برای کسر حلت شبرم زیرا که آن بسیار حاد است پیش از اصلاح و پختهائی جائز نیست استعمال آن و در معالجه قولنج که سبب آن ریاح غلبه و بلغم باشد با مقل و سنگینج و اشق و سرکین کرک حب ساخته بکار برند و در معالجه او رام و سل و آب زرد که عبارت از استسغا است و غلبه بلغم و سودا و آب کاسنی و رازانه و عنب الثعلب صاف کرده سه شبانه روز خیسایین پس در سایه خشک نموده با اندری نمک هند و صبر و تربل و هلبله حب ساخته استعمال نمایند *

* شبیه * بفتح شین و باء موحده و با اینا رسی روی توتبا و دیملی چیست و بلغمی که هر بدنج کاف و سکون باء عجمی و خفای ها

و راء مهمله نامند * ماهیت آن یکی از اجساد معدنیه معروفه است و از ترکیب آن با مس که ثلث وزن شبهه و در ثلث مس و با ربع وزن شبهه و سه ربع مس باشد جسدی زرد رنگ شبیه بطلا میسازند که بفارسی آنرا برنج و بهندی پیتل نامند و بعضی شبهه را اسم اصطلاحی آن برنج مصنوع دانسته اند و شبهه مابین اسرب و قلعی است و صلب تر و دیر کند از ترا زهره و رنگ آن مائل بکبودی و رنگ آن کمتر از فلزات دیگر و اونی مصنوع از آن جوهر دارد و نگاه داشتن آب در آن سرد و کلاب و اکثر عرفهادران خوب میماند و در فاسد میگردد بخلاف اورانی اجساد دیگر و اونی خالص آن شکنند و میباشند * طبیعت آن کرم و خشک در درم * افعال و خواص آن اکل و شرب در اورانی آن مقوی دل و معد و رافع خفقان و طلای محکوم آن با آب رازبانه و با کاسنی و با عنب الثعلبی محلل ادرام و اکحال سوخته آن جهت رفع بهاض عین و سلاق و جرب و تقویت آن و در اطلیه جهت کلف و تحلیل ادرام و رفع آثار صفیل مضر طحال مصلح آن غسل مقدر آرشربت آن تا بک دانک و گفته اند که چون موی را بمنقاش آن بکنند در بر آید و گفته اند مد ادرمت آشا میدان آب در ظرف مصنوع از آن حابس طبع و مورث قولنج و زردی رنگ است و نیز شبهه اسم درختی است معرب از شا با هی سربانی و بهونانی فالپورس نامند بزرگ و بقدر سه ذرع بلند میشود و در یکسنا نها و اراضی خالیه بهم میرسد و شاخهای آن باریک صلب باخارهای کوچک و برگ های آن شبیه ببرک آس سبز مائل با اندک زردی و کل آن اندک سرخ رنگ و نثر آن مانند شاهدانه که چون بفشارند از آن رطوبتی لزج بسیار بر آید * طبیعت آن در آخر اول کرم و در درم خشک و برعکس نیز گفته اند * افعال و خواص آن تخم آن از اکبر و اعظم ادویه نافع از برای نهش افاغی و حیوانات سمی و مغری هینه و همچنین برگ و بیج آن و طبع آن آن حابس بطان و محلل ادرام بلغمیه است در ابتدا

* شیبی * بفتح شین و کسر د و باء موحد و سکون د و باء منناة تحتانیه در میان و آخر بیج شوکران است و آنرا عامه بیج نفت نامند جهت آنکه در کوه نفت بسیار بهم میرسد و شبهه بلقاح است در تخم و اکر افعال

* فصل فی الشین مع الشاء المثلثة *

* شت * بفتح شین و ثاء مثلثه در ماهیت آن اختلاف است بوسف بغدادی برگ سرود است که از آن دباغت جلود و مینما بند و گفته اند که کیا هی است نلج خوشبو که بان پوست راد دباغت میکنند و انطاکی و حکم میر محمد مؤمن در تحفه نوشته اند که نباتی است بی سان و کل و منحصر در اوراق منراکم تو برنوبا رطوبت بسیا رکر به الرائحه زرد رنگ و در کوهسنا نها و سنگ لاخها بهم میرسد و دباغان دباغت پوست بان میکنند * طبیعت آن در درم سرد و خشک * افعال و خواص آن آشا میدان آب آن حابس قی و مقوی معد و قاطع نزف الدم همه اعضاء جهت اسهال سر ربع الاثر و در اسراض چشم فائز مقام مامیثا مضر منانه مصلح آن عذاب مقدر آرشربت آن بکرم بدل آن سماق است و چون پوست حیوانات را بدل آن دباغت نما بند خوشبو گردد

* فصل فی الشین مع الجیم *

* شجره ابی مالک * بفتح حمزه و کسر باء موحد و باء منناة تحتانیه و فتح میم و الف و کسر لام و کاف بهونانی فلوما سن نامند * ماهیت آن نباتی است در نوع میباشد بوی و بخری و نبات آن منحصر بیک ساق مر ربع سبز رنگ و بعضی مائل بسرخ و بنفشه و بر آن کره ها از هم دور و بر هم کوهی دوبرک بزرگ بقدر رکف دستی در مقابل تک بکر و مشرف داند دار مانند اره و با بن برگها سفید که کویا برگ کوچکی است و اکثر الشعیه و شاخهای آن مجوف و کل آن ریزه و بنفش و ثقیل

الرائحة را قمع سبزی و ثمر آن بقدر بخوردی مذهب و روغن آن سیاه باریک و بیخ آن بزرگ بیرون آن سیاه و اندرون آن سفید بالزوجه است که چون در آب زیند از آن کفی مانند صابون بر آید و از آن کاذر آن جا مه شوند خوب پاک کرد و در دمدنق و نواح آن بسیار و از آن صابون القاف نامند و منبت آن جا های نساک و سانه و کنایا بها و همان آنهاست و گفته اند که قسمی از مرطوبها است و غیر چو صباغان است و صاحب اختیار این بل بعبی نوشته که نوعی از کلمه شوی است و در آذر بمز کور شد * طبیعت آن در او اندک و گرم کرم و در پیوسته قریب الا اعتدال * افعال و خواص آن بیخ آن از ادویه شریفه است مقطع بلغم و جالی و مسهل سودا و ابرق و بهر از لا جورد و دافع جمیع امراض سودا و ریه و در ریه جلد ام و قرصه رده به بعد بل گفته اند و آشامیدن آن خصوصا برمی جهت نرف الدم نفساء مجرب و ضما د بیخ بری آن جهت خنار در و طلای هر که هر در نوع آن رافع قروح و التیام دهند زخمها مضری مثانه مصلح آن سکنجبین مقدار

تیریت آن تاسه در مبدل آن بوزن آن * جزار منی است *

* شجرة الراسب * بفتح راء مهمله و الف و کسر ما و باء موحده * ما هیئت ان در طب قدیم بعد بن احمد گفته درختی است که در بلاد دمشق بهم مرسد مزرور و غیر مزرور تمر آن شبیه بنمر شاه اند و روغنیکه از آن میگیرند در طعم نیز شبیه بشهدانج * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن گفته اند دانه ای که در ساخهای بالای آن میباشند مفعی قوی و دانه های شاخهای زیرین مسهل بدون قوی و دانه های شاخهای وسط آن هم مفعی و هم مسهل مقدار شربت آن از بانزده دانه ناچهل دانه و غیر ما هو دانه است *

* شجرة المریم * بفتح میم و سکون را و فتح باء مثناة تحتانیه و میم * ما هیئت ان نبات منشور مریم است و من کورش و شاخهای آن در هم و مشک در یک بکر که چون در آب اندازند دراز و ناله کرد و چون خشک شود بحال خود عود کند * طبیعت آن در سوم کرم و در پیوسته معتدل * افعال و خواص آن مفتح و رافع بلغم و سرح کنند و بشیره و جالی و جهت زکام بارد و نزول آب در چشم و آب نفوع آن جهت عسر و لاد و اخراج چنین به بل و طلای آن جهت یواسر و بهت و برص و اند مال زخمها و بردن گوشت زائد مؤثر مضرر نه مصلح آن کبیرا مقدار شربت آن نانم درم است *

* شجرة ابراهیم * بفتح ابراهیم است بعضی آنرا ام غیلان و جمعی شانچ دانند ما لبقی نوشته که در فلاحه شجرة ابراهیم را عظم و طول و کنه انشوک و در هر یک و کل آن زرد و خوشبو و آنرا بر می نامند و در محار از منتهای خالی خشک بهم می رسد و گاه کل آنرا در الخالج و خوشبو و هم می آیند

* فصل الشین مع الحاء المهملة *

* شجرة البصر * بضم شین و سکون حاضرم را مهمله من و سکون را و و راء مهمله در آخر لغت عربی است و ترکی قرطاریخ و باصفهانی غوغار و با زیند رانی توکا و زانمند * در ما هیئت ان اختلاف است اکثری گفته اند طائر است سیاه بجهت قمری و منعار و باهای آن دراز و زرد مانند سرخی و اقوال دیگر که دراج و کبک دری و نوعی از کبک بزرگ سماه طولی العنق و منعار و با است توهم است * طبیعت آن در درم کرم و تر و در اول کرم و خشک نیز گفته اند * افعال و خواص آن سربع الهضم مصلح الغذا و جهت کز از و ما لبحول و فالج نافع و خون آن بار و غن با دام بغایت مورت حسن صوت و رافع کرفکی آواز و صاحب منهج گفته که بهتر بن آن گوشت آنست و صلب و کرم و خشک و در هر هضم بسیار صلا بنی که دارد و ردی الغذا و در هضم و مولد خون کرم و مضرر مصلح آن روغن بسیار است *

شجرة الراسب

شجرة المریم

شجرة ابراهیم

شجرة البصر

* ششم * بفتح شین و سکون حاء مهمله و میم بفارسی پیه نامند * ماهیت آن عضو بهست از اعضای مفرد که بر بعض اعضا
 مانند کوزه و معبد و امعاص و الم و منعقد میگرد و برای محافظت آن و آن صلب تر از سمن و ماده آن و سمن هر دو رقیق
 دم بارد مائی و فاعل انعقاد آن هود و برودت است و لهذا اگر می آن هر دو را ممکن از د و لیکن برودت و کثافت و انعقاد بر
 شحم غالب تر از سمن است و دهنیت و ماهیت بر سمن و بهترین آن نازه بر آورده از حوالی کرده است و اجود طریق
 استعمال آن آنست که از اغشیه آنرا پاک نموده و در ظرف مسی و یا آهنی با قتاب کد ارنند و هر قدر که از آن کد اخته
 گردد و در ظرف سفالی بردارند و اگر نمک سرود نما بند جهت محافظت بعضی امراض بد نیست و از برای بعضی امراض
 زبون و نیز طریق تصفیه و حفظ آن در مقدمه مذکور شد * طبیعت آن بد آنکه شحم حیوان نر کرم تر از حیوان ماده
 و وحشی کرم تر از اهلی و همچنین شکاری از غیر شکاری و خاصی بن بن قرب بماده آن و ابرد و اربط از لحم است و تازه
 آن کرم تر و کهنه آن کرم و خشک و کهنه بد هر چند کهنه تر میشود کرمی و خشکی و لطافت آن زیاده میگرد و بحسب هر حیوانی
 طبیعت آن مختلف میباشد و شحم هر یک از حیوانات در رسم خود مذکور شد و میشود ان شاء الله تعالی و از مطلق آن
 مراد پیه بزا است و خشک تر و سبک هضم تر و سریع الانحدار تر و بطی الفساد تر از لیه است که دنبه باشد و اربط شحم
 شحم خنزیر است و فعل آن قریب بزیست پس شحم بط شحم بز غلیظ تر از شحم خنزیر و ربط شحم مرغ خشکی و خروس بن آن
 هر دو اند و شحم کا و نر کرم تر از شحم کوسفند و شحم بز ماده کرم تر از بز نر و شحم شر کرم تر از همه و فو ت تحلیل و حدت آن
 زیاده و لهذا در رابطه ای او را استعمال آن جائز نیست و در انتهای او را مصلبه و مزمنه نافع * افعالی و خواص آن
 بهترین شحم شحم حوک است در نضج و تلمس او را م حاره و قرحه امعا و تسکین او جاع و غوص در اعماق بدن پس
 شحم بط نیز سریع الغوص است بالزوجت پس پیه کرده بز ماده جهت قرحه امعا و ان معای مستقیم و لهذا مسکن او جاع
 و جالب نوم است و بیه خرس جهت داء النعلب و بیه مرغابی جهت خشونت زبان و ورم رحم و امعا چون با در نضج
 پخته شود جهت قرحه مابه و اکتحال پیه ماهی نهی که از حوارت شمس کد اخته باشد با عمل جهت تقویت با صره و بحرم
 آنرا ارفع گفته اند و بیه افعی جهت نزول ماعد در چشم مجرب و بیه کرکس و جوارح طيور و وحشی جهت او جاع مفاصل
 و بیه شهر جهت تقویت باه نافع و ضماد بکد رهم از موم و زفت و شحم کا و نر با شحم بچه کا و و با شحم بز نر با شحم بز ماده و
 با شحم خنزیر جهت نضج و تهتیب او را م و د ما میل و بهترین دوائی است و شحم خنزیر جهت اطفال و زنان و کسا لیکه
 گوشت بدن ایشان نرم باشد و بهتر و شحم تورا برای مغلوبین و حصا د بن و جمیع اعضای نایسه صلبه جهت زیاده تی تحلیل
 آن ارفع و گفته اند که چون از عضوی موی آنرا بکنند و بیه افعی را بجای آن بمالند بکد در آن عضو و نر و بد و اصلی
 ندارد و شحم او و شحم د جاج نمک سود جهت تحلیل او را م رحم نافع و شحم فیل و ایل را چون اطوخ نماید جهت
 طرد موم نافع و شحم تیس هندی که بوملی بیرو بازند رانی زیل نامند از نفع ادویه است برای فالج و خوردن شحم
 مغزی و مرغی معده مصلح آن در مترو و بن سکنجبین و آب لیمون و امثال آن در مبرود بن زنجبیل و نمک و مانند آن
 بدل آن در جمیع افعال روغن زیتون و از آن بهتر است * فصل الشین مع الراء المهمله *
 شراب مروق * بضم ميم و فتح را و او مشدده و قاف * ماهیت آن خوری است که با ن مبد و بکسمات در آن
 خبسانبله بدل از شش ساعت صاف نمایند و بخورند کنهر الغل او را فنی باید بن است

شیرین و سکون راء مهمله و کسر باء موحده و سکون یاء مثلاً تختانیبه و نون لغت فارسی است بیروانی
 قاعده رس و بغرنکی سند زریخت اسلام آباد چاکام که مضایف بنکاله است کرجن نامند * ماهیت آن از اصناف سرد
 است برک آن از ان هر یضرو و ثمر آن شبیه بهار سرد و از ان کوچکتر و قطران حاصل از ان بهترین قطرانها است و بعضی
 آنرا از اقسام صنوبر دانسته اند و بلند بصروا شبیه و از ان کوچکتر و در اصفهان معروف بد رخت نوش است و قسسی دیگر
 از ان کوچکتر و خاردار و ثمر آن بگلرنگ دکان و آنرا عربی نامند و گفته اند درخت شیرین تا پنجاه سال میماند و در
 کتاب فرنگی مصور دیده شد نوعی را که ثمر آن شبیه به مرکاج و بزرگتر از ان بود شاخهای آن متراکم بر برگهای
 یاریک اندک بلند * طبیعت اقسام آن در اول سوم کرم و خشک * افعال و خواص آن آب مطبوخ شاخ آن جهت
 قروح ظاهری و باطنی و سستی اعضا و ضعف معده و جگر و رباح غلیظ و باطلا جهت کزیدن ارنج بوی و لعوق آن جهت
 ذاب الفیل و بدن ستور و لطوخ آن جهت منع ریختن موی و رفع نمل و تحلل اورام و امراض مقعد و رحم و مضمضه بطیب برک
 و ثمر آن با سرکه جهت درد دندان و ضماد آن جهت خنای و ورم لوزین و بانک جهت نهش مار شاخ اروز و ران
 جهت رفع نزف الدم و اعیان و التام قروح و خوشبوئی رائحه بدن و احتقان بطیب آن جهت کستن سائردیدان موثر و ثمر
 آن قابض و مدر و یول و مخروج مشبه و جهت سعال رطوبی و عال کبد و کزیدن ارنج بوی نافه و لطوخ ثمر آن با شکر ابل
 و با مغز سر آن بر تمام بدن جهت عدم مضرت هوام موذی قاف و مورث صلاح و هزال مصلح آن فواکه ترش و کشنیز
 است و احوال قطران آن در حرف القاف مع الطاد و قطران مذکور خواهد شد ان شاء الله تعالی و اهل بنکاله و فرنگ
 قطران آن را که روغن کرجن نامند بر چوبهای عمارت و کشتیها برای محافظت از کرم خوردن می مالند و
 داخل رنگها نیز نموده در کشتیها میمالند *

* شراب * اسم اصطلاحی خمر است و نیز شراب را بر شربت معمول مطبوخ آب مهورها و بادویه و کاه و یا بابسه در آب
 بخته صاف کرده یا شیرینیات و یا قند و یا عسل و یا مانند آنها بقوام آورده اطلاق می نمایند

* شریفه * بفتح شیرین و کسر را و سکون یاء مثلاً تختانیبه و فتح فارها آنرا سیتا بهل نیز نامند * ماهیت آن اسم هندی
 ثمری است هندی شبیه به ثمر صنوبر که بغار سی کاج نامند و پوست آن صاب خشن و مقطع بهم پیوسته و بعد از رسیدن نرم و از
 هم بعضی جدا میگردند و بعد از قطعهای آن در حروف آن دانهها است و بر هر دانه رطوبتی و پیوسته بباطن پیوسته و نیز رطوبتی
 غلیظ لزج دانه دارد و در زیر آن پرده اندک نازک لزج و در جوف آن تخمی سبزه رنگ اندک طولانی بقدر لبها و حب
 الخروع و مغز آن سفید و درخت آن بریشان با شاخهای بسیار و تابسه قامت بلند میشود و برگ آن از برگ سازج عربی
 قرو اندک کوتاه تر و نازک تر و بهترین ثمر آن بزرگ بالید رسیدن شیرین بزرگ دانه بر رطوبت آنست * طبیعت آن
 در درم کرم و تر با رطوبت لزج * افعال و خواص آن اندک مسخن و مخرب معده و محرک مواد ساکنه و ملین
 طبع مخصوص با پردۀ بالای تخم آن خوردن نفاخ و بطی الهضم و اکثراً آن مولد خون بلغمی لزج سوداوی و محدث حمیات
 و دامیل و جرب و قویا و مثال اینها و تخم آنرا چون بسایند و بر سر بمالند سپس آن را بکشد و دفع نماید و لیکن باید که
 احتیاط نمایند که چشم درسد که موزش و ورم میکند و قرزجه آن مسقط چنین است و مجرب

* فصل - الشین مع الشین المعجمین *

* ششدریت * بکسر شین و سکون شین دزم و کسر راء مهمله و سکون یاء مثناة تحتانیة و ثاء مثله * ماهیت آن اسم بیع
نباتی است که در د بر البلاد مضر یا نت میشود بطبر تر از انکشتی و بی مزه مانل بزر دی * طبیعت آن کرم و خشک
* افعال و خواص آن جهت استسقای زقی مجرب دانسته اند و کوبند بد و ن کرب و مشقت اخراج زرد آب میکند
* قصه ل الشین المعجزة مع الطاء المهملة المشالة *

* شطیبه * بضم شین و فتح طاء و سکون داء مثناة تحتانیة و فتح یاء موحد و هاء لغت مغربی است * ماهیت آن نباتی است
کثیر الوجود در کوه های برف دار برک و تخم و شکل گیاه آن مانند زبره و با اندک تند ی طعم و شیرینی و بیخ آن چند عدد
مجموع و غیر مستحکم و بعضی ازان راست و بعضی کج * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن بالخاصیة جهت
توبه های حاره نافع و ملزبول و مشمت حصاة و محلل ریاح معد و رافع الکله مستحکه و ضاد آن بجهت علت معرفه بشوکه
کوبند مجرب است *

* شعر * بفتح شین و سکون عین و راء مهمله بین بفارسی موی و ترکی قبل و بھندی بال نامند جمع آن اشعار و شعور و شعار
آمد * ماهیت آن متولد از انخزه و ادخنة اخلاط مختلقة و یابسه است و فرق میان آن و صوف و وبر آنست که شعر
پیشین نمى باشد بخلاف صوف و وبر و صوف نرم و نازک و ما بین آن مرد و است و صوف را بفارسی پشم و وبر را کرک نامند
و هر سه عام اند همه حیوانات یعنی بعضی را شعر و وبر مرد و میباشند مانند بز و بعضی را پشم فقط میباشند مانند میش و بره و
بعضی را موی فقط مانند اکر و حموانات و انسان را نمی باشد مگر شعر فقط و از مطلق آن مراد شعر انسان است * طبیعت آن
سرد و خشک * افعال و خواص آن سوخته آن مسخن و بغایت مجفف و ببلند و جهت الکله و خشک کردن زخمها و
قلاع و قروح ذرور و طلاخ با غسل و با آئین و زفت جهت جراحت سرد و را بعد از مالیدن زفت بر آنها و طلای آن با
مردا سنگ جهت تسکین جرب و حكة شد بد قوی چشم و باروغن زیتون و یا آب جهت سوختگی آتش و با سرکه سائید آن
جهت تحلل و قلع ثآلیل و بنور و شک د بوانه کز بد و با شراب دروغن زیتون و یا آب جهت ورم و جراحت آن و بد ستور
شیر محرق آن و محرق آن با غسل جهت قلاع د هان اطفال و باروغن کوسفند جهت مشره و ورم حادث ازان و ذرور آن
جهت بروز مقعد و درد کنند آنست بر موضع خود و قطور آن باروغن کل جهت تسکین درد کوش و با سفید آب و توتیای
مغسول و کل ارمنی جهت حرقة البول مجرب و بخور آن جهت صرع سد دی و کر بز انبلی و هوام و حمل آن جهت مبلان
درحم و تجفیف رطوبات آن و صرع و ماء الشعبر که از تقطیر آن حاصل میگردد جهت داء العلب و رو باندن موی مجرب
و بد ستور دهن آن و نیز مقوی باه است و تعلیق موی طفل بپش از آنکه صلب شد و باشد جهت نفوس و مقرب کزید و نافع و
د ستور احراق آن در د ستورات مقل مود دهن آن در مرکبات د راد هان مذکور شد *

* شعرا بجیان * بکسر جیم و فتح باء مثناة تحتانیة و الف و دال مهمله * ماهیت آن نباتی است شبیه بموی بال اسپر
یا ریک و سیاه چمن بن عد بهم بمو سته شبیه بد سته از نکجار و بید و و بر روی زمین پهن و بی برگ و ساق و پنبی قوی و چون
بعوز اند بوی موی سوخته ازان آید و غیر بر سبا و شان است * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن بخور
آن جهت تب ربع مجرب و تعلیق آن و مانع مانل کی مسافران و روند کان بباد است
* شعرا لغول * بضم غین معجده و سکون و اولام و آنرا الخاء الغول نیز گویند * ماهیت آن گیاهی است بی ساق و

فیروز منحصر در اوراق خشک شبیه به برنجس مائل بسیار می و بهیج آن سیاه و پریش و در دارالمرز موجود و در تنکا بن کرب
 نامند و غیر پر سیا و شان است چنانچه بعضی گمان کرده اند مالبیخی گفته که آنرا بفارسی ارد مانده و ببریری ما مرب و سبون
 نامند و آن نباتی است که در اقلیم ثالث بهم میرسد و در غیر آن از اقلیم دیگر بهم نمیرسد و آن تارهای باریک شبیه بوی
 است که بر روی زمین بهمن میشود و طول بسیارند ارد و شاخ و برگ و کل نیزند ارد و چون جمع کرده شود منقبض
 میگردد و چون بر آتش اندازند بوی موی آید و بعضی محض مسنون را شعر الغول نامیده اند و در مغرب اقصی بسیار
 می و در میان مدینه تلمسان و مدینه فاس و در آنجا معروف بالحیة مهنون است * طبیعت آن کرم و خشک با اعتدال *
 * افعال و خواص آن در برب پر سیا و شان است و در تنقبه سینه قوی تر از آن و مالبیخی گفته از خاصیت آن آنست که بخور
 آن زائل کند و تب ربع است بزودی و تعلیق آن بر بازو مانع کثرت تعب و ماندگی مسافر است در راه رفتن

* شعیر * بفتح شین و کسر عین مهنله و سکون یاء منناهة تحنا نه و راء مهنله بفارسی جو و بهندی میج بفتح سین مهنله رجیم عجی
 نامند * ماهیت آن از محبوب معروفه است بهترین آن سفید رسید با لید تازه آنست و کهنه که یکسال بران گذشته
 باشد بسیار زیور * طبیعت آن در آخر اول سرد و خشک * افعال و خواص آن قلیل الغذا ترا زکند و مریا قوت جالیه
 و قابضه و محفقه را دمه و مسکن غلیان صفرا و خون و عطش و خلت حمیات حار و حاده و سل و دق مصلح آن لمن يتوعات
 و مورت لا غری بدن و مضر مثانه مصلح آن روغنهای رانی مهنون است و آب جو مفسر مطبوخ بکلی یکجاء شکفته و مهورا شوند
 و صاف کرده سرد نموده و بانیم کرم بها شامند که ماء الشعیر نامند سرد و تر و مسکن حلت دم و صفرا و اخلاط مستقره و حمیات
 حار و حاده و امراض حاده و مسکن حرارت باطنی و الهیب و حرارت جگر و عطش مفرط و دق و سل و قرحة و رباح و ذات
 الجنب و سعال یا بس و صناع حار و امثال اینها و سد و سرع الانحلل و مولد خون صالح و مریخی معده رطب و مضر احشای
 بارده و نفاخ و مصلح آن کل قند و هتکام اعتقال بطن استعمال آن جائز نیست و مطبوخ آن با نصف وزن آن خشکاش کربیده
 مانند حریره جهت صناع حار و باضافه قرطم جهت اخراج بلغم لزج و منع شری و مفتوح سد و با عذاب و سپستان و انجیر و
 پر سیا و شان جهت درد سینه و سرفه مجرب و شیر و جو که کشک الشعیر نامند سرد مائل بختکی و غایظ تراز ماء الشعیر جهت
 اسهال صفراوی و مزحه حاره و غرغره بدان جهت ورم کلو و درد آن و ضماد آرد آن را دق و محال او را مصلحه و
 کشایند و دامبل حاره و بتهائی و یا با تخم خبازی بوزن آن جهت سل و ذات الجنب را ورام زهر بغل و سینه و دستان
 و بنا گوش و سائوا و سوا و ستر و یا قلیی و بوند چینی جهت او را مکه حرارت آید در کال حلت نباشد و با سرکه جهت او را م
 صفرا و به و شری و اگر آرد آن نباشد جو مفسر را با آب و یا عصارات برکهای مناسبه سائیده استعمال نمایند و با آب سفرجل
 جهت نفوس حار و با آب کشنیز تازه جهت تحلیل خنا و زروا ورام حاره صلبه و ورم کلو و بارانج و تخم کتان و زفت و بول
 اطفال جهت تحلیل او را مصلحه و کشودن دمل و با اکلیل المملک و پوست خشکاش جهت ذات الجنب و نفوس و مطبوخ آن
 با سرکه جهت جرب و حکه و با بنک و افیون و آب برگ کاه و مانند آن جهت صناع و ورم چشم و نزلات و باد سرخ و
 استحکام نمودن عضو مکسور و مرضوض و طلائی مطبوخ آن با انجیر با ماء العسل جهت تحلیل او را مبلغمی و حار بغایت مؤثر
 و ضا د سرحته آن با سرکه جهت کلب و حزاز نافع و سوزق آن یعنی آرد بوداده آن که در سوزق مذکور شد تبرید و تعد به
 آن زیاده از سوزق کند ماست و آشا مین آن با قدری شکر بهترین اغذیه اطفال است و مسکن عطش و لهیب با طانی و

نان آن ثقیل بطبع الهضم و نفاخ و چون خمیر آنرا بکند آردن تا قرش شود و در دوغ حل کنند و بکشد بکند آنرا در پس بنوشند
 جهت تسکین غلیان خون صفراوی و لهیب باطنی و تشنگی مغر طریقی صفراوی و تپهای حاره و اسهال صفراوی و حاکه بعلیل
 مضر میرود بن و نفاخ مصلح آن شکو و یا نبات خوردن و مصلح سوپق آن مغسول نمودن و با شیرینی خوردن است و در دستور
 طبیع ماء الشعیر در قرآ با دین در حرف المیم مع الالف مذ کور شد
 * شغنین البری * بفتح شین و سکون فا و کسرون و سکون یاء مثناة تحتانیة و لون معروف بیمام است بترکی الا فاخته
 و بهندی بلکه نامند * ما هیئت آن مرغی است از فاخته بزرگتر و سفید و طوق کردن آن سیاه و ناتمام و کردن و پای
 آن بلند و کوند بچند فاخته است و بغارسی بونما را بند و کوند که تو بر بست و منقار پای آن سرخ است و آنچه در هند
 و بنکاله دبد به طوق کردن اندارد و تمام آن سفید و منقار آن سفید رنگ و پاها و آن بلند باریک سیاه و رنگ و بعضی
 را مائل بزرده و بعضی را پرهای سر آن بلند تر و اکثری را کوتاه تر * طبیعت آن گرم و خشک در درم و کوند خشکی بران
 غالب است * افعال و خواص آن بغایت مسمن بدن و مجموع آن مستحیل بخون صالح میکرد و مقوی قوت ماسکه
 و حواس و موافق ناقص و مغلوجین و زیاده کنند قوت حافظه و محرک باه و اکثر آن مضر و درین و موروث بخوابی
 مصلح آن سرکه و کشنیز و مقوی فعل آن شیر نازده و سفید است و کوند بهتر است که بعد از دیم بکر و زرها کنند و در زرد بکر
 بخته بخورند و همچنین ما نرطیور قویه را بهترین آن کوچک خربه آنست و زیاده از یکساله آن و همچنین لاغر آن بسیار مضر است
 * شغنین البجری * بهندی ما کوچ و بفرنگی پستینا که مرین نامند * ما هیئت آن حیوانی دریائی است شبیه بشفاش
 در رنگ و بال و شکل در دنباله آن نیسی مانند خارا است * افعال و خواص آن چون کسی را بکزدالم عظیم حادث کرده
 و چون نیش آنرا در زیر جامه خواب کند آردن مورث بخوابی مغرط و د فن کردن آن در خانه موجب تفرقه اهل آن خانه
 و پاشیدن مسحوق سوخته آن برد و کس با عت تفرقه و بغض ایشان و بدین سبب آنرا حوت الشرنامند و کوند چون در
 پول کسی نبشی آنرا فرو برد با عت سوزش و درد عظیم صاحب پول شود و مادامیکه بر نیاوردن رفع آن نشود

* فصه --- مل الشین مع القاف *

* شفا قل * بفتح شین و دو قاف در میان هر دو الف ازل مفتوح و درم مضموم و در آخر لام و آنرا شفا قل و شفا قل و حشفا قل
 و شقیقل و شقیقل نیز و بهندی ستالی و سوالی و در دمالی و کاکول و ستا و رنیز نامند * ما هیئت آن یخی است پر
 کره و بال و زوجت و اندک شیرینی و بسطبری انگشتی و دراز و سفید رنگ و ساق کپا و آن پر کره و بر هر کوهی برکی و ثمر آن
 بقدر نخودی سیاه و بر از رطوبت سباهی و کل آن بزرگ تر از زینفشه و منبت آن زیر اشجار متراکمه و جاهای نمناک و مستعد
 بیخ آنست و قوت آن تا چهار سال باقی میماند * طبیعت آن در اول گرم و در دوم تر بارطوبت فضلیه * افعال و خواص آن
 مبهی و مفتوح و قاطع بلغم و مقوی ظهور و معجن معده و کبد و کرده مضراشته و مصلح آن عمل و مرای آن با غسل پیغام
 و مقوی ارواح و قوی و باده و زیاده کنند منی مقدار شربت آن تا پنج درم بدل آن در تفرقه باه حب الصوبر و بوزیدن آن است *
 * شقایق * بفتح شین و قاف و الف و کسریاء مثناة تحتانیة و قاف و آنرا شفا بین النعمان و بلاطینی بیای درازا بتام یعنی
 کلی که رنگ او زرد متعبر میشود و بلغت کستیلان اما بلس و بغارسی لاله نامند و در وجه نسیمه و نسبت آن بنعمان گفته اند
 برای مشا بهت رنگ آن بشقیق برق است و نیز گفته اند شبیه است بخون که سرخ است و خون را نعمان نامند و نیز

گفته اند چون نعمان بن مندر را در اینیا رد و بجهت مهداشت و اول گهی بود که در خوراق اطراف قصر خود کاشته بود و نیز گفته اند که چون را آنرا بسیار در خضایات استعمال مینمود لهذا موصوف بدان نموده اند * **ماهیت** آن نباتی است غلبه بخششش در ثبات و برک وکل و ثمرودانه الا آنکه از آن در همه چیز کوچکتر و تخم آن ریزه تر و بری و بستانی میباشد و برک بستانی آن از بری ریزه تر و کل آن اکثر پنج برک و صد برک که هزارانامند نیز میشود و الوان و افشان نیز * **طبیعت** آن در درم گرم و خشک * **افعال** و خواص آن انبوس حاصل از آن مانند آنکه از کوزه خشخاش اخذ مینماید و بسیار در التخل بر و السكر و بدستور دانه و پوست آن از دانه و پوست خشخاش جاذب و ملطف و مغنی و جالی آثار و محف و آشامیدن کل خشک مسحق آن بقدر و درم با مغلج جهت تسکین درد احشا و اعضا که دقعه بهم رسیده باشد بسیار سریع الاثر و نفوخ آن قاطع و عاف در ساعت و ذر و آن حابس نرف المم هر عضو و رطوبت و غلات صاحب جلدی در اوائل جهت تطلب ماده و تصفیه آن و تفتیح مسام و بر و زبنا هر جلد نافع و آشامیدن طبع برک و سابق آن که با ناله جو بخسته باشند مد رشبر و بول و حبض و طلای عصاره آن منفي چرک زخمها و رافع تفشر جلد و محلل ورم چشم و معوط آن منفي رطوبات دماغی و قطوران جالی بیاض عین و بدستور برک کل آن و اکتحال بدان وضاد کل آن با پوست گردگان سبز سبزه کنند و مو و رافع قوبار آشامیدن بکدرم تخم آن هر روز با آب سرد و مد اومت بدان جهت رفع برص مجرب گفته اند و بکدرم از قبه آن با شراب مورث جنون است

* **شقرق** * بفتح شمن و بکسر نیز آمده و قاف و فتح راء مهملة مشدده و الف و قاف و شراق و شقوق و شرفی نیز و بغاریسی ماکینه و بشیرازی کاسه شکنک و با صغهای سبز فبا و یمازند رانی کر اکر و عرب آنرا اخیل گویند و ید یمن دانند و یهودی آنرا نماند * **ماهیت** آن دماغی گفته طائی است بقدر کمی و کوچک سبزرنگ خوش منظر و در جناح آن سیاهی و مخطط بمرخی و سبزی و سیاهی نیز میباشد و در بلاد روم و شام و خراسان و نواح آنها بسیار و حرص و ید خورد و زبچه مرغان دگر است و در آبادانی و مردم میباشد و بر سر کوهها اشیانه بسیارند و لیکن بچه در آبادانی برمی آورد و غنیمت از سفاد و کثرت الاستغاثه میباشد و فر باد بسیار میکنند که کوبان آن رازده اند و بغادی و انطاکی گفته اند طائی معروف است ملون بسبزی و مرخی و سیاهی و در اشجار و شکاف دیوارها خانه بسیار زدود رتا بستان دانه میشود و بد بو است و کثیرا التصویبت و کوبند طائی است بقدر کجشک که بیه کوبند و کجشکان را صید کنند * **طبیعت** آن گرم و خشک در درم * **افعال** و خواص آن محلل قوی رباح غلبه و مواد بلغمیه و دیر هضم مضر محرورین و مصلح آن سنگجبین عسلی و شکری و طلای سرکین آن جهت جلای کلب نافع است

* فصل الشین مع الکاف

* **شکاعی** * بضم شین و بفتح نیز آمده و فتح کاف و الف و عین مهملة و الف مقصورة لغت عربی است و یونانی اقرانقی و نیز اقشارنقی بمعنی شوکه البیضا نامند و کوبند آنرا شوکه البیضا و شوکه عربیه و کثیر الکرکب نیز و بلا طینی اطریکیاس و بغاریسی باد آورد کوبند و اصح آنست که غبر باد آورد است بلکه از اصناف آنست و نیز بغاریسی آنرا چرچه کوبند و در بعضی بلاد معروف بکنکو خراست و کوبند بهندی اویت کتاره نامند * **ماهیت** آن دمنوع میباشد بکی کل آن سفید و شاخهای آن باریک بلند سفید و کم شعبه و دیگری کل آن بنفش و شاخهای آن اندک و بتر و یر شعبه و ماثل بسبزی و زردی و این مخصوص بشکاعی است و تحقیق آنست که ساقی آن منبت و طولانی و سبزی آن بقدر انکشتی و بار بکتر از آن

و برک آن کوچک مثلث شکل اند ک ضخیم طولانی بازغب کسی و بر سر آن خاری و کل آن بنفشه ماثل بزردی و تخم آن
 ریزه مثلث شکل خاکستری رنگ و طعم آن شیرین و بهترین آن هیز و بعضی گفته اند زرد آنست که کهنه نباشد و مستعمل
 ازان بهی و نمر آنست و بهیج آن قویتر * طبیعت آن گرم و خشک در دوزخ و کونند در اول گرم و در رسوم خشک و بعضی سرد نیز
 گفته اند * افعال و خواص آن قوت تجفف و قبض این زیاده اربا د آورد و با قوت تریافیت و بهیج و ثمر آن ملطف بلغم
 و مفتح و جهت قطع نرف الدم از سینه و ررم لهاف و مقعد و طبع آن جهت امراض معدة و کبد و حمیات موکبه و کهنه و خصوصا
 در صبیان بغایت نافع و بهیج فالج و رعشه و ارجاع ظهر و اسهال بطن و جهت جذام و برص و بقی و قطع سیلان رطوبات
 از رحم و سایر بدن معیل برای آنکه دافع مواد سودا و نه و بلغمه و جالب آدها است از عمق بدن و با افسندن مسن بدن
 و بهیج آن حایس نرف الدم و محلل اورام مفعلة و مدمل قروح مضررته مصلح آن صمغ عربی است معدل ارشوبت آن دو
 درم و صاحب نفوس پنجدرم گفته بدل آن با د آورد و در سایر افعال قریب بباد آورد و در حرف البامع الالف مذکور شد
 صاحب اختیارات بد بهیج گفته که بشیرازی آن را خارمهک گویند و روی نباتی کوهی است و در زمین سیستان بهیج میرسد *
 شکر تیغال * بفتح شین و کاف و راء مهمله و کسر تاء منناة فو ما نه و سکون یاء منناة تخنا نه و فتح عین معجمه و الف
 و لام بفارسی تبمال نامند * ماهیت آن خانه و غلاف حیوانی است شبیه بمکس که در خار و انزروت مانند کرم ابر بشم
 از لعاب خرد میشد و در آن می میرد و بعضی را سوراخ کرده بد رمورد و آن خانه و غلاف در قازکی شیرین میباشد و چون
 بسپار کهنه شود شیرینی آن بسپار کم میگرد و آن کرم را بشیرازی خزوگ و تیغال و خانه آن را شکر تیغال نامند و غیر سکر
 العشر است و صاحب احتیارات اشتیاء نموده آنرا سکر العشر نوشته * طبیعت آن در حرارت معتدل و رطوبت در آن
 غالب و با لزوجت * افعال و خواص آن ملین صد و رخشوبت آن و ممکن حدث اخلاط و سوزش مری و جهت سرفه و تصفیه
 صوب و خشکی کلو و معدة نافع و اکثار آن مغنی مصلح آن شکر و ترنجبین مغد ارشوبت آن ناپنجدرم بدل آن نبات است
 شکر * بضم شین و بفتح بزمآله و کاف مشدده بعربی هم الغار و تراب الهالك و اهل عراق و مغرب ریح الغار و بشیرازی
 مرک موش کانی و بهندی سنبل کاه رنا مند و اکسر بان زرنج سفید خوانند * ماهیت آن جسمی است معدلی سفید
 ثقیل الوزن براق و آنچه زرد و نك باشد زبون بود و از خراسان آورند و کونند و دنفرة است که از معدن آن بهیج میرسد
 و قوت آن تا مفاد سال باقی می ماند و بعد ازان با سل میگرد و رنگ آن اغبر و وزن آن مکین میشود * طبیعت آن
 در چهارم گرم و خشک * افعال و خواص آن از رسوم فذاله است و محلل و مفتح و البام د هندة زخمهای با ر د شد بد
 که صبر نتوان نمود و اکثمال آن در یک روز رطوبات طبعات چشم را زائل کند و طلای آن بار و غنها جهت حکه و جرب و با
 کلاب جهت اورام بارده و اسهال نافع و بهیج درم آن در یک روز کشنده بسوزش اندرون و ثقل زبان و اعضا و خل رو و رخی
 چشم و گرمی بدن و برافروختگی بشره و کاه با سهال الدم میگرد و در نباتی آن تراشه بو سنهای حیوانات است که
 هوزانند بهیج و ریع و تاد و چند آن بهیج و معالجه آن معالجه زبیدی بخورد است و چون در خمیر کبرند و باد ر
 طعامی دیگر و بخورد موش د هند بمبرد و هر موشی دیگر که بوی آن بشنود نیز می میرد و خانه از موشان پاک شود و
 اهل هند می گویند که پنج نوع می باشد یکی بهیج و آن شبیه یشب بما بهیج سفید شفاف و در آتش د و د نکند
 و دوم هلد یا یعنی برنك ررد چوبه زرد رنگ و سوم کوبد با این میگون است و چهارم در مار آن شرح است برنك دانه

انار و پنجم سنگهیا و این بسیار جفیف میباشد و این هر دو نوع اخیر بسیار کم باب است و در احوال صفاست کمیابکار می آید و دافع بلغم و سودا است و جهت تب لوز و ضیق النفس انسان و اسهال و درد دندان نافع دانسته اند

شکر قلند * بفتح شین و کاف و سکون راء مهمله و قاف و سکون نون و دال مهمله بهاء بهی مشهور بر زمین تنک و زمین را بهندی اول نامند * ما هیت آن بیخ نباتی است بطریق لجم و باره بر زمین مغروش و برک آن شبیه بجوز مائل و از آن کوچکتر و کل آن نیز شبیه بکل آن و کم رنگ تر و کوچکتر و بیخ آن در زیر زمین که از اطراف ریشه آن برآمد تا بقدر تربی و پوست آن سرخ و مغز آن سفید و کم آب و در مرده پانزده عدد و زیاده و کمتر نیز نگون می یابد بسمب قوت و ضعف زمین و بعد بکمال رسیدن بر آورده زیر خاکستر گرم مانند چغندر ریخته و با در آب جوش داده پوست آن را جدا کرده میخورند شیرین و لذیذ میباشد بعضی آنرا بعد از بختن نرم کرده قندی آرد کنند و مزوج کرده مانند خمیر مرشته حبوب بزرگ بقدر رک در کان ساخته در روغن بریان کرده کرما گرم در شیره شکر و نبات که غلیظ باشد می اندازند و بعضی برای خوشبوئی قند را با مشک بکباب حل کرده داخل آن شیره میکنند پس بر آورده میخورند بسیار لذیذ میباشد و این را بهندی می کل کله مینامند **طبیعت آن** گرم و تر و با رطوبت فضلیه غربیه که بعد از طبع و جوش دادن کم میگرد * **افعال و خواص آن** مسدد و قابض و نفاخ و فی الجمله مغری سینه و قصبه رئه است

شیل * بضم شین و تشدید لام * ما هیت آن ثمر درخت هندی است ازاد و بیجه مجهوله است بعضی گویند که آنرا سحر جل هندی نامند که بیل باشد و بعضی گفته اند بزرگتر از فندق است و در طعم آن تند می و اندک تلخی و قبض است و نرم ملمس و بی تشور بعضی گفته اند مل و ریخت زرد آلود میباشد و بعضی گفته بهیأت زنجبیل است * **طبیعت آن** در سوم گرم و در اول خشک * **افعال و خواص آن** محلل قوی و ملطف اخلاط غلیظه و مهمل و دافع ریا و جهت صلابت عصب و فالج و عرق النساء و لجه نافع مضر رئه مصالح آن عسل مقدار شربت آن تانیم درم است

شاجیم * بفتح شین و یسین مهمله نیز آمده و سکون لام و فتح جیم و مهم معرب شلغم بغین معجمه فارسی است و بیونالی عنقیلی و عنقیلی نیز و بفارسی بر شاد و شلم نیز و بفرنگی هم بضم باء عجمی و مهم نامند * **ما هیت آن** معروف است و بری و بیستانی میباشد و بری و قسم است یکی شاخهای نبات آن در از و برک آن بعرض انگشت ماهی و بیخ آن باریک مانند بیخ اشجار و دیگر و غیر ماکول و تخم آن سیاه و مغز آن سفید نبات آن مزارع و دیگر بر امانت صحراهای لماناک و نزدیک آبها و بیونالی و یونیناس و یونیناس نیز گویند بیخ آن بقدر ریخار و بسیار سرخ و ماکول و برک آن شبیه ببرک بیستانی و از آن باریک تر و ملمس و کثیر الشربف و تخم آن مانند بیستانی و مائل بسباهی و تخم این مستعمل در تریاق فاروق است و بیستانی آن را برک شبیه ببرک قریب و کثیر الشربف و از آن ملمس و بیخ آن مل و در و مغرطخ و بعضی اندک طولانی و بر سر آن اندک ریشه و ماکول و در اکثر بلاد بهم میورند و بقدر نارنج بزرگی و نبات و اندک در بعضی بلاد و اراضی قریبه میشود و در نازک بی ریشه و در بعضی اراضی ضعیفه کوچک ریشه دارد و بهترین و مستعمل آن بیستانی نازک و بی ریشه است و تخم آن سرخ و تیره و از بری بزرگتر و این مزروع میباشد در خرب و در او اخرش را رائل ریح نیز قلیلی در بعضی بلاد بهم میورند * **طبیعت بری** آن در اول سرد و در کرم و در اول تر و بیستانی آن در اول درم گرم و در او اخر اول تر * **افعال و خواص آن** اول مطبوخ بیخ آن کثیر الغل و دافع شعاع و ملین سینه و بطن و مقوی باصره و مشهوی طعام و مهیج باه و زیاده کنند و منی و مفتت

حطاه و مدبول و برکهای نازک آنرا قوت ادرار زیاد و بطبی الهضم و نفاخ و مصلح آن فلفل و زیره و شیریشها و دراجادیت
وارد است که امر فرمودند بنخوردن شلغم و فرمودند علیکم باللغت فانه لو س احد الا وله عرق من الجذام واللغت یذیبه
و در حدیث دیگر است که ما من احد الا وفيه عرق من الجذام فاذا یبوه بالشلجم و چون ریشهای باریک آنرا سائید با عسل
بها شامند جهت سهر و سهر البول مجرب و ضماد مطبوع آن محلل ادرام و بطول مطبوع جمیع اجزای آن جهت شقاق
ها رطوبت و نفوس و حکنه مراریه و بدستور طلا و ضماد برک و بیخ و یا تخم کوبید و آن و در شیخ بیخ آن یعنی محال آن لذیذ
و ماطف رطوبات و مقوی احشا و مشهوی و بی نفخ خصوص با خردل آن و یا چاشنی دار آن که قوت جلا و تقطیع آن زیاده است
و مطبوع آن در جوف خمیرد رز بر آنش که طبع کامل یافته باشد قلیل النضج و جشا آورند و محرک با زیاده از محال آن
جهت آنکه رطوبت فضلیه و ریاخ آن در جوف خمیر با نکل بتخلیل نمیرود و جمیع اجزای آن با تریاقیت و تخم آن در اول
سوم کرم و در اول ترومهی تراز بیخ آن خصوصاً که اندک بریان نموده باشند و مشهوی و یا تریاقیت و در جمیع افعال
قوت بران و مولد ریاخ و مصلح محرورین مصلح آن سکنجبین و ترشها و کلقت و خشخاش سیاه و شکر نیز مقدار شربت آن
درد هم و در روغن تخم آن محلل ریاخ و رافع اعیا و مقوم آلات تناسل شربا و تد هینا و مرهم بیخ آن کثیرا لنفع و در رقا با دین
در مرهم مذکور شد و تخم قسم اول بری آن جالی بشره است طلا

* شلیل * بفتح شین و کسر لام و سکون پاء مثلاً تختانیه و لام بخرا سانی شفرنک و شیر هو نیز نامند * ماهیت آن از جنس
شفتالو است گویند درخت شفتالو و زرد آلو را که با هم پیوند نمایند شلیل میشود و آن بقدر زرد آلو و گرد کان و از شفته آلو
لذیذ تر و لطیف تر و غائیله آن که در طبیعت و سائر افعال اقرب به آن سرد است * قصه شلیل الشین مع الیمیم *
* شمع * بفتح شین و سکون میم و هین مهمله بفارسی موم نامند و یونانی قبروس ماهیت آن معروف است که جرم خانه
زنبور عسل است که عسل را در آن جمع میکنند و آن سه نوع میباشد یکی آنست که زنبور عسل را در آن جمع میکنند و
این مائل به سرخی و زردی و نرم و چرب و خوشبو میباشد و بوی عسل از تازة آن می آید و در آنست که پردهای خانه
خود را از آن میسازد و در آن عسل نمیشد و این متوسط است در خونی و بدی و سوزم معروف بتسلط است و آن چیزی
سیاه رنگ است که بر کواثر یعنی خانه خود میمالد و این زبون است * طبیعت آن در اول د و کرم و در رطوبت معتدل
و قوت آن تاسی سال باقی نماند * افعال و خواص آن محلل و منضج و ملین اعصاب و موافق جراحات و مصلح ادویه
مراهم و حافظ آنها و خوردن وزن ده خرنوبه از آن که به قند آرد آنه کنند مریزه ریزه کرده فرو برون با احساسی موافقه و بادر
روغنها خصوص روغن کنجد حل نموده بنوشند جهت قروح باطنی و سحج و اسهال مزمن و جذب سموم مجرب و جهت درد
هینه و سرفه و سل و رفع انجماد شیرود رد کلورالها و تصفیة صوت یبعلیل و بخور آن معرق صاحبان حمیات و رافع
عقوبات هوای و بائی و رائحه آن جهت رفع بد بوئی بینی واذیت بوی مرد از و مقایر و روبا و حفته کل اخته آن با روغن
گل سرخ یا زیت عدس با المناصفه جهت سحج امعا بغایت نافع و طلائی آن با ادهان مناسبه خصوص صا روغن بنفشه جهت رفع
خشونت سینه و سائر خشونتها بدن و نضج ادرام و جهت حکه و جرب و توسیع دهن زخمها و بچرک آوردن آنها و رفع
اذیت زخم حربه زهره از و جذب آن با لثا صیه و طلائی موم روغن معمول با روغن سوسن و با روغن زنبق و با با سمن بر
صورت صاف کنند و نه بگو کنند رنگ رخساره و زائیل کنند کف و میل صلابت اعصاب و گویند چون از موم زرد یا سرخ

باز روغن سومن و بالکل فروغ مرتب نمایند و سه هفته در آفتاب کنگارند پس بر او رام پس گوش واریته طلا نمایند بتخلیل گردد
و منع انصباب مواد بدن نماید و چون بتنهائی ورق ساخته بر پستان کنگارند مانع انجماد و بسته شدن شیر است در آن
و بر تعقل عصب او رام محلل آنها و تکمیل ریزه ریزه کرده آن باز زرد چوبه خشک کوبیده در صوفه بسته و بروغن کنجد
کرم کرده مجلل او رام و ریا ح و مسکن اوجاع و چون مخلوط بعد هندی نموده بر آتش کنگارند بد بوی و اندک اندک
سوخته گردد و خوردن موم دافع اشتها و مسدود مصلح آن نان مقدار شربت نانیم درم بد آن آرد با قلا است و کوبند چون
آشیان مکس را بسوزانند و بطرفی بمانند و در آب ذریا و یا سا نر آبها کنگارند آب شیرین را بخورد جنب میکند و ستر سقید
کردن موم آنست که بکیرند موم را و کد اخته در آب سرد اندازند و چرک آن که در زیر آن جمع گردد جدا نمایند
و همچنین مکرر نمایند پس در دیک سر کشاده سفالی نو کرده آب دریای شور بر آن ریخته و اندک نظرون و اگر آب دریای
شور نباشد آب نمک بر آن ریزند و بر آتش کنگارند تا کد اخته گردد و از آتش فرود آورند و دیک سفالی دیگر که در آن
توانند داخل شد ته آنرا تر کرده در آن فرو برند تا مومها بد آن بچسبند و بر آورند و بعد سرد شدن موم را جدا کنند
و همچنین باز دیک را در آن فرو برند و مکرر همچنین عمل کنند که هر مرتبه بکد ازند با آب شور و نظرون و از ته دیک سفالی
دیگر تر کرده بردارند پس آن قرصها را در ورد و بر ریسمانی کشیده روزها در آفتاب بیا ریزند و بر آن آب سرد دفعه بد دفعه
بپاشند و شبها با مانتاب تا آنکه خوب سفید گردد پس کد اخته از آن شمع ریزند و باد و مرهم و غیر آن که مطلوب باشد بکار برند
و آنکه در ظرفی کرده آب بسیار کرم جوشان بر آن ریزند و بد ستر طبع دهند و عمل نمایند تا سفید گردد و یا آنکه بعد نصفیه
چرک آنرا کد اخته در آب سرد اندک اندک بر ریزند و یا آنکه بد سته جاروبی بر هم زنند که بزودی دانه کرد پس روزها
بر بارچه کریاس نم کرده ریزند و بر آفتاب کنگارند و آب بر آن بپاشند و شبها از بر آسمان و مانتاب کنگارند تا سفید گردد

* فصل در الششین مع النون *

* شند بفتح شین و سکون نون و دال مهمله دیسقور بد و س اسمیلوس نامیده و بهندی ست بفتح سین مهمله و تاء مثناة فوقانیة
مشده کوبند * ماهیت آن از طیوب معوله است مخصوص اهل مصر و بهتر از آنجا جای دیگر نمپسا زند و کوبند دخان
ضرواست و دستور صنعت آن آنست که حصی لبان را نیم کوفته هر قدر که خواهند در دیک سفالی کنند و دیک دیگر طولانی
بر سر آن نصب نمایند و اطراف آنرا بکل حکمت بگیرند و در زیر آن آتش بسیار ملایم کنند تا در ظرف بالا صعود نماید و
بچسبند و اگر بجهت زیادتی عطر بت ظرف بالائی را بعد و صندل بیالایند خوب است و اگر بجای دیک بالای کاغذی
و ابشکل کله قند بچسبند بر سر آن نصب کنند بنحویکه اصلا بخار بیرون نرود و مزخوب است و بهترین آن سفید خوشبوی
آنست که بوی دود از آن نیاید * طبیعت آن در هوم کرم و در دم خشک * افعال و خواص آن مقوی دل و مدر
فضلات و مفتت حصاة و دافع اخلاط لزجة سینه و باز عفران مفرح و جهت سرفه و ضعف عصب و خفقان و با انیسون جهت
قولنج مجرب دانسته اند و طلای آن جهت التهام قروح و دافع آثار و حمل آن جهت بواسیر و تقویت رحم مغیل و مجففا
و مصلح مکرر و مغشش سینه و مصلح آن روغن کنجد مقدار شربت آن چهار قیراط است

* فصل در الششین مع الواو *

* شوا ع بفتح شین و واو الف ممد و ده لغت عربی است بفارسی کباب و در بانی کوبند * ماهیت آن گوشت بریان

کرده است بهر نحو که بر بان نموده باشند بر آتش بواسطه یا بیواسطه در روغن یا بپزوغن و از بالا روغن بر آن زده باشند

* طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن استشمام را نیکو آن در حین بریان نمودن مقوی قلب ناظمین

و مرتاضین و بند ستور خوردن آن سریع الهضم جلد الکیموس و مقوی اعضای رئیسه و باه و اکثر آن ثقیل و دیر هضم و نفاخ

* شوا صمرا * لغت یونانی است بفتح شین و او را الف و فتح صادر و اء هر دو مهمله و الف مشك الجن است و گویند در بلاد

شبانکاره فارس مشك چو یان نامند و در تذکات بن مشك داش * ما هیئت آن را زی گفته از انواع بلنجاسف است که برنجاسف

نیز نامند و دیسقورید رس گفته بیونانی بطوس نامند و آن گیاهی است که هر سال تازه بتازه میروید بقدر مصماری مفروش

بر روی زمین و شاخهای آن بسیار و برک آن شبیه برک دشتی و تخم آن بر سر شاخهای آن و هیئت آن از شاخ و برک

و تخم بسیار خوشبو است و لهذا مردم در ثياب خود میکنند و در ثياب آن بیشتر وادیها است و مترجم کتاب ابوریحان

در صید نه خود گفته که در بلاد دیلم نباتی بدین نام که آنرا مشك الجن نامند دیدم خاکستری رنگ مائل بزرقت شبیه

باشنه بی ساق و بی گل و منحصرا بر اوراق بسیار متراکم منبسط بر روی زمین که از زمین بلند نمیکرد و دویخ آن سیاه بقدر

مصماری و منبت آن سبک لاینها و کوهستانهای عظیم و از تازه آن تا چند ماه بوی مشك تازه می آید * طبیعت آن در

سوم کرم و خشک * افعال و خواص آن مفرح و مقوی ارواح و قوی و مد ر حیض و با شراب جهت عسر النفس محتاج

بانتصاب و در حقنه جهت عرق النساء و اوجاع مفصل داخل مینمایند برای آنکه معهل اخلاط لزجه است *

* شو حط * بفتح شین و سکون و او و فتح حا و سکون طاء مهمله تین لغت عربی است * ما هیئت آن مجهول است بغلادی

گفته در دختی است بزرک شاخهای آن صلب و بی کوه و است و برک آن شبیه برک بید و از چوب آن کان

کران کان میسازند و بعضی گفته اند که نوعی از نبع است و بعضی آنرا و شریان را یک دانسته اند و گویند آنچه در رة کوه

میشود نبع است آنچه در باین آن شو حط و باختلاف منابت نام آن مختلف میگردد و صاحب اختیارات خوشه ازان گفته

و بعضی گفته نوع خبیث و زبون ما زریون است و این قول اقرب بصواب است * طبیعت آن کرم و خشک و جمیع اجزای

آن با قوت قابضه * افعال و خواص آن جهت اسهال مفید و جلوس رسایه آن ممنوع است *

* شوکران * بفتح شین و سکون و او و فتح کاف و راء مهمله و الف و نون لغت عربی است و بغلادی گفته یونانی است و

و ابن بیطار گفته که بعضی اندلس حقوقه نامند و بیونانی قونین و سقونین و باریقون و طفنیقون و منقوسین و بفرنگی

شبکه و بفارسی بیخ تفت نامند * ما هیئت آن دیسقورید رس در رابعه گفته بیخ نباتی است بالزوجت و ساق آن پر کوه

شبیه بشاخ را زیانه و سطر ترازان و شعبهای آن چتر در برک آن شبیه برک قنا و بزرک ترازان و ثقیل الرائحه

و در بالای آن شعبه و کلیلی و در آن کل سفید شبیه بگل شبت و تخم آن مثل نانخواه و مائل بسفیدی و روس گفته برک آن

مانند برک بیروج و بسیار زرد و بیخ آن باریک و بی ثمر و تخم آن بزرگ نانخواه و بزرگتر از آن و بی طعم و بی بو و لعاب دار

و بعضی گفته اند بیخ نباتی است که آنرا د و سرود و رت و دورس نیز نامند و بعضی گفته اند بزر الهنج رومی است که آنرا

دورس گویند و بهر دو مستعمل آن آنست که در کوه تفت از یزد دروید و آنرا دورس تفتی گویند و صاحب اختیارات

گفته آنرا شوکران نامند و بعضی گفته اند بیخ نباتی است که بهندی موده نامند * طبیعت آن در چهارم سرد و در سوم خشک

* افعال و خواص آن مخدر و مسکرم و مقلد ارشربت آن نیمه اندک بدل آن بزر الهنج و در د رم آن قتال بقوت

سینت بارد و برال هلال را اختلاط کبر و دهن و کلام و سدر و ظلمت و غشاوه بصر که چیز را بیند و فواق و برودت باطن و اطراف در آخر تشنج و خنثی از تنگی که در قفصه ریه و جگر پیدا کند پس موت و مد آوای آن مبادرت بقی و اسهال بطن را که نقاح حاصل کرد پس آشامیدن اشپای نافع تر با قه مانند طلای صرف که نوعی از شراب است پس اندک مهلت داده بعد از آن شیر الاغ و افستین با فلفل و جندبیل ستر و سبب آب با طلا بنوشند و با قرد مانا و میعه و فلفل با تخم انجیر با طلا و بار و روغن غار انجیل آن و حلیت و روغن حار و مناسبی و باقی تدابیر آن مانند تدبیر افیون خورده است و چون خوشه آنرا پیش از آنکه تخم آن خشک شود بکینند و بکوبند و عصاره آنرا گرفته در آفتاب خشک نمایند بفع بسیار در ارد و از آن جمله آنکه ادویه مسکه ارجاع چشم است و ضماد آن جهت تسکین ارجاع حاره و نعله و جمره و حوره و ضا دبرک و تخم آن در پستان شهر در اقطاع شیر آن و مانع آریخته شدن آن و در پستان دختران مانع کبر آن و بدستور در خصیه پسران و در خصیه و کشران جوانان مانع احتلام و محلل درم آن و در قصبه مضرب باه و مانع بزرک شدن آن و در هانه و هر عضو که خواهند موزون مانع آن و در شکم حابس اسهال و نزف اندم و بدستور طلای آن بز پشانی حابس رعاف و حکیم مهر محمد مؤمن نوشته که چون بیج آنرا با بزرالبنج از هر یک پنج گرم کوبیده با یکصد و پنجاه منقال آب و یکصد و پنجاه عدد موز بزرک دانه با تش ملایم طبع دهند تا آب به سوزد پس موزها را از ادویه جدا کرده نگاه دارند و از یک عدد تا سه عدد آنرا بخورند مسکرتوی را مساک منی آورد و زیاده از سه عدد منوم قویست و نوشته که من این را مویزه و روانم کرده ام

* شونیز * بفتح شین و واو و سکون نون و فتح دال و را در آخر هر دو مهمله و ضم اول و دوم نیز آمده * ماهیت آن بغدادی گفته معرب از چغندر فارسی است و آن نوع از لغت است و به مصر آن را لغت طله طلی و قومی سلجم احمر نامند و آن شبیه سلجم است در نبات و صورت و لیکن برک آن خشن و مشوف نیست بلکه اقرب بسلق است و برک آنرا نمخوردند چنانکه برک سلغم را نمخوردند بلکه بیج آنرا نمخوردند و طعم آن با حلاوت و تلخی کمی است و انطاکی گفته فرقی میان آن و زردک و سلغم نیست مگر آنکه برک آن مشوف نیست بیج آن مانل با سندراره و طول و بسیار سرخ و شیرین مانل بتلخی و تیزی است و صاحب تحفه نوشته قسمی از سلغم بری ماکول است و بهترین آن سرخ خالص کوچک تازه آنست * طبیعت آن بارد و رطوبت در درم و گرم و تر و در آخر اول نیز گفته اند رطوبت آن زیاده از حرارت * افعال و خواص آن رافع ریح و صفونت و مسخن و جاذب دم از عروق بظاهر جلد و مهبج باه بغدادی گفته بنا بر آنکه بارد و رطوب است که اظهر است مضر باه است و مضر مبرودین و صاحبان معدله بارد و بطبی الهضم و مورت نفع و قرائر مصالح آن سرکه و خردل و بختن آن مهرا و مردم بلد آن با شیر آنرا با ماست ترتیب میدهند و بطبی الهضم میگرد و لیکن لذیذ میباشد و تخم آن بسیار نافع است در ادویه قتاله و اگر بیشتر از سم بخورند سم چنان ضرر نمی کند و فعل آنرا باطل میسازد بالمره و لهذا از ادویه قریب فاروق است و جزوی از اجزای آن بخلاف تخم بهستانی آن که ضعیف است و طبع آن جهت ابرده نافع جلوس و نطول بدن و در سائر افعال قویتر از سایر اقسام سلجم و در سلجم مذکور شد

* شونیز * بضم شین و سکون و ادر و سکون و یای مثناة تحتانی و زای معجمه لغت فارسی است و شونوز و میاهل انده نیز و عبری حمة السوداء و یونانی سنوود و یسقوریل و سنون گفته و بهندی کلونجی نامند بفتح کاف و ضم لام و سکون و ادر و خفای نون و کسر جیم و بای آخر حروف بهترین آن تازه فریده دانه تند بوی آنست * ماهیت آن تخم نباتی است شبیه

آن قی کردن و آسمان بدن شهر و سائرند ابیرگش خورد است * فصل * بل الشین مع الیاء المثناة الشینة *
 * شبیه * بفتح شین و سکون یاء مثناة الشینة و فتح باء موحد و هاء اسم عربی است و غیر شبیه العجوز است و آنرا بعضی
 اشنة بستا نیه نامند * ماهیت آن گیاهی است ساق و شاخ آن سفید و برگ آن مائل بسفیدی و غبار ناک و کویا بمغراض
 ریزه کرده اند و خوشبو با تنگی شبیه بهوی صغیر منبت آن بسا تین و جاها نیکه باران بسیار شود و در شیراز بسیار میشود
 و آنرا در سائین و مقابر بسیار میکارند و ریحان کرمانی و حقیق کرمانی نیز نامند و راحه آن شبیه بکافور است * طبیعت
 آن در سوم گرم و در درم خشک و در آخر اول نیز خشک گفته اند * افعال و خواص آن مفتوح سد و محال و مد و ریح و
 منقی فضلات و مواد نزلی شربا و ضماد آن رافع ورم ریحی و بلغمی و مانع مواد درمی در ابتدا و در انتها محال آن وجهت تحلیل
 ریح و رحم و انفتاح فم آن واد را رطوبت و جذب جنین شربا و حمل و جلا و سانی ماء طمینه مؤثر مقلد ارشربت آن بایک انتقال
 و نیم است و با شرب و ماء العسل بقدر احتیاج *

* شیم * بکسر اول و سکون باء مثناة الشینة و حاء موحده بیونانی ساریقون و اقلینا شجر او سینا بحریا نیز و بقاری در رمنه
 نامند * ماهیت آن نباتی است قریب ببلندی شبت و کل آن خوشبو و تلخ و با ندک حدت شبیه با فستقین رومی و لیکن
 قبض این از آن کمتر و گرمی این از آن فستقین زیاده و برگهای آن ریزه نازک شبیه ببرک سد اب و بعضی مائل بزردی و بعضی
 مائل بغمورت و کل آن زرد و سرخ و آن اقسام میباشد جبلی و صحرایی و جبلی آن قویتر از صحرایی و لایحه کل آن مائل بزردی است
 و برگ آن شبیه بسد اب و نبات آن از شبت کوچکتر شیم ارمنی نامند و آنچه مائل بغمورت و تخم آن شبیه به تخم کشوت و اندک
 از آن بزرگتر و تهرکی آن با رطوبت چسبند و کل آن زرد و شیم جبلی را بیونانی اقلیون نامند و طعم آن تلخ و لایحه عریض
 الورق رگل آن سرخ است شیم خراسانی و شیم ترکی نامند و در رمنه ترکی تخم مستحاج است که و خشک نامند و آن تخم
 است معروف و در مستحاج مذکور شد و مستعمل از اقسام آن کل آنست غیر سائر اجزا و گیاه آنرا میسوزانند و گفته اند
 نوعی از فستقین است و صاحب منهاج آنرا در وصف گفته بکی چوب آن مجوف و برگ آن شبیه ببرک سر و دیگری ارمنی
 زرد رنگ و شیم الرئیس نیز بکی را سروی الورق مجوف العود گفته و این مستعمل در ادخنة و بخورات است و درم
 برگ آن شبیه ببرک طرنا و گفته اند که یافت میشود صنف ثانی که زرد رنگ میباشد و آنرا ساریقون ارمنی و فستقین البحر نیز
 نامند و مختار و بهترین آن ارمنی است * طبیعت آن گرم و خشک در سوم و درم و نیز خشک گفته اند * افعال و خواص
 آن مفتوح سد و رطوبت بلغم و محال ریح و مسهل اخلاط فاسده و مد و فضلات و مخرج اقسام گرم شربا و ضماد و جهت
 گزیدن عقرب و رتیلا و سموم بارده و عس و نفس و فواق و مغص و در درم و تبهای مرکبه شربا و نافع مقلد ارشربت آن در
 سموم تاسه درم و در غیر آن تا در درم مضر معده و عصب و مصلح مصلح آن مصطکی و ترمس بدل آن بوزن آن فستقین
 و بعضی سد اب را بدل آن دانسته اند نکمند بطبیعت آن و بی ستور طلای آن جهت رمد بلغمی و سائر ارام باغمی غلیظ
 بعد از تنقیه دهر دو وضاد و در ماد سوخته آن با روغن زیتون و با زنجبیل و با امثال آن جهت داء الثعلب و سرعت رویانیدن
 موی بران مؤثر و در آن جهت اكله و روغن آن که بدستور روغن کل سرخ سازند جهت عسر النفس و رفع لوزتهای
 و امراض بارده و درم معده و استسقا و اخراج دیدان و لسع عقرب و رتیلا و انبات لحم نافع است *

* شیم البحر * و آنرا شیم بهودی و سمک بهودی و اهل مغرب نیل نامند * ماهیت آن حیوانی است بحری و

درد برای مغرب کثیر الوجود شبیه بسنگ پشت بحری و ایکن صد فیت این بلد آن مرتبه نبست بلکه پوست صلبی است و حر و بخی آن شبیه بکوساله و کوبیدن روز شبیه از مکان خود حرکت نمیکند و ازین جهت آنرا ملک الیهودی نامند و آنرا نمی خورند
* افعال و خراص آن خوردن دل آن جهت داء النعلب و بهی و پوشیدن پوست آن و تعلیق آن مانع تولد نقرس و رفع آنست و بخور آن با استخوان جهت رفع تپهای بلغمی و کشتن بشه مجرب دانسته اند *

* شیر خشک * بکسر شبنم و سکون داء مننّه تخنا نیه و راء مهمله و کسر خا و سکون شبنم معجمتین و تاء مننّه فوقانیه بفارسی شیر خشک نامند * ماهیت آن گفته اند طل یعنی شبنمی است که در بلاد خراسان و هرات و بعضی بلاد فرنگ نیز بر درختی که آنرا بزبان دهات نواح خراسان کشیر و رود درختی دیگر که کبیر و نامند می نشینند و آن درخت بقدر رسیده قامت بلند میشود و چوب آن خالی از زرد و سفید و اندک نقیل الوزن است و از آن عصا میسازند و کیاب و قیمتی است جهت آنکه چوب آن اکثر کج و اج میباشد و تحقیق آنست که آن از قبیل صمغ است که از کرمهای آن درخت بر می آید و منعقل میکرد و از قبیل طل یعنی شبنم نیست و اسم آن نیز دلاله بر آن میکند جهت آنکه گفته اند که و خشت باغت اهل آن نواح بصمغ صمغ است و بعد از ضاقت و ترکیب کشیر و با کبیر و بدان و حذف کاف از اول کشیر و و کبیر و و اسقاط وا و از اول و خشت و آخر کشیر و با کبیر و برای تخفیف شیر و خشت و بپر خشت گردیدن و نیز آنرا بفارسی شیر خشک مینامند یعنی لبن منجمد و محقق پس لبن که بفارسی شیر نامیده غیر طل است که شبنم باشد و بهتر بن آن حبه های بزرگ سفید شیرین خالص آنست که چون در دهان گذارند زود کله اخته گردد کام و زبان را بسیار شیرین و سرد گردد و با جلا و تعطیعی باشد و شیرینی طعم آن شیرینی خاص است و رای شیرینی شکر و عسل و مغشوش و مصنوع از آرد جو و شکر را این صفت نیست و نصاری درین اوقات از بلاد ایالتیان بسیار می آورند و میگویند در اینجا بسیار بهیم می رسد و از قبیل شبنم است و از آنچه بر شاخهای اشجار و سنگها پاکیزه افتاده و با در چادر و با غیر آن با احتیاط اخذ نموده اند سفید خالص میباشد و آنچه بر زمین ریخته مخلوط بخاک و مانند بتیوکی است و این نوع مطلقا دهان را خوب سرد نمیکرد و اند و زرد در آب کله اخته نمیکرد و مانند شیر و خشت خراسانی اما در قوت اسهال قریب بدان است و کوبیدن در بلاد صوبه بهار و پخته و بهار کلپور و نواح آن از علفی که آنرا بهندی کتر مینامند چیزی شبیه بشیر و خشت بعمل می آید بدین قسم که چون عللهار بر بدن ضابطه است که بهی آنرا آتش میزنند بعد از آن از بیخ آنها رطوبتی جوشیده بر می آید و مانند دانه نفلی سفید بسته میگردد و آن دانه نقل در جمیع اوصاف مانند شیر و خشت است و آنرا بزبان مردم انجاء لال و ربه فرنگی مانده نامند و حکیم میر محمد عبد الحمید نوشته که من خود تجربه نمودم مانند شیر و خشت است * طبیعت آن در آخر اول گرم و بر طوبت و بیوهت معتدل * افعال و خواص آن جالبی و ملین طبع و معهل صفرا و اخلاط سوخته و مرکبه و رقیقه رمقوی جگر و معده و احشا و مسکن حرارت و لهیب معده و قلب و جگر و ورم آن و جهت سرفه و خشونت سینه و حلق و تپهای حادث از مواد رقیقه نیکو مسهل است و اسهال آن برفق بدن کوب و اذیت و اضطراب و احداث حرارت حتی که اطفال و بمران ضعفا را موافق است و اگر نزله و سرفه نباشد بالکلاب بهتر است و عمل این بیشتر و الا با د و به مناسبه دیگر و با ماء الشعیر بهتر بن مسهل است از برای صاحبان تب حار حاد و محرور المزاجان و امراض حارّه حاده که در نیم آتا رماء الشعیر که قریب به کربل است و باز داده مقلد اربنج شش توله تاهشت توله شیر و خشت را حل نموده صاف کرده و روغن بادام مقلد ارد و درم بران چکانیه گرم کرده بنوشند و

هرگاه تشنه شوند و یا تصور در آنها نماید عرق درازانه و با قند ری ماء العشیر لیگرم گردد و بنوشند اما مولد ریا و فرائض
در معدة و ترقیق مینی و با هفت سر صفت انزال است بسبب جلائی که دارد مصلح آن روشن با ذام و راز یانه مقلد از هریست
آن نایبست و پنج مثقال بدل آن بوزن آن ترنجبین و در جمیع افعال سوای تقویت باه و ضرر صاحبان قولنج مانند ترنجبین
است و شیخ الرئیس در بعضی مقالات قانون گفته که شیر خشک با وجود آنکه مسهل اخلاط رقیقه است مضر صاحبان قولنج است
و ضماد آن ملین و جالی بشود و با شیر جبهه طراوت گونه موثر است

* شیر سینه * بکسر شین معجمه و سکون یه و مثقاله تختانیه و کسر راء مهمله و سکون سین مهمله و فتح تاء مثقاله فوقانیه و ها
* ماهیت آن بلغت کیلانی اسم سرکه شیرین مصنوع است و را اکثر منافع مانند خمر است و مضر تی که در سرکه میباشد
لد دارد در اکثر مواضع و در سورتور صفت آن آنست که خود لی سرخ با تخم شلغم بری که شبیه بتخم شلغم هستانی و مائل بسیاری است
با سرکه قند میسازند تا مانند خمیر گردد و بعد از آن ده مثقال آنرا با دو پست مثقال آب انکور بسیار صاف و پنجاه مثقال سرکه
کهنه مخلوط نموده تا دو هفته هر روز مکرر برهم میزنند تا مانع جوشیدن آن گردد پس استعمال میباشد

* شیطرج * بکسر شین و سکون یه و مثقاله تختانیه و فتح طاء مشاله و راء هرد و مهمله و جهم معرب چترک هند است
و بهندی چیتة نیز نامند و اکثر بلدین نام معروف است و کوپند معرب شیترة فارسی است و عربی مسواک الراعی و خنوس
و فاغوس و خامشه نیز نامند و بیونانی لیون یون یهای موحده بعد از بای مثقاله تختانیه و لیون یون یهای موحده و
بهری عصا و بفارسی بهی برنده نامند * ماهیت آن رازی گفته که در نوع میباشد هندی و شامی هندی آن باریک و شامی
آن غلیظ شبیه بعود فوه و رنگ آن مائل بسمایی و در سقورین و س گفته نباتی است معروف و در شیر و آب و نمک معمول است
استعمال آن رجالیوس در عاشره از میا مر خود از دی مقراطیس نقل کرده که کبابی است که در مقابر و دیوارهای کهنه
و مواضعی که کشت و کار نمیشود میرود و همیشه تازه میباشد و سرخ رنگ و برک آن شبیه برکب حرف و بلند و شاخهای
آن تا بکنار و در تابستان برکب آن خشک میگردد و باریک شده بران میباشد تا آنکه سردی هوای زمستان بدان رسد آن
زمان میریزد و شاخهای آن باریک میگردد و متصل بهی آن برکی میباشد و در تابستان از شاخهای آن گل سفید ریزه برکی
ظاهر میشود و تخم آن از تخم خشخاش بسیار ریزه تر که خوب دبله نمیشود و مستعمل بیخ آنست و در سابعه از انبویه مقدده
گفته ثوب و طعم و رائحة آن شبیه بحرف است و بهترین آن بطول صاحب مناج تازة هندی با بحری آنست و بعضی گفته اند
بهترین آن فارسی آنست بجهت آنکه چون بر بعضی طلا نمایند در رنگ لحظه آبله میکنند بخلاف هندی آن یعنی حدی
فارسی زیاده از هندی است و ثوب آن تا پنج سال باقی میباشد و گفته اند علامت خوبی و نازکی آن آنست که چون بهشت مرغ
را در کوپین آن بکروزی نهان کنند پوست آن سرخ گردد و آنچه در پیکاله دیده شد نبات آن بلند و یکل ریح تا بکنار ریح
و لبم و شاخهای آن باریک و کره در در هر مو کرهی چند عدد برکب شبیه برکب غیب الانعاب و از آن اندک بلند تر و بعد از
ریختن برکب آن در همان مواضع یعنی بر کره های آن چند عدد گل سفید ریزه برکب کوچک فی الجملة شبیه بگل با سمین اما
از آن کوچکتر میرود و در نوع میباشد یکی رنگ شاخ آن سیاه مائل بسرخ و کل آن سیاه و این کمیاب است و دیگری
سفید مائل بسبزی و بعضی مائل بسرخ و کل آن سفید و این بسیار و نبات آن همیشه میباشد و خود را است نبات آن
کما رأی بها و جامای اصناک و در ربع کل مینهد و را و آخر آن برکب بر میآورد * طبیعت آن در آخر صوم

کرم و خشک * افعال و خواص آن جالی و محرق و منقرح جلد و مفتوح و مسهل اخلاط لزجه و صاف کننده آرائی و دفع بلغم مفاصل و اوجاع آنها و ریاح و سموم و سپرزوهاشم و مهبیج باه و مسقط جنین و طریق استعمال آن بیشتر آبست و با شیر و یا سرکه و یا در آب و نمک خیسانیده استعمال نمایند و ضماد آن با سرکه جهت برص و بهق و جرب و قوبا و تقشر جلد مفید برای آنکه سیاه کنند و جلد بدن و ناف و جالی است و الا بلفه میکند پس منقرح ساخته مواد آن را دفع مینماید و با صلاح می آورد و وجع مفاصل را نیز مفید است و در دوا ساکن میگرداند و ضماد برک آن منقرح جلد و با بجم را برین جهت سپرزو عرق النساء و جرب منقرح که ربع ساعت تا نیم ساعت بر آن بکند از فک مقلد از شربت آن یکدوم مضر رطبه مصلح آن صمغ عربی و مصطکی بدل آن در علل سپرز و مرجان و در غیر آن فوه و زرنیا د است

بنا

* شیر زق * اسم بطبی شیر خفاش است و گویند مراد از آن بول و سرکه اوست و در خفاش مذکور شد شیر و غ نیز همان است
* شیلیم * بفتح شین و سکون باء مثناة تحت ثانیة و فتح لام و میم لغت عربی است و زوان نموناً منک و بغا رسی کد م دیوانه
* ماهیت آن دانه ایست از جو باریکتر و کوچکتر و یا تلخی و مائل بسرخمی و نبات آن شبیه نبات کد م و در کد م زار مبر و در اصدفها ن کاکلک و بشیوازی مشکک گویند و بهترین آن فربه آنست که کهنه و فاسد نباشد * طبیعت آن در دم کرم و خشک خشکی آن ز ماده از کرمی * افعال و خواص آن منحل و موجب سد و مفسد آزار و نایکه شیلیم داشته باشد مسکرو منوم و با عسل سد و ضماد آن چاذب خا و روپکان و منغی مواد و پخته گویند آن با شراب جهت وجع و رک و با سرکه بخته بازیت موشته جهت قوبا و سعفه و جرب منقرح و با سفیدی تخم مرغ محال صلابات و با عسل جهت نقرس و با بزرگتان و سرکه که بر تر منقح و سوراخ کنند و دما میل و جراحات و ورام و با کد م جهت قوبا و ریشها ذرور و با کورده جهت بهق طلاء مفید و چون در شراب اندازند بغایت سکر و خواب کران آورد بدل آن حنک قوی مصلح مضار آن روغن و شبر و قی کردن و ربوب حامضه آشامیدن و روغن آن لطیف تر از روغن کد م و طلای آن بر صد غین خواب معتدل آورد و قوبا را نافع است چون بر آن بمالند بهتر از روغن کد م و طریق اخذ روغن آن نیز مانند روغن کد م است و در قوبا بدن مذکور شد

* باب چهاردهم در بیان ادویه که حرف اول آنها صاد مهمله است *

* صابون * بفتح صاد و الف و هم باء موخه و سکون دار و نون از مخترعات هر مس است * ماهیت آن معروف است و در ستور ساختن آن آنست که بکیرک قلی یکجوز و آهک آب ندیده نیم جز و و مرد و رانرم سائیده و با پنج وزن آن آب در حوضی و با ظرفی بزرگ کنند که متصل بد آن اندک نشیب از حوضی و با ظرفی دیگر و مابین هر دو ممری باشد آن ممر را بسته تا در ساعت آن آب را با قلی و آهک خوب برهم زنند پس رها کنند تا ته نشین گردد آنکه آن ممر را باز نمایند تا صافی آن در آن حوض دوم و با ظرفی دیگر آب پس آن ممر را باز مسدود نمایند و همان مقدار آب باز در آن ریزند و دیگر برهم زنند و بکندارند تا ته نشین گردد صافی را باز در حوضی و با ظرفی علیحده نمایند و همچنین تا دیگر حدت و تنیدی در آن نمایند و آب هر مرتبه را جدا جدا نگاهدارند پس بقل رده وزن آب اول روغن زیتون بر روی آتش کدشته بتدریج از آب آخر بخورد آن در هفت تا تمام شود پس آب پیش از انرا و همچنین تا آخر آب را در آن دهن و قوام آن مانند خمیر شود باشد پس آتش فرود آرند و بر پوری و با حصیری بهی نمایند و مانند اقراص بزرگ بپزند و بکندارند

ع

فان خشک شود و بعضی بجای روغن زیتون بپزند و با کنجد و بادامیه و یا قزقم می کنند و بهترین هله
 مصنوع از زیتون است و بدترین هله معمول از زیر راست و در قر با ذین اقسام آن ذکر یافت * طبیعت آن گرم و خشک
 در سوم * افعال و خواص آن مقطع و معفن و اکال و منضج و ملین اورام و جالی و خوردن آن مانع حمل و دخول آن
 مخرج چلبن زنک و مرده و مد رجیض و ضاد آن با هم وزن آن حنا جهت در زانو و عرق النساء و نمش و کلف و بازریق
 و سلیمانی جهت درد مفاصل مزمن و بازاح سفید محرق جهت قویا و بار روغن کل که با هم طبع دهند جهت خشک نمودن
 زخم های سراطفال با تکرار عمل و برقر و ح شد یه که بمالند و تا هفت روز بکنار نهند پس بآب گرم بشویند و باز بمالند
 تا زائل گردد اند از اجله ادویه است و با سرکه کبروتر و آهک و امثال آن جهت کشودن دمل و اغتسال موی سر بسیار
 جهت رفع چرک و قمل و رشک و بتور و بر به نافع و موی را مجعل گردانند و اکثر آن موی را سفید گردانند و با العله جهت
 حکه و جرب و رفع آثار و چون در خرقه صوفی اندازند و بزور بر حزاز و قویا بمالند زائل گردد و با هم وزن آن نمک در
 حمام بدستور جهت حکه و جرب ریش شده و چون با نیم وزن آن سلیقون که زنجفر محرق است که سرنج نامند
 و هم چند آن آهک آب دانه در هم نموده بر موی ریش خضاب نمایند و حمام بعد از آن که ریش را پاک شسته باشند که
 نموست و چربی در آن مطلق نمالند باشد و نیم ساعت صبر کنند موی را سبزه گردانند و بیوی را ببرد و با ادویه مناسبه جهت
 تحلیل اورام و بلغمیه و نضج آنها و اکثر امراض جلده مناسبت و مجرب و شباف آن مسهل خلط خام و رافع قولنج و مخرج
 گرم مقبله خصوصاً در اطفال و مد ربول مقلد آرشربت آن نادر و مفال و چهار درم آن کنند هاست بچراحت امعاء و احشا
 و در و سوخته آن در ظرف سفالی جهت ناصور سفید که موضع را اول بآب گرم پاک بشویند و خشک کنند پس بر آن بمالند
 مجرب و آب آن خصوصاً آب اول تبر آب است و آشامیدن آن منال تا چهار درم بهم بسوزش حلق و معده و متبازی غذا و قی
 و اسهال شدید و بسا باشد که اعضای باطنی را متقروح و سوراخ گردانند و مایه آن همچنین صابون خورده قی نمودن
 بآب گرم و روغن کنجد است با کد و بعد از آن آب گوشت های چوب بار روغن بادام نوشیدن و آشامیدن ماء الشیار بار روغن
 بنفشه و قی نمودن بدان و آشامیدن مرق دجاج با حب یغظین بنفشه و باکی نیست بآشامیدن یک انگار نور و مالیدن
 نیز آب در محل لسع و عض حیوانات سمی جاذب و مانع انتشار آنست و بتقروح دفع گردانند

* صا صغرا س * بفتح صاد و الف و فتح صاد و سکون ما و نجه را و الف و سین هله مهمله * ما هیت آن از ادویه جدیده
 است که از بله مسمی بد فلورین از بلاد ارض جدیده می آورند و آن پوست درختی است بعضی ضخیم و بعضی نازک شبیه
 بد ارچینی در شکل و رنگ ربو و طعم آن قریب بر ازبانه و با حلاوت و عطر است و درخت آن شبیه بد درخت صنوبر در دهنیت
 و سایر اوصاف و با حلاوت و برک آن مد و در مشرب بسه شرفه و چون خشک شود خشک و کرد زباده از تازه آن و تنه درخت آن
 شبیه بکمری در قطر و سبز و رنگ مائل بتبرکی و در صلابت و رخاوت معتدل منبت آن صحرا های معتدله در حرارت و برودت
 و رخاوت و صلابت و مستعمل بیشتر قشر آن است * طبیعت آن در اول سرد و کرم و خشک و چوب آن در دوم یعنی گرمی
 و خشکی قشر آن زیاده از چوب آن * افعال و خواص آن ملطف و مرقق و طویات لزجه و غطاع آنها و مفتوح سد دهنیه
 در جمیع مجاری و منضج اخلاط غلیظه و مقوی اعضای رئیسه و ضعیفه و قوی و موافق حرارت غریزیه بسبب عطریت رائحه
 و حرارت ذاتیه و داف جمیع امراض ناشیه از ماده باردیه و رطبه بتعریق و ادرا و روضیق النفس و سرفه کننده و فواق و قی

بهر کف میبازان کو چکتور و زغب دار و باخشونت و کل آن سرخ لا جور دی و منحنی مانند نباله عقرب منبت آن زمینهای
 خشن و صغیر آنرا برک کو چکتور و مد و روساقی آن مغز و ش بر روی زمین و کل آن لا جور دی و منبت آن کنار آبها و جاهای
 که آب در آن مایند و بر طرف گردد و مشتعل برک و ساق و تخم آن است و بیخ آنرا چند ان منفعتی نبوده اند * طبیعت آن
 گرم و خشک در د و م و حرارت آن زیاده از یوست آنست * افعال و خواص آن محلل و جالی و مسهل بلغم و مره سودا و مد
 هیمی و مخرج جنین و تریاق سم عقرب و رتیل و آشا میدن آب چهار عد د از شاخ آن بتامه از برک و کل و تخم با عسل
 رویا با فانیل شیرین نموده جهت اسهال مره صفرا و با شراب جهت رفع سمیت عقرب و رتیل و همچنین آشا میدن د و د رم
 از تخم آن نمک مندان را نیز بریزانند و گفته اند بلع نمودن چهار عد د از ثمر آن پیش از نوبه تب ربع بیک ساعت و سه
 عد د برای حمی مثلثه یعنی غب مؤثر و ضماد آن جهت رفع ثلایل و قوبا مفید و ضماد برک آن با شیر جهت تجلیل او رام
 و چوب دماغ اطفال و لقرس و التواء عصب و آشا میدن ثمر نوع صغیر آن با اندک نمک هندی و یا نظارون جهت دفع اقسام
 گرم معده و امعا و ضماد آن با سرکه جهت ثلایل برآمده آ و نخته نافع و کویند تعلیق بیخ کبیر آن مسکن و جمع کزیدن
 عقرب و رتیل است و ضرر سیر و مصالح آن عسل مقدار شربت آن تاد و د رم و صاب تحفه نوشته که امین الدوله در خدمت
 حب السمنه راصا مر بوماد انسته و لجا لود در حرف اللام ان شاء الله تعالی مذکور خواهد شد *

* صاب * اسم عربی جمیع اشیاء است که بسیار تلخ و تند باشد و بر لفظ الحمار و بر کبای که یتووع آن تند و تلخ است نیز
 اطلاق مینمایند

* قصه مل الصاد مع الباء الموحدة *

* صبر * بکسر صاد و سکون بارراء مفعله و بفتح اول و کسر دوم نیز آمده و آنرا صبارا نیز نامند لغت عربی است و بصوریانی
 علوی و بیروانی فیکرا و الیا و هرومی نیز الیا و بهندی ایلما و الوایلو و یول سیاه و در بنکاله مصر نیز نامند و درخت آنرا
 اهل شام و نواح آن صبارا و بهندی که یکوار نامند * صاهیت آن عصاره و بعضی گفته اند صمغ درختی است ببلندی
 یکقامت و در بعضی بلاد کوفه و در بعضی بلاد قریه میوه و از بیخ آن برکهای بادیه عد و زیاد و نیز میروید شبیه برک
 منصل و از آن بسیار بلند تر تاب و ذرع و اندک عرض تر و طرف پائین برک آن عرض تر و ضخیم تر از طرف بالای آن و سر
 آن باریک و بر طرف برک آن خارهای صلب کوتاه و دراز هم وجود آن متخلخل و ملول از رطوبت غلیظ لزج بسیار
 تلخی که صبر از آن بعمل می آید یعنی عصاره آنست که خنکچه ها میکنند و یا در ظرف های کشاده خشک مینمایند و چون برک های
 آن بلند شود و کهنه گردد از بیخ آن و وسط برکها شاخی میر و یک قریب بد رعی پر از رطوبت عسلی با اندک خلوتی
 و حللی و گریه الراءه و بر سر آن نوری شبیه بخوره خرما و در آخر مرغ میگرد و بیخ آن بقدر شلغم بزرگی و نر و ماده
 میباشد ملاحت بر آن آنست که در طرف ثمر آن باریک و ماده آن را متساوی و جمیع اجزای درخت آن تلخ است خصوصا
 رطوبت آن که ذکر یافت و گفته اند سهر سه قسم میباشد یکی عربی که از جزیره مقوطره که برد منه درای قلم و سرحل همیشه
 و یمن واقع است و در آن جزیره کنل و مقل و دم الاخوان نیز بسیار هم میرسد و صبر آنجا زرد و زعفرانی تیره و سرخ
 رنگ اشغال و صاف براق چسبند و صاب کبکی شکل زرد شکن میباشد و اجزای آن در حین شکستن ریزه ریزه میشود و بهترین
 آن و مستعمل از داخل وادیه عین و خالص از رمل و سنگ ریزه خوشبوی آن است که با حلاوت و لذت باشد و بوی مر از آن
 آید چون نفس گرم بدان رسد و د رم هندی و آن زرد کم رنگ ماثل بسیاری غیر صافی و از سقوطی در اوصاف مذکوره

کمتر و ضعیف العمل تر خصوصاً از داخل رسوم سمجانی بفتح سین مهمله و کسر میم و سکون یا عذنبه و فتح خاء معجمه و الف و کسولون و یا عذنبه نام بلدی از بحرستان است و آنرا صبور فارسی نیز نامند و این زبان ترین اقسام است و بسیار زبان غیر صافی شبیه بل ردی و رملی و دپرسکن و بل بور و ضعیف و سبک و بسیار ضعیف العمل از خارج و از داخل غیر مستعمل و محمد بن احمد دینوری نوشته که یک قسم دیگر نیز میباشد مشهور و احضری و این بعد از سقوطی و بهتر از هند و افراسی است و بعضی این قسم را عذنی گفته اند و قوت صبر تا چهار سال باقی میماند یعنی کمتر از چهار ساله آن قوی العمل و از چهار سال کفایت تا هفت ساله آن بسیار ضعیف العمل و غیر مستعمل و باید که مبالغه در سائیدن آن نمایند تا بحمل معده پیچسپد و خوب عمل نماید و حیوانان و صغراوی مزاجان و محرورین و صاحبان ضعیف الاحشا بختصص صاحبان ضعیف المعار ما ساریفا و جکرو و علی مقعد و ربوا سیر و کمانیکه در ابدان ایشان خون غالب و عروق شان ضعیف باشد و در هواهای بسیار گرم و بسیار سرد از استعمال آن اجتناب نمایند و همچنین هنگام بودن طعام در معده که مبادا باطعام آمیخته آنرا ناسد سازد و صبر را مغشوش با اغافیا و صمغ عربی را مثال اینها مینمایند و فرق برائحه و طعم و صلابت آنست که اهل خیرت همیشه اسند

طبیعت آن در دوزخ گرم و خشک و بعضی در سوم خشک و بعضی در اول خشک گفته اند و قول اول اصح میباشد و تلخی طعم و قبض آن دلالت بر مرکب القوی بودن آن دارد و این اقوی است * افعال و خواص آن مفتوح سد و کبد و غیر آن و متخلل ریح احشا و مسهل اقوی هر خلط مهلبی مجتمع در معده و سرد مفاصل و غیرها و ضعیف الاثر در غیر آن و جاذب از اقسامی بدن و منقبی معده و عروق از اساخ و مسهل و مخرج سودا و بلغم غلیظ و مائی و صفرائی و زائل کننده برقان بقوت اسهال و تفتیح سد کبد و بهترین درائی است برای معده و منقبی و مقوی آن است و مقوی قوت با صره و سائر حواس و دافع مالتخولیا و حدیث نفس و اکثر امراض دماغی حادث بمشاکت معده زیرا که معده را با آنها کمال شرکت است و منوم و مجفف بی لذع خصوصاً مغسول آن و ملصق نوا صبر غائر و مل قروح عسرة الانک مال خصوص که در دبر و مذ اکیر باشد و مانع خبائث مواد آنهاست و اگر پیش از برآمدن عرق بدنی یعنی اول هنگام ظهور علامات آن سه روز پی هم بدین ترتیب بخورند که روز اول نیم روز و یک روز و سوم یک روز و نیم و قدری بران موضع گذارند ماده آن را بتخلیل برد و باطل سازد و آشامیدن بکمشتال و نیم آن با آب نیم گرم اسهال معده نماید بقوت و تنقیه آن کند از فضول و با ماء العسل اسهال بلغم و صفرا نماید و گاه است که چون صبح و شام چند حبه از آن با مصلحات آن و را تبخیر و عسل کفکرفته بقوام آورده و مرشته فرو برند با آب گرم اسهال بطن نماید و فاسد نکردند طعام را در معده و او باجماع معده را در بکر و زائل کرد اند و با مصطکی منقبی دماغ و با غاریقون جهت مفاصل و ربو و تنقیه سینه و یکدم آن با آب سرد جهت نفث الدم و برقان و باکل سرخ و مصطکی جهت امراض معده و با ادویه مناسبه جهت جمیع امراض سودا و نه و اخراج اقسام گرم معده و امعا و امراض طحال و کرده و رفع تشنگی حادث از صفرا و مخلوط ببلغم و اعاده کردن شهوت طعام باطل شد و اصلاح و التهاب حادث در لهاة از حرارت صفرا و کائن در معده و با ادویه مسهله و رفع ضرر آنها از معده چون با طحال شیرخواره با ادویه مناسبه بخوراند گرم شکم ایشان را دفع نماید و اگر باطل نخوراند و بر صفة او و بخوراند نیز همان اثر دارد باعتبار تاثیر در شرا و در طب قدیم است که چون مسهل سودا است اگر سه روز پیهم هر روز مقدار یک منقال آنرا بخورند و سه روز ترک نمایند و باز سه روز بخورند و همچنین عسل ها و بکره های مزمنه قدیمه را بتخلیل برد مغذی و شربت معتدل آن یک مثقال و یک نیم گرم

آن که در معده درم آن منقبی اخلاط فاعله و اکثرا آن مورث اسهال الدم بدل آن در اورام و خراجا حاد و وزن آن
 حصص مکی و در اسهال نیم وزن آن تری و در ریسمونی و گفته اند بوزن آن افسنتین و نصف وزن آن زعفران مضرا معا
 و معده و کبد ضعیف و مقعد آنکه سرخی و مفتوح انوا و عروق مقعد است و مورث سحج مصلح آن در امعا کثیرا و در
 ضعف معده و کبد برک کل سرخ و مصطکی و در مقعد مقل و جرب نموده آن موضع بر روغن کل یا روغن بنفشه و یا بیه بزو
 مقوی قبل آن عمل را فایده و هلیله زرد است و اقسام زبون آن که باشد که ناسه روزد و معده همانند باعث قلق و کرب
 گردد و اصلاح آن عند الضرورة زیرا که استعمال آنها بی ضرورت جائز نیست غسل آنست با کلاب و یا برک کل سرخ
 و مصطکی و افسنتین و مقل و ماء العسل و یا با طبع افایده و غسل آشا میدان و آنکه حال آن مقوف با صره و سلاق و حکنه و جرب
 و غلط اجهان و پر کنند و قروح فائره چشم و چاق کنند و آن و فاطم دم منبعث دسوی آن و طلای آن بارغن کل جهت
 قروح چشم و جرب را رجاء آن که اگر جانب موافق باشد و تجفف رطوبات آن و بر پیشانی و صد غین جهت تنقیه فضول
 و در اوی از دماغ و تسکین صداع و یا تنک و نظرون بر پیش سر جهت منع نزلات بارده و تسخین دماغ و مجفف رطوبات آن
 و یا آب برک یا رتنک و یا سرکه جهت قروح رطوبه و یا اقا قیما جهت استحکام شیون و یا آب برک یا رتنک
 جهت قروح بینی و گوش و یا روغن کدوی شیرین جهت جراحت بینی و یا مورد و شراب جهت سببه کردن موی سر و ریش
 و دفع قمل و رو یا بدن موی که از کپلی ریخته باشد و یا عمل جهت ضربه و سقطه که خون در آن مرده بنفش شده باشد و
 رفع آثار جلد و نزلات و صداع و تحلیل اورام بارده و رطوبه و باد سرخ و داحس و قروح خفیه را و وجاع ظهر و مفاصل و
 بواسیر و سد سنور با شراب و عمل جهت کوفتگی اعضا و عضلات و طرف زبان و لثه و اورام دهان و منخرن و قروح عسره
 الا ند مال خصر و کله بر آلف و ممل اکبر و در باشد و یا آب کشمیر تازه و سرکه جهت حمزه و شری و یا شراب حلوج جهت دانه های
 بواسیر و برآمدگی و آریختگی دانه های آن و قطع آمدن خون از آنها و شقاق مقعد و یا آب کند نا جهت اسقاط دانه بواسیر
 اما باید که بعد از اسقاط سوب را با روغن کل سائند و بر آن موضع بمالند و مطبوخ آن با آب کند نا و سلیج السببه جهت
 سقوط دانه بواسیر و امراض مقعد و با تکرار عمل بی نظیر و طلای آن بتنهائی و یا با ادویه مناسبه بر بدن مونی حافظ اجساد
 ارشان از تعفن و زود از هم پاشیدن و ضما د محلول آن در روغن صوف که از طبع بر آورده باشند بر اعضا جهت تسکین و جمع
 حاد است از ریش و رفع و غسل آن با سرکه جهت حر از رطوبه و داء النعلب و بخور آن و گرفتن دخان آن با اتیوبه و یا فعی
 جهت ربونا مدامت بر آن بهترین و رائی اهدت و تحلیلین بدان جهت بواسیر نافع و ذرور آن مجفف زخمها و انقیام
 دهنه آنها و جهت قروح قضیب و فرج را معصافی به نهایت مفید و با ستخوان بوسیله با لسوده جهت دفع اگله
 و بواسیر و قروح خبیثه و جرب و زنان اهل هند را دستور است که چون شکم اطفال شیر خواره قبض میشود و از آن دردد
 و جمع بهم میرسد صبر را با آب حل کرده بر برک تا نبول بنکاله مایده کرم کرده بزرگاف ایشان مائل بطرف حپ موضع کبد
 را بجهت مغسول آن مران را کمال شسته می چسباند اسهال می آورد و درد و جمع آنرا زائل میگرداند و لو بید که چون
 قطعه از برک را شق نموده و بر آن زرد چوبه و قلیفی افیون نرم سوده بپاشند و برورم کشان که شیارک نامند کرم کرده
 بر بدن بتخلیل برد و صبر مغسول ضعیف العمل کرا از غیر مغسول و حلت و لذت آن که در جهت آنکه اجزای لطیفه مسهل آن
 قریل میگردد و یا ناقص اما نفع آن از برای معده ضعیف بیشتر از غیر مغسول و همچنین برای اکثر امراض چشم و دستون

هسل آن در قرآ بادین ذکر بافت و از ادویه شریفه و جزو اعظم ابارجات و شبیهات و اکثر جنوب مهمله است و ذرات
الصبر و ضما دطلا و قرص و مطبوخ و معجون و نقوع آن در قرآ بادین مذکور شد *

* صبتی * عبارت سنا مکی است که ازان قرصها سازند بجهت رفع اورام بغایت نافع است *

* فصل اول الصاد مع الحاء المهملة *

* صحفاه * بفتح صاد و مکنون حاء و فتح نون و الف و تاء مثناه فوقانیه بفارمی مامیانه نامند * ماهیت آن در قرآ بادین مذکور
شد * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن مجفف رطوبات معدیه و قاطع بلاغم و جالی آن ردافع بد بوئی
دهان که از رطوبات فاسده و باضعف آن باشد وجهه فالج و امراض بارده و وجع و رک و تقویت هاضمه و برانگیختن
اشتها نافع مغرورین و سوداوی مزاجان زیرا که محرق خون و مولد خلطاردی و سودا و امراض حادنه ازان و مورت
تشنگی و تعدن اخلاط و جرب و حكه و صلاح است مصلح آن بالخاصیت زنجبیل و مغز کاهو و یا سرکه و ترشیه استعمال
نمودن است

* فصل اول الصاد مع الال المهملة *

* صدق * بتحرک صاد و دال و فاء بهند و بیپ و بفرنگی بلبله نامند * ماهیت آن کوبند با حلزون مرادف است
و شاید حلزون اسم جنس باشد و صدق نوعی ازان یعنی آنچه پوست آن بسیار رطب و پهن شبیه با استخوان و در صلابه
ورخا و ت مابین حجر و عظم باشد آنرا صدق و آنچه با شکل مختلفه باشد آنرا حلزون نامند و حلزون در حرف الحاء مذکور
شد و مراد از مطلق آن صدق و همان صدق مراد در اولوا نشاء الله تعالی خواهد شد و در قرآ بادین
ذکر بافت و بهترین آن آنست که از آب شیرین باشد * طبیعت آن بعضی کرم است و بعضی سرد و بعضی سوزختن کرم
و لطیف میگرد و خشکی محرق آن زیاده از غیر محرق آن * افعال و خواص آن ملطف و جالی و حابس امهال
و نفث الدم و نزف الدم و جهت تقویت لثه و رفع زخمهای آن و آكله و حلائی دندان شربا و ذرورا و ستونا و نفوخ صدق
صفیق سائید و خصوصا پوست داخلی آن در بینی جهت رما ف و اکتحال آن جهت قرحه چشم و سلاق و شعر زائد
و ضما صدق زرد معروف الخراف محرق مخلوط بقطران بر اجسان مانع روئیدن شعر زائد و یا سرکه چون
بسر شد و بر ثایل و بواسیر کند ارنه زائل سازد و مجرب و منون صدق محرق یا نمک جهت درد دندان و تجذیب
لثه سست شده و استحکام آن و دفع تعدن جراحت متعنه و گفته اند که آنرا بسیار نماید سائید تا معین باشد بر قوت جلا ف
آن و ضما د آن جهت استسقا با قح اما باید که از بدن جدا نمایند و بکنارند که خود بخود بریزد و بری آن در بین فعل اقوی
است و طلائی آن با سفید تخم مرغ جهت سوزختگی آتش و با آب کرم و بار و خون کرم و یا ادویه مناسبه جهت کلف و بهق و
برونق بشوره و چون با سرکه بسازند و بر بنا کوش بماند صداع دایمی بزلی را زائل سازد و مالیدن سوخته نرم سوده آن
بر اوجاع بارده و رطبه مسکن و زائل کننده آنست جالبهوس گفته که صدق هندی محرق بالخاصیه رافع در دفا و است و
بخور آن جهت بواسیر و بختن گوشت آن بر عجز و جاذب پیکان استخوان بظاهر و خوردن آن زائل کننده سائر ریا و سردیها
از بدن و ضما د آن بزیر ناف و بر قطن مقوی باه و آشامیدن امراق لحوم اصناف صغار مهمل بطن و صدق فرنگی بنفش
و چون طبع اما بند در روغن و تن همین بد آن نمابند محافظت میکند موی را از افتادن و چون با سرکه بپاشند طحال را زائل سازد
* صدق البواسیر * معروف الخراف با است و در ساحل ذریای قزم و حجاز بسیار است و شبیه با حلزون مگر آنکه

با اینها که وند بود بندش مائل بسپاهی و در سواحل قلم معروف بر کیه است و بخور و غبار محرق آن با غسل جهت بواسیر و ثآلیل و زخم نافع *

صدف الفرفیر * که در فور نیز نامند نوعی صدف است مائل بسپاهی و در غایت صلابت بخور آن مخرج مشیمه و رافع اختناق رحم را کتال محرق آن بغایت جالی است *

صنوبریه الجدی * بفتح صاد و کسر را و سکون یاء مثناة تحتانیة و فتح میم و تاء مثناة فوقانیة و الف و لام و فتح جیم و سکون دال مهمله و یاد راند اس آنرا سلطان الجبل نامند * ماهیت آن نباتی است شاخهای آن غلیظ کره دار

که میباید بر مجاری خود و برک آن شبیه بمرک لبلا ب کبیر و ازان کور چکر و کل آن سفید و خوشبو و ثمر آن مانند ثمر لبلا ب و با لزوجت راند ک حرا ذلت منبت آن جبال و مواضع خشنه * طبیعت آن در آن خرد و کرم و در وسط آن خشک

و تا اول سوم نیز کرم گفته اند * افعال و خواص آن آشامیدن تخم آن مفتوح سد و مد و بول و ملین بطن و مخرج مشیمه و منقبی رحم از نفلات و هر روز یک مثقال آن با شراب سفید و امثال آن بقدر ریسر طل جهت عسر نفیس و تنقیه رحم

و رفع طحال و سموم مفید مضر کرده مصلح آن عذاب مقلد آرشربت آن تاد و در هم و بونیک ن کل آن مقوی دماغ و منشط و محرک با و بیخ آنرا منفعتی نبرشته اند *

صنوبر * بضم صاد و فتح راء دال مهمله جمع آن صراد آمده * ماهیت آن مرغی است که بغارسی سبز کراوتر نشک اندر کاک نیز نامند و عربی هوام و کنیت آن ابو کثیر و آن طائریست ابلق سر و منقا و آن بزک را و در ابرس یعنی کف پا

و انکشتان بزک است و دیده نمیشود مگر بر شاخه درخت و کمی راد است بر آن نیست و بسیار شیر انگس کویزنده و دشمن گوشت است و آنرا صغیر مختلف است هر طائری که خواهد صید نماید بزبان آن صغیر بر می آورد و بزبان آن نزد خود

میطلبند و چون طائری بیاورد آن جمع شدند بهر یک که میخواهد حمله مینمایند و بمنقا خود که بسیار تیز است گرفته از میان قله او و نیمه کرده میخورند و همیشه کار آن این است و ما وای آن مرد رختهای بلند و قلاع و حصون است و در حدیث

از حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم مرویست که آن حضرت بدست بن قانع مرد دیدند فرمودند که این اول طائریست که در روز عاشوره روزه نگذاشت و نیز در حدیث دیگر وارد است که نهی فرمودند از قتال مورچه و زنبور

عسل و مرد و مد و گوشت آن حرام است *

صنوبر * بضم د صاد مهمله و در میان و آخر راء ساکنه مهملتین و بفتح هـ و صاد نیز آمده لغت عربی است جمع آن صراصر و سیرانی و شیرازی و هر روستا و اهل آنرا س جفاله و بغارسی چرواشک و عربان صراد اللیل و با صفهائی زنجره

و در تنکابن جیک و بھندی جھینگر نامند * ماهیت آن حیوانی است معروف شبیه بملج و بسیار کوچک و در خانه و باغها و شکاف دیوارها میباشند و شبها بسیار صد میکنند بطولانی متصل بهم مخصوص در کرمها و شبهای تاریک * طبیعت آن در درم

کرم و خشک * افعال و خواص آن خوردن بریان آن جهت ارجاع مثانه و سائید خشک کرده آن با نفل جهت قولنجیکه اطباء از علاج آن عاجز باشند نافع که از پنج عد تاد و عد آنرا با مثل آن عد و نفل بحسب قوت و شدت وضعف

و خفت علت با آب کرم و یا جلاب عد و یا شکر یا شامند در مساحت تسکین دهنده و مجرب دانسته اند و قطور زیت مطبوخ آن در آن خصوصاً مطبوخ اطراف آن جهت تسکین درد کوش و کوبیدن چون در عد با سه عد آن را در آب بوبه نی

کرده و سر آن بند کرده زیر بالین بگذارند مادام که آن در زیر بالین باشد صاحب آن را خواب نیاید

* فصل در الصاد مع العین المهمله *

* صعتتر * بفتح صاد و سکون عین و فتح تاء مثلاً فو قانیه و راء مهمله و صعتتر یسین مهمله بجای صاد نیز آمده ولیکن اطباء بیشتر بصاد می نویسند تا ملتبس و مشتبه بشعیر نشود و بشین معجمه و برای معجمه نیز آمده و برومی از موش و بیروانی صعتروس و اورغاسن و بغارسی ایشن و ارشن و برکی کلکک و با صها نی و یشم و بهندی سائر نامند * صاهیت آن برک کیهی است و انواع میباشد بستانی و بومی و آب بستانی را بفارسی مرزه نامند و بزرگ بستانی مد و بزرگ بری بعضی طولانی ریزه و بعضی برک آن نازک و بجای عربی و مد و روانی و نازک آن سیاه باشد صعتتر فارسی آنچه سفید نزد بعضی مردم مشهور و جزو بست و صعتتر شوران نیز نامند و انواع دیگر نیز میباشد و همه در طعم تند و خشبو و گل همه اکبر و بهترین آن برک کوچک تازه بری آنست و در از برک آن بنارازه و بزرگ آنست * طبعیت آن در آخردوم کرم و خشک و بعضی در اول سوم گفته اند و گرمی و خشکی جمعی آن زیاده * افعال و خواص آن مدح سدد در فم طاع و مجفف و محلل ریح و بلاغم و ملطف اغل و غلیظه و مبهی رمشی غل و منقبی رطبه و معده و جگر و معازر طوبات و بلاغم و مانع صعود البخار و دافع جشای بلغمی و مسکن وجع دندان و درک حادث از سردی و وجع مثانه و رحم و مدربول و حیض و با قوت تر با قیت و خوردن آن بآب الجیر جهت رطوبت و با انگیر خشک عرق آورد و نازک رو را نیکو کرد اند و خوردن آن در دبه مسهل با آب صعتتر مطبوخ رافع تخمه و عقرب است غل و ترش شدن آن و غشبان و وجع فواد و قولنج رنجی و ثقلی بلغمی و مغص و منخرج اقسام کرم معده و حب القروح و بند ستور و اعسل و اکوپیش از دبه مسهل بخورن با عفت تهیه اخلاط است برای دفع به سهل با سانی و با آب کرفس جهت تفهیم حصاة و عسر البول و با میخک جهت دفع مضرت شوکران و افیون و با سنگجبین جهت رفع مضرت جبین و با باد روج و تراب جهت وجع و رک و ثقل حاصل از طوبات شراب و ضاماد و باروغن زیتون جهت انواع مغص و آشامیدن سرکه که صعتتر در آن خیسانید و با سنگجبین مصنوع از آن هرگاه سرفه نباشد جهت سب زنجرب و با پنیر تازه جهت تسکین بدن و با خیارزه جهت کوفتگی عضل و معده و جگر و لعوق آن با عسل جهت ورم ملازه و رتبه کرم سرفه رطوبی و عقرب کزید و سائر هوام و مضغ آن جهت تسکین درد دندان و تقویت بصر و سفوف آن با مثل آن شکر جهت قطع صعود البخار و تقویت چشم و با اطعمه غلیظه با عفت خوشبوئی و سرعت انحدار و زیادتی لذت و لطافت آنها است مانند هریسه کندم و بادنا و عدس و کله و پاچه و گوشت کوساله و مانند اینها و محلل ریح و دفع آنهار با جمیع بقول مضرة عین خواص کرم باشد خواص بار در دفع ضرر آن و با هر که بهترین نان خورشی است و آشامیدن سه درم آن با عسل جهت کزیدن عقرب و سائر هوام و مضمة آن با سرکه و زیره جهت درد دندان و کلوراکتئال آب معصور آن جهت رفع بیاض و شب کوری و سعوط آن با روغن ابرسا جهت اخراج فضول رطوبی بسبب رازد ماغ و قطور آن در رکوش جهت رفع ثقل سامعه و با شیر جهت تسکین وجع آن و ضماد آن با عسل جهت اذرام صابنه و عرق النساء و وجع و رک و باروغن زیتون و زیره جهت برآمدن کی ناف اطفال و دفع ریح جوف ایشان و با سوبق جهت تحلیل او را م بلغمی و با کندم جهت وجع و رک و ضماد مطبوخ آن در حمام جهت جرب و حکه و یرقان و رائحه بخور آن و افتراش بدان جهت کزیدن هوام و آشامیدن مطبوخ شاخهای آن با مثل آن عتاب که در چهارم مثل آن آب جوش دهند تا بربع رسد جهت تصفیه خون غلیظه با لخواصیه مؤثر و کل آن مسهل مره سودا و بلغم اما ضعیفتر از زائده مون و

قویتر از حاشا چون در مثقال آنرا با سرکه و نمک بپاشند اسهال سودا و بلغم نماید و در بار بول و حیض کند و عصاره کل
تازه آن محل ورم عضل و طرف زبان و لثه و قلاع دهان در آخر علت و مریای آن با شکر و یا عسل و بن سترک کنند و مثقال
آن در دفع مصوم و امراض بارده قوی الاثر و چون شب وقت خواب مثقال آنرا بخورند و بخوابند و مدام و مت
بر آن نمایند منع صعود بخیره بدماغ و نزول آب چشم نماید و ذهن را تقویت بخشد و رنگ رو را نیکو گرداند و روغن کل
آن بتهائی با جمیع اجزای آن بن سترک مقرر جهت جمیع امراض بارده مانند فالج و لقوه و ریش و استرخا و اوجاع ظهر
و مفاصل و خصوصاً قوائج و امراض نواحی معدیه و اعصاب بهتر از روغنهای دیگر و تخم آن در جمیع افعال قوی تر از برک آن و
مفتح سدد و رافع یرقان و مہیج باد رخائین آن مسکن درد دندان و محرک اشتها چون در نان داخل نمایند دافع ضرر
اما کولات و معین بر باد می رود بن و صغیر مضر نه مصلح آن سرکه مقدس شربت آن تا بنج مثقال است *

* قصه ل الصاد المهملة مع الفاء *

* صفرا شون * بفتح صاد و سکون نافر فتح راء مهملة و الف و ضم عین معجمة و سکون و اوزنون * صاهیت آن اسم فرنگی
مرغی است قریب بکنجشک خاکستری رنگ مائل بزرده و سبزی و منقار آن باریک و دم آن اندک بلند و بران نقطهای سفید
و در موسم سرما بیشتر غلظت میگرد و در لب جوی و حوض نشسته صغیر میکند و دم خود را دائم حرکت میدهد بیشتر سنگ
ریزه و ریزه های خشت میخورد و عربی ابوالملیح و بغارسی دم جنبانک و دمیچه و شیرازی مرغک شفا و بیهندی معوله
و کهنچین نیز نامند * طبیعت آن گرم و خشک در دم و گوشت آن تلخ با قوت ترقیب * افعال و خواص آن خوردن
گوشت خام و بن سترک محرق آن با ماء العسل جهت تقویت سنگ کرده و مثانه و عسر البول بسیار دافع و مد رقیب است

* قصه ل الصاد مع اللام *

* صلی * اسم قسمی از ما راست که روی آن مدور باشد و کوبیدن شنبه آن آواز آن کشنده است

* قصه ل الصاد مع المیم *

* صمغ * بفتح صاد و سکون میم و عین معجمة و بفتح میم نیز آمده اغت عربی است بیونایی فو قمنون و یسریانی فاموز
و برومی دینون و بغارسی اردو شیرازی از در بیهندی کوند نامند * صاهیت آن بطوبی است که از تنه بعضی اشجار تراوش
میکند و منجمد و خشک میگردد و صمغ هر نباتی در طی ذکر آن مذکور شد و میبشود و مراد از مطلق آن صمغ عربی است که از
درخت ام غیلان که مغیلان نیز نامند حاصل میگردد و بهترین آن زرد مائل بسفید صاف شفاف براق آنست که چون در آب
اندازند و زمانی بماند منتفی نکرد و تمام آن کد اخته شود و چیزی ارا نماند و کد اخته آن صاف و چسبنده باشد
و چون قطعه از آن را در دهان بگذارند بن دندان و کام بچسبند و مستغنی نشود بلکه کد اخته گردد * طبیعت آن در گرمی
معتدل و در دم خشک و جالینوس گرم دانسته * افعال و خواص آن مغزی و ملین صمد و قاض و مغوی معدیه و امعا
و حاذق استخوان و مانع رینجین مواد بسنده و رافع حفات و نکابت ادویه را اسهال صغیر اوی و جهت درد معده و مرنه
و قرحه رنه و خشونت حلق و قصیه رنه و سینه و تصفیه صوت و منع انجماد مواد ازلی بسینه و معین بر اخراج نفث چون قلز
از آن را در دهان کد اخته آب کد اخته آنرا اندک اندک بمکند و در دهان و اندر حبوب و یاد را در دهان مناسبت داخل کنند
و از د و مثقال تا سه مثقال آن جهت اسهال رستخج امعا مجرب و بران آن را روغن کل سرح طاع سبلان خون جمیع اعضا

است سواحل رحم و بواسطه و حایس اسهال مد اوست آن روزی یکم شوال که خود با یک اوقیه زعفران کا و تازه قاسه روزیامقت
روز بنوشند قاطع لغت الدم و نزول الدم صد روز به وسائر اعضاء داخلی سواحل رحم و بواسطه مجرب و بدستور با شیر بز تازه
در بشیر و رطلای آن با سفید و تخم مرغ جهت سوختن آتش و قطور آن با کلاب جهت رمد و سلاقی و جرب بغایت مفید
مضر سف مصلح آن کثیرا و کوبند کلاب و صندل بل ل آن صمغ بادام و حب الاس است

صمغ البلاط * بفتح باء موحده و لام و الف و طاء مهملة لغت عربی است و آنرا الزاق الحجر و الزاق الحجارة و بیروانی
اسودلا بمعنی غرامی الحجر نامند * در ماهیت آن اختلاف است دیسقورید و سکوید چیز است که از حجر رخام و حجریکه
از بلاد قومای آورند میسازند با سریشم جلود و صاحب منهاج گفته بعضی از آن معد نیست و بعضی مرکب از صبر و دم
الاخوین و علك البطم و انزروت و صمغ عربی از هر یک بجز و زاج از هر یک نیم جز و بسیار
درم کوفته بخته با آب صمغ محلول سوخته و برد بوار کچکاری میمالند و میکلارنک تا خشک گردد و هر چند خشک و کهنه گردد
بهنر میشود و بغلادی گفته که آن نشانه بلاط مضای بغری الجلود است که بسیار با هم میمالند و میسازند چند بوم پی در پی
و صاحب نسخه نوشته که نشانه بلاط الکبران و غری الجلود است که بسیار مهالغه در کوبیدن و طبع آن کرده برد بوار خانها
میمالند و سنگ فرش خانها را که بلاط عبارت از آنست بدان مستحکم میگردانند * افعال و خواص آن در روز
آن جهت التصاق موی زان و چشم و التهاب جراحات تازه و منع آنها از نفیخ قوی و ربع الاثر و آنچه صاحب منهاج بیان
کرده در قلع بهق بسیار مؤثر دانسته اند

صمغ الدامینا * بفتح دال مهملة و الف و کسر میم و سکون یاء مثناة تحتانیة و فتح ثاء مثناة و الف * ماهیت آن
صمغی است تلخ مائل به سرخی و صاف در غایت حدت و جیش تدلیسی گفته که از بلاد فارس بخیزد * طبیعت آن گرم و خشک
* افعال و خواص آن ملطف و مسخن و محلل ریح و در مزاج و سائر افعال قائم مقام حلتیم است مگر آنکه کوبیده الراحه
مانند آن نیست معد آرش بر من آن ثانی درم

صمغ * غلانی است که از خمیر ارد کندم مثل بغرا نرسب دهند و در افعال مانند بغرا است و مذکور شد

* فصده ل الصاد مع النون *

صندل * بفتح صاد و سکون نون و فتح دال مهملة و لام معرب صندل بهین مهملة فارسی است و کونند لغت سرائی است
و بیروانی جلوسطفا ذیل و برومی فلور بغا و بهندی چند ن نامند * ماهیت آن چوب درختی است عظیم بقدر درخت
گرد کان و انبه و نسبت و شاخهای آن افاده بر روی زمین و ثمر آن در خوشه مانند حبه الخضر انطاکی گفته که برک آن
شبه بهرک گرد کان و نرم و نازک است و سه نوع میباشد یکی سفید لسانی و نیک و آنرا صندل ابیض و بهندی چند ن و درم
زرد رنگ و آنرا صندل اصغر و بهندی ملاکی و رسوم سرخ تیره و آنرا صندل احمر و بهندی رکت چند ن نامند و منبت آن
اکثر بلاد هند و سواحل دکن و قوینک است و بهترین از سفید و زرد آن آنست که خوشبو و کم ریشه و صلب و چوب و امس
باشد و از سرخ آن آنچه تیره رنگ صاف کمر ریشه و فواید آن تاسی سال با فی میمالند * طبیعت آن سفید و زرد آن در سوم سرد
و در دم خشک و سرخ آن در دم سرد و در سوم خشک * افعال و خواص سفید آن مغروح و مغوی دل و معد و رادع
و قابض و پانر با فیت و محلل اورام حارة و جالب مواد و معد و آشامیدن آن جهت خفایان حار و تبهای تند صفر اوی و

الطیاق و منع صعود بخارات بدن و دماغ و برسام و ضعف قوت حافظه و ذهن و دل و معدّه و جگر بتخصیص در محرور المزاج و بدستور طلاء و نیز طلائی آن با کلاب و قلیلی کا فور بر پشانی جهت صداع حار و پشهائی و یا با نیم وزن آن آنزروت با سفیدی تخم مرغ بر پشانی و صدغین جهت صداع حار و منع نزلات بچشم و سایر اعضا و پشهائی و یا با د و به بارد و مناسبه جهت خفقان و رجوع معدّه حار و رفع بد بوئی و در عروق و با آب برک غلب و یا با آب حی العالم و یا با آب برک خورف و یا با آب طحلب و امثال اینها جهت نفوس حار و اورام حارّه مانند حمه و زار فارسی و منع رختن فضول بعضی در ابتدا ای علت و بالخاصیت طلائی آن مورت حرارت و خارش شد بدن در بدن بسبب تکلیف مسام و میل معدّه بباطن و رافع آن سرکه و روغنهای کرم و لطیف و بغایت مضربه و ناطع آن و مضر صوت مصلح آن غسل و نبات معقل آن شربت آن یکم شغال بدن آن نصف وزن آن کا فور و بعضی اشده گفته اند و بدن سرخ آن نصف وزن آن فوئل است و صندل سرخ در افعال مذکوره از تفریح و غیر آن شرابا ضعیف تر و طلائی و نیز سفید و طلائی آن جهت درد سر حار و اورام حارّه و غماد آن با روغن زیتون جهت رفع تب و عبا و با کلاب جهت رفع قلاع دهان و بدستور جهت درد آن قرشی در شرح فانون گفته که مستعمل در زمان ماضی و غیر آن صندل سرخ است و در مشروبات صندل سفید جهت آنکه اتفاق کرده اند بر آنکه در صندل سرخ جزو جاری مزاج است که نفوذ میفرماید اجزای بارده را از خارج بدن اخل و لهن الاقوی است فعل آن از سفید در خارج و جرون با سفید نیست اقوی است از سرخ در داخل و صاحب شفاء الا سقام گفته که آنچه مشاهده کرده ام ما را اطباء آنست که استعمال میکنند صندل سفید را در اسهال صفراوی و سرخ را در اسهال دموی و هر دو را با هم در اسهال مختلط با هم و سه عدّه از تخم آنرا چون بهاشا مند جهت بول الم و حرقة البول و مرضی که بپشای منی خون انزال شود محرب دانسته اند و اطباء هند با آب زنجبیل ترکیب میکنند و ادراک نامند استعمال می نمایند و جوارش و حب صندل و خجوه و اسفوف و شربه و معجون و مغر آن در قرا بادین مذکور شد

*** صندل البوبر * بکسر صاد و نون و الف و لام و فتح و او و باء موحده و راء مهمله * ما هیئت آن انطاکی گفته اقرا صی** است که در مغارهای بلاد بمن می یابند و تجار می آورند و در اصل و حقیقت آن اختلاف است چنانچه در بول الابل مذکور شد و بغدادی گفته که چیزی است که از مغارات جبال بمن بمکه می آورند شبیه بصمغ و برنگ مرودر مکه آنرا اقرا ص ساخته می فروشند و بول الابل نامند و در حرف الباء مذکور شد و در وجه تسمیه آن بعضی گفته اند بول جانوری است قریب بچینه گریه که آنرا پودنا مند چون دران مغارات بدن کند و غلیظ و منجمد و خشک گردد آنرا اخل می نامند و نواب و رحوم نوشته اند ظن غالب آنست که این درائی باشد که بهندی سلاجیت نامند و بعضی گویند احوال تبوس جبلی است که در مغارات بر تنکها مجتمع میگردد *** طبیعت آن در سوم کرم و خشک و در دم نیز گفته اند * افعال و خواص آن قاطع اسهال و ضیق النفس و امراض بارده و جهت اند مال جراحات خبیثه جمیع حیوانات و قطع سبلان خون و تحلیل اورام نافع و حمل آن قاطع حمل و بواسیر را ضعیف کرد** اند و طلائی آن با غسل با طول مکت مقرر بدن مصلح آن روغن گل

*** صنوبر * بفتح صاد و نون و سکون و او و فتح و باء موحده و راء مهمله لغت عربی است و ارزّه نیز سربانی از رند و درومی بقطانیون و بونانی قلوغبطون نامند * ما هیئت آن دو صنف میباشد ذکر و انزی ذکر آن در ذریع میباشد یکی بسنانی و آن درخت بزرگی است قریب بچنار درک آن شبیه بخفا طه قوی و بخلال بلندی بقدر یک شبر و سه تیره رنگ و ثمر آن بشکل دل همچون و بقل در دل کوسند و بزرگتر از آن و شبیه به شربله که در هندیست و خانه خانه و بعد رسیدن و خشک شدن از هم شکافند**

میکرد و خشکی است و مغز نمدارد و ماکول نیست و درخت آن را بقا رومی ناز و نا چوب و غیر از این کاج و ثمر آن را بر کاج نامند
و را تبیج صمغ این است و دوم جملی که در سرد سبز به هم میرسد و ثمر آن نیز ماکول نیست و از مطلق آن مراد نیست و درخت
این شبیه بد درخت ابله و بخریالی از رند نامند و چوب این چرب و بجای شمع و چراغ و مشعل میسوزانند و قطرانیکه از این
بعل می آید دقیق تر و نمل الصنعت تر از شیرین است و انشی آن نیز در نوع است یکی کبیر و چلغوزه ثمر این است و در شیرین
واقعی آذربایجان و بعضی جاها از ملک روم و کشمیر و غیرها بسیار به هم میرسد و دوم صغیر و آنرا تنوب نامند و ثمر آنرا
قضم قریش و عامه اهل شیراز آن را قستق نامند اما ثمر بکه معروف است نزد عامه اهل شیراز و عراق چلغوزه فی الحقیقت
از اقسام بادام است نه از انواع صنوبر زیرا که دانه صنوبر پهن و بی مغز و ثمر چلغوزه مغزدار و مغز آن اندک باریک
فنیله شکل بقدر دانه خرما کوچکی و در غلافی اندک صلب که بدست شکسته میگرد و ثمر آنرا چون در آتش اندازند بعد
از گرم شدن منشی کشیده آوازی کرده دانه های چلغوزه از میان خا بهای آن جسته بر می آید و نیز نوعی دیگر از صنوبر میشود
درخت آن متوسط در بزرگی و کوچکی و خوش منظر و آنرا نوش نامند و برک آن اندک پهن و مشرف متشعب خوش منظر
و زنان اهل اصفهان و ایران در وقت حنا بستن نم کرده بر پشت دست گذاشته بالای آن حنا می بیندند خوشنما میگرد و در شیرین
اشاره بدان شد و درخت صنوبر را خزان تمیما شد و حکیم میر محمد مؤمن نوشته که بر آنرا ثمر بی مغز و قطران از زبان تران
قطران شیرین است و ماده آن کوچک و بزرگ میباشد کوچک آنرا صنوبر صغار و تنوب نامند و ثمر آن مثل دل کوسفند
و از آن بزرگتر و مغز آن با تلخی و سفید و بی پرده رقیق و مرخی و قضم قریش عبارت از آنست و در رسمنان کثیرا لوجود
و را تبیج صمغ آنست و بزرگ آنرا صنوبر کبار گویند و در کبلان نامت میشود و بسیار بزرگ و مغز آن را با اصطلاح آنجا چلغوزه
و درخت آنرا درخت چلغوزه نامند و ثمر آن بقدر باریکی و مغز دانه های آن مثل قضم قریش و بالید و تر و شیرین تر از آن
و در عراق چلغوزه مغز مبهوه را گویند که از بحرین میآورند و ظاهر آن به باد چه در صفات مثل آن به است و درخت آن بقدر
زرد آلود و برک آن همیشه سبز و انبوه و ثمر آن بقدر رشقتا لور و مستعمل و در طعام شبیه بآن و مغز دانه آن در از باریک و با پرده
مرخی که ملاصق مغز بادام است بخلاف حب صنوبر که بی پرده سرح و بالید و تر و کوتاه تر است و قول حکم رحمه الله علیه نا آنجا
که مثل قضم قریش و بالید و تر و شیرین تر از آنست درست است و عبارت بعد از آن که در عراق چلغوزه مغز مبهوه را میگویند
که از بحرین می آورند و ظاهر آن به باد تا آخر اشتباه محض و غیر مطابق واقع است زیرا که آن به چنین است
و آن به در حرف الا لاف مع النون مدکور شد و نیز نوشته که ظاهر اصفر اس فرکی عبارت از آن باشد این نیز اشتباه است
و ما صغیر اس بد و صادمه و در آخر آن سخن است و در همین باب در صادمع الا لاف و الصاد ذکر بافت و بالجمله بهترین
آن تازه سفید بالید و چرب آنست * طبیعت آن در سوم گرم و خشک و در دوم نیز گفته اند و برک و پوست آن گرم تر
و خشک تر از مغز آن * افعال و خواص آن آشامیدن برک و پوست آن جهت در مذکور جراحت شش و قطع رعاف و
خون جراحات تازه و یک مثقال از لجا و برک آن با ماء العسل جهت هلال کبد و ورم و غلط آن و خشک آن با آب سرد
ها پس بطن و ذرور آن مدمل مواضع ضرب رسید و با آب گرم سوخته خصوصا لجا نوع ذکر آن که افزای است در زین
ایمرو طلای مخلوط لجا و برک آن با مرد اسنک و دخن کند رجعت النبام قروح ظاهر بلك و سوختگی آتش و با موم و روغن
مورد جهت اندمال قروح ابدان نرم واقع بظاهر جلد و بازاج هر رخ جهت قروح خمیده ساعیه و غسل بظاهر آن جهت

وفاق امینا و کجایی و چرک بدن و عفونت عروق و جلوس در آن جهت امراض رحم و مقبله و مضطرب بطبیع آن با سر که جهت
 درد اندان و بخور آن جهت اخراج مشیمه و ادرار حص با تکرار عمل و دخان آن مانند دخان کند و قطران است در
 دفع جهت رنختن موی مزه و ابرو و کد اختن مایق و ناکل آن و دمعه و ضعف بصر و هلاق و جرب نافع و غما د بر که تازه کوبید
 آن جهت نزل الدم جراحات تازه و چوب آن که بدستور چوب چینی و عشبہ استعمال نمایند مؤلف تذکره نایب مناب
 چوب چینی در علت آتشک و امثال آن دانسته و چون ریزه نموده با سر که بخورشانند و مضطرب بدن نمایند در دند آن
 را تسکین دهد و همچنین چوب آنرا چون در دهان نهد آرد و بویعت بجم آن قابض و مجفف و در مشقال آن جهت اسهال
 و حج مفید و ذرور آن جهت سوختگی آتش و آب کرم و رفع الم ضربیه و سقطه نافع و حب صنوبر که در درم کرم و در اول
 تر و قوت آن تا یک سال باقی است **افعال و خواص آن** مبهی و مشهی طعام و مقوی اعصاب و اعضا و باه و مفتوح صد و
 و کاهری باح موزینه حاده و جهت فالج و لقوه و خدر و رکز و رغه و قروح رنه و ارجاع مفاصل بارده و امراض جگر و رتقان و استسما
 و درد کرد و ممانه حادث از حرارت مره صفرا و لعوق آن با غسل هر روز منقار سه متعال جهت فالج و رغه مجرب و جهت
 امراض رنه و تنقیه آن از اخلاط غلیظه و تنقیه کرده و حرنه کهنه خصوصا با در شارب ملد و آشامیدن آن با تخم خیار جهت
 ادرار نمودن بول و منع قرحه کرده و ممانه و با عصا رنه بقله الحما جهت تسکین درد معده و تقویت بدن و انضعیفه و قمع
 رطوبات فاعله و مطبوخ تر و تازه کوبید با پوست آن با طلا که صاف کرد و هر روز قبل از چهار اوقیه آنرا بنوشند جهت معال
 مزمن و قروح رنه و مداومت خوردن حب صنوبر که با استحکام اعضای مسترخیه و سختی گوشت شراب آن که
 کوبید و آب انکوراند از اند مانع نزلات و سرفه و هاضم و قاطع اسهال رطوبی و استسقا و صما د آن با انستین بر معده
 جهت رفع مغص آن مفید معال از شربت از حب آن تاد و درم و از عصاره آن سه درم و اربطیم آن بک اوقیه و حب صنوبر
 بطی الهضم و مضر محرور بن و مصلح و مغنی مصلح آن سنگچین و نوا که حامضه قابضه است مانند انار بن و به و موافق
 مبرودین و در ایشان محتاج بمصلح نیست و در امربه با کنگر و غسل بهر که مقوی آنست و با آن که زیاده از نسیم اوقیه که
 یک یک اند تنقل نمایند زیاده تناول نکنند بدل آن در تقویت باه شقاقل و حب المحلب و در معال معده و احشای الخار
 و حب صنوبر صغیر و معال بعضی است بسبب قوت قبیضی که دارد و جهت امراض سنده و کرده و ممانه قوت بر از کبار در رسائر
 افعال مانند آن و اکثرا آن باعث مغص و التواء امعاء مصلح آن در آب کرم با روغن کنگر خیسانیدن آنست بکر و زکرم
 هیزی که درد رخت صنوبر بهم میرسد در هیمیت مانند ذراریع است و از خوردن آن زبان و کام و حلق ورم کند و معده
 و روده ها نیز و در تمام بدن موزش و حرارت بهمرسد و ضعف عظم رود و معال آن علاج ذراریع است

است جهت فروغ زلحم زائد نافع

* صوف البحر * بفتح باء موحدة وسكون حاء وراء مهملةين * ماهیت آن چیزی است شبیه بهش که از صدف بزرگ
میشود که سو آن عریض و طرف دوم آن مانل بیاریکی و از اندرون شکافته و شبیه بشیخ و اندرون آن مانل بزرگی و عریض
و در جوف آن حیوانی ایستاده و از راه شکاف آن صوفی برمی آید * افعال و خواص آن جهت قطع اسهال و ضاد آن
جهت نزف الدم هر عضو سریع الاثر
* باب پانزدهم در بیان ادویه که حرف اول آنها ضا در معجمه
* فصل الضاد مع الالف *

* ضان * بفتح ضا و الف و نون بفارسی کوسقند و کوسند و بره ماده آنرا میشناسند و بعرف اطبا اسم مطلق کوسقند است
* ماهیت آن معروف و از جمله حیوانات ماکولة اللحم است و نسبت به حیوانات دیگر بسیار بید و قابل تعلیم نیست
و از کمال بلاد ت بر سر ذایح خود می ایستد و رحشت و اضطراب نمیکند و همین بک وجه حلیت لحم آن و امثال آنست از
حیوانات ضعیف النفس و الا دراک زیرا که حیوانات قوی ذکی الحس و الادراک عند الذیح حرج و الم بسیار در می یابند
و نفس آنها را تعلقی بدن خود و نفس ذایح می باشد و لهذا اکثر حرام شده اند در شرع شریف و ذایحان حیوانات اکثر
نفسی القلب می باشند و بهترین آن یکساله و دو ساله آنست که فربه باشد و چهار ساله و زیاده از آن غلیظ و کثیف و مولد خلط
باشد و گوشت کردن و شانه و حوالی آن بهتر از گوشت سائر اعضاء آنست * طبیعت آن در د و م کرم و قز
* افعال و خواص آن مریم الهضم کثیر الغذا و مولد خون متین و مقوی و مسکن بدن و موافق ترین لحوم برای بدن
انسان و دل و جگر و کرده آن مقوی دل و جگر و معده و کرده و مل ارمیت خوردن مغز سر آن موثر در بلاد و نسیان و خوردن
گوشت آب مهرای آن با سرکه و عسل که مل ارمیت بر آن نمایند و غل امنتصر بدن آن باشد بغایت مقوی بدن و مانع غشی
و رافع خفقان و لا غری بدن و بلع نمودن پیه آن بعد از ذیح که هنوز سرد نشده و همچنین کد اخته نمیکرم آن جهت مرفه
و درد سینه و ضیق النفس و حرقة البول بسیار مفید و گوشت کرم ذیح کرده آنرا چون بر اعضاء ضربه وصل مهر سید
که تازه باشد بیند و چون سرد گردد تبدیل نمایند بزرگی در درازا نل کند و مانع تورم و زخم شدن گردد و در بستر
پوست کرم آن که اعضاء بدن آن پیچند و ضما د گوشت سوخته آن جهت تسع حیات و عقارب جزاره و با شراب جهت
کلب کلب و اکتحال خاکستر آن جهت رفع بیاض عین و طلای آن با سرکه جهت بهی نافع و زهره آن کرم و خشک و جالی
آثار و اکتحال آن جهت بیاض پنهانی و با عسل و طلای آن جهت اقسام قوبا و غل سر آن جهت حزاز و ابریه خصوصاً
با عسل و خون آن کرم کرم جهت حکه و جرب و منع آبله اعضاء سوخته در ساعت طلای و سرکین آن بسیار کرم و خشک دلاء
و ضما د آن جهت تحلیل اورام و استسقاء و التیام زخمها و با موم و روغن کل کد اخته جهت سوختگی آتش و با سرکه جهت
شری و ثایل و لیم زائد که توتنه نامند و سوختگی آتش و داحس مجرب و ضما د در کلاب خیمانیله آن جهت انفجار خراج
و دمل مجرب و شراب استخوان سوخته قمری آن قاطع اسهال و سیلان خون و خاکستر سم آن جهت داء الثعلب ملأه و مغسول
محرق آن حابس اسهال و درایام و با و طاعون استعمال گوشت آن جهت آنکه بسیار مولد خون است جا نر نیست و غلیظ قر
و کثیر الفضول و بطی الهضم ترا زلحم معز است و سوکه و آبکامه ملطف و رافع ثقل آن و سرکه اراده تیرید بدن آن کند
در انها طبع نماید و با قرا و قرا و یا کشک و یا سماق و یا با آنها بخورد *

فصل فی الضاد مع الباء الموحدة

۱. **ضب** * بفتح ضاد و باء موحدة * مثل د و ی فارسی و سمار و بهندی کوه لا مند و غاید کوه غیر آن باشد * ماهیت آن حیوانی است که چکن از گوبه رمابین میامی و زردی و د بهالو آن بسیار کوتاه و درشت شبیه بشمر درخت سرو * طبیعت آن در عوم گرم و خشک و رمابین و دل و حرد و ن است در حدت کیفیت * افعال و خواص آن گوشت آن مقوی باه و جانور نیست * حر و الزاج را استعمال آن جهت آنکه مکرر است و عند الاحتیاج باید که با سر که طبع نایند تا مهربا شود و با ریت و کشنیز و زبیره کرمانی و عرق نعناع خیساییده مطیب نموده با کاسنی و مغز کاه و بوقول بارده * دیگر نخورند و آنکمال مرکب آن جهت رفع بیاض عین و نزول آب در آن و طلای آن جهت کف و بهق و لمش با سر که اگر قوی باشد و با آب اگر ضعیف و ضاد حق کرده آن جاذب بیکان و خا و رسوم جانوران همی و طلای پوست موخته آن مورت بجمعی عضو بدل یکه اگر قطع کنند صاحب آن متا لم نکرد

۲. **ضبع** * حرجا * بفتح ضاد و ضم باء موحدة و عین مهمله و فتح عین و مکنون راء مهملتین و فتح جیم و الف لغت عربی است و دل و جفا و نیز کوبند و کنیت آن ام عامره است و بیونانی قسعه و و ر و بریانی بد و با و فارسی گفتار و بهندی چر که و بنجو و بد کهنی ترس نامند * ماهیت آن حیوانی است بزرگ مانند کرک و نر و ماده میباشند و در رفتار و دویدن لنگی میکنند و در وجه تسمیه و لنگی آن گفته اند که چون رطوبت جانب ایمن آن از ایسر آن زیاد است لهذا میل کند و کوبند بسبب آنست که جانب چپ آن کوتاه تر از راست آنست خصوصا ماده آن کوبند بسبب حیل خود در اچنان میفایند تا بمردم و حیوانات دیگر ایند رسانند چون پیر کرد و اعارج شود و آنرا متصف با عرج و مورت آنرا بر جانموده اند و آن حائض مانند ارنب میشود و نیز مانند ارنب یکسال نر آن قوی القوه و یکسال ماده آن میباشند و عوام میگویند یکسال ماده و یکسال نر میباشند و در وقت نری سفاد میساید و در هنگام مادگی میزاید و ضعیف القلب و اکثر الجماع و حر یص بران میباشند و بسیار از حنظل میترسد اگر شخصی در دست بگیرد از آن میگزیزد و نیز از خواص آنست که اگر سگ در بلندی ایستاده باشد و سایه آن در شب ماهتاب بر زمین افتد و گفتار در زیر آن برود که سایه مرد در رم مستغرق باشد سگ خود را از بالا اندازد و گفتار او را بدرد و در روز بسبب گرمی هوا بسیار کم زور میباشند و شب قوی و گوشت آن حرام است نزد امامیه و ابوحنیفه و نزد مالک مکرره و نزد شافعی حلال * طبیعت آن در آخورد و م تا اول صوم کرم و در اول دوم خشک * افعال و خواص آن آبن طبع آن یعنی جلوس در آن که زند آنرا دست و پا بسته در یکی بزرگ دهن کشاده اند از آنکه در آن آب جوشان باشد که شبت و نخود و روغنهای مناسب نیز در آن باشد و سر آنرا بپوشند تا مهربا شود پس صاف نموده در ظرفی بزرگ که علیل تواند در آن نشیند کنند و علیل در آن نشیند اما باید که آنقدر از کرم باشد که برداشت آنرا داشته باشد تا آن زمان که در سردی آورد جهت اوجاع مفاصل و تمدد و کزاز است و خا و عرق النساء و نقرس و ریاخ غلیظه مفید و در قرابادین آبنات آن مذکور شد و بد ستورند عین بد من آن که در آب با ادهان مناسبه طبع دهند جهت امراض مذکوره مغیله و خوردن گوشت آن جهت رفع برودت معده و حییات بلغمیه و سوداویه و زردی رنگ رخسار و اوجاع بارده و خوردن خون آن را رفع جنون و خوردن نیمه رم از چرک گوش آن مورت جنون و زهره آن نیمه رم مسهل اخلاط ثلثه و مضررته مصلح آن عمل و آنکمال آن بتهائی جهت حدت بصر و جلای غشاوه و بیاض آن و طلای آن بعد از کندن موم

زائید پلای چشم مانع روئیدن آن و با هموزن آن روغن انجوان که در ظرف مس سه روز بگذارد از آن پس طلا نماید بر بیاض
 عین و زردن آب در آن مرماه دوروز زائید سازد و مجرب و هر چند این روغن کهنه شود بهتر است و جگر سوخته سالیله آن
 نرم و کتھا لا جهت روشنائی چشم و زهره آن از زردی و زردی چشم را نافع و تقریب چشم نماید و طلای زهره آن با پیله شمر
 جهت جلای بشره و از آله کلف و آب خورذن در پوست آن دافع ترس سگ دیوانه گزیده است از آب و چون از پوست
 آن پیله نه سازد و محبوب را بآن بیمه باند ما نفع فساد آنها و فساد زرع است و جلوس بر پوستین آن مورث ابنه و رافع نفوس
 و رباح غلظه و مفاصل و حمل و محرق پوست تهیگاه و حوالی آن بازیت جهت رفع ابنه و بد ستور مالیدن آن بر مفعله
 و حوالی آن را چون بسازند و بر حوالی مفعله بمالند بزمین اثر دارد و از ماده آن بالعکس و مورث ابنه است و بستن پودر
 ضبع ماده بر شکم زن حامله مانع اسقاط آن و طلای مغزسانی آن بازیت الانفاق جهت نفوس عظیمه و نکه ده شستن دندان
 آن با خود مایع فریاد سگ دیوانه بدارند و آن و خصیه نمک سود آن بقدر بکشتن با آب گرم جهت درد جگر نافع

فصل الضاد مع الجیم

صباح * بفتح اول و جیم و الف و جیم * ما هیئت آن صمغ درختی است خاردار و ریشمه بلبلان مائل بسرخ و بزاق
 که از حبال عمان می آرند * طبیعت آن در درم کرم و خشک * افعال و خواص آن ضما آن جهت بودن کوشش
 زائید جراحت و البام آنها و با عمل جهت اورام بارده و سستی اعضا نافع و در شستن جامه و کمان بهنر از صابون و زرد تر
 معین مبرک و از بعضی سرید آن می شود و بکسر ضا داسم هر نه نیست که طبع و ریح و سباع مانند شروع و فرب و دفع سمیت از خود
 بد آن منماید .

فصل الضاد مع الراء المهملة

ضرو * بکسر ضا د و سکون راء مهملة و وا و بفتح ضا د نیز آمده لغت عربیست و بیونانی فو ضوقس و سربانی ضر و ابروی
 و شامیش و بفارسی در خشک و رازی در حار و کجمر گفته که بفارسی اریسه و نیز گفته اند که درخت کلنگور نامند و صمغ
 آنرا بفارسی حسن لبه و بیتی لبان گوشت و جوهری گفته که حسن لبه صمغ که کام است * ما هیئت آن درختی است
 شبیه بد رخت بلوط و عظیم و اطراف برک آن مائل بسرخ و نرم و ثمر آن در خوشه مانند بطم و دانه آن بزرگتر از آن
 و چون بوسه بخار و برک آن سرخ گردد و منبت آن جبال حجاز و یمن و بلاد هند و غیرها است و صمغ آن در ابتداء ظهور
 مانند دانه کدو باشد و آهسته آهسته بزرگ تا بقدر خرپزه گردد و از آن لبنی ازج سبب شبیه بقبود دفع گردد و واضح آنست
 که در رخت آنرا کام و صمغ آنرا حصی لبان جاری نامند و معروف بدان و خوشبو شبیه بپوی مضطکی و لادن و بهتر است آن
 آنست که صمغ مائل بسرخ و چون در آتش اندازد خوشبو باشد و اکثر در بخورات معتدل و در حرف الجا مله کور شده
 * طبیعت شام و برک و بار آن کرم و خشک و گرمی آن زنده از خشکی و گفته اند کرم در سوم و خشک در اول
 * افعال و خواص آن در آن جذب قوی است و جهت سرفه بارد و سبلان رطوبات از دهان و رحم شربا و فرج و حابس
 بطن و آب مطبوخ آن که صاف کرده و با شکر بفروام آورند جهت خشونت خلق و سرفه بارد و درد دهان و قلاع نافع
 و مخرج الاثر و مصغه آن جهت درد دندان و استحکام آن و از آله بلغم و سفیدی آن و چون با روغن طبع دهند و در
 گوش بچکانند جهت درد گوش و زردی آن جهت قلاع دهان و عصاره آن مقوی قوی و بد سنور طبع اطراف و روزه آن و
 مخرج بلغم از دهان و بد و ن مضرت است و برک آن خوشبو و آشا مبدل طبع آن بد رسه و قیله جهت دفع درد و بیکه و در چون

برک و اطراف نور تازه آنرا بقدر یکسان به سوزاند و خاکستر آنرا با آب نیکو طبع دهند پس صاف کرد و صاحب وجع خاخره بنوعی دود آن زائل گردد دریا مجرّب است و روغن حب آن خوشه و محلل باغم و ریا ح جهت مغص و تقویت معده و جرب حیوانی و مقبله شراب و طلاء بدل روغن آن روغن حب البطم است و در روغن جرب سوخته آن قاطع نرف الیم جراحات خصوص قروح مقعد و قضیب نافع و صاحب اختیار است بدیع گفته که آنچه از مکه معظمه می آورند آنرا رب الصبر و نامند در دهان نکند اشتن آن در حال درد آن را تسکین دهد و صمغ آنرا در خورشیدها داخل مینمایند *
 * ضمیر * بفتح ضاد و کسر ر و سکون باء مثناة تحتانیه و عین مهمله و کوبند که آنرا شیری نامند و شتر آنرا بخورد * ماهیت آن برک نباتی است مد و رو مجوف مائل بزردی و تلخ و در قعر دریا بهم میرسد و موجه بساحل میآورد * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن جلوس در طبع آن و بدستور نطول آن جهت درد مفاصل و طلاء آن و بدستور غستن بدن بد آن در حمام جهت جرب و حكه مجرب دانسته اند و بخور آن جهت زكام و التیام جراحات و بویع الاثر زکونند چون ستور از آن بخورد هرگز فربه نشود جناب اقدس الهی در وصف اهل جهنم میفرماید قوله تعالی لیس لهم طعام الا من ضرع ربیان آن در تفاسیر مذکور است *

و

و

* ضمیر * بفتح ضاد و سکون را و عین مهملین بفارسی پستان و بهندی چوچی نامند * ماهیت آن معروف است و آن عضو عصبانی قلیل اللحم است که در آن شیر مکنون میباشد از بواس خوردن بچه آن و بهترین آن فربه بر شیر از حیوان جوان فربه است که لحم آن نیکو باشد و زبوی تر آن بر عکس آن * طبیعت آن سرد و خشک بالذات بسبب عصبانیت جوهر خود و با رطوبات بسیار * افعال و خواص آن چون نیکو فهم باید صالح الغذا و اگر مضاعف چه نه باید مولد خلط هلام بلغمی است ردی از برای میرودین و مرطوبین مصلح آن افاربه و مصطکی و خولنجان و بریان نمودن آنست و در مجرورین محتاج با صلاح نیست و مدبول زنان و زیاده کنند شیر ایشان و جهت دفع خمار و کسیکه در معده اوشراب و با اخلاط حاد و صغرا و به و یا حویفه موجود باشد *

* ضمیر * بضم ضاد و سکون عین و عین مهملین با و و هین مهمله و غنایس بفتح اول و دوم و الف و کسر باء موحده و سکون باء مثناة تحتانیه و عین مهمله نیز آمد لغت عربی است و بفارسی هفچه نامند * ماهیت آن ذای کوچک و خریزه نارسی است و نیز نباتی را نامند که شبیه است بهلمون آنچه از آن بر روی زمین ظاهر است معزرا آنچه از آن زیر زمین است سفید و شیرین * افعال و خواص آن برک آن قاطع باه و بیخ آن که در زیر زمین و سبیل و شیرین است محرک باه و ماکول و کامر حلات صغرا است و جهت نیکوئی طعام در کشک و ماست داخل میکنند و میخورند
 * ضمیر * بضم ضاد و سکون فا و دال و عین مهملین بفارسی و زغ و شیرازی یک و ترکی قرباغه و بهندی مبدک نامند

* ماهیت آن معروف است حیوانی است که در زیر زمینهای نمناک و آبهای امتاده و حویلهای بسیار بهم میرسد بری و شیری و نهی میباشد و از مطلق آن مراد نهی است و بری آن از سموم قتاله است * طبیعت اقسام آن در سموم سرد و در اول خشک و اصل آنست که خالی از حرارت قویه نیست * افعال و خواص نهی آن سموم است از ذل دفع فاسد بافسد و مضطبه بطبع نهی آن جهت درد دندان و ضما دشق کرده آن جاذب پیکان و خار و امثال آن و سموم

و

و

کزندگان بقوس و قاطع میلان خون و التیام دهند زخمها خصوصاً در ورع و خسته لخم آن و بالزیت تر جهت دایع العلب و طلای آن قانع دندان امتیابی الم و رجح و مانع موزانیدن آتش و دماغ محرق آن قاطع نرف الدم اما و نفع آن قاطع رصاف و بد متور طلای آن بر پشهائی و جمعی که طلای خون آنرا مانع بر آمدن موی دانسته اند اصلی ندارند و گفته اند چون ران ضلع را بر همان بندند و کسیکه الماس خورد و باشد بلع کند پارهای الماس بدان جهت و بر آید و چون اطراف و احشای آنرا انداخته با پیله کر و بزمهر را بخته روغن آنرا جمع کنند جهت بوا حیر حار مجرب دانسته اند و قوی از ضلع که در پای اشجار به هم می رسد سبز بسیار کوچک چون آنرا با هم وزن آن دانه پنبه بسوزانند اکتحال آن جهت نزل آب از مجرب است و مضمضه بطبیع آن جهت وجع اسنان و گفته اند چون آنرا بد و نصف شق کنند یکی را در آفتاب و یکی را در سایه خشک نمایند آنچه در آفتاب خشک شد است سم است و آنچه در سایه مداری آن و هر که ضلع اجامی سبز و یا زرد و یا عیاهی از هر صنف که باشد و با مرغ بخورد و او را در روز مری و قذف آن عارض گردد پس بدن او صفا کند شود و بنا است که متورم گردد و وقتی در رم احشای درد دل بهم رسانند پس بمیرد و کاه از خوردن زرد و سیاه آن سقوط اهتها و لا پس جشای خامض رفعا درك بدن و قوی و غثیان و رجح قوا و در رم شکم و هاتین بهم رسد و مداری آن قوی فرمودن با آب و المک و آب شبت مطبوخ با ملح بحد بکه نقی حاصل گردد و بحمام رفتن و آشامیدن سکنجبین و سفید با جات باد ارچینی و دوا الکرم و دواء اللک و آشامیدن شراب و هر که خلاصی با بدن از آن کم است که او را امتسقا و با سقوط اسنان عارض نکرد

فصل الضاد مع المیم *

ضمیر آن * بفتح ضاد و کسر میم و فتح راء مهمله و الف و نون و آنرا ضریران و ضرران و ضمیران نیز نامند و در ماهیت آن اختلاف است اکثری آنرا ضاعف و شمراری دانسته اند و درك آن میز است نه چون کرمائی و بعضی نودنج نوری و بعضی حمام و بعضی گفته اند گیاهی است که در بادیه میروید و در حجاز کثیر الوجود و خوشبو و حاد الرائحة و بعضی گفته اند نوعی از شیم است که صنف ارقصوم باشد و بسیار خوشبو و بهترین آن تازه خوشبوی آنست * طبیعت آن گرم و خشک در دوم و بعضی سرد دانسته اند * افعال و خواص آن کثیر المنافع از برای امراض بارده و زکام و ضاد آن جهت قلاع و سوختگی آتش و برونیدن آن که کلاب بران پاشید و باشد مقوی دماغ و محرور المزاج است

باب شانزدهم در بیان ادویه که حرف اول آنها طاء مهمله مشاله است *

فصل الطاء مع الالف *

طالیسفر * بفتح طاء و الف و کسر لام و سکون باء مثناة تحتانیة و سین مهمله و فتح فاء و راء مهمله * در ماهیت آن اختلاف بسیار است بعضی گویند آن یوست درختی است که از بلاد هند آورند آنک از د ارچینی لطیف تر و صلب تر باشد که حدت و خوشبوی کمی و اشقر و چون کهنه کرد دمانل پشاهی شود و گفته اند عروقی است با رنگ بیرون آن اغبر و اندرون آن زرد و بوی آن شمه بوی زعفران و با غرصت و نیزه و شاید زوئب باشد که بهندی طالیس پتر نامند و آن هر که درختی است با رنگ بیرون آن اغبر و اندرون آن زرد رنگ * طبیعت آن مختلف القوم با جوهر ارضی غالب معتدل و گرمی و سردی و مانل بحرارت و خشک و رسوم و بعضی گرم و خشک در دوم دانسته اند * افعال و خواص آن جهت لقوه و فالج و نفع الدم و نرف الدم و حبس سبلانات و اسهالات و بواسیر و قروح اما و مضمضه بطبیع آن با سرکه

جهت در دندان و نگه داشتن آن در دهان جهت دفع سبیل آن و مواد آن خشک کنند و آن را به واسطه سبیل و سبیل آن را به واسطه سبیل آن تا بکمال بدل آن چهارم آن که در آن کرم و زخم و زدن آن ابله و کوبیدن بد آن بوزن آن سنبل و نیم وزن ساذج و کوبیدن ابله و سبیل مساوی آن مضر نه مصلح آن عمل است *

* طاهران * بفتح طاء و الهمزة و کسر لام و سکون باء مثله تخناتبه و ضم قاف و سکون واد و یون لغت یونانی است و یونانی چهارویفارسی مس است و روی عبارت از است جهت آنکه در معدن مس بهم میرسد و آن صناعت بشری است و هیت آن مصنوع و غیر مصنوع میباشد غیر مصنوع آن مسی است زرد رنگ شبیه بپرتج مصنوع مرکب از مس و روح توتنا یا زبانی یا تش و کوفتن بطوریکه سیاه نمیشود و بخلاف سایر اقسام مس و مصنوع آن مسی است که مکرر کند اخته در بول کا که در آن ایشان بهر جو شائید و با شند و بزرگ و چون قدری رصاص اضافه آن کنند آنرا انجاس صینی نامند و کوبیدن جسد بست مصنوع از اجساد بهر که طلا و نقره و مس و آهن و سرب و فای و روح توتنا که بفارسی هفت جوش و بهندی کا نسه آمدن * طبیعت ان در آخر سوم کرم و خشک * افعال و خواص آن با قوت سمیت و چون منقاشی ازان سازند و موی را ازان بکشند و بکربن بایند و چون قلابه ازان سازند هیچ مایه ازان خلاص نشود و چون کرم کرده در آب اندازند هیچ حیوانی ازان آب نخورد و چون ازان آئینه سازند و در خانه نارنگ صاحب لهوه د ائم در آن نظر کنند رفع علت آن شود

* طاهران * بفتح طاء و الهمزة و واد و اول مضموم و د و م ساکن و سمن همصاه بهندی مورامند * ما هیت ان طاهران است معروف خوش رنگ با توان مختلفه و برافردم آن بسیار بلند و چندی چون بر دارد بلند کند و آوار آن سببه با و از کربه و نران بزرگتر از ماده آن و خوش رنگ و خوش مظهر ترا از ماده آن و دم ماده آن کوچک و ماده آن در سالی بکبار تخم کند و در * طبیعت گوشت آن در آخر دوم کرم و خشک * افعال و خواص آن بغایت صلب و غلیظ و بطبی الهضم و مولد خلط غلیظ کثیف و کوبیدن مغزی معده است و آشامیدن عرق امهیل باح آن جهت درد بهلور ذات الجنب مفید و خوردن گوشت و بید آن معوی باه و مرفه لحم آن که باسد آب بخند با منحل جهت درد معده بارد و قولنج و ریاخ غلیظه و درد مفاصل و بدستور نطول آن و طلای پنهان بر کمر و ذکر و مفعول و محرک به و طلای منحل اخته آن با آب و سداب و غسل جهت قولنج و درد معده و طلای خوں آن با انزروت و ملح جهت دفع روح خشنه که بهم اكله باشد و طلای سرگمن آن با بون جلا و سبب و جهت قائل و رفع حوصه آن و طلای استخوان سوخته آن جهت کلف و تعب رنگ برص و سمد و آسمان زهره آن بعد از داندک بینهای و با سکه چمن و آب کرم جهت حبس اسهال و در وسط را می مزمن و طلای آن با سرکه جهت گردن هوام و قروح و رفع آنا و ربا و زور و جهت طبع بیاض و زور و سوخته آن ملحم حرا حاب و سنون آن مغزی دندان و جالی آن و کوبیدن چون دباله آن را در کوزه کرده به سوزاند از صند منعال آن و رب بکمال غلیظ شبیه بطلا بهم میرسد و آن کمال آن در رفع بیاض عین و امراض آن از مجرب است و گوشت آن بسیار کرم مصلح آن با زرد و گفته اند مصلح آن همچنین گوشت هر حیوانی که صلب و نعل باشد است که بعد از پنج سبکی سکین بغد رنگل آن حیوان بر داهای آن بدنند و علق بها و بزند یکروز و باد و روز تاسه و روز پس باک و موده شمشه با سرکه مهر اطبخ دهند و با روغن نثار نمایند و باید که عمر صاحبان قوت معده و زمر تا ضا ن نخورند و کوبیدن که از خواص آنست که چون طعام مسموم را بپزند بر قص و فریاد آید و نظر کردن آن بر طعام مسموم باعث کسر قوت سمیت آنست

طبا مشهور بفتح طاء و باء موحد و الف و کسر شین معجمه و سکون یاء مثناة تحتانیة و زاء مهجله بهندی بنس لوچن و تبا کبر
 و زبنا مند * مما هیئت آن چیزی است شبیه بکره های نی که از جوف نوعی از نی که بزبان هندی ترله بانس نامند و از نی
 قویتر و از بادس کلان باریکتر و نازکتر و کوره های آن دورد و رتبه و ات دودست میشود و در طرف رنگپور و نواح صله
 که در سمت مشرق و شمال مرشد آباد و ازینکاه واقع اند بسیار بهم مهره و در بن ملک کاغذ با د از همین بانس
 میسازند و آن در ابتدا ارطوبتی است رفیق و بتدریج منعقل میگردد و آنچه از آن در جوف آن ابعقاد یافته و نی آن خود
 بخود شکافته و با مردم شکافنه برآورد و با شدن شبیه بعقل و کوره نی و استخوان نرمی است و چون در آب اند از بند سخت تر گردد
 و بعد خشک شدن سفید صاف و بعضی آن شفاف باشد و این بهترین اقسام است و این را بهندی بنس لوچن گویند و آنچه
 از آن ریزه شد و باشد بعد شکافته شدن و با خوب منعقل نشده باشد آنرا کوپید و خمر کرده قرصها سازند سفید غیر شفاف نرم
 زود شکن میباشد و در آب حل میگردد و این در مرتبه دوم است از خوبی و شنیف و شد و کاه می برای سهولت اخذ آتش در
 نوبستان آن میزنند و با آنکه خود بخود آتش در آن می افتد و نیها سوخته و شکافته ها را بر آمل و بعضی سوخته ریزه شد و
 و بعضی نیم سوخته و بعضی نا سوخته درست در میان نیهای سوخته و خاکسترا فنداده میباشد بعد سرد شدن دانه های طبا شیر خوب
 آنرا چید و بر می آورند و آنچه ریزه شد و نا سوخته است منعقل و نموده کوپید و با آب سرشته اقرص ساخته خشک مینمایند
 این بعد از آنست در خوبی و آنچه سوخته و ریزه شد و است عالج و کوفته اقرص میسازند و این خوب سفید نمیشد بلکه
 خاکستری رنگ است و حالی از بورقیت و حل نمی یست و آنرا مغشوش بکر و استخوان سوخته و مهمل کوفته مینمایند و فرق
 با غیریت و سباهی رنگ و ثقل آنست * طبیعت آن در دوزم سرد و در دوزم گرم و خشکی قسم اول از دوزم کمتر و دوم از سوم
 و شیخ الرئیس مرکب القوی دانسته با قوت قابضه * افعال و خواص آن مفرح و مقوی دل حار و بارد و معد و جگر حار
 و ممکن التهاب و قاطع نفی صفراوی و اسهال دوزی و حار و محلل و مجفف رطوبات بارده و مرخیه معد و جهت
 اورام حاره چشم و خفقان و غشی و تقویت اعضاء ضعیفه از حرارت و حمیات حاره حاد و عطش و مغرط و خلط حار با آب
 سرد و جهت قلاع و دشو رو قروح خصوص بشو و قلاع دهان اطفال شر با و در و را بته های و با با اندک هرک کل سرخ
 و نبات سفید و در وزن جهت استحکام دندان و سوختگی آتش و با سنگین جهت رفع توحش و غم و کرب و التهاب مغده
 و سعال آن بار و عن بنفشه جهت تقویت با صره مجرب المذا و امت آن مضربه و معالج آن مصطکی و عسل و کوپید مضربه
 مصطکی آن صبر با عناب و با عسل و معالج آن در میز و در بن تعدیل آن بزعفران مقلد از طبیعت آن تا دوزم بدل آن بوزن آن
 تخم خرفه بود و در نصف آن سماق و کل مختوم و صندل سفید و این بهترین بدل های آنست و کوپید بدل آن کاغذ مصری
 سوخته و عصاره لیمو الیس و تخم کاسنی و سه وزن آن تخم خیاره و چهار وزن آن بزرقظونا است و در قراباد بن کبر
 جوارشات و حب و سفوفات و اقرص و لعوقات طبا شپرد کربافت

طبا ق * بضم طاء و فتح باء موحد و الف و نافع بلغت اند لس طایق و بیونانی قویتر و بفارسی امور غم بیابانی نامند
 * مما هیئت آن نباتی است که در اندلس قبل از آنکه غافس یافت شود بجای غافس شبیه آن استعمال میشود و در جزو
 بهم میرسد و نوع میباشد کبر و صغیر کبر آن بقل و نامتی و برک آن شبیه بهرک زیتون و از آن ک بلبل تو باریکتر
 و نازکتر و مزجرب و با چسبندگی و سهوکت و کرا هیئت را قند و تلخی و تند و و شیرینی و این را طباق مین و شجر بر اغیث نیز

ناتوان جهت آنکه از افتراش برک آن بر اغیث و هوام میگزینند و صغیر آن بقدر یکشهر و برک آن نرم زود شکن و کل آن
مانند بزرگی و نرم و بی پروا و با آنکه شهر بی و این کویه الرائحه نیست مانند آن * طبیعت آن گرم و خشک در آرد و م
نور سوم نیز گفته اند و گرمی آن زیاد از خشکی آن و قوت آن نامدنی میباشد * افعال و خواص آن کل صغیر آن
مقوی کبد و جهت او خنک آن و تفتیح سد و زایل تهیج و نفخ حادث از ضعف و ادرار طبع و تفتیت حصاة دفع سهوم مخصوص
متم غرق شربا وضاد او طبع و عصاره کل و برک آن مسهل اخلاط مختلقة برفق و جهت برقان و مغص و اوجاع رحم و حیات
گهنة و جرب و حكة و ادرار طبع و اخراج جنین بقوت و بد ستور جلوس در آن مقلد ارشیت آن تاد و مغال و چون کل تر و تازه
آن را در زیت طبع دهند و بنوشند جهت نافض و قشعر بره حیات در ویه نافع وضاد برک صغیر آن جهت صدع و جراحات
و نهش هوام و با سرکه جهت صرع و بلغمی و باز است جهت کزاز و رفع تب و جرب و حكة و افتراش برک آن خصوص منتن آن
جهت کرب و ایندین هوام و بشه و قتل کبک و بد ستور تن خنک آن و حمل عصاره آن مسقط جنین در ساعت و منغی
از آن که ترسب آب مرور بد و ساق آن غلیظ مایین کبر و صغیر و در این رطوبتی که بدست میچسبند نیست و ثقیل الرائحه تر
و بد بو تر از هر دو صنف و ضعف العمل تر از هر دو است

* طبایا هیچ * در قرآ با دین کبر من کو رشد * قصه * ل الطاء مع الحاء الهمالة *

* طحال * بکسر طاء و فتح حاء و الف و لام لغت عربی است و فارسی سبز و زرد یعنی تابی نامند بکسر تاء منبأة فوقاً نیمه و کسر لام
معدل در تاء منبأة تحتانیة * هاشمیت آن معروف است که عضوی است نرم و سفیف که در واقع در جانب چپ زیر قلب
و آن را عیه سودا متولد در کبد است برای ریختن قدری از آن بعد دفع فضول از معدة و برفم معدة و از معدة جهت انتباه آن
بجوع برای دباغت معدة و داخل شدن قدری از آن در خون برای تغذیه بعضی اعضای صلیبه چنانچه بتفصیل در کتابات
غن طب من کور است و اکنون آن از دم سوداوی است و آنچه میگویند که نرس طحال اندارد نیست چنین مانند آنکه میگویند
که شتر زهره ندارد و آن مثل است برای سرعت و جلادت فرس و دم جراث و جسامت شتر بهترین آن حیوان فربه
جوان اهلی است جهت آنکه رداءت آن کمتر است از حیوان سرری و شمشخ رئیس گفته بهترین صمه طحال خنجر است
و طحال طمو بدترین همه * طبیعت آن بار دباغس * افعال و خواص آن بطبی الهفم ردی الکیموس مولد خون
سوداوی و در خون خشک آن ملصق و قاطع نرف ادم جراحات باز و مصلح رداءت آن خالص نبودن از هر ورق
و باروغن بسیار دنیه و پیچیدن و بالای آن شراب رقیق آسایش آن است و آنکه طحال از اعضای مفردة است یعنی در بدن
هر حیوانی از یک طحال بیش نیست و لیکن اطباء فریک میگویند که بدن رت منعد و نیز بدیده شده و در بدن بعضی حیوانات
قاپنه عد و شنیده شده که اطباء فریک شکم سکی را شکافتند در جوف آن پنج عد طحال یافتند و نیز شنیده شده که طحال
سکی را بریده بر آوردند و باز آنرا ملثم ساختند و آن سک تا مدت زیادی زنده بود

* طحلب * بضم طاء و سکون حاء و ضم لام و باء موحد و بر وزن قنفل و کمر اول و سوم نیز آمده و بر وزن زبرج لغت عربی
است و سر یانی طحلبا و یونانی اوپسون و رومی پرونیا و فارسی جغرابه و جاجخوا بک و بشیرازی جل بک و اصفهانی
جل وزغ و یندی سوال نامند و درینکله معروف بکائی است و کسیکه آنرا بپزند و کنتال دانسته محض توم است جهت
آنکه کنتال طحلب الصرا است که خرازا الحشر باشد نه طحلب اما * هاشمیت آن سبزی است که بالای آبها خصوص

آبهای ایستاده که آفتاب بر آنها تاباند مانده غلیظ و آب جویدها و جویهای تگون مییابد و سه قسم میباشد آنچه منبت یروا زهم
متفرق است مسمی بخرازا و طحلب یعنی است و آنچه مانده در یخها متصل بهم و بولب جویها بسیار میباشد غزل
الماء نامند و آنچه متراکم مانده باشد شروع الصفادع گویند و در آبهای ایستاده تکرر مییابد بهترین آن آنست
که در آب شهرین تگون مییابد * طبیعت آن در دروم سردتر و بلقوت قابضه و قبضه نوری آن زیاده از حد است
افعال و خواص آن ضداد آن پنهانی و با با آرد جو جهت حبس الدم از هر موضعی که باشد و باد سرخ و تحلیل او را
حاره و تبهای حاره و نفرس و قبل و فتنه اطفال و چون در روغن زیتون بجوشانند در تلمین عصب قوی الاثر و چون در
روغن زیتون بجوشانند و بلع نمایند و آب گرم بالای آن بنوشند رقیق کنند در اخراج زوای در کوفی چسبیده و مجرب و آشامیدن
بفشک آن حابس اسهال مراری و آشامیدن نوع دوم آن مقدار یک گرم با سه چهار دانه فلفل و قلیلی تنباکوی خشک که
همه را با آب غلیظ نرم شده و حبسته صبح ناشتا فرو برد جهت تحلیل حادث از کثرت خوردن بقول نافع تا که دفع گردد
و هر چه بر روی سینکهای دریا متکون شود بسیار قابض طلالی آن حابس سبلان خون اعضا است *

فصل الطاء مع الخاء المعجمة *

طخشیقون * بفتح طاء سکون خا و کسر شین معجمة و سکون باء مناة تکنانیه و ضم قاف و سکون را و و نون طخشیقون
نیز نامند بمعنی قوسی است * صاهیت این درای سمی است از جمله بقوعات که در بلاد ارمن بیکان را با آن آب میهند
زخم آن کشند * میباشد برک و ایات آن شبیه ببرک کبر و بر شیر و بغایت تند * افعال و خواص آن ضداد آن جویت
قوی بافع و کویز حانیت با د زهر است و با وضاد کردن بر موضع جراحت آن * فصل الطاء مع الراء المعجمة *
طراثیت * بفتح طاء و الاء و کسر ثاء منانه و سکون یا و مناة تحتانیه و ثاء منانه بمعنی زب الارض و زب الراج
است و زب بمعنی ذکر است * صاهیت آن نباتیست خشبی شبیه بفطرود زمین فرو رفته و سرخ و سفید میباشد و گیاه آن
مانند برک پیچمل و منبت آن بمستر خود زارها و زبرد رختان و سرخ آن شیرین طعم و قابض و ماکول و شمد آن تلخ و غیر
ماکول * طبیعت آن در دروم سرد و خشک * افعال و خواص آن بسیار قابض و قاطع و حابس اسهال و سبلان خون
و عرق و مقوی کبد و مدافع و رافع استرخای آن و جهت اعیار ردع مواد حاره و تحلیل صلابات و تقوی مفاصل
معتزیه شرابا و ضداد او چون با شیر بز تازه و شبیه طبع دهند و با دوغ ما است کادها شامند جهت استرخای معده و کبد نافع
مضرر نه مصلح آن شکر و مخش جلد و مصلح آن بز قطره مقدار شربت آن نادر و درم بدل آن ثلث وزن آن عصف و د و ثلث
آن قرط و نصف وزن آن قشر بیض محرق و عشر وزن آن و بقولی بوزن آن صمغ عربی است و اقا قیاس بوزن آن گفته اند
طراشند * بفتح طاء و الاء و شین معجمة و فتح نون و ما و آنرا جعفریه و عشته العجول نامند * صاهیت آن غافقی
گفته نبات آن در نوع میباشد یکی برک آن شبیه ببرک شلغم بری و از آن نازک تر و مشفق و مجعد و در سبزی شبیه ببرک
کلم و بران غباری سعد رک و ساق آن تا قریب بیک تانمت و بر بالای آن شعبهای کوچک و در اطراف آنها گلهای زرد مانند
گل طباق با گل کاسنی و بهج آن سفید با شعبهای بسیار و وصف دوم نیز شبیه بدان و سبزی آن مائل بزردی و ساق آن از آن
کوته تر و بار بکتر و شاخها و شعبهای آن زیاده منبت آن اجام و مواضع رطبه * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و
خواص صنف اول آن اکنتال عصاره آن رافع بفاض عین و در آن امر قوی العمل و آشامیدن عصر نبات آن دفع نفخ و ضعف

کلیک و طحال و استهقادریک و حال و صنف دوم نیز جهت رفع بیاض قوی الفعل و مریع الاثر لهذا آنرا هشتم العجول نامند
طراغتون * بفتح طاء و نون و الب و ضم غین معجمه و ضم ثاء مثلثه و سکون و او و نون * ما هیت آن شیخ ابن بیطار نوشته
که این نبات را زنی ذکر نموده و قوسی نامیده و گفته بعضی مردم آنرا قوسی نامند و نبات آن شبیه بشاخی است و برک آن
شبیه ببرک نباتی که زعفران ثمر آنست و سرشاخ آن بزرگ و هر طرف آن ثمری میاید و رنگ و آن نبات را میخورند و رازی
گفته باشد یعنی است که در میان کندم میروید و آنرا مثلث می نامند و صاحب نلاحیت گفته که شاکشی است کوتاه بسیار ریز
ساقه با برک نازک پارک طولانی میباشد و کاه بی برک و عروق آن طولانی و لطیف است و پوست آن نیز غلیظ و بر سرشاخ آن
ثمری شبیه بجوزالقطن و در میان آن تشنها را میخورند و لذت و خوشبو است و بیخ آن شیرین و آنرا با شاخ آن میخورند
* افعال و خواص آن اکثر حال آن جهت منع کثرت دموع عین و خائیدن و خوردن آن نیکو کنند بوی دمان است
طراغین * بفتح طاء و الف و کسر غین معجمه و سکون یاء مثناة تحتانیة و نون و بعضی آنرا طراغین و بعضی مقونوس
نامند * ما هیت آن نباتی است کوچک بر روی زمین بقدر یک شبر و زیاده و کمتر از آن و بی برک و بر شاخهای آن ثمر بقدر
دانه کندم و شبیه بحب انکور کوچک و اطراف آن نیز و کثیر العدد * طبیعت آن گرم و خشک و سرد و خشک نیز گفته اند
و نبات قابضه * افعال و خواص آن آشامیدن ده دانه آن با شراب جهت اسهال و سهلان و طو بات رحم مزمن نافع
و بعضی مردم آنرا کوبیده و حبوب و اقراص ساخته عند الحاجة استعمال میکنند *

خصوصی بری آن و بستن آن را در اول کرم و خشک نیز گفته اند و با قوت مخدره * **افعال و خواص آن محل رباح**
 و اخلاط لوجه و مفتوح سد و مقوی معد و مشهی و مجفف و ناشف رطوبات و خائیدن آن خوشبو کنند و دها و مغرور دایقه
 و مخدر دها و زبان و جهت قلاع نافع چون مدتی بعد از خائیدن در دها نگاه دارند و جهت اصلاح موای و بانی و
 طاعون و چون آب تازه آن را با شراب کادی حل کنند و بنوشند جهت منع آبله و حصیه و منع حدوث علل و بانی نافع
 و آشامیدن آب بعد از مضغ آن لذیذ نماید مضر محرورین و اکثرا آن محرق خون و قاطع باه مصلح آن بقول بارده و مخشن
 مینه و مصلح آن عسل و بطی الهضم و مصلح آن کرفس و مقوی فعل آن رازیانه است *

* **طرفا** * بفتح طاء و سکون راء و فتح ذال و الف بغارسی کزو بهندی چهار در بر روی موریا و یسریانی عرا و یونانی از یغابوشا
 و بعضی گفته یونانی مورسقی نامند * **ماهیت آن** چهار صنف میباشد یکی درختی است عظیم و برک آن مانند برک
 سرو این را بر بی ائل و ثمر آنرا عد به و بهندی نهی مائی و درخت آنرا سال نامند و درخت آن نیز عظیم شنبه
 بائل و این صنف بری است و بی ثمر و سوم کوچک برکهای آن کم و کل آن سفید مائل به سرخی و درخوشه و نخل یعنی زنبور
 عسل آنرا دوست میدارد و ثمر آن مانند مازوی بعطریست و خوشبو و بهندی این را بری مائی گویند و چهارم ثمر آن بی
 کل بهم مبرسد و بقل و حب شاهانه و سرخ مائل به سبزی و صباغان ثبات را با آن رنگ مینمایند و این صنف در بلاد عراق
 و فارس نمیشناسند و گفته اند دو صنف میباشد بزرگ و کوچک بزرگ آنرا ائل نامند و بختانیمست و ثمر آن مدور و عد به
 نامند و در حرف الف مع الذاء المثلثة مذکور شد و کوچک آن بری و آن مخصوص باین اسم است و شکوفه این سفید مائل
 به سرخی و ثمر آن مثلث شکل و کرم مزاج نامند و بهترین آن آنست که در کنار آبهای شیرین روید * **طبیعت آن** در اول
 سرد و در دوم خشک و بعضی در دوم نیز سرد گفته اند * **افعال و خواص آن** قابض و بادک قوت تجفیفی و رادع و محلل
 و طبعی بسخ آن بازیت جهت جدا کردن اجزای از ورم سموم سپرزسد و آن را با سرکه جهت برقان حادث از ضعف مرار و ضبط
 و حبس صفرا در آن و جهت تفتیح سد در ورم صلب حکم که هر روز سی و پنج منقال آنرا بنوشند مجرب و مضحیه بطبع برک
 آن جهت تقویت لثه و دندان و آشامیدن آن جهت حبس اسهال و نزف الدم رحم و رفع سیلان و تحفیف رطوبات آن
 مجرب و آشامیدن عصاره برک یا طبعی لحا و با کل و یا تخم آن نرم و کوچک کنند طحال صلب بزرگ شده خصوصا که در مرکه
 و انجیر طبعی نمود و باغند و جلوس در طبعی آن جهت نزف الدم مغفله و رحم و بواسیر و شستن سر بدن جهت رفع شمش
 و صلبان که رشک نامند نافع و ضماد برک کو بهد مطبوخ آن با سرکه جهت ورم حار و تحلیل صلابت طحال خصوصا با اشق
 و سکنجبین و بیه کبر و صبر و بدستور نکمید بدن جهت طحال و ذرور خشک آن مجفف قروح رطبه و زخم آبله آنش و دخان
 و بخور شاخ و برگ آن جهت زکام و اخراج زبوی در حلق مانند و خشک نمودن آبله و زخمهای رطبه مؤثر و گرفتن بخور
 برک آن سه دفع ساقط کنند دانه بواسیر و نایل و خاکستر چوب آن با قوت جالبیه و مجففه و رحه و آن جهت استرخا و خروج
 مغفله و ذرور آن جهت قروح رطبه و سوختگی آتش و ثمر آن جهت نفث الدم مزمن و تقویت لثه مسترخیه و فساد هوا
 و کزید کی رتبل را آشامیدن آب و طعام در ظرف مصنوع چوب آن جهت طحال مغفیل آن ائل است *

* **طریخ** * بفتح طاء و کسر را و سکون یاء مناة تختانیه و خاء معجمه و آنرا بتاریخ نیز نامند * **ماهیت آن** نوعی ماهی
 است بقل و کشور و اندک زیاده بران و قناد و شهر نیز درین و صفید و نیک و آبر بغارسی حلوا ماهی نامند و در پیچیده از

چشم از ناحیه آذر به چنان ود ریای فارس و بحرین و بعض سواحل بنا در مانند پهلوی و غیره بهم میرسد فلس دار
و کم استخوان و نازک و تازه آن بسیار لذیذ و آنرا نمک سود نیز مینمایند و با طراف میپزند * طبیعت نازله آن گرم
و خشک در اول و نمک بود آن در آخر و دم * افعال و خواص آن مشهی و مبهی و جالی و مقطع بلغم معد و ماطف
بود ای غلبه و جهت حمیات ربع و تحریک باه مبرودین و مرطوبین نافع و در بعض امزجه تلین طبع و در بعض حبس مینماید
و مضر مجرورین و بهترین استعمال آن آنست که با روغن بادام یا کنجد مفشور تازه بریان نموده باشد بعد تنظیم تام از
فلس را معا و مراره و غیرها و باک شسته و تازه آن بهتر از نمک سود آنست

* طریق فرید و م * بفتح طاء و سکون را و فتح فاء و کسر راء و همزه و سکون یاء منثاة تحتالیه و ضم دال و همزه و سکون و او
و سین و همزه * ماهیت آن دیمقورین و س گفته شبیه کنیرا لاغصان است شبیه بعضا و کما ذریوس و برک آن باریک است
شبیه ببرک نخود و در بلاد فلیقه کنیرا الوجود است * افعال و خواص آن جهت نهش هوام نافع است
* طریق فوس * بفتح طاء و سکون را و ضم فاء و سکون و او و ضم لام و سین و همزه لغت یونانی است * ماهیت آن تظهای
لطیف نافع است جهت جفا و طحال و گفته اند خشک است

* طریق فیلین * بکسر طاء و سکون یاء منثاة تحتالیه و ضم و لام و نون اسم یونانی است بمعنی ذ و ثلثه اوراق * در ماهیت
آن اختلاف است بقول اکثر آنست که اسمی است مشترک میان چند قوا و نباتات خصیة الغلب و عربی مراد از حوامان
است و آن نباتی است قریب بذریعی و شاخهای آن باریک و جدا شبیه با ذخر و برک آن مانند برک چند قوا و در هر شعبه
سه عدد و کل آن بنفش و راحه آن شبیه بعضی و ربع آن دراز و صاب و تخم آن مانند پهلوی و با زغب و مستعمل برک و تخم
آنست * طبیعت آن در هوم گرم و خشک * افعال و خواص آن مغش و مغوی معد و جگر و مد و بول و حبض و آشامیدن
و در متقال از برک و تخم آن و از برک آن سه منقال بتهای با آب سرد جهت ازاله صرع و رشوه و ابدای استسقا و وجع
و هم و عصا و بول و با سکنجبین جهت مبرز و هوم و هوم و چون بگویند نبات آن را ببارک و بهی و عصا و آن را بر نهش هوام
و بزل و جع آنرا تسکین دهد و بول و بول و طول طبع شاخهای آن و اگر بر عضو منقرح و یا بر عضو سالم برسد در در وجع کند و بکزد
و بخورد آنرا آشامیدن به برک و سه دانة تخم آن با شراب جهت حمی منلنه و چهار برک و چهار دانة آن جهت حمی
و جع و بالخاصه نافع و بهی آن از ادویه تر یا قبه و در معاجین که با ردا خل مغذ ازشربست آن در درم مضر کرده مصلح آن کنیرا است
* طریق فیلین * بفتح طاء و کسر را و سکون فاء و ضم نون و او و ضم لام و سین و همزه لغت یونانی است بمعنی ذ و ثلثه عنایه * ماهیت آن نباتی است بقل و شیری برک آن شبیه ببرک نمل و از آن نو و در کل
آن در طراف صبح سفید و در نصف روز بنفش و در شب سرخ تیره و بهی آن خوشه و سفید و طعم و بوی آن مانند زنجبیل
و غله آلوده کسیکه آنرا بهی ترد دانسته * طبیعت آن در آخر هوم گرم و در آخر آن خشک * افعال و خواص آن مقوی
معد و جگر و قاع اخلاط و در جهت خفان و رفع هوم نافع و آشامیدن در درم از بهی آن با شراب جهت اسهال بطن
و در در اول مد از شرب آن تا در درم مد و بول مصلح آن کنیرا است بقل آدمی گفته از ادویه صفا است نزد اهل هند
و آن را مرقا دانسته اند و چالینوس این دوا را ذکر کرده . فصلى الطاء مع الفاء *

* طریق فیلین * بفتح طاء و سکون فاء و ضم نون و او و ضم لام و سین و همزه لغت یونانی است بمعنی ذ و ثلثه عنایه * ماهیت آن نباتی است بقل و شیری برک آن شبیه ببرک نمل و از آن نو و در کل

عسل مقشراست که در سوز که بخته باشد و از غده قلحه است * افعال و خواص آن قلیل الغدای و مقوی معدّه خا و
 و مسکن حدت خون و صفرا و جهت تپهای مرکبه بلغمیه و صفراویه و قطع نمودن خیز و سلس بول نافع مضرا امراض سرداوی
 و اعضای عصبانی و قاطع باه مصلح آن شیرینیه است

* طلح * بفتح طاء و سکون لام و حاء مهمله در ماهیت آن اختلاف است گویند موزا است که بهندی کیله نامند و گویند نوعی
 از ازام غیلان بهخار است با صلااح اهل بادیه و موز در حرف المیم مع الواو انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد و ام غیلان مذکور شد
 * طلح * بفتح طاء و سکون لام و عین مهمله بفارسی بهار خرما نامند * ماهیت آن شکوفه درخت خرما است در ابتدا می
 ظهور و چون بمقدار یک شبر و یا کمتر و یا زیاده رسد شبیه بهاهی بی سرودم عریض الوسط سروه آن باریک می باشد آن زمان
 غلاف آن منشی گردد و از جوف آن خوشه خرما سفید رنگ که دانه های آن از جو خرد تر و بران کردی مانند آرد باشد ظاهر
 گردد و بر آید و بتدریج دانه های آن بزرگ و رسیدن آن غلاف خشک و جدا گردد و بهفتند آن غلاف را کفری و خوشه خام
 تازه از آن بر آید و را ولیغ و بفارسی دانه های آنرا غوره خرما و آن کرد را کشن و دقیق النخل خوانند و کشن درخت نورا
 تا بهاده نریت بعد از آنکه دوسه دانه نر نر آنرا در جوف ثمر ماده کد رشته و بسته باشند خرما آن بالید و بزرگ و شیرین
 و لحیم نمیکرد و از ابتدا می غور کی تا دانه های تمری مراتب اواسط آنرا نامهای بسیار است و در تمر اکثری مذکور شد
 و صنف کفری در حرف الکاف مع العا انشاء الله تعالی خواهد آمد و بهترین طلح از برای خوردن و تدایمی از نخل نراست که
 در زمین و آبهای شیرین روئید باشد و دانه های آن کوچک و پوست آن سفید بود و قیو صفت آن کم و تلخی نداشته باشد
 * طبیعت آن در اول سود و در درم خشک * افعال و خواص آن مقوی معدّه و قابض طبع و مسکن حرارت و حدت خون
 و آشامیدن خشک آن بهیچ رنیم اوقیه جهت رفع تشنگی و اسهال و تپهای حاره و نفث الدم و نزف الدم نافع و در هضم
 و اکثرا آن مولد قولنج و عسر البول و درد سینه و مصلح آن چرب بهار کوشتها و شیرین بهار جوارشات مانند جوارش کومنی و نلافلی
 و زنجبیل و مر با عمل و کشن آن با حرارت لطیفه و رطوبت فضلیه و لهذا بغایت محرک باه مردان و محرک شهوت زنان است
 * طلاع * بکسر طاء و فتح لام و الف مهمله و ده * ماهیت آن آب انکور جو شانه است که طبع نمایند تا د و ثلث یا کمتر از آن
 برود و آنرا میفختج نامند و بعضی اعراب آنرا خمر گویند و بعضی گویند آب انکور است که طبع دهند تا آنکه نصف آن و یا بیشتر
 و یا کمتر برود و غلیظ مائل بسیاهی گردد و آنرا طلاع از جهت آن نامند که اعراب در جرب شتران با قطران و زقت میمانند
 و بعضی همه اقسام خمر را بهین نام مخصوص میدارند و بعضی مثلث را * طبیعت و افعال و خواص آن نیز قریب
 بهخمر و مثلث است و ذکر یافت و می باید انشاء الله تعالی *

* طلق * بفتح طاء و لام و قاف در آخر و سکون لام غلط است و بکسر طاء نیز آمده معرب از تلك فارسی و عبری کوکب الارض
 و عرق العروس و سربانی فتح چشمه و کوکبا از عا نیز گویند و او ویونانی چشمه روت و فلون و سطور و بعضی کوکب یعنی
 کوکب الارض و برومی غرقوطیه و بفارسی ابهرک و بهودل نیز بهندی ابهرک نامند * ماهیت آن جسمی معد نیست
 متکون که از زببق خالص و کبویت قلیلی غالب بر آن ارضیت و بیس و فاعل انعقاد آن برودت و سه صنف میباشد یمانی
 و اندلسی و هندی و بهترین همه یمانی است و آن سفید نقره رنگ شفاف و براق صفاست است که خوب ورق ورق گردد
 و اوراق آن بزرگ و نازک سفید بر ق صد فی باشد و مائل بسیاهی نباشد و بعد از آن در خوبی هند است و آن در سفیدی

و نازکی کمتر از پستان است و آن لبی که مغربی نیز نامند از همه پست تر و اوراق آن نازک نمیکرد و در رنگ آن با کبودت و نیز گفته اند دو صنف میباشد یکی صفی و ورق درق میگرد و دوم مانند سنگ حص و معدن آن جزیره قیرس است و در هند معدن آن بعض جاها است مانند نواح عظیم آباد و میگویند که احیاناً در بعضی قطعات آن قلیلی سیماب بر می آید و مستعمل از آن مخلوب و محلول آنست و چون بتهائی احراق نمی باید لا بد به لایق بانوشاد در کلس البیض احراق می نمایند و در ستور حلب و حل و احراق آن در مقدار مذکور شد * طبیعت آن در درم سرد و در آخر سوم خشک و در اول سرد و در درم خشک نیز گفته اند * افعال و خواص آن آشامیدن آن با ادویه مناسبه جهت اسهال دموی و کبدی و نفی الدم همه اعضا و رحم و ذوسنطار با و تپهای جاره و ریزانیدن سنگ کزده و مثانه و با عسل جهت سرفه کرم و مغسول آن با آب با رنک جهت نفی الدم سینه و رحم و بواسیر و بیعدیل و طلای آن جهت قروح رطبه قصب و اعصاب عصبانی و اورام حار و پستان و خلف اذن و بواسیر و حكه و جرب مذکور و سایر اعضا رخوه و جذام متقروح و رفع آثار سباهی جلد بغایت مؤثر و مضار آشامیدن آن مطلق با خطر و مضر و زکرده مصلح آن کثیرا و تنیم کرفس و استعمال آن با عسل را قع تشبیه آنست با عضای باطنی و مقدر ارشیت آن تا نیمه مغال و چون مخلوب آن را مانند غبار سائیکه و مکرر با آب خالص غسل نموده و با صمغ عربی و آب حل کنند در اعمال نغاشی و مانند آن بهتر از ورق نقره است و چون در آن زعفران اضافه نمایند ورق طلا محلول باشد و باز نکار زمردی رنگ و با عصاره نستقی رنگ کرد و چون با شب یمانی و خطمی و مغره و سرکه و سفید تخم مرغ بر اعضا طلا کنند مانع سوزانیدن از آنش شود و اهل صناعت طلای را مظهر فلعی میدانند و هرگاه بآن کد اخته شود و در ستور حلب و حل و احراق و دهن و افراص کوکب در قرابادین ذکر بان *

* قصه الطاء مع الباء المثلثة التحذیرية *

* طبرستان * بفتح طاء و سکون با و فتح راء میله و الف و فتح نون و فار و طشیر و طشور نیز آمده * ماهیت آن نباتی است مانند فطر و بزرگتر از آن و در شب مانند چراغ میبخشد و در روز آن سفید و زرد و خشک آن سرخ رنگ منقطع می گردد از ظروف مانند اسفنج قطعاتی سرخ و رطوبت آن بل بود و منبت آن اکثر زبرد رخت باط و زیتون و در سالی که باران بسیار شود بیشتر میروید * طبیعت آن کرم و خشک در چهارم * افعال و خواص آن نفعی از آن تا حال ظاهر نشده و از سوم قتال لوبه است حتی بوئین و لمس نمودن آن واجبتاب از آن واجب *

* طین * بکسوطا و سکون با و نون بغار بی خاک و بهندی عتی و بسر بانی چشمانند * ماهیت آن معروف است بهترین آن طین حر یعنی خالص از آمیزش رنگ و شوره و کبریت است که از آب شربین باشد و آنرا حرا ازین جهت نامند و بغارسی خاک رست نامند و لطیف ترین اطباء آنست که از آب شربین جاری نشستن شسته باشد و طین نعل مصر بهترین اطباء ازهار است * طبیعت آن مطلقا سرد و خشک مگر خاک بلک مصطکی و خاکی که در میان نعلک بهم میرسد و یا مدنی در نعلک مانند باشد و خاک دریای شور و آبهای تلخ و کبریتی و شبی و امثال اینها که همه کرم و خشک اند * افعال و خواص آن جمیع اقسام آن قابض و مجفف و جالی و مسدود و حابس اسهال و محلل اورام و مسکن التهاب و کرمی و مقوی اعضا و معترخه از سوراخی بسیار و حرکت عنبقه شربا و ضامدا و طلاء بتهائی و با ادویه مناسبه و رعایت و آشامیدن آن جهت نفی الدم و محرک معار کزیدن از انباجری و ذر ریح و سوم هوام و تحفین بدن جهت محج معار طلای آن

جهت نهش افغی و گلاب و باسکه نور و غن کل سرخ جهت تحلیل ورم حار و چون خاک حر را با آب شیرین برشته خشک نمایند و در آبهای کدر و شور حل کنند و بکندارند تا نه نشین گردد خالص و شیرین و صلاح فساد آنها نماید و چون با آب تلخ و شور و محزور ج نموده عرق کشند عرق آن شیرین بر آید و چنانکه که مدتی آفتاب بر آن تابید باشد طلای آن جهت استسقا و تقویت اعضای مسترخیه رمله و باسکه جهت کزیدن هوام بپیل و غسل سرید آن منقی اوساخ آن و مقوی موی و دراز کند آن و خاکی که آتش بسیار دبد باشد مانند خاک اجاغ بسیار مجفف و منقی بشود و جالی بهق و رافع خشونت بدن و حکه و باسکه جهت کزیدن زیمور و با قیر و طی جهت خنار و بر و تحلیل صلابات و طلای خاک تنور بانک و سرکه جهت رفع کچلی و سراطال مجرب و خاکی که در نمک مدتی مانده باشد و خاک ظرف کبی که در آن نمک میگذاردند جهت تحلیل او را نم بارده و انشجار و مامیل و بشور و نافع و با بولی بز و یا شتر و با کاه و محلل استسقا و ضماد کاه کل باسکه جهت کزیدن عقر و هوام و تحلیل او را م حاره و چون گلاب بر آن بپاشند و بپوبند مقوی دل و دماغ و رافع خفقان و غشی و التهاب و عرق کاه کل که با گلاب و عرق کاه رزبان و امثال آن بکشند جهت تقویت قلب و رفع خفقان و ضعف معد و حار بسیار مفید و طلا و ضماد خاک رود نیل که هنگام زیاد نی آن و بعد کینی آب خشک شد باشد مقوی اعضا و محلل او را م مزمنه و رافع استرخا و لاغری حادث از کثرت نفث الیم و در احادیث منع بسیار از خوردن طین و ارد است مانند ابن حنیف که قال رسول الله صلی الله علیه و آله لا تأکلوا الطین فان فیہ ثلثة خصال تورث الداء و تعظم البطن و تصفر اللون و قال صلی الله علیه و آله ایضا اکل الطین حرام علی کل مسلم و قال ایضا من اکل الطین فکانما اهان علی قتل نفسه و مضر اصحاب حصاة ردین ان وضعف احشا است

* طین الابیض * ماهیت این خاکی است سفید رنگ با غروب و نرم اندک چرب با چسبندگی کمی که در بعض اراضی خصوص جاها که طین حر باشد خصوصاً در زمین کوفه و حجاز بهم میرسد و آن رگهای خاک خالص لزج چسبند است شبیه بطین خراسانی * طبیعت این سرد و خشک * افعال و خواص آن جالی چرک موی و چون سر را بدن بشویند و جهت قروح مزمنه و مامیل و تحلیل او را م حاره و نسکین آنها در و اوطلا نافع و در سائر خواص مانند طین خراسانی است * طین الملاحمر * طین مغره است که بفارسی کل سرخ بزدی و بهندی کیرونا مند و گاهی آذر اطمین فارسی نیز نامند * طبیعت و افعال و خواص آن در مغره در حرف المیم مع الغین مذکور خواهد شد انشاء الله تعالی * طین الاخضر * بفتح همزه و سکون خا و فتح ضاد معجمتین و راء مهمله * ماهیت آن خاکی است سبز رنگ چرب با لزج و جهت و چسبندگی که آزادگان که از توابع شیراز است می آورند و در بعضی از قطعهای آن رنگهای زرد و سرخ و سفید میباشد و بهترین آن سبز یکرنگ خالص آنست * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن زنان ابران او را بریان نموده در داده میخورند و میگویند جهت طبش قلب نافع و شستن سر و بدن بدن آن مسکن حار و نرم کنند و جلد و مو را نفع چرک و شپش و باشین سوده آن بر فرش و غیره که بر آن روغن ریخته یا شدن فاش است * طین الارمنی * بفتح اول و سکون راء مهمله و فتح میم و کسر نون و یاء متناهیه نسبت به سربانی حماد و منایا و بنونانی بسلاطین و بنون و پرومی فلازمینا نامند * ماهیت آن کبی است سرخ تیره جگری رنگ با نرمی و اندک چربی و شربتی که بزبان بچسبند و خور شود و در طعم شبیه بخاک باشد و از ایران و از منیه آورند و کاه بود چنانچه نیز بجاز

الطلاق می نمایند و بهترین آن کرم املس چوب خالص صافی از سنگ ریبه و رمل چسبند و بزبان طلائی رنگ آنست
 * طبیعت آن سرد در اول و خشک در دوم * افعال و خواص آن قابض و مغری و مقوی قلب و حایس نزل الدم
 و نفث الدم حد روطن و رحم و امقار معدن و بواجر و بول و بجهت قروح آنها و قروح و قلاع دهان و منع نزلات هضیمه منجله
 بحدی منته و طبیعتی النفس و عرقه و سل و حیات و ریو حادث از انوار جهت حبس اسهال شرابا بسمه ارنامع بجهت شدت تجزیه
 که دارد و ازین جهت نیز رادع ادرام است و بجهت و با و طاعون چون پیش از خدوشت آن چند روز و یا در آن هنگام
 نیز با سرکه و کلاب اگر تپ نباشد و الا با آب و سرکه بخورند و بزورم آن طلا نمایند اما ن یا بندازان و یا اقیاجیه کسر عظام
 طلاء و ذرور آن جهت حبس نزل الدم کل اعصابی ظاهر و تجذیف قروح و طبه مفید مضر طحال مصلح آن مصطکی و کلاب
 مقدما رشرب آن از نیمک ریم تاد و درم بدل آن طین مغره و طین حجار یست *

* طین الاصففر * بفتح اول و سکون صاد مهمله و فتح فاراء مهمله و آنرا طین الصنم نیز نامند * ماهیت آن خاکی است
 زرد مائل بتمرکی که از میان د و کوه حوالی قسطنطنیه آورند و در میانان مکنه آنجا بران صورتی نقش می نمایند و گویند صورت
 بت است و بعضی گویند نقش دیگر است غیر معلوم از قبیل طلسم و گویند چیزیست که بهندکها آنرا پیوری نامند و اصل
 ندارد زیرا که پیوری چیزیست زرد سیبک وزن مصوع از بول بچه کاوازه زانند که بآن برک فرخت انبه خام خوراندند
 طبع نموده بعمل می آورند و اکثر مستعمل نقاشان است و مشهور است * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص
 آن قابض و حایس و جهت نفث الدم و نزل الدم اعضاء باطنی و قیام کبدی و قیام المده شرابا بهتر بود اما طیان است
 و ذرور آن جهت نزل الدم ظاهر و تجذیف قروح نافع *

* طین الاقریطس * بکسر همزه و سکون فاف و کسر راء مهمله و سکون ناء منناه تحتانیه و کسر طار و سین مهملتین و اقریطون
 و قریطون نیز نامند * ماهیت آن خاکی است خاکستری رنگ با خشونت و با نکشت شکسته کرد و در قوت شبیه بشب است
 و از آن بسیار ضعیف ترین رفرق میان سرد و پشیدن معلوم میگرد که تجذیف این بآن حد نیست و غالب بران اجزای
 هوا نه است * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن جالی بی لدع و جهت قروح چشم نافع و تعلیق آن جهت
 حفظ جنین و منع از اسقاط مؤثر و کشته اند مسهل و لاد است و نقاشان جهت ثبات رنگ آن در نقاشی مستعمل دارند
 * طین الاندلسی * بضم همزه و سکون نون و هم دال مهمله و هم لام و کسر سین مهمله و شد د و یاء نسبت * ماهیت
 آن خاک میاه کثیفی است * افعال و خواص آن جهت تحلیل ادرام و طلاء نافع است *

* طین الجلود * بضم جیم و لام و سکون و اوردال مصله * ماهیت آن خاکی است بمرخ تیره رنگ املس که پوست
 حیوانات را بآن رنگ میکنند و مرخ مائل بزردی میگرد و رنگ آن لایم و ثبات ندارد * طبیعت آن گرم و خشک و با قوت
 قابضه شدیده و مصله * افعال و خواص آن طلای آن محال ادرام و با آب برک بارتنگ جهت اسهال نافع و خوردن
 آن جائز نیست و ردی است

* طین الکحل * بضم حاء مهمله و راء مهمله و مشه بهاری خاکی رست نامند * ماهیت آن بعضی آنرا شامل طین اندلسی
 و طین فارسی و بعضی خاکی که از سران مباح و رند دانسته اند و آن خاکی است رخسبک خالص و بسیار سبز شبیه برنجان
 و چون دود دهند آنرا خوشبو و خوش طعم کرد و آن را میخورند کسانیکه معتاد بکل خوردن اند زیرا که مضرت این کمتر

طین الاصففر

طین الاقریطس

طین الاندلسی

طین الجلود

طین الکحل

آنه اطيان ديکراست و بعضي گفته خاک خالص از آميزش رنک و رمل و اشپای غریبه است و بعضي از انواع طين قیولی و ان
اصناف طين الخراطین و انسته اند

* طين الحکمة * از مرکبات است و دستور صنعت آن در مقدمه و در قرابادین مذکور شد بر طرف شیشه و چینی
و غیره جهت رفع ضرر از آتش و صدمات میمانند و ضداد آن جهت شکستگی اعضا و تقویت استخوان و عصب مؤثر است
* طين الخراسانی * بضم خاء معجمه و فتح راء مهمله و الف و فتح سین و الف و کمر نون و باء نسبت و انرا طين نیشاپوری
و طين الاکل و طين الماکول نیز نامند * صاهیت آن کلی است بسیار سفید خو شبر و خوش طعم با اندک شور و ضرر
خوردن آن کمتر از خاکها و ديکراست و لهند اکسانیکه عاده بخوردن خاک دارند از ان میخورند و بعضي بریان کرده
بخورداده بعضي خام و بعد بریان کردن * و و و و آن اندک کم میگرد و در بغداد اطفال بان بر التواح می نویسند و بعضي
مردم آنرا بریان نموده با کلاب شسته صاف و خالص آنرا اقراص ساخته خشک نموده تبارل مینمایند و بعضي قدی مشک و با
عنبر و نا کافور نیز اضافه میکنند * طبیعت آن سرد و خشک و بعضي بصیغ ملوحت آن اندک کرم دانسته اند * افعال و
خواص آن تنقل خالص و با مصول مطیب آن بخورند کور جهت خوشبوئی نکهت و تقویت معد و تحکیم عثیان و قوی
و منع سیلان لعاب و آب از دهان و تشه خواب و رنج جوع کاهي و هیضه مهلکه باقی و اسهال و منع نزلات مہلک خصوصاً که
تربیت و پرورش باشند و معد و اذ خرواقله و کبابه و امثال اینها بکلاب نر کرده باشند معد آر شربت آن از یک شقال قافه
مثقال و در رفع هیضه و ارقیه آن با آب سیمین بخورند و یا با رب آن و با آب طبعی سعد و با آب سرد و اکثراً آن مفسد مزاج
و مولد سدد و حصاة و مضر معتادین بسند کبد و ما سا ریفه و ضعف کبد و مسالك ضعیفه و سنگ کرده و مثانه و لیکن بمضرات
اطیان ديکراست مصلح آن انیسون و تخم کرفس است *

* طين د اغسقا نی * بفتح دال مهمله و الف و کسر غین معجمه و سکون سین مهمله و فتح تاء مثناة فوقانیة و الف و کسر
نون و باء نسبت * صاهیت آن خاکي است که از د اغستان و قرمید و رند بلک شوران آذریجان آورند و الوان
می باشد بهترین آن خاکي است که ریختن خوشبو که از د اغستان قریب بنواح شیروان آورند و کاهی آنرا مانند اطيان ديکو
میشویند و اقراص میسازند و این هنگام سفید رنگد امس بر م سبک خالص از رمل و سکریره چسبند زود در آب کک ازند
میباشد و بعضي از ان کبود رنگ و این در خوبی بعد از انست * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن
مفرح قوی و رافع خفقان و غشی و صمیت اخلاط و تپ و باقی حادث از اخلاط فاسده و در سائر افعال قوت و بهتر از طين
مختوم و اکثر معتادین بکل بسبب کمی مضرت این را میخورند خصوصاً از ان عراق و عرب و لیکن مفسد لون است
مصلح آن شستن و مشوی نمودن است

* طين الد قوقي * بفتح دال مهمله و ضم قاف و سکون و او و کسر قاف و باء نسبت * صاهیت آن خاکي است که از ناحیه
د قوقی بلک چسب آورند کبود رنگ با بوسه قوی و بعضي از ان سفید رنگ سبک خالص از رمل و سنگ ریزه و زود
کک ازند و آب و این بهترین است * طبیعت آن سرد و خشک و با قوت قابضه و اندک حرارتي * افعال و خواص آن
معتدل و قابض و حابس اسهال و ناسف رطوبات معد و او و رام مرکبه و ساره و زائد کنند ارمای بدن و موی شراب و طلاء
و غسل و زيان معناد بخوردن اطيان بیشتر این را میخورند بجای طين خراسانی و لیکن مفسد رنگ است

الطلاق می نمایند و بهترین آن نرم الملس چرب خالص صافی از سنگ ریزه و رمل چسبند و بزبان طلائی رنگ آید
 طبیعت آن سرد در اول و خفایا در دوم * افعال و خواص آن قابض و مغری و مقوی قلب و معده و نرف الدم
 و نفث الدم حد رویتن و زخم زامغار معده و بواسیر و بول و اجتهت قروح آنها و قروح و قلاع دهان و منع نزلات عظیمه منجله
 جسمی ساجنه و صفی النفس و سوره رمل و حیات و ربوحادث از آنها و اجتهت حبس اسهال شربا بسم نافع جهت شدت تجویفی
 که دارد و ازین جهت نیز رادع ا ورام است و جهت ربا و طاعون چون پیش از خدوشت آن چند روز و یا در آن هنگام
 نیز با سرکه و کلاب اگر تپ نباشد و الا با آب و سرکه بخورند و در ورم آن طلا نمایند اما ن باید از آن ربا ا قیاجهت کسر عظام
 طلا و ذکر در آن جهت خمس نرف الدم کل اعضاء ظاهر و تجفیف قروح رطبه مفید مضططحال مصلح آن مصطکی و کلاب
 مقدار شربت آن از نیمدیم تا در ورم بدل آن طین مغره و طین حجاز است *

طین الاصفه * بفتح اول و سکون صاد مهمله و فتح ما راء مهمله و آنرا طین الصم نیز نامند * ماهیت آن خاکی است
 زرد مائل بتحرکی که از میان د و کوه حوالی قسطنطنیه آرند و در همانان سکنه آنجا بران صورتی نقش می نمایند و گویند صورت
 بت است و بعضی گویند نقش دیگر است غیر معلوم از قبیل طلسم و گویند چیز است که بهندی آنرا پیور می نامند و اصلی
 ندارد زیرا که پیوری چیز بسیار زرد و سبک رزن مصنوع از بول بچه کاوتا زه زانید که بآن برگ درخت انبه خام خورانیله
 طبع نموده بعمل می آرند و اکثر مستعمل نقاشان است و مشهور است * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص
 آن قابض و قابس و جهت نفث الدم و نرف الدم اعضاء باطنی و قیام کبدی و قیام اند و شر با بهتر است اما این است
 و ذکر در آن جهت نرف الدم ظاهر و تجفیف قروح نافع *

طین الاقریطس * بکسر مزه و سکون ثاف و کسر راء مهمله و سکون یاء مثناة تحتانیة و کسر طاء و سین مهملین و اقریطون
 و اقریطون نیز نامند * ماهیت آن خاکی است خاکستری و نك با خشونت و نكشت شکسته گردد و در قوت شبیه بشب است
 و از آن بسیار ضعیف ترین و فرق میان هرد و بچشدن معلوم میگرد که تجفیف این بآن حد نیست و غالب بران اجزای
 هو انبه است * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن جالی بی لدع و جهت قروح چشم نافع و تعلیق آن جهت
 حفظ جنین و منع از اسقاط مؤثر و گفته اند مسهل و لاد است و نقاشان جهت ثبات رنگ آن در نقاشی مستعمل دارند
 طین الاندلسی * بضم مزه و سکون نون و هم دال مهمله و هم لام و کسر سین مهمله و شد و یاء نسبت * ماهیت
 آن خاک سیاه کثیفی است * افعال و خواص آن جهت تحلیل ا ورام و طلاء نافع است *

طین الجلود * بضم جهم و لام و سکون واو و دال مهمله * ماهیت آن خاکی است سرخ تیره رنگ الملس که پوست
 حیوانات را بآن رنگ میکنند سرخ مائل بزرده میگرد و رنگ آن پیام و ثبات ندارد * طبیعت آن گرم و خشک و با قوت
 قابضه شده و مملله * افعال و خواص آن طلائی آن محال ا ورام و با آب برگ بارتنگ جهت اسهال نافع و خوردن
 آن جائز نیست و رده است *

طین الجحر * بضم حاء مهمله و راء مهمله مشدده فارسی خاک رست نامند * ماهیت آن بعضی آنرا شامل طین اندلسی
 و طین فارسی و بعضی خاکی که از سیراف مباد و رند و انسته اند و آن خاکی است رطوبت خالص و بسیار سرد و شبیه برنجان
 و چون دود دهند آنرا خوشبو و خوش طعم کرد و آن را میخورند کسانیکه معتاد بکل خوردن اند زیرا که مضرت این کمتر

طین الاصفه

طین الاقریطس

طین الاندلسی

طین الجلود

طین الجحر

انه اطيان ديكر است و بعضي گفته خاك خالص از آميزش ريك و رمل را شهاي غريبه است و بعضي از انواع طين قبولي را ن
اصناف طين اخراطين و البته اند

* طين الحكمة * از مركبات است و دستور صنعت آن در مقدمه رد و قراباد بين مذكور شد بر طرف شيشه و چيني
و غيره جهت رفع ضرر از آتش و صدمات ميمالند و ضداد آن جهت شكستكي اعضا و تقويت استخوان و عصب مؤثر است
* طين اخرا ساني * بضم خاء معجمه و فتح راء مهمله و الف و فتح سين و الف و كسر نون و ياء و نسيبت و انرا طين نيشاپوري
و طين لائل و طين الماكول هم نامند * ماهيت آن كلي است بيمار سفيد خو شير و خوش طعم با اندك شور و ضرر
خوردن آن كمتر از خاكها ديكر است و البته اكسانيكه عادت بخوردن خاك دارند از آن بخورند و بعضي بريان کرده
بخوردند و بعضي خام و بعد بريان کردن شور و آن اندك كم ميكرد و در بغي ادا اطفال بان بر الواح مينويسند و بعضي
مردم آنرا بريان نموده با گلاب شسته صاف و خالص آنرا اقرص ساخته خشك نموده تناول مينمايند و بعضي قدي مشك و با
عبر و با كافور نيز اضافه ميكند * طبيعت آن سرد و خشك و بعضي بسبب ملوحت آن اندك گرم دانسته اند * افعال و
خواص آن تنقل خالص و با مصول مطيب آن بخورند كور جهت خوشبختي و تقويت معدة و تمكين عثمان و قوي
و منع سيلان لعاب و آب زرد همان وقت خواب و رفع جوع كهي و هيضة مهلكه باقي و امهال و منع نزلات مهيل خصوصاً كه
تريبت و درورش با شنه و سعد و اخرو قله و كبا به و امثال اينها يكلا بتر کرده باشند مفيد ار شربت آن از يك مثقال تا سه
مثقال در دفع هيضة و راقية آن با آب سيب مختوش و يا بارب آن و يا آب طيب سعد و يا آب سرد و اكنار آن مفيد مزاج
و مولد سد و حصاة و مضر معتاد بين بسد و كبد و ما سار و ريقا و ضعف كبد و مسالك ضيقة و سنگ كرد و مثانه و ليكن بهر حال
اطيان ديكر نيمصالح آن انيسون و تخم كرفس است *

* طين د اغسقا ني * بفتح دال مهمله و الف و كسر نون معجمه و مكون هين مهمله و فتح تاء مبناء فوقانية و الف و كسر
نون و ياء نسيبت * ماهيت آن خاكي است كه از دغستان و قريبات و رند بك و شوروان آذ و بيجان آورند و الوان
مي باشد بهترين آن خاكي است كاهي رنگ خوشبو كه از دغستان قريبات بنواح شيروان آورند و كاهي آنرا مانند اطيان ديكر
ميشويند و اقرا ص ميسازند و اين هنگام سبيل رنگد امس نرم سبكي خالص از رمل و سنگ ريزه زود در آب كدازند و
ميپاشند و بعضي از آن كه در نك و اين در خوابي بعد از آنست * طبيعت آن سرد و خشك * افعال و خواص آن
مخرج قوي و رفع خفقان و غشي و سميت اخلاط و تسه و بائي حادث از اخلاط قاسية و در سائر افعال قويت و بهتر از طين
مختوم و اكثر معتاد بين بکل بسبب كمی مضر است اين را بخورند خصوصاً از آن عراق و عرب وليكن مسدود و مسدود لون است
صالح آن شستن و مشوي نمودن آنست

* طين الد قوقي * بفتح دال مهمله و ضم قاف و سكون و او و كسر قاف و ياء نسيبت * ماهيت آن خاكي است كه از ناحية
د قوقي بك و حلب آورند كه بود ريك با پيوست قوي و بعضي از آن سبيل رنگ سبكي امس خالص از رمل و سنگ ريزه زود
كدازند و آب و اين بهترين آنست * طبيعت آن سرد و خشك و با قوت قافيه و اندك حرارتی * افعال و خواص آن
مخفف و قابض و حاس امهال و ناسف رطوبات معدة و اورام مركبه و حارة و زائل كننده اوساخ بدن رموي شرب و طلاء
و غسول و زيان معتاد بخوردن اطيان بيشتر اين را بخورند بجای طين اخرا ساني وليكن مسدود و مسدود رنگ است

طین اخرا طینی

طین د اغسقا نی

طین الد قوقي

و پنبه اندک حرارتی که دارد خون را فاسد میسازد مصلح آن شستن و پربان نمودن و خوردن انیسون است بالای آن خوردن شیرینی بالای آن و با آن بسیار مضر *

* طین الرومی * بضم راء مهمله و سکون واو و کسر میم و یاء نسبت * ما هیئت آن خاک است سرخ نیم رنگ و بعضی سفید ما نل بکبودی و خورشید و آن نوعی از طین قبرسی سفید است * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن مذهب و نافع طلای آن با آب کاسنی محلول و مانع ورم اجفان و خون آمدن از چشم و در سایر افعال مانند کل ارمنی است * طین شاموسی * بفتح شین معجمه و الف و ضم میم و سکون واو و سین مهمله و آنرا طین شامبس و کوب الارض و کوب شاموس و سربانی چشم شاموس و برومی فلاغاسامس و یونانی ابو در بطس و بفارسی کل سفید نامند * ما هیئت آن چند صنف میباشد صنفی سفید صغیری اندک براق ناصاف شبیه حجرالمس و صغیری رمادی رنگ صغیری نرم زرد شکن که در آب زود کد اخته کرد و این را یونانی اسطرا یعنی کرب و بفارسی ابرک و بهندی کهری می نامند و صغیری بسیار سفید نرم سبک که چون بر زبان کد آرند بچسبند و زود شکسته گردد و در آب زود کد اخته شود و این بهترین همه و بقول انطاکی صنف دوم بهترین همه است از قبرس و صغیره و درند * طبیعت آن سرد و سرد و خشک و مغسول خشک گردد آن الطیف مشع الرئیس گفته که هوایب بران غالب از طین مخنوم و اقوی از آن است * افعال و خواص آن آشامیدن بکمه آن از مغسول آن با کتان قاطع خون حوض دائم و جربان عرق شراب و طلاء و با شراب جهت سوم حار و با ادویه مناسبه جهت نفث الدم و اختلاف و ببلان خون از همه اعضاء و درم آن با آب و اندکی سرکه جهت قرحه امعا سریع الاثر و نیز در درم آن با آب و شراب که آب غالب باشد جهت تحلیل ادرام حار و اعضاء رخودمانند پستان و بنا کوش و زرد بغل و کج ران و حنجره آن با آب با رنگ جهت ذوب و منطاری و قرحه امعا که منعفن نشود باشد بعد از آنکه اولاً با ماء العسل و آب نمک حنجره نموده باشند و طلای آن با آب و روغن کل جهت ورم پستان و ادرام حار و نفرس و با شراب جهت سوم ملل و غه نافع و در سایر افعال مانند طین مخنوم است *

* طین صوفی حمید * بضم صاد مهمله و سکون واو و کسر فاء و بار فتح حاء مهمله و کسر میم و سکون باء منناة تخننیه و دال مهمله * ما هیئت آن خاک است سفید خوشبو که از بلاد شیراز از بقعه صوفی حمید آرند * افعال و خواص آن با توت تر با نیت جهت رفع اذیت و سمیت هوام زهر دار و شراب و طلاء و با خود داشتن آن موثر و در سایر افعال مانند طین قبرسی است * طین الفارسی * کل شیرازی رنگ سرخ و نیز نامند * ما هیئت آن کلهی است سفید ما نل بزرگی و خوشبوی و بعضی طین حرا صغیری و بعضی طین نیشابوری و بعضی طین خراسانی دانسته اند * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن جهت جمع رطبه نافع و گفته اند مضر رطبه و منانه است مصلح آن آب سرطانات مفید از شربت آن نادر و مغال *

* طین القیمولیا * بکسراف و سکون یاء منناة تخننیه و ضم میم و سکون واو و کسر لام و فتح باء منناة تخننیه و الف و آنرا حجر رخام و بهندی کهری می نامند و اطفال در دندان بر تشهای مشق میمانند * ما هیئت آن سه قسم است یکی سفید بران خوشبو و کوبند از آن بوی کافور آید و درم ما نل بهمنی و جرب بالز و جت و در آب زود حل نگردد و از بلاد اندلس و ارمن آورند و این هر دو خوب و مسکن و قسم سوم که سبزه و از اندلس آورند زبون ترین همه است و غایبی نوشته که شبنم من گفت که طین قیو لیا خاک است که میان فلفل بافت میشود و شرار کسی نکشته و در آن د و قوت است یکی جوده

طین الرومی

طین شاموسی

طین صوفی حمید

طین الفارسی

طین القیمولیا

و دیگری حاره مجمله و بعد غسل قوت حاره مجمله آن زائل میگردند بهترین آن صافی سفید صلب ازج آنست که زرد شدن
 نباشد و در آب رود کد اخته نگردد * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن مجفف و محلل و قابض و باسف
 رطوبات و بلت معد و مقوی آن و هاضمه و حایس امهال صفراوی و ضرب صفراوی و بلغمی و نفث الدم و قرحه امعا و مسکن
 سوزش مقعد و طلای آن جهت امراض چشم و با سر که جهت ورم بنا کوش و همه ادرام حاره و بر سوزش آنش مانع آید
 آن و بشهائی جهت نفع دمامیل و التهام جراحت و جوششها خصوصاً جوشش مرطال و ابدان ایشان و تحلیل ادرام و با غسل
 جهت ورم زیر معد و سائر اعضا مفید و در چند همه اطباء محلل ادرام اند و لیکن این را این خاصیت زیاده است و از همه
 اقوی و محرق مغسول آن جهت قروح عمده الا نذ مال و در ما ثرا افعال ضعیفتر از طین شاموس بل آن طین مصری است و صاحب
 اختیار است گفته که در کوهستان نزد بهم میسول و زنان جهت جلای روی خود استعمال میکنند و و ایشانرا پاک میگرداند *
 * طین قبرسی * بفتح قاف و باء موحده و سکون را و کسر مین مهملتین و باء نعت * ما هیئت این کلی است و مرغ چسپند و
 خوشبو که بزبان میچسبند و چون بشکنند اندرون آن رگهای زرد رنگ بود و چون بدست بمالند دست را رنگین کند
 * طبیعت آن سرد و خشک و با قوت قابضه معتدل * افعال و خواص آن جهت نفث الدم و مرصو و قرحه امعا و سحج
 آن و سحج کبد شربا و احتقان و تکرم آن با آب سرد و با آب جوش داده جهت دفع حرارت باطنی و سمیت ادویه قتاله
 و طلای آن جهت تحلیل ادرام و شکستی اعضا و کوفتگی آنها و افتادن از جای بلند مقلد آرشیت آن تا بهیچ درم بدل آن در
 جمیع افعال طین مشهور است *

* طین الکرمی * بفتح کاف و سکون راء مهمله و مین و باء نعت * ما هیئت آن خاکي است که از بلاد خود یا آوردند
 سبزه کربه الزائده شبهه بهیچ گویند که از چوب صنوبر گیرند و چون در اول فصل بهار که ابتدا می نمود کرم یعنی تاک انکور
 است بران بمالند جهت حفظ آن از آفات و لعل آنرا طین الکرم نامند و آنچه از آن سفید خاکستری رنگ باشد زیون است
 * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن محل رجائی و در راکتال جهت روئیدن اشفا رود و ادویه
 رفع کلف و حکه مستعمل زیرا که بهترین ادویه حکمه است و شرب و درم آن جهت نرف الدم باطنی و ظاهری و طلای
 آن جهت دمامیل و قروح مزمنه مؤثر

* طین المختوم * بفتح میم و سکون خا و ضم تاء مثناة فوقا لیه و سکون واو و مین * ما هیئت آن بقول جالینوس خاکي
 است سرخ رنگ که از جزیره ماهون از جزایر بحر مغرب آورند و در آنجا معبد عابدی است و آنرا منسوب با رطامس
 ما بل متماثل و خاد م و یکهبان آنجا نیست و غیر از آن خاد م و نکا هبان آنجا نمیباشد آن زین و قتی قد ری خاک از تلی
 که قریب آنجا است با حضور و غشوع و هیبت و اجلال و اکرام و هیبت شما آورد و در معبد و بل ستر و غسل اطباء آنرا انوکو
 شسته اقراص ساخته مهر آن ما بل را بران نهوده و در سایه خشک کرده نرد مانوک یونان و روم فرستاد و شهرت یافت و دران
 تل میچ درختی و سنگ نیست و خاک خالص است و بقول دیسقورید و آنست که آن خاک را با خون بزکوهی بعد غسل مرشته
 اقراص ساخت و مهر نمود و گویند دران جزیره رسم است که بزراد بیچ نمینما یند مگر بعنوان قربانی و آنرا بر مر آن تل و لعل ا
 خاک بالای آن تل سرخ رنگ میباشند و بهتر از خاک چاهای دیگر است و گویند خاک پائین آن تل مانل یزردی و با حرارت
 و خاک تلها و دیگر آن جزیره درازان معبد را آن خاک هیبت نیست و کم رنگ مانل بسفیدی با قوت جالیه است و لعلها

ان کتاب را بآن مهبسیدید و گویند بالفعل آن جزیره را آب گرفته و این مختوم صلی بهم نمیرسد و بجا آن طین ارمنی
 و یا خاک دیگر شبیه بدان هیات ساخته اند تعال می نمایند و آنچه تحقیق پیوسته آنست که آن جزیره غرق نگشته و تا حال
 هست و در ستور از انجا بهمان حدود رسیدگی مریخ اقرص ساخته با طراف میگردند و بهترین آن بسیار سرخ چرب املس آنست که
 ظاهر و باطن آن یکسان باشد و چون بر لب و یا بر زبان کند از دل پیچید و بوی آن شبیه بوی شبت باشد و چون بر جراحت
 تازه باشد در ساعت قطع خون و حبس آن نماید و آنچه ظاهر آن سرخ و باطن آن سفید باشد و بوی شبت از آن آید
 و حبس خون را بصورت نماید خوب نیست * طبیعت آن درد و سرد و خشک و با قوت قویا قیت و شیخ رئیس معتدل
 در گرمی و سردی دانسته مشابه جسد انسان مگر در رطوبت که بیس بران غالب است * افعال و خواص آن مفرح و
 مقوی دل و معده و مغری و مجفف و مقاوم جمیع سموم و مانع انصباب مواد جهت آنکه تا بعض افواذ عروق و مسالك
 هم و دافع اذیت و نکابت آنست بسبب تغریه و حبس و قبض و تریا قینی که دارد حاکم بس نفث الدم و نزف الدم باطنی
 و ظاهری کل اعضاست و جهت قرحه رنه و حلق و اعراضی آن رسائیر روح باطنی بتها ئی و یا با کثیرا و بجهت فساد
 خون و تپهای خارجه و با تپه و طواعین و اسهال د مویه و صفرا و به دفع مضرت هوام و هوای و بائی و آب زبون شراب خواه قبل
 از انها و خواه بعد از انها و با شراب جهت دفع سموم مشرب و به و منبوشه مانند ذرا ریخ و ارنج بتری و ما روافعی رسک
 دیوانه و شراب و آب کرم و شبت آشامیدن و قی نمودن جهت دفع سموم و تپه بد آن جهت در سنا طریا و قروح اما
 بد متورم گردد رطین شاموس و طلای آن با عسل یا شراب جهت امر ض مذکوره و تسکین التهاب و تحلیل صلابات و التیام
 جراحات تازه و کهنه و قروح خبیثه منعته و شکستگی اعضا و ضربه و صدمه و سقطه و باید که بر بالای آن طلای برک قنطاریون
 و غرامیون و سیربری و امثال اینها از برکهای مناسبه لطیفه بکنارند و با سرکه جهت نهش هوام مانند ما روافعی
 و رسک دیوانه و اورام خارجه و ذرور آن جهت جروح و قروح تازه و کهنه که خون و چرک و رطوبت بسیار از آن آید
 بزود می حبس نماید و التیام دهد و باید که طلای ذرور آن بقدر علت و وسعت آن باشد بلکه اندک زیاده و با شراب
 ابیض و یا احمر و یا حلز و یا مرو یا مثلث و یا عقیم غنیم و یا سرکه غنیم کهنه تند و یا سکنجبین هر یک که مناسب باشد
 بحسب علت و حاجت باشد و اگر پیش از آشامیدن سم و یا کزیدن حیوان سمی بخورند از اذیت آن محفوظ مانند مضر
 رنه و مصالح آن کثیرا و عسل و مضر طحال و مصالح آن کثیرا و کلاب مقل آر شربت آن تا یکدفعه نقل و تاد و درم نیز بدل آن کل
 د اغستانی در امور مذکوره قوترازان و بعد از آن طین ارمنی و در اطلیه طین مغره صاحب اختیار است بدی نقل نمود که
 طفل یکساله و منتقال دیک بر دیک که از سموم قتاله است بخورد و در زمان قدری طین مختوم با شیر مادرش با و دادم
 شروع بقی کردن نمود و مجموع آن را بقی دفع کرد باز قدری با شیر مادرش بوی دادم دیگر قی کرد و یک مجلس طمیعیت
 ا را جابت نمود و از آن زهر کشنده خلاصی یافت و بد آنکه جمیع اطباء حاکم د م و اسهال اند مکر این طین که مسهل
 است و گفته اند مسهل هم است فقط و مشارک آنها است در قبض و حبس بعد از آن *

طین مصر * بکسومیم و سکون صادر است و بیونانی ارطویاس نامند یعنی خاک زمین محرومه
 * ماهیت آن خاکی است آفتاب خورده چرب بسیار سفید با خطوط و با حلت که از مصر آورند و بعضی خاکستری رنگ
 بهترین آن خاکستری رنگ است که بسیار نرم باشد و چون بر مس بمالند مایه آن برنگ زنجار باشد و گاه آنرا مانند غسل

طین مصر

اسفیداج میشود و آن را قرص ساخته خشک میکنم و منسوب آن نرم تر میباشد و کاه مقلد آن خودی ساخته و ظرفی پدید
 و سر آنرا بسته در خاکرمیکند آنرا تا بسوزد و بزرگ خاکستر سیاه گردد * طبیعت آن گرم در اول و خشک در آخر و در
 * افعال و خواص آن جالی و مجفف و باض و مغری و جهت اسهال الدم و استسقا و طحال و اورام کهنه و مترمله رخوه
 و اجاع مزمنه و بواسیر قدیمه طای آن با سرکه و بتهای نیز بسیار مفید و در اسکنان ربه مستعمل است *

* طین الجزیره المصطکی * و آنرا طین الکیوس و حب و حیوش نیز نامند یعنی جزیره مصطکی * ماهیت آن خاکی است
 رقیق صفایستی و قطعههای مختلف الشکل که از جزیره مصطکی آورند بهترین آن سفید مانند لؤلؤ است که کستری رنگ زرد شکن و در آب
 زود کد ازنده است * طبیعت آن گرم و خشک در دروم * افعال و خواص آن جالی و مفتح بخلاف اطمیان و بکری و جاذب
 خون بظاهر جلد و نیکو کننده رنگ رخسار و جهت نمش و جلا و تنقیه و تصفیه اوساخ بدن و جلالی آن و تنقیل وجه خود
 زنان در حمام بر بدن میمالند و در غمرها مستعمل دارند و جهت سوختگی آنش در آخر امر که متفرج شده باشد مفید است *
 * طین مدینه * طین مدینه رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم مانند تربت مرقد منور جناب حضرت سید الشهدا
 است علیه السلام که برای استشفای مفلک آنرا با دعا و شرائط آن منخورند *

* طین الملتانی * بضم میم و سکون لام و فتح تاء مثناة فوقا نیه و الف و کسرون و باء نسبت * ماهیت آن خاکی است صفایستی
 مابین سرخی و زردی و سفیدی و اندک صلب * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن جالی و محال اورام
 طلا و در شاه جهان آباد اطفال بر تخته مشق میمالند *

* طیهوج * بفتح طاء و سکون باء مثناة تحتانیه و ضم هاء و سکون وا و وجیم معرب تیهو فارسی است جمع آن طیا هیچ و بفارسی
 فرور نیز نامند و با نند لسی ضربس بضاد و ذرس بند ال معجمتین و ثبین مهمله مشدده نیز * ماهیت آن مرغی است
 کوهی کوچکتر از کبک و در رنگ شبیه بدن و زربال آن سیاه با سفیدی بهترین آن فریه جوان قرب بمحوره است رازی
 گفته مرغی است بقدر کبک کردن و منقار آن مرغ * و طبیعت و افعال و خواص آن مانند کبک است و جهت فاقهین
 وضعیف الاحشا بغایت نافع * باب هفدهم در بیان ادویه که حرف اول آنها طاء معجمه مشاله است
 * فصل اول الطاء مع الباء الموحدة *

* طیبی * بفتح ظاء و سکون باء موحده و با اسم عربی غزال است و در حرف الغین مع الزاء المعجمتین انشا الله تعالی
 * فصل اول الطاء مع الغاء *

خواهد آمد
 * طفره * بضم اول و سکون فاء و فتح راء مهمله و هالعت عربی است و آن را تستر نیز نامند جهت آنکه در تستر که بفارسی
 شوس تر نامند و از بلاد فارس است بسیار میشود و آنرا بفارسی علفک د اغ نامند * ماهیت آن گیاهی است ضعیف مفروش
 بر روی زمین و برود بوارها و شاخهای آن باریک نرم و برک آن مدور ظاهر آن سبز و باطن آن سرخ تیره کوچک آن بقدر
 ناخنی و بزرگ آن قریب در شکل ببرک قوطولید و ن و از میان برکهای آن ساقهای بسیار باریک برمی آید مدور بقدر یک شبر
 و کمتر از آن و بر سر آن کلهی زرد و سبزه رنگ و بیخ آن سیاه و منقش بسفیدی و باطن آن سفید بقدر یک انگشت * طبیعت آن
 در چهارم گرم و خشک * افعال و خواص آن تند و تبز و خوردند و کوشش و سم نازل لهذا استعمال آن از داخل ممنوع
 است و ضما د آن خوردند و کوشش زانند و ثالیل و نوا صبر و کاه و کچای را نافع و فائده مقام دیک بودیک دانسته اند

*** ظفر لقیط *** بهنج قاف و طاء مهمله اسم مغربی نبات فلوما بن است * ماهیت آن دو صنف است یکی بر روی دیگرمی روی
و این را شجره ابي مالك نامند و مذکور شد و جالینوس این دوازده ذکر کرده و بر آن نباتی ساق آن مربع شبیه بساق با قلا و برک
آن شبیه ببرک لسان الحمل و بر ساق آن غلایهای سر گچ و متصل بعضی بمعضی و کل آن شبیه بکل سوسن کیود بر می که بهنج
آنها ابرسانند و آمیخته بآن غلایها و بهترین آن جبلی است * طبیعت آن دردم سرد و خشک * افعال و خواص
آن قابض و عصاره تازه تمامی آن قاطع رهاب و نفث الدم و سعال و نزف الدم رحم و بواسیر ضامدا و شرابا
و زرد را برک آن جهت التهام جراحات مؤثر مضر سفلی مصلح آن صمغ عربی مقدس شربت آن يك مثقال بدل آن اقاویا است
*** ظفر قطورا *** بهنج قاف و طاء مهمله و سکون و اورنتیم و ماء مهمله و الف اغتسریانی است * ماهیت آن گیاهی است بری
و بستانی و بستانی آنها شاخهای باریک شبیه بموی منبسط بر روی زمین منبت آن زمینهای خشک رمای جبلی و در رسوای حل
بیشتر و بری آنها شاخهای باریک خشبی و پوست آن نازک و رنگ ساق آن مرغ و مقدس و یک شهر و نیم آن از زمین برآمده
و باقی در زمین فرو رفته و پوست آن آنچه بیرون است سیاه رنگ و آنچه در زمین است سرخ و از بهنج آن شاخهای متفرق
رسته و بر آنها برکهای باریک شبیه ببرک شمع از هم دور و کل آن شبیه بکل اناغالس و ما بل برخی و شراب آن شبیه بشعر
میدار یقون و نبات آن در کوما و سرما میماند و بر طرف انباشت و مستعمل پوست بهنج است * طبیعت آن سرد و خشک در
سوم * افعال و خواص آن چون آنرا خشک نموده بکوبند و بپزند و با عسل معجون سازند و بنوشند جهت قرصه امعا
و صج آن و قطع نزف الدم و مرضوکه باشد و ضماد و زرد آن نیز جهت حبس خون از هر عضو که باشد نافع است

*** فصل * در لطا مع الالام ***

*** ظلف *** بکسر ظا و سکون لام و الف لغت عربی است بفارسی رنگه و کفشک و مشهور به اسم است که اصل آن سنب بوده و رسم
شده و در رمی اکید و ن و بهندی کهر جمع آن اظلاف آمده و مثل اول نزد اهل فرس آنست که سم بمعنی حافر است نه ظلف
و بعضی سم شکافته را نامند و صاحب اختیارات بدیع گفته ظلف را بفارسی بشک گویند * ماهیت آن معروف است
و آن جسمی است صلب غضروبی که بر کف دست و پای حیوانات روئیده و شکافته میباشد * طبیعت آن سرد و خشک
* افعال و خواص آن غلاف هر حیوانی در طی ذکر آن مذکور شد و میشود و سوخته مجموع آن مهمل مایه صغرو ضامدا
آن با شراب جهت کزیدن موا و با عسل جهت نفوس و مفاصل نافع و طلا و سوخته سم بزبا سر که جهت داء النعلب مؤثر
*** فصل * در لطا مع الیاء المثناة النجانیة ***

*** ظیان *** بهنج ظا و باء مشدده و الف و نون بفارسی داهمین بری است و باس سهیل عبارت از انست و بلغت اندلس برید
فوقه بمعنی عشب النار و بر روی ابر و بر بهندی جوهری و جامی و جنگلی چنبلی نامند و منبت آن بیابانها و بالای تله و با علق
باشد و بران بهنج و از آن جدا نباشد و گویند بومی آن رعا ف آورد و قسم مغربی آنرا عشب مغربیه نامند و در حرف العین
انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد * ماهیت آن نباتی است شبیه بلبلاب و از آن صلب تر و شاخهای آن در هم پیچیده
و کل آن بسیار خوشبو و قسیمی خاردار شبیه بنخار کل سرخ و کل آن از کل یا همین بستانی که کل چنبلی نامند بسیار کوچک
تر و بر آن حیاه و باریک و بر شعبه و قوت بهنج آن تا بهجت مال باقی میماند و فعل آن مانند خربق اسود است و این بعضی
کمان کرده اند که همان است و بعضی ظیان را باوصاف دیگر ذکر کرده اند اصح اقوال آنست که ذکر یافت * طبیعت بهنج آن

در اول چهارم کرم و خشک و کرم ترا ز خرق اسود و سایر اجزای آن در سرم * افعال و خواص آن محل و مطلب
 امراض الرأس والعصب والصدور والرئة بونیون کل آن جهت صداع و شقیقه و رباح غلیظه و چون نیم اوقیه بیخ آنرا در یک
 اوقیه آب بجوشانند تا نیم اوقیه بماند جهت فالج و لقوه و اختراخای مزمن و سرفه کهنه و ضیق النفس بعد یل و سقوط یک حبه
 ازان با روغن بنفشه جهت شفیقه بارده و روغن مرکب آن جهت استرخا و فالج و لقوه و علل بارده و ربو و سعال مزمن نافع
 جهت آنکه کرم و خفیف و مبتل قوی است و همچنین روغن که بهیچ آن را دران جوشانید با شند امراض الغم والمعدة مضطه
 بطبع برک و شاخ آن با سرکه جهت درد دندان و آسامین مطبوخ آن مقوی قوی و همچنین با آب خیار می مقوی قوی و
 بد ستور عصا در برک و نایزهای آن و آسامین سه درم از عروق آن با منل آن بسجای و مثل آن منقل ازرق مسهل و منقی
 بلغم و سودا است بی کرب و الم و اذیت و نه اند ده مختل احابت میکند و بد ستور آسامین نیم درم از منج آن کو بند
 و بر روغن بادام چرب کرده باقم وزن آن آنست نیم و کثرا مسهل بلغم و صفرا است بقوت تمام اما با خنجر و در فرب
 بخرق اسود امراض الجلد طلای آن محرق جلد مانتد شطرح و با سرکه بهترین ادویه است جهت بقی سفید و سباده و برص
 و با باطن عکک جهت عرق النساء و اجاع مفاصل نافع اما با بد که زود بردارند که بسیار زخم کنند و روغن آن نیز جهت
 عرق النساء سفید و طلای آن با سرکه که بغوت بماند بخند به خون آلود کرد جهت داء العلب بیکل فعه مؤثر مغذی و شربت
 آن تا نیم درم و بکنعال آن کشند بقی و کرب و مخص شد بد مصلح آن روغن بادام شیون و امراق د سمه و العبه و مبروات
 است و نوعی از طیان که برکهای آن بار یک و شاخهای آن سرخ و کل آن مائل بسرخ است بسیار قند و قیز و بوی آن کره
 و قند است و زبون و غیر مستعمل زیرا که محرق جلد زبان و خراشند و جدا کنند و جلد بدن و برک آن نیز مانتد بهیچ
 آنست و این نوع را بمونایی قلساطس نامند *

* باب هجدهم در بیان ادویه که حرف اول آنها عین مهمله است *

* فعه ————— ال عین مع الالف *

* عا قرقرحاً * بفتح عین و الف و کسر و فاف و فتح حاء مهمله و در میان هر دو و راء مهمله ساکنه و در آخر الف معرب
 اگر کره هند ی است و گفته اند لغت نبطی است و بعضی گفته اند لغت عربی است مشتق از عقرو و قرع جهت آنکه فعل آن
 تقرع است * ماهیت آن نماتی است کنبرا لوجود و در مغرب و هند و رشاح و برک و کل شبیه ببا بونه کبیر سفید کل که
 بمصر کراش نامند مگر آنکه شاخهای عا قرقرحاً مزغب و مفروش بر روی زمین و شاخهای آن بسیار از یک بهیچ رسته و بر هر
 شاخهای آن قبههای مستند بر شکل با بونه و کل آن تمام زرد بخلاف با بونه که شاخهای آن ایستاده و برکهای کل آن سفید و بهیچ
 آن طولانی بغیر و کشمیر و بسطامی انکسبی و قند و تمز و سوزند و در یسفر و در مس گفته که بمونایی آنرا فوژون بمعنی عا قرقرحاً
 نامند نبات آن شبیه بشبمت و اکلیل آن نیز مانتد آن و کل آن زرد شعری د بدانه دار و این صفت عودی است که آنرا عود
 القراج جملی نامند و در شام کثرا لوجود و بر سر وادی برده بهیچ مرسد و این را ثوری است که من آنرا دندام و بهیچ
 آن بطول یکم و بیست و یکم و نایم مقام عا قرقرحاً است و بعضی افعال و خواص و انطاکبی گفته که عا قرقرحاً
 بعی از ان مغربی است و ماهیت آنرا بنحو بکه شمع این بیطار ذکر کرده بیان نموده و اولاً ذکرانست و بعضی سامی که آنرا
 عود انگریج نامند و آن بهیچ طر خون جملی است و بهیچ است که د یسفر و در مس بیان کرده و در سرطان مبرسد و بد آنکه

القول در ماهیت آن قول از آن است و مستعمل به آنست و وقت آن تا هشت سال باقی میماند و بهترین آن حاد
 و زایل از زبان است که بجهت یک انگشت و سنگین و چون بشکنند از روت آن سفید باشد و گفته اند مغربی آن اقوی از هند
 آنست * طبیعت آن در آخر سوم تا اوایل چهارم کرم و خشک و شامی آن در رسوم و بعضی گمان کرده اند که بارد است
 * افعال و خواص آن مفتوح است در منقعی فصول و ماضی و آلات آن و جالی بلغم و جهت لغوه و فالج و رعشه و کزاز و استرخار لکنت
 زبان و درد سینه و دندان و مفاصل و عرق النساء و استسقا و تقویت باه و مرود بن و اسهال بلغم و ادرا بول و حیض و شیر و عرق
 و حیاض و غیره ضامدا و طلاء نافع امراض الراس و المفاصل و العصب و الظم و الصد و الیدن آن با روغن زیت جهت کزاز
 و خل و استرخای مزمن و اعطای بهنجس شده و یک ستور حلوس در طبع آن و ذر و رود لوک آن بر یا فوخ باعث تسخین دماغ
 و مانع توالی نزلات و ضرع حادث از خلط غلیظ نافع و یک ستور مضغ آن خصوصا با مصطکی و یا با زیت و نفوخ آن در بینی مفتوح
 مد و مصفا و رخمشوم و سوط آن با روغن گل جهت شقیقه و صداع شد بد بلغمی و چون در سر که بخیسایند و در زیر دندان
 مویج کد ارند و حیح آنرا تسکین دهد و چون بخایند و یا بزیر زبان بپاشند جلب رطوبات نماید و لکنت را زایل مازد و چون
 طبع آنرا در دهان نگاه دارند آنرا متحرک را مستحکم گردانند و مضمه و با غرغره بطبع آن با سرکه جهت خنثی و سعط
 لها و استرخای زبان حادث از بلغم و مانع آن شود و آن بر بدن ادرار عرق آورد و تعلق عاقر حائضها بی و یا با فوارها جهت
 صرع اطفال نافع و اگر رموی سک سببه نکر نک بیند نیک بهتر است الملع و الیه و الحیات و غیره لعوق آن با عسل جالی زایل
 کنند و در سینه و سرفه کینه بارد بلغمی و برودت و بلغم از معده زیاد کنند و باه و مرود بن و مرطوبین و آشامیدن نیمه ریم
 آن مسهل بلغم و منف و چون پیش از نوبت تب و ناض دایت بر تمام بدن بمالند آنرا زایل کرد اند و عرق آورد و استرخای
 اعضا را بر طرف سازد و چون پیش از جماع روغن آنرا بر قهصب بمالند آنرا محکم کند و شهوت جماع را برانگیزاند و لذت
 جماع دهد و انزال را سریع گردانند کسکه اراده نماید که انزال او سریع شود و یک ستور چون با عسل بسرشد و طلا نمایند
 و چون با آرد با قلا بسرشد و بخربطه آلوده قهصب و بنفشه را در آن اندازند و نکر و زکامل رها کنند که در آن باشد اما است
 بر جماع مبرود بن نماید خصوصا کسکه در بیضه خود بسیار از سردی در یابد من عجائب افعاله چون با نوشاد نرم بسایند
 و بر کام رده مان بمالند مانع موختن آنست از آتش و باز نکران مستعمل دارند و چون با هر که طبع نمایند تا مانند خمیر
 گردد و بردند آن کرم خورده کد آنرا کرم آنرا بر زایل مضر رنه مصلح آن کسرا و مویج معدا و شربت آن تا نکر ریم
 بدل آن در فلفل و عمل در امراض کبد و در امراض معده راسن و اگر آن هرد و بهم نرشد زنجبیل نصف وزن آن و یا
 فلفل یک سنور و در غرغره فود نی حلی یک وزن و نیم آن و در او جماع حلق فاقله و روغن آن که از عصاره آن ترتیب دهند
 و با آنکه یک اوقیه خشک آنرا بگویند و با یک رطل آب جوش دهند تا یک اوقیه بماند پس مایه صاف کرده با دو اوقیه روغن
 زیتون در فن مضاعف مرتب نمایند و بکار برند محل و مد و عرق و رافع تپهای بارده و جمیع امراض بارده و مقوی باه
 شربا و تل هینا و سوط آن جهت صداع و شقیقه بارد و صرع و تقویت دماغ بارد و مفید *

* صاحب * در آن ان ذیل است و در فیل انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد و مجلا چون زن و زن نیم مثقال تا یک مثقال سوده
 آنرا با شکر بنوشد بعد از ظهر حالمه شود *

* صاحب قول * انطاکی گفته شود که الجمال است * ماهیت آن بپاشی است معروف با خار بسیار و تیز و کل آن سفید و زرد

و
 و
 و
 و

و در وسط آن مانند مونا را و دانه آن مانند قورم و مستند بر طبیعت آن در اول موسم کرم و خشک * افعال و خواص
 آن مفتوح است در قریب سحر و خلاصی دهند از آن شراب و جمیع اجزای آن جهت هوا سیر شربا و خور و طلا نافع از این است
 طلا نافع خاکستر آن و عصاره آن نافع روح ساعیه و گفته اند چون بر حمزه برینک ورم آن زیاده و بزرگ نشود مضر کرده مصلح
 آن کثیرا بدل آن خنک قوفا است و حکیم میر محمد مؤمن نوشته حاج است که بفارسی خارشتر نهند که بر آن شیر خشک در
 خراسان می نشیند و گویند بنیوت است که نوعی از خربوب است * فصل * ل العین مع الباء الموحدة *
 * همیشه آن * بضم عین و فتح باء موحده و سکون یا ع مثله کتابیه و فتح ثاء مثله وراء مهمله و الف و نون و عوثران
 بفتح ثاء مثله و بضم آن نیز آمده و بهندی دانه و او نه مروانیز نامند * ماهیت آن گفته اند شامل بر نجاس و شجر مریم
 است و بغلادی گفته که غلط کرده کسیکه آنرا شیخ دانسته و کسیکه آنرا قیصوم گفته بلکه نباتی است مائل بغوث و مزغیب
 و ثقیل الرائحة و با عطریات شبیه برائحه سنبل الطیب و بطایع و قیاسی گفته نباتی است برک آن مدد و صاحب معتدل نوشته
 که قیصوم نیست بلکه نباتی است اغیز با شاخهای باریک شبیه بقیصوم و این را ثمر نیست زرد رنگ شبیه بچیزیکه در وسط اقحوان
 میباشد و خوشبو شبیه بدمی سنبل الطیب * طبیعت آن کرم و خشک دردم و در موسم نیز گفته اند * افعال و خواص
 آن مفتوح و محلل و مقوی دماغ ضعیف و بارد و قلب و معدة و مد و رخیض و محرک جماع در مورو دین و معین بر حمل امراض
 الراس و القلب و المعدة و بونیدن آن مسکن از باده و متقی دماغ و مقوی آن وجهت در سردی و نزلات و زکام و در
 وسر و امثال اینها از امراض بارده خاد نه از بلغم و رطوبت و از سودا نافع و آشامیدن آن خصوصا با عمل جهت امراض
 دماغی حادث به مشارکت قلب و رحم و رجوع فواید تقویت احشا و تقویت سرد و حفظ صحت بدن و تحریک باه مورو دین و اکتعال
 بآب آن جهت حدت بصیر و جلای شش و رفیق امراض الرحم حصول سرشته آن با غسل مسخن رحم دارد و نه کوفتند و حال
 آن و معین بر حمل هر چند عاقر باشد جهت آنکه زائیل کنند و عقراست مقلد از شربت آن دردم *
 * عطر * نرجس است و صاحب معتدل گفته معروف است در زمان مابین حرة النبی و اصطبرک و آن میعه است و این دوخت
 را صمغ نیست ولیکن دهن است الهته اسم عربی زعفران است و نیز اسم خوشبوی مرکب است و در مرکبات مذکور میگردد
 و در قرابادین کثیر ذکر یافت * فصل * ل العین مع الثاء المثلثة *
 * هثقی * بتحرک عین و ثاء مثله و قال * ماهیت آن نباتی است بقدر نباتی بزرگ آن شبیه بدوک کبر و طبر
 و انبوه * طبیعت آن در آخر موسم کرم و خشک * افعال و خواص آن محلل قوی و محرق و عصاره خشک کرده آن را
 چون مکرر صماد نمایند موی را مانند نور بسترند * فصل * ل العین مع الجیم *
 * هجده * بفتح عین و جیم مشدده و ماء مهمله اسم عربی قسسی از خاکینه است که کوکو نامند و در رخیض البیض مذکور است
 و در قرابادین کثیر در بیض به تفصیل ذکر یافت * فصل * ل العین مع ال دال المهملة *
 * هدم * بفتح عین و دال و عین مهمله بفارسی نشک و مرجومک و بهندی مسور بفتح هم و ضم عین مهمله و سکون و او
 روزاء مهمله و در عین ملس نامند * ماهیت آن حبیبی از حبوب ما کوله مشهوره است مدور و مدطح و در نزع میباشد
 بری و بستانی بری آن کوچکتر مائل بتل و برونج و آنرا تمقه نامند و بستانی آن پهن تر و بزرگتر و در نزع بستانی دانههای
 کوچک و روح رنگ میباشد که بهندی شوخ اند و در شکال اکری نامند و بخته و مهرا نمه شود و لعل اچیل و چیل آکرده تمقه را

ع
ا

ع
ا

ع
ا

ع
ا

ع
ا

چنانچه بهترین آن سفید بهستانی بزرگ دانسته است که در ماهی زرد کد از بابل و آب را سیاه کنند و با پوست و مقشر کرده
 مرد و قسم را که با ترشی انبه و زردغن کا و میهن زند لذت می شود * طبیعت آن در حرارت مائل با اعتدال و در دم خشک
 و بعضی در دم سرد و خشک دانسته اند و تحقیق آنست که پوست آن کرم در اول و لب آن سرد در اول است و اینها آب
 مطبوخ پوست آن ملین و جالی و لب یعنی جرم مقشر آن قابض و تبس بری آن غالب و نفع بهستانی زیاد * افعال
 و خواص آن جالی و نفاخ و بطای ا لهضم و مولد خون سوداوی و سودا و قابض و مسکن غلیان خون و مغلط آن و مانع سلوک
 آن در عروق ضعیفه و باعث دیدن خوابهای مشوش ردی و ظامت بصر امراض العین و الخاق و الصد و المعدة ضما د آن با
 اکلیل الملك و با آب سفرجل و دهن ورد جهت نزلات و اورام حار و عین و مطبوخ آن با سرکه جهت اورام حاره و شری
 و حمزه و خنازیر و با آب بخنه جهت نزلات و سرخنة آن جهت استرخای پلك چشم و سبیل کردن دندان و در غرغره آب
 طمبخ آن جهت قلاع دهان و خناق خصوصاً باریب شاه توت و آتشا مبدن آن جهت امراض صد و ورثه و سرفه و در سینه
 و بلع نمودن سی عد د مقشر آن جهت اصلاح فساد معده و مہر ا بخنه آن با سرکه مقوی معده و بی دفع و بی سرکه نشسته آن
 نفاخ و ضما د آن با آب کرب جهت ورم بهمان و انجماد شرد ران و با غسل جهت قروح ذابره و ضما د خام با شر آن
 با چند دانده فاعل جهت اتامل اورام و تسکین اوجاع آنها القوی مطبوخ آن با پوست حوت اصناف چند رم خصوصاً با سرکه
 و با آب غوره و مزوره آن با روغن بادام جهت مرضی بعدی رفع نپها باعث عدم کس آن و ضما د آن با سفیدی بشه مرغ
 جهت نماله و حمزه و شقاق پاره بدن متور با سرکه بخنه جهت سفان عارض از سرما و خنازیر و اورام صلبه و در روغن کل جهت
 اورام معده و با سویق جهت نقرس الزینة ضما د آن با تنعم خربزه جهت تنغه بشره و رفع زردی رخسار مضر سوداوی
 مزاج و صاحب ضعف بصر و معده و قولنج و بواسیر و عسرا اول و اکثار خوردن آن مولد خون سوداوی و محرق خون و مظالم
 بصر و محدث مالیشولیا و سرطان و جنام و اورام صلبه و با شیر بنیها مولد استسفا و قولنج و بواسیر و عسرا اول و حمس آن
 و احتباس حیض و مجفف بدن و ناطع باه و باعث دیدن خوابهای مشوش و ناریکی چشم مصلح آن طمبخ آن مهر با روغن
 کنگد تازه و یا روغن کاور یا روغن بادام و یا سرکه و گوشت فربه خوردن و بدن تر بن همه خوردن آن با ماهی نمک سود بدن
 آن مانع است و مطبوخ بهستانی آن با پوست قابض و مقلل بول و حیض و بری آن مسهل و مد ر هرد *

* حدیس الماع * نوعی از طحلب است که خردا لضافه نامند و در طحلب مذکور شد *

* قصه مل العین مع الراء المهمله *

* سرور * بفتح دوعین و سکون دواء مهملین لغت عربی است بقرایی سرور کرمی و بشرازی رهل و بسرانی سرور بها جملا
 و برومی قنوس و یونانی سرور ثارون و روس و سرونارون نیز نامند * ماهی است آن دو نوع است یکی بزرگ راز
 سرور کوتاه تر و کوچکتر و ثار آن بقل رفتن قی و با اندک شهر بینی و دوم از آن کوچکتر و ثار آن بعد ر با فلا و مسند بر گفته
 اند ثار عر غیر ثار بقل است و بعضی ا بقل دانسته و بعضی گفته شربین از آن بهم میرسد * طبیعت آن در سوم کرم
 و خشک و ثار آن کرم در سوم و خشک در اول و دوم و در اول کرم و در دم خشک نیز گفته اند * افعال و خواص آن
 مسکن و مفتح سد و با قوت قابضه و مغارم سموم و مد ر بول و حیض امراض الصد و المعده و غیرها آشامیدن د و دریم آن
 جهت تفتیح معده و سرفه و در سینه و حال وضعف معده و کسر ر باح بواسیر و مقصود در درهم و در روغن منی و ردی و مدی

و شکافته شدن عسل و گزیدن هوام مخصوص با شراب انجیر و جلوس در طبیعت آن جهت اختناق رحم و صفا آن جهت قطع هرق و نفوس بدن نافع و مورت خشونت سینه مصلح آن کثیرا مقدار شراب آن یک مثقال و گزیدن از خواص آنست که چون هشتاد آنرا در سر بنندند باعث قهول و عظمت در نظرها است *

هرق * بتحریر یک عین و را قاف لغت عربی اسم پسر بانی و میان و یونانی اریهون و یرومی و رومین و یغاری خومی و یندی پسینه نامند * **صا هیت** آن چیز است که از مسامات بدن حیوان توشیح کند و بر آید خصوصا نزد حوکان و کرمی هوا را استعمال چنانکه هرق آورد و گفته اند که آن ضول و بقله جا صله از غل ادرین است که از راه منافذ و مسامات دفع میگردد و گفته اند ما هیت دم است که مشوی میگرداند آنرا مرار و شهر را نیز ما هیت دم میدانند * **طبیعت آن** گرم و تر * **افعال و خواص آن** محل و جای اسم و هرقی انسان و هر حیوانی در طی اسم آن مذکور شد و میشود ان شاء الله تعالی و از خوردن هرق دانه زردی رنگ و سبزی آن و خنثی و سیلان هرق بسپار وید بوماری میگردد علاج آن تشویه بماء العسل پس آشامیدن و روغن کل و تر باقی الطین مختوم و آشامیدن فراوان و ملح اند وانی از هر یک بحد رم با آب گرم است و نیز هرق بتحریر یک عین و را قاف اسم مای مقطر از محبوب و اخشاب و کلهای و بخشهای رطبه و یا یا به است که بقرع و انبهق مقطر نمایند بد ستور مقرر و در قرا بادین که بر ذکریافت و در قرا بادین این کتاب نیز ان شاء الله تعالی خواهد آمد و در طی ذکر هر چه در بالا جمال ذکر مییابد طبیعت هرق آن را جمع طبیعت چیزها است که از آن مقطر نموده باشند * **افعال و خواص آن** نیز را جمع بآن چیز است ولیکن الطیف و سر یع النفوذ ثروتا ثیر آن در بعضی مواد زیاد و اکثرا آشامیدن هر که ها حاره حاده مانند دار چینی و نالخوا و سایر و امثال اینها محرق خون و مورت امراض حاره وید و هرق قلبی *

عرون * بفتح اول و دوم و زون و عرب آنرا عظم المبق خوانند * **صا هیت** آن زواید است که در هوای هم وزانوها است و شرمیها شد * **طبیعت آن** مانند مزاج سم است و شدنی الی بیس * **افعال و خواص آن** نیز مانند است و در طلاف ذکر بالست و بالجماله چون مقل از سم رم آنرا با سرکه سائید و بنفشه صرع رطوبی را آب و یا با کلاب جهش ستوم جمیع اصناف هوام و خور آن جهت اختناق رحم و جدی ربع مغبل و گفته اند از خواص آنست که چون صا هیت حبی ربع بقصد ربع تپ آنرا از حیوان جدا کنند رفع تپ او میشود و مجرب دانسته اند و نیز عرون نزد اهل شام اسم نوع سفید و بنفشه و بنفشه است ان شاء الله تعالی در حرف الها خواهل آمد *

هروق الصبغین * قولا الصبغ است و گویند اسم عروق الصغرا است *

هروق الصغیر * بضم عین و راء مهمله و سکون را و قاف و ضم صاد و سکون فا و راء مهمله و آنرا هشتبشتة الصغیر و عروق الزعفران و هروق الصباغین نیز نامند و عربی هر دو بقله الخطا طیف و یونانی خالی و نیون و غل و نیون و طوما هالین و یرومی کالید و یون و یغاری زرد چوبه و یندی هلدی نامند * **صا هیت** آن در نوع است یکی که بود یکری صغیر صغیر آن ما مهران است و در حرف المیم مذکور خواهد شد ان شاء الله تعالی و کبیر آن بیج نبات است عاق آن بقدر و ذرع و از بیج آن شعبه اروئیل و بر هر شعبه بر کاهها شبیه ببرک مو ز تازة کوچکی رشته و از برک زرنباد بزرگتر و کل آن زرد و در بنفشه بقدر یک شبر و تخم آن سیاه رنگ بسیار ریزه و بیج آن زرد و بعد بر آوردن از زمین آنرا بر دل جوش داد و خشک نموده

با طراف میبرد و تازه آن به طعم و رائحه ناسه چها و ماء پس نهکو میگرد و وگوند در میان آن بند و بعضی دانه های صمی بهم میرسد و آن صلب تر و مائل بتیرگی است و آنرا بهندی هلا یا نامل و کسانیکه میشناهند چهل و برمی آورند و قتمه را جوش میدهند و احمه البعضی دانه های شبیه به امیران در میان بسته های زرد چوبه بهم میرسد و آنچه در ماهیت آن صاحب قلمه و غیره نوشته اند بیان واقع نیست و منبت آن بلاد چین و هند و بنگاله و دکهن است و بهترین آن تازه خوش رنگ کمریشت آنست * طبیعت آن در رموم کرم و خشک * افعال و خواص آن جالی بصرو مفتوح سد و جگر و جهت استسقا و برقان نافع چون یکد رم آنرا با شراب ابض و با هموزن آن انیسون پیاشامند و موضع آن جهت تسکین وجع اسنان خصوص اندک یریان نیکرم آن را کتخال آن جهت جرب و بیاض رقیق و تقویت چشم و عصاره آن روشنائی چشم بیفزاید و بیاض حادث در آن را بطرف کند و ذرور آن مجفف قروح و رافع درد و ورم آنها و لعل اهل هند بعد از حجامت بلا فاصله ذرور آنرا بر آن موضع میمالند و ضماد آن با شراب زائل کنند و نماله و مجفف قروح است و تکیید به آن مسکن اوجاع و محلل اورام خصوص ورم حادث به از فصل و طلای آب کل آن زائل کنند و کلف و بهی و آثار جلد مضرت قلب بمضرت بسیار و مصلح آن آب لیمو و اترج مقلد آب شربت آن تا دود رم بدل آن فوة الصبغ و نیم وزن آن در امراض عین مامیران و در غیر آن نیموزن آن نیز عاقر قرحا است

* فصل العین مع السین الملهمة *

* فصل النحل * بفتح عین و سین و لام و فتح نون و سکون حا و لام یونانی مالی و القوا یس نیز و سریانی و یسا و برومی مالی و یفاریسی انگبین و شهق و بهندی مد و بلغتی بهت برس نامند و مشهور و بشهد است * ماهیت آن معروف است و مراد از آن عسل نحل است بهترین آن سرخ رنگ شفاف و خوشبوی غلیظ خوش طعم صادق الحلاوت آنست که در آن مطلق موم نباشد و چون با نکشت بردارند و در این از برای مد او را بهتر است و بعد از آن سفید نباتی رنگ با صاف مذکوره و این از برای لذت و تغذیه و ربیعی این بهترین از صیفی است و شوی آن زبون و همچنین سبز و سیاه و کهنه از یکسال گذشته حاد الطعم و تیز و با ترش و تلخ و رقیق شده بهی و یا خشک شده و رطوبات آن تحلیل یافته بهی کشته و اکثر بسیار کهنه ناسد آن در کمال مضرت و مورث جنون و امراض مهلکه جهت آنکه محرق اخلاط است * طبیعت تازه آن در رم کرم و در اول خشک و اندک مانند آن در آخر در رم کرم و خشک و بعضی انواع حادث آن و همچنین کهنه آن در اول سوم کرم و در رم خشک و عمل خام کرمی و حدت و جلای آن زیاده و بد و ائیت اقرب و عسل مطبوخ کف گرفته حرارت وحدت و جلای آن کمتر و بغل ائیت اقرب و در قوام آوردن آن شرط است که آب داخل کنند و با تش ملائم جوش دهند تا بقوام آید و احتیاط کنند که نسوزد زیرا که اگر آب داخل نکنند کف آنرا نمیتوان گرفت و اگر آتش زیاده کنند میسوزد و تلخ میگردد * افعال و خواص آن جالی و مفتوح سد و افوا و عروق و مقطع و منقی بلغم لزج و رطوبات و حاذب آنها از عمق بدن و فصول دماغی و زائل کنند و استرخا و استسقا و برقان و سپرز و عصاره البول و انواع ریح و یلاوس و سموم بارده و مفتوح حمایه و دلیل بر منافع آن همین بس که حق تعالی در کلام مجید خود میفرماید که * و اوحی ربک الی النحل ان اتخذی من الجبال ببوئار من الشجر و صایعیر شون ثم کلي من کل الثمرات فاسلکی سبل ربک ذللا یخرج من بطونها شراب مختلف الوانه فیه شفاء للناس ان فی ذلک لآیة لقوم یتفکرون * و چنانچه مفسر نهوی صلی الله علیه و آله و سلم میفرماید بند * فوالی فی نفسی بینه ما من بهت فیه عسل الا و یستغفر المملک لک الیهیم فان شربها رجل دخل فی جوفه الف الف دواء و خرج منه الف الف داء فان مات

و هو فی جوفه لم تمسه النار * وقال صلى الله عليه وآله وسلم قلب المؤمنین حلوا بحب الحلوة وقال صلى الله عليه وآله وسلم نعم الشراب
العسل یروی القلب وین هب برد الصدر وقال صلى الله عليه وآله وسلم من یرید الحفظ فلیأکل منه ویزید روحه ینبأ به
که هر که اراده شفا داشته باشد باید که صبح ناشتا غسل با آب باران ممزوج کرده بپاشد و جائز است که هیچ چیز بهتر
از غسل نیست در رفع از برای بدن و علاج اکثر امراض و از برای سرشستن او و به جهت آنکه بسبب لزوم جنت و غلظت
قوام باعث سرعت امتزاج و حفظ آنهاست از تلاشی و فساد و بسبب خلوص طبع و لذت و دفع بشاعت
و رساننده قوای ادویه است سرعت در تمام بدن و غیر اینها از فوائد کثیره * امراض الراس و الصدر و المعده و الکبد
و غیرها * آشامیدن آن با مصطکی جهت جلب رطوبات و فضول ماغی و فالج و لقوه و استرخا و خن و امثال اینها و تقویت
معدنه و اشتها و دفع ریح و از رجات و تغتیح سد و فو لنج و تقویت معدنه و شهوت طعام و به و با کندن رجعت تنقیه صدر
و قصبه ریه و استسعا و یرقان و طحال و تفتیت حصاة و عسر البول و انواع ریح و یلوس و دفع سموم و آب مخصوص آب باران
مرطب اعضا و مقوی باه و مضطه رم و منقعی قرحة امعاء و مثانه و مفتت حصاة و دفع عسر البول و بالتجاسیت مسکن عطش
و قوی نمودن بدن جهت تنقیه معدنه الفم و الحلق و غرغرة آن جهت تحلیل ورم عضلات جانب حلقوم و لوزتین و تنقیه
جراحت کام و زبان و حلقوم و لوزتین و بدن ستور و تنگ شدن و مضمضه بدن با سرکه جهت استحکام لثه و برور و نیدن
کوشش آن و تقویت دندان و جلای چرکه و سفید کردن آن خصوص که با نکشت بردن آنها بماند و در هر ماهی
سه چهار مرتبه بعمل آورند و شبه نموده کسبکه آنرا مرخی دانسته با عتبار آنکه شیرینیهها همه مرخی اند و وجه شبه
آنست که شیرینی را مطلق اخل نموده فی الحقیقت شیرینی با رطوبت مرخی است نه شیرینی با یوست و عمل جاریا پس
است بالاتفاق انجین اکتحال آن بپخته با آب بپاشد و آب بپاشد و آب بپاشد و آب بپاشد و آب بپاشد و آب بپاشد و آب بپاشد
و بیاض و نزول آب در آن الاذن قطور آن در گوش یا نوز و روت و نمک سنگ جهت رفع ریح و درمی و قطع مده و رطوبات
سائله از آن و تسکین ارجاع بارده آن و ثقل سامعه رید ستور و قطور آن با زهره کا و تازه و با آب برک نیم تازه و با آب شیرین
و یالین و با آب سفید و بیضه مرغ الصدر آشامیدن و لعن غلیظ آن با روغن کل جهت سرفه بارد الا معانجین بدن با آب
و بار قنک جهت قرحه امعاء و تحلیل اورام آن نافع با تکرار عمل و بپاشد با حقه بمقوی عمل آنها اعضا التماسل و الرحم ضما
آن بعد از حمام مکرر باعث تقویت قضیب و عظام آن و حمل آن جهت علل رحم زنان ففساء الاورام و البنور و الکلف
و غیرها ضما د آن با آرد کندم جهت تحلیل اورام و نضج دما میل و با سرکه و نمک جهت تحلیل اورام و رفع کلف و با قسط
جهت کلف و با نمک جهت رفع آثار ضربه و صدمه که یاد نیجایی رنگ شده باشد و با عسل جهت تنقیه اوساخ جروح و بردن
کوشش زائد و النیام زخم آنها و با زرا و ندر طویل و آرد کرسنه جهت التیام زخمهای عمیق و مجرب و با زرا و ندر طویل و آرد
کرسنه و بادام تلخ و حب الکباب و آرد جو جهت ادرار عرق و با انزروت جهت جلای قروح و بردن کوشش زائد و باد و به
بهق و برص و کلف دفع آنهار با نوشا در جهت بهق و برص و مطبوخ آن با شبت جهت رفع آثار ضربه و قوبا و طلای آن با روغن
کل جهت قروح شهنیه و سایر قروح حادثه از بلغم مالح و جهت تقویت بدن و بپاشد با جهت رفع قمل و صمبان که بفارسی
و شک نامند و در جسد اموات حافط آنهاست از سرعت فساد و همچنین مالیدن آن بر لحوم و شحم و غیره السوم لعوی
و با آشامیدن آن با آب کمون جهت غطارتال و کزیدن سک دیوانه و غلیظ آن با روغن کل جهت نفش موام و قوی نمودن

این آن جهت رفع اذیت افیون خورده و از خواص مجرب آنست که چون زن با آب شربت ساخته ناشتا بهاشامد اگر با عصاره
مغص گردد حامله است و الا لا وجهی این امور تنها می خوام چنان آن و در بعضی اضربه و اطلیه و در بعضی مواد تازه خام
اندک حاد آن اولی است و بالجملة جهت می رود و بلغمی مزاجان و در زمان فصل و بید بارد نافع مضر مخالف اینها
و مصلح مضر و رین و اکفار آن سریع الاستحاله بصفرار مفسد دماغ حار و مهیج قی و امراض صفراویه و حار و عطش مفرط
و علاج آن آب انار ترش و اترج و آب لیمو و نوا که حامض و رطوب آنها و سرکه و کشنیز مقدار شربت آن یا نریده مثقال بدل
آن در شاب انکور و خرمای چهل غیر مطبوخ بد آنکه عسل یک مکس آن بر کاه افشند و امثال آن نشسته باشد طعم آن تلخ
بود جهت امراض معده و کبد و تفتیح سد و آنچه بر صفت نشسته باشد بد ستور و جهت مبرود و مرطوب مزاجان و امراض
بلغمیه بارده و آنچه بر حاشا نشسته باشد نیز جهت امراض من کوره و قابض و تفتیح سد نافع و گفته اند نوعی عسلی خربیزی
میشود که از بونادن آن عطسه می آید و گفته اند غشی آورد و عرق سرد و عقل را زایل کند آنرا نباید خورد و تن پیر کسیکه
آنها خورده باشد قی فرمودن و ماهی نمک سود شور خوردن و مکرر قی کردن است تا معده نقای تام یابد و بعد از آن قهق
مز یعنی ترش شمرین که سبب سحرش باشد و امرورد و ناول نما بند و نیز نوعی از عسل میباشد که خواص آن مانند شوکران
است استعمال این نیز جایز نیست هیچ قسم و در سنو و طمع عسل و شراب آن و مثلث آن و ماء العسل در نوا با دین که بر
من کور شد و از خوردن عسل ردی و بسیار تند و تیز که از بونادن آن عطسه آید و از خوردن آن حالتی مانند خوردن بزور
البیج عارض کرد و علاج آن تطهیر با شربه بارده و آب نوا که بارده و العبه مغریه و مانند اینها است *

* فصل العین مع الشیخ المعجمه *

* عشب مغریه * هم عین رسکون شبن و فتح باه موحد و دا مخفف عشب النار است زیرا که اهل اندلس و مغرب آنرا
عشب النار نامند بسبب حدت آن و بعضی گویند که بهند می رس و بر روی سرین و بر یکی اسفرنیه گویند و وجه تسمیه آن به مغرب
آنست که اولا اهل مغرب اطلاع بر فوائد آن یافتند و بعد از آن در سائر بلاد انتشار یافت * اما همیشه آن لاهمان ظمان
است که با سمین بری باشد و آن شاخهای نهانی است شمه بلبلاب و در هم پیچیده بلکه اشبه بیا سمین سفید که بهند می چسباید
نامند و بسیار تلخ و کل آن بسیار خشو و برک آن اندک عریض و اطراف آن تیز و غلیظ و سبز رنگ و نرم و قسمی شاخهای
آن خاردار و شبه بخار کل سرخ و از با سمین بستانی بسیار کوچک تر و بدخ آن سیاه و باریک و پر شمه قسمی برک آن مشابه
برک بلبلاب و کل آن شیه بیا سمین زرد و از آن کوچکتر و برک آن مانند بیهیزی و خشو و زیاده از با سمین بری و بر مجاور
خود می پیچد بهترین همه و اقوی مغریه آنست که شاخهای آن بلند و متوسط در سطحی و باریکی و سرخ نرم رنگ باشد که چون
بشکنند از آن غباری ظاهر شود و مغز آن سفید باشد و آنچه غلیظ تره رنگ و باوصاف مذکور نباشد است و قوت آن
تا بهست سال باقی است و عشب بلاد دیگر ضعیف الاثر * طبیعت آن گرم در او اخرد رجه در دم و خشک در آخر آن و خشکی
کهنه آن زیاده از نو آن و بیج آن در آخر سوم و بعضی در او رائی چهارم گرم و خشک گفته اند و ذر قوت قریب بشرقی سیاه
است و صاحب معتمد و بعضی دیگر نیز بیج خربقی دانسته اند چه در قوت و فعل مانند آنست و سائر اجزای آن در سوم گرم
و خشک * افعال و خواص آن محال و مرق و ملطف و معرق و مد و وجهت اکثر امراض بارد و رطبه دماغه و صد ریه
و معده و کبد و کورده و منانه و رحم و اجاع مفاصل و امثال اینها نافع * امراض المراس و القوم و الصدر و المعده * بونادن

کل آن جهت در سرد و شقیقه بارد و مضطربه بطبیع آن با سرکه انکوری جهت درد دندان بارد و آشامیدن مطبوخ آن
 بنحو چوب چینی وند همین بلد هن آن نیز جهت فالج و استرخا و لقوه و ربو و سرفه مزمن و ضیق النفس و تقویت معد و کبد
 و استسقا و بواسیر و ازین قبیل سائر امراض بارد و رطبه و آشامیدن طبیح شاخ و بیج آن که بقدر لیم اوقیه آنرا در یکرطل آب
 بجوشانند تا نصف رسد و با شکر و امثال آن بنوشند جهت فالج و استرخای مزمن و ضیق النفس و سرفه کهنه بیعدیل و معوط
 بیج آن بوزن حبه با روغن بنفشه جهت شقیقه بارد * اوجاع المفاصل و النقرس و عرق النساء و الاورام و الامراض
 السوداویه و الجذام و الا تشک و امثالها * آشامیدن صفوف آن هر روز یک منقال با نباتات یا کهنه و زیاده بران جهت
 اوجاع مفاصل مزمنه و ضما د آن با کلاب جهت فالج و تسکین اوجاع مفاصل و عرق النساء و غیره و تحلیل او را م و حمل
 آن مد ربول و مسقط جنبین مقل ارشربت آن از یک منقال نادر و منقال بدل آن چوب چینی اندک کهنه مضر و روین و جوانان
 و در فصل کرما و امراض حار و مانند حمیات حار و صفراویه و دمویه و حصه و جدی و مانند اینها و آشامیدن طبیح برک
 و شاخ آن بقدر سه درم باهم وزن آن بسفایج و مصطکی و مقل ازرق مسهل قوی خلط سود ابغیر کرب و آشامیدن برک آن
 مقل از قلبی با زیت بسیار مقوی عقیف و جهت کزیدن کلب کلب و جهت جذام و امراض سوداویه و دوائی است قوی
 ولیکن غیر مامون و با خطر ضما د آن جهت قروح خبیثه با فاع بیج آن بسیار حار و حاد چنانچه ذکر یافت و محرق و مقرج
 جلد است مانند شیطر ج هندی و طالی آن جهت بهق و برص و با سرکه جهت عرق النساء و اعالشعلب بعد یک خون آلود
 گردد در یک دفعه زائل گردد اند باذن الله تعالی بتقروح و دفع مواد دردیة آنها و نیمه درم آن که مقل ارشربت آنست مسهل
 قوی بلغم و سودا است و مانند خربق سبزه است و با آب خبازی مقوی و کشفال آن کشنده یقی و کرب و منصف مصلح آن
 روغن بادام شیرین است بد آنکه نفع آن در امراض باغمه ظاهر است چه در هر دو کیفیت یعنی حرارت و بیوست
 ضد کیفیت بلغم است که برودت و طوبیت باشد بغواحد کلبه که علاج و دفع مرض بضد است و اما در امراض سوداویه
 باید که باعتبار بیست سودا موافق نباشد اما باعتبار ترقیق و تلطیف و اذابه و تحلیل آن مواد غلیظه و متخیره را طو بات
 بسیار در بدن بهم میرسد که باعث تطویم و اصلاح بیوست سودا و دفع علت حادثه از آنست و با الخاصیت نیز مانند حجو
 لا جور دک که با وجود آنکه دافع امراض سوداویه است امزجه سوداویه را مضراست زیرا که موجب حلت صفرا
 و زیادتی حرارت دم و احراق آنست مگر آنکه تعدیل نمایند آنرا به بعضی عرقهای سرد و غیر آن که درین وقت شاید
 در بعضی امزجه صفراویه و دمویه نیز نافع باشد حکیم میر محمد مؤمن در تحفه نوشته که جمعی آنرا نایب مناب چوب چینی
 میدانند موافق گویند اگر محروم از اجان یا بس ضعیف بهیچ قسم استعمال نمایند بهتر است زیرا که ضرر آن در امزجه ایشان
 مکرر مشاهده شد و دستور آشامیدن آن بانحای شتی و معجون آن در قرا بادین کبیر مذکور شد *

* شش * بضم عین و فتح شین معجمه و راء مهمله و بتشدت شین نیز آمده و عشار یا لف بعد از شین نیز آمده لغت عربی است
 و بهی زانی حجه کیوس و بفارهی خوک و درخت زهرناک و بهندی آک بعد الف و سکون کاف و ها و عوام اکون و مدار
 نیز مانند * صا * هیئت آن از جمله اشجار بتوعی است حاد اکال سدی و بقدر قاتی و زیاده بران و شاخهای بسیار از
 بیج آن میروید منبت آن بادیه و صحرا هارز میندای رمای و مخصوص ببلاد گرم سمر و برک آن شبیه بهرک کبهل و ترنج
 و از آن هرد و اندک کلان و ضخیم تر و نرم تر و با اندک زغبی و کوبایران کردی نشسته و جمیع اجزای آن از برک و ساق

و شاخ شیرداز که چون بشکنند از آن بسیار شیر بر می آید بحدی که از یک درخت آن بقدر یک کرطل و زیاد هم شیر بعمل می آید و کل آن چند عدد متصل بهم فی الجمله شبیه بکل نرگس و نوشته که بکل خرزهره است و ثمر آن شبیه بخیار کوچک و بلبل بزرگی و منحنی و چون رسید و شکافته کرد از جوف آن چیزی شبیه به زهریر و پنبه سیاه به غایت نرمی بر می آید و کوبا آگهیست مملو از پنبه است و تخم آن فی الجمله شبیه بحب القرطم و تخم سنابک و خاکستری رنگ مائل به سیاهی و اگر آب بادیه از آن پنبه منحل یعنی بالش تر تیب میدهند و در قحاح یعنی آتش زنه مستعمل دارند و همه نوع می باشد یکی درخت آن بزرگ و کل آن سفید و برگ آن بزرگ و شیر بسیار در این در شهرها و در کنار بساتین نیز میوید و بهترین انواع گفته اند و دوم از آن کوچکتر و در قحاح و برگ و بیرون کل آن سفید و اندرون آن بنفش مائل به سرخی و سوم از همه کوچکتر و کل آن پستی رنگ مائل به سفیدی و بعضی زرد گفته اند و لبن این هردو کمتر از اول و بیشتر در بیا با نه از مینهای رحیمی میوید * طبیعت شیران در چهارم گرم و خشک و با سهیت است * افعال و خواص آن اکل و قرح جلد و قاطع بلغم و با قوت مسهله قویه و ستونده موی است و حادترین شیر نه اثار شیرداز است و در با غان اهل حجاز و سند و هند شیر آن را در ستودن موی جلود مستعمل دارند امراض الراس و غیره اطای آن را فاع کچلی و سحقه و قریا و نال دانه بوا سیر و مصحفه آن با عمل جهت قلاع دهان اطفال نافع و چون لبن آنرا به پنبه آلوده بردند آن موجه کنند از جهت تسکین و جمع آن در حکیم میر عبد الحمید در حاشیه تحفه نوشته که جهت تسکین جند ام و قویا و در ب و بنور و د حاصل و صلابت طحال و امراض کبد و استسقا و دیدن و حسب القرح نافع است و اگر ناخواه را در شیر آن چند مرتبه تسقیه نمایند و در سایه خشک نمایند جهت ضیق النفس و سعال بلغمی مجرب و دیگران گفته اند که چون از زن و ناشتوک و یا نخود و یا غیر آن از حبوب را در آن مکرر تسقیه کنند و رساله خشک نمایند مقدار قلیل آن اسهال بسیار مینماید و بجهت امراض مذکوره نافع و طای اندک آن در مفصل دست و پا که بعنوان نقطه بستر خلای بر آنها گذارند باعث آبله و تقرح و اخراج و طوبت لزج و تسکین و اجاع آنها است چنانچه بعضی اهل هند و بنگاله این را مانند شیطان مستعمل دارند و بعضی در سالی یک مرتبه در موسم بهار و تابستان * طبیعت برگ و شاخ آن در سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن بستن برگ تازه گرم کرده آن جهت تحلیل اورام و تسکین اجاع بارده و ندهین مطبوخ آن در روغن زیتون جهت فالج و تشنج و خف رود و در برگ خشک آن جهت منع سعی قروح ساعیه و خبیثه واکله و رفع چرک قروح و سحخه و تجفیف آنها و بردن گوشت زائد فاسد نافع و حکیم میر عبد الحمید نوشته اگر درخت آنرا که کل آن سفید باشد از برگ و شاخ و پوست و کل و چوب در سایه خشک نمایند و بسایند و هر روز و مقدار آنرا با شیر کار بخورند جهت ضعف بدن و ناتوانی و ریه و سعال بلغمی و نه های مزمن و تحلیل نفخ بسیار نافع و اگر تسقیه نموده در آب به نکره بخورند و منافع انفع و اتم است و نوشته اند که در برگ خشک آن جهت منع سعی قروح ساعیه و خبیثه واکله و رفع چرک قروح و متقرحه و تجفیف آنها و خوردن گوشت فاسد سفید و چون یکی از حبوب مذکوره را با برگ آن در تاری مانند سب و مرتبان بطریق فرش و لحاف چید و بر آن آب آنمقل ار که از روی آن بگذرد بریزند و سر آنرا پوشیده مدت بیست و یک روز پس بر آورده چوب را در سایه خشک نمایند استعمال قلد قلیل آن نیز مسهل و امراض مزبوره را نافع است و پنبه آن جهت قحاح یعنی آتش زنه بهترین اشیا است و چون در حین قری و نازکی از هم باز کرد و بر جراحت بگذارد از قلع نزف الدم آنها و جهت روانیدن کونمتا تازه موثر است و در جمیع اجزای آن با سهیت و مفر و مترو را مزاج

و مضغ اخشا است و مقرح جال مقل آر شربت لبن آن نیم درم و سه درم آن کشند و بجم و تفرج اخشا و بواطن و امهال
 قوی مصلح آن الهان وادهان و تنقیه بقی است الخواص اهل مصر گویند بخور و افتراش برک آن کویزانی و پشه ایت
 موافک گوید اگر حتی المقل و استعمال چنین ادویه سمیه کثیر الغایله نمایند اولی است حکیم مهر محمد مومن و غیره نوشته
 اند که قسمی از شجره عشر را سمیت احدیست که جالوس و نوم در ماهیه آن کشند و است و برک آن شبیه بهرک لبلاب و مدور
 و قسمی را برک شبیه بهرک درخت کز و کل آن سفید و ثمر آن مثل نخود مائل به سرخی و کبوس بن ثالس گوید که ازین قسم
 سکر میگرداند با وجود شیرینی مقل ارد و مثقال آن قاتل بود و در سه روز و در خزان ملوک صباط اقسام سکر العشر ازین
 جهت میشد و محمد بن احمد بن زکریا گوید که در ظرف سفالی که شیر آنرا جمع کرده بودم بعد از آن طرف را مکرر با
 آب گرم و اشان شسته جمع کنه که از آن ظرف آب خوردند همگی هلاک شدند *

* مشرق * بفتح عین و سکون شین و فتح واء مهمله و قاف بیونانی قرحا و گویند بیونانی مرفوران نامند * ما هیبت آن
 بلغت اهل حجاز سنای عربض الورق را نامند برک آن از برک سناعر یضتر و صبر و کل آن مائل به سرخی و بعضی لا جوردی
 رنگ و کوچک با ستلاره و غلاف آن شبیه بغلاف نخود مذهب و تخم آن عدهی شکل کوچک و بعضی مرودانسته و این تلچند
 گفته که بای است برک آن شبیه بهرک هار و سرخ و خوشبو و هر و سان استعمال میکنند و دینوری غیر آن دانسته و دستور بدروس
 در ثلثه گفته قرحانیاتی است برک آن شبیه بهرک عنب الثعلب بستانی و با شعبه بسیار بهرک عنبه رنگ تخم آن شبیه
 بجای و رس و در غلاف های شبیه بخربوب شامی و عروق آن سه با چهار بقدر یکشمر سفید رنگ خوشبو و منبت آن بیشتر سنگ لاخها
 که آفتاب بران تابنده باشد * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن چون از بهج آن مقل در ربع بکمن نیم گرفته
 در شش قوطولی شراب حل و بکشد و بکروز و خیساند پس صاف نموده سه روز بنوشند جهت تنقیه رحم و تخم آنرا چون در حسو
 داخل کرده بنوشند و در اربول و شیر آورد و خوردن حب آن خورده را شد و خواص خشک جهت بواسیر و سیاه کردن موی نافع
 * عشقه * بفتح عین و شین و قاف و ها با رهی و خفاک و تال شاربندی چاند ریل نامند * ما هیبت این نهایتی است
 شبیه لبلاب و بسیار کم برک و شاخهای آن بسیار از لبلاب نویترو از آن دراز تر و بهر درختی که می پیچد آنرا خشک
 میکردند و ازین جهت آنرا عشقه نامند مشتقی از عشق که بهر تیکه پیچد آنرا خشک میکردند و تخم آن شبیه بحلبه و ازین
 کوچکتر و در تنکابن دیمونونا نامند و بعض اطباء این زمان تخم آنرا کشت دانسته اند

* فصل فی الامین مع الصاد المهملة *

* مصفور * بضم عین و سکون ما د و ضم نا و سکون واو و راء مهمله بفارسی کنجشک و چغوک و بنجشک و بترکی هرچه و شارچه
 غیر و بینکالی کوریه و بهندی نر آن را چر او ماده آنرا چریه نامند * ما هیبت آن طائریست معروف صغیر الجثه و اهلی
 و بری میباش و جثه بری آن اندک بزرگتر و منقار آن باریکتر و دراز تر از اهلی و بهندی این را بکبری نامند و اهلی را
 چریه و کورید بکاف فارسی نامند و بهتوین آن فربه شتوی بری آنست و خاکی آن هر چند فربه باشد بون * طبیعت آن
 دردم گرم و خشک و بری آن از اهلی بایس تر * افعال و خواص آن مسخن و مسمن بدن و موافق مرطوبین که در
 ابدان ایشان ریاخ تولد کند و محرک باه و زیاده کنند و منی و منعظ و گوشت آن ملین طبع و جرم آن قایض بطن و گفته اند
 مصفور را از طیور چیه است از برای اصحاب فالج و لقوه و استرخا و خلد و وضع کبد و امهتقار و رقان و ضعف کرده

و باد و امثال اینها و بهترین اهل به است برای میرود و مرطوب مزاجان و کسی که شکایت از کثرت ریاح و دشمن خود نماید و مغز سر آن را مخصوص که در وقت همجان گرفته و در روغن باد ام بریان کرده و با فایده مفوحه مقویه معینه باد مغشوب و نموده با بختن بغایت مهیج باد و زیاد کنند و منی و منعظ است و فراخ یعنی بچه آن دوی است و تحریک باد و شدت انعطاف خصوصاً چون عجه سازند باز در تخم مرغ و بروغن زیت بریان کنند و بخورند و همچنین بیضه آن و این در تسمین بدن بی مدیل و مغز آن باز در بیضه مرغ مهیج باد و آشامیدن آن با شراب و حمل آن با عسل سرعت حمل زنان عاقر مضر محرورین مصالح آن آب آنار و غوره و رمی و سکنجبین حاض است و بهترین آنست که گوشت آنرا متشجن سازند با رمی و با آب آنار و با غوره و بخورند تا زود انضمام یابد زیرا که گوشت آن صلب و کرم است و چون عسل و رازنج نماید و خون آنرا در آرد عسل بچکانند و بنادق سازند و خشک ساخته بوقت مقاربت یک بندند آن و با عسل سائید و برا حایل بدانند و بار بار زمین نکلانند و مقاربت نمایند و با رازنج و چکانند خون آن در چشم جالی بیاض آن و زایل آن بسیار کرم و خشک و جالی بیاض همین و کلف و آثار حادث در روجه و با آب دهان جهت رفع ثایل و جالی کلف و آشامیدن استخوان سائیده آن مغزی معده و حایسی اسهال و ناسائید و آن بغایت مضر احشا و امعا است بلکه اولی اجتناب از استخوان آنست خواه سائیده و خواه ناسائیده بهمان جهت و آنکه مورث سحج رمی را معاست و حاکستر بران محتال او را م است طلاء و چون موی مقعد آن را پاک کرده در ثقبه کوش بدن در حال درد آنرا ساکن کنند و مجرب و چون پره های آنرا تمام بکنند و پاک کنند سواى سر آن که زنده باشد و در آشیانه زنبور عسل بیاورند تا از نیش زنبورها بیاید پس در روغن بجزو شاند و همین بدن آن جهت استرخای قویب و تقویت باد و نعوذ مجرب و عصاره شوک که عسل و کوچک اغبر است که عوام آنرا ابونمرون نامند بسیار خشک و کرم است و نمک سود خشک آن قاطع اسهال مزمن است و خوردن آن مضر محرورین مصالح آن اشیای مذکوره است *

* **حصی الرامی** * بفتح عین و صاد و الف مقصوره و لام و فتح راء مهمله و الف و عین مهمله مسکوره و بالفتح عربی است بلاطینی آنرا بهات بلبل کوبند و بیرونی رستنی نودیه و بلغتی دیگر بر روی کوری زوله و بیونانی بطباط و بلغوثیون بر مندر نیز و بر بانی خطبانی نلو عربی و با قریقی خنجر و در جد اول حاوی کبیر برشیمان دار و نامند کوبند برشیمان دار و اهم فارسی آنست و بفارسی کسته و هزار بندک و هر جرا و بھندی لال ساک کوبند و کوبند بھندی راج کیری نیز نامند و آنرا حصای موسی نیز نامند و بالحملة در ماهیت آن اختلاف بسیار است و در ماده میباشند و یسقورید رس در ثالسه گفته نر آن هر سال از سرنو میرود و با شاخهای بسیار بزرگتر تازه منبسط بر روی زمین مانند سل و برک آن شبیه ببرک سداب واران بلند تر و بسیار نرم تر و نزد مربرکی کل سفید و سرخ تیره و ماده آنرا کیا کوچک و یکشاخ تر تازه و برک آن شبیه ببرک صنوبر و نزدیک بکر و منبت آن آبهار بھندی آدمی گفته و نوع است ذکر و الی و بعضی کبیر و صغیر گفته اند ذکر آن ثمنشی بزرگ و انناى آن کوچک و برک ذکر آن طولانی و برک ماده آن مانند بتد و بر منابت آن شطوط انهار و چاهای آب دار و سایه و کل آن نزد برک آن میرود از لر آن سرخ و از ماده سفید و در کتاب موعوم بطساقیم است که درختی کوچک با شاخهای باریک کرده دار و برکهای مغروش بر روی زمین و در تابستان و زمستان میماند و کل آن نزد کره های شاخ آن میرود و این شبیه بساک چوندلای هند است و انلاکی نوشته نهاتی است خاردار برک آن تر و تازه مزغب و برک بلسان و تخم آن مابین

برکهای آن بر می آید و ذکر و انبی می باشد تخم ذکر آن سرخ و تخم ماده آن سفید و در رجوز امیر خد و قوت آن تا یکسال باقی
 می ماند و صاحب اختیار است بد یعنی نوشته بهترین آن سرخ رنگ مائل به سیاهی بستانی آنست و صاحب تخمه نوشته کبیر و صغیر
 می باشد کبیر را بر و صغیر را ماده و بغار سی صغیر را سفید موز و کبیر را سرخ مرز نامند و تخم و ساق آن سرخ و برک آن مائل
 به بنفش و در باغها بسیار و در تنگابن صغیر آنرا خاک توه گویند و برک و ساق صغیر آن صغیر تخم آن سفید کوچکتر از تخم کبیر
 و کوبا خاکستر بر برکهای آن باشند و آنک و تخم مرد و قسم در زیر برکهای آن بر می آید و انبوه و در افعال کبیر آن از صغیر قوی تر
 * طبیعت آن در سوم بارد و در اول خشک و جزو مانی بر آن غالب * افعال و خواص آن قابض و رادع و حابس نفث
 الدم و نزف الدم کل اعضا و قی صغیر و اسهال مزمن مراری و حیض و مسکن حرارت باطنی و ظاهری و تبهای دوری
 و قرحه ا معار نافع الاذن قطور و عصاره آن قاتل کرم کوش و مجفف قروح و مسکن وجع آن الصد را شامیدن عصاره آن نایله
 اوقیه قاطع نزف الدم سینه المله ضما د آن مسکن التهاب معد و مبرد آن و آشامیدن آن حابس اسهال مراری و قرحه امعا
 و نزف الدم آنها و مرضی که در آن قی و اسهال مرد و آید و این مرض را بیونانی حولارا نامند و قولنج را نیز مقید شرابا و ضمادا
 و حقه و حمولا الرحم چون در شراب طبع نمایند و با عسل بیا میزند جهت قروح فرج عظیم النفع است الجروح والعروق
 والا ورام والبهو و ضماد آن جهت اند مال جراحات تازه و تحلیل فلغمونی و حمرة و نمله و قروح ساعیه و کل اورام دمویه
 و منع انصباب مواد جیلان نفع و ضماد برک تازه آن جهت تسکین التهابات و حمرة و نمله نافع السموم آشامیدن آن با شراب
 جهت دفع سموم و نهش هوام سمی مضر ریه مصلح آن انجیر و شربت بنفشه سکری و صندل نیز گفته اند مقلد ارشوبت از آب آن
 تا هفتاد مثقال بدل آن غلب الثعلب و هرای بیخ آن در طب منفعتی تا حال بنوشته اند رامل هند مضمعه با آب مطبوخ آنرا
 جهت جوشش دهان و ضماد سائیل کرم کرده آن را جهت نفخ و انفجار د مامیل و گهار یعنی ملح ما خود از محرق آنرا صباغان
 بجای زاج در صمغ لباس مستعمل دارند *

* عصب * بفتح عین و صاد و باء موحد و بغار سی پی و بھندی پاری و پتھه نیز نامند * ما هیئت آن چیزی است چرب
 سفید صلب در انصال و نرم در انعطاف و خم شدن و بدن حیوان مولف از انست و حس و حرکت بی آن نمی باشد
 و حیوانا تیکه استخوان دارند پس آنها کشیده شده است * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن دیر هضم
 و ردی الغذا و سریشم مصنوع از ان جهت التصاق شعر منقلب و غیر آن نافع *

* صغیر * بضم عین و سکون صاد و ضم فا و راء مهمله ا حریض است رد را آنجا و در قراط که حب آن است مل کور میگرد
 * عصاره * بضم عین و فتح صاد و الف و راء مهمله و الف و تاء مثناة فوقانیة جمع عصاره است * ما هیئت آن اجزای
 مائیه مستخرجه از نباتات است خواه از گلها و یا از اوراق و یا از اغصان و یا اصول و یا از آنها باشد که کوبیده و فشرده اخذ
 نمایند خواه همان قسم مایع استعمال نمایند و خواه خشک نموده و آنچه از آنها با سمی مخصوص اند علیحد بدن نام ذکر می
 یابد و باقی در ضمن نباتات آن *

* فصل * فی العین مع الضاد المعجمة * ما هیئت آن چیزی است در بدن حیوان که قریب بمفاصل و اعصاب
 متحرک آن می باشد و بحسب تعدد حرکت اعضا نعل د آن می باشد و آن مرکب از لحم و رباطات را عصاب و عروق و غشا
 است چنانچه تشریح آن در کتب تشریح و کلیات مل کور است * طبیعت آن گرم و تر * افعال و خواص آن جهت الغذا

والمع الكيسوس ولد ين وخفيف تغايل تناول آن واكتنا وأن مجلد ثقی بالخاصیت ومجین چون در امتلای طبیعی بدن بخورد
مصلح آن ادهان و ابازیر معتدل و با الجملة آنچه از اعلی بدن و قریب بمفصل باشد بهتر است از اسافل آن و در راز مفصل
فصل فی العین مع الظاء المعجزة *

* حظا ین * بفتح عین و ظاء معجمه و الف و باء مذکاة تختانیة و ها و عطاء بمذ فیز آمده * در صا هیئت آن اختلاف است
صاحب قاموس گفته دایه ایست شبیه بسام ابرص و جمع آن عطاء و د یسقر رید و سن گفته که از جنس حردون است شبیه
بورغ و در آنرا جملان و ماده آنرا فرجان نامند و انطاکی سالامند را دانسته و حکیم ملی جیلانی گفته حیوانی است مانند
سام ابرص و سوزنک بطبی الحریک الوان آن در اوقات شبانروز مختلف مکرر و چون در آتش اند از نرسوزد و با قوت
شمیت است و آنرا مانند ذر را به دست و یا انداخته و شکم آنرا شکافته امعای آنرا بر آورده در غسل نگاه می دارند که فاسد نکردد
* افعال و خواص آن آشامیدن مقل ارد و نازن جهت رفع الم و سهیت کز بدن آن و چون آنرا شق کنند و بر نهش
انعی بدن نفع یمن بخشش الجروح والقروح جهت حرق ما بدن ذر اریخ است در نفع و در مر ا هم اکاله و مواته داخل میکنند
الزیتة طلای مطبوخ خون آن در زیت سوزند موی است و زهره و سر کین آن هر دو زهر نازل و سر کین آن شد و الیجلا است
چون اند کپی از آن را با نشاسته بسیار ریبا میزند و جهت رفع کاف و آنرا غلبه و تنقیه قروح عفنة خمیده استعمال نمایند مقبل
است و چون عطا به کسی را بگذرد و ندهای خود را در آن موضع کند باید که روشن و خا کسر بران بمالند تا بر آید و ابراشم
و قز بران بمالند تا بر آید پس خاکستر و روغن بران موضع نمایند و اگر و ح آن دو ام نایل بمکند آن موضع را بفوت و طول
نماید بران آب گرمی که در آن بخاله جو شانه با شند پس تریاق و ریلا و طرخش فوق نافع است *

* عظم * بفتح عین و سکون ظا و میم جمع آن عظام بعاری است نخوان و پهنی هت و فاد نیز و بونانی سولونوس و رومی ستون
و یسوانی کرم و پز کی سموک نامند * صاهیت آن معلوم است که جسمی است صلب در بدن حیوان که از آن صابر عضوی
نبست و از اعضاء مفردة است و برای استحکام و دعامه و در افعال قویه قیام و قعود و مشی و سایر حرکات باسانی و باحسن
وجوه مخلوق است و فرائد آن بتفصل در کتب تشریح مذکور است و عدد آن در بدن انسان بعدد حروف رحمت است
یعنی دوصد و چهل و هشت و بهترین آن استخوان انسان است * طبیعت آن در دود سرد و در اول سرد و خشک و محرق
آن در آخر سرد و خشک * افعال و خواص آن قابض و حابس و مجفف امراض الراس و آشامیدن سائیدن استخوان انسان
جهت صرع مجرب خصوصا پسند آن در نختن آب مطبوخ استخوان پوسیده با سرکه بر سر حابس رفاف و سغوط بسیار نرم سوده
آن و تعلیق باب یعنی دندان نبش ثعلب جهت صرع و جملتی استخوان بهلوی منبع یعنی که تار جهت شعیقه جانب راست برای
جانب راست و چپ برای جانب چپ الفم تعلیق ضرر آن برای خوس اعضاء الغذاء آشامیدن که کهنه بالید آن که بسیار نرم سوده
باشند حابس اسهال و قاطع نزف الدم و آشامیدن رماد ساق کار و استخوان ران آن مقل ارکمهال با عصا رعی الراعی
جهت قطع نزف الدم و حبس رطن و سحج امعا و آشامیدن ذر و روماد استخوان کلب و اطع بواسر است مجرب الطحال
آشامیدن سوخته بالید آن با سکنجبین جهت سپرز و د ستور سوده کعب تبس با سکنجبین الباه آشامیدن کعب تبس با
عسل جهت تهیج یاه و استخوان بالید انسان با عسل بد ستور الرحم برداشتن فتهله آن تنقیه رحم نماید و رطوبات سائلة
آنرا خشک گرداند و حرق النار ضا د خا که تر آن با سرکه جهت سوختگی آتش او جاع المفاصل و غیره آشامیدن آن با عسل

جهت ارجاع مفاصل و عروق النسيان و غیره بتخصیص اوجاع عظام القروح و الجروح ذرور کهنه بواسطه آن جهت نجف
 رطوبات و التیام اعضاء یا بسه و عصا نیمه مانند ذکر و خصیه و ضما د استخوان سنک پشت با صبر را دغ و مانع قروح و ملصق
 جراحت و مانند نوره موی را بسترد و زائیل سازد و بواسطه شاقلا کرد اند اندی آشامیدن استخوان انسان میت
 بقسمی که شارب آن اند جهت حمی ریع و آشامیدن استخوان کاسه سر انسان مخدر و مسکن الم الزینه طلای کعب
 خنزیر جهت برص و طلای استخوان انسان کهنه بالیده با ماء الشعیر جهت رفع آثار آبله و غیره و کهنه بالیده آن که در دیوارهای
 کهنه باشد با گلاب نیز همین اثر دارد مقلد ارشیت آن تاد و متقال الخواص کهنه اند کذا شتن ضرر انسان با استخوان
 بال همد در زرد سر با نم مادام که در زرد سر آن باشد بیدار نشود و با خود داشتن ضرر آن مانع احنلام است و تعلیق
 دندان طفل اول که افتد و بوزمین نرسد در نقره گرفته باعث منع آبستنی است تعلیق دندان تمساح بر جانب راست
 باعث تقویت بر جماع است و تعلیق دواستخوانیکه در بال خروس میباشد و در طرف آن سوراخ است جهت رفع اعبا
 و تعلیق راست آن برای حمی دانه و تعلیق کعب ابن عرس که بزنگی آن بر آورده باشند بر زن باعث آنست که حمل
 فکیر و تعلیق ناب سکی که انسان را کزند باشد در پوست پیچیده بر بازو جهت نزدیک شدن سگ دیوانه بصاحب
 آن و فریاد نکردن آن بر و تعلیق ناب کلب بر کسیکه در خواب حرف زند و بر طفل باعث سرعت و آسانی بر آمدن
 دندان او بی وجع و جهت رفع یرقان و دفن کردن کله انسان مبتد در برج کهوتران باعث کثرت ایشان است و کوندن
 چون استخوان ناب یعنی دندان نمش سگ و گربه را در میان جماعتی اندازند که ایشان را ندانند باعث خصومت شان
 گردد و چون استخوان سگ را بجای استخوان انسان که شکسته و بر طرف شده باشد کف ارنج انسان یا بد و افعال و خواص
 استخوان هر حیوانی در ضمن بیان آن حیوان ذکر یافت و می یابد ان شاء الله تعالی

* فصل فی العین المهملة مع الفاء *

* فصل فی التیمع عین و سکون فاصدا مهملة بفارسی مازو و بهندی مازو بهل نامند * ماهیت آن کوندن نمر درخت
 بلوط است زیرا که درخت بلوط یک سال باوط نمر می آورد و یک سال مازو چنانچه در بلوط ذکر یافت و نیز کوندن نمر درختی
 است بسیار شبیه ببلوط شایان اصح باشد زیرا که باوط مخصوص بسرد سیرا است و مازو در بلاد هند که گرم سیرا است نیز
 میشود و بهتر و مختار آن بزرگ خام بهر صلب سنگین بی سوراخ آنست و آنچه سبک و نارسیده و بخلاف اوصاف مذکوره
 است ضعیف و قوت آن ناسه سال با فی مانند * طبیعت آن سرد در اول و خشک در دوم و نمزدرد دوم سرد و در سوم خشک
 گفته اند با حوهر ارضی بسیار دارد و شد بد الفیض * افعال و خواص آن حابس و مانع سیلان رطوبات الراس نفوخ
 آن فاعل رعان العین که حال آن جهت دمع و سلاق و جرب الاذن بطور آن با آب بقله الحمقاء رکوش خون و چرک
 جاری از آن باز دارد و التیم سنون و ذرور آن بر دندان و بن آن و مضغه به طبوخ آن خصوصا با سرکه جهت تقویت
 دندان و لنه و عمور و جلب رطوبات فاسده از زبان و لنه و قلاع دهان و منع سیلان رطوبات از دهان و بر کردن سوراخ
 دندان کرم خورده را بد آن مفید و مانع باکل آن اعصاء النفض آشامیدن سائید و آن با آب جهت قروح امعاء و اسهال
 مزمن و سیلان حبض و رطوبات رحم و نجف آن و بد ستور خوردن آن با غذایه و ضما د بخنه آن در آب جهت اورام
 متعده و بروز آن و بروز ناف اطفال خصوصا با سرکه القروح و الجروح والا ورام و غیره طلای سائید و آن با سرکه جهت

توبار باد هریخ در ابتدا و داء الثعلب و کلف و بهق و لُش و ذرور مسجوق آن بر لحم زائده باعث ضرر و لا هری و تحلیل آن
مخصوص محرق آن و ضاآن رادع و تحلیل اورام و مانع سعی قروح و عیبه و نمله واکله است شرابا مخصوصا مطبوخ آن با سرکه
و یا شراب در و زراطله نیز و جهت جبر و کسور نیز مفید الزینه اغتسال هری با آب مطبوخ آن با نفع آن میا و کنند و موی است
و سیاه کنند و مداد را استخراج و طلای آن حایس عرق و رافع بد بوئی آن و محرق آن در زیت جهت سیاه کردن موی نیکو
خفا بی است که بعد بریان کردن و هیت آنرا نشف نموده سود و یکا بر بند مضر سینیه و حلق مصلح آن کثیرا و صمغ عربی
و با بصر نیمه رشت خوردن مقدار شربت آن یکم شغال بد آن پوست آنار و جهت بلوط و ثمره الطرنا و هلیله زرد است
بوزن آن و د سورا حراق آن آنست که بر روی اخگر بسوزانند و با ظرف سفالی بر آتش بکند و در آن ظرف بریان کنند
و در شراب خاموش نمایند و با د رسوکه و نمک و قیض و تجفیف و لطافت این بیشتر است بسبب حرارت مکتسبه از حرق
خصوصا مطبی آن در شراب نابض و با سرکه و نمک و برای حبس دم و تجفیف قروح و تحلیل اورام این انفع از غیر محرق آنست

* فصل العین مع القاف *

* مقاب * بهمین دفعه قاف و الف و باء موحد و بفارسی اله و اله و بهندی کیم و بترکی قرا خوش نامند و با صلا ح
اکسیر بان اسم نوشاد راست * ما هیت آن طاقی است معروف بزرک جنبه سیاه رنگ و از جمله جوارح طیمور و سباع
آنهاست * طبیعت آن در د رم کرم و خشک * افعال و خواص آن لحم آن لبی صلب ردی و لکیموس جهت
ابرد و در ناح و رطوبت نافع و قرب بکوشت کا راست العین اکتحال زهره آن جهت ابتدای نزول آب در چشم و حدت
بصر و تقویت آن و رفع غشاوه و قروح آن الا ورام طلای خون آن جهت تحلیل اورام الزینه سرکین آن جالی طلای آن
جهت رفع کلف و جوشش و خسار و تحلیل خنا و زرخور بر آن جهت اختناق رحم نافع است

* مقرب * بهمین دفعه قاف و نتج و اء مهمله و باء موحد و لغت عربی است بفارسی کز دم و بهندی بچه و بغرکی
اشکور بی نامند و با صلا ح اکسیر بان مراد از کبریت است * ما هیت آن از هوام ذرات سموم است و آن اتسام و الوان
میشد آنچه در حرکت دنیا خود را بلند دارد شباهت و آنچه بر زمین کشد چاره نامند و این از شباهت کوچکتر است و در
سمیت تو بتر و مهلك و در شهرها و از کثیر الوجود بحدیکه مردم ترک سکناى آنها نمودند و سمیت عقرب ماده تویتراز
بر آن و سیاه آن زبون مخصوص میله زخمیدار بزرک آن و بتخصیص سیاه پردار و گفته اند عقرب عکبره و بعض مواضع
دیگر نیز بهما را سمیت است بحدیکه گفته اند بچرد مشی برون هلاک میکردند و گویند که اگر نیش خود را بر سگ زند
آنرا مفتت میکردند چنانچه شخصی آنرا بر یسمان بسته بر روی سنگی بست هر مرتبه که نیش خود را بر آن سنگ میزد
پارچه از آن سنگ جدا میشد و این برای تفتیت حصاة مجرب دانسته اند و بتجربه رسیده که چون اجزای آب ندیده
را اندک آب پاشید بر روی هم بچینند خصوصا در تابستان عقرب بسیار در میان آنها تکنون میباید و بعضی گفته که چون
کاه را کوپیل و دهن کنند در زمین و سه روز عقرب تولد کند و بعضی گفته که چون شاخه کنکر را در میان و خشک آب
زند و بکند آنرا عقرب تولد کند و کز اینک عقرب بر غیر مواضع عصب رافع فالج و مجرب دانسته اند * طبیعت آن
در رسوم سرد و خشک * افعال و خواص آن امران الراس طلای روغن آن جهت فالج و لقوه و استرخا و رجاع
مداصل و غیرها العین اکتحال بها گفته آن با ملل و زنجبیل و ادویه حاره مناسبه جهت رفع بیاض و ناخن چشم انسان و غیر

آن و محرق آن با سرکین موش بقدر نصف وزن آن جهت تقویت بصر و جرب و جلای غشایه الصلر آشامیدن برشته آن جهت سرفه با رده کهنه و قرحه آلات بول و آشامیدن محرق آن با ادویه مناعیه جهت تفتیت سنگ کرده و مناده و عمر البول بی نظیر و جهت رفع قولنج خواص حادثات بالذات و خواص بهشاکت کرده البوص و البهق و الکلف و داء النعلب طلای عقرب زرد خشک کرده سوده با سرکه سرشته بر برص تازه زائل کنند آن باذن الله تعالی و جهت بهق و کلف و داء النعلب نیز مغیل القروح و چون عقرب را در زیت بسوزانند و بر قرقر خسته و سرة الاند مال بمالند و بر بالای آن سفوف عقرب محرق بپاشند سود منل بود و تنهین داء النعلب بدان نیز زائل کنند آن و رو باندند موی آن البوا سیر طلای آن جهت اسقاط دانه بوا سیر و بدستور تنهین بدین آن السموم چون زنده آنرا شق کنند و بر موضع کزیدند عقرب بندند جنب سمیت های خوردن برشته آن جهت رفع سمیت آن نیز مغیل البواء تنهین آن جهت تقویت باه مؤثر و گفته اند چون بکند عقرب را در آغز ماه که سه روز یا چهار روز از ماه مانده باشد کوفته در شیشه کنند و بر آن زیت ریخته و سر آنرا محکم بسته در آفتاب چند روز بگذرانند تا قوت آن تمام در دهن آید تنهین بدان جهت فالج و وجع ظهر و عرق النساء و قطع دانه بوا سیر و گفته اند کز زبانه باشد اعداد عقرب زیاده نمایند بحسب آن روغن را با زای هر عددی باشد که ده درم زیت باشد و چهل روز در آفتاب گذارند و تنهین بدان جهت تفتیت حصا و مجرب و گفته اند تعلق عقرب مرده خشک بزنیکه حمل آن حاند باعث حفظ آن از اسقاط مغل ارشوبت رماد آن نیم درم تا نکه معال مضر نه مصالح آن کل ارمنی و تخم کرفس و آشامیدن آب پياز تا بست منغال و چون عقرب کسی را بکزد موضع لسع آن ورم کند و صلب و سرخ گردد و ورمسوع در بدن خود در حالت مختلف دریا بد که کاه سرد گردد و کاه گرم و کوب و اضطراب و ضعف در دل خود و عرق سرد و استرخای اعضا و لرزه را خلط عمل و خلط لبها و فواق و قی شدن بد عارض گردد و بغیر چیزی لزج بر آید و ریخ در شکم او بهم رسد و رنگ او متغیر گردد و زبان او سبزر گردد و دندانها بر هم افتد و غشی او را طاری گردد و اعضا درد و سمیت گردد و قصب او ورم کند و موقع او بر آید این هنگام معالجه بند بر نبود بالجملة علاج آن فی الفور بستن بالای آن موضع اگر ممکن باشد بقوت تمام مانند مار کزید و بزرگتنان و کبیریت زرد و هلك البطم را کوبیده بروغن زیتق مرشنه بر آن موضع گذارند و چند بیل ستر و قرفیون و مریمی و فلفل دراز یا سرکه بر آن موضع بغوث تمام بمالند و با آتش تکه بید نمایند و با آب کرم و تربیاق و تربیاق اربعه و تربیاق العقارب و سیر بخوراند و سیر را نیز ضماد نمایند و جلد و ار بر آن بمالند و اجتناب نمایند از استعمال اشیای مفتحه سد خصوصاً کرفس و اگر عقربیکه کزیده است بدست آید بکیرال و نکوبند و بر موضع نهش آن بندند دفع سمیت آن نماید و مجرب و آهک و برک توت را کوفته بروغن دانه سرشته بر محل زخم آن نیز آهک و زرده تخم مرغ با هم آمیخته نیز درد آراساکن گرداند و با فلا کوفته بد و شاف سرشته فی الحال درد آراساکن کنند و اگر کزدم را در روغن بچوسانند و بمالند و آن روغن را بر موضع کزیدگی آن مالند و دساکن گردد و اگر با عسل آن روغن را بیا میزند و چون کودک از مادر بیزاید نیم درم از آن بکام او بمالند اگر در صدمه عور کزدم او را بکزد درد نکند و اگر چرک کوش خنزیر را بر موضع کزیدگی عقرب بمالند درد ساکن شود اگر در ریشم را بر سرکه حل نمایند و بر زخم کزدم بمالند همین عمل کند و اگر کزدم را بکیرند و با نمک سوده در روغن چراغ کرم داخل کنند و بر زخم کزدم گذارند همین عمل کند و اگر برک ناک را بکوبند و بر موضع لسع گذارند درد ساکن شود و اگر مغز حوز و الجیر و سیر کوفته بر زخم آن بمالند نیز سود منل بود استعمال شافه بخ و در معال مسکن و جمع

است و موش را شکم شکافته کرمها کرم بران هماد نمایند و تخم بولچه را بخته فساد نمایند و هیچ کبر و افستون و زرا و دند طویل
نمک حرج و طرخشقوق اجزای متساوی با عسل معجون ساخته مند ارچهها ردانک بخوراند نقل است که شخصی فالج داشه
که قادر بر تمام و قعود و مشی نبود از اتفاقات شبی درین خواب چند جای بدن او را عقرب جراره بگزید آزار فالج او زایل
گشت اطمای ما هر گفتند اگر بار دیگر او را بگزید هلاک خواهد شد و این نقل بتفصیل در کتاب فرج بعول شدت مسطور است و
قریاق و دافع سمیت عقرب جراره خوردن روغن کارویا کوسه و درختن کرم کرده بسیار کرم چو شان بر موضع بسج آنست
مکرر و نیز کل اشتن ^{بجمه و بقوت کشیدن} و داغ کردن آن موضع پس فصل نمودن و ربوب نوا که حامضه خصوص سبب ترش
و سوزن آن بآب سرد و طرخشقوق و کاسنی مطعیات و مسکنات حدت و ماء الشعیر و ماء القرع و ماء الخیار و قرص کافور و امثال
اینها از خون و قریاق عسکری و ثریاق متخذه از طرخشقوق خشک و برک سبب ترش و کشنده خشک اجزای متساوی و سه کف
آنها بخورند مقید است و هر مر فیه که حادث گردد از آن بهعالجه آن پردازند و دستور را حراق و دهن و معجون آن
در قرا با دین کبیر ذکر یافت *

* مغرب بحری * بهندی سبکهای مچله و بفرنگی شکوربی مری نامند * ماهیت آن نوع ماهی صدفی است خاردار
که سر آن بزرگ و خاری سفید بران رسته که نبش آنست کز بدن آن با عسل دزد و سوزش عظیم * افعال و خواص آن
امراض عین اکتحال زهره آن جهت نزول آب و غشایات و جلای غشاوه و تقویت بصروید ستورا اکتحال مریق آن جهت
نزول آب و غشاوه و بیاض و قرحه چشم داء الثعلب طلای آن جهت داء الثعلب مفید *

* حقیق * بهنج در عین سکون و رفاف و آبراکه و بترکی صفصان و در اصفهان علاچاره نامند * ماهیت آن از طپور
معروفه و از کلاغ ابلق کوچکتر و خوش منظر تر * طبیعت آن کرم و خشک روی الکیمیت * افعال و خواص آن
خوردن آن از داخل هر میو زهره و غراب ابلق اکتحال زهره آن جالی غشاوه و قروح عین و مورث محبوبی در نظر
خلایق گفته اند و گفته اند بخور زبل آن جهت ربومفید است *

* حقیق * بهنج عین و کسرتاف و سکون یاء مئنا تحتانیه رفاف * ماهیت آن سنگی است معروف و معدن آن یسن و در
گنهابست بیشتر و حاصل بحر و روم نیز گفته اند و بهترین آن یعنی است که صاف و شفاف باشد و گفته اند فرق میان بعضی و غیر
آن آنست که بعضی صلب میباشد اختلاف غیر آن و بالوان بسیار میباشد سرخ و زرد و سفید و سبزه و هر یک رنگین و نیم رنگ
و سرخ و جگر و صاف و شفاف و ناصاف و غشایات و ابلق و شجری و فوطیقات و هر یک در هنگام برآوردن از معدن کمرنگ
میباشد قطعههای صاف شفاف بی جرم آنرا جد کرده طبع میل هنر رنگین میکرد و طریق طبع آن آنست که دیک بزرگی خزنه
و یا مسی را که بلند باشد تا بگردن دران چوبها میچینند و دیک را تا بنصفه آب میکنند و قطعههای حقیق را دران چوبها میچینند و سر
دیک را محکم بسته زیر آن آتش ملائم میافروزند که بخارات کرم بدن آنها برسد و کسانیکه این عمل میکنند نزد خود روانی معین
دارند که تا آن زمان طبع رنگین نمیکرد و پس برآورده تراشیده حکاک میبندند بهر نحو که میخواهند آنچه از آنها
بسیار رنگین صاف شفاف براق بگردد است بسیار خوب و مستعمل در آرایش و به و انکشتی و غیره و بسیار سرخ شفاف براق
این قسم است پس زرد و آنچه در جرم آن شکلی شبیه بشاخه درختی و یا پارچه کوهی باشد آنرا شجری نامند و آنچه از طبقات
است هر یک برنگی اکثر آنرا بل ان تسمه تراشد که طبقات آن یکی فوق دیگری باشد آنرا جزع گویند و در حرف الجیم مع

الزاج ذکر یافت و آنچه در عرض بریده باشند که خطوط آن در سطح بالای آن مدور و با غبر مدور باشد آنرا الحجر الملبی
و با رمی با با غور و نامند و این فروع اکثر صلب تر میباشد و اکثر سنگ مهره را از این نوع میسازند * طبیعت آن
درد و مبرد و خشک و محرق آن لطف بسبب کسب حرارت و خشکی آن غالب * افعال و خواص آن در احادیث
شریفه فضیلت و خواص آن بسیار وارد است آسانیدن و داندک لرم سود و آن پنهانی و با شربت سیب جهت تقویت
دل و رفع خفقان و پنهانی و با باد و نه حاضرم جهت نفی الدم و نزف الدم مخصوص دم حاض که بهیچ قسم بند نشود
و با ادویه مناسبه مفتحه سد جهت رفع سده کبد و طحال و با ادویه مفتحه جهت تفتیت حصاة الکلیال آن پنهانی و با
با کمال جهت تقویت بصر و نیکوئی اشعار سنون محرق آن پنهانی و با مرور و با سد جهت تقویت دندل آن متحرک
و لثه و منع خون رفتن ازین دندل آن و جلائی و چرک آن التواء نعلیق آن جهت تسکین حلات غضب و خصومت و پوشیدن
هقیق لخمی که بر آب کوشیده باشد جهت قطع نزف الدم از موضع که باشد خصوصاً برای حبض جاری و پوشیدن
انگشتی آن را رفع خفقان و با عیش هیبت در نظر خصم و استجابت دعوات و امن از درد سینه و گوندن چون هقیق را
با مشک و کافور و روغن زیت بسایند و بر روی و موی خود بمالند و نزد سلاطین و حکام در روز عزیز و گرامی کردن و محبوبه
همه خلایق با شستن و چنانکه حکیم فیروز در الهیال مذکور و در مصر کرده مصالح آن که هر نوعی از شربت آن لثه و رم پس آن پنهانی است

فصل العین مع الکاف *

* عکبر * بفتح عین و سکون کاف و فتح ناء و حاء و راء مهمله بفارسی بر موم نامند * ماهیت آن چیزی است شبیه بصوم
با اذن یک عسل آمیخته و غیر آن هردو است که مجتمع میگردد در خانه زنبور عسل و در سالهای جدید خشک که کماه کم
رودن بیشتر بهم مهر رسد و رخیهای خانه خود را بدین بند میکنند و بندادی گفته کسانیکه وسیع الگو اثر داند استه اند غلط کرده
اند جهت آنکه وسیع الگو اثر چیزی است که بردن او را خانه آن که کور نامند یافت میشود و آن چیزی است که اولاً زنبور عسل
آنرا بمنزل اساس بنماید و پس بر آن از موم خانهها ساخته عسل در آن جمع نمایند * طبیعت آن در آخر دوزم
گرم و خشک * افعال و خواص آن بسبب کمال رداءت خوردن و ادشا بد ضما د آن جهت قویار جلد خار و بهکان مفید
برای آنکه جاذب قوی است و در جبر و کسر و استتکام استخوان شکسته و ضربه و سقطه و حبس خون نائیب متباب و مویائی
دانسته اند و لهذا آنرا مومیا ئی نجلی نامند و بخور آن جهت سرفه بارد کهنه و حصول آن قانل و مخرج جنین مقدار شربت آن
یکمغال که بادیه مقال نبات و عسل شربت نموده بنوشند صاحب اختیار است بدیعی گفته که عکبر چیزی است که در میان
عسل بود و بهر ازای آنرا دارو خوانند و نوشته که مولف گوید مکس فعل آنرا برای خورش خورد و بچکان خود میآورد و از مجموع
کاهار آن الوان میباشند زرد و سرخ و سفید و بهش و بغایت نلج بود و اگر در میان عسل بود عسل را تنها کند

* عکبر * بدختمین عین و کاف و راء مهمله * ماهیت آن نخل و در می چیزها است مطلقاً و نزد اطباء مخصوص بشدل
ادهان است و در اکثر امور قوتور از دهن صافی آنست و در بعضی امور غایبتر و کثرت از آن و عکبر هندی راجع بطبع و خواص
آنست و لیکن غلیظتر و کثیفتر از آن و مستعمل نموده در اضمه و منصفه و اطو حات * طبیعت آن عکبر زیت گرم و خشک در دم
* افعال و خواص آن چون در ظرف مس قمر سی طمع دهند تا غلیظ گردد مانند عسل در ارتفاع مانند حوض بلکه بهتر
از آنست الدم چون بآب غوره طبع دهند تا غلیظ گردد و بردند آن کرم خورده بمالند آنرا قلع نماید با سانی العین داخل ادویه

عین کرده میشود و از اجزای آنست که البحال بدان جهت نزول آب در چشم و به ستور عکود من شومن اعضاء النفس احتیاج
 بکهنه آن جهت قرحه مغفله در رحم و ضما آن محال ریاح شد بد طحال الا رجاع و غیر ما طلاء و ضما د تازه غیر مطبوخ آن
 جهت عرق النسا و نفوس و رجاع مفاصل نافع و حکم هر چیز در ذیل ذکر آن چیز مذکور شد و میگردد انشاء الله تع *
 * مکرب * بفتح عین و سکون کاف و فتح راء مهمله و باء موحد * ماهیت آن نوعی از حرشف برست برک آن مانع
 بسفید و تخم آن سفید مستطیل و چون بران نمابند لذت یزد کرد و با قهوه مغشوش میکنند * افعال و خواص آن بغایت
 مقوی باه است و سایر خواص آن در حرشف مذکور شد *

* حکنة * بفتح عین و سکون کاف و فتح نون و ما اسم لغت بربری است که نوع دقیق مورنجان است * طبیعت آن گرم
 و خشک در دم * افعال و خواص آن زیاده کنند باه و مد اومت بران سرخ کنند و وجه است بحد یک سرخی آن بر
 سر نه سرایت کند و زودی رنگ آن زایل گردد زنان در رسمه خود مستعمل دارند جهت هر خنی رنگ رخسار *

* فصل العین مع اللام *

* عاس * بفتح عین و لام و عین مهمله بفارسی گندم مکه نامند و طعام اهل صنعا است * ماهیت آن صفتی است از حبوب
 شبیه بگندم و نان آن شیرین تر از گندم * طبیعت آن سرد و تر و قوت قبض آن زیاده از گندم و گرم تر از جو * افعال و خواص
 آن چون در آب طبخ دهند و در آب آن صاحب بواسیر بنشیند رجوع آرد تا تسکین دهد و حرکت آنرا را نل کند *

* علق * بفتح عین و لام و قاف لغت عربی است بفارسی زلور و بوجه و برکی سلوک و بهندی جویک نامند * ماهیت آن
 گرمی است در آنها روغن درها رکود آنها که در آنها آبهای شیرین ایستاده غلیظ متعفن و طعالب بسیار باشد تولد مییابد و انواع
 میباشد آنچه در آنها روغن برهای آب شیرین و یا کهیرا طعالب غیر متعفن بهم رسد و رنگ آن سیاه که رنگ متوسط در کجی
 و بزگی و سر آن سیاه و مد و رز در شکم آن اندک البته باشد نیکو است و گفته اند آنچه زیر شکم آن سرخ رنگ و بر پشت آن
 د و خط سبز و با صاف من کوره باشد نیکو است و آنچه بسیار سیاه و آنچه است و بزرگ زبون و غیر مستعمل و بسیار کوچک
 آن ضعیف * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن لعوق خشک کرد و آن با غسل محلل خنای و مفتت حصاة
 و ضما د معجون آن با صبر میجفت دانه بواسیر و طای آن جالی آنرا و طای بخت آن در روغن زیتون بر فصب بغایت معظم
 و مقوی آن و ضما د سرخته آن در روغن زیتون بد ستور معظم و مقوی آنست و ضما د سوخته نوع کوچک آن با سرکه یا آب
 بنک مانع روغن موی زایل است که در جهان روغن و کند با شدن و طور آن با روغن بنفشه جهت حرقت البول و
 قرحه منانه مجرب گفته اند و چون بازده عد زلوی بزرگ زند را با بیست منقال خراطین بسته خشک کرده در روغن
 کنجد تازه خالص مقدار نیم آنرا رهندی خوب بجوشانند پس صاف کرده در شیشه نگاه دارند و عند الحاجة بر قصب و
 حوالی آن بمالند تعویبت آن بسیار بخشد و لعوظ آرد و چون بر خصه که در آن آب نزول کرده و کهنه وصلب شد باشد
 چند روز متوالی گرم کرده بمالند زایل سازد و مجرب است و چون نوع اعلای آنرا بر مواضعیکه خون فاسد در آنها باشد
 مانند سعه و قروح خبیثه و قوبا و بنو رده و رمواضع ضعیفه و صغیره مانند اجفان و مرقهای چشم و رخسارها و یا اطفال
 و با زبان ضعیف الهیبه که نخر اهل حجامت نماید ایشان را بچسپانند خون فاسد را جذب نماید بی مشقت و لیکن باید
 که بدن مصدق نباشد بلکه بقی از حلاط فاسد باشد و بدن از آنرا استعمال آب سرد و روای سرد و حرصات اجتناب نمایند *

و اگر مثنی نماید یعنی روزی دو مرتبه بر عضو زلوی بچسباندند که بقیده خون باشد و حال عضو مانده است
 بکشد بدلیشت ادا باشد که در عی از روز بیش کمتر باشد مثلا اگر در روز بیش ده عد زلوی چسباندند و آن را روزی دو مرتبه پنج
 با سه عد زلوی چسباندند و باید که ملا حظة حفظ قوت نماید و آن مقداری خون بیک دفعه نگیرد که ضعف آورد و هر روز یک
 نه چسباندند و بهتر آن آنست که زلوی چند مختار را قبل از چسباندن زمانی بکون بداند که آنچه خورد است قی کنند
 و دفع نماید و عضو شخص مریض را چنان ان بمالند که سرخ گردد اگر ممکن باشد پس زلوی چسباندند و بعد از برداشتن آن
 از خون زلوی را از عضو بزرگ جدا نکنند بلکه بکنار آن در از خون شده و سرگشته خود بخود جدا گردد و یا اندکی
 ها گستر و باندک برد من آن بهاشند و یا اندک نماز را بدین رسانند که خود بخود بدین اعمال جدا میگردد پس موضع
 دهن آرد و لخته با حبه ها با رچه کرپا س با زکی کهنه پاک نمایند تا خون آن بند گردد اگر بسیار بد و بند نگردد آن زمان
 با دهن ری ها گستر و با باد و نه حاسبه دم بند نمایند و اگر آن موضع بمسب رسیدن آب با هوا درد و با ورم کند و خارش بسیار
 نماید آن موضع را با زرد حوبه کوفته بمالند در خفته بسته نگه دارند و با آب سودا گرم کرده مکرر ضماد نمایند تا بپزد
 و هوای سرد محفوظ دارند و چون بعد از جدا شدن قلی ری نمک برد من آن زلوی ها شمل جمع خونها را قی کرده دفع نمایند
 و بمرور و اگر احسا با آب زردارینوشند و در کلو زلوی ها با آب نمک با سرکه و نمک نمایند تا بپزد *

علائک * بکسر عین و سکون لام و کاف اهم جنس چیزی است که در دل مضغ باشد و از هم نهاده باشد مابین سفز و مصطکی و امثال آنها
علائک البطم * بکسر عین و سکون لام و کاف و الف و لام و ضم باء موحد و سکون طاء مهمله و مهم بغارسی سفز و با صغها نی
 قد رون نامند * صاهیت آن صمغ درخت بطم است خشک آن را قلفون گویند * طبیعت آن در آخر دوزم گرم و خشک
 * **افعال و خواص** آن محلل و مططب و مقوی هاضمه و مل و قبول و منقی و اساخ و بانفاق حکمای بولان و روم در جمع
 افعال بهتر از مصطکی است اعضاء الل ماع و الحان و المعد و الخائین آن جهت جذب و جلب رطوبات بلاغم از دماغ و تفتیده
 آن رطوبت از اخلاط لزجه و تفویض معده و تحلل را و بابت آن معده اعضاء النفس و القلب چون باک و ریه و آندام و ریه
 دیده کرده و در وقت رمضان بکنار دل و تمام آن را در سه شب و لای خراف بنوشند جهت سرفه رطوبتی و خفغان می عد دل
 القروح و الجروح و غیره با عسل جهت زخمهای باطنی و با سندن روس و زرد تخم مرغ نیم برشت جهت کسرا عصاره و رفع اعبا
 و در رو باندن کوشش در زخمها مانند را تنج است و در مرهم بدل آن داخل میکنند و ضماد کل الحنه آن در بیه بجهت رفع
 کجی باطن و در داء اعضا و شعاع مزمن خصوصا باطن ری شنجرف مجرب و ناروغین و زنون جهت تحلل او را م و شکاف فصل
 و تقویت عصب و حکم کهنه نافع مضر و درین مصالح آن سکنجبین و کوبند مضر عصب مصلیح آن عسل است مقداری شربت آن بکمال
 * **علائک** الالباط * بفتح الف و سکون نون و فتح باء موحد و الف و طاء مهمله **علائک البطم** است و استحقاق بن عمران گویند
 صمغ درخت پسته است و در منافع مانند سفز بهتر بن آن سفید مانل برزدی است *

علائک البطم

علائک الباط

علائک

* **علائق** * بضم عین و سکون لام مشدده و سکون باء منداة تحتانیة و کاف بیوانی با طس و بلاطینی روس و ساثر و بغارسی ورد
 و بشیر ازین توت سه کل و درد بام تهوش و ترکب بکوروبکان نامند * صاهیت آن دوزع است غبر جلی و جلی و غیر جلی آن
 را بلاطینی سار سا هور نامند و آن ابانی است حار و در درک و کل شبیه کل هر خ و نمر آن در بیکل و طعم مانند توت سبزه
 اللک مل و رسه بهار * **طبیعت** آن مرکب القوی و سردی و خشکی بران غالب تا بد رجه درم * **افعال و خواص** آن

جميع اجزای آن مجفف و مرده و رادع و حابس لعف الدم و نزف الدم و سيلان رحم و مقوی احشاء الراس ضماد برک آن جهت زخه های سر و برآمدگی حدقه العين عصاره برک و ساق تازه مسحوق آن با اندک صمغ جهت جميع امراض حاره و بارده چشم خصوصاً قرحه و دمعه و ناخنه و ورم و برآمدگی آن القم خائیدن برک آن جهت تروح لثمن و استرخای آن و قلاع وید بونی دمان و جراحات تازه آن و همچنین خائیدن ثمر صید آن اغضاء الغشاء و انقباض آشامیدن آب برک و ساق تازه آن با اندک صمغ عربی جهت تقویت معدة و نفث الدم و حبس السهال و فضلات و بواسیر و آشامیدن آب طبع برک و ثمر آن و با کلاب در حین حیض مانع حمل و آشامیدن کل آن نیز حابس السهال و ضماد برک آن مقوی معدة و بواسیر را که خون ازان جاری باشد مفید وید ستور عصاره برک آن که در ساقه خشک کرده باشند و شرط بکوبی عصاره آنست باز با دتی قوت و ثمر آن قابض ترین ساق آنرا جزای آن و آشامیدن آن مقوی امعاء است و بهیچ آن با قوت قابضه و جود حرار لطیف آشامیدن آن مفتت حصاة کلیه است الا در ارام و القروح ضماد برک آن محلل اورام و منقحر کنند و دیلات و مانع از دیاد اكله و نمله و ساعیه و ظلاى عصاره ثمر تازه آن جهت تجفیف قروح و رطبه و منع سيلان چرک و رطوبات ازان و کل آنرا نیز این خاصیت است و ضماد برک و شاخهای نازک تازه آن جهت سحج بخنکین در افعار نافع الزینه طبع برک و ثمر آن سیاه کنند موی و نیکو خطا بیست کوبند هر که ملازمت نماید بغسل قد مین بدن بعد از هر مرتبه که بحمام رود موی آن سفید نکند السموم بجهت دفع سمیت حیوانی که آنرا افرسطس نامند و آن مار ماهی است که شاغل از است مفید حصر کرده و مصلح این شکر مقد ار شربت آن از عصاره و کل سه درهم و هلیق جبلی را بلا طینی سار سار وید نامند و این که خار تر و خارهای آن یار یکتر شبیه بنسرین و ساقهای این سفید و ثمر این مائل بتند و درمانند ثمر کل سرخ و در افعال مانند غیر جبلی و شکوفه آن محلل است و این مؤلف گفته که حضرت موسی علی نبینا و آله و علیه السلام آتش ازین شجر دید و بعضی کوبند از درخت عناب *

* علیق الکلب * و آنرا علیق القدس و بشیرازی درخت سه کل و بفرنگی فلیور و کل آنرا بفارسی سه کل خوانند و عربی ورد السباخ و نسرین السباخ و بیونانی طیش باطش * ماهیت این نبات است بسیار بزرگ تراز هلیق و شبیه بشیر و برک آن عریض تر از برک آس و خارها شاخ آن صلب تراز خار علیق و کل آن سفید و ثمر آن مانند زیتون و سبز طولانی و چون بخته گردد سرخ شود و در جوف آن چیزی مانند پشم بود و مستعمل ثمر آنست که پشم جوف آنرا پاک کرده باشند زیرا که خوردن پشم جوف آن مهلك است بسبب چسبیدن بمری و بجهت شدت قبضه که در افعال و خواص این آشامیدن طبع پوست ثمر آن بغایت قابض طبع و حابس بول و کل آن سرد و خشک و قابض و مجفف و جهت اسهال دموی و صفراوی و ضعف معدة و ضرب و نفث الدم سینه مفید و گفته اند پشم آن ملحم جراحات است بدن آن شوکه امصریه است

* فصل نل العین مع النون *

* عناب * بضم عین و فتح نون مشدده و الف و باء موحد * ماهیت این نل سرد رختی است معروف قریب بد رخت کنار زیتون و دریلندی و برک آن اندک ضخیم تر و طولانی تر از برک کنار و بکروی آن مزغب و پوست درخت آن سرخ رنگ و چوب آن نیز سرخ رنگ و نمرنگ و خالدار بهترین آن بزرگ بالید و بکمال رسیده سرخ شده و بر کشت چرجانی و باططائی و نیلای آنست که شیرین و عفو است آن کم باشد و نیز نوعی اندک طولانی فی الجملة شبیه بخرما و دانه آن

بار يك بلند ديد و شين كه از پهلوي و كمر مي آورند در حلاوت اين زياده و في بعضى وقتها كمتر از آن است
 و قوت آن تا دو سه روز باقى است * طبيعت تازه آن معتدل در حرارت و برودت و مائل بر طوبى و شين الرئيس رحمه الله
 تعالى دارد در اول و معتدل در دوم و در طوبى قليلى گفته * افعال و خواص آن منصف اخلاط غليظه و ملين صدر و اجشا
 و مسهل اخلاط رقيقه و رافع خشونت سينه و حلق و صوت عارض از حرارت و سرده و برودت و جمع صد رصاف كنند و خون
 و مولد خون صالح و مسكن التهاب و تشنگى و حلت خون و گرمي و وجع جگر و كرده و مثانه و امراض مقعد و نزاع امعاء
 و معده و فساد مزاج جگر و امعاء و طلاى سائيد و آن بتهائى و باهسته آن مسكن التهاب و ورم جگر و چشم اعضا و الصدر
 آشاميدن آن جهت امراض صد و رنده ما نند هر فقه و برودت و وجع صد و رفع خشونت سينه و حلق و صوت بتهائى و باادويه
 مناسبه و خشك آن از براى امراض صلب و رنده بهتر از تر و تازه آنست اجزاء الغذاء آشاميدن آن نفاخ و بطي الهضم
 و ردى از براى معده و مولد خلط محمود و اندك لزج و ملين احشا و مسهل اخلاط رقيقه و منصف و مسكن التهاب معده و تشنگى
 و حرارت جگر و خون و اصلاح فساد كبد و امراض مقعده خصوص رسيد و نيم خشك آن و نيم رس آن حا بس بطن و آشاميدن
 ها نيد و آن بادانه جهت قرحه امعاء و بادانه آن مانده و بوى با آب سرد جهت حبس بطن و رفع امعاء و انقباض
 گفته اند كه جهت امراض كبد و كرده و مناسبه نافع است الا ورام و البثور و غير ما آشاميدن آب نقوع يا مطبوخ آن در مرق
 كاسنى با سکنجبین جهت شری و حصیه و جد ری صفراوی و تسکین حلت صفرا و خون و با سکنجبین و خبه سکنجبن و بود
 بد ستور هرگاه و سرده نبال و الا با آب و با عرق نیلوفر و یا بید و با کادی و امثال اینها با خبه و یک ستور آشامیدن آن با آب
 عدس مطبوخ با قشر و آشامیدن نقوع آن در کلاب و شکر جهت اکثر امراض مذکوره سواى هر فقه جهت دفع خمر و شراب
 و دیلات نافع مفول ارشیت آن تا پنجاه عدد بدل آن سبستان مصر معده بارد رطاب و نفاخ خصوصى اکثرا آن مصلح آن
 شکر و مویز طايفي و کلاب و مغلل منی و مضیف با مصلح آن غسل واد و نه با هیه و چون هرک آنرا با آب طبع دهند رصاف
 گردد و هر روز نیم رطل با قدری شکر یا شامند تا پنج روز متوالی جهت خارش بدن مجرب و ذرد در هرک خشك نرم کوبید و
 پخته آن جهت رنع اكله و قروح خیمه خواه در دهان باشد و باد و عضود بکر بهترين در وائی است بخصوص آنکه اول غسل
 بران عضو مالند و بالای آن پهاشند و چون پوست درخت آنرا نرم بسايند و با باهم وزن آن سفید آب ممزوج
 کرده در حوف جراحت خیمه پر کنند جهت تنقيه و التهام آنها مجرب و بعدیل و آشامیدن نشا و چوب آن جهت دفع سحر
 و حكه و جرب و ضماد آن جهت جبر کمر اعضاى شکسته و بیرون رفته و تحریک استخوان از جای خود و صمغ آن بتهائى و با
 باادويه مناسبه جهت امراض چشم طلا و نافع و با سرکه جهت قوبا و خائیدن هرک تازه آن با صفت خد ارم و بعضی زبان
 و عدم ادرک طعام و ديه شمع کر به الطعم است و لهذا قبل از آشامیدن مسهلاد واد و ديه بشعه آنرا مضغ میسازند و شين
 الرئيس دراد و ديه مفرد و قانون نوشته كه جا لينوس گفته نيد يد م من درين نفعي نه در حفظ صحت موجوده و نه در استرداد
 صحت مفقوده و غير جا لينوس نوشته كه جهت تسكين حلت خون گرم نافع و شايك اين خاصيت بسبب تغليظ آن خون را باشد
 و گسبه آنرا صاف كنند و غاسل آن در دسته ظنى است كه توجه من بآن ليست و آنرا غلبه نيت بسيار قليلى است و نوشته
 كه قول حكيم فاضل جا لينوس بسبار صواب و نيكو است و يسنده و سکنجبین عنا بی و شراب و لعوق و مطبوخ و نقوع آن در قرا بادین
 کیمر ذکر بافت و در حلق و زرد است که المعنای این همب بالجمی و الکمثری تجلی القلب

سبب بکسرمین و تخم نون و بام و موی و لغت عربی است بهار سی انکور و بترکی او زم و بهندی داک نامند * **ما هیست**
 ان کمری ! **بخت** معروف که از درخت تاک که در لوز نامند بهم میرسد و صیفی و شتوی میباشد و صیفی آنرا انواع و اصفاف
 بسیار است بهترین آن سفید رسیده و شکرین شاد آب بزرگ دانته آنست که پوست آن رقیق و تخم آن کوچک و دانه‌ها
 آن در مقلد ارغسانوی باشد و در طبع و در خوشه نباشند و خوشه آن بار یک نباشد و لطیف همه عسکری و صاحبی
 و زینش با با و کششی که را رقی نامند پس انواع دیگر و کشته‌شی بسیار شربین و لطیف است * **طبیعت** آن با قوای مختلفه
 است و انواع کثیره و مطایب رسیده آن در آخراول کرم و تر و بعضی بسیار شربین آنرا قادم کرم و تر دانسته اند * **افعال**
 و خواص آن جالی و منضج و سرورج الانحل و کثیر الغذا و بهترین میوه‌ها است در غذائیت و تولید خون صالح و معدل
 امزجه غلیظه و مصفی خون و دافع مواد سوداویه و اختراجه و مصلح حال صروریه و مسمن بدن و زیاده کننده پنه کرده
 که آب آنرا بخورده پوست آنرا ایندازند مضر معده و رطبه و موله رباح در آن مصلح آن زبره و زاباده و مضر سد و جگر
 و طحال و تولید ریحی و کرده و مصلح آن تخم کرفس و ملین طبع و موره تشنگی و مصلح آن سنگنه‌ها و غذاهای ترش و آب سرد
 بالای انکور بغایت مفید آن و مورت استسقا و ته‌های عفن و با بد که بین از چیدن فی الفور تبارک نماید بلکه بعد از آنکه
 تک و روزمانده باشد بخورند و ما بین در طعام که طعم اول انضمام یافته باشد و انکور تازه نفاخ و ملین و انکور از کب تشور
 آن بزمرد که کثیر الغذا آنرا از اجیر و تخم آن که تر و مقوی بدن و مسمن و زیاده کننده خون حیل و منضج و ملین و جهت ناقص
 و صاحبان حمی مزمنه و بارده نافع و آب انکور سرورج النعوذ و الانحل و روحیت امراض صروریه و باید که آب آنرا
 بمکند و پوست آنرا ایندازند و مویز خصوصاً باغی آن ارفق بحال معده و کبد و کرده و منانه و انکور بکه در روز
 مانده باشد به ستور مویز با تخم خوردن جهت ارجاع معده و اعمار کرده و منانه به تر و روغن انکور که مکرر آب و شغل آنرا
 باروغن زد تون جوشانیده صاف کرده و با در آفتاب برورده با ملین بغایت مسخن و محلل و ملین جلد است و دانته آن در دروم
 سرد و خشک و موله رباح و صاحبان بطن و مسکن بول و منی خصوص دانته انکور بکه از خم سرکه بر آورند و بهر آن کرده آن
 قبض آن زیاده و مضر منانه و کرده و پوست آن سرد و خشک در اول و بسیار بطی الانحل و موله رباح و در روز مرقق آن
 جهت جلائی جلد و تحفه رطوبت چشم و اکثر روح و در هر عضو که باشد مفید و انکور نارس و غوره و عصص سرد و با ثبات
 فایده و کینه در حدیث وارد است که شکلی نوح الی الله تعالی الغم فارحی الله الیه ان با کل العنب فانه یل هب الغم و در
 حدیث دیگر وارد است که حبیب الی من الفاکهه العنب و البطح و در طور خوردن انکور و اراده است که کل العنب حبه
 حبه فانه اهنایا و شتوی آن بسبب ضعف تابش آفتاب خوب رسیده و غیرین نمیکرد و در صنف میباشد سفید و سرخ و سرخ
 آنرا در بیداد جلی نامند و این باشد بر نی که با و با عرصت و بسیار غلیظ و بطی النزول از معده و نفاخ و احبابا بسبب
 به سبب که دارد مقوی معده است و سفید آن لطیف و سرورج النزول ترازان و خاکستر خوب آن مفتت حصا و محال ارام
 بارد و بیضه و غوره و شکره و بواسیر شربا و صماد و حواریش حصرم و خل و پس و در هن مقلد آن و رماد الکرم و شراب
 حصرم و شراب سبب و شراب ریحانی و میوه و میوه تخم در قرابادین که هر که کرباست *

سبب المصلح * بختی ثناء منله و سکون هین مهمله و تخم لام و بام و موی و آنرا قنار و زبرق و ثلثان و تولیدون و بهار سی
 و ربه و تربک و ربه و تورک نیز بمعنی انکور و ربه و شکر انکور و ربه و نیز و بترکی قوش اوئی و با صفهانی تاج ربوی و بهندی مکه

و مكوف و كاك ما جهي نيز و بله طبعي سلاط و بربري مرابله و بكسيلان از مويلا منل ما هيئت ان نمر در جني است و انواع
ميباشد از استالي و بری و جيلي و هر يك نور ماده ميدارد در بستاني آنرا كاكنج و اهل مغرب حب الله و ماده آنرا عنب
الغلب و اهل مغرب قناد و نژد اطلاق مراد اين است و بری نيزد و قسم ميباشد جيلي و سهلي و جيلي نر آبر اهل مغرب
كاكنج غاليه نامند و در خانه ها ميکارند و اين كو چكتر و صلب تر از كاكنج بستاني است و نافع تر از آن و كو بند تر قسم جيلي
و كاكنج منوم و ماده بری و اهناب الغلب همچن نامند و كيفيت اين بسيار قوي ميباشد و نباتات عنب الغلب بستاني ما بين
شجر و كياه و تاب و ذرع و پر شاخ و برگ آن بزرگتر و هر نصف تر از برگ و بختان و مائل بسيار هي و نمر آن زرد مائل بسرخي
و شميرني و لزوجت و درخوشه و تخم آن ريزه بقدر خشخاش و سفيد و ثمر اين نوع نيز سياه ميباشد و كو بند سياه آن خالي از
سميتي نيست و غير مستعمل از داخل و بهترين آن مستعمل زرد مائل بسرخي باليد تازه باشد نشود است و مستعمل ثور
و برگ و عصاره آن و يا عرق آن و يا ملا و صمغ آن از خارج و عصاره آن نيز و نبات كاكنج بستاني
از نباتات عنب الغلب بزرگتر و برگ آن عريضتر و ثمر آن بقدر و لطفه كوچكي و انكوري خورد امليس و در غلافی و در خايمي
سبز و بعد از رسيدن سرخ ميگردد و تخم آن بزرگتر از تخم عنب الغلب و نبات قسم اول سهلي كه آنرا عنب الغلب منوم
نامند نمشي عظيم و برگ آن شبيه برگ هيب و بهر مزاج غبار آلود و در ساق آن چسبند كي است و گل آن سرخ و برگ
خون و ثمر آن در غلافی زرد و اصل قشر آن سرخ و در زمينهاى نمناك سنك لا بخ ميرود و قسم دوم اين كه همچن كو بند
نباتى است بو كه هاى آن مانند جر چير و بزرگتر از آن شبيه برگ حشيش و بي خار و ثمر آن درخوشه و در هر خوشه ده
دوازده دانه و ذابهاى آن سياه مل و درخومايند دانه دقيق و بهر آن سفيد غليظ مجوف بد رازي يکنورع منبت آن اماكن
جبلية و نژد يك درخت چنار و مواضعي كه با دهاى گرم آنرا محرق سازد طبعيت بستاني اين در دوم سرد و خشك
و با حرارت فاعله و گفته اند سرد در اول و خشك در دوم و مخدر آن باريد يا بس در سوم و مخدر و منوم آن شبيه با فيون
و ضعيفتر از آن افعال و خواص بستاني آن ملطف و مسكن حرارت و تشكي و با قوت قابضه و رادعه و محال اروام حاره
امراض الزاس و الصدا ع صمغ دبرك نرم سوده آن جهت صداع و برورم حجب دماغ و بدن متورن طول بدن و بخور آن
جهت نزلات و آسا ميدن بكمغال رسنه بيع آن با شراب منوم الا بدن صمغ آن برينكوش جهت تحليل ورم آن و قطور آب
برك آن نيمگرم چند مرتبه جهت امراض كوش و بني العين عصاره برگ همه انواع آن حتى منوم جهت غرب و تقويت
بصر و ساكن شفا نبات نافه چشم جهت اوجاع عين و آب آن بدل آب خالص و بدل سفيد بيشه مرغ انسب
و قطور عصاره نبات آن بتمامه جهت زخمى و آنسبى كه بچشم رسد موثر الهم غرغره آب برگ آن جهت اروام حار
و در دند ان امراض آلات الغذاء و النقص صمغ آن بر معده جهت ورم آن و التهاب آن و يائرا اعضا و اروام حاره
و آشاميدن چها را و نيمه آب آن با شكر محلل اروام باطنيه و امراض احشا و مسهل خلط مراريه و رافع مغص و زحير و ورم
مقعد و استسقاى حار و بدن متورن و رطوبه آن با آب رازيانه و آب كا سنى و با اكشوت و حنظل آن جهت جنون و شره و تنقبه
امعا بسبب اطلاق آن و قوت فبسي كه دارد و فرزند آن جهت قطع سيلان حيمص و رطوبات رحم و حمل آن مانع احتلام
بسبب برودت آن و آشاميدن تخم مخدر آن مدبر و ملحت حصاة كرده و مناده و ميرد و مانع احتلام الا ورام و الحكمة
و الجرب و القروح و حرق النار و غيرها آشاميدن آب آن جهت اروام باطنيه حاره و صمغ آن جهت منع اروام حاره

هائیکه ربا طنیه و سوختگی آتش و زخم آبله و قروح ساجیه و سرطان متفرج خصوصا با آرد جو و تکرار استعمال ربا اسهال آید
و در من و در جهت حمزه و نمله و بله ستور با طنیه طمانا کو بند مضمونه مصلح آن قند بدل آن کا کنج و نزد بعضی بطلایه و شربت آن
تا پنج منقال و در مطبوخات تازه منقال و آب آن تا بیست منقال و آب غیر مطبوخ آن بخارست مغزی است و غلبه الغلب میسر
که مایه است آن ذکر یافت * طبیعت آن در چهارم خشک و از موم است * افعال و خواص آن بکشفال آن بغایت
مسکون و زیاده ازان تا چهار منقال کشید * بخشگی زبان و کمودت رنگ و فواق و قی الدم بسیار و نفث آن و اختلاف سحج و مخاطیه
در دهان بهم رسیدن طامی شبیه بطعم شیر و استعمال آن بهیچ وجه حائز نفاذ شده اند و بعضی دراضله مواد حار و فاسد
غلظه تجویز نموده اند و تل بهر کسکه آنرا خورده باشد آشامیدن ماء العسل است و قی فرمودن بآن و بانیسون و شرب و مصلح
را زبانی و آشامیدن شرب آن با شکر و نا آشامیدن طبیعت آن و خوردن بادام تلخ و سینه مرغ نیز *

* غلبه الکلب * بضم دال مهمله و باء موحده مشدده برکی مردار را غلجی و با رشین نیز کوبند و درخت آنرا غلج نامند
* ماهیت آن درختی است کوهی نرم و ماده می باشد نر آن بغل رفامتی و شاخهای آن بسیار و مانل بر زمین و چتری و بهنار
و برک آن مانل برک ازار و مانل بهیچ و نرم و در آن خوشه دار و بلک رکناری کوچک و مانل کا کنج سرخ و در جوف آن چهار
پنج عد دانه کوچک و طعم آن با اندک شیرینی و تلخی و لزجیت و قبض کمی و کل آن زرد مانل بهیچ شیشه بکل حنا و بار کنتور
از آن و غلادی نوشته نوعی از زعفران و رجبلی است و بهیچ آن مانل بهیچ * طبیعت آن سرد و خشک در اول * افعال
و خواص آن نر آن جهت نفث الدم نافع و هویت خشک آن حابس اسهال کهنه و بهیچ آن بسیار مجفف و جاذب و محلل اورام
و بطلایه و است آنرا بر اورام و واجب ضما و منما نیک تا چرک آورده به شود و ماده آنرا برک نیز کوبند و در و شیشه بهرک شمشاد
و ازان کو چکتور و بهیچ آن عود بری است و سایر اجزای آن با سمیت و در بلاد کرمان و شهران کثیرا موجود و آنرا
برک نامند و برک آن مسکراست بختلاف بهیچ آن *

* غلبه الکلبه * بفتح حاء مهمله و باء منبأه تسانیه مشدده و با شامل نمر فاشرا و نمر کبر است

* غلبه * بفتح عین و سکون نون و فتح باء موحده و باء مهمله * در ماهیت آن اختلاف است بعضی گویند موم نوعی از
فحل است که در جزائری که در میان دریا واقع است در جبال و اشجار آن نوعی نخلی حانه ساخته عمل در آن جمع میکنند و در
موسم بهار که گاه و شکوفهها بسیار است و در موسم باد و باران از شدت آن هر دو خندهای آنها چل آکشته با سیلاب در دریا میرود
و عمل آن بر رویایم شسته زائل میگرد و موم خالص آن از تابش آفتاب و لطافت امواج بی دریغ در هم شسته پوده پود
و عمل در دریا آن میگرد و با محل دریا میآید و مردم آنرا بر میدان و استعمال و بهیچ و شری می نمایند و عمل و آنرا شامه می نامند
و بهیچت املی میگرد و شنب و مؤید این است که از جمعی ثبات شده که بند رفت بعضی اوقات تازه آن که بدست آمد
با خلوص و نرم مانند شهر بن بسیار و خوشبو میباشد و در سواحل بحرین و مالک و بحر موت و فواج آنها موج میآورد و
مردم آنجا آنرا بر میدان و با موم و سیلابین و حکام و متولین آن بلد آن بهیچت بسیار گران میگرد و بهیچت تمام میخورند
و میگویند بسیار مملو با و بهر از غریزی و نوعی از روح است و بن راقیه میسازد و حیوانات بحری آنرا بسیار دوست
میدارند و چون آنرا دیدند بزودی می بلعند و در شکم آنها از هضم یافته آنها را میکش و با شکم آنها منتعج شده بر روی آب
می افتند و گسالتیکه واقف این امثال آنهارا بزودی گرفته شکم آنها را شکافته بر می آورند و این سیاه رنگ و اندک با سهوکت

و در مومنت میماند و این را عنبر بلعی میگویند و نیز مومنت آنست آنچه نواب غفران مآب حکیم سید محمد فاضل الحافظ بحکم معتمد
الملوک سید طلوعی خان خیال و اندک ما حد محرر قدس الله سرهما قلمی نموده اند که نقیر شما مدید که در آن مثل لعل جانور
های آسیا زرد ب بصل هل دکه جلد پوست آنها صلب خزی بود بودند و محرر کتاب نیز طاعنه عنبری د بد که در آن نیز سر و گردن
جای نوری صلی جلد سرخ جوزی رنگ و شبهه بمنقار نیز چیزی در آن نمایان بود و آن مغفور نیز نوشته اند ولیکن قول بر آنکه
آن رطوبتی است که از بعضی معادن میان در بار با جزا نریمان دریا مانند قعر مومهای و قیر بومی آید و بسبب چروم و غلاطم
امواج و رسیدن حرارت آفتاب به آن بر روی آب پرده پرده منجمد میگردد و نیز مد و در شکل شامه و یا شکل دیگر کشته
ب ساحل می افتد نزد احقر اقوی است و گفته اند از بن هر دو آنچه مخلوط بخاک و ریک و رمل میگردد در ته آب می نشیند بسبب ثقل
و این صفا بچی سیاه میماند و احقر نا از این صفا بچ آن رمل و خاک و چرک بر می آید و این را عنبر و مای و تخته نامند و بدون
تصفیه استعمال این جایز نیست و اریق تصفیه آن مانند تصفیه موم است و در مقلد مذکور است اما قول بر آن که عنبر رویش
بعنی سرگین نوعی از حیوان در بائی است که موج آنرا بساحل می اندازد و همچنین قول بر آنکه آن طل بعنی شبی است
که بر روی دریا نشسته بطول زمان منعقد میگردد چنانچه صاحب اخوان الصفا بر آنست بعد مینمایند و الله اعلم بحقائق ما خلق
لما خلق بس بد آنکه از عنبر آنچه صافی مائل نزودی است آنرا عنبر اشهب و از بن آنچه مد و در شکل شامه نامند و آنچه طاعنه
آن مائل بسفید است و بر آن نقطه های بسیار و ریزه سفید میماند آنرا عنبر خشخاشی و آن نقاط را بها عنبر مینامند و بهترین
همه آنست که تازه باد عنبر و خوشبو باشد و سایر انواع دیگر را تب بعنی بعد از اشهب آنچه مائل با زرقی است پس مائل
بسیزی پس مائل بسیار و زیور نیز از همه سبزه کم بوی بسیار گفته است پس بعنی را آنچه ریزه شده باشد خواهند آنرا مجتمع
گودانند با بد در کلاب در قند و مضاعف بکن ارنک و در کلاب سرده اند از بن و مانند شامه سازند و با آنکه دریا رچه کرپاس
باز کی با کله کرده در آب گرم جو شان کن ارنک تا خوب نرم گردد و در هم فشار دهند تا نکسان گردد پس در آب سرد فرو
برند تا منجمد گردد و با رچه را از آن جدا کرده نگاه دارند و این بعد از مدتی نیز بها ر میکنند و مصنوع و معمول نیز مسازند
از کچ و لادن و موم و قد ری عنبر سیاه و بهر شکلی که میخواهند صفا بچی و یا شامه از آن ساخته از عنبر خالص سه چهار لا پرده
بر آن میچسبانند و میفر و شنند و با عنبر خالص را کلاخته بالای آن میریزند و گفته کرده میفر و شنند و فرق میان اصلی و جعلی
آنست که قد ری آنرا بخاندن اگر ممتد گردد مصنوع است و اگر نرم و اندک چسبند و باشد خالص و دیگر آنکه در
آتش اند از بن اگر دود آن خوشبو باشد خالص است و الا معمول و با آنکه سخی را گرم کرده در آن فرو برند اگر بوی خوش
از آن بر آید خالص است و الا فلا و اصل آنست که امینار شامه اصلی از جهلی مشکل است مگر آنکه بشکنند آنرا و حقیقت جوف آنرا
در باندن * طبیعت آن در درم کرم و در اول خشک و در اول کرم و در دوم خشک نیز گفته اند * افعال و منافع و خواص آن
حافظ اریح و قوت های حیوانی و غسان و طبیعتی ریخت مفرج و در بدن و مقوی حواس خمسۀ ظاهریه و باطنیه و محرک شهوات
باه و طعام و ایجاد کنند قوت های از شراب و دویه مسهل و غیره و کنوت اوجاع و جماع کم شده و مفتوح شد و با د زهر سموم
و مغاوم آنها و مقوی افعال معاجین و ترا کتب و بالطبع دافع امراض باره و عموما و با تشنه صلب امراض باردۀ دماغه و قلبیه
و خوشبو کنند دهان با لیم صیت دافع امراض خا رة قلب و دماغ و منعش حرارت غریزی است و پیران را بسیار موافق
امراض الراس و انصد و القلب و المعدة و الکبد و الطحال و الکبد و المانۀ جهت فالج و القوه و رعشه و کزاز و خدر و صداع

بالذی و شقیقه و جنون و زلات مزمنه و اوجاع کوش و تحلییل ریاح آن و امراض یمنی و سینه و سرفه کهنه و ربو و قرصه شش و ضعف قلب و خفقان و غشی و ضعف معده و گلب و استسقا و برقان و اوجاع معده و طحال و کوده و ریاح مجتمع در معده و امعاء و اوجاع مفاصل اعصاب شراب و معوطا و قله هینا و بخور الاعضاء التماسل مد ارمیت آشامیدن آن با جماع العسل جهت اعدا دة باه مایوسین و طلای آن با غالیه و ادهان حاره جهت تقویت اعضای تناسل و تحریک باه و بر احوال با عفت شدن لذت جماع طرفین بعد از اطرا آشامیدن یکد آنک آن هر روز تا سه روز جهت درد فم معده جد بد و قدیم مجرب الوباء و السموم آشامیدن آن جهت رفع ربو و سموم و بخور آن مصلح هوای ربائی و کریزائیدن هوام و بوئیدن آن در جمیع امور من کوره قوی الاثر المضا رباع غلیان خون و رقت آن و تولید شری در محرورین مصلح آن کا فور و میوهای سرد و تر و معوط آن بادمان حاره جهت دفع امراض با و دة دماغیه و تفتیح سد د آن و حصول آن با قطعه آلوده جهت رفع استطلاق بطن حادث از برد و ضعف معده و گوبیدن مضرا معاست مصلح آن صمغ عربی و نزد بعضی مضعف روح کبدی است مصلح آن ادویه بارده مانند طباشیر و کشنبز و امثال اینها را کثرا کل و شمع آن بر آنکیز اخذ و ماشری و صغره است و مصلح آن بوئیدن کا فور و خیار مقل ارشوبت آن یکد آنک و گفته اند که اگر یکمقال آن را باد و بچند آن سر نشسته و نیم مقال صمغ عربی بسه دفع در نکر و زخورده شود تغریح بعد اسکا آورد و با بن قول مغرور و نیا بد سل که چند آن اصلی ند ارد بدل آن بوزن آن مشک و زعفران و کوبند بوزن آن مور و مشک و زعفران است و دستور حل و تصفیه و عبور و ساختن تسبیح و چوارش و حب و خمیره و شراب و شمع و عرق و معوط و فنیله و قرص و فیه و معجون عسر در فرا با دین کبیر من کورش *

* عنقود * بضم عین و سکون نون و ضم قاف و سکون و آوردن الیه اسم جنس خوشه است و جمع آن عناقیل آمده
* عبا هیت آن اهم خوشه نباتی مخصوص است بر ساج بغل رسه شمر و برک آن مانند برک سداب و ریزه و بی شکوفه و خوشه آن ملو از رطوبت و تخم و رائحه آن شبیه بسداب * طیبیه من این سرد و خشک * افعال و خواص آن مغوی اعضا و مایع و رختن مراد با اعضا است و ضماد آن را نع اوزام حاره و التهاب آن و مسکن حدت خون و صغرا مقل ارشوبت آن ناسه درم
* عنکبوت * بفتح عین و سکون نون و ذیح کاف و ضم باء و حده و سکون و ارناء مثناة فوقا به جمع آن عناکب آمده بعاریبی کارتنه و بترکی ارد و میچ و بهندی مکرئی نامند * عبا هیت آن حیوانی است کوچک نده و یا های آن بسیار باریک بلند و انواع میباشد و هر یک بتامی خالص مانند شبک و سبع الذباب و تبالا و غیرها و از مطلق آن مراد نوعی است که در گوشهای خانه و جاهای مثالی از لعاب دهن خود تارها تبدیله خا بها ساخته میماند * طیبیه است همه انواع آن سرد و خشک و بعضی مانند شبک و سبع الذباب و مانند آنرا کرم د انسنه اند * افعال و خواص آن الاذن تطویر و مکتوت غایظ نسج سمید با روغن زیت در گوش جهت تسکین درد آن و زف الدم و الا ورام و العروق و البثور بستن تدریج مکتوت بر جرا حاب که خون از آنها جاری باشد با عجب حس خون بسبب چسبیدن بر آنها و التیام آنها است الحمیات گفته اند که چون نسج عنکبوت را با بعضی مواهم مناسبه داخل کنند و با با زفت بر بارچه کتانی مالیده بر جبهه و یا صد عین بچسبانند جهت رفع حمی غیب موثر و نیز گفته اند چون نسج عنکبوت غایظ سفید را در پوستی بسته بر سر و یا بر ناز و و با بر کردن صاحب تب غیب بندند زائل گردد و پودنه صلیبی که در زبر شکم عنکبوت در حین بچه دادن میباشد و چون بچها بزرگ شد ند چل اکشته بچها بر می آیند آنرا چون بر بازوی صاحب تب ربع بندند زائل گردد و چون بر زف الدم اعضا بندند حس آن نمائند و

بر جراحات تازه حکم بخیه و خشک نگه داشتن دارد و چون عنکبوت بر عضو مالید شود آبله کند و بخارش نشانی از مجروح کردن
 المصار از نوع قوی آن اعراض رده و برد اطراف و شعریه و انتشار قصب و امتداد آن و التفاع بطن از ریاخ بهم رسید
 علاج آن آشامیدن سداب خشک و سعد و شونیز با شراب صرف قوی و تعریق در حمام و مالیدن انبه خام خشک کرده
 است که بھندی میجو و نامند که آنرا باب نرم سوخته بمانند و نوع عنکبوت سیاهی که معروف بعلب است و پاهای آن
 گوناگون و بر زمین می کشد و چون خلای نزدیک او برسد بدست خود میگیرد از کزیدن آن خمی مطبوعه عارض میگردد
 و سایر عوارض دیگر رسم آن کرم است بخلاف سایر عنکبوت های دیگر علاج آن فصد است بدفعات و حل طبیعت بمطبوخ فواکه
 و الزام ماء الشعیر و مزورات و باد که گوشت فاسد موضع لسع آنرا با لبت حل بدی ببرند و تل بپوشد روح رده را بعمل آورند
 و اما عنکبوت معروف بھل که بر مکس میخورد و آنرا میگیرد چنانچه فھل بر صیدی میبجھد و میگیرد آنرا و آن عنکبوت دست
 و پا کوتاه کوچکی سفید منقط بساھی است و آن سلیم تر از سایر انواع است از کزیدن آن خارش بسیار عارض میگردد علاج
 آن عرق نمودن و عرق را پاک کردن ساعت بساعت و مالیدن حوض محلول در سه که در آن پیچ کرفس جوشانیده باشند
 و اما عنکبوت معروف بشبب و آن عنکبوتی است که با بهای بسیار بلند دارد و از لسع آن رجع معده و قی و عسر البول و بران
 عارض میگردد و میباید که علاج آن رقیق است *

* هنرم * بفتح هـ و نون و میم بفتح د بلم و تنکابن دار و اش و بھندی سکرداری نامند و گویند جلنا راست که بفارسی کلنا ر
 گویند * صا هیت آن حکیم میر محمد مؤمن در تحفه نوشته در شاخهای درختان مر و بد و غیر نتمو مده است برک آن سبز
 با طراوت و انبوه و کوچکتر از برک بادام و کل آن سرخ خوش منظر و حکیم میر عبد الحمید در حاشیه تحفه نوشته که چند صنف
 میباشد صنفی برک آن سبزه بهامون و این صنف و برک آن جهت جراحات مفید و صنفی برک آن عمل برک نعم و صنفی
 برک آن مانند برک انبه و صنف چهارم برک آن سبزه برک خیابان در چهار صنف در خواص قریب بهم اند * طبیعت آن
 سرد و خشک * افعال و خواص آن الفم خائدن برک آن مغوی دندان و لثه اعضاء الغذاء و النفض آشامیدن آن
 مغوی معده و حابس اسهال و سیلان و نزف الدم و حمض و بد سنور ضما و حمل آن الجروح ضا و زور آن جهت
 جراحات تازه نافع است * فصل العین مع الواو *

* هود * بضم هـ و سکون و ورود ال مهمله اسم جنس چوب و شاخ اشجار است که بھندی لکری و دالی نامند از مطلق آن
 مراد نزد اطباء هندی است که بھندی اگر نامند * صا هیت آن چوب درختی است که از کوهستان جینتا قریب بسلطه
 که از توابع صوبه بنکاله و در سمت شمال و شرق آن واقع است و درخت آن مملکت دکن که هر دو از بلاد عرض شمالی خط
 استوائ اند و در جزیره جهان از جزائر شهرنا و که قریب بسرخس چمن از بلاد عرض جنوبی خط استوائ عرض سی و چند درجه
 است بهم میرسد و درخت آن بسیار عظیم و ساق و شاخهای آن اکثر کج و راجع غرض مستوی و اندک رخو که ازان عصا و چوب دستی
 و با طریقی و با بهای خوب نمیتوان ترتیب داد به سبب کج و راجع و نیز جابجای آن مجوف میباشد بجهت آنکه درخت
 آن تا سال خورده و کهنه نباشد و بعد بریدن نامد تی نمائند که اجزای خام آن بهر و را بام پیوست و بریزد و خوشبو نمیشد
 و برای سرعت پوسیدن درز مینهای نمناک دفن میکنند پس بر آورده آنچه ازان باد همنست و سنگین سبزه غرق است که در
 آب فرو میرود در آب ذل اخته امتحان نموده جدا میکنند و آنرا غرق مینا نمائند و آنچه در آن اندک خامی باقی است با لای

آهنی برآورده غرقی مستعمل میگویند و الجذیم غرقی است آنرا لیم غرقی و سملی اهل و آنچه مطابق بته آب نمیرود سملی خوانند
و این کثیر الوجود تر از انواع دیگر غرقی آن سیاه میباشد و غیر آن اغیر بعضی تیره و بعضی کم رنگ بمراتب طوبی و بدی
و گفته اند انواع میباشد بدی و سمن و رمی و قماری و مندی و هندی آن سیاه و سمن و رمی آنرا اد هنیست غالب بر هندی
و قماری آن کم رنگ و مندی آن بسیار رخو شواست و نرم بری و جملی میباشد جمالی آن با خطوط سیاه و بری با خطوط سفید
و بعضی بالعکس گفته اند و بخور ثبات بدهی آن با عت منع تولد شمش است در آنها و گفته اند سمن و رمی منسوب باسم بلد است
که از اینجا میآوردند و همچنین قماری و مختار در طب در ادیه بیشتر هندی بنگالی سدهتی غرقی آنست که تلخ خوشبوی باد هنیست
و اندک تبضی باشد و آنرا که مودا ماکن دیگر بخوبی و خشمونی و چربی نوع اعلا سدهتی یعنی غرقی آن نه سمن و آنکه در
اکثر نسخ و تراکیب قند عود هندی خام میباشد و با بد جهت آن باشد که دستور است که چوب آنرا خیسانند و نیم کوفته از آن
مرق میگیرند و از آن عرق بعد سرد شدن عطر میگردانند و بعضی نام میگذارند آن انفال را خشک نموده بجای آن میخورند
تا آنرا استعمال نمایند که ضعیف است و بعضی قند رمی مغز با دام داخل آن اتعال کرده در شمشها کرده از آن بطریق
تکبیر و رغن میگردانند و آنرا بدهی چور و اگر منما نند و این چند ان خوشبو نیست مانند چور و خالصی که از براده چور
مرق ناکرده بدن و غلط مغز با دام اخذ منما نند و بعضی آنرا با براده سمن و با براده چوب دیگر یا عرق میگردانند و بعد
سرد شدن عطر آنرا میگردانند و این عطر نیز مانند عطر خالص چمن ان خوشبو نیست و آنچه صاحب اختیار را ضایع نموده نوشته
که از بند رچیت چند که از اینجا بجا و ده روزه راه بود و آن بغایت عزیز الوجود است و بهم سمنک زرد و سفید و گونی
هیچ بود که چون بد همت بگیرند گرم شود و عرق کند بغایت خوشبو بود و بری آن نگسان بود راست است و تریب با آنچه
نوشته محرز نشسته و شاید بند رچیتان مذکور باشد که چفته نوشته و بد آنکه چوبی دیگر در هیأت و صلاست و دهنیت بسیار
شبهه بعود غرقی مگر در بود و هندی و بنگاله بهم میرسد و لیکن همه کس در اینجا بند اکثر این را بدل آن مضر و شند و این
را تکریمینا مند * طبیعت آن در آخردوم گرم و در سوم خشک و در دوم نرم گرم و خشک گفته اند * افعال و خواص
و منافع آن ملطف و مفتوح است و در مخرج و مقوی اعصاب و حواس و توانی دماغی و قلب و کبد و معده و احشاء و کرد و بر آید
کنند ریا و محلل آنها و هاضم و زایل کنند قند بوئی دهان و رطوبات هفله و دلت معده و رحم و ضعف معده و امراض کرده
و منانه و رحم و هاضم حواس مل و جنین و دافع ارجاع فقر من اعشاء الراس آشا مین آن بسیار مقوی حواس و اعصاب
دماغی و اعصاب و بد ستور بخور آن مقوی و محلل فصول رطبه دماغیه است الفم مطع آن مقوی دندان و لثه و نیکو کنند
تکلیف و بدون محرق آن حالی دندان و مستحکم کنند آن اعشاء الصبر و القلب و اخلاص آشا مین آن حقیقت سرفه و ربو
و ضیق النفس و تفریح و تقویت قلب و رفع غشی و خفغان بارد و ضعف معده و کبد و غدهای و اسهال و ذوسنطاریای سوداوی
و استسقا و سوزن خصوصاً که بکرم و تانکرم و نسیم آنرا بخورند و همچنین بخور آن مقوی قلب است و نگاه داشتن آن در
دهان نیز جهت امراض مذکور و معده چون قند رمی عود را در آنش اندازند و غرقی که از روی ثوبها باشد که بدهی
جست نامند بر آن معکوس بد آنکه در حد آن در آن مجتمع کرد و قند رمی شیر موضعه طایفه قند نما بد و بهیچ نوع تسکین
نبا بد در آن بد و شند و حرکت دهند که بآن معزوج کرد و بآن طفل بخوراند در دسه دفعه قند بد کرد و طفل صحت
باید اعشاء النفس مقوی آلات بول و بابه و مسک بول و منی و رمی و منی حاد ثا از برودت و رطوبت و ضعف منانه و اوعیه

هني و رطوبات سائلة از رحم باردارد و آنرا خشك و كرم سازد السم مطبوخ آن با شراب رطابي با در زهر سموم باردارد و بخور نمودن ذهاب بهندی آن مانع تولد فعل است در آنها مضر و زرين شراب و بخور مصالح آن كالور و سنگ چين و كزبان مضر سفل مصالح آن كلاب مقلد ارشيت آن تا يكه مثقال بدل آن دارچيني و قزفل و زعفران و زراوند مت جرج و داندك و زرن آن و در راجع فقرس قنطريون دقيق است و دستور اخراق و بخور و جوارشات و غود مطرا كه قطره يا منك و جوده و خمره و اشربه و شامه و عطرها و قنطريون و معجون آن در قراباد بن كپير ذكر يافت

هون البلسان * بفتح باء موخده و لام و سين مهملة و الف و نون * ماهيت آن شاخهاي درخت البلسان است به ترين آن كندم رنگ خشكوي آنست * طبيعت آن كرم و خشك در سموم * افعال و خواص آن مفتح سدد و مغروي لوی و با ترياقيت امراض الراس جهمت و در صرع و تنقية رطوبات دماغی و تاريكي چشم امراض الصد و البلاء و البقيض و السموم جهمت ريو و فيق النفس و سردی معده و جگرها و زهر سموم و كزبان كی انعي را معيل الرحم بخور آن جهمت تجفيف رطوبات رحم و عقم رازاقل سازد مقلد ارشيت آن تا نهم مثقال مضر اما مصالح آن كثيرا بدل آن حب آن و در بلسان نيز ذكر يافت * **هود الحمة** * بفتح حاء مهملة و ياء مثناة تحتانية مشددة و هاء * ماهيت آن غير از لزويی ديگر ذكر نكرده و آن نباتی است كه در بلاد دهر بر و سودان بهم ميرسد شبيه بسوسن و بيج آن نيز مانند بيج آن و با صلابت و خشونت و تلخي و تندى رائحة مانند عاقر قرحا * طبيعت آن در سموم كرم و خشك * افعال و خواص آن * مفرح و ملوحي حواس و محلل رياح غايظه السموم آشاميدن نيم گرم آن جهمت دفع سميت مرسوم كرم و سرد نافع خواه قبل از ان و هوا بعد از ان و نكاهك اشجن آن در دست نيز مانع كزبان ما و هوام است با دارنده آن و بعضي را كمان آلتست كه چون در دست نكاهك ارنك و چشم افعى بران ارنك بختس و حر كست كرد و همچون خائيه در دهان مار ارنك بمرده الا و جاع تك هين مطبوخ آن در زرعن و بتون جهمت رفع عرق النسا و اوجاع بارده و ساعدت مغيث مقلد ارشيت آن تا نهم مثقال

هود العطاس * بضم عين و فتح طاء و الف و سين مهملة * ماهيت آن نژد بعضي كندش است و نژد بعضي بيشي است بقل را نكشني و سر آن سطر و طرف ديكر آن باريك منحنى و ظاهر آن تيره رنگ و باطن آن سفيد و شاخهاي نباتات آن باريك و انموة شبيه بكماء بر نچاسف و بر ك آن شبيه ببرك زيتون و قبله آن كوچك و شبيه ببا بونه و تند بوى و معطس * طبيعت قناره آن در آخرد رم كرم و خشك و خشك آن در آخر سموم خشك * افعال و خواص آن معطس قوی و جالى و محال الا نارضا د آن رافع نمش و كلف و برص و خون مرده تكت جلك است و بيطاران در جراحت دواست مستعمل دارنك * **هود القرح** * بضم قاف و سكون را و حاء مرده و مهملة * ماهيت آن اختلاف است بعضي عاقر قرحا دانسته و بعضي گفته بيشي است با حدت و نباتات آن شبيه براز يانه و بقدر قدامتي و شاخهاي آن مانند ريباس و عريض و در شام كثيرا لوجود * طبيعت آن كرم و خشك در سموم * افعال و خواص آن در جميع افعال مانند روج است و بعضي مانند عاقر قرحا دانسته اند

هود اليسر * بضم ياء مثناة تحتانية و سكون سين و راء مهملة * ماهيت آن جمعي برانند كه چوب اناغورس است بجهت خاصيت آن در رسرو ساني و لادنت و بعضي بجهت قضای حوائج و بر آن چون چوب محلب و چوب خطمي و قومی بعضي از اراك دانسته اند

عورد البلسان

عورد الحمة

عورد العطاس

عورد القرح

عورد اليسر

* عول الصلیب * یعنی صاف مهمله و کسر لام و سکون یا عمناء تختانیه و باء موحد و نزد جمعی فارانیا است و بعضی غیر آن دانسته اند و در فارانیا ذکر آن و تقریبه میان مرد و خواهر آمد انشاء الله تعالی

* عوسج * یعنی عین و سکون و ا و ر و ا ن عین مهمله و جیم * ماهیت آن * درختی است قریب بد رخت انار و پر خار و برگ آن تند مانند برگ رازی و بار طوبت چسبند و ثمر آن بقدر نخودی و مائل بطول و سرخ و در رخت بسیار میباشد و بوی بزر و مثبت آن شوره زارها و سمنی از عوسج را برگ سیاه مائل بسرخ و عربی و بستر از اول و خار آن بیشتر شاخهای آن دراز تا چهار ذرع و ثمر آن عریض باریک و گویا در غلافی است و سمنی دیگر سفید و شمع الرئیس نوشته که آنرا ثمر مانند ترب است که مردم آنرا بخورند و در بلا د بارده بسیار و مستعمل بر کهای نازک سبز آنست * طبیعت * مجموع آن در اول سرد و در آخر گرم خشک * افعال و خواص آن * الین طو ر آب برک کوبید * آن در چشم ناهفت روزی هم جهت رفع بیاض آن خورده تازه باشد خواسته که نه مجرب و چون ثمر آنرا بکوبند و آب آنرا گرفته صاف کرده خشک نمایند و عند الحاجة مقدار یک آنک آنرا با سفید تخم مرغ و یا شیر زنان سوده در چشم بچکانند جهت جمع اوجاع و رفع بیاض آن نافع و ضماد آن بر پیشانی مانع نزول فضلات است بچشم بسبب قوت قهضم که دارد و پرورد نمودن توپا با آب آن جهت رمد بسیار مفید و چون بوی آنرا در آب بپوشانند تا قوت آن در آب آید پس مالید و صاف نمایند و باز بپوشانند تا غلیظ گردد جهت رفع بیاض چشم مؤثر الفم خائیدن برک آن جهت قلاع دهان الذمالة والحمرة ضماد برک تازه آن جهت نمله و حمرة که حرارت آن در کمال شدت نباشد الحکمة و الجرب و الجذام و الا مراض السودا و اریة آشامیدن عصاره برک تازه آن جهت جرب صفراوی و نسکین التهاب صفرا نافع و شریف گفته که اطباء یونان و فارس رفتند باین معالجه جل ام را در ابتدا مینمایند بن قسم که بیچ آنرا ریزه کرده هر روز بقدر یک اوقیه با یک طل آب میپوشانند تا بناقص رسد پس صاف نموده مینوشند چهار ینچ مجلس عمل میکند و دفع سودای سرخته مینماید و جهت جذام مجبور دانسته اند و شرط است که در روز قبل از ان اسفید باج گوشت کوسفند فربه تارل نمایند و روز سوم طبیعی من کورا بنوشند و تا چند روز بدان مدت نمایند و باید که روز دیگر شرب آن که روز را حت است بحمام روند و بغدا دی و غیره نوشته اند که در شراب و ایتانی بد ستور طبیعی دهند و بیاشامند و در اثای آن بحمام روند و انطاک کی طبیعی من کورا را جهت فروح و رطبه و جرب و حکه و رفع آثار بهتر از چوب چینی دانسته و چون بیچ آنرا ریزه کرده با برک مورد بسوزانند جهت فروح و امراض مقعد و منع زیادت تی فروح خبیثه و ریاندن موی سریع الاثرو و ثمر آن در جمع افعال مانند برک آن و قاطع نزف الدم و اسهال مقعد و شربت آن تا یک مقال بدل آن در ورمهای کرم بوزن آن اشنه و بوزن آن نوفل مضر سپرز و مورت توانی مصلح آن کثیر از بالخاصیت تعلیق شاخ آن بر سقف خانه و در روازه مبطل سحر و با خود داشتن آن مورت جاء دانسته اند و بخور برک

و با عصاره آن نیز گریزانند و هوام است * فصل العیین مع الیا المثناة التختانیة * عینون * بکسر عین و سکون یا عمناء تختانیه و ضم نون و سکون و ا و ر و نون * ماهیت آن * غافقی گفته این اسم را نزد ما برد و نوع از گیاه اطلاق مینمایند یکی را کحلا و کحدا و و سلیس نامند و آن نباتی است بسیار تلخ و از ساق آن شاخهای بسیار باریک راست طولانی صلب روئید و برگ آن کوچک مانند برگ مورد و با متانت و رنگ شاخهای آن ما بین سیاهی و سرخی و در هر شاخگی کلی سر می رنگ مستطیل و مانند در همی و مائل بسیاهی و نبات آن کو هستا نها و اطباء اندلس آنرا

منابدی نامند و نوع درم هر يك آن خوشبو مانند مرزنجوش و ازان بلند تر و شاخهای آن طولانی تر و درختی و باریک مغدل
استاده از يك ماغ روئید و نزد يك بیج آن و بر طرف شاخهای آن كلی زرد رنگ و نسبت آن نیز کوهستان ها و با قوت قابله
و این بهتر از نوع اول است و اهل ازان در فعل * طبیعت آن کرم و خشك در اول و سوم * افعال و خواص این اهل
اقل لس آنرا بجای سنا مکی مستعمل دارند جهت آنکه مصلح اخلاط ثلثه است خصوصاً در خلط دارد یعنی بلغم و شود چون
يك قبضه آنرا با الحیر بجوشانند و صاف کرده بپاشند و جهت اوجاع و غلظت و عرق النساء و درك و مغثی است مصلح
آن عذاب و انیسون مقدار شربت آن دود در هم ناسه در هم *

* حیوان * بکرم عین و مگون یا رفتح و او الف و نون شیخ الرئيس رحمة الله تعالى علیه نوشته الخواص محلل اعضاء
الراس جهت امراض بارده و ماغ و منع زكام بارد العين قطور آب آن جهت حدت بصر مغفل است *

* عین الدیك * بفتح عین و مگون یا و نون و الف و لام و کسر دال مهمله و سکون یا و کاف و فارسی چشم خروش نامند و گویند
بهندی که کچکی نامند * صا هیمت آن تخم درختی است صلب سرخ صیقلی براق مد و در پهن و گویند در خوشه مانند بطن میباشد
و درخت آن آنچه بتحقیق پیوسته درخت بقم و آن ثمر آنست و در جبال هند و دکن بهم میرسند و گمانیکه گفته اند که کهنکچی
شاید شبیه باشد زیرا که میات کهنکچی دید و چنان است بلکه کهنکچی دانهای آن گرد گردی بقدر دانه شود و کوچکی
و استه آلود و در نوع میباشد و درج و سفید و در حرف الکاف بیان آن انشاء الله تعالی خواهد آمد و با جسمه طبیعت آن در سوم
کرم و در دوم خشک و با رطوبات فضلیه * افعال و خواص این مفرح و مقوی اعضاء و حافظه و قوتها را مانع پیری و جهت
از دیاد منی و تقویت باه بسیار مؤثر است اند بعد از اطرار جز را عظم معجون ملوکی و حافظ الصلحه است مقدار شربت
آن از نیم درم تا یک مثقال مضر محرورین و مصلح آن کشیز و بایل که با شیر تازه و و شید و یا ترنجبین خیسانید و یا
مسکه استعمال نموده شود

* عیون * جمع عین است و آن عضوی از اعضای معروفه حیوانی است * طبیعت آن کرم و تر و رطوبت آن زیاده از اعضاء
دیگر و حرارت آن مائل با اعتدال است * افعال و خواص آن بهترین همه چشم کوفتند است و چشم طهورت می رود مائل
ببهره و زیاد کنند و منی است زیادتی نیکو و سر بجه الاستسرا در محرورین و دردی و مضر میردین مصلح آن نمک و معتبر
و خوردن مسلق آنست

* عین البقر * اسم نوعی از انکور بزرگ دانه است که شیرینی آن کم باشد و پوست آن غلیظ و سیاه باشد و نزد اهل
مغرب اسم نوعی از آلوی بزرگ دانه است و ذکر یافت و بطبع الهضم و ثقیل بر معد است و الخوان و انیز نامند

* باب نوزدهم در بیان ادویه که حرف اول آنها ذین معجمه است * فصل الغین مع الالف *

* غار * بفتح غین و الف و راء مهمله بیونانی و انیسور و سفلی موس و نزد اهل شام زرد و بفارسی باهشتان و بفارنگی لا درس
نامند * صا هیمت آن درختی است عظیم تا هزار سال میماند و اهل یونان آنرا بسیار احترام میمانند و شاخه آنرا
در دمت میدارند و از خود دور نمیکند و حکمای ایشان از چوب آن تاج میسازند برگ آن نرم تر از برگ بید و بلند
تر از آن و تلخ و خوشبو و با الحیر آن را کاه میدارند آنرا خوشبو میکردند و مانع کرم زدن آنست و جملي و سهلي میباشد
برگ جملي آن باریک تر از برگ سهلي و مخصوص به بلاد شام است و از آنجا به مصر میرد و در آنرا بجزوایی ذائقه و بفارسی

حیوان
ال دیک

ع

ع

ع

ع

و هفت نامقل آن بقدر قند قی کوچک و پوست آن نازک سیاه رنگ و مغز آن ذوب آرد رنگ و چرب و خوشبو و چون
 کهنه گردد مائل به رخس و تیرگی میگرد در غشاء آن قاسه * طبیعت آن گرم و خشک در درم مغز آن گرم تر از برک
 و پوست آن و کمتر آن خشک از سایر اجزای آن و روغن آن گرم تر از سایر اجزای آن و کرک تر از روغن گردان * افعال و
 خواص آن محلل و مخرج و مقوی و مدر و تریاق * موم مخصوص حب آن اعضاء الراس آشامیدن حب آن با شراب جهت
 علاج الخمی و ریاح محتبسه و صرع و هواس و تقویت ذهن و تم و سقوط آن جهت شلایقه و لقوه و تنهین بدن آن جهت
 درد اعصاب و رفع اغیار و اختلاط ذهن و تفنیه دهنه های عروق الاذن قطور سائید؛ حب آن در روغن گل و سرکه و یا خمر کهنه
 جهت اوجاع یارده کوش و رفع درمی و طنین و ثقل سامعه و باعث تقویت آن و بد ستور قطور دهن آن القم مضغه بطبیع برک
 آن جهت در دند ان الصدر لغرق برک و حب آن با عمل و یا باطلا جهت امراض بارده و یا سکنه بین جهت امراض حاره
 و ضعف نفس و نفس الانصاب و سیلان فضول از رنه و قروح رنه و سرفه کهنه و مضغ النفس اعضاء الغشاء آشامیدن حب آن
 جهت تحایل ریاح غلیظه و مغص و قولنج و امراض جگر و سهرز و با عمل جهت قرحه امعاء آشامیدن دهن آن با شراب
 انکوری جهت وجع کبد و بد ستور قشور آن و آشامیدن طبیع برک آن مقوی و آشامیدن در مثقال حب آن خشک سوخته مسکن
 مغص در ساعت اعضاء البطن دهن آن مغنی و مقوی و مدر و بول و حیض و طبیع برک آن جهت امراض مثانه و رحم شراب
 و با عمل جهت امراض بارده و یا سکنه بین جهت حاره و نظار و جلد در آن جهت امراض کرده و مثانه و رحم و آشامیدن
 یکد رهم از قشر آن مغنت حصاة و کشند؛ چنین است بسبب تلخی بسیار که دارد و بد ستور حب آن نیز مغنت حصاة و حمل
 آن مسقط چنین الخمی تمرین بدن آن جهت رفع تشعیرة حمیات السموم آشامیدن حب آن با شراب جهت کزیدگی مار
 و عقرب و سائر هوام و بد ستور ضما دهن آن جهت لسع زنبور و نحل و غیر اینها الا ورام ضما دهن آن با نان و یا با سویق جوجه ها
 تسکین ضربان را در ام حاره المفاصل آشامیدن آن و دهن آن و تسریع بدن آن جهت اوجاع مفاصل و اعصاب و در کمز
 و غیرها ازین غلای آن با شراب جهت بهق و کلف و رفع آثا رجدل موثر المفاصل و حب دهن آن مریخی معده و مغنی و محرک
 قی و مقصر و مصلح آن کثیر امقل و شربت از حب و برک آن نیم مثقال و تا دو مثقال آن مسهل بدن آن حب الحلب و ساذج
 و اگر بافت نشود یا دام تلخ و مسهله نیز گفته اند الخواص طرد الهوام پاشیدن آب طبیع برک آن در خانه کزبانند؛
 مکس و هوام است و بد ستور افتراش برک آن صاحب فلاحه کوید چون برک آن را باد است بچینند بقسمیکه بر زمین نیفتد
 و بر پس کوش خود کل از آن مر مقل از شراب که بنوشند مست نگردند و چون در موضعی که طفل خوابد و بترسد در خواب
 یک از آن دیگر شترسد و با خود داشتن آن مورت جاه و قضای حاجت و تکیه کردن بعضی آن باعث حدت بصورت و همت
 و احتمال بدن در حمام باعث رفع تعب و سردی و چون روز چهارشنبه قبل از طلوع آفتاب بخور نماید کسیکه از ازدواج
 و مردی مانند باشد زائل گردد و وفاد گردد و درد ستور را خن روغن آن آنست که دانه آنرا نیم کوفته در آب طبع نمایند
 و یک از آن تا سرد شود لجه بروی آب ایستد بردارند و یا عصاره برک و ثمر آنرا در آب طبع دهند تا قوت آن در آب آید
 پس با روغن زیتون در قل و مضاعف و اگر میسر باشد با تش ملایم طبیع دهند تا آب برود و روغن بماند و اما نسوزد پس
 صاف نموده بکار برند *

* غار یقون * بدخ غین و الف و کمر راء موهله و سکون یا ع مثله تحتانیه و ضم قات و سکون را و رن * ماه همت آن چیز است

شبهه به بیم بر سبب آنکه در اجزای بعضی اشجار و مال خوردۀ کهنه پوشیدۀ و مانند درخت انجیر و غیره افعال اینها و بارشده
 آنها نیست که بوجهی کاشته بحسب تعین مانند فاد که از درخت بلوط بهم میرسد و بعضی ریشهای فوسید و بعضی قطران است
 اند و آن نر و ماده میباشد و با لوان مختلف و طعم آن با حلاوت ظاهر و جزافت و حرارت و قبض نر آن اندک صلب تر از
 ماده و مستند بر و با طبقات که گویا شی واحد است بخلاف ماده آن و قوت آن تا چهار سال باقی میماند و بهتر و مستعمل
 ماده سفید صلب و زن امس با طبقات مستوی غیر مستند بر است که قطعههای آن بزرگ و رخوباشد و با اندک سودن از هم
 بپاشد و آنچه بخلاف این اوصاف باشد زبون و زرد و هرج آن قریب بصحبت و سیاه آن همی و همه آن غیر مستعمل و همچنین
 نر آن و شرط استعمال آن آنست که بزیر و وزن موی بمالند تا لطیف آن بکند و در اجزای سمیه آن بمالند و بکوبند زیرا که
 اجزای سمیه آن که بشکل ناخن چیده هست بکوبیدن کوفته داخل میکردند * طبیعت آن خواه نر و خواه ماده بقول شیخ الرئیس
 در اول کرم و در دوم خشک با جوهر هوایی و مائی و ارضی لطیف و بقول دیگران کرم و خشک در دوم و بعضی کرمی آنرا
 زیاده از خشکی آن تا سوم و بعضی مرکب القوی و بعضی تردانسته اند و با قوت نافه و صاحب ارشاد کرم در اول و خشک
 در دوم گفته * افعال و خواص آن مسهل بلغم و مود او صفرای مخلوط با هم و ملطف اخلاط غلیظه و مقطع مواد لهجه
 غلیظه و محلل نفخ و ریاح غلیظه و او را مصلبه و قولنج مزروع که باشد غیر ایلاوس و مفتوح شد در خصوص عمل که کند و کرده و
 معین ادویه مسهل و رمانندۀ آنها با تصای بدن و جاذب مواد از اقصای و اعماق بدن و مدربول و حیض و رافع رهن
 عضل و سموم منهوشه و مشروبه را و ادویه سمیه و بغایت مقوی عصب و دل و دماغ و مفرح بالعرض و مصلح فساد اخلاط فاسده
 و حمیات بلغمیه و بی غایله و محمود العاقبت است اعضاء الاراس جهت صداع بارد و بلغمی مزمن و کهنه و شقیقه و رفع بخار است
 مخصوصا با هلیله کابلی و مصطکی و باغ و انیا جهت صرع و باریون جهت نزلات و غرغره آن با میخکوب جهت تحلیل ورم حلق
 و عضلات آن و تقویت لثه و دندان و احتقان آن جهت ابتدای نزلات و بائیه اعضاء الصل رنیم درم آن با آب جهت
 نفث الدم و زف الدم و یکدرم آن با انیسون جهت ربو و نفث الانصباب و باریب السموم بوزن آن جهت در دسمینه و سرفه
 مزمن بارد بلغمی و ضیق النفس و عسر آن و باطلا جهت قرحه رنه اعضاء الغل و الغل و لنقض آشامیدن یکدرم تا یک مثقال آن
 باریون جهت امراض جگر و معده و ترش شدن طعم در معده و با سکنجبین جهت یرقان سدی و سپر و مثل آن اسارون با عسل
 خورشته جهت تفتیت سنگ کرده و مثانه و درد احشا و کمر و کرده و با فستقین معجون با عسل بشرط مل او مت جهت استسقای
 لجمی و زقی و با انیسون جهت اوجاع باطنیه و بار ازبانه نیز جهت درد احشا و سنگ کرده و مثانه و با عسل جهت قولنج و
 انواع ریاح و حقه آن نیز جهت قولنج و ورم و قروح امعاء و مضغ آن بتنهائی و بلعیدن آب آن لیکود وائی است برای وجع
 معده و جشای حامض و ایستادن طعام بر سر معده و یکدرم آن با ماء القراطن اگر تب باشد جهت اسهال بلغم و سودا
 و صفرا با هم مخلوط و اذا به خلط غلیظ و جذب از اقصای بدن و ادرا برول و حیض و رفع مغص و اختناق رحم و تحلیل ریاح
 آن و اگر تب نباشد با نوما لی و با صبر نیز جهت اختناق رحم و قرحه آن و با قلیلی چند جهت اقسام قولنج بلغمی و ریحی
 الا ایلاوس و باریون جهت تفتیت سنگ کرده الارام و الاالات المفاضل و الحمیات آشامیدن آن با ادویه مناسبه
 جهت جمیع انواع اورام و بدستور طلای آن و نیمدرم آن تا نیم مثقال و یکدرم با سکنجبین جهت اوجاع مفاصل و عرق
 النساء و با صبر جهت اوجاع مفاصل و عرق النساء و عرق من را مرض اعضاء و حمیات نافه بهی نوعی ماده و حمیات کهنه و

آنست و با عصاره آن ز قوت آن تا سه سال باقی میماند بهترین آن فارهی است که از کومستان شیراز آرد و در می نیز
 طبیعت آن کرم در اول و خشک در دوم و جمعی بالعکس نیز گفته اند و صاحب ارشاد کرم و خشک در دوم و با قوت
 تا بیست و کمی * افعال و خواص آن ملطف و مقطع و جاذب و جالی و مفتوح سد و جگر و سیر و تنقیه مجاری آن و جهت کبهای
 مرکبه و اسهال اخلاط سوخته وادر اربول و شیر و حیض و عرق اعضا لغت اعروا و انقباض آشامیدن خشیش و با عصاره آن جهت
 ارجاع کبد و تشحیح سد آن و سد طحال و تقویت کبد و تحلیل اورام آن و اورام طحال و صلابت آن و صلابت معد و رمه
 القویه و استسقا وادر اربول و حیض و با شراب جهت قروح امعاء و حصول آن مد رقیق حیض بعد از یاس ازان القروح آشامیدن
 نیم مثقال از خشیش آن با آب شاه تره و سکنجبین و همچنین کل و عصاره آن وضاد کبایه آن با پیه خنجر کهنه و با پیه هر حیوانیکه
 باشد سرشته جهت قروح عسرة الان مال و طلائی عصاره آن جهت جرب و حكه و ذرو ران مجفف و التیام دهند و زخمها
 آحمی جهت حمیات مزمنه کهنه و مرکبه و سوداویه و صفراویه و محترقه بتخصیص عصاره آن با عصاره افسنتین الزینه جهت
 داء الثعلب و داء الحبه کوبیدن مضر طحال است مصلح آن انیسون مقدار شربت آن در غیر مطبوخ تا سه درم و در مطبوخ
 تا هفت درم بدل آن در حمیات بوزن آن اسارون و نیم وزن آن افسنتین و طریق اخذ عصاره آن آنست که گیاه آنرا
 و آب آنرا گرفته و آفتاب بکند آنرا تا منعقد گردد پس اقراص ساخته خشک نمایند * طبیعت آن سرد و خشک و لطیف
 از جرم آن * افعال و خواص آن ملطف و مقطع و رافع جرب و حكه و تبههای کهنه و درد جگر با آب شاه تره و سکنجبین
 مقدار شربت آن نیم مثقال تا یک مثقال مضر انشیمن مصلح آن مصطکی بدل آن سه وزن آن غافق و کوبند سه وزن آن سماق
 است و نیم آنرا چون با شراب بپاشانند جهت قروح امعاء و نهش هوام مفید و حسب اقراص و معجون آن در قرا بادین کبیر ذکر یافت
 * خالیون * بفتح غین و الف و کسر لام و ضم یاء و سکون و او و نون لغت یونانی است بمعنی عاقل اللبب جهت آنکه شیر را
 مانند انفعه منجمد میگرداند * ماهیت آن نباتی است ایستاده برک آن طولانی و کل آن زرد و باریک و ریزه و انبوه
 و خوشبو با اندک حدت و منبت آن کنار آبهای ایستاده * طبیعت آن کرم در اول و خشک در دوم * افعال و خواص آن
 بحابس لزج الدم و وضاد کل آن جهت هوختگی آتش و قطع خون جراحات و با قیروطی و روغن کل جهت رفع اعیار و بیخ
 آن در آخر اول کرم و در دوم ترا فعال و خواص آن بغایت محرک باه است *

* خالئون * بفتح غین و الف و کسر لام و ضم میم و سکون و او و نون شیخ الرئيس نوشته دوائی است خوشبو و سفردی
 رنگ با قوت مجفف با حدت کمی و منجمد کننده شیر مانند انفعه و کل آن جهت قطع انجبار خون و سوختگی آتش مفید
 مؤلف گوید شاید این خود خالیون و یا قریب بدان باشد *

* خالیه * بفتح غین و الف و کسر لام و فتح یاء منناة تحتانیه و ها * ماهیت آن از ادویه مرکبه قدیمه است گفته اند از
 مختراعات جالینوس و اصل آن مرکب از عنبر و حصی لبان و روغن بان سه جز و عرفه های خوشبو است پس جهت اعراض
 و اغراض دیگر عود دهند و سک و رامک و لادن و امثال اینها اضافه می نمایند و در قرا بادین کبیر تسخیر آن ذکر یافت
 * طبیعت آن کرم و خشک و بحسب تراکیب طبیعت آن مختلف میباشد در حدت و عدم آن * افعال و خواص
 آن مقوی قلب و دماغ و سائر قوی و ارواح و اعضا و مفرح اعضاء الراس تمریح بدان باروغن بان و باخوری جهت تسکین
 صداع بارد و فالج و لقوه و بدستور با شراب و استسقام آن منعش صاحب صداع و معکن صداع بارد و آشامیدن آن با شراب

منكوز و منظور محلول آن در یکی از آن زوایا در گوش جهت مزع و سکنه و وجع گوش اعضاء الصد و بونیان آن مفرح
و مقوی قلب اعضاء الغنض محلول آن جهت و جماع بارد و رحم و تحلیل ورم صلب بلغمی آن واد را رطوبت و اختناق رحم
و اصلاح حال آن مفید و رحم را مهیای آمیختنی گرداند و طلاهی آن بر اجایل ملک ذ جماع است *

فصل فی الغنض المعجمة مع الباء الموحدة *

* غبار الریحی * بضم غین و باء موحدة و ال ف و لام و راء مهملة و حاء مهملة و یا بفار می گردد آسما
نامند * افعال و خواص آن * مجرب معوط آن جهت قطع رجات و ضا د آن بر پیشانی جهت منع ریختن مواد چشم
و تقویت اعصاب نافع است *

* غبیرا * بضم غین و فتح باء موحدة و سکون باء مثناة تحت ثبوت و فتح راء مهملة و ال ف بفار می * منجک و بترکیب یکده نامند
* ماهیت آن * ثمر درختی است بزرگ بقدر درخت عناب و بریشان و در بلاد بسیار سرد بهم میرسد و برگ آن خشن
و غیر رطوبت آنرا غبیرا نامند و در نوع بود نرم و ماده و زرد آن ثمر نمیدهد و ماده آن و نوع میباشد یکی ثمر آن بقدر

عناب و فندق کوچک و کناری و پوست آن نازک و بعد از رسیدن پوست آن سرخ میگردد و از مغز خوب جدا نمیشود
و مغز آن سفید رنگ شیرین خوشبو و خوش طعم و در جوف آن تخمی اندک طولانی شبیه با استه عناب و کنار و دروم ثمر آن
بزرگتر از نوع اول و پوست آن نیز مرغ و نازک و از مغز جدا نمیکردد و مغز آن نیز سفید رنگ ولیکن مانند آن در نرم میباشد و تخم

آن با سانی از آن جدا نمیکردد و این در شیرینی از آن نوع کمتر و این و بفار سی شنجید اردی نامند و هر دو نوع در وسط
تابستان میروند و قوت آن نادر و سال باقی میماند * طبیعت آن * سرد در اول و خشک در دوم و خشکی خام آن زیاده
* افعال و خواص آن * مقوی و مفرح امراض الراس جهت صداع خصوصا حاد ث از قرقی البخره از معد و سائر بدن

امراض الصد و سرفه کرم را مفید اعضاء الغنض مقوی معد و قوت ماسکه و داغ آن و مسکن قی و قاع صفرا و مانع صعود
البخره و انصباب مواد معد و سیلان رطوبات و حابس اسهال خصوصا خام آن و سوبق آن نیز جهت امور مذکوره مفید
و سحج صفراوی را مفید و حابس ادرار بول و مانع تقطیر آن و اطفال را بسیار موافق تنقل بدن آن جهت آنکه معدل مزاج

ایشان است مقدار شربت آن تا پنجاه عد و کل آن سفید مائل بزردی و بعضی زعفرانی رنگ گفته * طبیعت آن * در دوم
گرم و خشک و بسیار خوشبو و تند بحد یکده در جائیکه درخت گلدار آن باشد بوی آن با طراف تا هفت هشت خانه میرسد
* افعال و خواص آن * مبهج شیون باه خصوصا از زبان و لهند از نان و دختران نورس را از استنشام رائحه آن منع مینماید

و در دویه و بانیه کل آنرا داخل میکنند و استنشام آن نیز مفرح و مقوی دل و دماغ و آشامیدن آن جهت امراض دماغیه
بمانند فالج و کزاز و ترمیم دماغ و قلب امراض الصد و الزنبه و جهت امراض اسهال و عضم و اندک رطوبت و قرحه ریه امراض
اعضاء الغنض جهت تقویت معد و جگر و نفتحه سد و تحلیل ریا ح و اسهال و برقان و لرز و حمیات مفید مقدار شربت

آن یکده نعل العروق و الجروح چون برگ آنرا بر جراحت و قرحه بندد بچرک آورد و چرک آنرا پاک سازد و ملتئم
گردد اندک احتیاج بدانی دیگر نباشد و اگر برگ تازه آن نباشد برگ خشک آن نیز مفید است و روغن آن که آنرا در روغن
طبیخ دمنده نامند و اگر در دهن بدن جهت معاضل و استرخا و درار کردن موی مجرب و عرق کل سنجید و مال ریا ح معد

فصل فی الغنض المعجمة مع ال الذال المعجمة *

در جمیع افعال مانند آنست و از آن ضعیفتر

5

١٠

و ورم را تا ربيع بعد بل الفم غرغره بطبع قشر آن و با عصا رة آن جهت اخراج زلوی در خلق مانند موثر الصل را شامیدن قشر آن و بد ستور ثمر آن جهت قشر اللم احصاء الغذاء آشا میدن برک سائید ؤ آن با فلغل جهت رفع مغص و قولنج حادث درامعای دقاق که ایلا وس نامند العیاذ بالله وجهت مد ؤ کید و پتنهائی با آب مانع آبستنی و آشا میدن عصا رة آن اخراج کنند ؤ علق امت از خلق را آب انشودة آن جهت دفع میلان و چرک اعضاء با ملتی و مد ؤ جگر الصفاصل بطول طایفه آن جهت فقر من القروح صماد پوست و برک تازه آن برا اعضاء مقطوعه و مجروحه و مد ؤ طریقه نافع و کل آن داخل مراهم مجفقه کرده میشود و ذر و ذر آن مجفقه قروح مزمنه را که و بد ستور ذر و ذر خاکستر آن الزبنة طلای خاکستر قشر و با چوب درخت آن یا سرکه جهت اسفاط تا لبل منکوسه و غیر منکوسه در دست و پا و تا لیل مد و رة شبیه بسر منج که مسدوده نامند و پوست بیخ آن داخل خضا باست مو کرده میشود برای سیاهی آن و رما د چوب مغسول آن قائم مقام توتیا است مضر کرده مصلح آن صمغ عربی بدل آن نیم وزن آن اقا قبا است و گفته اند که از تنه درخت آن نمکی بر می آید سغید بازک بهترین املاح است و آنرا بجای املاح دیگر استعمال مینمایند

* غری * بکسر غین و فتح راء مهمله و با بغار سی سرشمن و بهندی سریش و ترکی با نر شمان نامند * صاهیت آن عبارت از چیزهای لعابی چسبنده است که بطایع غلیظ و چسبنده باشد و انواع مسا شد و مراد از مطلق آن سریشمی است که از پوست کاه و سا زند و بعد از آن سریشم ماهی است و بعد از آن آنچه از نشا سینه کد م مرتب نمایند * طبیعت مجموع آن بر آب کرم و خشک است

* غری الجلود * سریشمی است که پوست حیوانات مکرر مسح شوند در آب تا مهران شود و ممکن ارنند تا درد آن نغشون کرد و دوصاف میکنند و با رطوبت مکرر عمل مینمایند تا دیگر در آن متمیز نکرد و پس آنمقدار طبع مینمایند که غلیظ گردد و در آفتاب چند ان برهم میزنند که بعد از معاد رسد پس قلمها برین خشک مینمایند و عند الحاجة هر مقداری که میخواهند در آب کرم بر آتش طبع مینمایند تا کک اخته گردد و کرم ما کرم شد وصل اخشاب و حلل و غیره با آن مینمایند و بهترین آن معمول از پوست کاه است که صافی باشد از آن بهر آنچه از بهه سازند * طبیعت آن در دم کرم و خشک * افعال و خواص آن مغری و مجفف امراض الراس طلای آن جهت سقفه کهنه و فروح سرمه و امراض الصلر آشا میدن محلول آن در آب بندهائی و با سرکه و با باد رة مناسبه دیگر که مانند حسو بنده نخسی بدان نمایند جهت نفث الدم و در قرحه رة نافع الجروح و حرق النار و جبر الکسور و القروق و الجرب و القوبا و غیره صماد آن با غسل جهت ورم زخمها و النمام جراحات و استحکام امشخوام شکسته و بد رفته و قلة الماء و آب جهت سوختگی آتش و منع آبله آن و بازرد چوبه و جوز السرو و با سرکه سرشته جهت فتن تازه که نامد تی بران بندند و نکشایند و جهت منع ورم زخمها و النمام جراحات و با ماز و رحوزالسرو و جهت فتن و قلة الماء و با سرکه جهت جرب منعش و و مشرک و توبا و سقفه و بهق و برص و رفع آثار و جلای بشره و چون کک اخته بوشم خرکوش آلوده بر جراحات که خون ارا آنها جاری باشد کک ارنند بنمایند و بر سوختگی آتش در د و رجع و التهاب آنرا نسکین دهد و منع آبله کند و محرق مغسول آن قائم مقام توتیا است

* غری السمک * بغار سی سریشم ماهی نامند * صاهیت آن طوبیتی است منجمد شده بهبه که در شکم نوعی ماهی بهی بد را که خنذر را نمند را مثال آن بهم میزنند و سغید و بعضی سیاه و باقی نیز بیابان * طبیعت آن کرم و خشک در

۱ و آخر اول یا اول دوم **افعال و خواص** آن قریب بغری الجلود است اعطاء الصل و من ارمیت آله من آن روزی
از یک شغال تا دو و مشغال جهت سل مجرب الزینة ضا د آن جهت شقاق رخسار و برص مفید و آنچه از شفاست و سونج و اجال
آن ترتیب میدهد در منافع قریب باصل آنست آشامیدن بکشتغال و نیم آن جهت حبس نفک الدم صا د رافع و ضا د آن
جهت الصاق جراحات و اعضای بد رفته و برنا خن مفید شد و بجهت برص و شقاق وجه و تمل د آن نافع است

ج
ک
ل

* **غری الجبین** * بقاری سریشم بنبرنا منک از صنائع شربیه است و غیر از حکیم میر محمد مومن دیگر ذکر کرده و آنرا
جوهر الصنائع نامیده * ماهیت آن آنست که بنبرنازه را ورقهای نازک بربک و بر روی سنگ مسطحی آهک آب نیاید
نرم بپاشند و ورقهای بنبرنا بر آن بپهلوهلو که بهم بپسیند فرش کنند و بر آن اوراق باز آهک نرم بپاشند که آنهارا بهوشه
تا جملة اوراق فرش و لعاف شود پس سنگ مسطح سنگینی بر آن گذارند و ده روز بگذارند در آفتاب تا دهنیت آن بالتمام
گرفته شود یعنی آهک جنب نماید پس با آب شسته بد ستور فروش و لحاف از نمک سائید کرده یک هفته در بر سنگ بگذارند
پس شسته سرخی و چربی که داشته باشد رفع کنند و چون در آفتاب گذارند اگر از آن چربی ظاهر شود با آب و نمک و آهک
بپوشانند تا بعدی رسد که اصلا چوبی در آن نماند و کمال آن در عدم چربی و سرخی است پس مانند سوره سائید و در شب
ضبط کنند و در وقت احتیاج قدری را با آب سفید تخم مرغ که در شیشه خوب برهم زده کف آنرا گرفته باشند و قطرات
آنرا بر سنگ زبرین ریخته با سنگ بالا ساهالند تا بر سنگ زبرین بپسیند پس چهل قطره آب آهک صاف بر آن بپاشند که روان
شود اما باید آنست که باشد که چون چیز را با آن وصل کنند زود خشک گردد و از خواص آنست که هر چیزی را که با آن
وصل و الصاق نمایند از آب و آتش جدا نگردد و از اسرار مکتومه شمرده اند *

* فصل فی سبل الغین مع الزاء العجبتین *

ج
ک
ل

* **غزال** * بفتح غین و زای مجنون و الف و لام بقاری آهو و بشوکی جبران و بهندی مرگ بکسر هم و را و مهملة و کاف
عجمی و آنچه آنرا عربی تاشش ماه و طلا از شش ماه تا سه سال را خشف و ناشش سال را طیبی نامند * طبیعت آن در آخر
دوم کرم رخسک * **افعال و خواص** آن از اسرار نجوم صید اقرب بمزاج انسان و موافق مرطوبین و مبرودین کثیر
الفضول در بدن و کساد بکه محتاج بتخفیف و لا غری بدن خود باشند جهت آنکه سریع الهضم و محفف و قابل الغذاء است و
نر آن بهتر از ماده آنست خصوص خشف یعنی چرب فربه چرب و در صحرای خوش آب و علف امراض الواس و القلب و الغل
تناول آن جهت فالج و استرخا و سایر امراض بارد و خفقان بارد و برقان الزینة طلاهی آن موجب درازی موی
است الخواص چون خصبة آنرا صغیر و نمک یا شید خشک کنند فرجه آن قاطع حیض و سرکین آن کرم و خشک و بسیار جالی
و طلاهی مطبوخ آن در سرکه جهت تحلیل اورام بلغمی و تهیج و اکتحال آن جالی بیاض رقیق و جلوس بر پوست آن باعث
گرفتارن هوام و تعلیق آن جهت سهرز همد و کوشش آن مصلح و مضر و درورین و صاحبان معتاد بقولنج مرکب با نفلی با
ربعی خصوص کباب آن با سرکه که زبون و بطی الهضم است مصلح آن اول جوش دادن در آب یس یا روغن بادام و یا آنچه
مقشر طبع نمودن و برای کسبکه اورا زباج و ابرد و عارض گردد باروغن کرد کان و زیت و آب و نمک مرکب نفس و معز
النیر و مصلح آن سنگین و مکیدن فوا که حامضه نابضه است و غزال مسک ان شاء الله تعالی در مساکین کور خواهد شد
کوشش آن کرم و تر و خشک ترا از سایر انواع است

* فصل فی سبل الغین مع الضاد *

فَضَارُ الصَّيْنِي * بفتح غين وها د معجین والفاء بقار می کاسه چینی نامند بغایت مجفف و ستون نرم گویند و آن جالی
دند ان و قاطع خرب لثه و زخمهای تازه است و عصاره مطلق مراد کاسه سفالین مزجج یعنی لعاب اراست و چون عصاره
چینی را نرم کرده با هر رنگی که خواهند با صمغ محلول پیامیزند و مانند مداد و ششپرف بدان بنویسند بعد خشک شدن
خط از کاغذ بلند و رونمایان ترازند و ششپرف و الوان خالص دیگر میباشد * **فَصْد** * فصل الغین مع اللام *

عَلَقِي * بفتح غین و سکون لام و کسرتان و با * در * هایت ان اختلاف است نزد جمعی علقه است و نزد جمعی
عجی است بقدر ترب و نرم و ثمر آن مانند ثمر کبر و مثل شکل و برک آن شبیه بناخن و مد و در و در جوف ثمر آن چیزی مانند
پنبه و تخم آن مانند دانه اعرود و صلب و اینی که از ان حاصل میشود مسهل قوی بحال یکم مهلك است و طای آن رافع ثلایل
است و صاحب اختیار آن بل یعنی گوید گیاهی است که بکر مانند برک و ساق آن کرد و در صخرای شیراز بسیار و از جمله
یتو عات معتبره است و شهر بسیار دارد و هر شهر و کار د که آن آب دهند زخم آن بر هر کس که برسد بمرد اگر شیر
آنرا بر قوبا بلند زائل شود * * **فَصْد** * فصل الغین مع النون *

قَنْم * بفتح غین و نون و مهم اسم ضآن است و بلغت ما وراء النهر نوعی از قطران است که بترکی کيلك نامند بهتر از
اقسام قطران و موافق محرور المزاج و در هر صمغ مضره مصلح آن مربای زنجبیل و کافور است *
* **فَصْد** * فصل الغین مع الواو *

غَوْنَا غَبْنًا * بضم غین و سکون و او بفتح تاء مثناة ذواته و الف و فتح غین معجمه و سکون نون و قبه باء موحد و الف
و بجای هر د و غین فان نیز آمده معرب از کوتا کتب لغت فرکی است و کمر کورت نیز نامند و نزد عوام مشهور بعصاره
روند است و عربی فرغیران نامند * **صَاهِيْت** * ان عصاره ایست زرد تیره رنگ مائل بسرخ براق که چون قطعه از ان
را بر چراغ بدانند مشتعل گردد و چون در آب حل کنند آب آبرو مانند شیر غلیظ و زرد رنگ سازد و بی طعم و رائحه غالبه
اقرص و فالبهای بزرگ و کوچک ساخته از ارض جدید میآورند بعضی گویند عصاره روند است و اصل آنست که غیر آن است
و از بعضی ثغه شنیده شد که عصاره نباتی است شبیه بکنک ناوبرکهای آن از ان بلند تر و عریضتر و در چنبران و نواح آن که
جزیره ایست از جزایر شهرنا و از ارض جدید جنوبی قریب بینک رچین و در چین نیز بسیار بهم میرسد و از ان بلاد میآورند
* **طَبِيعَت** * ان کرم و خشک در اول گفته اند و لیکن آنچه بتجربه معلوم گشته تا اواخر دوم کرم و خشک است * **اَفْعَال** و **خَوَاص**
آن مسهل و مخرج اخلاط مختلفه باسانی و بی غائله است و هر خلط فاسد را که در رناید از نواح صدر و معد و کبد و سائر
اعضا بقی و اسهال و ادرار دفع مینماید و بسیار در معد و نیمه اند مانند مسهلات دیگر نهایت بکروز و بک شب بلکه بزودی
و آسانی فعل خود را نموده با اخلاط فاسده دفع میگرد و در جهت اکثر امراض بارد و طبعه و ماغیه و عصبانیه و صدریه
و معدیه و کبدیه مانند فالج و لقوه و استرخا و تسنجع و غلظت و بطنه و خورده و ما لیم و لیم و ریزش نزلات و نزول آب در چشم
و نقل سامعه و دی و طنه و ضیق النفس و سرفه بارد و خفقان بارد و تعتمج مد و ماساریقا و کبد و استسقا و یرقان و احتباس
بول و حمیات بلغمیه مزمنه و بالجملة اکثر امراض مزمنه و جدیده را مقبل و در آئی است شریف و بی غائله حتی آنکه
کفنه اند باطفال و حوامل از میتوان داد اما بهتر آنست که بخور عمل ندهند و مخرج اقسام دید ان کبار و صغار و حسب القرع
و اکثر استعمال آن با کافور است که مصلح آنست و با شکر سرخ که بود انک آن را با چهار دانگ مقل ارشربست که متوسط

انست بجمیع این روزها و وقت وضعی بدن نرم شود یا سه چهار درم کفند و با شکر مرشته بخورند و هر وقت در عمل آن
 قصوری باشد دریا نشنه شوند آب نیم گرم بنوشند و اکثر آنست که قی و اسهال هر درمیا ورد و بعضی را اسهال فقط و بعضی
 را کرب و اسهال بسیار و بعضی را اسهال کمی باید که تشویش و اضطراب ننمایند که تا آخر روز با اول شب که عمل آن با کفام
 رسبد و غذا تناول نمودند و خواب کردند طبیعت بحال میآید و اگر عمل بسیار نماید و مغص در بطن و هوش در مخرج
 شایط بهم رسد قری کلاب را با روغن بادام نیم گرم نموده بیا شامند و روغن گل بر شکم و مخرج بمالند و اگر در این قوبه
 و امراض مستحکمه باین رفته نفو عات را با مطبوخات مناسبه هر مرض بیا شامند بهتر است و باقی منوط برای طبیب حاذق است
 و تقاضای در رنگ آمیزها مستعمل دارند و وقت آن تا ده سال قوی میباید شد و بعد از آن ضعیف میگردد مفعول آرش برکت آن از
 دود انگ تانم درم و از کهنه آن تا چهار دانگ است *

* خوشه * تضم غسن و سکون و او کسر شین معجمه و نون و ها و غویشه نیز آمده اسم فارسی است و بغارسی نیز روشنک نامند
 * ماهیت این نوعی از کما و یا خطر است با ملوحت و شکل آن چون خشک شود مانند برگ کاسنی است کوچک متشعب نرم
 و مسیب ملوحتی که دارد چون خشک شود کازران جامه را بد آن شویند چرک آنرا پاک میکرد اند و در بیت المفسر و بلاد
 صمیم بسیار است و آنرا بکریشه خوانند و چون در آب جوش دهند ملوحت آن را نل گردد و با ترشها میخورند و بالذات میباید شد
 و در غلظت و بطوی احد از کما کمتر است * طبیعت آن سرد و خشک و از سائر کما کمتر * افعال و خواص آن
 مغلط دم و کاسر حلت آن وردی الخاط مانند کما نیست بهتر آنست که اکثرا در خوردن آن نکنند و اگر بسیار بخورند
 یا لای آن شراب جید بنوشند * باب بیستم در بیان ادویه که حرف اول آنها الف است *

* فصل اول افتاء مع الالف *

* فاخته * بفتح فاء الف و کسر و خاء معجمه و ناء مناداة فوقانیة و هالفت فارسی است و نیز بغارسی کوکورد هندی پاندک
 فامند و عبری عرفه و نزد اهل ابطا که مشهور به ما مد است * ماهیت آن مرغی است خاکستری رنگ مطوق بطوق سیاه
 قریب بجد که بر صحرائی و کمتر از آن و قلیل الالفت و حسن الصوت * طبیعت آن در آخر درم کرم و خشک و بعضی تا اول
 هوم گفته اند و بهرین آن جوان قرینه آنست * افعال و خواص آن امراض الراس مبرا بخته آن جهت رعشه و فالج
 و خدر و امراض عصبانی بارد و ریاح غلیظ و تفتیح مدد العین قطور خون ناره کرم آن جهت بیاض چشم مؤخر خصوص بخون
 بال آن الاورام و غیره ضاد زبل آن با سر که جهت تحلیل اورام و نضج آنها و جهت رفع کلاب و آنرا و خوردن گوشت آن
 مورت بخوانی و در هضم خصوص کباب آن مصلح آن شکر در روغنها و سرکه و کشنیز الخواص گفته اند تعلیق زبل آن بر طغلی
 که شب در خواب قزع نماید رافع آنست و آواز آن مغز را سودمند و سارا ز آواز آن بگریزد و در خانه که قمری سفید باشد
 هیچ دزد و دشمن و ساحر دست نباید و بخور بر آن گریزانند ما را است *

* فاذ زهر * بفتح فاء و الف و ذال مهمله و زای معجمه و سکون ها و راء مهمله معرب با د زهر است و با مطلق عبارت از دانی
 است که حافظ ارواح بود بقوت خود دفع ضرر رسم از بدن نماید و بیان معنی آن بتفصیل در مقوله و با د زهر در حرف الباء
 الموحدة مع الالف مذکور شد *

* فاذخ * بفتح فاء و الف و فتح ذال و خاء معجمه تین حکیم میر محمد مؤمن نوشته بالغت هندی اسم بندق هندی است و در لغت اختیارات

اشبهه بوهی از حجر المسمی کرده و گویند سنگی است از رد مائل به سفید و بعضی سبزی و برنگهای دیگر نیز میباشد و چون بر روی سنگ با زرد چوبه بسا بند سازند آن سبزی رنگ بود و در آتش بسوزد و نیز صاحب اختیار این نوشته که از آخر هند و چین نیز آورند و بهترین آن چینی بود و با د زهرمه زهرها است شربا و طلاء و مقد را شربت آن د و از ده جواست و گفته بی خلاف باد زهرگانی است *

* فأر * بفتح فاء و الف وراء مهملة بفارسی موش و هوشا و موکک و سربانی کو قفر و ببرومی بو طیق و بیونانی لیفطروس و بهندی چومه و بترکی سیمجان نامند * ماهیت آن حیوانی معروف است ذی هوش و مودی * طبیعت آن در سوم کرم و خشک * افعال و خواص آن امراض الراس خوردن آن مورت نسبان و غشیان و اخلاق ذی میمه و مغسل معده و چون بریان نمایند و طفلی که از دهن او در طوبات بسیار آید بد هند که بخورد مؤثر است انقباض جلوس در طبیعت آن جهت رفع عسر البول و آشامیدن سرکین آن جهت تحلیل اخلاط غلیظه و با کندن روست که جهت اخراج سنگ کرده و مثانه و شافه آن رافع عسر البول و بغایت ملین طبع اطفال العین طلا و استحاله زبل آن جهت رویانیدن مرگان ریخته شده و جلای بیاض چشم الزینه طلای خون آن جهت قلع ثآلیل و مسامیر و مجرب و ضامد سوخته سر آن سرکین آن با سرکه و با عسل جهت رویانیدن موی داء الثعلب مؤثر مقد را شربت آن نیمد رم و بخور آن کریزاند و موشان و بول آن رافع سیاهی کتابت المسم چون موش را زنی و شکافته کر ما کرم بر موضع سح مار و عقرب بندد دفع سمیت آن کند و بر عضو که خار و پیکان رفته باشد بر آورد و در خنازیر تحلیل دهد و بد ستور بریان آن بر کزید کی = قرب و خوردن پس مانند آن مورت نسبان این مولف گوید میان موش و کرم عدم تفاوت است اگر هر دو را در شیشه کنند میان شان خصوصیتی عجب بود موش فصل دنبال کرم کند و کرم نیش زند اگر موش دنبال کرم را گرفت و برید از اذیت آن رست و الا از بسیاری لسع هلاک میگردد و چشم آنرا اگر بر کلاه د و زند راه رفتن آسان شود و اگر بر صاحب تپ آویزند تپ او زائل گردد و د و خصیة آنرا که بر زن بندند تابا و باشد حامله نشود *

* فأرة البیض * موش بیضا است و مذکور شد *

* فأرة المسك * آهوی مسک است و گفته اند آنرا بهندی چیه و نند و آن حیوانی است فی الجملة شبیه بوش و بسیار بک بوی که هر جا که بکند رد بوی میگرداند و از د و روی آن فی الجملة شبیه بوی مشک و بول و غائط آن بسیار حاد و اکال است بحد یک بر فرشی بلباسیکه بول و غائط کند آنرا می بوسانند اگر زود نشویند و من تی بماند و بسبب قیل تعفن کوبه و سایر حیوانات گوشت آنرا نمی خورند و خالی از سمیتی نیست و در قاذورات و مزبلها بهم میرسد و بیشتر مخصوص بملک هند و بنگاله است و شنیده شده که در مازندران و بلخ آن حار و رطبه نیز بهم میرسد و نوع میباشد سفید رنگ و بزرگ تر و این بسیار بد بو است و نوع دوم از آن کوچکتر و بزرگ موش و بد بوی این از آن کمتر * طبیعت آن کرم و خشک *

* فأسی * بفتح فاء و کسر سین و یاء نسبت * ماهیت آن حکیم میر محمد مومن در تحفه بیونانی اند و صاردن نامند و آن نخمی سرخ رنگ خمیده و تلخ و غلاف آن مانند خرنوب و برک آن مانند برک نخود و در میان جو و کندم میر وید * طبیعت آن در اول کرم و تر * افعال و خواص آن لطیف و قابض و مفتوح سد و احشای جهت درد مفاصل و عسر النفس و سپر ز نافع و فرجه آن با عسل مانع حمل و شربت جوشانیده آن در روغن زیتون کشند و کرم معده مقد را شربت آن

در دوزخ است و زوایای علوی آن مرحوم نوشته اند که اندر و سارین را یونانی اند و نیلون نیز نامند و بیان ماهیت آن را در حرکات الالف من ذکر کرده ام مؤلف گوید کتاب مفردات آن مرحوم نزد احقر نبود که دیدم شود که چه خبر بود فرموده اند حق سبحانه تعالی برساند از فضل خود *

* **فاشرا** * بفتح فاء و الف و فتح شین معجمه وراء مهمله و الف مقصورة و معرب از فاشا ره یانی اَمّت و یعربی کرمۃ البیضا و بفارسی هزار نشان و هزار کشان که معرب آن هزار جشان است و معنی هزار کشان الف عالیج یعنی هزار شاخ است و بعضی گفته اند معنی الف ذراع است و نیست چنین بلکه بمعنی اول است و نیز بفارسی ما ردا رو کرم دشتی و بشیرازی نخوشی جهمت آنکه نبات آن در زمستان خشک نمیکرد و تعلیمی گفته بسر بانی کتبا نامند و برومی حلبوطان و بیونانی اغلیطوس و ببربری ارجالون و درتکابین و طبرستان الا ملک گویند * **ماهیت** آن نباتی است شبیه بتاک انکور خار دارد و برگ آن با ملاست و مثل بتد و پروتا را دارد مانند تاک و بر میخورد می پیچد و ثمر آن بقل و نخودی و سرخ خوشه دارد و در زمستان ثمر آن بیبرک میماند و طعم آن حاد با حرافت و قبوضت و صاحب اختیارات بل یعنی گفته در هر خوشه قریب ده دانه میباشند و در ابدن اسهز و بعد رحمت در سرخ میگردند و آنرا سیاه دارد و رخاوند و در کوهستان بلاد فارس کثیرا وجود و بسیار مستعمل خصوصاً بجمع آن در رسوم مندهوشه و آنرا عودا الحیه نامند و بسیار شبیه بقسط تلخ و عصاران بجای قسط تلخ میفرشند و طعم آن با قبوضت و حاد حریف بسیار تلخ است در قانون در قضا رغان مذکور است که هزار جشان است و مخنار و مستعمل در ناز و آنست * **طبیعت** برک و ثمر آن در رسوم و در دوزخ خشک و بعضی در رسوم نیز گفته اند و گرمی بجمع آن کمتر از آن و تلخ و تیز * **افعال** و خواص آن جایی و ملطف و مجفف و مسخن معدّه و مقوی آن اعضاء را از اسهال میبرد و روزی یک گرم تا یکمعال جهت رفع صرع و سعال و فالج و استرخا و نسیان و شلخ عضل انجمن مطبوخ آن در دهن زیت جهت کمنه الدّم تحت چشم اعضاء الصد و لعوق آن با عسل جهت خنثی و بلغمی و فساد نفّس و سرفه کهنه و درد بهلور و راح آن و چون عصاره آن را با کندم طبع نمایند و بیاضا منقش بر اغلیظ و زباده گردانند و ضماد آن با سرکه جهت بنور لیمیه اعضاء الغذاء چون برکها و شاخهای نرسیده آن را طبع نمایند و بخورند جهت تقویت معدّه و قبضت و جلای آن از لزوجات و جهت وجع فواد و رجع معدّه و تسخین آن و جهت اسهال را در ارشیر مؤنوس و بجمع آن محال و آن از نازک صلابت طحال و خصوصاً که با سرکه تاسی و زبیها منقش بر سرکه و انجیر بران ضماد نمایند و همچنین عصاره آن اعضاء النفض و الاورام و البثور و غیرها تناول مغز پخته آن نزد ایتالی و رومین و خام آن نیز جهت اسهال بطن و ادرار بول با فاع و عصاره نازک آن یک گرم با اندک کنبرا که مصلح آنست نمز با ماء العسل جهت اسهال بلغم و بجمع آن نیز با کنبرا و یا ماء العسل بقل یک گرم تا یکمعال اسهال و قوی آورد و در ادرار و بثور و سائو فضلات و نفثت حصاة کند و جنین را بکشد و حمل آن و با عصاره آن جهت اخراج جنین و تنفیذ رحم و بثور جالوس در طبع آن و مطبوخ آن با زیت بحدی که غلیظ گردد جهت بواسیر و بواسیر مقعد و جمیع ارواح بارده و تحلیل صلابات حصف و دفع چرک زخمها و نطول مطبوخ آن جهت تحلیل اورام و ضماد بجمع آن با سرکه جهت تحلیل اورام و بثور لیمیه و قطع نایل و با شراب جهت تسکین وجع داخس و تحلیل اورام صلبه و انفجار دپیل نافع الفرواح ضاد بجمع آن با نمک جهت قروح و زبده خبیثه و داخل مراهم اکلّه و حموره کرده میشود و ثمر آن جهت جرب منفرج و غیر منفرج و تغش جلد شرابا و لطوفا و طلاء مؤثرات المفاصل ضاد بجمع آن با شراب جهت اخراج استخوان شکسته و استحکام اعضاء مسترخیه ضعیفه و با آرد کرسنه و حلیمه جهت تحلیل اورام

و انفعال را در ما میل السهم آشا میدان یک مثقال از بیخ آن جهت لیسع افعی و سائر هوام و ضما د آن با شراب نیز در یک و ثمر آن درین فعل ضعیف اند الوینه ضما د بیخ آن با آرد گرسنه و حاجه جهت رفع کلف و آثار سیاهی بعد از جروح و قروح مانند و جلای هائو آثار و تمقیه بشوه و صاف کنند آن و بدستور مطبوخ آن در روغن زیت مهر جهت کفنه لدم تحت چشم و ضما د ثمر آن سترند و موی است و دباغان در ستردن موی جلاد مستعمل دارند و کربند اکثر اکل بیخ و ثمر آن مضر و سوز و مورث اختلاط دهن و عقل است مصالح آن با کسر اخوردن و یا قی کردن و بعد از آن ربوب حاضه خوردن و آشامیدن عصاره آن اختلاط عقل و ظلمت بصرا آوردن و بل بیخ و ثمر آن بوزن آن در روغن و د و ثلث آن بهما سه ربعی نصف وزن آن نوشته اند *

فما شوسه فما شوسه * بفتح فاء و الف و کسر شین معجمه و را و سکون هین مهملین و کسر تاء مثله فوفانیه و سکون یاء مثله تحتانیه و نون در اکثر نفع چنون است و بعضی بنشیند فوفانیه مشدده یعنی مزید شصت علت و بعضی بفتح راء مهمله و سکون هین مهمله و فتح ناء مثله فوفانیه و نون گفته اند لغت سرانی است عبری کرمه السود او بفارسی شش بندان سماه و بسیرازی شش بندان و بسونانی انبالس مالبا یعنی کرم الاسود و برومی انانروطیس و بیری میمون و باناللس معروف بهوطانیه است و کفنه اند معنی فاشراستین * دفع شصت علت است * ما هیئت آن نبات آن شبیه بفاشرا و ابلاب است در پیچیدن بر محار و خود و در رنگ مخالف فاشرا و برک آن عرض نرا زبرک ابلاب و ساق آن سماه و ثمر آن مانند ثمر فاشرا در خوشه و در خامی سبز و بعد رسیدن سماه و ظاهر بیخ آن سبزه و باطن آن سرخ و گفته اند بزرگی مائل میباشد و در قانن در قضا و رغان مذکور است که همدل است * طبیعت آن کرم و خشک با عتدال * افعال و خواص آن - رافع ضعیف نرا فاشرا است اعصاب الراس صرع و فالج را سمار مغبل اعصاب الصد و الفص جهت نفعه سینه و اعصاب بعض و ضما د برک آن جهت زخمهای حمو انا بمانند خرواس و کرا و افعال اینها و البوی اعصاب مغبل دل آن کرمه البصه است *

* فاط * بفتح فاء و الف و طاء مهمله مولفه و بطاء معجمه بعضی گفته اند لغت رومی است و تعلیمی گفته عربی است و سیرانی با لطاء و برومی تطیلا می نامند * ما هیئت آن قاحل خوب معلوم نشده و هر کس چیزی گفته صاحب اخبارات جد و اثر خطائی دانسته و در کتاب طب ندیم نوشته که فا ذخ است که سنگ زرد مائل بسفیدی و سبزی است که از اقصای فارس می آورند و بهنرین آن صلب آنست و اکثری برانند که داوئی است مجهول اما هیئت که از ترکستان می آورند و بهنرین آن تازه آنست * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن جهت سم و شوکران و جوز مایل است و لیسع هوام آشا مدن آن با آب سرد مغبل است *

* فافره * بفتح فاء و الف و کسر غین معجمه و فیم راء مهمله و ها و آ و ا و غه نیز نامند و بفارسی فافره و کبانیه دهن شکافه و کبانیه دهن کشا د کوبند * ما هیئت آن بزرگتر از کبانیه است و بغل را بخودی و جوی رنگ و تا نصف شکافه و در حوف آن دانه کوچکی مد و رو سناه بران و با عطریات و از زرد باد است و بلاد سودان آورند و در لطو خات و الخالجه و اشباه آنها مسعمل دارند * طبیعت آن بقول شیخ الرئیس کرم و خشک در سوم و بقول دیگر آن در اول دوم کرم و در آخورد و م خشک * افعال و خواص آن با فوب محاله و بسیار فابض امراض الراس و القلب آشامیدن آن جهت امراض بارده دماغه و راج غلظه و جنون و اختلاط آن جهت تقویت دماغ و قلب اللم مضمه بعصاره آن جهت لذت دهن و اعضاء الغل و مغوی معده و ماضیه و جگر بارده و مفتوح شده و منهی اخلاط بلغمی و سوداوی و داخل اند و به مصالحه معده و کبد بارده میشود

و جهت شروع استخوان را غلبه با رده و جهت اسهال بارد نافع و جابس شکم مضاعف محروم می آید آن با قور و در روعن
با دام و کلاب مغذی از شربت آن تا دو درم است *

* فالبرنس * بفتح فا و الف و کسر لام و فتح باء موحد و سکون راء مهمله و هم نون و سین مهمله و در بعضی لغات بک و ن
نون آمده و آنرا فالی بورس نیز نامند * صاهیت این نباتی است که از بیخهای باریک شاخهای بسیار میر وید بطول د و نیزه و
کره دار شبیه به نی و تخم آن سفید بقدر جاد و رس اندک طولانی و بیخ آنرا فاند نهیست در طب * طبیعت آن گرم و خشک
با حرارت لطیفه * افعال و خواص آن اعضا را نفوذ آشا میدن تخم و برک و عصاره آن هر یک بتهائی و یا مجموعی با آب
و یا با شراب جهت اوجاع مثانه سفید *

* فالنجیقون * بفتح فا و الف و کسر لام و سکون نون و کسر جیم و سکون باء مثناة تحتانیه و فتح قاف و سکون نون لغت یونانی
است بمعنی رتبل و فالنجیقوس و لوفافنس نیز آمده * صاهیت آن نباتی است که آنرا د و شاخ یا سه شاخ متفرق میباشد
از یک یک و کل آن سفید شبیه بسوسن و از یک مشرف و تخم آن سیاه بقدر نصف عدسی و باریکتر از آن و بیخ آن کوچک باریک
و در هنگام قلع از زمین زرد پس سفید میگردد و منبت آن تلخای خاک * افعال و خواص آن جهت نهش حیوانات
سمی نافع و د یسقورید و سر گفته آشا میدن برک و کل و تخم آن با شراب جهت لسع عقرب و نهش رتبل نافع است *

* فالوذج * بفتح فا و الف و ضم لام و سکون واو و فتح ذال معجمه و جیم و فالوشق بقاف نیز آمده معرب یا لوده فارسی است
* صاهیت آن با اصطلاح قنیم حلوائی نشا سته را نامند که بار و غن با دام و یا زو غن پسته تناول نمایند و با اصطلاح جلد
معروف درین زمان در اکثر بلاد آنست که نشا سته را در آب گرم بسیار حل مینمایند و صاف کرده حاجت میدهند که خوب
پخته و خامی آن زائل شده باشد و بعد از انقار رسیدن که چون در آب ریزند مخلوط آب نکرده پس در ظرفی نیک ریخته بچشم نیم
انگشت و بعد سرد شدن قطعههای بسیار کوچک لوزی برید و در شربت قند یا نبات یا دوشاب سفید جید مطیب بکلاب و با عرق
پیدن مشک و یا هر دو ریخته یخ و یا برف داخل کرده تا ول مینمایند و یا آنکه بعد کول طبع و بمرحل انقار رسیدن اندک اندک
در پاتیلی شبیک ریخته در زیر آن ظرفی آب سرد کرده گذاشته بغاشق میمالند تا مانند دانههای مر وارید از سوراخهای پاتیل
برآمده در آب سرد ریخته منعقل گردد پس بک ستور در شربت ریخته تناول مینمایند * طبیعت آن گرم و خشک * افعال
و خواص آن کثیر لغت اوجعت اکثر امراض صر و ررئه و اسهال نافع و اگر بران تخم ریحان و یا تخم شربتی بمالند
تقریب آن معده را و جابس آن افوی میگردد *

* فالنید * بفتح فا و کسر نون و سکون یا و ذال معجمه بغارشی قنن نامند * صاهیت آن اختلاف است بعضی را عقیده آنست
که آب نیشکر بعد از آمیختن و اعتقاد هرگاه بی تصفیه باشد آنرا قند سیاه گویند و اما آنرا شکر اخضر یعنی شکر سرخ نامند و اصل
آنست که شکر با اعتبار نیشکر سه نوع میباشد یکی سیاه رنگ که بهندکی آنرا نامند و یکی سرخ رنگ که شکر احمر است و بهندی لال
چینی و شکر تری زیرا که در بنکاله شکر را چینی مینامند و یکی سفید و آنرا بهندی که آنرا گویند و چون شکر سفید را با آب
کد اخته بجوشانند و کف شیر و یا سفید تخم مرغ بران زنند و صافی نموده منعقل کرد آنرا نبات سفید گویند و چون
مرتب و دیگر تصفیه کرده در ظرفی بریزند که در آن جلد اکرده آنرا شکر سلیمانی گویند و چون دیگر باره طبع نمود تصفیه
نمایند و در قالب صوبری بریزند آنرا فالنید گویند که بغارشی قنن نامند و اگر در رطیح ثالثه مبالغه نموده باشند ابواج که

بهار سی قند مکرر دهند و اوله نامند و گویند هرگاه در قالب مستطیل مسابو الطرفین ریزند معروف بقلم است و چون بطبع
دیگر داده در شبیه ریزند نبات قرار می و سنجر نامند و چون در طبع ثالث بقدر عشر آن شمر تا زه اضافه نموده بچوشانند
تا منعقد گردد آنرا طبرزد گویند و اکثر قند مکرر را مخصوص باین اسم دانسته اند و بعضی را که آن آنست که شکر سفید را
چون مرتبه دیگر تصفیه نمایند بطبع و در کفچه کرده بچوبی برهم زنند که حبایها بهم رسانند و قرصهای کوچک بریزند
بر روی پارچه سفید یا بورای پاکیزه یا غیر آن بقسمیکه حبایهای آن مجوف حبایی باشند و بکندارند که سرد شود و بسته
گردان آنرا فانیل و بهندی بتاسه و قومی دیگر گویند که چون آب نیشکر سفید را مرتبه دیگر بطبع تصفیه نمایند و صافی نموده
بقوام آورند و از آتش فرود آورده بریزند و بکف شیر یا کف سفید بیضه مرغ و تیر زدن آنرا سفید کنند و قرصها سازند
و بکندارند تا بسته گردد آنرا فانیل و بغار سی شکر بنهر گویند و اکثر از هم آنست که شکر سفید را چون مرتبه دیگر بطبع تصفیه
نمایند بکرتن کف آن تا آنکه دیگر کف نیاید و رد پس صافی نموده بقوام آورند و بعد توام دو شخص آنرا بدست بکشند و در بین
کشیدن دفع بدفع آن را بچوبی یا بختنه پاکیزه بریزند تا سفید شود پس قرصها سازند آن را فانیل نامند و بعضی تا طب و کاه
مغزهای فوا که چون جوزا گل یعنی گردکان و بادام و بسته مقشور امثال اینها داخل مینمایند و آن هنگام آنرا حلوای مغزی و
قبیل میگویند و بعضی برای زیادتى شکنند کمی آن مقلد از ربع وزن آن غسل مصفی نیز داخل مینمایند و اگر بر روی بی صلی
آن کنجد بپاشند آنرا حلوای کنجد و بهندی و ریوری و بعضی تا طاف سمسم نامند صاحب اختیار را ت گفته که فانیل آن است
که بقوام آورند قند سفید را یعنی مرتبه ثالثه از تصفیه شکر سفید که در قالب مخروطی ریخته باشند و غسل طرنا را که بغار سی
کرا نکیمن گویند بعد از تصفیه بر چوبی که آنرا وند گویند زنند تا سفید شود پس آنرا قطعات نموده استعمال نمایند فانیل
نامند و از ترتیبین نیز بهمین قسم ترتیب میدهند و فانیل خزائی و فانیل سنجر نیز اختلاف است آنچه را از قند سازند
و بی آرد چون کاهند از فانیل خزائی نامند و آنچه را از غسل طرنا و ترتیبین ترتیب دهند و آرد جو بران پاشند و نکاهدارند
فانیل سنجر نامند و عرب سنجر منسوب بسنجرستان که عرب سنجرستان بسین مسمله و زای محجمه است و با فعل معروف
بسینستان است و غلط کرده آنکه گفته که فانیل سنجر است بضم سین و سکون حاء مصله تین که منسوب است بسنجر که آن
بلای است از همان و بهترین آن سفید رقیق خزائی است طبعیت آن گرم و تر در اول خصوص سفید آن که رطوبت
آن زیاده است افعال و خواص آن غلیظتر از شکر و گرم تر از آن اعضاء انقباض جهت سرخه و ضیق النفس و درد سینه
اعضاء انقباض جهت تلبین بطن و برودت امعاء و رحم و جوارش آن در قرابادین کبیر ذکر یافت *

فنا و نیا * بفتح فاء و الف و فتح و کسر نون و فتح یا و الف آنرا عود اریج و سریانی که با نا و که بنام نیز و نزد اهل مغرب
معروف بعود الصیر است * ماهیت آن اکثری تصریح نموده اند که فنا و نیا عود الصلیب است و مولانا نفیس در معالجه
صرع در شرح موجز قرشی گفته بتحقیق غلط کرده کسیکه فنا و نیا را عود الصلیب دانسته از جهت مشابهت بیج و برگ هر دو
باهم ولیکن فرق میان هر دو را بیان نکرده و بعضی گفته نو آنرا چون در جوف آن خطوط صلیبی است عود الصلیب و ماده
آنرا که ند ارد فنا و نیا خوانند و این اصح اقوال است و شیخ الرئيس رحمه الله تعالى در مفردات قانون هر یک را از عود الصلیب
و فنا و نیا جدا جدا ذکر فرموده و نیز فرق بین اینها ذکر نکرده و در عود الصلیب ماهیت آنرا بتفصیل ذکر نموده و نوشته که
دیسفورید و س که آن کرده که عود الصلیب چیزی است که بعضی مردم آنرا ذوالاصابع نامیده اند و بعضی دیگر علیسی

بمعنی جلوة الروح و آن نباتی است که ساق آن بقدر و شیر و متشعب بشعبهای بسیار و در ماده میباشند برگ نر آن شبیه
 به برگ شاه بلوط و برگ ماده آن شبیه به برگ سمربون که کرفس برن است و مشرف و برجانب ساق آن غلافی شبیه بغلاف
 بادام و چون شکافته شود آن غلاف ظاهر میشود از آن دانه سرخ مانند خون شبیه بدانه نار و کثیر العدد و مابین دانههای
 آن چیزی بنفش رنگ پنج یا شش و بیخ نر آن بسطری انکشتی و بیلندی یک شیر و سفید و با نبوضت طعم و بیخ ماده آن
 متشعب بچند شعبه هفت یا هشت هر یک شبیه به بلوطی مانند بیخ خنثی * افعال و خواص آن اعضاء الراس آشامیدن
 بیست و پنج حبه آن با ماء العسل جهت کابوس اعضاء الغدا خوردن آن بتهائی جهت دفع معد و رجوع آن اعضاء النفض
 آشامیدن آن مقلد اریک بادام جهت تنقیه رحم از فعل طبعی وادار طبع و رجوع کرده و مثانه و رحم و یوقان و آشامیدن
 مطبوخ آن با شراب حابس و عاقل بطن و آشامیدن سرخ آن ده دوازده دانه با شراب اسود قایض و حابس و قاطع نرف الدم
 و رحم و ده عدد حب آن با شراب عسلی جهت اختناق رحم و عارض از رجوع رحم و چون صبیان را در ابتدای حدوث
 خصا که بپاشا مانند دفع نماید و دیگر خصا که عارض ایشان نکرد و در فارا و نپاشا که آن نر و ماده میباشند نر آن بپنجای
 سفید بسطری انکشتی است و چون آنرا بخایند ظاهر میگردد از آن بعد از یک ساعت اندک حلاوتی با نبوضتی در طعم
 و ماده آن کثیرا لشعبه * طبیعت آن گرم نه بشدت * افعال و خواص آن مجفف و قایض و محلل و مفتح و ملطف
 و مقطع و جالی اعضاء الراس نافع است جهت صداع و صرع حتی تعلیق آن بتهائی مجرب و نوشته که یهودی گفته اند خن
 ثر آن جهت مجانین و مصر و همین نافع و زائل کننده آن و یک ستور خوردن ثمر آن با کلنگ شدیدی النفع و نوشته که کمان من
 آنست که این نفع در قاف و انیام رومی باشد نه هند و آشامیدن تخم آن بیست و پنج حبه آن با ماء العسل یا با شراب جهت
 کابوس اعضاء الغدا آشامیدن مطبوخ آن با شریقه قایض عصبه مانع از اصحاب مواد است بعد از آشامیدن تخم آن مغوی
 معد و مسکن و دفع و دفع آن و بیخ آن مفتح سد و جهت یرقان نافع اعضاء النفض چون با شیر و مکر و امات یا شامک ادرار بول و
 حیض نماید آشامیدن بیست و پنج حبه آن با ماء العسل یا با شراب جهت اختناق رحم و رجوع آن و کابوس و دوازده دانه آن
 جهت قطع نرف الدم مفید و چون زنان صاحب نفاس مقلد اریک بادام از بیخ آنرا بخورند تنقیه نماید نفول نفاسه ایشانرا
 با درار و یک ستور جهت رجوع کوده و مثانه و طبع آن با شراب شکم را بند نماید و ادرار آورد الزینه طلا و غمزه آن در جلاء آثار سیاهی
 بشره مؤثر المفاصل آشامیدن آن جهت نفرس نافع و یک ستور ضماد آن و دیگران نیز ماهیت آنرا مانند آنچه شمع از
 د یسقورین و س بیان کرده نوشته اند و حکیم میر محمد مومن در تحفة المؤمنین نوشته نبات آن شبیه بزردک و ماده آنرا نبات مانند
 کرفس بری و گفته اند نر آنرا چون بشکنند در جوف آن دو خط صلیبی متقاطع یافت میشود و ماده آن بشکل بلوط میباشد و در
 جوف آن خطوط صلیبی نیست و نزد اطلاق مراد نر آن است و بهترین آن رومی بسطری آنست که کهنه گرم خورده نباشد و چون
 بخایند بعد از معالجتی ظاهر شود از آن حدت و حرارت با اندک تلخی و قوت آن تا هفت سال باقی میماند و گفته اند باید که
 نزد استعمال نرم سوده و مبالغه در سحق آن نموده استعمال نمایند و بعضی گفته که برای امراض مردان نر آن و برای زنان
 مخصوص امراض رحم ایشان ماده آن انساب است که طبیعت آن گرم و خشک در سرم و بعضی تا سوم و بعضی مائل با اعتدال
 دانسته اند * افعال و خواص آن آشامیدن بیخ آن بقدر یک گرم در شراب عفس یا شکر شیرین کرده یا با مشربوب
 شیرین دیگر جهت صرع و رعشه و لغوه و ام الصبیان و اکثر امراض سر و تنفتح سد و یرقان و درد کرده و مثانه و ادرار طمضه

آن بر سینه البه جهت تقویت باه و اوجاع المفاصل و غیره مضامین آن بالیان ذکر که ضما دنازک نمایند جهت ارجاع
مفاصل و عرق النساء و تقرص و تحلیل صلابات و ارام اثیان و اوارام قبحه و رفع عصب و گوشت کوفته شد و مرطوبی و بهیج آن
انفع از مرطوبی ز نجیب اعضاء الغذاء و النفس و البه جهت خوشبوئی دهان و جشای بارد و انهضام غذا و تحلیل مواد
و تسخین معد و کرده و منانه واد را برول و تحر یک باه و تقویت آن بسیار موثر است *

* فتیلت * بفتح فاء و کسر تاء مثلاً فوقاً به و سکون یاء مثلاً تحتاً به و تا لغت عربی است * ماهیت آن هر چه خرد کرده
را نامند و بیشتر مستعمل در نان کنند خشک خرد کرده است خواه یکو بدن و خواه بغیر کو بدن که بسیار نرم نباشد
و بعضی گفته اند که نرم باشد * طبیعت آن کرم و خشک با اعتدال * افعال و خواص آن قتل الغذاء و محیف
و طو بات معد و مولد رباح سوداوی و در مضم و مولد امراض بارد و ریحیه مانند قولنج و وجع پهلو و تهیکا و مصالح آن
نیکو خمیر نمودن و طبع جبب دادن و با سسم و کسبون و نانخواه و با شکر و روغن بادام تناول کردن و جهت
صاحبان آمزجه بارد و رطبه و صاحبان ضعف احشای بسیار مضر و باید که در سایه خشک نمایند و بسیار کهنه نباشد که کهنه آن

ردی است و بهترین مصلاحات آن در همه حال شکر است

* فصل الفاء مع الجیم *
* فجل * بضم فاء و سکون جیم و لام بفارسی تور و بشیرازی تربزه و بیریانی فعال و برومی دیون و بیونانی افاتیس و نیز
بیونانی ابابوس و یندی مولی و بیریکی رفالس نامند * ماهیت آن معروف است و در اکثر بلاد میشود رد و نوع میباشد
بری و بستانی و شامی نیز و شامی آن است که تخم شلغم را در بونه تور کذاشته غرس میکنند و با بالعکس و بری آن تند تراز
بستانی اما بید رازی و بیریکی بستانی نیست و در قوت قریب بخردل و بعضی آنرا خردل بری دانسته اند و بستانی آن اقسام
میباشد قسمی سفید طولانی نازک و ازین قسم بعضی در بعضی از قرای بنکاله بسیار بزرگ بالید و تابک دود و دشت و
بقطر نیم شب میشود بعضی نازک شاداب و بعضی خشک و جوف آن متخلخل و خورد رطوبت را میست و معصی بغیر صد ر
از قوت زمین آنجا بوزن بیست انار و بد رازی دودست و زباده ازان و بقطر قریب یک و شمر و شاداب و شیرین آنرا
قتیل مولی مینامند یعنی در درازی قطر مثل دندان قل کلان میشود و معمول اهل بنکاله است که آنرا مثل شلغم با
گوشت و با ماهی بخند با چلا و بخورند و در جاهای دیگر نا بک و نیم شب و قسمی دیگر مد و شلغمی شکل پوست آن سیاه
اندک خشن و این خشک تراز قسم سفید طولانی آنست و بشادابی آن نیست ولیکن تند تراز سفید خصوصاً پوست
آن و این قسم اکثر در زمستان میشود و بسبب سردی هوا و بیس در زمین منشق میگردد و قسمی دیگر مد و سفید
پوست که اهل فرنک از ملک خود تخم آنرا میاورند و این نیز قریب بساده مد و راحت و این نیز مخصوص بزمستان است و
بهترین همه شاداب نازک تند طولانی آنست که کم رسیده باشد و برک همه اقسام شبیه ببرک شلغم و خردل و ازان هر دو
خشن تر و تند تر و تخم همه مائل بتند و برود و غلاف باریک طولانی نایف را بکشتی و در خامی سبز نازک تند شبیه بطعم تور و
بندی بهندی آراسیمکری نامند و آنرا مانند تور با ملک بخورند و آنرا ریزه کرده با گوشت میزنند لذیذ میشود و بعد از رسیدن
سرخ تیره مائل بسپاهی میگرد * طبیعت تخم آن کرم در سوم و خشک در دوم و ریح آن در اول کرم و در دوم تر
و کرمی پوست و برک آن زباده از اصل آن و بری آن اتوی واحد از بستانی در جمیع اجزا * افعال و خواص آن
ملطف و محال و مولد رباح و محرک آروغ تخم آن محال آن رد بعضی این ما تخم غیر منجم خصوصاً برک آن رد بعضی که

در معده آنها را طوبیت بسیار باشد مانع از هضم و تغذیه ایشان خصوصاً اصل آن جهت آنکه در آن جگر و طیف سریع
التغذیه است و در ریه و با اندک تأخیر چون برک ربیع آنرا طبع نموده بخورند باز است ریا روغن و مری و غذائیت
آن زیاده از بهیج است و از حضرت ابی عبد الله علیه السلام مرویست که فرمودند که در فیل سه خاصیت است برک
آن پراکنده کننده زیاده است و مغز آن در ریه و بهیج آن قاطع بلغم است اعضاء الراس مضر سرورند آن و حنک الاذن
قطر روغن آن جهت تحلیل ریا کوش کمتر النفع و چون جوف تر با را خالی کرده روغن کل در آن ریخته بر آتش گذارند
تا جوش بخورد پس نیم کرم چند قطره در کوش بچکانند جهت تحلیل ریا و تسکین اوجاع آن سریع النفع و بدستور چون
آب آنرا با روغن کل جوش دهند و در کوش بچکانند العین مضر چشم و قطور آن جایی و رافع آثار حادث زیر مرق آن
و آب برک آن نیز کنند نفوذ با صره و ضما د آن جهت رفع کینه الدم زیر چشم و با عمل جهت نزول آب در چشم مفید
الصدر آشا میدان مطبوخ آن جهت سرفه کهنه مزمن و دفع کبوسات غایظه حادثه در سینه و خناق حادث از آشا میدان
قطر قنار و غرغره با آب مطبوخ آن با سکنجبین جهت خنثی نافع و با وجود آن مضر حلق و زیاده کننده شیر است اعضاء الغذاء
ردی است برای معده و حشا آورنده و بعد از طعام ملین دهن و نفوذ فرما یند غذا است و قبل از طعام مانع نفوذ و استقرار
آن در ریه معده و باعث طهیر و ابرساندن طعام بر سر معده و ازین جهت باعث سهولت قی است خصوصاً یوست آن با سکنجبین
و موافق سینه و بهلوسه بر زاست و یک سنور تخم آن با سکنجبین و ابن مسویه گفته آشا میدان آب آن ها ضم غذا و مفتوح سد
کبد و طحال است و استسغار طحال و برقان را نافع و جرم آن مغنی و تخم آن محلل نفخ و مشهی و باعث سهولت اخراج غذا
است و وجع کبد را مفید و نیم منقال تخم آن بعد از طعام ها ضم آن را با سکنجبین مقوی و مغنی معده و چون خربق
را ریشه ریشه کرده در ترب فرو برند و بخمر و کل گرفته در زیر آتش طبع نماید پس بر آورند و خربق را در ور کرده آن ترب را
بخورند بقوت تمام قی آورد آلات الغا صل تخم آن جهت ضربان مفاصل و عرق النساء و وجع و رک و حکه حادث از بلغم
و بهیج آن جهت دفع آنها با دفع العروق و الحروق ضما د آن با عمل جهت فروح خبیثه و قروح لبنیه و شهیه و تخم آن با سرکه
جهت قلع آنا رغا نغرا با و با الیه و ضما د آن با آرد شلیم برای بنور لبنیه و جلا ی آنها اعضاء النفس تناول نمودن مطبوخ
آن جهت ادرار و بعض دفع احتباس آن و آشا میدان آب شاخهای آن بدون برک بقدر یک اوقیه جهت اخراج سنگ
منانه مجرب دانسته اند خصوصاً با سکنجبین و آب برک و شاخ آن بقدر ربع رطل با شکر جهت اخراج زرد آب و استسقاء
و بانکه جهت سپرز و تفتیح معده کبد و برقان نافع و چون ترب را سوراخ سوراخ نماید و تخم شلیم را در آن سوراخها گذارند
و سوراخها را بهارچه های ترب بند کنند و با آنکه جوف ترب را خالی کنند و تخم شلیم در آن بپزند و سر آنرا بهارچه ترب
مسکود نمایند و در حمیر بکیرند و در زیر آتش بپزند و با عمل تناول نمایند در اخراج سنگ منانه مجرب دانسته اند باید
که سه روز بی دربی مرتب نموده بخورند و آشا میدان تخم آن در ریه و حیض و شیر و محرک باه و مقوی است و جهت درد
جگر بارد و نرم سبز مفید السم ضما د آن جهت نهش افاعی و ضما د تخم آن با شراب جهت مار شاخدار و سم هوام و چون
سورجهای تراشیده بهیج آن و با کوبیده آنرا بر عرق گذارند بمرد و بدستور چون آب آنرا بران ریزند از هم بپاشد و چون
هترب کسی را که ترب خورده باشد بکزد متضرر نشود و طلا ی آن با عمل عدم نزدیکی هوام است الزیمة خوردن آن نمکو
کننده و رنگ رخسار و ضما د آن با آرد شلیم جهت انبات شعله اعضاء العین و با عمل جهت قلع آثار عارض تحت چشم

وطلاء آب آن جهت قوی و صفا در تخم آن با غسل جهت نمش و مائرا الوان غریبه و آثار صریحه و قرحه و کلف و بکری و ری رگب رخسار و قوی با کندنش جهت بهی ابيض خصوصاً در حمام و اکثر آن رو با نندۀ موی است بر موضع داء الثعلب و آثار و نیز اکثر آن مروت مغص و تعفن اخلاط و موالد سببش جهت آنکه در آن جزو لطیف مربع التعفن است چنانچه ذکر یافت مضر سر و حلق و دلدل آن مصالح آن نمک و مسهل و زبرۀ که در سحر که خیسانیده باشند و محلول آن یعنی پودرۀ آن در سرکه تندا انکوری نافع اخلاط غلیظه و محلول صلابت طحال که ناشنا بخورند و با طعام نیز و مجرب را صلا ضروری ند ارد اگر سرکه نباشد و تخم آن مقوی جهت درد جگر و سپهر زوادر ارشیر و بول و حیض و دفع سموم و با شراب جهت کزیدن مار شاخ از موثر و در رشا نافع اند کوره قویتر از بیخ آن است و آشامیدن نیم مثقال آن بعد از طعام هاضم آن و با سکنجبین منقبی معده و ضماد آن جهت قوی با و با سرکه جهت زخم غانغر ایا و با غسل جهت درد مثلاً و با کندنش و سرکه جهت بهیق سیاه مجرب مقلد ارشیر بت آن از تخم آن قایک درم و از آب آن ناسی درم و از جرم آن نایست درم و بوی آن بسیار کرم و تر از شلغم و ضعف تر از ترب و محلول و طوباب و مد و بول و اکثر آن مغنّی و مصالح آن نمک است و روغن آن که تخم و آب برک آنرا در آب تندا تخم بستن بدستور مقرر ترتیب دهند که باروغن زیت و یا روغن کنجد تازه در قرقه مضاعف و با آتش ملایم طبع دهند تا آب برو و در روغن بماند و تسرزد و بسیار مسخن و در اکثر امراض نائم مقام زیتون که نه روغن بلسان است و لطیف تر و کرم تر از روغن بید انجیر و محلول قوی و آشامیدن آن جهت فالج و لقوه و دفع اذیت عقرب و سایر موم زهر دار و بطور آن در کوش جهت تحلیل ریاخ و تسکین و جمع آن و تد هین بد آن جهت فالج و لقوه و استرخا و رفع خشونت بشره و جلای آن و بهی و بوس و انطاکی گفته که چون قرب را بخایند و بکنارند تا متعفن شود و کرمها از آن متکون گردد و در ظرفی ضعیف اند تا کرمها یک یک بکروا بخورند و چند عدد بماند پس آنها را حیل نمایند در حیل معادن بیعدیل و افعال غریبه از آن می آید *

فجل با مشیق * فجل شامی است * طبیعت آن مرکب القوی و از شلغم کرم تر * افعال و خواص آن از فجل

و شلغم ردی و تر و ضعیف تر از فجل و مد و بول و محلول رطوبات و اکثر آن مغنّی و مصالح آن نمک است *

فصل الفاء مع الراء المهملة *

فراخ * بکسر فا و زوا و الف و خاء معجده بفارسی چوچه و ترکی فریک نامند * صا هیت آن معروف است * طبیعت و

افعال و خواص چوچه هر حیوانی در ذیل نام آن حیوان ذکر یافت و میباید انشاء الله تعالی بهترین همه چوچه مرغ

و کموتر است و مد او مت خوردن کباب کبوتر بچه با اندر بۀ حارۀ و میر مولد جن ام دانسته اند و مطبوخ آن با پیه مقوی

قوی باه و کوبند خور و س بچه با الخا صیت ضعیف باه است *

فرا سینون * بفتح فا و زوا و هاء معجده و کسر سین مهمله و کسر سین مهمله و ضم باه مشقه تحتانیه و سکون و ارتون و ضم فالیز آمده و بیرونایی

خراسین و برسون نیز و بلا طینی ماد و رویتیم و بعرینی علقما جهت آنکه در آن است و هر چیز تلخ را علقم نامند و بفارسی افتان سر

و کورار بمعنی کرات جنلی که کندی کوهی کوبند و لفظ کروی یا ممکن که تصحیف از کورار باشد * در صا هیت آن اختلاف

است و یسقورین و س گفته نماتی است با شاخهای بسیار مربع سفید مزغب از یک بیخ روئیده و برک آن بمقدار انگشت ابهام

و مائل با سئل اره و مزغب و متشنج و تلخ و کل و برک آن متفرق در شاخها و در کل آن بنفش و مستند و روئید آن خراپها

و انطاکی نوشته یعنی است مربع با شاخهای بسیار سفید مزغب که از یک ساقی روئیده و بادر کهای خشن مانند ابهام و کل آن

از این بنا صفر تلخ طعم و در ثور و جوزا میرسد و ثواب آن تاشش سال میماند و گفته اند که بهترین و مختار آن رومی ها و
 سرخی آنست و حکیم علی کیلانی شارح قانون نوشته که فرا میون و احشیشه الکلب و صوف الارض که عبارت از کرات جلی
 است نامند و ماهیت آن را چنانچه از دیسکوریدوس مذکور شد بیان کرده و نوشته که انواع میبا شد نوع سهیل آنرا
 فرا میون و این را بهر صوف الارض و احشیشه الکلب نیز نامند جهت آنکه چون مک در آن بکند و بر آن بول کند این نوع کثیر
 الاستعمال است و نوع دیگر را بلوطی نامند و نوع سوم را اسطوخودوس و بواب حکیم معتدل الملوک سید علونخان قدس سره نوشته اند
 که کسیکه آنرا کرات جلی دانسته غلط کرده و بحتمل که آنچه دیسکوریدوس نوشته نامتی باشد که بهندی اروسه نامند
 و اروسه در حرف الالف مذکور شد * طبیعت آن در دوزم کرم و در سوم خشک * افعال و خواص آن محل و حالی
 و مقطع و مفتوح سد و کبد و طحال و باقوت تر باقیه اعضاء الراس و الاذن و العین قطور و عصاره آن در گوش جهت تنقیه فصول
 و تنقیح منافذ آن و از آله در دهنه آن و در چشم با عسل جهت جلائی آثار سفیدی بسبب حدت قوتیکه دارد و بریدن اثر زردی
 یرقان که در چشم مانده باشد و جهت حرب و سلاق و در معده و غشاره و نزول آب در چشم و ضماط مطبوخ آن با آب جهت
 انتفاخ اجفان خصوصا با روغن بنفشه و رساندن بخار آن بچشم نیز زائل کنند و زردی یرقان است و چون جرب عین را
 با ماء الزمان حامض بسالند و بر گردانند و عصاره فرا میون را بر آن بمالند زائل گردد و داخل شفاقات مقبوضه بصر کرده
 میشود و الفم را لسان مطبخ برک آن جهت امراض فم و استحکام دندان اعضاء الصل و آشامیدن نم درم آن با شربت
 بنفشه و با با جلاب جهت هرقه رطب و قروح سینه و ریه و تنقیه آنها از زفت و مده و نم درم تا نکدرم آن با طبع زرد و روغن
 بادام شیرین جهت تنقیه سینه و ریه از اخلاط لزجه عجیب الفعل و با شکر و با با عسل و با با انجیر جهت ربو و سرفه بلغمی و ضیق
 النفس و قطع و قلع فضلات غلیظه و آشامیدن حسوم معمول از آن و فائده کد م که نخاله را در آب جوش دهند و صاف نموده نیم
 اوقیه فرا میون خشک که بوزن پنج درم باشد در آن جوش دهند تا غلیظ گردد پس صاف نموده نیم گرم بنوشند جهت هرقه
 مغروط عجیب الاثر که تا هفت روز بیا شامند و مطبوخ کل آن با آب و عصاره تخم تر و تازه آن با عسل جهت قرحه ریه و با ارسا
 چون خشک آنرا بیا میزند جهت رفع سرفه مزمن و تنقیه سینه از فضول و ضماط برک آن با عسل مسکن درد پهلو و ضیق النفس
 اعضاء الغل و مفتوح سد و کبد و طحال و معوط آن جهت یرقان و مطبخ برک آن و بلع آب آن جهت اوجاع معد و آشامیدن
 طبع آن و با عصر آن با روغن کل و با با زیت جهت درد امعاء و تحلیل ریح غلیظه و بلغم لزج در هر موضع که باشد و اعظم
 ادویه منقحه بدن است از فضول غلیظه و برای وجع طحال و بدستور ضماط آن دافع اعضاء النقص آشامیدن آن خصوصا
 با ابرسا جهت تنقیه رحم و ادرا رحمض و تسهیل ولادت و اسقاط جنین و بدستور ضماط و حلوس در طبع آن و چون در آب
 و زیت و با آب نه طبع دهند و آن کاد نمایند بر عانه مردان و زنان جهت رفع اوجاع مشابه حادث از ریح و عسر البول
 و ضماط برک آن زیر ناف جهت رفع تعقل امعاء و وجع آن بغایت نافع و فر زجه آن با عسل تا هفت روز پی هم جهت
 اعانت بر حمل مربع الاثر و با الجملة فرا میون دافع جمیع ریح غلیظه است هر نوعیکه استعمال نمایند شربا و ضماط و کاد
 و وجع کاسر و خاسر و جنین را بشمار سفید السموم آشامیدن عصاره برک آن جهت رفع سمیت ادویه قتاله مانند نظر
 و کشیز و امثال آنها و ضماط آن جهت کزیدن سگد بوده الاورام و الجروح و القروح ضماط برک بخته آن با آب معزوج
 یا عسل جهت تحلیل اورام و تنقیه و جلائی چرک و قروح و سخته عفته کهنه خمیه و کوشمت فاسد متاکل و قلع داحس و تلبین

و تحلیل خنای نور و الفجار و ما میل و خراجات خام بدون اندک و قروح و التیام ده و چون بگویند تا و تیر آنرا و با پیه
 کز ده بر سرشته بر اورام هر نوع که باشد ضما د نمایند بزودی تحلیل دهد و جگر کسر نماید و چون در زمین کرمی کین
 یا بش کرم کین و چون کرم شد آنش را بر آورده در آن کرم فراسیون را فرش نمایند و عایلی که از پرو دت و رباح زمین کین
 شد و باشد بدن او را جرب کرده بر روی آن بخوابانند و از فراسیون بران فرش نمایند و بر او لعانی بپوشانند و در آن همان
 قسم خوابند و باشد تا کرمی آن را نل کرد و در دفع مرض او مجرب گفته اند و چون در خمی که آب انکور مغذی از یک
 ماطویطس باشد و مگوک برک تازه فراسیون را کوبید و ریخته هر آنرا پوشید و سه ماه بکند آن پس بر آورده صاف کنند
 و بنوشند در دفع اورام باطنی و امراض سینه و دفع فضلات و مواد بارد و بغایت نافع دانسته و گفته اند از اکبرادویه است
 در آن امور المصا مضر کرده و مثانه در غایت مضرت بحمل یکه اکثرا آن موجب ادرار خون و بول الدم میگردد مصلح آن
 کثیرا و غسل و سنبل الطیب و راز یانه را بعضی یاد در هر آن دانسته اند و مقوی فعل آن مغذی است و شربت آن ناسه در رم صاحب
 منهاج نیم درم گفته بد آن در امراض سینه پرسیا و شان و در تحلیل ریح چهار دانگ وزن آن لبان و در وزن آن اسارون
 و در اسهال لزوجات و تسکین معص و کوبیدن بد آن افتیمون و انیسون است و کوبیدن بوزن آن لایحه و در تحلیل لمحال و غیره اشق
 * فرس * بفتح فاء و راء سین مهمله بین بفارسی اسپ و یترکی آت و بهندی کهو را بضم کاف صجی و خفای مار سکون و او
 و فتح راء هندی و الف نامند * صاهیت آن حیوانی است معروف و از حیوانات دیکر ما کول اللحم اهلی کرم تر
 و بهترین مرکوبات و خوش هیئت تر آنها و مودب و مروض تر و باقر است و اصناف میباشند از نجیب و غیر نجیب و بچه آنرا
 بعربی مهر و بفارسی کره نامند * طبیعت گوشت آن در آذر درم کوم و خشک * افعال و خواص آن خوردن آن مودب
 شجاعت و قساوت قلب و کباب آن با شیر مقوی باد و میرو دین اعضاء الراس گفته اند چون زوائد یکه بر زانوی فرس میباشد
 بکوبند و با سر که بیاشا منک ضاع را زائل کرد اندک اعضاء المنقض آشا میدان انفعله آن بقل و نیم مثقال جهت اسهال مزمن و
 قرحه امعاء و در بول و ستر لیم محرق آن قاطع اسهال رطوبی و کباب آن مولد خلط فاسد مضر درین و مصلح آن جوش
 دادن و مهر انجتن آن را شامیدن دروغ و آب انار با لای آن باید که آب بران بیاشا منک الاورام و البثور طلای محرق
 پوست مهر یعنی کره آن با موی با آب پراکند و کینه و بنور و سر کین آن مانند سوکین حصار است و در خواص و خون تازه کرم
 آن از جمله سموم و منسل و اعراض و علاج آن مانند دم نر است و در بقر من کور شد و عرق آن نیز در عرق ذکر یافت
 الزینة ملای خون آن تغییر دهند رنگ وضع و در پوست سوخته آن با موی رافع جوشها است الخواص کوبیدن چون
 دندان آشیای آنرا بر ساق بندند از حرکت مانند کی نمایند و اکودند آن آنرا بکودن کود که بندند دندان او بی الم
 بر آید و نیم آنرا در خانه که موش بسیار باشد دفن کنند موشان بکوبند و عرق آنرا که بر زهار طفل بمالند موی نرویدند
 و نیز بوا سیر دفع نماید و قطور آن در رکوش جهت تسکین درد آن در رینی جهت رعاف و اگرهای حیوان چهار پا را بد
 اسپ بندند لنگ شود و اکوبد در خانه موی دم آنرا بکشد کک در آن خانه داخل نشود و فرس بحرف را بفرنگی اورمب
 کانیس نامند کوبیدن از خواص آنست که چون خواصند بر عضوی موی بر آید خاکستر آنرا با تیر و با پیه بر سرشته بمالند موی
 بر وید و در ور آن جهت خشک کردن جراحت و رویانیدن پوست بران موثر است *

* فرقیون * بفتح فاء و سکون را وضع یاء مثناة تحتانیه و سکون را و زنون و توهم کرده و کسبکه بکسر فاء دوم خوانده و آنرا

مانند برک بادام و کل آن مانند کل سرخ و بغایت خوش منظر و طبیعت و افعال و خواص آن ضعیف تر از کنگر است *

* فرشته * بفتح فاء و راء شین معجمه و ما * ماهیت آن اسم عربی شریست که با زرد و تخم مرغ بآتش نرم بجوشانند تا غلیظ

شود شبیه باغورود و افعال مانند لباء است * فصل الغذاء مع السین المهملة *

* فسا فس * بضم فار سین و الف و کسر فاء سین مهمله بفارسی سرخک و ساس و شب گز نیز و بهندک که متعل و بفرنگی سمیس

نامند * ماهیت آن حیوانی است از جمله هوام و بقدر نصف عدس و سردم آن باریک و بسیار کونا نه فی الجمله شبیه

بنصف دانه حب الخروع و دست و پای آن نیز باریک و د و سیل کوتاه نیز دارد و نیشی از دهان بر میآورد و با آن میکزد

و باز بخود میکشد و بد بوی ریخته آن سرخ رنگ و بزرگ آن مائل بسیاهی و از کزیدن آن عضو اندک خارش و سوزش و ورم

کمی میکند و باز خود بخود زائل میگردد و در رشکهای چوب و سریرها و خانه کبوتران و در چهار پایه که با مصالح منند پلنگ

مینامند و بران خواب میکنند و لباس بشمی و ابریشمی و در حصیرها و بوریا ما بسیار تگون میباید * طبیعت آن گرم و خشک

در سوم * افعال و خواص آن اعضاء الراس نفوخ سائید و آن در بینی و استشمام رائحة سائید و آن و باطلای آن برانف

جهت مریکه در رنگا له میشود و آنرا اهوره مینامند و اثر و زدن آن بانبویه که در حلق بوسد و با آله میدان آن با سرکه و شراب

و با غرغره آن جهت اخراج زلوی در حلق مانده و اثر اعضاء النفص کشا شدن سود و آن در سوراخ قضیب جهت رفع

احتباس بول و استشمام رائحة و بخور آن جهت اختناق رحم و مالیدن آن بر موضع داء الثعلب العم بلع بکند و آن جهت

کزیدن مار شاخه را و از بسیاری خوردن آن مانند خوردن ذرا ریج احوالی طاری میگرد و دند بر آن نیز نیکو است

* فستق * بضم فاء و سکون سین مهمله و ضم تاء میناة فوقانیة و قاف معرب پسته فارسی است پسرانی بستقی و بیونانی

بسطا قبار و بفرنگی بسبا که نامند * ماهیت آن ثمر درختی است شبیه بد رخت بطم که بفارسی سفزنا مند و از آن کوچکتر را غیر

بی خار و مندی میماند و ثمر آن در اول تابستان پدید امده شود و با یلول ماه میرسد و بستانی و جلی میباش و ثمر بستانی

بزرگتر از جلی و از مطلق آن مراد ثمر آنست و بهترین ثمر آن آنست که بزرگ دانه پوست آن نازک سفید و پوست خارج

آن سبز مائل بمنفشی و مغز آن سبز و چوب لایق باشد و آنرا بطم بپزند و مینامند و بیونندی آن بسیار خوب میشود و جهت

آن مراد پوست رقیق بالای مغز آنست که زیر پوست صاب سفید است و در رخت آن یکسال ثمر آن مغز را و یکسال بی مغز

میباشد و بی مغز آنرا بزغنج مینامند و در حرف الباء مع الزای مذکور شد و ثمر آن مادام که در پوست است مدتی میماند

فاسد نمیکرد و چون مقشر گردد و از پوست جدا نمود فاسد میگردد و آب لیمو و حافظ فساد آنست * طبیعت مغز آن

در دوم گرم و خشک و بعضی ترد آنست و اندک بر طریقت فضلیه را این صواب است و لایق آنرا زود گرم بخورد و مقوی باشد است

و زیاده کندی منی و بعضی سرد دانسته اند و این زعم غلط است * افعال و خواص آن اعضاء الراس و الصدر و الغشاء

جهت تقویت ذهن و حفظ دماغ و سرفه و قلب و خفقان و نفی و غنجان و مغص و برودت کبد و تفتیح سکه کبد و متافذ غنا و مراره

جهت طاریت و عفو صفت و تلخی که دارد و منقعی کبد و مزبل و جمع را و بی آن و قلیل الغل اومسم بدن و مقوی معده و فم آن از

سائر محبوب زیاده و خصوصاً که با جهت آن یعنی پوست بالای لب آن بخورد و رافع لاغری کرده و ویرقان و طحال و سوم و

نهش هوام و خوردن آن با شکر مصلح هوای و بانی و پوست سرخ رقیق ملاصق مغز آن معدل در حرارت و خشک و پوست

همز برون آن سرد و خشک الفم مضغ آن مقوی دند آن و لثه و خوشبو کننده دهان و رافع قلاع آن اعضاء الغشاء بغایت مقوی دند

و مقله و نابيض رخنه روا به خمل آين و رافع قبي و فوائ و اسهال و تشنگي السّم با شراب جهت دفع سم مغرب و ساثر موم و پوست سفيد ملبا آن که در آب طبع داده با شند جلوس در آن جهت خروج مقله و مجرب و نطول بطبيع پوست درخت و برک آن جهت حبس نزلات و جرد مقله و ررحم و جرب و حکه و رفع قمل الزّينه مد اومت غسل موی بدن جهت ازاله و سواس و موم و دودي رد دفع سحوم و خوشبو کنند و اطعمه و مقوی غالبه ها را با الخاصيت مغز آن مضر مقله و خصوصا مضر آن و مفسد طعام و بدن منورده آن و گوشت مغز آن مضر سفید است مصلح آن زرد آل و بدل آن مغز بادام و مغز حبه الخضر و گوشت نه وزن آن مغز جوز و نه وزن آن مغزین و اکثرا آن محدث شری مصلح آن آشامیدن سوکه و انار ترش و زرد آلوی

تورش خشک است فصل الفاء مع الشين المعجمة *

* فشاغ * بضم فا و فتح شين و الف و غين معجمه و فشاغ بفتح فا و شين و غين معجمه نیز آمده و نزد اطباء مشهور و بدین است و نزد اهل لغت بدین و بغارسي آنرا سرم نامند * ماهیت آن از جنس فاشرا است و بر مجا و رخود می پیچد و آنرا میپوشانند و نبات آن شیمه نبات غلب النعلب و شاخهای آن با ربك و خاران که نرا از فاشرا و نسر آن خوشه دار و برک آن با خشونت و دانند آن بعد از رسیدن سرخ میگرد و طعم آن کزند زبان و بیخ آن بطبر و صلب منبت آن آحام و موم سمع درشت اند و قسمی از آن بستر اند آن بشکل باقلای مصری و از آن کوچکتر و بسیار رسیا و بر دور آن خط سفیدی حکم مهر محمد مومین در تحفه نوشته ظاهر را لوبیای هندی عبارت از آن باشد موافق کوبند شبیه بدن در هند و بمکاله چیزی میشود و آنرا سیم بکسر سمن مهمله و سکون راء مندا و تحتانیه و ميم منبامند و برک آن اندک پهن نبات آن بر مجا و رخود می پیچد و آنرا میپوشانند و نمر آن در غلای مانند با قلا و انبای آن کوچکتر از با قلا و پوست آن بعضی سفید و بعضی سیاه میباشد و در یکطرف آن قریب بنصف آن خطی سفید در هر دو نوع و مغز آن سفید و در طعم آن یک شیمه با نلا و بوی زهرمت آن زباده از با قلا را ذوال دیکر نیز در ماهیت آن بیان کرده اند * طبیعت قسم اول آن در سرم کوم و خشک * افعال و خواص آن آشامیدن شمر و برک آن مفرح و مقوی و حافظ حرارت غریزی و دفع ضرر دوده سمه و محال رباح و چون برک آنرا با عمل لغوی ساخته اند و ریج اندک اندک باطل شیر خوار بدین مقله و الحیمه کوبند سحوم نهانی و حیوانی با و انرا نمکنند و قد ارشوبت آن که بمعال و متورند نه قهرا از قسم دوم آن مورشد بدن خوابهای بریشان و تولد خلط فاسد و رفع و رباح بسیار و ضاد آن رافع آرام و مسکن درد *

مفاصل است فصل الفاء مع الضاد المعجمة *

* فضه * بکسر فا و فتح ضاد و با فارسي سیم و نزد عوام مشهور بنقره است و بدین روی و با بضم راء مهمله و سکون را در فتح باء عجمی و الف و بصرانی سیم و بر روی ارجوا و بونانی اکورا و دیرکی کرمس و و فرنگی و براط نامند * ماهیت آن از فلزات معروفه مشهوره میان مردم کثیر المنفع است و گفته اند ماده تگون آن زبوق خالص چید و کبریت خالص است و کبریت عشر وزن زبوق بود بدلیل آنکه چون نقره از کبریت مگس کرد و یوزن خود زبوق را منعقل کرد اند و بنظر نور یاه ساعت مشتری در سه سال بکون آن در معدن خود تمام میشود و فاعل اعتقاد آن برودت و در باطن آن ذهبیت است چنانچه در باطن ذهب فضیت است * طبیعت آن در اول سرد و خشک و با قوت قابضه و مجففه و سحایه آن خشکتر و قوت قابضه آن زیاده از محلول آن و بعضی معتدل دانسته اند * افعال و خواص آن در تفریح قریب ببادوت اعضا الراس جهت مایه لیمو دار چگون و سواس النعین اکثرا آن با میل نقره جهت جلای بیاض رقب و تعویبت بصرا لقم آنامیدن سحایه آن

با ادویه مناسبه جهت رفع بخار و جلب و جذب رطوبات لزجه متعفن و بلاغم الصدر آشامیدن محلول آن وین هئو و سحاله آن جهت رهبر و سرده و خفقان و توحش و سائر امراض قلبیه با ادویه مناسبه اعضاء الغل و انقباض بجهت مذکوره مقوی معده و کبد است و جاذب رطوبات و جهت استسقا و سپرز و تهتیب سنگ کرده و منانه و عسر البول و طلای محلول سحاله آن بازریق مقتول جهت بواسیر الجرب و الحكه و بد ستور جهت جرب و حكه الاورام ضما د سحاله آن جهت تحلیل اورام مضر اما معاصیج آن کثیرا مقل ارشربت آن از نیک آنک تا نیمه دریم و از خالصیت آنست که از رائحه کوکورد خام و مجار ریت آن سیاه میگرد و غسل آن با نمک رافع و جالی آنست و آشامیدن طعام و شراب در او انی فضا باعث تفریح و گفته اند خوردن شراب در جام فضه سکر زود آورد و دستور حل و تکایس و احراق آن در مقد مذهب کربانت و فضه محلول که اطباء فرنگ اختراع نموده اند و آنرا بن تور و بنور ادا نمند و لا جور دی رنگ شفاف مانند باقوت کبود است که نهلم نامند و از بن جهت آنرا بنام آب نیز نامند در جمیع افعال و خواص بهتراز فضه غیر محلول است بجهت خفقان و غشی و مالخولبا ی مراقی بعدیل که در قطره آنرا با اشریه مناسبه بپاشانند

* قصه * تل الغاء مع الطاء المهملة *

* فطر * بکسر فاء و ضم نیز آمده و طاء ساکنه و راء مهمله بغار هی سماروغ و شما و ستر بائی فطر یا تار و می مو کو طیس و بهندی ^{بک} بهمن جهت ریمونا نی او نظرها نامند و در یسفر و بد و س در ثلثه قنطس و در رابعه موقو طیس نامیده * صا هیت آن نباتی است که زمینهای نمناک و عقب بارشهاد و بعضی بلاد زمین منشق شد و بر می آید و در بعضی جاها بد و ن انشقاق نیز بشکل نصف بجهت مرغ که منکوس باشد و بی درنگ و کل و ساق آن بسیار کوتاه و جوف آن محلو از صفایح و ما کول آنرا بفارسی قارج و بشیرازی مردم عوام همکل و بترکی کیدک و نظار و کماة اسم جنس ما کول و غیر ما کول آنست و بعضی فطر را مخصوص نوع قنال و کماة را بهما کول آن دانسته اند و بالجمعه هر چه ببلز و جنت و بهر آنچه و سفید مائل بترکی و کوچک باشد و در زمین طبع بکورد و ما کول است و سیاه آن غیر ما کول در غایت سمیت و همچنین سرخ آن و آنچه از نوع سفید آن که در آن لزجت بسیار و باشران عفونت و مانند نسج عنکبوت چیزی باشد را در زرد و رخت زیتون و انجیر و گردکان و کبای سمی و بتواعت و با در سر کین و حبهها و نزد یک سوراخ حیوانات سمی و مانند اینها روید همه قنال است و گویند سفید ما کول آن تریاقی سرخ غیر ما کول آنست و گویند آنچه را در کشمیر کنکه نجو یا مند از نوع ما کول آنست و گفته اند فطر سه نوع میباشد یکی رافع ثامند و بغار هی همکل و دوم را فوشنه و سوم را فقبل و هر سه از انواع کماة است و گویند فرق میان سمی ردی غیر ما کول آن و میان ما کول با آنست که چون غیر ما کول را بپزند و بکنارند زود فاسد و متعفن گردد و همچنین هر چه را با آن کنارند فاسد سازد و نیز فطر ما کول را بهندی کنهیی بخفاه ها نامند و فطر غیر ما کول را بد بهیرا و قسمی را چهنر بخفای ها نامند و قسمی را آگن دهول و قسم اول بهترین اقسام است * طبیعت ما کول آن در سوم سرد و تر * افعال و خواص آن اعضا الی اس اکثرا خوردن آن مورت خد رو فالی و سکنه اعضاء انقباض اکثرا آن باعث عسر البول و مد اومت آن ناطع فسل و ضما خشک کوید * آن با سر بشم ماهی جهت فتق و ثبله و برآمدگی ناب اعضا العین اکمال آب تاره آن جهت بیاض و تغیرت با صره و جرب پلک و چشم و مانع نزل آب مخصوصا چون سرده را بد آن برورده کنند اعضا الغل و نفاج و در بعضی و مولی خلط غلیظه و عفن و اکثرا ر آن مولی هبضه و چون قبول عفونت کند بزودی متعفن گردد و بسبب اخراط و مسدود و مورت قولنج و درد معده و آشامیدن سائید خشک آن رافع امهال و ذرب و زلی الامه بهترین مصلحت آن مری و خردل و طبع

آن با نمک و شربت و پودنه و روغن کنجد و زیتون و صفت و فلفل و با کمتری تر و با خشک خوردن و خوردن فلفل و زنجبیل
 پرورده و جوار شربت منابه مانند فلافل و کمونی و فلاسفه و امثال اینها و آشامیدن آب سرد بالای آن و همچنین با بیضه
 مرغ و با کوشک خوردن مضر و کوبیدن از خواص آنست که هر حیوانی سعی کسی را که فطر ماکول خورده باشد بکزد و هنوز
 آن فطر در معدة او باشد در او هیچ دوائی نماند و نمی بخشد و تر باقی سعی غیر ماکول آن چون کسی خورده باشد او را عرق
 سرد و صیقل النفس و غشی و ثقل معدة و قولنج و خنای و ذبحه و قشور و باده که از عوارض آنست طاری شده باشد خوردن مقطعات
 مانند ترب و آب پودنه و موی و بوره و نمک و مکنجبین یا فودنج جلی یا هر کین خروس بپیه یا سنگجبین عنصلی و با خاکستر
 چوب الجیر با آب گرم با اندک سرکه و نمک و مرغ بپیه و یا با سرکه و یا خوردن عسل بسیار است و تر باقی اربعه و سنچرنیا و فلافل
 و یا کوبی با شراب و یا با آب و ضماد نمودن بر معدة اضمه و ملطفه و استعمال حقنهای حاده و بسا است که در کورز
 بلکه در رعایت مملک میکردند و هر نظریکه در زیر خرم شراب رسته باشد پوست آن زهر کشند و جوف خشک کرده آن مورچه
 بیهوشی است چون اندکی از آن بخورند و آنچه در نکاله میشود خواه ماکول خواه ماکول خوردن آن غیر مجوز
 زیرا که ماکول آن نیز خالی از سمی نیست *

* **فطر السالیون** * بفتح فاء و سکون طاء و فتح واو و الف و سین مهملات و الف و کسر لام و ضم داء مشبه تحتانیة و نون لغت
 یونانی است و فطر لکی بطرسائی نامند * **ماهیت** آن کرفس کوهی است و آنرا کرفس صخری و کرفس ماقه و لوی نیز نامند
 و تخم آن سیاه طولانی شبیه بنارخواه و خشم و تند و بهترین اجزای آنست و مستعمل * **طبیعت** آن در سوم گرم و خشک
 * **افعال** و خواص آن اعفاء الغداء و الانفض قاطع لزوجات و محلل فحش و بغایت مفتوح و جهت درد پهلوی و مغص و ادرار
 بول و حیض قوی الاثر و مخرج جنین و مبهی السموم مقاوم جمیع سموم بارده و در جمیع افعال قویتر از بستانی و سائر اقسام
 خود بدلیل آن در وزن آن تخم کرفس بستانی و جالینوس نیم وزن آن دانستین گفته و حکم میر محمد مؤمن در تحفة المومنین نوشته
 که با فعل تخم نبطی را بجای آن استعمال میکنند و آن مد و مائل بد را زی و بقدر فلفل و بیرون آن سیاه و اندرون آن سفید
 مائل بر روی و تند طعم و برک نبات آن عریض و با اندک حدت و کل آن جتری شبیه به شیت است و در تنگابن و ابلهیم نامند
 و این قسم را بعضی ضعیفتر از فطر السالیون دانسته اند و جمعی مثل آن و آن مد و عرق و رافع عرق النساء و قوی و فزج آن
 مسقط جنین و در سائر افعال مانند اقسام کرفس است و در حرف الکاف در کفر و انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد *

* فصل فی الفاء مع القاف *

* **ققع** * بفتح قاف و سین مهمله و کسر نون نیز آمده * **در ماهیت** آن اختلاف است جمعی از اقسام فطر و کاه دانسته اند
 و بعضی غیر آن را صح آنست که از غیر اقسام فطر است و مد و رقیق و نارنجی و کوچکتر از آن و اندک طولانی و در زیر زمین
 در مواضع سیاه و اجامی نمناک و قرب آنها و بعد از باران در زمینه های ریگ زار و دامنه های کوه بسیار بهم میرسد و چنانکه
 تکرور میباید زمین آنجا اندک بلند و بعضی منشق میباید و کسانیکه مبدل اند آنجا را میگویند و در مابین و در بعضی جاها
 یکدند و در بعضی چند مد و بفارسی تشنج و بترکی در نیلان نامند و آن شیرین لذیذ میباید و آنرا بخته و یا بریان کرده میخورند
 بهتر از فطر ماکول است و در سالی که رع و برقی بسیار شود بسیار تکرور میباید * **طبیعت** آن در دوم سرد و تر * **افعال** و خواص
 آن نفاخ و بطنی و غلیظ و اکثراً آن مولد قولنج و اصلاح آن مانند اصلاح فطر است و ضرر آنرا ندارد *

* **فقاح** * بضم فاء وفتح قاف مشدده و الف و عین مهملة لغت عربی است بیونانی و روفوس و روفوس نیزه یک و یک و در رومی بقاعین و بفارسی بوزنه نامند و گفته اند آنرا فقاح از انجمن میانه مند که کف آنرا میکینند و واحد آن فقاعه و بفارسی سوزاک آب خوانند * **مها هیت** * این اسم انواع لیمو است و طعم آن مرکب از اندک شیرینی و ترشی و تلخی و جدت و آن مصنوع از اکثر حبوب میباشند مانند جو و برنج و ارزن و ذره و نان حواری یعنی نان سفید قطیر با نعناع و کرفس و از مویز و خرما و شکر و نیشکر و عسل و امثال اینها نیز رگه اضافه میکنند بر آن فلفل و سنبل الطیب و قرنفل و سداب و امثال اینها * **طبیعت** * آن بحسب آنچه از آن میسازند مختلف میباشند و بالجملة ابرد همه شعیری پس خیزی و احر همه عسلی مغوه است پس عسل غیر مغوه پس تمر یعنی خرمائی و عادل همه زبیبی است که با حب الرمان سازند و کسیکه اراده اصلاح و خشبوی آن نماید باید که بغیر از مصطکی و برک نعناع و قلیلی طوخون چیزی دیگر زیاده نکند * **افعال** و خواص آن ردی الغن و نقاح و مولد اخلاط غلیظه فیجه و ریاح و مضرا عضای حیوانی و قوت نافذ آن یحیی است که اگر عا ج را در آن بخیسانند نرم گرداند و آسان کرد و آنچه را خواهند از آن بسازند مضر حجب دماغ و اعصاب کمال مضرت دارد و متخذ از خبز حواری و کرفس و نعناع چهل الکیموس کثیرا لغل بسیار موفی صحر و رین و مقوی احشا و معد و نفخ آن کمتر و بهتر و متخذ از شعیرا است و متخذ از شعیرم و بول و مرطب بدن و جهت سرفه و امراض حار و رطبه نافع و مضر کرده و مناته و متخذ از عسل از برای مبرورین مغیل و نفخ و ریاح آن کمتر و چندان مضر بعصب نیست و متخذ از شکر عادل از مسهل است و از برای معتدل المزاج موافق و سزاوار آنست که نیا شامند آنرا مکرنا شتا و با در او آخر بقایای طعام در معده و نزد اندک آن زیرا که در غیر این در وقت طعام را فاسد میسازد و اما عسلی و مغوه آنرا ناشتا نیا شامند مکر و وقتی که معده کثیرا لوطوبت باشد و آلوده بوطوبت لزجه باشد و باید که خیزی و شعیری آنرا مغوه بمصطکی و سنبل الطیب و قافله نماید که نفخ آنرا زایل گرداند و طوخون آنرا لذیذ و حب الرمان نیکو میگرداند خصوصاً که آنرا معطر سازند و در هر بیست رطل آن از هر یک از انا و به یک منقال زیاده داخل نکنند و اگر چنان برک ترنج نیز داخل کنند بی نیست و در قرابا دین گبر نیز ذکر یافته نسخ جهت آن *

* **فقاح** * بضم فاء وفتح قاف و حاء مهملة اسم جنس شکوفه است بعربی و فقاح هر چیزی در ذیل اسم آن ذکر یافت و می باید انشاء الله تع * **فقاح الکرم** * شکوفه انگور است بیونانی و ذاعطا طوبون و برومی اینکس طراخهون و دیروانی نجی او که بشا و بفارسی ول نامند بری و بیستانی میباشند بهترین آن بری ناز آنست * **طبیعت** * آن در اول سرد و خشک و با عطری * **افعال** و خواص

آن مقوی دل و معده و مسکن فواق و قی و عرق آن یعنی ماء مغطر آن در افعال قویتر و لطیفتر از اصل آنست *

* **فقاح الملعج** * زهره الملعج است و نزد بعضی ابقراست و ما سرجهو به گفته نوری نمک معدنی چیزی شبیه بشوره تگون میباید

* **فصل الفاء مع اللام** *

الطاف اجزای ملج و قبض آن کمتر از آن است

* **فل** * بفتح فاء و تشدید لام * در ماهیت آن اختلاف است بغدادی نوشته نوری است هندی بقدر بسته و پوست آن

شبه پوست بند ق و با این مغز آن مائل بزرزی و سفیدی و بالای آن مائل بسجری و برک آن بازوای بسیار با ساقی بقدر یک شبر و در موسم ربیع کل میآورد کلی زرد رنگ و خشبو و زردی بر طرف میگرد و انطاکی نوشته عبارت از با همین مضاعف است خواهه و خواهه بترکب آن با نیلوفر که بهج آنرا شکفته نیلوفر را در آن کد آنند و با بالعکس یعنی بیولک نمایند آنرا با نیلوفر حکا بسته کرده در خلا حمت که آن کلی است سفید خالص و بر کهای آن مضاعف و محیط آن را اندرون آن زرد

و بزرگ و چون بخته گردد سیاه شود و چون بر کهای آن بزدند آن طلانی گردد و سرخ براق ز این هنگام آنرا برشکین نامند و این
 ذیل فرمندی نیست و رتبه هم نیست و صاحب اختیار آن نیلوفرندی دانسته و سهوی است او را * طبیعت آن بقول بغدادی
 کرم و خشک در سوم و بقول الطاکسی در دهم کرم و معتدل و یا یابس در اول * افعال و خواص آن مفتح سد و منقی دماغ و
 ضام آن مزین صداع و استرخای عصب و آشامیدن آن جهت خفقان و غشی و استسقاء و ریح بواسیر و شربا و بخور و اطفال و اعمال
 تخم آن موی را دیر سفید میگرداند و طحال و رجم که را بر طرف میبازد شربا و مالیدن برک سائید آن بر بدن باعث خوشبوئی
 و هضم تولد سپیش است و حکیم عبد الحمید در حاشیه تحفه نوشته که یا سمین مضاعف را بهندی رای بیل نامند و تخم آن
 بقدر دانه نخودی است نه بقدر رفتنی و آنچه بر فقیر بعد از تنبع بسیار در بلاد هند معلوم کرد بد آنست که فل بفتح
 خا معرب از بیل هندی است و آن میوه است مشهور و در بلاد کهن و بنکاله بهم میرسد بسیار خوشبو شبیه بوی کلاب و لهذا
 آنرا کلاب بیل مینامند و آن در اول سرد تر و قوی ثلب و معد و مسرت افزای روح حیوانی و نفسانی و تخم آن بنحوی
 است که صاحب تحفه نوشته منقول از بغدادی و مؤلف گویند بحتم که کلاب جامون باشد زیرا که ماهیت آن بسیار مشابه

با آنست و کلاب جامون در حرف الجیم در جامون ذکر یافت و تخم آن دو قسم میباشد بعضی سبز است و یکی زرد * طبیعت آن

* قلز * یکسر و ناسکون لام و زاعی معجمه در لغت بمعنی سفید روی و مس سبیل است که از آن ظرف ریخته مس سبیل و مغرغ
 نیز نامند و قلز بتشیل بل زای معجمه و کسر لام بمعنی ریم آهن دریم معادن که از طلا است و هر کور که در کان خیزد در اصطلاح
 آنرا اجسام معدنی نامند و هر یک را معدنی مخصوص است و وزن هر یک متفاوت اعم از آنکه متطابق بالفعول باشد یا بالقوه
 که با اعمال مخصوصه قابل کد از و نظری یعنی چکش کبر گردد و تقسام متطابق را مطلقا متطابقات و معدن سبعة نامند و فی الحقیقت
 هشت نوع است که از هفت معدن حاصل میشوند طلا نقره قلعی سرب آهن روی توپا مس روی و هردو از یک معدن حاصل می
 گردند و جهت اختلاف و تعلدشان تفاوت و اختلاف وزن هر یک است اما مس از یک از جسم معدنی بهم میرسد و روی خرد
 در معدن بهم میرسد و ازین جهت آنرا بقا رسی روی و مس رست نامند و بیروانی طلایه قون و آن در نهایت زردی است و
 از تاب آتش سیاه میگردد و لهذا به عربی آنرا صغرو نامند و مس دوزخ میباشد یکی سرخ و یکی مائل بزرده و هردو در وزن
 سبکتر از روی اند و مس سرخ نرم تر از مس مائل بزرده است و از فرنگ که معدن آنست سه نوع میآوردند یکی نلها و آن
 نرم سرخ اعلی است و درم نختهای بزرگ و این در خوبی و سرخه از آن کمتر و سوم قرصهای بزرگ بهمن و این از همه
 زیور نراست و از مس سفید نیز ظرف ساخته مآوردند و این شکننده است و متطوق نیست و بعد از یک و سال زرد کم
 و یک میگردد و متطوق بالغوث سماب است که با اعمال مخصوصه متطوق و قابل کد از مس کرد و پس فلز نه نوع شد و معدن
 هشت با سماب و چون روی که سماب است اکثر اشیا به پس زرد مینماید * طبیعت و افعال و خواص هر یک در جای
 خود مذکور شد و میشود ان شاء الله تعالی *

* فلانفل * بضم فاء و سکون لام و ضم فاء و سکون لام و کسر هاء و فاء نیز آمل و معرب فلانفل فارسی است و سربانی بلایی و بیونانی
 بشور و بقون و این فلانفل نیز و معدنی مرغ و کول مرچ یعنی فلانفل گردناهند * ماهیت آن نمرودی است بمعنی در بعضی بلاد دهند
 و بنکاله و جزا نور ملک که در کهن دیم میرسد و نبات آن دوزخ شنبه شده یکی شبیه نبات دار فلانفل و لایلاب و هر مجاور خود می
 آید و بعضی از فلانفل نیز و بهاره و برک آن شبیه برک فانیول و از آن کو چکنر و در ملاست از آن که تر و صوری شکل شبیه برک

لبلا بوازان ضمیمه و کثرت طعم با غفوضت و تلخی و نمر آن که فلغل است خوشه دار و در هر خوشه ده بیست دانه متصل بهم شبیه خوشه بلغم و ثروت بزرگی و بطول یک و بند انگشت و دانه های آن بخامی سبز و بعد از رسیدن به غش و بزرگتر از دانه کتنبی و بعد از خودی کوچک و بچوبهای بسیار با ربك و پیوسته خوشه آن و بعد از خشک شدن سیاه و با شکنج و چین دار میگردد و دوم نبات آن بعد از سه ذرع و برگ آن شبیه برگ عنب الثعلب و ازان در طول اندکی بلند تر و در عرض کمتر یعنی بار بکتر و بلند تر و با حلت و اندک تلخی و نمر آن در خوشه سببه خوشه عنب الثعلب و ذره و لیکن بزرگتر از خوشه عنب الثعلب و کوچکتر از خوشه ذره و دانه های نمر آن مانند دانه های نمر نوع اول را آنچه مشهور است که سفید نیز میباشد شاید همان سیاه باشد که بسبب سودن دانه های بهم در حمل و نقل بهتها پوست سیاه دانه های بسیار و بعد از آن جداگانه سفید میگردد و درختی علیحدّه دارد و مشابه نیز چنین شده و شاید خام آن باشد که پوست آن هنوز بسیار سیاه نگشته و از بعضی ثقه شنیده شده که پوست سفید نیز میباشد و درخت آن جدا است ولیکن شبیه بهم را بن قایل الوجود تر از پوست سیاه و پوست نوع سفید آن ناک تر و شکنج آن کمتر و اندک امّلس و کوبند بوی و بستانی میباشد بوی آن قویتر از بستانی و بهتر بن آن حاد الطعم و رائحه آن وحدت پوست آن کمتر از مغز آن است * طبعیت سیاه آن در آخر موم و سفید و با مقشر از پوست سیاه آن در اول موم کرم و خشک و شمع الارئیس رحمة الله علیه فلغل سیاه را در چهارم کرم و خشک گفته * افعال و خواص آن محلل و حلّاب و جالی و مسخن و منقي بلغم و با قوت تر با قوت اعضا الراس مقوی حافظه را عصاب و جهت علت های عصب بسیار مفید و خائیدن آن با موی بز جهت جلب و دفع رطوبات دماغ و معدّه و قد هین بدن جوشانیده آن در آن جهت فالج و خدر و جمیع امراض بارده رطبه و رنح و قشعر بره نه های بارده و بدستور آشامیدن آن با دانه و به قاضیه جهت امراض من کوره و طلای مطبوخ آن در کلاب جهت رفع نزلات بارده و درد دندان و بدستور مضغه بدن که با پوست خشک خاش بچوشانیده باشد و همچنین سنون بدن جهت درد دندان کرم خوردن اعضا الغلّاء آشامیدن آن قاطع بلغم و مسخن و مغزی معده و جگر و هاضمه و مشهوی و رافع آروغ ترش و ملطف اغذیه غلیظه و خااط غلیظه و مرقق خون غلیظه مبرود بن و دافع جذام و رباح و مقص و با برگ غارتاره جهت تحلیل بفع و ضماد آن با سرکه جهت تحلیل ورم طحال و مد اومت آن مانع قولنج رنجی و بلغمی العین اکنتحال آن جهت رفع ظلمت بصر و جلای بپاض آن و ناخنه اعضا الصل جهت دفع سرفه بار در طوبی و ضیق النفس و اوجاع صد و در و با غسل جهت خنای بلغمی و تسخیه رنه و منع اجتماع رطوبات لزجه و بلا غم و سینه بدن ستور بالعوقات و حریره های مناسبه اعضا النفض مد ربول و حبض و با دانه قاضیه جهت تقطیر البول و اد راد ربول و حبض و حمل آن مخرج جنین و بعد از جماع مانع حمل الیه آشامیدن آن با شیر و شکر جهت تقویت باه الاورام و البثور و الزینه و غیرها ضماد آن با زفت محلل خنای بر و رافع داخس و برص ناخن و جذام و با حنا جهت رو بانییدن ناخن زائل شده از قوباقیر آن با نکرار عمل و مد اومت و بدستور با بده مرغ و با آرد با قلا و نخود جالی بهن و با نظرون بنها بت جالی بهن و سرج کنند و رخسار و با بپا زونک جهت رو بانییدن موی در موضع داء الثعلب که بقوت تمام بمالند و با محلاب جهت تهیج رنجی و با مرهم داخلون جهت تحلیل اورام بلغمی الا ت المفاصل مسخن عصب و عضلات بتحد یکه معادل آن نیست و وائی السموم با دانه موم و آشامیدن آب جوشانیده که کوبیده آن در آن جهت دفع سمیت مارگزیده و عقرب گزیده و افیون خورده که مکرر با ماله و قی کنند تا اثر سمیت باقی است و جهت موم بارده مطلقا و سمیت بیش نیز مفید

و اما همین بدن آن نیز رحمتی است میگویند چون پیش را مکرر با غلغل و آب زنجبیل تازه سحق بلیغ نمایند رفع سمیت آن
میشود و گفته اند چون مارگزیده آنرا بخاید اگر حدت آن را بد زهر در آن چند ان اثر نموده و اگر در نیا بد زهر بسیار
در آن عمل نموده این امتحان قوی است از برای امتحان خلص از سم و یا تا ثیر آن که تا بچه حد است المهار مصدع محررین
و مخرجین مد روحانی و مضر جگر حار و کرده و کسانیکه خون در بدن آن ایشان و فورنداشته باشد و جهت جراحت باطنی و
المی که در مجاری بول داشته باشند و مجفف منی در فصل گرم و جوانان محرور المزاج را و امراض حار حاده مصلح آن
ادمان بارد و در مبرودین غسل مصفی مقلد ارشوبت آن تا یک مثقال بدل آن زنجبیل و دار فلفل است و سفید آن بهتر
است از برای امراض معد و طحال و سموم از سباده آن بدل سیاه آن بکونیم وزن آن سفید و خوارشات فلا فلی و بدن انگل
و مغل و معجون آن در قرابا دین کبیر ذکریانت *

* فلغل السودان * بضم سین و سکون و ا و فتح دال مهمله و الف و نون * ماهیت آن گفته اند دانها است املس
شبهه بتلیان و غلاب آن مانند غلاب آن و تند طعم با اندک تلخی و نبات آن ثمنشی کوچک و منبت آن بلاد حبش و سردان
است و از انچه به صرم آورند و اهل بلاد بجای فلفل مستعمل دارند * طبیعت آن در آخردوم گرم و خشک * افعال و
خواص آن محلل رباح غلیظه و بلغم لزج و مفتوح سد و باصل محرک باه و جهت در بدن آن و حرکت آن و قولنج و
ایلا رس نافع مضر جاتی مصلح آن غلاب و معدل مبرودین و معدل ارشوبت آن تا دودرم و حکیم مبرع السید نوشته
که بیندیش آنرا کاج مرخ نامند و نبات آن ما بین شجر و کباده تابد و ذرع است و نبات سه ذریع و برک آن مانند برک ریحان
س و کل آن سفید مانند گل آلوچه و ازان بسیار ریزه تر و ثمر آن طولانی تا بعد رد و بدل انگشت و مستند بر صنوبری شکل
مخمر و طی طرف متصل بشاخ غلیظ از طرف بالای آن و در خامی سبز و بعد از رسیدن سرخ یراق میکرد و تخم آن سفید
شبهه بتخم حوزماثل و ازان کوچکتر و آن ثمر در غایت حدت با اندک تلخی است و در خواص مانند دار فلفل و حرارت
این زیاد از آن است و بختن ماهی بدن مصلح ضرر ماهی است و در خواص دیگر بنجری است که صاحب تحفه المومنین نقل
از بغلی و انطاکی نموده و نوشته و مولف گوید کسیکه کاهي آنرا بخورده و محرور المزاج باشد بمجرد رسیدن آن بزبان اروپا
بچشم او عوزش بسیار میکند و تورم بهم میرساند و نیز نوعی دیگر از فزنگ تخم آبرامیا ورن و در بنگاله در بعضی باغچهها
میکارند برک آن ازان اندک عرض تر و ثمر آن مد و ربقد رآلوی سیاه و بوسمت آن بعد رسیدن سرخ و با شکج میباشد و
حدت این اندک کمتر از سرخ طولانی آنست *

* فلغل الیاء * ماهیت آن فلفلی است که در آبهای ایمناده غیر جاری میریزد و لهن آنرا فلفل الماء نامند برک آن
شبهه برک بیل و نرم نازک و ساق آن بوکره و شاخهای آن بقدر ذریعی و دانه آن ریزه و مجتمع شبیه بخوشه و طعم آن تند
شبهه بطعم فلفل و بی عطارت و بعضی عوض فلفل و افادیه خشک آنرا با زیت سوده در ادویه استعمال مینمایند و قائم مقام آنست
و آنها را خوش طعم و رائحه و در بعضی الهضم میکردند و بجم آن طولانی و بی سفعت * طبیعت آن در دوم گرم و خشک
* افعال و خواص آن اعضاء الغذا معجن معد و جگر و هاضم شراب و صا د برک و سرد آن محلل اورام بلغمیه و صابیه برآمده
و رافع آنا روکنة الدم تحت عین الزئفنه صا د بجم آن جهت رفع کلف و نشش مزمر صاب قوی الاثره قلی زربت آن تا دودرم است
* فلغل صوبه * بضم مهم و سکون و ا و فتح دارها بهندی بیبلا مول و بلا م و بیبلا مور بر اء و صا د بجم و مول و مور باغت

اهل هند اسم بهیج است و بهیج نام دار فلغل یعنی بهیج دار فلغل و دار فلغل در حرف ال ال ذکر یافت * ماهیت آن بهیج است کرمه اورو بعضی متشعب و اخبر و مغز آن سفید و ریشه دار و تنطعیم بهترین آن تازه سبیل تند طعم سنگین صلب آنست * و در طبیعت و خواص و مقدار شرب و مصلح قریب بد ارفلغل امراض الراس معوط آن جهت صرع و سکنه و خابدن آن پنهانی و با مویز و با غرغره آن با طبع مویز جاذب و قانع بلغم از دماغ و جهت امراض مذکوره نافع اعضاء الغذاء و النفس و غیرها مشهی طعام و حرارت معد و ابرافروزد و جهت قولنج و ریاح بارده و امراض طحال و ورم و عرق النساء و نقرس و اوجاع بارده و در بجمه و تشنج شکم و النفع و قوت برآزد ارفلغل شربا و ضماد بد آن بوزن آن نار مشک و دودن آن سورنجان و ثلث آن مغز حب اقرطم و دار فلغل نیز گفته اند مضر محررین و مقلل نور بصرو منی است

* فصل الفاء مع النون *

* فنجیون * بفتح فاء رسکون لون و کسر جیم و ضم باء مثناه تکثایمه و سکون و و نون و فنجیون نیز آمده * ماهیت آن نباتی است برگ آن شبیه بمرک لبلاب کبیر که آنرا قسوسی نامند و از آن بزرگتر و از هفت عدد زیاده نمیشود و طرف ملاصق بر زمین آن سفید و طرف بالای آن بسیار سبز و باز و اندرز و آبای بسیار و در بهار از میان برگهای آن ساقی میروید بقدر شهری و کل آن زرد و زیاده برده روز نیمه اند و لهذا تصریح نموده اند که بی کل و بی ساق میباشد و بهیج آن باریک و در مواضع صنایع بهم مبرسد نند طعم و تلخ و با قبض و تازه آن مستعمل و خشک آن را حلات و تلخی زیاده و نواب علونخان معتدل الملوك قدس سره نوشته اند بکن این نبات صنفی از تنباکوا باشد * طبیعت آن در سوم کرم و خشک * افعال و خواص آن محال ریاح الصدر رنگا هله اشتن قلیلی از بهیج و برگ آن در دهان جهت سرفه مزمن و ضیق النفس و نفس انصباب و ربو و قرحه سینیه و تحلل ریاح و بخور خشک آن و استنشاق دود آن نیز همین اثر دارد و ضماد آن محال و کساید و ارام دملها و التیام دهنده زخمها و خمول آن با عسل مخرج جنبین زننده و مرده است *

* فنک * بفتح فاء و نون و کاف لغت عربی است و بفارسی دله و بترکی قر قاس نامند * ماهیت آن پوست حیوانی است از سنجاب بزرگتر و از بلادروس و ترک آورند و رنگ آن سفید و سرخ و باقی و خوشبو ترین پوست حیوانات است بغلادی گفته گوشت آن شیرین است و بعضی گفته اند فر و تغلب روس است و بعضی گفته اند پوست نوعی از گربه است و ابطاکی گفته پوست طائی است سفید و رنگ بسیار نرم و از آن پوستین میسازند بسیار سفید میباشد * طبیعت آن بقول ابطاکی کرم در سوم و معتدل و با خشک در آن * افعال و خواص آن پوشیدن آن مسخن بدن و ملطف و محال اخلاط بارده و جهت فالج و اعوه و عسسه و خدر و با قله حمای و نومی بشوره و بخور آن جهت طردهوام نافع و گوشت آن ردی و در آن منفعتی نیست و بقول ابطاکی و غیر آن کرم و معتدل و از سه و در سرد تر از سنجاب و قافم * افعال و خواص آن پوشیدن آن موافق جمع امزجه خصوصاً بپران و اطعام و خوردن گوشت آن مغنی است *

* فصل الفاء مع الواو *

* فو * بضم فاء و سکون و او مشدده لغت یونانی است و بهونانی بشورید و وس و فوله نسو و باسان اهل خوارزم زوله و بفارسی شمشتره و به سبیل و بهندی چهل کری نامند * ماهیت آن نباتی است شبیه بانوسالون یعنی کرفس جبلی عظیم الوری و ساق آن زیاده بر ذریع را ماس و میخوف مائل به شمشیری و برگه و کل آن شبیه پسرکس و از آن بزرگتر و رنگ آن سفید به پنهانی آتشخنده و

بیخ آن سطر اشقر و انتهای آن با شعله‌های کج ذره‌هاست و مانند بیخ اذخو و ریشه‌های خریق و بوی آن شبیه بوی سنبل روم
 و لهذا آنرا زانای رومین بوی نامتک و متک آن بلادی است که آنرا لبطس از ساحل بحر اود یعنی بحر روم نامند و مراد
 از مطلق آن در متکلیح آنست و در نوع میباشند کبیر و صغیر کبیر را برنگی فو با کینوم و صغیر را فو با روم گویند بهترین آن
 بیخ باریک اشقر خوشبوی شبیه بوی سنبل است و گفته اند بلکه خود بیخ نوعی از سنبل است و سیاه آن زبون و گفته اند بیتی
 است یا قوتی رنگ و اندرون آن بعد از شکستن زرد رنگ و طعم بیخ و برگ آن شبیه بکرفس جبلی و آنرا مغشوش به بیخ آس
 مینمایند و فرق با آن آنست که بیخ آس بی بو و صلب است و این خوشبو و نرم * طبیعت آن در آخرد رم کرم و خشک
 * افعال و خواص آن مفتوح سد و محلل ریح اعضاء الصد و النفیض و غیرها آشامیدن بایس و طبیعت آن جهت علل باره
 همینکه در درد چهار و مغص و سحرز و در اربول و حیض و عرق النساء و تنقیه عرق و باقوت تریاقیه و ضما د آن جهت داء الثعلب
 مفید مضر کرد و مصلح آن عمل و راز بانه بدل آن کبابه مقلد ارشیت از جرم آن یکمغفاله و در مطبوخات تاد و منقال است
 * فودنج * بضم فاء سکون و او و فتح دال مهمله و حجه نیز آمده و فتح نون و جیم معرب از پودنه و با بود نک فارسی است و فودنج
 ببناء میانه فوقانیه بجای دال نیز آمده و بسو بانی همز را نار و یونانی فونیا و فیلانیز و برومی اریقان و ن و بریمی حینی نامند
 * ماهیت آن سه نوع است بوی و جلیبی و نهری بوی آنرا بونانی علمین و اهل اندلس بلائه و مصر فایه و اهل شام صغیر
 گویند و ساق آن متفرق و تند بوی با عطاریت و برگ آن ریزه مائل با سدناره و نازک و نرم و طعم و رائحه آن شبیه بغودنج نهری
 است و با حدت و تلخی کمی و تخم آن شبیه بتخم ریحان * طبیعت آن در اول سوم کرم و خشک * افعال و خواص آن
 بغایت ملطف اعضاء الراس و الغذاء و النفیض و غیرها جهت کزاز و تنقیه فضول سینه و معد و رموزش آن و توان و غثیان
 و تحلیل ریح و استسقا و برقان و اخراج مشح و ادرا عرق و بول و حیض و امهال سودا و قتل جنین و تریاقی لسع و ام سبی
 و فرجه آن مخرج جنین و نطول آن جهت حکله و ریح و رفع صلابت آن القم سنون سوخته آن جهت تقویت لیه الثعلب
 بوی آن رافع غشی مضر اما مصلح آن کثیرا مقلد ارشیت آن تادود رم بدل آن نصف وزن آن پودنه نهری و نیز نوعی از
 پودنه نهری را برگ دراز و نرم مائل بسباهی و کل آن خوشبو و تند مائل بزرده و در جمیع افعال ضعیفتر از اسام بود نه است
 و فودنج حبلی را بونانی قطمین و بعضی علمین اغربا و فارسی پودنه کوهی نامند و گویند مشکطرا مشیع است * ماهیت آن
 نبات آن بسیار تند در اعلم و بو و برگ آن از برگ بوی بزرگتر و سفید رنگ مزغب مانند صوف و برگ مشکطرا مشیع
 شبیه برگ صنغی از تمام که سوسنیرا مند و ساق آن بزرگتر از شاخهای آن و سرخ رنگ و بی گل و بوی برگ آن
 شبیه بوی سوسنیر و چون خشک گردد شبیه بریحان خشک گردد و مشکطرا مشیع در حرف المسمان شاء الله تعالی مذکور خواهد شد
 * فودنج نهری * صومران و حبق التمساح و بونانی قالا مبنی نامند و فارسی پودنه بستانی و در نوع میباشد نوعی را
 برگ مانند برگ ریحان کوهی و ضخیم تر و خوشتر از بوی و شاخهای آن پر کره و باریک و بر زمین پهن و کل آن بنفش و در
 کنار آبها و یساتین روید و نوعی شبیه بنعنای و برگ آن دراز تر از برگ نعنای و تند طعم و خوشبو و رنگ آن مائل بزرده و
 ساق آن قویتر و چون در یوسنایها غرس نمائند بعد از د و سال نعنای میشود و بهنر دین هر یک تا ره خوشبوی آنست و جلیبی
 اقوی از بوی و بوی از نهری و نهری کثیرا الوجود تراز و در نوع دیگر و لصاری قل س شاخهای آنرا در اعدا د بر سر میزنند مانند
 قاج و در آب نیز میاندازند در آن ابام * طبیعت آن در آخرد رم کرم و خشک * افعال و خواص آن باقوت تریاقیت

۶۶۱
 ن

۶۶۱
 ن

و جو هر لطیف الاذن قطور آب آن نیکو کرم جهت کوی که در گوش بهم رسیده باشد اعضا الصل و غیرها آشامیدن طبع
آن جهت نفس انقباض و داء الفیل و تب بلغمی و سوداوی و جلد ام و جرم آن یا عصاره تازه آن با عسل مدربول و عرق و
با شراب جهت مبهضه و فتق عضل و با سنگجبین و بارب و یا شربت انا رجعت رفع غشیان و قی صفراوی و فواق و بطول آن جهت
رفع زردی یرقان و با عسل و نمک جهت رفع کرم معد و حب القرع و حمل برگ آن جهت احتباس حیض و قتل جنین و
ضماد بخته آن در شراب جهت رفع آثار سیاهی جلد و عرق النسا السموم آشامیدن آن با شراب جهت موم و ضماد خشک
آن بر مواضع اسع هوام موجب تفرج و جذب سمیت آن و در ور آن در مواضعیکه کرم متکون شد یا شد رافع آن مضر با
و کرده مصلح آن کثیر امقدار شربت آن یکدرهم بدل آن نفع و نزد بعضی قدردانا است

بیم

* قونج * بضم فاء و سکون و او و فتح ذال معجمه و جیم معرب از یوده فارسی است * ما هیئت آن مایه مری و بعضی ترشها است
و آنرا از آرد کدم آورد جو میسازند تا خشک گردد و عند الحاجة بکار میبرند و در قرا با دین کبیر صنعت آن تحریر یافت
و در مری نیز * افعال و خواص آن ضاد آن با سرکه و روغن کل جهت جرب و خارش بدن و نضج دامایل و تحلیل
اورام مغیذ جهت آنکه محلل قوی است و بعضی در آن ادویه خوشبو با سرکه اضافه مینمایند بحسب احتیاج و مطالب و خوشبو
در آفتاب مدتی میکند دارند تا بعمل آید

بیم

* فوفل * بضم فاء و سکون و او و فتح فاولام و بفتح اول نیز آمده کویند معرب از کوبل هندی و سربالی فوفلا و یومی اورسیدون
و بیونانی ضیم و طوس و هندی سپاری نامند * ما هیئت آن ثمر درختی است که در هند و دکن و بنگاله بهم میروند
و درخت آن باریک و بلند قابل بهست ذرع دهن و بطریک شبر تا د و شبر و در هر آن شاخها رسته شیهه بشاخهای نارچیل
و نخل و از آن کوتاه تر و برکهای آن نیز شبیه بدان ولیکن کوچکتر و باریکتر و ثمر آن در خوشه مانند خوشه خرما و کوچکتر
از آن و پوست دانههای آن در خامی سبز و بعد رسیدن سرخ رنگ و بعد از خشک شدن سیاه میگردد و بعد رسیدن خوشهای آنرا
برند و دانههای آنرا جدا کرده خشک نموده آنچه خوب رسیده است در آب جوش میاندهند و پوست آنرا جدا میکنند و آن
پوست خشبی لیقی است و اندک ضخیم و این فوفل را بهندی ساری چیا نیمه نامند یعنی پوست جدا کرده زیرا که پوست
اخشاب و مبر و چینی را بهندی چهای کویند پس آن دانهها را خشک مینمایند و هر یک بغد رجوز یا کوچکتر و بزرگتر از آن بعضی
مد و در بعضی اندک مفرط و بعضی منو بری شکل خوا و طولانی و خوا و عبر طولانی و پوست آن اندک جوزی رنگ میباشد
و آنچه بکمال نارسیده و پوست آنرا فکا میارند کوه نامند و نیز مطلق غیر معشر خام تازه خشک ناکرده و کوه خوانند
و فوفل مطلقا و قسم میباشد بنکالی و دکهنی و هر یک نیز در چند قسم و از بنکاله آنچه مقشر و خشبیت و زخمیت آن کمتر و مغز آن
هفیل با رکههای زرد مائل بسرخ و تیره و ریشه آن شبیه برشته مغز نارچیل و مد و روضه بری شکل است آنرا سپاری چهای
نامند و اهل بنکاله و هند قاطبه ررق کرده یا ریزه ریزه بغد رنجد کرده آنرا با برک تانبول مخلوط و آنچه بسبار زخمیت و
خشبی و تمام آن سرخ رنگ است آنرا چکی نامند و این بیشتر مسنعمل در سنونات است و قسم اول بهتر و در همه بلاد بنکاله
میشود ولیکن بوفور چاند بور و نواح آن که دبھی است از دبههای بنکاله قریب بچها بکیر بکرجای دیگر نیست و در آنجا سالی
قریب یک لکه رو به بیشتر تجارت آن میشود و دکهنی آن نیز اقسام است بهترین آن همه قسمی است که آنرا چکنی دکهنی
نامند یعنی چرب و آن بهن سپاری میباشد و کم ریشه رنازیک زخمیت آن کمتر و در خامی آنرا مکرر در آب جوش میاندهند

پس چیرف سنگین بران میگذاردند با در مطر که اندک میگویند تا بهن کردند پس برید و در عرض دو پا رجه کرده در شهر
 کا و چند مرتبه جوش میزدند پس در آب با کات هندی پس بر آورد خشک نموده خوب میمالند و انهای آنرا تا براق کرد
 و از آن آنچه لطیف چرب نازک باشد که چون قطعه از آن را در دهان نگاه دارند نرم گردد و خوش طعم و لذیذ بپوشید باشد
 قسم اعلی و اولی نامند و آنچه نچین باشد بر آب از آن دست تر و نیز قسمی از دانه های آن مد در صنوبری شکل میباشد
 هر یک رنگ چهارمخت و این را چکی دانه نامند و لیکن این بهتر از چکی بنگالی است و استعمال این در سنونوات اولی
 است و بعضی مردم از قسم بنگالی املی بد ستور چکی دانه در هنگام نیم خامی بریده در شیر و آب کات جوش داده چکی
 میسازند و لیکن بخوبی دانه می شود بلکه مانند قسم دست آن نیز در جمله فوغل مطلق چهار نوع میباشد یکی سرخ بیهامی
 مانند مخروطی شکل مانند با سکه داره با عروق بسیار و اندک تلخی و این را چکی مینا نامند و این در سنونوات مستعمل دوم
 قیر رنگ مغرط و کم عروق و این را چکی می نامند و بعضی متمولین با برک تا نبول میخورند و بعضی بتهائی سوم رنگ
 ظاهر آن اندک سرخ رنگ بزرگ دانه و باطن آن سفید و این را سهاری چهار لیه نامند و این را عموماً همه کس با برک تا نبول
 که بان نامند میخورند نوع چهارم مخروطی شکل طولانی اندک رخو با اندک چربی شبیه بطعم نارچیل و لیکن بچربی
 نارچیل نیست و در غلافی شبیه بغلاف بلوط و از آن تیره تر و این را سهاری که ویر به گویند یعنی شبیه به مغز نارچیل خشک که
 بهندی که ویر به نامند و این قسم قلیل الوجود است بلکه فی الحقیقت سه نوع است نوع اول نوع علامت شده نیست در میان
 نوع سوم دانه ها بدان صفت یافت میشود و یا آنکه بعضی اشجار که بیروستی بر آنها غالب باشد نور آنها چنان میشود و بالجملة
 بهترین همه سنگین نوکرم نا خورد و آنست و از نوع دانه چکی براق آن که چون در دهان گذاردند زود بمشعل و نرم
 گردد و عروق نداشت و جرم آن لطیف باشد * طبیعت مطلق آن در دوزخ خشک و شبع الرئیس در سوم نوشته و در
 قریب قریب بمندل * (افعال و خواص آن قابض و رادع و مانع صعود بخیره بد ماع و مستحکم کننده اعصاب و رافع
 رطوبت دهن و مستبسی اعصاب و اعضا رونی و فلاع و امراض حار و دهان و مستبسی اسنان و لثه و سیلان خون از آن و رافع درد
 پهلو و مقوی دل و اعضا مسترخه و معد و حابس اسهال و فاطح عرق و رافع ارجاع حاره و سرخ آن تاد و در هم مهمل
 بصورتی و غیر مغرط و مل و بول و حیض زیاده از سنبل هندی و رومی چون در آب جوش دهند و صاف نموده آب آنرا
 بیا شامند مضره حبان سنگ کرده و مذابه و قولنج و مخشن سینه مصلح آن کنسرا و کنجال آن جهت طرفه و استرخای پلک چشم
 و دمه و التهاب رمل و جرب آن مفید مغل و شربت آن تا یک مقل بدل آن بوزن آن صندل سرخ و نصف آن آب
 کشنیز سبز است و منغ آن جهت خوشبوئی و تسکین حرارت دهان و تقویت امه و دندان و بد ستور مضه مضه بطبع آن وضاد
 آن جهت ورم حار غلیظ با قع و فوغل نیم رس خشک ناشده را اگر بخورند و در آن سرخه لعان آورد مصلح آن آشامیدن
 آب سرد است و در گوشها از دهن مواد مبلن *

* فو * بسم فارتشید و مفتوحه و ما بعبی عروق الصباغین و فو الصبغ و بونانی و دوزلوس و بغار می روناس
 و رودک و رودانک و بهندی میچیه و غیر یکی و ربه و فو صغیر را بلا طینی البسم و ببری و ربه منور نامند * ماهیت
 آن بخی است سرخ تیره و مستعمل صباغان در رنگ ثیاب و در نوع میباشند ببری و سنائی و نور آن مد و روع از رسدن
 میا مکرر و نبات آن کوچک و خوش و از یک شاخ زیاده ندارد و بر کهای آن مسند بر نور آن در میان بر کهای مجتمع و

فران تخم آن و متبعت آن سنگ لایحه و زمیتهای صلب و مستعمل بپنج آن و به توبین آن تازه و رنگین و سرخ آن * طبیعت آن
 در دم گرم و خشک * افعال آن خواص آن مفتوح مدد اعضاء الراس والغذاء والنفض آشامیدن آن با غسل جهت فالج
 که به ایمنی عضو باشد و جهت لقوه و مستی اعضاء و تقویت معدة و ادراک بول غلیظ بسیار و حیض و شیر و عرق انسا
 و با سکنجبین نیز جهت تفتیح سکه جگر و سپرز و یکدم آن باد و درم ریونک چینی با یک پپاله نمین جهت ضربه و سقطه و ثمر آن
 با سکنجبین جهت ازاله سپرز و تنقیه جگر و تفتیح سده آن و در و همچنین سائر اجزای آن و ضماد آن جهت فالج و سایر امراض
 بارده و عصبانیه و سعه و حزاز و قوبا و بهق و رفع آثار جلد عارض از ضربه و سقطه و حمل آن مدد حیض و مخرج جنین و مشیمه
 و ضماد بپنج آن با غسل جهت کلف و لکها نیکه در صورت از آفتاب بهم رسیده باشد و با سرکه جهت قوبا و بهق سفید و رفع
 آثار جلد السم خوردن سائیده آن با طعام جهت کزیدن سکه دیوانه و برک و شاخ و ثمر آن بتامی رافع سم هوام و هر جزوی
 از آن بتنهائی نیز همین اثر دارد مضرمانه به سبب قوت ادراک قوی که دارد و مورت بول الدم مصلح آن کثیرا مضر سر و مصلح
 آن انیسون مقلد ارشربت آن یک مثقال و در مطبوخات تا سه مثقال بدل آن کبابه بوزن آن و نصف آن سلیخه و ثلث آن
 مویزیه نیز گفته اند و گفته اند شارب آن باید که هر روز بحمام وود و بدن خود را بشوید و تعلیق نبات آن بتامی ساق
 و برک و کل و ثمر و بپنج در خانه جهت دفع چشم بد و مر بوط آن در بارچه قرمز بر کردن حیوانات مانع حدوث امراض و مجفف
 و جالی قروح و جرب آنها است *

* فصل در الغاء مع الهاء *

* فهد * ففتح فار و سکون هاء و دال مهمله اسم عربی بوز است و بهندی چینه و بتوکی بارس نامند جمع آن فهد آمده * ماهیت
 آن حیوانی است از جمله سباع شکاری قابل التعلیم شبیه به نمرد رنگ و شکل و از آن کوچکتر و بمقدار سگ بزرگی و کثیر
 النوم والغضب و ماده آن جلد تروشکار کمند و تراز آن و بزرگ آن سریع التعلیم تر از کوچک آن و چون مریض گردد
 و گوشت سگ بخورد شفا یابد و آنرا موانست بغنا و مزامیر و محبت با خمر است و اول کسی که صید بآن نموده بزیل این معاریه
 بود * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن در حرف الیاء مع الواو در بوزان شاء الله تعالی مذکور خواهد شد
 گفته اند چون بول آنرا در سوپاخ موش برزند موش از آن مکان بگریزد و چون کسی را بکزد بدندان و یا بناخن تل ببرد
 آن تل ببرد شیر و سنور و حشی کزیده است و مذکور شد *

* فصل در الغاء مع الیاء * المثناة التخنانیة *

* فیروزج * ففتح فار و سکون یاء مثناة تخنانیة و ضم راء مهمله و سکون و او و فتح زای معجمه و جیم معرب پیروز و فارسی است
 * ماهیت آن سگی است رنگ آن مرکب از زرق و خضر و برنگ آسمان و معدن آن نیشا پور و خچند و کرمان
 و آذربایجان و جبال فارس از نواحی شیراز و جبال بهتنت نیز میشود و بهترین همه نیشا پوری کهنه بزرگ رنگ صاف یک سان
 آنست که در صفائی هوا صاف و در رک و رت آن کد رکود که ابواسحاق نامند و بر آنکه هشت نوع میباشد و بعد از آن فتحي
 و ازهری پس سلیمان پس د رنوئی پس آسمان کونی که آنرا خاکب نیز نامند پس عبد الحمید پس اند لمی پس
 کنگینه و این بدترین همه انواع است چنانچه از جبال بهتنت که میشود ازین نوع است و ماده آن کون آن کبریت جبال است
 و زریق قلیل بقدر خمس آن که اعتقاد از برودت یافته باشد بنظر زحل و شمس و در مدت هفت سال بکمال رسد و آنچه از معدن
 کرمان و شیراز بهم میرسد مائل بسفید است که شبانکی و شیر بوم کوبند و آنچه در نیشا پور و غیر آن بهم میرسد مائل بنیلی
 بود و نیل بوم نامند و مجموع آن از بوی مشک و رسیدن عرق و چربی بد رنگ و فاسد میگردد بدینیکه تمام آن بد رنگ و فاسد

میشود و آن زمان آنرا مرده نامند و گفته اند درین زمان چون معدن نیشاپور خراب است بجای آن فیروزه کرمانی را مستعمل دارند آن بسبب رخاوت و تخلخل بزودی برسیدن چربی و عرق و غیره فاسد و بد رنگ میگردد * طبیعت آن در اول سرد و در عموم خشک * افعال و خواص آن مفرح و با قوت تریاقیت اعضاء الراس و الصدر و الغذاء و النفیض اکتمال آن جهت تشفط طوبیاء چشم و دمعه و بیاض و تغویت روح و با صره و رفع شهووری و فتق طبقة قریبه و سایر طبقات حادثه از صربه و ورم خواسته بتنهائی و یا با ادویه مناسبه هر یک و با غسل جهت صرع و سهولت و تغتیب سنگ کوده و مثانه و بتنهائی و یا با ادویه مناسبه و یا تر اکیب معاجین و غیرها جهت تقویت دل و معدنه و رفع خفقان و اسهال و قرحة امعاء و سایر جراحات باطنیه و قروح و سخیه السیم با دزهر جمیع معوم نیمدل رم آن رنگد رم آن با شراب جهت معوم قویه و ثلث درم آن جهت لسع عقرب بالخامیه مجرب مضر کرده مصلح آن کنیرا ارسطاطالیس گفته هر کوهی که از رنگ خود تباها گردد پوشیدن آن بد باشد مقتدر اشریت آن نیمدل رم الخواص گفته اند تعلیق آن مقوی قلب و مانع خوف و فیروزی بر خصم و در انداختن آن از غرق در آب و رسیدن صاعقه بآن محفوظ ماند و تختم بد آن مانع نزدیک شدن مار و عقرب است بصاحب آن و نگاه کردن بر آن بسیار باعث تقویت نور با صره و دیدن رویت هلال بد آن باعث یمن و برکت و چون با اجسام نرم بکند از رنگ صلب گردد بد و مکلس آن تکلیس معادن و تنبیه نفوس هاربه نماید *

* فیل * بکسر فاء و سکون نون لام معرب از فیل فارسی است و بهندی هاتی و هتیی و کج نیز بفتح کاف عجمی و جهم و بفرنگی آل فانیله و بانگریزی البغین نامند * ماهیت آن حیوانی است معروف بحیار کبیر الجینه اکبر از کل حیوانات و از جمله مسخرات شمرده اند بآن معنی که بصورت آن بعضی از امم عاصیه سالقه مسح کشته اند و بعد از سه روز مرده اند و انواع میباشد از کمره و ممرکه و غیر اینها و چنسی از اینها کمره کبیر چنه و با دست و پا های اندک کوتاه و ممرکه بلند و تا هفت ذرع دست از ناخن دست تا استخوان شانه آن و ازین زیاده هم و نر آنرا و دندان بلند قوی میباشد از دو طرف دهن آن برآمده و زخم دارد بطرف بالا و بعضی را تا مقل ارسه چهار ذرع دست و زیاده هم بلند میشود که بر آن تختی و با چار پایه بسته بر آن بعضی از مردود عمل نشسته و میخوابند و دندان بعضی تا بنصفه آنچه از دهن آن بیرون است مجوف میباشد و بعضی کمتر و با فی غیر مجوف و هر چه تجويف آن کمتر و ضخیم و راست و سفید باشد بهتر است و آنچه را صید کرده اند هر سال و یا يك سال در میان از سردندان آن قدری مفید است و بکسر و با کمتر میسوزند برای آنکه خوب قوی گردد و حلقه های برنجی بر آن می اندازند تا منشق و متکسر نگردد از تابش آفتاب و صدمات و خرطوم آنرا بهندی سوند نامند و بجای بینی آنست و مجوف و بیچیله میشود و از آن تنفس مینماید و آب را بدندان بمکشد و بیچیله در دهان خود ریخته و میخورد و گاه و گاه خوراکی خود را بهمان خرطوم برداشته بدندان داخل میکند و بدندانهای امبا کوزه خرد کرده و میخورد و در خرطوم آن زور بسیار است و آن در کوهستان جبهتا و تهره و اسلام آباد که در بنکاله اند و آشام و در صوبه اوده و در کورکه پور و غیره و در کهن و سرن و مال دیب و حبشه و جاهای دیگر نیز بهم میسوزند و میگویند تا در درجوف دندان بعضی اخیال سال خورده چیزی مد و ر شبیه به وارید بزرگی بهم میسوزند و آنرا کج موتی بلسان اهل هند مینامند و دندان فیل ماده که بهندی هتیی نامند کوتاه و باریک تا بیک شبر و نیم و با آن کی زیاده بران و دندان فیل را عربی عاج نامند و بهتر بن اجزای آنست و مفصل پایهای آن در وسط مفصل دهنهای آن نیست بلکه در دو جانب بالا و اسفل یکی قریب بیکدیگر بالا و یکی نیز قریب یکدیگر بالا و لعل آن در وقت نشستن و خوابیدن

اولاد ستهارا از پیش دراز میکند پس پاها را می خواباند و از گرمای بسیار متأذی میگردد و هرگاه تب نمود بزودی میمیرد و من تب حمل آن هزده ماه گفته اند و میگویند عمر آن مثل انسان است * طبیعت آن سرد و بسیار خشک * افعال و خواص آن اعضاء الراس والصدور والغذاء والنفس و غیرها اکتحال زهره آن جالی آثار چشم و مقوی آن و آشامیدن هر روز و درم براده عا ج باماء العسل و یا با آب و عسل مقوی حافظه و فهم و رافع درد مفاصل و پهلوی آب و یا ادویه مناسبه حا بس اسهال و نزف الدم و با شراب و یا با ماء العسل تا یک هفته جهت حمل و بدستور فرزند آن بعد از طهر جهت حمل زن عاقر مجرب دانسته اند و نیز چون بعد از طهر تا سه شب هر شب یک مثقال نشارة آبر باد و مثقال نبات سفوف نمایند و شب چهارم با شوهر جفت شوند باعث حمل است و یا آب پودنه کوهی و یا نهری چند روز پیهم مانع ازدیاد جن است و ذرور سائیده آن با هم وزن آن براده آهن جهت هوا سیر و آشامیدن بول آن بنحویکه آن زن نداند که بول خیر است و یسقورید و س جهت حامله شدن زن عاقر مجرب گفته و حمل سرکین آن باعث آنست که زن هرگز آبستن نکرد و گویند اگر برد رخت باردارینند و با بران بمالند دیگر بار دنیا رود و بخور آن رافع تبهای مزمنه و کربزاندن هوا و طلای آن رافع کلف و آثار جلد و قمل و محرق آن جهت سحغه رطبه و التیام زخمها و زهره آن جالی آثار چشم و طلای آن برای رفع برص ناسه روز پیهم و با خون کشف و یا پیغمه آن تریاق جمیع موم و خوردن یک قیراط از خصیه آن با آب کاسنی رافع ذرب و اسهال مزمن و فرزند آن معین بر حمل در غایت اعانت الخواص بهترند از آن یعنی عا ج برعضویکه استخوان آن شکسته و در آن مانده باشد جاذب و معین بر اخراج آن و تعلیق آن بر کردن اعضاء خصوصا اطفال و مواشی در بارچه بسته مانع ضرر و با بر طاعون و صرع و ام الصبیان و اگر برد رخت زنند ثمر آن شیرین گردد و تعلیق پوست آن رافع حمی رعب و حیيات ناهیه و در حلیت از حضرت امام کاظم علیه الصلوة والسلام وارد است که شانه کردن از شانه عا ج و بارازا نل میگرداند و بخور اندکی پارچه خشک خرطوم آن رافع هوا سیر است *

* فیل جوش * بکسرفا و سکون یا و لام و ضم جیم و سکون را و روشن معجمه معرب فیل کوش فارسی است که بمعنی اذان الفیل است و گفته اند لوف العقل و لوف الجع و لوف الحیه است و گفته اند لوف کبیر است که حضض هندی عصاره آنست و کشنده فیل است * فیل زهرج * بکسرفا و سکون یا و لام و فتح زای معجمه و سکون ها و فتح راء مهمله و جیم معرب پهل زهره فارسی است جهت آنکه گفته اند کشنده فیل است * صاهیت * آن نباتی است که حضض هندی که رسوت نامند عصاره آنست و گفته اند که نوعی از لوف کبیر است و گفته اند خوردن آن حضض هندی است و گفته اند نام زهره فیل است و جهت آنکه آن عصاره را در کیمسه چرمی میکنند شبیه بزهره میباشد و یا بجبهه آنکه کشنده فیل است و لهذا اسمی بدان کشته و حضض هندی در حرف الحاء من کورش و گفته اند ثمر آن بقدر فلفل است * طبیعت آن معتدل در حرارت و برودت * افعال و خواص آن اعضاء النفس آشامیدن آن جهت درد سوز ویرقان و آشامیدن طبع برک و شاخ آن جهت ادرار حیض و بدستور آشامیدن عصاره آن مقدس ارشش درخمی تا درازده درخمی آن جهت اسهال بلغمی بسیار مفید ازینه طلای آن بتهائی و یا با زیت مقوی موی است * باب بیست و یکم در بیان ادویه که حرف اول آنها فاف است *

* فصل الفاف مع الالف *

* قانل الکلب * ماهیت آن خانی الکلاب است و نزد بعضی اذرقی است * طبیعت آن بسیار گرم و خشک

* **افعال و خواص** آن آشامیدن آن محدث لطف الدم و رعان و کشند و سک است بزودی و سائر حیوانات و انسان نیز
 * **قار** * بفتح قاف و الف وراء مهمله و زرد عوام معروف بغیر است و کمی که آنرا را ال هندی دانسته توهم کرده زیرا که رال
 صمغ درختی است و آنرا ال معبری و قیقه و رفته و خوار کنند و آن شاء الله تعالی در همین باب خواهد آمد * **ما هیئت آن**
 چیزی است سیاه رنگ مانند بصری که از زمین با آب گرم از چشمه میجو شد و در یک هفت و نواح آن که بر کنار شطرات
 واقع است کثیر الوجود و آن در حین بر آمدن سیال میباشند و بعد از ماندن زمانی صلب میگردد و بعضی مردم برای آنکه زرد
 صلب و قابل آن کرد که بر کشتهها و دیوارها و صحن حمامها و حوضها بمالند چنانچه رشم و مل و اراهل بصره و بغداد و لواح
 آنها بر آنست قدری خاک داخل مینمایند و قوت آن تا بی سال باقی میماند و قریب است بقهر الیهود * **طبیعت آن**
 در عوم گرم و خشک رقیق آن که سیال نامند احرا صناف آن است و صلب آنرا جمعی گویند و خشک آن نیز قابض ترین
 اقسام مطبوخ سیال آن با تراب برای صلابت قوت قبض آن متوسط و تحلیل آن زیاده * **افعال و خواص** آن اعضاء
 الراس مضغ آن منضج اخلاط لزجه و جالب رطوبات رقیقه از دماغ و عضل فکین و برودت آنها و نقل زبان و نکست و سرتنگم
 و ضرر من یعنی بستی دندان و فساد لثه و زائل کند و رنگ رو را نیکو سازد و نیز اخلاط لزجه صمد را منضج دهد اعضاء الغداء
 و نیز مضغ آن معین بر هضم و مسخن معده و بلع آن بر اکند و کنند و رواج و مانع تغیر آب و طعام و فساد هوای و بائی و اعانت
 بر هضم و تقویت معده و رکب و طحال را آشامیدن آب در ظرف فیراند و د مانع غلظت و تغیر و دفع ضرر آن و رافع طاعون
 و استسقا و محال دفع ریاخ و مسخن اعضاء باطنی است و گفته اند نگاهداشتن آب در ظرف فیراند و د مانع غلظت و تغیر
 آن و مل او متاکل آن مورت قروح منانه و کاه موئی بستیج امعا میگرد و سزاوار است که کسی که اراده خوردن آن داشته
 باشد با بعضی ادهان مناسبه حل کرده بخورد تا باعث قرحه و مسخج نگردد و مقلد ارشیت آن تا نکمنغال و زیاده بران مجوز
 نیست بدل آن قهر الیهود و رسائر خواص نیز مانند آن وضما د آن منضج د ما میل و خراحات و د بملات و محلل اورام و
 جابر کسور و زائل کننده وجع ضربه و سقطه و ساختن شراب در خم فیراند و د باعث رقت و سرعت خروج آن از بدن و هرگاه
 غلظت اقوام باشد نیکو است از برای مبرودین و بلغمی مزاجان و خمار آن خفیف تر *

* **قاطا نیقی** * بفتح قاف و الف و فتح طاء مهمله و الف و کسرون و سکون باء منبذة تحتانیه و کسراف و یاقا با طبعی نیز
 آمد و بلغت یونانی بمعنی کف العقاب است * **ما هیئت آن** نباتی است برگ آن کوچک شبیه ببرک آس و زیتون و در صنف
 میباشند صنفی ثمر آن شبیه بکرسنه و بجم آن باریک مانند بجم اند خروشش و با هفت سردارد و چون خشک شود منحنی گردد
 سر آن بسوی اسفل و در شکل شبیه بنا خنهای حلقه مرده و صنفی دیگر سر آن مانند سیبی کوچک و بجم آن مانند تخم زیتون
 و برگ آن نیز شبیه ببرک زیتون در رنگ و شکل و بزرگتر از آن و ثمر آن کوچک بقدر نخودی و سرخ و سوراخ
 * **افعال و خواص** آن آشامیدن آن بشرط آنکه در حین آشامیدن بقصد محبوب و مادی را و پیا شامند باعث محبت و
 تعشش است و در بلاد اطالیه آنرا مستعمل دارند درد و سستی و گفته اند تعلیق آن مانع تعشق است *

* **قافا لبا** * بفتح قاف و الف و کسولام و فتح با و الف لغت یونانی است و بعضی گفته اند که آن بقله الا و جاع است
 و شاید غیر آن باشد * **ما هیئت آن** نباتی است برگ آن سفید و بزرگ و ساقی از وسط برگ آن ایستاده و روئیده و بران
 کلی شبیه بگل یونانی که آنرا بر رویانامه و چون گل آن ریخت حی از آن ظاهر میگردد و آنرا بستیج است با قوت مجفقه و بی

لذع منبمع آن کرمستان * طبیعت آن کرم و تر * افعال و خواص آن آشامیدن نفوح ببع آن در شراب و موضع آن
 نیز ناشناخت جهت رفع خشونت قصه ریه و مری و سرفه نافع جهت آنکه جوهر آن غلیظ است و چون مانند کثیرا در شراب بخمیانند
 که غلیظ گردد و بالعروق از آن سازند و با موضع نمایند ببع آنرا از آن عصاره نر میاید که نافع است امراض مل کوره را و فائز مقام رب
 السوس است و حب آنرا چون نرم بگویند و با قیر و طی مزوج نموده بر صورت بمالند باعث تمکین و مانع لذع و تشنج آنست
 * قاقله * بفتح قاف و الف و ضم قاف و فتح لام و هاء بیونانی قطیله اس و سربانی شریون و شرش و بفرکی کرده موم و با رسی
 هیل و بعبی مال و بهندی الا بچی نامند * ماهیت آن از جمله افارینه عطویه است و ثمره است هندی و در نوع میما شد
 کبیر و صغیر که میرا قاقله کبار نامند و صغیر را قاقله صغار قاقله کبارا قاقله ذکر و هیل ذکر و قاقله زنجی و بهندی بر فالا بچی نامند
 * ماهیت آن ثمر درختی است بقدر دوسه ذرع و یک ساق دارد و برک آن شبیه برک انار و ریحان و کل آن سفید ریزه مانل
 بسرخ شبیه بکل با قلا و ثمر آن صنوبری شکل مثلث غیر متساوی الاضلاع بمقدار یک بند انگشت و کوچکتر و بزرگتر از آن و پوست
 آن اغبر تیره و سه پارچه پیوسته بهم و اندک ضخیم خشن با خطوط طولانی و در طرف پائین جای اتصال بشاخ تمعی و برآمدگی
 و چون خشک گردد پوست آن بعضی خود بخود و با بانگ صداه منشق گشته و انهای آن برآید و تخم آن شبیه تخم حرمل و
 خوشبو و فی الجمله شبیه برانجه کافور و با اندک حدت و در تازکی با رطوبت لزجه شیرین طبعی و بعد خشکی زائل گردد و قوت
 آنچه در خلاف است تا نهایت در سال باقی میماند پس طعم و رائحه آن زائل و قوت آن باطل میگردد و آنچه از خلاف برآمد
 تا یک سال و انطاکی نوشته که برک آن عریض است و حکیم میر علی الحمدی در حاشیه تحفه نوشته که برک آن شبیه برک
 جوار یعنی ذره است و سبز تیره و طول آن بقدر یک شبر و نیم و عریض بقدر سه چهار انگشت و کل و ثمر آن در اسفل ساق آن
 میروید و کل آن شبیه بکل با قلا است و از دیگر نیز چنین شتمند شد و طول برک آن را نادر و شبر گفته * طبیعت آن کرم
 در اول و خشک در دوم * افعال و خواص آن مفرح و مقوی معده و هاضم طعام و محرک جشاء و حاس بطن خصوص
 بریان کرده آن و در بعض طماغ این الدوا نفع از صغار آنست و بیشتر با برک تانبول یعنی پان میخورند و دیگر در دویه
 و سنوناس و غیره بمصرف می آید و داخل طعام نمیکند و سنون پوست کوبیده آن و یک ستور دانه آن مقوی نفع و مانع قلاع
 دهان و گویند مضر اما مصالح آن کثیرا مقدار شربت آن نادر و مثقال بدل آن قاقله صغار است *

* قاقله صغار * و آنرا نیز شمشیر بضم د و شین معجمه و میم و شوش و خیر و او و هیل و او و مال و او و هیل و انبی و بهندی کجراتی
 الا بچی و جهوتی الا بچی نامند * ماهیت آن ثمر نباتی است که در رملیار در کوه موسوم بهیلی و نواح آن بهم میرسد و در
 جای دیگر وجود ندارد و نبات آن تا به ذرع و برک آن بقدر برک انار و ریحان و بهن و از آن و ثمر آن خوشبهد و در هر
 دانه از آن در غلافی بقدر مغز پسته و بزرگتر و کوچکتر از آن و بسیار خوشبو و در خامی سبز و بعد رسیدن زرد و بعد از خشک شدن
 سفید میگردد و مثلث شکل متساوی الاضلاع و هر دو طرف آن اندک باریک و پوست غلاف آن سه پارچه و بهم پیوسته و خشن
 با خطوط طولانی و خوشبو و با اندک عفو صفت و در زیر آن جای اتصال بخوشه اندک تمعی و برآمدگی و بکجی و پوست
 آن بد آن متصل و از آن روئیده و رسیدن آن چون خشک گردد خود بخود و با بانگ صداه شکافته دانه از جوف آن برآید
 و در جوف آن دانه های آن مانند قاقله کبار مکر آنکه این ریزه در سه صف در سه ضلع آن و ما بین آنها پرده سفید رنگ نازکی که
 بواسطه آن محل آمدن آنها میسر شود و تازکی در آن رطوبت از ج شیرین طعم خوشبوئی و چون خشک گردد زائل شود و پوست

آن سفید گردد و طعم دانه‌های آن اندک تنگ و خوشبو و بعد خائیدن آن دهن اندک سرد گردد و چون کهنه شود دانه‌های پختنی
 شود و حدت رائحه آن رو بکمی زیاده است آن مهین بسیار می آید و نا آنکه بی یورپی طعم و قوت آن باطل گردد و با الجمه قوت
 آن تا سه سال میماند * طبیعت آن در دوزم گرم و خشک و با قوت تریاقت و قابضه * افعال و خواص آن مفرغ
 و ملطف و خالی و محال و خوشبو کننده عرق و رائحه دهان اعضاء الراس و فروخ کوبید آن در بینی که عطسه آرود
 جهت صلاح ریه و صرع و اغما و در در آن در گوش جهت تسکین و جمع آن و مضع آن خوشبو کنند دهان و پوست
 و دانه آن مقوی لثه مضغ و در راء اعضاء الصدر و المغل و والدغش ناشف و طویات صد و حلق و معد و مقوی قلب و جهت
 خفقان باز در تقویت معد و تسخیم و رفع بلت آن و غشیان و تهوع و قی و رجوع معد و بار در ریخی و آوردن جشا و انضمام طعام
 به تنهایی و یا با ادویه متناسبه و خاص بطن خصوص بریان کرده آن و یا آب مصطکی و آب آنار جهت قی و غشیان و تقویت معد و
 و جوش داده نیم کوفته آن خصوص با پوست و رگلاب و یا آب جهت رفع غشیان و تهوع و میضه و قی و دل ستور با برک پر دانه
 و یا نعنای با آب و یا با رگلاب جوش داده یک درم آن با سنگجبین سه روز جهت اوجاع بارده کبد و فتیح سد و آن و یا تخم
 خیار بن اجزای متساوی روزی دو درم با سنگجبین جهت اخراج سنگ کرده و مثانه الزینه اکل و در در آن خوشبو کنند و
 عرق در دهمه افعال اقوی از کبار آن مکرر در تقویت معد و و اطباء هر کس این نوشته اند شاید قاعله که در حیشه و زنج
 و جاهای دیگر غیر بنکاله میشد و باشد چنان بود و آنچه در بنکاله میشود و مکرر بتجربه رسید نه چنین است که ذکر یافت مضر
 صد روز در مصلح آن کثیرا مغلا و شربت آن یک درم تا یک مثقال بدل آن نصف آن کبابه و نصف آن حب بلسان و بوزن آن
 قاعله کبار است و صنف سوم قاعله که نوشته اند تا حال دین و شد که ماهیت و خواص آن تحریر یابد *

* قاعله قلنی * بفتح قاف و الت و کسر قاف ثانی و فتح لام مشدده و الف مقصوره و بتخفیف لام و بضم قاف و کسر لام و یا نیز آمل و
 لغت قبطی است و عربی قلام کرمان و ذلاح و رجل الفروج و بفارسی کابل و کاسر و شا با ناک و نیز بفارسی و ترکی شورد
 و بیونانی مر و سیمون و درومی آورد قیون نامند * ماهیت آن نباتی است شبیه با شنان و حرف و بزرگتر و سبز تر از آن و رطوبت
 این زیاد و بر آن و با شوری و در رقیق و پختنی اندک و ریعی است و در جویا عیر من و مردم با ماست و شیر مخورند
 و شتر بن آن راغب و صراف مزاج آن و منبت آن شوزارها و خرا بها * طبیعت آن در آخردوم گرم و خشک و بعد ادعای
 ازل نوشته * افعال و خواص آن اعضاء الغل و عوش و کنند و جشا و ماضم آنچه در بطن باشد و قلیل الغل و با بورقیت
 و لزوجیت و لایزال و مخرج مافی البطن است و آب افشرد آن مسهل ماء اصفر و یک اوقیه آن تانیمل رطل با آب نقوع
 زایمب و شکر سرخ راغ و ترهل و ضعف معد و در دگر و پشت و ورک اگر تپ نباشد و ثقیل در معد و احداث می نماید بسبب لزوجی
 که دارد و یا بد که عصاره آنرا جوش ندهند که قوت آن باطل میگردد بلکه جوش نداده بیا شامند و بعضی یکرطل عصیر آنرا
 با ده درم شکر سرخ میا شامند و فعل قوی می نماید و جیش بن الحسن گفته با شکر سرخ و لبلا و شاعتره فعل آن اقوی است
 اعضاء النفض من رطل و شیر و زیاده کنند و نی و حرک باه خوردن تر و تازه آن و گفته اند مجفف و مسخن و قاطع منی است
 مانند سد اب و میرد قوی است مانند کا هو و کافور و تخم آن در اسهال زرد آب اقوی و گفته اند فعل آن مانند فعل کشت
 است مثل ارشوبت از جرم آن تا سه درم و از آب عصیر آن و ثلث رطل با ده درم شکر سرخ و بختمل که این رد و تنی باشد
 که در حرف الراء مع الال المجهله ذکر یافت زیرا که بسما و مشابه آنست *

قاف و الف و ضم قاف و میم * ماهیت و طبیعت آن پوست حیوانی است شبیه لجناب و از دوار طب
از آن پوست آن شبیه پوست لنگ و قیمت آن بیشتر از سنجاب و در یعنی پوست آنرا گرمی کمتر از سوز و وانی این
معدله و گفته اند فرو آن کرم ترا از فرو سنجاب و لباس ملوک و سلاطین است و گفته اند پوست حیوانی است که چکنتر از کرم
و بزرگتر از موش و دم آن کوتاه و سفید رنگ و سرودم آن سیاه * افعال و خواص آن شبیه بفتک است *

قائصة * بفتح قاف و الف و کسر نون و فتح صاد مهمله و هاء لغت عربی است و بیونانی شعر سیمون و یزومی کلبان ویداری
هنگام آن و بهندی کوبند و توهم کرده کسیکه آنرا چینه دان دانسته زیرا که چینه دان را عربی حوصله نامند * ماهیت آن
همزله معدله است از برای طيور و گفته اند بجای مصارین و امعا است و اول اصح است و بهترین همه قائصة از برای حیوان
است و بعضی گفته قائصة بط است پس دجاج سمن و باید که از هر حیوانی پرند که داخل مینماید حیوان باشد نه پیر
طبیعت آن بطیعت طیر ماخوذ از آن بر میگردد * افعال و خواص آن نیز با لیلله از طيور من کوره کیرا اند
و مولد خون صالح و رافع خفقان و قائصة دجاج سمن جهت صا حیان ضعیف کبد مفید و چون هم که کوباید خون میخورد
از آن تولید مییابد ولیکن مولد قزلنج و طبع الهضم است خضرماعصب آن مصلح آن آنست که عصب آنرا در کتند و طبع
کامل دهند که خوب نضج یابد و با سر که و مری و فک بخورند و پوست زرد اندرون آنرا بتخصیص از خروس چون خشک
نموده سوده با آب سرد بنوشند جهت درد معدله و استطلاق بطن و زلق الامعاء مفید و این پوست از حیوان لاغر خشک بهتر
از فربه آن و اقوی است و درین فعل قائصة جباری کرم و خشک و آکنحال آن جهت تحایل آب نازل در چشم و جلای آثار تریه مؤثر

قائون * بفتح قاف و الف و فتح و او و سکون نون و دال مهمله * ماهیت آن ازاد ویه مجهوله است یعنی اصل آن معلوم
نیست که نباتی است یا حیوانی بعضی نباتی و جمعی حیوانی دانسته اند و گفته اند که در بلاد ترک مرغی است که آنرا
قائون نامند و این شحم آنست و آنرا شحم قائون نامند و بعضی گفته اند پیه طائون است و بعضی پیه سک آبی دانسته
و بعضی دهن مغز ساق ایل گفته و بعضی گفته دهن ماهی است و بعضی گفته از جوف سنگ سیاه بر میآید اقوال دیگر نیز در آن وارد
الاست و از لیلله آنکه اسم و رنگی است سفید منجمد شبیه پیه و بی بو که از حیشه و نواح بدن دهند آورند و آنرا شحم قائون نامند
و نو آب معتدله الملوک سید علو بخوان قدس سره نوشته اند اقوال مذکوره در آن همه بی اصل بلکه دهن ثمر و رختی است
که در کوه کارون که کوهی است بر کنار نهر کنک یعنی دریای کنک که کنک نیز نامند و آن کوه تا به خطا و چین کشید و ما بین
هند و آن بلاد واقع است و آن ثمر بقل زیاد ام بزرگی و بحجم گرد بزی است مغز آنرا سائین در آب جوش میدهند و کف
میکنند و کف آنرا با تمام میگیرند پس آن کف را جوش میدهند تا مائیت آن بر طرف گردد و روغن خالص بماند و ملا حظه
مینمایند که نسوزد پس صاف مینمایند و بعد از سرد شدن منجمد مانند پیه میگردد و نزد عامه اهل هند معروف بشحم شجری
است و بعضی اوقات مغز مقشر آنرا بکلهای خوشبو مانند یا سمن ابيض و یا ری پیل که یا سمن مضاعف است پرورده مینمایند
مثل مغز بادام یا گل بنفشه و گل سرخ پس از آن روغن میگیرند و در روغن شقاق حادث از سردی هوا استعمال مینمایند
طبیعت آن کرم و خشک در درم و کوبند کرم مائل بخشکی است * افعال و خواص آن مجلل رباح غایظه و محرک
باده و آشامیدن یکدم آن تاسه درم با لعابها و حریره های مناسیه جهت سعال بارد کهنه متقرح و ضعف اعصاب و رجوع
یافته و سائر ارجاع ظهر و خاضره و ورک و زانو و غیرها و تقویت باه در مکه غیر مادی بلکه سادج باشند مفید مغل آن

هر يك آن تاسه درم و يك ستورنگ هين بلدان جهت امراض مذكوره نافع * **فصل في القاف مع الباء الموحدة** *

* **فتح** * **قاف** و **سكون** با **جيم** معرب كيك فارسي است نه عربي جهت آنكه در لغت عرب قاف و جيم هر دو با هم در يك كلمه جمع نميشوند مگر در اين كلمه نژده هوام آنش خوره و عبري حجل و واحد آن قبيجه با عا در آخر آمده و نرو ماده آن يگسان است دران و بنوكي كليلك و بھندي چكرو و سرياني چغل و يوناني ساغيور و ابرومي بزديق نامند * **ماهيت** **ان** طائريست معروف بجهته كه پوت و مورخ كوچكي و خورش منظر و خالدار منقط بسيماهي و سفيدى مانند قطا و مرآن مد و ربا خطوط سفيد بسيماه و رنگ بعضى مركب از سرخي و تيركي و اطراف پر آن منقط بسيماهي و سفيدى و منقار و پاهاي آن مورخ و ماده آن پا نژده بجهته ميكند و بسيار دوست ميدارد بجهته خود را و نر آن موصوف بكثر صفاد است مانند خروس و از اين جهت بجهته آنرا بمنقار ميشكنند تا آنكه ماده آن متوجه حصانتي رنجه كشي نشود و آن از صفاد باز نمائند و لهذا ماده آن ازان ميكردند و بسوى تخم خود ميرود و محافظت آن ميهاي تا نر نه شكند پس نر هاي بعضى با بعضى جنگ و در ياد بسيار ميكنند و هر يك نكر و زاندي ديگر را و توان ظفر را بد با آن صفاد ميكند و انگ انگير ميل مد اصوات خود را هر قل ركه منقار مد از خواص آنست كه نر آن شد بدالغيرت ميباشد بر ماده خود و بسا است كه ماده منتقم ميكردد از را نجه نر رد بكر آنست كه چون صياد را بيند سر خود را بپرف فرومي برد بكميان آنكه صياد آنرا نمي بيند پس صياد آنرا ميكرد و عمر آن پا نژده حال ميباشد و از غما را اصوات خوش الحان خوش ميشود و بسا است كه از كمال خوشي در آشيان خود مي افتد و صياد آنرا ميكرد و نميش آن در سرد سير و كوستان هر د برف نشين ميباشد * **طبيعت** **ان** گرم و خشك در درم و خشكي آن زياده بر گرمي و بعضى معتدل دانسته اند * **افعال** **و خواص** **ان** ليم آن الطف لحوم است و كثير الغذا و سريع الهضم و مولد خون صالح اعضاء الراس والصدر والغذاء و انقبض جهته فالج و لقوه را مراض بارده و ماغيه و مدريه و فواد و معدة و كبده و احشا را مستحقا و حبس بطن و از د باد باه و تسمين بدن نافع المضار و رمحور المزاج و هواها و بلدان حاره مصر و با شراب صرف مصدح و مورث خارش بدن مصلح آن سگنجين و ترشيتها و چون گوشت آن صلب است بايد كه بعد از ذبح در شب در سر ما و در كرمايك شب بگذارند پس طبع نموده تناول نمائند و در بعضي امزجه در بر فظم و آشاميدن يك منقال از مغز سر آن با شراب و بد ستور با نيم منقال صندل جهت يرقان و بلع جگر كرم آن بقدر قيم منقال جهت صرع و زهره آن اكتحال جهت جلاي غشاره و طمعت بصير و شبكوري و با زيت شيرين كه اجزاي مساري ضما د نمايند بويرون چشم جهت ابتلاي نزل آب در چشم و با مر و اردن ناسفته سوده و مشك بوزن آن جهت جلاي بياض و ظفره و طوفه و غشاه و د معدة و معوط آن در هر ماه يكبار جهت حدت ذهن و نيكوتي آن و تقليل نعيان و حدت بصير و خون آنكه خشك كرده سوده باز جاج فرغوني يعني شيشه سفيد و دار فلل اجزا متساوي با غسل سرشته در چشم كشند جهت رفع بياض و جرب اجفان و بيغمه آنرا چون با هر كه عنصل بخته بخورند جهت ورم بطن و زوال مغص و در غير سر كه جهت فصاحت و تصفيه صوت و رفع هرنه و خام آن با كندر مسون بدن و خاكستر بر آن محلل او را م صلبه و طلاي موكن آن رافع كلف و نمش است

* **فصل في القاف مع الياء المشددة الفوقانية** *

* **قفا ن** * **فتح** **قاف** و **تا** و **الف** و **دا** ل مهمله لغت عربي است و نيز بعربي شجرة القندس و معرا ك القباد و مساك السمسم و عا رسي كون و نوارس و قبيج نيز قسمي ازان است و اصح آنست كه بهار رسي آنرا كم بضم كاف و بشمار زي بالمش عاشقان نامند * **ماهيت** **ان** درختي است پر خار و خارهاي آن تمل رخم شده بسوي پائين كه چون برگها را آنرا خوا همل كه بدست كشيده

از شاخهای آن بچل آنما پند چنانچه از شاخهای اشجار دیگر میکنند دست مجروح گردد و ساق آن بچل و زمین بی و شتر آنرا
 بخورد مگر در سالی که باران کم بارد و نبات کم روید و چون مواشی از آن چرا نمایند و بخورند فربه گردند و کل آن در
 قام و دران قطعه های سرخ رنگ و میوه آن از کل آن بیرون می آید و رنگ آن بهیئت هسته خرما و گندیرا صغ آنست * طبیعت آن
 در دم گرم و خشک صاحب اختیار را ت بدیعی گرم و تر گفته * افعال و خواص آن آشامیدن آب آن جهت سرفه و ضیق
 النفس و قرحه ریه و علامه آن با سرکه و عسل جهت بهق و رفع آثار جلد نافع و بهیچ آن باد هسبت و تازان آن مانند مشعل میسوزد
 بدین روغن * فصل العنقاف مع الثناء المثلثة *

* قنأه * بکسر قاف و فتح ناء منثله مشله و الف ممل رده بغار سی خبارزه و بیونانی تیمه و مشهور و سرانی و صینی و یونانی و
 قومیا و بهندی ککوی نامند * صاهیمت آن معروف است که نبات آن از قبیل لیم و بهاره است مانند خیار با درنک و مشابه
 آن الا آنکه برگ آن از ان املس و آنکه که کوچکتر و نرمتر آن در نوع میباشد یکی بزرگ طولانی ضخیم اللحم لیل البزرکه
 در اول فصل ربیع میرسد و این را خبارزه کازرونی نامند و دوم از ان کوچکتر و لیم آن نازکتر و تخم آن بیشتر در او خور
 تا بهستان میرسد و این را خبارزه نیشابوری نامند و این شهرین نور لطیفتر از اول است و از هر دو نوع بعضی مغز مابین و تخم
 آن تلخ میباشد و نیز هر دو نوع بعد کال رسیدن و بخت شدن ترش میگردند خصوص نوع دوم و گفته اند بهترین آن نازک
 طولانی باریک املس کازرونی است و ز بونتر آن نیشابوری مخطط خشن آن و تخم آن بهترا از تخم خیار و لطیفتر از قند
 و سریع الهضم تر از ان و مولا نافع بهیچ کرمانی گفته که قنأه خیار را است و آن بطبیخ خام مستعمل بر است که خام بود و هندوز نرسیده
 باشد و این قول نادر است و نزد عوام شیراز این مشهور یکم بزرگ و هوکو و کرکواست نه خبارزه * طبیعت آن در آخر دوم
 سرد و تر و مغز آن ارطوب و لطف از لیم آن و ترش آن ابر در او رطوب و سریع الاستحاله بفساد و خلط غالب * افعال و خواص آن
 در کافی از حضرت ابی عبد الله علیه السلام مروی است که در مورد اند که حضرت رسول الله صلی الله علیه و آله فرمودند بخورید
 خبار را با نمک و در رحلت دیکر وارد است که حضرت ابی عبد الله علیه السلام فرمودند که قنأه و از اسفل آن بخورید که در کت
 آن اعظم اسما و اغشاء الغلغله و النفض جالی و مسکن عطش و حرارت و صغرا و التهاب و حدب خون و جکراست خصوص
 مغز رسیده آن و نیکو است از برای معده حار و رواج ملد اکیر و صاده و لیکن لیل الا سمر است و ملین بطن و مدبوله
 مخصوصا سنگ کرده و مثانه و رمل آن و مغز تلخ آن در بن امواتی است زیرا که جلای آن زیاده است از ترش آن و ترش آن از
 شیرین آن و آشامیدن بهیچ آن بقلرد و ابولوسات با ماعا لعسل قنأه خلط بلغمی رقیق نماید المضار نفاخ بطبیخ الهضم و الاسهال
 بر روی الکحموس و سریع العفونت و مهبیچ حمیات مزمنه و صعبه و بطبیخ سریع الاستحاله تر بفساد است از ان مصلح آن نمک
 و نانشواه و زبیب و رازیانه و مغز نمودن آنست در میزورین و در محرومین سکنجبین و تخم آن مدرومفتح و حالی و منقی
 عروق از مواد لزجه و قویتر از مغز و لیم آن و از تخم قند ضعیفتر و از تخم خرزه و با اندک قوت محرکه مواد ساکنه و یوسه
 و گوشت آن مولد زجاج و قولنج و وجع خا صره و در بر هضم و خلطی که از ان بههم رسد مستعمل معده و ت باشد و در اکثر افعال مانند
 قند است مصلح آن عسل و کونیه و جوارش عود و اشجای مذکوره و برگ آن جهت سکه د بوانه کزیه و سلع بلغمی و با عسل
 جهت شری بلغمی و خشک کرد آن جهت اسهال صغرا و نافع *

* قنأه * لغت عربی است و نیز عربی مشهال ال لب و صاهب بغار سی خبارزه اسپند و خیار خضر و ساهشک و کزیز

و نالی شعور شینا و گسانیکه آنرا بر لای تند می دانند گفته توم است زیرا که قنای الحما را زاد و بیه مسهله است اختلاف کویلا
و کویلا بهندی کرمی و کچری تلخ و کویلا و کویلا که باول تلخ بری که کند و روی کویلا باشد و و ماهیت آن اختلاف است بعضی
گفته اند نبات آن شبیه به نبات اقنای است و برگ آن مزغب و خشن و قنای یعنی ثمر آن شبیه به بلوط طولانی و بیخ آن بزرگ
سفید رنگ می باشد آن خرا بهار و زمستانهای رملی و طعم ثمر آن تلخ کربه الراحه و بعضی آنکه گفته شده باشد با خطوط ربعی امس
و بیلادی گفته که نباتی است که یک ساق دارد و ایستاده و برگ آن کو چکتر از برگ قنای و بسا نی واقوا ها اجزای آن
و مستعمل از آن عصاره امر آنست و بعضی گفته اند مستعمل عصاره بیخ آنست و اصل آنست که عصاره ثمر آنست که بیروانی
ا طریون نامند و بعضی گفته اند نباتی است سبز رنگ مائل بسیاهی شبیه به نبات کبروی خا و کل آن سفید و ثمر آن طولانی تر
از بلوط و سبزرنگ و نفع بخت آن زرد و بسیار تلخ و ازین جهت آنرا علقم نامند زیرا که عرب هر چیز تلخ را علقم خوانند
و بهترین اجزای آن ثمر و ریشه و زرد را ست طولانی مانند خیارزه بسیار تلخ آنست که نبات آن منحصر بیک نمر نباشد
و هر چند ثمر آن زیاده باشد بهتر و مستعمل و همچنین از عصاره آن بهتر و مستعمل آن سفید رنگ امس و بیک آنست که چون
نزد چراغ بد آن رنگ مستعمل گردد و زیاده از یک سال بر آن نکل شته و از ثمر رسیدن آن باشد که نبات آن منحصر بیک نمر نباشد
ثمرهای کم و خشک نباشد بلکه پر ثمر و تازه باشد و داخل نموده باشد بدین نحو که بگیرند ثمر رسیدن آنرا که چون دست بثمر
آن رسانند خود بخود از درخت جدا گردد و تازه شاداب باشد پس بیک را برید و بفشارند بر منطقی و با صافی و آنچه
از لیم آن در منخل یا صافی بماند بفشارند و بماند نا از منخل و با صافی بگذرد و آب شیرین بر آن ریزند و بگذارند
تا رسوب آن ته نشین گردد و آب صاف رقیق بالای آنرا بریزند و بر آن رسوب باز آب شیرین خالص بریزند و بگذارند
تا رسوب آن ته نشین گردد و آب بالای آنرا بریزند و همچنین چند مرتبه پس دردی را نرم سوده و سحقی بلیغ نموده و
با صمغ عربی بوزن آن و با بانیم وزن آن نشا سته و یا با کل ارمنی سرشته اقراص سازند و خشک نما بند و نوبه دیگر آنست که
در آخر تابستان که ثمر آن زرد و رسیده شود گرفته دریا رچه صافی اند از آن و بماند و آب صافی آنرا بگیرند و بد ستور
و ارق کنند و بر روی خاکستری نرم پیخته خشک کنند پس الواح را با اقراص سازند بدین قسم که بر روی کرباسی سه تو
پوروی خاکستری نرم پیخته عصاره غلیظه آنرا بریزند تا نشف و طوبت آنرا نماید پس صلایه کرده اقراص سازند و در سایه
خشک کنند و گفته اند قوت آن تاده سال بانی میماند و آن را مغشوش با شبای چند مینمانند و معاوم نمیکرد و علامت مغشوش
آن آنست که با صاف مذکوره نباشد و بسیار سفید و کراتی خشن و سنگین آن ردی و غیر مستعمل * طبیعت آن گرم و خشک
در درم و در سوم امز گفته اند * افعال و خواص آن ملطف و محال و جالی و منقی دماغ و مسهل مره صغیر و بلغم خام
و زرد آب و جهت فایده و قوه و صرع و کزاز و صداع و نبضه و خوزه و اوجاع مفاصل و نقرس و عرق النساء و سرفه بارد و زرد
و ضیق النفس و ریح غلیظه و استسقا و برقان اهود و بواسیر و تقویت سنک کرده و مثانه وادرار و بول و حیض نافع و ثمر و برگ
و بیخ آن همه جالی و محال و مجفف و تجفیف پوست آن زیاده از برگ آن وحدت عصاره و برگ و بیخ آن زیاده از اعضا الراس
سقوط عصاره آن یا شیر دختران محلل شقیقه غلیظه و صداع بعضی عام و تمام سر و جمیع اوجاع بارد مزمنه و لیکن بعد از
تنقیه تام و نیز نافع است جهت لقوه و خل روکز از رصع و اطوخ آن بر منخرین یا شر جالب فصول کبیره و جهت بیه و خورده
و صداع مزمن و عصاره برگ آن از آن ضعیف تر و ریشههای بیخ آن قوی الیه و بیخ تر از سایر اجزای آن ضداد آن بر بنا کوش جهت

تخلیل ورم آن و مطبوخ آن با آرد جو نیز و قطور نیم کرم عصاره آن در گوش مسکن درد آن و مضطربه بطبخ آن جهت درد دندان
بارد و قطور عصاره آن در زیت که در آفتاب کرم گذاشته باشند چند قطره در گوش جهت تسکین درد آن و در وی و طنین
و نقل سامعه حاد با ازرباح و مواد غلیظه و بتهائی کرم کرده کشنده کرم آنست و طلای عصاره آن با عسل و باروغن زیتون
یا زهره کا جهت تحلیل اورام جنجوره و خنای نافع اعضاء النفس لطوخ عصاره آن با عسل و زیت بر خنک جهت خنای بلغمی
و تحلیل ورم حلق و اسهال را آشامیدن عصاره آن جهت سوء تنفس بسیار موافق و آب امشوده بیخ آن بقل ریش تبرا ط جهت
سوء القبه و استسفا و یرقان اسود عجیب النفع و بدون ضرر و آشامیدن بیخ آن بقل ریزه فیراط و باطبیخ نیم رطل آن با دو قسط
شراب و با آشامیدن هر سه روز سه ابروسات که بغولی نه فیراط و بغولی هیزده فیراط است با ماء العسل قی بلغمی و صغری آورد
و اسهال بلغم خام و صفی او زرد آب بماند به سهوات بی مضرت بعمل و به نرسیدن او به است برای استسفا و بدون آشامیدن
پوست آن بعد از چهار کسوت که بهست و چهار قمر است هر روز با ماء العسل و چون عصاره آن را با باد و چند ان نمک و اندک
سرمه سرشته محبوب بدل و کرسنه ساخته با آب بیاشامند اسهال بیکونما بد و چون قدری از آن را با آب حل کرده به مرغی
آلوده بر بیخ زبان و اطراف آن بمالند قی آورد و اگر سرخ تر خواهند در زیت و روغن سوسن حل نمایند و چون قی بسیار آورد
شراب بازیت بیاشامند و اگر فائده نه بخشش سویق با آب سرد و با سرکه با آب بیاشامند و یاد آب سرد بنشینند و آب سرد بر سر ریزند
و اطراف را بمالند و محجمه ناری بد و شرط کنند از نند و اشیای قابضه و خا بسط قی بخورند و چون بیخ آنرا سائید و نیم رطل
آنرا در سه رطل شراب داخل کنند و هر روز هفت اوقیه و نیم آنرا ناشتا تا سه روز بیاشامند جهت استسفا نافع و سهو ط عصاره
آن با شیر و ختران نیز جهت برقان و ضما و مطبوخ بیخ آن با میخونه و امثال آن جهت استسقای لحمی اعضاء النقص
آشامیدن عصاره آن در بول و حوض و حمول آن مفید جنین و چون بکوبند و آب آنرا گرفته نیم کرم نموده بزیرناف
بمالند کرمها را نکشد و بر آورد و چون بر معدنه بمالند قی آورد و چون بر خصبه بمالند درد آنرا تسکین دهد و نزول آب آن را
در تخلیل در دالارام و الم و ضما و بیخ مطبوخ آن با آرد جو محلل ورم بلغمی کهنه و منقحر کنند و دامبل و جراحات
خصوصا با صمغ ابطم و عصاره آن در بن با قوی است آلات المفاصل آشامیدن آن جهت اوجاع مفاصل و جمع
اوجاع سوداری و بلغمی دست و پا و جمع اعضاء و خد رانها و حقه بطبخ آن جهت عرق النساء و ضما و نحه آن با سرکه
و بامی بخند و امثال آن جهت وجع ظهر و فقرس بار در ضما و کل آن جهت اوجاع مفاصل مزمنه و همچنین ضما بخند آن
انفوح و الجروح و ذرور خشک آن بر جرب متقروح و قوبانافع و با عسل و یا سرکه و یا شراب سرشته نمز جهت جرب متقروح
و نایل و قوبا و بهق و آنرا به سباهی صورت و سائیدن و مد اومت با آشامیدن طبیخ برک و بیخ آن جهت خنای نافع
و چون آب قناء الحمار را در روغن کنجد با روغن بزرگان طبع نمایند نا آب برود و بر او سیر بمالند زائل سازد و چون
نمونه رسیده آنرا ریزه ریزه کرده و با آب آنرا گرفته با روغن زیتون دو وزن آن در ظرفی کرده و هر آنرا پسند در آفتاب
گرم گذارند چهل روز با بر روی احکرنار طوبیت آن خشک کرد و دیس بر بدن بمالند جهت رفع سردی و جلب و جذب فصول
و رفع کلف و بنور عد سببه که در صورت بر مالد و اوجاع مفاصل کهنه و امثال آنها را در ستور آشامیدن آن نافع مفید و شربت
از عصاره آن از د و قمر اطلانشش فیراط و از بیخ آن دوازده فیراط و از طبیخ آن تا سه اوقیه و از نیم و کل آن تا یک گرم
با آرد جو و کیرا و از روغن آن تا یک گرم در حقه ها تا یک گرم زیاد و بکار بریدن زیرا که مضر و درین و ابدان

فصل در طبع و باطن و باطن است و صلاح آن در اغراط فی اشیای مذکوره و العبد با ادهان مناسبه است و چون خواننده
عصاره آنرا استعمال نماید باید که بتدقیق استعمال نماید که مورث صحیح است بلکه با مصلحتات و معینات فعل آن و مناسب
طبیعت آن بکار برند و بهترین آنها صبر و قنطاریون دقیق و مورچان و بوزیدان و کما فیطوس و قسطر و مرور و زعفران
و سنبل الطیب و دازچینی و سلیخه و زراوند و مدحرج و انیسون و تخم کرفس جبلی و بستانی و جاج و شیر و سکنجبین و مقل
و تربد و ملج و مند و حب بلسان با ماء العسل و عقید عنب و اتسام صموغ و روغنهای اقل آنست که یکداندک عصاره آنرا
سود با هم وزن آن صمغ عربی و نیم وزن آن کل ارمنی و نشاسته سرشته بشویند و با سقمونیای و شحم حنظل از ادویه حاره
استعمال آن جایز نیست و صمغ لوز کاسر و مبطل قوت فعل آنست

* قند * بفتح قاف و ثاء مثلثه و دال موهله اسم عربی خیار ماکول است و بشیرازی خیار در ازوخیار بالک و بخراسانی
خیار باد رنگ و بهندی که میروا و بدرنگی کوکوا و سرنا منند * شامیت آن ثمر نباتی است از قبیل لجم و بیاره و بر مجاور خود
میچسبند و در زمین نیز بهمن میگرد و در بوک آن بهمن و مشرف بزرگتر از برگ فناء مزغب و شاخهای نورسته و نازک آن نیز
مزغب و ثمر آن انواع است یعنی سفید و نازک طولانی و آنرا مصری و شامی نامند و ازین نوع در بعضی جاها طولانی
تا یک کمرع دست میشود و لجم آن زیاده و مغز و تخم آن کم و ریزه و نوعی سبز مضطرب و ازین نژاد طولانی و کوچک است
نازک و لطیف و آنرا نیز شامی و مصری نامند و آنچه بزرگ و سخت مائل با سندان و ضخیم و مغز و تخم آن زیاده و در بزرگ و آنرا بلدی
نامند و سبز و رنگارنگ نوعی دیگر میشود اکثر ثمر آن مدور و بعضی اندک طولانی و پوست آن خشن و لجم آن کم و تخم آن
زیاده و نورس کوچک آن نازک و بخته آن سخت و تخم آن بزرگ و این را بهندی و لوتن که بر انا منند و در زمستان و تابستان
نیز بههم میروند و آن دو نوع در کار ما در همه انواع آن اکثری شیرین و بعضی اندک تلخ میباشد و جمله انواع آن غلبان
از قیام و بعد از رسیدن زرد و مغز آنرا ترش و لجم آنها صلب میگرد و بعضی مردم لجم صلب آنرا مانند کد و بخته
میخورند و از کد و غلبان و بطبیع الهضم تر و نفاخ تر است و بهترین قند کوچک بزرگ است و بدترین آن متوسط و در صغرو کبر
و صلب و گرم زده آن که بفارسی عوام شفته زده و شفته دار نامند از بون * طبیعت آن سرد و تر در درم * افعال و خواص آن
اعضاء الراس جهت صلاح حار خوردن و ضداد کردن و مایلین قاش و پاکف آن بر ایشان و نیز استسمام یاره کرد آن
یا آب تر و تازه آن بعنوان لخته جهت انعاش ارواح نفسانی و حیوانی و اکثر امراض حاره حاده و ماعده و رفع یخزایی مقل
اعضاء الغذاء و اندک و غیره آشامیدن آن جهت اکثر حمیات حاره حاده و تسکین حرارت صفرا و خون و التهاب احشا
و دفع تشنگی و تقویت سدد جگر و در اربول و اخراج حصاة و رفع برقان و ضعفی که از اسهال حار مغرط بهم رسیده باشد با دفع
و آشامیدن آب آن تا چهل و پنج مثقال باده درم شکر سلیمانی یعنی نبات جهت اسهال مره صفراوی که در مده و اما
موجود باشد و خلط مخترقه صفراویه و سوداویه و جهت حمیات حاره حاده و برقان و بدستور آب خیار رسیدن زرد شده
ترش قوت اسهال آن زیاده از نارسیدن آن و چون قدری قریفل را در آب آن بخیسانند یک شبانه روز و باد رجم آن فر
برنگ و یکشنبه روز بکنارند پس روز دیگر افشوده بهباشانند با ماء العسل جهت نیکوئی راک و خیسار و تقویت سدد و تسکین ریاخ
غالبه و دفع مواد حاره و خفغان در بکر و زمزم و تر و طول مطبوخ آن مانع ترش قوت و در حال یفا است که آشامیدن آب مطبوخ
پوست خیار نازده در آب سه روز منوالی رافع برقان است و خوردن خیار محرر درین را موافق رهمبر و درین و عصب معده

واللباب آن و حاتم کنند غل از مولک خلط خام و لغغ و قر اقر و درد تهبگاه و چون در معدة فاسل گردد مولک خلط سمی شود و با طعام
و بعد از آن خوردن خصوص اغل نه غلیظه مانند آش ماست و آش غوره و امثال آن مضر مصلح آن در محروم بن سکنجبین
و در مبرود بن زبیب و بانجوا و عسل و معاجین حاره مانند کوفی و فلا نلی و مغزها را بر س لطف و ابرد از لحم آن
و لحم آن نفاخ و ثقیل و در هضم و مغز رسیده ترش آن ابرد را و طیب و جهت اکثر منافع مد کوره از لطیفای حرارت و لهیب صفرا
و تشنگی و ادرار نمودن بول و عسر ها انفع و سر یع العسادر و صمد مغز و تخم آن جهت التهاب معدة و احشا و تحلیل ورم حار
و جرب و حصف و شری و خارش بدن و نرمی حلق و رفع خشونت آن و بر پشت زهار را رفع احنبا س بول و عسر آن و ادرار
قوی آورد خصوص در اطعمال و مغز تلخ آن در بن امراقوی است از شیر بن آن و صمد آن با پیوره و عسل از جهت تحلیل ورم
نافع آشا مبدن و در مشقال و نفم و پوست خشک کرده آن جهت دفع عسر و لادنه و سهولت رضع حمل مؤثر مضر زبان حوامن
پیوقت و تخم آن سردن از تخم قماء و از آن بهت و و بعبیل التعفن و با قوت محرکه مواد ساکنه و مکربول و مندرج صفرای سوخته با ادرار
و جهت رجوع رنه و رقرحه آن و حرقة البول و ورم کبیل و طحال حار بن و حصبات حاره نافع مقل از شربت از تخم آن تا پنج گرم و آشامیدن
آب برک آن بقل در دمه منقال با در چنگل ان بول صاحب طحال جهت تحلیل طحال آن مجرب و بعضی در مبرود المزاجان
قلبی آب زنجبیل تازه نیز داخل میکنند و در هن الغار که آب رسیده زرد آب را گرفته بار و عن کنبیل و بازیت طبع نماهند
تار و عن بمانند در جمع افعال ضعیف ترا زرد و عن کلد و است و ماء الخباز نمز مانند ماء الغرغ است که در خمیر آرد جو گرفته
پس در گل و در تون حمام و نادر و تنور طبع نمایند پس آب آنرا گرفته بنوشند جهت امراض حاره و حصبات صفرا و نه حاده
و دق نافع و خوردن خبارنازک با نمک و با قشر بهنرازی میشر آن است زرا که زود تر از مصلح میکند و در ان نمجانند
که نفع نمایند و متعفن گردد و بخلاف بی قشر آن و کسکه مغشرا آنرا تر حیم داده غلط کرده و جمع آن با شیر زمین و موجب
فالج در مبرود بن است * فصل القاف مع الدال المهملة *

قدید * بفتح قاف و کمر دال و سکون باء مثناة تحتانیه و دال مهملة * ما هیئت ان اسم جنس چیزهای خشک شده است
خواه با تش و خواه با قتاب و یا در سایه و از مطلق آن با اصطلاح مراد گوشت خشک شد فاق حیوانات بوی با بعضی است و بپختی
سگامیرا و سوکتی نمایند و بهنر بن آن از گوشت حیوان و فرایه جوان چوب است و بعضی گفته اند از حیوان نرجوان
منوسط در فریبی و لاغری است که در ان حدت و تلخی بهم برسد با شد و بعضی گفته گوشت خشک نمک سود است و اکثر
عام دانسته و خواه نمک سود باشد و یا نمک را جویده گوشت کوسغند و بزوماهی و خنزیر است برای آکسین هراک
را از نمک سود آن که معتدل الملوحت باشد و در ان حدت و تلخی نماید * طبیعت ان گرم و خشک ترا ز غیر آن
* افعال و خواص ان جهت ترهل و اسهال و امراض باره و بلغمی مزاجان اگر عطش بسیار دارد و یا رفع عطش آن
نموده باشند نافع و آشامیدن آب بسیار بران برای خنک مزاجان بن نیست و ردی تر بن اغل یه و مولک خلط غلیظ حوداری
و صورت بپاری و قولنج تعلی در معدا دین بن ان و حکه و جرب یا بس و جو ششمار گوشت اقل بن حیوان و حشی جهت استسعا
بهتر از عر آن چون در سر که خبسانیه طبع نمایند که عطش آنرا کم کنند و خشکی آنرا زاده بدترین طرق استعمال آن
بر ان کردن آست زرا که بهمیار خشک معطش مکرر و بهترین مصلحت آن کنند و خشک و با ببول لزجه مایل اصباح
و سومنی و یا چغندر از بن نیست بار و عن بادام و کنبیل باره و کوره و روغن کارنازه و بهمه تازه در محروم بن و در چینی

وزیره و انبوس و ادهان مذکوره نیز سردین و چون عطش و کرب آورد سکنجهن با آب سرد بپاشا منند و چون خشکی در حلق و عطش آورد جلاب یا آب سرد یا مرطباتی چرب بنوشند و خوردن لوزینه چرب و مغز خیار بهترین مصاحبات و زایل کنند و فساد آنست و اکثر آن موجب خشکی رطوبت جلدیه و فساد اخلاط امراض مذکوره است

* فصل فی القاف مع الراء المهملة *

قرآن * بضم قاف و نون راء و الف و ال مهملة لغت عربی است و آنرا قرد بضم قاف نیز نامند و جمع آن قراد بضم قاف و تودان بکسر قاف نیز آمده و بفارسی کنه و بهندی چچری و کنی و یکن نیز نامند * ماهیت آن حیوانی است کوچک شبیه بداند بید انجیر و بقدر آن و کوچکتر از آن نیز که در ابدان بعضی حیوانات مانند سگ و شتر به هم می رسد و بیشتر نزد یک بکوش سگ و زیر شکم و بیخ ران شتر می باشد و می چسبد بدن آن و بدشواروی از آن جدا می گردد و دست و پا ندارد و بدن و دندان مانند زلو می چسبد و خون بدن را می کشد * طبیعت آن فرسب بفساد * افعال و خواص آن غلای خون کندی سگ مانع انبات و شتر زایل شدن شکر است که چون بدن را کنند بدن آن موضع بمانند کور و در و چون بدن از قطع شکر بزرگ چشم بمانند زایل سازد و چون بر اشعار بمانند مانع روئیدن آن موی می کند

قرآ صریح * بفتح قاف و راء مهملة و الف و کسر صاد مهملة و فتح باء مناة تحت نون و الف و بضاد متحده نیز آمده و درین مهملة بپای صاد و قارا سیانیز آمده و نخت رومی است و اهل صقلی چراسیا را فل مغرب و اندلس حب الملوک و اهل دمشق نیز قراسیا بفارسی شیرین آن را کیلاس و ترش آنرا آلویوطی و عوام آلویا و آلویولی و ای بالی نیز نامند * ماهیت آن قوردرخی است شاخهای آن پریشان و سرخ رنگ و برگ آن نیز هرگز رنگ و شبیه بد رخت زرد آلود در برگ و شاخ و ثمر آن کوچک و مدور و بیجری با رنگ بلند پیوسته بشاخه آن را کرمی آ و بخت و دود و دبا هم در رخامی سبز و غصص و بنم رس آن و درخ و ترش و رسیدن آن بنفش و میخوش یعنی چاشنی ارا اندک تلخی غیر محسوس و تنیم آن کوچک بعد رختی متوسط پیوست آن صاب و سفید رنگ و مغز آن سفید و کیلاس درخت آن نیز مانند درخت آلویا است و آنکی ثمر آن از آن بزرگتر و بعد رسیدن به بدن می گردد و استخوان مانند استخوان قسمی دیگر می باشد در جمع امور شحمه یا کوب یا لا آنکه ثمر آن کوچکتر و بعد رسیدن غصص می باشد و بهترین همه رسد و شاداب آنست * طبیعت آن آنچه خام است سرد و خشک و قابض در اول و آنچه نه رس و سرخ و ترش است سرد و خشک در اول و در رسیدن آن در آخر درم و رسد و شیرین آن گرم و نر در آخر اول و در اول دوم نیز گفته اند و با قوت قابضه * افعال و خواص شیرین آن یعنی کیلاس سریع الانس را ز معده بسبب رطوبت و از وجبت که دارد و جهت خشونت حلق و زنده دافع و برانگیزاننده و تحمیه و متعطف معده و لهن ابالای طعام نباید خورد زیرا که مستعمل مکورد بهر خلطی که غالب باشد و طبیعت آن و صلاح آن جوارشات حار و مقویه و مسهل و ملین طبع است خصوص چون باد آن خورد شود و این هنگام منعظ نیز می باشد و خشک آن قابض و چاشنی آن یعنی آلویا لوفه طبع عطش و مسکن حدت و حرارت و ثوران صفرا و خون و غلبان و تبقی صفرا و اسهال و مقوی معده و کمال حار و قوت قابضه خشک آن زیاده از نر و تا نر آن و دانه آن را چون شیر کوفته با عصار آن را زیاده بنوشند جهت بغایت سگ کرده و منانه و قرحه میباری بول واد را در حبض بعد بل و چون مغز دانه آن را با پنبه کهنه نرم کوبند و فتهای باریک ساحه در آن حل کنند و در دفع جوارحت میباری بول و منقی آن و بول المله و حرقة البول است و صمغ هرد

نوع آن کرم و خشک و شبیه بصرغ اجاص و جالی و مغری و قاطع اخلاط لزجه لعل اجهت خشونت قصبه رتبه و بکونی رنگ
رخسار و برالکچتن اشتها و تقویت حصاة نافع زیرا که خشونت سینه اکرازیس باشد تغریه آنرا می نماید و اگر از بلغم لزج
چسبند آنرا طبع می کنند و جلا می دهند و جهت سرفه مزمن با آب سرد باید که بپاشانند مقدار شربت آن یک مثقال و اگر کتال
آن باعث حلات قوت با صره و رفع جرب آن و طلای آن منقحی بشره است *

* قرا طار غویین * بفتح قاف و راه و الف و طاء مهمله و الف و کسر راء مهمله و ضم عین معجمه و سکون و او و کسر یاء مثناة
تحتانیة و نون * ماهیت آن نباتی است با شاخهای بسیار که در از یک بیج روئیده برک آن شبیه بهرک کندم و تخم
آن شبیه به بجاورس و بغایت تند منبت آن زمینهای سایه و شوره زارها و گفته اند کندم صحرائی است * طبیعت آن گرم و خشک
* افعال و خواص آن کوبند چون مرد وزن هرد و چهل روز ناشتا قدری ازان بمقدار نیم درم با پانزده مثقال آب بخورند
پس مباشرت نمایند زن پسر حامله گردد باذن الله تعالی

* قرا طین * بفتح قاف و راه و الف و ضم طاء مهمله و نون لغت یونانی است * ماهیت آن ماء العسل مازج است و صاحب
اسرار الطب گفته غسل قلیل است که با آب بسیار ریخته باشند

* قرا طاطا * بفتح قاف و راه و الف و طاء مهمله و الف و طاء لغت ترکی است بزبان فرنگی قرا ط اوده اسپند نامند * ماهیت
آن ثمر درختی است بقدر زلفی و در اثر شیبیه بزرگ در افعال قریب بد آن و شاید نوعی ازان باشد و اشتباه نموده کسی که
آنرا از زغال دانسته زیرا که زغال اسم فارسی قرانها است بنون قبل از یاء مثناة تحتانیة و زغال در حرف الزای المعجمة مذکور شد
* قرآ العین * بضم قاف و فتح راء مشدده و ها و الف و لام و فتح عین مهمله و سکون یاء مثناة تحتانیة و نون لغت عربی است
و آنرا جبر الماء و کرفس الماء نیز نامند جهت مشابهت این با آن هرد و در طعم و رائحه و بالجملة اسمی مشترک میان هردو
است و یونانی در قورس و سلیمون و افوسالیوس بمعنی کرفس الماء و سربانی کر قشاد و برومی سیون و بفارسی کنکر آبی نامند
* ماهیت آن نباتی است که در آبهای ایستاده و احیاناً در جاری نیز میروید و قبۀ آن بیرون از آب و از میان گل آن
برآمده و رنگ گل آن زرد و ساق و برگ آن شبیه بکرفس و از برگ کرفس اندک ضعیفتر و گفته اند برگ آن مشرف مائل
بتند و بر است مانند کرفس و بر ساقی آن رطوبتی چسبند بدست و جمعی احزای آن از گل و غیره با عطریت و تند طعم
و برگ آنرا اهل شام بسیار میخورند * طبیعت آن گرم و خشک در آخر دوم * افعال و خواص آن مسخن و محلل
و حابس نزف الدم هر عضو یکبار باشد و مد ربول و حیض و مفتت سگ کرده اعضاء الغذاء و انقباض آشامیدن تازه و با مطبوخ
آن جهت تحلیل ریح غلیظه رده در معده و امعاء و تفتیح سد و تسخین معده و انقباض طعام واد را ربول و حیض و تقویت
حصاة کرده و سرخ نمودن رنگ رخسار و از آله درد پهلو و برقان و طحال و مغص و قرحة امعاء و نطول طبع آن و با اغتسال
بدان جهت تسکین قشعره و ناقض حمیات یعنی لرزتها نافع مضر سفلی و مصلح آن عذاب *

* قرد * بکسر قاف و سکون با و دال مهمله لغت عربی است و جمع آن افراد و قرد و قرده بکسر قاف و فتح را و دال مهملترین
و ما و قرده بفتح قاف و کسر را آمده و ماده آنرا قرده بکسر قاف و سکون راء مهمله و فتح دال و ها و بفارسی کنی و بوزینه و میرون
و ترکی پینچی و بهندی آنچه روی آن سرخ است بندر و آنچه روی آن سیاه و بدن آن خاکستری و رنگ لکوره و هومان نیز
این هردو دارند و آنچه روی آن سیاه فی الجملة شبیه بر روی انسان و دست و پا و انگشتان آن دراز است بهر دو پا نیز

راه میرود و دم ندارد و بدن آن نیز سجا و پشم آن بلند است آنرا بفارسی نمناس و بهندی بنمالنس یعنی آسان جنگلی
گویند و این صفت مانوس تر میباشد از در صنف اول و مثل آن هر دو بسیار مودی نیست و در زیاده اوقات مالک ترک و چین
و غیرها اصناف دیگر نیز میشود بعضی در صورت بسیار شبیه با انسان و بعضی نه و بعضی بیدم و بعضی بادم که گاهی و بعضی بادم بسیار
بلند و بعضی دم آن کوه را ابلق و پر پشم و پر سر دم آن کره بزرگی و بعضی بی کره و با جمله الحکم گوشت آن نزد امامیه حرام
و نزد اهل سنت سوای مالک رح نیز و بعضی مکرره دانسته اند و مالک رح حلال * ماهیت آن حیوانی است مشهور و خود از
معمومات نیست بلکه بصورت آن بعضی از امام هالفه عاصیه مسح شد و بعد از سه روز مرده اند و آن حیوان اشبه با انسان
است در مزاج و خاق و اکثر حالات قابل تعلیم است و حکایت انسان میکند و بدست چیز را بر میگیرد و در طرب مینماید و خند
و بازی میکند و حیوانات و پاره میرود و زکری و سریع الفهم است و اطباء اکثراً وائی مجهول الخاصیت را که منخور اند تجربه
نمایند که سمی است یا غیر سمی اولاً با منخور اند بهمان سبب مناسبت مزاج انسان * نقل است که در مسموم علیه برای
متوکل خلیفه از نوبه آورده بودند یکی خیاط بود و دیگری زرگر و نیز شنید شد که مسموم شطرنج بازی یاد گرفته بود و نیز نقل
است که مسموم ماده نزد مسموم بازی بود و آن جنبی و آنچه کسی دزدی کرده و با در دل قصه کرده بدین اعلام میکرد بدین قسم
که بر پاهای کاغذ مطالب و یا نامه های کسانیکه متهم بودند بدزدی نوشته پیش آن می انداختند آن یک یک را دیده بودند
نام دزد و یا نام کسیکه چیز را پنهان کرده بود جلوه کرده بدست مسموم باز می داد شخصی گفت شاید این تصنعی از مسموم
باز باشد خود چیزی را پنهان کرد بقسمیکه کس نداند پس آن مسموم را طلبید و نامه های بعضی مردم را نوشته نزد او انداخت
همه نامه ها را دید که کار کرد و نگاه بصورت صاحب مجلس کرد و در خامت و بر او سلام کرد یعنی خود پنهان کرده و روزی
ظرفی در دل قصه کرد که با و مقاربت نماید و بر پارچه های کاغذ مطالب چند نوشته و این مطالب را نیز چون آن مسموم آنرا
دید بغضب در آمد و خواست که او را بکزد مسموم باز مانع می آمد و فائد نمیگرفت آخر حصار مجلس گفتند باعث چیست مسموم
باز از مسموم بر سبیل او با های خود را از هم جدا کرد و با نکشت میان هر دو بای خود را نمود که میخواهند چمن کاری بکنند و باز
بو حمله نکرد با چار آن شخص را از مجلس برخیزادند و بعد از چندی آن مسموم را دزدان کشتند که اکثر آنها را
بکرمیداد و از شخصی ثقة شنیده شد که در کتاب فصول حیوانات فریادی شده شد که در ساحل دریایی که زمین آن ربک بوم
بود شیری قصه گرفتن مسموم نموده بود مسموم نهایی بسیار جمع شد و سرعت رجلی جلوه همه بصورت آن رجلی مبرخند تا
آنکه شمر عا جز شد و گریخت و حکایات بسیار از آن منقول است که تفصیل آن طویلی دارد و در آن اگر دست داید باری انسان
مقاربت مینماید و چون مقاربت نمود سوز بسیار در فرج او بهم میرسد و او را هلاک میکرد اند * طبیعت آن کرم
و خشک * افعال و خواص آن طلای خون آن جهت منع روئیدن موی میچرب و خوردن آن کرم باعث کنکی زبان
در سامت و چون از پوست آن غریالی سازند و هر غله را که در آن بپزند و زراعت کنند از فاساد ملح محفوظ مینماید و گفته اند
که مسموم چون طعام مسموم را ببیند فریاد می نماید و میترسد و صاحب تحفه نوشته که سم منخزون که از انسان منخوق
در کتب قدما مرقوم است از آن نیز حاصل میگردد و از آنرا مکتومه است *

* قرن ما نا * بضم قاف و کسر و بفتح نیز آمده و سکون را و کسر دال و حمله و فتح مهم و الف و نون و الف و قاف و مانی و قدامون نیز
آمده لغت یونانی است و آن گویا دشتی است و بفارسی تخم آنرا که مستعمل است تخم توخره نامند * ماهیت آن نبات

آن شبیه بکرویا است در برک وکل و نمر مکر آنکه نمر آن از آن طولانی تر و برک و بیخ این از آن بزرگتر و شاخ آن بلند تر و خشن تر و کندنه اند نبات آن شبیه بنبات با بونه است و شاخهای آن متفرق و کج و کم برک و از با بونه بزرگتر و بیخ آن قوی تر و کل آن سفید مائل بکبودی و ریزه و تخم آن دراز بارنگ شبیه بکرویا و از آن دراز تر با تندی و تلخی و نوع بری کروی است و مستعمل تخم آنست و بهترین آن ارمنی تازه نند طعم و رائحه بزرک دانه است که زرد کوبیده نشود منبت آن مجاری سبل و آبها و کوهها و سنگلاخهای بلاد عرب و ارمنیه و هند * طبیعت آن در سوم کرم و خشک * افعال و خواص آن مسخن و سرخ کننده پشره وکل از بیهوشی و خلط لزج و مقوی اعضاء باطنیه اعضاء الراس و العصب آها مین آن با آب جهت فالج و صرع و استرخا و عرق المسام و رجوع و رک بلغمی و کوفتگی عضل اعضاء الصدر جهت تنفیه سینیه و تصفیه صوت و مرفه کهنه و ربو اعضاء العنبر و النفض جهت تحلیل زجاج غلیظه و فواق و هله جگر و سهز زرق و لیم و مغص و قتل اقسام کرم معدیه و امعاء و حب القرع و جهت درد کرده و عسرا البول و رسوم بارده حیوانه مانند عقرب و غیرها با شراب و با پوست بخی غار جهت تفتیت حصاة و با سرکه جهت عسرا البول و رطوبی و حمل و نخور آن قاتل جنین و طلای آن با سرکه رافع جرب و حكه و معده و قویا و کف و درش مضوسر و مصالح آن افسمون را نمسون مغل ارشرب آن تا نکمغال بدل آن از خربا حرمل و مشکطرا و مشیم و حریف نیز گفته اند قرصعنه * بفتح قاف و را سکون صا د مهمله و فتح عین مسمله و نون و هاء لغت عربی است و حافظ النحل نیز نامند و اهل شام شوکه ابراهیم و شجوة ابراهیم نیز و بفرنگی اربن جیم کوبند * ماهیت آن نباتی است خار دار برک مفروش بر زمین و از میان برکها سانی روئیده کرمه اریق و یکشیر و زاده بران و برک بعضی مائل بسفیدی و بعضی بسمار سفید و خار بعضی سبز و بعضی سفید و بعضی ازرقی و بیخ مجموع خشمو و بعضی مائل بسپیدی با اندک حرافت و تلخی کمی و بعضی شیرین و بعضی اندک صلب و بعضی نازک منبت آن جبال قدس و افریقیه و بلاد عرب و فارس ابوالعباس حافظ اندلسی نوشته که در جبال قدس آمده الله تعالی نوعی برک آن شبیه بمرک خاما لاون ابعض که اشخص نامند و خشن و ازرق با ساقهای بسیار اندوه و کرمه اریق و خارهای آنها خارها و کل آن سفید و بیخ آن ضخیم و لیم و طعم آن شیرین با اندک تندی میباشد و اما آنچه در افریقیه و بلاد عرب میشود انواع است نوعی برک آن شبیه بد آنچه که ذکر یافت و غیر خشن و خار آن ادوه اعلس و بسیار سبز و سانی آن بعد رکن روع و برصف اعلای آن شعبهای بسیار روئیده شبیه بقرصعنه ازرق اولاهمز رنگ پس سفید میکرد و بیخ آن طولانی و راست برک بیخ سوسن بری و این قسم قویتر از قسم اول و در کمیت و رائحه شبیه بنخسک و این را برد رخا نها برای کوبیدن مکس ماب و بوزن نوعی برک آن مائل با سندان و دریده و بیخ آن طول متوسط در غلظت و رقت و سفید و ساق و کل آن نیز سفید و نوعی برک آن ملصق بر زمین و مستک بر شکل دینا و سانی آن نکند و بوقد رکن روع و زاده نوز و کرمه اریق و خار نازک و خار آن مائل بزرقت و بیخ آن بشکل فاوا با ظاهرا ن سماه و باطن آن سفید و بیخ آنرا مغشوش به بهسن مینماید و بدل نک کرمه روشن لکن برک بهسن از آن بسیار بهن تر است و آنرا بغاخ الجبال نامند و نیز ابوالعباس گفته که دیدم من در جبل قبری لو طعمه السلام و نوع تر صعه سفیدی که سان آن خشن و اوراق آن بسمار و خار آن نوز و جمه آن بزرگتر و ضخیم تر اریوعی که نزد ما است حتی آنکه کوباده حریف متوسط طولانی است شبیه بنفسم جملب محذب الورق مفرد الساق قوی الحرارة و در پس و نواح آن این را جهت جمع پهلو و محراب ممل اندل و نوعی نیز که در ساحل دریا میشود برک آن عریض تر و سفید تر و بیخ آن نازک و شبوین تر از آن نوع و فلعل الخشونته اقرب بهلاست و ریشه های آن شیرین با اندک حرافت را این نوع

چهار جهت که با در انقطاع قوی است مخصوص مریای آن با غسل و نیز نوشته که ذی‌بم در حوالی بیت المقدس در زمین سنک لاغ
نوعی از قرصه سفید که بین آن بزرگ و بزرگ آن کوچکتر از هر یک خاملا و نابه‌ی و کوتاه‌تر و نازکتر از آن و شاخهای
بسیار از یک بیض روئین و در محل بزرگ آن میله‌های باریک مانند میل مغزل و کرم‌ها در حوالی کره آن بر کها و پرتضا عیفه
و بر اطراف آن کلبه مانند کل قرصه از یک و سر آن کوچک‌تر از آن و طعم بیخ آن شیرین با اندک تلخی و اصل قدس این را
قرصه با مندی و دسغورید و من در ثلثه گفته که آنرا برنجی نامند ربعی تارین و بعضی از فحین و آن صنفی از خارا است
برگ آن در هنگام ظهور و رشور مزه و عریض و اطراف آن خشن و خشبو و چون بزرگ شود شاخهای آن بسیار می‌گردد و بر اطراف
آنها سرهای سفید و سرمئی رنگ نیز احیاناً و من در شبیه بستاره و بر حوالی آنها خارهای تیز صاب و هروق آن طولانی عریض
بسطری را به می‌ظاهر آن سیاه و باطن آن سفید و خوشبو نیست آن صحرایا و مواضع خشنه و بغدادی نیز انواع آنرا مانند
الجهه ابو العباس گفته و نوشته که از انواع آن نوعی است که یکساق دارد و بقدر یکشیر و نیم و شاخهای آن مانند سفید و
و بر آن سرهای مستند بر برگ‌ها و آن شش خار باریک بلند مانند میل و بیخ آن بسطری سیاه و طولانی و این نوع کثیر
الوجود در بغداد و نواح آنست و نیز در اطلاق مراد این نوع است و نبات آنرا مادام که قور تا زه و نازک است بخته
می‌خورند و بعضی با آب و نمک پرورده می‌نمایند و بهترین بقوله دیگر است و ردی الخلط نیست و مریای بیخ آن با غسل بهتر است
و انطاکی نیز مجملات آن لیون نوشته و صاحب اختیار است بدیعی گفته که در اندلس آنرا شوکه ابراهیم خوانند و آن انواع
بسیار بود در سنگستان ها و زمین های خشن و رنگ برهما می‌روید و آن نوعی از خارا است که چون اولد و بد بزرگ آن بر روی
زمین پهن بود و بهی و خشن و چون بزرگ گردد خار شود و سفید و بقدر یک و حب و زیاده نبود و نبات آن انبوه و کل آن
سفید و سر کل آن مانند بسوخی و برگه و برگ آن شش خار بود مانند سنان و صلب ربع آن بسطری و انگشتی یک رازی سه کز
بلکه بیشتر از آن و بزبان آن قوم که مکس غسل میدارند آنرا خار خشک گویند و بشیرازی شود و در صحرای شیر از بسیار
بود و مکس غسل از کل آن خورش دارد و صاحب تحفه نیز نوشته که خار داری است و اقسام میباشد و برگه اقسام آن
مفروش بر روی زمین و از میان برگها مائی می‌روید و یک قسم را ساق کرم‌ها در حوالی کرمهای و کش سفید
و بخش سطر و طعمش با شیرینی و اندک تند می‌مانند طعم زردک و بهار سیب و بوی زانامند و در افعال مانند مسس است و
قسم دوم را برگش بی خشونت و خار دارد و نرم و بهی و ساقش بقدر رخی و از نصف اعلای آن شاخها می‌روید و آن قویتر
از اول است و قسم سوم را برگ مائل با سندان و بخشش در ازود رسطری متوسط و سفید و قسم چهارم را برگ عریض
و مستند بر ساق آن بی شعبه و بقدر رخی و محلو از خارهای مائل بگوید و ظاهر بخش سیاه و باطن سفید و شبیه بهی و سفید
و قسم پنجم که از اقسام قرصه بیضا است برگش بهی و خارهای آن تند و ساق آن خشن و بوی آن شبیه بکنک و قسم ششم که قرصه
جیلی نامند برگش محدب و قوی الحرا و در و ربع المقدس جهت در کرم مواد بارده مجرب می‌دانند و قسم هفتم از
انواع بهی و برگ عریض و بسیار سفید و بیخ آن سست و با اندک شیرینی و در تقویت باه عظیم الاثر و قسم هشتم را ساق بسطری
انگشت سیاه در طعم شبیه به زردک و از مطلق قرصه مراد همین قسم است و آنرا قرصه مسس و در مازندران و لنگا
و در ننگان ششکاک گویند و گویا مخفف شش شاخ باشد و مستعمل بیخ آنست و بهترین مستلی آن طبیعت طابق آن
در آخرا و کرم و خشک و افعال و خواص این محلول صلابات و مانع از شروع الاصل و در موانع خلط صالح و معظوم و بهی

و با قوت تر با قیوت آسمانی ن قلیط و طلی از طینیم بیچ آن با مثل آن سد اب جهت اوجاع شرابها و بشهائی جهت در ذیها و
 و سینه مجرب اعماء الغدا و النقص نهز آشا میدان آب طیبیم آن با شکر جهت تسکین اورام و بنوز و تجلیل جراحات
 و دیلات باطنیه و مد اومت آن مخرج اخلاط مشترکه و فاسده از بدن و تجلیل ریاح و نفخ وادرار بول و خلیض و شیر
 و عرق و تغذیه حصاة و رفع مغص و با شراب جهت درد جکوا متلائی و یکله رم آن با یکرم تخم جزر جهت ادرار حوض
 و بغایت محرک باه و مرئیای بیچ تازه نرم آن خوشبو کنند و جشا و محرک باه و منعظ و عصاره آن مد و بعض و دافع مغص
 آسموم با شراب جهت نهش هوام خصوص عقربه و سموم و ناله و خوردن بقول مطبوخ آن مادام که تر و تازه نرم است بهترین
 بقول است و مولد خاطر دی نیست و محلل باغم و رتیق در معده و امعاء است و کاه آنرا با آب و نمک پرورده مینمانند و بدستور
 خوردن بیچ آن الا ورام ضما د آن محلل اورام و با آرد جو و آب برک کاسنی تازه محلل اورام و قروح و طبعه در ساق پا که
 آب ارا ن جاری باشد و اء الفیل در ابتدا و رتبع آن بر در خانه کرنا اند و ذاب از انخانه و بر اورام خارجیة محلل آنست
 قرطاس * بکسوف و بضم آن نیز و بفتح با در آمد و سکون را و فتح طاء مشاله و اء و همین مهمله لغت عربی است
 و قرطاس طعنه و کا غل نموز و غارهی نهز بکا غل مشهور است و سرابی کرطاسا و محرق آنرا بر روی خرقین کا مینین و بیوانی
 و انجام فورنا منک جمع آن قرطاس و قرطاس آمد * صاهیت آن معروف است و در اکثر بلاد میسازند و هر جا از چیزی
 و در آن کتب و مکاتیب و دفاتر و غیرها مینکارند و بهترین آن خان با لغی است خواه قسم مشهور یا بر شمی و با قسم پنبه بس
 د و لست آبادی پس کشفی لخصوص قسم اعلای آن بس سمرقندی یس ا کلبی پس پند را ئی بشکالی نیز قسم اعلای آن
 پس رنگ پوری نیز قسم اعلای آن پس مصری نیز قسم اعلای آن و از مطالی آن مراد کا غل مصری است که از ساق بر دی که
 بزبان اهل مصر غافیر نا هند میسازند و بهترین آن آنست که سفید باشد و انطکی گفته بهترین آن مصری است که از بر دی
 و اصول نشین میسازند و نعلیسی گفته بهترین آن محوق مصری است صاحب تحفه نوشته بهترین آن مصری معمول از ساق
 بر دی و لعاب یشین است و بودی را بغارهی برز نامند و در حرف الباء مع الزا ذکر یافت * طبیعت آن سرد در
 اول و خشک در دوم و انطاکی کرم و خشک در دوم گفته * افعال و خواص ان اعضاء الراس نفوخ آن خصوص محرق
 آن حابس رعا ف و بخور آن جهت زکام و سنون آن حانس سیلان خون از آنه و مستحکم کنند آن و طلاص آن جهت سعه
 و سرطان و اکتحال آن جهت بپا و د مغه و فرحه چشم اعضاء الصد و الغدا آشا میدان محرق آن با مرق سرطان نهی
 بخنده جهت قروح و حبس الدم از سیمه و معده با در و به مناسبه قابضه و قروح امعاء و بدستور احتقان بدان و آشا میدان نفوخ آن
 در سرکه و آب جهت قطع نفحات الدم نافع مقار شربت آن بکشفال الجروح والقروح و در آن محقق قروح و طبعه و سخته
 و غیر و سخته و زخمیکه در با از موزه بهم رسد و ملحم آنها و بچیدن آن بر عضو مجروح با خون آن آلوده ملحم آن و چون
 با آب ترکند و در حال و طوبی آن کثانی را با آن به پند و بکل ارند تا خشک شود پس در سوراخ نواحد داخل نمایند آنرا
 بسبب منتفع شدن کشاده سازد بدل آن در اکثر امور بر دی سوخته است

قرط * بضم فاف و سکون را و طاء مهمله مشاله لغت عربی است بغارسی شبک و شبک ارو با صفها نی شود و روتر
 آن را رسین نامند * صاهیت ان نهاتی است شبیه بر طبعه و از ان شهرین تر و برک آن نیز رکتی بغدادی گفته اسم مصری نباتی
 است که در مصر میروند شبیه بر طبعه و نوعی از آنست و درخت آن عظیم و برک آن بزرگ و در مصر زراعت

می نمایند برای نریهی اشیان و ثمر آنرا در میم نامند * طبیعت آن گرم و تر * افعال و خواص آن آشامیدن تر و تازه آن
 مهمل و خشک آن حابس و آشامیدن آب تر و تازه آن با طبیعت خشک آن با شکر و یا العجیر و با عسل جهت سرفه و خشونت سینه نافع
 * قرطم * بضم قاف و میگون را و ضم طاء مهمله مشابه و میم و یکسر قاف و را و یکسر هر دو نیز آمده لغت عربی است و آنرا حب
 العصفور و زرا لاریص و بفار بهی خشک آن و تخم کافشه و یکلای تخم کاجره و تخم کازیر و بهندی کر و کسینه کایچ نیز و سربانی
 کشنی و رومی قنطاریس و بیونانی اطرقطوس و دیمقوریس و سنیفس نامیده و بری آنرا فنیفس اغریون یعنی اصغر بری
 و بری و بستانی میباشد * ماهیت بستانی آن دانه است صنوبری شکل ماثل به پهنی و ترجیع و پوست و مغز آن سفید
 با دسومت و چون کهنه گردد پوست آن میل به سیاهی و مغز آن جز در پیس سیاهی و لزوجت منجمد و در غلافی زبر کل آن و
 در هر غلافی هفت و هشت دانه و نبات آن قایل و ذرع خار دار و برگ آن بلند و یا شرفهای بسیار و بزه و بالای برگ آن عریضتر
 از پائین آن و بر بند فار مواضع شاخها و بر شاخها نیز رسته و ماق و شاخهای آن در خامی سبز رنگ و بعد از رسیدن سفید میگردد و در کل
 آن خار دار و سرخ رنگ و صاحب اختیارات قرطم بری را طریفان گفته و بعضی گفته اند طریفان حب آنست نه نبات آن و شیخ الرئیس
 غیر آن دانسته و در حرف الطاء مع الراء مذکور شد و بالحمله بهترین آن سفید بستانی تازی سنگین بالیده آنست و وجه ذکر آن بالحمله
 از احربض جلالت و عظم نفع آنست * طبیعت آن در درم گرم و در آخر اول خشک با قوت مسهل * افعال و خواص آن
 قلیل الغذا و مهمل و مخرج بلغم رقیق و اخلاط مختلره و محال رباح چون پنجه رم آنرا کوبند و شیره گرفته با فانیل و یا شکر سرخ
 و یا عسل بپاشانند و نیز چون ده درم آنرا بکوبند و در نیم رطل آب بپوشانند و با اندک صاف کرده ده درم شکر سرخ در آن ریخته
 بنوشند و ایضا چون ده درم مغز مقشر آنرا با مغز بادام تلخ و قسط از هر یک نیم مثقال و نظرون و انیسون و از هر یک یک مثقال
 داخل کنند و با انجیر خشک و عسل بسروشند و مقدار یک جوزة قناد و جوزة بنجور یک و یک ستور چون از آن ناطف سازند که ده درم
 مغز مقشر آن با مغز بادام و انیسون و نظرون و بوزن مزبور با عسل و شیره انجیر بقوام آورند و شب و وقت خواب بخورند
 پیران را بسیار موافق اعضاء الراس ماء الحین مصنوع از آن که افتیمون را در صره بسته در آن اندازند و با اندک تاقوت آن
 در آن بر آید و بنوشند و بالای آن شیرینی مناسبی بپاشانند جهت مالیدن بپوشانند و سوس و تر و خش و خفقا و و جل ام و حرب و حکه
 و اکثر امراض سوداویه مؤثر و بدستور آشامیدن لبن منجمد از شیر آن و اندک نمک هندی فعل آن اقوی اعضاء الصدر
 و الغشاء و النخض آشامیدن شیر آن با آب انجیر و خیسافیده و با فانیل و با عسل منقی سنده و صاف کنند و آرازد و منضج نزلات و اکثر
 امراض بارده صدریه و مقوی باه و زیاده کنند و منی و نیکو کنند و رفک رخسار و دافع رباح و محلل آنها است و چون داخل مزورات
 ماشیه و حصیه نمایند نصیج را تحلیل و اسهال بلغم خام و مواد مختلره نمایند و آشامیدن ده درم شیر آن با فانیل و یا شکر سرخ
 و یا عسل جهت استسقای زقی و لحمی نافع و با اندک نمک هندی ادرار آن قوی و نفوذ و دفع و خوردن مغز مقشر آن بل ستور مسطور
 در دفع قولنج مؤثر و عینا دین قولنج را اوفق و آشامیدن شیر آن که مغز فارس خمار شیر در آن حل کرده با شکر جهت تب بلغمی
 بعد از نصیج ماده و آن از جمله آد و به است که هر خط منجمد را میگردانند و دو هر خط رقیق را منجمد میگردانند و لهذا بالای شیر
 نباید بخورد که آنرا منجمد میگردانند و رمعه مشرعه مصلح آن انیسون و شیرینجه مقلد و شربت آن از پنج درم ناده درم
 و از آن زیاده مضر و غیر مجوز و ل آن حبه الخضراء و آینه اند که چون در شیر داخل نمایند باید که در هر یک رطل شیر ده درم
 حبب القرم باشد و نیم رطل آن را بپاشانند تا عمل نمایند و دهن آن در شب بدهن انجیر است و ضعیف تر از آن و منجمد کنند

شیر و جل کنند ما نبت آن از جبهت و در بستان آن مسهل بطن است * قرط بری را یونانی اطر بطوس نامند و نبات
آن بلند تر و برگ آن طولانی تر از بستانی و درین شاخها رسته و با فی شاخها خالی و به برگ سفید و نیز درین شاخهای آن پنجه
هد خار و گل آن زرد و تخم آن شبیه بتخم بستانی * طبیعت آن درد و م کرم و در رسوم خشک * افعال و خواص آن
آشامیدن برگ و ثمر آن بقل ریک مثقال با نیم مثقال فلفل با شراب جهت تسع عقر ب مفید و گفته اند چون ملسوع برگ
و یا ثمر آن را در دمان نکند ارد مادام که درد هاون اوست احساس تالم سم نکند و چون بیند ایزد باز مرد کند *
* قرطمان * بضم قاف و سکون را وضه طاء مهمله مشالیه و فتح میم و الف و نون معرب هر طمان فارسی است و گفته اند که
جلبان است * صا هیت آن ابو حنیفه در ثوری اسم درختی دانسته شبیه بد رخت چنار و در ساحل عمان یافت میشود
و برگ و شاخ آن خوشبو است * افعال و خواص آن آشامیدن خشک آن بقل در دمان و مثقال جهت رفع اسهال مفید دانسته
اند و هر طمان در حرف الها انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد *

* قرط * بفتح قاف و سکون را وضه طاء مهمله مشالیه بعضی گفته معرب کورت فارسی است و بفارسی نرغند و بسویانی خجور
و میونا و یونانی عرصه و درین و بهندی کبک و بمصوری سنط بطای مهمله و بظاء معجمه نیز و صنتا بصاد و طاء مهملتین و در میان هر دو
نون نیز نامند * صا هیت آن گفته اند ثمر نوعی از ام غیلان است که اقاچه عصاره آن و صمغ عربی صمغ آنست و درخت
آن خاردار و بهنجی برگ سالم و بعضی ثمر سنط دانسته اند و ساق درخت آن قوی و چوب آن صلب و چون کهنه گردد سیاه
و رنگ برگ سبزم و آبنوس و چکر در باندک سفیدی و اهل هند و بنکاله پانته کرد و دریا ورته و کادی و چکره ازان میسازند برای
صلا بت آن و شاخها و چوبهای آن غیر مسوی و تخم آن بقل در دمان و نر هندی و ازان کوچکتر و در خامی سبز و بعل از رسیدن
سرخ میگرد و در غلافی مانند نر هندی و ازان نازکتر و مانند لوبیا و گل آن سفید و بعضی زرد و در هند زرد میباشد و خوشبو
از برگ و ثمر آن د باغت ادهم و بوست حیوانات میمانند و آنرا جلاد القراط منامند و بهترین عصاره آن یعنی اقاچه آنست
که از نمرخام آن اخذ نموده دریا به خشک کرده باشند و بیان آن مفصل در اقاچه در حرف الالف مع الفاف مذکور شد * طبیعت
جمع اجزای شجر آن سرد و خشک و با قوت قابضه * افعال و خواص آن مسواک لبوب سبج آن و ستون سائیده
آن جالی دندان و مستحکم کنند آن و نجو کنند و رنگ رخسار و آشامیدن آب طبخ برگ و خار آن حابس اسهال و خور آن
مستحکم کنند و اعصاب مسترخیه و زافع درد آن و ضا د برگ تازه آن جهت التیام جروح عظامه رطبه نافع *

* قرع * بفتح قاف و سکون را زمین مهمله و فتح را نیز آمده لغت عربی است و نیز عربی دباء و بفارسی کد و بهندی نیز
مشهور بدان است و یثقی فباق و بسویانی قراء و برومی فلو فرنی و یونانی قر و نانا منند و دیسقورید و س قلو فها نامند *
* صا هیت آن نمر نیانی است که آنرا بدطن نامند و باره دار و بر مجاور خود بوزمین و دیوار بنزدین میشود و برگ و شاخ
آن بزرگتر و قوت تر از خیار و خشبن و مزغب تر از آن و بهج آن بار ریک و بلند و اندک شهرین و مسکر و مطلقا آن در نوع است شیرین
و تلخ و ثمر تلخ آن کوچکتر و بفارسی کدی و تلخ و بهندی تونبری نامند و گفته اند در نوع است سبز و روسی و شیرین آن اصناف است
صنفره مدور و صنفی طولانی تابان و ذرع زیاده هم شنیده شده و قطلو آن از یک شهر هم کمتر تا یکسیر و این مخصوص ببلاد هند و بنکاله
است و صنفی کوچک بقل نارنجی و امروزی بسیار بزرگ و بشکل آن و این مخصوص ببلاد کهون و هند و ستان است و بسیار نارک
و لب بل میباشد و بهندی در هینک سی نامند و همه اصناف بهتر و لطیفتر و نازکتر و صنفی بسیار بزرگ صراحی شکل و در پوست

آن که مغز آنرا بر آورده خشک کرده باشند تا مقدار یکصد رطل کنند و یا برنج میکنند و این مخصوص ببنگاه است و جای دیگر این بزرگی نمی شود و در هند و میان می بر آن تا صد روزه فروخته میشود و از این طنبور می سازند هرگز که بزرگ باشد قیمت آن زیاده که او از آن بلند تر میشود و صغری طولانی مستند بر ولحم آن باز هم مست و این مخصوص ببلاده هند و بنگاله است و هنوز این را بسیار میخورند و مسلمان کمتر و بهندی پیته و به بنگالی کولاه نامند شیرینی و مربای این خوب میشود و ولحم آنها همه سفید است و تخم همه طولانی بهن و نیز صغری میشود و در بعضی اندک طولانی و خیاره دار و پوست آن در خامی سبز و بعد از رسیدن سفید مانند باندک سرخی ولحم و مغز آن سرخ رنگ و طعم آن با اندک شیرینی و این را مزه زده و بقاری کل و مکه و بهندی کل یمه نامند و بهترین همه آن سفید نازک تازه شیرین آنست که ریشه دار نباشد و متوسط در بزرگی و کوچکی باشد * طبیعت آن مطلقا سرد و تر در دوزخ * افعال و خواص آن مبرد و مرطاب و مفتوح سد و مخرج رطل و ملین بطن و زایل کننده یرقان و خلفه مزمنه و حیایات حاده و خوردن بخته آن قلیل الغذاء و شروع الانحدار و مناسب محرور المزاجان و صفراوی و مولد خلط صالح نفعه اگر در معدة ناسیل گردد قلیل الانهضام زیرا که بتهائی سریع الفساد و استتاله بخلط غالب موجود در بدن است و مولد خلط سمی بسبب لطافتی که دارد و چون با فواکه مناسبه مضاعف ترکیب نمایند کیفیت آنرا مبدل گردانند مانند آنکه اگر با سفرجل و یا آب غوره و یا آب انار و یا مرکب در روغن بادام ریاضیت الانفاق طبع نمایند مولد خلط صالح و جهت صفراوی مزاجان و محرورین و حیایات حاده نافع و بدستور چون با سرکه طبع نمایند ولیکن ضرر آن برای صاحبان قولنج و معتادین بدان زیاده زیرا که قرع مولد قولنج است و با شری عریف مانند خوردن مولد خلط حاد و با شری مالح مولد خلط شور و با قابض قابض و همچنین با هر چیز مستحیل بخلط مناسب آن اعضاء الراس و تطور و نشوق و یا ریختن آب افشردن خام آن با شیر و شکر آن در بینی و گوش و بدستور کناشتن جراد آن بر سر جهت صداع حار و سرسام و هذیان و جنون و اورام حاره و بخوابی و ضحاک سائید آن بر پیش سر اطفال و غیر اطفال جهت ورم حار آن و صداع حار و رفع خشکی دماغ و بی خوابی و بر چشم جهت ورم حار آن و شستن سر با آب آن و آشامیدن و قطور آن در بینی با عسل تسکین صداع حار و تنویم مبرسمین و قشره و مضطبه آن جهت وجع حلق و در دندان حار و قطور آن در گوش جهت تسکین درد آن خصوص بار رغن کل و معوط آب مطبوخ پوست خشک آن بتهائی و یا بار رغن کل جهت درد دندان و قطور آب کدی بسیار کوچک تازه منعقد که هنوز کل آن نیفتاده باشد که در خمیر گرفته و زیر آتش مشوی نمایند در چشم برای رفع زردی حاصل از یرقان مؤثر و در استور آب کل آن جهت رمد حار نیز نافع و آشامیدن آب مطبوخ آن با تمر وندی و شکر جهت تسکین حرارت دماغ و در حار و وسواس و جنون و رمد بکه از بخار رات معدة باشد اعضاء الصل و آشامیدن اسفید باج مطبوخ آن با کشک الشعیر و یا با ماش فقشر و یا مطبوخ آن در روغن بادام جهت در سینه و سرفه حار و بدستور آشامیدن سویق آن بتخصیص که مفسول باشد اعضاء الغذاء و النض مطبوخ آن مسکن عطش و گرمی کبد حار و کرب صفراوی و دافع فضول حاره بسبب از لاقی که دارد ولیکن موجب سستی و ارخای معدة و اعضاء است و سویق آن حابس بطن و مسکن عطش و حلاوت صفرا و خون و کرب و آشامیدن آب مطبوخ معصور آن بقدر ثلث رطل یا د و ثلث رطل و با عسل و اندک نظرون ملین بطن و مسهل باعتدال با مغز فلو س خیار و شیر و ترنجبین و بنفشه مر با شراب آن مسهل صفرا و جهت تبهای صفراوی و دمای و با تمر وندی و شکر مسهل صفراوی سوخته و منقعی امعا و کرده جهت حرارت دماغ و رمد و حیایات حاره و آب مطبوخ در دست در خمیر و کل گرفته آن بدستور ماء القرع بقدر نیم رطل

یاد د رم شکر و باغیهای متا سینه لطیفه جهت تسکین حرارت معده و کبد و قلب و حمیات حاد و ذوقه و غیرها و اکثر امراض
 حاره حاد و شنج الرئیس نوشته در ذات الجنب هر چند ماء القروح نافع است از جهت کاه مضراست از جهت آنکه مین
 است و مطبوخ آن با سرکه نیز جهت حمیات حاد و صفرا و کسر حیات صفرا و خون را اکثر امراض حاره حاد و نیز
 باعث سرعت خروج آنست از معده و با کوشش باعث سرعت و نیکوتری هضم آن و با مزوررات ما شیه و حمصیه بار و عن بادام
 جهت سرفه و ترطیب دماغ و کبد و تسکین حرارت جگر و تپهای حاره و آشامیدن مرق مطبوخ کد و باخروس بچه و با
 با مغز تخم آن جهت رفع غشی و تپهای حاره و غشیه و رفع سمیت اخلاط سمیه بپیل وضاد آن بر معده و کبد و کرده و احشا
 مسکن حرارت و لیبب آنها را شامیدن بوسه خشک آن جهت بواسیر و نزف الدم احشا و با لجهله اقسام قرع جهت محروزی
 المزاجان صفراوی و د موی و جوانان و بلدان حاره نافع و مضر مخالف آنها و مولد تولنج و نفج و ثقل در معده و مسقط
 اشتها و مولد بلغم و مواد بلغمی و سودای احتراقی از بلغم و مطبوخ تراشه آن با ماست که کد و ماست و بپندنی را پخته نامند
 چون باخردل و سیر و فلفل و نمک و نعناع استعمال نمایند مبرود المزاجان را موافق و محروزی المزاجان را احتیاج بد آنها
 بد و ن نمک و اندک نعناع نبست مصالح آن قوی فرمودن و آشامیدن با ماء العسل و عود هندی و قرنفل و زبیره و سعد و نعناع
 و جوارشات حاره عطره و پختن آن با روغن و داخل کردن فلفل و خردل و آب کاه و اشای حاره دیگر و نمک در مبرودین
 و در محروزی مزاجان آب غوره و ناروسرکه و امثال اینها و مریای آن که مسیر نامند با شکر و با عسل معتدل
 ترین مرییات و لذیذ و مقوی دماغ و مولد خون صالح و دافع مراد سودا و به و امراض حاد و مزاجان و مربع الهضم اگر در معده
 بلغم بسیار نباشد و الا مستحیل بدان میگردد و عسلی آن برای مبرود المزاجان بهترین از شکر و مغلل آن ملطف
 و باضم و مسکن حیات صفرا و خون خصوص چاشنبد آن موافق محروزی المزاجان و مضر مبرودین القروح و الجروح
 ذر و بوسه خشک سوخته آن جهت قطع نزف الدم جراحات و رفع اكله زخمها و زخم ذکر و اعضا بابس المزاج و باروغن
 کا و تازه جهت سوختگی آتش و با سرکه جهت بهق و بدستور مغز آن با آرد جو سرشته جهت سوختگی آتش و بادام الاخرین
 نیز الا ورام ضداد کد و سائید جهت حمور و اورام حاره و روغن آن که آب تازه لحم و مغز جوف آنرا گرفته باریج
 رزن آن روغن کنجد و باروغن بنفشه و بادام و قد و مضاعف و با غیر آن طبع دهند تا آب برود و روغن بماند مانند
 روغن بنفشه و زیلو فراست * طبیعت آن سرد و تر * افعال و خواص آن مرطوب بدن و دماغ و رافع بیوست آن
 و منوم و جهت مال بخولیا و سهر و مفرط و تشنج یا بس و در کوش حار و سرفه حار و در ق و تلبین صلابات شراب و سغوطا و قطورا و
 تمرین نافع و چون بیوست آنرا جد اگر در خصوص که تخم آن خوب مستحکم نشد و خام باشد و مجموع آنرا از لجم و شحم
 و تخم با پیه کرده و بز بگویند و بجوشانند تا خوب مهورا شود و بکند ارنه تا سرد شود و چربی بالای آنرا بگیرند در جمیع افعال
 از ترطیب و تبرید و غیرها اقوی از دهن آنست که باروغن کنجد سازند و چون سرکد و را برید و در جوف آن خبیث
 الحاد بدیر نماید و سر آنرا همان قطع بند کرده بکند ارنه و بعد از چهل روز آب آنرا گرفته با حنا خمر نماید و بر موخضاب
 کنند خضاب نیکو است * و مغز تخم کد * طبیعت آن در د و سرد و در اول ترو با قوت عسکه اخلاط متحرکه
 افعال و خواص آن مسکن بدن و جهت رفع خشونت سینه و نفث الدم مرئه و سرفه حار و تشنجی و تپهای حاره و قرحه
 امعا و مثانه حاد و از خا ط حاد و لاغری کرده و حرقت الهول و امثال اینها نافع و روغن تخم آن جهت رفع بیوست

در باغ و حیوانی و سل و تنه های حازه و مقصص صغری و بیعیل شراب و قطور را و سعو ط و نمر و نحاط و طلا و و صناد و روغن مغز و
 کلد و شیرین بادام الا و این نرم بود و در با با جرم مغز آن جهت قروح سر و بدن اطفال و کوشه دهان و بنا کوش
 مابا اکبر و غیر ما مجرب مقلد از شربها از قشع آن تا هفت مثقال بدل آن مغز تخم هند وانه و خیارین و حلوار دهن افروز
 و مرین و مختل آن در نژاد این کبیر ذکر یافت *

* قرق الدر یعنی کدوی تلخ که بهندی تو بر می نامند * ماهیت آن در نباتات شبیه به بیار و کدوی شیرین و ثمر آن ازان
 کوچکتر * طبیعت آن بسیار گرم و خشک و سمی * افعال و خواص آن مقلد از قلیلی ازان مفعی قوی و قوی فرمودن
 بآن جهت زمین التمس بارد و رطب قدیم و سرفه رطب کهنه نافع و قطور آب کل آن و نشوق آن جهت رفع یرقان و امراض
 رطوبی و دماغی نافع و بوی آن که بهندی بکهنه نامند گرم و خشک و مختل او رام و ارجاع بارده طلا و وضاد امراض
 یا مرکبا با ادویه مناسبه و کوندل که چون کدوی تلخ خشک را بشکافند و در جوف سر آن برده که مانند پردۀ عنکبوت میباشد
 بر آورده نرم سوده اند کی ازان را سعو ط نمایند جهت رفع یرقان اصغر که چشمها در خساره همه زرد شد و باشد و اکثر امراض
 دماغی و رطوبی نافع با خراج رطوبات و بلاغم زرد رنگ از بینی و چشم *

* قرقۀ الدارچینی * بد آنکه قرقه بکمر ناف و سکون را و رفع فاقه و لغت عربی است معنی پوست درخت مطلقا و مراد اطبا
 پوست درخت خاص است و یونانی و نصیطراس و یسرنانی ضررا فور و درومی قرقه طوسن و بهندی تلخ نامند * ماهیت آن
 آنچه به تحقیق پیوسته پوست درخت نوعی از دارچینی است که در جزیره سیلان بهم میرسد و خشم ترا ز دارچینی
 و پوست آن خشن تر و اصناف میباشد بعضی در یک دارچینی و بعضی تیره تر و بعضی مائل زرد و سفید و با خطوط
 و بعضی را نکه آن شده برائتۀ قرقه با اندک حدت و این را قرقۀ القرقفل و بعضی برائتۀ دارچینی را بن را قرقۀ
 الدارچینی نامند و بعضی کردها لرائتۀ و بهترین همه قرقۀ القرقفل و دارچینی در یک تیره آنست که با حلاوت و خوشبو باشد
 و بسیار کهنه فاسد شد و نباشد و زیون تر پس همه کمر یک اغبر کردها لرائتۀ آنست و در دارچینی بنفصل ذکر یافت * طبیعت
 آن در آخر دوم گرم و خشک قرقۀ القرقفل در مزاج و افعال مشابه قرقفل و قرقۀ الدارچینی در بیدار چینی معنی ضعفن ازان
 و بعضی ازان تو بردارسته اند * افعال و خواص آن قوی اعضای باطنی اعضاء الراس و العصب جهت فالج و لغوه
 و صرع و امراض عصب و ارجاع مفاصل اعضاء الغذاء مقوی معده و کول سرد و درین فعل اقوی از دارچینی گفته اند
 الا و رام و القروح وضاد آن با سرکه رافع اورام و حر و دوبا معده از شربت آن باد و درم بدل آن سلیمه است *

* قرقمان * بکسر فاف و سکون را و کسر فاف و مم و الف و نون و فتح هر دو قاف نیر آمده * ماهیت آن چندی است مانند
 قاق که در جوف بعضی اشجار کهنه بهم میرسد خصوصا درخت خرما و قمل حجازی و معیل و رابطا کی کهنه چندی است گرم
 خورده که در جوف درختهای کهنه بهم میرسد و مخصوص بد رخت معده است * طبیعت آن در دوم گرم و خشک * افعال و خواص
 آن حابس نزف الدم و اسهال مزمن و سائر سیلان و من و بول و شیور و نون آن جهت تعویب لثه و سفید کردن دندان
 و وضاد آن با سرکه جهت نرم کردن جلد بدن نافع *

* قرقو معلما * بفتح فاف و سکون را و ضم فاف و سکون و بهم و سکون غمین معجمه و مم و الف و قرقو غما ندر آمده لغت
 یونانی است * ماهیت آن نخل دهن زعفران است زیرا که قرقو زعفران است و معلما نخل را نامند و منهار و بهترین آن

در

قرقۀ الدارچینی

قرق

قرقو معلما

خوشموی سنگین سبزه رنگ آنست که در آن چوب نماید و چون بخایند بدن آن بپسند و دندان را رنگین کند و چون در آب حل کنند آب را رنگین برنگ زعفران نماید و انطاکی دهن زعفران دانسته * طبیعت آن در سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن منضج و مسخن و مقوی اعصاب و محال صلابات و مد ربول و اکتحال آن جالی آثار و رافع ظامت چشم و مقوی روح با صراست * قریب * بکسوف و سکون را و کسومیم و زای معجبه لغت رومی است و گفته اند لغت ترکی است و عربی درد الصبا غین و صیغ ارمنی نیز و قهر و بغا رسی گرم رنگ زن و کم رنگ و بیونانی انیفر و س و بشریانی اغنیوس نامند و دیستوری و دس در رابعه قفس نامیده * ماهیت آن حیوانی است کوچک که در برگ های اشجار خصوص درخت چهل ار بهم میرسد و تابقی را نه عسل سی بزرگ میشود و سرخ و هر چند بزرگ میشود سرخ تر میگردد و گویند شبنمی است که بر برگ بعضی اشجار می نشیند و چیزی شبیه بدن عسل سی بر سر آن بر آمدگی مثل سر حیوانی و آهسته آهسته بزرگتر میشود تا بقدری که دانه نخودی مستند بر و مانند حیوانی بر نه میگرد که کوبیده میخوانند طیران کند پس شکافته شده از جوف آن گرم کوچکی سرخ رنگ بر می آید و هر چند کهنه گردد رنگ آن زیاده میگرد و آنرا با شراب میکشند بنوعی خاص و طبع مینماید با شراب یا آب و رنگ آنرا اخلاص نموده نقاشان کتاب و رنگیزان در رنگ آمیزی نقاشی و کتابت و رنگدایریشم و پشم بکار میبرند و یک جزو آن ده جز و حر و با پشم را که در آب جوش داده باشند خوش رنگ میگرداند و رنگ کتان و ریسمان پنبه بدن خوب نمیشود و گویند دو قسم میباشد. شخموی و غیر شخموی شخمی آنست که آنرا در شراب میکشند و بالید و خوش رنگ میباشد و یک آنرا چون در آب بماند بزودی آب را خوش رنگ میگرداند بخلاف غیر شخمی و بهترین الوان احمر است و از آن بهتر رنگی در سرخ نیست زیرا که رنگ این شکفته و خوش لما و براق میباشد خصوص که بر طلا بنویسند و با پشم و پشم رنگ نموده بدن ثابت رنگ میباشد و بهترین آن ناز و بسیار سرخ آنست که از قهرس و بلاد ارمن آورند * طبیعت آن در دوم سرد و خشک * افعال و خواص آن با قوت قابضه و جابس دم اعضاء النفیض آشامیدن آن بقدر و در هم تکیه گفته هر روزی هم با عسل جهت قطع حیض مجرب گفته اند و با سرکه جهت منع حمل و در و آن مجفف بواسیر الجروح و امراض الاعصاب ضما د آن با عسل جهت الصاق و التیام جراحات عظیمه و بدن ستور با سرکه و نیز با سرکه جهت شکستگی اعضاء و جراحات اعصاب خاصه و سایر اعضاء عموما قوی الاثر الزیمة بطول آب مطبوخ آن محال صلابات و نیکوئی و درازی موی و مانع تولید قمل مفید اثرش بر آن در درم و تعلیق آن با ابریشم سرخ در رفع تب مؤثر *

* قرن * بفتح قاف و سکون را و نون لغت عربی است بسویانی قرونه و بغا رسی سر و ن و شاخ حیوان و بهندی سینکه نامند * ماهیت آن معروف است و آن بمنزله سلاح و حربیه است برای دفع مودی از خود و اکثر حیوانات حلال گوشت مانند اقسام کاه و بزمیش و آهورا میباشد و نوع در را بزرگتر و بلند تر از نوع ماده و ماده فکون آن بیشتر و غلیظتر از ماده موی است و جمع آن قرون آمده * طبیعت مطلق آن سرد و خشک در دوم * افعال و خواص آن مجفف و قابض مانند ملح مغسول و اکثر مستعمل محرق آنست العین اکتحال آن جهت منع نزول مواد بسوی عین اعضاء النفیض جهت نفیض الدم و عضوی و بواسیر اعضاء الغذاء و النفیض جهت استرخای معده و نشف رطوبات آن و یرقان و دستار یا نافع و دستور احراق آن در مقدمه ذکر یافت و قرن هر حیوانی در طی ذکر آن حیوان بیان شد و قرن ایل را بسویانی قرونایلا و بیونانی ممفوری و پرومی ممفوریس و بغا رسی سرکا و کوهی و شاخ کوزن نرو بهندی باره سینکه گویند و بهترین آن ماخوذ از ایل پیرامه

و نیز قرن ایل را با اصطلاح اهل بالغه از یلاد اندلس نباتی را نامند که بیونانی قرن من گویند و قرن من مذکور شد نیز قرن
بقول انطاکی اسم درختی است بقل را از درخت و آنرا ثمری است بقل رزیتون و سرخ پس سیاه میگردد * افعال و خواص
ان جهت رفع اسهال و قروح نافع و خاکستر برک آن جالی آثار و چون بکیرند ثمر آن را در حال خامی که سبز باشد و سرخ
نکشته و ساقه برادر ام و قروح کذارند بزودی زائل سازد *

* قرنفل * بفتح قاف و را سکون نون و ضم فا و لام و قرنفل نیز و بیونانی غریبوا من و برومی قرنفلون و بداری میخک
و بهندی بونک و یا نکریزی کلوف نامند * نزه اهمیت این اقوال بسیار است آنچه بتجربت پیوسته آنست که ثمر درختی است
که در جزیره از جزائر زیباد که آن جزیره را جاوه ویتاویه نیز نامند بهم میرسد و در جای دیگر نمیشود و با لعل آن جزیره
در تصرف و نلدیس است که فرقه از نصاری است و درخت آن فی الحقیقه شبیه بد درخت کنار و شاخهای آن باریک و بلند مانند
شاخهای یاهوین که بهندی چینی نامند و بلند شد و با زبوسی زمین میل کرده و برک آن شبیه برک انار و از آن بزرگ تر
و ثمر آن که قرنفل است باریک بلند از بند انگشتی کوتاه تر و اندک بهن و سر آن مشرف و بر سر آن قله بشکل حباب و چون
خشک گشت در بسته ها که می آورند بحسب سودن با هم اکثر قیمة آن حد امکرد و آنرا نور ماده میباشد نر آن بزرگ تر و اغیز
و کمرنگ و کم بود و کم طعم تر از ماده و ماده آن کوچکتر و در صفات مذکوره اقوی و بهر زو مستعمل ماده تازه خوشبوی قوی
الرائحة قند طعم مائل بشیرینی تیره رنگ بالبد آنست که در خائون و کوبیدن اجزای آن تمام خوب نرم کرد و خشبیت
نداشته باشد و آنچه بخلاف این اوصاف باشد زیون * طبیعت آن در سوم کرم و خشک * افعال و خواص ان با قوت
تربا قیت و تفریح اعضاء الراس مغوی ارواح و اعضاء رئیس باطنیه و حاذق آنها و جهت تقویت دماغ و ذهن و فکر و دفع صداع
بارد و رطوب و فالج و لقو و نزلات متوالیه و سکنه و تفتیح سد دماغی و سایر امراض بارده رطبه سودا و ربه دماغیه و عصبانیه
نافع رسودای مزاجان و کسیکه در مزاج ارسودا غالب باشد شراب و سحر طار و خوار و طلا و رطبه ابدنهائی و با باد ریه مناسبه
و جهت تقویت لیه و درد دندان بارد در دفع بد بوی دهان و باعث طیب ریه و جهت مصلح و اکمال آن جهت تقویت با صره و رفع
عبل و غشاره و نیز خوردن آن جهت امراض مذکوره همین اعضاء از جهت سردی بارد و رطوب رقیق النفس که نه رطوبی
و خفقان بارد و وحشت و خوف و رسواس و مورث شجاعت آشامیدن آن اعضاء الغلغله و الرطوبه مقوی معدة و قوت هاضمه
و معارک و کرد بارده و طحال و باه و رحم و مسخن و رافع امراض بارده اعضاء مذکوره و قوی و غلبان و فواق و جشاع و تحلیل
و باح غلبه حاصله از اعن به لزجه غلیظه و اسنقای لحمی و تقطیر انبول و سلس آن و علل بلغمی رسودای و زلق الامعاء
و طوبی و امراض بارده رحم شراب و رفز رجة آشامیدن نیم درم آن با شراب تازه و شبیه بشرط مل اومت بغایت محرک
با و ممل اومت یکرم آن در وقت طهر و باکی از حبض باعث حمل و تسخین رحم و فروردن یکند در آن هر روز باعث علم
حمل و طلا و رضاماده آن بر دیش سر جهت امراض بارده دماغه مذکوره و بر اوجاع بارده مسکن آنها و برادر ام بارده
معدال آنها و رضاماده مضوغ آن با آب دهان بر تحلیل نزد مقاربت باعث تلک ذجا نبین و کوبیدن مضر کرده و اما مصالح آن
صمغ عربی مقدار شربت آن تا یکم نقل بدل آن بوزن آن در ارچینی و نصف آن بسپاسه است و نیم وزن آن فرنجمشک و نیم
وزن آن خولنجان و بوزن آن نیز خولنجان گفته اند و عرق آن در جمیع افعال قائم مقام خمر است که بکیرند یک جز و آنرا
و نرم بسابند و از هر یک برک کل سرخ و برک کا و زبان نرم سوخته یک و نیم جز و برک تا نبول نیم کوفته پخته نیم جز و دهانه را

در کلاب یکشنبه روز نهم سال پس بد ستور متعارف مقطر نمایند و بقل راحتیا بخ بنوشند جهت تفریح و تقویت اعضاء ظاهره و باطنه و معده و کبد و هاضمه و دفع ریا ح و سموم و تفتیح معده و دفع بل اخلاط و استسقا و سایر امراض بارده بپعدیل و شراب آن که یک جزو آنرا با شانزده جزو آب انارین و یک جزو عمل مصفی در شیشه کنند و سر آنرا بسته در سر کین اسپد فن نمایند و بعد یک هفته بر آورده استعمال نمایند از خمر بر آب قویتر گفته اند و اگر آنرا با شکر بقوام آورند و شربت مرتب نمایند جهت امراض بارده صعبه بی نظیر دانسته اند و جوارش و دهن و شراب آن در قرابادین کپرمز کورشد *

در نفل بستانی

* قرنفل بستانی * ماهیت آن برگ قرنفل شک است و بهندی انبل و رام تلعی بیژن مانند و در نفل شک ذکر یافت و عرق آن مانند عرق قرنفل است در داعم و رائحه عوام اهل شیراز قرنفل بستانی را بر قطور بون غلیظ بستانی اطلاق مینمایند جهت مشابهت کل آن بقرنفل در عطریات و رائحه *

در نفل شامی

* قرنفل شامی * قرنغیه است لغت مغربی است * ماهیت آن نباتی است ساقی آن بقدر یکدفع و خشن و با شعبها

و برگ آن شبیه برگ لبلاب و برگ بنفشه و کل آن پنبش مانند بسفیدی و خوشبو شبیه بنوی قرنفل و بهیج آن شبیه تخریق و بهیج آن در ربو مانند در چینی منبت آن اکثر موضع نمناک و با باد روج یک جا میروید * طبیعت آن در درم کرم و خشک

* افعال و خواص آن اعضاء الراس و غیرها آشامیدن آن جهت صرع و بد ستور ضما د برگ آن جهت صرع و ورم ریه و رطوبی و ابتداء ای غرب و ورم پستان و تحلیل انجماد شیر در آن و بوییدن کل آن جهت زکام و آشامیدن آب طبع آن جهت سرد

نفس و سرفه رطوبی و عسر البول و جالوس در طبع آن جهت احتباس حیض و آشامیدن بهیج آن جهت وجع خادک از احتباس حیض و اسقاط جنین و با شراب جهت اسهال و صماد مطبوخ آن با آب جهت کوفتگی اعضاء و چون بهیج آنرا کوفته در روغن

طبع نمایند تلهمین و تدریج بدن جهت کزاز و لرزحمیات نافع مغر و محرورین مصلح آن بنفشه مقدس است آن یکدم است * قرون السنبل * بضم قاف و راء سکون و اروضه نون و الف و لام و ضم سین مهمله و سکون نون و ضم باء موحد و لام

* در ماهیت آن اختلاف بسیار است بعضی بهیج نوعی از سنبل ایض دانسته اند که با سنبل یافت میشود و قتال است و بعضی گفته که در ریشه بعضی از سنبل هندی نیز یافت میشود و بعضی بهیج خانی النمر و بعضی بهیج شوکران دانسته اند و بعضی گفته اند بهیج است شبیه به بیش و بهیج و بعضی گفته اند نوعی از بیش است و اصح اقوال قول اخیر است که نوعی از بیش

است و بهندی آنرا سبک هیانانند و در حروف الباء مع الباء در بیش ذکر یافت و آن سیاه رنگ باریک و از سعد باریکتر و درازتر و باد رخشد کی و بعضی سفید رنگ نیز میباشد * طبیعت آن در چهارم کرم و خشک * افعال و خواص آن آشامیدن آن مجوز نیست ضما د آن با سرکه جهت رفع دردهای کهنه و تحلیل ادرام صلیه بارده و تلهمین روغنی که در آن جوشانیده

باشند جهت امراض من کوره و ضما د آن جهت تحلیل صلابات اعضاء مغیر و ربع درم آن کشنده است با اختلاط عقل و بول الدم و سباهی زبان و سایر امراض سرسام رمد اوای آن قی فرمودن و آشامیدن کافور و مقدس بسیار تا بیکدم و تا یک

مثقال هم با کلاب و شیر و تخم خرفه مقشر با برف و بهیج سرد کرده یا جلاب و قوس کافور با د و غ ما ست کافور و ضما د نمودن اضمه بارده بر قلب و کبد مانند صندل و کافور با کلاب و آب بوک پیل و امثال اینها و آشامیدن شیر تازه و دوشید و عریق

همب ترش و جو مغسول با جلاب سرد کرده و آشامیدن آب انار ترش و آب هند وانه و ماء القرع و ماء الخیار و لعاب بهیج آن و بزر قطونا سرد کرده با جلاب و مانند اینها

در نفل سنبل

* قریص * بفتح قاف و کسر زاء مهمله و سکون یاء مثناة تحتانیة و سین مهمله * ماهیت آن بعض گفته اند نوع غذائی است مانند مصوص و مصوص در حرف المیم انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد و اکثری گفته اند آب گوشت سرد منجمد شد و را نامند هر کوشتی که باشد از ماهی و غیر آن

* قریص * بفتح قاف و کسر زاء مهمله و سکون یاء مثناة تحتانیة و صاد مهمله * ماهیت آن نوع غذائی است که از لحوم لطیفه خفیفه مانند ماهی ریز غاله و جوجه مرغ و پاچه و امثال اینها تر قیپ دهند با سرکه و ترشی ها و موم های تازه و خشک واد ریخته طبعه الارائحه * طبیعت آن معتدل با برودت و رطوبت * افعال و خواص آن مسکن صفرا و خون حاد و ناطع بلغم و محرور المزاجان را نافع مضر مبرود المزاجان و سوداوی و علل اعصابی نفیس و سرفه و ضعیف النفس

* فصل * ل القاف مع الزای المعجونه *

* قزاح * بضم قاف و فتح زای معجونه هشد ده و الف و حاء مهمله لغت مغربی است و اعراب افریقیه آنرا علیجان و اهل شیراز گفته و کماه نیز نامند * ماهیت آن نباتی است معروف در قزوین و شیبه بر زبان و ستر آبرامچرد و از زبان بهرک آن باریکتر و شاخهای آن کوچکتر و منشعب در هم بافته شده و کل آن زرد و تنم آن باریک شیبه با نسون و طعم آن مانند رازبانه و جمع اجزای آن از برگ و شاخ و کل و ثمره و خوشبو است و در مصر نیز به هم مرسد و در نواح شیراز نیز و بر آن غم نمیکو مری و عللی است قریه کنند * آن * طبیعت آن در سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن برگ و تنم آن مستعمل اهل آن نواح بجای توایل و محلل رباح و محرک جشا و مسکن اوجاع بارده و مبرود و وحیض و در طعمه با عسل لذت آید و آشامیدن آب طبع آن باریع و طلی شکر و رطل و رباح و در دانه ها میبرد و آنسه اند

* فصل * ل القاف مع السین المهمله *

* قس * بضم قاف و هین مهمله * ماهیت آن ابلاب بی نه است برگ آن ریزه و مشک و شاخ آن باریک * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن اعضاء الراس معوط عصا ره آن جهت عفونت غسوم اعضاء النفیض آشامیدن آب برگ و ساق آن مد رحیض و فر زجه آن منخرج جنین السم آشامیدن آب به آن با سرکه جهت کزیدن و تملا نافع * قسیب * بفتح قاف و سکون سین مهمله و یاء موحده اسم عربی حجازی نمونخل خشک شده و نمرس است و اهل مغرب آنرا مقلعل و اهل نجد عرق و برشوم و افارسی خرما ی سنک اشکن و سمرانی قسبک نامند * ماهیت آن خرما ی بسیار خشک نمرس است که بکمال در سده باشد و اقسام میباشند و آنچه را بعد از خوش دادن در آب شکافته و با رجه غیر متساوی نمود خشک کرده باشد شکم در ده نامند و آنچه سر آنرا بلبل خورده و در درخت ماند خشک شده باشد بلبل خورده گویند و این شیرین تر میباشد و بهترین همه بزرگ فربه هسته کوچک آنست که خشک و صلب باشد * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن مقوی معده و ناشف رطوبات و مستحکم کنند * الفان آن و حابس طمع و نفاخ خصوصاً که آب بر آن بیا شامند و خوردن آن با مغز گرد کان منضج و محلل اخلاط سینیه و اما سرشی آن که خوب خشک نباشد گرم و تر و خشکی ندارد و نفاخ و بطعی الهضم و مرخی معده و کاه اسهال میآورد و مصالح آن مغز گرد کان بریان کرده و گفته اند قسب قاطع امهال بلغمی و مسکن عطش حادث از بلغم مالح است و بهتر آنست که خشک اندک مائل بمیزی آنرا مقلل ارکی با لای طعام هر دو تر بخورند خصوصاً صاحبان ضعیف معده را اما اوقال یعنی آنچه خام است و بسته خشکی و پیغمز باشد همه اصناف آن

مورث رباح و کشیدل کی معده و احشا و اجتناب از آن اولی است مصلح آن زیاده در سرکه خیسانیدنه و مطلق قسب مضر
دند آن و لقمه است مانند سائر شرابهای نخلی مصلح آن در محرومین سکنجبین حامض و شراب انار پس و در مبرودین
زیاده در سرکه خیسانیدنه و بعضی گفته خرما می هیزونی عبارت از آن است *

* قسط * بضم قاف و سکون سین و طاء موصلة مشاله گفته اند معرب از قسطس یونانی است و گفته اند معرب از کته هندی است
و سر یانی قوشنا و قوشنا و یغاری کوشنه و یغرنگی کست و بهندی است نامند * ماهیت آن بیخی است شبیه به بیخ لفاع و نبات آن
بی ساقی و مغروش بر زمین و برگ آن عریض و کو بند بیخی است خشبی که بهندی پیکر مول نامند بدانکه قسط سه قسم می باشد
قسم اول آن شهر بن سفیدانک مائل بزردی سبک با عطربست است و این را قسط بحری و عربی گویند و درم تلخ مائل پسیمایی و مغز
آن مائل بزردی و سبکی و کم بو و این را قسط هندی نامند و سوم مائل بسرخ و سنگین و در وزن شبیه بچوب شمشاد
و خوشبوی و بی تلخی و این سمی و قائل است و آنچه بوی صبر از آن آید زیون و از مطلق آن مراد قسط شیرین است و بالجملة از
ادویه شریفه جلیله النفع است و بهترین آن سفید ناز شیرین کرم ناخورده با عطربست را نجه سطرلجیم آنست که چون بخانند
اندک زبلان را بکزد و پوست آن نازک باشد و بعد از آن هندی سیاه سبک وزن و بعد از آن قسط شامی و قوت آن قاده سال باقی
می ماند و بعضی بیخ را سن را قسط شامی نامند و مغشوش بقسط بحری مینمازند و فرق میان آن و قسط بحری صلابت و عدم عطربست
را نجه و کزید کی بیخ را سن است یعنی صفات قسط بحری در بیخ را سن نیست * طبیعت آن در رسوم کرم و خشک شیخ الرئيس
کرم در رسوم و خشک م ر د و م گفته و با رطوبت فضلیه نفاذ و گفته اند قوت حرارت و حرارت و مرارت مر آن بخدی است
که مفرح جلد است * افعال و خواص آن مقوی اعضای رئیس و غذائیت نافعه و اعصاب و باه و دفع امراض بارده
رطبه از آنها مسخن اعضا نکه مراد تسخین آنها باشد و جاذب خون و سائر اخلاط و سم بظاهر جلد اعضا الراس مقوی دماغ
مستحکم کنند اعصاب و محلل و برا کنند که نند ریاح منخلره دماغیه و دفع صلاح با ردرطب کهنه خصوصاً قسط سفید که
در آن امر عظیم النفع است و از برای اوجاع مغز دماغ و لیمبرغس و تشنج و کزاز و رعشه و خلل روغیره از امراض بارده
رطبه دماغیه شرابا با عسل و با ادویه مناسبه دیگر و ضماد آن با عسل نیز و تمرین آن با روغن عربی که روغن بزبکا و باشد که
در آن بچوشانند و سالند جهت امراض مذکوره و سقوط آن با آب باران جهت درد سر مزمن و لعلوخ آن جهت رفع نسیان
و ضماد آن با روغن زیتون جهت فالج و استرخاود رد کوش و بدستور قطورده من آن بر رکوش مهتج سد با رد آن و بخور آن
را دفع زکام و ویای حادث از عفونات اعضا الراس میدان بکمشغال آن با خمر و افستین جهت اوجاع صدر و ریه و
وضیق النفس و هر فیه کهنه و تنقیه سینه از اخلاط لزجه لعونا با عسل و در د پهلور نیز نافع آلات المفاصل و الا عصاب جهت
اوجاع مفاصل و استرخای عصب و عقل و فسخ آن و تسخین اعصاب و مفاصل و دفع امراض آنها و جهت عرق النساء شرابا
و ضماد او بدستور دین آن اعضا الغشاء و النفض آشامیدن آن با عسل جهت نشف رطوبات و بلاغم و دفع آنها و قطع
اخلاط لزجه و تحلیل رباح و تقویت معده و کبد و کرده و مثانه و تسخین و دفع امراض و ارجاع آنها و عضلات بطن و جهت
تفتیح سد کبد و طحال و تحلیل ورم طحال و استسقا و برفان و مغص و در درجیم و با آب سرد جهت اخراج کرم معده و امعا
و حسب القرع و ادرا ربول و حیض و بخور آن بقمح فرجة و حمول آن جهت ادرا حیض و قتل و اخراج جنین و مشیمه
و تسکین اوجاع رحم و بدستور جلوس در طبع آن و تکمیل بدن اعضا التماس آشامیدن نیم درم آن با عسل و با شراب

جهت تقویت باء و بدستور ضما د آن و تنهین بلغم آن الکمی آشامیدن آن با سنگین جهت تب ریع کهنه و ضما د آن
 باروغن زیتون جهت ارزحمیات بلغمیه پیش از اخلاصی یعنی پیش از نوبه القروح و الجروح ضما د آن با ماء العسل
 جهت رفع کلف و آثار جلد و طلای آن با سرکه و قطران و عسل جهت داء العلب و رو بانی ن موی در ان موضع و جهت
 برش و نمش و سلبه و خراجات و تشنجیکه در صورت بهم رسید باشد و ذرور کهنه آن جهت قروح رطبه و تازه آن مقرر
 جلد السوم یکم مثقال آن با خمر و افستین تریاق سموم و جاذب آنها بسوی ظاهر جلد و جهت رفع سم انعی و عقرب و رتیل
 و امثال اینها از سموم قتاله نافع مضر منانه مصلح آن کلنگین مضر رنده مصلح آن انیسون مقل ارشیت آن یکل رهم تا یکم مثقال
 بدل آن نصف وزن آن عاقر قرحا کوپند بدل آن و ج ترکی است و مصلح آن خطمی است دهن القسط ساده که قسط تلخ را
 مقل ارچهل مثقال نیم کوخته یک شبانه روز در غراب بخیسانند پس با چهار صد مثقال روغن زیتون یا نش ملائم بجوشانند
 تا شراب سوخته گردد * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن مقوی اعصاب و اعضا و باء و محال فوی و رافع
 برودت معده و جگر و لرزتهای سوداوی و بلغمی پیش از نوبه و مقوی موی و دراز کند آن شیر با و قل هبنا معال ارشیت
 آن هفت درهم و قسط ابض مرد در صغرا و کوفه سنن بلاد بتری از بلاد فارس که کرم سیرات فامیل بسما ر بهم میرسد گیاه
 و برگ آن شبیه بکرمه البیضا که فاسرانا مند و بهر آن ضخیم تر از بیخ ناشرا و تلخ و آن قسط احمر است و ایتا کی فرشته که نوعی
 از قسط مبرشود بسیار سنگین و ثقیل و آنرا اهل آن بلاد قسط تلخ و ما در او مینامند و من نبات آنرا دیدم و بیخ آنرا بر آوردم
 و تجربه کردم و داء القسط واد هان و معاجین آن در قرابادین کیمرمل کور شد *

* قسطرون * بفتح قاف و سکون سین و فتح طاء مهمله مشانه و ضم راء مهمله و سکون و او و نون یونانی تسبیح و طروقون
 یعنی مثالی یا تش وجه تسمیه آن بدان جهت آنست که در اماکن بارده میروید و اهل روم آنرا بر طانیقی نامند
 و در سمار و بنابیز * ماهیت آن در بقور و در وس گفته بایستی است که هر سال نازده میروید ساق آن باریک بقدر یک ذراع و زاده
 بران و مربع و برگ آن باریک مانند طرف پائین آن عرضش و بزرگ ریح باریک میشود شبیه برگ بلوط و مشرف و خشک و در طرف
 ساق آن تپه های مجتمع و در بکریا شبیه بخرشه و بیخ آن شبیه بخربق و باریک و مستعمل بیشتر و برگ و بیخ آنست و ایتا کی
 نوشته کل آن زرد و در نوشته بهوی صغری و اقوال دیگر نیز در ماهیت آن مذکور است و بالجملة زاد و نه میجی و له الماهیت
 است * طبیعت آن کرم و خشک و در دم * افعال و خواص آن جمع اجزای آن با قوت تر با قوت اعضا الراس
 و الفلأء و النفس آشامیدن برگ آن با آب جهت صرع و جنون مقل ار یک درم آن با عسل و سرکه جهت امراض کبد
 و طحال و با شراب جهت یرقان و ادرار طم و چهار درخمی آن با شراب مسمی با درومانی جهت اسهال بطن و بکرم آن
 با درومالی جهت ادرار بول و تقویت حیاة و اختناق رحم و مقل ار یک با فلای آن با عسل کف گرفته بعد از طعام جهت تقویت
 و دفع جشای حامض از فساد معده و بدستور مضغ آن و فرو بردن آب آن و آشامیدن طبع آن جهت رفع قبی ذریع و عنده
 و جهت اسهال طبعیت و ادرار بول اعضا و لصد را آشامیدن آن با ماء العسل جهت قرحه رنده مزمن و چرک مجتمع
 در سینه و مقل ار سه ابولوت آن با شراب ممزوج نیم کرم جهت نفخ الدم سینه اگر تب نباشد والا با آب العین و الاذن
 اغتسال بطبع آن جهت رمد و کمنه و بطور دصاره آن در گوش جهت درد دندان اوجاع الفواصل و غیرها آشامیدن
 آن جهت عرق النسا و فسخ عسل السدوم آشامیدن سه درخمی آن با درومالی جهت نهش هرام سمی یک درم آن با شراب

جهت دفع سمیت ادویه قتاله ضما د آن نیز با شراب جهت نهش هوام رده و گفته اند نفع آن در سمنوم بحدی است که اگر قبل از وقوع سم بخورند ازیت آنرا کم کرد اند و اگر بعد از آن دفع سمیت آن نماید

فصل الثانی فی القاف مع الشین المعجمة

* نشا رکند ر * بکسراف و فتح شین و الف وراء مهملة و ضم کاف و سکون نون و ضم دال وراء مهملة نین * ماهیت آن ریزهائی است که از سودن قطعههای کندی با هم جلا بشود و در کبسه آن ریخته کرد * طبیعت آن گرم و خشک در درم * افعال و خواص آن قابض و مجفف و درد اروهای چشم و آکمال و در مراهم و معاجین و غیره مستعمل و جهت نهش ابد م و قرحه امعا و اسهال مزمن شرابا و ذرور آن جهت ربوبانیدن کورشت بر جراحت و خشک کردن آنها و اصلاح قروح و جروح قدیمه و فرجه آن جهت نهش تجفیف رطوبات سائلة مزمنه از رحم و ربوبان آن جهت رفع حکه و رحم نافع و در کندی رنیز انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد

* قشر * بکسراف و سکون شین وراء مهملة لغت عربی است و بقاری پوست و پهنی چهل و چهار کانی نامند و جمع آن قشور آمده و قشره یا ما مراد پوست نازک تازه نرم است * ماهیت آن اسم جنس پوست اشجار از تنه و شاخها و ریشه و ثمر و تخم است و الوان اکثر قشور مختلف میباشد باغزان و کاه متفق و با لجمه در خامی و نازکی سبز و بعد خشک شدن سفید و مائل بسفیدی و اغبر و سیاه رنگ و بعضی بعد کمال رسیدن کمی زرد مائل بسرخ و سرخ میگردد مانند اترج و دارچینی و نارنج و غیره و امثال اینها و نیز در غلظت و رقت و لطافت و کثافت و حدت طعم و رائحه و عدم آن هر دو نیز مختلف و متفاوت میباشد و نیز بعضی بطبیع الهضم و بعضی سریع الهضم و نیز قشور بعضی اشجار نافع و خوشبو تر و تند تر و لطیف تر و سریع النفوذ تر از جرم و لحم آنست بسبب عطریت رائحه مانند اترج و دارچینی و قرفة و سایر که امثال اینها و نیز پوست بعضی انفع واحد و لطیف اند مانند بومع کاسنی و کبر و زایانه و کرفس و دار فلفل و نافع و کاشنی خشک و مانند اینها و کاه میباشد قشر بعضی سریع الهضم تر از لحم آن مانند زردک و ترب و خیار و مانند اینها و لهذا با پوست خوردن آن نافع است و سریع الهضم تر از بی پوست و نیز قشر بعضی خوشبو تر از لحم آنست ولیکن نفاخ و بطبیع الهضم مانند پوست سبب و بتفصیل قشر هر چیز و منافع آن در بیان آن چیز مذکور شد و میشود انشاء الله تعالی و جالبینوس و غیر آن گفته اند هر چیز را قشری است حتی معدنیات و فلزات را و قشر فلزات آنست که نزدیکترین از آن جلا میکند مانند انواع توبالات و اینها الطیف و جالبی تر اند از اجرام آن فلزات و توبالات نیز ذکر بافت و جهت تا کل و نقصان لحوم فاسده انفع و توبال نحاس بهتر از توبال آهن و قشار شاپورقان قابض تر از غیر آن و بدانکه مراد قدماى اطبا از اطلاق آن قشر بطبیع است و اما درین زمان نزد اهل یمن و نواح آن مراد از آن قشر قهوه است یعنی بن طبیعت قشر هر چیز مطلقا گرم و خشک تر از جرم و لب آنست * افعال و خواص آن بطبیع الهضم تر و نفاخ تر مگر بعضی که ذکر یافت قشرا ترج گرم و خشک در درم * افعال و خواص آن مقوی معده و قلب و دماغ و هاضمه و احشای بارده و محلل ریاخ و خائیدن آن خوشبو کننده دمان و زائل کننده بوی هیر و بیاز از آن و قلبل آن نافع و اکثرا آن مضموم صلح آن غسل قشرا صل الرمان سرد و خشک و مسهل و مخرج اقسام گرم معده و امعا و حب القرع قشرا الرمان آنچه از رمان حلواست سرد و تر و آنچه از رمان حاض است سرد و خشک و ضما د آن جهت نهش امعا و اسهال قطع خون بواسیر و معده با آب آن مقوی اند و در آن و جویان دودیم

قشر کندی

نشا

آن را بسایند و سفوف سازند و بالای آن آب گرم بپاشند اخراج دهد آن بقوت نماید قشر اصل الرازیالجی کرم و خشک
در د روم و در افعال قریب به بیخ کرفس قشر اصل انکرفس کرم و خشک در د روم ملطاف و مفتوح و مدربول و جهت مواض
کبد به و طحالیه نافع و بدستور قشر اصل کبر و هند با قشر جوزالاخضر یعنی پوست سبز تازه گردکان سرد و خشک و با حلت
چون آفرایخته ازان ربی ترتیب دهند جهت رفع خنای رطوبی نافع قشر جوزا الصلب یعنی پوست صلب زیر پوست گردکان
خاکستر محرق آن مجفف زخمها و بی اند ع قشر الحبار شنبه چون د و مغال آنرا نرم سوده بر آب سرد یا شبنم زن حامله نزد
وضع حمل که بدشواری شود بنوش با سانی وضع حمل او شود قشر تصب الفارسی محرق آن جهت داء النعلب قشر المستق
یعنی پوست بیرون پسته سرد و خشک در د روم و قابض و مجفف و دایخ و مقوی اما ر مع و است و بتفصیل هر یک اینها و غیر
اینها در اماکن خود ذکر یافت و میباید انشاء الله تعالی *

* قشمش * بکسرقاف و دوشین معجمه در میان مرد و میم ساکنه معرب کشمش فارسی است * ماهیت آن نوع انکورف
است کوچک مدور مائل با اندک طولای و الطف و شیرین ترین انواع آنست و زریب رسیده آن نیز بسیار شیرین و لطیف
و بهتر از سایر انواع زریبها و از نیم رس و غوره آن که غوره کشمش نامند چاشنیدار میباشد و این از برای زیر طعام گذاشتن
و در شکم مرغ و طیور دیگر و حلان ماهی کردن بسیار موافق و لذیذ * و طبیعت و افعال و خواص آن در زریب
من کورش *

* قصاص * بضم قاف و فتح صاد و الف و صاد مهمله اسم قسمی از خارقین الغلاف کوچک دانه بسیار سفید است و در
حرف الخاء مع الراء در خار من کورش *

* قصب * بفتح قاف و صاد و باء موحد و لغت عربی است و بسریانی قنا و سمریانی انونون و فالامن نیز و برومی فلا ماس
و فارسی نی و بترکی قابیش و بهندی سرکنده و نل و بفرنگی پروژ و نوع بسیار که بر آبراهندی بانس و متوسط آن را ترله بانس
نامند * ماهیت آن اسم جنس نی کوه اراست و آن اقسام است از میوف و غیر میوف و محصب و آحامی و غیر آحامی
که در زمینهای آب دار و کنار آبها و زمینهای نناک میروند و بهترین اقسام میوف است که در بندای آن بلند و کوههای
آن بسیار از هم دور باشد و این را نی هندی نامند و ازین نوع آنچه بندای آن بسیار بلند و بارانک نرم و کوههای آن بسیار
از هم دور است آنرا نی آچی نامند جهت آنکه از اجامی آورند و آن جزیره از جزایر زیاد است و در جزایر دیگر
نیز بهم میرسد و قلم که بد آن کتابت میکنند نیز نوعی از نی میوف است و بهترین این آنست که در فربه واسط از قزاق شوست
و بعد ازان آنچه در قزاق آن بهم میرسد که صلب خوش جوهر خوش رنگ سیاه مائل بسرخ براق و باندک ابلق
بی ریشه و است است پیچیدار باشد و چرب و نرم باشد و ازان را آنچه را اتر بیت مینمایند در ابتدا ای رستن و وقت
بریدن و بعد ازان خوب میباشد بدین قسم که بعد از رستن و بند ریختن و زرع زمین آنچه بسیار ضعیف و غیر مستوی
است و یا کوههای آن نزدیک بهم میروند تا تنه قوت بایند و آنچه خوب است اگر اندک کج شده بهلا نیست راست میکنند
و بعد از کمال رسیدن میروند و نمیکند ارنل که بسیار خشک و فاسد گردد پس دستها بسته در جاهای بلند که بد آنها دود برسد
میکند ارنل و دود بد آن من منند و بد ابرد بگرد بگرد میکنند پس خوب آنرا اجال اکوده دستها می بندند هر د سته یکصد عد
و آنچه را اتر بیت نندوده باشند زیون و اتغا قادر هر د سته ازین نند چهار نند که هر نند د و با سده عد د بند قلم میباشد خرب

هرمي آيد و باقي زيون و از نوع زيون ني بود يا غير آن مي باشد و از مصمت آن نيز و مي سوزانند و ميشكوكند كه نصيب السكر است
از اقسام مصمت آنست و علمي انشاء الله تعالى مذكور ميكرد و انا پيبي كه ني فارسي است و آن ني سبز رنگ است كه در
آبها ميرويد و تبطي آن لمي رويد مگر در آبهاي ايستاده و شكروش كه قسمي از ثيل است چون در زميتهاي آبدار ترينها
يا بد ني ميكرد و وقتا يعني ني نيزه و تير كه عربي مران و بهندي سري نامند نيز هر دو از اقسام قصب اند و اقسام بانس
كه در ملك هند و زيور باد است مخصوص افراط اقسام آن در بنكاله بسيار است و نيز از اقسام ني مجوف است و تفصيل هر يك جدا
جل اطلولى دارد و خيزران نيز از اقسام ني مصمت است در حرف الخاء ذكر بافت * طبيعت مطلق آن سرد و خشك
و محرق آن گرم و خشك * افعال و خواص بيخ آن از يك جالبي و بي حدت و از سا نرا جزاي آن قويتر اعضا الراس
نه رور قصب مستحق جهت سعه و قوياي حادث در سر و كل آن چون در كوش و ردا حادث كرمي نمايد بسمب چسپيدن
باند روي كوش و اصل احترام از آن واجب است و سون سوخته قصب جالبي دندان و مابع سيلان خون لثه و اكتحال رطوبت
در بر كنبي جمع ميكرد و جهت رفع بياض عيون از مجزبات است اعضا الضر و الينا و النفص آشاميدن سائيد برك آن
با عمل جهت سرفه و محرق آن بقل ريك اندك جهت تفتيح سده مراره و ادرا ربول و حيض چون برك نورسته آنرا در آب
خوب بمالند و صاف كرده بنوشند نفع اندك را مفيول است الجروح و القروح و ضامه سوخته آن جهت جرب و حكه و زخمها
چوكندار و ضامه برك نازله آن جهت حمزه و اورام حاره و ضامه بيم نازله كوبيده آن چاذب استخوان و پيكان و با سر كه
مسكن درد كمر و عصب و ريك و ذر و پوست ني نيم رس خصوصاً با لعل حاي بيم نرف الدم همه اعضا است كه پوست ظاهر
آنرا بتراشند و نرم سوده بران بپاشند السم ضامه شكوفه آن جهت كزيدن عقرب را خراج كرم كوش و معدله الزينة طلاء
و خضاب بيم سوخته آن با پوست و با هم وزن آن حنا جهت رويانيدن موي و بلندي و تقويت آن و جالبي بشرة و پوست ني
فارسي سوخته گرم و خشك در سوم و جهت داء الشعاب الحمي و غيره فرش كردن برك ني فارسي كه آب بران پاشيد باشند
جهت صا حيان تب حار و رفع شدت گرمي هوا و نسياد آن نافع مضر رفته مصلح آن كنهرا و فندق است *

قصب الذريرة * بفتح ذال معجمه و كسر راء مهمله و سكون باء ميماء تخناتيه و فتح راء مهمله و هاء لغت عربي است و نيز
عربي قصب بوا و سرياني قصاد و يوناني ارمنيون و رومي اقباليوني و فارسي نبي نهار و نلوي و بر كمينه و بهندي چرا بيا
و چرا بته و بگه نوع د بكر را نپال و بغرنكي كال دم ارمانك نامند و در بسقوريد و س قالا من ناميه * صا هيست آن نيما تي
است معروف باريك و بلند تاد و شهر و انبوي كره دار و بر هر كرمي و شاخ و بر شاخها نيز شاخها بسيار بار بار برك و بر هر
كرمي و برك شبيه برك نعناع و بر شاخهاي بسيار باريك آن خنچه ها و كلهاي كوچك في الجملة شبيهه بكل بنفشه و ساق آنرا
چون بشكند شكسته آن بار بشها باشد و جوف آن سفيد و دران چيزي شبيهه بهينه لند في الموده و نسج عنبكوت و لزج و طعم
ممعوغ آن قايي باندك حدت و حرافت و رنگ ظاهر ساق و شاخهاي آن سرخ مائل بزردي و تيركي و در نوع ميباشد يكي
كبير و باوصاف مذكوره و دوم صغير و آن بشيا رباريك مانند خيو ط و منابت آن بلاد هند و فارس و كره و كبلويه و در بنكاله
نيز كثير الوجود و گفته اند نوع دوم املس و بهيأت كبريت و رنگ ظاهر آن با كمودت و طعم آن با قيوست و با حدت
و حرارت و اين هندی است و بهتراز اول و نيز گفته اند يك نوع ديگر هندی ميباشد كه حدت و تلخي ندارد و اين را تخمي
است مانند نخود و در غلا في واكثر اطباء گفته اند مختار و بهترين آن با قوت و رنگ بصغات مذكوره است كه كرههاي

آن نزد يك بهم وسائيل آن خوشبو و زرد رنگ مائل بسفیدی باشد * طبیعت آن در آخرد رم کرم و خشك و بعضی گرمی آنرا و بعضی خشکی آنرا غالب دانسته اند و این اظهار است * افعال و خواص آن ماطف و محلل و با اندک قوت قابضه و محققه زیاده از قابضه و حرارت و با جوهر ارضی و هوایی که با هم نیکو امتزاج یافتند و با جوهر لطیف چنانچه در همه افاویه میباشد و مقوی دل و جگر و دفع استسقا و درد سینه و جگر و رحم و عسر البول و تقطیر آن و محلل ادرام و التیام دهند شکاف عضل اعضاء الراس والعصب والصدور آشامیدن طبیعت آن با تخم کرفس جهت خنوب و روح فواد بارد و مرفه بارد و رطب و نیز استنشاق دخان آن بتهائی و یا با صغ البطم بقمع که بحلق برسد جهت سرفه بارد و رطب و احتیاج آن جهت جلای بصر و تقویت آن و حدت بصر و آشامیدن طبیعت آن جهت شدخ عضل و ادرام معده و کبد و تهییج سد و با عسل و بزرگ کرفس جهت خنوب و وجع عضلات بطن و ادرام رحم و ادرار بول و امراض کرده و رفع قرحه مزمن و تقطیر البول و جلوس در طبیعت آن جهت درد رحم و استسقا و عرق النساء الزینة و الاورام و فساد آن جهت کبودت خون مرده زیر لجام و تحلیل ادرام و ذرور آن جهت خوشبوئی زیر بغل عرق و شکستگی اعضا نافع مضر که بکاه مصالح آن انیسون و استعمال آن با صغ البطم بهتر از سایر چیزها و در شربت آن تاد و درم بدل آن عدس و مر و بدل ستور و ظفار را واجب است با صندل و آنرا داخل الکحل جالبه و مقویه بصر و گفته اند داخل طیوب و ذر و می نماید لهذا آذوقه صندل را برده مینامند و اطباء هند آنرا سرد و خشك و باد انگیز و دفع سرفه و صفرا و سوزش اعضاء و تب حادث از فساد اخلاط ناله که سنبات نامند می دانند و آشامیدن نفوق آن با برک حنا و هلبه سیاه و عندی و شامه از هر یک یک گرم تا یک انقال و یازده عدد فلفل نیم گرفته که شب در آب گرم بخیسانند و صبح مالین و صاف کرده باد و درم شکر با شامند و در روز ستور و الی یا بیست تا چهل روز جهت اقسام جرب و قوبا و ابتلای جنام و غیره و مسجرب و با ضافه بسفایج و افتیمون و عناب فعل آن اقوی است *

قصب السكر * فارسی نیشک و بهندی بلغتی او که و بلغتی گماند و گفته مرد و تکاف عجمی و یونانی نیز نامند * ماهیت آن در نوع است سفید و سرخ و هر یک اصناف میباشد از نرم نازک شاداب شیرین و صلب کم آب کم شیرین و بعضی شور مرزه و بحسب اماکن مختلف میباشد در خوبی و بدی و سفید آن در قصبه برد و آن از مضافات مرثا آباد بنکانه بسیار خوب و لطیف و نازک شیرین مثل قند و نبات میشود بعد از آن در اکبر آباد و شاه جهان آباد و صوبه بیمار و نکند و بعضی جا مادر کهن از بلاد هند و در راج محل و دیگر جاها نوع سرخ در بنکانه خوب و کلان میشود و در صوبه عظیم آباد و ارد و کور که پور از بلاد هند و نیز در تارویه و چین و در مصر و عمان نیز خوب میشود از قسم سفید و در اماکن دیگر بد آن خوبی نمیشود و سرخ آن نیز مختلف باشد در خوبی و بدی و بهترین قصب السكر آنست که صادق الحلاوة را بد آن لذیذ کمر بشته باشد یعنی ریشه های آن نرم نازک باشد که در خائیدن دندان و زبان را آسیمی نرسد و شکر مصنوع از آن خرب و لطیف میباشد و در فائیدن دستور اخل و صنعت و اقسام شکر و فائیدن و قند و نبات و غیرها مذکور شد * طبیعت آن در اول کرم و در رم تر * افعال و خواص آن ماطف خون و حاس و مفتوح سد اعضاء الصد و الغذاء و النفیض رافع خشونت سینه و ریه و مرفه و جالی رطوبات متولد در آنها خصوص در مشوی آن که درز پرا تش و با خاکستر کرم و یا آنکه مقشر آنرا با آب کرم شسته باشند و مسمن بدن و مل و بول و منقی متانده و ملین بطن و محرک باه و رافع التهاب معده و قی کردن با آب آن که بیا شامند و با لاف آن آب مرد بنوشند و قی کنند با عانت پر مرغی که در روغن کنجد در برده باشند و آنرا آن خصوص بعد از طعام نه اخ و مولد

و
ب
ن

رياح و مفسد معد و مضر رئة پنهان و بلغمي مزاجان مصلح آن طبع آن د و سه جوش و خوردن آن ميتون بعل ازان
 * فصل * مل القاف مع الضار المعجمة

* قضاة * بضم قاف و فتح ضاد و الف و فتح عين مهملة و هاء بعربي ماد و سكت آبي را نامند و بهندی او د بلا و و نمز غبار آسمان را
 نامند * افعال و خواص ان اکتحال و ضماد د ماغ آن جهت رفع تارکي چشم بعل يل
 * فصل * مل القاف مع الطاء المهملة

* قطا * بفتح قاف و طاء و الف جمع آن قطة و قطرات نیز آمده و قطرات نیز وجه تسبیح آن بقطرات بجهت حکایت از صوت
 آنست یعنی در تصویرت آن قطا قطا ظاهر میگردد و بفارسی سنک خوار و بترکی باقر بقره و برومی فاسا و بیونانی رمبه امور
 و بهندی لوانا مند و نواب علوی خان مرحوم نوشته اند توهم نموده کسی که آنرا سنک اشکک دانسته و صاحب اخبارات
 بد بعی گفته که بفارسی اسفرو د نامند * ماهیت آن مرغی است و در نوع است کبیر و صغیر و کبیر آن جمالی بقدر کبوتر
 و مخطط باوان مخنله و زردی بران غالب و صغیر آن بوی ربیض کنجشک بزرگی و مرغش با زردی و بر سر آن تاجی و در
 صحرای کم آب و سنگستانها میباشند * طبیعت آن در آخردوم گرم و در رسوم خشک و شمع الرئیس نوشته ضعیف الحرارة
 قوی الجس است * افعال و خواص ان اعضاء الراس والعصب والعناء مفتوح سد در مقوی معد و رکب مرد و این
 وجهت فالج و برودت اعصاب و احشوا و استسفا و قولنج بلغمی و تحلیل ریاح و تحریک باه و دفع المضار و بر هضم و مولد سودا
 مصلح آن کلد اشتن آست بعد از دبیح و زرزرد رسر ما و در کرما افلا بکشب مانند طبر و سرخ کوشه صلب د بکر پس پنهان
 پختن و با سرکه و روغن واد و نه طمعه الرائحه خوردن و سکتان آن مولد سنک کرده و اکتحال خون کرما گرم آن جهت
 رفع بداض و شب کوری و طلای استخوان سوخته آن که در روغن زیتون بسیار حوشانید و باشند جهت رفع سعه یعنی کپلی
 و داء الثعلب و رویان بدن موی دران نافع است *

* قطف * بضم قاف و فتح طاء و الف و فاء فارسی سبوسه و بهندی پوری نامند * ماهیت آن نوع غلاتی است که از آرد
 عدس و یاروغن و شبر خمیر کرده و با نهایی تنک ساخته در جوف آنها مغز بادام و گردکان و فندق و پسته کوبیده با قند
 و کشمش بر می نمایند و با سبزه و یا گوشت قیمه یا نخود مقشر بخته با خام سبز بر کرده در روغن بران می کنند و باد رفتن
 و باد رتن و در طریقی چهل و بران می نمایند و بخورند * طبیعت آن نافیه که ازان سازند راجع * افعال و خواص
 ان کثیرا لغذا و مولد خلط متین و مسمن بدن و مبهی و آنچه از بادام و شکر سازند برای معرورین و آنچه از پسته و جوز
 و فندق سازند برای معرورین و آنچه از جوز یعنی مغز گردکان سازند هریع النزول و برای معرورین و مشابه بهنراست
 الاضار مولد سد و در هضم و آنچه با سبزه تریب دهند مرطب و نفیل الغل اترا و سائر اقسام مصلح این عسل و مصلح سائر
 اقسام در معرورین سکنجبین حامض و در معرورین عسل است

* قطف * بفتح قاف و طاء و الف و کسر وای مندا و تثنیه و فاء فارسی رشته خطائی نامند * ماهیت و صنعت ان
 در حرف الالف مع الطاء در امریه ذکر یافت * طبیعت آن در د و م گرم و تر و اصلی آن در رطوبت مائیل یا عتدال
 * اذمال و خواص ان * سریع الهضم و کثیرا لغذا و مولد خلط صالح و موافق ناقهین و ضعیف القوه چون با عسل بخورند
 بعایت مسمن بدن چون با مغز گردکان و یا با روغن آن که نازه باشد تناول نمایند و بعد ازان سکنجبین بنوشند و اکثرا آن

بجای یکدیگر بر معده ثقیل باشد ممنوع و مضر مصلح آن سنگین است

*** قطیف *** بهنج قاف و طار و لغت عربی است و نیز سر مق نامند معرب از سلمه و یا سر مک و یا سر مه فارسی است و بسیاری قهلا و بیونانی و نپلو کبیون و افکر کسپس و دیسغورید و ساند را فکسپس و بقولی اطراف عس نامید و در بغار سی اسفناخ رومی و بهندی پاک و بقول دیگر گروهن و کوپند بهندی و بهوا بفتح بای موحده و ضم تاء مثناة فوقانیه و خفای ها و بفتح را و و انقد نامند *** ماهیت آن *** نباتی است بری و بستانی برک آن سبز مائل بزرده و طولانی و زرد شکن و ساق آن مانند برونه بلند و گل و تخم آن با زردی و اندک از وجع و شوری و مہیت آن نزدیک آبها و بری آن اقوام از سستانی *** طبیعت آن *** در درم سرد و تر و سردی و تری بوی کمتر از بستانی *** افعال و خواص آن *** تبارک بیک نشسته آن سرخ الهضم و مولد خلط صالح و موافق کید حار و صفراوی مزاجان خصوصاً با آب غوره و انار و مسکن عطش و صاحبان حمیات حار و طحال و رادع اورام حار و حار و حلق و سائر اورام باطنی و ملین سینه و بطن و آب مشوی آن با شکر مسهل و ساق آن مفتوح سد و در افع اورام حار و با غنیه و ظاهر به و حمه و شربا و ضما و اربلاء که پارچه را با آب آن تر کرده مکرر بر وضو کنند و آن را شامند آب آن با شکر مفتحت حمیات کرده و منانه و محال و رم طحال و بادویه مسخنة غیر محله مہی مفر و برود بن و مولد ریا و مصلح آن ادویه حار و عطره و طای عصاره برک آن در حمام را ذاع جرب و حکه و آثار حادث در جال و شستن جامه حریر و بشیند رنگین با آب طمیح آن پاک کنند و اساخ آن بدرون تغییر رنگ و ضما و برک پخته آن محال اورام حار و حمه و تخم آن در کرمی معتدل و در اول خشک *** افعال و خواص آن *** مفتوح سد و مسهل و محال از وجع و اورام باطنیه و ظاهر به و مفر و برود و مقوی و مہی مفر و صرا چون با مصلح آن که نمک و آب گرم و غسل است و بپاشا منک و چون بنست و بکر و زهر و زرد و مقال آن را با ماء العسل و بپاشا منک جهت تفتیح سد و راستنقا و برقان مجرب و جهت عسرا و البول و تقطیر آن و ضعف کرده و رفع التهاب احشا و حمیات حار و مہی و مہی و اکتحال آن با شکر بوزن آن جهت جرب نافع و با لخصیه آشامیدن آن مہی و منعظ مفید از شربت آن از بکته مقال و نیم تاد و مقال با جلاب و شکر و کلاب و سنگین و سائر اشربه و تخم بری آن را چون بقل رسه مفید از بکر در نمود مقال آب بچو شانند تا بنصفه رسد پس بمائند و صاف کنند و بپاشا منک جهت اخراج مشیمه که بر ندادی و سه چهار روز و باز یاده مانده باشد مجرب و از سته اند مصلح آن در اسهال و همچنان قی نمک و غسل و آب گرم و کتفه اند بقله آن بهتر از چغندر و سائر بقول است جهت آنکه زود منحل و مکرر در اخراج مہی بد نه بسبب از وحت بلکه تعویست تعاد اما که دارد مضر و مہی و مزاج و معده بارد و مولد ریا و غلیظه مصلح آن بخشن آن با چغندر و مطیب با فادویه عطاره و بار بر حار و نمودن و آبکامه خوردن است *** قطیف بحرین *** اصل شام آن را ماوخ نامند و گفته اند بتهوا هندی این نوع است نه نوع اول و بیونانی لمون و ملخ نیز خوانند *** ماهیت آن *** نباتی است شبیه بعوسج و بنخا و برک آن شبیه برک زیتون و از آن شریقت و خشن تر و باندک شوری و قبضی منبت آن بسوا حل دریا و شور و زارها و این بهتر از آن هرد و نوع است جهت آنکه موزی و مضر معده نسبت بسبب ملوحت و قبضه که دارد *** طبیعت آن *** گرم و تر و در اول *** افعال و خواص آن *** خوردن اطراف و برک نارک ریزه تازه تر آن خام و با مطبوخ زیاده کنند و شیر و مہی و معین بر جماع و سبک بر معده و زود اخراج مہی بد بسبب اندک ملوحتی که دارد و آشامیدن بچ آن بقل و در درم با ماء العسل جهت شل و عضل و تسکین مغص و ادرا و بول و رفع احتباس آن مفید و طبی تطفیل بحرین را مار و خاوی بعضی نوع صغیر خطمی دانسته اند و مہر و غلط است و از بوسبت آن کساء مشط

فصل

فصل

و عبا و بر د یعنی چادر و غیره میباید فند و مستعمل که این درخت سن باشد که در ملک هند و بنکاله و غیره یافت میشود و برک و شاخهای نازک نرم نورسته آنها را بخته میخورند مانند بقول دیگر و از پوست و سبیل و ساقه درخت آن که ببلندی بکد و قامت میشود و چوب آن سفید رخسبک میباشد بجای پشم و موی حیوانات در بلاد ایران و عرب و در ملک هند مستعمل دارند در تافتن ربسمان از آن و بافتن و بعضی البسه و جل حیوانات و خریطه و کیشه و جوال و غیره برای کذاشتن شکر و برنج و فوفل و غیره *

* قطلب * بضم قاف و سکون طارضم لام و باء موحده لغت شامی است بعربی قائل ابیه و بحجی اندلس مطردیه و عامه عصبی الدب و بیونانی قوماریس و قوما ورس نیز و ثمر آن را جنی الاحمر نامند و بعضی گفته اند که بلغت قدس نقیب و بیونانی با قولاً گویند * ما هیت * آن درختی است شبیه بد درخت به و برک آن از برک آن نازک تر و ثمر آن بقدر آلوی و بی تخم و چون رسید به بخته کرد در عفرانی رنگ و سرخ یا قوئی و شیرین و خوشبو میشود با اندک قهضی و چون آب آنرا بکنند بجای تخم نهد با ریه مانند کاه در آن میماند * طهیمت * آن در دوم مرد و خشک * افعال و خواص * آن ثمر آن تریاق موم قتله و ضما د آن بر چشم جهت دفع آب نازل در آن مؤثر الا ورام و الیثور آشامیدن آب طبع برک آن جهت رفع ثلایل و دامایل و تحلیل اورام و بدستور ضما د برک مطبوخ آن و نطول آن جهت درد مقعد و ورم القروح و حرق النار و زو و برک آن جهت تجذیف قروح رطبه و ثلایل و رفع سوختگی آتش و بدستور ضما د آن مؤثر و ثمر آن مضر معد و گفته اند آنرا صمغی میباش و کم یافت میشود و اگر بهم رسد خوردن آن جهت منع اسهال و جنین و حمل آن جهت بواسیر و بخور آن جهت رفع سحر و افسون مؤثر است *

* قطن * بضم قاف و طاء و تشدید نون و به تسکین طاء و تخفیف نون نیز آمل و لغت عربی اجهت و عربی نیز آنرا نامها بسیار است مانند کربف و برشف و طوط و عصب الخرفع و تازه آن را قوز و کهنه آنرا قضم و بفارسی بنده و بترکی ماموق و بینوق نیز و هندی روی و درخت کپاس و شکوفه آنرا کپاس کاهول و حب آنرا بنوله نامند * ما هیت * آن مغز ثمر درختی است و در اکثر بلاد معموره کثیر الوجود مگر در بعضی بلاد اقلیم اول و اندیم هفتم که مطلقاً نمیشود و آن دو نوع میباشد یکی نبات آن مغیر از یکدفع قایم و زیاده نیز بحسب ضعف و قوت زمین فی الجمله شبیه بد درخت باد نجان و بریک ساق ایستاده و ساق آن مجوف و اطراف آن شاخهای بسیار و بر سر شاخها گل و ثمر آن و برک آن از برک باد نجان کوچکتر و زرد رنگ و کل آن نیز زرد رنگ و اندک خوشبوی فی الجمله شبیه بکل خطمی و نه برکهای کل آن سرخ و ثمر آن که جوزة القطن نامند بقدر کردکان و شبیه بغنچه گل و پوست آن در خامی سبز و بعد رسیدن مائل بینقشی و شکافته پنجه از جوف آن نمایان میگردد و در بعضی اماکن و بلاد آن ثمر آن را بعد کمال رسیدن میچینند و درخت آن را برقرار میدارند یکسال تا دو سال دیگر ثمر میآورد پس از بیج میبردند و از سر نو زراعت میکنند و در بعضی بلاد هر سال از بیج مینهند و از سر نو مکارند این نیز بحسب قوت و ضعف زمین است پس پنجه را از جوزة و تخم جدا کرده بمصارف مقرره میآورند و نوع دوم درخت آن عظیم بقدر درخت زرد آل و سبب و کردکان تا مالتی میماند بیست و پنج سال تا سی سال و زیاده هم و کل آن سرخ و بزرگتر و جوزة آن نیز بزرگتر و پنجه آن بسیار نرم و مستعمل که این نوع سببیل باشد که در ملک هند و بنکاله میشود ولیکن پنجه این بکار بافتن البسه نمی آید و در حرف السین مع الیاء ذکر یافت بهترین پنجه سهل تار و نرم آنست و کهنه خشن آن زیون و بهترین حب آن

بر برگ بر مغز تازه آنست * طبیبیت آن در درم کرم و خشک و بعضی قردانسته اند و حسب آن در درم کرم و تر و بارطوبت
فصلیه رکل آن کرم و تر و با قوت مرده * افعال و خواص کل آن امراض الراس والقلب والنفس و غیرها آشامیدن شراب
آن بقدر زیاده درم جهت بتلای جنون و رسواس و خفقان حار و اختناق رحم مؤثر و از یک دقیقه آن گفته اند که از غایت
تفریح حالتی قریب بسکر بهم میزند الا درام و حرق النار ضمد آن بتهائی و یا با برگ تازه آن جهت تحلیل اورام و رفع حکه و آبله
و سوختگی آتش و ما پنبه پس البسه بافته ازان و محشر بدن و یا با فته امیرش و یا پشم محشر پنبه خصوص تازه خوب ندانی نموده آن
مقوی و مستحکم و مجفف بدن و مصلح آن امراض الراس و موافق صاحبان امراض دماغیه و عصبانیه مانند ریشه و سترخان فالج
و کزاز و مثال اینها بخور آن رافع زکام الا درام و الحک و حرق النار و الجروح و القروح ضمد پنبه سوخته که بحد و مادیت نرسد
مخلل اورام و رافع حکه و مانع آبله و سوختگی آتش و پر کردن آن در جوف قروح و عرقه جاذب چرک از عروق و مجفف آن
و ذرور آن قانع جراحات و مجفف اینها و پر کردن آن در جوف زخمهای کهنه و قاطع لحم فاسد راند آن و جاذب چرک
از عروق آن و بستن پنبه کهنه کرم کرده بر اعضا مرجمه و اورام بارده و مضوی که باشد و بر قیلة الماء عزیز مسکن و محال آن
با تکرار عمل خصوصاً که بران عضو اولاً زنجبیل و زرنبا درم کوفته پخته خوب بداند پس پنبه را کرم کرده بران بسته تا مدتی
یکبار آرد و باز نکند و بدستور پنبه تازه دانه جدا کرده و چون بکوبند و کوم کرده و بر برگ بید انیسون کرم کرده پس نموده
بر درم بیضه بندند و همچنین تخم تازه از پنبه جدا کرده کوبیده اند کز زنجبیل و آب بران یا شیده کرم کرده و چون قیلة از پنبه
مازند و یک سر آنرا بر تایل مسماریه گذارند و سرد بکرا آنرا آتش دهند که گرمی و حدت آن بدن رسد و لیکن بشرحت احراق
نرسد و تا سه روز بدین نحو دانه نمایند زائل کرد و حسب القطن یعنی پنبه دانه امراض الصدر و الباه آشامیدن مغز مقرر آن
ملین سینه و شکم و رافع سرفه کرم و یا در چینی و شکر در مبر و دین و یا سنگین در محرومین مقوی باه مغذی و شربت آن تا پنج
مقال رتد همین بدن آن جهت رفع کلف و نهش و خراجات حادثه در صورت و ورق آن آشامیدن آب برگ تازه آن بقدر ربع
وطل بدن فعات خصوصاً با شربت سیب خاص اسهال اطفال و غیر اطفال و ضمد آن با و روغن کل جهت نفوس و ضربان دایم بعدیل
و یا برگ خرفه جهت اوجاع مفاصل حاره و بارده و جاس در طبع برگ تازه کوچک و اندک از سیخ آن جهت اختناق رحم
و تسکین و جمع آن و ذرور آن قاطع خون جراحات و ضمد جمع اجزای آن مقوی معده و مصلح و جاذب خون بظاهر جلد
الا دن چون شاخ پنبه را در گوش گذارند و طرف دیگر آنرا بسوزانند آبیکه در گوش رفته باشد جذب کند و گفته اند تخم آن
مضمر کرده مصلح آن خیمه پنبه بدل آن تخم کنکراست و در قرابادین کیم و جوارش حب القطن و معجون آن و شراب زمر
آن ذکر یافت

* فصل القاف مع العین *

* قعنوب * بفتح قاف و سکون عین و فتح نون و باء موحده بعربی نام شیر است نیز ثعلب در انا من و باغی نایب باز و غائی
گفته اسم نباتی است که بجمی اندلس طرسه و در نسخه دیگر طریقه نامند * ما هیئت آن نباتی است بزرگ ساق ایستاده
و برگ آن قریب به برگ اسفناخ و زرد رنگ و بر شاخهای آن هرهای زرد رنگ و شاخهای آنرا مانند ازبانه میخورند
و طعم آن تفته با اندک شیرینی و در آخر اندک تلخی ازان محسوس میگردد و نزد اهل بادیه معروف بقلقاس است و قلقاس
غیر این است و در فصل القاف مع اللام انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد

* قعبل * بفتح قاف و سکون عین و فتح باء موحده و لام * در ما هیئت آن اختلاف است و بعضی از اقسام فطر دانسته اند

ود بسقورین و س گفته اسم طبی د وائی است که بیولانی سفرا طیون نامند و آن بخشی است شیهه بیلوس و بوزکی بقد و
 شلغم و سرخ رنگ و تلخ طعم که زدن را بکزد و برک آن شبیه بمرک هوسن و بلند تر از آن و برکس و کرات بزرگی * طبیعت آن
 گرم و خشک در رسوم * افعال و خواص آن در بعضی افعال فائز مقام بصل الفار است و کاه عصاره بیخ آنرا گرفته و با آرد
 کرسنه سرشته از آن افراص میسازند و بصا حبان جنون و طحال مقدر دارد و درم میخورانند با ماء العمل که با آب باران
 ساخته با شدن و صاحب منهاح گفته نباتی است شبیه بساق کنکروسفید و سطر و چون خشک شود مائل بزرگی و سرخی گردد
 و بی برک و بی کل و بی مزه که در هنگام ربیع زمین را شکافند بر مایل و همان که نازه برآمد مردم آنرا اخذ مینمایند و عرب
 آنرا قصبه الصغ نامند * طبیعت آن گرم و تر در درم بعضی آنرا بخند با ماء است و سحر که مصلح آنست تبارل مینمایند طعم
 آن تفته با اندک حرافت است

* فصد ————— بل القاف مع الفاء *

* قفر * بفتح قاف و سکون فا و راه مهمه * ماهیت آن اسم جنس فار و عرق الجبال است که عبارت از موهای باشد
 و آنچه شده بد آن بود در تگون و سلا جهت هندی نیز از آن جمله است و در حرف السین مع اللام ذکر یافت *
 * قفر الیهود * بفتح قاف و سکون فا و راه و فتح یا و ضم ما و سکون وا و زوال معرب کفر الیهود است و بسریانی بهود ایا
 و در رمی قسطون و بیولانی بر فو نینا نامند و در وجه تسمیه آن گفته اند که چون از تخیر الیهود به که قریه منیه نیز گویند قریب
 بقریه کفر که در قدیم الایام آباد بوده و حال خراب شده از اعمال فلسطین قریب به بیت المقدس از بین سنگهای زیر
 دریا ماند و عنبر جو شده بر می آید و لهذا اسمی بقفر الیهود نموده اند و آن در قسم است یکی آنست که در یادر زمستان
 در وقت هجیان بساحل می اندازد و اهل آن بلد قدری را از روی آب میکینند و قدری بر خشکی افتاده و رنگ این بنفش
 مائل بسرخ و براق و بوی آن شبیه بوی نعط و حجریت برین غالب آنچه را از روی آب گرفته اند بی آمیختگی از سنگریزه
 و خاک میباشد و آنچه را از کنار دریا از روی زمین برداشته اند مخلوط میباشد و این ما دام که بر روی آب و تازه است
 نرم و سبال میباشد و چون برداشتنند و کهنه شد منجمد و صلب میگردد و قسم دوم آنست که ساحل آن بحیره را حفر نموده
 بر می آورند و این نیز با صاف میباشد مانند موم با آب گرم بر آنش صاف مینمایند و این صافی و تیره رنگ میباشد و بر آبی
 بسیارند ارد و بوی آن شبیه بوی قیر عراقی است و انطای مخصوص به بحیره طبرستان و ساحل آن دانسته و گفته که از
 زمین قدس نیز مأثورند و بهترین آن و مستعمل در تر باق فاروق بنفش براق سریع التفتت و سنگین و خوشبوی آنست
 که بوی نقطه از آن آید و خالی از سنگریزه و خاک باشد و کهنه آن میاه و زبون آنرا مغشوش بوقت و قهر نیز مینمایند و
 مغشوش آن نیز سیاه میباشد و آنچه از جمال حاصل میگردد که عرق الجبال نامند از اقسام موهای است الطف و اقوی
 از قفر الیهود است * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن فائز مقام زفت و قیر و قطران و عنبر
 دانسته اند و در جبر و کسر و ررض لحم و ضربه و سقطه قریب بموهای است و بجای آن مستعمل اعضاء الراس دخان آن رافع
 زکام و نزله و محرک صرع معتاد بن آن و لطوخ آن و اکتحال آن جهت الصاق شعور و منقلب در جفن و شعرة و حلای بیاض و تشقیف
 و طوبات عین و کنگ اشق آن بردن آن و سنون بد آن جهت درد دندان گرم خورده و خوشبوی دهان و رفع رائحه کوبیده آن
 و طلالی آن بر اعصاب و اعضاء مسترخیه ضعیفه نافع اعضاء الصل و آسائیدن آن مسکن درد سینه و سرفه کهنه و بر وضیق النفس
 و سر آن و قرحه ریه و هانت بر اخراج نفث و مله سینه و اورام لوزین و خناق و بلغمی و سوداوی و جهت نفث الدم و زف اندم

بجای

بجای

اعضاء الغلغلة والنفث بلع لمرور من مقل الزخرف ونبه تاسه خرنوبه آن جهت رفع بخار دخانه و تحلیل خون منجمد در معده و
 افعال رطوبه مزمن و طرد ریاح معده و شر اسیف وضعف کبد و گردنه و بواسیر و دفع دیدان و حسب القرح و تطهیر البول و امراض
 رنهم مطلقاً و رفع ملابست آن و تقویت اعضاء و حصول ودخان و استنشام را نحه آن جهت نثر و برآمدن کیم رنهم و تسکین اوجاع و
 اختناق آن و آشامیدن آن با اندک جند بید ستر و شراب جهت ادرار و صف ما یوس العلاج بقوت نافع و آشامیدن آن با سرکه
 منحل و کد از نده خون منجمد در معده و داخل سفوفات اطفال و سفوفات مقویه معده معین بر هضم و تحلیل ریاح و قراقرم نماید
 و احتقان آن با ماء الشعیر جهت ذر سنطاریا و قرحه امعا مؤثر آلات المفاصل و الاورام و ما د آن جهت تقویت اعضاء
 و اوجاع مفاصل و اورام جاسیه و نفوس و عرق النساء و استحکام اعصاب و اعضاء بارده بدست و شراب آن و صماد آن با آرد جو
 و نظرون و موم جهت عرق النساء و نفوس و اوجاع مفاصل و تحلیل و انصاج اورام حاره و بارده و صماد کد اخته آن در زیت
 جهت کوفته شدن عضولحمی و شکستگی استخوان و ضربه و صدمه و سقطه و نضج خنازیر در تحلیل اورام جراحات و منع تورم
 آذنه الجروح و القروح و صماد آن ملحق جراحات و ممل آن ها و رافع قوایی و داخل مراهم منبیه اللحم کرده میشود و جهت
 التهاب زخمها و تلبین و رفع کرم آنها مفید الزینه لطوخ آن منقی بشره و مانع سفیدی اظفار و رفع قوبا و برص و بهق السوم
 ملا و آشامیدن آن با انستین و شراب جهت لهش هوام سمی نافع مقل ارشربست آن از نیم درم تا یک درم الخواص دخان
 آن کربزا نند هوام و مار و عقرب و بشه و غیرها و مالیدن محلول آن در زیت بر درخت انکور رافع کرم آن و طریقی استعمال
 آن آنست که در اکثر جاها در روغن زیت کد اخته بکار برند مضر محض و زهرین از داخل مصلح آن سرکه رآب فواکه بارده
 مطفیه معده ارشربست آن تا یک درم بدل آن زفت رطب و بعضی قیر گفته اند

* فصل فی القاف مع اللام *

* قلی بفتح قاف و فتح لام و الف مقصوره و بکسر قاف و سکون لام و یا نیز آمده و آنرا نالی الصباغین و شب العصفور نیز
 و در اصفهان کهلا و در خراسان شخارود و کبلان و شیراز قلیا و بهند می سچی و ساجی و در کابل اشقار نامند * ماهیت
 آن چیزی است متخذ از اشنان سوخته بدین نحو که بر زمین اندک کودی میکنند و بران اشنان تازه بسیار جمع میکنند
 و بالای آن نی و خار را میمه آتش میزنند اندک رطوبتی از آن سیلان مینماید و در آن مجتمع و منجمد میگردد چنانچه
 در اشنان ذکر یافت و هر چند در آن اشنان رطوبت و چسبندگی زیاده باشد زیاده بعمل میآید تا آنکه مانند قرصی و گردی
 بزرگی و الا مانند حبهای بزرگ و کوچک میباشد و از نبات رمت و مرمرام نیز بعمل میآورند و در بلاد کرمان و روم و ملتان
 خوب بعمل میآید و رومی بهتر و قرصهای آن بزرگ و صاف و ملتانی اکثر ریزه با خاکستر آمیخته و مسحوق گشته که در ملتان
 نیز از اقصا بعمل میآید و در جائیکه گیاه آنرا می سوزانند طری سفالی شبیه بدی که در فن مینمایند که را بوبت سائله از آن
 در آن جمع و منعقد گردد و آن بهیاء خوب میشود و بهتر در این صاف میباشد براق شبیه بحجر الرخی است که قوف نامند
 و بعد از آن مزوج بوم و مرمرام آنچه مانند خاکستر سیاه که در آن پارچهای کوچک باشد زبون و جزو اعظم صابون است
 * طبیعت آن در چهارم کرم و خشک و با قوت سمیت * افعال و خواص آن جالی و محرق و اکال و اقوی از مالج و براتب
 اعضاء الغلغله چون آنرا هفت مرتبه در آب حل کنند و بجز علقه تصفیه نموده منعقد سازند آشامیدن یک قیرا ط آن جهت
 تقویت معده و انهضام طعام و آوردن اشتها و قطع البلغم و رفع قی ما بوس العلاج و تحلیل ورم طحال الممن اکتنال آن رافع بیاض
 چشم حیوانات القروح و التآلیل و غیرها طای آن خورند و گوشت زانند زخمها و زانل کنند و تآلیل و نواصیر و برص و بهق و جرب

و طب و شعله انظار بکدام آن کشند در همان روز و دردم آن در ساعت و قابل العلاج نیست و با جمله ملای آن مداوای
صابون خورده و آشامیدن ادویه‌ها و مراقب چرب و قوی نمودن است و در اطلیه استعمال آن بتهائی ممنوع است بدون
ادویه‌ها زیرا که محدث پمسی است که دفع آن دشوار است و چون آنرا در روغن حل کنند و بر آنکو ریخته‌اند بزودی آنرا
موجب گرداند و ملای قلی در حروف الحیم مع اللام در املاح انشاء الله خواهد آمد *

بجای

* قلل نش * بفتح قاف و لام و الف رضم نون مشدده و شین معجمه * ماهیت آن نباتی است مسمی بخوخ المروج جهت
مشابهت با آن در رنگ و برگ و شاخه‌ها مگر آنکه بوی این ازان کوتاه‌تر و اندک عریض‌تر و کره‌های قصبه‌ای این نزدیک بهم و منبسط
بر روی زمین بخلاف آن و اهل مصر بجای چوب در استسقای آب استعمال مینمایند و بسیاری آب نیل را بدان میکشند و زراعت
و غیره حاصل نمند و مزه آن تلخ با اندک لز و جنت است * افعال و خواص ان شیخ ابن بیطار گفته عصاره آن چون
براشامند جهت نفث الدم سینه و جهت نفث الدم نیز حمولا نافع و فعل آن درین باب مانند دوائی است که بیونانی لوسپاخیوس
نامند و در حروف اللام مع الواو مذکور خواهد شد انشاء الله تعالی و کوبانوعی ازان است در غیر مصر من آنرا ندیدم *

بجای

* قلب * بفتح قاف و سکون لام و باء موحد لغت عربی است بقا رسی دل و بلا طینی مطس بر میون نامند * ماهیت آن *
عضوی مرکب معروف از اعضای حیوان است و اول عضوی است که تکیون می‌یابد بنا بر قول واصل و مبدل و معدن حرارت
عریزی و روح حیوانی است و هنر اکرم‌ترین همه اعضا است و آن غرهمه اعضا از حرکت میمانند و سرد می‌گردد و گوشت آن بسیار
صلب و بطی و الهضم آری اجتناب ازان است مگر عند الضرورت بهترین آن دل حیوان کم سن جوان فربه هیچ المزاج
است و بهترین از مواشی دل گوسفند و بز گاو و بصفات مذکوره و از طپور دل دجاج جوان فربه خالی از مرض و از قلوب
طپور آبی احتراز از آنست * طبیعت آن مطلقا گرم و خشک و گرمی طپور زیاده از گرمی غیر آن و خشکی بری زیاده از اهلی و طپور
آبی بسیار گرم تر از غیر آبی * افعال و خواص ان مقوی دل و رافع خفقان و دیر هضم و ردی الغل اصلح آن مهر اینخین
و مطین آن با شحم و روغن و آبکامه و سرکه خوردن و با کباب و رقیق بر روغن کنجد و یا بادام و یا سرکه و یا نخلان و فلفل و زبزه
و صندل و یا لای آن سرکه و آبکامه آشامیدن و نیکو غل آنی است از برای اصحاب کبد و رباضه العین و بطور و اکحال خونا به که
در هنگام کباب کردن ازان می‌چکد در دفع شکم و مجرب دانسته اند قلب هر حیوانی در طی آن ذکر شود و میشود انشاء الله تع

بجای

* قلب * بضم قاف و سکون لام و باء موحد و بجمعی اندلس معجم افراغیه بمعنی کاسر الحجر و بیونانی لیلایس نورمن یعنی
بزرگجری و بغا رسی سنگ سبزه نامند و سلیمان بن حسام گفته که این نبات را بصلب که یکی از اسمای فضا است نامیده‌اند
برای صلابت و سفیدی رنگ تخم آن و نواب علویخان مرحوم مغفور نوشته اند که کمان میبزم که این شخصی باشد که بهند می
آنرا تخم پنوار نامند و کسیکه آنرا کله‌بی دانسته غلط کرده جهت آنکه کله‌بی حب القلت است بنای میناة فوقانیة نه باء موحد
و نیز غلط کرده اند کسانیکه آنرا ماش‌ندی دانسته اند و بیان حب القلت در حروف الحاء مع الباء مذکور شد و پنوار را
در بنگال چگونند نامند و چگونند نیز در حروف الحیم مع الکاف ذکر یافت و سنگ سمویه نیز در حروف الیمین * ماهیت آن *
سلیمان مذکور نوشته که در بلاد اندلس کثیر الوجود است و در غیر آنجا از مواضع دیگر از بلاد شام که من سکنی داشته و دیده
ندیده‌ام مگر یک یا بر یک بظا هر من بنده آمد بر ابرو برج زاویه معروف ببرج صالح در فصل خریف و کسی توهم نکند که این همان حب
القلب است که در حروف التا مل کورش * ماهیت آن گفته اند حب نباتی است برک آن شبیه برک زیتون و ازان بلند

تروعریشتر و نرم تر و از آن آنچه نزد یک بزمن است مبرورش بران شاخهای آن باریک ایستاده تا بیکدفع و زیاده و کمتر
از آن شبیه با دخر و صلب و در اطراف شاخهای آن چیزی شبیه بحاق منقسم بد و قسم و بران برکهای ریزه و مابین برکها تخم آن
و آن سفید صلب مد و ریشیه بکرسنه کوچکی منبت آن زمین های خشن و اما کن هالیه و انطاکی گفته تخم آن سیاه رنگ
با خشونت و در کومستان در منکام بودن آفتاب در برج آمد میروید * طبیعت آن در موم کرم و خشک و انطاکی
در موم دانسته * افعال و خواص آن اعطاء الصل و رجعت سرفه بارد مزمن و ریو و صیق النفس اعطاء الغل و الغل و النفس
جهت نواقی رطوبی و اسهال واد و ربول و با شراب سفید جهت سنگ کرده و مثانه و ریخ احتباس بول و حیض و ضا د آن
جهت و اسیر نافع المصار بغایت مضع با و و مجفف منی مصلح آن مغز چاقو زده مقلد ارشربت آن تاحه درم است

* قلت * بضم فاف رسکون لام و تاء مثناة فوقانیة معرب از کتته هندی است ربعتی فاف و کسر آن نیز آمده بسریانی قلنا
و بیونانی اتونیا و برومی توانیقی نامند و در حرف الحاء مع الباء در حبوب ذکر یافت

* فلسوفون یون * بفتح فاف رسکون لام و ضم سین مهمله رسکون و از و ضم فاف رسکون و از و کسر دال مهمله و ضم یاء مثناة
تحتانیة رسکون و از و زون لغت یونانی است * صا هیئت آن نباتی است صغیر باریک کشیده مستعمل در دغورنار منبت آن
مابین سنگها برک آن شبیه ببرک نوعی از نام که آنرا از فلس نامند و کل آن شبیه با رجل السریر متفرق بعضی از بعضی
مانند کل قرا بیون * طبیعت آن در موم کرم و خشک و با جوهر لطیف محرق * افعال و خواص آن آشامیدن نبات
و طبیعت آن جهت نهش هوام و شدخ عضل و نقططیرا لبول واد و رطوبت را خراج جنین و قطع نایل که آنرا بیونانی
افرو خود و س نامند مؤثر چون چند روز بد آن مل اومت نامند

* قلفونیا * بضم فاف و سکون لام و ضم فاف رسکون و از و کسر یون و فتح باء مثناة تحتانیة و الف مقصورة لغت یونانی است
بفارسی زنگاری نامند * صا هیئت آن گفته اند صمغ صنوبر است مطلقا و بعضی گفته اند صمغ صنوبری است که
بیونانی قوفانا مند و آن صمغ را تینج است که خود بخود سماں باشد بیون طبیعت دهند آن را انجماد یا بد قلفونیا نامند و شیخ
ابن بیطار گفته غاط کرده اند کسانیکه آن را را تینج بعینه دانسته اند بکمان آنکه را تینج علم است برای تمام اقسام آن و این
خطا است بلکه مخصوص بصفی از اصناف آنست که بطبع انجماد یافته باشد و بعد ادی گفته که قلفونیا صمغ صنوبر است و سه
نوع است یکی سیالی که منعقل نه میشود مانند قطران و بعضی آنرا قطران نامند و نوع درم صلب و نوع هوم آنست که بعد
طبع صلب میگردد و این فی الحقیقت قلفونیا است و آنچه شامل جمیع اصناف است را تینج است و را تینج را را تیانج
نیز نامند و را تیانج در حرف الراء مع الالف ذکر یافت

* قلفا می * بفتح دو فاف در میان همد و لام ساکن و الف و سین مهمله لغت عربی است و گفته اند بضم اول لغت رومی
است و سریانی قلفاسی و برومی او ذی نفس و هندی ارور و بل کهنی چه مک لا و بینکالی کچر نامند * صا هیئت آن این
بیطار و بغلادی نوشته اند نباتی است که نزد یک آبهای ایستاده میروید برک آن امس بزک شبیه ببرک موز و از آن
در طول که ترو و کوچکتر و هر برکی را ساقی هلتل از یک بیخ رسته نهایت بسطیری انگشتی و بیخ آن بزرگی ترنجبی و کوچکتر از آن
نیز بقدر زردکی ظاهر آن مائل بسرخ و باطن آن سفید و طعم آن باقبوضت و حلاط و بورقیت و لزوجت کامن و چون
در آب جوش دهند و آب آنرا چند مرتبه تبخیر نمایند پس طبع دهند و وضعت و حلاط و بورقیت آن زائل و زردی و لزوجت

قلنا

فلسوفون یون

قلفونیا

قلفا می

کامنه آن زائل گردد و برقی نیز میباید شد و لیکن غیر مستعمل و آنچه در بنکاله میشود و ذیل آن را پنج جنگلی بری آن که نزدیک آنها و کودها خود را است کچو نامند شبیه بدان است که ذکر یافنت و شاخهای آن تا قدری نازدانی شکل رتبه مد و رویتد ریح بار یک شده تا ببرک پیوسته و بهر بوته را نهایت تا چهار شاخ و ببرک آن فی الجمله شبیه بکشتی کوچکی که یکطرف آن باریک و طرف دیگر آن عریض و در جوف آن در ایام بارش و شبنم اندک اندک آبی میماند و منبت آن کنار آنها و زمینهای نمناک و نهایت بلندی شاخهای آن تا بیک و نیم ذرع و بعد بزرگ شدن آن از بیخ آن ساقی میروید و بر سر آن کلی زرد رنگ طولانی و بوی آن شبیه بوی زرد چوبه و رنگ آن نیز برنگ آن و تخمی ندارد و این نوع کم مستعمل و کم کسی میخورد جهت آنکه حدت و بورقیت و لزوجت بسیار دارد و بجوشانیدن در آب و طبع بنحو مذکور با نکل زائل نمیگردد و ببرک آنرا نیز بخته میخورند و آن نیز با حدت و لزوجت بسیار است و بیخ بستنی آنرا که بهندی اروی نامند کوچکتر و ببرک این بزرگتر و عریضتر و حدت و بورقیت و لزوجت آن که تر و لهذا اکثر مستعمل و ماکول بنحو مذکور که اولاد و چند آب جوش داده تبخیر نموده پس در روغن و پیاز بریان کرده آب داخل کرده پخته و با روغن و پیاز چوبه داخل نموده میخورند و بن میباشند و با کوشش لذت تر و بعضی که در پختن بسیار صاحب وقوف اند اول در آب زرد چوبه انداخته که خوب رنگین شود یکمرتبه در آن آب جوش میهند که رنگین گردد و نیم خام آنرا در روغن و پیاز بریان میکنند بعد ازان در آب کداز کرده ترشی انبه ختم تازه با خشک و اگر نباشد ترشی لیمویا ترهندی بقدر ذائقه و اندکی فلفل سرخ داخل کرده ساد و بل و ن کوشش با کوشش پخته میخورند بسیار لذت مند مغز قلم میشود و در حین طبع از وجعت آن زائل میگردد و این و بریان نمودن در روغن نیز و این را نیز * طبیعت آن کلی مانند آنست مطلقا در اول کرم و در دوم نرم و در اول نیز خشک گفته اند * افعال و خواص آن بغایت مسمن بدن و محرک با دانه است اند اعضاء اصل رجعت سرفه و خشونت سینه و حنجره اعضاء الغلغله و الغض سربع الهضم و رفع سحج امعاء و سهال و پوست آن در حبس اسهال اقوی رجعت استسقا و لاغری کرده و اسهال صفرا و مایه صفرو ما ثبت بر فی را در رابول خصوصا عصاره نبات آن و ثنابل برک و شاخ مطبوخ آن نافع الحار در هضم و مولد سودا و مصلح آن عسل و سکنجبین و ادویه خوشبوی مانند دارچینی و قرفة و بعضی آنرا با سرکه و خردل مرتب مینمایند و این هنگام سربع الهضم و الخروج میباشند از معدنه و نوشته اند که آنرا انجمی میباشد و در افعال قریب بتخمیر کرم مقلد از شربت از قسم آن و در دم و عصاره نبات آن از ثلاث رطلی کتاب و ثلاث نوعی از قلفاس میشود صاحب مستند بر که هر چند طبع نماید بخته نمیکرد در صفا و آن جهت نصیج او را و در رو سوخته آن جهت اندامان قروح و قلاع و تقویت موی موثر *

* قلفدیس * بفتح د و قاف و لام ساکن در میان و کسر دال و سکون یاء مثناة تحتانیه و همین مهمله در ماهیت آن اختلاف است اکثری زاج سفید و بعضی زاج سرخ و بعضی زرد و بعضی نوعی زاج سفیدی که بفارسی آنرا زاج ستر دزدان نامند دانسته اند و بعضی گفته که آنرا بفارسی شوغار و یونانی حلقیس نامند و تحقیق آنست که قلفدیس سه صنف میباشد صنفی سفید و یک زرد شکن و این تندترین و بهترین اصناف است و صنف دوم کثیرا لا رضیت غلیظ خشن و رنگ آن مائل بکمر بست و این و ایونانی مالی ترا با نامند و صنف سوم نرم و متساوی الاجزا و مست و چون آب بدان رسیده سیاه گردد و این را زاج الاساکفه نامند و در حرف الزای المعجمة مع الالف ینفصل ذکر یافت *

*** قلعطار *** به فتح در قاف در میان لام ها کن و فتح طاء مهمله مشاله و الف و راه مهمله در ماهیت آن اختلاف است اکثری
زاج اصغر و بعضی نوع زاج سفید شتر و آن و بعضی زاج اصغر مائل بحمریت دانسته اند و بهترین آن خالص بسیار زرد
و براق مانند زر نیل زرد هکلی آنست و در زاج نیز ذکر یافت *

*** قلقل *** بکسر و قاف و سکون و لام و بضم همد و قاف نیز آمده لغت عربی است و آنرا قلقل و قلقلان بضم قاف اول و بزر زمران
برق و بدار سی انارد آنند دشتی و یمنی کو ارجکته نامند و به فتح آن کوبند مغناط است در ماهیت آن اختلاف است بقول اکثر
آنکه نباتی است شبیه به نبات تنب و ساق آن مائل بسرخ و شاخهای آن در از وقتب متخلف از آن قوی از شاخه ای و برگ
آن زمرالراجه و کل آن مائل بسفیدی و تخم آن در غلافی خشن و مستدیر و بزرگتر از غلاف و امس و بهرون آن مائل
بسمایی و مغز آن سفید با حلاوت و اندک از وجت و پوست هاق آن سفید و مستعمل مغز آنست و بعضی آنرا حب انسونه
دانسته اند و نه چنین است و آنچه مشاهده شده در بنگاله آنست که نبات آن بکاف دست باند ساق باریک و شاخهای باریک
زوج زوج متصل بهم برگهای آن رسته و برگ آن شبیه برگ باسین و از آن کو چکن بر سر شاخه که قویتر است و از شخصی
نقله استماع یافته که نبات آن از قبیل بنجیم و بهاره در هم پیچیده و بر زمین مفروش و برگ آن شبیه برگ مرزنجوش و بهر آن
بقدر غلافی و مد و رسیده رنگ و بکنه قطه سفید بر بالای آن و سه عدد دیمو سه بهم متصل بهم و آن در غلافی مد و رسیده و بهر غلاف
گاکنج بر سر شاخیکه باریکتر است و در خامی بهر می باشد به فتح آن سرخ رنگ باریک * طبیعت آن در دوزم گرم و تریار و بهت فضلیه
*** افعال و خواص آن** غایت مقوی باه و منعظ و مسموم بدن هر نوع که استعمال نماید خصوصاً با کتید و نبات و با فانیل
و با عسل سرشته و مصالح حال کرده و مثانه و زائیل کنند احتراق اخلاط معش آرشیت بریان کرده آن از قبیل قند باریک او به
و از کوبیدن آن قاسم ارقبه المصارا که آن مصلح و مضرمعد و مورث فیضه مصالح آن بریان نمودن و با سکنجبین و با باند و عسل
مخوردن بدل آن بوزن آن بودی سفید و با حب الصبر و ریامغان و نیم وزن آن اهل و چهار دانگ آن مغز تخم خیارزه است
*** قابو مسم *** بضم قاف و لام و سکون و اروضه میم و سین مهمله لغت یونانی است به معنی اذ آن اللب و رازی و سیرد دانسته
*** ماهیت آن** نباتی است و بهنج صنف میباشد و ماهیز و هرج نوعی از آن است صنف اول سفید و برگ آن نیز سفید و تر
و ماده میباشد و برگ باد آن شمه برگ کلم و سفید تر و عریضتر از آن و ساق آن بقدر زری و زاده بران و چیزی مانند
بشم و ساق آن و کل آن مائل بزر دی و تخم آن ریزه بهنج آن در از سطریری انگشتی و تر آنرا برگ در از تر و باریکتر از ماده
صنف دوم برگ آن ساه و عریضتر و بزرگتر از صنف اول صنف سوم شاخهای آن بسیار در از و بی ساق و برگ آن شبیه برگ
صغریل و بر شاخهای آن تپهای مد و رو کل آن زرد طلایی صنف چهارم برگ آن شبیه برگ انجیر و از آن کو چکن
بی ساق و ملاصق زمین صنف پنجم برگ آن بزرگ و غلیظ و بار طوبت چسبند و و تند و ساق آن زاده و بزرگی و کل آن
سفید مائل بسرخ و تخم آن ریزه و ریزه رنگ و مد و ریاحات و ناشی و این صنف بحتمل که نه با کوباشد و آن در حروف البناء
المنه انه و فانیه مع النون ذکر یافت * طبیعت همه اصناف آن گرم و خشک در سوم * **افعال و خواص آن** محال
و حالی و با قوت قابضه و ریشهای آن در افعال قائم مقام ماهیز هرج است اعضاء الصدر و الغشاء و النفث مد و بول و بک منفال
از بهج سفید و سیاه آن جهت منع سیلان و با شراب جهت منع اسهال و طبیعت آن جهت سرفه بارده و ضیق النفس و شکاف
عسل الاورام و حرق البار و اسهال صفا و برگ مطبوخ صنف سوم آن جهت اورام بلغمی و ورم چشم و با عسل و شراب جهت

شفا قلوب و جراحات و کزیدن عروق و ضامد برک صنف نر آن جهت سوختگی آتش مضر کرده مصالح آن کثیرا مقدر شربت آن نادر درم بدل آن اناغورس است *

* قلوب مایین * بضم قاف و لام و سکون و ادر فتح میم و الف و ضم یاء مثنیة تحتانیة و نون لغت یونانی است و آنرا شجره ابی مالک در اصل دمشق صابون القاف و صابون الثیاب و ظفر القطن نیز نامند * صاهیت آن نباتی است جملی و بستانی ساق آن مربع شبیه بساق باقلا و برک آن شبیه به برک لسان الحمل و بر ساق آن غلاف ها و اطراف بعضی مائل بطرف بعضی و کل آن شبیه بکل سوسنی که بیخ آنرا ایرسانا مند و بیضی است حیوانیکه آنرا اربع و اربعین گویند بهترین آن چهل و کاه از نبات آن نیز مانند آنکه از بیخ آن عصاره میکشند اخذ مینمایند * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن حابس رعاف و نفث الدم سینه و نزف الدم معده و رحم و ضامد برک نرم کوفته آن جهت الزاق جراحات در ابتدا می بندد و ثانیام آنها مجرب *

* فصل در القاف مع المیم

* قمری * بضم قاف و سکون میم و کسر راء و همزة و یاء نسبت منسوب بقمر است که نام بلدی است از بلاد مصر و گفته اند که آن بلد اسکندریه است جهت مشابهاست رنگ این بنشاک آن بلد و واحد آن قماری آمده و گفته اند جمع اقمر است مانند احمر و حمر یا جمع قمری است مانند رومی و رومی و زنجی و زنج و ماده آن را قمریه نامند و بر آنرا ساق حور جمع قماری غیر منصرف است و آنرا بهندی تو تورنا مند * صاهیت آن مرغی است از ناختمه کوچکتر و به طوق و پشمار مانوس و خوش منظر و خوش آواز و گفته اند که لفظ پاکریم که ملک الحروف از صوب آن ظاهر مکرر دد و نوع میباشد سفید و زرد و از غرائب آثار آن آنکه این اثر در تاریخ خود نوشته که از جمله ملک ای که بعضی ملوک بقاع هند مدینه برای سلطان محمود سبکتگین فرستاده بودند قمری بود که چون طعام زهر دار را میل بد چشمه های آن سرخ و اشک ازان جاری و متحجر میکشت و چون آن حجر را سوده بر جراحات دهن کشاده میباشند بزودی جانی میشد * طبیعت آن در دوم گرم و خشک * افعال و خواص آن موافق مبرور بن و موطوبین و مولک خا طافا سدا و اکثرا آن منشد و سواس و جذام مصلح آن ادویه ان راد و به لطیفه است قد مین بدن آن باعث سرعت حرکت اطفال و تنغم آنرا چون بطل بپاشا مانند باعث سرعت تکلم آنست قبل از هنگام آن الخواص گفته اند بودن آن در خانه باعث سلام تا بشر شجور و رد آن و چغم بد است از صاحب آن خانه

* قنفط * بفتح قاف و بضم نیز آمده و سکون میم و فتح قاف و الف و همزة و قمل بفتح قاف و لام * صاهیت آن و حیوان کوچک اند که در بدن انسان و غیر انسان به هم میسوزند و فرق میان هر دو آنست که قنفط را پای های بسیار است و به بیخ موی میچسبند و واحد آنرا قمام مینامند و قمل شش دند و باد ارد و بدن اندک میگزود و سرودم آن باریک و سفید رنگ و آنچه در موی بهم میرسد اغبر و سیاه رنگ و گفته اند رنگ آن بر یک موی میباشد که در آن تکرر می یابد از سیاه و میگون و سفید و غیره و ماده آن زیاده از آنست و قمل را بفارسی شبش و بترکی بیت و بهندی جوتین نامند و مراد از مطلق آن قمل انسان است و ماده تکرر آن عرق حادث از اکثر فضلات ردیه و کدافات مجتمعه در بدن انسان و قلت و با عدم اغتسال بدن و ثبات و عدم تطهیر آنها است و قوت مزاج بدن هر چند ماده آن زیاده تکرر آن زیاده در موهای سر و ریش و لباس های چرک کننده تکرر آن زیاده میباشد خصوصاً در زمستان و اکثر آن باعث لاغری بدن مکرر دد و مرض است و در ابد آن نقبه لطیفه و البسه پاکیزه تکرر آن که میباشد بلکه نمیشد * افعال و خواص آن چون شش شش زدن درادر سوراخ با قلا کلا ارنی

وینا اما بید جهت رفع حمی ربع مجرب گفته اند و چون در سوراخ اعجاز کاندازند رفع احتیاس آن نماید و چون زن حامله در کف دست خود کند ارد و بر آن شیرین و شل آکورا رود و حرکت کند حامله به پسر است و الا بدختر و غرضی گفته اند که اگر بمیرد حامله به پسر است و الا بدختر و انداختن شمشیر زنند موجب نسیان است بلکه باید که بکشند و باند از اند و بالا کردن آن بر بدن مولود در حین ولادت بآب زیره باعث آنست که در تمام عمر قمل در بدن او نرود و نکند و چون در بدن شپش بسیار بهم رسند بکند بعد از آن است که جامه را بزیت آلوده بپوشند و باز بزیت بر بدن بمالند و باز بزیت با خنادر ساعت دفع آن کند و شستن سر بآب تخم شریفه که شمر هندی است که سائید و با آب مخلوط کرده هر را بآن بشویند و بزودی رفع شپش آن می نماید اما باید که چشم را بپوشند و محافظت نمایند که داخل آن نشود که باعث سوزش بسیار و قورم آن میگردد و از خواص آنست که نزد قرب موت از انسان میگزیزد و چون قمل بسیاری جمع نمایند و از آن هریشم سازند و بتر و چسبند و ترعیه باشد از هریشهای دیگر و گفته اند قمل متولد در محبوب آشامیدن نیم درم آن جهت فرجه رنده و تهتیت حصاة نافع و این از جمله

محالات است زیرا که این قمل از بهم رسیدن متولد است * فصل * **لم الغاف مع النون ***

* قنای * بفتح قاف و نون و الف مقصوره لغت عربی است و بر چند معنی آمده از این جمله بمعنی نیزه و جمع آن قنوات و قنای بکسر قاف مانند جیل و حبال و بعضی اطباء گفته اند که بفتح و بقصر تعصب است و واحد آن قنای به ها است و جمع آن قنوات و بر عودا اطباء شیر یعنی قصب آن نیزه طلاق می نمایند و بر شجره الاشج نیزه گفته اند خود اشتی است و گفته اند نوعی از اند و طالع است و نیز گفته اند اسم نباتی است بر کب آن شبیه ببرک نعنای و معروف نزد عامه عرب ببلخ و نزد بعضی بر باده نایسه و کلج در حرف الکاف مع اللام آن شاء الله تعالی من کور خواهد شد *

* قنای بر عول * بضم قاف و فتح نون مشدده و الف و فتح باء موحده و راء مضملة و الف مقصوره لغت عربی است و گفته اند لغت نهطی است بضم قاف و فتح نون مخففة و الف و کسر باء موحده و راء مضملة و اونا نیز آمده و نیز آنرا بر عربی عملول و قملول و نحلول رفوف و شجرة البهق و یونانی قیقه مالمون و برومی قبار و مبدوس و بختر اسانی بر غشت و بفارسی بزند و بخند و شیرازی سیزه و سوده و باصفهانی مرجه نامند * ماهیت آن نباتی است که در اول ربیع میروید و تا آخر آن میماند و بعد از آن گفته اند بقول صحرایی است و برک آن کوچک تر از برک کاسنی صحرایی و با آن ک حدت و تلخی و کل آن سفید و باریک و تخم آن اغبر و قیق و نواب مغفوف میروند و نوشته اند برک آن شبیه سرمه است و لیکن اما س نیست بلکه زغب خفیفی دارد و صاحب تحفه نوشته برک آن شبیه باسفا باخ و با آن ک تلخی است بقدر شمری و ساق آن باریک و کل آن سفید ریزه و تخم آن در غلافی بقدر رشود در هر غلافی چهار عدد بسیار شبیه بخردل بهترین آن تازه آنست که در شاخهای آن اندک سرخی باشد * طبیعت آن گرم در اول و خشک در آخر آن و بعضی در دوم خشک گفته اند * افعال و خواص آن

لطیف و جالب و مغطع و ازاد و به نافع است جهت مبرودین و مکرورین هر دو اعتناء الصدر و الغشاء و انقباض منقبی سینه و رنده از کیموسات غلیظه و مفتوح ساق کب و طحال و مدیون و حیض و شیر و عرق و آشامیدن آب آن اطلاق طبیعت و رفع یرقان و مغص و اخراج کیموسات غلیظه نمایند و ضمد آن جهت بواسیر و مغص و تحلیل صلابات رحم نافع الزینه جهت کف و بیتی و وضع بهترین دوائی است ضمد او و شراب و گفته اند خوردن آن باندک زمانی و قلیل ابامی وضع را زائل میگرداند و بلی سوره همین آن جهت امراض مل کوره و زخم پستان السوم ضمد آن جهت نهش جمیع هوائی

مؤثر المصارف مواد سودا خصوصا تلك پرورد آن مصلح آن طبع و بریان نمودن آنشت در روز و غنها مانند روشن بادام و کنجد و غیر آن و گفته اند مصلح آن هلیله کابلی و شکر است *

* قلب * بکسر فاف و فتح نون مشدده و باء موخده و بضم قاف نیز آمده لغت عربی است و گفته اند معرب از کتب فارسی است و آنرا ابق و بیونانی و دیفرونس و بیریانی قنبر و برومی کنانی و بفارسی کنب و بنگ و بهندی بهنگ بخفای ها و باصلاح ورق الخیال و جزو اعظم و حشیش و حشیشه القفوا و شطا افزا و فلك ناز و عرش نما و حبة المساکین و شهوت انگیز و مونس الهموم و چتر و خضر و زمرد رنگ و بر کلک شیرازی و امثال اینها نامند و در یسفر رید و س قنابس و قنابوس نیز نامیده و گفته اند پوست ساق آنرا قنب نامند و ازان ما نند کتان ریسمان و البسه سازند اما پوشیدن لباس آن جائز نیست جهت آنکه معسل مغاصل و محدث لاغری است و کاغذ ازان خوب ساخته میشود چنانچه در کشمیر ازان کاغذ میسازند بسیار خوش قماش و برابری با کاغذ ابریشمی میکنند و شکوفه و غبار زغبی و شبمنی که بران می نشینند و غایط و چسبند است همه را جمع مینمایند و چرس مینمایند و در سر غلیان میکنند و تخل بر و سکر بسیار می آورد خصوص شبنم آن و آن هر چند چسبند تر و غایط تر و منجمد تر باشد قویتر است و بسا است که بسبب کمال قوت هلاک میکرد آنرا کشتن و خوردن * ما هیئت آن نباتی است معروف و در اکثر بلاد بهم میرسد ما نند هند و کشمیر و بنکاله و زنج و روم و فارس و عراق و غیرها و گفته اند بترتیب مذکور هر یک اقوی از دیگران است و عراقی و بنکالی از همه ضعیفتر و بعضی فارسی را اقوی از رومی گفته اند و هر یک بری و بستانی و جملی میباشد و بری و جملی اقوی از بستانی اند و بستانی فی الحقیقت قنب است زیرا که پوست آن جدا میگرد و درخت آن بلند تر تا به پنج ذرع و ساق آن مجوف و شاخهای آن باریک و بران برکها پنج یا شش یا هفت تانه و اکثر فرو می باشد و بسیار سبز رنگ و با خشنونت و گل آن سفید رنگ باریک و تخم آن مد و رو آنرا شهنانج و بفارسی شاهانده نامند و بری و جملی آنرا درخت کونا تر از بستانی و لحای آن خوب جدا نمیکرد و دید شواری اگر قلبی بعمل آید بکار امور مذکوره نیاید و شاخهای آن شبیه بخطمی و سیاه و رنگ و برک آن نیز ما نند برک بستانی و ازان خشن تر و سیاه می آن کمتر از بستانی و سفیدی بران غالب و گل آن سرخ و ثمر آن ما نند قلفلی شبیه بکب السمنه و بعضی خود حب السمنه دانسته اند و بهیچ آنرا مغاث و شمع این بیطا ر گفته قنب د و نوع میباشد بری و بستانی و نوع ثالثی که آن را قنب هندی نامند و ندیدم من آن را مگرد و مصر و آن را حشیشه نامند و در بسا تین زراعت مینمایند و بسیار مسکراست یک رم آن زیاد و بران از حد سکر بدر برده بر عونت و اختلاط عقل و جنون منجر میسازد و بسا است که هلاک میگرداند و بالجمله انواع در به آن بسیار است از چنین و غیر آن * طبیعت برک آن مرکب القوی و در سوم سرد و خشک با حرارت لطیفه قلیله و برودت کثیفه غالبه و تخم آن کرم و خشک در سوم و پوست آن سرد و خشک و در غایت رداءت و لحای آن سرد و خشک با عندال * افعال و خواص آن از جمله اشجاری است که برک آن بسبب مرکب بودن قوای آن اولافرح و سرور و نیکوئی رنگ رخسار و سکر می آورد بجز و حار و لطیف و تخل بر حادث از جزو بار و بعد زوال و تحلل جزو حار و لطیف و ظهور آنرا جزو بارد کنیف فدا افعال مذکوره ازان ظاهر میگرد و نیز بسبب جزو حار خیال و فکر و لطیف و دقتی میگرداند و عطش و اشتهای طعام و شهوت باه را با تعرض زائد میگرداند و بالاخره بالعکس و باعث تکدر روح و مایه و ظلمت بصر و ضعف آن و جرمون و ما لبثولبا و جبن و خوف بسیار و استسقا و امثال اینها و ضعف باه و قطع آن میگرد و جهت آنکه مجتنب منی است و شیرینها مقوی فعل آن و ترشها مبطل آن اعضاء الراس و عوط برک بری آن متقی

دماغ را عصاره برک آن جهت رفع ابرو و شش موی سر و عصاره برک بری و دهن آن جهت تسکین درد گوش
و کشتن کرم آن اعصاب الغلغله و النقص خوردن برک آن ناشف رطوبات معدیه و حابس بطن و مد ربول و روفی را نافع
و مسک و مجفف منی و بواسل آن قاطع باد و مجفف منی القروح و الجروح و الاورام و البثور و ذر و کتب بواسل و مجفف
جروح و قروح و رطوبه و مند مل کنند و آنها را ضماد طبع بری آن و ضماد برک آن جهت تحلیل اورام حار و دوجمه و تسکین
اوجاع اعصابی که در آن کبد و ساق فاسد و مایه باشد مفید و چون برک خشک آنرا بم کوفته و اندک آب بر آن
پاشید و گرم کرده بر برک بید انجیر گرم کرده گذاشته بر خصیه بندند جهت فیله الماء و تحلیل اورام آن نافع مغل و
شریت آن بکرم و زباده بر آن خصوصا از انواع رذیله آن کشتن و مصلح آن قی نمودن بار و رغن کا و آب گرم تا آنکه در
معدیه هیچ نماند و آشامیدن شراب حماض بسیار مفید و تخم آن مسکن غشیان و محال ویرا کنند و کنند و راج و مولد خلط رقی قوی
الاستخان و منخرق ابض بطن و مسک و مجفف منی الغلغله و مصلح و مظلّم بصرفه معدیه مصلح آن بر آن نمودن و اکثرا آن را به تریخه
احشا مصلح آن خشکاش و سنگنجین شکری و شراب لیمو و کوبیدن آب سرد و برین شراب فواکه حماض است دهن شاهد انچه که مایه
روغن بادام کبرند کرم و خشک و جهت درد گوش و اعصاب و تحلیل اورام صلبه و صلابت رحم و بطور اذین و نسیجا نافع و آسمین
آن مجفف منی است و آنکه اهل هنر مخصوص فخرای ایشان و نوع بسیاری بآشامیدن آن دارند و بکمان فاسد و خورد
معقول آنند که عموما ماول و خیال و فکر را زایل میکند و بد چنانچه معقول بعضی از معرا که خود را کامل و حاصل میدانند این
است که * نیت * بنکری زدیم و سرانجام الحقیق شد آشکار * ما را باین کیا * ضعیف این کمان نبود * و اگر ازین طائفه هر صبح
و شام برک آنرا سائید و در آب حل کرده صاف نموده بکف حما شامند و هر که از امثال ایشان و اوردان مکرر دبا و رموز
قواضع مینمایند و بعضی خشک نموده اندک بر آن کرده و زمای طویل آورده اند و نمایند و گاهی ریابا کسبید معشرو یا
منائید و با شکر سفوف مینمایند و طرف و فرج بسیار میکنند جهت آنکه در اندک احوال قوای بومسی ایشان را بترک
میاورد و انواع اطعمه کثیره و منجورید و ملل و میگردند و هضم می یاب و بدین ایشان فربه میشود بکثرت اجتماع رطوبت
پس ناچار مبتلا با کثر امراض صعبه میگرددند مانند ضعف هاضمه و کثرت راج و قرا و بطن رسو و القذیه و تهیج اطراف و صورت
و تغییر رنگ بشرة و امثال اینها و ضعف با و رسو و طاسنان و بشر و کسالت و حمن و خنایات فاسد و سبطانیه و سوء فکر و انداختن
خود و جهال را بعموی عقیده و ایاخت و رزق و ترک عبادات و غمزه و بعضی ارا و معاصم و مساری و منجورید و بعضی
برای اصلاح و تقلیل بس آن در شرب و خوش می دهند و آن شیر را ماست میسار و و کرده آنرا کوفته در قرا کتب استعمال مینمایند
و بعضی سرشیر آنرا کرده استعمال مینمایند نیز دهن آنرا با انواع دیگر اخذ مینمایند و بعضی که بسیار قوی منجور و اهل قوی
از جریض آنرا داخل در اکیب میکنند مانند معجون شرزه حابی که مشهور بر بشر را ذخای است که از دکن ساخته احبابا
میاورند که بکعبه آن سکر بسیار میارزد و جز و اعظم آن روغن بک و جرس و ادهان و حواهر نخیلی قوی منق و مسکود بکر است
* قنبره * بضم قاف و سکون نون و ضم باء و حاء و فتح راء مهمله و هاء لغت عامی قنبره است و جمع آن قنبا بر شش قاف و کسر باء
موجود و در عربی اموا الملیح و فارسی چکاوک و چچو زواک نیز بر سونانی برد الوس و برید الوس و دلاستانی کاریده نامند * ماهیت
آن موهب است از جمله عصاره فیروز که بزرگتر و خوش منبتار و خوش آواز و بر سر آن کاکلی و ناحی مایه طار و
رود و در آن چو آن در به آن و زجه علیحد ذکر نمودن از عصاره فیروز حاض است و سیرب آن بدان

است * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن آشامیدن اسفید باج و مرقة آن ملین طبع و گوشت آن حابس و همچنین گوشتاب و لحوم سائر عصاره این اقوی از آنها است و مد ارمیت که با آن صالح الغد اوجیت صاحبان قولنج و اوجاع مبادیه نافع و محرق مجموع آن جهت ذات الجنین و وجع فواید بسیار مؤثر و مضرو و در رین مصلح آن گاسنی با سرکه و میوه های ترش و باروغن بادام استعمال نمودن است

* قنبیط * بضم قاف و فتح نون مسدده و کسر باء موحد و وسکون یا عمنناة تحتانیة و طاء مهملة مشاله بغار می کلم رومی و کلم کردنند * ماهیت آن نوعی است از کونب روجه عیله ذکر نمودن آن اختصاص معروف بدان بودن است و نزد عوام و اهل شام و بغداد مشهور به بیض العیاء است برک آن شبیه بمرک چغندر و از آن عریضتر و ضخیم تر و سبزی آن باغبانیت و سرمی رنگ و طعم آن با تلخی و شیرینی آمیخته و در وسط آن مایه و بر بالای آن جمه آن و بر اطراف آن برکها درهم مجتمع بشکل کله و در رنگا که در موسم زمستان تخم آنرا از فرنگ میآورند هر سال تازه میکارند بسیار خوب و لطیف و سفید و مجتمع و نازک و لذت بخش و هر چند هوا سرد تر باشد بهتر میشود و بعمل و تربیت بهتر و سفید تر و لطیف تر میگردد و بعضی مردم در وقت کوچکی برکهای آنرا در هم میپزند و در هنگام نوزاد یک یکمال رسیده در یکجای سفالی که بهشتی ها باندی نامند معکوس بر بالای آن میکنند و آنرا که کله آن در جوف آن بکنند و آفتاب و شبنم بدان نرسد که آنرا فاسد سازد و ساق آنرا از نصفه بیشتر بکلی میکینند و بدان آب همیشه میدهند خوب و لطیف و بالبدیه میگردد و بقوت زمین و خوبی تخم نیز بر میگردد و بهترین آن تازه سفید رنگ باز در رنگ نازک خوب در هم بچینند و آنست و نمز قسم دیگر ازین میشود در برک و ساق و قبه همه مشابه بدان الا آنکه برکها خارج آن اندک بزرگتر و عریضتر و تیره تر و رنگ و ساق برگ آن بنفش مائل بسرخ و رنگ برگهای قبه بچیند و آن سرخ تیره مائل به بنفشی است و بهترین این نیز تازه و خوش رنگ نازک و خوب در هم بچینند و آنست * طبیعت آن مرکب القوی با رابوت مائیه غلظه و حواری مفتحة لطیفه و ماده ارضیه کثیفه و گفته اند کرم در اول و خشک در دوم است * افعال و خواص آن با قوت مفتحة و محله و مبهیه و غاخبه و مدبول و مولد خون سوداوی و مکر و مضغ و مغرور و افعال و غاغبه و مسدود و محدث نفخ در حوالی پهلو و شکم و با لجاجت محال خمار و مسکن آن و اگر آن مولد اخلاط سوداویه و امراض سوداوی را فکارد و در خیالات فاسد در بدن خوابهای مشوشه و مضغ دماغ و بصیر بسبب تخم آن و آشامیدن مائیت آن مانع مستی و تطول طبع آن جهت اوجاع مغاصل نافع فصلح مضاران در آب جوشانیدن و آب آنرا مکرر ریختن و مهر افشیدن با گوشت فربه و روغن بادام و بازیت الا نفاق و روغن کاروازه بسیار بریان نمودن و با ادویه حار و لطیفه خوردن است و بیض آن دفاخ و مبهیه فواید و زیاده کنند مینی و معین بر جماع مخصوصا چون بریان نمایند و با سرکه و زیت و آب گاه بخورند مولد سودا است زیاده از کونب و تخم آن گرم و خشک و استعمال آن پیش از شراب یا با شراب مانع سکر و محال خمار آن و مفسد منی است چون زن بعد از جماع با خود بردارد

* قنبیل * بکسر قاف و سکون نون و کسر باء موحد و وسکون یا عمنناة تحتانیة و لام گفته اند معرف کنیلا فارسی است و با معرب که بهشتی است و در ماهیت آن اختلاف است بسیار بعضی گفته چیزی است رملی سرخ رنگ که از آسمان فرود می آید یا شبنم در بعضی بلاد و بعضی گفته اند که شبنمی است که بر اراضی باد بدمین می نشیند و با خاک ممزوج گشته بدان هببت میگردد و بعضی گفته طینی است مانند طین معروف بطین الجلود که زرد باریدن باران ظاهر میگردد در خراسان و بعضی

گفته اند بزور رمی است ظاهر آن سرخ و بعضی گفته اند تخم سرخس است و بواب حکیم معتدل الملوك ميدها ملون بخان قدس
هر رفته اند که بیشتر از کوهستان مابین هند و چین میآوردند و از آن اجتماع یافته که از درختی حاصل میگردد که
آند درخت را مینشاند و بطن ایشان بزور آن اشجار است یا شبنمی که برانها می نشیند و آنچه میگردانند آن است که مغز نور
درختی است کوهی درخت آن شبیه بد درخت موه در برک آن نیز شبیه ببرک آن و از آن بزرگتر و خاردار و خارهای آن
درخت ربلند و ثمر آن بشکل نارنجی و بر سر آن خاری و درخامی سبز و بعد رسیدن سرخ میگردد و بعد کال رسیدن شکافته از
چون آن چیزی سرخ رنگ نیره برمی آید و بر زمین میریزد مردم آنرا جمع نموده بر میآوردند و همان قنبیل است آنچه غیر
ممزوج بخاک است خالص و سبک وزن میباشد و آنچه مخلوط بخاک و رمل است غیر خالص و سنگین العلم عند الله تعالی
* طبیعت آن گرم و خشک در درم و در حرم نیز گفته اند و با قوت قابضه شدیده * { فعال و خواص آن آشامیدن
یکدم تا درم سائید آن با ادویه مناسبه منقح اقسام کرم معدیه و معار حجب انقوع بقوت و مذهب و طریقات لزجه
و اخلاط فاسده و جهت عرق مدنی و طلای آن نیز جهت امور مذکور با فاعل و اعمام متاع آن که بر او شمع ارغنی و مصرف
معدیه مصلح آن مصطکی و انیسون بدل آن ترمس و برنگ کابل مقشر و سکنبج الجرج و العروج و الجرب و انقوداد و زور
نرم سوخته آن مجفف قروح رطبه و اتهام دهند و جراحات و سعه و جرب و طب و بشور و توناخته و حاکه و لاغفور و برون
کل و یا روغن تخم ناکیر و تخصیص سعه و جرب و قوبای اطفال و بدستور تدفین آن و خوردن اطریفل و در واره معجون آن
و امتعال موم آن و اطریفل و در واره و موم و معجون قنبیلی در قرا باد بن کبیر مذکور شد

* قنطوریون * بعجم فان و سکون فون و ضم طاء محمله مشاه و سکون و او و کسر اء محمله و ضم یاء منادیه و سکون
و ا و فون لغت رومی است و نزد بعضی یونانی و اصح آنست که معرف از حقه و ریه رومی است منسوب بجهت تروس حکیم رومی
جهت آنکه او اول کسی است که معرفت بدان بهر سائید و بر سر بانی اسکینیلای و یونانی و میطرون و بفارسی و بزر و لونا
و کریون نامند ز گفته اند کریون اسم قنطوریون دقیقه است و آن دو نوع است کبیر و صغیر و در آخر ربیع میروید *

* قنطوریون کبیر * که آن قنطوریون غلیظ و یونانی قنطوریون طومای یعنی قنطوریون کبیر و بوقی نیز و لونا کبیر نامند
* ماهیت آن نجاستی است ساق آن شبیه بساق حماض و خس و به بلند می د و ذرع ناسه ذرع با شعبهای بسیار از یک به
رسته و بر سر آنها قیها شبیه بقبه خشخاش و مد و طولانی و کل آن سرمه رنگ بد و شبیه بصوف و تخم آن شبیه بقرطم یعنی
تخم کافشه و با حرافت و برک نبات آن شبیه ببرک جوز و سبز و اطراف آن مشرف شبیه بدندانهای دره و بهیج آن سطر طولانی
تا بد و ذرع و صلب و سرخ رنگ و بر از طوبی سرخ برنگ خون و طعم آن مرکب از حدت و حرافت و اندک خلط و
قبضی و رنگ عصاره آن نیز سرخ مانند خون منبت آن زمینها نیکه آفتاب بسیار بر آنها تابد و کوهستانها و تلهها و رشتهها و قوت
آن تاده سال باقی میماند و بواب معتدل الملوك ميدها علون بخان قدس هر ه نوشته اند که قنطوریون صغیر کثیر الوجود است
و ارض مایعنی بلاد فارس و آن برد و نوع است برمی که بر زمینهای سهل و صوار و تلهای بر اشجار میروید و کل آن سرخ رنگ
مائل به بنفشه است و نبات قوت و بر بلند تر از بری و کل آن خوشه و تر و لختی آن کسترد و سائر احوال مساوی بری
و لیکن کل آن مختلف الالوان و عامه اهل شیراز آنرا کل میخک و کل قرغلی نامند و کل آن تا قریب به ده ماه میماند و بهیج آن
در زمین باقی میماند و در ایام ربیع از سر نو از همان بهیج میروید و بهیج بری آن در زمین باقی نمیماند بلکه هر سال از سر نو در

و ائیل ربیع میروید و در اوائل صیف کل بر تخم میآورد و قوت آن تاد و سال باقی میماند * طبیعت آن در آخر دهرم کرم
 بو خشک و در سوم نیز گفته اند و عصاره بیخ آن قویتر از سایر اجزای آن مستعمل * افعال و خواص آن محلل و قابض
 و جالی و بحسب اختلاف طعوم بیخ آن از آن افعال متضاده صادر میگردد از آن رطوبت و اخراج جنین مرده و انسداد
 روده و اخراج آن و تفتیح سد و تنقیه دماغ و سینه و امثال اینها از افعال حرارت که صادر از حیات و حرارت آنست و بحسب
 نفوذ الدم و اندام جراحات که از افعال برودت که بحسب قبض آنست و گفته اند چون لخم مقطوع را با آن طبع دهند
 مجتمع میگردد اندام الصدر و الغده و النقص جهت ضیق النفس و عسر آن و ربور و سرفه کهنه و نفوذ الدم مزمن و در
 پهلوی و مغص و رفع سینه کبد و طحال و قولنج بلغمی و استسقا و یرقان و صلابت کبد و طحال و در اربول و حیض و عسر ولادت
 و اوجاع رحم و فسخ عسل و عصب و قتل و اخراج دیدان نافع و فرجه آن جهت ادرار طمط و اخراج جنین مومن و الجروح
 و القروح و النواصیر و ضامد تارقه آن بتنهائی و خشک آن بتنهائی و با همراه جهت الزاق و چسبیدن زخه های تازه و النیام
 و ختم جراحات تازه و رده کهنه و عمیق فائده و نواصیر و اوجاع عصب و فسخ آن و کسر اعضاء و عرق النساء بغایت قوی الاثر
 و در سایر افعال قویست بقطو و چون صغیر و زان ضعیفتر مضر دماغ مصلح آن عسل و شیره نیل و مقل ارشوات آن تاد و درم
 و اگر تپ نباشد با شراب و الا با آب بدل آن حوض و قطو و ربون دقیق و عصاره حب آن جهت امراض مذکوره نافع و شمع
 این بیطار نوشته که آنچه در بلاد دلو قیام میشود عصاره آن را گرفته بجای حوض استعمال مینماید *
 * قطو و ربون صغیر * که آنرا قطو و ربون دقیق و بنونانی قطو و ربون طولی و بنونانی قطو و ربون دقیق و قطو و ربون طرمقرون

قطو و ربون صغیر

یعنی قطو و ربون صغیر بعضی آنرا ماسون مشتق از ملیس که بمعنی آب ایستاده است نامند جهت آنکه اکثر منبت آن کنار
 آبهای ایستاده است و در بطایع نیز میروید و بغار سی لوفای خرد و کربون نیز گویند * ماهیت آن اماتی است که در کنار آبهای
 ایستاده و در بطایع میروید بقدر یکسبب و زیاده بران شبنم با و ناریقون که فودنج جبلی نامند و ساقهای آن از هم جدا و بر شاخ
 و برگ آن شبیه ببرک سد آب و کل آن سرخ مائل به بنفشه شبیه بکل شجرو از آن کوچکتر و ثمر آن مانند کندم مستعمل و حمص
 اجزای آن بسیار تلخ و با اندک تبضی و به آن کوچک ربی منفعت بخلاف به نوع کبیر و سایر اجزای آن مستعمل و ناره آن اندک
 خوشبو و شاخهای آن سفید مائل بزردی و قوت آن تاده سال باقی میماند و از نباتات ربیعی است و در آخر ربیع میروید
 * طبیعت آن در سوم کرم و خشک * افعال و خواص آن لطیفتر و قویتر از نوع کبیر در جمیع افعال و ساق و برگ و کل
 آن قویتر از عصاره آن و محفف و بی اندک و مفتوح و منقی و جاذب از اعضاء بدن و مفاصل و امثال ادویه چینی را
 منفعت بسیار است اعضاء الراس و العصب و الصدر و الغده و النقص و السموم و غیرها آشامیدن مطبوخ و منغال آنکه در
 هفتاد منقال آب طبع نمایند تا بنیمه رسد و با لند و صاف کنند و با شکر و امثال آن بنوشند جهت تنقیه دماغ و اعصاب و صرع
 و عسر نفس و نفوذ الدم و اسهال مره صفرا و سودا و زرد آب و بلغم لزج مخاطی و امراض بلغمی و اوجاع مفاصل و فسخ عسل
 و تفتیح سد و جگر و طحال و رفع قولنج بلغمی و تحلیل صلابت طحال و ضرر سموم هوام خصوصاً عقرب نافع و در درم آن جهت
 رفع حمات و با شراب جهت نفوذ الدم و ذات الجنین بارد و با ماء الاصول جهت اوجاع ظهر و مفاصل و عرق النساء و طول
 با آب مطبوخ آن دافع کزاز و بدن سوز و بخور آن و احتغان با آب مطبوخ بنیچرم آن با روغن کنجد و بدستور بر ماد آن جهت
 عرق النساء و اوجاع ظهر و قولنج بیعدیل برای آنکه مخرج احلاط مراریه و سودا و به و باغمیه لزجه است و افراط عمل آن مردی

باسهال الدم الجروح والقروح والاورام فانه ان جهت الزاقي وانند مال وختم جراحت کبار تازه وگفته رده
وعسرة الالتحام ولو اجمير وتلين اورام صلبة ومنع الصاب مواد باعصاب سبب تبض وتجديف بي لذع که دارد خشک آن
بمراهم مجففة جهت تجديف قروح رده خبيثة غائرة عميقة ونواصير وبابيه جهت منع الفتح وانشفاق جراحت کبار تازه وگفته
وانند مال وتخليل اورام آنها وبا آرد ترمس جهت تسكين ارجاع عضل وعصب ومفاصل بارده وبا آرد جو جهت حارة آنها ول آن
فصاد وشراب جهت لسع افعى وعقرب نافع وعصاره آن در قوت تبض وتخليل وتجديف وغيرها ترپب بسائر اجزای آن وطريق اخذ
آن آنست که اگر تازه باشد بکيزند درخت سبز و ترونازه آنرا با ثمر و کوبند و آب آنرا بکيزند در ظرف خزنی در آفتاب کد ارند و بچربى
پا کيزه بر هم زنند و اگر در يکروز خشک نکردد شش سر آنرا بپوشند زیرا که ششها مانع انجماد و انعقاد عصارات است و روز
ديکوبند ستور در آفتاب کد ارند و بچوب پا کيزه بر هم ميزده باشند تا آنکه غليظ و منجمد و منعقد گردد و اگر ترونازه آن بهم
فرسل بيخ خشک کيزد آنرا نم کولند و بچرب و زرد آب بچيسانند پس بچوشانند و نکودند و مکور صاف نمايند پس با تش ملايم
طبع دهند و بر هم ميزده باشند تا منعقد گردد و بهمين نهج عصاره هر چه را خواهند اخذ نمايند * طبيعت آن
تربب بسائر اجزای آن * افعال و خواص آن نیز تربب ببلد آنها بلکه در بعضي مواد اقوى آشامیدن آن جهت امراض
مد کوره نافع اعطاء ابراس معوط آن با سرکه و آب منصل جهت قروح يمنى و حبس رعا ف خصوصاً با اندک زاج و کافور
و آب ينج و طلای آن با سرکه بر بيش هر وقت غمى جهت صداع حادث از احتراق شمس و آشامیدن شراب و چون موى سر را
بدوره زائل نمايند و محلول آن با سرکه بران بمالند جهت رفع قروح آن و درويان بدن موى مجرب و التحال عصاره رقيق آن با عسل
جهت بياض و اندمال ترخه عین و طلای آن با شمر دختران جهت ورم يلك چشم و تسكين درد آن و با کاکنج جهت سهرى يلك
چشم و جرب آن و با شير و آب رازانه جهت جميع اوجاع عميقة عین و رفع ابار و زينه و شعرة آب مرز فحوش جهت تحليل سبل
و چون يلك چشم را بر کوبانند و عصاره آنرا با آب اندر بران بمالند در حال رفع جرب آن نمالند و قطور آن با روغن خيوى و امثال
آن جهت ضربان گوش و با آب برک شفته تا لو جهت قتل و اخراج کرم آن و با آب تربب و امثال آن جهت ثقل سامعه و باروغن
نرکس و خردل و سرکه جهت ورم گوش و رفع کرم و مضمة آن با کلاب جهت راسه کرمه دهان و قلاع منعقة آن و با طبع
جوز السرو جهت درد دندان و رفع تحريك را ستمکام آن و غرغرة آن با آب بار تنک و عنب الالح و عومج جهت ورم
لوزين و خناق و طلای آن با جهت شقاق لب اعضاء الصل و اغامبلدن آن با طبع خايه جهت امراض سينه اعضاء النفس
محلول عصاره نازده آن مد رجبض و منخرج جنين مصرامعاه آن صمغ عربى و کبر امعدا و شربت از نازده آن يکدم تادو
درهم و از خشک آن تاسه درم و در حقه پنچل درم و از عصاره آن يکدم بدل آن بوزن آن افستين و نم وزن آن با بونه
و نم مثل آن تربب و بعضي بوزن آن پوسيا و شان و نم وزن آن برک حنا گفته اند و روغن آن که آب نازده آنرا با روغن
زبدون يا تش ملايم بچوشانند تا روغن بمالند کرم و خشک و مسخن عصب و مغزى بدن و رافع امراض بارده و عصاره مانند
فالچ و استرخا و عبا و اوجاع بارده مزمنه و تحليل راح و رافع بهر و عسرو لاد و شراب آن که آب آنرا با شکر بفوام
آورند جهت اکثر امراض مد کوره نافع است *

* قنفذ .. بضم قاف و سکون نون و ضم فاء و فتح فاء جز آمده و بدل ال معجده و بدل ال مهمله نیز بجای ذال لغت عربى است و نیز
و عربى خيزر بهونافى نوها دروس و سربابى قفل و برومى شبرا حنلون و بغار سبي خار پشت و جهر و وجش و سينول و شيرازيه

چوله و در تنگابن و ارموگ و همازلد رانی و ارمچی و بتوکی کرنی و بهندی ساهی و سارسل و هیمی نیزنا مند و ماده آنرا
 بعربی قنقله و جمع آن قنافل * ماهیت آن حیوانی است موی بدن و پشت آن بلند مانند خار و چون بخشم آید سر خود
 را فرو کشد و مجتمع گردد مثل دسته خاری شود و خود را حرکت دهد از میان آنها خارها بقل ر بکشیر و کم و بیش چیزی مانند
 تیر جلد ا کرد و بر آید با اندک آوازی را کر بیدن کسی برسد اندک زخم نماید و سه قسم میباشد بری و جبلی و بحری و بری
 آن کوچک بمقدار کره کوچکی و جبلی آن بزرگ بمقدار سکه متوسطی و خارهای آن بلند و ابلق تا بیک شبر و زیاده بران
 نیز راین را دلدل نامند و قنقله بحری نوعی ماهی است که نصف اعلای آن شبیه بقنقله و نصف پائین آن شبیه ب ماهی و در بدن
 آن موی است مانند موی حیوان و نرم و بعضی گفته اند صدفی است و اصلی ندارد و از مطلق آن مراد قنقله بری است
 و بهترین آن کهنه بزرگ آنست و در جزیره از جزایر یزید باد کوبند جزیره جاره است که بتاریه نیز نامند و در جوف
 بعضی قنقله ها نادره می یابند مانند آنکه در جوف بزکوهی و کورمیمون و غیره اهل آن جزیره شصت هفتاد
 سال میشود که بی بدن آن برد هاند و از جوف آن بر می آورند و آن بزرگ و کوچک نیز میباشد بزرگ آن بسقد اربلوطی
 و اندک کونا و تران و وسطی تر و کوچک آن بقدر جوز یا گوچکی و طعم آن بسیار تلخ و چون در آب بکند ا رنگ زمانی
 آب را بسیار تلخ میگرداند و آن آب مستعمل در انواع هیضه ها و اوجاع بارده و تکمیل ریح و امثال اینها از امراض
 بارده و رطبه و احتمالی که محل تگون آن زهره آن باشد و بهمان آن بتفصیل در یاد زهره و حرف الباء مع الالف ذکر یافت
 * طبیعت آن گرم و خشک در اول و دوم * افعال و خواص بری آن کوشش آن مجفف و محلل قوی و مانع انصباب
 مواد با حشا و بکشد و ستر و کبد آن ورماد محرق آن جالی و محلل و مجفف اعضاء الواس و المفاصل و النفس و الفیء
 و النفس کوشش مصالح آن با سکنجبین جهت در سردی و باد و به مناسب جهت فالج و تشنج و امراض عصب و داء الغلیظ و استسقا
 اگر با نیب نباشد و در دکرده و غیر مصالح آن جهت رفع سوء مزاج و سل و بول در فراس اطفال و غیر اطفال حتی آنکه
 اندمان اکل آن باعث عسر الهول است و مقوی باد و مرطوب بین و مبرود بن و کبد بخشش کرد آن در آفتاب جهت استسقا
 و آشامیدن پوست محرق آن با شراب جهت فالج و با سکنجبین جهت تهیج لحمی الاورام و البثور و الجروح و القروح لحم آن
 جهت خنای زین و جند ام و تحلیل غدد و هفتاد های صلب و فسخ عضل شر با رضاء او ورماد پوست محرق آن جهت قروح
 و سخته و خوردن لیم زائک و تحفیف قروح و جروح جهت آنکه جالی و منقی و مجفف است و بلیستور آشامیدن کوشش خشک
 کرده و سائید آن جهت جلد ام و بخور آن نیز از زین لاطوخ ورماد آن رافع کلف خفیف و نفخ و بازفت جهت دواء الثعلب
 و باد و به مناسب جهت جرب و اغتبیال بدن جهت قروح و روح سوا لکمی و السموم خوردن لیم آن رافع حمیات مزمنه
 و نفش هوام و سائر سموم و نیم درم از محرق پوست آن جهت تب ربع مجرب المفاصل و کثار آن مفید مزاج معد و کبد
 و رنگ رخسار مصالح آن مهرا بختن آن با آب و مطبوخ نمودن آن با روغن بادام یا شیرج و با سرکه و کاسنی خوردن است
 و مراره آن گرم و خشک و جالی و مجفف و اکتحال آن رافع بیاض عین و طلاهی آن مانع انتشار قروح در بدن و جهت جندام
 نیز نافع و چون با موم بسرشد وزن بسیار و با حمول نماید جهت اخراج جنین مهیت موثر

ع
ج

* دلدل * یعنی قنقله کبر جبلی که آنرا سهمی نیز نامند جهت آنکه تیر می اندازد چنانچه ذکر یافت خوردن کوشش آن
 جهت لقرس عظیم و دفع موم و فساد آن و طلاهی خون آن جالی کلف و زائک کنند و روغن بدن و حصول آن مد و حیض

و گفته اند که از این دال ما رو هوا میگویند و نزد یک آن نمیروند و قنات با ما مخصوصت مینمایند و ما را میکشند
 بدین قسم که کمر ما را بدین گرفته سر را باندرون میکشند و خارهای بدن خود را ایستاده میکنند و هر چند ما را اضطراب
 میکند و زیاده خود را بدین او میزنند زیاده میجروح میگردد آخر الا مرستت شده می افتد و میجود و لهذا ما را زان
 کربزان است جا برین حیوان الصوفی در کتاب خواص کبیر گفته که گوشت قنات بری جهت مسر البول نافع است بدین قسم
 که آنرا ذبح نمایند و پوست آنرا بکنند و گوشت آنرا در آفتاب خشک نمایند آن مقداری که توان کوبید را بپراورده نمود پس
 بگیرند از کوبیده و بپراورده آن مقداری که در و منقال یا سه منقال و در شراب حل کرد و بهاشامند بزودی شفایابند و چون
 بسوزانند قنات را و نرم بانوشاد رسحق نمایند تا آنکه قریب بالخلال گردد پس با عسل منزع از زعفران سرشته برداء النعلب
 و داء الحیمه بمانند بزودی زائل گرداند و موی بر ویاند و جهت قویان نیز نافع که سر کین آنرا با زیت حل نمود و بر قویا طالع اند
 بدین مالیدن قویا بنظر و ن بقوت که سرخ کرد و در طلای مسرق آن باد من الا من و یا غیر آن جهت رو بانی بدن موی در هر
 موضعی که خواهد موثر و دالای بوجت سوخته آن با خردل و عسل سرخ منزع از زعفران بر سر جهت درازی موی و منع تشقق
 و اسقاط آن و جهت داء النعلب و داء الحیمه نیز کر بجای موی آن موی سیاه نرود مکرر طمانت و آسایش بدین اشیاء خشک کرده
 مسحق آن با شراب جهت اذابت طحال مجرب چنانچه شخصی که طحال داشت آنرا بر آن نموده خورد و بعد سه ساعت
 عرق بسیاری نمود و دردی در جوف آن بهم رسید و پس از یک ساعت بول بسیاری کرد و بعد از آن زلت و نعل و زیاده و شفا یافت
 از آن علت باذن الله تعالی و موارده آنرا چون اخذ نمایند و زهره آنرا بر آوند و با سر منزع از اسبابی نکو سحق کنند اکتحال
 بدین زائل کنند و بعضی است بزودی و طلای زهره خشک کرده آن را فاع برص تا نزد و چند مرتبه و یا کبریت جهت برص
 کهنده و طلای زهره خشک کرده کوبیده آن با شراب مرشته و قرص ساخته و خشک نموده و عند الحاجة با سر که سوده جهت
 بواسیر دانه مجرب و در ساعت قطع خون آن نماید حکایت شیخ الرئيس قدس سره در کتب شفا نوشته که قنات بهشتا سد تقاب
 و کردش اهو به را پیش از وزیدن آنجا و اندک راه خانه خود را از انظار مسدود نمایند و از طرف مشتاق آن میکشند و
 در حر و برد نیز چنانچه شخصی از اشخاص انسانی بدین را قف کشت و جبری یعنی خانه برای قناتی در خانه خود ساخت
 بتدوی که دیگری بر آن مطلع نکشت و آن قنات را خانه خود را تیل بدین می نمود و نزد تیل اهو به و حر و برد و آن شخص بر سبیل
 کرامت به مردم اخبار می نمود و مردم مستبعد می شدند و در منزلت او ویش ایشان عظم بود با آن خلط و لطم بحری آن
 لطیفه از درمی و نیکو است برای معده و تقویت آن و قلبین بطن و ادراک بول و مسحق بدست آن جهت جرب و قروح سرمه بدین
 قنات منضم قاف و سکون نون و ضم دال و سین و هجین اسم کند ش است و در حرف الکاف مع النون اشاء الله تعالی
 خواهد آمد و سک آب بلعاری و نیز نامند که خصیه آن چند باد ستر است و پوست آنرا بر میآورند و زان فرو فروش و البسه
 و غیره مپسازند طبعیت آن کرم و خشک و افعال و خواص آن پوشیدن آن زائل کنند و برودت و ریا از بدن
 و حاد پس بدین جهت نفوس نافع است

فصل فی القاف مع الواو

قو طولید و نضم قاف و سکون واو و ضم ماء مهمله و سکون واو و کسر لام و سکون باء منناه تحتانیه و ضم دال مهمله
 و سکون واو و نون تحتانی است و نیز یونانی و مالمون و اهل مغرب زلات الملوک و بشارتی و اذان القمیس نامند جهت
 آنکه برک آن شبیه به کمالی است که بهر نانی تطویری نامند و گفته اند که نوعی از قدح مریم است و آن نوعی از حی العالم است

و گفته اند نوعی از ابرون است و عبری کاهات خوانند جهت آنکه برگ آن شبیه بکاس است * ماهیت آن نباتی است
 و برگ آن مستطیل و با اندک تجویفی و ساق آن کوتاه و تخم آن متصل بساق و در اطراف آن و بطن آن مانند زیتونی و با تنه
 و تلخی * طبیعت آن مرکب القوی و بطن آن گرم و خشک * افعال و خواص آن قابض و رادع و جالی و محلل اعضاء
 الذیاء و النفیض آشامیدن برگ آن مسکن التهاب معده و با شراب و عسل رافع تهیج بدن و بطن آن مقمت سنگ مثانه و مکرر
 بول الاورام و الجروح ضما د برگ آن محلل اورام و مسکن حرارت معده و احشای رافع شقاقی که از برودت هوا بهم رسیده
 باشد و ضماد عصاره بطن و برگ آن محلل ورم و زخمها و با شراب و سبب کنند نقبه جراحات است و از ادویه مجهوله ماهیت است
 * قوفی * بضم قاف و سکون واو و کسره و با * ماهیت آن حیوانی بحری شبیه بصورت انسان است در شکل و انفعاله
 آن در قوت مانند جنید با دستر * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن خوردن گوشت آن جهت صرع
 و اختناق و رحم نافع و فرق میان آنکه آن و میان آنکه حیوانات دیگر آنست که چون آب بر آنکه حیوانات دیگر نریزد
 و بعد از زمانی آب آنرا بر روی آنکه آن ریزند بزودی آنرا یکدازد و آب گرداند بخلاف آنکه حیوانات دیگر که این
 خاصیت ندارند * فصل * مل القاف مع الیهاء *

* قهوة * بفتح قاف و سکون ما و فتح واو و هاء اسم خمر غلیظ است و نیز بمعنی مشبع و محکم است جهت آنکه چون آن خمر
 غلیظ است بزودی شارب خود را سیر میگرداند و سکر آن محکم و قوی است و الحال مصطلح نزد عامه و مراد از آن ثمر درختی
 است که در بطن و حبشه و بتاریقه بهم میرسد و آنرا بن مینامند و در حرف الباء مع المون بتفصیل ذکر یافت *
 * فصل * مل القاف مع الیهاء *

* قیروطنی * بکسر قاف و سکون یاء متناه تحتانیه و ضم راء مهمله و سکون واو و کسره طاء مهمله مشاله و با لغت یونانی است
 که عبری مشهور شده و بیماری موم روغن نامند * ماهیت آن عبارت از موم که اخته در روغن است هر روغنی که باشد
 از روغن گل یا غیر آن خواص سازج از همان جزو باشد و مرکب از اجزای دیگر و بحسب اعراض مختلف میباشد و بطن آن
 بتفصیل در قراباد بن ذکر یافت *

* قیصوم * بفتح قاف و سکون باء متناه تحتانیه و ضم صاد مهمله و سکون واو و ویم لغت عربی است و قیصوم بسین مهمله
 بجای صاد نیز آمده و یونانی شومرا و برومی ارطاما سبارا طمبثا نیز و بفارسی برنچا سف و بلنچا سف بلام بجای را
 و بوی مادران نیز و برتراسک و بشیرازی سر زردک و بهندی کنل ناو کند ما رنیز نامند * ماهیت آن گفته اند برنچا سف
 چلبی است گفته اند در نوع میباشد و مواد آن را شاخهای بارک و ثمر آن کوچک شبیه با فسنجین و کل آن که رنگ و کوچک
 تر از کل ماده و مانند سفیدی و ماده آن نباتی است ثمنشی مشاکل شجر مانند سفیدی و شاخهای آن پر برگ و برگ آن
 مشقق باریک شبیه برگ سد اب و بر ساق آن رطوبتی چسبند و بر هر طرف شاخهای آن کلی مستند بر زرد طلائی رنگ
 و خوشبوی و با حدت و ثقل و تلخ طعم و ثمر آن مانند حب الاس و در ثا بستان کل میکند گفته اند ماده آن برنچا سف
 و نر آن قیصوم است و نیز گفته اند نوعی از برنچا سف است نه خود برنچا سف و فرقی میان هر دو آنست که از ساق برنچا سف
 شاخهای بسیار میر و با وقصوم را ساق بی شاخ و اکثر از یک ریشه یک ساق میر وید و برگهای آن مانند زینق بر ساق آن
 رشته و برگ متصل بطن آن مغروش بر زمین و در انتهای ساق آن قبه چتری که کل آنست و با عطری و ثقیل الرائحه شبیه

هر آنکه برنج مسطح و زرد رنگ و طعم آن تلخ و باین مشابَهت جمعی بخلط قیصوم را خود برنج مسطح دانسته اند. طبیعت آن در موم گرم و خشک و در اول کرم و در موم خشک نیز گفته اند. افعال و خواص آن قوت تحلیل کل آن زیاده از افستین امضاء الراس بطول آن جهت صداع بارد اعضا اَصْد و الغذاء و النفیض و المفاصل و الموم و الحیمات آشامیدن مطبوخ آن بتهائی یا با ادویه مناسبه جهت درد سینه و ضیق النفس و قتل اقسام کرم معدّه و امعاء و اخراج آن وادرار بول و حیض و رفع عوارض بول و تقویت شکم کرد و مثانه و فسج عضل و ریاح مفاصل و عرق النساء مزمن و ضرر ادویه قتاله و از زحمیات مخصوصا مسزوج بدن و با شراب جهت دفع هر در جمیع سموم و لسع عقرب و رتیلا شرابا و ضمادا و با زیت بخته جهت تسخین دماغ و معدّه و ازاله برودت آن هر در عضو ضمادا و حمل آن مخرج جنین و ضمادا آن جهت تحلیل اورام و اندمال جروح تازه و استور ضماد مطبوخ آن با سفرجل محلل اورام صرة التحلیل الزینة ذرور آن و ضماد سوخته آن جهت نزف الدم همه اعضا و داء الثعلب و بارودغن بدن و الجیر و بارودغن ترب جهت سرعت برآمدن ریش موثر الخواص افتراش بان و بدستور بخور آن کربزا نند؛ هوام مضررئه مصاح آن کنیرا و خشیاش مضرر معدّه مصاح آن غسل و شیع مقدار شربت آن در درم بدل آن افحتین و با بونج و روغن آن که از برگ و کل آن مرتب نمایند جهت اکثر امراض بارد و عصبانیه وادرار حیض و استخوان رخم و انضمام نم آن و تحلیل صلابات و رفع از زحمیات نافع است

[illegible]

* فَمَا لَكَ الْكَافُ مَعَ الْآلِفِ *

کات: * بفتح کاف و الف و تاء مثناة فوقانية بفارسی نام نوعی برنجی است که در روستا که بعربی تسترگویند زراعت مینمایند و گویند یکسال که آنرا زراعت نمودن تا هفت سال ثمر میدهد و هر سال احتیاج به زراعت تازه ندارد و نیز نام دوائی

است که بلغت هندی مشهور بکته است * ماهیت آن صمغ ولین درختی است که آنرا بهندی که پیر نامند و آن درختی است
 بسیار عظیم و چوب آن سرخ جوهر دار و بسیار صلب و خاردار و شاخهای آن پراکنده و برانها شاخهای بار یک و بر شاخهای
 بار یک آن درد و صنف مقابل هم برکهای بسیار در ریزه و لانی شبیه بهرک توهمندی و طریقی اخذ آن آنست که تنه درخت آنرا
 جابجا زخم میزنند از آن رطوبتی بر می آید و منجمد میگردد و میگردند و بهترین آن آنست که خود بخود از درخت بر آید
 مانند صمغ دیگر و آن در نوع میباشد بکی سفید رنگ که آنرا بکهر آکته نامند و این اکثر دراد و به مستعمل و دروم سرخ رنگ
 و این بیشتر ماکول با برک تا نبرل را این را نیز صاف مینمایند زیرا که بیشتر آمیخته بخاک و رمل میباشد و آنرا حبوب یا
 اقراص ساخته خالص و با بالیدک مشک و عنبر و طمباشیر واد وند و بکرا اذلا مشک و عنبر عمد الحاجت برای خوشبوی دهن
 تناول مینمایند و این را که رولی بخفای ها و کرولی بد و ن هابنمایند و آنرا صمغی نیز میباشد سرخ رنگ اندک براق * طبیعت
 آن در دروم سرد و خشک * افعال و خواص آن قابض و مجفف و حابس و رادع سنون آن جهت است که کم لده و عمور
 و تلاح د هان و با غرا غر و مضغه ها نیز و ذر و رطای آن مجفف جراحات حار و خصوصاً جراحات حاد است از زوره و آب
 در بای شور و مطبوخ آن با نزل کرم شکم و جهت برقان و چل ام و زساد خون و جربان منی و کثرت احتلام و تروح امعاء مجاری
 بول و حرقت آن و برص و تپهای حاره و د ما میل و بنور شراب و طلا و مغف و اکثر آن مولد سنگ گردد و مثانه و مضغ با
 مصلح آن مشک و عنبر و صمغ آن جهت حبس البول و اسهال بسبب و مقبل شراب و چوب درخت آن جهت اسهال و حبس
 البول و مراغی مذکور شراب موثر است *

* کانی * بفتح کاف و کسر ذال معجمه و با ویدال مهمله نیز آمده لغت عربی اهل بصره گفته اند لغت هندی
 است و عربی آنرا کد رنا مند و نیز بهندی کیور و انواع کوچک آنرا کبکی گویند * ماهیت آن نباتی است که در الوجود
 در بلاد عمان و یمن و هند و کهن و بنکاه و زبیر و اد و درخت آن فی الجمله شبیه بد درخت نخل و کوتاه تر از آن و پراکنده
 و غیر موڑون و ساق و شاخهای آن برکزه و خار دار و بیضی و بر روی زمین و برکهای آن با یک بلند از برک نخل و نارچیل
 بلند تر و عرضتر و نرم تر و اطراف آن مشرف و خاردار مانند دندانهای ااره و با یکتر از آن مانند خار و در راز هم و در
 زبیر باد است از برک آن مانند آنکه از برک نخل فروش و جای نماز و غیره میباشد و نیز میباید نرم تر و بهتر میباشد و کل آن
 که طلع نامند شبیه بد رة بزرک یعنی خندروس با برکهای تو بر تو و اطراف برکها نیز خاردار و رنگ آنها سفید مائل بزرده
 و خوشبو و خصوص برکهای و رونی که سفید تر و لطیفتر و خوشبو تر است و در وسط آن خوشه مانند خوشه کفر او بسیار و نرم تر
 از آن و برگرد آن کرد و جرم خوشه آن نیز بسیار و خوشبو و کل نوع کوچک آن که کبکی نامند کوچکتر و خوشبو تر و لطیفتر
 از کبیر و در اصل و سنبله کل میکند و تا میزان میباشد و از برک کل آن عرق میکشند مانند عرق کلهای دیگر و آن عرق خوشبو
 فی الجمله شبیه بهوی بید مشک میباشد و را ول و هله قند تر و اندک با حلاط خصوص مکرر آن و عطر آن نیز بسیار و خوشبو
 و لذت میباشد و چون دهنیت چندان ندارد با براده صندل و یا با عطر صندل ضم مینمایند که برک آنرا با براده صندل
 عرق میکشند و عطر آنرا از روی عرق بعد سرد شدن میگردند و با زان عطر را در رته قابله و مشرب به میریزند و بران عرق
 کل تازه میکشند و عطر آنرا از روی عرق بر میگردانند و همچنین هر چند زیاده تکرار نماید خوشبو نمیکرد و با آنکه اولاً
 عطر صندل را در رته قابله میریزند و بران عرق کل کافی میکشند و عطر آن را بر میگردانند و تکرار بعمل مینمایند

و شراب برک کل آن که در آب جوش میدهند و مالید و آب آنرا با قند بقوام میا ورنند نیز خوشبو میباشد و شراب آب
 نیچ و تنه تازه آن و یا خشک نیمگرفته در آب غیسانید و آنرا با شکر ریاقند بقوام می آ ورنند آنرا قهوه میباشد شبیه بانناس
 در شکل و ظاهر آن صیقلی و باطن آن خشبی و غیر ماکول و این شوی بیشتر در کادیهای حوالی آدینه و سواحل دکن بهم میرسد
 * طبیعت آن در آخر درم کرم و خشک و بعضی معتدل مائل بحرارت و بیوموت دانسته اند * افعال و خواص آن
 مفرح و مقوی دماغ و دل و ماثر حواس را و اعضا و رافع خفقان و اعیا و ماثر او جلد ری و حصه و بشور و جرب و حکه و مسکن
 دردهای صعب و جند ام را نیز نافع گفته اند و عرق و شربت آن جهت امراض مذکوره بهترین درائی است و اول فند را
 عقیده آنست که در موسم آبله هر که آبله بر نیارده باشد چند روز متوالی عرق و یا شربت آنرا و یا هر دو را با هم بمیاشند آبله
 بر نیارود و اگر بر آرد چند دانه تا بهشت نه دانه و شاید این مبالغه باشد ولیکن مخفف عوارض آنست خصوصاً که با عرق
 نیلوفر و خبه سنگشونمو و بنوشند و در ایام ظهور آبله نیز مؤثر است و رب آن نیز جهت امراض مذکوره نافع و دهن آن مقوی
 حواس و مفرح و سرور آورنده و مانع اعیار و رافع خفقان و مستحکم کننده اعضا و شارب و شاربها که شکوفه آنرا قبل از آنکه
 خوب شکفته گردد در روغن کنجد اندازند و تا چهل روز در آفتاب گذارند و در بین اگر دهنه مرقه شکوفه آنرا چندین نمایند
 مانند روغن کل و یا بونه اتوی میگرد و در روز کود آن در گوش اطفال مسکن در آن و اسباب دهنه و روح و مینفع و اوقات مستخرج
 از آن و در فرج باعث نرمی و خشکی و تنگی آن و در درخت کستر چوب سوخته آن جهت التیام خراشها و جرب دانه آن مقوی
 دل و جگر بدل آن صندل سوخ و بوزن آن چوب بقم گفته اند و رب و شراب آن بانیای عرق و عطر آن در قادیان کبیر
 ذکر یافت صاحب اختیارات بلبعی نوشته که در کرم میراث شیر از درخت کلد بسیار راست و آنرا یکی کبدی نامند بوی بسیار
 خوش دارد تا بعد که بیا مد که بوی آن بکمر و نار بریده گردد بوزن آن را نعل بشود الله يعلم شاید او را شبه شده باشد *

* کاشم * بفتح کاف و الف و کسر شین معجمه و مهم لغت عربی است و گفته اند لغت فارسی است و بیوانی تنالون و لبغیثیقون
 ما سالی و لبغیثیقون و سرانی نیلی قنار و برومی کلاون و گفته اند انجدان رومی است و تخم آنرا بفارسی کل بر نامند و گفته اند
 بزعم بعضی متاخرین نوع رابع سیسایوس است که بیوزانی طوری بین نامند * صاهیت آن تفسیری گفته اند تا ای است
 زرد رنگ شبیه بانجدان و این بیطار و بغدادی گفته اند کاشم رومی نباتی است نمشی کوچک ساق آن باریک شبیه بساق
 شبت و پر کوه و برک آن مانند برک اکلیل الملك و نرم نوازان و خوشبو و برکهای اعلا ساق آن باریک تر و پر شکاف تر از
 برکهای زیرین و آخر ساق آن چتر دار و ثمر آن سیاه مصمت اندک طولانی از رازبانه بالید و تر و تند طعم و با عطریت و بیخ
 آن شبیه به بیخ انجدان و خوشبو و مستعمل تخم و بیخ آنست و خوشبوترین و تندترین سائرا جزای آن و بهترین آن تازه تند طعم
 خوشبوی آنست و قوت آن تا سه سال میماند * طبیعت آن درم کرم و خشک * افعال و خواص آن مفتح سده جگر
 و محال ریا و منضج خلط خام اعضاء الصد و جهت سرفه بارد و رطب و رب و عسر نفس اعضاء الغذاء و اللفض مقوی معده
 و ماظم غلار محال نفخ و کاسر ریا و مسهل اقسام کرم معده و ما عار حب القرع و مخرج آن و رافع رطوبت معده و ارجاع
 یارده رطبه و قراقرور رافع سده کبد و استسقاء محال خون منجمد در معده و مثانه و مدبول و حیض و مخرج جنین و معین
 در حمل السموم و تریاق سموم بارده و لسع هوام سمی بارده امراض العصب و المفاصل طلاف آن جهت فالج و ارجاع ظهور عرق
 النساء و سائرا امراض بارده رطبه مقلد ارشوبت آن یکدم و در استسقاء و درم با آب کرم و اصل روم بجای قرنفل داخل اطعمه

میکنند و بسیار ملطف لحوم است خصوصاً لحوم طیور آبی و لیکن باید که مرق لحم آنرا کرم نپاشا منق که بخار آن باعث
 صداع و ماغ حار است بلکه بعد ازان که بخار آن زائل شده باشد مضر محرورین مصلح آن خبثات نیدن در سرکه و یا آشامیدن
 سرکه بالای آن مصدع محرورین صداع غیر دائم بلکه سریع الزوال مصلح آن بوئیدن کافور یا کلاب مضر مثانه مصلح آن رازیانه
 و تخم خیارین نیز گفته اند بدل آن بوزن ربع و وزن آن زیره سفید و بوزن آن تخم کرفس جبلی و تخم زرد گ بری نیز گفته اند *
 * کافور * بفتح کاف و الف و ضم فا و سکون واو و راء مهمله * ما هیئت آن صمغ درختی است که در جزیره مسمی
 به ما چین بهم میرسد و آن درختی عظیم میباشد و چوب آن سفید رنگ و درخو کویند در گرمی هوا اکثر بلند و مار در مجاور
 درخت آن میباشد و آیه که ازان درخت در چین قطع میکنند مسمی بماء الکافور و در هند و در نهایت تنده رانکه
 و غلیظی و ما ئل بسرخی و کافور اقسام میباشد یکی ریاحی بکسر راء و فتح یاء مثلاً تحتانی و بباء موحده نیز آمد و الف
 و کسر حاء مهمله و بباء نسبت و در وجه تسمیه آن گفته اند سبب تصاعد آن باریاح است از کمال لطافتی که دارد و بعضی
 گفته اند که ریاح نام پادشاهی است که اول آنرا یافته بود و یا در عصر او یافته اند و بنام او داشته ریافته و این را بهندی بهیم
 شبینی نامند و آن محبوب شبیه به مصطکی میباشد که خود بخود از باطن آن درخت جوش خورده و بظاهری بروز میکند مانند
 صمغ دیگر و این اعلای همه اقسام است و چون گرمی بدان رسد و باد را فتاب کند از آن نرم و گل اخته میگردد و قلیل
 الوجود تر از سایر اقسام و بعضی گفته اند که بعضی مواضع تنه درخت آنرا میخراشند و تیغ میزنند و طوبیتی که بر می آید
 و منجمد میگردد کافور است و بعضی گفته اند که شبنمی است که بر درخت کافور می نشیند و منعقل میگردد مانند ترنجبین
 و شبرخشت و رنگ اینها همه سفید نباتی میباشد قسم دوم قیصوری گفته اند منسوب ببلد قیصو است و آن نیز شبیه
 بصمغ و سفید صفا یحیی صاف میباشد و از جوف درخت آن بر می آید و رنگ چنانچه شیخ الرئيس قدس سره در مفردات
 قانون نوشته اما شبیه نقد را ینا کثیرا و هو خشب هش خفیف جلد او ربما اختنق فی خلله شی من اثر الکافور و محرر ریز از
 بعضی ثقه شنیده که سالی چند تحت ضخیم از چوب کافور از چین آورده بودند در بند رهو کلی که بند رنگاله است و آنرا
 بریدند و ورق نمودند از جوف آن کافور برآمد اهزه و نجار آنجا میان خود ها قسمت نمودند و این نیز اطل و خالص است
 و کمیا ب و گفته اند در سالی که صواعق و زلازل و رجف بسیار باشد زیاد بعمل می آید و در سالی که کمتر و نهایت در
 مالی و دسه من طبی و یا تمریزی حاصل میگردد و آنچه در تحقیق پیوسته در اکثر بلاد چین و جزائر و زیبادات و بعض بلاد
 فرنک نیز بهم میرسد و بهترین همه آنست که در جزیره مسمی بهرنیو که واقع بر خط استوا بطول یکصد و سی درجه است بهم
 میرسد هم از جوف چوب درخت آن بر می آید و رنگ و هم از تنه درخت آن بطریق ترشح مانند صمغ و مصطکی بر می آید
 و اخف میکنند و هم از طبع نمودن ریشهای درخت آن بعمل می آورند بهترین همه قسم اول است و بعد ازان قسم دوم و بعد
 ازان قسم سوم و درخت آن بسیار بلند مانند درخت دیودار میباشد و سفید رنگ و کم شاخ و برگ آن شبیه ببرک مولسری
 و از برگ و پوست و چوب و جمیع اجزای آن بوی کافور می آید و اهل چین جزائر بلاد و بکر که در آنها کافور بهم میرسد
 بمسب خوبی کافور این جزیره ازین جزیره مبرنک و نیز شنیده شد از شخصیکه بسخن او کمال وثوق بود که از جوف چوب درخت
 دارچینی نیز قند می کافور بعمل می آید و از طبع ریشهای درخت آن نیز قسم سوم گفته اند که از ریزهای چوب درخت آن از
 جوشانیدن بعمل می آورند و این تیره رنگ ناصاف میباشد و مشهور بکافور موتی است و اقسام دیگر نیز میباشد همه مجعول

مُصنوع بعضی مصعل و بعضی غیر مصعل آن سفید لطیف شفاف و قطعها بزرگتر و مصنوع را بیشتر از بزرگ رچینه که بندری
است از پند رچینه در صند و قیام یز و زک چوبی پر کرده میآوردند و بوزن منهابمن هندوستان و از آن بها میفرودند
و این اندک چرک و نک است و گفته اند که مصنوع آن اکثر از بزرگ و سبج درخت موزر چوب درخت کافور با چنک دوای دیگر
تقریب میل هند و نیز شنبه شده که از موم سفید کافوری و وزن در وزن گل با بنفشه سم وزن در هم حل کرده و سنگ رخام
را در وزن نه کو صحت نموده بر آن میباشند و در هارن با اندک کافور اصلی صلابه منما بند تا خشک گردد و در پند رچینه نموده
مانند کافور اصلی میسازند و چون خواهند کافور چوک را صند نمایند طریقه آنست که شمر را جوش نمایند و گرم گرم در
کاسه شیشه ریزند و قطعهای بزرگ کافور را در آن اندازند و با نکشت بملا بهت بمالند پس بر آورند و در غربال موی پهن
کنند تا خشک گردد و در ریزهای آنرا در پارچه نازک یا کزده کرده در میان آن شمر پس بملا بهت بمالند تا چوگ آن زائل گردد
پس بر روی آن غربالی پهن کنند تا خشک گردد و از آنجا خالص از غیر خالص بچند طور است یکی بنوشویه ذکر یافت
درم آنکه در سبج و یا برن کدازند و مستعمل مارید اگر مانند شمع مشتعل گشت خالص است و الا مغشوش و سوم آنکه
قطعه شیشه را بر آتش کدازند و کافور بر آن ریزند اگر تمام آن کد گشت و مرتفع گشت و باقی نماند چندی خالص است و الا
مغشوش چهارم آنکه در پارچه نازک کرمی کدازند اگر عرق گردد و تر شد خالص است و الا فلا پنجم آنکه اندکی از آن
را بر شمع مالند اگر خنکی و سردی بسیاری در چشم ظاهر گشت و آب از چشم برآید خالص است و الا فلا ششم آنکه را حله
کافور اصلی شبیه بر آئینه بوسه ترنج و لبمو است یا بوی خاصه که دارد بختلاف مغشوش و فی الحقیقت فرق مشکی است مگر
آنکه شخصی با حلت ذهن و حل من صائب مکر و مردوراد بدو باشد تا فرق تواند کد گشت و چون کافور زود هوا میگردد
و نممانند خصوص در ایام گرم و بلاد حاره طریق حفظ آن آنست که در ظروف شیشه ضخیم سرتنگ با چند دانه جو رفح
و با قفل بر نموده و سر آنرا خوب محکم بندند و بسوم کوفته نگه دارند و عند الحاجة که بر آورند باز سر آنرا بستور
محکم نمایند و چون خواهند کافور را استعمال نمایند و در معاجمن و مفرحات و محبوب و غیره باید که کافور را بپنهانی
و با اندک نبات و با ادویه مناسبه یا بسنه بارده از ادویه آن ترکیب بآئنی از عقیق بملا بهت که گرم نکردد بسایند
و بکار برند * طبیعت آن سرد و خشک و آخر سوم و با قوی مختلفه بارده حاره و متاله که مرار آن دال است و قوت ارضیه
بارده یا بسنه که دال بر آن تبض است و قوت هواییه لطیفه معنیه که حلت بر آئینه و عطاریب آن دال بر است و اهل هند بالعکس
در آخر سوم قایل چهارم گرم و خشک دانسته اند * افعال و خواص آن اعضاء الراس و الصدر و الفم و العروق و مقوی
دماغ و قلب و دمی و دق و سائر حمیات عنیفه و ذاب الطنب و ترحه رنه و سل و اسهال حاره و خلعه صفراوی و دافع تشمکی و التهاب
چکر و کرده و حرنة البول است شربا و طلاء و معوطا و طلاوی آن با کلاب و مندل سفید و کل فارسی مسکن صداع حار و معوی حواس
و اعضاء دماغی و بدستور بار و غن کل و خل خمر بر بهشانی جهت صداع صفراوی و شدت حرارت روح دماغی خصوصاً
در حمیات حاره حاده و بریافوخ و بهشانی خصوصاً با آب برک کشنیز تازه و با برک آس با برک لسان الحمل جهت حدس
رعاف مجرب و معوط بک و جو آن با آب برک کشنیز تازه و با سرکه و یا عصبر سر و با آب برک آس و با باد روح جهت رعاف
و با برک کاهو جهت بخوابی و بخور و زین و نسکین حرارت دماغ بار و غن کل جهت ادرام حاره و اکسال آن جهت ادرام
ها و با آب کشنیز و سومه سائیل به است بر نیا مدنه انه آبله است در چشم و اگر برآمده باشد باعث زوال آن و بدستور

با آب جلزون تازه اما باید که حلزون آب شیرین باشد و بطور آن در روغن گل در زمینی جهت سوختن مزاج حار سازد و سر
و چشم و علامت سوء مزاج سازد آنست که بارتفاع و زیادتی آفتاب زیاده و شدید شود و با انحطاط و نقصان آن ضعیف و کم و بطور
مقابل آن با آب کشیز تازه در گوش جهت درد گوش حار و قطع رعاف و ماغی رسون و غرغره آن با کلاب جهت ذره
دندان کرم خورده و قلاع دهان و کد اشتن آن و رجوفت دندان کرم خورده مانع زیادتی آن و خوردن آن با مشک و عنبر
معدل برودت آن و مقوی روح حیوانی و نفسانی مبرود المزاج و ضعیف السموم تریاق سموم حار و عقرب جزاره و ربع
مثقال و یازده با آب سینب ترش و جهت قرون السنبل با آب انار و شیر خرفه و برف الحسی جهت حمی دق و سائر حمیات
حار حاده نافع و حمیات خاطمه را مطلقا مضر چه در ازل چه در اخر و خرج جهت آنکه در ازل باعث تغلیظ مواد در اخر
موجب تعجز آنهاست الجرج و القروح در در آن جهت قروح خبیثه ساعیه و باادویه مناسبه جهت زخمهای حار و
جراحات تازه و قطع خون و تسکین درد آن مجرب المضار مضر و مبرودین و صاحبان مزاج ضعیف و مصدع و مضعف معده و آلات
غل اوباه حتی اکثر روئیدن آن و منجمد منی و مبرد کرده و مثانه و گفته اند ضرر آن بپاهنه بسبب برودت فقط آنست بلکه
بجراحت محله ریاح آن نیز و در امر ضعف باه از افیون بد تر است جهت آنکه شارب افیون بعد از افاقه از تخنیر آن خللی و
آفتی و تعطیلی در آلات تناسل خود نمیباید بخلاف کافور و موروثه بمشوی بی خصوص بسیار روئیدن آن و باعث سفیدی موی
و بیری و قطع اشتها و نسل و تولید سنگ کرده و مثانه مصلح آن عنبر و مشک و جند باد ستر و ادویه حار و عطره و کلکند و روغن
سوسن و گل خیری و بنفشه و نرگس و امثال اینها است و شیخ الرئيس در ادویه قلمیه نوشته که آنرا خاصیت قویه است در
تقویت جوهر روح اگر متلازم معتدل از آن بیاشامد و بسا است که اعانت میکند بر تعدیل مزاج حار و عطاریت رائحه آن
معین بر خاصیت آنست و در مزاج بارده باید که تعدیل کرده شود برودت آنرا به مشک و عنبر و یبوست آنرا بر روغن خیری
و بنفشه مقل ارشربت آن قایم کند و دو مثقال آن قاطع باه و مغسل معده و کویند در مزاج آن قابل است بدل آن در وزن آن طباشیر
و یوزن آن صندل سفید و گفته اند اگر زن در فرج خود طلائعها بد مرد بر آن قادر نکرد حکایت این ماسر جویده گفته مردی
از اصحاب مقداد که مقداد کافور در بکروز بخورد باه او قطع کرد یک روز دیگر نیز همان مقداد بخورد باطل شد شهودت جماع
او در روز سوم نیز همان مقداد بخورد فاسد شد معده او و بعد بکه غذا در معده او هضم و نضج نمی یافت و اهل هند آنرا مقوی باه
میدانند و لهند را اکثر حلویات و ماسکها خلط میزنند و حواری و حب و دهن و عرق و اقراص آن در قرابادین ذکر یافت *

* کاکر اسپینگی * بفتح کاف و الف و فتح راء مضملة و الف و کسر سین و سکون یا ع مثناة تحت ثانیة و نون و کسوکاف و یا
* ماهیت آن درانی است هندی شبیه بغلاف شاخ بزی و کوچک و محو و رنگ آن سرخ تیره و طعم آن اندک تلخ و باحدث
عفوصت و آن کل و ثمره رختی است شبیه بد رخت موز * طبیعت آن در اول کرم و در آخر سوم خشک * افعال و خواص
آن جهت سرفه و ضیق النفس بارد و طبخ صر و اطفال و جهت قواقی و قوی و اسهال اللام مجرب دانسته اند و جهت رفع
تشنگی و نساد بلغم و تب نیز و مشهی طعام است و رضا د آن را فاع بهق است *

کاکر اسپینگی

کاکر

* کاکنج * بفتح کاف و الف و فتح راء مضملة و الف و کسر سین و سکون یا ع مثناة تحت ثانیة و نون و کسوکاف و یا
معروف بعروسک هس پرده بشیرازی که من و بمرنایی و سفید نون و بمریانی خوری مرجا و برومی اسفید و لیون و بمری
جوز المزع و حب الله و بهی را چوونکه رین بونکه و بلاطنی هلیله کایم نامند * ماهیت آن از انواع غنبا است

و قمری است میسازند و در قرابا دین نسخه آن در فوج ذکر یافت بهترین این معتدل الحرافقه کثیر الا بازیر است
 * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن مشهی و منحل و رکنند غذا است بزردی الا آنکه ردی الکیموس
 معطش و مفسد معده و مضر طحال است و اکثرا آن باعث تهیای عفنی و اورام مزمنه و مضر سینه و سرفه نیست و تبهیف این
 که ترازمی است و سزاوار آنست که بسیار نیا شامند

نکته

* گانجی * بفتح کاف و الف و سکون نون و کسر جیم ریا * ماهیت آن اسم سرکه هندی است که از حبوب ما کوله میسازند
 بهترین همه مصنوع از برنج است و آنرا سرکه هندی نامند صنعت آن آنست که هر یک از حبوب را که میخواهند مهرا بخته
 صافی نموده با آن ری نمک در شبشه و بادر مرتبان چینی و یا سفالی لعاب دار کرده سر آنرا بسته چهل روز و یا زیاده در آفتاب
 و با پشت اجاغ میکل آرند تا برسد و خوب ترش گردد پس صاف نموده بکار میبرند * طبیعت آن مطلقا سرد و تر با اندک
 قهصی * افعال و خواص آن جانی و مقوی اعصاب مسکن قی و حرارت و جدت خون و مفرغ و عطش مضر معده و صاحبان
 امزجه بارده مصلح آن کلفتند آفتابی و باورد مربی و غسل است و کوبند سیرا است که کوبیده در آن داخل کرده پیا شامند
 و آنچه از کرم و جوسا زدن مفرح قاب و مقوی قوی و رافع سستی بدن و مقوی موی شربا و طلاء لیکن اکثر خوردن آن مضر
 * کاک ماهی * در بنکاله عنب الثعلب را کوبند و کستی هم نامند * فصل الکاف صغ الباء الموحدة
 * کباب * بفتح کاف و باء موحده و الف و باء موحده لغت عربی است * ماهیت آن گوشت بریان کرده با تش است
 و اقسام میباش و بهترین همه کباب گوشت حلان چاق فربه چرب است که قطعههای آن کوچک و همچنین گوشت ماهی لطیف که
 با خکر فحم همه چیل متساوی بریان نموده نمک و فلفل و غیره با بقل و لائق و روغن نیز بران زده باشند و آنچه بسیج بعد اعتدال
 تشویه بافتند باشد بهترین است از آنچه در روغن بریان نموده باشند خواص قطعههای گوشت را در رست و یا کوبیده مانند شامی
 کباب که طبایع نامند و با غیر آن و کباب گوشت آه و کوزن و طپور و امثال اینها نیز لذیذ میباش و لیکن بسیار گرم و خشک
 است و بدترین آن آنست که از گوشت پیر لا غرو نمک بسیار بران زده و با خکر زغال چوب و فلا و آنچه در شروع و زقوم
 و امثال اینها از همه های ردی بریان نموده باشند با آنکه سوخته و با غیر متساوی الا جزا باشد * طبیعت آن گرم و خشک
 بحسب اختلاف لحوم مختلف میباش و شدت و ضعف * افعال و خواص آن نیز بحسب اختلاف لحوم مختلف و با لجمه
 مولد خون متین و مقوی اعضا و مسخن بدن و کرده و محرک اشتها و باء و موافق معده و مرطوبین و کسانیکه قصد و یا حجامت
 کرده باشند و دیر هضم و بعد هضم مولد خون صالح و با سائق و کشیز و فلفل و سایر ادویه حاره حابس اسهال و رطوبی و در
 محروم از مزاج مورت صاع مصلح آن سنگین و طریقل و خوردن آب بسیار بعد از آن بغایت مضر خصوص کباب ماهی
 که کوبا آنرا زده و خود را مرده گردانیدن است

نکته

* کباب * بفتح کاف و باء و الف و فتنه باء موحده و دوم و هاء لغت عربی است و نیز عربی حب العروس و بیونانی موبلیون و
 پرومی و یونانی و هندی کباب چینی نامند * ماهیت آن سرد رختی است که از ملک چین و نواح آن در روم میاورند
 و در صنف میباش و کمیور کبیر را حب العروس نامند و آن فی الجملة شبیه بحسب بلسان است و مائل بتهرکی و سیاهی و مغز آن
 سفید و خشک و تند طعم و درخت آن شبیه بد رخت مورد و نوع صغیر را فلنج و فلنج نیز نامند و در حرف الا لث مع القاء
 ذکر یافت و از مطلق آن مراد صنف کباب است و بهترین آن تازه خوشبوی بدن طعم آنست که از چین آورند و بعد از آن رومی

ترسیدن آن آب الّا وضوء اکید المعز خوردن جگر بریان کرده آن جهت صرع و بخار آن را گرفتن و آب مقطر از آن را
در حین بریان کردن در چشم چکاندن همه رافع شب کوری است کبد آلر زغه چون جگر و زغه را بردن آن گرم نگورده
کنارند درد آنرا ساکن گرداند و کیمیکه الماس خورده باشد چون جگر آنرا بتا ریخته بسته ببلبل و بعد از اندک زمانی با همسنگی
بر آورد کوبند الماس بدان چشمه بر می آید کبد الایل چون شرجه نموده و بران فلغل و دار فلغل کوبید با شیل کباب کنند
و آب مقطر آنرا در چشم کشند شب کوری را زایل کند و ابتدای نزول آب را مفید و بدستور چون خشک کنند و سوده در چشم
کشند جهت سود و علت مفید و بتفصیل خواص جگر هر حیوانی در طی ذکر آن ترقیم یافت و میباید انشاء الله تعالی *

* کبر * بفتح کاف و با و را عمه له لغت عربی است و با معرب از فارسی و بیولانی اثنو نیطس و قبارس نیز و بسر بانی قبار و برومی
قبارش و بشیرازی کورک نامند * ماهیت آن ثمر نبانی است خاردار و پوشاک و اکثر شاخهای آن منبسط بر روی زمین
و برگ آن اندک بهن و کل آن در غلافی سبز بزرگ و از زیتون کوچک و دانه نخودی و بعد شکفتن کل آن سفید در وسط آن
تارها شبیه بوی و اثر آن که خمار کبر نامند از بلوط بزرگتر و نقل ریخته و کوچکی و بعد رسیدن شکفته مغز آن سرخ رنگ و تخم
آن زرد و بارطوبت و لزجی و طعم آن اندک شیرین و با تلخی و قبیض و عذوق کمی و هر چند رسیدن آن تر باشد تلخی و مفوضه
آن کمتر و شیرینی زیاده گردد و بهیچ آن سفید بزرگ طولانی و پوست آن ضخیم و از چوب وسط آن بعد خشک شدن اکثر جدا
گردد و طعم جمیع اجزای آن تلخ خصوصاً بهیچ آن در حرارت و مرارت و اندک ملوحتی است و غنچه کل و ثمر کوچک ناری
آنرا نیز در آب نمک شیرین نموده محلول مینمایند و بهیچ آن قویتر از سایر اجزای آن اکثر مستعمل و مثبت آن خوراها و سنگ
لاغها و زمینهای خشن و آنچه قریب بآب و زمینهای نم ناک باشد نفاخ ردی و مفید * طبیعت آن سرد و گرم و خشک
و آنچه در بلاد حاره با بسه بهم رسد تا سوم * افعال و خواص آن مفتوح و جالی و محلل و ملطف و مقطع بلغم و سودا و اخلاط
لزجه اعضاء الراس و العصب جهت امراض بارده و دماغیه مانند فالج و استرخا و رخ و رواج مغاقل و عرق النساء و نقرس
نافع بهسب عذوق و قبیضی که دارد و ضماد تازه آن جهت تسخ عضل و خائیدن پوست آن جالب رطوبت دماغ و
مسکن درد دندان و بدستور خائیدن پوست تازه آن و با برگ آن و مضغه بسرکه خمیری که پوست آن و یا تخم آن در آن
چوشانید با شند مسکن درد دندان و مفتوح سد دماغی و منقح دماغ و قطور عصاره آن در رکوش کشند گرم آن و شستن
هر آب طبیعت آن رافع کچلی اعضاء الصدر و ادویه خوشبو مانند سنبل الطیب و اسطوخودوس و ذخیره و صسل محلل بلغم سینه
و مخرج آن و مسکن ارجاع صدرونک در ورده آن جهت ربو و غوغره و طبیعت آن دافع بلغم از اعضاء تنفس اعضاء الغذاء
و النفس مقوی احشاء و محلل ریاح و مفتوح سد کبد و طحال و معده خلط خام و مدر مره سودا و قاتل دینان امعاء و مدر رطل
و حیض و زیاده کنند قوت باه و خوردن نمک سود آن یش از طعام مایین بطن و بهترین درانی است از برای سوزن خصوص
پرورد آن با عسل و هر که و بسا است که استغراغ مینماید از طحال مایه غلیظ سوداوی را با سهال وادار و بعد از آن
صحت حاصل میگردد و با فلغل و سداب جهت تفتیح سد کبد بارد و خوردن منحل آن چهار و زهتوانی رافع سوزن و شامیدن
آب برگ آن کشنده و مخرج اقسام گرم مجده و امعاء و ضماد آن با آرد جو یا ترمس محلل ورم طحال خصوصاً با سرکه مدربول
و حیض و جهت بواسیر و از دیاده خصوصاً شیرین ناکرده نلیه آن و بخور آن جهت بواسیر نافع الا درام و البثور وضوء پوست
تازه و یا خشک آن و با برگ آن با ادویه مناسبه محلل مناز و اورام صامه و با سرکه رافع بهق و قوبار و بدستور برگ آن با ادویه

جهت زکام و نزله و سرفه رطوبی و ریزه و اخراج چرک و بلغم از سینه و شش و رفع یرقان و هضم و آشامیدن آن به تنهایی با آب و یا با ادویه مناسبه رافع یرقان و مد ر حمض و مقارم هموم و ذرور آن نیز رافع ضرر راسع هوام سمي است و طلاء آن با جنبه الغار جهت امراض بارده و با نیم وزن آن صمغ عربی با مامت جهت سعه و قروح و روق و با جرب رطب مجرب و معوط آن جهت صرع و سکنه و شقیقه و بخور آن رافع صداع و حابس زکام و نزله و رافع کوفه و مسقط جنین خصوص نوع نرغ آن و قطور آن با دمان و با ادویه مناسبه رافع کوفه و ثقل سامعه و طلاء آن با عمل و بول و آب دهن جهت کزیدن هوام و با راقینچ جهت کزیدن عقرب و با سرکه جهت کزیدن عقرب و تبین بحری و با طین قیو و لیا جهت سعه انقروح و الجروح و البثور و غیره اما آشامیدن آن در بیضه مشوی و یا بیضه نیم برشت جهت اقسام جرب رطب و خارشها و طلاء آن با عاقر ترخا و عمل و سرکه جهت جدام و جو ششهای مود اوی عجیب الاثر و با سرکه جهت بهق و با سرکه و نظارن و علك البطم جهت قلع آثار و بیاض ناخن و سائو آثار حادث در بدن و حكه و جرب و بهق و ناخن و تقشر جلد و داء الحیة و الثعلب و اكله و قروح رطبه و با صمغ البطم تنها جهت قلع آثار ناخن و با حنا جهت قوبا و با چند بید ستر جهت تحلیل صلابات و با بوره ارمنی و عسل و ادویه مناسبه جهت نقرس و ذرور آن بر بدن قانع عرق و بر موی سفید کننده آن و بخور آن کزنده هوام و سفید کننده موی و اغتسال بدن آن جهت حكه بدن ستور یا آب کهریتمی مضر معده مصلح آن کثیر و شیر تازه و دوشیده و مضر دماغ مصلح آن بنفشه و شکر مثلاً ارشیت آن از دود انک تا یک شقال و بدل هر یک دیگر است و مصلح آن جهت تگلیس معدن و رفع چرک آنها بیعیدیل و سفید کرده آن فائز مناسب جوهر زرنیخ و روغن آن جهت جمیع دردهای بارد و جرب و حكه و سعه و عرق آن بغایت مجفف و مریح و انقوذ و جالی و رافع رطوبات و جهت سرفه بارد و ضیق النفس بارد و رطب و تحلیل ورم طحال و درد دندان و دفع کوشش فاحش و دندان و کثافات آن و مسخن و محرق اخلاط و مقروح جلد و چون قلیلی از آن را پنبه آلوده بردند آن دردناک شد بدین گذارند تسکین دهد و چون بر زخم کزدم گذارند هم را جذب کند و چون بر هرق مدنی گذارند تمام آذرا با سابی بر آرد و چون قطره از آن را با آب بنوشند صلابت سرور را تحلیل دهد و اشتها را طعام آورد و روضه و دوائی آن برای جمیع امراض بلغمیه و هو داویه و حمیات که با سردی آید و حمیات مزمنه حادثه از بلغم و سودا و عرق النساء و اوجاع مغاصل و غیرها نافع به تفصیلی که در قرآ بادین با نسخ آن و نسخه حب وادمان و طریق تصفیه تن و عرق آن در قرآ بادین کبر ذکر یافت

ج

گیسون * به تیغ کاف و سکون با و هر حله و ضم سمن به حله و سکون و او و نون و کفسون به ایجا با و هر حله نیز آمد * ماهیت آن * برک نبات و حی است که از بلاد حبشه می آورند و آن شبیه بکشیز شامی و با تندی و تیزی و زنجی و حسب آن خدور * طبیعت آن کرم و خشک در اول بکمان اهل حبشه و تحقیق آنست که در سوم کرم و خشک است * افعال و خواص آن اهل حبشه بسیار آنرا مستعمل دارند جهت اسهال و اخراج دیمان و حسب القرع که نرم میگویند و با شکر و یا با عسل سرشته باشند و تازه دوشیده میآشامند به تنهایی و یا با برنگ کابلی و ادویه مناسبه دیگر و بعضی آنرا کثوت و بعضی برنگ کابلی دانسته اند و اصلی ندارد و آنچه به تحقیق پیوسته نبات آن مشابه به موادرا نیست در جمیع اجزا و بیش آن بهیاری قوی است در اسهال و اخراج دیمان و حسب القرع و طریقه استعمال آن آنست که کوبیده در آب با نمزندی حل مینمایند و صاف کرده میآشامند و اگر از آن قویتر خواهند برنگ کابلی نیز بر آن ضم مینمایند و اگر از آن قوی خواهند قدری حسب التیل نیز اضافه میکنند و اگر ازینها احتیاجان نام نیابند بهی آنرا شایسته با آب میخورند * طبیعت آن احتمالی که در سوم کرم و خشک باشد نه در اول چنانچه ذکر یافت

* کبکبک * بفتح کاف و کسر با و سکون هاء ثانیة تحتانیة و فتح کاف و جیم مغرب الزفاری امتی و آنرا کف الجمع و بیرونانی بطراخین و سالتین اغویون و باصهانی موشک و بترکی مامتواء چپکی و بهندی جل بیل و لمتهودی نیز و بفرنگی زنگل نامند
 * ماهیت آن اصناف بسیار است منعی برک آن شبیه برک کشنیز و از آن هر چه سترومانل بسفیل و بار طوبت لزجه و کل آن زرد و بنفش نیز و ساق آن باریک بقدر یکدفع و ربع آن سفید تلخ و متشعب مانند شعبه های خربق و منبت آن قریب آبهای جاری صنف دوم نیز شبیه بصنف اول و از آن بزرگتر و بسیار حریف و کل آن بنفش و این را سالتین اغویون نامند
 و صنف سوم نبات آن بسیار کرچک و کل آن زرد طلایی و کویه الراءحه و صنف چهارم نیز شبیه بصنف سوم و کل آن سفید
 برنک شیر * طبیعت اصناف آن گرم و خشک در آخردوم و در سوم نیز گفته اند * افعال و خواص آن حار حاد مقروح و جالی و مقشر جال و لذاع و مسکک اعضاء الراس معوط ببع خشک آن معطس و فویرا زکند من و طلای آن از خارج
 جهت ضربان اسنان و منون آن جهت لغتیت آنها و تعاول و طبع آن حوت سعه الا و رام و الا و زلای آن جوت قطع
 جرب و بشو و روآ لیل و ممانده و قد د آ و نخته و ضما د نازه برک و شاخ آن با اندک زمانی موجب جراحت و درد اعضا
 و در روغنهای جهت جرب انسان و حیوان و قطع برص و بیاض ناخن و اقسام تألیل و داء الثعلب و حمل آن منخرج جنین
 و مشیمه و رافع احتیاس حیض و د و مثقال آن کشند و چون با مثل آن آرد کدم خمر کنند و در عروق آن اربل نایب منایب
 داغ است و از داخل استعمال آن جائز نیست بمسب کمال حدت آن و چون کسی آنرا بشوید اعراض از و مانند اعراض
 احمیل و بزرا لجر خورده است و بد متورم ادای آن
 فصل الکاف مع التاء المثناة العو قانیة

* کمان * بفتح کاف و تاء مشددة و الف و ذون لغت عربی امت و یکسر کاف نیز آمده و بهندی السی و جمعی نیز نامند و تخم آنرا
 بعربی بزرتگان بفتح با و سکون زای مجمه و یکسر باء نیز گفته اند و بهندی السی کا بیج و تیسبی نیز نامند * ماهیت آن نباتی
 است بقدر زرعی و ساق و برک آن باریک و کل آن لاچوردی و قبهای آن قریب بجزوی و برا ز تخم و تخم آن کوچک اندک پهن
 طولانی و از پوست درخت آن مانند پنبه و پوست درخت قنب لباس میماند لباس آن بسیار سرد و خشک میباشد * طبیعت آن
 سرد و خشک و گفته اند معتدل مائل ببرودت است * افعال و خواص آن پوشیدن لباس آن رافع حرارت و باعث تغلیل
 عرق و نشب آن وجهت جرب و حکم و ورم صلب نافع و از ملابس محرورین و فصل کرمانست و شش در آن از پنبه کمتر جمع میگردد
 و بهم میرسد جهت آنکه بدن خوب نمی چمید و غیر منحول آن مجفف خصوصاً در زمستان و بخور آن و نبات آن نیز ملته
 ساد ماع و زکام و مصاح حال رحم و ذر و سوخته آن مجفف و قاطع خون جراحات و النیام دهنده آنها و بدستور پوکردن
 جوف زخمها بخورده کتان شریف گفته اگر خواهند که بدن لاغر گردد در زمستان جامه کتان بپوشند و در تابستان جامه کتان
 شسته اگر خواهند که لاغر نشوند بالعکس و کل آن مفرح و مقوی دل و تخم آن مائل بزردی و تیرگی و امس و پهن اندک طولانی
 و بعضی مائل بسرخي و تسمی هیاه و نوعی سفید * طبیعت مجموع آن در اول گرم و خشک و بارطوبت فصلیه * افعال و
 خواص آن محلل و جالی و ملین طبع اعضاء الراس و العصب و الصدر و ضما د آن با آب سرد جهت صداع و رمی و قوبای
 دماغی و قروح و بزرگوارا جهت تسکین درد معادل و عرق النساء و نقرس و قطور لعاب آن در چشم و مالیدن آن در چشم
 دافع مریخی آن را عوق آن با عمل جهت سرفه بلغمی و سردی و درم آن جهت تنهیه سینه و نضح و تعادل ورم جگر و اعضاء باطنی
 و بریان نهوده آن نایب و جهت نفع اللحم و سرفه و طوبی بگایت سفید اعضاء الغذاء و النفض و در و زخم و مثال آن

جهت درد امعاء را زبول و عرق و شیر و حیض و تلین طبع و قرحه کرده و مثانه و چون بکتره تخم آنرا در آب جوش داده لعاب آن مع تخم بنوشند برای ریزانیدن سنگ کرده مجرب و با غسل جهت ورم سپرز و با اندک قفل و غسل جهت تحریک یا با مایوسین مجرب دانسته اند و حقیقه بطبیعی آن جهت اخراج فضول و دفع امعاء و رحم و بدستور چلوس در طبیعت آن و دود آن مصلح حال رحم الا ورام و الجروح و القروح و غیره ضماد آن جهت ورم صلب و قروح سر و با النجیر جهت کلف و با حرق با بلی و غسل جهت شقاق ناخن و با بوره و خاکستر جهت ثآلیل و با روغن کنجد جهت زخمها و رفع درد و اندک آن در روغن سوخته آن جهت تجعیف جراحات و تسکین درد و لذت آن و بدستور بر نمودن جوف زخم بخرقه کتان المصار مضمحل بصر مصلح آن کشیز و مضغها مضغه مصلح آن سنگجبین و مضرا نثیان و مصلح آن غسل مقدر ارشیت آن سه درم تا چهار درم بدل آن خلبه و روغن تخم آن کرم و تر و حقیقه آن با روغن کل جهت وجع جراحات امعاء و طلای آن جهت وجع فواد و قوبا و جراحات و تسکین درد آن و آشامیدن آن و جوشانیده آن جهت رفع قولنج انسان و دواب و بدستور رتق همین بلدان مضغ با صره و با مصلح آن سنگجبین است *

* **کنیم** * بفتح کاف و تاویم لغت عربی است بفارسی و سمه و بری آنرا درما زندران و تنکابن شالخی نامند بمعنی حنایه شغال * ماهیت آن برک نباتی است بری و بستانی میباشند بعضی گفته اند غیر برک نیل است و برک آن شبیه بهرک مورد و ساق آن غیر مجوف و شاخهای آن انبوه و ثمر آن بقدر غلغلی و بعد رسیدن سیاه میگرد و در جوف آن تخمی کوچک ریزه و بری و جبهی آن در کنار رودخانه های رنگ زار میروید و شاخهای آن انبوه تر و برک آن عریض تر و درازتر از برک نیل و ساق نیل و مجوف نماد آن شبیه بکثان و تحقیق آنست که برک نیل است و گفته اند شرط آنست که برک آنرا صبح چیده بیک آفتاب خشک نمایند و نرم کرده در شیشه محفوظ نمایند که هوای آن نرسد زیرا که اگر شب نیم خشک بماند و روز بکرب آفتاب خشک نمایند و یک آن ضائع میگردد و ملاسلید کازر دنی در شرح موجزد رمسودات شعر نوشته که و سمه هند فاجیل تازه در تخصیب و تطویس بهتر از و سمه کرمانی است و سمه کرمانی تخصیب آن کمتر و لیکن رنگ آن دیرتر می ماند و تخصیب آن مانع بسیار است برزاقه موی و طاق و سمیت بسیارند ارد * **طبیعت آن** در دوزخ کرم و خشک * **افعال و خواص آن** جالی و قابض و محلل اعضاء الاراس خضاب آن با آب و نسک جهت مداع ریجی و بانغمی و بفضه و خورده و بخور و طلای آن جهت زکام و تقویت موی اعضاء الغل و والسم آشامیدن آب برک آن و با آب طبیعت آن بغایت مفید و جهت کزیدن سنگ دیرانه مفید و بهترین چیزها است از برای خضاب و گفته اند خضاب بوسمه بهتر از خضاب نیل است بنا بر قول آنکه غیر یکبار یکبار مضار مضغ دماغ مصلح آن قرین و لادن و روغن آن که آب آنرا با هم وزن آن روغن کنجد یا تش ملائم بجوشانند تا روغن بماند جهت درازی موی و منع ریختن آن و بواسطه امراض مقعد و واجاع بارده اند هینا نافع و تخم آن در رنگ و مقد ارغلاف شبیه بتخم ترب و مانع بسیار است و اکحال آن بهترین ادویه است برای منع نزول آب و تحلیل آب نازل در چشم و بیخ آنرا چون با آب بسیار بطبع دهند و صاف نموده قدری صمغ عربی داخل نمایند جهت کثابت قائم مقام مدام است و در تخصیب لویه و غیر آن شرط است که اولاً موی محاسن و سر و غیر آنرا پاک بشویند که چربی و نموست مطلقاً در آن نباشد پس اولا آستر بکنای سائیده نمایند و بعد زمانی بشویند و خشک نمایند و خضاب بوسمه نمایند که رنگ آن نیکو میگردد *

* **کنیم** * بفتح کاف و تاویم * **ماهیت آن** در میان هر دو باغچه و در آخرها * **ماهیت آن** نبات طول

آن بلك در عی و ساقی آن باریك و صلب مانك هائی كنان و برگه های اهل آن در از شنبه ببرك كنان و نرم و سبز مائل بسیاهی
و مشروش بر روی زمین و بر صفت اهل ساقی آن ناسرگه های از رقی حیدر يك نازك و زرد رنگ نیز شنبه بلك كنان و كوچكتر
از آن و نیم آن مانند نیم شامتره و طعم كاه آن و نیم آن تلخ * طبیعت آن در آخر اول کرم و خشك * افعال و خواص آن
آشامیدن آن جهت اخراج بلغم خام و ارجاع و برگ و مفاصل بارد و فساد مطبوخ آن جهت رفع قویا نافع و تقوی دیگران
میباشد که در اماکن صلبه میروید و شاخه های باریك از ساقی آن رشته و بی درك و شمره ارو این قسم از قسم اول قویتر در
اخراج باغم خام مقلد و شربت از قسم اول دودرم و از دودرم يك دریم درم و محمول آن جهت قطع حمل مجرب دانسته اند
* کتب * بضم كاف و فتح تار سکون یا مشتاة تختانیه و فتح لام و ما * ماهیت آن نباتی است طول آن از یک شتر تا يك كز
و شاخه های بسیار از يك بیخ رشته و خوب آن صلب و برگ آن شنبه ببرك میروید و از آن باریكتر و مائل بسفید و مزغب و مثبت
آن بلاد شام و بیت المقدس * طبیعت آن در سوم کرم و خشك * افعال و خواص آن چون اندك از آن در خم
شراب اند از آن پیش از آنکه بچرخ آمده باشد مانع فساد آن و اهل مصر این شراب را شراب البشیشه نامند و در نهایت حرارت
است و جهت امراض بارد و نافع *
* فصل الكاف مع القاء المثلثة *

* کثیرا * بفتح كاف و کسر تا سکون یا مشتاة تختانیه و فتح را و ا ن ف انت عربی است و نباتی در اصفهان و طبرستان و
و یقارسی کون نامند و مشهور بهندی کثیرا بقاء مشتاة قوتانیه بجای ثاء مثله است * ماهیت آن صمغ درختی است بسیار
خاردار و خارهای آن بسیار نیز و برگشته که آنرا قناد نامند و مذکور شد و سفید و میوه میوه میوه بهترین آن سفید صافی املس
باريك خالص مائل بخللوت آنست و سیاه آن زبون * طبیعت آن در گرمی و سردی معتدل و در اول تری و اربط از صمغ
عربی و بعضی در اول سرد و خشك دانسته اند و خشکی آن که ترا از سردی و بعضی گرم و تر و بعضی مرکب القوی * افعال و
خواص آن * مغزی و با تخفیف کمی و شکنند و حدت ادویه حاده و مغلف خون و مواد رقیقه و ملین خللوت و مسکن الذع
و حدت اخلاط را و ادویه حاده مشربیه از امعا و مقوی فعل آنجا بسبب غریبت و تانیین و از لاقی که دارد با اندك قوت
مسهله اعضاء الراس و الص و اکتحال آن با العبه و ادویه مناسبه جهت رمد و قرحه و زرد چشم و اکتحال و زرد رات مسکن
حدت آنجا و بهتر از صمغ عربی رنجای آن مستعمل و آشامیدن آن با شیر و الاغ و با شیر بز تازه و و شیده قاطع نفث الدم و زرق
الدم سینه رسا و اعضاء باطنی و جهت سرفه و خشونت میمنه و حلق و قرحه رنه و گرفتگی آواز چون با عمل بسرشد و خوب
و با اقراض ساخته در دمان نگاهل دارند و آب آنرا فرو برند جهت امراض سینه نافع اعضاء الغل و النف و السوم
آشامیدن آن با ادویه مناسبه مقوی امعا و مسکن الذع و قرحه آن و مسکن درد کرد و مثانه و قرحه مثانه و میجاری بول و حرقت
آن و مصلح ادویه سیه و کوبند مسهل مره صغرا و بلغم لزج است و آشامیدن دودرم آن که در نیمه شام خیسانیده و با قدری شاخ
کوزن و یک انگ شنبه بهائی داخل نهوده باشند جهت وجع کرده و حرقت مثانه فی القدر نافع و مد اومت آشامیدن آن با باریك
از مغز بادام مقشر و نشاسته و شکر بوزن آن بغایت مسمن بدن خصوصاً که بعد از آن شیرینکه در آن نارچیل طبع یافته باشد بنوشند
و از سرار مجرب شمرده اند الزینه طلای آن جهت کاف و نمش و تلبین جلد و رفع خشونت آن و شقاق لب و با سرکه جهت
بهق و برص و با لویه جهت تشقق موی الجروح و القروح ضا د آن با کور د جهت جرب و ا نك و با ادویه مناسبه جهت اکثر
زخه های حاره و بارده و مضر سفلی مصلح آن انیسون مقلد و شربت آن از یک درم تا نیم درم بدل آن در تنبیه و غیر آن صمغ

عربی و در تلپین و تغلیظ تخم کدو و بیج آن درخت را چون بگویند منکا میگوید خشک باشد و با سرکه بر بوقی بهمانند زائل کرد اند

*** فصل ... الکاف مع الجیم ***

*** کچنار *** بفتح کاف و سکون جیم عجمی و فتح نون رالف و راه مهمله و لام بجای را نیز آمده اغت مندی است * ماهیت این درختی است مندی شاخهای آن متفرق و پریشان و برگ آن عریض و در وسط آن هم از جانب پائین و هم از جانب بالا منشق بد و نصف و غنچه آن سبز و لانی و کل آن بعل شکفتن خوش منظر و اندک خوشبو و در نوع میباشد سفید و سرخ ارغوانی مانند پنبهش و عد دبرکهای کل آن پنج عد و یا بین برکهای باریک و بالای آنها عریض و در وسط آن پنج تار یا یک و در سورتاری چیزی شبیه بد آنه زیره و در وسط آن تارها نیز تاری باریک و در وسط آن ضخیم که تخم آنست و غنچه خام آنرا باد و پیاز و پخته با روغن بریان کرده با گوشت و با بی گوشت میخورند لذیذ و خوشبو و طعم میباشد * طبیعت جمیع اجزای آن سرد و خشک در دم * افعال و خواص آن قابض و مجفف و مقوی معده و امعاء و حالبس بطن و دافع اسهال و دبدان و جنب القرع و فساد خون و صفرا و جهت جذام و خنازیر و مطبوخ پوست درخت آن با سماق با السویه جهت نفاس الدام و حیض و جراحات باطنی و مقعد و غرغره آن خصوصاً با اقا قبا و کلنا جهت جوشش دهان و کلو و خنازیر و خوردن غنچه خام مطبوخ آن جهت سرفه حار و رطب و حبس اسهال و بواسیر و حیض و بول الدم و فساد صفرا نافع

*** فصل ... الکاف مع الراء المهملة ***

*** کراث *** بضم کاف و فتح را و الف و ثای منلله و بفتح کاف نیز آمده لغت عربی است بقاری کنند نا و بهندی نیز بدین نام مشهور و با صغیرانی تره و بد یامی کوا و رولا طنبی کوپر کیسو و بیونانی فراسینا و بیریانی عطا را و پرومی فقلوطا و بستانی آنرا نمطی و جملی را فراسیون نامند * ماهیت آن نباتی است معروف و در اکثر بلاد میشود و بری و بهستانی و جبلی میباشد آنچه برگ آن باریک شبیه برگ بهار زود تمام سال میماند و چون بزرگ گردد از میان آن ساقی میروید و بر سر آن گل و تخم و کل آن سفید شبیه بگل بیاز و تخم آن سیاه نیز شبیه بتخم پیاز و این را کرات البقل و کرات الما ندند و نامند جهت آنکه مانند بقل و دیگر خام و پخته آنرا میخورند و در مواید و خوان حاضری و طعام مانند بقل دیگر حاضر میسازند و آنچه در آخر زمستان و اول بهار میروند و پیاز آن شبیه ببصل ماکول و قبه آن مانند قبه آن آبراکرات شامی و بیونانی فراسن بابالوطن و فراسن فافالوطن نیز و بشیرازی و بریزنا من و خام این غیر ماکول بلکه پخته آن را با گوشت میخورند و این در صنف میباشد صغیر الراس و قیق العنق صغی کبیر الراس صغیر العنق و قیق و تنفی این صنف کمتر و خوشبو تر و لذیذ تر از اول و بوی آن بسیار شبیه بنوم است و آنرا کرات الثوم و کرات الکرم نیز نامند و گفته اند فراسیون این است و از مطلق آن مراد کرات البقل تازه است که منتشر و کثیر الاستعمال است * طبیعت آن در سوم گرم و در دم خشک * افعال و خواص آن مفتح و ملطف و منخو اعضاء الراس و الص و الغشاء و النفذ خلای برگ آن با سرکه بر بیش سرخا پس رعا ف و خوردن آن منقحی قصبه رئه و مفتح سد و جگر و مقوی هاضمه و کمر و ملین طبع و رافع قولنج و مد و بول و حیض و بعد از طعام مانع ترش شدن آن و اعانت بر هضم و تلپین طبع و تقویت باه و آب آن بقل رسه مثقال و نیم فاطع خون بواسیر و محرک باه و با غسل جهت امراض بارد و رطبه سینه و اورام رئه و نضج آنها و با ماء الشعیر و با مطبوخ آن با جو جهت درد سینه و ربو و با سرکه پرورد آن مفتح سد و جگر و سر زور رافع قولنج و عصا ریه برگ خشک کرده آن مسهل خون و خوردن و ضماد کردن برگ مطبوخ آن مقوی باه و بواسیر را

نافع و حصول برک کوبیده آن بتهائی و یا با ادریه سنجیده موجب رطوبات رحم و مانع از لاق جنین و جلوس در طبع آن
 که با سرکه و آب و نمک طبع نموده باشند جهت انقسام هم رحم و تحلیل صلابت آن و طلای مطبوخ آن جهت بواسیر و تقویت
 با و در طور آب آن بار رغن کل و سرکه کهنه جهت درد کوش و دوی و سعط آن با کندر و سرکه کهنه جهت قطع لزج الدم و
 رعاب و چون کنند نار و ادریه بپزند و بشارند و جرم آن را در آب سرد بخیسانند و با اطعمه استعمال نمایند باعث لذت اطعمه و رفع
 نفخ و غلظت آنها میگردد السموم ضاد آن جهت کزیدن دوا و افی و آشامیدن آن نیز با ماء العسل جهت حصول الاورام
 و البثور و القروح ضاد آن با عاقل جهت شری و نالیل و بانک جهت قروح خبیثه انشمارا قسم آن از پیازدیر فم ترد
 نفاخ و مخر و محرق خون و مورث ظلمت بصر و فساد لثه مضر حار المزاج و دیدن خوابهای ردی و متلعج آن کشیز و کاسنی
 تازه است چون شمشیر و کارد و غیره را با آب برک آن آبیگری کنند آب و تنگی آن زائل نگردد و نفخ آن در آخردوم گرم
 و خشک * افعال و خواص آن مفتوح و مبتل و جالی اعضاء الغل و انقباض آشامیدن در انتقال آن با هموزن آن نفخ
 مورد رافع امراض بارد و فاعل نفث الدم و نزف الدم و مفتوح سد و بلغمی بکرم و محرک اشتها و مقوی کرده و مثانه و با شراب
 میبوی و بغایت محرک بوده و آن بتهائی با با حرف بابی فاعل احوال مزمن و زحیر و مبتل و فاعل احوال با حب الاس
 جهت زحیر و حبس خون مقعد و بخور آن جهت بواسیر الدم بخور آن ناموم و قطران جهت درد دندان و اختراع کرم
 آن السموم و الزینه ضاد عصاره آن جهت لسع انعی و رفع کاف و آنار جلد و دردهای بارد و چون بکوبند و در سرکه ریزند
 رفع ترشی آن نماید مضر و نه و کرده و مثانه مصلح آن غسل و در تقویت باه نفخ کرات شامی تو بتر از آن است و آشامیدن
 طبعی هم آن بطریق اسفیل باج بار و رغن قراط و رغن بادام در آنکند جهت رفع ترشی و نافع کرب روی شمشیر و سوم است و بسیار قد
 * طبیعیات آن در آخر سوم گرم و در اول آن خشک * افعال و خواص آن مفتوح و مضطرب و جالی اعضاء الغل و انقباض بغایت
 مدبول و حبس و حصول آن جاذب جنین و عصاره آن مسهل سودا و مورث اسهال الدم و نفخ آن را چون چند روز روز
 پنج قیرا با شکر بخورند رفع بواسیر نماید السموم جهت کزیدن دوا و افی و اسهال قوی الانزاساثر اقسام و از جمله اجزای تراق دارق
 است انزانه ضاد آن رافع برص و نالیل و مقروح اعضاء است و نوعی از بری که در جبال بهم میرسد برگ آن بسیار بزرگ و با حلاوت
 میباشد * افعال و خواص آن بسیار ملطف جهت خوشبختی دهان و تسکین درد معده و احوال قوی الانزاست
 * کرات * بفتح کاف و راء مهملة مشتافه و الف و ثاء مثله لغت عربی است * صاهیت آن درختی است کوهی برگ آن
 در ازربار بک و شاخهای آن نرم و پر شیر میباشد آن بلاد حجاز و آنرا عشب الصباغ نامند * افعال و خواص آن شیر آنرا
 داخل اطعمه نمودن رافع جلد امداستند
 * کراع * بضم کاف و فتح را و الف و عین مهملة لغت عربی است جمع آن کوارع و بغاری یا چه نامند بهترین آن با چه بزو
 کوبند جوان فزیده است * طبیعیات آن گرم و تر * افعال و خواص آن موال که موس لزج غیر غلیظ است ولیکن
 محمود قابل الفصول است اعضاء الصل و جهت خشونت سینه و حلق و سرفه حار و نافع خصوصاً با کشک الشیر جهت آنکه
 ملین سینه است اعضاء الغل و انقباض قابل الغل اسریع الضم جهت الکدوس لزج غیر غلیظ و ملین بطن است بسبب
 لزجیت و از لاقبکه دارد و چون با سرکه و انجیر آن استعمال نمایند از وجع و برودت آن که ترکردد و شقاق زبان و سحج
 احوال که از کرمی باشد نافع و صاحب اختصار است آنرا دوشیل دانسته

* کردن ناک * بکسر کاف و سکون را و کسر دال به حملتین و فتح نون و الف و جیم معرب کردن ناک فارسی ما هیئت آن نوع کبابی است که بعد از نیم پخت کردن مرغ و امثال آن به پیچ کشیده با تش بریان مینمایند و بهترین آن مرغ جوان فربه است که مرغ و مرغ کاه تازه آنرا مکرر نسقیه کرد با شنید در هنگام بریان کردن که تر و نرم گردد * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن جهت تقویت بدن مرتاضین و ابدان متخلل و معدة حار نافع و کثیر الغذا مضر معدة ضعیف و مصلح آن در پختن و بعضی گفته اند عبارت از مرغ بریان نموده بطور مسطور است که در داخل آن ابا ز پر کرده باشند

* کسر سنه * بفتح کاف و سکون سین مهمله و فتح نون و هاء معرب از کسنة فارسی است و عربی حب البقر و یونانی اورونس و سریانی کشنی و پرومی ناغبونس و یونانی پرومی و یونانی کسینک و کسین و مشنک کاه و کاه و دانه و بندگان متر بفتح میم و تاء چهار نقطه هندی و راء مهمله نامند * ما هیئت آن دانه است مد و ریقل و نخودی کوچک و تیره رنگ مائل بسرخ و زردی و طعم آن تلخ و قندی و غیر ماکول انسان بطریق غدا بلکه علف و غذای کاه است و آنرا فربه میگردانند و بکوت و کوسفتن و مرغ و بز و غمها نیز مخورانند و بهترین آن آملس سنگین مائل بزردی و بعضی گفته اند مائل بسفیدی آن است و نبات آن کوچک و شاخها و برگ آن باریک و تخم آن که ثمر آنست در غلاف و این در هند و بنکاله چند صنف میباشد و هر یک بنا می مخصوص یکی را مگر نامند چنانچه ذکر بافت ردوم را بتلا بفتح باء موحده و سکون تاء منداة فوقانیة هندی و سوم را ماکه بفتح میم و الف و فتح کاف و هاء هندی و این را چون کاه بخورد سیاه و فربه گردد * طبیعت آن در اول تادوم گرم و در دوم خشک * افعال و خواص آن مفتوح سدد و مقطع و جالی اعضاء الصدمه و سهل نفث غلیظ و منقی سینه و شش و آشامیدن طبیعت آن با عمل جهت سرفه و طوبی و تنقیه رئه و عسر النفس و ضماد آن جهت تحلیل صلابت پستان و آلت منون آن بازراوند مد حرج جهت رو بانیل و گوشت بن دندان اعضاء الغداء و انقباض آشامیدن آن آرد مقشر خیسباید آن مسهل و محرک باه مبرودین و یاروغن کنجد مسکن مغص و زهر و با سرکه رافع عسر البول و جرب کوده و تنقیه کرده و طبیعت آن با سرکه جهت برقان و سحر زنافع الا ورام و البثور و الروح و الجروح ضمد آن با عمل و بااد و به مناسبه و بتهنایی نیز جاذب خون بظاهر جلد و جهت جرب و شکستگی اعضاء و سعه و شقاق و نارفارسی و تحلیل صلابت و قروح خبیثه و ساعیه و مانع انتشار آن و التیام جراحت و همبقة الزینة ضمد آن با آب دفلی و تخم خربزه جهت برص و باز فست جهت بزرگ نمودن عضو و بالا و غسل بدن آن منقی بشرة و جهت سروح نمودن آن قویتر از سایر ادویه و خوردن سوپ آن با عمل رفع لایحی بدن و شستن عضو با آب طبیعت آن با نطول بدن آن جهت شقاق عارض از سرما و حكة و بثور و بنبه و شهد به السموم ضمد آن با سرکه و فستقین جهت لیسع عقرب و با شراب جهت لیسع افعی و سگ دیوانه کزب و انسان بکد بوانه کزب و انسان صائم المضار اکثر آن مولد خلط فاسد و مد ر خون و مورث اسهال و موی مصاح آن کلاب و کل ارمنی و اصلاح آن مانند اصلاح تر مسی است و سفید آنرا غایله کمتر از سرخ آن و طبیعت آن در مرتبه موجب بطلان قوت جالبه آنست و باقی ماندن از صفت آن و غدا می اند که از آن حاصل میگردد مقدار شربت آن تا سه درهم *

* کروش * بفتح کاف و کسر را و شین معجمه و بکسر کاف و سکون را نیز آمده لغت عربی است و یونانی و مسطورونس و یونانی اسطوما و پرومی کلیا و یغایر می شکند و بندگان ای و جهری نامند * ما هیئت آن عضوی از اعضای معروفة مرکبه بدن حیوان و بمنزله معدة است در بدن انسان و شامل شکند و روده های حیوان است و از حیوانات تا کوچک تازه تولد یافته و علف و محبوب

1

[illegible]

و اشتهاى طعام و محرک آن و موافق محرور المزاج است و تخم کرفس مضر بصرع است لهذا در ادویه مضر بصرع داخل نیاید کرد
و کرفس جبلی را بیونانی و داسالیون نامند نبات آن بقدر یکشیر و شاخه‌های آن کوچک و بر سر آنها قندها مانند بیون و از آن
کوچکتر و باریکتر و تخم آن باریک طولانی شبیه بزبره و حریف و خوشبو و منبت آن سنگسارها و ماکن جبلیه و اقوی از کرفس بستانی
* طبیعت آن گرم و خشک در سوز * افعال و خواص آن آشامیدن تخم و بیخ آن جهت ادرار بول و حیض نافع و داخل ادویه
مركبه و ادویه خاره کرده میشود و کرفس صخری را بیونانی فطراسالیون نامند یعنی کرفس الصخر جهت آنکه در اماکن صخریه میروید
و کرفس ماقن و نی نیز جهت آنکه در بلاد ماقن و ن بهم میروند نبات آن ایستاده و تخم آن شبیه بناخواره و با عطریت و خوشبو
و بسیار حریف و طعم جمیع اجزای آن نیز حریف ولیکن ضعیفتر از تخم آن و اقوی جمیع اجزای آن و تخم آنست
* طبیعت آن در دوزخ گرم و خشک * افعال و خواص آن مغنیه و محلل اعضاء الغذاء و اللغض آشامیدن تخم و سایر
اجزای آن محلل نفخ معده و معای قولون و رافع درد پهلو و مغص و وجع کرده و منانه و ادرار بول و حیض و تخم آن داخل ادویه
مدره بول و مركبه کرده میشود و کرفس لبطلی را کرفس مشرقی و کرفس شتوی و بیونانی اتوسالیون یعنی کرفس عظیم نامند
و بر بری حضرت کوپند * ماهیت آن بزرگتر از کرفس بستانی است و مائل بسفیدی و برگ آن سبز مائل بسرخ طولانی
نارک و با خطوط و پهن تر از برگ بستانی و سرهای آن شبیه بسربنفشه و بران کل آن و تخم آن طولانی و صحت و حریف و خوشبو
و بیخ آن باریک و خوشبو و خوش طعم منبت آن مواضع ناریک بین اشجار و نزد آجام و مستعمل مانند کرفس بستانی هم برگ
و شاخهها و بیخ آن خام و هم پخته با ماهی و غیر آن و کاه مملوح نموده * طبیعت و افعال و خواص آن * ضعیفتر از کرفس
بستانی آشامیدن تخم و بیخ آن با شراب مسمی با تومالی مد حیض و جهت تغذیر البول و امراض بارده و بطریخ آن نیز
با شراب جهت امراض بارده نافع و بیض صغی از کرفس کبیر میباشند که کرفس طری و بیونانی سمون نامند که در کوه مسمی
با مانوس بهم میروند ساق آن شبیه بساق کرفس بستانی و صلب با شعبه‌های بسیار و برگ آن پهن تر از آن و مائل بزردی
و برگهای قریب بزمین آن منحنی بسوی بیرون و در برگ آن اندک رطوبتی چسبیده بدست و با اندک نندی طعم و خوشبو
و چتر آن مانند چتر لبطلی و شبت و تخم آن شبیه بتخم کلم و مستند پروتند طعم و رائحه آن شبیه برائحه مرویخ آن حریف طبع
الرائحه ولیکن حرارت آن با آن حد نیست که حنک را بگیرد و پوست بیرون آن سیاه و داخل آن زرد مائل بسفیدی منبت
آن سنگ لاخها و تلها * طبیعت و افعال و خواص آن * قریب بکرفس بستانی و ضعیفتر از جبلی آشامیدن تخم آن
مدر بول و حیض و هرق النساء و نزول آب نافع و حمل آن مسقط جنب و برگ نمک پرورده آن حابیس بطن و آشامیدن بیخ آن
جهت هرقه و عسر النفس و انتصاب آن و عسر البول و نهش مواممه و حمل آن مسقط جنبین الاورام و الجروح ضداد آن
محلل اورام بلغمیه حل ینه و اورام حاره و صلبه و خراجات و چاق کنند آنها و تخم آن مسکن نفخ معده و محرک جشا و مسکن وجع
طحال و کرده و منانه و مدر هرق و بول و حیض و مخرج مشیمه و جهت نرفالدم زنان نافع و جهت حمایت نیز و کرفس
الماء را کرفس اجامی و نهی نامند و در کنار آب و میان آن میروید و بزرگتر از بستانی و ماق آن معروف و سفید رنگ
* طبیعت و افعال و خواص آن ضعیف تر از همه اقسام است *

* کرسکدن * بفتح کاف و سکون را و فتح کاف و دال مهمله مشدده و نون و دال معجمه مشدده و مخففه نیز و به تشدید
نون نیز آمده معرب از کرفس فارسی است و بر بهر جریش و بهندی کینند اما منبت * ماهیت آن حار و آبی است عظیم

البته از کارمیش بزرگتر و از لیل گوشت و پوست آن ماه و چنگ از و همیش و صلب و صورت آن فی الجمله شبیه بصورت
 خوک و بر پشانی آن حاجی است پانین آن عریض و بر آن باریک شبیه بکله تند و تیز و منحنی بحدی بالا و بسیار زور آرد
 بعد یک بر نعل غالب می آید و آنرا نیز میکشد و اکثر در بلاد حبش و لوبه و کومستان چنگل و دند و بنکاله بهم میرسد و شاخها
 آنچه در بلاد حبشه و لوبه بهم میرسد بلند تر و سیاه آن کمتر و اکثر باقی از سفید و سیاه و کم جوهر چون از عرض آنرا ببرند
 و آنچه در بلاد هند و بنکاله بهم میرسد طول آن کمتر و اکثر سیاه و دندرت در وسط بعضی خالهای سفید بالهای اشکال بهم میرسد
 و اهل هند آنرا با میضت و خواص بسیار میداند و ظاهر آکوست آن حلال باشد بجهت آنکه مانند بقرو اهل و غنم نشخوار
 که بر بی جره بکسر جیم نامند و بهندی جگالی گویند میکنند یعنی علمی و غذائی که خورده باشد آنرا با رگ داند و در دهان
 مبتدیل و فرو می برد و این از علامت حیثت گوشت حیوان چهار پا است و از بوی حس آن بسبب صلابت و ضخامت سر
 میسازند بسیار خوب و جوهر در آن میشود و بقیه مصالعی میفرورشد * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن
 بخور شاخ آن جهت بواسیر و عسر ولادت و گریز ایندن هوام و دلت متورم و خور حافر آن آما میدن آب در غار فیکه از شاخ
 آن ساخته باشند و بد سوز ووشیدن آنکشتن و در فک از شاخ آن جهت بواسیر و ملای و به آن مورت مهم است در نظرها
 و در غن پوست آن که قطعه از آنرا در روغن کنجد اندازند و در آن روغن کف از آن جهت التیام حروق و فرورج عظم التلع
 و گفته اند که هر مقل از که از روغن آن خرج نمایند و موضع آن روغن حالی داخل نمایند سر رفع میبخشد و اثر آن ضعیف نمیکرد
 * کرم کند * بهنج کاف و سکون را و فتح کاف و سکون نون و دال * ماهیت آن اسم فارسی حنکی است سرخ رنگ شبیه
 بیا قوت و بعضی گفته اند اسم لعل است بعضی حنکی را که بهندی پیکو نامند و بعضی سکی بدوش را که بهندی حنینه نامند
 دانسته اند * افعال و خواص آن آشامیدن آن مغروح و مقوی قلب و رفع خفقان و توجش
 * کرم کند * بهنج کاف و سکون و وراء مملعه و فتح و سکون و لغت بر بری است * ماهیت آن بخشی است باریک
 شبیه بمنیل رومی و بسیار سرخ در حصب افعال مانند عاقر خا و لهن ابی آبرها در تر حاد است و غر آنست و بعضی
 گفته اند بخشی است باریک بفلظت شاخ ریحان شبیه به سفاغ در شکل و رنگ و سیاهی آن از ان کستر * طبیعت آن کرم
 و خشک * افعال و خواص آن جهت نالج و امراض عصب نافع و جمعی آنرا ناراضیا دانسته اند
 * کرم کند * بهنج کاف و سکون را و کسر کاف و دم و ریافت عربی است بقاری کلمک و ترکی در با و بهندی کوبج بقم کاف
 و سکون و از رخفای نون و جیم نامند * ماهیت آن از جمله طپورری است بلند پر و از و کنار آنها نیز میباشد بهترین
 آن آنست که باز آنرا صبل کرده باشد * طبیعت کوشش آن در دوز کرم و خشک * افعال و خواص آن مفتوح
 سد و معوی بدن و متخلل قولنج المضار و بر هضم و مولد خلط غلیظ مصالح آن آنست که نکل و روز بعد از دیم بکند و در پس
 با سرکه و آب و زک طبع نامند و با زیر خا و طیفه داخل کنند و بعد از ان حاوی قندی بخورند و حوصله یعنی چینه دان آن
 حا بسا سهال و آشا مبدن خشک ما ئیده آن با آب بخورد مطبوخ جهت درد کرده و منانه مجرب و مغز سر آن رافع شکوری آنکحالا
 و با آب حلیه جهت تحایل اوزام ضا د اوزمره آن معوطا سه روز با آب چغندر و در هتور سه روز نایک هفت با آب روز پنجوش
 جهت لقوه مجرب بشرط آنکه در جاذب مخالف در بنی کشند و در ان ایام روغن گردکان یا شامند و بهمانند و در جاذب
 تا رنگ بدینند بر روشنی نگاه نکنند و آنکحال آن جهت رفع نزول آب و شکوری و باخته و آنرا بله نافع و طلای آن جهت رفع

برص و جرب متفرخ قوی الاثر و سهول مغز سر آن و زهره آن از هر یک یک قیراط باروغن زانق رافع نسیان و سفید می موی سر و ریش
 با نکرار عمل و در ثلث ویت حاذقه بیمثل و پیمه آن را چون بکند از نند و با سرکه عنصل پیا شا منک چند روزی هم صلابت طحال را
 زایل گرداند و چشم آن را چون خشک نموده سرده در چشم کشند به خوا بی آورد و خصیه آن را چون نمک سود نمایند و خشک
 کرده سود و با هم وزن آن سرکه سوسمار و کف دریا و شکر در هم نموده در چشم کشند جهت رفع یماض چشم مجرب گفته اند
 * کرم * بفتح کاف و سکون راومیم لغت عربی است واحد آن کرمه و جمع آن کرمات و بیونانی اول با طوم و بسریانی کبمشا حصرا
 و نرومی دین ررون اسایا و بفارسی تاک و رز و بهندی داکمه کا چهار نامند * ماهیت آن نباتی است اکثر از قبیل نجم و بیاره
 و بر مچا و خود بهیچ و تنه آن قوی و شاخهای آن باریک بلند و نورسته آن با خیموط و برگ آن پهن فی الجمله شبیه برگ خیار زده
 و برگ عنب الثعلب بستانی و غیر مزغب و املس و خوش طعم خصوص برگ نازک نورسته آن و خوش رائحه و کل آن
 ریزه باریک خوشبودر و دماثل سفید می و ثمر آن که عنب و بفارسی افکور و بت ترکی اوزم گویند خورده در رود رخامی سبز عقیص
 و نیمه رس آن ترش و با عفو صت و رسیدن آن شیرین و ملون بالوان از سفید و سرخ رنگ و سیاه و بعد رسیدن و خشک شدن
 زیب و بفارسی مویز و نیمه رس خشک آنرا که ترش طعم است غوره مویز نامند و تخم آن مل حرج الشکل سرخ رنگ شبیه بخصیه
 حیوان بسیار کوچک و آنرا احبب العنب نامند و شاخهای نازک در ست آنرا القایف الکرم و عسالیج الکرم نیز نامند و بری و
 جلی و بستانی میباشند نبات بری و جلی آن بسیار بلند و پهن بوری زمین و اشجار و غیره نمیکرد و ثمر آن کوچکتر و کم آب
 تر و بوست آن ضخیم تر از بستانی میباشد و درخت بری بی ثمر را در تنکابن دیورز نامند و شاخهای درخت آن را مطلقا تا
 هر سال نمیرند و تربیت نمایند ثمر زبانه و بهتر نمیدهد و بیان عنب تفصل در حرف العین مع النون ذکر یافت و بهتر بن اجزای
 درخت آن عسالیج آنست و بعد از آن برگ و عصاره آن * طبیعت آن * در آخورد و سرد و خشک * افعال و خواص
 ان جالی و مجفف و قابض اعضاء الراس والصل و الرغذاع والنفض آشامیدن عسالیج آن مانع صعود بخاره بل مغ و ضما
 برگ و عسالیج و خیموط آن خصوصاً با آرد حوجهت در د سر حار و تسکین التهاب عین و اورام حار و آن را آرد جو در ملک
 جهت تسکین التهاب معد و رابت ای ورم حار آن و سایر اعضاء و عصاره برگ آن مقوی معد و حار و مانع قی و قاطع قی الدم
 و رافع خما و رتقلب نفس و جهت قرحه ا معار و سهال صفرا و ری که ذ و سنطار برای معوی نامند خوا و بنوشند و خوا و بنان
 حقه نمابند و بمزمل و بول و حافظ جنین از اسقاط و شربت آن که آب عسالیج آنرا با قند بقوام آورند جهت خفتان صفرا و ع
 و تنصیک اشتها و دفع خما و تسکین حاد صفرا و غثیان و سهال مواد رقیفه صفرا و پیه نافع و بسیار است که بسبب قوت جالیه
 که دارد باعث اطلاق طبیعت میشود مضر سرفه مصالح آن عسل و صمغ و آب منجمد آن بسیار جالی و یا پس آشامیدن آن
 با شراب رافع سپرز و مخرج سنگ منانه و ضما و آن را رفع قوبا و جرب متفرخ و غیر متفرخ و طلائی آن با روغن زیتون سترونند
 موی باد و ام عمل و آب چوب آن که در حین سوختن تراوش کند رافع ثلیل و نمله و کلف و نمش و قوبا و جرب و سترونند
 موی خصوصاً باز پیب و رماد چوب و نشا رة شاخهای آن کاوی و ضما و آن با سرکه رافع بواسیر و باروغن کل سرخ و سرکه رافع بواسیر
 و باروغن کل سرخ و سرکه و سد آب جهت ورم سپرز و رماد شاخهای آن با پیه کهنه و روغن زیتون و عسل جهت شکاف عضل
 و سستی مفاصل و تعلق عصب و با و کاف ارمی جهت بریدن کوشت زایل زخم و با سرکه جهت اتوائ عصب و کزیدن موام و افعی
 و سگد وانه و ورم غده و کرم کرده آن جهت بواسیر خوردن نیم درهم آن جهت قرحه ا معار و تله لیت حصاة و آشامیدن

آب خاکستر آن جهت سقطه معده و نوع بری گرم و قابض تر و شکر نه آن بهترین اجزای آن و شلید القیض آشامیدن در منقاع خشک آن قاطع نفث الالم و مقوی معده و مانع ترش شدن طعام در آن و حالبس اسهال و مدبول و آشامیدن آب طبعی آن بقدر رمی و پنج مثقال باند ری شکر مهبل و طوبات و ماء اصغر و ضماد آن رافع ورم چشم و سائر ابرام حاره و قلاع دهان و رادع مواد و مسکن التهاب معده و رذایع قروح خبیثه و حصول آن قاطع حیض و چون آنرا در سفالی بموزانند اکتمال و ذروران جهت درد چشم و باعسل جهت ناخن و گوشت آن با عسل قاطع خون لثه و بین دندان و رافع مستی آن و طلای آن با عسل جهت داخس و پوست آن ستر قاطع خون لثه و رافع انگور و حیا و بری بیدار جالی قنطور مطبوخ آن بپنهای ری و با بادمان مناسبه جهت جلای چوکر گوش و رفع کرمی و آشامیدن آن با آب یا شراب جهت استسقا و اسهال ماء اصغر و شربوی آن مقوی معده و رافع غلیان و حورست طعام و اسهال را در اربول و ضماد آن مانع ورم جراحات و روغن شکر فطآن در خواص مانند روغن کل اعتبار لطافت این ازان کمتر و با قوت قابضه و رادعه و جهت جوشش دهان و حبس عرق و قروح ها معده و معده آن بکیرند شکر نه آنرا و مکرر در روغن زیتون اندازند و در آفتاب گذارند و هر سه روز یکبار کنند و در روغن عجمی آن که با روغن کنجد یا با زیت ترنس دهند مسخن و مسکن ارجاع اعصاب و عسلاب و رافع اعصاب است

کرم دانه * کسرکاف و سکون را و میم و فتح دال و الف و نون و هاء و کاف با رسی است و بری حبس الالم و دانه اند * در ماهیت آن اختلاف است بعضی تمر مثقال دانسته و بعضی گفته اند که است سیاه و هر دو طرف آن نازک و بران عشا ئی سفید رنگ * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن مسهل ماء اصغر و شرب دانه آن و مسخن قبل و بعضی آن از فضلات و بعضی حبس نوعی از عمار ریون دانسته را قول دیگرند در آن را دانسته و از خوردن آن خارش و ورم عارض گردد علاج آن علاج تربک خوردن است

کریب * بصم کاف و را و صم بون و با روغن اول و دوم و سکون سوم و برآمد و معرفت از کرم با رسی است و نیز دانه های کلم و با صفت های قمریت و سوانی قرمما و قمری و سر دانی کرانی و کر با و بر روی امار و بر روی دانه لایع و امار آمد * ماهیت آن نباتی است و انواع می باشد از استانی در ری و بحر و بیستانی را اقسام بسیار است و بنویسند که از استانی است و در حرف القاف مع النون ذکر یافت و قسمی معروف از بیستانی آنرا به شیهه بخیل و روحت آن حش و صبر و رک و نوک آن عریص و مطبوخ و نازک و چغندر و نوک آن سبز و غر و قنم آن روزه مد و هر رخ نیره و این را بنویسند که قمری و امار و س نامند و از اقسام کریب بطبی است و نیز قسمی دیگر و این شیهه بشلغم را نازک و مفرط و در طول و رنگ آن سفید و روحت آن چند آن خشونت دارد و جرم معز آن نازک و بیروشه و برک آن شیهه برک قسم اول و ازان کوچکتر و نرمه قسمی دیگر می باشد که از بیج آن هاتی میروند و قدری از زمین بلند شده بران کوهی شیهه بشلغم سبز کمرک منعقد میگرد و بر بالای آن نمزانی تابند و شمر بلند می باشد و در دانه های ساق آن برکها فی الجمله شیهه بصم د روم و ما کول و مستعمل کرده آنست نه بیج آن که در زمین است و نیز قسمی دیگر می باشد که از بیج آن برکها میروند فی الجمله شیهه برک قسم اول و برکهای بیرونی آن ازان بزرگتر و اند روی کوچکتر و در وسط آن از بیج آن ساقهای کوتاه نازک و بلند و دوسه انگشت روئید و بر سر آنها قبه های سفید و همه بهم پیوسته و در بین هر یک قبه برکی باریک و کوچک و عدل دانه ها تا بزرگ و این را کل نامند و مستعمل و ما کول شاخها و تنه اراک آنست نه بیج آن و این ار همه انواع را بزرگتر و طایفتر می باشد و با اجمله اصناف آن از شامی و مدنی و موصالی و اندلسی و غیره مختلف می باشد در شکل و از مطلق آن مراد بیستانی

است و بهترین اقسام آن بازک بیریشه تازه آنست * طبیعت آنقسام بیستانی آن مرکب القوی و دارای کرم و دردم خشک و بیخ آن اربط از برک آن و بری آن کرم تر و خشکتر از بیستانی * افعال و خواص آن منضج و ملین و مجفف خصوصا چون طبع دهند و آب اول آنرا بریزند و غلظت آن اندک و از عسل و طب و زچون با گوشت فربه و مرغ جوان طبع دهند جلد الغلظت میگرداند اعضا الراس آبشامیدن طبع آن و تخم آن مانع صعود بخیره بدن ماغ و مسکن صداع و رافع ظلمت بصر و مستی و مهرا بختن آن قابض و رافع خمار و ارتعاش و منوم و مقوی ضعف بصر و سقوط عصاره آن منقی دماغ و منوم و مجفف لسان اعضا الصدر و آشا میدن طبع آن و خوردن مهرا بختنه آن رافع سرفه مزمن و ورم حجاب و احشا و آشا میدن هر روز یک ارنیه آن صاف کنند و آواز و رافع کرفتنکی آن و وجع طحال و دل ستور چون مضغ نه آیند و آب آنرا بمکند جهت صوت منقطع نافع و غرغره بعصاره آن و با طبع آن با روغن کنجد رافع خناق اعضا الغلظت و بعضی بطبی الهضم نفاخ خصوصا آنچه در تابستان روئیده باشد و مسلح آن با آب و نمک ردی تر و خوردن برگ تازه آن با سرکه رافع ورم طحال و آشا میدن آب مطبوخ آن مدر و بول و حیض و آشا میدن تخم آن محرک باه و با ترمس قاتل دیدان و حمل و تخم آن بعد از جماع مفید منی و آشا میدن خاکستر بیخ آن مفتت حصاة و آشا میدن عصاره آن با ایرسا و نظرون مسهل بطن و حمل و کل آن مدر حیض و قاتل جنین خصوصا با آرد شیلسم السموم آشا میدن عصاره آن با شراب جهت لسع افعی و سک دهنده کزبله و تخم کرب مصری از جمله اجزای تر با قات است الا ورام و البثور و الفروج و الجروح و صداد همه انواع نلته آن منضج صلابات و برک کرب بری یا بیستانی بیمار نرم کوفته بتنهائی و با آرد جو محلل او را با حاره بارده باغویه و حمزه و شری و سرطان و با نمک جهت نار فارسی و با زاج و سرکه جهت برص و جرب با سفید و تخم مرغ جهت سوختگی آتش و جرب متقروح و با سرکه و حلبه جهت زخمهای عمیق و منع انتشار آنها و سوخته آن بغایت مجفف و رافع سعه و مانع روئیدن موی و جاپیه خوک و امثال آن جهت خنازیر و جراحات صلبه رد بيلات و با سفید و تخم مرغ جهت سوختگی آتش آلات المغا صلا و برک آن جهت رعشه و با آرد حلبه و سرکه جهت اوجاع مغا صلا و تقرس و نطاول طبع آن جهت اوجاع مغا صلا و تخم آن درد ورم کرم و خشک و مبهی و کشنده کرم معده و طلائی آن رافع کلف و نمش مقد ارشیت آن دو مثقال المصا و منخرو مولد سودا و ردی الغلظت و اکنار آن باعث دیدن خوابهای ردی و کلم بری در شکل شبیه به بیستانی و سفید تر از آن و برک آن از آن کوچکتر و با زغب و تلخ و دوائیت بر آن غالب تر از غلظت و بعد طبع با آب انا و تلخی آن زائل میگرد و تخم آن شبیه بغلغل سفید * طبیعت آن در سوم کرم و خشک * افعال و خواص آن بسیار جالی و محلل و ملین طبیعت و مسهل خصوصا که با گوشت فربه طبع یافته باشد طبع خفیفی و چون د و مرتبه و با زیاده طبع یافته باشد مبیما شد مسکن بطن و آشا میدن بیخ و تخم آن بقدر دود در هم رافع سم افعی و تخم آن بغایت محرک باه و کلم بحری برک آن دراز و بیخ آن سرخ شبیه ببرک زراوند و با اندک بتو عیمت و لین مانند برک لبلاب و طعم آن شور و با تلخی و خوردن این جائز نیست و در رمضان آن محلل مستعمل و د و مثقال از تخم آن در کشتن حب المرقع بسیار مؤثر است

بسیار

* کرب و بند * بفتح کاف و را و خفای و ارونون و فتح نون و دال و ما لغت هند است و بجای ما الف نیز می نویسند * ماهیت آن ثمر هندی است درخت آن فی الجمله شبیه بد رخت لیمو و خار و برک آن بعضی بزرگ اندک پهن طولانی و بعضی کوچکتر و طول آن اندک کمتر و املس غیر مشرف و بی زغب و خارهای آن بر کره های شاخهای آن و سر اکثر آنها دوشعبه و گل آن هر خرنک مائل بسفیدی و ریزه و با عفو صفت و ثمر آن شبیه به پشورق و کوچک بقدر عذاب کوچک و در اندک

جهت آنکه را بجمه نباتات الحار بنمایار که به و با حدت است بخلاف را بجمه کربلا و آن نیز مسهل قوی است و مالیدن شحم حنظل بلکه اقوی از آن بخلاف کربلا که مقوی معده و قابض و از غده معده اهل هند و بنکاله و دکن است که پوست آنرا کنند و زورق نازک بپزند و تخم دور کرده نمک مالیده سه چهار مرتبه میشوند که تلخی آن زایل گردد و با هم وزن آن پیاز را نیز زورق نموده در روغن بریان مینمایند و با کرش و یا بی کرش پخته میخورند بانان و یا با چلا و سیارانه میشود بعضی خواهند که تلخی آن کم کرد نمک بر آن پاشیده بعد از زورق نمودن که ساعتی میکند از آن پس پاک شسته بخورن کور بریان و طبع مینمایند لذیذ میکند و بعضی آنرا از پهلوجاک کرده تخم را بر آورده نمک مالیده بدستور تلخی دور کرده قیحه بر نموده در روغن بریان کرده و پخته بطریق دلمه طیار میکنند لذیذ میشود * طبیعت آن در سوم کرم و خشک * افعال و خواص آن محلل رباح و قاطع بلغم و مقوی اعصاب و باه و مولد منی و دافع حویان آن و جهت درد مفاصل و نفوس بارد و استسقا و طحال و یرقان نامع و دافع کرم شکم خصوصاً که تلخی آنرا زایل نکرده باشند مضر محو و زین صلیح آن سنگبین و میردات است

و چون در جگر با آرد جو حاصل خیار بر او درام صلیبه را آرد با طلا درغ خنار بر او مثال آن چون عرب را با آب کشید و با آرد
 کل بسایند بر سر پا بن متفرج و غیر متفرج با لعل دلیع نماید و مجرب مقلد از شراب آن آب آن تا یک اوتیه و از جرم آن دیو اوتیه بدل
 آن برک خشک و کاه و ریشم آن که جلجلان و کشیز مبارک از آن است * طبیعت آن تا در درم سرد و خشک * افعال
 و خواص آن اعتدال الراس و القلب و الغذاء مدرج و مقوی دماغ و قلب و مانع صعود البخار دماغ و رافع خفقان
 و وسواس حار و مقرم معدة و حابس اسهال و جربان منی و قروح مجاری بول و آشامیدن شیر و آن و یا نفوق آن جهت اسهال
 د موی و بطنه نیز خصوص بود اداء آن و رفع خفقان و یا میخسج مولد منی و مسقط کرم معدة و مانع نگون آن و خائیدن آن رافع
 بوی شراب و سوزش مستی و شربت آن جهت سرد و در و روغن مستی شراب و مطوف در سر که خیسانیده آن نیز همین خاصیت
 دارد و فساد آن جهت در سرد سر خار و با مندل و انیمون جهت تقویت معدة و رفع آروغ و یا میخسج مولد منی و مسقط کرم
 معدة و مانع نگون آن و با غسل و روغن زیتون جهت شری و زار و فاسی و امثال آن و زرد آن قاطع خون جراحات مقلد از شراب
 آن از بیدرم تا یک اوتیه بدل آن نشم که و در خشک شدن از آن تا چهار اوتیه از آب نر و زار و آن مویک نسبان و اختلال
 ذهن و سردی و سبب و بطنه انصوت و تقلیل منی و ضعف پا و و میکان نعوظ و تقابل جنس و مانع بوی کزیره از بدن شارب
 آن علاج آن بعد از تنقیه بقی و اسهال خوردن زرد و نشم مرغ نیم برشت با قند و نمک و آب گوشت مرغ نریه است بتهائی
 و یا با دارچینی و مضر صاحب ربو و ضیق النفس مصالح آن نشم نیم برشت و شراب و سکنجبین و سحر جلی است *

بزرگ

* کزیره الثعلب * ماهیت آن غافقی گفته نباتی است با خور طیار یک و برشان و بهن بر روی زمین و در آن مائل
 بسرخ بزرگ خون و برک آن کوچک برد و جانب شاخهای آن و مشرف بشرفهای نزدیک بهم و مائل بسبزی و سبزی و حاق
 آن ایستاده و مدور و بر طرف آن سرها بقل و انکشت ابهام مدور بری شکل و بران کلی بزرگ سرخ رنگ و نشم آن باریک
 منبت آن کوهستانها * طبیعت آن گرم و خشک و سرد و خشک نیز گفته اند * افعال و خواص آن استحصال عصاره آن
 یا شکر جهت خدات قوت با صره و جلای غشای و خوردن جگر تیس بران که بران برک خشک آنرا سوده یا شیده باشد
 جهت شکوری گفته اند نبات آن خنار بر و نافع است الما را از آشامیدن آب نفوق آن حالتی شبیه بسکر عارض میکند
 با اختناق و خشونت خلق و سینه و ملامت آن آمدن بوی کزیره است از بدن شارب آن علاج آن قی نمودن بطبیعت
 و زیت و آشامیدن روغن و رب غیب است بعد از آن و بعد از تنقیه بقی و اسهال خوردن زرد و نشم مرغ نیم برشت با لعل
 و نمک و آب گوشت مرغ نریه است بتهائی و یا با دارچینی *

بزرگ

* کزوان * بفتح کاف و کون زار و فتح و از الف و نون لغت فارسی است بعربی بقله اتوجیه به جهت مشابهت و الحاد
 برک آن با انرج و بقله فلفلیه نیز برای مشابهت خدات طعم آن بقلل نامند * ماهیت آن گفته اند معروف بها در نجوبه
 است نزد اطباء و شمع ابن بیطار گفته غیر آنست و آنرا باد رنجی و نه نیز نامند نباتی است خوشبو برک آن از زمین میرد و بزارون
 حاق شبیه بمرک جرج و مائل بسبزی و سر آن مدور و بران آن اندک مشرف و طعم و رائحة آن شبیه بپوست انرج و با عطریات
 عجیبی * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن مفرج و مطیب نفس و مقوی قلب و فراد یعنی فم معدة و رافع
 هموم و خفقان بارد و دافع هموم بارده خصوص عقرب و مسخن بدن بکمال تسخین مضر مجرورین و اکثر آن مصلح و مبدل
 حرقة البول مصالح آن آشامیدن سکنجبین و ربوب بارده و امثال اینها است *

*** کزنگین *** بفتح کاف و زاء سکون نون و فتح کاف و کسر یاء موحد و یاء مثناة تحتانیة و نون * ماهیت آن شیمی است که برد رخسار کز و سار می نهیند و مانند زنجیرین منعقل میگردد و آنچه برد رخسار بدن منعقل میگردد اطفال است از آنچه برد رخسار کز و لوط منعقل میگردد و بهترین آن صاف سفید شفاف بزرگ انده آنست که مخلوط بزرگ و خاشاک نباشد * طبیعت آن در اول کرم و در خشکی معتدل * افعال و خواص آن جالی و با قوت مسهله اعضاء الراس و الصدر منقبی دماغ و ریح غلیظه آن وجهت نزلات رتوبت اعضاء تنفس و آلات غل او ملین سیمه و صوت و رافع خشونت آن و ضیق النفس و سرفه عار و بار در طلب و مرطوبی مزاج را نافع مقول آرشیت آن از هفت درم تا بیست درم است

* فصل ل الكاف مع السین المهملة *

*** کسب *** بضم کاف و سکون سین و یاء موحد و لغت عربی است و نیز عربی التیغ و یقارنی کنیارة و کشت و ویشیرازی خور و بهندی کملی نامند * ماهیت آن ثفل چیزها است که از آنها روغن گرفته باشند مانند حبوب و لبوب و بزور و غیرها و از مطلق آن مراد ثفل و هن کنج است و بعضی گفته اند جرم آنست که در آن مطلق دهنیت نامند * طبیعت آن خواص و افعال و خواص آن ثفل هر چیز در طی ذکر آن مذکور شد و میشود انشاء الله تعالی و به الجملة بسیار ثقیل و زردی الثفل و مولک نفخ و ریح و سده است و از خوردن کسب خروع میضه عارض میگردد علاج آن ترید خورده است *

*** کشتی *** بکاف نازی در نکاله صلب الثعلب است *

*** کسموقا *** بفتح کاف و سکون سین و ضم میم و سکون و او و فتح قاف و الف و کسموقا بکسر میم و ضم یاء مثناة تحتانیة و سکون و او نیز آمده اسم لطی است * ماهیت آن شیخ این بیطار نوشته غافقی گفته که مسعودی در کتاب معروف بیان نموده که آن حشیشی است متنسبط بر روی زمین مد و رقطر آن بقدر یک فتر که طول ما بین انگشت سیاه و ایهام است برک آن شبیه برک مرزنجوش طعم آن لزج شبیه بطعم نبق کوچک علف و آنرا خشک کرده نگاه میدارند * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن عند الحاجة در آب مالیده بعقرب کزید و مسموم را نند در حال تسکین مینماید *

*** کسول *** بضم کاف و سین و سکون و او و لام * ماهیت آن این المین تصریح نموده که آن طری است بقدر انگشتی و در رنگ و شکل شبیه بخیارشتراند که عریض و ضخیم آن بقدر خیارشتر و منبت آن بلاد روم * طبیعت آن سرد و خشک و بسیار قابض * افعال و خواص آن آشامیدن یکدرم آن قاطع خون و اسهال دموی و ذر و زردی در دفع نزف الدم جراحات بیعدیل است *** کسوندی *** بفتح کاف و ضم سین و سکون و او و نون و کسردان و یار و کسوندی بجم بیجای دال نیز آمده لغت هنکی است * ماهیت آن نباتی است هندی تا بیک خامت انسان و زیاد و نیز و شاخهای آن انبوه و مائل به بنفشه و ذراک آن شبیه ببرک سنا مکی و حله دکل آن زرد * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن جهت دفع سمیت مسموم مشروبه و تعدیل فساد اخلاط و سعال نافع و خوراندن آن بن و اب جهت سرفه آنها که کنار نامند مفید و چون قدری از بیج نوع سیاه آن که بهندی کالی کسوندی نامند با چند دانه فلفل نرم سوده حبوب ساخته بهار کزید و بخور اندک شغایا بن وضاد آب بیج ناز آن با صندل جهت قویا نافع است

*** کسیر *** بفتح کاف و کسر سین و سکون یاء مثناة تحتانیة و ضم راء و او لغت هندی است * ماهیت آن بیج نباتی است هندی که در غل یوها که بهندی تالاب نامند و آبهای ایستاده میروید و از نبات آن پور یا میبافند و بیج آن که کسیر است

محل در وقت جو زهر و وقت آن غیا بعضی اندک مائل بسرخي باریشهای بسیار باریک سیاه و مغز آن سفید شیرین اندک
 خوش رائحه و گفته اند بیخ نوعی از زهره است * طبیعت آن مرکب القوی و سرد و تر و درم با اندک حرارتی * افعال
 و خواص آن با قریباً نصف و قوت قایمه جهت تقویت قلب و خفایان و رفع میضه شدید بعد آنکه قی را مهال بسیار رشد باشد
 به در اول حال و دفع اسهال صغاری و رموی و سردی و عوزش اعصاب و رسوم مشربیه و ملک و غده و ملاعون را مفید
 نظر باطلا و گفته اند حیات صغاری و د مریه را نافع است

* کسبیلی و کسبیل * بفتح کاف و کسر مین و سکون یاء مثناة تحتانیة و فتح لام و الف مقصورة و یاء و ما بجا آن در لغت درم
 اسم نیبی است * ماهیت آن چوب نباتی است شبیه پروناس و یا چچند کی و سیاهی و سرخی بران غالب و نیم آن شبیه
 بهب الرشاد و گویند پوست درختی است در شکل شبیه به ساجه سیاه و در طعم بدان مشا بهت ندارد * طبیعت آن در
 درم گرم و در اول خشک * افعال و خواص آن سنون آن مسکن درد دندان و رفع تحرک آن و آشامیدن آن مغوی
 معد و احشا و مفتوح سد و رحم و کرده و مدربول و حیض و جالی کرده و منانه و کشند و کرم میده و نیکو کنند و رنگ رخسار
 و در فربه نمودن بدن بهتر از انزروت و جهت صاحبان بلغم و رطوبت نافع مقدار شربت آن ارده درم تا پنج درم مقررند
 مصلح آن کثیر است

* شکشت برکش * بفتح کاف و سکون شین و تاء مثناة فوقانیة و فتح باء و حاء و سکون راء و همزه و فتح کاف و سکون شین
 معجمه و تاء مثناة فوقانیة لغت فارسی است عربی بمعنی التواء بر التواء بکمر مرد و کاف نیز آمده به معنی زرع و بزرع
 و بعضی آنرا مواد السنک و بعضی مواد الهند و بعضی مواد الا کراد و بفارسی بهچک و اصل شبانکاره فارسی بهچور
 بیونانی فنا عروس و برومی بر طوس و یهندی بهلی و آو آب معتدل الملوک قدس سره نوشته اند احتمال که درانی باشد که
 یهندی مرسومه که مانند * ماهیت آن کبابی است مانند رسد آن باریک بهم صغیر و بعضی بواعثی و اکثر عدد آنها
 پنج میباشد از یک بیخ و عتده و رنگ آن مائل به سیاهی و زردی و طعمی عانی ندارد و ل آن یک عدد شبیه بکل حب النمل و
 سفید رنگ و بعضی مائل بسرخي و برک آن شبیه بد دانه عقرب و بهترین آن دندی تازه مائل به سیاهی و زردی آنست و بعضی
 آنرا بد شکان دانسته اند راصح آنست که غیر آنست و در قوت مانند آن * طبیعت آن درم گرم و در آخر آن خشک
 و در درم گرم و خشک نیز گفته اند * افعال و خواص آن محلل و ملطف و مهمل بلغم غلیظ و قاطع ناه و شیر و ضاد آن جهت
 اورام بارده و نوب و حرب نافع مصلح آن در قطع ناه و شیر حب الصبور مقدار شربت آن یک درم بدل آن صبر است

* کشمش * بکسر کاف و سکون د و شمن معجمه در میان هرد و میم مکسوره ام فارسی ریمب بیدانه است معرب آن کشمش
 بقاف بیجای کاف بهترین آن سبز شیرین بالید و بزرگدانه تاره آنست * طبیعت آن درم گرم و در اول خشک * افعال
 و خواص آن با قوت مسهله و مبهی است و باقی خواص آن در زبیب مذکور شد

* کشو * بضم کاف و شین معجمه و سکون و اورثاء مناسه و اکثر سوز آمده لغت عربی است و بعضی گفته اند معرب
 است و کشو ثانی و گویند و یونانی بنر طوس و حرایی و نارغبانیز و برومی کشمورین و بفارسی برن و یهندی اصل بدل از
 اکاس بدل و امر لته نیز مانند گفته اند که بفارسی زجمولی نامند و گفته اند که زجمول نام تیشم کشو است * ماهیت آن
 کبابی است مانند رسد آن باریک و بی برک و عاق آن مائل به زردی و قهوه کی که بر خاها و کبابها می تند و کل آن رز

و نیزه مائل بسفید و تخم آن کو چکتر از تخم قرب و مائل بتند و یزورنک آن سرخ مائل بزردی و بعضی زرد مائل بسفید و
 و تخم آن کو چکتر از تخم قرب و مائل بتند و یزورنک آن سرخ مائل بزردی و بعضی زرد مائل بسفید و بهترین آن تازه زرد
 بلخ طعم آن نسبت و قوت آن ناسه سال باقی میماند * طبیعت آن در اول کرم و در دم خشک و با قوی متضاده * افعال و خواص
 آن ملطف و مفتح و مخرج فضول لطیفه از عروق و منقی آنها از اخلاط فاسده اعضاء الغذاء و النفوس مفتح سد معده و کبد
 و احشا و منقی اوصاخ از شکم و عروق و ملین طبع و منقی بدن و جهت ربع و خناق و مغص و ضعف معده و جگر و سپرز و زرقهای
 کهنه و تحلیل ریاخ و ادرا ببول و حیض و شیر و عرق و تنقیه رحم آشامیدن آن با سرکه مسکن فواق و قابض و حایس نزف الدم
 و سیلان خون و آب آن عجیب النفع است از برای برقان و عصاره بری آن را چون در شراب اندازند و بیا شامند مقوی
 معده ضعیفه است و آشامیدن آب آن با سکنجبین مسهل صغرا و مطبوخ آن در رقیق و خیسانید آن در اسهال قویتر مقدار
 شربت آن ز آب آن دوا و قیه و از جرم آن در مطبوخ پانزده درم و معنی مصلح آن کهیرا تخم آن در افعال مذکوره قویتر از سایر
 اجزای آن و بوداده آن در تقویت معده و قبض و حبس و نزف الدم اعضاء باطنی و سیلان رحم اقوی از غیر بوداده
 آن و ضمما - آن جهت جرب و نقرس نافع مقل از شربت آن دودرم کویند مضربه مصلح آن کاسنی و مضطحال و مصلح آن
 سکنجبین و بدل آن باد روج و دلت آن افسنتین است * فصل الکاف مع العین المهملة

* کعب * بفتح کاف و سکون عین و باء موحد و لغت عربی است بفارسی عاب و شتاتک نامند جمع آن کعاب و کعوب
 آمده * ماهیت آن استخوان متصل بساق است بهترین آن کعب کار و خوک است و خواص کعب خوک مذکور شد و کعب
 بقدر محروق جهت سحر و تقویت باده و با غسل جهت تفریح دل و تقویت جگر نافع مقل از شربت آن ناسه منقالی اکتحال آن
 مقوی با صره و سنون آن مقوی دندان و ضمما د آن رافع برص است

* ککب * بفتح کاف و سکون عین و کاف معرب کاک فارسی است * ماهیت آن بعضی گفته اند نوعی نانی است که بفارسی
 ککبچه را منند و بعضی کویند نان طابق ربعی نان طابون که خشک نان نامند و با لجه
 نان خشک و آتش که توان کویند و آرد نمود * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن حابس بطن و مجفف
 رطوبات آن و صاحبان قولنج را مضرو داخل بعضی اقراص نموده میشود * فصل الکاف مع الفاء *

* کف آدم * لغت عربی است * ماهیت آن نباتی است بقدر زرعی و بوک آن مستلک بر روی برک مرورد و بیخ آن
 خشبی و ظاهر آن ما بین سیاهی و زردی و باطن آن سرخ و تخم آن از تخم کافشه باریکتر و بعضی گیاه بهمن سوخ دانسته اند
 * طبیعت آن در اول کرم و خشک * افعال و خواص آن رافع خفقان و محلل ریاخ و مقوی جگر و در جمیع افعال قائم
 مقام بهمن سرخ است مقل از شربت آن بکاف

* کف الضبع * بفتح کاف و تشدید الف و لام و فتح ضا د معجمه و ضم باء موحد و عین مهملة و بسین بجای ضا د نیز
 آمده لغت عربی است * ماهیت آن غافقی گفته نباتی است ربیعی از چند روز بیش نمي ماند و کم برک و بوکهای آن
 مد ورم و تشنگ و بقل برک کرفس و بر روی زمین مفروش و شاخهای آن باریک مزغب و منبسط بر روی زمین و زرد رنگ
 و شاخهای بسیار از یک بنب میر وید و کل آن زرد ظالائی و سفید نیز میباشد و بیخ آن مانند بیخ خربز و با حلاط بسیار منبت
 آن قریب آنها زمینهای نمناک و گفته اند نوعی از ککب است و بعضی خود آن دانسته اند * طبیعت آن در اول کرم

و **مغشک** * افعال و خواص آن ملطف و مقطع و جالی و محلل اکینال آن رافع بیاض در روان رافع تالیل و خورند *

کیرشت زانند و رویانند * کوشش صحیح و منقحی * جراحات و قروح را نافع

* **کف الهمر** * بکرمها و راء موهله مشدده لغت عربی است * صاهیت آن نباتی است بقله و شبر و شاخهای ویزه

و بر مر شاخی سه چهار برک مستند بر متشقق و ملصق بزمین و کل آن زرد براق و شو و با عطریست و بسم آن بقله در بترنی

با شعبهای بسیار و در اول پایزمیرد و رگته اند ملحق بکف الصمغ است * طبیعت و افعال و خواص آن مانند آن

فرزجه آن معین بر حمل و در روان آن جهت قروح خبیثه و ضحاد آن با عمل قانع تالیل است

* **کف المریم** * لغت عربی است و آنرا کف عایشه و یهنی متها جبرری نامند در صاهیت آن اختلاف است بعضی

گفته اند اصابع الصبر و در عراق شجره را بدین اسم نامند و در مغرب بنطافون را و ابو العباس حافظ در کتاب رجله

مصریقه گفته نباتی است که آنرا کف مریم حجازی نامند * صاهیت آن نباتی است منبسط بر روی زمین با شاخهای

صلیب و بقله و شبر و برگ آن مائل با استلاره و مجعد و با اندک زغب و اندک قبض و بسیار سبز و کل آن با ریک مائل

بزرگی و بقله و کل رجله و چون آن ریخته شود کل زرد صابی بهر سبب پس بر آلهای آن ریخته و شاخهای آن پیچیده گردد

شبهه با نكشنان پیچیده و در کرد و بسوی شکی که متعارف است نزد مردم * طبیعت و افعال و خواص آن تریب

بمنطافان است و در حرف الباء مع النون ذکر یافت *

* **کفری** * بضم کاف و فتح فاء و راء مشدده و الف مقصوره و یفتح و یکسر کاف و بصره و یکسر و آن نیز آمده لغت عربی است

و بیونانی قبض و بغارهی غنچه خرما و کاردالی و شیرازی و اردی خرما نامند * صاهیت آن غلاف شکوفه نخل است که

هنوز شکفته و از آن خرشه بر نیامده باشد و بعضی پوست غلاف شکوفه و کرد در آن را که کافور النخل و دقبی النخل و کاشن نامند هر سه

و انسته اند و بعضی پوست فقط و بعضی خوشه شکوفه آن که طاع نامند و بعضی کافور آن یعنی گرد آن را گفته اند و بالجمله بهترین

آن نازه خوشبوی ما خود از نخل تراست و چون کهنه گردد سرخ شود و دو وقت از آن زائل شود * طبیعت آن در آخر

درم کرم و خشک و با حرارت کمی و بر ردت بسیاری نیز گفته اند * **افعال و خواص آن** مدرح و مقوی قوی و ارواح

قلبی و دماغی و کبدی و الفم منور آن مقوی لثه و رافع اکله و قروح خبیثه و در ستور در روان جهت اکله و قروح ساعیه هائز

اعضاء اعضا الخلاء و انقباض آشامیدن و و مثقال از مغوف آن قاع اسهال و طبیعت آن قابض و نیم رطوبت و هم کوفته آن که بابکرطل

آب بچوشانند تا بنصف رسد و صاف کرده با هم وزن آن شکر قوام آورند جهت تقویت معده و میضه و ضعف احشاء و منع

انصباب مواد بسعد و در رحم و در کرده و صانه مفید و ضحاد آن مقوی معده و مفاصل و ناطع اسهال و با هم و راتینج رافع

جرب بشرط آنکه چند روز بماند و غبار بسیار نرمی که غیر کاشن در آن بهم مریسد در جمیع افعال قویتر از کاشن و

بغایت مقوی معده و رافع نرف اندم و سحج و قروح غنچه باطنیه و اسهال است و عرق آن که مانند کلاب گیرند با عطریست

و قابض و مقوی القلب و معده و رافع خفقان و اسهال رطوبی و سحج و دهن آن که بعد از رسیدن طلع نیم کوفته و با مساوی

آن روغن زیتون در هم کرده سه چهار روز بماند و در دهن پس صاف نموده در شیشه کنند و سر آنرا بند نمایند و بکار برند

* **طبیعت آن** سرد و خشک * **افعال و خواص آن** رافع درد سر حار و قرحه اعضا و قابض بطن و حابس عرق و مقوی

مغوی و مانع سقوط آنست * **فصل الکاف مع الکاف ***

چند

*** ککرویل *** بد و کاف اول مفتوح و ذوم ساکن و هم راه مهمله و سکون و اولام *** ما هیمت *** آب ثمر نباتی است هندی و در بنکاله هم میشود از قبیل لجم و بیاره و بر مجاور خود می پیچد بوک آن شبیه بپرک خیارزه و لیر آن اندک طولانی خار و اورد رخامی سبز و بعد رسیدن زرد و سرخ میگرد و تخم آن زرد و نک و آنرا اهل هند ورق نازک بریده و بخته و با روغن پریان کرده و بخورند بتهائی و یا با کوشک لندین میشود *** طبیعت *** آن مائل با اعتدال و با اندک رطوبتی *** افعال و خواص *** آن جهت سرفه و در دیش و بدن و تپهای که نه نافع *** افعال و خواص *** رطوبتی و طبعی و همضاد بیخ آن با آب و بر بیخ موی و بستن سر بپارچه مقوی موی و مانع اسقاط و د راز کنند و آنست و داء اللعلب را نیز مفید *****

چند

*** ککرویل *** بد و کاف اول مفتوح و ذوم ساکن و هم راه مهمله و سکون و او و فون و فتح دال مهمله و هالخت هندی است کوبند کاذر بوس است *** ما هیمت *** آن نباتی است قاید و ذرع و شاخهای بسیار متراکم از یک بیخ رسته و برک آن طولانی مشرف فی الجمله شبیه بپرک کاسنی و از آن بزرگتر و گریه الراحه باز غب نرمی و رنگ آن تیره و طبعی غالبند ارد و بوندک عفو صفت و کل آن زرد ریزه و تخم آن سیاه با یک و تخم آن در غلغلی شبیه بکوزه شقائق و خیاره و در بیخ آن با یک و مفید و بی طبعی غالب *** طبیعت *** آن در ذوم کرم و خشک *** افعال و خواص *** آن مفتوح و محلل اعضاء الراس و حصاره و فیض آن جهت اهوره که مرغی است در بنکاله در بینی مردم میشود و علامت آن تب شدید و ثقل سر و درد اعضاء خصوصاً کردن و شانه و کمر و ریا و سحر طانف و قطور آب برک آن جهت رمد شدید و در دینج که از آب آن چشم را پر کنند و بعد از ساهتی بر بزند و باز تکرار نماید در سه روز و زرد زائل شود اعضاء الغناء آشا میدان آب برک آن جهت استسقا و بواسیر و اخراج کرم شکم و بدستور بخته آن و طلای آب آن بر مقعد جهت بواسیر السموم جمیع اجزای آن جهت اخراج کرم شکم و سکه و بوانه گزند و نافع و آشا میدان بیخ آن که نرم سود و بقل و غلغلی حب بندند سه حب آن هابس اسهال مزمن و هیضه است و لیکن در وائل هیضه خوب نیست بلکه در و آخر که اسهال بسیار شود و ضعف غالب گردد و بدن نفا یافته باشد و باید که در وسط تابستان نبات آنرا بتمامه اخذ نمایند و خشک کنند و نبات الحاحیت سوده با غسل بخورند و در مثقال از تخم آن با غسل از ریشه آن سه مثقال با شیر جهت رفع سم کلب بقی نافع *** خواص *** چون فولاد را براده نموده در آب آن ریزند و با آفتاب تند کنند همه آنرا مملکس سازد و مملکس آن جهت استسقا را اکثر امراض بارده عظیم النفع است *** فصل الکاف مع اللام ***

چند

*** کلب *** بفتح کاف و سکون لام و با عموده لغت عربی است و جمع آن کلاب و اکلب و اکلب و کلب آمده و موند آن کلبه و بغارسی سک و بتوکی آیت و بهندی کته و ماده آنرا سک ماده و بهندی کتی و کتبه نامند *** ما هیمت *** آن حیوانی است درنده و شدید و با لویه و با و فاش و صغات حمیده و ذمیمه و معروف و در همه بلاد بهم میرسد و تمام شب بیدار میباشد برای پاسداری و روز میخوابد و آنرا اجناس بسیار میخورد از اهلی و وحشی و اینرا صنایف میباشد از بزرگ و متوسط و کوچک و بزرگ شکاری آنرا سلوقی و ماسوائی آنرا جتکلی نامند و سلوقی که منسوب بسلوق است که اسم من پنه یمن است و آن قابل تعلیم صید است و شکار میکند و جتکلی اسم عامی سگی است که قابل صید میباشد و صید کنند و این را بهندی و کوره نامند و این اکثر محافظت باغ و زراعت و خانه میسازد و بزرگ این نزد ایلجیات و اهل بوانه و قبری و کوهستانها میباشد و نکاه و جیل آرند برای امور من کوره و در شهرها پند رست و متوسط آن سگی است که در همه جا بسیار میباشد و محافظت باغ و زراعت و خانه نیز میسازد اما نه بخوبی نوع بزرگ و کوچک آن خوش شکل تر و اکثر بلند چشم میباشد و بهترین آن آنست که در مملکت

از نك ميشود و آنجا به آنرا بسيار پرورش مينمايند و دست ميدارند و تا بقدر بچۀ كربه پنج شش ماه ميباشد از آن
بزرگتر ميشود و نيز بعضی بقل ر كربه يك د و خانه و اندکی زياده از آن راين نوع جانوران كوچك مثل روباه و خرگوش و
مانند اينها شكار ميكنند و هر در قسم بسيار با شعور را شاره فهم و با وفا ميباشند و از وفا و شعور كلب اهلي نفعهاي بسيار نموده اند
كه تفصيل آن طول دارد و كلب بر من را عربي مكئي باين آري نموده اند و بفارسي شغال و بشيرازي توره و بتركي چغال و
بهندي كيد و بكاف فارسي نامند * صا هيت آن معروف است و در همه بلاد ميشود و اين در ويرانه ها بيشتر ماري دارد
و در روزگرم بر ميآيد و از مردم گريزان و حيله ور و مكار در وقت شام از خانه هاي خود بر ميآيد و قريب بربع شب كندشته فرياد
ميكند و با طراف ميگرد و همچنانكه يكی آواز كرده همه با تفاق آواز ميكنند و مرغی و جانوري خرد تر از خود و با هر ده كه نافتند
منخوران صبح باز بجاي خود ميروند و اين گاهي با سك اهلي جمع ميشود در تاج حاصل ميگرد و قلاب مائي حيواني است آبي
و آن د و نوع ميباشد بخری و قهری و بخری آن بچۀ سك اهلي و از آن بزرگتر و نيز در ستها ر مابهاي آن كوتاه ربي دم و در
بچۀ در بند كشي را وجود و آنرا صيد ميكنند و پوست آنرا آند و در آن نط پر كرده و بلاد ما ميگردند * طبيعت آن در سوم
گرم و خشك و در خواص مانند سك اهلي و زهرۀ آن سم قاتل است در ممانعت و علاج دل و ريست و اكتمال آن رافع بياض
عين و رتۀ نازۀ آن جهت بقرس بيمعيل و قلاب نهري بچۀ كربه و از آن بزرگتر و بسيار مشابه بديني و دست و پا ي آن بزرگتر
از آن دم آن بلند مانند دم كربه و آنرا بهندي ارد و بالا ر مانند در انهار عظيمه ميباشد و در نهري و روس و در دهر مسك بسيار
و آنرا تناس و بعضی خز ميان نامند و گفته اند خز ميان حيواني است كه از آن حد و دستر حاصل ميگرد و حكيم مير محمد
مؤمن نوشته كه در تنكاهن سك نهري را شنگ نامند و جند از آن حاصل ميشود و حقه مشاهد نموده كه صيادي در ابروان
جند از آن قطع نموده بود و بعد از جوشاندين در آب و خاكس و رويد و ده خشك نمودن رنگ راوي از آن ظاهر شد و نوع
استحاله در آن ماموم كردند * و در طبيعت و افعال و خواص آن مانند كلب اهلي است و در تنكاهن نمر احبانا كلسه
نهري كه او را ارد و بالا ر مانند و در د ر ياي كشكاهم ميرسد مخصوصا اطراف جهاد كير و كر و سميت اعلام آباد در تنكاهن و نواح
آنها در چمنان چهار و بهار و بهار است و بهش آن نرم و بلند ميباشد آنرا صيد نموده و پوست آنرا كند و بيلك آن خصوصاً بلاد
هرد سر براي پوشش مي گردند و در عجائب المخلوقات نوشته كه بدن خود را كل آلود ميكنند و اوي آنكه تمساح و خيال داس آنرا ببلعه
و چون بلعيد و داخل شكم آن شود و دهاي آنرا ميخورد و شكم آنرا شكافته و برون ميآيد و از دس حوت در كه بزد آن به سك آبي باشد
از غنا تمساح محفوظ ميباشد و مقلار ك علس از زهرۀ آن سم قاتل است و شنيله ش كه آنها جمع شده ماهی از دريا صيد نموده
بماحل مي آورند چون قدری معند جمع كردن ميان خود ها تقسيم ميكنند و اگر در تقسيم زياده و کمی واقع شود بران بول
ميكنند در سمعت در آنها گرم جدا ميگرد و كلب مائي بلغاري كلب نهري است و گفته اند كلبی است كه چند بيل و تخميه آنست كلب
كلب سك ديوانه است و گفته اند چون سك كوشك را بخورد ديوانه شود و همچنين چون مسك تشنه شود و كوشك حيفه
بخورد در آخر كرها و از علامت آن آنست كه خاموش ميباشد و سر دم خود را پائين انداخته و دم خود را اگر در زمان باغافه
خود ميل ارد و چون کسی نزديك آن برود غافل آنرا ميگزولعاب از دهن آن جاري كرد و از آب پارسد و در حركت مانند سكر
خوردها و از آن كرنه و سكان از آن بكر بزند و طعام و شراب نخورد و چون موی آن بر زان و در بدن او رصفتهاي چرما
به هم رسد آن زمان آنه هاي علت آنست و آفت آن عظيم مزاج آن سك مائل بسودا و بمت و خفاست و طبيعت ميباشد و در اجاب آن

سمیت و بیشتر در بطن آن و از قاع حار و بسیار در سبب احتراق اخلاط بهم میرسد و گاه غیر شک را از حیوانات دیگر
 مانند کبک و کفتار و یلنک و شغال و امثال آنها نیز عارض میگردانسان را چون شک در بوانه بگذرد دیوانه می شود و از مطلق آن مراد
 شک اهل است * طبیعت آن دودوم کرم و خشک و بچه بیست روز از آن کرم و تر * افعال و خواص آن اعضاء الراس آشامیدن
 پخته آن با ادویه خوشبوی جهت جئون و مالینویا قوی الاثر و قطور شیر که از اول مرتبه آن باشد رافع عین و طلای
 زهره آن مانع روئیدن موی زائد در چشم و غرغره و لغوغ و ضماد هر کین خشک آن خصوصاً که با ستخوان فقط تعلیف نمود
 باشد و این هنگام آن سفید روی بود و خشک میباشد خشک نموده نگاه میدارند و عند الحاجة بسیار نرم سوده یا ادویه مناسبه
 خلط نمود * استعمال می نمایند جهت خناق و ورام حلقی مجرب اعضاء الغذاء و النفض چون سرکین آنرا در تابستان
 بکوبند و در سابه خشک کنند و با شراب و با آب بپاشند سرکین معاف با ستخوان بخورند کوربا شمریکه سنگریزه دران جوشانیده
 باشند و با آهن تفته دران خاموش کرده باشند جهت فرسوط ریای دموی مجرب و آشامیدن خون خشک کرده آن بقلل پنجدرم
 جهت اسهال دموی و چون بچه چشم نکشود آنرا با تمامه در آب طبع دهند بحدی که با آب یکسان گردد و نود مثقال کنند دران
 آب بجوشانند تا جمیع آبها را جذب کند و خشک شود و آن کندی را بخوراک مرغ نکسالت که در تابری بستمه باشند بخوراندند و
 بعد انعام آن مرغ را کباب کرده زن عاقر تنه زن نماید که غنای دیگر دران مخلوط نماید با علف حمل زنان عاقر گردد خصوصاً
 سه مرغ پرورده را بسمه روز بخورد و در فرجه کردن بدن نیز مجرب و آشامیدن و حمل پنیر مایه آن مخرج جنبین میت و
 چون بچه شک پستان زن مرصعه که شیر دران منعقل شده باشد بمکد رافع آنرا دران کرد و آشامیدن بول آن مانع حمل و قطور
 شیر آن که نیز از اول مرتبه زائیدن آن باشد در احلیل رافع حرقة البول السوم آشامیدن پنیر مایه آن بقلل درم رافع
 حرقة البول و جگر بربان نموده کباب آن جهت رفع سمیت کزیدن شک در بوانه مؤثر خصوصاً که جگر همان شک دیوانه کزیده
 باشد و بکسور ضما دغا کسور آن با سرکه جهت شک دیوانه کزیده و آشامیدن خون آن جهت شک دیوانه کزیده و آشامیدن
 شیر آن بشرط مذکور رافع زهرهای قناله الاورام و الجروح والقروح خوردن پخته آن در آب با ادویه خوشبودر رفع جذام مجرب
 دانسته اند و طلای سرکین آن محلی اورام صلیه و ذرور خشک آن جهت زخمهای کهنه و ضما دغا کسور آن نیز جهت زخمهای
 کهنه و شقاق و بواسیر و حکه و بول آن رافع دالسل و بیه آن محلی خنازیر و چون بچه چشم نکشود آنرا با سرکین کلوپسوزانند و
 برنا صورتها خشک کرد اند الزینه چون بول شک ماده را در ظرفی کنند و بکنند و نند تا منعقل گردد و در موبایل سیاه گردانند
 و بکوخضایی است و گفته اند که مالیدن شیر آن بر پشت زهارا طفال و خصیلان مانع روئیدن موی است و همچنین بهر موضع
 که خواهند واصلی اندارد الخواص استخوان و عصب شک با استخوان شکسته و عصب کسینخته انعام بپوندن پندیرد بخلاف
 استخوان و عصب حیوانات دیگر و نعلین ناب آن که دندان نبشی نامند مانع خرخره آواز و حرف زدن انسان است در
 حالت خواب و رافع یرقان و بواسیل با عصف بر آمدن دندان بی درد و آلم و چون ناب آنرا با ناب کرب که بموی ایشان بخور
 نمود با شدند و هر خانه که دهن نمایند با عصف حد و تفتنه است دران و زبان شک سیاه را چون در موزه دارند از جمیع
 کزندگان ابدن کرد اندی تعلیق ناب کلب کلب که در پوست همان شک بسته باشند بر بازو رافع شرکلاب کلب است هر چند که
 دارند آنرا بکزند و نگاه داشتن قراد کلب با خود با عصف فریاد نکردن و اذیت نرسانیدن کلاب است بیا رنده آن بکره کی که
 از آن قراد گرفته اندی تعلیق قضمب خشک کرده آن بر ران دغا پس معین بر جماع تعلیق موی شک سیاه و یکرک جهت صرع نافع

است خونی کشند که است چون در چینی را گویند سرخ میگرداند بشود مگر بد غلبه و رقص آید و چون زهره
 سنگ آبی مثل آن یک مدینه بخورد و یک از یک هفته سلاک می شود علاج آن آشامیدن روغن کار تازه است با جنطیانا
 بود از چینی و بنیر مایه خرگوش همزج بر روغن تازه غلبه و غلبه تیرید و چون کلب کلب کسی را بکزد اکثر و او را در سبک دیوانه
 مالند و خوش و آثار مالند و لیا طری میگردد علاج آن است که متعصب بر آن موضع کد آرند و بقوت بکشند تا خون بسیار بر آید
 بعضی مومهای مسکه و اکال بر آن کد آرند و با سر کوبید و با سر که در دست سرشته و با چغندر و پیاز و تره خشک با روغن
 با حیر و پیاز و نانک کوبید و با کستر چوب ناک سرشته و این تدابیر را ابتدا است تا دم قبل از مرگ است سم در جمیع بدن
 و منکام سرایت آن باید که مترجمه تنقبه بدن شوند بمسکلات صاحب مالند و خوراندن در آغوش ریح و دواء السرطان
 مخصوص بسم آنست و تریاق ناروق خوراندن و ادویه تریاقیه اگر از این تدابیر بدل آید بوقر و الا ما نزلت الا بر اصحاب
 مالند و لیا از تره ایب مزاج را غلبه یا حمام و غیر آن پرد از آن *

کاف * بکسوکات و سکون لایم و خاع معینه و اجزاء موهله نیز آمده است و لغت سرانی است * ما شیت آن بقول ادی گفته اند
 است درک آن شبیه به رنگ تفاح * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن باطنی و رافع * اندام و احوال درونی
 و کزیدن افعی و سحر و آن جهت ریحان نامع و تخم آن بسیار کرم افعال و خواص آن مدد در صریح و رافع و نفس را از قول آن
 ظاهر میشود که ادر و طایس باشد و با آن تصویح نموده که مانند اشنان بزرگ است و در آنجا تصویح بگرد که نزد اهل
 مغرب اسم قنار نیز داهل و سرایش است *

کل داودی * بضم کاف عجمی و لام و رفع دال مهمله و الف و هم و ادر و کسر دال مهمله و یاء ما شیت آن کلبی است که
 در ملک غنل و بنکاله بهم میرشد و مشهور است شمشه بکل نسران در جمیع صفات و درک آن فی الجمله مانند رنگ بنبه و کله آن
 بقدر زردی و زباده بر آن قایل و ذرع و دوی آن شبیه به دوی برنج است و در آنجا سفید و زرد و سفید و زرد و سفید و زرد و سفید
 زرد آن بسیار و در قسم دیگر کمتر و رنگ طینی بر طینی نامند * طبیعت آن سرد و کرم و در اول خشک * افعال و خواص آن
 در جمیع افعال تربیب بر لیا سف و هرنی آن مفعول و مفرج دل آشامیدن کل آن با شراب محال و دافع خون منجمد و رعد
 و مخرج سنگ کرده و منانه و مد و حیض و محال و ریح مده و کرده و منانه و رحم و دافع آرش و آب آن بطریق سفید سه مثقال
 و در مطبوع تا پنج مثقال و مضاد و عصا و کل مطبوع زرد آن مخفف قروح و جهت سرطان متفرج از مجربات اهل فرائد است
 و چون بکوبند از گل زرد آن بقدر یک مشت کشاد و انکشت و از زبانه بقدر یک درم و از زرد سفید نیم درم و در آب خوب بپزد
 که مانند مرهم گردد و ضا و آن جهت تعلل او را مبالغی در ایام قرین مجرب و معال دل است *

کل مهندی * بضم کاف و لام و کسر میم و سکون ها و خفای نون و کسر دال مهمله و یا * ما شیت آن کلبی است در هند
 و بنکاله کثیر الوجود و در باغات و باغچهها غرس میمانند در فصل کرمان که موهوم بازش است و در آنجا سفید و زرد و سفید و زرد و سفید
 زمان و کل میا و کل آن الوان بکر نک سرخ و کلابی و بنفش و سفید و چند رنگ در هم و افشان نیز و مخفف که بیخ برگ
 و مضاعف که صد برگ نامند کلمه رخ نیز میباشد نبات آن خوش منظرو و برگ و از رنگ رع قان و ذرع بلند میشود و بوته کوچک
 پرتل هزار به نور برگ آن اندک باریک بلند و نازک و در جوف ماق و شاخ و برگ آن اندک و طوبست از جی رسای آن نازک
 متصل بگردنها آنرا اندک جوشی در آب داده و طوبست آنرا نشف نموده و در سه ساعت در آفتاب کد داشته و در سر که پرورده

همینا پند اچار خوب میشود و منخورند و نیز مر با می سازند که بن میباش و مقوی باد میباش و نیز بر کثرت آنرا و کل
آنرا با گوشت بخشد و منخورند و تخم آن ریزه سیاه رنگ * طبیعت کل آن کرم و تر * افعال و خواص آن منورند
مطبوخ آن در قلابا و یا غیرها مقوی باد گفته اند و آب کوپید و بک و ساق و شاخ آن رافع سوزش اعضاء با قش و آب کرم
سوخته و آبله آن کف بعد از سوختن بران بزودی مکرر مالند *

کلز * بکسرکاف و بکون لام و زای معجمه * ماهیت آن گفته اند حی است مندی و بسریانی کزی و برومی ملو فتیج نامند
و گفته اند بواسطه درختی است مندی و بهندی میله لکری نامند و بحتمل که مغاث هندی باشد جهت آنکه افعال و خواص
این مشابه آنست و غلط کرده کسیکه آنرا حب کادی و با بنج رمان بری دانسته * طبیعت آن کرم و تر * افعال و خواص
آن جهت شکستگی استخوان و بیجا شدن عضو بدن و رفتن آن شرابا و ضماد انافع و در سائر افعال مانند مغاث است و انشا الله تعالی
در حرف النهم خواهد آمد *

کلس * بکسرکاف و سکون لام و سبن مهمله لغت عربی است و نیز عربی نوره و جهر و بغاریسی آهک و بهندی چون نامند
ماهیت آن با اصطلاح اطباء عبارت از اهل اف و حار و ناز و قشر بیض را حیا ری است که میالند در احراق آن نموده
یا شند بعد بکه خوب سفید و اجزای آن بک سان سوخته شده باشد و بهترین آن کلس صدف مروارید و پوست تخم مرغ
و حیر رخام سفید است که مرمر نامند و ستورا حراق آن آنست که ریزه ریزه نموده در کوزه کرده سر آنرا بسته و بکل حکمت
گرفته در تون حمام و یا تنور بکشد و نه روز بگذارد پس بر آورند و اگر خوب سفید و اجزای آن نکسان سوخته شده باشد
ببهرتروا لا باز کنگارند تا سفید گردد و اگر سبب رخا دهند بد ستور خشک خام و کوزه خام برای آن کوره سازند و در آن
بترتیب چیده و لا بلای آن همزم و در بالای آن گل مالیده آتش دهند تا خوب محرق گردد و دستور نکلس قشر بیض و هر چه
خواهند بهمان نحو است که در کوزه کرده محرق نمایند و نمزد ستورا حراق قشر بیض مذکور شد هر چند کلس سفید تر
و اجزای آن منساری و نرم و خالص باشد بهتر است * طبیعت آن بدید و آن در آخر اول کرم و در آخر دوم خشک
و تا بیست روز قوی القوت و با حلت و محرق و معرق جان میباشد پس ضعیف مکرر در آب بدید و قسم حجری آنرا تا سه
روز قوت احراق بانی است و بعد از آن مضمض میباشد * افعال و خواص آن شترند و موی مخصوصا با زربنج که
مقوی فعل آنست و مالیدن ثقل و صغرو برک شفتا لورافع بدی بوی آن و روغن گل با سمی که بهندی روغن چنبری نامند
با سفید و تخم مرغ با هم آمیخته نبز و ضماد روغن گل و آرد عدس و توت های مغسول و گل سرخ سائید و رافع جراحت آن
و کلس مغسول * طبیعت آن مائل با عتد ال * افعال خواص آن قاطع نرف الدم و افوخ آن مکرر و کثرت فتنه
و آنکه بسفید و تخم مرغ آلوده و با آهک آغشته باشند در بینی قاطع و عاف و مالیدن روغن زیتون بکه آهک در آن جوشانید
باشد مانع نزلات و رافع برودت اعضاء و ضماد آن مقوی اعضاء و با بس اسهال و محلل اورام بلغمی و نزول آب در اعضاء
و جهت سوختگی آتش و منع ادرار و قوی و با پند خوک جهت کشودن دمل و ورم صلب و قروح و جروح نافع و کلس السمی
در حبس خون جراحات قویتر خصوصاً که با روغن خردل ابیض که بهندی سر سون نامند یا رچه تر کرده بد آن در جراحت
موضع فصل و ختنه و غیرا بنها کنگارند و جهت حکه و جرب و رو با نیدن کوشش زخمها و جرب کسرا اعضاء مجرب و قرحه
آن قاطع خون حیض و سیلان رطوبات از رحم و جربان منی و بد ستور خوردن بکجه ناد رجعه آن با غسل چند روز جهت

خمس خون بواسیر و سیلان مری و زردی و مری درد آن و نیز ضلالت آنک صدفی باز در چوبه و قند سیاه کنند که بپزند
 کز نامند جهت التیام جزو رخ تازه مجرب و حابس خون آن و تکمیل کلیس حلزون جهت تسکین ارجاع بارده مؤثر و ضعیف
 نوره مطلقا با آب زنجبیل تازه و نمک محلل از راح بارده و آب نزول در اعضا که در بنکاله بسیار هارش میکردند مفید المضار
 آشامیدن آن قائل بخشکی دهن و رجوع معد و کشیدگی آن و مغص و عسر البول و غشی و اسهال د موی مصلح آن آشامیدن
 ادمان و امراق د سمه و لعابات با ادمان مناسبه و تنه مین بدن و سائر کد امیر ز ریح و زنجبیل خورده است و بخوردن هر چه در
 آبی که مکرر آهنگ در آن ریخته تصفیه نموده باشند طبع نماید کشتن است در اندک زمانی و از احوال مکتومه است
 * کاهوی * بکسوف و ضم لام و سکون و اروا لغت مند است و آنرا کرج نیز نامند * ما هیئت آن نباتی است از جنس
 لبلاب که بر میجا و رخود و صید و برگ آن مد و در بقدر برگ کبیر و ضخیم و سبز مائل بزردی و پوست صاق آن سفید
 و چوب صاق آن صابر و خوش روشت مانند چوب اراک ربی ثمر و بی ریشه و چون چوب آنرا غرض نمایند سبز کرد و مستعمل
 چوب آنست و طعم آن بسیار تلخ و در مطبوخات چوب آن مستعمل و در معاجین و غیر آن نشاسته آن دستور اخذ نشاسته آن
 آنست که چوب آنرا نرم کوفته در ظاری ریزل و آب بر سر آن کنند و بعد از زمانی چوبها که بر سر آمد و باشد بردارند
 و آن آب را بریزند و ملاصقت و آنچه ته نشین شده بماند باز آب بریزند و بکند از ته نشین کرد پس آن آب را بریزند
 و ته نشین آن که مانده نشاسته است بردارند و بکار برند و این نیز اندک تلخی دارد * طبیعت آن گرم و خشک درازن
 و بعضی تردا نسته اند و اهل هند سرد در خشک * افعال و خواص آن جهت سرفه و برغان و غشی و قی و تقطیع بلغم و اقسام
 حمیات صفراوی و بلغمیه نافع و مبهی و مشوی و مولد منی است و اگر بار رغن بخورد و در بیاخ رسوداد دفع نماید و اگر نبات
 بخوردند حلت صفرا را در و نشانند و اگر با عسل بخورند تقطیع بلغم نماید و شیره آن در حالتی که مجز و تازه باشد اقوی بود
 و اگر تازه آن بهم لوسد خشک آنرا در آب جوش دهند و مالید و آب آنرا بکینند و این نوع شیره را بپزند و در س نامند و چون
 معارف آنرا طبع دهند تا غلیظ گردد که خوب بسته شود و محبوب سازند هر چه بقدر تلخ بود بزرگی از یک حب تا در جهت
 خمس اسهالات مزمنه و بواسیر و کینه و خال و حبه مجرب شربا و کاهوی که بر درخت نیمه چیده و تر و تازه باشد جهت اقسام حمیات
 حتی حدی دق مؤثر دانسته اند و با اسهال و بدون اسهال نیز میتوان داد و سر نه را نیز مفید گفته اند و خواص آنها استعمال
 نمایند و خواه مرکب با دویه مناسبه و جهت حمیات مرکبه حقیقه و بلغمیه مزمنه با دبا شیر سفید و دانه هلی و او هر یک در درم
 و نبات سفید چهار درم شربت از یک مثقال تا در درم مجرب گفته اند و ست آن یعنی معارف آنرا طبع تر و سرب لا ثرد دانسته اند
 و در حمیات حار و نفور آنرا و نیز نفور حابس قی است و در غر حار و مطبوخ آنرا کاه اصل السوس مقش و کاه با مویز منقی و کاه
 با نصب اندر برده بهر لحو و هر دو که مناسب دانند طبیب حاذق دستور اخذ معارف یعنی ست آن آنست که کاه تازه را
 بکینند و بشویند و بکوبند و آب صاف شیرین خصوصاً آب باران قدیم در آن بریزند و بجوشند تا آب آن غلیظ بر آید پس آن
 آب در ظرف سفالی یا چینی پهن کرده بر آن پارچه بسته که کرد و غبار بر آن نه نشیند پس بر آفتاب کدازند تا خشک کرده
 و این بهتر و لطیف است و اگر آن آب افشوده را بجوشانند بر آتش تا غلیظ و منعقد گردد و نیز خوب است و لکن اطافت آن قسم
 کمتر است و اگر لطیف از آن خواهند کاه تازه را شسته و از میان در شق نموده خرد کرده یا شب در آب باران بخیسانند
 پس مالیده صاف کرده بدن آنکه آنرا بکوبند و آن آب را در آفتاب کدازند تا غلیظ و منعقد گردد و بکار برند

* کلهار * بضم کاف و سکون لام و فتح ها و الف وراء مهمله و آنرا کل کنول نیز نامند لغت هندی است * ماهیت آن کل نباتی است که در غل پرها و آبهای ایستاده که بهندی تا لایب و جهیل نامند میروند نباتات آن شبیه بنبات نیلوفر و زان قویتر و برگ آن پهن تر و کل آن بزرگتر از کل نیلوفر و مضاعف وزن آن سفید و سرخ و در هم آمیخته و بسیار خوش منظر و خوش رائحه و بعض سفید فقط و در وسط کل آن نخه های ریزه زرد که آنرا بهندی کیسرو و کچلک نیز نامند * طبیعت کل آن سرد و تر * افعال و خواص آن جهت حمیات صفرا و بیه و برقان و تسکین عطش مغرط نافع و عرق آن قریب الفعل بعرق نیلوفر و زردی میان کل آن سرد و خشک مسکن حدت صفرا و قابض شکم و حامی خون بواسیر و کوزه کل آن که بهندی کنول گفته نامند و بعد ریختن بر کهای آن ظاهر میگردد و بشکل سر فواره و نصف گردد و جوف آن خانه می باشد و در هر خانه دهانه باد و غلاف یکی سبز اندک ضخیم و دیگر هفت نازک و مغز آن دو پارچه مانند مغز بادام و سفید و شیرین طعم لذیذ خصوص نازک آن که صلب نگشته باشد و در وسط مغز آن زبان سبز رنگ و تلخ طعم طبیعت مغز آن نیز سرد و تر و رسیده صاحب آن خشک و در هضم و مسکن حدت صفرا و خون و سوزش اعضا و سبزی میان مغز آن نیز سرد و تر جهت حدت نافع و ساق کل آنرا امرتال و بیخ آنرا شانوک گویند سرد و خشک اند و مبهی محرورین و ابی اسهال و مسکن حدت صفرا و خون و سوزش اعضا * کلیمان کانه * بفتح کاف و سکون لام و فتح یاء مثناة تحتانه و الف و لون و فتح کاف و الف و فتح تاء مثناة فوقانیة و ما * ماهیت آن نباتی است خاردار و ریختن روی و خاز آن درشت و در ملک بنکاله در حوالی بردران و میهنی پور کشور الوجود * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن چون نیم مثقال پوست بیخ آنرا با نیم مثقال ریوند چینی مد بر جهت وجع طحال شلید بخورند در ساعت تسکین یابد و تدبیر ریوند آنست که ریوند را در قندری آب بجوشانند و آب آنرا ریخته ریوند را خشک نمایند و سوده استعمال نمایند و نگیند آن جهت استسقا و جمیع اورام و آلام را و جاع مغیل و اگر طرف روی برگ آنرا بر جراحت بندند زخم را چاق نمایند و اگر بر جراحت یا لحوم فاسده طرف پشت آنرا بندند لحوم فاسده را بخورد و اگر بر خراج بندند منبج سازد و چون پوست بیخ آنرا کوبیده در کبسه کرده و در ورم استسقا بندند و جع عظیم در آن بهم رسد و ورم دفع گردد اما باید که چون وجع شلید شود آن کبسه را باز کنند و بر موضع دیگر بندند و همچنین بجمیع مواضع ورم و مکرر بن عمل نمایند و جهت ورم طحال و نزول آب نیز نافع است

* کلیمه * بضم کاف و سکون لام و فتح یاء مثناة تحتانیة و هالغت عربی است بفارسی کرده و بهندی نیز همین نامند و با صفهائی قله و بترکی نوکرک نامند * ماهیت آن عضوی است از اعضای مرکبه بدن حیوان و در هر حیوان دو عدد میباشد یکی بجانب راست و یکی بجانب چپ مائل بطرف پشت از برای جذب مائیت از کبد و فرستادن بمثانه تا با در اربول دفع گردد بهترین آن از برای اکل کرده کوسفند جوان فربه و بزرگست که در همان ساعت ذبح کرده اخذ نموده باشند و حیوان عطش نداشته باشد * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن مغوی کرده و کسرو بیه آن ملین اورام صلیه المضار بطبی الهضم رده الغل و سربع الفساد بجهت آنکه ردی ترین کوشتهای اعضا بدن حیوان است و اقبال طبیعت بسوی آن کاینیغی نیست مصلح آن طبع و با بریان نمودن آنست همان قسم با بیه آن و بار و غن زیت و بار و غن کنج و بانمک و فلفل و دارچینی و گریه و مصطکی و آبکامه و سرکه مطیب نمودن است

* کما * بفتح کاف و سکون میم و فتح همزه و تا * ماهیت آن اسم جنس فطر و کشنج و قهیل و مهار و غ است و نیز در بعضی

و برگ آن درخت اشق است و این آبی خالص افریقی در کتاب اعتماد تصریح نموده که هیچ نباتی است شبیه به او و احوال دیگر
 نیز از داهست و با جمله بهترین آن تازه بوی آنست که در آن گل و تخم باقی و نریخته باشد و قوت آن هفت سال باقی میماند
 * طبیعت آن در درم گرم و خشک و گرمی آن زیاده از خشکی تا آخر درم و بعضی در سوم گفته اند * افعال و خواص
 آن مفتوح و مقطع اخلاط غلیظه و ملطف و مسخن بدن العین از آن حبوب ساخته خشک میمانند اکتحال سائیدة آن با شراب
 جهت قروح عین که غرب و ناصور نامند و همچنین اکتحال طبع آن با زیت و زور سائیدة آن نیز اعضاء الصد را شامیدن
 تازه و با خشک مطبوخ آن جهت سرخه مزمن رطوبی سه درم مطبوخ آن با جلاب و با با عمل چند روزی هم جهت درد سینم
 ورنه و برودت نواحی آن اعضاء الغذاء آشامیدن تر و تازه آن و با مطبوخ آن با آب جهت برقان سوداوی سدای و تحلیل
 صلابت طحال و سایر امراض طحال و در اربول و حیض و اسقاط جنین و شدخ عضل و با شراب جهت تحلیل صلابت طحال
 هر ربع الاثر و آشامیدن طبع چهار درم آن با هم وزن آن روغن زیتون در یکرطل آب که تا بثلث برسد و چند روز بد آن
 هلاکت کنند جهت تفتیت حصاة و سنگ کرده و مثانه مجرب و باید که روزی سه اوقیه بنوشند و ضماد بخشد آن با سرکه آن
 محال صلابت طحال و شراب آن جهت رفع سوء الهضم و فساد معدة و ابتدای استسقا و برقانی و نفخ رحم و فساد اخلاط و اصلاح
 مزاج نافع و دستور ساختن شراب آن آنست که در هر رطلی از شراب و یا عصیر عنب در شراب دو درم و در عصیر دو مثقال
 ریخته و مدتی گذارند پس صاف کرده و روزی تا یکرطل بیا شامند و این هر چند کهنه تر باشد بهتر است السموم ضما د آن جهت
 نهش هوام نافع القروح ضما د آن با عسل جهت عروق مزمنه و رسخه الزبنة مسوخ آن بر بدن باعث گرمی آن دهن آن که
 از آب تازه آن و یا از آب مطبوخ آن و از کل آن بدستور روغن کل سرخ را دهان دیگر تر تیب دهند جهت رفع برودت
 بدن و ریاح مؤثر و در سایر افعال کاذر یوس مانند کافیتوس است مقلد ارشربت آن سه درم و در مطبوخ ناهفت درم مضر
 امعاء مصلح آن کثیرا بدل آن بوزن آن سی سال یوس و ربع آن سلیمه و نزد بعضی عروق غایت و سلیمه است و استفوا و قند ریون نیز گفته اند
 * کما شیر * بضم کاف و فتح میم و الف و کسر شین معجمه و سکون یا ء مثناة تحتانیة و راء مهمله لغت فارسی است معرب آن
 قما شیر و بیونانی لوفیون نامند * در ماهیت آن اختلاف است بعضی صمغ کما ءه و بعضی صمغ نباتی بل بور و بعضی صمغ هندوی
 شبیه بجا و شیر و بعضی صمغ نباتی شبیه بجا و شیر و بعضی صمغ کرفس جبلی که تخم آن فراسیون است شبیه بجا و شیر و بعضی
 شبیه تیز و تند شبیه بجا و شیر دانسته اند و با جمله در صمغیت آن اتفاق است و بهترین آن زرد قند بوی تازه آنست و در
 قوت اقوی از جاج و شیر * طبیعت آن در سوم گرم و خشک و در دوم نیز گفته اند * افعال و خواص آن اعضاء
 الغذاء و النقص مسهل زرد آب و دافع استسقای لحمی و زقی و مدر بول و حیض و مسقط جنین و بل دستور حصول آن با صمغ
 هر بی و محلل صلابت شراب و ضماد مقلد ارشربت آن از یکد انگ تا نیم درم مضر و نه مصلح آن کثیرا است *
 * کما فیطوس * بضم کاف و میم و الف و کسر فا و سکون یا ء مثناة تحتانیة و ضم طاء مهمله و سکون و او و سین مهمله لغت یونانی
 و بیونانی الاصل خاما نیطس نامند بمعنی صنوبر الارض و بعضی گفته اند بمعنی مقروش بر روی زمین است و اصح اول است
 و بسیاری زراعت و کاشا و بجا رسی تخم کرفس و رومی و شیرازی ماش دا و در بلا طینی آبیکه و بفرنگی جوده و بهندی گگردن
 نامند * ما هیت آن در یسقورین رس گفته اند از نبات مستانه است که هر سال تاره میرود و اصناف میباشند صنفی از آن
 را نبات بلند نمیشود و کاه برگ و شاخ آن میدرد بر روی زمین و شاخهای آن مانند بصرخی و برگ آن شبیه به برگ صنوبر

وختی العالم و صغیر و مزغب و کثیف و تخم و تلخ با اندک قیوضت و حرارت بارطوبت چسبند و بوی آن شبیه بوی درخت صنوبر
و کل آن باریک و زرد و تخم آن از تخم کرفس کوچکتر و بیخ آن سفید و از نور تابش بر طالع میماند و قوت آن نادر سال باقی است
و صنف دیگر را نیز شاخه با قدر یک ذرع شبیه با ذر و شعبه های آن باریک و کل آن شبیه بصنف اول و برگ و تخم آن سیاه
و رنگ در پوسته بوی صنوبر و در صنف دیگر و آنرا مانند سابق نبات آن خشن و سفید و شاخه های آن باریک و برگ های آن کوچک
و باریک سفید مزغب و کل آن زرد کوچک و آنرا نیز این شبیه بر آنکه صنوبر و قوت آن در صنف قریب با دل و ران ضعیف
تر و رجال شروس گفته که گیاه طوس شاخه های آن باریک سبز و برگ آن مانند برگ مر و کل آن سرخ و در نور مر و در سرطان
بکمال میرسد و قوت آن نادر سال میماند و تلخ آن بهتر از حاد و خرد است و صاحب امر را لطیف گفته اند و بوی آن بوی حریفه
نمند و شاخه های آن باریک و برگ آن منبسط بر روی زمین و کل آن سرخ مائل بسیاهی و با قیوضت و حرارت و تخم آن زرد
و بعضی گفته اند تخم کرفس رومی است و بعضی گفته اند طرخون رومی و باطل بای رومی است و رنگ آن بنفش و در آخر
تخم آن فرا عبود و بهترین آن تازه بوی آن بعضی گفته اند بهترین ناز و استانی نند بوی آنست و مستعمل از ان
برگ و شکوفه و تخم آن * طبعیت آن در اول درم کرم و در آخر آن خشک و در درم کرم و در سوم خشک و گفته اند * افعال و
خواص آن مفتح معده و منفی و جالبی اعضا و باطنی و بلغم غلیظ و جلای آن زیاده از کرمی آن اعضا لغز و انقباض
مفتح معده و کبک و طحال و با قوت مسهل و مسهل و بلغم غلیظ را که مراد و بیخ طحال است و جهت امر آن اعضا را مستقار و بران
اسود و تحلیل و باغ چون هفت روز و ستوایی پوشند و مفتح معده و رحم و معده و بول و رحم و رافع عروق و جهت ارجاع
کرده و شکاف غل و بواسیر مفید و حصول آن با عسل و معی رحم و مخرج حسن و آشامیدن برگ آن با شراب و جهت روز
جهت بران و با توبال انقباض و رافع معده و عظم زرد آب و معی رحم از حصول آفات آشامیدن و و منقال آن
با آب انجم و مطبوخ جهت نفقه معای غلیظ و باغ و آشامیدن آن با عسل جهت نفقه اعضا و عروق و عروق و رگ و نفوس
و من ارمات آشامیدن آن تا پهل روز و اما ماء العسل که با آب باران ساخته باشند و با عسل و آب باران جهت عرق النساء
و در دیگر زکریه و مغص و در اول و حوض و آشامیدن مستحق آن با انجم و بادیه سرشته مسهل الجرج و العروق و مواد
آن با عسل انجم دهان و جراحات و قروح عظم کبار و ملحق حراحت تازه الارام و البته و رخماد آن با ارد جو جهت تحلیل
و رومستان و تحلیل صلابات و با عسل جهت منع سعی و مله ساعیه و اسهول آشامیدن آن دافع ضرر و سوم رخدق النور
مضرونه مفتح آن اسهول مفتح و شربت آن آرد و درم تا سه درم بدل آن برون آن سمساروس و وصف آن ساینده و باید
که در هوا های گرم را مزجه حاره و طفال اسهال نماید و البته در نکاله میشود و اگر و دل و با من در دهان باید در فصل
کاف مع الکاف مذکور شد

* ککبری * بضم کاف و فتح سیم مشدده و سکون ناع منله و فتح راء مهمله و الی مقصوره و تخم مهم مشدده غلط است لغت
عربی است بیهوانی لوفنون و آه و س و انفس و بر و بر و می ابدی و فارسی امرو و د و بر و د و بیهی و یا شایا تی با من * ماهیت آن
نور درختی است از سیمها بزرگتر و برگ آن شبیه به برگ شفا و از ان عر و شتر و بزرگتر و کل آن مانند کل آن و ثمر آن اصناف
مبداش از دره و جبل و بسنایی و هر یک شیرین و ترش و شیرین و بعضی و فاض و غمرها و مطابقا در بلاد سرد سیر
بهر از کرم سیر میشود و هر چند بلک میزدن باشد بهتر و لطیفتر میگرد و و بسنایی انسام میباشد از شاه امرو که خراشانی

نامند و چینی که معروف بسکری است و نظری و سنجستانی و غیرها و هر يك از اینها در هر بلد و شهر و ناحیه که میشود بنامی
مخصوص و نیز هر يك در بعضی بلاد و اراضی بهتر از بلاد و اراضی دیگر میشود مخصوص در بلاد سرد و سردسیر چنانچه ذکر یافت
و در بلاد چین خوب میشود و قسم بزرگ مدور شیرین شاداب خوش طعم و رائحه آنرا که گویا شربت قند منجمد با کمال لطافت
و لذتی است و پوست آن نرم و نازک و سبز مائل بزردهی شاه امروند نامند و محمد و ح شیخ الرئيس رحمه الله علیه است و این
در بلاد دماغان و بلخ خوب میشود و آنچه پوست آن ضخیم و سر آن برآمده فی الجمله صراحی شکل و در سائر اوصاف قریب
بدان است آنرا حسینی نامند و این در آذربایجان و همدان خوب میشود و چون پوست آن ضخیم است بایف که مقرر نموده
بخورند و قسم متوسط را که در مقدار از آن کوچکتر و اندک طولانی و در اوصاف مذکوره و لطافت از آن هر دو کمتر نظری
نامند و این در اکثر بلاد بهم میرسد و شیرازی عباسی نامند جهت آنکه بحکم شاه عباس موسوی صفوی رحمه الله علیه نهال
آب را از همدان با صفهان و بلاد دیگر بودند و فور یافت و قسم صغیر از همه اقسام طولانی تر و صراحی شکل و خوشبو که در اول
فصل پیش از همه اقسام بهم میرسد و در جرم آن اندک رملیت است و پوست آن اندک زرد رنگ و سوراخ و دریغ و در خون
و شیرازی کلابی نامند و این قسم جهت اطفال و مریضی بهتر از اقسام دیگر جهت آنکه خلوص آن بحد اعتدال است و بهترین همه
قسم اول و بهترین هر یک از اقسام رسیده شیرین شاداب خوش طعم و رائحه بزرگ مقدار نازک پوست آن است و آنچه بدین اوصاف
نباشد بصراحت با زلفت و کثرت زبون و تخم همه اقسام شبیه بسبب و به اما لعاب ندارد * طبیعت آن انضمام شیرین شاداب معروفه
بشاه امروند معتدل مائل بحرارت و در دردم تو و معروف به حسینی قریب بدان اقسام و انواع دیگر در حرارت معتدل و در اول
قرب بعضی مائل بخشکی * **افعال و خواص** آن مغروح و مقوی و جالی و با قوت قابضه و ملینه و بهتر از تفاح است در اکثر
امور اعضاء الراس مرطوب دماغ و دافع نزلات جهت آنکه مسکن صعود البخار است بدماغ اعضاء الراس مغروح
و مقوی قلب و معده و هاضمه و رافع خفقان و تشنگی و سوزش منانه و معدل خون و ملین طبع و با قوت قابضه بعد از تلین و مانع
صعود البخار بدماغ خصوصاً خوردن آن بعد از طعام و ضمه آن حابس و مانع انصباب مواد با اعضاء الراس را فع سمیت فطر و چون
فطر را بآن طبع دهند ضرر آن زائل گردد و جمیع اجزای آن سرد و خشک و شکوفه آن مغروح و مقوی دل و قاطع نفثه الراس
و اسهال و ضمه آن مدلل ورم چشم و تخم آن بشع و مغشی و مائل کرم معده و مخرج آن چون در مثقال آنرا بیا شامند و برگ آن
حابس اسهال چون بنج درم آنرا بیا شامند و ذرور آن مجفف جراحات و التهاب دهنده و ملصق آبها و صمغ آن محلل و منضج
قوی و سوخته چوب و برگ آن نایب منافع و بسیار است و ذرور آن مجفف قروح المضا و مضرت بکمال رسیده شاداب لطیف
آن که تر خصوص در مخرج و رانها جان قوی مضر میرود و وضعیف المعده و اکثراً آن مولد نفع و قولنج خصوص بکمال نارسیده
آن مصلح آن زنجبیل مری و رازانه و با بد که در خلای معده بخورند بلکه بعد از غذا را با لای آن آب بیا شامند خصوص
آب سرد و طعام غلبه بخورند و با گوشت نیز و با امراق طپور بری لطیف بد نیست

در اول سرد و در دوم

* **کمثری حامض** که کمثری چینی نامند بهترین آن رسیده شاداب لطیف آنست * طبیعت آن در اول سرد و در دوم
خشک * **افعال و خواص** آن مقوی معده و کبد و مشهی طعام و مسکن غلیان حدت خون و صفرا و مانع صعود البخار بدماغ
و مولد خلط صالح و رافع تشنگی و قوی اسهال خیره و روتا و آنرا بخورند و با خشک آنرا بعد از طعام مانع صعود البخار بدماغ
مضر مشایخ و صا حیان فلج و مبرود المزاج و عصب و مورت و قولنج مصلح آن غسل و جوارش که و نی و مانند آن و کندن ریه و پختن

بوزن نیز نامند و نزد عوام مشهور و بعمارت رهند است و ماهیت و طبیعت و افعال و خواص آن در حروف الغین مع الواو ذکر یافت کویند چون آنرا با عسای آن صبر حب نموده هر حبی بقدر نخودی شربتیی از سه حب تا هفت بحسب مراتب انسان و ضعف و قوت مزاج بخورند اسهال قوی نماید بی مشقت و تعب *

* **کمون** * بفتح کاف و ضم میم مشدده و سکون و او و نون لغت عربی است و یا معرب از خامون یونانی و یا از کمون سریانی و عربی سنوت و برومی اسفیقوس و نیز بیونانی کریمینون و بفارسی زیره و بهندی نیز زیره و جیره نامند * ماهیت آن تخم نباتی است از رازیانه باریکتر و سیاه و سبز و زرد و سفید میباشد و نبات آن از رازیانه کوچکتر و بزرگ آن مستند بر رقبه آن مانند شنبلیله و معروف است و در اکثر بلاد میشود و چهار قسم میباشد فارسی و ببطنی و کرمانی و شامی و هر یک بری و بستانی میباشد و کرمانی آن سیاه رنگ ریزه دانه خوشبوی که بیونانی با سلیقون نامند بمعنی ملوکی و فارسی آن زرد رنگ خوشبو و هر یک بری و بستانی میباشد و بهترین همه بری و بستانی کرمانی تازه آن است پس فارسی تازه جید آن و بری هر یک اقوی از بستانی و بدترین همه ببطنی و بستانی است و معشوش بکر و با مینما پند و فرق بخشوبی و استطاعت زیره کرمانی و اکثر مستعمل تخم آن است هم از داخل و هم از خارج و قوت آن تا هفت سال باقی میماند و از بری نوعی میباشد ساقی آن باریک بقدر یک شبر و در آن چهار رو یا پنج بزرگ مشق شبیه بمرکب شاهتره و بر سر آن بلبهای کوچک مستند پر پنج و یا شش و نرم و در آن ثمر چیزی مانند کاه و یا نخاله محیط بتخم آن و تخم آن بسیار تند تر از کمون بستانی منبت آن بالای قلها است و نیز نوعی میباشد از بری شبیه به بستانی و تخم آن شبیه بشو نیز و قوی الحار است و در غلافی شبیه بقرن ازد و جانب آن رشته و طعم آن تلخ و تند و احتمالی که این نوع چیزی باشد که بهندی کالی زیری نامند و در همین باب مذکور شد * طبیعت آن در درم گرم و در رسوم خشک و در رسوم نیز گرم و خشک گفته اند * **افعال و خواص آن** مسخن و ملطف و مقطع و محال و مجفف و قابض اعضاء را س سعو ط نقوع خبسانید و آن در سرکه و یا استشمام منقوع آن و یا پرنمودن بینی بد آن حابس رعان و قطور آب مضموع آن در چشم فاطع خون آن و جالی غشاه و قرحه چشم و طرفه و کینه الدم خصوصاً که بازیت مخلوط نموده باشند و مضموع آن بانام جهت جلالی جرب و سبل و ظغره و بعد کشط آن و مانع التصاق چشم و با سفیدی تخم مرغ جهت رمد حار و مضمعه بطبیخ آن مسکن نزلات و در دلدان خصوصاً با صعتروا مثال آن اعضاء النفص آشامیدن آن با سرکه ممزوج با آب جهت عسر نفس و نفس الانتصاب و خفقان با ردا اعضاء الغلغ و النفص آشامیدن آن جهت تقویت معد و امعاء و کبد و کرده و تحریک اشتها و تحلیل ریح و نفخ و رفع فواق رطوبی و ریحی و تخمه و مغص ریحی و درم محال و اسهال رطوبی خصوص بریان نمودن آن درین امر و مد ربول و حیض و رافع تقطیر البول و چون بانمک بخایند و فرورند قطع میلان و طوباعت معد نماید و مد او مت خوردن بزرگه پرورده خشک نمودن آن فاطع شهوت کل خوردن و فجم و امثال آن و در سرکه خبسانید و بریان کردن آن قوی القهض و در دفع رطوبات معد قوی الانزوا حتقان بطبیخ آن محلل ریح و نفخ امعاء و معد و کرده و حمل آن با زیت فاطع حیض و ضامد آن با زیت محلل ورم طحال السموم آشامیدن آن با شراب جهت نهش عوام الارام ضامد آن با آرد با قلا محلل اورام و با قیر و طی و یا زیت و آرد با قلا محلل ورم انجین القروح و الجروح مد مل جراحات چون در آنها پرنما بند الزینه طلای آن و یا اغتسال بدن جالی بشوره و مد او مت آشامیدن آن و یا عرق آن با عسل لاغر و مرزردی بدن الخواص چون آب زیره را بر بدن مولود در حین ولادت بمالند کویند در مدت العمر شپش در بدن او بهم

در مد مضربه مصلح آن کثیرا مقلد از هنر است آن در دم بدل گرمایی آن یکوزن و نیم تبطی آن و کوبند بدل آن کر ویا است
 و در طرد ریاح مغز شاهد انه و بدل فارسی نموزن آن گرمایی و کوبند بدل آن نیم گرم است و بدل شامی کر ویا رتخم کند تا
 وزیره جهت مبرودین و مشایخ و بلغمی مزاجان بسیار نافع و چون با انارویه و شبث و دارچینی در طبع الحوم غلیظه داخل
 نماید آنهارا لطیف و قوی و ملین و مدربول و محلل نفخ کرد اند کمون تبطی در دم کرم و خشک و ملین طبع و گرمایی قابض
 و کمون بری که شبیه بشویند است در رسوم کرم و خشک * افعال و خواص آن قویتر از بستانی اعضاء العین عصاره و صمغ
 آن جالی بصیر و جالب دماغه و داخل ادویه کافری و تنف شعیر منقلب مینماید و چون بعد تنف بران بمالند دیگر نورید و چون
 بر جرب چشم بمالند آنرا زایل کرد اند و ضمد جرم آن با زیت و غسل جهت رفع سیاهی که در چشم بهم رسیده باشد نافع
 اعضاء اینف آء و النفض جهت تقطیر المول و اخراج سنگ کرده و مثانه و تحلیل خون منجمد در معد و کرده خصوصاً با آب
 کمرنس بستانی و با سرکه جهت فواق و اخراج کرم معد و السموم آشامیدن آن با شراب جهت کزیدن هوام نافع الا ورام
 و الیه و ضمد آن با روغن زیترون و غسل و نافع خون مرده تحت جلد و تحلیل ورم اندامیان و آشامیدن عصاره آن با ماء العسل
 مسهل و آشامیدن حشیش آن مدربول است و دستور مدبول نمودن آن و سفوف و در او جوارشات و شراب کمون در قرابادین

* فصل الکاف مع النون *

کمون کور شد *

* کنگر * بضم کاف و سکون فو و ضم دال و راء مهماتین لغت عربی است و کوبند فارسی است و یونانی فیو و ایسورون و
 بصریانی لیا نون و برومی سیروس نامند * ماهیت آن عا ک و صمغ شجری است خاردار و بقل و ذرع و برک و تخم آن
 شبیه برک و تخم مورد و مائل بتلخی و منبت آن کوهستانها و بلاد شحرو عمان و یمن و در سرطان صمغ آنرا اخل مینمایند
 و از آن آنچه هست در شکل مائل بمرخی است کند و در آنچه سفید است استانی و تازه آنرا که در انبها حرکت
 داد و مد و رشده باشد مد خروج و پوستهای رقیق و با صفتی آنرا که از سائیدن یکدیگر جدا شد و باشد تشار کند و آنچه
 از غر صفتی آرد باشد دقاق کند و نامند و قوت آن تاییست سال باقی مینماید و بهترین آن تازه نرم خالص ذکر آنست
 که ظاهر آن سفید و زرد شکسته نشود و چون شکسته شود داخل آن چسبند و زرد و طلائی باشد و علامت خالص آنست که زرد
 یا آتش مشتعل گردد بخلاف مغشوش آن زیرا که آنرا مغشوش ب صمغ عربی و صمغ صندوبر مینمایند و صمغ عربی مشتعل نمیکرد
 و صمغ صندوبر و میکند و نیز رائحه اصلی آن شبیه بواحه مصطکی است و نیز تشار آنرا مغشوش بقشر صندوبر و با قشر تنوب
 مینمایند و مستعمل از داخل و خارج هر دو است و اکثر مستعمل تشار آنست و بهترین تشار آن تشین چسبند و تازه املس آنست
 و طریق استعمال آن آنست که هرگاه در معاجین استعمال نمایند باید که در شراب و یا عرق را زبانه و یا عرق دارچینی
 بمشپسانند و داخل نمایند و در مراهم در سرکه بخیسانند زیرا که تازه آن سائید و نمیکرد و گفته اند در بعضی بلاد هند نیز بهم
 میرسد و رنگ آن اندک یا قوی و برنگ با دنیجان است * طبیعت آن گرم و خشک در اول درم و گفته اند خشک در اول و شکر
 آن تا سوم خشک * افعال و خواص آن با قوت محققه و قابضه و منفعه و جالبه کمی و بی لذع و قابس خون و اکثرا آن
 مرق دم اعضاء الراس و الصدر منقبی روح حیوانی و دماغی و محلل ریاح و قابس سیمان خون ظاهرا و حجب دماغی
 و نعت الدم و مقوی دل و قوت حافظه و جالب و محقق رطوبات دماغی خصوصاً با مصطکی و صاف کنند و آواز و رافع خفقان
 و با صمغ عربی رافع بل برئی خیشوم و عسر النفس و سرفه مزمن و طریبی و در بریا عمل جهت نسبان و با مویز و صندوبر جهت

ثقل زبان شربا و مضغ و ضما د آن بانظرون و عمل جهت قروح رطبه سر و کوفتگی آن و تقویت دلدان و لثه و بازفت جهت
شدخ مارض در گوش و چون یکمقال آنرا در آب بخیسانند و بیا شامند از آن آب هر روز صبح ناشتا جهت رفع زیادتی بلغم
و بلاد تن و نسیان مجرب و اکتحال آن جهت جلای بصرو قرحه چشم و پر کنند آن و تحلیل خون منجمد در آن و مد و تحمیه
قرویه و غفره و سرطان و دمه و سلاق و بیاض و جرب و حکه و غلظت آن خصوصاً با عمل و ذرر آن جهت قروح خبیثه و دمه
آن و بالجمله از اکبراد و بده امراض عین است خصوص ظفره سرخ مزمن و قطور آن با خمر خلوج جهت درد کوش و ضما د آن
با قیمولیا و روغن گل جهت اورام حار و پستان و داخل ادویه مشروبیه قصه رنه کرده میشود اعشاء الغداء آشامیدن آن
با شکر جهت ضعف معده و تحلیل رباح غلیظه و تجذیف رطوبات و تسخین و استمساک آن و جودت هضم و محبس قی و خلطه و ذرب
و ذر و سطار یا و زنف الدم مقعد و ریواس و رحیم و آشامیدن نیمه رم آن با وزن آن ناشوا جهت زحیر بلغمی نافع و برداشتن
فتیله مرشته آن با شیر در مقعد مانع انتشار قرحه آن الکیمیات جهت حمیات بلغمیه الاورام و البثور و ضما د آن با طین قیمولیا و روغن
گل جهت ورم کرم پستان زنان خصوصاً در هنگام نفاس و داخل ادویه اضمه محله اورام احشا کوده میشود و با سرکه و زفت
جهت رجعی که بیونانی مرمیقها نامند و آن احساس بر رفتن مورچه است بزیدن و از مقدمات خدر است و جهت قلع قویا
و ثالیلیکه آنرا نیز بیونانی مرمیقها نامند و آن احساس بر متار مورچه است بر عضو و با عمل جهت داحس و بازفت جهت شکافه
عضل القروح و الجروح جهت چسبیدن و اندام جراحت عمیق و خصوصاً جراحت قاز و قاطع زنف الدم آن و انتشار
قروح خبیثه و با پیله بط جهت قویا و با پیله خمیز و ریواس به بط جهت قروح با نش سوخته و قروح اطراف و شقاق عارض از سرما
ارجاع المفاصل با روغن زیتون و عمل جهت اوجاع مفاصل و اوجاع بارد و استخوان که مؤمن شده باشد و باروغن کنجد
جهت تحلیل صلابات الباه آشامیدن آن با زرده تخم مرغ نیم برشت جهت تقویت با و تولید منی خصوصاً با جوز بواریس با سه
الزینة با روغن مورد مانع ریختن موی است مقل ارشوبت آن نیم درم المضار اکثر آن محرق خون و بلغم و مصدع محرورین
و مورت جنون و جذام و بیهق سیاه مصلح آن برنج فارسی و شکر مغد ارز باد و آن شراب و هر که کشند بدل آن مصطکی و فشار
آن و تدمین بدان رافع و با اما فشار آن درد ورم کرم و در سوم خشک * افعال و خواص آن در کمال قوت نبض و تجفیف
و لطیفه تر از کند ر و جهت نفث الدم و زنف الدم و منع سیلان مواد اعضا و تقویت معده و رافع قرحه امعاء و احتقان بدان
فیز جهت قرحه امعاء و ضما د آن بر شکم حابس اسهال و کشند کرم معده و بازفت جهت شکاف عضل القروح و الجروح منقبی
قروح و مجفف و ممد مل کنند و آنها و جالی آثار بقوت مقله ارشوبت آن و ثلث درم و اکثر آن مضر و مضار این نیز مانند مضار
کند راست و دقاق کند و نیز خشک تر و لطیف تر از کند و و بهترین آن خالص نرم سوده آنست * افعال و خواص آن
مفتح و جالی و در افعال ضعیف تر از فشار آن مکرر لواق و تغویه و دخان کند و که در ده آن باشد * طبیعیات آن کرم و خشک
* افعال و خواص آن ملطف و مسکن اوجاع چشم کرم و قاطع سیلان رطوبات از آن و منقبی قروح آن و رویانند و کوشته
در آن و سرطان آنرا نافع است و جوارش و دخان و سفوف و معجون آن در قرا باد بن کبیر مذکور شد *
* کنند ری * بضم کاف و سکون نون و ضم دال و کسوراء مهملتین و یاء نسبت * ماهیت آن نباتی است شبیه بتیامات
زردک و رازیانه و هر که آن از آن عویض تر و بوی آن مانند کند ر * طبیعیات آن در اول سوم کرم و در آخر آن خشک
* افعال و خواص آن مد و محلل و منصف و در اکثر افعال قائم مقام کند راست *

و در مصلح آن کثیرا قبل از شربت آن و در مبدل کرمانی آن یکوزن و نیم تبطلی آن و کوبند بدل آن کر و یا است
 و در طرد ریاح مغز شاهد انه و بدل فارسی نیم وزن آن کرمانی و کوبند بدل آن تخم کرنب است و بدل شامی کر و یا و تخم کند نا
 و زبرد جهت میبردین و مشایخ و بلغمی مزاجان بسیار نافع و چون با افلاویه و شبمت و در ارچینی در طبع لحوم غلبه د اخل
 و ما یند آنها را الطیف و فوی و ملین و مدبول و محلل نفخ کرد اند کمون تبطلی درد ورم کوم و خشک و ملین طبع و کرمانی قابض
 و کون بری که شبیه بشو نیم زامت در سوم کرم و خشک * افعال و خواص آن قویتر ازستانی اعضاء العین عصاره و صمغ
 آن جالی بصر و جالب د مده و داخل ادویه کاری و زلف شعر منقلب مینماید و چون بعد نطف بران بمانند و یکرورید و چون
 بر جرب چشم بمالند آنرا زائل کرد اند و ضا د جرم آن باز ببت و عمل جهت رفع سیاهی که در چشم بهم رسیده باشد نافع
 اعضا الغلغله و النفض جهت تقطیر البول و اخراج سنگ کرده و مثانه و تحلیل خون منجمد در معد و کرد و خصوصا با آب
 کرفس یستانی و یا سرکه جهت فراق و اخراج کرم معد و السموم آشامیدن آن با شراب جهت کزیدن هوام نافع الا ورام
 و البثور ضا د آن بار و غن زبترن و عمل رافع خون مرده تحت جلد و تحلیل ورم انشیان و آشامیدن عصاره آن با ماء العسل
 مسهل و آشامیدن حشیش آن مدبول است و دستور مدبر نمودن آن و سفوف و در اجوار شات و شراب کمون در قریاب دین
 کبر من کور شد *

* فصل الکاف مع النون *

* کنگد * بضم کاف و سکون نو و ضم دال و راء مهمله تین لغت عربی است و کوبند فارسی است و بیروانی نیم و طیسرون و
 بیروانی لبان و برومی سیفروس نامند * ماهیت آن علك و صمغ شجری است خار دارد اریق و در ذرع و برک و تخم آن
 شبیه برک و تخم مورد و مائل تلخی و منبت آن کوهستانها و بلاد شحر و عمان و یمن و در سرطان صمغ آنرا اخل مینمایند
 و از آن آنچه مستک در الشکل مائل بسرخی است کند رذ کروا نچه سفید مست است ادنی و تازه آنرا که در انبیاها حرکت
 داد و مد و رشد و باشد مد حرج و پوستهای رقیق و با صفا یعنی آنرا که از سائیدن بیک یکر جدا شده باشد قشار کند و آنچه
 از غر صفا یعنی آرد باشد د قاتی کند زماند و قوت آن تایمست سال باقی میماند و بهترین آن تازه نرم خالص ذکر آنست
 که ظاهر آن سفید و زرد شکسته نشود و چون شکسته شود د اخل آن چسبند و زرد و طلائی باشد و علامت خالص آنست که زرد
 با آنش مشتعل گردد بخلاف مغشوش آن زیرا که آرا مغشوش ب صمغ عربی و صمغ صنوبر مینمایند و صمغ عربی مشتعل نمیکرد
 و صمغ صنوبر د مبهکت و نیز را نچه اصلی آن شبیه برا نچه مصطکی است و نیز قشار آنرا مغشوش بفسر صنوبر و با قشر تنوب
 مینمایند و مستعمل از داخل و خارج هر دو است و اکثر مستعمل قشار آنست و بهترین قشار آن تخم جسیمنه د ناره املس آنست
 و طریق استعمال آن آنست که هرگاه در معاجین استعمال نمایند باید که در شراب و یا عرق را ریانه و یا عرق در ارچینی
 بخیسانند و د اخل نمایند و در مرهم در سرکه بخیسانند زیرا که تازه آن مائیل نمیکرد و کفنه اند در بعضی بلاد هند نیز بهم
 میرسد و رنگ آن اندک با قوتی و برنگ با د نیجان است * طبعیت آن کرم و خشک در اول دوم و گفته اند خشک در اول و نشور
 آن تا سرم خشک * افعال و خواص آن با قوت مجفقه و قابضه و منطبه و جالبه کمی و بی لذت و حابس خون و اکثرا آن
 متوق دم اعضا الراس و الصدر منقی روح حیوانی و دماغی و محلل ریاح و حابس سملان خون ظاهر اعضا و حجب دماعی
 و نه دال د مقوی دل و قوت حافظه و جالب رطوبت دماغی خصوصا با مصطکی و صاف کنند و آرا زور رافع خفقان
 و با صمغ عربی رافع بل بوئی خیشوم و عسرا لنفس و سرفه مزمن و رطوبی و ریور با عمل جهت تسهیل و یا مویزج و معتبر جهت

ثقل زبان شراب و مضغ و صماد آن با نظردن و غسل جهت قروح رطبه سر و کوفته گي آن و تقويت دندان و البته ربا زنت جهت
شدخ عارض در کوش و چون يک شغال آنرا در آب يخيسانند و بياشامند از آن آب مور و ز صبح ناشتا جهت رفع زيادتي بلغم
و بلاد و نسيان مجرب و اکتحال آن جهت جلاي بصر و ترچه چشم و پير کنند و آن و تحليل خون منجمد در آن و مد و تحته
قرنيه و غلظه در سرطان و د معده و سلاق و رياض و جرب و حکه و ظلمت آن خصوصاً با غسل و ذرور آن جهت قروح خبيثه و ديه
آن و با جمل از اکبراد و به امراض عین است خصوص غلظه سرخ مزمن و قطور آن با خمر حل و جهت درد کوش و صماد آن
با قيمه و ليا و روغن گل جهت اورام حاره پستان و داخل ادويه مشوره و به قصبه رته کرده ميشود اعطاء الغلغله آشا ميدن آن
با شکر جهت ضعف معده و تحليل رباح غلظه و تجفيف رطوبات و تسخين و استمساک آن وجودت هضم و حبس قبي و خلفه و زرب
و ذر و سطاريا و نزف الدم مقعد و بواسير و رحم و آشامیدن نیمه رم آن با وزن آن ناخوره جهت زحیر بلغمي نافع و برداشتن
فتيله مرشته آن با شیر در مقعد مانع انتشار قرحه آن الحاميات جهت حميات بلغميه الاورام و البثور و صماد آن با طين قيمه و ليا و روغن
گل جهت ورم کرم پستان زنان خصوصاً در هنگام نفاس و داخل ادويه اضمه محلوله اورام احشا کرده ميشود و با سرکه و زفت
جهت وجعی که بيوناني مر ميقيا نامند و آن احساس بو فتن مورچه است بزیدن و از مقدمات خلد راست و جهت قلع قوبا
و ثا لیلیکه آنرا نیز بیوناني مر ميقيا نامند و آن احساس بر متار مورچه است بر عضو با غسل جهت داحس و باز زنت جهت شکن
عضل القروح و الجروح جهت چسپیدن و اند مال جراحت عميقه خصوصاً جراحات ناز و قاطع نزف الدم آن و انتشار
قروح خبيثه و با پیه بط جهت قوبا و با پیه خنزیر و با پیه بط جهت قروح با تش سوخته و قروح اطراف و شقاق عارض از سرما
ارجاع المفاصل با روغن زیتون و غسل جهت اوجاع مفاصل و اوجاع بارده استخوان که مؤمن شده باشد و با روغن کنجه
جهت تحلیل صلابات الباه آشامیدن آن با زرده تخم مرغ نیم برشت جهت تقویت باه و تولید مني خصوصاً با جوز و با و بسباسه
از بینه با روغن مورد مانع ریختن موی است مقل ارشوبت آن نیمه درم المصارا کثار آن محرق خون و بلغم و مصدع محرورین
و مورد جنون و جذام و بهق میا و مصالح آن برنج فارسي و شکر مقل از زیاده آن شراب و سرکه کشنده بدل آن مصطکی و قشاز
آن و تد هین بدان رافع و با اما قشاز آن درد ورم کرم در رسوم خشک * افعال و خواص آن در کمال ثواب قبض و تجفیف
و لطیفتر از کند و جهت نفث الدم و نزف الدم و منع سيلان مواد اعضا و تقویت معده و رافع قرحه امعاء و احتقانی بدان
نیز جهت ترحه معا و صماد آن بر شکم حایس اسهال و کشنده کرم معده و باز زنت جهت شکاف عضل القروح و الجروح منقي
قروح و مجفف رمد مل کنند و آنها و جالی آثار بقوت مقل ارشوبت آن و ذلك درم و اکثر آن مضر و مضار این نیز مانند مضار
کند راست و د قاق کند و نیز خشک تر و لطیف تر از کند و و بهترین آن خالص فرم سوده آنست * افعال و خواص آن
مفتح و جالی و در افعال ضعیفتر از قشاز آن مکر در الزواق و تغویه ردها کند و که درده آن باشد * طبیعت آن گرم و خشک
* افعال و خواص آن ملطف و مسکن اوجاع چشم کرم و قاطع سيلان رطوبات از آن و منقي قروح آن و رو باند و کوشند
دران و سرطان آنرا نافع است و جوارش و د خان و سفوف و معجون آن در قرا بادین کبیر من کور شد *
* کندري * بضم کاف و سکون نون و ضم دال و کسر راء مهملتین و یاء نسبت * ماهیت آن نباتی است شبیه بنبات
زردک و رازیانه و برک آن از آن عریض تر و بوی آن مانند کندر * طبیعت آن در اول سوم گرم و در آخر آن خشک
* افعال و خواص آن مد و محال و منضج و در اکثر افعال قائم مقام کند راست *

کنکری * بفتح کاف و سکون نون و ضم دال و حین مهملین و پیشین معجمه نیز آمده بفارسی بیخ تاژان و کند شه اوز نامند
 * ماهیت آن بیخ نهاقی است شبیه بکنکر یک آن مائل بسبزی و سفیدی و در شام لباس پشمی را با آن میشویند و ظاهر بیخ
 آن مائل به سیاهی و باطن آن مائل بزرندی و رنگی و در هر طایفه و در وقت آن تابست سال باقی میماند و مستعمل در روق
 آنست بهترین آن تازه نیک بوی باوصاف مذکور است * طبیعت آن در آخر سوم کرم و خشک و باقوت سمیت * افعال و خواص
 این معطر قوی و محرک خون و باغم و قانع آن و مخرج مره سودا اعضاء را منسوب آن بقدر یکعلل سب و روغن بنفشه مفتوح شده
 مضافه و محال ریاخ خیمه را خلط غلیظه و مخرج آنها بعطسه و تحریک آنها رافع بحسی رخن روفا لی و لقوه و امثال اینها
 و بهوشی مصروع و مسکوت و نیز رافع خشم و بی بونی بینی و صاف کننده آواز و باعث حدت بصر و رافع شکوری و عوطا و قطرها
 و روغن بنفشه و داخل شیانات عاقل عین می نمایند و قطره جو شانیل و آن با روغن بنفشه و یا ادهان مناسبه دیگر در رکوش
 جالی او باغ و رحنقی آنها و رافع اوجاع بارده و دوی و طنین و کرمی و رباح حادث از بر زدن و رباوت و کشتن کرم آن و با لیمه
 عوطا و عطوس و قطره آن جهت اکثر امراض بارده و رطبه و ماغیه نافع اما باید که بعد از تهیه بدن و در فصل سرما و یا قریب بدان
 استعمال نمایند و اجتناب نمایند از استعمال آن در حین امتلائی نام و فصول حاره و بدان حاره و مختل و از اجان و اطفال
 و پیران بسیار ضعیف و ساق است که عطسه بسیار می آورد و خود بخود تسکین نمی یابد و بدین جهت آن استنشاق روغن بنفشه و تر نمودن
 و سرکه و کلاب با بیخ و یا برف سرد کرده است اعضاء الصل رقی کردن با آن جهت عسر نفس و ربوا اعضاء النفس آشامیدن آن بقدر
 یکد آنک با شیر تازه در شبیه و روغن کنجد مقوی قوی و مسهل و محال صلابت طحال و در بول و حیض و مخرج جنین و حمل
 آن نیز با عمل جهت اخراج جنین مهیت مجرب و در تفتت حصاة قوی الاثر و مسخن احشا و با بیخ کبر و جوش و جهت
 تنقیه سودا و ریزیدن سنگ کرده و مثانه و آشامیدن وضاد آن جهت استسقا و برقان و طحال الزینه وضاد آن با عمل جالی
 کلف و بهق و برص خصوصا سودا آن وضاد آن با هم وزن آن زرنج و روغن زیتون جهت رویانیدن موی داء الثعلب و داء
 الحبه الاورام و البثور و ملای آن با سرکه و عمل جهت جرب و حکه و قوبا و جوشانیدن آن با سرکه و لای روی روغن گل نیز جهت
 نخرش الحاصل آشامیدن و طلا کردن آن جهت اوجاع مفاصل و هرنی النساء و رفته و مریض کرب و غشی مصلح آن کثیرا و شیر
 تازه در شبیه مقدار شربت آن جهت قی کردن از یک دانك تا درود آنک با شیر تازه و در شبیه جهت سحر زرقان و امثال آن از یک
 دانك تا پنج تیرا طاولی اجتناب از آشامیدن آنست خصوصا محرور و از اجان و در فصل گرم آن کشند و در حال
 بعروض خنق و لهیب و تبشکی مغرط و اختلال عقل و درد شکم و تقطیع امعاء و لای آن تی فرمودن بشیر و روغن و حقه
 قویه که در آن ششیم حنظل باشد و آشامیدن روغن کار بسیار و اگر تشنج عارض گردد معالجه تشنج یا بس نمایند و بعضی گفته اند
 علاج بدن بر نیست خصوصا و قتی که اختلال عقل روجع شد بدین در معده بهم رسد

کنکری * بفتح کاف و سکون نون و فتح دال و کسری معجمه و دال مهمله لغت فارسی است و کنکری
 و قریب القی نیز نامند * ماهیت آن صمغ حریف است که بفارسی کنکر نامند * طبیعت آن در دوم کرم و در اول خشک
 * افعال و خواص آن مقوی بلغم و مقرا باسانی چون آب کرم و سنگین بهم شامند و با عمل وضاد آن مائل اورام
 مقدار شربت آن بکدرم تا در درم بدل آن جوز القی در قی و در غیر آن دارشدها است
کنکری * بفتح کاف و سکون نون و فتح کاف دوم و خفای ها و کسر همزه و یا که کجیه نیز نامند لغت پندی است بفارسی

کنکری

تکونله * بفتح کاف رسکون وادوخفای تون وفتح لام وها لغت هندی است * ماهیت آن ثمرد رختی است شنبه بنارنج
در جمیع اجزای آنکه درخت آن از درخت نارنج اندک کوچکتر و همچنین برک و بهار و ثمر و تخم بهار آن کم بزرگ
و برک آن نازک تر و در سبزی کمتر و ثمر آن درخامی * جز و ترش و بعد از رسیدن برک نارنج و شیرین رشاد آب میگرد و خوشه
و خوش طعم و پوست بعضی نازکتر و املس و بعضی ضخیم تر و بصلابت پوست نارنج نیست و در تلخی نیز از پوست نارنج کمتر و خوشه
و آنچه پوست آن نازکتر میباشد شاداب تر از ضخیم آنست و در رنگا که از کوهستان سلامت و رنگه و رکه آن هر دو در سرحد آن بلد
واقع اند می آورند و در آن هر دو جاذبه در سلامت بسیار خوب و را فرمیشود و در میدان پور و کتک از مملکت اردبیل و در
شاه جهان آباد و اکبر آباد و عظیم آباد و لکنه که رکنه نامند و نواح آن بلد واقع اند میآورند و در آن هر دو بسیار خوب
و را فرمیشود و در مملکت هند نیز میشود و لیکن بخوبی و فور آن هر دو مکان نیست و در مملکت برنگال نیز بسیار خوب میشود و در
تمام سال مماثلت بخلاف آن اماکن و غیره از بعضی شهرهای مملکت ایران و دکن و غیره که موسم رسیدن آن زمستان و تابهار
است بحسب اختلاف اراضی از دوسه ماه زیاده نمی ماند * طبیعت این در اول درم سرد و در آخر آن تر * افعال و خواص
آن مفرح قلب و رافع خفقان و مسکن حدت خون و صفرا و تشنگی و لهیب معده و کبد و مد و بول و پوست آن مقوی معده و دانه مقام
پوست اترج و نارنج و طلای آن رافع کلف و مختل و مریای آن نیز خوشه و رنگ و مقوی میباشد و تخم آن در تریاقیت نیز مانند تخم
اترج و چون ثمر یکبار رسیدن آنرا بتمامه از پوست و مغز و تخم بکنارند تا پوسیده و خشک گردد پس بآب سائیل و خوب سازند
هر خمی بقل و نخودی بزرگ شربتی از پنج حب ناده حب جهت رفع غشیان و رفع مغرط و اسهال بسیار که در میضها بهم میرسد بسیار
نافع و مجرب و بهترین از فاد زهر معادنی و غیره از جادو است تر با لایه است *

* **کومند** * بضم کاف و سکون و ارفتح میم و ما * **ماهیت** آن بلغت اصدھائی نوعی از مری است که مایه آنرا که فودج است در شیر حل نموده استعمال می نمایند * **افعال و خواص** آن قریب بمری است که بفارسی آبکامه نامند و تجنیف ابن کثیر از آن و مضروبند و سرفه نیست را ما اکنار آن مورث تپهای عینی و ادرام مزمنه است *

کویت * بفتح کاف و کسر و او و مکرر باء مثلاً تختانیه و تاء چهار نقطه فوقانیه هندی به و کبیت بباء موحده نیز آمده بجای
و لغت هندی است و در بنکاله کتبیل نامند * ماهیت آن ثمر درختی است هندی شبیه بپیل و خربزه مد در کوچکی و پوست
آن صلب و سفید رنگ و مائل بسبزی و خشن و مغز آن ترش و با عفو ص و چون رسید اگر در میخوش شود و خوشبو و در دکن خوب
میشود و تخم آن نیز شبیه بتخم پیل و از آن کوچکتر و در غلافی و تنوع آن نیز مانند تنوع پیل و درخت آن بقدر درخت پیل و گردن
و برگ آن شبیه به برگ پیل و از آن کوچکتر و برگ نورسته و شکوفه آن در طعم فی الجمله شبیه بطارخون و با عفو ص بسیار طبیعت آن
در درم سرد و خشک * افعال و خواص آن مفرح و قابض و مقوی قلب حار و مده و کبد اعضاء الفم و غرغره آن جهت جوش
دهان و درد کلور منع پر رز آبله و حصه در کام و زبان و کلور و مضغه آن جهت استحکام لثه و او را م آن و بدستور سنون خشک
آن اعضاء الفم مقوی آنها و امعاء و اشامیدن انشور آن با طعام جهت برانگیختن اشتها مغذی السموم خوردن و مالیدن
مغز آن دافع سم و تپلا و اگر بید است نماید پوست خشک آنرا مالیده بر موضع لسع و تپلا بمالند نیز مؤثر است *

فصل في الكاف مع الهاء

شهر با * به فتح کاف و سکن ما و را عهده فتح باد مرحد و را لقب نصیری فارسی است و با معرب از کاف و با ف فارسی و بیروانی

دیا منیطیس و بریانی خمر ما و برومی هیغیرس و بنهلی کیور و یبری قرن المحور مصباح الروم نیز نامند * **بها هیت** آن صمغ درختی است که از بلاد اروس و بلغا و مغرب و غیر آن آورند و درخت آن عظیم و آنرا حوز بجاء مهمله مضمومه و سکون و از وزای معجمه نامند منابت آن بلاد بسیار سرد و برف نشین است و آن در قسّم میباشد رومی و نیطی رومی آن بهتر است و صلب و شفاف براق طلایی رنگ دیرک از و چون بدست بمالند که گرم گردد از آن بوی آب لیمو آید و خورده که را بر باد و بنده را بر عشم و نیز چون بدان گرمی رسانند و وجه تسمیه آن بکهربا ازین جهت است و بالوان دیگر نیز میباشد و نیطی آن بدین اوصاف نیست و در قوت از آن ضعیفتر و که در جوف آن که و سنک ریزه میباشد که در وقت چکیدن صمغ در آن مانده منعقد و متّجر شده و حکیم مبرمج مؤمن در تحفه نوشته که حقیر قطعه از کهربا مشاهده نمود که مکسّی در آن مانده منجمد و متّجر شده بود و از بعضی ثقه شنیده شد که در خزانه بعضی باد شاهان هند قطعه کهربائی بود که بچّه مبهونی در جوف آن مانده بود و اراثوال حکمای ما تقدم ظاهر میکرد که کهربا و سنک روس هر دو از یک جنس اند و سنک روس مخصوص به بلاد هند و کهربا مخصوص به بلاد مغرب و شمال و در بودن که هر دو شریک اند الا آنکه سنک روس با اندک حواری که از مالیدن دست بهم رسانند جذب کاه می نماید و کهربا محتاج بمالیدن بسیار است و سنک روس نرم و بوی آب لیمو از آن نمی آید و جلای بسیار کمی پدید آید از حکاک و کهربا صاب و از آن بوی آب لیمو می آید و جلای بسیار می یابد و در حین سوختن از آن بوی مصطکی و از سنک روس بوی کوبه و بوی شاخ سوخته می آید و نزد بعضی آب چشمه است در جزائر مغرب و غافقی گفته کهربا دو صنف است صنفی از بلاد روم و مشرق می آورند و صنفی یافته میشود در غربی اندلس در سواحل بحر در زیوزمین و بیشتر نزد یک بیخ روم و حران و از آن چیز بسیاری جمع مینمایند و بافته میشود در آنها قطعهای مصمغ صاف شفاف و این بهتر از صنف مشرقی و صلب و قوتیتر از آن است در فعل و نوشته که خبر دادند مرا که آن رطوبتی است که از برگ درخت روم میچکد هنگام بوی آمدن آن درخت از زمین و آن رطوبت شبیه بعسل است پیش از منجمد شدن و که در آن رون قطعهای آن مکس و که میخند و سنک در بزم یافته میشود و مطابق قول غافقی از نقات نیز مسموع گشته و از اقوال دیگر در آن مذکور است و چون اصلی انداشت فکر نمود و بیان سنک روس در حرف السین مع النون کنشت **طبیعت** آن در گرمی و سردی معتدل و در د رم خشک و در اول سرد نیز گفته اند * **افعال و خواص** آن مفرح و مقوی دل و حابس نفث الدم و قاطع نزی الدم همه اعضا ظاهری و باطنی و قابض اعضاء الراس حابس رعا ف و نزلات و مانع ریختن رطوبات از دماغ بر به و داخل ادویه عین کرده میشود و از ادویه نافعه آنست اعضاء الصدر حابس نفث الدم صر و ریه با آب سرد بقل و نیم مثقال و با با ادویه متا سبه دیگر و نیم حابس خونی که از انقطاع عرقی از عروق سینه باشد و با کلاب و یا با آب جهت خفّاقان عارض از صغرا به مشارکت قلب به معده اعضاء الغلغله و النفث حابس قوی و اسهال دموی و مانع موا در دینه از انصباب به معده و حبس نزی الدم مقعد و بواسیر و رحم و حیض و کبد و مجاری بول و جهت یرقان و حرقت البول و ضعف معده و کرده و سنک منانه و با مصطکی جهت تقویت معده و رفع اسهال و بالخاصیت جهت زحیر و خلفه و طلای آن با صبر مسقط دانه بواسیر و الفروج و حرق النار و لکسور و غیرها در وران جهت التیام جراحت و حبس الدم از آنها و طلای آن با آب جهت حرق النار و کوفتگی و شکستگی اعضا و با مورد حابس و قاطع عرق ضعفاء الخواص تعلیق آن مانع رعا ف و مقوی دل و معده و مانع تخمه و با خود داشتن آن دفع خوف و طامون و یرقان و حافظ جنین است از اسقاط و گفته اند چون بوزن چهار رشعیر آنرا در طالع سرطان صورت بوزنه قائم اند کر نش کنند حامل آن در خود از جماع فقوری نیابد المذاکر و کوبن کهربا مضر است و اکثرا آن مصدع مصلی آن باشد

مقدار و شربت آن نیم مثقال بدلی آن نمک زعفران و اگر یافت نشود دوزین آن طبع ارمی و ثبات آن سلیخته و در تدریج مرور آن و در رقع طامون مرجان و دستر و استراحت و دهن و سفوف و اقراص کهر یا دوز را بدین ذکر یافت *

*** کهرنی *** بکسر کاف و خفای ما و سکون راء و هسه و کسر فون و با لغت عنندی است * ماهیت آن درختی است فندقی بسیار
 عظیم و برگ آن بلند و آنک یک تراز برگ کتیل و شمر آن کوچک طولانی بقدر یک بند انگشت و درخامی سبز و بعد رسیدن
 زرد میگردد و غیرین با بوی عمت بسیار که برد ست و زبان و لب میپسند * طبیعت آن گرم در اول و سرد در دوم و با رطوبت
 فصلیه * افعال و خواص آن مفرج مقوی اعصاب و رفع ثقل سر و بیهوشی و تشنگی و مسکن میجان اخلاط اربعه و تب و جبهت
 سر نه و قرع میباری بول و مشتهی طعام و باده و زیاد کننده منی و آنچه در ولایت کجرات میشود بهترین است از آنچه در بنگاه
 میشود و نیز در بعضی اماکن نهر آن من و روز بزرگ بغداد را لومیباشد و این بسیار کم یاب رد و پرنیه از مضامات صوبه بنکاله
 یک و درخت آن موجود است و اختال سوده تخم آن با شیر و ختر آن رافع جرب و بواس و جالی و زرشن کننده چشم است
 و با باخ و نول در رافع بیاض مجرب است و معوط آن با کلاب امرو را مفید * فصل **الکاف مع الیاء ***

گیا ^{۸۸} کوه ^{۸۹} به تپه کاف عجمی و باه مشا که تحتانیه و الف و ضم کاف و واو ^{۹۰} ماهیت آن از ادویه چندی است که از ارض چین میآوردند و قریب به پنجاه شخصت سال میشود که بر منافع آن مطاع کشته اند و آن چوبی است چو زری رنگ بسیار صلب و ریشهای آن بخلاف ریشه چوبهای اشجار دیگر بطول نیست بلکه مررب و صاف بصف از صین به یسار و از یسار به یمن رفته که گویار بشتهای بعضی صنها ریشههای بعضی صغ دیگر را بر زوایای حاده در طول و منفرجه در عرض تقاطع نموده و طعمی غالبند و در رائحه قوی نیز و بجهت صلاحیت کونی مسطح و سطح هرهای مراکب و جهازات و کشتیها را که بزبان فرنگی کپی نامند خواص بزرگ و خواص کوچک که بدان رسما آنها و پردما و آلات مراکب و جهازات و اشیای احوال و اثقال را بالا میکشند و فرود میآورند در حمل و ثقل اکثر از آن چوب ساخته از ارض چین میآورند و کهنه و شکسته آنها را در اکثر بلاد میفرروشند و طببا و داکتران ایشان و غیر ایشان خریده و براده نموده استعمال مینمایند و بهترین آن تازه و آنست که کهنه مدتها آب و روغن آفتاب بدان رسیده بسیار ضعیف الاثر و قوت آن تا مدتی میماند ^{۹۱} طبیعت آن یختمل که تا اول دوم گرم و در سوم خشک باشد ^{۹۲} افعال و خواص آن ملطف و محلل رجالی و مصالح اخلاط متترقه و مجفف قوی و جهت اکثر امراض بلغمیه و سوداویه و دموویه فاسده مانند فالج و استرخا و وجاع مفاصل و عرق انسا و نفوس و جنام را قسام آتشک و قروح خیمه و امثال اینها نافع و مجرب بلکه در قسام آتشک و قروح خیمه از چوب چینی و عشب مغربیه اقوی است لهذا آخرنگان درین اوقات چوب چینی صرف و همچنین عشب مغربیه را بتهائی بدون کیا که استعمال نمی نمایند بلکه هر سه را با هم بتهائی و یا با ادویه مناسبه دیگر بطریق تنوع بیشتر بکار میبرند بخلاف مطبوخ که کم مستعمل دارند بلکه شنیدند نشانی بهترین طرق استعمال آن که مکرر بتجربه رسید و آنست که بگیرند چوب آنرا و بسوهان براده نموده و با چهار وزن آن چوب چینی را علی نیز دراده نموده و در پنج وزن هر دو عرق تنی در آتش بپزند بلکه سه آتش تند بخبسانند و در ظرف چینی و با شیشه ضخیم و سر آنرا خوب مسدود نمایند که مطلقا بخار آن بیرون نرود و در آفتاب گذارند تا چهار وزو درین برهم میزدند باشند تا خوب که اخته و محمل گردد و هر چند آن عرق تند تو باشد و بهتر زود تر که اخته میگرد پس همان فرده در شیشه بکنند و سر آنرا بسته در جای سرد بگذارند بلکه در آب گرم میان رمل گذارند تا شیشه را نشکند و رنگ آن که خوب بعمل آمده

باشد سرخ یا قوئی صافی میباشند و علامت کمال جودت و خوبی آن آنست که چون قد زی از آن رانده رها کنند و بر آن آب ریخته تمام آن برنگ شیر سفید گردد و اگر آب نیم رنگ کرد خوب ساخته شده و ضعیف العمل است و عند الحاجة در مزجه متوسطه و امراض ضعیفه از یکتوله تا یک ونیم توله هر روز و در مزجه و امراض متوسطه روزی دو توله تا بیست و یکروز یا سی روز و در مزجه قویه و امراض شدیده دو توله تا دو ونیم توله نهایت توله ناسی و یکروز و نه یا پنج روز بنوشند بعون الله تعالی در عشره دوم والا سوم نفع بین ظاهر میکرد و اگر جروح و قروح باشد هر نوع که بود و بخشکی می آورد و بعضی خشک میکرد و در خشک بشه می بندد و در عشره چهارم و پنجم بالکل زائل میکرد و اگر بجای عرق تنیدی در عرقهای مناسبه دیگر مانند عرق کاوزبان و شاه تره و بادرنجبویه و امثال اینها بطریق نفوع چوب چینی بخیسانند و بنوشند نیز خوب است اما باید که غل ادران ایام چلارهی نمک با شیر باشد و چیزی دیگر نخورد و بجای آب نیز شیر نمکرم بیاشامند و بعضی اوقات کباب و قلیه و تخنی یا نان با لادن و بلور نیمه تواند خورد و لیکن باید که همه بی نمک باشد و از هوا و اعراض نفسانیه و جسمانیه و حرکات آن هر دو جماع و اکل حبوب و بقول و حموضات و آب سرد و نمک و غیرها اجتناب نمایند و بالعجله در امر برهیز بدستوری است که در چوب چینی بتفصیل در قرابادین کبیر ذکر یافت چه در بین و چه بعد انقراغ و همچنین باید که بعد تنقیه تام بدن از اخلاط فاسده از فصل و مهمل و قوی و غیرها چه در ابتدا و چه در بین استعمال نما بد تا منتفع گردد و متضرر نشوند و در فصل زمستان در هند و نکاله استعمال آن اولی است از فصول دیگر با فی العلم عند الله تع *

* **کیک** راشه * بفتح کاف و سکون باء منناه تحتانیه و کاف و فتح و ا و الف و شین معجمه و هائفت عجمی است * ماهیت آن * و افعال و خواص آن که کباهی است که چون آنرا فرش نمایند یک یک بگریزد و گفته اند اسم طبری نوع نباتی است که بیونانی آنرا دوقس نامند و تخم آنرا چون سائیکه برفرش و ریختن پاشند کیک از آن بگریزد و دوقس مدکور شد

* **کینتی** * بفتح کاف عجمی و سکون باء منناه تحتانیه و خفای لون و کسر تاء منناه فوقانیه و هائفت بنگالی است * ماهیت آن نباتی است از قبیل نجم و بهاره مغرورش بر زمین و بر مجا و خود می پیچد و برگ آن شبیه بربک انار و از آن بار بکثر و هر برگ آن و نیز کل آن برنگ گل کاسنی و کوچک * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن معوط برگ خشک سوده آن جهت رفع سمیت مارگزیده نافع

* **فصل** **اللام مع الالف** * اول آنها لام است * لادن * بفتح لام و الف و ذال معجمه و لون ویدال مهمله نیز آمده درخت آنرا بزرگی لدان نامند * ماهیت آن

رطوبت غلیظ چسبنده است که از ساق و برگ درخت کوهی حاصل میگردد و آند درخت بقدر درخت انار و شبیه بد درخت دبی است و برگ آن عریض بهم متصل و رقیق و صلب و کل آن مائل بسرخ و ثمر آن مانند زیتون و در جوف آن دانه های باریکی و در کتاب مصور فرنگی دیده شد که درخت آن عظیم باشد و شاخهای باریک بلند و برگ آن بر دو طرف شاخ زوج زوج رسته و باریک بلند از برگ انار بزرگتر و بر شاخها گل و ثمر آن و کل آن پنج برگ و اندک کوچک و لادن اصناف میباشند آنچه از ساق و برگ آن اخذ نموده باشند خالص و در کمال خوبی و خوشبوئی و بهترین اصناف است و آنرا لادن عنبری نامند و آنچه از آن رطوبت بر موی بز و کوسند ان در چین چریدن نبات آن چسبند و از آن جدا نمایند و بزبون ترا صنف اول و آنچه بر سم میرا عی در چین چریدن چسبند و آنرا اخذ کنند بزبون تردین همه اصناف را بن با خاک و ریگ آمیخته میباشند

بعضی گفته اند که شبنمی اشفت غلیظ لزج که در فصل ربیع برد رختی شده بنشیند و آنرا جمع نموده اقرار می ساخته
 با طراف میبرند و بعضی گفته اند که رطوبتی است که از نبات قسوس که نوعی از بلبل است حاصل میگردد و بر موی بز
 و کوسندل آن در حالت چرم میچسبد و از آنها اخل می نمایند و تصفیه نموده اقرص میسازند و با طراف میبرند و بهترین آن
 تیره می خوب نرم خوشبوی چرب سیاه مانند پسر خبی و سبزی منبری است که سنگین و خالص و رطوبت نداشته باشد و سیاه
 ناری آن زبون * طبیعت آن در اول کرم و درد و خشک و آنچه از بلاد جنوبی بهم میرسد کرم و تر و بعضی در دوم کرم و در
 هم خشک گفته اند * افعال و خواص آن ملطف نوی و مسخن و مدتی انوار عروق و مقوی ارجاع و حاذب و اندک
 قابض و منفع و رطوبت غلیظه لزجه و محال آنها با عین ال و محلل صلاب و مسکن ارجاع و این ادا حل ادر و نه مسکنه ارجاع
 مینمایند اعضاء الاراس طلای آن جهت در سردی و باروغن کل بر یا فوخ اطفال جهت حبس نزلات و سرفه ایشان و داخل ادر و نه
 معالجه صراع ضربانی گردد و میشود و قطور متحول آن در روغن کل در کوش مسکن ارجاع آن رطوبت آن بر بیش سر حابس
 نزلات و مانع آنها از نزول اعضاء النفس و الغذاء و انقباض آشامیدن آن جهت سرفه بارد و تقویت معد و تسکین ارجاع
 بارده آن و فراق رنجی و با شواب کهنه قابض و حابس بطن و مد ربول و شورو مخرج جنین و طلای آن مقوی معد و مانع غنایان
 و سملان آب دمان حادث از استرخای معد و رافع صلابت آن و صلابت کبد و رحم و در زجه آن نیز رافع صلابت رحم
 و اختناق آن را احتباس حیض و گرفتن دخان آن بقه عی در رحم مخرج جنین مرده و شعله و ضماد آن بایه خون و بایه جهت
 ورم معد و درد آن و تخلف بدن باروغن کل جهت صحت بارد العروق و الجروح طلای آن مدمل جروح کهنه عسره الاند مال
 و منقی گوشت فاسد از زینه تد من آن باروغن مورد و شراب جهت رتین موی و انبوهی و بسیاری حفظ آن از اسقاط
 نافع جهت آنکه لطیف و غوص کنند در باطن عضو و منفی اخلاء فاسده و جذب کنند اخلاط صالحه و بل نکور موی است و جهت
 داء الشعل و داء الحیه نیز مینماید بهمان اسباب و بازیت جهت قلع عضو و برص و شراب نافع آثار و حله و آبله الاورام و الاوجاع
 و ما د آن با زیت محال صلابت و باروغن با بونه و شبت جهت تسکین اوجاع بارده حرق النار طلای آن باروغن کل جهت
 هوشتکی آتش طرد الهوام بخور آن کر بزنند هوام الخواص چون زن بعد از بیل بخور آنرا بکشد اگر در حال با زاده را ربول
 آید قابل حمل خواهد بود و الا فلا المار مفرس و آشامیدن آن موجب کرب مصلح آن سنبل و رمی معد ارشربت آن از نیم
 درم تا یک درم روغن لادن که يك اوقیه آنرا در یک رطل روغن زیتون و کچن حل نموده روز دیگر بر آتش خاکستر کنارند که
 قریب همدس آن برود * افعال و خواص آن جهت برودت اعضاء زکام رطوبی و تقویت معد و ررو یا نیدن و سیاه کردن
 موی و تقویت آن بغایت نافع است *

* لازم و در * بفتح لام و الف و کسر زای معجمه و فتح زاور و کون را و دال مهمانین معرب لا جورده فارسی است * ماهیت آن
 سنگی است که از کاشغرمی آورند بهترین آن صلب صافی نبلی براق با نقطه ای طلایی که در سرخی و بنفشه و سبزی مائل است
 که در آن رگهای خاک نباشد و آنچه با رصاف مذکوره نباشد مصنوع است و مستعمل در طب نیست و ماده تگون آن زیتون قابل
 جید و کبریت بسیار غیر در می قریب بماد مذموم است که طلا ناکشته بهر دست بران شایب شده آنرا بد آن رنگ و لا جورده
 کرد آنرا و آنرا مغشوش بزرمج زرد و ربع وزن آن زاج و رمل میکنند و سنگی با مع با سرکه که در آن نهك حل کرده و مس
 قغنه ادر آن خاموش کرده باشند تا هر که سبز کشته باشد می نمایند تا بنوعی ام خمر آید پس خشک نموده بجای لا جورده

میفرورشد و همچنین بستک مرمکه تسقیه با بیکه در آن شب یکمرتبه و آن سرکه مذکور مرتبه دیگر و در سر کهن گرفته یک
شبه نه روز آتش ملائم موافق داده پس سرد کرده بر آورد به جای لا جوردا اصلی میفرورشد و فرق بشناخت صلابت
و جوهر و اوصاف مذکوره است و اگر سوده باشد بآنکه رنگ لا جوردا اصلی مانند رنگ آنست بخلاف جعلی و نیز از فرنگ
چیزی مصنوع سائید به رنگ لا جوردا میآورند اندک سبکوزن خوب نرم و سوده نیست و چون خوب نرم بسایند رنگ آن
بسیار کم میگردد و لا جوردا نیست و مستعمل در طب سنگی اصلی کاشغری آنست هرگاه اراده اسهال باشد غیر مغسول آن را لا
مغسول آن زیرا که قوت اسهال غیر مغسول زیاده از مغسول آنست و دستور غسل آن در مقدمه مذکور شد * طبیعت آن
در اول کرم و در دوم خشک و شمع رئیس و دیگران در دوم کرم و در سوم خشک گفته اند و مغسول آن در اول سرد و در دوم
خشک * افعال و خواص آن جالی و ماف کنند خلط از کبد و رات و مسهل سودا و خلط غلیظه مخلوط بخون و بالخاصیت
دافع سودای حوالی قلب و امراض سوداویه و غم و هم و توحش و بخار رات غلیظه و مغروح و مقوی قلب و با اندک قوت
قابضه و در سائر افعال قریب بحجر ارمی و لواقی الذهب و از آن هرد و ضعیفتر و با قوت مخترقه و حاده و مفرجه و لذیذ
و معفنه اعضاء الرأس نفوخ آن قاطع رعاف و آشامیدن آن جهت مالش و سراس و اکتحال آن جهت رمل و دمعه
و سلاق و بیاض و قرحه و منع ریختن مرکبان و از اعظم اجزای ادویه امراض عین است برای تقویت اجفان و رویانیدن
مرکبان و زیادتی و تسخین آنها اعضاء اصلی و الغلغله و الغلغله آشامیدن آن جهت امراض قلب مذکوره و جهت
دیو و بهر و اسهال سودا و خلط سوداوی و جهت امراض حادث از قبل سودا و در کرده و در اول و حیض بقوت و فرجه
نیم درم آن بایک درم روشن زیتون جهت حفظ چنین از اسقاط و حمل آن مد حیض القروح و الجروح و الزینه در و آن
جهت اكله و قروح ساعیه و جندام و حكه و جرب و بن دستور طلای آن با سرکه جهت تجعید موی و اسقاط و قلع ثایل و برص
مضرفه معده مصلح آن مصطکی با حمایه و موجب کرب و غشیان مخصوص غیر مغسول آن مصلح آن کثیرا و غسل و غسل و تصویل
آن مقدار شربت آن از نیم منقال تا یک منقال باادویه مناسبه بدل آن حجر ارمی است و لواقی الذهب نیز گفته اند
و دستور غسل و حبوب آن و سفوف آن در قرابا و بن کبر مذکور شد

* لاهرین * بفتح لام و الف و فتح عین و کسر راء مهملتین و سکون یاء منناته تحتانیه و نون و لا عون نیز دیند شبه
* ماهیت آن * نباتی است شبیه بهای خراوش و لهذا آنرا ارنبی گویند و عربی رجل الارنب و بلاطینی لکوننس و یبری
طریطس نامند منبت آن خرابها * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن چون با شراب یا شامند شکم را
بند نمایند و با آب جهت حبس شکم صاحب تب و ضماد و تعلیق آن مکتل او را مایه است

* لافیه * بفتح لام و الف و کسوهین معجمه و فتح یاء منناته تحتانیه و هادرتکابن سیندیح نامند * ماهیت آن نوعی از
یتوعات است و بی غا ئله ترا و یتوعات دیگر و نباتات آن بهر قویب نباتات سقمونیا و برک آن مد و زرد رنگ و کل آن زرد
مائل بسرخ و شبیه بکل نرکس و شبت و اندک خوشبو و کس عسل بر آن می نشیند و چو می کنند و تخم آن شبیه به خشخاش و چون
نبات آنرا ببرند از آن رطوبتی و لینی بر آید و آنرا اخل می نمایند و بعضی لبن آنرا با آرد جو و کثیرا جمع مینمایند منبت آن
دامن های کوه * طبیعت آن در آخر سوم کرم و خشک بلکه در اول چه ارم * افعال و خواص آن لبن آن تویترا و غمونی
و با سمیت اعضاء الغلغله مسهل قوی و مقوی رجعت است و غای رقی و اخراج مایه و اسهال مخترقه و خوردن برک پخته آن

و جهت استسقای زنی و سهال مای اخضر قوی و آشامیدن آب برک آن مقوی و سهل قوی و قویتر از لبن آن ولیکن لبن آن
مغنی و نفی آن نیز سهل و مقی و انداختن شیر آن در غل روی که در آن ماهی باشد باعث بالا آمدن ماهیان است هر روی آب
و کشند آن وضاد آن مفرح جلال و بد هتور برک و نفی آن مقد ار شربت از لبن خالص آن یکد آنک و از مخلوط آن با آرد جو
تا یکد آنک و نیم و برک آن در مطبوخات نیز برکرم و از آن زیاد و جائز نیست مضرا معاصی آن کثیرا بدل آن فرا سبون
و مکن سلی که از کل آن چرانموده باشد با غسل آن نیز سهل است *

* لاله * بفتح د و لام و د و الف * ماهیت آن کیهی است معروف که از طرف مکه معظمه زادما الله تعالی شرفا و کرامه می آورند
* طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن قابض و مسخن آشامیدن آن حابس میلان خون و بخور آن خصوصاً ثمر
آن جهت براسیر و درد مغده نافع و اکثار آن مضر منانه مصلح آن تخم مورد است *

* لاله سرنگون * ماهیت آن اسم فارسی نباتی است معروف که دریا غیچها غرس مینمایند و بیاض دارد * افعال و خواص
آن بسیار آنرا چون بادنبه یا الماصه گویند و با آب بخوشامد تا آب رفته روغن بماند طلای آن جهت عرق النساء مجرب بادنه اند
* لاله نعمانی * بضم یون و سکون عن معمله و فتح هم و الف و زون و یاء نسبت * ماهیت آن اسم فارسی نباتی است برک
آن شبیه برک زین و از سه چهار رعل در اده نانه و کل آن مانند شنائی و برک ترازان و به آن مانند بهار و بقدر رفتن و طولانی
در جنگ بوده و بر دود و روی آن شبیه با بر شمش مطبوخ و بسیار نرم رسیده و روی آن ساه و مبر آن سفید و شیرین و مای آن بقدر
چهار انگشت * طبیعت آن کرم و تر با طریقت عالیه و حرارت قلیه * افعال و خواص آن مفرح و مسکرم و منوم و نشاء آن
ببغاله و مسمی و هاضم و محرک باه و سرخ کنند و رخسار و مقد ار شربت آن از کدرم تاد و درم است *

* لامی * بفتح لام و الف و کسر میم و با * ماهیت آن صمغ درختی هندی است خوشبو مرکب از بوی مر و مصطکی و در
رنگ مابین سفید و زردی * طبیعت آن در آخردرم کرم و خشک * افعال و خواص آن مسخن و ملطف و مغتی سد
و کد از دغه بلغم و رافع امراض بارد و باغمیه امراض الاعصاب و المفاصل جهت دفع عصب و شکستگی و کوفتگی اعضا و اعیان و آرد
مورد جهت تقویت اعضا و سرعت حرکت اطفال نافع شربا وضاد البجروح و القروح و الاورام و در و طلائی آن جهت التماس
جراحات عظیمه و اند مال آنها و تحاجل اورام و قطع رائحه کریه بدن و بخور آن معوق المذار و صدع و مبر و در مصلح آن کشنیز
مقد ار شربت آن نیم درم و از ادویه نافع مبر و در بن و مشایع و عصب است * فصل * فی اللام مع الباء الموحدة
* لبا * بکسر لام و فتح باء موحده و الف بغارسی فرشه و بشمرازی زهک و فله و ترکی اعور و بهندی بهوسی نامند * ماهیت آن
شیر غابلی است که بعد از ولادت حیوان تا سه چهار روز و شبده شود و یک اوقبه آن ده رطل شیر را غلط کود از * طبیعت آن
سرد و تر * افعال و خواص آن مسمن بدن و محرک باه و مسرورین و بطی الهضم و موال خلط علیقا و مسد قوی و نفاخ
و مورت نواق و رولنج و زولید حصاة خصوص با شیرینی لعل و باعث جشای د خانی مصلح آن غسل و شیرینها است *

* لبنخ * بفتح لام و با و خاء معجمه * ماهیت آن اسم عربی درختی عظیم است و در صعد مصر کثیر الوجود شبیه بد درخت
چنار و برک آن مائل بد رازی و شمر آن کوچک و سبز و شبیه برطب و بعد رسیدن شیرین میکردد و با کراهیت طعم و گفته اند
این درخت در فارس سمی قاتل بود و چون نقل بمصر نمودند سمیت آن زائل و د و اغذ ا کرد بد و بعضی نوعی از آزاد
درخت و بعضی بدل اب دانسته اند و اصلپ ند ارد * طبیعت آن در درم کرم و خشک و بعضی تر و بعضی سرد و خشک

لا

لا

لا

لا

لا

لا

د انسته اند * افعال و خواص آن مسکن درد دندان و در کتب قدیمه است که شکایت گود نی از آبهای علیهم السلام بسوی حق جل جلاله از درد دندان و حی آمد بسوی او بخور لبخ را آشامیدن آن قاطع نزف الدم داخل و در و در آن حا بس نزف الدم خارجی و طلای آن مقوی موی و با شراب محلل او را م و بالاد ن و مورد جهت جبر کسر و ضربه و تحریک استخوان از مفصل بزودی و د خان آن کریز اندک هوام و ثمر آن مقوی معد و حا بس خون و اسهال الضار مضع و خوردن مغز هسته آن موجب ثقل سامعه و کری است و بر درخت آن نوعی رقیلا بهم میرسد قائل *

* لبالب * بکسر لام و بفتح نیز آمده و سکون با رفتح لام و الف و باء موحد و آنرا نر بوله و بیونانی تنبایس و قسوس و بمری عاشق الشجر و علیق و حبل المساکین و عشقه و حلبوب و بشیرازی هر سه نامند * صا هیمت آن نوعی از قس است و اصناف میباش از کبیر و صغیر و سفید و سیاه و مجموع آن بر میجا و ریخود می پختل کبیر را بهندی چاند نی بیل نامند و برک آن شبیه ببرگ لوبیا و سفید آنرا کل سفید شبیه بشاخ جشحات و تخم آن سفید و آنرا حبل المساکین و در رنگابن لکونا مند و سیاه آنرا کل ینفش و تخم سیاه و صغیر آنرا بهندی عشق پیمان کوبند و بغرنکی سفید آنرا مده الیه و سیاه آنرا هید و بنکره و صغیر آن اقسام میباش از سفید و سرخ و زرد و کبود و برک همه ریزه و کل کوچک و تخم آن در غلافی سیاه مائل بسرخ و قسمی از آن بی ثمر و ساق جمیع اقسام کبیر و صغیر شبردار * طبیعت کبیران مرکب القوی و جالینوس در دوم سرد و خشک گفته و یوحنا بن ماسویه کرم د انسته * افعال و خواص آن مفتح و محلل و ملین و مسهل و چون بجوشانند ثوت تفتیح آن قوی و اسهال آن ضعیف میگرد و بسبب تحلیل رطوبت آن و آب فشرده آن بدن طبع بالعکس اعضاء الراس والصد و الغذاء و النقص سعوط عصا و آن با ابوسا و نظرون و عسل جهت دزد سر کهنه و قطور عصا و آن با روغن زیتون و یا پنبه آلوده در گوش گذاشتن جهت درد گوش و جلای چرک آن و برک کبیر سفید آن که مسمی بحبل المساکین است جهت درد سر و امراض سینه و ریه و تفتیح سد ق کبد و آب آن جهت سرفه حادث از حبس طبیعت و قولنج عارض از خلط حار و مسهل صفراوی سوخته و باخیار شمر جهت ربو و ورم احشاء و قرحه ریه بعد یل و بد ستور چون با روغن بادام بجوشانند و سه درم از کل آن جهت قرحه امعاء و دبرک تازه آن جهت درد سپرز خصوص که با سرکه بخته باشند و کل قسم اخیر بی شر آنرا آشامیدن و فرزجه نمودن مد ریض و بخور آن بعد از طهر مانع حمل و حمل شاخه و برک آن با عسل مد رطافت و آب فشرده آن رافع بد بوی رحم اعضاء المغا صلا و الاورام و القروح و الجروح و حرق النار طلای آب برک تازه سفید کبیر آن که حبل المساکین نامند جهت اورام حار و مقاصل و منفجر کنند و د ما میل خصوصا با شیر آن و ضماد برک تازه مطبوخ آن در روغنهای محلل او را م و مسکن اوجاع و رافع اعیا و غیر مطبوخ آن جهت حرا حات عظیمه و سوختگی آتش و ضماد عصا و آن با موم روغن نیز جهت سوختگی آتش و بد ستور ضماد برک قسم سیاه آن جهت قروح خبیثه و ضماد برک قسم بیثمر مطبوخ آن جهت التیام جراحات خبیثه و سوختگی آتش الزبنة عصا و قسم سیاه آن سیاه کنند موی و آب قسم اخیر بیثمر آن شد یل الحرا رت و حلت و سترنک موی و کشند شمش السوم ضماد بیخ قسم بیثمر آن با شراب جهت کریز ن رقیلا نافع و از قسم کبیر آنچه برک آن با خشونت و دراز مائل بسیاهی است مسمی نزد اهل مغرب بششمیه و سراویل الطوال است * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن جهت درد سینه و سرفه و سپرز و قولنج و تبهای مزمنه و ریح و رطل از آب آن با ده درم مغره قاطع نزف الدم همه اعضاء الجروح و القروح ضماد تازه آن التیام دهند جراحات و خشک آن مجفف و ناشف قروح و رافع قروح خبیثه

الانقسام ابلاب مضر عصب و سر و مخانه مصلح آن نبات و مانع حمل و قاطع حیض مقدار هر بیت از آب آن از يك اوقیه تا سه درم با نبات بی آنکه بچوشانند و ابلاب مضر * طبیعت آن قریب بکثیر و مرکب القوی * افعال و خواص آن محلل و قابض و مسهل مره صفرا پسند و جنتیکه دارد و ابلاب از اسام اعضا الصدر و غیره ارفع اقسام سر نه که بایست طبع باشد و قولنج حار و با خیارشیر محلل و رم احشا و تفتیح سد و اکثر تپها اعزاء المفاصل و الاورام محلل و اورام مفاصل و غیره مفدا و شربت از آب آن تانییم رطل بایست درم نبات بدل آن آب هر یک خطمی و خبازی است *

* لیس * بفتح لام و بار زنون لغت عربی است بهارسی شیر و بترکی سرد و بپندی دوده نامند * ماهیت آن معروف است و آن مرکب از سه جز است مائیت و دهنیت و جنبیت و تحسب غلبه هر یک بود یکی طبیعت آن در حرارت و برودت و رطوبت و بویست و اعتدال مختلف میکند و در خاصیت و افعال نیز و شیر حیوانی با فواده جدا جدا انشاء الله تعالی مذکور میشود و بعد از این امور مشترکه در اینجا بالا جماله بیان میماند و هر حیوانی که مدت حمل و ولادت آن قریب بحدت حمل و ولادت انسان باشد انسب بتغذیه است از غیر آن پس شوره که مدت حمل آن نیز نه ماه است انسب برای تغذیه اطفال و غیره نشان از شیر حیوانات دیگر مانند با اعتدال است در احوال و کیفیات مذکوره و بعد از آن شیر بز و گوسفند و آه و شیر شتر بعد از آنها بعضی شیر بز را بهتر از شیر گاو دانسته و گفته اند اعدل و اغل به آنست و شیر الاغ واسط و شتر و گاو و خر و خوک و غیره برای تلذذ اوی اقوی اند از حیوانات مذکوره و آنها برای تغذیه و همچنین بحسب تعاقب و سن و فربهی و لا عری و رنگ حیوان و سکنه آن از صلابت و رخاوت و فعل و بدل و غیره متضایف میمانند چه هرگاه تعایف بعللهای تورقاره و ایام ربیع و بارش باشد اربط از عللهای خشک و ایام کرم و خشکی میماند و مسکرات و مختل رات مانند یک و خشک و کاه و مال اینها نمایند شیر آن نیز مسکرات و مختل خواهد بود از ادویه مانده ملین و از مسهل و همچنین از فاضله و مسکنه و مبرده و مرطبه و اطعمه و کافه و غایظه و غیره آثار آن نیز متبدل میکند و شیر حیوان سفید زود تر منحل میگردد از غیر آن * طبیعت اجزای آن * ماهیت آن در دروم سرد و در دهنیت و دسومت آن در اول کرم و خشک و جنبیت آن در اول سرد و خشک و شتر و آه و در سده کرم با حرارت لطیفه و سریع الاغذ و الا نحل و بخلاف سرد آن که در سرد شدن حرارت لطیفه آن بتبدیل میرود پس باید که چون خواص بنوشند کرم نموده بنوشند تا موجب سرعت نفوذ آن گردد و از مطلق آن بدین قدری مراد سیرا و است و موافق ترین اغل به است در مزاج اطفال بعد شیر زنان و در غیر اطفال در طبیعت و مزاج شخص که موافقت نماید و بعد از آن گوشت و تخم مرغ نم برشت و هر چه جنبیت بران غالب باشد مسدد و ثقیل و زجره مائیت بران غائب مد و منخ و خفیف و هر چه دهنیت رد سومت مسخن و منفعل و قبل از آنکه از آن چهل یوم از ولادت آن در زمستان بسبب غلظت و قریب ولادت را بسبب غلبه مائیت نیز استعمال جائز نیست و در آخر فصل بهار تا اواسط تابستان استعمال آن اولی و بهرین بیان شربت آه و شربله حیوان جوان فربه صحیح المزاج معتدل القوام سفید خالی از طعم و رائحه غریب حمل الارض است المصارا که از آن مودت تپها و قوای شمش و قروح و جرب و حكه و روض و اورام رده و دما میل و ماسرا و امال اینها و مطلقه خواص بلبل و خواص کثیر جهت اسباب اورام باطنیه مضر و جهت اعصاب و امراض عصبیه خصوصاً بلغمیه نیز هر روز بی هم خوردن آن مضر و بی جهت دسومت سریع الا سکنه بله با نبات و صفرا و خلط غالب و فساد در اماکن حاره و معدی ضعیفه با عصب مضر و موافق سوداوی مزاجان و بایست و معتادین با افیون و منفعل و قلیل آن در اغل به و کثیر آن در لیس و اسهال قوی و جمع آن با شیخ حامض و مالیه

و با کوشش و بیضه مرغ و ماهی و ترب و پیاز و میوه های تازه و بقول و حبوب و امثال اینها ربای آن نیز مدام که اندک از
 بهار فتنه باشد ربای آن چیزی خوردن و خوابیدن همه مفسد آن ربا وجود اخلاط فاسده در بدن و امتلا مملکت دانسته اند
 و بدستور با شیر حبه و آن اهلی کثیرا اند سومت و ثقیل و وحشی قلیل اند سومت و خفیف * طبیعت آن مطلقا مرکب القوی
 با غلبه حرارت و رطوبت و نیز گرم در اول و تدریجاً سرد * افعال و خواص آن مجموع شیر حیوانات جالی و دافع اخلاط
 مویخته و مقوی و مسکن و موافق اعضای تناسل و گفته اند موافق مزجه حارّه یا بسه حرکات و معدّه نباشد و قطور آنها
 جهت رمد را کثرا مراغن عین خواسته بتنهائی و با شایفان و ادویه مناسبه و طلای اتسام آن موافق ورم مقعد

و درد آن و قرحه مثانه و اورام عانه و رحم و حافظ رطوبات اصلیه و طول عمر و مسکن و محرک باه خصوص شیر جاموش با شکر
 السوم باد زهر سموم قتاله و شراب ارنج بحری و شوکران و بک و ذرا ریح و ارنج بحری و ثاقب و خربق و خائق الذئب و نم
 و جمیع ادویه کاله و معفنه و امثال اینها نافع است از زینه طلای آن جالی آثاره و آشفته و آشامیدن آن نیکو کنند رنگ رخسار
 مخصوصا با شکر و فربه کنند بدن خصوصاً شیر بونج و فربانی آن به تخصیص در مزجه حارّه یا بسه و طلای ماء الجمن جالی کلف و آثار
 جلد و آشامیدن آن نیز آلا و رام و البثور آشامیدن ماء الجمن با ملایله جهت جرب و حکه نافع و اطباء میهند جمیع شیر مارا
 خام خوردن مکنات امراض مختلفه میل اند مکر شیر زنان و الاغ و بعضی شیر کتا و تازه و شید که هنوز گرمی پستان در آن
 باقی باشد بسیار نافع و از قبیل آب حیات دانسته و غیر این دوسه شیر خصوص شیر بز را جو شامید به بهتر میدانند و طریق
 جو شامیدن آن آنست که بقل رربع آن آب شیرین خالص داخل کنند و با تش ملائم بجوشانند تا آب برود و شیر بماند پس
 بعد از سرد شدن بنوشند و نیز هر شیر را بعد از آنکه از دوشیدن آن دوساعت گذشته باشد و بعضی چهار ساعت گفته اند
 خوردن آنرا بد میدانند و همچنین شیر حیوان که تازه بچّه آن مرده و یا ساقط شده باشد و بسیار لاغری و یا مریض و یا حامله
 و یا ناز زائیده و یا قریب بانقطاع را نیز زبون و مولد امراض کثیره و دوا و ائیل حمیات نیز مادماد را و اخرا نافع گفته اند
 و رافع تبض بطن و سوزش چشم و ابس دماغ و لاغری و ضعف بدن و بیماری و آلات بول و اعضای تناسل را مفید و چون شیر
 را با هموزن آن و از باده آب بنوشند ادراک بسیار آورد و بیماری بول را ساف کند *

کتاب
الطبی

* لبن الالان * بفتح الف و تا مع ثنائه فوقانیه و الف و نون لغت عربی است و بغار سی شیر الاغ و شیر خر و بیهی که می
 گاد و ده نامند * ماهیت آن معلوم است و ما ئیت بران غالب و بغایت قلیل الجبنیت و دهنیت و لهذا * طبیعت آن
 ابرد و اربط همه شیرها است تا در و سرد و در سوم تر و بهترین آن شیر الاغ حیوان فربه صحیح المزاج تازه زائیده است
 و اگر بچّه آن ماده باشد بهتر و یا بد که گرم کرم بنوشند که سرد نکشته باشد * افعال و خواص آن بسیار مبرد و مرطوب و معفج
 و جالی و مفتح و مقوی قلب حار و بطی الاستحاله و خلط غلب و موافق مزجه حارّه یا بسه حرکات معدّه ایشان خالی از صفرا
 باشد اعضا الراس سعط و قطور آن در بینی و گوش و ناف و جهت ترطیب دماغ و جهت رفع ابس آن و استخوانی و صداع
 ها ریسمی و امراض حارّه یا بسه دماغیه و رعا ف و درد گوش حار و رمد حار و سوزش چشم و دمع و سلاق و طرفه و امثال
 اینها خصوصاً با سفید بیضه مرغ و روغن کل جهت طرفه و ضماد آن نیز جهت امراض مذکوره که بارچه کرباسی پاکیزه را بد آن
 فر کرده بر پیش سر و گوش و چشم اندازند و چون گرم گردد و با خشک شود تبدیل نمایند و غرغره و مضمه آن جهت خواندن
 و ذبیسه و اورام لثه و لهما و لوزن و تقویت لثه و درد دندان بتنهائی و یا با مینر فلو س خیار و شنبه و در بن حین تحلیل آن

آثری وجهت امراض مذکوره اذفع وسعوط آن با کهر یا ریاسند رومی نرم عوده جابس رعاف اعضاء الصد و العظام والغذاء
والنفص آشامیدن آن موافق سیننه وجهت سل و دق و قروح رنه و حبایات حاره حاده و امراض حاره حاده و هزال حار
یومی و سرفه و عسر نفس و زلات حاده و وجهت نفث الدم خصوصاً با کهر یا و کثیراً و طین مختوم و پوست بیخ انجبار
و صمغ عربی و امثال اینها و قزف الدم را نیز مفید و ملین و طین و وجهت استسقای حار و صلابت طحال و التهاب دم و صفرا
و حقیقت آن جهت اسهال الدم که در سناطارنا مانند و جراحت امعاء و رحم خصوصاً با قواض و قطور آن در تحلیل به تنهایی
جهت حرقة البول و یادم الاخوین و کل ارمی و روغن کد و جهت قرحه مجاری آن و بن ستر و تزریق آن بنهائی ریابا
ادویه مناسبه مذکوره انسموم آشامیدن آن جهت رفع مضرت ادویه ثماله الا ورام ضاد آن جهت اوارام حاره ظاهری
و ریاضی خصوصاً باز عفوان مضر مبرودین و مرطوبین و درد سربار و دراز و طین خصوصاً بران خوابیدن و در هیچ فواق و حبای
دخانی مصلح آن کنگبین و غدار شربت آن از د و ارقیه تا فیم رطل با شکر و کثیراً و روغن تشم کد و در رب السوس و امثال
اینها و تعلیف آن با شبای مناسبه و لایقه مرعات شرط است مثلاً برای نفث الدم و عمل و دق بکشتن و ترنازه و برک خارخروب
و حماض و اطراف حوسج و برک بار نناک و کاه و جو خیسانید و امثال اینها و جهت جلا و تعدیل و قهقش سد و کرس و رازیانچ
و شیخ و بصوم و جو خیسانید و با تشم کرس و مزوج کرده و امثال اینها و بر آن شیر زنان و یا شکر و زرد سوز آشامیدن آن
در قرا بادین کبیر بتفصیل و در مقدمه این کتاب نیز مجمل ذکر یافت *

* **لبن الاسد** * بفتح الف و سین و دال مهملتین شیر شیر است و بهندی با کله کاد و ده نامند * طبیعت آن در کمال
گرمی و حرارت و خواص آن در غایت جلا و نفوذ و ادرار است

* **لبن البقر** * بفتح باء و حاء و فاء و راء مهمله بغارسی شیر کاه و بهندی کای نادر و ده نامند * طبیعت آن معروف است
و درین اجزاء ثلاثه از دهنیت و جهنیت و ماثیت بنسبت البان و کرباحل اعتدال و متساری است و در غلظت و رفت نیز در چند
بالذات دهنیت بران غالب و غلیظتر شیرها است سوا شیر کاه و میش که دهنیت و غلظت آن زیاده است و در ترین آن شیر کاه
جوان فربه و صحیح المزاج خالی از امراض است که تعلیف به نباتات و اشیاای جوده یافته معتدل انقوام سفید صافی شیرین خالی
از طعم و رائحه غریبه * طبیعت آن معتدل در گرمی و سردی و تری و بارطوبت و نفاثه * افعال و خواص آن مفتوح و
جالی و سریع الهضم و کثیر الغل اعضاء الراس آشامیدن تازه و شیل و آن که سرد نشد باشد مقوی جوف و دماغ و مرطب آن
و حافظ رطوبات اصلی و رافع نسبان و ما انخولیا و سواس و نکو کنند رنگ رخسار را و امراض بینی را مفید و قطور و طلائی آن
جهت اکثر امراض عین حتی مایوس العلاج از مد اومت آن صحت یابد و با کندر جهت طارقه و با انزروت جهت ناخنه و
هبل و شریان اعضاء الصدر و الغل اعضاء الراس آشامیدن آن کرم تازه در شیل و مقوی قلب و رافع غم و سواس و خفقان
و قرحه رنه و سل که بی تب خلطی باشد و سحج معارف مفید و ملین طبع و مولد منی و ممی و مسمن بدن و خوردن شیر برنج رقیق
جیند الطبع یا شکر ملین طبع و قولنج یا بس ثملی و زجیر و بسی را نافع و شیر آهن تاب و با سناک تفته مکرر داغ کرده رافع اسهال
و آشامیدن آن با دروزن آن آب شیرین خالص و مزوج نموده مدرقوی و منقی مجاری بول خصوصاً با قلیلی تامقل اردودانک
زاج و یک گرم نبات نرم عوده اعضاء المعامل و الارام و البثور و طلائی آن با سفید آب قلعی جهت نفث الدم و اوارام حاره
و آشامیدن آن و طلائی آن نیز جهت جرب و حکه و توب و جلا ام و مالیدن شیر برنج بر سراقع یعنی کپل که دانههای زخم

در کمال
طبیعت
گرمی و
حرارت

افعال و مضرات مانند البان دیگر است و مصلحت از آن و مزار و بلغم و قولنج است

* لبن الفلاح * بفتح لام و فاء و حاء مهمله بغارسی شیر و بیهندی اوتنی کاد و ده نامند * صاهیت آن معلوم است و طیف و رقی ترین شیرها و مائل بشوری طعم و ده نیست آن بسبب کمی و گرمی و شدت امتزاج از مائیت آن جد نمیگردد و لهذا طبیعت آن گرم مائل بخشکی است * افعال و خواص آن جالی و منضج و محلل اعضاء الراس و الغشاء و الغشاء آشامیدن آن مقوی چشم و استوار کتال بدن و آشامیدن آن با شکر جهت ضیق النفس و ریور و تفتیح ممل و ررقه و پوست جگر و تحلیل اورام باطنیه صلبه و تحلیل خلط کائن در کبد و استسقای زقی و مایه و غیر آن هر دو را و غیره نافع امرباع است و اجتماع مایه اصفرنه قبل از آن جهت محل طحال و بواسیر و ادرا و ربول و حیض و باه را براتکیز اند و با ربول شتر جهت اسهال و ادرا و مایه اصفر که زرد آب نامند نافع و باید بتدریج از دوا رقیه شروع نمایند تا بیکر محل رسانند و شتر را ده روز قبل از استعمال در ایام استعمال تعلیف بر از بانه و کنکر و کاستی و د رمنه و امثال اینها نموده باشند و با پنجه رم سکر العش و جهت استسقای گرم و با شکر مقوی بدن و صاف کننده بشیره و متحرک باه و اشتهای طعام و در اورام صلبه با روغنهای مناسبه محلوله مانند روغن بنفشه و زرد ام و تلخ و بسته و امثال اینها و بعد از کفنه اند شیر شتر معطش و بطایع لالیت از آن مصلحت و اعالی جوی است نسبت بالبان دیگر و در شور آشامیدن آن جهت استسقا آنست که نباید که بپاشا مند آن را در اوائل و با در امیکه آید با استسقا است مگر بعد از استعمال ماده درم اگر با آن تب نباشد و الا جائز نیست در هیچ وقت زیرا که باتب البان منافات تام دارند و زیاد کنند ماده حیات اند و در اورام غمرا بانه در اوائل امر باکی نیست از استعمال آن و در شور آشامیدن آن و ماء الجین آن نیز بتفصیل در قرابا دین و بالا جمال در مقدمه این کتاب نیز مذکور شد

* لبن المیز * بفتح میم و سکون عین مهمله و زای عجمه بغارسی شیر و بیهندی بکر یکا د و ده نامند * صاهیت آن معلوم است مائیت برای غالب بر و جز و دیگر گفته اند جهت آن زیاده است * طبیعت آن مائل بحرارت و گفته اند بارد در اوّل و رطوبت بر آن غالب تا درم و گویند معتدل ترین شیر حیوانات است * افعال و خواص آن ملطف و جالی اعضاء الراس آشامیدن آن جهت نوازل و حبس آنها و غرغره آن جهت اورام لثات و رحات و کام و درم زبان خصوصاً مغز فلوس خیار شنبه که در آن حل کرده صاف نموده باشند و قطور آن در بینی و گوش نیز جهت ترطیب دماغ و رفع یبس و بخوابی و در گوش حار و صماد آن که پارچه بدن آن تر نموده بر پیش هر کنند نیز جهت ترطیب دماغ و رفع یبس و بخوابی نافع و آشامیدن آن نیز اعضاء الراس و الغشاء و الغشاء آشامیدن آن با کبر و اصراف عوی و با بالک مغسول جهت نفث الدم و سرفه سل و قرحه رئه و نزف الدم سائر اعضاء باطنی که مقل ارشیر بیست و پنج منقال تا پنجاه منقال و هر یک از اینها نیم درم تا یک درم باشد بدستور از سی منقال آن تا پنجاه منقال یا یک منقال تا دو منقال کثیرا و نیم منقال و الف السوس و صمغ بادام جهت نفث الدم و سرفه و علل سینه و قلب و خفقان و غم و وسواس و توحش مفید و لیکن باید تازه و رشیده و کرما گرم و مرد ناشده و از حیوان جوان فربه صحیح المزاج خالی از علل و مرض باشد و از بزرخ بهتراز الوان دیگر است و غلظت کرما گرم آن مابین بطن و مدر ربول و جهت قرحه منانه و تقویت باه و تدارک ضرر و جماع و عرق النساءی حادث از گرمی و یبس در سائر افعال مانند شیر را است و از آن لطیف تر و مرطوب تر و درین و مرطوبین و فلاح و باهش چنانا و بهیجان فراق

و امثال اینها بدل آن شیرکا و وبالعکس و آشامیدن آن بطریق ماء الجبن جهت اسهال صفراوی مستغرق و امراض صفراویة
مختلقة و سوداویة و برقان و قرطیب بدن و برای محرورین نافع الحمی جهت حمی دق و حیات حارة کهنه و دستور آن
بتفصیل در قرا بادین کبیر ذکر یافت و با افتیمون مائیت آن زائل میگرد و بجای اسهال شکم را حبس مینماید و آشامیدن
آن با آب و خبه که خاکشی و شفتیک نامند با قلیلی شربت بنفشه که ابتدا از ده پانزده مثقال آن با سه چهار مثقال آب و یکد رم
خبه سنگش و نحوه و نیم درم شربت بنفشه شروع نمایند و بعد رجب و روزی چهار پنج مثقال بر شیر و اندک الیک بر هر یک از آب
و شربت بیفزایند تا هر مقل ار که موافقت نماید و بر مده کران نیاشد و خلل در هضم و نفیج ننماید و در هنگام استغنا و عدم احتیاج
با زیتن رجب کم نمایند جهت ترطیب بدن و حیات حارة حاده در انتهای و حمی دق و تسهین بدن مهزول محرور المزاج مفید
و نیز دستور آشامیدن آن در مقل مه ذکر یافت الا ورام و البثور و ضامد تخم ریحان کونیل و بخته در شیر بز محال و منضج و منفجر
کنند و اورام و دامیل و بثور است و با ضافه تخم تمر هندی کوبیده اقوی کوبیده مضر احشا است مصلح آن کثیر و بدل آن شیرکار
*** لبن النساء *** بکسر نون و فتح سین مهمله و الف محذوفه و یفارسی شیر زنان نامند * ماهیت این معروف و الطف است
از شیرتان و موافق ترین سائوشیرها است از برای اطفال و امراض حارة خاصة از مولا و دختر و بهترین آن شیر زن جوان
معتدل المزاج صحیح دختر زائیده است که غذای موافق خورده باشد چند روز قبل از آن و درین نیز * طبیعت آن در
دوم سرد و تر و از دختر زائیده * مرد تر * افعال و خواص آن جهت ترطیب و تقویت دماغ و رفع بخیابی و رم و قروح
رئه و حمی دق و ادرار بول و دفع سمیت از نب بحری نافع اعضاء الراس و الصدر و آشامیدن آن جهت ترطیب دماغ و خنجره
و تمیخ سده و خپشوم و رفع سل و دق و بیوسیت سینیه و سرفه پیسی و نفث الدم و قذف الدم با ادویه مناسبه و معوط آن جهت رفع
خشکی دماغ و سرسام و مداع حار پیسی و اختلاط مقل و ما لیخولیا و جنون صفراوی و دموی و سهر و امثال اینها و بدستور
ضامد آن بر سر بدن قسم که خرقه بد آن تر کرده پی در پی بر پیش سر کند از آن و چون گرم گردد تبدیل نماید و نظور آن در چشم
جهت رمد حار و قرحه و رفع خشونت پلک آن و با انزروت جهت ظفره و سلاق و شرناق و امثال اینها و در گوش جهت وجع
حار و قرحه و گرم آن و مقل از شربت آن از د و فویه تا نیم رطل و با یک که کرما گرم که سرد نکشته باشد بهما شامند و اگر از
پستان تواند شد که بخورند بهتر است زیرا که بسبب کمال لطافت زود فاسد میگردد بدل آن شیر الاغ الخواص گفته اند چون
زن حامله بر روی شپش شیر بد و شد اگر شپش بمبرد و یا در زیر آن بماند آن زن بد دختر حامله است و اگر نمیرد و زنده بر آید
بپس و مجرب دانسته اند و بهترین شیر زنان و سائوالبان آنست که چون بر روی ناخن بریزند جمع گردد و با چسبندگی بسیار
نماید و با عتدال قوام باشد و دستور آشامیدن آن در قرا بادین کبیر و نیز در مقل مه این کتاب ذکر یافت
*** لبن حمار الوحش و لبن الغزال *** شیر کور و خورشیر آهو هر دو گرم و تر اند از ماد یان که لبن الرماک باشد و لطیفتر
از آن و در تحریک باه اقوی *

لبن النساء

لبن حمار الوحش و لبن الغزال

لبن الحامض

*** لبن الحامض *** بفتح حاء مهمله و الف و کسر مهم و ضامد معجمه بداهه ماهیت و بهندی دهی است و بترکی جغرات نامند
* ماهیت آن شیر منجمد است و بهترین آن ماست شیرکا و تازه خوب انجماد یافته اندک ترش است * طبیعت آن
در دوم سرد و تر هر چند ترش تر باشد سودی و تری آن زیاده * افعال و خواص آن مرطب و مسکن تشنکی و مقوی
باه مکرورین و غذاییت آن نسبت بد و غ که مخیض نامند بسبب زیادتی دهنیت بیشتر و در سائو افعال قریب بد آن و مخیض

در حرف المیم مع الخاء المعجزة مذکور خواهد شد ان شاء الله تعالی المصار مضر میزودین و معد سرد و کثیف و ذی برهضم و
مسند و مولد خلط خام و مضر تهامی هفتۀ مصلح آن معاجین حارۀ و زنجبیل مریمی است و اغذیۀ مصنوعه ازان در قرا بادین
کبیر بمفصیل ذکر یافت و چربۀ بالاس آنرا بر سر مالیدن مرطب دماغ و منوم و قائم مقام روغن تخم کدو است

* **لبن السودان** * يضم سین مہملہ رسکون واو وفتح دال مہملہ والف ونون * ماہیت ان نزد اکثر اسم فریون است
و بخل ادی و دیگران گفته اند چیزی است شبیه بصمغ و مائل بسیمایی و زردی کہ از اوج مغرب میآوردند * طبیعت ان بسیار
گرم و خشک تا چہارم * افعال و خواص ان از سموم قتالہ و بوبیدن آن باعث رعاف و عطشہ بسیار و مہاک و تد بیر آن

قل بیرا فر بیرون و چند باد ستر سیا خورده است و مذکور شد ضامد آن محلل اورام صلبه است در چند ساعت

لبنين السمود ابن
لبنين البتراء

مجموع آن از سهوم و مسهل قوی بعنف و شیرین با تی در ز دل آن مذکور شد و میشود و آنچه نامی مختصر صند ار در بتوعات

در حرف الیاء مع التاء انشاء الله تعالیٰ مذکور خواهد شد و اعراض و قد بیر آن ما اند اعراض و قد بیرا فرایمون خورد است

وَمَذْكَورُشِدْ * فِصْهْ * لِّلْ اَلَامِ مَعَ التَّاءِ اَلْمُثَنَّى اَلْفَوْقَانِيَّةِ *

* لیکنو * بقیم لام رسکن قاء چهار نقطه هندی وضع کاف روا و ما غیت ان احر درختی است در بنگاله میشود و کثیر الوجود

و درخت آن پقدرد درخت آلورینما له و پر خار و برگ آن نیز شبیه به برگ آلورینما له و ثمر آن خوشه دارد و هر خوشه هفت هشت

قادودانه وزركي آلوي كوچكي وينيمالو وسفيل رنك و طعم آن درخا می ترش وبعيد رسيدن ميتوش ميگردد ودرجوف اعضاءي آن سه

دانه و بعضی چهار دانه شنبه بن اینهای شریفه و کاجل که کوه نامند و در جوف دانه های آن تخم بنفش رنگ نرم لزج لعابی

طبیعت آن سرد رطوبت افعال و خواص آن مسکن حلات صفرا و خون و جهت بعضی امراض دمویه و صفراویه نافع

* فصل في علاج الامراض المذكورة نافع *

لجاو * بفتح لام و جیم و الف و ضم لام و سکون و ا و اغت هندی است # صاهیت آن کجایی است که در کنار آبها و زمینهای

لنمناک میرود و در موسم باران بیشتر و در قسم میباشی قسمی در خشکی و زمینهای نمناک میرود و نبات آن تا به کدراع شاخهای

آن یاریک و برک آن ریزه بارناک شجیه ببرک ام غجلان و از ان ریزه تر و قسّم دوم ما ئی که در کنار آب و رغد درها میریزد را بین

مقرش بر روی زمین میباشد و در شاخ و برگها شبیه به آن قسم از خواص هردو قسم است که چون دست نزد یک آن برآید

ویدان رسالت برکتهای آن بهم مجمع میکردند و چون دست را بکشند و از آن درو را بپند بعد از آنکه زمانی از هم باز میکردند

الحالت اصلی خود را زجمله ادویه عظیم النفع است نزد اهل هند و باصلاح خود آنرا ازساین می دانند * طبیعت آن

درد درم سرد در * افعال و خواص آن مختل و جالی و منضج و مفتوح و بجهت فساد خون و امراض حادّه از آن و امراض

صفر و به شربانافع و قطور آب آن جهت نا موروزخه های که نه مفید و کوبند چون آفتاب در برج سرطان و در منزل نمره باشد

بلکہ بھٹی کے لیے چھوٹا منڈ برونڈ برنگ پر یکہ در انچا کیا، لجا لو باشد والا غسل بکنند وقت ری شیرونی تصدق نمایند

وینشور منسوب بزل بسوزانند ما نمل مقلی ازرق باروغن سرشفت پس آن کما را از ریشه برکنند بنحویکه سایه آنکس بران نیفتد

در سال بعد خشک نمائید و با ناز چون ماه دوان منزل آید نرم کوفته پخته بقول رب الهی از آن را با شیر گاو تازه دروشیلد و صبر بج کرده

این منتر را هفت مرتبه بر آن خواند و بتوشنل متناوب است * بسم الله الرحمن الرحيم * و ولها امرت و ولها سنكه
 این نام را نموبشوان * ناسه هفته هر روز بین نحو بخورند در هفته اول امراض سوداوی و حمیات ربع و مرکبه
 دفع گردد و در هفته دوم بواسیر و بواسیر و یرقان و امثال اینها زایل گردد و در هفته سوم جذام و بهق و قوبا و آتشک و مانند
 اینها برطرف گردد بعون الله تعالی و با جمله مدامت بدن آن قوای حیوانی پیغزاید و از اسرار است نزد ایشان *

* فصل در اللام مع الحاء المهملة *

* لحم * بفتح لام و سکون حاء مهملة و میم لغت عربی است جمع آن لحوم آمده بغارسی گوشت و بهندی ماس نامند * ماهیت
 آن معروف و منعقد از خون است و فاعل انعقاد آن حرارت فاصله و در بدن حیوان برای حشو و فاصله و حائل بودن میان
 اعصاب و عروق و اوتار و غیره را استخوان و حافظ مانع بودن آنها از التواء در حرکات مختلفه و فسخ و رض از صدمات خارجی
 و برای تطیب اعصاب و عروق و غیره و احسن منظر و نیکوتری هیأت شکل و غیره از منافع که مفصلا در کتب کایات مذکور است
 و اقسام میباشند بحسب اقسام حیوان و اعضاء آن و لحم هر حیوان در اسم خود مذکور شد و میشود انشاء الله تعالی و در اینجا
 بقول کلی و بالا جماع چیزی ذکر می یابد بمآید دانست که چون بدن انسان مرکب از موالاتی ثلثه است و حیوانات بر آن
 غالب پس آنست غذائی برای بدن ما یمنحل و لحم است لهذا در حدیث شریف نبوی صلی الله علیه و آله وارد است که سید
 الطعام اللحم و طبیعت مدبره بدن ناچار است در استحاله نبات تا آنرا شبیه به غذای نماید از هفت قسم فعل از تحلیل
 و استحاله و تغریبی و عقل و تشبیه و تغذیه و ادخال در حیوانات باقل این افعال مدعا حاصل است مثلاً در شیر آنها پنج فعل
 کافی است که تغریب و تغذیه آن هضم و تمییز است و تعقیب و تشبیه و ادخال باشد و در بعضی طیور سه فعل کافی است که تحلیل
 و استحاله و تمییز باشد و در لحوم در فعل که تشبیه و ادخال باشد کافی است پس لحوم سید و بهترین سائر اغذیه شدن
 و گوشت مقادیر حیوان از کردن و دست و سینه بهتر از مؤخر آن مانند ران و پشت تازه و کرده ردی و گوشت ایمن
 بهتر از ایسر و جانب و حشی خشک تر و بطایع النزول و انشی نرم تر و رطب و بهترین لحوم لحم حیوان جوان صحیح
 المزاج فربه است در مزجه لطیفه صاحبان ترفه و سکون و آرام و بهترین مواشی بز و گوسفند است که کمتر از شش ماه و
 زیاده از یک ساله نباشند و بعد از آن گوساله و یکساله گا و و کامیش و شتر جوان بهتر از شتر بچه و از وحش بچه بز گوهی است
 و آهوبره و گوشت حیوان خصی کرده از گوشت ناخصی کرده بهتر است و لطف و گوشت حیوان را عی چرند و بهترین و لطف
 از محبوس معلوف و از حیوان سیاه بهتر و لذیذ تر و سبک تر و از سرخ اجود و متوسط و از سفید بطیخ و الهضم و سمن و سریع
 الاستحاله و بتعفن و فساد گوشت سرخ در از فساد بتعفن و سریع الهضم و مذبوح در همان روز بهتر از بائن شب ماند و
 قدید کرم و خشک و قلیل الغلغله و بسیار رزبون و مولد خلط و در لحوم بری بهتر از اهلی و بهترین لحوم بری و بهترین اهلی
 ضأن و گوشت جدی و اقل فضول است از غیر آن و لحوم حیوانات بری از برای بلغمی مزاجان و صاحبان نلج و استسقا و
 کسافیکه برودت و رطوبت بر مزاج ایشان غایب نموده باشد با سرکه و آب غوره و امثال آن برای محرورین و کسکه مزاج آن
 ملتهم نباشد مطلق آنرا با مری و زیت بخورد و گوشت اعضاء عصبانی مؤلف بلغم است و گوشت سرخ خالی از لیس عصب
 گرم و تر و قریب با استخوان خشک و متین و گوشت طفلی بارد رطب لزج و گوشت نعجه ردی ضعیف الغلغله آن و مصلح هر
 گوشت ضعیف رطب نمک و بیاز و فلفل و زنجبیل و دارچینی و قرنفل و هیل و زبیره و امثال اینها است و مصلح گوشتهای

گرم و خشک هر که آب غوره و روغن و گوشت های گرم و تر کشیز و سماق و امثال اینها است و گوشت رخو که در آن مصب نباشد
 لذیذ مخصوص گوشت سینه و پستان به سبب تولید شیر در آن و گوشت زبان لذیذ سریع الهضم و گوشت سموان و حشی و حمار
 و الوحش گرم و خشک در صوم سریع الهضم کثیر الغذا مائل بسودا و پخت و در فصول زمستان خوردن آن و امثال آن بهتر
 و گفته اند بطبع الهضم و ردی الکیموس و گوشت کباب جهت کسب که ذرا ریح خورده باشد نافع و گوشت ارنب گرم و خشک و
 گوشت بریان کرده آن جهت ترحه رنه مفید و گوشت فلفل بسیار تراست و گوشت چرب و دنبه گرم تر از همه و غایط تر و بطبی
 الهضم و ماین شکم و قلیل الغذا و زدی و سریع الاستیاله بد فایده نیست و صغرا و گوشت کار ماده کثیر الغذا غلیظ سوداوی و مولد
 امراض سوداویه و خشک تر از گوشت بز و گوشت جوان آن سریع الهضم تر و بهترین آن گوشت بچه کا و ماده و بهترین اوقات
 خوردن آن فصل بهار و اول تابستان و پوست خربزه و مهران کنند و آنست چون در حین طبع در آن اندازند و همچنین در هر گوشت
 صلب که زود مهران گردد و اکثر گوشت کا و مولد بهق و امراض سوداوی و گوشت شقراق کا سر ریح و بعیید التفتن از گوشت بز
 کوسفند و قلیل الشحم و ریاس الجور و قلیل الغذا و ردی و گوشت حبروات صید گرم و خشک و مولد خون غلیظ سوداوی و بهترین
 آنها گوشت اهو است و گوشت سباع و ذات الختالیب همه آنها ردی اجتناب از آنها واجب و گوشت ضأن معتدل در رطوبت
 و بیوست سریع الهضم مولد خون جید و جهت معدر و المزاج نافع و گوشت جز و ریحی بچه شتر بسیار گرم و خشک و مولد خلط غلیظ
 و جهت اصحاب کد و ریاضت شدیدی و عرق اندساود و آخر جماعات ریح نافع و گوشت سنور یعنی گوشت گریه گرم و تر و کوبند سرد
 است معجن کرده و جهت درد پشت و بواسیر مفید و لحم الخیل یعنی گوشت اسب مانند گوشت شتر و مختلخل مسام و جهت اصحاب
 کد و ریاضت شدیدی نافع و مولد سودا و از طبع متوسطه که قریب به مرغ خاکبی باشند مانند کبک و تدر و بود و اج و حجل و طیه و ج
 و امثال اینها صغیر اینها بهتر از کبیر و بری بهتر از املی و بهترین بری طبع سرد کوره و بهترین املی و جاج و از طبع ورمائی
 آنچه کردن آن بلند و عظیم الجثه باشد ردی است و لحوم بری کبار همچنین طبع و کما رجنه مانند بعا و از مورت حیوانات
 ریح اند و از مائی ماهیان متوسطه در بزرگی و کوچکی آب جاری صغری لطیف مانند ماهی ررضی و بولوا ماهی و ماهی
 و هروند و آرموس و امثال اینها و از برای اصحاب کد و ریاضت قوی المزاج حار و لیسرم قویه شایسته مانند گوشت جز و
 رخیل و کوزن و کاه و میش بهتر و اولی است از لطیفه خفیفه و باید که حیوانات رطبه المزاج را بعد از استكمال قوت آنها و بایسته
 را هنگام طفولیت و کوچکی ذبح نمایند و مرجه از شکم حیوان بر آورند که حلان بخم خاء مهمله و فتح لام مشدده و الف
 و لون و حلام بهیم بجای نون نامند و آنچه بخند کمال نرسیده باشد همه ضعیف و مورت ضعیف و مستوی و امراض بلغمیه اند و از
 حیوان پیر و ضعیف سال خورده بسیار لاغر و مریض و مسته همه مورت امراض صعبه کثیره و سردا و امراض سوداویه است
 خصوص کیش و تیس و بقر و جاموس و جمل و همچنین گوشت حیوان بچه مرده و با کرک و غمرا آن از سباع کزنه و خوف ناک
 و با در آب افتاده و بدستور حیوان مخدوق همه ردی و مورت امراض ردیه صعبه و سودا و امثال اینها است و در حضور حیوانی
 حیوان دیگر را ذبح نمودن زبون و اشامیدن آب بعد از گوشت مضر و تناول نمودن آن در شبها باعث تخمه و جمع آن با شیر و بیشه
 مضر و غیر میجو و زهر چندی مبالغه در طبع و کوبیدن آن کنند اولی است و باید که اجزای آن متساوی طبع یافته خواسته کباب باشد
 و با غیر آن و گوشت آب یعنی مرقه سریع الهضم و النعود و موافق ناقص و ضعیف المزاج و القوه است اگر بلا غم و رطوبات
 بسیار بر بدن غالب نباشد و کسیکه اراده نماید لطیف و صلابت بدن را باید که مشوی و گردن آذر بخورد و مشوی آن بطبی

التزول ترو یا پس ترو و قوما الکم از مسلوق و کسیکه اراده ترقیق و نرمی بدن نماید باید که اسفید با جافت چرب بپاشد
 و روزی دو بار خوردن آن ممنوع جهت آنکه البته هضم آن بر طبیعت دشوار و باعث فساد و ضعف قوت است و مرد اومت
 بران نیز باعث فساد خلط و سعال و قلب و تیرگی با صره و بلاد ذن و غلبه صفات بهیمی را خلطی و سببی و بسیار دیردیز
 خوردن آن باعث ضعف بدن و لا غری و و هن و نقصان در ارواح و سقوط قوی است و مشوی یعنی بریان آن مولد لحم
 صلب و خشک و مطبوخ آن بطریق بخنی گرم و ترو مولد لحم رخونرم و قلیه آن کثیرا لغذا و باعث تقویت بدن است و حلوا
 لحم و ماء اللحم باقسام و امراق آن در قرا یا دین کبیر ذکر یافت اعضاء الواح کوشش کار و کامیش و سائر کوشتهای غلیظ مولد
 سودا را مراض سودا و به از جنون و سواس و کوشش این عرس با شراب جهت صرع العین بخاکستر کوشش حملان جالی بیاض
 چشم و کوشش سباع و ذوات المخلایم مقوی چشم و رافع امراض عین و زهره طيور و اکثر حیوانات جالی بیاض و آثار چشم
 اعضاء النقص کوشش سرطان زهری جهت مسلولین و کوشش چوچله طيور و هیچ خوانیق اعضاء الغداء کوشش قطا جهت اصلاح
 فساد مزاج و تفتیح سینه کبد و طحال و استسقا و کوشش قنغل با سنگ چپین جهت استسقا و لحوم غلیظه مضر معد و طحال اعضاء النقص
 کوشش کاه مانع ریختن صفرا است و کوشش ارنج مشوی جهت قروح امعاء نافع و کوشش قنغل خشک کرده با سنگ چپین جهت
 وجع کرده و مرق خروس پیر بشرط مذکور در رجحاج جهت قولنج و امراض سودا و معد و مرق کوشش کار و وسکاج آن جهت اسهال
 مراری و همچنین قریص کوشش آن با کشیز تازه و سرکه و حموضات مناسبه بسوکه و همچنین با کشیز خشک را ندک زعفران و کوشش
 طيور مشوی و غیر مشوی مانند کوشش کبک و طبع و قوی که جوش داده و مرق آنرا بپزند و جرم آنرا تارل نمایند
 حمض طبیعت نماید و مرق آن تلپین و کوشش شتر مدربول و کوشتهای چرب تلپین آن زیاده از غیر آن و کوشش سباع و ذوات
 المخلایب جهت بواسیر و کوشش حمار وحشی با روغن قسط جهت وجع کرده و تحلیل ریح غلیظا لجهیات کوشش کار و ایل
 و عمل و طيور و بزرگ پیر محلات حمی ربع اند السموم آشامیدن کوشش این عرس خشک کرده با شراب جهت بهوم و کوشش
 حملان سوخته برای لسع مار و عقرب و جراحة و با شراب جهت سک و بواسه و کوشش ضلع جهت لسع هوام الات المفاصل ضما د
 کوشش کرم بکر می ذبح جهت ضربه و سقطه بدن ستور پنجه ن عضو در پوست کرم آن وضاد دبه جهت تلپین عصب صلب
 شده و تلپین اعضاء متشنجه و کوشش ارنج جهت نقرس و اوجاع مفاصل و تریب است در فعل بمرق ثعلب و کوشش این عرس
 جهت اوجاع مفاصل ضما د و رشح حمار وحش با دهن قسط جهت وجع طهر و تحلیل ریح غلیظه زهر نجا و کوشش افعی و قنغل
 الاکل بطریق مرقه و یخنی نافع و کوشش کار و مولد جل ام و داء الغیل و د والی و جرب و قویای ردی و سرطان و همچنین سائر لحوم
 غلیظه الجروح و القروح و الاورام طلای کوشش کوسغند سوخته وضاد کوشش کار و سائر لحوم غلیظه محلل او را م صامه
 الزینه طلای بده حمار وحش و بطارفع کلف و سوخته کوشش حملان رافع بهق و سوخته کوشش ضلع جهت داء الثعلب نافع است
 * لحيه التيس * بلام مفتوحه و حاء ساکنه و یا الف و لام و فتح ثاء مثناة فوقا نه و سکون باء مثناة تحتا نه و سین مهمله
 لغت عربی است در ماهیت آن اختلاف است ما لفی و بغلادی و انطاکی و غیرها گفته اند نباتی است مجعد و بر روی زمین
 مفروش و از زمین بلند نمی شود و برگ آن شبیه برگ کدو و مردم آنرا میخورند و ما و با آن میماند و همین لحيه
 التيس حقیقی است و نزد عرب و اهل شام و شرق و در بکر مسمی باذیاب الخبل و نزد عامه اهل اندلس و سقواس است
 و یغاری و سلق و با صفها نمی سنک و لا شک نیز به فتح سین معجمه و سکون نون و کاف نامند و دیسقور و دیسقورس نامیده و بعضی

در دم جامد و قوامی از خون و گوشت و استخوان و مایه در میان آنهاست و ماده نر آنرا درخت کوچک و کثیرا لاغصان و خشخاش و کوزه و بزرگ
خند و وصلب و مرغی و کل شبیه بگلزار و طبیعت آن سنگستار و صفت ماده آنرا بزرگ شبیه ببرک کند و با این آن هر یک متوازن با لائی
آن و کل سفید و نزدیک به بیض آن نوعی از طرائیف میروید سرخی یا قوی رنگ و آن بهترین انواع آنست و که سفید و گاه اشقر نیز
موجود است و قوت قبض این زیاد از آن در جمیع اجزاء آن طرثوث را بر روی هیوستایداس و بیونانی ایوستاس نامند
و افراد از فشاره الحیه التیس عصاره آن طرثوث است و از جمله اجزای تریاق فاروق همانست و در قوت مانند حفص
الا آنکه در حفص قوت تحلیل است و درین قوت قبض حفظ و حکیم میر محمد مؤمن نوشته که امین الدوله و جعی دیگر بهمان
نموده اند که آن شاخهای است بی برگ مائل بر سرخی و درختند کمی و سرخی آن مائل بسیاهی و بقدر شیری و بیشتر آن در
زمین و جفا و آنکه آن از زمین پیدا و بیرون و منبت آن شوره زارها و این قول اصح مینماید چه بهیچ گیاه مزبوره نوعی از
طرائیف است بهترین آن ناز آنست * طبیعت آن معتدل و گرمی و سردی و خشک و دردم و جالینوس در سابعه گفته
تباتی است مابین شجر و گیاه با اندک قبضی مؤلف گوید در شرب از او صغهان و نواح آنها نباتی کوچک تا بیک شبر میروید
و با شاخهای باریک و برگهای باریک بلند و نبات آن بهیشت مجموعی شبیه بریش بزغری که قس نامند و آوایشم از وی و صفت آنی
الا لاشک نامند و در واده میمانند چنانچه ذکر نبات و تر و ناز آن را با سرکه رنگ و رنگ آن برای تبرید مایه کاسنی و کام و میخورند
و احتمال که الحیه التیس این باشد و آنچه در کتاب مصور در رنگی دید شد نبات آن بلند است و رنگ ساق ایستاده دارد و بران
برگهای باریک بلند شبیه ببرک کند و کل آن بهن مل و در برگهای آن اندک طولانی و سر آنرا متشعب بد و شعبه و غنچه آن
فی الجمله شبیه بغنچه کل سرخ و رنگ کل آن سفید * طبیعت آن در آخوردوم سرد و در سوم خنک * افعال و خواص آن
قابض و قاطع نزف الدم و راهال مراری و دموی و قرحه رنه و سنج آن در قبض اقوی و عصاره آن در قبض مانند قس کل سرخ و مقوی
معده و مانع انصباب مواد بد آن و قرحه رنه و امعاء و عصاره آن از آن اقوی و آشامیدن عصاره آن با شراب جهت نزف الدم
رحم و ضماد آن مقوی اعضای ضعیفه و نف معده و جگر و نزف الدم رحم و در سائر افعال قویتر از اقایا اعضاء الراس بیض آن جالبی
چرک کوش و خشک کنند و روح آن اعضاء انقباض و الغل اء آشامیدن بزرگ و کل و بهیچ آن با ماء الشعیر جهت قرحه رنه و عصاره
آن جهت نفذ الدم و نزف الدم اعضاء باطنی و جهت تقویت معده و حبس بطن و قرحه امعاء ارشربت از عصاره آن ناسه درم
و از بزرگ و کل آن تا چهار درم الجروح والقروح و زور و بزرگ و کل آن جهت اند مال و التیام جراحات کهنه و رفع تعفن آنها
و ضماد آن جهت التیام عصب مقطوع الاورام و ما دخل آن محلل اوزام حرق النار و کل آن با موم روغن جهت سوختگی
آتش السموم محمد بن زکریا خورده بن بیض الحیه التیس را دافع سموم دانسته مضر کرده مصالح آن عناب بدل آن حفص و اقایا
است و گاه نار و تخم آن * فصل اللام مع الخاء المعجمه *

* الخنثیس * بفتح لام و سکون خا و کسر ا و ن و سکون باء منثاة تختانیه و همین مهمله لغت یونانی است * ماهیت آن نوعی از
خیری بر ف است نبات آن قریب بد نوعی و کل آن بنفش و بوی و چلبی میباش و هرد و در صورت مشابه بهم مگر آنکه جهای آن
اقوی است و خشخاش تر و کونا و ترا ز بوی و دانه آن سیاه و قاطع و بقدر رطوبتی بعضی آنرا عراج القطرب دانسته اند * طبیعت آن
در موم گرم و خشک خصوص کل و تخم آن * افعال و خواص آن آشامیدن دودرم از آن هر دودوع مسهل قوی و بکدرم آن
جهت تسع عقرب شباه و چون کل آنرا بر روی عقرب اندازند آنرا بکش * فصل اللام مع السین الملهمة *

لسان * بکرم لایم و صین و الف و لون لغت عربی است بفارسی زبان و بهندی جیب نامند * ماهیت آن از اعطای مرکب
 بدن حیوان و در بدن آن واقع و مرکب از لحم رخو غلظتی و عروق و عصب و عضلات و عشا و معروف است و مخلوق از برای
 برآمدن آواز از دهان و تکلم و افاده و استغاده و القای مافی الضمیر بغیر قلب غذا در حین مضغ و اعانت بر بلع و حفظ رطوبت
 نازله از دماغ و خارج از سینه و معده و غیر اینها از مثافع که در کتب طبیعی و کلیات طب مذکور است و غیر خالق حل اسمه
 نمیداند فوائد آنرا بتفصیل * طبیعت آن کرم و تر * افعال و خواص آن خفیف سریع الانفعال و مرطب بدن و یاد دهنده
 خوار و خشمور باد کند منی المضا و سریع التعفن مصلح آن طبع آن با سرکه و یا کشنیز خشک و زیره و خولنجان در مبردین و در
 مبردین سرکه و کشنیز خشک خوردن است *

لسان * و آنرا اذان النور و کحلان نیز نامند بجهت آنکه کل آن بر نک کحل است * ماهیت آن نباتی است بالزوجه
 و رائحه آن شبیه با نجار و غیر لسان النور است برگ آن عریض مغروش بر روی زمین و مسند برود و خشولت مانند برگ
 کما و زبان و از میان برگ آن شاخی میرود بقدر ذریعی و بر سر آن کلی سر می ریزد و در فنی میان برگ این و برگ لسان النور
 تفاوت است که برگ این عریض و در بر و بر شیبه بخیار و زوجه آن زیاد از لسان النور و کل آن آویخته بسوی زمین و خام
 و ریخته برگ آنرا مخورند بخلاف برگ و کل لسان النور که باین اوصاف نیست * طبیعت آن در دوزخ سرد تر * افعال و خواص
 آن جهت علل زبان انسان و شتر و غیر آن از حیوانات و بنوری صلب سرخ که ظاهر میگردد بر زبان مانند حب الرمان و آنرا
 حارس مینامند و جهت فلاح و سایر امراض حار و دهان و خفقان و حرارت معده نافع *

لسان الابل * بالف مکسوره و باء موحده و لام لغت عربی است * ماهیت آن غیر رعی الابل است و غلط کرده کسیکه
 آنرا لسان الابل دانسته بلکه آن نباتی است مابین کبایه و شجر و شاخ آن پراکنده و مربع مائل بسفیدی و برگ آن شبیه برگ
 تفاح و از آن بلند تر و بارنگین و اندک خشن و مجعد شبیه بتنجید ثاب تازه شسته و یا زغیب نرمی و سفید رنگ و خشمور و بقیل
 الرائحه و ثمر آن زرد مائل به پهنی منبت آن زمینهای خشن * طبیعت آن در دوزخ سرد و خشک و در دوزخ کرم و خشک نیز گفته اند
 * افعال و خواص آن مضغ و جالی اعصاء القم و الغلغله و النفیض آما میدن آب طبع برگ و شاخ آن و مضغ برگ آن
 جهت رفع لکنت زبان و اضطراب و تلجلج آن و قروح باطنی و ادرار بول و حبض و اخراج جنین و آب طبع آن با مویز و مناب
 هفتج سد دوزخ و بول و رافع التهاب باطنی القروح و الجروح ذرور آن منغی قروح خبیثه و مجفف قروح و التیام دهنده
 جراحت و آشامیدن آن جهت قروح باطنی و ظاهری و اسهال با آب مطبوخ آن مسکن حکم فرج و مغده و ذکر الزینه خضاب
 آن با جنانا سباده کنند موی سر و شستن با آب آن و بدن این خضاب نمودن نیز سیاه کنند موی است مضر کرده مصلح آن صمغ عربی
 مقل ارشیت از جرم آن تاهه درم و از آب آن تاد و اوقیه و شراب آن که هفتاد مثقال آنرا در دو هفتاد درطل آب انکور
 ریخته و تربید هفت جهت نفی الدم و سرفه و سستی عضل و قرحه کرده و منانه و احتباس حیض نافع معده ارشیت آن نا
 بک رطل السموم جهت کزیدن شغنین بحری نافع است *

لسان الثور * بهتج ثاء مثلثه و سکون و ادوراء مملو لغت عربی است بفارسی کا و زبان و بنونانی و فو و بلا طینی و کاورم و
 بلخت دکر را احمر و بهندی سنگا هولی نامند * ماهیت آن نباتی است جمیع اجزای آن با خشونت و مزغ و منقط بنفطای
 شبیه بخار و ساق آن باریک و خشن مانند پای ملخ و سبزه مائل بزرده و بقدر ذریعی و بزرگ آن بزرگتر و سیاه و ضخیم و با خشونت

و منقطة بنقطه های سفید شبیه بخار و مزاج شبیه بزبان کار و مغروش بر روی زمین در بعضی است و تازه آن سبز مائل بزردی و گاهی
آن مائل بسیاهی و هر چند کهنه تر گردد سیاه تر شود و کل آن لاجوردی و رنگ بشکل گل انار و از آن کوچکتر و طولانی و تخم آن کوچک
اند که طولانی و سفید از جهت القو طم اند که باریکتر و در تخم و اندک لغابی و تخم آنرا مل و رنگ کهنه اند منبت آن اکثر بلاد خصوص
کیلان که در آنجا بسیار خوب میشود و در عظیم آباد از ملک هند نیز می شود و لیکن برک آن نازک و حکیم میر محمد مرء من در تحفة المومنین
نوشته قسمی را که در اصفهان و بعضی بلاد کازبان میل اند مرما حوزا است و کل آن لاجوردی و کوچک و مدور میباشد و
بهترین آن کازبان تازه ضخیم سبز مائل بزردی منقط کیلانی است * طبیعت آنرا * ازل در اول کرم و تر و خشک آنرا
رطوبت کمتر مائل به یبوست و قوت آن تا هفت سال باقی میماند و کل آن اطلب جمیع اجزای آن * افعال و خواص آن
مفرح و مقوی ارواح و حرارت غریزی را اعضای رئیس و حواس و ملین طبع و مسهل مرء صغیرا و اخلاط محتزیه و سودای
متولد از خلط سوداوی و تسکین اعراض آنها را امراض سوداویه مطلقا اعضاء الراس و الصدر و اغل اء آشامیدن آن یا
مطبوخات مناسبه جهت سرسام و برسام و مالتخولیا و جنون و تبکولی حواس و رنگ رخسار و تقریح و رفع خشونت قصبه رئه
و سینه و سرفه و ضیق النفس و درد کلو و سینه و شش و خفقان سوداوی و قوحش و وسواس و جدب نفس و قزع و خوف و غم
و هم و برقان و سنگ کرده و منانه و مطبوخ آن با نبات و یا با شکر و یا ماء العسل جهت خشونت سینه و قصبه رئه و سرفه و ضیق
النفس و آشامیدن در درم کل آن بایک درم کل ارمنی و درم شکر جهت خفقان و خشونت سینه و سرفه و انعاش حرارت
غریزی و قوی و ازاله برنان و تفتیت حصاة و تصفیه رنگ رخسار و درم محرق آن در دهان جهت فلاح دهان اطفال و
تسکین اوجیب و رموزش دهان و سستی لثه و بدستور غیر محرق آن و لیکن ازان ضعیفتر و مصر سرز مصلح آن صندل سفید معدار
شریت از جرم آن از درم تا پنج درم در مطبوخ و منقوع از پنجم درم ناده درم و از آب آن تا چهار اوقیه بدل آن ابریشم خام محرق
و چهار دانگ آن بویست اتوج و نیز بوزن آن ریاس و نصف آن سنبل و ربع آن اسارون کهنه اند و چون از آب آن وآب سبب وآب
سوزش را بی ترتیب دهند دو منقال آن تقریح بعد یک رطل شراب کد بند و ن ازاله عقل و عرق کازبان جهت امراض سوداوی و
وسواس و خفقان سوداوی مفید و در سایر افعال ضعیفه تراز جرم و مطبوخ آنست و بعضی اقوی گفته اند مقلد شربت آن تا چهار اوقیه
لسان الحمل * بفتح حاء مهمله و میم و لام لغت عربی است و در یسقر و رس آنرا کسرة الاضلاع و ذ و ضعیفه الاضلاع
نامند و بفارسی بارتنگ و بترکی باغ برباغ و لسان الحمل کبیر را بفرکی بپشاک ميسور و صغیر را بپشاک مینور نامند
* ماهیت آن از جنس مرما حوزا است و در وصف میباشد کبیر و صغیر کبیرا درک شبیه بزبان کوسند و سبز طولانی و
اندک عرض و ساق آن بقدر ذریعی و بر اکنه و مائل بطرف زمین و سرخ رنگ املس و از وسط نبات آن ساقهای پارنگ بلند
رسته بر سر آن و کل آن زرد رنگ و تخم آن مدور و ریزه عیار رنگ مائل به بنفشه و بیخ آن سمست و مزاج و بنا بسطوری انکشتی و
صغیر را نیز بدستور الا آنکه برک این ازان کوچکتر و سرخی ساق کمتر و تخم آن بزرگ تر و کبیرا قوی از صغیر و در منافع نیز
از آن زیاده و از مطلق آن مراد صغیر است * طبیعت آن در درم سرد و خشک و تخم و بیخ آن را بویست زیاده از برک و
برودت کمتر و برودت بحر حد تحمل و در یبوست آن بحال اند * افعال و خواص آن مرکب از جوهر مائی و ارضی و از جوهر مائی
تیرید و مزاج مایل و از جوهر ارضی قبض و آب برک آن لطیف اعضاء الراس آشامیدن آن حابس نفث الدم و زف الدم همه اعضاء باطنی
و رءاب و صرع و معوط و ضما د آن بر پیش سر و سینه نیز و قو طر آن در گوش جهت تسکین و جمع آن که از حرارت پاشن و مکرر مضغه

نمودن آب طبیعی بیخ آن و یا مضغ آن و با آب برک آن جهت درد دندان و قلاع امراض دهان و بشور عدسیه آن و تقویت لثه
مستریخیه و دایمیه و با آب بری آن جهت رفع قلاع دهان و قطور و طلای آب برک آن جهت رمد حار مفید و سائید می شود
شیافان چشم در آب آن و داخل ادویه عین کرده می شود اعضاء النفس تخم آن حابس نزف الدم و آشامیدن عدس مطبوخ
با برک آن بدل سلق جهت ربر و آشامیدن عصاره آن جهت دق و سل و نفث الدم و قرحه رثه و ربود موی و صرع اعضاء
الغذاء و النفس آشامیدن عصاره آن مقوی کبد حار و طحال و کرده و مفتوح سدۀ آن و مسکن تشنگی و رفع فساد هضم
وقی الدم و نزف الدم اعضاء باطنی و حرقة البول و سیلان خون و واسیر و حیض و بیخ و برک و تخم آن مفتوح سدۀ کبد و کرده
و مثانه و در ادویه مفتوح آنها داخل کرده می شود و جهت قروح امعاء و آشامیدن عدس مطبوخ با برک آن بجای برک چغندر
جهت استسقای حار و مطبوخ آن با نمک و سرکه و عدس جهت اسهال دموی و آشامیدن آب برک آن با طلا جهت درد کرده
و مثانه و آشامیدن و یا احتقان بختم و یا عصاره آن جهت قرحه امعاء و حبس خون و واسیر و حمل آن جهت هر درم حادث
از احتقان آن الحمی گفته اند آشامیدن سه عدس بیخ آن جهت حمی ربع و همچنین با چهار
ارقیه و نیم شراب موزج کرده و آشامیدن عصاره آن نیز جهت حمیات حاده نافع السموم ضامد آن با نمک جهت سمیت
سکبویه وانه کزیمه الجروح و القروح و حرق النار ضامد آن و بدستور ذر و آن جهت تنقیه چوک و تجفیف و انزال مالۀ قروح خبیثه
و مزمنه و جراحات عمقه و سوختگی آتش و نار فارسی و قروح ساعیه و اكله و باطین قیوایا و سفید اچ جهت جمره نجیم و
داء الغیل و منع نزاید و موجب ضهور آن الا ورام و البثور محال از ورام حاره و نملة و شری و حموه بجای مهمله که باد سرخ
باشد و ورم پس کوش و خنازیر و تعلیق بیخ آن بر کردن نیز جهت خنازیر و موزا المصارک و کوبیدن مضر رثه مصلح آن و عصاره آن
مضر طحال و مصلح آن مصطکی مقلد ارشربت از آب برک آن ازده مثقال قانیم رطل بدل آن حماض بستانی و تخم آن در افعال
مانند عصاره برک آن و بوره آن قابض و مغری امعاء و رافع زحیر و بروغن بادام و یاروغن کل چوب کرده و باد در آب جوش نموده
آن به زرافه مخص و حابس نزف الدم اسافل بدن مقلد ارشربت آن تاسه درم و عرنی برک با رتنک که مانند کلاب بقوع و انبیق
مقطر نموده باشند در تقویه قوت ماسکه پیدیل و در همه افعال از عصاره برک آن ضعیف تر است

* لسان السبع * بفتح سین مهمله و ضم باء موحد و عین مهمله * صا هیئت آن نباتی است بقدر رد و زرع و شاخهای آن
پراکنده و برکهای آن طولانی و اطراف آن تیز و مشرف مانند دندانهای اهره و مجعد و رصلب و رنگ آن سبز مائل بزرده و سفیدی
و بر سر شاخهای آن قبههای مستطیل بر و کل آن بنفش و بیخ آن سبزه مربع منبت آن زمینهای سنگریزه و ربیعی است * طبیعت آن
* افعال و خواص آن آشامیدن طبیعی آن جهت تغذیه سنگ کرده و مثانه و فر زحۀ بیخ آن جهت ادرار
حیض و اخراج جنین نافع است *

* لسان العصافیر * بفتح عین و صاد مهملین و الف و کسر فاء و سکون باء منثاقه تحتانیه و راء مهمله بفارسی زبان کنجشک
و بهندی اند رجو و بشیرازی تخم اهر خوانند * صا هیئت آن ثمر درختی است از قسم دردار و عظیم و برک آن شبیه برک
بلد ام و ثمر آن در خوشه و در غلافها و هر یک از هم متفرق و در هر غلافی یکدانه با ریک طولانی شبیه بزبان کنجشک و طاهر آن
از کثیره رنگ و باطن آن سفید مائل بزرده و با تنگی و تلخی و قوت آن تاده سال باقی میماند و در ملک هند و بنکاله کثیر
الوجود و در نوع میشود یکی تلخ با حلاوت و دوم شیرین و نبات آن بیشتر در مزرعه برنج بهم میرسد و ببلندی نبات آن از برکه

لسان

الکلب

ج

الکلب

بهاست برنج باریکتر و نازکتر و خوش تر و سبز تر و شعله بزرگ بید و از آن اندک پهن تر و سر برکها کج و ثمر آن در خوشه مجتمع و
 دانه های آن در غلاف های سبز تر و شعله بخار و کل آن ریزه و از تلخ آن سفید مائل به زردی و از شیرین آن بنفش و ثمر تلخ آن نیز به هیأت
 شیرین الا آنکه ثمر شیرین آن باریک تر و در رنگ باطن آن بنفش * طبیعت آن در آخر درم گرم و خشک و در اول تر نیز گفته اند
 و بار طوبت فضلیه * افعال و خواص آن مسکن ریاح و برک آن با قیو هسته اعضا الصد را شاه بدن ثمر آن مسکن درد
 پهلو و تهیگاه و جهت خفقان و ضیق النفس و سرفه مزمن اعصاب النفس آشامیدن آن جهت معص و در دگر در رحم را درار
 بول و تفتیت حصاة و تقویت اعضا تناسل و تحرک و زیادتى باه مفید و فرجه آن با غسل و زعفران بعد از طهر معین بر حمل
 و مجرب گفته اند المصار مصلح محرورین مصلح آن کشنیز مقار شربها آن جهت باه بتنهائی ناسه درم و با معینی نادر درم بدل
 آن در تقویت باه بوزن آن جوز بوا و نصف آن بهمن سرخ و با تو درى سرخ بوزن آن و با مغز گردکان و یا کبابه الجروح و
 القروح ضماد بزرگ آن منقن و مد مل و ملحم قروح رطبه آلات المفاصل ضماد پوست آن با سرکه جهت کوفتگی عضل نافع *
 * لسان الکلب * بفتح کاف و سکون لام و باء موحده بلا طبعی اموره کوبند شعله به کلوره و بیدری نیکو کالنس نامند *
 * ماهیت آن کوبند لسان الحمل است و بعضی حماض دانسته اند و بعضی گفته اند نباتی است عسله ساق آن زیاده بر در
 ذرع و با شعله های بسیار و آردن و باریک و برک آن شعله بزرگ و از آن در از آن باه عسل و پوست درم و ملس و اطراف آن
 تند و کل آن بنفش و تخم آن باریک و بیخ آن سفید و ر شعله با شعله های باریک مائل به زردی * مسک درم و در اول نابستان
 میروید و منبت آن نزدیک آبها * طبیعت آن در اول گرم و در دوم خشک * افعال و خواص آن آشامیدن آن بقدر
 نکرطل با غسل رابع صلا بت طحال الفروج و الجروح ضماد آن ملزنی جراحات و جهت السجیم زخمهای تازه و گوشت آوردن
 زخه های کهنه و وراست *
 * فصل * مل اللام مع المصار الملهمة *

* لصیقلی * بفتح لام و کسر صاد و همزه و سکون باء مثناة احتنا به و کسر باء و با و آنرا اذان الدب نیز نامند و در ننگ بن معروف
 بکاش است * ماهیت آن نباتی است خار دار که بر جامه پیچیده و از آن جهت آنرا لصیقلی نامند و ساق آن زیاده بر ذری
 و بسطری انگشتی و برک آن شعله بزرگ و از آن کوبند و ششم تر و تخم آن بقدر فندی و نشودی * طبیعت آن در
 آخر اول گرم و خشک * افعال و خواص آن محلل رجالی اعضا الصد را آشامیدن طبع آن با غسل جهت سرفه بارد و خشونت
 سینه و ضماد آن با روغن کل جهت ضربان ورم معده بغایت نافع و غسل آن سرخ کنند و شمس و مغز و تخم آن بهی است *
 * فصل * مل اللام مع الممن الملهمة *

* لعاب * بضم لام و فتح عین و الف و باء موحده بعربی ربق و بفارسی آب دهان نامند * ماهیت آن معروف است
 * افعال و خواص آن جالی خصوص لعاب دهان صائم یعنی شخص ناشنا و چون آب دهان صائم را بجز کوس کسته از اذیت
 گرم متاذی باشد و بزند مسکن دهن و گرم آوراند و بر آورد و طلای آن محلل خون مرده و جالی بهق و کلف و قویای اطفال
 را نافع و چون در دهن مارا بید از د آبراکند *

* لعبت بر بوی * بضم لام و سکون عین و دج باء موحده و تاء مثناة فوفایه و فتح و باء موحده در میان مرد دراء مهمله و
 در آخر باء است * ماهیت آن بعضی است شبیه بسور نیجان و باریکتر از آن و مانند سرستان و طعم آن تلخ و تند و در مصر
 معروف بزرای است و از بواج افزایه آورند و با معین آن مغز و شمس و سور نیجان مینمایند و بعضی سور نیجان را با آن نام خوانند

و اشتباه است * طبیعت آن در درم گرم و خشک * افعال و خواص آن مجاز ریح و قاطع باغم و مقوی حرارت سردی
اعضاء الصلابة و النقص آشامیدن آن جهت قطع باغم سینه و تحلیل ریح معده و بواسیر و درار خون حیض و بواسیر و رجوع
جذر را مثال آن نافع السحوم رازی جهت هم افعی و سموم ساثر و هوام بغایت نافع دانسته و مد او مت آن باعث سرخی رنگ
و خسار مقلد ریشیت آن در درم که در سو بق بسیار جوش دهند تا رفع هائیه حدت آن گردد المصارا کفار آن مودت امراض حاره
و مصلح مصلح آن کشنیز بدل آن بوزن آن مغز و دکان است و چون اطفال و یا غیر ایشان بغاطی بخورند قوی و سهل آورد تا
بدن بکه سرخی چشم و حالنی مانند مستان احداث نماید و اگر زن باشد اختناق رحم و هلاک سازد تدبیر آن نمی نمودن بر وزن
و کسل ریح از آن انیسون خوردن است *

* لعل * بفتح لام و سکون عین و لام گفته اند معرب از لال هندی است * صاهیت آن از احجار جدیده است که تازه اطلاع
بدان بهم رسیده و در کتب احجار قدیمه ذکر آن نیست و مؤلف منافع الاحجار و لباب الصنعة تصریح نموده اند که از سی صد سال
مستجاوز است که سالی بسبب زلزله عظیمی کوه بدخشان منهدم گردید و لعل ظاهر کشت و از جنس یا قوت است و رنگ آن از رنگ
یا قوت در سرخی کمتر و اندک مائل به بنفش و ارغوانی و از یا قوت نرم تر و معدن آن بدخشان از مملکت توران و در دکن نیز بهم
میزسد و بدخشان بهتر و سرخی آن غالب و صلب تر از دکنی و دکنی نرم تر و اندک تیره تر و از بدخشان و کم بها تر
و بالجملة قسمی از اقسام یا قوت است که باختلاف مکان بدین نحو متکون میگردد و یا قوت در حرف الیاء مع الالف انشاء الله تعالی
مذکور خواهد شد * طبیعت آن در گرمی و سردی معتدل مائل بخسارت و در درم خشک * افعال و خواص آن در تفریح
دل و اعصاب و قوت با صرة قویتر از یا قوت و حاصل بس نرف الدم و بواسیر و در جمیع علل سوداوی قوی تاثیر مقلد ریشیت آن
از یک فبراط تا یک انک و بعضی تا فیم دانک گفته اند *

* فصل فی اللام مع اللغاء *

* لغاح * بضم لام و فتح فاء و الف و حاء مهمله لغت عربی است بغاری شا بیزک و مغل نیز نامند و مغل اسم باد نجان است
* صاهیت آن ثمر بیروج بری است و بیج لغاح عبارت از بیروج سریانی است و در حرف الیا انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد
شد و نر و ماده میباید و سم ما ده آنرا برک عربی و مقروش بر روی زمین و شبیه برک ماه و از آن کوچکتر و مائل به سیاهی
و ثقیل الرائحة و کل آن سفید و ثمر آن از زیتون بزرگتر و زرد و بسیار عفت و بعد از رسیدن با عطریست و مائل به سیاهی
میگردد و آنرا لغاح الجین نامند و تخم آن شبیه به تخم سبب و بیج آن در سه عدد متعل بهم ظاهر آن سیاه و باطن آن سفید
و پوست بیج آن سطیر و مائل به سیاهی و در شکل شبیه بصورت انسان و بی موی یعنی لبهای شبیه به موی که در بیروج میباید درین
نیم است و قسم نر آنرا برگ املاس و مانند برگ چغندر و ثمر آن بقدر خیال و زرد بیج آن در سطیری متوسط و صغی از آن را ممتبت
مقابل و مواضع سایه دار و برگ آن کم عرض و در طول بقدر شجری و مائل به سفیدی و بی ساق و بی کل و ثمر و بیج آن در از و سطیری
ابها می و سفید و این قویترین اقسام است و قوت آن تا چهار سال باقی میماند و قویترین اجزای آن پوست بیج و عصا و آب
سائل از آنست * طبیعت آن در آخر سولم سرد و خشک و کوبند خالی از اندک حرارت نیست و ثمر آن سرد تر و آنچه در جوف
بیج آنست عدل بهم القوت * افعال و خواص آن مخدر و مجفف و مسکن ضربان مواد حاده و غلیظان خون و مقدر ارقاض و مسکن
و منوم و مسکن بدن اعضاء الراس طلای آن جهت درد سر و بویید آن منوم و صداع حار را نافع و مضه بطبیع آن جهت درد
دندان اعضاء الصلابة و النقص آشامیدن شش فبراط از پوست بیج آن با آب و عسل جهت رفع اشتعابی و خفقان حاره

در اصل د موی و حرکة البول فایع و مفعی بلغم و مره بود است و کیا آن مدبرین و حملون تخم آن با کبریت قاطع حیض اعضاء
الفاصل ضما دیوست بیخ آن با آرد جو جهت در د مفاصل حار الا ورام و البثور و طلائی آن محلل ا ورام حار و با سرکه جهت
همره و ضما د برک آن با آرد جو جهت ا ورام حار و برش الزینة طلائی شیر آن جهت کلف و نمش را شامین نیم نرم از تخم
آن بغایت سرخ کنند و ریخمار مانند سرخی که از حمام بسیار گرم بهم میرسد و طلائی پوست بیخ آن موند قتل در هر روز شکیکه
باشد السموم طلائی پوست بیخ آن با عسل در روغن زیتون جهت کزیدن هوام رید ستور تخم آن و برک کوچک آن فاد زهر
عنب الثعلب سمی قتال مقل او شربت آن از سه قیرا طنائیم درهم و در درهم آن کشنده است با خنثال عقل و سمات و غنجان
مصلح آن قی کردن در روغن و عسل و بعد از آن عسل رسد اب بری و خردل و انیسون خوردن و بعضی گفته اند آب سرد دروشیدن
المضار کنار بوئیدن آن محدث مکنه خصوص انچه برک آن سمید باشد مصلح آن بر موم بوئیدن و تخم خشخاش و بوزن آن جوز
القی نیز گفته اند را شامین تخم سه عد د آن باراز یا نه و شکر سکر یا تفریح آور و بیغایله است

* لُقش * بفتح لام و نون معجمه * ماهیت آن درختی است عظیم منبت آن نواح شام در هنگام توری سبزی زود مشتعل
 میگردد و در خشکی در آتش در آن تاثیر مینماید را بن ابي خاند گویند مراد از قول حق سبحانه تعالی در قرآن مجید و من
 الشجر الاخر نار آن درخت است * افعال و خواص آن طلای برک خشک مسحوق آن رافع برص و بوق و عصاره تازه آن
 رافع قوبا است حکیم میر محمد مؤمن نوشته که انطاکی گویند که آن چوب صنوبر است **قصه** ... **ل** اللام مع القاف
 * لُق لُق * بفتح دو لام و در قاف معرب لك فارسی است * ماهیت آن از جمله طیور معروفه است که میر الجبیه که در اوائل
 ربیع می آید و گاه متوطن میگردد و از جائی خود نقل نمی نماید و از خار خانه بسیار برای محافظت بجهای خود از مار و زیا که
 وارد شمن بچه آنست و آن نیز بمسبب حرارت و بی هویت مزاج خود مار را می باعد و بآن ضرر نمیرساند و گوشت آن بل بواسطه
 برآی بودن خوراك آن حشرات رخی است * طبیعت آن در آخر سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن اعضاء الراس
 و غیرها خوردن گوشت آن جهت فالج و لغوه و غلظه و برودت مستحکمه در اعضاء وضعف باه و سموم منبوشه
 و گوشت بچه آن بهتر از بزرگ آن مضر محرورین متاع آن روغن کنجد و طبع آن با سرکه و کرفس و کشمش و بسمار و زیت شردن
 و با روغن بادام و شراب بر آن نباشد و بیهه آن در جمیع افعال تو شتر از گوشت آن و زهره آن رافع شبه کوری است آنکالا
 و خون آن جالی و جهت از آله بهق و وضع نافع طلای آن با سرکه و سرکن آن جالی بیه و کلف و آثار جلد و با بیهه آن سیاه

فصل في اللام مع الكاف

کنند و موی را رفع صرع است

لک * بضم لام و کاف و بفتح کاف نیز آمد و بفارسی لاک و بهندی لاکه که بختای ما با مند * صاهیت آن صوغ نباتی است که در مملکت هند و بنکاله بهم مرسل و از سر شاخهای بعضی اشجار بر می آید و منعقد میگرد و در خوردن شبیه بنوت سوخ و بعضی حبه های آن قابل رسوئی و بارنج میباشد و این را لاک خام و بهندی لاکه که چهره ی نامند و از درخت سی که بفارسی کنه نامند و درخت پیچ و بر و غیر اینها بعمل می آید و آنچه از درخت کنار بعمل می آید بهتر است و از طبع لک خام در آب و اخذ آب آن انواع رنگهای سرخ بعمل می آید و هر یک را نامی و آنچه از آب مطبوخ آن با تعداد بعمل می آورند بهندی کلل بنکاف محلی نامند و آنچه آب آنرا در پنبه گرفته اقرص نازک ساخته خشک می نمایند بفارسی کسان و بهندی انا و مها و رنیز گویند و ثقل لاک مطبوخ آب گرفته را ورقهای نازک می سازند و آنرا پند می چهره از پسر از می دوس می نامند و به تون آن و مستعمل

در طبع شرح شفاف صافی تازه خام غیر مطبوخ مغسول آن است زیرا که مغسول آن در بعضی موارد بهتر از غیر مغسول است
و بهترین جزء مطبوخ آن نیز شرح و شفاف صافی تازه آن است و این در غیر طبع مستعمل و قوت آن تازه مال باقی می ماند
* طبیعت آن در دم گرم و در سوز خشک و در اول گرم و در دوم خشک نیز گفته اند و مغسول آن الطاف و غیر مغسول آن
اقری * افعال و خواص آن جالی و محال و منقی اخلاط و حابس اعضاء الراس و المصل و الغذاء و اللفظ آشامیدن
آن جهت فالج و نفس الدائم و سرفه و ربو و خفقان و تقویت معدة و جگر و احشاء و تقویت معدة کبد و طحال و استسقای لحمی و زرق
و یرقان و ضعف کرده و سایر اعضا و تنقیه اخلاط بارده و وجع کبد و تحلیل او را و باطنیه نافع و آشامیدن یکد آنک تا دو دانگ مغسول
آن با شیر بز تازه دوشیده و بقل رسمی مثقال جهت حبس نفثه الدم مجرب مضر سپرز مصلح آن مصطکی مقدار شربت آن تا یک مثقال
بدل آن در تقویت دو ثلاث آن ریوند و زخم آن اسارون و ربع آن طباشیر الخواص لاغر کنند بدن است با الخاصیت و چون
هر روز یک آنک آنرا با سرکه در سه چهار روز بنوشند تا مدت سی روز یا چهل روز یا بیست بدن را لاغر کنند و چیزی دیگر بدن را نرم و همچنین چون
سه چهار مثقال آنرا با سرکه در سه چهار روز بنوشند و چون اشنان سبز را یک شمان روز بنوشند پس لك خام صافی اضافه نموده
با تش ملائم بجوشانند تا دردی و صافی آن از هم جدا شوند و آب اشنان سرخ در خشک کردن پس لطیف صافی آنرا جدا
کرده با صمغ عربی جمع و منعقد نمایند و این را به نعلی کلای نامند و در نوشتن و نقاشی بهتر از رنگ شجر ب و ثقل آنرا زمر
زرکوف و زرکوان در لیم و استسکام چیزها مستعمل دارند و در غایت قبض است آشامیدن آن در قطع حبس از مجربات و طریقی
مسل آنست که بکیرن لك خالص از چوب و خاشاک صافی خام را و درها و نرم بکوبند و آبیکه ریوند چینی و بیخ اذخر و دان
جوشانیده با شند آنک اندک بران ریزند و با سستی بمالند تا یکسان گردد پس در پا و چرخه حویلی بریزند و بمانند و آنچه دوزان
بماند باز بدستور با آب مذکور بسایند و از حریر بکشانند و همچنین تا دیگر چیزی از لك نمالند پس آن آبها مخلوط بلطیف لك را
بکند از لك تا ته نشین گردد آب با لای آنرا بر بزنند و خشک نموده سوده بکار برند و نیز به دستور غسل آن در مقدمه مذکور شد و در
قرابادین کبیر نیز دواء اللک نسخ متعلده و سفوفات و اقراص آن نیز ذکر یافت و این آنکه رنگ آن مخصوص با بریشم و بشم است
و خلاف غیر آن و لیکن با بدای بریشم و با پشم را و لای مطبوخ آن با طریقی که صافی کرده باشد یک شب با تش ملائم بجوشانند و طریقی
با يك که پنج جز و از لك صل جز و باشد و بدون طریقی تاثیر ندارد و رنگ آن خوب نمی شود * فصل الکلام مع النون *
* لاجیطس * بفتح لام و سکون نون و کسر جیم و سکون باء مثناة تحتانیة و ضم طارمین و مجهلتین لغت یونانی است و در شام منسم
نامند * ماهیت آن نباتی است و در وصف میباشد بستانی و صحرائی بستانی را برک عربی تر از برک کنده و منحنی بطرف
اسفل و سرخ برنگ خون و بیشتر برگهای آن از بیخ آن میروید و کمر درهاقی آن و ساقی آن بقل دوشید و بر سر آن کلی سیه شبیه
بقندسوه و در آن صورتی شبیه برنگ دمان باز کرده و در جانب هر آن برگی مثلث الزاویه و بیخ آن شبیه بزردهک منبت آن اما کن
خشنه و جاهای نمناک و صنف صحرائی را برک مانند اسقو و قندریون و از آن خشن تر و تشریف آن بزرگتر * طبیعت آن گرم
و خشک و خشکی آن زیاده بر گرمی * افعال و خواص بستانی آن آشامیدن بیخ آن مدبول مقدار شربت از حرم آن يك
منقال و از طبیعت آن دوا و قیه و آشامیدن خشک صحرائی آن با شراب و یا با سرکه جهت سپرز مقدار شربت آن تا دو درم الجروح
و القروح بخمد تازه صحرائی آن مانع زباده تی جراحات و باعث تنفیه و التیام آنها است * فصل الکلام مع الواح *
* لوبیا * بضم لام و سکون واو و کسر باء مؤحده و رفیع باء مثناة تحتانیة لغت هندی است و بیونانی سیلهین و بقبطی ما میوا

در این سورتی قناری فریقا نامید و بفرسی نیز مشهور و بگوینا است و آنرا الویا و نام و آن نیز گویند و ما شیت آن است از
 صوب ما کوله مشهور و در اکثر بلاد به هم خوردن و نبات آن شبیه بلبلاب کبیر و بعضی ایستاده و اکثر مغروش در زمین و بر چار و
 مغروش می بیند و برکت آن از برگ لبلاب مغشور را منس و کل آن ریزه و پخش و شر آن در غلای شبیه غلاف باغلا و از آن بار یکتر
 و دانه آن از دانه باغلا کوچکتر شبیه بکرده حیوان کوچک و در ما نیسان می کارند و در جزایران می رسد و دانه آن بعضی سفید
 با نقطه سیاهی در هر آن و بعضی سرخ و بعضی سیاه نیز تازه و از آن را مغشور و غلاف ریزه و بر یک با کاشت پخته میخورند
 لذیذ میشود و در این غلاف و سرخ آنرا چون مکر در آب جوش دهند و آب آن را تبدیل نمایند سفید می شود و قوت آن
 تا در سال باقی میماند و از باغلا بهتر و نفع آن کمتر و از نخود زبون تر و نافع تر و در شروع الخروج نواز ما ش اگر آنرا عاوی نیاید
 * طبیعت سرخ آن در آخرا دل کرم و در دوزخ سرد و معتدل در حرارت و برودت و گفته اند سفید آن در اول کرم و
 در طوبت و بهر وقت معتدل و سرخ آن کرم و تر * افعال و خواص آن با قوت جلا و تحلیل را در راز و در پوست آن
 زیاده از آب آن اعضاء الصدر والغذاء و انتفض و فاق و بطی الهضم و موند خلط و طخ و خصوص سفید آن و ملین سینه و ریه و معین
 بر قی و مولد منی و شهر و محرک بیه و مسکن بدن و در بول و در ض مخصوص آید و در مویج سرخ آن با قی و در ریه
 فاردین و منقی لفا و مخرج جنین و جلوس در آب مطبوخ سرخ آن مکرر از معنی نفاس و مخرج جنین و زنده و مرده و شبیه
 و جهت درد کرده نیز نافع و اکثر آن باعث دادن خوابهای رده می شود و مصالح معارفه آن را بهر حال و خوردن و آب کاه و زهره
 و ملک و زیت و صفت و فلفل و سقز و طبع آن با کوشش نیز مصالح آن است فی الجمله و معنی است با اختصاص و مصالح آن بهر راز
 دار چینی و سکه چین و آب کاه و حردل و سداب چیزی نیست و خوردن آن با سلاب و سداب و مکرر آن که درم و دارک و خوب
 طبع یا دانه باشد با ادویه مذکوره *

* کوز * بفتح لام و سکون و در رای معجمه بفرسی بادام بفرنگی انکال الله نامند و ما شیت آن بهر است دری و بستانی و
 کوهی می باشد و هر واحد شمرنی و نخلی دارد شیرین را و از التلو و بفرسی بادام شیرین نامند درخت آن بعد درخت ابار و به
 و بر همت آن مانند سرخی و تری و کل آن سفید و در میان آن ریزه های زرد رنگ و در آن پهن مستطیل و درم و درخت بستانی
 آن بعد از غرس در سال سوم و چهارم ثمر می آید و در زمینی میماند و نه در آن سه پوست می باشد و در پایله که در درازم امتحان
 زیاده از آن طعم آن عصاره پس مبل بترشی میماند و چغاله آن ترش و از ک و لذیذ و مخصوص با دندان شک و هر چند نازک تر و
 مخامق تر باشد برش بر و لذیذ تر می باشد پس میل نه بستن مغشور و پوست و خشکیت معال و چون پوستهای آن خسی و صلب
 گشتند تفه مگردند و مغشور آن چوب و شیرین و در این هنگام مغز تازه آن نازک و لذیذ می باشد و چون بکمال رسید و خشک گشت
 مغز آن بزلزله و از آن روغن اخذ می نمایند و حام و در آن کرده مغز معشر را هر سه مشور را بهر راز و انواع حلوبات از آن
 ترتیب میدهند و بهر مغز مفسر آنرا با کاهای خوش و مانند کل پخته و کل سرخ که در دانه و باسک و بدل مشک و امثال اینها و رگی
 که خوا هشد پر و در و بهر مساوند و روغن از آن اخذ میکنند عند الحاجة و روغن آن دروی همان کل مساوند و از آن بعد و
 حار و آب میسارند و با همان قسم منخورند و حاصل مزاج که خواهند همه خوشبو و لذیذ و معوی می باشد و در دست بمر و بی آن خشکی
 و این ک نازک می باشد که بعد از خشک شدن اگر خود بخود و با بسودن با دانه ها با هم حل نمیکرد و پوست و سفلی آن صلب
 سفید رنگ و پوست سوم متصل معز آن نازک سرخ تیره و با عفو صفت و قیو صفت و بعضی انواع با دام که پوست آن رفیق نازک

در طب و قوای از رمل و جرب و حكه و شری و طلائی آن جالی کلف و آثار صورت و با شراب و عمل جهت کماله السوم
ضماد آن جهت کزیدن سگ دیوانه مفید مضر اما مصالح آن شکر و نبات ریاض شیرین و خشخاش و بیه آنرا ضماد جهت جمیع
دردها مفید و ریشه درخت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن جالی و محلل و ضماد آن بار و غن کل جهت درد سر بار
و کلف را شامیدن طبع آن جهت تنقیه طحال و کلیه و رفع قولنج و اخراج کرم معده و ضماد خاکستر آن جهت سوختگی آتش مفید
و طلائی برک مطبوخ آن با شراب جهت جزای بعدیل ارسطو کوبیدن چون پنجه درم با دام تلخ را کوبیده ناشتا تناول نمایند
از شراب مست نکردند و روغن بادام تلخ جالی و محلل و مجفف * طبیعت آن در اول درم کرم و مائل بر طوبی * افعال و خواص
آن مسهل اخلاط لزج چسبنده و سوداویه در نواح معده و باادویه مناسبه جهت ربو و ورم و هر زردی و سردی و عسر البول
و رفع قولنج و اختناق رحم و از راح و انقلاب آن و اخراج حصاة و جنین و تطور آن جهت درد کوش و دوف و غنیم و کشن کرم آن
و حمل آن مخرج جنین و مشیمه الزینة طلائی آن جهت رفع آثار و خسار و کاف و چین کوبه و شقاق عارض از سرما الجروح
و اقروح طلائی آن با شراب جهت فروز و حزان نافع * مقل از شربت آن تاجها و منغال و صمغ درخت بادام
شیرین و قلع نائیب مناسب صمغ عربی است و بادام نمک پرورده بریان مصالح و معادل نفس است نزد کوشکی کاذب و با جهت
بطوعه و سکروند و سینه و مل و بول و مسهل بطن و مورت و شیمه و مصالح آن شکر و مملک و لوز و زوف و لوز جالی درخت آن هودو
از درخت لوزستان فی کوچک و در بک آن ریزه و کل آن مائل بر رخب و با عطریات و زهر آن کوچک و رو با لخی و رض بسیار
و غیر جلوز است * طبیعت آن در سوم کرم و خشک * افعال و خواص آن جهت تعویض معده و رفع رطوبات ربات
و امراض بارده آن و قی و اسهال نافع مقل از شربت آن تا سه درم و از کل آن تا دو درم

* لوز البربر * بیه در باء موحد و در و باء موهله ماکه * صا هیئت آن نسبی از لوزی است شیمه و صمغ الصنوبر
و بزرگتر از آن و زرد رنگ در جوانب آن شعبه ها بلکه به نر آن بر سده و طبیعت آن کرم و سست و در باض و روغن
آنرا زیت السودان با منل و منل کور شد در حرف الزاء مع البای الماناة استبانده

* لوسیه الحشیوس * بضم لام و سکون و ا و و کسر سین موهله و سکون باء مناناة و تنانیه و زهره و انقب و کسر و باء معینه و ضم
باء مناناة و تنانیه و سکون و ا و و سین موهله لغت یونانی است بمعنی شیمه الذهب و زرد امل و لیس بهیبه اندامی و خورصه
مصغر خورصه و لیخوخ الما و عود الریح نیز و دهند ی جور و ا و راج با کوه و در نامند * صا هیئت آن نوعی از سراج العطر است
و آن نباتی است قریب از رعی و بی ساق و ساخهای آن با رنگ و کرمه و در در کرسی و رنگها رسنه شیمه و بزرگ بید و طعم
آن با اندک قبیضی و کل آن سرج مائل بزرده طلائی رنگ منبت آن آبهای استاده و بی را را و مسهل برک و عصاره آن
* طبیعت آن در آخر دوم سرد و خشک و انطاکی کرم و خشک درد و د انسنه * افعال و خواص آن طامع و عاف و زفی و اندم
همه اعضا و فروزجه برک آن قاطع سبلان حمض و حغه آن جهت قرحه اما و ضماد آن جهت التام جراحتات و تحلیل اورام
و با حنا جهت دراز کردن موی و بخور آن کز بزند و هوام و در فیل موش مجرب د انسنه و در مغز و در مصلح آن عذاب سدر
شربت از آب آن نیم منغال و از برک آن بکه نال است *

* لوسیه الحشیوس * بضم لام و سکون و ا و و سین موهله و کسر و حیم و سکون باء مناناة و تنانیه و کسر و ل و سکون باء مناناة
تنانیه و ضم لای موهله و سکون و ا و و سین موهله * صا هیئت آن ابن ندیم و بن احمد گفته اند گیاهی است برک آن شیمه

آن خاک صاف باشد مزوارید خوب در اینجا می شود و هر چند منك لاخ تو باشد بهتر می شود و آنچه مشهور است که مزوارید آب باران نباشد که در چین باریدن صدف ها بالای آب می آیند و دهن کشاد و قطرات باران را در جوف میگیرند و مرا رید میکرد اصلی ند ارد بلکه آنچه بتحقیق پیوسته بتجوی است که بیان شد و بتفصیل در قرآباد بن کبیر مذکور گشت * طبیعت آن در آخردوم سرد و خشک * افعال و خواص آن مغرغ و ملطف و مغوی اعضای باطنی و قوی ارواح و در تفریح تو بتر از ذهب و غوص کننده در تمام اجزای بدن اعضاء الراس و الصدر و الغذاء آشامیدن سائیده آن حابس نفث الدم و نزف الدم و رشواس و جنون و بد بوی دهان و ربو و انواع خفقان و خوف و حزن و فزع و داری و امراض قلب و ضعف معدة حار و کبد و کرده و مفتوح شد و مفتوح حصاة و دافع برقان و حرقة البول و حابس اسهال د موی و مراری و خون بوا سیر و حیض و سغوط آب محلول آن جهت ضایع حادث از انتشار احدا ب همین در مرتبه اول و آنحال آن جهت زرد و سلاق و ظلمت بصر و بیاض و سبیل و کمنه و قرحة آن عفید و محلول آن رافع بیاض چشم و مقوی و حافظ صحت و سنون آن مقوی لثه و پاک کننده چرک دندان و فرج آن در منع حمل مجرب دانسته اند الزینه طلای غیر محلول آن جالبی کلف و بهق و رافع آثار جنام و غیرها و محلول آن رافع برص بقول ارسطو الفروح و الجروح ضرور آن قاطع سیلان خون اعضای ظاهری و قروح و التیام دهندة آدها السهوم آشامیدن و طلا نمودن آن دافع سموم مشربیه و ملذ و عه الخواص تعلیق آن مقوی دل و در دهان نگاه داشتن آن جهت جنام و در رفع غم و ضعف دل موثر مضر منانه بقول مصلح آن بسند مقد ار شربت آن تا نیمه مثقال بدل آن صدف سفید است و از چربی و بوی بد و چرک و دود بد رنگ و زبون میگرد و شستن آن در آب برنج مطبوخ که اندک کرم باشد نه بسیار زبراکه بسیار کرم آنرا فاسد میگرداند و مالیدن آن در بونج تر کرده بد آن نیز صاف کنند و آنست و خورانی در دست آن نکو تر و با مرغ و بعد از اندک زمانی آنرا ذبح کردن و از شکم آن برآوردن نیزها عفت تصفیه آنست و گفته اند در جوف آن کرم میباشد و کرم در آن زبون و علامت آن آنست که نسبت به وارید های دیگر ملهس آن کرم میباشد و گفته اند در در طرف روز یعنی صبح و شام رنگ آن متغیر میگردد و دست و راحق و حل و جوارش و حب و خمیره و دهن و سفوف را قراض و مغرغ و معجون آن در قرآباد بن کبیر بتفصیل مذکور شد و با لجماله طریق حل آن آنست که سائیده در شیشه کنند و بران آب اتوج ریزند که آنرا خوب بهوش و سر شیشه را بسته در ظرفی که در آن سرکه باشد معلق بیا و بزنند و آن ظرف را در سرکه بن است دفن کنند تا چهار ده روز پس برآوردند حل شده خواهد بود بعضی گفته اند احتیاج بآ و زشتن در ظرف سرکه نیست همین در سرکه بن دفن نمودن کافی است

* فصل در اللام مع الهاء *

* لهول و قو غرا قیس * بکسر لام و ضم ها و سکون وا و وضم قاف و سکون وا و وفتح غین معجمه و راه مهمله و الف و کسر قاف و سکون یا و مثناة تحتنا نه و سبن مهمله * صاهیت آن شجر مصری است که کازران استعمال مینماید و پند در غسل ثباب و در آب زرد نرم میگرد * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن مجفف بی لذع و قابض دماغ و مانع سیلان مواد آشامیدن آن جهت نفث الدم و نزف الدم و اسهال و درد منانه و ضما د آن جهت جراحات تازه و کمنه نافع است

* فصل در اللام مع الیاء المثناة تحتنا نیمه *

* لبثا نولس * بکسر لام و سکون یا و مثناة تحتنا نیمه و فتح ثاء مثله و الف و ضم نون و سکون وا و وضم لام و سبن مهمله * صاهیت آن مایه ای گفته نمایی است و اصناف بسیار دارد و آنهارا کذل ریات نامند برای آنکه را نیمه بهج آنها شبیه بکتل راست و از

الوان گلوع است و برگ آن مستند بر دلم آن غصه بر ازبانه و با آن ک حدت و صفتی را اهل الفللس بر بطور بعضی است و
 ربعی مسالیم نامند آنرا جهت آنکه عسلیم در خامی و نازکی در ایام ربیع منخورد و با آن ک قیزی و لذت است و صفتی
 بی ماق و بنی ثمر و صفتی با عاق و ثمر و ربع آن همه در پوشیه بکنند و نوعی از آن که در ساحل دریا میشود کل آن سفید و روشن
 آن مانند ثمر ازبانه است و جالینوس در ما بعد گفته آن سه نوع است یکی بی ثمر و در نوع دیگر با ثمر و در ثمر همه شبیه بهم
 * طبیعت آن کرم خشک * افعال و خواص آن محلل و ملین و جالی العین مضار نبات و ربع آن با عمل جالی ظلمت
 بصیر حاد تا از رطوبت غلیظ و باعث حدت آن اعضاء الراس و الصدر و الفل و العنق و النفض آشامیدن نوعی را که برونس
 رسامیون نامند جهت یرقان و با سر که جهت مغص و در اربول و حیض و بدستور آشامیدن کل آن و آشامیدن آن با فلفل
 و شراب جهت ارجاع سینه و یرقان الارام و البثور ضاد آن محلل الارام حار و عارض در مقعد و بر او سیر بر آمده
 و اورام حمره القمع و اورام بلغمیه و شدخ عضل و اطراف آن و با سر که جالی بهق القروح و الجروح ضاد خشک آن با عمل
 حابس خون جراحات و قروح و میخلف و مل مل انواع آنهار با آرد شیلیم و سر که جهت شدخ عضل و اطراف آن السوم
 با سر که جهت نهش موام و با زیت مد و عرق است

* لیف * بکسر لام و سکون یاء مثناة تحتانیة و فالغت عربی است * ماهیت آن غشاده و پرده است یافته شده از خیط
 و تارهای خشی که محیط بر نخل و مغز آن و اطراف طلع و ثمر نارچیل و مقل و نخل را مثال اینها میباشد و بهترین آن لیف
 نخل و نارچیل است و زیون ترین آن لیف مقل و از مطلق آن مراد لیف نخل است * طبیعت آن در اول کرم و در دوم خشک
 * افعال و خواص آن بسیار خشک و جالی اعضاء العین و الفم و اکتهال خاکستر و سترق آن جالی و جانی بیاض رفیق
 و غلیظ آن با مل ارمیت بران و سنون آن مستحکم کنند و لته و دندان و با گ کنند و چوک و سفید کنند و آن و فروش و لباس آن
 جهت استسقا و ترهل و رستنی و اورام و طلائی خاکستر آن جهت برص و بهق و جرب و حکه و حذر و آشامیدن آن جهت
 تقویت و خراج حصاة و از مقل جهت تسکین بواسیر نافع است

* لیف البحر * ماهیت آن پختی است شبیه بسعد و بزرگتر از آن و رنگ ظاهری باطن آن سیاه را غیر و برگ آن شبیه
 برگ سریش و خشی و ربع آن ریشهای باریک سیاه بهم در یافته و پیچیده و در شبیه بکوبی کوچکی بقدر کوزه تا بقدر نارنجی
 و با خشونت که کوبی پشمی است مل و رکود شده و از د ریای مغرب خیزد و موجه بساحل میزند از * طبیعت آن در دوم
 کرم و خشک * افعال و خواص آن شدید الیمس و جالی اعضاء العین و الفم و سترق آن بهترین ادویه چشم و دهان
 است و اکتهال مغسول آن جهت ناخن و بیاض چشم و سنون غیر مغسول آن جالی دندان و مقوی لثه و ضاد زرد و زرد
 آن جهت قروح خبیثه و بدستور کوبیده خشک آن

* لیفیه * بکسر لام و سکون یاء مثناة تحتانیة و کسر ف و لغت عربی است * ماهیت آن گیاهی است
 سرخ رنگ خاردار ثمر آن بشکلی خیار کوچکی و خاردار و در نوع می باشد یکی مسهل قوی و نافع حمیات و دوم قتال و غیر قتال آن نائب
 مناب قتال است در افعال و در غور و نواح مصر کثیر الوجود مقل ارشیت آن ربع درم و زیاده از یک درم آن کشنده است *
 * لیفیه * بکسر لام و سکون یاء مثناة تحتانیة و ضم میم و راو * ماهیت آن معروف و انواع است از قرش و شبرین و مشکوش
 و بزرگ نیز اصناف است بهترین مهله و قوی رفیق آب و از مطلق آن این نوع مراد درخت آن از درخت نارنج کوچکتر و شاخهای آن

طبیعت ان از تنم اول کرم تر و خشک تر تا به مارم * افعال و خواص ان محرق و لذاح و قویتر از سایر اقسام و الماط
 و با انک تباهی اعضاء الصدر و الفل اعوا و النفس آشامیدن ببع تازه آن جهت صرفه در بر و عصر النفس و نفس الان تصاب
 و نزله و درین فصل ریخته و با بریان آن جهت اسهال و اخراج و دفع رطوبت با از سینه و منقبی اخلاط غلیظه از جده و مفتوح سینه کبد
 و طحال و کرده و خشک آن با عمل جهت ادرا بر بول و اخراج جنین و در سایر افعال مانند کبیر و قطور آب آن با زیت در کوش
 زائل کنند و کوش فاسد زایل آن در برین جهت نوا صبر آن و در چشم جهت رفع اثر قرحه آن الجروح و انقروح طلاهی
 آن خوردن و کوش فاسد و روئانند و کوش و صبح و محقق و مل مل جراحات و جهت حرطانات و اورام جاسه منخرین که
 آنرا کبیر الارجل نامند و ماثر قروح و جروح ضمیمه و مانع قروح ساعیه است از انتشار رسی و داخل مرا هم و شبانات
 و فرزجات کرده میشود و صنف دوم آنرا بزرگ شبیه بصنف اول و از ان کوچکتر و بی آقا و هوان مختلفه و ساق آن بقدریک
 شبیه و بشکل دسته مارون و کل آن زعفرانی رنگ و بوی آن بشکل قسمل اول و قویتر از سایر اجزای آن * طبیعت آن گرمی و خشکی
 این کمتر از همه در آخر اول تا اول درم * افعال و خواص ان از ان باضعفتر و خلایق قطع آن که در جهت نفث اخلاط صدریه
 خارج نمیشد و آشامیدن چهار متقال از بچ آن جهت ادرا طبع در ساعت مفید و حیاتیست که بزرگ آنرا با نفعی بسیار استعمال
 مینمایند و بنده نیز منخورند خشک نمیشد و بنده منخورند الجروح و القروح و ان آدها است از دور و قروح
 خسته و غیر ضمیمه و ساعیه و غیر ساعیه و نوا صبر و مطبوخ آن در روغن تخم زرد آلو در منافع مایند است و طلاهی ببع
 آن با روغن بنفشه و با روغن کل سرخ کرم کرده جهت منع و توقف زیاد تبی جنام و انتشار آن و در کل اطراف بدن او مت
 مالدن آن زائل کنند و آن را با مبدن آن با روغن کهنه جویست و با عمل دفع است *

لو لو * بضم دال و لام رسکون در و او که به سوز حوائط و سوز دخت عربی است و سوزی هر و از ان و بوی " سی و آنچه در ان می مکتا
 و موتی و بزرگ مقدار آنرا بر بوی در آنچه در صدف کتا باشد در مکتون و در نیم نامند و ماهیت آن چیزی است معروف که از
 حروف نوع صد و بی آن بزرگ و کوچک آن از تخم خشخاش و زده نر و بزرگ آن تا بول ریخته کتیک و در ان تا بعد ریخته کتور
 نیز و تا بوزن سه متقال گفته اند و بهترین آن سفید آب در صاف بران مد و سلطان بصری و در موزی و جمالی است و در موزی
 را بعضی به نر و بصری گفته و بعد از ان صراحی شکل با صاف مذکوره و سایر اشکال آید و سفید براق آن از ان بهت تر و زرد
 و عبا بی آب و بسیار در آن زبون و در درمای جزیره سلان و جزیره ذکر مانند در اریل از ارض چین عرض جنوبی که تازه نصاری
 بدست آورده اند و غیر آن در بهم مرس و در مرس آباد و مکانه در غل در مسمی سوتی حوصل و در نیم کتج و در ساجها کبیر و کوردر
 درمای سلطت سرد هم میرسد لیکن بسیار ریزه زرد رنگ با صاف و احاد و دایهای بزرگ بعد نخودی نهایت چهار ربی مائل بسرخ
 بر مبی آن فی الخفیمت بر زخی مالدن حیوان و با نوب و حیر است و حیوانات بر همه غالب مالدن قادر بر ارات حیوانه و
 صلب آن حیوانی است که در زرد در ان کون می مالدن و مالدن بهاب رسه دارد و سباه رنگ که در بدن اختار و سبک ریزهای نعر
 در ان مینماید و بند رنج بزرگ میشود و هنگام کرسکی دهان یعنی دوصد فله خود را میکشاند و مالدن ریزه و کرمها و اشباع
 لهابی در در ان آنچه در جوف آن می آید غذای خود میسازد و هضمش و هر چه در ان کتور میشود و ریشه آن قویتر و صدف تن
 بزرگ و صدف و نراق میگرد و مروارید در جوف آن در لب بقلب آن بکون می مالدن و که مالدن کمال بکون و مای آنرا حلی
 همین است که اگر بعد از انها استعمال غوص نمایند و بر نیا آورند و در جوف آن بداند با احتمال سرد و در جها که زمین نعر

۷۸

اندک دردم و برک آن کوچکتر از بزرگ نارنج و ثمر آن بعد ربضه مرغ و بسیار بزرگ آن تابعد ربضه قازق و ملانور و اندک طولانی
 و بهترین آن بزرگ با لید شاداب آنست که پوست آن نازک باشد و بهترین اجزای آن آب رسیده آن و پوست آن نیز در
 تقویت قریب به پوست نارنج است و از آن ضعیفتر * طبیعت آن در دردم سرد و در اول خشک و تر نیز گفته اند * **افعال و**
خواص آن ملطف و جالی و قاطع اخلاط لزجه غلیظه اعضاء الراس و الصدر و الغذاء جهت درد سر حار و دوار حادث از
 بخاره اخلاط غلیظه و تسکین خمار و اورام حاره حلق و خفقان سوداوی و غلیان خون و صفرا و التهاب معده و دفع صفراوی و
 غلیان و تقلب طعام و برگشتن آن و جهت جذب مواد حاره جگر و معده و تقویت معده و جگر حار الحمی جهت تهیای صفراوی و
 در مویه و عفونت خون و غلبه خالص و غیر خالص نافع المضامض و مضر عصب و صاحب سرفه و بارد المزاج و اکثر آن در خلای معده
 مضعف امعا و مورت مغص مصلح آن شکر و عسل و چون لیجورا ببرند و گرم کرده طرف دریده آنرا بر پیشانی صدغین مکرر مالند
 صداع حار را تسکین دهد الاورام و البثور جهت بشور و شوی و حصف و بنهائی جالی بشاره و زائل کنند و اساخ السموم دافع
 سموم هوام و ادویه قتاله و در اکثر امور قائم مقام سرکه و آب اترج و از جهت امراض صفراوی و بهترین از آن و از شراب آن درائی
 نیست و شراب آن در اول سرد و در رطوبت و بهیوست معتدل و عسل آن مائل بخشکی و انطاکی ساده شکری آنرا در دردم سرد و در
 اول تردانسته و مرکب آن بهتسب ترکیب طبیعت آن نیز مختلف و بهترین ساده آن آنست که از آب لیوی تازه بکمال رسیده
 با لید شاداب با شکر سفید و با قند سفید مکرر و با عسل جید صافی مرتب نموده باشند و صادق الحصوصت و از ساختن آن یکسال
 زیاده نکند شحه و معتدل القوام و نسوخته باشد و اگر شکر سفید صافی را در قدحی کنند و بر آن آب لیوی بشارند آن مقدار که
 آنرا ترکزداند و یک شبانه روز بگذرانند پس صاف نموده قدری آب لیوی که مذاق آنرا ترش و نیکو گرداند داخل نموده بقوام
 آورند بهتراست * **افعال و خواص** آن جهت امراض مذکوره نافع اعضاء الراس و الصدر و الغذاء و غیرها از برای قلاع دهان
 و بستگی زبان و تصفیه آواز و سینه و جهت سرفه کرم و خفقان حار و دفع صفرا و دفع غلیان خون و حصبات صفراوی و مرکبه و
 دائره به تخصیض و قطع و قطع اخلاط مخترقه و سوداوی و غلیظه از جهه و بخاره اخلاط سوداوی و جهت آنکه قاطع و جالی اخلاط آن
 است و قاطع هر خلط و ماده غلیظه و لزج و چون پیش از دوائی مسهل بیاشامند مهیا میگرداند بدن را از برای قبول دوائی مسهل و
 بعد از آن غسل میل مد بدن را از آنچه در آن مانده از بقیه دوائی مسهل و کسیکه همیشه آنرا بیاشامد حفظ مینماید بد صحت او را
 و از برای جمیع امراض اطفال نافع و در دفع مضر سموم و حصبات دائره قائم مقام تر باق فاروق است خصوص منع آن و
 بالجمله نفع بسیار دارد و در قرابا دین کبیر بتفصیل و اقسام از سفر جالی و ترنجبینی و شیر خشکی و مرکب آن و قرص آن و مراب و
 مخلل آن ذکر یافت و چون جواهر را با آب لیوی بسایند و بخوبی سانند مدت چهل روز و در بین آب لیوی را تبدیل می نموده باشند
 حل گرداند و دستور حل آن مانند لوبلواست در آب اترج و مذکور شد و تخم آن در دردم کرم و در آخو اول خشک و در ترنج و
 یا تریا قیت و دفع سموم مانند حب اترج است و مستعمل مغشور آن یکرم تا دو درم با آب کرم یا با شراب و خائیدن آن رافع
 همی دندان عارض از ترشی آن و چون لیجورا بتمامه خشک نمایند و با وزن آن شکر بسایند و بخورند جهت منع صعود بخاره و
 تغتیب سدد بیعیل و نمک پرورده آن مقوی معده و باعث خوشبوئی دهان و آروغ و برک آن در ترنج ضعیف تر از بزرگ اترج و طلاع
 سائید آن با اندک قرنفل و دارچینی رافع صداع و بی دارچینی نیز و لیجوری شیرین در منافع بسیار ضعیف تر از ترش اما
 مضر عصب نیست و آنچه پیروز نموده باشند درخت آنرا با ترنج و یا نارنج و لیمو مشهور و مرکب نیز در افعال ضعیف تر از آن است

باب بیست و چهارم در بیان ادویه که حرف اول آنها میم است

فصل اول المیم مع الالف

ماء * بفتح میم والف مملو و ده بقارسی آب و در بعضی بانی و یا نکشی و آتر نامند * ماهیت آن معروف و آن جسم رطوبت میال و ترکیب از ارکان منصرمی و از عناصر اربعه بسیطه و اجزای مولدات ثلثه طبیعی و متاعیه است و بهتانی بسبب بساطت صلاحیت و قابلیت عمل اشیای بدن حیوان بداند بلکه مرقت و مبدرق اغذیه نباتیه و حیوانیه و نفوذ فرمایند اخلاط است در عروق ضیقه شعریه را عناق بدن و نیز مرطب بدن و مدبرخ ارواح خصوص روح حیوانی و در قلوبها است درین امر و مسکن التهاب و جدت و کاسر حلات حرارت معد و کبد حار و غاسل اخلاط غلیظه ازجه و ملین و رقیق کننده آنها است و قابل دفع گردانند و معین بر دفع آنها و نیز معین بر هضم و نضج و جذب و دفع استحاله و تاثیر عمل و انفعال اغذیه و ادویه است و بالجملة فعل و کار طبیعت و صناعت چه در ادویه و اغذیه و چه در زراعت و حرث و غرس و سایر صناعات تمامی بی مداخلات و اعانت آن تمام نمی شود و وجود آنها منوط بدان رخص من الماء کل شیء حی اشاره بدان است و چون این امور بالا جماله دانسته شد و جوهر آنها باعتبار خفیت و ثقل و صفا و کثورت و سرعت نفوذ و انجذاب از بطور آن و تقویت ماضیه و ضعف آن مختلف می باشد و انواع میوه منحصرا ند در آب باران و آب چشمه ها و کاریزها و آب جاهها که اخذ از برف و یخ و بهارند و دیگر میوه منحصرا ند در آب جاری و آب کوه و ماء المطر و ماء جاری مانند آب چشمه ها و آب باران و آب کوه و ماء المطر و ماء العیون یعنی آب چشمه ها که آب را از آنها بر می آید و بر آید و ماء را که مانند آب غلیرها و کوهها و امثال اینها در حکم اینها است ماء العیون یعنی آب چاه و قنات یعنی کاریز پس هر آبیکه در لطافت و خفیت و صفا و سرعت نفوذ و انجذاب و غیره از صفات مذکور بهرجه مزید داشته باشد ان بهتر است و ان نیست مگر ماء المطر یعنی آب باران پس آن ارمه بهتر است و بعضی گفته اند در ان نیز تفاوت قبیح است چنانچه شیخ ابراهیم در معجم السیال گفته واجب است که بوده باشد آب اداشان آب باران جهت آنکه در ان قبیحی است موجب گردان می تواند بود که قبض آن بالذات نباشد بلکه باعرض بسبب کمال لطافت و خفیت و صفا و نفوذ و سرعت انجذاب و سرعت نفوذ در معدنه باعث بلع و ریختن و عسپی آن و الیاف آن و تدبیر و اسهال و نفخ و قراقر کردن بلکه به جهت نشب رطوبت باعث قبض شود و از انرا که با قوت نافعه است و لیکن بسبب کمال لطافت زود قبول عفونت می نماید و مضر سینه و آزار است در ابدان و کسانیکه عادی باشند از ان لیا شدن باعث همیان نوازل و زکام و سرفه و غیره است و لهذا چون در خارج بکاهل از ان زدند در ان کرم تکرر می یابند و تکبیر و اصلاح آن جوش نمودن و یا سنگنا و یا آهن تاف کردن آنست و بهترین آن آب باران صغی و خریفی است و بعضی آب باران شتوی را گفته اند باعتبار ضعف تاثیراتش آفتاب و صعود بخیره کثیره بلکه لطیفه را بنی بسبب اراضی و بلدان مختلف می باشد و یک حکم در همه جاری نمیتوان نمود و در آب باران آب مقطر بعنوان عروق در قوع و انبثق و یا بعنوان ترشح از خم و سبب بود کوزه متناخل اسام و یا سنگ رخا است که آب منقطر منتشر آنهارا جمع نمود و بهاشامند و از فرق سنگی رخو و مجوف از بیل حوضی بسیار کوچک که نیم مشک آب در ان کنجا بش دارد می آید و آب شور دریا و صاف را که در ان ریزند و مکرر مقطر نمایند آب شیرین صافی از ان قطره قطره ترشح می نماید حتی اگر شربت را از ان آب خالص مقطر میشود و شکر در حوض آن نمائند و تا باین حل مبالغه دارند که اگر کسی زهر در آب داخل کند زهر می ماند و آب خالص تقطیر نماید و در جها رات و کشتیه های آن سکنان که مملو از ان که عند الضرورت و تمام آب شهر در آن آب شور را بتقطیر شهرین نمود و بهاشامند و یا بطریق عرق و بعد از ان در لطافت وجود ماء العیون یعنی آب چشمه های جاری عبق شهرین صافی شفاف خوش طعم و رائحه است که خاک و زمین

آنها خالص طیب و یا مزوج بستک زبزه سرخ و یا سنک لایخ و بالای آنها مکشوف باشد که باد شمالی بر آنها بوزد و اشعه آفتاب و گواکت بر آنها بتابد و بخیره و دخنه آنها بتخلیل رود و در آنها محتقن نمایند و بسبب جریان و حرکت و توج هوای زیاد تلطیف و تصفیه یابند و هر چشمه که آب آن از بلندی مانند بالای کوه و یا دامنه کوه بزیوریزد و باوصاف مذکوره باشد بهتر است و بعد از آن میاه الانهار را لجره یعنی آب ذره های جاری است که منبع آنها دور و بلند باشد که بسرعت جاری و خاک آنها طیب باشد و یا بر سنگی و یا بستک زبزه سرخ کند و بالای آنها مکشوف بود که باد شمال بر آنها وزد و شیرین صاف شفاف عمیق باشند و از مغرب و جنوب بطرف مشرق و شمال روند و گفته اند در آب نیل این همه اوصاف موجود است و اگر کدو را بشکست و بسبب مرور و شدت جریان بر زمین و ملی مزوج بمحاک طیب چون در ظرفی بکند آرند بآن یک زمانی صافی کرد و در صافی آن دردی نماند که مرتبه دیگر از آن جدا و ته نشین گردد نیز خوب است مانند آب اکثر رودها مثل رود جیحون و سیحون و دجله و فرات و امثال اینها و در آب کرن و رکنی و سوهن نیز اکثر اوصاف اول موجود و هر آب جاری که متدفع بدین صفات نباشد و با طعمی و رائحه کریه بران غالب باشد زبون و بعد از اینها میاه را که است یعنی آبهای ایستاده مانند آب غدیره های وسیع عمیق طیب التریبه صافی شفاف شیرین خوش طعم که بالای آنها مکشوف باشد و باد شمال بر آنها بوزد آنها را متموج و متحرک دارد و اطراف آنها خالی از اشجار و نباتات و آنچه بخلاف این اوصاف باشد مانند آب غدیره های کوچک و کوداها همه ردی و ثقیل و موجب امراض و بدیه اند که مزکور مکرر و نیز در حکم آب ایستاده است آب کدو آخته بخ و برف و این هر چند لطیف است ولیکن مضر مصب و احشاش است و باعث تخریک نزله و صرفه و همچنین آب حوضها و آب انبارها و برکها نیز همه ردی و ثقیل و نفاخ و موجب امراض ردیه اند و بتخصیص که در آنها علق و کرمها و طحالب نکره شده و غلیظ و طعم و رائحه آنها متغیر باشد و بالای آنها غیر مکشوف و از آنها در داءات زیاد و ماغالا جام و الباطح است یعنی آب نی زارها و درنج زارها و آبهای جاری تحت اشجار ردیه سمیه و یا بر زمینهای ردی کثیف و بتلخ و شور است که همه موجب امراض ردیه اند مانند ضعف معده و کبد و هضم و قلت اشتهار و عفونت اخلاط و سرد و سوء استمرار غذا و سوء القنیه و استسقا و طحال و نرقان و زرق الا معا و بواسیر و والی و اورام رخوه و زردی رنگ رخسار و ثقل بدن و قروح احشا و حمی ربع و عرق مدنی و قروح ساق پا و لاغری آن و حکه و جرب و قوبا و جنون و نزول آب و امثال اینها خصوصاً در زمستان و علاوه آنها در زنان با صفت حسر حمل را نفاخ جنین و متولد شدن آن متورم و حصول رجای یعنی حمل کاذب و رخم و در اطفال ادره و امثال آن از امراض ردیه و ما آب کدو مولد سده و سنک کرده و ممانه و مغسل غذا است و در حکم ماء را که است ماء الببر و القناه یعنی آب چاه و کاربز که ثقیل و نفاخ و بطبی الا لحد را اند و از آب غدیره های وسیع طیب صافی باوصاف مذکوره ثقیل تر و بهترین اینها چاههای وسیع عمیق بسیار آب است که مجرای آب آن از طرف شمال و مغرب باشد و آب آنها شیرین و صافی و شفاف و سبک بود همیشه از آن آب بخیار میکشید باشند و بتوانی که هر چشمه آنها بغیر و بلند و آب آنها بسیار شیرین و صافی و سبک و بسرعت جاری باشد و آنچه از اینها بدین اوصاف نباشد و یا متغیر الطعم و الراحه و مائل بتلخی و شوری و عفونت باشد و یا بدتی محتقن و محبوس و ضائع و باد بر مانده باشد همه زبون و محذرت اکثر امراض مذکوره اند و علامت خفیت و لطافت آب را اوصاف و افعال مذکوره است از شیرینی و صفا و صومعت انکدار و اعانت بر هضم و تقویت اشتهار و خفیت و سبکی بدن و عدم نفع و قرائن و ثقل و غیرها و علامت دیگر سرعت قبول حر و سرد از مسخن و مبرد خا رجی است یعنی آنچه زودتر گرم

و نیز هرگز در اخلاط و لطیف است از آنچه در هر قریب علاقت دیگر آنست که در قطعه پنبه و یا کوباس و خاک طیب و آنکه بوزن مساوی باشند در مقدار از آنکه در آب که معرفت غلظت و لطافت و ثقل و کثافت آنها مطلوب باشد که هر دو در مقدار ازین مساوی باشند تر نمایند و خوب خشک کنند پس وزن نماید و هر کد ام که سنگین تر باشد آن آب ثقیل تر است * طبیعت این مطلقا یعنی طبیعت مطلق آب شیرین سرد و تر در رتری چیزی بد آن شیرین و لطیف و تسکین عطش و التهاب معده و کبد بخیر یکه ازین حاصل میگردد از مایع دیگر نمیشود * افعال و خواص آن و منافع و مضار اگر بر وقت و حد لائق ضرر نباشد منافع است که در صد رذایات و الا با عت ضعف و سستی اعصاب و معده را خنثی و کبد و فساد رنگ و خضار و بدن و نسیم و بلاد و ذهن و سیات و ثقل حواس و عروص نزلات و تهیج اطراف و زیر چشم و سوء القسه و استسقا و امثال آنها است مثلا اگر در هنگام سیری و میرابی و یا قبل از آنکه از غذا از معده و یا قبل از غذا دریا بمن آن دریا بعد از ریاضت و حرکات عنیفه شد و یا در خواب و یا حمام و یا جماع و یا در زمین خواب و یا در اشتداد استاده و یا کمربسته و یا در ورود و افتاده و امثال اینها و آب بسیار خصوصا که سرد باشد بسیار مایه و اما در بدن آن حار و اوام طاعون و فصل کرم و مکرر و المزاجان قوی و صاحبان قلب و معده و کبد حار و قوت و مایع و اعلا م مراعات سرانجام کورده این همه مضر نیست اگر مبالغه در اگر در بدن و مت آن نکنند و بعد ضرورت آنکه آنها نمایند و بمکن نفع آب بسیار و اما شامان بلکه اندک اندک آب که از قله سده دفعه سده نفس و اما عبر ایشان را البته مشرب و با عت اکثر امراض مذکوره است و بعد از مجموعی تو در ده و سبزیها آب تگون مواد فیه غلظه و هم و راح و قرا و قروم و مت بران باعث حل و ثا که و آشامیدن ماء بارد معادل المانی از موافق ترین آنهاست برای اصحاب و متنبه اشتها و مستحکم کنند و الیاف معده اما مضر عصب و اصحاب و ارام احشا است و آب بسیار سرد خصوصا آب یخ و یا برف و یا آب که در آن یخ و یا برف انداخته باشند و از معده در آب تگاری است و هر چند آب سرد مستور و المزاجان قوی را موافق و مقوی و جاذبه و ماسکه و قوت اشتها و کبد حار و در نفعی حار است و لیکن عضو ما مغنی حرارت غریزی و مضرب عصب مصر صاحبان معده در صد اع بارد سینه را حشای صمد و باعث تحریک نزلات و صداع و استسقا و استرخا و ریشه و ترهل و قولنج و ضعف باه و اممال آنها است و صا که اگر در بدن کرده شود بدست و بدن اومت بران اما بدن و آب بشوره سرد کرد که معقول اهل هند است قریب بدن آنها است در مایع و مضار و مصالح آن معطکی و عود و جوارشات مله و اما مال آنها است ماء کد و موافق اصحاب بطن یعنی اسهال و لیکن معده و موافق حشای معده آن آشامیدن مله و است و اما آب بسیار کرم معطل راح و نفع و جهت مالمعولیا و صداع بارد و بشور و در معطلی و فروج حشای و در نواح صر و اغسال معده و دفع تشنگی سوداوی و بلغم شور و تنقعه معده و تحریک درای مسهل و اذابه بلغم رقیق و مواد غلظه واد ارمول و حصص و تسکین اوجاع و خارش بدن و مله و اکثرا مل اومت بران مضر معده و مرغی آن و غسل و ضم و مطهی طعام و موادی بدن و لاعری بدن است مصالح آن اسای قابضه بارده و شستن چشم صاحب رمل و ارام و بشور و قروح بدن آن نافع خصوص در اندامها و اما آب تنم کرم مله طبع و مغنی و غسل طعام و موافق استسقا و علل طحال و صعود بخیره بدن مایع و اکثرا آن مفید معده و جهت و هم حلق و لاهای و سینه و صرع و قیحه معده و تحریک درای مسهل را عانت بر اسهال و قی و اذابه بلغم رقیق و تسکین تشنگی سوداوی و خاصه شور و قلیل آن ناست اما مل معده است و آب فایز یعنی معطل در سردی و گرمی موافق سینه و معده و ضعیف و احشا و مسکن خارش بدن است و ماء من برمه معطل در استسقا آنست که در حال آب باران را با کربل هر که بچو شادان باد آب آن بماند و بعد بگرد است که در

یکصد رطل آب در رطل سرکه که در آن کوزه ریخته و طبع نمایند تا ثلث آن بماند پس در خم متخلخل و با سبک متخلخل المناقل
 ریخته و آنچه از آن متزخج گردد در کوزه ضيقة المناقل کنند و بنوشند نوع دیگر آنست که بگیرند نشاء چوب کز و آب در آن
 در آب یک شبانه روز بخیسانند پس صاف نموده بپاشانند در کرم مصلح آبهای ردی فاسد و کد رنصاف و مرق نمودن آنست
 و با مقطر کردن بطریق عرق و یا در خم و سب و یا سبک متخلخل و طریق آن آنست که آب ناصاف را در ظرفی کنند در جای اندک
 بلند بکند آرند و متصل بد آن ظرفی دیگر خالی که اندک از آن نشیب باشد نیز گذارند و فتمیله یا رچه کرباس نظیفی را در نموده
 یک سر آنرا در ظرف آب سرد بگردانند و ظرف خالی گذارند تمام صافی آن در آن متقطر گردد و طریق تعریق آن و یا آب شور آن
 و یا آب تلخ و یا آسن یعنی متغیر الطعم و الرائحة و یا آب غلیظ آن است که خاک طیب صافی خصوصا خاک آفتاب خورده سوخته
 بد آن می آمیزند و عرق کشند یک مرتبه و باد و مرتبه و چون چند دانه باد ام را کوبید در آب کد شیر کشیده بکند از آن
 صافی میکرد و ایضا چون قلیلی آهک خالص صافی و یا زاج در آب اندازند آنرا صافی میکردند و همچنین چون چند دانه
 نرمی که تخم ثمری است هندی در آب شیر کشند و بکفی از آن صاف میکرد و دواخل نمودن قلیلی سرکه در آبهای فاسد و
 طبع نمودن و یا عرق کشیدن دافع فساد آنها است خصوصا در تابستان و آب غلیظ ثقیل محذرات اکثر امراض مذکوره است
 و نیز مصلح آن سیر و بیلز و تصفیه آن بشب و یا بطریق مذکوره است و نیز مصلح هر آب ردی و نزد تغیر آب با بی دیگر سیر و بیلز
 و سرکه و کاه و صمغ با هر کدام که باشد خوردن و دواخل نمودن قلیلی خاک بکد خورده در آب مختلف ردی و بعد از تصفیه آشامیدن
 مصلح آبهای مختلف است و نیز جوش نمودن و آهن داغ کردن و یا مزوج نمودن ربوب حامضه و سرکه و سکنجبین است و در
 اسفار مزوج نمودن آب هر منزل را با آب منزل دیگر خصوصا که آب منزل کذب شسته بهتر باشد و یا تدا ابهر مذکوره است
 * ماء البحر * بفتح باء موحده و سکون حاء مهمله و راء مهمله یعنی آب دریای شور * طبیعت آن گرم و خشک و زغاق
 یعنی تلخ و شور و تند * افعال و خواص آن جالی و محلل و جاذب و ملین و مسهل و بلغم و صغرا و ناشف رطوبات و مفصل خرن
 و مولد حکه و جرب و نطول کرم گردد آن جهت جمع اعصاب و شقاق عارض از سرما و حکه و جرب و قوبا و اعتسال سراقع
 بد آن بامد اومت با عت شغای آن و جلوس در آن جهت لسع هوام و امراض بارده و استسقا المضار معده را مضرو موجب
 حبس طبیعت و سحج و قرحه امعاء حرقة البول مصلح آن آشامیدن گوشت آب مرغ و مرق ماهی و اغذیه رطبه و صمغ
 عربی و کل ارمنی با روغن بادام و العنبه مناسبه و طین حر و سوبق جو بوداده در آن حل نمودن و بعد از تصفیه آشامیدن و
 انداختن خرنوب و حب الاس و زعفران در آن *

* ماء الجمه * بضم جیم و فتح میم مشدده و هاء صاهیه است آن کو بتد آبی است غلیظ سیاه که از بلاد هند و چین آورند و کوبند
 از جوف نوعی ماهی حاصل میگردد که در بحر چین بهم میرسد * طبیعت آن در سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن
 آشامیدن ربع درهم آن جای بر کسوا اعضا است و گفته اند در انتقال آنرا این خاصیت است که چون بپاشانند هر عضوی که شکسته
 شده باشد در یکروز با صلاح آورد و جهت کسختن عروق و روض عصب و نیز طلا و مضغه آن جهت جوشش لذه و طلای آن
 جهت رفع آثار و قروح و حکه و جرب و سرعت مجرب این مولف گفته که در دریای هر موز نیز نوع ماهی بهم میرسد که از شکم او
 آبی خاکستری رنگ بر میآوردند و آن ماء الجمه و همان خاصیت دارد و با طراف میبرند *

* ماء الجمه * بفتح حاء مهمله و میم و الف و تاء مصلی یعنی آبهای گرم بوقی و زاجی و شبی و کبریتی و نوشادری و امثال

اینها طبیعت مجموعه آنها را بکرمی و خشکی و خواص آن محلل قوی و قابض و مانع تولید قیل آشامیدن
 قلیل آن حاکم بر قوی و ماء الشبی جهت نفوذ الدم و میلان هوا و جبر و نفوذ طبعی و غیره نافع و اکثر آنها بغایت ضرر و موجب
 ثوران حمی در بدن است مستعمله و در سایر افعال مانند آب کبریتی مصلح آن آشامیدن ملین است و نیز مانند مصلح ماء البحر است
 * ماء الزمان * بفتح راء مهمله و میم و الف و دال مهمله ماهیت آن آبی است که خاکستردر آن اند از آن چند مرتبه و
 جوش دهند و صاف نمایند طبیعت آن گرم و خشک و با اصل آنچه آن خاکسترازان است راجع و نتیجه از تنوعات را شجار
 حاره است گرم و تر و لکه خشک * افعال و خواص آن جالی و مجفف و محرق و معفن و قانع و درین امر بهتر از صابون
 و آشامیدن بسیار صاف آن بقدر نیم مثقال منخن بواطن رجالی قصبه رنه و معده از لزوجات و حاکم بر قوی و غشیان و اسهال مصلح
 خشونت آن روغن بادام زیتون و قیة آن جهت خون منجمد در شکم و دفع سمیت لسع رتیل و نظول آن جهت فالج و درد عصب
 و احتقان بدن جهت قرحه امعا و طلائع و طوار آن بر زخمها جالی و قاطع و اکال گوشت زائد و مجفف آنها است
 * ماء الزفتی و القیری * بکسر زای معجمه و سکون فا و کسر ناء مثناه فوقانه و یا و زج و کسر قاف و سکون باء مثناه تحتانیه
 و کسر را و باء دست آبی است که در معدن زفت و اتر در هم میرسد طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن
 آشامیدن آن مفتوح معدن و مسخ بدن و سرح کنند رنگ رخساره و مورت قرحه امعا و امراض حاره مصلح آن اعلا یقه رطبه
 دمه و آتاش معدن صمغ عربی و کل ارمنی با العبه و روغن بادام و با بادیه مناسبه
 * ماء الکبریتی * یعنی آبیکه از معدن زمین کبریتی بر آید طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن مسخن
 و مجفف و جلوس و اغتسال بدن جهت امراض سودا و رده مانند حرق و تو با و نهی و نقش و جلد را و جاع مقاصل بارده و
 تعفن عصب و شخوص و ریاح بارده و جوارح کارد و سماع و سعه و قرح یعنی آبی در درد کمر و رحم و زانو و سایر امراض
 المنار مضرب با صوره و معده و معار مسخن جگر مصلح آن امراق دسمه و اشلی بارده رطبه
 * ماء المر * بضم میم و راء مشدده یعنی آب تلخ طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن ملطف و خلط غلیظه
 مقطع بلاغم و مفتوح معدن مضر و حرورین و مفصل خون مصلح آن اشامیدن دمه و جلاب مزوج با آب و غسل و شکر و سیر مطبوخ و
 ماء الحمص قبل ازان و قبل از هر آب مشتمله است و با جوش زیدن و با مغطر نمودن آن است
 * ماء المعین * یعنی آبیکه از معدن فلزات بر آید مانند معدن مس و آهن و سرب و قلعی و ماء مال اینها طبیعت اینها قریب
 بطبیعت آن فلزات است * افعال و خواص آن ماء السعاس خوراک از معدن آن اراد و آنکه مس تفتنه را در آن حاموش نمایند
 جهت فساد مزاج و حوشش دهان و ورم لها و درد گوش و تعویض اعضا ضعیفه و ضعفه و قطور و اغتسال بدن نافع مصر و بواطن
 و آشامیدن آن خطرناک مصلح آن بدستور ماء الرقت است و ماء الحک بدستور خوراک از معدن آن در بدن و آنکه آهن تفتنه را
 در آن سرد نمایند جهت طحال را مستقیم و تعویض اشجار تعویض باه و اکثر امراض بارده نافع را غشیل بدن نیز جهت امراض
 مذکوره در ماء الکبریت * ماء الرصاص یعنی آبیکه از معدن سرب یا تابعی بر آید و آنکه سرب و قلعی کداخته و یا تفتنه در آن
 اند از آن موالد قوی و احتیاس بول و رداء آب سرب را ده از آب تلخی است * ماء الدسم و الفضة بدستور و جهت تعویض
 دل و دماغ و معده و کبد و باه و النخاع و خفان و اعادت بر تعویض نافع و مسک بطن و بالجملة ماء المعدن مورت عسر بول است
 * ماء السعاس * بکسر میم و سکون لام و حاء مشدده یعنی آب شور خوراک از معدن آن بر آید و با نفع در آن اندازدن یا از چاهها

ماء الزمان

ماء الزفتی و القیری

ماء الکبریتی

ماء المر

ماء المعین

ماء الدسم

چشمها شور بزدن * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن و مضار آن قریب بماء البحر است و مذکور شد و آن مسهل است و اولاً بعد از مد اومت قابض است بسبب نشف و طو بات مصلح آن شیر بندها و چربیهها و مخلوط نمودن آرد جو بوداده و بیه و خاک خالص طیب است *

* ماء التون * بضم تاء مثناة فوقاً نیمه سکون و ورنون لغت یونانی است و یعربی ماء التون بنون بجلی تا نامند * ماهیت آن آبی است که از ماهی نمک سود ترشح کند * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص آن مضمضة آن جهت قروح متعفنۀ دهان و احتقان بدن آن جهت قطع راخراج اخلاط غلیظه و وجع و رک و عرق النساء و قروح امعاء و تنقیه جراحات کهنه و تجفیف آنها نافع و بالجملة مصلح هر آیه که عطش بسیار آورد و آشامیدن دوع ترش و شیرۀ تخم خرفه که درد و غ ترش پرورده باشند و معزج نمودن سرکه با آب و ربوب حامض و زدن آشتن آلو بخارا ئی درد دهان و اناردان است اما منافع میاه بترتیب اعضاء الراس ماء فا تر جهت اصحاب صرع و آب کرم مضرا یشان و ماء البحر جهت صداع بارد و ماء النحاس جهت قروح دهان و کوش مضمضة و قطوراً آلات المفاصل ماء البحر و کبریتی اغتسال و استحمام بدن جهت امراض عصب بارد مانند رعشه و فالج و خنک و را مثال اینها اعضاء العین ماء القهر مضر چشم اعضاء الصدر و النفس و الغذاء و النفس آب بسیار سرد مضر سینه و قصه رئه و سرخه و آب فائز جهت اورام حلق و لها و سینه و ماء بورتی بتضیی اوقات جهت امراض رئه باده و بطول آب دریا جهت اورام ثدی و ماء الشبب جهت نفس الدم و ماء الخلد بدی جهت تقویت معده و امراض طحال و کرده و قولنج و ماء النحاس قریب بدان جهت کرده و قولنج نافع و آب بسیار سرد مضرا صاحب سدد و ربه و حابس بطن و مسکن حرکات متنی و ماء البحر و مانند آن از آبهای شور و مضر معده و مسهل اولاً و بعد از مد اومت باعث امساک بسبب تجفیف و طو بات معده و کوفتن بخار آب دریا جهت استسقا و آب بورتی مناسب حال معده و رطبه در بعضی اوقات بسبب نشف و طو بات آن و ماء الشبب مانع قوی و ماء النحاس قابض بطن و ماء الکبریتی جهت اورام کبد و طحال و اوجاع آنها و احتقان آب دریا جهت مغص و هیضه مستمس و آشامیدن آن مسهل و که باعث اندک میگرد و آشامیدن مرق الدجاج مسکن آنست و آب شبی جهت منع اسقا طرود و راحیض و آب کبریتی جهت اوجاع رحم و ماء معدنی باعث عسر البول و حبض و ولادت و اکثر آنها باعث اطلاق بطن و بعضی آنها مجفف مانند شبی و حابس بطن و محدث قولنج و ماء انکدر محدث سنگ کرده و مثانه و آب آهن تاب جهت نفث الدم نافع الحمیات میاه کبریتی و طینی و را که بدن بوهمه محدث حمیات غلیظه و ریح اندک السوم آب دریا جلوس در آن جهت اسهال فعی و سائر هوام قتاله نافع الجروح و القروح ماء القیصری جهت قروح مضر و ماء البحر جهت حکه و جرب و قوبار و قروح و بدستور آب کبریتی استحمام بدان و بجهت بهق و برص نیز مفید الا درم و البثور آب کبریت جهت اورام مفاصل و تحلیل صلابات و تألیل آونخته الزنه آب دریا جهت شقای عارض از سرمانیل از نقرح و قاتل قمل و محال خون منجمد تحت جلد و ماء الاصول و ماء البزور و ماء الجبن و ماء الخیار و ماء الخلاف و ماء الشعیر و ماء القراطن که عبارت از ماء العسل است و ماء القرع و ماء الکافور و ماء اسنان الحمل و ماء لسان الثور که عبارت از عرق آنها باشد و ماء الورد و ماء الهند با بعضی آنها در مقل مۀ کتاب ربعی در ضمن ادویه در قرا بدین کبیر ذکر یافت و بتفصیل

انشاء الله تعالی در قرا بدین این کتاب مذکور خواهد شد

ماء القداح * بفتح قاف و دال و الف و حاء مهملتین * ماهیت آن مراد عرق کل نارنج است که مانند کلاب عرفی کشنده

مدهور بقرق بهار * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن ملطف رحل اعضاء الرأس و الصدر جهت صداع بارد
و کز آفرین امر این بارده و زلزلات و العافس و الفس و الاله خفان بارد و قتیج مدد مصلحه و خیا شیم و چون در شبهه کرده بیرون
جهت رفع امراض بارده راس و قتیج حاصل در عضل محرک سر کردن نافع و ملک و میت برین آن باعث سهر اعضاء الغذاء
و اللبس مقوی مقله و مضرب کبد را معین باد و قاطع اسهال را بوی چون ناشتا بیامانند

* مار کبیاه * بفتح میم و الف و راء مهمله و کسر کاف ناری و فتح یاء مثناة تحتانیة و الف و هاء لغت فارسی است * ماهیت آن
نمائی است قریب بد و ذرع و برک آن شبیه ببرک بید و کل آن زرد رتبه آن شبیه بر مار میست آن حریم آذر ایمان
* افعال و خواص آن اکثر متوطنین آنجا آنرا کو بیده در شور بار ریخته میخورند و گویند که دیگر آنرا گویند مار و مرام متصور
نمیکردند و شرط میمانند که بعد از آن تایلک هفته چیزی سوای نان نظیر پنیر و زرد و اخترازا را در او نمی و جماع نمایند حکیم میر
محمد مومن نوشته که بطن حقیر آنست که احببون باشد و الله اعلم

* مار کبیوا * بفتح میم و الف و راء مهمله و فتح کاف و سکون یاء مثناة تحتانیة و فتح واد و الف لغت فارسی است و تار کبیورا
نیز نامند * ماهیت آن نمائی است شبیه بد و رخت تا بقدر پنج ذرع با شاخهای بسیار و صاب و در شک و برک آن از برک
زیتون کوچکتر و نرم تر و کل آن سرخ شبیه بکل شب بوی و ثمر آن در میان بر که شبیه بفتح ق و مائل بنمایند و در جوف
آن دانه سیاه و بنیه زفر و قسمی از فلفل الماء است و آنچه از محبوب ما نکل گرفته و غیر در او در آن بچوشانند و خشک
کنند علم آن مانند فلفل گردد که تمییز نتوان نمود * طبیعت آن سرد و گرم و خشک * افعال و خواص آن محال ریاخ
و رافع بواسیر و حماد پوست خشک آن بغایت سرخ کننده بشود و رافع اورام بارده و آثار جلد و غازی خاکستر جمیع اجزای آن
و رافع کاب و قز و زهر آن مل و حیض و غلای برک آن با آب سترونده موی آشامیدن دانه آن با غسل محال و ریاخ و مخرج بلغم است
* مار ماهیج * بفتح میم و الف و راء مهمله و فتح میم و الف و کسر و سکون یاء مثناة تحتانیة و جیم مغرب مار ماهیج است و اقل
مصر آنرا افکلیس نامند * ماهیت آن ماهی است شبیه بمار طولانی و زیاده بر شیری تا یک ذرع و سفید و نازک و بر پشت آن از سر
تا دنباله خارها شبیه به ابر و پنجاه نیز میباشند و بر روی آب مانند ماهیان دیگر نمایی * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و
خواص آن خوردن گوشت آنرا مقوی باد و میل اندک و زائل کننده ریاخ و سردیهای بدن پیران و جهت وجع پشت و قطع
سیلان خون نافع و بهترین طرق استعمال آن برای بیهوشی آن بادار چینی و صطکی و از برای امورد دیگر پیران مطابق آن است
* مار زیوان * بفتح میم و الف و فتح زای معجمه و سکون راء مهمله و ضم یاء مثناة تحتانیة و سکون و وونون بیرونی خاما نامند
* ماهیت آن برک درختی است شیرداز بقدر رخت سماق و سه قسم میباشد قسمی را برک مشید و بزرک و نازک و این
را اشخیص خوانند و قسم دوم را برک زرد رنگ و از بزرگ زیتون کوچکتر و از برک مورد بزرگتر و ششم تر و این را بنار سی هفت
برگ و بشیرازی مشتمل و نامند و قسم سوم را برک سیاه و بهترین همه مستعمل سفید آن است ولیکن چون این نیز خالی از
غائله نیست و در قوت قریب بشیرم بدن و ن قن پیر استعمال آن غیر مجوز و زایل پیر آن آنست که برک قسم کبر و سفید آنرا بکیند و
در شبانه روز در سرکه تخمسانند و در سه بار هر که را تغییر دهند پس شسته خشک کنند و نیم کونته بار و غن بادام چوب کرده در
اسهال مواد سرداری و بلغمی تربید مل و در او فتمون و پوست هایلله زرد و کل سرخ و رب السوس و زرد کرمایی و نهک فندی
و در اسهال ماء صفر و بلغم ابر و تر و بال التماس را سارون و عصاره غافق و افسنتین و سبیل الطیب و صطکی و مر مکی صدی

در کتب

در کتب

در کتب

در کتب

وسکینج و نمک هند و هلیله زرد و تخم کرفس بستانی و امثال آن اضافه نمایند و شرب آن با آب عنب الثعلب و آب زالیانه و خیارشیر اولی است و سبب اطلاع بر مازریون را ملا احمد تمیمی در تاریخ الحکما خرد چنین نوشته که از جمله اتفاقات عجیبه آنست که مستسقی بود در بهره که جمیع اطبا از معالجه آن عاجز آمده بالاتفاق گفتند که این قابل علاج نیست چون این حکایت شنید امید از حیات خود منقطع گردانیده گفتم مرا بگذازید که چند روز که حیات دارم آنچه خواهم بخورم و بکر سنجی ندرم اطبا گفتند تو بهره چه میل داری بخور که بعد از آن هیچکس مانع تو نخواهد بود پس آن مرد گفت مرا بر سر کوچه ببرد که آنچه خاطر من خواهد از جماعتی که در کوچهها میگردند و چیزهای خوردنی و حللوی میفروشند بخورم و بخورم چنان کردند اتفاقا اول بار نظر او بر شخصی افتاد که ملخ بخته میفروخت طبیعت ملخه او میل با آن کرد از آن ملخ بخته قدری صالح خرید و تناول نمود بعد از ساعتی شروع باسهال کرد و چندان آب زرد متعفن از شکم آن مستسقی بیرون آمد که گمان هیچ احدی نبود که این مقدار آب در بدن آدمی تواند بود اما بعد از آن با نگاه از آن مرض نجات یافت چنانکه هیچکس او را نمیتوانست شناخت چون این خبر با طبائی که مدتی در معالجه اروقات صرف نموده و از علاج مایوس شده دست از معالجه برداشته بودند رسید حیرت ایشان زیاده شد چه ملخ بالطبع قابض است نه مسهل بالاخره یکی از آن اعلاهی که حدت او نسبت بسائر طبیبان دیگر زیاده و قوی بود بائع ملخ را طلبیده از وی پرسید که تو این ملخ را از کجا صید کردی و چه طور زمینگی بود و در آن زمین چه گیاه بود گفت من این ملخ را از جایی صید کردم که در آن موضع غیر از مازریون هیچ درخت دیگر نبود و خوراک این ملخان همان مازریون بود پس آن طبیب چون این حکایت شنید خاطرش از آن فارغ شد چه خاصیت مازریون اسهال و طو بات رقیقه است غایتش آنکه چون قوت اسهال آن بسیار قویتر است چنانکه اگر بوزن یکدرهم تنها از مازریون بشخصی دهند بحتل که آن اسهال آرد که حبس آن ممکن نباشد و بنا بر خطری و غایله که دارد مازریون را تنها بدون مصلحات استعمال نمی نمایند و عند الضرورت با مصلحات امتزاج نموده استعمال می نمایند و آنجا در طبیح یافته یکی در شکم ملخ رد بگرد رآب که ملخ فروش نموده و کسر کیفیت آن شده و باصلاح و اعتدال آمده و لهذا از آن ابن عمل بی خطر و غایله بظهور آمد و این از الهامات جناب باری است تقدس و تعالی هر طبیعت را * طبیعت این در آخر سوم و در چهارم نیز گرم و خشک گفته اند * **افعال و خواص این جالی و منقی و مقشر** و بسیار حریت تن اعضا الراس مضغه بطبیع آن خصوصا سباده آن مسکن درد دندان و چون بر بارچه از برگ آن فلفل سوده مالیده بر دندان گذارند نیز مسکن و جمع آنست اعضا الغشاء و النقص مسهل ماء اصفر و حیات و حسب القرع و جهت استسقای زقی و لحمی و برقان و ضعف کرده نافع خصوصا برگ تر و تازه آن که در هنگام کل آن اخذ نموده در سرکه بدستور مزبور خیساییده خشک نموده مقدار شش قیراط آنرا در بکرتل و نیم آب جوش دهند تا بثلث رسد و صاف نموده بپاشانند اسهال حیات و حسب القرع نماید بتخصیص که با فودنج جلی جوش نموده باشند و گاه میخسایند بهست درهم آنرا در دوسیر شراب و دوماه میکند ارنه پس صاف نموده دیگر میکنند ارنه پس میآشامند جهت استسقا و تنقیه نفاس و چون شش درهم آنرا در بکرتل و نیم آب جوش دهند تا بثلث رسد مالیده صاف نموده با یک اوقیه روغن بادام جوش دهند تا روغن بماند اما نسوزد بکدرهم تا پنج درهم آن اسهال بر فقی نماید و آشامیدن طبیع آن جهت عسر الامول شدید مغی و بعضی گفته اند مسهل سودا و خلط بلغمیه نیز است خصوصا که با دوزن آن افسنتین بچوشانند و بپاشانند و بعضی یک مثقال آنرا با دو مثقال افسنتین و با عسل مطبوخ بقوام آورده و سرشته شیان ساخته بر میدانند و واجب است که بحسب اراده اسهال ماء اصفر و هر یک از اخلاط و اخراج اقسام

کرم معدی را معا با ادویه مسهلۀ مناجیه و مصالحۀ هریک ضم نموده بپاشانند و ضماد آن با سرکه جهت تحلیل و نرم طحال السوم
 آشامیدن آن با شراب جهت نهش هوا و مقلد ارشربست آن از شش قیراط تانیم درهم بدل آن سه وزن آن ایرسار دودانک وزن
 آن مقلد الیهود الجرج و الغروح ضماد جمیع اصناف آن با عمل جهت تنقیه چرک قروح و سخته و نلع خشک ریشه و تجفیف
 جرب رطبه بسبب جوهر کال محلل میجفت آن و با سوم روغن جهت جرب متقرح الزینه طلای برک آن جهت بهی و تروبار
 نهش بتنهایی و یا با کبریت نافع المضار مضر محرور و روغن و اطفال و ضعفا و در فصل کوما و بلل این حارۀ یابسه و بدون تدبیر و مصالح
 بغایت مضر جگر و معی و مورت کرب و غم و در درهم از غیر مدبر آن خصوصاً زرد و سیاه آن قتال بفعی و اسهال و کرب و غشی
 قد بیر آن تی فرمودن بشیر کاج تازه و شبده مکرر با جلاب و میبه خوشبو و آب سرد بریدن ریختن و بعد از آن مرتهای چرب
 آشامیدن و مبرد است قوی و مقرر و بطوس و ترباق طعن مختوم بهترین مداوای آنست و چون با آرد جو و زیت و آب سرشته
 بهوش و سکه و خوک بخوراند و شیر درخت آن در چهارم کرم و خشک و سبی قتال و از داخل غیر مستعمل و طلای آن
 جالی بهی و بریس و جوارش و در او حبوب و روغن و سکنجبین و صوف و اقراص و معاجین برک آن در ایامین کبر و کور شد
 * ماس * یعنی مسمی و الف و سین مهمله اسم فارسی الماس است و بهندی هم از نامند * صابونیت آن از احبار و نهیسه و صاب
 قیرین و خشک ترین احبار است و الوان میباید از سفید و زرد و سبزه و سرخ و سیاه که بهندی قبل از نامند و سفید آن
 کثیرا لو جود و زرد و سرخ و سیاه کمتر و بیکریک خالص هریک ازین اقسام و قندار و داخل آن معیوب و داخل از
 بل و غمرح آنرا بل وین میباید و بهترین همه سفید بکر و شفاف و براق بزرگ قندار آنست و همچنین الوان دیگر آن که
 بکر و صاف باشند و معدن آن ملک دکون حوالی کاند و رجبته بنده است طریق اخذ آن آنست که زمین را حفر نموده
 خاک آنرا بر آورده بر زمین مسافت و در آن آب ریخته و در وقت احتیاج آداب آنرا بر روی بران نظر میکنند هر جا که برقی بنظر
 در آید آنرا نشان کرده و رفته بر میارند و همچنین با زر و زر و کوبد و بران آب با شیل و دل سفور در آفتاب بران نظر میکنند
 و در این اقبل از حکاکی برقی بسیاری و صافندانی اندارد و حسن و قبح آن خوب ظاهر نیست و بعد از حکاکی حسن
 و قبح آن ظاهر میگردد و در بر ازل از جزا اراض جلد بد جنوبی نیز بهم میرسد و لکن بخوبی و سفیدی و شفافی و صافی
 دکنی نیست و الماس را با الماس سبزه و بالاک کرم کرده سرشته چرخ ساخته بجای سنگ ستماده و حکاکی احبار دیگر
 حکاکی منما نند و قطعههای آن مانند طاق و زرنج و رقی و رقی و رقی هم چسبیده غیر محسوس میباشد بعضی از آن قابل
 جدا گشتن اوراق از هم است و بعضی نه رگسایند که عارف بدانند آنرا که قابل است از هم جدا نمینمایند و آنچه مشهور است که از
 هرب آنرا می تراشد و حکاکی منما نند اصلی اندارد و هر یک از الوان آنرا بنامی مخصوص خوانند مانند آنکه آنچه شبیه
 بزرگ نوشاد راست و شفاف نوشاد و سفید شبیه بزرگ نقره را قهرسی و آنچه سفیدی راک آن از نوشادری کمتر و
 قطعههای آن بزرگ آنرا مقل و نی دانند و زنی نیز این را بعضی بهترین همه میباید و آنچه بزرگ آهن است جلد بدی
 و اختیار دیگر و آلات جلد بدی هیچ یک در آن اثر نمیکند و آتش نیز مگر بد شواری بسیار و اهل مد آنرا مکلس میسازند
 به آخری خاص و مکلس آنرا بسیار نافع میباید آنست جهت امراض مزمنه صعبه * طبیعت آن در چهارم سرد و خشک و بعضی کرم
 ساخته اند * افعال و خواص آن تعلق آن مقوی دل و رافع خوف و زرع و باعث سرعت ولادت و غلبه بر خصم و مسدود شکل
 آن مانع صرع و سنون آن جالی دندان و خطر آگ و اجتناب از آن اولی و کثاشتن آن در دندان باعث نهیت آن بدون

کلفتی و گفته اند از خواص آنست که بغیر شکل مثلث شکسته نمیکردد المضار رسمی است و قلیل آن نیز قائل بتطبیع اعضای باطنی مد اوای آن قبی نمودن یا شیر تازه و شیلۀ کازی و باروغن مکرر تا تمام آن برآید و آشامیدن مرقهای چرب بعد از آن ماش * بفتح میم و الف و شین معجمه لغت عربیست و میج نیز و بغارسی نیز مشهور و ماش و بهندی مونک نامند * ماهیت آن حبیبی است از حبوب معروفه ماکوله و در اکثر بلاد کثیر الوجود و آن حبیبی است کو چک مد و راندک طولانی پوست آن سبز و مغز آن سفید و بعضی پوست آن سبز تیره و بعضی غیر تیره و بعضی زرد رنگ و در بنکانه بعضی پوست آن سیاه بهترین همه سبز تیره است پس سیاه و سبز پس زرد و زرد آن در برتر پخته کد از میگردد از سبز خصوص زرد دانه ریزه آن و قوس آن تا سه سال باقی میماند * طبیعت آن در آخر اول سرد و مائل بخشکی و مقشر آن معتدل در تری و خشکی و قشر آن مرکب القوی مائل بکرمی و باعقوصت * افعال و خواص آن لطیفتر از عدس و نفیج آن کمتر از یا قلا و در رجلا کمتر از یا قلا و اصلاح حبوب ماکوله است و کثیرا غذا و مولد خلط صالح انکیموس و لیکن بطبی الاصل اخصوص مقشر آن که قشر آنرا با التمام گرفته باشند زیرا که بیس و قوت تحلیل و جلا در قشر آن است و از غنیه نایستان و بهار و بلد آن حاره و صا حبان مزاج کرم و حمیات حاره حاده است جهت آنکه مسکن حرارت و جدت و التهاب صدر و خون است اعضاء الصدر و الراس و الغذاء معقوی عصب و اعضاء عصبانی و قوت با صره و جهت درد سر حار و نزلات و ورم لهاب و عرقه و حمیات حاره حاده و امراض کرده نافع زیرا که موافق آنست و مطبوخ مقشر آن باروغن با خدام مولد خلط صالح اما از برای حمیات صفرا و به با برک خرقه و کاه و سر مق و جو مقشر و مطبوخ آن با پوست با حماض حابس بطن و از خواص آن است که با وجود برودت تحریک سودا می نماید و هم از جهت تلیین و هم از جهت قبض بطن نافع است اما هرگاه اراده تلیین طبیعت باشد بایست که مقشر آنرا طبع نماید باماء القراطیم و روغن بادام شیرین و هرگاه مقصود قبض طبیعت باشد غیر مقشر آنرا بریان نموده طبع نمایند و یا آنکه در آب جوش داده آب آنرا بر بزند تا قوت حاره آن زایل گردد پس آب خالص داخل کرده طبع نموده تناول نمایند و اگر با حمس تسکین حدت و حرارت دم و صفرا مقصود باشد با آب حماض و یا با آب انار ترش افشوده با برده سفید جوف آن که شحم الرمان نامند و با با سحاق و زیت رکاری و اگر زیت خوش نیاید باروغن بادام شیرین طبع دهند و حسو منخل از ماش مقشر جهت عرقه و نزلات حاره نافع المضار ماش مبرود المزاج و ببران و کسانیکه در معدۀ ایشان رطوبات و اخلاط فاسده و نفیج و ریح بسیار باشد مضر خصوص مقشر آن و مضرند آن و باه مصلح آن در مبرود بن افایه عطاره حاره مانند زبره و فلفل و دارچینی و فلفل و زنجبیل تازه و جوارش کمونی و فلا فلی و مصطکی و خردل و امثال اینها و در محرور بن طبع آن با ماء القراطیم و یا با حموضات مذکوره و نیز در محرور بن ماء القراطیم و روغن بادام و ضماد مطبوخ آن با سرکه که در حمام جهت جرب متفرج و با آب جهت تقویت اعضاء مسترخیه و تسکین درد آنها و مطبوخ آن با طلا که نوعی از شراب است و با شراب و با مطبوخ آن باز عقران مسکن درد اعضاء کوفته شد و جدا شده نافع است و لوان اطعمه مصنوعه از آن را مانند برابری و بری کشمیری و پاپر و بهتی و دال و منکوچه و ماش پلا و رکچری و لوی ماش در قرا باد بن کبیر مذکور شد و اما حبیبکه در ملک هند و بنکانه و دکن میشود آنرا ماش وارد بضم همزه و سکون را و دال مهملتین و به بنکالی کلائی نامند و غیر آن ماش است و کسانیکه آنرا حبب القلب دانسته سهو نموده اند و آن حبیبی است برنگ و شکل ماش و بزرگ تر از آن و مغز آن لزج لعابی که بعد از طبع و یا خمیر کردن در آب لزج آن ظاهر میگردد و در ملک هند و بنکانه پخته با سب و غیره و با ب میخورند و خود نیز میخورند مانند مونک * طبیعت آن کرم در اول و تر در دوم و بارطوبت

و طلای آن با سرکه جهت داء الثعلب و ثآلیل منکوسه و با عمل
جهت جرب و وضع و اورام صلبه و سفت و با بزرالینج جهت کوجک نمودن پستان و زائیان و ضماد سرکین بخته آن در شراب
و حله جهت تحلیل اورام و چون کوزه آنرا شرحه نموده و کمیت بران با شیشه کباب نمایند و آب مترشح از آن را نیز
بریهق بمالند زائیل گردد اند الفروج و الجروح پیه آن رویانند و گوشت بر زخمها و طلای سرکین محرق آن با عمل جهت
قروح سابعه و شهد به السموم آشامیدن پیه آن جهت سم ذرا ریح و آشامیدن سرکین سوخته آن جهت کزیدن هوام طلای
سرکین خشک بز بخته با شراب و با سرکه جهت جنبه سم هوام و زهره بز کوهی باد زهره سم هوام آلات المفاصل ضما د پیه
آن با سرکین آن و زعفران جهت نقرس و داغ کردن بر سرکین خشک آن جهت عرق النساء از مجربات و مشهور است بداغ
هر بی و طریق آن آنست که سرکین را افروخته در بشمی بچسبند در موضع عمیق که در تحت بندها و محاذی ابهام است
بگذارند تا حواریت آن کم گردد پس تمیل بد بگری نماید تا حرارت آن محسوس در ورک گردد و طلای محرق و غیر
محرق آن با عمل جهت درد مفاصل بارد و با سرکه جهت حار آن طرد الهوام بخور سرکین آن کربزانند و هوام و حشرات
است الخواص چون شاخ و سم آنرا با ترب و عسل و بید انجیر تقطیر کنند معادن و جمیع اشیای صلبه را نرم سازد و چون آنرا
حل کنند مادی در غایت سیاهی باشد *

مالک الحزین

* مالک الحزین * بفتح میم و الف و کسر لام و هم کاف و الف و لام و فتح حاء مهمله و کسوزای معجمه و سکون باء مثناة
تحتانیه و نون و آنرا مالکی نیز نامند و بفارسی بونمار و بهندی بکه * ماهیت آن از طپور آبی است سفید و جسته آن بقدر
جمله کموتری و کردن و باها و منفار آن در ازود را کنز کمارا بها مجاور و سوزیرا فکند و میباشند * طبیعت آن در د و م کرم
و خشک * افعال و خواص آن گوشت آن غلظت و مولد ریا ح و مقوی کرده و محرک باه مصلح آن ادویه حاره طلای پیه
آن قاطع خزن بواسیر و ضماد خون آن در حمام مانع نزلات است *

مال کنگنی

* مال کنگنی * بفتح میم و الف و لام و فتح کاف و سکون نون و کاف فارسی و کسور نون و بالغت هندی است * ماهیت
آن تخم نهاتی است هندی و نبات آنرا بکساق و باد و سانی و تانقل و بکفامت و شبیه پنیا است دخن و سانی آن از آن قویتر و برک
آن بزرگتر و در طول و عرض زیاده و خوشه آن نیز بزرگتر از آن و دانه آن بقدر دخن و اندک در طولانی و سه بهلو و بعضی
اندک بهن و سرخ تیره رنگ و مغز آن سفید و در غلافی اندک خشن و چند دانه بهم پیوسته در غلافی دیگر و در آن خوشه
و طعم آن با حدیث * طبیعت آن در سوم کرم و در د و م خشک و با رطوبت فضلیه و بعضی در اول تردانسته اند * افعال و
خواص آن اعضاء الراس و العصب آشامیدن آن جهت تقویت دماغ و قوت حافظه و ذهن را رجاء مفاصل و نقرس و
عرق النساء و ورک و رگمه و امراض بارد و رطبه و ماغیه و عصیانیه و لیثر غس معوطا و تنه من بدن آن جهت فالج و لقوه و
ریشه و تشنج رطوبی و متلائی و امراض مذکوره وین ستور که بدن آن اعضاء الصدر و النفث آشامیدن آن جهت تقویت
معده و سرفه و ضیق النفس و تقویت معده و هاضمه و اشتها و طعام و کبد و باه و رفع ضعف آنها نافع وین ستور تنه من بدن
آن جهت تقویت باه بغایت مؤثر خوردن روغن آن نیز بدن دستور که روز اول قدر بسیار قلبی یعنی یک حبه و با کستوزان
با برگ نانبول و روز دوم اندک از آن زیاده و روز سوم نیز از آن اندکی زیاده و همچنین تا بحال بکه موافقت نماید و ضرر
نرساند جهت تقویت باه و زیادتی اشتها بسیار رفیق و اهل هنر با نکای شتی آنرا مستعمل دارند مانند آنکه از یک آن شروع

بارده بحسب غرض و غرض آنجا نهاده اند و نسخ آن بتفصیل در قراباد بن کیمبر مذکور شد * طبیعت سادۀ آن کرم و قر
* افعال و خواص آن جالی و ملین و قاطع اخلاط ازجه و مفتح و منبج بلغم غلیظ و مقوی اعضای بارده و معدۀ سرد و احشای
اشتها و دفع امراض بارده و صیقل و مایه و رجوع و رجوع و اذیت و دانه و قناله و رضعی که از جفای بهم
رسیده باشد و من و بول و حبض و مضر و حرور المزاج و صفراوی و ادرام حارۀ احشای مصلح آن ربوب حامضه مقدّر و شربت آن تا
هی منقال است شمع الرئیس در مکت قولنج گفته که ماء العسل ماخوذ برای قولنج باد که طبع بسیار ریخته باشد تا نفع آن زایل
گردد و الاضعیف الباطن نفع مینماید *

* ماهیها * بفتح ميم و الف و کسر ميم و سکون باء مثلاً لا تحتانده و فتح ناء مثلاً و الف لغت طبی است و آنرا همبنا نیز نامند
* ماهیت آن * نیاقی است شبیه به خشخاش بحری معروف به خشخاش مقرون و برک آن مائل بسفیدی و بازو باد شبیه باره
و مزغب و بارطوبت چسبنده و کل آن زرد مانند خشخاش ساحلی مقرون و ثقیل الرائحة و بر آب و ثمر آن مانند خشخاش مقرون
و بی غلاف منحنی شبیه بغلاف خشخاش بحری که در قرون میباشند و تخم ماهیها بقدر کنگر سبزه و شاخهای خشخاش ساحلی در
زمستان مرز و در بهار و در مکتب بخلاف ماهیها که انری از آن در ظاهر نمیدانند و در سوطان شهر ماهیها مرسل و آن را کوبیده
اقراص میسازند بهبأت بلوطی و آنرا عصاره ماهیها و شیاف ماهیها نیز نامند و قوت آن ناهفت سال باقی میماند و بهترین آن
زرد مائل به سبزی قوی الرائحة با تلخی است که چوبی در آب حل کنند زود حل گردد و عصاره مجفف آن بهترین از جرم آن و گفته
اند آن در نوع ماهیها نوعی را که کل سرخ است از غامونی نامند و آن غیر مسنعمل و نوعیکه کل آن زرد است مسنعمل و گفته
شد * طبیعت آن در دروم سرد و خشک و در اول نیز گفته اند * افعال و خواص آن قابض و رادع و محلل و مقوی اعضا
اعضاء الراس و العصب و المصل و الملع و طلای آن جهت درد سر و مفاصل حارۀ و منع انصباب مواد بچشم و ابتلای ورم
و حرارت اجفان و سلاق و ورود بنج و ورم حار آن و در لوک آن جهت قلاع دهان و اکتحال آن جهت دمع و استرخای بلك چشم
و ضعف با صوره و آشامیدن تخم آن بقدر يك منقال رافع خفغان و اسهال صفراوی با دانه مناسبه معینه و مسکن بدن است
الادرام و البثور و حرق النار و طلای عصاره آن جهت ادرام حارۀ و باد سرخ و سوخمی آنش و سستی که بسبب حرکت در زرد
بغل و ران بهم رسیده باشد و طلای تخم آن جهت حمرة و تقرس یعنی بل معدّ و شربت آن تا بیک درهم بدل آن سماق مضر
همرز مصلح آن بادام شیرین است *

* ماهیها * بفتح ميم و الف و کسر ميم و سکون باء مثلاً لا تحتانده و فتح ناء مثلاً و الف لغت طبی است و آنرا همبنا نیز نامند
* ماهیت آن * نیاقی است شبیه به خشخاش بحری معروف به خشخاش مقرون و برک آن مائل بسفیدی و بازو باد شبیه باره
و مزغب و بارطوبت چسبنده و کل آن زرد مانند خشخاش ساحلی مقرون و ثقیل الرائحة و بر آب و ثمر آن مانند خشخاش مقرون
و بی غلاف منحنی شبیه بغلاف خشخاش بحری که در قرون میباشند و تخم ماهیها بقدر کنگر سبزه و شاخهای خشخاش ساحلی در
زمستان مرز و در بهار و در مکتب بخلاف ماهیها که انری از آن در ظاهر نمیدانند و در سوطان شهر ماهیها مرسل و آن را کوبیده
اقراص میسازند بهبأت بلوطی و آنرا عصاره ماهیها و شیاف ماهیها نیز نامند و قوت آن ناهفت سال باقی میماند و بهترین آن
زرد مائل به سبزی قوی الرائحة با تلخی است که چوبی در آب حل کنند زود حل گردد و عصاره مجفف آن بهترین از جرم آن و گفته
اند آن در نوع ماهیها نوعی را که کل سرخ است از غامونی نامند و آن غیر مسنعمل و نوعیکه کل آن زرد است مسنعمل و گفته
شد * طبیعت آن در دروم سرد و خشک و در اول نیز گفته اند * افعال و خواص آن قابض و رادع و محلل و مقوی اعضا
اعضاء الراس و العصب و المصل و الملع و طلای آن جهت درد سر و مفاصل حارۀ و منع انصباب مواد بچشم و ابتلای ورم
و حرارت اجفان و سلاق و ورود بنج و ورم حار آن و در لوک آن جهت قلاع دهان و اکتحال آن جهت دمع و استرخای بلك چشم
و ضعف با صوره و آشامیدن تخم آن بقدر يك منقال رافع خفغان و اسهال صفراوی با دانه مناسبه معینه و مسکن بدن است
الادرام و البثور و حرق النار و طلای عصاره آن جهت ادرام حارۀ و باد سرخ و سوخمی آنش و سستی که بسبب حرکت در زرد
بغل و ران بهم رسیده باشد و طلای تخم آن جهت حمرة و تقرس یعنی بل معدّ و شربت آن تا بیک درهم بدل آن سماق مضر
همرز مصلح آن بادام شیرین است *

الفصل المین مع الثاء المثلث

مجموعه کلمات بر روی آب ایند

* **مثلاً** * به فتح مهم و میگون ثاء مثلثه و فتح نون و الف و نون لغت عربی است * **ماهیت** آن نباتی است که گرم دانه ثمر آنست و آن در قسم میوه شکر قسیمی را شاخهای انبوه و خشن و بقدر و ذرع و برگ آن شبیه ببرک مازریون و ازان فلز کثرت و بار طوالت چسبیده و کل آن سفید و از مایه کل ثمر آن مهر و یک شبیه بتخم مورد و مائل با ستداره و سبز و بعد از رسیدن سرخ میگرد و پوست آن صلب و سیاه و مغز آن سفید و آنرا جرم دانه و گردانه نیز نامند و برگ و تخم آن مستعمل * **طبیعت** آن جمیع اجزای نبات آن تا سوم گرم و خشک * **افعال** و خواص آن آشامیدن یکدم آن با حریره ها و با بلع نمودن دانه آنرا درست مسهل قوی بلغم و مایع صعود آب حاره بدماغ و منخرج اقسام کرم معده و امعاء مقدار شربت آن از ده دانه تا یکدم الزینه طالع کوبد آن با عصاره مر قی بسیار و ضماد مطبوخ آن بازفت جهت جرب و قوبا و برص بغایت نافع و زبان حب آنرا در فرزجات مسخنه و با شفه رطوبات و خوشبو کنند * **ارحام** و معینه بر حمل و مشوقه و ملذذه جماع مقدار ربع درهم آنرا استعماله مینمایند و برگ آن در افعال مانند تخم آن و باید که آنرا در فصل و بیع ایام حصادا خن نمایند و خشک کرده نگاهدارند و هندالها حالت بکوبند و شطایا آنرا ازان جدا کنند و آنرا مین در او زده قیراط آن با غراب میزوج با آب مسهل رطوبات مانده و جاست استعمال نافع و بدستور در سرکه خمدانده آن جهت رفع غایله که دارد و با طبع با فلا و یا عدس مسهل برفق و حمل آن منخرج جنب و قاتل آن و ضماد مطبوخ آن بازفت جهت قوبا و جرب و برص مجرب مقدار شربت برگ آن در مطبوخات ناسه درم و باید که یکشنبه در روز در سوکه بخیسانند مانند برگ مازریون و با صمغ عربی و کثیرا استعمال نمایند و از تخم آن یکدم که بل دستور در سوکه بخیسانند و بار وغن با دام و صمغ عربی و کثیرا استعمال نمایند و تا دو درم آن کنند و مورد جراحات حان اکر بدن رسد و سحج و خارش عظیم در بدن و ورم حار و هم میرسد علاج آن علاج نرفیون خورده است و در نرفیون مذکور شد و قسم دوم آن در مصر کثیرا الوجود منبت آن قریب دریاها و آبها و یک زاره و نبات آن بعد دو شهر و چتری و برگ آن مانند برگ ابله و اذل و در بهای هم و کل آن زرد و بار یک و از میان برگها و نیله و تخم آن بقدر آنچه و سفید رنگد و اینج آن خشکی و بی فایده و آینه ای که گرم دانه آنست نه قسم اول و مستعمل تخم و برگ آن * **طبیعت** آن در سوم گرم و خشک * **افعال** و خواص آن آشامیدن یکدم برگ خمدانده آن در سرکه یکشنبه روز و با بار وغن با دام آشامیدن مسهل ماء اصغر و بلغم خام و اقسام کرم معده و استعمال نافع و چون پنج درهم آنرا با یک اوقیه مویز بیلانه در یکرطل آب بخوشانند تا چهار اونه ماند صاف نموده یکدم بار وغن با دام در آن ریخته بنوشند جهت اسهال بلغم خام و ماء صفر و استعمال و اخراج اقسام کرم امعاء صغار و سفید الجروح و القروح استعمال فسله آن در خازر و جراحات خوردند و گوشت فاسد و منقی اوساخ و چنان کنند که آنها و بدستور ضماد برگ آن با ادویه مناسبه و یا بندهائی *

* **مثلاً** * بضم مهم و فتح ثاء مثلثه و لام مشدده و ناء مثلثه در آخر * **ماهیت** آن اکثری گفته اند آب انکوری است که در نخل آن در جامع برود و یک نخل بمالند و از قول شیخ الرئيس در کلیات فانون و کلام محمد بن محمود املی در شرح کلیات ابلا می معلوم میگردد که مثل عبارت است از آب انکور سه جز و آب خالص یک جز و که جوش نمایند تا یک نخل آن برود و آنچه در صدر ذکر یافته و اکثری گفته اند اینجه است منقاه آن و حمل مثاقفه می است نه طبعی و منبت طبعی این است که ذکر یافت و مثلث نفعی آن است که شراب انکوری را بخوشانند تا در نخل آن برود و یک نخل بمالند و آنچه در طبعیت و منافع قریب بتخمرا هست و مولد خون

چون است که درخون استخوان حیوان میباشد خواه مجتمع مانند دماغ و مغز ساق پا و ساعد و عضل و نامتحرکی و غیر اینها استخوان
قص و اطراف استخوانهای نرم باشد * طبیعت آن گرم و تر * افعال و خواص آن ملین و مرخی اعضا و کثیر الغذا و
مسمن بدن المصارا کثیر آن مفصل معده و مورت غنایان خصوص بی نمک خوردن آن مصالح آن نمک رصعتر و دارچینی و زیره در
میرودین و ترشیهها در محرورین آلات المفاصل و الاعصاب تحریر بدین ملین صلابت مفاصل و اعصاب و رباطات و اوتار
و عضلات و شغائ و اطراف و بهترین آن مغز استخوان حیوان صحیح المزاج فربه است که چرا خوب یافته باشد و مغز ساق
گا و نر و بز و بز و بز و کرم اند و قوت تحلیل آنها کمتر و تجفیف آنها زیاده و چرب و لذیذ اند خصوص از حیوانیکه رنگ آن سیاه و
پر مغز باوصاف مذکوره باشد و وجه بهتری مغز ساق برای زیادتى دهنیت و ثبات فلول آنست بسبب کثرت حرکت آن و چون
مغز ساق کا و ربا آهورا مکرر در ساق و بند های پای اغفال بمالند زود براه افتد و چون خواهند که آنرا بکشد از بند باید که در زمستان
اخذ نمایند و در غریها و اما کن بلند کرم خشک با برک خار خشک بکنند و از جا های نم دور دارند *

* مخلصه * بضم میم و فتح خا ر لام مشدده و صاد مهمله و ها و آنرا مخلصه از آن جهت نامند که از خوردن آن خلاص و امان
می یابند از سم انعی و نکایت آن و موت و بتکرار به تجربه رسانیده اند در سموم هرام دیگر نیز * ماهیت آن نباتی است
مختلف الانواع و بحسب اماکن مختلف الشکل می باشد و تا هفت قسم دیده شد و همه با تلخی و کل همه متکونی منکوس و شبیه
به حبه قسمی بی ساق شاخها از زمین رسته و برک آن شبیه به برک کرنبس و از آن نرم تر و از اول تا آخر شکافته و هر چند شاخهای
آن بلند تر کرد و برک آن ریزه تر شود تا بعد برک کتان و کل کمبود و منکوس و این قسم در اواسط ربیع می روید و در
اواسط کرمان کل می کند و قسم دوم آن نیز شبیه به قسم اول مگر آنکه کل آن ما بین کمودی و سرخی است و قسم سوم را
بوک شبیه به سرهه مد و ریزه و کل آن سفید با زردی و اندک سیاهی و این قسم را با سنگد ربه راس الهی مد نامند و قسم چهارم
هلق دار و در ربیع می روید و ساق آن باریک و مستند بر بدن رد و شیر قاسه شیر و شاخ و برگ ندارد و کل آن بشکل عقرب و کمبود
نیم رنگ و قسم پنجم را ساق مربع و برگ مد و روم شقق و شبیه به برک بادرنجویه و بی بو و طعم آن تلخ و این قسم در طرا باس و نواح
آن بهمار است و منبت آن کوهستان و زمینهای صلب و قسم ششم را شاخهای صلب را غبر و بد شکل و غیر مستقیم بلکه معوج و کرم
برک و برگهای آن باریک ترا شبیه به برک پایونه و بر شاخها قشما شبیه به بونه با بونه اما برگهای ریزه ندارد و با زغبی بنفش و این
قسم در بلاد شام کثیرا لوجود و معروف برها و حران است و بهترین همه قسم اول را آنچه در از غی صلبه بی آب و سنگ لاخ روید
و قوت آن تا بیست سال باقی می ماند و صاحب اختارات بدی نوشته که آنرا محجام و ابواح گویند و سه نوع است بکنوع آنرا
بشیرازی کاررنگ نامند و بفارسی بلبل شامی و بکنوع را کشتهز کوهی و یک نوع را تر باق کوهی و تخم هر سه نوع مشابه بهم اما در
نباتات اندک متفاوت نبات کاررنگ خشن و تخم آن بسیار تلخ و کل آن ازرق و در کوه و سنگستانها روید و نبات کشیز کوهی
املس و بزرگتر در قد و تخم آن نیز بزرگتر و تلخ و منبت آن مرغزارها و دامنهای کوه و کل آن مائل به سرخی و نوع تر باق کوهی در
و مل روید و نبات آن کوچکتر و کل آن مائل به سفیدی و زردی و سیاهی و بهترین همه آنست که در شبانکاره روید و از کوهستان
شمالی نکاره آورند جهت آنکه تر با قوت آن از همه زیاده است * طبیعت آن در اول گرم و خشک * افعال و خواص آن
اعضا الغذا و آشامیدن آن جهت دفع قویلهای صعب و تحلیل اخلاط لزجه و تقویت معده و کبد و طحال و اعصاب و دفع ارجاع
و اصل و ظاهر و برک و امثال اینها السوم آشامیدن یک گرم نادر درم آن جهت دفع سموم مشروب و منهوشه مانند مار شاخدار

بیماری هر کس نامند * ماهیت آن معروف و اقسام آن در قرابادین کبیر بتفصیل مذکور شد و از مطلق آن نزد اطباق
مصنوع از دوده روغن کنان و صمغ عربی با غری الجلود و زاج زرد و آب ماز و است و بهترین آن بسیار سما و زاج سیاه و زین
آن است * طبیعت آن در د و م گرم و خشک بخلاف مداد هندی که سرد و خشک است و از اجزای درخت ارغل میسازند
و گفته اند که از ما زوئتها میسازند * افعال و خواص آن قابض و مجفف و رافع خصوص مداد هندی اعضا الرأس والعصب
و غیرها سحر و صمد مداد هندی بر پیشانی حابس رعاف و طلای آن رافع شقیقه و سستی اعضا و بر کف پا جاذب حشرات
و حیوانات و بر او رام حاره محال آنها و غیر هندی جهت منع ریختن موی و التیام زخمها و با سرکه و یا با آب و یا با خلص آن جهت
سرخسکی آتش و بدستور با قیر و طی اما باید که بعد از تطهیر بشویند و رفع نمایند بلکه بکنارند تا خود بخود در ازل گردد و آنچه
دران زاج باشد مصلح مراهم قروح متعفن است و در سقور و در مرگفته آشا میدان و در انتقال مداد با آب سرد رافع سم عقرب است
نقطه ————— ل الیم مع الراء المهماته

کوشش شده و با سرکه جهت قوی بار و رغن کل جهت جرب متفرح و حکه و ذرور آن میخفد قروح و مائع تغفن خصوصاً که اولاً
عضو را با آب بارتک بشویند و بعد ازان بران بپاشند الرینه ضما د آن با شراب ولادن و رغن مورد مائع رختن موی و
حفظ آن از افتادن و تقویت و انبوهی آن و با آب ترب جهت بهق و کلف و خون منجمد تحت جلد و یا سلیمه و یا زعنصل و
عسل جهت قلاع تالیل و کلف و علای آن باشد یمانی جهت رفع بد بوئی زربغل و کش ران و با آب اترج جهت سعه و جرب
الآت المفاصل آشا میدان وضما کردن آن جهت ارجاع مفاصل و عرق النساء و نقرس وضما د آن با آب گشنیز و یا آب کرنس
تازه و بازیت و سرکه جهت شدخ عضل و تحایل ورم و تسکین درد آن و بتنهائی و یا با ادویه مناسبه جهت کمر مضام مؤثر المضار
مضر محرورین و بونین آن منوم و باعث سرد و صلح خصوص کسانی را که عادی بعروض صناع باشند و مضر مثانه مصلح
آن عسل مقد ار شربت آن از یک با قلاتانیم درهم بدل آن صمغ بادام تلخ و نزد جالینوس قصب الدریه و قسط تلخ بوزن آن
و نزد بعضی مومیمائی و چند و فلغل هر یک از آنها بحسب مناسب و مراعات امراض و دخیان آن که مانند دخیان کند ربحل
آورند و در سائر افعال مانند مر و الطاف و قوت تحفیف آن زیاده است و برک آن مقوی معدیه و محال و باح و مد و فضلات
و دافع سموم افعی و سائر هوام و نمر آن مانع تخمه و کما د و یا ذرور سوخته آن رافع سوختگی آتش و طلای پوست سوخته آن
با آب رافع حرق متفرح و معوط سائر اجزای آن فاطح رفاف و فر زحمت آن حابس حیض وضما د سوخته آن با سوخته پرسیا و شان
جهت دراز کردن موی و آشا میدان نشانه جرب آن بقدر و درم کشنده و ما البار انمز همین اثر است *

* صراره * بضم مهمم و دراء مهماله اول مشلده و دوم مخفی و در میان هرد و الف لغت عربی است * صاهیت آن خاری است
که در آخر بهار و اول تابستان میروند و در مصر معروف بحر است و اطباء آنجا بجای شکای مستعمل دارند و در فعل
قرب بدان است و مردم دیار بکر آنرا از زرد و به با من و برک آن شبیه بهوک چغندر و سبزه رنگ و ملاصق زمین و در تابستان
مانند درخت شعبها رنگ بیخ ازان میروند و کل آن زرد و در آخر هنگام خشکی خاردار میشود و شبیه بشکای و دران تخمی
مانند تخم معصر و سبزه رنگ میباشد و قوت آن تا چار سال باقی میماند و ساق آنرا پوست جدا کرده میخورند و ناشی آن کمتر
از برک و تخم و پوست است و بعضی با کوشش پخته نیز میخورند منبت آن میان زراعت و زمین های انسان و چون شتر ازان
چرا نماید فر به گردد و چه بهتر ازان نیست در فر به نمودن شتر و لهذا آنرا شوک الجمال نامند * طبیعت آن در حرارت
معتدل و خشک در موم گفته اند * افعال و خواص آن مفتح و ملطف العین وضما د آن جهت درد چشم اعضاء الصدر و الخشاء
و انقبض آشا میدان برک آن و با آب برک آن بقل ربک اوقیه مکرر جهت علل قصبه رقه و درد پهلوی مزمن وضعف جگر و تقطیع
پند د آن و ادرار بول و جرب و حکه و اطفای حلات و حرارت خون و تصفیه آن و جهت تبهای کهنه و بانان خواه و زجاج
هوده جهت تفتیت سنگ منانه و عسر البول السموم آشا میدان سه د انم آن با شراب جهت سموم نافع المضار مصلح آن کنهرا
مغلار شربت از جرم آن ناسه درهم و از آب آن نایک اوقیه است *

* صراره * بکسر مهمم و فتح دراء مهمالین در میان هرد و الف و در آخر ها لغت عربی است جمع آن مرارات و مرا بر نیز آمده
و بفارسی زهره و بهندی پته نامند * صاهیت آن معروف است و آن عضوی است از اعضاء مرکبه بدن حیوان موضوع و
وعائی از برای صغرای متوال در کمال از جهت قرائد مذکوره در کتب کلیات و آنرا د و مجری است بکی از کمال بسوی آن برای
آمدن صغرا از کمال در آن و دیگری ازان بعمله و امعا برای انصباب صغرا بعمله و امعا برای غسل آن و دفع فضول و هرازه و رحه و الی

[illegible]

در جاع شد بد آورد اخل مرا هم جزا حیات غیر جاد است از جیره نافع است

میران * بضم میم و فتح راء میشد ده و الف و یون * ماهیت آن درختی است که در زمین عرب بهم میرسد جمیع اجزای آن تلخ و چوب آن صلب * طبیعت آن گرم و خشک * افعال و خواص آن آشامیدن برگ و با عصاره برگ آن بقد یکدم با شراب جهت سم المعی کزیده نافع و تئمه خواص آن در مرز کربانت و بعضی خود آنرا شجره المودانسته اند چنانچه مذکور شد * میربا فلن * بضم میم و سکون راء و فتح باء موحد و الف و فتح فاء و ضم لام و نون لغت یونانی است بمعنی هزار برگ و آن جز نافع است و در حرف الحامع الزاء مذکور شد

میرجان * بفتح میم و سکون راء و فتح جیم و الف و نون لغت عربی است و یفاریسی نیز مشهور است و این و بهندی میگویند که و میرجان نیز نامی است * ماهیت آن جسمی حجری شبیه بساق و شاخ درخت است و سرخ و سفید و سیاه نیز میباشد که در بحرین در زیر آب از زمین میریزد و تا بقدر یکدفعه و زیاده نیز و با شاخ های بی برگ و ثمر و بهترین آن قطعه های بزرگ سرخ رنگین براق بی جرم و بی سوراخ کم کره آنست و بعد از آن سفید باوصاف مذکوره و سیاه آن زبون و ماده بکون آن اجزای لطیفه ارضیه مختلفه با آب و هوای حادث از انحراف مختلفه در زیر زمین آن دریا و زمین احجار است که بسبب تابش آفتاب و تاثیر کواکب بهم میرسد و منکام زیادتی و قوت و غلبه انحراف بر روزاها را از خلل و فروج و منافذ احجار و زمین مرتفع ساخته بر می آورد و بعد از برآمدن منشعب میگردد و بشکل نبات و درخت و اجزای بخار به اراغ معارف نموده و متعجب میگردد و بصورت سنگ میشود و در بعضی طول و اندلس بهم میرسد و چنانکه بسیار معین است آلات سرب و غیره از افعال بودام ماهی که روی بسته در دریا می اندازند و بر طرف و جوانب حرکت میدهند تا بدانها پیچیده گردد پس بزرگ و میکشند تا شکسته و جدا گردد و بر آید و جاها که عمق آب آن کم است غواصان در آب فرو رفته بر بسمان بسته شکسته بر مینا ورنه * طبیعت آن در دروم سرد و خشک و بعضی در اول سرد گفته اند و سیاه آنرا ناسوم سرد و خشک * افعال و خواص آن آشامیدن نیم درم آن قابض و مجفف و حابس و یکدفعه آنرا زیاد زهر جمیع سموم دانسته اند و تعلاتی آن بر معده جهت جمع علل آن با لخواصیت نافع و جهت رفع فزع و خوف و افعال در خواب و در سایر افعال مانند بسند است و در حرف الباء مع السین ذکر یافت و در سنو و احراق و حب و سفوف آن در قزاق و ادین کبیر مذکور شد * مرد استنج * بضم میم و سکون راء و فتح و الف و فتح سین مهمله و سکون نون و جیم معروف مرد استنج فارسی است و نیز در فارسی مرد استنج و هموناسی لید و خورس نامند * ماهیت آن جسمی حجری است مصنوع از اجساد معدنیه و سواهی آهن و بیشتر از سرب و فلزی بطریق اخراق بعمل می آورند و ذهبی آن سرخ و فلزی بنفش و رضاضی مائل بسرخ و زردی است و بهترین آن صاف زرد رنگ براق سنگین آنست * طبیعت آن با احتیاج است از انجمه آنکه میکند از فند سرب را و سرنج و با سرب سوخته بخورد آن مدد مند ناهرد و خوب معز و ج کرد فل پس در ظرفی کرده سرکه تمیل بر سر آن میریزند و هر چه خوب سوخته و معز و ج با آن باشد جل امیسا زند و با آب و جو طبع مبدلند بیکه جو مبر را گردد و منشق شود پس از جو جلا کرده با هم وزن آن نمک میسایند و در آب میخیسایند و هر روز بر هم میزنند و هر سه روز آب را تبیل و اینها ایند ناچار مرتبه که خوب صاف گردد و اجزای خام در آن نهادن پس استعمال مینمایند و چون خواهند که آنرا سفید گردانند که مرنگ نامند بفتح میم و یکسر آن نیز و سکون راء و فتح و الف و فتح ناء و مثماة فوقانیه و کاف در پشم سفید و پیچیده با آب با فلا پیچ و شانه و بعد از مهراشدن با تلو و سیاه شدن پشم آب با فلا و پشم را تبیل و نمایند و طبع در فند تا سفید گردد و این مستعمل در طایفه و ذرورات است و برای

آنکه مضمورا سیاه نکرد اند و مغسول آن الطیف و حدیث آن که ترا ز غور مغسول و طریق محمل آن آنست که هر هفته یک بار که بخورایند
 نرم بمانند و آب و نمک بر آن ریزند آنکه از یک چهار انگشت بر بالای آن آید و تا چهار روز بگذارد و هر سه چهار روز بر هم زنند
 و هر هفته یک مرتبه آب را تبدیل نمایند پس آب را ریخته خشک نموده و نرم نموده بکار ببرند و باید که نمک بوزن مردانست باشد
 و بدین طریق محمل نیز سفید میکردند * طبیعت آن مائل تکریمی و در آخر درم و ناحوم خشک گفته اند و مغسول آن در وارن
 هر دو خشک در شوم و سفید کرده آن که مرتک نامند الطیف را قوی * افعال و خواص آن اقسام آن هم قنای و از داخل غیر مستعمل
 و محمل و مجفف و قابض و مغری و مملد و حابس و جالی و برنده کوشش فاسد زائد و دریا نده کوشش صالح و التیام دهنده
 زخمهای عمیق و ماده اکثر مراهم و جامع ادویه و کامرشدت تحلیل ادویه محلوله قویه و خورنده کوشش فاسد همین را از خاصیت
 آن آنست که چون در حرکت اند از زنده آنرا شیرین کرد اند اعضاء العین سفید کرد و مغسول آن در اکتحال جانبیه جهت سلاق
 و جرب و ناخنه و قرصه چشم نافع اعضاء النفس شمع الرئيس رحمة الله تعالی علیه در ادویه مفرد و قنای نوشته که
 آشامیدن آن حابس بول است و زبان بلاد ما باطغال برای خلفه و قروح امعاء و اسهال منخوری را نند و حکیم میر محمد مؤمن
 در نسخه المؤمنین نوشته که در بلاد داریا از جهت رفع کرم یا شیر میوه هند و حرکت میوه مایند و تا کرمها دفع نکردند مانع
 سکون آنند و فی الواقع در دفع اقسام کرم بیعملیل است امین اند و له تصریح نموده که نیم درم سفید کرد و آن با جلاب منخوری
 اقسام کرم معد است و منجرب و سفید کرد و آن در حقیقه حابس امعاء قروچی و منجی الجروح و القروح طلای آن روایند و
 کوشش فاسد زائل شد و در قروح و منشف آنها و قروح رطبه و منقی قروح بالعرض و معاد و ساد و به مناسبه و با مثل آن کبریت
 زرد و حرکت و روغن مورد جهت شرف و جوشهای بر آب الزینه طلای سفید کرد و آن جالی کلف و رافع آثار حکه و جرب
 و جلدی و تحلیل خون منجمد تحت جلد و سوختگی آتش و آب کرم و مسکن حلت ادویه حاده و جهت دفع بد بو عرق
 اعضا مانند زربغل و کشن را و ربوی عرق را خوش کند و منع ادرار عرق نماید و جهت مسح جلد مؤثر خصوصاً با روغن
 کل هریخ و با روغن کل بر حوالی قلب و زیر بغل مانع ریختن مواد بقلب و با حرکت جهت رفع قمل و چون با روغن زیر تن بمانند
 و بچوشانند تا غایب گردد و طلای آن بهترین ادویه انشقاق است و طلای غیر سفید کرد و آن با آهک سیاه کنند و جلد
 و در در آن جهت قروح بین انگشتان با نافع المضار و درم آن کشند و با احتیاس بول و انتعاج بطن و حال بین و قنای و مغص
 عظیم و ضیق النفس و کشیدگی زبان و خنای و کاه منجر با نسحاق اما کرد و مصلح رمد را آن بقوی و تنظیف بدن است
 با ماء شبت و انجیر و آشامیدن مرمکی درم با آب نیم کرم و ملازمت آشامیدن امفیل باج و لثوم خرفان و مرق خرمن
 پیر و آب کوشش مای چرب و مرکه خمر سیاه و مالیدن لطوخت معرقه وادهان بر بدن و خوردن زخمیل مر با و فستقین
 و زرد و تخم کرنس و فلفل و فایغیه معنی کل حنا و نار دین و طلای در متقال از تخم کرنس و فستقین و مرمکی یا یک اوقیه طیب
 کرنس و اکراهیعت قبض باشد حقه فرما بند بختنها لینه و صلب و مرهم آن در قنای یادین ذکر یافت

* عمرزنجوش * به تخم میوه سکون را و فتح زای معجمه و سکون اون و ضم جیم و سکون و او و شین معجمه معرب هرزنجوش
 فارسی است و عربی سرق و عنقر و بهندی و نار و مروا نامند * ماهیت آن غیر از اذان الفار است جهت آنکه برک آن
 هیچ شایسته کوشند از بلکه طولانی و نبات آن از جمله ریاحین خوشبو است و در باغچه های زرع می نمایند و نبات آن
 تا در سرد درخت و با شاخهای برآکنده و برک آن طولانی اندک بار یک کم عرض و کل آن سفید مائل بیرخی و تخم آن شبیه

بفتح ریحان و شفاف و کسانیکه آنرا اذان الفار دانسته اشتباه نموده اند * طبیعت آن در آخر درم گرم و در اول آن خنک * افعال و خواص آن قویتر از سوسنبر و ملطف و محلل و مفتاح و حالی و مفتاح و جاذب اعضاء الراس آشامیدن مطبوخ آن مفتاح سدۀ دماغ و خیالین و رافع صداع بارد و طب بلغمی و سودا و سردی و دانه و بوی مرانی و لقوه و حایس زکام جهت آنکه محلل رطوبات و ریح دماغی است و برون آن جهت تقویت دماغ و معنی شراب و منع خمار و تفنیه سدۀ منخرین و معوط آن جهت تنفیه دماغ و لقوه و صرع و طلای آن با حنادر حمام جهت درد سر بارد مجرب و تدبیر بدن آن جهت فالج و امراض عصب بارد مانند کزاز و امثال اینها و اکتنجال آن جهت ابتدای نزول آب در چشم و ضعف باصره و طلای خشک آن با غسل جهت رفع آثار خون منجمد زیر چشم و خائیدن و فرو بردن آب آن مانع سیلان رطوبات و آب از دهان و نطول آن جهت درد گوش و بدستور قطور آن و قطورد من آن نیز یکنه اشتن خرقة ترکردۀ بدن من آن در گوش دافع سدۀ آن اعضاء الصدور و البطن و النفیض آشامیدن مطبوخ آن مفرج و جهت درد سینه و سرفه و ضیق النفس و خفقان و وجع فواد و تسخین اعضاء باطنی و احشای و تحلیل ریح و مهر زرافع مغص و استسقا و عسر البول و احتباس حیض و تولنج و یحی و فرجه آن مد حیض مقلد ارشوبت از جرم آن تاد و مثقال و در مطبوخ تا هفت مثقال مضر کرده و مثانه مصلح آن کاسنی و تخم خرفه بدل آن سوسنبر و کوبند افسنتین و مرما حوز و دوزن آن و نیم وزن آن فلفل و بوزن آن شا با یک نیز گفته اند الا ورام و البثور طلای آن محلل اورام بلغمیه و با بزرالمنج جهت ورم انشیان آلات المغاصل با موم روغن جهت التواء عصب و وجع ظهور و ریمه و با غسل جهت رفع اعباء و بدستور تدبیر بدن من آن الزبنۀ طلای آن با سرکه جهت رفع کلف و بد بوئی عرق و مالیدن آن بر موضع حجامت رافع اثر زخم آن السوم ضما د آن با سرکه جهت لسع عقرب طرد الهوام بخور آن کربز اندۀ هوام و رافع مضرت هوای و بانی و روغن آن که آب آنرا با هموزن آن با روغن زیتون بجوشانند تا آب رفته روغن بماند تدبیر بدن من جهت فالج و لقوه و کزاز و ریشه و شقیقه و درد سر بارد و قطور آن جهت تفتیح سدۀ گوش و کرانی سامعه و تحلیل ریح آن نافع است

* مرستطس * بفتح میم و را و فتح سین و ضم طار و سین مهملات لغت نبطی است * ماهیت آن درختی است بقدر یک قامت برک آن بسیار یکی موی و بهم پیچیدۀ و بار طوبی چسبندۀ مانند عمل و تند بوئی و تلخ و رطوبت برک آن زیاده از شاخ آن * طبیعت آن در سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن طلای آن جهت نهش افعی و سایر هوام سمی و محرق برک و شاخ آن به آرد در حمام سه مرتبه رافع جرب و قانع آن و ستون آن جهت تقویت لثه و جراحت آن و ذرور خشک آن جهت التیام زخمها و تعلیق آن جهت عسر ولادت مؤثر و آشامیدن دوا و قیده از آب آن کشنده است بعد دو روز و صاحب فلاحه گفته چون برک آنرا غرس نمایند درخت میروید و چون شاخ آنرا بریده دفن نمایند و آب دهنت بعد از چهل روز نظار ماکول روید

* مرعزی * بفتح میم و سکون را و فتح عین مهمله و کسر زای معجمه و یاء نسبت اسم سورانی است بفارسی مرعز نامند

* ماهیت آن نوعی از بشم بزوا موی بسیار نرم است و اکثر سفید میباشد و از آن لباس میبافند * افعال و خواص آن پوشیدن آن موافق جمیع امزجه و معخن میروید بن و مقوفه کمز و کرده و محرک باه است

* مر قشیشا * بفتح میم و سکون راء مهمله و فتح قاف و کسر شش معجمه و سکون یاء مثناة تحتانیة و فتح شین معجمه و الف لغت یونانی است و آنرا مازقش پش و حجر النور و حجر روشنائی نیز خوانند جهت آنکه برای روشنائی چشم بسیار مفید است و

بعضی از آنها مکعبی نامند * ما هیئت آن ممکن است غیر برای اخلاقی متباین که برای است و انواع می باشد از بعضی
 فیضی و نجاسی و حدیسی و غرضی و در معادن آنها کون میاید و هر یک بزرگ آن فلز و منسوب بد آن و مخلوط بجزوهر آن معدن
 است و آن جوهر را از آن استخراج نمایند و قویترین همه نجاس است * طبیعتش آن در آخذ ورم گرم و خشک و در
 گرم نیز خشک گفته اند * افعال و خواص آن محلل و جالی و قابض و منقبض و با سمیت و استعمال آن از داخل
 غیر مجوز و مادام که آنرا خوب نرم نمایند منفعت آن ظاهر نمیکرد اعضا الراس گفته اند تعلیق آن بر کردن طفل باقی
 هدم فزع آن است اکتحال محرق و غیر محرق آن جهت جلا و تقویت چشم و تحبیل مدینه تحت آن الا در ارم و البثور و طلا
 آن بارانیان جهت تحلیل اورام مله و داخل مرهم محله کرده میشود و بسبب تحلیل و انصافیکه دارد القروح و الجروح
 بارانیان جهت التیام قروح و باز رانج مغنی قروح و خوردن کوشه زاید فامد و رو باندن کوشه صمغ آلات المفاصل
 طلای آن محلل آنچه جمع شده است در اعضای عقل از ماده شبیه بد و الرینه طلای آن با مر که جهت برص و بهق و
 بمش و تحلیل رطوبات محتقنه زیر جلد و نرم و باریک کنند موی و باعث تجدید آن و محرق مقبول آن اطباء و حرارت آن
 کمتر و طریق احراق آن آنست که بعمل آورده در خرقه سپید در آتش اندازند تا سرخ گردد و بعضی مکرر میفایند
 و طریق غسل آن مانند غسل اقلیم است و اهل مصر مصفاای آن را بچوب صندل و سوسن و سدر و اوجاع کرده و مثانه و برفان و
 جریانی منی و دق شیخوخ است استعمال می نمایند و جهت دفع سبوم مشویه بجز مصدوع از مس نک آ نار مندی و روی توپا
 و بجز آثار و سرب آهن آن و فلعی لصف آهن آن و سنگ ریزه سرخ سوده نیم من آثار که همه را بکجا کداخته در آن ربع آثار هم
 الفارزد سوده باشد در رحن کز آرد و جای بدن شیشه بمر شیشه میشود در لاون

* مر ما جوز * بهتر می رسکون را و فتح میم و الف و غم حاء مهمله و سکون را و وزای معجمه و برای مهمله نوز آمد و بفارسی
 و خوش نامند * ما هیئت آن مرو و حبابی است ساق آن زباده و شیری و خشبی و با صلابت و ساقهای آن بلورایی و بزرگ
 آن مائل بتند و در درازی و بزرگ آن مائل بتیرکی و سبزی و خوشبو و نافع با شاعت کمی و ملاءص ساق آن و مائل با سفید و
 قخم آن در غلامی شبیه شخم کتان و کل آن مائل بتیرکی و در درازی و در رطوبت و در گرمی و در سردی و در خشک
 * افعال و خواص آن ملطف و محلل و مسکن و ریح و مفتح سد و نفی در هر جا که باشد اعضاء الراس چون در شراب
 اند از نوز بزرگی سکر آرد و بولیدن آن تفتیح سد و مغی صاف و صداع آورد و انکسار و مطبوع آن جهت التحار
 بخارات از دماغ و صداع نازده و مشابه بشیخ است و درین امر اعضاء الصل و العداء و اللدغش آشامیدن آن جهت خفقان
 عود اوی و تقویت معد و معار و احشای ضعیفه و ضعف جگر بارد و قوی و غذایان باز دارد و جهت تفتیح سد و احشای و نفی
 و طریبات معد و با شراب جهت درد رحم و امل و بد ستور و طول بطبیعت آن و جلوس در آن مقلد اثر شربت اوبرک و کلر
 قخم آن تاد و درم و از آب آن تاید و رقیه الفار و صدع و معطش مصلح آن مورد و ریاحین بارده بد آن باد و بجزوهر
 مر زنجبوش بجهت سکر و وزن آن اشته و اندکی زعفران و مر و آخوز و مر زنجبوش و فرنج مشک و شاه سهرم و باد و زنجبویه همه قوی
 بهم و قائم مقام و بدل بکد بکر اند الا و جاع چون برک نازده آنرا در حمام فرش کنند و بران صاحب اوجاع بارده و ریح
 حایله در بدن و اعضای باطنه و ظاهره بخوابد زائل کرد و در بهتر از آن در وائی نیست

* مر ما زاده * بهتر میم و سکون را و فتح میم و الف و غم حاء مهمله و سکون را و وزای معجمه و برای مهمله نوز آمد و بفارسی

با منند * ما هیئت آن نباتی است ساقی آن بکعد در بطن ریشتری و در آب بجمد و در ریشتری بجمد که کربا از ساقی تا آخر در میان
 پنبه خلاصی کرده بسیار نرم بجمد اند و کل آن بنفش مائل بسرخ و ریزه و از ساق تا آخر با برکهای بسیار ریزه آمیخته
 بکل از حکیم میر محمد مؤمن رحمه الله تعالی نوشته اند که فقیر در فبروز کوه مکر مشاهده کرده و داخل نموده * طبیعت آن
 کرم و خشک و گرمی آنرا زیاده از خشکی دانسته اند * افعال و خواص آن اعضا را من سعو ط آن با روغن بنفشه جهت
 تفتیح سد و ماعی و تقویت دماغ و صداع بلغمی نافع اعضاء الغذاء و التفتض مقوی معده و جگر و اعضای باطنی و تحلیل ریح
 و امراض یارده جگر و رحم و مد ریض است

* مر ما طوس * بفتح میم و سکون را و فتح میم و الف و ضم طاء مهمله و سکون وا و وسین مهمله بفارسی در ذک نامند * ما هیئت
 آن مر و بری است و قسمی از مر و سفید که مر ما هوس خوانند و برک آن شبیه بهوک خبازی و از آن کوچکترو با تشریف و در
 همه افعال مانند مر ما هوس است

* مر ما هوس * بفتح میم و سکون را و فتح میم و الف و ضم طاء مهمله و سکون وا و وسین مهمله بفارسی مر و سفید و مر و تلخ نامند
 * ما هیئت آن نباتی است شبیه بمر ما حوز و برک آن مانند برک لیلاب و از آن کوچکترو کل آن مائل بسفیدی و تخم آن
 مد و رخیلاف سایر اصناف آن که همه طولانی اند و گفته اند مراد از مطلق تخم مر و تخم این است * طبیعت آن کرم و خشک و ریزه بعضی
 معتدل * افعال و خواص آن مغروح و مجفف و در همه افعال مانند مر ما حوز است و شکوفه آنوا امین الدوله سود و تر دانسته
 * مر و * بفتح میم و سکون را و و لغت فبطی است و گویند فارسی است و نیز بفارسی مر و رشک و بهندی کنوچه نامند
 * ما هیئت آن اسم جنس است و انواع میباشد و هر یک بنامی مخصوص و برابرون و خزامی و اقحوان و لسان الثور و نیز
 اطلاق میباشد و از مطلق آن مراد نوع خوشبوئی آنست که مر ما حوز باشد و اصناف مر و چهار است و نزد بعضی پنج بکثرت
 و مر ما زاد نامند و دوم را مر ما حوز و سوم را مر ما طوس و چهارم را مر ما هوس و نصف پنجم را سرود دانسته اند و ظاهر
 ابرون باشد و از نوع مر و نماید و نوعی از مر و که کم بومیباشد نسبت بمر ما حوز آنرا شو سانا نامند * طبیعت آن در دم گرم
 و خشک و بحسب انواع آن مختلف میباشد چنانچه ذکر یافت * افعال و خواص آن ملطف و محلل ریح و نفخ و بلغم و
 هضمی ریح و مفتیح سد و هر جا که باشد اعضاء الراس قطور آن با شیر زنان در کوش جهت تسکین رجع آن و در بینی جهت
 صداع حاره و صداع یارده و بوفیدن نوع خوشبوی آن مضد خصوصاً بالای شراب اعضاء الغذاء و التفتض مقوی معده
 و امعاء و رافع استسقا و ریح جوف و مد و بول و عرق و محلل بلغم معده و مسکن از جاع آن و چون مستسقی مد او مت با شامیدن
 برک و تخم طولانی که آن شبیه بتخم کتان است نماید و هر و زرد و نرم آنرا با مثل آن شکر ناشتا بپاشد تا بپاشد تا بپاشد تا بپاشد
 و اخراج آن ببول و عرق نماید و ایما و تخم آنرا چون بریان نمایند و بپاشد جهت سحج خصوصاً که با روغن بادام چرب
 نموده باشند و جهت سحج و سبطاریا و بریان ناکرده آن مسهل بلغم و نیز بریان کرده آن با تخم حماض وافع اسهال د موم و
 قرحه معاز سحج الا و رام و ال مامیل ضمه آن منضج او رام صلبه و د مامیل و خراجات و محمد بن زکریا تخم آنرا در دوم
 کرم و در اول تر دانسته و گویند چون اندک اندک آب بران ریخته و با نکشت بمالند و لعاب آنرا با اندکی روغن یا سهین سه
 روز ناشتا بنوشند شرایع سوداوی را با لکل زایل گرداند و مجرب است *

* مر هیطوس * بفتح میم و سکون را و ضم طاء و سکون با و مثناة تحتانیه و ضم طاء و وسین مهملین * ما هیئت آن سنگی

جفت مراد خط و سنگ و بعض از آن لا محذور و بعضی در آن جهت است و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است

آن آغازین به غیر آن جهت و جمع القوا در جهت دانسته اند و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است

برای تخیل به جهت آن جهت است و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است

و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است

و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است

و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است

فصل فی التامیم مع الزای المعجزة

موز قسماً از نیم است که در مصر از چوب و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است

و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است و بعضی از آن جهت است

و منافع جگر و کبد و طحال و غده‌های بدن و با بزرگ آن در وقت مسکن فواید و منافع و
جهت قرصه امعاء و شمع و اجزای ریه و آشامیدن طبع بوی آن در آب جهت تفتیح سد و جگر و تفتیح حصا و کبد و مثانه و
تفتیح آن و خوردن و آشامیدن نبات خشک آن حاصل طبع و منافع و ضد آن محلول و در مایه آب و امعاء و ریه و
آن محلول و در مایه و کد آن در امعاء و ریه و منافع و ضد آن محلول و در مایه آب و امعاء و ریه و
مائع تواند بود تا کمال السموم آشامیدن بوی آن بقی و در و درم جهت آشامیدن سم و فساد و از لب و حرق و ضررانیون مقدار شربت
آن نادر و مثقال و در مطبوخ تا پنج درم در یک رطل آب که تا نصف رسد با شربنی اگر اراده لبنت باشد و بی شربنی اگر
اراده حبس طبیعت باشد و از آب آن یک اونس مضر طحال مصلح آن باد آورد بدل آن اشنان است

*** فصل در الیمیم مع السین الملهله ***

*** مستعجله *** بضم ميم و سکون سین و فتح ثاء منناه و ثور فایه و سکون عین مهمله و فتح جیم و لام و هاء و ما هیت آن اختلاف
است نزد بعضی یوزدان و نزد بعضی سورنجان و انطاکی و دیگران گفته اند از فروغ لعبت بروی و آن ریشها است درهم
چند و صلب مربع شکل بنوعی که چون از هم باز کنند چوب آن مربع متساوی الاضلاع مشاهده کردد بهترین آن شربین صلب
خوش جوهر است و آنرا مستعجله از آن جهت نامند که در تقویت باه مستعجل و سریع الانراست *** طبیعت آن در درم کرم
و در اول تروبار طوبیت فضله *** افعال و خواص آن با صندل معوی قوی و باه و سائل فساد اخلاط و مهب باه و سرعت
و مستعجل و مصلب ذکر و آشامیدن آن قبل از سم مائع تا نرسد آن مضر حلق مصلح آن غسل مقدار شربت آن تا سه درهم بدل آن خمیر مایه
است و زنان آنرا در فری بوی بدن مستعمل دارند و با احسار فاودها و نیز کوبیده بر شیر با شیل و تا سه درهم آنرا کمر تبه میخورند
*** مسک و قوتیا *** بفتح ميم و سکون سین و ضم حاء مهمله و سکون واو و ضم قاف و سکون واو و کسرون و فتح باء منناه تحتانیه
و الف و آنرا مسک و قوتیا نیز نامند و بفارسی کف آن گفته و عربی ماء الزحاج *** ماهیت آن اطلاق آنرا بر اختیار مطبوخه
مصنوعه از شیشه و سنگ سرمه را و اما و آنرا سخت سائیل و تسقیه با آب آهک و قلعی نموده و صمغ بلایه اضافه کرده و حو ثانیه
تا منعقد گردد و کف شده که در حسن کد از بالای آن پند میگرد و نیز منما بند و آن شبهه بیوره میباشد *** طبیعت آن
کرم رخشک *** افعال و خواص آن حاد جالی انعم اکتحال آن رافع نباض و ظامه بصرونا خنه و سلاق و شرناق و سنون
تشنه جالی دند ان الجروح والقروح والبثور و طلا و ذرور آن پتنائی و با به مراهم جالی و قاطع کوشش را و فاسد زخمها و مجفف
آنها و کشایند و سلاق و رافع آزار جلد و طلای آن در حمام رافع خارش بدن المضار آشامیدن آن قتال بدل آن آبکینه سفید است
*** مسک *** بکسر ميم و سکون سین و کاف لغت عربی است بفارسی مشک بوشن معجمه و سربانی مسکه و برومی مورون و بترکی
بیار و یهندی کستوری نامند *** ماهیت آن اسم خون منجمد است که در ناف حیوانی بچینه آهوی کوچکی که دست و پای
آن باریک و استخوان قلم دست و پای آن یک یارچه بخلاف آهوی دیگر و صورت آن شبیه با بن عرس که بفارسی راسور
بهندی نیول نامند باد و دند ان باریک بلند مثل کرا از بر کشته بسوی بالا بعضی گفته اند که نو آنرا در شاخ و دودند ان میباشد
و ماده آنرا دودند ان و آن حیوان را آهوی خطائی و آهوی مشک نامند و در کوهستان چین و خطا و تبت و ترکستان و
کوت کانکرا که بکر کوت میگویند اند در قلیم الا یام و کوهستان بهرا بچ و نمال و مورنک و ورنک پور و غمر که همه آن کوهستانها
همه بیوه است و اندک بهم میرسد و در هر سرحد بادی و مملکتی و شهری از مواضع قریبه با کوهستان می آورند مثلاً در نرزان و

ایران از خطا و تبیت و در ملتان و لا موز و غایه جهان آباد و کنه و از اجازت کوهستان نوبت تا کوه و در این
 نیز و در بنکاله از کوهستان موزیک در کوه چینی پال و در ایران و خراسان و روم از چین و خطا و تبیت هم از آن و در این
 از خشکی می آورند خالص آنرا بسیار کم می آورند مگر بعنوان قحط و همدیه برای ملوک و سلاطین و حکام آن بلاد
 امر حیات و اگر در همان جا ناله را برید و مغشوش نمود و بقسمی که معلوم نشود ناله را در صحت ماخته می آورند که کم کسی
 در می یابد و بهترین آن بحسب امکنه خطائی است پس تبیتی پس کوه کاکو آئی پس نیپالی پس از جاهای دیگر و بحسب
 برتنند بونی آن بختی است که محروم از المراج را رعایت آورد و بحسب رنگ زرد و قهوه ای آن و کنگنه اند مشک در نوع است
 هندی و ترکی هر یک را اصناف مختلف و ترکی بهترین هندی و خطائی آن بهترین از تناری زیرا که تناری با اندک زهر مست آمیز
 بعد از آن اصناف دیگر ترکی و بهترین هندی آن نیپالی آن پس رنگ پوری و بعد از آن مائو اصناف و بعضی گفته اند که مسک
 چهار رقم میباشد قسم اول خونی است که از آن حیوان بطریق حیض و بواسطه دفع شدن و بر روی سنگها منجمد میگردد و این
 قسم در نهایت خوشبوی و تنیدی میباشد بعد یکبار بوی آن رعایت مآورد و در در رنگ و قطعات آن ماروانی و با صلابت
 مادر و تامل الوجود است قسم دوم تبیتی و آن ناله است که از اجتماع خون در حوالی ناف و بسبب غلبه قوت و حرارت آن
 بهم میرسد و بزرگ میشود تا مدتی از نصف لیموی رنگ از بزرگ شدن و رسیدن بکمال خود حار و بسیار در آن مواضع
 بهم میرسد و بسبب شدت حار و بر سنگها و درختها میماند پس آن با پوستی که بر بالای آنست جدا شده می افتد قسم سوم
 چینی است و آن خونی است که بعد از صید نمودن موضع ناف آورده است میماند تا حوالی اطراف یکجا جمع شود پس شگاف
 بر مآورد و رنگ و خشک میکنند و آن هیا رنگ با صلابت میباشد و نیز گفته اند که بعد از آن موضع ناف آورده کشید و بعضا به می
 بندند و چون خون بسیاری در آن مجتمع گردد آنرا از بیم موده ناف آورده اند و مدتی در خود فین می نمایند پس بر مآورد
 خوشبو میگردد و الا قبل از آن کرانه را آنچه است مانند خنک باد سر که قبل از استحاله کرانه را آنچه است قسم چهارم هندی
 است و آن خونی است که از دایره آن حیوان بهم میرسد با جگر و سر که در خشک آن حصص میکنند و این قسم اشقر و بلون است
 و غیر صلب میباشد و بدترین همه و غیر مستعمل و این سخنان بتمامها شاید اصلی در اندیشه باشند بلکه مشک در قسم میباشد یا اصلی
 خالص است و یا جعلی مغشوش و اصلی خالص همان قسم درم است که معنی دینی کرده اند و حال آنکه مخصوص بد الهی
 نیست و این قسم را آنست که خود بخود جدا میگردد چه آنچه ذکر یافت ریا آنکه قویب بر سبب نبال که مودم آنجا رشت آنرا
 میاند اند آن حیوان را گرفته بر ده جل میکنند و قسم اول بر نقد بر حلق بختل که آن حیوان بسبب خارش آن موضع را
 با سنگها میمالند و رنجور و خنده خون از آن بومی آمده و بر سنگها و خسته منجمد میشود و باشد و مردم آنرا آنچه حمل بر حیض
 و بواسطه آن مکرده باشند و در قسم دیگر خصوص چهارم مغشوش است و نیز گفته اند که مشک عملی از روغن چینی و عسل
 لبان و جگر خشک کرده و بزرگ نموده و در قند و خون که و نور قند در مشک خالص تر تنب داده و در بافتا بر کرده و آنرا مسک و
 نموده و بصورت اصلی ماخته مغشوش و علامت مغشوش آن از میاهای مفراط و نقل و کمی را آنچه ریا بد بونی آن معلوم میگردد
 و همچنین آنچه در ناف باشد آنست که ریسمانی را بسوزن کنی و از این ناله اول از ناله بکل را ناله پس آن ریسمان را از وسط
 بکل و اید و بکنند و هرگاه که بوی سبزی و خالص است و الا و امتحان آنچه در عمارت باسل آنست که در کف دست نهد
 از آن ریا آب دهن بمالد اگر حل شود خالص است و اگر نبتله گردد مغشوش است و اگر بید که مشک خالص باشد و را چون

در طرف رطوبت در آن اندک بقدریک ساعدت و زایش زیاده می شود و امتحان دیگر آنکه ظروبی را بر آتش گذاشتند و مشک
 بر روی آن ریختند اگر از آن بوی نیکو آید خالص است والا مغشوش امتحان دیگر آنکه سرچو ال در زیر آتش زشت و در نافه
 در زیر لب و بیونند اگر بوی بد از آن آید مغشوش است و اگر بوی خوش از آن آید اصلی و بهترند مشک مشک آبی خالص
 بهمان اصطلاح است و قوت آن ماه ام که در نافه است ناسه سال باقی می ماند و از نافه بیرون آورد تا یکسال طبیعت آن
 گرم در سوم و خشک در دوم و شمع رئیس و دیگران گرم در دوم نوشته اند و بعضی خشکی آنرا غالب بر گرمی دانسته اند
 و بالجملة هر چند کهنه شود بیس بران غالب و حرارت آن ضعیف میگردد * **افعال و خواص آن** ملطف و مفتوح سد ها و
 محال اخلاط غلبه یارده و رباح و بالخاصیة مفرح و مقوی دل و دماغ و سایر اعضای رئیسه و حرارت غریزیه و اعضای ظاهریه
 و باطنی و مذکی حواس ظاهره و باطنه اعضاء الراس مذکی حواس ظاهره و باطنه از سامعه و باصره و شامه و ذائقه و با اندک
 قوت سکر و جهت مالیند و خلد و رفالج و لقوه و رعشه و صرع و ام الصمیان و سکنه و بلاد و نسیمان و سایر امراض عصبانی
 نافع و رساننده قوای ادویه است با عاق بدن و بون بدن آن جهت منع نزلات و صداع بارد و سعال و آن باز عفران و اندک
 کافور جهت صداع بارد و بتهائی نیز و سعال و آن بتهائی و یا یا جند باد ستر و فلفل و دار شمشعان را مثال اینها جهت سکنه و
 جمیع امراض بارد و دماغیه و قمریخ آن با روغن بان بر مقدم دماغ و با ادمان حاره بر فترات طهر جهت خلد و رفالج و
 استرخا با نکرار عمل راست است بران و طلای آن نیز و آنکه آن جهت ظلمت و ضرورت بیاض رقیق و دمه و طفره و نشف
 رطوبات چشم و رساننده قوهی ادویه بطبقات آن اعضاء الصخر و الغشاء و النقص مفرح و مقوی قلب و رافع خفقان بارد
 سود اوی و توحش و غشی و وحشت و غم و وجع فواد و مقوط قوت و ضعف دل و رافع اسهال و عابس بطن و رباح امعاء و فرج
 آن معین بر حمل است و طلای آن با روغن خیوی مقوی و محرک باه الزینه نیکو کنند رنگ و خسار شرب و لظوفا السموم
 آشامیدن آن دافع ضرر سموم مشروبه و ملذ و حاده و ادویه سمیه خصوص بپش و قرون السنبیل المصار و ضرر محرورین و مصدع
 ایشان خصوصاً در بلاد حاره و فصل گرم و اکثر آن باعث زردی رنگ و خسار و بد بوئی دهان مصلح آن کلاب مقل و شربت
 آن تا نیم درم بدل آن نکوزن و نیم آن سادج هندی و در اوجاع عصب و ثلث وزن آن چند پیل ستر یعنی در سعال و طلا و
 مشروب و حوارشات و محبوب و در اء المسک با قسام و معجون مسک در قرابادین کبیر بتفصیل مذکور شد *

* **مسیر** * مفتوح مهم و کسرین و سکون باه * مثلاً تحتانیه و راء مهمله * **ماهیت آن** اسم مرئی کلد و است و بهترین مرایه
 است و راضع آن بقراط اولاً و آنرا با عسل ساخت پس توسعه یافت و با شکر نیز ساختند و بهترین آن عسلی است صنعت آن
 آنست که بگیرند کن و می رسند و جود را بهوست و مانی الجوف آنرا جد کرده و لب آن را شرحه شرحه بریده و بالوزهای
 کوچک و در آب صافی آهک گذاشتند زمانی پس بر آورده با کشته در آب حائض شیرین طبع دهند تا بخته کرد و لیکن
 مضحک نکرد پس و آورده بشف رطوبت آنرا را با رجه پاکیزه نمایند و در عسل کف گرفته بقوام آرند و یا شیر و شکر صافی
 و بر آن ریزند و بران بکند ازند تا عسل و یا شیر و شکر در آن منجذب گردد و اگر رطوبت آن عسل و یا شیر و شکر را رقیق
 کرد اندک تبل و نمایند و باد و سه جوش خفیفی دهند و با کلاب و اندک مصطکی سوده خوشبو سازند و بکار برند و در قرابادین
 کبیر بتفصیل ذکر یافت * **طبیعت** * ای آن مائل بگرمی و شکر آن معتدل * **افعال و خواص آن** مفتوح سد و ملطف
 اخلاط و مدد فضلات و مسمن بدن و محرک باه اعضاء الراس و الصخر و الغذاء مولد خون صالح و مانع معود البخره بدماغ

* مشط الغول * افتح مع وسكون هـ وضم اء جـ هـ والذ ولام وضم هـ وضم حـ وسكون وادولام انطاكي نوشته که

* مشط الغول * افتح مع وسكون هـ وضم اء جـ هـ والذ ولا م وضم هـ وضم هـ وسكون وادولام انطاكي نوشته که

الطال معروفی بد پشاور است و بعد از آن کسی نماند که ماهیت آن نباتی است شاخه ای آن باریک و برگ آن شمشیر

ببرک کشیز و صلب دهن کل و ثمر آن خواص و منبت آن کریمهای بلند * طبیعت آن در درم کرم و خشک * افعال و خواص

آن محال نوی راج غلیظه و مفتوح حدود السوم آشامیدن ده او نه آب برک آن جهت کزیدن مک: یوانه می رسید استه ان

* مشك زاده * بكر و هم و سكون شين زكاف و فتح دال ميم و الف و لون و وا ه صا هيت ان اسم دواي مندي است

و در مکانه کثیر الوجود و آن دانه است که چنانچه بقول رسولی و محققین ترازان و محدثین ائمه و فی الجمله شریک و کوش ماهی

و با خط و طهارت آن مدح و جود آن بزرگوار را که چرب و بی غش و بر آن همه عالمی و طبیعت آن سرور و شاک و افعال و خواص

ان چشم را روشن گرداند و امراض دهان و بی مزگی و خشکی را از آن دفع و تندرستی را از آن برآورد

میوان منی را موثر و چون برگ و بیج آنرا در آب میاند و صاف کرد و با شکر بنوشد و درود بخواند و بیماری را از میان ببرد.

نافع است مقل از شربت آن تا یک درهم است

* مشكط را مشيع بكسر هيم وسكون شين وكسر كاف وفتح طاء ولام من واو وكسر وفتح هيم وسكون هاء

یاء مننا انما نريد وعين محمد اسم نبلي احسن و فاعلموا ان اول واسم الرازي انك انتم اهل البيت

جلی است و قویترین اقسام آن بر آن انبوه و از درخت بود که برای زمان بسیار می ماند و بهر جهت و در هر جا

کذلک بعض شیرخواران از بستان آن برآید بعض شیران را که در میان خون و لبن است

و اما در این باب آنچه از اعضاء اصل و الفل او را بنامش آشامیدن آن مخدج را بواسطه غایضه از سینه و شش

ان خشن و خوار ان اعضاء سے روئے کرنا چاہئے۔

تدیت حماة و حرم بک انک آردا بایک انک سقونیا و یک رهم کثیرا حودا یاد درم خیمه بشده بسرشتن و یا آب گرم

و با شامند رفع قوه نمائید و کمی که شهوت او منقطع شد با شام چوب در هر سه روز یک روز نیم درهم آنرا بدهد با شام در هر

تیم خبر بود و در هر مسکنه میشوید و بیست دوم عمل انشور و شهوت از زیاده کرد و شراب آن را نفع کرب و غشی و ملر حقیض

است ریختن آن مسقط جبین و فرزجه آن بقدر یک انگار و روغن بلسان مسکن در دوز هم مضر مقلد و مصالح آن هر که از غایت

قوت اذرا و شربت آن بعوض بول خون بر می آید مصلح آن رب مورد و آرد بلوط مقلد از شربت آن یکمقال و در مطبوع دو

متقال بدل آن بوزن آن بود نه رفتد مانود راد را رخص بوزن آن عدس الماست *

میشمیش * بکر دومیم یکی اول و دیگر در میان درشین معجزه ما کنده است عری است و بیوانی از میان و برومی امانو

دېداسې زرد آلو وڅښک کړه؛ آنراقي سي وځوباني نيز نامند وېش کړي اردک * ماهيت ان شري امت معروف وېتوان

خروج رد و بلاد مرد شیر بهم میرسد و اقسام میباشد از خسته شیرین و تلخ و هر یک نامی مشهور و دواهای ترش و صفا رسید شیرین

لطیف دوست خسته شیرین پر آب کم جرم آن است و خشک کرد آن بهتر از ناز آن * طبیعت آن در دوزخ سرد و تر الهی الله

بنام خدا شریفین آن کرم تر باشد * افعال و خواص آن مفتوح شد در مابین صلاحات اعضاء الغداء شیرین آن شیرین

طبع و موافق مجروران خاد ام که در معده فاسد گردد و با عصب رفیع بدن بر روی دهان و آشامیدن آب مطبوخ و با القوع خشک
آن سهل است و از ملین طبع و مسکن تشنگی و غلبان ملون و صفر او التهاب معده و رافع آرزو و خصوصاً معکوش آن الحمیات
چون صاحب تب خار صفر اوی تازد آنرا بخورد و آب کرم و عسل بالای آن بپاشند و قوی کند اخلاط کراتی و زنجاری دفع کند
تب و رفع گردد و از مجربات همدرد اند المصاریع التعفن و فساد و فحاح و مولد آرزو ترش و تبهای عفونی و مضر مبرودین
و صاحبان ریاح و تب و جشای حامض و ضعف معده و مضائق مصلح آن شکر و مصطکی و الیسون و النخوة و جوارش کوبی
و کندی و خوردن آب بالای آن خصوص آب سرد و یخ و بر ف و آنرا بالای طعام غیر منظم خصوص طعام غلیظه بطبع
المهضم خوردن بغایت مضره مصلح آن قوی فرمودن و تنقیه بدن با سلیج یا تخم را زیاده چند روزی هم و با بالای آن سکنجبین
خوردن و کوبیدن نیم درهم مصطکی و نیم درهم انیسون با شربت میوه منسک بپاشند و ناشتا خوردن آن بسیار بد و مملو است
بر آن با عسل سحیح مصلح آن شکر و انیسون در جمیع امزجه و گفته اند هرگاه بعد از خوردن زرد آلو فصل کنند خون سفید
مشاهده گردد و لهذا اکثراً خوردن آنرا مورد برص دانسته اند جهت آنکه سریع التعفن و مولد مخاط بلغمی است و تخم قسم تلخ
آن در دروم کرم و خشک و تخم قسم شیرین آن در دل کرم و تر * افعال و خواص آن مبهي و طبعی الهضم مصلح آن بریان
کردن و نمک بر آن زدن است و روغن همه اقسام آن مفتوح سد و ملین صلابات و رافع خشونت خلق و در شتی جلد روغن
مغز تلخ آن بقل ریخته نقل کشند کرم معده و مسهل آن بقوت و محلل اورام مقعده و مفتت حصاة و جهت زحیو باره
و بر اسیر غامضی و باطنی شرب و لاله و با اغیون جهت جمیع اوجاع طلاء و قطور آن در گوش جهت تسکین درد و قتل کرم آن و
کراتی سامعه بینک دل و در سایر افعال قوی و بر روغن بادام تلخ مقدر شربت آن ناسه متقال و روغن شیرین آن ضعیف تر از روغن
بادام شیرین است و اجزای درخت آن در دروم سرد خشک * افعال و خواص آن آشامیدن طبع برک آن مسهل
کرم معده و مدد قبول و تطول آن محلل اورام آشامیدن درک خشک آن بقدر و متقال با آب سرد قاطع اسهال و قطور آن
هرک تلخ آن مسکن درد گوش و قاتل کرم آن و شکر آن سرد خشک * افعال و خواص آن ملطف آشامیدن و در روغن
آن قاطع نرف الدم باطنی و ظاهری و خوردن مغز تخم تلخ آن با صفت غشیان و غشی مد آرای آن قوی کردن است و زبوف نوا که
جامعه مانند غوره و اترج و لجو آشامیدن است *

مصطکی * بفتح میم و سکون صاد و فتح طاء و هم ملین و کسر کاف و با وضم هم و فتح کاف نیز آمده و اقباری گفته مصطکی
سد الف بو وزن فعلی معرب از مصطخای یونانی است و با مصطخی رومی و عبری علك رومی و عبری یانی کیا و نیز برومی و
هندی که نامند * مها همت آن صمغ درختی است که در سباده از بلاد شام و روم و ناحیه ارمنیه میشود و چوب و بوک آن
لطیف و نازک مثل اراک و ثمر آن هائل بتلخی و آن صمغ در هنگام بودن آفتاب در برج جوزا و حوالی آن از درخت آن
مستخرج میشود و قوت آن تا بیست سال باقی میماند و آن در قسم میباشد قسمی سفید نرم خوشبویافت شفاف با اندک شیرینی
و چسبندگی بسیارند آن در وقت خائیدن و تازه آن بیدای نرم است که سائید نمی شود و این را بطلی المند و بهترین
آن بزرگ دانه آنست و این قسم مثل صمغ دیگر از قوت طبیعت از جوف درخت تراوش کرده بهیرون می آید بد و در
اعانت از خارج بخراش درخت آن و غیره و قسم دوم سیاه و باتلخی و در او منافذ کوره غد آن و قابل هضمی است و این را
و باطلی نامند و بعضی گفته اند که این قسم بزدن تیغ بر ساق و شاخهای درخت آن تراوش را طوبت از آن حاصل میگردد و آن

مقابله جهت نفوذ و تحلیل و باج آن در مبطه و فراق و سوء هضم و چون اجزای آنرا با همی بجوشانند با آب و مکرر کنند یعنی
 آن آب را صاف نمود و باز اجزای تازه داخل کرد و جوش دهند و همچنین تا آنکه غلیظ گردد و بیا شام جهت لطف اندام
 و ترخه امعاء و اسهال و برآمدن کی تاب در رحم مفید و ضما د برک آن جهت برآمدن کی معده و در جم حادث از سردی نافع و طبع
 شریک آن تا یکم فقال بدل آن کند و بوزن آن و یکوزن و نیم علك البطم و در ثقیوت معده و جگر بوزن آن اذ خر گفته اند مصطکی
 مضمونه است مصلح آن خیسانیدن آنست در سرکه انکوری بکشیانه روز پس خشک نمود و استعمال نمودن با کثیر و با
 بتهائی و گویند مصلح آن قند و صمغ عربی است و مغز گردکان و کشمش نیز گفته اند آلات المعاضل و الجروج و القروح آشامیدن
 مصطکی جهت جبرکس و کوفتگی اعضا و غریبه و صدمه و سقطه و بطول آن مقوی اعضای مسترخیه و جابر استخوان شکسته شده و ضربه
 رسیده و سقطه و کوفتگی اعضا و غریبه و صدمه و سقطه و بطول آن مقوی اعضای مسترخیه و جابر استخوان شکسته شده و ضربه
 اورام و تسکین اوجاع و بجا آمدن عضو بیجا شده و التهام زخمها است خصوص که اول با آب طبعی اجزای آن عضو را شسته باشند
 مکرر و مالیدن آن بر اوجاع بارده و تقاعد مفاصل با روغنهای گرم محل و بتهائی جهت التیام قروح و زدن ستور و تدمین بدن
 و کل آن و گفته اند سیاه قبطی آن در تحلیل صلابات اقوی از سفید آنست الزینة آشامیدن و طلای آن جالبی بشده و سرخ کنند
 و خسار و طریق داخل نمودن مصطکی در تراکیم و جوارشات و محبوب و دهن و سفوف آن در قرابادین کثیر ذکر یافت
 * مصلح * بفتح میم و صاد و لام لغت عربی است یا صدها نی تا را در ترکی قرآ و طمانند * ماهیت آن مائیت دروغ است
 که بعد جوش دادن و انفصال اجزای جنبیت و مائیت از هم اجزای مائیت را آن مقلد از جوش دهند تا غلیظ و متعقل گردد و ر
 آن بسیار ترش میباشد و جنبیت مخلوط با نلک و جنبیت را لوززانند و لک و سیاه دانه و بومیت زردا تریج و ریزه کرده و صغیر
 و لک سرکه با آن سرشته چند روز میگذاردند تا اندک مزاج گیرد پس بجا پییر با نان میخورند بسیار لذت میدهد و تازه
 آنرا نیز با کرمه مزوج کرده با نان و یا رطب تازه میخورند لذت میدهد و چون دوان جنبیت لک داخل کنند و محبوب کبار و با
 اقراض ساخته خشک کنند بفارسی کشک و بترکی قروط و عربی اقط و مصل نیز نامند * طبیعت مصلی در د رم سرد و خشک
 * افعال و خواص آن مسکن حدث صفرا و خون و تشنگی حرارت معده و رکب و اسهال مراری و حمیات صفرا و زهره حاده را
 نافع و رادع اورام حاده و زدن ستور و طلای آن رافع اورام زبان و مضطه و مغرغره با آن جهت قلاع حار دمان و لثه و حلق و
 اورام حاره آنها نافع و ضما د آن جهت سعه رطبه و نار فاری و قویا و قروح شهدیه و امثال اینها با مرکه نافع و سعه پارانیز مفید
 است المضار ردی الغد و اکثر آن مولد نفخ و قولنج و مصلح آن ادویه مسخنه و جوارشات حاره است *

* مخصوص * بفتح میم و غم صاد و سکون و او و صاد مهمله * ماهیت آن با اصطلاح اطباء عبارت از سیخ کباب چاشنی دار است
 حقیقه و مجازا بر قلیای چاشنی دار و مزورات نیز اطلاق میکنند که از جوجه و یا مرغ جوان قریه یا گوشت بوقه املک و یا
 بزغاله هر یک که خواهند با سبزی های مناسبه مانند برگ خرفه و کاسنی و اسفناخ و کشمش تازه و برگ عنب الثعلب و امثال
 اینها و با زهر حاره مناسبه و ادویه خوشبو بحسب احتیاج بخته با آب زرشک و با انار ترش و با سماق و امثال اینها ترش نموده
 و چاشنی از هکر گرفته و نازل میکنند اگر چاشنیدار منظور باشد و اگر ساده مطلوب باشد بی ترشی و چاشنی * طبیعت آن
 بحسب ترکیب اجزای آن مختلف گردد * افعال و خواص آن صالح الغد و سریع الهضم جهت صاحبان مزجه حاره
 و معده و رکب حار و غلبه صفرا و امراض حاره و صفرا و زهره و اسهال حادث از حرارت و صفرا و حمیات حاره حاده نافع است

فصل في الميم مع الضاد المعجمة

ممنوع ميم وماد معجمة لغت عربي است. ما هیت آن زبان بری است و گویند که آن حب القلقل است حکم غیر قبله الحیم در حاشیه نوشته که در حوالی کور که بزرگ است و در آن بلاد هند کثیر الوجود است و سه چهار برک از زمین برآمد اکل مشکل کل مانند کل آن در برک آن شبه برک کاسنی و اصلا جوب که از دوانا و آن بدن را در وسطی و در روی زمین میوه و طعم آن شیرین و خسته آن بزرگ * افعال و خواص آن ضا دیم آن با مساری آن صبر و حق و طعم و طین از منی جهت رجوع صریح و معطه در دمه دفعه ربع الم آن میکند و مجرب است *

فصل في الميم مع الغين المعجمة

مغاث ميم رنج غین معجمة والمف وثاء مثله لغت عربي است. ما هیت آن یعنی است و از مطهر و برسی آن میانه مائل برخی و مغز آن مائل به سفیدی و زردی و بهترین آن خوشبو تلخ مائل بشیرینی آنست و از جمال کرخ و اوج آن خیزد و در نوع میانه مائل به سفیدی و سفیدی برک بدن اذی و باخشونت و عریض مائل برک قرب و کل آن سفید و تخم آن مانند حب السمته و آنرا قلقل نامند و لعل بعضی شبهه شده اند که آن بیخ زمان بری است که حب القلقل ثمر آنست بعضی گفته اند که نوعی از سورنجان است و اصل آنست که غور آن مرد و است و قوت آن تا مدت حال باقی میماند و انطی که نوشته که نوعی از انرا از عبادان و قوایح شام می آورند و آن در مصر مستعمل و در عین الفعل و منی آنرا در سخت بسیار بزرگ و برک آن کوچک قریب برک سبب رنج آن بی الجملة شبهه شده است و با نعلانی چسبند و سه و تلخ و آنرا بهندی میگویند و نامند و بری که و در حرف الکاف مذکور شد * طبیعت آن در درم گرم و در اول خشک و بعضی مائل به صراحت گفته اند * افعال و خواص آن محال و قابض و مقوی اعصاب و اعطای مسترخیه و مست شده و مسمون بدن اعضاء الراس و الالبه المفاصل و الصدور و النقص آشامیدن آن با سکنجبین جهت صرع و جنون دفع خلل اسودامی و با عمل جهت امراض بلغمی و درد کمر و مفاصل و عرق النساء و تقرص و تشنج و ضعف عصب و استرخای آن و تشنگی استخوان و التواء اعصاب و تحلیل صلابت آنها و صلابت مطلق و رتبه و رحم و تنقیه سینه و رتبه و کرفکی آواز و تحریک باد و در تن و ضداد آن با کلی از منی جهت جبر کسر و ریش و صریح و سقطه و التواء عصب و تحلیل و تلیق صلابت آنها و دشمن زار و رام حلق و در رحم و همچنین با مکره الزنقة من اومت آشامیدن آن با عذاب و کثیرا جهت تسمیم بدن و تخم آن در تحریک و تقویت باد و قوت از سایر اشیاء مضر مشابه مصالح آن عمل مقدر از شربت آن در درم بدل آن سورنجان و عا قوت حار و در ضداد است ثلث است *

مغرة ميم و غین و راء معمله وها و آنرا طبعی مغز فیز نامند لغت عربي است بیه زانی میلطرس و بیهکی کبر و نامند * ما هیت آن خاکي است مرغ تیره و مائل بزرگی و با غر و بت گویند که از روم آورند و در هند و بنکاله بسیار و بیشتر از راج محل می آورند و نوع میباشد یکی مرغ تیره خالص و این را باند و هون کبر و نامند و دوم کبر ناک ناصی و این را کبر و مطلق و این بخوبی آن نیست و نیز بعضی مغز و صخر از طین مختوم است و بهترین آن آنست که چون در آب اندازند منتفخ گردد و زیاده شود در حجم و صافی باشد * طبیعت آن در درم سرد و خشک * افعال و خواص آن قابض و محض و جابس و رادع اعضاء الغل و النقص آشامیدن آن جهت اوجاع کبد و حیم بدن و تلب دیدن و حب القرع و حب نرف الدم جمیع اعضاء و حیض و بازرد و تخم نیم برشت و آب بارنگ جهت قرحة اعمار و مشابه و بواسیر و رحم و تشکین حرارت

کواکب در منظومه و طریقی گفته و تنقیه سینه از اخلاط را چه در ریه و ضعف جگر و تحلیل ریح آن در ریح بواحیر و خون منجمد
 در احشاء بواحیر و سرور لادت و احتباس حش و عرق النساء و نفوس و ریح و جمع ظهور و ادرا و بول و حش و غیر و تنقیه حماة
 کرده و تنقیح حد و راه مال بلغم نافع و چون با دریه مهمله حاد و یا مزید بلغم حدت آن می نماید و چون از مقل صائی سرخ
 رنگ عربی مقل از دم و مقل بجا بک و با ماء العسل بیاضا مند منجمد می میگردد اند بلغم را وضاد مقل عربی جهت تحلیل اورام
 حلق و خنجره مغیول و شمع رئیس گفته و تنقیه صلبی زیاد از غیر آنست و آشامیدن يك درم آن با شیر تازه و شکر و
 جهت تقویت با و بقل آدی گفته چون اراد اقلین طبیعت نماید مقل را بگو بند و آب کرم بران ریزند و بیاضا مند امهال
 بلغم نماید وضاد مسجوق مطبوخ آن با سه وزن آن میوس کند م که بجا ی آب آب انکور و یارب آن با غل با قندری
 در غن کار جهت ورم شقیقه مجرب و وضاد آن با آب دهن صائم جهت ورم باک چشم و اورام صلبه جگر و بادنتی و با اندکی
 مزج جهت اسقاط دانه بواحیر و ثانیل خصوص ناز آن و نیز وضاد آن جهت اورام صلبه و تحلیل ریح غلیظه و امراض رحم
 و مقل و بواحیر خصوص با آب کند نا و بتنهائی جهت تقویت با وضاد آن که با کفی با قلا جوش داده خمیر نموده باشند
 جهت قله الماء اطفال و بادنتی و قله الامعاء و نیز به تخصیص مغیول و احتقان آن جهت بواحیر و غرور آن جهت بواحیر
 و انتفاخ رحم و انضمام فم آن را تحلیل از جنین و دفع فساد هوا که بسبب عفونت و طوبت بسیار و یا کشتار و ریامرد زیاده باشد
 و حصول آبی نیز جهت رفع انضمام فم رحم و تحلیل از جنین و قطع بواحیر و در طوبات سائل از رحم و شش آنها مقل
 السوم آشامیدن و طلا نسودن آن نیز جهت دفع سمیت لسع هوام الارام و البثور وضاد آن جهت تلین اورام و تفقد عصب
 و دفع عضل و خون منجمد تحت جلد و با آب دهن صائم جهت تور با وضاد مزج خمیر کرده آن با با قلا جوش داده جهت
 اسقاط نازل آ و بخته و تحلیل اورام بلغمه صلبه و وضاد مقل اليهود جهت تحلیل غلظت و آشامیدن مطبوخ آن جهت
 اورام با دانه مضر ریه مصلح آن کشور امه و رگب مصلح آن زعفران مقل از شربت آن یک درم بدل آن در ثلث آن مرکی و ربع
 آن همراه است را طریقه لالت مغیول و بخور و محبوب و دهن و اصله و اقراص و مراهم و معجون آن در قرابادین کیر مل کور شد
 * مقل منکبی * ماهیت آن اسم ثمر درخت درم است و با عفونت و خشونت و با خلالت و قرآ آنرا نهش و خشک آن را و قل
 نامند و ما کول است و بخورند آنرا در درخت آن در شکل و ثمر شبیه بد درخت خرما * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص
 آن تابض اعشاء الغذاء و التامض مقوی معده و حابس امهال و سیلان خون و طبع آن جهت تقطیر البول و نفک الدم
 و جالوس در آن جهت دفع انقباض خون رکها و آشامیدن طبع درخت آن جهت ترویج مزمنه و تنقیه بلغم تطول لیف سوخته
 آن جهت حرب و حکه و منع تولد قمل موثر است

* مقنعه * بضم میم و سکون قاف و کسر نون و فتح عین مهمله و ما * ماهیت آن عبارت از شیرک و است که کرم کرده عصاره
 خرفوب شامی اضافه نموده باشند * افعال و خواص آن جهت مالین و لیبا و خشونت سینه و تمکین تشکی و تلخی دهان
 و دفع ثمار اخلاط سوداوی حاصل در معده و ضعف جگر و حرقة البول و جرب و حکه مغیول است
 * مقنعه و نس * بفتح میم و سکون قاف و ضم دال مهمله و سکون واد و ضم نون و عین مهمله * ماهیت آن کرفس مانند درن
 است که در ارسالینون نامند و در حرف الفامل کور شد
 * فص * لایم مع الکاف
 * سکی ساره * بفتح سین و کاف و هاء زلف و فتح راء مهمله و هاء آخر امکنه بدون ایجای و نیز گویند لغت هندی است * ماهیت آن

مقل و نس
 مقل و نس
 مقل و نس
 مقل و نس

بیخ نباتی است که در میان کوهها و درهها و بنگاله در غل پرها که قلاب نامند در میان آن بخار بهم میرسد و کل و برگ
آن شبیه گل و برگ نیلوفر و رنگ از کمی آب که بهیچ آنرا بقدر چغندر و متوخطی و پوست آن سیاه خشن و در جوت آن خاکها و در
هر خانه تخمی مائل بشد و یورو با پوست سیاه رنگ اندک صلب و مغز آن سفید اندک شیرین و قلیلی لز و جمت و کوبه اطعم و آنرا
بتر آورده میخورند در خامی و نازکی و بخته خشک آنرا بریان نموده نیز میخورند * طبیعت آن گرم و تر * افعال و خواص
آن تازه آن مغوی بدن و باه و زیاده کنند * منی در مبرودین مضر و زین و خشک بریان کرده آن با غل انیت و حابس
امهال است

قصه لالمیم مع اللام *

* صلح * بکسر مهم و مکنون لام و حابس رسی نمک و برکی دوز و بهندی لون نامند * ماهیت آن جمعی سفید است که در
آب کد اخته میگردد و داخل کل اطعمه کرده میشود مکود و حلویات و آن اقسام میباشد از معدنی و غیر معدنی و معدنی آن
حجری و غیر حجری است حجری آن رطوبتی است که از شکافهای بعضی کوهها و مغارها و غار آنها توارش نموده منعقد و متحجر
میکردد و بهتوبن آن سفید صلب صاف شفاف است که اندرانی نامند و نمک لا موری نیز از آن قبیل است و نیز از آن قبیل است
آبیکه از بعضی اراضی میجوشد و یا بعنوان ترشح از رگهای زمین تراوش مینماید و مادام که در جای خود است غیر منجمد و
متحجر نیست چون از آنجا حرکت دهند و بجای دیگر برند مانند آنکه قریب آنجا حوضی کنند و آن آب را در آن بنند و چون
زمانی بران بگذرد و هوا سرد بران وزد منجمد و متحجر گردد مانند ملح هر موزی و هانبر و امثال اینها ولیکن اینها بسفیدی
و صفائی و شفافیتی لا موری و اندرانی نیستند و نمک سانهرا اندک سرخ رنگ است و غیر حجری آن آب بعضی چشمهای بعضی
اماکن است و آنرا دریای نمک نامند که بسبب تابش آفتاب و تاثیر کواکب دیگر اطراف آن انجماد مییابد و مانند قند میباشد
در انجماد و صلابت و در وسط آن غیر منجمد مانع است و هر چه در آن افتد بر و یا م بهسبب حوا و رطوبت و حرارت منجمد نمیکند
میکردد و هر یک از انواع املاح را بنامی مخصوص دارند چنانچه اکثری من کور خواهد شد و حجری آن در آب دیگر ترک اخته
میکردد از غیر حجری و معهود کشته که در حد و کوهستان شرقی بلاد پنجاب مابین مضاف نکر کوتهه معهوده است که فی الد رام
در آن مکان آتش از زمین آن ملتهب است و آن مکان معروف نژد هندو بجولا مکی است و بر در آن چشمه چند است مصطح
که آب آنها شور مانند نمک کد اخته در آب است و مردم آنرا در مطبوخات استعمال مینمایند و اکثر هندو آنرا تبرکات بجاها
دور میبرند و در مالی یکمرتبه برای زیارت و پرستش از اطراف بعیده در آنجا جمع میکنند و آن در کوه در مواضع مسطح واقع
است و در آنجا عمارتی ساخته اند و ششیل * شد که پادشاه و رنگه زیب عالم گیر که پاس شرع بهمیا و منظور هاشت تابه آسمانی
بسیار سنگین و کلان و ضخیم طیار کرده بالای آن موضع گذاشته بود که بر آمدن آتش مسدود نمود لیکن شعله آتش تابه را سوراخ
کرده بر آمد و هر چند سعی و جد و جهد نمود موقوف نکر دید و وقت کامله حق سبحانه جلشانه بر او عبرت شمه از آتش
جهنم شعله تند موزان برای دیدن مخاونا ت آفریده لیکن کفار بر عکس آن کرامات تصور نمود و میپرستند و نیز در کوهستان
سمت مغرب آن نمکی که در رنگ صلب متحجر اندک تلخ و تند که بهندی کومه نامند بهم میرسد آنرا نیز نرم کرده در آب حل
کرده استعمال مینمایند و این با تلخی است چنانچه ذکر یافت * طبیعت آن دردم و گرم و در عوم خشک گفته اند و جهت
مبرودین و هضم غل از دفع ثقل معده مفید و مفتوح شده کهن و طحال و کشنده کرم معده و امعاء و جشا آر در دریا و بادافع نماید مضر
محرورین و کرده و منانه و امهال آزد و منی را رفیق کرد اند مصالح آن بار و غن تازه کا و و کامیش و از استعمال نمودن

است مصنوع آن نیز اقسام است قسمی آنست که در موصل بحر و دراز حلقه تابنده جابجا بعمل میآوردند و در مطهرات
 و پاکیزگی آن مد اراکل آن ملک آن و انواع آنها تمام بران است و آن چنان است که آب دریا را بر زمینهای شور و آریسته
 میکند و آن را در آن منجذب و خشک کرد پس خاک آن موضع را برداشته در آب حل کرده تصفیه نموده طبع میکند تا منعقد
 گردد و اگر آنرا از تبه دیگر تصفیه نموده باز طبع نمایند سفید شبیه بقیق و مانند غیر حجری ما خود ازد و بیای نمک میگرد و چون
 مکرر تصفیه نموده و بر کاه پیچید و برین مکرر طبقه طبقه تا مانند قند منجمد گردد آنرا در بنکاله و نمک کاج لون نامند و بهترین
 همه ملح ذراتی است که در نمک مشهور ببلای هوری است پس اقسام دیگر حجری پس غیر حجری که ملح طعام و خیز نامند و
 بدترین همه ملح مصنوع از مای بحراست و این با اندک تلخی و حدت میباشد زیاد از املاح دیگر از مطلق آن مراد ملح
 طعام است و نیز از برای قلداری از مواد اکثر نباتات مانند برگ و ساق تنباکو و ترب و موز و امثال اینها و بول حیوانات
 و انسان نیز بطریق توریق و تصفیه و طبع ملخی بعمل میآورند و هر یک از اینها موسوم بآب چیزی اند که از آن میسازند و اصل
 صناعت از بول انسان جوآن محرو را مزاج شارب الخمر ملخی بعمل میآورند برای اعمال خود و بد آنکه تذکار و اقسام
 زاجات و شیوب و بوره و قلی و نو شادر نیز از جمله املاح اند و با نجهان فاعل از عقاید کلی حرارت و ماده آن را حرارت و اجزای
 لطیفه تریبیه طینیه است و بحسب اختلاف تاثیر حرارت و لطافت مواد اقسام آنها مختلف میگردد مثلاً اگر حرارت با عدال
 باشد و ماده لطیف و ارض طیب اقسام املاح جید از آن حاصل میگردد و درین صورت بران غالب باشد قطعههای
 آن بزرگ و سفید شفاف میشود و اگر بایان حد نباشد قطعههای آن کوچک و یاریز و زخوار و حرارت قوی باشد و ماده ارض
 قطعی قطعههای آن بزرگ و سرخ رنگ که بونی نقطه از آن آید فکون می یابد و اگر حرارت قوی باشد و ماده لطیف و ارض منتن
 ملح منتن حاصل میگردد و رنگ آن سیاه میباشد و همچنین قیاس اقسام دیگر بتحصیلاً که در کتب معادن مذکور است و نمکی
 آن در میانه بین قطعی و نفتی را چون بتل خیس نفتیت آنرا از ازل سازند مانند ذراتی گردد و طبیعت مطلق آن
 در آخوردوم گرم و خشک و هر چند تلخ تر باشد گرم تر بود افعال و خواص آن بعدین یعقوب کلینی روایت کند مرفوع از
 حضرت ابی عبد الله علیه السلام که حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله و صحبه رسام خطاب بعلی ابن ابی طالب عم کرده
 فرمودند یا علی افتتاح کن طعام خود را بخوردن نمک و اختتام کن به نمک پس بدستیکه شخصی که افتتاح کند طعام خود را بنمک
 و اختتام کند بنمک محفوظ میماند از هفتاد و دو مرض از جمله آنها جنون و جذام و برص است و در رحلت دیگر وارد است
 از آن حضرت علیه السلام که هر که بولقعه اول طعام خود نمک پاشد بخورد و در می شود از آن نش و وجه یعنی لکه های که
 بر صورت می افتد و در رحلت دیگر وارد است از همان حضرت علیه السلام که حق سبحانه و تعالی وحی کرد و بسوی حضرت
 موسی علیه السلام که ای موسی اکتب بجام و ختم کن بسلام طعام خود را بدستیکه دوا است هفتاد و دو مرض را که امون و اضعاف
 آنها جنون و جذام و برص و وجع حلق و ضرس و بطن است و در رحلت دیگر از حضرت رسالت مآب صلی الله علیه و آله و سلم
 مرویست که سیل ادام یعنی نان خورش نمک است و نیز در رحلت دیگر وارد است که فرمودند که هر که پیش از خوردن
 هر چیز و بعد از خوردن هر چیز نمک بخورد سی صد و سی مرض از او دفع میگردد که امون آنها جذام و در رحلت دیگر از
 حضرت ابی عبد الله علیه السلام مروی است که مقرب کریم حضرت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم را پس آن حضرت صلی الله
 علیه و آله لعنت فرمودند مقرب را از فرمودند که نکال اشتی تو هیچ مومنی را که اذیت نرسانیدی و نه هیچ کافری را پس نمک

طلبینند و بر آن موضع مائیلند و در دساکن شد پس فرمودند که اگر میدان انستند مردم چه خاصیت است در ملج هر آینه خواهمش
نمیکردند بآن تریاق را را حال یک بسیاری در فضیلت ملج وارد است و باین چند حدیث اکتفا نموده شد و موافق اقوال
حکمای طایفه عین ملطف و محل و قابض و مجفف و معد و قوت قبض این زیاده از سایر افعال آنست و تجفیف و تحلیل محرق آن
زیاده از غیر محرق و دافع عفونات اخلاط وکل ازنده اخلاط جامده و تحلیل اسهان ملج مرزباده از سایر اقسام و ملج بریان
قوت تحلیل و لطیف و شوری آن کمتر و چون این را چند مرتبه غسل دهند مجفف بی لذع گردد و قوت امهال آن ضعیف شود
و مجموع آنها مسهل بلغم و سودا و ماء اصفر و دافع رطوبات لزجه و سرد و تخمه و فساد طعام و مشهوی و نیکوکننده رنگ رخسار
و مصالح اغذیه بارده و نیکوکننده طعم اطعمه و بقول و محبوب تله و حوضات و لحوم را مثال اینها اند و بعضی در اخراج خلطی
خاص قویتر از غیر آنست چنانچه مذکور خواهد شد انشاء الله تعالی عنقریب اعضاء الراس ملج اند رانی جهت حدت
ذهن و طلای آن با شحم حنظل جهت قروح حادث در سر و با سرکه جهت معده و قویا و با صبر جهت نزلات امراض العین
اكتحال آن جهت سلاق و بیاض و سبل و تقویت با صره خصوص اند رانی و با مروارید جهت پاک کردن چرک و جلائی دندان
و مضمضه بدن جهت تقویت لثه و دندان کرم خورده و قلع کرده شده خصوص محرق اند رانی آن برای زیاده تی تجفیف
آن و بدستور مضمضه آن با سرکه جهت افعال مذکوره اعضاء البدن را شامیدن ملج اند رانی و نقطه آن و سایر انواع آن
جهت قطع بلغم لزج از سینه و نقطه آن با عسل و سرکه جهت خنای و ورم لهاة مفید اعضاء الغذاء و المنفص آشامیدن آن
معین برقی نمودن و قی نمودن به نقطه آن در غایت دفع است از برای ذرستان با و با سکنجبین منقی معده مجموع آنها مسهل بلغم
و سودا و ماء اصفر و رافع رطوبات لزجه و سرد و تخمه و فساد طعام و مشهوی و بعضی اقسام آن در اخراج خلطی خاص اقوی از قسمی
دیگر و همه غاسل اعراض معین بر نفع سودا از قاصی بدن و رافع بد مزکی اطعمه و مانع حدوث جنام اند خصوص نقطه آن و
اند رانی جهت اوجاع معده بارده و با سکنجبین جهت استسقا و امراض سوداوی و بلغمی و تفتیح سد و با مسهلات معین بر
قطع و اخراج اخلاط بلغمی و سوداوی و تفتیح سد و رضاد آن با فودنج جبلی و روغن و خمیر نان جهت تحلیل اورام اندیمه
بلغمی و بدستور با جوز مائل و با فودنج و عسل جهت قروح ذکر و بودا دة آن مجفف و قابض و سوخته آن الطاف السموم ضما
آن با بزرگتان جهت لسع عقرب و با فودنج جبلی و زتی و عسل جهت لسع افعی شاغل ارواح و با سرکه و عسل جهت کزیدن کبی
هزار با و زنبور و با سکنجبین جهت دفع مضرت انیون و فطر و با مشکطرا مشیع جهت کزیدن افعی و با زیت و قطران نیز و با
فودنج جبلی و روغن کاوید ستور الارام و البثور ضما د آن با کف صابون جهت ورم ریشی و بلغمی و تهیج و با فودنج جبلی
و عسل جهت اورام بلغمی و با زیت و عسل نیز و با کل اجاغ و عسل جهت خون منجمد تحت جلد و تحلیل اورام بلغمی و نزول
آب و با خمیر جهت نضج مامیل و با عسل و زیت جهت انفجار د مامیل مؤثر القروح و الجروح و الزینه طلای آن با روغن
زیتون جهت حکه و جرب و زخم آبله و جندام و با حنا جهت داخس و با عسل و فودنج جهت منع لمله از انتشار و با زیت و سرکه
جهت خارش بلغمی بشرط آنکه نزد یک آتش به نشینند و با عصور ابر آتش بدن اند که عرق کنند و بستر آن با پشم بر زخم قاطع
خون آن و اعتسال لمله واکله و جوششهای بدن رافع آنها و اعتسال آن نیکوکننده و رنگ رخسار و حرق النار طلای آن با روغن
زیتون جهت سوختگی آتش و منع آبله آن خصوص نوعی بورتی آن نزل الدم چون نمک را نرم سوده با روغن یا سمین ممزوج
کرده پارچه بدن تر کرده بر موضع فصل و با ختنه و با غیر آن کندن خون را بزودی بند نماید آلات المفاصل ضما د آن با روغن

در خون و غیر آن و از این جهت هم میل و گرایش به آن دارد و با آوردن آن به جهت التواء که به و باطل است جهت را
 امیال و جستن گرم کرده آن بر مصلحت جهت دفع اوجاع یارده و بلغم و رطوبه و متورنگی آن به تنهایی و یا با حرارت گرم کردن
 در هم و با سوس کشیدن و با برنج نوزاد بیمار مفید ماغ حار و مورتی غلظت و بصر و بخارش بدن را بد آن به مصلحت خصوص مصنوع
 از آب بجز آن و بحرق خون و محقق اخلاط بدن و مقلل منی به تخصیص اکثر آن مصلح آن صحت و چربیها را شایای بارده و رطوبه
 و کوبیدن از خواص مجربه آنست که چون سه درم آن را در حینیکه محرق یا سرطان طالع باشد در خانه مریض بر آتش گذاشتن آن را
 اگر بعد از جستن میل بدرون خانه کند آن مریض شفا مییابد والا فلا و چون در خانه بصورت اندک و موخته آنرا بر طرف چپ
 زنان تعلیق نمایند باعث سرعت ولادت گردد *

ملح اندرانی * و آنرا ملح درانی بفتح ذال معجمه و راء مهمله رکسر لون و یا نصبت نامند مشتق و منسوب بذرا
 بمعنی شدت بیاض است جهت آنکه رنگ آن نصبت با ملاح دیگر بسیار سفید صاف شفاف است مانند بلور و یارمی نمک سنگ
 بلوری و بهندی نمک لا موری نامند جهت آنکه از لا موری آورند و شنیده شد که در چین بر آوردن از معدن قطعههای آن
 اندک گرم مییابد و بعد از رسیدن هوا بد آن متحجر میگردد و این بهترین اصناف املاح است و بهترین آن صنف شفاف
 آن و در هند و ستان از آن نمک آن و بیاله و تعلیقی میسازند و بخار ورق کرده و در آن گذاشته تناول می نمایند
 نمکین میگردد * طبیعت آن در آخر درم گرم و خشک * افعال و خواص آن مقوی ذهن و معده و بلغم و لزجیات
 و رافع نخسه طعام و جشارد را و دیده عین جهت اعراض مذکور در ملح غیر آن جائز و مستعمل نیست *

ملح سابه * بفتح سین مهمله و الف و حکن نون و فتح باء موحده و خفای ما در راء مهمله * ما هیست آن بعضی آنرا
 ملح اندرانی دانسته اند و اصل آنست که غیر آن است زیرا که به سفیدی و شفافیت در نیست و قطعههای این کوچک و اندک
 صریح است و شنیده شد که زمین را قدری حفر نمایند از خال و فرج و هر ورق زمین را متحجر میگردد و در آن کودال جمع میشود
 و برسدن هوا متحجر و متحجر میگردد و این در لطافت از نمک لا موری که تروید و طبیعت و افعال و خواص آن قریب بدان است
ملح اسود * یارمی نمک سیاه و بهندی کالالون نامند * ما هیست آن از تمام ملح العجین است و سیاه و رنگ و با آنکه
 تلخی و بی نظیست را نحه * طبیعت آن در گرمی و خشکی زیاد و از ملح اندرانی * افعال و خواص آن قوت تلخین و
 اسهال و جلای این زیاد از ملح اندرانی و قریب بملح بطلی است و چون گرم شود با قدری مسنه انبه خشک نرم شود
 و مزاج نموده اند کمی بخورند فواق را زائل گردانند * ملح رشیدی * ملح طعام است که مانند بسوخی است *

ملح العجین * یعنی نمک که داخل خمیر نان و طعام مینمایند و آن اقسام و الوان مییابد از حجری غیر اندرانی و
 و از غیر حجری مذکور یعنی نمک دریا که نمک در فارس و ایران مییابد و نمک مصنوع از آب بحر و در هوای قحطی از آن
 مستعمل مانند آنکه در عراق عرب و عربستان و روم و حجاز و نواح آنها حجری مذکور در فارس و ایران غیر حجری ماخوذ
 از دریا و در سواحل سند و کهن و بنگاله همه مصنوع از آب بحر و در رگو رکهور و چون نور و بنارس و نواح آنها نمک
 مصنوع از خاک زمینهای شور را که خاک آن امکان را جمع نموده در آب حل مینمایند و آب صافی آنرا گرفته طبع میل هند
 و آنجند میگرد و در هند و ستان نمک مانده و نیز آن الوان مییابد از سفید مائل بزردی و مائل بسرخ و مائل بسیاهی
 و بهرین همه سفید صاف آنست * طبیعت آن گرم و خشک دردم مکر مصنوع از آب بحر که گرمی و خشکی آن زیاد است

* **افعال و خواص آن** قریب بملاح اندرانی است الا مصنوع آن که قوت اسهال و خلل آن زیاد و مائل بتلخی است
 * **طبیعی** طبع طعم مصلح و رطوبت و سکون راء مصلح و فتح زای معجمه و دال مصلح * **صافی** است آن که کرم و جایی
 * **مختص** است بهترین آن سفید صاف شفاف مسمی باذن رانی و لا ضرری آنست * **طبیعت و افعال و خواص آن** در صد زکریا فایز
 * **صالح** الموم * **بضم میم** و راء مصلح مشدده بقاری نمک تلخ و بهندی پاذا لون کنا منک * **صافی** است آن که است بسفیدی
 و سباهی و زردی مائل * **طبیعت آن** کرم و خشک تا چهارم * **افعال و خواص آن** در اند مال جراحات با صمغ عربی
 و روغن زیتون قویتر از سائر اقسام مقل آر شربت آن کمتر از یک گرم و گفته اند این همان ملاح نقطه است الا غیر و نیز گفته اند
 که مصنوع است محل نی نیست *

* **ملاح نقطه** * بکسر نون و سکون فا و کسر طاء مصلح و راء نسبت * **صافی** است آن از جملة املاح محل نیه است سیاه رنگ
 بد بو با نطفه و از بریان نمودن و سوختن بآتش لطفیت آن کرم و زائل گشته سفید میگرد * **طبیعت آن** در سوم کرم
 و خشک * **افعال و خواص آن** قوت مسهل و مقیه آن زیاد از سائر املاح و در اخراج بلغم و سودا قویتر از سائر اقسام و
 چون باروغن کل سرخ طلا نماید در رفع جرب و جوشش بدن آن عجیب الی فعل مقل آر شربت آن تا یک گرم حکیم مورع
 الحیدر در حاشیه گفته نوشته که آنچه معلوم شد ملاح نقطه اکثره مصنوع از سنگی است مشهور بسجی که قلا نامند و از سمت شازنی
 پور میآورد و ریشه مشهور بعظیم آباد آنرا میسازند و با طراف میبرند و دستور صنعت آن آنست که اولاً قلا را مکس
 میسازند پس کوفه در آب میجو شانند و آن آب را بمعقل میسازند ملاح نقطه حاصل میگردد و محقل که آنهم غیر مصنوع و هم مصنوع باشد
 * **ملاح هندوی** * **صافی** است آن نمکی است شفاف سرخ رنگ مائل بسباهی که بنفسجی نامند و قطعههای آن اندک بزرگ و بهندی
 آنرا سنده لون نامند * **طبیعت آن** در اول سوم کرم و خشک * **افعال و خواص آن** مسهل ماء اصر و سودا و بلغم و
 محرک اسهال و محال رباح و در سائر افعال مانند سائر اقسام مذکوره مقل آر شربت آن تا یک گرم و نیم است صنعت ملاح مصنوع
 از اکثر نباتات و اوراق که بهندی کهار نامند آنست که گیاه و باغبرک لبای را که مبخوا منک از ترب و نخود و قند کور و برک مولر
 و غیرها هر مقل ار که مبخوا منک میگرد و خشک نموده میسوزانند تا خاکستر گردد و در خاکستر آنرا در آب حل میکنند و میکنند و میکنند
 تا نه بشین گردد و آب صافی آنرا بتمای اجزای حلقه در ظرف دیگر که متصل بدان است کاشته میگردند بدین نحو که فته از پنجه
 و با کرپاس پاکیزه ساخته و تر نموده یک سر آنرا در ظرفیکه در آن آب خاکستر است میکنند و سر دیگر آنرا در ظرف خالی تا تمام
 ما است صافی آن در ظرف خالی آید و باز در آن دردی خاکستر قدری آب داخل مینمایند و برهم میزنند و میکنند و آنرا تا نه نشین
 گردد و آب صافی آنرا بدستور اجزای حلقه میگردند و همچنین تا دیگر ملوحت در خاکستر نمای پس جمیع آبهای صافی را یکجا نموده
 باز بجز حلقه صاف نموده صافی را طبع مینمایند با منجر کرد و با آنکه آب خاکستر را عرق میکشند و عرق را بطبع منعقل
 میسازند و صنعت ملاح اشپار که قاپی نیز و بقاری قلبا و کهلای بهندی سجی نامند نیز بطور جر علقه است و طبع و خواص آن در
 قلی ذکر یافت و چون آنرا در سوکه حل نموده محقل نمایند و با نر شا در ساینند و با زای هر سه درم آن یک عدد بپخته مرغ بیفزایند
 و با نش برشته کرده روغن آنرا با فشردن بگیرند خوراند که کوشش زائد و منقی آنست و دستور احرار و حب ملاح مسهل و حب
 ملاح مسمی بحیات و عرق ملاح و ملاح سلیمانی و با چک و دهن و معجون آن در ترابا دین کسر مذکور شد *

* **ملاح قرنی** * **نمکی** است مصنوع مصلح و قلهها و قطعههای بزرگ و کوچک سفید و شفاف که از رنگ میآورند طعم آن

دیگر میخورند و ثمر آن در ابتدا ای ظاهر و در غلافی صغیری شکل بنفش مائل بسرخ و سبزی میباشد پس آن شکافته خوشه
ظاهر میگردد و در آن خوشه دانه های موزیسیمار ریزه و بتدریج بزرگ میشود تا آنکه میرسد و پخته میگردد پس آنرا قطع نموده
بوسه یا لای آنرا دور کرده مغز آنرا میخورند و ننه درختی که یکم و نیمه ثمر آوردد بکر ثمر می آورد آنرا میبرند و مغز آنرا
که کنجبال نامند بر آورده پخته میخورند چنانچه ذکر یافت و در بنکاله ثمر آنرا اختصاص بقصای و زمانی معین نیست در تمام
سال ثمر میدهد الا آنکه در فصل بارش زیاده و از اطراف درخت فصولها و پنجه ها بسیار بر می آید و آنچه بلند و بزرگ است
بعد از اخل ثمر پخته و کور و قطع تنه آن از آنها بجای آن برقرار می آید و در بنکاله ثمر را بر آورده جای های دیگر غرس میکنند و
در باغی و مکانی که سه چهار درخت آن باشد و زمین قوی بود در سه چهار سال تا صد درخت و زیاده میشود و ثمر بعضی
اصناف آن شیرین و لطیف و لذت بخش و بسیار خوشبو میباشد و آنرا در هند و در بنکاله کیله مرتبانی نامند و سوای بنکاله خصوص
جها نکیر و نکرد تمام ملک هند و کهن این نوع نمیشود و این بی تخم است و بعد از آن اصناف دیگر با تخم بعضی بسیار
گرم و ریزه مانند انوپان و صغری و چینیه و مال بهوک و چنپا و مثال اینها نیز و طعم آنها شیرین و با اندک را نحه خوش
و لیکن بلطافت و لذت و خوشبوئی و شیرینی مرتبانی نیست و بعضی از اینها نیز با اندک عفو صفت میباشد خصوص که خوب پخته
و رسیده میباشد و اما صنفی که آنرا کچکله نامند خوشه و ثمر آن بزرگ تر از ثمرهای همه اصناف دیگر تا به یک شبر و اکثر مثلث
شکل میباشد پخته و رسیده آنرا نمایی خورند برای بی مزگی و لزوجت و عفو صفت و کم شیرینی بوسه آن را در نیم خامی جدا
کرده مغز آن ورق نموده در ماهی و قلا با پا بدون اینها پخته میخورند و از همه بد تر صنفی است که در بنکاله آنرا آتیه نامند
چون این بسیار بی مزه و از لزوجت و عفو صفت و بی تخم است اکثری نیم پخته آنرا نیز نمایی خورند مگر فقرا و مساکین و هر یک
از اصناف مذکوره در بعضی بلاد بهتر از بعضی دیگر می شود بحسب اختلاف زمین و آب و هوا و بهر جا بنامی مخصوص و همه
اصناف مذکوره در بنکاله خصوص جها نکیر و نکرد جای دیگر می شود و از بزرگ و بوسه درخت آن خشک کرده و بهوزانید و ملخی
بعمل می آورند چنانچه در ملح مذکور شد و خاکستر آنرا با عتبار آنکه با بور قیت و جلا است کازران هند و بنکاله در غسل بعض
ثواب بسیار چرب و چرب مستعمل دارند بجای صابون که در آب چند روز لیا سهارا می خیسانند پس اندکی طبعی داده و
این را با اصطلاح خود بهی نامند پس مالیده اندر ده با آب خالص می شویند تا پاک گردد * طبیعت آن در گرمی معتدل
و در دوزخ و قوت قابضه * افعال و خواص آن جالی و کثیر الغل اء و بطی الهضم و بعد از انضمام مولد خون غلیظ و
مسمون بدن اعضاء را تغذیه و انقباض مفرح و ملین سینه و جهت سرفه با بس و خشونت خلق و ترطیب معد و حبس
بطان و تبرک باه محرور پس و دافع لاغری کرده نافع مطبوخ نیم پخته کچکله حابس اسهال الزینه طلای آن با سرکه و آب
لیمو جهت کچلی و سعه و جرب و حکه و با آب و تخم خربزه جهت کف و نیکوئی رنگ رخسار الا ورام صمد برک آن محال
اورام القروح و الجروح و حرق النار صمد نوع موزیکه در بنکاله مال بهوک میگویند جهت سوختگی آنش که چون بعد از
سوختن بر آن موضع بمالند مانع آبله و وجع آنست و نیز نوع موزیکه بولکه نامند جهت قروح بدن اطفال خصوص قروحیکه
بسیب آنشک ابوبن و یا مرضعه بهم رسیده باشد مجرب که رسیده آنرا پخته آنرا نرم مثل مرهم ساخته بر پارچه مالیده در آن
گنارند در پنج شش مرتبه زائل میگردد بعون الله تعالی ذرور خاکستر بوسه آن و بوسه درخت جهت نرف الدم جروح
و تجفیف و التیام قروح مؤثر المصار بطی الهضم و نفاخ و اکثار و مد اومت آن مولد رباح و خون غلیظ بلغمی و باغم و مومجیه

مکمل در کولنج و در جگر و ضعف ها ضمه مخصوص در سردی و در طوب المزاج و بلل ان رطبه و اضعاف نزول آب در اعراض و ضمه
 تشخص چو ن آب بالای آن بنوشند مصلح آن نمک و بالای آن خوردن در مزاجی زاجیل و عسل و شکر در بعضی امراض بارده
 و سنگین بزروری و شکری در جگر و خوردن آن ناشتا بسیار مضر و با لجه در را مزجه حاره یا سده تویه و بلل ان حاره یا سده مزاجی
 و نافع و مقلوب و در این ان باردی رطبه و ضمه و بلل ان رطبه مضر و محذوف اکثر امراض مذکور و امثال آنها
 و بیج آن گرم و خشک آشامیدن آن دافع کرم شکم و اهل فلاحت نوشته چنانکه موزنها شد و خواهند که بهم وصل باید که دانند
 خرما را در قلاس گل اشته غرس نماید و در موضع غرس سرکه بن اسپ و زنند و تساقیه می نموده یا شند درخت موز بهم می رسد
 * موسیقی * بضم میم و کون و او و حین مهمله و کسر لام و با لغت هند می است * صا هیمت آن کوینک بیج سینه هل کوچک بکل
 نیامده است و آن بعضی است بسطی و شقایق مصری و بسیار شبیه بلل ان و از ان بزرگتر و در نوع می باشد سفید و سیاه و سفید
 آن اثری و مستعمل و بعضی می آید آنرا نفع دانسته اند * طبیعت آن گرم و خشک تا دوم و با رطوبت فضلیه * افعال و
 خواص آن آشامیدن سولب آن که بکارد چوبی ورق کرده در سایه خشک نموده کوفته آنرا بقدر در و شغال با نبات جهت
 طباق الشمس و تقویت با و از دانه های منی و رفع بواسیر و تحلیل ریح آن و آشامیدن در و شغال آن باز در کرمانی جهت
 یرقان و باز لجه می ریشه که بهندی است و آنرا مثل جهت میضه باغی و اشغال و با آب بهار جهت قواجم و با آب فرفر جهت
 و با آب برک تلسی که نومی از فرفر جهت است جهت تحلیل ریح کرده و با برک پختکشت با سوره جهت رفع ام العیال
 و با اطر بلل جهت سیلان منی که بهندی بر میوز نماید و با نا نخو جهت مرفه بارد و با دار فلفل جهت کوبیدن کب دیوانه
 و با کنچل جهت حمی و رفع و غلب و جلزی و با نمک سنگ جهت تقویت اشتها و زیادتی آن و با آب گرم جهت درد شکم و با شیرین
 و شکر جهت از دانه منی و تقویت با و فربه نمودن بدن و با روغن کنچل جهت زکام و نزله و رفع بزرغم مفید است نفع و
 بهترین طری استعمال آن آنست که بیج درخت دوساله سفید آنرا از زمین بر آورند و در ششهای باریک آنرا در و کنند و با زرد
 چوبی ورق نموده و سوزن چوبی حوراج کرده بر همان کشند و در سایه خشک نمایند پس سقوف کرده و درونی بکوبند آنرا با کوبند
 نبات در زمیم یا با آب گرم ریخته بقاشق چوبی بهم زنند تا لعاب آرد و با چهل روز یا بیست و سه روز یا شش ماه و درین ایام از ششی
 و بادی و جماع و اعراض نفسانیه و بلل نیه و هوای سرد و آب بسیار سرد ببرد و هر روز با این جمع قوای صوابه و طبیعیه
 و نفسانیه را تقویت بخشند و بهر را مانند جوان میگرداند حکایت حکیم شرف الدین در معجزات خود گفته که من شروع
 بشویدن این دوا نمودم و بهر من جهت آنکه با زن خود مقاربت نداشتم مرا بر یک جانب و زن خود مرا بجانب دیگر بخورد
 معشوا یا نید چوین بهست روز از خوردن این دوا کشت از شدت قوت باد و شوق نتوانستم صومعه خود شبی یا خود را از
 بالای پل و دراز کرده زن خود را بران باحوار نموده بدن طرف آوردم و با او مقاربت کرده باز به او آمردم و بهل انجا نب
 فرستادم که در بین پای من لغزش نمود و اندک نورد آمد و با زن من بر شکم پل رسید از خور آب بهل ارشد کشت ای ظالم
 چرا تا چهل روز صبر نکردی که این لغزش و ضعف هم نمی ماند

* موسیقی * بضم میم و کون و او و حین و کسر لام و با لغت هند می است * صا هیمت این درختی است
 عظیم و شاخهای آن انبوه و موزون و غش و منظر و در دانه های و شکله و فرنگ اکثر الوجود و در باغات و دانه های غرس می نمایند
 و بهر آن متوسط بزرگی و کوچکی و اندک و عریض و طولانی و املس و تل آن کوچک بهر من مل و به شرف سبکی و رنگ و بهمان

ب

موسیقی

خوشبو هم در نا زکی و هم بعل از خشک شدن و در موسم کوما که هنگام بارش است در ملک هند و بشکال هنگام بهار آنست و ثمر آن
 بقل و عذاب متوسطی و شنبلیله بزرگی و برنگ آن و مغز آن با عوصص بسیار اندک شیرینی و هسته آن بزرگ است * طبعیت کل
 آن گرم و خشک و ثمر آن سرد و خشک و قابض مخصوص نارس آن * افعال و خواص آن ثمر نا رس خشک و تخم آن را نیز در
 ادویه حار و سرد و سیلان آن داخل می نماید جهت آنکه قابض و محسک منی است و جابیس بطن و آشامیدن نفور و پوست
 درخت آن جهت حرقة البول و قروح مجاری آن و آتشک نافع و بیخ آن نیز در ستور و مضربه بطبع پوسه درخت آن جهت
 درد دل آن و تقویت لثه نافع و سقوط کل خشک سوخته آن برای مرض اموه که مرضی است در بنگاله در بنگالی مردم به هم میرسد
 علامت آن تب شدید و صداع و درد کردن و شبانه و غیره است و جهت صداع بارد وید ستور کشیدن کل خشک آن در سر غلیان
 بجای تنها کور عرق کل آن جهت صداع و تقویت دل و دماغ شربا و سقوط نافع طرد الهوام کف اشتن کل آن بر فراش و ریختن
 بخواب باعث دوری هزار بار مار از آن است و در حرف الباء مع الواو بنام بولسری نیز ذکر یافت

* مومها * بضم میم و او و کسر میم و فتح باء مثناة تختانیة و الف لغت یونانی است بمعنی حافظا لاجساد و بعر بی عرق
 الجبال و بداری می مومیائی نامند * مومها جهت آن چیزی است شبیه بقیه از درها و شکافهای بعضی جبال بیرون می آید و
 بهترین همه آن است که در کوه د ارب که از توابع فارس است به هم میرسد و بعد از آن در اسطهبانات و نواح آن و بعد از آن در
 کهکبلویه و آنچه از جاهای دیگر اخذ مینمایند قیرا است نه مومیائی و ضعیف الاثر و چند آن خاصیتی و نفع بران مترتب نمیکردند
 و آنچه ملا حمل تهنه در تاریخ الحکما در کیفیت بد و اطلاع بومومیائی و خواص و افعال آن نوشته آنست که از جمله عجائب
 اتفاقا ظهور مومیائی کانی بود در عهد فریدون و کیفیت ظهور آن در کتب معتبره چنین آورده اند که در ایام حکومت
 فریدون جمعی از سپاهیان او در حوالی د ارب چرد فارس شکار میکردند ناگاه یکی از ایشان تیرکاری بر قوچ کوهی زد و آن
 پهل از چنان زخمی از نظر ایشان غائب شد هر چند شخص گرفتند و نیافتند اتفاقا بعد از یک هفته باز آن جماعت بشکار رفتند
 همان قوچ را دیدند که صحیح و سالم میگرد و آن تیر در پوست او آخته و قوچ آنچنان میخرا میزد که با اصلا زخمی بد و
 زسیکه آن جماعت از مشاهده آنکالت متعجب شده در مقام گرفتن او شدند و بهر نیتوی که بود او را بدست آوردند چون
 نهک ملا حظه نمودند قلری از مومیائی در اندرون زخم و حوالی او چه چیز بود چنانچه معلوم می شد که او خود را بهوضع
 که مومیائی داشته مالیده و آن مومیائی موجب التیام و التیام زخم کاری او شد و چون این خبر به فریدون رسید بحکم او
 حکما و اطباء در مقام تجرید و امتحان آن شدند و در التیام جراحت و جبر عظم مکسور و غیره از وی آثار او چندان و فوائد
 عظامه یافتند انتهای کلامه و بعضی گفته اند که در زمان فریدون فرخ حکما پی با این در او برده فلان طریق که روزی فریدون
 برای شکار رفته بود و آهویی را تیر زد چنانچه آن تیر بر بهلوی او نشست و از بهلوی دیگر او بیرون رفت و تیر دیگر بر پای او زد
 که اندک شد و مرفت و فریدون در عقب آن مرفت تا آنکه آهوی بجای رسید که اندک کردی داشت آن آهو چند مرتبه زبان
 خود را بر آن مکان مالید و تا رسیدن فریدون بسروقت او باز آن آهو بد و نشست و برفت و نصی لنگد ازین معنی فریدون
 متعجب شد و حکما را طلبید و اظهار آن مینموده و بعد شخص معلوم شد که از درهای سنگ مانده صحنه چندی قرارش
 میگرفت و میچکد و آن آهو آنرا لم میزد پس فریدون حکم کرد که مستحقان در اینجا باشند و هر ساله هر مغل را که جمع شود ارسال
 مینمودند و از آن زمان تا حال در اینجا مستحقان هستند و هر ساله آنچه جمع میشود از برای سلاطین ارسال مینماید

[illegible]

بسیار آنرا در وقت میل آورد و هر جا بافت می خورد و بمجرد خوردن شکم آن جاری می شود و بر سنگها نجات می کند همان را نامقدان این فرد داشته بجای سلا جهت اصلی خالص میفر و شدن مومبائی افسانی که مشهور میان عوام است حکیم مهر محمد مومنه در تحفه نوشته اند که در ازمنه سابقه دستور بود که حفظ جسد موتای خود را از تعفن بمالیدن مرکی و غسل و مومبائی و قهر الیه و در امثال اینها می نموده اند و چون اکثر دخمه های بلاد مغرب را آب گرفته هر چه از اجساد و اعضای آن موتا را با موج بحر ساحل رسانیده و میرساند آنرا اجمال بجای مومبائی صرف مینماید و در آخر نوشته اگر چه در جبر و کسر نفعی میکند ولیکن شرب آن حرام و مورت کوری و فساد اخلاط و مضرتهای بی غایت است و مصدق قول حکیم رح مکرر اوراق از عزیزی صادق القول حکیم دانا متصف بجمع اوصاف حمیل و مسمی بهیر محمد حسین که درین اوقات سفر ملک فرنک و مصر و نواح آن ها نموده و به بشکال مراجعت کرده با احقق ملاقات کردند و فیل او سفر مذکور نیز آشنا بودند و اکثر ملاقات می نمودند از جمله غرائب اموریکه در آن سفر شنیده و مشاهده نموده بودند این بود که قبل از بن چهارصد پانصد سال حکما و سلاطین مصر و نواح آنرا دستور بود که مردی خود را در دخمه یا در قبر نهیکنند و دفن نمی نمودند بلکه با طهارت و جراحان میسپردند که بر این ابدان وادیه چند که حافظ آنها باشد از فساد بمالند و ارشان بعد از مدتی که خوب روغن وادیه مالیده بودند و در قالبی از چوب کناشته بران نام میت و قوم و قبیله آنرا نوشته در خزائن محفوظ میداشتند و بعد از آن سه صد چهارصد سال میبود که آنرا ترک نمودند احیا با اگر جسدی از آن اجساد بن دست حکیمی از حکمای مصر و یا جراحی آید آنرا بجای مومبائی استعمال مینمایند خصوص از خارج پنا آنچه نزد حکیمی از حکمای مصر جسدی بود و اوقد ری ازان را بهر و بر خرچ آورده و قلد ری ازان را بهر معزی البه داده بود و ارشان قلبی یا حقد را دند تمام گوشت و پوست و عروق و بعضی استخوان های نازک آن مضحک و نکسان جسمی سیاه براق چسبیده با بوی بسیار تند شد و بعضی استخوانهای متوی در آن باقی بود و طبیعت آن بحتمل که از مومبائی کانی در حرارت و پوست زیاد باشد و انفعال و خواص آن در اضمه و اطلیه و استعمال از خارج شاید که فربس مومبائی باشد در نفع ولیکن از داخل و مشروب غیر مجوز زیرا که مضر گفته اند چنانکه ذکر بافت وادیه که چنین باشد علاوه حرمت آن والله اعلم و مومبائی سگ بچه که صاحب خلاصه التجارب نوشته و کیفیت صنعت آنرا ذکر نکرد و شاید از بن قبیل باشد که بعضی ادویه حافظه مقرونه تریاقه از قبیل ادویه مذکوره و غیرها در بن بچه سگ تازه زائیده شد و مالیده زمانی معتدل در خوی کرده در زمین دفن مینموده باشند و با آنکه در بن آن حاره یا بیهوده و در بن خم در بار چنه بچیکه در زیر و یک دفن میکرد و یا شند تا بسبب گرمی تابش آفتاب تعفین و تخمیر نماید یافته و صورت و حدانی ترکیبی و مزاج ثانوی صنایع بهم رسانیده پس بر آورده استعمال مینموده باشند و با بطور دیگر العلم عند الله تعالی

فصل در بیان چودت مومبائی و کیفیت و خواص و منافع و طرق استعمال آن

مفردا و مرکبا بد آنکه بهترین آن دارایی بمباه صاف براق نرم آنست که بوی بدند داشته و باندک بوی نطهت باشد و سطور فرموده که بهترین آن آنست که چون چکر کبر سفند را در گرمی ذبح بار بزه نی شکسته شق کنند و در آن بمالند التیام یابد و نیز گفته امتحان اصلی مومبائی آنست که بهماری پای مرغ و یا خروسی را بشکنند و بقدر یک ازان را در روغن گل سرخ حل کرده بخلان او ریزند و قلد ری بران بمالند اگر در عرض یک شبانه روز جبر شکستگی پای او نموده با صلاح آورد

و ارم چنین با آب طبع خشک طلائی نیمه آن با آب مطبوخ انیسون در آن جوشانید و باشند بر شکم مستسقی و همچنین آشامیدن یک دایک آن با آب مطبوخ انیسون نافع اعضاء الغض و التناسل آشامیدن یک قیراط آن با شیر تازه و و شیره پنبهائی و یا با قند ری شکر جهت قروح و ارجاع الحبل و منانه و آشامیدن طسوجی ازان با آب مطبوخ دوق و رفاح اذ خوجهت رفع حبس البول و تقطیر او در آن خوردن هر هفته یک مرتبه دو حبه آن با روغن کاه جهت دفع باد بواسیر و ارجاع معده و دوحه آن با آب مطبوخ ساذج هندی جهت اختناق رحم و حمل اندک آن مخلوط با آرد کنند جهت قلت صبر به نگاه داشتن بول و سلس البول و همچنین حمل آن با روغن زیتون با روغن زنبق جهت تقطیر البول و عدم صبر و حبس آن و استرخای مقله و روغن بوط و مسوح آن با روغن نارچل و مانند آن بر قصب و انشیان و حوالی آن جهت تحریک جماع و همچنین آشامیدن در حبه آن با آب با قلابا حبه ازان با زردۀ تخم مرغ نیم برشت سه روز متوالی و محمد بن زکریا در کتاب الباه نقل کرد که اگر کسی را آب منی خورچ شد و باشد و خواهد که بزودی بحال اصلی برگردد و آخر حرکت آرد با نزال در جو مومیائی را در پیچ درهم غسل سفید حل کرده بخورد و اگر محرور را مزاج باشد با اشریۀ باردۀ مناسبه بشود مجرب است آلات المعاصل محلول آن از یکدایک نایک و نیم دایک در دهان مناسبه مانند روغن کل و یا اشیای موافقه مانند آب با فلا و زردۀ تخم مرغ دو سه عد جهت ارجاع معاصل و خلع مضور و کوفتگی عضله و عصب و جدا شدن و یارۀ شدن آن و کسر عظم و سقوطه و ضربۀ و صدمه و امثال اینها خوردن و مالیدن آن بر آن موضع بعدیل و همچنین آشامیدن آن با شراب صرف و سرامجرا حاشا کهنه و ناصور وزن یکدایک آن با یکدایک بهم خنجر یک اخته در زیت مقلد ارنیم درهم مرهم ساخته بمالند و جهت اهلل با طمبی و صل مات آن در روغن کل سرخ با روغن کنجد حل کرده و طلا نمودن بآن و اگر بر کسی تپری زده باشند مالیدن بر آن موضع و خوردن آن بغایت نافع الحیی آشامیدن نیمدایک آن با مطبوخ افسنتین و باد آورد و یا با اشریۀ مناسبه دیک جهت رفع حمیات عتیقه بلغمیه و سودا و به نافع الا ورام و البثور و الزینه فحل اندک آن با مطبوخ افسنتین صرف باد و به مناسبه دیک جهت روزمنوالی جهت ابتدای برص و جدا نمودن اعضاء القبل و همچنین جهت هر علت باد و به مناسبه و معادن آن مقلد است السموم مالیدن آن بغد بر یکبیر اطبا با روغن کاه جهت کزیدن عقرب و نمز جهت عقرب کزیده آشامیدن یکبیر اطبا آن با شراب صرف با نیدن صرف و همچنین یکبیر اطبا آن با آب کشنیز قازۀ و با آب بیج کبر آشامیدن و کاشن بر آن و جهت مطلق سموم مغذار دوحه آن با طبع خشک و یا با آب فرا سمون و یا با آب سد اب و یا با آب فونج جلیبی و یا با آب انجمن و یا با آب طبع آنها مجرب است در سوزن محل مو صائی مانند حل عنبر و لادن است در قرح مضاعف در کلاب و یا با ادهان مناسبه و یا پنبهائی و در تراکیب واد و به داخل نمودن و محوب آن در قرا با دین کبیر ذکر یافت *

*** مویج *** بضم میم و سکون و او و یون و جهم لغت هندی است * ماهیت آن پوست درخت نوعی از نی غیر مجوف است که بهندی سرکه نامند و اطفال از فله آن بر نخنه منوبندند * طبیعت آن سرد و خشک * افعال و خواص آن غرغره با آب مطبوخ آن جهت جوشش دهان و اورام لثه و لجه و آشامیدن آن جهت ضعیف شهوت طعام و بواسیر خونی و ریحی و درد کرده و منانه و آلات تناسل و آشامیدن آن بطریقی تنباکو که در سر غلبان جهت فواق از مجربات گفته اند و بتجربه رسیده و اگر قبل از کشیدن آن قندری برک تنباکو خشک را در آن نشاند اخته و دود آن را بد دهان بگرداند بهتر است و اگر یکدل فقه زائل نکرد مکرر نمایند و این معالجه فواق ریحی است و بخور آن جهت بواسیر مفید است *

شفاف شبیه بشک آتش زده که ازان نیز آتش ظاهر میگردد و از نو آج روم و جعید مصر آورند و در معن مغنیسآ بهم میرسانند
 و در خون گرم تیس چون بسایند حل میگردد و قسمی دیگر ازان غیر شفاف و ازان صابن و شبیه بنمک سناک و این را کوبیده
 ازان ظروف میسازند و غیر سلوان است * طبیعت آن درد و سرد خشک * افعال و خواص آن جالی و محل
 العین اکحال آن با مروارید و شکر قاطع بپاش چشم بی المی و بستور چون آب بسایند و در چشم کشند اللسان چون یکجمله
 ازان را بانمک و نوشاد روز غفران و مرسر که و غسل حل کنند و بر زبان چند مرتبه بمالند دفع ثقل آن و لکنست و تعمونگم
 نماید و مجرب گفته اند انضاض النفس آشامیدن آن جهت تغذیه حصاة و در اربول و ضما د آن بر پستان جهت زیادتى
 شهر و رافع النجماد آن در ان الخواص تعلیق آن جهت رفع رعشه و لرز و عسر و لاد دت و در اطفال رافع خوف و جستن
 ایشان از خواب و دیدن خوابهای پریشان و داشتن آن در دست راست جهت قضای حاجات مؤثر دانسته اند
 * صمد * بفتح میم و سکون ها و دال مهمله * صاهیت آن صاحب خلاصة التجارب نوشته بلغت کشمیری کباهی را نامند
 که شاخها بسیار دارد و کبود بشکل همیشه بهار و در کهای آن باریک و دراز و کل آن باریک و دراز و کل آن همیشه رو بافتاب
 دارد و هر طرف که میل مینماید این نیز میل میکند و به آن بقول جلالی بزرگ و سفید رنگ در کوهستان کشمیر کثیرا لوجود
 و صبادان آنجا بهج آنرا مانند سر بشم می زنند و تیمور اید ان اوده بهر حیوان شکاری که میزنند در ساعت می افتد و می میرد
 آنرا میکند اید نا خوب سرد کرد و جمع زهرها از بدن آن حیوان باز کشته با خون در محل زخم جمع میکرد و آن موضع
 سطر می شود پس آن موضع را بریده می اند از بدن و نیمه کوشش آنرا میخورند و مگو بند بی مضرت است و سمبندی اند
 و امکان بهج مطبوخ آن در نفوت و ضعف چنان است که تبغی بر عضوی فرو می برند تا اندک قطره خونی جاری گردد پس
 محل زخم را پاک مینمایند و قدری ازان بهج بران میکنند اگر فی الحال نشویند از پوست نیز سرایت میکند بگوشت و سوزش
 و خارش عظم در بدن احداث مینماید و سرخ مینماید و اگر علاج نکنند هلاک مینماید و اگر فی الحال عضو را پاک بشویند
 و بر روغن جرب نمایند و بران تر بافت بمالند مضرت نمی رسد و علاج آن اگر در خارج باشد محجمه بکنارند و بکشند
 و زلب بپسپانند و بعد ازان بران قریاق بمالند و شستن آن موضع ببول در اول حال بغایت نافع است *

* مهلبیه * بضم میم و فتح ما و لام مشدده و کسر باء موحده و فتح باء مثناة تحتانیه و هاء عارضی فونی نامند * صاهیت آن
 از جمله اغلله اند که است که از شیره آرد ورنج و شیر و شکر ترتیب میدهند بدین نحو که آرد ورنج را در آب شیره می کشند
 و با شیر طبع میدهند تا شیره ورنج بخته گردد و بقوام آید پس شیره شکر صاف کرده در آن می زنند آنقدر که آنرا شیرین
 گردانند پس چند جوشی داده فرو می آورند و در ظروف چینی بر می آورند و اگر خواهند در هنگام فرو آوردن چند دانه
 هبل بواکوبند با فایلی مشک و گلاب شیره کشیده داخل می نمایند خوشبو و لذیذ میگردد و ثبوت می نماید بعد ازان سرد
 میگردد و این مخترع ورس بابلی است که بجهت مهلب بن مغیره ترتیب داده بود برای رفع قی که ارا عارض شده بود
 از ریختن سودا بدعه او * طبیعت آن گرم و تر * افعال و خواص آن جهت مالغولیا و جنون و در هر بیماری و فربه
 نمودن بدن و ترلیل خون صالح و منی و تقویت باه و رفع قی سوداوی نافع است *

فصل * مل المیم مع الیاء الممنهة * لتکثافه

* صمد * بفتح میم و سکون یا و کسر باء موحده و هاء * صاهیت آن اسم فارسی شراب به اهت که با شراب و با آب

انگور و مرکب نماید. **افعال و خواص آن** مغز و مصلح و مقوی مغده و در قلوب و این که بر سطح آن ذکر است.
عیسین * بفتح عیم و سکون یا و فتح هـ در نون نیز آمده و بر او پنجای نون نیز دیده شد و لغت عربی است یونانی
 از موس و بطوس نیز نامند. **ماهیت آن** درختی است عظیم برک آن شبیه برک کزاس و بازراید بسیار ثمر آن بزرگتر
 از نخل و همین و خوش طعم و خوشبو و در شفا شکل مائل بزرده و نیز گفته اند بقل کنار کوچک و سیاه با قند است و چوب
 درخت آن مائل به سیاهی و مرغی و صلب و خوشبو و بری وستانی میباشد. **طبیعت آن** در گرم گرم و خشک وستانی آن معتدل
افعال و خواص آن آشامیدن ثمر آن جهت سرفه و تقویت مغده و حمس اسهال و تنقیه رطوبات و این آنرا اهل شام
 برای سرفه مستعمل دارند و احتقان به شاره چوب آن جهت قرحه اعمار و حج مغد الاورام و البثور و ضامد آن جهت
 داء اللیل و تحلیل اورام مجرب دانسته اند الزینة طبع آن جهت استحکام نمودن بیخ ورم و منع آن از اسقاط چون شاخ و بیخ
 آنرا سودا بر اورام ضامه بندند تا سه روز متوالی و هر روز یک بار بنمایند و تحلیل آن مؤثر بود و رفع قرق نیز مجرب گفته اند.
عیسینون * بفتح عیم و سکون یا و فتح هـ در نون و ضم نون و سکون و در نون بغاری گرم ایوب نامند. **ماهیت آن**
 جسمی است خردی و یاریک طولانی بمقدار تخم خرما و از آن باند تر و نرم و عدول خاکستری و رنگ و اندک و خوشبو و گفته اند نوعی
 از زرد المهر است. **طبیعت آن** گرم و خشک. **افعال و خواص آن** آشامیدن آن جهت استحکام و در زوائد است خصا
 و در کرده و احتیاس بعض نافع و در زرد آن میخف رطوبات چر و روح و فروج و التام و در زرد آن میخف رطوبات چر و روح و فروج و التام
 باثر افعال مائل زرد المهر است و مندرگ و شد.

* میوه یابسته * ماهیت آن نزد بعضی صفت هوم میوه ساینه است که ذکر یافت و نزد بعضی ثقل صفت دوم است که اجزای
درخت آنرا افشوده صافی آنرا همگیرند و نزد بعضی ثقل آب مطبوخ آن است * طبیعت آن در گرمی و خشکی زیاده
از میوه ساینه * افعال و خواص آن با قوت قابضه و مسک بطن بخور آن جانب رطوبات دماغي و رافع لغوه و ضرر نفوای
و بائی و حمل آن جهت خون بواغیر نافع و حیض و مسقط جنین و رافع انضمام فم رحم و صلابت آن و در عاثر افعال قویب
به میوه ساینه المضار مصلح آن رازیانه مقلد اثر شربت آن تاد و مثقال بدل آن جاوشیر است *

* صیفی ختنج * بفتح ميم و سکون باء و هم فاء و سکون خاء معجمه و فتح ثاء مثلاً فوقانیه و جیم معرب مینختن فارسی است
و بیونانی اغلبن نامند بمعنی عقید العنب * ماهیت آن آب انکور است که در طبع زیاده از د و ثلث آن نسوزد و غلیظ
گردد و ماثل بترشی باشد و در کیلانات آنرا دوشات ترش نامند چون با خاک د و شاب بجوشانند شربین گردد آنرا د و شاب
گویند و عبری د بس و درد بس ذکر یافت و کاه دزان هبل و جوز بوا و قرنفل و امثال اینها اضافه مینمایند * طبیعت آن
در گرمی و در ازل خشک * افعال و خواص آن موافق سینه و ریه و آبله و خصه و معین بر نفث و تلین طبع و محرک
باه و جهت وجع کرده و مثانه نافع و داخل شراب خشخاش معروف بد با قودا گزده میشود المضار در محرورین اکثر آن
مولد صفرای غلیظ مصلح آن میوه های سرد و ترش بدل آن دوشاب انکوری است *

* باب بیست و پنجم در بیان ادویه که حرف اول آنها نون است *

* فصل اول النون مع الالف *

* نارچیل * بفتح نون و الف و کسر راء مهمله و جیم و سکون باء مثلاً تخم ناریه و لام معرب نار بل هندی است زیرا که
هند تا زه آنرا ناریل و خشک آنرا کهویره نامند و بغرنکی کوکرس اند بکر بس و عبری جوز هندی * ماهیت آن نسو
درختی است و در اکثر بلاد و سواحل دریای هند و کهن و بنگاله یافت میشود و در ملایمات کثیر الوجود و هر چند قریب
تر به دریای شور باشد و آب شور بهای آن هر سد ثمر آن بهتر و لذیذ تر و شربین قروچرب تر میباشد و باختلاف اراضی و
زیل ان از هفت هشت سال بعد غرس تا قریب بصد سال ثمر میدهد و ثمر آن مانند خرما د و خرش مهباشد الا آنکه خوشه آن
بزرگ و در خرش هفت هشت تاده با نرزه عد و درخت آن نیز شبیه بد رخت نخل الا آنکه زواید تنه آن کمتر و شاخهای
آن نیز شبیه بشاخهای نخل مگر آنکه برگهای آن بلند تر و چوب وسط آن نیز بلند تر و صلب تر و چوب ربه اکثر از چوب وسط برگ
آن میسازند و تابندگی و دوزغ دست بسیار مضبوط میباشد و ثمر آن سه پوست دارد یکی بیخی خشن ضخیم بطن مت یک
انگشت و در خامی همزولیفه های آن نرم و صلب و بعد رهند و خشک شدن اغبر میکند و آنرا جد امنما بند و حبسا بند
گویند و ریشه های آنرا جد امود و ریمان (نکرجه) زات و کشتی ها از ان میسازند جهت آنکه در آب دریای شور بزرگ
پوسیده و فاسد نمیکرد و پوست دوم آن صلب خشبی سیاه رنگ و بر سر آن سه نشان د و کوچکتر و صلب و اندک براق شبیه
بد و چشم و میومی اندک بزرگتر و رخو غیر براق فی الجملة شبیه بد هن و از همان موضع جذب رطوبت برای نشو و نما مینماید
و از همانجا نه بعد از کال رسیده کی شروع بر روئیدن درخت مینماید و در هنگام نیم رس بودن آب در ان باشد آن موضع را
سوراخ می نمایند و آب آنرا از ان بر می آورند و بعضی مردم سر آنرا بمقدار دهم بزرگی سوراخ کرده مغز آنرا از جوف
آن بریده بر می آورند برای آنکه غلاف آن در دست بماند برای ساختن غایبان و بران آب قی نصب نموده غایبان میسازند

و اکثر شکسته مغز آنرا بر مایه و رنگ و مخمورند و اقسام خلویات از مغز آن ترتیب میدهد مثل و در اکثر مایعات خوراکی
 مردم آنجا و حیوانات ارشاد بیشتر منحصر به آن است چه خام و چه بطریق شهر برنج و غیر آن پخته و دروغن طعام و چراغ
 نیز از روغن آن بعمل مایه و رنگ و خشک آنرا در اکثر بلاد بعید میبرد و بپوشد و موم آن نازک جوئی رنگ و پیوسته بمنز
 آن و این را در هنگام استعمال و اکل جل امینما بند و مغز آن که سفید و شیرین و لذیذ و باد منیت بسیار است مخمورند و از
 آب آن سرکه نیز میسازند و چون آب آنرا بکندارند که بجوش آید خسرو مسکر میگردد و بهترین مغز آن تازه سفید لطیف
 شیرین چرب کم ریشه آنست و بهترین آب که ملوحت نداشته باشد * طبیعت آن مغز نارچیل تازه در وسط دم گرم و در
 اول خشک و طبیعت خشک آن در آخر دم گرم و در اول درم خشک و متکرج آن در موم گرم و در آخر دم خشک و آب آن
 در اول گرم و تر و همه اجزای آن با رطوبت نظایه * افعال و خواص آن مقوی حرارت غریزی و محسن بدن و مولد خلط صالح
 اعضاء الراس جهت دفع مراد دارد و بلغمیه و مراد او به مانند استرخا و فالج و جنون و مالمخولیا را مثال آنها و خوشبوئی دهان
 اعضاء العذاء را انقباض جهت ضعف جگر و ترخه باطنی و بواسیر و توایل منی و تخمین کردن و گرمی و درین وادار
 بول و تقطیر آن و سردی مشابه و در آن و با شکر مولد خون صالح و مقوی حرارت غریزی اعضاء جرم آن مسدود و در بعض
 و مولد خلط غلیظ و متشنج سینه و مسدود آزار مصالح آن شکر و نبات و در موردین و مشائخ احتیاج با صلاح ندارد و در موردین
 میوه های ترش و لیس و رند واته و مغز ناسد متکرج آن هورث غلیان و غشی مصالح آن قی نمودن و میوه های ترش و ترابی
 خوردن و نیز مصالح و معین بر هضم آن مطلقا خوردن برنج خام شسته است بر بالای آن بمقدار سه چهار مثقال و گویند چون
 قدری برنج را در بجائی که نارچیل بسیار باشد بپاشند همه آنها را ناسد میگرداند و مقدار شربت از حرم آن غیر معتادین را
 همه مثقال و از آب آن سه اوقیه بدل آن مغز کردکان و بسته و چلغوزه و شراب آن جهت مالمخولیا و جنون و تقویت باه
 نافع و موکف آن در اول گرم و در موم خشک و در دم نیز خشک گفته اند * افعال و خواص آن آشامیدن آن مسهل
 و متبرج اقسام گرم شکم و حب القرع و جهت تقویت فاضله و مهر نمودن لجرم چون در حصن طنج در آن اندازند و سنون
 خاکستر پوست آن جالی دندان و طلائی آن رافع کلف و نمش و جرب و حکه و نیکو کنند رنگ رخسار و با حنا مقوی موی و
 روغن آنرا در رخم اخلاص می نمایند و آنکه مغز آنرا گویند و جو شایند از آن روغن اخراج مینمایند جهت تقویت
 فم و تولید پیه کرده و رفع درد منانه و تحلیل ریاخ آن و اخراج دیان و حب القرع و در دگر روز آنرا بوسیر و تحریک باه
 سفید شراب وند میا و تازه آن جهت آشامیدن و کهنه آن جهت تدعین انفع است و با روغن خسته زرد آلود جهت بواسیر
 مجرب و قسم دوم آنکه مغز تازه و معشر آنرا گویند و با با آلت آهنی خراشید و با آب گرم ممزوج نمود و صاف کرده در جای
 بسیار سرد آن آب را میکل دارند تا د منیت آن بالا آید و منجمد گردد پس اخلاص مینمایند و این الطاف و در مزجه میبردین
 و مرطوبین از روغن کافور و گولشن بهر است و خوش طعم و خوش ذایقه میباشد و روغن بویست درم صلب خشبی آن جهت
 جرب و قویا و قروح همیشه نافع و مجرب است *

* نارچیل بحرری * پختن باه و مکنون ها و کسر راء مهملتین رباء مثناة تختانیه بفارسی نارچیل دریائی نامند * ماهیت آن
 سرد و خشک است که در جزیره که بر خط استوا بطول یکصد و بیست درجه واقع میشود و در جای دیگر بهم نمیرسد و
 درخت آن بسیار شبیه به درخت نارچیل هند و آنرا آن غولانی در مد بهم پیوسته و آنرا نیز به پوست میباشد الا آنکه

درخت
نارچیل
بحرری

پوست دوم این از آن صلب تر و آماس و پوست سوم متصل به مغز این اندک ضخیم تر و مغز این ضخیم تر و صلب تر و کمر بسته
 بعضی بعضاً مت عرض در آنکشف و زیاد هم دید شد و در نهایت این کمتر از نارجهیل هندی و در تری و تازگی اندک چوب
 و بسیار سفید و لذت تر از مغز نارجهیل هندی است و مغز خشک آن بسیار صلب و بیلا بت عاج و چون گفته کرد میل
 و بزرگی و سرخی و تیرکی و تلخی می نماید و هر چند گفته تر میکرد تیرکی و تلخی آن زیاد میشود و ازاد و به جدید است
 و قریب بکصد و پنجاه سال میشود که بی منفعت آن برد و آن جزیره را هشت نه سال است که یافته اند و الا قبل از آن
 از روی آب می گرفتند و هر کس بوهیم و خیال خود چیزی گفته و نوشته اند * طبیعت آن مرکب القوی و بعضی کرم و تر در اول
 و بعضی در دوم دانسته اند و هر چند گفته تر شود حرارت و بیس آن زیاد میکند * افعال و خواص آن با قوت تر یافیه
 و حافظه قوت و گفته اند چون هر هفته یک مرتبه یاد و مرتبه مقلاریک حبه تاد و حبه آنرا بکلاب برستک سماق سائید و میل
 نمایند بدن را از اکثر امراض مانند حمی ربع و حمیات مرکبه و امراض بارد و مثل مالج و لقوه و ریشه و اوجاع مفاصل و
 مانند اینها محافظت می نماید و داغ اذیت هوای و بانی و اختلاف آنها را جذب اخلاط و فاسد و سمیه از عقی بدن
 است و چون مقل ارجهاریک حبه آنرا سوده بصاحب میضه و یا شارب سموم بخوراند و قی فرماید مادام که سمیت در بدن
 ارباقی است قی آورد و اخلاط فاسد و سمیه را دفع نماید و چون بالتامام دفع کرد و یگوقی نی آورد زیرا که از خواص آن است
 که چون در بدن اخلاط فاسد و نیاید تحریک قی نمی نماید و بدستور آشامیدن آن با شیرک و تازه و شیل و جهت اخیر خورد
 و بایش و امثال آنها و چون بصاحب حمی بلغمی در بدن ای احساس بقشعر بره مقلاریک حبه تاد و حبه آنرا سائید
 بخوراند و قی فرماید تخفیف بسیار در عوارض آن حاصل میگردد و دفع بخش و طلای آن بر موضع لسع عقرب و زنبور
 و رتملا و افعی و سایر هوام زهر دافع الم و نکایت آن مقل ایشربت آن از یکفیر اط تاد و قیرا ط گفته اند موافق کوبل شاید
 این بحسب اختلاف مزجه و بدن آن را هوبه و کهنکی و نوری آن باشد زیرا که تر و تازه آنرا اکثری مقل ایشباری تا یکد هم
 خوردند و مطلق تفاوتی در مزجه ایشان بهم نرسیده و همچنین جهت اکثر امراض مذکوره فایده بران مترتب نکشت
 بحتمل که خواص مذکوره متعلق بکهنه آن باشد اینقدر و تجربه رسد که اکثر تازه آن در مزجه حاره یا یسه باعث همچنان
 و نوران حرارت است و اندک تقویت با همی بخشد و الله اعلم و گفته اند آشامیدن آب در پوست آن نیز با تریا قیت
 و داغ سموم است و پوست نازک بالای مغز آن نزد در خواص قریب به مغز آن است و قائم مقام آن و حسب نارجهیل
 بحری در قرا باد دن کبر ذکر بافت *

* ناردین * بفتح نون و الف و کسر راء و دال مهماتین و سکون باء مثناة تکنانیه و نون * ماهیت آن گفته اند سنبه
 رومی است جهت آنکه در سنبه است و موافق اختیارات بدیع گفته بهی است در رنگ شبیه بامبران و عروق الصفرو
 بشکل اسارون بارشهای بسیار و ریشه این بارنکتر از ریشه اسارون و بهتر بن آن قوی تازه خوشبوی آنست و آنچه مائل
 بسفیدی باشد زبون * طبیعت آن در دوم کرم و در سوم خشک * افعال و خواص آن اعضاء الراس و الغذاء و
 النفس آشامیدن نکر رم آن جهت فالج و لقوه و برقان و منع انصباب مواد معد و جهت ادرا بول و حیض و تحلیل اورام
 زحم و اکحال آن موی مرکبان بر و باند بتهائی و با با کحال مناسبه و جلوس در طبع آن نیز جهت اوجاع کرده و امراض
 و رحم نافع مضر نه مصلح آن کثیرا و غسل مقل ایشربت آن یکد رم بدل آن سنبه هندی است *

نار فاس * بفتح نون و الف و کسر راء مهمله و فتح لام و الف و راء و هین مهملین * ماهیت آن صاحب منافع کثیر
 نوعی از مفسوس است که از انواع نار من آورند و بابتوعات دیگر مفسوس می نمایند و صاحب تحفه نوشته که بخت آدمی
 اشتباه نمود آثار این نار نار منی که همان اخلاط حمل نموده و روحه کسویه آنرا اندک میل و ممکن است که جمعی آتش باشد
 جهت آنکه موم مفسوس ببتوعات همی از جمله موم در احرار اخلاط مانند آتش چنانچه نار نار منی امم موم را حاد است
نار قیصر * بفتح نون و الف و کسر راء مهمله و فتح ف و سکون باء مثابه تختانی و فتح صاد و راء مهملین یعنی ناکمیل
 کجراتی مانند در ماهیت آن اختلاف عظیم است ابطاکی گفته نهانی است بایکساق باریک سرخ مائل بزرده و کل آن نر
 مائل بزرده و خوشبو و از روم آورند و در مصر آنرا ساق الحام گویند و گویند شقاق النعمان است * طبیعت آن گرم و خشک
 و در دم * افعال و خواص آن مفرح و آشامیدن آن جهت تقویت معدة با بر د و تحلیل رطاب و غص و تقویت مد و
 ادرار بول و حیض و طلای آن جهت تحلیل ملا با ن را و جاع مفاد نافع مقل ارشیت آن یکمعال است
نار گبر * بفتح نون و الف و کسر راء مهمله و فتح ه و سکون باء مثابه تختانی و فتح راء و الف * ماهیت آن
 گفته اند مایه کبر است و در این ببطارد و چیز اند و لیکن از قه و لب اورد و چیز غامضی شود و بعضی حسخاش و بل دانسته
 این مسمت آن اکثر آجام و مواعع حاد و در رتبه های میروید و قایم نامست بلند میگرد و در یک آن شبیه برک زیتون و
 از آن کوچکتر و بزرگتر و بسیار نرم مانند خویزه و کل آن شبیه بطل خیره و نمر آن بقدر رنگی و در آن نیمه ادا کن اللون
 یعنی تیره رنگ و رنگ و نیز لذاع و بعضی آنرا لعل الیه دانسته اند و بعضی گفته اند که غمراست و با لجمه * طبیعت آن
 گرم و خشک و در دم و با حلت و لذع * افعال و خواص آن آشامیدن آن نمر گویند و آن را عامل سرشته زائل کنند
 مایه و محلل رطاب غلیظه را خراج کنند و بلا غم از سه طلای که در درخت آن و با بادوک مائید و آن را فاع کاف و نمش و
 آثار جال و ماقط کنند موی را بعد از بر آمدن آنست الا ورام طلای آن محلل ارام و از خواص آنست که چون کرسه و یا
 پاز و مانند آن را در آن جوش دهند و خشک نموده بعد از حوام بر صورت بمالند منفع و موم یک کرد آن *
نار مشک * بفتح نون و الف و کسر راء مهمله و فتح ش و سکون شون معجبه زدی لغت فارسی است یعنی مشک الزمان و آنرا
 نار غیب بنامند و در قطار فاق در نانون با هم سو ریاری و کبر است و گویند بملی با کس و حوانند * در ماهیت آن
 اختلاف است بعضی اجماع میان مندی دانسته و بعضی گفته اند شکوه نامتی است که در حرامان کثیر وجود و سرخ مائل بزرده
 و از خود بزرگتر و در شکل شبیه به ابر که چکی که کل آن شکفته باشد و درخت آن بقدر درخت ابر و چسبی است و بعضی آنرا
 و نار قیصر را یک چیز دانسته اند و اصلی بد آن جهت آنکه در نوا کبند اما مایل سفوف اوسط و دردم کور است و بهترین
 آن ناز و خوشبو آنست که رنگ آن مایه سفیدی و زردی و با عفو صفت طعم باشد * طبیعت آن در اول گرم و در دم
 خشک و بعضی در دم گرم و خشک دانسته اند و شمع الرئیس در موم * افعال و خواص آن ماطب و مرقق اخلاط و مانع
 تحلیل ارواح اعضاء الرام و الف و راء و الف و آشامیدن آن مانع صعود بخارات بل ماغ و قاطع آذهار جهت ماله و بولار
 و بواس و تقویت مد و بزرگرم و ارمای دارد المزاج و جهت حمل وزن الدم و اسهال و رفع لزوجات و داخل ادویه
 مفرح کرده میشود القروح و الجروح فساد آن جهت نجافت قروح و ربع عرق مانع دیکه نمودن و در آن مضر مثابه موم و
 زرد و رخسار و در بلاد آن روغن بادام و صومرا در مصالح آن کلمه مقل ارشیت آن از دردم تاد و منقال

نار فاس

نار قیصر

نار گبر

نار مشک

بدل آن نهم بدن آن پوست پسته و بوزن آن زنجبیل و پندس آن سفید الطالع است و بوزن آن زیره کن مایه و ثلث وزن آن سیسما بحری نیز بعضی گفته اند *

* نازنجیم * بفتح نون و الف و راء ممله و سکون نون و جیم معرب نازنک فارسی است و بهندی کرنا نامند * مایه هیئت آن ثمر درختی است عظیم و خوش منظر را ندک خاردار و خوب آن صلب سفید مائل بزردهی بزرک صندل ابیض نرم در ملمس و کمرشده و مستوی الاجزا و برک آن از برک لیمو بزرگتر و از اترج کوچکتر و خشمو کل آن سفید اندک طولانی و بسیار خوشه و واندک تندی طعم و با تلخی کمی و ثمر آن در خامی سبز و مد و رو بهی رسیدن زرد مائل بسرخ میگردد مغز آن ترش آید و رو قاش قاش در پردها و تخم آن اندک طولانی شبیه بنخیم اترج و از آن کوچکتر و تلخ و پوست ثمر آن نیز تلخ و بهترین آن بزرک بالبد و رنگین شاداب پوست نازک املس آنست و در کرم سیرا دت کثیرا الوجود در بعض بلاد ثمر آن همیشه میباشند بر درخت از سال کتشته زرد سرخ رنگ و از سال حال میزنیم رس و هنگام شکوفه آن بهار و یا نیز است * طبیعت پوست زرد و شکوفه آن گرم و خشک درد رم و ترشی آن در آخر دهم سرد و در اول خشک و بعضی درد رم نیز خشک گفته اند و پوست و تخم آن درد رم سرد و خشک و خشکی آن زیاد و سائر اجزای آن گرم و خشک در دهم * افعال و خواص آن جمیع اجزای آن سواي ترشی از اترج بهتر اعضا الصمد رد و ترشی آن لز و جندی است که موافق نزلات سینه و سرفه حار است خصوص که با پوست از میان د و پاره نموده و تخمهای آنرا بر او رده قدری نبات کوبیده بران پاشیده بر آتش کند اولی که دوسه جوشی بخورد پس برداشته نیم گرم بمکند آب آنرا صبح ناشتا اعضا الغذاء آشامیدن آب آن با شکر مسهل صفرا و مسکن حلد آن و خون و مد و صفرا و رفع خما را و امراض حار و صفرا و بیه و بدستور شربت مطبوخ آن با شکر صافی و ضررنا رفع به اعصاب کمتر از سائر خصوصیات است و مضر عصمیه شهر صحیح و اکثر آن مضعف جگر خصوص ناشتا مصلح آن شکو و عسل و پوست زرد آن مفرح آشامیدن یک گرم و نیم آن که خشک کرده باشند با آب جهت رفع قی و غشیان و مغص و اخراج کرم مجرب در یک ساعت وضاد آن با سرکه جهت درد سربارد و حار وضاد بخنده مهرای آن بتمامه از پوست و تخم جهت جرب و حکه و جوشهای سوزنم کردن جلد بدن و موی بیعدیل اعضا الغذاء و السوم آشامیدن آب نقوع پوست و شکوفه آن جهت مسر و لادیت رسم عقرب و هوام سمی و بوئیدن پوست و برک آن مفرح و راغی طاعون و هوام و بانی و فساد هوا السوم تخم آن با تربا قیمت دود رهم مقشور آن تریاق لسع هوام سمی و بدستور ریشهای باریک درخت آن با شراب و بوئیدن نازنجیم و راغی طاعون است و شکوفه آنرا بوئیدن معقوی دماغ و محلل زکام و عرق آن که مسمی بماء القلاح و بفارسی بقرق بهار است درد رم کرم و خشک * افعال و خواص آن مفرح و معقوی ارواح اعضا الراس و الصدر و الغذاء و التنفص جهت رفع ضعف دماغ و تغریج و تفتیح سله مصفات و نزلات و درد سینه و غشیان و غشی و قولنج ریحی و تقویت اشتها و باده و رفع آروغ و رباح و مغص و مد اومت آن هفت روز روزی درد را و قیه با شکر و ریح درهم مرجان سوده جهت مهر زان مجربات و با آب گرفس جهت اخراج سنگ کرده و منانه و آشامیدن آن ناشتا جهت قطع اسهال رطوبی و حمل آن با یشم جهت ادرا رطوبت و اصلاح حال رحم و با شرماد یا ن جهت اعانت بر حمل از مجربات دانسته اند و آنتار بوئیدن آن مورت و بخوابی مصلح آن کلاب و هوام مضر آن و قوت آن در ظرف جستی و با مسی تا هفت سال باقی میماند و در شیشه نایکسال و روغن آن که پوست زرد آنرا با شکوفه در روغن کنجد اند از نلد و سه هفته در آفتاب کباب کنند و هر هفته یک مرتبه بچند یک پوست و کل نمایند پس استعمال

و بهترین آن زرد مائل به سرخی تازه تند طعم و بوی آن است * طبیعت آن در اول درجه سوم کرم و خشک و بعضی در آخر آن کینه اند * افعال و خواص آن با قوت مجففه و تر با قیه و ملینه و محلل ریا ح اعضاء الراس آشامیدن آن جهت فالج و رعشه و استرخازة طور آب مطبوخ آن در چشم جهت جلای کمنه و آنچه از چرک و غیر آن الجمد یافته باشد و در گوش جهت ثقل سامع اعضاء الصدر و الغذاء و انقباض جهت درد سینه و دفع رطوبات و تنقیه چرک و لزوجات آن و نفی سدد و تقلب قلب و تلین بطن و تحلیل ریا ح و صلابت کبد و طحال و رفع مغص ریخی و آنچه بسبب دواى سمی شد یکنکایه و مسهل قوی مانند ماهودانه و امثال آن عارض شده باشد و جهت فواق و غثیان و جشاد و آروغ و بد بو و تخمه و ریا ح و قراقر و مضطرب طعم دفع فساد اشتها و بلت و برودت معده و کبد و احشا و عسر البول و حصاة و مبهی و مسخن احشا و کبد و کرمه و مثانه و مسکن مغص و مقوی و مسخن معده و کبد باردن و مل و بول و حیض و شیر و عرق و استسقا را مفید نا شتا خوردن آن و در زنان نبرد اخل کردن و با عسل و شراب جهت احتیاس بول مبرودین و اخراج کرم معده و حب القرع و با سکنجبین جهت مکرورین و حمیم امراض رحم و کسبه بدن ابغه و او طعمه بدن نیاید و کوبیده آن با مغز گردکان سوخته را فاع تر حر و نا شتا خوردن آن رافع سنگ کرده و منابه راز مجربات شمرده اند و چون در آب لیمو آنصل ارا که آنرا بپوشانند و یک انگشت بالای آن آب بخیسانند و خشک کنند و هفت مرتبه تکرار نمایند جهت اعاده شهوت یا ماه بوسین مجرب گفته اند الزینه آشا میدن سه منقال آن که در یکرطل شیر جوشانیده باشند تا نصف رسیده باشد با یک ارقیه تند سفید که بالای آن لحوم خورده شود باعث فربهی با فراط گردد و خوردن و طلا نمودن آن بر بدن با الخاصیت موجب زردی بشره و با عسل و ادویه برص و یدق و آثار جلد مقوی فعل آنها الحیمات آشامیدن آن جهت حمیات بارده مزمنه کهنه خصوص ربع و نطول آن دافع نافض السموم آشامیدن آن تریاق سموم و نهش هوام و مضرت افیون و بجهت ترک عادت آن و نطول آب کرم آن جهت رفع اذیت عقرب کزیده سریع الاثر و بخور آن با راتینج و فرزجه و حقه آن جهت تنقیه رحم از رطوبات بد بو و تجفیف آن و ضاد آن با نمک و ترمس و زعفران جهت ورم انشبین الاوجاع و الاورام و البثور ضاد آن با سفید بیضه مرغ جهت ناف برآمده مجرب و با عسل جهت درد جمیع اعضاء و تحلیل اورام خصوصا با طین قهوه لیا از مجربات شمرده اند و بد ستر جهت خون منجمد تحت جلد بیعدیل و با روغنهای جهت بتوریمه اعضاء مصلح مکرورین و اکدار آن مورث ظلمت بصرو زردی بدن مصلح آن کشنیز و مقلل شهر مرضعه و منی جهت آنکه مجفف این هردو است مصلح آن ترمس مقلل ارشربت ان ناسه درم بدن آن د و غیرتسمین شونیز بوزن آن جوارش و د ستر مد بر نمودن و دهن و سفوف و شراب و عرق و معجون آن در فرا باد بن ذکر یافنت و عرق آن که بد ستور منعارف عرق کشند * طبیعت آن کرم و خشک * افعال خواص آن جهت فالج و رعشه و امراض عصبانی و عسر نفس و تحلیل ریا ح و نفوشت اشنها و رفع بلت معده و استسقا مفید و چون بادار چینی و کار زبان عرق کشند در تغریج نائب مناب خمردانسته اند و روغن آن که بقرع و انبیق معطر نمایند جهت تحلیل ریا ح و دردهای مزمن و اورام

* فصـ الـنون مع الباء الموحدة

بارده بهترین ادویه است

* نیمین * یفتح نون و کسر با و سکون باء مثناة تحتانیة و ذال معجمه لغت عربی است بمعنی منبوذ و بفارسی و بهندی نیز بوزنه نامند * ماهیت آن اسم جنس جمیع مسکرات مائع است غیر از خمر و آن انواع است و عبارت از نفوعات مسکرة حاده است و مراد از آن و مشهور مصنوع از اشیاى است که ذکر می یابد و ففاع قسمی از آن است که از آب انار و سائر میوه ها

حبوب است البسروا و سریع الفساد و هیچ نفع و فراق مصلح آن ادویه حاره و خونی و غریزی
 * نبیذ الیسر که از خرما سازند و آنرا شراب خرمائی نامند * طبیعت آن گرم و خشک و نرا زربیه * افعال و خواص
 این موافق بهران و بلغمی مزاجان المضار ثقیل و مضرد ماغ و معدة و امعاء مولد سودا و جذام و خنازیر و سرطان و
 امثال اینها زیرا که محرق خون و اخلاط است.

* نبیذ البسروا البلیغ * طبیعت آن در اول گرم و درد دم خشک * افعال و خواص آن بهتر از خرمائی و بعد از
 موز آب بهتر از سایر آنند * است وقایض و مقوی معده و مل دیول

* نبیذ آلدیس و السیلان * که شراب دوشابی نامند و در طبیعت و افعال مانند شراب خرمائی است
 * نبیذ الارز * که بغارسی بوژه نامند و در مصر مرزوان شامل نبیذ ذره و برنج و جو و کدو و سایر حبوبات است
 * طبیعت آن از سایر آنند گرمی آن کمتر * افعال و خواص آن مسهل بطن و مل دیول و قلیل السكر و ضعف باه و هاضمه
 و ساقط کنندة شهوت مصلح آن ترویج آن با غسل و طبع آن با فاریه المضار مورث سید و غفره و مضرا بدن و تضعیف مصلح آن
 ماهی تازه و کفته اند آنچه از کدو و دخن سازند محرک اشتها و سرخ کنند رنگ رخسار و مسکونی و با غسل محرک باه و
 آنچه از جو میسازند نفاخ و به تغریب و مقسل باه و هاضمه است

* نحاس * بضم نون و فتح حا و الف و سین مهمله لغت عربی است و بغارسی مس و بهندی تانبه نامند * صافییت آن
 از جمله فلزات معدنه است و معدن آن جزیره جهان و بعضی ممالك فرنگ و ایران و بلدان دیگر است و بهترین همه چپانی
 آنست و آن اقسام میباشد آنچه قلمها و شمشیرها ساخته می آورند آن سرخ رنگی نرم میباشد و بهترین اقسام است و آنچه
 تحتای بزرگ هر یک طولانی ساخته می آورند بعد از آن است در خوبی و آنچه اقراص بزرگ ساخته می آورند بدن خوبی
 نیست و صلب است و همچنین آنچه در ممالك فراسی و کرمان از ایران میشود صلب میباشد و آنچه در مرزبان قریب بسبزوار
 میشود در کافان و اطراف برده ازان ظروف میسازند و نه نرم و قریب بچپانی است و در کافان و بنگاله در بلد هه کبیر و کبر
 ظرف آنرا خوب میسازند و نوعیکه در معدن آن تگوس میباشد و آنرا مس رست گویند و عبارت از روی است بهر بی صفرو
 بیونانی طالعون گویند رنگ آن زرد و درخشنده میباشد و طالعون در حرف الطاء ذکر افت و قوعی از کد اختن سنگ
 خالص بهم مرسد بعضی ازان مائل بزردی و اکثری سرخ میباشد و از مطلق نحاس مراد این نوع است و چون سرخ آنرا
 با عشر آن روی توتیا بک از آن جسمی زرد رنگ حاصل میگردد که بغارسی برنج و عربی صفرو مصنوع و بهندی پنبلی نامند
 چکش کبر تر و صلب تر از نحاس است و چون زرد آنرا با مقدار خمس و باربع وزن آن روی توتیا بک از آن و در قالبها بشکل اوانی
 بریزند این را بغارسی رنخنه و بهندی هرت نامند و این قابل الطراق یعنی چکش کبر نیست و شکنند میباشد و چون صفرو
 مخلوطی فلل الوجود است بنا بر آن مصنوع آنرا با سم آن شایع کرد آنند و اند و مستعمل است و چون مس را با ذلعی بک از آن
 بغارسی سفید روی نامند و چون با قلعی و روی توتیا هرد و بک از آن بغارسی جام نامند و بهندی کانسده و این شکنند و تر
 میباشد و از فرنگ ظروف ساخته نموده بسپار سفید براق شبیه بنقره می آورند و تا تازه و نو است و آب و چربی بدن
 در سبک و ریاستعمال بسیار نیا من و نیم و رطوبت بسیار در آن اثر نکرده بدن صفت میباشد پس مبل باندک زردی میباشد
 و شکنند و فایان کد از نیست و کد اخنه نمیکرد دو ماده تگورن نحاس زینق و کبریت غیر صافی و متعلق بسعدت زهره با شمس

وافریده میگرداند و محرک گفته اند و طبعی رطوبت آن رافع در دگریدن زلیو و محل اوریام آن است *
 * فصل ————— فی النون مع الخاء المعجمة *

* نخاع * بضم نون وفتح خا و الف و عین مهمله لغت عربی است بفارسی مغز حرام و خوام مغز نا مند * ماهیت آن
 مغز سفید چرب لزجی است که در میان استخوان فقرات کردن و پشت و غیرها میباشد برای ترتیب اعضای اعصاب و اعصاب
 اکثری از آن روئیده اند و نایب مناب دنیا له میخ دماغ است و نیز رسانند قروح نفسانی مأخوذ د مبد م از دماغ با عصاب
 است * طبیعت آن کرم و ترازد ماع تری آن کمتر و گرمی آن زیاده * افعال و خواص آن طلاع آن ملین صلابات
 و ضما د آن اکال قروح و در چرک آوردن زخمها و رفع شقاق لب و سایر اعضا و خشکی اعضا حادث از سرما و گرمی بیعت یل
 و در سایر افعال فریب بد ماع است و غیر لذت بد و بطبیق الانحدار و لهذا اکل آن غیر مجوز مصلح آن نمک و بالای آن حلاوی
 خوردن و بهترین همه الجبرود و ماء العسل خیسانند است *

* نخاله * بضم نون و خاء معجمة مفتوحه و الف و لام مفتوح و هالفت عربی است و سبوس نیز و بهندی بهوسی و چوکهر
 نامند * ماهیت آن سبوس حبوب است و از مطلق آن مراد سبوس کندی است * طبیعت آن کرمی آن کمتر و زارد کندم
 و خشک تر از آن و بالجهله کرم و خشک در اول * افعال و خواص آن جالی و محلل و منقی اعضاء الراس بخور خیسانند و آن
 در سر که جهت زکام اعضاء الراس و الغشاء و النقص آسا مبدن آب مطبوخ آن بطور بقی حسو با شکر و عسل و روغن بادام جهت
 تسکین سینه و شکم و اعانت بر اخراج نفث الدم و رفع خشونت سینه و سرفه مزمن و ربو و رباح غلیظه و تغذیه ناکهین بد آن نافع
 و نان آن قابض و مجفف رطوبات معدیه و ضما د مطبوخ آن در شراب و امثال آن جهت تسکین درد پستان و تحلیل ورم
 آن که از انعدا د شیر در آن بهم رسیده باشد السموم والا ورام و البثور ضما د مطبوخ آن در آب برک ترب جهت تسکین وجع
 گزیدن عقرب ضما د مطبوخ آن با نمک و بن سبور خشک کوبیده آن با نمک جهت لسع افعی و عقرب و تحلیل رباح و اورام
 پاره و مطبوخ آن با سرکه و عسل جهت نماله ساعیه و جرب متعرج و قویا و اورام حاره و ضما د منقوع آن در سرکه جهت جمره
 بجم و تکهیل آن جهت تحلیل اورام رصبه و از جاع نافع خصوص که با اذن ک نمک مزوج نموده و در صررها بسته بد آن تکهیل
 نماید مکرر یک صره بعد از صره دیگر و بطول نخاله جو جهت حکه و شری و بخور نخاله علس جهت رفع بول در فزاش و عمل
 و صلبان و بخور نخاله با قلی جهت منع ریختن شکوفه درختان الا ان المفاصل ضما د نخاله کندم با روغن زیتون و سرکه جهت
 ضرر بان معاصل سفید است *

* فصل ————— فی النون مع الی ال الهیانه *

* نند * بفتح نون و دال بفارسی کشنده نامند * ماهیت آن درائی است مصنوع از قیل بخور و مانند غالیله خوشبو و مستخرج
 آن بخاشعه اند و برای خلفای عباسی ترتیب داده اند اجزای آن عود هندی خام عنبر اشهب صندل سفید حصی لمان پوست
 انرج با برک آن اجزای متساوی کوفته بکینه با یک وزن تمام ادویه و بعضی دو وزن آنها نبات سفید بالاب و با آب مرزنجوش
 سرشته اقراص و بعضی مانند شمع قتیله طولانی میسازند و در مجا لس برای خوشبو میسوزانند و نیز از عود غرقی خام بالاب
 سود چهل مثقال و عنبر اشهب چهار مثقال مشک یک مثقال و نبات سفید یکصد مثقال میسازند و بعضی مصطکی نیز داخل
 مینمایند و با آب صمغ محلول سرشته اقراص و با فنیلهها مانند شمع میسازند * طبیعت آن کرم و خشک * افعال و خواص
 آن مقوی قلب و دماغ و حواس و منعش ارواح و محرک شهوت و مقوی معدیه و کبد و باه و دافع سمیت هوای و بائی و طاعون

در این زکام است شراب و خمر

فصل فی النون مع الراء المهملة

* نریفقس * بفتح نون و سکون را و کسر ناء مشاء لوقایه و سکون باء مشاء قحطیه و ضم فاف و سین مهمله * ما هیئت ان براس گفته ایمانی است شبیه بختل در جدول آن شخم و تخم آن با عدوت * طبیعت آن گرم و با خشکی بسیار * افعال و خواص ان اعطاء الراس و غیر ما معوط آن جهت دفع بد بوئی بینی و قطع رعاب و ضماد آن بار و غنهایم و عرق و با شراب جهت گرمیدن عکوب نافع *

* نرجس * بفتح نون و سکون را و کسر جیم و سکون سین مهمله معرب از نرکس فارسی است * ما هیئت ان طای است بسیار خوشبود و در قوع میباشد یکی را قن حی در دم را مضاعف نامند قد حی در میان آن بشکل قد حی و بیانه کو چکی زرد رنگ و اطراف آن شش عدد و بر کها سفید مانند بقل و بر این را نرکس نیز نامند و مضاعف را ماد و بیشتر از هیئت و زردی و کهای آن زیاده و بالوان دیگر نیز میباشد مانند بنفش و نبات آن در ساق و برگ و تخم و بیج شبیه بسیار و کو چکتر از آن و بیج قد حی در جدول و شکل صلیبی شق کنند و غرض نمایند مضاعف میگرد * طبیعت آن در سوزم گرم و خشک و بعضی معتدل در گرمی و خشکی و بعضی در سوزم گرم و خشک گفته اند و تخم آن در سوزم گرم و خشک و گفته اند در اول تر * افعال و خواص ان حال و جاذب از عتی بدن و محال قوی و غاسل اعضاء الراس بوییدن کل آن جهت صلاح باغی و سوداوی و تفتیح سد و دماغی و از الة نزلات و زکام نازد نافع جهت آنکه محال قوی است جبرئیل بختشوع گفته اند که خواهد در زمستان زکام بهم نرساند و از مت بپوئیدن نرکس نماید و ضماد آن جهت معطر و منع نزلات و ذر در بیج خشک آن را فاع میل و ناخن و ضماد آن با عسل جهت تشنج اعصاب چشم اعضاء الغشاء و النفی آشامیدن بیج خائید و با طبع آن بغایت منقی خصوصاً با عسل و مخرج مرچه در مدد جمع شد و منقی رحم و مسقط جنین ذل و مرده و التیام دهند و زخمهای ظامری و باطنی و چهار درم آن با ماء العسل مخرج اقسام گرم معد و مسکن اوجاع مشابه و در رحم و ضماد بیج آن که در روز در خصوصاً در شمره و پیش خیمه ساق و خشک نبود پس ساقید یا شد جهت تقویت با و وسطی و بر مادن احلیل جهت رفع تعین مجرب و تنبیه ای نیز قوی باد و معظم ذکر است الجروح والقروح والاورام والبثور و در بیج آن قاطع خون جراحات و التیام دهند و آنها و ضماد آن با سرکه و عسل منقی قروح و کشایند و دبیلات که در شوار بقی آیند و با آرد کند م و با شلیم و عسل جهت اخراج بوکان و خار و زغال آن و تحویل اورام اعصاب و ضماد بیج آن با سرکه و عسل جهت تنقیه اوجاع و التیام جراحات و ضمیمه و فائز و در در اطراف و عصب مقطوع و با عسل در ع و کل ارمنی و فوفل و قافیه و حفص و سفید آب و مرده استک جهت درمهای جامیده الة المعاصل ضماد آن با عسل جهت درد های مزمنه اعصاب و معاصل و نقرس و شکستگی اعضا و نیز ضماد آن ماضی و حیوانی و جراحات عارض در اعضاء عصبانی است الزاق شد بد حرق النار و ضماد آن با عسل جهت سوختگی آتش الزینة ضماد آن با سرکه جهت داء العولب و بهق و آوار جال مضر و درین و مصلح ایشان و صاب آن بنفشه و با خور و در همه افعال کل آن مانند بیج آن مقدار شربت آن که تغال دریم روغن کل آن مانند روغن کل ملت چهار و زرد آفتاب مر تب نموده و درین آبل بد ل کرده باشند مثال و مسکن اوجاع سودا و ده و رتبه و رافع صلاح رطبی و صلاح رطب و سوداوی و دافع دردهای بارد و موافق امراض عصب و کشایند و هم و مسکن اوجاع آن و مصلح محرو و بین و تخم آن ناموم گرم و خشک و با طوبیت فضلیه * افعال و خواص ان آشامیدن نام درم آن با شیر نازد و شیل و بغایت مسکن باد و ضماد آن با سرکه جهت طبع و بهق و نهش موثر است

نورک بفتح نون وضم واو سکون و او کاف لغت فارسی است * ماهیت آن یعنی است شبیه به لغت برزخ و از آن
بزرگتر و اگر کرمان آورند امین الدوله گفته که مختصر صادق بمن خبر داد که در جمال کرمان خصوصاً جاکه پلنگ باشد در آن
بهاره نیاپی میروید برک آن در ابتدا شبیه برک خویزه و چون بقدر رشیدی رسد شکل برک آن منقلب گردد و بنابر آن در آن
وقت آن مکان را نشان میکنند و بعد از خشکی کناه و رسیدن به آن بهمان نشان یعنی آنرا احدی نمینماید و گفته اند علامت خوبی
و خواص آن آنست که چون بر بالای دایره جوشان بگذارند در ساعت از جوش باز ایستد و چون در رتور اندازند آن
از رتور بریزد و چون در شیر اندازند شیر بریده گردد و در یک اصلی آن بر یک پلنگ ابلق میباشد و نیز از خواص آنست که چون
پلنگ از زائیدن بسیار آزار میدهد و برود شوارا ست زادن لهن آنرا بمنع را بید کرده بر آورده میخورد تا بار نکورد و از خوردن
آن باز نمیکرد و در بدن آن غلده بهم میرسد و از هر مکانیکه پلنگ نسخ آنرا بر آورده خورده باشد باز سال دیگر از همان مکان بهی تازه
میروید و باز سبزی میباشد بخلاف آنچه را پلنگ بر نیامورده که آن سفید است و در سر کین آن کاهی بعضی مهرها یافت میشود و بعضی
گفته اند در شردن آن و بعضی گفته اند در فرج و رحم آن و بعضی گفته اند در ذنب آن تگون می باید و صاحب اختیار است
بدیعی نوشته تحقیق آنست که در ذنب آن بهم میرسد و باقی خلاف است و آنرا حجرا لیسریفا رسی بر یک پلنگ نامند
و دستور احدی آن چنان است که چون قبل آن را احساس نمایند و در فم رحم آن چیزی مانند آب در زبانش پدید آید که پوست
رحم آنرا بپزند و در جوانی از بدن و من تنی نگاه دارند آن آب مانند اشعه منعقل گردد و نورک حلیفی عبارت از بستن
و طریقیون مصنوع آنرا با انواع میسازند بعضی مانند جو و بعضی مانند کدو م با رنگ طولانی و این صحیح نیست صحیح همان
است که ذکر یافت * افعال و خواص آن چون در شعبره نایک طسوج آنرا زن بخورد و یا فرجه سازد و یا در رور و یا تعلیق
نمایند هرگز آبتن نکرد و چون مرد تعلیق نماید مباشرت نکند و اگر نماید با هر زن که مقاربت نماید حمله نکند و در روز
و تعلیق آن جهت دفع خماز و ریح الشوک مجرب دانسته اند و طلای آن جهت رفع ناصور مجرب معالار شربت آن بکند
طسوج و زباده از آن موجب لا غری با فراط است و در دست داشتن آن باعث سرعت ولادت و گفته اند چون بر ناصور
پلنگ حقیق آن زباده کرد و ناصور کمند و کوچکتر شود و تپیدن آن باعث رفع ناصور است *

* فصل فی النون مع السین المهملة *

نسر بفتح نون و سکون سین و راء مهمله لغت عربی است و معر سی کنکس و بتوکی فخر و بهند گن نامند * ماهیت آن
از حمله سماع ظهور و نورک جبهه و در رنگ قرص بعقاب و ماثل بسوخی و متغیر و ساق آن دراز تر از آن مانند نی است و کوبیدن
در یک روز زباده از دهن فرسنگ بهر و از قطع متعادل بدلیل آنکه بچه آنرا از غفران آلوده در آشیان آن میکنند و از
هنگامیکه او نباشد و چون او آمده بچه خود را زرد مشاهده میکنند بدینکه آنکه بر قان کوده در فکر و زسنگ در قان را از
هر اندک آورده در آشیان خود میکنند برای رفع برفان آن بعضی بلاد ایران و روم و ترک و غنوه مسافت آن تا سربسج
در رفتن و مراجعت از دهن فرسنگ زباده است زیرا که آن سنگ بجز از سربسج جای دیگر یافت نمیشود و در فکام پرواز
بسیار اوج میکند و از مغرب تا مشرق در یکروزه میماند و باز مراجعت میکند و بسبب حرارت مزاج در وقت خواب بکند
چشم رانمی پوشاند و ناهزار سال عمر میکند و در سالی زباده بر یک تخم و یک بچه نمی آورد و قوب سامه و با صوره بسیار قوی
دارد بکلیکه از مسافت بعید در مکانی که حیوان مرد باشد در حین پرواز و با غیر آن آنرا دید و با بوی آنرا شنید و خود را

میدارند از خشک گشتن آنست که کندی را طبع حائلین تا بعد تعین رسد و بهر جهت آن منشق گردد که چون یک جهت بهمانند با سانی از
 هفت آن جدا شود و مغز آن نرم پس گویند و فشرده از صافی کنان این افعال آنرا در نمایند و صافی آنرا یکبار اول تا نه نشین
 گردد و آب بالای آنرا بریزند و ته نشین را اقرص سازند و در آفتاب خشک کنند و استعمال نمایند بهترین آن سفید است
 خاص غیر متکرج و سیاه آنست * طبیعت آن در آخر اول سرد و خشک و بعضی سرد و تر دانسته اند * افعال و خواص آن
 رادع و قابض و مغزی اعضاء العین مصلح ادویه عین و مقوی آن وجهت تجفیف قروح آن و دفع جرب و منع ریختن مراد چشم
 و اکتحال آن با شیر زنان و یا سفید بیضه مرغ مسکن حرمت چشم و نرم کنند و خشونت اجسام اعضاء العین و الصدور و الغذاء
 و النفیض آشفای مطبوخ آن بانبات و یاروغن بادام نیمه کرم قاطع نفث الدم و خشونت حلق و سرفه حار و در سینه و سول
 و قطع خون بواسیر و حیض و اسهال بطن بتخصیص که بریان نموده با عدس پخته باشند که قوت قبض و حبس آن زیاده
 میگرد و حریره آن مانع نزول نوازل بسینه و بایه هر جهت سحر و رفع افراط عمل دوائی مسهل و باید که یکوزن آنرا با سه
 و با چهار وزن آن آب خوب طبع نمایند و احتقان آن جهت قرحه امعاء و رام ضما د آن با سرکه جهت خنای و اورام
 حارة الزبنة طلای آن باز عفوان جهت کلف السموم طلای آن با شراب جهت نهش افی المضار قلیل الغذاء و اکثار آن مغال
 منی و مسهل و در یر هضم و گویند مولد سودا است مصلح آن شیوینها و کرفس و قرنفل بدل آن برقیع مغسول و غبار الریح
 معد ارشربت آن از یک مثقال تا پانزده مثقال است

* نشارة * بضم نون و فتح شین و الف و فتح راء و هملة وها * ماهیت آن اسم اجزائی است که از خشک بسوهان در حین
 هائیدن جدا گردد * طبیعت آن نشارة هر چیز نسبت باصل آن کرم تر و خشک تر است مگر آنچه کرم خورده و تعفن یافته
 و پوسیده شده باشد که بهس آن زیاده بعضی کرم تر و بعضی این را سرد دانسته اند * افعال و خواص آن همه آن قابض و جالی
 الجروح و القروح و اشاره چوب کرم خورده پوسیده شده خصوص از اشجار قابضه جالی و منقی زخمها و مل آنهار چون با مساری
 آن انیسون با سرکه خمیر نموده در بارچه کتان بسته بسوزانند پس مشتق نموده بر قروح خبیثه و زملله ساعیه و آکله پاشند منع تعفن
 و معی و اکل آنها نمائند و انتباه دهن و نشارة چوب صنوبر با حنا جهت جرب و طب و بخور و تن نفع آن گردانند و هوام و کشند
 پشه و نشارة عاج آشامیدن ربع درهم آن معین بر حمل است و خواص و منافع هر يك بتفصل در ذیل خشک آن جا بجا مذکور شد
 * نشق * بتحرک نون و شین و فاء اسم عربی است * ماهیت آن گویند بهیچ مر جان است که بسند نامند و گویند غیر آن
 است و آن سنگی است سبک پر سوراخ شبیه باشیان زنبور که از هوا حل در یای مخارج و نواح آن خیزد و در آب تکان
 می یابد * طبیعت آن خشک تر از بید * افعال و خواص آن قاطع خون و التیام دهند زخمها و ملحم آنها خصوصا
 باشد و در سائر افعال مانند بید است * فصل فی النون مع العین المهملة *

* نعام * بضم نون و فتح عین و الف و میم بفارسی شتر مرغ نامند * ماهیت آن مرغی است معروف عظیم الجثه کردن
 آن بلند شبیه بشترویا های آن شبیه بیای کا و وظلف آن مشقوق و رنگ آن اغبر مائل بسفیدی و مانند طیور دیگر بسیار پرور
 نمیتواند نمود بلکه بعنوان جست و خیز است و بهترین آن بچه آنست و چند آن محتاج با آب نیمه مکر آنکه آب را بنند بلکه
 استنشاق هوا آنرا کفایت است * طبیعت آن بسیار کرم و خشک تا آخر سوم و تا چهارم نیز گفته اند * افعال و خواص
 آن گوشت آن محلل ریا و قاطع بلاغم اعضاء الراس و المفاصل و النفیض خوردن گوشت آن رافع ذالجم و لقوه و خدر و اوجاع

*** بقط * بکسر نون و سکون فا و طاء مهمله * صاهیت** این رطوبتی است دهنی حاد الراسه که از بعضی زمینها مانند زفت و قیر میجوید و از انصی عراق خیزد و در نوع میباشد سفید و سیاه سفید آن بهتر و لطیف و بسبب لطافت زرد متمایل به زرد میگرد و نقاشان قد روی از آنرا داخل روغن کان برای ترقیق و تلطیف مزوج نموده بر نقشها می مالند و ساه آن بان لطافت است و بتطیر سفید میگرد و در آنرا مغشوش بر روغن خزامیان مینماید و فرق آنست که نقط متعادل میگرد بخلاف آن و از ترابع مصر از کنار دربانوی نقط می آورند و آنرا زیت الجبل مینامند *** طبیعت آن** تا چهارم کرم و خشک *** افعال و خواص آن** اقوی از اکثر روغنها و مفتوح و سریع النفوذ و کاذب از نده صلابات و تر باقی جمیع امراض بارده شراب و ضماد اعضاء الراس و العصب و انفاء و النفص طلاء آن جهت فالج و لقوه و رعشه و کزاز و خدر و استرخار اکثر امراض و ارجاع بارده رطبه و تحلیل ریا و ارجاع مفاصل و امثال اینها مفید و اکتحال آن جهت نزول آب در چشم و ریاض قطور آن جهت کرم و ریاح کوش و آشامیدن آن جهت سرفه کهنه بارد و بهر و بر وضیق النفس و نفث الدم و بواسیر و نفثیت حصاة و اخراج کرم معد و مقعده و تحلیل ریا و احشا و مغص و حرقة البول و فرزجه و بخور آن جهت سردی رحم و اختناق آن مفید و طلای سفید آن رافع کرم حیوانات مضر محرورین و مصدع مصلح آن خشخاش و سرکه و مضرره و مصالح آن کثیرا مقلد ارشیت از سفید آن در دالک تا نیمه مثقال از سیاه آن تا یک مثقال بدل آن بوزن آن میعه و بعضی قطران گفته اند زفت رطوبت نیز از سموم خور درین سفید و سیاه آن دافع سموم قوی الاثر است

*** بغلج * بفتح نون و فا و لام * صاهیت** این گویند نبات بارز است شبیه بر طیه بخار مائل به مرخی و بنفشه و در پوشیده بشکوه بید و شاخهای آن کرمه ارمالند خار خشک و در عربستان کثیرا لوجود *** طبیعت آن** کرم و خشک *** افعال و خواص** آن آشامیدن تخم و کل آن رافع سپرز و مدربول و کل آن اقوی و طبیعت آن در افعال ضعیف تر است *** فصل ل النون مع الکاف ***

*** نکا چوننی * بکسر نون و فتح کاف عجمی و الف و ضم جیم فارسی و سکون راز و کسر نون و با * صاهیت** این صاحب خلاصه انجارب نوشته که بزبان هندی نوعی بتوعی را نامند که نبات آن بروی زمین پهن میباشد و ساق نبات آن بسیار ضعیف و برکهای آن از دو جانب رسه مقابل یکدیگر و بقل و نصف عدسی و درین مصالح یعنی مور و نواح آن کثیرا لوجود است و در زمینهای رنکوم و راز آب و نزدیک آن روید و قویتر آن آنست که در راز آب باشد و نبات آن مائل به مرخی *** طبیعت** جمیع اجزای آن کرم و خشک در اول سوم *** افعال و خواص** آن آشامیدن عصاره و با مک فوق برک آن با شراب جهت اکثر سموم هوام منهوشه و بدستور طلای آن معمل و با شکر مسهل اخلاط فاسده و اخراج سموم از بدن نافع است

*** فصل ل النون مع المیم ***

*** نمر * بفتح نون و کسر میم و راء مهمله بغا رسی بلنک و ترکی فیلان و هندی نینل و بکسر تاء منناة فوقا نیه و باء منناة تحتانیه** و خفای نون و دال مهمله و او نا منن *** صاهیت** این حیوانی است معروف شبیه بقیل در شکل و رنگ و صورت آن شبیه بشیر و کسرا لیتها و هیچ حیوانی کورشت آنرا ننشود و در جنبه از سگ بزرگتر و باریکتر و جلک و سبک رفتار و تیز رو و از حیوانات دیگر و شدیل القوت و عبور و بتجربه رسیده که چون بر زخم بلنک موش بول کند بلنک نجات یابد و موش حریص بدان است که خود را بدان رساند و بول بران کند و لعل بلنک زخم را در د رجا ئی نگاه میدارند که اطراف آن آب باشد و موش نتواند

کرده اند و نموده است که در شهر بهم میرسد بنا بر مشارکت درین وصف مسمی آن گشته و مرغ و موش را صید کنند
 و در هنگام مستی صدای آن شبیه بصدای کره کرد و در وقت غیر مستی بنهیمی دیگر و ترکان ما و راء الله و آنرا لکجه گویند
 و در بلاد مرو نیز یافت میشود * افعال و خواص آن امراض الراس معوط خون آن بقدریک قیراط یا شهر زنان رافع
 جنون را کتال زهره آن با سفید بیضه مرغ رافع دمه الزینه طلای سرکین آن با خردل رافع داء الثعلب و طلای پنه آن
 و بدستور موی سوخته آن با روغن رافع بهق سیاه و جرب الخواص ارسطو گفته چون آفتاب در بیت خود با شرف باشد چشم
 راست آنرا گرفته در خرقه کتان بسته بر صاحب حمی ربع تعلیق نماید رفع حمی او گردد و چون چشم چپ آنرا بندند حمی
 باز عود نماید و مفارقت نه نماید * فصل النون مع الواو

* لوا رس * بفتح نون و واو الف و کسر را و سین مهملتین لغت یونانی است و عربی آنرا شجرة القدس و مسراک
 العباس و مسواک المسمی نامند * ماهیت آن نوعی از قناد است شاخهای آن باریک و بلند تا سه ذرع و برگ آن ریزه
 مستطیل و رجهای آن مزغب با زغب شبیه به پشم و کل آن زرد و خوشبو و طعم آن تند و خارا آن تیزمانند سوزن و صمغ آن مابین
 سفیدی و سرخی و در روم و حلب کثیرا الوجود منابت آن آجام * طبیعت بخم آن درد و کرم و خشک و بیخ آن در سوسوم
 و این قویترین اجزای آنست * افعال و خواص آن مجفف و قابض اعضاء الصدر آشامید عصاره آن جهت ترحه رگه
 و ذات الجنین بعمل بل السوم تخم آن رافع سوسوم قنانه و مقارم آنها مضر کرده مصلح آن قند و گفته اند مصلح آن بندن است
 مقلد ارشرب آن یکمقال الاعصاب ضما د بیخ آن در التیام جراحات اعصاب مجرب دانسته اند و لهذا آنرا شجرة
 العصب نامند و طبعش شگوفه سائیل و جرم آن و همچنین صمغ آن در التیام عصب ضعیف تر از بیخ آن و آشامیدن و ضما د
 کردن آن نیز جهت درد عصب و کوفتگی اعضا و از جای بیرون رفتن و شکستن آن و قطع نرف الدم مؤثر و طبع نبات
 و کل آن قائم مقام صمغ آنست

* نوشادر * بضم نون و سکون و در فتح شبنم معجمه و الف و ضم دال و راء مهملتین لغت فارسی است و بهندی نو سادر و برنگی
 سالار و نمونیک نامند و نزد اهل صنعت موسوم بعقاب و کبریت الدخان و ملیح النار و سلسا ایوس نیز است * ماهیت آن
 چیزی است سفید شبیه بشوره قلمی و اصناف میباشند از معدنی و ما ئی و مصنوع معدنی آنرا معدن بلاد حاره مانند حبشه
 و زنج است و قطعهای آن مانند شوره و ما ئی آن آب چشمه ایست که چون دست بد آن زنند کف کند و از جو شاییدن آن
 قطعهای سفید بر روی آن بسته گردد و انطاکی گفته در نواح اصفهان آن چشمه موجود است و گویند در رجال خراسان نیز
 میباشد و این مرد و صنف عزیز الوجود اند و مصنوعی آنرا از قاذورات و کثافات بتعفین و تصعید بعمل می آورند و احبانا
 قلبی در کوره آجر بزی که از قاذورات آنرا طبع دهند نیز بهم میرسد و این قبل از تصعید اکثر رنگ آن اغیر میباشد و بعد از
 تصعید سفید شفاف مانند شوره قلمی میگردد و چون سفید صاف شفاف آنرا با مثل آن زاج زرد لاری و عشر آن زنکار
 تصعید کنند سرخ میگردد و در مصر و روم و ملتان شنبه شده که قاذورات و کثافات و سرکین حیوانات را جمع نموده
 و مانند خشت خام اقراص ساخته خشک کرده در کوره برهم چیده و بالای آنها خشت های بخته را در دو استاده سر آنها را
 برهم تکیه داده آتش میدهند و آنچه بران خشتهها و بر اطراف و بالای کوره صعود نموده منعقد میگردد بعد از سرد شدن
 اخذ می نمایند * طبیعت آن در آخر سوسوم کرم و در اول آن خشک * افعال و خواص آن ملطف و جاذب از عمق

اول کرم و در خشکی معدّل * افعال و خواص آن منزه خلط صالح و معصن بدن و معدّل بلغم اعضا و اعضاء و اعضاء الغشاء
جهت دفع موم و بخارید ماغ و ماغ و لیا و سرفه خشک و درد سینه و تولید خلط صالح و تسهیل بدن نافع البصار و قلیل و در چشم و سینه
و اکثرا آن موم و تپهای مرگه و آنچه با دام و کرد کان و بسته در آن ایند از لذت و بون و ثقیل تر مصلح آن سنگین و کاسی است
* نبطا فلی * بکسرون و سکون با و فتح طاء مصله و الف و فتح فا و کسولا م و یا * ماهیت آن صاحب مغنی گفته از جمله
پتووعات و غیر بنطافان است و بر شاخهای آن پنج عدد بوک میباشد و برک آن شیردار و ریغایت میجفف بی لذت و بی حدت
* افعال و خواص آن طبع آن جهت درد جگر و اسهال بواسیر و وضاد آن جهت خنای زیرو و مرق النسا و مغاصل و تحلیل
صلا با و د اخس مغبل و عصاره بیج آن سم قاتل مقلد و شربت آن تاسه ابرو الوسات است *

* نیل * بکسرون و سکون یا و لا م لغت هندی است و آنرا بر بی نیل نیز نامند * ماهیت آن اقراض و حبوبی است
آسمان جوئی تیره رنگ مصنوع از عصاره نباتی و اکثر از هند و کجرات و قهقه مشهور و بدیول و نواح آن با طراف می برند و آنرا
از درخت نیل که آنرا عظم نامند بعمل می آورند و نباتات آن در کتب مذکور شد و بیان اختلاف آنکه بعضی و سم و نیل را یک چیز دانسته اند
و بعضی غیر یک بگویند و آن بری و بستانی میباشند نباتات بستانی شبیه بکتان و ساق آن منشعب شده شعبه با رنگ و برک آن شبیه
ببرک کبر و تخم آن ریزه مائل بسرخ و شبیه بتخم خرنوب و از آن ریزه تر و بری آن مانند بستانی و خشونت آن زیاد و رطوبت
نروبی تخم و بهتر بر آن صافی تیره رنگ لا جور دی آنست که بهندی نیل بیان نه نامند جهت آنکه در قصبه بیان نه که قصبه است
از توابع شاهجهان آباد بعمل می آورند و در هیچ جای دیگر بدان خوبی و صفای رنگ نمی شود لیکن از ده دوازده سال که
صاحبان اکثر بزم توجه شده در شکانه و صوبه عظیم آباد و بنارس بلکه تالکهنه و بیشتر کشت و کار درخت نیل کرده و جای کوه تپهای
برای تباری نیل بنا کنند آشته تیار میکنند بسیار خوب و رنگین مثل لا جور و بهتر از بیان نه میشود و برجهازات برای تجارت
مبهرن و از برک همین که خشک کرده مردمان خصاب میکنند همین و سم است خوب سما میشود و کوبند در خورجه که
متصل اکبر آباد است بسیار خوب نیز میشود و اکثر تجارها از آنجا خرید و با طراف می برند * طبیعت آن در آخر اول
کرم و در درم خشک و نزد بعضی معدّل * افعال و خواص آن محلل و مجفف و رادع و طاج نفت الدم و نرف الدم
قوت تجنیف بستانی آن زیاده و بد و ن لذت و بری آن را قوت تجنیف اقوی و با حدت و جاذب از اعماق بدن اعضاء الصلر
و الغشاء و اللغض اشام بدن آن بقدر چهار شعره بتهائی و یا با د و ده مناسب جهت معرفه شد بد اطفال که از شدت آن قبی
کنند و درد سینه و کرده و رباخ غلبه و نیز با د و ده مناسب جهت قرحه رده و شوصه سودا و به و با کفک خوراه هندی و خواص
گرمائی آن جهت وحشت موم و خفقان و یا سنگین جهت سبب و خصوص بری آن و یا خمار شش جهت است و عصاره آن
نیز جهت سرفه و چون نیل را با آب بسا بند و بر نای اطفال بمالند اسهال نماید چون برزها را بشان بمالند بول بسته را بکشاند
الجر و العروق ضامد بری آن جهت قروح خیمه و باد سرخ و امله و التیام جراحات کهنه برای شدت حدت و وحدت
آن و طای محلل آن در آب که کرم نموده باشند جهت تسکین و جمع بواسیر و تر و بانیم وزن مردانک و فندی و روغن گل
سرخ و موم جهت اکل از مجربات اما باید که قبل از طلا موضع را با آب بارنگ و غسل بشویند و با سرکه جهت قروح سر و خنای
مقروح بمالند جهت اندام جراحات در بدن آن صلبه بستانی آن بهتر و جهت قروح نیز برای تجنیف و قوت جلد به
وحدت تکه دارد و جهت قروح کهنه با غسل و جراحات مصلح و مرق النسا و برای آن با آرد شلیم جهت اخراج خار و پیکان

برک آن درین ایام که ذکر یا نیت و عرق پوست درخت بسیار گفته آن که نیم کوبند هر مقل آن که خواست و از ربع وزن آن که در سراج که بپزند گوشت آن اما صاف خالص باشد و در وزن آن آب انجیرساند و روزها با قند و شکر در سایه کف آن تابانند و یکروز پس عرق کشند بدست و مقرر و روزی دو توله تا چهار توله آنرا بپاشانند و از عقب آن و با صله یکد و ساعت نان باروغن کا و تازه بخورند تا بپسند و بکروز با زیاد به حسب حاجت و مرض و از نمک و ترشی و ماهی و بادیه پر هیز نمایند جهت اکثر امراض مانند لقوه و فالج و استرخا و وجاع مفاصل و غیره و استسقا و نزول آب در هوشویه باشد و قروح مجاری بول و جذام و قروح خبیثه و سابعه و جرب متقرح و قوبا و امثال اینها نافع و بدستور آشامیدن نفوع مند کور جهت امراض مزبوره روزی دو توله بدستور و مراعات پرهیز *

* نیلوفر * بکسر نون و سکون یا ی مننات تحتانیه و ضم لام و سکون را و ففتح فا و راء مهمله مغرب از نیا و پهل هند ی اهت زیر آنکه نیل بزبان هندی بمعنی آب و پهل بمعنی ثمر است و پیونانی نیلیقا و عبری کرنب الماء و حب آنرا حب العروس و بزبان بنگاله سچلا و کوئین نامند و بری آنرا به مصر عرایس النیل گویند * ماهیت آن کل نباتی است که در غل و بوها و آینه ایستاده که بپند ی جهیل و تالاب نامند در آبام کرما که موسم بارش آن دیار است بهم میرسد ساقی آن نرم و مجوف طولانی بقدر عمق آنها تابند و قامت و برکب آن عریض و بر سطح آب مفروش و کل آن بیرون از آب و الوان میباشند سفید و نیلی و سرخ و ارغوانی و بنفش زرد رنگ نیز ولیکن زرد رنگ آن کمیاب و سفید آن کثیر الوجود و بعد از آن نیلی و بعد از آن ارغوانی و بهتر بن همه سفید و نیلی است و برکهای کل آن طولانی با قعی سخت و در میان آن زیرها و بعد رختن کل آن ثمری بقدری سببی مد و در رجوف آن تخمهای کوچک سیاه که بالزوجت میباشند بهم میرسد و هندی آن مائل بسرخ و بیخ آن بعضی شبیه بزرک طولانی سیاه و بعضی مد و روتلخ طعم خشبی را بن را بپند ی سلکی نامند و بعضی مردم بپخته میخورند و بعضی گفته اند نیاو فربری نیز میباشد * طبیعت جمیع اجزای آن در درم سرد و تر و کل آن از همه الطف و از بنفشه در سردی و تری زیاده و بیخ آن کرم و خشک و تشم آن سرد و خشک و مراد از مطلق آن کل آن است و اکثر مستعمل و قوت آن تا یکسال باقی میماند * افعال و خواص آن مغوی دل و دماغ و مسکن حرارت آنها و تشنگی اعضاء الراس و الصدر و بوییدن کل آن مغوی دل و دماغ حار و منوم و مسکن صداع حار و خشکی دماغ و آشامیدن آن جهت امور مذکوره و سد نزله و خشونت مینه و سرفه حار و قروح ظاهری و باطنی حادث ازاد و به حاده است و چون تعدیل آن با زعفران و دارچینی کرده باشند جهت نقویت دل و خفقان مؤن و نگاه داشتن قدری از بیخ آن در دهان محلل اورام حلق و رافع خناق مجرب و بطول کل آن بر سر مسکن حرارت آن اعضاء النقص و الحماض آشامیدن کل آن و بدستور بیخ آن حابس اسهال مزمن و قرحه امعاء و سبلان منی و منجمد کنند * آن و مسکن شهوت باه و مانع احتلام خصوص با شربت خشخاش و با جوارش عود شیرین و آشامیدن کل آن بتنهائی و با مطبوخات مناسبه و با عرق آن جهت جد ری و حصه و بعد از بروزنه قبل از آن جهت آنکه مانع بروز آنست و نیز مسکن حرارت قلب و کبد و حمیات حار و حاده است مضر مثانه مصاح آن نبات و عسل و مضر باه و مصلح آن لبوبات و عسل مقد ار شربت از جرم آن تاسه درم و در مطبوخات تا هفت مثقال بدل آن بنفشه و با خلاف و یا خطمی سفید و بیخ آن جهت اسهال مزمن و تحلیل حال و قروح امعاء و سبلان منی و ضداد آن جهت در دماغ و مقعده و مثانه و درم طحال و مقعده الزبنه ضداد بیخ آن با آب جهت بهق و برص خصوص بیخ سیاه آن و با زفت و با عسل جهت داء الثعلب و

بطون آن با سرکه جهت ابرام حار و مکد او شربت آن از یک گرم تا مددوم و اکثر آن نصف باه و نیم آن نصف باه و نیم
کند و منی و آغا میدان آن پند مرتبه جهت رفع سلاق و طو بات جاری از رحم و فساد آن جهت قرب الدم و درد مثانه و
در زخمین لایع مکد او شربت آن تازه دریم است شراب بطون و ملین طبع و جهت مداع حار و نه های حار و نه های سفرا و
مرده و ذات الحبه و ذات البره و خشونست حینه نافع صنعت آن بکیرند کل نملوفو تازه و با چهار رطل و در چهار رطل آب بشما نند
و اگر نماند و مالیدن و صاف نسوزد و بیک من تند سدید و قوام آورند و اگر نملوفو تازه نباشد ربع و یا نصف وزن آن از نیافو
خشک مرتب نمایند و مرق نیافو و رطل اع حار و نه های سفرا و و حشیات دقه و جندری و حصه و صرفا حار و ذات الحبه
و ذات البره و خفقان حار و نافع صنعت آن بکیرند کل نملوفو تازه و با چهار وزن آن آب حار و شیری در قوع و ربیع مقطر
نمایند و رطل مرده شدن در شیشه و با حرا حی جهت زوی قویا نکند دارند و عند الحاجة به و در مطوب و یا شامک و اگر تازه
آن نباشد از خشک آن ربع و یا نصف آن اخذ نمایند *

• باب بیست و ششم در بیان ادب و بد که هرگز اول آنها را واست • فصل الواضع الالف •

22

52

خون و صفرا و در آن هضم و هلاک و سرفه دارد و تفتیت معده و جگر بار دارد و ماضیه و تحلیل ریاخ و در آن جگر و معده
و سوز و مفصل و سنج امعا و طهر البول و طوبی و تفتیت حصاة و تسخین کرده و تقویت باه و زیادتی آن و مل و ربول و حیض
است و ضماد آن جهت فالج و تشنج بلغمی و خن و رواج مفاصل و در رک و رحم و تحلیل ریاخ و صلابت طحال نافع و رافع کبر
آن و بر زجه آن با شیر ما دیان و زعفران جهت اعانت بر حمل و جلوس در طبیعت آن جهت درد رحم السموم آشامیدن آن جهت
سموم مشربزه و ضماد آن جهت سموم ملد و غه و بالجمله همه امراض بارده و مبرودین و مشائخ را مفید و مضر سر مصلح آن
را زیاده و محرق خرن محرو رین مصلح آن سکنجبین مقل آر شربت آن بکشف ال بدل آن در طرد ریاخ و امراض کبد و طحال
هوزن آن زیاده کرمانی و ثلث آن ربوند چینی و در امربه و رواج و غیره از ر و اند طویل و نیز شمع ارمنی گفته اند و ایضه
ربع وزن آن قرنفل و عود هندی الزینه آشامیدن آن نیکو کننده رنک رخسار و بدستور ضماد آن جهت بهق و برص نافع الا ورام
و الما اصل ضماد آن جهت تحلیل او رام بلغمیه و اوجاع مفاصل بارده و بهق و برص رفتن و امثال اینها نافع و جوارش و دهن
و سفوفات آن در قرابادین مذکور شد و مر بای آن جهت فالج و صرع و ضعف معده و درد آن و نفخ و قراقر شکم و قولنج نافع
و معجون آن جهت نشف رطوبات دماغ و زلات و مقل مقل نزول آب در چشم و دفع خیالات باطله و بلغمی مزاجان و تقویت معده
و تبخیر رطوبات آن مفید و مرد و نیز در قرابادین ذکر یافتند * **فصل الی و مع الدال المهملة** *

* **ودع** * بفتح و او و دال و عین مهمله * **ما هیئت** آن از جمله اصناف و حاز و نامت است اصناف و اقسام و اشکال مختلفه
میباشد آنچه در از و پیچید است بفارسی کچک و در دیلم کلا چک و با صدهای کس کر به و بهندی کو دی و نوع کوچک آنرا
بشیرازی گوش ماهی خوانند و بهندی کهونکا نامند و پوست آن زیاده از سایر اقسام و در دریا و زمینهای نمناک نیز بهوم
میرسد و بهترین آن بحری است و شیخ یسن و پیچیده بود * **طبیعت** آن سرد و خشک و خشکی آن زیاده از سایر اصناف
* **افعال و خواص** آن در مائیت و جالی و جهت عسر البول و حصاة نافع و ضماد گوشت آن جاذب و بکاف و غار و ناشف
و روبات اعضا بظاهر و طلای سائیده کو دی زرد بر پشت زهار با عت ادرار بول و رافع احتیاس آن و محرق آن در همه افعال
مانند شیخ و جالی و گرمی و خشکی آن زیاده و رادع العین اکتمال آن جالی بیاض عین و باعث حدت بصر الزینه و الاورام
و غیره ضماد آن جالی بهق و برص و قوبا و ناشف رطوبات اعضا و محلل او رام رخوه و جهت اصحاب جنین نافع و مالیدن
سفوف محرق خشک آن مسکن اوجاع بارده و محلل او رام بلغمیه و ضماد محلول آن در آب لیمو محلل او رام و با قلیلی نوشادر
رافع جسیع آثار جلاد آن کو دی زرد را سوخته آنرا سائیده در گوش بقل رنیم ما شهل اول انداخته بعد از قد ری آب لیمو
اند از بد جوش مشهور و جمع گوش و سنگینی د و سه دفع که بعمل آرند دفع خواهد شد و آشامیدن مسخوق غیر محرق آن
با سرکه مقل اربع درهم با شراب ابض جهت قرحة امعا و منع تولد آن قبل از تعفن المضار مضر رفته مصالح آن غسل مقدار
شربت آن تانیم درم است *

* **فصل الی و مع الراء المهملة** *

* **ورد** * بفتح و او و سکون را و دال مهمله بلغم عربی اسم جنس کلهای خوشبوی اشجار است و عربی جل معرب کل نامند
و از مطلق آن مراد ورداحه و بستانی است که بفارسی کل سرخ نامند و آن اقسام میباشند از سرخ و خوشرک و خوش و سرخ
کمرنک خوش و زرد صندلی و سفید و هر یک بری و بستانی میباشند و هر واحد بنامی مخصوص و بستانی هر یک اکثر مضاعف
و بری غیر مضاعف است *

زیر آنکه در آن جوئی که با شند تا مورا شده باشد رافع آثار چک و کلی و حله و داء القلب و قوا العین اکثر آن جالی
بیاض و زرد و این بدن روئانند و موی در داء القلب و جالی و ضخ و کلف و نمش و قوبا و امسمن بدن پیه و کوه آن و
مالیدن پیه آن بقوت با عظم قضیب و طلای خاکستر آن با عصبی حسی عضو بدن پیه آن پیه سفید و راست

* فصل الواو مع السین المهملة *

* و سخی * بفتح و روسین و خاء معجمه بفارسی چوک و بهندی میل نامند * صا هیت آن معروف است که فضلات متجلبه
خارج از مسامات بدن حیوان است و موی بدن که فضول رطبه لطیفه در آن زیاده باشد چوک آن نیز زیاده می باشد
و از مطلق آن مراد چوک بدن انسان است * طبیعت آن گرم و خشک و بحسب امزجه را غلبه و اعطاء و یلک و یلک
می باشد آنچه قریب بنا خنها است گرمی و خشکی آن زیاده است * افعال و خواص آن طلای چوک کرش جهت شقاق لب
و کزیدن افعی و آشا میدان آن مورث بیهوشی و استسقا و قائل گفته اند و طلای چوک بدن با بعضی ادهان مناسبه جهت بواسیر
و شقاق لب و مقده و داء خس و باموم و روغن جهت تحلیل و ارام پستان و نفاط و جوششها و ذرور خشک سائید و آن جهت
شف قروح و سخته و باندک جلا السموم و اما آن جهت نهش افعی و بدن ستور چوک کرش انسان زیرا که اقوی در تاثیر از
سائرا و ساخ بدن است و وسیع بدن آن مضارعین یعنی چوک بدن آن کشتی کیران و آن در قسم می باشد یکی آنست که در بدن این
ایشان بسبب مالیدن روغن و غبار جمع می گردد و دم آنست که بود یوارز و در خانه مجتمع می شود و هر دو منضج و محلل و جالی
باعث ایل اند و طلاق بدن آن جهت قروح مشائخ و سخته و عرق النساء و با مرهم جهت تخریم نافع است

* و سخی الکوا بر * بفتح کاف و واو الف و یاء مثناة تحتانیه و راء مهملة * صا هیت آن چرکی است که یافته می شود در
کواثر فصل یعنی خانهای زنبور و عسل و آن غیر عکبر است که بفارسی بر موم نامند و بقول بغدادی و بقول صاحب تصفه بر موم
است و بهترین آن مانل بسوخی و نرم و خوشموی آنست و شیخ الرئيس گفته بهترین آن سبز آنست * طبیعت آن گرم
و خشک و آخردوم * افعال و خواص آن لطیف و جالی و جاذب و محلل و ارام و بشور آن جهت سرفه مزمن و طلای
آن جالی قوبا و جاذب پیمان و خارا از باطن و در جگر کسر و ضربه و سقطه فائمه مقام مومائی است و وسیع الحمام جهت نفاط
نافع و مانند وسیع مضارعین است

* فصل الواو مع السین المهملة *

* و شقی * بفتح و او شین و قاف لغت فارسی است * صا هیت آن پوشه بین حیوانی است از سبک بزرگتر و از پلنگ کوچکتر
و در رنگ و شکل مانند آن و فربه و دنبال آن از یک شیر کمتر و در رنگا بن آن را پلنگ تو مول نامند و گفته اند شبیه برویه است
و در ترکستان بهم مهرسل و گفته اند بوی است و بوی نیز گفته اند و تخم و خشکی می کند و اصل نادر * طبیعت آن
در آخر سوم گرم و خشک * افعال و خواص آن محلل رباح و جهت فالج و کزاز و زرعشه و پوشیدن پوستین آن عظیم النفع
است از برای امراض مذکوره و مسخن بسیار و زایل کنند بلغم و مقوی کرده و با * و معین بران و مصالح حال کرده
و مانند و ظهیر بارد و مل اومت لباس و افزاش و جلوس بران جهت بواسیر و لقرس مجرب و جهت مرودین و
مشائخ نافع و مضر مسرورین و شاربان خمر و مرقی جلد و مهبها گردانند و آن از برای قبول آفات از سر ما و ذرور موی
هوخته آن جهت جراحت مزمنه نافع است

* و شیخ * بفتح و او کسر شین و سکون با و جیم بفارسی آنرا میوه ارونا نامند * صا هیت آن نباتی است معروف همان

هاتولا فی بقدر زمین بدل انگشت و بر هر آن برکهای سفید شش هفت عدد ریزه شبیه بگل یا سمن و اهل هاتول هنجای نیم شکفته آنرا بر یسمان کشید و هر یک از آن برکهای سفید کل شکفته آنرا از ساقی زرد آن جدا نمایند و افشرده آب آنرا گرفته خشک نمایند و آنرا کل که مه عینا مثل خوشبو میباشد و از آب تازه آن نیز لباس را رنگ می نمایند وودی رنگ خوشبو میگرد و ساقی کل آنرا خشک نموده در آب جوش داده لباس را بآن رنگ مینمایند زرد رنگ میگرد و تخم آن بهن مائل بتند و بر و از میان اذنک منحنی و مائل بزردی و تیرگی و در غلافی خشبی نازک و مستعمل در آینه بیشتر برک و تخم آن است * طبیعت آن سرد و خشک و با قوب قابضه * افعال و خواص آن اعل هند برک نازک نورسته آنرا قبل از شش هفت برگ با آب سائید با اندکی زنجبیل ترکیه بهندی ادرک نامند جهت حمیات کهنه منخورانند و تخم آنرا سائید با آب و سر را به ان موشورتند جهت رفع حزاز و نمکوندن شرط است در استعمال جهت حمیات اجتناب از ماست و لبنیات و ماهی و گوشت و کل کامه در قرا بادین کمر در حرف الکاف ذکر یافت *

* ها سیموفا * بفتح هاء و الف و کسر سین مهمله و سکون یاء مثناة تحتانیة و ضم میم و سکون واو و نون و الف لغت نبطی است * ماهیت آن نباتی است ساق آن بلند و با رطوبت لزج چسبند و مزاج و شاخه های آن باریک و برکهای آن ریزه شبیه بخار کوچک و بهنج آن شبیه بشلغم و سبزه و هر چند در زمین فرو میرود و بار بکثر میگرد تا بقدر رموی میرود و خام و پخته آنرا منخورند و لذیذ میباشد و مائل به تندی * طبیعت آن گرم و تر است * طبیعت آن گرم و تر است و در اول خشک و بعضی گرم و تر و دانسته اند * افعال و خواص آن ملطاف خلط غلیظه اعضاء الصدر و الغشاء و النفیض آشامیدن آن مغوی قلب و حافظ صحت بدن و جهت سرفه و درد سینه و سبزه زکوده و مثانه نافع و بعضی آشامیدن آنرا باعث تولید پسر دانسته اند و گفته اند با الخاصیت نطفه منعزل ازان قبول صورت انوثیت نمیکند و جالوس در طبع آن و بدستور بخور آن جهت سرعت حرکت اطفال مؤثر و بکمان بعضی تعلیق آن در بارچه سبز در روز چهارشنبه قبل از طلوع آفتاب رافع سحر و چشم بد است

* فصل الهاء مع الدال الملهله *

* هاء دال * بفتح هاء و سکون دال و فتح باء موحده و هاء را صفهان آنرا خرخدا و بشمرازی مهبك و بر با و عربی حمار قمان و بهندی سروالی نامند * ماهیت آن حوایی است بقدر باقلای خاکستری رنگ زبر شکم آن سفید با پاچه های بسیار بقدر سوزنی و در زیر خه های آب و جاهای امساك بهم میرسد * طبیعت آن در درم سرد و تر * افعال و خواص آن تخنك بدن با عمل جهت خنق و سقوط طاهات و بدستور طلای آن با بر مرغی الاذن قطور مطبوخ آن در پوست انا را روغن کل سرخ نم کرم در گوش مسکن درد آن و رافع کرمی قلیم اعضاء النفس چون در کوزه نوسغالی بسوزانند و با عمل مخلوط کرده روزی از یک اوقبه تا دو اوقبه آنرا بنوشند جهت عسر نفس مجرب دانسته اند اعضاء النفیض آشامیدن غمر محرق آن با شراب رافع عسر البول و درقان و قطور رطوبت آن در احليل رافع حرقه البول و بدستور کندن اشتن فتله آورده بدن الهی بعضی تعلیق آنرا در بارچه کتان و امثال آن رافع حمی ربع دانسته اند *

* هاء دال * بضم د و هاء در میان ه و د و دال مهمله بغارسی مرغ سلیمانی نامند * ماهیت آن مرغی است منقطبه نقطه های زرد و سبزه و بر سر آن تاجی از بر * طبیعت آن در درم گرم و خشک * افعال و خواص آن اعضاء العین اکتحال زهره و با خون آن جهت بیاض چشم اعضاء الغشاء و النفیض مهران پخته آن با شربت جهت تقطیع سدد و رفع یبشش و قولنج و تحلیل

القوی در دوزخ کرم و در خشکی معتدل * افعال و خواص آن مدرج و محال اعفاء الراس و البصر و الغذاء و التنفص
بخور آن مانع زکام و نزله و آشامیدن آن جهت اوجاع حلق و تفریح قلب و تقویت و تلطین آن را عانت بر مضم و تسخیم کرده
و مثانه و آشامیدن طبع آن ملک و بول و بهترین استعمال آن خائیدن آنست و کذاشتن میان متاع و جامه مانع کرم زدن
آن و بیخ آنرا چون چهل روز میان شراب و یا سرکه نارس بکند آرند بسیار سیاه میگردد بعد بیکه از عود هندی تفرقه نتوان نمود
مقدار شربت آن نادر و در هم بدل آن قافله است

* هر فروری * بفتح ها و سکون را و فتح فا و کسر راء مهمله و سکون واو و کسر راء مهمله و بالغت هندی است * ماهیت آن
نمرد رخت هندی است بزرگ و شاخ آن انبوه و برگ آن طولانی اندک عریض املس غیر مشرف و سبز شکفته در شاخها
باریک و در دو صف مقابل بهم و کل آن بسیار ریزه صندلی رنگ و تهر آن مد و ریش پهل و ترش و در خامی سبز و بعد
رسیدن زرد رنگ میگردد و آنرا میخورند خام و پخته و مختل آنرا نیز ترتیب میدهند * طبیعت آن سرد و تر در رسوم
افعال و خواص آن قاع صفر و مسکن غلیان خون و حرارت و مولد بلغم است

* هر یسه * بفتح ها و کسر راء و سکون بای مثناة تحتانیه و فتح سین مهمله و ها * ماهیت آن از اغذیه مشهوره است
مصنوع از لحوم و حبوب در هم پخته و بهترین آن مصنوع از گندم سفید جیم و گوشت مرغ حوان فربه و یا گوشت کوسه
حوان فربه از استخوان جدا کرده است بدین قسم که گندم معشر را پاک شسته با آب طبع نمایند و گوشت را نیز طبع نمایند
عالمه و بعد از طبع استخوان آنها را از آن جدا نمایند و با اندک روغن بریان کرده در آن داخل کنند و با هم طبع دهند
و با کفچه بر هم میزدند تا بکسان گردند و در ارچینی و هیل نا کوئید درست در آن اندازند و باید که وزن گوشت
مضا عف کندم باشد و زیاده بر آن لذیذ تر میگردد و اگر خواهند که با قند و در ارچینی تناول نمایند نمک در هر یسه کمتر داخل
نمایند و طریق تناول آن بدین قسم است که بعد از طبع نام در ظروف بر آورد و روغن جیم تازه خوشبو را داغ نمود
بر آن ریخته قند و در ارچینی نرم کوبیده بر آن پاشند با نان و با بی نان تناول مینمایند و اگر خواهند که با بومر که در آن
نخود طبع یافته باشد تناول نمایند نمک را بقدر لایق داخل نمایند و از عدس با یوسمت و با گوشت نیز بدین قسم ترتیب
میدهند و آنرا با روغن داغ کرده با آب لچر و یا سرکه و یا آب نارنج و صغیر کوبیده تناول مینمایند * طبیعت آن گرم و تر
* افعال و خواص آن کثیر الغذاء و مسکن بدن و کرده و مقوی عصب و باه و زیاده کنند منی و موافق امراض سینه
و خشونت آن و سرفه با بس المزاج المضار در مضم و مسدود مصالح آن در مکرورین و در مکرورین و انکورد و بالخاصه انداختن
قد ری انکورد و رنگ هر یسه مرقق قوام آنست و خوردن آن را بالای هر یسه مضر
* هلام * بضم ها و فتح لام و الف و میم * ماهیت آن نوعی غذا است که از گوشت گاو و کاه و ساله و امثال آن بعد از پختن
در آب نمک در جای میکنارند تا آب آن چکین گردد و در محاسب احتیاج بقول حاره و یا بارده و یا با سرکه پخته گوشت مذکور
را در آن می اندازند و بقول را بعد از اندک زمانی از آتش بر میدارند و اگر بقول را بجوشانند قسمی از برص خواهد
بود مزاج و افعال و خواص آن تابع بقول و لیومست که از آن مرتب مینمایند *

* هلیون * بفتح ها و سکون لام و ضم بای مثناة تحتانیه و سکون واو و نون لغت رومی است و عربی خشب الحبه و بغارهی
مارچوبه و اهل مغرب اسفراج و یغرنکی سبارک و بهندی ناگرون نامند و هلیون دشتی را اسباراغوس گویند * ماهیت آن

بحرارت کمی مینماید یکبار اثر برودت بسیار از آن ظاهر نمیکرد و بیستانی را کاسنی و بری را طار خشک و با منند * طبیعت
 تنزیل آن در آخراول سرد و تر و با اجزای حار و لطیفه که از شستن زائل میگردد و بسبب ضعف ترکیب و کمال لطافت و لطافت
 در شرح و طب هرد و منع از غسل آن وارد شده است و آنچه در تابستان بسیار گرم و با بلد آن حار و در زمزم گرم به هم میرسد
 مائل بگرمی است خشک آن مائل بختکی و با قوت قابضه باعث ال از غبر شدن و نوع صغیر آن در اربطوبت و لطافت که تراز
 کبر و بیستانی ابرد و اربط از بری * افعال و خواص آن مفتوح و مسکن حلدت صفرا و خون و تشنگی اعضاء الراس طلای
 آب برک آن بتهائی و با سرکه و صندل جهت صداع حار و صفراوی و با صندل سرخ و سرکه و کلاب جهت شری و با طلا که نوعی
 از خمر است جهت اورام حار و در چشم وضعا د کوبید برک آن جهت رمد حار و خصوصاً با روغن بنفشه و مضمضه بطبیخ نیم
 آن با سرکه و بتهائی نیز و تخم آن نیز جهت وجع خروس و غرغره آن با خیارشور و با شراب شاه نوت جهت ابتلای ورم حلق و خناق
 و به ستر با آب برک کشنی تازه اعضاء الصل وضعا د برک آن با آرد جو جهت خفقان و تقویت قلب حار و تحلیل ورم جاسمه اعضاء
 الغل و الغلض آشا میدان آن جهت تفتیح سده کبد و طحال و برقان و استسقاء حار و تفتیح سده احشا و عروق و تقویت جگر
 و تسکین حرارت خون و تشنگی و غنجان صفرا و انتهاب معد و موافق جگر حار و بار و منقعی مجاری بول و کرده و هر چند
 تلخ تر باشد در رفع سده و امراض کبد بهتر است و آشا میدان آن با خبه سنگ شونده با سکنجبین ساده جهت تی صفراوی و
 همچنان صفرا و شری و همچنان دم صفراوی و جد ری و حصه و هیض صفراوی و آب برک تازه آن را که بجوشانند و کف آنرا بکمرند
 و صاف نموده که آساکاسنی مروق نامند با سکنجبین جهت تقویت معد و حار و استسقاء و تفتیح سده در رفع تعفن رطوبات و خوردن برک
 آن با سرکه مسکن صفرا و جهت حبس اسهال صفراوی و چون با قدری راز بانه و کشوت بجوشانند تفتیح و اسهال آن زیاده کرد و
 و بری آن موافق نرا ز برای معد و بیستانی آن از برای کبد اضمات آشا میدان آن آب مروق آن با سکنجبین جهت حمیات
 عتقه و جهت حمیات ریع و حمیات بارده و آشا میدان مطبوخ برک تازه و کل و تخم و بنج آن بتهائی و با بانجم کشوت
 با ضافه سکنجبین بزوری و با ساده و با شراب کشوت و با بزور هر یک بحسب احتیاج جهت حمیات هر یک که نه و با نه و
 استسقاء و سبوز و رفع تهیج اطراف مجرب السوم وضعا د برک آن و همچنین طلای آب آن و آشا میدان آب آن نیز یا زیت و با د زهر
 اد و به کشنده وضعا د برک و بنج آن با هم جهت اسع عقرب و هوام و زنبور و سام ابرس و همچنین با سویق بی مدیل آلات
 الما صل و الارام وضعا د آن با آرد جو و سرکه جهت اوجاع مقاصل حار و نفوس حار و اورام حار و طلای آب برک آن
 با سفید آب و سرکه جهت تبرید عضو که اراده تبرید آن باشد عجب الاثر مقد ار شربت از آب آن تا نیم رطل مضر صاحب
 سرفه که از سبب ورم معد کبد نباشد و محرک آن و الا چند آن مضر نیست بلکه در بعضی مواد نافع مصالح آن سکرو
 شربت بنفشه و امثال آن و تخم آن در د رم سرد و خشک و مائل بحرارت و با جزای بارده نیز گفته اند و با نوت محرک و مواد
 ساکنه و صاحب شفاء الا سقام معتدل در حرارت و برودت و با بس در د رم دانسته * افعال و خواص آن جهت صداع
 و خفقان و تفتیح سده و استسقاء و برقان و حمیات صفرا و به وسد ده نافع و با مطبوخ صندل و راز بانه جهت رفع سموم و ضعف
 کرده و طحال و قطع نفث الدم و تبرک اشتهاه مؤثر و در سائر افعال نایب مناب برک آنست معد ار شربت آن از د و در هر
 تا پنج رهم اما حر کرده الطعم و مغنی مصالح آن اد و به خوشبو و سکنجبین و صاحب شفاء الا سقام در بحث ورم طحال نوشته که
 مضر طحال است مصالح آن سکنجبین و بنج آن در اول گرم و در دوم خشک * افعال و خواص آن بغایت مفتوح و لطیف اخلاط

شمال تا بنقطه مغرب وزرد سرد و خشک و باد دبور که از مغرب تا بنقطه سهیل وزرد سرد و تر و باد جنوب که از سهیل تا بنقطه مشرق وزرد گرم و تر و مرکب از اینها مرکب از کیفیات اربعه است * افعال و خواص این بادها مزید بلغم و مجفف رطوبات و مفتوح سد و معین بر هضم و مانع نزلات و مقوی قوت دافع و مصلح حال مرطوبین و جهت امراض بارد و رطبه از استسقا و فالج و لقوه و غیره نافع و مضر محرورین را بد آن خشک و امراض صفراویه و محرق صفرا و مولد حک و جرب و تشنج یا بس و امثال اینها است و باد شمال مستحکم میگرداند اعضاء و مانع استرخا و کسالت و مقوی اعضاء حواس و ذکای فهم و ذکر و هضم و صفای رنگ و نصارت آنست و مضر صاحبان سرخه و ضیق النفس یا بس و بواسیر و باعث اسقاط جنین و عسر ولادت و امثال اینها است و باد جنوب عکس صبا است و باد جنوب عکس شمال و مرکب از اینها جهت امراض مرکبه نافع و اصلاح فساد و تعفن هر یک برد دیگری نمایند و بتغییر و تجدیل ملک و مکان اگر ممکن باشد و بیرونیدن پیاز و سیب و سرکه و زرد چوبه و عنبر و لادن و قطران و موم میائی و عود هندی و عنبر و قسط و کندر و سندروس و کهربا و پوست نارین و مشک و زعفران و سعد و ابیل و صندل و کزماز و زراوند طویل و جد و ارتمام اینها و با آنچه میسر آید و بخور نمودن اینها در روز و طرفدار خوردن پیاز و سیب و سرکه و نعناع و زرد چوبه و طین مختوم رحلتیت و آ و تختین پیاز و نعناع برد رخانه و با شیدن سرکه برد در دیوار و فرش خانه مخصوص که در آن سیب و پیاز پرورده باشند و حتی المثل و رازان خانه حرکت نکنند و بجائی نروند و اگر بالضرورت حرکت کنند بینی را بلته بسرکه و میروند و به بندند و زود معاودت نمایند با وجود این تدابیر باید که از خوردن مثل میوه های تر و شیر پر هیز کنند و از جماع و حمام و تشنگی و کرسنگی احتراز نمایند و آب بسیار سرد ننوشند و در آنچه میخورند پیاز و سرکه اخل کنند و غلای های ترش بی چربی میل نمایند و شیرینی مطلق نخورند و از گوشت حیوانات آن ملک اگر بتوانند احتراز کنند و الا بسیار کم بخورند و از تر باقی فارق و مشرود بطوس و جد و ارجحائی هر یک که باشد مگر بخورند و در شعش و فلوئیای رومی نیز مناسبت است و فاد زهر معدنی هم خوب است

* هوفاریقون * بضم ها و سکون وا و و فتح فا و الف و کسرا واء مهمله و سکون یاء مثناة تحتانیة و ضم قاف و سکون را و و نون معرب از ا و فاریقون بونایی است و هوفاریقون نیز دیده شده و بزیادتی یاء مثناة تحتانیة میان ها و را و و بعضی اند روسا من و بعضی قوریون و بعضی اما ما لیطس بمعنی صنوبری برای مشابهت رائحه تخم آن بیوی را تبخیر که صمغ صنوبر است نامند و گفته اند که هوفاریقون لغت رومی است * ماهیت آن نباتی است و سه قسم میباشد و هر سه را ثمر شبیه نجواست و قسمی را صاق بقدر شیری و زیاده بر آن و برک آن مانند برک سد اب و بسیار سرخ و کل آن سفید شبیه بگل شبت چتری و درو شبیه بیوی صنوبر و تخم آن در غلای طولانی و سیاه و دراز شبیه بچوب و در نیز منبت آن زمینهای صلب و خرابها و ثمر آن اقوی از تخم و سائر اجزای آن و قوت آن تا ده سال باقی میماند * طبیعت آن در سرد گرم و خشک و گفته اند خشکی آن زیاد و از گرمی آنست * افعال و خواص آن مجفف و محلل و ماطف و مفتوح سد درک از انداختن و خلط و لزوجات و غیره اعضاء الراس و الغشاء و اللغز و آشا میدان آن جهت کزاز و تقطیع سد معدیه و کبد و اعضاء ادرار بول و طمث و اسهال مره صفرا و حصول آن نیز جهت ادرار بول و حیض آلات الهامی و آشا میدان آن در سرد گرم و خشک و برک مطبوخ آن با شراب و یا آشا میدان عصارة آن چهل روز پی هم مداومت بر آن جهت درد و رک و عرق النساء و نفرس و آشا میدان تخم آن هر روز نیم درم با ماء العسل جهت عرق النساء مجرب دانسته اند الحیات آشا میدان آن با نیم وزن آن سد اب

[illegible]

روغن کل آن که با دانه کوسه کوفته و تریسب دهند جهت اوجاع مفاصل بلغمی و سوداوی و بار و ریح و قوتون به جهت اوجاع مفاصل بلغمی مجرب است *

* هو قسطید اس * که آنرا هو قسطید اس بضم ها و سکون وا و و فتح فا و سکون سین و کسر طاء مهمله و سکون باء مثناة تحتانیه و فتح دال و الف و سین مهمله تین نامند * ماهیت آن عصاره نباتی است که لحبه التیس نامند و من کور شد و گفته اند مار ثوی است که در زبرد رخت لحبه التیس بهم میرسد و غیر لحبه التیس است *

* هیشو * بفتح ها و سکون باء منماة تحتانیه و فتح شین معجمه و راء مهمله * ماهیت آن کنکری است و بلند ی آن تا بقدر یک کز زیاده و میان آن تهی و شکوفه آن بهن و بنفش زرد از خشک شدن سفید میگردد و در میان شکوفه آن چیزها میماند پنبه و اگر آن پنبه در گوش رود کرکزداند * افعال و خواص آن آشامیدن مطبوع آن جهت سرفه نافع * * هیل بوا و هال بوا * بکسر ها و سکون باء و کسر لام و فتح باء موحد و واء و الف * ماهیت آن خبر بوا است و در حرف التامد کور شد * طبیعت آن گرم در اول و خشک در دوم و بعضی در سوم گفته اند * افعال و خواص آن بسیار لطیف تر از فافله اعصاب الغل اء مقوی معده و کبد سرد و ماضی طعام است *

* هو قلسوس * بضم ها و سکون وا و و فتح فار و سکون لام و ضم سین و سکون وا و و سین * ماهیت آن چنین گفته اند * الحمار است که ابوخلما باشد و من کور شد در حرف الالف مع الباء * طبیعت آن سرد و تر با قوت تخیف و تسن و ایل و قبض * افعال و خواص آن با قوت قابضه و ساثر افعال آن در ابوخلما ذکر یافت

باب بیست و هشتم در بیان ادویه که حرف اول آنها باء مثناة تحتانیه است

* فصل الیاء مع الالف *

* یا سمین * بفتح با و سکون الف و فتح سین و کسر میم و سکون با و و نون و آنرا با سمون بر او بجای یا و بضم میم و هجلاط نزد و سبزی کل هاشم و بهندی چنین نامند * ماهیت آن کلی است خوشبو و سفید و زرد و کمود و بعضی ایشات کل بنفش و هر یک سوای زرد بسنایی و بری و جلی میباشند و سفید آن خوشبو و کثیر الوجود و کمود آن کم با ببات آن ما بین شجر و بقیطن یعنی نه مانند درخت استاده است و نه مانند بقیطن بر زمین مغروش خصوص سفید آن زرد و کمود آن شجرت غالب و در بعضی بلاد درخت آن عظیم میگردد و ساق سفید آن اندک پیچلار و برکهای آن ک ریزه طولانی و مشرف و برد و جانب شاخه آن رشته و خوش منظر و کل آن خوشبو با ساد با رنگ مجوفی و بر سبزیهای ریزه نموده بان ساق و در هنگام غنچه طولانی امرودی شکل و بعضی سفید آنرا زنبق دانسته و گفته اند از زنبق مرا دروغن این است و سوسن آزاد را مخصوص بدن و سوسن سفید نزد اکثر اطبا مفقودالخاصیت و از جهت اشتباهی است که ایشان را روداده و در سوسن مذکور شد و بری را ظیان نامند و جلی آن با سوسن است * چه هورا طبا در ماهیت آن نوشته اند که درخت آن مانند درخت مورد و از آن سبز تر و املس و بزرگتر و بهن تر و نرم تر و بسطوری برک مورد نیست و درخت قسم سفید آن ضعیفتر و کل آن سفید و با شاخه سرخی و بعل سرخی و بسیار خوشبو و از حمل تا عقب کل مایل و در بلاد حاره همیشه و درخت نوع زرد آن ازین عظیم تر و چتر و درخت مورد است و نزد بعضی قسم زرد آن مسمی بزنبق است * و با الجملة طبیعت آن در دوم گرم و خشک و در سوم نیز

میفر و شنب و این بکری که میگویند آنکه در وقت غروب از آنکه حکم را جبهه انبیا آنست که اگر یک بکری بفر و شنب بخالت آنرا خطا نمایند و سیامت
 عظیم کنند و نیز مسجوع کشته که در زیر زمین یا قوت خوب نمیشد بلکه ناصاف و خام چنانچه وقتی را جبهه آنجا حکم نمود که قطعه
 از آن زمین را حفر نمایند شاید با قوت بسیار قطعه های بزرگ خوب بر آید چون حفر نمودن قطعه های کوچک بد رنگ ناصاف نرم بر آید
 و تا وجود آن جمعی هلاک شدند بسبب بوی کبریت را بخورده متعفنند لهذا امر نمود که دیگر حفر نه نمایند و آنچه از بالای زمین
 بپایند بیاورند و نیز اما کن دیگر مانند جزیره بر ازیل از ارض جدید جنوبی و جزیره سیلان و غیره که معدن یا قوت و غیره است
 یا قوت بهم می رسد و لیکن با قوت جنوبی آن بخوبی پیکوئی نیست هر چند بر ازیلی اکثر قطعه های آن صاف و شفاف آید از بزرگ
 مقدار میباشد ولیکن بصلا نیست پیکوئی نیست همه الوان آن از سرخ و زرد و زلی و غیره و سیلانی بسیار نرم و کم رنگ میباشد و این
 اقسام آن گفته اند غیر از سرخ رمانی تاب آتش ندارد و بعضی گفته اند سرخ رمانی آن از آتش رنگین قومی شود و نیز گفته اند
 چون با سفید آن شائبه سرخی باشد چون بر آتش معتدل در ظرف سفالی گذاشتند تمام آن رنگین گردد بد آنکه اکثر این اقوال
 اصلی ندارد و رانکه کربیه و دود و عرق و روغن مغرولون آنست و مالیدن آن بر جلع سوخته و آب سنباده باعث جلای آن
 * طبیعت آن در حرارت و برودت معتدل و در دوزخ کرم و خشک و زرد آن در دوزخ کرم و خشک و کبود آن در اول کرم و در سیم
 خشک و سفید آن معتدل و گرمی و سردی و در اول دوزخ خشک * افعال و خواص آن مفرح و مقوی دماغ و آشامیدن
 یکد هم آن جهت رفع صرع در سواس و خفقان و طاعون و انجماد خون در باطن و نزف الدم و دفع سموم و تغیر هوای و بانی
 و تصفیه خون و حفظ هوار و غریزه و قوای حیوانی و پوشیدن آن کشتی آن جهت قضای حاجات و دفع ضرر و صاعقه و طاعون
 و در دهان داشتن آن جهت رفع بل بوئی آن و تسکین عطش و تقویت دل و تفریح و نشاط و تعلیق آن با انحصار طبیعت جهت رفع
 اصابه عین که چشم زخم نامند و طاعون و تغیر هوای و بانی و وسواس و صرع و خفقان و با طبیعت و شکوه بودن نزد مردم و
 نیز قاطع نزف الدم و محلل انجماد خون دانسته اند و کمال آن مقوی نور با صره و حافظ صحت چشم مقدار شربت آن از
 یک انیرا تا یک ادک و معاجین مسمی با قوتی و مفرح آن در قوا با دین که بر ذکر دانست *

* فصل فی الالباء مع الباء الموحدة *

* بیروح * یعنی با سکون باء موحده و ضم راء مهمله و سکون واو و حاء مهمله لغت سرپانی بمعنی ذوالصور است
 * ماهیت آن اسم سرپانی جنس اشای زوجیت در خلقت و شامل بیخ لجاج و ثمر اقسام آن است و از مطلق آن مراد قسم
 جمعی آن است و چون بیخ هر نوع لجاج که بزرگ باشد بشکافتند در آن شبیه بدن صورت انسان مشاهده میکردند لهذا
 آنرا مسمی باین اسم نمودند و بیخ لجاج جمعی ادنی مشابهتی بصورت انسان دارد بخلاف آن که مشابهت تام دارد
 و بعضی آنرا مختص به بیخ سراج القطرب دانسته اند *

* بیروح الصنم * یعنی صادق و نمون و میم * ماهیت آن بیخ لجاج بری است بشکل د و انسان که در بروی یکدیگر گذاشته
 باشند و آنرا مهره گیاه و سنگ شکن نیز نامند جهت آنکه میان عوام مشهور است که هر که آنرا قلع نماید هلاک میگردد لهذا
 بعضی بعد از خالی کردن اطراف بیخ آن رسمانی بدان بسته بر کردن سکی و آن سکی را رم میگویند تا حرکت آن بیخ کند
 شود و گفته اند که اصحابی از ارد و نبات آن شبیه بعلیق است که بتوکی کن نامند و بقل رذعی است و برک آن شبیه ببر که
 انچه و بارک نرازان و ثمر آن نمرخ و بقل رذتون و در شبیه به جمیع هائله و کل آن به همی و کوبند در شب میل رخشد و بیخ آن

[illegible]

که خواهد قطع نماید و عضاره آن نیز تا عت سبات و بی جسمی عضو است و آشامیدن بیخ آن باز عت آن جهت اوجاع مفصل و عرق
 المساکین و تقوی و تعلیق آن جهت صرع العین ضامه برک آن جهت وجع چشم و رم و دمه آنرا در آله و نه مسکنه اوجاع
 داخل می نماید اعضا الصبر و الغناء و النفض آشامیدن بیخ آن با سکه جبین جهت خفقان و آشامیدن دمه آن بقد یک
 اوقه با ماء القراطن یعنی ماء العسل معی مره صغرا و بلغم مانند خریق و زباده بر آن کشنده و نیز آشامیدن آن مسهل بلغم و
 مره صغرا چون اطفال و غیر ایشان تناول نمایند گاهی بسبب شدت قوت هلاک می نمایند و آشامیدن بیخ آن منقی رحم و چون
 نارسیه آنرا با روغن کل سرخ ساکنه زن حامله بر شکم و کمر و ملا کند از اسقاط جنین محفوظ می ماند و حصول دمه آن بقد
 نیم دانگ صخر ج جنین و حون بیخ آنرا با کبریت آتش ندیده خلط نموده حصول نماید قطع نفث الدم رحم نماید و آشامیدن
 آن با مقل جهت بواسیر و با کاسنی جهت حرقة البول السموم آشامیدن آن با عسل و زیت جهت اسهال و ام خصوص صنفا
 اخبر آن که شبیه بصنف ابیض الورق است که با د زهر غلب الثعلب قاتل است و چون نوع قاتل به روح را کسی نخورد اولاً
 او را اخناق رحم و سرخی چهره و برآمدگی آن و زوال عقل و حالت شبیه بهستان و انبوه خورده هارص گردد پس موت
 تن بر آن قبی نمودن با آشامیدن روغن و آب کرم و عسل و تنقیه بدن است و نیز قبی فرمودن بهاء افسنتون مطبوخ و عسل و
 خوراندن فلفل و شیت و مصطکی و صغیر و مر و سفید و شمر تازه و در شبیه و جند بیل ستر و سداب و خردل و آشامیدن لبن خامض
 در صورت کثرت اسهال مقل و شربت آن دك قمر اطوار چهار قیراط و تا يك دانگ کفنه اند و آشامیدن آن بدون اصلاح جائز نیست
 و اصلاح آن تمیز نمودن با نشاسته و روغن بادام شیرین و روغن بنفشه است و نیز برک کل سائله و رب السوس و صبر
 و نرید و هلبلیج و افسنتین و غایت و نمک هنلی و زعفران و سفایج است و بدون اصلاح مفید مزاج و باعث تهیج وجه و وجع کبد
 و فساد معده و اعراض دیگر و دیه الجروح و الغرور و در ریخ و ثمر آن جهت اكله و قروح خبیثه الاورام و البثور و طای آن مکال
 او را مصلحه و رخوه و خنای و چون نرم گویند و با سرکه سرشته بوحره کنای زائل سازد و بشور آن نیز آلات المفصل ضامه آن
 با سون جهت وجع مفصل و آشامیدن آن جهت داء الفمل الزبنة دلوک برک آن زائل کننده برش بدن و تعرح خصوصاً که
 برک آن تاره باشد و لبن آن جهت فلع نش و کف بدن و لدع و قرحه نافع الخواص چون خواص عضو کسی را قطع نمایند
 مقل ارسه داند آنرا با شراب به آشامیدن سبات آورد پس بکه احساس بقطع نمایند و نیز چون بک معقال از صنف سوم آنرا
 بنهائی و با بعضی طمخها و بانان و یا با سونق به آشامیدن در ساعت اختلاط عقل و سبات آورد که تا سه چهار ساعت بهمان حالت
 بماند که تعقل را احساس بچیزی نماید بسبب جمع حرارت در باطن و تشنگی و تبلیک حس و بعضی از اطباء می نشاندند صاحب
 آنرا در آب سود تا اینکه شفا یابد بهمه جهات و کفنه اند چون عضوی از اعضای بیخ و ثمر آنرا با قلیلی روغن بان و روغن زیتون
 یا روغن خلاف نرم بسا بند و پشانی و چشمها و روی را به آن تنهمن نمایند و نزد يك ملوک و نوبه باست مکرم و معزز باشند و
 هر حاجتی که رود هد را گردد و چون مجموع آنرا و با عضوی از آن را شکسته در بارچه بسته بر بازو بندند و بابر کردن آلودند
 از کل آفات از غرق و حرق و صاعقه و زدن و قطع اطرافان محفوظ مانند تعلیق آن جهت تسکین غضب ملوک بغایت
 مؤثر و بعضی شرط دانسته اند که اول ماه آنرا تعلیق نمایند و بخور آن جهت دفع فساد عقل و جنون و دوری شیطین و چون و
 انس مودی مؤثر و چون یکبار دکل ناسکته آنرا در کنای بر بسمان بشهمن که هفت رنگ باشد بچپیده بر طفل مصرع و تعلیق
 نماید رفع صرع آن گردد *

بسم الله الرحمن الرحيم *

* خاتمه *

در بیان تعداد ادویه مذکوره با سامی و لغات مختلفه از عربی و یونانی و سریانی و فارسی و ترکی و هندی و غیرها مسمی بفرهنگ بترتیب حروف تهجی با ملا حظة حرف دوم و سوم نیز بتوفیق الله تعالی و حسن عنایت در ضمن بیست و هشت باب و در هر بابی چند فصل

بهری ترقوة نامند	اابق با صلاح اکسیر یان زبوق است	* باب الالف *
ااذرباس بهرانی نالهیا است	ابکامه اسم فارسی مری است	* فصل الالف مع الالف *
ااذرکون اذربو است	ابکوان نشاسته است و لباب الحنطه	ااب اسم فارسی ماء است
اارد جو بریان کرده هوبق الشعیر است	رانمز نامند	ااف بنمر ماء الحبن است
اارد سبوس دار اسم فارسی خشکار	اابی اسم فارسی سفوف جل است ربه و	ااب جوافشرده اسم کشاکش الشعیر است
است و آرد بست که مبالغه در پیختن	بهی نیز نامند	ااب حو جوشانیده اسم ماء الشعیر است
وجد اکردن پوست از مغز آن فکده باشند	ااب لوج اسم فارسی قند مکرر است	اابج نام زعفرور است
اارد کنار هوبق النبق است	ااقه اسم هندی دقنق است که بفارسی	ااب دندان بدل الف و سکون با پروزن
اارد مبد اسم فارسی سمید است	آرد نامند و نیز بهندی اسم میوه است	باربتدان جنسی از امرو و قسمی از انار
ااردوج بلغت ترکی اسم درخت ابله است	در شکل شبیه بشمو کاج	ونام نوعی از حلوا است
اارن بلغت یونانی اسم لوف انکبیر است	ااثرون یونانی اسم سماق است	ااب دارو مومانی است و محمد بن زکریا
اارن مارن بهونانی اسم لوف الصغیر است	ااچار پروزن یا کار انواع ترشها بهی	دوای دیگر را باین اسم خوانده
اازاد دارو بلغت فارسی بمعنی سلق	مخللات را گویند	اابست بدل الف و فتح بار سکون سین و تا
جبلی است	ااخرك بفارسی استخوانی رگونند که	بلغت مغربی گوشت اترج را نامند و در
اسا پسرانی آس است	در زبر کردن و بالای سینه میباش که	اترج مذکور شد

اثر یونانی اثر یونانی استاثامیپتون اثامیپتون یونانی مو استاثانقون اثانقون اشق استاژدار اژدار بلغت اهل بادیه انبریا ریس

است و بتا نیز دید شده

اژوهو اژوهو برومی بنفسج استاژاناسیا اژاناسیا اسم معجونی استاثر الملوک اثر الملوک اسم ذرووی است مرکب

و هرد و در قرابا دین مذکور شدند

* فصل الالف مع الجیم *

اوجهری اوجهری بهندی کوش یعنی شکنجه استاجواین اجواین بهندی نانخواه استاجواین خراسانی اجواین خراسانی بهندی بزرالنج استاجمود اجمود اسم هندی تخم کرفس استاجه اجه بکسراول و جیم مثل ده و ها

بهندی تصب السكر است

* فصل الالف مع الخاء المعجمة *

احداق المرضی احداق المرضی اقحوان است و آنرا بهار

و با بونه کوهی نیز نامند

احداق البقر احداق البقر عنب اسود استاحد یا احاد با احد یا احاد با بهونانی افعی استاحربض احربض عصفرا استاحلب دیا احلب دیا بسوزیانی شهرم است

* فصل الالف مع الخاء المعجمة *

اخراس اخراس بهونانی کشری بری استاخروس اخروس بهونانی اماریتون استاخریط اخریط کران بری استاخریطوس اخریطوس کرب بری استاخمینه اخمینه خردل بری استاخله اخله بلغت مصری بستیاج استاخلوس اخلوس بهونانی نانخواه استاخلوس اخلوس اخیروس است و آنرا خرویه

و خود رونیز نامند

* فصل الالف مع الدال المهملة *

ادادا ادادا بلغت بربری اشخیص است که

اسد الارض نامند

ادراخس ادراخس اذرون استادفوس ادفوس بهونانی عرعر استادویه حاره ادویه حاره عبارت از بازیر استادویه خوشبو ادویه خوشبو عبارت از فابره است

* فصل الالف مع الدال المعجمة *

اذان الارنب اذان الارنب بلغت بربری لصیقي استاذان النور اذان النور لسان النور استاذان الجدی اذان الجدی نوع بزرک لسان الحمل استاذان الدب اذان الدب قلومس است و گفته اند

یک نوع بومصر است

اذان الشاة و اذان الغزال اذان الشاة و اذان الغزال لصیقي

است و گوشت لسان الحمل است و

بلسکی را اذان الغزال نامند

اذان العبد اذان العبد بلغت بربری مزمار

الراعی است

اذان الغز اذان الغز عصی الراعی استاذان الفیل اذان الفیل لوف کبر استاذان القسیمس اذان القسیمس نوعی از ابرون استاذرد اذرد نوعی از زبد البحر استاذناب الخبل اذناب الخبل لحبة الشمس است

* فصل الالف مع الراء المهملة *

ارامونی ارامونی بهونانی شفاقی استآرا آرا مصطکی استاربالیس اربالیس بهونانی جمه استاربیان اربیان بلغت شام بهار است و آن همیو

روبیان است که ماهی رویان نامند

وبهندی جهینکا مچلی

اربا اربا بترکی شعیر استاربیس اربیس بهونانی علق استاربعة و اربعین اربعة و اربعین اسقو لوقندریا استارتقی ارتقی بهونانی خلنج استارجالون ارجالون فاشرا استارجان لوز ارجان لوز البربر است و ارجن روغن آن استارجن ارجن بهونانی عکبر استارجمقن ارجمقن معرب ارجیقنه یونانی است

و آن زرد است

ارخص ارخص بهونانی خصی الکلب استاردک اردک بهارسی بط استاردسم اردسم و اردسمن بهونانی نودی استاردما اردما و اردشران و اردشیردار نوعی

ازمرز است و گفته اند مرما حوز است

اردم اردم آذربوا استارده ارده بهارسی رهشی استارذه ارذه بهارسی زفت رومی استارزن ارزن بهارسی دخن استارزه ارزه بهارسی زفت رومی استارزوز ارزوز بهارسی رصاص ابض استارسانیون ارسانیون و ارسانیقی بهونانی زرینغ

زرد است

ارسد ارسد حجر النور استارسطور ارسطور بهونانی نبات بزرالنج است

خردل ابیض است و گفته اند بلکه خرب	اشقاقل	شقاقل است که جز روی نامند	بیم مفاصل و مفاصلی مفاصلی در رتبه گاه چینی
ابیض است	اشقون	بترکی رباس است	مد نیز نامند
اسفست معرب اسپست فارسی است	اشکابی	بلخت تنکابن و طبرستان بقله	اصل السوسن الاسفستجونی ایرسا است
آن خند قرفی بری است	ایمانیه است		اصل السوسن الابيض بیم سوسن سفید
اسفناج رومی قطف است	اشکل چشم عوسج است		اسف و در سوسن خواهد آمد
اسفیدار درخت غرب است	اشمرسا	نوعی از مرواست که کم بو تر است	اصل الانجدان اشترغارا است
اسفیدش بهارسی بزرگ طونا است	از سائر اقسام		اصل العربیة آذ ربوا است
اسقورون بهونانی خبیث الحیدر است	اشنان دارو بفارسی زوفا خشک را نامند		اصل الفلفل فلفل مویه اشک و آن
اسعال واسقنلا اسقمل است	اشمران	بهونانی خصی الکلب است	بیم فلفل د راز است که بهندی پیل
اسفلاطفوس جلنا را است	اشیاف	ما میثاشیاف ما میثا است و در	نامند و آنرا پیچلا مول کویند
اسفلهوس اسقولو قندریون است	ما میثا ذکر یافت		اصل الفلاح البری بیروح الصنم است
اسفط خمر است	فصل الالف مع الصاد المهملة *		اصل المرجان بسا است
اسفوالس بهونانی بروانی است	اصابع غلادی	نوع انکور اولانی را نامند	اصل النیلوفر الهندی ی بیم از همین
اسعور بدرس دینر مایه است	که آنرا انکور و تونی نیز نامند		است و گفته اند فلسط است و فایده را
اسقمل و لهون کاکنج است	اصابع قینان	فرنجی شک است	نیز نامند و آن
اسکوربی بغرکی عفر است	اصابع الملك	اکلیل الملك را نامند	* فصل الالف مع الصاد المهملة *
اسعولس اسراس است	اصابع العرمس	شکوفه سورنجان را کویند	اضراد العجوز خشک است
اسطربوس حیدر سف است	اصطرك	بهونانی میعه بابسه است	اضراس الکلب بسعایج است
اسکندر روس برومی بوم است	اصناب	بیم کبر است و صنف نیز آمده	اطبوط اطماط است که رته و بهندی
اسلیوس بهونانی سلمیحه است	اصطافی	معمد معانیه است	رته نامند
اسمار و اسعار و اسفرم هر سه اسم آس	اصطعلی	بلخت امل شام جز را است	* فصل الالف مع الطاء المهملة *
بری است	آن معرف از اسطافالس یونانی است		اطار و اطاس بهونانی درخت مغرب
اسمالون بهونانی سوسن بری است	اصفلاوس	دارتیسعان است	است که بفارسی رشک نامند
اسمة المستامه شبهه است	اصول الاربعه	عبارت از بیم کور و بیم	اطباء الکلبه سپستان است
* فصل الالف مع الشين المعجمة *	زارنا و دس کورس و بیم کاسنی است		اطبوط و اطماط و اطبوط اسم بربری
اسمیل بکلیابی اسم نوعی از بطارح است	اصل الخنثی	اشراس است	رته است و فوفل را نیز نامند
اشترکاه اسم فارسی سلمیحه است	اصل الراس	بیم نوعی فیلپوش است که	اطبوط کشت بر کشت را کویند
استلابوس دارشمنان است	بترکی اندز نامند		اطبطون اسقیل است
استهون بهدری به شفا است	اصل السوس	بیم سوسن است که بفارسی	اطروخیا اسم شربانی بادرنجه و بهندی

امویان بیونانی است

امیوس نالخواه است

* فصل الالف مع آنون *

انار بفارسی رمان رانامند

انارکیوا خشخاش است

انارمشک نارمشک است

اناریجه بمارلدرانی قهوهی ازافند

راکوبند

اناردانه بفارسی حب الرمان است

اناردان دشتی بفارسی حب القلقل

رانامند

اناطیطس بیونانی اکتکت رانامند

اناغورس برومی ناغالس راکوبند

اناغلیس بیونانی اذان القار است

انالیس اهم لبطی ناغالس است

انالیقی انجیره راکوبند

انب بتیورک بادنجان است و بتسکین

نون ربای موحده انبه است

انماربقن خنمی است

انبالس لوقا بیونانی فاشرا است

انبانس مالیا فاشرستین است

انبوب الملك وانبوب الراعی نوعی

ازا برون است که حی العالم باشد

وکوبند بهستان افروز رانامند

البوس نالخواه است

انتاله سودا جد وارا است

انبجات اقسام مربیات رانامند مانند

مربای انبه و مربای زنجبیل و آمله

وهایله و بیل و غیره در شیر و شکر و یا

السا نالخواه است

استه العصار لسان العصار است

السافن لسان الابل است

السنین بیونانی ملح راکوبند

السی بهندی بزرگتان است

الط هوسنبر رانامند

الماس ماس رانامند بفارسی

الماقن بیونانی بهیاسه راکوبند

المقطورن بیونانی کهربا است

المبکه بفرنگی مصطکی است

الك اسم ترکی می است

الوج نوعی از نباتات مخلصه است

الیون بیونانی اسد است

الونس بلاطینی صبر سقوطی است

الوره بلاطینی زیتون است

* فصل الالف مع المهم *

امامون بیونانی حماما است

اماغرون بهیرانی خرنوب نبی

است

اماططس بیونانی شادنج راکوبند

ام الجلود نوعی از حلزون است

امرد اسم فارسی کثری است

امروسبا عنقود است و نام معجونی است

ودرقا بادین ذکر یافت

امعاء الارض خراطین است

امعاسین برومی آب غوره رانامند

امعدالیا بیونانی لوز است

امورعی برومی عکری است

امولقورن بیونانی آبار است

اکر بکاف فارسی بهندی عنقود است

اکرار نوع کبیرها میوه است

اکرالحر لیلی البحر است

اکرفس کرفس است

اکررفس جوز رومی است

اکرومک افزدوت رانامند

اکسوفیلس بیونانی حومانه است

اکسومانیس ابوخالسا است

اکسبالوس بیونانی چند است

اکشوت کشوت است

اکهروت بهندی کوردگان رانامند

اکیر بتزکی وچ رانامند

اکوبزان رعی الحمام است

* فصل الالف مع اللام *

الاتیون راسن است

الاد بیونانی زیت است

الاسفانس لسان الابل است و غلط

کرده کمی که آنرا رعی الابل دانسته

الط تمام است و نما مار و نام الملك نیز

نامند و هر قولیون نیز و آن سیستیر است

الاچی بهندی قاقله راکوبند

الاطینی لبلا ب است

الاتن بیونانی بهیاسه رانامند

الاکنک بتزکی ذراربع است

الاملك بلغت دیلمی فاشرا است

الانیون بیونانی راسن راکوبند

الهای بیونانی خطمی است

البوط کشت بر کشت است

الج لبلا ب است

بارتنك بفارسی لسان الحمل را نامند

بارج عنب الثعلب است

باردرخت بقم بفارسی میون الدیک
را نامند

باردرخت سدر بفارسی نبق را گویند

باردرخت سرور بفارسی جوزا سرورا
گویند

بارسرور کوهی بفارسی ابل را گویند

باردرخت عود بفارسی هرثوه را نامند

باردرخت کنز بفارسی ثمرة الطرفارا
نامند

باردرخت کل صحرائی بفارسی
دلک است

بارس بترکی بوز را نامند و بهندی حیر
الحکک

بارسطار بون بیونانی رمی الحمام را
گویند و آن بمعنی حمام است

بارسقارفس زنجار معدنی است

بارهو بهندی دوقواست

بارج نارچیل است

باروق بعبوانی اسفیداج است

بارود حجر السبوس است

باری رعلا یسریانی بزرکنان است

بارنقون شوکران است

باز اسم فارسی بازی است

بازن اسم ترکی دوزا است

بازهرکائی بفارسی فاذهر معدنی است

بارهرکادی بفارسی حجر البقر است

باسیرون و بافیون سعد را گویند

ایکر بترکی وج را گویند

ایملنون اسقاولوتند بون است

اینگ بترکی بقراست

ایوس بیونانی زنجار است

ایوک بترکی قائم است

ایهقان جرجیر بوی است

* باب الباء الموحدة *

* فصل الباء مع الالف *

باباری بیونانی فلل است

بابلون ایلوا است

بابرنک بهندی بزنک کابلی است

بابلیس بیونانی خشخاش زید است

بابوی بهندی ربان

بابونه کار بفارسی اقحوان را نامند

پات بهای عجمی بهندی بزنک اجات
را نامند

پاج بهار و جهم عجمی بهندی نام علفی

است که بیونانی فاسقون دون نامند

پاجره بهندی دخن را نامند

پاچه بهار و جهم هر دو بفارسی اسم کراع است

بادام اسم اوزا است بفارسی

بادام کوهی بفارسی جاوزا است

بادامک بفارسی بادام فارسی است و

نیز نام نوعی از خراف است

بادل بهندی ابر را گویند

بادبان اسم فارسی رازبانچ است و

بفارسی رازبانچه نیز گویند

بادبان رومی بفارسی انیسون است

پارا بهندی اسم زریق است

اوماریقا بیونانی رازبانچه رومی است

اوتو بیونانی خمیر است

اونوسالیوس بیونانی قره العین است

ارماج بترکی اطربة بی ترشی است که

بترکی آش بوا نامند

اوماثیانا بیونانی مشمش است

ارناذبا واربودیا بیونانی عصاره

قضاء الحمار است

اورتهه بخفای نون و تائی هندی بهندی

اهل را نامند

اومیره بهندی آس است

اویفس بیونانی اظفار الطیب است

اویکم بترکی اسم رنه است

* فصل الالف مع الهاء *

اهمونبون بیونانی اسفیداج را نامند

* فصل الالف مع الیاء المنناة التحتانیة *

انبار بترکی مشک را گویند

ایک بترکی ابریشم است

ایدع دم الاخوبن است

ایدقان حناء است

ایلس بیونانی نجاس است

ایدزا عشبة النار است

ایساطس بیونانی دیلج است

ایشک بترکی حمار است

ابطاماس درخت غرب است

ایقافلس عفس سبز است

ایکله بترکی چمبراء است

ایکسلین بومی آبنوس است

ایلوا بهندی صبر است

پولہ بزرگی و اندام است بھارتی

[illegible]

طاهره است

بزجه اسم فارسی و رل است
 فصل الباء مع المین المهملة
 بسماسه هرمل عربی است
 بواق آب دهان انسان است
 بسات بکسر باء عجمی فارسی است
 هوایی است
 پستان بکسر باء عجمی اسم فرعی است
 پستمی کند است
 پستیا ج حکم است برومی
 پسته بیاء عجمی اسم فارسی فستق است
 پشقی شامه است
 پستیس بیونانی پستیس است
 بسکه پره بلغت هندی حنل ترقی بری است
 بسلا بصل است
 بسور و تون بیونانی نوع ثقیل توتیا
 مصنوع است
 بسیلک بلغت مصر نوعی از جلبان است
 و آن خار بری است در غایت تلخی
 فصل الباء مع الشین المعجمة
 بشیش بعربی برک حنظل را نامند
 بشکل بیاء عجمی اسم بعراست
 بشلشک جنطیانا است
 بشم بیاء عجمی بلغت فارسی صوف
 را نامند
 بشم وزغ بداری طحالب است
 بشمه تشمیزج است
 بشان بلغت بربری بهفایج است
 بشولیون بصریانی بزرقطونا است
 پشه اسم فارسی بق است

بیش را نیز شامل است
 بزاق آب دهان است
 بزاق القمر حجر القمر است
 بزباز بفارسی بسماسه را نامند
 بزور تخم نباتات است و بزور نباتی
 در ضمن آن نبات ذکر یافت
 بزربلا سقلین حرف بابی است
 بزرا لارجوان غیر تشمیزج است و
 در ارجوان مذکور شد
 بزرا لنبه هندی اجوان خراشانی را
 نامند
 بزرا لجزبری دوقواست
 بزرا لجزری قلت است
 بزرا لشمخ تودری است
 بزرا لسمندان حرف ابیض است که
 بفارسی سهند سفید گویند
 بزرا لند الاسود جبلا هک است
 بزرا لرازابنچ ارومی انیسون است
 بزرا لرومان البری و بزرا لمطحیب
 الغفل است
 بزرا لصغر قرطم است
 بزرا لفنچنکشت حب الغفل است و در
 اثلج مذکور شد
 بزرا لقتب شامل آنج است
 بزرا لکرفس الجبلی فطراسالیمون است
 بزرا لورد تخم کل مرغ است
 بزرا لهوت تودری است
 بزغالله بفارسی جدی را نامند
 بزقا اعاده است

بزغت بخراشانی تلای بری است
 بزغل حشیش و دیشش است
 بزغولی بیونانی بزرقطونا است
 بزغول و بزغور بفارسی اول بمعنی
 حشیش است و دوم بمعنی کند م
 نیم آم کرده است
 بزغ بفارسی تلخ را گویند
 بزغوق بمصری مشمش ویشامی آلوده را
 نامند
 بزگله قصب الذریره است
 بزک نمل بفارسی دمه است
 بزمس صبر است
 بزرمم بفارسی عکراست
 بزرنج و بزرنج کابل معرب بزک کابلی است
 بزرنجشک نرنجشک است
 بزری بیونانی ابریشم و بهندی اسم
 زنبور است
 بزرنج بفارسی اسم ارز است
 بزریس بیونانی نهش است
 بزروانیا بیونانی فا شراست
 بزروش بیونانی بمعنی جبن است
 بزرفانج اسم مرو است و گفته اند اسم
 مرواحوز است
 بزریلیا بهریانی تخم رازیانه را نامند
 بزرمی بهندی اسم قمی از بیش است
 بزریون بیونانی اشنه است
 بزروی طالون بروموادریویه را نامند
 فصل الباء مع الزای المعجمة
 بز اسم فارسی معزا است و گفته اند که

بلايس پسراني حرف پري است
 بلاسين بلغتي پري حرف پريست
 بلاع اردی پتركي حرف الماء است
 بلوس بصل الزيز است
 بلوسا مورنجان است
 بلجلج زاج سياه است
 بلخيه بهرامج است
 بلدويل بهندی ثور است *
 بلنيس عبري تين ابيض است
 بلاسقا يوناني حرف بايلي است
 بلهامن يوناني اسم بلسان است
 بلسن عدسی است
 بلشيرين بشيرازي طراييت است
 بلطاس پفرنكي درخت خيار رانامند
 بلطاون يوناني بقله يمانيه است
 بلغور حشيش است
 بلمون و بكمون بفارسي اسم فرنج است
 بلنجاسف برنجاسف است
 بلنجه شك فرنجه شك است
 بلنطس باندلسي بقله يمانيه است
 بلنك بباء عجمی اسم فارسی نمر است
 بلاويمه شقراق است
 بلاويه خطاف است
 بلاوه بهندی بلا در است
 بلاوط پتركي اسفنج است
 بلاوسيطون گلزار است
 بلاوط الارض يوناني دريوس است
 بلاوطا ملك شاه بلوط است
 بهيم بلغتي ديلى غاليس است

بليما بلغتي ديلى بلبوس است
 بلی بکسر باو تشديد لام بهندی اسم
 سوراست
 بلين خرفه رانامند
 * فصل الباء مع النون *
 بن بضم بار سکون نون مری است
 و بتشديد نون قهوه رانامند
 بن بفتح بار سکون نون بفارسي حبه
 الخضراء را کوبند
 بنات الرعد فطرا است
 بنات النار النجره است
 بنات الشيع هدیه است
 بناست بفارسي علك البطم است
 بنبه بفارسي قطن است
 بنبه دانه بفارسي حب القطن است
 بنبه کهنه اسم فارسي قطن است
 بنج جبلي و رومي شوکران است
 بنجنگشت بفارسي اسم اسبق است
 بنيق پتركي قطن است
 بنومه باندلسی خر فطان است
 بنجشکروان بفارسي اسمان العصار است
 بندواش بلغتي تنکا بن ثيل است
 بنير سپستان است
 بنسارچن بهندی طباشير است
 بنطاماس يوناني ذرخمه اجنجه
 رانامند و اسم بنطالون است
 بنطاطوس يوناني بنطالون و بمعنی
 ذرخمه اقسام است
 بنطاد قطران يوناني اسم پنچنگشت

است و بمعنی ذرخمه اصابع و بنطالون
 رانيز باين اسم نامند
 بنفشه سک بفارسي شاباتج است و بنفشه
 الکلاب ليز
 بندي بفارسي قنب است
 بنکو بشيرازي بزر قطونا است
 بنوله اسم هندي حب القطن است
 پنير اسم فارسي جبن است
 پنير خرما اسم فارسي جمار است
 پنيرک اسم فارسي خمازي است
 پنکار علا پسراني بسفايح است
 پنيرک بهتانی اسم فارسي ملوخي است
 پنيرمايه اسم فارسي انچه است
 بنونخله عدس مراست
 بنوباش ماش است که بهندی مولک
 نامند
 بنوسرخ عدس است
 * فصل الباء مع الواو *
 بوادر اسم اصطلاحی بيع بقول مانند
 زردک و چغندر و شلغم است و ترشي
 کدور انيز نامند
 بوبلس تبهکه درخت جوز است
 بوبو هدیه است
 بوبوکبود بلاميني کرات است
 بوبوکوهي بفارسي سلاخه است
 بوت يوناني درختي است ثوران شبيهه
 بزعر و روحکيم ميرميد مؤمن نوشته
 ظامرا درخت کنوس طبری همين باشد
 بوتيمار بفارسي شفتين بريسته

پروحه کرمک حشمتی است که با پیش
میرود

پودله صحرانی بقطر اشیع است

پودنه جونی و کوهی بهار می رود نی

پودری و جمل را کوبند

پورنگ باد درج است

پورق الغوب و پورق الخبازین و پورق

الصناعه از اقسام پورق اند

پورق صقیل اهم فارسی و پورق رومی است

پورق امامانی بهار می قطرون است

پورق ازون بانگی ترکی دلقق را

نامند

پوز ترکی جمله است

پوزاد ترکی اهم جمل است

پوزا اهم موزا است که بعضی قنار است

پوزا طلس مرآت شاه است

پوختا اهم فارسی قشر نباتات است

رجال حیوانات را نیز شامل

پوخت بهار خرمای بادیه گوی است

پوخت نیم درخت زرشک آریس است

پوسقان رخت باس است

پوشاد شجر است

پوشیا قلمس است

پوطا موقدان بهار می مانی الماء است

پوطا موقدان بهار است که کرمه محمود

پوزانند

پوزانسی بیوتانی اسان الشور است

پوزانسی شور است

پوزا اهم فارسی قسمی از چغندر است

که بر کی بهار فروش نامند

پوقده اهم ترکی حاطه است

پوقیا در داز است

پوقل طرفه است

پوقی قطور و یون غلبه است

پوکل حبه الخضراء است

پولا پسرانی بانگی است

پولود و یون بیوتانی بهار است

پولود و یون یون موزا است و یون

بعضی کثیرا از جل است و آن بهار

است

پولاد بهار می قسمی از چغندر

حوضه و از است

پول بهار می اول اهم موزا است

پولسری معنی موزا است

پولسریون بهار می کثیرا است

پولسریون بهار می بهار است

است و آن بهار می است

پولسریون بهار می بهار است

پوم اهم عربی چغندر است

پوماندوان بهار می بهار است

پومانس ذلیل موزا است

پوماندوان بهار می بهار است

پوماندوان بهار می بهار است

پوماندوان بهار می بهار است

پوماندوان بهار می بهار است

پوماندوان بهار می بهار است

پوماندوان بهار می بهار است

پوماندوان بهار می بهار است

پوماندوان بهار می بهار است

کرمه نامند

پوتکوی بهار می اول اهم موزا است

است

پوتکوی بهار می اول اهم موزا است

نامند

پوتکوی بهار می اول اهم موزا است

است و صاحب جامع قومی بهار را

اهم بهار است

پوتکوی بهار می اول اهم موزا است

نامند

پوتکوی بهار می اول اهم موزا است

اهم بهار است

پوتکوی بهار می اول اهم موزا است

است

پوتکوی بهار می اول اهم موزا است

پوتکوی بهار می اول اهم موزا است

پوتکوی بهار می اول اهم موزا است

پوتکوی بهار می اول اهم موزا است

پوتکوی بهار می اول اهم موزا است

پوتکوی بهار می اول اهم موزا است

پوتکوی بهار می اول اهم موزا است

است

پوتکوی بهار می اول اهم موزا است

پوتکوی بهار می اول اهم موزا است

پوتکوی بهار می اول اهم موزا است

پوتکوی بهار می اول اهم موزا است

پوتکوی بهار می اول اهم موزا است

پوتکوی بهار می اول اهم موزا است

پوتکوی بهار می اول اهم موزا است

پوتکوی بهار می اول اهم موزا است

بیج بهندی بزور ثبات را گویند

بیجاد در بهجانی بسبب سیاه را گویند

بیجک کشت بر کشت است

بیج بهاری اصل شیخ را نامند از نبات
و غیر آن

بیج دانه انار دشتی بهاری مغاث
را نامند

بیج الجبلان خراسانی اشتر غار است

بیج بخور مریم آذر هوا است

بیج برنده اسم شیطان هند است
با صفهانی

بیج تفتی بهاری اسم شوکران است

بیج جماز بلغت تنکا بن مرخص است

بیج دار جماز بلغت تنکا بن بسفایم
است

بیج سنبله بهاری سنبل که آرد نابی
است که فونا مند

بیج طوخون کوهی عاقر قرحا است

بیج کوله پر بهاری محروث را خوانند

بیج لغاح بری به روح الصنم است

بیج مرجان بهاری بسا است

بیج نی اسم فارسی اصل القصب است

بیج اسم فارسی صفصاف است که
بیل بری باشد

بیج انجیر اسم فارسی خروع است

بیج انجیر خطائی بهاری دند است

بیج گیاه اسم فارسی نیل است

بیج مشک اسم فارسی خلاف بلخی

است که بهرامج نامند

بیور اسم هندی کنار است

بیوزد اسم فارسی بارزد است

بیوسر بهندی لولور را نامند

بیغاین به ادب است

بیغول تخم کتان است

بیغه بنقه است

بیل بفتح اول بهندی اسم ثور است

بیل به اماله اسم ثور هندی است

بیله ارو بلغت تنکا بن چند است

بیله در چین بترکی سمائی است

بیله کوش اسم فارسی لوف کبیر است

بیم بلغت تنکا بن شد ادب است

بین بترکی دماغ است

بیوزا اسم فارسی قسمی از قرصه است

بیوله بهندی شجرة البق است

پیله اسم فارسی شحم است

پیله خرما بهاری جماز است

* باب التاء المثناة الفوقانیة *

* فصل التاء مع الالف *

تاسمخت بزبان بربری جماز است

تاتوره و تاتوله اسم فارسی جوز

ماثل است

تادانه بلغت دیلم حب الزلم است

تائینا صقرا است

تاسدن مثل اترج است

تاغند است بلغت بربری عاقر قرحا

را نامند

تاکوب فر فیون را گویند

تالیس پتر بهندی زر نپ را نامند

تالغیس حرفی است

تانی اسم هندی لحاف است

* فصل التاء مع الباء *

تبر ذمب است

تبن مکه از خور را گویند

* فصل التاء مع الجیم *

تج اسم هندی قرنه است

* فصل التاء مع الیاء المعجمة *

تخ بهری خمیر ترش است و کعب

رانیز نامند

تخم اسم فارسی بزور و بیض طپوز

رانیز شامل است

تخم ترشه بهاری بزرحماض را گویند

تخم خیری بهاری بیج زراشان است

تخم زرداب بهاری تو مرن است

تخم قنب بهاری شهدانج است

تخم کاج بهاری حب الصنوبر را گویند

تخم کاجره ر تخم کاهه بهاری حب

القرطم را نامند

تخم کرفس کوهی اسم فارسی فطراسالیون

است

تخم کونچه با قلاب مصری است

تخم مرغ بهاری نام بیض ماکیان است

تخم نیمرو فرنج بهاری اسم حب النیل

است

* فصل التاء مع الراء المهملة *

تراب الفار و تراب الهالك هم الفار

را نامند

تراب القی ککریز است

* باب الثاء المثناة *

* فصل الثاء مع الالف والحاء *

والدال والراء *

ثائب الحجر بسفاح است

ثاسقمیس بیونانی حرف بابلی است

نامر لریبا است

ناموس بیونانی مرزنجوش است

نخبن بمعنی غلیظ است

ندی ضرع رانامند که بغارسی پستان

کوبند

نربا بلعت اغلس اریقارون است

* فصل الثاء مع العین المصحلة *

والغین المعجمة والفاء والقاف واللام *

ثعبان اسم مار عظیم است

ثعابر بغین معجمة درد است

تفا بدا بعمرابی حرف بابلی است

کوبند لغت عربی است

ثقوس بقاف هند بای بر است

ذلنان غنب الثعلب است

* فصل الثاء مع الميم *

ثمرة السدر ثقی است

ثمرة شجرة الدوم مثل مکي است

ثمرة الشوك المصري جلنا است

ثمرة العرعر اهل رانامند

ثمرة العليق ثوب العلیق است

ثمرة الفواد بلغت مصر شاه بلوط است

وبعضی بلاد رانامند

ثمرة لیس بیونانی توتیا رانامند

* فصل الثاء مع الواو *

تورک بغارسی لخم خورده است و ثبات
آترادیز نامند

توره بغارسی اسم شغال است

توز بغارسی جزر رومی است

توس بکاین است که آزاد درخت باشد

توله بغارسی خمازی رانامند و بچه سک

راو صغی از سک شکاری رانمزانامند و

بهندی نام وزنی است که سه منغال

صوفی میشود

توکی اسم ترکی ثعلب است

توبج کیمای رانامند که بتازی عشقه

کوبند

* فصل الثاء مع الياء المثناة التحتانية *

نبر بهندی دراج رانامند

تبی بهندی جرادرانامند

تیز پات اسم هندی سازج هندی است

تیس یوپی اسم بزرا است

تبغال رتیوال شکر تبغال است

تبغلس بیونانی خنثی است

تیل اسم هندی روغن بزرا است

تین احمق جمیز است

تین الفیل جوز الشکر است

تیند وکی لکری اسم هندی چوب آبنوس

است زیرا که تیند و نام درخت آبنوس

و لکری نام چوب است و کی برای اضافه

و نسبت است

تین افرنجی بلغت مصر ثمر رقع بمانی

است

تیهو اسم فارسی تیهوج است

ثوب الماء طحلب است

ثوم بری و ثوم الحیه و ثوم الکلب

اسقوردیون است

ثوم الثعلب بان لسی قسم دوم

هندی و طس است

ثومس بیونانی حاشا رانامند

* فصل الثاء مع الياء المثناة التحتانية *

نبر ورد ایض رانامند

ثربون بیونانی دغلی است

ثیقوس بیونانی ذخرا است

* باب الجیم *

* فصل الجیم مع الالف *

جاری اسم زعفران است

جازکون بغارسی بسما سه را کوبند

جار النهر سلق الماء است

جاسوس خشخاش ریدی است

جاصا بلغت سربانی اجاص است

چاکسو بهندی تشمیزج است

جال بغارسی درخت مسوان را کوبند

جامه باقلاء قبطی رانامند

جام بهل سفری آم رانامند

جامع اللحم قنطوریون است و جیره

رانمزانامند

جاورس هندی ذره است

جارزین و جاورس جرج حجر البقر است

که بغارسی کوزهره کوبند جهت آنکه در

زهره آن تگون می یابد

چاول بهندی اسم ارز است

جای بهل بهندی جوز بواری نامند

جوزالان الحبش خشخاش سیاه است	* فصل الجیم مع النون *	جوزالانهار و جوزالبر جوزالقطاة است
جلجلان مضری اسم بیش است	چنار اسم فارسی دلب است و درینگاه	جوزارمانیوس تسمی از مخلصه است
جلز حلفا است *	نوع خربزه طولانی را که در رانکاماتی	جوزالسرور ثمر درخت سرراست
چلغوزه اسم فارسی تنم میوه است و	و نواح آن در اسلام آباد و راج محل	جوزالجسمه جوزالخمس است
و غیر حب الصوبر است	و یوزمه نیز بهم می رسد نامند	جوزالرتبه بند ق هندی است
جلطیط دوغ غلیظ است	جناح بلغت اندلس راس است و حوشف	جوزالرقع رقع یمانی است
جلغان اسم ترکی خدا است	رانیز نامند	جوزشبران قلو مس است
جاما ثا قتل است	چنبذ غنچه ناشکفته هردرختی است	جوزالطیب جوزبوا است
جلنجبین اسم کفند است و کوبند کفند	و اکثر استعمال آن در جنبد الرمان است	جوزماثم و جوزماثا و جوزمقاتل
مسلی است	جنتل صغیر است	و جوزمهائل جوزمائل است
جل نسرین معرب کل نسرین است	جنتوبه قنطور یون دقیق است	جوزالزرج حب کاکج است و کوبند
جلوجا جار شیر است	جنجر اذان الغزال است	دقی است
جلجوج قودنج روی است	چندال بهندی قسم زبون بیش	جوزمندی نارجیل است
جلنجون صغیر است	راکوبند	جوشانی جوشیضا است
جلهم قسم سیاه عوسج است	چندن بهندی صندل رانامند	چوغان اسم فارسی اشنان است
جلیدار بلغت تنکابن ازاد درخت است	چنگال بفارسی خبیص را کوبند	چوه صباغان اسم فارسی اذربو است
چلبره و چربله بهندی اشنه را کوبند	چده بهندی نوعی از خود را کوبند	چوک اسم هندی چیزی است از قبل
جلیف عربی شلم رانامند	چنی احمر ثمر قلم است	ارب بسیار ترشی که از کوهستان نیپال
* فصل الجیم مع المیم *	* فصل الجیم مع الواو *	و نواح آن ساخنه می آورند و نیز آب
جمازالنهر سلن الماء است	جو اسم فارسی شعیر است	لیموراجوش می دهند و رقیکه غلیظ میشود
جماز بلغت تنکابن سرخ است	جوار اسم هندی تسمی از ذره است	در ظرف میکند ارنه و بکار میبرند
جمان عربی اسم لولو است	جوان اسرغم اسم فارسی شابانج است	چوکا بهندی حماض است
جمل چینی استیوس است	چوبک اشنان اسم فارسی عربیثا	چوه کاذران شجره ای مالک است
جمر تمر هندی است	است	وصابون القاف رانیز نامند
جمه غرم ریحان یمانی است	جوهر اسم ترکی و عراست	چونانی اسم هندی بقله یمانیه است
چمکادر و چمکودی اسم هندی	جوهره اسم فارسی سات است	چوبه اسم هندی نوره است
خفاش است	جوبل با صفهای کاشم رانامند	چوهه اسم هندی ناره است
جمیل بلغت دیلم چاکوک است	حوتری بهندی بسپاشه را کوبند	* فصل الجیم مع الهاء *
جمل الحمی جرجوان است	جوزالابهل ابهل است	جهار بهندی طر نه رانامند

جبار کرم پهل بهندی کرم از ج را گویند

جهنم کا اسم هندی رو بیان است

جهاج اسم هندی مخفی است

جهال اسم هندی پوست اشجار است

جهان اسم هندی خدا است

جهل فصل الحکم مع الیاء لیسوا لیسوا

جبال اسم هندی دندان است

جبر نوره است

جبران بترکی هرا ج را نامند

جبرک اسم دایمی ضرر است

جبل اسم هندی خدا است

جبل آری اسم فارسی سوختن است

جبل یون یونانی شاه تر را نامند

جبنوی اسم هندی نیل است

جند اسم هندی دهن است

جند دان بپارسی خود را میور را

جندل

جور اسم فارسی زینت را گویند

جواب اسماء المجله

جواب اسماء مع الالف

جاذب الا جواد و حافظ المونی قطران

است

جاذب اطلال و حافظ النحل فراموش

است

جاذب الجوز اورو است جهت آنکه مانع

کرم زدن آن است

جاذب النور فلفل است

جاذب النور قش است زیرا که مانع

مردن آن است

جاذب سم حیوانات است

جاذب المهر مورچان است

جالاس بیروانی اجتناب است

جالتی الشعر جالتوس گویند و در بعض

است و بعضی گویند جبر اندیش و راست

و بعضی گویند جاشرا است

جالی الطرا بطور است

جالونا بصریانی ابو خلسا است

جامل فصل الحکم مع الیاء الموحدة

جاملا جمل توانی بری است

جامرید و اما نبات را طاعت و حب

هرانی در ذیل آن نبات مرین شد

جامر البقر کوسه است

جامر الاقل مذکر است

جامر الحکم حبه الخیر است

جامر بافت اهل کاه معشیه شرا است

جامر شرار کرامه و حبه و روح آنها

اسم هندی و الله است

جامر الحکلا حبه السمیه است

جامر الجواهر انیسون است

جامر الورد کرم است و اما نمک و آن

نمک منان است

جامر الدفت حبه العار است

جامر الحسدانی و الله است

جامر ملائک روحیه است و اما است

که بوندی حبه است و جویان و الله است

جامر الوشاد بزرگ است

جامر الوشاد قشم و بعضی از سوزن است

که حبه و بعضی از سوزن است

جامر النور حبه الزمان است و بعضی

را نیز بافت

جامر الصراط مازون است

جامر العرو اهل است

جامر العرو من کلاه است و گویند قش

جامر است

جامر العطر قریب است

جامر العطر در حق است و گویند

الان است

جامر العطر قشم است و گویند

اسم الهی است

جامر العطر بلاد است

جامر العطر در بعضی کاه است

جامر العطر شام است

جامر العطر حبه المذکرات است

جامر العطر اهلان است و بعضی است

جامر العطر مازون است و گویند دله

جامر العطر است و گویند حبه

است و اما است و بعضی است

جامر العطر حبه است

جامر العطر حبه است و بعضی است

جامر العطر حبه است

جامر العطر حبه است

جامر العطر حبه است و بعضی است

جامر العطر حبه است و بعضی است

جامر العطر حبه است

جامر العطر حبه است و بعضی است

جامر العطر حبه است

جامر العطر حبه است

حبیق تمساح وحبیق الماء فودنی نهری
است

حبیق جبلی فلفل موبه است

حبیق خراسانی بقله خراسانیه است

حبیق الشوخی مرو است

حبیق صعتری کرمالی وحبیق بسنانی
شاهسفرم است

حبیق الراعی برنجاسف است

حبیق الفیل وحبیق القنار مرزنجوش است

حبیق قرنفلی فرنجه مشک است

حبیق نمطی حمام است

حبیق النهر لوسیمه اخوس است

حبیق مداد است

حبیق المساکین لبلاب است

حبیق وحبیق دظلی است

* فصل التاء مع ابتداء الملهة *

حزرة غورة انکور است

حزوما بیریانی اسم نعناع است

حزلب در دروغن است

* فصل التاء مع الهمزة *

حزیر اسود باصطلاح اهل صبا است

موی سراس است

حزیر الاصم وحبیر الزنا وحبیر النار است

حزیر السوس اسوس است

حزیر افردی حزیر الافردج است

حزیر اذهر حزیر الحده است

حزیر بلور بلور است

حزیر البهت وحبیر السرو وحبیر

العقاب حزیر السرو وحبیر السرو

شامل است

حزیران باصطلاح اکسیریان زر

ونقاره است

حزیر التیس باد زهر حیوانی است

حزیر حد بل خماهان است

حزیر الدم وحبیر الطور شادنج است

حزیر الحد بل وحبیر الهنود حزیر

مقناطیس است ودر مقناطیس مذکور شد

حزیر الرمل وحبیر زیتق حزیر زعفر

مخلوق است

حزیر یثون حزیر اليهود است

حزیر السم باد زهر معدنی است

حزیر شجری بسا است

حزیر الشعر وحبیر الشقاق حزیر القشور

است

حزیر العاج حزیر اعرابی است

حزیر لمغطوس حزیر عاغا طیس است

حزیر الازررد لاجورد است

حزیر الماء سنباج است

حزیر الماسکه وحبیر النار وحبیر

الولادت اکسکست است

حزیر المصفا شبه است

حزیر النور وحبیر وشنائی ارشد

است

حزیر البرقان حزیر الخطاطب است

حبیر قنچ است

* فصل التاء مع الدال الهمزة *

حد جلازار است

حد ج

حد بل صینی خماهان است

حد قی اسم جنس هر گلی است که

معمول بر و شبیه چشم باشد

* فصل التاء مع الراء الهمزة *

حر بضم حا خاک خالص است ویکم

ر فتح خاک سنگدان است

حرب اسم عربی اشتقاقی است

حرب طلع است

حربه بوجهی بطوس است

حربط اسم عربی آزاد درخت است

حرثا وحرشاقه خودل بری است

حرجل ملیح بزرگ سبز است

حرجوان ملیح بی بال است ودر

جراد مذکور شد

حرز ایشان است

حرزة البقر حزیر البقر است

حرزة الحمار حزیر الحمار است

حرز الشیاطین ملع آطربلال است

حرثقان اسم سنگ است

حرمانه اهم نمطی مریض است

حرمه طین سیاه است وآنچه لون

ور آنکه آن متغیر شده باشد

حرمه ابيض و حرمه عربی قهوه

از حرمه است

حربت مار مامی است

حریر ابر دشمن است

حریق امس بلغت اقل لبس حلیه

است

حزم برای معجده راج القطر است

نصل الخاء مع الهمزة

حشكة بالهاء مبرستياج است

حمل بفتح موحسار ونازل

حمن ليد ام فارسي حسی لیان است

حمن یوسف ام فارسی حاشیش است

نصل الخاء مع الشین المعجمة

حشقیقل شقاقل است

حشیشه ام اصطلاحی تشبیه است

حشیشه الاصل اصل العذس است

حشیشه الانعی بلکین

حشیشه الاورام اندرون است

حشیشه الارض کیا و تار تار است

حشیشه البراهیت بافت شام کباب

در نس را نامش در عراق مرده زبان

که امی است که کیک براد ان میسور

در طبرستان کیک دانی نامش را میسور

از درقن است

حشیشه لغز مانیه خشبرک است

حشیشه المعال تهریون است

حشیشه السلحفاة وحشیشه الحاة

آلس است

حشیشه السلطان حرف ایض است

حشیشه الطیال وحشیشه الدرد

حقولوت در یون است و حیرانی را نیز

با هم اغیر خوانند که فلیم مشهور

باربع را ربعین بود و الحال سبعة

و همدین خوانند

حشیشه العفوت صام بر ما است و

بلغت حجاز و لامرینون نامند

نصل الخاء مع الصاد المهملة

حمن ریس است

حمنی الامنح حجر الامنح است

حمنی مرمی جلوب است

نصل الخاء مع الغاء

حدا ام مریس بودی است

حلی ام رودی است که شیردان

و هزار خانه نامند

نصل الخاء مع القاف

حقوق بقالة الحشاء است

حق توشی ام توکی صافرا است

حاسن ام ماست است

نصل الخاء مع الهمزة

حل بلغت حجاز سسم غیر مقشور

استلاج اکسیران زینق را نامند

حالی حدی مکی است

حلاز اشعر نور است

حلاحل و حلیل وصلی است

حلازینون بیوانی مامنا است

حلاوان زلیبا الداری زلابه است

حلاوان تیلد ام فارسی باطفا است

حلیثا نره از تفرعات است و برک

آن مانند برک زنون و شیر آن جهت

نائل مانع

حلیاب لایله است و کویق لایلاب

کبر است

حلاان و حلام بوزغله است و حلاوان

عاط است

حلم قراد است

حارصیه کبر است

حلیله خراز بر است

حلمون ام فارسی حسان است

نصل الخاء مع الهمزة

حدار الیست و حار و لیسان و حدیست

حماض الاثرج ثریثی ترنج است

حماض الارنبه کثرت است

حماض حولی حسان بری است

حماض تهری حسان بستانی

است

حماض حوانی حسان مانی است

و حماض الثوری و انیز نامند

حماض طارح نوعی از حمیوات

حسیر بلغت حجاز تهر مندی است

و تهر و یهود را نیز نامند

حسیر الارض حراطون است

حسین الامیر بفرنی حسک است

حسین الکریخی حمن بریست

حسین ام مجروح اشجار است که

مادر حنی داشته باشد و کرمند مخصوص

باشان است

حسین نوع صغیر حماض است

شبهه بیه بر که که بیه بیه نه پتی نامند

و در قنکان ترش و ش نامند

حسین حیوان شبهه است و انشای معجبه

نیز آمد است و بلغت شام و دیار بکر

اسان انور است

حسل و حسلان بفارسی ام بر است

و در میان من کور شد

جهنم را اسم عربی آفوخلسا است و

بکسر حا اسم فسافس است

* فصل الحاء مع النون *

حناء الغزاله بلغت مصر ابوخلسا است

حنطه رومي خندروس است

حنقه وحنفا بلغت اندلس حشيشه

الزاج است

حناقرش خراز الصخر است

حنای مچنون بلغت مصر وسمه

است

* فصل التاء مع الواو *

حواری آرد کندم بسیار نرم به قبل است

حوت سمک است

حوت الشر شفتین بحری است

حوجم اسم عربی کل سرخ است

حوراسفندار خطام است

حوص قصب است

حوران و حورمان طرخون است

حورک بادروج است

حورانه اسم عربی طریقلان است

حومر تهرندی است

* فصل الحاء مع الیاء *

المثناة التحتانیة

حی بلغت اکسریان زیبق است

حی العالم ابرون است

حبصل بادنجان است

حرفا حشيشة الزاج است

حیره الموتی قطران است

هیوس طین حما است

حیومیون اسم یونانی باقی است

* باب الخاء المعجمة *

* فصل الخاء مع الالف *

خاتم الملك ساد اوران است

خار بفارسی شوک رانامند

خارخسک اسم فارسی خارخسک است

خارپشت اسم فارسی قند است

خارصینی شبه است و بفارسی روی

نوتبار و پندی چست نامند

خامن اسم ترکی خس است

خاکستر بفارسی رماد رانامند

خاکشی باصفهانی اسم خبه است

خاص تره بلغت تکاپن حرف بابلی

است و بخراسانی کندنا

خاربار ذباب است

خاک صوفی حمید دراطیان ذکر بابت

خاکینه اسم خبیص البیض است

خالاون بیونانی خندروس است

خافور نبانی است که تازه روئید

باشد و گویند مراد از مرد عریض

الورق است و اهل مصر طمان را

بابین اسم نامند

خاماذاقنی بیونانی بهمنی غار

الارض است و در حرف الغین ذکر بابت

خامالا بیونانی زیتون الارض است

و آن مازریون است

خامالاون مالس بیونانی اشخیص

سیاه است

خاما مایون بیونانی بمعنی ثجاج

الارض است و آن بابونج است

خامالاون لوتس اشخیص سفید است

خالارن بیونانی حریالشت

خامااقطی بیونانی خمان صغیر است

خامالیطس بیونانی بمعنی صنوبر

الارض است و آن گمافیطوس است

خامادریوس بیونانی بمعنی بلوط

الارض است و آن که از ریوس بود

خالی دوینون بیونانی بمعنی خطافی

است و آن مامیران است و کوبند

عروق الصفرا است

خارانی بلغت مغالبه انگیز است

خامشه بلغت شام شیطرج است

خامون بیونانی اسم کهون است

خارلنجان خولنجان است

خامبراق سکاج سرد شده است که

از روغن صاف کرده باشند

خایه قندر اسم فارسی چند است

* فصل الحاء مع الیاء الموحدة *

خبازی شجری خطمی است

خبچه تهرندی است

خبزرومي خبزا ککک است

خبزالغراب اثخوان است

خبزالمشایخ نبات بخور مردم است

خبزالقرود لوف الکبیر است

خبیز اسم جمع نباتات است که بگردش

آفتاب دور کنند و خبازی مشتق از ان

است

خبیص اسم عربی خبیص است و در

حرف الحاء المهملة مذکور شد

نصل الحاء مع التاء المقتضية الهمزة

حشرق استنبت است

خترج بقلة الحفظ است

ختم الملك طين مختوم است

نصل الحاء مع التاء المقتضية

خنا مرکب است و از مطلق آن مراد

مرکب است و در افتاء مذکور شد

نصل الحاء مع الیاء المهملة

خداغ الرجال مزارع است

خدری عکس است

نصل الحاء مع الواو المهملة

خرا هم فارسی چهار است

خرازه هم فارسی بطیم است

خربزه کربک هم فارسی ملون است

خوچکن هم فارسی خرطان است

خوخا هم فارسی دلبه است

خودل اندکی و خودل فارسی و خورق

و خورق خوری اندکی است

خوزه هم فارسی دلی است

خوس هم فارسی دبا است

خوطال خرطان است

خوعوله هم فارسی لسان الحمل است

خوله هم فارسی بقلة الحفظ است

خوفن توفان است و جمع آن خوربا است

خواق خوار است

خرقع نمره شراحت

خراوتر هم فارسی خمار و خوش است

خراش هم فارسی ازب است

خرمای هم فارسی قمر است

خرمای تر هم فارسی و طبا است

خرمای خوک هم فارسی قسبا است

خرمای قیرونی هم فارسی قسبا است

رکوبند خرمای نازک است که نمند

آن نازک اند

خرم و مگون را و خفاء موهله و برای

معجمه نیز آمد و بوضوح تقیم مرغ است

و در حرف الخاء مذکور شد و خفاء موهله

و برای معجمه سرود و در سال

خرموش موش و در برگ است که

و کوبه خشک که در عاب است آن

خروب الخروب هم فارسی است

خروب آشوک و خروب معمر و برای

خروب مطلق است

خروب قنطاری و برای و در قر است

خروب قنطاری و برای و در قر است

خروب قنطاری و برای و در قر است

خروب قنطاری و برای و در قر است

خروب قنطاری و برای و در قر است

خروب قنطاری و برای و در قر است

خروب قنطاری و برای و در قر است

خروب قنطاری و برای و در قر است

خروب قنطاری و برای و در قر است

خروب قنطاری و برای و در قر است

خروب قنطاری و برای و در قر است

خروب قنطاری و برای و در قر است

خروب قنطاری و برای و در قر است

خروب قنطاری و برای و در قر است

خرونگ هم فارسی مرجان است

خروج هم فارسی خریف است

خروق هم فارسی خراف است و کوبند

خواب است

نصل الحاء مع الواو المهملة

خرب خور و خوربا است

خرب و خوربا است

خرب و خوربا است

خرب و خوربا است

خرب و خوربا است

خرب و خوربا است

نصل الحاء مع الواو المهملة

خرب و خوربا است

خرب و خوربا است

خرب و خوربا است

خرب و خوربا است

خرب و خوربا است

خرب و خوربا است

خرب و خوربا است

خرب و خوربا است

خرب و خوربا است

خرب و خوربا است

خرب و خوربا است

خرب و خوربا است

خرب و خوربا است

خرب و خوربا است

خرب و خوربا است

خرب و خوربا است

خرب و خوربا است

اشتهایا بجهت نرسیدن به شتر را نوشته است

خشکار خبز خشکار است

خشل مقل مکی است

خششار مرغابی بزرگ است تیره

ونک و میان سر آن سفید و بترکی

قشقال اک نامند

خشم بلغت شبانکاره کشت است

خشرم خانه زنبور است

* فصل الخاء مع الصاد المهملة *

خصبه البحر رخصی خزه اسامی

جند است

خضی هر مس حابوب است

* فصل الخاء مع الصاد المهملة *

المعجمة والطاء المهملة *

خضف خربزه نارسید است

خضلاف درخت مقل است و کوبند

مقل مکی است

خطر وسمه است

* فصل الخاء مع الفاء *

خفج خردل بری است

خفروج خرفه است

خف الغراب نوعی از حلزون است

بزرگتر و درازتر از آن

* فصل الخاء مع اللام *

خلاق زعفران است

خلال خرمای نارس است که از حد

ملح کنشته باشد و در تمر مذکور شد

و بستیاچ را نیز نامند

خلال ابراهیم خبوری است

خلال خلیل نبات آطریلال است

خلال دان نوعی از آطریلال است

خلال مامون اند خراست

خلمان اسم یونانی یارزد است

خل النحر سرکه انکوری است که از

شراب انکوری بهم رسیده باشد خواه

خود بخود یا بتعمیل

خل العنصل سرکه عنصل است که

اسبقبل نیز نامند

خل القیس یونانی زاج است

خل الزيت توشی است که از روغن

زیتون و غوره و یا از سرکه و روغن بادام

و کشنیز خشک و نان فطیر خرد کرده

و شکر ترتیب دهند

خلاف بری بدل مطلق معروف است

خلال مکه اسم فارسی بستیاچ است

خاربری بلغت مصر بسيله رانا منند

* فصل الخاء مع المهم *

خما فیطوس کما فیطوس است

خمالیون ما ذریون سیاه است

خمان الارض نوع صغیر خمان را نامند

خخم نهاب تودری است و بلغت قبطی

اسم خمازی است

خمسة الاوراق پنچنکشت است

خمسة الاعصان بکمون است

خمل سورنجان است

خمیر بنفشه اسم فارسی بنفشه مربی

است

خمیر مایه اسم فارسی خمیره است

خمیط گوشت بریان است

* فصل الخاء مع النون *

خنتف سدا ب است

خنچک خار خشک است

خنک یس خمر است

خنزیر البحر دلعین است

خنک اسم فارسی لسان الحمل است

خنی اسم فارسی حنا است

خنیس بلغت د یلمی حشیشه

العلق است

* فصل الخاء مع الواو *

خولان بلغت مهر اسم حصص هندی

است

خواتم الملك طین مختوم است

خویانی زرد آلو خشک شده است

که مغز آنرا بر آورده و بجای آن مغز

آنرا مقشر کرده و یا مغز بادام مقشر

کرده در آن کنارند

خوب کلان اسم هندی خبه است

خوخ اقوع شفتالو کارد است و کوبند

اسم ساذج هندی است

خوض اسم عربی ترک درخت خرما

است و ترک درخت مقل و نارچیل و

امثال آنرا که دراز و باریک باشد

شامل است

خوش نظر حماحم است

خوصی برد است

خوک اسم فارسی خنوز است

خوکره بلغت اصفهائی زربسته

دروژک دروژک است	دم التین و دم الثعبان دم الاخوين	دربار و ج کاکیم است
دراچه شراب انگوری را بلغت هندی	رایامند	دوده اسم هندی است
فاندل	دمیسا بیونا نی نوع از ماهی است که	دودا لجزاد نبات ورد است
دستودیه بدل و زمین مهماتین اسم	سیریا نامند	دودا صباغین و در دالقرمز قرمز است
فارسی در داب است	دمیده به صری نوع زبون افسنتین	دود اسم فارسی د خان است
د شیش بدل ال مهمله و شین معجمه	است	دور حولی دلبوس است
حشیش است	دمسحه اسم فارسی صغرا خون است	دوشاب اسم فارسی میفختج است
* فصل الدال مع الحسن المهملة *	دمعة العشاق حب الدلیل است	دکویل اسم فارسی دبس عنبی است
دعبا اسم سریانی افاقبا است	دمور اسم ترکی حدید است	دوشاب خرمائی دبس است
دعشا ملك البطم است	دمور تپکان اسم ترکی حسک است	دوشان اسم ترکی ارنب است
دعبامینون افیون است	* فصل الدال مع النون *	دوشان تودری بتزکی خنفسار نامند
* فصل الدال مع القاف *	دندان فیل اسم فارسی عاج است	دورس شوکران است
دقاق کند ریزهای کند راست که	دنبلان اسم ترکی کشنج است	دورس ماء الحدید است
ازو مقشر گردد	دنبه اسم فارسی الهیه است	دورغ اسم فارسی مخیض است
دقاس سریانی بول است	دندران اراقوا است	دوقوری و دوقور بادوایا غربا است
دقرقا بلغت سریانی بطبخ است	دنق سمستان است	دوقس بصل است
دقظا مایون بهمان لغت مشکطرا	دنبه شلم است	دوقسطا س مشکطرا مشبع است
مشبع است	دنفر ابقر است	دورقیا بیونا نی حنظل است
دقبق النخل بفارسی آنرا کشن و کرد	دنقطا ماش مشکطرا مشبع است	درکی اسم ترکی ارز است
خرما خوانند و آن در طلع مذکور شد	* فصل الدال مع الواو *	دولی اسم ترکی جلیل است
* فصل الدال مع اللام *	دواء الحیه جنطیا با است	دول طالب سفر است و بلغهای ما بعد از
دلاع بحر بی بطبخ هندی را نامند	دواء الخطائی خالید و نیون	دال بلغت هندی اسم کرد و خاک و غبار
دلپس نوعی از صدف است و در	دواء الشعف بلغت مصر اسم هلیمانی	است
مصرام الخلول نامند و آن و دغ بری	است	دوم بلغت مغربی خرما است
است	دواء النمر بیخ نروک است	دونه مروا اسم هندی مرزنجوش است
دال ع بلغت اهل بیت المقدس نوعی	دوراس اسم فارسی درباس است	دویره رخمه است
از کج است و بیونانی سفید و لمون نامند	دواله اسم فارسی شنه است	دویره نوعی از لوف است
داله اسم فارسی دلق است	دوم اشامل درخت مقل و بلوط مستلبر	دوبل گیاهی است که سال بر وکت میدهد
* فصل الدال مع الهمیم *	است	باشد

● فصل الدال مع الهاء ●

دقام رصاص احردا است

دمتورده اسم فاعل من جود ماثل است

دمماحا كوينك اسم فاعل من شكاه است

دهن بعرى روعن وانامد

دهن الايمان حوى دهن ابره است

دهن البزر روعن درخت بطم است

ودر گنان سذگورشك

دهن البطم روعن درخت بطم است

دهن الانوح روعن نوح است

دهن العجوة قطا است

دهن حب البطم روعن حبة البطم

است

دهن الحبل دهن سسم است

دهن الحارث روعن رعان است

دهن الزفت دوزخ من كورشك

دهن الموحن الاسما لجوى دهن

انواع است

دهن الصرامي روعن منكروس است

كه مشهور بر روعن كمان است

دهن عسلي ارمالى است

دهن المارك روعن المفلد روعن

اجرا است

دهمت اسم فارسى هار است

دهمه اسم شيد است

● فصل الدال مع الياء ●

الحناء الحنانية

دياسفواطوس جوارش كبرى است

دقنا اسم فارسى شربت خشخاش

است

ديامورين اسم يونانى شربت توت است

دينار اسم عربى من تضم كشوت است

دينارده اسم فارسى نفس ازخراى

پوى است

ديواميت حنك قوتلى پوى است

ديوانجير نين پوى است

ديوروجانس دغوروجا است

ديك اسم عربى خورس است و در

دخاج من كورشك

ديسم جدا هم است

ديوجير ناموس است

ديوانفوطس اسم يونانى اصل تاروت

است

ديك اكورم من كورشك است

ديرجه اسم فارسى عاق است

● باب الدال المعجمة ●

● فصل الدال مع الالف ●

دآقي اسم يونانى هار است

داماكيا اسم فارسى امان است

● فصل الدال مع التاء المعجمة ●

ذرؤمكه حنك فارسى است

ذرق تضم اول وفتح باي حنك فارسى

بستانى است و فتح اول وفتح كمان

سر كين طيور است

ذرق خون غنصا الشعلات معجن است

ذرق اخير خرفطان است

ذروخ بدشكلى از ارجل دراز است

ذرياس فارسى است

ذرى طيور است

● فصل الدال مع الفاء والفاء والكان ●

ذرى اسم عربى مذاب است و مرجه

كربد الرائبة با شل بن ستورده لوانامد

ذرى نظرا سائير است

ذكر الحورم فارسى ذرا و بن فارسى است

● فصل الدال مع النون ●

ذنب الجردون ذنب الفروغ است

ذنب النور انسان العمل است از جهات

مساهات حوشه و هم قى من نيا نيموش

ذنب النور ذنب شام ذنب النور

است

ذنب النور ذنب النور است

● فصل الدال مع الهاء ●

ذراف و رة فارسى است

ذراف و رة فارسى است

ذراف و رة فارسى است

ذراف و رة فارسى است

ذراف و رة فارسى است

ذراف و رة فارسى است

ذراف و رة فارسى است

ذراف و رة فارسى است

ذراف و رة فارسى است

ذراف و رة فارسى است

ذراف و رة فارسى است

ذراف و رة فارسى است

ذراف و رة فارسى است

● فصل الدال مع التاء المعجمة ●

● فصل الدال مع الالف ●

راجع <u>لفظ</u> حیوانات است	رب العنب میفخنج است و در د یلم	راتا بیونانی زمان خلواست
* فصل الراء مع الحاء المهملة *	دوشاب ترش رانا مند	راتیاج و راتیج راتیانج است
راحیق اسم خمر است	رب الضر و صمغ ککام است	راج کبرا اسم هندی اذان الغز است
* فصل الراء مع الخاء المعجمة *	ربرق هنب الشعب است	راج کبری اسم هندی عصی الواعی است
رخ اسم فارسی خشو است	ربل نوع جبلی افستین است و کوبند	راج هندس اسم هندی پرسیاوشان است
رخام حجر الرخام است	نوع از برنجاسف و یصوم است و در هم	راس الهد هد بلغت اسکندریه قسیمی
رخام الطمن طمن قیمو لیا است	آن جهت رفع زهر هوام مجرب دانسته	از مخلصه است
رخینه راتیانج است	اند	راح اسم خمر است
* فصل الراء مع الشين المعجمة *	ربیان اربان است	راحلة الاسد نوعی از ارطینا است
رشاد حرف بستانی است	ربیس علیق است	رازیاندر رومی و شامی انیسون است
رشته قظایف اسم اطویه است	* فصل الراء مع التاء *	راسخ و روی سوخته و روستنج است
رشینه راتیانج است	* المثناة الفوقانية *	راسو اسم فارسی ابن عروس است
* فصل الراء مع العين المهملة *	رتبه اسم نبطی بند قی هندی است که	راس الشبخ بلغت اندلس اقسون است
رعی الزرازبر فوة الصبغ است	دهندی رتبه نامند	راطینی بیونانی اسم مجروح علیکها
رعاوله اسم عربانی رعی الابل است	رتك مشکطرا مشع است	است
* فصل الراء مع الغين المعجمة *	رترت اسم خناز در کبار است	راعی نوعی از سمک است
رغش جنطیانا است	* فصل الراء مع الجیم *	رافوکه بودند است
رغوة کف مابعات است که نزد حرکت	رجل الزرور و رجل الطیر و رجل	رافه حلتیت است
بر سر آید و آنچه از جامد است نیز نزد	العقاب و رجل الغفقی کلاه آطریلال	راکهه اسم هندی رماد است
حرکت مانند صابون و نمک باشد	است و بلغت هندی کا کچنکی و مسی نامند	رائج جوز هندی است که نار جمیل
رغوة الحجامین و رغوة النحر اسفنج	و کوبند و رجل الغراب غیر آطریلال	نامند
است	است و بزبان فرنگی آنرا کرتوبیس نامند	رال اسم هندی صفت هراست
رغوة القمر حجر القمر است	رجل الارنب لاهون است	رامتو بفرنگی درخت عوسج است
رغوة الملح زهرة الاسبوس است	رجل الدجاج افخوان است	رانم بفرنگی شلم است
رغیدا اراقواست	رجل الجراد زربا است	رایون بیونانی اسم راوند است
رغانس بفرنگی فجل رانا مند	رجل الراعی خریق سماه است	* فصل الراء مع الباء الموحدة *
* فصل الراء مع الغاب *	رجل الزاغ و رجل الغراب است	رب عبارت از آب مهور و نباتات
رق سلحفات بحری است	رجل الفروج و رجل الغلوس قافلی است	است که بطبع بقوام آورد و باشند و رب
رقعا اسم عربی خمان صغیر است و کوبند	رجله بقلة الحقاء است	هر چه در تحت آن می کور شد

هر چنان است

نوع نازم خزان است

زنان لغت بر هر چه است و گویند

چندت انزید است و بعضی اسم محبت

الغلبه دانسته اند

رقیب اندیش نامیده است و نوعی

از نوع را شامل است

فصل نهم در معانی

رنگ چندان اسم صفت صفت

احمر است

رنگ صفت است و احمر است

رنگ اخضر و سبز است

فصل دهم در معانی

رسم الامتار نوع است و در لغت است

رمان نوع است و در لغت است

است

رمان الغالب است و در لغت است

رمان عشق است و در لغت است

خطاب است و در لغت است

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

فصل یازدهم در معانی

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

خاک و کوبه است

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

فصل بیستم در معانی

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

روان است

رویه اسم صفت صفت است

رویه اسم صفت صفت است

رویه اسم صفت صفت است

رویه اسم صفت صفت است

رویه اسم صفت صفت است

روح در روحانی است

رنگ است

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

رنگ آنکه شعور است و در لغت است

را از کورند

روغن بادام کوهی زیست هرجان است

روغن درخت لوزی زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

روغن زیتون زیست هرجان است

زبان لعنہ بلغت مصر کراچان است

زبان یحانی طاف است

زبان نوعی از خمر است

زبش اسم هندی ابریشم است

زبش والا اسم فارسی سبیل جلی است

زبما اسم گرگدن است

زیم آهن اسم فارسی خبث الحبل است

زیوند ریوند است

باب الزاء المعجمة *

ضم ال زاء مع الالف *

زاج اسود زاج مطبوخ است و کوبند

زاج الاسا کفه است

زاج بلوری اسم فارسی شب بمانی است

زاج الجامد الجنس زاج اخضر است

که در ظاهر معدن آن بهم میرسد

زاج البحر زاج اصفر است

زاج سرری زاج احمر است

زاج قبری زاج زرد مائل به سبزی است

زاج لاری و کرمانی از جنس زاج

قبری است

زاج مطبوخ از جنس زاج اخضر

است که مخلوط بخاک آنرا در آب حل

نمایند و صاف کرده بجوشانند تا منجمد

گردد و به قیمت مهره نرد برنده استعمال

نمایند

زارج اسم فارسی انبر باریس است

زاغ اسم غراب کبیرا سود و پترکی

فورغان نامند

زاغچه اسم فارسی غراب است

زافه اسم فارسی قند است

زارق اسم زریق است

زازان مران است و کوبند مرواست

ضم ال زاء مع الهاء الموحدة *

زبان گنجشک اسم فارسی لسان

العصا فواش است

زبیب بری زبیب الجبل است

زبد الحجرة ادرافیر است

زبد الطری الشفج است

زبد القصب رطوبتی است که در ریح

نی جمع میشود

زبد القمر حجر القمر است

زبد القواربر مسحق و نیا است

زبد الملح زهره اسیموس است

زبش بطبع رقی است

زجول تخم کشون است

ضم ال زاء مع الحاء *

والد ال المهملة *

زحتم الملك شاد اوران است

زحل باختر اکسیر بان رصاص اسود

است

زد اوش بلغت تنکا بن تمام است

زد وار جدوار است

ضم ال زاء مع الراء المهملة *

زر اسم فارسی ذهب است

زرک و زردک بتا و بد ال آب

عصفر است

زر جون اسم خمر است

زرد آلو اسم فارسی شمش است

زردک اسم فارسی جزرا است

زردۀ تخم مرغ اسم فارسی محال

البيض است

زرد چوبه اسم فارسی عروق الصفرا است

زرقوری نبات آفریلال است

زرقون اسم مغربی اسرج است

زرنیج ابیض شک است

زرنیج ریام است

زرالورد زردۀ میان ورد احمر است

زربرا بقله مبارک است

ضم ال زاء مع الغین المعجمة *

زغار خراطین است

زغن اسم فارسی غدا است

زغیر مرواست و فارسی تخم کتان را

نامند و کوبند اسمی از قنطهر است

ضم ال زاء مع الفاء *

زفت بری و جلی زفت بابس است

زفت رومی شامل زفت بابس و زفت

بحری است و از مطلق آن مراد در اکثر

زفت بحری است و کوبند اسم قنطهر

است

ضم ال زاء مع القاف *

واللام والميم

زقا اسم بربری حب الزام است

زلایف الملوک نوعی از برون است

که حی العالم باشد که بقاری زلف

عروسان کوبند

زلفج اسم عربی بهش است

زلو اسم فارسی علق است

زوات الراعي النون القزامت

زوم از نامها زبني است

نصل الزام مع النون

زن در مر است

زبني اصغر يا حسين زرد است

زبور عمل نعل است

زنبوع اسم عربي استنبوب است

زنجار الحديد زعفران الحديد است

زنجار مجرود زنجار برودي از انعام

زنجار مصروع است

زنجبيل ياقوتي زنجبيل شامي راين

است

زنجبيل النعم زنجبيل فارسي

اشترقا است

زنجبر بلفظ اصفهاني جرسر است

زنجرف زنجفر است

زنجرو الزروق است

زنجبيله بلفظ مصر را سنگد و به قنابل

الرهبان را نامند

زك بلفظ شام فارسي گویند

زنطاج قسمی از حازرين بری است

که در اشجار و بقول میباشند و بقدر

باقلائي است و غیر آن چیزی است که

درد يلم سنگد که جود نامند و در

حازرين مد گویند

زنگار اسم فارسي زنجار است

نصل الزام مع الواو

زوراء قسمی از خزائن بری است

زوات بلفظ ما از درانی قسمی اخیر

ترمغه است

زوله بلفظ جرجان لرا است

نصل الزام مع الهاء

زهر بفارسي هم را نامند و عربي

شکو نام

زهره بدني و اقرنل شامي و در مغرب

قرنطله و بفارسي مواراة حيوان و

عربي بردهوا اطلاق مينمايند و روح را

نيز ميگویند و اسم زنا به تلوح کعبه را

انعام است

زهر اسبوس اسبوس است

زهر زمين بلفظ جرجان آلوده است

است

زهر النحور جود جودم است و نوباد

ناو از النحور است

زهر اسم بر نام است و گویند زهره نام

جائز و در قهر هم خوان است

نصل الزام مع التاء

زيت النخلية

زيت الاسحار و زيت السلطاني و زيت

و کان مرده اسم زيت النفاق است

زيت وراج طرا است

زيت الجبل بلفظ وراج مصر است

نقط است

زيت النطيم و در من نطيم نطيم است و

بلفظ صعيد مصر و رغن النطيفطس

است

زيت الفرجان زيت السودان است

زيتون الارض ما از درون سياه است

زيتون بني اسرائيل حبر الیهود است

زيتون جلي و زيتون الجیش و

زيتون کلید زيتون بری است

زيتون الماء زيتون است که نزدیک

آبها درين رود و جميع الحال ضعيفتر از

سائر اقسام آن است و بعضی گویند

زيتوني است که در آب و تنگ برود و

باشد

زيتون بلفظ مصر اسم را انواعي

است و گویند و در قينو است

زيتون بلفظ دمشق بری از درخت

سنگد بری نام است

زيتون صومالي است

زيتون اسم فارسي گدون است

زيتون بری اسم فارسي گدون و

گود و از سوزا است

زيتون بری و در فارسي است که گدون

نامند

زيتون سميراني اسم فارسي گدون است

زيتون گداني است

زيتون ناکم است

نصل الزام مع الهمزة

زيتون بلفظ مصر و در قينو است

که بری و در قينو است

زيتون بری اسم فارسي زاد آورده است

زيتون اسم فارسي زاد آورده است

زيتون اسم فارسي زاد آورده است

زيتون اسم فارسي زاد آورده است

نهنگی در ساریر کوبند

ساریقون اسم یونانی شمع است

ساس اسم فارسی فسافس است

ساسارکشت بزرگجوه است

ساسم اینوس است و کوبند تا نخوراه

وانامند

ساسالیوس و سالیوس ساسالیوس است

ساطرده و ساطربون اسم یونانی خضه

الغلب است

ساطر بوس یونانی چادر را نامند

و بمعنی مخلص الارواح است

سراغن و ساغافون اسم سکینج است

سافروس اسم یونانی فبروزج است

ساق الحمام بلغتی مصری الحمام

است و انطاکی تا رقبصر گفته

سالمس اغردون اسم یونانی سکینج است

سالبطس اسم یونانی حجر القمر است

سالمون اسم یونانی کوفس است

سائقه و ساقی اسود بر سبارشان است

* فصل السمن مع الباء الموحدة *

سپاری اسم هندی فوفل است

سپرغم اسم فارسی شاهسفرم است

سپزقا بلغتی اصفهان اسم شفرق است

سپج اسم جنس حیوانات درنده است

جمع آن سباع

سپج الارض پر سیاوشان است

سپج الشعر اقیمنون است

سپستان ازاد درخت است

سپوس کندم اسم فارسی نخاله است

* فصل السمن مع التاء المتعذبة الفوقانية *

ستاردر اسم هندی شقاقل است

ستارری اسم هندی بوزیدان است

ستو اسم هندی سوبق است که بفارسی

پست نامند

سنوا بهندی اسم نوعی از زنجبیل

است که بی ریشه باشد و کوبند اسم

تسمی از پیش است

* فصل الین مع الیم *

سجوس بلغتی رومی و سجهلس بلغتی

یونانی اذخر است

سجلاب اسم باعجن است

* فصل السمن مع الیاء الموحدة *

سحاب بلغتی اکسیردان زریق است

سحاب البحر اسفنج است

سجوردون اسل است

* فصل السمن مع الیاء المعجمة *

سخاله آنچه از نازات بسروشان جدا

کنند و فیروز جزای صغار بر آکه در چین

کوبند نازات جدا کرد نامند

سجاولس اسم هندی اسطوخودوس است

سجیره زاج احمر است

سجینا اسم یونانی مصطکی است

سجیس یونانی درخت مصطکی است

* فصل السمن مع الال الموحدة *

سداب اغربا اسم سرانی فراسبون است

سدوس نیلج است

سدی پسمیاج است

* فصل السمن مع الراء الموحدة *

سراج القطرب حباب است

سراج الظلام کندش است

سراج القطربل نباتی است که تاجشک

نشد است در شب میل و خشک و کوبند

ببروج الصنم است و کوبند اسم مشترک

است مانند سراج القطرب

سراد خلال است

سرانبون اسم یونانی اسارون است

سزاربل الطوال قسم اخیر لبلا

کبار است

سرانبون اسم یونانی پرفیاشان است

سورسوخته اسم آبار است

سوربیون اسم یونانی بوسیارشان است

سورچه اسم ترکی عمود راست

سورجان ذیاب است

سورخان خبثوس اسم یونانی شیطان است

سورخ مو اسم فارسی ذان الغزال است

سورو اسم شامی کوفس است

سردوله اسم اندلی خوزرومی است

سرسار انلق است

سرسون اسم هندی خردل ابض است

سرطوط فالودج است

سرکه اسم فارسی خل است

سرکه شیون اسم شیربسته است

سرکه هندی اسم کانچی است

سرکن اسم فارسی زبل است

سرکن خروس اسم فارسی خرء

ال پاک است

سرکن سوسه ر اسم فارسی بهرالنصب

است

سركي اسم فركي يعني نياوردن است

سركين كار اسم فارسي اجزاء القواست

سرماشق اسم فركي عذقه است

سرمه اسم فارسي انده است

سرم يفتخ شيرازي اسم تشاع است

سرمق معرفه من مع فارسي است كه

تطبخ يا غل

سروچين اسم عربى است

سروس يوناني فند يا است

سروش اسم فارسي الشراس است

سروش ماهي اسم فارسي عربى السك

است

سروش پوخت ديوانه عربى الجاود

ست

فصل السنين مع الخواء *

الخمسة والستين المصاة *

سونا اسم ليون الخطه است بوزن اهل

بغال اد

سوالي معرب عربى لوس يوناني است

سوى وعما يقال ي اسم ارباب است

فصل السنين مع الطاء والمهمله *

سواح اسم حبش كاهى است كايروى

زمن يوناني شود

سواك زياده است

سواك يوناني اسم يوناني جلد وارب است

سواك اسم عربى يوناني جلد وارب است

سواك اسم يوناني معرب وارب است

سواك اسم يوناني زيور است

سواك اسم يوناني جلد وارب است

فصل السنين مع العين *

المهمله والمهمله *

سوالي اسم فارسي جلد وارب است

السواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

فصل السنين مع الفاء *

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

سواك اسم فارسي جلد وارب است

* فصل السمين مع اللام *

سلسانیوس نوشادر است

سلسقی یونانی اسم نامشورده ان است

سنان الما حماض مائي است

سلسان الجبل صخرة الجبل است

سلم نهق است

سماه قرظ است

سلیخته السوداء نوعی از سلیخته است

سایط زیت است و گویند عکبر است

سلیقون یونانی اسم رنج است

سلیتون قرص العین است

سلاوکه اسم ترکی علق است

سارر معرب از سلوس یونانی است

و آن جرم است

ساعارس اسم هندی میوه سائله است

* فصل السمين مع الميم *

سم اسم نوعی از سدری ثمر است

و بعضی اسم ناری ظلف است و بحر بی

زهر را نامند

سمار بلغته مصر اسم اسل است

سماروغ نوعی از فطار است

سماریس اسم یونانی ماهی شورا است

سماقبل سماق الد باغبان است

سم الحمار دغلی است

سم السمک ماهی زهرج است

سم الفار شک است

سمر درخت امغیلان است

سمکه تول و سمکه الزله سمکه صیل است

سمکه الیهودی شهر البحر است

سمسم بری چله منک است

سمسق بجم اول مرزنجوش است و

بفتح اول یا سمین است

سمطارس اسم یونانی آئند است

سمس اسم فارسی شیر است

سجندر پنهان اسم هندی زبد الحجر

است

سجده و سمینون حبب السمده است

سمنو اسم فارسی نیده است

سمور یون کر فس است

سموک اسم ترکی عظم است

سمینون یونانی اسفیل اج است

سمبقا اسم عربی هندی بریطس است

سمبلاس نوعی از عسرا است که هارک

آن قاتل است

* فصل السمين مع النون *

سن بفارسی عشقه است که نوعی از

لیراب باشد و بهندی اسم قبائی است

که در خامی برک آنرا مخدورند و نیز

برک آنرا خشک مینمایند جهت اکثر

امراض مانند پیچش و کرم شکم و آنرا

سوخته می نامند و از پوست درخت

آن بعد از رسیدن ریسمان و آبسه و

غیرها میسازند و بجای موی حیوانات

در بلاد هند مستعمل است و یونانی

اسم موا است

سن الکلب سگستان است

سنا بفارسی بمعنی سواک یعنی

چوبکه ازان مسواک میسازند

سنانک لسی و سنا بلدی چون ابجد

سناخ دخان زاج است که هجتم

کردد بر چیزی

سنام الجمل کوهان شتر است

سنا یز بلغته مصر آمله است

سنار بفارسی بمعنی سخاله است

خواه از طلا و یا نقره و یا آهن و یا عین

اینها از هر فلزیکه باشد

سنب بفارسی بمعنی خا فرا است

که هم نامند

سنبهالو بهندی پنجه کش است

سنبالی گفته اند بلغته هند نام

دوائی است که آنرا مولی نیز نامند

سنبور شونوز است

سندل بهندی سلطان پیش را نامند

و بفارسی و بهندی نیز پرسیا و شان و قمر

بفارسی کل آسمانی و بی خورشید و آفتاب

سندل الاسل سندل جبلی است بقول

انطاکی و آن موا است

سندل اقلیطی سندل رومی است

سندل جیبی بفارسی ریشه والا است

و گفته اند سندل الاسل است

سندل رومی ناردین است

سندل سودی نوعی از سندل الطیب

است

سندل العصابیر سندل هندی است که

ناردین نیز گفته اند

سندل فارسی پرسیا و شان است

سندل کهار بهندی شک است که هم

[illegible]

سنگ بزمی حجر البراق است	سنگ بزمی شونیز است	دالسته صاحب منہاج گفته چیزی است
سنگ پرستوک حجر الخطا طیف است	سنگین اجزای صغارا است که در وقت	شبهه بشیشه سیاه که اهل هند و سنگ ازان
سنگ پرکان و سنگ معن اسم قریه است	سودن و سنگ بهم رسد	اهوره میسازند بمختل که کالچه باشد که
از قریه های شیراز از اعمال فاروق که	* فصیح السین مع الواو *	ازان چوری میسازند و زنان هند و سنگ
معن آن سنگ است و آن سنگی است	سو بترکی آب رانامند	در قبضه دست میپوشند و آنرا از احراق
ملون بالوان و شیشه کران آنرا در سفید	سوادالاساکفه چیز است مرکب از زاج	نوعی کاهی بعمل میآورند و ازان ارانی
کردن شیشه مستعمل دارند و مخمس نامند	و پوست آنرا و سرکه و از جمله رادعات	نیز میسازند ولیکن نا صاف میباشد
سنگ پشت بفارسی ساختن و بهندی	است	سوسن بهربی اسم درختی است که
کچھو نامند	سواد البطن بهربی کبد است	ازان زنی یعنی دسته کار و غبره میسازند
سنگ یشم بفارسی حجر حبشی است	سوادالسنبل و الهند کشت برکشت است	و احد جمع آن سوا سند آمد است
سنگ یشم اسم حجر بشب است	و گفته اند سواد الهند نوعی از سلیخته	سوا سن هومانده است که طریقل باشد
سنگ بصری بفارسی توتیا انا بیبی است	است که سلیخته السوداء نامند و از ادویه	سوام بفتح ابل راعی است و بضم نام
سنگ چقماق حجر النار است	تریاق فاروق است	طائری است
سنگ بلور حجر بلور است	سوداء الحکام مادیوران است	سویدی بفارسی نام مرغی است
سنگ بهندی مهره رانا مند که بهربی	سواد القضا حصص است	کوچک که بفارسی هار و بترکی سنقر
شنج نامند	سودانیات مرغی است که بفارسی داریو	دوق و زر و زور نامند
سنگ کارد اسم فارسی حجر الممن است	و بهربی صرد نامند که شبت آن مبهی	سونیه بلغت مصر نمید است که از
سنگ کچ اسم فارسی جبین است	و مضر دماغ است	کند م میسازند و اهل مصر بسیار آنرا
سنگل بلغت فرس زوفای رطب است	سوسن هومانده است	میآشامند
سنگل آن مرغ اسم فارسی قانصه است	سود اسم ترکی لین است	سوجر نیز اسم شجر خلاف و یا صفتان است
سنگ گویا بلغت هندی اسم نوعی از پیش	سوادیه بهربی عصفور است و مار سیاه را	سوخ بفارسی اسم بصل است
است	نیز نامند	سودریقون بهو نانی اسم نوعی از
سنگم بقروانا مند	سواد الهند و السنبل صاحب منہاج	توتیا است
سنگی نوعی از ماهی است که در ملتان	گفته آن از حیوان جاری میجرای توتیا	سودق صغرا است
و بلاد سند بهم میرسد و لذیذ میباشد	است در افعال باید که در کوره حل دادن	سودنبق و سوداق اسم صغرا شاهین
سنگوت کمون است	آنرا بسوزانند و سوده پاسب شسته و محبوب	است
سنوس سند رطس است که آنرا نبات	ساخته خشک نمایند و عند الحاحت	سور بهندی اسم خنجر است
حل یدی نیز نامند	استعمال نمایند و بعضی کشت برکشت	سوران بفارسی اسم مرغی است
سنوله نوعی از خطاف است	دانسته و بغلادی غیر کشت برکشت	کوچک خوش آواز و گفته اند شارو

فارسی نام

موربارد نارسه است

موربیرن بیوتانی شمع اوست

مورنیخان کفای معینه بیوتانی نام

مورنیما است نافع جهت ادرام حلق

مورنیچ آن و مورنیخان بد و ن راه

مورنیله میان و اورنی نیز آمد و مشقی

از مورنی که بیوتانی نام درم عقل

داخل حلق و یا مرماست و در قرابادین

ذکر بان است

مورج معرب شور و نور است که مورج

اقرن نامند و صاحب فحله با رود دانسته

مورسان حرلان است

موریطیون و موریطیون خصیة الغلب

است

مورمچالی بند و خنجر الحار است

گود نلین نامند

مورن پنج ثباتی است مندی که

مشهور و خنجر کیند است

مورا گفته اند که میری است معروف

بگرفتن الماعز و فرة العین است

موری گفته اند اسم نوعی از زجاج و

گفته اند زجاج احمر است و نیز بفارسی

اسم نوعی از زجاج مورخ رنگ و نیز نام

مورس احمر است

مورق صقرا است

مورق ذبای بری است

مورس اسم نمب است و نیز اسم گرمی

است که در ریاضی بهی هم میرسد

فارسی نام

مورنی در نوع آن بحار مستعمل در

خفا با ن و بشیر از می ملک شیر د آر

بهندی در دیده نامند

مورک بفارسی تهر و مورب آن

نیهر وچ رآن مرغیست شبیه کبک و از آن

کو چکتر و کوبند خنثی است که در

حمامات و موضع نمناک بهیاری هم میرسد

مورمار ضب است که بهندی کوا نامند

مورس احمر د لیرت است

مورس آزاد مورس ابیض است که

ز نقر نامند

مورس جبال ابرما است در راس را

نیز نامند

مورسیر صیغیر است

مورمه بفارسی اسم مشابه است

مورطالی مانی است

مورطیس نیز مانی است

مورمرا بیوتانی اسم مخفی اکبر است

و در قرابادین ذکر بان است

مورماع بهی اسم مذکر و یاروی است

مورعان ترکی اسم بصل است

مورق بفارسی مورس متکون در صورت

و بشصیت است که بخورد و فاعله سازد قوی

مورق طون چندین است و است بیوتانی

و صاحب اختیار و است خصیة الغلب

و است و بعضی بهی یور و نیز نامند

مورال ابو حرامی گفته اند تل تشو و است

شبه بقشور و لسان انصاف است و آن

فارسی نام

مورق طون و مورق طون و مورق طون

اسم بحر العالم است بیوتانی

مورق بیوتانی است

مورقیرس و مورقیرس بیوتانی اسم

خروج است

مورلا مازیرن است

موراع بهی اسم صیر است

مورما اسم مختلفه حدادی است

مورمانون و مورما بیوتانی و مورمانون

است نافع است

مورما با بیوتانی مختلفه است

مورمار سوره بهی اسم ذمب است

مورما مکی و مورما مکی و مورما مکی

اسم مندی و مورما است

مورما موی اسم مندی و مورما است

مورب و مورب بهی اسم از نام است

مورشد اسم مندی و مورشد است

مورجراون اسم مندی و مورجراون است

مورخس مندی و مورخس است

مورق می بلدت مندی و اسم از خرافات

مورش اسم از سی براد نام است

مورق اسم عربی است و تلخان فارسی

در مندی و مورق است و آن اقسام است

از آن نافع و حشمت و است و مورق و مورق

و مورق و مورق و مورق و مورق

مورق و مورق و مورق و مورق

مورق و مورق و مورق و مورق

مورق و مورق و مورق و مورق

هده در که اسم فارسی خنداقی است

هده اسم فارسی بقر است و گفته اند

مختص بکاماده است

هده ریز و شهر یز بشین معجمه نیز آمده

اهم نوعی از تمر است

هده رین در چینی است

هده خندیل اسم فارسی هیسمر است

هده کل عایق است بفارسی

هده کوهک اسم فارسی حسک است

هده ل اسم عربی غراب است

هده لاه اسم عربی حصی است

هده لاه اسم طعمی مصنوع است

نص ل السین مع الیاء *

* المصنعة التختانية *

هی اسم فارسی حجر است

هیا اسم فارسی سنا است و گفته اند

عصاره آن است و گفته اند عصاره نبات

دیگر است

هیاب بحر بی اسم بلخ است و گفته اند

اسم یسوا است و بعضی خلل گفته اند

هیابه اسم خمر است

هیاداران هاداران است و گفته

اند عصاره است که از بیخ درخت جوز

تجاری کرده و سیاه رنگ است و چون

خشک گردد حاد و مشتعل گردد و اب

علاجی بخان قدس سره فرموده اند این دوا

در شیراز از بلاد فارس بسیار است و از

کوهستان نواح آن می آورند و از ساق

درخت بطم بعمل می آورند و بدن تپشه

بران و سیاه رنگ مانند مک اد میباشند

و آن را از یک سله می نامند و صاحب

اختیارات گفته چیزی سیاه رنگ است

که در جوف درخت بطم بهم میرسد و

آنرا آب بن می نامند

سیار بفارسی کشکینه و بهندی ابسی

و رقی نامند و آن چیزی است معمول

از آرد حبوب مانند آرد جو و دخن و

باقلا و امثال اینها

سیاسر بفتح اول بفارسی اسم سار است

سیاع بحر بی کتان است و نباتی

دیگر شبیه بکتان و بکسر اول اسم کاهگل

است

سیاله بفتح اول بلغت عربی نباتی

است هفیل با خارهای طولانی که چون

خارها از وجه اکینند از و بانی بر آید

و نیز در طولانی را نامند و یا سهین نیز

و خند قوی را ایضا

سیال بکسر اول بهندی اسم شغال که

کلب بر روی با شک و یا سهین را نیز نامند

سیالغ اسم فارسی حسک است

سیالی بکسر اسم هندی شغال است

سیان بفتح بفارسی عشقه است

سیاه بیل بکسر اسم نوعی از خلایف است

سیاه داران اسم فارسی ساداران است

سیاه دارو بفارسی کرمة السوداء

است که به سرانی فاشرستین نامند

سیاه دانه بکسر اول اسم فارسی حبه

الموداء است که شو نیز و با صدفانی

سیاه برنج

سیاه کوش اسم فارسی مانرانق است

سیب اسم فارسی تفاح است

سیبا اسم تهرندی است

سیبوش و سیبوش بفتح اول و سکون

دوم اسفوش است که بزر قطونا باشد

سیبیا بکسر اول دمیاست

سیتل لغت عربی اسم چیتل هندی

است و آن قسمی از بقر وحشی است و

گفته اند بوقوهی است که تیس جلابی

باشد و کلان تر از آه و رخا لهای همدان

مد و در ارد و خوش منظر میباشد و شاخ

ندارد جمع او سیاتل آمده

سیج بفتح اول اسم فارسی مویز است

که زبیب باشد و بکسر اول اسم هندی

نوعی از درخت زقوم است

سیجغه بکسر اسم فارسی باشد است که

مغرب آن با شق است و گفته اند اسم

صعوه است

شیقان اسم ترکی فاره است که بفارسی

موش و بهندی چو هانا مند

سیخول بکسر اسم فارسی قندل کبیر است

سیسامند اسم سریانی جبالهذک است

سیسامون بیروانی اسم سهیم است

شیبی بلغت عربی شیسبان است

شیمهرک و شیمهرو و شیسک همه بکسر

اسم سوشی است که در حبوب بهم میرسد

و آنرا بخورد و آنرا قمل الطعام نیز نامند

سیمق هورق است

همه اسم نر می است که بیونانی شهره یون

ویندی چنگلی لهسن نامند

سیرمان یا قوت اهورا است

سیرن کر فیس الماء است که قره العین

باشد

سیرس گویند آندوس هندی است و نیز

گویند هندی اسم کافور است

سیرسا بیونانی اسم سرطان بحری است

واسرب را نیز نامند

سیرسار بیونانی اسم انجیل ان طیب است

سبحارون قلقاس است و گویند دوائی

است مجهول الماهیه

سیرسامر بیونانی اسم همسم است

باب الشین المجهولة *

فصل الشین مع الالف *

شاذنک شاذنچ است رسا فامچ نیز نامند

شاه باهی بسرنانی نام درختی است

که حب آن شبیه بشهوانه است

شاذ خردل است

شاذ رومی فلغل سفید است

شاذ هندی فلغل سیاه است

شاذرکان و شاذورکان و شاذورن همه

اسم فولاد است که حدید ذکر باشد

شاذیرج و شاذیرج لفاح است

شاذ حیوانی است شبیه بهنور که زیاد

نامند

شاخ اسم فارسی قرن است

شاخل و شاخزل بفارسی اسم حبی از

محبوب ماکوله است که از ان نان میسازند

شاد بفارسی بمعنی خمر است

شادانق معرب شاهانه فارسی است

که شادنج نیز نامند

شادانه شادنج است

شار اسم سارا است و گفته اند اسم سغال

است

شاربا بسریانی ابریشم است

شارشک طیهوج است

شارکی اسم انجیل ان است که بیخ

حلیت است

شارود ساروج است

شاسدرم اسپرغم است که شاهسدرم

نامند

شاش و شاشه اسم فارسی پول است که

کمیز نیز نامند

شاه شاه شخیص است بحرایی

شاشنک و شاشنک طیهوج است

شاصلا صاصلی است

شاطربون بیونانی خصیة الثعلب است

شاذفنج معرب شاذنک است که برنوف

باشد

شاذل هلیون است

شالام بحرایی سم است

شالی بفارسی نام برنج غیر مقشر است

که شاتوک نیز نامند

شالکرة بلغت دیلمی و شال تشی بلغت

مازندرانی دلدل است

شالختی اسم مازندرانی و همه است

شالیطون بیونانی خطاف است

شاماخ اسم فارسی نوعی از حبوب

ماکوله است که بسیار ریزد و بهند جدا

سانوانا منند

شافع بحرایی نام تیس است و شان را

نیز نامند و یا حیوانی که شفع بچه آوردند و تو

شامل اسم عقرب است

شامرا دودی است که در کوره و غیر

آن مجتمع گردد

شامی اسم نوعی از کباب است

شان عبارت از خانه زنبور عمل

است و بعضی عمل غیر مصغی را نامند

شانک بفارسی اسم قانصه است و حوصله

را نیز نامند

شانه سر و شانه هرک اسم فارسی

هلهل است

شاوزد اسم فارسی سوکه است مقول

شبیه بشبج که بحرایی طعام نامند

شاولیس بیونانی ریحان سلجانی است

شاهاب آب مستخرج از معصر است

بطریق خاص

شاه اسهرم و شاه اسهرم و شاه اسهرم

و شاه اسهرغم و شاه اسهرم همه اسم

شاه اسهرم است

شاه افسر و شاهنبر و شاهیه همه بفارسی

اسم اکلیل الملك است

شاهباز اسم فارسی باز سفید بزرگ

است که بترکی خطاطی چون نامند

شاهربا اسم سربادی ابریشم است

شاهباک برنوف است

شاهین نام فارسی اسم جنس است
 شاهنره اسم فارسی شاهنرج است
 شاهنوعه توب عامی است
 شاهچینی اسم لغوی خطا نیست معرب
 آن شاهچینی است
 شاهدارو اسم صفتی است
 شاهدانج معرب شاهدان است
 شاهدانج و شاهدانگ نیز نامند
 که بزرگ لقب است
 شاهد رخت اسم درخت صنوبر است
 شاهزاده زبور کرمانی است که کمون
 نامند
 شاهسرم روی اسطوخودوس است
 شاهسراج و شاهسول و شاهسلوک معرب
 شاه آراست که بشیرازی او کرچه
 نامند و آلوطانی نیز
 شاه ماهی بطایخ است
 فصل الشیخ مع الیاء الموحده
 شب بضم و سکون یا موحده اسم
 نوعی از منکبوت می است
 شب انگیز بفتح یح فتح است
 شبام بوزنی اسم زمان است
 شبان بداری اسم خفاش است
 شباط بوزنی اسم نوعی همک است که
 شیطان نامند
 شب افروز کرم شب افروز است
 شب انوری بداری کل شب او است
 که شرامی است

شیاونگ بداری مرغ جحر خوان است
 شب بروه و شب بزرگ و شب باوه و شب
 باوه و شب بوزده اسم فارسی خفاش
 است که بهندی چنگ در و چگون و نیز نامند
 شب الا ماکله بداری راج کشتگران
 است
 شب القای کلی معاده است
 شب تاب و شب چراغ اسم فارسی
 شباهت است که بهندی و بواک جنگی
 نامند
 شب بخوان اسم فارسی عذاب است
 شب خیزک اسم فارسی نوع شیرک
 است که بهرم و شاد نامند
 شب در بداری اسم خدای غریبی
 بستانی است
 شبانج بوزنی بمعنی لسان است و
 به قریب را نیز نامند و گفته اند مقرب
 اسم خفایی و لسان مجازی آن است
 شب و شک کلی است و در لغت مأثبات
 یزیدی و یزید شک عباسی و از اسمی که آنرا
 شده گویند که چون بر آتش کتا از اند
 بهوزد و از آن نوعی خط آید
 شب طباط بوزنی بمعنی عصی الراعی
 است و معنی طایر نامند
 شبوقه نوع کبیر خشان الارض است
 شب اسم و مل است
 شبینه اسم فارسی راقش است و نیز
 خفاش را نامند

است بفتح یح و سکون مهم
 شبیه نیز بداری اسم نوس است
 که در حیرت بگون می باشد
 شبند آن گفته اند نام انار شیرین است
 شب اسم فارسی شمع است
 فصل الشیخ مع الیاء الموحده
 ششام اسم عربی اندک عایس است که
 بداری شیوششناک نامند
 شتر اسم فارسی بعیر است
 شتر پای اسم رقع بدانی است
 شتر پند اسم فارسی دوز است
 شتر خار اسم فارسی خاقل است
 شتر دهن اسم فارسی راج مصر است
 شتر قار الشتر فارسی است
 شتر کار و شک اسم حیوانی است که
 نیز نامند
 شتر مرغ اسم فارسی نعاده است
 شتر مور اسم فارسی سل کبابی است
 است و آن دو سخا و های معرب و بلاد
 بهند نامند و نیز میشود و کشند و شتر
 است و خوردند آن
 شترنج بداری اسم اجناس حیوانی
 است که در هم خطا نمود و ریخته می
 خورند و آن طبع را شترنجی نامند
 مشروب همان ریز شترنجی اسم نوشی
 است که از شمش ملون بالوان و بار جهان
 و کارش ساخته باشد
 شنه اسم فارسی شنب است
 فصل الشیخ مع الیاء الموحده

شجاع اسم مار بریده و عظیم جثه است	شجرة الدب زعفران است و علق	الکافور را نیز نامند
شجاج به عربی حمار الوحش است	الکلب را و افسوس را نیز نامند	شجرة الکف احابح الصفر است که کف
شجر و شجرا اسم عربی درخت است	شجرة الدبق درخت سوستان را گویند	مریم نامند
که بهندی چهار نامند و احد آن	شجرة الدلب که به عربی غیثم و به فارسی	شجرة الکلب الوهن است
شجرة و جمع آن اشجار	درخت چنار است	شجرة موسی علق الکلب است و عومج
شجرة بتحرک اسم راسخ است	شجرة الدم شکار است و شامتره را	را نیز نامند
شجرة الاله به عربی نام صنوبر هندی	نیز نامند	شجرة النام صا مریوما است
است که د بودار نامند	شجرة الدورنج جهت آنکه در ارج	شجرة النور درخت لسان العصار است
شجرة بارده لبلاب صغیر است	در نایبیت آن بسیار نیمانند	که به فارسی درخت اهر و نامند
شجرة البراهیم طماق است	شجرة دی قرنبن و شجرة سلیمان و	شجرة اليهود قنای بری است
شجرة البق در دار است که به فارسی	شجرة الصنم به روح الصنم است	شجرة نوهی از ایتانی است که با تش
درخت پشه نامند	شجرة رستم زراوند طویل است	پخته باشند
شجرة البهق قنای بر است	شجرة الزعرور به فارسی درخت کیل	* فصل الشین مع الحاء المهملة *
شجرة التسمج اندر بان است	نامند	شجر به عربی اسد است
شجرة الثمین لوف کبیر است که	شجرة الضفادع کبکچ است	شیدان کره نه است
لوف الحیه نامند	شجرة الطحال صریحه الجدی است	شجرا بسرانی زاج المحو است و گفته
شجرة التیس طراجمون است	و شریستهین را نیز نامند	از لغت یونا نیست
شجرة التین درخت انجیر است	شجرة الطاق مسمی بشجرة مریم و کف	شجرا شهسافا زاج احمر است
شجرة الجبار و شجرة الجمان	مریم است	شده به عربی ورق طیور است
پرسا و شان است	شجرة طایبه فخل است	شجر اترج پوست بالک است که البهمن
شجرة الجن دیودار است	شجرة العجم مولوبل انا است که	نامند
شجرة الحائضه اسم ام غیلا نیست	مردا سنک سفید کرده را نامند	شجر الارض فطن است و خراطین را
شجرة الحراره آزاد درخت است	شجرة العقاب نوارس است	نیز گفته اند و بعضی فطردانسته و خراطین را
شجرة الحیات هرواست جهت آنکه	شجرة الغار دهمن است	امعاء الارض
ماوی حیات است و فریبون را نیز نامند	شجرة الفرس نوارس است و گویند	شجر الحنظل مغز و پرد های جوف
شجرة الحیه جنطیانا است و لوف	عرق السوس است	حنظل است و همچنین شجر الارمان
کبیر را نیز نامند	شجرة القدس نوع بزرگ قناد است	شجر فاوندی فاوند است
شجرة الخطاطیف عروق الصغیر است	شجرة القطران شربین است	شجر الارخ خطمی بری است
و ما میران را نیز گویند	شجرة الکافور اتخوان است و ریحان	شجر النخل جواز النخل است

شهر کشف است	خوار و نامند	خوار و خرامی
شهر نام طائری است که شهر و نامند	شلام	شرام
شجره لیلاب کبر است	شدان	شراق
فصل الثانی مع الخاء المعجمة	اسم درخت مدراست	شراب
شباب کتاب شخصیت ناز در غید	شدن بفتح بعربی قطعند و سب است که	شربه
شجر قلی است	در معدن بر آرد و با شد و تولون صاف را	شربت
شکار ایش با اصطلاح اهل صنعت علم	نیز نامند	شربت
شکل است	شدن آن	شربت
شمار اسم ناری طائری است که در	شدن بعربی مشک است	شربت
رنک و سحر آن سفید	شدن در صحنه است	شربت
شجره بعربی نام قلی است و نوش در	فصل الثانی مع الخاء المعجمة	شربت
شیر نامند	شراب بعربی	شربت
شخص اسم ناری عصفری است	جهوش از لاد مغرب از آب در ریخته و در آب	شربت
گوچک رخوش آراز	سازند آن خار و عصاره می باشد	شربت
فصل الثانی مع ال ال المعجمة	شراب حدی	شربت
شوخ بزرگبار است	از شش ماده بر آن کف شده باشد	شربت
شدر حسب القدر است	شراب ریشانی	شربت
شدن بعربی شکوفه نباتی است شیره	معنی ال لغو ام سرج و آرزو است	شربت
بیاهمن	شراب در شانی	شربت
شدن نبات جمع شده است و آن امر	شراب خوش	شربت
نوعی از شراب است که در موهبی از زمین	شراب عسل	شربت
بوم میوه و با منسوب المختل است	شراب عقیق	شربت
فصل الثانی مع ال ال المعجمة	شراب عروق	شربت
شدن ال معجمه درخت صحرایک	راندن آن با سبیل از این در شش است	شربت
است و نام و نیز نامند و در آب طبیب بعربی	صاف نموده اند	شربت
مکس مک و را نیز و قطعند گوچک از درخت	شراب موزی	شربت
	شراب نبات	شربت
	ماده بعربی اسم است	شربت
	شراب	شربت

شفتالو بغارهی خوخ و آمانده
شفتربک اشهم فارهی خیمه است
شفتربک بغارهی اسم میوه است که در
طرف آن مرغ و طرف دیگر سفید مائ
بزرگی باشد و آن ثممر کب از درخت
شفتالو و زرد آلو یعنی پیوندی است
از آن هر دو و شلیل نیز نامند
شفتیل بغارسی چند ثوقی بستانی است
شفر دانه حرمل است
شفشه یکسر بغارسی اسم شمس طلاد
نقره است که بعربی سبایک نامند
شفصای صاصلی است
شفعاء الغز در یابی لسان الحمل است
شفور روغن سفرجل است
شفورس و شفودیس نای بری است
شغیر خیر و زخ است
شفیق شقایق است
شفا دوا نوم کراشی است
شقا شقاری و شقرو شقیق بعربی
شقایق النعمان است
شقه بعربی اسم گیاهی است که
الدمن والمان
شقرو شقران بفتح بعربی ذنب است
شقر بضم وفتح هر دو اسم عربی بچه
حربا است
شقر بعربی اشهم دیک اطعمه
شقری یکسر ثممر جید است
شقره شنجرف است که زنجفر نیز

نامند
شطشاط بعربی اسم طائر است
شطوط و شطوطی با قه ضخیم
السناس است
فصل الشین مع العین الملهمة *
شعر بعربی زعفران است
شعرا بفتح اول و الف ممل و د
ذبابی است ازوق یا احمر که برشته و
الاغ و سگ نشیند و بفارسی مکس سگ
نامند و نیز نام درخت نخود است و نیز
نوعی از شفتالو را نامند
شعر الارض و شعر الجبار و شعر الجن و
شعر الجبال و شعر الحیات و شعر الغول و شعر
الجنات و شعر الخنازیر و بسیارشان است
شعر شقراء جهده است
شعر ورة بعربی ثناء صغیر است و گفته اند
قبای بری است
شعور صفالیه زعفران است
شعصور بعربی جوز بری است
شعور رومی خند روس است
شغال و شعور بفارسی ابن آری است
که کلب بری نامند
شغالی بفتح نوعی از عنب است
شغوا بعربی اسم عقاب است
فصل الشین مع القاء *
شفادارو بفارسی اسم باد زهر است
شفانه بفارسی اسم طائی است بزنگر
از حد آه سر آن ملون بچهار رنگ و پرو
چند آن بالوان بسیار

شرو بهنجم رنگه و بهر بهر بی عمل است
 شرین شربین است که نوعی از شرین
 است که عربها نمند
 شری علیقه است که قنای الحمار باشد
 وکیاه حنظل و انیز نامند
 شرق طائی است مابین حدا و صقر
 شربان درختی است که ازان کان
 مه سازند
 شربش اسراش است و بهندی عربی
 الجلود را نامند
 فصل الشین مع الشین المعجمة *
 شش اسم فارسی رثه است
 ششستان بفارسی اسم کلب است
 جهت آنکه اکثر عدوستان آن شش
 است
 شش بخشه بقله یا نه است
 ششمنان اسم فارسی کرمه السوداء
 است که فاشرستین نامند
 ششیره گفته اند فرا است و فوة
 الصباغین را نیز نامند که بفارسی روزاس
 گویند
 ششقاقل شقاقل است
 ششمانه و ششورهل بوا است
 فصل الشین مع الطاء المهملة *
 شطا بهنجم بجه نخل است و چون جدا
 کنند و عرس نمایند در موضع دیگر فصیل
 نامند
 شطیه صحرایستانی طویل الورق
 است که بشیرازی مرزه را بشن دراز

میسافرنده
شمار پسر یانی سرواست
شملیه باصفهانی حلبه است
شخاطر ملج هندی است
شماله عناب است
شمر بهارمی سرشمر و بترکی قیماق
و بهندی ملائی نامند و بنز اهل شام
رازیانه تورانامند و اهل مصرانیسون را
شمرای پسر یانی دغان است
شمر اخ بهربی خوشه برآز انکورا است
شمراد سطرکا پسر یانی دغان میعه
مائله است
شمراد لپونا دغان کند راست
شمس با اصطلاح اهل صنعت ذهب است
شمسه دهن فجل است و سنبلیطس
رانبز نامند
شمشاد و شمشادیل ال و برآه میسالتین
اسم فارسی بقس است
شمش در بلغت فرس زند و بازند
نوم است
شمشرا مرزنجوش است و بعضی اذان
الفار دانه است
شمشک بلغت زند و بازند سمسم است
شمشیر بضم اول قافله صغیرا است و آدرا
شوشنبر نیز نامند
شمسین قافله است
شمعل بهربی اسم فیل است
شماع و شماع شلغم است
شمایت و شملیه و شملز حلبه است

شمر توزن تو و بهربی اسم الما من است
شمرس بهربی خدمت است
شمول و شمه بهارسی سرشیر و چربه
و بترکی قیماق نامند
شمیز بهارسی شونیز است
شما فصل الشین مع التون *
شما کراش جبلی است که بیونانی
فراسیمون نامند
شناری بهربی اسم سنورا است
شان اشنان است
شنبات و شنبلیله اسم فارسی حلبه
است که بیونانی فر بهقه نامند
شنچار ابو خلسا است
شنج جمل است بترک و بتسکین
مراد از ان عصاره درخت پلاس است
که کاتر بهندی کهر و کته نامند و نیز
معرب سنک بکاف عجمی است که نوعی
از حلزون باشد
شمبر شونیز است
شنچرف زنجیرف است
شنل دغان ضر است که بهندی
ست نامند
شنک باغت اصفهانی لحنه النیس است
شنکرف اسم هندی شنچرف است
شنکرف را ولی اسم فارسی سرنج
است که اسرنج و بهندی سنک و رنا منک
شنکزن اسم فارسی سنبن است که
در اربج باشد
شنکل و شنکاک اسم فارسی کر سنه است

که بهارسی مشک و بهندی مشک نامند
شکار المصنوعه الحام الکف است
شنکاله بهارسی خوشه کنک م است
شنکلیل زنجبیل است
شنکویز بزای سمجه و زاء مهمله در آخر
نیز برد و چیز اطلاق مینمایند یکی بر
شرابی که از آب چکیده درخت فجل و قار
بعمل می آرند که بهندی سیند می
و بهربی اطواق نامند و دوم بزبان بهلوی
بزرزنجبیل
شنکله بلغت نبطی تودوی است
شنلاید شکوفه سورنجان است
شنین بضم بهارسی شونیز را نامند
شون فصل الشین مع الواو *
شوند اسم فارسی شبت است
شوان رشواد رشوار و رشوالک رشول
همه بضم و بفتح نیز بهارسی اسم خبازی
است و بقولی سرخاب را نامند و نیز
بو قاسون را نامند که طائری سرخرک
است و هر ساعت بر یکی میگردد که آنرا
ابو براکش و ابو البراق نیز گویند
شواد بق رشواد بنیق از طيور صید صقر
و با شاهین را نامند
شوانا شونیز است
شوب و شور و سل را نامند و قافله را نیز
شوب صنی معرب چوب چینی است
شوخ بهارسی اسم و سح است
شوخط بخاء معجمه اسم عنقود است
مطلقا و عنقود دخن را خصوصاً نامند

شورم نام فارسی ثبت است

شودانی مقرر یا شامین است

شوری اسم نبات یعنی یا شام که اصل

مقرر یا شامین است

شوران بحرین معصوم را نامند

شورباغ معرب شورای فارسی است

رآن عبارت از مرتفع و یا محبوب

ما کوله است یا آب و نمک

شورج معرب شورای فارسی است که

بارزد است

شور مور یا فارسی اسم مور و دار است

شورای بحرین اسم احد است و در اسم

درخت است که در افغانی بحر چهارم

میرد و طبعه بهار و شیر آن شیرینک است

و بلاد در وضع آن واقع است جهت به

در اهرار است

شوراکز آل است

شوما بصرای اسم این گشت است

شوس ناما اسمی از بلاد یهود است

شورما بحرین صوم است

شورمین بحرین است که در بلاد وانی

است و می از صوم است که در بلاد وانی

شوشا بیوانی شور است

شوشک یا فارسی اسم نهوج است

شوشور یا فارسی اسم قند صوم است

شوشی بیوانی است

شوشو یا فارسی اسم صوم است

شوشه یا فارسی اسم کدو است

شوشی یا فارسی اسم است

شومول اسم عربی است که قریب

بهاج ژدن و می باشد یا آموش که

شاههای آن برآمد و قریب شده باشد

شوع درخت آن است

شوع رشخ است

شور و در غبار یا باد موحد و راج

ابيض است

شوگ اسم عربی است که بهشتی

است

شوگ اسمی است که در بلاد وانی

است و در بلاد وانی است

شوگ اسمی است که در بلاد وانی

است و در بلاد وانی است

شوگ اسمی است که در بلاد وانی

است و در بلاد وانی است

شوگ اسمی است که در بلاد وانی

است و در بلاد وانی است

شوگ اسمی است که در بلاد وانی

است و در بلاد وانی است

شوگ اسمی است که در بلاد وانی

است و در بلاد وانی است

شوگ اسمی است که در بلاد وانی

است و در بلاد وانی است

شوگ اسمی است که در بلاد وانی

است و در بلاد وانی است

شوگ اسمی است که در بلاد وانی

است و در بلاد وانی است

شوگ اسمی است که در بلاد وانی

است و در بلاد وانی است

و این است

شوگ شهادت درخت است که در بلاد وانی

است و در بلاد وانی است

شوگ اسمی است که در بلاد وانی

است و در بلاد وانی است

شوگ اسمی است که در بلاد وانی

است و در بلاد وانی است

شوگ اسمی است که در بلاد وانی

است و در بلاد وانی است

شوگ اسمی است که در بلاد وانی

است و در بلاد وانی است

شوگ اسمی است که در بلاد وانی

است و در بلاد وانی است

شوگ اسمی است که در بلاد وانی

است و در بلاد وانی است

شوگ اسمی است که در بلاد وانی

است و در بلاد وانی است

شوگ اسمی است که در بلاد وانی

است و در بلاد وانی است

شوگ اسمی است که در بلاد وانی

است و در بلاد وانی است

شوگ اسمی است که در بلاد وانی

است و در بلاد وانی است

شوگ اسمی است که در بلاد وانی

است و در بلاد وانی است

شوگ اسمی است که در بلاد وانی

است و در بلاد وانی است

شوگ اسمی است که در بلاد وانی

است و در بلاد وانی است

شوگ اسمی است که در بلاد وانی

فصل ششم در بیان معانی

شیرج التین آب انجیر را در آب

طبع دهنده تا مهر آرد پس صاف کرده

بقوام آوردند

شیرماد بفارسی اهم خرمال است

شیرینی مناج است

شیرکنچشک بفارسی نام طائر نیست

بزرگ از سماع طيور و خوراک آن

جیغه است

شیرکپاه بفارسی نام نبات پتوئی

است که در خضابات استعمال می نمایند

و بفارسی سوسونک و بهندی و دی نامند

شیرلعاب نام عسل است

شیرماهی اسم نوعی از ماهی است

لذیذ که بحر بی زن و بهندی با کله

میچلی نامند

شیرمرغ لبن خفاش است که شیرزق

نامند

شیرمکس عنکبوت است

شیره نوعی از شراب مرکب از زنبیل

است که بفارسی بوزه نامند و بنکاب را

نیز گویند و نیز برگ بنک مخلوط با شراب را

نامند و بفارسی روغن کنجیل را و بمعنی

آب اکور نیز آمده

شیره خرما سیلان خرما است و یا

دوشاخ آن

شیرنزن بفارسی شیرم است

شیش و شیشاء و شیش و شصاء خرمائی

است که استه آن بسمه نشسته باشد

و نیز شیش اسم نوعی ماهی است

شیروران بترکی نام مار است

شیراکلیا بسویانی عوسج الکلب است

شیریه اشنة است

شیریه العجوز نهراشنة است

شیردیا بسویانی اشنة است و نیز

ام غیلان و نیز قنچکشت را نامند

شیره بفتح اسم فارسی شیرج است

شیرقور اسم عربی شیراست که بفارسی

جولامند

شیخ جبلی درمنه کوهی است

شیخ حبشی فلفل سیاه است

شیخ الربیع دوائی است که بهیونانی

اریقارون نامند

شیخ بهودی شیخ البحر است

شیرمان طائری است از طيور صیل

و گفته اند صغراست یا شاهین

شیرمان ذئب است

شیر بحر بی نام شجر است و چوب

آبنوس را نامند و بفارسی اسم لبن

است خواه از حیوانات باشد یا از اشجار

و نیز بفارسی اسد را نامند

شیربا شیر برنج است

شیربان بترکی اسم سوسن است

شیرنچشیر کوند شیطرح هندی است

و کوند خربق است

شیرج دهن شمس است که دهن الحل

و بفارسی روغن کنج و شیر نامند

شیراز ریحان است

شیرابه خشخاش است

شیراب و شیرابه و شیرمزوج آب است

که در وثلث آن آب باشد و نیز شیراب آب

میخند از عصاره سرخ را نامند

شیراز طائر است از طيور صیل بزرگتر

از باز و از آن در جرأت کمتر

شیرانج شاه بانج است و جسم اصغر را

نیز نامند

شیر عسل را نامند

شیرانج تخم قنب

شیرانج بری حب المصنعه است

شیریز نوعی از خرما

شیرله گوشت بسیار چربی را نامند

شیرانج شاه بانج است

شیریل هر بده است و باکله بریان

شیرورن بسویانی طایفه است

شیر حبه السوداء است که شونیز

نامند

فصل الشبن مع الباء *

شیراف ازادویه عن است واحد

آن شافه و نیز دوائیکه بطریق حمل بر

دب و یا قبل بر دارند

شیراف خوزی بوش در بند است

شیراف مامینا عصاره مامینا است

شیراله امسوج است

شیریه بکسر بفارسی نام افعی است و

بفتح بفارسی نام اشنة است و نیز

گفته اند بسویانی نام عوسج است

شیربان دم الاخوین است

شیربا طلحا بسویانی عوسج است

خبطه بختن رماض امردا صفت
را کینه را نیز نامند

خفاک رشیک بفرمان گوشتند یک
ماله را ناخن و ظاهر و نیز
شبه و شبخون رشیک اسم فارسی
طیورج است

شیشه اسم فارسی زجاج است
شیطان یحیی در نامند و نیز نوری
الزیرم را

باب الصاد الملهه
بصل الصاد مع الالف

صابون الالف و صابون الثیاب شیره
ابن ملک است

صابون رقی صابون عراقی است که
در فرار کردن از عمل سام ماری و آن
مستوع از زیت برشته است

صابون و صابون صفت است که بفرمان
ارمن نامند

صاف یحیی نام صابون خاص است
یا یحیی از خاص

صافه آملاط و صمغ الصمغ است و
و صمغ کدو و صمغ صراع که بفرمان
زیر کوه خاله نامند مستمع گردد

صافه و صافه است که در آن
آتش است و در آن آتش

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

صافه و صافه است
صافه و صافه است

بارك خيمه بام كور و زلفه خوا مان
بارك و زلفه و كل آن زرد و نرم و طعم
آن با اندك تلخی است و حبه
استفاد آب آن را می آشفند التناج
می باشد

صفتان صفتی از حلال است که
بقار می مفید بود باشد
مفید است و طعمه گنج است
صفتی بهر صفت و است
صفتی بکسر ما صفت است

صفتی است که جلال خصیه انسان است
صفتی بوزن حبه درختی است که
جها مان بهر آب آن رنگ میکند و اهل
مصر آنرا مورد القبه نامند برک آن شبیه
برک خوروب نام است و از آن منبج

تور و باغچه های سرخ و عباد و شمع این
بیطا رکشته صفتی در بزم من آنرا
در بلاد طالی
صفتی کوشی است که بهر کشته
باشد و بر آتش گذاشته باشد برای
ایران کردن و نیز گوشت صفتی را نامند

و نیز گوشت بافتاب خشک کرده را
صفتی درخت اهل است که عرعر
باشد

صفتی بکسر یعنی طعم و بطن است
صفتی بهر و مگون طعمی است که آن
صفتی میکند از آبل نیز آتش و شوا همین
و بعد از آن چنان باشد بهر آن احقر

و صفتی در صفت و صفت و صفت و صفت
صفتی و صفت و صفت و صفت و صفت
صفتی و صفت و صفت و صفت و صفت
صفتی و صفت و صفت و صفت و صفت
صفتی و صفت و صفت و صفت و صفت

صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد

صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد

صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد

صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد

صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد

صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد

صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد

صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد

صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد

صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد

صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد
صفتی است که سر آن صفتی باشد

دلب نامند

مناظر بر آلوده است

منازل حصار و غیر نظم و نظم

الراس را نامند

صنوبر در ماه خشک است

منازل حدیقه در حیرت است که

خیا مان نامند

منازل دانه در مجرای آن مندل دانه

و بیونانی مولی و بیونانی هزار امند

و بیونانی مولی در آن نامند و آن نوعی

از سداب جلی است

منازل که در دل بلفظ تکلم بن خلد

الغراب را نامند و آن نوعی از حلزون

بری است

منازل پس ابراج است

صنوبر غایت و محیط نیز نامند

صنوبر نوعی از یون مرد است درون

تاری و فوق ثانی معروف به صنف

بفتح که اسم مرده است که آن اینجا

می آرد

صنوبر بکرم ماد و نشسته درون بول ایل

است

صنوبر الارض که در بطوس است

صنوبر در دیو در است

صنوبر نام آن است کوچک برگ آن

و در ساق آن باین یک شبر و بالای

آن عیش و ریح آن در مائل با آن ک

صنوبر در بعد ریح کفی آن غلا های

بسیار است و در لای بارگی و در لای

در مصلحت و در مصلحت

مد در مصلحت و در مصلحت آن

مائل بتلخی جهت تحمل راج نامند

اصول الفصاد مع النوار

صنوبر صاحب نموده کشته که بیونانی

صنوبر است در آب مایه آن که در

نوشته اند که مندل آن را در کتب

مستند بین نموده ام

صنوبر در درون است

صنوبر تمام ابروی است و گفته اند

نوعی از نوع کبریا از اس مریم

بر اس ام حنین در بعضی الجمل است و

خود در آن نامند

صنوبر ها ملامت

صنوبر اسم مغربی شولک است

نوعی از آن و گفته اند نوعی از مائل

است و نیز گفته اند ساقی در در آن مائل

بحدیق است که در آن مرغی تواند

و نوعی از شلم را نیز نامند

صنوبر الارض نوعی است

صنوبر الحجامین اسمی است

صنوبر مرغی در ساقش را نامند

صنوبری بزرگ در مورا نامند

صنوبر کوه در مورا نامند

صنوبر درق در ملامت و بلفظ مدیل

اسم درخت کوه الحظرات است

صنوبر باد و ریح است

صنوبر نوعی از سنگ صلب است

صنوبر در آن است

اصول الفصاد مع النوار

صنوبر بید که اخته است و باطله از

بید و بعضی نوعی نیز آمده

صنوبری در مصلحت و در مائل

را نیز نامند

صنوبر مرغی است و مرغی مائل

بمرغی و نیز مرغی معصوم را در عصب

را نیز نامند

صنوبر در مائل است

صنوبر در مائل است

صنوبر در مائل است

اصول الفصاد مع النوار

المنشأ النباتية

صنوبری در مائل است

صنوبر در مائل است

صنوبر در مائل است

صنوبر نوعی از مصلحت است

و گفته اند نوعی از مصلحت است

صنوبر در مصلحت است

صنوبر در مصلحت است

صنوبر در مصلحت است

صنوبر در مصلحت است

صنوبر در مصلحت است

صنوبر در مصلحت است

صنوبر در مصلحت است

صنوبر در مصلحت است

صنوبر در مصلحت است

اصول الفصاد مع النوار

اصول الفصاد مع النوار

ضمان خلاف ما عراست جمع آن

ضمان خلاف معز

ضرب ازدواب الحشرات

ضاحك سرك بسيار سفيد است كه از

كوه ظاهر گردد

* فصل الضاد مع الباء الموحدة *

ضبابيم وضبارك وضبارم وضبر

وضبشم وضبطر وضبور اسم احد است

ضبله مار بار يك را نامند

ضباب النحل طلع آنست

ضبا درختي است شبيه بملوط

ضبح رمان است

ضبر جوز البر است و آن جوزي

صلب است

ضبعان ضبع نواست وضع ماده را

ضبعانه نامند

* فصل الضاد مع الجيم والتاء *

وال ال المعجمة

ضجاج بفتح بعربي حاج را نامند

ضحك بجاء مهمله بعربي اسم شكوفه

طلع است هنگام انشقاق كم آن و نیز المچ

وعسل را نامند

ضلج بدل ال معجمة بر بوز است كه

يقطه يمانية باشد

* فصل الضاد مع الراء المهملة *

ضراك بضم بعربي اسم احد است

ضرامه بكسر بعربي شجرة البطم را

نامند

ضرب بفتح اول و تحريك وتسكين ثاني

نيز غسل سفيد غليظ را نامند

ضواد اسم نوعي از تنك كه مر است

ضرجع اسم تمر است

ضره بفتح اول و تشديد دوم تكه پستان

را نامند و نیز بفتح آنرا

ضرد بعربي اسم احد است

ضرس بكسر اول نام دندان اسب است

و اين از ميان اسنان مذكر است

و همچنين انياب و جمع آن ضروس

واضراس آمله

ضرس العجوز شوك السعد ان را

نامند و كويند حسك است

ضرضم بعربي نام اسد است و صباع

نر را نیز نامند

ضرعهم و ضوغام و ضوغامه همه اسم

اسد است

ضرف بعربي درخت الجوز را نامند

ضرم بفتح بعربي فرخ العقاب است

ضرم بضم اسطوخودوس است

ضرو بكسر اول سك شكارى است و ماده

آرا ضروه نامند و جمع آن ضيراه است

ضروع بضم بعربي انكور سفيد بزرگ

دانه را نامند

ضروع الكاهه درخت زقوم را نامند

و بعضي گفته اند اسم ثمر آنست

ضرمي بفتح اول و تسكين ثاني آب

غوره زرد و ياسرخ كه يزينق بر يزد

و نيز سازند

ضريب بفتح صغيغ و ثلج و جاييد را نامند

ضرب اب الغول شمر است كه بد و شكن

بعضي را بر بعضي و نيز شمر در شين

از چند شتر در يك طرف را نامند

ضربك كركس نواست

ضربم صمغ درختي است

* فصل الضاد مع الفاء *

ضفادى ضفادع است

ضفاير الجبن پوسيده و شان است

ضفغان ثمر سعدان است

ضفطار ضرب هر م است كه بهارسي

شوم و ريمر نامند

ضف بضم و تشديد ياد ايه است

كوچكى كه بهارسي هر خك و شيكر و بهند

كهتمل نامند

* فصل الضاد مع الجيم *

ضمد بكسر اول بعربي اسم عصبه

است كه بوجراحت بندند و باصطلاح

اطباء دويه مطبوخ يامايع است كه قوام

آن غليظ باشد كه بر عضو كنارند و در

قرا باد بين بتفصيل ذكر يافت و جمع آن

اضمه و ضمادات آمده

ضمض بفتح اول و سكون دوم بعربي

اسم گرمي است كه بهندى كهتمل نامند

ضمضيع نافه بزرگ را نامند

ضميران اسم عربي شاهسفر است

* فصل الضاد مع الراء *

ضوع بوم نورا نامند كه بهارسي كول

نر كويند جمع آن اضواع و ضيعان آمده

ضولج بفتح و افصح بصاد مهمله است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

طیار صنفی از انجیر بزرگ هر یک است

خند روس دانسته

طبقا ماون لغت یونانی است ماهیت

آن نباتی است برک آن شبیه بزرگ

انکورستانی با شعبهای بسیار و کل آن

سیاه کوچک و تخم آن شبیه بجاروس

طبلاف بفتح بتوکی اسم سعد است

طبیح در لغت هر چیزیکه با تش بریان

نموده و در آب پخته باشند و نزد اطبا

چیزی را نامند که در آب جوشانیده

باشند و نام مرکبی است و چیزی مشوی را

نیز گویند

فصل فی الطاء مع الاء المثلثة *

طیرح بعربی اسم نعل است و گویند

نعل صغارا است

خیره سرشیر را نامند

طیار اسم عربی اعدا است و بعوض را

نیز نامند

فصل فی الطاء مع الحاء المهملة *

طیلبا بیریانی طحاب است

طحاب الصخر خرازالصخر است

طحمام بعربی و گویند برومی شوکران

است

طحامل بعربی اسم دیک است

طحن و طحیم بعربی دقیق و بغاری

آرد را نامند

طحن بضم اول و فتح دوم بعربی غنم

را نامند و حر باران نیز

طحینه بعربی سوسن مطحون بعربی کنجد

سائید را گویند

فصل فی الطاء مع الخاء المهملة *

طخف لبن خامق است

طخی دیک است که بغاری می خرد و

نامند

فصل فی الطاء مع الراء المهملة *

طراخا و طراحاما سنیاسریانی و بیروانی

طراعامیس و طراعامیسا مسموع قناد است

که کثیرا باشد

طراخیس بیروانی خند روس است

طراغرن بیروانی فوتیج بروی است

طراسا بیروانی نوعی از درخت بلوط

است

طراسولن طالسفر است

طراس غلب النعلب است

طراعیس رازی گفته از جنس نشود

سیاه است و گفته اند حی است کوچک

سیاه که در با قلا یهم می رسد و گفته اند

خند روس است و سلت را نیز گفته اند

طراغافینا بیروانی کثیرا است

طراغیس ساتا است

طرافرسایس دقیق است

طراغورعاس و طراغورغایس بیروانی

فوتیج جلیبی است

طراغورغایس بیروانی صنفی از

صعتر است

طراغلودس و طراغودس بیروانی

طائی است که بغرنکی صفرا غون نامند

طراق بکسر اول و تشیل دوم اسم

ترباق است و آن مرکبی است معروف

اسرار کو چکنی است که بهندی ممول نامند

طرو غارطوس و طریغوس بیونانی

برصد اب بری است

طرو غارطوس بیونانی نوعی از مور

خوشبو است

طرو قون بیونانی زهرور است که

طریغون نیز نامند

طرو قون برطانیقیس است و بعضی

بستان افروز نیز دانسته اند

طرو کس و طرو قس بیونانی دردی

خمر است

طرها مال غایت است

طریاد فلانی بریانی سازج است

طاری فله بیونانی حنل قوی است

طریاق بکسر اول معرفت تریاق است

که بفارسی تریاک نامند

طریجه گوشت بریان با تش است که

بفارسی کباب آنشی نامند

طرنچومانس بیونانی شعراغول است

طریفان طریغولیان است و قرطم بری

را نیز نامند و شیخ الرئیس در قانون گفته

نبانی است ربیعی تخم آن شبیه بعضی

طبع آنرا چون در نهش افامی بریزند

تسکین وجع آن نماید و چون بر عضو

تھلم بریزند احداث وجعی مائذ و جع

نهش انعی نماید

طریفل و طرسوج و طرد بلون

سپس لبوس است

طریغون قوه الصبیغ است

طریغن اسپرش است

طریغاسا نوعی از سمک بحر است

طریغور وون بیونانی نهاد است

طریغوس بیونانی مداب بری است

طریف ذرة است و طعام متخذ از آن

را نیز نامند

طریغون و طریغون بوتیمار است که

بهندی بکاف عجمی و کبوت نامند

و عربی یمام و شفتین نیز گویند

طریغون بالاسیاء بیونانی شفتین

بحر است

طریغولوس بیونانی ذرئله شوکات

است

طریغورا بیونانی ذرئله نبات است

که مراد زهرور باشد

طریغون بیونانی خود رومی است

طربم اسل است

طربن طین رقیق است

طربنا بیونانی سرق است

* فصل الطاء مع السین المهملة *

طس قاقله است

طسوماو و طسوما لیوماس و طسومالون

و طسومالیا بیونانی و سریانی همه اسم

بتو است

طسبه قوع است

طسبمان شهرم است

* فصل الطاء مع الشین المهملة *

طثیر و طشور طیرانه است

* فصل الطاء مع الطاء *

ططراسی و ططرا سیمین ملک الانباط

است

ططرا ملس درخت بطام است

ططریقوس مرهم باسلیقون است

و در قرابادین ذکر یافت

ططربوس بیونانی ققاح الکرم است

* فصل الطاء مع العین المهملة *

ططام یغربی اسم ماکولا نیست که

دران غذا نیت غالب باشد و نزد کرسنکی

انسان بخورد و نیز اطلاق بر کتدم

می نمایند

ططم بضم اول و سکون دوم بمعنی

طعام است

* فصل الطاء مع الغین المهملة *

ططر بعرابی اسم طائری است معروف

و جمع او ططران

ططزر بضم ترکی اسم طائریست از طیز

صید از جنس صقور

ططوی و ططیان و ططیا بعرابی کار و حشی

کوچک را نامند

ططخ بفتح و تشدید غین بعرابی اسم

ثور است

* فصل الطاء مع القاء *

ططاحه بضم کف دیک است که نزد

جوش بر سر می آورد

ططال بضم طین بابس است

ططرا دبسا و ططرد و سبابس ربانی

اطفار الطیب است

ططسیا بیونانی مداب حبیبی است

که باجد و او مهر و دل و آن پیش اند لای	دری و ساق جملی نیز گفته اند و معروف	طول بفتح طاء ضم و او مشدله بعربی
است رسم است و اقله تریاق	نزد اهل شهر اراطا طیموس است	اسم طائر است یا های آن طولانی
طواط بضم بعربی اسم باشق است و	طوطرا حبه الخضرا است	* فصل الطاء مع الهاء *
خفاش را نیز نامند	طوطوق بسرائی تودری است	طهر طرخشقوق است
طواغون برومی لحمة التمس است	طوطک اسم عامی طوطی است که بعربی	طهرس بکسر بعربی اسم لیس است
طواقیطوس قوطم دری است	بهغانامند	طهف بعربی اسم نان دخن است و
طواق اطواق است که بهندی سندی	طوطاون بیونانی سلق است	گفته اند ذر است و گفته اند طعام
پوتاری نامند	طوطلی مغرب توت هند است	منجذ ازان است
طواریس جمع طاورس است	طوطیا مغرب توتیا است	طهلا اسم یونانی مامود اند است
طوب بلغت اهل مصر آجر است	طوف بعربی غایط است	طه یوفیع بیونانی اسم توفیعین است
طوبال اسم میش ماده است و میش	طوفریوس بضم و طوفور یوس نومی	* فصل الطاء مع الهاء *
تورا طوبال نامند	ازکا تریوس است	المتناة التختانية
طوبرطوق جمع تبر است	طوق دار اسم عامی فارسی قمری	طیا بیونانی نوشادر است
طوطری ملس درخت بطم است	است	طیات بعربی جنس از نخل است که
طودرین تودرین است	طوقو بسرائی اسم دوقواست که تخم	در مصر میشود
طورین بسرائی تریب است	جزیری باشد	طیالیمون بیونانی بطا فلن است
طورس بیونانی چین است	طوکثیر طباشیر است	طیان طیان است که یا سمین بریسمند
طورسرا بیونانی سکر است	طولواغریون خربق ایض است	طیب اغم عربی ادویه خوشبوئی
طورغولایطر بسرائی و یارومی مرایض	طواون بیونانی عربیثا است	است مانند مشک و عنبر و عود و صطیر
است	طوله اسم اند لسی قیطل است که	را نیز نامند و آن غذای روح و مقوی
طوروس چین است	بیونانی سفید و لیون نامند	قوی و زیاده کنند و سرور و معاشرت
طوری بضم اسم طيور وحشی است و	طولیدن غنبا الثعالب است	باد و ستان است و از احب اشیا است
حمام را نیز گویند	طولیاطون قنطوریون صغیر است	مرجناب حضرت رسالت مآب راضی الله
طوسطس برومی اذخر است	طوما طالین و طوما ظالین بیونانی	علیه و آله و سلم چنانچه فرموده اند
طوسک مشط الراعی است	عربیثا است	حبیب الی من دنیا کم ثلث النساء و
طوسیس فلاح اذخر است	طوماغا قنطوریون کبیر است	الطیب و قره عینی فی الصلوة و
طوط بضم بعربی قطن است	طومقررین قنطوریون صغیر است	آن جناب بعبار خوشبوئی استعمال
طوطاق اغریون بیونانی حماض	طومه سلخفاة است	مینمودند و از بد بوئی ناخوش بودند
توری است و جلی را نیز گفته اند و سلق	طوقاس بیونانی اذخر است	و طیب بمشک میفرمودند و بن ریرا

بفرز احاد بعد بخار مرده است و در حق
بفرز کس و خورشید است و در حق
و ار دا است و در حق و در حق از کائنات
بدین

طیبات القرب از خراست
طیبات بدین اسم احد است
طیبات طایف است که طایف زیاده
تابه نان پزی نامند

طیبات اسم جنس حیوان پرند است
و جمع آن طیور و طیار است و از آنچه
صاحب حرمه و فاعله است و عقب پای
آن خارد و در دما بین انگشتان پای
آن پرده و از باشد مانند پای مرغایی
و طوطی و همین پر و از دلف آن زیاد از
صف آن باشد یعنی پر ها را به حرکت
دهد و با هم زند حلال گوشت است و
بانی همه حرام

طیبات محرم درخت بطم است و حبه
الغصن از این نامند
طیبات بکرم بری باقی است و خفاش
را نیز نامند

طیبات و طیبات موسیقی و در است
که بهار می آید نامند
طیبات و طیبات بکرم گوشت بری است
طیبات شاد است

طیبات بدین گفته اند از کائنات است
و گفته اند و می از طایف بر آید است
طیبات بدین بدین از کائنات است

طیبات بدین اسم احد است
طیبات بدین اسم احد است
طیبات بدین اسم احد است
طیبات بدین اسم احد است
طیبات بدین اسم احد است

طیبات گفته اند حسب باجان احد و
گفته اند نهانی است برک آن شیه برک
مدد و مای آن اماس و کل آن مدید
بپوشد مانند موی منبت آن بی زارها
و آبهای استند

طیبات کورند حنفی از حی العالم
است و کورند حنفی از حی العالم
طیبات بدین اسم احد است
طیبات بدین اسم احد است
طیبات بدین اسم احد است

طیبات طایف است که حله نامند
طیبات و طیبات بدین اسم احد است
است

طیبات بدین اسم احد است
است و خانی الطیب نیز نامند
طیبات اصدهای طایف است و در است
طیبات امر و طایف طایف است و در است
طیبات الاکل طایف است و در است

طیبات بدین اسم احد است
طیبات بدین اسم احد است
طیبات بدین اسم احد است
طیبات بدین اسم احد است
طیبات بدین اسم احد است

طیبات بدین اسم احد است
طیبات بدین اسم احد است
طیبات بدین اسم احد است
طیبات بدین اسم احد است
طیبات بدین اسم احد است

طیبات گفته اند حسب باجان احد و
گفته اند نهانی است برک آن شیه برک
مدد و مای آن اماس و کل آن مدید
بپوشد مانند موی منبت آن بی زارها
و آبهای استند

طیبات کورند حنفی از حی العالم
است و کورند حنفی از حی العالم
طیبات بدین اسم احد است
طیبات بدین اسم احد است
طیبات بدین اسم احد است

طیبات طایف است که حله نامند
طیبات و طیبات بدین اسم احد است
است

طیبات بدین اسم احد است
است و خانی الطیب نیز نامند
طیبات اصدهای طایف است و در است
طیبات امر و طایف طایف است و در است
طیبات الاکل طایف است و در است

طیبات بدین اسم احد است
طیبات بدین اسم احد است
طیبات بدین اسم احد است
طیبات بدین اسم احد است
طیبات بدین اسم احد است

طهور جمع طهور است

طیومالس یونانی برشیان دار است

طیار باصطلاح اهل کیمیا زیجی است

طیبقی دادی است

طینوس حیاحب است

* باب الطاء المعجمة *

* فصل الطاء مع الالف *

ظالم عشمه است که آنرا شاخهای

طولانی باشد و صوف را نیز نامند

* فصل الطاء مع الباء الموحدة *

ظباء ضبع الاجاء است

ظلمی غزال است

ظلمه ماده ظلمی و کاور ماده و بز ماده

را نیز نامند

* فصل الطاء مع الراء المهملة *

ظراء آب منجمد از سردی است

ظریخانه اسم عربی حبه است

* فصل الطاء مع العاء *

ظفار اظفار لطیف است و نیز نام

بلای از بزم است و عود ظفاری منسوب

به آن است

ظفر بضم اسم عربی ناخن است و جمع

آن ظفر بتحرک و اظفار و بندرت

بضمتمن و بکسر نیز آمده و آن جسمی

نصبانی است که بر سراکشندان انسان

و اکثر حیوانات میر وید برای فواید

که در کلبات مذکور است

ظفره و ظغیره بضم فونینج بری است و

بعضی فونینج هندی دانسته اند

ظفره العجوز حبیب است

ظفره النسر ناظانچی است بمعنی

کف العقاب

ظفری بضم اسم صغی را از اقلیمیا

معنی است که از معدن قدیم کهنه

برمی آید

* فصل الطاء مع اللام *

ظلام بفتح اول و تشدید دوم عربی

اسم عشمه است که عمالینج آن طولانی باشد

ظلم بفتح عربی اسم تلج است که بفارسی

هرف نامند

ظلمه نعامه نراست

ظلمه اسم حیوانی است که آنرا شیر

باشد که بنوشند قبل از گرفتن زبد آن

و عرب مکنون سقا نا ظلمه ظمیه

* فصل الطاء مع المیم مع النون *

* والها والباء المثناة التثانیة *

ظلمج اسم نمرجوز است

ظلمب بکسر عربی اسم بوم درخت است

ظلموب بر وزن عصفور و عظم

الساق است

ظلمه بعربی شربت شیرین است که کوه

آن را بگرفته باشند

ظهرة بضم سلحقا است

ظهون اسم عربی سنور و وحشی است

یعنی کربۀ دشتی است

ظی بفتح عربی اسم عمل است

* باب العين المهملة *

* فصل العين مع الالف *

عابس بکسر اسم اسب است

عابق فرخ طائر است و قتی که پرواز کند

عائک اسم قوس است و جمع آن

عوا تکی و ما است بسیار ترش را نیز نامند

و نبین صافی را نیز گویند

عاذر و عاذره و عذره بمعنی غایط

است

عازه لبین خوشبواست

عاسل بعربی ذئب است جمع آن

عسل و عواسل آمده

عاسی شراج نخل است

عاشرة اسم صمغ است و جمع آن

عاشرات و بفارسی گفتار نامند

عافصی بعربی عصف است

عافطه نعجه است و عنبر را نیز گفته اند

عاقوشما شخار است

عاقل تیس جمیلی است جمع آن

عواقل

عاقورا از ارفون است

عاقول خارشتر است که حاج نامند

و بعضی ینبوب دانسته اند که خرفوب باشد

عاقولا بعربی نوع غذای مصنوعی

است که آنرا آرد توله و بفارسی کچی

نامند

عالاتطس برونایی حیرانی است

و یغین معجمه نیز آمده

عاله نعامه است

عالبجون فونینج بری است

عامه اسم نوعی از میعه است

فصل العین مع الاء الحلیة

مقوس رمقوس و مقوس مقوس نام

طایفه جبر است که در خانه که مانند
بامد راز را از جزیره است میماند
و ایند امیر بد آن است

منا بری جی است

دانه کوچک است

مادانین بولانی لانی است که خار
آن شبه معرین است و آنرا بیره الراعی
و ایند الراعی نامند

مناظا بضم لیم خالی است

عکله نوعی از ادخرا است

عابرمین عقالین است

مناظا بضم عیار است

ملا منکر بر حدید است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

عایب احد است

مناظا بضم عیار است

مناظا بضم عیار است

و عجاغه نیز در شیرین کن عظیم الچه را
نامند

عجی بر وزن هدی بعربی پوستهای
خشک است که طبع نموده بخورند واحد
آن عجه

عجارم سوزن قوی را نامند و گفته
اند اسم قضیب مرد است

عجاف بکسر حنظل است

عجاف بضم نوعی از خرما است

عجاره اسم نوعی تمر است در مدینه
طبیعه

عجالد و عجلد و عجلط لبن غلیظ خاثر
است

عجام بضم اسم جنس هسته هر شی
است واحد آن عجم را کثر مخصوص

بل انما نکور و مویز و امثال اینها است

عجائس عجائس است که در آن قالب
مکانی شده و آن جعلان است

عجائن بضم قندیل است

عجب حب اللیل است و حب الکلی
نیز و بیونانی اناغورس نامند

عجام بفتح و تشدید جیم خفاش ضخیم
است و طوطا را نیز نامند

عجل زبیب است و حب العتب را نیز
نامند و گفته اند تمر بیست شبیه بزبیب
و بفتح اسم غراب است

عجل رجول و رجرویس اسم بچه
بگرا است که بفارسی کوساله نامند جمع
آن عجاجیل

عجری بضم عد و کرمیست که در

اشجار و غیرها بهم میرسد

عجرم بکسر کرمیست که در دشتها
بهم میرسد

عجرم بضم بعربی شتر قوی شد بد است

عجروف بضم کرمی است پایهای
طولانی و گفته اند مورچه دراز پای است

عجل بفتح و تحریک بعربی اسم طین است

که حماء مسنون نامند یعنی خاک سیاه
و یک بو جمع آن عجل است

عجم بفتح اول و درم بضمی است هر

میوه ماکول از ذوا که مانند انکور و شفتالو
و زرد آلو را مثال اینها و بچه شتر را

نیز نامند و بضم اصل ذنب یعنی بیخ دم
را نامند

عجمه بفتح و تحریک اسم تخلیص است که از تخم

رویید

عجماء بر وزن فعلاء بهمه است و عجم
بمعنی کنک است و بهمه را عجماء ازان

جهت نامند که کنک است و هخس اسم کبک
و نیز بعربی اسم سطرانیون است

عجمی نوع تمری است کوچک

عجنس شتر قریه صلب قوی را نامند

عجوه اسم نوع تمر است که دو مل بند
طبیعه میشود بزرگتر از صحنائی و در حدیف

است که حضرت رسول الله صلی الله علیه
و آله فرمودند هر که صبح ناشتا هفت دانه

عجوه بخورد در آن روز هیچ همی و
شکری بار اثر نکند و نیز آنحضرت عم

فرمودند که عجمه از حیات است و شقای هم

عجوز بعربی اسم کهنه است و آنرا عجوز

از آن جهت نامند که ممکن است از آن تا کهنه
کرد و استعمال مینمایند و تازه آنرا نمین

خوزند و نیز اسم روباه و شیر و بقر و کرک

و کفتار و عقرب و فرس و سگ و شتر ماده
و فیل ماده و نیز اسم درختی است معروف

و مشک و نوعی از خوشبوی را نامند و

نیز اسم طعمی است متخذ از نبات بعربی

عجوم بعربی بچه شتر است جمع آن

همچم است و نر ماده درین مساوی میآید

عجهوم بضم اسم ظایر است از طیور آبی

عجین اسم خمیر است که بفارسی آرد

شرشته نامند

* فصل العین مع الال الهمالة *

عدار اسم دایه است

عدام بفتح اسم نوع رطبی است که در

مدینه طایفه میشود و در آخر میرسد

عدامل و عدمل و عدملی هر چیز

قلبی معین ضمیمی را نامند و هو ما و

خصوصا درخت کهنه سال خورده قوی را

عدرنا بسویانی کنش را گویند

عدهس جبلی نبقه است و گفته اند نوع

بنفشه است که کل آن سفید میباشد

عدش المر گفته اند تخم نباتی است

که بیونانی سفارعیون نامند و مستعمل

در تربیات و ازاد و به نافع در رسوم

است و ابن بیطار گفته که بیونانی شقر

غانیون نامند و آن سوسن دری است و

کند اند درانی است که آنرا علم و اهل
عربین می یابند و گفته اند که می باشد

است که بفارص مشکک قطع نمایند و بعد از
اول رمضان در آن و بها است که بعد از اول
العام میگردد

هنگامی بود که نوابی است شایه بعد از
در شاخ و برگ ریختن برگ آن اوان
خاک را از زیر و در پشت برگ شاخ آن غلای

آن می باشد و در هیچ آن لایحه است و
مستند است

اول میوه
دوم طعامی است مضروب از
عسل من مانند حلیم که از گندم میسازند
اول صول بر وزن طعنا و بعد بر وزن طعل است

و گفته اند که چار و زار و بار و بار است

[illegible]

من اقرضه من اقرضه
 من اقرضه من اقرضه
 من اقرضه من اقرضه

و شکر آورد از آنکه نامش را در این کتاب
در میان بزرگان و اولاد و مشرین
در میان بزرگان و اولاد و مشرین

این از مردم بد از زمین و بی نام
و بی نام

آب فاضلی است و انحراف شمالی است
 در بی اتم بر فرات است که
 در ام

بهار من گشت و بیند من بسوختن
 عذرا را بدست اول و کسودرم بهوری
 اسمها را است که در جمع نیز نامند

عبد قود بضم د باء ک کوچک استغفار علی
نرم که با من مار ملوک و مار ملوک و
بیتک بی بی منی فاعل

مدنی بفتح نون یاء و اوست جمع
آن امدان و مذاق
مدنی کسر هاء و اعراب و یاء و شدة

هر مارا نیز ناستد و گفته اند هر چو
است که در آن شمار بی باشد یعنی مانند
شماره ای است که در آن شاه و پادشاه

شماره ۱۰۰۰

هذه النسخة من كتابي "الدين والسياسة" في اللغة العربية، وهي نسخة من النسخة الأصلية التي كتبتها في اللغة الإنجليزية. هذا الكتاب هو جزء من سلسلة من الكتب التي تكتبها في اللغة العربية، وهي سلسلة من الكتب التي تكتبها في اللغة الإنجليزية. هذا الكتاب هو جزء من سلسلة من الكتب التي تكتبها في اللغة العربية، وهي سلسلة من الكتب التي تكتبها في اللغة الإنجليزية.

دست و جمع آن خدا است
 خلق با او را است و شریک ندارد
 نعم با او است و شریک ندارد

● فصل الثامن مع الزيادة المضافة ●
 رأب
 رأب

از بهشت آن ريسان ميدان نگاه
بند من من زانند
يا اي كه خويوش خورشيد است و زمين

در مقابل نقی
عزاده اسم عربی عزادان است

اعلى ملح ماء
عوار اقحوان است
عوارم و سوارم به بي اسم اعلا است

هزایس البهل
تزد عامه اهل مصر
بشتمی است
عرب و عرب بکسر یاءش است که

بنا بر این در این کتاب هم با عقل و گفته اند نوری
از روشن است که به این می فهمی تا منند
... و ...

هرگز شمع را بهیچ آتش و عین الحرقان
و آتش را بهیچ شمع و عین الحرقان

مجلس شورای اسلامی
جمهوری اسلامی ایران

مجلس شورای اسلامی

[illegible]

روز یکشنبه ۱۳۰۲/۱۰/۱۳

آزیزو است که بغاوتی

عرق بلبل	قلهولیا است که بفارسی	عرق اکراد است
زنگباری نامند		عرق غصان جنبه کوبی است
عرقضا	وعرقضان و عرقضان و عرقضانه	عروسی بعربی و سریانی جنبی است
وعرقضان همه اسم جنس فوقی است		که اسراش باشد
بابر و طوره است		عرویا سریانی است و بفارسی از آنکین
عرقچیری	بکمون است و بخورا کرد	نامند
رانز نامند		عروس قائل النحل است که نه لوفی
عرقون	نباتیه است که برک آن شبیه	باشد و کبریت زرد را نیز گفته اند و اهل
ببرک شقائق النعمان است و شکافته و		شیراز آب مقطر از معصرد را در مرتبه
طولانی و بهج آن مستند بر آنرا میخورند		را عروس و آب بخرم بعد از آن را
و صنف دیگر نیز میشود شاخهای آن		د اما نامند
باریک و برک آن شبیه ببرک ملوخی و در		عروسا فارسی صلح الحیه است
اطراف شاخهای آن چیزی بر آمده شبیه		عروسک پس پرده و عروس در پرده
بسر مرغی و منفار آن و این در طب غیر		اسم فارسی عامه فرس کا کنج است
ممل روح بلکه در صنعت دیگر است		عروسک حباب است که بفارسی
عرقبل	بعربی صفرة بیض است	کرم شب تاب نامند و گفته اسم فارسی
عرم	بفتح اول و دوم ماهی است که	طینوس است و چنگ را که بوم نامند
اهل مغرب شورین و سودایی و پس نامند		نیز گویند
عرماء	مار سپاه مخلوط بسرخ است	عروق بفتح اول و ضم دوم درای معرق
و گفته اند مار مرقش است		است و ضم اول و دوم معنی رک است
عرماض	یکسر بعربی طحاب است	و شامل رکهای بدن انسان و حیوان و
عرمه	بفتح اول و کسر دوم و فتح مهم	اشجار است و نیز ریشهای باریک درخت
و هارد ذکر است یعنی موش دشتی نر		را نامند و عروق الضباغین را نیز نامند
عرمض	بفتح طحاب سبز است که در	که بفارسی زرد چوبه گویند و بعضی گفته
زرد آب میباشد و بالای آب می آید و نیز		نباتیه است زرد که بفارسی اسپرک و بهند
حب الغار و نوعی از سدر بری است که		تن نامند
بفارسی کمار بری نامند و راک کوچک		عروق اصفا بفتح کبر است
رادانسته اند		عروق بعضی مستعجله و بعضی
عرمضان	اسم عربی جنس فوقی و بخور	بوزل آن که بهندی ستاوری نامند
عرق	اسم عربی نوعی از بتوما است	
و گفته اند اسم نباتیه است که بر شطوط انهار		
میروید و پنج شاخه میل ارد و لهله آنرا		
ذو خمسة الاغصان می نامند و گفته اند		
درختیه است شبیه بهماق		
عروق جمع عرق است و شامل عروق		
بدن و شجره در است و نیز بهج درختی		
است زرد رنگ که از آن ثياب و عمارات را		
و رنگ می نامند که عربی عروق الصفر		
و بفارسی زرد چوبه و بهندی هندی		
نامند		
عرق الارطی	بختی است شرح رنگ	
و سبک که بفارسی بهج پند نامند و آن بهج		
درخت مغرب است		
عرق اصفا	بفتح کبر است	
عرق انجبار	بفتح انجبار است	
عرق الجسد	رک بدن است	
عرق السوس	اصل السوس است	
عرق الکافور	بلغت اهل مکة مشرفه	
زرنباد است		
عرق الطیب	اسرار است و زرنباد را	
نیز گفته اند		
عرق الفالوج	ابو خلسا است که	
بفارسی هره چوبه نامند		
عرق الجبال	مومانی است	
عرق الزبيب	مویز آب است که مغطر	
نموده باشند		
عرق الشجر	صمغ است	
عرق العروس	طابی است	

ذات الحنك اثل

مروق اخضر قرا الصباغين امضاكه

بنارمي و بناس را بندي كه چيست و چيست

نيز نامند

مروق النمران مروق الصراحت

كه مروق الصباغين و بنارمي زرد چوبه

و بندي مادي كویند

مروق السوس اصل السوس است

مروق الصباغين است

مروق الصراحت مروق النمران است

مروق الطيب و مروق النوروز را بنامند

است

مروق الفوش ابو ظلما است كه شنبجار

نامند

مروقنا چيزيست كه اصل نصيبين در

بياهي موي مستعمل دارند و گفته اند

اشراق است

مروق سفر مستعمله است

مروق مرقون است

مروقون قطراحت

مروقنا ناخود است و مرشد را بنامند

گویند

مروق الحبل بلغت مصر بنسب است

مروق جدی یعنی بز خانه است

مروق عروق است

مروق الصراحت و مروق الصباغين قولی است

مروق دانه است مروق شبيه اجلی

مروق صامع است یعنی گویان بنامند

مروق لخم است

مراز و مرار از مرور است

مراز العين مع الزاء المعجمة

مراز مزانه امضاكه بنارمي آهویرا

نامند

مراز حمام ذكر است یعنی كپوتوز

مراز اول است

مراز و مزون تطور و بن است در

یعنی نعل قانون مزون تطور و بن كپوت

است و مزون تطور و بن صغير است

مزون كذلي است معروف و در قرا و بن

مذکور است

مزال العين مع السين الموحدة

مزال بلع است و كشوت را بنامند

مزال عسل است و آفران بن نام

مزال این جهت مرسوم است و در كه و بن

مزال و بن مزال

مزال رصفل نوز است

مزال و مزال ذنب است

مزال جمع مزال است

مزال و قان یعنی شاخه و بنها

درخت گوم و گند و بنها و بنها

كه مود رخت و بنها و بنها و بنها

و بنها شاخه های درخت با رنگ و بن

درخت نوز آفران و بنها و بنها

نوز نامند و بنها و بنها و بنها

است

مزال مزال است

مزال مزال است و بنها و بنها

مزال

مزال مزال است

مزال مزال است و بنها و بنها

مزال مزال است

مزال مزال است

مزال مزال است

مزال مزال است

مزال مزال است

مزال مزال است

مزال مزال است

مزال مزال است

مزال مزال است

مزال مزال است

مزال مزال است

مزال مزال است

مزال مزال است

مزال مزال است

مزال مزال است

مزال مزال است

مزال مزال است

مزال مزال است

مزال مزال است

مزال مزال است

مزال مزال است

مزال مزال است

مزال مزال است

مزال مزال است

مزال مزال است

مزال مزال است

صمغ آن کثیر است که بیونانی لوا رص نامند	عشبة الصباغ کراشا است و غایتی قهیر آن دانسته	عسل الخلال شکر خشبی است که از درخت بید بعمل می آید
عصبه بفتح و تحریک نوع لبلابی است که بیونانی فسوس نامند	عشبة العجوز طراشته است	عسل داؤد او مالیست
عصاب بفتح و تشدید ماد اسم غزال است	عشر بضم بقاری درخت خرک و بهندی آک نامند و در سکر العشر مد کور شد	عسل الرمث شبنمی است که بر درخت رمث نشیند و آن چیزی است سفید شیرین و گفته اند که آن شکر تبغال است
عصف بری باد آورده است	عش الطائر خانه طیور است که بقاری آشیان پرند و گویند	عسل طبرزد شیر قند و شیر نبات است
عصفور الجنة خطاف است	عشق الصبیان شوکة السوداء است	عسل القصب عسلی است که از خرما می خشک بطبع و فشرودن و بفروام آوردن بعمل آورند
عصفور الصباغ و عصفور الشوک صفراغون است	* فصل العین مع الصاد والضاد *	عسل القصب آب نیشکر است
عسلان متصل است	عصاب و عصب بضم ا هم بر بری شبطرج است	عسل النبی حصی لبان است و بعضی گفته اند معده سائده است
عصیده طعامی است مصنوع و در قرابادین مذکور شد	عصاره همارت از آب افشردن نباتات و باقوا که و غیرها است خواه خشک نمایند و یا نکنند و عصاره هر چیز در ضمن اصل آن مذکور شد	عسل مادی عسل نخل سفید است
عصیفیره و عصیفره چیزی زرد است	عصاره آرمس عصاره پوست انبر	عسل النخل شهد است که بهندی می مد و نامند
عضاه یکسراول هر درخت عظیم خاردار است و آن بر دو قسم است خالص و غیر خالص و درخت ام غیلان را نیز نامند	بارس است و در امراض عین مستعمل و بهتراز ما مهران چینی است	عسل یا بس خشک کنده است و طعام طبیب رقیق را نامند
عضرس خطمی بری است که بیونانی باد و عبری شحم المارج نامند	عصاره امای سک است	عسل یا بکسر صنف آخر بخور مریم است
عضر فوط و عضر فوط جانوری است که بداری مار ملوک و بهندی بهمنی نامند	عصاره حناء الصینی قنز و خطا نیست	عسل عسین پده کهنه است
عضرن یکسراول بورق است	که شاه صینی نیز نامند	عسب جریب نخل است و استخوان ذنب را نیز نامند
عض یکسراول و تشدید نام اسم جنس هر درخت کوچک خاردار است و گفته اند اسم نوعی از خار است	عصاره السوس رب السوس است	عسل قضیب قیل را نامند
عضل بفتح و تحریک بلغث اهل یمن جراد است جمع آن عضلان	عصاره القرظ اقا قبا است	* فصل العین مع الشین المعجمة *
عضمه عبری اسم ثعلبه است که بغاری و ربا ماده نامند	عصاره هوفنقه طبل اس عصاره الحبة الثیس است	عشار بضم عشار است
	عصی الراعی است	عشب گیاه تررا گویند
	عصی هر مس حاجوب است	عشبه عشبه مغریه است که نایان نامند
	عصب بضم درخت خاردار است که	

عیشام: اسم عربی درخت غرب است

ونزد بعضی درخت چهار ونزد بعضی

سقیل اروز و رورجیلی را نامند

عین صوف است

عین الاعلا: اقحوان است

عین البقر: اسم نوعی از انکورا است

و بلغت مغربی اسم نوعی از آلو است و

اقحوان را نیز نامند

عین الحجل: بلغت شام قسم صغیر اقحوان

است

عین الحبوقة: با صطلاح اکسیر یان

زیبق است

عین السرطان: شمشیر است

عین الهلhel: اسم مغربی اذان الفار

رومی است و در افریقیه جهت عرق

النسا استعمال مینمایند

عین الهمر: سنگی است مشهور در طب

تفیی برای آن ذکر کرده اند

عینون: آذان الفار است

عنبه: بلغت اندک لس رعی الحمام است

عین البطباط: آذان الفار است

* باب الغن المعجمة *

* فصل ل الغن مع الالف *

عابانك: شاپانك است

غابس: عنب الدب است

عازابانی: اسم ترکی که با طریلال

است و در کوهستان و درستان پای زاغان

نامند

غاسول: ایشان است

عنب الجن: فاشر است

عنجد: عجم الزیبت است و جمیع دانة

اثمار را شامل

عندم: بقم است و نزد جمعی دم

الاخون

عنرب: سماق است

عنز: بز ماده است و در معز ذکر یافت

عنزان: اذربواست

عنصل: اسقیل است

عنقه: اسم عربی مرزنجوش است

عنقلمی: اسم بودایی شلجم است

* فصل ل الغن مع الواو *

عود البخور: عود قماری است

عود البرق: دار شمعان است

عود بلسان: شاخ درخت بلسان و در

بلسان مذکور شد

عود الدرقة: محروث است

عود الريح: اسم مغربی ارغس و نزد

جمعی فاوانیا و نزد بعضی ماموران و نزد

بعضی روح

عوسیا: برومی بسیار است

عود الصلب: نار انبا است

عود الفاوذج: ابوخلسا است

عود الوج: وج است

* فصل ل الغن مع الباء *

المنايا النخامة *

عدان: اسم جنس شاخ نباتات است

و بلغت شام دار شمعان را نامند

عدران: زهرورجیلی است

عفیان: اسم عربی فوب خالص است

عقیلا: اسم عربی غوره است

عقيل العنب: میفتخ است

* فصل العین مع الالف *

عكرش: اسم صغیر خیر ثبل است

* فصل العین مع اللام *

عالت: خندر بلی است

عاجا: قراح است

عاس: سات است

عاسی و علقی و علوا: نبات صبر است

علف: رطبه خشك است

عاب مندی: اسم فارسی سقودون است

علقه: طاسیقون است و کوبند اسم

صبر است

علقم: اسم جنس نبات تلخ است و کوبند

مراد از آن قناء الحمار است و کوبند

حفظ است

عاک یابس: قلفونبا است

عاک رومی: مصطکی است

عالم: با صطلاح اکسیر یان زربنج است

علوئس: خبازی است

علوفن: بهوانی میفتخ است

* فصل ل الغن مع الميم *

عماد: بك الاس است

عمرو: کرفس است

عماج: نوعی از خرنوب است که با تخم

خورند

* فصل ل الغن مع النون *

عنان: بزغاله است و در جدی مذکور شد

فانارین و فانوری نخل است

فانایس ناخته است

فاناس ایرا فیلون کباب جاز شیر

است

فانالس جزیری است

فانوس و فانورس و فانیرس و فانیر

و فانیرس همه اسم بردی است

فانور اسم عربی بر لجام است

فانوس بقیه الحقیقه است

فانوسون نظم است

فانوس و فانوس کورن نام است و

شاه توحید را بر نامند

فان ایرونی نامی است طویل المعنی

و این معنی را از اول در این

را بر

فانوس و فانوس هر طایفه است

و گفته اند اسم عربی نامی است که

بدان می میوه نامند و بهشتی بهشت

آن فو که

و نامی است و نامی نوعی قصی

است که آنرا نخل نامند

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

است

و نامی است و نامی است و نامی است

و نامی است و نامی است

و نامی است و نامی است

و نامی است و نامی است

و نامی است و نامی است

بنارخ ایوان است

فانورین شراب کهنه سار قوی حاد

است

فانوس پرهت درختی است در طور حیا

شرآن مانند قور

فانوس بیوتی منعی از شدت است

فال مال قریب است

فانوس بیع کمر است

فانوس ساهر است

و بیور موس جامع الفهر است

فالانوس منیرس صفت کمر و نور

است منیرس اسفند موس حکیم بهشت

آنکه در اول کس است که معرفت در آن

در سر و اول و گفته اند در سر و اول

و گفته اند که

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

است منیرس و فانوس و فانوس و فانوس

است و فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

منیرک است

و نامی است و نامی است

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

که نامی است و نامی است و نامی است

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

است

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فانوس و فانوس و فانوس و فانوس

فیلو ناخته است که بیونانی فرانس	قال الله تعالى واسقيناكم ماء فرائنا	فرا سیون از پلید البحر است
و مایوس نامند	فرائه نیده است که بشیرازی میده نامند	فرا یطافی النجده است
فعل ما ورس بسویانی چند بید ستر	فراخ بچه طیور است	فرا نیون اقحوان است
است که خصیه خراست	فرا ر بچه شتر و بز و کار و وحشی است	فربوک و فرتوک خفاش است که
فتم انکشت است که بهندی کویله	فرا ریج جمع فروج است که بچه	آرام مرغ عیسی نامند
نامند و آن اخگری است که خاموش کرده	دجاج باشد	فربودم کافور است
باشند	فراس خرمای سیاه است غیر شهریور	فربهی احم فارسی سمن است
فحول بفتح کشن خرماران نامند	فراستوک بغار سی پرستواست که	فرت نباتی است که جهت رجع فواد
* فصل الفاء مع الخاء المعجمة *	بعربی خطاف نامند	نافع است
فخار خرفران نامند که بغار سی سفال	فرا سینا بیونانی کرات است	فرت سرکین است
نامند	فراش بفتح اول و شین معجمه در آخر	فرتا فوه است
فخوره لخاله است	اسم عربی پروانه است واحد آن فرشه	فرتا نیون اقحوان است
فخمه ه بنه است که تخم آفر	فرا سیون است	فرتا شعیر است که بغار سی چون نامند
بر آورده باشند	فرا ص ساذج هندی است	فرتا کما د سفید است
فخوز درخت نخل قوی شاخ پر برگ	فرا طون قرن است که بغار سی شاخ	فرتا بسویانی سعد است
رانا نامند ز ناقة بز رک پر شهر را نیز	نامند	فرتا بغار سی فرخ طبور است
نامند	فرا طبوس برومی مغاث است	فرا ر با مصلاح اهل صناعت کیمیا
* فصل الفاء مع الدال المهملة *	فراغ بعربی اسم منی است	زریق است
فلا ده ضلع است	فرا فر و فرا فل سوبق نمر نموب است	فرا رکض شیخ است
فرا بضم اول و دوم و راء مهملة	فرا م بکسر اول بعربی درائی است که	فرا ج چو جله ماکیان است
مشدده بعربی اسم فحشه است	زبان برای تصبیق فرج مستعمل دارند	فرا ر نباتی است در نهایت تلخیه
فلس بعربی اسم عنکبوت است	فرا موس بیونانی باقلی است	جهت مغص و زحیر و رج بطن نافع و
فلن بعربی اسم ضبع سرخ پیر است	فرا ق بضم اول معرف بردانک فارسی	از چین می آورند و آن بتواج خطایی
فل پلیرون بیونانی مقل است	است که بعربی برنگ و بغار سی سیاه کوش	است و بعضی وح و بعضی دوانبکه بترکی
* فصل الفاء مع الراء المهملة *	و بترکی فارا فلاق نامند و آن حیوانی	اکبر و رانا نامند و بعضی آرا را و اند چینی
فر بر مرغ است	است بقل رسک کوچکی و برنگ آه و کوش	دانسته اند
فرا کور خراست که حمار الوحش	آن سیاه و بيش پيش شمر مکتوبند مبرود	فرزد و فرزد مرغ گفته اند نباتی است
نامند جمع آن افراء و فراء	و کوند خرمه ه از آمدن شیر واز	که بسخ آن سعد است
فرا ت آب صاف شیرین خوشکوار است	سباع شکاری است	فرزغ حب القطن است

فرمان دار ظلم است

فرمانا بد را است

فرمان بکسر و بفتح نیز با ر می

خبر آنکه از پوست آن نرو میسازند و

گفته اند تک است

فرمانک رزق منور و فرخترک همه ام

فارمی خطای است

فرمان جهمی است

فرمان اردن بیوتانی یعنی حیامی

است که حبی از حبیب مذکورند شبیه

بعد من است که آنرا از من الحسام و

بهنی از من است

فرمطس بعضی رومی الحسام بعضی

در ازای گفته و اصل آنست که طواری

است که آنرا در دست انداز

نرمک نومی از خر است که بدانی

شیر و شلیل است

فرجایس و فرسایس طاق است

فرمای بر روی و سیاه است

فرمطس بیوتانی و فرمطیل الکلاب

است

فرمطس سیاه که خرد است

فرمطون سبک مغربی است و گفته اند

حماجم است و صاحب آنده هم او می

از باد آوری و است

فرش بفرمی صفا و ایلی است که قابل

مقابل باشد و آنرا تعالی و منی از امام

حدیثی است که آنرا در دست و است و است

جنتی است که در آنرا است و است

گفته اند آنچه از بزم و هو و کرک

پوست آن ابتاع برزد و گفته اند پوست

کوچک و خرد همزم است

فرمکی بفرمی خروشه کوچک است که

در خروشه از یک خروشه انکو و میباشد که

بفرمی خروشه و نیز بفرمی مشک است

فرمی و فرمیل است مقل است

فرصاد بفرمی هم درخت توت است

و گفته اند درخت توت صفا و است

و توت خرچ و نیز خرچ و خرچ و خرچ و خرچ

فرمکی بکسر آنده و فرمی آنده انکو و

در آن است

فرمی و فرمی و فرمی و فرمی و فرمی

فرمی بکسر آنده و فرمی آنده و فرمی

خرچ است

فرمجم گفته بفرمی و فرمی است

فرمطس بفرمی و فرمی و فرمی است

فرمطون فرمطون است

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس بفرمی و فرمی و فرمی است

فرمطس است

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

حدیثی که بفرمی و فرمی و فرمی

فرمای درخت عظیم است مانند درخت

چهار برگ آن مانند بادام و گل آن

مانند گل خرچ و فرمطس آن کامه و فرمطس

مانند

فرمطس درختی است عظیم که از چوب

آن و خالی مانند و گوشت درخت مانع

است و گوشت درختی است که بهمنی

مانند و فرمطس و فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرمطس و فرمطس و فرمطس و فرمطس

فرصید عجم الزییب است و عجم

العنب را نیز گویند

فرلب بچه یربوع است

فرذن نوعی از آهن است که فولاد نامند

وحب الرمان را نیز نامند

فرهیمون بهونانی زرین درخت است

فرینوس بهونانی کرمب است

فرنون اسم یونانی زبد الکمر است

فری اسم فارسی مهلبه است

فری بعربی پوستن است جمع آن

فرا متخذ از ستیاب و حواصل و سوز و

قائم و شک و با لوز دلی و ثعلب و حملان

فروس بهونانی مادر یون است

فروسمون جوز مائل است

فروشده به فارسی افروشه است و آن

حلهای است متخذ از ارد و روغن و غسل

با شکر و گندله اند فرشه است

فروصناهی و افروصناهی کرانه النوام

است

فر و غموس بهونانی سنگی است که

صباغان بلاد فروغیا که افریقیه باشد

مستعمل دارند و لهذا اسمی بهونانی

بشر غموس گشته

فرد فرط زرمخ احمر است

فروغه پیه کرده است

فرد قود، لاون دوائی سم حریف

خوشبو و گندله اند و با تیسست شبیه بخام

لادن اسود و بیخ آن طولانی سبک عرض

و بوی آن تند شبیه بپوی حرف چون باب

طبع نمایند و بنا شامند رعاف آورد و

طحال را نافع

فرد قولس بهونانی و سنج الکواکرا است

فرد لیوس بر زمی ماهی زهرج است

فرومد سعد است

فرومیان بصل است

فزه به فارسی بند سنج است و بتورکی فراخ

است

فرهنج به فارسی اسم گشوت است

فربج به فارسی اسم و ج است که بتورکی

انگرنامند

فرجات اسم فارسی شینم است که بعربی

صقیع نامند

فربده مروارید بزرگ را نامند و

نیز مروارید بزرگ برشته کشید را

فربدق و فربدیس بلغات اهل مصر

رومان است

فرز و فرس به فارسی اسم ابابست

در نهایت تازکی و نصارت که چون دراب

بخورد فربه شود و نیز اسم نباتیست

خوشبو و نیز فرزد و فارسی اسم گوشت

خشک و نیز اسم نباتیست که بیخ آن سعد

است

فرس غول بهونانی راسن است

فریط غموس نوعی از دروس است

فردق جاورس است

فربقه بعربی خرمائی است که با حله

طبع نمایند برای نفی ساء و با حله است

که با حبوب طبع نمایند و وجهی که آنرا

حله در السنه اند غلط است

فر بیکیه هلم است

فریوک به فارسی بطیخ است

* فصل الفاء مع الزاء المعجمة *

فر به فارسی اسم و سنج است

فرز و فریر به فارسی اسم و ج است

فرغن به فارسی عشقه است و گفته اند

که نوعی از بلبل است

* فصل الفاء مع السین المهملة *

فسا بهونانی استخوان نمر است

فسارید و سن بهونانی نوعی از زردیج

است که در کند م تولد یابد

فساریدوس بهونانی نوعی از افسنتین

است

فسافنین برومی اسم خرما است

فسال بهنجیست خشک سفید رنگ تلخ

شبهه بشکم حفظا خاصیت آن محلل و

مخفف

فسالته الحدید توبال الحدید است

فسا مانا بهونانی لوبیا است

فسامون حب بلسان است

فسان اسم فارسی حجر المسن است

فسیا برومی زفت است

فسطاطیس بهونانی ضررا است

فسفاد شبو و فسفاد شمول بهونانی

حب البان است

فسق ججم و فسق الها و به حب

البان است

فسفور و فسفوری بهونانی سمک است

بر و می اینکس نفخوس و بیونانی
ذرائقون نامند و بهترین آن خوشه‌ی
آن است

فجاج السنبل شکوفه بتوع بخوشه است
که بریانی نفخوسا برودین و برومی
اینکس طوخس و بیونانی دوز سفلیوس
و بهندی چهره کاهول نامند

فجاج سورنجان را بغاری سنبلین و
برمی اصابع هرمس نامند

فجاج الغار شکوفه دهمست و بریانی
نفجی دوزاقی و برومی اینکس نور
ینوس و بیونانی دوز اسطافا بن نامند
بهترین آن نازده خوشه‌ی آنست

فجاج الکرم شکوفه رز و بریانی نفجی
او که پشاورومی اینکس طراخون و
بریانی دوز اطفاطینون نامند و نیز
بغاری سی دل کویند بهترین آن برمی
نازده آنست

فجاج الملح زهره الملح است
فجاج الموز شکوفه موزا است که بهندی
کیلا کاهول نامند و بیونانی دوز امورزا
و بریانی نفجی موزا و برومی اینکس
موزین

فجاج النحاس ثوبال النحاس است
فجاج برس بیونانی ضربه الچلی است
فجاج بایون فاشرستین است

فجاج کبوتر سیدیل است
فجاج مینوس بخور مویم است و گفته
اند ضربه الچلی است

فجاج بریانی فاسل است و شررا نیز
نامند

* فصل الغاء مع الغیر المعجزة *

فجاج برمی اهم طین است
فجر و فجو وردا است و کل حنا را نیز
نامند

* فصل الغاء مع الغاء *

فجلین بقله الحقاء بری است
فجونیسور بیونانی اسم ملح است

* فصل الغاء مع الغاء *

فجارس بیونانی اسم سرور است
فقتیه هرگی است که پیش از ورق
یا با آن هم رسد

فقتیه فنجکشت است و گفته اند تخم آن
است و اول اصح است و نیز شراب زبیب
یا غسل با کشتن را نامند

فقتیه حب الفقل است
فقت و شراب زبیب یا غسل یا کشت
است

فقططس اس برومی لحیه التیس است
فقتیه برمی کل زرد را نامند و فقتیه
که فقتیه بوده باشد بقاء مهمله زیرا که
ورد اصغر است

فجاج برمی اسم جنس شکوفه است که
نور نیز نامند و بیونانی نفج و برومی اینکس
و بیونانی دوز و بیشتر اطلاق فجاج را
بر و را دوز می‌نامند و نیز بر هرگی که
پیش از بوک برآید

فجاج اذخر شکوفه کورکبا است که

حب باشد

فطریوس عدس جبلی است
فطس و فطسه حب الآس است

فطعم قرغل است
فطیلون بنطافیان است
فطلا و رد است

فطلوسن شبه است

فطوحیون بیونانی زفت رطب است
فطوخینا سراج القطرب است

فطوریس بیونانی زجاج است
فطوس حب الآس است

فطول هزارچشان است که فاشرا باشد
فطوماون کیلا است

فطوه خردل بیض است

فطیر خمر خام است
فطیلا می فاطا است

فطلمون فارافیا است
فطین دلوس فاذله است

* فصل الغاء مع العین المعجزة *

فعلال بریانی فیل است

فعلوس بیونانی حنطه است

ففعع برمی جلی است

فجلوه کادی است

فجم درخت کل است

فجوسا برومی خربق است

فقولم فاذله است

فقلولون برومی حنا است

فقللوس کبا هی است از جنس
هر طبعی که بخور مویم است

دور در آبادین ذکر یافت	فلینس و فلنیمس بیونانی عصی است	است که فاعتر باشد
فلنیمشک و فلنیمشک فرنیمشک است	فلیماسطس بیونانی وسه است	فلنج قنک است
فلوا اسکندری قیولی است	فلیموریس خربق اسود است	فلنجل بضم بعربی عناق الارض است
فلو نارمشک است و هزارچشان رانیز	فلنیمس و فلنیمیس حنق قوی است	فلنجکشک اثلث است که بهندی
نامند	که بفارسی دیوا سپست نامند	سنبهالونا مند
فلورا بسرانی اهم مرعراست	فلیمله هر توه است و ناخواه رانیز	فلنجوش معرب پنجنوش است که
فلوربغا صندل است	بعضی ثمر پنجنکشک و با درنجبویه نیز	عبارت از خبث الحدید و علیه و علیه
فلوربقی صندل ابیض است	توهم کرده صاحب تحفه که نوشته بلغت	و آمله و عمل باشد راسم معجون مرکب
فلوس ماهی بشیرازی اسم خائق	اهل مغرب اسم تخم انجیره است	از انها است و آنرا ممل الحیوة نامند
الکلب است که قاتل الکلب نیز نامند	فلیمما اصل السوس است	نسج آن در قرابادین ذکر یافت
اذارقی رانیز و بهندی کچله گوید	فلیل لیف است	فلنجربون فلنجیقون است
فلوعربین عصی الراعی است	فلیمله بعربی موی سر زن رانا مند	فلنجردون خمخه است
فلوعیون برومی طین ماکول است	فلیمما بیونانی یرشیان دارواست که	فلنجیروش نوع احمر خس الحمار است
فلو فرنیسا برومی قرع است	بسر نائی بطیفا نامند و آن عصی الراعی	که عرق الغالودج نامند
فلومس بوضهر است	است	فلنجا گفته اند بفارسی اسم زاج است
فلوموس بیونانی خیار است که فامورون	فلی نوین لاغیه است	فلنق معرب بندق است
نمزی نامند	فلومفا لسان العصاره است	فلنق هندی رته است که بهندی
فلوموسور حب النبل است	فلوموحوس سولان است	ربته نامند
فلون شیخ جبلی است و برک نبات	فلوموحیم بیونانی بسد است	فلندر وینک بوه کنک است
رانیز نامند	فلیمه خود نج بوی است	فلنطا عطا بسرانی شجرة الکلب است
فلونیا اسم معجون مرکبی است منسوب	* فصل الفاء مع الحیم *	فلنطافلون بنطافلین یونانی است که
بافلن طبیب که افلونیا نیز نامند و در	فلماشرافیل بسرانی کاشیر است	بمعنی ذوخمة الارزاق است که
قرابادین ذکر یافت	فلماو زنجبیل است	پنجنکشک نامند
فلورین جعل است	* فصل الفاء مع التون *	فلنطافلون قاونیا است و بیونانی عود
فلیم اسم لبا است که بفارسی عود نامند	فلما و فناء عنب النعلب است و عین الدیک	الصایب نیز نامند
فلنجون سرخس است	رانیز نامند	فلنطونیس بیونانی فسوس است
فلنجیقن سورنجان است و بعضی	فلناسیوس بعربی اصابع مرمس است	فلنطیقون زراوند است
حوما نه دانسته اند	فلناطیلوس برومی مضمار الراعی است	فلنفع بعربی فاره است
فلیم بسرانی حجر المقتا طیس است	فلناسا لون برومی فنانیس یونانی	فلنک جنطل است و حرمل رانیز نامند

مکمل و نیک است

فان بخریک یعربی اسم حسن است

جمع آن فنان و فانی

فان حصار الوحش است

فان لعل الفاعل الوار

لواط منب الشلب است

فودج رفود اول مغرب ثانی است

یعنی شمره مورگان و دوقرا بادین

و کرات

فوتنج رفودنج مغرب فودک و بودک

فارسی است

فوتنج نوی که چله چرخه نامند فودنج

پرسی است

فودنج فیری حقی الماء است

فرامرج حیوانی ارفال است

فونیم حیوانی جوار است

فونا فوا است

فوتیس حیوانی ششم احد است

فوتیس بودلا حیوانی بیست مرغان

است که یعربی ششم الاور نامند

فوتیس لیونک ششم احد است

فودلا نس نوی سنگریزه است

فودک بر که بخند از آن آفت که بوز

نس نامند بعد میا و زول

فوجلیاس رفو طیاران است

فودوس فارسی حیوانی اسمی داشته

است

فود فوایس نوی فارسی است

فود فوایس نوی فارسی است

فودانیا حیوانی شش است

فودون مشرق است

فودارس بیوانی و بیوانی

فودما زار یعربی شمع نامند

فودمطیس نوی اسم نوی است

که حیوان نوی نوی حیوان حنک نامند

است

فودوس فدادع خطرات

فودوس حیوانی نوق است

فودنور بیوانی حنا است

فودنوس بیوانی حنطه صحرائی

است که خط زرد نامند

فودوس ابل است

فودون نوی رفو رفو نوی رفو رفو نوی

و او انی مایه قرحا است

فودودیس و نورودیس و فودیس

نوی فودع است

فودوس حیوانی حنطه است

فودیس البرز کسان است

فودطیس مار قشیا است

فودوس حنک نامند

فودوس بیوانی نامان است

فودوس بیوانی نوی رفو رفو نوی

است که بشیر نوی کمال نامند

فودوس بیوانی رفو رفو است

فودوس و فودیس و فودیکس بیوانی

نیماله است

فودوس رفو رفو است

فودیس نوی است

فودیس ذنب السباع است

فودیه و فودیه و فودیه و فودیه

فودیه از فودیه است که فودیه نامند

فودیه نوی و فودیه نوی

است

فودیس بیوانی حنک است

فودیس بیوانی حنطه است

فودیه و فودیه بیوانی جوار است

است

فودیه بیوانی قرحا است

فودیه و فودیه

فودیس فادریون است

فودیس نوی خطرات است

فودیس نوی رفو رفو نامند و فودیس نوی

کم نامند

فودیس نوی رفو رفو نوی رفو رفو نوی

است

فودیس نوی رفو رفو نوی رفو رفو نوی

فودیس نوی رفو رفو نوی رفو رفو نوی

فودیس نوی رفو رفو نوی رفو رفو نوی

فودیس نوی رفو رفو نوی رفو رفو نوی

فودیس نوی رفو رفو نوی رفو رفو نوی

فودیس نوی رفو رفو نوی رفو رفو نوی

فودیس نوی رفو رفو نوی رفو رفو نوی

فودیس نوی رفو رفو نوی رفو رفو نوی

فودیس نوی رفو رفو نوی رفو رفو نوی

فودیس نوی رفو رفو نوی رفو رفو نوی

فودیس نوی رفو رفو نوی رفو رفو نوی

فودیس نوی رفو رفو نوی رفو رفو نوی

فودیس نوی رفو رفو نوی رفو رفو نوی

فولوس کورال شکل است	بسفایج است	ونان رمانا تر حیوی که از ان نان پزند
فولایا بسرانی فول است	فولوربرون بیونانی قرین اهود است	نیز نامند
فولم ذمب است	فولومون ثوم است	فوما میر العطاس باقلی قبطی است
فوفوزومبه اترج است	فولوطار پرسیاوشان است	که قلناس نامند
فوفه عشبیه است	فولوعوما لون شکامی است	فومان کندم و جورانا مند میررباز
فوفلا سوس زاج است	فولوعس فستق است	رانیز
فورفارس قنفل است که بفارسی خار	فولوقس فولوقسیس و فولو قنیس	فومه سنبل است
پشت نامند	حنظل است	فوموبطیا میر و فوموبطوشعوی بیونانی
فورفارس برومی جوزالمر و است	فولوفرینون ورق البوطا است	جعل است
فوفیمون بیونانی صمغ عربی است	فولومون قنعا است	فومومیمون ترمس است
فوکان فجاج است که بفارسی بوز	فولومبشا ماء الزیتون مملح است و ماء	فومینون صرطان است
نامند	السمک کبار مملح رانیز نامند	فونیا برومی دارچینی است
فول بلخت اهل شام باقلی است و گفته	فواون طین لرمی است	فونیا بیونانی دودنج است
اند حبی است شبیه حمص و بعضی	فولی برک نبات است	فونین بیونانی بعل است
گفته اند حمص است	فولبا کرش است که بفارسی شکمبه	فولبری بلسکی است
فولا بسرانی سازج است	نامند	فولده شبریزی است که در ان طعم
فولاذ و فالوذ مغرب فولاد فارسی است	فولایا غرنا ورق الزیتون است	حلالت باشد
که نوعی از حلاوت جوهر دار است	فولبانارسفا ورق الاترج است	فولده شراب است
فولامبوس برومی بل است	فولباسیفی ورق الخوخ است	فول تنابری است
فولس فوئس هلیق الکلب است	فولی جانیوس ورق الخلف است	فولس و فوبوس هلیق الکلب است
فول طامون بیونانی شبت است	فولایا علفان ورق الغار است	فولفه مصدر فارسی است
فولاطفوا بیونانی باقلی مصری است	فولبطوفولس ورق الاس است	* فصل الفاء مع الهاء *
فوللو بسل است	فولبفالون ورق الاجاص است	فولبار اسم جواهر حجریه سرخ رنگ
فولن برک نبات است	فولبللس و فولین ریباجعد صغیر است	برنک یا توت است که از معدن ذمب از
فولو حنظل است	فولامقرون ورق التوت است	بلاد مشرقه برمی آورند و بعض گفته اند
فولواماریقون و فولوغریون بیونانی	فولین برومی فل است و بیونانی	که اسم اعل است
و بفارسی بر سبان و سریان باطی که	جعل است	* فصل الفاء مع الیا *
عصی الراعی است	فولمون جعل است	* الفاء مع التحتانیة *
فولودین و فولوفودین	فوم بعربی ثوم است و کندم و نشود	نیا دارنفل است

قاپل ایله - قاپل ایله است	قالا ریموس نوعی از خمر است	قاموز ایله - قاپل ایله است
قاپل زابا - قاپل زابا بیسویا بی بی	قاپل - قاپل است که عصاره شکر و قند باشد	ساد اب است
القنصل است	قالا روسطس خیقون نوعی از تیل	قاموز درهنی صمغ خطمی است
قاپون - ارمنی است که نوشا در باشد	است	قاموز درنیا - بیریانی و بیونانی صمغ
قاپو - بیریانی جز قاپونا است	قالا مالس - بیونانی فوتنج نهری است	زیتون است
قاروس - بیونانی جاشیر است	یافوتنج بری است با مطلق فوتنج را گویند	قاموز شیعا - بیریانی و قرومی فریبون
قاراطون - نیلوفر است	قالاس - قالا موسا فردمانا است و حرف	است
قارطین - لجن شهرم است	رانیزنا متد	قاموز دکرنا - بیریانی ساداوران است
قافور - تلوسه خرما است که بشیرازی	قالامن قالا میس - قصبه مطلق را گویند	قاموز دلوزا - بیریانی و بیونانی صمغ
نارونه نامند که وعاء طلع نخل باشد	قالامواس - قالا موسا اروما طیقون	درخت بادام است
قافوری و قافورنی - بیریانی کافور	قصبه سادج است	قان - گفته اند که بترکی دم است
است	قالاموس اروما طیقی - قصبه فارسی	قانانپس - شهدانج است
قافوروس - برومی و بیریانی سقاولا	است	قاناقس - کاشم رومی است
است که زونباد باشد	قالا مینی - فوتنج الماء است	قاناش قیطی - بیونانی باقلی قیطی است
قاق - طاقی طویل العنق است و گفته	قالب - بکسر لام بعربی بسرا حرافت	قانه الطیر - قاصه است *
اند معرب کاک بمعنی کمک است	قالتجه - اسم ترکی طاقی نیست معروف	قانغامن - بیونانی سند روس است
قاقا - بیونانی حنظل است	بعک و بعربی عقیق وصلصل نیز نامند و	قانغامون - بیونانی صمغ کر به الرانحه
قاعقی - سهیل نخم مرغ است و نیز بوسه	گفته اند اسم قاخته است	است که می آرند از بلاد عرب و گفته
نازک بالای تخم مرغ را نامند	قامارون - و قوماروس بیونانی قاتل	اند که سند روس است
قانانی - حنظل است	ایله است	قاساروس و قساروس و قنناریدوس
قانسون - بیونانی کبابه است	قاماسین - صمغی است که آنرا کاشیر	بیونانی ذراشج است
قانسوس - بیونانی کمون بری یا شاهترج	نامند	قانقراطمون - لفظ بیونا نیست و گفته اند
بری است	قامافیس - بسمج جاشیر است	که نبا نیست مانند حاصل ریدل آن
قاقوس - قاقوس و سوطو بیونانی حدس	قامقی و قام مقی - دود البقل است	استحالی می نمایند
الماء است که نوعی از طحلب باشد	قامواجی - بترکی طاقی نیست از طیر	قانپوس - بیونانی بمعنی د خا نیست
قاقیون - بیونانی لبلاب کبیر است	از جنس صقور	که آنرا شاهترج فریبی نامند
قالابو - بیونانی یالوطا است	قاموز - بیونانی صمغ است و مرکب مطلق	قانبون - بیونانی شاهترج است
قالاجیر - قلی است	گفته شود مراد از آن صمغ عربی است و	قادر - بترکی بطیح است
قالاراس الاقبوا - قرن ایل است	نیز قاموز بیریانی سند روس را نامند	

قناب بکسر اول بعربی نومی از حنک است

قنار و قنارس و قناریس بحوالی و بیروانی و بیرونی معنی گرا است

قنارچ بهر اول قند را نامند قناری بزرگی اسم نرغ است

قنار و قناری نام گیاهی است که شتران معشوقند و بقاری کجا اچرای

قناری نامند قنارچ بعربی اسم دانه است که بقاری می خورند

قنار و قناری و قناریس مرده بهر نامند و نشانی به قناریس و قناری اسم

قناری معنی قناری است که تا طبع نامند معرفت گویند و گویند

قنار و قناری قناری است قنارچ اسم عربی خنجر و سحر است

قنار اسم عربی انگور و بولانی حیدل از سب است و بشک بد با اسم چکانک

قناری بهر اول و بکون ناس و ضم واه مضمون در حلی اسم جزیره و طایف است

در روم که معدن نحاس است و نحاس آن احبار و خرم است و این آنرا نحاس

ناری نامند و مشرب به آنجا ماسی آنکه قنار اسم مملکت است که از این و ماس جزیره

بمعنی می آید و این ماس به معنی و نحاس می نامند

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قنار قنار و قناری قنار اسم مملکت و قناری است

قلاح صاحب تجده گفته نوعی از ابرون

را نامند و اصح آنست که بخور مریم است

قلاح مریم گیاهی است که برگ و بیج

آن منبت سنگ مثالی و مدربول است

و آن نوعی است از حی العالم که معنی

است بزلایف الملوک و نواب علوانخان

مروم گفته اند که غلط است زیرا که

آن قلاح مریم است

قلاح بفتح اول و تشدید دال بحرایی

چند نخله است

قلاح بضم اول و تشدید دوم بحرایی ماهی

بحری است

قلاح مریم قلاح مریم است و قلاح

مریم از آن جهت نامند که کلهای آن

طولانی پیچیده شبیه بزلف بافته و اهل

شیراز آنرا زلف عروسان نامند و بهندی

جته دهازی نامند و اهل مغرب زلایف

الملوک جهت آنکه برگ آن مانند قلاح

کوچک است و ازین جهت این را اذان

القسیس نامند و گفته اند بیونانی قوطو

لیدون نامند و بعضی گفته اند نوعی

از حی العالم است

قلاح بفتح ثانی بیونانی اقلیمیا است

قلاح و قلاح بفتح اول و ضم ثانی

بحرایی اسم ذباب است

قلاح و قلاح نزد عامه اهل اصفهان اسم

تودریا است

قلاح اسم بحرایی مرق است که بفارسی

شوریا نامند

قلاح کوشش مظهر رخ دردی است

قلاح الملوک خیاری است

* فصل الفاف مع الال المعجمة *

قلاح قطعه ذهب است

قلاح و قلاح الاذنان والقذالهم

بر غوث است و نیز قذال بمعنی کینه است

* فصل الفاف مع الراء المهملة *

قلاح بصریانی اسم فرع است

قلاح بترکی در دار است

قلاح با بالوطن و قلاح با فالوطن

بیونانی کواش شامی است که عامه اهل

شیراز و پهبازان نامند

قلاح بحرایی قسمی از نخل است که تص

و بصر آن بهتر میباشد

قلاح چورک اودی بترکی شونیز است

قلاح و قلاح آب خاص است

قلاح بصریانی حب خروع است

قلاح نوش برومی اسم شمع است که

بفارسی موم نامند

قلاح نول لیلو قلاح است

قلاح ساوش بیونانی زیتون الماء است

قلاح سنقر بترکی طاری است از طپور

صین مائل بهیاهی و غلیظ

قلاح و قلاح قاصیا است

قلاح سموس و قلاح بصریانی سموس

قلاح بصریانی شراب حلوی است

که از انکور که بیونانی قریطیقونس

نامند سازند

قلاح بضم اول و فتح ثانی بحرایی

قلاح عظیم اسم است

قراض بابونه است و اقحوان را نیز

قراض بحرایی نوعی است از حلوی

صلب لزج که از لوب سارند و اقراض

و بنادق بزرگ تر از آن سارند معروف است

این حلوان نزد اهل ایران بمقراضی

قراطارخ اسم ترکی شکرور است

قراطون بیونانی ماء العسل را نامند

و آن عمل قلیل است که طبع کرده شود

باماء کثیر

قراطوس و قراطومن بیونانی درو

نشین است

قراضیا قراطیا بصریانی و بیونانی

خروب شامی است

قراض طاری است که عود الصلیب را

بمنعاً بخورد با سیان برد

قراض قراض است

قراض بکمر اول بحرایی لحاء شجر است

قراض بترکی ثمر درخت در دار است

قراض بترکی رخمین و گفته اند

مصل است

قراض بیونانی گیاه است

قراض بترکی عقاب است

قراض برومی اشتراک است

قراض برومی باقی است

قراض بصل است

قراض بیونانی اسم زغال است

قراض بیونانی گرنب بری است

قراض بکمر اول اسم ترکی صمغ است که

قرمیا تو تیل است	زانیه زکونید	قرق بکسر اول بعربی قشور نامند
قرمید بعربی اسم آجری است	قرق هورغ کوچکی است و قرقبار	وقشور مثل وقشورمان و نیز بمعنی لجاج
قرمهون بیونانی سمک بعربی است	نمژ نامند	الشجر نیز آمده
قرن البحر کهریا است و نیز بعضی	قرقمان جسی است که در جوف مثل	قرقا فلنجی است
عبارت از بس و موجان است	حجازی و صعبی میباشد و کونیند لب	قرفل بفتح اول بعربی بس است
قرن الهجر و قرن الثور فارسی سرو	مثل حجازی است	قرغیه بترکی غراب است که بفارسی
کار و یعنی شاخ کار و نامند و نیز قرن الثور	قر قوماعما و قرقومعما و قرقون بیونانی	کلاغ نامند
بمعنی حلیه یا بسه آمده	نفل دهن زعفران است زیرا که قرقو	قرقسوس و قرقابسون و قرقیسون
قرن الماعز شاخ بزرگ نامند	بیونانی زعفران است و معما بمعنی	و قرقیسون و قرقسما بیونانی که آمده است
قرن الحریمت قرن کرکدن است که	نفل است	قرقلون بیونانی قرنفل است
بفارسی شاخ کرک و بهندی کیندی	قرقینو بیونانی سرطان است	قرقاآ بیونانی مشرق است که علقی باشد
سمیکه نامند	قرلانفوح بترکی خطای است	قرقاول بتوکی نام تلرج است که
قرقاولا قرن الابل است	قرمارس قاتل ابله است	معرب تلر و فارسی است
قرنب بعربی در یوغ است که بفارسی	قرمارق دلی است	قرقار حمام بغدادی است که بفارسی
کلاغ کموش نامند	قرماریس بیونانی درختی است که	کبوتر بغدادی نامند
قرنبا بیودانی مطلق کرنب را نامند	آنرا قطلب نامند	قرفس بکسر بعربی اسم خرخس است
قرنبا اغربا بیونانی کرنب دری است	قرما فبطس طین کرم است	که صغار بعضی باشد
قرنی انمارس کرنب بستانی است	قرمانبون اقتوان است	قرقرا منی حرف الماء است
قرنبا و قرنبا حماض صغیر است که	قرماون و قرومینان و قرنطون برومی	قرقوس دهن منور است که آنرا
مسمی بکضمض است و گفته اند که	و بیودانی بعمل را نامند	را نینج نیز نامند
بیونانی اسم لوبیا است	قریل بالفتح سنگ نوره است و بمعنی	قرقرن برومی سبیل است
قرنبا مختلف قرنبا است و آن اسم	زف مطبوخ نیز آمده	قرقس و قرقس بیونانی صدف لؤلؤ
کردا است	قرمار فرمطان است و زنان آنرا	است و نیز یوغ حازون را نامند
قرنبا و قرنبا و قرنبا و قرنبا	علف الجبل نامند و برای قروح فرج	قرقشم بترکی رصاص اسود را نامند
کردا است	استعمال مینمایند	قرقظ و قرقوف بعربی خمر است
قرنفل بستانی فرنجیه شک است	قرمعا سلیخه است	قرقنا و قرقو بیونانی و بهر یانی
قرنفل قرنفل است	قرمل بعربی شجر است بی خار	زعفران است
قرنس حرف الماء است	قرمود و قرموط و قرمول بعربی ثمر	قرقو بکسر اسم ترکی صغیر است
قرنوس قالون حب الصنوبر است	غضبان است	قرق ببعربی خمر است و خمر و خابط

قزاح	بضم اول و تشدید زای کها	قزارا و قوارسا	بسرانی عود	قسر بوا	دهن حنای است
است		بلسان است		قس	بفتح اول و همین مشدده بعربی
قزغند	بزغند است و بزغنج نیز نامند	قزارس و قزارس	بمعنی کبر است	صقیع است	
قزل	بترکی بمعنی احمر است و مراد	قزارقونین	اسم رومی و طب است	قسطس	اسم جنس قسطا است
ازان ذهب است		که بفارسی خرمای تر نامند		قسطا سود	و آن قسطا مندی است
قزلان	بترکی اسم طائری است کثیر	قزار فورایقن	برومی تر مندی است	قسطا بحری	قسطا بیض مرا است
الوجود در شیراز و عامه آنجا قزلاخ		قزاروا قرقون	و قزاروا قوتیرون	قسطا حلو	قسطا مندی است و نیز قسطا
نامند و صاحب تخته که قبره نوشته قسوه		بیونانی سعد است		رومی ابیض	را نامند که بری آن تنک
است		قزاروس	بیونانی قسوس است که	است	
قزواجاموان و قزرمواد و قزرموان		عصاره لحيه التيس باشد		قسطا رومی	قسطا بیض حلو است
و قزرنین و قزاعا و قزرومی و		قسطا طوس	و قسطا طوس	قسطا سوری	قسطا ثقیل است که لون
بسرانی نضل است		قسطالون	بیونانی دهن زنده است	آن مانند خشب شمشاد و طعم آن تلخ	
فصل القاف مع السين المهملة *		قسطاموس	و قسطاموس	در آنکه آن ساطع باشد	
قس	بهم اول نوع قسوسی است که ثمر	قسوماس	همه بیونانی اسم دارچینی	قسطا شامی	را من است و قسطا سوری
نداشته باشد و بمعنی لبلاب بی ثمر نیز		است		رانبز گفته اند	
آمده و اوراق آن صغومی باشد و		قسوس	بیونانی سوسن بری است	قسطا صینی	قسطا مرا است
شاخهای بارنگ و عصاره بجم آن با سرکه		ایض		قسطا عربی	قسطا بیض خفیف طبع
خجسته سم زنبلا نافع		قسناروس	بیونانی عصاره لحيه	الرائحه است و بمعنی قسطا حلو نیز آمده	
قساء	بفتح اول و ثانی بیونانی ساخته	التيس است		قسطا فارسی	قسطا بیض مرا است که
است که آنرا بهندی کهیلانا منک و بمعنی		قسناسیس	بیونانی لبلاب عریض	بفارسی ماردار و نامند	
دارچینی نیز آمده		الورق است که آنرا لبلاب کبیر نیز	نامند	قسطا رنقلی	قسطا مرثقیل الرائحه است
قسابه	بفتح اول و ثانی بعربی تمر	قسنوبرون	بیونانی فاشرا است	قسطا مر	قسطا مندی است و نزد بعضی
ردی است		قسنوس	اطاروس	قسطا سوری است	
قسا حبوبا	بسرانی حاهون است که	التيس است		قسطا سود	قسطا خفیف است و
بفارسی مارچوبه نامند		قسناسیس	و قسنوس	قسطا سود حلو	را نیز گفته اند
قسادا	بیونانی تمکرا است	الورق است و آنرا لبلاب بری نیز گفته		قسطا طانیا	و قسطا و قسطا نیل
قسادبسا	بسرانی قصب الذریره	اذک و قسنوس	بمعنی لادن نیز آمده	برومی شاه بلوط است که بعربی بلوط	
است		قسراق	بترکی رماک است	الملک نامند	
				قسطا نیقی	بلغت اهل سودان اسم بقله

قطامي بغربي صغراست که آنرا بفارسي

چرخ نامند و نيون را نيز کوبند

قطب بعربي و قطب از قطبي و قطبا ما

بهراني معنی حسک است

قطبوس و قطوس بهراني صرخس است

قطس حوما بهراني حنظل را نامند

قطر بکسر اول اسم عربي نحاس

کل اخته است يا قسمی از نحاس است

يا مطلق نحاس

قطري ککروهن است

قطرا ای بهراني کبر است

قطرب ذابۀ ايسست که حرکت میکند

بر بالای آب حرکات سريعۀ مختلفه و نوعی

از ما اخذوليا را نيز نامند

قطر بلبله نوعی از خمر است

قطرنا بهراني زجاج را نامند

قطروهي ککروهن است

قط بکسر و تشديد بعربي سنور است که

بفارسي کر به نامند

قطه سنور ماده است

قطف بکسر بعربي عنقود است

قطفا و قطفه بهراني بقله است که آنرا

هرمق نامند

تطلب بلغت شامي قاتل ابيه است

نظم بعربي لخم و بنبه کهنه را نيز نامند

نظير جنب بری است

نطن بعربي اسم حواصل است

نطنوس برومي و بهراني زيبب

است

اسمعت نامند

قض و قضض بفتح بعربي حصی صغار است

قضام بعربي نبات حمص است

قضمه بکسر اول و تشديد دوم بعربي

و جبین است و بمعنی حصی صغار و حص

ورمل نیز آمده

قضعا بن بلغت اندلس نبات نیست که

آنرا کصبون نامند

قضم بفتح اول و تشديد دوم قطن

عقيق است

قضم قريش حب الصنوبر صغار و کبار

است

قضيب اسم عربي درخت زرد تا ک

وانکور است

* فصل الثاني مع الطاء المهملة *

قطابه بضم اول و فتح دوم بعربي پاره

گوشت است

قطار بقا بهراني اسقولونديون است

قطاريون غاف است

قطالا بهراني در دار است

قطاس بضم اول لفظ رومی است

گفته اند که دابۀ ابست بحري که آنرا دابۀ

البقر کوبند و صحيح آنست که نوعی از

بقر جيلي است

قطاطه بفتح اول بعربي قطاط است

قطاغ بکسر بعربي شيريني است که

بفارسي شکر پاره نامند

طایس بصل الفار است که آنرا عنصل

نامند

قصب فارسي نوعی از قصبه است و

گفته اند ني است که از آن قلم مينمازند

قصبك اسم نوعی حزنات است

قصبه بر قصب الذريره است

قصل و قصه موسی است

قصل بور بعربي رصاص ابيض است که

آنرا املعی نیز نامند

قصر بعربي اصول لخل و شاخ را نامند

قصبه بلغت عربي اسم حص است

قسطل بمصری شاه بلوط است

قصل بعربي عقرب است و بکسر

عقرب و اول ذنب را نيز کوبند

قصه بعربي ورق ارطی است

قصل بفتح اول و سکون ثاني بعربي

زهر سام است

قصر بعربي بهض جراد است

قصود و قصیل بعربي منج سحر است

و قصب بمعنی لخم یا پس نیز آمده

قصیری بعربي نوعی از افاعي است

قصيص و قصيصه بعربي نباتی است که

در پنج کاه روید و کوبند تودر بهشت

* فصل الثاني مع الصاد المعجمة *

قصاب بمصری نوعی از اذان الغراس است

قضا به بعربي اسم وزغ است

قضاء بعربي کلمة الماء است که بفارسي

ماده سک آبي و بهندی اود بلالونا منند

قضب اسم شجر بزرگ است و بمعنی لغت

و اسمعت نیز آمده

قصبه بعربي اسم رطبه است که بفارسي

قلاسطابا: برومی شاه بلوط است

قلیس لجمه التیس است

قلع یعربی قلعی است

قلع ارمینا یسریانی طین ارمی است

قلعین بخور و مریم است

قلعی معد نیست که منسوب است بسوی

آن رصاص جبه

قلف یسریانی قشوات و بمعنی رعی

الابل نیز آمده

قلهد فیون اقراص زرانج است

قلهوط اهم شامی کرامت شامی است

قلقونیا لفظ یونا نیست که بفارسی

زنگباری نامند

قلقاس لفظ رومی است که آن را بپندی

اروج نامند

قلقاسی یسریانی قلقاس است

قلقلیس و قلقلیس برومی زاج

ابض است و گفته اند که بمعنی زاجی

است که مسمی بشتزدند آن است

قلقطار و قلنقطار برومی زاج اصغر

است

قلقلان نزد اکثر اطباء نقل است

قلقلانی یعربی طار نیست که مشابه

فاخته است

قلقلانیه فاخته است

قلقنت و قلقلیل برومی زاج اخضر است

قلار و دلار نوعی از انجیر سفید

است که چون خشک شود سفید می آید

زباد و ورق کرد که کوبیده بر آن روغن

برک شغتا لونا مند

قلباد ذاتی و قیلون فرسوس یسریانی

و برومی ورق الفار است که بفارسی برک

د همت خوالند

قلباد زیتا و قیلوان فرسوس یسریانی و

برومی ورق زیتون است

قلباد قبا و قیلون تفاریس یسریانی

و برومی ورق الکبر است

قلباد کنارا و قیلوان طس هد ر

است

قلباد کوزی قلیون قیرنوا یسریانی و

برومی ورق الجوز است که بفارسی برک

کودکان نامند

قلباد نیلا و قلیا هاس یسریانی و یونانی

و همت است

قلیچور و قلیچور یونانی یا یسریانی

سورنجان است

قلبد ناردین و قلبد ناردین دارشیشعان

است

قلبی ناردین و قلیطیا نا یسریانی

جنطیانا است و آن بیخ سنبل است

قامت معرب کلمت هند است

قلتا بضم اول یسریانی قانت است

قلع اشق است

قلیند یقون بلوم است

قلز بضم اول و ثانی و تشدید زای

معجمه یعربی نجاس که بفارسی مسقرس

نامند

قلیاطیس یونانی زراوند است

است یا برومی

قلامتی و قلامیس و قلامیسی یونانی

نود لیج نهری است

قلامرطون یونانی زرنباد است

قلامس او و فاطمیس یونانی قصب

النریه است

قلان برکی حمار الوحش است

قلب النخل یعربی شحمة النخل است

که جماد النخل نامند

قلب الارض سورنجان است

قلبا یسریانی قرقه است

قلباداسا و قیلون موررس یسریانی

و برومی ورق الاتس است

قلبادا قلع و قیلون قلعین یسریانی

و برومی ورق الاترج است

قلبادا کنلنا و قیلون سلیمون یسریانی

ورق الانجیدان است

قلباد بلوط و قیلون در و رویمس

یسریانی و برومی ورق بلوط است

قلباد نوتا و قیلون و بندرون یسریانی

و برومی ورق توت است

قلباد جاسا قیلون و قلعنالا یسریانی و

برومی ورق اجاص است

قلباد حمصا لبنا یسریانی ورق سورنجان

است

قلباد خلاف و قیلوان اکیا یسریانی و

برومی ورق خلاف است

قلبادا قینی و قیلون در قینا یسریانی

و برومی ورق خوخ است که بفارسی

کرده مانند ورس و منبر و کافور و مشک

و بمعنی خلوق نیز آمده

قنص یعربی نیانی است خوشبو که

بفارسی را بن نامند

قنطرا برومی دم الاخرین است

قنطالورین بیونانی خصیة الثعلب است

قنطار یعربی عود مطر است و عود

المخور را نیز نامند و گفته اند ساد اوران

است و نام وزلی و مقدری است و در

اوزان ذکر یافت

قنطارما بیونانی اترج است

قنطربش یعربی فاره است

قنطس آس است که بفارسی مورد نامند

قنطواسلوا صنوبر کبر است

قنطوایدس حب صنوبر صغیر است

قنطوردیون فلو انیا است

قنطوریون قنطوریون طویل است

بیونانی قنطوریون صغیر است

قنطوریون طوماغا بیونانی قنطوریون

کبر است

قنطیدا بیونانی افیون است

قنطخر بمع بودی است

قنطهر و قنطهر قنطهر است

قنطع و قنطع فاره است

قنمه یعربی خبث و زانکادان و زیت

و مانند آنست و جوز فاسدر را نیز نامند

قنبی یسریانی قنب است که آنرا بفارسی

بتک نامند

قنب هندی بفارسی بتک هندی است

قنن شکر طبرزد است

قنا قنوس برومی کافور به است

قنمیس و قنمیس و قننمیس و قنمیس

بیونانی شهد انج است

قنمید و قنن با قلی یعربی شمع ارمنی

است که در منة ترکی نامند

قنمیرس یعربی نوعی از لبن حاتمض

است

قنمیرض بضم اسم یعربی حبه است

قنمعه خوشه خلاص است

قنیل اسم یعربی شجر است

قنیر بمیل است که بفارسی کنیر نامند

قن اول اسم شامی دارشبعان است

قند و قندیل بمعنی قند است

قندة الرقاع اسم یعربی نوعی از تمر

است

قندر لوز است

قندران و قندر و بمعی و بترکی

و اصفهانی عذک البطم است و گفته اند

که اسم بمعی صغیر است

قندر س بیونانی حب صنوبر است

قندر قوری و قندر س بمیس چند بادستر

است

قندر س یعربی کندس است

قندر و قندر و بترکی حیوانی که خصیه

آن چند بادستر است

قندر ول دار شبعان است

قندر ید خوری است یا عصاره است که

طبع نموده و در آن افایه طینه داخل

قندیان یعربی زعفران است و ذریه

را نیز نامند

قندلة النرج یعربی طائری است

مانند جراد

قندل و قندل یسریانی صمغ اقا انیا است

قندرون اسم یعربی رو بیان است

قندولیا قندولیا است

قندولوزا یسریانی صمغ لوز است

که بفارسی از بادام نامند

قندی بیونانی بسمه است

قندیا یعربی یا سمن است

قندیده یعربی اسم سفوفی است که

در دهان باشند و بمعنی جوارش نیز

گفته اند و مطلق سنونات را نیز نامند

قندینه یعربی حب حنظل است

قندیل بلغت اهل شام و قس است و

حشمة البرافیت نیز نامند

قندیم اسم یعربی شیره مسک است

قندیل الفاف مع النون

قنا نوعی از اند روطاليس است و نزد

بعضی رطبه یا بسه و بلغت مصری اسم اشق

و بلغت مغربی کاکنج است

قنا بر یعربی قنبره است و واحد آن قنبره

قنا بری اسم یعربی عملول است که

بفارسی بر عثت نامند

قنابس اغریا بیونانی قنب بری است

قنابوس بیونانی شهد انج است

قناربه اسم حشمت بستانی است و آن

لرنگر است

قیروس یونانی شمع است
قیروفس یونانی نوعی از حلزون است
 که آنرا ردع گویند
قیساحیونا بصریانی هلیون است
قیساروس یونانی عصاۃ الحیة التیس است
قیسارین مطبوخی است که از باقی
 سازند
قیساناردین بصریانی جنطیانا است
قیسوس علیق است
قیسور و قیسوری و قیسورا و قیسرین
 بصریانی حجرا القیشورا است که بفارسی
 قنیک نامند
قیس و قیسوغاشا یا یونانی لادن است
قیسطوا برومی قسطا است
قیسلون دهن زفت رطب است
قیسوسی بصریانی قیسوس است
قیسوم قیسوم است
قیسیما سلیخه است
قیسارس فریبون است
قیسایه بصریانی ماهی میز مستند بر است
قیصوری نوع کافور را نامند و یاء
 آن یاء نسبت است بقیصور که نام شهری
 است که در اینجا بهم میرسد و آن بهترین
 انواع کافور است
قیسی رقصی سر مش است که بفارسی
 رهندی خوبی نامند و آن نوعی از
 مشمش خشک کرده است و گفته اند که
 اسم مطلق مشمش است

قیما یونانی زفت یا بس است
قیتره بشیرازی کز بره بری است
قیتمن بصری زند البحر است
قیتمون و قیطون و قیچون نبات است
 که بهندی آنرا سعله نامند و سعالی است
قیثاء یونانی جوز الانهار است و نبات
 فرخ را نیز نامند
قیثا یونانی جوز الانهار است
قیچی بترکی نبات خوردل بری است
 و گفته اند که اندک نبات شیطر ج را
 نیز نامند
قیح بصری ریم خالص است
قیحرا بصریانی عقص خام است
قیحورین بقل دستی است
قیلر لوز است
قیلس شونیز است
قیل باقایی شبح است
قیمر اسم عربی قار است و زفت رطب
 را نیز گفته اند
قیمراسوس یونانی قراسیا است
قیراط نصف دانق است
قیراطیا یونانی خرنوب شامی است
قیربوا حنا است
قیرس یونانی شمع است که بفارسی
 موم نامند و جوز سرور را نیز گفته اند
قیسطریون رعی الحمام است
قیصرکم شیطر ج است
قیرفوا برومی جوز است
قیروندا جالوز است

قیرون شوکران است
 * فصل الفاف مع الهاء *
قیراسوس یونانی قراسیا است
قیهقار بصری اسم حجر صلب است
قیهقب بصری یاد نجان است
قیهقر بضم بصری صمغ است و نیز قیهقر
 بصری شراب بسمارسیا را نامند و نیز
 میفتح اول و سکون دوم و فتح قاف ثانیه
 و راء مهمله مشدده بصری قیس است
 و سبک سخت سیاه امس را نیز نامند
قیهقور بصری حجر است
قیهندرس و قیهندروس یونانی حب
 صنوبر است
قیهه بصری شیر تاز و دوشید است
قیهوه بصری خمر است و نوعی از خمر
 را نیز نامند و نزد عامه اسم نمرین است
 و در حرف الباء مع النون مقبورش
قیهوز بصری قز است و آن نوعی از
 ابر دش است
 * فصل الفاف مع الیاء المشددة *
 الکنانة *
قیاسوس شاه ترج است و کمون بری
 را نیز گویند و یونانی دارچینی را نامند
قیاموسبس و قیامون و قیامون یونانی
 اسم دارچینی است
قیاموسین یونانی دهن دارچینی
 است
قیانارین یونانی زنجفر مصنوع است
قیانیقون یونانی شاهد انج است

قیس برکت بالا یافته است

قیس قرون بیوتانی بالان شامی است

قیس قرون برزمی قوطی است

قیس قرون برزمی دارچینی است

قیس قرون نوعی از هندوستان است

قیس قرون که به چین منجه درخت آبی است

قیس قرون بیوتانی عسل و لیون بخت

قیس قرون بیوتانی انبوس است

قیس قرون رانندگی قرون برزمی

قیس قرون است

قیس قرون بیوتانی عسل است که در میان

قیس قرون

قیس قرون بیوتانی نوعی از عسل قالی

قیس قرون عسل است

قیس قرون عسل است که بالان

قیس قرون

قیس قرون عسل است

قیس قرون عسل است

قیس قرون عسل است و از قالی عسل و قالی

قیس قرون عسل است و از قالی عسل

قیس قرون عسل است

قیس قرون عسل است

قیس قرون عسل است

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون است

قیس قرون عسل است

قیس قرون بیوتانی برزمی عسل است

قیس قرون نوعی از قالی است

قیس قرون برزمی عسل است

قیس قرون بیوتانی عسل است

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است

قیس قرون عسل است

قیس قرون عسل است

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است

قیس قرون عسل است

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است

قیس قرون عسل است

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است

قیس قرون عسل است

قیس قرون بیوتانی عسل است

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قیس قرون عسل است که از

قنومر قورلس رثه البحر است	و نیز بهندی اسم ملج است که از قلبی	است که بهندی کتهی نامند
قومیط عالمیچون است	سازند	کاسکینچ معجون فارسی است و صاحب
قیونندی و فیوند قانونی است	کاربا مخفف کاهربا است و بمعنی کاهربا	اسرار الطب گفته که معنی آن کثیر المنافع
* باب الکاف *	است	است و آن معجونی است نافع برای
* فصل الکاف مع الالف *	کارتن و کارتنگ و کارتنگ به فارسی	امراض کثیره و صفت آن در قرابادین
کاپلی سرا بهندی اهللیچ کاپلی است	جنگبوت است و نیز کارتنگ اسم حلیه است	ذکریافت
کاپور بهندی اسم کافور است	که بهندی میتهی نامند	کاسکینه و کاسه شکنگ اتم فارسی شغراق
کابیشه و کافیشه به فارسی عصفراست	گارد و اسم فارسی کافور است و غلاف	است و نیز به فارسی سبزک نامند
کابیش اسم دیلمی خلک است	طلع نخل را نیز نامند و گفته اند که اسم	کاسپلس بیونانی اسم جوز است
کانته اسم هندی شوک است	بقول ماکوله است و مرطب یعنی خرما	کاسمر بهندی اسم همستان است
کافته ماند آرکا لا ماند اسم هندی	نازه را نیز نامند	کاسنی اسم فارسی هند با است
کاسان الشور است یا نوعی از ان است	کارعه بر بی اسم نخله است که نزدیک	کاسنی بستانی اسم فارسی هند با
وکوبند اسم نباتی است غیر آن	آب روید	بستانی است
کاکت بهشتیل ثاء مثلثه اسم غله خرد	کارنچک به فارسی خیار است	کاسنی دشتی اسم فارسی هند با
است	کاروانک اسم فارسی طائری است	دشتی است
کاجرا اسم هندی زردک است	طویل العنق که نزدیک بآب مینشیند و	کاسنی شامی هند بای بستانی است
کاج اسم فارسی صنوبر است و بجم	بر بی آنرا کروان نامند	کاسنی کاجو بهندی اصل الهندی با
هندی اسم زجاج است مصنوع از نوعی	کاره اسم هندی مطبوخات مسهل و	است
کاه است	منفجه است	کاسو بیونانی عروق مامیران است
کاجلون بهندی زبل القواریر است	کار به فارسی درخت صنوبر است	که به فارسی زرد چوبه نامند
کاجل اسم هندی درده است که	کاردک اسم فارسی روج است	کاسوس خشخاش زردی است
بچشم کشند	کاربره و کاهاله و کافیشه و	کاجه پشت اسم فارسی ساحف است
کاجی اسم فارسی حموی است که از	کاکیان به فارسی قرطم است که به فارسی	و نیز به فارسی لاک پشت و سنگ پشت
بزر سازند	حسکانه و بهندی کر و کسم کاسیم نامند	نامند
کاجیره به فارسی قرطم است	کاسج و کاسچوک به فارسی دلدل است	کاش بشین معجمه به فارسی بمعنی کاج
کاجیا سریانی ابن عرب است	و آن نوعی است از قندل کبیر جلی که	است که زجاج باشد و لهذا او انی مزحجه
کادور بهندی هند بای بری است	به فارسی خار پشت نامند	یعنی لعاب دار را کاشی نامند
کاجر اسم هندی جزا است	کاسر بر بی عقاب است	کاشه اسم فارسی جهنم است و نیز
کار بهندی و سریانی مری است	کاسر الحجه اسم عربی حب القلت	به فارسی بی نامند

بغاری ژنیور و شل و ذهابت فصل نامند

کبتر کبوتر است

کبتا اکثا و کبتا که تاسریانی و عبری

کرمة السوداء است که فاشرستین باشد

کبشاجوریا بسریانی هزارجشان است

که کرمة المیضاء و فاشر نامند

کبشاحورا بلغت سریانی انکورستان

است که از آن شراب بعمل آورند

کبتادیرا بسریانی کبریر است

کبج بضم کاف و سکون باء موحدة و حاء

مهملة کویند رخسار است که بترکی

قرا قروت نامند

کبل و کدا بلغت فارسی اسم ابریشم است

کبد بفتح اول و سکون ثانی و فتح دال

مهملة بعربی خرزة السب است

کبرکاذرونی اسم شیرازی خرنوب

شامی است

کبرکی جر اسم هندی اصل الکبر است

کبرکاپات اسم هندی ورق الکبر است

که بغاری برک کبر نامند

کبرکی چهل اسم تشویر اصل الکبر

است که بغاری پوست بیخ کبر نامند

کبست و کبستو و کبسته بغاری حنظل

است

کبعل یا رکبعل یون بسریانی شاهترج

است

کبک معرفت و اسم و آن اسم حیل است

کبکداری اسم فارسی و ج است و تن و ج

رانیز نامند

اند که کراث چیلی است

کالجی اسم هندی شونیز است

کاور اسم فارسی بقرا است

کاوزس جاورس است

کاو دانه اسم فارسی کرسته است

کاونینک بشیرازی طائوسیا منقط

بیماض است و عبری زرزور نامند

کاوه بشیرازی نافه مشک است

کاه مکی نباتی است که بعربی ذخیر نامند

کاهو اسم فارسی خس است

کاه اسم فارسی تبن است

کای پهل اسم هندی قناری است

کای اسم هندی بقرا است

* فصل الکاف مع الباء الموحدة *

کبا به بعربی عود بخور است و عود

هندی و انیز کویند

کباب شامی طباهج است

کبابه شکافته و کبابه شکم دریل و قنجه

است

کبار کبر است که آصف نیز نامند

کباروس بغاری نوع از حشمت است

کباش نوعی قرغلی است که مرآن

بزرگ باشد

کبا مطواند شکو فله اناری است که

کره نه بسته باشد

کبانقش لازورد است

کبه بفتح اول و باء مشدده بعربی

رخام است

کبت اسم فارسی نیتل است و نیز

است

کامالیا بیونانی شبرم است و گفته اند

ماذریون است

کامع ایض بشیرازی زنجال است

کامون بهندی با قلابی هندی است که

بهندی که لوله نامند

کاسنجی بیونانی و سریانی مصطکی

ایض است

کامه بغاری مرجان است

کانتا گفته اند که اسم هندی شوک است

کانتران اسم هندی قطران است

کها ند اسم هندی شکرا است

کاندا و کنا بهندی اسم نبشکر است که

بعربی قصب السكر است و گفته اند که

بهندی عسل را نیز کویند

کالسی بهندی حیر البقرا است

کاکنی بهندی جاورس است

کابزوا بغاری ماذریون

کاورک بغاری کبر است و گفته اند

که کبر کبر است که خیا رکب نیز نامند

کاوزبان اسم فارسی لسان الثور

است

کاوچشم اسم فارسی اقحوان است

کارزهوج معرب کاوزهه است و آن

حجری است که متکون میشود در شکم

کاویا در زهره آن که بغاری با دزهر

کاوی و بهندی کای روغن نامند

کاودارو اسم فارسی جاورسین است

کاول بغاری کراث کرم است و گفته

کرات مائده کرات بقل است و آن	است	کرت اسم فارسی نوع است
نوعی از صغیر کرات پستان نیست که	کرچیا طرخشقوق است و بهندی	کله اسم هندی حمار است
آنرا قرط نامند	کادور نامند	* فصل الکاف مع الراء المهملة *
کرات نبطی آن نوع صغیر الراس است	کردانچ معرب کردانک فارسی است	کرباشه و کربالا بهندی خیابان رستخوار
از انواع کرات پستانی کبار و نرزد	و آن کرداناج است *	است
بعضی کرات جلیست	کردان مرغی است از کنجشک بزرگتر	کربابس و کربابس وزغه است
کرمس بعبی و سح است	و پایهای دراز دارد و در طبع مانند	کرنر قشای کبر است و قشای حمار را
کرس ملح الحبه است	عصفور است	نیز گفته اند
کرسان و کرسیان حطب گرم است	کردمانه بفارسی گرم دانه است	کریس و کریسو و کریسه و کریش و کریشو
کرسف اسم فارسی کوفس است	کردبلن نوعی از سالبوس است	و کریشه وزغه است که بهندی چهلکلی
کرسف و کرسوف بعبی قطن است	کرو و کرو ر لغت هندی قرطم است	و تکلی نیز نامند
که بفارسی پنبه نامند و نیز کرسف	کرا تا حرم و کرا تا دقرا و کرا تا قطا ما	کربه بفارسی نباتیست که آنرا
صوف دوات را نامند	و کرا تا قطن ما بسویانی کرات بر پستان	بعبی خلعا خوانند
کرشان اسم ترکی اسفیل اج است	و آن کرات الکرم است	کرت معرب از قرط است
کرسفی بعبی نوعی از عضل ابیض	کرات ازل لعی کرات شامیست	کرتیم بهندی نوعی از سهوم است
است	کرات ببری کرات گرم است و نرزد بعضی	بختل که نوهی از پیش است
کرشکوانظرانس کرسنه است	کرات ثوم است	کرتنه و کرتینه بفارسی نسج عنکبوت
کرسنه لغت فارسی است و نیز بفارسی	کرات بقل نوعی از کرات صغیر	است
خشکریشه را نامند	پستانی شامیست	کرتله اسم فارسی اصل است و آن
کرسنه بسین مهمله اسم حبی است	کرات النوم کرات گرم است	نبات آجا میست که ازان حصیر سازند
که آنرا بفارسی کشک نامند	کرات جلی نزد اکثر اطبایا فرا سیون	کرتله دشتی اسم فارسی از خراست
کوع بضم اول اسم فارسی نبات اشق	است و نرزد بعضی کرات نبطی است	کرتی بکسر اول و سکون ثانی و کسر
است و گفته اند که نفس اشق است	کرات خراسانی نوعی از کرات کانگان	قاع منلنه و بعد آن همزه بعبی
کرف بفارسی فار است	است	پوست بالای بیضه است
کرف اسم دلمی شعر الغول است	کرات دقاق کرات گرم است	کرج گفته اند که اسم ترکی حص
کرفا بهندی حنظل است	کرات روم کرات رومی است	است
کرفی بعبی پوست برون پیضه است	کرات شامی نوعی از کرات پستانی	کرچفو اهم فارسی سلوی است
کرفروس حنا است	کبار است	کرچاک اسم ترکی خروع است
کرفس بعبی قطن است	کرات گرم کرات ببری است	کرچیل بلغت اهل جرجان زعفران

کردو اسم فارسی نوعی از نسج عنکبوت است	کربز عبری اقطا است که بفارسی پهنونا منند	کرب لا اقل است که بفارسی عبارت از ثمر درخت کز باشد
گرو بهندی گروهن است	کربع بهرانی خیری است	کزنه بفارسی بزرانچره است
گرو بیونانی خلد است	گرون برومی قنطوریون است و گفته اند که قنطوریون دقیق را نامند	کزوا بفارسی نوعی از ریواس است
کردارا و کردالا و کرداله اسم هندی	* فصل الکاف مع الزاء المعجمة	کزوان نزد اطباء بادرنجیویه است
گوارشیرا است	کز معرب قز است و آن نوعی از ابریشم است	کزک ودع است
گروا کو اسم هندی تلخ است	کزبا بفارسی نوعی از ریواس است	کزوک بفارسی نوع از خنافس است
گوروتنه بفارسی نسج عنکبوت است و گفته اند که اسم عنکبوت است	کزبوة الشعلب اسم اخضر سبیل برطاس است	* فصل الکاف مع الزاء الفارسیة *
گورورا بهرانی صدف بولوا است	کزرموشان بلغت کرستان حجم بجم است	کز بفارسی لغت کز است و معرب آن قزوان نوعی از ابریشم است
گرو سا بهمن بیونانی پایونج است	کزر اسم فارسی جزرا است	کز بفظم و فتح هرد و آمد و بفارسی بهج درخت است
گروش الغنم باعطلاح فریبون را نامند	کزبرنا کزبره است	کزانه بفارسی دودا ابریشم است
گرو مقرون برومی ملوخیا است	کزبرة البر پر سیاوشان است	کزار بفارسی حوصله طیور را نامند
گرو نظرقه قصب سکر و فانیل است	کزبرة البریه بشیرازی نوع بری کزبره است	کز ترخون و کز طرخون و کز دم بفارسی طاق قرچا است و نیز کز دم اسم فارسی عقرب است
گروسقوا بیونانی سخا له قصب و فضه است	کزبرة الحمار و کزبرة الحمام شاه ترچ است	کز دم جراره عقرب جراره است
گروی مسور اسم هندی علس مراست	کزبه بفارسی عصاره ادهان است و نزد بعضی مختص است بعصاره روغن بادام و کتچیل	کز دم دریائی عقرب بحری است
گرویه بفارسی کرونا است	کزبه بعضی مختص است بعصاره روغن بادام و کتچیل	کزف بفارسی قیرا است و فضه محرق را نیز گفته اند
گروه بهرکی و بفارسی زبک است و نیز بفارسی مسکه و بهندی هم مکه نامند	کزره بفارسی نباتیست خوشبو که نیز بفارسی سر زهره نامند	کزدر اسم فارسی زرنیاد است
گروه تن بفارسی عنکبوت است	کزطرخون طاق قرچا است	کره اسم فارسی لقا است
گرهی اسم هندی بادنجان بری است	کزف اسم فارسی قیرا است	* فصل الکاف مع الهمزة المعجمة *
گروه و ابلوج بهندی اسم کندس است	کزیم عبری اسم طاقیوست که آدرا انغر نامند	کساسی بقل حرف است
گرداس برومی لحم است	کز ازج و کزمازق و کزمازک و کزمازو	کسبج معرب کعبه است و آن نخل دهن
گوربدون برومی غباری است		کسم اسم که بفارسی کتچاره نامند
گور قنای کپیرا است که بفارسی خیار بزرک نامند		کسیر بفارسی و بیونانی زیت است
گورسا بهرانی پوست قشقل است		
گور شاپ اسم فارسی فروح است		

آن عبارت از طعام مضروع که از ماش و برنج معشرون بهم مقشر آنرا با برنج مخلوط کرده پخته با شند و در قرا با دین ذکر یافت	کشی و کشن بسویانی و یورمی و کشک و کشن به فارسی کرسنه است	ککش بخبز اطلایون است
گشته اسطوخودوس است	کشنج اسم فارسی کشنیز است	کشم به عربی حمارا وحش است
کسف بضم اول به فارسی زفت است و بفتح اول و ثانی اسم فارسی سلحفاة است	کشنیز اسم فارسی کزبره است	کعسم به عربی حمار اهلی است
کشک و کشک اسم فارسی طائری است که به عربی عقق نامند	کشیز کومی اسم فارسی تخم مخلصه است	کعبت به عربی بلبل است و نزد بعضی هزار دستان است
کشک بفتح اولی و سکون ثانی اقط است	کشنج دشتی نوع صغیر بادرنجبویه است و نزد اکثر اهلای نوعی از شاهترج است و نزد بعضی مخلصه را نامند و ثواب علوی خان مرحوم فرموده که آن کزبره بری است	کغاله به فارسی قرطم است
کشکاب و کشکیا به فارسی کشک الشعیر است و نیز به فارسی آش جور نامند و گفته اند که کشکیا آش هلم است	کشو اسم فارسی سلحفاة است	کف و کشک و کفج اسم فارسی زبله است
کشک الشعیر شهره جواست و نیز جو مطبوخ مالیده صاف نموده را نامند و آب رقیق مطبوع آنرا بدن مالیدن که جرم آن در آن داخل شود ماء الشعیر کو بند	کشوت رومی افسنتس است	کفا و کفوی و عای طلع نخل است
کشک به فارسی آش هلم را نامند و نیز طعما میکه از بقول و حبوب ترکت دهند با گوشت و بانی گوشت	کشیده اسم عربی شحم ضب است	کفتار اسم فارسی ضبع است
کشکین اسم فارسی خبز شعیر است و نیز خبز متخذ از آرد جو و کد م و با قلا و نخود مجموعه را نیز نامند	کشعاع اسم عربی خبازی که به فارسی بوزک نامند	کفتر اسم فارسی و ترکی حمام است
کشکینه کشکین است	کشون و کشونا به یونانی و بسویانی کشوت است	کفچه اسم فارسی نوعی از حیه است که به آن شحیه بهخرفته است
کشم به عربی فهل است	کشون کتائی و بهنگه کتانا نامند	کف دریا به فارسی زک البحر است
کشهش کاولبان به فارسی دبق است	کشون کتائی و بهنگه کتانا نامند	کفر بفتح کاف نزد اکثر اطباق است
	کشون کتائی و بهنگه کتانا نامند	کفرا بسویانی حنا است
	کشون کتائی و بهنگه کتانا نامند	کفرا لهود قفر الیهود است
	کشون کتائی و بهنگه کتانا نامند	کف سفید به فارسی تلج است
	کشون کتائی و بهنگه کتانا نامند	ککشو به فارسی تنکار است
	کشون کتائی و بهنگه کتانا نامند	کک الارنب و کف الذئب جنطیانا است
	کشون کتائی و بهنگه کتانا نامند	کک الاسد و کف الذئب به عربی عرطنیثا است
	کشون کتائی و بهنگه کتانا نامند	کک اجدم و کف جد و کف الجمل
	کشون کتائی و بهنگه کتانا نامند	ککله به عربی بیت عنکبوت است

و مائل به خمر است و بسیار شیرین و لطیف است	آن در قرابادین ذکر یافت	گل چنگ اسم فارسی سرطان است و نیز
است	کلنگ اسم فارسی بزر بقله است و نزد	بفارسی هر چنگ نامند
کلنچن اسم هندی حبس الکلیات است	بعضی بقله الحماق را نامند	کلنچیل و نیون الصغیر مامیران است
کلند و کلند اسم هندی بطیخ زنی است	کلکونه بفارسی اسم رنگ سرخی است	کلنچیل و نیون الکبیر صنف کبیر عروق
کلنگ اسم فارسی بزر بقله است	که از رنگ لك خام بعمل می آورند و	الصغرا است
کلنگک اسم فارسی بزر رجله است	و در لك خام مذکور شد که مستعمل نقاشان	کلی حنا اسم فارسی فاعیه است
کلنگک اسم فارسی نوعی از دیک است	و زنان است در رنگ کونه و آنرا بهندی	کلی خوش نظر میفختج است
کلو اسم فارسی نوعی از خبز است که	کلال نامند	کلی خورنی طین الماکول است
نیز بفارسی نان شیرمال نامند	کلك بضم اسم فارسی ویر است و نیز	کلی رعنا و رد الحماق است
کلو بهندی بقله بارده است و آن نوعی	بفارسی کوک نامند	کازی بسرائی کز است
از لبلاب است	کلك اسم فارسی قصب است	کلی سرخ و رد احمر است
کلی لغت هندی است که بفارسی	کلك اسم فارسی بطیخ فج است	کلی سنگ اسم فارسی خراخرا است
خنچه نامند	کلی بکسر اسم فارسی طین است	کلساد لاوهم بسرائی نوره است که
کلیا اسم رومی شکنجه است و بسرائی	کاما بغشج اول و سکون ثانی بلغت زند	خاموش نکرده باشد
ورد منجن است	کرم است که غنبد باشد	کلسانا بیونانی شقایق النعمان است
کلو اسم فارسی ضلع است	کلم اسم فارسی کرنب است	کلس اسم عربی نوره است
کلوخ امرو بفارسی کمری است	کلم رومی قنبط است	کلی عقرب با صغیری اسم سطار بون است
کلو ط معرب که او ط هندی است و آن	کله طایس بیونانی کاشم است	کلی عاشقان بلغت خراسانی زرین
با قلا ی هندی است	کلامک بفارسی نوعی از کرنب است	درخت است و آنست تهریزی حماحم است
کلونجی بهندی شرنیزه است بفارسی	کله و ح راسن است	کلفا طلس و کله طلس تو بال النحاس
سیاهلانه نامند	کلنا گفته اند که اسم فارسی د فلپست	است
کلو بهندی بقله است و آن نوعی از	کلنار اسم فارسی جلتار است	کلی قوانیس بیونانی خبث الحیدر
لبلاب است	کلنگ بلغت اهل بعضی جزائر عمان	است
کلیا اسم فارسی قلی است	اسم صندل اصغرا است و بهندی نوعی	کلفوس بیونانی نحاس است
کلبانی و کلیانیس لغت یونانی است	از لبلاب است که بشیرازی لیمو خاکی نامند	کلی فلدیس برومی رو سختج است
که بفارسی با رزد نامند و نزد صاحب	کلنچار و کلنچک اسم فارسی سرطان است	کلی قرنول اسم فارسی زهره است
اختبارات کلیانی اشق است که بفارسی	کلنچری اسم فارسی سرطان است	کلی کافته بلغت اصفهانی احریض است
بد ران نامند	کلنچری بفارسی نوعی از غنبد است	کلی کندم اسم فارسی جوز چندم است
کلنچن اسم هندی خرنوچان است	که در بیان شهرات میشود و رنگ آن اسود	کلکلا نی معجون هندی است

بای موخله و تسکین هارون اسم فارسی	کندر رومی	علك رومی است که مصطکی	کنکنی	اسم هندی مشط الغول است
حبة الخضراء است	نامند		کنکونی	بهندی نوع اصفرجا و رس را
کنیمزه اسم فارسی نوعی از خیار است	کندر سن و کندر روس	خند روس است	نامند	
کنو اسم فارسی حب الخروع است	کنکس الدار	عود العطاس است	کنکولی	بهندی قطاة الهی
کنج اسم هندی عین الدبک است و	کندم	اسم فارسی بر است	کنو	اسم فارسی ورق الخیال است
نیز به فارسی که کچی نامند	کندم مکه	اسم دیلمی خند روس و در	کنوچه	اسم فارسی بزرا مور است و
کنجار و کنجاله اسم فارسی سمسم است	اصفهان ذرة مکه نامند			بهندی نیز همین مشهور است
کنجیل اسم فارسی سمسم است	کننا	اسم فارسی کراث است		کنودان و کنودانه
کنجیل ک و کنجده اسم فارسی	کندر و	اسم هندی کندر روس است	کنبر	اسم هندی دلی است که به فارسی
اصفهان انزروت است و نیز کنجیل ک	کنده	اسم هندی کبریت است و		خرزهره و آن معوب خرزهرج است
و کنجده اسم فارسی باد زهر است	کندهک و کندهک	نیز نامند		کنبهار نوکرا
کنجر اسم فارسی حرشف است	کنده	اسم هندی نبشکرا است		بضم کاف عجمی اسم هندی
کنجرزد و کنکرزد و کنکری اسم فارسی	کندهیل	اسم هندی ققاج از خراست	کنبهی	اسم هندی کاه است
صمغ نوعی از حرشف است	کنده	اسم هندی صمغ است	کنهیل	اسم هندی قنبیل است
کنچر سره و کنچر بس بسربانی کنکرزد	کندا	بهندی بصل الفار است	کنوار	اسم هندی صبرا است
است	کندهک و کندر و	اسم فارسی لبان است	کنوارکنی	اسم هندی صمغ دهاک که
کنجشک اسم فارسی عصقور است	کندر کاچورا	اسم هندی دقان کندر	تیسو نزن نامند	
کنجک اسم فارسی شجرة البق است	است		کنول	اسم هندی نوعی از نیلوفر سرخ
کنچسمن اسم هندی طائری است که	کنست و کنستو و کنستواک	اسم فارسی	رنک	است
آن را کرکی نامند	اشنان است		کنول کا بیج	اسم هندی تشم نیلوفر سرخ
کنچسمن کا پتا بهندی مرارة الکری است	کنشتو و کنشو	اسم فارسی حصرم است	رنک	است
کنچورس بهونانی جا و رس است	کنطنی	اسم سریانی جیطبانا است		
کنچوریا بهونانی هندی بای بری است	کنعل	نوعی از سمک است		
کنج اسم فارسی اقط است	کنک	بضم اول اسم فارسی خوشه خرما		
کنل اسم هندی قصب السكر است	است و بفتح اول	جوز مائل است		
کنلاره اسم عربی سمکی است که آنرا	کنکالی	اسم هندی بسفایج است	کو	اسم فارسی فصل طعام است
سنام نامند	کنکر	اسم فارسی بوم است	کوار	کرات است
کندر عربی نوعی از علك است که نیز	کنکر تر	اسم فارسی حرشف و طب است	کواعی	بسرانی عنکوت است
بهربی لبان و به فارسی کنل رونا نامند	کنکر خر	اسم فارسی باد آورد است	کوالف	باد آورد است و کن الف

* فصل الکاف مع الواو *

* فصل الکاف مع الهاء

کهیرک و کهکک و کهکم اسم فارسی

و عربی باد نجان است

کهتا بهندی بعدی ترش است

کهچور بهندی اسم ترش است

کهدل اسم عربی عنکبوت است

کهره اسم فارسی جدیمت

کهزک و کهزل اسم فارسی جرجهر است

کهکو اسم فارسی و هندی بوم است

کهنا یا بهرانی عود الصاب است

کهوه اسم فارسی قهوه است

کههر کهین اسم فارسی زعفران است

کهیلا و کهبله اسم هندی ساینه است

* فصل الکاف مع الیاء

المئة التختانية *

کی بلغت مصر حواصل است

کیا بهرانی فیلیچوش است

کیاه حورا بهرانی باد آورد است

و گفته اند که شکای است

کیادانفی بهرانی شجرة الغار است

کیاروس نوعی از حشمت است

کیامطرا یا بهرانی فقاغ الرمان است

که منعقل بشه باشد

کیابا به فارسی عناصر اربعه است

کیاه مصر اسم فارسی الکلیل الملك است

کیاه جالینوس اسقولوندریون است

کیبا بلغت زند فضا است

کیمکی نوعی از کادی است

کیمته اسم هندی خبث الفضا است

کیثوفیلا بهرانی صمغ البلاط است

کهاری بون اسم هندی ملح العجین

است

کهپاربا توتیای مصری است

کهتلی اسم هندی تواد است

کهتا اناز اسم هندی رمان حامض

است

کهچور اسم هندی خرما است

کهچورگارس اسم هندی نیند التماس است

کهچورکا کا بها اسم هندی جمازا النخل

است که به فارسی بنیر خرما و عربی

کروخوانند

کهچورکا بیول اسم هندی طلع النخل

است

کهچورکی کهتلی اسم هندی نواله

البصر است

کههر اسم هندی حافر است

کهرفی نوعی درخت ثمر است که

شیرین بالروح متباعد

کههرن نوعی از باد نجان بری است

کهلی اسم هندی کسب است که به فارسی

کنجاره نامند

کهنج و کهنچن اسم هندی صعوه است

کهنگالی به فارسی است و گفته اند درای

دبکرا است شبیه به پسفایج

کهه اسم فارسی تبین است که نیز

به فارسی گاه نامند

کهها یا اسم بهرانی شاخ نبات فارا یا

است

کولان بهرانی نوع تراصل است

کوکم فیل است

کولو و کولومی بهندی بزرگتان است

کوله اسم فارسی قند است

کوله بر اسم فارسی انجان است

کوم نیز اسم فارسی انجان است

کومی اسم بهرانی بارقلا است

کومر بلغت زند اسم کثیری است که

به فارسی امروود نامند

کومنون بهرانی کون است که

به فارسی زبره نامند

کوموش بهرکی فضا است

کون اسم فارسی قناد است

کولاج اسم فارسی شونیز است

کونچه اسم هندی مرغی است که

به فارسی کلنگ نامند

کونچه اسم هندی کهکج است و آن

نوعی از کرفس بری است

کونده اسم فارسی بطبخ خام است

کوادودی اسم هندی حب النبل است

کوتهان نباتی است که بنطی کهان

بخوانند

کوهنج اسم فارسی زعفران است

و بهندی درخت عروج است

کوهی و کوهج به فارسی زعفران است

کویج و کونز اسم فارسی زعفران است

و سنانی است و نزد بعضی کویز نای

فارسی بمعنی مطابق زعفران است

کودل اسم فارسی زهر با بونج است

لوقباس بیونانی نوعی از مرواست

لوف الحیه لوف کبیر است

لوف الجعد لوف صغیر است

لوقبون کپاه حوض و بفارسی فیلزهره

نامند

لوفانس بیونانی شکوفه حمام است

لوطوس میمن است

لوفابعمیرانی حی العالم است و نزد

بعضی قنطوریون صغیر است

لوعربا بیونانی خند قوقای بری و

بعبیرانی بشتین است

لوفرورس حجر قیمتی است

لویارون شیطرح است

لوطوس اغربوس بیونانی خند قوقای

بستان است

لوقوبا عقرب بحری است

لوفاقبیس نالنجیقن است

لوزنک اسم هندی قونقل است

لوهی ولوها بهندی آهن است

لون بهندی نمک است

* فصل اللام مع الهاء *

لهور اسم هندی خون است

لهاجو بعبیرانی ابن عرس است

* فصل اللام مع الیاء *

لیموویمون بیونانی حماض بزرک

برک است

لبنوذر نیلوفر است

لینش قرن بیونانی قلب است

لینش بلغت نبطی تخم کمان است

* فصل اللام مع الصاد المهملة *

لصف کبر است و بلغت مغربی اسم

حرشفا است

* فصل اللام مع العین المهملة *

لعبه بیروح الصنم است

لعبه بربری مستعجیه است

لعبب شغایق النعمان است

لعل مصری فقهی است که قبیله ریز

نامند

* فصل اللام مع الفاء *

لف الکرم خیطی است که از تاک

مروید و لغت شلغم است

لفاح بیروح الصنم است

لفریش حنا است

* فصل اللام مع القاف *

لقاح شترشودار است

لفطبه صمغ صنوبر است

لعلنی لکک است

* فصل اللام مع المیم *

لماء عنب الثعلب است

لم لم بلغت مغربی قطف بحری است

لمبنون قنطوریون صغیر است

* فصل اللام مع النون *

لنج النج است

* فصل اللام مع الواو *

لوزا المرجان و لوزا السودان و لوز

الارجان بلغت مغربی لوزا البربر است

لویای هندی قسم اخبر قشع است

و در عراق د مادم نامند

لهدون و لهدون شیطرح است

* فصل اللام مع الجیم *

لجلال بلغت مهوسن زببق پاک

صاف است

* فصل اللام مع الحاء المهملة *

لکجا بکسراول پوست بجم نبات است

و ریشهای بار بک آنست

لحام الذهب صنایع او تکرار است

و معدنی آن در ورق مذکور شد

لحام الصنایع از اقسام تکرار است

لحام الغول بضم اول شعر الغول است

لحبة الحمار پر سیاوشان است

لحباهی دیناقوس است و کوبند

حرشفا است

* فصل اللام مع الخاء المعجمة *

لخبس الاکلیله خزانی است

* فصل اللام مع الزاء المعجمة *

لزاق الذهب شامل لحام الذهب

واشق است

لزاق الرحام و لزاق الحجر صمغ البلوط

است

* فصل اللام مع السین المهملة *

لسوعوزبون بلغت عبرانی قرفه است

لسورا بهندی سیستان است

لسه بال بلغت دلمی سلوا است

لسبعه بلغت مغربی اوقیمونداس

است

لسوریطن لیلاب است

لسان البحر سیستان است

بعض بقرون کاهن است

لیا لویا است

نیدر خورس و اینا ماروس مراد هیچ

است

اجور سلس لیلای کبررسی اجعل

المسا کس است

لینوس یونانی نورکس است

لیانو کنگ راجه

لینج لیج است و نزد بعضی نوعی مال

الشیبای مش است

لیارو ریخت دین است اسم ماروس

است

لیطه بخوری است که در میان گل نهد

مستعمل بود

باب ششم

فصل الحکم مع الاله

ماء الیوناء عرق بید مشک است

ماء الیوناء عرق بید مشک است

ماء الیوناء عرق بید مشک است

ماء الیوناء عرق بید مشک است

ماء الیوناء عرق بید مشک است

بعضی اسم قوت بقرون است و آن نوعی

انیمه است

ماء الیوناء عرق بید مشک است

نوشه کنگ

ماء الیوناء عرق بید مشک است

ماء الیوناء عرق بید مشک است

ماء الیوناء عرق بید مشک است

ماء الیوناء عرق بید مشک است

و یونانی است

ماراقون یونانی مقل است

مارجه اطریقون است

مائی انرا من اطریقون است

مائی اسر قندی نموده اطریق است

مائی اسر قندی نموده است

ماجو بعل اسم قندی مقدس است

مادون اسم قندی و عا ک است

ماریس و ماراقون را از مالج بعد ریخته

است

مارسیفا یونانی افریح است

مار اسم قندی عینه است

مارچوید اسم قندی مقدس است

ماراقون یونانی مقل است

مارو اسم قندی مقدس است

ماجاج اسم قندی مقدس است

ماسلون عا لریقون است

ماخو حجه کبی و تر کبی کنگ است

ماپیلا این نموده است

ماطریقون لیلیات قند است

ماطریقون لیلیات قند است

ماطریقون لیلیات قند است

است

مائی یونانی بعدا است

ماکس اسم قندی مقدس است

مالا شیبون اسم قندی مقدس است

مالا شیبون اسم قندی مقدس است

مالا شیبون اسم قندی مقدس است

مالا شیبون اسم قندی مقدس است

و مروس بمعنی موش را و طاب معنی گوش

ست

مروارد اسم فارسی لوگو است

مروا اسم هندی موزنجوش است

مریق اخوند است

مربا فلن بیونانی بمعنی هزاردرک است

و آن حزبل است و نیز بهندی طری

فلپون است

* فصل المیم مع الزاء المعجمة *

مزج درخت بادام تلخ است

مزد بلغت اصفهانی سوسن است

موز بزای معجمه قسیمی ازبیلدا است

که در مصر از جو و برنج مسازند و فارسی

بوزة نامند

* فصل المیم مع السين المعجمة *

مسار بشمار رسیده است

مسنون نموان راج سوز است

مسعار و مسهران و مسعوده بلغت

عجمه اذن لس زراوند طویل است

مسکرا آبنوس است

مسلبلف درخت هقل است

مس رست اسم فارسی طالبنون است

مس سرحته اسم فارسی راست است

مس اسم فارسی نجاس است

مستخی مصطکی است

مسفاطون عود هندی است

مسلفن زعفران است

مسکه فارسی زند است

مسکالین شامل شواصر و جعد

عنب الدب است

مرزیکوش موزنجوش است

مرزه اسم فارسی معتربستانی است

مرسبا اعربا بیونانی آس بری است

مرسیا امارس بیونانی آس بستانی است

مرسون بیونانی اشنان است

مرعاون بلغت سربانی دارچینی است

مرسیا بیونانی ریحان است

مرطوس نزد مولف جاری الادویه

مرماحوز و نزد بعضی مرطولس است

مرطلس قسم بسیار مرطلس است

مرغ حفاکو اسم فارسی صباقر است

مرع حنك اشکنک اسم فارسی قطاط

است

مرغی کفسمون است

مرقل شامل جوز مائل و افنون است

مرک موش کانی اسم فارسی شک است

مرک موش عملی اسم فارسی دیک

بردیک است

مرک ماهی بفارسی ماهی زهرج است

مرکب اسم فارسی مداد است

مرماهان و مروجیلی و مروشدرن

مرماحوز است

مرزاللال و مروبری اسم موماطوس

است

مروالووم و مراحدونه و مروتلخ و مرو

سفدن مرماحوس است

مروآراد مرمازاد است

مروسان و بیونانی اذان الفار است

مربلی اسم هندی ماهی است

مربت اسم هندی روناس است که

هررق الصامعین نامند

مجتزی بهندی افسنبن است

* فصل المیم مع الحاء المعجمة *

محاحم بلغت اذن لس مختصه است

محروث بهج انجلان است

محاب درخت الحباب است

محموده سقمونیا است

مح زرد تخم مرغ است

* فصل المیم مع الخاء المعجمة *

مخاخص الاکبر اسم معجونی است که

بیونانی موطیرا نامند

مخطا و مخطا اسم عربی بهستان است

* فصل المیم مع الدال المعجمة *

مدام اسم خمر است

مد مل الجراح اصابع فرعون است

* فصل المیم مع الزاء المعجمة *

مراوده و مراومه اسم فارسی هوم

العجوس است

مرازالصخر و موارالصخور و حنظل

است

مراال اسم ترکی ابل است

مرا انجیات است

مراک و اسم فارسی مسیر است

مرج اسم هندی فلغل است

مرحومک اسم فارسی علس است

مردارخوار اسم فارسی رخمه است

مردارماجی ترکی اسم نیاب

مورد اسم فارسی آس است
مورد اسلرم آس بری است و کوینک
اسم فارسی اذخرا است
موربون نوعی از بیروح است که
برکش سفید و شبیه به رنگ چغندر باشد
موسر اسم فارسی بصل الزیز است
موساکی بهندی اذان الفاء
موسقی بیونانی طرفا است
موش بغاری فاره است
موش کور بغاری خلک است
موش دشتی بغاری اسم در بوغ
است
موفون نوعی از هموم در یب است
است
موندالدار کبریت است
موقوطس بلغت هیرانی فطرا است
مولوندانا مرد اسنک سفید کرده
است و در رمی آبار است
مولی بیونانی حرمل عربی است و
بهندی فجل را نامند
موم اسم فارسی شمع است
مومائی کوهی قدر الیهود است
موندی کونل بهندی کما ذر دوس
است
مولک بهندی ماش است
مون و میون مرا است
مویز بغاری زیب است
موزک عسلی اسم فارسی دبق است
موزک کوهی اسم فارسی مرزج است

ملسینون قنطوربون دقیق است
مل سمالیوس است
مل فص ل المیم مع المیم
مسک الراج اسطوخودوس
است
مسک الحوامل داع المسک است
مولا بهندی اسم صفراغون است
مل فص ل المیم مع التون
منبل بشمرازی اسم نمده است
منته بلغت مصری المیس است
منشور بخمری و خنخاش را شامل
است
منج بفتح اول بمع است و بکسر اول
درخت نادام قلخ
منجوشه ناردن است
منجهته بهندی ذره است
منداغورس بهرنانی بیروح است
مندک بهندی ضلع است
مندوه بهندی نوعی از دخن است
مندویل بهندی جوزالقی است
منسم درخت مسسم است و مذکور شد
مل فص ل المیم مع الواو
مونه بهندی سعد است
موتهم بهندی نوعی از ماش است
موتی بهندی اسم لوگو است
مورامون در سبب و شان است
مورچس بهندی شکوفه دوفل است
موجه بلغت اصفهان قبا بری است
مورچه بغاری نمل است

اندروطالین آفت و بلغت مغربی
فالی است
ملح بحری از اقسام ملح مائی است
که تا آب آن رسد حل میشود و اکثر آن
همه و در افعال قریب به ملح اسود است
ملح التوتیه و ملح النار و شادر
است
ملح چینی بلغت مصری بقرا است
ملح الدباغین قسم همه ملح العجین
است
ملح سنجی شوره است و در ابقر
مذکور شد
ملح الصاعه و ملح الصناعه تکار
است
ملح المنجوم ملح هندی است
ملح بفتح اول و ثانی و خاء معجمه
اسم فارسی حرا است
ملطاط دنیا قوس است
ملاکان اکال الملك است
ملوح بلغت سهام قطب بخوری است
ملوحبا و ملوخبه خبازی بستانی
است
ملح نوعی از عویم است بزرگ
برک سرخ
ملطاریا زاح سناه است
ملطان بلغت اندلس بقله یمانیه است
ملطی بیونانی اند است
ملیون و مبلر نباخریزه کرک است
ملینون زنجفر مخلوق است

نیشوق ادرک است و نزد بعضی	بانان تنک روغلی میخورند بسیار لذت	نسترن سفید فارسی و در بعضی بری
قراصیا است	میشود ولیکن این مخصوص بزمستان	است و در افعال بغیر از تفریح و تقویت
لیلیج نیل است	است و هر چند هوا سرد تر باشد زیاده	دل طاندن نسرین است
بلو فر هندی او سپند است	و بهتر عمل می آید	نسیج العنکبوت فارسی دام عنکبوت
نیمقا اسم یونانی بلو فر است	نمقو طس و نمقو لس بیونانی قسمی	نامند و در حرف العین گذشت
نینا نانخواه است	از توتیای مصنوع است	نسرین السباع کل علق العدس است
نی بفتح اول و سکون یا اسم فارسی	نمک اسم فارسی ملح است	فسوت بهندی تربد است
نصب است	نوز اسم عربی ارنج بری است	* فصـ ل النون مع الشبن المعجمة *
* باب الوار *	نمیقن کرسنه است	نشاسته اسم فارسی نشا و نشاسته است
* فصل الوار مع الالف *	* فصل النون مع الوار *	نشافه اسم عربی اسفنج است
وابلهم بلغت تنکابن کرفس بر بخت	نوا یا عربی دانه اثمار است و از مطلق	* فصل النون مع الصاد *
واحد لبلاب است	آن مراد دانه خرما است خصوصاً در اوزان	المهملة و الطاء المهملة *
وارموک بلغت تنکابن کرفس بر بخت	نوح لبلاب است	نصار اسم ذهب است و درخت کزکوهی
واشه اسم فارسی صنعترا است	نور بضم بلغت اکسیریان زبیق است	و انیز نامند
وافتمس بیونانی کنکر زدا است	و بفتح اول و سکون و اسم جنس	نطرون نورق احمد است و گذشت
والان بزرک بهندی رازبانه است	شکوفه و گاهها است	* فصل النون مع الغاف *
والان کوچک شبت است	نوره کاس حجر است	نعل احرص است
وای کلب بری است	نور الفندول شکوفه درخت دار	نقره اسم فارسی فضا است
* فصل الوار مع الهاء الموحدة *	شبشعان است	نقاعین حب الکاکج است
وبر فارسی پشم نرم و نامند و کوبند	نوفان اسم یونانی زنبور است	نفل خواجه اسم فارسی حب السمکه است
مخصوص پشم شنرا است	نوق شتر ماده است	* فصل النون مع اللام و المیم *
وبرا لارض فطرا است	نول بهندی ابن عرس است	نمک زعفران است و نزد بعضی قراسیا
* فصل الوار مع الحاء المهملة *	* فصل النون مع الهاء *	نمام سوسنبر است و نمام الملك و نماما نیز نامند
و حید بلغت مغربی ما زرون است	نوشل اسم عربی شقاقل است	نمارق شامل قداح و یاسمین سفید است
* فصل الوار مع الحاء المعجمة *	نهنی دره العین است و نزد بعضی	نمشک بلغت اصغهان روغن تازه
وخشبرک و خشزق بکاف و بغاف در آخر	جر جبر است	است و بلغت اهل هند کف شیر است که
تخم بستجاج است و در منه ترکی عبارت از آن	نهنگ اسم فارسی تمساح است	شیرینی قند یا نبات و قد وی کلاب داخل
است و نزد بعضی در منه خراسانی است	* فصل النون مع الیاء *	شیر جو شاده که نصف بمالک بسیار
* فصل الوار مع الالف المهملة *	نیشکر قصب السكر است	برهم میزنند و نمام کف آنرا کرفند

اطبا نوعی از اهل است
 * فصل الیاء مع اللال المهملة *
 والذال المعجمة *
 ید الله طون از چهار ساله است که در
 اول پاییز گرفته باشند و در ماهی گفته شد
 یدوه قسوس است
 یدقه درخت بل است
 * فصل الیاء مع الراء المهملة *
 یراع قص است
 یرابیع هلیون است
 یرنا اسم عربی حنا است
 یرمه عشیمة النار است
 * فصل الیاء مع الشین المعجمة *
 والعیون المهملة والشین المعجمة *
 یرشف حیر الشف است
 یرغیل خندریلی است
 یرغوب کبک ترا است
 یرغضا بغین معجمة اسم عربی ریاس است
 * فصل الیاء مع التانی *
 یرقطین اسم جنس هرنبا نیست که
 یساق ایستاده نباشد بلکه بر زمین مفرش
 و با بر میا و در خود پیچید مانند نبات خیار
 و با در یک و خربزه را از مطلق آن مراد
 نبات کل است
 * فصل الیاء مع اللام والمهم *
 یرلقو اسم ترکی طرنا است که بفارسی
 کزنا من
 یرلوه اسم توکی سلوی است
 یرلم اسم فارسی غری السمک است

تحت لجة التیس میباشند و او غیر
 لجة التیس است
 یرور اسم فارسی خبازی است
 یروره اسم هندی اهل است
 * فصل الیاء مع الیاء *
 یریر عربی اسم جنس حریف است
 و نزد بعضی مخصوص بری آن
 یریرا اسم هندی الماس است
 یریراد که اسم هندی دم الاخون است
 یریرون نوعی از خرما است و گوشت
 مراد از آن قس است
 یرزار اسم فارسی لعناع است
 یرضمان اسم عربی نجل نری است
 * باب الیاء المثناة للتثانیة *
 * فصل الیاء مع الالف *
 یربور اسم ترکی بودنج است
 یربار طاشی اسم ترکی حیر العاج است
 یرباس سفید اسم فارسی یاسمین بری است
 یرباسین بری عشیمة النار است
 یرباغ اسم ترکی دهن است
 یربوشخان اسم ترکی غری السمک است
 * فصل الیاء مع الباء الموحدة *
 یربرو اسم سرانی نقل است که بفارسی استرگوند
 یربروحا باد نجان است
 یربروح السوفار ببروح الصنم است
 یربروزه بقله بمانده است
 * فصل الیاء مع الحاء المهملة *
 یرحیض کرفس بزرگ بستان نیست
 یرحور اسم همان الوحش است و نزد

مهلک بفارسی قحج است
 * فصل الیاء مع اللام *
 یرحی اسم هندی عروق الصغرا است
 یرحیا اسم نوعی از بیش است باغت هندی
 یرحیا هندی با است
 یرحون قرور السنب است و نزد انطاکی
 و هیچ انکار
 یرحوت و هلیوسلق جلی است
 یرحج نوعی از ذباب رم مشهور بچه
 مکس است
 یرحاون زعرور است
 یرحانه شاهترج است
 یرحایح اهلایح است
 * فصل الیاء مع المیم *
 یرحشه بهار و همیشه جوان ابرون است
 یرحلم اسم عربی کل لا صق بشی است
 یرحارسی عبارت از مرق گوشت و کندم مهرا
 پخته است و در افعال مانند هریسه است
 * فصل الیاء مع النون *
 یرحنل بای هاشبه رحنل بای شامیه نوع
 کاشنی بزرگ ورق بستانی است
 یرحنل البقل نوع رنزه برک کاشنی
 بستانی است
 * فصل الیاء مع الواو *
 یرور اسم فارسی خبازی است
 یرجوبه و هلیوس ابو خلسا است
 یرجوه و هلیوس اس مزار الراعی است
 یرودا حیون اسم مغربی لعناع است
 یروقطیل اس طرثوثی است که در

415
 CALL No. 719 ACC. No. 1114
 AUTHOR
 TITLE

MAULANA AZAD LIBRARY
 ALIGARH MUSLIM UNIVERSITY

RECEIVED

1. The book is received from the library of the
 2. The book is received from the library of the
 3. The book is received from the library of the
 4. The book is received from the library of the

